

The Irish of Iorras Aithneach
County Galway
Volume IV

The Irish of Iorras Aithneach County Galway

Volume IV

by
Brian Ó Curnáin

SCHOOL OF CELTIC STUDIES
DUBLIN INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES

© Dublin Institute for Advanced Studies 2007
ISBN 978 1 85500 204 3 (set)
ISBN 978 1 85500 203 6 (Volume IV)

All rights reserved

Copyright in the whole and every part of this publication belongs to the Dublin Institute for Advanced Studies (School of Celtic Studies), and it may not be used, sold, licensed, transferred, copied, rented or reproduced in whole or in part in any manner or form in or on any medium by any person other than with the prior written consent of the publisher.

Printed by Dundalgan Press Ltd, Dundalk, Co. Louth
2007

Do m'oidí agus do mo chairde
a rinne a gcion don saothar seo

Contents

Volume IV

13	Sample texts	2101
13.1	852S; <i>Aistir go hAraebia</i>	2102
13.2	866E; <i>Pursa as craiceann an deargadaol</i>	2103
13.3	869P; <i>Teachtaire ag iarraidh mná</i>	2105
13.4	872M; <i>Féasta faoi Shamhain</i>	2106
13.5	875T; <i>Conán i dTír Lochrann</i>	2107
13.6	881J; <i>Bean Dhonncha</i>	2109
13.7	892M; <i>Gábh farraige</i>	2112
13.8	894C; <i>Goid mine aimsir an Drochshaoil</i>	2113
13.9	894Cs; <i>Easóg agus caróg ghlas</i>	2114
13.10	01P; <i>Capall ó aithne</i>	2115
13.11	04B; <i>Amhrán Árann</i>	2118
13.12	04Br, 15W; <i>Marcas 'Mhorgan'</i>	2120
13.13	05M; <i>Seanmháthair agus paidir</i>	2121
13.14	11C; <i>Mac Rí in Éirinn; Neainsín</i>	2124
13.15	12S; <i>Mo sheacht ngrá thú, a mhic</i>	2126
13.16	16M; <i>Bás Jó; Poll dhon chearc</i>	2127
13.17	18Bm; <i>Aois Phádraig; 'comhairléachaí'</i>	2131
13.18	19P; <i>Scanradh sa reillig</i>	2132
13.19	21Pt; <i>'Ulcers'</i>	2134
13.20	25M; <i>Iascach; Siúl go Gaillimh</i>	2138
13.21	31P, 35E; <i>'Dredge'-áil</i>	2141
13.22	34M, 36P; <i>Na Córfaí; Gaeilge in Albain; 'Cé rinne é?'</i>	2146
13.23	46C; <i>Máthair agus athair</i>	2152
13.24	52J; <i>'títhe' agus 'títheabhaí'</i>	2154
13.25	60M; <i>Móin, sceana mara, snámh</i>	2156
13.26	64M; <i>'Drugs' i m'Boston'</i>	2158
13.27	66L; <i>Timpiste</i>	2161
13.28	70M; <i>Deontas talamhaíochta; Béarla sa scoil</i>	2163
13.29	72N; <i>'Manoeuvres'</i>	2166
13.30	76Mt; <i>'Minibus' scoile; Ros Muc</i>	2169
13.31	84P; <i>Cluifí</i>	2172
13.32	90M, 90P; <i>Farraige; Gadhar agus cat</i>	2174
14	Vocabulary	2177
	Indexes	2374
	Irish	2375
	English	2633
	Other languages	2669
	Scottish Gaelic, Manx	2669
	French, Anglo-Norman; Latin; Welsh; Old Norse; Spanish	2670
	Bibliography	2671
	Index of authors	2693

13 Sample texts

Track	Time
1 852S	2.26
2 866E	3.06
3 869P	1.19
4 872M	0.32
5 875T	3.28
6 881J	3.37
7 892M	1.19
8 894C	2.10
9 894Cs	1.59
10 01P	3.55
11 04B	4.12
12 04Br, 15W	0.59
13 05M	3
14 11C	2.09
15 12S (S)	1.15
16 16M (M)	3.44

Track	Time
17 18Bm	1.01
18 19P (P)	3.29
19 21Pt	3.59
20 25M	2.42
21 31P, 35E	4.50
22 34M, 36P	2.47
23 46C	1.12
24 52J	1.08
25 60M	1.03
26 64M	1.59
27 66L	2.13
28 70M	1.30
29 72N	3.49
30 76Mt	1.30
31 84P	0.58
32 90M, 90P	1.03
Total	74.45

The following family networks are included:

872M, her husband **869P** and his brother **875T**; **869P**'s daughters **04Br, 15W**;
875T's son **25M**;
881J and his brother **894Cs**;
04B, his son **35E** and **35E**'s daughter **70M**;
05M, her grandchildren, **84P**, and the siblings **64M, 66L, 72N**, and her great-granddaughter **90M**;
12S and his wife **16M**, her sister **18Bm** and brother **19P**; **12S** and **16M**'s son **52J**
 (and his son **91P**).

The transcriptions presented below were completed in 2006. As with all transcriptions in this work they were carried out without any acoustic analysis (e.g. waveform or spectrogram). The phonetic distinction between bilabial fricatives and labiodental fricatives is generally not made in the following transcriptions, both being given as **f** or **v**, although certain bilabial tokens are audible in older speakers' recordings. Nasalisation or its absence is indicated independently for elements of diphthongs. For example, **iə**, **ɪə**, **ĩə** and **ĩə** are phonetically distinct, the item with possible phonemic nasalisation being realised as **ĩə**.

13.1 852S; *Aistir go hAraebia* (courtesy of RBÉ)

Seán 'ac Con Raoi, Dumhaigh Ithir; CT IIb. Recorded on ediphone by Brian Ó Lochlainn, 1936. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann. A transcription of this tale is found in RBÉ, Volume 236, 535–6.

- | ān 'f'ær² | ?ān 'f'ær əs 'Lɑ:d'ər | ān 'f'ær əs 'Lɑ:d'ər ə | ənsə 'dauən |
 2 ə'n'ij̥ | ə fɪ 's 'gor'ə ɣit | fi: 'lɑ:hōr̥ | j̥ē 'ɑ:t' ə 'wil' j̥ē³ 'na're:b'ia | ə
 'gafk'iax | nū 'fahax | 'mo:r 'bi:ə | agəs n'il' fe' gə 'mā | agəs ə | ə d'ia:n | gə
 4 'n'intər̥n mō 'xū:r̥l'ə | n'it̥ 'raxɑ: 'xor ə 'b'ih' ā:n | 'mār | ?əhə² | n'il' j̥iəd
 'mo:r 'l'æf̥² | l'ibfə | agəs n'il' j̥iəd 'mo:r 'l'IN'ə | agəs | agəs | 'b'ɑ:r it̥
 6 'fā'nōxt̥ 'æš |
 - n'it̥ 'ānhā m'ē 'æš | n'it̥ 'ānhā m'ē 'æ:s | ə du:r̥t' ə 't'e:r̥'ānōx̥ | gohə m'ē
 8 'ān |
 nuər' ə | nuər' ə huk fe 'ai e'r̥ 'j̥ūn' | ə gol' 'ā:n | ə 'kasu: | ə 'Lox | 'ljk'ə
 10 'v^{ro} | 'b'rokəx | 'salox | 'yo: | āgəš 'v'it̥ j̥ē 'b'r̥'ānhā | 'v'it̥ j̥ē 'b'r̥'ānhū ēr̥ ān
 'ljk'ə j̥in' | n'it̥ 'ækə fe' | ē:n 'ljk'ə 'r'iaw | bə 'gr̥ā:n'ā 'nā: 'ē^ē | l'e 'b'r̥'ānhū
 12 ēr̥ | 'hā:n'ək' 'ān'wū:ur | 'klof'ə | 'mo:r | 'æskāni: | ān'is̥ 'æš ə 'Lox | əs ān
 'ljk'ə j̥in' | 'ljk'ə 'gr̥ā:nə | a'gəs 'v'it̥² | 'v'it̥ə | 'klog'ə: | ə 'v'it̥² | 'klog'ān
 14 'd'æf̥əg orhu: | ə kleg' | ə 'su:l'ə 'd'æf̥əgə | agəs 'klog'ān 'bi:ə | agəs ə xid'
 'el'ə j̥i:b 'duv | agəs 'v'r̥'ānhū 'əxil'ə 'x'ā:n ā'ku: 'ēr̥' | a'gəs n'it̥ 'raus ēg'ə
 16 'b'oi: | k'ē:n 'x'ia:li: e' j̥in' | 'nā: 'k'ē:n 'tu:dər iəd | ax 'v'it̥ j̥ē 'fu:əl | agəs
 fuər fe 'b'æləx | ə l'e 'yol' 'ha:r ān 'ūljk'ə j̥in' | n 'ā:t̥ j̥in' | d'ia:rhə fe 'gar
 18 k'ē:n so:rt 'ɑ:t' ē' j̥in' |
 - j̥in' e: ān 'ɑ:t' ə 'dā² 'hā:n'ək' | j̥in' e: ān | t̥ 'ɑ:t' | ə 'dā:n'ək' ə 't'IN'ə | as
 20 nā 'flahāj̥ 'fad o: | ə'r 'do:u: e: l'e 'p'ækə | a'gəs ə | ə gər | do:u: ān 't'ia:r̥ |
 bælt'ə 'mo:rə 'br'ā: | agəs 't'ir' 'vr'ā: | ə 'v'it̥ ān'j̥in' 'fad o: | agəs 'xu'r̥ |
 22 'xir̥ 'd'it̥³ 'hā:n'ək' 't'IN' 'æš nā 'flahāj̥ ə 'yo: e: | agəs ə 'm'ed 'dī:n'ā 'v'it̥ ā:n |
 agəs nā 'dī:n'it̥¹ | ə 'y 'v'it̥ 'b'oi: ān ānsān 'ā:m j̥in' | ā 'j̥in' iəd 'iəd ān'ij̥ | j̥in'
 24 ē? | ān 'tā'nēm̩ ā 'v'it̥ 'intub j̥in' | ān'ij̥ | ?ə 'kx̥in'ək' tu: | ānā 'næskāni: |
 ānsān 'ljk'ə | agəs 'b'r̥'āhī:n' | 'b'r̥'āhī:n' j̥iəd | er' ə 'gi: j̥in' | er' 'xil'ə
 26 'st̥r̥ānj̥ē:r̥ə |

- An fear, an fear is láidir-, an fear is láidire insa domhan anois, u- faoi, is goire
 28 dhuit faoi láthair, sé áit a bhfuil sé in Araebia, an Gaiscíoch, nó Fathach Mór
 Buí. Agus níl sé go maith, agus u-, u- déan — Dhá ndéantá mo chomhairle ní
 30 rachthá ar chor ar bith ann. Mar níl siad mór leat, libse, agus níl siad mór linne
 agus, agus b'fhearr dhuit fanacht as.

- 32 -Ní fhanthaidh mé as. Ní fhanthaidh mé as, a dúirt an tÉireannach. Gabhthaidh mé ann.
- 34 Nuair a, nuair a thug sé a aghaidh air sin, ag goil ann, casadh an loch uisce bhro-, brocach, salach dhó. Agus bhí sé ag breathnú-, bhí sé ag breathú ar an uisce sin. Ní fhaca sé aon uisce ariamh ba gráinne ná é le breathú air. Tháinig an-mhúr, cluiche mór eascannaí aníos as an loch, as an uisce sin, uisce gránna.
- 38 Agus bhí, bhí, cloigea-, u-, bhí cloigeann dearg orthú, u- cloig-, u- súile dearga agus cloigeann buí agus an chuid eile dhíob dubh. Agus bhreathnaigh achuile cheann acu air, agus ní raibh fhios aige beo cén chiallaigh é sin, ná cén t-údar iad. Ach bhí sé ag siúl agus fuair sé bealach le ghoil thar an uisce sin, an áit sin.
- 40 D'fhiathraigh sé dh'fhear cén sórt áit é sin.
- 42 -Sin é an áit a dtá-, tháinig, — Sin é an, t- áit, a dtáinig an tine as na flathis fad ó, ar dódh é le peaca, agus u-, u- gur dódh an tír. Bailte móra breá, agus tír bhreá a bhí ansin fad ó. Agus chuir, chuir Dia — Tháinig tine as na flathis a dhóigh é agus an méid daoine a bhí ann. Agus na daoine, a dh-, bhí beo ann insan am sin, is in iad iad anois, sin é an t-anam a bhí iontub sin anois, a choinic tú ina n-eascannaí insan uisce. Agus breathaíonn, breathaíonn siad ar an gcaoi sin ar chuile strainséara.

13.2 866E; Pursa as craiceann an deargadaol (RBÉ)

Éamann a Búrc, An Aird Mhóir; t146a. Recorded on ediphone by Liam Mac Coisteala (LmC), 1936. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann. A transcription of this tale is found in RBÉ, Volume 160, pp. 269–87 *Bean óg a raibh deargadaol lena marú* (cp. 866E_{Sc}.318 §40).

wil' fe g 'obər' |

2 [LmC]

gə ,d̪a:n̪əɡ' fe gə d̪i: ã:n̪ə 'm̪i:n̪ə:l | ogəs ə'N̪i:s er' ə 'l'ek'ən | ogəs gə

4 'N̪æx̪ə ʃ̪e | 'ʃiər | 'ʔən̪ə 'b̪e:l | 'ã:n̪əns gə d̪i: ɑ? | ã:n̪ə 't̪æ'ŋgə? | N̪i:r̪ xir [or

xi:r̪] ʃ̪i ,ēn̪ 'l̪a:w̪ ən̪ 'ai | ogəs ,kasən̪' ʃ̪e ,N̪iər̪ 'r̪i:ʃt̪ | eɾ̪' 'æʃ̪ | ogəs ,to:ɡ'ən̪

6 ʃ̪e ŋ ,k̪as̪a:n̪ 'k̪ē:n̪ə | ə ,d̪a:n̪əɡ' fe ,ã:n̪ | 'h̪ān̪ə | n̪ū ʔ̪ə ,N̪æx̪ə fe ,ʃ̪i:s | er

hro 'x̪koʃə | gus ə'max̪ ēɾ̪' ən̪ 'aurla:r̪ | nuər̪ ə 'ʔo | 'hæ'ʃe |

8 - 'ma:rə 'hisə 'm̪iʃ̪ə 'n̪iʃ̪ə d̪'or fe |

- m̪ān̪əm̪ n̪āx̪ 'ma:ro: 'm̪iʃ̪ə ,h̪ū: d̪'or ʃ̪i |

10 - 'ma:rə 'm̪ē: d̪'or fe |

- N̪i: 'wa:ro:d̪ ə d̪'or ,ʃ̪i |

12 - wel' 'ma:rə 'hisə 'm̪iʃ̪ə d̪'or fe | n̪ū ,ma:ro: ,m̪iʃ̪ə 'hu:ə |

- N̪i: 'wa:ro: m̪ē: h̪ū: ə d̪'or ʃ̪i |

14 - wel' 'ma:rə ,m̪ē: d̪'or fe | n̪ū ,ma:ro: m̪ē: h̪ū:ə | ogəs nuər̪ ə 'wa:ro:s̪ t̪ū

'm̪iʃ̪ə d̪'or fe | ,b̪ān̪'h̪ə t̪ū ŋ ,kræ'k̪ən̪ ʃ̪i:m̪ ə d̪'or fe | 'ta:r̪N̪' 'd̪i:m̪ ə'nuəs̪ e

16 d̪'or fe | ogəs nuər̪ ə 'hæ:r̪N̪'ō:s̪ ə d̪'or fe | 'k̪iN̪'ō: tu | l̪e hi: 'porʃ̪ e | ogəs

n̪ū 'po:s̪ ,ē:N̪' 'ær̪ gə d̪'ō: ə d̪'or fe | ax̪ ən̪ 'f̪ær̪ | kur̪ 't̪ū:ʃ̪ er̪ ə'x̪il̪' 'ær̪ ə

18 hikəs̪ gə 't̪iər̪ə | k̪e' 'je wil̪ d̪ə 'forʃ̪ə | 'forʃ̪ə d̪'i:nt̪ə | ogəs f̪ær̪ ə b̪u n̪āx̪

'dū:ʃ̌ e d'or fe nā 'po:s e' | nā 'po:s 'ē:N 'ær gə 'd'o: | ax ə 'fær ə 'hū:ʃ̌əs |
 20 k'e' 'je wil də 'forʃə 'd'ɪntə |
 'wa:rə ʃ̌i' n' 'd'ærəgə 'di:l | gəs nuər ə 'wa:rə ʃ̌i' e' | 'hærŋ' ʃ̌i' ŋ 'kræk'ən
 22 d'e | mā' ə 'harən'ā [perhaps harən'ā] gə 'jiri: e | ogəʃ̌ 'rɪn'ʃ̌i' 'porʃə gə:
 'xræk'ən | nuər ə 'rɪn'ə | ?ən: | v'i' ʃ̌i' gə 'mā'ən'ʃ̌i' | ogəs xil'ə 'ho:rt
 24 n'i: 'd'ɪnti' ek'ə | 'd'ɪ:n'eɪ | 're: gə: 'mɪ:n'tər' ek'ə | ogəs gə 'xa' gə nə k | gə
 nə | 'mɪ: 'fer'əv'i:ʃ̌i:əxi: ek' əgəs gə nə 'buəxəl'i: | ogəs gə: 'mɪ:n'tər' 'hē:n'
 26 | nū'ə' ə 'hā:n'ək'dər ə'wa'l'ə | ogəs n'i: 'r' 'ē:n' 'd'r'ā:m | 'fi:n 'dauən | 'ē:n'
 'i'r' | bə | 'wū: 'ro | 'rɪ:m'eɪd orhəb | nā: ə 'd'r'ē'hā:rəxə | ogəs ə 'hæhər' əgəs
 28 ə 'mā:hə' | 'fi: 'ɣ'e gə mā 'rū:mpəb | ogəs xil'ə 'ho:rt 'd'ɪnti' ek'ə |
 v'i | v'i ʃ̌i' nə 'b'æ:n 'ā'n'vr'ə: ə'n'ʃ̌i' | ogəs n'i' 'ska'l ə 'ɣ'r'ien | ə'r'ien |
 30 er' 'ē:n 'v'æ:n | bə 'grə:d'ieu'lə | nā: bə 'lɑ:i: | nā: bə 'mū:n'tə nā i | n'i ro
 'tuər'əʃ̌k ə b'i er' 'v'æ:n' v'i xə 'br'ə: l'ehə | ogəs n'i:w 'a'də' dā:n'ək' |
 32 'mā'k | dɪn' 'uəsəl' | gə: 'hiərə l'e 'po:s' | nuər ə 'hā:n'ək' 'mā'k ə dɪn'
 'uəsəl' gə: 'hiərə l'e 'po:sə | v'i n 'porʃə fo 'ek'ə | nuər ə 'v'i' | nuər ə
 34 hā:n'əg' ʃ̌e 'ʃ̌t'ax | 'd'iar ʃ̌e i' | hug ə 'mā:hər' 'mɪ:n'tər' | 'hæhər' əgəs ə
 'mā:hə' | gəs ə 'd'r'ehə:rəxə | 'ɣo: i' | gəs 'ā'n | 'vrɔ:d orhəb | fi: l'ehəd'ə
 36 'g'ær ə haxt gə: 'hiərə | ə 'xor ə 'b'ix' | ogəs 'hju:l' ʃ̌i: hu:kəb ə'nuəs əgəs i:
 'fa:t'i' eg'ə | ogəs 'harən' ʃ̌i' m | 'po:kə fo | 'porʃə fo 'max æs ə | ə 'po:kə |
 38 - 'k'e' [je] d'or ʃ̌i' | 'wil' mə | 'porʃə ʃ̌i' 'd'ɪntə |
 hosə ʃ̌iad ə 'tū:ʃ̌ | ogəʃ̌ n'i' r'ē 'k'æxtər akəb 'nā'n 'i:n'ʃ̌əxt' | n'i' 'fō? | 'du:rt
 40 ʃ̌i' nāx 'bo:səʃ̌ ʃ̌i: 'e: |

An bhfuil sé ag obair?

42 [Tá.]

44 *Go dtáinig sé go dtiána muineál agus aníos ar a leiceann agus go ndeachaigh sé*
siar ina béal ionann is go dtiá-, -ána teanga. Níor chuir sí aon lámh ina aghaidh
 46 *agus casann sé aniar aríst ar ais agus tóigeann sé an cosán céanna a dtáinig sé*
ann cheana nó go ndeachaigh sé síos ar throigh a coise agus amach ar an urlár.
Nuair a ghabh, sheas sé:

48 *-Maraigh thusa mise anois! a deir sé.*

-M'anam nach maróidh mise thú, a deir sí.

50 *-Maraigh mé! a deir sé.*

-Ní mharód, a deir sí.

52 *-Bhuel, maraigh thusa mise, a deir sé, nó maróidh mise thú!*

-Ní mharóidh mé thú, a deir sí.

54 *-Bhuel, maraigh mé, a deir sé, nó maróidh mé thú! Agus nuair a mharós tú mise,*
a deir sé, bainthidh tú an craiceann dhíom, a deir sé. Tarrainn díom anuas é, a
 56 *deir sé, agus nuair a thairneós, a deir sé, coinneoidh tú le haghaidh pursa é.*
Agus ná pós aon fhear go deo, a deir sé, ach an fear — Cuir tomhais ar achuile

58 *fhear a thiocthas dho t'iarraidh, cé dhe a bhfuil do phursa, phursa déanta. Agus*

- 60 *fear ar bith nach dtomhaisthidh é, a deir sé, ná pós é. Ná pós aon fhear go deo*
ach an fear a thomhaistheas cé dhe a bhfuil do phursa déanta.
 62 *Mharaigh sí an deargadaol. Agus nuair a mharaigh sí é, tharrainn sí an*
craiceann de mar a thairneothá dhe ghiorra é agus rinne sí pursa dhá
 64 *chraiceann. Nuair a rinne, bhí sí go maith ansin agus chuile shórt ní déantaí aici,*
dínnear réidh dhá muintir aici, agus dho cha- dho na c-, dho na, mná
 66 *seirbhísíochaí aici agus dho na buachaillí agus dhá muintir héin nuair a*
 68 *tháinigedar abhaile. Agus ní raibh aon dream faoin domhan, aon fhir, ba mhó a*
raibh ríméad orthub ná a dreacháir agus a hathair agus a máthair faoi í
bheith go maith rómpub agus chuile shórt déantaí aici.
 70 *Bhí, bhí sí ina bean an-bhreá ansin, agus níor scal an ghrian ariamh ar aon*
bhean ba grádiaúla ná ba láit ná ba múinte ná í. Ní raibh tuairisc ar bith ar
 72 *bhean a bhí chomh breá léithi agus níobh fhada go dtáinig mac duine uasail dhá*
hiarraidh le pósadh. Nuair a tháinig mac an duine uasail dhá hiarraidh le
 74 *pósadh, bhí an pursa seo aici. Nuair a bhí, nuair a tháinig sé isteach, d'iarr sé í.*
 76 *Thug a máthair dh[ó] — a muintir, a hathair agus a máthair, agus a*
dreacháir, dhó í. Agus an-bhród orthub faoi a leithide dh'fhear a theacht dhá
 78 *hiarraidh ar chor ar bith. Agus shiúil sí chucub anuas agus í faightí aige. Agus*
tharrainn sí an, póca seo, an pursa seo amach as a, a póca:
 80 *-Cé dhe, a deir sí, a bhfuil mo, an pursa sin déanta?*
Thosaigh siad ag tomhais agus ní raibh ceachtar acub i ndan a inseacht dhi. Níor
phós, dúirt sí nach bpósthadh sí é.

13.3 869P; Teachtaire ag iarraidh mná (courtesy of RBÉ)

Pádraig Mac Con Iomaire, 869P, An Coillín; IA 15b (b). Recorded by Séamas Mac Aonghusa (SA), broadcast on RTÉ radio 1948. Courtesy of Roinn Bhéaloidas Éireann.

- [SA]
 2 xur'əx ə | ʔə | ən 'f'æ:r əʔ | v'ox ə ʔ | 'g'iərə nə 'm̩f̩ā: 'o:g'ə | l'e 'po:sə |
 4 kur'əʔ f̩e | 't'a:xtər'ə | ruv'ə 'hē:in | ə | 'f'iəxən | ə 'hugəx | ʔə ʔə r̩ə f̩i |
 6 [SA]
 8 ə 'hiəxt ə | gə 'hiərə l'e 'po:sə | 'd'e:rhəx ə | ən 't'a:xtər'ə |
 - xur' ə | l'e'həd'ə fo 'ga:r' | ,ə 'd'a:xtər'əxt m'ē | er' ən 'uəkɑ:d'ə fo | ə'e |
 10 is ə | 'red'ər'ə 'bo: gəs 'ki:rəx e |
 12 ogəs 'dæv̩fo:r 'd'æ:s | er' 'i:nə̃x e |
 14 əgəs | əʔ 'h̩ā:n 'l'æt ,e | əʔ 'h̩ā:n 'l'æt ,e |
 16 [SA]
 18 'd'e:rhəx əʔ | ʔə'v̩ 'v̩ā:n 'o:g | gə: 'dæN' h̩i? | marə 'dæN' h̩iʔ f̩e l'e'hə |
 - n'ī 'red'ər'ə 'bo: n̩ā: 'ki:rəx e |
 18 s n'ī: 'dæv̩fo:r 'd'æ:s er' 'i:nə̃x e |
 - s n'ī: 'h̩ā:n l'um ē | n'ī: 'h̩ā:n l'um 'ē̃ |
 20 [SA]

- tā m'ē | 'pɔ:sə m'ē e |
 22 [SA]
 d'īn-f'ī: n 'sokru: | ǣn'j̥īn' |
- 24 [Tá tuairisc eicint agad dom faoin gcleamhnas. Cén chaoi a ndéantaí anseo sa taobh seo tíre é?]
 26 Chuireadh an, an fear a bheadh ag iarraidh na mná óige le pósadh, chuireadh sé teachtaire roimhe héin, e-, ag féachain a hugach. An raibh sí umhal ná sásta leis
 28 [Sea.]
 a thíocht a, dhá hiarraidh le pósadh. Déarthadh an, an teachtaire:
 30 -Chuir a leithide seo dh'fhear i dteachtaireacht mé ar an uacáide seo. E-
 Is u-, ridire bó agus caorach é,
 32 Agus daímhseoir deas ar aonach é,
 Agus ar háin leat é? Ar háin leat é?
 34 [Sea.]
 Déarthadh an, an bhean óg dhá dtaitní-, mara dtaitníodh sé léithi:
 36 -Ní ridire bó ná caorach é,
 Is ní daímhseoir deas ar aonach é,
 38 Is ní háin liom é. Ní háin liom é.
 [Sea. Sin é.]
 40 Nó déarthadh sí dhá dtaitníodh an fear léithi a chuirtheadh an teachtaire go dtí í,
 u-:
 42 -Is áin liom é. Is áin liom é.
 [Tá fhios agam.]
 44 Tá mé — Pósthaidh mé é.
 [Bhuel ansin, déantaí an socrú ansin.]
 46 Déanfí an socrú ansin.

13.4 872M; Féasta faoi Shamhain (courtesy of RBÉ)

Máirín Pháidín Choilm 'ac Con Iomaire, Fínis; IA 4/5 (a). Recorded by Séamas Mac Aonghusa (SA), broadcast on RTE radio 1948. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

- [SA]
 2 872M | 'o:rə 'sə:do:ər | 'm'ijə | ə kur 'ʃi:s ēf' ə | mīnt'ər' i: 'fado: ũn |
 [SA]
 4 'v' i:əx |
 869P | 'ʃin' | 'f'estə |
 6 872M | 'f'estə [or -ə] |
 869P v' i:x 'a:kəb |
 8 872M ʃin' ē: m' i:x 'a:kəb | 'f'estə | kə:ki: 'bək-ʃtə | er' əd ʃə 'i:m' s' |
 'dʒæ:m' s' | d' i' n' i: 'i:sə? ʔ v' i? d' i:x əd ʃiəd ən | n ir^(r) əd ən 'i:hə
 10 ʃin' ʃ nāx n' i:x əd ʃiəd ē'm vlas ə'r' i:ʃ(t) k' ũ:n 'ʃa:xtən^ā |
 'ʃe:rd tər 'ūnəb' 'buəxəl' i: 'bæ:f' ə | ʃib' 'hē:n' |
 12 'ʃe:rd tɪ jū:m 'bla' sə 'nī:vixt | s [? 't' ũ:n 't' i:mpəl (s) ?]
 869P ho:rə nū b' i' 'b' l' æ:də:rə'l |

- 14 [SA (*Bhuel céard faoi bhea*)*n an tí anseo? Céard a bhí tusa a rá ar ball a*
bhíodh, a bhíodh aga(inn) anseo Oíche Shamhna?]
 16 **872M** *Óra, a stór! (Bhí) mise ag cuir síos ar an muintir a bhí fadó ann.*
 [SA *Céard a, sea. Céard?*]
 18 **872M** *Bhíodh —*
869P *Sin féasta*
 20 **872M** *Féasta,*
869P *a bhíodh acub.*
 22 **872M** *sin é a mbíodh acub, féasta. Cácaí bacste, oiread seo im is ‘jam’ is,*
d’í- ní íosa-, bhí — D’itheadh siad an oiread an oíche sin is nach
 24 *n-itheadh siad aon bhlas aríst go ceann seachtaine.*
Séard tá ionaibh buachaillí báire sib héin.
 26 *Séard t-, dheamhan blas sa naomhaíocht,*
Is (? teann timpeall (is) ?).
 28 **869P** *Hóra ná bí ag bleadaráil!*

13.5 875T; Conán i dTír Lochrann (courtesy of RBÉ)

Tomás Mac Con Iomaire, An Coillín; IA 12(a)b (T.673, LA 1133). Recorded by Wilhelm Dögen (Director of the Lautabteilung of the Preussische Staatsbibliothek, Berlin), 1930. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

- | ogəs 're:ɫə ʃiəd ə'ma:x ɫ'e ʎol' gə ɫ'i:r 'loxrən | ogəs | 'dɑ:gə ʃiəd | 'kūnān
 2 | nō 'N'io | māĩ^o v'i: ʃe 'dʰroxū:nt' ogəs v'i:x ʃe ta'rēnt' 'a:xrən agəs gə'xil'
 'āɫ' gɑ: 'd'aiəx ʃiəd | ogəs 'hjo:lədər 'ɫo:həb | ogəs v'i: 'kūnān | əg' 'im'əxt
 4 'f'i:āɫ'n | ogəs hā:n'əK' 'f'ærə gə 'd'i: e' dugəd'i:ʃ ə 'mā:nənā:n ēĩ' | gə [or
 ə] 'ɣri:hədər | ogəs 'd'iərə ʃe 'je | k'ēn luəx 'si:hər' ə x'urhəd ʃe 'ɣo:ə |
 6 əs korəxā:n 'snā:w ə hō:rt 'do:ʰ | ə 'x'urhəx gə ɫ'i:r 'loxrən ē | 'r'oxɫ ogəs gə
 m'ox ʃe 'ā:n ə dəsəx er nə f'ienū 'we:r'ən |
 8 - N'ĩɫ' ē:n luəx 'si:hər' 'æ:gēm ə d'er' 'kūnān |
 ax 'māĩ ʃi:n' 'hē:n' hug ʃe ŋ korəxā:n 'snā:w 'ɣo:ʰ [or 'do:ʰ] | ogəs | nuər' ə
 10 v'i: ʃe gəl' 'har nə f'ienū 'ɣe:r'ən | du:rɫ ʃe ɫ'e 'gaul | gə ro 'ɣr'ehər' |
 'kūnān 'bā:n 'ba:ɫ' er' ə trɑ: o: 'N'ē:ē |
 12 - ,mā: 'tɑ: ə d'er' dīn' 'ēɫ'ə gə nə f'ienū 'we:r'ən əs 'mā: 'kruə 'ɫ'er'əm' ə
 d'er ʃe ən ʃokəl 'kæ:nt'ə tɑ: 'ɫ'ixɫ əs ə 'v'e:əl |
 14 'wa:lə 'kūnān 'hɑ:rtəb | ogəs 'hā:n'əg' ʃe gə 'd'i:ʰ | ən ,ri: ə 'loxrən | ogəs v'i:
 'mā:hār' ə ri: 'loxrən xə ʃæ:n | ogəs gə ,ro ʃi' | ə 'gl'əw | ,kroxɫə ,ti: ə'mĩx' |
 16 er' ən 'ma:lə | ,to:rt | 'fulā:ntəʃ ʃi |
 - ,æ:n' hī:m' | ə d'er' əN' 'ɫ'ā:n^ə ʃæ:n | 'kolhə | ogəs 'klāv'ə | əN' 'd'er'əg' |
 18 ogəs N'ĩ ,æ:n' hī:m' ə 'jel'əv' | nā: ē 'hē:n' |
 hi:ɫ' ʃi' gər b'ē: n 'd'ɑ:rəg 'mō:r ə v'i: 'ā:ān |
 20 - 'g'āĩ:s ə d'er' 'kūnān | gə 'xlā:n ə 'ri:ɫ'ə v'e | gə 'xlā:n nō 'ŋa:ʃk'iaxi: d'er
 ʃe v'e ,d'i:nə 'ga:ʃk'ə |
 22 gə 'xlā:n nō 'ri:ɫ'i: v'e g' ,i:nfəxt 'ʃk'e:ɫ' |

- gə 'xal'əxi: v'e ,stopə 'm'e:l |
 24 ax der'ə mə 'vr'iarhə n'ī v'en' 'fulū:n |
 nū: gə 'gřæ'gəN' ə 'xæ'l'əx ə v'i: er' ,gurⁿ nā 'kl'e:v |
 26 hju:l' fe 'ft'ax gə d'i: ān ri: ə 'loxrēn | ogəs n'ī 'wuər fe ē:n 'loxt er' |
 ogəs v'i: 'mā:k 'el'ə | 'eg' ə ri: 'loxrēn | ə dugəx f'iad 'tuəhəl er' | ogəs v'i:
 28 fe' f'in' ān 'ā:t' ə dugəd'i:f | ān 'uə 'xi:l' er' | ogəs | nō'r' ə v'ex nā f'ianōv
 'e:r'ān' l'e hiəxt ə'ft'ax | 'er' ə 'go:stə | v'i: fe' f'in' l'e tesi: 'fk'ʰr'e:xi:l' |
 30 ogəs v'i: ə xiɖ 'fk'ʰr'e:xi:l' ā nā'n nā f'ianū 'we:r'ān' ā ,xir'ʰ gān 'ti:əl | ogəs
 nər' ə 'xuələ 'kūnā:n | gə ro fe 'ā:ān | xuə fe xə 'fa:də l'ef | ogəs nō'r' ə
 32 hā:n'əg' fe gə 'd'i: e' | xuə f'e:d əg' 'im'āft' | 'kɑ:rti: | ogəs ,wuəx fe er'
 'xūnā:n | ogəs du:rt 'kūnā:n | l'ef | ān 'vr'eh ə 'hō:rt' |
 34 - kir'ām' gə 'vr'eh ort ə d'or fe 'air'i: əs ə 'gahi:r' ə wil' tu' i:nt'ə | ogəs si:
 ānsə 'gahi:ʰr' fo |
 36 'fīn' ā f'iad e: f'īn' | ogəs 'wuəx 'kūnā:n 'er' | ə'r'i:ift' | ogəs 'du:rt' fe' l'ef | ə
 'vr'eh ə 'hō:rt' |
 38 - kir'ām'fə gə 'vr'eh ort ə d'er' 'kūnā:n |
 də 'x'ā:n ā d'er fe 'l'a'gān gə 'křī:n' er' ə 'g'ə:p |
 40 ogəs nuər' ə 'hæ:rēn' o:s 'm'ij' 'ort ān 'tuə |
 gān hu' kir' 'æsəd 'gli: nū: 'f'æ:d |
 42 'hā:n'āk' | wə? | 'tæ:rən' fe ān 'tuə | ogəs 'wa:rə fe e |
 ogəs hā:n'āk' nā f'ianū 'we:r'ān' ə'ft'ax | gə t'ir' 'loxrēn | nū gər x'u:l'ədər
 44 ə'ft'ax | eg' ə 'ri:ə | ogəs | hā:n'āk' 'kūnā:n | ē' hē:n' ā:n | 'v'i:ə | f'iad ə | v'i:
 ān 'i:hā gə: 'kahə | ogəs iəd ə kahə 'bæ:nfə | ogəs kir'u: 'd'ri:xt er' nā
 46 f'ianōv' 'we:r'ān' | r'ox't ogəs gər 'yř'æ:mā | f'iad gānā 'kahi:r'əxi: ʰ ro f'iad
 'orhəb nā 'si:ə | ogəs gər 'yř'āmā nā 'kahi:r'əxi: gān 'auər'lɑ:r | nuər' ə v'i:
 48 'f'in' | 'd'i:ntə | 'xřīn' ā | nā 'loxrēnī: 'orhəb | nō' gə 'dəsi:əx f'iad ə 'ma:ru: nā
 f'ianū 'we:r'ān' | ogəs v'i: 'buə 'fɑ:t'ʰ 'a:kəb | 'ā:m ə'k'i:n' sə 'si:l' f'iv' ā f'in' |
 50 o: 'ar'ʰ 'd'ri:əxt' | 'gə:w ə 'b'ix' ə m'ox f'iad 'ā:ān | gə d'ukəx fe 'hē:ŋ xā
 'fa:də l'ə:həb |
 52 ... agus réitigh siad amach le ghoil go Tír Lochrann agus d'fhága siad Conán ina
 ndiaidh mar bhí sé drochmhúinte agus bhíodh sé ag tarraint achrann agus gach
 54 uile áit dhá dtéadh siad. Agus sheoladar leothub agus bhí Conán ag imeacht fiáin
 agus tháinig fear go dtí é a dtugaidís an Manannán air, dhe [or a] dhraítheadóir,
 56 agus d'fhiathraigh sé dhe cén luach saothair a thiúrthadh sé dhó as corachán
 snámh a thabhairt dó a thiúrthadh go Tír Lochrann é i riocht agus go mbeadh sé
 58 ann i dtosach ar na Fiannaibh Éirinn.
 -Níl aon luach saothair agam, a deir Conán.
 60 Ach mar sin héin thug sé an corachán snámh dhó. Agus nuair a bhí sé ag goil
 thar na Fiannaibh Éirinn dúirt sé le Goll go raibh a dhreatháir Conán Bán báite
 62 ar an trá ó inné.

- 64 -Má tá, a deir duine eile dhe na Fiannaibh Éirinn, is maith crua tirim, a deir sé,
an focal cainte tá ag tíocht as a bhéal.
66 Bhailigh Conán thartub agus tháinig sé go dtí an Rí i Lochrann. Agus bhí
máthair an Rí Lochrann chomh sean agus go raibh sí i gcliabh crochta taobh
68 amuigh ar an mballa ag tabhairt follántais dhi.
-Aithním, a deir an tseanbhean, culaith agus claimhe an Deirg agus ní aithním a
dheilbh ná é héin.
70 Shíl sí gurb é an Dearg Mór a bhí ann.
-Gnás, a deir Conán, dho chlann na ríte bheith, dho chlann na ngaiscíochaí, a
72 deir sé, bheith ag déanamh gaisce,
Dho chlann na rítí bheith ag inseacht scéil,
74 Dho chailleachaí bheith ag stopadh a mbéil.
Ach doir mo bhriathra ní bheinn folláin
76 nó go gcnagainn an chailleach a bhí ar gor ina cléibh.
Shiúil sé isteach go dtí an Rí i Lochrann agus ní bhfuair sé aon locht air.
78 Agus bhí mac eile ag an Rí Lochrann a dtugadh siad Tuathal air, agus bhí sé sin
in áit a dtugaidís an Fhuaigh Chaoil air. Agus nuair a bheadh na Fiannaibh
80 Éirinn le thíocht isteach ar an gcósta bhí sé sin le tosaí ag scréachail agus bhí a
chuid scréachaíola i ndan na Fiannaibh Éirinn a chuir dhen tsaol. Agus nuair a
82 chuala Conán go raibh sé ann, chuaigh sé chomh fada leis. Agus nuair a tháinig
sé go dtí é chuaigh siad ag imirt cártaí agus bhuach sé ar Chonán agus dúirt
84 Conán leis an bhreith a thabhairt.
-Cuirim dhe bhreith ort, a deir sé, éirí as an gcathaoir a bhfuil tú inti agus suí
86 insa gcathaoir seo.
Rinne siad é sin agus bhuach Conán air aríst agus dúirt sé leis a bhreith a
88 thabhairt.
-Cuirimse dhe bhreith ort, a deir Conán,
90 Do cheam, a deir sé, a leagan go cruinn ar an gceap,
Agus nuair a tharrainneós mise ort an tua,
92 Gan thú cuir asad glao ná fead.
Tháinig, mha-, t[h]arrainn sé an tua agus mharaigh sé é.
94 Agus tháinig na Fiannaibh Éirinn isteach go Tír Lochrann nó gur shiúileadar
isteach ag an Rí. Agus tháinig Conán é héin ann. Bhí siad ag — Bhí an oíche dhá
96 caitheamh agus iad ag caitheamh bainse. Agus cuireadh draíocht ar na
Fiannaibh Éirinn i riocht agus gur ghreamaigh siad dho na cathaoireachaí a
98 raibh siad orthub ina suí agus gur ghreamaigh na cathaoireachaí dhen urlár.
Nuair a bhí sin déanta chruinnigh na Lochrannaí orthub nó go dtosaíodh siad ag
100 marú na Fiannaibh Éirinn. Agus bhí bua faighte acub am eicín sa saol roimhe sin
ó fhear draíocht, gábh ar bith a mbeadh siad ann go dtíochtadh sé héin chomh
102 fada leothub.

13.6 881J; Bean Dhonncha (courtesy of RBÉ)

Seosamh Ó Dubháin, 881J, Caladh Fhínse; IA 6 B. Recorded by Proinsias de Búrca (PB), 1959. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

- 2 | 'e' | k 'ka'l'u: | 'ə'n'f'j'in | 'ka'l'u: ə'n'f'j'in | 'dūnðxð | əgəs v'ĩ n 'v'æ'n 'b'o: |
'əgəs ə | ,du:rt' ə 'v'æ:n | v'ĩ: n 'v'æ:n | v'ĩ:x ə 'v'æ:n ə | ə 'k'i:n'ðxā:n s ə
'g'ĩ:rā:n | v'ĩ: n 'si:l 'boxt | gəs ə | ,du:rt' ə 'v'æ:n | ,du:rt' f'i:

- 4 - 'wel' ə d'or fɪ | 'tɑ: | tʊr 'kɑ:lt'ə ,yũnðxð d'or fɪ gəs bə 'dũnð hu | bə
'dũnð n 'f'ær 'aibr' u 'd'or fɪ | N'ɪ ,ro tʊr ,r'iew ax ə 'pɑ:d'ər'ɑ:l' ə d'er fɪ
6 gəs əg' ,iərə | əg' ,iərə 'gɪv'ə d'er fɪ | 'gɪv'ədɔ:r'əxt ə 'gũ:nɪ d'er fɪ | gəf
N'ɪ: 'akə 'mɪd'ə d'or fɪ: r'iew ə d'or fɪ: 'ē:nɪn'ð d'or fɪ | ɣɑ: ro 'tusə gi | ə
8 'gɪv'ə | əg' 'iər orhəb ə d'or fɪ | t'ɪəxt ə 'Lɑ:hər' ,xugəd | N'ɪ: 'akə mɪd'
'ē:nɪn'ð 'r'iew ,aku: ə d'or fɪ: t'ɪəxt ,ān |
10 - tɑ fe 'kɑ:lt'ə N'ɪf' ə d'or fɪ | 'b'æ:n gən 'wæ:l'ə d'ig'ən tʊr xuə ,d'ɪ:nð 'kɑ:f
'd'i | d'ig'ən tʊ: |
12 [PB | 't'i 'o: 't'ig'əm' |]
| 'b'æ:n gən 'wæ:l'ə | 'hū? | 'hū:n'əg' fɪ: d'ɪ:nð 'kɑ:f d'i |
14 - 'kæ:l'u: 'dũnðxð d'or fɪ |
- 'kæ:l'u: d'or fɪ | ə 'v'æ:n ð d'or fɪ | s mār 'kæ:l'u: 'h'v'ē:n' ə d'or fɪ | tɑ fe
16 xə 'māh ð 'rɑ: 'd'or fɪ gə mə ,v'og ə 'fk'e:l e' | N'ɪ: 'ɑ:rnð fe ə'r'iew ə d'or fɪ
'ax ə: |
18 [er nə 'glũ:n'ð]
er' ə 'ɣlũ:n'ɪ: ð ə 'gɪv'ədɔ:r'əxt 'd'or fɪ | ogəs ə ,wɪnt'ər' ð m'ɪ:t fe
20 'gɪv'ədɔ:r'əx dɔ:b' ə d'or fɪ N'ɪ: 'akə 'mɪd'ə 'r'iew | N'ɪ: 'akə 'm'ɪf'ə 'r'iew iəd
d'or fɪ | agəf ,N'ɪ:l'əs 'ā:msə 'b'ɔ: nɑ: 'b'orhə d'or fɪ | 'k'ē:n 'fɑ: | 'N'ɪ:l' m'ē
22 kahə 'tædð nð 'jɪə d'er fɪ ax ə 'm'e:ɖ fo je d'or fɪ ,ar nū | ə | ,v'i: fe nð 'x
ə i fe nð 'x'ā:n orəm ə d'er fɪ | i: 'fo d'or fɪ | ,mā: ,v'i: 'h'ē:n' ð d'or fɪ v'i
24 'm'ɪf'ə 'muh ə 'gũ:nɪ: 'g'ɪərə |
[| 'b'eg'ɑ:l' |]
26 ugəs ə 'b'eg'ɑ:l' ed'ər fɪ | ogəs gən 'tɑ | ə ə | 'mānə | N'ɪ:r iər 'f'efə 'riəv | tɑ
fe 'kɑ:lt'ə N'ɪf' ə d'or fɪ | 'b'ɪ:mjə | ə: | mār v'i: | 'v'es m'ē d'or fɪ | agəs
28 'jɪn' 'ē: N'ɪf' ə d'or fɪ | ə: ŋ 'xi: 'wɪl' ə | 'kʊrʃ'i: 'yũnðx' 'ā:msə d'or fɪ |
- 'o:rə d'er' ə 'v'æ:n' fo d'or fɪ | 'o:rə 'v'æ:n 'wɑ:li:hə d'er' ə 'v'æ:n ə v'i:
30 'kæ:n't' l'e:hə | ,arə 'v'æ:n 'wɑ:li:hə d'er fɪ | ,tig'ə næx 'g'æpɑ: d'or fɪ | 'N'ɪ:s
'mū: d'or fɪ gə 't'ær 'pɔ:stə d'or fɪ ,nā: | 'o: ,tig'ə næx 'g'æpɑ: N'ɪ:s mū: 'ka |
32 gə 't'ær ə d'or fɪ 'fɔ:s tʊr e' d'or fɪ |
- mā: ,fɔ:s 'h'ē:n' d'or fɪ | 'orəmsə v'ɪ n 'tā:nʃtɔ: ə 'gũ:nɪ: |
34 - əf 'g'ɑ:l' ə'n'ɪf' e' d'er' ə 'v'æ:n ə d'or fɪ l'e: 'o:r'ān ə 't'e: fɑ:d' ɔ: | f 'g'ɑ:l'
ə'n'ɪf' e' | əf 'g'ɑ:l' ə d'ə 'xʊrʃ'ə d'or fɪ l'e: 'o:r'ān ə 't'e: fɑ:d' ɔ: ə d'or fɪ |
36 'ax | 'v'i: gə 'mā: | 'v'i: gə 'mā: |
[| ən 'tāməðdā:n |]
38 f 'g'ɑ:r ə 'tɑ:xər | ən'jɪn' | 'fɑxtən' ɔ:n 'Lɑ: jɪn' | 'wʊəl' fɪ: 'mɑ:x | 'ægəs ə: |
xʊr jɪ 'bān'ē:d er' ə 'klog'ən ɪgəs | ,hokrə jɪ 'suəs ɪ: 'h'ē:n' | əgəs hā:n'əg' jɪ
40 'ft'ɑ:x | ə d'æx ə 't'upə sə 't'ax ə m'ɪ:ɖ fɪ: 'd'e:l'ɑ:l' ān | 'v'ænð fɪ 'ft'ɑ'h ān |
- tɑ: |
42 fɪn'ð | ə | 'f'ær ə 't'upə fɪn'ð fe 'kɑ:f d'i gər 'kæ:l'u: | ən 'f'ær | s gər | gə rə

- 44 fī 'mā'r 'fo s 'mā'r 'fud |
 - 'a' d'or fī nū: 'bak l'ʔ | 'f'ær 'el'ə d'or fī 'jī:nhəs 'āūt | kaə 'f'ær 'el'ə
 d'or fī 'āūt ə 'jī:nə 'N'if |
 46 [| o: 'ski:l'ə 'wet' |]
 ,v'i: gə 'mā |
 48 - 'a: uʃə 'kr'ed'əm ə d'er fe næx 'gī:v'n'ā'ha or 'jūn ə d'or fe |
 - 'a: 'tig'ə nəx 'gī:v'n'ō: d'or fī | N'ī 'etə d'or fī 'ē:N' 'ær ə 'v'eh ām ə d'or
 50 fī gə d'or | N'ī 'etəx 'b'æ:ləx ə 'b'i v'e 'hām N'īs 'dūnə nū: 'v'i: ām ə d'er
 fī | 'əgəs 'mā: 'ta: 'hē:n' ə'N'if ə d'or fī | 'əgəs gə 'wil' 'hā'nə d'or fī | nōr' ə
 52 'jehəs m'ē 'f'ær ə'r'i:ft' er 'xi: er' 'b'i d'or fī | kahə m'ē 'f'ær ə:l' ə d'or fī
 næx | 'f'ær də v'ə? | ?ə | 'f'ær ə d'or fī næx 'm'ei ēN' 'iəso:g er' |
 54 *E-, cailleadh ansin, cailleadh ansin Donncha. Agus bhí an bhean beo. Agus e-,
 dúirt an bhean, bhí an bhean, bhíodh an bhean ag, ag caoineachán is ag gearán.
 56 Bhí an saol bocht. Agus u-, dúirt an bhean, dúirt sí:
 -Bhuel, a deir sí, tá tú caillte, a Dhonncha, a deir sí, agus ba dona thú. Ba dona
 58 an fear oibre thú, a deir sí. Ní raibh tú ariamh ach ag paidireáil, a deir sí, agus
 ag iarraidh, ag iarraidh guibhe, a deir sí. Ag guibheadóireacht i gcónaí, a deir sí.
 60 Agus ní fhaca muide, a deir sí, ariamh, a deir sí, aon-nduine, a deir sí, dhá raibh
 tusa ag gui-, ag guibhe, ag iarraidh orthub, a deir sí, ag tíocht i láthair chugad.
 62 Ní fhaca muid aon-nduine ariamh acú, a deir sí, ag tíocht ann.
 -Tá sé caillte anois, a deir sí — bean dhen bhaile, an dtuigeann tú, a chuaigh ag
 64 déanamh cáis di. An dtuigeann tú?
 [-Tui- Ó! tuigim.]
 66 Bean dhen bhaile, thá-, tháinig sí ag déanamh cáis di.
 -Cailleadh Donncha, a deir sí.
 68 -Cailleadh, a deir sí, a bhean, a deir sí. Is má cailleadh héin, a deir sí, tá sé
 chomh maith a rá, a deir sí, go mba bheag an scéal é. Ní dhearna sé ariamh, a
 70 deir sí, ach u-,
 [Ar na glúine.]
 72 ar a ghlúiní is ag guibheadóireacht, a deir sí. Agus an mhuintir a mbíodh sé ag
 guibheadóireacht dóibh, a deir sí, ní fhaca muide ariamh, ní fhaca mise ariamh
 74 iad, a deir sí. Agus níl fhios a'msa beo ná beirthe, a deir sí, cén fáth. Níl mé ag
 caitheamh tada ina dhiaidh, a deir sí, ach an méid seo dhe, a deir sí. Ar ndóigh,
 76 u-, bhí sé ina, u- bhí sé ina cheann orm, a deir sí, í seo, a deir sí. Má bhí héin, a
 deir sí, bhí mise amuigh i gcónaí ag iarraidh
 78 [Ag 'beg'-áil.]
 agus ag 'beg'-áil, a deir sí, agus gan ta-, u- u-, m'ana-, níor iarr seisean ariamh
 80 — Tá sé caillte anois, a deir sí. Bímse, u-, mar a bhí, bheas mé, a deir sí. Agus sin
 é anois, a deir sí, an chaoi a bhfuil an, cúrsaí Dhonncha a'msa, a deir sí.
 82 -Óra, a deir an bhean seo, a deir sí, óra bhean mhallaíthe, a deir an bhean a bhí
 ag caint léithi. Ara bhean mhallaíthe, a deir sí, tuige nach gceapthá, a deir sí,
 84 níos mó, a deir sí, dhe t'fhear pósta, a deir sí, ná — Ó! tuige nach gceapthá níos
 mó ca-, dhe t'fhear, a deir sí, phós tú é, a deir sí.
 86 -Má phós héin, a deir sí, ormsa a bhí an t-anró i gcónaí.
 -Is geall anois é, a deir an bhean, a deir sí, le Amhrán an Tae fad ó. Is geall anois
 88 é, is geall é do chúrsa, a deir sí, le Amhrán an Tae fad ó, a deir sí.*

Ach bhí go maith. Bhí go maith.

90 [An t-amadán.]

92 *Is gearr an t-achar ansin, seachtain ón lá sin, bhuaíl sí amach. Agus u-, chuir sí*
 94 *bainéad ar a cloigeann agus shocraigh sí suas í héin. Agus tháinig sí isteach i*
dteach an tsiopa, sa teach a mbíodh sí ag déileáil ann. Bheannaigh sí isteach

96 *ann.*

98 *-Tá —*
rinne an, fear an tsiopa, rinne sé cás di gur cailleadh an fear is gur, go raibh sí
mar seo is mar siúd.

100 *-Á, a deir sí, ná bac leis! Fear eile, a deir sí, a dhéantras a áit. Caithidh fear eile,*
a deir sí, a áit a dhéanamh anois.

102 [Ó! ag scaoileadh uait!]

104 *Bhí go maith.*

106 *-Ó 'uise creidim, a deir sé, nach gcuimhneotha air sin, a deir sé.*

108 *-Á tuige nach gcuimhneoinn? a deir sí. Ní fhéadthaidh, a deir sí, aon fhear a*
bheith a'm, a deir sí, go deo — Ní fhéadthadh bealach ar bith a bheith a'm níos
dona ná bhí a'm, a deir sí. Agus má tá héin anois, a deir sí, agus go bhfuil
cheana, a deir sí, nuair a gheitheas mé fear aríst ar chaoi ar bith, a deir sí,
caithidh mé fear a fháil, a deir sí, nach, fear da- bh-, u-, fear, a deir sí, nach
mbeidh aon fhéasóg air.

13.7 892M; *Gábh farraige* (courtesy of RBÉ)

Mícheál Ó Coirbín, Dumhaigh Ithir; IA 8.1 (b). Recorded by Proinsias de Búrca, 1959. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

'wel' | 'fín' 'ē: ˠn 'rʉd ɔn'fín' | əgəs | tʉ m'ē 'næ:n 'kĩ:mř'ũ er' ē:n 'Lɑ:
 2 ə'wān' | 'æmfər' 'vr'ɑ: | ə: | xir'ˠ mūd' | 'hē:n' ogəs v'ĩ f'ær ə klĩn' ɔ kɔn
 ,rĩ: ˠN'ē:nɔx'fín' | s ,māh' ɔ ,ska o hĩn' e' fín' | 'poti: | er' ə tĩ:w o jæs ɔ xruɔ
 4 nɔ 'ki:l'ə n 'ɑ:t' ə dugən' fĩəd ə ,l'ek' 'wo:r' er' | hur' m'ĩd' 'ɑ:n iəd l'e ,gi:hə
 'N'ĩɔrdu' gəs ēř' 'm:ɑ:d' ɔn' | ,v'ĩ: ,f'e: nɔ 'jæl,steř' ɔm' | æs gi:hə 'N'ĩɔrN'æ:s |
 6 'wel' | ,l'ag mūd' ə 'f'e: 'wi:l' orhə galhɔ w' 'wɑ:d' ogəs hug ə 'hai' ˠmā'x |
 əgəs 'v'ĩ: er' 'nũ:s ɔn 'ai:l'ɑ:n' ə 'fɑ:r' ɔ 'fāřəg'ĩ | gə ,N'æxɔ mūd' sə ,g'ɑ:n'
 8 'fĩər gə nə 'poti' | 'wel' | v'ĩ m'ē 'hē:n' ə 'g'ɑ:m 'bɑ:d' | ogəs v'ĩ m'ē g'
 'ũmɔřɔ | māř x'ĩ m'ē' | 'ɑ:rd'əLəx gə 'māh' ɔ 'fɑ:r' ɔ nɔ 'wāřəg'ĩ | s v'ĩ mūd'
 10 ɑ: 'dɔ:g'ɑ: 'l'ĩn' | o: 'fotə gə 'potɔ | 'wel' 'fē:n 'so:rt 'ki: ə ro f'e n'fín' ɔn 'ũɔř
 ,fũn' | tĩ: ˠmu gɔN' L'ek' 'wo:r' | N'ĩ: ř ē:n 'æřəg' ɑ:n nā řɔ xɔ 'hɑ:rd' l'e
 12 'k'ˠnũk | nũ:u | gə 'dā:n' ɔk' mūd' əN'ĩɔř as ə ,f.ru | gəs xir'ˠ mĩd' | nə 'poti' |
 ,ʔəřt'æx ēř' ɔ 'wɑ:skə | 'hā:n' ɔk' mĩd' ə'wæ'l'ə | ax ,fē:ŋ xũ ro f'e tər'n'hũ:nɔ
 14 | 'x'wəLə mūd' | nə 'bɑ:d' ə v'ĩ: 'wo:rən' | 'mo:tərz | ˠ'ĩ: 'mĩx' ə 'gi:lɑ:r'ˠ nɔ
 'gɑ:l'əv' ɔ | gər ,kir'ur' 'rĩx' | ə 'Lɑ: fín' iəd | l'e 'gɑ:lə gi'hə 'N'ĩɔrN'æ:s | gəs
 16 'ho:g' 'mĩd' ɔ nɔ 'poti: eg' l'ik' 'wo:r' xruɔ nɔ 'ki:l'ə gəs hug əřt'æx ēř' ɔ
 'wɑ:sk iəd | ugus | bə ,jĩn' ,ē:n 'Lɑ: 'wā:n' gɔn | ɔn | gɔn 'obər' |

- 18 *Bhuel sin é an rud ansin, agus tá mé i ndan cuimhniú ar aon lá amháin, aimsir*
bhreá, ar chuir muid héin agus bhí fear dhe chloinn 'ac Con Raoi in éineacht linn
 20 *— is maith an scaitheamh ó shin é sin — potaí ar an taobh ó dheas dhe Chruaich*
na Caoile an áit a dtugann siad an Leic Mhóir air. Chuir mid ann iad le gaoithe
 22 *aniar' duaidh agus ar maidin bhí sé ina ghealstóir as gaoithe aniar'neas. Bhuel*
leag muid a sé bhuille uirthi i gCalthadh an Bháid agus thug a haghaidh amach
 24 *agus bhí ar nós an fhaoilleáin ag faire farraigí go ndeachaigh muid sa gceann*
siar dhe na potaí. Bhuel bhí mé héin i gceann báid agus bhí mé ag iomradh mar
 26 *bhí mé airdeallach go maith ag faire na bhfarraigí. Is bhí muid dhá dtóigeál linn*
ó phota go pota. Bhuel sé an sórt caoi a raibh sé ansin an uair sin, taobh amuigh
 28 *dhen Leic Mhóir, ní raibh aon fharraige ann nar raibh chomh hard le cnoc. Nó*
go dtáinig muid aniar as an sruth agus chuir muid na potaí isteach ar an
 30 *bhfascadh. Tháinig muid abhaile. Ach sé an chaoi a raibh sé tráthnóna, chuala*
muid, na báid a bhí i [? bhFórainn ?], mótarz, a bhí amuigh i gCaoláire na
 32 *Gaillimhe, gur cuireadh ag rith an lá sin iad le gála gaoithe aniar'neas. Agus*
thóg muid na potaí ag Leic Mhóir Chruaich na Caoile agus thug isteach ar an
 34 *bhfascadh iad. Agus badh in aon lá amháin dhen, dhen, dhen obair.*

13.8 894C; Goid mine aimsir an Drochshaoil (RBÉ)

Colm Ó Caoidheáin, Glinsce; IA 4. Recorded by Séamas Mac Aonghusa, broadcast on RTÉ radio 1948. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

- 'wel' | v'i: n' 'si:l 'ā'xruə | ,k'ært ỹə 'l'or: | əgəs ə 't'e: wil' 'fā'nōx̄əs eg' 'er'
 2 | tɑ'fə 'æ'n | ,v'i:s eg'ə | ɣə 'ro'fə 'kruə | əgəs 'b'e: l'ox̄t 'er' | n'ĩ | tũ m'ē
 gol' ə 'rɑ: l'æt nāx̄ ,gahə'fə ē'n 'drox̄, ỹ'æx̄ er' ə 'wa:tə | nā ,rud ə b'ix' 'el'ə
 4 | gə 'xu:r'f'i: b'ia 'dīn' ə | ,māř ,fə' 'fīn' ə 'fa:º | xuə ,mahər' 'mō:r | ,gə 'ga:l'ə
 | b'æ'nəxt 'd'e: l'ē:n 'ā'nēm | əgəs ə 'j'r'ehɑ:r' | v'i: ,bɑ:d 'mō:r akəb 'hē:ĩ'n |
 6 gəs iəd ə ,tɑrənt' 'æ'mōn' ə ,nūs ,māř v'i: n' 'f'k'e:l' er' 'bɑ:l | ,ugəs | n'ĩ ro
 'tæ'də l'e fa:l't ə 'ŋæ:l' æd | ax er 'ku:l'rɑ:d' | ,ogəs ,v'i:dər ə 'fu:l ə'nuəs |
 8 ,kīn'ĩ:w̄ 'ā:ntrɑx̄ ən'fīn' iəd | ỹən ə 'stuf ə ,hōrt 'dō:b() | māř ,jɑ:l gə rō nō
 'm'ĩ:l'f'i: | ə 'rix' er' ə ,stuf | gə re'fə 'æ'n'ā:ntrɑx̄ sən 'i:h̄ə | əg's v'i:dər ə
 10 'fu:l ə'nuəs | 'ku:l'rɑ:d'əx gə 'l'or:ər | 'hri: 'ɣɑ:l'ə | 'mɑ:lə | m'ĩn' ə 'bi:º | er'
 'æ:r a'kub | əgəs 'mɑ:lə m'ĩn' ə 'kork' er' ə 'v'ær 'el'ə |
 12 'ogəs | v'i:º | ,mahər' 'mō:r | v'i: fə 'mā'x̄ ən 'tīsə | er' ə 'v'ær 'el'ə | əgəs ə
 'mɑ:lə m'ĩn' ə 'kork' er' | ogəs 'fu:l'ən' 'b'æ'n | ə'mā'x̄ ā:n 'skūnsə | əgəs ə
 14 'rɑ:su:r' wā' ,je:r ek' ə | l'ehi 'nāx̄ | 'næ'ř'ō:x ə 'f'ær | ə 'wɑ:lə | ən 'mɑ:lə ɣɑ:
 'jæ'rə | əgəs v'i: 'nā'pərū:n | 'sokri:h er' ə 'tīsəx | māř d'ek'ɑ: sokri:h er'ə
 16 'ɣr'esi: ɣə 'd'i:r'əx | əgəs 'hɑ'rēn' f'i: 'skorə | gən 'rɑ:su:r | ə'nuəs | er'ə 'fɑ'd
 ə 'wɑ:lə | əgəs | n'ĩ:l' ,ē' 'x̄ifm'ēg' ə 'x'ũ:l'əð 'f'efən | v'i: 'næ'pərū'n kurhə
 18 ek'ə 'f'tɑ'x | fīn ā:t' ə rō ŋ' 'g'ær er' ə 'mɑ:lə | ogəs n'ĩ:l' ,ē' 'x̄ifm'ēg' ə
 'x'ũ:l'əð 'f'efən | nā ro 'f'ifə ,fu:l 'k̄ifm'ēg' ɣɑ: l'e:r' | əgəs eg' ən 'ā:m
 20 'x̄ē:n' ə | v'i: n' v'ũn 'xork'ə tɑ:s eg' ə 'si:l ɣə ro n' v'ũn 'xork'ə | 'f'k'urhəx gə
 'mā' | gə ro f'i: 'f'k'urə | ə 'f'i:s | əgəs v'i: 'nā'pərū:n 'lā:n 'bā:f'ə | ner' ə
 22 'duəgər' ə 'dr'ehɑ:r' er' | ə v'i: 'f'ix̄t nō 'jiə |

- ,buəl də 'hū:n' ə d'or fe 'fʃ'a:x ə 'd'ā:ntə η 'xla:ə | tə də 'wa:lə 'g'ar:hə |
 24 ,wuəl' fe 'fʃ'a:x | ə 'hū:n' | ə 'd'ā:ntə | ən 'sk'ɪnsə | nū' gər^{ər} | 'xir'ədər 'so:rt
 kūmð k'ɪ:nt' er' ə 'ma:lə 'r'i:fʃ' | ax v'i: 'kid' 'wæ | 'im'i:h æs ə 'ma:lə |
- 26 *Bhuel, bhí an saol an-chrua, ceart go leor, agus an té a bhfuil seanchas aige air,*
 28 *tá sé an- — bhí fhios aige, go raibh sé cruu. Agus beidh a shliocht air. Ní, tá mé*
 30 *ag goil ag rá leat nach gcaithidh sé aon drochmheas ar an bhfata ná rud ar bith*
 32 *eile dhe chúrsaí bia duine. Mar sé sin an fáth, chuaigh m'athair mór go Gaillimh,*
 34 *beannacht Dé lena anam, agus a dhreatháir. Bhí bád mór acub héin agus iad ag*
 36 *tarraint fheamainne ar nós mar a bhí an scéal ar ball. Agus ní raibh tada le fáilt i*
 38 *nGaillimh a'd ach ar cúlráid. Agus bhíodar ag siúl anuas — Coinníodh*
 40 *antráthach ansin iad, gan an stuf a thabhairt dóib, mar gheall go raibh na míltí*
 42 *ag rith ar an stuf, go raibh sé an-antráthach san oíche. Agus bhíodar ag siúl*
 44 *anuas, cúlráideach go leor, thrí Ghaillimh, mála, mine buí ar fhear acub agus*
 46 *mála mine coirce ar an bhfear eile.*
 48 *Agus bhí m'athair mór, bhí sé amach un tosaigh ar an bhfear eile agus an mála*
 50 *mine coirce air. Agus siúileann bean amach ón sconsa agus a rásúr mhaith ghéar*
aici, le haghaidh nach n-aireodh an fear, an mhála [or a mhála], an mála dhá
ghearradh. Agus bhí a naprún socraíthe ar a tosach, mar a d'fheictheá socraíthe
ar ghréasaí go díreach. Agus tharrainn sí scoradh dhen rásúr anuas ar fad an
mhála. Agus níl aon choismeig a shiúileadh seisean, bhí a naprún curtha aici
isteach faoin áit a raibh an gearradh ar an mála, agus níl aon choismeig a
shiúileadh seisean nar raibh sise ag siúl coismeig dhá léir. Agus ag an am
chéanna bhí an mhin choirce — tá fhios ag an saol go raibh an mhin choirce
sciarrach go maith, go raibh sí ag sciarradh, u- síos. Agus bhí a naprún lán
báite. Nuair a d'fhuagair an dreatháir air, a bhí ag tíocht ina dhiaidh:
-Buail do thóin, a deir sé, isteach i dteannta an chlaí! Tá do mhála gearrtha.
Bhuail sé isteach a thóin i dteannta an sconsa nó gur chuireadar sórt cuma eicint
ar an mála aríst. Ach bhí cuid mhaith imithe as an mála.

13.9 894Cs; *Easóg agus caróg ghlas* (courtesy of RBÉ)

Colm Ó Dubháin, Caladh Fhínse; IA 4/5 (b). Recorded by Proinsias de Búrca (PB), 1959. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

[PB]

- 2 ax fī:n 'æ:so:g | 'χūn'ə́k' m'ē² | 'æ:so:g | 'la:α | v'ī m'ē 'br'æ:nhū: orhə | ogəf
 ri fī: 'træ:snə rhri: 'ya^{r2} | rhri: rhri: | rhri: 'wir'əv'əx | 'mīr'əv'əx | ə | fī:n
 4 'ā:t' | fēn sort ā:t' ē: ən 'mīr'əv'əx | ā:t' ə wul 'ti:l'ə 'g' air' | air' air'ī:n
 'ti:l' er' māi d'ē:rhə | l'e' 'Lā:n 'rauərtə | ogəs ən'fī:n | 'traīn' fe 'r'i:ift' |
 6 n'ī: air'ī:n 'ti:l'ə b'e er' er'ə 'wa:lur' | aχ air'ī:n 'ti:l' er' l'e' 'Lā:n t'ə | l'e'
 'Lā:n 'rauərtə d'ig'ən tu | spreðalən 'ti:l'ə 'fʃ'a:x e' | ax v'ī: m'ē | 'la:α | ə
 8 'fu:l' | ogəs 'χūn'ə́k' m'ē | ən 'æ:so:g | ə 'rix' | ən'īs ə 'wir'əv'əx | əgs nō'r
 ə 'ri fī: 'n'īs ə 'wir'əv'əx | 'k'e:rd ə 'x'ukəχ æs ə 'k'ī:ən | aχ 'ka:ro:g 'y'la:is |
 10 ōgəs | v'ī: əη 'xə:ro: 'glə:s æs ə 'k'ī:n | gəf n'ī: 'ə:rnə η 'xə:ro: 'glə:s | 'a'χ
 χuə fī: 'nuəs | ogəs fuər fī: 'gr'i:m' | 'Lə:r ə dərā:mə | er' ən 'æ:so:g | ōgəs |
 12 xroχ fī: 'suəs ənsə 'sp'e:r' i | χō 'fadə 'N'ē:r'ə'n' huk fī: 'hai suəs | 'suəf l'e:hə
 | gəs v'ī: n 'æ:so:g 'ek'ə gol 'suəs | ogəs | nō'r ə v'ī: n 'æ:so:g 'ek'ə gol 'suəs |

14 nōr' ē v'ī: n 'æ:so:g^{hu} 'huəs ðn'fīn' | 'ek'ə | eg' ə 'ga:ro: 'ɣlas | tukia 'suəs |
 16 kō 'φa:də s nāf | 'l'e:r 'dūms iəd | 'ūmpī:n ðn 'æ:so:g 'orhə 'huəs | er' ə
 18 'ga:ro: 'glas | 'd'ūmpə fī: 'orhə 'huəs | ogəs fuər fī: 'gr'ī:m' ðr'h̃ð | ogəs hosə
 18 fī: ɣa: 'tolə | hr'e:f gə re 'gr'ī:m' | 'ek'əf 'orh̃ð | 'gr'ī:m' 'd̃ðr̃ā:m̃ð | d'ūmpə
 18 ŋ 'xar:ro: | d'ūmpə n 'æ:so:g 'orh̃ð | 'xas fī: i hē'n' | 'ðr'h̃ð | əgəs fuər fī:
 18 'gr'ī:m' ðr'h̃ð | ogəs v'ī: n' 'v'ert' ə 't'axt ə'nuəs ðn' 'ē:nəxt | er' ə 'mīr'əv'əx
 20 | gus xuədər 'fī:s | 'xu:g' 'aurLi: | xuədər 'fī:f l'e 'pauər | l'e p | əgəs v'ī: n |
 20 v'ī: m 'v'ert' 'ma:ru' | v'ī: ŋ 'xar:ro:g | 'b'a:ru' | gəs v'ī: ðn | n 'æ:so:g 'ma:ru^φ |

22 [Céard faoin easóg? Bhí tú ag goil ag caint faoi easóg.]
 24 Ach faoin easóg. Choinic mé easóg lá. Bhí mé ag breathnú uirthi. Agus rith sí
 24 trasna thrí gharr-, thrí, thrí, thrí mhuirbheach. Muirbheach, u-, sin áit — Sé an
 26 sórt áit é an muirbheach, áit a bhfuil taoille ag éir-, — Éir-, éiríonn taoille air,
 26 mar a déarthá, le lán rabharta. Agus ansin tránn sé aríst. Ní éiríonn taoille ar
 28 bith air ar mhallúir ach éiríonn taoille air le lán t-, le lán rabharta, an dtuigeann
 28 tú. 'Spread'-álann taoille isteach air. Ach bhí mé lá ag siúl agus choinic mé an
 28 easóg ag rith aníos an mhuirbheach. Agus nuair a rith sí aníos an mhuirbheach,
 30 céard a thiocthadh as a cionn ach caróg ghlas. Agus bhí an charóg glas as a
 30 cionn. Agus ní dhearna an charóg glas ach chuaigh sí anuas agus fuair greim lár
 32 a drama ar an easóg. Agus chroch sí suas insa spéir í, chomh fada in Éirinn, thug
 32 sí a haghaidh suas. Suas léithi. Agus bhí an easóg aici ag goil suas. Agus nuair
 34 bhí an easóg aici ag goil suas, nuair a bhí an easóg thuas ansin aici, ag an
 34 gcaróg ghlas, tugthaíthe suas comh fada is nar léar domsa iad, iompaíonn an
 36 easóg uirthi thuas, ar an gcaróg glas. D'iompaigh sí uirthi thuas, agus fuair sí
 36 greim uirthi. Agus thosaigh sí dhá tolladh. Thar éis go raibh greim aicise uirthi,
 38 greim drama, d'iompaigh an charó-, d'iompaigh an easóg uirthi, chas sí í héin
 38 uirthi, agus fuair sí greim uirthi. Agus bhí an bheirt ag teacht anuas in éineacht
 40 ar an muirbheach agus chuadar síos chúig orlaí, chuadar síos le 'power', le 'p-',
 40 agus bhí an, bhí an bheirt marbh. Bhí an charóg marbh agus bhí an, an easóg
 42 marbh.

13.10 01P; Capall ó aithne

Pádraig Ó Nía, Doire Iorrais; Hartmann 18 (9a) A, Sprecher 10. Recorded by Hans Hartmann assisted by Tomás de Bhaldraithe, 1964. Courtesy of Tomás de Bhaldraithe.

... | 'f'eb'i x'e xi: v' | ə ro 'm'aur' ə 'x'ī:n' aχ s 'xuələ 'm'ifə 'r'īəw gə' 'mo:r
 2 ə 'n'ī:ʔ | gər 'mo:r ə 'dʒa'b | 'm'aur 'ka:pəl a:l' ə mā:χ | mār 't'ægən' fe' 'fa:χt
 4 'nuər'ə sə 'lo:wə | ðn' 'ī:n't'əŋ' 'ka:pəl | ən 'f'ar ə tɑ: g 'obər 'l'e:h̃ð | ə 'wɑ:ru: |
 4 əgəs tɑ' fe' 'rɑ:t' er' ə 'gi: 'x'ē:ñð | gə 'mĩ'æ'h̃ĩ'n ə^{ñ} 'f'ær ə wil' fī: 'g obər
 4 'l'e:h̃ð | 'hul 'ar ə tɑ: g 'obər l'e 'ka:pəl gə 'māf l'e 'x'e:l'ə | 'fa:χt 'nuər'ə |
 6 'n'īs 'mū:^ə | ən^də 'hi: | ^ə 'sul'i: | n̄ ə 'tɑ: fe' | əgəs tɑ: 'fat'ias or^ə n̄ 'jiə fīn'
 6 ē 'īnsi: | 'māf ex 'fīn' v'ox | n'ī v'ox 'ē'n dīn'ə 'nā'n 'aibr'u: l'e 'ka:pəl | ...
 8 | ogəs 'h̃jā:nədər ə'nū:n ə 'b'f'æh̃ū' orəb 'fə | 'dɑ:fk'ədər ə | 'ɑ: 'fk'ī:n^ə 'vr'ɑ:
 8 'jæ:sə 'je:r 'æ:kub | ə 'b'æ:rə nə 'dr'ub^əl'ə | 'māf n'ī' 'w'æ'nf'i: dr'ubəl ə b'u

- 10 gə 'χapəl mo:ɾən 'fa:do: | dɑ:g-f'i: 'or ,e | gə m'ox f'i 'ān^s | ə 'fæ:s ,er |
dɑ:g-f'i: n 'wīŋg' ,orə | ,māf N'ī: rə 'tæ:də l'e 'fa:l' 'er ə 'tā:m f'īn | ax mə
12 'l̥ē:ŋ 'g'er | s 'b'og əf 'g'ɑ:r ə 'dɑ:g-f'i: 'mīŋg' nā 'dr'ubəl 'fad er 'χapəl
ə'n'ij̥ | ,māf N'ī: 'rhrustə e 'ɑ:gɑ:l sə 'gruk 'hēn' orə | 'wɑ:d | mār 'b'ed'ər
14 gə m'ox ə 'f'ær ə gol' 'hært ə 'v'ɑ:rhəx ji ,he | ogəs ə 'jiələχ e ogəs ,joχ
'ær'əg'əd 'mo:r ,er | ax ,bai 'dæd 'f'exk'i:mjə 'hul 'ar eg' 'b'ærə 'dr'ubəl
16 gə 'χapəl 'hēn' s nō'r' ə jehə fe 'fɑ:d e | 'te'b'īn⁰ gə 'mā^ā | ogəs ə 'wīŋg' |
aχ 'v'ɑ:rədər 'fo d'i 'fo e | 'l̥ūmədər ə'mā'χ i | əN' 'dr'ubəl gə 'd'æs |
18 'fai:ʔɑ:l'tə 'suəs hæ'r | gə d'ī:nə 'gl̥ū:n'ə | ogəs 'χi:lɪ:dər ə'nuəs e |
'd'ed:rēm'i:dər e | f'indər ə 'dʒɑ:b 'k'ē:nə l'ef ə 'wīŋg' ə v'ī 'vr'ɑ: ə ,v'i: orə |
20 nō'r ə ,v'i: 'f'īn' d'ī:ntə | tɑ: 'rɑ:ki: mī n'ij̥ l'e 'fɑ:də 'lɑ: | gəs gə 'mo:r ,mo:r
l'e mə 'l'ī:nsə | aχ N'ī: rodər ə'wis nər ə 'rugʊ: 'dəsəχ m'ē nā: wə 'wɑ:d nə
22 'jiə 'bl'ient | tɑ: 'o:ləs ām | N'ī:r 'ɑ:kə m'ē g obər' er 'ē:ŋ 'χapəl ə'r'iew | ax
'kɑ:rlə | ...
24 | 'wel' | hugədər 'f'ɔ:b 'iəd 'f'īn' | ogəs həsə 'f'ɑ:r akəb gə kr^ə | ɑ: ɑ:
'sni:əχ'ā:n | mār b 'v'īn'ək' l'e 'kæpl'ə 'fl̥e:v'ə χūnə'mā'rə | 'f'ī:nt' g'v̥əN'
26 't'ā'n'ī:nəχ ə 'χ'īN'ɑ:l ə 'gō:nī: | ,hræv'ʔɑ:l' m'ij̥ə m'ē 'hēn' 'p'i:si: 'mo:rə |
ogəs 'χ'īn'ək' m'ē' gə d'iv'ən nə 'kæpl'ə v'ox er ə 'ta:lə 'mā^ā | v'ed'i:f
28 'gl̥ā:ntə 'f'k'urə s 'ɑ: mufə bə 'wo:r ə 'spɔ:rt' ə v'e 'br'æhū orəb | ā
'χ'īN'ī:d'i:f 'fo gə 'L'or gəN' 't'æ'n'ī:nəχ | ,wil'əs æd gə 'mo:r mo:r gən'
30 'fl̥iəw 'fɑ:t' ækəb | s gə nə 'krik' | f N'ī: f'ē: 'N'ært or 'f'ū'n' | N'ī: f'ēN' 'd'ef
'eg' nə 'dī:n'ə 'boxtə | 'ā:n | N'ī: f'ō n 'talhə gə 'mā^ā | l'ef ə 't'ir' suəs f'i:N'
32 't'ir' | aχ | nō'r ə ,v'i: 'f'īn' d'ī:ntə l'ef ə 'gɑ:rlɪ: orə | huə n' 'f'ær 'el'ə 'd'i
l'e 'brof | 'jæs | 'wel' ,v'i: fe 'gɑ: 'kim'əlt' | ə'nuəs | ,gɑ: 'gl̥ā:nə | 'l'er 'mār ə
34 v'i: fe 'fo g obər' | l'ef ə 'gɑ:rlə | N'ī: r 'ē:n 'spɔ:rt' f'īn 'daun ax ə | nə nə
'bɑ:do:r'i: 'br'æhū orəb fo g obər' | əgəs ,iəd əg' 'ī:nfəx dɑ: ,x'e:l'ə | əŋ χi:
36 rodər ə 'nān ə 'v'ol' gə d'æs d'i | ah N'ī: 'raus akəb ,f'īn 'daun | k'ē:n 'ɑ:t' ər'
'k'æ'nī:w ,i: | 'v'i: gə 'f'urɑ:l'tə v'i: 'f'ir' æs 'x'i:l' 'x'īərā:n' ān | 'bɑ:do:r'i: |
38 mār b ,v'īn'ək' ,bɑ:do:r'i: 'māh ə 'g'i:l' 'x'īərā:n' | gə mā 'x'ē:nə | ogəs ə |
d'aul 'blaʃ 'sūntəs ə ,hugədər gəŋ 'χapəl | ogəs 'æ'n'hə 'wah er ə 'gɑ:pəl eg
40 gə 'L'or ,ɑ:kəb | aχ N'ī:r 'χ'īm'ī:dər 'er | v'i gə 'L'or 'd'ī:nt akəb nər ə
'χ'f'īn'ī:dər 't'īmpəl or^əb gəN' obər' orə | s ,bai 'dæd χir'ədər ɑ: 'æ | ā:
42 'æ'n'hə | 'ā'n'lʊə i | 'xir' | s nāχ 'hi:l'ɑ gə 'mo:r ə 'dʒɑ:b e 'f'īn ə 'x'r'eft'ənt' |
a ,χuələ tu: ə'r'iew 'iəd 'fo 'v'īn'g snə 'bɑ:ɪd | ə 'wɑ:əd | f'ā:n f'īəd 'so:rt er
44 'χi: ə'x'ī:n' | 'N'ī:f' ,re:əχu:si: er 'χi: ə'x'ī:n' | ogəs N'ī: χir'ən' f'īəd ē'n 'sī:m'
ən ē'm 'vlɑ:s ə b'ih 'el'ə | 'ax ,sə 'mɑ:d | ə 'gū:nī: | tɑ: 'gri: s ə 'nā'nēm sə
46 'mɑ:d | mār ,jɑ:l er 'v'e er ə 'vɑ:rəg'ə | əgəs | ,bai 'dæd | 'tā: 'm'ij̥ə
'ā'n'wī:χ | gə 'd'o | gər 'wāh ə rud e 'f'i' | 'dʒɑ:b ə b'i m'ēi tu: 'l'ef | 'to:r'
48 'ær'ə ,do: | ogəs br'æhə gə 'mo:r 'mo:r ə N'ī: 'ēw 'vɑ:əd | 'māf tɑ tu: er ə

'daun' 'mo:ºr | v'i: ʃiŋ gə 'mā:ᵃ | nəɾ' v'i: ʃi 're:t'i: ə'mā:χ | n'ĩ' ř 'ē:n 'spɔ:rt'
 50 f'i:n 'daun ,aχ i' | nā' 'hud' ə gə ,spɔ:rt' |

... . Féibí cén chaoi bh-, a raibh meabhair a cinn. Ach is — chuala mise ariamh
 52 gur mór an ní, gur mór an 'job' meabhair capall a fháil amach. Mar teagann sé
 54 sé ráite, ar an gcaoi chéanna, go mbreathaíonn an fear a bhfuil sí ag obair léithi,
 56 chuile fhear atá ag obair le capall chomh maith le chéile, seacht n-uaire níos mó
 58 ina hin[tinn], súilí ná atá sé, agus tá faitíos uirthi ina dhiaidh sin é a ionsaí.
 Marach sin bheadh, ní bheadh aon duine i ndan oibriú le capall. ...
 Agus theannadar anonn ag breathnú orthub seo. D'fháisceadar a, dhá scian
 bhreá, dheasa, ghéara acub ag bearradh na driobaille. Mar ní bhainfí drioball ar
 60 bith dhe chapall mórán fadó. D'fhágfí uirthi é go mbeadh sí ion[ann 's], ag
 62 seasamh air. D'fhágfí an mhoing uirthi. Mar ní raibh tada le fáil air an t-am sin.
 Ach mo léan géar is beag, is gearr a d'fhágfí moing ná drioball fada ar chapall
 64 anois. Mar ní thrusthá é a fhágál sa gcnoc héin uirthi i bhfad. Mar b'fhéidir go
 66 mbeadh an fear ag goil thart a bhearrthadh dhi é agus a dhíolthadh é agus a
 gheithheadh airgead mór air. Ach 'by dad' feicímse chuile fhear ag bearradh
 drioball dhá chapall héin is, nuair a gheithidh sé fada é, toibeann go maith, agus
 an mhoing. Ach bhearradar seo di seo é. Lomadar amach í, an drioball go deas
 68 'tight'-áilte suas thair, go dtína glúine. Agus chaolaíodar anuas é.
 D'éadroimíodar é. Rinneadar an 'job' céanna leis an mhoing a bh-, bhreá a bhí
 70 uirthi. Nuair a bhí sin déanta — Tá racaí amuigh anois le fada an lá, agus go
 mór mór le mo linnsa, ach ní raibheadar abhus nuair a rugadh i dtosach mé ná i
 72 bhfad ina dhiaidh blianta. Tá eolas a'm, níor fhaca mé ag obair ar aon chapall
 ariamh ach cárta. ...
 Bhuel thugadar leothub iad sin agus thosaigh fear acub dhá cr-, dhá, dhá
 74 snoíochán. Mar ba mhinic le caiple sléibhe Chonamara roinnt dhen tsean-
 76 fhionnfach a choinneál i gcónaí. 'Thxavel'-áil mise mé héin píosaí móra agus
 78 choinic mé go deimhin na caiple a bheadh ar an talamh maith. Bheidís glanta
 sciúrtha is á' muise ba mhór an spóirt a bheith ag breathú orthub. Ach choinnídís
 80 seo go leor dhen tseanfionnfach, an bhfuil fhios a'd, go mór mór dhen sliabh,
 faighte acub is dhe na cnoic. Is ní raibh aon neart air sin. Ní raibh an deis ag na
 daoine bochta, ann. Ní raibh an talamh chomh maith leis an tír, suas faoin tír.
 82 Ach nuair a bhí sin déanta leis an gcártaí uirthi chuaigh an fear eile di le 'brush'
 dheas. Bhuel bhí sí dhá cuimilt anuas, dhá glanadh. Dho léar mar a bhí sé seo ag
 84 obair leis an gcárta. Ní raibh aon spóirt faoin domhan ach a-, na, na bádóirí ag
 breathnú orthub seo ag obair agus iad ag inseacht dá chéile. An chaoi a
 86 raibheadar i ndan a ghoil go deas di. Ach ní raibh fhios acub faoin domhan cén
 áit ar ceannaíodh í. Bhí go siúráilte, bhí fí as Cill Chiaráin ann, bádóirí. Mar ba
 88 mhinic bádóirí maithe i gCill Chiaráin chomh maith céanna. Agus u-, deabhal
 blas suntas a thugadar dhon chapall ag-, agus aithne mhaith ar an gcapall ag go
 90 leor acub. Ach níor chuimhníodar air, bhí go leor déanta acub nuair a
 chruinníodar timpeall orthub, dhen obair uirthi, is 'by dad' chuireadar ó a-, ó
 92 aithne an-luath í. Chuir. Is nach shíltheá gur mór an 'job' é sin a chreistint. Ach
 [ar] chuala tú ariamh, iad seo a bhíonn sna báid i bhfad, faigheann siad sórt ar
 94 chaoi eicín níos réchúisí ar chaoi eicín, agus ní chuireann siad aon suim in aon
 bhlas ar bith eile ach sa mbád i gcónaí. Tá a gcroí is a n-anam sa mbád mar
 96 gheall ar a bheith ar an bhfarraige. Agus 'by dad' tá mise an-bhuíoch go deo,

- 98 *gur mhaith an rud é sin. 'Job' ar bith a mbeidh tú leis, tabhair aire dó. Agus*
breathaigh go mór mór i ndiaidh aon bhád mar tá tú ar domhain mór. Bhí sin go
 100 *maith. Nuair a bhí sí réitithe amach ní raibh aon spóirt faoin domhan ach í, ná*
cuide dhe spóirt.

13.11 04B; *Amhrán Árann* (courtesy of RnG)

Beairtle Ó Con Fhaola, An Aird Thiar; RnG DAT 0747. Recording provided by Éamann Ó Con Fhaola (speaker **35E**, singer's son) to Raidió na Gaeltachta, broadcast 11-11-91. Courtesy of RTÉ Raidió na Gaeltachta. *Amhrán Árann* (Aár), CABI §545(a)–(d) (**04B** = RBÉ Iml 1311, 515–17). Phrasal stress is not indicated in this transcription.

I

- sə v'ɪ: m'ɪjʃə lɑ: bʲə: ɡo:l' hri: ɑ:rən' |
 2 m'ɛ: h̥ɛ:n' agus | n' æn' d̪i: x̥'ɑ:n' woɪr' |
 n' o:rə kɑ:su: ə m'istər ɟɛ:m'z ə yū:n' ɛr' ə m'æ'ləx̥ |
 4 ɡəʃ ə h̥u:k ʃe: m̪u:r ʃt'æ:x ən' d'ɑ:x o:l' |
 m̪ɑr ə v'ɪ: ʃi:n' ɑ:n ʃiʃk'ə ɡə fɑ:rʃən' |
 6 v'ɪ: bʲə:n' d̪i: ɑ:n r̪u:m aɡi:s b'oi:r' |
 n' o:rə to:rəm ə d̪ə lɑ:w ə ʃɑ:m n' æn'sə |
 8 əs m̪ɑ: ʃ̪u:m ə ɡə d̪ɑ:n' ək' ə mur b'oi: |

II

- n̪ ɑ:ɡə ʃkr'ɪ:ʃə m'ɛ ʃ'ɛt'ər' | har ə sɑ:l'ə |
 10 ɡə ro m̪u:r ən | ən æʃl'ən' ɡə fo:l' |
 ʃ'e ʃuxr̪ɑ:n k'o: d̪ri:xt' ɑ⁰ɡu:s m'æru:l' |
 12 ə k̪i:r' u: orəm p'ɛ:n' s ɛr' | m̪ə xapd'ɪ:n' ʃɑ:m f'ɛ:n' |
 m̪ɑr ə ʃɑ:l ɛr' ən ə t̪i:ʃkɑ:n'ɪ:n' spɑ:rt'ɪ: |
 14 v'ɪ: kɑ:t' ɛr' ə ɡa'lh æn' | ʃ'e bl'ien' |
 s⁰ ɡəʃ x̥'oi: m'ɛ: h̥r̪i: lɑ:r ə w̪i:m' əⁿ tɑ:ɡərʃ |
 16 ʃ'ɛf ə m'ɛ:d əs ə v'ɪ: n | t̪ɑ:r't | ɡə m̪ə xle:w |

III

- n' o:rə fɑ:rən' n̪ə hɑ:r'd' əs tu: n̪ ə k'ɑ:rdi: |
 18 ɡi:s^ə m̪u:ləm' p'ɛ:n' ə bɑ:r ʃ'e d̪ə riən |
 m̪ɑ:r r̪i:n' ə tu: yumʃə n | əŋ 'ɡ^əl̪ɑ:n' wɑ:ɪd̪ fo:l' |
 20 n̪ɑr ə kl̪i:w ʃ'e | ʃæmʃə er' b'i r'io:w |
 m̪ɑr b̪ə v'ɪ:n' ə ʃ̪u:m to:rən d̪ə pl̪ɑ:n̪ə |
 22 n ɟə h̥iʃ'ɛ:l̪ əs d̪ə wɑ:l'e:d | n̪ə ʃi:ʃ |
 n̪ɑ: n' v' æn' ɟo: n̪ɑ: ɲ ə v'u:ɡ'əɪ' ʃ ə n̪ɑ: n̪ ə xla:rʃəx̥ |
 24 ə v'ɪ:n̪ə ʃ̪i:n' əm' | ɛr' | hali: ɪn' ʃ'i: wo:r' ə |

IV

- ʃ ɛr' ə ɡ'æ:rəhu: lɑ:ʃ ʃ'ix'əd̪ ɡə w̪ɑ:^ər̪tə |
 26 ʃæ: x̪i:r' ə m̪u:r ə tr'ɪ: ʃo:l̪tə ʃ'e kr̪ɑ:n |
 n o:rə ho:ɡ m̪u:r ə⁰ ɡu:rʃ ɑ:n' x'ɪ:n ə tɑ:l'ə |

28 guṣ ə ʃin̩ˈə́kʰ m'ēː | a:rən̩ˈ o: lə: |
 n' ō:r̩ə̃ h̩ē:ɖ ʃe: n̩ə̃ ʃə̃'deɹ̩ˈə́mʰ əs ən̩ə̃ ɣa:lə |
 30 o: br̩iːn̩ə̃x̩i: b̩a:ʃt̩i: ʃ̩ e: ə ro:w |
 ʃ̩ n̩āːr̩ ə skuəbu: ə n̩ə̃ | h̩æ̃l̩t̩ ə̃^u g̩ə m̩ə̃ l̩ā:wə |
 32 s ju:ən̩ ā:n̩ āx̩ ə g̩ə | ə d̩ā:n̩ˈə́kʰ əm̩ū̃r̩ ə b' o: ən |

V

ʃ̩ə̃ n̩ū̃r̩ˈ ə h̩ā:n̩ˈə́kʰ | m̩ū̃r̩ əʃt̩ˈæ̃x̩ | ēŋg̩ˈ ə sə'da:d̩ˈv̩ˈæ̃n |
 34 v̩i: f̩a:l̩t̩ ə gus m'i:l̩ˈ ē̃^ukʰ ə ro:̃n̩ˈ |
 o: L'ægu: n̩ū̃ə̃ ʃ̩ baurd̩ ə gl̩ān̩ ə̃ ʃ̩ k̩a:rtə |
 36 v̩i: ə br̩æn̩ˈd̩i: ā:n̩ | f̩ūm̩ ō̃^ug̩ə̃s̩ b' o:r̩ˈ |
 ō: xo:r̩ˈ ə ʃ̩i: L'æˈb̩ə kl̩ūːx̩ b̩ā:n̩ d̩ūːn̩ˈ |
 38 ō̃g̩ə̃s̩ p'el̩i: ekʰ ə s la:siː^{d̩ə̃} bi: j o:ə̃r̩ˈ |
 a: kahu: xə mā: l̩ū̃m̩ | ʔ̩ə̃s̩ ə n̩ ā:r̩ən̩ˈ |
 40 s n̩āx̩ ə v̩ˈē:t̩ə̃n̩ˈ | ʔ̩e: | a:r̩ˈu: g̩ə d' o:ʔ̩ |

I

*Is bhí mise lá breá ag gabháil thrí Árainn,
 42 mé héin agus 'Andy' Sheáin Mhóir.
 Óra casadh 'Mister James' dhúinn ar an mbealach,
 44 agus thug sé mur isteach i dteach óil.
 Mar bhí sin ann fuisce go fairsinn;
 46 bhí 'brandy' ann, rum agus beoir.
 Óra tabhair dhom do lámh a 'Tom Nancy'.
 48 Is maith liom go dtáinigemar beo.*

II

*Agus scríofaidh mé leitir thar sáile
 50 go raibheamar in aislinn go fóill,
 le seachrán, ceo draíocht agus mearbhaill
 52 a cuireadh orm héin is ar mo chaipín 'Tom' féin.
 Mar gheall ar an taoscáinín spairtí
 54 a bhí caite ar an gcaladh a'inn le bliain.
 Is gur sheol mé thrí lár Mhaidhm an tSagairt
 56 leis an méad is a bhí an tart dho mo chloíodh.*

III

*Óra Phádraig na hAirde is tú an ceardaí,
 58 agus molaim héin an barr le do rian.
 Mar rinne tú dhomsa an glanbhád seoil
 60 nar cloíodh le aimsir ar bith ariamh.
 Mar ba bhinne liom torann do p[h]lána,
 62 do shiséal is do mháillead ina dhiaidh,
 ná an 'bhanjo' ná an 'bhugle' is ná an chláirseach
 64 a bhíonns ag seinm ar hallaí an tí mhóir.*

IV

- Is ar an gceathrú lá fichead dhe Mhárta*
 66 *sea chuireamar a trí seolta le crann.*
Óra thóigeamar a gcúrsa ó Chionn tSáile,
 68 *agus choinic mé Árainn ó ló.*
Óra shéid sé ina stoirm is ina ghála,
 70 *ó! braonacháí báistí is é ag reodh.*
Is nar scuabadh na hailt dhe mo lámha,
 72 *is dheamhan ann ach go dtáinigemar beo.*

V

- Is nuair a tháinigemar isteach ag an stáidbhean,*
 74 *bhí fáilte agus míle aici romhainn.*
Ó! leagadh anuas bord glan is cárta,
 76 *bhí 'brandy' ann, rum agus beoir.*
Ó! chóirigh sí leaba clumhach bán dúinn,
 78 *agus peilí aici is lásaí buí óir.*
Á! caitheadh chomh maith liomsa in Árainn
 80 *is nach bhféadthainn é a áireamh go deo.*

13.12 04Br, 15W; Marcas 'Mhorgan'

Bairbre 'ac Con Iomaire, **04Br**, and her sister Winnie 'ac Con Iomaire, **15W**, An Coillín; WPMc / BPMc 13.12.96 4. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1996.

Winnie

- 2 | 'mārkəs 'wā:rk[ən] | ... | v' i fe 'i 'lɑ: el' ə 'd'æx ə 'fobəl' o: 'fado: 'r' iəv |
 ogəs | v' i: 'm' isis 'm' el' ət | m | 'mā:hər 'dʒā'n 'm' el' ət |
 4 [B]
 ogs | v' i: 'dʒi' 'huəs her' ə | "ə 'ŋ æ' l' i i 'hē:n' ogəs 'm' el' ət | og' s v' i x
 6 'pre:rbəks ən' 'fīn' a'kəb ə ,gol' eg' ən ,æ'f' ŋ ən | ax ,h' i' t ə 'pre:rbək wohə
 'nūəs | gus 'hā:n' ə'k' fe er 'xleg' ən | 'mā:rk | 'mā:rkəs |
 8 - s 'fə'də 'g' iərə hu 'ai 'ar 'ē: m' æ'n' ə 'waru' ,du:r' t fe | n' i: 'wa:ro: tū: 'm' i' fə
 |
 10 [B]
 v' i | f' ,f' ə: dər 'k' iərā' nān ē' 'fīn' 'i: n' fəxt gə 'i: n' təx |
 12 [B]

Bairbre

- 14 | v' i fe t' i: 'jerəxti: əgəs v' i ,k' ā' ŋ gə nē 'lā' m' pi 'fīn' v' i x 'fado: a'kəb |
 m' i: x n olə 'wo: r ,i: n' təb |
 16 [B]
 ogəs 'du:r' t fe
 18 - 'bi: əf l' e 'd' iə du:r' t fe gə wil' fīəð 'fīn' ə' m' i 'r' i: f' t | mād' ər l' ef ə 'd' əul
 gə 'holəs 'fīn' tə eg' 'dī: n' ə 'n' i' f ə du:r' t fe | n' i: l' 'kūmə b' i 'h' er 'fīn' |

- 20 [B]
- 'bi:əf l'e 'd'iə nãx 'wil' f'iəd ə'miħ' du:rɫ 'm'ijə |
- 22 Winnie
Marcas 'Mhorgan'. ... Bhí sé oí[che], lá eile i dteach an phobail, ó! fadó ariamh,
24 *agus bhí 'Mrs Mylotte', máthair 'John Mylotte'.*
[Sea.]
26 *Agus bhíodh sí thuas ar an, an n'gallery', í héin agus 'Mylotte'. Agus bhíodh*
'prayerbooks' ansin acub ag goil ag an Aifreann. Ach thit an 'prayerbook' uaiði
28 *anuas agus tháinig sé ar chloigeann 'Morc-', — Marcas.*
-Is fada ag iarraidh thú 'I.R.A-man' a mharú, a dúirt sé. Ní mharóidh tú mise!
30 *[Ó! a mhac! An-mhaith.]*
Bhí 'F-', 'Father' Ciarán i ndan é sin a inseacht go iontach.
32 [Atha.]
- 34 Bairbre
Bhí sé Tigh 'Gheraghty' agus bhí ceann dhe na lampaí sin a bhíodh fadó acub a
36 *mbíodh an ola mhór iontub*
[Mm.]
38 *agus dúirt sé*
-Buíochas le Dia, a dúirt sé, go bhfuil siad sin amuigh aríst. Maidir leis an
40 *deabhal dhe sholas sin atá ag daoine anois, a dúirt sé, níl cuma ar bith air sin.*
[Laughter.]
42 *-Buíochas le Dia nach bhfuil siad amuigh, a dúirt mise.*

13.13 05M; Seanmháthair agus paidir (courtesy of RnG)

Máire Bean Uí Cheannabháin, An Aird Thoir. Part of programme *Siúlach Scéalach* broadcast on Raidió na Gaeltachta 1976; CAS 3924–5. Courtesy of RTÉ Raidió na Gaeltachta. Recorded by Pádraig Ó Catháin (PC).

- ... gə 'l'or |
- 2 [PC]
| ,tr'i: 'bɫ'ĩnə 'd'e:əg | ə ,v'i 'm'ijə nōr ə ,kæ'l'u: ,i: 'fĩn |
- 4 [PC]
'ā: ,mijə ŋ 'kr'e:tu:r 'v'i:əx | 'mæĩ | əf 'i: ə 'ho:g ,m'ē | əf 'i: ə 'ho:g 'm'ijə |
- 6 'mæĩ əs 'm'ĩn'əK' ə 'xuəɫə m'ē gə 'ra: ,i: | ,no'r ə ,v'i: 'm'ijə 'b'og | ogəs
,hosĩ:n ə 'kĩ:n'ə | gə 'nā:bre:x | ?mə 'wə:həĩr | gə^d | ,haidə f'i: 'nē:ĩ 'ĩũm |
- 8 əgəs gəĩn | gəĩn 't'ĩfK'ənt ə 'b'ih ā'm ōĩhə | ogəs | ,xuə ,f'i: 'fo gus | 'dax | hə
'hæ:rəĩn f'i: 'wohə m'ē | ogəs 'ho:g f'i: 'hē:n m'ē ,N'ē:nəħ 'ĩēhə 'hē:n | ,ō:n
- 10 'Lā:^a | ?ə 'rugū: m'ē | gə ,N'æħə f'i 'dalhə |
- [PC]
12 ogəs n'ĩr 'o:l m'ē | n'ĩr ,re² | 't'u:b nā 'bid'e:l ə'r'ĩəw ,ām | n'ĩr | n'ĩl fē
'mo:rā:n 'æxər sıl ā ,N'æ² | ,kæ'l'ũ mə 'wə:hər 'du:rɫ f'i: ,næ:ĩ 'ho:g | 't'u:b
- 14 nā 'bid'e:l ə'r'ĩəw m'ē | 'æx mə 'v'ĩ:n'ĩ:n 'æ:s 'kupā:n |
- [PC]
16 f'ĩn' ē 'n'ij ə 'xi: | du | s 'm'ĩn'əK' ə 'xuəɫə m'ē gə 'ra: i | ogə f'i: də 'wə:hər
'wor ə | əf i: mə 'wə:hər 'wor ə 'd'erə f'i ə 'r'ĩn' ē: 'f'ĩn |

- 18 [PC]
 ə | 'wel | 'fɪn'ə fɪ | əd fɪn'ə? | 'fɪn'ə ŋ 'kr'e:tʊr |
- 20 [PC]
 ,baɪ 'dʌd' 'd'ɔ:ləm'is | m'ē gə 'l'ɔ:r ækəb ,wɒhə |
- 22 [PC]
 ,dʊrt' m'ē 'kɪd' ækəb 'hā'nə |
- 24 [PC]
 ,yɪt' 'hē:n' |
- 26 [PC]
 'wel' ə? |
- 28 [PC]
 ?ə n'ɪr ,urt' m'ē 'laɪmʃ er' ə 'l'æ:bə fə mār 'laɪ tu 'hē:n' ə v'ɪk' 'd'e: er' ə
- 30 'grɒf | n'ɪr ,urt' m'ē 'i: fʊŋ 'xor ə 'b'ɪ |
- [PC]
 32 ,laɪmʃ er' ə 'l'æ:bə fə ,mæf 'laɪ tu 'hē:n' ə v'ɪk' 'd'e: er' ə 'grɒf |
- 'bræ:t | 'wɪr'ə 'wɔ:hər' 'mār 'skə'bət 'ɒfəm |
- 34 ə 'wɪr'ə 'g'æ:l 'jɪ:l'əf mð 'v'ɪ:l'ə ,grɔ' ,hu' |
- mð 'ʃɒxtʊr 'l'aɪf 't'ɪ:n' | ,ægð 'slā:n hū |
- 36 'kɪ:m'ɪ:m' 'mā:nəm əns gox ,ɪl'ə 'ɣɑ:v hu |
- 'ku:dəx 'mā:nəm ə 'vlahæs nð 'ŋrɑ:st hu |
- 38 fə 'rɪ: ðnð 'hɪ:n'ə 'k'e:sʊ er' ə 'grɒf |
- gər 'el'əðn' fē nð 'm'ɪ:l't'ə 'lɒt |
- 40 gə 'sɪrə tu 'fɪn' ð: gox ,ɪl' 'ɒlk |
- 'ēf' ə 'nū:wðd' | 'æ'n'əv' | 'ægəs 'x'erp' |
- 42 'bʁūnəm 'mā:nəm 'ɣʊfə 'jɪə |
- n'ɪr gə 'iə'ə | ,ēf' 'æ:f ə 'tū:ðm' |
- 44 'ɪ:n'əʃ' ɔrt ə 'waɪd'ən 'mɪf'ə
- gər xɪf' m'ē 'mā:nəm 'boxt er' 'jæ:s'lɑ:v də 'l'ɪn'əv' |
- 46 mū 'ā:m 'bɑ:s | ənoxt nū er' 'mɑ:d'əðn' |
- gər ə 'vlahæs 'v'ɪk' 'd'e: gə rō 'mā:nəm |
- 48 ugəs 'ā'nəm nð 'mā:fū er' 'faɪd |
- [PC]
 50 'fɪn' ən'ɪf | 'k'ā:n ,æ'kəb |
- [PC]
 52 n'ɪr 'ē:n 'i:hð | ogəf 'n'ɪl' ,ē:n ,i:hð | ɔ:n 'i:hð r' 'ɔ:ləm' 'm'ɪ'fə 'wɒhəf eəd
- əgəs quə fɪr gə 'mū:nð ,ʃūm | ogəs gəðn m'ē 'kr'ed'əðm' ,æx 'fe: 'bl'ɪənð 'glɪf
- 54 | 'a'gəs ,nūðf' ə 'hɪt'ənfə ' | 'ærnū v'ɪ:x 'kol 'ɒfəmsə | ogəs er' mð 'l'ehed'ɛ |
- ogəs ,nūðf' ə 'hɪ:l'əðn' 't'ɪt'əðm mð 'xolə | 'l'ɪg'əð fɪr ŋ 'k'ɪk' ɔrəðm | nū gə
- 56 'nū:ʃɪ:d fɪr m'ē nū gə' 'mūə? | gər 'wū:əðn' fɪr 'ʃūm | əxɪl'ə 'x'ā:n æ'kəb 'fɪn'
- | 'wel' | 'l'æ:n' 'fel'əv' | 'fɪəriəxt | 'tɑ: nð 'pæ:dr'əxi' fɪn' ən'ɪv' 'ā:mðə xə 'hu:r
- 58 'l'ef ə 'lɑ:ə fɪn' | əgəs m'ē gə 'rɑ: 'xɪl' ,i:hə gəs 'mā:fð 'N'e:rə 'm'ɪ'f 'iəð fɪn'
- | ,nūðr' ə 'ɣohəs m'ē ə 'xolə | n'ɪl' m'ē ,gol' ə 'kol' ē:n' 'N'ē:əl | 'nū: gə:
- 60 'wɑ:gəðn' 'k'ā:n ækəb əmū | n'ɪl' 'ē:n' 'wa' ʃūm ə 'kā:n't' |
- [PC]
 62 'wel' ,fɪn' i: n' 'i:f'əðn'ə 'ʃlā:n | ,fɪn' i: n' 'i:f'əðn'ə 'ʃlā:n |

... go leor.

- 64 [Cén aois a bhí tú nuair a cailleadh ise?]

- Trí bliana déag, a bhí mise nuair a cailleadh í sin.
 66 [M. Bhíodh sí mór leat is thú mór léithi, seans.]
 Á! muipe an créatúr, bhíodh. Mar is í a thóig mé. Is í a thóig mise. Mar is minic a
 68 chuala mé dhá rá í. Nuair a bhí mise beag agus thosaínn ag caoineadh, go
 n-abraíodh mo mháthair, go dt-, théadh sí in aer liom. Agus gan, gan tuiscint ar
 70 bith a'm uirthi. Agus chuaigh sí seo agus, (s)tach-, tha-, tharraínn sí uaithi mé
 agus thóig sí héin mé in éineacht léithi héin. Ón lá a rugadh mé go ndeachaigh sí
 72 i dtalamh.
 [Mar sin é?]
 74 Agus níor ól mé — Ní raibh 'tube' ná buidéal ariamh a'm. Níor, níl sé mórán
 achair, sul á ndeach-, cailleadh mo mháthair dúirt sí nar thóig 'tube' ná buidéal
 76 ariamh mé ach mo bhraoinín as cupán.
 [Ab in é an chaoi?]
 78 Sin é anois an chaoi. Dú- — Is minic a chuala mé dhá rá í. Agus sí do mháthair
 mhór a, is í mo mháthair mhór, a deireadh sí, a rinne é sin.
 80 [M'anam gur maith an 'job' a rinne sí leat, bail ó Dhia ort.]
 U-. Bhuel rinne sí, rinne, rinne an créatúr.
 82 [Ach d'fheoghlaim tú go leor páidreachaí uaithi.]
 'By dad' d'fheoghlaimíos, mé go leor acub uaithi.
 84 [Hm.]
 Dúirt mé cuid acub cheana
 86 [Dúraís,]
 dhuit héin.
 88 [dúraís, go deimhin. An bhfuil, cén pháidir is fearr leat anois is fearr leat dhe na
 páidreachaí seo?]
 90 Bhuel,
 [An ceann is mó a deireannas tú héin?]
 92 U-, níor dhúirt mé 'Loighimse ar an leaba seo mar a loigh tú héin, a Mhic Dé, ar
 an gcrois', níor dhúirt mé í sin ar chor ar bith.
 94 [Oibrigh ort mar sin!]
 Loighimse ar an leaba seo mar a loigh tú héin, a Mhic Dé, ar an gcrois.
 96 Brat Mhuire Mháthair mar scaball orm.
 A Mhuire geal dhúilis, mo mhúle grá thú,
 98 Mo dhochtúir leighis, tinn agus slán thú.
 Coimrím m'anam ins gach uile ghábh thú.
 100 Cumhdach m'anam i bhflaitheas na ngrást thú.
 Sé Rí na hAoine a céasadh ar an gcrois,
 102 Gur fhoilinn sé na mílte lot,
 Go saora tú sinn ó gach uile olc,
 104 Ar a námhaid, ainimh agus choirp.
 Bronnaim m'anam dhuitse, a Dhia,
 106 Ní dhá iarraidh, ar ais atáim.
 A fhianais(e) ort, a Mhaighdean Muire,
 108 Gur chuir mé m'anam bocht ar dheaslámh do Linbh.
 Má fhaighim bás, anocht ná ar maidin,
 110 Gur i bhflaitheas Mhic Dé go raibh m'anam,
 Agus anam na marbh ar fad.
 112 [Áiméan, muis]
 Sin anois, ceann acub.
 114 [Is an mbíodh ort sin a rá anois, chuile oíche?]

- 116 *Ní raibh aon oíche agus níl aon oíche ón oíche ar fheoghlaím mise uaithise iad*
agus chuaigh sí dhá múnadh dhom agus gan mé, creidim, ach sé bliana dh'aois.
 118 *Agus nuair a thitinnse, ar ndóigh bhíodh codladh ormsa, agus ar mo leithide,*
agus nuair a shlínn titim i mo chodladh, ligeadh sí an cic orm nó go ndúisíodh sí
 120 *mé nó gur mú-, gur mhúin sí dhom achuile cheann acub sin. Bhuel lean seilbh*
síoraíocht. Tá na paidreachaí sin inniubh a'msa chomh húr leis an lá sin agus mé
 122 *dhá rá chuile oíche. Agus mara ndéarthaidh mise iad sin nuair a ghothas mé a*
chodladh, níl mé ag goil ag codladh aon néal. Ná dhá bhfágainn ceann acub
 124 *amuigh, níl aon mhaith dhom ag caint.*
[Dháirtre!]
Bhuel sin í an fhúrinne ghlan. Sin í an fhúrinne ghlan.

13.14 11C; *Mac Rí in Éirinn* (RBÉ); *Neainsín* (RnG)

Cóilín Ó Cúláin, Maoras.

(a) Traditional tale run of hero setting out on adventure; RBÉ T.68e–f. Recorded by Leo Corduff, 1959. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

(b) Lament composed by local nineteenth-century poet Mícheál Mharcais a' Cúláin for his wife, Neainsín (Angt); R447, An Teanglann, Roinn na Nua-Ghaeilge, UCD. Part of programme on Raidió na Gaeltachta recorded by Aingeal Ní Chonchúir, *Filí Iorras Aithneach*; broadcast 1980. Courtesy of RTÉ Raidió na Gaeltachta.

- (a) er' 'ma:d'ēn la: rnə 'wa:r'əx m̩ā:š 'mōh̩i: d'air'ə n 'la:ə |
 2 'ja:xt 'mōh̩i: d'air'ə 'mā:k ri: N' 'e:r'əN' |
 ,d'i fe: ə 'vr'ik'fastə |
 4 ,x̩im'əl' fe 'bosə ga: 'hu:l'ə ga: 'u:l ogəs ga: 'e: d̩ən |
 ogəs xuə fe ə'mā:š ēg' 'b'i:n' ə 't'i: gis d'iar fe er' 'jiə ə xir' er' ə 'l'æ:əs |
 6 'v̩r'æh̩ə fe 'fi: gəs 'v̩r'æh̩ə fe 'hæ:r'əf
 oʳs 'v̩r'æh̩ə fe 'suəs gə 'hæ:r d̩ sən 'e:ər |
 8 ogəs ən'j̩in' | 'ɣli: fe 'l'ef er' ə 'wə:r, hluət' i:
 'ma:dri: gəs 'axri: ,ma:r' ə 'v'i: 'eg'ə |
 10 'kn̩ugər'ə 'kn̩ā:gər'ə | 'fi:d'̩in' 'suət'̩in' | 'r̩i:t'̩in' 'r̩uət'̩in'
 'ma:də ruə ogəs 'ai'o: 'xæpd'̩in' |
 12 ,wuəl' fe 'b'i:n' ə 'fk'irtə fi 'v'ɑ:l ə ,ɣa: 'w̩ā:šə |
 d'īm'ə fe 'l'ef snə 'fiə 'fiəg̩ā:n snə 'ruə 'ruəg̩ā:n' |
 14 'b̩i:n' i: 'b'ērə 'gasti: 'g'ērə | 'akri: 'ru:ti: s 'p'ērji: 'korə |
 xahəd ffe 'ja:xt 'g̩r̩ik' 'ja:xt 'h̩l'ā:n |
 16 'ja:xt 'mal'i: 'ki:fl'ā:n' g̩ā ,m'ēd'i:f 'ā:ān |
 'k̩r̩ūk əs 'f'i gə 'l'e:m' ogəs ɣa: 'ɣl'ā:n' 'd'e:k' gə 'rhruslɔ:g |
 18 n̩ū: gər ,wuəl' fe 'b̩ūn ogəs 'b̩a:r | 'ti:v ogəs 'k'ā:n |
 ,k̩r̩ūk ,v'i:n' 'N'ē:f'əN' ,v̩ik' 'e:f' | ,v̩ik' 'e:d̩ən' ,v̩ik' 'e:f'əN' ,v̩ik' 'āv̩l̩i: |
 20 ən 'ā:t' ə d̩ā:n'əK' ə 'x'e:d' l̩iŋg' | ,ən 'x'e:d' l̩i:x | ogəs ə 'x'e:d' 'ɣa:f'k' iəx
 gə 'h̩e:r'əN' ə ,x'e:d' ,la: 'r' iəw^φ |
 22 (b) ... kur 'tuər'əfk' orəm f̩i:n 'ā:m əf' 'ka:l' u: 'v̩'æ:ān' | ka:l' ũ' n' 'v̩'æ:n ən 'təs
 er' 'h̩ē:n' ə d'er' ə 'f̩ā:n̩xəs | 'n'æŋj̩in' [or 'n'æm̩j̩in'] ə ,v'i: 'orhə | agəs ə'
 24 α ,x̩ū:m^p fe 'd̩ā:n' 'ki:n'ə n̩ūr' i: fe ga 'ki:n'ə | s i: 'ka:l't'ə | laur fe 'mār' 'fo |

I

26 a 'n'æŋʃi:n' ə d'er fe | mō 'ɣrɑ: hu' də 'xřā:ŋðni: ə 'g'i:l' |
 s n'i: 'aɪr'i:m' də 'ɣɑ: lā:ŋ'i:n' ə xur'həx 'slaxt er' ə ɲoha: 'rhrɪid' |
 28 ta də 'yū:nə stɔ:r fi' 'ɣlɑ:s ām | də xuɖ 'n'æp'ək'i:n'i: 'pa:fū:ntə s gə ,l'ɔ:r
 gə [perhaps ɣə] də ,xud' p'el'ə'ri:ŋ'z |
 ogəs tɑ: də 'hisu:r'i:n' ən 'āurdur' ām mā: 'il'ən tu' ,r'i:ft' 'xi: |

II

30 mūfə ,lɑ:l' 'pɑ:rək' mō 'xřɑ:t'əxt ə d'er fe 'gobə 'N'i:s gən 'ɣř'ē:ēn' |
 v'i: mō 'xūmřɑ:di:sə | 'ska:rhə l'ūm s nāř 'ɣuf'ənəx ə 'fk'e:əl |
 32 v'i: 'koləm gən ē:n 'āřāřk ogəs 'm'ik'əl' gən ē:ŋ' 'x'iəl
 əgəs ə ,pu:r' f'ɑ:dər boxt ə 'dɑ:gədər nō 'hæ'nɪn'ə kr'i:n' 'L'io |

III

34 tɑ: 'buər' ɔrəm ə d'er fe 'ruək'əx nō 'fruhā:n' ən āi n 'aiərd'³ |
 əgəs ə 'ruək'əx nō 'd'il'ur' gə 'va:rə nō 'gail' |
 36 nuər' ,ek'əm 'mřā: g ,obər 'snā:hāð' əgəs 'd'ærkəm' ,iəd [or ,iəd] gə 'gr'i:ŋ'
 |
 38 eg' ən 'ɑ:rd'ri: tɑ: 'fɑ:rN'ēf k'ē:ŋ 'xi: ə 'm'i:n mō 'xri: |

(a) *Ar maidin lá arna mháireach más moichí a d'éirigh an lá,*
 40 *seacht moichí a d'éirigh mac rí in Éirinn.*
D'ith sé a bhricfasta.
 42 *Chuimil sé bosa dhá shúile dhá úll agus dhá éadan,*
agus chuaigh sé amach ag binn an tí agus d'iarr sé ar Dhia a chuir ar a leas.
 44 *Bhreathaigh sé faoi agus bhreathaigh sé thairis*
agus bhreathaigh sé suas go hard san aer,
 46 *agus ansin ghlaigh sé leis ar a mhórshluaite*
madraí agus eachraí mar a bhí aige:
 48 *Cnogaire, Cnagaire, Sídín, Suaitín, Rítín, Ruaitín,*
Mada Rua agus Aidhe Ó Chaiptín.
 50 *Bhuail sé binn a sciorta faoi mheall a dhá mhása.*
D'imigh sé leis sna sia siagáin, sna rua ruagáin,
 52 *boinní béara, gastaí géara, acraí, rútaí is péirsí corra.*
Chaitheadh sé seacht gcnoic, seacht ngleann,
 54 *seacht mbailí caisleáin dhá mbeidís ann,*
cnoc is fich' dhe léim agus dhá ghleann déag dhe thruslóg.
 56 *Nó gur bhuail sé bun agus barr, taobh agus ceann,*
cnoc Bhinn Néifinn mhic Éif-, mhic Éadain, mhic Éifinn, mhic Amhlaidh [i.e.
 58 *intended cnoc Bhinn Éadain mhic Éifinn mhic Amhlaidh];*
an áit a dtáinig an chéad loing, an chéad laoch, agus an chéad ghaiscíoch
 60 *go hÉirinn an chéad lá ariamh.*

(b) ... (ag) cuir [or cur] tuairisc orm faoin am ar cailleadh a bhean. Cailleadh an
 62 *bhean un tosaigh air héin a deir an seanchas. Neainsín a bhí uirthi. Agus u-, á!*
chum sé dán caointe nuair a bhí sé dhá caoineadh, is í cailte. Labhair sé mar
 64 *seo:*

I

66 *A Neainsín, a deir sé, mo ghrá thú, do chnámhannaí i gcill,*
Is ní áirín do dhá láimhín a chuirtheadh slacht ar a ngabhthá thríd,
68 *Tá do ghúna, a stór, faoi ghlas a'm, do chuid neaicpíní paisiúnta is go leor dhe*
do chuid peilearaínz,
Agus tá do shiosúirín in ordú a'm má fhillleann tú aríst choíoch'.

II

70 Muise, Lá 'il Pádraig, mo chráiteacht, a deir sé, ag gobadh aníos dhon ghréin,
Bhí mo chomrádaísa, scartha liom is nar dhuifeanach an scéal,
72 Bhí Colm gan aon amharc agus Micil gan aon chiall,
Agus an 'poor father' bocht a d'fhágadar ina shean-nduine críon liath.

III

74 *Tá buaireamh orm, a deir sé, a ruaigtheadh na srutháin in aghaidh an aird,*
Agus a ruaigtheadh na duilliúir dhe bharr na gcoill,
76 *Nuair a fheicim mná ag obair snáthaid(e) agus dearcaim iad go grinn,*
Ag an Ard-Rí atá fairnéis cén chaoi a mbíonn mo chroí.

13.15 12S; *Mo sheacht ngrá thú, a mhic*

Seán Chúláin, Carna; SC 1. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1988.

1 | du:rt' ə ,waid'ən 'wīr'ə ,lɑ: l'ef |
2 - mō 'ha:x ,gřɑ: hu' 'v'ik' ə d'er fi: l'ef |
[B]
4 - 'o: ə d'er' ə m | 'mā:k 'd'e: l'ehə n'ĩ:r 'x'ært dit' ,e: ,f'in' ə 'r'ɑ:^a d'or fe |
d'or fe | tɑ' 'fɑ:x ,gřɑ: fɑ:ki: 'ædsə ,n'ĩf' ə d'or fe | gən 'wā:k | n'ĩ:s 'mū: d'or
6 fe | ^o 'nai 'grɑ: gən' 'in'in' |
[B]
8 əgəs tɑ: ,fe 'f'in' 'ā:vl' ^o 'lɑ: tɑ: 'n'ĩw ā'n' l'e 'f'ek'ɑ:l | mā 'ēk'ən 'tisə 'n'ĩf'
ā'n'ĩw | nēr' ə 'f'o:ss ə 'mā:k | tū n 'wā:hōr' 'dʒel'əsi: l'ef | tɑ' 'e:ɪ tɑ fi:
10 'erdu:sə^x |
[B]
12 əgəs 'kūmō l'ehə | fi: 'wɑ:ə | fi: 'f'o:sə | nō 'h'in'in' [or 'h'in'in'^o] | əgs ,xuələ
m'ē 'mā:hōr' gɑ: 'rɑ: | gēm⁵ 'xūmō l'ehə gɑ: 'bo:səx [,b'ert' ?] s gə | xəŋ 'xlā:n
14 'in'in' | ax nār⁵ 'wā: l'eh' ^o ,dīn'ā b'i gəŋ ,xlā:n 'wā:k pɔ:sə |
[B]
16 əs nāh 'v'ēk'ən tu: 'h'ē:l'n' | nāh 'wīl' ē^o 'v'ruhə | eg' ə 'mā:k | ə ,tɔ:rɪ 'b'æn'
ə'f'æx^e | eg' ə 'mā:hōr' | f'in' ,ē mār'ə ,bil' 'kaur'f'ɪər'wā:hōr' ā'n | əgs 'he:f
18 f'in' 'hē:n' 'b'e:d'ər' | gə ,wɪl' | s ,ɑ:r l'ɔ:b ə 'mā:k gə'f' d'er f'ɪəd gər 'b'in' ē:
'dɑ:g orəb e |
20 - mō 'ha:xt ,gřɑ: h'u: 'v'ik' ə d'er fi: |

Dúirt an Mhaighdean Mhuire lá leis:

22 -Mo sheacht ngrá thú, a mhic, a deir sí leis.

[Uthu.]

24 -Ó! a deir an, Mac Dé léithi, níor cheart duit é sin a rá, a deir sé, a deir sé. Tá
seacht ngrá fágthaí a'dsa anois, a deir sé, dhon mhac níos mó, a deir sé, in
26 aghaidh grá dhon inín.

[Mthm.]

28 Agus tá sé sin amhlaidh an lá atá inniubh ann, le feiceál. Má fheiceann tusa anois
inniubh, nuair a phósthais an mac, tá an mháthair 'jealousy' leis, tá éad, tá sí
30 éadúsach.

[M, thm.]

32 Agus is cuma léithi faoi bhá[s], faoi phósadh na hinín [or hiníne]. Agus chuala
mé máthair dhá rá, go mba chuma léithi dhá bpósadh [beirt ?] is dhe ... , dhen
34 chlann inín, ach nar mhaith léithi duine ar bith dhen chlann mhac pósadh.

[Mthm.]

36 Is nach bhfeiceann tú héin nach bhfuil aon ghnotha ag an mac ag tabhairt bean
isteach ag an máthair, sin é marab fhuil corr-fíormhathair ann, is thar éis sin
38 héin b'fhéidir go bhfuil — Is fhearr leothub an mac agus deir siad gurb in é a
d'fhága orthub é.

40 -Mo sheacht ngrá thú, a mhic, a deir sí.

13.16 16M; Bás Jó; Poll dhon chearc

Máire Bean Uí Chúláin, Cartúr, Mainis; Misc. MM (b). Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1994.

| ʔə | 'l'æd̪iːn̪ ə v'ɪ n̪'is 'oːg̊ə n̪ə 'paːrək̪ ə wɪl̪ əs æd̪ |

2 [B]

s v'ɪd̪'ɪ 'fæxt̪ 'm̪l̪'ĩn̪ə n̪ 't̪āːm̪ ʃĩn̪ n̪ə 'haid̪'ɪːf̪ eg̊ ə 'skol̪ | tas̪ ām̪

4 [B]

g̊ə m̪'ɪːx̪ ə | 'm̪āːʃtr̪'as | g̊āː n̪'ɪ̊ | g̊āː n̪'ɪ̊ | ga | m̪'isəs̪ m̪ə'griːv'ɪː v'ɪː n̪' |

6 ,orhə |

[B]

8 v'ɪd̪ ʃĩ g̊āː n̪'ĩn̪ə 'ʃɪ | ga | gaː ɪər eg̊ ə 'skol̪ ə 'gūːn̪i | ogəs̪ ən̪ | eː | ʔn̪ 'laː
ʃo | wəl̪ duːrt̪ m̪id̪ ən̪'ʃūn̪ g̊ə 'nohəd̪ ʃe | duːrt̪ m̪ə 'w̪āːh̪əʔ̪ ɲ̪ n̪əʔ̪ ʃe eg̊ ə

10 'skol̪ d̪'e 'lūːn̪ 'ʃuːr̪aːl̪'ə | m̪āː v'ɪd̪ ʃĩː 'kir̪ ə | 'ʃk̪'eːlə | 'l̪ĩn̪ə 'goːn̪iː | ,r̪aː e
,hort̪ eg̊ ə 'skol̪ | g̊ ro ʃe n̪ 'āːm̪ s̪ e 'fæxt̪ 'm̪l̪'ĩn̪ə | ogəs̪ ə | ʔe | ʃūn̪ m̪ə

12 ,h̪ēːn̪ ə | v'ɪːx̪ ə | v'ɪːx̪ 'koːtiː 'gl̪aːsə 'br̪'eːd̪'ĩn̪ orhəb̪ | ogəs̪ 'b̪ɪ | 'b̪ib̪ə |
'b̪ib̪ əs̪ ə 'ʃ'ĩn̪ |

14 [B]

er̪ əx̪ | er̪ n̪ə 'gaːsuːr̪ 'faːdoː n̪ 't̪āːm̪ ʃĩn̪ | ,soː | ʃūn̪ m̪ə ,h̪ēːn̪ ə | maːx̪ k̪

16 'k̪aːr̪n̪ə s̪ ,h̪j̪æːn̪ə m̪'̊ t̪əs̪ ām̪ g̊ər̪ ,ʃ'æːn̪ə m̪ə 'b̪ib̪'ĩn̪ | ə 'gaːr̪n̪ə | l̪'eː eː v'e
əgəs̪ m̪ə ʃūn̪ə 'h̪æʔ̪ | x̪ə | 'broːduːl̪ l̪'eː eː v'e ,gol̪ eg̊ ə 'skol̪ d̪'e 'lūːn̪ ə wɪl̪

18 əs̪ æd̪ | əg̊əs̪ ə | b̪ə ,joʔ̪ eː n̪'ɪ̊ ,ʃ'ĩm̪p̪əls̪ d̪'e 'h̪ĩːn̪ə | v'ɪ ʃe l̪'eː ʋol̪ eg̊ ə 'skol̪
d̪'e 'lūːn̪ | ogəs̪ ə | ,x̪'eːd̪ ,rud̪ 'el̪ə | n̪āx̪ | n̪āx̪ ,w̪uər̪ ʃe g̊ə 'dun̪ə | d̪'e

20 'sahar̪əːn̪'̊ v'ɪː āːn̪ | fuər̪ ʃe g̊ə 'dun̪ə | s̪ 'k̪'eːrd̪ ə v'ɪː 'er̪ ax̪ | ,d̪ip̪'ʃiːr̪i |

[B]

22 'rud̪ ə ,v'ɪːns̪ n̪ə 'm̪ĩn̪'āːl̪ orhəb̪ | ,soːʔ̪ | v'ɪː ʃe n̪'ʃĩn̪ ən̪'ʃūn̪ | ə 'kr̪'eːtuːr̪'ĩn̪

- 24 | s v i | 'ka'l'u' gə 'l'o:r ,ga'su^r | ,ka'l'u' | 'ga'su^r 'frefə'n | b'ert' 'ʎa'su^r
 l'e əm | f'ær ə v i: f t i 'v i:n əf | m'æf k i n 'f a:d i n 'xol əm |
 [B]
- 26 v i: ,er' | ^{ax} ka'l'u' | ka'l'u' | b'ert' 'wā:k | ,l'ef | ogəs ,ka'l'u' | ^a ,l'æð i:n l'e |
 'd'ehə:r' gə 'ðā:m m'ēl'əf ogəs gə | gə 'v'æ:k' m'ēl'əf | 'fro:f i:n |
 28 'mā:f t i:n 'm'ēl'əf ə v i: er' |
 [B]
- 30 'ka'l'u' e | nə 'l'æð i:m' b'og ,ka'l'u' e 'hē:n' |
 [B]
- 32 ən 'tā:m 'k'ē:nə r
 [B]
- 34 ka'l'u' u 'ðo: | 'ðo: ə v i: er' ə ,l'æð i:n' f i:n 'æ:n ə |
 [B]
- 36 ogəs ə | n i: | n i: ro | n i: | nər ə | ?ə | 'fæ' ə wānəm | ə hū:n'ək' ə
 'tæmb l'əns ən'f i:n | kir'u: 'f'is er' ə 'doxtu^r | ,du:rt ə 'doxtu^r ^{gə} 'dip' t i:ri
 38 v i: er' | əgs ən'f i:n | du:rt fe g ,gahəd f iəd | gə gur-f i: 'f'is er' ən
 'æmb l'əns l'e e ho:rt' gə 'ga:l ə | 'so: | nər ə ,hū:n'ək' ə 'tæmb l'əns | ?e |
 40 ?hosə | n i: l'ik' əx m ə ,wā:h əf 'ā:n 'ē: māf ə l'ik' f i: i: hē:n' ən 'ē:nəxt l'ef |
 [B]
- 42 wil' əs əd v i n ,ēf'əd 'k'un ēk' er' |
 [B]
- 44 du:rt f i: gə ga? | ə māf ə ŋəhəf f i: hē:n' ən 'ē:nəx l'ef nār 'wā: l'ehə | e
 ,ʎol' 'ā:n | ,so: n i: f l'ig'u' sən 'æmb l'əns 'i: ən'f i:n wil' əs əd ən 'ē:nəxt
 46 l'ef |
 [B]
- 48 s ,dæ:n' fe | ,dæ:n' fe ən'f i:n' əf i:n' | ogəs | fe h y i ro fe | ə 'l'æ:bə ,v'og sə
 't i: | ə sə 'glu:d' | wil' əs əd | s v i: d f i: ,to:rt' 'ær' ə sə | sən 'i:h ə ʎo: |
 50 [B]
- ogəs ə | ə n 'soləs 'la:stə sən 'i:h ə s ə ,to:rt' 'ær' ə ʎo: |
 52 [B]
- mur | ^{vi} v i: ffe ,g iərə | v'e | n ə 'm i:n' ə:l ə hæ? | ən ə 'm i:n' ə:l ə 'hægə'n' fe |
 54 'dip' t i:riə | ,sō: | 'kæl' ū' ŋ' ,kr'e:tu^r i:n' | n i: ,war fe | ,mo:rū:n 'a:xə^(r) |
 'ka'l'u' e | ogəs | əⁿ | n 'i:h ə fo | v i: n | v i: ŋ 'x i:n' əl | 'k i:n' əl 'la:stə | x i:n' əl
 56 'v'æ:n i: 'la:stə gəs hū:n'ək' ,f'e:lə | ,f'e:l'əkū:n' i:n' əf t'æx | s v i n'
 ,f'e:l'əkū:n' i:n' gol' 't i:mpəl er' ə 'g i:n' əl ,māf 'f i:n' | əgə f i:n i:h ə 'x'ē:n ə
 58 'ka'l'u' e | m m | wil' əs əd | 'f'e:l'əkū:n' i:n' 'g'æ:l s e gol' 't i:mpəl er' ə
 'g i:n' əl |
 60 [B]
- ^s hugədər 'sū:ntəs gə'n' 'ē:l'əkū:n' i:n' | ,ka'l' ū' n 'i:h ə 'x'ē:n ē |
 62 [B]
- əs ə | ^a əm | 'b i:b i:n' ə i: 'k'æ:n i: 'ā:msə ʎo: l'e ʎol' eg' ə | l'e ,ʎol' eg' ə
 64 'skol' |
 [B]
- 66 ^a f i: | ə 'fe: v i: 'er' sə 'gūnt'ə |
 ...
 68 [B]

- 70 | f'ehi: 'k'ærk ə ʏol' əʃt'æx ān |
 [B]
 α: 'N'ī 'hæ | hr'e:f i: 'b' | ə hr'e:f i: | is gə ɲohəx nā 'k'ærkə ʃt'æx ə 'br'e
 72 nōr' v'i:x 'mīd' eg' ə 'skol' | v'i:x nā 'gair' ə to:rt nā? | ʔə 'gair ə to:rt' ə nā
 'nūv'əxi: 'waii |
 74 [B]
 ,wīl' əs æd | ogəs |
 76 [B]
 ʃ | v'i | v'i:x 'k'ærk ə 'br'e | v'i: 'skælp' ān | s v'i:x ə 'x'ærk ə 'br'e əʃt'ī |
 78 ogəs ān | xur ʃe | xur ʃe | fīn'ā ʃe 'paul 'raūnɑ'lt'ə sə 'dɔrəs gə m'ōx ə
 'x'ærk ə nā:n | 'k'ærk ə nā:n ʏol' əʃt'æx | ʏol' ʃt'ah sə 'N'æ:æd | wīl' əs æd
 80 ə 'skælp'īn' v'og ə tɑ eg' ə 't'j | eg' ə 't'īn'ā |
 [B]
 82 'skælp'īn' ə | v'og | 'hɑ:l ān'fīn' sə 'gaurN'ē:l | v'i:x 'k'ærk ə 'br'e ān'fīn' |
 [B]
 84 'waid'ən 'v'æ:nī^{hā} | v'i ʃe īntəx |

Leaidín a bhí níos óige ná Pádraig, an bhfuil fhios a'd.

- 86 [Mthm.]
Is bhídís seacht mbliana an t-am sin nuair a théidís ag an scoil. Tá fhios a'm
 88 [Má,]
go mbíodh an, máistreás dhá n-ia-, dhá n-ia-, dhá, 'Mrs McGreevy' a bhí in-,
 90 *uirthi,*
 [Mthm.]
 92 *bhíodh sí dhá n-iarraidh si- [perhaps for siar], dhá, dhá iarraidh ag an scoil i*
gcónaí. Agus an, e-, an lá seo, bhuel dúirt muid ansin go ngothadh sé, dúirt mo
 94 *mháthair go ngothadh sé ag an scoil Dé Luain siúráilte. Mar bhíodh sí ag cuir u-,*
scéala linne i gcónaí ag rá é a thabhairt ag an scoil. Go raibh sé in am is é
 96 *seacht mbliana. Agus u-, e-, chuaigh mé héin — Bhíodh u-, bhíodh cotaí glasa*
bréidín orthub agus bi-, bibe, bibe as a chionn.
 98 [Mthm.]
Ar achu-, ar na gasúir fadó, an t-am sin. 'So' chuaigh mé héin a-, amach go
 100 *Carna is cheannaigh mé, tá fhios a'm gur cheannaigh mé bibín i gCarna, le é*
bheith — agus mé chomh 'ha[ppy]', chomh bródúil é bheith ag goil ag an scoil
 102 *Dé Luain, an bhfuil fhios a'd. Agus u-, badh eod é anois timpeall is Dé hAoine.*
Bhí sé le ghóil ag an scoil Dé Luain. Agus u-, an chéad rud eile, nach, nach
 104 *bhfuair sé go dona. Dé Sathrainn a bhí ann. Fuair sé go dona. Is céard a bhí air*
ach 'diphtheria'.
 106 [Atha, atha.]
Rud a bhíonn sa muineál orthub. 'So' bhí sé ansin ansin, an créatúirín. Is bhí —
 108 *Cailleadh go leor gasúir, cailleadh gasúir froisin, beirt ghasúir le M-, M-, fear a*
bhí istigh i bhFínis, Meaicín Pháidín Choilm
 110 [Mtha.]
a bhí air, ach cailleadh, cailleadh beirt mhac leis. Agus cailleadh leaidín le,
 112 *dreatháir dho 'John Mylotte' agus dho, dho Mheaic 'Mylotte' froisin, Máirtín*
'Mylotte' a bhí air.
 114 [Á! ní raibh fhios a'm é sin anois.]
Cailleadh é, ina leaidín beag, cailleadh é héin.
 116 [Mthm.]

- An t-am céanna ar*
 118 [An t-am céanna.]
cailleadh Jó. Jó a bhí ar an leaidín sin a'inne.
 120 [Mthm.]
Agus u-, ní, ní raibh, ní, nuair a, a — Sea, a mh'anam. U-, tháinig an
 122 *t-'ambulance' ansin. Cuireadh fios ar an dochtúr. Is dúirt an dochtúr go*
 124 *'diphtheria' a bhí air agus ansin dúirt sé go gcaitheadh siad, go gcuirfí fios ar an*
 126 *'ambulance' le é a thabhairt go Gaillimh. 'So' nuair a tháinig an t-'ambulance',*
e- thosaigh, ní ligtheadh mo mháthair ann é mara ligfí í héin in éineacht leis.
 128 [M.]
An bhfuil fhios a'd, bhí an oiread cion aici air.
 130 [Mthm.]
Dúirt sí go gca[ith-], mara ngabhthadh sí héin in éineacht leis nar mhaith léithi é
 132 *a ghoil ann. 'So' níor ligeadh san 'ambulance' í ansin, an bhfuil fhios a'd, in*
éineacht leis.
 134 [Tut, tut, tut.]
Is d'fhan sé, d'fhan sé ansin ansin. Agus sé an chaoi a raibh sé i leaba bheag sa
 136 *ti-, sa gclúid, an bhfuil fhios a'd. Is bhíodh sí ag tabhairt aire sa, san oíche dhó.*
 138 [M.]
Agus an solas lasta san oíche agus ag tabhairt aire dhó.
 140 [M.]
Mar bhí, bhíodh sé ag iarraidh bheith — ina muineál a thea-, ina muineál a
 142 *theagadh sé, 'diphtheria'. 'So', cailleadh an créatúirín. Níor mhair sé mórán*
 144 *achair. Cailleadh é. Agus an, an oíche seo, bhí an, bhí an choinneal, coinneal*
 146 *lasta, an choinneal bheannaíthe lasta agus tháinig féile-, féileacáinín isteach. Is*
 148 *bhí an féileacáinín ag goil timpeall ar an gcoinneal mar sin. Agus sé an oíche*
 150 *chéanna a cailleadh é. An — an bhfuil fhios a'd? Féileacáinín geal is é ag goil*
timpeall ar an gcoinneal.
 152 [Mthm. Mthm]
Is thugadar suntas dhon fhéileacáinín. Cailleadh an oíche chéanna é.
 154 [Mthm.]
Is an, an bibín a bhí ceannaíthe a'msa dhó le ghoil ag an, le ghoil ag an scoil.
 156 [M.]
Is í, is é a bhí air sa gconra.
 158 [An bhfuil fhios a'd an seandoras a bhí ann? Nar raibh poll in íochtar ann?]
 160 *Le haghaidh cearc [or cearca] a ghoil isteach ann.*
 162 [Ar shála bhfuair do mháthair bás é sin, nó?]
 164 *Á! ní hea. Thar éis í bá-, u-, thar éis í (bás a fháil). Is go ngabhthadh na cearca*
 166 *isteach ag breith nuair a bhíodh muide ag an scoil. Bhíodh na gadhair ag*
 168 *tabhairt na, an gadhar ag tabhairt na n-uibheachaí uaidh,*
 170 [Atha.]
 172 *an bhfuil fhios a'd?*
 174 [Dhá n-ithe?]
 176 *Se[a]. Bhí-, bhíodh cearc ag breith, bhí scailp ann is bhíodh cearc ag breith*
 178 *istigh. Agus un, chuir sé, chuir sé, rinne sé poll 'round'-áilte sa doras go mbeadh*
 180 *an chearc i ndán, an chearc i ndán a ghoil isteach, ghoil isteach sa nead. An*
 182 *bhfuil fhios agad an scailpín bheag atá ag an tí-, ag an tine?*
 184 [Atha.]
 186 *Scailpín bheag thall ansin sa gcoirnéal, bhíodh cearc ag breith ansin.*

166 [Hu!]
A Mhaighdean Bheannaíthe! Bhí sé iontach!

13.17 18Bm; Aois Phádraig; ‘comhairléachaí’

Bríd Ní Chon Fhaola, Bean Uí Chlochartaigh, Cartúr, Maínis; Bríd Mhicil II.
 Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1998.

,æ mĩf̃ə n'ĩ 'ro əŋ 'kr'e:tu:r | mar v'ĩ: | v'ĩ: | v'ĩ: m̃ə 'w̃ā:hər | 'oxt 'mĩ'iəñə
 2 v'ĩ 'm'ĩf̃ə ñə' ə | ka:l̃ũ: m̃ə 'w̃ā:h̃ə' | n'ĩ: v'ex 'pɑ:rək' ən'f̃ĩn' āx̃ | ta
 'b̃l'iən' ugəs | o: 'x̃ɑ:lt̃ə' gə 'ɑ:gəʃt ed'ər 'm'ĩf̃ə s 'pɑ:rək | k'ēn 'i:f ə v'et̃
 4 t̃fe |
 [B]
 6 n'ĩ v'ed̃ fe 'fɑ:xt 'bɑ:f̃əx |
 [B]
 8 s n'ĩ 'm̃o:r̃ā'n 'ki:ɣ'ə [or k̃i:-] v'ox ,eg' ,er' |
 [B]
 10 v'ox 'ki:ṽr̃ə | 'ā'ms ,er' |

 12 [B] 'ku:r̃l̃ex̃i' |
 [B] 'hæfr̃ə'ñ |
 14 [B] 'kæpl̃ə | f̃ĩn' 'ē:sk̃ə |
 [B] 'k̃r̃i:ñt̃ə |
 16 [B] 'du:x̃ə'ñi: |
 [B] 'dr̃ehɑ:r̃əx̃i' |
 18 [B] 'dr̃ehu:r̃əxi |
 [B] 'kl̃et̃ox̃i' |
 20 [B] 'kl̃et̃ox̃i' |
 [B] 'o:° | 'kl̃e' 't̃ox̃i' |
 22 [B] 'f̃āñh̃ō:x̃i' |
 [B] 'o | 'f̃āñh̃ō:x̃i: |
 24 [B] 'o: ə'r̃i:f̃t̃ |

A! muise ní raibh, an créatúr mar bhí, bhí, bhí mo mháthair — Ocht mbliana a
 26 *bhí mise nuair a cailleadh mo mháthair. Ní bheadh Pádraig ansin ach — Tá*
bliain agus ó Bhealtaine go ‘August’ eidir mise is Pádraig. Cén aois a bheadh
 28 *sé?*
 [‘So’ bheadh sé seacht, ab ea? Nó sé bliana.]
 30 *Ní bheadh sé seacht baileach.*
 [M.]
 32 *Is ní mórán cuimhne a bheadh aige air.*
 [Sea. Ní hea. ‘Right’.]
 34 *Bheadh cuimhne a’msa air.*

- [‘Comhairle’. ‘Chuir sé comhairle orm.’ ‘Bhíodar ag cuir —’] ‘Comhairléachaí’.
 36 [orm. ‘Aifreann’. ‘Chuadar ag na —’] ‘hAifrin’.
 [Atha. E-, ‘capall’.] ‘Caiple’. (Tá sé) sin éasca.
 38 [‘Crann’.] ‘Croinnte’.
 [Sea. ‘Dumhach’.] ‘Dumhachannaí’.
 40 [‘Dreatháir’.] ‘Dreatharáchaí’.
 [Agus ‘dreithiúr’.] ‘Dreithiúraí’.
 42 [‘Cleite’.] ‘Cleiteóchaí’.
 [Ha?] ‘Cleiteóchaí’.
 44 [Utha.] ‘Ó’. ‘Cleit- -teóchaí’.
 [M, sea. ‘Faithne’.] ‘Faithneóchaí’.
 46 [Arist.] ‘Ó’, ‘faithneóchaí’.
 [‘Right’.] ‘Ó’ aríst.

13.18 19P; Scanradh sa reilig

Pádraig Ó Con Fhaola, Cartúr, Maínis; PM 4. Recorded by Brian Ó Curnáin, 1988.

- | ā́ n̄i: ǵn̄fo ax | sort ʲæːrən b̄og mār ^{d'erha} | b̄e:r gər ʲi:nʃə m̄ē h̄āːn̄ð
 2 yut̄ e | b̄ n̄i: ǵs̄ ām ǵr̄ ʲi:nʃə ˈn̄r̄ nār̄ ʲi:nʃə | ax s̄n̄ ˈāːt̄ ə ro ŋ ˈkaːl̄i:n̄ gə
 ,d̄i:r̄əx ˈḡl̄āːn mār ə v̄ex ʃi: ˈn̄i: ʲi:ʃ t̄i: n̄r̄f̄ə ˈʃāːn̄i: h̄ēːm̄əʃ | ^{tas aed} kal̄
 4 t̄i: n̄r̄f̄ə ˈʃāːn̄i: h̄ēːm̄əʃ |
 [B]
 6 ˈxax ə ˈl̄æd̄ ə yol̄ ˈhæːr̄ ə ˈriːl̄ək̄ | nər̄ v̄ed̄ ʃe t̄axt əˈwaːl̄ə mār̄ er̄^a |
 xul̄ ˈi:h̄^a | mor̄ūg xul̄^a ˈd̄aːrn̄ə ˈh̄i: v̄i: ʃe | n̄ēːn̄əxt̄ l̄əʃ ə ˈgaːl̄i:n̄ mār̄ er̄^a |
 8 æx n̄i: ʃ̄ ēːn̄ ˈv̄æːl̄əx ēl̄ ˈāːn̄ eḡə xahə ʃe m̄āːx l̄e ˈtiːv̄ ˈsk̄ūn̄s̄ə n̄ə ˈriːl̄ək̄ə
 mār̄ ʲ v̄e ʃe t̄axt ˈn̄i: ǵn̄fo | mar̄ o je | ˈaːgus | n̄i: ro n̄ ˈiːə s̄ə ˈm̄l̄iːð |
 10 v̄e ʃe gol̄ əˈn̄i: ǵhæːr̄ ə ˈriːl̄ək̄ | ēːn̄ ˈiːh̄s̄ ga ro ʃe ʲi:ʃ āːn̄ | n̄āh̄ m̄iːt̄ ʃe
 ˈf̄æːdiːl̄ | t̄axt ǵn̄i: ǵhæːr̄ ə ˈriːl̄ək̄ |
 12 [B]
 ˈf̄æːdiːl̄ | ^{ʲin̄} ēː o: n̄i: ʲv̄eːd̄ər̄ ǵn̄ ˈæːt̄əʃ ə xur̄ er̄ | ˈæːt̄əʃ ə ˈb̄i ˈeḡ,e |
 14 ˌəːḡəs d̄ə ʲiːəd̄ gər̄ ˈāːn̄ūəgn̄əx | ǵn̄ ˈāːt̄ eː n̄ ˈriːl̄ək̄ | n̄i: ro ǵn̄ ˈæːt̄i:ʃ er̄
 ˈf̄æːdiːl̄ ə ˈv̄iːd̄ ʃe | xasə ˈport̄ o: h̄ēːn̄ | n̄i: | ax bai ˈd̄æːd̄ v̄i: n̄ ˈl̄æːd̄ ʲfo |
 16 x̄ūn̄ə̄k̄ ə ˈl̄æːd̄ ʲfo i: n̄ ˈiːh̄ə ʲfo gol̄ ˈn̄i: ǵhæːr̄ ə ˈriːl̄ək̄ ,e | ˌəːḡəs
 - bai ˈd̄æːd̄ ə d̄er̄ ʃe | s̄ iːv̄^am̄ ˈm̄āːk̄ d̄ē ḡōn̄ ˈl̄æːd̄ ʲi:n̄ d̄er̄ ʃe | n̄i:
 18 ˈf̄eːd̄ər̄ | n̄i: ǵn̄ ˈæːt̄i:ʃ er̄ ə d̄or̄ ʃe | t̄a ʃe n̄ān̄ ə yol̄ əˈm̄āːx̄^a ˈx̄ūm̄ ə
 b̄i d̄er̄ ʃe n̄i ǵn̄ | n̄ ˈæːt̄i:ʃ l̄e ˈk̄iːr̄ ˈer̄ | ˌæːx̄ ,k̄iːr̄ h̄ə m̄iːʃə ˈfaːt̄i:ʃ əˈn̄ōxt̄
 20 er̄ ə d̄er̄ ʃe | n̄r̄ s̄ ˈk̄iːr̄ū̄ ʲ ˈk̄a: s̄ e |
 ˈv̄i:ʃ eḡ e h̄ūn̄ə̄ḡ ʃe ḡōl̄ ʲi:ʃ ,e | ˌəː ʲi:ʃ eḡ ə ˈt̄æːx̄ | ʲi ḡə d̄i: ŋ ˈkaːl̄i:n̄ |
 22 x̄r̄ə^x ʃe ˈl̄eʃ ˈb̄r̄aːl̄i:n̄ | æʃ ə ˈmaːl̄ə | ^{xur̄} ʃə ŋ ˈvr̄aːl̄i:n̄ əˈnuəs̄ er̄ h̄ēːn̄ |
 oḡəs hæʃ ʃe eḡ ˈkaūr̄n̄ēːl̄ d̄i:r̄əx | n̄ āːt̄ ə r̄ō ŋ ˈl̄æːd̄ ʲfo v̄i ʃe ˈl̄ə yol̄ ə
 24 ˈkaːs̄ə ˈmār̄ ʲi:n̄ | hæʃ ʃe eḡ ˈkaūr̄n̄ēːl̄ mār̄ ^{ʲin̄} | ˈjæːt̄ə n̄ə ˈriːl̄ək̄ə | h̄āːn̄ə̄k̄
 ʃe ʲfo d̄ær̄ə ʲe ˈf̄æːdiːl̄ ə ˈt̄iːxt̄ | h̄āːn̄ə̄k̄ ə ˈl̄æːd̄ ʲfo ˈn̄i: ǵḡəs e ˈf̄æːdiːl̄ ǵ:
 26 h̄ēːn̄ | ˈeːoḡəs ə | v̄i ʃe n̄ə ˈh̄æːs̄ə mār̄ ʲi:n̄ eḡ ˈkaūr̄n̄ēːl̄ ə ˈjæːt̄ə | h̄āːn̄ə̄k̄
 ə ˈf̄ær̄ ə v̄i: t̄āh̄ ǵn̄i: ǵhæːr̄ ə ˈf̄æːdiːl̄ əḡs | ˈvr̄æːh̄ə ʃe ˈer̄ | ə xur̄ ʃe ḡə ˈh̄iːm̄

28 ð'n'ĩ ġ ā:n | 'vr'æhə ʃe ,er' |
 - 'o: ə d'er ʃe | ta 'b'ert' agi: 'nōxt ā:n ð d'er ʃe |
 30 [B]
 N'ĩ v'ix nā 'hĩ:ənti: 'el' ā:n ʔ d'er ʃe ax ð ,nin' ð 'wā:n' āgi: ʔ d'erʃe |
 32 'o: 'sku:ʔa:l' ʃe ,fo |
 [B]
 34 - ta 'b'ert' agi: 'nōxt ā:n ð d'er ʃe | N'ĩ v'ix ě:n | [nā 'h- ?] 'ĩ:hānti: 'el' ə d'er
 ʃe ax ā,nin' ð 'wā:n' agi: [d'erʃe ?] |
 36 [B]
 'd'ig'ən tu: e |
 38 [B]
 α 'sku:ʔa:l' ə ,k'ā:n ð xūð kir' ə 'ʔa:t'is er' ə d'ig'ən tu |
 40 [B]
 ta tu: ,α'raɪʔ tor' 'k'æd 'ta'rənt' gə ,fo:l'əx do: vrain |
 42 [B]
 'ret' ə b'i: 'ret' əx 'mūgð 'mūgð 'mūg 'mo:r s 'mūg 'b'og | fa' 'mūg 'mo:r it'
 44 'hē:n' s fa: 'mīg'i:m' 'b'og 'yūmsə |

Á! níl anseo ach sórt 'yarn' beag, mar a déarthá. B'fhéidir gur insigh mé cheana dhuit é. B-, níl fhios a'm ar insigh nó nar insigh. Ach san [or sén] áit a raibh an cailín, go díreach glan mar a bheadh sí anois síos tigh Nóra 'Johnny' Shéamais. Tá fhios a'd cá bhfuil tigh Nóra 'Johnny' Shéamais?

[M.]
 50 Chaitheadh an leaid a ghoil thair an reillig nuair a bheadh sé ag teacht abhaile, mar a déarthá, chuile oíche. Mórán chuile darna hoíche bhíodh sé in éineacht leis an gcailín, mar a déarthá. Ach ní raibh aon bhealach eile ann aige chaitheadh sé [a ghoil] amach le taobh sconsa na reillige mar a bheadh sé ag teacht aníos anseo, mar dhóigh dhe. Agus ní raibh aon oíche sa mbliain, bheadh sé ag goil aníos thair an reillig, aon oíche dhá raibh sé síos ann, nach mbíodh sé ag feadaíl ag teacht aníos thair an reillig.

[Uthu.]
 58 Ag feadaíl, sin é, ó! níorbh fhéidir aon fhaitíos a chuir air. Faitíos ar bith aige. [or perhaps Caint ar bith aige air.] Agus deir siad gur an-uaigheach an áit é an reillig. Ní raibh aon fhaitíos air, ag feadaíl a bhíodh sé, ag casadh poirt dhó héin. Ní — Ach 'by dad' bhí an leaid seo, choinic an leaid seo oích-, an oíche seo ag goil aníos thair an reillig é. Agus
 62 - 'By dad', a deir sé, is aoibhinn Mac Dé dhon leaid sin, a deir sé. Ní féidir, níl aon fhaitíos air, a deir sé. Tá sé i ndan a ghoil amach ar chuma ar bith, a deir sé, níl aon, aon fhaitíos le cuir air. Ach cuirthidh mise faitíos anocht air, a deir sé, nó is crua an cás é.

Bhí fhios aige é, choinic sé ag goil síos é, síos ag an teach, síos go dtí an cailín.
 68 Chroch sé leis bráillín, as an mbaile. Chuir sé an bhráillín anuas air héin. Agus sheas sé ag coirnéal díreach, an áit a raibh an leaid seo, bhí sé le casadh mar sin. Sheas sé ag coirnéal, mar sin, gheata na reillige. Tháinig sé seo. D'airigh sé an fheadaíl ag tíocht. Tháinig an leaid seo aníos agus é ag feadaíl dhó héin. Agus u-, bhí sé ina sheasamh mar sin ag coirnéal an gheata. Tháinig an fear a bhí ag teacht aníos ag feadaíl agus, bhreathaigh sé air. [Sé] a chuir sé dhe shuim anois ann, bhreathaigh sé air.

-Ó! a deir sé, tá beirt agaibh anocht ann, a deir sé.

- 76 [Ha, ha.]
-Ní bhíodh oícheantaí eile ann, a deir sé, ach aon-nduine amháin agaibh, a deir
78 sé.
Ó! scúiteáil sé seo. [hand clap]
80 [Ha.]
-Tá beirt agaibh anocht ann, a deir sé. Ní bhíodh aon, [na h- ?] oícheantaí eile, a
82 deir sé, ach aon-nduine amháin agaibh, [a deir sé ?].
[Ha. Maith an ceann é sin.]
84 An dtuigeann tú é?
[Tuigim, ar ndóigh. Tuigim. Cheap, chuir sé faitíos ar an gceann eile.]
86 Á! scúiteáil an ceann a chuaigh ag cuir an faitíos air, an dtuigeann tú.
[Mthm. Tá an tae réidh, is dóichí.]
88 Tá tú 'all right'. Tabhair cead tarraint go fóilleach dó, a Bhraidhean.
[Ha?]
90 Réitigh, bí ag réiteach muga-, muga-, mug mór is mug beag. Faigh mug mór
dhuit héin is faigh muigín beag dhomsa.

13.19 21Pt; 'Ulcers'

Peait Ó Donnchú, An Aird Mhóir; PMV 12.12.96 1. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1996.

- [B]
 2 'uʃə | ˌtɑ ʃiəd nʰis ˈɑr ə ˈwānəm | tɑ ˈtæˌblʰəts ām āx ˈbiːx-ʃ lʰe ˈdʰiə nʰi
 rodər rəˈyūn⁵ [or rəˈyūn] | fuər ˈmʰe ˈāŋy | ˈānˈyɑː iərə woˈəb | s̩āˌvʰrə ʃo
 4 ˈkɑˈtʰə |
 [B]
 4 vʰi ˈmʰe ˈyɑː ˈiː | vʰi ˈmʰe ˈiːh̥s nʰfo | ogəs ə | vʰi ˈmʰe mʷuh er ə ˈbortox |
 ogs wuəl ˈpʰiən ə m | trɑːsn̩ nʰfūn ˈmʰe mʷuh er ə ˈbortox | vʰis ām gə
 6 ˈmāː gər ˈbʰiəd ə vʰi² | gəl ə ˈtosiː orəm | ogs vʰi ˈtrækˈdər ə gəl əˈnuəs | ə
 8 ˈboːhur | ˈmɑːx wēm | nʰi ˈɑːrn̩s ˈmʰe ax ə | ˈlɑiː ˈxahə wēm ˈmāˌʃiːn er ə
 8 ˈgruk̩ɑn ogəs | huɡ ˈmʰe ˈlūm ˈbʰæg ə ˈdʰiːn̩ˈer | dɑːgə ˈmʰe m̩ ˈhækˈeːd
 10 m̩ ˈjiə s nʰi akə ˈmʰe n ˈʃækˈeːd əˈriəw nʰi bə ˌwuː er ˌxūm əˈr ˌbʰu |
 [B]
 10 m̩ ʃe hʰiː r ˈuədə ʃ |
 [B]
 12 ˈsoːrt ə | ˈsoːrt | ˈoː ˈdoːxraːh er | nʰi ˈēn ˈwā gə ˈhæːd ān ˈāx |
 [B]
 12 s doːhiː gər bʰe hʰiː r ˈuədə ʃe |
 [B]
 ax ə | hu ˈmʰe ˈmāːx ˌriˌv̩ ə n ˈtrækˈdər əɡ |
 [B]
 14 ugəs | bə ˈjeː n ə | bə ˈjeː n | mʰig̩ ˈdūn̩ nʰfo ˈhiːs ə vʰiː ān | ˈmāˌrtʰiːn | huə
 16 mʰe ˈʃtɑːx sə ˈtrækˈdər s nʰiːr iːnʃ̩ ˈmʰe ˈtæːdə | oː gə ˈdɑːrhiː ˈmāːk ˈdʰeː ʃiːn
 vʰiː ˈpʰiən ðr̩əm |
 [B]
 s āfn̩uː nuər ə fuər ʃe ˈʃiːn̩ ˈēr ə ˈmoːhur i huk ʃe ˈspʰiːd ə ˈdʰaul ˈdʰi |
 [B]
 18 nʰi raus eg̩ ə ro ˈtæːd orəm s vʰi ʃe gə m̩ ˈxraha | ax ˌdān ˈmʰe nʰfūn gə ro

- 20 fe 'nī: 'xlog | ^{ug} 'du:ɾɿ m'ē ɿ'ūm 'p'ē:n |
 - b'ē m'ē 'kaɹɿ ə ,d'er m'ij'ēr 'ma'd'ən |
 [B]
 mā ānēm' ɒn'fo |
 22 wel' ɒn 'f'iēn ə v'i: ɒrəm |
 [B]
 mar əs 'uəhə:səx ə ,rud 'p'iēn 'ulsurs |
 [B]
 24 a xuə m'e 'fi:s ā:n | n'i: 'f'ɑ:r it' ə v'e xuə m'ē fi:s er' 'e:g'ən t'i: 'wi'l'əm
 ogəs ⁹³ d'i: 'mā:ɹt'i:n | du:ɾɿ m'ē l'ej m'ē ho:ɹɿ 'fiər eg' ə 'doxtu:ɾ | gus |
 26 - ro tu: g 'dūn er' 'ba:l
 - 'o: dər i' m'ē gol' əft'a:x ^sə 'træk'dər ə ,d'er m'ij'ə nā rō m'ē n 'u:xtə
 28 'd'e: | k'ē 'xɑ:s e ,d'er m'ij' ax səb'i:ɹ ə v'i: tu j'i:n⁵ |
 [B]
 - ['jaul' ?] ə d'or fe 'tig'ə nāɹ' 'i:nj'ə tu ɿ'ūm |
 30 - k'e [l'ehi m'en' ga 'i:nj'ən diɿ' ?] ə ,d'er m'ij'ə |
 [B]
 nōɹ' ə xuə miɹ 'fiər n'i: r'ē:n 'doxtu:ɾ ɿ:n |
 [B]
 32 du:ɾɿ fi: l'īn hiəxt 'b'æk' ə'r'i:ft |
 ...
 34 hug fe 'tæbl'əts dūm ɒn'j'in' ogəs | du:ɾɿ fe ɿ'ūm ɣol' ə'wa:l'ə | hūn m'ē
 'n'iər | hū:n'ək' m'ē 'ft'a:x ɒn'fo | wel' krof 'kr'i:stə nə 'māid'ənō 'mīr'
 36 ɒrən' | n'i:r hosə n 'f'iēn 'k'æ:ɹt ɒrəm gə dū:n'ək' m'ē 'b'æk' ə ,darə ,toɹn |
 ho:g' m'ē t'f'i nū k'æ:r' ə 'x'æ:nō 'tæbl'əts | ə 'n'iē 'x'e:l'ə | t'impəls 'f'ix'ə
 38 'nū:m'ed s 'l'æhuər' 'ed'ər' iəd | wel' fe h'i: ro m'ē er d'er'ə n'ij' 'māɹ'
 'jūn' |
 [B]
 40 gəf n'i: r' m'ē 'nā:n m'ē hē'n' ə 'ji:r'u: 'suəs |
 [B]
 gə 'fe:ɹd 'du:ɾɿ m'ē l'ūm p'ē:n' gə 'd'u | ga 'd'it'ən' | ga wā:n' 'ha:ɹtə'tæk'
 42 gəs t'it'əm' əft'a:x ɒn' 'ē:dən ə 'rē:n'ɔ | dān m'ē n'fo mō 'hi: gahə nō
 'h'i:hō |
 44 [B]
 ugs gən 'dīn'ə 'b'eh' 'æ'm āx m'ē 'hē:n' | ogəs 'v'æn'əɹɹ:ɹ m'ē air'i' gəɹ
 46 'xahir' | gus ɣol suəs ɒn'j'in' ugəs 'krit' ɒrəm | gus doskəl' m'ē n 'dora
 j'in' ɔ: 'huə | ogəs v'i: fe 'd'īnō 'le: n 'ūāɹ j'in' | sə 'savɹə v'i: ān |
 48 ...
 hū:n'ək' m'ē 'ft'a:x | ugəs ɣ'i: m'ē 'fu:l er ɒn 'aurlɑ:ɹ ɒn'jūn' | ogs 'barkəs
 50 dūm | n'i: 'e:tən' m'ē 'hē:n' 'l'ig'ən' 'fiər ɒn'jūn sə 'gahir' | māɹ
 'sp'er'hən m'ē 'hē:n' ɒn'fo | xāhən' v'e 'krū:mtə 'fi:s |
 52 [B]
 ma 'i:ɹfɑ:lən tu | ⁹ 'b'æləx j'in' | b'e tu 'ta:rēnh nō 'nulsurs | b'æləx 'k'ē:nō
 54 mā xroxən tu 'm'ɑ:xən ta tu ga 'da:rēnt' |
 [B]
 56 eg' 'sp'æ:n'ā:ēn j'iəd s 'gorto' tu n 'ūāɹ jūn' iəd d'ig'ən ^{tu} |

- 58 [B]
 ?e' |
 [B]
 60 'rudi: ə 'L'ĩ:nən 'suəs |
 [B]
 62 ti: 'fʰɪ |
 [B]
 64 'so:rt 'giʱĩ:n'ĩ: iəd ə 'L'ĩ:nəns 'suəs |
 [B]
 66 'L'e:sənĩ: mār d'erha |
 [B]
 68 'āx ə | hũā m'ē | er d'er'ə hā:n'āk' m'ē 'nūəs er' ə 'gahi:r' əs v'ĩ m'ē 'mār
 'fo n'ĩf | v'ĩ m'ē g' iərə m'ē hē:n' 'e:lu: 'fiər gə 'L'er ə 'x'e:l'ə gə v'ek'ən'
 70 k'ēn ūər' ə 'ɣortō:n' m'ē hē'n' |
 [B]
 72 āx ə | sə d'er'ə | v'ĩ m'ē əmā 'L'ig'ən hē:n' 'fiər nū gər ær'ə m'ē mō
 ỹʱĩ:m' ə 'buələ n 'xahi:r' | v'ĩ m'ē əmā 'ɣortu' hē:n 'rĩ:nt' 'mār 'jūn' ən ūər
 74 jūn' | ax sə d'er'ə | v'ĩ m'ē 'nā'n m'ē hē:n' L'ig'ən' | wel' er' ə 'bĩ:nt'ə
 'bof | gəs ə 'roʃtɑ:l' m'ē | mō 'ỹʱĩ:m' | 'k'ært | er' ə 'gahi:r' | hiʱ m'ē mō
 76 'xolə | n'ĩr ær'ə m'ē i:hā nā 'la: n'ĩ bə 'wu: |
 [B]
 78 ogs v'ĩ m'ē mō 'xolə | gəs 'ɣu:fə m'ē ən'fo | ogəs 'v'ĩ: fe | n'ĩ ro fē n' 'fe:
 | 'v'ĩ fe n' 'fe: | nū | nū | b'e:d'ər' | 'f'i:x'ə 'nū:m'ed nū rud ək'ĩ:nt' 'mār
 80 'jūg gān' 'fe: | n'ĩ: r' ē:n 'æ'n'h ōf'm ə rō ē:n 'vlas ər' iəw orəm |
 [B]
 82 v'ĩ m'ē 'nā'n 'āir'i: gus ɣol' gə 'L'ē:m' har ə 't'a'x |

- [Céard d'éirigh dho na h'ulcers'? An bhfuil siad caite a'd? Nó cén chaoi —]
 84 'Uise tá siad níos fhearr, a mh'anam. Tá 'tablets' a'm ach buíochas le Dia ní
 raibheadar ro-dhona. Fuair mé an-dh-, an-dhá iarraidh uathub an samhradh seo
 86 caite.
 [Utha.]
 88 Bhí mé dhá oí-, bhí mé oíche anseo agus u- — Bhí mé amuigh ar an bportach
 agus bhuail pian i m-, trasna ansin mé amuigh ar an bportach. Bhí fhios a'm go
 90 maith gurb iad a bhí ag goil ag tosaí orm. Agus bhí 'tractor' ag goil anuas an
 bóthar, amach uaim. Ní dhearna mé ach an láí a chaitheamh uaim mar sin ar an
 92 gcnocán agus thug mé liom 'bag' an dinnéir. D'fhága mé mo sheaicéad i mo
 dhiaidh is ní fhaca mé an seaicéad ariamh ní ba mhó ar chuma ar bith.
 94 ['By dad'.]
 Mara [or mar] sé an chaoi ar fhuadaigh s-
 96 [Meas tú ar fhuadaigh sé?]
 Sórt u-, sórt — Ó! Drochrath air! Ní raibh aon mhaith dho thada ann, ach —
 98 [Atha.]
 Is dóichí gurb é an chaoi ar fhuadaigh sé.
 100 [Is dóichí é.]
 Ach u-, chuaigh mé amach roimhe an 'tractor' agus,
 102 [Seanghadhar a sciob uait é.]
 Agus badh é an u-, badh é an, 'MacDonagh' anseo thíos a bhí ann, Máirtín.

- 104 *Chuaigh mé isteach sa 'tractor' is níor insigh mé tada. Ó! go dtarrthaí Mac Dé
sinn! Bhí pian orm.*
- 106 [*'By dad'.*]
Is ar ndóigh nuair a fuair sé sin ar an mbóthar í thug sé 'speed' an deabhail di.
- 108 [*Atha.*]
*Ní raibh fhios aige an raibh tada orm is bhí sé dho mo chraitheadh. Ach d'fhan
110 mé ansin go raibh sé an naoi a chlog. Agus dúirt mé liom héin:
-Beidh mé caillte, a deir mise, ar maidin*
- 112 [*Laughter*]
má fhanaim anseo.
- 114 *Bhuel an phian a bhí orm!*
[*'By dad'.*]
- 116 *Mar is uafásach an rud pian 'ulcers'.*
[*Níl fhios a'm tada faoi.*]
- 118 *Ach chuaigh mé síos ann. (Ní fearr dhuit a bheith.) Chuaigh mé síos ar éigin tigh
'William' agus, go dtí Máirtín. Dúirt mé leis mé a thabhairt ag an dochtúr. Agus*
- 120 *-An raibh tú go dona ar ball?*
*-Ó! nuair a bhí mé ag goil isteach sa 'tractor', a deir mise, nar raibh mé in úchta
122 Dé! Cén chás é, a deir mise, ach an 'speed' a bhí tú a dhéanamh!*
- [*Laughter*]
- 124 *-[A dheabhail?], a deir sé, tuige nar insigh tú dhom?*
-Cé [le haghaidh a mbeinn dhá inSean duit? ?] a deir mise.
- 126 [*Ha, a Mhaighdean!*]
Nuair a chuaigh muid siar ní raibh aon dochtúr ann.
- 128 [*Laughter*]
Dúirt sí liom thóocht 'back' aríst.
- 130 ...
Thug sé 'tablets' dom ansin agus dúirt sé liom a ghoil abhaile. Tháinig mé aniar.
- 132 *Tháinig mé isteach anseo. Bhuel crois Críosta na Maighdeana Muire orainn!
Níor thosaigh an phian ceart orm go dtáinig mé 'back' an dara 'turn'. Thóg mé
134 trí nó ceathair dhe cheanna 'tablets' i ndiaidh a chéile. Timpeall is fiche nóiméad
is leathuair eidir iad. Bhuel sé an chaoi a raibh mé ar deireadh anois mar sin.*
- 136 [*Sea.*]
Agus ní raibh mé i ndan mé héin a dhíriú suas.
- 138 [*Sea.*]
*Agus séard dúirt mé liom héin go dt-, dhá dtitinn, dhá bhfaighinn 'heart attack'
140 agus titim isteach in éadan an 'range'. D'fhan mé anseo i mo shuí i gcaitheamh
na hoíche.*
- 142 [*Á dheabhail!*]
*Agus gan duine ar bith a'm ach mé héin. Agus 'mhanage'-áil mé éirí dhen
144 chathaoir agus a ghoil suas ansin agus cruít orm. Agus d'oscail mé an doras sin
ó thuaidh. Agus bhí sé ag déanamh lae an uair sin. Sa samhradh a bhí ann.*
- 146 ...
Tháinig mé isteach agus bhí mé ag siúl ar an urlár ansin. Agus b'fhacthas dom —
- 148 *Ní fhéadthainn mé héin a ligean siar ansin sa gcathaoir mar speirthin mé héin
anseo. Chaithinn a bheith cromta síos.*
- 150 [*Utha. Utha.*]
*Má 'reach'-áilann tú an bealach sin beidh tú ag tarraint na n-'ulcers'. An bealach
152 céanna má chrochann tú meáchan tá tú dhá dtarrait.*
- [*Utha. Utha.*]

- 154 'Expand'-álann siad is gortóidh tú an uair sin iad, an dtuigeann tú.
[Uítha. Céard iad héin ar aon bhealach?]
- 156 E-,
[Clocha ab ea?]
- 158 Rudaí a líonanns suas
[M.]
- 160 taobh istigh.
[M. 'All right'.]
- 162 Sórt guiríní iad a líonanns suas.
[Á! 'right'.]
- 164 Léasannaí mar a déarthá.
[Sea.]
- 166 Ach u-, chuaigh mé, ar deireadh tháinig mé anuas ar an gcathaoir is bhí mé mar
seo anois. Bhí mé ag iarraidh mé héin a éalú siar dho léar a chéile go bhfeicinn
168 cén uair a ghortóinn mé héin.
[Mm.]
- 170 Ach u-, sa deireadh bhí mé dho mo ligean héin siar nó gur airigh mé mo dhroim
ag bualadh an chathaoir. Bhí mé dho mo ghortú héin roinnt mar sin an uair sin.
172 Ach sa deireadh bhí mé i ndan mé héin a ligean s[iar]. Bhuel ar an bpointe bois
agus a 'rest'-áil mé mo dhroim ceart ar an gcathaoir thit mé i mo chodladh. Níor
174 airigh mé oíche ná lá ní ba mhó.
[M. M.]
- 176 Agus bhí mé i mo chodladh. Agus dhúisigh mé anseo. Agus bhí sé, ní raibh sé an
sé. Bhí sé an sé. Nó, nó b'fhéidir fiche nóiméad nó rud eicint mar sin dhon sé. Ní
178 raibh aon aithne orm an raibh aon bhlas ariamh orm.
[M.]
- 180 Bhí mé i ndan éirí agus ghoil dhe léim thar an teach.

13.20 25M; lascach; Siúl go Gaillimh

Mícheál Mac Con Iomaire, An Coillín; MTM 93. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1993.

- 2 | v' i: dər ə 'nā'n ə 'gl' ūm ,a:l' | sn̩ ð 'hæ'k' o:xi' | nər' ex ,tra: 'wor ā'n |
[B]
- 4 | v' ex 'g' æ'f' æku' | s xir' əd' i:f ,f' t' æx fi' ^a | 'a:l trəxi: e |
[B]
- 6 | [?] e | [?] æ'k' ə hugən' f iəd er' ən 'ā:t' ə m' i:n ð 'gl' i' m̩ m̩ x̩ |
[B]
- 8 | ,əgəs ,ə | hūn' ək' m' ē 'mahər la: t' iəxt o: 'hra: ^a | sən' 'æ'rəx | ,əgəs ,ə | 'f'e:
'k' i:n gə 'yl' ūm ēg' ə | 'f'e: 'k' i:n gə 'yl' ūm̩ |
[B]
- 10 | hūn' ək' m' ē 'la: 'el' ə 't' iəxt e gəs e |
[B]
- 12 | ,o: f'e h' i: r 'u mīd' iə^d |
[B]
- 14 | 'd' i mīd' iəd | gəs ē | x | m' ē x̩ | la: rənə 'wər' əx | v' i? | v' i: 'yɑ: 'yl' ūm̩ x̩ ə
't' iəxt eg' ə | ,əgəs 'mɑ:lə 'mīf' i:n' i: |
16 | [B]
- 'mɑ:lə 'mīf' i:n' i: ,əgəs ē | nər' ^v i: x ə loxt 'f' æ' m̩ n̩ ð 'bā' n̩ ð mār ,d' e:r hər

- 18 ,akub | v'í d' f'í er' | er' 'fra'pi' | 'N'æ'mōn' 'fa:ki' |
[B]
- 20 əgəs e | xīn' i: d' i: f' ə 'ba:d er 'snā:w |
[B]
- 22 əgəs | haid' i: f' ə 'ma:x ə | ,to:g' a:l 'mīr' i:n' l' ē'nə g' | gu gud 'bræ'do:gi | nūr
ə 'jehəd' i: f' 'la: 'k' ū īn' | v' ex ə | mār ə 'm' ē d' f' e 'k' ū īn' N' i: v' ed' i: f' ə 'nā'n iəd
24 'a:l' mār d' e r^{ha} |
[B]
- 26 N' i: v' ex | v' ex ə l | ax v' i: x 'le:hōnti: 'æ'ŋ'vr' a: t' iəxt eg' ən 'ā:m | 'y' i: p' h' |
...
- 28 | ,ə'hər' 'mo:r 'mahər |
[B]
- 30 ,o: ,fīn' ē n' 'f' æ'r ə v' i: 'gol' e' | gol' gə 'ga:l' ə mār ,d' e:r hə: |
[B]
- 32 v' i: fe 'f' t' a:x ə 'mā:d əs 'mī:n' ə f' ə v' i: fe ,gol' |
[B]
- 34 əs v' i: fī ē' | v' i: fī: ,got' ə n' 'fo:l' ə | eg' ruf' i:n' ə 'xā^hlhə |
[B]
- 36 nər' v' i: fe gol' ,ser' ēg' ə | gorə 'xř' ē: n' | n' 'ā:t' ə | k ,kaurN' e:l ə 'xrik' ə
tā' n' 'fo 'her' | ,əgəs ,ē | k' ænōx ,fatī 'fīəltə v' i: fe 'gol' | ax 'durʃ fe 'l' ef
38 ,hē:n' |
- mā 'ā'nōm' ən' i: f' ə ,durʃ fe' | b' e:r gər ,māh' ē ,skahə gə ,wī:N' ,ē'ŋ'
40 'v' æ'ləx fīs ə'r' i: f' t' ə ,durʃ fe' | əgəs ,fērd ə 'jī:nhōs m' ē ,durʃ fe' | ,buəl' hə
m' e 'bo:hər ə durʃ fe' |
- 42 v' i: m 'bā:d' get' ə n' 'fo:l' 'a:rāit' s e gol' 'sor gorə 'xř' ē:n' | əgs N' i: l' ē'n
'æ:k' ə'r' gə ro fe^{ix} | ,ā:n nā rə fe 'jī: nō | əs ,dohi: gə ro fe 'skat' i: 'rix' ən'
44 'ē:n d' i: l' e v' e | 'fu:l' | ax fe 'x' æ'ŋgəl' ə 't' e:d gən 'wā:d ə 'ŋa:l' ə |
[B]
- 46 h'æ: |
[B]
- 48 ax ,dr' ā:m ə v' i | ax v' i: fe 'nā'ŋ'xof'i: | 'xuələ m' ē |
[B]
- 50 'v' i: |
[B]
- 52 'v' i: | 'v' i: |
[B]
- 54 mar v' ox 'f' æ'r 'ēl' ə 'x' u:l' həx gə 'ga:l' ə s N' i: v' ed' f' e | 'd' aul 'l' æ 'b' æ:lə
gahəʃ fe 'lai' |
[B]
- 56 ax v' i: n 'ēl' əd 'kl' æ:xt er' ə 'fu:l' 'a:kub ə d' i:g' ən tu | 'y' i: p' h' | ogəs do:hi: nār
58 v' ē' ŋ' 'x' e:d 'uər' eg' e' 'fu:l'tə gə 'ga:l' ə | 'dohi: nār v' e: | ən 'v' i: s aku'
'xul' ə 'xusā'n əgs xil' 'æ:k' ə'rə v' i: ā'n | ŋ' |
[B]
- 60 wel' tər 'ā:t' ā'n dugən' fīəd ,karə 'hroʃk' i:n' er' əgəs e | haix ə 'dr' ā:m v' i: x
62 ən' 'fo 'gū:nī haid' i: f' hri: ,xarə 'hroʃk' i:n' |
[B]
- 64 (?) l' e gor' e (?) |
[B]

66 'o: 'N'ĩ: h̃æ ax ta fe fo 'her' | 'her' ə | 'nēr' o: | w̃m 'kraæs |

68 *Bhíodar i ndan na gliomaigh a fháil, sna haiceóchaí, nuair a bheadh trá mhór ann.*

[Mm.]

70 *Bheadh geaif acú is chuiridís isteach faoi a-, alltrachaí é.*

[Sea.]

72 *E-, 'aice' a thugann siad ar an áit a mbíonn an gliomach.*

[Sea.]

74 *Agus u-, choinic mé m'athair lá ag tíocht ó thrá san earrach agus u-, sé cinn dhe gliomaigh aige. Sé cinn dhe ghliomaigh.*

76 [Atha.]

Choinic mé lá eile ag tíocht é agus e-

78 *[D'ith sib iad, nó ar dhíol sib iad?]*

Ó! sé an chaoi ar ith muid é.

80 [Atha.]

D'ith muid é. Agus u-, ch-, mé, ch-, — lá arna mháireach, bhí, bhí dhá ghliomach ag tíocht aige agus mála muiríní.

82 [Atha.]

84 *Mála muiríní agus u-, nuair a bhíodh lucht feamainne bainte, mar a déarthá, acub, bhíodh sí ar, ar frapaí, an fheamainn fágthaí,*

86 [Mthm.]

agus u-, choinnídís an bád ar snámh,

88 [Mthm.]

agus théidís amach ag tóigeál muirín lena gcuid bradógaí. Nuair a gheithidís lá ciúin, bheadh u- — Mara mbeadh sé ciúin ní bheidís i ndan iad a fháil, mar a déarthá.

92 [Mthm. Mthm.]

Ní bheadh, bheadh an l- — Ach bhíodh laethantaí an-bhreá ag tíocht ag an am. Bhíodh.

94 ...

96 *Athair mór m'athar.*

[M.]

98 *Ó! sin é an fear a bhí ag goil ar, ag goil go Gaillimh, mar a déarthá,*

[Utha.]

100 *Bhí sé, isteach i mbád as Maínis a bhí sé ag goil.*

[Sea.]

102 *Is bhí sí ar, bhí sí gaibhte un seoil u-, ag Roisín an Chalaigh,*

[M.]

104 *nuair a bhí sé ag goil soir ag an gCora Chréin, an áit a, c-, coirnéal an chnoic atá anseo thoir. Agus e-, ag ceannach fataí síolta a bhí sé ag goil. Ach dúirt sé leis héin:*

106 *-Má fhanaim anois, a dúirt sé, b'fhéidir gur maith an scaitheamh go bhfuighinn aon bhealach síos aríst, a dúirt sé. Agus séard a dhéanths mé, a dúirt sé, buailthidh mé bóthar, a dúirt sé.*

110 *Bhí an bád goite un seoil 'all right' is é ag goil soir ag an gCora Chréin. Agus níl aon aicearra dhá raibh sé dh-, ann, nar raibh sé a dhéanamh. Is dóichí go raibh sé scaití ag rith in éindí le bheith ag siúl. Ach sé a cheangail an téad dhen bhád i nGaillimh.*

112

- 114 [Atha.]
Hea.
- 116 [Atha.]
Ach dream a bhí — Ach bhí sé ina an-choisí, chuala mé.
- 118 [Bhí.]
Bhí.
- 120 [Ó! chaitheadh sé go raibh, as seo go Gaillimh.]
Bhí. Bhí.
- 122 ['Yeah'.]
Mar bheadh fear eile a shiúiltheadh go Gaillimh is bheadh sé, deabhal leath bealaigh go gcaitheadh sé loighe.
[Ts! Ní — Loightheadh capall.]
- 126 Ach bhí an oiread cleachtadh ar an siúl acub, an dtuigeann tú. Bhí. Agus is dóichí narbh é an chéad uair aige é, siúlta go Gaillimh. Is dóichí narbh é. Ar ndóigh bhí fhios acú chuile chosán agus chuile aicearra a bhí ann. Hm.
[Meas tú cén bealach, an bealach a chuaigh sé?]
- 128 Bhuel tá áit ann a dtugann siad Cara Throiscín air agus e-, théadh an dream a bhíodh anseo i gcónaí, théidis thrí Chara Throiscín.
- 132 [Utha.]
(?) Thoir ag an (?)
- 134 [Ag Cnoc Bhuí, ag Cnoc Buí, ab ea?]
Ó! ní hea! Ach tá sé seo thoir, thoir i, anoir ó Mhám Cras.

13.21 31P, 35E; 'Dredge'-áil (courtesy of RBÉ)

Pádraig Ó Con Fhaola, **31P** (P), An Meall Rua, Maínis, and Éamann Ó Con Fhaola, **35E** (E), An Aird Thoir; IA 15a A. Recorded by Leo Corduff and Proinsias de Búrca, 1959. Courtesy of Roinn Bhéaloideas Éireann.

- P | a xuə 'mɪd' ə suəs ə 'mɪ'ĩn̩ə | xu mɪd' 'suəs | tɑ s æd | 'suəs ən'ĩn̩' | n
2 'ɑt' | ʔ | 'wɔ:r fūn 'suəs ə 'N̩'æ'h̩ə mɪd 'suəs |
E | 'h̩ɑ:n̩'əg' mufə v'ĩ fɪb' 'ɑ:n |
4 P 'tɔ:rɪəxt | x'æpə gə 'm'ē:d' ŋ 'm̩əɫ̩' h̩əx mɪd' ,ē:n | 'v'æŋk' 'n̩u:ĩ: ā 'N̩'ĩnhəx
mɪd' 'fɪ'ɛ:xt ān | ax | x̩ūə mɪd 'suəs ēf̩ h̩ūm əf̩ 'b'ĩ s fuər' mɪd' 'tɔ:ʔ 'v̩l̩ɑn̩ ān
6 ōf̩ 'd'ər'ə | v'ĩ 'rɪ:n̩t' 'klox ān ax | v'ĩ m'ē 'h̩ē:n' ə 'tær | ʔ ga 'tærənt'
ə'N̩'ĩ:s | ā: ũf̩ə v'ĩ m'ē 'hjæpə gə ro fɪ 'l̩ɑn | 'f̩ərd ə v'ĩ ĩ:n̩t'ə | l̩ɑ:n'
8 'f̩ɑn,vrɔ:gə gəs | 'f̩ɑn,vrɔ:gə gəs | əgəs | əgəs | 'f̩æ'n' | 'f̩æ'n' x'ort'əxi: əs
'rudɪ | s n̩ɑr 'j̩ɑũt̩ĩ: ŋ 'k'ā:n ē s hug mɪd' 'tɔ: ,tɔrən' əs | f̩ərd ə v'ĩ: | ə | ə
10 f̩ərd ə 'fuər' mɪd' 'f̩æ'n' ,d̩ɪl'ən ,mɔ:r | 'kɑ:ɫ'ə | 'f'eb'ĩ: k'ē | 'p'eb'ĩ: k'ē h̩v̩: r
'ĩm'ə f̩ĩ: |
12 E 'k'ærk |
P f̩æ gus 'bɑ: f'ē | 'f̩æ s 'h̩ŋk'ɑ:l' f̩ĩ f̩ɪs er' 'h̩ūn' ə 'f̩aɪl' |
14 - m̩ān̩əm ə d'ər' 'd̩æ'rə d'ər f̩e
- b'ĩ: mɪd' ə gɔl' 'f̩ɪs ə d'ər' hn t̩ɑ mɪd' ə 'n̩ɑn | n'ĩ: 'ɑ:t' | n'ĩ: 'ɑ:t' ə 'b'ih' ē
16 | n'ĩ: 'ɑ:t' ə 'b'ih' ē: 'fɔ |
d̩ər' 'pr'ɪstə r̩n̩'ə mɪd' tɔ:g'ɑ:l' 'j̩æ:s ān 'f̩e:f̩ə f̩ɪn' |
18 E 'r̩n̩'ə |
P 'r̩n̩'ə |

- 20 E řĩn'ə řib' gə 'mah ən'fĩⁿ k'ært gə 'L'or |
P řĩn'ə | ah s 'b'og nāř 'ā'n mĩd' 'huəs 'ā:n | la | la: | la: gĩh̃ə 'N'æ:^æs | s
- 22 'ti:l'ə 'til'ə | r' 'e:g'əñ' hā'n'ək' mĩd' ə'nuəs əs |
E a' s 'f'iar 'ut' | kĩ:ř'ĩ:m' gə 'māh̃ ə 'la: řĩn' k'ært gə 'L'or |
- 24 P h'ə |
E N'ĩ ř ě'n 'drox'wa'stiðxi: ā:n |
- 26 P N'ĩ: 'ro | N'ĩ: ro 'wa'stu' 'b'ih 'ā:n | ax | ^ə 'k'ĩ:n' 'v'ogə mar d'erha N'ĩ: rodər
řð'ỹūnə |
- 28 E řĩn' 'ā'n | 'ān'drox'wa'stu: v'ĩ: ən'fĩn' ə | o' huə gə řob ros 'dugā:n'
əñ'fĩn' o: huə | ed'ər' e 'hē:n' əgəs ə |
- 30 P 'V'ĩ:ə |
E əgəs ə | 'f'il'ā:n ð' 'huə |
- 32 P v'ĩ fe 'skahə 'ser' | f'ĩmpəls | f'ĩmpəls | f'ĩmpəls | řa' 'X'ed gə L'e 'slat
ser' ð:n 'řob |
- 34 E tɑ: | 'L'æk ə 'traĩ 'ɑ:l |
P mhm | 'ā: ũřə 'b u:ɑ:sə | b u:ɑ:sə ə | b u:hɑ:səx ə | b u:hɑ:səx ə 'm'ɑ:l | m'ɑ:l
- 36 'ka:rəg'ə tɑ: əñ' | s u:ɑ:səx ə 'm'ɑ:l | 'ka:rəg'ə tɑ: əñ'fĩⁿ |
E v'ĩ 'ān'drox'wa'stu' ā:n |
- 38 P tɑ:^a | xūə 'mĩd'ə 'wa'stu' əñ'fĩn' |
E xa klā:n wārkəřĩŋ 'xorĩn' | xadər | řa'xtən' ə 'wa'stu: ā:n |
- 40 P 'xa: | 'xr'ed'əm' | 'xa: |
E būnɑ:t'ə řa'xtən' ^{ən} |
- 42 P xa 'mĩd'ə | xuə 'mĩd'ə 'wa'stu: v'ĩiəñ' 'h̃æ'n ā:n | ta fe řĩn' 'tr'ĩ: 'bl'ĩəñ o:
hūn' əñ'fĩ | bə řĩn' ĩ: 'X'ed v'ĩiəñ' ə N'æh̃ə 'mĩð 'ser' | hū mĩð 'suəs | ax v'ĩ
- 44 mĩd' 'ā:n ə 'la: 'ruv'ə řĩn' | řĩn'ə mĩd' 'æ:n,tə:g'ɑ:l 'mĩr'ĩn'ĩ: ā:n | s ām 'řĩn'ə
mĩd' | tɑ m'ē 'X'əpə | gə' 'ho:g' mĩd' | 'nĩ: 'nĩřæN'ə s 'dɑ: 'ix'əd ā:n | v'ĩ² |
- 46 mak 'ðɔ:ĩŋ 'kai^ən | v'ĩ fe 'hē:n' ā:n | dɑ: 'xorəx ^əæN' | ta s ām tər'hū:n hūmə
r 'b'ĩ | xuə fe 'wa'stu' | ax N'ĩ: mo:řā:n 'wastu' xuə fe | N'ĩ: r ě:n 'truh̃ ,ā:n | ax
- 48 ho:g' fe 'drið ,ā:n | əgəs | N'ĩ: ř ě:n 'v'ĩř 'ĩnt'ə gə | v'ĩ: řĩ: 'm'ĩh̃ə 'řəg | tɑ
m'ē 'X'əpə
- 50 E v'ĩ: |
P gə ro řĩ: | ðŋ' 'X'ed 'la: 'r'iew ə kahur' 'drið ə 'wa:rəg' ā:n | tɑ m'ē 'X'əpə
- 52 gə ro řĩ: 'ā:n ð:n 'la: řĩⁿ |
E 'N'ĩ:l' əs k'ē: nə 'drið ,ā:nĩ:
- 54 P mhm |
E tɑ 'fā'ntə n'fĩn' |
- 56 P 'N'ĩ:l' əs | N'ĩ:l' əs k'ēn 'tæxər ə v'ĩ řĩ: 'ā:n | 'f'e'b'ĩ: k'ē:n | 'kr'ed'əm' v'ĩ² |
s 'dohĩ: gə ro řĩ: ā:n ř'e 'L'ex'ed 'b'əřĩiəñ' | N'ĩ: ř ě:n v'ĩř 'ĩnt' ax ə 'kohəriəx
[or 'kohəriəxt'] |
- 58 E xa 'mĩd'ə 'ŋɑ: 'la: 'iərə 'drið | ^ə wak wārkəřĩŋ 'xorĩn' ə 'w^əæNt' |
- 60 P m:m | ax xuə mūd suəs 'la:rnə 'wā:ř'əx ə' xūmə r 'b'ĩ 'r'ĩ:řt' ,ā:n əgəs |
əgəz 'æN'd'ef'ər' | d'air'ə mĩd' 'f'iar'wox | N'ĩ:nh̃əh̃ mĩd' 'æN'la: | N'ĩ: | v'ĩ
- 62 d'ĩntə hær' 'X'ĩ:n ə 'la: 'ruv'ə řĩn' æN' | hū mĩd' 'suəs | hū mĩd' er' nə
'markəni: 'k'ē:nə gəs | gə 'dā:n'ək' mĩd' gə d'ĩ: N' 'L'æ'nū:nt' ,X'ē:n^ə | 'X'ed |

- 64 iərə 'xā mīd' ə'mā'x i' xuə fī' wastu' s 'dæ'n' fī' ān | 'hū'n' | 'fā'x 'g'ī:ŋ | v'ī
'fā'x 'g'ī:ŋ gə 'xorəxi' gə: 'bānt' ə tər'hū:n³ |
- 66 E 'v'ī |
P 'br'ifu: i' | 'v'ī: | 'fā'x 'g'ī:n' | v'ī' gəs nə 'ko' | iəd n 'ē'n 'rō: ə'wū:ŋ | nə
68 'fā'x 'g'ī:n' | əgəs | 't'ixt 'orhəb ən'fī'n' | xə | 'tr'ē:n s v'ī:dər ə 'nā'n | v'ī' n'
't'e:ḏ | ə 't'e:d 'nū: ogəs | v'ī fī | v'ī fī | 't'e:d 'vr'ə: nū | v'īdə | v'ī? | v'ī fī:
70 'd'īntə xə 'ki:l or 'd'er'ə l'e | v'ī fī gə d'ī:nə xə 'ki:l eg ə | eg ə 'baur ə v'ī
er nā | nā?² | nā |
72 E 'ta:r'n' i:w i | v'ī fī
P eg nə 'korəxi: | l'e |
74 E xə ki:l' l'e snā:hə 'v'ail' i:n' |
P l'e | l'e | l'e | l'e 'snā:hə 'v'ail' i:n' |
76 E 'v'ī: 'muf |
P 'v'ī:ə | ax hugədər 'æ's er' 'd'er' i' | v'ī fī 'lu:pi:hə | ax | v'ī 'drox'wa'l'
78 'kurh orhə | s mīd' əg' obər sən 'ā:t' 'x'ē:nā 'lā: 'ruv'ə fī'n' | s ə 't'ixt sə
'l'æ'nū:n't' 'x'ē:nā | gəs | 'x'e:d | 'iərə xā mīd' ə'mā'h 'lā:r'nā 'wā:r'³ hū mīd'
80 ser' [or d'īn] ən 'rud 'k'ē:nā s fuər fī' | 'gr'ī:m'^{ān} |
E wel' nāh' i:ntəx ə 'rud e' fī'n' |
82 P 'h'jæ:^æ | mā'r fī' [or fī:] 'ā:t' əs 'm'æ's e 'gū:ŋ 'x'īl' 'x'īərā'n' ən'fī'n' max
o'n |
84 E 'f'e: 'muf |
P 'f'e: | max o' | ən |
86 E 'f'e: s 'm'æ's 'ā:n |
P max o: xorə ros 'dugā:n' ən'fī'n' |
88 E tū' n 'grif'e:d hær' 'k'ī:n' l'e iəd ə 'wā'n't' |
P 'o: 'tā:ḏ | 'tā:ə | o: n'īl' ē: 'fl'æ'n' orhəb ax ə 'grif'e:d |
90 E n'īl' ē:n' 'fl'æ'n' orhəb ax ə 'grif'e:d |
P 'n'īl' |
92 E wel' xur 'mīd' ə ŋ 'grif'e:d | əg' 'obər' 'orhə 'fīd | ogəs | sk'ī:l' [sic] mīd'
'fīs er' ə 't'e:d e | s huə fe 'wa'stu: sə 'mā:lə ŋ 'x'e:d iərə |
94 P 'fī'n' ē 'xuə |
E 'dā:f'k' mīd' 'orhə n'fī'n' | 'fīs |
96 P ən | ən 'rud fo 'orə n |
E 'fæ | o³əs | v'ī fe 'ū:mpī: 'trā:v eg' ən 'ā:m | s | 'hā:n'əg' fe 'l'īn' | 'n' iārə
98 fīn'^d [or fī'n'^d] | a tī' i: nū: 'k'æər' gə 'xuərtə 'tri:ā:l'u: ə | sə 'd'er'ə gə wuər
fe 'gr'ī:m' ən 'ā:t' ə'k'ī:n't' ā'n | ogəs wæn' fe 'stæ'ŋgə x'ī:n't' æft'ə | 'p'e'b'ī
100 k'e h'ī: r 'wog fe i' |
P 'jæ: |
102 E æh n'īr hug fe 'l'ef ənə 'jiə fī'n' i |
P 'n'īr 'hug |
104 E s nā 'hæŋ' mīd' n'īs æs ə 'k'ī:n ə'r'ī:ft' | hā'ng' fī' n'īs gə 'l'e:m' æs |
P 'hā:n'ək' |
106 E æh v'ī?² | v'ī: n 'mā:lə 'stro:k' i?² | 'γa: 'faul 'kurh er'
P 'æ: |
108 E n ā't' n'æhā n 'grif'e:d ə 'wa'stu' |

- P h̥ʷ |
 110 E fī 'yo: an |
 P h̥æ: | aḡ ta s æm v̥i 'mīd'ə 'lɑ: 'ol'ə | 'arū: 'nōr̥h̥ə 'h̥ēr' ɔn'j̥in' | mā'x̥ |
 112 'mā'x̥ ɔn'j̥in' ɔ̃ | 'mā'x̥ ɔ̃ 'xaurN'ē:l 'krū:mp̥ā:n n̥ə 'v̥i:ɔn | 'mā'h̥ ē'r' 'ai ɔn
 'xaurN'ē:l' | 'mā'h̥ ɔ:n 'ɲob | ə' ə 'd̥i:n̥ə | d̥i:n̥ə | 'sairN'is mā'r̥ 'j̥in' ē'r'
 114 'L'et'ər' 'ka'lhə |
 E ta s 'ā'm |
 116 P s v̥i 'mīd' 'ā:n̥ ʔ | v̥i' 'mīd' 'ā:n̥ 'p̥i:sə 'mo:r̥ g̥ən | g̥ən | 'lɑ:ɑ | ah huə j̥i'
 'wa'stu' tər'hū:n̥ ɔr̥əN' s̥: | N̥i' 'w̥æn' h̥əx̥ | N̥i' 'w̥æn' h̥əx̥ 'L'ā: n̥ə 'v̥i:ɔn ə'ma'x
 118 æs̥ j̥ |
- P Ach chuaigh muid suas i mbliana. Chuaigh muid suas, tá fhios a'd, suas ansin,
 120 an áit a, mhór sin suas a ndeachaigh muid suas
 E Tháinig muise, bhí sib ann.
 122 P ag tóraíocht, ag cheapadh go mb'fhéidir go mbuailtheadh muid aon 'bhank'
 nuáí ann a ndéantheadh muid sléacht ann. Ach chuaigh muid suas ar chuma ar
 124 bith is fuair muid 'tow' ghlan ann ar deireadh. Bhí roinnt cloch(a) ann. Ach bhí
 mé héin ag tarr-, dhá tarrant aníos. Á! 'uise bhí mé ag cheapadh go raibh sí lán.
 126 Séard a bhí inti, lán seanbhróga agus, seanbhróga agus, agus, agus, sean-, sean-
 cheirteachaí is rudaí. Is nar dheabhailtaí an ceann é! Is thug muid 'tow' 'turn' as,
 128 séard a bhí, u-, u- séard a fuair muid sean-'Dillon' mór, cailte. Féibí cé, péibí
 cén chaoi ar imigh sí.
 130 E Cearc.
 P Sea agus báí-, féi- — Sea is 'shink'-áil sí síos ar thóin an phoill.
 132 -M'anam, a deir 'Dara', a deir sé,
 -Bí muid ag goil síos, a deir-, (chúns) tá muid i ndan. Ní áit, ní áit ar bith é, ní áit
 134 ar bith é seo.
 Doir príosta rinne muid tóigeál dheas ann thar éis sin.
 136 E Rinne.
 P Rinne.
 138 E Rinne sib go maith ansin ceart go leor.
 P Rinne. Ach is beag nar fhan muid thuas ann. Lá, lá, lá gaoithe aneas, is taoille
 140 tuile. Ar éigin a tháinig muid anuas as.
 E Á! is fíor dhuit. Cuimhním go maith an lá sin ceart go leor.
 142 P Hu.
 E Ní raibh aon drochvastaíochaí ann.
 144 P Ní raibh, ní raibh vastú ar bith ann ach cinn bheaga, mar a déarthá. Ní
 raibheadar ro-dhona.
 146 E Sin an-, an-drochvastú a bhí ansin u-, ó thuaidh dhe Ghob Ros Dugáin ansin ó
 thuaidh, eidir é héin agus u-
 148 P Bhí.
 E agus an tOileán Ó Thuaidh.
 150 P Bhí sé scaitheamh soir, timpeall is, timpeall is, timpeall is dhá chéad go leith
 slat soir ón ngob.
 152 E Tá, Leac an 'Try All'.
 P Mthm. Á! 'uise b'uafása-, b'uafása- an, b'uafásach an, b'uafásach an meall,
 154 meall carraige atá an- — Is uafásach an meall carraige atá ansin.
 E Bhí an-drochvastú ann.
 156 P Tá. Chuaigh muid i bhfastú ansin.

- E Chaith clann Mharcaisín Churraoin, chaitheadar seachtain i bhfastú ann.
 158 P Chaith, chreidim. Chaith.
 E Bunáite seachtain ann.
 160 P Chaith muid — Chuaigh muid i bhfastú an bhliain cheana ann. Tá sé trí bliana ó shoin anois. Badh in í an chéad bhliain a ndeachaigh muid soir.
 162 Chuaigh muid suas. Ach bhí muid ann an lá roimhe sin. Rinne muid an-tóigeál muiríní ann. Tá fhios a'm rinne muid, tá mé ag cheapadh gur thóig muid naoi nduiséinne is dá fhichead ann. Bhí mac 'Joe'-in Cadhan, bhí sé héin ann, an dá chorach a'inn. Tá fhios a'm tráthnóna ar chuma ar bith, chuaigh sé i bhfastú.
 166 Ach ní mórán i bhfastú a chuaigh sé. Ní raibh aon tsruth ann. Ach thóig sé 'dredge' ann agus ní raibh aon 'bhít' inti go — Bhí sí imithe uiliug. Tá mé ag
 168 cheapadh
 E Bhí.
 170 P go raibh sí — An chéad lá ariamh a caitheadh 'dredge' i bhfarraige ann. Tá mé ag cheapadh go raibh sí ann ón lá sin.
 172 E Níl fhios cé na 'dredge'-annaí
 P M.
 174 E tá fanta ansin.
 P Níl fhios. Níl fhios cén t-achar a bhí sí ann. Féibí cén — creidim, bhí — Is dóichí go raibh sí ann le leithchéad bliain. Ní raibh aon 'bhít' inti ach a comh-
 176 arthaíoch[t].
 178 E Chaith muid a ndhá lá ' iarraidh 'dredge' mhac Mharcaisín Churraoin a bhaint.
 180 P Mm. Ach chuaigh muid suas lá arna mháireach ar chuma ar bith aríst ann agus, agus an-deifir. D'éirigh muid fiormhoch go ndéanthadh muid an-lá. Ní, bhí déanta thair chionn an lá roimhe sin a'inn. Chuaigh muid suas. Chuaigh muid ar na marcannaí céanna agus, go dtáinig muid go dtí an leanúint chéanna.
 184 An chéad iarraidh a chaith muid amach í chuaigh sí i bhfastú is d'fhan sí ann. Tháin-, seacht gcinn, bhí seacht gcinn dhe chorachaí dhá baint an tráthnóna.
 186 E Bhí.
 P Briseadh í. Bhí, seacht gcinn, bhí agus na cor-, iad in aon 'row' amháin, na seacht gcinn, agus ag tíocht orthub ansin chomh tréan is a bhíodar i ndan. Bhí an téad, an téad nua agus bhí sí, bhí sí, téad bhreá nua. Bhíoda-, bhí, bhí sí déanta chomh caol ar deireadh le, bhí sí dhá déanamh chomh caol ag an, ag an b'power' a bhí ar na, na, na,
 192 E Tairníodh í. Bhí sí
 P ag na corachaí le,
 194 E chomh caol le snáithe veidhlín.
 P le, le, le, le snáithe veidhlín.
 196 E Bhí muis.
 P Bhí. Ach thugadar as ar deireadh í. Bhí sí lúbthaíthe. Ach bhí drochbhail curtha uirthi. Is muid ag obair san áit chéanna an lá roimhe sin is ag tíocht sa leanúint chéanna. Agus an chéad iarraidh a chaith muid amach lá arna mháireach, chuaigh muid soir, [or ag déanamh] an rud céanna, is fuair sí greim air.
 202 E Bhuel nach iontach an rud é sin!
 P Sea. Mar sé an áit [or sé áit] is measa i gCuan Chill Chiaráin ansin amach ón
 204 E Sé, muis.
 P Sé, amach ó
 206 E Sé is measa ann.

- P Amach ó Chora Ros Dugáin ansin.
 208 E Tá an graiféad thair cionn le iad a bhaint.
 P Ó! tá. Tá. Ó! níl aon 'phlan' orthub ach an graiféad.
 210 E Níl aon 'phlan' orthub ach an graiféad.
 P Níl.
 212 E Bhuel chuir muid an graiféad ag obair uirthi siud. Agus scaoil muid síos ar an téad é is chuaigh sé i bhfastú sa mála an chéad iarraidh.
 214 P Sin é, chuaigh.
 E D'fháisc muid uirthi ansin síos.
 216 P An, an rud seo uirthi, an-,
 E Sea. Agus bhí sé iompaíthe ag trábh ag an am is tháinig sé linn an iarraidh sin.
 218 Ach trí nó ceathair dhe chuarta traíáileadh u-, sa deireadh go bhfuair sé greim in áit eicint ann. Agus bhain sé stangadh [sic, according to 35Eq] eicint aisti. Péibí
 220 cén chaoi ar bhog sé í.
 P Sea.
 222 E Ach níor thug sé leis ina dhiaidh sin í.
 P Níor thug.
 224 E Is nuair a tháinig muid aníos as a cionn aríst tháinig sí aníos dhe léim as.
 P Tháinig.
 226 E Ach bhí, bhí an mála stróicthí, dhá pholl curtha air.
 P Ea.
 228 E An áit a ndeachaigh an graiféad i bhfastú
 P Hu.
 230 E faoi dhó ann.
 P Huhuhu. Ach tá fhios a'm bhí muid lá eile. Arú anuraidh, thoir ansin, amach,
 232 amach ansin ó, amach ó choirnéal Crompán na bhFiann, amach ar aghaidh an choirnéil, amach ón ngob, u- ag déanamh, déanamh, soir'neas mar sin ar Leitir
 234 Calaidh.
 E Tá fhios a'm.
 236 P Is bhí muid ann, bhí muid ann píosa mór dhen, dhen lá. Ach chuaigh sí i bhfastú tráthnóna orainn is ní bhaintheadh, ní bhaintheadh leá na bhFiann
 238 amach as í.

13.22 34M, 36P; Na Córthaí; Gaeilge in Albain; 'Cé rinne é sin?'

Michael Kelly, 34M (M), Coill Sáile; Pádraig Ó Ceannabháin, 36P (P), Coill Sáile; Pár Tm Phaits agus Mich. Kelly 24.11.94 α side A. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1994.

- M | nə 'ko:χəĩ' |
 2 P | b'ei 'd'ox 'æ:n' 'hē:n' |
 [B]
 4 M nə 'ko:χəĩ' |
 P 'b'ei |
 6 M tʌ 'fjɪəd sə 'gʁuk fʲɪn' 'hʷu:əs |
 P 'b'ei |
 8 [B]
 M 'ʃa:a |

- 10 [B]
M 'a:t' ə wuʔ 'kʲoχə 'mo:ʁə nū:s nə 'ko:χəĩ' | 'ko:ʲ | wakə tū nə 'ko:χi: ə ʋ'i:χ
12 'fa'dō: āⁿ |
P 'slānt'ə |
14 [B]
M 'slānt'ə 'wā^ā |
16 [B]
M 'ko:χi: 'mo:ʁ eg' 'dī:n' ə s | 'buʔ | 'ʁa:tə | 'ka:ki: 'mo:ʁə 'hi:s a:kəb | ā'n | əgə
18 | ənsə 'go:ʁhə |
[B]
20 P ko: | fīn' |
M n' i akə tu ēⁿ 'χo:ʁχə 'r' iəv |
22 [B]
M h̃əā |
24 P fæ: | d' e:rhəN' |
[B]
26 M nə 'ko:χəĩ' |
P fæ: |
28 [B]
M ed'ər' nə 'ko:χi: 'gəs ən 'ā:wəχ |
30 P sort 'k' iN' a:l | 'kʲoχi: v' i 'i:ntəb v' i: kosu:l' l' e 'ko:rhə
[B]
32 P nū rūd ə'k' iNt' əgəs | 'ba:f't' u'
[B]
34 P nə 'ko:rhī: orb |
M 'ba:f't' ū nə 'ko:χər' |
36 P 'fo 'n' iʃ | fīn' ē 'xi: 'ro fə |
[B]
38 P 'f' i | 'fæ^ē |
[B]
40 ...
M | k' ē'n so:ʁ 'a:t' e' 'a:ləbən' |
42 [B]
M h̃ə:ā^ā |
44 P | 'a:t' 'vr' a: |
M ta 'ge:lɣ' ə n | ʔən | ən 'a:ləbən' nafi w^{il} |
46 [B]
P o: 'ta: | ta: |
48 M ta' |
[B]
50 M bai ɖæɖ s 'dɔ:hi |
P 'o:rə 'fu:ra:t' ə |
52 M wil' ēn 'l' æ:gəⁿ | ta' 'l' æ:gən ēĩ' ə 'ŋē:lɣ' ə ta ā'n |
[B]
54 P 'a' |
[B]
56 P 'o: ta' fə |
M 'd' e:rhədi:f gə wuʔ 'mūd' ə 'taux ʁə'f'k' upi'

- 58 P fæ |
M er' ə 'ŋe:lg' ə |
- 60 [B]
M t'ig'əm' |
- 62 P gə 'd'i:r'əχ 'glā'n |
[B]
- 64 P mār ə | mār ə | xīn'ək' m'ē 'n'ij' iəd ə | fīn' iəd ə 'hægəx 'æ'n'ə mār
d'erha əg' 'iərə | ən'fə | əm 'ba:d ə hagəx ə'ft'a'x | nūs mār ə |
- 66 [B]
P ta 'o:rā:n ə 'fī:m'əf' kurh i:nt' ə |
- 68 [B]
P 'v'i: | 'ge:lg' ə | v'i'x ge:lg' eg' ə 'dr'ɑ:m ə hagəx hiər 'æ'n'ə 'frefən' aχ |
- 70 [B]
P gə ro fe | n'ī fō 'mo:rā:n sə 'd'ifr' iəxt ax gər' | nūs mīd' 'hē:n' | nā fō fe
xə 'he:skə fīn' mār d'erha: 'ɑ: 'r'i:r' ə |
- 72 [B]
P i: 'hi'k'ənt' |
- 74 M ta 'dīf'ər [or dīf' rən] 'mūd' ə 'n'ij' ugəs ed' | ?ə | ?ɑ:t'əχi: 'hæ'χt ən'fə di:v
əŋ | ,ye:lg' ə |
- 76 P ...
- 78 [B]
P 'o: 'je |
- 80 M ta 'dīf'ər' ed'ər' mūd' 'hē'n' əgəs | 'mī:nt'ər' 'ʁos 'muk |
P | s 'o: 'tɑ: |
- 82 [B]
P 'o: 'tɑ: | tɑ fīəd ə 'rɑ: gə 'wīl' |
- 84 [B]
P 'o: 'tɑ: | n'ī 'hē: n | n'ī 'hē: n | n'ī 'hē n | 'L'ægən 'k'ē:nə |
- 86 M ugəs tɑ 'dīf'ər' mo:ʁ ed'ər' 'mīd' 'hē:n' | ogəs 'mī:nt'əf' nō 'gʁuk |
P o: n'ī hē: n' 'L'ægən
- 88 [B]
P 'k'ē:nə tɑ: n' 'ē:n ā:t' ə d'ig'ən tu' | ?s 'ɑ: 'tɑ: | n'ī hē n' 'L'ægən
- 90 [B]
P 'k'ē:n ē |
- 92 [B]
P m 't'ā: 'je | 'tɑ: |
- 94 [B]
P 'tɑ: | 'tɑ: | 'tɑ: |
- 96 [B]
P 'je | 'xahəx |
- 98 [B]
M 'mānəm |
- 100 P ax xuələ 'm'ij'ə | 'mā's 'f'īər e' | gər sə 'g'ærhu: 'ruə |
M ?s 'f'ɑ:ʁ ə tɑ 'ge:lg' ə |
- 102 P əs 'f'ɑ:r ə tɑ: 'ge:lg' ə |
M 'fæ |
- 104 P tɑ əŋ 'ye:lg' ə 'x'ært |
[B]

- 106 P ta fe 'ra:t'ə |
[B]
- 108 M 'm'æ's tu' |
[B]
- 110 M 'g'æpə: gə wuʔ 'ge:lɡ'ə 'wāh 'ha'χt ən'fo ,māĩ ,j'ĩn' |
[B]
- 112 P n'ĩ: 'x'æpəN' 'e: | gə 'm'ox |
[B]
- 114 P ax gə m'ĩ:n 'dĩ:n'ə gə: 'ra: |
[B]
- 116 P māĩ d'e:rhə |
[B]
- 118 M | a'x 't'u:ʃhə 'mūd'ə | 't'u:ʃhə 'mūd'ə 'uəʔəχ 'f'e:r' ən'ij' er' 'uəʔəχ 'f'e:r' |
P | 'j'æ' |
- 120 [B]
M ax 'mĩ:n't'ər' | nə 'ha:t'ə 'j'is 't'u:ʃhə j'iad 'ʃo:pə 'f'e:r' er' |
- 122 P j'æ' 'ro:pə 'f'e:r' |
M ^{93s} 'd'e'ʃəŋ gər 'b'ĩn' ē: ŋ' 'k'æ:χt |
- 124 P 'j'æ' | 'j'æ' |
...
- 126 M oɡəs 't'u:ʃhə mūd' |
P n'ĩ:l' |
- 128 M 't'u:ʃhə 'mūd'ə 'ba:ʃəni: 'n'ij' | er' |
P barəni: nə 'wa:ti: |
- 130 M 'wa:ʃəni: 'fa:ti: |
[B]
- 132 P | m: |
M oɡs 't'u:ʃhə 'mĩ:n't'ər' ə | nə | mĩ:n't'ər' ə ti:w ə'ma'x | 'dæ:səχi: oχəb |
- 134 [B]
P 'j'æ 'wānə̃m |
- 136 M m'æ's tu' k'ē 'æ'n'ĩ ta 'k'æχt ən'j'ũn' |
P n'ĩ'l'əs ām 'b'ə: |
- 138 ...
[B]
- 140 P | k'e: 'rĩn'ĩ: 'iəð 'j'ĩn' |
M | k'e: 'ʃĩn'ĩ: 'iəð 'j'ĩn' |
- 142 P m | 'j'æ' |
M k'e: 'ʃĩn'ĩ: 'e: [or iə^d] 'j'ĩn' |
- 144 [B]
- M Na Córthaí.
146 P Beidh deoch a'inn héin.
[B Có-?]
- 148 M Na Córthaí.
P Beidh.
- 150 M Tá siad sa gcnoc sin thuas.
P Beidh.
- 152 [B A.]

- M *Sea*.
 154 [B *Céard é sin?*]
 M *Áit a bhfuil clocha móra nós na córthaí. Córt-h. An bhfaca tú na córthaí a*
 156 *bhíodh fadó ann?*
 P *Slainte!*
 158 [B *Slainte!*]
 M *Slainte mhaith!*
 160 [B *Céard a bhí ann?*]
 M *Córthaí móra. Rudaí móra ag daoine is, bo-, rála- [or dhá l[á]-], — Cácaí*
 162 *móra thíos acub ann, agu[s], isa gcórtha.*
 [B *Córtha. Sea.*]
 164 M *Có- — Sin,*
 M *Ní fhaca tú aon chórt-ha ariamh?*
 166 [B *Choinic, a mh'anam.*]
 M *Hea.*
 168 P *Sea, déarthainn.*
 [B *Agus córt-, na córt-ha, na córthaí, ab ea?*]
 170 M *Na Córthaí.*
 P *Sea.*
 172 [B *Hea.*]
 M *'Eidir na Córthaí agus an Ábhach'.*
 174 P *Sórt cineál clochaí a bhí iontub a bhí cosúil le córt-ha*
 [B *M.*]
 176 P *nó rud eicint agus baisteadh*
 [B *Eathea.*]
 178 P *na Córthaí orthub.*
 M *Baisteadh na Córthaí.*
 180 [B *Sea.*]
 P *Seo anois. Sin é an chaoi a raibh sé.*
 182 [B *Utha.*]
 P *Si-, sea.*
 184 [B *Utha.*]
 ...
 186 M *Cén sórt áit é Albain?*
 [B *Hea. Áit bhreá, a mh'anam.*]
 188 M *Hu.*
 P *Áit bhreá.*
 190 M *Tá Gaeilge in, in, in Albain nach bhfuil?*
 [B *Tá, go leor Gaeilge.*]
 192 P *Ó! tá, tá.*
 M *Tá.*
 194 [B *Is mó Gaeilge atá in Albain ná in Éirinn.*]
 M *'By dad'! Is dóichí.*
 196 P *Óra siúráilte.*
 M *An bhfuil aon leagan? Tá leagan ar an nGaeilge atá ann.*
 198 [B *Á! tá.*]
 P *Tá.*
 200 [B *Tá sí 'differ'-áilte go maith.*]
 P *Ó! tá sé —*
 202 M *Déarthaidís go bhfuil muid ag labhairt ro-sciobthaí*

- P *Sea.*
 204 M *ar an nGaeilge.*
 [B *Ach tá siad sin iad héin sciobthaí ach go bhfuil siad ‘differ’-áilte linne.*]
 206 M *Tigim.*
 P *Go díreach glan.*
 208 [B *Tá.*]
 P *Mar u-, mar u-, choinic mé anois iad u- — Sin iad a theagadh a’inne, mar a*
 210 *déarthá, ag iarraidh — anseo — an bád a theagadh isteach, ar nós mar a*
 [B *Sea.*]
 212 P *raibh Amhrán an ‘Steameir’ curtha inti.*
 [B *M, m.*]
 214 P *Bhí Gaeilge, bhíodh Gaeilge ag an dream a theagadh thiar a’inne froisin ach*
 [B *Sea.*]
 216 P *go raibh sé — Ní raibh mórán sa difríocht ach gur, ar nós muid héin, nar raibh*
sé chomh héasca sin, mar a déarthá, dháiríre
 218 [B *M.*]
 P *í a thuiscint.*
 220 M *Tá ‘differ’ [or ‘difference’], muide anois agus eid-, áiteachaí thart anseo i*
dtaobh an, Ghaeilge.
 222 P ... [It is difficult to distinguish speakers’ voices here.]
 [B *Tá. Tá. Tá.*]
 224 P *Ó! ‘yeah’.*
 M *Tá ‘differ’ eidir muid héin agus muintir Ros Muc.*
 226 P *Is ó! tá.*
 [B *Ó! tá.*]
 228 P *Ó! tá. Ní hé an, ní hé an, ní hé an, leagan céanna*
 [B *Sin é.*]
 230 P *Ó! ‘yeah’.*
 M *Agus tá ‘differ’ mór eidir muid héin agus muintir na gcnoc.*
 232 P *Ó! ní hé an leagan*
 [B *M.*]
 234 P *céanna atá in aon áit, an dtuigeann tú. Is á! tá. Ní hé an leagan*
 [B *Tá.*]
 236 P *céanna é.*
 [B *Bhuel. Tá Gaeilge, an dtuigeann tú, thart le dhá mhíle bliain.*]
 238 P *M. Tá, ‘yeah’. Tá.*
 [B *As cionn dhá mhíle bliain.*]
 240 P *Tá. Tá. Tá.*
 [B *Nach gcaitheadh difríocht a theacht ann.*]
 242 P *‘Yeah’, chaitheadh.*
 [B *Sin é a’d é.*]
 244 M *M’anam,*
 P *Ach chuala mise, más fíor é, gur sa gCeathrú Rua*
 246 M *Is fearr atá Gaeilge.*
 P *is fearr atá Gaeilge,*
 248 M *Sea.*
 P *atá an Ghaeilge cheart.*
 250 [B *Ní hea.*]
 P *Tá sé ráite.*
 252 [B *Ní hea. Ára! ní hea. Ní hea.*]

- M *Meas tú?*
 254 [B *Ó! níl áit ar bith níos fearr ná chéile.*]
 M *An gceapthá go bhfuil Gaeilge mhaith thart anseo mar sin?*
 256 [B *Tá. Níl áit ar bith níos fearr ná chéile. Níl ...*]
 P *Ní cheapthainn é, go mbeadh,*
 258 [B *Seafóid.*]
 P *ach go mbíonn daoine dhá rá,*
 260 [B *Sea.*]
 P *mar a déarthá.*
 262 [B *'No'. Chuile áit agus a lea-*]
 M *Ach tiúrhaidh muide, tiúrhaidh muide 'ualach féir' anois ar ualach féir.*
 264 P *Sea.*
 [B *M.*]
 266 M *Ach muintir na háite síos tiúrhaidh siad 'rópa féir' air.*
 P *Sea 'rópa féir'.*
 268 M *Agus déarthainn gurb in é an ceart.*
 P *Sea. Sea.*
 270 ...
 M *Agus tiúrhaidh muid,*
 272 P *Níl.*
 M *tiúrhaidh muide 'barrannaí' anois ar*
 274 P *Barrannaí na bhfataí.*
 M *bharrannaí fataí.*
 276 [B *Ea.*]
 P *M.*
 278 M *Agus tiúrhaidh muintir an, na, muintir an taobh amach, 'dasachaí' orthub.*
 [B *Sea.*]
 280 P *Sea, a mh'anam.*
 M *Meas tú cé a'inne atá ceart ansin?*
 282 P *Níl fhios a'm beo.*
 ...
 284 [B *Cén chaoi a ndéarann sib u-, 'Who made them?', 'Who made them?'*]
 P *'Cé rinne é sin?'*
 286 M *'Cé rinne iad sin?'*
 P *M, sea.*
 288 M *'Cé rinne é [or iad] sin?'*
 P *Sea.*
 290 [B *Sea.*]

13.23 46C; Máthair agus athair

Coleman Ó Laidhe (Lee), An Gleann Mór, Cill Chiaráin; Side A 17.11.94.
 Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1994.

- [æs ɪn̪̪s 'b̪̪æɾəxəɾ mə 'wə'həɾ |
 2 [B]
 'il̪̪ːn̪̪ ə 't̪̪əʔ | ʔh̪̪ːl̪̪ əʔ ʃ̪̪in̪̪ 'n̪̪ æ'k̪̪ə ʔe | 'l̪̪eʔəɾ 'moːɾ |
 4 [B]
 hæʔ | k̪̪'erd |

- 6 [B]
bai 'd̪æd̪ n̪í'l̪əs 'ā:m | s̪ d̪o:hi: v̪i:x | ə | 'f̪æ'n̪l̪æd̪ | v̪ɪx | v̪id̪ ʃfe 'k'o:l
 8 ð̪n̪ū:n ə'f̪in̪ ə d̪'ig̪ən̪ ,tu: |
 [B]
 10 əg̪'s̪ gər | 'kasu: | v̪id̪ ʃfe kasə 'kaur'fort 'k'o:l̪ ugəs | kasu: l̪e 'x'e:l̪ iəd̪ | s̪
 d̪o:hi: gər 'b̪in̪ ē̪ n̪ |
 12 [B]
 x̪æpən̪ 'e:e |
 14 [B]
 o: 'f̪æ: | f̪od̪ ē̪ n̪ 'f̪æ'n̪ ,f̪ax ə | v̪i: | ā:n̪ ə'r̪iəw | f̪od̪ ē̪ n̪ ā:t̪ ə 'rugu: e | v̪i: |
 16 'æhər̪ | gəs ə | 'h̪ā'n̪:æh̪ə' 'f̪in̪ | ā:n̪ | d̪'ig̪ən̪ tu |
 [B]
 18 v̪i: |
 [B]
 20 gəl̪ f̪iər̪ l̪e | kuplə 'k'e:d̪ 'bl̪iən̪ s̪ 'd̪o:hi: 'n̪iʃ |
 [B]
 22 l̪e | ə: | l̪i: | ə | 'laii |
 [B]
 24 māk̪ i: 'lii |
 [B]
 26 'l̪i: | 'l̪i: 'm̪ē:rl̪ e ,n̪iʃ |
 [B]
 28 je | kəl̪mən̪ 'l̪i: |
 [B]
 30 wel̪ 'N̪i:l̪ | t̪ə 'kl̪ævnəs̪ ām | l̪eʃ̪ ɑ:r̪aiʃ̪ | ə d̪'ig̪ən̪ tu |
 [B]
 32 mar | v̪i 'æ'n̪t̪ ūm̪ 'pɔ:st̪ eg̪ | 'dr̪eh̪ɑ:r̪ l̪e | 'f̪ā:ŋ̪ 'xol̪əm̪ ə d̪'ig̪ən̪ tu |

As Innis Bearchain mo mháthair.

- 34 [Á! Tuigim.]
Oileán atá thall ansin in aice le Leitir Móir.
 36 [Sea. Agus u-, céard a thug anseo í?]
Ha? Céard —
 38 [Céard a thug anseo í, meastú nó?]
'By dad' níl fhios a'm. Is dóichí, bhíodh an seanleaid, bhíodh, bhíodh sé ag ceol
 40 *anonn ansin, an dtuigeann tú?*
 [Atha.]
 42 *Agus gur, casadh, bhíodh sé ag casadh corphort ceoil agus casadh le chéile iad.*
Is dóichí gurb in é an —
 44 ['Right'.]
Cheaphainn é.
 46 [Atha. Agus u-, b'as an, an teach seo ansin t'athair, ab ea?]
Ó! sea. Seod é an seanteach a bhí ann ariamh. Seod é an áit ar rugadh é. Bhí a
 48 *athair agus a sheanathair sin ann, an dtuigeann tú?*

- [Mm.]
 50 Bhí.
 [Sea.]
 52 Ag goil siar le cupla céad bliain is dóichí anois.
 [Sea. Agus u-, u-, cén, cén sloinne, thú héin ansin?]
 54 'Le-', u-, 'Lee', u-, Laidhe.
 [Laidhe, sea.]
 56 Mac Uí Laidhe.
 [Sea, 'Lee', 'Lee' i mBéarla.]
 58 'Lee' i mBéarla é anois.
 ['Coleman Lee' ansin.]
 60 'Yeah' 'Coleman Lee'.
 [Agus u-, níl gaol ar bith le Seán Choilm nó an bealach sin nó?]
 62 Bhuel níl. Tá cleamhnas a'm leis 'all right' an dtuigeann tú.
 [Atha.]
 64 Mar bhí aint dhom pósta ag dreatháir le Seán Choilm, an dtuigeann tú.

13.24 52J; 'títthe' agus 'títtheabhaí'

Jaicé Chúláin, An Aird Mhóir and Cartúr, Maínis (also his son Pádraig (91P, Pg), Carna and An Aird Mhóir); 52J Iolr, 11.3.97, Side A. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1997.

- | 'gɑd | d'ɛrən' v'i: | v'i x'ɛr'ə 'ɣɑ:d ā'n ə ,b'æ' ?ə |
 2 [B]
 f'æ' | əs gɑ | gā 'N' iðf'hā 'l'ūm ɣol 'suəs əg' iər | ɣā 'N' iərə gɑ m'ex gə 'L'or
 4 ,akəb ,ā:n | d'ɛ:rhən' ə ɣol' suəs əg' iərə nð 'ŋ'æ'd' |
 [B]
 6 hm |
 [B]
 8 'p'ē:f't'i: |
 [B]
 10 't'f'i:hə |
 [B]
 12 we' d'ɛ:rhən' 't'i:hə nū gəs 'ā'mənti d'ɛ:rhən' 't'i:hə'wi: frof'ən' |
 [B]
 14 't'i:hə | wel' | l'e 'gɑ:r'əd' 't'i:hə 'n'if |
 [B]
 16 Pg
 'riv'ə ʃo | 't'f'i:hə'wi: æx | l'e 'gæ:r'əd' ə'n'if ta m'ē t'axt ʃt'ax | 't'i:hə s:: |
 18 [B]
 ta m'ē fɑ:l' 'fa:fən ə 'kā' | 'g' e:ʃt'əx l'e 'dī:n' el'ə gɑ' 'rɑ: mār d'ərha |
 20 [B]
 'f'æ' |
 22 Pg

- 24 Pg 't̪æ'χ | 'wɪl̪əs æd | 't̪i |
 't̪i:həwi: |
 26 Pg
 'ʃæ |
 28 [B]
 t̪^ʃi: hə 'wi: |
 30 [B]
 'hə 'wi: |
 32 [B]
 'hə |
 34 [B]
 't̪^ʃi:həwi: |
 36 [B]
 'gɑrlə |
 38 [B]
 'gɑrləxi: |
 40 'Gad'. Déarthainn 'bhí cheithre ghad ann', ab ea?
 [Mm. Trí nó ceathair dhe —]
 42 Sea. Is dh-, dhá ndéarthá liom a ghoil suas ag iarr- — dhá n-iarraidh, dhá
 mbeadh go leor acub ann, déarthainn 'a ghoil suas ag iarraidh na ngaid'.
 44 [Sea. 'Péist'.]
 Hm?
 46 ['Péist'.]
 'Péistí'.
 48 [E- 'houses'.]
 'Títhe'.
 50 ['Tine'.]
 Bhuel déarthainn 'títhe' nó — agus amantaí déarthainn 'títheabhaí' froisin.
 52 [Sea, is dóichí go b'é is mó a déarthá, 'títheabhaí'.]
 'Títhe'. Bhuel le gairid 'títhe' anois.
 54 [Ó! 'right'.]
 Pg Abraíonn sé 'tine'.
 56 Roimhe seo 'títheabhaí' ach le gairid anois tá mé ag teacht isteach, 'títhe' is,
 [Atha. Mar tá tú]
 58 tá mé ag fáil faisean ag cain[t] — ag éisteacht le daoine eile dhá rá, mar a
 déarthá.
 60 [Sea agus, soir an bealach 'títhe' a deireann siad.]
 Sea.
 62 Pg 'Tine' ab ea?
 'Teach', an bhfuil fhios a'd? 'Tí-'
 64 Pg Ó!
 'Títheabhaí'.
 66 Pg Sin é a bhíonn tú i gcónaí a rá.
 Sea.

- 68 [Agus e- — céard a bhí mé ag goil a rá? An bealach a bhítheá dhá rá, ar 'tí-' —
Abair an — abair go mall é.]
70 'Tí- thea- bhaí'.
['Tí-' ?]
72 '-thea- bhaí'.
['-thea-' nó '-thiú-' ?]
74 '-thea-'.
['-theabhaí'.]
76 'Títheabhaí'.
['Disease', *cén Gaeilge atá a'd air?*]
78 'Garla'.
[Agus go leor — ?]
80 'Garláchaí'.

13.25 60M; *Móin, sceana mara, snámh*

Mícheál Ó Hoipicín, Cartúr, Maínis; MHpk 1, 9.94; Side A, Side B. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1994.

- | bān'ĩ:m' l'e 'fL'ũ:n ĩ s | 'mar 'fĩn' s | mar | arhĩ:m' ə'ma'x l'e 'p'i:k' i s
2 rudĩ: 'ma:r 'fĩn' l'ehĩ | m'əd̪ ʃfe nã:n i: 'v'æ:ndrɑ:l' ən'fĩn' ə'r'i:ʃt' |
...
4 ([B])
| ^{tu}gĩm' 'ft'a'h er' ə 'ta:rəkɔ:r' i |
6 [B]
ə | 'tugin | 'tugin |
8 [B]
ə | ^{kir}ĩ:m' l'e 'klai i nu: l'e | ʃt'ax sə 'fk'ubɔ:l mar d'er' ə 'k'ũ:n el'ə s |
10 ...
| 'b'e:d'ər' 'L'æhuər' ə 'xlog' 'b'e:d'ər' n'ĩ v'ed̪ ʃfe | ex 'lɑ:m 'mã:lə ,L'ĩ:ntə
12 gud |
[B]
14 n'ĩ:r 'd'ĩəlu: ə'r'ĩəw iəd | ʃe xi wil' ʃe m'ix 'dr'ũ:m gā: 'N'ix'ə 'fĩn' |
[B]
16 n'ĩ: 'ma' l'um 'h'ẽ:n' iəd 'ix' ,ɑ:raiʃt |
[B]
18 n'ĩ: 'ma' 'fĩn' | n'ĩ: 'ma' | tɑ 'dĩ:n'ĩ āŋ' 'g'ɑ:rin' ʃiəd 'suəs l'e 'sisu:r iəd əs
,kir'in' ʃiəd er' ə | 'b'æ'n' iəd mār ,d'e:rhə ʃiəd sə ,m'e:rlə | əs e | iəd 'ix'ə
20 n'fĩn' | n'ĩ 'ix'ĩ'n' 'h'ẽ:n' iəd | ʃ ,g'ɑ:r l'e 'tɑiər iəd |
...
22 | ə sə 'sa:vɾə | ɑ: 'wel' ə | nãř' ěn' 're:t'i' ʏohĩ'n' ə 'snũ:v mar ,d'er' ə ,k'ũ:n
,ẽĩ'ə | ʃĩ'nə'n' 'p'i:sə 'mɔ:r' 'snũ:v mar d'er' ə ,k'ũ:n ,el'ə ,huəs ɔ: 'jæ:s ən'fĩn'
24 eg' ə 'trɑ: | 'trɑ: 'wɔ:r' mar d'er' |
[B]

- 26 huəs eg ə 'tra: 'wo:r ə'n'fɪn' | ga:r gən 'ri:l'ək' ,mā:r d'er fɪəd ,hē'n' | 'a
'a:t' 'wā: ə'n'fɪn' ɪ'ēhɪ 'šnā:ɣ̥ |
- 28 [B]
ta | b'ɪ:ŋ gə 'L'ɔ:r 'dɪ:n'ə sə 'sa:vɾ a'n a:r^{ai} | əg' 'im'ərt | əg' 'im'əxt 'hart
30 ə'n'fɪn' ə | 'fɪ'aba:l' 'ha:rt ən |
[B]
32 'b'ɪ:n m'ē 'snā:w ə'ma:x 'frofən' | 'tā:m' ^{fə} ya ,d'ukəx ,le:hənti: 'br'a: 'ma:x ə'
| sə 'wo:w^{ər} | nū 'd'er'ə ,fo:vər' |
34 [B]
v'ēhɪ:n' ^ə 'snā:v 'frofən' |
- 36 *Bainím le sleán í is mar sin. Is mar, athraím amach le píce í is rudaí mar sin le*
haghaidh, [go] mbeadh sé i ndan í a mheandaráil ansin aríst.
- 38 ...
([Cén chaoi a dtugann tú isteach í?])
- 40 *Tugaím isteach ar an tarracóir í.*
[Atha.]
- 42 *U-, tugaíonn. Tugaíonn.*
[Agus céard a dhéananns tú léithi?]
- 44 *U-, cuirím le claí í nó le, isteach sa scioból, mar a deir an ceann eile is,*
...
46 *B'fhéidir leathuair an chloig b'fhéidir, ní bheadh sé, bheadh lán mála díonta*
agad.
- 48 [Ar dhíol tú ariamh ansin?]
Níor díoladh ariamh iad. Sé an chaoi a bhfuil, mbíodh dream dhá n-ithe sin.
- 50 [M.]
Ní maith liom héin iad a ithe 'all right'.
- 52 [Dheabhail, níor mhaith, ná liomsa ach an oiread.]
Ní maith sin, ní maith. Tá daoine ann géarraíonn siad suas le susúr iad is
54 *cuiríonn siad ar an b'pan' iad mar a déarthaídh siad sa mBéarla. Is e-, iad a ithe*
ansin. Ní ithínn héin iad, is gearr le 'tyre' iad.
- 56 ...
U-, sa samhradh. Á! bhuel u-, nuair a bheithínn réití ghothaínn ag snámh, mar a
58 *deir an ceann eile. Dhéanthaínn píosa mór snámh, mar a deir an ceann eile,*
thuas ó dheas ansin ag an trá, an Trá Mhóir mar a deir,
60 [Is cá mbíonn tú ag snámh?]
Thuas ag an Trá Mhóir ansin, gar dhon reillig, mar a deir siad héin. Tá áit
62 *mhaith ansin le haghaidh snámh.*
[Tá.]
- 64 *Tá. Bíonn go leor daoine sa samhradh ann 'all righ[t]' ag imeart [slip of the*
tongue], ag imeacht thart ansin, ag 'slob'-áil thart ann.
- 66 [Nó, an mbíonn tú ag snámh fós an t-am seo?]
Bíonn mé ag snámh amach froisin. An t-am seo, dhá dtíochtadh laethantaí breá
68 *amach u-, sa bhfómhar nó deireadh fómhair,*
[M.]
- 70 *bheithínn ag snámh froisin.*

13.26 64M; 'Drugs' i m'Boston'

Marcas Ó Gaora, 64M, Tóin an Roisín, Fiocharnaigh, Maínis; Marcas Ó Gaora
29.7.95, side A. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1995.

- | ,so | v' v'í | 't'ax el'ə 'f'i:s 'wēn' | ,t'ax ,mo:r 'dā'mōntə v'í ā'n s | s nə
2 'k'ar'ni' 'br'ɑ: v'í ān |
[B]
4 'dʲug,dʲi:l'ərs v'í ,i:ntə^b |
[B]
6 ə'f'æ | 'ɑ' uʃ^ə 'wak gə ,d'ɔ k^ə |
[B]
8 ɔ: v'í s eg' 'm'ik'í'ín' ē |
[B]
10 'v'i:s əgəs | ,N'i:l' | ,N'í' hē' n 'xɑ:r ,k'ē:nə v'ix aku 'xil'ə | 'xil' 'i: | trə'nū:n |
xil'ə 'lɑ: |
12 [B]
v'ix 'pɔ:rʃ əgəs ə l' | 'l'im'ə'si:n' ,mo:r | ,f'ær-k'al' l'im'ə'si:n ,mo:r ān |
14 ,k'ā'n ,mo:rə 'g'æ:lə | hā'n'ə'k' ə 'bɔk ə'māx s əgəs | 'bri:f' ,k'eis mo:r 'g'æ'l
eg'ə | dɔ: gər 'd'ʒiəl 'dʲugs ə v'í: N' 'd'aul |
16 [B]
m'ē 'hē:n 'si:t'ə 'mūh er' ə 'frin't' 'pɔ:rʃ ə v'í ān tū: 'mū s gɑ' 'gīn'ɑ:l 'fɑ'r'hə |
18 [B]
dur't' 'm'ik'ə'l'ín' | d'ər fe
20 - go 'ft'ax əs 'fīn dur't' fe | m^{ār} | mārə | mār^ə 'tu: dur't' fe də'tek'div' ə dur't'
fe gɑ' 'gīn'ɑ:l 'fīn 'fɑ'r |
22 [B]
dur't' 'm'ij^ə |
24 - br'æhə 'ft'ax dur't' m'ij' ēN' 'd'aul gə 'v'ij' gus | 'su:t'k'es dur't' m'ij'ə
'drugz eg'ə ʋo: ə ,dur't' m'ij' ə gɔl' ə'ft'ax ə'fīn' |
26 - s 'arnū dur't' fe tɑ s 'ā:ms^ə dur't' fe gə 'wil' dur't' fe 'ax | 'e:ft' l'ohəb ə dur't'
fe |
28 [B]
ɔ: 'wa:k gɑ v'ek'əx tu 't'æx v'í akəb |
30 [B]
'ɑ: 'rud 'mo:r 'dā'mōntə |
32 [B]
hə |
34 [B]
'xūn'ə'k' |
36 [B]
o v'í m'ē 'hē'n' s mⁱ | m'ē 'hē:n' s 'm'ik'í'ín' ⁱ | 'i: t'axt ə'N'is | 'ba:stən |
38 ,N'is ēř' ə 'trɑ:^a |
[B]
40 ,x'e rud 'el'ə ,xūn'ə'k' m'ē 'hē'n' | ə^{ka} 'sailfə 'gorəm 'mā^ax 'wem' | 'gɑ:rdi s
xūn'ə m'ē^{rud} | 'bu:t' 'iskli: akəb er 'xɑ:^ar | tɔ:rt' ə'māx nə 'mɑ:l | ə^a mɑ:l'ín'i:
42 b'ogə 'g'ə'lə fə əs ə 'mɔ:^at' |
[B]

- 44 e'ta 'ra: |
[B]
- 46 ə' | ə 'hɒrəwɪn' d'ɛrhən' v'ɪ ʌn |
[B]
- 48 dʊrɪ m'ē hēn' l'e 'm'ik'ɪ'n dʊrɪ m'ɪf
- 'kɪn' ɔrt ə dʊrɪ m'ɪf | dʊrɪ m'ɪf 'æ'n'ɪwe's dʊrɪ m'ɪfə n̩ 'stop dʊrɪ m'ɪf
50 gə 'ɹɪn' ə 'b'ɪ |
- 'jaul' dʊrɪ fe 'ka m'ē 'stopə dʊrɪ fe m̩ 'hagən dɪn' akəb 'fʊn 'rʊ:m |
52 [B]
'o: 'stop fe | 'stop fe 'mɪd' s | d'ɪərə fe ɪn' | d'ɪərə fe jɪŋ' ,kē 'ro mūd s 'xɪl'ə
54 hɔrt | s d'ɪərə fe jɪŋ' ,kerd ə v'ɪ mɪd' ə 'jɪ:n̩ s ,k'erd ə v'ɪ: sə 'm' | ,kerd ə
v'ɪ sə 'v'æ'n' æn' |
56 [B]
xa fe | xa fe n: | xa fe n: | kʊ:lɪ 'ɪskəlt' ēɹ' ə 'v'æ'n' | k̩' tɪ 'hɪər ʏo |
58 [B]
gə 'w'ek'əx fe | s 'hɒrə fɪəd əft'ɪ ɪnt'ə s | 'm'ik'ɪ:n' | 'm'ik'ɪ'n' | fa hi
60 hosə 'm'ik'ɪ:n' 'gær'ɪ dʊrɪ fe |
- ə'hə ,n'ɪl' dʊrɪ fe 'drugz' 'æ'n'ə dʊrɪ fe mar 'eɪr'ənəxi: mɪd'³ |
62 [B]
- 'o: dʊrɪ' ə 'bɒk dʊrɪ fe əs 'kūmə dʊrɪ fe | əs 'ūmū: dʊrɪ fe | en | 'dɪn'ə
64 dʊrɪ fe ta n'ʃo dʊrɪ fe agəs | dʊrɪ fe n̩x | n̩x ɛ 'dʌg,dɪ:l' ərs iəd |
[B]
66 - wɪl' ə d'ɪərə fe gə 'v'ik'ɪ:n' 'ɹɪn' | wɪl' 'æ'n'h əd dʊrɪ fe er' ə 'mɒk fɪn'
'həl |
68 - jaul dʊrɪ fe | dʊrɪ m'ik'ɪ'n' | 'n'ɪ:l' ə dʊrɪ fe | k'ēn | k'ēm' 'b'al'x ə dʊrɪ fe
sə 'd'aul ə wɪx 'm'ɪf' ə 'æ'n'h 'er' |
70 [B]
so l'ɪg' fe 'bɒ:hər l'ɪn' |
72 [B]
- 'So' bhí teach eile síos uainn, teach mór damanta a bhí ann is, is na carrannaí
74 breá a bhí ann!
[Mm.]
- 76 'Drug dealers' a bhí iontub.
[Dháirtre?]
- 78 Sea. Á! 'uise a mhac go deo c- —
[Cén chaoi a raibh fhios agaibh é?]
- 80 Ó! bhí fhios ag Micilín é.
[Sea.]
- 82 Bhí fhios agus, bhí — Ní hé an charr céanna a bhíodh acú chuile, chuile oíche,
tráthnó-, chuile lá.
84 [Tá fhios a'm.]
Bhíodh 'porsch' agus 'l-', 'limousine' mór, 'phark'-áil 'limousine' mór ann.
86 Ceann mór geal. Tháinig an boc amach is, agus 'briefcase' mór geal aige. Is
dóichí gur ag díol 'drugs' a bhí an deabhal.
88 [Sea. Sea.]
Mé héin suite amuigh ar an 'front porch' a bhí ann taobh amuigh is dhá
90 gcoinneál fairthe.
[Hehehe.]

- 92 *Dúirt Micilín, deir sé:*
 -*Gabh isteach as sin, a dúirt sé, mar-, mara tú, a dúirt sé, an 'detective', a dúirt*
 94 *sé, dhá gcoinneál sin fairthe!*
[Huhuhuhuhu.]
- 96 *Dúirt mise:*
 -*Breathaigh isteach, a dúirt mise, an deabhal dhe 'bhitch' agus 'suitcase', a dúirt*
 98 *mise, 'drugs' aige dhó, a dúirt mise, ag goil isteach ansin.*
 -*Is ar ndóigh, a dúirt sé, tá fhios a'msa, a dúirt sé, go bhfuil, a dúirt sé, ach éist*
 100 *leothub, a dúirt sé.*
[Mm, siúráilte, a Mhaighdean.]
- 102 *Ó! a mhac dhá bhfeictheadh tú an teach a bhí acub!*
[M.]
- 104 *Á! rud mór damanta!*
[Ó! na bastardaí! ... An bhfaca tú 'drugs' ann? An bhfaca tú an — tada dhe?]
- 106 *Choinic.*
[M.]
- 108 *Ó! bhí mé héin is M-, mé héin is Micilín oí-, oíche ag teacht aníos 'Boston', aníos*
ar an trá.
- 110 *[E-.]*
An chéad rud eile choinic mé héin, an ca-, soilse gorm amach uaim. Gardaí. Is
 112 *choinic mé rud, 'boot' osclaíthe acub ar charr ag tabhairt amach na má-, máilíní*
beaga geala seo as an 'mboot'.
- 114 *['By dad'! Eithe.]*
D'fhéadthá a rá!
- 116 *['Heroin' nó deabhal eicint.]*
U-, 'heroin' déarthainn a bhí ann.
- 118 *[U-.]*
Dúirt mé héin le Micilín, dúirt mise:
- 120 *-Coinnigh ort! a dúirt mise, a dúirt mise, 'anyways', a dúirt mise. Ná stop, a dúirt*
mise, dho dhuine ar bith!
- 122 *-A dheabhail, a dúirt sé, caithidh mé stopadh, a dúirt sé, má theagann duine acub*
sin romham.
- 124 *[M, hm.]*
Ó! stop sé, stop sé muid is d'fhiathraigh sé dhinn, d'fhiathraigh sé dhinn cé raibh
 126 *muid is chuile shórt. Is d'fhiathraigh sé dhinn céard a bhí muid a dhéanamh is*
céard a bhí sa 'mbo-', céard a bhí sa 'van' a'inn. [Is ?]
- 128 *[Uthu.]*
chaith sé, chaith sé an, chaith sé an, comhla a oscailt ar an 'van', ca-, taobh thiar
 130 *dhó*
[Sea.]
- 132 *go bhfeictheadh sé. Is thóraigh siad istigh inti. Is Micilín, Micilín — sé an chaoi a*
thosaigh Micilín ag gáirí. Dúirt sé:
- 134 *-Uthu níl, a dúirt sé, 'drugs' a'inne, a dúirt sé, mar Éireannachaí muid.*
[Sea.]
- 136 *-Ó! a dúirt an boc, a dúirt sé, is cuma, a dúirt sé. Is iomú, a dúirt sé, É[irea]nn-,*
duine, a dúirt sé, atá anseo, a dúirt sé, agus, a dúirt sé, nach, nach é 'drug
 138 *dealers' iad.*
[M.]
- 140 *-An bhfuil u-, d'fhiathraigh sé dhe Mhicilín ansin, An bhfuil aithne a'd, a dúirt sé,*
ar an mboc sin thall?

- 142 -A dhabhail! a dúirt sé, a dúirt Micilín. Níl, a dúirt sé. Cén, cén bealach, a dúirt
sé, sa deabhal a bhfuigheadh mise aithne air?
144 [Sea.]
'So' lig sé bóthar linn.
146 [Utha.]

13.27 66L; Timpiste

Elisabeth Ní Ghaora, Tóin an Roisín, Fiocharnaigh, Maínis; LissySSM 9.94, Side
A. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1994.

- [B]
2 | n'í: 'ro 'bi:xəs l'e 'd'ia |
[B]
4 | n'í: 'ro |
[B]
6 | 'vr'ij f'i ə |
[B]
8 | 'vr'ij f'i 'tə:v huəs eg' t'i: 'v'e:b' ə 'l'ænəxt 'k'ærkə |
[B]
10 | 'fk'ur 'fi: 'gus | 'f'e:b'í: k'ēm' 'b'æləx ə 'fk'ur 'fi: | ə 'huəs eg' t'i: 'v'e:b' ə
'v'i: f'i: s | ə hā:n'k' f'i: ə'nūəs əgəs i: 'ki:n'ə | o'əs | n nər' | v'i: m'ē g' iərə
12 | 'g'æn'si w'ænt' 'ji s n'í: l'ik'ə f'i: 'x'æd 'yūm s | ə fe xu r | ə r | 'ja:r m'ē i: |
ə'əs v'i: | 'spotə 'mo:r | 'duv | er' ə er' ə | ti 'hiər'ə gə: 'hi:l'ən' | əgs v'i s ām
14 | g'ə 'mā' gə ro f'i: 'b'ij'f'ə |
[B]
16 | 'n'í: 'rə | n'í: ro f'i: 'g'irā:n l'e 'p'iən | gə r'ə | 'n'æx' f'i f'f'ah eg' ən 'isp'əd'e:l |
[B]
18 | 'f'ín' ē n 'tā:m ax gə 'l'e:r əs do:hi: mār v'i: fe | əg 'æ:t |
[B]
20 | gə ro f'i: | gə ro n 'f'iən 'fə:l' n'is 'm'æ:šə |
[B]
22 | nō' ə 'v'i:u: 'tə:gə:l't' 'ek's're:s əgəs 'rud'i: 'orhə | v'i f'i: gə 'dūnə n 'tā:m f'ín'
| 'y'j' | ax |
24 | [B]
'w'el' | 'tūgū: | 'f'f'æh eg' 'k'æf'u'l'f'is er' 'du:s i ser' gə m'ēr-l'əm' 'p'æ:r-k'
26 | ən'f'ūn' | ə'gs v'i f'i: | 'fə:gu: ən'f'ín' i: gə d'i: er' 'mā'd'ən' | gə 'n'æxə n
təp'ə're:fən orhə er' 'mā'd'ən' |
28 | [B]
d'e 'lū:n | n'í: ro f'iəd 'nā:n 'tædə ji:nə gə d'i: er' 'mā'd'ən' | mār n'í: ro ən |
30 | 'doxtu:r 'k'ært 'ā:n nū rud ə'k'it'nt' | n'í: 'u:rnə fe 'tædə l'e:hə gə d' | gə d'i:
er' 'mā'd'ən' |
32 | [B]

- g ro fe ən' d'e 'xlog 'la:rnə 'wa:r'əx |
 34 [B]
 'n'ir 'hug | gə ro fe ən 'hōxt ə 'xlog er' 'mā'd'ə'n | gər 'u:rɪ m'ē 'l'o:həb e |
 36 'də mār v'ir 'ji | 'k'i:n'ə s ə 'k'i:n'ə s ə 'k'i:n' er' 'f'æ nə 'hi: əs fā xə xā m'ē 'iər
 orhəb er' 'd'er'ə | 'rud ək'ɪ:nt' | ə 'ho:rt' 'ji | l'ehi: n' 'f'iən |
 38 [B]
 f'in ē n 'tā:m ə 'dā:n'ək' | 'd'in' āku: əft'æx s hug f'iad 'snā:həd' ,ji | n'ir
 40 'ā'n 'vla:s 'māh'ə'sə sə 'snā:həd' ə 'tā:m f'in' ən 'ēf'əd əs ,ga: | ga: 'm ijk'ə
 v'ex ,i:nt'ə |
 42 [B]
 'n'i: 'rə |
 44 [B]
 'o: 'tā: | 'f'ek'ə tu: | ə 'waid'ən | 'f'ek'ə tu: | 'gā:šū'r' ə'n' | əs 'mū: ə'n'if' ə v'i:
 46 | 'n'ē:n'ə [or -n'ə or -n'] l'ehə 'fo | 'ə 'sə:valə 'd'ia f'in' v'ir r'ūdi 'æft'əxə
 ,tā:li: ,yo'b' |
 48 [B]
 't'it'i: gə 'waisək'əl'z əs | v'ir d' | 'b'e:d'ər' gə ro f'iad 't'i:n' o: | 'rugu: ,iəd |
 50 nū | rud ək'ɪ:n'h māf' f'in nə 'krə:və māf' 'd'er'hə | ^{ax} 'd'ek'əx tu: 'rudi:
 'u: ^{wf} 'səxə ā'n | 'x'æpəx tu' nāx wil' 'ē:n-n'ə gə 'dūnə ŋōh'ə tu: 'ft'æx ān
 52 wil's ^{əd} |
 [B]
 54 sən 'ā:t' | f'in' 'ē n 'tā:m ə 'wil'əs æd e |

[Ar tharla aon timpiste ariamh dhuit? An raibh tú i mbaol uafásach?]

56 Ní raibh, buíochas le Dia.

[Ní raibh.]

58 Ní raibh.

[Céard faoin cailín sin? Cén — Céard d'éirigh dhá láimh? Cén chaoi ar bhris sí a láimh?]

60 Bhris sí a,

[Innis dhom faoi sin anois.]

bhris sí a lámh thuas ag tigh Bhéib ag leanacht cearca.

64 [Dháiríre!]

Sciarr sí agus — Féibí cén bealach a sciarr sí, thuas ag tigh Bhéib a bhí sí is
 66 tháinig sí anuas agus í ag caoineadh. Agus nuair a bhí mé ag iarraidh a geansaí
 a bhaint dhi is ní ligtheadh sí a chead dhom is, sé an chaoi ar, ar ghearr mé í.
 68 Agus bhí spota mór dubh ar a, ar a, taobh thiar dhá huillinn agus bhí fhios a'm
 go maith go raibh sí briste.

70 [Nach ea! Seans go raibh pian uafásach uirthi.]

Ní raibh. Ní raibh sí ag gearán le pian, go ra-, ndeachaigh sí isteach ag an
 72 ospidéal.

[U-.]

74 Sin é an t-am. Ach dho léar is dóichí mar a bhí sé ag at

[Mm.]

- 76 *go raibh sí, go an phian ag fáil níos measa*
[Uthu.]
- 78 *nuair a bhítheadh ag tógáilt ‘x-rays’ agus rudaí uirthi. Bhí sí go dona an t-am sin. Bhí. Ach*
- 80 [Agus ansin céard a rinne siad léithi?]
- 82 *Bhuel, tugadh isteach ag ‘casualties’ ar dtús í. Soir go ‘Merlin Park’ ansin. Agus bhí sí, fágadh ansin í go dtí ar maidin, go ndeachaigh an t-‘operation’ uirthi ar maidin*
- 84 [Mm.]
- 86 *Dé Luan. Ní raibh siad i ndan tada a dhéanamh go dtí ar maidin. Mar ní raibh an dochtúr ceart ann nó rud eicint. Ní dhearna sé tada léithi go dt-, go dtí ar maidin.*
[Ea, ea.]
- 88 *Go raibh sé an deich a chlog lá arna mháireach.*
[Is dóichí gur thug siad ‘injection’ dhi le haghaidh an, bhí pian ann.]
- 90 *Níor thug, go raibh sé an hocht a chlog ar maidin, gur dhúirt mé leothub é. Mar bhí sí ag caoineadh is ag caoineadh is ag caoineadh ar feadh na hoíche is sé an chaoi a chaith mé iarraidh orthub ar deireadh rud eicint a thabhairt dhi le haghaidh an phian.*
- 94 [Ea.]
- 96 *Sin é an t-am a dtáinig duine acú isteach is thug siad snáthaid dhi. Ní raibh aon bhlas maitheasa sa snáthaid an t-am sin an oiread is dhá, dhá mb’uisce a bheadh inti.*
- 98 [Te, te, te.]
- Ní raibh.
- 100 [‘Merlin Park’ tá sé, tá, tá, is uafásach na scéalta a chloistheá faoi.]
- 102 *Ó! tá. Feicthidh tú, a Mhaighdean, feicthidh tú — gasúir anoi-, is mó anois a bhí in éindí léithi seo. Go sábhála Dia sinn! bhí rudaí aisteacha tarlaí dhóib.*
- 104 [M.]
- 106 *Tití dhe ‘bhicycles’ is — Bhí d-, b’fhéidir go raibh siad tinn ó rugadh iad nó rud eicint mar sin, na cnámha mar a déarthá. Ach d’fheictheadh tú rudaí uafásacha ann. Cheapthadh tú nach bhfuil aon-nduine go dona go ngabhthaidh tú isteach ann, an bhfuil fhios a’d,*
- 108 [M.]
- san áit. Sin é an t-am an bhfuil fhios a’d é.*

13.28 70M; Deontas talmhaíochta; Béarla sa scoil

Mairéad Ní Chon Fhaola, An Aird Thiar; Mairéad Chon Fhaola 1. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1998.

- | ‘Ēm’ | ta ‘d’o:ntəs: | eg’ ən ‘j̥i:n | ‘ʔa:m’ | ‘taləwiəxtə |
- 2 [B]
- ogəs ʃin’ ‘faxto’ ‘pünt | ogs ‘ʃin’ tā n ‘d’o:ntəs ə’n’if’ ən’ | ‘dr’ā:m | ‘t’ægəsk |
- 4 ‘ʃin’ ‘rep’s | ‘ʃk’ē:m ‘rep’s |
- [B]
- 6 tā: ‘ʔĒm’ | b’i:n dər ‘ʃin’ frɛʃəŋ kir’ er’ ‘fa:l’ ‘d’o:ntəsi gə ‘ha:r’həd’ l’ehi
- ‘kæ’? | ‘ʔæ’n’əv’i:hə | nə ‘hū:t’ ə |
- 8 [B]

- 10 ʔuːʰə̃ ə | ʔæ | ʔæ̃nʰə̃vʰiː ˈduːxəsəxə̃ |
 [B]
 ʰbʰehiː | ˈkæpɫə̃ | ˈkiːrʰə̃ |
 12 [B]
 ˈkʰeːd |
 14 [B]
 ˈiːkɥː | hugən ʃiəd ˈeɻʰ ə̃nʰiʃ | tɑ ʃiəd ə̃lʰigʰ gotʰə̃ ʃtʰax ə̃n
 16 [B]
 ˈiːkɥː | tã mʰē ˈhjæpə̃ g wilʰ ˈkʰeːd ˈpũnt | gə̃ ˈdaːgənʰ ʃe mǎx̃ gə̃ dʰiː ˈkʰeːd
 18 ˈpũnt |
 [B]
 20 ah kahə̃ | tã mʰē ˈx̃æpə̃ | g gahə̃ tuː vʰe ˈpɑːrtʰə̃x nə̃ ʃkʰēːmʰ |
 [B]
 22 kahə̃ tuː vʰe ʃtʰi erʰə̃ ʃkʰēːmʰ |
 [B]
 24 ˈnʰiːlʰ | ʃiː ˈlɑːərʰ |
 [B]
 26 ˈnʰōː |
 ...
 28 [B]
 ʰuː wānʰ skol nə̃ ˈhãːɫdʰə̃ ˈnʰiʃ | tɑ ʃe |
 30 [B]
 ˈbʰeɻlə̃ s ˈmũː tɑ ān |
 32 [B]
 nə̃rʰ ə̃ vʰi ˈhosə̃ mʰiʃə̃ ʃiːnʰ | nʰiː rō̃ ˈbʰēːrlə̃ moːrān egʰ ˈēːnə̃ s ˈgeːlgʰə̃ ˈlʰug ə̃
 34 vʰi gə̃x | ān |
 [B]
 36 ˈēːnə̃ laur ˈbʰeɻlə̃ | ə̃ ʃiːnʰiː ˈmǎːgə̃ fuhə̃b ə̃gəs | vʰiti [or vʰifʰi or vʰidʰiʃ]
 [B]
 38 tɔːrt ˈsæːsə̃nʰiː orhə̃b ə̃gəs |
 [B]
 40 ˈxrækʰ ʃiːnʰ | ax ə̃ʃiːnʰ nə̃rʰ ˈxuə̃ mǎ̃ ʃrʰehuːr ə̃s ˈoːgʰ ān | nʰiː hĩə̃mʰ nǎx̃ rō̃ ax
 | ˈbʰeɻtʰ | nũː ˈkuplə̃ ˈgaːsuːr | ə̃r ˈtəːgʰuː | lʰe ˈgeːlgʰ iəd | kiðʰ ˈelʰə̃ s | ˈbʰeɻlə̃ |
 42 vʰi ækuː |
 [B]
 44 tã mʰē h̃jæpə̃ gə̃rʰ ˈhãːnʰə̃kʰ egʰ ə̃ ˈdrʰɑːm n ˈāːm ʃiːnʰ | h̃ãːnʰə̃k gə̃ ˈLʰor
 ˈdĩːnʰə̃ ˈwǎːlʰə̃ |
 46 [B]
 ogs ˈbʰeɻlə̃ vʰox egʰ ə̃ ˈglāːn |
 48 [B]

- ...
- 50 [B]
ogəs ta fe n'ĩs 'e:skə 'b' e:rlə 'o:ləm' ēř' 'ē: xũm n'ĩ 'ge:lg'ə | so'ʔ |
- 52 [B]
ə 'wæ'd' n'ĩs 'e:skə |
- 54 [B]
xr'et' ən' 'ē'ʔ |
- 56 [B]
æ n'ĩ' 'v' ēx̥əs 'æ'd | b' e:d' ər' gə | n 'nāřhox fe 'r' i:'ft' |
- 58 *Eim. Tá deontas ag an Roinn, am, Talmhaíochta.*
[Mthm.]
- 60 *Agus sin seachtú punt. Agus sin atá [or ansin tá] an deontas anois, u-, dream*
Teagasc. Sin 'REPS', scéim 'REPS'.
- 62 [Ó' sea.]
Tá eim — Bíonn dur sin froisin ag cuir ar fáil deontasaí go háirthid le haghaidh
- 64 *cai-, ainmhíthe na háite.*
[Sea, dúchasacha.]
- 66 *Dúchasa, a-, ainmhíthe dúchasacha.*
[Sea.]
- 68 *Beithí, caiple, caoirigh.*
[Mm. 'So' céard tá ar, as u-, uathub sin?]
- 70 *Céad.*
[Céad punt.]
- 72 *'Eku' a thugann siad air anois. Tá siad uilig gaibhte isteach in*
[Sea. 'All right'.]
- 74 *'eku', tá mé ag cheapadh go céad punt, go dtagann sé amach go dtí céad punt.*
['Right' .]
- 76 *Ach caithidh — Tá mé ag cheapadh go gcaithidh tú a bheith páirteach ina scéim.*
[Mm.]
- 78 *Caithidh tú a bheith istigh ar an scéim.*
[Agus tá tusa an bhfuil?]
- 80 *Níl faoi láthair.*
[Níl? 'Right'.]
- 82 *'No'.*
...
- 84 [(Tá an ?)]
Fiú amháin Scoil na hAirde anois, tá sé —
- 86 ['Yeah' .]
Béarla is mó atá ann.
- 88 [Tá go leor Béarla — Bhí mé ag déanamh iontas inniu ann.]
Nuair a bhí, thosaigh mise ansin ní raibh Béarla mórán ag aon-nduine. Is
- 90 *Gaeilge uiliug a bhí gach, ann.*
[Mm.]
- 92 *Aon-nduine a labhair Béarla, u- dhéanfí magadh fúthub agus bhíotaí [or bhífi or*
bhídís]
- 94 [Sea.]
ag tabhairt Sasanaí orthub agus

- 96 [Sea.]
 an chraic sin. Ach ansin nuair a chuaigh mo dhreithiúr is óige ann, ní, shílím
 98 nach raibh ach beirt nó cupla gasúr ar tóigeadh le Gaeilge iad. An chuid eile, is
 Béarla a bhí acú.
 100 [‘All right’!]
 Tá mé ag cheapadh gur tháinig, ag an dream, an am sin, tháinig go leor daoine
 102 abhaile
 [M.]
 104 agus Béarla a bheadh ag an gclann.
 [Sea. ‘Yeah’.]
 106 ...
 [(Ar í- ?)]
 108 Agus tá sé níos éasca Béarla a fheoghlaím ar aon chuma ná Gaeilge. ‘So’,
 [Tá, tá.]
 110 i bhfad níos éasca.
 [Níl scoil ar bith anois fágthaí sa bpobal ach Scoil Mhaínse, a bhfuil Gaeilge
 112 ann.]
 Chreidhinn é.
 114 [Bhuel ní bheidh mórán dhe ‘job’ a’msa anois faoi cheann scaitheadh.]
 A! ní bheadh fhios a’ d, b’fhéidir go n-athródh sé aríst.

13.29 72N; ‘Manoeuvres’

Noel Ó Gaora, Tóin an Roisín, Fiocharnaigh, Maínis; Noel SSM.1, side A.
 Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1994.

- | gō mūd³ əmāχ; | sēn ‘i:hə uɡəs ɛ’ | b’i mūd³ ɛ’ | ‘kāmpol’ əmu’χ’ |
 2 [B]
 gəs ɛ’ | b’ei ɛ’ | b’ed³ə; ‘b’i:kūmpānī; | gōn dər suəs sēnə ‘kr.ik^x’ | go^hēn
 4 dər ə | ‘kāmpol’ | ɛ: fə:kə dər ə: | ‘tr’u:r nū ‘k’æhæf ‘hārt | er’ ə ‘gāmpə |
 l’ehi: | ‘æf’ ə gə ‘ho:rt’ gəŋ ‘xāmpə |
 6 [B]
 uɡəs | gohə dər | ‘hē:n’ əmāx əf m’ə’n’ū:v’ərs |
 8 [B]
 ɛə: | goh dər əmāx ə ‘fu:lo:d³ | b’ei | ‘mā:pj’ a’kəb | uɡəs | goh dər ə |
 10 ‘hīmpəl | ə ēf’ ə ‘gāmpə | əl’ig^x | go^hə dər əmāx ə | b’ed³ə’ | ə ‘ti:v fīn’
 |
 12 [B]
 uɡəs hukəx dur əft’æx ə ‘ti:w ‘el’ə | igāš ɛ’ | b’ei | ‘p’æš,wərd akəb | ēf’
 14 ‘æf’iəs ə | d’ukəx ə: | ‘ēn’ə’m’i: | ‘orhəb ə: ‘ŋūnəš |
 [B]
 16 so: ə | b’īn’ fɛ ə’ | ‘sə:x ‘mā ‘ka’r,uər’ | n’i rō m’ē ēf’ m’ə’n’ū:v’ərz: | ‘fə:s |
 ā’n āx ə: | ‘dē: m’ə’n’ū:v’ərs |
 18 [B]
 əgəs | b’ed³ə’ | ‘i:hə ‘wā:n’ |
 20 [B]
 ɛ: |
 22 [B]
 ‘e:kūmp³nī: nu: | ‘dī:kūmhpānī’ |

- 24 [B]
 'k'ā:n ð'k'ī:n't' gā nā 'kūmpānī:s fīn' | b'īn dər ə | b'īn dər ə:: |
 26 'k'æm'ə'f'l'æf'ɑ:l'ʃə gā 'mā'h' | 'as æd mā 'hē:n' | fīəd ə'f't'æx əə: | k'ā:ŋ gā
 nā f'ə'l'e:s fīn' |
 28 [B]
 'f'l'e:s' | ə: | b'īn dər' | 'sɑ:xt⁰ | 'dē:n' dʒərəs | 'ka"r'uər' |
 30 [B]
 gā ŋohəx tu: | rə'ʔāĩ ʔə'b' ð'n'if | hart ēř' ðn? 'æd fə oʒəs ə: | 'baurd |
 32 [B]
 d'etəh dər ə: | ʔə'l' | 'suəs ə 'de:ðən |
 34 [B]
 sə: ə: |
 36 [B]
 tās 'æd' ə: | gā m'ōx ə: | 'ēn'ām'i: t'ixt 'ort | ə: | 'hesə² | 'x'ul'həx dər
 38 ə'f't'æx ə'fīn' | əgəs ə: | 'd'ekf'i: iəd | 'm'i:l' ō: wāl'ə |
 [B]
 40 [ə ruð fīn' ?] | sō: | v'exəs 'æd ə'fīn' | k'ēn 'ū:t' ə: | v'ex tu 'nā'n | pə'ʒifən
 ə jī:nə |
 42 [B]
 d'et^{ax} |
 44 [B]
 ə: | b'ī:n | 'bl'æŋk's |
 46 [B]
 n'ī hū'ū dər 'e: 'f'il'ē:ř' 'k'ærtə 'yīn' | er' 'æf'eəs | ° dər'ləx 'tædə ʔə
 48 'ē:nīn' ākəb |
 [B]
 50 e'm' | n'ī v'īns 'akəb 'e: | ə: | ð'nōrhə 'n'ū'f | v'ī: ə: | 'b'i:kūmpānī: v'ī fīəd
 eř' m'ā'n'ū:v'ərs | əgəs: | ā'n'əg'ə dər | 'hart er' ə: | 'ʔa: 'ēn'ām'i: | əgəs |
 52 'wuəx | 'b'i:kūmpānī: |
 [B]
 54 ō'gāš ə: | v'ī dər ə'fīn' n'n' | 't'wɑ: ə'l'ig' nā 'jiə | ə: rɑ: | ən | gə ro dər | gə
 'wuəl'ə dər 'e:kūm'hānī: uʒəs | 'd'i:kūmpānī: |
 56 [B]
 sō: | v'ī fe i i'n' | gə 'mā'h' ə'fīn' | v'ī 'xū'ū'ə 'yūn'ə səl'ə'bre:tɑ:l' ən | huəs
 58 sə k'æ'n'fīn' |
 [B]
 60 ə: | 'b'i:kūmpānī: |
 [B]
 62 fæ ax | n'ī l'īg'ū: 'm'īf'ə mā'x ē' m'ā'n'ū:v'ərs 'xor' ə b'ix' | mā'l' ēř' ə
 'g'ij'f'ənəx |
 64 [B]
 sɑ: ə | durt' m'ē l'e: | dʒā'nī m'ig' dūnə | nɑ rō m'ē 'g'iorə ʔol sə 'g'ij'f'ənəx
 66 ə'n'ū'f ə 'm'ā' | 'x'e:d' v'l'iən' 'ēl'ə mā 'ū'ə' | tū m'ē 'g'iorə ʔə ə: | ʔol' ēř'
 m'ā'n'ū:v'ərs |
 68 [B]
 'o: 'l'ik'ə 'je² |
 70 [B]
 ə: | b'īn mūd'³ ə: | bānt'^f o: 'x'e:l'ə | nā 'gūnī: | əs dər 'gur l'e 'x'e:l'ə |

- 72 [B]
 e: | 'fairiŋ' 'reĩn'ŋ ə m'ĩns 'akəb ugəs: | e 'fo ugəs e s 'fu:d |
- 74 [B]
 tã |
- 76 [B]
 æhæ 'õ: | n'ĩ l'ik'ə: | n' 'v̥ æn: | 'x̥ æ' 'yũm̥^ə |
- 78 *Gabhann muid amach san oíche agus u-, bíonn muid e-, ag campáil amuigh.*
 [Uthu.]
- 80 *Agus e-, beidh e-, b'fhéidir 'B-company', gabhann dur suas sna cnoic. Gabhann*
dur ag campáil. E-, fágthaidh dur u-, triúr nó ceathar thart ar an gcampa le
 82 *haghaidh aire a thabhairt dhon champa.*
 [Eatha.]
- 84 *Agus gabhthaidh dur héin amach ar 'manoeuvres'.*
 [Sea.]
- 86 *E-, gabhthaidh dur amach ag siúlóid. Beidh mapaí acub agus gabhthaidh dur u-,*
thimpeall ar an gcampa uilig. Gabhthaidh dur amach u-, b'fhéidir an taobh sin
 88 [Ea.]
agus thiocthadh dur isteach an taobh eile. Agus e-, beidh 'password' acub ar
 90 *fhaitíos a dtiocthadh u- 'enemy' orthub i nganfhiós.*
 [Eatha.]
- 92 *'So' u-, bíonn sé u-, sách maith corruair. Ní raibh mé ar 'manoeuvres' fós ann*
ach u-, 'day manoeuvres',
 94 [Uitheá.]
agus b'fhéidir oíche amháin.
- 96 [Agus céard é an 'enemy' ansin? An, bhfuil 'enemy' ag goil ag tíocht orthub?]
 E-
- 98 [Cé hiad sin?]
'A-company' nó 'D-company'.
- 100 [Eatha.]
Ceann eicín dhe na 'companies' sin. Bíonn dur u-, bíonn dur u-, 'camouflage'-
 102 *áilte go maith. Tá fhios a'd, má théann siad isteach i, ceann dhe na 'flares' sin.*
 [Utha.]
- 104 *'Flares'; u-, bíonn dur sách 'dangerous' corruair.*
 [Uthu.]
- 106 *Dhá ngabhthadh tú ro-ghar dhóib anois, thart ar an fhad seo agus an bord,*
 [Sea.]
- 108 *d'fhéadthadh dur a ghoil suas i d'éadan.*
 [Eatha.]
- 110 *'So' u-*
 [Is cén chaoi a bhfuil siad sin?]
- 112 *Tá fhios a'd e-, dhá mbeadh an, 'enemy' ag tíocht ort, e-, thosa-, shiúiltheadh*
dur isteach ansin agus u-, d'fheicfí iad míle ó bhaile,
 114 [Ó! 'right'.]
 [leis or sa ?] an rud sin. 'So' bheadh fhios a'd ansin cén áit a — Bheadh tú i ndan
- 116 *'position' a dhéanamh.*
 [Eatha.]
- 118 *D'fhéadth-*
 [Is an mbíonn siad, an mbíonn siad ag caitheamh le chéile?]

- 120 *E-, bíonn, 'blanks'.*
[Utha.]
- 122 *Ní thiúrann dur aon philéir cearta dhuinn ar fhaitíos a dtarlódh tada dho aon-
nduine acub.*
- 124 *[Agus cén chaoi a bhfuil fhios u-, a bhfuil fhios acub go bhfuil duine, duine caite
nó duine buailte nó tada?]*
- 126 *Eim, ní bhíonn fhios acub é. E-, anuraidh anois, bhí u-, 'B-company', bhí siad ar*
128 *'manoeuvres' agus tháinig dur thart ar u-, dhá 'enemy' agus bhuach 'B-
company'.*
[Utha.]
- 130 *Agus bhí dur ansin an lá uilig ina dhiaidh ag rá un-, go raibh dur, go bhuaile dur*
'A-company' agus 'D-company'.
- 132 *[Eatha.]*
'So' bhí sé un-, go maith ansin. Bhí chuile dhuine ag 'celebrate'-áil in-, thuas sa
134 *'canteen'.*
[Bhí. Is cén, cén 'company' a raibh tusa ann?]
- 136 *E-, 'B-company'.*
['B-']?
- 138 *Sea, ach ní ligeadh mise amach ar 'manoeuvres' ar choir ar bith mar gheall ar*
an gcisteanach.
- 140 *[Sea, sea, 'yeah'.]*
'So' e-, dúirt mé le 'Johnny MacDonagh' nar raibh mé ag iarraidh a ghoil sa
142 *gcisteanach anois i mbl-, an chéad bhliain eile mar gheall u-, tá mé ag iarraidh a*
gho-, u-, a ghoil ar 'manoeuvres'.
- 144 *[Siúráilte, 'yeah', 'yeah'. Is ligthidh sé ann thú?]*
Ó! ligthidh, 'yeah'.
- 146 *[M, m. Thastaigh sé. Agus u-, an mbíonn sib ag feoghlaím — is céard na rudaí*
eile a bhíonn sib a fheoghlaím?]
- 148 *E-, bíonn muid ag baint ó chéile, na gunnaí is dá gcuir le chéile.*
[Mm.]
- 150 *E-, 'firing range' a mbíonns acub agus é seo agus é siúd.*
[Sea. Tá sé sin togha, ha?]
- 152 *Tá.*
[Nach bhfuil — ba cheart duit co-, gunna a fháil is, a ghoil ag caitheamh coiníní
154 *thart anseo.]*
Atha, ó! ní ligthidh an bhean a chead dhom.

13.30 76Mt; 'Minibus' scoile; Ros Muc

Maitiú Ó Máille, Doire Iorrais; Maitiú Ó Máille 2. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1998.

- [B]
- 2 | v i tʰ | ʔe: 'je: | je˞x mĩdʰ ə 'm'ín'í:bus 'er' | 'je: |
- [B]
- 4 ɛ ʔon 'drohəd 'heɹʰ | ˌxax mədʰ ə ˌɣol' gə d'í: n 'drohəd ɑ: 'raiʃ aχ | 'ɑ | n'í
bə 'tæd ɛ |
- 6 [B]
- aχ ʃɛ˞ n ^{rud} bə 'v æsə f'í:n' 'm'ín'í:bus n'í ɣo˞ tũ 'nā˞n ə ˌɣol' ə 'maiʃa˞l' |

- 8 [B]
 ,stopəʔ ʃiː 'd'i:r'əx er' ,ai | 'hi [laughter] | stopəʔ ʃiː 'd'i:r'əx er' āi ŋ 'g'æ'tə |
 10 ,soː n'ɪ ,ro hō | n'ɪ gə nhū ,nān 'ru 'suəs ə 'gail' |
 [B]
 12 'soː ,abər' |
 [B]
 14 'n'ɪː ro ,n'ɔː | 'n'ɔː |
 [B]
 16 eg' ə 'skol' 'v'og 'hēn' v'i ʃe | ,je | ax v'iːx 'kaur'buəxəl' ɑː 'raɪʃ ,v'iːx dər
 t'ixt əmax er nə 'baisək'əf'z æx n'ɪ ,heːx dur |
 18 [B]
 n'ɪ heːx dur 'ser' eg' ə 'skol' | heːx dur 'ʃiər ə 'boːhər ogəs 'suəs |
 20 [B]
 ,ax ɛ | 'arə | ,v'ɛrhiː er' g'ə 'l'ɔːr akuː gəs əʃin' | ,bɪn' eː 'jer'ə | n'ɪ 'ʝɪnhɪ
 22 n'ɪs 'muː ɛ | jə ,n'ɔː |
 [B]
 24 ɛː | n'ɪː ,ɛrhə m'ē 'tædə |
 ...
 26 [B]
 ʔə ɛːm' | 'æɪ'ɪn 'mɪd'ə | 'x'æpən' | ə | g il' mɪd' | 'ɪe ros ,muk | aɪ |
 28 [B]
 ɑ m'ɛx 'mɪnt'ər ,ros 'mu 'kænh' l'ɪn' əʃin' | 'd'ɛrhəx dər | ,k'ē xi ,wɪl' ʃib'
 30 'ʃiər ə ,b'æləx | jə ,n'ɔː |
 [B]
 32 'soː | s | 'kir'ən' ʃe ʃin ,rud ək'ɪn sə | sə 'glog'ən ma ,d'ɛrhəː ax ,ēm' |
 'mɪnt'ər ,yɔr ,orəʃ 'hjæpən' ʃiəd | ma ,d'ɛrhəː | aɪ | 'təː | mə k | 'k'æpəm
 34 'mɪnt'ər ros 'muk 'froʃən' ē āx | n'ɪ 'ɛr' si gə 'brɔːx | ,wɪl'əs æd | ,d'ɛrhə
 ʃiəd əl'ug | ,k'ē xi ,wɪl' ʃib' 'ʃiər ə 'tiːv ʃin' ,nū | ,ʃiər snə 'krik' mar d'ɛrhə
 36 |
 [B]
 38 mə ,jaːl tɑː mɪd' ən 'æd 'suəs |
 [B]
 40 mar tɑː | nə hən^s də | nə ,vr'æhɔːs tu 'nēɹ' ,mār d'ɛrhə | br'æhuː 'nēɹ' er' ən
 'ɑːʃ ʃo | tɑː m^ɪid' 'huːɔs | 'l'ug ma d'ɛrhə |
 42 [B]
 ax ɛː | 'ʃin' ē n 'tāːm^ē | n'ɪ 'xiːv'n'ōː tu er' gə d'ɪː n 'hāːm ʃən' ma d'ɛrhə |
 44 [B]
 k'ē hɪ wɪl' ,ʃib' ə 'ʃiər nū |
 46 [B]

- 48 'fjær | 'fæ | 'fæ | o: nãx ,d'e:x | o: nãx ,d'e:x 'mĩd'ə 'ft'æx ros ,muk mar
,d'erhə |
[B]
- 50 t'e hex ,mĩd'ə 'fjær | 'so: | s do:hi: gə 'b'ĩn' ě n fə je:rə dər ˘ jə 'n' o: |
[B]
- 52 je' | ax 'ẽm' | 'tə: | tə 'k'æŋəl 'wo:r ed'ər mĩd' 'hẽ'n' s ros 'muk jə 'n' o' |
[B]
- 54 je | N'ĩ:s 'mũ: n'ĩf nɑ' v' ex | l'e ,ẽ:n | 'ɑ:t' 'el'ə
[B]
- 56 mar d'erhə | 'je | 'je |
[B]
- 58 [Bhí tú i ndan bus a fháil le ghóil go Ros Muc nó bh[í]]
Bhí tú — E-, 'yeah', gheithheadh muid an 'minibus' thoir, 'yeah'.
60 [Utha.]
E-, ón droichead thoir. Chaitheadh muid a ghóil go dtí an droichead 'all right'.
62 Ach á! ní ba tada é.
[Sea.]
64 Ach sé an rud ba mheasa faoin 'minibus' ní raibh tú i ndan a ghóil ag 'mitch'-
áil.
66 ['Right'.]
Stopthadh sí díreach ar aghaidh — Hi. Stopthadh sí díreach ar aghaidh an geata.
68 'So' ní raibh tú, ní raibh tú i ndan rith suas sa gcoill.
[Ó! Sea. 'Yeah'.]
70 'So' abair,
[Ach ní raibh aon-nduine i ndan 'mitch'-áil aon am?]
72 E-, ní raibh, 'no', 'no'.
[Ag an scoil bheag héin, mar bhí]
74 Ag an scoil bheag héin bhí sé, 'yeah'. Ach bhíodh corrbuachaill 'all right',
bhíodh dur ag tíocht amach ar na 'bicycles', ach ní théadh dur,
76 [Ní théadh.]
ní théadh dur soir ag an scoil, théadh dur siar an bóthar agus suas.
78 [Sea, sea.]
Ach e- — Ara, bhéarthaí ar go leor acú is ansin, b'in é a dheireadh. Ní dhíonthaí
80 níos mó é, 'you know'.
['No, no, no, no'. Ach an ndearna tú lá ar bith ag 'mitch'-áil?]
82 E-, ní dhéarthaidh mé tada.
...
84 [Agus muintir Dhoire Iorrais e-, an airíonn sib cineál, e-, gur baile as héin nó go,
an airíonn sib gur cuide dhe Ros Muc sib, nó gur cuide dhe Chill Chiaráin sib nó
86 an bhfuil sib i lár (báire ?) ?]
U-, eim. Airíonn muide, cheapthainn, u-, go bhfuil muid le Ros Muc. Ach
88 [Atha.]
dhá mbeadh muintir Ros Muc ag caint linn ansin, déarthadh dur 'Cén chaoi a
90 bhfuil sib siar an bealach?' 'you know'.
[Sea.]
92 'So', is cuireann sé sin rud eicint sa, sa gcloigeann, mar a déarthá. Ach eim,

- 94 *muintir Dhoire Iorrais ceapann siad, mar a déarthá — Ach, tá mé c-, — Ceapann*
muintir Ros Muc froisin é ach ní dhéarthaidh siad go brách, an bhfuil fhios a'd?
 96 *Déarthaidh siad uiliug 'Cén chaoi a bhfuil sib siar an taobh sin?' nó 'siar sna*
cnoic?' mar a déarthá.
 [Sea.]
 98 *Mar gheall tá muid an fhad suas.*
 [Atha, atha.]
 100 *Mar tá, nuair a théann tú, nuair a bhreathós tú anoir, mar a déarthá — Ag*
breathnú anoir ar an áit seo, tá muid thuas, uiliug, mar a déarthá.
 102 [Sea.]
Ach e-, sin é an t-am, ní chuimhneoidh tú air go dtí an t-am sin, mar a déarthá.
 104 [Utha.]
'Cén chaoi a bhfuil sib siar', nó
 106 *[Mar gheall ar an scoil is dóichí an gceapann sib go bhfuil sib ceanglaí le, le C-]*
Siar. Sea, sea. Ó nach dtéadh, ó nach dtéadh muid isteach Ros Muc mar a
 108 *déarthá,*
 [Mm.]
 110 *té-, théadh muid eile. 'So' is dóichí go b'in é an fáth a dhéarthaidh dur é, 'you*
know'.
 112 [Sea.]
'Yeah'. Ach eim, tá, tá ceangal mhór [or mór (with w as phonetic weakening)]
 114 *eidir muid héin is Ros Muc, 'you know'.*
 ['Yeah', 'yeah'.]
 116 *'Yeah'. Níos mó anois ná a bheadh le aon áit eile,*
 [Aon áit eile.]
 118 *mar a déarthá. 'Yeah', 'yeah'.*
 [Utha.]

13.31 84P; Cluifí

Pól-Stiofán Ó Ceannabháin, An Aird Thoir; Tape 4. Recorded by Ruairí Mac Con Iomaire (R), 1995.

- | b'ĩ:m mĩd' 'ẽ:m | 'ã:mhnti: 'b'ĩ:n | 'klif'ĩ: æɴ |
 2 [R]
 'b'ĩ:n | mĩd' ə 'rix'əxt | 'rɑ:si: | ũgəs | 'b'ĩ:m mĩd' | ˌtʉgə 'wɑ:ɾ' | ɔgəs |
 4 [R]
 ,b'ĩ:n | 'hai ɖũmps æɴ ʉgəs | ʃ'ẽ: r'ĩd 'ẽĩ'ᵃ |
 6 [R]
 ,b'ĩ:n | mĩd' 'ẽ:m | 'rɑ:si: 'baisək'əl's |
 8 [R]
 ,suəs ɛr nə 'mu:ti: ,wɛl' 'wa:k gə 'd'ɔ: |
 10 [R]
 b'ĩ'ⁿ 'sp'ĩ:ɖ æɴ |
 12 [R]
 tã:ᵃ |
 14 [R]

- 16 ,mā² | māĩō 'm'ēi n' 'fīn' | 'k'ā:n ēg' 'dīn'ō | ,fē:ra:l'ə | dīn' ō'x'ī:n't' l'ef' |
[R]
v'ĩ² |
- 18 [R]
'l'æ:ð' 'v'og her' ə'fīn' | 'ē'm | 'mā:rt'ī:n' ,tæm'ōn' tū ēf' |
- 20 [R]
æ'sp'íd'e:l' ε' gus | v'ĩ' | 'baisək'əl' 'ī:ntəx' eg' i s' 'xul'ə hōrt | 'pā | 'pā:rək' |
- 22 warkəf' waik' ō'n'ĩ | v'ĩ: | 'rās' eg' ō' 'hē:n' əgəs ,ēg'ō | s' 'xa' 'pā:rək' 'yol'
suəs sə 'mʊ:ttə |
- 24 [R]
ogəs | n'ĩ' 'xa' gə | n'ĩf' 'xal' gə 'wā:rt'ī:n' 'xor' ə b'ĩ |
- 26 [R]
'v'ĩ' fē xə 'slo: | gə 'wuər'ə 'd'ĩ: orən' |
- 28 [R]
v'ĩ' fē ,t'it'ĩ: 'fīər ə'l'ig' |
- 30 *Bíonn muid em — Amantaí bíonn cluifí a'inn.*
[Cén sórt cluifí?]
- 32 *Bíonn muid ag rícheacht rásaí agus bíonn muid — 'tug of war' agus*
[Atha.]
- 34 *bíonn 'high jumps' a'inn agus an chéad rud eile*
['By dad'.]
- 36 *bíonn muid em, rásaí 'bicycles'*
[Atha.]
- 38 *suas ar na mótaí. Bhuel a mhac go deo!*
[Mthm.]
- 40 *Bíonn 'speed' a'inn!*
[An mbíonn? Agus an bhfuil 'bicycle' agaibh?]
- 42 *Tá.*
[Ceann an duine? 'By dad' ...]
- 44 *Ma-, mara mbeidh ansin ceann ag duine 'share'-áilthidh duine eicint leis.*
['Yeah'.]
- 46 *Bhí*
['By dad'.]
- 48 *leaid bheag thoir ansin, em, Máirtín an t-ainm atá air.*
[Atha.]
- 50 *As an Spidéal é. Agus bhí 'bicycle' iontach aige is chuile shórt. Pá-, Pádraig*
Mharcais Mhaidhc anois, bhí rása aige héin agus aige. Is chaith Pádraig a ghoil
- 52 *suas sa móta*
[Dia dhá réiteach!]
- 54 *agus ní chaith dho, ní raibh aon chall dho Mháirtín ar chor ar bith.*
['By dad'.]
- 56 *Bhí sé chomh 'slow'! Go bhfuair Dia orainn!*
[Sea. 'By dad'.]
- 58 *Bhí sé tití siar uilig.*

13.32 90M, 90P; *Farraige; Gadhar agus cat*

Marion Ní Ghaora (M), Pádraig Ó Maoil Chiaráin (P); Scoil Mhaínse 8, Side A.
Rang 2. Recorded by Brian Ó Curnáin (B), 1998.

- [B]
2 M | b'í m'e 'glānə n 'a:t' gə mə 'wə:hər' |
[B]
4 M əs b'ín m'e 'gol' er' 'wə:ɹəg' ə n'ē:nd' i l'e mə 'æ'hər' |
[B]
6 M 'b'ĩ:ñ |
[B]
8 P | 'b'ĩ' m'e 'gol' l'e mə jæ'd' o: |
[B]
10 P jæ' |
[B]
12 M n'ĩ 'hit' |
[B]
14 M 'n'ĩ:l' |
[B]
16 P 'n'ĩ:l' m'ifə | tə ʔe:m' | 'hit' |
M ru:n'ĩ:m' b'og snā:v |
18 P hit' m'ifə gə 'x'e:v' |
[B]
20 P jæ^h |
[B]
22 P 'ā: v'ĩ' fe xə 'daun' |
[B]
24 P hǣ |
M v'er 'næ'hər' er' |
26 P jæ v'er' 'm'æ:hǣr' or³m |
...
28 ([B])
M 'em' | l'e | 'poti: |
30 [B]
P gon' fi | gon' fiəd əʃt'æx sə 'pot ogəs | 'ix'ən' fiəd e gus | ogəs | nə'r ə
32 'm'ĩ:n' fe 'æ: | gon' fiəd ə'mā:x |
M 'n'o: | n'ĩ: ʏon' fiəd ə'māx | n'ĩl' fiəd ə nān gol' ə'māx er' ə |
34 [B]
M 'ma:l | ³N' | n'ĩ: 'v'ei fiəd 'nān ə 'b'æ'ləx ɔ:l' ə'māx ə ʃi: xuə fiəd əʃt'æx
36 |

- ...
- 38 P 'gaiu ogəs ,kut ə m'î'n's 'æ'n'ə |
[B]
- 40 M 'n'î:l' |
[B]
- 42 M 'v'ox |
[B]
- 44 M 'ka:l'u' e |
- [Is céard a bhíonn tusa a dhéanamh, a 'Mharion'?)
- 46 M Bíonn mé ag glanadh an áit dho mo mháthair.
[Utha.]
- 48 M Is bíonn mé ag goil ar an bhfarraige in éindí le mo athair.
[An mbíonn?]
- 50 M Bíonn.
[An mbíonn tusa ag goil ar an bhfarraige?]
- 52 P Bíonn mé ag goil le mo dheaideo.
[Atha, sea. Le 'Pat'.]
- 54 P Sea.
[Agus ar thit tú i bhfarraige ariamh? Níor thit?]
- 56 M Ní thit.
[Ó! a Mhaighdean! An bhfuil sib i ndan snámh?]
- 58 M Níl.
[Níl.]
- 60 P Níl mise. Tá, eim, thit,
M Ruainnín beag snámh.
- 62 P thit mise dhe chéibh.
[Dháiríre!]
- 64 P Sea.
[Mhac! Is an raibh sé, an t-uisce domhain?]
- 66 P Á! bhí sé chomh domhain!
[Sea. Is céard a tharla?]
- 68 P Ha?
M Bheir n'athair air.
- 70 P Sea bheir m'athair orm.
- ...
- 72 ([Is cén chaoi a bhfaigheann sé na gliomachaí?])
M Eim, le potaí.
- 74 [M.]
P Gabhann si-, gabhann siad isteach sa pota agus itheann siad é agus, agus
76 nuair a mbíonn sé réidh gabhann siad amach.
M 'No' ní ghabhann siad amach. Níl siad i ndan goil amach ar an
78 [Sin é an fáth. Cén fáth nach dtéann siad amach aríst?]
- 80 M Mar n-, ní bheidh siad i ndan an bealach a fháilt amach an chaoi a chuaigh
siad isteach.
- ...
- 82 P Gadhar agus cat a mbíonn a'inne.
[Utha. An bhfuil gadhar agaibhse? Tá?]

2176 Sample texts

- 84 M *Níl*.
[*An ea? Bhíodh gadhar agaibh, an mbíodh?*]
86 M *Bheadh*.
[*M.*]
88 M *Cailleadh é*.

14 Vocabulary

The vocabulary presented here contains words, meanings and phrases not given in ‘Foclóir Gaeilge Béarla’ (FGB), headwords occurring in ‘Foirisiún Focal as Gaillimh’ but not given with a Carna source (FFG19), or words and meanings that are rare in Iorras Aithneach. Some entries add precision or redefinition to citations from the text of ‘Airneán I’ found in ‘Airneán II Foclóirín’. The spelling of headwords follows FGB except where such spelling would obscure dialectal pronunciation (e.g. FGB *tur* is spelt *tor* here). Primary or well-known meanings of headwords are not given when these agree with FGB and where there is no likelihood of any ambiguity (see, for example, *áibhéal*, *aicearra*, *aicíde*). (For a short but valuable vocabulary of rare words (abbreviated as CAR) collected from two speakers from An Coillín (869P, 875P), see P. Ó Súilleabháin (1955).)

When the headword given here is different from the main headword in FGB it is followed by the FGB version in brackets, e.g. **saighneas**, m. (aighneas), where *aighneas* is the main headword in FGB (in this instance *saighneas* is, however, given as a variant headword in FGB). When a given variant is the same as the main FGB headword, it is followed by (FGB), e.g. **sácráil** (FGB), **sácláil**. Nouns are indicated as masculine (m) or feminine (f), except where I have no evidence (n = noun) of their gender in my notes. Headwords in this vocabulary are crossreferenced in small capitals. A short list of words of uncertain meaning or form is appended to the end of this vocabulary.

A

a¹, 1. Interj. (of disappointment, coaxing). -k'e:m fa: ... -Cén fáth ... ? -æ n'i: jinhəd ... -A ní dhéanadh -æ: d'er fe stu: xahəs im'əxt 11C -A, a *deir sé*, is tú a *chaitheas imeacht*. 2. (Interrogative particle with negative) Sure. A (æ:) níl aon fhuinneog osclaí (o'skli:) thuas staighre, Bhraidhean, an bhfuil? M. A ní dhéarthá M. ma hen tu fíor, fíor sá 'f'æŋ'ye:lg'ə 'f'ug æ: n'i: hik'a: fokəl ə b'i ji S má théann tú siar, siar sa tSean-Ghaeilge uiliug, a ní thuigtheá focal ar bith dhi! nax iəd hen ta ga jin orəb hen' æ n'i:l' kr'ed' ə b'i ha:kəb S nach iad héin atá dhá dhéanamh orthub héin, a níl creideamh ar bith acub! si f'i:s id'ər fe xu:ns ta tu' də hæ:sə suəs æ: n'i: e:tə: e f'in' ə ji:nə S 'Suigh stós,' a *deir sé*, 'chúns tá tú i do sheasamh suas.' A ní fhéadthá é sin a dhéanamh!

a², 3m poss pron. 1. His. (Used idiomatically) ə'mu g'æ:rə xid' f'i:ogi: M *amuigh ag gearradh a chuid fíogaí*. 2. (With quantities) fuər' mid' ə ɣa: or'əd er' M *fuair muid a dhá oiread air*. n'i:r idər ə ɣa: ɣr'im' S níor itheadar a dhá ghreim. n'i:l' ə ɣa: ru:n' an M níl a dhá ruainne ann. A *bhit (ariamh)*. A *dhath*. A *bhlas*. Ní aireofá a shúil Clad14.

á, Interj. (of disappointment). a: d'er ə ri: gəs xur fe: əsn ə:s 11C 'Á,' a *deir an rí agus chuir sé osna as*.

ababú, 'a: bə 'bu:, Interj. (of astonishment). M.

ababúna, **abababúna**, **ababababúna**, 'a: bə 'bu:nə, 'a: bəbə 'bu:nə, etc. Interj. (of astonishment). 'Nach é a mhéadaigh! ababúna!' a *deireadh na cailleachaí* M. -Ar dhúirt tú tada léi? -M'anam muise, stór, nar dhúirt mise leithi ach ababababúna S.

abair, v. Say. (In various idiomatic uses) 1. a: a:bər' e: 36T á! ~ é, 'definitely', 'hear! hear!' 2. -v'i: f'i: eg' ə fupə S *Bhí sí ag an siopa*. -v'i: f'i: sən a:rd' əgəs sə m'a:l ruə M *Bhí sí san Aird agus sa Meall Rua*. -wul tu ga rə: l'um S ' Bhfuil tú dhá rá liom!? 'You don't say!' 3. A *deir sé*, 'as one says.' *Modar mo chroí, a deir sé S*. *Mar a deir an ceann eile*, 'as the saying goes.' 4. *Plump a deir a* 'wing' nuair a chuir me mo thúin léithi S the wing (of the car) went (emitted noise) 5. *Marach go bhfuil mé ag iarraidh rud éigin a deir tú ní bheinn ag scríobh* 43Mlt. ta xil'ə ɣin'ə əg' im'əxt | ənə | bai d'i'griz ə d'er tu' 43M tá chuile dhuine ag imeacht ina, 'by degrees', a *deir tú*. Often a *deir*

sé / sí is used, for example by 11C, to indicate verses in song recitation. **6. Abair le**, (a) (That is to) say. *ta fíad sív'an paund e:ti: e:t' abər' oxt bunt' l'ef M tá siad 'seven pound eighty eight', ~ ocht bpunt leis. ... dʒa:n fə:xtər ... əgəs g'erl'i:n' a'bər' oxtər l'ehə M Jan, seachtar, ... agus Gerlín, abair ochtar léithi.* (b) Call. *f'ona:n' mar ə d'e:rhəs b'æ:rtl'ə l'ef nə fo:həda:n' M 'feothadán' mar a déarthas Beairtle leis na 'fóthadán'.* (FGB *feochadán*). (c) Find fault with. *Bhí fear eile as an Náirt in éineacht liom ann, ba 'I.R.A.-man' a bhí ansin déarthainn, ach go deimhin ba fear deas a bhí ann, níl mé ag rá tada leis ach a cheaphainn gur u- mb' 'I.R.A.-man' a bhí ann.* 21Pt.

ábhach¹, f. Precipice. *Ach sé an chaoi ar díonadh amach, gurb é an chaoi a raibh an iomarca ólta aige nū gur éirigh rud eicint dó sa gcruc, nū gur thit sé le fán' ábhaí, nū rud eicint agus gur maraíobh é.* 11C '... he fell down a precipice ...' (of what was thought to have happened to an inhabitant of *An Coillín*). Cp. Place-name *An Ábhach* on *Cnoc Mordáin*.

ábhach², a. (Equated uncertainly with *trasnach* 'contrary' by Seán. Cp. *ábhacht*-(ach) FGB.)

abhaile, adv. 1. From childhood. *Tháingeadar ~ leis a' nGaeilge*, they acquired Irish naturally or natively (from parents). *Thug sé ~ leis é.* Descended. *Tháinic muid ~ ó dhaoine is níl fhios a'd e S.* *Tháinigeadar sin ~ chomh maith le duine ar bith* 'they are as legitimate (of birth) and well brought-up as anyone'. 2. (With *cuir*) convince. *Chuir sé ~ orm é S.*

abhainn, f. River. (With *uisce*) *ta n aun' iJK'ə his fu:hu* 08B *tá an ~ uisce thíos fúthú.*

abhait-fit, 'aʊtʃ'it, (< outfit). n. Puncture repair kit. *Tá mé ag iarraidh bosca ~ Pt.*

ábha(r)cóir, a:wəko:r' M, a:wəko:r' S. m. (Cp. *abhcóir* FGB and *ábhairseoir*.) Evil, uncouth person. *Séard é sin ~ dhe dhuine.*

abhars, n. (Cp. *abhars* FFG.) Fun. '*Spraoi*' (explained by 894C). *Fínn abhars air* 894C2 (with note in manuscript on pronunciation: awurs [i.e. a:wərs]).

abhcóid, n. Harm, malice M. '*Rinne se ~ orm,*' *b'fhéidir gur chuir se na beithí i mo chuid fataí* S. *k'e:n so:rt auko:d' ta: ort,*

n'i:l' e:n ~ a:n, din'ə gən e'n ~ e: fin' S *cén sórt ~ atá ort, níl aon ~ ann, duine gan aon ~ é sin.*

abhcóide, n. As ABHCÓID. *rin'ə tu auko:d'ə S rinne tú ~.*

abhcóideach, a. Harmful, malicious. *ta je 'æ:n'auko:d'əx tá sé an-~.*

abhcóideacht, f. Behaving maliciously. *g'iməxt əg auko:d'əxt S ag imeacht ag ~.*

abhó, Interj. 'Ooh'. *a: wə: ta m'e ba:kəx M ~ tá mé bacach* (expressing pain).

abhóg, f. Large stride. *A' tabhairt ~-aí, ~-aí tincéara S.*

abhus, adv. Here. (In phrase) *abhus ná thall* (figurative with negative) neither here nor there, practically useless. *Níl ~ ná thall ina pháit má tá se ro-chaifeach, níl ~ ná thall in airgead sa lá tá inniú ann S.* Cf. ANONN.

abúisean, n. Abusion (obsolete OED), abuse. ... *g'abúision ó [+ agent] ...* 875T1.

ach, conj. 1. But. 2. (Following *séard* in pseudo-cleft construction, marking the co-referent of the pronominal or preceding clause) *fe:rd ə m'e:g'an ax nə b'ehi: ski:l'ə n'is M séard a mb'éigean ~ na beithí a scaoileadh aníos. fe:rd ə hug fi: yum ə'n'e: a:x fik'i:n' P séard a thug sí dhom inné ach sicín. fe:rd ə v'i: a:n ax fahəx mo:r m'i:lt'əx séard a bhí ann ach fathach mór millteach.*

achaireacht, axər'əxt, n. Delay. (*Bhain muid a' chloch*) *gan ~ a' bith* 20C.

achar, m. Period. *-Tá sé in ám acub bás a fháil -ə taxər əs fid'ə n'i: a:xər fa:d e P* *An t-~ is foide ní ~ fada é. Ba gearr ~ air go mbeadh an tsúil cáillte aige P,* it wouldn't be long until ...

acmhainn, f. Capacity. 1. Self-control. *Níl aon ~ aige, duine mí'úinte gan staidéar atá éasca a raidheasáil* [< rise] S (cp. ~ *grinn*, sense of humour). 2. *In acmhainn*, able. *n'i:l' fi: n a:ku:n' iad ə ho:rt l'e:hə níl sí in ~ iad a thabhairt léithi* (of a car). (Financially) *n'i:l' m'e: ə na:ku:n' i: x'æ:nəx, n'i:l' m'e: ə na:ku:n' heg'ə, loxt ən æ:r'əg'əd' ta: fíad ə na:ku:n', v'i: fe:ʃən na:ku:n' S níl mé in ~ i a cheannach, níl mé in ~ chuige, locht an airgid tá siad in ~, bhí seisean in ~.*

ádhdh, (variants *áth*, *átha*), m. Luck. ~ *dóirtí ar*, very lucky. *v'i: ŋ ta: do:rt'i: (nuəs)*

orháb sá f'æ:x jin' M *bhí an t-~ dóirtíthe* (anuas) *orthub sa teach sin*. (In interjs) **nar l'ig'á d'ia n tá: hort l'e wil' gelf'am'eri: N'e:r'áN' 12J** *Nar lige Dia an t-~ ort le a bhfuil dh'fheilméaraí in Éirinn. Nár raibh an t-átha [i.e. ádh] ar do chuma S. v'i: baísak'ál' am s nár: rár: n tá: her' v'i: puñf'ar er' S bhí baidhsaícl a'm is nár raibh an t-~ air bhí puíngtear (< puncture) air.*

adhastar, m. Halter. (Fig) (a) **f'e: tá nán' f'æ:xtán' á xahá gán áN' d'or' oí tá fe 'aí:raíť ax f'e tá gol' á'f'f'æx á'xul'á lá: an tá gr'i:m' aístár' eg' á d'aul er' S** *té tá i ndan seachtain a chaitheamh gan aon deoir a ól tá sé álráidht ach té tá ag goil isteach achuile lá ann, tá greim ~ir ag an deabhal air.* (b) **Tá a chloigeann curtha san ~ anis aige S** 'he's in a fix'. (c) **Tá ~ anis ora [= uirthi] S** 'she is tied down' (by children). (d) **Restraint. Tá snaidhm ansin a' cur ~ air S** (preventing string from unwinding).

aer, m. 1. Sky. *Bheithé ag imeacht scatha eidir a' t-~ is a' táltha leis a' truíse b'fhéidir S.* (Of weather) **orá hit' fe mar á hit'áx á teir 23M** *Óra thit sé mar a thitheadh an t-~ 'it started to rain heavily'. Tá sé anuas as mullach an aer M* 'it is raining heavily'. **An t-aer mór**, the open sky. *Tá an t-~ mór 'steach thríd sin S* (thatched roof). (Fig) **thuas san aer**, oblivious of mundane reality, conceited, boastful. **b'ei fe huas sán er' er' bá:l s gán kof' á b'i fi: S** *beidh sé thuas san ~ ar ball is gan cois ar bith faoi*, he will be utterly conceited. 2. Part of the sky, cloud formation. *Nach frusta aithnte ar an ~ sin thíos go bhfuil báisteach air! S. ehán tu: n teir jin' her' ga d'e:x á teir jin' ser' á b'æ:læx jin' dæmhæx á lá: f'er'am' S* *an bhfeiceann tú an t-~ sin thoir? Dhá dtéadh an t-~ sin soir an bealach sin, d'fhanthadh an lá teirim.* 3. **San aer**. Always, ever. **xul' i:há sán er' M** *chuile oíche san ~. N'i:l' e:n i:há sán er' nax ... M níl aon oíche san ~ nach Deabhal mórán féir a d'fheictheá aon lá san ~ ann M* 4. **In aer**, in the air, on high (corresponding to *in airde*). **tá mæ:r'á v'ik'ál' ... ægás á tu:n' én er' f'i:n'á f'jár er' á gra:f'f'á S** *tá Máire Mhicil agus a tóin in ~ sínte siar ar an gnaiste.*

aerach, a. Airy, high; light-hearted. 1.

Beithí aeracha 20M, (term used for cattle not accustomed to moor or hill grazing, explained in *beithí as Mainis ar an sliabh*). 2. (Fig, adverbially) without difficulty. **N'i:r' f'æ:sa:l' fæn ax f'æ:sa:l' m'æ:rión, eræx M** *níor pheasáil S. ach pheasáil M., ~.*

af, adv. (< off). **tá af am gá d'i: d'e mæ:rt' M** *tá ~ a'm go dtí Dé Máirt. Tá mé ~ inniu.*

áfach, a. 1. Bad, terrible, frightening. *Lá ~ a bhí ann, tá an lá go h- S.* 2. Frightened. *Bhí sé ~ go maith S.* Cp. ÁFÚIL.

afarc, afrac, (amharc), m. Sight. *Gheall Dia afarc dhuit, a Chim, san áit a bhfuil tú ' léabh S* (said to person reading in dark place). *I m'afarc lae*, of all I have seen (ever), *ba mheasa léithi é ná afarc a súl*, 'he / it was very dear to her'.

áfas, áfæs, (sámhas), n. 1. Orgasm in woman. *Tá ~ ar an mbean 35Eq.* 2. Relief following pain or discomfort (in cow). *Tá ~ ar an mbó 35Eq.* (1. and 2. heard by 35E from his father 04B.)

afróg, f. Constant haste. *Óra tá an oiread ~ air M.*

áfúil, n. Horror. *Chuir sé ~ orm S.* Cp. ÁFACH, ÁIFÉALTACHT, ÁIFÉALTAS.

ag, prp. 1. At. *Tá Gheaincs ag teacht acú*, 'they are having Yanks [i.e. visitors from USA] to stay'. 2. (Agent marker) *Go bhfuair Dia ar Mháire Mhicil acú*, 'MM will have a hard time of it because of them'. 3. (Idiomatically) *Tá a'm, I'm ready, I'm right. ' Bhfuil a'd? Are you right? Tá agaí anis ó d'imigh an deabhal sin uaib.* You are fine now since that rascal left. 4. (Expressing interest, concern or involvement) (a) **fod e waik'ál' kál' tu a:m M** *Seod é, a Mhaidhcil, cá bhfuil tú a'm? Ainm ag ... ar K'e:n tæ:n'ám' á tá am orháb 55C* *cén t-ainm atá a'm orthub*, 'what's this they're called?' (b) (In maledictions; the object of the preposition *ag* is related, or connected, to that which is derided) *Drochrath, Bail an deabhail, An calar*, etc., *air a'd! o: ufá flá: er' á doras æ:d M* *Ó uise an phlá ar an doras a'd! 'do'xra er' á bot'i:n' 'a:káb M* *Drochrath ar an bpoitín acub! hanám o:n' d'aul æd e ogás air'á M* *Th'anam ón deabhal a'd é agus éirigh! Díleábh air a'msa! 11Pt.* 5. (With VN) (a) Used for. *Bhí buiscín cócó a' brui' uibheachaí S.* *Pota a bhíodh a' bru' fataí*

is a' téabh uisce is a' bru' achuile shórt M. (b) (With optional *dho* + subject) just before. *Bhí mé ag ól tae a' fágáil a' tí dhom* 14M. *ə'ma:x o:n maurd ə hɑ:n'ək' mid' ə t'æ:xt əʃt'æ:x* 52J *amach ón mbord a tháinig muid ag teacht isteach (go Maínis)*. 6. (Possession, in relative clause) *Uncaíl dhon fhear a bhí a'msa* 05M 'an uncle of my husband's'. *Bhí mé héin agus mo dhreithiúr, ... agus an fear a bhí pósta a'msa, agus m'athair, bhí muid ...* 05M. *Is ar an athair a bhí a'msa ansin a buaileadh thall go ...* ARN5092. 7. (With *sin*) *sin a'inne* (also *sin againne*) our. *ta: n tæ'n'əm' jin' æ:n' i:n'ə jin' M tá an t-ainm sin a'inne inti sin* (in telephone directory). 8. In, during (used especially by the younger generation in expressions of time). *gohə m'e ... ə'nu:n eg' ə sa:vɾə* 79S *Gabhthaidh mé ... anonn ag an samhradh*.

agailt, (agaill). f. 1. Long thin earthworm ('*Lumbricus terrestris*'). (Not found on the shore, contrast LFRM s.v.). 2. Tall, thin person. *Séard í sin ~ dhe dhuine* M. ~ *thusa* S (no meaning of ill-humour). Cf. *ANGAILT*.

aghaidh, f. 1. Good character, sociable personality. *ai nə ni:n'ə* S ~ *na ndaoine*. 2. ~ *gréine*, sunbeam. *xa' fe hæ:k'e:d er' ən ai gr'e'n'ə s xi:n'ə n tai gr'e'n'ə suəs* S *chaith sé a sheaicéad ar an ~ gréine is choinnigh an t-~ gréine suas é*. 3. *Ar ~*, neat (of drink), without condiment, dry. *fati: er' ai ə ta a:msə* M *fataí ar ~ atá a'msa*. 4. Address. *to:g' tai jim* S *tóig t'~ dhíom*, don't talk to me, leave me be. Scolding, aggressive demeanour (cp. *OIDHE*). *to:r [to:g'] tai wem' S tabhair t'~ uaim*. ~ *chugad*, cantankerous (in explanation of *dailtín*): *Aghaidh chugad i gcónaí* S, a person given to 'in your face' behaviour. 5. (In preposition) *Le haghaidh*, (with time) *n'i:l' is am k'e'n ta:xər wil' fe im'i: l'e nai* 52P *níl fhios a'm cén t-achar a bhfuil sé imithe lena ~*.

agóid, n. 1. Harm, bad meaning. *Ní [sic] chuir mé aon ~ ann* SM. 2. Foolish person, foolish aggressive person (either man or woman). ~ *dhe dhuine* SM.

aguisín, n. Small sum, SM (also *AGISÍN*). *Thug mé ~ beag airgid dhuit*.

agus, is, conj. 1. And. *Agus iad*, and the

others. *v'i: ɔ̃æ:k'i: ugəs iəd ə d'i:nə ...* 56N *bhí Jaicí agus iad ag déanamh ...* 2. So. *-wil' kol ortsə* M *An bhfuil codladh ortsa?* -*ta: BóC Tá*. -*s ban' n'e:l ə'ma:x* M *Is bain néal amach*, so take a nap. (Emphatic) *-ta fe jin' 'a:m'luə BóC Tá sé sin an-luath*. -*s ta: 01J Is tá*. Moreover. *xo m'e he:n' ə'ma:x er' ma:d'ən', o iʃə k'a:n br'a: s k'a:n a:lən' M Chuaigh mé amach ar maidin, ó uise ceann breá is ceann álainn*. 3. Even. *-ka:l' ə bud'e:l Cá bhfuil an buidéal?* -*s nax wil' fe l'æ:ki: l'enə hi:w s yə: wud'e:l M Is nach bhfuil sé leagthaí lena thaobh is dhá bhuidéal, '... there are even two bottles'*. (In entreaty) *As ucht Dé ort agus fág an teallach!* S.

aibéis, *æ:b'e:ʃ*, n. Exasperating, or awkward circumstances. *Ní fhaca me bliain mar í le ~* S.

aibéiseach, a. Annoying, awkward. *-k'e: mar xa: tu' n i:hə BóC Cé mar chaith tú an oíche?* -*sə:x æ:b'e:ʃəx g umpu: suəs s əg umpu: nuəs* S *Sách ~ ag iompú suas is ag iompú anuas*. Áit ~ S.

áibhéal, n. Exaggerating (as VN). *v'i: fe g a:v'e:l M bhí sé ag ~*. Also *ÁIBHÉIL*.

áibhéaltas, n. Horror. *Chuir sé sin an-áidhmhéaltas ar Shéamas* 894C9.

áibhéil, f. Exaggerating (as VN). *g a:v'e:l 37M ag ~*. Also *ÁIBHÉAL*.

aice, n. Lobster-hole. (Also used of similar holes) *Ghothadh a' coinín isteach in ~ uathub, i bpoll* S.

aicearra, f. 1.(a) Shortcut. (Said of the moon when it remains low in the sky) *Eatha [= féacha] an ghealach chomh híseal is tá sí, goil siar an ~* S. (b) The quick and dangerous way. *fa:n'ək' ə d'ukət ji: nuəs ən æ:k'ərə* S *fainic an dtiochadh sí anuas an ~* (of a child who might fall down stairs, off chair, etc.). (c) (With prp *thré*) *gol hri: æ:k'ərə* M *ag goil thré ~*. (As direct object of *déan*) *thosa' sí ag díonamh aniar na n-~* 18J-8845.

aicearrach, a. 1. Given to taking shortcuts. *Tá tú an-~* S. 2. Brief, pithy. *Tá 'Mary Fitz' sin sách ~* S. 3. Prone to working or completing a task (too) quickly, prone to cutting corners. *Tá tú sách ~* S. *nax tu: ta æ:k'ərəx* S *nach tú tá ~*.

aicíde, f. Pestilence. (With the article) *Thóigtheá an ~ as sin*. *jehə tu: n a'k'i:ðə*

wə:f S *gheithidh tú an ~ bháis*. (In malediction) *An ~ ort!* S.

aicís, n. Strange feeling, shiver up spine. *'Tá tú ' cur ~ orm,' aistíl, caoi aisteach, driúilíní driongal* S.

aicsean, m. **1.** Action, violence. *Níor fhága sib an t~ air* S, you didn't leave the action on (television). **2.** Difficulty, effort. *Fuair se an~ ann, Fuair se ~ a' domhain* S. **3.** (As VN) *Bhí sé ag ~ 36S*, he was in action (of troublesome behaviour).

aicseanuil, a. Full of action. *v'i: fe 'an'spri:u:l' s æ:kfənu:l'* **19B** *bhí sé an-spraoiúil is ~*.

aidheidhn, aidaín, m. Iodine. *Droch~ é sin* S 'it is a bad idea, belief, philosophy'.

áiféalta, a. Frightening. *'Bhí sé ' breathú ~', [in explanation] scántra' beag e* S.

áiféaltacht, f. Fright. *Chuir se ~ orm (nuair a choinic mé an chaoi scántraíthe bhí air)* S.

áiféaltas, m. Fright. *Bhí an~ go deo air.* **889P**.

aighre, m. and f. Bolt-rope. (Extended, non-nautical, meanings) *Gá mbeadh 'net-wire' eangach ann is e imíth' óna cholbha, déartha 'Tá se imí ón ~, thastódh ~ nua uaidh sin'. Sí an t~ tá gá coinneáil* S. *tə: də vɾo:g' im'i: o:n ~ tá do bhróig imíthe ón ~*, upper part of shoe coming away from the sole.

aigisín, m. Small sum (also AGUISÍN). *ta æ:gə'fɪ:n' ə'mi heg' orəm, ... æ:gə'fɪ:n' b'og æ:r'əg'əd do: S tá ~ amuigh aige orm, ... ~ beag airgid dó.*

áiléar, m. Loft. *Bhí fhios a'm go mbeithé ag éirí ar an ~ S* (equivalent to *ag éirí in airde*) 'I knew you'd be exuberant, full of airs'.

ailleadóir, m. Birdcatcher on cliffs (in Aran). *Na hAilleadóirí* **894C9**.

aimhreas, m. Doubt, suspicion. *Tá mé in ~ go bhfuil ... 11C* I think that ... (= FFG20 (e)). *Tá ~ a'm ... go bhfuil Féilim ... faighte amach a'm 11C*, I think I have found out F. (i.e. his whereabouts) (= FFG19, 20 (g)).

aimhsigh, aimsigh (FGB), v. **1.** Catch (hold of). *dæ'vʃə fe m'ε, hri:ə'l' fe hu ævmʃu' M d'~ sé mé, thraíáil sé thú a aimhsíú.* **2.** Attack person's word(s). *b'ert' ə v'i: ki'ə'l' xə:n't' əs dæ'vʃə dín' akəb əm f'ær el'ə P beirt a bhí ag coinneáil chainte is d'~ duine acub an fear eile.* **3.** Attack, fight. *dæ'vʃə fe m'ε*

12J *d'~ sé mé.*

aimide, (amaid), f. Foolish woman, M.

aimlide, f. (In song) ~ *dhe straoill*. (Presumably similar meaning to AIMIDE.)

aimsir, f. Weather, time. **1.(a)** (In adverbial phrase) *le linn na haimsire. xorə n a:rəg'ə ʔe ʔin nə hæ:mʃər'ə 27C1* *chorraigh an fharraige le linn na haimsire, ... in the meantime.* (b) Long or difficult time (in completing task). *v'i: æ:mʃər' orəm ga ji:nə bhí ~ orm dhá dhéanamh. hɔ:g' ʃe: n æ:mʃər' ə'ʔig' orəm thóig sé an ~ uilig orm (= thóig sé an t-ám ...)* S. **2.** Hard time, 'job'. *b'i:n 'a:næ:mʃər' am (orəm?) kəsə ʃiər ən'ʃin' 23M* *bíonn an~ a'm (orm?) casadh siar ansin.* **3.** Pastime, good time. *Cén sórt ~ bhí i Meireacá agat? M. v'i: æ:mʃər' æ'n' er' ə g'æ:p' P bhí ~ a'inn ar an gceap (< cap), 'we had a great time' or 'great fun with the cap'. v'i: æ:mʃər' wɔ:r agi: M bhí ~ mhór agat.*

ainín, Interj. (Diminutive of ANAM following *m(h)*) *'ə wæn'in', wæn'in' gər f'i:r u't, der' mæn'in' he:n', wifə wæn'in' he:n' he:n', S a mh'~, a mh'~ gur fíor dhuit, doir m'~ héin, mhuisse a mh'~ héin héin.* (As explanation: *mænəm e ʃin' S 'm'anam' é sin.*)

ainm, m. Name. *Tá oileán sa gceann thiar dhen áit seo, agus u-, sé an t~ é Cruaich na Cara, Oileán Mhac Dara. 894C.* Cp. AG. *K'əm tæ'nəm' ə v'i: agi: er' S cén t-ainm a bhí agaibh air? what did you call it (just now)? Ó uise in ~ an athair [sic], 'bhfad uainn an orchóid! S. Níor labhair sé 'na hainm ortha S, he didn't mention her at all. Duine a bhaint as a ~ P 'to give someone a nickname'. Chuir sé chuile ~ orm, he called me every name under the sun.*

ainteacac, æn'təkak. (In phrase) *Go hainteacac*, completely. *Cuir amach go h~ e S* (of a window) open it completely. *Cuir isteach go h~ e S.*

aipst, Interj. Ouch (heard in a context of pain or discomfort). *æ:pʃt' M.*

air, adv. (3m prepositional pronoun of AR) Switched on, cooking, etc. 'On.' (Calque on English; replacing, for example, as listed below, (a), (b) *las*, (c) *cuir síos*, (d) *ar as prp pron.*) (a) (Of electricity, light, etc.) *wil' ə ʔo:hən' soləs er' M an bhfuil a dhóthain solas ~? gol' er' sə gol' æs*

M *ag goil* ~ *is ag goil as* (of Christmas lights). (Of television) **gə d'iv'ən' tɑ: fe he:n' ə swiffa:l' er' sə swiffa:l' je** M *go deimhin tá sé héin a svuitseáil* ~ *is ag svuitseáil dhe. Níor fhága sib a' t-aicsean* ~ S (on television). (b) (Of gas) **kir' er' ə g'æs** P *cuir* ~ *an geas*. (c) (Of cooking food) *Níor chuir mé dinnéar fós* ~ M, **n'i: xir'h ə m'e tæd er' fɔ:s** M *ní chuirthidh mé tada ~ fós. b'i:x ə ʔorki: er' æ:d* 12J *bíodh an teorcaí ~ a'd. fəti: ə xir' er' M fataí a chuir* ~. *Tá na fataí ~ a'm* M. (d) (Of clothes) when worn. *Beidh sí go deas* ~ 43M, it will be nice on.

aireín, n. (Rocky) creek (in shore). **kuplə ærk'i:n' huəs ən'jin', nə hærk'i:n'i:** 60M *cupla ~ thuas ansin, na hAireíní*.

aird, f. Attention. Reply (on telephone). **n'i:l' ar'd' ə b'i hæ:s, n'i:l' ~ nɑ ~ æ:s, n'i:l' en ~ æs** M *níl ~ ar bith as, níl ~ ná ~ as, níl aon ~ as*.

airdeall, m. Watchfulness. *Coinnigh ~ anis* ... *Coinnigh ~, a deir sé, go bhfeice tú cá* ... 894Cs.

airdeallach, a. Watchful for opportunity to steal or stray. *'Bó ~ í', tá sí bradach, cloigeann in aer aici, 'Duine ~', gadaí* *is rud* SM.

aire, f. Attention. (With verb *goin*) notice. *Sin é an uair ar ghoin a aire an fear thall*. 892Mtn. *Tháinig an giorria ... Agus ghoin sé 'aire. Agus lean sé [hero] é [hare]* 894C2. (Speaker 12S uses *ghoin m'aire mé* as a coalesced phrase **vin'ma:r'ə m'e**.)

airgead, m. Money. *Tá an oiread ~ aige is a chuirtheadh ministéara* S (very rich). *Go bhfuil ~ le caitheamh uait a'd* 66N (very rich).

airí, ær'hi:, (In genitive) many. *Fataí na h~, móin na h~, Bhí pórtar na h~ ann* SM.

airigh, v. Notice, perceive. **ər ær'ə tu: n soləs** 01J *ar ~ tú an solas* (of lightning). *D'aireadar mótar ag goil siar* S. **dær'ə fe n er'ial' M d'~ sé an aeraídhil**, he spotted the aerial. **mə l'e:ŋ' g'e:r n'i:r im'ə mid' ə ɣunəs do ax ən or'əd**, **dær'ə fe mid' M mo léan géar níor imigh muid i nganfhiós dó ach an oiread**, *d'~ sé muid*. **n'i:l' fe xə dunə, dær'ə m'e ən am e** M *níl sé chomh dona, d'~ mé in am é*. (Of distance, length). *Ní aireá an bóthar abhaile. Súntas tugthaí nach n-aireá an corp ag goil un cille dhá mba scór míle a bheadh le siúl a'd* S. (Of

wakening) **ær'ə: tu: he:n' air'i: p'eb'i: k'en tɑ:m e mɑ v'in ə lɑ: gə br'a:** M *aireoidh tú héin éirí peibí cén t-am é má bhíonn an lá go breá*, you can get up when you awake ... , (i.e. I will not call you in the morning).

áirthid, (áirithe²), a. Particular. (Common adverbially in) **go háirthid** (generally means) especially (but also) in particular. *Ach níl mé i ndan dearafa anis cé acú ar chuir siad a lámh ann an* [interrogative copula] *sa gceann glan nó sa gceann salach é go háirthid an t-am sin* [sic] 894C.

aisce¹, (Note that *in* ~ means 'gratis, for nothing' but not 'in vain' SM.)

aisce², (In interj) *A mh'~, indeed. Mh'~ muise héin* S. *Mh'~ héin níl fhios a'm* M.

aistiúil a. Strange. **v'i: fe br'ær'hur æ:ft'u:l' du:n** Mq *bhí sé ag breathú ~ dúinn*.

aistiúlacht, f. Strangeness. **æ:ft'u:ləxt wɔ:r ə bɑ:n'ʔ l'ef** Mq (*tá*) ~ *mhór ag baint leis*.

áit, f. 1. Place. (a) *Áit do láimhe*, place for hand, handle. *Scuab ruilleog, ... d'fhágthá í, go géarr í agus go mbeadh áit a'd, bheadh áit do láimhe a'd le breith ora*.

01P. *Choinic mé an corrán briste acub i bhfoisceacht leatroidh dh'áit do láimhe, agus iad ag gearradh na feamainne leis*.

01P. (b) (With *istigh*) *Ní maith liomsa an áit istigh* S, ... indoors. (c) (In negative) *In aon áit*, in no condition, i.e. bad condition.

iəð fɔ he:ns ə n'ar'd're:m' kɑ:l'ən f'iəd ə gr'ed'ə ʃ n'i:l' f'iəd ə ne:n a:t' S iad seo a théanns in ardréim, cailleann siad a gcreideamh is níl siad in aon áit. **mɑ:rə bil' en æ:n'əm'r'əxi: er nə gɑ:rənti: n'i:l' tu n'e:n a:t' 20C *marab fhuil aon ainmreachaí ar na garrantaí níl tú in aon áit*. (d) *Bhí áit len' aghaidh* S, there was a (special) place for him (i.e. he was mad). 2. Reason. *Nach in é an áit a bhfuil me* 'wonder-áil' **wundəra:l'** P, isn't that the reason why I am wondering.**

áithe, (áith¹). f. Kiln. *Ar áithe*, in place to dry, drying. **əŋ kɔrk'ə ... xir' er' ə:hə n'jin' ... er' ə lotə** P *an coirce ... a chuir ar ~ ansin ... ar an lota*. *Ar ~ ... (ar bhráillíní amuigh le farraige)* 20Cq.

aithne¹, f. Acquaintance. *Ar a ~ héin* 'living image'. **-tɑ: pɑ:rək' v'ik'əl' kosu:l' le p'æʔə bi:** *Tá P.M. cosúil le P.B. -o: p'æʔə bi: er' æ:nh'ə he:n' S Ó P.B. ar a ~ héin. Máire Mhicil ar ' h~*

héin S.
aithne², f. Precept. (Used in phrases) *ar t'~ ná díon é sin, ní a' cur ~ ort* é S 'I'm telling you for your own good, I'm not warning or patronising you'.

aithnigh¹, v. Recognise, know. (In phrases) *Ní fhaca mise ariamh e, ní aithneoinn é gá mbuailthin faoi!* 66N '... wouldn't recognise him at all'. **dænh'ot fe xid' sa:lən he:n' er' vroxən nə ku:rfən, mo:r ə ɔ̃a:b tæ:də xur ə'mu: er' S** *d'aithneodh sé a chuid salann héin ar bhrochán na comharsan, mór an jab tada a chur amú air. dænh'ɑ: də xid' sa:lən (he:n') er vroxən nə kũ:rfən S* *d'aithneá do chuid salainn (héin) ar bhrochán na comharsan.*

aithnigh², v. Command. (In phrase) *Dhia haithnítheas, jīər hanh'i: 14M, i: hæn'i:hər u: he:n' er' ə maisək'əl jin' M* *Dhia haithnítheas thú héin ar an mbaidhsaícl sin! i: hæn'i:hər fīb he:n' SM ... sib héin! i: hæn'i:ər SM. i: hæn'h'ir ə d'it'ɑ: nuəs æf jin' M ... an dittheá anuas as sin! jīə hæn'h'īər 84P, n'i: hanh'iax S.* *Ní haithnítheas is a dhuine bheannaí 15M (N'i: hæn'iar according to 56Pe). n'i: æn'iar 19B* (Doire an Locháin), a milder expletive than *Sábhála Dia sinn 19B*.

aithris, n. Mimicry. (In phrase) **jī:nət fe ær'həf er də l'æ:lə:v' M** *dhéanthadh sé ~ ar do leathláimh* (of good mimic).

aití, (ait' 1.). a. Pleasant. **bæt'i: l'ef e a:l' M** *b'aití leis é a fháil.*

aitigh v. 1. Set about, begin. *Agus d'aitíodas héin ag sárthú ar a chéile. 11C.* 2. Scold, abuse (verbally). **at'i:n fe mar'i:n' frefən' gə br'ɑ: M** *aitíonn sé Máirín froisin go breá.*

alcathól, alcathál, (< alcohol). m. Alcoholic. **fuər fe na:lkeho:l S** *fuair sé ina alcathól*, he became an alcoholic S.

alpaire, m. Glutton, selfish person. (Explained in) *duine ámplúch, bheadh ag iarraidh rud a dhíonamh dhó héin S.*

alpaireacht, f. Gluttony, selfishness, S.

alt¹, m. Joint. (In phrase) *sna hailt ghorma, before one was born SM. (Bhí mise a' baint mhóna) nuair a bhí tusa sna hailt ghorma. san ə v'i: nə p'it'ərs fa:do: nuər ə v'i: m'ifə snə hæ:l' ɣorəmə S* *is ann a bhí na píleas fadó nuair a bhí mise sna hailt ghorma.*

alt², n, **alta**, f. (In phrase) **alt or xri: M** *alt ar chroí, altə xri: M* *alta chroí*, flatulence. *alta chroí, gaoithe mhór é an alta chroí ... meall mór, brúchtaíl. Tá alta chroí orm. Tá an alta chroí go dona ní anann [= ionann] é 's dó croí. An bealach is fearr a chuir tú an alta chroí, síos* (all SM).

am, m. Time. *Thóig mé m'~ leis, a' glacadh t'~ leis* (taking one's time). **ho:g' fe n tɑ:m ə'l'ig' orhu: e ho:g'ɑ:l' 52J** *thóig sé an t-am uilig orthú é a thóigeáil* (a long time).

amach, adv. 1. Out (goal, motion). Out (of light, etc.). *Cuir ~ a' solas sin S.* (In connection with verbs, cf. RÉITEACH) **ta fīəd fo pa:kɑ:l' ə'mɑ:x S** *tá siad seo ag pacáil amach*, they are packing to go out (to mainland). 2. Towards the prow of a boat. ~ *un cinn*. 3. Inland (towards hills). ~ *as seo, ~ faoi na cruic séard a dhíonann siad ...* . *Níor labhair muid ar an bhfear amach* ARN4129, we didn't speak of the man who went inland (to Co. Mayo). *I Leitir Daibhch' taobh amuigh dhe Chloch na Rón, chuaigh mé amach ann* ARN4656.

4. Seaward. *Istich ar —* [hesitation] *i bhFínis. Sin oileán atá ~ ansin, ó Charna.*

11C. 5. Getting on, progressing. *Tá sé ' goil ~ sa saol S. ~ san Acteóbar thagadh misinéaraí fadó S. Tá se goite ~ in aois S,* he is getting old. *Tá sé a' goil ~ sna laethantaí S.* 6. Score(d) (goal in football, rugby, etc.). **xir'ədər k'ɑ:n ə'mɑ:x M** *chuireadar ceann ~.* 7. Far (with other adverbs). **Siar amach**, inland (toward hills) to the west, far to west, long ago. **Soir amach**, far to the east. *-Cén uair a tharla sé sin? -Ó uise siar ~ S,* a long time ago. *Ghearr mé mo mhéar fadó ariamh ariamh ~ M.* 8. In error. *Sin iad na rudaí a chuirtheadh amach thú S,* those are the things that would lead one astray, cause one to err. Cf. CUIR AMACH. 9. (As noun) going out for entertainment. **N'i:l' mo:rɑ:n k'e:l'ə l'ef ə mɑ:x fo S** *níl mórán céille leis an ~ seo. -N'i: jæ:xədər ə'mɑ:x Ní dheachadar ~? -N'i: jæ:xə Ní dheachaigh.*

-ta n'umərkə mɑ:x d'it' a:kəb S *Tá an iomarca ~ déanta acub. ma'nəm nax dr'ɑ:m ə'mɑ:x iəd jin' xor ə b'i S* *m'anam nach dream ~ iad sin ar chor ar bith.* Cf. AMUIGH; BOG 2.

amáireach, adv. Tomorrow. *Anocht agus ~, cf. ANOCHT.*

amháin, a. (With *aon*) same (as in FGB). *Aon aois amháin mé héin is Diormait 32C.*

amhantar, m. **1.** Gain. *Nár raibh rath ná ~ ort, 'Níl mórán ~ ansin dom', nach mbeadh mórán éadail ann dom M. 2.* Cause, reason. *Cén t-~ u:ntar a thug amach thú? k'e:n t'untar ə v'i: æ:d do: S cén t-~ a bhí a'd dó?*

amhas, m. Hireling (in tales). Uncouth person. (In saying) *Amhais a' Túrleigh is Pocaidí dubha Ros Muc S.*

amhasóram, m. Hireling, uncouth person. A [voc] *sheacht gcéad amhasórum, nár chlis ... ariamh 852Sb2* (In tale **852Sb-LL102**; also a *sheacht gcéad gaiscíoch, a sheacht gcéad fathach*).

amhdaigh, v. **1.** Deem, acknowledge. *-Is dóichí nach mbeadh tada anis dhe na hamhráin seo scríofa síos, an mbeadh in aon áit? -Níl mé — Amhdaím gur scríobhadh cuid acub. Tá mé cinnte gur scríobhadh iad i nDumhaigh lathair ceart go leor. 11C. 2.* Disclose, reveal. *Thug sí buidéal poitín dho m'úncail mar ní raibh se ag ól deoir a bich agus dúirt sí -Tabhair thusa leat é sin, a deir sí, agus cuir i bhfalach é agus ná hamhdaigh dhóib é! 11C.*

amplúch, (amplach). a. Voracious, greedy. *Gadhar ~. Duine ~. A rud ~! you greedy thing!*

amplúchtacht, f. Greed. ~ is 'walk over' [o:wər] *ar dhaoine bochta a chaitheamh suas S. (Also ampla.)*

amú, adv. **1.** Wasted. *An dol amú*, waste, wastage. *Fág a' méid sin ag a' dol ~ P*, don't bother collecting that. *Tastaíonn an méid sin ón dol ~ S*, leave that much over, to waste. **2.** Astray. In error, mistaken. *Tá tú héin is a' Ghaeilge ' goil ~ ar a chéile S. (In malediction) nar 'e: fe mū: ort gə də:sto: fe wef' S nar thé sé ~ ort go dtastóidh sé uait.*

amuigh, adv. Out (position). **1.** On mainland. *Chruinnigh, achuile dhuine gá robh thart agus b'fhéidir daoine as an tír amuich ag an tórrthamh. 11C* (of wake in island of Fínis). **2.** Out at sea. *Amuich i Sceirde ag gliomadóireacht ... tháinig sé isteach as Sceirde fliuch báite. 05M. Innis Múscarai amu' 32J. 3. Not at home, absent. *nah fadə muh i: M nach fada ~ í! isn't she a long time in coming? (In phrase) Ní dhearna sé tada amu' ná i**

mbaile S. 4.(a) Qualified. *n'i:l' fjad fin' ə wəd əmu 47P níl siad sin i bhfad ~ (of teachers). (b)* Occupied. *ta fi: fin' əmix' l'ehi: nobər fin', b'i:n' fi: kin'al di:n'ə M tá sí sin ~ le haghaidh an obair sin, bíonn sí ag coinneál daoine. 5.* Born, alive. *ta fun o:gə mu n'if eg'ə 43M tá sionnaigh óga ~ anois aige (vixen), ta fjad ə wəd əmu 36S tá siad i bhfad ~ (of old people). 6.* In error, lost. *Tá tú ~ ansin, you are in error on that point. fin' iəd nə rudi: xir'həx əmax hu', v'i: fife mu hamsə ner' ə du:rt' m'e t'æx S sin iad na rudaí a chuirtheadh amach thú; bhí sise amuigh a'msa nuair a dúirt mé 'teach' [of a speaker of Donegal Irish]. Tá mé 'muigh anis a'd níl fhios a'm céard e 'smáileog' Sq. 7.* Foreign. *Nach úthásach a' bhail atá ar na sagairt sna tíortha 'mu' S. Tá an creideamh Caitliceach dhá fháil an-gharbh san áit amu' S. 8.* Scored (goal in Gaelic football, soccer, rugby, etc.). *ta k'an əmix' aku M tá ceann ~ acú. 9.* Amuigh ar, owed by. (With *fan*) *Daoine a d'fhágthadh an saol. B'fhéidir go mbeadh rud eicint fanta amuich orthub. Agus go gcaithidís a thíocht ... nó go n-íocaidís an rud sin. 05M. 10.* (As noun) outside. *n'i: akə fe fin' əmu hanə r'iew 43M ní fhaca sé sin ~ cheana ariamh (of a calf that had been housed since birth). Cf. AMACH.*

an, (Definite article) The. **(a)** (Nondefinite narrative device 'this, a certain') *'Gus bhíodar ag maireachtáil in éanacht, i dteachain beag, insa nguair gaineamh, i bhFínis. 11C. (b)* (With numbers) *x'æ:p m'ifə na ro fe n siv'ən'ti: wan M cheap mise nar raibh sé an soibhintí van, I didn't think he was seventy one. (c)* (Zero article in definite phrases) *b'ehi: g'e:mr'əx ti: hior gə xlai' M beithí ag géimneach taobh thiar dhe chlaí (on neighbouring land).*

anabái, a. Sick, poorly. *Tá sé ~ tinn (duine dona, anóiteach). S. Duine ~, anóiteach, tinn S.*

anachain, f. Calamity. *Uair na hanachain*, fateful, decisive moment, the moment of choice. *Tá uair na h- ann, deireadh na sean-ndaoine go raibh uair na h- ann; Déarthaidh tusa 'Beidh me 'g imeacht,' is déartha mise leat fanacht is b'fhéidir gá ndéarthainn leat imeacht go mbáifí thú ag*

droch-chinníúint eicínt a tháinig ort **10B**.

anáil, f. Breath. *Tóigeadh istigh sa bpobal seo chomh mí'úinte agus a tharraínn ~ S. Chuir mé m'~ ansin ortha S 'I made her smell my breath'.*

anairde, f. Great height. *ta fe got'ə sən 'a:n,aird'ə M tá gaibhte san ~, he / it has grown very tall, it has reached a great height.*

anall, adv. Hither. *Iompaigh ~ do chloigeann! M, turn your head towards me. Teann anall é sin liom S, move that closer to me.*

anam, m. Soul. (Frequent in interjections) *M'~ dho Rí na nGrást! 05M. M'~ dho Mhac Dé! 05M. M'~ ag Dia! 05M. M'~ ag an Maighdean (Bheannaíthe)! 05M. M'~ ón deabhal ort mar chuileog mar buil sé ' goil ... M. M'~ reacthaíthe (raki:hə) ag a' deabhal S. ta fe na:n nə sehi: ə N'ix:a:n ha:nəm o:n d'aul e P tá sé i ndán na soithí a níochán th'~ ón deabhal é!*

angailt, (agaill), = AGAILT M. f. Apparently transferred meaning, or perhaps referring to worms in the intestine (Nematoda) in: *Tinneas agus arrainneachaí, angailt-eachaí is píanta báis, Ag an arrainn dho mo stalcadh is bean eile dho mo chloíobh le grá. (Asc)11C.*

aniar, adv. **1.** From the west, back. **2.** (Of time) *Tá an saol feicthí 'niar a'm S ... since long ago. 3.* (As noun) previous occurrence, quite some time ago. *ta m'e ga wæ:ʃa:l' fín' o: N'iar tá mé dhá vaitséil sin ó ~. 4.* From back, (hence) over shoulder (FGB s.v. 2). *Agus mála ~ ar a dhroim. 892M4008, a bag over his shoulder (and down his back).*

aníos, Up (from below). To bedroom. *Tháinig sé isteach sa teach. ... Tháinig sé ~ sa seomra. DT.64. Cf. SUAS 2.*

anis, (anois). adv. **1.** Now. Just now. *ə'n'if du:r tu gər pauso:g flaur M ~ dúirt tú gur 'pabhsóg' 'flower'. 2.* There (you are)! *'Nis! (placing food on table). 'Nis tá Peigí feid-up M. 3.* Really, by the way. *ʃt'i l'et'ər' m'ula:n' ə v'i: mid' l'et'ər' mo:r' ə'n'if e, l'et'ər' mo:r' S istigh i Leitir Mealláin a bhí muid [then in self-correction] Leitir Móir ~ é, Leitir Móir. v'i: b'ird ə'n'if er' mar ə ta: ortsə 01J bhí bírd (< beard) ~ air mar atá ortsə. 4.* (In phrase) ~ *agus an uair sin, 'always'. v'i: fe ā:vlə n'if əgəs ən uər fín' S bhí*

sé amhlaidh ~ agus an uair sin.

ann, adv. (3m prepositional pronoun of *i* 'in'). **1.** There. (In phrase) *N'i:l'əs æd ər a:n na æs i:, e:n la: r'iaw S níl fhios a'd ar ann ná as í aon lá ariamh (of a quiet baby). Tá siad chomh socair, níl fhios a'd a' bhfuil siad ann ná as M. 2.* (With time nouns and adverbs) it was ... *. trə'h'u:nə v'i: a:n S tráthnóna a bhí ann. fi: nolək' ə v'i: a:n 01J faoi Nollaig a bhí ann. ə'ma:x sən aibr'a:n ə v'i: a:n S amach san Aibreán a bhí ann. kaik'i:f gaibr'a:n ə v'i: a:n S coicís dh'Aibreán a bhí ann. San earrach a bhí ann. N'i:l'əs a:msə ər hr'e:f skol' ə v'i: a:n nu sahərn ə v'i an ax ... S níl fhios a'msa ar théis scoile a bhí ann nó (ar) Satharn a bhí ann ach Agus séard a bhí ann amach sa samhradh an lá seo agus sé chaoi a raibh sé ag spraeáil fhataí. 11C.*

anocht, adv. Tonight. (Common in exclamatory use) *Go dtarrthaí Dia sinn ~ ... S. o: ʏaid'ən ə'noxt M Ó Mhaighdean ~! a: jia noxt gəs ə'ma:r'əx 14M Á a Dhia ~ agus amáireach! o: waid'ən v'æ:ni: noxt s ə'ma:r'əx 50N Ó Mhaighdean Bheannaíthe ~ is amáireach! marach go bhfuil tusa ann 's caillfí mé tá fhios ag Mac Dé, ~ M. hiərnə n daun' ə'noxt P A Thiarna an domhain ~! bixəf l'e ma:k d'e: sə waid'ən v'æ:ni: ni:fə noxt M butochas le Mac Dé is an Mhaighdean Bheannaíthe Naofa ~. stop ə'noxt 60M Stop ~!*

anoir, adv. **1.** From the east. *ha:n'ək' fe nor' s ə'N'iar orən' mar ə ha:n'ək' ə 'm'i:a: er' ən a'məda:n S tháinig sé ~ is aniar orainn mar a tháinig an mí-ádh ar an amadán. 2.* (In the example) *tugadh suas i seómra é ... -Gabh i leith anoir anseo, a deir sí 11C2212-8 (the context seems to be that of the common use of siar in siar sa seomra, so that one may translate) ... -Come over here further in (to room)*

anonn, adv. Over. (In phrases with *anall*. ~ is *anall* literally 'over and back') **(a)** *Ní fearr ~ ná anall e S, It's all the same wherever it is. Ní fearr é ~ ná anall SM (in card playing) 'both players may steal from each other'. Níl ~ ná anall le ghoil nuair atá tú ' habal S, You have no choice in the matter when you are in a predicament. N'i: ro nu:n na: na:l l'e ʏol am P ní raibh ~ ná anall le ghol a'm. (b)*

Astray. **xur tu: n** ʃk'e:l ə'nu:n s ə'nə:l
orəm S *chuir tú an scéal ~ is anall orm.*
Cf. ABHUS.

antlás, n. (Meaning perhaps) fervour. *Bhí deifir 7 antlás orthub* 894C2.

anuas, adv. **1. (a)** Down from above. (With numbers) **kuplā bl'ian' ætru: ʷnuəs 10B** *cupla bliain eastrú ~* (of children's ages). **(b)** Through time to the present. *Nar raibh ceilp eicint eile gá dhó sa tír le deir'nas anuas?* 11C. **2.** (In house) from (bed)-room. *d'air'ə m'e nuəs eg' ə ʔail'əʃ* S *d'éirigh mé anuas ag an teaidhlit. Mar bhíodar* [bedrooms] *chomh beag agus nar raibh tú i ndan aon bhlas a dhíonamh leithchéad acub ag seoladh anuas as Cloch na Rón* 18J7003. **5.** (Of woman) from state of being pregnant. *níl' ʃi: ʔæxt ə'nuəs xor ə b'i* M *níl sí ag teacht ~ ar chor ar bith, she is always pregnant.* Cf. SUAS.

aoileach, m. Dung, farmyard manure. *Tá ~ mion agus fad' ann. ~ fada, with rushes and / or hay still in it. ~ mion, for example, old fine manure. Tá ~ breá fada thíos ag a' seanteach* S. *Tá siad goite síos go dtí an t-~* S (of people once rich, now impoverished).

Aoine, f. Friday. *Is fearr Aoine an Chéasta í ná Bríd Domhnach Cásc* S 'she is far better than Bríd'. (Similarly) *Dhá dhonacht Aoine an Chéasta í is fearr í ná Bríd Domhnach Cásc* S 'for all her faults, she is far better than Bríd'.

aois, f. Age. *Níor chuala mé an focal le ~ gadhar* S, ... in a long time.

aon, a. and m. **1.** Any. (In contrastive use) (-*Tá go leor ceilpeadóirí thart*) -*Deir bean X nach bhfuil siad in aon áit ach aici héin* M, ... she has a terrible amount ... (not disparaging). **2.** (In phrase) **Aon in aghaidh pobail**, person who stands out in the community (generally in negative sense). *ta ʃe ni:n ən ai pobəl', ta tsə* [sic] *ti:n ən ai pobəl' ə xum ə b'i* S *tá sé ina aon in aghaidh pobail, tá tusa i t'aon in aghaidh pobail ar chuma ar bith. ʃe:rd tusə n'if i:n ə nai pobəl' S séard tusa anois aon in aghaidh pobail* (because of your not going to Mass).

aoncheann, m. Of single mooring (of boat). *Thug sé feistiú aon chinn uirthi go maidin* 894C4.

aonchois, f. (Of types of seaweed) having single stem. *Feamainn ~ í an míoránach* [sic] S.

aondoras, m. **e:ndorəs**. Same door. (In prepositional phrases referring to close neighbours.) *Bhí fear as ~ liom ag goil soir an bóthar. ... ón bhfear a bhí ag ~ liom.* 889P. Cp. *aon doras* FFG s.v. *doras* 1.

aonteach, m. In ~, cohabiting. *nír wa: l'um v'e hə n'e:nt'ax l'ehə* 43M *níor mhaith liom bheith in ~ léithi.*

aontéad, f. Single rope, single line. *Sé an chaoi a raibh an eangach sin ... bhí sí curtha ar ~, le n-imeacht leis an sruth. Bhuel nuair a chua' sé* [i.e. liamán] *sa chloigeann lúsáilte dhi, ...* 892M, net ... secured on one end only ...

aonturas, (In adv. phrase) *in ~* on purpose. *Rinne me in ~ e M. Se 'chaoi raibh se sin in ~ ort* M, ... deliberately provoking you.

ar, prp. On. **1.(a)** In (with *stábla*). *Capall ar stábla. Thuirthainn isteach ar an stábla mo chapall san oíche.* 889Pt. Also Sc127-8. **(b)** With, in (of food). *Cuir tae ar taepait* M. *Cuir 'tea-bag' ar mhug dhuít héin* S. **2.** For, with regard to. *Mise i mbannaí dhuít air!* P. **3.** (With verbs of deprivation) *ta ʃe b'æ:n'ə:l' a:gi: orəm* S *tá sé beainéáilte (< ban) agaibh orm.* **4.** (With possessive pronoun and abstract noun) *Bhain sé na clocha ann, is rinne sé cosán deas, 'gus a' díona steipeannaí sa gcláí, chuile shórt ar a éascaíocht* S. **5.** About. *ʃofə ʃe g'eri: ʃin' e n rud əs m'æ:s er' M gheofaigh sé géaraíthe, sin é an rud is measa air.* **6.** Fated. *ní ro m bäs ort* P *ní raibh an bás ort.* **7.** (With abstract nouns) *Ar a méid atá sí, tá sí romhór* S. *Ar a laghad í* S, she is too small. **8.** (In syntax) (*an*) + VN (+ *ag* + sbj of VN) + *ar, ehə bla:ʃ ə ta: eg'ə er' M féacha an blaiseadh atá aige air, look at how he is tasting it (poitín) with relish (or a lot). æhə n br'æ:nhu: ta: eg' orhə P féacha an breathnú atá aige uirthi. Tá sluig' ora [= uirthi]* 56N, she certainly is swallowing, she is swallowing a lot. *níl' əŋ xir' orhəb ax iəd ə vru: M níl aon chuir orthub ach iad a bhrú, to sow them all one need do is to press them into the soil.* **9.** (As object of adjective in) *ar + a^L*

+ VN (obsolescent; *le* without *a*^L is now more common in this construction). *Níl sé ródheacair ar a bhaint* Clad266. *Tá sí éasca ar a thriomú froisin tharas an móin a bhaintheas tú fút síos* 897P. *Tá teach roinnt símplíthe ar a dhíonamh* 899D-6575. **10.** (In partitive use) *Fear muin-tireach dho mo mháthair a bhí ar fhear acub* ARN8670. **11. Air** (3m as adverb) Aground. *Nuair a chuaigh an bád air agus d'imigh an taoille amach uaithi* ARN3024. *Bád ... nuair ísleos an tílle [taoille] síos, ligthidh siad air í, | l'ik'ə f'jad'ər' i: | sa gcladach, 01P.* Cp. AIR.

ár, m. **1.** Damage. *bə wɔ:r ə tʰər ɛ S ba mhór an t-ár é. 2. (In negative phrases) 'beyond description, great amount'. (Understood as extension of *ár* 'damage'.) *Níl ár ar bith ach N'í: rə ʔər ə b'í ax ə rəpə s ə xai:n' ə v'ix ər' bun S ní raibh ár ar bith ach an ropadh is an chaint a bhíodh ar bun. Ní raibh ár a bi' ach féar a' fás S. Nuair a tháinig mise go Mainis i dtosach ní raibh ár a bith ach a raibh dhe dhriseachaí ann S (on farm). Ár mór e, Deabhal ~ a bith ach a bhfuil díont' a'd S. Níl aon ár díonta ach Níl aon ár díonta ach a bhfuil dhe chaoirí aige sin 21Pt. Níl aon ár díonta ach ar ól na Diunachús sin 21Pt.**

árach, (In phrase) *in árach a chéile* at loggerheads. *Tá siad in ~ a chéile mar a bheadh caora ag goil thar chlaí.* (Also (rare) with pronoun object) *ghoil i t'~ ... ag troid leat 21Pt.*

Árainn, f. Place-name. Aran. *Bhuel ní fhaca me in Éirinn ná in ~ aon íontas ariamh mar e S.*

arán, rən. m. **1.** Bread. **2.** Sustenance. *b'ed'ər' gərb' i: xir'əx ən rən əgəs ə N'edəx fə:s mud' b'fhéidir gurb' í a chuirtheadh in ~ agus in éadach fós muid. 3. Livelihood. *Chuireadar an céad punt dho gheall, agus cuireadh fios ar an bhfear seo. -A, nach bocht an t-~ a'm é, deir sé seo, agus gan a'm, ach tráthúlacht cainte. 894C.**

arann, n. (In phrases) sensation. *Gan meabhair gan ~. Gan ~ gan acht gan éagaoineadh.*

aranta, a. Cross, vicious. *Ná bí ~, tá tú an-~, ~ go maith.*

áras, m. Abode. *hart sən ʔrəs k'ənə 36S thart san ~ céanna. Cén chaoi bhfuil a ~ héin aige 23M. d'ia sən ʔrəs M Dia*

san ~!, equivalent of *Dia anseo! fe xi: gurb'ə fe ɔ: hax s ɔ ʔrəs mud' M sé an chaoi a gcuirthidh sé ó theach is ó ~ muid, ... impoverish us. Curtha ó theach is ó ~. Ní theigheann siad ag Aifreann ná ~ S.*

arbhar, m. Corn. *Arbhar lathaí* (explained in) *ʔ:rur lahí, grən du: d'int eg'ə, lahəx, b'in' fe nə fit'əx S ~ lathaí, grán dubh déanta aige, lathach, bíonn sé ina phuiteach* (oats in particular are prone to blacken and rot before they can ripen). *Airgead arbhair*, payment in oats to priest. *ʔər'əg'əd ʔ:rur' hugəd' i:f kərk' ər' ə x'an ʔo' l'ehi: ŋ xapəl' S 'airgead ~ir' thugaidís coirce ar a cheann dhó le haghaidh an chapail.*

ard, a. High. *Chomh h~ le barr an doiris* (of person). *Tá se chomh h~ le stípil [< steeple] S. Shíltheá go bhfuil tú sách ~ ó thalthamh le aire a thabhairt duit héin,* you are old enough to look after yourself.

ardaigh, v. **1.** Raise. **2.** Hoist sail (no object necessary). *də:rdə fe ər' ə məd s ski:l' fe max s də:gə fe n'jin' iəd 03C d'ardaigh sé ar an mbád, is scaoil sé amach is d'fhága sé ansin iad. 3. (In adverbial phrase) *ardaí orm (é)*, free, cheap. *fuər' m'e ər' ʔrdi: ɔrəm e, v'i: fjad ʔəd ər' ʔrdi: ɔrəm fuair mé ar ~ orm é, bhí siad a'd ar ~ orm* (in explanation paraphrased as) *kahəg'i: ɔrəm e, fuər' m'e ər' ʔrdu: ɔrəm e S caithigí orm é, fuair mé ar ardú orm é.* Cp. *ardaigh orm* BBeo.68.*

ardfhiacail, f. Long tooth, SM.

ardfhiaclach, a. Having a long tooth or long teeth, SM.

ardlonnach, (ard + lonnach), a. Extremely fierce. *li:x ɔ:g 'ʔrd'lonəx 04B1 laoch óg ~.*

argán, m. Argumentative greeting, argument. *~ cainte. Bhíodar 'g argóint le chéile. Bhí ~ mór eidir iad S (cp. argóint).* (Perhaps also) *Trí ~ a' choiligh S* (Seán was uncertain of this phrase). Cp. *aragán* CAR.

ariamh, adv. Never. (Intensive) *N'í: rə ʔən ə'r'iaw ʔx gə rə fe sə gəɔəx nər' ə ha:n'ək' ə skwa:ɔ k'ær əf'f'æx M ní raibh ann ~ ach go raibh sé sa gcorach nuair a tháinig an scvaid-cear [< squad car] isteach.*

aríst, (arís). adv. Again. (As noun) *ach fan*

go fóill beidh 'ríst ann S '... little apples will grow again'.

armáil, f. (With *bain*) hard work. *Bhain se ~ mhaith as* M 'he caused him to work hard'.

arna mháireach, adv. (With *lá*) the following day. *Lá Fheil Ciarán nó lá arna mháireach Lá Fheil Ciarán* **18J7057**, St Ciarán's day or the day after St Ciarán's day.

arrainn, f. (arraing). Stitch in side. (a) (In malediction) *Go mbuaile an ~ thú!* **25Mn**. (b) (In plural) stitches of laughter. *Bhí muid in ~eachaí a:ɾən'əxi:* **43M**, we were in stitches (from the laughter).

arta, (In phrase) *arta mhile* = DARTA *mhile* S. *Tá arta mhile air* S.

artha, (ortha). f. Charm (with preposition *ar*). *xirh'əx dín'ə a:rh ort s johə: n'is a:ɾ, xirh'əx fí: a:rh orhu:* M *chuirtheadh duine ~ ort is gheothá níos fhearr, chuirtheadh sí ~ orthú*.

artícl, *a:ɾt'ik'il'*, (< article), (airteagal). m. (Fig) thing. *s æ:ft'əx ə tɑ:ɾt'ik'il' hu:* S *is aisteach an t~ thú*. (In plural) accoutrements, things (in the way). (*Ní féidir tada a dhíonamh sa siúmra seo le*) *a:ɾt'ik'il's* M.

as, prp. From. **1.(a)** (Opposite of prp *i* 'in') *Bíodh iasc iontu nó astu* Clad26. (*Níl fhios a'm*) *wul' t'e: i:ntəb na æstəb, n'íl'əs* M *an bhfuil tae iontub ná astub, níl fhios. əɾ æ:n' fe a:n nu: æ:s* M *ar fhan sé ann nó as. Sa chuile theach, feaimilí ann ná as.* **32Jst**. (Cp. *aige nó uaidh*, cf. *ó*). (b) Also possible with stative *i*: *ma unəd na æ:səd əs kumə* Mperm *maith ionad ná asad is cuma*, 'whether you are any good or not, it does not matter'. (*Eidir*) *ann is as*, there and back, round trip. **2.** Immediately after (with VN). *Ní ghothá dhá cur, mar déarthá, as a scaradh, chaitheá, traíáil a thabhairt di* **894Cs**. **3. As** (3m), out of it, too late. *Bhí mé le pruiosuint a cheannacht dóib ach ní bhfuair mé an seans — tá mé as anis faraor*. (In retorts) *-Bhí mé ag an 'library' - 'Library' as ort!* **43M**.

asacht, prp. (< *as ucht*), **1.** For the sake of. *~ Dé ort!* for God's sake. **2. -ta fí:** *br'əhu: gə br'ɑ: 47P Tá sí ag breathnú go breá. -mu:fə æ:səx d'e: ort* M *Muise ~ Dé ort!* 'you don't say!'

asal, m. **1.** Donkey. **2.** Fool. *Ní mise an t~*

a'd, 'you will not make a fool of me'.

ascaill, f. Armpit. *həg lɑ:n mɑ:skil'ə (or go:l') g'e:r ,gən 'vo:, 46.53 Thug [mé recte] lán m'~e (or gabháil) dh'fhéar dhon bhó. lɑ:n paul tɑ:skəl'ə ge:r l'ehi: nə bo:, lɑ:n paul tɑ:skəl', lɑ:n paul mɑ:skəl'* S *lán poll t'~e dh'fhéar le haghaidh na bó, lán poll t'~, lán poll m'~*. *Faoi ~*, supporting by (holding one's hand under) the armpit. *v'ix ə dr'ehu:r fín a:skəl'* M *bhíodh an dreithiúr faoina ~. In ~llachaí a chéile*, (in sowing, to place seeds) diagonally. *iəd ə xir' ən a:skələxi: x'e:l'ə iad* (seed potatoes) *a chuir in ~allachaí a chéile* (used often). (Also) *ən a:skəl' ə x'e:l'ə [x1]* M *in ~ a chéile*. Fig. *b'ín' fí gol' ən a:skəli: ə x'e:l'ə (orhəb)* **12J** *bíonn sí ag goil in ~allat a chéile orthub* (of the Irish of present-day (c. 1994) faltering speakers and presenters on Raidió na Gaeltachta in comparison with earlier more fluent speakers).

ascallán, (asclán). m. (In phrase) *ən æ:skələ:n* M *in ~*, caught, hemmed in (of a captured animal).

athfhás, m. Second growth. Of potatoes sprouting again after the stalks wither and before they are dug. *Díonann na fataí ~* S. *d'i:nə ha:s 50P ag déanamh ~*.

athfhód, m. Lower layer or original surface sod (of the lazybed). *Ná goth síos san ~* S.

athléim, f. Second serve by bull (explanation in) *ga d'urhət fe yɑ: l'e:m' d'i n'ia x'e:l'ə ge:n' iəɾə wɑ:n'* M *dhá dtiúrthadh sé dhá léim di i ndiaidh a chéile dh'aon iarraidh amháin*.

athmhuimhneach, m. Potato which grew locally from an original 'Clare' potato. *Is fearr na hathmhuimhneachaí* S.

athraigh, v. Change a baby (i.e. change his / her nappy). *a:rho: m'e' i: s b'e:r' gə ɲohət fí xolə* M *athróidh mé í is b'fhéidir go ngabhthadh sí a chodladh*.

avae, adv. *əwe:* (< away). *Faigh ~ le*, (a) get away with, escape blame or punishment. *v'í: fe fa:l' əwe: l'ef ənə jia fín'* P *bhí sé ag fáil ~ leis ina dhiaidh sin*. (b) Be lucky. *Nach í Máire a fuair ~ leis!* M.

B

bab, (bob). m. Fringe. *Bab in aghaidh Dé* *ba:b ən ai d'e:* M, **50N** calf's lick.

babáil, (bobáil). v. Trim, arrange. *Bhabáil me amach e* S. *Tá se ~te 'mach go deas*

a'd S.

babai pin, **bə'bi: p'in**, n. Bobby pin, hairpin (word used by generation older than M).

babhaidi, **baudi**, (cf. *babhdán* FGB). n. Louse 'Pediculus humanus'. ~ *dhe mhiol a bheadh ort, ag marú ~os* M.

babhta, m. 1. Turn, 'go.' **a: t'urhə fe baut e'ə f'in si:l S á tiúrthaidh sé ~ eile faoin saol** (of person recovered from an illness). 2. Swap. *Deabhal blas a bhí ann ach ~ is marthlait, ~ is marthlait* S, ... an equal swap.

bac, m, Hindrance. *Bain ~ siar astub! Bain ~ siar as na beithí!* (Gearóid Grialais, An Ghairfean, Ros Muc), stop the cattle and drive them westwards.

bachach, m. Tramp. *Deabhal blas gá chuir ~ ina mhála ariamh na r' ann* S (said explaining *mangarae*).

baicil, f. Hindrance. *Chuir se ~ orm* SM.

bácail, v. Bake. (Of hot weather) **bə:kə:lə fe du:n nə bo:**; also **du:n ə dín'ə M** *bácáilthaidh sé i dtóin na bó;* also *i dtóin an duine*, 'it will be a scorcher'.

bacán, **bukə:n**, m. (In phrase) *cuir na bacán ar* (utterly) defeat. **xir' f'i nə buka:n orəm ə ba:n't æti:** S *chuir sí na ~in orm ag baint fhataí*, 'she beat me in digging potatoes'.

bacsiera, m. Boxer, S.

baesail, v. 1. Potter, work away. *Ag ~ leat* M. 2. Afflict. *Cé chaoi a bhfuil Jaicé an bhfuil sé gá bh~ ag an slaghdán i gcónaí?* S.

bacúlacht, f. Parsimony. ~ *é an chipínteacht* S. *Tá se lán le ~ S. Tá an oiread ~ ann* S.

bád, m. Boat. **hæ:stə:x i: hæ:rənt' ə n'ia bə:d' S** *thastódh í a tharrait i ndiaidh báid* (said of a dirty woman). ~ *iomradh*, rowing boat. *Tá gún' orm chomh mór le ~ iomradh* M.

bad(a)rail, v. Potter about, work away. *Ag bad(a)rail liom* M.

badhbhaiséarach, **baufə:rəxt**, f. Constant chatter (explained as) 'sleabail' M. Very loud talk, **56Pe**.

badhbh badhbh, badhbh bhadhbh, bo'bau, bə'bau SM, **bəb'bau** M, **bo'wau** **21Pt**. m. (Explained as) ~ *sin taibhse dho pháiste* S. 1. Interj. *Ó ~ S* (having walked in dung). *Caitheadh suas comhrá teallaigh ~ comhrá teallaigh ní raibh aon mhaith ann* **21Pt**. Warning interjection to

child **ka:k ka:k bə'bau** S *cac cac ~. ~ goth 'steach nú béartha' 'n taibhse ort!* M. 2. Thingummy, what's-his-name (someone or thing whose name is not to be mentioned). *Stop tá 'n ~ 'tfocht* S. *Níl me i ndan tada a dhíonamh, tá fhios a'd, ~ M.* Also as **badhbh bhabhdh, bo'wau, ba'wau**, (warning interj.), **bo'wau ə ro:f'in dər'ti:**, **bo'bau ro:f'in go'le 56N** ~ *a Róisín*, 'dirty', ~ *Róisín goille*.

badráilte, a. Bothersome. *Duine, jab ~ SM.*

bái, (bá). f. 1. Bay. *Caoláire (or Báí) na Gaillimhe* 46.1069. 2. Distance, expanse, space. *Bhí ~ mhór ann* S. *Bhí ~ mhór eidir mé héin is é héin* S. ~ *mhór talthúna* S. 3. Space between ribs of skip-basket. ~ *eidir dhá easna na ciseoige*.

baidhe Cruistí, bai kri:t'i:, By Christy. Interj. ~ *gothaidh muid ann aríst!* M.

baidheas, bai(ə)s, (< bias). n. Slant. *Tá ~ isteach ora [= uirthi]* S (on a stone). *Ar ~. Gearr ar ~ duit héin e* S.

baidhe Jéiní, bai dʒe:n'i:. By Janey. Interj. ~ *is deabhalt' an ceann e!* S.

baidht, baiṭ, (< bite). n. 1. Bite, morsel. ~ *héin ní bhfuair sé S. nax n'isə tu ~ ran' 20My nach n-íosaidh tú ~ aráin? n'i ro baiṭ fə:ki: 43M ní raibh ~ fágthaí* (of grazed grass). 2. Of hard toil. *Shaothra' tú do bh~, shaothra' sí a ~ an créatúr* SM.

báigh, v. 1. Drown. (Often in collocations with *múch*) *Óra tá se sin báite múchta in áit eicint* M. *Báite múchta tá se sin* M. (In maledictions) *Ó báigh 'ú héin, báigh thú héin* S. 2. Wet oneself (laughing). *Bháithinn me héin a' gairí faoi* M, **66N**, **wə:hənfə m'e he:n l'e d'ingl'əf P** *bháithinnse mé héin le dinglis*. 3. Sweat profusely. **n'i: ma: l'um v'e bə:h a'ləf S** *ní maith liom a bheith ag báthadh allais*. 4. (VN in phrase) **i mbáitheadh**, flooded, ruined. *Bhí an áit i mbáitheadh* M, the place was flooded. *Chaitheat se go raibh an teach sin i mbáitheadh* S (of a house in a bad state but with no reference to dampness or flooding).

bail, f. Blessing. (In blessings) ~ *ó Dhia 's ó Mhuire 's ó Pháraic oraí ... 's go gcuire Dia sonas is séan oraí* **18Bm**. *Macnas atá ort ~ ó Dhia ort* **04B**. (Sometimes of inanimates) *Tá tolú anseo ~ ó Dhia air*. **05M. ta n l'ori: p'e:n'ta:l't' æd, ta f'i: br'æ:hu: gə ma: n'if bal' a ji: orhə M** *Tá an leoraí péinteáilte a'd tá sí ag*

breathnú go maith anois ~ ó Dhia uirthi. (Ironically) [-Shíltheá á mbeadh céachta maith agat?] -Céachta! Ó! ~ ó Dhia ar do chéachta! Céard tá tú rá le céachta? Céachta ar an taoille! **894Cs**. (In male-dictions) ~ a' deabhail ort, ~ a' deabhail níl aon mhaith an iomarca dhe S. In phrase **bail-ó-Dhia**, (fem) An bhail-ó-Dhia chuir tú air M, (masc) Chuir sé bail-ó-Dhia gránna orm Mtrans; Ní chuirthidh mé aon bhail-ó-Dhia oraí má tá Máire Mhicil sa ngarraí lib **16N**, M. Chuir me bail-ó-Dhia air lá, bhí se ag cur svaeids; 'Nár fhása aon cheann ariamh acub,' a deirimse M. (An example given by M of a droch-bhail-ó-Dhia is bail an deabhail ort! M.)

baile, m. Home. *Díon sa m~ thú héin!* S, make yourself at home. (In phrase) **barr an bhaile**, high. *fan v'ek'ə m'e wil' ə t'æis kurhə nuəs ek'ə, o: nax wil' fe kurhə suəs gə bər ə wə'l' ek'ə S fan go bhfeicthidh mé an bhfuil an teas curtha anuas aici, ó! nach bhfuil sé curtha suas go barr an bh~ aici* (but perhaps leg. balla here, q.v.) (In phrase) **I bhfad ó bhaile** and **fada ó bhaile**. (In saying) *i bhfad* (and) *is fada ó bh~ bó gan lao*, thoughts far from the present. -*Tá tú i bhfad ó bh~ anis déarthainn* S, your thoughts are far from here. -*Tá BóC -'S nár chasa tú!* S. (Of death) *g'eilhu: l'ef' ə t'ə:nə l'e ba:l'ə P ag éalú leis ag teannadh le ~.*

baileachtáil, f. Profit. *Bhí ~ mhór a'inn air*, *Bhí ~ mhaith aici ar a' sean-nduine* M.

bailigh, balaigh, v. Pass by. *Níor thóg sí ach chúig mhúiméad ó d'fhága sí Cill Rónáin, Nó gur bhala' sí na Dúntaí 'gus Ceann Mása* !(NUath)**11C**. (FFG20 bailíonn 4.)

bain, v. **1**. Extract. **2**. Leave quickly (with adverbial phrase). *Bh~ sé sna cosa in airde ón teach* M. *Bh~ sé dhe rite reaite amach an doras* M. *Bh~ sé amach an doras* M. *wə:n' fe æis wə:n' fe ma:x ... M bh~ sé as, bh~ sé amach ...*

bain amach, Get, succeed in getting. *ə bant' 'kaur'xristməs k'ærɔ ə'ma:x M ag baint corr-'Chhrístmás card' amach*, doing (writing) an occasional *v'i: m'e na:n k'ə:n aku: wə:n't ə'ma:x P bhí mé i ndan ceann acu a bhaint amach* (to attack and beat one [person] of them). -**wil' kol ortsə** M An bhfuil codladh ortsə? -**ta:** Tá.

-**s ban' n'e:l ə'ma:x M Is ~ néal amach.**

bain anuas, Take off. *Bhain mé anuas éadach, 'gus mar gheall ar an éadach a bhaint anuas ...* **10B**, I took off (some of my) clothes

bain dhe, Take from. ~ *troigh / orlach / píosa dhe*, be on one's way, shorten the road. *b'i: ba:n tro ji P bí ag baint troigh dhe!* let's go. *b'ei m'e ba:n't aurləx je S beidh mé ag baint orlach dhe*, I'll be on my way.

bain siar, Avenge, get even. *Bhain mé siar as é M. ta su:l' am gə man'an fi: fjar æ:səd e 47P tá súil a'm go mbaineann sí siar asad é.*

bainc, f. (banc). Bank, including fishing bank. *Un baince* **!894C9**. (This is perhaps a mistranscription for *beaince* (< bank), as *beainc* is the current form.)

bainge, (Cp. *maoil do mhainge, de mhaoil an bhaige* FGB.) (In phrase) *as do bh~ héin*, independently, alone. *Maidir le ghoil amach as do bh~ héin ag ól níl maith a bith ann* S. (Perhaps *mhainge*, see MAING.)

bainne, m. Milk. ~ *théis a dhíonamh thugaidis ortha*, ~ *cuinneoige théis a dhíonamh é an bláthach* S. ~ *ó chois na bó*, milk directly after milking, still warm. *D'ólthad se dhá shásan cáirt ó chois na bó* S. *k'e:d slə:n əs k'e: yə: gə wə:n'ə nə bo: v'i: t'e céad slán is cé dhó dho bh~ na bó a bhí te*, said in particular by emigrants who no longer had freshly milked milk or in general when anything yearned for is no longer available S.

báinseach, n. Clearing. ~ *i lár na coille* **35E**.

báire, m. (Many types of) ball game. *Ag bualadh ~*, playing hurling, football, soccer, etc. -*b'in' e əm bər'ə m'i:n' fjad krin'i: muləx ə x'e:l'ə M Ab in é an ~ a mbíonn siad cruinnithe i mullach a chéile?* -*fe:* Sé. -*s gra:nə ən bər'ə e fin' M Is gránna an ~ é sin* (of rugby). *ta gə l'or: bər'i: ɔif'ra:l' ə:n M tá go leor ~í difráilte ann*. Cf. CEANN 6.(a).

bairneach, m. Limpet. *Bhainit sé sin an ~ dhen chloch* **19B** (of driver cutting corners).

báisteach, f. Rain. *Tá sé caithe' anuas* (báistí). *Tá sé cur báistí. ə kir' ba:ft'i: S ag cuir báistí. Tá sé ~, díreach ... mar a chaithed as béal buicéid e M.*

baiteam, baṭəm, (< bottom). n. **1**. Bottom

(of lobster-pot) *An ~ ... sa m~* **21Pt. 2.** (In phrase) (*amach*) *as do bhaiteam héin*, independently, on one's own. *p'isə ka:n'tə jinə ma:x əs də wa:təm h'e:n'* P *píosa cainte a dhéanamh amach as do bh~ héin*.

baladh, (boladh). m. Smell. (Fig) *Tá ~ bréan aige air* (equated with *tá drochmheas aige air, ní maith leis é*), he has no respect for him, he dislikes him. *ta ba:lhə br'e:n eg' mə hu:n' ortsə* S *tá ~ bréan ag mo thóin ortsə*, 'I really dislike you'. *fuər' m'ifə ba:lhə br'e:n orəm he:n'* S *fuair mise ~ bréan orm héin*, I was ashamed of myself (felt inferior in his presence).

ball, m. **1.** Article. *-ta X t'æ:xt B6C Tá X ag teacht. -xul'ə wəl ax e jin' M Chuile bh~ ach é sin. xul'ə wəl ax hu, s də xu:l'im' bən* S *chuile bh~ ach thú is do chúilín bán*. **2.** *Ball séir* (in maledictions) *Óra 'm báil séir air!* SM, **18Bm**, bad cess to it. *nər he: m bəl' f'e:r' hart* SM *nár thé an ~ séir thart!* (2sg), bad cess to you. (Of these maledictions with ~ *séir* Seán comments) *æskən'i: gən e:n doxər e S eascainí gan aon dochar é*.

balla, m. **1.** Wall. *Thar bhalla(f) an tí*, of a person or animal who can jump high. *yo:t' fi: hæ'r wəl: n' t'i:, ... hæ'r wəl: n' t'i:* **16B** *ghabhthadh sí thair bhallaí an tí, ... thair bh~ an tí. Go barr ~*, high. *na: ro n' d'a:rah ort ta fe gə bər: bəl: æd* S *nár raibh an deá-rath ort; tá sé go barr ~ a'd!* of a full cup of tea. **2.** Quay wall. *A thíocht le balla* (as boat at quay) fit in well, be appropriate, *ní focal é atá ag tíocht isteach le ~* **21Pt. Cuir ó bhalla** (literally 'put from the quay wall', as boats moored at quay) steal a man's sweetheart. *Cuirthidh tú ó bh~ é*. **3.** Ruin (more commonly *seanbhalla*). *Cé bhí sa m~ sin?* M.

ballasta, m. Ballast. Fig. *~ maith fataí ithe* S.

bal Phádraig, *bal'færək'*, (In saying) *Mac bitse na bal Pháraic idir [= a deir] se!* S (not understood by Seán).

bambairle, **bambairne** (FGB). n. Mess. *Níl ann ach ~ dhe dhuine, Rinne tú ~ dhe SM. Rinne tú bambairne dhe*, you ruined it.

bán¹, m. Waste. *Rud atá ligthí i m~, ligthí un siléige* S. *marə m'e tu d'inə n'ærə s*

xul'ə ho:rt gohə tu n bən' M *mara mbeidh tú ag déanamh an earraigh is chuile shórt gabhthaidh tú un bán*. *v'i: fjad got' əm bən'* S *bhí siad gaibhte un bán* (of people, from excessive poteen drinking).

bán², a. **1.(a)** White. *Tá sé chomh ~ leis a' mbainne* S. **(b)** Fair, dear. *Nach í an aimsir a dhíonanns an obair, a mhac bháin* S. **2.** Albino. *Bhí triúr gasúir bhána mar sin ann* S. **3.** (Of fat) *Feoil bhán*. *An bagún bán, sin saill* M.

banaís, (bainis). f. Wedding. *ba'nəf d'i:n'e:r' 24N ~ dinnéir*, the wedding breakfast.

banbh, m. Piglet. (Of people) *Tá tú cho m'úinte le do chothaois dhe bhanú S. Céard é héin, a bhainbh?* S.

bannaí, (banna) pl. **1.** Binding. *~ a chur ar ghliomach*, render a lobster harmless (originally by tying its pincers, now (also) of other method, as explained in the following). *~ a chur ar ghliomach, sin breith air taobh thiar agus feithín a ghearradh, scorála tú an feithín agus níl na hordógaí goil a' breith níos mó* S. **2.** *I mbannaí, bind oneself over. (In interj) Mise i m~ dhuir air P.*

baog, m. f. **1.** Lump. *Tá ~ amach ar a' gcoca* S. **2.** Hole (causing leakage). *Tá ~, a deirimse, ... in áit eicint, agus tá sí [boat] ag díonamh uisce. ... Thairnitheá, fód muna, sa m~ a bhí ortha, an áit ar fáisceadh isteach í — a raibh leachtaí nú rud eicint fúithi.* **889P.** (As LFRM *baog*.)

baoise, *bi:rjə* (baosra). n. Resemblance [sic]. *~ na hóige, ~ na haoise* M.

baioite, m. **1.** Bait. **2.** Large green nasal mucus. *Bhí ~ ar a' ngasúr* M. (Explained in) *Ceann mór 'green' é an ~* M.

baioiteáil, v. **1.(a)** Baiting, setting (lobster pots), **20C. (b)** Setting lobster-pots for duration of one day. *Bhí sí [Maidhm] thair cíonn leihí ~, leihí, potaí chuirtheá ar maidin a thóigeál trathmuna* **21Pt. Seacht gcínn déag a fuair muid i m~ aríst trathmuna **21Pt.** Cf. CUR 2. **2.** *Bhí se' ~ chaoineacháin* M, he was crying with a runny nose, crying and sniffing or slobbering. **3.** Sucking sloppily. *ə bi:t' a:l' ... ə d'u:l 12J ag ~ ... ag diúl* (on a whiskey bottle).**

baol, m. Danger. *Níor chríochna' sí 'm buidéal ná ~ air* M. *Deabhal ~ nach*, it is certain that. *d'aul bi:l ə b'i na ro fífk'ə*

ft'i hən P *deabhal* ~ *ar bith nar raibh fuisce istigh ann*.

bara, m. Barrow. *Isteach i mbara*, carrying one end of a handbarrow. **xur fe ft'æx sə ma:rə n'e:n'æx l'ef ə muəxəl' fo e** S *chuir sé isteach sa m~ in éineacht leis an mbuachaill seo é*, he put him (to work) carrying a handbarrow with another man.

barail, f. (barúil). **1.** Adequate knowledge. **ta bar:əl' æd gəw' t'æx 09S tá ~ a'd dhen teach**, you have a fair idea of which house it is. **2.** Opinion. **(a)** (In double negative) **n'i:l' ə wa:rəl' am nax d'ukə brin'dən gə ...** M *níl aon bh~ a'm nach dtiocfaidh B. go ...*, I don't think B. will come until ... **(b)** *Barail dho* Esteem for, opinion of. *Bhí an-bh~ aige dhom* **17Md**, he thought much of me (of my chance to succeed). (With negative), low opinion of, view badly. **d'aul mo:rən bar:l' v'i: eg'ə gə xluəf d'æ:k'i:** M *deabhal mórán ~ a bhí aige dho chluais J.*, he thought J.'s ear was bad. **n'i:l' mo:rən bar:l' am yut'** M *níl mórán ~ a'm dhuit*, I doubt you'll succeed.

baróir, m. Person who works with a barrow. *B'íontach a' ~ a bhí ánn* M.

baróireacht, f. Working with barrow. **n'i:l' e: warə:r'æxt n'is mu: ən** S *níl aon bh~ níos mó ann*.

barr, m. Top. **1.** Surface. *Barr garbh*, rough fallow, or uncultivated ground. **2.** Choice, pick, the best. *Bhí an-lá ann ó muise badh é an ~ e* S. *Tá siad héin a baint ~ gá chéile* M, each one of them better or worse than the other. **3.** Most extreme or leading position. **tugəw' ə bə:r ji** **23M** *tugaim an ~ dhi*, she is the worst.

barr-, (As prefix has meanings related to 'top', not just 'excellent' as given in FGB.)

barrchonla, 'bər'xu:nlə, SM. n. Also BARRCHONLACH (FGB).

barrchonlach, 'bər'xu:nləx, n. **1.** (Explained as) *feamainn fás bliana*, seaweed of one year's growth. **2.** Seaweed which grows near the high-tide mark (illustrated in) *taoille fúithi uair sa gcéad*, SM. Cp. *barrchonla* Clad239, S. Mac an Iomaire (2000: 162 bladder wrack 'Fucus vesiculosus'); *barr chonla* m. FFG.

barróg, f. Hug. ~ *do dhá láimh nó leath-láimhe*.

barrscéal, m. Cf. BUNSCÉAL.

barruaisle, f. Highest rank. **lā:v' ə ,ma:r'uəfl' ə nə ka:rjəxt** (run) **11C** *lámh i m~ na caraíocht*, a hand in the highest order of wrestling.

barrúlach, a. Humorous. **v'i fe baru:ləx 36P** *bhí sé ~*.

barúch, f. Great amount. *Bhí 'n bh~ daoín' ann*, *Bhí 'n bh~ uilig ánn* SM.

barúlach, a. Opinionated, conceited **36P**.

barúnta, f. Barony. **v'i bə:d nə ba:ru:ntə hi:s 04B** *bhí bád na ~ thíos*. (Perhaps a slip of the tongue or sporadic weakening of *barúntacht*.)

bás, m. **1.** Death. *B'fhéidir gurb í thóigtheadh ó bhás go beatha thú* M, it might be of use to you yet. **kir'h ə fe m bə:s gə kri: unəd** M *cuirthidh sé an ~ go croí ionad* (of something painful). **nə fa:xt mə:f** M *na seacht mbáis*, 'great suffering'. **2.** Ending. *Meas tú cén ~ a fuair an mála?* S I wonder what became of the bag. *Nach dona 'n ~ a fuair a' chreathnach* **43M**, *Cén ~ a thug tú dho na buicéid?* S, where did you put the buckets? *Chua sé go ~ sa jug bainne*, ... to the bottom ... **3.** Very sick person. **ta m bə:s ə'mu, skə:n'tə d'ə:ni: he:məf nor' ə xín'ək' fe m bə:s hor' sə ɲa:ri:** M *tá an ~ amuigh, scanraigh J.S. nuair a choinic sé an ~ thoir sa ngarraí*.

básaigh, v. Die. (In impersonal, rare, commonly *cailleadh*.) *Níl sé i bhfad ó básaíobh cuid acub, beannacht Dé lena n-anam*, **11C**.

basc, v. Cause to tumble, topple, founder. (Fig) *Bhascthad se sin thú. Bealach do bhascthaí. Cuirthidh se sin i mbealach do bhascthaí thú*, he (or it) will be a disadvantage to you, he will act against you.

bascthaí(the), a. **1.** (Of walk or gait) crooked. *Tá se an-bh~ sa siúl* M. Cf. GÉARBHASCTHAÍ(THE). **2.** Caught. *Tá mé bascthaí*, I am caught. **3.** Difficult, intricate. *Tá sé bascthaí go maith, sách bascthaí a bhí sé*.

baslach, (boslach). m. Quantity. *Tá ~ mai' uisce sa gcitl sin, bhí ~ maith muna ánn, sa traictar, ~ fataí* S. *'á me ' cheapadh gur chuir se ~ isteach aréir, bíonn se gá ól i nganfhiós* M. *Bhí ~ maith ólta aige* M. *Cuir ~ maith bainne síos ánn* M.

básta, m. **1.** Waist. **2.** Widest part of haystack. **ta' n'umərkə bə:st eg' ə gokə,**

ta: *bəstə mɔ:r eg' ə gokə, bəstə raundl'ə* S *tá an iomarca ~ ag an gcoca, tá ~ mór ag an gcoca, ~ rabhnáilte.*

beabhaireach, b'aur'əx. Name given to cow (in a repeated call) M.

beachtaithe, a. Smart. ta fe 'a'm'v'æxti:hə M *tá sé an-bh-~.*

béadail, (méadail). n. Paunch, stomach. *Drochrath ar do bh-~* (said to someone filling himself) M.

beadaíthe, a. Also *beadaí*. Sweet-toothed, fond of dainties. **ta tu 'æ:m'v'æ:di:hə** M *tá tú an-bh-~.*

beadamas, m. (Corresponds to *beadaíocht*, especially in abstract sense of fastidiousness, e.g.) *tá beadaíocht [or] ~ ag baint leis.* (Also in the general less abstract sense of delicacies, titbits) **N'i:l' fe fin' ə iərə ax b'ædəməs** S *níl sé sin a iarraidh ach ~.* **N'i:l' mo:rəm b'ædəməs ə'n'if am** M *níl mórán ~ anois a'm, ... nothing tasty to go with the potatoes.* **N'i:l' e:m v'ædəməs am f'othəb** M *níl aon bh-~ a'm leothub* (of potatoes). (In contrast, Máire claims she would not say **níl aon bheadaíocht a'm leothub*. In general, however, *beadaíocht* is preferred:) '*beadaíocht*' is *deise, is mó a abraíonnas muid* M.

beag¹, m, indef pron. Little. *Níor mhaith liom a ghoil ag díonamh beag dhe m'áit héin, 01P, ... make little of my own district.*

beag², a. 1. Small. **rud'ín'i: b'ogə b'i:d'əxə N'i:l' an ax gə v'ek'ə tu iəd** M *ruidíní ~a bideacha níl ann ach go bhfeicthidh tú iad. Ní raibh sé ~ deas ná mór gránna, it was neither small and dainty nor big and ugly (but still unsatisfactory).* **2.** Insignificant (used to convey relative insignificance). **ga wa:nən' l'æ:huər' v'og el'ə b'ed'ər' 23C** *dhá bhfanthainn leathuairín bh-~ eile b'fhéidir. Ring ~ a thabhairt di* M, telephone her. **v'i: ki:mfsə æ:n'əmn'əxi: b'ogə mar fin' ə gunə-'ma:rə 11C** *bhí cuimse ainmneachaí ~a mar sin i gConamara* (hypocoristics and nicknames). *Ní raibh baint ~ ná bruíte, bán ná buí aige leis* S. **3. Ní beag,** is enough. *Ní ~ dhuít breathú ar na beithí héin, tá siad ag iarraidh ' gcionál héin* **14M. 4.** (With VN) **ku:ntrəl' v'og 12J** (*bíonn sé ag) contráil bh-~, he acts*

contrary but does no great damage.

beaic, m. 1. (Generally used for) back of chair. *~ na cathaoir* S. **ka er' v'æk' ə xahir' ...** P *caith ar bh-~ an chathaoir ...* (Also common for) back of fireplace. *Ar bh-~ na tine* P. Also back of house. *Thiar sa m-~.* **2.** Seconds, supporters (in fight). **b'æk' di:n'ə, ... v'ex b'æk' eg' ə v'ær fin' 24N** ~ *daoine, ... bheadh ~ ag an bhfear sin.* Cf. MEAIC.

beaifidí, b'æf'ədi:, (beaifití). m. Baft. (Used idiomatically for the noise of breaking wind, due to the loud noise when tearing or cutting baft). *Tá ~ gá stróic-eadh* S (said when someone breaks wind). (Similarly) *Tá ~ dhá dhiol* S.

beainc, f. (generally). (Financial) bank (often without the article). *Tá airgead i m-~ acub* S. *Airgead i m-~ a bheir' aige 20My.* *Bheadh a' ~ gá lúbadh le airgead aici* S. *Airgead ~e tóigthí acub* S (of loan). Cf. SIÚRÁILTE.

beainín, f. (Dim. of bean) 1. Small woman. **2.** *An bheainín d(h)earg, a small supernatural woman in red dress.* **v'æn'in' jæræg ə du:rt' mid'ə r'iew** M *an bh-~ dhearg a dúirt muide ariamh. taivfə fa:kəs i: fin' S taibhse, facthas í sin.* (Taken in folklore to be the stoat, but neither Seán nor Máire mentioned this.)

béal, m. 1. Mouth. **(a)** *Nar chuala mé 'de Valera' dhá rá lena bhéal héin* S, ... say it in person. **N'i v'ei fe fo it'ə l'e mə v'eil am gə ring'ə:lə dæ:rə** M *ní bheidh sé seo ite le mo bhéal a'm go ringeála* D. **N'i:l' m'e na:n ta:də xur er' ai mə v'eil** S *níl mé i ndan tada a chuir ar aghaidh mo bhéil, 'I have no appetite.'* **N'i: l'æ:g fe b'eil er' 66N** *ní leag sé ~ air, he didn't taste it (here of person, more often (perhaps) of animal).* **(b)** *ta ner'əd ta:rt' orəm gə wil' mə v'eil ə waistu: ga x'eil'ə* M *tá an oiread tairt orm go bhfuil mo bhéal i bhfastú dhá chéile, ... my mouth is (or lips are) stuck together; (also) ... mə yə: v'eil ...* M *mo dhá bhéal, my lips are stuck together.* **(c)** *m' b'eil huəs ə b'eil his* M *an ~ thuas is an ~ thíos, upper and lower lip.* **(d)** *Cuireadh amach ar mo bhéal is m'fhiacla mé is briseadh cráimhín súgach mo thúna. Thú héin a chaitheamh ar do bhéal fút, throw oneself on one's stomach.* **(e)** *Tá daoine ag caint is a m-~ ag corraí* S (... but they don't

know what they're saying). (f) *Tá sé i mbarr a bhéal chuile lá aige* S, he says it often / habitually (of a word or saying). *Tiúrtha me an t-‘address’ dhuit amáireach ... tá se ar mo bhéal a'm* 23B, ... on the tip of my tongue. *hən'ək' fe ə mə v'e:l e ra: l'ef ax d'e:ft' m'e l'ef* S *tháinig sé i mo bhéal é a rá leis ach d'éist mé leis*, I was just about to say it to him but I refrained. (g) *Chuir tú do bhéal air (mar a chuir an gadhar a bhéal ar chac a' pháiste)* S you coined it well. (h) *Cuir siar ina bhéal aige é* S, reproach him about it, contradict him. (i) *Ní ghothadh aon nduine 'na bhéal* M, nobody will go against him (in bidding). (j) *Tá 'n féar sin an-trúm, tá se i m~ a shú* S (of good fresh hay). 2.(a) Opening. ~ *do bhróige* S. *Ar bhéal a' tobair*, over the well or near it S. Top of vessel. *L'æg m'e ə v'e:l ə fot e nor' ə v'i: fe f'oxə* M *leag mé ar bhéal an phota é nuair a bhí sé ag fiuchadh. ~ a' gheata* S. *ta fe d'i:r'əx ə m'e:l mə hu:n' 52J*, *tá sé díreach i m~ mo thóin* (of excrement). (b) Cutting side. (~ *an chorráin* differs from *faobhar an chorráin* in that the former applies to the cutting edge and the latter to the sharpness of that edge, S.) (c) Surface. ~ *an domhain*, on earth, in the world. *Tá se chomh bréan, chomh lofa le aon áit ar bhéal a' domhain* S. 3. (In phrases) *I mbéal a chéile*, in succession. *war fe nə xu:g' vl'ienə jin' ə m'e:l ə x'e:l'ə* S *mhair sé na chúig bhliana sin i m~ a chéile. Béal in airde*, (a) Unattended. *n'i: e:tə m'e im'əxt s ə f'æx ə:ga:l b'e:l ən ərd'ə* S *ní fhéadthaidh mé imeacht is an teach ~ in airde ... with nobody home. ta fe fə:ki: b'e:l ən ərd'ə* M *tá sé fágthaí ~ in airde*, explained by M as *gən e:n ərd' ə v'eh er' gan aon aird a bheith air. b'e n' f'æx fo fə:ki: b'e:l ən ərd'ə nuə'r im'os mid'ə* M *beidh an teach seo fágthaí ~ in airde nuair a imeos muidhe. (b) Too prominent (explained in) ta fe jin' b'e:l ən ərd'ə huəs ən'jin' (ra ərd, su:ntəsəx), ta fe m'e:l ən ərd'ə* S *tá sé sin ~ in airde thuas ansin — ro-ard, suntasach, tá sé i m~ in airde.*

bealach, m. 1. Way. *Sin é an ~ é* S. *An ~ mór*, clear road, path. *Tá an chloch ansin caite a'd, ... an ~ mór rúit. 16P* 'you have passed the rock ... your path is clear'.

Passage. *Thug mé an ~ liom ar éigin*, 'I passed through by the skin of my teeth'. **diskəl' b'æ:ləx v'er'əka:** S *d'oscail ~ Mheireacá* (access to emigration). 2. State (of health). *Beidh ímrí ortha faoin bealach [sic] atá léithi* M (of a pregnant woman). *Agus an ~ a bhí le Déirdre* M (of a sick child). 3. Way in life. *Caithe chuile dhuine ghoil ina bh~ héin*. 4. Livelihood. *Agus sé an ~ ' bhí le Beairtle Mór, bhíodh sé ag ceannacht bulláin agus ag díol bulláin ...* ARN4606. 5. Cost of subsistence, expenses. *Ní íocthad se mo bh~ 899N*, it would not cover (pay) my expenses. 6. Way (of doing things), behaviour, outlook, manner. *Doir m'anam go bhfuil do bh~ áldraidht* S. *Níl aon chuileogaí ag baint le do bh~. ta m'əft'e:k' mör: ən də v'æ:ləx 23C* *tá mistéic mór in do bh~* (by not believing in heaven). 7. Favourable circumstances. *Gheofa' tú do bh~ leat, Nuair a gheothas muid a m~ linn* S. 8. Transport. *gan ə m'æ:ləx he:n' æn' S gan a m~ héin a'inn. Marab fhuil ~ cairr a'd* M. ~ *báid a bheith as Carna a'd* S. ~ *bus* S. ~ *a' traen* S. (Commented) *ach ' ~ cairr' is mú a déarthá* S. *sintəx ə v'æ:n hu bal' o' ji: ort s hu hiəxt er' də v'æ:ləx he:n' S is iontach an bhean thú bail ó Dhia ort is thú thíocht ar do bh~ héin* (person addressed had driven by car). (Note that *~ *capaill* is not permitted by SM.)

bealadh, m. (Moisturising) lotion, 'vaseline'. *Cuir ~ ar mo chosa* S. ~ *buí* (an ointment of herbs and goose fat, Nicholas Williams, personal communication). (Explained in) *də:d'i:f fi: hi:r' fə:do: e ax joha: l'e k'æ:nəx frosən' e, l'ə:d'i:f er' ə f'in' e, bə je:rd e he:n' rud mar ə d'ek'ə: də: bi: nus krim' nu: m'æ-'dʒri:n* M *d'fhaighidís faoi thír fadó é ach gheothá le ceannach froisin é, leáidís ar an tine é, badh éard é héin, rud mar a d'fheictheá dath buí, nós cruím* (cream) *nó mearjraín* (margarine), *Bhí sé go maith le haghaidh duine dóite*. Also used to waterproof sails and sometimes garments, 16P.

bealáil, v. Apply lotion. *Tá tú sách ~te* M, there is enough (moisturising) lotion on you.

béaláiste, n. Alcoholic drink (without context of 'sealing of bargain' FGB). *Seans go bhfuil ~ ag Beairtlín dó* M (for a

visitor).

bean, f. Woman. (Plural *beanachaí* in marked and rare use; heard in) **k'e nā b'æ:nəxi: v'i: a:n** P *cé na ~achaí a bhí ann* (enquiring which young women were at confession). *Ní ~ atá a'd ach ~achaí S* (in reference to girlfriends). *Beanachaí le Dia iad sin* (heard once by Seán in reference to nuns).

beann, f. Heed. (In smart-talk) **-ta ŋ la: gə br'a: Tá an lá go breá. -k'en' v'a:n ta eg' ort** S *Cén bh~ atá aige ort?* What does it [the day] care about you?

beannacht, f. Blessing. *Mo sheacht míle ~ duit S. ~ na Tríonóide lena hanam!* **898P**. **d'er' pə:rək'in' t'a:m wə:r' gər, ax ar nu' b'æ:nəx l'e r u:r't' f'e: r'ia:w, nax wíl' eŋ yər' ek'ə er' n'æn' raun'f'ə:n** **14M** *deir P.T.M. gur, ach ar ndóigh ~ ler dhúirt sé ariamh, nach bhfuil aon ghoir aici ar N.R., ... it's hard to believe all he says ...* **b'æ:nəx l'e ə r u:r't' f'ia:d ə r'ia:w** S *~ le ar dhúirt siad ariamh* (of the 'old people's' talk). **b'æ:nəxt l'e n'ɑ:nə tu' r'ia:w** S *~ le a ndearna tú ariamh*, you never did much. **o: b'æ:nəx d'e: yut' 01J** *ó ~ Dé dhuil!* God help you, you are mistaken, wrong.

beannaíocht, f. Prayers and blessings (not of Benediction (exposition of sacrament) in example noted). *Ní Aifreann a bheas ann ach ~ M.*

bearbóir, (bearrthóir 2.) m. Tail-chewing animal. (Not only *gamhain*, as in FFG20, but both young and old cattle).

béarla, m. Difficulty (in similar use to *caint*). *Fuair sí leagan inniu a bhain ~ aisti S ...* which set her back. **bə:n'h'ə f'e b'ər'l æ:s** S *bainthidh sé ~ as* (a *ghoil cheithre chéad punt*), it will be very difficult for him (a bullock) to make that (price).

Béarla, m (rarer f). English. **fin' e ro gə v'ər'lə na gə ye:l'g'ə f'ɪ i i:n't'ə** M *sin a raibh dhe Bh~ ná dhe Ghaeilge inti* (in a letter of little content).

bearna, f. Gap. **Bearna mhaoil b'ɑ:rnə wi:l'**, harelip SM.

bearr, v. Trim (thatched eaves). *Gá mbed se bearrtha M, an buntsop a bearradh S.* (Of cold) *An ghaoth bhí ag goil isteach ansin ... bhuel bearrthad sí an fhíosóig dhe do leiceann le fuacht* **21Pt**. (Of driver cutting corners) *Bhí sé ag bearradh na*

gcoirnéil **19B**.

bearradh, m. *Ag baint bearradh dhe*, worsting, outwitting. *Mór is (fhi)ú ~ a bhaint di S*, it is marvellous to beat it. *Ach aon bh~ a d'fhéad sí a bhaint di a bhaint di S*.

bearrán, m. **1**. Nuisance. (a) *Le ~ a rinne mé é sin* **892M3455** I was (only) teasing. (b) *Cuir ~ ar*, tease. **ta m'e f'ausi: suəs hæ:r k'i:n bixəf l'e d'ia kurh'ə m'e b'urən er' mə xur'fə fə:s, xuələ tu e fin', kurh'ə f'e b'urən er'ə xur'fə fə:s** S *tá mé feabhsaíthe suas thar cionn buíochas le Dia. Cuirthidh mé ~ ar mo chomharsa fós. Ar chuala tú é sin? 'Cuirthidh mé ~ ar mo chomharsa fós.'* (c) *Déan ~ (ar)*, deliberately annoy. **2**. Persevere (despite oneself). **hrod' m'e ma:x e, rin'ə m'e b'urən orəm he:n' M** *throid mé amach é, rinne mé ~ orm héin*, I persevered (through the illness).

beart, m. Unit of corn. *Punann is fi' sa m~* **894Cs**.

béartha, a. Bare (?) (in traditional run) **sna bin'i: b'e:rhə** Pt *sna boinní ~*, **bin'i: b'e:ra 11Ct boinní ~**. Cf. GAIS.

béatar, m. (Of a) stick. *~ dho mhaide aige* Mq.

beatha, f. Food. **ta də v'ə: heg' d'ia tá do bh~ ag Dia**, you are near death (i.e. your next meal [not 'life'] will be with God).

beileasáilte, (< *beileas* < bellows) a. Well-closed (of shoes; no specific closure, e.g. tongue, buckles, is meant). **brə:gə b'el'əsa:l't'ə** M *bróga ~*.

béilfhliuch, 'b'e:l'ox, (béalfhliuch) a. (In saying) *Márta gaofar ... Beáltaine ~ S*.

b(ei)lfbh, b(ei)líf, (< believe, belief). n. **1**. Belief. **ta' m bə'l'i:v' k'æ:rt æd 23Ms tá an ~ ceart a'd**. **2**. Faith. **n'i: rə f'e fa:l' e'm vl'i:f' a:n 52J** *ní raibh sé ag fáil aon bh~ ann*, 'he had no belief / faith in it'. **3**. Sense (of worth). **n'i: wit' f'e a:m v'ə'l'i:f' a:n 52J** *ní bhfuigheadh sé aon bh~ ann* (of old man's disregard for television). *Níl Bríd ag fáil ~ (b'ə'l'i:v') ar bith gur éirigh sé as an obair* M 'B. sees no sense in ...'. *Níl blíbh a bith a'msa íontú sin M*.

béiliocht, 'b'e:l'ox (< *beidh a shliocht*). adv. In ~ air, (a) (concrete object) it will suffer the consequences; (b) (dummy object) for sure, signs on. *-Tá neart oibre ann. Sé an peaca, a deir mise, nach ngothainn amach ann. -Ó! ~ air, a deir se,*

mara dté tusa, gothaidh mise ann. 21Ptq (given as example of use).

béil-leathan, 'b'e:l' L'ahən, (béal-leathan). a. Wide-mouthed, having a wide opening. *Tá buicéad / tubán ~ SM.*

beilt, f. Belt. Ag *caitheamh ~ agus gealasachai* (of redundant, superfluous action). *ka'hə b'e:l' əgəs ɡ'æl:əsəxi: n'i:l' k'iəl ə b'i l'ej S caitheamh ~ agus gealasachai, níl ciall ar bith leis.*

beir, v. Catch. *Beir ar.* (a) Catch. *ə rug f'i ort S ar rug sí ort?* 'did your finger get caught between the stone and the one below?' (b) Take hold of. *~ i bhfad suas ort héin!* M (obscene admonition). *-ta: fe fa:l' fuər Tá sé ag fáil fuar. -ə br'eh er' ə ta: (je?) ə'r'i:ft' ə ml'ianə ə br'eh er' ə wuəxt S Ag breith air atá (sé) aríst i mbliana, ag breith ar an bhfuacht,* 'the cold will be on the increase from now ...'. (c) (Used to focus on the object or instrument of a procedure or activity. Common in speaker 894Cs. Other speakers often use *tabhair le* in this function.) *Coirce ... caithe tú breith ansin air agus a líonadh i mála. ... Bheireadh muid ar ... ualach maith fraoigh agus é thóigeál le rópaí ... Bhí sí i riocht breith ar an ancár sin agus ... Bheiridís ar an lao agus chuiridís cor ina mhuineál ... agus bhí siad i riocht breith air sin agus ceathrú de íche. ... Caithe tú breith ar an taltha',* [in repair or selfcorrection, perhaps realising the incongruity of 'beir ar an talamh'] *do láí a thabhairt leat ...* 894Cs. (d) Overlap. *ta fe breh er' ə da: ɣa:ri: el'ə 60M tá sé ag breith ar an dá gharraí eile* (a field which borders two others). (e) *~ ar bhéal ar dhuine,* cut someone short. *Béartha' se ar bhéal ort, bíonn se ag breith ar bhéal orm M.*

beir amach ar, overtake. *rug f'i: max er' ə ga:pəl P rug sí amach ar an gcapall.*

beir isteach ar, come into. *a'k'tə:bər 'drox'a:m ... br'e hə'f't'a:x er' ə ŋ'i:v'r'ə M 'October', drocham, ag breith isteach ar an ngeimhreadh.*

beirt, f. Two people. (In phrases) *Me too / neither. -n'i: ma: l'um t'e'l'ə'v'ifən Ní maith liom teilbhisean. -ogəs b'ert' 57P Agus beirt, 'Neither do I'.*

béithé, f. (beithé). Fool. ... *'b'e'he: wə:r d'i:m M (rinne sé) ~ mhór díom, (made) a complete fool of me.*

beithíoch¹, m. Bovine animal, cow. (*ní bheidh*) *~ ná caora (níos mó a'm) P.*

beithíoch², (beathach). a. (Intensifier with *fuar* both (a) 'cold' and (b) 'raw') (a) *ta nə fa:ti: f'in' fuər b'ehiəx, na hól ə t'f'k'ə f'in' ta fe fuər b'ehiəx tá na fataí sin fuar ~, ná hól an t-uisce sin tá sé fuar ~. Fuar ~ (of a corpse). ta n t'æ:x f'o fuər b'ehiəx M tá an teach seo fuar ~. ba'n ə fuər b'ehiəx M bainne fuar ~ (nice and cold to drink). Note that **aimsir fhuar* ~ is not acceptable M. (b) -brudán fuar 52J *Bradán fuar. -fuər b'ehiəx gəm br'ix ə b'i M Fuar ~ gan bruith ar bith.**

beo¹, m. Life. 1. (With possessive) *agus dúirt idir a mbeo agus a marbh nach stopfaidís is nach mórchónóidís go bhfeicidís cén bád a bhí seasta.* 876JDT97.¹ (In phrase) *i mbeo a bheatha*, in his lifetime. *bə huəgn'i: ɡa: ɡuələ fe ... r'iəw, m'o: v'əhə (Smbb)04B ba huaigní dhá gcuala sé ... ariamh, i m~ a bheatha.* 2. (In phrase) *Ag cuir an bheo is an mharbh thrína chéile* (a) Discussing, talking about everyone S. (b) Thinking to oneself, meditating, S. (c) Dreaming of, or, less often, thinking about, those alive and dead M. *n'ir xodəl' m'e n'e:l' ə're:r' ax ə kir' ə v'o: s ə wə:ru: hri:nə x'e:l'ə M níor chodail mé néal aréir ach ag cuir an bheo is an mharbh thrína chéile.*

beo², a. 1. Alive. (Common description for a person of unhealthy appearance) *Shíltheá nuair a d'fheictheá ar maidin í nach mbead sí ~ tranóntha S. n'i: b'o: mə hi: na mə hæ:sə m'e S ní ~ i mo shuí ná i mo sheasamh mé, I have no comfort. n'i: v'ei m'if'ə b'o: ros kumə:n' M ní bheidh mise ~ i Ros Comáin, ... I won't like staying in R.C. Má tá mise ~ sí do charrsa choinic me inné M, I am certain ... (In maledictions) na: ra tu: b'o: n tə:m f'o ma:r'əx Pt nár raibh tú ~ an t-am seo amáireach. Fan ~, stay alive, survive. Nach mb'éigean dúinn fanacht ~ i ndiaidh mac, didn't we have to survive, continue life after (the death of) a son. 2. Left, visible. *n'i rə bləs ə b'i gə wi:n'əf' b'o: eg' ə t'i:l'ə mō:r n'i rə mō:ra:n ə b'i ji b'o: S ní raibh blas ar bith dhe Mhaínis ~ ag an taoille mór, ní raibh mórán ar bith**

¹ Cp. *a bheo, lena bheo, ina bheatha* (Baumgarten 1989: 109–12).

dhe ~. **3.** Full of. **ta fe b'or: l'e n'orvs M** *tá sé ~ le neorvs. ta n a:t' jin' b'or: l'e glin'axi: 60M* *tá an áit sin ~ le gloineachaí, ... full of broken glass. 4.* Moving. *Tá sí ~ S* (the stone, in a wall, etc.) is moving, unstable. **5.** Alive with maggots. *Feoil a bheadh a' fíniú bhead sé ' díona croimhe, bhead se ' fáil ~ M. 6. ~ ná baiste / baistí,* at all. *Níl aon rud ~ ná baiste nach bhfuil fhios acub M.*

beomharbh, 'b'o:waru: . a. Sluggish, passive. *Sé an chaoi maráthá na braeimz: chaitheá ghoil ar ancaire, 'gus do sheol a stríocadh, agus do dhrú scaoileadh siar ~ gan méchan a bith air, ar bharr an taoille, 889P.*

beophian, f. Painful, great suspense. *Go bhfuil an bh~ ort go dtioctha sé M.*

bí, (Substantive verb) Be. **(a)** In greetings *tá sé* is common (presumably as an abbreviation of a remark on the weather, such as *tá sé go breá*). *-Heileo Seán 60C -Heileo 12S -Tá se ('ta: fe) 60C. (b)* With fronted subject in *Tá an bus dearg sin, chraithead sí 'n t-anam asad M. (c)* With VN to express obligation, *fa:do' n la: v'i: u' xroxə S fadó an lá a bhí thú a chrochadh,* you should have been hung long ago. **(d)** In stative use with age. (Stative is more regularly *bí i* or copula) *Tá sé an aois sin. ' Bhfuil tú an méid sin? Ná sean-nduine a bheadh aois pinsean fadó. 01P.*

bia, m. **1.** Food. *Agus é ag iarraidh bheith maireachtáil ar, bhia na farraige 'gus ar éanachaí fiáine na farraige 11Ctn.* (*Beatha* is most often used for food in the everyday sense but examples are found of *bia*) *ə re:t'əx b'ia 25S, bhí ~ maith acub M. əm b'ia ka:t' eg'ə (Sdás)04B an ~ caite aige. (In doublet) ~ ná éadach 04B.* (Of person who starts eating when others are finished) *Ar dheire ~ a rugadh sib S. 2.* Sustenance. *Nach bhfuil ~ ansin (in 'Complan'). Tá ~ agus deoch sa gCam-pleain M. 3.* Flesh (of fish). *Tá ~ geal ar an trosc M. 4.* Edible part of grain. *Cáitheadh ... níl ~ ar bith ann 894Cs. 5.* Pith (in stem of plant). *Níl an oiread ~ inti 25M* (in type of rush, cf. LUACHAIR).

biadh, m. **1.** Act of serving, giving food. *ə b'ia:v ori:/a:n M ag ~ oraibh / ann. 2.* Mutual sustenance, supporting. *Gá dtiúr-thainse svuít duitse is go dtiúrthása píosa dhe rud eicín domsa, bheadh muid*

a' ~ a chéile M. Bhí me héin is Peigí 'se ' chaoi rabh muid a' ~ [ar] a chéile M, giving money when the other was in need.

biadhú, b'ia: , m. Sustenance, profit. *Gá ndíonhá rud nach mbeadh mórán ~ ann duit ní bheadh mórán maitheasa ann duit S.*

bídeach, a. Tiny. *N'i: ro a:n b'i:d'əx [ax ?] gə ro fe o:lt am nor' ə ... P ní raibh ann ~ [ach ?] go raibh sé ólta a'm nuair a ... , I had just barely finished drinking it when*

bídeacháin, a. (Diminutive of *bídeach*) Minuscule. *Fataí beaga bídeacháin M.*

billéad, n. (From context the meaning is taken as) blame, responsibility. *Mar gheall gho b'iad héin a bhí ag díonamh na cúnrála, 's air héin a leag sé an ~ an dtigeann tú gho mbadh é héin an gadaí 894C.*

billeog, f. Leaf, page. ~ *boird,* leaf or top of table SM. (Fig) *Tá dhá thaobh ar achuile bh~ S. Níl tusa ' léabh ach taobh amháin dhen bh~. Léigh an dá thaobh dhen bh~ S. Is iomú ~ i do leabhar,* you are very active, your mind is very active S.

bind, (< bend) f. and m. As in FFG20, LFRM. Gunwale (cp. Plimsoll line). *v'i: ji: wɪʃk'əxt strækə gə b'in'ɔ, ta bə:d um'rə rə'yaun' l'e hɪ xur' gə b'in'ɔ, ta m bə:d gə b'in'ɔ Sq bhí sí i bhfoisceacht stráca go ~. Tá bád iomradh ro-dhomhain le haghaidh (i) a chuir go ~. Tá an bád go ~.*

binn, f. **1.** Gable, chimney wall. *Níor fhan ach na trí bh~, ~ a' tsimléir is an dá bh~ eile M. An balla tao' amuigh agus beanna trasna ARN6591, the external wall and the walls across the house. 2.* *Eidir dhá bh~ an doiris,* on the threshold. *Tháinig se 'steach sa teach, eidir dhá bh~ a' doiris S. Ná bí ' do sheasamh eidir dhá bh~ a' doiris S. 3.* Corner (extended use). *Tabhair isteach a' chreathnach, tabhair cheire bh~ ar a' rud agus leag isteach e M, ... bring the four corners together (of sheet) 4.* Grazing rights (noted in genitive in) *Ag socrú binne leat 894Cs.*

binse, m. **1.** (Work)bench. **2.** Portion of land. *Tá ~ deas talthúna aige S. (Of turf) nach mbaineann fód ná binse !(894C)-894C9. 3.* (In phrase) *bóthar ná ~. Deabhal bóthar ná ~ a bhí thart anseo fadó S,* there was absolutely no road around here long ago.

bióg, n. Shout, M.

biógarnach, n. ~ *cainte* M, a type of slow speech.

bionda, n. (In phrases) Utmost. *Chuir sé 'na m~ iad, an triúr acub lena bpabhar, an cochall, a thabhairt aníos as an abhainn.* 894Cs. *Nach bhfuil mé thar mo bhionda* S, ... more than my utmost.

bior, m. Point. *Súile ar bior, (a) stare, eyes on sticks. Tá na fataí ro-fhada uait is dhá gcuirtheá do shúile ar ~ badh é an cás céanna dhuít é* S. (b) Watch excitedly. *Bhí a shúile ar ~ a' faire air* S.

bioraigh, v. 1. Smarten, fix. (a) *Sheas an seanfhear suas bh~ sé é héin is chuir sé céad míle fáilte roimh mhac rí in Éirinn* 11Ct. (b) (Vadj) Enthusiastic, keen. *ta na l'æðs jin' u'hæ:sæx æ xumæ b'i, b'orihæ gobær' M tá na leaids sin uafásach ar chuma ar bith, bioraíthe ag obair, ... great workers. v'i: η xud' el'æ b'orihæ, b'orih er' fœ:sæ P bhí an chuid eile bioraíthe, bioraíthe ar phósadh. v'i' je b'iri: bhí sé bioraíthe (le theacht), he strongly intended (to come). 2. Put (small) stones on the top of a (single dry) stone wall (to heighten and straighten it). *Tá tú ' biorú suas bail ó Dhia ort* 10C 'you have heightened up your walls'. *Féach an clai sin thiar, chomh bioraí is tá se* S.*

bís, f. Fervour. *ta b'i:f farti: n'ij er' M tá ~ fataí anois air, he is impatient to sow potatoes. Tá ~ oibre air* S, he is working hurriedly. ~ *chainte* S, talking rapidly. *Bain í sin shíltheá go bhfuil ~ ortha* S (said of a briar that was growing strongly). ~ *fáis* S.

biseach, f. 1. Improvement in health. (a) *Tá ~ mhór díont' aige* S, he has improved greatly. *M'anam go dtug se ~ dhom* S. *gæ dugæ d'ia s æ waid'æn b'ijæx yit' æ x'an' 16B go dtuga Dia is An Mhaighdean ~ dhuít, a Sheáin. Nár fhaighe tú ~ ná deá-bhás! S (i.e. remain ill, without relief in death). ~ an Domhnaigh, improvement in health on Sunday. b'ijæx æ do:næ n'i wulhæ fjæd æ'r'iaw b'ijæx æ do:næ S ~ an Domhnaigh, ní mholthaidh siad ariamh ~ an Domhnaigh. Tá ~ a' bháis ann muis S. (b) (Of things) *Tá ~ teagthaí orub* (potatoes). *Tá ~ ar an aimsir* S. 2. Growth (of child). *nax wil' mo:ra:n b'ijæx fi: M nach bhfuil mórán ~ faoi.* 3. *Le cois na biseach*, sufficient amount, enough. *Níl**

mórán ann le cois na ~, níl a'd ach a' deól is deabhal mórán le cois na ~ e. Níl tada le cois na ~ aige. Ní tada le cois na ~ e an riar. Níl tada le cois na ~ a'm ach tá riar mo fhreastail a'm S. Just within one's capacity (in phrases such as) *Ní bheadh tada le cois na ~ a'm e iúmpar* S, I could not carry anything heavier. *Gá mbeadh tada le cois na ~ a'm a' mála seo thabhairt isteach* S, I could not bring in this bag.

bith, (In adjectival phrase) *ar bith*. 1. Any, no proper. *Duine ' bi' tá i dteach an ósta níl siad in áit a' bi' S*, anyone in the public house is nowhere / is in no proper place, cf. DEOCH. *N'i' din' æ b'ih e M ní duine ar bith é*, he is no (proper) type of person. 2. (Close to adverbial usage), at all. *N'i:sæ tu ru:n'æ gæ xæ:kæ b'i M An íosaídh tú ruainne dhe cháca ar bith?* will you eat a piece of bread at all? *n'i rauæs æm gæ ræ fe: uv æ b'i f'i M ní raibh fhios a'm go raibh sé ubh ar bith istigh.*

bithiúnach, m. Scoundrel. (Commented on and exemplified by S) *Ní drochfhocal é: 'Suigh síos a bh~; ~ bradach'; ealaín, spiochadh.*

bitse, f. (a) Bitch (as derogative term). *o' jia nax i: m v'ijæ ta br'e:gæx P ó a Dhia nach í an bh~ atá bréagach. An bhitse dhearg. b'ijæ vradæx e S ~ bhradach é (of a man). (b) ~ dhe, bitch of a. his sæ ri:n' wœ:r' xæ huægn'æx l'e b'ijæ ga:t' æ b'i 12J thíos sa Rinn Mhóir, chomh huaigheach le ~ dh'áit ar bith. (With definite noun). ~ *gæ X | ... v'ix je ... 64M ~ dhe X, ... bhíodh sé ... , damned X ... he used to ... ~ gæ b'æ:n X ... 64M ~ dhe bean X. (c) (Followed by noun genitive) gæ wa:r b'ijæ bæ:f'i: P dhe bharr ~ báistí. pl'e: l'e b'ijæ f'ær' æs l'e mu:n' P ag plé le ~ féir is le móin.**

bitseachúil, a. Bitchy, nasty. *Bhíodar sin crua, barainneach, ~ S.*

bitseáil, v. 1. Bitch. 2. Mess, idle about. *g' im'æxt ri:mp'æ g' im'æxt æ b'ijæ:l' S ag imeacht roimpi is ag imeacht ag ~. Níl sé ach ag ~ thart* 36S.

biúite f. *b'u:te* (< beauty). 1. Fine woman. 2. Irrascible, wilful woman.

bláfar, a. Pleasant. *'a'm'vlæ:fær M an-bh~. Falsely pleasant. Tá sé ~ ach gan maith ar bith ann, suáilceas bréagach.*

blaicín, m. Primitive type of warping frame

made of four blocks. *Ní raibh, aon ts-, aon seol* [apparent slip for *crann deilbh*], *san am sin ann. Ní raibh ann ach, ~. Agus sé an sórt rud iad na ~, rud a raibh, a bhí díonta le adhmaid, agus iad, chuirtheá, ceann acub thuas ansin, agus ceann acub anseo, agus ceann acub ansin, agus ceann acub anseo. Cheithre cinn dhe bh~. Agus, thosáthá ag deilbh ansin. ... Badh é an rud is mú a bhí an, ~ seo i riocht a thabhairt leis, mar déarthá, bárdars u-, deich slata fichead. ... ach bhí an crann ag teacht amach níos haindeáilte nuair a tháinig sé amach, ní raibh moill a bith ann, ach bhí an-jab insa m~. 894Cs. Cf. CNIS.*

blaidhndeáil, v. Blind. (Note the meanings in) *blaidhnd ... ní blaidhndeálat sé ... S*, blind (noun) ... it wouldn't darken, function as a blind, *tá an scríbhneoireacht ionann's a bheith ~te orthú 03C*, ... has become illegible.

blaidhriúch, (bladhrach). f. Act of roaring. *Bhí sé a' blaach [blao in original transcription] 's a' béiceach is a' ~ S*.

bláiféisc, n. Boastful talk, M, also *bláibhéisc* FFG.

blao, f. (In certain collocations not generally interchangeable with *glao*, e.g.) **bli:** *nə gól'əx S ~ na gcoileach, ya: vli: d'əg sən i:hə, jəhə: 'drox'f'k'e:lə S dhá bh~ déag san oíche, gheothá droch-scéala*.

blaoisc, n. 1. Bump. *'Uise go deimhin tá ~ amach air sin S*. 2. Vomit. *Chaith me amach ~ S, Chaith mé amach dhá bh~ S*. 3. Surf. *Ta ~ farraig' ann S*.

blaoisceáil, f. 1. Act of vomiting. *Bhí me' ~ S*. 2. Breaching. *Bhí an fharraige' ~ isteach orainn S*.

blao(i)sc, f. 1. Shell. 2. Skull. *Bristhe mé do bhlaois SM. xroxəd fe n vli:fk' d'i:t ə balhə v'i: er' M chrochthadh sé an bh~ díot an baladh a bhí air. xroxəd fe bli:fk' də x'i:n' d'i:t M chrochthadh sé ~ do chinn díot (of loud noise)*.

blaoscán, m. 1. Broken thing. *Rud a' bi' bhristheá déarthá 'rinne me ~ di' M*. 2. Light and fragile thing. *Níl ann ach ~ S (of a car with tinny body)*.

blaoscánta, a. Light, uncompact, bulky. *Múin bh~, seagal ~ S. Bhí an cáca sin chomh ~ is gur ith me an oiread di M*.

blas, m. 1. Taste. 2. Anything. *gən ə yöl' em vlaš əmu: i:nt'ə M gan a ghoil aon bh~ amú inti*. (In negative with adverbial

meaning) at all. *N'ir xuələ m'e bla:f d'i S níor chuala mé ~ de, I didn't hear it (the telephone) at all. N'i: wuər f'i: em vlaš gən' l'et'ər' M ní bhfuair mé aon bh~ dhen leitir. Cf. DEABHAL blas*.

blasta, a. Sharp. *Speailín bh~ a bhí inti S*.

bláth, n. State. *Cén sórt ~ atá air? S*.

bleadar, m. Bladder. *~ an aeir (of rain). N'i: rodər f'i: sə ma:l'ə nor' ə diskəl' bl'æ:dər ən e:r' l'e bə:f'əx S ní raibheadar istigh sa mbaile nuair a d'oscail ~ an aeir le báisteach, ... a downpour*.

bleaicin, (< blacking). m. (Shoe) polish. *~ buí, bosca ~ dubh SM*. (Now generally replaced by 'polish'.)

bleaic leaids, (< black lads). pl. House beetles. *Bhí deabhail eile ann a dtugaidís na ~ ~ orub. I mboscaí, as faran [foreign], tháinig siad sin S*.

bleaic puiding, m. (Black or white pork) pudding (conservative use). *~ ~ dubh / bán*.

bleaist, **bl'æst**, (< blast). n. 1. Storm (and high tide). *v'i: fe nə vl'æ:ft 37M bhí sé ina bh~. Dhá dtiocthadh oíche ~ S*. 2. Strong blow. *Bhuail an bhó ~ dhe chic, Bhuail se ~ dhe dhorma air, ~ ó chapall, bhuail sí ~ orm SM*. 3. Great amount. *~ móna, ~ breá fataí*. 4. (In phrase) **Bleaist a feidhear**, storm, loud noise, commotion, fight. *v'i: fe nə vl'æ:ft ə f'air gi:h ə'n M bhí sé ina bh~ a feidhear gaoithe ann. ~ a feidhear gə vri:m' M ... dhe bhroim*.

bleaisteáil, v. 1. Blast. *~ bhréag M. ~ eascaíní M. ~ bhramannaí M*. 2. Fight, strike, kick. *Ag ~ ciceannaí M. b'i:n' f'iəd ə bl'æst'ə:l əs b'i:n' f'iəd ə trod' l'um 43M bíonn siad ag ~ is bíonn siad ag troid liom. xín'ək' m'e ~ fu:h e P choinic mé ag ~ fúithi é. (Of cow) bh~ sí an t-am sin mé S*. 3. Put with vigour. *v'i: stæ:mp a:msə is d'etə: rə: gər vl'æ:ft'ə:l m'ifə stæ:mp er' M bhí stampa a' msa is d'fhéadthá a rá gur bh~ mise stampa air*.

bleánach, **bl'ənhəx**, m. Large quantity (of liquid) (i.e. FGB 2., not 1.). *D'ól se ~ maith dhi, ~ breá tae. D'ól a' lao ~ maith bainne*.

bléas, **bléaz**, n. 1. Blaze. *N'i: wi:hə: em' vl'e:z er' 01J ní bhfuightheá aon bhléaz air*. 2. Strong fire. *ə kur f'is bl'e:s gə hin'ə S ag cur síos bléas dhe thine*.

bléasáil, v. 1. Fire. *ə bl'e:səl' f'is t'in'ə is*

gən a' ɣruh a'd je S *ag ~ síos tine is gan aon ghnotha a'd dhe*. **2.** Blaze up. **ta:** **ŋ' tɪn'ə bl'e:sa:l'ə gə br'ɑ: ə'n'ɪf** M *tá an tine ~te go breá anois*.

bleibéaracht, f. **1.** Indistinct speech, mutter. **bl'eb'e:rəxt xə'nt'ə** Mq ~ *chainte*. **2.** Fiddle at. **na b'í ~ l'ɛf** (ax **ka:s e**) *ná bí ag ~ leis ach cas é*. (Probably also **bl'ib'e:rəxt** Mperm *blibéaracht*.)

bleid, f. Mouth. *Dúin do bh~* S. Address. *Bhuail me ~ chaint' air* M.

bleideáil, f. Act of talking, chatting, chatter. *Bhí se' ~ leis, a' ~ chainte*, SM.

bles, (< bless). n. Blessing (heard in) **na ra bl'es er' 59B** *Nár raibh ~ air!*

bliain, f. **1.** Year. **gə dʊgə d'íə bl'ian' nu:** **wa:** **ɣit'** (Mary Conroy, Camas) *Go dtuga Dia ~ nua mhaith dhuit*. (In maledictions) **na rə tu ɣa: vl'ian' o' noxt** !37M *nár raibh tú dhá bh~ ó anocht*. **na ro tu bl'ian' ɟar o:** **ŋ'uv** M *nár raibh tú ~ ghearr ó inniu! ~ bhris*, leap year S. ~ *bhris í seo* M (only understood as ~ *áirthid* by M). **2.** (As intensifier) *Tá sí sin ~ ro-mhór* M ... far too big (of garment).

bliothach, **bl'ohəx**, (bleitheach FGB 1). n. Huge, fat person or thing.

bliothachán¹, m. **1.** Large thing. **rud mo:r ən bl'ohəxə:n** M *rud mór an ~*. *Deabhailta 'n ~ dhe choca é sin* S. **2.** Large quantity. *D'ól se ~ S. Tá ~ leagthaí isteach anis aige* S he has eaten a lot.

bliothachán², = *bruithleachán* in **tart bl'oxə:n** M *tart ~*, dry murrain.

bliúrach¹, **bl'urhəx**, m. Large thing or noise. *Bhí ~ cainte ann, ~ ceoil* M.

bliúrach², a. Glaring. **ɣa: hu:l' xə bl'urhəx ən** M *dhá shúil chomh ~ ann*.

bloc, m. Block. **xur ʃi: nə blík's orhəb** 37M *chuir sí na bloics orthub*, she stopped them.

bluf, m. Strong wind, gust. **bluf ɟi:hə, blufəni** M ~ *gaoithe, ~annaí*.

blúscam, m. Indistinct speech. **rin'ə je so:rt blus:kəm b'og ka:nt'ə** St *rinne sé ~ beag cainte* (heard from S only).

bó, f. Cow. ... **tí: hīər gə hu:n nə bə:** 18Pc (*bhí mé*) *taobh thiar dhe thóin na bó* (*ó bhí mé i mo leaid*), '... driving, working with cattle'. **gə d'iv'ən' tɑ:s eg'ə ʃin' k'en ti:w gən wə: wil' ə dr'ibəl** M *go deimhin tá fhios aige sin cén taobh dhen bhó a bhfuil a drioball*, 'he (child) knows

how to work with cattle'; also *Níl fhios aige cén taobh ...* 'he doesn't know ...'. *Ó cailleadh an bhó bhán*, since time immemorial. (In proverb) *Is beag is fiú ~ dhóirteas a cuid bainne héin* 19B.

bocailéaró, m. **bokə'l'e:ro:**. Buck, guy. *Chuaigh an ~ seo 'steach ann* P. ~ *dh'fhear* SM.

boc¹, m. Fellow, chap (sometimes resembling an indefinite pronoun). ... *cut faighte ... buic mhóra ... ceann dhe na leaids mhóra* 18J7371 a cat was obtained ... big ones ... one of the big fellows (*buic* and *leaids* referring to cats).

boc², m. Blow. **wuəl' ʃe bok er' ə ŋ'i:n'** (Smids)04B *bhuail sé ~ ar an nginn*.

bocarnach, n. Murkiness. *Tháinic sé dorchá, ... sórt smúit u-, ~ a bhí ann dhe, lá. Phléasc an ghaoth ó thuaidh*. 892Mg.

bocht, a. **1.** Poor. **v'i' ʃiəd xə boxt l'ɛf ə ʃuk'/ʃn'æ:xtə** S *bhí siad chomh ~ leis an sioc / sneachta. mɑ:s boxt nu: noxt ə v'ed ʃe* (Smids)04B *más ~ nó nocht a bheadh sé*, no matter how impoverished ... **2.** Bad. **əs boxt l'e rɑ: e d'aul dɪn'ə v'i: ən** 12J *is ~ le rá é deabhal duine a bhí ann*, it is sad to have to say that there was no one there. **s boxt ə xi: e** 20MI *is ~ an chaoi é. əs boxt ə dɔ:s e fruʃən' M is ~ an deós é froisin. Mo dhuine ~ M. 3.* Sore. *rud bocht ar a chois* 894C9.

bochtán, m. Pauper. **rin'ə je boxtə:n' d'i** P *rinne sé ~ de*. (Often with *bocht*) *Níl tada dhon bh~ bocht* S.

Boc Jóns, (By-name) Boyo. *Séard a bhí ann Boc Jóns* S.

bocsí, bok-ʃi: S, perhaps also **bogʃi:**; also **bocstí, bok-ʃti:** 15M according to 56Pe; (< buckshee) a. **1.** Easy, without difficulty. *Airgead ~, easy money. Níl sí sin a' caitheamh airgead ~ thart sa chuile áit* S. Easy. *Nuair a bheas a' saol gá ligean tharam ~ a'm* S. **2.** As noun in **bokʃi: ka:n'ɪ'ě** ~ *cainte* SID.46 Vocab s.v. *caint*, (glossed) *caint gan mhaith* useless talk. (This nominal use was unknown to two informants I queried.)

bod, m. Penis. *Ta ~ fuail a'm* 52J, I must urinate. (Rude interjection) *Bod!* (Rude by-name used especially in vocative) *a bhoid!*

bodarán, m. Booby. *An ~ mór sin tá sé' cur suas meáchain* M (heard perhaps from some other speaker).

bodhbodach, (bod + bodach), m. **bodwod-æxi**: (Ascn)19S *bodhbodachai*.

bodhar, a. 1. Dull (of sense; in context of having little English) *níl aon scoil a'm ar aon bhealach ach, choinic mé foclaí mar (sin), ní chluinthin go deo sa mbaile iad, nuair a chua mé go Sasana bhí mé chomh ~ le* — (phrase left unfinished) 21Pt. 2. Hollow. *Bí a' tóraíocht b'fhéidir go bhfuightheá ceann in áit bh~ eicín teacht i do chloigeann* S (of trying to recall a song).

bodhraíocht, f. Deafness, S.

bodhrán, m. Dull, stupid person or animal. *Ach sé 'n ~ dhe tharbh is crúnta gá bhfaca me 'riamh* P.

bodhránta, a. Dull, stupid. *Duine ~, sórt pleib dhe dhuine* M.

bodhrú, m. Deafening. (In malediction) ~ *cluas ort!* S.

bog, v. 1. Soften. 2. Become mild. **ta: fe bogə ma:x** S *tá sé ag bogadh amach*, it (weather) is getting milder. 3. Become slightly agitated. **ta n a:rəg ə boki: tá an fharraige ~thaí. wog ə fa:rəg** [sic] **orəm** S *bh~ an farraige orm*. 4. Become mellow, drunk. *Bhí sé ~thaí go maith* S.

bogach, m. 1. Soft land. *Tá go leor ~ sa bportach sin* M. 2. Mild, damp weather. *Tá an aimsir an-nádúr, ~ Aibreáin* S. *Tá ~ báistí ann, M'anam muipe nuair atá gaoithe 'neas ann is ~ mar sin go bhfuil rudaí a' fás* S.

bogachan, n. Softening, movement. **ta bogəxən fa:rəg' er' S** *tá ~ farraige air*.

bogachán, m. Softening (in weather). **ta: ~ ba:ʃt'i: a:n, ta fe ~, ta ~ drə:sə:l' a:n** SM *tá ~ báistí ann, tá sé ag ~, tá ~ drasáil ann*.

bogadh, m. Softening. (In phrase) *ag ~* also *ar ~* P, M, steeping. ~ *shíne* generosity, goodness. **bogə hi:n'ə** M also (f) **bog'ə hi:n'ə** SM *boige shíne*.

bogarlach, a. Soft, boggy. **ən a:t' ʃin' 'a:m'wogərləx** M *an áit sin an-bh~*.

boghailéar, m. Large hefty person. **baul'e:r f'ir' 23C ~fir**.

boghalspait, n. Bowsprit. (Fig) **baulspə:t gə hru:n** SM ~ *dhe shrón*, long nose.

boicín, m. (Diminutive of *boc*) Small buck. **biki:n'i: xə:rənə** *Boicíní Charna*, nickname given to Carna people S.

boighdeán¹, (boighreán). m. 1. Mix. **d'i:nhə m'e baid'a:n d'e** M *déantheidh*

mé ~ de 'I will mix up the ingredients (first)'. 2.(a) Mess. *Ina bh~* SM. (b) Sodden mess S.

boighdeán², (boighreán). m. Anal sphincter. (Also) **baiða:n də hu:nəx** M ~ *do thónach* (explained as) **timb'əl də hu:nəx** *timbil do thónach. Do bh~ amach*, anus, rectum, guts out. **ə maiða:n ə'ma:x** M *a m~ amach* (of cooking limpets). *Ag cuir do bh~ amach* (literally 'prolapse of rectum') 'rupturing oneself, over-exerting oneself'. **kir'hə tu ma:x də waiða:n f'if ə glo ʃin'** M *cuirtheadh tú amach do bh~ leis an gcleach sin*.

boilgcheangal, m. Disease in cattle. ~ *ar bheithí* M, probably the same as BUALADH TEANGAN SM. Cp. BOILGTHEANGAN.

boilgeog, f. Air-bladder (on seaweed). Also BOLBÁN, BOLGÁN.

boilgeogach, a. Having air-bladders (of seaweed). *Feamainn bh~*. Cp. *feamainn bhoilgíneach* Clad245, S. Mac an Iomaire (2000: 165 spiral wrack 'Fucus spiralis', bladder wrack 'Fucus vesiculosus' 24). Cf. BOILGEOG, BOILGREACH, BOLGÁN, BOLGÁNACH, BOLGÓG.

boilgleanna, **bol'əgl' æ'nə** M, n. Amniotic fluid of cow.

boilgreach, a. and f. Having air-bladders. Bladder-wrack. *Sin í an bh~ ... feamainn bh~*. 27Mdq.

boilgtheangan, n. Disease in cattle also known as BUALADH TEANGAN 894C8.

boiscín, m. (Diminutive of *bosca*) Small box. Cf. DEABHAL.

bolbán, m. 1. Air-bladder. *Níl aon bh~ ná boilgeogaí ortha, feamainn bolbáin* S. Also BOILGEOG. 2. (Perhaps types of fish, speaker unsure.) ~ *gréine* S, ~ *béice* S, cp. *bolmán* FGB.

bolbóg, f. Bubble. Also (more commonly) *bolgóg*. **boləbo:gi: iʃk'ə S** ~*aí uisce*.

bolg, m. 1. Stomach. -*Ce ndeacha 'n sicín? -Muide ... tá se thiar i m~ na gcuir* M. *Ó bh~ na bó, new-born. tr'i: x'e:d o woləg nə bo:* M *trí chéad ó bh~ na bó* (price of a new-born calf). Cf. SOP 1.(a), TÓIN 14. *Tá a bh~ thiar ar a dhroim aige* S (from hunger). *Tá sé goil síos i mo bh~* S, he is 'sucking up' to me, toadying. 2. Bellyful. **fuər fe boləg br'e:gə wai** M *fuair sé ~ bréaga uaidh*. 3. Appetite. **nax d'urhə: boləg do:, n'i: hju:rən' boləg do:** S *nach dtiúrthá ~ dó, ní thiúrthá ~ dó* (only in negative according to S).

bolgán, m. (In phrase) *feamainn bholgáin*, any seaweed that has air-bladders, e.g. knotted wrack 'Ascophyllum nodosum', bladder wrack 'Fucus vesiculosus' and black seaweed S. Black seaweed is probably channelled wrack 'Pelvetia canaliculata' (*caisíneach* S. Mac an Iomaire 2000: 160). This has no bladders as such but swollen tips to the fronds which resemble bladders and is classed with the other wracks. Its colour is dark greenish brown to almost black. When cut or washed ashore it becomes quite black.

bolgánach, a. Having air-bladders. *Feamainn bh~* S, bladder wrack 'Fucus vesiculosus', etc.

bológ, f. **1.** Bubble. **2.** Air-bladder, 27Mdq.

bológ, **bolo:g**, f. Bubble. *Bológaí uisce san aer* S. *Bológaí ar an uisce* M.

bolscaire, m. **1.** Large fat person. ~ *mór a bhí ann*, ~ *dhe dhuin' e* S. **2.** A dull stupid person S.

bolstaic, **baulstæk'** (< bull-stag). m. **1.** Fat, ill-favoured person. (Explained as) *duine ramhar, gan túin ar bith air, mór gránna gan slacht. Nach íontach a' ~ í Máire!* **2.** (Speaker 14M recalls hearing a man who was being teased saying) *Gotha' tú síos aige sin is déartha tú leis nach ~ ar bith mise ach fear a bhfuil inín bhreá aige agus dhá shúil ghlas inti.*

bonn, m. **1.** Base. **2.** Information of origin. *Ach cuireadh cúntas go dtí an sagart cén sloinne a bhí air, go dtóraitíodh an t-arm é, go dtéadh an t-arm ina dhiaidh go gcuirfí le ~ é.* 881J, ... that his origins might be known. ~ *a chuir air* 21Jq, inquire as to his ancestors or predecessors. Also *ag iarraidh ~ a fháil* 21Jq, knowledge of relations, etc.

bonnbhualadh, m. Blister on sole from knock or bruise. *'S iomú búnála bhíodh orainn* M. (Nicholas Williams suggests this probably refers in some instances to a verruca or plantar wart. Personal communication.)

bord, m. **1.** Fill (of container, level contents) to rim (and not over). *Dheamhan ar mhiste liomsa mara mbeadh aige ach ~ ortha* P, I would not mind if he only had it filled to the rim (of trailer with peat, i.e. without *maológ*). *Tabhair isteach ~ an bhuicéid dhe mhóin 'ugam* M. **2.** Tack (nautical, fig) *Bhí se a'd ar aon bh~*

amháin, you had it in one go, you did it in one day's work S. *Beidh traictar a' goil isteach sa ngarraí sin is bhead se go maith gá mbeadh se a'inn ar aon bhord amháin* S, ... finish it (hay) in one day.

borradh, m. VN. Swelling. *Agus bhíodar seo ag ~ i gcónaí.* 35E7407, and their anger was continuously increasing.

bos, f. **1.** Palm. *go:ɫ' gə wosi: er' ə tu:n'* P *ag gabháilt dhe bhosáí ar a tóin* (of woman striking her buttocks in comic gesture of disregard). *mar ə wuəl' hɑ: də ɣɑ: wos fi: x'e:ɫ' ə hug' fə gə nə hi:w e* P *mar a bhuailtheá do dhá bh~ faoi chéile thug sé dhe na haobha é*, 'quickly he took flight'. *Gan inti ach lán do bhoise* S (of a small person or thing). **2.** *bosə ən tlu:* M ~ *a an tlu*, the lower broader part of tongs which grips. *An bh~ a ligean ar chaon duine acu* S, to smack them both.

bosca, m. **1.** Box. **2.** Tin, can, carton. *Ghearr sí a méir ag oscailt ~ tin* M. *Bhí buiscín beag cócó ag bruith uibheachaí* S. *Bainne ~ 'bainne bó tin'* S, long-life milk in tins. *Faigh trí bh~ bainne* M. **3.** Other containers. *Tá ~ thimpeall ar a' síobh* S. **4.** The iron centre in a wheel that goes around the axle, inner hub. *Chua' sé go ~ ann* (often said of a cart sunken in soft ground); (fig) deep in the ground. *Chuir se go ~ ann e, Cuir go ~ e* S. **5.** *ŋ'i:ɫ' əm busk orhə 52Cr níl an ~ uirthi* (mown grass container of lawnmower). **6.** Box-shaped container carried by the back coupling of a tractor, transport box. *Bhí gaineamh gorm sa m~ aige* M. ~ *na faoistin / faoistín* SM. **7.** Float of cart or any vehicle. ~ *deireadh, tosaigh, boscaí na dtaobhannaí*, back, front, side float(s) S. 'Creel' of cart or other vehicle. *Nuair atá na cheire bhoiscín thuas tá se ' díonamh aon bh~ 'mháin* S. ~ *'n cháirr*, ~ *an traictar*, ~ *gaineamh*, ~ *múna* S. ~ *is cruib* S, the ~ being shallow, the *cruib* is attached to it and deeper. **8.** (Fig) place, state. *Níl tú sa m~ ceart ach níl neart a' msa ort* S. *Is mór a' truaí a' ~ bhfuil tú ann* S.

bosóg, f. Slap. *Tiúrtha mé ~ mhaith dhuit* M.

bóthar, m. **1.** Road. *buəl' bə:hər ə'n'ɪf əs ban' torən əs* M *buail ~ anois is bain torann as*, 'off with you'. ~ *mór*, main road. *tɪ:w ə wə:hər' wɔ:r* S *taobh an bhóthair mhór*. **2.** A full road of, road full

of. *Chuaigh muintir Mháirtín Chúláin siar is ~ beithíoch acub* M. **3.** Roadworks. *v'ix bor'hi: ... g obər' 16St bhíodh bóithrí ... ag obair*, there used to be roadworks, road building.

bóthróireacht, f. Travelling the roads. *Bhídis fadó 'g imeacht a' rainteáil is a' ~ SM* (of young people).

brách, adv. Ever. (As intensifier) *Ní choimeodh a' saol ~ cuide dhe na daoine ag imeacht* S. *Go lá na brácha* S. *Go lá 'n bhrácha* S.

braets, **bre:ff** (bréitse) m. **1.** Fallen, untidy gap in, or section of wall. *~ dhe chlaí, Bhí ~ dhe chlaí leagthaí* M. *Níl fhios acú le bearna a oscailt, ach ~ P.* **2.** Amount of vomit. *Chuir sé ~ mór amach* M. **3.** Cloud-burst (of rain). *Sen chaoi' 'ndíonann na clabhaí bána sin ~ S.* *Nuair a thiochadh an ~ín ansin bhí se chomh du' le cól teár* S.

braetseáil, v. **1.** Breach (a gap in a wall). *Aníos leob, na bulláin, bhraetseáladar anoir ansin, tá cláí leagthaí ann* S. **2.** Vomit. *Bh-~ mé amach é* SM. **3.** Belch. *Bhainidís gail as a' bpuíopa is d'aireá a' ~ ansin iad* S.

brágail, f. Braying. Also *grágail* S. *~ 's a' grágail abraíonn siad chaon cheann acú* S. (Not accepted by Mq: *Ní: je:rhəx mid brə:gi:l' Mq ní dhéarthadh muid 's'.*)

braic, m. Harm, 'bit'. *Níl ~ air, níl blas air, Níl ~ ariamh orm* S.

bráid, n. Torso, upper torso. *Seáilín a chur ar / faoi do bh-~.*

bráillín, f. Sheet. *Leithead ~ dhe gharraí* S (of a tiny field or (as in local English) tiny 'garden'). *Nár theighe ~ a bháis go himleacán air!* **19B.**

bráinneach, n. Barn, etc., FFG. (Word recognised but sense not remembered by SM.)

brainse, m. **1.** Knowledge. *Brainsí móra ceirde, brainsí móra nuaíochta* SM. **2.** Field of knowledge, activity, type. *Is dóch ... go bhfuil an ceol sa chuile thír sa domhan, nach bhfuil aon bh-~ chomh breá leis* ARN5686, *cleamhnasachaí ... go mbadh in ~ seafóid agus díth céille* ARN-5751.

braith, v. Intend, want. *Bhraith sé é thóig-eáil* **01J**, he wanted strongly to take it.

bramaire, m. Farter, M.

bramannaí, f. Breaking wind, farting. (Singular noun but some plural features.

Plural of *broim* is also *bramannaí*.) *An airíonn tú an bh-~ atá air?* M. (As VN) *v'it' je bra:məni: o: bra:məni: d'ærəgə* P *bhíodh sé ag ~, ó! ~ dearga*. (Qualified) *ax ə bra:məni:, bra:məni: æ:səl' M ach ag ~, ~ asail*.

bramans, m. (Probably more of a nickname than BRAMAIRE. Plural, in query: *bra:mənsəxi:*, an unused form Mq). Farter. 'Bramans' *duine a bhíonnas a' bramannaí, focal Béarla é* S. *Deabhal ainm thugaidís ormsa fadó ach 'Bramans', 'Janai Bramans' S.*

braon, m. **1.** Alcohol. *b'in' je d'inə bri:nəxi: o:l' 11J bíonn sé ag déanamh ~achaí óil. D'ólad se braonachaí móra* M. *An ~ crua*, spirits, also *an braoinín crua*. **2.** (In prases) spirited (by nature). *Tá ~ ann* S. *Tá an ~ ann* SM. **3.** Plural used as VN with *báisteach*. *ta je bri:nəxi: bə:ft'əx M tá sé ag ~achaí báisteach*. (Mq would not say 'Tá sé ag braonachaí' in contrast with FFG20 1.).

brath, f. Urge, intention. *ta bræ: wə:r a'm gən ə ɣol' a:n xər ə b'i S tá ~ mhór a'm gan a ghoil ann ar chor ar bith*.

bráth, (In phrase) *gə la: vrə: !(Adr)898P go lá bhráth*, (for)ever.

brá thír, **brə: hiri'** generally, sometimes **bra hiri'** S. m/f. Washed up debris (often on high water line). *~ locha* (of rushes, etc., washed up on lake shore). *Bhí brá thír pleainceannaí insna duirlinneachaí. 892M* (large amount of washed up planks).

breac¹, a. Speckled with disease. *ta m fa:tə ʃin' br'æk:k, f'ukəd'i:ʃ nə fa:ti: br'æk:kə fado: s xur'əd'i:ʃ æ:stəb he:n' iəd is ju:n ə lowəd'i:ʃ M tá an fata sin ~, phiocaidís na fataí breaca fadó is chuiridís astub héin iad is dheamhan a lobhaidís*.

breac², m. **1.** Fish. *sumu: bə:s br'æk:k ə v'i: er' P is iomú bás ~ a bhí air* (of a good fisherman). (Of quick, painless death of person or animal) *Ní raibh pian ná tinneas air ansin, d'imi' se leis ar nús a' bhríc. Shéaltha' se 'r nús a' bhríc. 2.* (More generally of marine life, Mq.) *Chuile bhreac a bheith chomh láidir 31D* (in reference to lobsters). Cf. IASC.

breacachán, m. as VN. Dawning, M.

breacadh, m. Speckling, covering. *Bhí ~ na gcruc 'gus na ngléamta dhe dhaoine*,

cruinnithe ánn 35E.
breacgheal, a. Fairly bright. *Oíche bh-- í M.*
breacghealach, f. Partial moon(light). *Oíche breacghealaí M.*
breácha, n. Beauty. *Ceann dhe na seacht breácha é sin. Pluca dearga, seacht mbreách' eile é sin S.*
breacsholas, m. Twilight. *d'im'ə m'e l'e 'br'æ:kholəs le: M d'imigh mé le ~ lae.*
breacthriomach, m. A little drying, dryness. *Bhí ~ maith ann inniubh M, Tá ~ ar a' bhféar M.*
bréag, f. Lie. *Ní:ir xuələ tu: mə vr'e:g ə'r'əw P Níor chuala tú mo bh-- ariamh 'I never told a lie'. (Proverb) im'in ə vr'e:g əs fæ:sə ən' i:r'əw'ə S imíonn an bh-- is seasthaidh an fhírinne.*
bréagach, a. Mendacious, untruthful. *ta m'ijə br'e:gəx marə m'eí m' m'aíl' fín' im'i: P tá mise ~ mara mbeidh an meall sin imithe, I guarantee ... will be gone.*
bréagán, m. Makeshift object. (Noted in context of small markers of land divisions) *Agus sórt bréagáin bheaga ... clai díonta ... sórt tórhainn bheag .. go dtí an tórhainn mar déarthá go dtí an sórt bréagán sin 894Cs.*
breán, (biorán). m. 1. Pin. *Dhá dtiteadh ~ as an aer gur ar chloigeann duine a thitheadh sé M* (of a place packed with people). 2. *Ní fiú ~ é*, it is not much, it is of no consequence. *Ach ba chuma faoi sin níorbh fhiú ~ e sin M. Ní fiú ~ mise mara ngothaidh mé 'steach*, it doesn't matter about me ... there's no harm in it for me if ... S.
bréanadas, m. 1. Putrefaction. 2. Ill feelings (of relationship). *b'er' nax wə:kə fe ... m' br'e:nədəs ə v'i: ed'ər' iəd S b'fhéidir nach bhfaca sé ... an ~ a bhí eidir iad.*
bréantamas, m. 1. Putrefaction. 2. *N'ært br'e:ntəməf ə:n M neart ~is ann*, he's rotten, rude enough. *ə vr'e:ntəməf M a bh--is!* (As VN) *Bhí an deabhal ar X é héin a' bramannaí, ' tufógaí, ' ~ S.*
bréantanas, m. 1. Putrefaction. 2. Rotten person. *ə vr'e:ntənəs M a bh--!*
bréantas, m. 1. Putrefaction. 2. Rotten person. *Gabhthaidh na bréantais sin amach go gairid S* (of politicians).
breath, VN, **br'æh**. (By-form of *brath*)

Intending, having urge. (Recorded in) *Bhí muc aige. Agus bhí sé ag ~ ar a ghoil un aonaigh léithi. Tháinig fear gá ceannacht uaidh 06C. Feice tú, ~ ar a ghoil ag ithe a chéile iad. 06C.*

breathnaigh, breathaigh, v. 1.(a) Look at. *Ní bheadh sé féaráilte ortha gan an cead a fháil, ná ní bheadh sé féaráilte ormsa, bhristheadh mo chroí ' breathnú ortha.* (b) (As topicaliser) *br'æ:nhə mid'ə nər' xi:vr'ə ... 23B ~ muide nar chuimhnigh ... br'æhə mæ:r'in' nax n'æxə fīs eg' nə b'ehi: fō:s M ~ M. nach ndeachaigh síos ag na beithí fós* (Máirín was not present). (c) Regard, consider as. *Bhreachnaigh mé ort i gcónaí mar sórt leas-dreatháir 52J*, I always regarded you as a sort of stepbrother. 2. Care for. *Cám a bhreathnóidís air M*, they wouldn't be interested in it. 3. Be passive. *v'iidər u'hə:səx ə br'æ:nhu: er' tæ:rən' undaí' M bhíodar uafásach ag breathnú air ag tarraint anáil. 4. Look, appear, seem. Tá rudaí ' breathnú an-dona. b'e fe br'æhu: gə duna gə m'ehə: ɲa:ɹ'ə s gən ə yof' ə'f'æ:x ə:n M beidh sé ag breathnú go dona dhá mbeithéa i nGaillimh is gan a ghoil isteach ann. -ə N'ər'hə fl'ip'əlu: e An ndéarthá 'flipeáladh é'? -N'i, N'i iər'hə, hi:l'hə nax wil' fe br'æhu: gə d'æ:s M Ní, ní dhéarthá, shíltheá nach bhfuil sé ag breathnú go deas, ... it does not sound (seem) very good (nice). vr'æhə fe xə hæ:ft'əx yin' 10N bh-- sé chomh haisteach dhuinn, it seemed so ... ta n i'hə br'æhu: xə fa:də 52J tá an oíche ag breathnú chomh fada. 5. ~ roimh(e), be far-seeing, have foresight. N'i:l' br'æhu: ə b'i rū:həb a:ku: S níl breathnú ar bith romhthub acú. (Similarly) ~ amach. Gá mbeadh an chiall ag duine breathnú amach ina shaol in áit breathnú ar an mí atá rúinn. 6. ~ amach dho, look after, take care of. Caithe tú breathú amach dhuit héin. (Similarly) ~ amach ar. Chuile dheichmiúr dhen pháidirín gá n-abraíod sé d'fhuagraíodh an seanfhear 'Breathaigh amach ar na beithí,' ... d'fhuagraíod sé breathú amach ar na beithí 11C. 7. ~ siar (ar), pay attention to, have regard for, take care of. Gá mbeadh beithí ag Jaicí inniubh dheamhan breathú siar dhíonthad se orthub, dheamhan breathú siar M. nax ən' umərkə prə:grəm's ge:lg'ə tæ: er'*

níl' br'æhu: fjar orhu: S *nach an iomarca prógraims Gaeilge atá air! Níl breathnú siar orthú, ... they are ignored.* 'fai:nin'ə gən br'ænhu: fjar orhəb S *sean-ndaoine gan breathnú siar orthub, ... unattended.*

bréidín, m. **1.** Tweed. **2.** Layer. *Bhí sé ina bhréidíní as cíonn a chéile* S (of hay). **3.** Fine, light, closely woven cobwebs (of house spider). **fin' e br'e:d'in' ə du:ən a:lə 03C** *sin é bréidín an damhán allaidh.*

breill, f. (breall) **1.** Mouth. **du'n' də vr'eL' er' ə x'e:l' ə M** *dúin do bh~ ar a chéile.* (Unknown to **27Mdq.**) **2.** Cp. (in traditional run) *go dtí breill a dhá mhása LL152* (corresponds to *go dtí meall a dhá mhása 11C*).

bréinín, a. (Diminutive of *bréan* 'rotten') **kak ka'k br'e:n'in' S** *cac cac ~!* (said to a child that had put something in its mouth).

bréinleach, -nl' -, -nl' -, -nl' -, f. Grass that is left by cattle. *~ féir M, an bh~ S.*

breith, f. Judgement. **gə brə:x nə br'ehə nə' gə br'ehə nə brə:x P** *go brách na ~e ná go ~e na brách, never.*

breithiúnasach, a. Discerning, sagacious. *Chuaigh fear ~, chua' sé ag léabh, ar an gcloich. 894Cs.*

breoite, a. **1.** Ill. *Duine ~ M. 2.* Rotten. *Tá siad sách ~ (potatoes). Tá se bréan ~, ~ bréan S.*

brí, f. **1.** Strength. (In phrase) *San ísle bhrí,* in a weak state. *Tá tú gaibhte san ísle bh~, Tá sí goil san ísle bh~ S. 2.* With *doir* in asseverations) *Doir brí an ghabhair! Cheap mé héin nar thastaigh! 05M. 3.* (In negative) something insignificant. *Ní dhearna na beithí ~ ar an fataí, Ní dhearna se ~ air, Níl ~ ort S.* (Often of rain) *Níl se ' díonamh ~ S,* it's not raining much. *Tá sé ' fáil dorchá ach ní dhíontha' se ~ 21J.*

bricfasta, bricfásta, m. Breakfast. **gən br'ik'fəstə gair' ə jinə ji 49J** *gan bricfásta gadhair a dhéanamh dhe,* not to over do it, make a dog's breakfast, meal of it.

brídín shiúlach, f. (Explained in) *Le plúr agus uisce i gcrua is e fhágáil dhá lá, níl fhios a'm nach gcuiridís fataí froisin ann, rud a' bi' dhíonthadh géar e. Brídín shiúlach thugaidís air sin S.* (Seán does not recall, however, what it was for. Offering to St Bridget.)

brín, n. (In) ~ óg, young person male or female SM.

bríogáid, f. (Variant of) BRIOGAILL M.

bríogaill, f. (Negative term for) small female. **ə vr'ugəl' vrə'dəx M** *a bhr~ bhradach.*

bríogóid, f. (Variant of) BRIOGAILL. *Ara muise a bhríogóidín bhradach S.*

bríogúil, a. Lively. (Also BRÍÚIL) S.

briollach, f. Tatterdemalion. **g'olə nə br'oli:** *giolla na briollaí (in) uəwər jolə nə br'oli:* *uabhar ghiolla na briollaí,* explained as *an t-uabhar is measa choinic tú 'riamh, an dream a tóigeadh bocht ... siad is onóraí bhí S.*

bríomhar, a. **1.** Strong. *Adhmad ~.* (Of boats timbers) solid, tight. *Bhí sí díonta an-bh~ ... bhí chuile mhaide acub sin chomh ~ le sail, le sail b'fhéidir naoi n-orlaí nó mar sin ARN4780-6. Tá sí bríomhar = Tá cloigeann láidir aici 20Cq. 2. Light in the water (of boat). **v'i fi br'i:wər** (heard from Máirtín, son of **894C**) *bhí sí ~.**

bríonglán, m. Long, thin object or person S.

bríonglóidí, f. VN. Vacillate, contemplate. *Bhí Bríd a' ~ ar ghoil amach ach níl sí an-chinnté fós M. Tá se ' ~ ar éirí, ~ M.*

brios brún, n. Aphosphorosis. (In simile) *Tá sib a' siúl / damsa ansin mar bheadh beithí / bó ~ ~ 42T.*

brioscar, n. Brittle fragments. *Tá sí ina ~ S* (turf).

briotach, a. Having stutter or other speech impediment. *Duine ~ SM, caint bh~* (equated with *stad dona*).

bris, v. Break. *Bhris an teilbhisean suas orainn. Bris amach,* break out (in rash). *gá mbriseadh do láimh amach SM. Bris amach le,* terminate a courtship. *Tá siad briste 'mach le chéile M. Bhris siad amach le chéile M. (VN) Briseadh, 1.* Breaking. **-ta fe br'ist' ə d'er'əmʃə -a: uʃə br'if əs bru: er' æd P** *-Tá sé briste, a deirimse. -Á uise ~ is brú air a'd! 2.* Loss. *Ní dhearna se ao' bhlas ariamh ach a' faire ~ ' chúrsa [chomharsa], fáil rudaí faoi thír 's ... S. 3.* (As noun) *Briseadh amach, rash.* (In plural) *Gá mbeadh beithíoch ann a mbeadh briseóchaí 'mach air 21Pt.*

briseadh-croíthiúil, a. Heart-breaking, M.

bríste, m. Trousers. (Affective use, *treabhsar* being the general term) **mə**

- 'hæn,vr'i:ft'ə P mo sheanbh-~.**
bríúil, a. Lively. (Also BRÍOMHAR.) **ta fe br'iu:l' fós S tá sé ~ fós.**
broc, n. Den. Also *brocach*, SM.
brocach, a. **1.** Dirty. *Aimsir bh-~*, 'broken, wet weather'. **2.** (Fig) bad, dishonest. *An lá a dtáinig me isteach go Máinis ~*, ... bad, nasty Máinis. **nax iəd ə v'i: brøkəx 03C nach iad a bhí ~, ... dishonest.
brocamáil, f. **1.** Filthy activity. ~ *oibre* (e.g. *i láib*) Mq. **2.** Trouncing. *Thug mé ~ (mhaith) bhuailte dhó Mq*, cp. *broicneáil*.
brocamálaí, m. Slattern M.
brocamas, m. **1.** Filth, rubbish. ~ *féir S. 2.* Filthy, rotten person. **ə vrokəməʃ M a bhrocamaí!** *Cén marú a rinne na ~is iad héin? M. 3.* (As VN) work with filth, talk smut. *Ná bí ag ~! M.*
brochálach, n. Heat. *A theanga amu' aige le brochálach 894C2.* Leg broth- ? Cp. BROCHÁNACH.
brochán, m. (brachán). **1.** (Type of) stirabout. **2.** (Also) *Tá sé ina bh-~ eidir iad*, they are fighting. **3.** (Nickname) ~ *a tugtaí ar mhuintir Ghlínsce S. Brochán a thugann siad ar mhuintir Ghlínsce 23M.*
brochánach, a. (Context may indicate) hot, in poor state (in) *Bhí mé brochánach cois-tírm 894C2.* Cp. BROCHÁLACH.
brocshalach, a. Wettish (of weather). *Tá se roinnt ~ M, 66N.*
broctheirm, a. Dryish, M.
brocthiomach, m. Fair dryness, fair drying, M.
bród, m. Pride, happiness. *Mo bh-~ thú! SM.*
bródach¹, f. Nice girl, woman. *An bh-~, mo bhródachaín SM.*
bródach², a. Proud, happy. **ta fe 'a:m'vro:dəx əs he:n' M tá sé an-bh-~ as héin.**
bródúil, a. Proud, happy. **v'i:dər 'a:m'vro:du:l' 01J bhíodar an-bh-~, they were really happy.**
bróibéis, n. (< *ribe róibéis*, the general term). Shrimps. **pl'e: l'e bro:b'e:ʃ 79S ag plé le ~.**
broicín, m. Bucko. Also *boicín M.*
bróig, f. Shoe. (Often in singular for 'pair of shoes') **v'i:dər ʃin' hæ:n a'd xat fe gar bro:g wā: ə v'i: i:n't'ə M bhíodar sin cheana a'd, chaitheadh sé gur bróig mhaith a bhí inti.**
bróigín, f. Tramp of spade. ~ *láidir í SM.*
broim, m. Flatulence. ~ *eidir dhá easna S* (humorous term for painful flatulence).
broime lá, brim'ə lə:, n. Sexual intercourse. *Ag fáil broime lá. 49J.*
broinn, f. Womb. *Dúmar nó ball dobhraín a gheofá ó bhroinn S, ... from birth.* (Often with *faoi*) *ó chruthós a' páiste faoi bh-~ a máthar S.*
broinngealach, a. White-breasted. **nə brudən brin'ələx !(Acb)04B ina bradán ~.**
brois, f. Brush. (Of beard) ~ *mhór M.*
bromach, m. Fair-sized or big young (animal). ~ *capaill, ~ asail, ~ gamhain bó, Bhi se 'na bh-~ mhaith S* (of a young fox).
bromachán, m. ~ *bliana*, yearling. *Tá sé ina bh-~ bliana* (of a horse). *Tháinig sé abhaile ina bh-~ bliana gan aon airgead díont' aige S 'big fool'.*
bromaire, m. **1.** Large strong, fat person or animal. *Is fearr a' bromach héin ná an ~ S. ~ bréan bradach M. 2.*** Quarrelsome person M.
bromaireacht, f. **1.** ~ *chainte M*, stupid talk. **2.** Quarrelling M.
bronn, v. **1.** Bestow. **(a) ga wa:n' e:r'ə bru:ntə x'i:n' orəm ki:v'r'əxta:l' er' M dhá bhfaighinn Éire ~ta chinn orm cuimhneachtáil air. (b)** (With prps indicating recipient) **(i) Bronn ag.** *Bhrínn mise rud agadsa M. (ii) Bronn ar.* *Bhrínn sé an áit air S. (iii) Bronn suas ar.* *Bronnaim suas ort e S, I acknowledge that you exceed all others (by awarding a notional prize; in both positive and negative sense). 2. Wish. *Caithe me 'happy Christmas' a bhronnadh orub.*
brosna, n. Kindling, fragments. *Rud meascthaíthe briste ina bh-~ S.*
brothóg, (Cf. FGB *bruthóg, prochóg*) **tum vroho:g S tom bhrothóg**, patch of springy surface of swamp.
bruach, m. **1.** Bank, brink. ~ *móna turf-bank. 2.* ~ *annaí* (large) turf sods dug by spade. *Níl múin a' bith níos fearr ná í, ná na ~annaí. 881J. ... nach bhfuil ach trí scóir blianta fós, tá cuimhre a'm. Leath na tíre ... ag baint ~annaí. Ní raibh fhios acub ... céard é múin sledáin. 3. Cuir ar bruach, put by, in safe-keeping. *Tá tú ' cur rud ar ~ dhon dream a thiocthas ina ndiaidh S. kur' æ:r'əg'əd' er'ə bruəx S ag cuir airgid ar ~.*
brúáil, VN. (Rare for v. *brúigh S, 43M, P.*) **v'i: m'e bru:əl' l'um P bhí mé ag ~ liom**, ... working away slowly.**

brua(i)s, f. Protruding mouth, grimace. *Bruas* M, also *bruais* SM. *Chuir se bruais gháirí / chaoineacháin air héin* M.

bruaiseachán, m. Blubber-lipped person, grimacer, S. (Variant) *bruasachán* M.

brúchtail, f. VN. Belching. *Ag ~ gháirí* M, laughing with one's mouth closed.

brúisc, f. Belch, vomit. *Cuir aníos ~ mhór* M (belch). ~ *gaoithe*, ~ *bhainne* M (of child). (In explanation) '*~*' *braets é sin* M.

brúiscealach, n. Sloven, churlish person. (In explanation) *Séard é sin muicealach dhe dhuine ~ S*.

brúiscéara, m. Sloven, churlish person. Also *brúisc* S.

bruith¹, f. Boiling. *t 'a:m'vrix' eg'ə* M *tá an-bh~ aige*, it takes a long time to cook. (In malediction) ~ *is dó ort!*

bruith², v. Boil. (With *náire*) *ta s eg' d'ia gə rə m'e brit'ə l'e nar'ə fe xi: rə m'e brit'ə l'e nar'ə* 23B *tá fhios ag Dia go raibh mé bruite le náire, sé an chaoi a raibh mé bruite le náire*. (In phrase with *bainne*) *Tá se bruite ar bhainne dhuit is dhá dhonacht dhá dtaintheo sé leat gheofa' tú e S*, you're in for it ...

bruitsil, m. Breeching (part of the harness passing behind a shaft-horse enabling him to push backwards) SM.

brún, n. (bronn, var. gsg of broinn). (In phrase) *íochtar mo l do*, etc., *bhrún* lower intestines. *Tá pian in íochtar mo bhrún* S. *Fear a mbeadh íochtar a bhronn briste* CAR (glossing *cadairlín*), man with abdominal hernia.

brúscadh, m. 1. Crunching, squelching. *Bhí an portach bog a' ~ faoi mo chosa* S. 2. Beating. ~ *maith*, *sin gleáradh maith* S.

brúscail, VN. 1. Creak, grate. *ta mə ɣlun' ə bruski:l' nuə' ə tə: m'e fu:l æ:r' o: tu: torən* ε M *tá mo ghlúin ag ~ nuair atá mé ag siúl aireoidh tú ag torann é*. 2. Belch, break wind. ~ *g(h)aoithe* SM. ~ *bramannáí* (less common) S.

brúscán, **brúslacht**, n. Indistinct sound. *Rinne se brúscán cainte lé'i S*. *Rinne se brúslacht chainte* S. Also BLÚSCAM. (All three variants are used by S in the same context in the same narrative on various occasions.)

brúscla, m. **brusklə**. Crunching sound. *D'aireáthá an ~, a bheadh ag an gcoirleach ag éirí aníos ón gcarraig*. 894Cs (being harvested by *an chroisín*).

brútaí, (brúta). m. Brute, S.

bruth, f. 1. Warm weather. *v'i: 'a:m'vruh a:n* M *bhí an-bh~ ann*. *Bhí ~ teaspaí ann* S, heavy and warm. 2. Surf, swell. *An bh~ mhóir / mhór*, the sea. *Amach faoin m~ mhór* S. 3. *An bh~ rua*. Bad luck. *Bhí se go maith as is tháinic a' bh~ rua air* S.

bruthaíl, f. Hot weather. *rin'ə fe bruhi:l' ə'n'u* S *rinne sé ~ inniu*. *la: ~ S lá ~*. *N'i:l' e:m vruhi:l' sə la:* M *níl aon bh~ sa lá*.

bruthaileacht, f. Hot weather. *ə bruhi:l' əxt* S perhaps as VN, i.e. *ag ~*.

bruthálach, a. (brothallach). Hot (of weather), M.

bruthallach, a. (brothallach). Hot (of weather), SM.

buachaill, m. 1. Boy. (In praise) *bə'xəl' husə* 45C6 *buachaill thusa!*, good man! *N'i:l' əs am ə wuəxəl' wa: kəl' tu gəl' ə'n'u*: Pt *níl fhios a'm a bhuachaill mhaith cá bhfuil tú ag goil inniu*, ... my good fellow. 2. (Similar to 'boyo') thing, thingummy. *k'e: tə' gəl' ə g'æ:rə m wuəxəl' M cé tá ag goil ag gearradh an bh~?* (of turkey). *fuər fe m bə'xəl' 20My fuair sé an ~* (asthma). *e:ŋ' x'o: gəm woxəl' 19B aon cheo dhen bh~*. 3. ~ *a' tí S* house-leek (FGB) 'Sempervivum tectorum'.

buadán, m. Bandage. ~ *ar do mhéir*, *do chois*, *cas ~ air* S. ~ *dhe cheirt* M.

buadánach, a. 1. Bandaged. 2. Well-dressed (perhaps only of female) M.

buaic, f. (In phrase) *ar ~*, *ar an m~* (rowing) in the prow. *Buille ~ a chur amach* S. (Fig) *Badh é mo bh~ é*, it was what I liked best and what was best for me S.

buail, v. 1. Hit, strike. (Of sail) shaking (when sailing to close to wind). *Bheadh an seol ... éadrom, ní bheadh sé ag bualadh, gá mbeadh sé ag bualadh ní bheadh aon mhaith ann*, ... *má tá gaoithe mhaith ansin ann tá tú i ndan ... leithead tosaigh dhen seol a bheith ag bualadh* 21Pt. (In impersonal) *buəl'u: sm'ig' ə'nuəs fin sku:nsə* M *buaileadh a smig anuas faoin sconsa*, she smacked her *Bhuail a' balthadh me* M. 2. *Buailte*, lenited. 'T' *buailte* SM, lenited 't' (i.e. 'th' in modern spelling). 3. Reach, 'hit'. *v'i: kid' a:kəb ə buələ ɣa: xlox* 60M *bhí cuid acub ag bualadh dhá chloch* (weight). 4. (i) *Buail amach*, exceed, overtake. -*Cén aois thú?* S. -*Scór -' Bhfuil*

se buailte 'mach a'd? S. (ii) **Buail faoi**, set about (with man or woman) pair off. *Ba cheart duit a thíocht agus bualadh fúithi*, ... come and pair off with her. *Nach mór an mí-ádh a bhí orm bualadh faoi an chéad lá ariamh*. **buál' fu:hə** ... (and humorously) **buál' æs ə k'i:n** M *buail fúithi ... buail as a cionn*. (iii) **Buail thall ar**, allege, implicate. *Is ar an athair a bhí a'msa ansin a ~eadh thall go b'é a rinne an t-órán* ARN5092, it was alleged that my father composed the song. Cp. CUIR ANONN AR.

buaille, f. Milking-place in summer pasturage. *D'éiri' sé ina ghála mhór, agus 'na bháisteach ... Níorbh áit ~ ná seanbhaile bheith, i gCarraig a Míle an uair sin*. 892M.

buailteog, f. (In pl) Very small fields. (Very small 'gardens', 'garden' is the word used to translate *garraí*). (Name of such fields in Maínis) **nə buəɫ' o:gi** 36S *Na Buailteogai*.

buairchín, n. (Fig) Restraint on person's movements. *Ach ~ a chur ar Ph. Mhicil* 43Mlt.

bualadh, m. Beating. 1. **Bualadh na mBodach** (Certain stars, cp. *Buaile an Bhodaigh* nebula in Orion FGB s.v. *buaile*). *Bhreathaídís amach agus nuair a d'fheicídís réaltaí áirthid ar an aer, a' nús Bualadh na mBodach agus mar sin, d'abraidís go raibh sé suas leis an dó dhéag* 11C; = *Buaile na mBodach* FFG s.v. *buaile* 2. 2. **Bualadh teangan**, **bolə f'æ:ŋgən** 19B (Doire an Locháin). Disease in cattle in hot weather caused by excessive drinking. (The animal's belly appears to expand and contract. The condition is cured by placing cowdung in the animal's mouth, which induces urination.) 19B. Cf. BOILGCHEANGAL, BOILGTHEANGAN.

buan, a. Permanent, enduring, long-lasting, substantial. *Tá 'n garraí sin ~ SM* (of a substantial, continuously fertile field). (In valedictions and maledictions) *Go gcuire Dia ~ dhe rath a' tsaoil ort! Nár raibh ~ dhe rath a' tsaoil air!*

buatais, f. 1. Boot. 2. Thrashing. *Thastódh a' bh~ uait* S. *Mara ndíonthá e gheofá ~* 43M.

buí¹, a. 1. Yellow. **xə bi: f'ef ə nu:n'i:n'** P *chomh ~ leis an nóinín*. 2. Brown. *Dhá shúil chomh brabhn chomh ~ M. n'i:l'*

ra:n bi: b'i brit'ə S *níl arán ~ ar bith bruíte* (rare, usually *arán donn* or *arán brown*, or 'brown bread'). (In derogatory contexts) (In address) *anís a Róisín bh~ M. Cac mór ~, suas sa túin mhór bh~ M. buí²*, n. Thanks. (In phrase) *Ba mhór a bhuí dhó e* S, he did him a lot of good. *Ba mhór a bhuí dho Sheán é le haghaidh na bhfataí* Mlt.

buíbhreac, a. With brown speckles. *Beithíoch ~* 27Cl.

buicéad, m. 1. Bucket. 2. Back box on tractor. **ə bik'ed ə tə: eg' er'** P *an buicéad atá aige air*.

buíchraicneach, a. Sallow. Yellow-skinned, brown-skinned, having yellow or brown hide M.

buídhubb, a. Light black, dark brown. *Ní raibh sé dubh uilig ach ~ M* (of a black man).

búidl, m. 1. Bundle. **bu:dl' e:da sə trun:k** P ~ *éadaigh sa trunc*. 2. (Fig) large amount of money. **tə: bu:dl' mah eg'ə f'in'** 43M *tá ~ maith aige sin. ~ airgid* S. Of large male sex organs. **tə bu:dl' æd ed'ər' də ɣə: xof f'roʃən'** 52J *tá ~ a'd eidir do dhá chois froisin*.

builín, m. Loaf. (Fig) **k'e wi: tu luəx də wil'i:n'** S *cé bhfuighidh tú luach do bh~?* 'how will you make a living'. Livelihood. **ə si:rhu n wil'i:n'** 66J *ag saothrú an bh~*. Cf. CACA.

buille, m. Stroke. **s br'a: m bil' i:** 52J *is breá an ~ í, she is a 'nice bit of skirt'*. **gə wil'ə rahə** 27Cl *dhe bh~ reatha*, suddenly, quickly.

buinneach¹, f. Scour, diarrhoea. (In maledictions) ~ *ort*, ~ *mhíosa ort*, ~ *mhíosa oraí mar laonta* S.

buinneach², a. Having scour, wretched. *Níor chroch a' bhó bh~ a drioball i mbliana* M (of a bad summer, in reference to fresh summer grass which can cause scour). **x'er'ə k'i:n' gə rud'i:ní: b'ogə bin'əxə** M *cheithre cinn dhe ruidíní beaga ~a* (of yearlings). **tʉ: he:n' s də ɬæ:ɬi: br'a:, ɬæ:ɬi: bin'əx** M *tú héin is do deaidí breá, deaidí ~*.

buíochas, m. 1. Thanks. **v'i: bi:xəf d'e: ort nuə' nax n'əxə fe kur f'is t'e: ɣuf'** P *bhí ~ Dé ort nuair nach ndeachaigh sé ag cur síos tae dhuít, you were glad, lucky he didn't ...* 2. **Dhe bhuíochas**, in spite of. (Also) *dhen bhuíochas* (adv). *Dhíonthá*

rud a' bith dhen bh-- S. *g'iar v'e gobar' gan wi:xas* S ag iarraidh a bheith ag obair dhen bh--, trying to work despite it all, despite all difficulties. *fa:g an'fin' e b'e:d'ar' gə n'isən' gan wi:xas e* S *fág ansin é b'fhéidir go n-íosainn dhen bh-- é, ... might force myself ...*

búirlín, n. **1.** Bud (of flower on potato stalk). *Tá ~í ' teacht orub, go leor acub ní theagann orub ach a' ~, gan bláth bán a' bith.* *Bíonn ~ shála dteagann a' bláth bán orub* S. **2.** Small potato growing on older potato. *Tá ~í ' fás ar na fataí sin tá thíos sa scioból* M.

búisteáil, f. (Also BÚSÁIL < BÚS.) Act of drinking heavily, smoking (pipe, cigarettes) heavily. *xin' er' ə bu:ft̪a:l' s ə bu:ft̪a:l'* M *choinnigh air ag ~ is ag ~* (of person smoking). *ə ~ ol'* M *ag ~ óil.*

buisteáilte, *bift̪a:l' ə*. a. Busting, bursting (with urine). *Tá mé ~, tá mo chuid fuail a'm* S.

búistiún, m. Boor. ~ *dhe dhuine* S.

buitiléara, m. Untrained builder, S.

buitsear, *buʃər*, (m.) Small type of pollock (*ballach*), Mq. Spelt *bothchur, butchur* Clad145, 148, *bochar* Clad161; corkwing wrasse 'Crenilabrus melops' (S. Mac an Iomaire 2000: 101 n. 46).

bulai, m. Bully. (Used addressing a cat) *o: buli: boxt P ó ~ bocht.*

bulc, m. **1.** Crowd, group. *Bhíodar ag iarraidh goil amach dh'aon bh-- amháin* M (people). ~ *beithí* S. *mar yohəx fauk hri: wulk drid'əxi: (run)11Ct mar ghabhthadh seabhac thrí bh-- druideachaf.* **2.** Heap, quantity. *Tá an-bh-- muna a'd* S. *Tá ~ féir ann* S.

bum, (< bum). m. Drinking (derogative). *əmax er' ə mum* S, *amach ar an m--*.

bun, m. **1.(a)** Base, bottom. *b'ar si: 'Yenə 'wun na: 'si:ə er' ə 'wun 19B B'fhearr suí lena bhun ná suí ar a bhun*, (referring to a cock of hay, use it sparingly). *m'in' fa:n ə toxəs fi: wun də wol'əg' xor ə b'i n'if 43M An mbíonn Seán ag tochas faoi bhun do bhoilg ar chor ar bith anois? 'tickling your fancy'.* **(b)** Trace (in) *ma ta bun bar na tuə'əfk' æ'd ar' inʃə yum e 11Ct má tá bun barr ná tuairisc a'd air insigh dhom é.* **2.** Money savings. *Muise d'fhéadthá rá gur fearr é ' scaoileadh chaige gan é bheith ' dionamh bun go X M, ... saving his money to leave to X. n'ir*

wa:n' X e:m f'i:n' əs bun ən æ:r'əg'əd' ə'r'əw S *níor bhain X aon phúnn as bun an airgid ariamh.* **3. Ar bun**, immediately. *Rinne sí an t-amhrán an lá ar bun* S, ... the same day.

bunastún, m. Small stout person. ~ *dhe dhuine* M.

bundún, m. Bottom. *Chuir tú ~ do thúnach amach* S you did your very best. Cp. BOIGHDEÁN.

bunfhéar, m. Lower part of grass (after light grazing of the top). *Tá neart ~ ann* anyways M.

bunóg, f. (In phrase) *Go brách na bunóige 10B* never (the element *bunóige* is not separately understood by **10B**).

bunscéal, m. Partial report. *Chuala me ~ beag faoi SM. Chuala me ~ go raibh Peadar a' goil a' pósadh ach níl fhios a'm cén áit* S. *Ní bhfuair me ~ ná barrscéal air* S.

bunú, (bunadh), m. Descendants. *Bhí ~ na hinín amuich in aice le Leitir Fraic* ARN-3367.

búrcach, a., n. Breed of (red) long early potatoes with many eyes. *Na búrcuigh, búrcat 01J. fati: burkəx S fataí ~. Búircíní* S.

búrla, n. (Plural) clothes (in traditional run). *ga wurli: fin' e xud' e:də* Pt *dhá bhúrlaí* (in explanation) *sin é a chuid éadaigh.*

bús, m. **1.** Drinking binge. *jinə ʃfe busəni: mo:rə* S *dhéanadh sé ~annaí móra.* **2.** Excessive smoking (even to point of causing nausea). ~ *tobac.*

búsáil, v. Binge, heavy drinking, heavy smoking. ~ *tobac*, ~ *óil* S.

bústaíthe, a. Stout. *Duine ~ M.*

bústún, m. Awkward person or thing. ~ *dhe dhuine / mhála* S.

buts, n. (In phrase) *skə:nʃ ru: nə but̪s əs 60M scanradh na ~ as*, 'he was greatly frightened' (not known to Mq).

butún, (botún²). m. **1.** Anus. ~ *amuigh ag a' gcearc, ag an asal, ag a' mbó* M. (Fig) *chuir sé amach a bh--*, he overexerted himself, he tried his utmost. *xur ʃe max ə wutu:n g'iarə rud ə jinə s x'i:n' ʃe er' S chuir sé amach a bh-- ag iarraidh rud a dhéanamh is chinn sé air.* **2.** Small fat person. *fin' din'ə b'og rā'vər, butə gə yin'ə, butu:n* S *sin duine beag ramhar, buta dhe dhuine, ~.*

C

c, **f**. The letter 'c', -an 'c' ... -nax wil' fí: **buəɫ'ə** S *Nach bhfuil sí buailte?* -The 'c' ... -Isn't it lenited?

cá, **adv.** Where. *Cáil do dheifir?* Why are you in a hurry, where is your hurry? **ka:l də xuhəx t'i:n'ti:** S *cá bhfuil do chuthach títí?* where's your great hurry? **ka:l' ə wail'** 43M *cá bhfuil a mhoill?* what's keeping him? *Anis cáil tu?!* M, ha, ha! I beat you! Answer that! *Cáil tú anis?* S, penny for your thoughts.

cába, **m.** Long or loose part of garment. *Aníos ~ a sciorta* 11C.

cábán, **m.** 1. Booth (selling drink, etc., at pattern, etc.). 2. ... *leihí duine a chuir as cionn cláir. Shocraídís amach é ar bhealach nach ndíontar anis. An chéad rud a dhíonaidís, nuair a shocraídís isteach sa leaba é, shocraídís, rud a dtugaidís cábán air. Agus sé an chaoi mbí sé sin socraithe acub, chuiridís bráillín gheal, agána chosa, agus ceann agána chloigeann, ceann lena thaobh, agus ceann eile ansin a chur suas ar rataí an tí, agus ar na froightheachaí as a chionn. Agus bhí sé socraithe amach ansin, 'na chábán acub.* 11Ct. (This cábán was used to hide fishing line used in a prank played on a corpse as related by 11C.)

cabhairín, **kaur'in'**, Pet name for cow, sound made to call cattle. ~ ~ ~ SM.

cabhar, (< cover). **m.** ~ (*leitir*), envelope (obsolescent).

cabhlach, ~ *mór*, pet name for cow. (In fairy tale) *'Beidh bainne ag an gCabhlach Mór amáireach'* S.

cabhtar, **m.** Stern of boat (cf. LFRM). (Referring to nobby, recorded in) ~ *ortha* ... *stiúir aníos thríd an g~.* 18Jt.

cábla, **m.** Cable. (In phrase) **xahəʃ fe ka:bli:** x'r'ist P *chaitheadh sé ~í Chríost*, he smokes a lot (explained as the priest's garment or vestments). Cp. CABA, cába FFG20.

cabóg, **f.** Cobweb. *Glanadh ~aí* S.

cac¹, **m.** Excrement. (i) ~ *crua nú bog atá a'd?* S (inquiring about person's stools). *Níl tú i ndan do ch~ a dhíonamh aici sin* M (of a person constantly at one's heels, persistently interfering). **d'isəʃ fí: æs kak iəd** M *d'íosadh sí as ~ iad*, 'she likes

them (a type of biscuit) a lot'. *Tá Beairtlín a' díonamh teach caca* M, B. is building a toilet. (ii) *Tá do ch~ deir'nach díont' a'd* S (jokingly) you're about to die. ~ *in ánráth* S. **n'i: f'u: kak kit' hu:** S *ní fiú ~ cuit thú*, 'you are worthless'. *Ní fiú ~ gadhair iad* M. Cf. FIÚ. **b'ar f'ej ə ~ v'i: er' hu:n' vr'i:d' na: m'is əs ma:r' ə f'ig'** S *b'fharr leis an ~ a bhí ar thóin* B. *ná mise is M. uilig*, 'he far preferred Bríd to ...'. *Chuir se an ~ suas ionam* S 'it frightened me'. *Tá ualach cacannaí muc tugthaí leis aige* S '... a load of rubbish, nonsense'. *Ná mill a' ~* S leave it (something bad) as it is. (iii) *Suí ar ch~* crouch to excrete. *Tá se 'na shuí ar a chac* (person). *Bhí sí 'na suí ar a ~ nuair a d'éirigh 'n giorria* S (of hound). (iv) *Tá mo ch~ a'm*, I must defecate; (fig) I'm done for, I got what I deserved, drat me! *Tá ' ch~ aige má cheapann sé go mbeidh mise ann* M. *Tá do ch~ a'd a leaidín ... mar chinn se ort e ' dhíonamh* S. (v) (Proverb) *San áit nach bhfuil ~ a' pháiste ní bheidh ~ an fhir* S. *Tá / fan go mbeidh ~ ar chois leat is dhá ch~ ar a' gcois eile* SM ... many children. (As invocation) ~ *ar chois leat is dhá ch~ ar an gcois eile!* S. (vi) **'ka:k 'ka:k, 'ka:k 'ka:k'in'** S ~ ~, ~ *caicín* (said to child to prevent it from touching coal). (In maledictions) *Scread chac ort!* S. *Mo ch~ dílis ort / air!* S. *Crois ch~ le cipín ort!* S. *Go mba seacht ~ / ch~ mhíle mheasa bheidheas tú (bliain ó anocht)!* S. (As swear word) ~! *Ó ~ mór buí!* M 'nonsense'. (vii) **Cac ar aithris(t).** *Muise ~ ar aithris* S (name given to a slavish imitator), copycat. **Cac i bpluid** (explained in) **x'u:rhə: gə 'f'æ:s-æ:n'əm' ər yin' e** S *thiúirthá dhe leasainm ar dhuine é.* (viii) ~ *diúilicíní*, mussel-shaped droppings, for example of badger. *Bhí ~ mór diúilicíní ann* M. (ix) ~ *a' chladaigh* S (meaning not known to S). **kosu:l' f'e kak ə xlad: e** S *cosúil le ~ an chladaigh é.*

cac², **v.** Excrete. *Ní frae chéile chacthas tú inniubh* S 'you'll be so busy today you won't have time to excrete in one go'. *Sleán a chac*, have a large / healthy bowel motion. *Chacthad se sleán idir se* S. *Chacthá sleán leis a' min(e) bhuí tá sí go maith ag do chuid 'bowels'* S (or perhaps some other speaker). *Cacthaidh tú caol*, you will be working hard / in a fix,

equivalent to *beidh do chac a'd S* 'you will be in for it'; 'you will get little to eat (and work hard)' **56Pe**.

cáca, m. **1.** Cake, bread. (~ is differentiated from *builín* as regards shape, i.e. any bread not in the shape of a loaf, 'home-made loaf' of GCF (Innéacs) is not accurate for S.) (Fig) livelihood. *Nuair a bheas an coláiste críochnaí a'd cé ngotha' tú ag saothrú ~? Bhfuil tú ' súil ~ bhaint as a' bpeann sin? S. Ní i Maínis tá ' ch~ S. Cf. BUILÍN. 2.* Is léithi 'n ~ S, she's the prettiest, the best. **3.** Cake-shaped object. **n kəkə ɖip' 20Mt** an ~ *dip* (tablet for dipping sheep).

cacamáil, f. Smutty or nonsensical talk or behaviour. **k'e'n sɔrt kəkəma:l' e: ʃin' ort** Mq *cén sórt ~ é sin ort!*

cacamálaí, m. Nonsensical person, person full of *cacamas*, M.

cacamas, m. (As VN) have anything to do with filth, nonsense. *Ná bí ag ~! M.*

cacamasáil, **kəkəməsa:l'**. f. (As VN) Working in filth, S.

cac stearaí, n. Rubbish, mess. (As interj) ~ ~! nonsense. ~ ~ *ort! ta ʃe nə xək ʃtari: æd M tá sé ina ch~ ~ a'd. Tá do ch~ ~ anis a'd SM.* (Neither Seán nor Máire can analyse the latter element).

cadás, m. Cotton. *Tá 'n saol ina ch~ 43M.* life is a mess, in disarray.

caibiléara, m. Person who talks, argues, fights too much.

caibiléarach, f. Cobbling, chattering, bickering. *Tá an iomarca ~ a'd M.*

caidhte, m. Large object (especially of bread). ~ *mór dhe cháca*, ~ *dhe dhuine M.*

caidhleabhar ghlanóg, (cailimhineog), **kail'əwər ɣlano:g**, f. Moss or scum found only on freshwater wells. *An ch~ ~ 21J.* Cp. *caidhl mo leanthóg* FFG.

caidhleadh, m. Coil, pile. Much, many. *Tá caidhlí agad ann S* 'you have lots there'.

caidhneáil, v. Gather up. ~ *airgid M. ta tu kain'ə:l' 23C tá tú ag ~*, you're making money. ~ *rud a bith M* (contrasts with *caidhleáil M* 'roll up').

caidht, (< kite) m. Curmudgeon. **ta ʃe nə xaiʃ S tá sé ina ch~. s u'hasəx ə ~ e Mq** is *uafásach* an ~ é.

caifearnach, **caifirneach**, **kæf'ərnəx M**, **kæf'ərnəx S**. f. Drizzle. ~ *bháistí SM.* Cf. *CEÁFARNACH*, *CEÁFRÁIL*.

cáil, adv. (Shortened form of *cá bhfuil*.)

-Cáil ... cáil sé? S -na: bak l'e kə:l' na: kə: 'wil' M ná bac le ~ ná cá bhfuil (ach faigh héin é (understood)).

cailín, m. Girl. *Na ~! M* (within family contexts) 'daughters'.

caill, v. (In impersonal) be at death's door, become seriously ill. *Cailleadh é sin ach gur fhan sé beo M* (of sick bull). **kə:l'u: l'ej ən ukrəs i' ! (Abó)898P cailleadh leis an ocras í (of living cow).**

caille, f. (caill¹), **kə:l'ə**. (In phrases) *Níl aon ch~ air, níl ~ ar bith air*, it is not bad, it is all right. *-Níl aon ch~ ar a' lá. -Ort héin atá an ch~. S*, it is you that is bad.

cailleach. f. **1.** Hag. **Ní: kə:l'əx ə b'i m'ifə mar v'i: mək a'm 43M ní ~ ar bith mise mar bhí mac a'm** (saying of a woman who was called a *cailleach*). *Inín chailleach gan tuairisc S*, daughter whose mother is not known, woman unknown or new in the area. *Ní chreidhim ó ch~ na luibhe e S ... from anyone. Ag marú na caillí*, working in a perfunctory or desultory fashion. *Cosúil le fear thú bheadh a' marú na caillí S. 2.* Card game. **kə:l'əx straxli:, əŋ xal'əx ə ba:kə, g'im'ərt nə kə:l'i:, ta ŋ xal'əx ort, b'eí ŋ xal'əx ə rix' ort SM ~ strachlaí, an ch~ i bpaca**, *ag imirt na caillí, tá an ch~ ort, beidh an ch~ ag rith ort. 3.* Bed alcove, any (small) section built on to house. ~ *thugaidís ar phíosa chuirtheá 'mach as a' teach* 'back kitchen' *thugann siad anis air S. 4.(a)* (Thatching) anchor ropes used to secure smaller ropes, just above the eaves, right across the roof, around the chimney. *Ceangail ar a' g~ e, 'r' rópa bi' a gceanglóidh tú rópaí air, rópaí trasna cailleadhaí iad sin S. (b) ə xə:l'ə v'og/ wɔ:r 29C an chailligh bheag / mhór* (in game of *deis*). **5.** *Bhí aois na Caillí Béarra aige M. kə:l'ə m fail' wi: ! (Atb)P Cailligh an Phoill Bhuí*, name of boat.

cailleadh, m. Loss, dying. **ta ʃe er' ə xal'ə M tá sé ar a ch~. (a)** he is dying (perhaps also **(b)** he / it is lost, missing).

caillte, a. Dead. (Of positive attribute) *caillte le*, overcome by. **v'i nə gasur' kə:l'ə l'e k'in orhə S bhí na gasúir ~ le cion uirthi. ~ le dúil ann.**

caillteach, a. Short of. *Tá mé ~ sa bhféar, sa múin S, ... short of hay, turf.*

caillteanas, m. Loss. **f'ar gri:u:l' e jin' er' v'oga:n ka:l'ənas** S fear gnaíúil é sin ar bheagán ~ (said of person or people who pretend generosity).

caillteog, **caillteogín**, f. Wretch. **Ó uise duine dona é 'n 'caillteogín'** S.

caint, f. Speech. **Abair ~!** S say your piece, speak! **Bhí sé chomh maith dhuit a bheith ag ~ leis an mballa. Caint le gaoth** S, unheeded speech. **Caint ar bith**, no mention, nothing about ... , any intention. **ta m'ifə gol' ə xolə xum ər b'i, wil' əŋ xə:n't əd er'** M tá mise ag goil a chodladh ar chuma ar bith an bhfuil aon chaint a'd air? '... is there any chance that you will be going asleep?' **Bhfuil aon ch-- a'd éirí?** M 'will you be getting up soon?' **Ní raibh caint ar bith ar aon mhuileann 892M1020**, there was no mention of mills (i.e. mills were not used).

caintéibh, f. 1. Whispered, subdued, low talk. (Explained in) **ka'n'e:v' jifra:l' xə:n'tə di:n'i: ka:n't nax m'ex əg' iəra xlu:t'ə:l' 12J** '~', siufráil chainte, daoine ag caint nach mbeadh ag iarraidh a chloisteáil. 2. Much (unintelligible) talk. **kanh'əv' wə:r xə:n'tə M ~ mhór chainte.**

caintín, f. (Diminutive of *caint*) **n'i:l' e:ŋ xə:n't x'æ:rt ek'ə ax so:rt ka:n't'in wil' əs əd 08B** níl aon chaint cheart aici ach sórt ~, an bhfuil fhios a'd (of child).

caipín, m. Cap. **Caipín tin**, bad luck. **Chuir se an ~ tin ort, Cuirthidh an áit sin ~ tin ort** S.

cairbreach, a. (In phrase) **mə xi:v'r'ə kar'əbr'əx** M *mo chuimhne* ~, my memory of long ago.

caith, v. Throw. Cf. LÉIM. 1. Calve, cast (calf). **nor' ə xahə ji: n li:** M nuair a chaitheas sí an lao. **gə gahə jiad jin' li: wohəb** M go gcaithidh siad sin lao uathub. 2. (Used as general transitive verb of motion, especially in informal context) **Bhí sé chomh maith dhuit me chaitheamh siar** S ... bring. An 'fibergel' a chaitheamh aige M, give. **ka je he** SM caith dhe é, turn it off. -An bhfuil tú ag iarraidh é chuir air? **60M** (turn on light) -Tá, cuir air é, ~ air é, ~ air é! M. 3. (With *caint*) **manəm gə guələ m'e ŋ xə:n't kar't eg' di:n'ə** S m'anam go gcuail mé an chaint caite ag daoine. An chaoi ar ch-- sí an ch--. 4. (Legal) dismiss. **kahur e huru: na ro ā wa:n't eg'ə yə:** S ~eadh é,

húradh nar raibh aon bhaint aige dhó. 5. Spend (of time; in impersonal) 'is over'. **gə gar'tər ə nolək'** M go gcaitear an Nollaig. **gə gar'tər ə la: n'i s ə la: mar'əx n'i:l' fe gol' ə ...** M go gcaitear an lá inniu is an lá amáireach níl sé ag goil ag **nuər' ə kə:f'ər ə mur' f'auso: ji' 03C** nuair a ~fear an mór feabhsóidh sí. (Verbal adjective) caite. **e:t'i: tri: ka:t'ə 51P 83** ~ (of age). **Tá sí caite na cheire scóir** M, she is into her 80s. **Bíonn sé caite an naoi** (Máire Conry, An Cladach ó Dheas, Ros Muc), it is usually past nine (o'clock). **Caite thart**, left over. **ta ə l'æ: kar'tə hæ:rt** S tá a leath caite thart. **6.(a)** Wear out. **Chomh caite le tromán tuirne** SM. **(b)** Consume, use up. **Talthamh aige is gur Jan tá cur caitheamh air** S (using it, putting cattle on it). **7.(a)** Improve from illness. **ta slaidə:n a:msə n əd ta fe k'i:n't orəm e xahə 12J** tá slaghdán a'msa an fhad, tá sé cinnt' orm é a chaitheamh. **(b)** Outlive. **kahə fe m' v'ert' æ:n' S ~idh sé an bheirt a'inn**, it [small bridge over drain, cis] will outlive us both. **8.(a)** Fire. **Níor ~eadh fós iad?** the rocks weren't exploded yet. **(b)** Shoot. **Gá mbeinn le ~eamh 's ghabhthainn ann** S 'I would go there no matter what'. **Gá mbeithéa le ~eamh a ndéarthá go bhfuil se libh?** **52Cr**, 'are you absolutely certain ... ?' **9.** Admonish. **gə yunəxt X, v'i: fe kar'tə ka:n'tə, ho:g'əd fe ... 51P dhá dhonacht X, bhí sé caite cáinte, thóigeadh sé ...**, ... he was widely censured **ta kahə mo:r er' ən ai ar e: ta m'e hem' ə'nuəs er' S tá ~eamh mór ar an IRA, tá mé héin anuas air**, 'the I.R.A. is much admonished, I find fault with them myself'.

caith amach, **(a)** Close down, finish. **Tá an siopa caithe amach ag Maureen** 7 curtain ar an bhfuinneog anis Mlt. **(b)** Pass out. **Tá an sé a chlog caite amach aige** S, it's past six o'clock.

caith anuas, **Tá sé a' caitheamh anuas** (báisti), it's raining. **Bhfuil sé ' caitheamh 'nuas?** S.

caith dhe, Strip down, off. **v'i: fe kar'tə yə:** (nə l'e:n'ə), **v'i: ji: kar'tə d'i** (nə ki:d n'ik'ers) M bhí sé caite dhó (ina léine), bhí sí caite di (ina cuid nicears).

caith i ndiaidh, Regret. **-Níl mé ag caitheamh tada ina dhiaidh, a deir sí, ach**

an méid seo dhe, a deir sí, ar ndóigh, ...
881J. *Bhí muid ag cáitheamh i ndiaidh nar raibh bradóig a'inn* **35E.**

caith suas, Clear away. *An gcaithe mé suas an béilí?* Shall I clear the (leftover) food? ~ *suas na fataí*, clear away the potatoes (from the table).

caíth, v. **1.** Winnow. **2.** Blow. ' ~ *eadh bramannaí*, ~ *eadh tufógaí*, *Bhí sé ' cáitheadh*, he was breaking wind. *Tá duine cín a' cáitheadh* S, ... is breaking wind. *A' cáitheadh bréag* S, telling many falsehoods.

caitheachtáil, f. VN. Having to. *Rud dhen bhuíochas* ~ S, necessity must be done in spite (of other things). (Said, for example, when a necessity or obligation is mentioned, such things often being against a person's will.)

caitheadh, m. (f.) Chaff. *Ma théann ~ beag a bith faoi do shúil* M. *An cáitheadh ... an cáitheadh ... ar chobha na cáití.* **894Cs.** (Also) *caith* S. VN. *Tá ~ arbhair ann*, 'it is a breezy day' S.

caithleach, f. 'Dilsea carnosá' (S. Mac an Iomaire 2000: 168) edible seaweed, inferior to dilisk. *Ná díon ~ di* S 'don't let it (the dilisk) become too brittle'.

caithligh, v. Expand. (Variant of CAITHRIGH S). (Of masonry) settle in mortar and thereby spread mortar out. *Tabhair cead cailthiú di, tá sí cailí / cairí anis* S.

caithrigh : CAITHRIGH.

calapa, (colpa). m. Calf (of leg). (In phrase) *calapaí ar*, in a hurry. *tar'n'ar tu n'if i: gus kalapi: ort ga tar'n'ar' P tairneoidh tú anois í agus ~í ort dhá tarraint, d'im'ə fe ugəs ka'ləpi: er' M d'imigh sé agus ~í air.* (By-name) *in'in' xa'ləpi: so:di: 03Ct inín chalapaí sóidí.*

calar, m. Cholera. (In imprecations on animate and inanimate things) ~, ~ *air*, ~ *breac air*, ~ *tin oraí*, ~ *na muc air*! M. ~ *muice*, ~ *gorm ort* M. (With *buaile*) *hə:r əŋ ka:lər gə muəl ə fe e S hóra an ~ go mbuaile sé é!* (With *teighre ... thar*) *nə:r he: ŋ ka:lər hæ:r'əf SM nár thé an ~ thairis!* *nə:r he: n ka:lər t'in' hartəb fin' S nár thé an ~ tin thartub sin!* *Nár thé 'n ~ leadaí thartub!* S. *nə:r he: ŋ ka:lər ha'rt | na ən flə: M nár thé an ~ thart ná an phlá.* *nə:r he: ŋ ka:lər hæ:r ə m'ia: nə:r ... M nár thé an ~ thair an mí-ádh ...* (e.g. *tháinic se isteach an pointe sin*), to

top it all (e.g. he came in that moment). *Nár thé an ~ thairis* (e.g. *cé bheadh ann ach ...*).

calc, v. **1.** Harden, cake. **2.** (Verbal adjective) ~ *thaíthe*, hollow. *Fata ~thaíthe*, potato with hollow centre (equivalent to) *fata fabhtaíthe*.

call, m. Need. *Call síoraí*, constant deprivation. *Bhíodh a' ~ síoraí orthú* S. *Ní féidir a' ~ síoraí a choinneál suas* S, you cannot support someone permanently who cannot support himself.

callóid, f. **1.** Bother. *Níl aon ch~ ort ann* S. **2.** Address, question. *Ní chuir me ~ a bith air* S.

calm, m. (In) ~ *geal*, very calm, so calm that the sea is white during fine weather. *Tá sé ina ch~ geal ó Ghob Leac Bhaile amach.* ~ *stéigeach*, absolute calm (on sea). *Tá sé ina ch~ stéigeach* (**21Pt**, from his father). Cf. DATHAIGH 3.

calmáil, v. (Of weather) become calm. (With *amach*) *Ch~ an lá ... amach orainn* **21Pt**. *xa'ləma:l' fe ma:x Mq ch~ sé amach.* *Tá sé ~te amach* Mq.

cam, m. Melting pot. *Gá mbeadh a' cam thíos a'd ní fhéadthá airgead a choinneál leothub* S, if you were very rich ...

camaidiun, *ka'mə'dun*, n. Game's base. Fig. *ar a' g~*, in bad position, stuck. *Sin é an fáth bhfuil mé ar a' g~ anseo* S, stuck (waiting for barrel to fill). *Cuirthidh sé síos go dtí an ~ thú* P, reduce to penury, etc.

camaití, *ka'mə'ti:*, (< committee). m. ~ *sin déirce fhaigheanns na boicht, bhíodh fear ag tabhairt amach pluideannaí bliain an ch~*, *Fuair muid údar cóta* (c. 1923).

camalóid, n. **1.** Crooked person or stick. *Ó muise a chamalóidín bhradaigh* M. **2.** Dishonest person. *Séard e ~ S.*

camán ceár, *camán cear*, n. Common car. *Caman cears* M. (With *carr*) *carrannaí caman ceárs* **03C**.

camhlas, (cabhlach). n. (In phrase) *gəŋ k'is gəŋ kã:vləs S gan cíos gan ~*, 'without any rent whatever'.

camóg, f. Bent handle on stick. *Maide bhfuil ~ air* M.

candáil, f. Auction. *Tá an teach curtha i g~ M, ... up for auction.*

cansairt is cail, n. *ka'nsər't əs ka'l' 29N*. Game very like rounders. *buələ xa'nsər't sə xa'l' 29N* ag bualadh (an) *chansairt is an chail*.

cantalach, a. Cranky. *ta tú xə kəntələx* *ʔe kut, ... ʔe kut ʔer'an* Mq *tá tú chomh ~ le cat, ... le cat fireann.*

caoch, a. Blind. *Chomh ~ le gandal* **19B**, ... *le beait* [bat] **19B**.

caoi, f. **1.** Manner, way. (In doublets with *cuma*) *Níl ~ ná cuma air, Níl cuma ná ~ orm, Nach deas a' ch~ 's a' chuma orm é?* S Aren't I in a lovely state? (As discourse marker, in negative) *Ní he xi: g* [sic] *N'ar:nə m'e m'æ:f na tædə d'i:b* M *ní hé an chaoi go ndearna mé meais ná tada díob. nax e xi r g'æ:ru: kof* M *nach é an chaoi ar gearradh a cois.* (With *ag*) *Níl fhios a'msa cén ch~ a mbeidh sé ar ball a'd, ... how you will end up. Sé an ch~ a raibh sé agam / a'm, ... , 'the way things were, is ...' .* **2.** Bad state. *Gá bhfeictheá an ch~ a chuireadar air!*, *Ní: ækə ʃe ha:nə r'jəw e s v'i: ʃe kur ə xi: ʃo (h ?) er' S ní fhaca sé cheana ariamh é is bhí sé ag cuir an ch~ seo air, ... treating him so badly.*

caoifeanach, a. Senseless, bad. (Explained in) *'suifeanach' malrait ~, cuifeanach' S.*

caoin, v. Cry. *xi:n ʃe ro nə xlog'an* M *ch~ sé a raibh ina chloigeann. Ch~ sí a raibh ina bolg. Caointhe tú fós na braonachaí salainn* **43M**, ... bitter tears (not known to SM).

caoineachán, m. Crying, lamenting. *Bhí sé ag ~ an sciobóil*, he was lamenting the (unthatched state of the) barn.

caol¹, a. Narrow. *Bhí an téad ... chomh caol ... le snáithe veidhlín* **31P**.

caol², m. Narrow part. *Caol na coise*, leg (as against leg and foot). *v'i: n' f'jən ə gol' ʃis ə gi:l ə gos S bhí an phian ag goil síos i g~ a gcós.*

caolachaí, (caolach), pl. (In prepositional phrases) within confines. *Ní bhfuightheá 'thead do láimh a leagan ar (an) rópa, ná ar ní a bích gá raibh tao' 'stigh, dhe cheantar ná dhe ch~ an bháid, an oiread agus gá mbead sé, gá mba nímh é.* **06C**.

caolán, m. Small intestine. (In malediction) *Go dtuga an deabhal thrí ch~ do thúnach e! M.*

caolsheans, m. Slim chance. *'ki:l'hæ:ns ə'n'if gə d'ukə ʃe* M *~ anois go dtiocthaidh sé.*

caomhnú, n. (Heard but not specifically understood by Seán in) *~ Dé dhuit!* (said to departing person) S.

caora, f. Sheep. *v'i: ki:r' əs b'ehi: eg ə S*

bhí caoirigh is beithí aige. (Fig) *~ dhe dhuine*, quiet easy-going person. *Be' [= beidh] siad 'na gcaoire anocht a' tíocht* M 'they will be drunk tonight coming (home)', cp. GÉ. *~ bhearrtha* (of short-cut hair). *-Cén chaoi dtaithníonn mo ghruaig leat? -Tá sí 'na ~ bhearrtha ach cén dochar M.*

caorán, m. **(a)** Fragment of peat. *ʃ g'ar gə wi: mid' i:hə kaə ki:rən' er' M is gearr go bhfuighidh muid oíche ag caitheamh caoráin air*, 'we will be waking him soon', 'he will soon be dead' (in reference to the sport of throwing turf fragments at wakes (witnessed by Máire in An Meall Rua in Máfnis). *Bhí sé ina chaitheamh caoráin ansin* S, dispute. **(b)** (Of coal) *ga m'ox ki:rən'in' b'og guəl' er' M dhá mbeadh ~infín beag guail air.*

caoróg, f. Round object, ball. *~ ime* M.

capall, m. Horse. *Ní: isən' e ʃin' er' xapəl* M *ní íosainn é sin ar ch~, ... for anything, ... for any riches. Ní: waron' ə gair ʃin' er' xapəl* M *ní mharóinn an gadhar sin ar ch~. Ní eiteoinn ar ch~ thú S. Ní: yohən' ʃis er' xapəl ... er' rud ə b'i* M *ní ghabhtháinn síos ar ch~ ... ar rud ar bith. Capall maide*, bicycle. *Chuala me ~ maide tugthaí air, 'g imeacht ar a' g~ maide S.*

cara¹, f. Causeway (connecting Máfnis to mainland, it is generally referred to as *an droichead* and is referred to as *an ch~* in more limited contexts), *Teagann siad as tao' 'muigh dhen ch~ is chuile áit* M. *ʃin' ə wil' g æ:səl' ti ʃt'i gəh xarə S sin a bhfuil dh'asail taobh istigh dhen ch~.* Cf. (place-name) *an Chara Mhoir*.

cara², f. Friend. *Lá(i)mh a charad*, care, improvement. *Tá mé 'rá leat go dtastódh lámh a charad uaidh sin* S, it could do with being fixed up (painted in this case).

cardáil, f. Beating, pulling apart. *Fuair se an-ch~ uaim, Thug me an-ch~ dó* M.

carn, m. *~ aoiligh* dung-heap. (Fig) *Seod ~ aoiligh dhe mhála* M 'bad, useless bag'.

carr, m. Cart. (*lán*) *~ asail*, donkey cart full, i.e. 'much, a load'. *Tá ~ asail mór aoiligh ann* S, there is a big donkey cart load of manure. *Tá lán ~ asail a'd ann* M, you have a lot (food, books, etc.).

carracán, m. **1.** Large awkward spiny object. *~ cloiche*, *~ giúsaí / adhmaid* (tree base in bog). **2.** Stepping-stones. *~ adhmaid* S, wooden path through water.

cársán, m. Wheeze, hoarseness. (As VN) being hoarse. **ta fe kærjæn** M *tá sé ag ~*, he is speaking, breathing hoarsely.

cart, v. **1.** Dig. **2.** Clean out (byre). Ag *cartadh muc le sluasad* **899N**, cleaning a pigsty with a shovel. **3.** (With *féar*) turn (vigorously). *Ar ch-~ tú an féar? Meas tú gá mbeadh na bunannaí cartai?* SM, ... if the bases (of the hay-cocks) were turned well (to dry them).

carthanas, m. Generosity. **Ní:í: móræn kærhænəf æn** S *níl mórán ~is ann*.

cas, v. **1.** Turn. **2.** Meet. (Impersonal) find oneself. *Casadh leihí páiste í*, she became, found herself pregnant. **Ní:í: ro X æ g'járæ ŋ x'æn el'æ ax gær kasu: l'e nai i M ní raibh X ag iarraidh aon cheann eile ach gur casadh lena aghaidh í. Ó casadh ag iúmpar an pháiste i S. 3. Cas ar**, reproach. *Thug sé masla don athair agus chas sí i gceart ar Raftaraí é* ARN, he insulted her father and she reproached Raftery because of it, repaid him in kind. **4. Cas thart**, turn around. (As narrative device) 'the next thing'. **d'air'æ fe æs sig'æræts s xæf fe hært g' ihæ fæklet's æn'jin'** M *d'éirigh sé as suigearéits is chas sé thart ag ithe tseaclats ansin*.

cás, m. (f.). **1.** Case, circumstances. **(a) ax kir'æ m'ifæ fæf'æts ænoxt er' nu: s kruæ ŋ kas e** Pt *ach cuirthidh mise faitíos anocht air nó is cruá an ~ é*, 'but I will frighten him tonight by hook or by crook'. *Nach é an ~ céanna é faoi cheann céad bliain (nú leath bealaigh go dtí é)* S. *Sa g-~ sin de S*, in that case, so. *Tabhair suas do ch-~*, give up (the ghost). **æ' hug m'e mæ xæs suæs er' mæ:d'æn' æ'nu** M *á thug mé mo ch-~ suas ar maidin inniu*, I gave up completely (on him) this morning. *Tá ' ch-~ tugthaí suas aige* **23B** (of terminally ill man). **(b)** Sorry circumstance. **gæ dærhi: d'ia jin' nax 'e: jin' æ kas** **14M** *go dtarrthaí Dia sinn nach é sin an ~*, ... isn't that a terrible state of affairs. **2.** Pity. *Bhí ~ aici dhó, bhí an-chás aici dhó*.

cása, m. **1.** Case. ~ **næ ŋlin'æxi: ~ na ngloineachaí. ~ jaim** M. **2.** Case-work (frame for cement construction; equivalent to *cásáil*) S (cf. LFRM *cásáil*).

casacht, f. and as VN. Cough(ing). Ag ~ *bheag* M. *Ba ghearr le caora e ag ~* **19B** (from sheep's shrill cough).

casadh, m. Turning. **tær fi: br'ift'æ l'e kas æn le:** S *tá sí briste le casadh an lae*, 'it (weather) has broken after the summer solstice'. *Chaill mise sa gcasadh é* S 'I let it go badly'.

cásáil, **kæs:æl'**, (< cause), v. Cause (to be in a certain way). (*nach bhfuairreadar amach*) *céard a bhí ag ~ a ghoile* **19B** ... what was causing his digestion (to be sick).

cascairt, (coscairt). f. Insult, scolding. *Thug me ~ mhaith dhuit* S.

casmairt, (caismirt). f. ~ *chainte*, address. (Equivalent to) *bleid chainte* M.

cat, **kut**, m. **1.** Cat. *An calar ar Seán* [sic] *mara mbaineat se gáirí as na cuít* M (very humorous). **wænh'æt fi: gær'i: æs kut** M *bhaintheadh sí gáirí as ~. ta kut kroxtæ ru:t sæ t'æ:x jin' M *tá ~ crochta ruit sa teach sin*, they have it in for you. *Ó b'annamh leis a' g-~ srathair a chur / bheith air (ceannóidh mé deoch dhuit, cuirthidh tú iomaire fataí dhom)* S, since it's a rare occurrence ... **2.** Alternates with English 'cat' **k'æf** meaning 'terrible.' *Bhuel tá se ~* **64Me**. *Tá Bleá Cliath ~ uilig* **25S**, *Bhí an lá inné ~* P. **3.** ~ *dhe dhuine* S, bad, cranky person. **4. Beidh cuít óga ag ... , b'e kit' o:g eg' ko:l'in'** **43M** *beidh cuít óga ag Cóilín*, C. is restless, he will have a fit. **5. Cat** [kut] *na Lochrannach*, stoat ('Mustela erminea'; used consistently by **848B** instead of *easóg* according to **27Cb**).*

6. (The pronunciation **kat** is used in set phrases) **(i) N'í: ro ka:t na mæ:d æn** M *ní raibh ~ ná mada ann*. ... nobody. **(ii) Is cuma leis a' g-~ mara céard é an fáth** S. **(iii) bæ d'æ:kær' kat duw na: kat bæ:n æ ra: l'æ:hæb** S *ba deacair ~ dubh ná ~ bán a rá leothub*, it's hard to say anything to them, about them (both good and bad senses). **(iv) -Bhíodh na muca istich!** **892M** *-Bhídís ansiud sa gcúinne acú agus má bhíodh héin, bhídís ag at ann. Mar d'fheictheá ~ i mála*. **06C**. **(v)** (In tale of *An Gobán Saor*, although in the tale **kat** alternates with **kut** for speaker S, and in phrase) *cat is dá dhrioball a rinne se* M 'he did a lot'. *Baidhe deaid, tá dhá choca féir díont' inniú a'inn, tá ~ is dá dhrioball air díont' a'inn* S. **(vi) Cat mara kat maræ**, calamity. *Cén ~ mara a bhí ort gá dhíona sin? D'imigh an ~ mara ort. Tá an*

~ *mara air*, he / it is terrible.
catach, a. Curly. *Chomh ~ le cat* S.
cé, interr. 1. Who. (a) *Beidh cupla focal agam leis, inseoidh mé dhó ~ é héin*, ... I will reprimand him, put him in his place. (b) (On questioning surname) -**k'en** **tæ:n'əm' ta' orhə** M *Cén t-ainm atá uirthi?* -**ru:t** S *Rút*. -**k'e' hel'ə** M *Cé heile?* 'And what is her surname?' 2. Where. **ə vl'æn' gar g'in ə bə:ʃtəx**, **k'e rədər ən'jin' S** an *bhliain dhár gcionn ag báisteach, cé raibheadar ansin?* ... what good had they done then?
cead, m. (a) Permission. *I g~ dhon bhia is dhon chúlódar*, with due respect to the food and company (when eating at table). (With pleonastic *a^L*, 3m possessive) **na: l'ig' ə x'æ:d dō: jin' u v'ærə P** ná *lig a ch~ dō sin thú a bhearradh*. (b) Let, be able. **N'i: rə x'æ:d eg' er na tæ:də yöl' əʃtəx a:n P** ní *raibh a ch~ ag aer ná tada a ghoil isteach ann*, no air was able to enter. **to:r' k'æ:d dō: f'oxə M** *tabhair ~ dō fiuchadh*, let it boil.
céad¹, a. First. An *ch~ rud eile* 'the next thing' (as discourse marker). **əs m'in'ək' t'ain' ji: jis eg' b'ehi: nu t'ain' ji: nət' ək'i:n' əs x'æ:d rud el'ə b'i:n' ji: la:kə:l'ə m'ix' M** is *minic, téann sí síos ag beithí nó téann sí in áit eicint is an chéad rud eile bíonn sí lacáilte* [< lock] *amuigh*. **əgəs xua fe jis x'æ:d rud el'ə stōr mə xri: xu ek's re: er' M** agus *chuaigh sé síos, an chéad rud eile a stór mo chroí chuaigh 'x-ray' air*.
céad², m. Hundred. *Deabhal gadhar dhe ch~ gadhar nach mbíodh a' tíocht* S (many dogs). *Tá ~ agus míle rud le díonamh a'msa* M 'I have a lot to do'. (*Labhair muid*) ~ *is míle uair (ort ó d'imigh tú)*.
céadfómhar, m. Early harvest. -*Cén chaoi bhfuil tú?* -*Mar bhíonn na fataí sa g~, réasúnta* [also] -*Mar bhíonn na fataí sa g~* S 'I am fairly well'.
ceáfarnach, ceáfráil, f. Light drizzle. ~ *bháistí* M. Cf. CAIFEARNACH, CAIFIRNEACH.
ceaihbiteáil, k'æv'ətə:l', v. Corner, capture, seize. *Bhí sé ~te* 03C. *É a ch~ is an ceann eile ag goid an airgid uaidh* M. *Ní mhór daoine le hí iad a ch~* M (to house cattle).
ceaijeáil, k'æ:ʃə:l', (< cadge. As VN)

Carrying. *Ag ~ rudaí ar mo dhroim ó mhaidin* M. *Bhí an oiread rudaí le ~ a'm* 52J.

ceaineastar, (< canister). m. (Large) round (person). **k'æ:nəstər gə jin'ə M ~ dhe dhuine** (perhaps (also) -n'-).

ceangail, v. Tie. **ta m'e k'æ:ŋgə:l'ə n'jin' S** tá *mé ceangailte ansin*, I am stiff there (in arms).

ceann, m. 1. Head. (a) *Caithidh muid síol féir ansin nuair a ghes* [< gheitheas] *muid a* [1pl poss] *gceann linn* S, ... when we get the opportunity. *Thar mo ch~ is thar mo chosáí thú* [perhaps also *thar ~ do shlaiente de*] S (said to a person who brings news of a death). (b) (Of unthrashed corn) *arbharr ar a cheann deireadh muide, ní bhuailidís a' coirce ach thugaidís go na beithí ar a ch~ e*. *Bhí se go maith ar a ch~ froisin*. **hugəd'i:f kørk' er' ə x'an yō: l'ehi: ŋ xə:pəl' S** thugaidís *coirce ar a ch~ dhó le haghaidh an chapaill* (to priest). (c) Head (of animals). *As go brách le chuile ch~ dá chuid caorach nó nar fhan ~ ar chollainn acub gan cailleadh* ARN2666. 2. One (indefinite pronoun). (i) **fi:xə sə g'an ə f'ukət fe S** faocha sa *gceann a phiocadh sé*, he used to pick one periwinkle at a time. (ii) (Of person disparagingly) *Séard í héin ~ ceart* S. (Sometimes not disparagingly) **xur fe æ:n'əm' ə x'an el'ə jis M** *chuir sé ainm an ch~ eile síos*, ... the other person's ... (iii) (Plural) *ceanna* (used in, for example)

k'æhər nu ku:g gə x'ænə l'i:tərs wə:n'ə M *ceathair nó cúig dhe cheanna lítears bhainne*. 3. Joke, story. *Cosúil le ~ e!* S, it appears to be an untrue story or joke. *Bhfuil fhios a'd a' ~ d'éirigh dhomsa inné?* what happened to ... M. 4. Lá cinn (also *lá chinn bhliana*), anniversary, day marking one year since previous event, S. *Gurb é a lá cinn é, mar déarthá* 898Pt, ... her birthday. 5. End. *Gob é an sórt teach a bhí ann, teach a raibh similéar ina ch~, teach giortach mar sin*. *Bhíodh corrtheach acub ann san am*. ARN8812-3, ... chimney in the (gable)end 6. (With qualifier) (a) **Ceann báire**, goal (in football). *Ba cuma* [sic] *céard a dhíonthach ~ báire*. 872Pt, the goal didn't matter (footballers wrestled each other instead). (b) **Ceann maith**, care, hospitality. *Níor chaithdar ~*

maith le Teónaí M. (c) (An) **ceann posta**, errand, job. *Tá gacha le ~ post' a'm* S. *B'fhéidir go raibh ~ posta aige sin in áit eicín-teacht eile* S. (d) (An) **ceann suas**, vomit. *Bhuail a' ~ suas é* S, he began to vomit. *Tá balthadh ~ suas air* S. *Chuiread se 'n ~ suas ar na muca / ar do bholg* S. (e) (An) **ceann síos**, diarrhoea. *Chuirthead sé a' ~ suas is a' ~ síos ort* S he / it would sicken you. *Chuirthead sé an ~ síos ar mo chuid loirgní (is a' ~ suas ar mo thúin)* S. 7. **Deich gcinn**, ten (cigarettes). *-Níl aon gold bond a'd dheich gcinn?* 32J ... in tens? *-Níl aon deich gcinneachaí a'm* 43M.

céanna, a. Same. *An rud ~. Is maith an t-ádhbhar leasaighthe í ach mar sin fhéin is féarr a íocas sí le ceilp a dhéanamh dhi agus sin é an rud céadna a déantar* Clad-199. (Affirmative phrase) that's right, exactly, yes. *-Beidh muid i ndan é dhíonamh Dé Sathrainn -An rud ~, go díreach glan* 25M. *-Caitear í a bhaint as ucht, a Pheadair Uí Chadhain. -Sin é an rud ~. 897P, 10B 'exactly'. (With other nouns) -Cuirfidh mé geall anois gurb é an áit ar chuir Ó Conchúir thú ag iarraidh iníon Rí Ghleann na Scáile? -Sin é an áit ch-~, a deir sé. LL79.*

ceannach, a. (In copula phrases) *is ~ le*, have strong inclination. *Bhí an oiread geata air 's go mba ~ leis an bóthar a chur óna chosa, is ~ leis an teach a leagan, ba ch-~ liom suí ag an mbord.* (In explanation, *ba ch-~ leis é dhíona* was paraphrased *bhraith sé* 'he had an inclination, he thought about'. There is an implication that the action, in the past tense, was not carried out. This is not clear in FFG, and some glosses in LFRM imply the opposite.)

ceannaigh, v. 1. Rent, hire. *Se chaoi gceannaíod se garrantaí ann, bhí garrantaí ceannaí aige ann* P. *Gheofá cóiste le ceannacht* 866Et. 2. Expend effort. *-nax ma: x'æ: no: s tu: yof' f'jær M Nach maith a cheannós tú a ghoil siar -o: n'i: x'æ: no: d 14M Ó ní cheannód. nax ma x'æ: nə tu h'æxt ə'ner' M Nach maith a ch-~ tú thíocht anoir.*

ceanna slat, m. Frond of strap wrack (oarweed 'Laminaria digitata'). *Tá an ceanna slat, sé an ceanna slat ... atá ag fás ar an tsalt mhara. ... an bláth tá curtha amach aici sin.* 894Cs.

ceannúil, a. Same (with *céanna*, less common than *ceannann*) *əŋ xi: x'æ: nə x'æ: nu:l' SM an chaoi chéanna ch-~.*

ceap¹, m. Block. *Chuirthin mo cheann ar ch-~ dhó S 'I would swear to it'. B'fhearr liom mo chloigeann a chur ar ch-~ ná na dinnéir mhóra sin S 'I would prefer anything to ... '. Ní fhaca mise ó rugú mo cheann ar a' g-~ ... S '... since I was born ... '. Ón lá leagú mo chloigeann ar a' g-~ ní fhaca mé ... S.*

ceap², v. 1. Think. *əgəs ə wil' tu x'æ: pə gə n'æ: xə f'i: ɲa: r um 56N an bhfuil tú ag cheapadh go ndeachaigh sí i ngar dhom! 'she definitely didn't come near me'. 2.*

Ceap ar, assign to, intend for. *Beirt chol ceatharachaí dhen bhean a bhí gá cheapadh ar Jaic. 866Et (Sc186.26) (with view to marriage).*

ceaptró, m. Mast step (nautical, base for mast). *Ceap-dró !894C9.*

cearaictar, k'a'ra:k'dər, m. One's good reputation. *n'i:l' f'jæd ə na:n ə yof' e:n a:t' gən ə g'æ: ræ:k'dər 08B níl siad i ndan a ghoil aon áit gan a g-~, 'they will go nowhere in life unless they have their good name'.*

cearc, f. Hen. *Cearc gheal* S 'Fulica atra', coot.

céard, interr. What. (a) (With any pronoun) *~ mé / thú / é / í / muid / sib / iad hén?* What am I / are you (etc.)? (b) (As discourse marker) *~ a bhí ach ringeáilte ag Deara as Meireacá ... M, what had happened but D. had rung from America Sé an chaoi ar díonadh amach gurb é an chaoi, a raibh an iomarca ólta aige ... agus gur maraíobh é. Agus ~ a bhíonns, ach bhí tórrthamh curtha air. 11C.*

ceart, m. Right. (a) *Ní chuirthead sé mála an phosta air hén níos mú 7 is maith an ~ é Mlt ... it is only right (of a thieving postman). (b) Bhí ~ a'inn speal a bhualadh air S, we should have... (c) ... go raibh 'n ~ leis S, it was right to reprimand him so severely. (d) Ó cheart 's ó chóir 20C, properly, originally. (e) Bain ~ as, make do, get on (well). *wil tu ba'nt' ~ mah æs nə f'ækklə M an bhfuil tú ag baint ~ maith as na fiacla? Are you doing well with the (new) teeth?**

céas, v. Suffer. *x'e: s mid' ə lə: P ch-~ muid an lá. ax gə d'iv'ən' x'e: sədər, b'og nar x'r'ixnə fə iəd Pt ach go*

deimhin chéasadar, beag nar chríoch-naigh sé iad. o: uʃə v'i: ʃe k'e:st am Ó uise bhí sé ~ta a'm. Níor ch~ me an oiread ariamh P.

ceasacht, (As VN) *Ná bí ' ~ leis ní dhíontha se sin duit e S ... depending on Cp. CNEASACHT.*

céasán, m. Wretch. ~ *dhe dhuine* (explained as) *duine suarach M.*

ceasúil, a. Cloying, unpleasant. (Of person) *duine ~ M.*

ceathrú, f. Quarter. *Ní:lf ə x'ærhu: kid' d'eg am P níl a ch~ cuid déag a'm* (literally) one fourteenth (i.e. I have very little of it).

céidí, (In phrase) *céidí corp* body. *Ní raibh a chéidí corp ceart 21J*, he was physically handicapped. (Similarly) *Ní raibh a chéidí corp aige 21J*.

ceidine, Permitted, correct (from context in phrase) *-Ní móide gur ~ duit ar an oiread eile féin é, a deir Loinnir leis an duine uasal. 852SbLL31.*

céileach, (In laudatory phrase) *mo choinneal ch~ thú S* (understood as *coinneal chéireach S*, wax candle).

céileo, (< Kyloe). n, (gen as adj). Breed of cattle, brown in colour. Any type of cattle resembling it in colour. *Bó ch~ bhí inti SM. dæ ~ (er' ə mo:) M dath ~ (ar an mbó). b'ehi: x'e:l'ho: M beithí ch~.*

céileog, f. (Also as attributive (genitive).) Cow of *céileo* breed. *'S deas a' ch~ í sin, bó x'e:l'ho:g SM. bo: x'e:l'ho:g' M.* Pet name given to such a cow: ~ ~ ~, calling her M. *Dath ~ a bhí air SM* (of a Charollais, which was darker than the average Charollais).

céileogach, a. Of *céileo* breed. *Tá sé ~ go maith an tarbh sin thuas S.*

céilí, m. 1. Ceilidh. 2. ~ (*gada(i)r*), gathering of dogs around a bitch in heat (often at night). *Ag ~ a bhí sé is bhí gadhair eile a' rith air M.*

ceiliúradh, m. Talk, mention. *manəm gə guələ m'e k'e:l'u:rə k'i:nt' fi: M'anam go gcuala mé ~ eicint faoi.*

ceilp, f. Kelp. *D'íosad sé an ch~ S* 'he would eat a lot'.

céir, Cf. CÉILEACH.

ceird, f. 1. Profession. *ʃtri:pəx b'æn ə v'ox əg' im'əxt l'enə k'aird' ə wil' əs æd M* 'stríopach' bean a bheadh ag imeacht lena ceird an bhfuil fhios a'd? prostitute ... who would ply her trade. 2.

Habitual way of working. *v'i: ʃe gə x'aird' eg' kud' a:ku: S bhí sé dhe ch~ ag cuid acú.*

céireáil, v. 1. Grease. *Snáithe ~te. k'e:r'a:lə m'e ən snə:hə ~álthaidh mé an snáithe.* 2. Smudge. *ta mə lā:wə xə k'e:r'a:l'ə, gol' ə wastu: Tá mo lámha chomh ~te, ag goil i bhfastú.*

ceirín, k'erh'i:n', m. Physical defect (in phrases to do with 'trouncing'). *Cuirthe mise ~ ort M. Fágtha mise ~ le do shaol ort S.*

ceiríneach, k'erh'i:n'əx, a. Duine ~ 14M, S handicapped person.

ceirtheánach, m. Variant of CEITHEARNACH. Strong large person, M.

céis, f. Serpentine monster, snake. *Cruchúr Dubh na hOrdóige a mharaigh an ch~ S.*

céisinteacht, (As VN) Being stingy. *A' ~ le fataí SM.*

ceist, f. Question. 1 *gceist*, of importance, concern. *Ní hiad atá i g~ a'd ach páipéir S*, they are not of concern to you – only paper learning. *Ní raibh ' g~ aige ach Meireacá S. Ceist a chur ar*, interfere with, bother. *Bhuaileadh sí thú is ansin ní chuirthead sí ~ a bi' níos mú ort S* (of cow).

ceithearnach, m. 1. Strong large person. 2. Bad, evil person (i.e. *drochdhuine*) GT §161(a).

ceo, m. Fog. *Beidh na daoine goil un ~ S* (disappear). *xuə ʃi' ser' ə'n'ij' ənə k'ə: M chuaigh sí soir anois ina ~, ... very fast. ~ daoine* (perhaps equivalent with *seó daoine*) S.

ceobarnach, n. Drizzle. ~ *báistí SM.*

ceobarnaíl, f. Drizzle. ~ *bháistí M.*

ceol¹, m. (VN) 1. Playing music, instrument; singing. 2. Playing musical audio tape. *Féadtha tú goil a' ~ aríst M* (listening to tapes).

ceol², v. Play musical audio tape. *N'ir x'ol m'e l'e fa:d i' 43M níor cheol mé le fada í* (of tape).

chéadbharr, m. First growth of grass crop. ~, *féar a d'fhástadh ar arbhar S. Tá píosa ~ thiar ansin S. Bhíodh féar anseoh a'msa, ~, 's darna barr, 's mar sin S.*

cheana, adv. Indeed. (Particularly in) *Nár raibh ~!* May it not be indeed! *Níl se fós ann is nár raibh ~!* -Níl se 'na shuí fós. -Nár raibh ~ marab fhuil se 'n am aige! S.

cheoch, Interj (driving cow). ~ ~ ~ *amach M.*

chomh, prtc, As, so. (With preposition *le*, usage common in some speakers. Not common or used by S and M.) **buál'ur bl'á: kl'ia la' h̥a:nə he:f xə faulə:lt'ə l'oi:həb 12J** *buailleadh Bleá Cliath an lá cheana théis ~ fabhláilte leothub*, (team) were beaten ... despite their foul play. **æŋ tu xə g'æ:l' l'ej 12J** *An bhfeiceann tú ~ geal leis! ' Bhfaca tú ~ mór léithi? 68K*, look how big it is. 'Eann [*< bhfeiceann*] *tú a teanga ~ dearg leis* [sic] **54C**. *A chuid éadaigh ~ glan leis* Sq.

chuig, prp. Toward. *Ó dheabhail chugad ó thuaidh* S, Oh dear, pull it further north towards you. (3m) *Chuige*, directly into the wind (sailing). *Beidh mé ag fanacht ~e anois agus aríst* Clad178. Cf. LOIGHE 2.

ciall, f. Sense. (In phrase with *réasún*) -**v'i: fe: sɑ:x ft'e:v'ɑ:lt'ə M** *Bhí sé sách stéibheáilte. -d'aul blais ə v'i: er' v'i: x'ial sə re:su:n eg'ə S* *Deabhal blas a bhí air bhí a ch~ is a réasún aige*.

ciallaigh, v. Understand. *Níor chialla' sé an rud a bhí sé rá* SM (both instances of *sé* are co-referent), he didn't understand what he was saying (himself).

cianta, (Plural, in phrase with *le*) **n'i: æ'kə m'e e l'e k'iantə P** *ní fhaca mé é le ~, '... for ages'*.

ciaróg, f. **1.** Beetle. **2.** Small (person). *~ dhe dhuine*. *Níl ann ach ~igín dhe dhuine* S.

cib, f. Sedge. *Cib sháile*, sedge which grows on salt-flats. (Explained in) *a bheadh ag fás ar mhuirbheach*.

cibhear, n. **1.** Blow. **2.** Affected manner. *Tá ~ faoi* S.

cic, m. Kick. Fun, life. *Níl ~ a bith ann* S.

cill, f. Graveyard. *Fuadach corp un cille* S (the journey to the graveyard never seems long, the way home seems shortest).

cille, n. **1.** Keel. **2.** Breast bone of bird. *~ na gé* M.

ciméar, (cithréim, ciméara). m, f. **1.** Handicap, defect. *Tá ~ air* S. **2.** *Cén ch~ atá ort!* What is the matter with you! (equivalent to *smál* here). Cf. CIMIR.

cimín, m. **1.** (Common) pasturage generally on *sliabh*. (This is the general meaning in Carna, according to Seán (from Carna)). 'mach ar a' g~. **2.** Pasture. 46.621. **3.** Garden or small field of pasture near house, FFG s.v. **2.** **4.** Enclosure for cattle. **k'im'i:n' ə t'i:** (yard in front of the house) 46.526 ~ *an tí*. (This is the meaning especially in Maínis, according to S). ~

leihí beithí san oíche M.

cimír, f. Handicap, defect. **ta k'im'ər' er', k'imər'əxi:, ku:f nə k'imər'ə Mq** *tá ~ air, ~eachaí, cúis na ~e*. Cf. CIMÉAR.

cincín, n. Summit. (Explained in) *barr rud ar bith*, 'thuas ar a' bhfíorchincín' S (of top of hill).

cine, m. Race. *Cine faoi chopóig* S (an insignificant surname).

cinn, v. Defeat, fail. **n'i: ja:rnə fe jin' em vlais ə'r'iaw ax ə rud ə x'i:n' er' S** *ní dhearna sé sin aon bhlas ariamh ach an rud a chinn air*, he never worked except when he really had too. *Ní ghotha' me amach aríst go gcínnthidh 'n saol orm* S, I'll never A' gcínnneann tada gá ndéarthaidh muide ort, a Bhraidhean? **47P**, can you understand everything we say. (With impersonal subject, e.g. of cold symptoms) **ta fe k'i:n' er' im'əxt d'i:m 66N** *tá sé cinnte air imeacht díom, 'it (illness, cold) is enduring very long'*.

cinnte, a. Sure. *Chomh ~ leis a' lá*.

ciob, f. **k'ob** S85, (gen ~ach Sq) Untidy thing or person. *Tá an teach ina ch~*, ~ *dhe dhuine*, 's íontach a' ch~ e S. *Sin é 'n ch~* S.

ciobach, a. Untidy. *Duine ~ S. Cloigeann ~ ar a' bpáiste* **50N**.

cióch, f. **1.** Breast. *Tá sé ag tabhairt ~ dhon láir* M (leaning on handle). **2.** *Ghortaigh tú mo ch~ bheag* S, you hurt my pap (man).

ciomach, n. Tatter, tatterdemalion. ~ *a dhíona dhe rud*, ~ *dhe dhuine* S. *Tá ~ díonta a'd dhe*. Cf. CIONACH.

cion, m. Effect, power. *Níl sé i ndan é héin a chuir i g~* S, he is not able to progress, to improve himself. **n'i:l' f'iaid ə na:n kir' er' ə g'un** [slightly indistinct, perhaps misheard] **20My** *níl siad i ndan cuir ar a g~*, they (animals) cannot defend themselves.

cionach, m. Tatters, pieces. *An cionthach. d'i:nhə m'e k'unhəx ji:t M* *déantheidh mé ~ dhíot, ... little pieces of you*. Cf. CIOMACH.

cíonán, m. **k'i:ⁿnā:n** → the best trump 46.332.

cionn, Dative of *ceann* in fixed phrases. **1.** As *cionn*, above. *Bheinn biusaí as cíonn a chéile* **60M**, I would be extremely busy. **2.** *Thar cionn*, greatly; (rarely in negative sense) badly. **v'isə:l' m'e i: jin' hær k'i:n 03C** *mhiosáil mé thar cionn í*.

ciontaí, a. Being cause of. *Is mé is ~ le*

- Seán*, I am the cause of S. being as he is (i.e. being ill or being here). *Sé is ~ leis na fabhrthaí* S, he is the cause of my eye-brows (being as they are). *Caitheamh is ~ liom*, 'smoking is the cause of my ill health'.
- cionthánach**, a. Drizzly with light wind, M. Cf. CIONACH, CIOTHÁNACH, and *cith*, *ceathach*, *ceathánach* FFG24, *ceathán* FGB.
- cíor**, f. 1. Comb. ~ *ná raca*. *Ní: wanh'əx k'ir na rakə æ's klog'ən x'ən' nax wil' en wā: sə borəgo:ð jin' M ní bhaintheadh ~ ná raca as cloigeann Sheáin nach bhfuil aon mhaith sa bporgóid sin*, nothing would dissuade S. from believing that that purge is useless. 2. Cud. *Ní raibh aon ch~ aici le cangailt* M. *Cuir faoi do ch~ e sin* S, put that in your pipe and smoke it.
- ciotach**, a. Left-handed. *Ar ~ nú deiseal thú?* S.
- ciothánach**, a. Showery, SM.
- ciotóg**, f. Left hand. *er' hi:w nə k'ito:g'ə 14M ar thaobh na ~ige*, on the left.
- ciopín**, m. Twig. *Leag ansin é nú cén sórt ~ tá a'd leis?* S, ... being sparing with (bread). *Níl aon ch~ a'm leat* S no dealings with you (meaning uncertain for S).
- ciopúnteacht**, f. Stinginess, parsimony. *Bacúlacht é an ch~ S. Cén sórt ~ bhí a'd leothub nar bhain do dhóthain?* S. Ag ~... nuair nar thug tú leat ach dhá fhód S.
- ciréimeach**, a. Handicapped, defective. *din'ə nax wil' k'irh'e:m'əx 14M daoine nach bhfuil ~*.
- ciseán**, m. Basket. *Cailleadhaí ~*, women who dealt in eggs (for the Clifden market) 03C.
- cisteanach**, f. (Soup) kitchen. *ə x'if'ənəx v'i: mīrəs fe' v'i: rix' ə x'if'ənəx a:n 03C an ch~ a bhí i Maoras, sé a bhí ag rith an ch~ ann*.
- citl**, m. 1. Kettle. 2. Mess. *Bhí an chathaoir ina ~ acub* S (broken). *Marab í a rinne an ~ dhe* M (of a cake).
- ciubai**, f. 1. Female donkey FFG (not known to M). 2. Senseless person. ~ *dhe dhuine*, ~ *mhór dhe dhuine* Mq.
- ciúin**, a. Quiet. *dhá dtiteadh teaic in Ó Canal Struít [O'Connell Street] d'aireá e bhí sé chomh ~ sin* 12J.
- clab**, m. Mouth (derogatory). (a) With *béal*. *Ní: yu:n'hə b'e:l nə: ə klə:b M ní dhúin-thidh a béal ná a ~*. (b) *Lán go ~*, completely full SM.
- clabhaitéara**, m. Fool, idle person, SM.
- clabhaitín**, m. Baby's nappy. *g a:ruh: klaut'i:n'i: S ag athrú ~i*.
- clabhtáil**, f. Hard knocks. *fuər' m'e n'ært ~ sə si:l S fuair mé neart ~ sa saol*.
- clachmhóin**, f. (Black) turf dug directly from the base rock. (Described in) *Móin dhubh aníos dhen chloch sí an mhóin is fearr í S*.
- cladáil**, (As VN) Working on the shore. (Also) *cladóireacht* Sq.
- cladóir**, m. Name given to breed of sheep that is well adapted to the seaweed and rich pasture of Máfnis (in contrast with *caoire sléibhe*). ~í 32J.
- clag**, f., **clags**, n. Of rough, choppy sea. *Bhí clag sa bhfarraige* M. *Tá clag mhór ... M. Ag iomradh in aghaidh clags*, 892M. *Bhí clags i [or sa] bhfarraige* 05M. *Clags* 05Mq.
- clagúth**, n. Large udder. *Bheadh ~ ag bó ach gan aici ach díol bó eile ar bith. Bhí sí i ndan í héin a dhíol go maith*.
- clai**, m. Fence. *Ní: yohə: max gə d'i: ŋ klai br'əhu: orhəb jin' M ní ghabhthá amach go dtí an ~ ag breathnú orthub sin*, 'they are not worth seeing'. *Tá sé i ndan a bheith ag caitheamh clothachaí fós* M, he is not too old yet, he is still nimble. *An clai mór*, the wall at road. *Ní raibh se goite chomh fada leis an g~ mór nuair a leaindeáil Deara* M. *Lá sa g~ é is ní fearr dhon ch~ é* 19B (of rainy day). (Fig) *Bhí tú ar bharr an ch~ agus thit tú ar an taobh ceart ach tá an dá shaol feicthí a'd* 48M '... between two ways of life ...'.
- claibhséara** : CLAIMHSÉARA.
- claibín**, m. Lid, cap. *An ~ a bhaint dh'ubh* S, take the top off a (boiled) egg.
- claidhreachas**, n. (Abstract from *cladhaire* 'coward'). Insignificant amount. *Bhí sé a' díona' sórt ~ beag báistí* 894C9.
- claidhríocht**, f. Cowardice. *f'ær e ri'nə klair'iaxt* !(Abó)898P *fear a rinne ~*.
- cláife**, *klā:fə*. m. Large seaweed with globular base and stiff sword-shaped stem: furbelows 'Sacchorhiza polyschides' (S. Mac an Iomaire 2000: 177). *Tá an ~ ag fás, gar go maith dho thalthamh*. 894Cs. Often as mass plural *cláifí*. (Cf. Clad226–8.)
- claimhe**, m. Sword. (Used figuratively of scythes) *Tiúrtha muid linn na ~i* 23C, cp.

ARM.

claimhséara, m. Prattler, constant talker, M.

claimhséarach, f. Constant moaning. *Seasta* ' ~ M.

clainne, n. Race. *Ar a' gClainne Gall, den Chlainne Gall* 852S2. (Perhaps for *cloinne*.)

cláirín, m. Lid. *kir' er' ə ~ ə desəx* M *cuir air an ~ i dtosach* (on kettle). *An ~ du sin saet an leaibheatraí* P.

cláirseach, f. Very large object. ~ *dhe bhean* M. *nax d'aaltí' η klærjəx gə ha'x* e P *nach deabhailtaí an ~ dhe theach é*.

clampar, m. Restlessness, fidgeting. *Tá an ~ ort. Tá na seacht g~ ort! Fan socair!*

clann, f. Offspring, children. *Duine cloinne*, son or daughter.

claon, v. Wear down, become thin, M. *gə də xlinə* M (*xlinu*: noted) *dho do chlaonadh*. (In phrase, of something very bad) *gə gli:nəʃ fi: dɑ:wəʃ ɔ:n ɔ:l* !(Atb)P *go gclaonhadh sí Dábhais ón ól* (perhaps) deflect D. from drinking.

clár, m. 1. Board, flat surface. *'S dóichí gur gearr go mbuailfear dhá ch~ an domhain faoi chéile* S (end of world). 2. Bed. *v'i' fe xə ma' ʔin' v'e gol er klær* P *bhí sé chomh maith dhuinn a bheith ag goil ar ~*. 3. *Ag rá rudaí nach bhfuil i g~ ná i bhfoireann* M. (Also) *i g~ ná i bhfoiris* S (of senseless things).

clascairt, f. Noise. ~ *ag an bhfarraige*, ~ *i bhfarraige* M.

cleachtadh, m. and f. Practice. *ta lɑ:v' ə n'ia x'æ:xt æd* S *tá láimh i ndiaidh a chleachtadh a'd*, you're well used to it.

cleaime deidheas, *kl'am'ə'dais*. n. Mockery, ridicule. *na b'i kur' ,kl'am'ə'dais ə'n'if ɔrəm, xur fe ,kl'am'ə'dais ɔrəm* M *ná bí ag cuir ~ ~ anois orm, chuir sé ~ ~ orm*.

cleain, (< clan). f. Clan (not derogatory, contrast FFG20). *kl'æ:n' di:n'ə wāh iəd* Mq ~ *daoine mhaith iad*.

cleamhnas, m. Relationship by marriage. *An ~ a dhúbailt*, brother and sister marrying sister and brother. ~ *pis gan bualadh* S, friendship and relationship of man with his girlfriend's relatives, with his prospective in-laws.

cleamhnasach, a. Good to one's in-laws. *Tá se sách ~, an-ch~* S.

cleas¹, m. Feat. *Cleasa lúth* (as singular). *fe: η kl'æ:sə lu: gəs ga:fk'ə ə v'i:x eg'*

ə ri: nɑ' mix' ə f'iax ə'xul'ə la: 11Ct sé an ~ lúth agus gaisce a bhíodh ag an rí ná amuigh ag fiach achuile lá.

cleas², (< class). n. Class, batch. *Tá an oiread sicíní óga aici, trí ch~ uilig* M (of broods).

cleite, m. Feather. ~ *fola*, a moulted hen's feather seen to contain blood M.

cleith, f. 1. Yard (nautical). *ən x'l'e iəxtər' x'oi:l' ... ə'n bum* 04B *an chleith iochtair sheoil, ... an bum*. 2. (In plural) *tí' f't'i gə x'l'ohəxi' n dər'əʃ* M *taobh istigh dhe chleitheachaí an doiris*, 'within the house'. Cf. CLIATH.

cléithín, m. (Less often Seán also has **cleithín**) (Alleged) illness of sunken lower ribs (and / or sternum) and its treatment. *Tá ~ ar X = X* suffers from ~. *Thit ~ ag X = X* contracted ~. *Leag ~ ag X = cause ~ in X*. *Tóig ~ ag X = treat X for ~*. *Cuir ~ ag X = treat X for ~*. *Tá ~ ag X = X* can treat ~. *Má théann sí sin isteach beidh ~ tití a'd* M. *Bhí ~ ormsa is tá barail a'm céard a leag a'm e, leag me ~ a'm héin* (mar chuaigh mé ag obair agus fliú orm), *tá ~ a'd cuirthe tú héin a'd héin e S*. *Bhínn ag tóigeál ~ ag corrdhuine* (ar in original note). *Thóig me ~ aici* S.

cliabh, m. Creel. ~ *aoiligh*, creel with hinged bottom for manure, S. *Lán cléibh*, 'a lot'. *Gheofaidh dealar [dollar] lán cléibh dhe phuint* M.

cliabhadóireacht, f. (As VN) Hauling with a creel. *Ag ~ a bhí mé ó mhaidin* S.

cliath, n. Hurdle. (In plural) *cliathachaí* (in phrase). *n'i: 'a:kə m'e ti: f't'i gə x'l'iaxi' ən dər'əʃ* i P *ní fhaca mé taobh istigh dhe chliathachaí an doiris í*.

clib, n. Large object. ~ *dhe mhaide*. (Perhaps also) ~ *dh'fhear*.

clifeáil, v. Play, tease, fiddle with. *Ag ~ le chéile* M. *Ná bí ~ leis* S.

clifirt, f. (Boisterous) play. *Bhí na gasúir ag ~ le chéile* SM.

cligear, n. Fragments. *Rinne me ~ di* M, I made fragments of it.

climín, m. 1. Tied heap of seaweed. 2. Fig. *Tá sí ina ~ (le feoil)* M (fat person).

climire, m. Large thing. *Is íontach na ~í fataí iad seo, ~ dh'fhear, ~ dhe bheithíoch* SM.

climseáil, v. Strip (milch cow). *x'l'i:mfa:l' m'e i: M ch~ mé í. Ch~ mé iad* 21Jq.

climsín, (clismín). n. Small thing. *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S. Small fish S. Cf.

CLISMÍN.

clincear, m. Old broken object (= FFG), Mq.**cliobadh**, **cliobairt**, n. Tearing. **gā dā x'ubā** M *dho do chliobadh*, **gā dā x'ubārt** M *dho do chliobairt*, dismembering you, pulling you apart.**cliobaire**, m. Large person. ~ *dhe dhuine*, ~ *dhe bhean* S.**clip**, f. **1.** Address. ~ (also) ~ *chainte* (corresponds to *bleid chainte*) SM. **2.** **wuəl' fe kl'ip' er' P bhuail sé ~ air**, he accompanied him, went with him.**clismín**, n. Small fish, anything small. *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S. Cf. CLIMSÍN.**cliú**, (clú). n. Renown, honour. *Is mór an ~ iad sin dóib héin* S. **N'i: mórán kl'u: fíb' S ní mórán ~ sib**, you are no good.**cloch**, f. Stone. **(a) fe: sko:r' akri: ... gān klox gān krān** S *sé scóir acraí, ... gān ~ gān crann* (good clear land). **n'i: rā klo klai er' n'i: rā fe straip' a:lt' a nā: tæ:dā** S *ní raibh cloich clai air, ní raibh sé straidhpeáilte ná tada*. **(b) Bhí chuile shórt, (chuile) ch~ iúpaí acub** S, they had discussed and investigated everything. **N'i: r āg fe klo gān umpu:** S *níor fhág sé cloich gān iompú*. **(c) Bhí na ~a leagthaí dhóib** S, the preparatory work had been done for them. **(d) wa:n'h' at fe gar'i: æs nā ~a gla:sā** M *bhaintheadh sé gáirí as na ~a glasa*. **(e) hii:l' hā: gā N'i:nhāx ā sarg'art klo yla:s d'i** M *shúltheá go ndíontheadh an sagart cloich ghlas di, ... turn her into (granite) stone (because of her sin)*. **(f) D'íosad sé an ch~ íochtar dh'ifreann** S (voracious appetite). **(g) Badh é a chloch neart má bhí sé fiche slat. 18J** 'it was twenty yards at the very most'.**clochar**¹, m. Heap of stones. (Fig) 'in poor condition'. *Tá an aimsir ina ~ S, ... bad. Níl ann ach ~ dhe charr, dhe bhaidhsaícl, dhe bhalla* S.**clochar**², n. Musical ability, feeling for music. **v'i: fe n a:n kloxar ā xur l'ef ā g'oi:l, v'i: kloxar ā x'oi:l' eg'ā, dín'ā b'i nax wil' ~ ā x'oi:l' eg'ā n'i:l' ki: ar b'ih er' S** *bhí sé i ndan ~ a chuir leis an gceol, bhí ~ an cheoil aige, duine ar bith nach bhfuil ~ an cheoil aige níl caoi ar bith air*. Cf. EOCHAIR.**clocharach**¹, n. Rocky place, pile of rocks. *Cuir isteach sa g~ sin é* S.**clocharach**², a. **1.** Rocky. *Áit ch~. 2.*Liable to fall in a (rocky) pile. *Tá an clai sin ~ S.***clog**, m. Clock. *Tá sé ag imeacht ar nós an chloig* S (meaning uncertain).**clogaíde**, n. Useless person S, also *sclogaíde*.**clogáiste**, n. Useless person, fool, soft fat person, M.**clóic**, n. **1.** Defect (in phrase) *níl aon ch~ air sin* **01J**, he is a fine person. **2.** Bother. *Níl aon ch~ ort* S you are okay. **3. gā m'enfā er mā xlo:k' he:n' M dhá mbeinnse ar mo ch~ héin, if I were a free agent, could do as I pleased. **er dā x~ he:n' S ar do ch~ héin**.****cloigeann**, m. **1.** Head. *D'imi' sé ina ch~ SM*, he went mad. *Chaill sé an ~*, he went mad, lost his self-control with anger. *Tá sé éirí ina ch~ SM*, he is insane. *Caith as do ch~ e S* 'stop thinking about it, forget it'. **v'i: fe ka:t' as ā xlog'ān ā'l'ug eg'ā M bhí sé caite as a ch~ . Tá ~ trúm ortha** SM ... tired. *Tá ~ codlata ortha* SM, ... sleepy. *Chuirthead se ~ óir ort* M, he is very kind, generous. **2.** Intelligence. *Tá an t-an-ch~ air. Tá (an) ~ air* M, he is intelligent. *Tá oibriú cloiginn ar an mbastard sin*, 'that job requires much forethought or calculation'.**cloígh**, v. Wear down, become thin. **ta fe kli:t' ā fin' tani:, ta fe xā kli:t' ā M tá sé 'cloite', sin tanaí, tá sé chomh cloíte. Duine cloíte caite** S, emaciated person.**cloigis**, (cloigis) **klig'i:f**. n. Useless person S.**cloíobh**, (VN of CLOÍGH) Surpassing, beating. *Tá fhios a'm nach bhfuil ~ a bith ar bháid seo Ghael-Linn froisin, sa stampa a bhfuil siad héin ann ... go bhfuil siad 'na dtogha báid. 892Mg* ... there are no boats better than these Gael-linn boats ...**clois**, v. Hear. **N'i: xlu:f'et fe n taur'āx M ní chloistheadh sé an toirneach**, 'he is as deaf as a post'.**clórd**, (clord) **klō:rd**. m. Movable thwart. In currach used as foot support in rowing. In sailing boat used as step. E.g. *clord* [sic] *an bhallasta* 'stepping beam' Scott (2004⁴: 33, 49, 151)**cluais**, f. **1.** Ear. **(a)** (Of attention) *Goite 'steach i g~ agus amach i g~ S, (gone) in one ear and out the other. Tá isteach i g~ ann agus amach i g~ S*, people can choose to ignore things. **ski:l' ā hær mā xlu:sā S**

ag scaoileadh thar mo chluasa, paying no heed. *Níor chorra' siad a g~ ar a leiceann* M, they paid no heed. **ju:m mæ xluəf ə xoro:s m'e er' mæ l'ek'ən n'is mu: di't** M *dheamhan mo ch~ a chorrós mé ar mo leiceann duit níos mó, I won't bother about you anymore. Ná corraigh do ch~ ar do leiceann anis a Núra* M, don't worry ... *Ní mórán aird thugaimse air, ní chorróinn mo ch~ ó m'éadan* S. **v'i:x kluəf er' nus bo: v'ex ə d'in'əs li: M** *bhíodh ~ air ar nós bó a bheadh i dtinneas lao.* (b) (Of anger) *Bhí na cluasaí maolaíthe siar aige* M, he looked angry. *D'ith sé na cluasa dhíom, he rebuked me severely.* (c) (Of collision) *X'eid rud el'ə buəl'u: fi: xluəs ə x'e:l'ə mid'* **43M** *an chéad rud eile buaileadh faoi chluasa a chéile muid, ... we collided. buəl'hə fjad fi: xluəs ə x'e:l'ə* **43M, 12J** *buaithidh siad faoi chluasa a chéile.* (d) (Of activity) *Go dtí do dhá ch~* **43Mlt**, 'busy'. (e) (Of gossip) *Seans go bhfuil ~aí dearga ar Bhaba* M (of person, not present, being talked about). (f) (By-name) *Leaid na gcluasaí veilvit, (by-name for) donkey. Má bhíonn tú in éindí le leaid na gcluasaí veilvit* **36S. 2.** ~ *spéaclára* M, side-wing of spectacles.

cluaisbhodhar also **cluasbhodhar** M, a. Deaf.

cluanachán, m. Guarded, wary person. (Explained in) *bhead sé críonna ag caint ... agus ... ní bhead se ag tabhairt mórán fios 'uit ... bhead se cionál gá choinneál aige héin ... ~ dhe dhuine* **27Md**.

cluanáí, m. Dull, uncivil person. ~ *dhe dhuine* S.

cluc, Sound make imitating clucking hen. ~ ~ ~ *ag Séamas ... agus gur air* P.

clúdadh, (perhaps *clúd*), n. Cover. *Bosca snaoisín ... isteach, isa mbosca, agus dhúin sé, an ~ air.* **klud er' 869P**.

clúid, f. Chimney corner. (In idiom of saved money) **ta ær'əg'əd ə glu:d' akəb** S *tá airgead i g~ acub*.

cluife, m. Game. *Bain ~ dhe, defeat in game. Gá gcastaí ag imirt chártaí iad. (Nuair) a ghoidís isteach agus amach faoin dris, bun i dtalthamh. Níorbh fhéidir aon, chloífe bhaint an oíche sin díob.* **06C**.

cluimhreach, n. Thin, light hair, down. **klaivrəx f'is:əg'ə ~ féasóige**, a youth's early beard P. ~ *ar chac cuít* P (of grey

downy fungus).

clúmhach, m. and f. Feathers. ~ *ort!* **37M**, said to woman singing (if heard correctly).

clúmhscáí, (Also) **CUMHSCLAÍ(THÉ)**. a. Tidy, neat, polite. *Bhí se [the word práisc] níos ~ sa gcaint ná cac* S.

clúrachán, m. Sprite. **nus loprəxən nor' ə xə:sə: də xlog'ən v'et je m'i:hə** M *ar nós loprachán, nuair a chasthá do chloigeann bheadh sé imíthe.*

cnádaí, **knə:di:**. m. ~ *dhe dhuine*, lazy person S. (S was unsure of the meaning).

cnádaí(the), **knə:di:**. a. **1.** Withered (dry and hard). *Bheadh sé cnádaíthe.* **2.** Stiff in the joints, infirm. *Tá se sách cnádaí* S.

cnag, v. **1.** Knock out, finish. *Tá an tine cragthaí a'd* S, completely extinguished. **2.** Parboil. *Fataí cragthaí* S.

cnáimh, m. and f. **1.** Bone. *Tá ~ le piocadh a'm leat* S. *Bhí se caite 'steach ann [prison] go lofadh a chrámha* S. (In figurative use of working hard) **ə kir' ə grə:wəni: mə:x 05M** *ag cuir a gcnámh-annaí amach. f'æ:r kru: aibr' e s ta je kur' ə xṛə:v hri:n ul'ən' l'e t'ən d'i:krəf/l'e t'ən aibr'ə* M *fear crua oibre é is tá sé ag cuir a ch~ thrína uilinn le teann díocráis / le teann oibre. Tháinic sé amach ina cheire ch~* M, ... emaciated. **2.** Centre of ridge. *Agus an ghlais a dhúnadh leis an bhfód, agus a, ghoil aníos ar an taobh eile agus an ghlais a dhúnadh aríst, agus nuair a bheidheas sé sin díonta a'd, ghoil isteach ansin, ar an g~, ~ a bheireanns muide, ar lár na hiomaire, ar an g~. Agus do lát a thabhairt leat ... nó go dtuga tú leibhileáilte é.* **894Cs** (context: *spréabh*). **3.** ~ **ar aghaidh**, straight away. *Rinne se é ~ ar aghaidh*. Neat, without condiment. **do:lhən' e jin' krə:v er' ai, g'ihə fati: ~ er' ai** M *d'ólthainn é sin ~ ar aghaidh, ag ithe fataí ~ ar aghaidh.*

cnáimhín, n. (Diminutive of *cnáimh*) Small bone. (In phrases) ~ *só / ~ súgach*, bone in one's posterior, posterior. (More precise meanings of 'wishbone' and 'coccyx' were not mentioned by SM) **ənə si: er' ə krə:v'i:n' so:** M *ina suí ar a ~ ~, thit mé ar mo ch~ ~, bhuaíl sé cic sa g~ ~ orm, pian i mo ~ ~* M.

cnáimhluath, a. Quick-boned. (In traditional run) **sənə kofm'eg'əxi: tolkəntə ta:lkəntə 'krə:v'luə mar v'i: ə:n sən ə:m** (run)P *sna coismeigeachai tolcantá*

- talcaanta ~ mar bhí ann san am.*
- cnáimhseach**, (Noted only in) **huadər əg' iərə k'ad kol'ə er' ə grā:vʃəx s hug ə krā:vʃəx k'ad o:b'** (Asc) **04B** *chuadar ag iarraidh cead coille ar an g~ is thug sé sin cead dóib*, they sought permission of the ... to go to the wood [to cut wood] and he gave them that permission. Cp. CRÁIBSIRE.
- cnaípe**, m. Turd. Ag *scaoileadh ~*. *Chomh mór le ~í éan S.* (Fig) Ag *díonamh ~í*, worrying and being fearful.
- cnámhlacht**, n. Thin person or animal, remains (of food) S.
- cnang**, v. Parboil, partly boil. **xrā'ng m'ə nə fə'ti, tu f'ied krā'ngki'h əd, iəd ə xrā'ngə** M *ch~ mé na fataí, tá siad ~thaíthe a'd, iad a chnangadh*.
- cnangbhruith**, v. Parboil, partly boil. **iəd ə 'xrā'ng,vrix'** M *iad a ch~*.
- cnap**, m. Heap. *Tá sí ansin 'na ~ S, ... fast asleep.*
- cnapach**, a. Having a heap of money. (In) *Cuiríní Crapach S* (nickname, the Currans are said to have money).
- cnapaire**, m. Large object. *~í fataí SM.*
- cneas**, m. (In) *creas maith*, good, finished condition. (Also) *dreas maith S.*
- cneasacht**, VN. Vying for rights, for equity of treatment. (Also *ceartas SM.*) *~ le duine S. Ná bí ~ (air) SM.* Cp. CEASACHT.
- cneasta**, a. Honest. *Tá smaidhl an scuít ort gá mbeithéa chomh ~ leis an sagart S.*
- cnis**, f. Bottom section in BLAICÍN type warping frame. *Agus, thosáthá ag deilbh ansin. ... Chaitheá an dá shnáithe a choinicdeáil le chéile. Agus snaidhm a chuir ar an dá cheann. Agus chaitheá an ch~, chaitheá an ch~ a thóigeál ansin, ar an dá shnáithe, ... bheadh trí bholta, aníos anseo, agus chaitheá an snáithe a chuir isteach suingil, é a thabhairt anuas air sin, agus isteach, agus amach. Agus nuair a bheadh sé sin díonta a'd go dtígtá go dtí an pionna seo. Chaitheá, rich ón bpionna seo, anoir ansin ... agus soir aríst ar an gcéad phionna eile ... nú go dtéitheá go hiochtar, go dtéitheá go dtí an ch~, thíos in iochtar. ... thiocthadh an fiodóir ansin, agus ghearrthad sé suas an ch~, agus bhí sé sin oscailte amach. 894Cs.* Cp. crios FGB.
- cnoc**, m. Mountain. (Of huge waves) *teag-ann si 'steach ina cruic 23M.*
- coc**, v. Calk (of horseshoe), (also *cocáil*) S.
- coch**, f. Phlegm, expectorated mucus. **kox wər (yɾa:nə)** M *coch mhór (ghránna).*
- cocháil**, VN. Clearing throat of phlegm, spitting (phlegm). **b'ín' fə koxi:l', na: b'i: koxi:l' mar fín'** M *bíonn sé ag ~, ná bí ag ~ mar sin.*
- cochall**, m. Covering. **wa:kə tu' ŋ koxəl er', koxəl f'inihi:** M *an bhfaca tú an ~ air, ~ fionnfá?*
- codail**, v. Sleep. (a) **(kolə) ə nu:s nə mik'ə** S (*codladh*) *ar nós na muice, sleep well, a lot. -goli:n tu: gə ma: An gcodlaíonn tú go maith? -nu:s nə kra:nəx P Ar nós na cránach, 'well'. (b) Gaeilge a chodail amuigh 35E*, poor, inferior Irish.
- codal**, (cudal). m. Cuttle-fish ('Sepia'). (Known as) *~ méarach 21Pt.*
- codladh**, m. Sleep. **1. ~ púicín**, blind man's bluff. (Also) blind over eyes (in blindman's bluff), **43M** (equivalent to *dalladh púicín*). **2. ~ ina dhúiseacht**, owl, 'Strigiformes'. 46.837.
- codóg**, f. Broad object. **si:nəx ə xudə:g e** M *is iontach an ch~ é (broad person). ~ dhe cháca M.*
- cogús**, (coguas). m. Upper region of neck or throat. *Dhá mbeithéa ' bualadh arbhar, is dusta is rud ghabhthad se síos i do ch~, Chua' se síos i mo ch~, i bhfastú i mo ch~ S.*
- coichín**, n. Bundle or hank of thread, twine or rope, used especially making meshes (contrast the overspecialised definition of *coithín* FFG).
- coidí**, **koði:**, m. **1.** Donkey. **2.** Easy-going or lazy person S. **3.** Hard worker. *Ag obair ina ch~, Is íontach an ~ é seo, na ~s SM.*
- coidiáil**, f. Working away, hard. *Tá mé ag ~ ó mhaidin S.*
- coigil**, v. Prepare fire to last (overnight, etc.). *Tá an tine (sa réinj) coigil a'm M* (involves filling range with fuel and reducing draught).
- coileach**, Cock. *Tá tú i do ch~ i gcoirnéal anis M, ... cornered, trapped.*
- coiléarach**, a. (< *coiléar* 'quarry'). Stony. *Is úthásach an áit e, ~ 60M.*
- coill**¹, f. Wood. *Is deabhaltaí breá an ch~ í S, it is a fine shrub or growth (of a large hedge).*
- coill**², v. **1.** Castrate. **2.** Remove less edible part of limpet (by pulling 'head' and 'gut'). **v'i: nə bairn'ə kail' æn'** M *bhí na bairmigh ~te a'inn. ə kol'ə bairn'ə 52J* ag coilleadh bairnigh.

coilleadh, m. Castration. *Gan ~ gan clíth*, 'useless'. *Duine gan morán cuma gan ch~ gan chlíth, gan chuma gan chaoi gan ch~ gan chlíth* S.

coillearán, m. **1.** Branch (cut, as stick). ~ *draighean*, ~ *dhe mhaide*. **2.** Large, stocky object. ~ *dhe dhuine*.

coimhlint, f. Hurrying, rushing (to be on time). *he:f ə xaivl'ənt' jæræg ə v'i: er' er' ma:d'ən' M théis an ch~ dhearg a bhí air ar maidin* (to get up early). (As VN) *Tá me ' ~ leis a' leictruosaití mar beidh se 'muith ag a' deich* M, I am rushing to finish before the electricity is cut off at ten.

coimhrí, cf. COIMRÍ.

coimhthíoch, a. **1.** Squeamish. *n'i:l' tu 'xəhi:x S níl tú an-ch~*. **2.** Great. *gə ro fe sə m'e:d' xəhi:x 14M go raibh sé sa méid ch~*, that it was huge.

coimhthíos, n. Squeamishness, aversion. *Bheadh ~ a'm roimhe ag a' dó dhéag sa lá* S (of an unliked person). *Bhí ~ a'm leis SM*, I wouldn't like to eat it, to speak to him. *Is beag dhe ch~ thú* M (said to person who kissed a dirty old woman). *n'i:l' mo:ra:n kəhi:f inəd S níl mórán ~is ionad*.

coimléasc, m. Constitution, digestive system. *Gá n-ólad sib buidéal nó dhó [pórtar] ... dhíonhad sé ~ dhíb 869Pt* '... it would strengthen you' (as substitute for food).

coimléascúil, a. Of strong constitution, S.

coimrí, **coimhrí**, n. (Guardianship) (In valedictions) (a) *ximr'i: d'e: 08B Ch~ Dé. xivr'i: d'e: fíb', fi xivr'i: d'e: fíb', xivr'i: d'e: jib', xiv'r'i: d'ia yit' M ch~ Dé sib, faoi ch~ Dé sib, ~ Dia dhuit*. (b) With *cara*. *Do chara is do ch~ S. Muise mo chara is mo ch~ cén chaoi bhfuil t'athair? S.*

coimicéar, m. **1.** A (random) group, collection. ~ *tiithe atá ann 14M*. **2.** (Of land dug up, rooted) *Tá an garraí ina ch~*. **3.** Mess. *Tá sé ina ch~ a'd S.*

coinneal, f. **1.** Candle. (a) (In compliment) *Mo ch~ chéireach thú! S.* (b) *n'i: xi'n'o:d fí: ~ l'e qirdrə M ní choinneodh sí ~ le D, D. is far better than her. Ní choinneoinnse ~ leat S.* **2.** *Bhí ~ ina shúile S*, there was a glare in his eyes.

coinnigh, v. **1.** Keep. *Tá sí ag coinneáil go maith S*, well, healthy. *kin'ə: fíəd nə jia gə brə:x 08B coinneoidh siad ina dhiaidh*

go brách, ... keep after it. **2.** Remain, stay. ~ *socair* M.

coinnigh ar, **1.** Continue (in imperative). *kin' er' | kin' er' M ~ air, ~ air! keep it up*. (In optionally subjectless construction). ~ *ort*, keep going. *Tháinig an bháisteach ach ch~ orthub go raibh se críochnaí acub M*. **2.** Retain, hold on to. *-ta mə xək am əd'er fí -o kun' ort e jaul' kun' ort e P -Tá mo chac a'm, a deir sí. -Ó ~ ort é, a dheabhail, ~ ort é! ta su:l' l'e d'ia am gə gin'o' fe er' e M tá súil le Dia a'm go gcoinneoidh sé air é* (of stools). *ta fəns gə wil' okras er' ma ta: kin'it' fe er' ən'if e M tá seans go bhfuil ocras air, má tá coinníodh sé air anois é. -tə:r' l'æt iəd fin' S Tabhair leat iad sin. -n'ə: kin' ort iəd 52J Neó, ~ ort iad*.

coinneoir, m. Candlestick. (In phrase) *coinneoir seaca* M, icicle; (equivalent to) *coinleog sheaca* S.

coinsias, m. Conscience. *n'i:l' fe lai l'e mə xun'fəs xər ə b'i yol' a:n M níl sé ag loighe le mo ch~ ar chor ar bith a ghoil ann*.

cointheach, n. Fragments. (Also *cionthach*) *Tá sí 'na ~ S* (of turf).

coip, v. Froth, anger. *Bhí mé ~thí chaige S*, I was infuriated at him.

coipeáil, (As VN) Equaling (in height, age, growth, wealth). (With *le*) *kə:p'al' l'e dín'ə v'eha: suəs ə'nuəf l'ef wil' əs æd M 'ag ~ le duine', bheithéa suas is anuas leis an bhfuil fhios a'd? ta fe kə:p'al' l'ef, b'ert' ə kə:p'al' M tá sé ag ~ leis, beirt ag ~, ... same height*.

coipín, m. A variety of potato (obsolete). *A' coipín, fataí coipíní 894C9*.

coirb, f. **1.** A hunched-up back. *Bhí ~ le olc air S*. **2.** *Bhí ~ air S*, ... very angry. *Tá ~ ort S*, you have a very vicious countenance.

cóireadas, n. Decency, generosity. *d'aul kə:r'ədəs fa:ntə snə kurr'fən', n'i:l' eη xə:r'ədəs intur' S deabhal ~ fanta sna comharsain, níl aon ch~ iontú*. (Plural *comharsain* is uncertain here.)

cóiriúil, a. Convenient, handy. *Ní raibh aon phleainc ~ sa tír le ceannacht agus ní raibh aon chlár in aon tsiopa. 892M1389*.

cóiriúlacht, f. Convenience. *Le haghaidh ~*.

coirnéal, m. **1.** Corner. *fe xi: ro fa:η ga*

waslu: *er' əxul'ə xaur'el* S *sé an chaoi a raibh Seán dhá mhaslú ar achuille ch--*, 'S. was insulting him no matter what the other man said'. **2.** District. **kad' o ha:n'ək' tu ha:rt sə gaurn'e:l' fo 20C** *cáid ó tháinig tú thart sa g~ seo.* **'a:ŋxaur'el ə v'i: sə ti:w fo t'i:r'ə 27C1** *an-ch-- a bhí sa taobh seo tíre.* **3.** Remote corner. *Cuiríú 'to hell or to Connaught' ansin iad isteach sna ~il* S. **4. Cas coirnéal,** miss, avoid, deceive, fool. **-n'i: æ:kə m'e e: o: i:hə nolək 52Cr** *Ní fhaca mé é ó Oíche Nollag.* **-kasə kaur'el' er' ə x'e:l'ə S** *Ag casadh ~il ar a chéile.* *Bhí an Gobán ag iarraidh ~ a chasadh air* S.

coirnéalach, a. Remote. **sna t'i:rhə kaur'el:əx ən'fo 01J** *sna tíortha ~ anseo.*

co(i)s, f. Foot, leg. **(a)** (Proverb) *An té nach bhfuil aige ach a shlaointe is mairg a chaill a chos* S. *Ag imeacht ar bharr a chosa* S, ... típtoe. *Níl ann ach go bhfuil sé ag athrú na gcós* M, ... walking very slowly. **(b) Deabhal, d(h)eamhan mo (a, etc.) chos.** **d'aul ə xos he:ns t'i: xol'i:n' S** *deabhal a chos théanns tigh Chóilín,* he doesn't go ... *. Deabhal cos Jaicé breá thiocthas isteach anocht* S. *Bhí sé ag fanacht go dtiocthasa 'steach is deabhal do chos istigh* M. *-nGabhthaidh tú isteach ann?* *-Deabhal fad mo choise* S, also *dheamhan fad mo choise.* **(c) Cosa i dtaca** intransigent posture. *Bhí cosa i dtaca faoi* S (of stubborn person). *Bhí sé ag sioc as cosa i dtaca* M (severely). **ri'n'ə m'e æs kəs ə da'k e** M *rinne mé as cosa i dtaca é,* ... right away. **(d) Cosa a dhéanamh,** stretch one's legs, gain fitness in legs. *(An bhó a fhágáil scaoilte) I'ehi: kosə ji:nə le haghaidh a cosa a dhéanamh* (also) **d'i:nə kosə** *ag déanamh a cosa.* **d'i:nə mə xosə** S *ag déanamh mo chosa.* **(e) to:r' ə xof do** M *tabhair an chois dó,* finish it off, kill it. **(f)** With *lámh.* **N'i: rə e:n a: r'iəw orəm I'e e:n rud ga gir'hə m'e mə xof na mə la:r' a'n** M *ní raibh aon ádh ariamh orm le aon rud dhá gcuirthidh mé mo chois ná mo lámh ann,* ... I have anything to do with. **(g) N'il' əs æ:dsə k'en uə'r ə hju:kəs la: nə kofə t'i'n'ə S** *níl fhios a'dsa cén uair a thiocthas lá na coise tinne,* ... day of need ... **(h) v'i: fe rix' 'a:n'skufə:ntə ax xi'n'ə m'ifə n xof**

eg'ə M *bhí sé ag rith an-scafánta ach choinnigh mise an chois aige,* ... kept up with him. **(Fig) nax e: X ə d'aul nar xi'n'ə n xof ek'ə jin' S** *nach é X an deabhal nar choinnigh an chois aici sin,* ... who allowed her (his sweetheart) to forsake him. **(i) Cuir faoi chosa é,** expect of. *Ní chuirthinn níos fearr faoi do chosa e* S, I wouldn't expect anything better from you. *Ní chuirthinn a mharlaít faoina chosa(t)* (of good or bad thing). **(j) Beithí ag imeacht in aer ag góil gá (ga) gcosa faoina mbolg** S. **(Fig) Bhí 'Cosgrave' ag góil gá chosa faoina bholg go ndearna se e** S, ... enraged, angry. *Bhí sé seo ag imeacht craiceáilte is ag góil gá chosa faoina bholg* S. **(k) Le cois,** extra. *Tá do dhóthain le cois a'd* S, you've more than enough. **(l) Chuir tú do chois go túin ann** S, you put your foot in it (complete blunder). **(m)** (Plural) *cosa fuara,* the poor; (explained in) *Daoine bochta iad na cosa fuara* SM.

coisí, m. Runner. *Ina an-ch--* S.

coisinn, v. **1.** Protect. **2.** Exclude cattle from field to encourage growth (of grass). *Tá an garraí coisní aige* S. (VN) *Nach deas í an choisint* S.

coisméig, coismeig, f. **1.** Footstep. **2.** ~ *siúil,* fair speed. **-Measdú, a deir sé, an mbeidh aon choismeig siúil aici?** ' *mBeidh aon mhaith un seoil léithi?* **11C** (of boat).

coisméigin, f. (Diminutive of *coisméig*) Small footstep. **v'i: mid' ə ba:n' kifm'e:g'i:n' d'i kifm'e:g'i:n' d'i 18Bm** *bhí muid ag baint ~ de, ~ de,* 'we were walking along slowly'. Cf. BAIN.

coisric, v. Bless. *Bail an deabhail ort is ~im thú* S (recorded early, perhaps *caisricim*; the initial malediction is rendered harmless by *~im thú*).

cóiste, m. Coach. *Ba mhaith liomsa thú bheith ag imeacht in do ch--* M 'I would like you to be financially successful'. **nar x'ær dit' ə v'e ft' i n də x~ S** *nar cheart duit a bheith istigh i do ch--.* *Níor mhiste liom gá mbead se' rith ina ch--* S.

col, m. **1.** Permission to marry despite consanguinity. *Ach, dhá bpósthá duine bheadh roinnt gar dhuít go gcaitheá ~ fháil.* *Rud a dtugann siad an ~ air.* ... *Sin rud, chaitheá scéala fháil ón easpac.* ... *go raibh cead a'm é phósadh.* **05M. 2.** Consanguinity in the names for cousins of

various degrees. *Clann na g~ ceathar*, *clann na g~ seisear faoi dhó muid* S. ~ *ochtar* — ~ *deichniúr* — *an dá ghlúin déag níl aon ghaol ann níos fuide ná sin* S. **3.** *Col ceathar*, cousin. (Fig) ~ *ceathar leis an 'gclabhtar' é an 'plabhtar' chait'ead se* S (both words are closely related).

colainn, f. **1.** Body. **2.** (Of bowels) *Crua sa g~, teirim sa g~, constipated. Ní: V'ei tusa t'er'ám' an dá xolán' g'ihə bra:n* S ní bheidh tusa ~ in do ch~ ag ithe bran. *Bog sa g~* S, diarrhoeic. **bog an dá xolán'** S bog in do ch~.

colapa, plural **koləpi:** (colpa²), n. Unit of grazing land, collop² OED. *Socróift ~i ansin 894Cs. Fear ... a raibh as cionn ~i aige 894Cs*, a man who had been allotted more grazing units [through payment of *airgead acraí*] than he had cattle to graze them.

comhair, v. Count, reckon, estimate, be of the opinion (also FGB, against Airneán II s.v. *comhairreamh*).

comhairligh, v. Advise, teach from experience. *yun' je hæ:n orəm is hi:l'ha: gə gu:rl'ot' je fin' m'e M dhúin sé* [door] *cheana orm is shúltheá go gcomhairleodh sé sin mé.*

comhaois, n. Coeval, contemporary. *Tá tú chomh m'úinte le do ch~ dhe bhanbh / mhuic* S.

comhar, **kur**. m. (In) ~ *na gcomhairsean* S, neighbourly cooperation. *Tiúrtha mise ~ na gcomhairsean dhó 20C*, I will treat him as he treats me (be that good or bad).

comharsa, f. Neighbour. *Mo chúirse i mbéal doiris 23C*, my next-door neighbour.

comharsaineacht, f. Neighbourhood, neighbourliness, S85.

comharthaíocht, f. Shape, appearance, mark. **(i)** ~ *fir (san oíche)*, the shape, outline of a man (in the night). *Sa gcaoi a drug siad ~ an fhir uathub 892Mg*, in how they described the appearance of the man (a ghost). *Ó! níor aithnigh, ní fhaca Jaic seo 'MacDonagh' ariamh é ach thug sé a ch~ uaidh. Is bhíodar ag rá go mbadh é bhí ann. 892Mg. Thóg sé druif ann, agus ní raibh aon bhít inti go, bhí sí imithe uiliug ... níl fhios cén t-achar a bhí sí ann ... ní raibh aon bhít inti ach a comharthaíoch. [perhaps -cht] 31P* (it had corroded almost out of recognition). **(ii)**

ko/uhəriəxt nə g'æ:li: SM ~ *na gealaí*, **(a)** Mobile or impermanent mark (used to position or hide something). *Ní raibh a'd ach ~ na gealaí leis. (b)* (If one hears an unlikely story one can say) ~ *na gealaí*.

comhfhad, m. Equal length. *Sín amach do dhá láimh, Agus feice tú rud nach bhfuil agus nach mbeidh, C~ na méar 19B.*

comhluadar, m. **ku:lə:dər**. Company. *Ní ~ dho dhuine ná dho bheithíoch thú, Ní ~ dhe mhuic ná dho bhacach thú*, 'you are very poor company'.

comh-mhar-a-chéile, adv. Equivalent. *Níl aon áit eile ... i ndán a' domhain sin a sheasa chomh-mhar-a-chéile ach Béal a' Spidéil 894C9.*

comhrá, m. Conversation. ~ *sean-ndaoine* (old-fashioned) discourse of the old people. *orə fin' sʰæ:fə:d ə wər'ə | kə:rə: 'ʃæ:n.ni:n'ə | kə:rə: 'ʃæ:n.ni:n'ə P óra sin seafóid a Mháire, ~ sean-ndaoine, ~ sean-ndaoine.*

comóradh, m. (With *caint*) conversation, address. **kumə:rə ka:n'tə xi'n'əl' l'e dín'ə** S ~ *cainte a choinneáil le duine.*

compóirt, f. (compord) Comfort. **ax d'er je gə b'e: xumpo:rt e 52P** *ach deir sé gurb é a ch~ é, ... his way of getting comfortable.*

cónaí, n. **1.** Residence, living. **Ní: rə ku:ni: ə b'ih er' an a:t' fin' l'e, ... 36S** *ní raibh ~ ar bith ar an áit sin le 2.* Idle, unoccupied state. **ta je nə xu:ni: ŋ xid' el'ə gəm' vl'ien' 40S** *tá sé ina ch~ an chuid eile dhen bhliain* (of a rented house, 'it is not rented out the rest of the year'). **-N'i:nhə mid' kuplə fukəl BóC** *An ndéanthaidh muid cupla focal? -N'i: f'ar ənə xu:ni: e M Ní fearr ina ch~ é, It's better than doing nothing.*

Conamara, (Place-name; fig) *Dhíonthadh Baba obair Ch~* S (much work).

confairt, f. **1.** Pack of dogs. ~ *gadhar. 2.* Dog (derogative) ~ *dhe ghadhar, ~ dhe dhuine, gə: m'ox a: nə:du:r snə kunfərt'əxi: v'ox ... S dhá mbeadh aon nádúr sna ~eachaí, bheadh ...* (of people). *Is íontach na ~eachaí iad sin M. 3.* Mess, shambles. **ta kunfərt' d'int æd d'i S tá ~ déanta a'd de.**

cóngar, m. Near convenience. *Áit ar bith ar do chóngar, a Jaicí, a stór*, '(leave us) wherever is nearest, most suitable for you'.

conra, f. (conra). Coffin. **ga: d'ain' fīar**
ga: er'asə is v'i: fē' xə ma: yum mə
xun'hra ji:n^ə M *dhá dtéinn siar dhá*
fhoireasa is bhí sé chomh maith dhom mo
ch~ a dhéanamh, I would be killed if ... ,
I really must not forget it.

contráth, kuntrā, n. (In phrase) *cochall* ~
(presumably) evening scarf (or) scarf
worn at nightfall. *Ceann dhe na*
healaeachaí a bhain a cochall ~ dhi
852Sbt (of shape-changing swans). (Spelt
contra in) ... *mná ... Chroch gach ceann*
aca a cochall contra uirthé féin ar thaobh
an bhalla. **852SbLL134.**

contúirt, f. Danger. **ro kun:tu:rt' ori:** M *An*
raibh ~ oraibh? were you in danger?

cópáil, (cói-peáil). f. Coping (construction).
~ *chloch* M.

copóg, f. **1.** Dock plant 'Rumex'. *Ní ghoth-*
ainn ar chúl na copóige ó aon fhear,
b'fhearr liom buailte ná bás fháil in mo
chladhaire S. **2.** ~*aí feamainn* M, broad
strands of any seaweed. *Craith na ~aí is*
tiochaidh na faochain astub M. Cp.
Clad220. **3.** *Copóg Naomh Páraic* 'Plan-
tago major' or 'Plantago' in general **32P**.
(Cp. *cuach Phádraig* FGB s.v. *cuach*² 4.
The leaves, without ribs, were used to heal
bonnbhualadh according to **32P**. (Rib-
wort) plantain 'Plantago lanceolata'
(*slándas* FFG, *slánlus* FGB) is, however,
the 'Plantago' generally used as a cura-
tive.)

cor, m. **1.** Turn. (Of a rope). **ta kor dā**
xroxt ort P tá ~ do chrochta ort, you will
be hanged. **v'i: fē kur korəni: a:n 56B**
bhí sé ag cuir ~annaí ann, he was
distorting the facts, beguiling. *Thug sí ~*
coise dhó S, she evaded him, jilted him,
terminated the courtship. *Níl ~ a bith*
ortha S 'the stone has no suitable way to
be built in wall'. **2.** Movement. **na d'i:n**
kor ə b'i na ta:rən tunə:l' hem' 11C *ná*
déan ~ ar bith ná tarrainn t'anáil héin. **ga**
d'ægəx kor ə b'i sə wa:rəg'ə 03C *dhá*
dteagadh ~ a bith sa bhfarraige, ...
become rough. *Níl ~ inti* M, she's very
quiet (cow). ~ *ná cleas,* not a move. **ju:n ə**
kor | na | əŋ kl'æ:s M *dheamhan an ~*
ná an cleas. (le) achuile ch~ agus achuile
iompú SM. *Achuile iompú is achuile chor*
SM, every movement, every hand's turn.
3. Happening, plight. **n'ir: in:fə m'e l'æ:**
mə xid' korəxi: yə: S *níor insigh mé*
leath mo chuid corachaí dhó (of sick-

nesses).

cora, f. **1.** Peninsula, headland. *Bhíodar*
thíos uilig ar an g~ M. Amach ar an g~ S.
2. Land by the shore.

corachadóir, m. Sailor of currach,
currachman S.

corachadóireacht, f. Work of currachman,
rowing a currach, S.

coraintín, m. Spell (in seafaring). *Chaith sé*
~ mór ar farraige **894C9.**

corás, (curásach). m. Poor, inferior soil.
Corás ... talthamh coráis. Ní raibh aon
mhaith ann leihí ... go leor rudaí. Tá se i
spotá i Maínis. Sórt cionál crafóig(e) í.
32J.

córas, m. Attention. *Ní bhfuair se mórán ~,*
Ní bhfuairéadar aon ch~ S.

corcáil, v. Put cork, stopper (in bottle). *Ar*
ch~ tú na buidéil sin? S.

corp, m. **1.** Body. **hə:n'ək' fē nuəs xorp s**
a:nəm o:n' d'aul s mar:i:w er' ə tra:d' e
P *tháinig sé anuas ch~ is anam ón*
deabhal is maraíodh ar an tsráid é. **2.**
Cuimhniú ar do ch~ ola héin S, selfishly
looking after oneself.

corpanta, a. Real, total, right. *Duine ~ S,*
proper person. *Bréag ch~ S.*

corr, a. Exceptional. *Ach tá an bhliain seo*
~ S (of luxurious growth of grass).

corrán, m. *Corrán cam*, type of sickle used
cutting seaweed. *Bhí coirleach ag tastáil*
uathub. 'Gus sé an rud a bhaineadh an
choirleach, an ~ a dtugaidís an ~ cam air.
Bhí sé sin chomh géar, le speal a bheadh
géaraíthe ag fear a bheadh ag goil ag
baint fhéir. **896P.**

corrmhéir, f. Forefinger. (In insult) *Cuir*
do ch~, idir [= a deir] se, suas in do thúin
S.

corróid, (corróg). f. Hip. (a) ~ *an duine, Níl*
mórán fanta ina ch~ tá se ' fáil sean S.
(b) *Thíos ar do ch~ S,* hunkers.

corúisc, n. (In query regarding *corúisc*
Seán answered) *bean mhór mhúllteach, ab*
ea? Sq.

cosamar, m. Greater part of. *Dhá mbeadh ~*
céad dealar a'm, Is mé bheith íochtaí ar
an mbád **!10B.**

cosán, m. Path. ~ *buailte*, beaten track. *Bhí*
~ buailte soir go Cill Chiaráin ansin fadó
S. Cf. *CUIREADH.*

cosmhuintir, f. Cp. FFG24, relatives.
Thiúraidís ' ~ ' ar dhaoine, deabhal fhios
a'msa beo céard iad do ch~ S.

cósta, m. Coast. (Fig) **ta n kor:stə**

kl'irau:ɫ'ə M *tá an ~ clíoráilte*, the coast is clear.

cosúil, a. 1. Like. **-ta m'é er' mə johəl -N'i: ~ jin' l'æt 892M** -*Tá mé ar mo dhícheall. -Ní ~ sin leat. kosu:l' l'e rud e gə d'ukəx P sən i:hə ma:r'əx M ~ le rud é go dtiocthadh P san oíche amáireach*, P. is likely to come ... 2. As noun (instead of *i gcosúlacht*). *Chuiread sé fear eicint eile i g~ le gráinneog*. [x2] **21J**, he used to liken another man to a hedgehog.

cosúlacht, f. Likeness. **-Tá me i ndan thú chrochadh -Go deimhin má tá go bhfuil tú in aghaidh do ch~**, you are not as you appear. *Tá tú héin is do ch~ in aghaidh a chéile má tá S. v'i: fe ən ai ə xosu:ləxt gə 'ru fe ga wa:nɫ' M bhí sé in aghaidh a ch~ go raibh sé dhá bhaint. 'Tá an áit sin in aghaidh ~a,' adeir Labhdás, 'nó tá corrbhallach ann' Clad26. Dúirt J. go mbead se ' báisteach is tá a ch~ uilig air M. N'i:l' a:ŋ x~ er' ə mo: P níl aon ch~ ar mbó (no sign of calving).*

cóta, m. Coat, dress. *Bhí sé sin ag obair leis an gceird ó bhí ~ air 21Jc* 'from a young age'. (Of nun's habit) *breathnú suas faoina g~ S. n'i: wa: l'um v'e nə gə:tə 23B ní mhaith liom a bheith ina g~, '... in their shoes'.*

crabhaid, **krauɫ**, m. 1. Crowd. 2. (Large) group. *Druideachaí iad sin a bhíonnas ag imeacht ina g~annaí 02J*, *Sin é an ~ deir'nach dhe na taibhsí sin 12J*, *cheannaigh an jabaire ~ maith uaidh M* (of cattle). 3. Large number. *Tá an oiread buidéil díonta suas aici dhuit ~ buidéil M. Tá ~ acú thoir a'msa 23B* (of coupons). *Chaitheadh sé nach bhfuil teach ar bith sa g~ sin nach bhfuil ... 12J*.

cracadh, m. Beating. *Ag racadh is ag ropadh a chéile 'gus ag bualadh a chéile 'gus ag ~ a chéile M*.

crágáil, v. Move or walk slowly, plod. *Tháinig me isteach an bóthar a' ~ liom a' ~ liom ariamh ... P. Nach minic a ch~ me e P, ... walked it.*

crágálaí, m. (Persistent, strong) walker. *Maith a' ~ bhí ann S*, good walker.

craibeadán, m. Stunted thing. ~ S (of cattle).

craibide, n. (Written *crabaide* in early original note.) Stunted thing (explained as) *ruidín beag seafóideach dhe dhuine*.

cráibisire, m. Scoundrel. !894C9. Cp. CNÁIMHSEACH.

craic, m. and f. 1. Joke. *Ceann dhe na ~eannaí e S. An gcuala tú an ch~ sin? S.*

2. Fun. **johə: ŋ 'ta:n'xra:k' orhəb jin' he:n' gheothá an t-an-ch~ orthub sin héin. Bhí an-chraic againn dá léamh Mlt.** 3. *Níl ~ ar bith ó shoin, a Bhraidhean, 'no news'.*

craiceáil, f. *Tá ~ air SM*, he is crazy.

craiceann, m. 1. Skin. (a) (Of work) **bə k'æ:nəx l'e kid' æku: ə kra:k'ən ə want' d'i:b 05M** *ba ceannach le cuid acú an ~ a bhaint díob*, some overseers used drive them (i.e. workers) very hard. (b) (Of anger) *chuir se a ch~ (dearg) amach M*, he was extremely angry. (Explained as: *gur iúnta' se ina liathóchaí le olc M. D'iúnta' se ina ch~ (dearg) M.*) (c) *A ch~ a chuir de* (in intensifying phrases, especially but not exclusively of noise). *Bhí sí ' gcaitheamh 'n lae inné ' cuir a craicinn di M* (bird singing). **ta fe kir' ə xræk'ən' ən'ij' d'i M tá sé ag cuir a chraicinn anois de (strong gale). ta fe kir' ə xræk'ən' (ji ?) l'e gr'e:i: S tá sé ag cuir a chraicinn (dhi) le gréithí** (of full dresser). (d) *Dhá n-iompá an taobh dearg dhe do ch~ amach badh é an cás céanna é M*, no matter what you did (for him). 2. ~ *an bháid M*, exterior layer of boat's sides.

cráin, f. Sow. (As term of abuse) *a ch~ S. A chollaigh bhig a ch~ S. A ch~ mhúice, nach í an ch~ í!*

cráinbhacach, f. Stingy person. **ŋ 'xra:n'wakəx S. ~ dh'fhear S. fan 'xra:n'wakəx e P sé an ch~ é.**

craite, a. (Verbal adjective of *craith* 'shake'). Worn, old. *Duine ~ SM. Tá se breathú ~ go maith.*

cráite, a. 1. Miserable. *Tá sí ~ M*, (of singer) too sad and drawn-out. 2. Miserly. **v'i fa:n ən'jin' xə kruə xə kra:t'ə M bhí Seán ansin chomh crua chomh ~.**

craith, v. Shake. (Not used intransitively (in contrast with *creath*) by Máire and her generation, but Máire permits intransitive use. Younger generation may use intransitively, e.g.) **ən talhə krahə an talamh ag craitheadh** (heard from man c. 40 years old 1994 from Leitir Deiscirt).

cráiteacht, f. Torment. **la:l pa:rək' mə xra:t'əxt əd'ər fe gobə n'is gən' yr'e:n' !11Ct** '*Lá Fhéil Pádraig mo ch~, 'a deir sé, 'ag gobadh aníos dhon*

ghréin.
crann, m. Tree. **1.** Mast. (**a**) (Without article in definite use) *Chuadh sé i gcránn féachaint a bhfeicfead sé aon tala' 869PBI6.117.* (**b**) (*Báid*) *ag imeacht ina gcroinnta SM, ... with lowered sails; (as in FFG).* **2.** (Of plants, e.g. cabbage, swedes, etc., going to) seed. *Ní dhíontha se aon chránn ... díonann siad craínnte ... meaingil nuair a dhíontha se cránn 20T.* *Bíonn míonach craínnte sa síol, bíonn siad istigh luatha 20T.*
cranna(f), crannaíl, Framework chimney (covered with canvas, wood, etc.). *Simléar cranna 18Pc, simléar crannaí M, simléar crannaíl S.*
craosach, a. Rosy cheeked, flushed. *ta fe br'á: kri:səx ə br'əhnu: M tá sé breá ~ ag breathnú.*
crapachán, m. (Variant VN of *crap*) Bending, M.
cras, m. (In negative constructions meaning) penniless. *Níl / dheamhan ~ aige sin S. Níl an ~ aige S.*
crascairt, (coscairt). f. (Also *cascairt*) Trashing. ~ *bhuailte, ~ mhaith S. Lá chrascara an tsneachta S.*
crascartháithe, (coscartha). a. (In) *m'anam ~ kraskər(h)i:hə ag a' deabhal S.*
cré¹, n. Likeness. *Níl do ch~ ar an talthamh ach é M. Ní fhaca mé do ch~ ariamh ach Ghiúdás S, you're a real Judas. Ní fhaca sé a chré ariamh ... ach garraí aiftargras. 21J, it was just like a field of aftergrass.*
cré², n. Creed. (In phrase) *Níor dhúirt mé paidir ná ~ (ar maidin) S.*
creach¹, f. Destruction. *Mo léan is mo ch~ mhaíne thú! S.*
creach², f., **creacht**, n. State. *Chuir se creach mhaith air, also creacht S.*
créalachán, m. Red-hot ashes, mess, S.
creatachaí, creatalachaí, (creat). pl. Body (in phrases). *Tá an slaghdán i mo ch~, ta fuəxt ə mə xud' kr'ætəxi: tá fuacht i mo chuid ~.*
creatalach, n. Strong gale. *Tá ~ gaoithe 'nis ann, Tá se 'na ch~ gaoithe aniar M, Tá sé ina ch~ 21Pt.*
creatán, m. **1.** Shortness of breath, asthma. *kr'itə:n ə gol dít' M ~ ag goil duit. 2.* Weak, emaciated person, S. Also **CREATÁNACH²**.
creatánach¹, a. **1.** Given to shortness of breath, asthmatic. *kr'itə:nəx ə dín'ə hu*

M ~ an duine thú. 2. Causing breathlessness or asthma. *æmfər' xr' ~ M aimsir ch~.*

creatánach², (creatachán). m. Weak, emaciated person, S.

creathnach, f. Dulse 'Palmaria palmata' (S. Mac an Iomaire 2000: 177). ~ *cosa dubha S*, an edible type of seaweed rougher than proper dulse but better than **CÁITHLEACH**. (Different from *carraigín*. Cf. Clad263–4.)

créatúr, m. **1.** Creature. (With *mo*, similar to *mo dhuine bocht*) *k'e:n a:t' ə ro mə xr' ~ ax ji:n't' er' ə l'æ:bə M cén áit a raibh mo ch~ ach sínte ar an leaba. 2.* (Of inanimate object) *mufə ta fe fo ta ŋ' kr'e:tu:r fo ski:l't'ə l'ig' M muiše tá sé seo, tá an ~ seo scaoilte uilig (of coat).*

créatúirín, m. (Diminutive of *créatúr*) Little creature. (With *mo*) *Chuaigh mo ch~ anonn go Sasana, Bhí mo ch~ ag gabháil fhoimh inniubh ach ní raibh sé go maith S.*

creid, v. Believe. *mə:s f'iar i' xr'əst'ənt' M más fíor í a chreistint, if she can be believed. Más fíor é chreistint M. (Equivalent to más féidir)*

criach, n. Earthenware (not necessarily glazed, contrast **FFG**). *mug kr'iax M mug ~.*

críonachán, m. Very dry thing. *Tá sí 'na ~ anis S, fine and dry (dulse).*

críonna, a. Sensible. *Tá se sin chomh ~ le lochain / leis na lochain M. Tá siad chomh ~ dhíolthaidis Núra ar an aonach M, they're much more shrewd than N.*

cró, m. **1.** Socket. *Tá sí caite go dtí an ~ S, well worn spade, etc., 2.* (Not generally used for 'outhouse' but coordinated with *teach* in) *Ní: ja:rnə fe f'æ:x nə: kro: ə'r'iaw S ní dhearna sé teach ná ~ ariamh.*

croca, m. (Earthen) flue. *Deabhal ~ bhí sna seantáthe S.*

croch, v. **1.** Lift. (Of racket or smell) *Chrochthad se an ceann / bhlaoisic díot M. Raise. b'ín' f'i: fin' kroxtə gən wə:hər əg' im'əxt 47P bíonn sí sin crochta dhen bhóthar ag imeacht (very fast car). 2. Hang. (**a**) *Go gcrocha an deabhal sa ngealaigh thú! 19B. (b)* Scandalise someone, get person into trouble. *Chrochthad se thú.**

crochadh, m. Raising. *Leagaidís an bosca faoi dhréimire is thugad se tileadh ~*

dhóib S.

crochadóir, m. Hangman. Scandal-monger, scandaliser, villain. *Duine a bheadh i ndan thú a chrochadh tao' thiar dhe do dhroim é an ~ froisin, drochdhuine é an ~ S.*

crochaireacht, f. (As VN) Doddering. *Duine bheadh théis fliú bhead se' ~ 'g iarraidh bhe' 'g athrú na gcos S.*

croí, m. 1. Heart. *Ní' e:tax dā xri: v'eh æ'd orhə/d'i M ní fhéadthadh do ch~ a bheith a'd uirthi /di, you couldn't be fond of her. Tá do ch~ i mbarr do chluais a'd SM, ... very happy. Bhí' ch~ ' mbarr a chluais ' goil go Meireacá S, happy. Ní: jæ:xə tæ:də hri: mē xri: r'íəw mæ:r xuə fe M ní dheachaigh tada thrí mo ch~ ariamh mar chuaigh sé, ... hurt. Croí agus anam, heart and soul. Ní:l' e:n lā: r'íəw nā rō mē xri: s mæ:nəm l'e, mih er' ə wæ:rəg'ə P níl aon lá ariamh nar raibh mo ch~ is m'anam le, amuigh ar an bhfarraige, I was always very interested in being out at sea. tā xri: s æ:nəm ən' fə:n M tá a ch~ is a anam in S, he's very fond of S. 2. Courage. Ní: wæ:rəʃ fe e: Ní:l' kri: ə b'ih eg'ə M ní mharódh sé é níl ~ ar bith aige. Ní: yohəʃ fe ser' ə bə:hər fin' sən i:hə Ní:l' e:n xri: eg'ə M ní ghabhthadh sé soir an bóthar sin san oíche níl aon croí aige. 3. Spirits. d'air'ə mē xri: v'i: fe hīs ə mu:n mē xofə hām ax d'air'ə fe suas gə d'i: fin' 19Pt d'éirigh mo ch~, bhí sé thíos i mbun mo choise a'm ach d'éirigh sé suas go dtí sin, 'my spirits lifted from utter dejection'. 4. b'ín paul ə mē xri: he:n' gə ek'əl M bíonn poll i mo ch~ héin dhá fheiceál, my heart is broken xir fe paul ə mē xri: S chuir sé poll i mo ch~. 4. Ní:is am wil' ā: xri: i:n'ə S níl fhios a'm an bhfuil aon ch~ inti (of dull-burning turf). 5. Interj. Mo ch~ dóite nach fíor e S, alas, if only it were true (also mo ghéardhóite, s.v. GÉAR-DHÓITE).*

croídhílis, a. 'kri:ji:l'əʃ Mq. Hearty (equivalent to *croíthiúil*).

croíín, m. (Diminutive of *croí*) Little heart. *grā: mē xri:in' M grā mo ch~ (said to child).*

croimeasc, f. Head-to-feet spancel, SM.

croimh, f. Maggot. *Ag díona croimhe SM, becoming infested with maggots.*

crois, f. Cross. *Airgead chrois 894C9*, two

shilling coin. (Also *airgead croise* LFRM s.v. *airgead*.)

croischaint, f. Cross-talk, argumentation, S. (Other variant *croschaint* M.)

croisín, f. Cross-bar on the handle of an implement, handle. *v'i: kreʃin' er' P bhí ~ air (of spade).*

Cróithín, Personal name. In malediction. *lā:gər kro:hin' /xro:hin' ort 23B, M Lagar ~ /Ch~ ort! -tā lā:gər okrəʃ orəm Tá lagar ocrais orm. -lā:gər xro:hin' ort M Lagar ~ ort! gə lā:gə ~ e /hʉ 64Me go laga ~ é / thú.*

croma rúta, 'krumə'ru:tə, (cromada). (Moving) crouched (hands on the ground in support, or crouched low enough for hands to touch the ground). *Ag imeacht ar do ch~ ~.*

crosach, a. 1. *Bó chrosach*, black cow with black and white face or head 21J. 2. Rough-skinned. *Fataí ~ (equated with fataí carrach).*

crosán¹, m. ~ *a chuir ar dhuine* S, question, warn, contradict someone. *Tá se cuir ~ ar achuile dhuine. Chuirtheá ~ ar dhuine gan a ghoil ar an mbus S.*

crosán², m. Person hard to please, scurrilous person S.

crosántacht, f. *Cuireadh ~ orm* M, things were said against me.

crotachán, m. (Term of abuse) S.

crotai, m. Humped person, hunchback 894C9.

croth, m. 1. ~ *do chois* SM foot. *Crothachaí do chos* SM feet. ~ *do lámhe* SM (a) fleshy portion between palm and wrist including the ball of thumb; (b) hand. (Plural) ~ *acháí do lámha*. In composition *Na ngealchro(bh) lámh* (in verse, (Asc)): *nə 'ŋ'æ'l 'xrov 'lā:w 11C ~ 'xrow 'lā:w 19J ~ 'xro 'lā:w 04B, 19S*, (accentually /'ŋ'æ'l'xrow/). (< *troigh* and *crobh*.) 2. *Faoi chrothachaí an tí* SM, (anywhere) in the house. Cp. *cruth* FGB.

crua, a. 1. Hard. *Chomh ~ le aill* M. *b'ei fe kruə orhu: v'e sə mæ:l'ə eg' ə hoxt M beidh sé ~ orthú bheith sa mbaile ag a hocht*, they'll hardly be home by Difficult. *Gothaidh sé ~ leis a' lá triomú*, the day will hardly become dry. 2. Stingy. *Bhí Meaircín chomh ~ le stíl, ~ barainneach* S.

cruach, f. Rick. *xur tu kruəx er' ə botə l'e fati: M chuir tú ~ ar an bpota le fataí.*

cruachmhaoil, cruachmhaológ, f. Heaped contents over rim (in rick shape). 'kruəx-wi:l' / 'kruəx-wi:lɔ:g er' ə botə l'e fəti: M ~ ar an bpota le fataí.

crua-chúiseach, a. **1.** Difficult. *Is ~ an mhaise dó é, Bhí sé sách ~ orm é ' dhíon-amh S. 2.* Hardy. ~ go leor a bheadh seanfhear láidir tanaí S.

cruas, m. (In) ~ croí, stinginess. *Bhí an oiread dhe chruas croí ann nach dtúrad se dhuit e P.*

cruatamáil, f. Parsimony. *Bhí ~ mhór ann Mq.*

crú(i)b, f. **1.** Hoof (fig). *Níor leag me crúb ná lámh air S. Crúb, crúib a thugaidís ar diptíoraia SM. Feilméara! is gan crúb aige S '... not one head of cattle'. 2.* (Knitting) *crúib (circe) M*, three-pronged design with holes, the three prongs resemble a hen's claw.

crúbach, a. Strong-armed or strong-handed. *ta m'ifə m'ær xru:bəx la:d'ər' S tá mise i m'fhear ch~ láidir.*

crúbálach, m. Good hard worker. *Is íontach an ~ e S.*

cruibjeáil, f. (As VN) Searching, gathering (others') goods (to survive). (Cf. FFG, explained by M as) *ga xrib'əðə:l' l'æt, ga ho:rɪ l'æt, ga xrin'ur l'æt dhá ch~ leat, dhá tabhairt leat, dhá chruinniú leat.* (Explained by Seán as) *kōhəɾə boxt'ən'əxt e, n'it' tu ax ga xrib'əðə:l' l'æt comhartha boichtin-eacht é, níl tú ach dhá ch~ leat.*

crúibín, f. (Diminutive of CRÚB) **1.** Small claw. **2.** *Crúibín(i) cuít*, tips of fingers held together. *kru:b'in'(i) kit' ə jɪ:nə Mq ~ (i) cuít a dhéanamh*, to hold tips of fingers together.

cruicear, m. By-name for mischievous person (because of damage believed to be caused by crickets to clothes). *krik'ər gə 'l'æ:s.æn'əm' er' yin'ə ~ dhe leasainm ar dhuine.*

crúineasc, (cornasc), f. Left-right foot spancel, SID.46.532.

cruinn, a. Round. *b'ín fjad rauna:l'tə kri:n' 01J bíonn siad rabhnáilte ~ (of type of potato).* (Obsolescent, replaced by borrowed *rabhnáilte*.)

cruinne¹, f. Exactitude. *Thug mé un ~ é S.*

cruinne², n. **1.** Collection, gathering. (Attested in) *An chruithneacht ... cocaf ina chruinne amháin aige. 03Vt. 2.* Gather (in garment).

cruinnigh, v. Gather. *Bíonn siad ag cruinniú rúmpú is ag bailiú ina ndiaidh S* (greedy people). *b'i: krin'u: k'an M bí ag cruinniú ceann*, have one (fart) held ready (to release).

cruinniú, m. Group, crowd. (Of boat crew) *Ach chaitheadh sé go raibh an ~ a bhí ag tabhairt siar an bháid uiliug go maith 899D6272, tháinig an ~ a bhí sa mbád a'inn air 899D6496.*

crúisteáil, *kru:ft'ə:l'*. v. Kill, finish off, wear out. *Ag ~ éisc S. Ch~ mé é S. Tá sé ~te a'd! Bhíd sí ~te ann S.*

cruit, f. **1.** Hunchback. **2.** Back. ... *ta:rənt' æ:mə'n' er' ə xrit' S ag tarraint fheamainne ar a ch~. Anuas gá ch~ níl sí ' teacht 43M* (of pullover). *Lán a chruite dh'olc, dh'fhaitíos*, full of anger, fear. **3.** Heap (of heaped, full contents). *Bhí ~ ar an iomaire / mbord le fataí, leag me ~ fhataí ar an mbord, Bhí ~ ar an gcliabh le mún SM.*

cruiteachán m. Hunchback (person). Term of abuse S.

crúóg f. Hardship, emergency. (a) (Often of) urgent need to defecate. *n'it' en xru:ɔ:g wə:r er' ə ʔail'əʔ orəm S níl aon ch~ ar an teaidhlit' orm. Cp. Nuair is mó do ch~ go raibh do thóin fuaite le rúóg! (curse) 46.VIII.19. (b) Ar a chrúóg*, out of necessity. *d'inhə mid' e: er' ə xruəg Mq déanthaidh muid é ar a ch~.* (Similarly Clad51.)

cruth, m. Condition. *ta fe gri l'aw (l'e f'ol') SM tá sé i g~ leábh (le feoil)* (of very fat animal or person). (S understands this collocation as *i gcruth ...*, but M understands it only as an idiom). *Tá sí i g~ pléascadh S, bhí sé i g~ é a dhíona S.*

cruthaigh, v. Create. *Sé is cúntráilte dhár chruthaigh Dia M. n'it' b'æn kruhi: xə br'e:gəx l'ehə M níl bean cruthaíthe chomh bréagach léithi. n'it' fe kruhi: ā: v'æn xə br'e:gəx l'ehə M níl sé cruthaíthe aon bhean chomh bréagach léithi. n'i: ro f'ær nā b'æn kruhi: an S ní raibh fear ná bean cruthaíthe ann*, there was absolutely nobody there. Cf. CUM.

cuach¹, f. Cuckoo. (In phrase) *xir'hət fe kolə er nā kuəxə 25M chuirtheadh sé codladh ar na ~a*, 'he is a mellifluous speaker'.

cuach², v. Knock out, finish. *kuəxə fe jin'*

hu: M ~thaidh sé sin thú. **ta fe kuəxt a:gi:** M tá sé ~ta agaibh, ... finished (of bottle). **ta fe kuəxt eɡ'ə** M tá sé ~ta aige, done. *Ch~ sé iad* S. Tá mé ~ta S, ... penniless, dead. *Ta an garraí anann's a bheith ~t' a'd* S.

cuairt, f. Visit. (With *déan*) **v'i: fe d'i:nə kuərt' an** SM *bhí sé ag déanamh ~ ann. rin'ə fe ~ v'og an* M.

cuartaigh, v. Search. (S)*cuart' is (s)cart e, (s)cuart' is (s)cart e* S (said to dog when hunting in (rabbit) burrow or warren).

cuasán, m. **1.** Soft, spongy object. ~ *dhe rud* S, of *fód spairtí*. **2.** Wet, soft land as around a pool in bog S.

cudalach, a. (As negative epithet in) **s na'x kudələx fuər ən āt'** !(Abr)04B *is nach ~ fuar an āit!*

cuibheas, m. Decency. *Níl mórán cuibhis k'v'əf ann* S.

cuibheasach, a. Decent. *Duine ~* S.

cuibhrigh, v. **1.** Enclose. *Sé an āit ó dheas a chaitheas tú a chuibhríú* S (with wall). **2.** (Fig) keep quiet. **xaivr'of'i:** [sic] **fə:n er' v'æləx ək'i:n't** 12J *chuibhreofit Seán ar bhealach eicint.*

cuid, f. **1.** Part. **ta n' fe:pl'i:n'əx er' ə gud' xi:l** M *tá an séilíneach ar an g~ chaol,* left with little, ... *leath beala' ... dhá chuid beala'* 894C9, ... two thirds of the way. (Of people) **v'i: kid' ək'i:n't gə wi:n'tər' ɣaul ə:n bhí ~ eicint dhe mhuintir** Ghabhla ann. **əŋ xid' el'ə ji:m he:n'** M *an chuid eile dhíom héin,* a relation of mine. ~ *mhaith,* good part, good deal. *Tá siad ~ mhaith dhe bhliain ann.* **2.** Food. *Maith an rud tá 'g imeacht a'd tá iarraidh do chodach ort* S, you have a good characteristic you are not shamed to ask for food, etc., (at table). **3.** Genitals. *Déarthainn nach mbeadh a lámh ar a ~ aici an t-am seo dhe mhaidin* S (i.e. not in bed). (With pl indefinite pronoun) -*'Máireach a bheidheas na 'results' amu' -Ab ea? do ch~ cinnsa?* M.

cuidigh, v. Help. *Tá tú ' cuidiú leat héin* S, helping yourself (to food).

cuifeach, n. Mess. *Tá se 'na ch~, rinne tú ~ dhi* S.

cuifeanach, n. Rubbish, mess. *Níl sa bhféar lofa sin ach ~, ~ dhe dhuine* S. '*Suifeanach' malrait 'caoifeanach, cuifeanach' S.*

cuigéal, (coigeal). n. Narrow sea channel

SM (only meaning now known).

cuileáil, v. Withdraw. *Chaithead se go bhfuil triomach ann, tá mo mhagarlaí ~te siar* S.

cuileáisean, m. (= FFG). Mixture. *An ~ seo 47P,* (of food on plate).

cuileog, f. Fly. *Chuirthead se dallach dú' ar na ~aí* S, he would fool anyone. *Níl ~ a bith air sin,* there are no flies on him (i.e. he is smart). *Níl aon chuileogaí ag baint le do bhealach,* you are no fool in your outlook.

cuimhne, f. Memory. **v'i:dər ə:n ha:l ə:r ha:n'ək' k'iv'r'ə ɣum** 14M *bhíodar ann shál ár tháinig ~ dhom, ... since before I can remember. 'N'əxə 'sib' er' ən a:rd' wər' mə xiv'r'ə* P *An ndeachaigh sib ar an Aird Mhóir mo ch~, now that I think of it ... 'mə xiv'r'ə ə ... P mo ch~ an ... ? 'N'íl' k'iv'r'ə akəb h'əxt ə'f't'æ:x k'iv'r'ə he:n' M *níl ~ acub thíocht isteach, ~ héin* (no intention). **s d'ə:hi: nax wíl' k'iv'r'ə b'i t'i: wərən ə v'e re:** M (... it is no way near completion).*

cuimhnigh, v. Remember, think. **1.** ~ *ar think of. 'n'i: x'in'ə mə xri: er' 23B ní ch~ mo chroí air,* I didn't think of it at all. **'N'ir xiv'n'ə m'e r'íəv er' ax ən er'əd l'if ə t'e: ə** (l) **tə kurhə sə ta:lhə** M *níor ch~ mé ariamh air ach an oiread leis an té atá curtha sa talamh. Tá sí / sé ' cuimhriú ort* M (said to person whose shoelace is undone about his / her sweetheart). **2.** (Without *ar* in coordination, in) *Agus iomú cúntúirt ndeachaigh mé thríd. Agus tá — anois tá mé ghá fheiceál, agus ghá chuimriú, an díth chéille a bhí orm.* 889P.

cuimil, v. Wipe. **ifk'ə xim'əlt' d'i** P *uisce a chuimilt de,* to rinse it.

cuimse, n. Large amount. *Ní raibh ~ achair go ... , it wasn't very long until*

cuin, [f]. Ravenous hunger. *Tá ~ ocrais air, Tá ~ ormsa* SM.

cuingir, [f]. Two animals tied together, e.g. two sheep. *Tá siad ina g~ ging'ər* 45C.

cúinneáil, v. **1.** Corner. **2.** (Fig) Catch, squeeze (woman). **gə 'i:nhəd'i:f raund ku:n'ə:lə** M *dhá ndéanthaidís rabhaind cúinneála* (courting). **3.** Coil. ~ *an rópa, tá na rópa ~te aige* SM.

cuir, v. Put. **1.** (Of cursing) say. ... *is Janáí ag cuir Ainteacraidhst* M, and J. cursing saying 'Antichrist'. **2.** Bury, outlive. *Nach beag a cheapthadh go gcuirtheadh sí*

Peadar Bearait! S.

cuir ag, Add to. *s frustā kur eg'ā* M *is frusta cur aige*, 'one can easily add more to it, get more of it'. (For more usual *cuir le*.)

cuir amach, 1. Put out. *Chuir sé amach dhá chroí é*, 'he put his whole heart into it' ((probably) in singing a song). 2. Spend, pass. *nax mo:r ā dga:b ā sil ā xir' āma:x eg' j'æn' d'aul* S *nach mór an jab an saol a chuir amach ag seandeabhal!* 'isn't it so difficult for an old person to pass the time'. *Sin e chuirtheadh an oíche 'mach* S, that's what used to spend the evenings / nights. *Ní bhíodh aici, aon chumpan-, aon, chuideachta, ach ag díonamh dántaí.* 'Cuir na hoíche amach, agus ag cuir an lae amach. 881J. 3. Issue, hold. *nar kir'u: dāwors āmax (er' ā t'ir')* S *nar cuireadh diubhórs [divorce] amach ar an tír!?* (divorce referendum). 4. Score (goal, etc.). *wil' skor kurhā max eg' k'æxtar a'kəb* M *An bhfuil scór curtha amach ag ceachtar acub?* 5. Cause to misjudge. *fe:n kortn ā xir' āma:x m'e* M *sé an cortin [curtain] a chuir amach mé.* Cf. AMACH, AMUIGH.

cuir anonn ar, Put over, fool. *ta fe gol ga gur ānu:n ortsā* 20C *tá sé ag gol dhá gcur anonn ortsā. N'íl tu gol' ā kur ā m'e:t jin' ānu:n orāmsā* 20C *níl tú ag goil ag cur an méid sin anonn ormsā. N'íl m'e kur e:m vlās ānu:n ort* 01J *níl mé ag cur aon bhlas anonn ort, I'm not telling lies.*

cuir anuas, Place (on table), serve. *Cuir anuas brioscaí ... is blogam tae.* 69S.

cuir ar, 1. *Bhí se ' cuir* 'interview' air S. 2. (With VN) *n'ir xur fe 'L'æ:xur' er'* M *níor chuir sé leathchuir air*, he only half buried it (the dog). 3. Force on. *er' e:gən xir' mid' er' iād* M *ar éigean a chuir muid air iad*, we barely forced him to take them. *Air éigin Dé chuir mé aon phínn air* M, I just managed to force him to take some money (in payment).

cuir as, Put out. *ā d'er' ā ri: gəs xur fe: æsn æs* 11C *-Á, a deir an Rí, agus chuir sé osna as.*

cuir eidir, Interfere. *xur fi' ed'ər' la:nun' fo:stā* St *ch-- sí eidir lánúin phósta, ...* caused dissension.

cuir i ndiaidh, Add to. *æ:r'æg'əd sā m'æ:ŋk' v'ehā: kir' ānā jiā* S *airgead sa*

mbeáinc bheitheá ag cuir ina dhiaidh.

cuir ó, Send. *Cuireann se cárta uaidh faoi Cháisc* M.

cuir roimhe, Think about, intend, (tentatively) decide. *Chuir me héin romham í cheannacht ach níor cheannaigh me í.* P. *xur'ān' ru:m ā:mənti: gən e 'L'ig'ən' f'æ:x xor ā b'i* P *chuirinn romham amantaí gan é a ligean isteach ar chor ar bith.*

cuir siar, (VN) 1. Diarrhoea. (In humorous exchange) *-Tá bó agam go dona ag cuir siar. -Má tá cuir soir í is cuirthidh sí soir é.* 19B (Doire an Locháin).

cuir síos, (VN) 1. Diarrhoea. *Ag ~ síos is ag ~ suas* M, diarrhoea and vomit. 2. *Tá an iomarca biadán is cur síos go dona* S, to much gossip and discussion is bad. *N'i: ro kur f'i:s ā bi f'ef* S *ní raibh cur síos ar bith leis* (he was very good).

cuir suas, 1. Apply. *Crú a chuir suas (ar chapall)* 11C, shoe a horse. Cf. ~ síos. 2. Set. *v'i: tu: nā:n dā xlog ā xur suas f'ef* S *bhí tú i ndan do chlog a chuir suas leis* (of regular cock). *Ní raibh aon chall 'om an clog a bheadh ann a chur suas ariamh.* 21Pt (set alarm). 3. Grow. *Bhí fiasóig curtha suas aríst aige* M. 4. Provide. *Deoch a chur suas dúinn*, to buy us a drink. 5. *Cuir suas dho*, refuse (a speaker remarked that *cuir suas dho* is *níos laige agus níos m'íúinte ná eiteachtáil*). *Ná cuir suas dó.* 6. *Cuir suas le*, (a) Conspire with. *xir'ādər suas f'e x'e:l'ā gā ...* M *chuireadar suas le chéile go ...* . *Níor chuir aon-nduine suas leis é*, nobody instigated him to do it, nobody put him up to it. (b) Give up to, resign oneself to. *Bhí curtha suas lena bhás aige.* 866ESc288-9, he had resigned himself to death.

cuireadh, m. Invitation. (With verb *cuir*). *xur fi' kir' er' əf't'ax gā d'i: f'ax ā hahər* (Smdbb)04B *chuir sí ~ air isteach go dtí teach a hathar. ~ cosáin*, invitation given through embarrassment (often) of meeting the person previously uninvited S.

cuireadóir, Sower, SM (also *curadóir*).

cuiríocht, Sowing, tillage. 52Cr, S (also *curaíocht*).

cúirt, f. Court, trial. *D'fhéadthá rá gur 'scéipeáil sé an príosún' gá ngabhthadh ~ air is nach ngabhthad se ann* S, ... if he were tried

cúis, f. Matter. *Fuair sé go dona tinn.* Is

badh é deireadh na cúise agus críochnú na scéalta aige — sé an áit ar chríochna' sé suas ar deireadh agus chaith sé mhí thíos sa sain i gCorcaigh. 11C.

cuisle, (< coiste). n. Jury. **kʷʲl̪ˠə kru:n̪ˠe:rə** SM ~ *cróinéara*, coroner's inquest.

cuisliméarach, Deal(ing) (as customer). (As VN) *Tá mé' ~ Tigh M. S.*

cúl, m. Back (of head). (a) *Doch-ra'* [= *drochrath*] *ar do ch~ leathair ansin* M (or some other speaker). (b) *A ghoil, titim taobh chúl do chinn*, go, fall backwards. *Amach, siar in aghaidh do chúil*, backwards. (c) *Choinnigh mise ~ air* S, I avoided him. (d) *v'i: m'e:ri: 'æ:n'gl̪ˠə:ð nor' hug mid' ə gu:l ə'max ə dorəs* M *bhí M. an-gleaid nuair a thug muid a g~ amach an doras*, ... when we left. (e) *nuar' ə wi:n̪ˠ ku:l xul'ə ɣin'ə m'i:hə* M *nuair a bhfuighinn ~ chuile dhuine imithe*, ... everyone gone. *xir' m'ifə f̪is kuplə k'an el'ə nuar' ə fuar' m'e ku:l əm'i:hə* M *chuir mise síos cupla ceann eile nuair a fuair mé a ~ imithe*, ... as soon as she was gone. (f) *Níl fhios a'm ach an oiread le ~ mo chinn* S. (g) *Ar chúla téarma* S, sub rosa, hidden.

cúlhbhaoite, m. Back-bait (bait furthest in on hook when two baits are used on single hook (in cocktail bait); usually tougher, less immediately attractive bait for fish) 35Eq. (Translated as 'reserve bait' in Mac an Iomaire 2000: 57.)

cúltéad, f. Back rope, buoyrope (rope, attached to bottom of anchor or dredge, used to release from seabed). *Má théigh-eann an dredge i leanamhaint i gclocha, tá cúl-téad as a bhfuil buaidhe uirthi, i riocht agus gur féidir a saoradh lé é a tharraingt i ndiaidh a chúil siar.* Clad174.

cum, v. Create. *na e:n n'i: gar xu:m ə tahər' f̪iəri: 08B* *ná aon ní dhár chum an tAthair síoraí (nach bhfuil mé i ndán a dhíonamh). n'i:l̪ˠ e:n n'i: dar xum d'ia r'iaw nax da:n̪ˠək' ə'ma:x f'iaɹ, ... nax n'ar:nə fe* M *níl aon ní dár ch~ Dia ariamh nach dtáinig amach fíor, ... nach ndearna sé.* Cf. CRUTHAIGH.

cuma¹, f. 1. Condition. *fin' e η xumə 14M* *sín é an ch~*, that's life.

cuma², a. (With copula) *Is ~ le*, is the same to, does not matter to. (a) (In saying) *Nach ~ le gloine cé bhéarthas ortha* [= *uirthi*], the glass doesn't mind who holds

it, even a scoundrel can use fine things.

(b) *Ar cuma leat?* do you mind. **kumə** *l̪ˠæt ~ leat?* you don't mind? **ər kumə** *l̪ˠæt ma: ... Ar ~ leat má ... ?* do you mind if ... ? (c) (With *eatrub*) **s kumə ɣut' æ:trəb e 10B** *is ~ dhuit eatrub é*, it doesn't matter which (alternative you choose). Cp. FFG20 s.v *cuma*² 1.

cumasach, a. Great. *v'i: fe kuməsəx 14M* *bhí sé ~* (of very heavy rain). **nax ~ dunə n lə: e S** *nach ~ dona an lá é. nax ~ lə:d'ər ə f'ær e fin' S* *nach ~ láidir an fear é sin.*

cumhachta, n. 1. Ability. *Má theaigeann sé sa g~ go gcasfí ortha cúram. !11C*, if it comes about that she has children. 2. Outrage (with *fearg*) **ha:n̪ˠək' ku:xtə f'ər'əg' orəm** (Smds)04B *tháinig ~ feirge orm.*

Cumhachtach, m. (All-)powerful One. *Ó, a Ch~ 43M, ə xu:xtəx d'e: 43M* *A Ch~ Dé.*

cumhsclaí(the), **cúnsclaí(the)**, etc., a. Comfortable, tidy; secretive, reserved, SM. *Duine cúnsclaí nach mbeadh fíor a ghrutha ag aon nduine eile* M.

cúnamh, m. Help. (*Chuir mé héin an garraí*) *gan ~ gan cuidiú* S. (*Go dtuga Dia*) *~ agus cabhair agus cuidiú dho na Críostaíthe!* 05M. *Is gearr gur fhuagair, fear acub, 'Cúnamh!'* Agus, u-, *tháinig an fear in éineacht leis.* 894Cs.

cungaisí, pl. Supplies. **nə kungəʃiː nə nolək' ə ho:rt' ə'wa:l'ə 04B** *na ~ na Nollaig a thabhairt abhaile (as Gaillimh).*

cunórach, a. 1. Reserved. '*Duine ~*,' *nach n-inseodh tada dhuit* SM. *Duine ~ nach ndíonadh aon dánacht ort* S. 2. Distant. *Séard é an duine ~*, a *mb'fhearr leis an strainséara ná a chomharsa héin* S.

cuntanas, (cuntanós). m. Civility. *Níl cúntanas na muic' ort* S 'you are very ill-mannered'.

cuntar, m. Reason, business. *Cén cúntar atá amach a'd ann?* S.

cuntas, m. Account. *Níl focal ná ~ aige* SM, he is boorish, uncivil.

cú(n)traimints, (< accoutrements), pl. Things, baggage. **tor l̪ˠæt də xud' ku:(n)trəm'in̪ˠs** M *tabhair leat do chuid ~*.

cunúsach, a. Awful, dreadful. *Ba ch~ an samhradh e.*

cupán, m. Cup. *Thug sé a ch~ agus a*

shásar leis, he left with all his possessions.

cupla, indef. adj. Couple, few. *Nach mbeidh se in aon chupla teach amháin ansin S*, ... in only a few ...

cúpla, m. Twins. ... *go mbéadh ~ mac aige. 899P*, that he would have twin sons.

cur, m. **1.** Sowing. *Cur Gaelach*, indifferent, untidy sowing SM. *Cur singil* (lazy-bed) sowing, one side of trench individually. *Cur dúbailte* (lazy-bed) sowing, both sides of trench together. *Cuir singil í sin S*, plant that ridge one side at a time. Cf. GRUA. **2.** Setting (in fishing: lobster-pots, = FGB *cur*¹ 4). *An chéad chur, dhéanadh muid ~ ansin, dara ~ a dhéanamh ann, dhíontha chupla cur ann, ~ mainne ortha* [referring to *Maidhm*] **21Pt**.

cura, (< coire ?). (In exclamation) *Muise mo chura agus mo mhilleadh* (MS *bhille*) *agam 894C4*.

cúrsa, m. Course. **1.** *Duine atá ag coinneál a chúrsa go maith S*, person who is getting, keeping on well, in life, work, society. *Is maith an ~ tá sé choinneál S*, it is not showing age, getting on well for its age. *ta m b'ehiāx ə kin' a:l kur:fə wa: M tá an beithíoch ag coinneál ~ mhaith. 2. Cúrsa mór*, difficulty, trouble. *Ba ~ mór duit é SM. Ba mhór an ~ dhuit é SM. 3.* (Physiological) *do ch-- héin M*, your (menstrual) period. **4.** (Plural) *cúrsaí*, matters, regarding. *Ach maidir le cúrsaí na Gaillimhe anseo thíos, bhí an-phíosaí aicsin aige ann ... aimsir iascach scadán agus ronmaigh 18J8037. Stopadar an t-ól. Agus tháinig sé thart aríst go raibh an t-ól aríst ar ais faoi chúrsaí na dtórrthaeach, déarthaidh muid an méid sin faoi sin 18J-9008. Ach thar chúrsaí filíthe bíonn siad tréarthach ar bheagán téiscim in aimsir gnotha (FCúil)894C. Nach gcaithidh sé aon drochmhéas ar an bhfata ná rud a bích eile dhe chúrsaí bia duine 894C ' ... having to do with human food' (or perhaps as ~ bia 'meal' similar to FFG24 *cúrsa* 1.).*

curtha, a. Tired, exhausted. *v'í fe kurhə P bhí sé ~*.

cuthach, m. Fury. ~ *dáarach*, full bulling. *Faoi ch-- dáarach P*, at the height of oestrus.

D

dachaileóram, *daxə'lorəm* (-x- may alternate with -k-). n. Insignificant thing. *Níl ann ach ~, Bhfaca tú an ~? S.* (Perhaps) a type of fish M.

dáibéad, m. Large object. *Is deabhalta an ~ dh'fhata e, ~ dh'fhód M.*

daideog, f. Large lump. **1.** (Of turf) ~ *dhe fhód muna, ~aí móra, Caitheamh ~aí le chéile, Bhuaíl se ~ dhe scaith muna orm, SM. 2.* (Other objects) ~ *dhe chaca SM.*

dáigh, f. Lie. *Ní dhearna sé ach ~ dhen scéal S. d'in'əf fe dai: wə:r dum M d'innis sé ~ mhór dom.*

daile, n. **1.** Secretive, reserved person. *Is íontach an ~ é sin S. 2.* Fit, humour. *Tá ~ oilc air sin M.*

daimhséar, m. **1.** Danger, **12J. 2.** Harm, damage. *ta ~ a:n dít', ~ a:s dít' M tá ~ ann duit, ~ as duit. d'in'hə fe dæ:vfe:r ut' P déanthaidh sé ~ dhuit.*

daimhséarach, a. **1.** Dangerous S, **23B. 2.** Harmful, disadvantageous, M.

daimhsigh, v. Dance. *ər yamfə tu' m boləg əs də l'e:n'ə re:r' S Ar dhaimhsigh tú an bolg as do léine aréir? ... dance till you dropped. Dh-- me an bolg as an léine S. ta fe xə hē:drəm er' ə xof gə nə:mfo:d fe er' hu:n' plə:tə M tá sé chomh héadrom ar a chois go ndaimhseodh sé ar thóin pláta.*

daingnigh, v. Secure. *fe xi: wil' fe dæ:ɲu: fi: M sé an chaoi a bhfuil sé ag daingniú faoi* (of visitor overstaying his welcome).

dáinte, pl. A lot. *v'í: luəx nə m'í:l'ə dæ:nt'ə punt a:n S bhí luach na mílte ~ punt ann. Siar sna ~ bliain, na mílte is na ~ bliain S.*

dáir, f. **1.** Bulling. (Examples of pl) *bíonn sí ag cailleadh ~eannaí S. v'í: f'i: g'im'əx l'e ~əni: sər' s ə'ner' ə bo:hər M bhí sí ag imeacht le ~eannaí soir is anoir an bóthar. 2.* Sexual urge (of humans). *Tá tú ' smeachaíl, ~ ag tíocht ort M. 3.* Frenzy. *Chuiread se ~ ar na cuileogaí/ar chuileogaí 57P. ~ Mhuimhneach ort! M.*

dairt, f. Spell. *Bhuaíl ~ chodlata me S, I dozed off.*

daithín, m. (Diminutive of *dath* 'colour') Tiny amount. *n'il' m'e iər ax ə yə'hi:m' b'i:d'əx M níl mé a iarraidh ach a dh-- bídeach. m'e he:n' əg' iərə yəhi:n' b'i:d'əx t'e: M mé héin ag*

iarraidh a dh~ bídeach tae. a yahi:n' b'i:d'əxi:n' M a dh~ bídeachaín. no:lhə tu: yahi:n' M an ólthaidh tú a dh~?

dalba, a. **1.** Well-built, sturdy. *Fear ~ láidir a bhí ann M. 2. Bold. Tá sé ~ uilig. 3. (Intensifier) Tá se ~ fuar S, tá sé ~ múinte.*

dall¹, m. Blind person. *nax wil' is eg' dæl gən su:l' gə wil' fe jin' ā:vlə M nach bhfuil fhios ag ~ gan súil go bhfuil sé sin amhlaidh.*

dall², v. Intoxicate. *Dallta* (most common term for) 'drunk'. *ga' m'ox f'ær dæl:tə a:n nu: gən dæl ə b'i M dhá mbeadh fear ~ta ann nó gan ~adh ar bith. xə dæl:tə l'e mik', l'e kra:n wík'ə P chomh ~ta le muic, le cráin mhuice. Chomh ~ta le stic f'ik' 23C.*

dallamullóg, n. Partial blindness. '*~*' *bheadh do shúil sórt caoch M.*

dallán, dalláinín, m. Small bunch. *Dollán féir, dolláinín cibe M84. Cp. DOLÁNACH.*

damáisteach, a. Dangerous. *Tá sé sin an~ nuair atá se 'g ól S. Tá sí ~ go maith S.*

damanta, a. **1.** (As intensifier) *Damanta deabhal a bhí a bhí ortha. 2.* Great, excellent. (Heard in the 1980–90s from speakers born in the 1960s and '70s) *Bhí se ~* (spoken by Máirtín, youngest son of 15Pr). *N'il' f'iad xə dāməntə jin' l'e n'ix'ə xor ə b'i 60M níl siad chomh ~ sin le n-ithe.*

damba, m. Chunk. *~ 'ráin, dhe cháca S. ~í ráin P.*

damhán alla, m. Spider. *Tá oibriú an ~ ~ ar an snáithe seo S, this thread is (very) entangled.*

damhsa, m. Dance. **(a)** *~ na sálach = steip na sálach S, heel step (in a reel). (b)* (VN) *Fig. Bhí na súile a' ~ ina chloigeann S. Tá an chloch ag ~ S (unsteady in wall).*

damnaigh, v. **1.** Damn. (In maledictions) *~nú an deabhail ort! P (improper). 2.* Distress, upset. *b'i:m' p'e:n' dā:mni:h eg'ə M bím héin ~naíthe aige. Bhuel gá bhfeictheá mise aréir bhí me ~naí M.*

dan, (In phrase) *i ndan*, able. **(a)** *ta m'ifə gol' suəs ən'jin' o' v'i: m'e nam P tá mise ag goil suas ansin ó bhí mé i n~* (i.e. since I was very young). **(b)** (With dummy subject speaking of the weather) *n'il' fe nam ə lə: he:n' ə ho:rt' wai M níl sé i n~ an lá héin a thabhairt uaidh, the weather can't stay (dry) even one day.*

(c) (Reflexive passive use) *N'il' fe nam e l'ig'ən 23B níl sé i n~ é a ligean*, it [house] is in no state to be let. *Tá dhá gharraí beaga aiginne* [i.e. againne] *indon a ghearra Mlt. 'Bhí an t-arbhar fásta ... aiphtí ... i n~ a ghoil á ghearradh.'* ARN2074. **(d)** (Impersonal use) *n'il' fe nam ə yol' əf't' a'x na ma:x M níl sé i n~ a ghoil isteach ná amach* (of blocked road), one can go neither in nor out. *ta m flud' k'e:təx a:n, xa:t' fe nax m'ei a:t' ə b'i nam jul' ə'mə:r'əx M tá an fluid* [flood] *céadtach ann, chaithheadh sé nach mbeidh áit ar bith i n~ siúl amáireach. Ní raibh an aimsir i n~ blas a dhíonamh. N'il' ən æ:m'fər' ə nan fa:nəxt ə'mix' he:n' ga ŋ'ærə M níl an aimsir i n~ fanacht amuigh héin dhá ngearradh* (cutting seed potatoes). *ta n lə: ə nam ə yol' gə kə:r'nə ax N'i' rə fe' nam ən fim'l'ər ə yla:nə S tá an lá i n~ a ghoil go Carna ach ní raibh sé i n~ an simléar a ghlanadh. wil' əŋ' x'a:n ə nam ə ix'ə M an bhfuil aon cheann i n~ a ithe?* (of over-ripe tomatoes). **(e)** (Nonreflexive) Enable one to. *spā:n' e v'ek'ə m'e wil' fe nam e o:l P spāin' é go bhfeicthidh mé an bhfuil sé i n~ é a ól, show me it* (straw) to see if one can drink it with it. **(f)** *I ndan chuig*, able for, match for. *Níl tú i n~ chucub. (g)* Note less common *i n~ dho in: bhí sé i n~ dho dhuine a' bith acub 11C*, he was a match for any of them, (he was as good a poet as any). *Bhí sé i n~ dh'fhear ar bith acub 11C.*

dána, a. **1.** Stubborn, strong-willed. *ta tu xə dā:nə l'e mu:l'ə P tá tú chomh ~ le múille. 2.* Sailing to the maximum or beyond, e.g. (too) close to the wind or carrying too much sail. *Níl aon ghratha a'd a bheith ro-dh~ 21Pt. Má tá an iomarca gaoithe ann ná bí ~ léithi 21Pt. Ag góil an bháid ... ~ 21Pt.*

dánaigh, v. Dawn. *yə:n ən lə: suəs M dh~ an lá suas. Tá an lá ag dánadh S. Thosaigh an lá ag dánadh S. Le dánadh an lae S.*

daoirsean, daoirsín, m. High price, cost. *Bhí na tunóntaí ... in aghaidh na dtiarnaí mar gheall ar a' díoltas 7 a' daoirsín a bhí'dur ' íoc ar a gcuid talthúna 869P-5.246, le daoirsín 869P5.251, due to (the) cost.*

daor¹, a. Expensive. *Chomh ~ leis an sioc*

S, ... *le uibheachaí seisiúin* M, ... *le uibheachaí an tseisiúin* S.

daor², v. Condemn. (Meaning not known by 25M but recalled in phrases) *Be' se ~tha go maith* 25M; *É héin a dhaoradh* 25M.

darlaigh, (dallraigh). v. Be 'frozen' (with the cold). *Dártaí leis an bhfuacht, strúmpthaí dártaíthe, aimsir dhártaí í, tá an aimsir dártaí* SM.

darta, f. Anger, rage, hate, (in phrase) *darta mhíre*. *Bhuail ... darta mhíre í* 894C9. *An oiread uilc 7 darta mhíre ar Chonán* 875T1. Also ~ *mhíle*. *Tá ~ mhíle oile air S. tá tu: lán í'e dartaí v'il'ə, tá dartaí v'il' er' M tá tú lán le ~ mhíle, tá ~ mhíle air*. Also ARTA *mhíle*.

dáta, m. Date. *Níl aon ~ leat, níl ~ ar bith leat*, you are the best / worst. (As in FFG.)

dath, m. 1. Colour. *Ó bhí ~ na n-uibheachaí lachan air M* 'since he was (ghostly) white' (through illness), green about the gills. 2. Tiny amount. *Deabhal a dh-~ ná a dh-~ ariamh S. A dh-~ na ngrást ariamh a bhí ar maidin air S* (or) M.

dathaigh, v. 1. Cover with earth. *Í (iomaire) a dhathú ar an bpointe* 21J. 2. Fabricate. *tá fe jin' ə na:n ə v'e dæhu: yit' S tá sé sin i ndan a bheith ag dathú dhuit*. 3. Become calm (of sea). *Lag an fharraige amach cho mín cho réidh cho daite 7 bhí sí arlú, cho cineálta*. 866E-ÓC218; also Sc288. Cf. CALM, FFG *dathaíonn* 2.

dathúlacht, f. Good looks. *Barr ar an ~ S, agus céard a bhí inti — páirt dhen ~ — ach níl fhios céard ab fhiú í* 06C, to crown it all (= *mar bharr* ... FGB).

deá-, Good. (Productive prefix, often in negative or ironic meaning) *Níor thug sé an deá-afarc ariamh orm S. -... abər' k'ən abair ceann* (song). *-ga n'e:rhən' k'ən n'í he: n' d'ə'x'ən e ...* 30B *Dhá ndéarthainn ceann ní hé an deá-cheann é!*

deabhac, m. (Euphemism for *deabhal*) Devil. *jauək M a dheabhac! n'í:f əs am sə d'auk ... M níl fhios a'm sa ~ ...*

deá-bhail, f. Good condition. (a) *Chuir sé ~ air M*. (b) (In maledictions) *na ro d'ə:wəl' er' M nár raibh ~ air! nár raibh ~ ar maidin ort! M*.

deabhal, m. 1. Devil. (a) *Gheothaidh an ~ greim ina gharraí gubáiste orub sin fós* SM 'their evil deeds will catch up with

them, they will learn their lesson yet.' (b) *Fadó nuair a bhí an ~ ina stócach S. xa'hə ʃe nar' gla:nu: e jin' o' v'i: n' d'aul əna stəkəx P chaitheadh sé nar glanadh é sin ó bhí an ~ ina stócach*. (c) *ga man'ə n' d'aul əsəd e go mbaine an deabhal asad é!* (said, for example, to person eating). (With loss of *go mbaine*) *d'aul əsəd e, d'aul ə:si e* 23B ~ *asad é, ~ asaibh é!* *ga dugə n' ~ əsəd e S go dtuga an ~ asad é!* (of food or drink consumed). 2. A *dheabhail* (frequent as term of address and interjection). A *dheabhail go deo ná habair tada!*

3. *An deabhal is a mháthair, tá n' d'aul sə wə:hər' klox ən'jin' S tá an deabhal is a mháthair cloch ansin* (lots). *Tá mé ag caitheamh an deabhail is a mháthair le gairid S* (smoking). *tá n' ~ sə wə:hər di:n'ə fa:l' wə:f ser' ə b'ə:ləx jin' 12J tá an ~ is a mháthair daoine ag fáil bháis soir an bealach sin*.

4. (General negative use) (a) *Ní bheadh an ~ suas leothub M. Ní dhúintheadh an ~ a bhéal*, 'he never stops talking'. (b) *Nach e mac an ~il e! P. Bhí na míle ~ air* 45M. (c) *Bhíod sé ag díona an deabhail orm, '... greatly annoying me.'* *Bíonn sé ag díona an deabhail ar Sheán i gcónaí*, he is forever teasing, making fun of Seán. (d) *Nothing. Ní fiú an ~ iad S. Níbh fhiú an ~ iad ag obair Pt*. (e) *Anything. Gá mbeadh Fine Gael chomh maith leis an ~ caithfí amach iad S* 'no matter how good F.G. were they would be thrown out (of government)'. (f) *Misfortune, hardship. Chuile dh-~ ach a' traibhleáil S. Fuair mé dothachaí fiacal séard iad héin na ~il 12J. fe:rd iəd he:n' nə d'aul' 01J séard iad héin na deabhail* (shingles). *Tá an ~ go deo ort más fuacht atá ort S*, you can't be cold. (g) *Tá na seacht ndeabhail ort*, you are full of devilment, mischief. (h) *D'ith sé an ~ as*, 'he scolded him severely'. (i) *Cén ~ a rinne na cearca ach a ghoil isteach sa gcoill* 18Bm. *Cén ~ a rinne se ansin ach thosa' se ag imeacht as M* (calf). *Cén ~ a rinne an bairille ach lasadh M*. (j) ~ *is deamhan, a: ruba:l' is ma:ru: ga: jin' ə:n d'aul is d'u:n ga: jin' ə:n S tá robáil is marú dhá dhéanamh ann, deabhal is deamhan dhá dhéanamh ann*.

5. *Deabhal ar dheabhal*, certainly. *Cheap me ~ ar dh-~ go mbeir se éasca ghearradh*

S.

6. Sa deabhal (intensifier). *ga yunəxt sə ~ m'e 23B dhá dhonacht sa ~ mé. hi:l'ha: sə ~ gə ɲohət f'i: f'jər S shíltheá sa ~ go ngabhthadh sí siar. ~ fhios a'm sa ~ céard é an saol S.*

7. I dtigh deabhail, (Ghabhthaidís) i dtigh ~il nú i bpoll an bhalla (le faitíos roimhe) S. *I dtigh deabhail thú!* M (malediction).

8. As negative marker. -gCuala tú 'láimh-ineach'? -Deabhal e feicthe ar dom S. ~ **ann ach go ...**, barely ...

9. (As affirmative intensifier) **Deabhal blas**. ~ *blas ach go raibh trí chéad punt síl ceannaí aige S. ~ blas go bhfuil tú ceart P, ~ blas go bhfuil tu sách tairní P* (speaking to tea). Also ~ *mórán blas go ... 11C.* In double negative. ~ *blas den cheart nach bhfuil acu 43Mlt.*

10. Deabhal dhe, 'damn'. *ax k'e:n' d'aul g at' ə wil' f'e g' iərə yof M ach cén ~ dh'ait a bhfuil sé ag iarraidh ghoil?* but what damn place does he want to go?

11. (In interjections and maledictions) **(a)** *Go mbaine an ~ an cloigeann díot is obair lae dhen mhuineál! Go gcaithe an ~ le fána aille thú!* **(b) Ag an deabhal**, to hell. ~... *spor't' ... ~... spóirt' ... -spor't' eg' e d'aul aed M -Spóirt ag an ~ a'd!* Bad cess to your sport! -*Tá sé ag iascach -Ag iascach ag an ~ aige M.* 'Tough budget' ó muise 'tough' ag an ~ *orthub M.* **(c)** *Tileadh ~ chugam! S. ga: d'e:n' ser' ən am f'il'ə d'aul ugəm N'i jæ:xəs M dhá dtéinn soir in am tuilleadh deabhail chugam ní dheachas. f'il'ə d'aul 'u'kəb M tuilleadh ~ chucub.* **(d) Deabhal ag boiscín.** *Tileadh ~ ag boiscín mara bhfuair mise mo dhóthain thíos ar a' gcriathrach inniubh M. Focal é sin a bhfuil fhios a'd, 'bíodh a' ~ ag boiscín marab fhuil se trím' S.* **(e)** *Tá an ~ ar a ghob i gcónaí, he is forever saying deabhal* (in maledictions).

12. (Intensifier) *k'e' l'e nai N' d'aul ə wil' f'iad f'in' æ:d 20C cé lena aghaidh an ~ a bhfuil siad a'd? Gá dhonacht an ~ gá bhfuil me S.* **13.** A lot. *ta le:həntə gəs xolot f'i: N' d'aul 56B tá laethanta agus chodlódh sí an ~. xahəd f'i: N' d'aul ə'max M chaitheadh sí an ~ amach,* she'd throw away anything / a lot. *ta N' d'aul ə:kəb ən S tá an ~ acub ann,* a lot (of stones). **14.** Followed by dependent

noun. **(a)** *Sórt lofa ... is chuile dh~ caoi S. Tá chuile dh~ cuma air S.* **(b) ki: na: kumə er' nə d'aul' æ:ti: M caoi ná cuma ar na ~il fhataí. 15. (In genitive) **(a)** *Chua' muid bealach an ~il M we went a terribly bad way. Tá se curtha suas go mullach an ~il S ... terribly high.* **(b) ta t'ail'ət p'e:p'ər ən' d'aul' wə:r' ka:t'ə f'i:s ən M tá teaidhlit péipear an ~il mhóir caite síos ann.****

deabhala, a. Devilish. *Nach deabhal' a' rud e 46J* (perhaps simply *deabhal*).

deabhalach, a. Devilish. *Nach ~ an rud é! 20C. Nach ~ go deo ... 20C.*

deabhailta, a. Devilish. *Tá se ~ in am (aici) S. Nach ~ tá an tír i ndan an deól a choinneáil ag imeacht S.*

deabhaltach, a. Devilish. ~ (*breá*) *an lá e S.*

deabhas, *ɬaus*, f. Blow.

deabhlántacht, f. Devilment, mischief. *Tá se lán le ~ SM.*

deabhn, *ɬaun*. adv. (< down) Down (in) *Is gearr go ndíona sí ~ binn S* (of turf-stack about to cave in).

deá-bhreith, f. Good judgement. ' *dTuga Dia ~ orainn! 05M. ~ in do bhéal!* S (said to somebody who says something good or hopeful for the future).

deabhsáil, f. **1.** Striking. **2.** Dozing (sleep). *ɬausa:l' xolə, ɬausa:l' ə mə xolə M ~ chodladh, ag ~ i mo chodladh. Cf. DEABHAS.*

deacrach, a. Hard. (With other adjectives) *Bíonn sí ag obair go crua ~ SM. Shaothraíodar é go géar, ~, dóite M.*

dea(i)ncs, (Expletive as noun) 'deabhal'. *Cuir siar i dtigh ~ (ɬæ:ŋk's) é S. M'anam ón ~ (ɬa:ŋks) ach go dtug sé dlíobh ar an sagart! S.*

deaide, m. Daddy. (In interj) -*Ó dh~ níl fhios a'm M.* Cf. DEADÍN.

deaidín, m. Daddy. (Diminutive of DEAIDE.) (In interj) *æ:d'i:n' [sic] o: gə d'o: 05M ' Dh~ ó go deo! Cf. DEAIDE, MAIMÍN.*

deaisín, a. (Diminutive of *deas* 'nice') *Nach ~ é, isn't it nice, cute. d'æ:f'in' ti: mu d'er fe gəs kæ:k'i:n' ti: f'i S ~ taobh amuigh, a deir sé, 'agus caicín taobh istigh.'* (of false appearances).

deáitín, *ɬa:ti:n'*, (< dote + -ín). (Also DEÓITÍN) Term of endearment said (repetitiously) to child. ~ ~ ~. As pet name for little girl. *D~ thugaidís ar chuile dhe*

na cailíní beaga. Dreithiúr Jó Beag — *D-a bhíodh ortha is Maicín ar Jó Beag* S.

deamhan, m. 1. Demon, devil. (a) *k'e:n' d'u:n n'a: d'aul hug f'i:s a:n i: S cén ~ ná deabhal a thug síos ann í?* (b) (In maledictions) *Bail an ~in ort* S. *Bail an ~in is an deabhail ort* S. *Tileadh ~ chucub / acub!* Bad cess to them! *næ:n'əm' ə d'u:n' sə d'aul' hu' S in ainm an ~in is an deabhail thú!* *næ:n'əm' ə d'u:n' sə d'aul' ut' S in ainm an ~in is an deabhail dhuit* (opposite to *Dia 's Muire dhuit*, etc.). *ma xur'an tusa n'umər'ə fo næ:n'əm' ə d'u:n' əs ə d'aul' is umər'ə el'ə n æ:n'əm' d'e: s wir'ə kur'hə m'ifə g'al l'æ:tsə gər f'ar nə f'ati: v'eis er' n'umər'ə foh æd S má chuireann tusa an iomaire seo in ainm an ~in is an deabhail is iomaire eile in ainm Dé is Mhuire, cuirthidh mise geall leatsa gur fearr na fataí a bheidheas ar an iomaire seo a'd* (quoted by S, once addressed to him). 2. **Deamhan ar dheamhan**, definitely. *Cheap me ~ ar dh-- go ro* 23M. 3. Negative marker. (a) *Ó! ~ scéal a d'innis mise* 892M. *d'u:n æ:n'əm' ə hugəx ...* 35M ~ *ainm a thugadh ...* (b) (In fronting) *-t'ur:hə f'iəd suəs iəd Tiúrthaidh siad suas iad. -o: ju:n suəs ə x'ur:hə f'iəd fin' iəd M Ó dh-- suas a thiúrthaidh siad sin iad. ju:n ən'fin' a:gən' fe M dh-- ansin a fhágann sé.* (c) **Dheamhan a^N + Verb + dhe** + (logical) Subject. *ju:n ə ro t'iaxt d'i:b P dh-- a raibh ag tíocht díob*, they were not coming. 4. **Dheamhan ann ach go ...** (equivalent to *níl ann ach go ...*). *Dh-- blas ann ach gur chaith ...* 5. **Deamhan agus deireadh**. *Nuair a bhí diún 7 deiriú a' lae a' tíocht 7 a' giorrán bán a goil ar scáth na cupóige 7 ba diún í a' chupóig gá seasat sí leis*, 894C2 often, also *ba diún í an chupóig dá seasad sí leis* 894C2, 1, *d'u:n əgəs d'er'u: ə le: 11Ct ~ agus deireadh an lae*.

déan, v. 1. Do. 2. Suffice. *d'i:nhə n vrof ə xur f'i:s a:n M ~thaidh an bhrois a chur síos ann*. 3. Profit. *ta tu kir' æ:r'əg'əd sə m'æ:ŋk' ta tu' d'i:nə S tá tú ag cuir airgead sa mbeainc tá tú ag ~amh*. 4. Turn into. *Tá ~ díonta ag an talthamh*, the land is now growing sedge-like grass. (Similarly) *tá fóthadán / fíogaí díonta ag an talthamh*. 5. Have / get done. *rin'ə fe*

ya: a:pə're:fən 08B rinne sé dhá aparæsean, he had two operations. *rin'ə fe' hip' 66N rinne sé a hip*, he had his hip (operation) done. 6. **Céard a rinne sé ach ... ?**, *wil'əs æ:d k'e:rd ə rin'ə n' d'aul gin'ðikfən ax he:ð fe M an bhfuil fhios a'd céard a rinne an deabhal dh'injeic-sean ach shéid sé*. 7. **Déanta** (verbal adjective in indefinite emphatic use). *... bhí chomh téistí [tasty] le aon duine díonta* 23C. *Níl aon úthás díonta ach a raibh dhe bháid an t-ám sin ánn*. 32Js.

déan amach, make out, get on. *Cén chaoi bhfuil sib ag díonamh amach?* S.

déan ar, with VN. *ju:m bæ:hə gə d'o: jin'hən' he:n' orhəb P dheamhan báthadh go deo a dhéanthainn orthub*, I would never drown them.

déan dhe, Make out to be, pretend. *Ag díonamh fear maith díot héin*, pretending, trying to show how good you are. *Bhí sí ' díonamh bean mhaith di héin ag teacht aniar ag réiteach a bhéilí dhó* 56N.

déan le, Effect. *ə n'i:nən' f'iəd l'æ:ts e P an ~ann siad leatsa é?* do they (potatoes) have that effect on you?

déan suas, Proof alcohol, weaken proof. *Dhen rum ba háille tairníobh ariamh, tá mé ag cheapadh nar raibh sé díonta suas héin*. 06C.

déanamh, m. Doing. *fin' e: n' d'i:nə (er')* 12J *sin é an ~ air*, that's the way to deal (with it / him), it's good enough for him. *Sin é an díonamh orthub M*, that's the best thing to do (with cattle).

deannach¹, n. Strong wind. *Bhí an-- (gaoithe) aréir ann* SM.

deannach², a. Cold, windy (with *fuair*). *Fuair ~ an oíche í* SM. (More often than *fuair deannachtach*.)

deár, dā:r, (< dare). n. 1. Dare. 2. Address. *Bhuail siad ~ ar a chéile M*, they addressed each other. 3. Desire, liking. *Bhí an-- acub seo ar amhráin*. ARN7339. 4. ~ oilc, anger. *Chuir se ~ oilc orm M*, he enraged me.

deáráil, dā:rā:l'. v. 1. Dare, thwart. *Bhíodar ag ~ a chéile* S.

Dearain, dā:ræn'. (Surname, *Ó Direáin*) *Derrane* (in superlative phrase). *Bhí aic-sean ~ sna sean-ndaoiní, Tá aicsean ~ díont' aige*. (Explained as) ~, *fear a raibh 'aicsean' mar lea'fhocal aige is déar-thaidís ansin 'Tá aicsean ~ díont' aige'*. S.

dearcadh, m. Staring. ~ *grinn*, *a' ~ orm*.

dearfa, a., adv. Certain(ly). *Daoine ag rá go mbíodh, 's daoíní eile ag rá nach mbíodh. Níl mé ~. 889P. Go ~, tá se ~, tá me ~ siúráilte dhi Sq.* (Contrast GCF §407.)

dearg¹, m. Burning ember, any lighting object (used to light fire, cigarette, etc.). *Brat slata mara annsin os cionn an dearg.* Cladi190. ~ *as an tine, toram ~ 52J tabhair dhom ~*, give me a light (in context 'lend me your lighting pipe, cigarette').

dearg², a. 1. Red. *Chomh ~ le splanc M. ... leis an rós(a) S, ... le círn coiligh, ... le círn circe.* 2. (Adverbially, as intensifier), absolutely. *struimpi: d'æræg l'ef a wuaxt M stromphai ~ leis an bhfuacht.* (Perhaps as adj) *ta mæ yothæn' d'æræg an M tá mo dhóthain ~ ann*, I have more than enough.

deargbhréag, f. Outright lie. *fin' i: n d'æræg'vr'eg M sin í an ~.*

dearmad, m. Mistake. (In phrase) *Dhe dh--*, by accident. *dægæ fe n solas læstæ gæ jææmæd M d'fhága sé an solas lasta dhe dh--.*

dearna, (In phrase) *lúbadh ~*, on all fours. *gæ rahæx f'ir' er' a lu:bæ d'ærnæ f'ax ænæ 'mœr,xr'ihæxi: (Smbb)04B go rach-adh fir ar a lúbadh ~ isteach ina mór-chneitheachaí.*

dearnáil, f. Interweaving. *Tá ~ aisteach ar na clocha sin S* (in badly constructed wall).

deártan, n. 1. (With *fascadh*) *Níl fascadh ná ~ ann S* 'absolutely no shelter'. 2. *Drochaimsir e le fuacht is le ~ S* 'very bad weather'.

deártanach, a. (With *fuair*) *fuair ~ M*, bitterly cold.

deas, a. Nice. 1. *v'i: tu gol gæ æ:ga:l' fin' æ dæ jia gæ d'æ:s 52J bhí tú ag gol dhá fhágáil sin i do dhiaidh go ~* (surreptitiously, nice and sneaky). 2. ~ *ar*, happy (to). *Ní fhaigheann siadsan aon locht ar an ngaineamh; is iad a bhíos deas ar a shlogadh.* Clad267. Cf. FFG *deas* 2. 3. ~ ~ *ó ~* (addressed to a child to convince him that something is pleasant or that he / she should behave). Cp. FFG *deas* 4. 4. (As noun) *Deas é an ~ ~! 66N* 'aren't the dainties nice!' (said to a grown-up after dessert).

deasaigh, v. 1. Arrange. ~ *fúithi SM*,

arrange the bedding under her (cow, without clearing away). ~ *an bhó SM*, adjust her foot to better (milking) position. ~ *do chois, ~ thart SM* (said to cow). 2. (Extended use) *Dh-- tú suas leat héin e S*, you kept it for yourself. *d'æsi:t' fe suæs l'ef he:n' e S deasaíodh sé suas leis héin é!* let him have it! *d'æ:sæ suæs l'æt he:n' e n'i: tæ:dæ rin'æ tu: gænin' el'æ S ~ suas leat héin é ní tada a rinne tú dh'aonduine eile!* Keep it to yourself, you did nothing for anyone else (in smart reply to a man who was recounting his hard (day's) work). 3. Thatch. *Ag deasú an tseomra, an chisteannach S*, thatching roof over the bedroom, over the kitchen.

deá-scéala, n. Good tidings. *gæ dugæ d'ia d'æ:fk'e:læ yit'b' (heard from a woman)* *go dtuga Dia ~ dhaoib* (said to people in hospital).

deá-screas, n. (Meaning uncertain) '*~ ort!*' *chuala mé é S.* Cf. SCRiOS ná screas.

deatach, f. 1. Smoke. (In phrases associated with speed) *n'i: ek'æ: n' d'ætæx æg' air'i: æ:s æ hu:n' æ gol' suæs æ stair'æ M ní fheictheá an ~ ag éirí as a thóin ag goil suas an staighre. f'k'ær gæ v'ek'æ tu n' d'ætæx æg' air'i: æ:s æ yæ: xof M is gearr go bhfeicthidh tú an ~ ag éirí as a dhá chois. Ní fheictheá mo thúin le ~ ag goil soir.* 2. ~ *gaoithe M*, strong wind. *Dhá bhfaigheadh muid ~ gaoithe ... bhí sé ina dh-- gaoithe ag dul siar ann* SeolG43.

deich, num. adj. Ten. ~ *gcinn*, (packet of) ten (cigarettes). *yæ: je g'i:n' M dhá dh-- gcinn. ~ gcínneannaí 43M, ~ gcínneachaí 43M.*

déidh, (In) *Tá me goil un ~ S*, I am declining.

déidín, n. ~ also ~í; also **déithín**, also **déithíní SM**; also **déithidín S. 1.** (Precise meaning no longer known) *Péibí cén sórt galra e an déithidín S. Thit déithíní aici S*, of horse. *Bhí déithidín ort leis an ocras S.* 2. Beating. *Leagthaidh mise déithín aige M. Leagthaidh mise déidín agad S.*

deifir, f. Hurry. *Níl anseo ach dhá fhocal le ~, ... in a hurry. Tá ~ air ag obair*, he is in a hurry (going) to work. *si: f'i:s gæ n'im'i: n d'ef'ær' d'it M suigh stós go n-imí an ~ díot. Díon ~ is má thiteann tú ná fan le n-éirí S. wil' d'ef'ær' ser' æ'r'i:ft' ort S an bhfuil ~ soir aríst ort?* must you be

back over soon? *Cuir ~ le duine*, hurry someone up. *v'i dʒæ'k'i kir' d'ef'ər' l'e nu:rə ... M bhí Jaicé ag cuir ~ le Nóra ...*

deilbh, n. **1.** Warp (frame). Frame. (Of thinness). *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S. *Níl ann ach a dh-~, Níl ann ach a ~* S. **2.** Preparation. *-Bhfuil aon earrach díonta a'd? -Deabhal blas ach ~* S.

deimheas, m. Shears, fig. *Tá ~ ortha* SM, she is (a) cranky (person).

deimhin, adv. Indeed. *Go ~* **23C** (without irony, etc., cf. GCF § 407n1, although ironic use is most common). *Go ~ mé liom choinic mé solas ní i ngar dom ach i bhfad uaim* S.

deireadh, m. End. *Acht le cúnamh Dé ní hé ~ an domhain é* Mlt, '... I will repay you sometime'.

deis, f. **1.** Convenience, position. (a) ~ mharúch, dangerous position, deadly position. *-Bhí, agus ní raibh ann ach, ach ~ mharúch.* **06C** -*D~ mharúch ar an mbeirt a'inne*, **892M** -*Bhí sí meaite agus mharód sí an bheirt thíos ...* **06C** -*Mharód sí an bheirt a'inne mar is muidé a bhí thíos ach bhíodar sin thuas bhíodar [le bheith ?] sábháilte. [or an an sábháilteacht]* **892M**. *Tá tú ar dh-~ mharúch ... má thiteann tú ... Bhí sé ar an ~ mharúch, ag goil strapá.* **21Jq**. Cf. SLÍ 3. (b) -*Ó! tá sé chomh maith dhuit ~ bháis a chuir air, a deir sé leis an seanfhear feasa. Nó mara gcuirir, tá muidé le bheith réidh.* **894C**, put him in the way of being killed. **2.** Knack. *Tá ~ áirthid a'msa leihí iad a fideáil* M. **3.** Appliance. *Cén sórt ~ tine atá a'd ann? Gráta ab ea?* P. **4.** Equipment, material. *Ag fáil ~ conra dhó seo* **899N**. **5.** Description, explication. ... *ampla ... amplúch, bhuel sin, is sin, (t)á leagan eile eicint air sin. Cuir ~ air sin. Amplúch. ... Saint.* **881J**. **6.(a)** Rounders. *Níl ~ a bi' gá bhualadh 'nis* S. *Ag bualadh ~eannaí* S. (b) *Torum ~* **29N**, said when it is one's turn to throw the ball in rounders. (The word *deis* is not used by **29N** for 'rounders' but rather CANSAIRT IS CAIL.)

deiseal, a. Right-handed. *Ar ciotach nó ~ thú?* S.

deisealachtaí, **deisiúlachtaí**, pl. Appliances. (Plural of DEIS.) *Ní raibh na deisealachtaí ann an t-am sin, ní raibh na deisealachtaí mar tá anis* **18J** (perhaps *deisiúlachtaí*). *Ach níl mórán oibre anois air mar tá deisiúlachtaí áirthid acub lena*

aghaidh **18J8433**.

deo, adv. Ever. *Óra bhead se ag caint go ~* S, he likes talking. *Go ~ na díle* M. *Go ~ an domhain* S. *Go ~ na deor* **892Mt**.

deó (**deó**), **ḍo:**. (Speaking to baby. Used as nonsense syllables) *ka:l' ə ḍo:, ka:l' ə ḍo: ḍo:* **23M** *Cá bhfuil an ~? Cá bhfuil an ~ ~?* Cp. *deó deó ḍo: ḍo:*, baby's soother.

deoch, f. **1.** Drink. *Ól dhe dheoch é*, drink it (in contrast with eating it, e.g. eating soup with spoon). *Ní thiúrtad sé ~ dhon sagart* S (stingy person). **2.** Alcoholic drink. *Ní ól a bi' ~* S, alcohol is no proper drink to consume. **3.** ~ *ná blogam*, not a drink. *Níil' gr'i:m' na' d'ox na: blogam a'kab sa ngarri' jón'* M *níl greim ná ~ ná blogam acub sa ngarraí*. **4.** ~ ~ ~ ~ M, calling pig M, especially with drink S.

deoiceall, (**dícheall**). m. Utmost. (a) *tā: mā johəl tuki: am* SM *tā mo dh-~ tugthaí a'm*, I have done my utmost. (b) *B'fhéidir go bhfuil sí scór, se a ~ é (je d'ohəl e)* S, ... that's the most she could be. (c) (With non-personal subject) *... air'o: dist er' wor'hi: fōs* ... *éireoidh dusta ar bhóithrí fós. -je jehəl e* **12J** -*Sé a dh-~ é*, it hardly will.

deoiceallach, (**dícheallach**). a. **1.** Eager. **2.** Vicious, M.

deoin, n. Fault. *Níor thainni' sé liom ní dhe mo dheoina e* S, it is not my fault. *Ní gá dh-~ e* S.

deoir, f. Drop. *Níil' d'or' am* M *níl ~ a'm* (of gas in bottles).

deoirín, **ḍo:r'i:n'**. (Interj soothing child) ~ ~ M. (Perhaps < *stóirín* according to M; < *deoirín* dé lullaby (Nicholas Williams, personal communication)).

deoit, **deoitín**, **ḍo:t' ḍo:t'i:n'**, (< dote). n. **1.** (Said to child or baby as term of endearment) ~ ~ M. *~ín ~ín ~ín* M. **2.** (As noun) Dote. *Nach í an ~ í!* Also DEÁITÍN.

deorach, **deoracht**, **deoraí(och)**, m. Any person. *Ní theagann deorach isteach* P. *Duine ná deorach* M.

deós, **ḍo:s**, m. **1.** Dose. ~ *buidéil, thug muid ~ maith go na beithí*. Portion. *Bhí ~ ólta aige sin* (of *poitín*). **2.** Bout of illness. ~ *fliú*, ~ *tinnis*, *Tá ~ slaghdán faighte aici, Fuair se droch-~*. **3.** Unpleasant experience, affliction. *Fuair mis' ~ uaidh truiop* S (of a mouse eating through cloth). *Fuair mise ~ dhó sin cheana* S (I had that

trouble before). *Ó 'uise badh é an ~ é!* S (of 'gearradh drúichtín'). *Is úthásach an ~ e*, he's terrible, it's awful. *Nach úthásach an ~ thú nach ndíontheadh an rud a deirtar leat.*

deósáil, dōsal'. v. Dose. *Deósálaidh muid an ceann céiltheo i dtosach S.*

dhá, num. adj. **1.** Two. (Repeated) ~ *bhitse dhe ~ sheanbhó S. Tá an dá dheabhal dhe ~ bhuillán sin ... S. 2.* A few. **(a)** *Tá ~ oinniún ansin istigh is cuirthidh mé iad S. Níl ann ach an dá lá M. Ní bheidh me ~ suicind M. Dhá fhocal ... Mlt. (b) Dhá ... go leith*, insignificant, small amount. *Níl sé ach dhá lá go leith ó bhí seisean ann, abair ARN3582. 3.* Considerable amount. *ta luax ya: f'i:n' ən'jin' S tá luach ~ phínn ansin. 4. Dhá ... d(h)éag* intensifier. *s m'æsə ʔoni: na: ya: ya:su:r d'e:g M is measa Teónaí ná ~ ghasúr déag. L'in-əðər k'a:n s da:gədər ya: x'a:n' d'e:g nə n'ia líonadar ceann is d'fhágadar ~ cheann déag ina ndiaidh* (of potholes).

dhe, prp. **1.** Of, off, from. **(a)** *Sílim gurb in í an bhliain is mó a tugadh ar siúl dhi* (or *dí*) ARN4762, I think that was the year when the biggest quantity (of it) was taken away. **(b)** Opposite of *ar*. *Ní bhead's a'd an mbeadh dáir orub nú dhíob M*, you would not know whether they were bulling or not. **2.** (3m as adverb) Off (of electrical and mechanical devices, as in English). *A bhastaird, gabh dhe!* M (talking to radio). **3.** In construction with *deabhal*, *deamhan*, etc., the object of *dhe* being the subject of an intransitive verb. **(a)** (Most examples have *dhe* in prepositional pronoun form) *d'aul ə m'i:n fuər ji S deabhal a mbíonn fuar dhe*, it is not cold. *Deabhal ar go dona dhi sin a chor a bith S. -Níl an lá go dona, a Sheáin 23M -Deabhal ar go dona dhi S. Chuaigh me soir ag breathú orub ach deabhal a raibh thoir ann díob S. d'aul t'iaxt xər ə b'i ji:b S deabhal ag tíocht ar chor ar bith dhíob. d'aul ə rə t'iaxt d'i P deabhal a raibh ag tíocht di. d'aul ə dr'umo: f'ti n'jin' d'i S deabhal a driomóidh istigh ansin di. d'aul ə ɲohə d'i:m a:n M deabhal a ngabhthaidh díom ann. ju:n ə n'im'ə: d'i:m Mq dheamhan a n-imeoidh díom. (b)* (Examples with noun as object of *dhe*) *d'aul ə ɲohə f'jər gən wo: Mq deabhal a ngabhthaidh siar dhen*

bhó. (c) (In similar construction referring to object of transitive verb) *d'aul ə n'isə m'e: je M deabhal a n-íosaidh mé dhe. 4.* (In malediction, *gə* = *dhe* or perhaps conjunction *go* (*mba*)) *gə mə xud tubəft' ort 37M ~ mo chuid tubaiste ort. Cf. DTÍ 2.*

dhiar, perhaps *iar* or (*dh*)*iara*, (Interj) *so: i:ərə v'ik'i:n' nə pa:rt' ə !ZCP153 Is ó ~ a mhicín na páirte!* (This example is spelt *dhíora* in ZCP117; both /*(j)iərə*/ and /*(j)i:ərə*/ are possible interpretations of [i:ərə].) Cp. [*a*] *dhiaras, ara dhiaras* (spelt *yeeras, yeeris*; Stenson 2003 s.v.).

dho, prp, To. **1.** (Beneficiary) *tá pinsean / pái / airgead mór dó M*, he earns ... *. ma ɲo:b' e a:l' S maith dhóib é fháil*, they are lucky to get it. **2.** (Indicates subject) *nor' ə v'i: m' er' ə m'æləx ə t'iax dum xuələ m'e ... St nuair a bhí mé ar an mbealach ag tíocht dom chuala mé 3.* (Cards, as logical subject) *n'íl' ə:m wah i:n'tə nuər' na ro u:mpi: d'i, ma ta u:nti: d'i M níl aon mhaith inti nuair nar raibh iompaí di, má tá iontaí di, ... because it (card) was not turned, if it is turned. əs kumə k'erd ta ji 43M is cuma céard tá dhi, 'it doesn't matter if it (card) is turned or not'.*

Dia, m. **1.** God. **(a)** (Proverb) *Níor dhúin ~ bearna nar oscail sé bearna. Chas ~ i mo bhealach é. Sé ~ a chas i mo bhealach é. Dhá n-éireodh ~ leis go dtíochtad se teirim M*, if the weather would be dry. *Ní fhaca ~ ná duine tao' 'stigh dhe theach an phobail e P. ~ ná an deabhal ní [stop-thaidh é, etc.,] ... M. (b)* (Valedictions) *Go bhfága ~ do shlainte a'd! ~ ann!* God bless all here! (when entering house). **(c)** (Interj) *Ó Dhia láidir! M. ~ Muire dhuit 14M* (for the usual *Dia is Muire dhuit*). *Bíodh sé ag ~ marar ...*, 'definitely'. **(d)** *Ó Dhia shúlach* (in phrase) *n'íl' əs am o: jiə hu:ləx k'erd e he:n' M níl fhios a'm ó Dhia shúlach céard é héin. (e) ~ ráis ~ leat, a Dhia S* (grace before, or after meals). **2.** *Dia beag*, little tin god. *Cheapthá go b'é dia beag é*, he is taken too seriously, given far too much respect. *Sé dia beag a'd é*, you are far too concerned about him.

diaidh, (In prp) *i ndiaidh*, after. *Ná raibh Dia ina dhiaidh ort! 23Ms*, may God

- spare it to you, ... leave you with it.
- diarmad**, n. (In phrase) *gə n' i: nə n d' aul d' iərməd d' i:t* M *go ndéana an deabhal ~ díot* (not understood by M). (Cp. *Diarmaid* FFG.)
- díbreach**, a. Rough (of weather). *Áit dh-~, lá ~ SM.*
- díbligh**, v. Decompose. (An) *raibh se ag díbliú?* S (dead fox).
- díchoirpiúil**, a. Without physical defect. (Explained in) *gan aon diumar a bheith ort* S (only from S).
- dídean**, v. Protect. A *dhídeanfadh é* 894C9.
- díle**, f. Flood. *Seanamhrán siar sna dílte é sin* S 'a very ancient song'.
- díleábh**, m. Wasting. (a) *Níl fhios cén ~ tá curtha ar an airgead bhí sa mbeaínc aici* S. (b) (In maledictions) *~ ort* S. *~ air má tá* S. *~ an sorcil ort* M. *~ ó Mhac Dé ort* S. 52Cr. *~ ar an mí-ádh má bhí fhios a'm e* M.
- dílean**, *díleán*, m. Improved hen types introduced by James Dillon who was independent and Fine Gael Minister for Agriculture, late 1940s and mid 1950s. *Na díleanz* 35E.
- díleasc**, m. Dulse 'Rhodymenia palmata'. '*Bean ag baint dílesc, fliuchadh a léine*' S (name of a tune).
- dílis**, a. Faithful. *Tá an t-ádh ~ orthub* S. A *dhuine dh-~* S. A *dhuinín dh-~* S.
- díndiúireacht**, f. Being over-fussy, over-elaborate, fastidious. *An iomarca ~ aige sin leis an bhféar* (of saving hay). Ag ~.
- díndiúirí**, pl. 1. Credentials. 2. (Fastidious, elaborate) points. *Tá go leor ~ ag baint leis. Tá an iomarca ~ ar fad aige*, 'he is too finicky'.
- díng**, *díng*, n. 1. Ding (the sound). *Bhain me ~ as* S (on anvil). 2. Blow (with fist, stone, etc.). *Cén fáth ar bhain me ~ as!?* *Bhain me ~ as le buille dhe chloch* S.
- díngníthe**, *díngníthe*, a. 1. Well-finished (secured). *ta fe d' i: gn' i: h æd tá sé ~ a'd* (explained as *paləʃa:ʔə ma:x æd gə br' a:* M *palaiseáilte amach a'd go breá*). 2. In echo word. *dæ:ngn' i: hə d' i: gn' i: hə, dæ:ng' ən d' i: gn' i: hə / d' i: gn' i: hə / d' i: gn' i: hə* M *daingean ~*. 3. (Possibly as verb) *ga ji: gn' u:* M?perm *dhá dhígniú*.
- dioc**¹, n. *d' uk* M. n. 1. Hunch. *Tá ~ air leis an bhfuacht, le díogras, le teann feirge* S. 2. Bad appearance. *Deabhalta an ~ tá ar an aer sin thiar* S. *Tá drochdhioc ar an aimsir* S. *Bhí ~ air bhí sé ' bre[a]thú míúinte* S. *Ní raibh deá-dhioc a bith air* S.
- dioc**², v. Hunch up. *jik fe suəs, d' uk suəs hu he:n* M *dhioc sé suas, ~ suas thú héin*.
- diocas**, m. 1. Strong inclination. *~ ban, ~ ocras, ~ báistí* M. 2. *~ fíacla*, grinding of teeth (through eagerness).
- diocras**, m. Fervour (at work). *f' æ:r kru: aibr' e s ta fe kur' ə xrā:v' hri:n ul' ən' l' e t' ən d' i: krəʃ* M *fear crua oibre é is tá sé ag cuir a chnáimh thrína uillinn le teann ~is*.
- díog**, f. Trench, large hole. *Bhí ~ dhe pholl ann* S.
- díol**¹, m. 1. Sale. *Tá an teach thuas le ~ acú*, ... up for sale (< English). 2. Sufficiency. *ta də ɣa: jiəl ə'n də hr'i: jiəl* S *tá do dhá dh-~ ann, do thrí dh-~, twice, three times more than you need, 'more than enough'. Bhí ~ fear a bith ann* 09S. *fe d' iəl v' eri: e* M *sé ~ Mhéaraí é, it [coat] fits Mary fine. ta d' iəl ifr' ən ə'n* M *tá ~ Ifreann ann* (of mischievous child). 3. *Thug sé an-~ cainte dhó* 35E, he addressed him articulately.
- díol**², v. 1. Sell. *Bheadh clagúth ag bó ach gan aici ach díol bó eile ar bith. Bhí sí i ndan t' héin a dhíol go maith*, ... she would be easy to sell. 2. Pay. *Dhá ndíoltá an sagart* !(NUath)894C9.
- díoltas**, m. (cp. díolaíocht). Payment. (In context of high payment) *Bhí na tunótaí ... in aghaidh na dtiarnaí mar gheall ar a' ~ 7 a' daoirsín a bhí'dur ' íoc ar a gcuid tálthúna* 869P5.246.
- díon**, m. 1. Roof (more commonly *ceann* and *cloigeann*). *Gotha' muid isteach faoi dh-~ an tí* S. 2. Thatch. *Chuir siad an ~ ar an seanteach*, they thatched the old house. *Díon deoir. n' i a:kəd' i: f' d' i: n' d' oir' ə'n* M *ní fhágthaidís díon deoir ann*, they would 'kill' him.
- dionnúr**, m. Blade (of grass). *~ féir sin bléid amháin féir, An ~ glas, níor fhás an ~ héin ann* S.
- díornú**, m. Trouble. *Nach dtiocach tada ' cuir aon ~ orthú* (glossed *trioblóid*) 894C2.
- diospás**, (driopás). m. Keeness, industry. *gən mo:ra:n d' ispa:s* S *gan mórán ~*.
- diospásach**, (driopásach). a. Eager, keen, industrious. *din' ə d' ispa:səx* S *duine ~*.

dip, dīp', n. Dip. 'Scadán caoch.' ~ thugadh muid air P.

dipear, dīp'ær, (< dipper). m. **1.** Ladle M. **2.** Small saucepan S.

dipindeáil, dīp'in'ðæ:l', (< depend), v. Depend. Agus ní raibh sé ach ag ~ ar na gliomaigh ARN2501, he was depending on the lobsters.

díreach, a. Straight. Chomh ~ leis an saighead bhuail muid na potaí **892M**. Chomh ~ le cois deireadh cuít S, very straight [sic]. Bhuail tú é chomh ~ le cois deireadh cuít S, **ta ḡ klog fín' xo ~ l'e ri:l'** P tá an clog sin chomh díreach le ríl, very straight. Chomh ~ le slatrachaí fóisir M, very straight.

dírín, m. (Diminutive of díriú) Small straightening. Dhá bhfád sé sórt ~ beag S (of stone or wall).

díth, n. Absence. **1.** Díth súl agus easpa lámha !(LCúil)**894C9**. **2.** (Meaning unclear to Seán in remembered phrases) Déarthadh muid is beag an ~ dho e, déarthainn. Seo dhuit an bosca meaits-eannaí is beag an ~ dhuit e S. **3.** **Díth céille**, lack of sense. Níl tú i ndan a ghoil ann mara ngotha' tú ann sa ~ céille S, ... in folly. Tá tú ' goil sa ~ céille anis S, you are being / talking silly. (In saying) ~ céille bhain a' mhéir dhe Mhrocha S.

diú, dū:, m. **1.** Party (EDD do sb 3). **2.** Quarrel, 'go at' (EDD do sb 4). **fam gə wa: m'ifə dū: er' X 43M** Fan go bhfaighe mise ~ ar X. Bhí ~ a'm leis ní raibh aon mhaith ina fhear ann S. **3.** Chance, try, go. ' Bhfuair tú aon ~ ar H. aon uair? S (to ask him questions). Ba mhaith liom ~ a bheith a'm leis sin S. **A** An mbeidh tae a'd? **B** Beidh ~ a'm leis. **A** An gcaithidh tú suigearoit? **B** Beidh ~ a'm leis S.

diucsáí, dūksi:, n. Attack with the head, head-butt, M.

diúgarnacht, f. Whimpering. ~ chainte M.

diúidl, dū:dʲl, dū:dʲl', m. **1.** (Small) penis. Sciortán sa ~, i ngreim ina ~, tá do ~ / dh~ le feiceál. **2.** Small thing. Níl aici ach ~ anseo (of woman's breast or nipple). ~ín dhe dhuine S. Na ~s bheaga sin **43M**. ~ín beag bídeach **43M**. Ní raibh ínti ach ~ beag **43M** (last three examples in reference to small children). ~ín beag dh'fhata, ~ín dhe cháca S. **3.** Sexual intercourse. Nach cuma sa deabhal ach ~ a fháil (said by man).

diúiginteacht, f. Whimpering. Thosa' a máthair, ag gul agus ag ~. **889P**. Cf. DIÚGARNACHT.

diúl, m. Sucking. **ta fe toirt' d'ul gən ləi:** M tá sé ag tabhairt ~ dhon lát, ... leaning on handle. Cf. CÍOCH.

diúlac, (In) **kolə d'u:lək S codladh ~**, fornication on skin, 'pins and needles'.

diulc, dulk, n. **1.** Nudge, push. ~ ón mbó, bhuail an lao ~ ar an mbuicéad SM. **2.** Submersion, wetting. Ba bhreá an ~ a fuair se, Gheotha' se ~, M, **47P**. **3.** Angry (hunched) appearance (cp. DIOC 'hunch'). Bhí ~ air le olc M.

diulcadh, m. ~ maith M, good wetting.

diulcáil, dulkə:l', (As VN) **1.** Nudging. Bhíodar' ~ a chéile M. Beithí ag ~ a chéile S. **2.** Dipping. Bhí cearc uisce ag ~ san uisce, ~ sí a cloigeann ann M, **47P**.

dlíthiúil, a. Binding, obligatory, statutory. Is ceart é dhíonamh, tá sé ~ a ghoil ag vótáil. **27Mdq**.

do, poss. pron. Your. 2sg possessive pronoun, indicating other relationships apart from possession. Tá me ' cheapadh go bhfuil do chitl fiochta M, ... the kettle (which you put on) has boiled. **a m'eihə: fʲis ən də ɣəri: gə d'i: n'if S dhá mbeitheá síos in do gharraí go dtí anois**, ... the field (which you were working in) until now.

dó, m. Burn (in malediction). ~ is bruich ort marar luath sa séasúr atá dath dearg ort S (due to sunburn).

docht, a. (Nautical) hard, close to. Tá tú ag tíocht ~ ar Fhínis **21Pt**.

dochtúr, m. Doctor. Bhí sí go dona b'éigin ~ a thabhairt di M, ... the doctor had to be called, had to see her.

dóib, f. Daub, plaster-clay, mud. Urlár ~e, gaineamh ~e, clochaí boga buí, bhídís ag díonamh moirtéil as fadó S.

dóichí, adv. Likely. Ní dóichí ... nach, it is very likely that. Ní ~ sin nach b'e chaoi bhfuil prúiosuint díonta dhen chollach dhi S. Ní ~ in Éirinn liom nach thuas in éadan teilbhisean atá se M.

dóichidí, adv. Likely. Bheadh sé chomh ~ dhuitse do mhéir a ghearradh, Bheadh sé chomh ~ dhuitse gan M. bheith thuas rít SM. **ta fe do:d'i: gə d'ukə fe Mq tá sé ~ go dtiochaidh sé.**

dóideog, f. Large sod. **do:d'o:g o:d M ~ dh'fhód.**

doigh, f. Pain. **v'i: do xluəf er' SM bhí ~**

chluais air.
dóigh, n. **1.** Butt of ridicule. *Rinne sé ~ dhe, ní dhíontha tú ~ dhíomsa. Ina dhóigh mhagadh. Is ~ magadh é.* **2.** *Ar ndóigh*, indeed. (In rhetorical negative questions) Sure. *Ní:lf an er'ad p'ian ə'noxt ort æ:nu: Ní:lf M níl an oiread pian anocht ort ar n~ níl?*
doile, Interj. ~ *Dia beadaíocht ort* S, heard by Seán from an older speaker who was rebuking someone for his fondness for dainties. Cf. *'deile* BBeo.10, DOILÍ.
doilí, Interj. ~ *mhaise, ~ m(h)uise (m(h)uise)* S84, M84.
doiliosach, a. Trying. (Explained in) *doiligh, sórt rud nach mbeadh éasca ná deacair.*
doirs, doirse, (Interj to soothe cow) ~ ~ ~ ~ ~ ~ S. ~ *ansin, ~ a dheabhail doirse* SM (As m. noun) *Seasthaidh sí socair dhuít dhá mhéad doirseachaí dhá ndéarthá léithi* M. *Abair doirse beag leis an mbó* Mq. *Bhí mé ag rá doirse(achaí) leis an mbó* Mq.
doíte, a. Burnt. **(a)** Afflicted. *Tá N. í héin ~ ag suigearóits, tá B. ~ acub* M, smoking heavily. *Í: m'e ~ í e p'ian* M *bhí mé ~ le pian.* **(b)** Stinging cold. *Tá se ~, ~ fuar, bhí an lá inné ~ uiliug, ~ le fuacht* M.
dolánach, a. **1.** *Talthamh ~ M*, tough, strong ground. **2.** *Áit dh~ S*, full of small bumps, hillocks. **3.** *Duine ~ M*, strong person, *duine ~ P*, dull hard-headed person. Cp. DALLÁN.
dolcán, m. ~ *fir* S, sturdy plump man.
domhain¹, a. **1.** Deep. *Níl rud a' bith níos doimhne ná méaracán táilliúr* **19B.** *Chomh ~ le méaracán táilliúr* **19B.** **2.** Spiteful, secretive. *Duine ~ S. Tá se an~ S.*
domhain², m. Depth. *Ar a dhomhain*, on its edge, edgeways. (Of plank) *gearrtha ar a dh~ ... gearradh ar a dh~ é* **11C1361–2.** (Also *ar a fhaobhar* (as in FGB *faobhar* 2).)
domhan, m. **1.** World. *An áit is fhearr ar an l faoin l sa ~ mór* SM. *Níl fhios a'm sa ~ S. Ní fearr sa ~ e S.* **2.** A lot. **(a)** *Bhí an ~ mór daoíní ann S. Rinneadar an ~ brách amhráin* **03C.** *-D'fhaighid sib go leor antró ón líon sin. -Ó! d'fhaighidís an ~ uaidh sin tá fhios a'd* **892Mg.** **(b)** *Ta pian an domhain mhóir air S* 'he is in great pain'. *Tá vijitibils an domhain mhóir dh'fhuilleach ann* M. **3.** *Dhen ~.* An-bhád

seoil go deo den ~ SeolG20, 'absolutely excellent sailing boat'.

Domhnach, m. Sunday. ~ *na n-uibheachaí thugaidís air* S, Easter Sunday.

domlas, m. **1.** Gall. *Blas a' dúmlais air.* (Fig) *Chuirtheá ~ orm ag breathú ort* SM, you disgust me. *Chuirtheat se dúmlas ar ghadhar* S 'it is absolutely disgusting'. **2.** (A sickness) *Tá an ~ mór ort* M. ~ *mór sin tinneas* M.

don, dún, diún, donn, (In maledictions) **dun as d'aul iærhi: ort** M *don is deabhal fhiathraí ort!* **dun as d'aul hiarhi: ort** M *don is deabhal th'fhiathraí ort!* **də yun as də yoxær ort he:n' æ:hə wo:r' vræðə** **11Ctn** *do dhon is do dhochar ort héin, a fhathaigh mhóir bhradaigh! Do dhon agus do dhoifeall ort héin!* **889Ptn.** **du:n (h)iærhi: ort** M *dún (th')fhiathraí ort!* **d'ũ:n iærhi: ort** M *diún fhiathraí ort!* *Don is donn fhiatraí ort!* Sc217.28, 218.18. *Don is dún agus donn shíoraí ort!* Sc-218.28.

dona, a. Bad. **1.** *Ní bheidh go ~ ann ach tusa nuair a imeos mise* S, you're the one who will suffer most (In saying) *N'í v'ehəts æ:d nax mar əs dunə əs f'ær S ní bheadh fhios a'd nach mar is ~ is fearr.* **2.(a)** (Comparative) *Measa*, worse. (In maledictions) *gur measa bheidheas tú amáireach S. Go mba seach(t) gáir mheasa a bheidheas tú S. Seach(t) measa bheidheas siad bliain ó anocht, Go mba seacht go mba hocht gur (mhíle) mheasa bheidheas tú bliain ó anocht S. Go mba seacht ngáir mhíle deirgmhíle mheasa bheidheas tú bliain ó anocht S. Go mba seacht go mba hocht go mba naoi mhíle mhíle deirgmheasa bheidheas tú ó anocht S.* **(b)** *Measa le*, very dear to. *mar du:rt' ə 'fæn' f'k'e:l e bæ væ:sə l'ef e na: N' d'ør' ə v'i: nə hu:l' 11Ct* *mar a dúirt an seanscéal e-* (verbal filler) *ba mheasa leis é ná an deoir a bhí ina shúil. m'æ:sə l'um e na ŋ ta'fræk ə tər ŋ mə hu:l' M* *measa liom é ná an t-amharc atá in mo shúil, ... na g'æ:ləkə'n mə hu:ləx M ... ná gealacán mo shúlach.* **3.** Ill, sick. *Leaidín ~ a bhí ann bhí se go ~ ó rugadh é* M. *Níl sé i ndan blas a dhíona mar bíonn sé go ~.*
donnmhóin, f. Fibrous turf. (Explanation noted in) *móin (bhuí) a bhfuil snáitheachaí fada inti gá coinneáil ina chéile. Cuma í bheith donn nó gan a bheith. Barr uachtair is mó.*

dor, n. Word, slightest utterance. *Níl ~ Gaeilge acub 43M. Ní abraíonn se tada ... an ~ M. Deabhal ~ a bhí amach as a bhéal S. Níl ~ ariamh a'm di S (of song). Níor chuala mé ~ faoi sin S. Also DUR.*

dórainneach, a. Unyielding, tenacious, greedy. *An~ (sa gcosán) níor lig se ionga ná orlach leat M. Fear géar ~ S.*

doras, m. **1.** Door. **(a)** *An ~ dúinte*, windward door (generally closed but not necessarily so). *Tá sí gaibhte 'mach an ~ dúinte is an ~ dúinte buailte aniar sa tsáil ortha S 'it has irrevocably gone' (of the Irish language). (b) Mór an jab chuile dhuine a choinneál ón ~ S '... keep bills paid.' (c) Á bhféadainn an oiread rudaí a dhíonamh tao' 'sti' dhe dhoras M. Níl meaits taobh istigh dhen ~ anseo M. Taobh istigh is taobh amuigh dhen ~ S, indoors and outdoors. **(d)** *Óra cuireann fiacla gasúir i n~ an bháis me M, ... distress me. (e) -Nach é tá cosúil le Teónaí! 23B -Nach ea! M. -Sé Teónaí d'oscail an ~ dhó. 23B. 2.* (Sometimes of the door valve, mostly *comhla*.) *Chuir muid an ~ nua isteach*, we hung the new door.*

dornáil, v. Box, strike with fist. *Chloutáil sé 7 dhournáil sé iad ... 868P2.*

dornán, m. Sheaf, three to four of which tied together make a *punann*. Fig. *Cloig-eann dornáin SM 'tousled hair'.*

dosadán, m. **1.** Tuft. ~ *feamainne M. 2.* (Lower part of) single trouser leg. ~ *do threabhsair M.*

dosán, m. **1.** Wisp, frond. ~ *féir, ~ soip, ~ raithní. 2.* (Lower part of) single trouser leg. *An ~ tá me iarnáil M. Suas faoi dh~ a threabhsair M.*

dóthain, f. Enough. *Ma mhaireann sí coicís eile sé a ~ é Mlt (of sick person).*

Drachaidí, draxædi: (Presumably < Drogheda.) (In phrase) *Go ~. (a)* (Very) far. *Óra teire go ~! M. Go dtuga an deabhal go ~ thú S. Chuaigh an dealg suas go ~ ann M. (b)* Great distance. *Nuair atá braon ólta ag X ghabhthad sé go ~ M, go anywhere (for you). (c)* Abundantly. *Bhí ól ag goil go ~ ann P.*

drad, m. Set of teeth. ~ *an chléibh* (also) *fiacla an chléibh S, ribs protruding above rim of creel.*

draítheadóir, (draíodóir), m. **1.** Lazy worker who deceives his employer. *Séard ú hén ~ SM. 2.* Trickster, deceiver. **o:**

muí ə yri:hədoir' M Ó muipe a dh~!

draítheadóireacht, (draíodóireacht), f. Spending time lazily. *Ag imeacht ag ~ SM.*

drámh, m. Non-trump card, inferior card (in game). Fig. *Cuirthidh mise an ~ ort S, I will give you bad luck. (Tá an) ~ curtha a'm ort 25M, I have got the better of you. Cf. MÁMH.*

draoi, m. Large amount. *Tá an ~ rud eile ag goil dho Sheán 18Bm. an dri: brax a'kəb ɔ'n M an ~ brách acub ann. An ~ fir, mná, cuít.*

drasáil, f. Drizzle. *Mionbháisteach sin ~ bháistí S. Tá sé ' ~ M. ~ shalach.*

dreancaid, dreancaide, n. Flea. *Ní thairneod sé cois as ~ S (weak person). Ní fheictheá ~ leis sin M (of bad lamp). Chuireat se ~ go Bleá Clia' ar leithphínn S 'he is a miser'. Chuiread se ~e go Bleá Cliath ag iarraidh leithphínn S.*

dreancaideach, a. Miserable. *Ar dhá phuintín ~ a fuair me e S. Muipe prógram ~ S.*

dreas¹, m. and f. Address. *Bhuail me ~ cainte air S. ~ chainte M85.*

dreas², m. Good, finished condition. *Cuir ~ air má tá tú gá dhíonamh, Níl aon ~ maith air, Chuir se drochdhreas air S, he did not do it well.*

dreithiúr, f. (deirfiúr). **1.** Sister. (In interjectional function) *-Tá libirtí an domhain mhóir ag na beithí 43M -Seafóid libirtí mo dhreifíre! S. -Ba cheart e choinneál leihí an gheímhre M. -Geímhre mo dhreifíre! S. 2. Of boats made by the same boatwright. *Bhí corach Cheoinín ann, sé Cóilín 'Casey' a rinne í sin, ' ndíona Dia grásta ar a anam, agus bhí corach an Ghabha ann, ba dreithiúrachai iad sin 18J7214.**

dreoilín, m. Wren. (Fig) *Nach é an ~ a'd! (a) what a precious thing you are making of it (e.g. deliberately refraining from mentioning a sweetheart); (b) you are underestimating its size (e.g. trying to pack something into too small a container).*

drincín, n. Thin object. *~í caola S85.*

drioball, m. **1.** Tail. *Nach bhfuil siad i ngreim ~ na bó i leaba bhei' ' ngreim ina bpáidín S (of over-worldly old people). Ní thairneot se a dh~ thrína ghabhal S, sluggish, slothful person. An driobaillín caol, the smallest share. 2. Trail. *Tá**

driobaill sa chuile áit aige M (of untidy person in house). **3.** Descendants, relations. *Níl ~ air chomh fada is tá ormsa* S. *Gá mbeadh ~ daoíní ar an mbean* **24N** (of bride).

driog, m. Pang. *dr'ug mo:r, ~əni: l'e: p'ion* M ~ *mór, ~annaí le pian*.

driongal, cf. **DRIÚILÍNÍ**.

drioscán, m. (deascán). Group, amount. *Bhí ~ maith acub ann* S.

dris, f. Bramble. ~ *dhá cheann i dtalamh*, briar rooted at both ends. *Théidís amach faoi dhris dhá ceann* [sic] *i dtalamh, in ainm an deamhain agus an deabhail, agus ansin, d'fheicidís, d'fheictheadh an fear sin d'fheicthead sé an bhean bheadh pósta aige ...* **892M**. Also (in the same context) *faoin dris bun i dtalthamh* **06C**. ~ *chosáin*, briar rooted at both ends (in person's path), cantankerous person, **11C**, S.

drisínteacht, f. Nagging, S.

driúilíní, pl. Formication, shiver. *Tháinig ~ thrí mo chraiceann* S. (Also) ~ *driongal* S. Cp. *driúillíní dreatha / drille* CAR.

dróbáil, v. Be(come) wet and dirty. *dro:baí' sən ijk'ə* M *ag ~ san uisce. la:xə dro:baí' ... gəs d'i:nə pi'təx* M *lacha ag ~ ... agus ag déanamh puíteach. Tá me ' ~ liom* S, ... working strongly in muck. *Ná bí dho do dh-~ héin* S (not to go out a wet day). *Lá an-~te e, Tá me ~te fliuch, Tá me fliuch ~te* S.

drochbharainn, f. Ill-treatment. *Ar a' bhfear a bhí ciontach leis a' drochbharthainn uirthi* **894C9**.

drochbhlas, m. Bad taste. (In malediction) ~ *ort!* S.

drochbhreathnaíoch, a. Unhealthy looking (facial features). *Bhí se an-~ aréir* M.

drochghiall, m. Bad jaw. ~ *cainte* S, abusive speech (= *drochdhíol* FFG24).

drochmhúinte, a. *droxu:nt'ə* S. Vicious. *Chomh ~ le peata sionnaigh* S.

drochrath, m. Ill-fortune. ~ *air a'd!* S. ~ *uaidh a'd!* S. *Níor 'úirt mé héin ná é héin ' ~ ort!* le *chéile ariamh*. **05M** 'there was never an angry word between us'.

drochshnúil a. *'drox'hnu:l'* M, cp. *droxnu:l'* FFG20, vicious looking M.

drochúsáid, f. Ill-treatment. *Fuair muid ~eachaí* M, we were called rude, noxious names.

drogallta, a. Reluctant (also *drogallach*) M.

droichead, m. Bridge. *Tá an t-allas ag*

titim síos ~ mo thúinach S (humorous).

droigeáil, f. Trouncing. *buəf'ur dreg'ə:l' er', dreg'ə:l' wuə:l'ə* M *buaileadh ~ air, ~ bhuaile*. Also **DROIGEÁIL**.

droigstí, *dreg'f'i:* n. Trouncing. *buəf'ur: ~ er', ~ trodə, ~ mo:r* M *buaileadh ~ air, ~ troda, ~ mór*.

droim, m. Back. *xolə: huəs er' ə dri:m' P chodlá thuas ar a droim* (of a cow with broad back).

droimeáil, f. Beating. *Thug me ~ mhaith dhó, ~ mhaith bhuaile* S.

droimeannach¹, a. Having dorsal stripe. *Bó dh-~* S, cow with stripe (of any colour) on back.

droimeannach², a. (Variant of **DROIMÍN-EACH**) S.

droimíneach, a. Bumpy, uneven. *Áit ach-rannach droimeannach ~* S (especially of bumpy road). *Urlár a bheadh ~ fós* S (of linoleum).

droimnochtaíthe, *'dri:m',noxti:* S. a. Bare-backed.

droma, m. (In phrase) *Tá se curtha suas go mullach an ~* S 'very high'.

droma daraí, *Is deabhalta an ~ ~ é sin* S (sense not known).

drubáil, VN. Slop about. *Lacha ag ~ san uisce* M. *Ag ~ is ag drabáil* M.

drúcht, n. Utterance. *Nuair a bhí sé ina bhobarún ansin a' ~ héin ní raibh as S. An ~ héin níor labhair se S.*

druigeáil, f. Beating. *Thastódh ~ mhaith uait* S. Also **DROIGEÁIL**, **DROIGSTÍ**.

drúil, (Good or mannerly) interj. ~ *Íosa!* S. *-Á! ~ Íosa a: dru:l' isə, deir Jaic cén chaoi ngoidhinnse é sin?* **897S**. ~ *Íosa cínnte!* SM. ~ *íosta príosta!* S. *Bhuel ~!* S.

druisáil, *dri:sə:l'* f. Drizzle. *Tá sé ag ~* S.

druma, m. Drum. *Ní dhúiseodh an ~ mór í,* 'she would sleep through thunder'.

dtí, (In preposition) *gə d'i:* *go dtí*, to, as far as. **1.** *Níl mé réidh ~ ~ é*, I'm not prepared for it (yet). *gə m'e:d'ər' tæ:də j'i:nə gə d'i: e* M *dhá mb'fhéidir tada a dhéanamh go dtí é*, if one could do anything until then. *f'iarhi:u: gə dʒə:ni: rodər kru: er' gə d'i: br'æ:hu: suəs ən mə hu:n' l'e kin'əl ə d'er fe* S *fiathraíodh dhe J. an raibheadar crua air, -Go dtí breathnú suas in mo thóin le coinneal, a deir sé, ...* -They went as far as ... (of hospital examination). **2.** (In maledictions, similar to jussive copula) *Go dtí measa a bhéas tú*

bliain ó anocht! **852Sb2**, *Go dtí seacht measa ...* **852Sb2**, *Go dtí shoraidh dhíbh* **852Sb2**, *Go dtí seacht soraidh dhíotsa* **852SbLL21**, *Go dtí hurraí dhíot, a chaitín na Críonaí !* CABI §226(d) v. 3. Cf. DHE 4.

dúbail, v. Double, make double the price. *Deir an fear a bhí gá ceannacht ... go raibh sí i ndán an cheilp eile a dhúbailt.* **896P**.

dúbailte, a. Double, twice as much. *B'fhearr liom é ~ ná an ceann eile* SM. -*manəm ə f'ɑːr ə lɑː n'ɛː nɑː ə lɑː n'uv hu* BóC -*M'anam gur fearr an lá inné ná an lá inniu thú.* -*duːbəlʲ ə S* --.

dubh¹, m. Black. *Chuiread se an ~ ar an mbán duit* S 'he is deceptive'.

dubh², a. **1.** Black. (a) *Chomh ~ le búinn do bhróige S. ... leis an súit M. ... le beaic an tsimléir P. ... le cóil teár (ko:l' t'ɑːr) S.* (b) *Tá dath ~ ar a bhfuil bán díot, 'you are filthy'.* **2.** Dark. *Tá an oíche chomh ~ is gá síntheá amach do lámh uait ní fheictheá í S. Mar dúirt an fear eile bhí an oíche chomh du' le túin an ghadhair is chaon bhraon báistí chomh mór le cac muice P, (also) ... l'e paul tu:nə gair' ... P le poll tóna gadhair.* **3.** *du na dæ bæn na bi:* M ~ ná dath, bán ná buí, at all. **4.** Lean (of meat). *Foail dh-~. Seo dhuil an tseap [chop] seo sé is duibhe M. An ruaimín ~ sin S.*

dúch, [m]. **1.** Ink. **2.** Black dye. ~, ~ *locha* S, black bog dye.

dúchán, m. (Small) heap. Fig. *Is deabhalta an ~ dh'fhear, dhe bhean, mra' bhí ansin S, large fat person.*

dúchas, m. Frenzy. *Cuireann an fuisc ~ tairt orthub S. ~ ceart ól S. Se chaoi dtáinic ~ ortha ag ithe feoil bhán S. Bhí ~ ar an ngadhar sin i ndiaidh na bó M. D'imigh an tarbh le ~ SM.*

dúd, n. Clay pipe. *du:d eg'ə P ~ aige.*

dúdán, m. Gullet, oesophagus. *Tá se gaibhte i bhfastú i mo dh-~ S. Bí gá scaoileadh siar leis an ~ SM 'drink away'. Tá tú lán go ~ P.*

dufan, (dubhthan). m. Potato blight. *Sin é an chéad am ariamh, ar thit blaidht sa tír seo, dtáinic an ~ ar na fataí.* **11C**.

duibhmheall, 'di.v'ɑ:l. m. (Imprecise word for an) abscess. *Tá ~ ar do mhuineál M.*

dúid, n. Base. *ʃk'i:n gə du:d' inəd M scian go ~ ann. ha:rənt' əma:x o:n du:d' M tharraint amach ón ~.*

duifeanach, n. and adj. **1.** (As VN) Darkening, becoming dark. *Tá sé ag ~ S (weather) darkening. Tá se ag ~ na hoíche M.* **2.** (Adj) Dark, murky. *Tá sé dúbh ~ S. i:hə yuv yif'ənəx M oíche dhubh dh-~.*

duine, m. Person. **1.** (In doublet with *beithíoch*) (*fágadh liom péin me*) *gən din'ə gəm b'ehiəx S gan ~ gan beithíoch, ... completely alone.* **2.** Relation. *Tá dualgas dho do thír a'd dho do dhuine is dho do dhaoine S.*

dúisigh, v. Waken. *Dhúiseod sé ba bodhra as coillte, 'he would waken the dead'.*

dúla, n. Strong desire. *Tá ~ orm i mbreac nuair nach bhfuil sé a'm S. Tá dhá fhocal ann '~' agus 'dúil' S.*

dullán, m. (Equivalent to *tulán*, according to Seán. Máire is uncertain of this word.)

dúnáras, m. Boldness, self-assurance. (Explained as) ~ *gan aon náire bheith air M. Gá ndéarthá rud as bealach choinnéa séanta e S. ~ air S.*

dúnárasach, a. Bold, cheeky. (Explained in) *duine nach mbeadh mórán cúntanais ann, duine a bheadh i ndán rud a shéanadh S.*

dunc, n. **1.** Noise of blow. *Chloistheá ~ S.* **2.** Blow. *Bhuail se ~ air S.*

duncáil, f. Beating. ~ *a chéile S.*

dur, n. (In negative) Utterance, word. *Ní i:l' dur eg'ə M níl ~ aige. Ní rabh dur aige* **52T**. Cf. DOR.

dúrabhán¹, m. Soil of a mixture of black earth and yellow granite gravel, not as good as *talthamh cloiche*. *Talthamh ~, crialóg dh-~ SM.*

dúrabhán², m, ~ *dubh* = *DÚRACHÁN dubh* S.

dúrabhánach, a. Loamy. *Talthamh domh-ain ~ SM, deep loamy land (= gráin-seach).*

dúracán, ~ *dú'* = *DÚRACHÁN dubh* S.

dúrachán, m. (In phrases; of violent retching) ~ *dú' bhí ar íochtar a phutóige chuir se aníos S. Chuir se an ~ dú' bhí ar íochtar a phutóige amach M.*

dúr(a)dán, m. (Orthography) punctum delens, superscript dot (indicating lenition). *Dúradán ar an tí, dúradán ar dí P, na dúrdáin agus na sínte fada M.*

dúras, m. Frenzy, SM. *Bhí ~ oilc ar an bhfear sin M.*

dúróch, n. Frenzy. *Bhí ~ dáir ar an mbó, ~ óil, ~ ocraís, tá ~ oibre air M.*

dúróis, m. Frenzy, S (= *DÚRAS*).

dúshlán, m. **1.** Dare. *Ná díon é sin, do dh-~!* Don't do that, don't! *do dh-~ cáin an áit seo le Micil S*, I dare you to ... **2.** *Do dh-~ thusa labhair* (2sg impv) *aon fhocal Gaeilge leis sin agus tigthe' se thú M*, I bet you no matter what Irish word you speak to him he will understand. *Do dh-~ abair tada nach dtiotha' se sin M*, I bet you he will come.

dúshlánach, a, Sturdy. *Fear, clai ~ láidir S*.

dusta, m. Gust. (Also *gusta*) ~ *gaoithe, ~í gaoithe M*.

dustáil, VN. Dusting, light housework, M.

E

é, pers. pron. **1.** He, it. (Dummy pronoun) *Tá oíche díonta dhen lá aige S*, the day has become dark. **2.** (The) same. *Is ní hé sin dho Mháirín M*. -*Ní shrannann sí sin chor a bith S*. -*Go mba hé dhuit!* M, may you be the same (and not snore). (Ironically in) *Nár ba hé amháin duit S*, may you do other bad deeds. (Ironically in) *Ní hé dhuit*, you're the same -*Ó 'uise tá tú bréagach*. -*Ní hé dhuit tá tú héin bréagach SM* -*Tá drochthreabhsar ort -Ní hé dhuit SM*. -... *níl se ' cuir mórán slaicht ort S* -*Ní hé duit, ní hé duit M*. -**ta tu: gə ma: yut' he:n'** -*Tá tú go maith dhuit héin*. -**ŋ'i: he: yutʃə S** -*Ní hé dhuitse*, and you're not (i.e. so do you look after yourself). **3.** (As discourse marker, equivalent to more common *é an chaoi*) **b'e: ta tu er' ɔaɪt 60M** *Ab é tá tú ar 'diet'*.

ea, pro-form. It. **1.** (In malediction) *go mbabh ~ cheana (héin)! S*, drat! *Go mba b'ea cheana shíltheá go ndíonthat se deifir is an rud ag tastáil S*. **2.** (Affirmative) *sea*, yes. *Ba tú a bhí as bealach ní fhéadthá sea ná ní hea a rá (leis)*, you were in the wrong, you could say nothing (to him, against him). **3.** (Interrogative) **ŋ'æ:** (less commonly) **ə ŋ'æ:** *an ea?* really, you don't say. A. -*Bhfuil sib ag iarra tae?* B. -*Níl*. A. -*'N ea?*

eachmairt, f. Heat (mare, she-ass). *Is gearr le asal thú a mbeadh ~ air* (said to person chewing vigorously, a she-ass in heat tends to work her jaws).

eachréidh, n. (Noun and Place-name) Level land. **ta:lħə m'i:n' gən ə' xlox, tə: Je re:, der'əɔ'i:] fəɔdo: hərt ən'fo ə'maɪx fɪn axre:, ser' fɪn axre: S**

talamh mín gan aon chloch, tá sé réidh, deiridís fadó thart anseo 'amach faoin ~, soir faoin ~'.

éadach, m. Cloth. ~ *an bhainne*, cloth used to strain milk (after milking).

éadan, m. **1.** End (as opposed to side). ~ *tóna(ch)*, bottom end. *Puinsiún rum ... bhí chúig orlaí sa chaon ~ túnach a bhí ann*. **06C. 2.** Good condition. *Ní fhaca mise aon ~ ar an áit seo ach nuair a bhí na clubannaí ann S*. *Bhí an-~ ar an rud leis na cumainn S*. *Caithidh muid ~ eicín-teacht chuir orainn héin*.

éadrom, a. **1.** Light. *Tá tú an-~ M*, you are very lightly clad. **2.** Not deep (near surface of water). *Do dhrú scaoileadh siar beomharbh ... ar bharr an taoille. ... gá n-iarraidh ~ nús na mbraeimz. 889Pt.*

éadúsach, a. Jealous. *Bhí sí an-~, duine ~ S*.

éagnach, n. Damage, harm. *An-mhisc ... an-~ dianta aige 894C3* (of a storm that left people drowned).

éagthaíthe, a. (éag). ~ *le*, exhausted, worn out. **ta m' e:ki:hə l'əf ə vl'u:** *M tá mé ~ leis an bhfliú*.

éalaigh, v. Catch, entice stealthily. *Marú breac gá ghoid gá éalthú leat, gá éalthú P*.

ealaín, f. Tricks, capering, joking. (In plural) ~*eachaí dhen tsórt sin 31D*, such tricky practices.

éalainneach, (éalangach). a. Sickly. *Duine ~ S*.

éalann, (éalang). m/f. (Physical) defect. *D'fhága an bhrúitíneach ~ orm M*.

eallach, m. Animals, e.g. *beithí, lachain, cearca, géabha, sionnaigh M*. **a:ləx k'ærk, 'drox'a:ləx iəd nə k'ærkə M** ~ *cearc, droch- iad na cearca*.

Éamann, m. (Personal name) Edmond. *Ó ceann eile dhe na hÉamainn! S* 'what a silly thing to do', 'you're another one'. *Ceann eile dhe na hÉamainn thusa M*. ~ *aríst! S*. *Ceann eile dhe na hÉamainn díonta a'd S*. *Is é an bealach a dtáinig an chaint sin sa tír, "duine de na hÉamainn," an bunadh sin Clainne Con Raoi de mhianach Éamainn 'ac Tiobóid a bheith líonmhar tréan ann*. *Ach leis an aimsir chuaidh an seanchas i ndearmad ... agus tosaíodh dhá rá gan an bunús ceart a bheith leis. sóc2.281*.

éan, m. Bird. (Of children) *Shíltheá go bhfuil se in am ag éanachaí beaga ghóil a*

chodladh S. Cf. ÉINÍN.

eangach, f. Net. ~ *waidhear* S, net-wire.

éard, dem pron. (As discourse marker)

feird ə haid'ɪf ə'ma:x ən'ʃɪn' sə ŋ'i:v'ə, ... əgəs kl'iəv ə ho:ɾt l'ə:həb

21Pt *séard a théidís amach ansin sa ngeimhreadh, ... agus cliabh a thabhairt leothub. fe'r ta: (dr'am ə ti:l' fo m'i:l'ə ?)*

52M ~ *tá dream an tsaoil seo millte*. Cp. É. (Cp. *I leaba claochlú san obair is éard a neartaigh Colm ar a mhaidí* M. Ó Cadhain (1968³: 6), but this is not permitted by Máire. It is safe to take it as a minority usage.)

earrach, m. Spring. *Tarbh beag ... is níl se ach dhá ~ M, ... only two springs (or) spring seasons old.*

casca, n. Nook, trap, pound. *Beithíoch a ghabhthadh isteach i gclochair, sáinn-eáilte in ~, Cosúil le ~ é an cattle crush, Gabhthaidh gliomach isteach in ~ uait S.*

éasca, a. Easy. *Tá se ~ a'msa mo dhóthain iche* **01J**, I am easily full, I have a small appetite.

eascann, f. Eel. ~ *chochaill* **25M**, freshwater (described as 'lake') eel. ~ *farraige* **25M**, sea eel. ~ *cladaigh* **35E**, shore eel.

casna, f. Rib. ~ *bheag*, back rib in horse. *Ba mhaith liom í bheith géarr, géarr sa droím, agus géarr siar sa ngorún, eidir an gorún is an ~ bheag.* **889Pt**.

easpag, m. Bishop. (a) *Tá teach álainn aici, tá an t-easpag i ndan siúl isteach ann M.* (b) *Lá(i)mh easpa(i)g a dhíonamh, receive confirmation. -ta fí d'ínə lə:v æ:spək' 51N Tá sí ag déanamh láimh easpaig. -k'e ta d'í:nə lə:v æ:spək' M Cé tá ag déanamh láimh easpaig?*

éat, **eit**, n. (< eighth). (In phrase) *éat an orlaigh*, smallest amount. *Ní dhearna sé ~ an orlaigh ariamh, Níl ~ an orlaigh ann S* (very small).

eibheann, (eidheann). m. Ivy 'Hedera helix'. ~ *talthúna* S, ground-ivy, 'Glechoma hederacea'.

eidir, prp. Between. *fin' il'an ed'ər hu hein' s raunf'ton S sin oileán eidir thú héin is Roundstone.* (With *dhá*) *Chuaigh me ~ dhá uisce S, (a) (swimming) under water; (b) (humorous) with a bucket of water in each hand. (Deabhal blas sa seanteach ach) ~ dhá bhraon S* (badly thatched). *Leithead do dhá mhéir ~ dhá chloch S* (humorous) of rocky land).

D'fhága me an dréimire ~ dhá theach S, between two buildings. Is gearr go mbeidh tusa ~ dhá gharda S. 'An luibh seo ... a chur thríothu ... agus a chur le glúin na mná sin ~ dhá éadach' Sc272 '... wrapped in a cloth'.

éiginnte, a. (Speaker unsure of meaning) *duine ~ réidh S.*

eile, a. Other. *Céard seo ~ bhí aige? M. Cé uaidh ~ ro' ... ? P. Breathaigh a bhfuil dh'fhíosóg air sin ~ M. (With pronoun *cé hiad eile bhí ann, cé dhó eile ... MØperm, contrast examples and FFG20.27.) (Note) *Níl fhios a'msa cen bhliain a cailleadh e ná ~ faoi* **24Nt**.*

éileacht, n. (< a shliocht) Consequences. *b'e eil'əxt ort M beidh ~ ort, 'you will reap as you have sown'.*

éiligh, v. Claim, deserve. *Níor ~ sé dhíom é, he did not deserve it from me.*

éiliú, (éileamh). n. (Speaker uncertain of possible) *ní mórán éiliú thú.*

éindí, (In phrase) *In éindí le, together with.* (Often a person is said to be 'with him / herself' in negative contexts of being alone) *Ní raibh aon bheithíoch in éindí léithi ach í héin S.*

éineacht, (In phrase) *In éineacht le, as well as. Tá se bodhar in éineacht le bhfuil air M. 'n éineacht le 'díonamh rudaí eile P.*

éinín, m. (Diminutive of *éan*) **1**. Child. *Ce chaoi bhfuil an t-~? S* (addressing child). **2**. (Polite, boy's) penis. *Thiúraidís 'an t-~' air S. Cf. ÉAN.*

eire, n. (In phrase) ~ *ag*, in great difficulty. *Marach go ndearnadar an t-am sin héin é déarthainn go mbeadh ~ acub ar chaoi a bich.* ARN8378.

éirí, m. Rising. (In malediction) ~ *choíchín chugad! S* [sic]. (Cp. *Éirí Chuinn faoi na gabhair agat! FFG s.v. Conn; perhaps Chuinn replaced by choíchín in Seán's use.) ~ baintrí S, widower out looking for a new wife.*

eirigéis, n. Small sum. *Bhí ~ mai' [sic] airgid aige M. Is suarach an ~ e S, it is quite worthless. Also EIRIGIÚIS.*

eirigiseach, a. Well-to-do. *Fear ~ S. Also EIRIGIÚISIÚIL.*

éirigh, v. Rise, get up. **1**. (In expressions of excitement, happiness) *v'i fí xə hæ:p'i | wil'əs æd | nəɾ ə xuələ f'i e v'i: f'i g air'í sən er 66N bhí sí chomh haipí an bhfuil fhios a'd nuair a chuala sí é bhí sí ag éirí san aer. v'i fí g' air'í sən er (l'e*

í:an a:həf) Mq bhí sí ag éirí san aer le teann áthais. **2.** Improve from illness. **d'ér siad gə n'air'ə: n din'ə jin' M** *deir siad go n-éireoidh an duine sin. durt' f' m war'həm fərək' əs d'air'ə je S dúirt sí an Mharthainn Phádraig is d'éirigh sé.* **3.** Become. *Tá se ag éirí bliain S, ag éirí seacht mbliana* (M was doubtful of this apparently unusual usage. Cf. *éirigh* 1(m) FGB.) **4.** Become angry. *D'éireot se scufánta* **60M.** **5. Éirigh ar,** (with quantity) come near to, approximate. *Gleoitog ... bhí sí, creidim cheithre thonna go leith ag éirí ar chúig thonna* **06C.**

éirigh ar, *Gá ól achúile mhaidin ag ~ air S, ... every single morning. Caitheann se airgead a thabhairt di chuile sheachtain ag éirí air M.*

éirigh le, Happen. *D'~ liom gur shuígh me lena thaobh* **01J** it happened that I sat ...

éirigh ó, Recover, convalesce. *Ní éireoidh lao feireann uaidh M, a male calf will not recover from it (a certain disease). Cheap me nach n-éireodh S. ó na singeals M. Gá mbeadh ceainsar ort ní éireá uaidh M.*

éirigh suas, Happen. *Céard tá ag éirí suas? what is happening? D'éirí' sé suas go ... , it happened that ...*

eirigiúis, S, (variant of) EIRIGÉIS.

eirigiúisiúil, a. S, (variant of) EIRIGÉIS-EACH.

Éirinn, f. (Place-name, historical dative singular) Ireland. **(a)** *N'í: a:kə je ɛ:r'ən' 23B ní fhágthaidh sé ~* (of misplaced object) 'it won't go too far amiss'. **(b)** *Sé is socra in ~ 12J* (dog). **(c)** *Ní fhaca mé in ~ ná in Árainn ariamh ... M.* **(d)** (Intensifier) *Deabhal ar fearr in ~ é, ní fearr in ~ é S.* **(e)** (For genitive) **(i)** *Má tá mo dhreatháir beo ar fhóid Éirinn S, ... anywhere in Ireland.* **(ii)** *Go leor Éirinn airgid 894C6, also go leor Éireann 'flowers' 7 rudaí deasa 'chuir ánn 894C-2.*

éisealach, a. Fastidious about food S.

éist, v. **1.** Be silent. (Special interjectional imperative with short vowel *eist ɛʃt'*) ... *beidh muid ag goil abhaile. -Ó! eist, a deir an fear óg, a deir sé, ní ghothaidh muid abhaile, a deir sé, fós 11C2169.* **2. ~ le,** leave alone. *Scaoil ag níochná soithí me ... ach ~ liom faoi chúicil M.* **3.** Stop. *Tá ~í le tigh Hapcins M 'the work has stopped on H.'s house'.*

éisteacht, f. Hearing. ~ *mhór M,* great patience.

eite, f. **1.** Fin. **2.** (In phrase) **(a)** *Do cheire ~,* four limbs, the body. *Cheire ~ an duine S. tá p'ian ə mə x'er' ɛf'ə M tá pian i mo cheithre ~.* **(b)** *Cheire ~ an tí, cheire ~chaí an tí, ~chaí an tí S,* the (whole) house.

éitheach, m. Lie. *Thug tú t(h)~ M* (considered a small insult). *Tá an t~ aige sin orm S,* he is older than me and can say 'thug tú t(h)~' to me. *Tá ~ air S,* he is the youngest *Deabhal blas ann ach go bhfuil an t~ aige air S,* he is not much older than him. (In verbless expletive) *a' he:x ə yair' 04B1 'A th'~ a Ghoill!'*

eithir, f. (ithir). Tilled land. ~ *an rud a bhfuil fataí, meaingeals, oinniúin nú féar air, ~ fataí, Tá na fataí ar an ~ a'inn, tá na fataí ar an ~ fós a'm, phioc se dhe na heithreachaí iad, bhí ~ mhaith fataí aige, tá an féar ar an ~ fós a'm le cuir isteach, tá an féar tóigthí dhen ~ a'm* [i.e. it is in the haggard] S. Cp. *eithir LFRM, eitre FGB.*

Eochaill, Place-name (in Árainn (An tOileán Mór)). *Go dtuga / gcuire an deabhal go h~ é! ho:xəl' ɛ 19B* (said of bad, sickly or thieving calf).

eochar, f. Key. *Tá ~ an cheoil aige S,* he is musically gifted.

eod, (dem pron) This. **(a)** (Proleptically) *Badh ~ é mo pháit seach(t) scilleacha airgid S.* **(b)** (Idiomatic, disparaging) *(s)eod is siúd, this and that. Bhí fhios a'msa céard a bhí sna poill. ... ach má bhí níor amhdaigh mé dhóib sin é, mar ... ba strainséaraí iad. Níor mhaith liom a ghoil ag díonamh beag dhe m'áit héin, ... go ndéarthainn go b'eod is siúd gə b'od ə ju:d a bhí ann. Go mbeidís [locals] go dona, is go mbeidís ag díonamh gaisce faoi pholl fataí ... 01P.*

eolgach, a. (eolach). (Rare, obsolescent variant of *eolach*) Knowledgeable. *Bhíodar ~ ar bháid, agus ar chuile ní. 06C.*

F

f, f. 1. The letter 'f'. *-Ar maith leat an 'f' ar an ngeata? -Ní chuirinn air í. S. 2.* (As euphemism for swear-words in f-, borrowed from English). *Tá sí níos measa ná ariamh le inní 7 bíonn mise ag cur na eif-eanna [sic] móra léithe [i.e. léithi] 43Mlt.* **fábhall,** n. Convenience (explained in) ~

oibre, éascaíocht oibre, deis S.

fabhd(a)raíos, (< foundries). pl. Workman's boots. *Péire ~, bróga ~, na ~ a bhí air.*

fabhra, n. Eyelash. *Fuair sé faoi na fabhraí uaidh é, he scolded him severely, he let him have it. Gheofa' sé faoi na fabhraí anís é.*

fabhtáilte, a. (Variant of *fabhtach*.) Defecative.

fad, m. **1.** Length. (a) *Ní raibh tú ag díonamh ~ stim fíim' píopa ... mbeithéa ~ stim píopa ó chloich 31D*, length of a pipe-stem, very short distance. *Bhí sé ~ glao asail uaim 19B*. (b) *An fhad is, as far as, as long as. Tá sé an fhad uaidh is atá an ghrian ón ngealach S. An fhad siar, a deir se, is tá an bia sa bhfaocha S. an æds æ warh'æx fætə m'e:l mik'æ 49J* an fhad is a mhairtheadh fata i mbéal muice. *An fhad's a chuaigh an gabhar san eibheann S* (if heard correctly). (c) *Buíochas le Dia go bhfuil me bodhar, ~ ar mo shaol e S. Go raibh maith a'd is ~ saoil!* (d) *Bhí an iomarca ~ teangan air 35E*, he was too talkative, loose-tongued. **2. I bhfad** (a) Long. *ta fe sin' æ wæd bl'iant o hin' tá sé sin i bh~ blianta ó shin. Ní bheidh sí i bh~ eile beo Pt. (b) Far. Ní ghotha' sé i bhfad, he will not go far in life. (c) Late. Agus tá sé i bhfad san oíche ARN2184*, it is late in the night.

fád, n. In negative phrase *fád ná féán*, no sight. (Recorded in) *Ní ro' ~ ná féán a'm air, in aon bhealach, ná ní fhaca mé é. 889P*.

fada, a. **1.** Long. (a) *Chomh ~ le lá fliuch S. Tá an oíche chomh ~ le ráithe an earraigh M. Is ~ an bóthar nú caithe tú filleadh 19B*. (b) In expletive use: *' Bhraidhean, ' Bhraidhean! S -Óra ' ' Bhraidhean' ~ ort, dúin do bhéal! M. -... teaidhlit. S -Ó teaidhlit ~ ort! M. Used in English in S. Ridge (1969) to render Máinis Irish dialogue: "If you come any nearer —" "A long near on you" (14), "... go up ... and —" "A long up on you," she interrupted (118), "... I wished for a bolt of lightning to come and strike me," Maire put in. "A long bolt on you," chuckled Pheggy (142). (c) *Cheap mé héin gur ~ bheinn goite chodladh M. ~ ~ go dtéann siad sin M*, it takes them very long to heat. (d) *Fada nach, nar*, long since. *æs fadə nar wan tu e:n' i:og P is ~ nar bhain tú aon fhíóg.**

2. Late. *fadə gə N'air'ix dʒani: P ~ go n-éiríodh Janai. ta fe rə:əd ən æt' sin' æ ring'æl' | ta fe ən fe: M tá sé ro-fhada an áit sin a ringeáil tá sé an sé. 3. Chomh fada (ar, dho) = chomh maith, might as well. Bhí se chomh ~ ormsa mo bhéal a choinneál dúinte. Bhí se chomh ~ ort a bhei' ag caitheamh clocha leis an ngealach ná bhei ag caint leis sin S. v'ir' fe xə fædə yut' e:ft'æxt' l'ef S bhí sé chomh ~ dhuit éisteacht leis. 4. Chomh fada le, towards, (up) to. Dhá mbeinn go maith bheinn goite chomh ~ lib, if I were well I would have come to you, visited you. 5. Fada liom uaim, desire, miss something formerly available. Gá mbeadh ocras orthub b'fhada leothub uathub e S, ... they would want it (hay) badly. bədə l'ef wai er d'er' e 20C b'fhada leis uaidh ar deireadh é, he was glad to get it eventually.*

fadaráil, VN. Foddering. *Nach bhfuil me chuile lá sa mbliain ag obair is ag ~ dhó S* (of man who gained from S's work).

fadchluasach, a. Attentive. *Duine ~ S* eavesdropper.

fad-dhramannach, a. Long-backed (of person or object) M.

fad-dhrioballach, a. Long-tailed (of animal or tattered person) M.

fadó, adv. Long ago. (As obj of prp) *ta mid' æ kant' fi' fado' M tá muid ag caint faoi ~.*

fadteangain, a. (As attributive genitive) talkative. *Duine ~ S.*

fadteanganach, a. Talkative, SM.

fág, v. Leave. **1.** (In asseverations) *Nár fhága me an spota marar beag nar maraíú me M. Nár fhága me seo mara ... M. Nár fhága me an láthair mara ... M. 2. Fág ansin, leave there, desist. Is beag nár fhág mé ansin é agus leath na gruaige bainte dhe, I almost left him with his hair only half-cut. 3. Follow from. D'fhága sin sách smeairteáilte anís iad S, that shows how smart they are. An sprae atá ' teacht anís, ... beidh sé leáite istich i, i gceathrú uaire. Fágam nach fægəm na'x bhfuil aon mhaith ann. 01P (perhaps depalatalised fágaim), ... that shows that it is no good. 4. (Semi-prepositional use) *o dæ:gə tu klai f'æ:ti:n' gə d'ai tu' gə klai x'u: M ó d'fhága tú clai Pheaitín go dté tú go clai Chiú, from P.'s fence to H.'s fence.**

fág ag, (chuig ?). **1.** Leave to. *Má ólann se*

deoir a bith, ~ *aige e* P 'if he drinks (alcohol) at all leave him be', 'one drop and he's gone'. *Rinne se rud as bealach*, ~ *aige e* S 'enough is enough'. *Fágaim a'd e* S, enough said about it. *Agus marar bhain sé gáirí amach fágтар чаіге* (perhaps *aige*) *é*, he certainly had everyone laughing. **2.** (In asseveration) 'by'. *Fágthaidh me ag Mac Dé ach go bhfánthaidh me sa mbaile M. Bhuel fágthaidh me ag Mac Dé ach dhá dhonacht B. go bhfuil se níos téistí* [tasty] ná thú M.

fág ar, Leave afflicted. *Tugadh buidéal dh'uisce Roisín na Mainchíoch (chuíge) is níor fhága se bit air S*, ... it completely cured him.

fág i, Leave. *Péibí ce bhfuair sib an fheoil sin fágáí ann í ... ná tabhair anseo aríst í M.*

fág i ndiaidh, Leave unfinished. *Má fhágann sí ina diaidh e, fág ina diaidh e!* M (of child's bottle).

fág thart, Be left over. *Na fataí a bheadh fágthaí thart S.*

fágálach, a. Patchy. ... *go raibh na fataí ~ S* (had grown in some patches only).

faghartha, a. Exhausted, destroyed, torn apart.

faic, faice, n. (In game) *skil'i: hærí: ə fæk', fæk'ə hærə hærə fæk'ə hærə hærə M* scaoilí tharaí an ~, ~ thara, thara, ~ thara, thara ... *hurri: e hærí: e, fak'ə hærə hærə skil'əg'i: hærí: e S* tharaí é tharaí é, ~ thara thara, scaoiligí tharaí é. Cf. HÚRA HARA.

faidhb, f. **1.** Blow. *Thug mé ~ dhó. 2.* (Temporary) use. *Bainthe mé ~ aisti.*

faidhear, m. **1.** Large fire. *Chuaigh Núra ansin is chuir sí síos ~ S. Théis ~ dhe thine a bheith ann tá tú strúmpthaí leis an bhfuacht M. 2. Large amount, 'blast'. *Cuir síos ~ tae, D'ól me ~ tae, Tá mé théis ~ iche, ~ óil SM.* (Mq would not like to say *D'ith me ~ fataí). ~ *craicinn 56Pe.* *Dhá ~ tobac is dhá mhug tae S. 3.* Firebrand, anger (in phrases). *d'im'ə fí: nə fair t'i:nt'i M d'imigh sí ina ~ tintí.* (Equated here with *speidhear* and *splaine M.*)*

faidhearáil, v. Make large fire. *Tá se fíor-the ach fós tá sí' ~ mhóna síos S.*

faidhearáilte, a. (Perhaps misheard for *feidhearáilte*) Easily angered. *Duine splancthaí, an-- S84.*

faidhf, f. Blow. Also FAIDHB.

faidhfear, n. **faif'ər**. (From context, meaning taken to be) large quantity. *D'fhaighidís, ~ maith dhen, bhraon cruá leihí iad a bhogadh leihí na hoibre. 894Cs.*

faigh, v. **1.** Get. *ga waha o:ra:n wai S dhá bhfaightheá amhrán uaidh*, if you could get him to sing a song. **2.** Experience. *N'i: a:d'i:f okras na: tæ:də 01J ní fhaighidís ocras ná tada. ta fe faif' ə xursə fin' u:hasəsəx d'æ:kər' 43M tá sé ag fáil an chúrsa sin uafásach deacair. Fuair me an oíche aréir an-dona S* (with pain). **3.** Get oneself, advance. *Sé an áit a bhfuighidh tusa thú héin 'stigh sa 'lunatic asylum' S. N'i: wi: fíəd ə na:t' ə b'ih iəd he:n' mar n'ir kir'u: tæ:də ma:x ru:hu S ní bhfuighidh siad in áit ar bith iad héin mar níor cuireadh tada amach romhthú (= rompu). Marab fhuil airgead sa mbeaínc a'dsa ní bhfuighidh tú in áit a bich thú héin S. 4.* See that, have it that. *nor' ə fuər fe suas ə t'il'an iəd dæ:rdə fe er' ə ma:d 03C nuair a fuair sé suas an t-oileán iad, d'ardaigh sé ar an mbád. 5.* Become. (a) (With adjectival object, as in FFG *faigheann* 1.) *Tá an fharraige ag fáil cinedta (or socair) 46.1063 (also) 46.1042, -3. Bhíodar faighte ramhar. 46 s.v. gheibhim. Má fhaigheann siad fliuch 23M. Gheotha' muid fliuch S. B'fhéidir go bhfuightheá ocrach S, ... become hungry. fuər fe stræ:n'qæ:l'tə uər' ə'wæ:n' i:nt'ə M fuair sé straindeáilte uair amháin inti. N'i: wi: fíəd fo b'og M ní bhfuighidh siad seo beag. jofə fe g'eri: M gheofaidh sé géaraíthe. (b)* (Followed by classificatory *i*) *fuər fe n a:lkəho:l S fuair sé ina alcathól*, he became an alcoholic. *nor' ə fuər fe nə fresədi:n't St nuair a fuair sé ina phresaidint. 6.* Cause to be. Have done. *fuər fe straip'æ:l't e M fuair sé straidhpeáilte é*, it (Land Commission) had it striped. (Similarly) *fuər fe ri:nt' e M fuair sé roinnte é. N'ir wa l'um i: æ:l' ma:ru: (heard from Peter Naughton, An Aird Mhóir) níor mhaith liom í a fháil marbh. Fuair Seán dhá fhiacail amach; tá sé leihí péire eile a fháil amach Dé hAoine. Thug mé di é leihí é fháil athraithe má fhéadann sí é dhíonamh. fuər pæ:rək' ka:t' e M fuair Pádraig caite é. jofə tu e fin' sain'æ:l'tə sən æ'b'i: er' funt M*

- gheofaidh tú é sin saidhneáilte san Aibí ar phunt* (of Mass-card). **7.** Get (impersonal). *An bhfuair tú íocthaí? 52J.*
- faigh amach**, Find out, find (and catch), discover (whereabouts of). *Shíltheá go bhfuighidís amach é sin M. Chua' sé sin i bhfalach agus chinn sé ar an rí ná ar a chuid airm é a fháil amach. 892M2007.*
- faigh as**, Recover from (illness). **ta slaidán orám as ta fe k'i:nt' orám fail' æs 03C** *tá slaghdán orm is tá sé cinnt' orm fáil as.*
- faigh isteach**, Become friendly with, get in with. **fuair fe f'æx l'um 01J** *fuair sé isteach liom. jehəd'i:f f'æx l'æt 01J* *gheithidís isteach leat.*
- faigh leat**, Manage. *Tá sé deacair dhó an focal sin a fháil leis*, he finds it hard to say that word.
- faigh suas ar, leis**, Catch up with. **g'iar fa:l' suəs er' ə mus** *St ag iarraidh fáil suas ar an mbus.*
- faighdiacs**, 'faidi:aks. n. **1.** Leisure. *Ag góil ~ ag imeacht rúit níl tada le díonamh a'd S. 2.* Boisterous play. *Ag imeacht ag díonamh spraoi, ~. Bhí lao Mháirtín Chúláin ag góil ~ ar an gcrocán M. Also HOIGHDIACS M.*
- faighleáil**, As VN. ('= spinning', note by Séamas Mac Aonghusa) *Mo bhaoite 's é ~ go domhain insa bhfarraige !894C9.*
- faighléara, fail'e:rə**. m. (Equivalent to) FAIGHLÍ M.
- faighléarach**, f. Loafng, dawdling about. **də xud' fail'e:rəxt** *M do chuid ~.*
- faighlí**, m. Lounger, dawdler. **fail'i: gə** *γin'ə | gəl' ənu:n s ə'nə:l | nu:s fə:rək' v'ik'əl' ə'n'if nax m'ox si:m' ə də:d eg'ə | nax m'ox ə d'i:nə tæ:də* *M ~ dhe dhuine, ag goil anonn is anall, ar nós P.M. anois nach mbeadh suim i dtada aige, nach mbeadh ag déanamh tada.*
- faighlíocht**, f. Loafng, dawdling about. **də xud' fail'iaxt** *M do chuid ~.*
- fáil**, VN, n. **1.** Getting. *Ní raibh ~ ná feiceál air S. 2.* Possibility, opportunity. *Ní raibh aon fháil a'm é dhíonamh S. Ní raibh sé dh'fháil a'm é dhíonamh S.*
- failéarach**, f. Neglecting work, delaying S.
- faill**, f. (In phrase) *fear óg ... a ru fíos na faille' aige 894C2*, ... who knew the circumstances (equivalent to *fíos an scéil, fíos na cúise*).
- faillí**, f. Neglect. **Cion ~**, negligence. **rin'ə** *fe k'un fa:l'i' er' M rinne sé cion ~ air. k'in fa:l'i' 36P cion ~.*
- failligh**, v. **1.** Miss opportunity. *D'fh~ muide nach ndeachaigh amach in éineach' leothub, pórtar breá! S. 2.* Make mistake in neglecting, forgetting. *D'fh~ muid ar an gcasúirín S*, we made a mistake by not bringing the hammer along. **3.** Neglect. *~iú ar an gcreathnach S.*
- failm**, n. Moderate quantity, ample amount. *Bhí ~ maith ann S85.*
- fáilte**, n. Welcome. *Nár bu liachtaí sop ar a' teach ná ~ rót* (a saying of **894C9's** mother). *-Cén chaoi bhfuil Pádraig? S -Go maith is ~, a Sheáin, go maith is ~.* fine thank you.
- fáiméad**, m. Walled enclosure (for cattle (at night)), high wall. *~ dhe chlaí ard S.*
- fáimeáil**, f. VN. **1.** Beating. *Thug me ~ mhaith dhó. 2.* Loitering. *Ag imeacht ag ~ ó mhaidín S.*
- fainic**, v., n. Beware, warning. *Ar t'fh~ (a mhaicín) ná díon! S.* (In imperative) *~ an tine ortha! M* (keep the (female) child from the fire).
- fáinnín**, m. (Diminutive of *fáinne* 'ring') Small ring (of rising sun). *Ar maidín le ~ an lae 894C*, cf. FFG19.
- fáir**, (In phrase) *~ ná fuairnéis a fháil uaidh M*, any tidings.
- faire**, VN. Watching. *Bí ' ~ air mar bheadh cut a' ~ luch P.*
- fairnéis, fairnis**, n. (In phrase) *stad ná fairnéis S, stad ná fairnis S*, no stop.
- fairsinn**, a. (fairsing). **1.** Plentiful. *Chomh ~ le gaineamh ar an trá M. Cf. Loch an Bhuí. 2.* Common. **ta m fokəl jin'** *'a:n'a:r:fən' æn' M tá an focal sin an-fh~ a'inn.*
- fáisc**, v. **1.** Squeeze (dry). **ta fíad bāt'ə ta fíad l'e fə:fk'ə l'e fə:fk'ə** *M tá siad báite, tá siad le ~eadh, le ~eadh, ... they are soaking. Tá sé le fáisceadh M. 2.* Apply with vigour. *D'fh~ se dlíobh ar Mháirtín M.*
- faisean**, m. **1.** Fashion, usage. **ta fe fin' ka:t' as fa:fən 10N** *tá sé sin caite as ~. 2.* Habit, usual for. *Ar ~ leithi theacht anseo? S.*
- faitíos**, m. Fear. **(a)** *Ní ligtheadh an ~ dom ...*, I am afraid to ... **(b)** *An iomarca ~ acub dhób héin, ... too careful of themselves. Narab aici bhí an ~ di héin! P* didn't she protect herself, take care of herself well (from any danger).

fál¹, m. Wall. *Ní ~ go haer é an lá amáireach* (a bheith ag báisteach) S.

fál², m. Fall (in the ground). *Nach úthásach an ~ atá soir ann* 21C. *Tá sórt ~ beag ansin* S.

falach, m. (folach). 1. Cover. *Níl ~ ar do chorp* P, you have no clothes on. 2. Hiding. *I bhfalach. Vídər ə d'ínə wə:ləx* M *bhíodar ag déanamh i bh-*, they were playing hide-and-go-seek. Cf. VALACH.

falaigh, v. (folaigh). Cover (of cards). *falh i' M ~ í*, 'put a card of higher value on it'.

fallaing, n. (In usage) *tá ~ orm, bhí ~ maith a'm, chuir me mo chóta ar mo mhullach* P (of coat over one's head).

falmaire, m. Wanderer (in:). *Séard í sin ~ dhe bhó* M, thieving cow.

famaire, m. Large person S (perhaps fámaire.)

fan, v. 1. Wait. (In smart reply) -*Caithe me fanacht. -Chaith tú fanacht go rug do mháthair thú.* S. 2. Remain. *ər a'n e:n v'it sə vridʒ* M *ar fhan aon bhít sa bhfruij?* Is there any still in the fridge? ... any left in the fridge? 3. Be unpaid. *D'fhan punt inné orm* M, I owe a pound from yesterday (the meaning is not 'remains' here, as nothing had been paid on the previous day).

fánach, a. Insignificant. *Níor ith me héin fata ' bi' ach an fata ~ M. Jg'ər nax m'ei em fortəx ə:n ax portəx fə:nəx* S *is gearr nach mbeidh aon phortach ann ach portach ~.*

fánadóir, m. Wanderer, S.

fannleisciúil, a. Reluctant. *d'air'ə fe nə hæ:sə gə fə:n'ɛʃk'u:l* M *d'éirigh sé ina sheasamh go ~.*

faobhar, m. 1. Cutting edge. 2. Whetting. *Díontha' aon fh-~ amháin thú* S, a single whetting will suffice.

faobharáil, f. (As VN) whetting. *Corrán tá sé' ~ S.*

faoch, n. (In negative and interrogative phrases) nothing, *n'i jə:r'nə fe fi:x orəm / er' M ní dhearna sé ~ orm / air.*

faocha, f. Periwinkle. (a) (In idioms) *mə:rə ɣohət fe sə wi:xə* (le faitios rúthub) M *mara ngabhthadh sé sa bh-.* (b) (Of small amount) (perhaps especially of liquid). *na tər' l'ə: nə fi:xən ə'n'if um* M *ná tabhair leath na ~n anois dhom.* (Similarly) *lən nə fi:xən* M *lán na ~n.*

faoi, prp. 1.(a) Under. *Do chloigeann a chur fút* 18Bm, to bow your head. (b) Below, at the bottom of. *An áit ... a bhfuil an fheamainn ... ag fás faoin taltha'* 894Cs, at the bottom of the land or holding. 2. Covering, with (of food). *Picil bheadh faoi iasc* M. *kahə m'ə f'ærɔ ə xir' fi:* P *caithidh mé leaird a chuir ~* (of food being fried). *witəb'ik's ogəs 'bræ:n'fl'e:k's fu:həb* M *Weetabix agus Branflakes fúthub.* 3. In lower rank. *v'i: fe wəd his fu:nə* M *bhí sé i bhfad thíos fúinne* (in younger class in school). 4. In care of, under charge of. *Tá an teach fágthaí ~ ghasúir acub* M. 5. (In idiom) *Níl mé ~ dhuít* M I do not begrudge you it. 6. (Multiplicative with numerals *dó* and *céad*) ~ *dhó*, ~ *chéad*. -*Níl mórán ann -Dhá mbead sé ~ chéad ann ní dhíonthad sé aon mhaith* S. *Dhá ngearrainn ~ chéad é sé an buíochas céanna bheadh orm* S (of turf bog). 7. **Faoi sin**, after all, despite that. -*N'i: x'urhəx Ní thiúrtadh. -o: uʃə b'e:d'ər' gə d'urhəx fi: jin'* M *Ó uise b'fhéidir go dtiúrtadh faoi sin.* 8. (3f) **Fúithi**, afloat. *Nuair a thiocthadh an bád fúithi, thosóidís ag líonadh [d'ínə]* [sic] *a gcuid cléibh is ghá caitheamh isteach sa mbád.* 889Pt (loading turf). *Nuair a bheas sí fúithi gothaídh muid amach.* 43Mq.

faoisc¹, faosc¹, v. Parboil, of potatoes. *fə:ti fi:ʃk'i:hə / fi:ski:(hə)* M *fataí ~úthe. fi:skə mid' iəd* Mperm *faosc'thaidh muid iad.*

faoisc², faosc², n. Parboiling. *n'i:l' fi:ʃk' / fi:sk er' nə fə:ti jin' æd* M *níl ~ ar na fataí sin a'd.*

faoisidín, faoistean, faoistín, m. 1. Confession. *Bhí se ro-ghéar i gcathaoir na faoistean* S (of strict priest). 2. The stations (Mass in local house). *Ag teach an fhaoisidín* 08B. *Ag an bhfaoistín* 09S.

faoithin, n. (In phrase) *Tá tú dho do chíoradh héin ó mhaidín go ~ is ó fh-~ go maidín* S.

faosc³, n. (In negative with *i*) Shame. (Explained as corresponding to *náire, níl aon náire ...*). *n'i:l' e:n fi:sk / i:sk inəd, ... ə:n* M *níl aon ~ / fh-~ ionad, ... ann.*

faran, (< foreign). Foreign (country). *I mboscaí, as ~, a tháinig siad sin* S.

faraor, adv. Alas. ~ *géar, ... dóite, ... Mac Dé, ... dóite deacrach nach dtáinig se* M. ~ *gan mé ann, ~ gan mé chomh hóg leis an lá ar fheoghlaím me é sin* P, ~ *géar má*

- choinic mé an Dál céanna ariamh S.*
- farcthaí**, (foirgthe), a. **1.** Having dry-rot. *Tá an drisiúr ~ M. Adhmad ~ SM. 2.* Perforated and fissured (but otherwise sound). *Fataí ~ SM.*
- farra**, m. Stormy wind. *farra githa M ~ gaoithe.* Cf. FORÚ.
- farraige**, f. Sea. *I bh~* (idiom) down, away. *Fainic an ngabhthá i bh~ ansin S,* fall (between two buildings). *An snoíochan a chaitheamh i bh~ M,* throw it out.
- farúch**, n. Fodder. *~ leihí beithíoch M.*
- fasair**, f. A single mix. *d'ín fasar' murt'eif' suas dum M déan ~ moirtéal suas dom.* Lots of. *~ óil M.*
- faslach**, m. Good quantity. *~ maith fataí S.*
- faslax ma: mu:nə M ~ maith móna.**
- fasóg**, f. (posóid). A single mix (of mortar). *~ mhoirtéil.*
- fasóid**, f. (posóid). Amount, a single mix (of mortar). *Díona' ~ín bheag e, Díon suas ~ mhaith mhoirtéil, ~ moirtéil S.*
- fasóigin**, f. A single mix (of mortar). (Also *fasóidín S*) *~ mhoirtéil S.* (Perhaps also of cake) *Níl fhios a'msa nach ndéarthá ~ dhe cháca froisin S.*
- fastaigh**, v. (fostaigh). Catch. *nor' ə v'i: fe fasti: eg' ə wərtəx' !(Abó)898P nuair a bhí sé fastaí(the) ag an bhFathartach. Fastaí ag an ngárda !(Abó)56Pe.*
- fastú**, (fostú). (In phrase) *i bhfastú*, stuck, joined. **(a)** *Bhí an dá gharraí i bh~ gá chéile 12J,* ... side by side. **(b)** Stay by. *Tá sí goite i bh~ ansin anis P* (of fly which was flying about in one spot). **(c)** (Metaphorical) *Beidh mise i bh~ S,* ... in a pinch.
- fata**, m. Potato. **(a)** *Níor ith se seo ~ ná meacan M. (b) Ich thusa ~ M,* have your dinner.
- fátall**, m. Foraging. (As VN) *Ag ~ le rud a bheith a'd leis na fataí SM.*
- fáth**, m. Reason for (doing something). *Maith liom toras a thabhairt Aoine an Chéasta sin e an ~ is mú a bhfuil me héin S.*
- feabhas**, m. **1.** Good. *Gá fh~ misneach gá raibh aige St,* no matter how courageous he was. *Gá fh~ dh'fhear gá bhfuil tú S. 2.* Growth. *Níor tháinic aon fh~ air M* (of a healthy child who did not seem to have grown).
- feabhsaigh**, v. **1.** Improve. *Tá se feabhsaí suas 29P* (day). **2.** Grow. *Shúltheá nar fh~ se tada S* (of healthy child).
- féacha**, v. (As discourse marker) *ugəs 'æhə, din'ə gənə l'æ:ds 66N agus ~, duine dhena leaids (ba mac le 'solicitor' e). f' e:xə m'ijə v'i: m'e gol' ser' ə:n lə: 12J ~ mise bhí mé ag goil soir ann lá.* Cf. BREATHNAIGH.
- féad**, v. Be able. **(a)** (In insolent reply) - *Níor fhéad me e dhíona -Féadachtáil fada ort! S. -v'i: fe gə ma: -Bhí sé go maith. -mufə d'e:tə: rə: (b) -Muise d'fhéadthá a rá! you bet. (Similarly) mufə d'e:d tusa rə: muise d'fhéad tusa a rá.*
- feadaíl**, f. (As VN) Whistling. *Feadaíl phoill S.* (Humorous for) breaking wind. *nə: b'i: f'æ:di'l' fail' mar jin', k'e:n so:rt ~ ~ i: jin' ort, n'i: stopən | fe ax ə ~ ~ M ná bí ag ~ phoill mar sin, cén sórt ~ phoill í sin ort? Ní stopann sé ach ag ~ phoill.*
- feadán**, m. Anus. *f'ida:n də hu:nəx ə'mə:x M ~ do thónach amach. Cuireann sé pian i mo fiodán, 'he annoys me' (said by woman from Tír an Fhia according to 56Pe).*
- feaicsean**, f'æk:fən. n. Favour (cf. EDD s.v. faction). (Noted in) *dhá mbeitheá ag iarraidh ~ ar T.D. déarthá tá labhartha a'm leis S.*
- feall**, m. Tragedy. *Níl aon fh~ faoin domhan ach l mar é,* it is a great pity.
- fealltúil**, a. Treacherous, M.
- feamainn**, f. Seaweed. *Feamainn scine S,* seaweed that is harvested by cutting it, in contrast with wrack.
- feanc**, m. (In negative phrase, especially with *bain*), not a jot. *N'ir wan' fe f'æŋk æs M níor bhain sé ~ as,* it did not disturb him in the least. *Ní dhearna mé ~ air,* I did nothing to him.
- feann**, v. Skin. (Of cold) *d'ə:nəd fe: nə f'ia 19B D'fheannthadh sé na fiaigh. (Cp. d'fheannfadh sé na fiaigh dhubha ann FFG20 feannann.) D'fheannthad sé an moncaí dubh atá san Afraic Theas S.*
- feannóg**, f. ('Scald crow', no longer understood) *Ní fheiceann tú toirt fia ná fionn-óige? S,* Do you see anything whatsoever? (looking for cattle in the distance).
- fear**, m. **1.** Man. **(a)** *(Tá mise i ndan mo ghrutha dhíonamh) chomh maith le ~ bán a bith S. Ná díon é sin dh'fhear ná dho bhean S,* ... nobody. (Saying) *Tabhair ~ ar fhear, a deir se, is bean ar bhean ach sin é an ~ S. (b) ta brain n'æ:r s ənə v'æ:n M tá Braidhean ina fhear is ina*

- bhean*, ... can do men and women's work.
(c) Fellow. *Ag teacht le snáithe mar dúirt an ~ S. 2. An ~ mór S.* devil.
- féar**, m. Grass, hay. *Ag díona féir*, saving hay. (More commonly) *ag plé le féar*.
- fearabó**, (In phrase) *f'ærəbo: t'i:n't'i: M ~ tintí*, great speed.
- fearacht**, as prp. Same. *Sin é fh~ ag an dibheors é S.* divorce is (just) the same.
- fear-plé**, m. **1.** Fair play. **2.** Convenience, convenient, even spot. *Scaoil amach ar an bh~ ~ thú héin S.*
- fearr**, (Comparative of *maith*), better (common in wishes). *~ a bheidheas tú amáireach!*
- féasóg**, f. Beard. **(a)** *Ag éirí suas i do chuid fíosóige*, younger person getting the upper hand over his elder. *Do leithide dhe scuít ag éirí suas i mo chuid fíosóige S.* **(b)** *Chuirthidís cathú ar fhear fíosóige ar bith*, 'they (i.e. women) would tempt any (grown) man'.
- féasógach**, a. **1.** Bearded. **2.** Unsettled, rough (of weather). *Aimsir ~, Tá sí ~ go maith, lá ~ e SM.*
- fedar**, *f'edər, f'odər*, (< feather). n. **1.** (In negative) not a jot. *Níl sé ag déanamh ~ maitheasa ach ag ithe feola M* (of dog). **2.** (*Ná*) *bain ~ as*, etc., not upset. *Níor bhain se mórán ~ a bith astub 43M* (death of brother). *Bhuail me dhe dhorna e is níor chuir se ~ ann S.* (Similarly) *Ní dhearna me ~ air S.*
- feic**, v. See. **1.(a)** *Ní fheictheat se bó gá mbeat se an taobh eile dhi M*, he has very poor sight. (In exclamation) *'Ó, choinic Dia,' a deir Peadar, 'go bhfuil sé tao' amuigh agus maróidh sé ... ' ARN7374.* **(b)** *Feicim uaim*, I see at a distance. *Bhí tú i ndán a ghoil go hÁrainn as Cún an Fhir Mhóir amach, ... nuair nach bhféadthá breathú ar Árainn ach é fheiceál uait, as cíonn an Chínin. 889P. 2.* (Cards, poker) *d'ek'əx m'e tu: ax ...* (speaker c. 25 years of age, in Carna) *d'fheictheadh mé tú ach 3.* Experience. *Choinic se an lá maith is an lá garbh S. 4.(a)* Be aware of. *Choinic se na daoíní bochta S. (b)* Realise (bad condition). *Ní fheiceann siad iad héin S. Choinic me héin me héin nuair nach bhfaca aon-nduine eile mé, mar a dúirt Jó Pheigín Sheáin nuair a bhí fhios aige go raibh se ag caitheamh an iomarca tobac S. 5.* (Take) for example, I know of the case *nax wəkə m'e her' ən'jin'*
- sə gləwər ... S nach bhfaca má thoir ansin sa gClóbhar d'ek'ən' spot el'ə sə mäs ... 51P d'fheicinn spota eile sa Más... . Choinic me Máirín anorthaidh cheannaigh sí béileannaí M. Choinic mise H. is ní raibh se ' tabhairt féar a bith dho bheithí S. 6. Mar d'fheictheá ... ann, like. Éadach é sin mar d'fheictheá dis-clát [dishcloth] ann M.*
- feiceá(i)l**, f. Visibility. *Tá ~ mhaith as seo*, there is a good view of things from here.
- feidheadar**, m. Lunge, jerk. *Dhóirt tú ort héin e le teann feidheadair 52J.* Also FEIDHEASTAR **52J**.
- feidhearbhreac**, m. *'f' air'vr'æ'k. Pl feidhearbhric 25M.* Large brown trout that eats spawn.
- feidhearthá**, a. Bare, desolate, exhausted. *Tá mo dhuine bocht ~ amach S.*
- feidheastar**, m. Lunge, jerk, sudden turn, swipe (equivalent to FOIGHDEÁN), quick temper. *Bhuail sí [cow] ~ orm, bhuail sí ~ gá drioball orm, ~ gá cloigeann orm, bó bhuailtheadh cic ort bheadh ~ inti M. Tá ~ sa mbó sin M. Chasthá thart bheadh ~ ionad M. Le teann ~ir M.*
- feidheastarach**, a. Having tendency to lunge. *Bó an~ í sin, bó ~ M.*
- feidheastaráil**, f. Being light-hearted, giddy, frolicsome. *Cén sórt ~ í sin ort? S.*
- feidheastaráilte**, = FEIDHEASTARACH M.
- féidir**, (With copula) Able. **1.** *Níorbh fh~ leis an slaghdán imeacht 23B* I couldn't get rid of **2.** *B'fhéidir*, maybe. *-Níor ich ... -Níor ich b'fh~! 01J* you bet I / you did! (Nominalised) *-B'fh~ -Níl b'fh~ air 01J.*
- feil**, v. (With direct object) befit, accord with. *-Ní he: d'el' hu M (x2) -Ní hé d'fheil thú -go mæ l'efk'e:l 52P* *Gabh mo leithscéal? -N'ir el' je yit' M -Níor fheil sé dhuit.*
- féile**, m/f. Holy day of obligation. *Tá an ~ bainte di S*, it is no longer a holy day of obligation.
- feileas**, sg. m. Fellow, M.
- féimiúil**, a. Famous. *Duine ~ é S.*
- féin**, see HÉIN.
- feire**, n. Furrow. *~ na bróige S*, seam between sole and upper.
- feire glinntí**, (firmimint; cp. glinnite an aeir), pl. (In phrase) *snə f'er'ə gl'i:n't'i: M sna feire glinntí*, in haste, at great speed. *Bhain sé as sna feiri glinntí. Thug sé an bóthar síos dó héin agus é ag*

imeacht sna feire glínnteachaí as a chéill 11C.

feireann, a. Male. *Bíonn sí / sé lá ~ is lá boineann*, changeable, capricious. *Níl aon mhaith duitse bheith lá ~ is lá boineann* S. *Tá sí ar liosta an phriacháin tá sí lá ~ is lá boineann* S, fluctuating health (very ill).

feist, v. Moor. *Gá mbeir sí feistí bealach áirthid a'd 33T* (of car) parked.

feit, (Interj. of disgust). *~! S. ~ tá se sin gránna! ~ tá se millte a'd! M. ~ feo! S. Feo ~! 56Pe.* (As predicate) *Is ~ thú! Sq* (not M). Cf. SFEIT.

feith, v. 1. Intend, be engaged in. *Chua' se soir an bóthar ach níl fhios a'm cé air a raibh se ag ~eamh* S. 2. Depend. *~eann se ar an duine e héin* M. *~eann sé ar an lá Mq*, beidh sé ag ~eamh ar an lá Mq. *~eann se cén jab atá me dhíonamh* 52Cr.

féith, f. Vein. (In idioms) (a) *Ní raibh ~ i mo cheann go ndíonthá e* S, I never thought you would do that. *Ní raibh ~ i mo chroí ag cuimhniú air* S, never thought that ... (b) *Ní raibh ~ ná comhaireamh aige*, (explained as) *duine nar raibh tada ann, duine gan aon chúntanas* S.

feitheamh, feithiú, VN. Moving gradually, veering. *Tá se ag ~eamh chugam* S. *Bhí se ' ~eamh 'ugam* M. *Be' me ag ~eamh amach go Carna, Bhí se ag ~eamh siar* S. *Ag ~eamh uait* Mq. (Also) *Tá B. ag ~iú uaim suas an garraí* S. *Ag ~iú uait* Mq. *Ag ~iú* Mq.

feithid, n. Being. (In) *Ní raibh ~ an bhéil bheo ann* S, there was absolutely no-one there.

feithideach, m. Being. 1. (In) *Ní raibh ~ an bhéil bheo ann* S, there was absolutely no-one there. 2. (Used as neutral term to avoid mentioning another) *mbeidh tu i ndan an ~ sin a thabhairt leat?* M. 3. Strange (indescribable) object. *Cén sórt ~ thú héin?* S (in the dark, for example). *Is gránna an ~ e sin* S. 4. Large object. *Meas tú cén sórt ~ dhe rud é sin?* S. *~ mór dh'fhear* S.

feithleog, f. Mite (?). (Explained in) *Rud beag nús cuileog é an ~, ~igín — duine beag seafóideach* S.

feitseáil, f'effa:l'. v. Pitch, throw (away). *~ suas go maith é* M.

fi, (In) *~ ná féa*, nothing. *Níl ~ ná féa aige*, *Ní raibh ~ ná féa sa teach aige*, *Níl ~ ná féa fanta ionam*, *Níl ~ ná féa ann*, SM.

fia, (In asseverations) *Doir ~! Doir ~ na finne! Doir ~ na Fódla! foid 05M. Doir ~ na feola!* (Uncertain: *níl ~ ná fáil air.*)

fiabhras, m. Fever. (Common in maledictions) *~ ar an tine sin! M. m' f'iaivras d'æræg orhə* M *an ~ dearg uirthi! Óra fiche ~ orthú!* M. Cf. MAIL-ÍSEACH.

fiacail, f. Tooth. 1.(a) *Cuir faoin bhfiacail*, chew. *Cuir faoi t'fh~ i sin.* (b) *Leag an fhiacail ar*, eat with relish. *Sí leaghas an fh~ ar an gcreathnach* M. (c) Teething. *Tá fiacla ortha* M. (d) *Bualadh fiacal*, gnashing teeth. *Bhíodar ag bualadh fiacal* S (very afraid, very cold). *Narbh fhearr e ná bualadh fiacal* P, wasn't it better than being very cold. (e) *Ná leag fiacail ar*, concoct. *Dheamhan an ~ a leagadh ar an scéal*, it was a complete fabrication. *Níor leag se ~ ar aon fhocal a d'insi' se dhom* SM. 2. Corner (of stone). *~ cloiche, cuir spalla faoin bh~ seo* S.

fiach, m. (Used for more usual *fia* (or *fiaigh*) in) *tort' f'iax na f'ino:g'ə N'i ro l'e f'ek'a:l 04Bt* *toirt ~ ná feannóige ní raibh le feiceál.*

fian fialgrais, fian fialgais, (Noted in) *-Mara ngothaidh mé féachaint an bhfuil blas a bith beo, fian fialgrais f'ian f'iaigrəf a bith beo dhe mo mhuintir* 894Ct. (Also) *fian-fialguis* (transcribed in) *bhfuil fian-fialguis a bith gá muintir beo* 894C2 (explained in note) *duine nó gaol ar bith a bhain léithi* (894C).

Fianna Fáil, m. (The political party, both with (892M) and without (generally) the article) *Chuaigh ~ ~ isteach* 892M4653, *faoi ~ ~ 892M4660; dhen ~ ~ 892M4657, palasaí an Fine Gael agus an ~ ~ 892M4667*. Cp. FINE GAEL.

fiántas, m. Wildness, fierceness. *Sé chaoi ar — ndeacha' sé i bh~ 11C*, he became enraged.

fiata, a. Fat, stout. *din'ə f'iaə, f'ær f'iaə* M *duine ~, fear ~.*

fiathraí, (fiafraí). VN. Enquiring. *Rinne tú do ghrutha gan fhiathraí déarthainn* S, you acted without 'by your leave'.

fiathraigh, (fiafraigh). v. Enquire. *Fiathraigh siar*, (in context of fair) enquire (further) of animal (for sale). *N'ir f'iarhi:əv f'iar er' hæd ən, N'i v'ox f'iarhi: f'iar er də xud b'ehiəx* M *níor fiathraíodh siar ar thada ann, ní bheadh fiathraí siar ar do chuid beithíoch.*

fid, **f'í:ḍ**, m. **1.** (Good) feed. *Íosa' tú ~ M.*

2. Good amount (rarer usage). *D'ól me ~ breá dhe P* (of water). *Nach a' msa a bheadh an ~ codlaíthe M84.* *Nuair a bhíonn ~ leaids amuigh ag obair 51P.*

3. Call to ducks and hens. **f'í:t f'í:ḍ f'í:ḍ** **í'e k'ærkə is í'e ləxən' S** '~ ~ ~', *le cearca is le lachain.*

fídeálaí, **f'í:ḍa:li**, m. Feeder. **M.**

fídeog, f. (Uncertain: corresponds to *fáid-eog* (rush taper, candle); ~ *dhe thine* 'small fire' 'splaincín', ~, *broibh.*) (In phrase) *Tarrainn / Crap isteach an fh~ S* (phrase from a now forgotten game; cp. Williams 1988: §349, versions *i* and *l* especially).

fídeanteacht, VN. Trifling. *Tá se' ~ bháistí inniu S*, there is light rain today.

fídirín fuaidirín, n. Muddle, confusion. *Tá sé ina ~ ~ eidir iad, thrína chéile uiliug. 12Stn* (of land division).

fídl feaidl, n. Shabby, insignificant thing. *Tá an coca ina ~ ~ S.* *Níl ann ach ~ ~ (dhe dhuine) S.* *Chuille ~ ~ instonn siad é S.*

fífhuar, a. **f'í:uær**. Very cold, **M.**

figear, m. **1.** Figure. *Is breá an ~ fir / mra tá aige / aici S*, ... fine figure of a man / woman. **2.** *Bhí ~ faoi*, he was strutting about hurriedly, (explained as) *deifir is geata S.*

Fígearlaí, m. (Name and noun, (nick)name given to puny person or animal) Buck Jones. *Tá ~ teagthaí 43M.*

figín, (In) **fál ~ 1.** (= FGB *feidín*) wall with lower course of small stones **S.** **2.** Wall with both small and large stones **S.** **3.** A poor wall **S.** **18Pc.**

fililíongó, m. Very small man, midget (in phrase) **tá f'ir' f'ir'in'i: ogəs f'il'ə'l'uggo:s ə:n SM**, *P tá fir, firíní agus ~s ann.* Cf. FI(UR)LIONGÓ.

filltín, **filltín**, n. Plural **f'í:l'hin'i:** **M**, wrinkles.

Fíne Gael, m. (The political party; used with the article by **892M**) *Ar thaobh an ~ ~ 892M4652, palasaí an ~ ~ 892M4667.* Cp. FIANNA FÁIL.

fínis, (fianaise), n. (In) ~ *na leapa, an áit a ngabhthaidh tú isteach ar an leaba S* (not used by Mq).

fineáilte, (fíneálta). a. Smooth, delicate. *Éadan ~ 08B.*

finicín, **1.** Nothing. *Deabhal ~ air S.* **2.** Poor condition, mess. *Ná díon ~ di, Rinne*

se ~ di SM.

finiú, n. Maggots (or eggs which become larvae, produced by fly). ~ (*a bhreith*) **25M.**

finne, (In phrases) *Níl fhios a'm ó rí na ~ anuas, ... ó rí na ~ céard e héin, faoi loighe na ~ S* 'at all'. *Doir fia na ~! Cp. ceann ~ < ceann fine* (de Bhaldraithe 1977-9b).

fínteacac. Cf. HINTEACAC.

fíobach, n. Frenzy (also *fíbin*). **f'í:bəx er' nə b'ehi: rix' í'e kl'aur' M** ~ *ar na beithí ag rith le cleabhair.*

fíodarnacht, f. Whispering. ~ *chainte S.*

fíon, m. Wine. ~ *glas M*, white wine.

Fíonn, Personal name. (With article as feminine noun) *An Fhíonn (agus an Fhéinn)*, the Fianna. ... **gær hi: ən' in ogəs ən' e:n ors ofi:n ə gru:mlən nə je:d 04B1** '... dhár shuigh an Fhíonn agus an Fhéinn,' arsa Oisín, 'i gCromlainn na Séad'; **ən'fu:d ə xri:n' ən' in ə'n'er' ogəs ə'n'iar 04B1** *ansiúd a chruinnigh an Fhíonn anoir agus aniar.*

fíonnbhán, a. Having small beard growth. (Explained in) *Duine ~, fear nach mbeadh mórán fíósóige 'fás air S.*

fíonnfach, (fíonnadh). n. Body hair. (In 'malediction') ~ *muice ort is croí gan bolg a bith dhuit! S* (said in praising a dancer). Cf. CLÚMHACH.

fíontanach, **fíontarnach**. n. Decayed mountain grass, **SM.**

fíonúil, a. Gentle, nice. *Duine ~ S.*

fíor, a. True. *An garraí a raibh an uisce ~ ann 60M* (young speaker (perhaps slip of the tongue) for *fíoruiscé*), spring water.

fíorbhalthadh, m. **1.** Pungent odour. **2.** Strong fragrance, **M.**

fíorláir, f. 'True mare', mare which was the seventh female foal, and which has herself given birth to a female foal. *An seachtú searrach boineann agus ceann boineann a bheith aici sin, sin í an ~ ansin S.*

fíormhóin, f. (In) *Fíormhóin dhubh 19B* grey-black peat which burns leaving no embers but only grey ash.

fíormhullach, m. Very top. *Báisteach as ~ an aeir.*

fíos, m. Knowledge. **1.** To know. *Tá fh~ ag an lá, ... ag an lá beannai(the), ... ag Dia, ... ag Mac Dé, -Níl fhios a'd -Deabhal ~ / Dheamhan ~ S.* *Níl fhios aige sin ach an oiread leis an mbád cá bhfuil a calthadh ná an bhean cá bhfuil a baile cá mbeidh*

sé 'máireach S. (With direct object) *Mar is agaí héin atá fhios achuile shórt* S. (In proverb) *már'ax ə v'eis e' Amáireach a bheidh fhios é.* **2. I nganfhiós**, unknownst. *xuə fe ma:x əs ə l'æ:bə ɣu:nəs ɣo he:n'* M *chuaigh sé amach as an leaba i nganfhiós dhó héin*, he didn't realise he hadn't left the bed for a long time before.

2. I ngobhfhiós = *i nganfhiós* Sq. **3.** To notice. *N'il'əs am wil' f'iad am ə xor ə b'i n'ij* **18Pc** *níl fhios a'm an bhfuil siad a'm ar chor ar bith anois*, I don't know I have them (they are so comfortable). *Ó 'uise níl fhios a'inne bhfuil beithí a bi' a'inn* M, we have no trouble from our cattle. **4.** (In malediction) *Nár raibh ~ fia a'd S. nár ro f'is f'iarhi: æd* M *nár raibh ~ fiathraí a'd*. *Is foide liom ná ~ mo shaoil go bhfeice mé thú.* **5.** Send for. *Tá ~ ag Máirín ar an ngeata* Mlt, M. has sent for the gate. *Caithe me ~ a chur ar bhuidéal deiteál* [dettol] *tigh Mháirín leat* M, ... send you to get ... (With *aon*) *ná: kir' e:n' is er' 52P* *ná cuir aon fhios air*.

fiosrúil, a. Inquisitive. (By-form of *fiosrach*) *duine ~ Sq.*

fir, n. Diligence. *Tá ~ ann, tá ~ na maitheasa ann*, he is diligent at work. *Ní raibh mórán dhe fhír na maitheasa ann, cuireadh ~ na maitheasa isteach fiontú*, they were taught to work hard. *Níor cuireadh ~ na maitheasa isteach ann* S.

firiúlacht, f. Diligence. *Tá ~ ann, ~ maitheasa* S.

fircín, n. Firkin. ~ *fíon Spáinneach* SeolG53.

fisealachai, pl. Messy food. *Ag ithe ~ S.* Also **FRÍSEALACHAÍ**.

fiú¹, a. Worth. *Ní ~ deoch an uisce thú*, you are worth very little, useless. *Ní ~ cac an tairbh é*. Cf. **CAC**¹.

fiú², Interj. ~ *tá se meirbh* M.

fiúntach, a. Generous. *din'ə f'untəx* M *duine ~*.

fiúntas, m. Generosity. *f'untəs ə b'i l'æ:t* M [níl] ~ *ar bith leat*, you are mean.

fi(ur)lióngó, 'f'il'ungo:, 'f'ir'l'ungo:. m. Fear, *fírín* is ~; *fír, fíríní* is ~s, *Níl in R. ach ~ dhe dhuine* Mq. Cf. **FILILIONGÓ**.

flabhar, m. **1.** Flower. **2.** Decorative plant, ornamental. ~ *a cheannaigh Bríd dhom e sin* M. **3.** Best of. *Sin é ~ Mhaínse*, An Chreig Mhór S.

flaidheáilte¹, (< fly-áil). a. Flown away. *Bhí brúztín gaoithe i gcúnaí, ag díonamh*

an-mhaith ... choinneod sí an sáiduiust [sawdust], ~ *ón bhfear a bhí ... ag sáibhéaracht in íochtar* **892M1320–1**.

flaidheáilte², (< fly-áilte). a. Cunning, 'fly'. *Sách flyáilte sách smartáilte* **894C9** (of a fox). *Bhí sé an~ S. Flaidhe Mic, bhí sé ~ an bhfuil fhios a'd* M.

flaipínteacht, f. Lapping. *An flaipínteacht a bhí an t-uisce a dhíona ar na hÁl-trachai* **894C9**.

flaisc, f. **1.** Splash, spray. *Tháinic ~ isteach sa mbád* S. **2.** Extravagance, exuberance. *Gan aon ~ a dhíonamh in aon lá amháin* SM. **3.** Large backside. *fla:fk' wor: gə hu:n' er' M ~ dhe thóin air*.

flaisceáil, f. **1.** Splash, spray. (As VN) *Bhí an taoille ag ~ isteach ar na carraig-reachaí*. **2.** Extravagance, exuberance, waste. (a) *An iomarca ~ chainte* S. *An iomarca ~ le féar* S. (b) (As VN) *Ag ~ beatha, bhí sé dhá ~ (money)*. ' ~ *airgid* S.

flaiscéara, m. Spendthrift, squanderer SM.

flaiscín, n. Posterior. (Explained in) *fla:fk'in də hu:nəx | ɣa: hi:w də hu:nəx* M ~ *do thónach, dhá thaobh do thónach*.

flaiscíocht, f. Exuberance, hyperbole S.

flaithis, sg and pl. Heaven. (a) *sg sə flahəf d'e: sa ~ Dé*, cp. *ə vlahəf S i bh~*. pl *sno flahəf S sna ~*. (b) *Tá ~ Dé aici sin ó d'éiri' se as an ól ~ dlís Dé* M, she has great comfort and happiness since he gave up the drink.

flapáil, (As VN) Lumber about. ~ *thart anseo* S.

flapar, m. Stout lumbering woman, M. Cf. **FLEAIPPEAR**.

flapóig, f. Stout lumbering woman, S. (Equivalent to **FLAPAR**.)

flé, (< féil(e)). *Téire i mullach na ~ Séáin!* Go to hell. *Tá sé ina mullach* [sic] *na ~ Séáin ann*, it is a mess. (Saying). *An té nach ndíonann a ghrutha in am, beidh sé i mullach na ~ Séáin*. Cf. **PLÉISEÁN**.

fleaig, (< flag). n. Flag, prize. *Badh í a mháthair thóig an ~ S*, she was the best (singer).

fleaim, n. Smallest puff of wind. (In) *Ní raibh ~ as aer ann, ní raibh ~ as na flaithis ann* SM.

fleaipear, m. **1.** Small fat woman. ~ *dhe bhean, ~irín beag*. **2.** Small flat object. ~ *irín dhe cáca, chaith me síos ~ beag* M. Cf. **FLAPAR**.

fleascach, a. Frangible, splintered. *p'isə*

aməð **fin'** 'a:nfl'æ:skəx M *píosa adhmaid sin an~*.

fleip, n. Limp object. *Rinne sé ~ gan údar ar an urlár*, he fell listless to the floor without any reason. *Rinneadh ~ de*.

fleoit, fl'oi:t, n. Silly person. **bu:bi**: ... **só:rt** fl'oi:t gə yin'ə M *búbaí ... sórt ~ dhe dhuine*.

fligears, pl. Fragments. *Rinne me ~ dhen ghloine*, *Bhí sí 'na ~ SM*.

fliotar, n. **1.** Nothing. *Níl me ag díonamh ~ ar bheithí*, *Ní raibh ~ ann*, *Ní dhearna me ~ ariamh ó mhaidin*, *Ní raibh ~ fágthaí*, *Ní raibh ~ air SM*. (Of wind) *Ní raibh ~ gaoithe ann M*. **2.** (Also in positive) *Tá ~ maith gaoithe ann Mq*, cp. *friota gaoithe* Clad183.

flip, n. **1.** Nothing (vessel or person), no life. **n'ir** a:gə fə fl'ip' a:n M *níor fhága sé ~ ann*, it 'killed' him. **n'ir** a:gə fə fl'ip' intəb M *níor fhága sé flip iontub* (the fox killed all the hens). **n'ir** a:n fl'ip' a:n M *níor fhan ~ ann*. *Níl ~ ann S*. **2.** (In phrase) ~ **ná flap**. *Níor fhan ~ ná flap ann M*. (Perhaps also) *flipe ná flapa S*, 21Pt.

flipeáil, v. 'Kill', finish. **fl'ip'a:lə** m'if e, **ta fə** fl'ip'a:l' eg'ə M *~lthaidh mise é*, *tá sé ~te aige*. **v'i:** fə fl'ip'a:l'ə ma:x nor' ə ha:n'ək' fə M *bhí sé ~te amach nuair a tháinig sé*, explained as **na: ro pu ga unai'l** ig'ə M *nar raibh puth dhá anáil aige*.

flít, fl'i:t. n. Fleet, large group. *Smig neántacháí ... ~ acub* 12Jq.

fliuch, a. Wet. *-Tá se' báisteach -Ní bheidh muid ach ~ 14M* 'there is no harm in getting wet'.

flup, n. (In phrase) **flup ná flap**, nothing, no energy. **n'ir** a:n flup na fla:p a:n M *níor fhan ~ ná flap ann*.

fluscadh, (floscadh). m. **1.** Outpouring. (As VN) *ag ~ bréag M*, lying profusely. **2.** (Spelt *flosca* in my note) Swank. *Tá an~ fút*, you have a great affected manner (explained as *geata*). (As VN) *Dhá ~ héin anonn is anall*, (she is) swanking about.

focal, m. **1.** Letter. *Céard é an chéad fh~ dó?* S (not uncommon). **2.** Word. **(a)** ~ *mór e sin S*, that is a common word. **(b)** (Common with *caint*) *Má airíonn siad an ~ cainte héin* 21J, if they hear the least sound (of speech). *Níl focal cainte air ach ... M* (on card). *Duine labhródh ~ cainte*

leat P. (c) (In context of disputes) *Tháinig cupla ~ eidir iad*, they had a (verbal) disagreement. *Beidh cupla ~ agam leis*, I will put him in his place, reprimand him. **(d)** *Tá focla móra a'd M*, ... maledictions. *Focla móra Béarla*, English swear words. **(e)** (In letter-writing) *caithe mé dhá fhocal a chuir aici*, I must send her a short note. **3.** Sentence, phrase. *Cuir i bh~ e M*.

fód, m. **1.** Sod. **(a)** ~ *lái*, a sod the width of a spade. ~ *lái a bhaint ann S*. *Dhíontheadh ~ láí*, *thóigthead se an t-uisce as S*. **(b)** ~ *sínte*, sod lying flat (with no overlapping, in lazybed). *Chuir muid ~ sínte ar an ngrua S*. **(c)** ~ *coise* = ~ *fada*, turf sod (dipped in paraffin) with sickle or knife as handle lit as torch S. **2.** Covering of soil on crop. *Bhí ~ mór (ag goil) orub*, *Laghdadar ar an bhfód*, *Bhí an iomarca fóid orá S*. **3.** Depth of soil. **n'il' e:n** o:d a:n 20C *níl aon fhód ann* (of shallow soil).

fódaigh, v. Bury. *D'fhéadthá bheith fódaíthe S* 'you could have been killed'.

Fódlá, fo:lə. (In asseveration) *Doir fia na ~! 05M*.

foghail plé, f. **1.** Foul play. *Díonadh an-fh~ ~ orm*. **2.** Inconvenient, rugged place (to work, etc.). *Tá mé ansin ar an bh~ ~ anis S*.

foghairt, f. Attack. **hug fə** faurt' fi: M *thug sé ~ faoi*.

foghal, (fogha). n. (In phrase) *foghal ná easpa*, snap at, sharp criticism, back-biting. *Ní' baint ~ ná easpa asad é*.

foghar-easpail, n. Snap, criticism. *Bhí tú baint fabhar-asbuil as guch aoinne* (explained as *a' baint greím as*) 894C9. Cp. *fogha ná easpa* FGB s.v. *fogha*² 1. Cf. FOGHAL.

foghladóireacht, f. Debauchery. *Cúirsí ~ 898P*.

foichnín, (foithnín). n. Blade (of grass). (Speaker uncertain of this word). **fin'hin'** f'er' M ~ *féir*.

foighdeán, m. Blow with the head, butt, (especially from bovine animal). *Thug an bhó ~ di*, *tá tairbh ann a bhfuil ~ iontú*, *bó a mbeadh ~ aici*, *thug me ~ faoi S*. *Tá ~ sa mbó*. **faid'a:n** o: wo:/yin'ə M ~ *ó bhó / dhuine*.

foighdeánach, a. Given to butting, M.

foighdeoireacht, (As VN) Delaying, passing the time idly (perhaps related to FOIGHID 'waiting patiently'). *Agus bhí sé*

seo ag ~ thart ann ... nó go bhfaca sé go raibh a n-aghaidh tugthaíthe isteach ...
06C.

foighid, f. Patience. (With imperative force) ~ *go ngotha' me ...* S, wait a moment until I go ...

foighléarach, (Uncertain if *fail'* - or *fal'* -) f. Delaying, passing the time idly S.

foilliú(int), (As VN) Injure. (In proverb) *Is frusta foilliú ar cheann cara* [sic] S. *Is frusta foilliúint ar cheann carrach* M.

foilsigh, v. **1.** Found, initiate. **failjín fe gə** **lɔr** Mq *foilsíonn sé go leor*. **2.** Shine. **dailfə n' yr' iən, ə failfu: f' tæ: x ə n** **in' o: g** Mq *d'fhoilsigh an ghrian, ag foilsíú isteach an fhuinneog*.

foirim, n. (In phrase) *Ag teacht le ~* S, co-operating (with neighbours). (Equated with *foireann* SM; = FFG20 *foireann* 1).

foirseadh, (fuirseadh). m. Energetic bustle. **I'e t' a:n forjə ju:l' 11Ct le teann ~ siúil**.

foisteanaich, a. ('Solemn'. In traditional run) **snə br' iər hə [-i ?] frij'tənəxə fa:j'tənəxə** (Smbb) **04B** *sna briathra ~ a faisteanaicha (a bhíodh acub san am)*. Also **fij't'e:ləxə fa:j't'ienəxə** [?] (run)-**869P**.

folcadh, **fulkə** M. m. **1.** Wetting (in) **fuər' m'e fulkə ba:j't'i** M *fuair mé ~ báistí. An-fh-~. Fuair mé droch-fh-~ ón múr*. **2.(a)** Beating. **fuər fe fulkə ma wem'**, **fulkə ma buəlt'ə** M *fuair sé ~ uaim, ~ maith buailte*. **(b)** Scolding. **Thug sé ~ cainte dhom**.

folláin, a. Healthy. **v'i: fe xə fula:n' l'e mædr ijk'ə** P *bhí sé chomh ~ le madra uisce*.

follántas, m. Good health, healthiness, M.

fón, m. Phone. **b'ei tu ə n'a:n fə:n ə xur j'iar 21Jc** *beidh tú i ndan ~ a chuir siar, 'you can phone west (to them)'*.

fonn, m. Desire, urge. *Bíonn ~ gáirí orm faoi*, I find him very humorous.

fonsa, m. Weal. *Stop nú cuirthe mise ~ i ort!* ~ *dhe bhéal* S, heavy rounded lip(s).

foracún, m. Large amount. M. ~ *maith gaoithe*, ~ *maith dhen teanga a thabhairt dó* S. Cp. FFG20. Also *foracán*.

forais¹, n. Frenzy. *Tá an oiread ~ oibre air, Tá ~ oibre ortsa ag gearradh féir* SM.

forais², f. **1.** (Interj calling pig) ~ ~ ~ *SM*. **2.** Sow. **si:ntəx ə forəj wík' i** M *is iontach an ~ mhuice í. si:ntəx ə forəj wík'ə hu', forəj wík'ə mar x'w:rhə:*

pujín' er ə gut S *is iontach an ~ mhuice thú, ' ~ mhuice' mar a thiúrthá 'puisín' ar an gcat*.

foraiseáil, (As VN) Being in a frenzy, rushing. *Ag ~ oibre* SM.

foraisín, (Interj calling small pig) **forəj'in'** M.

foras, m. **1.** Concentration, patience. *Ní raibh se dh'fh-~ a'm* M, I couldn't concentrate on it. *Ní raibh se dh'fh-~ a'm fanacht* M, ... patience. *Níl ciall ná ~ aige* S. **2.** Rest. *Tá tú ' fáil ~ ansin* SM. **3.** Relief. *Ní raibh aon ~ a'm ón bpian* S. **jín' er ə l'æ:bə jehə'n' forəs ən'jin'** **18Pc** *síneadh ar an leaba, gheithinn ~ ansin*.

forásach, a. Quick at work, S (< *forú* according to Seán). Cf. **FORÚSACHT**.

forbhach, n. Slant. *Níl mórán forbhach air* M it is on a slight tilt. **Ar forbhach**, on edge, slant.

forbhás, ar forbhás, on edge. *Tá muid ar ~ go dteaga se* S.

Fordeam, forðəm, (Surname) Fordham (in the saying) *Díontha' sé an deabhal mar rinne ~ i Maínis*. **21J**, he will cause havoc, devastation. (In reference to an earlier landlord over Maínis. **21J**.) *Déantheidh sé scrios (sléacht) mar a rinne Fordham i Maínis* (cited in Denvir (1996: 36), of a sheriff who evicted tenants in Maínis during the Great Famine).

formhór, m. Most. *Bíonn se ~ na haimsire uilig ann* S.

forúnach, (forránach). m. Bold person. ~ *mór dh'fhear a bhí ann* S.

fortaicil, n. *Go ~*, in abundance. **v'i: ol ə gol gə fortək'əl' a:n** P, M *bhí ól ag goil go ~ ann, ... abundant*.

forú, (furú). m. Stormy wind. **foru' gi:hə** M ~ *gaoithe*.

forúsacht, f. Speed at work, S. Cp. **FORÁSACH**.

fosaíocht, f. Herding. *Ag ~ beithíoch, ag ~ bó*.

fothair, n. (With *féar*) *Níl féar ná ~ sa ngarraí sin* S (no growth of any worth).

fothram, m. Tumult, ~ *ceoil*.

fothramán, m. Tumult. ~ *mór gaoithe, ~ mór toirní* P.

fothramas, m. Tumult. ~ *stoirme* M. ~ *mór* S.

fothramás, m. Tumult. ~, *torann* S.

fraí léibh, fri: l'e:v', (< free leave, not found in OED or EDD). n. *Go mbeidh ~ ~*

ansin ann **02J** ... fun (and commotion).
frailic, (< frolic). f. **1.** (With *ól*) *fræ:l'æk' o:l'* ~ *óil*, much drink. ~ *wor: o:l'* M ~ *mhór óil*. **2.** (In plural, explained in) *nax m'in'æk' gə rə fræ:l'æk's ort, kræ:k'a:l' e jin'* S *nach minic go raibh ~s ort, 'craiceáil' é sin*.
francach, m. Rat. (In) *marú* ~, fight, row, commotion. *Á bhuel stop a leithide dhe mharú* ~ P (of cattle fighting). *Beidh se ina mharú* ~ ann SM. *Bhí marú* ~ i mBléa Cliath S.
fréamh, f. Tube or blood vessel. *Na fréamhrachaí sa duine* S.
fríd, f. Tiny amount (in phrases). *dí nə fr'id ə M dubh na ~e* (= *oiread na ~e*).
frídín, n. (In) *chomh beag leis an bh~* S, absolutely tiny.
frisealachai, (Plural). Messy food. ~, *an bheatha a bhíonnas acu i Meireacá*. Also FISEALACHAI.
froigh, (fraigh). f. **1.** (In phrase) *frohəxi: n dor'əf* ~theachaí an doiris (equivalent to *cleitheachaí an doiris*) M, 'within the house'. **2.** An *Fhroigh* (name of high field in Cill Chiaráin) S. **3.** *Ar thaobh na froighthí*, alone in house or building. *Tá se ar thaobh na froighthí* S, he lives all alone. *Bhí siad* [cattle] *ar thaobh na froighthí caillte leis an ocras* S.
fuacht, m. Cold. *Níor iompair mise ~ ná faitíos ariamh* S. *Níl ~ ná leisce ortha* **43M** (of a good worker).
fuadach, a. Thieving. *Tá tú úthásach ~* S 'you pinch things'.
fuadar, m. Cause. *Sé an ~ a bhí a'm leis* ... , the reason I wanted it was ... (Equated with *sé an t-údar* ...).
fuadrán, m. Hurry, bustle (in) *ən fuədrə:n jo fu:həb* (Scbér) **04B** *an ~ seo fúthub*.
fuagair, (fógair). v. **1.** Announce, proclaim, call out (especially as order or warning). *D'fh~ me chuile ainm air* M, I called him all sorts of names. *D'fh~ an Gheainc ... gan é ligean aníos* **35E8051**. **2.** Make noise in wind. *-ə wuəgrin ə t'æx jin' a:gi:fə gə:lə M An bhfuagraíonn an teach sin agaibhse gála?* -**fuəgrin** **52P** *Fuagraíonn*.
fua(i)l, v. **1.** Urinate. *Chuireadh Janáí Chóil Mhaidhc ag fual i mo cheirteachaí me* S, (a) ... makes me laugh [possible meaning], (b) ... disgusts me. **2.** (Fig) make little of, thrash. *duəl'həd'i:f er nə sə:səni* **24Mt** *d'fhuaithidís ar na*

Sasanaí. **3.** Release liquid. *Bhíodar fliuch báite 'ann* [< *bhfeiceann*] *tu ' fual ar a chéile* M (of onions in plastic bag).
fuaim, f. Sound. ~ *gála*, blast of wind. *Díreach glan, mar d'fheictheá, coca féir ann nach mbeadh aon cheangal air a dtíochadh, ~ gála faoi ' dtigeann tú is chrochadh* — **894Cs** (in description of seaweed swaying with the swell on the seabed).
fuair, (fóir). v. Help. *Go bhfuair Dia ar an athair agus ar an máthair a thóig thú!* S. *Go bhfuair Dia ormsa ag éisteacht le Seán Choilm!* M.
fuairnéis, (= *fáirnéis*). n. *Fáir ná ~ a fháil uaidh* M, no tidings at all of him.
fuar, a. **1.** Cold. *Chomh ~ leis an mbás* M, cp. *an lá chomh ~ le sioc* Mlt. **2.** Of the stale edge of a block of cheese. *An colbha ~* **21Pt**. **3.** Raw. Untreated. *Ní raibh aon mhaith insa mbréidín ~, caithfí an bréidín ... a chuir ar stuc, agus fháil ramhraíthe*. **894Cs**.
fuaráideach, a. Cold, cold-blooded. *ta fe 'æ:n'uəɾə'd əx Mq tá sé an-fh~. din'ə fuəri:d əx Mq duine ~. Also FUARLAÍDEACH.
fuaraíocht, f. **1.** Chill. *Tá ~ báistí cheana ann* M. **2.** Dampness. *Baladh ~, blas ~ ar an 'rán* M. **3.** Coolness (in relationship). *Tá ~ ann liom*, he is in a huff with me.
fuaraíthe, a. (Perhaps (originally) genitive of *fuarú*) Stale, moist. *Blas ~ ar fheoil, ar 'rán* P, M.
fuarbhreathnaíoch, a. Cold-looking, M, **20Cq**.
fuarchraicneach, a. Having tight, taught skin Mq.
fuarchúis, n. Coldness (of people and weather) Sq.
fuarchúiseach, a. Cold. *Lá sách ~ é an lá inniu* Sq.
fuarlaídeach, a. Chilly, cold. *Tá se sách ~, Tá se ~ go maith, Aimsir fh~* Sq, Mq.
fuarlaíoch, a. Chilly, cold Mq.
fuarlaíodach, = FUARLAÍDEACH Mq.
fuarlaíorach, = FUARLAÍDEACH Sq (*fuarlaérach* in original note).
fuarnimh, 'fuəɾ,ni'v'. n. Numbness (from cold). *ta 'fuəɾ,ni'v ə mə v'e:rəxi: M tá ~ i mo mhéarachai*.
fuascán, m. Blast of wind. *fuəskə:n gi:hə, ~ əf't'æx hri:d ə dorəs M ~ gaoithe, ~ isteach thríd an doras*.
fuath, n. Quarter, protection (in phrase)*

Fua' 7 ceathrú ' anama 875T1. (In phrase) **fuə na fr'æ:grə** M ~ ná freagra, no answer at all.

fuigh, Interj of disgust. **fi ta balhə br'e:n er'** S ~ tá baladh bréan air!

fuightheáil, f. Saying *fuigh*. *Is gránna an faisean atá a'd ag ~ mar sin* M.

fuil, f. **1.** Blood. **2.** ~ (*mhór*) vainglory, snobbery. *I gCarna is mú a raibh na bacaigh a raibh ~ iontú* S. *Daoíní ro-onórach a raibh ~ mhór iontub* S. *Sé an deabhal a bhí ag goil a chodladh ina throscaidh bhí onórach is bhí ~ mhór ann* S. **3.** (Of emotions) *Ní dhíona tú ar siúl leat héin as ~ fhuar* S, one does not commit suicide in cold blood.

fuil a feairtean, n. Wheel of fortune. (Of any circular motion) *Tá se ina ~ ~ ~*. *Chua' se tímpeall san aer is rinne se ~ ~ ~* S.

fuililiú, **fil'ə'f'u:** n. Hullabaloo. *Bhí ~ ann* SM.

fuilleach, m. Remains. **1.** *Tá blacannaí dh'fh-~ a'm = Tá blacannaí ~ a'm* (Mq). **2.** Leftovers. (Example in plural) *~chaí d'fhan ó inné* M. **3.** Remains. *~ an bháis* S (used as by-name, in the instance noted, referring to a person who had just recovered from a cold).

fuiméadach, **fuiméideach**, a. (speaker uncertain of these forms) S, corresponds to *fuinniméadach* M, substantial.

fuineadóireacht, f. Kneading. *Ag fuint agus ag ~* S.

fuinneog, f. Window. *Oscail barr na fuinneoige* SM, open the fanlight (top valve) of the window. *~ dhúbailte* S, two-paned window. *~ shingil* S, single paned window. *Ní fheictheá mórán (ach) ceann singil thart anseo fadó deabhal deis a bhí lena n-oscailt ná tada* S.

fuinte, a. Kneaded. **Fuinte ag**, be fighting with, be arguing with, hate. **ta fíəd fín'ə (brít'ə) eg' ə x'e:l'ə** M *tá siad ~ (bruite) ag a chéile*, they regard each other with hate.

fuip, **fuipe**, (In phrase with *flap(a)*) *Níor fhan fuip ná flap ánn, gan fuipe gan flapa* S, motionless, lifeless.

fuipeáil, f. (As VN) Go quickly. *Tá an t-am ag ~ i gcónaí* S. *Tá na blianta anis ag ~ ag ~* S.

fuipstar, m. Vicious person. **fíp'stər k'ært e jin', s intəx ə ~ e** M ~ ceart é *sin, is iontach an ~ é*.

fuireacht, (As VN) Waiting. **n'i: e:dəm' fir'əxt l'æt, n'i:l' m'e ~ l'æt n'is mu:** M, **43M** *ní fhéadaim ~ leat, níl mé ag ~ leat níos mó*.

fuirigh, (In imperative) ~ ~ ~! **fir'ə 23B**, Come (and help me).

fuirió farú, n. Hurry, bustle. *Bhí ~ ~ thoir* S.

fuis¹, (In) **fuis ná fais**, sense. *Deabhal ~ ná fais a bhí ar a chuid cainte* SM.

fuis², f. Hurry. **ta fíj (wə:r) ort, ən' umərkə fíj(ə)** M *tá ~ (mhór) ort, an iomarca ~(e)*.

fuiteach, a. (In synonymous echo phrase) ~ *fuiteach. ən f'ia v'og fí'əx fa'əx 'fa'd' l'e:mn'əx* (Smbb) **04B** *an fia bheag ~ fuiteach faidléimneach*.

fúithnín, n. Nothing. **(a) n'i:l' fu:n'hin' a:n** M *níl ~ ann. Ní raibh ~ airgid fágthaí aige* M. *Níl ~ aige* M. **(b) n'i: rə ~ na: fan'hin' eg'ə** S *ní raibh ~ ná faithnín ~ aige*.

fuits, adv. (< which). *Cuma sa deabhal ~, (faoi ná as a chionn e)* S, It does not matter the least.

ful buit, adv. Well-prepared, ready. **1. ta fe 'ful'but, ta m'e 'ful'but ən'if rud ə b'i ə ji:nə** M *tá sé ~, tá mé ~ anois rud ar bith a dhéanamh*. **2. Le ~ ~**, in a hurry. *Chua' siad síos ansin le ~ ~* M.

G

ga, m. **1.** Sting. *Tá ~ sa lá* S, there is a cold nip in the air. **2.** (In phrase) **Ga gig**, backside, anus. **(a) si: jis er də ya' g'ig'** M *suigh síos ar do gha gig*. **(b) də ya' g'ig' ə'max** M *do gha gig amach*, exhausted. **2.** Also **gaig gig**. *Bristhe me do ghaig gig* S, I'll beat / kill you. *Tá bun do ghaig gig amu' M*, you are exhausted / killed. *Bhí bun a ngaig gig amu' 43M* 'we were completely frozen'. **3.** (In phrase) **Ga gadhairín**, (both) **ga gair'i:n'** (and) **gə gair'i:n'** **25M**. Hinge on mussel or black spot **25M**. Cp. *ga gadhra* FFG s.v. *ga* 3.

gabh, v. **1.** Come, go. *~ anseo go ffo*, as order to cow 'this way!', 'move along!' M (but meaning of 'come here' also understood). **2.** Recite, sing. **v'ix mə wə'hər' wə:r ən'fin' ə go:l' ən i:n' jin'**, **go:l' ən o:rən' jin'** S *bhíodh mo mháthair mhór ag gabháil an fhoinn sin, ag gabháil an amhráin sin*.

gabhal, n. **1.** Crotch. **(a) ~ leis**, person with

bare crotch (humorous by-name). *Meas tú cáil ~ leis?* M. (b) ~ *gan geir*, woman whose vagina remains dry (humorous by-name). ~ *gan geir!* S. 2. Vulva, vagina, 43M, 50N (these two younger speakers know meaning 2 only).

gabhar, m. Goat. *An fhad's a chuaigh an ~ san eibheann* S (precise meaning not noted).

gabhartheoil, f. Goat's meat. (Heard by 25S from a native of Seana Féistín.)

gach, a. Every. 1. *Gacha le ... le*, as much ... as. *Bhí gacha le dath ann leis an mbogha ceathach* S. 2. *Chaon* (< *gach aon*). *Bhí chaon chuach aici* S, it (horse) was intermittently, continuously whinnying.

gad, m. Rope. 1. (In malediction) *Nar thé ~ do chrochta thart!* M. 2. *Tá ~ air* S, he is mean, stingy. *Tíochtaidh ~ air* S, he will become miserly. *ta ~ er' a spá:ra:l't æ:r'əg'əd'* S *tá ~ air ag spáráilt airgid*. *Tá ~ air le gorta* S.

gadhar, m. Dog. 1. Fig. *v'i: lə:v' ə m'e:l ə ɣair' eg'ə n'i: r' e:n a:t' el' eg'ə* M *bhí a láimh i mbéal an ghadhair aige ní raibh aon áit eile aige*. *Tá timneas na ~ ag tíocht air seo* S, (of person) going wild. (Metaphorically) *v'i:ŋ ga d'i:b'ərt' v'i:n' ə kir' ə ɣair' i:n't'ə* 18Bm *bhínn dhá dibirt, bhínn ag cuir an ghadhair inti*, drive her away. *Le aois gadhair*, a long time. 2. (Term of abuse, anything bad, in general negative meanings) (a) (As object) (i) Anything, nothing. *Strúmpthadh an siúimra sin thuas ~ M 'that room is very cold'*. *-An aithníonn tú an port sin? -N'i æ:n' hɔ:n'fə ~ M Ní aithneoinnse ~*. (ii) Mess. *ri:n'ə sæ:m' | ri:n'ə fɛ gair d'e* M *rinne Saim, rinne sé ~ de* (of Sam, a dog) ... wrecked it, reduced it to a shambles. (b) *Ina gadhar*, bad condition. *ta n lə: n'i nə ɣair ə'l'ig' P tá an lá inniu ina gh-~ uilig*. *ta nə fati: fín' xə b'og ta fíad nə ɣair' ta fíad xə b'og fín'* M *tá na fataí sin chomh beag, tá siad ina ngadhair tá siad chomh beag sin*. *ta n' t'æ:x ənə ɣair jæræg P tá an teach ina gh-~ dhearg*. (c) (In genitive) *Ní raibh slacht an ghadhair héin orthú* S. *fuær' də xid' swi:t's fuær fíad ix'ə ŋ ɣair' onə gæ:sur'* M *fuair do chuid svuits fuair siad ithe an ghadhair ó na gasúir* (eaten greedily, scoffed). *N'il' t'æs ə ɣair' er'*

M níl teas an ghadhair air, 'it is cold'. *N'il' a:rd' ə ɣair' ek' er fən' 12J níl aird an ghadhair aici air sin*. *Ní bhfuair sí seó an ghadhair ann* S. *Nach úfásach an cás e sin níl sásamh an ghadhair ann le gairid* M. *Níl péiseans an ghadhair héin aige* M. *Níor chuir sí caoi an ghadhair ná caoi na muice ná caoi an mhada ar an gcáca sin* M. (d) (Often in comparatives) *Tá se sin chomh míúinte leis an n-~ héin* M. *Chomh dállta le ~. ta fɛ fa:t'ə xə rāivər l'e ~ M tá sé faighte chomh ramhar le ~. Seans go bhfuil se sin chomh goirt le ... leis an n-~ S. Chomh feid-up le ~ M. Tá iomrachaí chomh cam le ~ ann* S. *xodəl' fɛ nus ə ɣair' ə're:r'* M *chodail sé ar nós an ghadhair aréir*. *Tá an oiread pian orm leis an n-~ héin*. M (much pain). *Tá me chomh feid-up mar a déarthá le túin an ghadhair* S.

Gaeilge, m. and f. Irish (language). ~ *maith*. *An teanga Ghaeilge, teanga an Ghaeilge*, the Irish language.

gág, f. Crack in skin. *ta gə:g a:msə id'ər fɛ gus xir'hə: glə:f æ:ti: i:n't'ə* M *tá ~ a'msa a deir sé agus chuirtheá glaise fhataí inti* (of very large chap).

gágach, a. Awkward. *siúl ~ S*, ungainly walk.

gagairín, n. (In traditional run) *f'e gu gair'in'i:, l'e gə:gər'in'i:, l'e f'æ:di:l' ən' æ:r ə'nor' ogəs l'e fun ən' æ:r ə'n'iar* (Smré)04B (ag éisteacht) *le guth gadhairíní, le ~í, le feadaíl an fhear anoir agus le fonn an fhear aniar*.

gagairlín, gə:gər'l'in'. n. Small wretched creature, M.

gágálach, a. Awkward. (Also GÁGACH). *Bhead sí ~ ansin* S, it (stone in wall) would be badly positioned there S.

gaibhníocht, VN. Forging. *ə gaivn' iəxt hən'ək' fíad 18Pc ag ~ a tháinig siad*.

gaideog, f. (Variant of DAIDEOG), large lump. ~ *dhe cháca* S.

Gaidí, m. Boatman from Galway. *Bhíodar oíche eile sa gCaoláire agus, bhíodh na ~oz, thugadh muid orthub — muintir na Gaillimhe — bheidís ' tíocht anuas, bhídís ag tarraint na n-eangachaí, b'fhéidir go mbeidís ag tabhairt buannaí uainn is ag díonamh deabhláíocht go leor orainn*. *Mar ní raibheadar ag iarraidh na báid seo bheith ann chor a bích. ... aon cheann dhe na ~oz timpeall ar a gcuid eangachaí*. 892Mg.

gáifeach, a. Bad. *Tá se sách ~ S*, (of weather) bad.

gaig gig: GA.

gaigin, gæ'g'i:n'. n. Small person M.

gailleog, f. Fair-sized mouthful or object. ~ *dhe ghail as an bpuíopa*, ~ *dhe cháca*, *staic dhe gh~ dhe chloich S*.

gaimbí, n. Interest. gæ'mb'i: l'e n'ik M ~ *le n-íoc*.

gaineamh, m. Sand. **1.** *Go ~*, to the seabed. -n*Deacha sí go ~?* S. **2.** ~ *garbh* (contrasts with ~ *mín/ ~ geal*). *Gheothá thíos sa trá [an ~ garbh]*, *bhead se níos fearr ná ~ geal (as an dumhach) S*. ~ *trá thugaidís air (~ garbh) S*. **3.** ~ *buí S*, yellow (granite based) sand, (also called) ~ *rua 01J*. **4.** ~ *géar*, sharp stony sand. *Baintear na clocha as an n~ géar leihí pláistearacht S*. **5.** ~ *gorm*, grey sand (used for concrete, etc.) M. *Coiléar ~ gorm S*, (also called) ~ *glas M*.

gáir, f. Cry. (In maledictions) cf. DONA.

gairbhéalta, a. Rough. æ'mfər' ɣa'r əv'e:l'tə M *aimsir gh~*.

gáire, m. Laugh. ~ *teirim S*, cheerless, bitter laugh.

gairfean, f. Rough weather. ~ *ghaoithe S*.

gairfeanach, a. Rough (of weather). ~ *go maith a bhí an lá S*.

gáirí, m. Rinne mé ~ *mar bhí sí sách beataráilte*, I was amused because ...

gairid, m. and f. Short period. *Le ~ beag anuas M*. *Le ~ bheag*.

gairm, n. (In) ~ *scoile*, (a) fuss, acclamation. *Rinneadar ~ scoile dheth ann, dhe Phrosaidint Réigean S*, they lionised ... ; (b) high spirits, frivolity, commotion.

gáirsiúlacht, f. Obscenity. (As VN) b'i:n' f'jəd ə ~ l'e x'e:l'ə 43M *bíonn siad ag ~ le chéile*, engaging in obscene talk or banter.

gáirthil, (As VN) Roaring. f'kr'e:xi:l' əgəs ə ɣa'r'hi:l' əgəs ə f'il' nə n'or' !P *ag scréachaíl agus ag ~ agus ag silt na ndeor*.

gais, **gaise**, f. **1.** Channel in shore. ~ *ghaineamh*, ɣa'f ɣa:n'ə S. ɣa:fə M, P. (Generally in place-name, qv). **2.** Rush (of running). ə'we: l'ef ən'j'in' snə ɣa:f'i: ɣ'e:rə | b'i:n'i: b'e:rə | k'if'm'eg'əxi: tɔlkəntə tɔlkəntə mar v'i:x ə:n sən ə:m P *avae leis ansin sna gaisí géara, boinní béara, coismeigeachaí tolcanta talcanta mar bhíodh ann san am (in tale run)*.

gaisce, m/f. **1.** Boasting. **2.** n'i:l' mo:rə:n

ɣa'f'k'ə l'ef 16B *níl mórán ~ leis*, he is not very well. *Níl mórán ~ liom M*. **3.** *Bhí ~ as a mhidl aige M*, he thought highly of his medal.

gála, f. **1.** Installment. ɣa i:k er' ɣa:li: M *dhá íoc ar ghálaí*. **2.** Bill. *Nuair a thiocthas an ~, ~ leictruíosaití S*.

gallda, a. Foreign, outlandish, strange. *Tá caint aisteach aici sin í héin, caint gh~, caint — M (gallda used by Máire, when queried about 60M's géarraíonn for traditional gearrann, in reference to speakers 60M and 66N)*.

galún, m. Vessel for bailing (shortened from ~ *taoscthaí*). É *thaoscadh amach le ~ 46.1105*.

gan, gən, prp. **1.** (In place of *dhe* + article with VN phrase) *Ní dhéantar dearmad gan an lampa a bheith lasta ar an gcrann Clad9*. **2.** (With *ag* + VN) ~ *aon ghoile ~ ag ithe tada M*. **3.** (As negative particle before verbal adjective). (If heard correctly in) *k'e' s d'ef e fip'ə:l'ə nu: gən fip'ə:l'ə M cé is deise é fuipeáilte nó ~ fuipeáilte?* is it nicer whipped or not whipped (of dessert). **4.** (With pron) ... *nach greim ~ é Clad17*, a real bite. *Ní spraoi ~ é Mq* that's real fun. **5.** *Gan ... ach*. *Chaith se (trí mhí) ~ a bhéal ' oscailt ach ag caoineadh M*, ... doing nothing but crying.

gann, a. Scarce. **1.** *wul tu: ɣa:n S an bhfuil tú ~?* are you short (of something)? **2.** ~ *ná gortach*, in any way sparing. *na b'i: ɣa:n na gortəx l'ef to:r' l'æt n'æ:r't' d'i ná bí ~ ná gortach leis tabhair leat neart de*, help yourself to plenty. **3.** *Nach ~ atá an saol acu is e sin a chur ansin S*, they could have put it in a better place. *Is deas ~ atá an saol ag goil ar chuide dhe na daoine S*, some people have to pilfer things.

gaobhar, n. Nearness. *Ní dheacha mé ina n~*. (With *gar*) *Ná téire i ngar ná i ndóib*.

gaoitealach, a. Windy. *Bhí an lá an-gh~ SM*. Also *gaotalach*, GÍTIÚIL.

gaoithe, **gaoth**, f. Wind. **1.(a)** *Tá an múr i mbun na gaoithe i gcúnaí S*, showers always come blown by the wind. *Tá braonachaí báistí i mbun na gaoithe M*. **(b)** *ta mur æ:s ɣi:hə duə P tá mūr as ~ dtuaidh*, ... in the north (where the wind is). **(c)** *Déarthaidís go mbíodh an ghao' eidir an dá dhóras S* (for example, with

west-east facing doors the wind would be north or south so that both doors would be exposed to the wind). (d) *Gaoth bhoird*, (favourable) side wind for sailing (as LFRM s.v. *gaoth*). *Gá bhfaighidís gaoth bhoird c(h)ear*. 889Pt. 2. An *ghaoithe mhór*. (a) Open, full wind. *Ait rite a mbeadh an ghaoithe mhór ag séideadh ann* S. (b) Flatulence. *Tá sí lán le ~e mhór* M. *Céard a chuir an ghaoithe mhór sin ort?* M. 3. *ha:ngə ʔi:hə nər' l'ə:həb* S *thangaigh an gh~ anoir leothub*, (of biscuits) they are very hard. *v'i: kumə nə gi:hə nər' ə'n'e: orhə* M *bhí cuma na gaoithe anoir inné uirthi*, she looked wretched yesterday (perhaps there is a more precise meaning here). 4. *Gaoith(e) thimpeall*, whirlwind. ~ *thimpeall a bhíonnas ag bualadh an doiris* S. 5. *Cuireadh an ghaoth suas ann* S, ... frightened, put the wind up. *M'anam gur cuireadh an ghaoth suas ionam*.

gaol, m. Blood relationship. Fig. *Níl aon gh~ aige leis an gceann a bhí a'm cheana* M 'it is not half as good as ...'.

gaoltach, a. (More commonly *gaolmhar*) Related. ~ *le chéile*. *Tá se an-gh~ leis* M, he overstresses his kinship with him.

gar, a. Close. *Nár raibh aon dochtúr níos goire dhon áit seo ná Uachtar Ard* ARN-3101.

garbh, a. Rough. *ta fe 'a:n'dunə fl'u: fin' ta di:nə g ə:l' ga:ru: l'ef* M *tá sé an-dona, an fliú sin, tá daoine dhá fháil garbh leis*, ... having a rough time of it.

garla, m. Disease. (a) ~ *raithní*, cattle disease caused by eating (young) ferns. ~ *raithní bhí air* M. (b) (In maledictions) ~ *creathach ort héin is ortha héin!* M.

gasta, a. (Of person) who does things in the wrong, inappropriately. *ta tu 'a'ŋ'ya'stə, f'ær 'a'ŋ'ya'st ə* M *tá sé an-gh~, fear an-gh~ é*.

gé, f. 1. Goose. *Badh é do chuide dhen ghé do bhéal a chuimilt di* [in original note transcribed without *do*], you got only a tiny amount (equated with *cuid Pháidín dhen mheacan*; = FFG). 2. *Is gearr le ~ anis é tá 'tíocht* M (of drunken man). *Be' se sin 'na gh~* M, he'll be drunk.

geábh, m. 1. Period, one time. 2. Turn. *Thugadh fear as taobh thall dhe chuan ~ poitín anseo amuigh i Maoras ag Feichín a Con Raoi. ... le rabhait [< rout] dhe, le poitín* 18J8515–29.

geabsaire, geabstaire, g'æ'bsər'ə M. m. Chatterbox. *Geabstaire maith bhí ann* S. (Note *níl 'geabaire' a'inn* M.)

geabsaireacht, geabstaireacht, geabstóir-eacht, f. Chatter. *g'æ'bsər'əxt* M. *g'æ'bsto:r'əxt* M. *Geabstaireacht cainte* S. *Ná bí coinneáil geabstaireacht ansin* S. Cp. GIBSTAIREACHT.

geadán, m. (In phrase) ~ *do thúna* M. *Chuiread se pian i mo gh~* 43M, he makes me sick.

geaf, m. Gaff(le). (Fig) *Chuir an cut ~ ann* M. the cat clawed it, caught it in his paw.

géagán, m. 1. Branch. ~ *coille* (often refers to *maide giúsaí*). 2. Strong, sturdy person. ~ *dhe dhuine, ~ fír*.

geaib, n. Mouth. *dun də jæ:b' er' ə x'e:l'ə* S *dúin do gh~ ar a chéile*.

Geaileabhae, m. 1. Galloway (breed of cattle). 2. (Fig) small and stout person (rare). *ə'n tu: n də: jæ:l'əwe:s* M *An bhfeiceann tú an dá Gheaileabhaes?*

geaimpire, m. Large piece (especially of bread). *g'æ'mp'ər'ə gə xə:kə, ~ i:m' M ~ dhe cháca, ~ im*.

geaisín, n. (Speaker uncertain of meaning) gas lamp. *g'æ'f'i'n' ləmpə g'æ:s d'ər-hə'n' Mq '~, lampa geas déarthainn*.

geal, a. White. (a) *v'i: m'e xə g'æl' l'ef ə bə:p'ər' t'e: 18Bm* *bhí mé chomh ~ leis an bpáipéar tae. xə g'æl' l'e ju:n'ən* M *chomh ~ le ghiúinnean, ... leis an lá* P. (b) Proverb: *Is ~ é an cac san oíche* S. (In malediction) *nə ro tu: bl'ien' jæ:l' o' n'i* S *nár raibh tú bliain gheal ó inniu!*

gealach, f. 1. Moon. (In phrase) *go ~*, high, great. *Fód coise ... thiúrthad sé solas go ~ dhuit* SM. *Bhí ceol go ~ ann*. (b) *Bíonn chuile rud ag cúlú le cúl na gealaí. Trí lá dheir'nach dhe chúil (na) gealaí leihí lao ' choilleadh* S. (c) Influence or effect of moon. *Deir na veiteannaí nach bhfuil ~ a bi' ar lao* M. *Nuair atá sí caite siar ar a cúl tá sí ' coinneáil an uisce, ~ theirim í sin* S (others claim it to be a ~ *fhliuch*). 2.(a) (Of insanity) *lucht na gealaí* S. (b) (Of temperamental behaviour) *ta ŋ jæ'ləx er'* M *tá an ghealach air*, of person with changing or erratic humours.

gealachan, gealachán, m. (With *lá*) Dawning. *g'æ'ləxən ə le:, ta fe g'æ'ləxən le:* M ~ *an lae, tá sé ag ~ lae*.

gealbhán, m. Sparrow, 'Passer domesticus'. ~ *buí* M, yellow hammer, 'Embe-

riza cirius'.

gealdaidhreacht 63S, **gealdaidhríocht** 21J, 35E, n. (gealadhram), 1. Sexual desire in woman, 35Eq. (Basic meaning according to 35E. Perhaps influenced by *dáiríocht*.) 2. High spirits, 21J. Ag ~ 35Eq. ... *go raibh ~ orthub* 35Eq (of calves). *Éirigh as do gh-~!* 63Sq. *Fúinn ~* 63Sq.

geall¹, m. 1. Bet. 2. Race. *Chomh lua' in Éirinn is a d'éireot se ~ soir tigh Mháirín* M, ... he used to rush over ...

geall², v. Forecast. Note *~(ta) go maith / dona / garbh* M. (*~ta* alone is not sufficient M; contrast *Tá an mhí seo ~ta* FFG20).

gealladh, m. Promise. *Bhí ~ a'm léithi*, I had made a promise to her.

gealltanais, m. Promise. (a) *m'e tu: suas l'e d'a jaitanais* Pt *an mbeidh tú suas le do gh-~?* will you be true to your promise? (b) *-Shíl mé, a deir an sean-lad* [i.e. *seanleaid*], *go ndéanfá maith dhe do ghealltanais, na maidí a chur sa loch mar d'iarr mé ort.* 866EB17, I thought you would abide by your promise ... (= FFG20 *gealltanais*).

gealrachán, n. 'Shoulder-bone' 46.385.

geandar, n. (In phrase) *Ina gheandar*, hurriedly (but speaker uncertain), *d'im'á se hæræm nã jændær* M *d'imigh sé tharam ina gh-~*.

geanntáil, v. Wedge. *Tá tú geanntáilte isteach eidir iad* S. ... wedged in, squeezed in. *Gh-~ se i dteannta an bhalla me S.*

geansóg (= *geansaí* < (toponym) Guernsey). f. Jersey. s *br'á: n g'ænso:g* (j- ?) i: P *is breá an ~ í*; cp. P's use of BRÍSTE.

gear, a. 1. Sharp. *Chomh ~ le lann* S, ... *le lansa*, ... *le bléid* P, ... *le snáthad* 868P-5.174. (*Speal*) ~ *un na talthúna*, a scythe tending to cut grass downwards (rather than tending upwards). 2. Bitter. *Chomh ~ le sú na n-úll* S. 3. Gritty. *Talthamh ~ clocha* S. 4. Keen. *M'anam go raibh se sách ~ ar mhrá* P. 5. Keenly contested, mean, unyielding. *Fear ~ sa saol a bhí ann, bhí se ro-ghéar sa saol* S. 6. **Géar un** (of time), high time. (*Féar, coirce*) ... *g'eir an a jærhæ, ta fe g'eir an a wæ:nt'* Mq ... ~ *un a ghearrtha, tá sé ~ un a bhaint*. (Of person) *ta fe g'eir an a*

v'æræ/v'ærhæ Mperm *tá sé ~ un a bhearradh / bhearrtha*.

gearaíl, g'ærhi:l' f. (As VN) Groaning. *Ag osnaíl agus ag ~ ag iarraidh an claimhe iúmpar* 866Et.

gearán, m. Complaining. *Tá corrdhuine ag ~ ar scriocháin* 14M, some are complaining that they have tiny potatoes.

gearán, m. Bone in cow's posterior. *Tá na gearáin bogthaí aici* M (of a cow nearing calving).

gearánach, a. Complaining. *Tá se an-gh-~ inniu ortha* M, he is complaining, suffering greatly with it today (of a sore eye).

gearbalach, g'æræbælæx, a. Abrupt, insulting S.

gearbhascthai(the), a. Very crooked (of walk), *f'ær 'a:n'je:r:waski'* M *fear an-gh-~*.

gearbhionda, m. (*gear-* + *bionda*). *Ar a gh-~*, doing his very best.

gearbhri, f. ~ *chaint(e)* 21Pt, excellent speech, talk.

gearchuimhne, f. Distant memory. *fe: mæ 'je:r'xi:vr'æ n'if l'ehæd'æ fo gæ'mfær' æ v'eh æ'n æ'r'ævn* M *sé mo gh-~ anois a leithide seo dh'aimsir a bheith ann ariamh, fe: mæ 'je:r'xi:vr'æ o hæ'n'æg' tu' n'fo* M *sé mo gh-~ ó tháinig tú anseo...*

gearchuntar, m. (In malediction) *mæ 'je:r'xu:ntær hu/ort'er'* M *mo gh-~ thú / ort / air* (Máire's comment on this malediction was: *níl sé go maith ná go dona*). Cf. GEARRCHÚNTANASACH.

geardhiomú, m. Alas. (In malediction) *mæ 'je:r'jum'u' yut'* M *mo gh-~ dhuit* (M commented *fukəl'i:m' b'og suæræx æ'skæn'i' æ | æx n'i:l' fe 'a:n'dunæ* M *focailín beag suarach eascainí é, ach níl sé an-dona*).

geardhóite, Alas. *mæ 'je:r'yo:t'æ* M *mo gh-~ nach fíor e!* S.

gearr¹, a. 1. Short. (a) *Scéal ~ gairid* 11Ct. *Ba ghearr gairid é.* (b) *Is ~ uaib anis iad* M, they (potatoes) will be ready soon. *Is ~ uait anis e* M (*wait* in semi-impersonal function here), it will be over soon. (c) *Nach ~ le ghoil iad sin* M, they do / will not last long. 2. Deficient, short. *Tá muid ~ i ngaineamh* S. *Thug me traictar muna dho is tháinic mise ~ S.*

gearr², v. Cut. 1. *'~ e! ~ e!'* a *deireadh an traonach, féar a bhí se ' ghearradh as a*

bhealach S. **2.** (a) *Gearr anuas ar*, find fault with, disparage. *Go dall leis an seandream fadó ... I ndiaidh is go raibh an-phleaineannaí ar bhealach acub ní gearradh anuas atá mé orub **01Pt.** (b) *Gearr ar*, find fault with, disparage. *Ag gearradh ar an bPápa !*(Asdd)**56Pe.** **3.** *Gearr isteach*, rebate. *Gá mbristí bád bhí fear an bhád i ndan e ' ghearradh isteach* **23M.** *Gá mbristí geata ort bhí tú i ndan e ' ghearradh isteach sna réits ... Bhíod se gearrtha isteach as na réits acú* **23M.** **M.**
gearrachán, m. Short object. *g'æræxan dun³, g'æræxan'in' suat' a M ~ dona, gearracháinín suaite é.*
gearradh, m. Cutting. **1.** Fig. *Bhí sé ina gh~ meaingils ann* M, there was much bustle, fracas. **2.** ~ *gabhláin*, ~ *gabhlóg* M, earwig (order: Dermaptera).
gearrchúntanasach, (-chuntanósach). a. Uncivil M.
gearrghionach, 'g'ær'i:næx S85, n 'ja:r'ji:næx M85, f. *An gh~.* **1.** *Tá ~ ort*, you are starved. **2.** *Tá an ~ i do bholg le bhfuil tú i ndan 'ithe* S, you can eat large quantities. **3.** *Go ndíona sé an ~ i do phutógai!* S (malediction on food eaten).
gearróg, f. **1.** Short ridge. ~ *igín bheag fataí* M. **2.** Short thing. ~ *aí dubha na Nollac.*
géarsheachtain, f. (In malediction) *na: ræ tur 'g'e:r'hæ:xtæn' o: n' u' S nár raibh tú ~ ó inniú* (explained as exactly a week, no longer than a week M).
geasadán, m. Withered, (hard) stalk of dock. Fig. *Bheith i ngreim sa n~*, to be constipated. *Bíonn sé i ngreim sa n~* S.
geata¹, m. Gate. **1.** *An ~ beag*, the small gate leading to house. *Ní ghothainn amach go dtí an ~ beag air* S, I don't trust him. *Ní ghothainn amach go dtí an ~ beag ar chuid acú sin* S. **2.** *Bhí mé siar faoi na ~í inniubh* **21J** 'I was back in Carna today' (the only gates in the surrounding area were formerly in Carna).
geata², m. Air, affected manner. *Bhí an oiread ~ air 's go mba ceannach leis an bóthar a chuir óna chosa.*
geatáilte, a. Having proud gait, proud, big-headed. *Beidh se ~ nuair a bheidheas sé ' fáil an phinsean* **43M.**
géibhiltíos, pl. Playfulness, hilarity. *gə l'or g'e:v'əl'ti:s ə ban't l'ef* M. *Go leor ~ ag baint leis.*
geimhreadh, m. Winter. ~ *ná samhradh earrach ná fómhar* **23M.***

géimiúil, a. **1.** Funny. *Bhí se chomh ~.* **2.** Silly, strange. *Ba ~ an deabhal dhe chosán e S.*
géimstar, g'e:m'stær. m. Gamester, playful person M.
géireadas, (m. and) f. Sourness, bitterness. ~ *mhór ann* M.
geoineach, n. Poor growth. ~ *fíósóige*, ~ *ín féir a d'fhás ann* SM.
geonach, a. Chattering. *din'ə g'u:næx* M *duine ~.*
gerlín, g'er-l'i:n', n. (diminutive of borrowed 'girl'). Term of endearment or by-name for young girl, woman. *Heileo ~ grá mo chroí ort!* S.
gheaibh, jæ:v'. Sound made imitating speech of decrepit old person. *Séard a bhíodh ag Páraicín ' ~ ~ ~.* ARN5900, '~ ~ ~,' a *deir sé* ARN5911.
gheon, n. (In phrase) *gheon gheán*. *Chuala sí dhiún dheán ins a' gcoill 7 gleo* **894C2.**
ghiúinnean, n. 'Union (cloth)'. (V'i: l'e:n'ə) *xə g'æ'l l'ef ə ju:n'ən er' Mq* (*bhí léine*) *chomh geal leis an ~ air*. *snæ:hə/erdæx/næ:pru:n/l'e:n'ə ju:n'ən* M *snáithe l' éadach l' naprún l' léine ~.*
ghiúmar, v. Humour. (Past) ~ *se sin thú* M.
giall, m. Jaw. (In) *fir jialæxi' ən t'i:* M *faoi ghiallacháí an tí*, within the confines of the house.
gialltrachán, (giallachán). m. Long-jawed, lantern-jawed person, M.
gib, f. Loud talkative mouth. *Deabhltaí an ghib atá air* S. *Tá ~ ort dúin do bhéal* S. ~ *ín chainte* S, chat, talk.
gibide, n. Mouth, 'gob'. *du:n de jib'əd'ə* M *dúin do gh~.*
gibín, m. **1.** Small piece, strip. *g'ib'i:n' gə yu:n orə* M ~ *dhe ghúna uirthi.* ~ *gə rud ə'k'i:n't' M ~ dhe rud eicint.* **2.** (In phrase) *gibín geaibín*, chatterbox. *fe'rd e he:n' g'ib'i:n' g'æ'b'i:n', du:n' də v'e:l ə j- j-, v'i: fe' nə j- j- M séard é héin ~ geaibín, dúin do bhéal a gh~ gheaibín, bhí sé ina gh~ gheaibín.*
gibireacht, f. Chatter. *air' æ's də xud' g'ib'ər'əxt* M *éirigh as do chuid ~.*
gibstaireacht, f. Chatter, *g'ib'stər'əxt* **15M** (according to **56Pe**). Cf. GEABSTAIREACHT.
gifte, f. Gift, talent. Marvel. *An gh~* S. *Ní raibh aon gh~ sa domhan ach í ag tóigeáil laonta* S, she (cow) was outstanding for rearing calves.

- gifteáilte**, a. Gifted. *Ó uise bhí sí ~ S.* Marvellous, *tá an cruím* (cream) *sin ~ Mq.*
- gig**, n. **1.** Squeak. *Tá corrrh-~ as mar a bheadh éan in ubh M.* **2.** (In negative and interrogative) not a sound, nothing. *An baraille is mó ... a choinic mise ... ariamh ... leag sé láimh air, agus ní raibh sé i ndan, ~ a bhaint as. 06C. 3. Gig ná geaig.* not a sound. *Ní: ro g'ig na g'æg' æs M ní raibh ~ ná geaig as. Agus bhí sé titithe faoi bhun crucán gan ~ gan geaig as. 06C.*
- gigireacht, g'ig'ær'ext.** f. Sniggering, M.
- Gil**, (In phrase) *Sháraigh tú ~ S*, you take the biscuit. (Seán does not know who Gil was.)
- gilfhiuchadh**, n. (As VN) (Bring to) point of beginning to boil. *ə 'g'il'oxə, iəd ə 'jil'oxə M ag ~, iad a gh-~.*
- gilteáil**, (< guilt). v. Convict. *v'i:dær gær gu:fu: s v'i: fe k'i:nt' orhu: iəd ə jilt'æl' S bhíodar dhá gcúisiú is bhí sé cinnt' orthú iad a gh-~. Ní:l'æs a:msə r g'il'æl'u: m f'ær xor ə b'i S89 níl fhios a'msa ar gileáladh an fear ar chor ar bith.*
- gimide**, n. (Vulgar, humorous) **1.** Backside. *Téigh do gh-~ leis an tine S.* **2.** Genitalia. *Tóig amach do gh-~ S.* (FGB 'coccyx', not mentioned by S.)
- gimp**, f. **1.** 'Slant.' *Tá ~ ar achuile dhuine inniu 43M*, ... slightly ill, under the weather. **2.** Ugly, unusual dress, grooming (e.g. cap slanted). *ta g'imp' ort, ta 'droxjimp' ort, g'imp' yra:nə M tá ~ ort, tá drochghimp ort, ~ ghránna. 3.* Good appearance, finish. *Mara gcuirthead sí ~ ar thada ann S. Chuir mé ~ bheag ora [= uirthi] S.*
- gimpeach**, a. Mperm. Variant of GIMPIÚIL.
- gimpiúil**, a. Ugly, oddly dressed or dressed out of the ordinary. (Explained as) *xí: ɲ'e:sən tu u he:n' l'e də xə'p'i:n' s an chaoi a ngléasann tú thú héin le do chaipín is ta fe 'æn'jimp'ui:l' M tá sé an-gh-~.*
- ginearálaí**, m. General. *~ arm M.*
- ginn**, (ding) f. Wedge. Fig. **(a)** *~ fir!* S, good man! **(b)** *~ fir*, composed, taciturn man S.
- ginniúint**, (giniúint) f. (As VN) Nourish, rear. *Ag ~ an pháiste M.*
- giob, g'ob**, m. **1.** Projection, shoot. *Níl an ~ héin amach ag na hoinniúin fós M. 2.* Mouth. *Dúin do ghiob S.*
- gioblóidí**, (Plural) Tattered clothes. *g'iblo:d'i: ort M ~ ort.*
- giodamach**, a. Having a wiggling posterior S.
- giodar**, m. Hurry. *v'i: 'æn'jidær er' ('æn'f'es er', d'ef'ær') M bhí an-gh-~ air* (explained as *an-tséas air, deifir*).
- giodaramáilte**, a. Having a wiggling posterior. (Of person) who 'arses' about. *din'ə gidærəma:l't'ə M duine ~.*
- giogáil**, f. Chirping, squeaking. *Tá sé ' ~ S.*
- giogóg**, f. Silent breaking of wind (= FFG20, 24). *rin'ə fe g'i:go:g M rinne sé ~.*
- giol**, m. *g'ul*. Least puff of wind (= FFG) *ní raibh ~ as aer ann M.*
- giolcaireacht**, f. Arguing, cheek. *Lig dho do chuid ~ M. ~ chainte S.*
- giolcach**, m. Reed. *Corrghiolcach thríd.* (Plural is used for the collective) *giolcaí móra*, large reeds.
- giollacán, giollachán**, m. **1.** Make one's way (in life). *Tá se i ndan e héin a ghiollachán S. 2.* Guide. *É ghiollachán abhaile M.* (In saying) *giollacán na húinsí M.*
- giollaíocht**, f. **1.** Work or activity of servant M. **2.** As GIOLLAC(H)ÁN 1., make one's way, M.
- gionglóideach**, a. Frisky, unsteady. *din'ə g'inglo:d'əx M duine ~.*
- giorraigh**, v. Shorten. **1.** Fig. *~ an lá!* S, talk, converse. **2.** *Tá se héin ag giorrú an bhealaigh M*, he is nearing death. Similarly: *Tá se ag giorrú leis, ag giorrú leis P.*
- giorrachán**, m. Shortening. *g'urəxə'n le: M ~ lae.* (As normal VN *g'urəxə'n ə ro:pə Mperm ag ~ an rópa.*)
- giorraia**, m. Hare. *Ní sheasthadh an ~ ann, Ní mhairtheadh an ~ ann, Ní mhairtheadh na ~chaí ann S* (of bad or poor land). *Gá bhfeictheá an áit a raibheadar ag cur beithí ní chuirtheá an ~ dú' amach ann 45C6. ~ gort 25M*, hare found in fields (cultivated areas). *~ sléibhe 25M*, hare found in moorland.
- giortaigh**, v. Shorten. *Tá se giortaí a'inne, giortú cainte aríst e S*, (of shorter dialect form) we shorten it, it is shortened in speech. *Ghiortód se [also] ghiorród se 20Mlt.*
- giota**, m. Small piece. *Tá an aimsir ina ~í S*, the weather is broken.

giotaimíl M, **giotamail** S, f. (As VN) Wiggle one's posterior, fumble, potter. *Ó uise bhí me ' ~ liom, ~ oibre* M. Ag ~ is ag túnacáil S.

girseach, n. **1.** Young girl. **2.** Young boy or girl, S.

girseog, f. (Equivalent to *girseach*) Girl. *Girseogín* S.

gíteach, n. Strong wind. (Also *gaotalach*) *Bhí an-gh~ ann, Bhí ~ gaoithe ann* S.

gítealach, f. Strong wind. (Also *gaotalach*) *Tá an-gh~ ann tá sí garú* S. ~ *bháistí, ~ stoirme* Mq.

gítiúil, a. Windy. (Also *gaotalach*) *Nach é tá ~! S. Tá sé an-gh~* Mq.

gítiúlach, a. Windy. *Aimsir gh~* Mq.

gítiúlacht, f. Strong wind. Mq.

giúsach, f. Bog deal. *Tá sé lán le ~. Maide giúsaí, carcair ghiúsaí.*

giúslai, pl. Old (worm) clothes. *Cuir ort do chuid seanghiúslai* S. *Thóraighe me an teach is ní bhfuair me stits [stitch] dhe mo gh~ ann* S. *Thóraighe mé mo phócaí is ní bhfuair me blas di i mo gh~* S. *Ar / i do gh~, on / in you. Níl stits éadaigh ar mo gh~* M. *Níl blas i do gh~* M. *Níl pín i mo gh~* M. Also SNG295.

glac, f. Half-closed hand. *Chuir se ~ ar a mhuineál* S, one hand (strangling a person). *D'íosainn (aníos) as poll mo ghlaice e* S, I am very fond of it (as food). *Tá lán gluice ucub dúinte* **19B**, a lot of them are closed.

glafar, m. Bark, snappy retort. *Is gearr go bhfaighe mé glafar eile uait* **20C**. *Fig' je glafar as* M lig sé ~ as.

glai, (glae). f. **1.** Mucus. ~*theachaí ar an mbó* M (discharge from bulling cow). *Tá ~theachaí tobac ar an deabhal amach thar a bhéal* S. *Tá ~ ar do shrún* S. **2.** ~ *sheaca*, icicle. ~*theachaí seaca* S.

gláiféisc, n. **1.** Voluble talk, bombast. ~ *chainte, tá an oiread ~ aige* M. **2.** Braggart. ~ *dhe dhuine* M.

gláiféisceach, a. Garrulous, boasting, M.

glaise, (clais). f. Furrow. (a) ~ *do thúnach. Tá tochas i n~ mo thúnach* S (between the two buttocks). (b) ~ *phoint* SM, (main) drain.

glaisoileán, 'glɔf,il' a:n, m. Small grass-covered island, **27Mdq**.

glamba, n. Type of hole for potatoes, P.

glam(h)óid, (glámhán). n. (Also *glám(h)óid*) Scolding, abuse.

glámhóideach, a. Teasing, annoying. *Tá se*

sách ~, Duine ~ e SM.

glan¹, m. Clear place. *Amuigh ar an n~ 31D* (clear sea-bed). *Bíonn ~ is domhain a'd* S, you have deep and clear (sea). *Tá ~ is domhain anis a'd* S, that piece (of land) is clean and deep.

glan², a. **1.** Clean. *Chomh ~ le túin léidí* P (very clean). **2.** Clear. *Choinneoidís ~ i gcónaí orm* S. ... stay clear of me. **3.** (As adverb) *xo m'e glan' d'ir'ax ser' hær' a glai* M *chuaigh mé ~ díreach soir thar an glaí. tá xul' a:t' anə fit'ax glan' d'ir'ax* M *tá chuile áit ina phuitech ~ díreach*. **4.** Clear of debt. *Cuma dhuit ach na leaids a bheith ~ ort 's thú héin a bheith ~ 52J*, ... to have the lads (workers) paid and you're own debts cleared.

glanadh, m. Wiping. *Ní fiú ~ mo thúnach e* S, ... worth nothing. *Ní thiúrthainn ~ mo thúnach air* S, ní thiúrthaidís ~ *a dtúnach dhuit*, they are niggardly.

glanchiall, f. Full awareness, full knowledge. *v'i 'glan'xi:əl ig'ə* M *bhí ~ aige. xu je an er' a 'ylan'x'e:l* M *chuaigh sé ann ar a ghlanchéill*.

glanchosa, pl. Completely (of feet). *xu j'i ga 'glan'xosə nard'ə hær' a glai* M *chuaigh sí dhá [dhe + a] ~ in airde thar an glaí. Sna ~ in airde soir an bóthar* Mperm.

glanchuimhne, f. Vivid memory. *je mə 'ylan'xi:vr' e* M *sé mo gh~ é. xi'n'ə tu 'ylan'xi:vr' e* M *choinnigh tú i n~ é*.

glanmheabhair, f. Sound mind. *v'i 'glan'v'aur' eg'ə* M *bhí ~ aige*, he was 'compos mentis'.

glantachán, m. Cleansing. *Bhead sí ' cur réamaí siar aisti is déarthaidís gob in ~ an lao* S.

glao, f. Call. *Glao chluaise* M, ringing in the ear, tinnitus.

glaoibhodhar, a. Hard of hearing. *Ní raibh me ach ~ an t-am sin* S.

glaoigh, v. Call. *Tá mé glaoite síos ag an dó dhéag*, I have an appointment at twelve.

glas, a. **1.** Steely, silvery. *Chomh ~ leis an airgead* **01J** (of iron). **2.** Greyish (of cow). *Bó dhubh a mbeadh go leor ribeachaí bána thríthi thiúrthá bó ghlais ora [= uirthi]* S. **3.** (Also of cow) light brown. *bo: yla's* M *bó ghlais* (similar to *bó chéiltheo*). *An bullán ~ sin* M (of greyish-brown Charolais). **4.** Transparent. *Bhí an t-uisce*

- tiocthaí ann chomh ~ leis an scillinn aríst.*
23Ms. *B'fhearr liom paein [féin] na buidéil ghlasa, ní maith liom na buidéil dhubha sin* M, bottles made of transparent glass. *Fíon ~ M* white wine.
- glasán**, m. Small (type of) coalfish (saithe), **27Md.** Cp. GLASÓG².
- glasghaineamh**, m. White sand, **03C** (found in Ffínis), (with touch of soil in it). (Not necessarily rough sand, M. Cf. FFG). ~ *sa trá* M. *ta'hlhə 'gla's,ʔa'n'ə, ga'ri' 'gla's,ʔa'n'ə* M *talamh ~, garraí ~.*
- glasiasc**, m. Young fish (?). *Beagán iasc glas — glasiasc — 894C3.*
- glasóg**¹, f. (With *síoc*) ~ *sheaca*, ground frost. *Bhí ~igín seaca inniu ann* SM.
- glasóg**², f. Coalfish (saithe), 'Pollachius virens', **27Md.** Cp. GLASÁN.
- glasóg**³, f. (According to **64M**, he and his father use *glasóg* for common *baslóg* '(potato) shoot'.)
- glas-snaidhm**, m. **1.** A knot difficult or impossible to loosen S, P. **2.** A knot in contrast with a bow P.
- gleacadóir**, m. Trickster, M.
- gleann**, m. Valley. *Teach ná gleann*, 'house nor home', 'farm nor home', *Í'í v'ei t'æx ná gl'æn a'kəb a'n* **43M** *ní bheidh teach ná ~ acub ann, Í'í' t'æx ná gl'æn eg'ə* M *níl teach ná ~ aige.*
- gleas**, m. (< gloss). Shine. *ta gl'æs a'n, ta ~ br'a: an* M *tá ~ ann, tá ~ breá ann.* *Treabhsar air, a mbeidh ~ ann chomh maith leis an mbróig* **05M**.
- gléas**, v. Prepare (to cook). *Ghléas me na fataí* M. *Tá na fataí gléasta a'm* M.
- gleasáilte**, a. Shiny. *ta fe gl'æs:a:l't'ə* M *tá sé ~.*
- gléasta**, a. Well turned out. *Chomh ~ le cuach* S.
- glib**, f. **1.** Loose (lock of) hair. ~ *ghruaige* M. *Cuir siar do glib* S. **2.** Wisp. *Ní raibh ~ ann* S, there was no grass at all there.
- glibíneach**, **glibsíneach**, **1.** m. Tatterdemalion, slattern. **2.** a. Tattered M.
- glibs**, f. Loose (lock of) hair. *kur suəs də ʔl'ibʃ* (ʔruəʔə), *gl'ipʃ* M *cuir suas do glibs* (ghruaige), ~.
- glig**. Imitation of cackle of geese. ~ ~ ~ *ag na géabha deireadh muid (ina ngasúir)* **01J**.
- gligear**, n. Broken thing. (a) *Tá sí ina ~ S* (of crashed car). (b) *Rinne an claf aon gh-~ amháin anuas* S. *Bhí an aimsir go maith go dtí coidhcís ó shoin 'gus ansin rinne se ~ 53H*, ... greatly deteriorated. (c) *Tá muid goite un gligir* **12J**, we have disimproved greatly. (d) *Tá an lá goite i ngligir* S. *Tá an aimsir i ngligir* **45C6**.
- gligearach**, a. Rattling, unsteady. *Tá sí sin ro-gh-~ S*, of unsteady rock.
- gligearáil**, (As VN) Rattling, clinking. *Tá na soithí thíos sa mála ag ~ S.*
- gling gleaing**, m and f. Clink, clatter. *Rinne na soithí ~ ~ S.* *Bhí chaon ghling ghleaing aige* M. *Thit mug dhen bhord is rinne se gling gling gleaing* S. *Is garr go ndíon-tha' se seo ~ ~ anuas* M (of wall).
- glinne**, m. Fishing-hook (in series). *Bhí dhá dhúán ar an, ar an drú. ... Bhí dúán thíos anseo in íochtair air, agus an dúán eile ní raibh sé goil chomh fada sin síos air, ' duiigeann tú? ... Sé an t-ainm é — dhá ghl-, bhí ~ air, ~ a bhí ar an gceann uachtair. Agus badh eobh é an dúán íochtair. ... 881J.* Cp. FFG, LFRM.
- gliobach**, a. Tattered. *Tá sé ~ 14M* (of weather).
- gliobachán**, m. Dishevelled, straggling person, animal or thing S.
- gliobar** n. (Similar to *liobar*) ~ **16B**. *Ní raibh ~ air* S, he was very thin. *Liobar ná ~ S.*
- gliomáil**, (As VN) Bustling, pottering, idling, S.
- gliománach**, m. and a. (= FFG). Bustler, potterer, idler; bustling, idling M.
- gliteacháin**, f. Nag. *Capall ... glitichín bheag ... ná ru mórán mathas' inti* **894C2**.
- gliúdán**, m. **1.** Argument, arguing. *na b'í gl'udán, ~ v'og xa'nt'ə/trodə, ə ~ xa'nt'ə, ~ l'e x'e:l'ə, b'ín' fíəd ə ~ wə:l l'e x'e:l'ə ná bí ag ~, ~ bheag chainte / troda, ag ~ chainte, ag ~ le chéile, bíonn siad ag ~ mhór le chéile.* **2.** Much chatter. *də xud' gl'udán' M do chuid ~in.*
- gliúrach**, f. Hullabaloo, shouting match. *gl'urəx xa'nt'ə, v'í' fe nə ʔl'urəx a'kəb* M ~ *chainte, bhí sé ina gh-~ acub.*
- gliúrachán**, m. **1.** Tumultuous thing. *Bhí ~ ceoil ann, ~ bainse* SM, excellent music ... **2.** ~ *dhe dhuine* SM, sickly person, wretch.
- gliúradh**, (gleadhradh). m. **1.** Beating, walloping. (a) *Ag ~ is ag lascadh is ag bualadh* M. ~ *dhe mhaide* M. *Tá se gá gh-~ M.* *Thug me ~ maith dó* M. (b) (Of rain) *Bhí ~ maith aréir ann* S. *Bhí an-ghliúradh ann* S. **2.** *Gliúradh gleáradh*, hullabaloo SM. *v'í: fe nə ʔl'urə ʔl'urə*

eg ná ga:su:r' ə d'i:nə spri: M *bhí sé ina gh~ gh~ ag na gasúir ag déanamh spraoi. ~ gleáradh gliodarnach S.*

gliúram gleáram, n. Hullabaloo. *Ina ghliúram gleáram 27Mdq.*

gloine, f. **1.** Pane. *Tá ~achaí ora [= uirthi] S (of van).* **2.** Spectacles. *Níl aon gh~ a'm ní léar dom é S.* **3.** Optical aid. *Bhí ~ aici le breathú in mo chluais S (of doctor).*

glór, m. **1.** Voice. *Bhí ~ na cainte cailte aige S. Chloisinn ~ na cainte roimhe seo ach deabhal ~ na cainte a chloisim anis S.* **2.** Stentorian voice. *Tá ~ aige S. Tá ~ an chapail aige S.*

glórmharach, a. Glinting. *su:l'i' mórə glór:wərəx M súilí móra ~. Cp. glórshúil FGB (cf. R. A. Breatnach 1980-1: 99-100).*

gluc, ~ ~ M (sound made imitating hiccups).

glugaire, m. Large fat person. *Tá se tití ina gh~ anis S.*

glugar, m. **1.** Large fat person or object. *Tá sí ina ~ le raímhreach. Mq.* **2.** Squelching sound. ~ mór M. *Tá ~ i mo bholg leis an ocras S, Mq.*

glugarnach(t), n. Indistinct sound or speech. *Ná bí ag ~ chainte S.*

glúin, f. Generation. *Níl an gaol ag goil thair an dá gh~ déag S. Dhá mbeadh sé i bhfoisceacht dhá gh~ déag dhuit agus chuirtheadh sé náire ort S (of a bad person).*

gluitéara, m. Fat person S (perhaps some other speaker).

gluta, m. **1.** Maw, visible between ribs and hindlegs. (In sg) ~ bó, nuair atá go leor ite aici líonann se suas. (In pl) ~í bó, Bhí a gá (< dá) ~ buailte ar a chéile leis an ocras S (of horse or cow). **2.** Stomach. *Tá ~ ionad héin déarthainn S.*

gnaíúil, a. Decent, generous. *f'ær gri:u:l' gr'ænu:r kid'æxtu:l' 05M fear ~ greannmhar cuideachtúil.*

gnaíúlacht, f. Generosity, hospitality, care. *Níl sé ag caitheamh mórán ~ leat, he is not being very hospitable, caring with you.*

gnaoi, n. Fondness. *Tháinic mo gh~ orthub faoi S. Thug me graoi dhó sin M.*

gníomh, m/f. **1.** Feat. *Bhí an gníomh anseo, rith sé agus fuair sé greim ar an gcapall ARN2867, he was capable, valiant 2.* Clamp. *Bhí gríomh ar na fataí ar an bpláta S, the potatoes were in a clamped*

heap on the plate, the plate was full of potatoes.

gníomhach, a. (Of person) strong, sturdy. (Glossed with *crua, láidir, go maith.*)

gníomhar, a. (Noted as equivalent to GNÍOMHACH.)

gnotha, m and f. (gnó). Business. **1.** *E ól agus imeacht in do ghrutha 12J. An grutha tá acub sin dhíomsa m'anam muise go mbeidh siad gá fhoireasa S, I won't go along with them.* **2.** (In plural with singular meaning) *Díontha' sé na gruthaí P, it will do (the job).* **3.** *Deabhltaí gruthaí-gan-iarraidh thú, Deabhlaí gruthaí-gan-iarraidh thú S, you do things without leave (perhaps gnothaí here is to be understood as the agent noun).*

gnothach, a. As GNOTHÚIL. (As noun) m. Industrious worker. *gruhəx mór e, s i:ntəx nə gruhi' iəd M ~ mór é, is iontach na gnothaí iad. Is iontach an ~ é.*

gnothaí, m. As GNOTHACH.

gnóthaigh, v. Win, prosper. (a) (When bidding farewell (especially (in response) to person departing)), *-Baidhe [bye] a Mháire 23M -Go 'núí (< ngnóthaí) Dia dhuit, a Mhaidhcil! M. -Gobaidhe [goodbye] -Go 'núí Dia dhuit is an Mhaighdean Mhuire! M. 'Núí Dia is A Mháthair dhuit! 10B. (b) 'Núí Dia dhom! P (said by speaker after he sneezed).*

gnothúil, a. Busy and industrious. *din'ə gruhu:l' M duine ~.*

gó, m. **1.** Go, 'shot'. *Bhead se ar ao' ghó amháin S, ... in one go.* **2.** Procedure. *'B é an ~ céanna ar an taobh eile anis é? S. Sin é mo ghósa S, that is my way of doing it. Sin é an ~ tá a'msa S.*

gob, m. **1.** Tip, shoot. *Níl ~ héin héin amach ag na fataí S.* **2.** *Gob an doiris. Ná cuir do chloigeann isteach thar ghob an doiris S. Níor chuir mé mo chloigeann isteach thar ghob an doiris ann S.*

gobáil, v. Interrupt. *goba:l' əʃf'æx sə ga'nt' M ~ isteach sa gcaint.*

go dtí, cf. DTÍ.

gogaidín, n. Hunkers. *Ar do gh~ S. Also GROGAIDÍN.*

goid, v. **1.** Steal. *Ghoidheat se an ubh ón seabhac S. Ghoidheat se an t-afarc as do shúil M. Ghoidheat se an b(h)rúillín dhen chorp M. Ghoidheat se l thiúrat se an bainne dhe do chuid tae 19B. 2.* Procure, catch, entice surreptitiously. *Marú breac gá ghoid gá éalthú leat, gá éalthú P. b'e*

mid' ə nən e jin' ə yod' ə r'i:ft M *beidh muid i ndan é sin a ghoid aríst, ... sneak it out some other time.* **ən dā: wō: yod' wōhəb** M *an dá bhó a ghoid uathub, sneak the two cows out (from the other cattle).*

goide, (Said to baby to soothe him / her) ~ ~ M. (Associated by **21Pt** with *goille* < *gabh i leith*.)

goigin, n. Hunkers. (Variant of *gogaide*) *Goth síos ar do gh-- Sq.*

goile, m and f. **1.** Stomach. Digestion. *Ní dheachaigh aon bhlas ar mo gh-- inniu S.* I ate nothing today. *Cuirthi' mise do chuid mí'únadh ar do gh-- a'd S.* Tá mo gh-- iompaí S. *D'íompód se in do gh-- thú S.* Drochrath ort d'íompá in mo gh-- me S. *Tá sé ag goil aníos i mbéal mo gh-- S.* **2.** Of indigestion, stomach, (strong) constitution. ~ *mhaith*, ~ *mhór*. *Tá daoine ann a bhfuil an-ghoile acub, daoine eile bhfuil drochghoile acú, ghá mbeithéa déarthaidh muid ag plé le soiptic teainc níor mhór 'uit ~ maith láidir S.* Tá ~ choimpléascúil aige S. *Bhí ~ a'd ghoil isteach ag cuartaíocht sa teach sin S.* **3.** Appetite. (a) *Tá do gh-- dúinte*, you have no appetite. (b) *Chuaigh tú ag díonamh do gh-- bhuail tú soir an bóthar ghéaród se do gh-- S.* work up an appetite, *Rinne me mo gh-- leis S.* (c) *Chuiread se in aghaidh mo gh-- me S.* he'd turn my stomach. (d) *Tá a gh-- ina ghlaic aige seo S.* he eats plenty and helps himself to food. 'g imeacht 's a n- ina nglaic acub S, going about helping themselves to food when hungry. *Cáil (< cá bhfuil) do gh-- anis, i do láimh? S* (asked of person starting to eat at table). **4.** *Tá dhá cheann a gh-- air S.* he is vomiting and has diarrhoea (gastro-enteritis). *Nach deabhalta an ceann e dhá cheann do gh-- S.* (In malediction) *Dhá cheann do gh-- ort! S.*

goin, f. **1.** Pang. *Fuair me ~ ón bhfiacail S.* **2.** Hunger. **ta gin' orəm** M *tá ~ orm.* **3.** Bite (when fishing). *Ní bhfuair me a gh-- ariamh, ~ ón mbreac M.* ~ a' bith **20C.** *Dheamhan an ~ ann S.* **4.** Sharp retort. ~ *bheag* (goineadh in note) (explained as) *focal géar cainte.* **5.** Small thing. *Ní raibh ann ach ~ín beag S.*

goineáil, **gonáil**, f. VN. Playing fish (i.e. slowly drawing in hooked fish), *goineáil* Mq. Drawing and releasing line to catch fish's attention, *gonáil* **20Cq.**

gointe, a. Vicious. *Duine ~ S. v'i fíad gint' ə / gint' ə eg' ə x'e:l' ə* M *bhí siad ~ ag a chéile*, regarded each other with vicious intent. Cf. FUIINTE, BRUITE.

goirfean, m. S, variant of GAIRFEAN.

goirm(n)eacht, f. Roughness (of weather). *Un ~ atá se ' goil SM*, it (weather) is getting rougher, worse.

goirt, Saline, salted. *Chomh ~ le picil* **19B**, as FFG24 s.v. *goirt* 1.

goisín, f. Gosling. (Explained as) *gé óg na rug fós, nó an chéad líne. uy yofin', gojin' wōr* Mubh gh--, ~ *mhór*.

goit, f. Slant, air, affection. ~ *a chur air héin S.* ~ *a chur ar a hata S.* ~ *mhór orm héin M.* *Bhí siad ag cuir ~i orthub héin M.*

góljaraí, **goildgəri:**, n. Messy food, pap. *Cén sórt ~ bheidheas a'dsa? Thugadh Máirtín Mhrocha '~' ar na cócó-seils* [and the word spread from there] SM.

gonáil, VN. Cf. GOINEÁIL.

gor, v. Settle (on), bed down. *Scaoil an rópa go ngora se níos fhearr e héin S* (of hay on a cart).

goradh, m. Fair-sized, substantial portion. *D'ól me ~ maith S. D'ith me ~ maith S.*

goráiseach, a. Narrow, dangerous. *Bhí sé an-ghorráiseach orthú, an spota* **894C9** (in a boat).

gorm, a. **1.** Green (seldom). *An ceann ~ M. wil' ə dæ gorəm er'* (heard from man, c. 40–50, RM in 1994) *an bhfuil dath ~ air? Frag ~* **19B.** **2.** Negroid. *Daoine ~a* **01J.** **3.** (In phrase) *faigh ~ é*, be scolded, have a hard time of it. *Fuair Baba ~ e M* (from a cold). Cf. GARBH.

gorróid, n. Hunkers. *Thíos ar a gh--* S85.

gort, m. Field. **1.** (Rare) *Ní féidir ghoil isteach i ngarraí ná i ngort aige M.* *An créatúr nach bhfuil garraí ná ~ aige S.* **2.** (In phrases, of expectation) (a) *Ar ghort an bhaile.* *Tá siad ar gh-- an bhaile lá a bi' S.* *Seachtain ó anocht is beidh sib ar gh-- a mbaile S.* you'll be expected home. (b) *Tá siad ag cuir an gh-- amach anis S.* they are ready to leave home.

gorta, m. Meanness. *Tá an ~ ora [= uirthi] sin M.* she is mean. *Ní raibh aon gh-- air M.* he was not stingy.

gortach, a. Niggardly. *Ná bí ~ leis* **52J** (of drink) be generous when sharing. *Nach ~ a thug se anall iad* **43M**, he didn't bring much over.

gortadh gartadh, n. (In phrase) *dhe gh--*

- gh*~ S, hurriedly, in frenzied fashion. Cp. *doirte dairte* Clad197.
- gotha**, m. Appearance. *Is beag gá (< dhá) ghotha tá ort!* S. (Ironically) *Is mór gá ghotha tá ort* S, you don't half look like it!
- grá**, m. Love. *Mo ghrá chugam thú!* S. ~ *mo chroí thú agus ná habair...*, ~ *mo chroí thú agus díon (déan) ...* S.
- grabaire**, m. Small person, rascal, greedy person S.
- grábháil**, f. **1.** Mending or patching boat. *Chuir me ~ bheag ora [= uirthi], Thastódh í gh*~ S. **2.** Patching (shoe, coffer, etc., but not of cloth) S. **3.** Scolding. *Thug tú ~ mhaith bhuailte dhó* S.
- grabhlach**, m. Large strong person.
- graulæx mo:r gə ɣin'ə** M ~ *mór dhe dhuine*.
- graf**, (grafadh). n. (In) *ag dó* ~ S, scorching land with turf sods (as manure).
- grágán**, m. Loud shout. *Lig se ~ as héin* S.
- graihbéal**, m. Type of rough sand, not equated with stone 'chips' M.
- grabhide**, f. **1.** (Humorous) vulva. *toxəs ə mə ɣræ'b'əd'ə* M *tochas i mo gh*~. *stæk' gə ɣræ'b'əd'ə wɔ:r ek'ə* M *staic dhe gh*~ *mhór aici*. **2.** Pudenda, genital organs S. *Fuair mé greim ~ ort* S (of man). *Tá do gh*~ *le feiceáil* S. *Beidh do gh*~ *seacaí*. *Beir ar gh*~ *ort héin!* S. **3.** Small thing (explained as *ruidín beag ar bith*). ~ *dhe dhuine* S, small, puny person.
- graiféad**, m. Grapnel, small anchor. *xuə fe kahə grif'ed* P *chuaigh sé ag caitheamh* ~ (of person overstaying welcome).
- gráin**, f. Hate. (a) *Tá an oiread ~ aige ar Bhríd is tá ag an deabhal leis an uisce caisric* M. *ta n er'əd gra:n' eg' orəm s ta eg' ə d'aul gən ifk'ə ka:fræk* M *tá na oiread gráin aige orm is tá ag an deabhal dhon uisce caisric*. (b) *Sé mo gh*~ *e sin* S. *Mo gh*~ *an duine sin* S. *Mo mhallacht duit is mo gh*~ *thú!* S.
- gráinne**, m. Grain. Small quantity. *D'éirigh me le ~ uisce* S (to go to the toilet).
- gráinseach**, n. Deep loamy soil. SM.
- gramadach**, n. (Proper) grammar. *l'e:ɟi: e xur ə ɣra:mədəx b'ar tobər nə pər:k'ə mo:r'ə rə:* (ná 'Tobar an Pháirc Bhán') **19B** *le haghaidh é a chuir i n*~, *b'fhearr 'Tobar na Páirce Móire'* a rá.
- grampairt**, (grampar, 'grampus'). n. ~ *farraige*. Glossed as *Beithíoch níos mó ná an míol mór* SeolG39 (note 1). (Probably) killer whale 'Orcinus orca'.
- grán**, m. **1.** Grain. **2.** *Grán dubh*, mildew. *Go ndíona se ~ dú' ar íochtair do phutóige!* S (of thing consumed).
- gránna**, a. Ugly. *Chomh ~ le túin poill* S. *Tá sí chomh ~ le túin muice* **43M**.
- grás**, n. **1.** (In phrase) ~ *trócaire*, grace and mercy. *-Níor iarr tú ~ trócaire chor ar bith, adeir an fear bocht* **852SbDT74**. **o:** *grəs tro:kər' eg' ma'nəm* M, **66N** **Ó**, ~ *trócaire ag m'anam*, gladly, thank God. **2.** *rə:f* in '*Dia ráis Dia leat a Dhia*', *altú bia thugaidís air sin* S.
- grásta**, m. **1.** Grace. *Braoinín ó na grástai* S (said as rain began). Cf. ANAM, MAIGHDEAN. **2.** (As intensifier) *n'it' ə foid hem' nə ɣrast ə'f'i* M *níl an fód héin na ngrást istigh. ə v'it' nə ɣrast* M *a bhí na ngrást*. Cf. DATH.
- greád**, v. Leave (in a hurry). *Tá se héin ~thaí gaibhte suas ag breathnú ar an niús* [news] M.
- greamaí**, n. (In phrase) *ə ɣr'æ:mi: ga x'e:l'ə* **09S** *i n*~ *dhá chéile* (heard only once (in 1988), vs. *i ngreamú* Clad45, 48, Mperm, most commonly *i bhFASTÚ*).
- grean**, v. Dazzle. *Tá an ghrian dho mo ghreanadh* S.
- greanta**, a. Bright, dazzling. *Tá an ghrian an-gh*~ SM. *Súile* ~ S.
- greim**, m. **1.** Hold. *Tá ~ ag an ól air* S. *Lig sí as ~* **01C6452** 'she let go her hold'. **2.** Catch. *Ní bhfuair me ach ~ín beag bídeach inniubh air, ar Raedíó na Gaeltacht a bhí se* M (of news). **3.** Bite, morsel. *Ní raibh ~ ná deoch ná blogam aige* S. *Sé do gh*~ *a chuideos leat* S, your diet will sustain you. **4.** Living. *ta f'i: fin' si:ru: gr'i:m' ə xi: r b'i* **18Bm** *tá sí sin ag saothrú a ~ ar chuma ar bith. Shaothraigh tú do gh*~ S.
- gréineach**, a. Green from the sun. *Fataí ~* M.
- gréiseáilte, gréisiúil**, a. Greasy. *Tá se seo gréisiúil. runəx bi: ... 'an'ɣr'e:ʃa:l'ə* M *ronnach buí ... an-ghréiseáilte*.
- gréithí**, pl. Crockery. *Soitheach ~* S, an earthenware vessel.
- grian**, f. Sun. *Chuile lá gá bhfuil an gh*~ *ag éirí* S, every single day.
- grinneall**, n. Twinkle. *Tá ~ ina shúile, tá se breathnú drochúinte* P. *Nuair a bhíonn braon ólta aige bíonn ~ ina shúile* **43M**.
- gríosach**, f. **1.** Large fire. *Bhí ~ dhe thine thíos aici* S. *Is dúirt muid lárna*

mháireach, gá mbeadh bradóg a'inn go ndíontheadh muid ~ síos faoi tigh Mháirín Ní Ghaora. 35E. 2. Hot ashes. ~ (na) tine, tine gríosáí.

gríosláí, m. Trouncing. *t'ur:hə m'ifə gr'isli ma' yut' M tiúrthaidh mise ~ maith dhuit.*

gríscín, n. (Explained as) *an fheoil atá sínte leis an gcráimh*, the meat nearest the bone.

grogaidín, n. Hunkers, *grugəd'ín' S.* Also GOGAIDÍN.

gróig, v. Build (hastily). *Tá siad ag cartadh is ag ~eadh S. Beidh muid ag ~eadh linn S. Tá ~eadh gá dhíonamh S.*

gróigín¹, m. Small pile of peat. (Fig) ~ *mrá, ~ dhe bhean mhór S*, short stout woman.

gróigín², n. Step (of spade). ~ *na láí S* (also *bróigín na láí S*). *Tugann cuid acub ~ na láí ortha, bróigín na láí S.*

grua, f. Side of trench. ~ *shingil*, sowing one side of ridge (lazy-bed). ~ *dhúbailte*, sowing both sides of trench together. *Níor oibríodar aon ~ shingil ariamh ach ~ dhúbailte, bhí siad ag tabhairt an, dá ghrua leothub in éanacht. 894Cs. Cf. CUR 1.*

gruaig, f. Hair, head of hair. (a) ~ *mhór mhillteach chatach air M. (b) Thiúrthad sí ~ dhá cloigeann duit*, she would go to any lengths to assist you.

gruaigín, f. (Diminutive of *gruaig*) Small (head of) hair. *-wil' gruəg'ín' æ:d er' M An bhfuil ~ fhada air? -wanəm ifə n'íl' gruəg'ín' ə b'ih er' 16B Mh'anam 'uise níl ~ ar bith air* (of child). ~ *bhán atá air 55C.*

grúán, m. Torso. *Tá pian i mo gh~ M. Tá ~ ar chuile shórt M.*

grumb(a)lóid, (< grumble). n. (As VN) Bickering. *Ag ~ le chéile.*

grúmlach, n. Dregs. *Tá a thúin sin lán le ~ M. Tá túin an phota lán le ~ M.*

grundáil, *gru:nda:l'*, f. (As VN) Move about, potter. *Muise gotha' mé go Carna is beidh me ag ~ liom S. Ag ~ anúnn 's anall M.*

grúscán, m. 1. Grunt. ~ *cainte. 2. Rasping sound. ~ a dhíonamh ar tsips clocha, baint ~ as tinceain SM.*

gruth, m. ~ *buí*, (edible) curds from beestings (bovine colostrum) M.

guaire, n. Sand hill. ~ *gaineamh M. Tá ~achaí ar an dumphach (i Máinis) S. Bhídís ag díonamh tithe sna ~achaí fadó*

S. (Coiníní) sna ~í (i bhFínis) 08B. I mo loighe thuas faoin n~ M.

gualainn, f. 1. Shoulder. (a) (In phrase) *guaillí arda* (carried) shoulder high (in celebration). *Nach n-iúmpróifear an báireoir ar ghuaillí arda S. Hiúmpnú 'mach ar ghuaillí ard' iad (théis na bainse) S. (b) An bhean / fear [etc..] is fearr a thug (a) láimh as ~ S*, best ... ever. 2. Bow (of boat). *Go n-imeoidh sí i ndiaidh a ~ 16P. 3. Shoulder (of gap in wall). tá m'e kin'ail suəs ə yuələn' fo M tá mé ag coinneál suas an gh~ seo.*

gualannach, a. Shouldered. (In) *ə gahir' yuələnəx ə xof nə t'in'ə (Sdás) 04B i gcathaoir gh~ a chois na tine* ((some type of) armchair).

guibheadóireacht, f. Constant praying. *-Ba dona an fear oibre thú, a deir sí. Ní raibh tú ariamh ach ag páidireáil, a deir sí, agus ag iarraidh, ag iarraidh guibhe, a deir sí, ~ i gcúnaí, a deir sí. ... ar a ghlúiní agus ag ~, a deir sí. 894Cs.*

gúmáil, v. 1. Arrange. *Caithidh muid clochaí a gh~ ann S* (in a wall). *Tá siad ~te a'd S*, gap in wall made good (i.e. closed level). 2. Suit. *Dho do gh~ S*, suiting one.

gustaíl, f. Gusty weather, gusts. *Tá an-ghustaíl ann S.*

gustúil, a. Gusty (of weather). *Tá sé an-ghustúil S.*

guta, n. (Soft) wet (and dirty) object. *Tá tú 'do gh~ 20Myq. Tá an mhúin tá sí ina ~ bháite S. Gach a mbíodh air fliuch, ina gh~ bháite 14M.*

gúta¹, n. Fat belly. *Nach deabhlta an ~ tá a'd, tá an-ghúta a'd S.*

gúta², n. Whelk, 37J, 16Pq. Plural *gútaí*. (More commonly known as *cuachma*.)

guth, m. 1. Voice. *Bhí ~ foínn aige M*, he had a good singing voice. *An gcuireann sé aon gh~ ar an amhrán? S*, does he sing the song (in contrast with recite). 2. Reproach. *Ní: tó:rt' yuh orəb e 14M ní ag tabhairt gh~ orthub é.*

H

h, f. The letter 'h'. *Tá an héits tá sí curtha isteach acú 20C.*

ha, (Interj) 1. Ha. *hæ ~? SM*, what (did you say?). 2. ~! M, rubbish!

hab, n. Hob. *Ar na ~annaí dubha S*, in (the fires of) hell.

habal, n. 1. Constriction. *Tá tú i / sa ~ SM*,

you are caught, in a fix. *Tá se sa ~ ceart anis S. Tá ~ orm i ngeall air S. Chuir se sa ~ e héin S. 2. ~ dros (< dress), ~ babal dros, very tight and narrow dress formerly in fashion SM.*

habhns, hauns, (< hounds) n. Uppermost part of mast. (Cf. LFRM) Fig. *Chuir me go ~ e S, I put it very high.*

habláil, v. Put in a difficulty. *~álú e, Tá me ~te an péin, ~ tú thú héin i nganfhiós duit héin S.*

hacsáil, haksáil S, f. = HAICEÁIL S. 1. Usage. *~ mhaith bainte as an bpuíopa a'm. 2. Hardship. Fuair me neart ~ 's a ghoil ann. 3. Potting. Ag imeacht ag ~ ó mhaidin. 4. Beating. ~ mhaith bhualte S.*

ha deaid, 'hæ: 'dæ:d, (Interj) (Calling for attention), watch (out)! *Aire dhó ~ ~ anis fan go bhfeice tú, ~ ~ anis tá an ropadh le bhe' ann, ~ ~ anis breathaigh 'mach anis S.*

haiceáil, hæ:k'áil, f. (As VN) 1. Potter about, idle. *hæ:k'áil hæ:rt, hæ:k'áil f'æt, gən mo:ra:n f'e d'in æd ax æ hæ:k'áil ~ thart, ~ leat, gan mórán le déanamh a'd ach a' ~. 2. Period (of use). wæn' m'e 'æ:n' ~ æs Mq bhain mé an ~ as. Tá ~ mhaith bainte a'd as an seaicéad sin S. Tá go leor ~ bainte a'm as an treabhsar S. 3. Beating. Fuair se ~ M. Cp. haicleáil s.v. HAICILÉARA.*

haiciléara, m. (Speaker in query uncertain of meaning. Possibly) *bean ag imeacht ag haicleáil léithi Mq.*

haidheas, (perhaps f.), M, (= FFG). Heat (in bitch).

haidh for, haidhfear, hai for, haifær, Interj. *Haighfear lá Mhic Dara is cacthaidh muid sa mbaile! S. Haidh for deireadh na hoíche! S (said at 'time' (house party) so as to keep it going until morning). Haidh for Jaice na Báine! S.*

haighe deá, 'hai 'dæ: SM. n. Ride (for child) on persons back or shoulders. Also *~ ~ guaillí, etc., cf. 1.264.*

haighe deó, 'hai'du: M. 'hai'du: 43M. n. 1. High do, merriment. *Bhí an ~ ~ ann M. 2. Nervous, crazy behaviour. Bhí mé ar ~ ~ 43M. Bhí sí ar ~ ~ an vuicend [weekend] seo 43M.*

haighdíacs, 'haiði:a:ks M. Variant of FAIGHDÍACS.

haighe dic, hai d'ik', (Interj inciting (adults, children) to fight) *~ ~, ~ ~, hai d'ik' d'ik' S.*

haigheas, n. 1. Hoist. 2. Jolt. *Bhain an carr ~annaí asainn Mperm.*

haigheasáil, v. 1. Hoist. 2. Jolt up and down. *Bhfuil do dhóthain ~ faighte anis a'd? M (in car on bumpy road). Bhfuil tú tinn le ~ na mbóithre seo? 57P.*

haighlindar, hai'l'in'dær SM. (< highlander), m. Wild, sportive person, M. *Bod an ~ S (meaning not known).*

haigh sodar, m. High gallop. *g'im'æxt snæ 'hai'sedærs S87 ag imeacht sna ~s, galloping along. Cf. SODAR.*

hailí, f. (Common in Ceantar Na nOileán according to 56Pe.) 1. Small handball, Mq. 2. Any sport ball, including soccer ball (so used by 21Pt according to 66N).

haindeáilteacht, f. Utility. *Ag díonamh ~ (bhíodar) S. A -Nach bhfuil sé chomh haindeáilte ... ? B -Óra thú héin is do chuid ~ S.*

hainséar, m. (Cf. LFRM) (In) *~ airgid S, parcel, bundle of money.*

háirdeabaidheas, hæ:rdæbais, pl. Spree, frivolity. *Tá sé ag imeacht sna ~ uilig le gairid S. 'g imeacht ag snámh s 'g imeacht sna ~ S.*

haiste, n. 1. Hatch. *Fuair me comhltha [< comhla] ~ faoi thú M. 2. Transom seat at the helm. Shuígh me thiar ar an ~ gá góil SM.*

hala, hála, m. Gust. *hæ:læ gi:hæ, hæ:li: gi:hæ Mq hála gaoithe, hálaí gaoithe. Also hæ:læ/i: Mperm, halaí FFG npl.*

halmadóir, m. 1. Helm. 2. Shaft (used to turn a swing bridge). *Droichead atá le casadh faoi gcuaire, leihí an bád a ligean thart, síos agus aníos. ... Casann siad é le rud a dtugann siad an ~ air: píosa adhmaid isteach ann, agus an droichead a chuir thart ansin, ar an bpiléar san áit a bhfuil sé. 889P (of Droichead an Daingin).*

harae, (Interj and noun). Hurrah. *v'í: n hæ:re: s æŋ gær' æ:n S bhí an ~ is an gáire ann (of fairies).*

haraeáil, f. (As VN) Shouting (hurrah). *æ gær'hi:l' s æ hæ:re:æl' S ag gáirthíl is ag ~.*

haraicéin, (< hurricane). n. Very strong wind. *Tá sé ina ~ anis S.*

hara(r)s, pl. Madness, hallucination. *Haras óil S 'delirium tremens', haras donacht, tá sé imithe sna harars, d'imi' se sna harars S.*

he, Interj. What (did you say)?

hea, (sea⁴). Yes. **1.** -ə'N'e: v'i: b'orðe: a:n S *Inné a bhí a beordé* (< birthday) *ann* -hæ **14M** *Hea*. **2.** (Sometimes in response to full verb). -ka:l'u' e fin' nar ka:l'u' **66N** *Cailleadh é sin nar cailleadh?* -hæ **M** *Hea*. ~ ~ **05M**, yes, continue.

héaram scéaram, **he:ram** f'k'e:ram, (< harum-scarum). n. Giddy person. *Cheap me gur ~ ~ a bhí ann is ní hea ach duine deas socair* S.

heictar, m. **hek'dər**, (< Hector). Tall, hardworking woman. **s br'a: n ~ gə v'æn i** Mq *Is breá an ~ dhe bhean í*.

heid, **heɹ**. n. Head, (in phrase) *chuala mé go raibh sé ag cuir ~ ar an bpínn*, go raibh sé ag saothrú S.

heileabailiú, **hel'əbəl'u:** (also perhaps **híl'**), (< hullabaloo). n. High spirits, hubbub, commotion. *D'ardaigh se ~, Bhí se ina ~ ann, D'ardaigh an ~ ann, Bhí ~ a'inn ann, D'éirigh ~ eidir iad* SM.

héin, **féin**, a, adv. Even. *Ní hín e héin e ach bhí sí biusaí* **18Bm**.

héip, m. (Large) heap. ~ *mór aoileach* M.

híbh, f. (< heave). Slant, asymmetry. **v'i: hi:v' əg' im'əxt er', v'i hi: v'og er'** Mq *bhí ~ ag imeacht air*, he was lopsided, *bhí ~ bheag air*.

híbhéail, (As VN) Sway, incline. **hi:v' əl' o' hi:v gə ti:v** M ~ *ó thaobh go taobh*.

hibile haibile, f. **hib'əl'ə hæb'əl'ə**. Slovenly, negligent thing or person. ~ ~ **wor: gə ɣin'ə** Mq ~ ~ *mhór dhe dhuine*. Cf. HUBAIRLE HABAIRLE.

hí hoip, **hi:(i) hep' / hop'**. (Interjection of effort or strain) *Hí* [while taking strain] *hoip* [while exerting effort] S. Cf. HOIP.

híl, f. (< heel). Slant, asymmetry. (= FFG20). Also heel of boat.

híl ababhait, **hi:l' ə'bauʔ**, (< heel about). n. Nautical turn. *Níl sí i ndan ~ ~ a dhíon-amh* **12J**.

híleáilte, a. **1.** Slanted, lopsided. (= FFG20 1.). **2.** Tipped. ~ *siar* (= FFG20 2.).

hínteacac, **hin'təkək**. (In) *go hínteacac*, as far as possible. *Chua' se go ~ S. Chuir me an scian isteach go ~ M.* Also **f'in'təkək** in *go fínteacac* **49J**.

hó, Interj. ~ *Mhac Dé!* S.

hóbair, (**hobair** **19B**), adv. **1.** Almost. (a) (With negative) ~ *nar thit me* S, I almost fell. ~ *nar thit sé dhen teach*. **N'ir ho:bər' nar ma:ru: m'ijə** **01J** *níor ~ nar maraíodh mise*, I was almost killed. (b)

(With positive) *Is mé thóbair dhianhach an feáll ...* **870B1**, I almost committed a treacherous deed (With subject pronoun) *Hobair* [sic] *sé é bheith miosáilte aige* **19B** (Doire an Locháin). **2.** Mind, watch out for. (Meaning and examples offered by Seán in query) ~ *thú héin!* ~ *an bhó!* ~ *é sin!* Sq.

hó bha, (Interj and noun) (Of sleep). ~ ~, ~ ~, *hó bhaighin, a stóirín, is tit i do chodladh ansin* S. 'se [sic, Tá sé] in am a ghoil ~ ~ S.

hó bhó, (Interj) Oho. **a: ha ha ho: wə:** S (as a half yawn).

hoib, n. Incomplete action, attempt. (Also *hob* S.) *Thug se hoib air* S, he was close to doing it. *Tá se ar (a) ~ a bheith réidh* S.

hoip, (Interjection of effort) ~!, ~ *anis, a bhfuil tu réidh?* (to take strain) S. Cf. HÍ HOIP.

holcam halcam, **holkəm hæ:lkəm, h-ha:-**. m. (In) ~ ~ a *dhéanamh*, to eat everything up, gulp down. **ri'ə ʃe ~ ~ er' / d'ə** Mq *rinne sé ~ ~ air / de*. Cp. HULCAM HALCAM.

hops, (Interj of disbelief) Nonsense! ~! S. ~, a *bhuachaill*, is maith thú! S.

hórá, **ho'ra:**. n. Commotion. *Bhí ~ ann, Bhí ~ acub* S.

hóra-mhíle-grá, m. (Type of extempore verse which has ~ in the refrain) **v'idər ə ra: ho:rə v'il'ə gra:əni:** S *bhíodar ag rá ~-annaí*. Also SÓRA-MHÍLE-GRÁ.

horú, (Interj driving sheep) ~ 'mach! S.

hubairle habairle, m. Pap, mess, sloven. ~ ~ **gə ɣin'ə ~ ~ dhe dhuine**. ~ ~ *mór* Mq. Cf. HIBILE HAIBILE.

huc, **húc**, (< hook). n. (In phrase) ... *amach ar do huc héin is ...* **04Br**, independent, on one's own. *Bhí muid amach ar a húc héin*. **21Jq**, *bhí sé amach ar a húc héin* **27Mdq**, 'he was on his own'.

hucste, interj. (In) *Hucste 'Mhic ó* (rhyme) **894C9**.

huga, (Defective verb) Go away, move over. ~ *leat* M, off with you. *Hugaí lib, ~ muid linn*, SM.

húirt háirt, (húirte háirte). n. Hubbub. *Bhí ~ ~ hu:rt' ha:rt' ann, ag iarraidh iad a scaoileadh*. **892M**.

húisteáil, f. (In) *an darna ~*, second shift or bout of work. *Críochnaigh an féar inniú 's gan an dárna ~ a bheith air* M, ... have it finished. *Ná bíodh an dárna ~ air* SM.

hulcam halcam, n. Bustle, commotion.

Tháinic ~ ~ air le deifir is é ag gearradh féir S. *Bhí sé ina* ~ ~ air S. *Tháinic se ina* ~ ~ ar deireadh orm S. *Bhí* ~ ~ ann, *Bhí* ~ ~ ag an mbord acub SM (of children eating). Cp. HOLCAM HALCAM.

hump, n. (In phrase) *hump ná hamp*, (in negative) no strength, energy. *Níl* ~ *ná hamp ann* S, **43M**, *ní ro hump na hamp eg' 43M* ní raibh ~ *ná hamp aige*.

hup, (In phrase) *hup ná hap*, (in negative) no energy. *Ní raibh* ~ *ná hap ann* S. *ní'í' hup ná hup unəm, ní'ir an hup ná hup inəm* M *níl* ~ *ná hap ionam, níor fhan* ~ *ná hap ionam*.

húp, (In phrase) *húp ná hap*, as HUP NÁ HAP. *Níl* ~ *ná hap ionam níl mé i ndan corraí* M.

húra hara, Interj. *hurə hæ:rə hugəx mid' er', hurə hæ:rə hæ:rə ski:l'əg'i: hæ:ri: e, hurí: hæ:ri: e ski:l'əg'i: hæ:ri: e* S '~ ~' a thugadh muid air, ~ ~ hara scaoiligí tharaí é, húraí haraí é, scaoiligí tharaí é! Cf. FAICE.

húrta harta, n. Commotion. *Bhí se ina* ~ ~ ann M.

I

i, prp. In. **1.** (Pleonastic use with season and time nouns) (a) *Sa bhfúmhar a bhí ann* S. *Séard a bhí ann an lá seo san earrach, agus bhíodar ...* ARN4060, one day in Spring (Cp. *Ach an oíche seo séard a bhí ann, an-ghar dho Lá Nollag* ARN-5820.) *San earrach agus sa samhradh féin is fearr lena n-aghaidh* Clad115, *San oíche Dé Dúmhnaigh Oíche Shamhna* P, *Hallowe'en is on Sunday night*. Cf. ANN. (b) *Dúirt sé in aon uair amháin agus é ina shuí ar charnán cloch ...* ARN5048. (c) (With nouns of place) *Níl tu ag goil in aon áit* P. *Ní raibh tu in aon áit aréir* P. *ní'í' wí: ga:jk' ə n' e:n a:t hu* **64Mt** ní bhfuighidh gaisce in aon áit thú. **2.** (In applying to, treating skin with) *Théis pabhdar na míola chur ann* M (of beast). *Cuirthidh me T.D.T. ann* M. **3.** (With possessive as function, status) *Ní raibh dáta ar bith ina chainteoir leis* FFG s.v. *dáta*, he was a marvellous speaker. *v'i: braiði: nə f'ær gəs nə b'æ:n* M *bhí Braidhái ina fear agus ina bean* (able to do both types of work). *ta iistər munðe: nə v'æ:ŋk' ha:ləðe:* M *tá 'Easter Monday' ina*

'bank holiday'. Is féidir e sin a bhaint ina bhéileachaí M, a sufficient amount for one meal can be harvested at a time.

í¹, (Pronoun) She, her. *ər i: nu: e: tɑ: ɑ:n* **43M** *Ar í nó é atá ann?* is it a he or a she? (of child).

í², n. (In phrases) **1.** *Ar ~ ar éigin* S, barely.

2. *Gan ~ gan ó gan á gan achaireacht* S, without any delay or procrastination. Cp. ÍN.

iallach, m. Obligation. (a) (With *dhe*). *ta g iələx orəm v'e mu ɑ:n* S *Tá dh'~ orm bheith amuigh ann* S. (b) (Of non-animate cause). *Sé an tae chuireanns ~ air e ' dhíonamh* M.

iarann, m. **1.** Iron. ~ *greidil* **01J**, griddle trivet. **2.** Object made of metal. *Bhí an t~ bainte 'mach as an talthamh acú is chuile shórt* M (of iron railings). Metal. *Bó a raibh ~ inti* S, cow that had eaten metal object(s). *Tá ~ tóigthí aici* S. **3.** (In water) *Toibreachaí fíoruisce bhfuil an t~ ann, díonann se tae gorm, uisce ~ainn tá ann*.

iargúil, n. and a. Remote (place), SM.

iargúlach, a. Remote, S.

iargúltach, a. Remote, Mperm.

iarlacan, (As VN) accompanying. *Ag ~ an athar Peter* **!894C9** (in note = *tionlacan*. '~ na n-óinseach.').

ia(rmh), (iamh). n. (In phrase) *iə [iər ?] nə' ɑ:rvəs, iərv nə: ɑ:rvəs, iər nə: ɑ:rvəs* S, without stop or stay. (Corresponds to *iamh ná foras* FGB).

iarmhais, n. Valuables, heirlooms. *Ní mórán ~ e* S, it is of little value.

iarr, v. **1.** Ask. (a) (With *muc* and *mada*, of strong exhortation) (*hug fɛ*) *iəɾə nə mik'ə ogəs iəɾə n wɑ:d ɛr'* M *thug sé iarraidh na muice agus an mhada air. wel' ta m'e iərhə ogəs iəɾə nə mik'ə ogəs iəɾə n wɑ:də* M *bhuel tá mé iarrtha, agus iarraidh na muice agus an mhada*. (b) Request. *Ní iarrthainn breathú go brách air mara mbeadh aon-nduine istigh* P (at television). (c) *-Bhfuil se chomh dona sin? -Tá se chomh dona is d'iarrthá* **12J** 'it is as bad as it gets'. (d) *larr ag, ask to come. Tá Nóra dho m'iarraidh ag bingó*, N. wants me to accompany her to bingo. **2.** Want. *Tá sé ag iarraidh thú fheiceál*, he wants to see you.

iarraidh, f. **1.** Request, plea. *Thugadar ~ na déirce orainn ag ~ orainn a ghoil síos* M, they pleaded with us *Chuir sé*

chuile ~ ortha ... go dtí ~ na déirce **11Ctn**.
Tá ~ do chodach ionad. Tá ~ a chodach
ann S, he is not ashamed to ask. 2. VN,
Trying. Go raibh sórt píosaí filíocht ag ~
bheith gá chumadh dho bhean eicínt acub.
Ach bhíodh píosaí dhá chumadh is ní
raibh sé ceart. 11C. 3. Blow, stroke. Na
hiarrantaí a bhí aige M (pl; of teacher
given to hitting). 4. Ar iarraidh, over,
past. ta mō xud seṭəni' er' iəə n'ij
40S *tá mo chuid soiteannaí ar ~ anois, my*
set-dancing days are over.

iarraíocht, f. (From context) desire. *Níl*
aon ~ a'inn ort ... níl gean ar bith a'inn
ort. Ach níl aon ghean a'inn ná aon ~ ar
aon fhear **866ESemr54**.

iasacht, m. Borrowing. ~ *na n~ S*, lending
 or borrowing of a borrowed article.

iasc, m. **1.** Fish. *Teara aríst amáireach a*
dúirt an t~ S (of a bad fishing day). ~ e ~
e ~ e! M (call of the seagull, also) ~ ~ ~!
M. 2. (More generally of marine life) ~
30Ms (referring to lobster). Cf. **BREAC**.

ifreann, m. Hell. *Tá díol ~ in aon-nduine*
amháin M, one (of them) is enough
trouble.

im, m. Butter. *Tá siad ag iarraidh ím ar*
chaon taobh acu S, bread buttered on both
sides.

imhne, (inmhe) n. Maturity. (In phrase) *in*
~, (a) mature, (b) able. A' ra' tú in imhne
díona dhuit héin **894C9** (explained, prob-
 ably by **894C**, as 'i ndán' (for *i ndan*)).

imeacht, m. (As VN) Leaving, going. *Ag*
imeacht, there, about, available, in exist-
ence. Maith an rud tá 'g ~ a'd tá iarraidh
do chodach ort S. Bhí mearjaraín ag ~
álraidht S. Báiníní a bhí ag ~ san am.
kəɫ'əm' (kauruɪr' ə v'i:ns f'jəd ig'
'im'əxt, they are rare) 46.827 coilm, corr-
uair a bhíonn siad ag imeacht.

imigh, v. Leave, go. *D'imi' sin ann héin* (as
 narrative device) that passed, thereafter.
Bhí mise sa ngeimhreadh gá mbeathú ...
ach e- [filler] d'imi' sin ann héin 'gus e-
san earrach ansin thosa' siad ag breith S.

imigh amach, Run out, dry out. *g' im'əxt*
ə'ma:x M ag imeacht amach.

imir, v. Play. *Imir ar (a) ~ ar dhuine, fool*
somebody. Bhídís ag ~t orthub S. (b)
(Cards) play to beat. Imrigí anís air sin tá
sé ard S. Ag ~t ar an té tá ard S. Tá an
bheirt agaí ag ~t orm S.

imleacán, m. Navel. *i:mɫ'əka:n ən e:r*
br'ij'ə M ~ an aer briste (of very heavy

shower, rain; contrast FFG).

imleach, n. **1.** Marginal land, marshy shore-
 land. (= *imeallach*¹ FGB, *imlech*¹ DIL).
Soir ar an ~ M (of marshy shore near An
Posta in Maínis). 2. High ground. ~ maith
áit breá [sic] ard crochta, '~ breá
talthúna aige' déarthaidís S. Iomlach
imlax [sic S85] spreading-ground.
Droch~, ~ maith, ~ muna. ə ɣo:hən' i:mɫə
ɣo: a dhóthain ~ dhó. ~ a thabhairt dhon
fhéar S, spread hay out well. 3. Iomlach
(Mór), an t-, place-name in mountains S.
'muich [amuigh] ar an ~ S. Cf. IONLACH.

imní, f. Worry. *Ringéail sí le ímrí dhúinn*
M, she rang because she was worried
about us, out of worry for us. Tá ~ a'm di.

ín, n. (In phrase) *ar ~ ar éigin M, barely.*
 (Also) *ar ~ éigin S. Cp. f².*

inbhearrtha, a. Capable of being shaved.
Fig. Níl se ~ S, he is in a bad humour.

inchinn, **in'hən' M, P, ihən' S. f. Brain,**
 (also) hollow of temple S.

inchúnta, a. Able to help, helping. *Bhí J ~*
le B. Bhí sé ~ liom 'cuir isteach féir S.

inghrásta, a. Fit, possible. *əŋ'ra:stə,*
ən'ra:stə S. N'í:l' fe ~, níl sé ~. N'í:l' fe ~
ɣol' ə'ma:x, níl sé ~ a ghoil amach. N'í:
ro fe ~ a'm e thaobhachtáil S.

ínín, f. Girl. *Narbh íontach an ~ í Ceaitlín!*
M.

inné, adv. Yesterday. *Deabhal páirc a*
bheas i gCama go dtíochtáidh an lá ~ ar
ais M, there will never be ...

innis, v. Prove, demonstrate. *D'ínsi' se dom*
gur bulsit [< bullshit] a bhí sa rud S, it
showed me that ...

intaobhaí(the), a. Dependable, reliable.
 (Often of bad weather) *Níl se ~ tada*
dhíonamh ar an aimsir seo S. Ní raibh se
~ a'd a ghoil amach S. Ní raibh sé
intaobhaíthe (ghoil amach). 20C.

intinn, f. **1.** Mind. *Thógtheat se ar ' ~ e*
sin, thógtheat se ro-mhór ar ' ~ e M, that
would distress him. Tá mé eidir dhá ~. 2.
Attention. Nuair atá t'intinn in áit eile S.

intruist, a. Trustworthy, reliable. *Ní raibh*
sé ~ nó bhí. 892M, He certainly was (he
was and he was not to be believed if he
said otherwise).

íoc, v. **1.** Pay. *D'~ me leithchéad bearlí*
leithi S, I paid her for D'íoc na
Gheaincs orainn, the Yanks paid for us
(covered our costs). 2. Be worth while. Ní
~that se ghoil soir ansin M (to a party).

íochtaireach, a. Low. *Baile Íochtair, bhí se*

~ S.

íochtar, m. Bottom. (Of reef of sail) *Dhá ~ i gcónaí* ARN6062. *Ar ~ na fuinneoige* S, on the window-sill. *Stáid ... a dearnadh ... thíos in ~ an bhaile uilig.* **894Cs** (at shore).

iomaí, a. cf. IOMÚ.

iomaire, f. Ridge. *ta fíad a gol' ya: umər'ə* S *tá siad ag goil dhá ~*, they (potato stalks) are spreading over two ridges.

iomarbhá, n. (In phrase) *tháinic sé san iomarbhá*, it came to pass. *Nó go dtáinic sé san iomarbháidh go ra mé héin i ndán mo ghraith fhein a dhíona* **894C9**, *go dtiocait sé san ~ choidhchin go* **894C9**.

iomlacht, n. Ferrying. *Ag fáil ~ an duine uasail* S 'being brought about in great comfort'.

iomlaigh, **ionlaigh**, v. Ferry. *D'ionlaigh mé isteach iad* Mq.

iompaigh, v. **1.** Turn. **(a)** *Ní iompóidís sin ar a gcois duit* S, they would not lift a finger for you. **(b)** *Níl iompú ar do chois a'd ann* S (of confined room). **(c)** *Níl iompú mo chois a'm ag an raicleach* S, I cannot move, have no comfort, have no freedom because of the hussy. **2.** *Balthaí* [pl of *baladh*] *eile d'iompóidís me* S, = *d'iompóidís mo ghoile*. **3.** With *ar*. *Go n-iompaíodh [recte] an ghrian dath dearg orthub* ARN1539, till the sun would turn them red.

iompaigh amach, *Tá tú iompaí amach i do ...* M, you've turned out (a right) ... *D'iompa' sí amach ar an ól* M, she turned to drink, took to drink.

iompaigh isteach, *Tá siad ag goil gá iompú isteach sa scoil* M, ... turn / change it into the school.

iompaigh suas, *Dho réir mar iompós an saol suas dho dhuine* S, ... life turns out ...

iompair, v. Carry. *Níor iompair mise fuacht ná faitíos ariamh* S. *Bíonn sí ag iompar go maith bhfuil fhios a'd M*, she is well during pregnancy.

iompair ar, Except, grin and bear. *ta s eg' brain kal' fi: u:mpər' ort ə'n'if i: M tá fhios ag Braidhean cá bhfuil sí, iompair ort anois í!* (of the hag in cards). *kahə fe e u:mpər't' er' he:n' ə'n'if muʃ M caithidh sé é a iompairt air héin anois muis* (of upset child).

iomú, a. Many. **(a)** *Shíltheá gur h~ a*

leithide a thiúrthadh luach svuís duit M, you would think that many of his kind would give you some money for sweets. **(b)** (With collective noun) *Nach ~ airgead bheadh a'd P*, wouldn't you have plenty of money. *Is ~ féar agus rud a bheas ite acub siud shála ...* M. *Is ~ allas a chuireadar* **04B**. Also **iomaí**.

ionann, **anən**. a. Same (uncommon with *le*). *Ní h~ í le carraigín ná le rud a bith dhen tsórt sin.* **889P**.

ionann's, **anəns**. conj. **1.** Although. *'Anann's nach fiú breán mise má tá chuile dhuine sásta go dtí me,' ba mhór an focal aige 'anann's'* S. **2.** (From the context) All the same, indeed, well. *'Anann's,' a deir Veail, 'ba cheart duit fear maith eicíneach a thraíáil le thú chur as aimhreas.'* *'Anann's' sin focal a bhí aige P.*

ionga, f. Nail (on finger). **1.** (Of small amount) *oiread t'ionga*, *Dheamhan oiread t'~ bhí sa lao sin* M. *Ní raibh oiread t'~ ann* M. *torəm er'əd t'igge rən' M tabhair dhom oiread t'~ aráin*. **2.** *Ionga ná orlach*, *Níor tháinic ~ ná orlach air sin anis* M, it did not grow the least amount. *Ní dhearna sé ~ ná orlach ariamh* S, he didn't grow at all.

ionlach, n. *ē:nlæx ē:nlæx* **45C**. Spreading-ground (for turf, hay, etc.). *Tá droch~ fúithi / faoi* **45C**.

ionlaigh, cf. IOMLAIGH.

iontaigh, v. Turn. *Iontaigh de*, turn (appliance) off. *u:nti:mʃə je e* **14M** *iontaímse dhe é. gə n' u:nti:n' fíad je e* **14M** *go n-iontaíonn siad dhe é.*

iontas, m. Wonder. *ta i:ntəs am ə:n* **01J** *tá ~ a'm ann*, I am astonished by that. *-ta 'a:n'fʃail' ort Tá an-steidhl [style] ort. -hi:l' hə: gər i:ntəs ta æd ə'n S Shíltheá gur ~ atá a'd ann! Ní hé mac Mhicil é sin isteach, tá iontas a'm gurb é S*, ... I'd be astonished if it was him. *Tá an-iontas a'm é imeacht.*

iontú, m. Turn, turning. *Ar ~ do bhoise* **01J**, in the blinking of an eye, suddenly.

Íosa, Jesus. (In interjection) *~ Mhaighdean!* M.

ioscaid, n. Small corner, wall S.

ioscaidín, n. Small amount. *~ beag dhe rud.* Small thing. *~ beag dhe ghamhainín* M.

is, cf. AGUS.

isín, f. Vulva. *to:r' er' ə'n' ifi:n' Mq tóir ar an ~*.

isteach, adv. **1.** In. **(a)** *Choinic me ~ í* **43M**,

I saw her in (through the window). (b) *Isteach is amach*, in and out. *Dúirt me go mbuailthin ~ is amach ann* P (I said (to myself) I would make a quick visit). *Ón uair nach bhfuil aon-nduine ag goil ~ ná amach aige teigheann se a chodladh luath* M. (c) (Of age) *Tá sé ag goil ~ sna chúig bliana déag* S, he will be fifteen next birthday. **2.** To table. *Go' ~ ag do bhéilí, Sheáin M; Go' ~, a Sheáin, ag braon tae* (to Seán who was at the hearth, a few feet from the table on both occasions). **3.** (In contrast with *amach*) (a) (From mainland) to island, peninsula. *fo:nal' fí: f'æ:x i: M fónáil sí ~ í* (phoned from Carna to Máinis). *kin'al' er' ~ mi:n'af S coinneáil air ~ Máinis. Bhful tú ag iarraidh tada ~, a Mháire?* **23B** (from Carna to Máinis). *Bhíodh muid ag goil ~ ar na hoileáin, Oileán Mhic Dara is ar na hoileáin sin ~, gá baint.* **05M.** *Gotha' muid ~ ag obair* **52J** (into the southern seaward part of the Ros Muc peninsula in contrast with the 'outer' northern part). *An teach is foide ~ M* (in the Damhras peninsula). (b) Also from inland to coast. *Isteach as na cnoic a mháthair* M, his mother has come from the hills (of Conamara, married into the coastal area). **4.** Towards land (from out at sea). *Choinic sé triúr fear... ~ uaidh ar an cladach [recte]* ARN5526. *Bhí na báid eile i bhfad isteach* ARN8177. *Is í dhá tabhairt ~ un an chalthadh.* ARN8241. *Amuich i Sceirde ag gliomadóireacht ... tháinig sé isteach as Sceirde fluich báite.* **05M.** *Ní raibh loch ó Shrath Salach ~ [sense 3(b)] nach raibh blas sáile ar an uisce le ar fuadaíodh den tsáile ~ [sense 4].* **876JDT97.** Cf. ISTIGH, AMACH, AMUIGH.

istigh, adv. In. **1.** In stomach. *Níl sí ag coinneáil tada ~ ag caitheamh amach ...* Mlt, he is keeping nothing down ... **2.(a)** On island or in peninsula. *Bhí an t-ileán mór seo istigh aige ... Bior.* **897St**, that large island (in the bay). *-Cerb as thú héin? a deir sé le Féilim. -Á muise, a deir sé, oileán beag, a deir sé, tá ansin istich, a deir sé, trasna an chuain, ansin ...* **11C.** *Tá oileán istigh ar an loch a dtugann siad an tOileán air* ARN1536. *A bhfágthá istigh me? P* (from Carna into Máinis). *Ag obair san áit ~ a bhí sib, ar an teach ~?* **56N** (furthest into peninsula of Ros Muc). (b) In Ros Muc also refers to the area

known as Na hOileáin (called *taobh thall dhe chuan* in Iorras Aithneach). *Tao' 'stigh dhe chuan. As an áit istigh* **56N. 3.** Indoors. *Bhí sé in' fhear ~ is amu' S.* The household in contrast with the farm, or holding. *Ní raibh 'sti ná amuth ann ' lá dtáinic me ann S* (of a poorly kept house and holding). **4.** Ripe, ready for harvest. *Bhíodh na beainears ~ (luath), Bhídís ~ thart ar lá Mhic Dara* M. **5.** In existence. *Máistir maith scoile agus chomh feoghlamta agus 'tá istigh* ARN3404. **6.** *Istigh le*, about to be affected unpleasantly, 'in for'. *Bhí an oiread dúchas air ag an troid, 'gus go raibh Diarmaid ~ leis an gcéad bhuille.* **892Mtn.** *Fear thú tá istigh le do dhóthain anois* **11C** 'you are in for a good beating'. *Á dheabhail nuair a bhuaileas cinn mhóra thú tá tú ~ leis froisin.* **35E**, when one comes upon large ones (fish) you're in for it then. *-Tá mé ~ leis, a deir Maidhcilín. P.*

ith, v. **1.** Eat. *d'isat' fe na hinsí: gən hors S d'íosadh sé na hinsí dhen hors*, he would eat a lot, anything. *Breathaigh an bhail a chuir Bríd orm d'~ sí me M* (of very short haircut). **2.** Scold. *D'~ sí agus ghearr sí agus liobair sí e M. Tá an t-éadan ite ag Máirín díom faoi na neaipcins M.* **3.** Consume. *Nach úásach [= uafásach] an ithe tá aige air* **43M**, of person reading with newspaper up to his face. *Is tiúsce d'íosad sé é ná d'éistthead sé leis S* (in explanation of *triollúsach*).

ithe, f. Eating. (In malediction) ~ is *aithris ort, ith suas é sin is ~ is aithris ort S.*

iúin, f. (In phrase) *In iúin.* (a) In tune. *Bhfuil an veidhil in ~ mhaith ad? M.* (b) In humour. *Gá mbeadh Seán Choilm in ~ mhaith dhíonthad se focal M. Tá tú i ndan a rá 'in ~ dhona' S* (for bad humour, but Máire claims she never heard this negative use). *Má tá tú in ~ M.* (c) In condition. *Tá an carr in ~ mhaith M.* (Seán explains the word in question as 'tiúin' e, tiúineáil, an veidhil, caitheadh tú í tiúineáil S.)

iúl, ə N'ul' S, ən ul' M. (In phrase) *rud a chuir in ~ dho dhuine*, let know, educate, bring to awareness. *Níl aon tiscint ann níor cuireadh tada in ~ dó S.*

J

jab, m. **1.** Job. **2.** Difficulty, 'action'. *Is mór an ~ do bhéal a choinneáil dúinte*, it is

difficult to keep one's mouth shut. **v'i fe nə ʔa:b e' xir' er' bhí sé ina ~ é a chuir air.** Tá mise ag geaingéail orub sin ach tá ~ a'm P, ... it is hard. *Fuair muid an oiread ~ é a bhearradh* M. **3.** Thing (happening). **əs grənə ən ʔab ə tɑ: d'i:ntə eg' əm | bə'stərd gə xra:n' jin'** M *is gránna an ~ atá díonta ag an mbastard dhe chrann sin* (of a shrub that had become deformed). **æ'h ən ʔa:b tɑ: d'i:nt eg' ə gəkə** M *breathnaigh an ~ atá déanta ag an gcáca!* look what happened to the cake! (stuck to baking tin). *Breathaigh an ~ atá díonta ag N., scór punt curtha in inveileop aici!* M. **4.** **Jab maith, an-jab,** good thing, good job. *Tá an t-oinniún i ndan an~ a dhíonamh dhen tsúp* **03C**, onions make a great job of the soup, onions are very good in soup. *Níorbh fhearr dhó ~ dhá ndéanthadh sé ...*, the best thing for him to do ...

jaic, m. **1.** Jack o' the Lantern (= *jaicín* FFG).

Jaice na Báine, (In various phrases) *Haidh for ~ ~ ~!* S. (In superlative meanings (good and bad) as object of comparison) *Sháraigh tú ~ ~ ~ SM. Is fearr an fear é ná ~ ~ ~* (cf. LFRM).

jaim, m. Jam. ~ *dearg. Rinne sé jaim jug.* S, it broke into pieces (?).

jib, m. **1.** (Nautical) jib. (In phrase) *scaoil amach an ~*, freedom of movement, sportiveness. *Bhí scaoil amach an ~ ann* S, there was plenty of room (for merriment). **2.** Loud, talkative mouth. (Equivalent to *gib* S). *Tá ~ air, Deabhltaí an ~ atá air* S.

jugáil, (cp. 'chug', JULC(ÁIL)). f. (As VN) Jolting. (Heard in) *Cen mhaith dhó ag ~ 's ag ~ suas anuas anseo?* S (of tractor unable to climb incline).

julc, n. **1.** *Dhe julc*, all of a sudden. *Tháinig se 'nuas ar mo mhullach dh'aon ~ amháin* S. *Síos dhe ~ S. 2.* Blow. *Thug me ~ dhó, Buail ~ isteach ar an gcoca sin* S. **3.** (Perhaps also) bump. *Deabhal fhios a'm nach ndeirneann siad 'tá ~ amach air sin'* S.

julcáil, v. Shove, push, nudge. *Sa mbáire bíonn siad ag ~ a chéile* S.

jump, m. Jump. *Dhe ~*, with a jump, suddenly. *D'éirigh an cut dhe ~ 12J.*

L

l, f. The letter 'l'. *Eil mhór dhearg ar an*

gcarr aige M.

lá¹, m. **1.** Day. *Nach úthásach [= uafásach] an mac e chuile ~ ariamh* P, ... he's always been so. **Lá ná oíche.** *Ní thiúr-thaidh sí sin ~ ná oíche léithi* M (of cow about to calve). (With the days of the week) ~ *Domhnaigh bhí ann* M. ~ *Satharn, ~ Aoine* M. ~ *Máirt* M. *Beidh tusa gá dtóigeáil an dá ~ bheidheas tú beo* M, ... as long as you live. **Lá dhe na laethanta**, an odd day. *Caithe se ~ dhe na laeanna ansin ina loighe* **08B** (of a dog). **An lá beannaíthe.** *Tá fhios ag an ~ beannaíthe! Bhuel fágthaidh me ag an ~ beannaí go bhfuil dhá ghualainn air chomh leathan leis sin* M. **Lá Pheilipín cleite.** **gə lɑ: f'eɪ'əp'i:n' kl'eɪ'ə** S *go ~ Pheilipín cleite*, until Tibb's Eve, forever. Cf. PEILIP. (Similarly) **Lá leibide ó ló** S (cp. *leibide ó leó* FFG20). **2.** Dawn. ~ *beag bídeach bhíonn ann anis ag an seacht a chlog* P. *Níl ann ach ~ín beag ag an seacht* P. **3.** Daylight. *Tá mé héin agus an ~ agus an oíche ag goil amú ar a chéile ar chaoi eicíteacht* M, daylight and artificial light. Cf. OÍCHE.

lá², **lám**, n. (In) *mo léan is mo lá!* S. *Mo léan is mo lám* S, alas and alack.

labhair, v. Speak. ~*eoidís leat leis an ocras* M (of starving chickens). *Ní fiú ~t sa mbóthar leat* S (of worthless person).

lacht, n. Milch. **(a)** *Bó faoi ~*, milch cow. *Tá an bhó faoi ~ SM*, the cow has plenty of milk. **(b)** *Is maith é an lao is an ~ an mún is an cac* (of fertility). **(c)** *Gan ~ gan lao. Sé a mún is a cac a lao is a ~*, her urine and excrement are her calf and her milk (saying used to describe a childless woman).

ladar, n. Ladle. (In phrase) **ladar ná luadar**, no interference. **N'ir xir' m'e la'dər na luədər a:n/sə ʃk'e:l/sə dɪn'ə** M *níor chuir mé ~ ná luadar ann / sa scéal / sa duine*.

ladhar, m. and f. **1.** Finger. *Gearrtha eidir dhá ~ S. 2.* Hand. *Tóig é sin i do ~ S. Níl aon bhlas ag goil thart nach gcaithidh tú do ladhair a chuir ann* S, ... interfere **3.** Claw. *Tá tú i ladhair an chasúir anis* S, you're caught, on the horns of a dilemma. *Tá tú i ladhair an chasúir aige* S, you are obliged to him. **4.(a)** Prong. *Píce cheire ~*, both four- and three-pronged fork S. **(b)** (In) ~ *corráin*, the point of a sickle (used to perforate sheep skin). ~ *corráin* ... ~ *an*

chorráin ... níl sé sin ag goil ag díonamh ... aon pholl mór 894Cs.

ladhróg, f. (Other name for *gabhlóg*), a type of cultivation ridge at an angle to the main ridges, S.

lag¹, m. Weakness. (a) *Tá se ina ~ marbh anis* S, ... calm. (b) **Lag labhartha**, hardly a word. (*Gan*) ~ *labhartha acú* S, they were silent. *Ní raibh lag-labhartha féin acub nuair a bhí an scéilín insighthe aici*. DT33, they said nothing at all ... *Ní raibh ~ labhartha ann*. *Níor chuala me ~ labhartha uathub*. *Ní raibh ~ labhartha aige* S (of a lifeless person).

lag², (f., given the variant *laig*). Trough, dip. *Tá ~ sa mbóthar* S. *Bhain se an ~ as an mbóthar* S. *Tá laig sa mbóthar, laig san iomaire* S.

lag³, a. Weak. ~ *slán mar bhíonn na mrá théis cloinne* S (the correct way to speak of a newly-delivered woman).

lag⁴, v. 1. Weaken. (In malediction) *Óra go ~a Dia e!* M. (In blessing) *Nar ~a an Mhaighdean Bheannaí thú!* M. 'S gearr go mbeidh Dia gá lagan S (of an old yet healthy man). 2. Lower (of rope, etc.). *Tá se sin ro-árd ~ anuas tileadh [= tuilleadh]* e S. ~ *anuas e* S.

lagar, m. Weakness. (Examples of plural use not involving laughter are) *Thosaigh lagarchaí ag tíocht orm* M, I began to feel faint. *Tháinig lagarchaí orm* S, I fainted.

lagdhroim, m. Hollow in back. *Tá ~ sa mbó sin* M.

lagraíoch, a. Weak, sickly. *Bhí sé ~ go maith inniu, duine ~ a bhí ann* M.

láibeach, a. Muddy. *Tá se an~, cladach ~* S.

laidin, f. Unintelligible speech or writing. *Cén sórt ~ í sin?* M.

láidir, a. 1. Strong. *Bhí se chomh ~ le leon* P, ... *le múille* S. ... *le bun daraí i dtralthamh* S. ... *le Jeruicó* S. 2. Great. *Gaisce ~ aici as*. (Adverbially) *-Tá siad ag tíocht i gcónaí*. *-Tá 'gus go ~* P.

láimh, f. Hand. 1. *Nár thuga tú do ~ glan ó do thúin!* S (said to person snatching things (at table)). *Gá mbeadh se i dteach an ósta bhíodh a ~ síos go dtína uilinn aige ag traeteáil* S. *Tá a ~ i mbéal an mhada aige* S, he is in a compromising situation. *Ón ~ go dtí an béal* S, just enough for one's needs. *Ná bí ag tincéarachta leis caith as do lámha e* S, ... finish it. *Ní ghothainn amach ann ach an*

oiread 's chuirinn mo ~ sa tine ('s a dhó suas go dtí an ghualainn) M. 2. *Bhí ~ is leabhar eidir iad* S, they were engaged (to be married). 3. *As láimh*, immediately. *Caithe muid isteach as ~ e* S. *Díon as ~ e* S. 4. *Ní thiúrtha' se aon ~ airgid di* M, ... permission to spend money. 5. (In negative) advancement, progress. *Nach mórán láimhe a bhí muid a dhéanamh in aghaidh taoille trá* Clad30. *Níl muid ag díonamh aon ~ inniubh* Mperm, ... progress 6. *Cúl láimhe*, rejection. *kur ku:l də lɑ:v ə ɾ'ɛʃ ə dri:hədo:r* 892Mt *cuir cúl do láimhe leis an draítheadóir*, reject, dispose 7. Help. *k'e x'æ:pəns tu ho:k əs lɑ:v ɾ'æ:t* S *cé cheapanns tú a thóigtheas ~ leat*, help, sustain. 8. Three fish in counting fish. *Chuir sé ~ leis* 21Pt, added three fish to it (the share). 9. *Lámha atá sa mbara* S, handles Cf. TÓIG.

láimhe, (In) *an saol láimhe*, everybody. *Tá fhios ag an saol ~, bhí se ann i nganfhiós dhon saol ~* M. *Gá bhfágáinn an saol ~ aici nach u- bhfágtha mé croí craíte aici*. !05M. (< *Ádhamh*, cf. FFG20 s.v. *Ádhamh*.)

láimhscríbhneoireacht, f. Handwriting. *də 'lɑ:v ʃkr'i:n o:r'æxt* M *do ~*.

láiocht, f. Kindliness. (As VN) being affable. ' ~ *le cailín*.

laisceadh (perhaps *laisce*), (lascadh, lasc(a)), n. Beating, scolding. *D'fhaighinnse ~ agus seacht ~* 898P.

láithreach, a. *lɑ:r'hæx* 43Mq. Strong. (Corresponds to LÁTHARACH Mq.)

láithreachán, m. (Large) flat object. ~ *dhe chac*. *Rinne me ~ ar an spota*, I was flattened, stuned, SM.

lán¹, m. 1.(a) Full. *Tá ~ mála ráite anis a'd*, you have said a lot, something of substance there. *Tá ~ béil ráite anis a'd*, you have said a mouthful, something of substance there. (b) *Lán béil*, mouthful (of yawn). *lɑ:n mə/də v'e:l /ə m'e:l gən i:hə kɑ:t'ə* M, Mq ~ *mo* (etc.) *béil dhen oíche caite*, *tá ~ béil dhen oíche caite*. (Of scolding) *Ná bí ag baint ~ béil as duine a bith* S. (c) Contents, fill. **nax b'og ə lɑ:n ʃin'** P *nach beag a ~ sin*, it doesn't hold much, isn't it easily filled. **nax b'og e: lɑ:n ʃin'** M *nach beag é a ~ sin*. 2. Mould. **Íochtar lán**, bottom of soil layer. *Chua' sé go híochtar lán (ann)* SM as deep as possible in the soil, (also fig) as

deep as possible.

lán², a. Full. ~ go cluais P, **ta tu la:n gə kluaʃ** P tá tú ~ go cluais. **v'i: n a:ʃ la:n gə kluaʃ** P bhí an áit ~ go cluais. **ta tu la:n gə du:da:n** P tá tú ~ go dúdán. Tá mé ~ suas S (from food). Full of (generally) ~ le (but sometimes without le) ... ~ uisce 11Ctn.

lao, m. Calf. Tá an bhó i ngar dho ~ M, ... near calving. An ~ buí a chuir ar fscadh 21J, (euphemism for) to excrete.

lapóg, f. Small woman M. *Lapóigín* (equated with FLAPAR by S, cf. FLAPÓIG).

lasadh, m. 1. Lighting. *Thrí lasadh*, alight. *Bhí an teach thrí* ~ M, the house was burning, all lit up. 2. (Of lightning) *Lasacháí san aer* 66N.

lásáil, f. Rope tying sail to mast, wrapped around the mast from top to bottom of luff of sail, also as VN, 21Pt (= LFRM).

lasc, n. (Bootmaking) welt. ~ do bhróige S. *Cuirthi' mé an bhróig go ~ ionad, go ~ i do thúin* S.

lasóg, f. Flame. *D'imi' sí ina* ~ P, ... very quickly.

lasta, a. Lit. *Dochrath air tá mé ~ aige* M, ... he has me beaten.

lasúnta, a. Flushed, florid. *Éadan ~ atá aige* S, red-faced.

lata, m. 1. Lath. Barrel-hoop. 2. Pain (fig, tightening of hoop, 43M). **ta la:tə trə:snə mə ɣa:mə** 43M tá ~ trasna mo dhrama (but speaker M is quite unsure of this usage).

láthair, Place, presence. (In adverbial phrases) *Dho láthair*, in gar dho ~, relative. *Níos gaire dho* ~, more appropriate. *Tá do chuid cainte an fhad ó ~* S, ... far from the point, off the point.

láthar, m. Strength. *Níl ~ sicín circe ionam* S. *Shíl me gur as ~ a bhí sí* S, I thought she was weak. *Chua' se ó ~, Tá se goite ó ~* 52J ... lost strength.

látharach, a. Strong. **ta ʃe la:həɾəx ə go:ni** Mq tá sé ~ i gcónaí.

latrach, n. Broken useless thing. *Sean~ dhe láí* M. *Sean~ dhe rud* M.

le, prp. With. 1. (With body part) *chuala mé é sin sa gcluais bhodhar liom* S. 2. (As FGB le 9(a)) *Chuir sé an stócach, agus piosa bréidín leis, go dtí an táilliúr* 11C. 3. Possession, own. *Más leat héin uilig ú héin* S, if you are all for yourself (selfish). *Shíltheá gur leat uilig iad*, they are deceitful, double-faced. 4. Because of. *Ní*

dhearna sé tada ó shoin lena dhroím, ... because of his (injured) back. *Phós an bhean sin (ach) ní lena breáichte(acht) / slacht e* P. *Díleábh ora* [= uirthi] ní lena méid ach lena locht S, (of stone) it is not its size but our weakness, it is not that the stone is (too) big but that we are (too) weak. 5. Intention. *Más leat deifir a dhíonamh* ... S. *Gabh ' chodladh más leat éirí ar maidin* S. 6. Addressing, exhorting, persuading. *Ní raibh aon mhaith dhi leis* 894Cs, it was no use her exhorting him. Cp. FFG s.v. le 3, 18. 7. Continued action. *Díon deifir leat!* S. *Bhuail mé bóthar liom*. 889P. 8. Only, e.g. *teara le*, have only, stop at. *-Cé méid pionsa d'ól tú?* S -Ceann amháin. *-Ní chreidthin go dtáinig tú leis* S, I would not believe that is all you had. 9. More than. ... *tada leis*, nothing more than that. *Chum sé é sin ... agus ar ndóigh a lán cinn álainn eile leis dhá mbeitheat's a'inn iad* 11C, ... and many others as well as that 10. (With copula: copula + adj + le + 'subject') *Óra nach éasca leat a bhe' ' caint* M. (With inanimate subject) **frustə ʃeʃ im'əxt** P *fursta leis imeacht*, it (hammer) can easily be misplaced. 11. For *chomh ... le* ..., how ... , cf. CHOMH.

lé, (léamh). n. (In phrases) *Níl ~ leis, níl ~ ar bith leis, níl ~ an tsaoil leis*, he is unequaled, he is the utmost.

leá, (In) *Leá na bhFiann*, at all. (a) *Ní chreidthin ó ~ na bhFiann* ... M. *Ní choinneodh ~ na bhFiann an bainne* M. (*leá* is no longer understood as an independent word; historically < *leagha* pl of *lia* 'physician'). *Ní bhaintheadh ~ na bhFiann* 'L'ā: nō 'V'i:ōn amach as í 31P. (b) *Ní bheidh se réidh a'd go ~ na bhFiann* S (in explanation *achar fada e ~ na bhFiann* S).

leaba, f. Bed. (Proverb) *An ~ a chóirigh muid caithe muid loighe ortha*.

leabhairse, Interj. (ə) ʃ'aurʃə, ʃ'aurʃə. (In praise) indeed, by dad. **ʃ'aurʃə bə la:x i**, !(Amit)04B ~ *ba lách í!* *Tá cuma an fhir ort a ~, Tá ~, ~ doile cé dhíonadh e?* *Beidh fataí ag Hapcins ~* S. o: ɔʃə ʃ'aurʃə he:n' 16B *Ó uise ~ héin*. (Cp. *Sin é, a leabharsa, Sin é an saothraí, a leabharsa*, M. Ó Direáin, 1961; *dar a leabhar-se, tá* BBeo.12; Hiberno-English 'dhar-a-loursa', 'leursuh', cited in Ó Muirithe 2000 s.v. *dar an leabhar so*.)

leabhar, m and f. Book. (a) *Tá tú caite as*

mo ~tha a'm S, I'm finished with you, our friendship is over. **(b)** *Tá mo chuid ~tha faighte a'm*, I have been dismissed, sacked.

leac, f. Flagstone. **(a)** *Go dtuga an deabhal síos go leacrachaí ifrinn thú!* S. **(b)** **Leic na crónach**, (the flagstone of) hell. *Chuiread se go leic na crúnach e le gráin air* M. *Go dtuga an deabhal go leic na crúnach thú* S. **(c)** *Lig sí J. (síos) go leic na crúnach* M, ... disappointed J. badly.

leadóireacht, f. Overpraise, cursing, defaming. *Cén sórt ~ atá a'd orub éist leob* S.

leadrán, m. Continuous talk. **l'ædrán**, **l'ædərən** **kə:nf ə** Mq ~ *cainte*.

leag, v. **1.** Put. **(a)** (with rain). **l'æl'əs k'əm wə:fəx ə l'æg fə** **54M** *níl fhios cén bháisteach a ~ sé. l'æg fə gə l'or bə:fəx **54M** ~ *sé go leor báisteach. Leag sé go leor báistí* Mperm. **(b)** (With frost) *Bhí sioc mór leagthaí aréir aige, a Mháire.* **52P.** **(c)** (By wind) carried, driven. *Tá an t-aer leagthaí isteach* M, ... being driven inland. *Tá an spéir sin amuigh leagthaí isteach le gaoth aniar aneas* Clad169, *~thaí siar, tá sé [clabhta] ~thaíthe soir ag gaoithe aniar* M. **2.** Give, serve. *Bhí se ag leagan neóitios leihí réits* S. **3.** Dismiss. *Duine a leagan*, to lay someone off, sack someone. **4.** (With VN object) ~ *me sórt ól air* P, I kind of drank it, I drank it somehow.*

leag ag/ar, **(a)** Cause a disease. *~thaidh mise déithín aige* M. *~thaidh mise déidín agad* S. Other examples s.v. CLÉITHÍN. *~thaidh mise maotháin aige/air* S. **(b)** Lay into, attack. ~ *air é!* **64M** (for traditional ~ *air!* SM).

leag amach, Arrange, *Nach dona leagadar amach iad héin, shíltheá go mbeadh múin níos fhearr ná sin acub* M.

leag anuas, Serve at table, without object, **897S.2.**

leag faoi, **1.** Hold down (in order to hold secure). *Níor mhór 'uit e leagan fút, Leagthaidh me fúm e* S, I'll sit on it (a jacket), *Leag fút ar an mbord e is cuir caoi air* M. **2.** Knock (in wrestling). *Bhfuil tú i ndan Réamann a leagan fút* M. ~ *me fúm e* S.

leagan, m. Laying, knocking. **1.** (Cards) placing down, playing. *Bhí cárta le leagan a'd nach bhfuair tú an deis air, chaill tú ~.* (Hence) opportunity, chance.

Má théim go Carna amáireach cáillthe mé ~ leis, tá féar le cuir isteach agam S. **2.** **Leagan amach**, **(a)** Killing, destruction. *Níl ár a bi' ach an ~ amach atá díonta ag an IRA i mbliana* S. **(b)** Set-up. *Bíonn go leor dínúirí aige sin go leor ~ amach* M. **leaic safáil**, **l'æk'si:əl'** **52P**, (As VN) Idle. ~ *thart* **52P.**

leaic sáil, **l'æk'sa:l'** **52P**, v. Neglect. ~ 'governments' ... **52P**, governments neglected ...

leaicstar, **l'æk'stər** M, m. Idler (= FFG20).

leacist(a)ráil, f. (As VN) **l'æk'stərəl'** SM, Idling (= FFG20). Ag ~ *leat* M.

leaid, m. **1.** Lad. **2.** One (Of animals and things, similar to indefinite pronoun). *Tá an ~ bán sin go maith* S (of bullock). *An ~ín beag sin* M (of small bull). ~ *íní beaga* P (of small crickets, small onions). *Faigh slám ~s bheaga* S (of stones). **3.** Penis. *An ~.*

leaideáil, **l'adəl'**, f. (As VN) Idle. A - *Ó tá tú ag ~, tá tú ag ~, tá tú ag ~.* B - *Ó uise, a deir se, tá tú ag scratseáil, tá tú ag scratseáil, tá tú ag ~* (in yarn about man nicknamed 'Scratch').

leáigh, v. **1.** Melt. *Nach bhfuil se leáite i dtalthamh* S, ... long dead. (In male-diction) *leá Dia ort* SM. *Leá Dia thú* S. *Go leá Dia thú* M. **2.** Digest. *Bhuel nár leá tú é!* **27C** (said to cat that was eating). **3.** Overpraise. *Éist leob nach bhfuil siad leáite a'd* S. Discuss excessively. *Tá na beithí leáite a'd ag caint orthub* S. **4.** Curse, defame. *Ag leábh ar bheithí* S. *Nach bhfuil tú gá leábh chuile lá sa mbliain* **66J.** **5.** Hate (a person). *Leáithinn an deabhal sin, Leáithinn le gráin e* S. *Leáithidís le gráinne salainn í* M. **6.** Be full of hate. *Tá me leáite le gráin ort* S. *Bhí muid leáite le gráin ortha* **43M.** **7.** **Leáigh as**, fade away. *Tá se ag leábh as* S, he is becoming very thin.

leaindeáil, **l'an'adəl'**. v. **1.** Land. **2.** Bring (and leave in). *B'éigean dó í a ~ thiar sa teach aríst aici* M, ... bring it back ... ~ *a ~ thiar sa teach lá é, ~ mé i gCarna an fear bocht.* **3.** Put. ~ *muid síos an péire inné* M, we put the two (fish) on (the pan) yesterday (we fried them). **4.** Obtain. ~ *sé a chuid airgid air.*

leais, f. **1.** Lash. *Bhíodh daoine bochta faoina ~ ag na tíorántaí móra an t-am sin* S. *Deabhal dhá ~ go raibh an cáca ar an mbord* S, ... quickly. **2.** Stick with knotted

rope tied through a hole at one end for driving cattle and pigs. 'S *deas an ~ í sin*, ~ *na muice* S.

leáise, f. *l'au:ʃə* SM, *l'au:ʃə* M, **52J**. **1**. Fat slovenly girl or woman. ' *Bhfaca tú ~ mhór Sheáinín?* M (i.e. Seáinín's daughter). **2**. Silly woman. **3**. Vulva (humorous, to child). *Ghlan sí a ~ leis an bpeitócóit* M. ' ~ ' *déarthá le cailín beag* M.

leaitíteait, **leaitnteait**, **leaidíteait**, 'l'æt'i: 'tæt S. 'l'ædi: 'tæt S. 'l'æt'ntæt SM. m. Latitat (EDD), minor scolding. *Tiúrthaidh mise ~ maith dhó* M. *Tá tú ag fáil ~ uaimse is níl tú ag fáil leath do dhóthain* S.

leamhnacht, n. New milk. (With *bainne*) (*ar*) *bainne géar nó bainne ~ a chuir tú sa gcáca?* M.

lean, v. Continue. *Leanann se sin* **43M**, that is congenital.

leambh, m. Child. A *leana*, (voc) dear. A *leana bán* **18Bm** (said to an old woman). *Go raibh míle maith agat ~ leana ... dhaoib a leana* (said to two girls; heard in Ros Muc from a woman, born c. 1920).

leandúint, f. Area on sea-bed where dredge (or other implement) can become embedded or entangled, e.g. rocks. *Tá ~eachaí ann* **21Pt**. (Other examples Airneán II 'Foclóirín'.) Cf. **VASTÚ**.

leandúntas, m. Inquiry. *Beithíoch nach bhfaca mé ariamh ... chuir mé ~ céard é*. **881J**. *B'fhurasta dhom féin an seanchas iomlán a bheith agam ... ó m'athair ... ach níor chuir mé ~ ariamh air fúthu*. **SÓC2.281**.

lear, m. Amount. *Nach beag an ~ a thug tú dhó* M. *Níl fhios cén ~ éadaigh bhí amuich acub* P.

léargas, m. Sight. *Go dtéigheat se ó ~* **01J**, until it became dark (at dusk).

leasaigh, v. Manure. *Tá chuile dhuine ag leasú fataí* Mlt, ... manuring land for potato sowing.

leascán, *l'iskɑ:n*, (deascán), m. Shelter. *Bheadh sórt ~ díonta a'd 'mu' sa ngarraí mar a bheadh dhá chlár is brat air leihí físcadh* S. *Beidh an ~ a'inn ann i gcúnaí anis* S. (Also) *lioscan* CAR.

leasfhreagrach, a. Given to smart answers, insolent, cheeky. *Tá se sórt ~ eicín* M.

leasgleanntán, m. Sloping valley (?). (In traditional run) ... *ag goil thrí ~ 'l'æs'gl'ɑ:ntɑ:n* **cnoic 04B**. *Sionmán gaoithe Mháirta ag goil ag goil thrí ~*

cnoic 04B. Cp. *les*³ DIL *les-lergaib* AcSen.

leasú, m. Manure, fertiliser. *Leasú a dhíonamh, leasú a chuir suas*, (of potatoes) to grow (stalks) well (due to dressing). *Ní dhearnadar ~ a bith, Ní raibheadar ag díonamh leasaí a bith* S. *Níor chuir siad aon ~ suas* S. *Fataí ag cur ~ suas* **25M**, stalks growing on potatoes.

leataobh, m. One side. *I leataobh* followed by dependent noun. *Ní dhearna sé ach síneadh siar ar an stól, i ~ na tine* **ə l'æt:iv nə 'tín'ə agus thosaigh air 11C**. *bhí seanfhear críon liath ina shuí síos i leataobh na tine* **11C**.

leataoille, m. and f., 'l'æt:il'ə. Half tide, halfway between low and high tide. *Agus thug an ~ sin siar í, chomh tréan in Éirinn is bhí sí i ndan*. **06C**.

leath, f. Half, portion. *Níl a ~ mhór bruite fós* M. *Tá ~ bheag ann* **52J**. Cf. **LEITH**.

leathadóir, m. Wit, joker, idler SM.

leathbheart, n. Unit of corn. ~ ... *sin deich bpunann* **894Cs**. Cf. **BEART**.

leathcheann, m. Counterpart. *Níl aon chaoi ar na fataí sin, ~ na bhfataí bhí anorthaidh ann go díreach* M.

leathcheathrú, f. One thigh (of two). *Leag se ~ ar an mbord* P, he sat resting one thigh on the table.

leathchuma, f. Neglect. *Rinne me ~ air* S, I didn't do it well, treat him well, *Rinne se ~ dhíom* S, he let me down. Cf. **NEAMHCHUMA**.

leatheasna, f. One of two ribs (in creel) S. *Tá ~ briste. Níl sa gliabh sin ach ~ S* (single rather than double ribs). (Contrast 'jede zweite Rippe (eines Korbes)' Wigger 1970: 41).

leathlung, m. One lung. *Níl aige ach ~* M.

leathoscailte, a. Half-open.

leathrach, f. Area surrounding breaker, calm reef (contrast FFG). *ʃe: nɑ:t e n l'ær:hə 'n:i:l' ɔn mi:m' ɑ:n, nə l'ær:həxi: hʊgən ʃiəd orhʊ: tɑ ʃe re: Sé an áit é an leathraigh, níl an maidhm ann, Na Leathreachaí a thugann siad orthú, tá sé réidh. is er' ə l'ær:hə fɑ:səns 'n:æ:mən' jæ:ræg* S is ar an leathraigh a fásanns an fheamainn dhearg.

leathshnáithe, m. Single thread. *Fuáil singil é an ~* S.

leathstoca, m. Single sock. *Tá ~ air* S, he is wearing a different sock on each foot.

leath-tharraint, f. State of being lopsided.

- (Of boat) *Strúmpthad sí ... bheadh ~ inti* **21Pt**. Cp. Airneán II s.v.
- leatrom**, m. Slant. *Tá an coca ag goil go ~* S, sideways, lopsided.
- leibhéarach**, also **leibéarach** S. (As VN) Aim. Ag ~ *ar an éan*. Gaze, watch closely. *Bheithéa ag ~ a' nús na steaitiús ag corraí*. Prepare to do. *Tá me scaitheamh fada ag ~ air sin* S. Cf. LIBHÉARACHT.
- leibhit**, **l'ev'ət** f. Blow. ~ *dhe mhaide, Tiúrthaidh mise ~ (mhaith) dhuit, Thastódh ~ uait* SM. *Thug me ~ dhó ach ní raibh inti ach ~in dhona* S. (Note meanings FFG20 2, 3 are not found according to Mq).
- leibhiteáil**, v. **l'ev'ət'ɑ:l'**. Strike. *Bhíodar ag ~ a chéile* S. **gohə m'ifə gə də l'iv'ət'ɑ:l'** Mq *gabhtaidh mise dho do ~*.
- leibire**, m. Fool. *Duine seafóideach é an ~* S.
- leiceann**, m. Cheek. **1.** (With *gaoth*) **(a)** *Tá ~ beag gaoithe ann* S, there is a small breeze blowing. **(b)** *Má fhaigheann sí ~ gaoithe* M, slightest chance. **2.** (Hence) chance (to go). *Be' se ag rith anuas chuile ~ a gheotha' se* S. *Seans go mbeidh Bríd anuas í héin má fhaigheann sí aon ~* S. ~ *a fháil ón obair* S, chance to leave work.
- leiciméara**, m. False person S. Also **liciméara**, Toady, Mq.
- leiciméarach**, VN. Toadying, flattering. *'g imeacht ag ~* S. Also **liciméarach** Mq.
- leicínéach**, (leircín). n. Flattened object.
- leictar**, **l'ek'tər**, **l'ek'dər**. As a. and n. **1.** Electric. *Bulb ~ 21Jc. **2.** Electricity. *Leis an ~ atá sé ag imeacht* **03C**.*
- leidín**, **l'edj:n'**. n. (Diminutive of 'lid') Eyelid. *Beidh na ~í ag titim anuas go maith nuair a thioctha siad* S.
- léig**¹, f. League. (In pl) *Ní raibh me i bhfuisceacht na ~e héin dho na rudaí* M. *I bhfuisceacht na ~e dó* M. (In concrete sense or metaphorically) *Siar sna ~e* S, far back, long ago. *Siar sna léige bliain* S85. *Na ~reachaí i bhfad ó bhaile* S.
- léig**², (In adverbial phrase) *go léig*, declined, disused. *Go bhfuil dar imí go ~ anis* Pt. (Also *i ~*.)
- leigbind**, **l'eg'b'in'd**, n. Lower section of boat which enables supports to keep her upright in dry dock. *(Tacaí) thíos faoin ~* **47Psq**.
- léigiún**, m. Area. *Thíompall ar na ~in sin atá se* M (in this instance referring to the space around a persons legs).
- leijear**, (< ledger). n. Thick slice. *Gearr ~ dhi* M (of cheese).
- léim**, f. Jump. *Caith do ~!* S, jump! *Tháinig dhá jab aníos dh'aon ~ amháin* M, ... in one go, suddenly. ~ *airde* also ~ *ard*, high-jump. (Also) ~ *airde*, jump from a height (e.g. large rock) **29N**.
- léine**, f. Shirt. *Díontha' ~ ghlan eile dhó / é* M, he has not long to live. *' tseanléine chuir amach 's an ~ nua chuir isteach* **18Pc**, he has not long to live. *Léine-troith-as-tiún* S, name given to person with holes in his trousers and shirt sticking out.
- léinscrios**, n. Devastation. ~ *ort!*, ~ *air sin!* S.
- leipe**, f. Tail, flap. **l'ep'ə də jæ'nsi / l'e:m'ə / hæk'k'e:d'** Mq ~ *do gheansaí / léine / sheaicéad*.
- leisce**, f. Laziness. *Ní ligtheadh an ~ dhi a ghoil amach ag iarraidh deoir uisce* Pt, she was too lazy to
- leite**, m. Porridge, Mq (contrast 'flour and water / milk' FFG20, 32).
- léite**, a. ~ *ar chártaí* S, to hate cards. Cf. LIAITE.
- leith**, f. **1.** (In) *go leith*, half. **(a)** *Ina mheán oíche nú go ~* **12J**, *Meán oíche go ~* **43M**, half past midnight. **(b)** (Of small quantity). *Deabhal fata ithimse ach fata go ~ is dhá fhata* **12J**. *Gá mbeadh beithí ann ach ceann go ~* S, if there was a good quantity of cattle but there is only a few. **(c)** (Also) half (noted in one example): *brain ... bhí sé fiordhiocair iad a mharú. Bhí an béal an-bhog iontub, agus mara mbuailtheá sa mbéal uachtair iad, as a gcíonn, bhí tú cinnte i gcúnaí, go leith acú a chailleadh. | gə l'eh æku: 'xə:l'ə |* **06C** (for regular leath). **2.** (Plural) *Níl do leithidesa ar ~eachaí an domhain* S, the likes of you is not to be found. Cf. LEATH.
- leithhead**, m. Width. ~ *do / mo thúnach (dhe gharraí / dh'áit)* S. *Ni fhaca mé aon bhó a' baint an fhad sin as ~ mo thúnach* S (of tiny field). *Ní raibh ~ an urláir sa méid a bhí bainte aige* S.
- leithphínn**, f. Halfpenny. *Níl se ag díon-amh luach ~e dho mhaith dhuit* M, ... no good at all. *Tá fhios ag Máirín é sin thiar chomh maith le ~ chaite* S ... knows him well.
- leithrigh**, (In adverbial phrase) *go leithrigh*, deteriorated. *Fear ... guil go leithre ...* (explained by **894C** as *guil 'un deire ina shláinte*).

leoinín, m. Pet name for infant. *Mo ~ bocht*, *Grá mo chroí mo ~ bocht* S.

leoitéarach, (As VN) Idle, dawdle. 'g imeacht ag ~ S.

leoraí, m. Lorry. *Suas (go Bleá Cliath) ar an ~ a ghothas sé, sí 'n ~ a bhí aige, tá J. seasta sa ~ sin, tá fhios a'd an áit a mbíonn sí páirceáilte aige.*

leota, m. **1.** Large piece (of meat). ~ *mór feola* M. ~*í feola ag titim uaidh* S, of fat person. **2.** Fat person. *Deabhla an ~ mór e sin* S.

liachán, m. Thin covering. *Sórt ~ beag* S (of small covering of manure). Cf. LÍOCHÁN.

liachtaí, a. Many. *Nach iomaí ~ uair a chuaigh mé go dtí é* S. *Uise níl fhios a'm cé ~ uair a tháinig sé* S.

liagáistí, pl. Information, news. *Ní bhfuair me mórán ~ air* M. *Ní raibh tú an fhad ag caint leis go bhfuightheá mórán ~ air* S.

liagóg, f. **1.** Stone. *Chuir me ~ dhe chloch isteach sa gclá* S. *Chaith se ~ leis* S. **2.** Large (round) object. *Thug se ~ dhe cháca dhom* S.

liaite, a. Having hatred of. *Tá me ~ le gráin orthub* M, I detest them. **ta** *fí' L'iaí' oramsa* **66N** *tá sí liaite ormsa*. Cf. LÉITE S.

libheáil, v., f. (< live). **1.** Live. (As VN) Living. **2.** Family. *Bhí trí ~ ánn* **20Pá**, there were three families living there (in one house).

libhéarach, f. (As VN) Take aim. *Bhí sé 'tóigeál aim* ['aim'] ... *gunnéara ... ru* [= raibh] *tú ~ ar a' lún du ... bí a' ~ anois* **875T1**. Cf. LEIBHÉARACHT.

libhil, n. (In phrase) **ar libhil**, equable, good-humoured. *Níl sí sin ar ~ anis*. *Tóig t'aghaidh dhíomsa mar níl mé ar ~ anocht* S.

libín, n. **1.** Torn cloth, shred. *Tá ~ síos ort*. *Cén sórt ~í éadaí iad sin ort? Tá an coca ag díonamh ~í, ... being torn (by gale).* **2.** Silly person. *Níl ann ach ~ dhe dhuine*.

libirtí, m. *í'ib'ərt'i*. Liberty. **(a)** *Tá ~ ag na beithí* (freedom to roam). *Tá ~ an domhain mhóir ag na beithí* **43M**. **(b)** *Thug mé neart ~ dhó* M (freedom and independence to child).

lig, v. **1.** Allow to be. *Ní raibh na fataí chomh deir'nach ariamh orainn, ní ~thi' me chomh deir'nach seo níos mú iad* M. **2. Lig amach.** **(a)** Lean over. ~*thí amach thar chlaí* M. **(b)** Hatch out. *Teas na*

gréine ~eanns amach na héanachaí **19B**. *Síleann tusa nar chleacht muide tada gur faoi asal a ~eadh muide amach* M. **(c)** Lend. *Fuair eangachaí ansin an-daor seachas mar bhíodar an chéad ~ean amach is ...* **892Mg. 3. Lig faoi**, restrain. ~ *fút!* restrain yourself, stop that. **4. Lig síos**, disappoint. *Tá sí i ndan thú' ~ean síos ar nós na cloiche* S. **5. Lig suas**, let (hay) grow. *Tá an iomarca féir ~thí suas a'inn* M. *Ní ~fear suas an oiread féir aríst* M.

ligeacht, n. Stretch (of time). *Sprae ... dhá bhfuigheach sé ~ a bith, gan u-, triomach, d'fhanach sé an-achar ... ar bhilleogaí na mbarrannaí.* **01P** (only example). Cf. LIGEAN.

ligean, m. **1.** Growth, length. *Níl an ~ héin fúthub* S, they are small. *Níl aon ~ faoi, géaga ná cosa* S (of a *sucadán* 'small creature'). **2.** Scope. *Tá an-ligean faoi*, he is very outspoken, he takes liberties. *Tá an iomarca ~ faoi*, he has too much to say, he is a busy-body.

ligthí, a. **1.(a)** Tall (and slim). *Fear ~. Bean ~. Níl se sách ~ S* (of a bovine animal). **(b)** Slim. *Fear ~* (of an average-sized but slim man). *Bean / fear lom ~.* **2.** Free. *Bhí sé ~ un cainte*, he was lively and talkative. **3.** Indiscreet, too headstrong, interfering. *Duine ~, ro-ligthí.*

límear, m. Underground drain S.

límistéar, m. Room, space. *Bhí ~ breá thuas ansin (eidir an crann agus an jib)* **23Jt**.

líne, f. Line. **(a)** *Tá mé ' cuir dhá ~ chugad*, I am sending a short note to you. **(b)** Generation. *Na mrá atá ag éirí suas ar an ~ anis.* **05M**.

linn, n. *An linn abhus*, this generation. *Linn eile abhus is beidh a' Ghaeilge réidh* S84.

liobair, v.; **liobraí** vadj. Worn, in poor condition. *Tá an chearc sin liobraí* S. *Ta an capall liobraí* S.

líobair, v. (liobair). **1.** Tear. *Tá mo lámhaí liobraí feannta* M. **2.** Eat up. *Tá an garraí liobraí go maith ag na beithí* S. **3.** Soak wet. *Bhí muid líobraí inné* S (in shower).

liobar, m. Shred. **(a)** *Níor fhága se ~ dhen gharraí gan ithe* S. *Níor fhágadar ~ dhe na fataí gan ithe* S. **(b)** (Fig) *Níor fhága se ~ orm* S, he impoverished me.

lioc, v. Flatten out. *L'uk je* M ~ *sé. ta fí' L'uki' ə'ma'x ə'l'ug* M *tá sé ~thaí amach uiliug*. Exhaust. **ta tu** *L'uki' M tá tú ~thaí.*

líochaí, leitheachaí, n. (Plural of *lí*) *D'ium-pa' se i mo chuid leitheachaí me S*, he frightened me. *Bhí sí ag iúntú ina líochaí nuair a bhí muid ag caint ar an mbeainín dhearg M*. *Ó bhí mo líochaí iompaí M*.

líochán, m. **1.** Licking. **2.** (Of grass) short growth. *ta L'í:xa:n/L'í:xa:n'í:n' f'e:r' ə'n'í:f a'kəb Mq tá ~ / ~inín féir anois acub*, explained as *iad amach as an ngarraí cupla lá*, and by *kim'əlt' ə d'æ:ŋə ŋgə tæ:lhə* [sic] *M cuimilt a dteanga dhen talamh*. Cp. LIACHÁN.

liopaire, m. *Liopaire lapaire*, slovenly person. ~ *lapaire ag sleabáil thart S*.

líosa, m. Splint. ~ *curtha le dréimire nú rata bheadh briste, tá ~ ar achaon taobh dhe mhaide an bhád iomramh S*.

liú¹, m. Fun. *Bhí an ~ a'inn air S. Fuair me ~ air S. Fuair me ~ cainte air S*, I had plenty of talk with him.

liú², n. **1.** Sight. *Ní bhfuair me ~ a bith air S. Chín orm e' fheiceáil ní bhfuair me aon ~ air S*. **2.** (Bad) appearance. *Tá ~ ort S*. Strange look or manner. *Tá ~ an deabhail ort, ~ aisteach, Níl aon deá ~ a bith ort, Is deabhla an ~ atá ort, ' bhfaca tú an ~ tá air? Is gránna an ~ tá ort S*.

liúistéarach, liúistíocht, (As VN) Idling, S.

liúiteáilte, *l'u:tə:l't'ə*. a. Outstanding (cf. NIÚITEÁILTE). *Maínis, heidim go raibh sé ~ le haghaidh an cheoil an t-am sin*. **01C6821**, Maínis, I believe it was reknowned for music then. (Perhaps slip of the tongue for, or misheard for, NIÚITEÁILTE.)

liútar, m. Large object (in) ~ *dhe mhaide S*, large stick.

loch, f. Lake. *Tá do shúile ina ~ (le teann caoineadh)*, your eyes are full of tears.

Lochrann, PIN. (In) *Inín Rí Lochrainn*, by-name for hen (based on tradition where the daughter of the King of the Norsemen (*Rí Lochrainn*) was turned into a hen) **35E**.

locht¹, m. Fault. *Tá tú mar tá tú is níl tú gan ~ tá tú sin S*.

locht², (lucht). m. People. *Bhí muid gleaid [glad] mar a deir ~ an Bhéarla, ... as they say in English (common with borrowings)*.

lochtúil¹, (lochtach). a. Faulty, M.

lochtúil², (luchtmar). a. Capacious (of boat), M.

lofa, a. Rotten. *Lofa le*, full of (with

negative connotation). *Tá se ~ le neorvs P*.

lofar, m. Rotten matter, rubbish. *g' íhə xil'ə lofər Mq ag ithe chuile ~*.

lófáil, f. (As VN) **1.** Idling. *'g imeacht rú (= romhat) ag ~ S*. **2.** Be frustrated by little jobs. *Deabhal blas díonta ó mhaidín ach ag ~ S*.

logán, m. **1.** Hollow. ~ *do thúnach M*. *luga:n sə ma:d'ə Mq ~ sa maide*. **2.** Part of potato remaining after eyes have been removed for planting (= 46.637). *Meas tú ar logáin nú sciolláin iad sin? S*.

loibhre, As VN and adj. Adjective also **loibhríthe**. **1.** Full of, running with (lice, etc.). *Tá an lao sin thíos a' ~ le míola, ta je laivr'ə l'e m'íələ M tá sé ~ le míola. Tá sé ~ le dreancaidí, tá tú ~, you are dirty, SM*. Also of beard (although beard was mentioned by interrogator, cp. FFG). *ta je laivr'ə l'e f'íəso:g' Mq tá sé ~ le féasóig. ta je laivr'í:hə Mperm tá sé ~*. **2.** Filth(y). *Tá se chomh brocach go bhfuil se goite ~ 20Myq*.

lóidín, m. Small creel with hinged bottom, SM.

loigh, (luigh), v. Lie (down). **1.** *An gaiscíoch is fearr a ~ le aer ariamh 11C*, best ever ... **2.** *D'fhéadthá rá nach ~thidh mise faoi chosa aon-nduine agaí M*, ... endure your abuse, give in to your mistreating me. **3.** *Loigh ar*, injure. *Má bhíonn an bhróg ag ~e ort (tiochtaidh speirtheach ort) S*, if your shoe pinches you (it will cause a friction sore).

loighe, (luí), m. Lying (down). **1.** *Aon ní faoi ~ na gréine*, anything under the sun. *Aon ní faoi ~ na gealaí gile*, anything (under the sun). **2.** *Ar an loighe chaige*, heaved to, idle, at rest. *Caint ar bith a'd a ghoil ar an ~ chaige? S*, have you any notion of going to bed? About to begin. *Tá muid ar an ~ chaige S*. **3.** *Ar an loighe*, idle. *gabhtaidh muid ar an ~ ' chuid eile dhen lá S*.

loilíoch, f. Dry cow in calf, M.

loiseac, (luiseag). n. **1.** *Lena loiseac S*, in his lifetime. **2.** Socket. ~ *na sluaiste M*. Cf. LOSAD.

loiteach, a. Satisfied. *Tá mé ~ in m'intinn S. ~ le S*, satisfied with, fond of.

loiteachas, m. **1.** Lying. *gol' ən lot'əxəs ə'n'í:f M goil un ~ anois*, going to lie down (sleep, rest, no connection with illness (contrast FFG)). **2.** Fondness. M.

loiteanach, a. ~ *le SM*, fond of. (Also

loiteach S, explained as *nádúr a'd leis* M).
lóitéara, m. Idle person (speaker uncertain of word). ~ *dhe dhuine* S.
lom, a. (perhaps noun). (With *lár*) *i lár ~ an bhóthair, i lár ~ an gharraí*, in the very centre of the road, field.
lomfar, m. Bareness, poverty. *Is olc a' rud fán agus lúmfar* !894C6 (glossed *loime* by Séamas Mac Aonghusa).
lompair, (lompaire), n. Almost bare land (due to overgrazing) SM.
lomra, m. Feathers that have been plucked. *A' chéad chlúmhach a bhainidís díob* [geese] *thugaidís an ~ míolach air, bhídís ag cheapadh go raibh míola ann* M.
long, v. Guzzle. *Tá na bróga ag longadh isteach uisce* S, ... leaking badly.
lonn, n. Fierceness. (Rare word) **ə** *lor'əg'ən lu:n* 04B *a loirgeann lonn; gə də'r'n'í m'if ort or fə'gən mə wíl'ə lin'* 04B1 *'go dtairní mise ort,' ar seisean, 'mo bhuille loinn'; ə tər'ənt' ə wíl'ə luŋ'* (Smbb)04B *ag tarraint a bhuille loinn, ... strongest blow*.
lonnadh, m. 1. Motion of waves, swelling and retreat of waves on land (waves can be large or small). *Tá ~ beag ann, Tá an-~ i bhfarraige, Ná téire 'mach sa ~, Tá ~ mór i bhfarraige inniu* SM. 2. Breeze. *luə gi:hə* Mq ~ *gaoithe*.
lorg, m. Land already dug and harvested (dug ridges of potatoes, mangles, etc.). *Ag cartadh an loirg, Bhídís ag fáil fataí sa ~ S* (miraculously during famine). *Chuile gharraí loirg, chuile áit a mbeadh fataí bainte* 25Mt. Also *lorga* 66L.
losad, n. Socket. ~ *na sluasaide* S. ~ *ar mhaide corach* SM, piece of wood with hole for pin. (Corresponds to LOISEAC M 'socket'. Cp. *losaid* FGB.)
loscadh, m. Burning. *Loscadh sáile*, *Nioscóid mhór a bheadh ort é an ~ sáile' gá mbeithéa ag obair sa bhfarraige* SM.
lospairt, f. 1. Scolding. 2. Rubbish. ~ *beithí, ~ gasúir* SM(early). Cf. LUSPAIRT.
lótáil, v. Move with swaying motion, waddle. *lo:tai' fə f'æ:x ə dorəs, ə lo:tai' f'æ:t* Mq ~ *sé isteach an doras, ag ~ leat*.
lótálaí, m. Person who sways, waddler. Mq.
luach, m. Price, value. *Thastódh ~ pinne céille uaidh* S. *Níl sí leath chomh maith lena ~ M*, it (a bed) is not worth its high price. ~ *deich bpunt dhe phus ortha* 21C.
luachair, n. Rushes. (General term for

'rushes' in East Iorras Aithneach. Speaker 25M (An Coillín, West Iorras Aithneach) distinguishes between *luachair* found on *muirbheach*, i.e. 'rushes that grow on salt marshes' and general *fiógaí*. No other speakers queried, e.g. 04F (An Aird), make this distinction.) Cp. *cíosán* 869P-CAR (25M's uncle); *cíb sháile* s.v. CÍB.

luadar, Cf. LADAR.

luaidireáil, f. (As VN) Go about idly.

luəd'ər'əl' hært M ~ *thart*.

luaidireán, n. Explained as *sort fuskə ka'nt'ə, luəd'ər'ən, ~ xa'nt'ə* [sic x2] M *sórt sioscadh cainte, ~, ~ chainte*.

luaigh, v. Mention. (a) *ta fe ga luə l'ef* S *tá sé dhá luadh leis*, that is said about him.

(b) (In impersonal) be connected with (by others, in possible marital relationship, i.e. not 'engage'). *A liachtaí beirt a luadh le chéile is nach bpósthaidh go brách*.

luainneáil, f. (As VN) Wander about aimlessly. *ə luən'əl' hært* Mq *ag ~ thart*.

luaitéis, (lúitéis). f. (Feigned) welcome, hospitality. *Bhí an-~ aige rúm, díonamh ~ leat* S (of dog).

luathreamhán, m. Object broken into many small pieces, messy thing, S.

luath¹, a. 1. Quick. *Chomh ~ leis an muileann gaoithe* S, ... *leis an ngaoith Mártan* S, ... *leis an ngiorria* P. 2. Early. *Nach mbím gá rá go ~ is go mall gur sé troithe bheidheas ag chuile dhuine a'inn* 14M I always say ... (of fate of each person in grave).

luath², v. Quicken. ~ *do chois, siúil amach!* S.

luathchás, m. 'luəxə:s Mq. Emergency (explained as meaning *crúóg*). *ta mə 'luəxə:s orəmsə kahə m'e im'əxt* Mq *tá mo ~ ormsa caithidh mé imeacht*.

lúb¹, f. Bend, loop. (a) *Chuir sé ~ siar ionad*, it put you at a disadvantage. (b) (Knitting) purl stitch. *Lúib(in) chorrach = lúib aerach* M (explained in) *breán síos sa lúib (agus amach as a chionn)* M. *Dhá lúib shleamhain is lúib chorrach* M.

lúb², v. Bend. (a) (With *dírih*) *n'íl' f'i: ə na:n lu:bə na d'í:r'u: eg' ə dri:m' M níl sí i ndan lúbadh ná díriú ag a droim*. (b) Fig. *Drisiúr sin thiar is é ag ~adh le gréi* S. *Bheadh an beainc ag ~adh le airgead aici* S.

lúbán, m. Hook. *Croch do sheaicéad ar an ~ S*.

lúbar, n. (perhaps **lubar**). In **l̥u.b̥ər 'l̥ahi:** 46.819 *lúbar lathaí*, frog.

lúbóg, (In) **lúbóg leathair** (leadhbóg leathair), bat (perhaps). (Explained in) *éan a bhíonn ag sluigeadh na gcuileogaí* S.

luch, **lox**, f. **1.** Mouse. **2.** Rat. *Céard a bhí ann ach ~ S* (from the context 'a rat'. Only partly differentiated from mice, by using epithet *mór*, e.g. *luchain mhóra* S 'rats'). **3.** *Luch eitill*, bat. *Luch nó luch eitill a bhí sa sciléidín*. **866EB17**.

lúd, n. (In phrases) **kir'hə m'ɛ də lu:d ə'max** Mq *cuirthidh mé do ~ amach*, I'll overwhelm, beat you. **xur fɛ ə lu:d ə'max** Mq *chuir sé a ~ amach*, he pushed himself to the limit. (Explained as possibly equivalent to *timbil do thónach* Mq). Pl **lúdrachaí** (in phrase with *as*). *Tá an teilibhisean curtha as a ~ agaí*, the television is completely out of order because of you.

lúdrámán, m. Useless person, loafer. (Also) **lúdrámán lúdrámán** SM.

lufáireacht, f. (As VN) Being cheerful. **lufar'əxt gar'ir** Mq ~ *gáirí*.

luibh, f. Herb. *Níl ~ ná leigheas in aghaidh an bháis* **19B**.

lúibín, (lúbainn), f. Recess (in field wall). *Go' isteach sa ~ sin* P. As FFG20.

luifearnach, m. Weeds, rubbish. ~ *féir*. (Of person) *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S. ' ~ *bhradaigh!* M (vocative).

luifín, **lif'in'**, n. (Of mouse, ready to mate) heat. ~ *ar an loch* [i.e. *luch*] **35Eq**. Cp. FFG.

lúmfar, (lúfar), a. Strong. *Lúmfar láidir* **894C**.

lúnsacán, (longadán, luascán), m. Rocking. *Ag imeacht i mbáid, agus ag díona ~ lū:nskā:n agus ag díona díth céille íontub* **869P**.

luspairt, f. (Noun and VN.) **1.** Rabble. ~ *acub ann* S. **2.** Scolding. *Thug se ~ orm* S. ~ *chainte* S. *Ag ithe agus ag ~ M*. *Ag ithe agus ag gearradh agus ag ~ M*.

luspraí(the), a. **1.** Blighted. *Tá se luspraí* S, (of garden of potatoes). **2.** Scolded. *Tá an oiread faighte aige dhen teanga go raibh se luspraí* M.

M

m, f. The letter 'm'. *Tá an 'm' ... (ta n im')*, *níl sí buailte* S.

má, conj. If. **1.** *Bhí iasc le feiceál a'inn leithmhíle uainn ... langa, agus ~ bhí aon*

bhreac eile thríothub. **01C6539** '... ling and whatever other fish might have been among them'. **2.** *Díleábh ort ~ choinic me saight ort* S, bad cess to you I did not see you.

mac, m. **1.** Son. *Dheamhan Mac Dé ariamh a theigheanns isteach aige* P, not a soul ... *Ní raibh aon-nduine ó Mhac Dé anuas ann* M. *Chuile shórt ní gár chruthaigh Mac na Maighdine* M. As interj. *Ó bhuel a Mhac na Maighdine!* M. **2.** **Mac tíre**, as by-name for person. ... **gə m'ei ə mak t'ir'ə wə's** **23C** (is gearr) ... *go mbeidh an ~ tíre abhus*.

macshamhailt, (macasamhail). f. Equivalent, counterpart. **də 'wə:k'hə:wəlt' gar'r** also **də 'wə:k'hə:wəlt' P** *do mh~ dh'fhear*.

mada, m. Dog (the common, unmarked word is GADHAR). **(a)** *Bean narbh fhiú leis an ~ tafann a dhíonamh ortha* **892M** (worthless woman). **(b)** *Mada gearr* (in set phrases) *Níl fhios cén ~ gearr a mhún (iad) ná (cén) ~ gearr a chac iad* S, their forebears are unknown. -' *Raibh cumha 'gud 'na dhiaidh? -Ní raibh, ná ~ gearr*. **19B** (pun on cú 'hound'). **(c)** **Ach an oiread leis an mada**, at all. *Ach an oiread leis an ~ sin* **32J**, at all (there was no dog present). **Ach an oiread le ~ Sheáin Deain**, at all. *Dheamhan blas aird a thug mé air ach an oiread le ~ Sheáin Deain* S. *Níl fhios aige sin aon bhlas ach an oiread le ~ Sheáin Deain* S. **(d)** *Níl 'Haughey' i ndan tada a dhíonamh tá a láimh i mbéal an mh~ aige* S, ... in a dangerous or compromising situation. **(e)** *Chuirthead sé ~ gan túin ag cac* S, it would sicken you. **(f)** (In saying) *Is breá í an ghlaineacht (mar) a dúirt an bhean nuair a chuimil sí drioball an mh~ dhen mhéis* M. **(g)** ~ **beag** (of person). *Nach deabhltaí drochúinte an ~ beag thú!* S.

magairle, m. Testicle. **1.** *Más ea díona' sé magarlaí dhíom* S, ... make a wreck of me. **2.** **Magarlaí leis** (as by-name). *Meas tú cáil magarlaí leis?* M. In saying (and used as by-name). *Magarlaí móra is gan tada le díonamh leothub* S. **3.** **magərli: min'ɖe:** *magarlaí muindé*, (humorous form of) *mangarae muindé* S, a mess (of thing or person). **4.** **Magarlaí moncaí** (as by-name). *Bíonn magarlaí moncaí ag plé léithi, cáil magarlaí moncaí? Tá magarlaí moncaí ag ól i gcónaí*.

maide, m. Stick. Piece of wood. **1.(a)** (In doublet) **gən mæd'ə nɑ: slat** M *gan ~ ná slat*. (Ní dhíonhadh se rud) **ga gurt'í mæd'ə nɑ: hún'** M *dhá gcuirtí ~ ina thóin*, (...) no matter what. **(b)** Oar. *Tá sí an-ghéar ar a cuid ~í*, diligent, keen. *Ní bheithéa géar ar na maidí* S. **2. Maide na gcearc** S, hen-roost (formerly in house). **3. Maide matail** mæd'ə mætəl' Mq, wooden or iron lintel supporting chimney-breast (in contrast with *áirse (cloch)*); = FFG20 s.v. *matal* 1. **4. Maide cos**, timber in boat supporting feet, cf. LFRM s.v. *cos* 9. *Buaf a chuir air nó ~ cos* ARN7964 (as makeshift buoy). **5. Maide taca**, tack cleat (in *púcán*). Also called *cléit an taca*. **6. Maidí thalthamh an éisc**, (by-name for) wreck, driftwood.

maidhm, f. and m. **1. Wave. (a)** *An raibh ~anna ann?* M. **(b)** Rough areas in the open sea over rocks, etc. (especially common in nautical place-names). *A bhei' ag goil amach sa mBeirtreach Bhuí dho mo tharrait hén ó chéile ag druigeáil agus ag iascach, plé le báid ar an ~*, 894Ct. **(c)** *Maidhm* (translates) 'a submerged rock' 46.1068. **2. Surge, mass. mi:m' a:ləf' er' M ~ allais air. Tháinic ~ súi anuas ... ~eannaí ag titim anuas M.**

maidhtseáil, v. Play truant, be negligent (= FFG20.1, 2).

maighdean, f. Virgin. (In interjections) *Nach ea ' Mh-- na ngrásta!* **14M.** ' *Mh-- na ngrásta nach iad na murdaróirí iad S. Tá fhios ag an ~ nach n-ólthaidh* **50P.** *Tá fhios ag an M-- Bheannaí go bhfuil* **50P.**

mailiseach, a. (In) **f' iəvrəs ma:l'i:fəx ort** M *fiabhras ~ ort!* (precise meaning of *fiabhras* ~ is not known by M, explained by **21Pt** as a bad fever in the head, explained by P as 'malaria fever,' cp. FFG).

maimín, n. Mammy. (Diminutive of MAMA, in interj) ' *mh-- ó go deo!* M. *Ó ' mh-- ó go deo agus go brách!* M. Cf. DEADÍN, MAMA.

maing, (maig). n. **1. Cock, tilt. Bhain sé ~ as a cheann.** **2. (mang FGB)** (In phrase with *ar*) *Rinne sí é ar a ~ héin* S, she did it of her own accord, independently. (With *maoil*) *chua sé amach dhe mhaoil a mhainge héin* S, ... by his own bidding, ... independently. Cp. BAINGE.

maingeáil, f. (As VN) Swaying (of shoulders). *Nach bhfuil na steaitiús ag ~!*

S.

mair, v. **1. Live. Go raibh maith a'd is céad bliain go maire tú!** S. **2.** (In congratulations) *Go maire sí is go gcaithe sí í 's céad ceann níos fhearr!* **16B** (of new car). A. **-gə mair'ə tu: də nu:əxt** *Go maire tú do nuáocht!* B. **-gə mair'ə tu: də hla:n'ə** M *Go maire tú do shláinte.*

maircíocht, f. Riding. *Téadh sé ag ~ ar an deabhal!* M, let him go to hell.

máireach, see ARNA MHÁIREACH.

mairg, f. (Interj) Alas. *Nach ~ nach léitheadh*, isn't it a pity not to read. *Is ~ a shábháilthadh cuid na hoíche leihí an lae* **19B.**

Máirtín, Martin. **1. mairt'ín' l'u:tər ~ Liútar**, Martin Luther. **2. Máirtín Gágach**, by-name for month of March, as it causes cracked skin M. (Perhaps also) name of large dark worm S.

mairtíneach, m. (mairtíreach). Martyr. *A Rí na naomh*, [...] *A Rí na ~* **!869P6.** (The common word *mairtíneach* 'cripple' has replaced *mairtíreach* here.)

mairtiú, ~ **!(MP)852S** (glossed in manuscript = *ina chláiríneach*). Cp. expected use of *martraigh* (also *mairtrigh* FGB) in *A Rí a martraíodh ó mhullach do chinn go bonn do chosa* **!869P6.** Cf. MAIRTÍNEACH.

maisín, mæj'i:n'. m. **1. Machine. 2. Hand operated hair trimmer. Tá ~ ansin is níl siad i ndán í oibriú** S. *Cáil an ~?*

maistínteacht, f. Bad behaviour. Behaving rudely. *Cén sórt ~ atá ort!*

maistir, m. Master. ~ *na stiúrach*, rope tied near or to the helm. (Or perhaps *maistíreacht na stiúrach*.)

maistíreadh, m. (maistíreadh). Churning. (Humorously of) rain. *Tá se ag cruinniú mór eile, ag cruinniú ~ eile* M.

maith¹, f. Good(ness). **(a)** *Tá mo chuid maitheasa díonta má ólaim aon phórtar* S, I am useless if **(b)** *Aon mhaith, nó good. Bail an deabhail níl aon mh-- an iomarca dhe* S. **(c)** *Aon mhaith ag ... i, not happy with Tháinic se aniar as Meireacá 's ní r' aon mh-- aige ann go dtug se suas go Bleá Cliath muid* M, ... and that wasn't enough, he wasn't satisfied till he **(d)** (In reply to thanks and blessing) A. *-Go raibh ~ a'd.* B. *-Ag díonamh ~ dhuit.* S. A. *-Bail ó Dhia ort.* B. *-Go mba hé dhuit agus ag díonamh ~ dhuit.* S. **(e)** (With *maoin*) *Níl ~ ná maoin*

ann SM, it is useless. *Bastard dhe ghadhar sin gan ~ ná maoín ann* M. *Gan mh~ gan mhaoín* S. *Níl ~ ná maoín leis* S (of medicine). (f) (With persons other than the 2sg) *Sé Braidhean ... go ro' ~ aige ...* **19B** 'thanks to him', '(we are) grateful to him'. (g) *Abair go raibh míle ~ a'd le t'athair*, say thank you very much to your father (for me).

maith², a. Good. **1.** *Ní ~ ná ní olc é, ní maith is ní olc é*, it is neither good nor bad (of indifferent quality). *Feicim X sínte siar le clái, an bastard, ní cloch a chuiread se sa gclái leath chomh ~ S*, ... he would not put a stone on a wall (to build up dry-stone fence, thereby helping himself and his neighbours) half as good (as idle about). *Beidh tú go ~ shál a bpósa tú* M (said to injured or hurt person). **2.** *Níor mh~ liom tada ' bheí' ort* **52Cr** (said in sympathy to or of sick person). **3.** **Maith dom agam**, good, glad to have. *Ach ba mhaith dhó aige an oíche sin an coileach le é a shábháil ar an drochspirid* [recte] ARN5561. *Maith leob an féar sin. -Is ~ dhóib acub e S*, (of cattle) it's well for them to get it. *Nach ~ dhuit a'd me ina dhiaidh sin* M, aren't you glad to have me after all. Cp. *fada liom uaim*, FADA 5. **4.** In comparative *ní fearr...* in Echo contexts. *-Ní thiocthaidh siad inniu -Ní fearr a thíoct P. -Ní dhóna' se aon bháisteach - Ní fearr a dhíonamh* M.

mála, m. **1.** Predicament. *Tá chuile dhuine sa ~ céanna* **12J**. **2.** Deception. *Chuir se héin an ~ air héin* S, ... deceived himself. *Peibrí cé chaoi ar ~ (hesitation) ~ a bhí ormsa nar rug ar rud eicint* **18J**.

mall, a. Slow, late. *Níos moille*, later. *Níos moille thart ar an seacht* S. *Ina mháistir scoile níos moille* **24N** ... after that.

mallacht, n. Curse. ~ *Mhic Dara dhó* M. ~ *Dara dhó* P. ~ *mo sheanhata ort / dhuit* S. ~ *muice ort / dhó* S. ~ *mo sheanléine dhó sin* S. *Mo sheacht míle ~ duit* (le maide in do thúin) S.

mallaíodóir, m. Malignant person. o: u:fə wa:li:do:r' Mq Ó 'uise a mh~!

mallmhuireacht, f. Neap-tide. (In dependent genitive) *trá mh~* M.

mama, n. Mammy. **1.** (Used by husband to wife) ' *Mháire Mhicil' mh~ bhfuil cáca a'd?* S (no children were present). **2.** (In interjections) *Ó' mh~ go deo is go brách!* M. *A mh~ go deo is a dheaidín go*

brách! **05M**. Cf. MAIMÍN.

mámh, m. Trump. na ka:l' ə'n'if' e er wa:v na er' yra:v M *ná caill anois é ar mh~ ná ar dhrámh*, ... whatever happens. *Ní fhanthad sé ar mh~ ná ar dhrámh*.

mamó, f. Grandma. (Used by husband in reference to his wife when he addressed a nonrelative) *Bhfaca tú ~?* S.

mangarae, m. Rubbish, inferior thing. **1.(a)** *Tá fhios a'd an ~ Béarla atá acub i nGlinsce* **11C**. *Leanadar orthub leis an ~ Béarla* **11C**. (b) *Eidir achuile mh~*, what with all that was going on. *Eidir achuile mh~ thit sé anuas dhen stól* S. *Eidir achuile mh~ goideadh an carr* S. (c) **Mangarae muindé manggare: mun'ðe:** S, trash. ~ *muindé dhe rud* S. **2.** (As VN) *Make things awkward for. Ní bheitheá i ndan tada a dhíonamh sé chaoi a mbeitheá — dho do mh~ ánn.* **23J** (only example).

mánla, (marla ?) n. (Speaker not sure of meaning). *Talthamh bán é an ~ déarthainn, deiridís amuich ar an ~* S.

maoirseacht, f. (As VN) Work as herdsman, shepherding. *Bhí Naomh Páraic ag ~ caoire* SM.

maor, m. Herdsman. (n'i:l' əs am) fi: wi:rhi: ən daun' P *níl fhios a'm faoi mhaorthaí an domhain*, explained as *mí:r, mí:rthə ... iəd g'eer, rud nax wil' əs a:kusən ... P ~, ~tha, ... iad géar, an rud nach bhfuil fhios acúsan ... (níl fhios ag aon-nduine é).*

maothán, m. **1.** ('Lobe', FGB, no longer specifically understood by S or M). *Tharraín se an chluais ón ~ díot* S. *Thug se 'mach ón ~ e S*, ... right out (of anything). *Tarrainn amach ón ~ e S*. **2.** *Haw, third eyelid. Ar mh~ do shúl fainic an ndíonthá sin* S. *Ó fainic ar mh~ do shúl e S*. **3.** Disease (and its treatment) in cattle. *Bheadh ~ aige S. Bhídís ag tóigeál ~ S.*

mapa, m. Mat. Home-made straw mattress (= *mapa tuí* FFG). Home-made (straw) draught-mat hung on door (also ~ *doiris* P).

mar, prp and conj. As. (a) **-ta 'drox'xi: orhəb** BóC *Tá droch-chaoi orthub. -fæ:ms gə wil' fjad mar ta: fjad* M *Seans go bhfuil siad mar tá siad* (said in agreement). (b) (In phrasal noun) *7 bu dh'é an mar a' gcéann' é* **894C2**. (c) 'Ní hea,' a deir an fear eile, 'ach torumsa

ceann dhe do chuid uibheachaí is beidh mar a chéile ag an mbeirt a'inn. P.

mara, m. *Mara breac* P, magpie, 'Pica pica'. (The speaker may be mistaken here. The common name was *snag breac* (*snag bhreac* 46.843), which term, however, is unknown to speakers queried.)

marach, prp, conj. (As plural noun) *Nach bhfuil neart marachaí ann i ngeall ort S*, if it wasn't for you there would be 'except for's', many things would not have been done.

maraigh, v. Kill. **1.** *Ní raibh ann ach ~ mé nú maróidh mé thú S*, self-defence. *Mharaíodar e ar scátha ar fhágadar beo dhe ... bhí an anáil ar éigin ann P.* **2.** Finish. *Tá se marú anís a'inn S*, ... almost finished (garden). **3.** Injure. *Maraíobh clóráilte mé 12J* (injured falling off bicycle). **4.** Kill from exertion, keenness. *Tá Bríd marú ar a cosa M* (from hard work). *Tá sí maraí ag breathnú orm 18Pc.* **5.** *Bheithéa marú ag Róisín M*, you (would) have to be very fond of Róisín. **6.** Kill (with laughter or other emotion). *Mharóidís sin duine le seanchainteannaí M. Thosa' sí gá marú héin ag gáirí*, she burst out laughing. *Thosa' sí gá marú héin ag caoineadh*, she burst out crying. **7.** (In negative) *Níor mharaigh an bhreáichteacht é M*, his good-looks did not make him conceited. *Níor mharaigh an airde é Mq. Níor mharaigh a folt / gruaig í Mq.*

marbh, a. Dead. *Dorú ~*, slack fishing-line (FGB 4(c)), (i.e. without sinker **21J**). Contrast BBeo.164, cf. BEOMHARBH.

marbhlán, m. (Loosened) earthing for potatoes first dug and separately covered on ridge. *Ag cuir isteach an mharaláin, caithidh tú a ghoil beaic ar an maralán nuair atá tú ag cuir an ghrua S.*

marc, m. Mark. (Metaphorically) *Ní raibh tú i bhfad ó mh~ 48M*, you were not far off the mark, you were approximately correct.

marcáil, v. Ride a horse (heard only once). *Mh~ me capall fruisin.*

margadh, m. Bargain. *Ní dhíonthainn é ... ar ór ná ar airgead ar mh~ a bích 11Ct.*

marthainn, **1.** (In) *Is an bhfuil trua ón marthainn ach an seanduine cráite* SeolG-49, is there anyone alive as pitiable as a poor wretched person (unless this is a mistranscription for *óna maireann* 'from those who are alive'). **2.** f. *Bhí an Mh~*

Pháraic a'd SM, you were lucky (but speakers were uncertain of this usage). (Cp. *bárthainn* FGB.)

marú, m. Killing. (In malediction) ~ *salach Sathrainn air! S.*

marúch, (marfach). Cf. DEIS 1(a).

mascáil, v. Mask. *Me héin a mh~ S.*

maslaigh, v. **1.** Insult. *Mhaslód se an sagart dhen altóir S.* **2.** Overload (boat), *bhí sí maslaíthe acú 21Pt.*

máthair, f. Mother. (In set insult) *Is beag an dochar dhon mh~ a chuir ar an saol thú*, is beag an dochar dhi bheith folláin héin S 'no wonder your mother is healthy having rid herself of blemishes through giving birth to you'.

meabhair, f. Sense. *Tá se sách smeaite-eáilte tá a mh~ is a réasún ag an deabhal S. Tá sé ag goil ó mh~ orm S*, I'm loosing track of it, confused.

meabhraigh, v. Recall. *Ní mheabhraím*, I do not recall it, I do not grasp it.

meacan, m. Carrot, parsnip. *Níor chuir muid fata ná ~ (ná sciollán) M*, we sowed, planted nothing.

meach, f. Bee. *Ba ghearr le ~ e P* (of fast worker). *B'fhéidir go mb'fhearr ... é 'fhágáil a' nús na meachan má dhúisíonn tú é cuirthe' sé sting ionad M.*

meáchan, m. **1.** Weight. *Bhí Aran-ceaírdigean ora [= uirthi] bhí ~ do leathláimh ann S. Chua' se i ~ P ...* put on weight, became overweight. **2.** Importance, care, respect. *Ní raibh ~ a bith sna mra go dtáinic an Mhaighdean Mhuire S. Sin a raibh dhe mh~ aige iontú S. Is beag an ~ atá ionaí S*, you are not respected. *Níl mórán ~in aige sin ann S.* **3.** Bother, trouble. *Ní ~ a bith orm ghoil síos M. Shíltheá nach ~ ar aon nduine an tairne a chuir sa bpoll M* (of closing latch).

meádaigh, v. Increase. *Tá trí fhaocha agam ag méadú ar a chéile... Clad31, ...* each bigger than the other.

meadar, n. (In neg. phrases) nothing. *Níl ~ air sin, dheamhan ~ air S.* Cf. MIODAR.

meadaráil, v. Mess. *v.æ:də:ra:lət ʃe xil' a:t' e Mq mheadarálthadh sé chuile áit é. Ná bí ag ~ leis ach díon e! S.* Cp. SMEADARÁIL.

meadh¹, m'æ:, (meá). f. **1.** Match. (In challenge) *meadh do chine*, a challenge to your kinsmen, name; (= FFG *meathann* 2.). m'æ: də x'inə (e: j:nə) Mq ~ do chine (é a dhíonamh)! (explained as) ʃe:

dul:an də x'in'ə, ɛ:nin'ə ə wɑ:n'həx
l'æt e: ji:nə Mq sé dúshlán do chine, aon-
 nduine a bhaintheadh leat é a dhéanamh.
2. Sign of life. *Ní raibh ~ ná mothú ann* S
 (of listless person). *Ní raibh ~ labhartha*
aige S, he hadn't a word. Utterance. *Ní*
raibh mea aige, Ní raibh smid ná mea
aige S.

meaic, n. (< back). Hob of fireplace. *Na*
~eannaí S. *Dhá mheaic* M. *Ar an ~* M. Cf.
 BEAIC.

meall, m. **1.** Abscess. *Bhí drochmheall air*
is tháinig go leor líon(d)rach as S. **2.**
 Mass (of matter). *Tháinig se héin agus ~*
an uisce ar thaobh amháin **01J** (causing
 currach to capsize). ~ *gaoithe*, gust. ~
éisc, shoal. **3.** A lot. *-Leisce atá ort -Ó*
uise sea agus ~ S. **4.** Bout. *Bhuail ~*
codlata me S. Tháinig ~ codladh orm **47P**.

mealladh, m. Enticing. *Ní fhaca me i ~ ná i*
ndearmad e saight ná laight M. *I ~ ná i*
ndearmad i mbealach ná i mbóthar M.

meámhaíl, (As VN) Cry. *Tá an páiste ag ~*.

meán, m. ~ *oíche*, midnight. *Ina mh~*
oíche na gcoileach S, very late at night.

meandar, m. Blow. *Bhuail se ~ air, ~ dhe*
dhorna SM.

meanmnach, m'æ'nəmæx, a. *Beithíoch*
maith ~ é (so used by **881J** when selling
 beast at the fair according to **21J**; precise
 meaning not known to **21J**).

meanmnaí, n. Premonition (especially with
 itch). (a) *Tá meanamaí orm* **47P**. *Bhí*
meamanaí a'm **43M**. *Tá meamanaí i mo*
shrún, gheithidh mé leitir **43M**. A. *-Tá*
meamanaí a'm. B. *-Meamanaí Dia le deá-*
scéala S. *Tá meamanaí a'm, meamanaí*
Dia le deá-scéala 'ugam S. *M'anam go*
raibh do mheanamaí a'm S, I had a
 premonition you would come. *M'anam go*
raibh do chuid meanamaí a'm S. (b) (Of
 cow in initial stages of calving) *Tá mean-*
mnaí aici **20C**. *Tá meanmnaí lao aici*
20C.

mear, a. Brittle. *Adhmad ~* S. Difficult,
 slow. *Tá se an-mh~* S (of task).

méar, méir, f. Finger. **1.** *Tabhair 'om*
ceann eidir mo dhá mhéir M, give me one
 (sausage) to eat in my hand. **2.** *ta fe fin'*
e hein' əg' im'əxt s ə v'e:r' ənə v'e:l
ig ə M *tá sé sin é héin ag imeacht is a*
mhéir ina bhéal aige, ... not knowing what
 to do, idle. **3.** *Méar fhliuch*. *Níl tú i ndan*
an carr — méirín fhliuch a leagan air M,
 ... you are not allowed touch it (of over-

protective car owner). *Ní f'e:d'ər' m'e:r'*
l'ox ə l'æ'gən er' M *ní féidir méir*
fhliuch a leagan air. **4.** *Cé bhí ach H. é*
héin casta ar a méir aici S ... she even has
 H. wrapped around her finger.

mearadh, n, (mearaí). Confusion, straying
 (in) *fóidín ~ fo:d'ín' m'ærə* (= LFRM).

meargánta, a. Gruff, S.

meata, a. Laborious, toilsome. *Tá an garraí*
~ le cur M. *Nach aibéiseach ~ an*
talthamh é sin S. *v'i: ən f'e:r' fən'*
'æ:n'v'æt er' ə jærə Mq *bhí an féar sin*
an-mh~ ar a ghearradh.

meath, v. Waste time. *Ní e:tən' ə v'e*
m'æhə l'ef, Ní v'ei m'e m'æhə l'ef Mq
ní fhéadthainn a bheith ag ~adh leis, ní
bheidh mé ag ~adh leis.

meathdháir, f. Partial heat, partial bulling
 (in cow, etc.). *Chaithead se gur ~ atá*
ortha S.

meathrabharta, m. Springtide in increas-
 ing and declining phases. *Tá dhá mh~ ar*
achuile rabharta mór SM.

meathsháile, m. Brackish water. *Tá ~*
amuigh i gCarna S.

meath-thaoille, m. Small, medium tide. *Tá*
~ bheag ann S.

Meatúsalam, Methuselah. *Gá mairtheá an*
fhad le cut Mh~ *beidh tú in éadan na*
bpáipéar sin S (very long, Methuselah,
 the longest-lived character in the Old
 Testament, his cat is said to have lived
 one hundred years longer).

meíd, f. **1.** Size. *Níl sé ag díonamh ~ a bith*
 S, it (animal) is not growing at all. **2.**
 Amount (indeclinable). *Agus an ~ a bhí*
a'd le díonamh, 'rúinne dip seo a
fhliuchadh ... **20M** It, all you had to do was
 ...

meig, n. Utterance (in negative). *Níor fhan*
smid ná ~ aige SM. *Níor fhan ~ ná mea*
aige S.

meigeall, m. Goatee. (Fig) pout. *Tá ~ ort* S,
 you are pouting.

meigeallach, n. Bleating. *Sí an chaora*
bhionns ag ~ S.

meirfean, m. Weakness. (In plural) *Se '*
chaoi a raibh meirfeanachaí ag teacht
ortha M, she was fainting (context was
 not noted whether several fainting fits was
 meant). Cf. LAGAR.

meirgeach, a. Rusty. (Of broken weather)
ta fe fa:l' m'er'əg'əx **64M** *tá sé ag fáil*
~.

meiseáil, f. (As VN) Messing, interfering.

Ag ~ is ag méirínteacht is ag breith ar rud nach bhfuil aon bhaint ná tada a'd leis S.

mh'aisce, Cf. AISCE.

mí-abh, (Imitating sound of cat) 'm'í:au abraíonn an cut 'm'í:au S.

mí-ádh, m. Bad luck. *Bhí se in áit an mh--* P, he was in an unlucky place, position.

miaisín, f. (Diminutive of MIAS) Small basin, small dish. *Cáil an mh-- luaithe a bhí ansin?* S, ... ash-tray.

mí-ámhailleach, a. Mischievous. **ta tu xə** 'm'í:əwəl'əx **54C** tá tú chomh ~ (said to child).

mias, f. Bowl. *D'ith sé dhá mh-- súp* M.

míchéad, m'í:x'e:d M. n. Incivility. *Go leor ~ ag baint leis* M.

míchéat, n. Annoyance, worry. *Tá ~ eicint air* S.

míchoimhthíoch, a. Strange (more negative connotation than *coimhthíoch*). **v'í:je** 'æ:n'v'í:xohiəx Mq *bhí sé an-mh--*.

míchontraílte, a. Contrary (more negative connotation than *contraílte*). **ta tu** 'æ:n'v'í:xu:ntɾa:l'ə Mq *tá tú an-mh--*.

micsáil, v. Mix. Confuse (something in one's mind). *Ó ní hea, tá mé dhá ~, bíonn mé dhá ~* **43M**.

míle, m. **1.** Thousand. *Sa ~, in a thousand, infrequent. Uair sa ~ habraítear e* M. **2.** A lot, many. **(a)** *Ní:l' e:m' f'ə:n gə v'í:l'ə p'ə:n nax wíl' əg' im'əxt eg' gə:sur' M níl aon pheann dhe mh-- peann nach bhfuil ag imeacht ag gasúir. D'fhéadhadh ~ acú bheith a'm ann* **43M**. *A! chuir se na míle gáire suas, bhuail sé a dhá bhos faoi chéile is ní raibh aon fhear ar an domhan a bhí chomh háthasach leis.* **11C**. Cp. MORDAR. **(b)** (With weakened count-noun function, similar to indefinite adjective) *Tá ~ airgead goidthí uaimse* M, many different sums of money. -' *Bhfuil do dhóthain áit a'd, a Mháirín?* M -Tá, nach bhfuil ~ áit anseo **43M**. **3.** As intensifier. *Sé mo chreach mhaidne mhíle bhrónach* **!894C9**. -Muisé, ~ *Dia gá réiteach! a deir an bhean óg.* **866Et** (Sc186). **4. Míle beag**, many. *Tá ~ beag acú sin ann* **66J**. **5.** Mile. *B'fhearr 'uit céad ~ uaít í* S, the further she is from you the better.

millis, a. **1.** Sweet-toothed. ' *Bhfuil tú ~?* M, do you like sweet things? **2.** Fond of good food. **ta tu** m'íl'əf | g'ihə hæ:m' **64M** tá tú ~, ag ithe haim.

mill, v. Spoil. **1.** *Tá muid ~te a'd*, you are

spoiling us, treating us too well. **2.(a) Mill faoi**, mar, harm. *Ar mh-- tú mórán fúithi?*

23C. *Se an chaoi is mú mhílltheá fúthub le sprae a chuir amach* M, you would actually harm them more by spraying them. **(b)** (With 'empty' object *rud*) **míll rud faoi**. **v'í:je** 'm'íl'ə rud fí P *bhí sé ag ~eadh rud faoi*, he was spoiling it.

mílleán, m. Reproach. *Agus i ngeall air b'fhéidir go raibh sé bacach is cirthéim-each bhíodh a bhean ag rá go mbíod sé an-fhada amuich i gcúnaí. Ag tabhairt ~ dó, mm, bheith sa mbaile níos túisce. B'fhéidir go bhfuil an ~ céanna orainn hén inniubh.* **11C**.

milliún, m. Million. *Do chéad míle ~ fáilte!* S.

mímhaithe, n. Disadvantage. *Bhí sé ar mh-- ~ liom* S, he was acting against my interest.

mímheasúil, a. Disrespectful, unrespected, S.

mímhúinte, a. **1.** Rude. *Tá tú chomh mí'úinte le do chomhaois dhe mhuic* S. **2.** Exasperating. *Ní fhaca mise ó rugú mo cheann ar a' gceap aon fhéar chomh mí'úinte 's tá se ' mbliana* S. *Níl aiteann chomh mí'úinte leis an dris an bhfuil fhios a'd* S.

mímhúnadh, m. VN. **1.** Be unmannerly, disorderly. *Bhíodar ag cruinniú istith ann ' mí'únadh* S. **2.** Say rude (humorous) things. *Bíonn siad ag mí'únadh* **43M**.

min¹, f. Small fragments. ~ *shábh* S, sawdust.

min², a. (In phrase) **gə m'in' ş gə m'in'ək** M *go ~ is go minic*, very often.

mín, a. Smooth. *Chomh ~ leis an bpláta, ... le pláta* S. ... *le bléintreachaí neors* [*< nurse*] **20C**.

míneadas, m. Reclamation, cultivation. *Is gearr a bheithéa gá thabhairt un ~* S.

míneáil, (< mean). v. Explain. ... *atá mé mh--* **01P**, which I am explaining. *Mh-- sí (... chuile chionál bád ...)* (heard, on RnG, from a woman from An Bóthar Buí, An Cheathrú Rua, born c. 1940–50), she explained about

minéar, (méanar) a. Happy. *Is ~ Dé dhíob* S (leg dhíb?). *Nach ~ duít* S.

mineigle, f. m'í(n)'n'aig'l'ə S, also **vineigle**, v'í'n'aig'l'ə SM. Vinegar. ~ *bhút sí ag imeacht fadó* S. Cp. *vinéagra géar* **27Mdq**. (Now (2004) the modern borrowing 'vinegar' is used.)

míngasach, (mínleach). (Perhaps adjective)

Fine (of pasture). *Is éard é an tamhnach áit sa sliabh a bhfásann féar míngasach.* SÓC3.159. Cf. MÍNGLEASACH, MÍNLEASACH.

míngleasach, also **míngliseach**, (mínleach). (Perhaps as adjective) Fine (of pasture; recorded in) *talthamh deas glas talthamh ~, Gá mbeadh garraí ~ aici sin thiúrtad sé bainne dhi, féar glas féar ~* S85. Cp. *talthamh míonghlais m'igylaf* Mq (Mq slightly unsure). Cf. MÍNLEASACH, MÍNGASACH.

minic, adv. Often. *Chomh ~ is tá méir orm* M.

mínigh, v. Mean. *Bhuel céard a mhíníonn sé anis mar déarthá, 'an tornóig a ghlanadh'?* 11C.

ministéara, m. Minister (in Government). *Bhí sé ina mh~ ann* S.

mínleasach, (mínleach) n. Fine level pasture, M.

miodar, n. (In phrase) *miodar meadar*, mess. *ri'ə fe m'ídər m'æ:dər je* Mq *rinne sé ~ meadar dhe.* Cf. MEADAR(ÁIL).

míoltróg, f. 23B. Midge. *~aí ann* 23B. (For common *míoltóg*.)

mion, n. (In phrase) *Níor fhága sí ~ meacain de nár stróic sí* 894C9, she tore it to shreds (of cloth). Cf. MÍOR.

mionach, n. Fragments. *~ a dhíonamh dhi* SM.

mioncheol, m. Light(hearted) music. *Ní mórán ~ a chloistheas tú anis ach sé is deise* S.

mionda, (bionda) n. Utmost (in phrase) *er' ə m'ində* Mq *ar a ~* (3sg f). Cf. BIONDA.

mionna, (mionn) n. Oath. *Gá gcuirtheá ~ an leabhar orm ní fhéadthainn ínseacht dhuit, a Mháirín. Thug sé na mionnai nach raibh*, he swore there wasn't.

mionnaigh, v. Swear. (Of certainty) *Níl fhios a'm beo níor mhaith liom mionnú leis* S. *Níl mé i ndan mionnú an dtug mé féar as* S, I am not sure whether ...

mionsprúán, 'm'in'spru:ən. m. Fragments. *bheinn ' díonamh ~ uiliug díob ... is níl aon ghratha a'm ... gá mbriseadh uiliug ... is níl mé a dhíonamh dhíob ach clocha briste, mar a bheadh clocha chuirtheá ar bhóthar.* 11C.

míor, n. (In negative phrase with) *~ meacain*, smallest amount. *Ní raibh ~ meacain ann, Ní raibh ~ meacain aige* S. *Níor fhága sé ~ meacan dhe gan ithe.* Cp.

MION.

miosáil, v. 1. Miss. 2. Go astray, be unrecognisable (in) *Tá chuile shórt ag ~ ormsa anis* 20C, I recognise no one now.

miosarún, m. Mushroom, M.

miotail, m. (a) *Cuirthidh me bun do mhiotail amach* M, I'll give you a thrashing. (b) *Ná cuir bun do mhiotail amach* M, don't over strain yourself (literally equated with *Ná cuir timbil do thúnach amach* M). Cf. MUINÍN.

miotaloír, m. Metal-worker. *Na ~í sin* S.

mísc, f. Damage, harm. *Bhí, ~ mhór, gá dhíonamh orm, ... ag díonamh na ~* 869P (of field being plundered).

misceach, a. Damaging, harmful.

misceamhnaíthe, a. Uncivil, boorish, irritable. (Perhaps also *misceamhnach*.)

míshlainte, f. Ill-health. *Tá ~ air sin* S.

misneach, m. and f. Courage, zest (for life). *Níor fhan aon mh~ a'm* M. ' *Bhfuil aon mh~ siúil aige?* 23M (of an ill man, to walk).

miste, a. (With copula) harm, mind. *B'fhéidir nar mh~ dhom píjeaimeas a thabhairt liom* M, it might be no harm to ... *~ -ər m'ift'ə yum iərhi: d'er' ə 'ja'nar k'e:r bas hu' -o: ní: m'ift'ə d'er je* 11Ct 'Ar ~ dhom a fhiathraí,' a deir an seanfhear, 'cérb as thú?' 'Ó ní ~,' a deir sé.

mistéic, m'ift'e:k'. m. Mistake. *Dhe mhistéic*, inadvertently, by accident. *Sin cinn a fuair me dhe mh~, mar a déarthá* 23M.

místuaim, a. Awkward. (One speaker, in query) *ta fe xə m'istu:m' 31Mq tá sé chomh ~,* also *m'istu:mə 31Mq* MÍSTUAMA (which is the common form).

místuama, a. Awkward. *Tá tú chomh ~ le muc ar dhrisiúr* S.

místuamach, a. Awkward, 54C.

modh, m. Honour (in) (n'if') *mu fukl eg'ə, mu fuklə* M (níl) ~ *focla aige*, he doesn't keep his word.

mogall, m. 1. Small amount (in) *ga' m'ox mugəl sa'lən' am* (Smbb)04B *dhá mbeadh ~ salainn a'm*. 2. (In negative) *Ní raibh ~ air* S, he had nothing left. *An fear ar dóu an teach air níl ~ air* S, ... nothing left.

moghailéar, *maul'e:r* (moghlaeir), m. Large rock, large (round) object. *~ dh'fhata* S.

móide, a. (With negative copula) *B'fhéidir*

is ní móide, it is unlikely.

moill, f. Delay. (a) *Tá ~ ar an bpost i gcónaí. Tá scaithín ~e orm soir anseo* M, I will be delayed a while over ... (b) *'Nis cáil a' mh~ air sin?* M, what is keeping him now?

moing, f. (In) ~ mhara also ~ mheara, Hemlock, 'Conium maculatum'. *Cosúil leis na 'rockets' é ach bíonn flabhars bhuí air, praiseach bhuí* M. *Tá se lán leis an ~ mhara, an mh~ mhara* M.

moncaí, m. 1. Monkey. *D'fheannthad sé an ~ dubh atá san Afraic Theas* S (of very cold weather). 2. Penis (jocose). **də wu:ŋki**: M *do mh~*. **muŋki**: 47P.

mór, a. 1. Big. *Bhí a shúil chomh ~ le pota* P (of swollen black-eye). *Tá croí chomh ~ aici le teach* M. *Tá sí chomh ~ le bus* 43M (of cow). **xə mo:r l'ɛ iv'əxi' (g'ɛ:wə)** M *chomh ~ le uibheachaí géabha* (of round object). *Bhí chaon fhata acub chomh ~ le cloigeann an ghadhair* S. *Tá sé chomh mór le Neid a da Hil n'ed ə də hil'* 19B (Ned of the Hill). 2. Great in degree. *Go raibh cloigeann ~ ar Chóilín* P, ... very intelligent. *Tá an Ghaeilge mh~ sin imíthe* S, great rich Irish ... 3. (Epithet for swear words) *Eascainí mh~ í sin* S. *Caithe me ghoil soir nù beidh Béarla ~ ann* 43M, ... English swear words. *Tá mise goil ag íneach' dhen mháistir gur dhúrt tú focal ~* 54C. -Ó! 'go home, you so and so', *a deir sí héin, agus ar ndóigh thug sí an t-ainm ~ ortha*. 18J7382, ... she addressed her with a swear word (perhaps 'whore' cp. Aimeán II p. 247). *Chuir me na hainmneachaí móra (air)* 15Pr. 4. Proud, snobby. *Bhí se ro-mh~ ann héin* S. *Tá siad an-mh~ iontub héin* M. 5. **Mór le**, friendly with. *Beidh me ~ mílteach leat* 892M. 6. Excessive. *Nach ~ a thastaíonnas ó bhean ghoil isteach san IRA sin* M. *Is ~ liom na cóinnle 'fhágáil lasta* M, I don't like to ... 7. Annoying. *Tá an oiread torann anseo is gur ~ e* M. 8. (Comparative mó with negative copula) *ní mó ná graíúlacht thú*, you are not a kindly person. *Ní mó ná sin é*, he is not very good. -**ta tu sɑ:x fɑ'də mɑ:x** BóC *Tá tú sách fada amach. -b'ɛ:d'ər' gə wil' ax n'i: mu: nɑ' fjin' ɛ* S *B'fhéidir go bhfuil ach ní mó ná sin é*, ... that's all I am (I'm only long enough out, not out too long).

móralach, a. Proud. ~ *ann héin* M.

mórchúis, f. Serious misdemeanour. **ri'ə**

tu 'a:n'wo:r,xu:f Mq *rinne tú an-mh~*.

mordar, m. Murder. (As interj) *Ó ~! ~ dearg! Ó ~ síoraí!* S. (In phrases) *D'fhuagair sé sna míle ~s* S, he roared out. *D'fhuagair mo mháthair míle ~* S. *Dhíriigh cailleadh aniar as an bhfuaigh agus d'fhuagair sí air na míle mordair. 'Óra,' a deir sí, 'tá mise curtha anseo,' a deir sí, 'le as cionn céad bliain'* 11C. *É ag breathnú sna mordair ar chuile thaobh de* 897St 'frantically'. Cf. MURDAR.

mórdhóite, a. Having the greater part burnt, S.

mórfhoclach, 'mo:r,uklɑx. a. Given to using big words, given to using swear words, Mq.

mórleathair, (marbhleathar). n. (Of intense cold) *tá ~ orm leis an bhfuacht*, I am shaking with the cold. ('Numbness of fingers' is not the meaning for Seán, which is *fuarnimh*.)

móta, m. 1. Large heap. *Bhí móta fataí ar an mbord* 23M. *Chuir tú síos móta fataí* S. 2. Large amount (with *feoil*). *'Tá móta feola ar a' beithíoch [sic] sin,' nù 'ar a' duine sin'* Mq, ... very fat. 3. (Of mist or clouds) *Tá móta ag cruinniú ansin thiar* S. *'ann [< an bhfeiceann] tú an móta tá thiar ansin* S.

mothú, m. 1. Feeling. 2. Vigour, liveliness. *Níl aon mh~ inti* S, she has no vigour.

muc, f. Pig. 1.(a) *Tá chuile shórt díonta aige is an mhuic sa bpros* S, 'he has the year's work done'. (b) **fod ɛ | ə wɑr ən wik' əl'ig'** M *seod é a mharaigh an mhuic uilig*, 'this is the worst of all / yet'. (c) *Deabhal blas a bhí acub ach garraí na muice cheana* S, 'they had very little land'. (d) *Níl focal dho mhuc ná dho mhad' aige* S, 'he hasn't got a civil word for anyone'. *Ní raibh focal aige dho mhuic ná dho mhada* M. 2. Rinne tú ~ dhe a deir se S, mess. 3. (In genitive), wretched. *Gan Máirín ag tabhairt seó na muice dhi* S. *Ní raibh cuma na muice ar an gceann sin* 12J (of ghost story). 4. ~ mhara, porpoise. *Bhí na muca mara froisin acub* S (trick of two people cartwheeling together). 5. *Muca rua* = SCINÉARA(f) P.

mucáil, f. Messy, dirty activity. *Cén sórt ~ an deabhail í sin ort ag cartadh na tine sin?* S.

mucaire, m. Morose, uncivil person who is prone to pout (like a pig). ~ *dhe dhuine*

SM.

mucaireacht, f. Untidy work or activity, S.
mucálaí, m. (Synonym of) MUCAIRE. ~ *dhe dhuine* S.

mucamas, m. Mess. *Tá ~ d'fionta dhi sin ort* S.

mucúiseach, a. Boorish. *Sách ~ S.* (Also *mucúil*.)

muiceanta, a. Boorish, S.

muiciúlacht, f. Boorishness, S. (Also *mucúlacht*.) (Explained in) *brúidiúlacht*, *bitseachas*, ~ S.

múidín, m. 1. Huffiness, pique. *v'i mu:d'i:n' am l'if, v'i ~ er' Mq bhí ~ a'm leis, bhí ~ air.* 2. Petulant person. ~ *gə yin'ə Mq ~ dhe dhuine.*

múidíneach, a. Petulant. *din'ə mu:d'i:n'əx e Mq duine ~ é.*

muileann(t)óir, m. Miller, S.

múille, m. 1. Mule. (a) *mu:l' æ:səl' / kə:pəl' 23C ~ asail, ~ capaill.* (b) *Fuair sé bás an mh--*, he died without offspring. *Gheotha' sé sin bás an mh-- gan mac gan inín S.* 2. Slow, stupid person or animal. *Nach úásach an ~ dhe tharú e P* (poor bulling bull). *Tá se ar nús an mh-- a chuid éadaigh sa dá áit aige M.*

Muimhneach, m. and a. Munster. 1. (Referring to Co. Clare) *Duine as Tír Mh-- S*, a person from Co. Clare. *Máire Mh-- M* (from Co. Clare). 2. (Common noun) **muimhneach**, (a) Potato from Co. Clare (or thereabouts). *Fataí ~ M. ~aí breá a bhí iontu M.* (b) Seed potatoes of the (Department of) Agriculture Scheme, seed potatoes. *Cuirthidh muid an chuid eile dhe na ~aí seo S.* 3. *An slua Mh--*, *Bhí an slua Mh-- ann S* (great crowd). *Chuirtheá an slua Mh-- ar na cuileogaí M*, you would outsmart anyone. *Tá an slua Mh-- ort S*, you are a trickster (equated with *Tá an deabhal ort*.)

múin, v. Teach. *n'i: wu:n'hət fe i: er' ə ga:r na tæ:də M ní mhúintheadh sé i ar an gcarr ná tada, ... teach her how to drive ...* *Gá múinead se Máirín leihí i sin a thomáint, Níor mh-- se i M.*

muineál, m. 1. Neck. 2. Inlet. ~ *caol farraige* SM.

muinice, m. 'Mop' of hair. *min'ək'ə gruəg'ə Mq ~ gruaige.*

muinín, n. (In phrase) ~ *a mhiotail amuigh 06C*, having done one's utmost. Equivalent with *bun*, *buinín* 3 FFG, cf.

MIOTAL.

muir, f. (Sea. Not independently understood by SM). *Is íontach an radharc i an mh-- mhóir, an mh-- mhór S.*

muirbheach, f. (perhaps also m). Wet, sometimes soft, low seaboard, flooded at spring tides, not at neap tides. (There is no direct association with 'sand', cp. FGB.) *Sé an sórt áit é an ~, áit a bhfuil taoille ag éir-, éiríonn taoille air ... le lán rabharta ... ní éiríonn taoille a bith air ar mhall-mhuir. ... an mh-- 894Cs.*

Muire, The Blessed Virgin Mary. (a) *ə wir'ə xr'i:st nor' ə hesi:n' fi: fo 43M A Mhuire, 'Chríost, nuair a thosaíonn sí seo!* (b) (A) *Mhuire is trua.* (i) Interj. *o: uʃə wir'ə s tru: orən' ó uise a Mhuire is trua orainn* (said for example after hearing news of an injury). *wir'ə s truə d'e:tə: e:ʃt'əxt l'ef S Mhuire is trua d'fhéadthá éisteacht leis.* (With ar) *uʃə wir'ə s tru: er' gortiw e S uise Mhuire is trua air gortaíodh é!* (ii) (Nominalised) *tə: kumə n wir'ə s tru: ort tá cuma an Mhuire is trua ort*, you look, seem wretched. (iii) (Verbalised) *muʃə gə wir'ə s tru: orən' S muisə go Mhuire is trua orainn!*

múirín, n. Compost from layers of soil, turf mould, seaweed, manure, etc. ~ *múna nú feamainne nú péibí cé as a ndíonthá é SM.*

muirnéiseach, a. Proud, haughty. *Tá se an-mh-- M.*

múiscríonach, a. *mu:ʃkr'i:nəx*. Fastidious, uncivil, M.

muise, (Interj) (In a minority usage in rhetorical responses with independent form of verb.) *-tə m'e a:n l'e fa:də -Tá mé ann le fada. -muʃə tə: 03C Muise tá?* Is that so?, Really? *-Tá me goil go Bleá Cliath. -Muise tá? -Fuair me ... -Muise fuair?* (more commonly, e.g. *An bhfuair, muis?* or *Ach an bhfuair?*).

muist, *muʃt*, f. State of being owed (in) **muist (amuigh) ag X ar Y**, Y owes X, 'Y owes X one', X expects to be repaid by Y. *Bhí an oiread ~ amuith aige sin orm M. Bhí ~ aige orm 43M. Níor mhaith liom aon mh-- a bheith aige orm 43M. Cén deabhal ~ atá a'd ormsa? S. Nach deabhltaí an mh-- atá a'd orm! S.*

muisteáil, *muʃtə:l'*, f. VN. Expecting repayment of any favour made. *Bhí*

seisean ' ~ *liomsa is gan aon chall dó leis, dhá mbeadh an muist amuth aige ní bheadh sé chomh dona* S.

muisteáilte, *muʃtə:lʲə*, vadj, a. *Tá tú sách* ~ S, you (always) expect favours, etc., to be repaid.

muisteais, m. **1.** Moustache. *muʃdæʃ moʳ* M ~ *mór*. **2.** (Decorative) ridge around chimney-stack, just below the top.

múitseáil, VN. Mooching, acting awkwardly. *Bhí sí seo ag ~ leis an gcúltha agus ag torann* Pt.

mullach, m. Top. (a) *Teighidís i ~ an deabhail!* M. *tʲaʲtʲ ʃe muləx ə dʲaʊlʲ* S *téadh sé i ~ an deabhail!* (b) *ʃe xi: r kahu: ʃtʲæ:x hæʳ wuləx ə xʲi:nʲ e* S *sé an chaoi ar caitheadh isteach thair mh-- a chinn é*, he was elected by a large majority. (In malediction) ~ *do chinn fút!*

mullán, m. Hillock-shaped rock in sea. *Amach ar na ~in sin amach ag baint chreathnaí* S. *Chuaigh me suas ar mh-- sa gcorach* S.

munjí, n. Sexual intercourse. *Ag iarraidh ~, ruainne* ~ P.

múr, m. **1.** Shower. **2.** Profusion (of liquid). ~ *allais, ~aileachaí allais* M. **3.** Bout. *Bhuaileadh an ~ teas thú* P. **4.** Crowd, group. *Tiochaidh ~ isteach i do dhiaidh* M (flies). *Ag imeacht leis an raic seo. Bhí bliain eile ... tháinic ~ dhe phleainceannaí mar sin. ... tháinic ~ beag eile pleainceannaí* **892M**. **5.** Passing inconvenience (crowd or person) (humorous). *Sin ~ eile eigscéipeáilte a'inn* M (of unwanted visitors). ~ *eile curtha dhínn* **47P**. *Tá an ~ thart* **52J** 'that inconvenient chap has left our company'. **6.** Much, a lot. *Rinne me ~ bréaga* S.

muráite, f. *Ar ~*, anchored (while fishing) at sea S.

murdar, m. (Interj) *Ó ~ síoraí!* M. Cf. MORDAR.

murla, m. **1.** Plump person. ~ *dhe bhean*, plump woman. **2.** Heap. ~ *mór fataí, ~ cloch, ~ féir* M, **47P**.

murlach, n. Low wet place, S.

murluachair, f. Reeds (in) *Maor ... 7 fuair sé an páiste i dtír i leataobh sa murluachair i leataobh na haibhne* **894C2**.

mútáil, f. (As VN). Move clumsily. *Ag ~ anúnn 's anáil* M. *Fág an bealach is ná bí ag ~ ná bí ag púitseáil* S.

mútaráil, f. Muttering, senseless talk. ~ *chainte* M.

mutráil, f. Muttering. ~ *chainte, Cén sórt ~ tá ort?* S.

N

nádúr¹, m. **1.** Nature. *Níor tháinic a leithide dhe rud sa ~ ariamh* M, the like of it never was found in nature before. **2.** Hereditary feature. *Rud ó ~* S. **3.** Deeply felt affection (often but not necessarily for relatives). *Ní hé an gaol ach an ~* S. *d'ér fíod nax ə gʲil ə imʲi:ns ax ə nɑ:du:ʳ* S *deir siad nach an gaol a imíonnas ach an ~. Nach beag a' ~ thú!* S.

nádúr², **nádúra**, **nádúrtha** (FGB), a. **1.** Natural. *Go raibh sé ~ aige*, it was (only) natural for him (in context here due to old age). *Níl rud a bith chomh ~ le broim* S. *Tá sí sách ~ ach níl aon ~ fáis inti* S (of weather). **2.** Affectionate. *Tá Bríd chomh ~* S. *Sé J. an fear is ~ choinic tú 'riamh. Tá sé an-~ nɑ:du:rhə* le gasúir 46.351 (translating 'friendly').

nádúrach, a. **1.** Natural. **2.** Affectionate. *Duine an-~ a bhí ann* S.

náire, f. Shame. *Chuireadh cuide dhe mhuintir an tsaoil seo ~ ar chúil mo chos* S. *Ní i: xʲu:rhəʳ d'orʲ olə l'e nɑ:ʳ ə* S *ní thiúrthainn deoir fhola le ~*, 'I was very ashamed, embarrassed'.

nán, (< ndán). m. Fate. *Cén dá ~ atá ann?* *Tá ~ báis is ~ pósta* M. ~ *do bhearta 's ~ do bháis* S.

neach, n. Premonition, vision. (Explained in) 'Tháinic ~ 'ugam,' sórt bríonglóidí e nú rud a bheadh gá fheiceál duit, Bhí ~ aige M.

nead, f. **1.** Comfortable position. *ta ʃi: dʲi:nə ~ ɑ:n 43M* *tá sí ag déanamh ~ ann* (of child in arms). **2.** Trove. *nax i: fuəʳ ə nʲæ:d 52J* *nach í a fuair an ~* (of cake found in cupboard). *ta ~ ə'nʲif ek'ə* S *tá ~ anois aici*.

neaigín, *nʲæ:gʲi:nʲ*, m. Noggin. (In phrase) *túin sa ~* M (of something lost). Also *túin san aigín* S. *ta hu:nʲ sə næ:gʲi:nʲ* S *tá a thóin san aigín*, he is impoverished. (No longer precisely understood: *p'eb'i: k'e:rd e n tæ:gʲi:nʲ* S *peibí céard é an t-'aigín'*). *Tá a thúin san aigín aige chomh maith le fear a thiúrthadh céad bó lena inín* S (of haughty person).

neaim, (Interjection and feminine noun.) **1.** (Child talk) tasty. ~ ~, yum yum. *bʲi:nʲ ʃi: rɑ: ~ ~* M *bíonn sí ag rá ~ ~*. **2.** Tasty

portion. *bə je: n n'æ:m' n'æ:m' a'kəb ε* M *badh é an ~ ~ acub é*. (Here equated with SÚ SÚILÍNEACH M. ~ ~ *v'og* Mq ~ ~ *bheag. g'ihə gə l'or ~ ~s* Mq *ag ithe go leor ~ ~s*. Cp. NIUM.

néal, m. 1. Snooze. *Lig (an) ~ as do cheann*, have a sleep. *Bhí se ag ligean ~ as a cheann* M. *Níor lig J ~ as a cheann* M. 2. Dazed condition. (*Buailthidh mé dhe dhorna thú is*) *cuirthe mé ~ ort*, ... I will knock you flying. 3. (In plural) *n'elə/n'eltrə/n'eltrəxi təbək* Mq ~*ta*, etc., *tobac*, fit of dizziness or sleep from tobacco.

neamh, n. Heaven. *Meas tú faoi ~ na réalta cé (< céard) d'éirigh dhon stríopach dhe chloí' fhaobhair?* S.

neámhaí, a. Uninterested, listless. *din'ə n'əwi* Mq *duine ~*, spiritless person.

neamhchiontaí, n. Innocence. *mariv sə 'næ:xi'nti: ε* Mperm *marafodh sa ~ é*, also Clad148.

neamhchuma, f. Maltreatment. *rin'ə m'e n'æ:xumə ji* S *rinne mé ~ dhe*. Also LEATHCHUMA.

neamhthuairim, f. Doubtful opinion. *Tá ~ a'm nach bhfuil sé sin díonta ceart* S.

neamhthuil(l)eamai, **neamhthuilí**, 1. (Adj) Independent (of means). *Tá sé ~ anis ann* M, *tá sé ro~ 21Pt* (of contradictory person). 2. (Noun) Dependence, respect. *Níl aon neamhthuilí le H. a'm* S. *Níl neamhthuilí a bith a'msa leis* S.

neantóg, f. Nettle. *Mar a bheadh an ~ go díreach 898P* (of person, in context of teasing and bickering).

neart, m. Much (sometimes followed by article). *v'i: n'æ:rt ən æ:r'əg'əd' eg'ə Pt* *bhí neart an airgid aige*.

Neid a da Hil, n'ed ə də híl 19B (Ned of the Hill). Cf. MÓR 1.

néiléara, m. Nailer. (In comparisons) *Tá se ag obair chomh crua leis an ~ S. D'oibrigh me chomh crua leis an ~ S. Bhí mé ag obair a' nús an ~ P.*

neóisean, *n'ə:ʃən*. (< notion) n. Comportment, manner, way. *Tá ~ maith fir aige* M. *Is úthásach an ~ mrá tá aici* M. *Is úthásach an ~ fir atá aige* S. *Sin ~ a bhíonnas acub* M.

ní¹, m. Thing. *Chuile shórt ~ S. xul'ə ho:rt* *n'i: b'i 01J* *chuile shórt ~ ar bith. Nach mór an ~ ort é* S, that's too bad, (ironically) isn't it just too bad for you.

ní², prtc. Not. 1. *n'i: rodər ə gol' əʃt'æx ə d'æ:x ə fobəl' əb' ar na iəd* S *ní raibheadar ag goil isteach i dteach an phobail ab fhearr ná iad*, 'they were as good as any in the parish'. *Tá teach aici ~ ~ teach tá aici ach tiubhaí* M, ... many houses. *Rinne mé teach anseo i Mainis, ~ teach a rinne me ach tiubhaí* S. 2. *Ní ann ach*, hardly (for more common *ní raibh ann ach*). *Agus, ' chéad lait [< lot], a teisteáil sé amach an dtigeann tú, thug sé an praghas ortha. 'Gus, ní ann ach go raibh sí sin díonta aige, nuair a tháinig Féarlí thart ann. 896P* (of kelp testing).

nimh, f. 1. Poison. (Metaphorically) 2. (a) Terrible thing. *Sé ~ uilig tada cuimilt di* M, the worst thing that can happen is for anything to rub on it. (b) *Níl aon ~ chomh dona le fanacht sa leaba* M (for depressed old person). 3. *ta n'iv' er' l'e fuəxt 14M* *tá ~ air le fuacht*, it is very cold.

nipeáil, v. Nip. *ta ʃe n'ip'ə:l' æd* Mq *tá sé ~te a'd*. Cp. *nipeáilte* FFG.

niúiteáilte, *n'u:ʃə:l'ə*. a. 1. Outstanding, cf. *liúiteáilte* ARN6821, Airneán II s.v. *liúitáilte*. 2. Bad, malicious, contrary. *Tá an saol chomh ~ is go bhfuil páistí gá marú faoi bhroinn a máthar* S. *Tá tú an~ S. Fíor~ 43M. Sin é an ceann is ~ chuala me 'riamh* S.

nium, *n'um*. 1. (Interj, child talk). ~ ~, yum yum, 2. n. *ʃo n'if ~ ~ mo:r* M *Seo anois ~ ~ mór. ta ~ ~ t'i: wə:r'i:n' ek'ə ə d'ig'ən tu 52J* *tá ~ ~ tigh Mh. aici an dhuigeanntú? ta ~ ~ eg' 'ma'mo: yit' 52J* *tá ~ ~ ag Mamó dhuit*. Cp. NEAM.

nóiméad, m. Minute. (a) *x'æ:pə: na ra nu:m'e:d sə la: gə m'ox nə b'ehi: ʃo:sə:l'ə 23B* *cheapthá nar raibh nóiméad sa lá go mbeadh na beithí deósáilte*, 'he was in a great hurry to dose the cattle'. (b) *Saol núiméid* M, short time.

Nollaig, f. Christmas. *Tháinig an créatúr ansin eidir dhá Nollaic* M, between Christmas Day and Twelfth Night (6 January) (or possibly between Christmas Day and New Year's Eve (31 December)).

nua-aois, n. New-comer. ' *Bhfuil aon ~ ' tíocht aníos?* Are there any beginners? (any young pupils to go to school next school year).

nua-aoiseach¹, (núfosach). m. New-arrival, recruit. *Ní fhaca mé aon ~ sa scoil. ' Bhfuil aon ~at sa scoil i mbliana?*

nua-aoiseach², (núíosach). a. New, unaccustomed. *Fear ~ ag obair sa jab. Tá sé ~ san obair. Ní íl tædæ nui:fæx yit' S níl tada ~ dhuit.*

nuaíocht, (nuacht). n. News. (Plural) *scríobh chugam leis na ~aí, write and tell me all the news.*

nuta, n. Small stocky person (of person only). ~ *dhe dhuine M.*

O

o, f. The letter 'o'. *Tá an 'ó' sin, níl ciall a bith leithi S.*

ó, prp. From. **1.** *Is beag nar fhan an carr uaithi ann M, she almost had to leave the car there, almost lost control of the car ... (because of badly potholed road).* **2.** Opposite of *ag*. *Ní raibh fhios a'dsa an raibh carr aici ná uaithi S. (Humorous) - Bhí páiste ag an mbean sin ó shoin -Bhí déarthainn, ní aici bhí se ach uaithi S. 3.* (Used with some maledictions) *Drochrath uaidh a'd! Drochrath uaidh an deabhal sin a'd! SM. (Note *an phlá uaidh a'd! is not permissible).* **4.** Adjective + *ó* + Agent. *as intæx o' yair kræ:væni' ix'æ S is iontach ó ghadhar cnámhannaí a ithe, a dog is wonderful at eating bones. Déar-thaidh tú amhrán ... agus maith uait 43M. ' Bhfuil fhios a'd cé dúirt amhrán agus maith uaithi! 43M. Is dona uaidh an speal héin oibriú sa ngarraí sin 12J. B'iontach ó Veail rudaí a rá 21Pt. 5. Ó X go X, X by X, one by one, one after the other. Do réir mar a bhí an chuid eile dhá bhaint díob héin, bhí sé a' breith orthub ó cheann go ceann ina ghóil 852Sbt (TS127). Do réir mar tháinigeadar d'imíodar ó dhuine go duine 864MDT7 (in the context, not 'from one person to another'). Ceistníodh na daoine ó dhuine go duine 875PDT10. Is bhí muid dhá dtóigeál linn, ó phota go pota 892M. Ó chéim go céim (T. Kelly, Baile an Phoill, An Casileán Gearr) step by step.*

obair, f. Work(ing) *ag obair*, (a) in use. *Ní raibheadar sin [shoes] ag ~ tá me ' cheapadh gur fearr dho chuile bhróig a bheith ag ~ ná ina chúnaí an bhfuil fhios a'd? M. (b) Use. Ní í: xir'hæx mid' æg obær' e P ní chuirtheadh muid ag obair é, we would not use it (of word queried).*

ócáid, **ócáide**, n. Task, errand. (In) ~ *gnotha*, (specific) business (sometimes used to avoid mention of specific task).

Tháinig sé isteach anseo ar ~ grutha, Bhí m'~ grutha orm chuaigh mé ann, Chaithead se go bhfuil se ar ~ grutha eicint SM.

ócám, m. Oakum. *ta u:f wœr gə ʔam a'gəm, mar æs f'æ:r e sp'ínæs o:kəm* !(Abó) **898P** *tá úis mhór dho Team a'm mar is fear é a spíonthas ~, '... a man who will do time (in prison)'.*

ócóid : ABHCÓID, M. n. Harm. ~ *a dhíona dhe dhuine, ~ a chur air. Rinne siad ~ dínn, they bewildered us, upset us.*

ócóideach : ABHCÓIDEACH, M.

ocras, m. Hunger. (a) *Níl aon ~ fataí orm 45P, I am not hungry enough for potatoes, for dinner. (b) xir'hæf fe ukræs ort M chuirtheadh sé ocras ort (of sight of rotten food, knowing that there will be nothing to eat). nax gir'hæd'i:f ukræs ort M nach gcuirthidís ocras ort! (rotten potatoes).*

óg, a. Young. (Is) *tú is óige is is túisce phóstas S (said to younger person obliging him to do given action or chore).*

ó hubó, o: hu 'bœ: . (Interjection) M, P.

oibrigh, v. **1.** Use. *Ní oibreodh muid é P, we wouldn't use it (word).* **2.** Become enraged. *fura:l'æ k'ín't'æ aibr'o ji M siúráilte cinnte oibreoidh sí.*

oibríoch, m. Worker. ~ *maith a bhí ann S.*

oíche, f. Night. (In asseveration) *Tá fhios ag an ~ go feictheard dhom péin go mbíonn! 05M. Cf. LÁ.*

oidhe, m. **1.** Ill-usage, reproach. *ai ka:n't'æ, ai nœ ni:n'æ ~ cainte, ~ na ndaoine, of a person who is being rebuked. hug fe i:d'æ /ai nœ gut s nœ mæ:dri: er' Mq thug sé íde / ~ na gcat is na madraí air. 2.* Deserts. *Ní fearr an ~ ar fhear eile é, you / he deserve(s) it as well as the next man.*

oidhríocht, (oidhreacht). f. Inheritance. *Talthamh ~ a roinn sé, níor roinn sé aon fhód talthúna sa mbaile ach talthamh ~. 881J 'inherited land'.*

óige, f. Youth. *In aois na h~ tá sí goite S, she has acquired a more youthful appearance.*

oiliúint, f. Nurture, mothering (of a child). ' *mbíonn sí tóraíocht ~? ' mbíonn sí ag iarraidh bheith tóigthí is chuile shórt? M.*

oinniún, m. Onion. *Ó uise oinniúin mar a hittheadh iad S (said of the smell of breaking wind, after someone breaks wind).*

oipinne, n. **1.** (Sudden) attempt. *Rinne mé ~ é ' shábháilt, An ndearna tú ~ a bith é ' mharú? Thug mé ~ ach níor éirigh liom S.*

Ní dhearna sé ~ a bith héin S. 2. Concession, surrender (in) *bhí an bhean ag ul dó nó go dtug sé ~ ar a dhul ag ithe 875T1* ... until he agreed ...

oiread, n. Amount. **1.** (In comparative) **(a)** *Fuair mé an ~ is fuair an bacach dh'Innis Ní S* (who, it is said, was badly treated but who had 'enough', he had his full of Innis Nia). **for** *ḡæk'i: n er'əd d'i jin' s ə for' əm bakəx g in'əf n'i: M fuair Jaicí an ~ di sin is a fuair an bacach dh'Innis Ní.* **(b)** (Of small amount) *N'ir a:gə fe ən er'əd gə l'ækə: br'ən er' P níor fhága sé an oiread go leagthá biorán air*, he left nothing (of food eaten). *An ~ is tá dú' [dubh] faoi t'ionga, ... tá dú' ar t'ionga, ... dhe dhubh is tá faoi t'ionga, ... is a ghabhthadh isteach faoi t'ionga SM* (of tiny amount). **(c)** (Negative) *Ní íosadh Seán Choilm aon pharaj ach an ~ is cáillfí e M, S.C.* would not eat porridge if his life depended on it. **(d)** (With *dhe*) *Bhí an ~ dhen chabaíl orm péin gur insigh mé dho Mháire ... 18Bm*, I was so indiscreet that I told M. ... **2.** (The exact amount may be known, or have been previously mentioned, but is indicated by) **(an)** *oiread seo*, certain amount, lots of. *Bhriseadar na fuinneogaí ar an ~ seo áiteachaí M*, they broke the windows in so many places. *Féasta, cácaí bacste, oiread seo ím is jaim is ... 872M*. Cf. SEO 3.

ól¹, m. Drink. *Ní raibh ~ a bith air S*, he was not drunk.

ól², v. Drink. Take with drink (of pills). *Ól le do bhéilí iad M*.

ola, f. **1.** Oil. ~ *bhréidín M*, wool oil (LFRM). **2.** Extreme unction. *Bhí an ~ goíte air S*.

olc, a. **1.** Bad. **(a)** *Chaith me go maith is go h~ e síos is suas S*, I spent it (life) both good and bad. **(b)** *B'~ ar an mbean thoir e M*, the woman from the east was bad. *Tá súil a'm nach dtéann se isteach más ~ orub sin e M* (meaning unclear). **(c)** (In set phrase when storyteller makes mistake) *is ~ a insímse mo scéal (Smbb)04B; s olk ə v'i: m'e g' i:nfən mə f'k'e:l 18J* is ~ a *bhí mé ag insean mo scéal. 2.(a)* Vicious. *Chomh h~ le peata sionnaigh 11Pt.* **(b)** Angry. *An raibh sí ~?* was she angry (in her dealings) with you?

ollmháire, n. **1.** Great care. *Tá an iomarca ~ er'war' a'd ort héin S. 2.* Neglect. *ə*

d'i:nə 'ul'war' ort M ag déanamh ~ ort. rin'ə mid' ulwar' er' ə mo: nax n'əxə jis gə d'i: i' M rinne muid ~ ar an mbó nach ndeachaigh go dtí í. Ní dhearna me héin aon 'ol'war' ar P. bhí me siar is aniar go dtí e M.

ollmháireach, a. Very careful. ... *tu: er'war'əx S Bhí tú ~. Tá se an~ 'a:n'olwar'əx air héin M.*

onóir, f. Honour. (In phrase) *uno:r' julə nə br'uli: S ~ ghiolla na briollaí*, misplaced pride of the pauper.

onórach, a. Proud, haughty. *v'i: fe xə huno:rəx l'ef ə guəx 51P bhí sé chomh ~ leis an gcuach. Bhí siad ro~ le ghoil ar aimsir S.*

ór, m. Gold. *Ní fhágthainn istith ar ~ í 56N*, I would not leave her within (on the island) for anything.

orchar, (urchar), m. Shot. **1.** (Of distance) *Fad ~ cloiche S*, short distance. **2.** *Sí Eidhlín a bhíodh ag caitheamh an ~ir M*, ... throwing the hints (on behalf of others). **3.** *Ag caitheamh orchair*, breaking wind.

ord, m. Sledgehammer. *Dúirt sí nach gcuirtheá duine isteach le ~ ann M* (of packed place).

ordóg, f. Thumb. **1.** *nax fa:d ə wa'f ə l'æg f'i' haurdɔ:g S nach fada ó bhaile a leag sí a hordóg!* (in acquiring a husband). **2.** *Changail muid an ~ is an mhúin a chuir ar bóthar S*, we had foresight ... (to do it in time). *Changail J. an ~ nuair a d'fhan se thuas S, J. did right ...* (Perhaps an allusion to the prescience of the mythological *Fionn mac Cúil* which he obtained by chewing his thumb, but this background is no longer necessarily known.)

ordú, m. Condition, weight, fat. *Tá an~ ar an mbeithíoch sin. Tá ~ curtha suas a'd.*

orlach, m. (In negative) Nothing, not a bit. *Ní bhfuighidh muid ~ a bith níos suímhrí M. Ní fhanthat sí ~ ... ar a gualainn 14M.*

ó ró, interj. ~ ~ go deo M.

oscail, v. **1.** (With *lá*) Dawn. *Nó go n-oscailíodh an lá orthub ... nuair a d'oscailíodh an lá orthub 894Cs*, ... the day would dawn. **2.** (Cards, poker) *Cé d'oscail? 52M* Who led? **3.** *Nuair a bhíodh an tine oscailte ann S*, open fire. **4.** (Of weather) become wild. *Bhí sé chomh hosclaíthe is d'fhéadhad sé bheith 21Pt*, it (weather) was as fierce as it could be.

oscar, m. (In) *Chuaigh mo chois in ~ S, I*

was tripped (by bramble).

P

pabhar, m. **1.** Power. *Bhí sí* (boat) *ag goil siar ansin lena ~ héin. Dhá dteagadh an taoille sin le ~ rabharta mar a deir siad* **23M.** *Agus iadsan ag bualadh an arbhair, anuas le, le, le ~, le ~ neart, a gcuid lámh, á bhualadh faoin gcloich sin,* **894Cs.** **2.** ~ *ar bith*, any chance. *Níl ~ ar bith go ndíontha' sé é* **52J.** *Dúirt mé leat é faitíos ~ ar bith go ndíontha' dearmad air* **52J.**

pabhdar, m. Powder. Dose (for cattle, now often in liquid form). *Nach gearr ó fuair sí sin ~ S.*

pabhd(a)ráil, v. Dose cattle. *Níl sé i bhfad ó pabhdaráladh cheana iad S. Phabhdaráil muid iad M.*

paca, m. **1.** Pack. ~ *cladaigh leihí bhe' dionamh tine S*, pack of driftwood ... **2.** Large bag. *I'in' f'a:n pa:kə f'e:r' əs ma:lə líon Seán ~ féir is mála*, Seán filled a large bag and usual bag full of hay (the larger bag, *paca*, is made from two bags, unstitched and sewn together). **dug tu: m pa:kə do:b' M an dtug tú an ~ dóib?** (to cattle). **3.** Large (puffed) clouds. *Ach tá pacai go leor toirní sa spéir i gcó- fós. Choinic mé anis inné ... séard a bhí ann aer toirní.* **892Mg.** Cf. PUCA.

pacáil, v. **1.** Pack, fill. (In thatching) *B'fhéidir go dtaistódh é ph~ S*, stuff hollows with thatch. **2.** (VN) Eating. ~ *theirim is fhearr le n-ithe S*, it is best to eat without drinking.

pái, f. Pay. *Tá ~ mhaith dhó sin S.*

paidheasain, m. Poison. (Used similar to NIMH) ill-humour, contrary mood. *Bhí ~ air. Scríobtha ~ anuas de. Bhí deabhal thiar ansin bhí ~ dóirtí air sin P ...* he was irritated, cantankerous.

paidir, f. Prayer. *Le páidreachaí a fuair sí an carr go Gaillimh héin* **23B**, through pleading ...

paidireacht, f. Praying (continuously, constantly) *S.* Also *paidreoireacht M.*

páidirínteacht, f. Praying the rosary. *Sé bhí ceapthaí leis an bpáidirín a rá sa teach. Agus chua' sé amach, ar aghaidh an choirp ar a dhá ghlúin, Agus thosa' sé ag ~. Agus ní raibh an chéad deichniúr dhen pháidirín ráite aige nuair a ...* **11C.**

pailicéara, m. (pailitéir). **1.** Landless person (= FFG 1.). **2.** Person employed for a pittance by the rich (in an attempt to

engratiate himself with the powerful and influential, = FFG 2.). *Bhí lá ann a raibh an oiread ~í ag imeacht ag gearradh a chéile* (faoi bheith ag obair in aisce dho na bocannaí móra). **3.** Person who works or is able to work at everything. *Is íontach an ~ e SM.*

pailicéarach, f. Doing all kinds of work. *Tá siad ag ~ ó mhaidin S.* *Ag ~ i ndia beithí, ag ~ ó mhaidin go faoithin is ó oíche go maidin SM.*

pailitéara, (pailitéir). m. **1.** Landless person. **2.** Peripatetic sponger, SM.

pailitéarach, f. **1.** (From context) election, casting of votes. *Bhí ~ trí huaire acub agus bhíodar díreach le chéile insa b-achaon uair dhe na trí huaire ... leis an toghachán* **869Ptn.** **2.** Going from house to house sponging. *Ag ~ ó theach go teach.* **3.** Loafing, idling.

páin, f. **1.** Fat creature. ~ *mhór mhillteach, ~ dhe fhear.* **2.** Large object. ~ *dhe chloch SM.*

páipéar, m. **1.** Paper bag. *x'æ:nədər pa:p'ər f'ip's M cheannadar ~ tsips.* **2.** (Plastic) bag. *Cuirthidh tú na svuúts i b~ dhom. ' Bhfuil tú ag iarraidh ceann dhe na ~iríní seo? 43M. 'Eitheann [bhfeiceann] tú na ~ir phleastic sin 43M. ' Bhfuil tú ag iarraidh ~ leí [le haghaidh] iad a bhaint? M (to collect blackberries).* **3.** ~ *tin ~ t'in'*, tin foil (this usage is now regressive, being replaced by 'tin foil'). *Tá na teaiblíts sin i bpáipéirín tin M.* **4.** Carton. *Ní raibh dhe bhainne a'm ach an méid a bhí sa b~ M.* **5.** Container, cover. *Tá an ceartraj tá se i b~, ~ thíompall air M.*

páirtí, m. Partner. (Used predicatively with *bí* in card playing). *Bhí muid ~ S*, we were playing parties.

paisiúnta, (paiseanta). a. Neat. (In lament for poet's wife:) *Tá do ghúna, a stór, faoi ghlas a'm do chuid neaicíní ~ is go leor dhe do chuid peilearáins (Neainsí) 11C.* (Perhaps related to *paiteanta, paitiúnta*.)

pait, n. Outrageous falsehood, whopper (in) *D'inis se ~ dhe bhréag dhom M.*

pápaire, m. Pauper. *Tá sé ina ph~ 14M.*

pápaireacht, f. Poverty. *Tá mé ' cheapadh gur boichtineacht é an ph~ 14M.*

páparáilte, a. Impoverished, pauperised. *Tá muide ~ (amach) S.*

parúl, n. Moral obligation. *Nár lige Dia go gcuirtheadh Dia dhe ph~ orm é '*

dhíonamh S.

pas, m. **1.** (Inferior) way, passage. *Cheap me go mb'úthásach an ~ é* S (of dangerous path). *Drochphas é bóthar Mhaínse* S. **2.** Release, acquittal. *Ní i: wí: fíib' e:m fais* P ní bhfuighidh sib aon ph~ (from hanging). **3.** Revilement, trial. *Tá do ph~ i ndán duit* S, = *do phasóid* (q.v.), you had better look out. **4.** Term (of credit). *Ní bhfuaireadar mórán ~* S (to pay rent).

pasóg, f. A single mix (of mortar). ~ *mhoirtéil*.

pasóid, f. **1.** Revilement, reproach, drubbing. *Tá do ph~ i ndán duit* S, you had better look out. *Nuair a gheitheas mise greím air tá a ph~ i ndán dó* S (especially of child). **2.** Visitation, trial. *Tá do ph~ faighte a'd* S.

pat(a)rán, m. Small creature. *Ní raibh ann ach ~ dhe rud*, ~ *dhe dhuine*, ~ *dhe bheithíoch* M.

peacáil, v. Smarten, spruce. *f'e:ka:l' m'e suəs e* M *ph~ mé suas é*. *'a:n'f'e:ka:l'ə* M *an-ph~te*.

peacóg, f. Sprout. *Bíonn ~aí ar fhataí* S.

Peadar, m. (Personal name) Peter. **1.** *Ní raibh fhios a'm faoi chreideamh Pheadair céard a bhí sib a rá* SM, I did not know in the least ... (literally 'in all Christendom', St Peter, the first Pope). **2.** *rin'ə tu: f'k'e:l f'ædər' ji* **23M** *rinne tú scéal Pheadair dhe*, ... long-winded story. *f'k'e:l f'ædər' e* S *scéal Pheadair é*.

peáirt, n. Parting in hair. *Ag cuir ~ ínti* M.

peáirteáil, (< part). v. **1.** Part the hair. **2.** Comb (hair). *Gá ~* S. **3.** Trim, tidy (hair), arrange well. *Ta me ~ mo ghruaig*, *Nuair a choiniceadar sin go deir'nach thú bhí tú ~te* S, the last time they saw you you were neat (and beardless). *gol' is p'art:alə m'e hu:* M *Goille is ~álthaidh mé thú*. *f'k'æx p'art:al' əd* M (*Tá an*) *sceach ~te a'd*. *Cliabh, tá tú gá ph~ ... gá bhearradh* S. *Caithe me me héin a réiteach is a ph~ amach*, *Gan í (iomaire, grua) ' bhuiladh ná ph~ amach*, *Ph~ sé amach go deas í*, *Bhí an coca ~te amach go deas aige* S.

peáitse, m. Gillie, (subordinate) person who accompanies someone. *Chaitheadh ~ bhei' 'na dhiaidh i gcónaí* M. ~ *in éindí leis* M.

peáráil, (< pare). v. (From context) cut outer branches from. (Attested in) *mo*

mhaide bhreá [sic] *draighean agus bhain mé é*. *Agus nuair a bhí an maide a'm ~te p'ar:al'ə amach*, *bhí an oíche teagthaíthe*, **889P**.

peaslán, m. **1.** Feeble bird, M. **2.** Emaciated person or animal, M.

peasúr, m. Emaciated person or animal. *nax e: ən p'əs:ur e', ~ gə wík', xí:rə, ɣín'ə* M *nach é an ~ é! ~ dhe mhuic, chaora, dhuine*.

peicdiúr, m. **1.** Picture. *harən' m'e ~ l'ehə 03C* *tharrainn mé ~ léithi*, I had my photograph taken with her. *harən' mid' ~ t'i: wə:rən 03C* *tharrainn muid ~ Tigh Mhóran*, we were photographed together ... **2.** Likeness. *' Bhfaca tú aon ph~ ach seanchac?* P, isn't it just like ... **3.** Semblance, 'shadow'. *An rud ba ghránna dá bhfaca sé ariamh, agus gurbh é pictiúir capaill é*, LL115, '... only a shadow of a horse' (of a nag). Cf. *peictiúr* FFG20.

peil, **pil**, n. Cantankerous person. *Peil dhe dhuine, drochphil* S.

Peilip, (Pilip). Philip. *Go lá Ph~ an chleite* S, *Go lá Ph~ an chleite na glóire 47Ps*, until Tibb's Eve, never. Cf. LÁ 1.

peilséad, **peilséar**, m. **1.** Small puny fish. *Ní r' [= raibh] ann ach peilséid* (also) *peilséidíní*. **2.** Paltry creature. *Peilséar dhe bheithíoch, peilséidín dhe dhuine*. **3.** Contemptible person or animal. *Is aisteach an peilséad dhe dhuine é sin*.

peiltar, **p'el'tər**, m. Large object, pelter. ~ *dh'fhear*, ~ *dhe bhean*, *bhí ~ir dh'fhataí ar an iomaire sin*, ~s *mhóra fataí* S. (Note *~ *dhe theach* is doubtful according to Sq).

peirtheachaí, **peirthíochaí**, (peireadh), pl. Sufferings in purgatory. *Cuirthidh muid a bpioraíochaí dín*, *Beidh muid ag cuir a bpioraíochaí dín* S (by enduring hardship and hard work we will reduce our sufferings in purgatory).

peíst, f. Worm. *Ní thairneod sé ~ as cac bó* S, he is a complete weakling. (Knitting) ~e M (plural), cable stitch.

peitínteacht, f. Petting. *p'el'i:n't'əxt (l'e gasu:r)* M ~ (*le gasúr*).

pian, f. Pain. *Cuireann siad ~ orm*, they annoy me, give me a pain.

piarc, m. Rough, wild, worn, ugly person. *Is gránna an ~ thú* SM. *wakə tu: nə ~əni: v'i: krin'i: an* M *an bhfaca tú na ~annaí a bhí cruinnithe ann?* (of rough

old men of dangerous mien, not necessarily red-faced SM, cp. FFG).

piceáil, f. (As VN) Pick at, mess with, S. (Equivalent to PICÉARACHT). **nā b'í p'ík'á:l' ləʃ** M *ná bí ag ~ leis*.

picéarach f. **1.** Act of picking at (in contrast with a bigger quantity). *Cén sórt ~ tá a'd leis caith isteach e* (for example with potatoes). **2.** Messing with, miserly treatment or distribution. *Cén sórt ~ atá a'd leis, céin sórt tincéarach atá a'd leis?* S.

piceoireacht, S. = PICÉARACHT.

picínteacht, = PICÉARACHT. *Ná bí ag ~ ar t'iongaí, ná bí ag ~ ar do bheilí, ná bí ag ~ leis* S.

piléail, v. Peel. *Ag ~ fataí. ~ iad!* (Metaphorically). *Bhí fear an bháid mhóir, bhí a shúil ~te i gcúnaí aige ag breathú, féathaint cén áit an bheicthead sé cruach mhúna.* **889P**.

piléar, m. Bullet. (Metaphorically). *Seans go bhfuil mé ar aghaidh na b~ inniubh M* (under verbal attack).

pínn, (pingin). f. Penny. (a) *N'í: a:kəʃ f'i: e:m' f'i:n' æ:r'əg'əd' ə n'e:r'ən' M ní fhágthadh sí aon ph~ airgid in Éirinn*, 'she is spendthrift'. *Ní thóigtheadh sé ~ ná leithph~ M, ... no money at all.* (b) *Bhí an trúú ~ aige ann, mar a deir siad héin, ní raibh se fáil ach trúú cuid an airgead S* (working on boat). (c) *An fear is airde ~, é bheith aige S*, the wealthiest person, or highest bidder should obtain it. (d) *Ní fiú ~ go leith thú S. Ní fiú dhá ph~ go leith thú S.* (e) (Of uncertain business) *Níl ann ach mar a chaithé suas ~ M* (context of farming).

píns, (< pinch). n. Predicament, distress. *ner' ə hæ:gəx er' p'i:nʃ v'i:x gr'i:w a:n əs ækʃəns gə l'ɔ:r* !(ÓBia)Pt *nuair a thagadh air ~ bhíodh gníomh ann is aicseans go leor.*

pínsean, m. Pension. **1.** ' *Bhfuil ~ inniu?* M, is today pension day? *Dúirt mé le Máirín go raibh ~ inniú M.* **2.** *Ní ghothainn soir ann ar ph~ M, ... for a pension, for all the tea in China.*

pínteáil, (= Dinn), (péinteáil). v. Paint. *Tá an teach ~te go maith aige M.*

pióbán, m. Throat. (a) *ha:nə xahə: v'e gli:x er' gə m'ox də fi:bən ka:t'ə M cheana chaithé a bheith ag glaach air go bheadh do phióbán caite* (of heedless person). (b) *v'eʃ fe ən də fi:bən P*

bheadh sé in do ph~ (speaking of aggressive cat).

pióblach, n. Tickle in throat, hoarseness (not facetious, cp. FGB).

pioc, v. Pick. ~ *suas*, improve. *n'í: s am ər f'uk fe suəs, f'uk fe suəs rud ə'k'i:nʃ S níl fhios a'm ar phioc sé suas, phioc sé suas rud eicint, ... he improved slightly.*

piocadh, m. Picking. (Of grazing) *Garraí a raibh ~ deas féir ann M. Bhí neart ~ ag na beithí ann, Níl neart ~ acub sin M.*

piocadóir, m. Picker (of winkles, potatoes, etc.). ~ *maith é* Mq, also Clad259.

piodarlán, m. Small puny thing.

piolóid, n. Suffering. *Chuir se an-ph~ air héin M*, he brought much suffering on himself.

pionna¹, m. Pin. (a) *Tá ~ géaraí aige sin le m'aghaidh i gcónaí*, he has it in for me. (b) (An) ~ *a chuir i nduine*, thwart, finagle, get the better of. *Chuir sé an ~ críochnaí ann S. f'eb'ə k'e:r d'e:r'həs tu ta p'unə kurh eg' ə'n M feibe céard déarthas tú tá ~ curtha aige ann. f'k'e:m'e:rəxt f'in' kam'ə'l'e:rəxt kur ə f'unə S scéiméarach, sin caimiléarach, cur an ph~, finagling.* (c) *An pionna a fháil*, have an erection (physiological, of penis). *fuər fe m p'unə P fuair mé an ~.*

pionna², m. Pen. (Fig) *Bhí sí i b~ M*, she was in a difficulty. *Bhí fhios aige go raibh se i b~ dtigeann tú, ní raibh aon bhealach as aige M.*

pionta, m. Pint. ~ *beag*, half litre (as opposed to pint). *torəm p'i:ntə b'og tabhair dhom ~ beag* (heard in public houses in Carna).

píosa, m. **1.** Piece. *Dhíonthad se sin ~í beaga dhi M*, he would attack her, lacerate her verbally. **2.** (Adverbial) a little, bit. *bl'i:n' fe i: p'i:f'i:m' b'og 01J blíonn sé í písín beag.* **3.** Amount. *əgəs ~ mɔ:r d'i: k'e:l'ə gə t'a:m v'e ga i:k frɔʃən' 14M agus ~ mór díth céille dho Team bheith dhá íoc froisin.* **4.** A while. (a) *Fanthaidh se ~ ann, tá se anseo le ~, ... spell. Thóig sé ~ maith orm í oscailt.* (b) ~ (maith) *dhe*, fair interval (with time noun). *Fan go mbeidh ~ dhen mhaidin ann S*, wait till late morning. *m'ei fe ~ gə la: mæ:r'əx ə n'æ:n' hæl ə m'ei tu g' im'əxt ə m'ei 52J an mbeidh sé ~ dhe lá amáireach, a Neain, shál a mbeidh tú ag imeacht, an mbeidh? Bhí ~ (maith) dhe lá an t-am sin ann*, it was fairly late in the afternoon. (c)

v'i: f'e: g' im'əxt f'ef ... nu: gə ro p'isə gən ih an, nor' ə v'i p'isə mo:r gən ih an ... 11Ct bhí sé ag imeacht leis ... nó go raibh ~ dhen oíche ann, nuair a bhí ~ mór dhen oíche ann Ach go bhfuil sé ~ maith dhen tarthóna ... ó chua' sé thar an teach sin a'inne 11C4082. Chua' sé an bealach seo ... i gcionn ~ dhen oíche anocht 11C4090. (d) Bhí sé i ré mór ~ dh'am 11C. (e) Tá Pádraic cáillte le ~ blianta 21Pt.

pipeáil, v. 1. Choke. *Bheitheá ~te suas S. Tá me ~te suas ag an slaghdán SM. Ph~se me S.* 2. Beat, knock out, finish. *Leag mise thú is déarthadh duine eile 'tá se ~te a'd, a Sheáin.'* S. Ní raibh se sin i bhfad dho do ph~ S.

pisreog, f. Superstition. *nə ka:l'əxi: p'ifro:g* 20S na cailleadhaí ~, the charm-workers.

pit, f. Vagina. (As swear-word) 'Céard e héin?' a deir sí, 'céard e héin?' 'Pit!' a deir Máirtín! S.

piteog, f. 1. Man who does woman's chores, a man living alone. 2. Gossip, nosy person. 3. Bletherskate, SM.

pitseáil, f. (As VN) 1. Attempt to catch, M. 2. Contemplate, watch out for opportunity. ~ ar a ghoil amach ar an tórrthamh, ~ ar an tsochraíde, Tá me ~ ar an rud a dhíonamh, ~ ar an lá an mbeadh an lá go breá. 3. Hope for. Ag ~ ortsa go mbaintheá cupla fata S. (Seán claims these uses derive from English 'I was pitchin' on that'; there are no exact equivalents in OED or EDD).

piusar, m. **p'isər**, plural **p'isərs**. Paltry, emaciated person or animal. (Diminutive) **p'isər'i:n'** M *piusairín*.

piusarnacht, f. Quiet, inaudible, unintelligible talk. **p'isərnəxt xə:n't ə** M ~ *chainte*.

piusarnaíl, f. **p'isərnai:l'** : PIUSARNACHT M.

plá, f. Plague. (In maledictions) *Ó an phlá orthub!* M. *o: u:fə flə: e'r' ə dorəs 'æ:d* M ó uise an phlá ar an doras a'd! An phlá bhreac air marab fhuil se ' tíoht Dé Sathrainn M. *əm flə: vr'æ:k ort is ə flə: v'æləx* P an phlá bhreac ort, is an phlá mhiolach. *əm flə: jæræg ort he:n'* P an phlá dhearg ort héin! An phlá bhreac agus an phlá libíneach air! P. An phlá phlibíneach ort! Mq (or fli-). An phlá phluibíneach ort! Sq (or flu-). An phlá phleibíneach, scour, diarrhoea (FFG s.v. *pleibíneach*).

plabáil, **plə:bəl'**. VN. 1. Wallowing (in mud or water), M. 2. Dribbling (of speech), M (= FFG20).

plábáil, VN. (Also PLABÁIL) Wallowing (in mud). 'G imeacht ag ~ S.

plabar, m. 1. Large soft (round) object or creature. *Sheas mé i b~ dhe chac, ~ dhe dhuine.* 2. Mess. *Rinne mé ~ dhó* M, I made a mess of it, (also) I knocked him flat.

plábar, m. Soft, wet object. *Bhí an cosán ina ph~ , Tá an lá ina ph~ S.*

plábaráil, v. Be(come) wet and messy. *Lá plábaráilte fliuch S.*

plabhtar, m. Large awkward thing, fool. *Go 'nuas anseo a phlabhtar!* 45P. *A leithide dhe ph~ 45P. Col ceathar leis an gclabhtar é an plabhtar chái'ead se S.*

plabstáil, f. (As VN) Jabbering. *Bhí Janáí Chóil Mhaidhc ag ~ leis S.*

pláibeáil, f. (As VN) **plə:b'ə:l'**. Messing about, talking nonsense M. Cf. PLÁBÁIL.

pláibistéara, m. Nonsensical talker, insincere person, especially person who falsely promises to do favours, SM.

pláibistéarach, f. **plə:b'əft'ərəxt** M. Nonsense. ~ *chainte S.*

pláist(ea)rál, v. Plaster SM. (Transferred meaning) *Ná bí ag ~ na hiomaire!* S (excessively smoothe, level off).

plait, f. Vagina. **f'æ:x sə blə:t'** (in rhyme) *P isteach sa b~.*

plánáilte, a. Plain, certain. (a) *Chuille fhocal chomh ~. Bréag ph~ S.* (b) (Adverbially) ~ *e sin* 18J. *gə ~ k'i:n't ə n'i:l' f'e ax ə rə: nə f'i:r'ən' ə* 18J *go ~ cinnte níl sé ach ag rá na fírinne.*

plandáil, v. (Fig) Plant, place, leave. *Is ann a plándáladh suas é ar an leic.* 18J (of a seal at sea). *Phlandáil sé isteach ina bholg é.* 18J, he put ...

plapáil, f. VN. Gobble up, eat voraciously. *gə: flə:pə:l'* M *dhá ph~.*

plaspairt, f. Incoherent, nonsensical talk, scolding. ~ *chainte S. Duine trasnach bheadh ag ~ mar sin, b'fhéidir S.*

plé, m. Work. *Ag plé le*, (a) work at. *Ag ~ le féar, múin, farraige.* (b) Deal with, affect. *Ceainsar tá ag ~ leis déarthainn P,* ... he has cancer. (c) Be associated with, connected with. *Ní hé amháin i ndaoiní óga, ach daoiní bhí sean go maith sa saol, bhíodh go leor amhaillí agus anmhailís, ag ~ leothub.* 11C.

pleabhta, m. 1. Bite. *Bhain an gadhar ~*

- amach as mo cheathrú* M. **2.** Piece. *Bhí ~í móra feola ar an mbord ann, ~ dhe cháca, ~ dhe bhreac* SM. ... *rúinne dhe chloch fháil, agus, bheidís ag baint, pleabhaitín dhen chloch* **894Cs.**
- pleain**, f. Stratagem, trick. *Ag oibriú ~ orthub* P. *An bhfuil fhios a'd cén ph~ a chuir mise ar an gcárta, a Núra?* M, ... the trick I employed to send the card. *Gheith tú iad má chuireann tú do ph~ ceart orthub* **36S.** -*Tá an gruiféad thar cionn leihí iad a bhaint.* **35E** -*Ó! tá! Tá! Ó! níl aon ph~ orthub ach an gruiféad.* **31P.**
- pleaíne**, m, f. Plank. In phrase *bó agus ~* (equivalent to) *bó agus lao*, ARN6202-4, a cow with her calf.
- pleaineáil**, f. Trickery. *Thosa' se ag caoineadh le teann pleaineála* P.
- pléasc**, v. **1.** Shoot (gun). *Ph~ se leis* S. *Ph~ se orchar leis* S. **2.** Fire, throw. *Bhíodar ag ~adh clocha le chéile* S. **3.** Burst. *Ph~ se amach an doras, ph~ se soir an bóthar* S.
- pleatar**, m. Flat object. *pl'ætər gə xəkə* M ~ *dhe cháca. ~ er' ə ŋr'ed'əl ~ ar an ngreideall.*
- pleib**, f. **1.** Large awkward thing. ~ *dhe cháca* M. **2.** *ta fe r jer'ə nə pl'eb'ə* (also) *ə n'er'ə nə pl'eb'ə* S *tá sé ar dheireadh na ~e* (also) *i ndeireadh na ~e*, ... on his last legs. *Meas tú an bhfuil P. i ndeireadh na ~e?* S.
- pleibeáil**, f. (VN) Talk nonsense. ~ *chainte* S. *Sin é an t-am a bheas an 'bullshit' ag M. ... tiúrfa sé sin neart am di le bheith ~ leis an Georman mór* Mlt.
- pleibéarach**, f. (As PLEIBEÁIL) *Ná bí ag ~ chainte* S.
- pleibínteacht**, f. Indistinct, nonsensical talk. ~ *chainte* S.
- pleidhceálacht**, f. Play-acting. (Heard in) *gə wər də xid' pl'aik'ælxt* **66N** (-xtə ?) *dhe bharr do chuid ~.* (For common pleidhciócht.)
- Pléimeann**, n. (Pléimeannach). Fleming (in narrative run) *carnán dá gcosa, carnán dá gceanna, agus caisleán Phléimeann dhen chuid eile dhíobh* LL100 (note: changed in text by editor to *caisleán Pléimeannach*).
- pléisc**, f. Large thing (perhaps). (Heard in) *Is deabhlta an ph~ í* S.
- pléiseán**, m. (Cp. *pléiseam* 'foolery, fool'; FLÉ Seáin) (In) *'S roinn mise héin leóthub clog a' phléiseáin!* **894C6.729.**
- pléite céic**, m. Potato cake, praty cake. *pl'eitə k'e:k's, g' ihə fl'e:tə k'e:k's* P ~ ~s, *ag ithe ph~ ~s.*
- pleoit**, pl'oit. f. Fool. *du:n' də v'e:l ə fl'oit* M *dúin do bhéal a ph~.* *Céard tá ort a ph~?* S.
- pleotáil**, f. Foolishness. *gə wər də xid' pl'otailə* P *dhe bharr do chuid pleotála.*
- pleotar**, m. Fool. *nə pl'otərs* M *na ~s.*
- plinc pleainc**, (As noun or by-name) *n'i:l' pl'ing' pl'æ:ŋk' nə kolə fə:s* **23B** *níl ~ ~ ina codladh fós.*
- plíomaire**, (plíoma), m. Huge person or thing. ~ *dh'fhear, ~ dhe bhean, ~ dhe bhád* SM.
- plioncadh**, m. Thrashing. *v'i: fe nə fl'ugkə hi:n't'i: 12J* *bhí sé ina ph~ thintí.*
- plíp**, (Interj) Click, peep. ~! **03C** (imitating click of tape-recorder). ~! M (feeding child).
- pló**, f. Crowd, mass. *Bhí ~ daoine ann, Bhí ~ mhór daoine ann, ~ éanachaí, ~ gaoithe* S.
- plubar**, m. Large (fat) thing. *Séard thú héin ~, ~ dhe bhean, Caith síos ~ dhe cháca* M.
- plubarnaíl**, f. Indistinct, disagreeable talk. ~ *chainte* SM.
- plubstáil**, f. Nonsensical talk, M. Also PLABSTÁIL.
- plucachán**, m. Large-cheeked child or person. ~ *dhe pháiste* M.
- plucaidí**, m. (Pl *plucaidíos*) Large-cheeked person, Mq (speaker uncertain of meaning).
- plúch**, v. Conceal. *Casadh leoraí dhuit is ph~ se Páraic Cóilín Mhaitiais ansin ort* M. Keep secret. *v'i: fjad əg' iərə xul'ə ho:rt ə flu:xə, v'i: fjad əg' iərə maik'əl' ə flu:xə* M *bhí siad ag iarraidh chuile shórt a phlúchadh, bhí siad ag iarraidh Maidhcil a phlúchadh, ... keep Michael's presence a secret.*
- plucsáil, pluksa:l'** f. (As VN) Nonsensical talk, M. Also PLUBSTÁIL.
- pluibínteacht**, f. Blubbery (= FFG). *Ag ~ chainte* S.
- pluid**, f. Blanket. (a) *Deich slata ~ dhúbailte* S. (b) *Tá se in ám ~e* S, time for bed. *Tá Máire Mhicil goite un ~e* S. (c) *A' goil un pluide* M (of matrimonial bed), to marry.
- plúirín**, n. (In phrase) *xə gorəm l'e plu:r'i:n' / l'if ə blu:r'i:n'* M *chomh gorm le ~ leis an b~.*
- plump**, f. **1.** Hollow, metallic sound. ~ *a*

deir a' vuing nuair a chuir me mo thúin léithi S (wing of car from his weight). **2.** Thunderclap. ~ *annaí toirní* P. **3.** Lightning flash. *Ní mórán dhe ph~ a rinne se* S.

plundaráil, f. VN. **1.** Steal. Pinch. ~ *rudai ar mhaithe leat héin*. **2.** (Unclear meaning) 'work away, mutter away'. *Cén sórt ~ é sin ort? Ná bí ag ~ mar sin. Bí ag ~ leat.*

plupadh, (In phrase) *Tá se gan ~ gan plupadh* S, ... tired out, old.

plúr, m. **1.** Flour. **2.** (Extended meaning), bread. 'Dheabhail caithidh me tileadh ~ a ghearradh M.

plúrachán, m. Fragments. ~ *a dhíonamh dhe rud* S, break into fragments.

pobal, m. **1.** Community. *d'æsu: t'i:həwi: m fobəl* S *deasú títheabhai an phobail*, ... of the area. *Muántir an phobail a bhí ann* S (no strangers). *ta n purə:fə n'is mū: na: n pobəl* M *tá an paráiste níos mó ná an pobal*. **2.** (Perhaps 'parish' or 'pastoral care' in) *Sagart a raibh ~ aige i mBeilfeasta*.

poc, m. Clawless lobster, 31Dt.

póca, m. Pocket. *ta fjad ə gol' f'is ən də fə:kə s ə g'æ:rə də win'i:l* S *tá siad ag goil síos in do phóca is ag gearradh do mhuiníl*, while treating you very civilly, they are preparing to cut your throat (of treacherous people).

pocadh, m. **1.** Act of butting. *Bhí na beithí ag ~ a chéile* M. **2.** Beating. *Thastódh ~ maith uait* S.

pocaide, m. Billy-goat. (Note the unusual mistake in) *pəkəd'ə ta er' ə ɲaur bin'ən* P ~ *ar an ngabhar baineann* (ØSM).

pocán, m. **1.** Buoy. ~ *potaí*. **2.** Plump (round) creature. ~ *beag*. **3.** Large fat creature. ~ *dhe dhuine*. **4.** Large strong creature. *Is breá an ~ dhe bheithíoch e* S.

pointe, m. **1.** Point of need. *Go dtíochtadh ~ ort go dtastódh tada uait* S. *Má thagann ~ ann go dtastaíonn tada uait* S. *Gan é eiteach gá mbeadh ~ air* S. *Nuair a bhí ~ orm tháinig se go dtí me* M. **2.** Moment. *An ~ seo anis ní gho'ainn* [i.e. ghothainn] *amach* S. *Ar phointí an dó dhéag go díreach* P, at twelve o'clock precisely. *Tá siad ar na ~í anis* M, just about to. **3.** Favour. *rin'ə fe ~ (mā:)* *yum* M *rinne sé ~ maith dhom*. (Of obliging, trustworthy person) *ta ~ ma'h ə:n, ta 'a:m'fi:n'tə sə*

din'ə jin' M tá ~ maith ann, tá an-ph~ sa duine sin.

pointiúil, a. **1.** Tidy, tasty, S. **2.** Obliging. *f'ær pi:n't'u:l' f'ær v'ex gə mā: j'i:nhət fe t'urnəxi: dít' S fear ~, fear a bheadh go maith, dhéanthadh sé teornachaí duit*.

pointiúlacht, f. Tidiness. *Cén sórt ~ an deabhail atá a'd leis?* S.

póirse, m. Nook, corner. *ta n or'əd por:fi: ə:n M tá an oiread ~í ann* (in haunted house).

póirteáil, *por:tə:l'*. f. (As VN) ~ *a chodladh*, going to bed. *Be' [= beidh] muid ag ~ a chodladh, Bí ag ~ a chodladh* M.

poll, m. Hole. **1.(a)** *Ghothaidís i b~ an bhalla / talúna / na heochrach le faitíos roimhe* S. **(b)** ~ *dearg do thúnach* S. *k'ik' ma' suəs ə baul d'æræg ə hu:nə* M *cic maith suas i bpoll dearg a thóna*. **(c)** (Nautical) ~ *scaoilte / scaoileadh* !(ÓBia)-P, water outlet (in part of boat). *ta pol ski:l'tə ti: hiər er də hən'* !Pt *tá ~ scaoilte taobh thiar ar do thóin*. **2.** Hollow. *Tá an ~ sin thiar le gearradh fós* M (in garden). *An ~ sin thiar i nGarraí Bhile* S. **3.** *Poll báite*, dangerous hole where one could drown, dangerous depth. *Tiúrhaidh mé an ~ báite dhó sin* S, I will throw that away. ~ *báite air!* S. ~ *báite múchta ort!* S. **4.** *Poll an réinj*, front opening in range where fire is visible. *N'í hi:tə fe a:t' ə b'i ax eg' paul ə re:n'f S ní shuíodh sé áit ar bith ach ag ~ an réinj*. **5.** *Poll dé paul de:*, early morning (= FFG20).

polladh péisteach, (Noun and adjective, = FFG 20, 24). Holes on surface of potatoes.

polláire, m. Nostril. ~ *dúbailte*, both nostrils. *Bhí sé ag séideadh thrí leath-pholláire*. ... -... *nach gcuirtheá an ~ dúbailte ag obair?* -Ó, *gá gcuirinnse an ~ dúbailte ag obair, a deir sé, leagthainn na cruic le fána* 11Ctn.

posta¹, m. **1.** Post, mail. *v'i:n' ə fa:l' l'aurhə er' ə bostə 60M bhínn ag fáil leabhartha ar an b~*, ... by post. **2.** Post-box (box belonging to the post-office for letter collection). *Bhí ~ beag ann, ~ beag sa mballa ann*. Cp. *An Posta* place-name in Maínis where there was once a pillar box or post-box.

posta², m. (In) *thiúrfainn an posta gur tú atá ann* 894C4, I would bet anything that it is you.

pota, m. **1.** Pot. **2.** Subjection, disadvantage. *v'i: m potə buəɫ'ə sə muləx orhəb ʃin' e d'er'əd'i:f fa:ðo: ə sp'i:ʃa:l' bhí ~ buailte sa mullach orthub sin, sin é a deiridís fadó ag spúiseáil* (of people under subjection). *nax iəd əs ər ə b'ix' əgəs ə m'e:d' gən fotə xir'ədər ji:b ə xur ji:b S nach iad is fhearr ar bith agus an méid dhen phota a chur dhíob a chuireadar dhíob, ... given how many disadvantages they have overcome.*

potach, m. (Young) plump creature. ~ín S.

potrachán, m. (Young) plump creature. ~ dhe dhuine, ~ dhe lao M.

potún, m. **putu:n. 1.** Space for egg in goose, M. *Tá an-ph-~ díonta aici is gearr go mbeidh sí ag breith* M. Stomach. *Breathaigh an ~ tá air* S. **2.** Belly full. *Tá ~ maith ite aige* S.

prácáil, f. (As VN) Mess about. *Pramsáil sin ~ M.*

prácamáil, f. (As VN) Work untidily, work vigorously, M.

prácamálaí, m. Untidy, vigorous worker. *prækəma:li mo:r e M ~ mór é.*

prae, f. Worth, value. **(a)** *Níl mórán ~ sa lá inniú* S. *Cén phrae atá ann?* what use is it? *Is mór an phrae é.* **(b)** (Often of health) *-Cén chaoi bhfuil sé? -Níl mórán ~ tá ann* S. *əs dunə n fre: m'e 10B is dona an ph-~ mé, I'm not strong and healthy. Ní raibh mórán ~ leis, he was not very good, well.*

praetseáil, **pre:ʃa:l' f.** (As VN) Be prolix, speak nonsense. *Cén sórt ~ é sin ort! Ná bí ag ~ chainte mar sin!*

praeúil, a. Good. *Tá se roinnt ~, tá sé ~ go maith* S.

práinn, f. Fondness, pride. *Níl mórán ~ a'm ann.*

práinneach, a. Delightful, self-important. (Explained in) *Duine deas é an duine ~ nú duine suimiúil e, barúlach* S. (also) *spóirtiúil, postúil, cor ina thúin.*

práinniúil, a. Proud, happy, fond of. *Bhí se an-ph-~ as* S.

práisc, f. (Large) soft flattened object. ~ dhe chac, ~ dhe pheaincéic SM. Dirty, messy object. ~ dhe dhuine S.

práisceáil, v. Excrete moist droppings. *Cuir amach na cearca is ná bídis ag ~ ansin* S.

praiseachán, m. Shambles, mess, S.

prásán m. Soft fat object. *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S.

préachán m. Crow. (The usual word is *caróg*.) *Tá se ar liosta an phriacháin* P, he will die soon. *Tá M. ar liosta an phriacháin tá sí lá feireann is lá boineann* S.

príbhleideach, a. Private, M, **45B.**

priceáil, f. (As VN) Fiddling, messing, S. (Also *pricínteacht*.)

pricín, m. ~ sa bhfeamainn (nickname given by an old woman to boy whose mother was working with seaweed when she went into labour) S.

princeam (FGB), **prioncam**, m. Caper. *Ag prioncam ar an urlár* S.

prioca, f. Rude, unruly woman or man. *ə fr'ukə vra'dəx, ən' fr'ukə ʃin' M a ph-~ bhradach, an ph-~ sin. kumə nə pr'uk ort Mperm cuma na ~ ort.* Cp. *príoc* FFG20.

priocadh, m. **1.** Picking at. ~ beag a bhaint as cáca le do mhéir. **2.** Beating. *Thastódh ~ maith ón mbuachaill sin.* **3.** Small bit. ~ beag, *pricín. Deabhal a ph-~ ort!* S, there is nothing wrong with you, you are fine.

príompallán, m. (Kind of by-name) *Céard tá tú scríobh anis, a ph-~?* S.

prioncadh, m. Beating. *Thastódh ~ maith uaitse* S.

prioncáil, f. (As VN) Messing. *Ní bhead's a'm le ghoil isteach sa ngarraí ag ~ ann* S.

prionda, m. Pat of butter with stamp or print. *Meall ime agus an prionta ann é an 'prionda' ime* M.

priondóir, m. Printer, S.

prionsa, m. Prince. ~ fir S, honest decent man.

próca, m. Crop. An ~ cuileogaí tá thuas aige M (of magpie). Belly (in) *tá do phróicín lán* S.

proibí, (< privy), m. **1.** Lavatory. *Thugadh muid ~ ar teaidhlit fadó bheadh tao' 'muich* M. **2.** Untidy, dirty room or place (of bedroom). *Sa b-~ sin a'm héin is tabhair ~ air, bhfuil aon chaint a'd éirí go réiteoidh mé an ~ seo?* M.

próiste, m. **1.** Cop. ~ snáithe M. **2.** Rude unruly person. *pro:ʃt'ə gə ʃin'ə M ~ dhe dhuine.*

pruine, f. **1.** (Filthy) hovel. *É a chaitheamh isteach sa b-~, Tá an áit ina ph-~, Níl aige ach ~ dhe theach.* **2.** Mess. *Tá ~ díont' a'd di.*

pruiseach, n. (In phrase) ~ **praiseach**, shambles, mess. *Tá ~ praiseach díonta a'd di* S. *Rinne me ~ praiseach dhen*

- gheansaí* M. Tá sé ina ph~ praiseach S.
- pruileach**¹, n. Dribbler, dirty-faced dribbler, SM. ~ *dhe dhuine* S.
- pruileach**², a. Dribbly, slovenly, untidy, S.
- pruileachán**, m. Dribbler, sloven, S.
- prúmlaíthe**, a. (Perhaps) tidy (cp. *próimhíthe* (*próimíthe*, *próimhidhe*) CAR 'careful (of oneself)', perhaps also *prúndáil*), (in) *le dúchán móna é go prúmlaíthe 'na shuí* !894C9.
- puca**, m. 1. Pack. (Plural) *v'í: gə l'or: pukəʃi:/ puki: eg'ə* M *bhí go leor pucaist / pucaí aige*, ... much baggage. 2. Large strong man. *Is deabhlta an ~ dh'fhear e sin* S. 3. ~í, (many) clothes SM. 4. Cloud. ~í *mór sa spéir tá báisteach air* M. Cf. PACA.
- pucaidí**, m. *pukəʃi:*. (Meaning not clear), Mq. Cf. PUGAIDÍ.
- pucáil**, v. 1. Knock, toss. *v'í: fə: gə də fukəl' ə'nun: s ə'nəl* M *bhí sé dho do ph~ anonn is anall*. 2. Pack. *pukə:l'ə l'e e:ðəx* M ~te le *éadach*. *pukə:l'ə pa:kə:l'ə* S ~te *pacáilte*. 3. (Perhaps also) fill with. *pukə:l'ə l'e fl'u:* M ~te le *flú* (speaker not certain if this is a genuine usage).
- puf**, Interj (of fetid odour). ~ ~ S.
- pufaíl**, f. (As VN) Say PUF. *Tá se seo e héin ag ~* M.
- pugaidí**, m. (Speaker unsure of word) *ə fugəʃi: vrə:ðəx* Mq a ph~ *bhradach*.
- puic**, f. 1. Fat person. *ta fə nə fik'* M *tá sé ina ph~*. ~ín *beag ramhar* SM. 2. Truculent, ill-mannered, surly person. *Is iontach an ph~ é sin* S.
- puiceanach**, n. Fat person. *Séard í sin ~ dhe bhean* SM.
- puicneach**, f. Large fat woman, S.
- pullic**, n. Small fat person (less often animal), M.
- puins**, m. Punch (drink). ~ *dubh*, spirits (generally poteen) in tea (without milk). *Tá ~ dubh ólta aige* M.
- puíopáil**, f. (As VN) Fill into pipe. *ə pi:pa:l' tə'ba:k* Mq ag ~ *tobac*.
- púir**, f. 1. Swarm, flock, large mass. ~ *mheachain*, ~ *mioltógaí*, *éanachaí*, *druideachaí*, *Tá traictar ag teacht anuas an bóthar agus ~ sholais aige* M. 2. Driven shower. ~ *chlocha sneachta* M.
- puis**, f. 1. Push, vigour. *gən e:n fuʃ ə v'eh a:n* M *gan aon ph~ a bheith ann*. 2. Hurry. *n'í:l' e:n fuʃ wə:r er' M níl aon ph~ mhór air*.
- puiteach**, f. Mish-mash, pap. *Tá a láimh ina ~* M, in fragments, badly injured.
- puitiúil**, a. 1. Muddy. 2. (Of weather) muddy, dirty, wet. *Aimsir ph~ í*.
- púitse**, m. 1. Scrotum, testicles. ~ *do mhagairle*, ~ *an bheithíoch*, 2. Vulva. *xir' m'é mə hu:n' fjar nə ~* S *chuir mé mo thóin siar ina ~*.
- púitseálach**, m. Good hard worker. ~ *dh'fhear*, ~ *dhe bhean*, *Bhí se ina an-ph~* M.
- púitseálaí**, m. (Also PÚITSEÁLACH) *pu:ʃə:l'i mah ε* M ~ *maith é*.
- pul**, (< pull). m. Stamina. *Tá an-phul a'd*, you have great staying power. *Tá do phul tugthaí*, you are a spent force.
- punt**¹, m. Pound. ' *Bhíuail aon ph~ beag a'd?* S, ... pound note (in contrast with higher notes).
- punt**², n. (In phrases) *Bhí an áit sin le ~ a chéile le daoine* S, the place was chock-a-block with people.
- pursa**, m. Purse. *wul tu tɔ:rt l'æt ə porʃə* P *an bhfuil tú ag tabhairt leat an ~?* *Níor mhór 'uit ~ maith bheith a'd* P, you would need financial resources.
- pus**, m. Pout. *ta pus er ʃo xə mɔ:r l'e muk ə f'ixt* M *tá ~ air seo chomh mór le muc ag tíocht*.
- putadh**, m. Beating. *Thug me ~ breá buailte dhó*, ag ~ a *chéile* M.
- puthadh**, VN, **puthaíl**, VN, **putháil**, v. Blow, puff. Ag *puthadh deataí* S. *Shíltheá go bhfuil an simléar sin ag puthaíl* *pu:i:l' 52J*. *Muca mara ag puthaíl* 07Pt. *nuə'r ə v'ins ə ʏi:h o: jə:s puhə:lən ə ʃiml'e:r ə'nuəs* M *nuair a bhíonn an ghaoithe ó dheas putháilann an simléar anuas*. *Tá se ag putháil* S.
- putó(i)g**, f. Intestine. (a) *Tá snaidhm ar a phutóg leis an ocras* S 'he is very hungry'. (b) *ta buto:gi: mih eg' nə fati: wad wen' ən orəxo'd'* M *tá a bputógaí amuigh ag na fataí i bhfad uainn an orchóid* (of sprouting potatoes (in storage)). (c) *ta ʃi na:n ka:n' ə xir' æs ə puto:gi:* M *tá sí i ndan caint a chuir as a putógaí*, she is well able to talk. (d) ' *goil síos in do phutóg is ag gearradh do mhuiníl*, being very friendly with you while cutting your throat.

R

rá, VN. Saying. **1.** *Ach má sea héin. Seod é a gcuid ráite: 'B'fhéidir go mbead se lag ar maidin'.* **892M**, ... this is what we had to say ... **2.** *Is beag le ~ é,* 'it is of no importance, value, good'. *Is lag a chreid-iúint atá a'd 7 is beag le ~ thú* **868P5**.

rabhaidí, **raudi**. m. (< rowdy). Lazybones, idler, indolent person S.

rabhaidiáil, **raudi:al**. f. (< rowdy). Lazing about, S.

rabhaind, **raun'd**. m. **1.** Spell, 'go', 'share', 'fill'. *D'ithinn trí ~ fataí is oinniún sa ló* **18Bm**. *Dhá ~ beain(d)its-eachaí* **08B**. *Bhí trí ~ petrail* [petrol] *líonta aige sa gcarr M. Tá díol ~ eile ann M. 2.* (Of sexual intercourse) ~ *craiceann. Fuair se ~ín uaithi P.*

rabhait, **rau't**. f. (< rout). **1.** (Quick) visit, tour, (cp. *teabhar faur* < 'tour'). ~ **fíar a:n** M ~ *siar ann. K'æhør nu' ku:g' gə rau'təni*: **20C** *ceathair nó cúig dhe ~eannaí* (around Maínis). **2.** Act of accosting. *Bhí ~ tugthaí cheana aici air M, ... accosted him before. ~ mhór eascaint M. 3.* Bout, of illness. ~ **wor bin'i**: M ~ *mhór buinní. B'uthásach an ~ é* **49M**. ~ *fliú. 4.* Vomit. *Chuir se ~ amach, chaith me amach ~.*

rabhaiteáil, f. (As VN). Gallivanting. **rau't:al | g' im'ext rut** M ~, *ag imeacht romhat.*

rabhcám, m. **ri'nə m'e raukəm gə vri:m'** S *rinne mé ~ dhe bhroim, ... loud fart.* Also **RÓCAM**¹.

rabhdar, m. Round object. **raundər br'a: gə wad'ə/v'æ:n** M ~ *breá dhe mhaide l bhean.*

rac, v. Beat. *Ag ~adh is ag ropadh a chéile 'gus ag bualadh a chéile 'gus ag cracadh a chéile M.*

raca, m. Roof-rack (on car). ... **ro rak ər'** **36S** ... *raibh raca air.*

ráca, m. Length, stretch. *Tá ~ fada faoin teach S (large rafters). Tá ~ fada faoi S, he has a long reach, he is tall. Tá an~ faoin mbean sin M. Tá ~ fada a'd M.*

racáil, **rukai'l**. v. VN, f. Rake. Rakings.

racáird, **rəkai'rd**. n. (In) *Ní mórán dhe ~ é sin!* **12J**, ... reputation, name.

racalach, Cf. **RAP(A)LACH**.

rachmallach, a. *Bád ag imeacht go ~ !10B*, ... in full sail.

ragús, m. Craving; great inclination, or

amount. ~ *ban, ~ ocrais, tá ~ aimsir bhreá air, ~ báistí M.*

ráibéad, m. **1.** Dagger. ~ *dhe scian M. 2.* Large (sharp) stone. *Bhuail me ~ dhe chloith [= chloich] air SM. rau'b'e:d' wə:rə kloxə* M *ráibéid mhóra clocha. 3.* Large man. ~ *dh'fhear SM.*

raibhit, **ra:v'ət**. n. Bout, fit. ~ *tinnis, ~í codladh, ~í tuirse nuair a bheitheá ag titim as do sheasamh le codladh M. ~í óil ní raibh fhios a'd céard a bhí tú a rá ná a dhíonamh S. ~í ban a tháinig air is phós se S. Also raibhitíos M.*

raibhiteáil, **ra:v'ət:al**. f. (As VN) Ramble, stray. *Tá tusa ag ~ in t'intinn SM. Bhí tú ag ~ soir an bóthar gan fhios a'd cé raibh tú ag goil S.*

raideasach, **ra:ðəsəx**. n. (Equated with *radaireacht*) Revelling, courting. *Leihí ~ S. Bímse i gcúnaí ag ~ !S.*

railí, m. Rally, (heavy) spell, bout. ~ *báistí. Thug mé ~ dhen teanga dhuit. ~ breá ceoil ar an raedíó. Chaith muid ~ eile féir ag na beithí.*

ráille, m. **1.** Rail. (a) ~ *an bho(i)rd*, cross-beam under table. (b) ~ *na cathaoir*, cross-beam of chair. (*Treabhsar a chuir*) *trasna ~ na cathaoir P. 2.* Top rail, altar (-rail, for communion, even where there is no rail). **N'i: a:kə m'e gol' suəs eg' ə rau'ə m' f'ær k'e:nə** S *ní fhaca mé ag goil suas ag an ~ an fear céanna. 3.* Railway. *Tóigeadh an ~ S, the railway was dismantled. (Fig) B'fhearr dhuit héin a bheí' ag bualadh ~ S, you had better be leaving.*

ráilse, f. (Gender based on query: **rau'ljə wə:r** Mq ~ *mhór*). **1.** Small field (especially in some field-names in Maínis). **garənti: b'ogə f'i:s ən'jin' nə rau'lj'i: hugəd'i:f orhəb** **36S** *garrantaí beaga síos ansin, 'na ~i' thugaidís orthub. 2.* Enclosure. ~ *sin cimín* **14M**. ~ *beithí istigh san oíche ann S. rau'lj'i: hi:s sə m'ail ruə frojin' kin'al b'ehi: gə dəsai'l **09S** ~ *í thíos sa Meall Rua froisin ag coinneál beithí dhá deosáil. Also field-name in An Aird Thoir R~ na mBeithíoch **36M**.**

raiméis, f. Nonsense, rubbish. ~ *agus chuile shórt (ite aige) M.*

raimiseáil, f. (As VN) Talk nonsense. *Bíonn se ag ~, Ná bí ag ~ SM, 43M.*

raimsaiceáil, f. (As VN) Ransacking, M.

raimsáil, f. VN. Romping, ransacking, SM.

raimsálaí, m. Ransacker, romper. **fe:rd e** **fin' ræm'sáli:**, s **i:ntəx ə ræm'sáli:** e' **fin'** S *séard é sin ~, is iontach an ~ é sin.*

raindeam¹, m. (Mistaken) nonsense. **k'e:n** **ræ'n'dəm e: fin' ort** M *cén ~ é sin ort?*

raindeam², a. **1.** Astray. *Tá sé ag goil ~ amú M. Tá do chártaisa gaibhte ~ amú S, ... lost.* **2.** Deranged. **tə: m'ifə ræ'n'dəm** *tá mise ~. Níl se chomh ~ faoin áit is bhí se S. Tá tú goite ~.* **3.** Disorderly. **tə: fe d'i:ntə ~ æd S** *tá sé déanta ~ a'd.* Random. *Shíleá a deir sé go ndíonad se ~ uiliug e S (crazy-pattern in stone-clad-ding).*

rainte baidh habhs, **ran'tə bai haus** also **ran'tə bo haus**. n. Commotion. **v'i: ~ a:n** M *bhí ~ ann. gə:su:r' d'i:nə ~ M gasúir ag déanamh ~. gə:su:r' | v'i: ~ a'kəb 45B* *gasúir, bhí ~ acub.*

raip, f. Rude, vicious woman (equated with more frequent RIP, M).

rais, n. **1.** Rash. *Tá ~ ag teacht amach thrí do chraiceann S.* **2.** Bout, quantity. *Tá ~ maith gaoithe ann S. Tá ~ ón ngaoi' anocht S.*

raiseáil, f. (As VN) **1.** Speaking profusely. *Ag ~ chainte S. ' ~ bhréag S.* **2.** Speaking incomprehensibly, raving. *Bhí se ag ~ chainte, níorbh fhéidir e a thiscint S. Ag ~ chainte thrína chodladh S.* **3.** Tossing and turning, raving. *Ag ~ a bhionns mé sa leaba shala dtéim a chodladh ag iompú siar 's aniar S. Ag ~ is ag raibhiteáil S.* **4.** Blow, toss. *Tá neart ~ farraige ann, ' ~ isteach i mo mhullach S.*

raitl, (< rattle). n. (Large) amount. **buəl'u** **ræ'tl' er' buaileadh ~ air. v'i ~ b'ehi** **er' ə mō:hər 36S** *bhí ~ beithí ar an mbóthar. xir' mid' ~ ə'max chuir muid ~ amach. ~əxə mō:rə bə:f'f'i' 36S ~acha móra báistí.*

rálach, f. Nasty woman, cow, (creature S). **gə:di: rə:li: gadaí rálaí. o: ifə yadi: rə:li:** *ó uise a ghadáí rálaí. o: ifə jaul' rə:li: M ó uise a dheabhail rálaí.*

rálaí, m. Nasty person. *Is iontach an ~ e S.*

ramhar, a. **1.** Fat. **(a)** *Chomh ~ le muic M. Chomh ~ le rún / ronnach 19B.* **(b)** *An ceann ramhar, the best of the bargain. Bhí na dreám a bhí ag ceannacht na rudaí an t-ám sin froisin, bheadh an ceann ~ acub héin. 05M.* **2.** Thick (of liquid) ... **rum ... b'og nax fæ:səʃ fe lə:r ən aurlə:r' v'i: fe xə rā:vər fin' Pt rum ... beag nach**

seasthadh sé i lár an urláir bhí sé chomh ~ sin. 3. Ignorant, rude. **tə f'i xə rā:vər l'e** **kak er' wə:d'ə S** *tá sí chomh ~ le cac ar mhaide. tə fe xə rā:vər l'e a:mədə:n M* *tá sé chomh ~ le amadán.*

rámhóireacht, f. VN. Wander. *Liamán ... 'gus tá sé ag imeacht ag ~ i gcúnaí anonn agus anall 06C, ... é bheith ~ roimhe 892M.*

ramhraigh, v. Grow fat. **tə: n te:r fin' her' ə t'u:xən tə: fe rā:vru: s tə: bə:f'f'əx er' S** *tá an t-aer sin thoir ag tiúchan tá sé ag ramhrú is tá báisteach air.*

rampach, n. Romping. **ra:mpəx əg' air'i: ən a:rd'ə M ~ ag éirí in airde.**

rampaire, m. Large person, S.

rampúch, n. Romping, hard swift work, S.

rancam, m. Romping. *~ is spraoi S.*

rancas, m. = RANCAM S.

rangadaró, m. Listless person. (In saying) **'ra:ngədə'rə: nax wil' mə:ru: nə b'oi: S ~ nach bhfuil marbh ná beo.** Also *~ gan é marbh ná beo.*

rantar, m. Large ranting person, large noisy animal. **b'æ'n wɔ:r əg' im'əxt ə ræ'n'təl' | x'u:rha: rantər orhə M** *bean mhór ag imeacht ag rainteáil, thiúrthá ~ uirthi.*

rap, m. Blow. **rap gə xlo ə wuəl ort S ~ dhe chloich a bhualadh ort. g'ura fe fin' gə:n rap ə'wə:n' ən i:hə S** *giorróidh sé sin dh'aon ~ amháin an oíche.*

rap(a)lach, n. Seaweed washed up on shore. (Explained in) *Tiúrthaidh daoine brá thír air is daoine eile raplach M. Rapalach, racalach S.*

rása, m. Row. *~ cloch S, row of stones (in wall).*

rásúr, m and f. Razor. *~ mhór nú ~ oscailte bhíodh fadó acú S.*

rata, m. Rafter. **tə mɑ:r'ə v'ik'əl' ə ta:rənt' ə'f'tæ:x nə ræ:ti: S** *tá M.M. ag tarraint isteach na rataí (sleeping, snoring heavily).*

ráta, m. Rate. (In) *faoi ráta*, of inferior quality. *Tá siad faoi ~ Mq (e.g. bad potatoes). Tádar i bhfad faoi ~ P.*

ratalach, n. Strong wind, gale. *Bhí ~ gaoi' aréir ann S.*

ratamas, m. Eagerness, frenzy. *~ oibre SM.*

ratasach, n. Frenzy, madness. *Cén sórt ~ tá teagthaí ort? S.*

rath¹, m. **1.** Prosperity. *~ na raithní rua ort!*

P (malediction). *Níl sé dhe ~ air é dhíona*, he is too wretched to do it. **2.** Good. (a) *Ó rath. rud air'exta:l' yoi:b' xur'hax iad o: ra: 01J rud éireachtáil dhóib a chuirtheadh iad ó ~. Je xi' m'ed'i:f o ræ r'i:ft' M sé an chaoi a mbeidís ó ~ aríst.* (b) *Lá rathasa. n'i: jærnə f'i e'n la: ræ'həsə r'iaw S ní dhearna sé aon lá ~asa ariamh.* (c) *Dhen rath. N'i:l tæ:də gən ra: sə L'et'ər' S níl tada dhen ~ sa leitr. wil' tæ:də gən ræh er' S an bhfuil tada dhen ~ air? (on television).* (d) *Dhe rath. Deabhal fear in Éirinn a fuair cuid is mó gála ná aimsir ná mé, mar bhí mé amuith ariamh ó bhí sé ' ~ orm. 892Mg.* ... since I was able (very young).

rath², v. Prosper. *Bhí píosa mór ann dhá rathadh Dia iad S (of potatoes).*

rathúil, a. Good. *N'i:l' e:ŋ yi: ~ a:n 17T níl aon ghaoth ~ ann. N'i:l' tæ:də ræ:hu:l' er' o hæn'ək' ə nolək' 16B níl tada ~ air ó tháinig an Nollaig (on TV).*

ra veailí, f. and m. (apparently), (< reveille). Thrashing (similar to **RAILÍ**). *ræ:v'æ:l'i: wɔ:r Mq ~ mhór. ~ mɔ:r Mperm ~ mór. wu:l' fæ ræ:v'æ:l'i: orəm M bhuail sé ~ orm. hug m'e ræ:v'æ:l'i: yɔ' M thug mé ~ dhó. pl nə ræ:v'æ:l'is Mq na ~s.*

ré, (In) *chuile ~ sholais, solais, sholas*, regularly, at every opportunity.

ré-achar, m. **1.** Fair amount of time. **2.** Fair distance. *N'i: æ:kə m'e' e: l'e' re:æxər S ní fhaca mé é le ~. Tá ~ ar an mbó fós, caithe sí ~irín eile ... , chaith mé ~ maith ag fanacht leis an mbus, tá sé ~ soir an bóthar.* (Also apparently *ré an achair*.)

reachtáithe, (or **ractháithe**), a. (In asseveration) *ma:nəm ræ:ki:hə eg' ə d'aul S m'anam ~ ag an deabhal.*

realacán, m. Vertigo. *tæ: ræləkən er' S tá ~ air.*

réalt, n. Star. *tə gaxə l'e k'ina:l din' a:n s gə wil' gə re:l't er' ən er' S tá gacha le cineál duine ann is go bhfuil dhe réalta ar an aer. Bhí sí ag goil in éineacht le gacha le duine is a bhí dhe ~a ar an aer M.*

reangaire, m. Lazy person. ~ *dhe dhuine S.*

reang(a)lach, m. Tall, lanky person. *Reanglach M, reangalach S. ~ dhe dhuine S. hi:l'ha: nax wil' ə ræ:ŋgələx f'in' əg ærdu: N'is mu: S shúltheá nach bhfuil an ~ sin ag ardú níos mó.*

reang(a)lachán, m. Variant of

REANG(A)LACH SM.

reangalán, Variant of **REANG(A)LACH S.**

reasta, m. Rest. *tɔ:g' də ræ:stə, l'ig' də ræ:stə S tóig do ~, lig do ~.*

reastóireacht, f. Resting. *Ag ~ ag suí síos ag ligean do scíth S.*

réchaite, a. Quite worn. *Rópa ~ go maith*, ... almost completely worn.

réchúis, n. (Dinn *réidh-chúis*). Placidity, equable nature.

réfhata, m. Potato of medium size. *B'fhearr an garraí sin ar réfhataí héin ná an garraí eile atá deacair a chur.*

reic, v. Bring oneself or others into disrepute (by foolish and/or deceitful talk). *tæ: dín'ə næn' e: he:n' ə rek' nu: dín' el'ə rek' l'e br'e:gə S tá duine i ndan é héin a ~ nó duine eile a ~ le bréaga. iad he:n' ə rek'əns iad he:n' ə ka:n't', d'ina gæ:jk' æs ə gid' m'iu:nə s ə gid' p'æ:ki: S iad héin a ~eanns iad héin ag caint, ag déanamh gaisce as a gcuid mímhúinadh is a gcuid peacaí. tæ: tu: rek'i:h æd he:n' S tá tú ~ithe a'd héin.*

réidh, a. **1.** Easy to traverse. *Bhí an bealach chomh ~ leis an urlár sin 899Nt.*

2. Finished. (a) *f'æ: re: hu P fear ~ thú*, you are done for. (b) *Faigh réidh le*, get rid of. *Fuair muid ~ leis M. fr'iu: re: l'ef 43M fríodh ~ leis. Beidh muid i ndan fáil ~ le cupla ceann acub.*

reijimint, (< regiment). n. *Choinneod sí caint le ~ M (of very talkative person).*

reimlit, (< remnant). n. (Attested in) *Rúinne beag go remlit [sic] éada 894C2.*

réimseáil, f. VN. (From context in single attestation) advance, range. *Is ní fhaca tú aon torann ariamh a bhí aige ach nós an traen. ... 'Gus céard a bhí ann ach cloife gliomach. Thosaíodar ag ~ thimpeall an bháid. 'Gus d'imi' siad isteach uilig, gur bhuaileadar an talthamh. 896P.*

réiteach, m. **1.** Readying. *tæ: mid' ə re:t'əx gə d'i: e S tá muid ag ~ go dtí é*, we are preparing for it, readying (ourselves) for it. *b'i: re:t'əx l'æ:t ə'n'if S bí ag ~ leat anois. v'i: m'e re:t'əx ə'max eg' ən æ:fr'ən S bhí mé ag ~ amach ag an Aifreann. wil' e:n ~ ort M An bhfuil aon ~ ort? are you ready to go out? 2. Help. Dia gá ~ God help us. (Sometimes with ar) *Dia gá ~ ormsa nuair a thiocthas sé M. æ: d'ia gə ~**

oramsa S á Dia dhá réiteach ormsa! **3.** Solution, settlement. *Níl ceann an réitigh ann mar a deireadh na sean-ndaoine* S, there is no solution to the problem (Proverbs) *Is mór an grá é grá an réitigh. Is mór an ceannacht é ceannacht an réitigh*, blessed are the peace-makers.

réiteas, n. Settlement. *Rinne mé ~ eidir iad* M.

réitigh, v. Prepare. (With adverbs indicating means or goal of preparation) **(a)** ~ **ar**, outfit, accoutre (literally) get ready by putting on (clothes, harness, etc.). *Ach ~ sé ar a chapall agus a charr agus bhuail sé bóthar* **11C2578**. **(b)** ~ **amach**, make ready to / and set off. ~ **sé amach** **11C2679**, he made ready and set off. **(c)** ~ **suas**. **a: re:ʔ ə suəs i: M á!** ~ **suas í**, prepare her (child) to go upstairs (to bed).

reoigh, v. Freeze. **tə: fe fuk əs ə ro:v SM** *tá sé ag sioc is ag reodh. ro:hə nə kluəsi: æd M reothaidh na cluasáí a'd.* (Fig) **tə: m'e ro:ʔ ə M tá mé reoite**, ... very lazy, listless.

résheacéad, m. Suit jacket. *Cér fhága tú an ~ eile bhí a'd?* S (in contrast with heavier working jacket).

rësholas, m. First light of dawn. *D'éirigh me, ' bhfuil fhios a'd, le ~ M.*

rí, m. King. **(a)** **ə ri: jæl: nə tro:kər' ə noxt M** *a Rí gheal na trócaire anocht!* **n'í x'urhət fe jk'il'ən' gə ri: nə glər' ə M** *ní thiúrtadh sé scillinn go Rí na Glóire.* **(b)** **ri: nə: ən n'í: ro:ən SM** *rí ná aon ní raibh ann*, ... nobody there.

riabhach, a. Streaked. **1.** (In phrases with *dubh, bán*) **n'í:l fji: ən du bən nə: riəvəx S** *níl sí ann dubh, bán ná ~, ... at all.* **2.** Changeable (of weather). *Lá ~ e an lá inniú S.*

riachtanach¹, **ri:xtənəx S88**, = RIACHTÚIL.

riachtanach², n. (With *rath*) 'necessities' (in) **n'í v'eí ræ: nə riəxtənəx ər' he:n' (Sdás)04B** *ní bheidh rath ná ~ air féin.*

riachtúil, **ri:xtu:l' S88**. a. (With *ag*) obliged. **tə fe ri:xtu:l' eg' ə, tə fe ri:xtu:l' am e ji:nə S** *tá sé ~ aige, tá sé ~ a'm é a dhéanamh*, (explained as) **gəb' e tət' e ə ji:nə S** *gob é t'áit é a dhéanamh.*

riadaire, n. Lazy person. *Ag imeacht ' do ~ 21J.*

riaradh, m. **1.** Provision. *Tá beithí ansin thiar is caithidh mé ~ beag a thabhairt*

dóib S. 2. Sufficient amount. **tə ~ mah eg' ə ji, f'urə m'e ~ ma buəl' ə ʔo:, hug m'e ~ mæ: slit' ə ʔit', ~ kə:n' ə, v'i: ~ ma kə:n' ə fi: M** *tá ~ maith aige dhe, tiúrtaidh mé ~ maith buailte dhó, thug mé ~ maith sluite dhuit, ~ cainte, bhí ~ maith cainte faoi.*

riartha, a. Due, in debt, owed. **tə riərə muh am ɔrt tá ~ amuigh a'm ɔrt**, you owe me. **v'i: fe riər ɔrt nor' ə v'i: rud l'e n'ik æd, v'i: fe riərə SM** *bhí sé ~ ɔrt nuair a bhí rud le n-íoc a'd, bhí sé ~.*

riasc, m. Sedge-like grass on moor. (Cf. LFRM in contrast with FGB.) *Talamh ~* (land where this rough grass is growing). *Tá ~ díonta ag an talthamh*, the land is now growing sedge-like grass.

ribe, m. Strand (of hair). **1. Ribe Muire, ribe casta M**, (mole with) hair(s) growing on skin (not necessarily on chin, contrast FFG). **2. Ribe an tseabhrtháin SM**, hair in cleft of backside (explained by Seán as due to noise (*seabhr[th]án*) of breaking wind; in both sexes, contrast FFG20).

ribín, m. Ribbon. *Feamainn ~í atá sa gcoirleach SM.*

ribíneach, a. Ribbon-like. *Feamainn ~ atá sa gcoirleach SM.*

rífeáil, v. **1.** Pull in (rope, etc.). **gə: ri:f' əl' M dhá ~.** ~, *nuair a bheitheá ag marú breac gá ghoid, gá éalhtú leat Mq. 2.* Stray about aimlessly, kill time. *Cén sórt ~ atá ortsá amach anseo? M.*

rigeáil, v. and VN. Give a beating. (*Tiúrtha mise*) ~ *mhaith dhuit, ~ bhuailte Mq. Cf. RINGEÁIL.*

ríl, n. Rule, ruler (apparently). *Chomh díreach le ~ P* 'very straight'.

rillic, (reilig). f. Graveyard. *Fear a bhí istith ar an ~, bhí se istith ar an ~ e héin 's a mhac S*, (walking) in graveyard.

rince, m. Dance (rare; common word is *damhsa*). *Ní raibh ~ dhá chut dhe gharraí ann SM* 'tiny field'.

ringeáil, v. **1.** Ring. (Often) phone. **2.** Give a beating. *Gá ~ le bróig S.*

riocht, (In phrase) **i riocht**, able. (Impersonal use) *Gá mbeadh an oíche i riocht r'oxt, mara mbeir sí garbh. 872P.* Cp. DAN (d).

rip, f. Rude, vicious woman, SM. **rip' ʔrə:nə M ~ ghránna.**

rístéarach, f. Lounging, SM.

rite', a. (vadj of *righ*) **1.** Stretched, taught. **2.** Full. (In rhyme) **do:l m'e mə ʔo:hən'**

í'í: ðik', s ta m'e xā rit'ā í'e ðik' P D'ól
mé mo dhóthain Tigh Dic, Is tá mé chomh
~ le tic.

rite², a. (vadj of *rith*) Runny. **ta fe rit'ā ta**
fe na:n rix' M tá sé ~, tá sé i ndan rith
(of liquid).

rite reaite, n. Run before jumping. **hug fe**
rit'ā ræ:t'ā fi: M *thug sé ~ faoi*, he took a
run at it (to jump it). *Bhain sé amach ag*
tabhairt cnoc dhe léim ... an fharraige
mhór dhe léim ~ LL77.

rith¹, v. Run. (Loosely for other verbs of
motion) *D'fhéadthá ~ anuas le haghaidh*
'weekend' *uair ar bith* M, you could
come down for the weekend any time.

rith², m. VN. Running. **ta gair' ā rix'**
orhā S tá gadhair ag ~ uirthi, 'the bitch is
in heat'. Ag céilí a bhí sé is bhí gadhair
eile ag ~ air M, ... dogs were attacking
him.

rithiúlacht, f. Power. **s eg'ā v'i: n**
ri:hulæxt, bæj e: n mæ:ft'ær' M is aige a
bhí an ~, badh é an máistir.

ritrialach, n. **ritr' iælæx**. Ruffian. (Explained
as *duine a dhíonthadh rud as bealach*
27Md.) Cp. *ritrialacha* 'renegades' Dinn.

ró, m. **1.** Row, line. *Bhí trí ~ waidhear (sa*
gclaí), má tá ~ sciolláin scartha ansin a'd
S. 2. Section. ~ *talthúna*, ~ *fataí*, *bhí*
cheire ~ sa ngarraí (separated by drains).
Bain an chéad iomaire ar an ~, ní bhíodh
siúilte aici ach an dá ~ S (of a cow who
used not wander over the whole field).

robálach¹, a. Robbing. *Is ~ an saol é S*
(many robberies).

robálach², m. Robber. **v'i: ya: rubælæx a:n**
P bhí dhá ~ ann.

rócam¹, m. (In) **røkæm gā vri:m'** S ~ *dhe*
bhroim, loud fart. Also RABHCAM.

rócam², m. Cockle (*Cerastodum edule*). **d'i**
m'e røkæm M d'ith mé ~.

roimh(e), prp. Before. **1. Roimhe seo**,
previously, before now. **b'erti: pæ:ft'i:**
kæ:lt'ā riv'ā jo S *béartaí páistí caillte*
roimhe seo. 2. Before person's arrival,
when person arrives. **b'ei fíad əm'i:hə**
riv'ā n'æ:n' ən'if S *beidh siad imithe*
roimhe Neain anis, they will not be here
when N. comes. **3.** To meet. **tæ:fi gól' gā**
gæ:l'ā riv'ā x'im' M tá sí ag goil go
Gaillimh roimhe C. 4. Roimh(e) ... i
ndiaidh, hosā fe krib'æl' tæ:rænt' riv'ā
s ā tæ:rænt' nā jīā M *thosaigh sé ag*
cruibeáil, ag tarraint roimhe is ag tarraint

ina dhiaidh, '... preparing baggage to
leave'.

roinn, **rī:n'**, n. Share (in saying) *Mar ba ~*
déirce leothub a' seans fháil. 05M 'they
were only too glad to get the opportunity'
or 'they were in dire straits and took the
opportunity'.

roisín, n. Evening snack (heard by both
speakers **12S** and **21Pt** from speakers
from Glinsce; more commonly *tæ*
tráthnóna, tæ beag).

roithín, m. (Diminutive of *rotha* 'wheel')

1. Little wheel. **2.** Bubble. *Tá ~í ar an*
súp. 27Mdq. 3. Anus. **(a)** *Suí síos ar ~ do*
thúna SM. air'ā gā dā rohi:n' ā
x'ia:an' əs go mæ:x M *éirigh dhe do ~,*
a Chiaráin, is gabh amach. As explan-
ation: **paul dā hu:næx tæ: fe nā rohi:n'** S
poll do thónach tá sé ina ~. (b) (Of female
genitalia and anus) **v'i: fe xā mæ: yumsā**
air'i: gā mæ xid' rohi:n'i: M *bhí sé*
chomh maith dhomsa éirí dhe mo chuid
~í, I might as well get up off my backside
(woman).

rop, v. Rush, blast. ~ *leat a stór ~ leat!* P,
go ahead! (In malediction) **gā ropā n'**
d'aul gā hifr'an hu M *go ropā an*
deabhal go hlfreann thú! (In set phrase)
v'i:t' fe ropā s ā re:bā s ā ra: rudi: S
bhíodh sé ag ~adh is ag réabadh is ag rá
rudat.

rópa, m. Rope. **(a)** ~í *trasna* M, ropes
across thatched roof. **(b)** ~, ~í, snake-like
design in knitting, cable stitch, S.

ropadh, m. Energetic activity. ~ *cainte* S.
v'i: n 'tæ:n'ropā k'ol' a:n P *bhí an t-an-~*
ceoil ann, Bhí an-~ gaoi' aréir ann S.

ropadóir, m. Evil, cantankerous, violent
person. *Is íontach an ~ thú, Séard e héin*
droch~ S.

ropaire, Variant of ROPADÓIR S.

ropanta, a. Rough, stormy. *Tá gotha ~ go*
maith ar an lá S.

róst, v. Fry. *Dhá ~adh tá tú 'b ea? S. uw*
ro:sti: P *ubh ~aíthe*, fried egg.

rotha, m. Wheel. *Ag imeacht ar ~í an*
tsaoil, (a) Roaming about, going about for
pleasure; **(b)** Travelling by car, etc. **gā**
m'en' ā gr'i:m' sā ~ gā tumæ:nt' S dhá
mbeinn i ngreim sa ~ dhá tomáint, 'if I
had a car'.

rua, a. **1.** Red(-haired). *Chomh ~ le*
sionnach. Cf. GAINEAMH. **2.** Red-brown,
brass. **tō:r íæ:t nā kæræs ruā jín' M**

tabhair leat na capars [coppers] *rua sin*.
ruacán, m. Variant of RABHCAM, RÓCAM¹.
 ~ *dhe bhroim* SM, loud fart.
rua-chaite, 'ruəxə'fə M. a. Charred and worn.
ruag, rúóg, ruaig, f. **1.** String. *Ruaig bhásta* (worn as belt). *Ruaig bhásta a chaith m'athair ariamh* S. (Fig) *Chuir sé an ruaig ar an mála*, he was / is the last-born of the family. **2.** Long object. *Caith stumpa maith fada ann, ruag fada* S (of stone in gap).
ruaidí, m. Carefree roamer. *Tá sé ina ~ ag imeacht roimhe* M.
ruainne, ~ín, m. Small piece. **1.** ~*íní 'ráin* M. ~ *salainn* M. Small thing. *Bhí sé chomh maith dhom a ~ a chaitheamh agat* M, ... give you your meal. **2.** ~ *dhe, ru:n'ə gə hín'ə xur fí:s* Pt ~ *dhe thine a chuir síos*, to light a small fire. **3.** *Ní: jərnə m'e yə: ~ n'e: f'ej nə fati: s ta gəg er' mə v'er'* M ní dhearna mé dhá ~ inné leis na fataí is tá gág ar mo mhéir, I hardly did anything with the potatoes yesterday *Ní fhaca me dhá ~ di* M, I didn't see her much. **4.** (Adverbial use) *ta je ru:n'im' b'og b'i:d'əx rə:ədə* M tá sé ~ín beag bídeach ro-fhada. *v'i: ru:n'im' b'og b'i:d'əxi:m' b'i:d'əxi:n' ən' umərkə sp'i:ð ek'ə* M bhí ~ín beag bídeacháin bídeacháin an iomarca spíd aici.
rua ruagáin, pl. (In traditional run) *d'im'ə fe' f'ej snə 'fiə 'fiəgə:n' | snə 'ruə 'ruəgə:n' | 11Ct d'imigh sé leis sna sia siagáin sna rua ruagáin*, he departed at great speed
rub, f. Scolding. ~ *mhaith dhen teanga a thabhairt dho dhuine*.
rucáil, v. (rácáil²) Rake. (Common with *féar* (where a rake is used) and with raking over sown corn (where a fork is used, with prongs out flat, not pointed down)) *Agus rucála' tú le do phíce é 894Cs* (corn).
rucaraí, m. Large (ugly) house. ~ *mór míllteach*, ~ *dhe theach mór gránna*, *Is breá an ~ dhe theach é sin* S. (Of ruin) *tá an teach i gcónaí ann ~ mór míllteach* S.
rud, m. Thing, something. **1.** *Sin ~ a bhí amuigh i mbliana, bhí se úfásach, neantógaí* S, there was an awful thing to be found this year — nettles. **2.** (As 'empty' object, e.g.) *ag cuir rud as dó* M,

= *ag cuir as dó. ta' nə trə:v'eri: kur rud æ:f d'i M tá na traibhléaraí ag cur ~ as di. -Ní féidir amhrán a rá ar na bóithre seo. -wil' fe kur rud æ:s yut' M An bhfuil sé ag cur ~ as dhuit? 3.* Way, manner. *Ní' rud ə b'ih ə v'e kin'ə M ní ~ ar bith a bheith ag caoineadh. Ní: rud ə b'i e:ðəx duw f'ain əxul'ə ho:rt ə wə:stu: ə:n M ní ~ ar bith éadach dubh téann chuile shórt i bhfastú ann. 4.* (Pl) General matters. *məs f'iar nə rudi: Ní: s ə:m S más fíor na ~aí níl fhios a'm*, if all that's said is true **5.** (In superlative construction) *p'e:r'ə nu: tr'i: k'i:n' ə rud əs mu: P péire nó trí cinn an ~ is mó*, the most (one finds) is two or three. **6.(a)** As filler for noun, 'stuff'. *Tá se lán le ~ aige* M (of hearing-aid full of wax). **(b)** As general adjectival filler. *x'u:l' m'e suəs eg' ə ri:l'ək' əs v'i: mə yə: xə:ləpə sə:x, sə:x rud S shiúil mé suas ag an reilig is bhí mo dhá chalpa sách, sách ~. Cuireann se me héin suas an balla tá se chomh, ~ 43M* (of boorish person). *Bhí chuile fhocal chomh plándúilte chomh ~. Ba chuma liom duine bheadh drochúinte ná duine bheadh ~, ... ach suí síos ag díonamh biorrán S. Tá se sin an-choitianta a'inn ó tá se sin an-, an-~ a'inn M. 7.(a)* Emotional involvement. *mar Ní:l' fe gə rud unəd ... Ní:l' fe gə xur:fənəxt unəd S mar níl sé dhe ~ ionad ... níl sé dhe chomharsanacht ionad. (b)* (As adj) emotionally tied. *Bhí muid an-~ le chéile S. 8.* In ironic use, 'damn all', or adverbially 'indeed (not)'. *-Tá Gearmáinis ag Marcas. BóC -ta: 'rud 'a'm 64M -Tá ~ a'm! 'Indeed I do not!' -xodəl' tu ... 66N Chodail tú ... -xodəl' m'e 'rud, d'air'ə m'e ... 52P Chodail mé ~ ... d'éirigh mé ... ! Indeed I did not sleep, ... ! 9. Rud eicint*, (as adv) somewhat. *f'uk fe suəs rud ək'i:n't' S phioc sé suas ~ eicint*, it improved somewhat.
rufa, m. **1.** Ruff, frill, pleat. *ta ~ d'æs er' ə ru:nə fín' M tá ~ deas ar an ngúna sin, ... pleat. 2.* Clothes with ruffs. ~*í éadaigh, éadach mbeadh ~í air*. Long dress-like garment. ~*í éadaigh, éadach trúm mar bhí ar Mhac Dé, ~í móra fada bhíodh ar na niuns* SM, a gcuid ~*í ag scuabadh na sráide.*
rúfáil, (Less common variant of RÚPÁIL) v. Potter, proceed energetically. *Bhí me ag ~*

liom, Bhí se ag ~ oibre i gcónaí S.
rúfairt, (rómhair), f. (As VN) Wallowing, tossing about. **rū:fərt** S. ə ~ ə **nūs nā mik'ə** S *ag ~ ar nós na muice*. In explanation: **rū:wərt' ə rud k'ərt l'e ra:**, **rū:wərt' talhu:nə l'e la:i** S 'rómhairt' an rud ceart le rá, ag rómhairt talúna le láí.
rúfálaí, m. Hard worker. *Deabhla an ~ e S.*
rúfar, n. Assault. **ən ru:fər ... ə hug tu fi:** **04B** *an ~ ... a thug tú faoi*, cp. *ruathar*.
ruf raf, n. Commotion. *Ní raibh gasúir ná bear* [public bar] *ná ~ raf a bith ann M.*
ruibhéar, n. River. (Heard only in) *na Roiseanz* [Russians] *a theigheadh ... ag snámh, thoir ina dtír héin, insa ~ thoir ina dtír héin. 892M.*
ruicstí, m. **1.** Commotion, fight. *Bhí sé ina ~ an oíche cheana*. Beating. *fuair se ~ uaimse 47P* (not used by M here, M). **2.** Damage. *Siad a rinne an ~ i dtosach ann 08B* (of rabbits on land).
ruide, (roide). f. ~ *bhuí*, red, brown matter in water. (Explained in) ~ *bhuí tá se ar íochtar an tobair, cosúil le meirg e M.*
ruifín, m/f. Rude, vicious woman. **fe:rd i: jín' ~ vræ:dəx** M *séard í sin ~ bhradach. gən ~ b'og jín' 43M dhon ~ beag sin.*
ruifineach, n. Also RUIFÍN. ~ *dhe rip S.*
ruilleach, (ruálach, Clad249). n. Ribbon-like type of seaweed which grows near the shore, sea-laces ('Chorda filum'). *Bíonn ~ ag fás sa gcladach, barrallachaí fada, ~aí SM. Cp. RÚILLEACH.*
ruilleach, n. Type of seaweed. *Sa ~ is sa bhfeamainn bhuí M. Cp. RUILLEACH.*
ruilleog, (raideog) **rit'og**, f. Bog myrtle 'Myrica gale'. *An crann ruilleoige 894Cs.*
ruiste, m. Lazy person (not necessarily large), SM. **ru:ft'ə mo:r l'efk'u:l** M ~ *mór leisciúil.*
ruiteáil, f. (As VN) **1.** Root about. ə ~ l'e **la:i** M *ag ~ le láí. 2.* Ransacking. **gə wə:r ə ~ ha:rt** P *dhe bharr an ~ thart.*
ruítí, In phrase ~ *buailte* ARN5092, fighting.
runabhae, (< runaway), **runəwe: 10B**, n. Long distance. *Ní dhíonainn aon ~ air 10B*, I used not go on long spins on it (bicycle).
rungás, ringgási, runggási S. *Déarthaidís ~aí an tí, ~ an tí S*, high place (but speaker uncertain of meaning, proffered in answer to question about *íongás S*), cp. *rungás*

FFG, LFRM.

rúpáil, v. Potter, work, proceed, energetically. *Ag ~ liom*. (With direct object) **b'ei m'ifə ga ru:pəl' fə M beidh mise dhá ~ seo** (preparing dinner).
rúpálach, m. Good strong worker. ~ *maith é M. Is deabhla an ~ e S.*
rúram ráram, m. Noise, commotion. *Bhí se ina ~ ~ SM.*
rus, n. Excrement. (In) '*~ an bhaile' sin cac, cac an duine, cuir rúinne dhe ~ an bhaile air, cac duine ar an ngearradh, leihí ciúr* [cure] *e sin SM.*
rúscadh, m. Energetic, fast work. ~ *oibre S. Trouncing, fighting. b'in ru:sk ən 12J bíonn ~ ann.*
rúscam rabha, ru:skəm rau, m. Sport, commotion. *Bhí se ina ~ ~ S.*
rúscam raindí, ru:skəm ræn'di: Variant of RÚSCAM RABHA S.
rúta¹, m. Root, stump. **ha:rən' ji: ru:tə f'i:ogi: əs ə talhə** St *tharrainn sí ~ fíogáí as an talamh.*
rúta², n. Rood (a quarter of an acre). (In traditional run) **akri: ru:ti: gəs p'e:rfi: korə** (run) **11Ct, acraí, ~í, agus péirsí corra.**

S

s, (Interjection inciting (animals)) **1. s: kir' ə'ner' i: 14M Ss cuir anoir t! s: sgo: ən 14M Ss 'go on'! (to dog). horu: əs d'e:rhə: ssoru: kir' t'ænə l'ef ə rud d'i.ən tu S 'Horú' is déarthá 'ss horú' ag cuir teannadh leis an rud an dhuigeann tú? Ss cearca amach, S cearca amach as sin S. Ss gadhar amach M. Ss bó amach, ss bó amach, ss go' amach M. Scut siúl, scut siúl SM. Scut M. Scut amach M. Scut go' stós ón mbord M. Scut ar siúl as seo S. Cp. possible once-off examples with adjectives (if heard correctly). **tə: bin'əx kurh eg' ə spaudər orhəb** S *tá buinneach curtha ag an spabhdar orthub. 'dò'xra er' wə:r'i:n' ssm'ieləx jín' S drochrath ar Mháirín smíolach sin. 2. Cp. ssai d'ig'ə d'ig'ə d'ig' S ssaidhe dige dige dig (inticing dog). Cf. FEIT ~ SPEIT, CUARTAIGH.***

sá, m. **1.** Thrusting, dibbling. **2. Sá beag** (explained in) *iomaire loirg a shocrú, sciolláin a leagan is a shá beagán is a chlúidú le feamainn, nuair a bheidís ag cur amach, iad a fhóidiú, neart lán a chuir*

orthub. Amach as seo sé an chaoi a sánn siad ar aon chor iad (ní ~ beag é ach ~) S.

sac¹, m. Sack. (In) níl sac ná mac ná inín air, he is not burdened with care (of family). Also *sac*, *mac ná inín* **19B** and *sac*, *mac ná muirín* **19B** (who understands *sac* as 'sock').

sac², v. Stuff. (Vadj) **1.** *Sacthaí le bhfuil ite a'm* SM. **2.** Firmly set, up close. **ə da:** (gə?) **su:l' sɑ:kɪ: sə tɛl'əv'ifən** **08B** a dá súil sacthaí sa teilbhisean. **sɑ:kɪ: fɪ'i n'fɪn'** M *sacthaí istigh ansin* (watching television).

sacbhád, m. Fair-sized boat (?) (Recorded in) **v'i' sɑ:k'wɑ:d gə 'hau 'bɑ:d 'ũmɪ ɛg ə** | **06C** Bhí ~ dhe thogha bád iomradh aige. Chua' sé amach roime le ~ é héin **06C**.

sácláil, **sácráil** (FGB), v. Make sound (safe). *Coca mbeithéa cur caoi air sácláidh tú amach e, tá se teirim sácráilte ansin nuair atá an mála air* S. **d'ɛrha: gə wɪl' ə wu:n' sɑ:k'lɑ:l'ə tɑ fɛ t'ɛr'əm' sɑ:k'lɑ:l'ə stɑ:lɪ:hə mɑ:x e fɪn'** SM *déarthá go bhfuil an mhóin ~te, tá sé tirim ~te, stáiláthe amach é sin. Teach teirim ~te e sin, 'Tá an féar teirim ~te,' Sin 'socráí isteach', Bhí an teach, an coca, ~te amach a'm* SM.

saghas, m. Type, sort. **k'ɪfɑ:n gə hais ək'ɪnɪ' ɛg ə** **04B** *ciseán dhe sh~ eicint aige. (With cineál) əgəs sais k'ɪnɑ:l k'ærəlɑin' **04B** agus ~ cineál cearalaidhn.*

saghdar, m. Cider. *Bain ~ as*, make toil, put through hardship. *Bainidh sí sin ~ asad, Tá sí sin ag baint ~ aisti héin is gan aon chall di leis* SM.

saibhir, a. Rich. *Bhí tú chomh ~ le Hánraoi hɑ:n'ri:* **25Mn**.

saibhseáil (FGB) **saiv'fɑ:l', saibhsteáil**, **saibhseóireacht**, **saibhsteóireacht**, f. **saidhfsteadh**, n. **saidhfsteáil**, f. All variants have initial **sai-**. (As VN) **1.** Poke at. *Bheithéa ag saibhsteáil brudán* M. Fiddle with, tinker with. *Ná bí saibhsteáil leis ach díon e S. Bhí me i bhfad ag saibhsteóireacht leis thál a bhfuair me an ceann is fearr air* S. **2.** Jabber, banter with. *Ná bígí saibhseáil le chéile* M. *Saibhseáil chainte* M. *Saibhsteáil chainte* S. *Bímse i gcúnaí saibhsteáil leatsa* S. **3.** Pester. *Bheadh dhá bheithíoch ag saidhfsteadh le chéile, beirt ghasúr, ag*

spiochadh ar a chéile SM.

saidhleam, m. **1.** Mental asylum. *Chuiread sí isteach sa ~ thú* S. **2.** Insanity. **ta sail'əm er' 66N** *tá ~ air. ta sail'əm b'og er' M tá ~ beag air.*

saighead, v. (saighid). Beat. '*~adh' thugaidís ar an bpóitseáil, 'ag ~adh an éisc rúthú' (isteach i gcochall)* S.

saighneas, m. (aighneas). Notice. *Chuaigh me síos sa ngarraí inniu is níor bhreath-aigh mé díreach air níor chuir mé aon t~ air* S. *Ar chuir tú aon t~ air?* M. '*Súntas' é an '~*' S.

saighneasach, a. (aighneasach). **1.** Noticeable. (Explained in) '*Choinic me rud san aer is bhí se an~' sin go raibh se súntasach*. **2.** Agreeable. *Duine ~ S, (pleasantly) inquisitive.*

saight, m. **1.** Sight. **n'ɪ:l' saɪt ɑ:fræk' æd** M *níl ~ amhairc a'd. ~ ná laight*, no sight, not to be seen. *Níl ~ ná laight air, n'ɪ:l' saɪt er' nə b'ɪfəs nɑ laɪt* M *níl ~ ar na bitseas ná laight*. **2.** A (large) amount (in) *lad a dhíol leihí (tine), choinic mise cuid acub díoltaí ar dheich scilleacha an bád. ... cheannaigh fear a bhíodh cuntraict aige leihí ádhmad (a chuir un ?) príosúin, cheanna' sé, cheanna' sé ~ acub, cheannaigh*. **892Mg** (useless old boats).

sáil, f. **1.** Heel. (a) *Ní raibh ach a ~ tao' istigh dhen doras nuair ... S, she was only in the door when ...*. (b) *hug fɛ gənə sɑ:lɪ: e* M *thug sé dhe na sálaí é, he went off (on foot)*. **2.** Part of keel at the stern.

sailimeandar, m. (salamandar) **sæ:l'ə-'m'ændər**. **1.** Blow. ~ *dhe dhorna*. **2.** Moment, M.

sáiltéar, M. **sáiltéara** S. m. Salt-cellar.

saimbó, m. (sambó), **sæ:m'bo:** (< Hiberno-English 'sambo' < sandwich; cf. Dolan 1998 s.v. sambo). **1.** Bad bread. ~ *dhe cháca, ~ nach mbeadh leathbhruite* M. '*~ dhe cháca*' — *cáca mór gránna a bich* M. (Simile, of people, etc.) *Cho láidir / crua le ~* SM.

sain, f. Sanatorium, **11C**, M.

sainiúil, a. **sæ:n'ul'**. Distinctive. *Rud ~ corruair a d'fheictheá é* S.

salach, a. **1.** Dirty. Wretched, contemptible. *Níl caoi a bith ar an bpeictiúirín ~ sin* S. **2.** (Of sea-bed) strewn with rocks, etc., so that an anchor, etc., might become entangled. (Opposite to *glan* 'clear'.) *Ceangal áirithe a cuirtear ar ghriféad*

[recte *ghruiféad*] nuair a bhíos an t-íochtar ~ ionas, má théann an griféad i leanúint [q.v.], gur féidir é a tharraingt CAR s.v. *straipín*.

salachar, m. **1.** Dirt. **2.** Dung. *Bhuail sé ~ ortha* S, he indicated his intention to buy cow (at fair) by marking her with dung. **3.** Wet weather. **ta** ~ **bá:ft'i' a'n** M **tá** ~ **báistí ann** (not as VN, contrast FFG20).

salaignh, v. Dirty, soil. **1.** *Bhfuil na hiomaireachaí a bhfuil na sciolláin orthub salaí uilig?* S, has earth been put on them? (of unfinished lazy-beds). **2.** *Th'anam ón deabhal ~ í!* S, ... buy her (cow at fair).

salann m. Salt. **(a)** *Ní fiú gráinne ~ thú,* *Ní fiú a chuid salainn é* S. **(b)** *Sé an ~ síoraí ag goil go Gaillimh é* S, it is unprofitable haulage (of taking potatoes from Máinis to Tippearary).

samhail, v. (In) *níor samhlaigh liom é*, **(a)** I was not likened to it, **(b)** I had no idea of it. (Explained in) **(a)** *níor tugadh an samhailt sin dom*, **(b)** *níor cheap mé, ní raibh fhios a'm, níor hinsíodh dom*.

samhaoin, (somhaoin). **sā:vīn'.** n. Bodily comfort. **ta** ~ **orām l'ē toxās | v'ex** ~ **ort** M **tá** ~ **orm le tochas, bheadh ~ ort**.

samhnas, SM. **samhnás** S. **samhlas** S. (sámhas). m. **1.** Bodily comfort. *Tá samhnas ar an mbó, bheadh samhnas ortsa gá mbeinnse dho do thochas, ag cuir samhlas ortha* S. *Gotha' tú amach ag snámh beidh samhnas ort* SM. *Samhlas codlata* S. **2.** Relief (from pain). *Fuair mé samhnás ón meideasuin* S, the medicine gave me relief.

sancáil, f. (As VN) Hard work, beating. *Bhain sé neart ~ála as, Mara stopa tú bainidh mise ~ asad* S.

sancas, m. (cp. SANCÁIL). **1.** Hard work, utmost. *Bainidh sé sin ~ as!* S, **45P.** **ba'n'hə m'ifə ~ æsəd** M *bainthidh mise ~ asad. ... gə b'i: tə bant' s'əŋkəs as ə l'æbə M ... *gob í atá ag baint ~ as an leaba!* (of person spending a long time in bed). **2.** Fervour, enthusiasm. **v'i s'əŋkəs aibr' er'** M *bhí ~ oibre air. v'i ~ er' əg obər'* M *bhí ~ air ag obair*.*

santach, a. Severe, to a maximum, sheer, excessive. (Of dredge) *Druij ... an~ ... ~, ag goil ro-dhomhain* **20Cq.**

santaigh, v. **1.** Desire. **2.** Of boat which is heavy on the helm. *Tá sí ag santú na gaoithe* **21Pt**, *tá sí ag goil ag santú an uair sin* **21Pt** she will sail (very) close to

the wind then.

saochan, n. Difficulty. *Ag díonamh na dtíofa beaga seo nó na mbotháin. Bhíodh an-, ~ acú ar, cén sórt áit a ndíonaidís é [iad ?] sa tseanaimsir, nach mbíodh? Bhídís ag iarraidh fanacht ó sheanchosáin, ...* **06C.**

saol, m. Life. **(a)** **gə dugə d'is də hi:l s də hla:n't ə yut'** M *go dtuga Dia do shaol is do shláinte dhuil! Tá tú óg sa ~ M. Ní fiú an ~ seo é a bheith leat héin, a Bhraidhean, life is not worth living alone.* **(b)** *An gcuirtheá do sh~ air?* **52Cr**, would you bet your life on it? *Chuirthin mo sh~ air anís go mbead se go breá* S. **(c)** *Thiúrthainn mo sh~ gá mbead se go breá* S, I would love it to be fine. **(d)** *Sin a bhfuil me iarraidh dhe sh~ bóthar a fheiceáil ann* S, I doubt I'll ever see the day when there will be a road there (literally 'I hope to live to see ...'; since it is unlikely there will be a road, I will live a very long time). *Ní raibh se ag iarraidh dhe sh~ ach punt deól a fheiceáil ' teacht ' Carna* S. **(e)** *Bíonn sí leath an tsaoil tigh Team, leath an tsaoil* M '... much of the time'. **(f)** *Ní bhfuighidh tú ~ núiméid ansin* M, you won't last long there, you'll be killed. **v'i: v'ei si:l sik'in'd ek'ə** P *ní bheidh ~ soicind aici.* **(g)** *An saol mór, life. Tá an ~ mór sách fada agus sách deacair.* **2.** The world, mankind. **(a)** **ta fjad ə x'æ:pə gə wil' fil' wɔ:r i:ntu: s gər ɔ: v'ert' ə hən'ək' ə si:l** S *tá siad ag cheapadh go bhfuil fuil mhór iontú is gur ó bheirt a tháinig an saol, '... although we are all related'.* **(b)** *An ~ brách, the whole world, no matter what. Ní choinneodh an ~ brách cuide dhe na daoine ag imeacht* S.

saolta, a. **1.** Wordly. **2.** (Intensifier) *Bhí an ghráin sh~ shíoraí a'm air* S. **wel' jun hi:l'tə ...** M *bhuel dheamhan sh~ ...*

saor, a. **1.** Free. **2.** Without difficulty. **fuər fji: sir gə l'or e** S *fuair sí ~ go leor é, (of fall) she was relatively unscathed.* **3.** Excepted, not involved. *-An raibh faitíos ort? -Ní raibh mé ~, Yes (at least some).* *-Níl aon bhaltheadh ar mo chosaísa -M'anam nach bhfuil tú ~, Oh yes there is (at least some).*

saothar, m. Travail. *Tá ~ air, he is in a very bad state, he is in death-throes.*

saothraí, m. **1.** Toiler. Person who surmounts the vicissitudes of life, heroic

person. *əs mo:r ə si:ri i 19B is mór an ~ í. ... nax wil' sirhi: ə b'í xə mo:r l'ehə 10B ... nach bhfuil ~ ar bith chomh mór léithi.* (The two examples were said independently in reference to a mother, some whose family were deceased.) **2.** Wright (replacing traditional *saor*, perhaps through analogy with plural *saortha(i)*). *si:ri: bæd' 73P ~ báid (sg) (i.e. saor báid).* [In query:] *si:ri: klox 73Pq ~ cloch* [speaker slightly unsure]. [Also, following another speaker's plural *saortha*] *ina shaortha* [and] *shaora báid 73P (sg).*

sásaíocht, f. Satisfaction. *-Bhfuil tú sásta a chor a bith leis an saol, a Sheáin? -Nílím, ó! nílím. Níl ~ a bi' orm leis an saol atá anis ann. 03S.*

sásamh, m. **1.** Satisfaction. (a) *Beag dhe sh~*, no satisfaction. *nax b'og ə həsə yo ə hi:l M nach beag dhe sh~ dhó a shaol. nax b'og ə həsə iəd M nach beag dhe sh~ iad.* (b) **Sásamh i.** *Níl ~ ar bith i mo bheilí a'm S. Ní raibh ~ gá laghad a'm ann M.* (c) **Sásamh ar.** *Ní bheadh ~ ar bith a'd ar an raedíó nuair atá Máire Mhícheil istigh S. (d)* (In genitive construction) *le cúna Dé beidh a sása agat fós Mlt, ... you will have your reward from them (books) yet.* (e) **Faoi shásamh**, satisfactory, satisfying. *Ní fhéadhad sé bheith faoi sh~ faoi na beithí, an féar a fuair siad M. Ní raibh an cupla lá sin faoi sh~ ag Ceatlín M. Ní raibh an breac sin faoi sh~ a'd is chomh goirt is a bhí se M.* **2.** Vengeance. *bə:n'ə m'ifə həsə ji:t Pt bainthidh mise a sh~ dhíot, I will take my revenge on you for that.*

Sasanach, m. English person. Irish native (of the area) home from England (not necessarily temporarily, cp. FFG20).

sásta, a. Glad. (In obsolescent (or obsolete) usage with *ar*), **sásta ar**, happy to, glad to, willing to. *mə: xir'an tu' torəs orəm gə kruə fə:rək | tə m'e 'səst er' 'e: ə xir' i:m | !(FCúil)894C Má chuireann tú turas orm go Cruaich Phádraig tá mé sásta ar a chuir dhíom, If you impose a penance on me of doing Croagh Patrick ...*

Sathrannach, n. Saturday. *ə sə'hənəx he:m' a:l' 52Cr an ~ héin a fháil.*

scagach, a. Flimsy. *Clai ~ S, wall full of / with holes.*

scailp, f. Cleft. *Deabhal blas anseo ach ~ cuil dh'áit S, cranny (as poor shelter).*

scailpín, f. Bundle. *Bhí ~ gabhar roimhe, ~ gabhar ina dhia, míol buí ar bhárr a mhaide, agus cailleach mharú ar a ghualainn, agus torc mór muice ina cheánn sin a' teacht ón gcoill aige. 852Sb6.71 (~ glossed glaicín; context: giant returning from the forest).*

scaineamhán, m. (cp. *scaineamh* FGB Shingly strand), *skə'n'əvə:n*. (Explained as) *a:l' tə:ní: əgəs m'inhəx gə'n' ə:n ≈ trə: ə v'e:l' ruə Mq áit tanaí agus mianach gaineamh ann ≈ trá an Mheill Rua.*

scaip, v. **1.** Disperse, separate. *Tá tusa ~thí ó t'athair is ó do mháthair, ~eadh fada fánach ort! S. 2.* Dissipate. *~ sí an teach, ~ sí na beithí, ~ sí achuile shórt M.*

scair, f. **1.** Overlap. **2.** (According to 21Pt) part of boat between the keel, post and rake (although the speaker is unsure exactly which part).

scairthíneach, SM, **scailthíneach** S. (scairíneach). n. **1.** Bow-legged person, etc., with spread-eagled gait. **2.** Flattened person or object. *l'æ:gu: m'e s d'i:nu: ~ d'i:m M leagadh mé is déanadh ~ díom. Rinne me ~ de M. Rinne se ~ S. Rinne se ~ trasna an urláir dhe dhe dhorna S.*

scaitheamh, m. **1.** While. **2.** (Short) distance. *Ísligh scaithín beag anuas e M. Cuir scaithín beag eile isteach sa gclai í S. a m'e x'əpə η gəhə m'e skah el'ə M tá mé ag cheapadh go ngabhthaidh mé ~ eile, I think I will be leaving.*

scalach, *skə:ləx* SM, **52J**. n. **1.** Quantity of liquid. *~ tae, ~ bainne M. 2. Quantity (of liquid and food). *d'i m'e ~, d'ol m'e ~ 52J d'ith mé ~, d'ól mé ~. 3. Large quantity. *v'i: ~ eg'ə, v'i: ~ ə:n S bhí ~ aige, bhí ~ ann.***

scalán, m. Sunny spell, SM.

scalpaire, m, = *scafaire* according to 19Pq.

scannail, f. (scannal, m.). Scandal. (a) *~ a thabhairt*, scandalise, give bad example. (b) *Má dhíonann do leathláimh ~ duit*, if thy right hand offend thee (quotation from Gospel).

scanradh, m. Fright. (a) *wuəl' skə:ntrə m'e M bhuail ~ mé. (b) Ar scanradh*, frightened. *b'i:m' er' skə:ntrə yo s kin'i:m' əft'ih e 14M bím ar ~ dhó is coinním istigh é.*

scanraí(the), a. Greedy. *Fear géar dó-rainneach — duine scánraí S.*

scaoil, v. Release. **1.(a)** ~ *amach a' tae!* pour out the tea. **(b)** *Bíonn se gá ~eadh siar leis an scórnach M.* ... drinking it (alcohol) down. *Dheamhan pinn aige nar ~ se siar leis an scórnach M.* **(c)** *K'em fa: nar ski:l' tu f'is t'i: d'go: brain hu: he:n'* M *cén fáth nar ~ tú síos tigh J.B. thú héin?* why didn't you go to J.B.'s house? **2.** (Vadj, VN) not marry, unmarried. *Deabhal pósadh ná ~eadh air M. (Mrá) pósta 'gus ~te* **01J.** (In traditional response) *-Níor phós tú ariamh? -'s iomaí duine pósta go mb'fhearr leis ~te* **19B.**

scaoil faoi, Jest, say in jest. *V'i je ski:l'ə 'fi: S bhí sé ag ~eadh faoi. V'i: d'əər ə ski:l'ə 'fuit M bhíodar ag ~eadh fút.* (As further example given by S) *ga m'eha: gol' ə ra: rud l'ef d'ərha: ski:l'hə m'ifə 'fi: e S dhá mbeithéa ag goil ag rá rud leis, déarthá, '~thidh mise faoi é'.*

scaoil thar, Neglect. *Ag ~eadh rud thar do chloigeann, ... do chluasa S.*

sceabha, n. **1.** Incline. *Tá ~ ar an aill, ~ na haille S. Tá ~ amach air S. Bain an ~ sin di S.* level it. **2.** Tilt. *Tá an chloch ar ~ fainic an dtithead sí M.* **3.** Poor appearance or condition. *Tá ~ ar an lá S.* it is not a good day. (Other example of use given by S) *D'fhéadthá a rá 'go raibh ~ ar an duine', 'strainc' S.*

sceabhdaithe, a. *f'k'audi:(hə) M.* Thin, wretched, bare. *Ruidín tanaí ~ S. Tá se ~ (an lá) S. Tá an coca sách ~ S.*

sceach, f. Dissipation, waste, ruin. **(a)** *ri'n'ə je f'k'æx er' nə b'e:l'əni:, ... er' nə f'ati:, ... er' ə mu:n' SM rinne sé ~ ar na béileannaí (< bale), ... ar na fataí, ... ar an móin, ... used ... extravagantly.* **(b)** *ri'n'ə m'e ~ ji SM rinne mé ~ dhe, I ruined it.*

scead, f. **1.** Blaze or mark (anywhere on body). *Bhí ~ bhán inti S.* (Also of marking on bird, e.g. over beak of coot S.) **2.** Scar. *Cén sórt ~ an deabhail é sin ort? S.*

sceadáiite, a. Blazed or marked. *Bó ~ M.*

sceadó, f. Name of blazed or marked animal. *Bhí bó a' msa a raibh ~ ortha, (ar a gualainn a bhí an spota) S.*

sceaimhínteacht, f. (As VN) **1.** Aggressive talk. *Bíonn sé ag ~ i gcónaí ní choinneodh an deabhal a bhéal dúinte S.* **2.** Fight. *N'ir stopadər ax ə f'k'æv i:n'təxt er' ə x'e:l'ə S níor stopadar ach ag ~ ar a chéile.*

scéal, m. Story. **1.(a)** (*N'í: hæ mij*) *s dunə*

i:nfi:m mə ~ 23C (Ní hea muis) is dona a insím mo ~ (said when mistake is made in narration, not necessarily 'story'), cf. OLC. **(b)** *-Dúirt tú nar chuir tú lorg ariamh? S, -Dúirt. -Sin ~ nach dtiúrthaidh tú a chodladh leat S,* you said you never sowed tilled land ... well you are (going to) now. ... *Sin ~ nach dtiúrthaidh tú abhaile leat M,* well you know (better) now. **(c)** (In discourse function) *Sé an ~ é,* it happened that, and then. *Agus bhí sé ina throid aoinfhir idir iad féin 7 a' ceathar deireannach. Ach sé an ~ é mharaidar a' ceathar.* [Eoghan Ó Neachtain ÓC196].

(d) (In greetings) *Cén ~ é? S,* Any news? How are things? Hello (generally answered with *Deabhal ~*, no news). (The humorous version of the greeting then can be) *k'en' f'k'e:l nax wil' æ:d ə'n'i P Cén ~ nach bhfuil a'd inniu? 2. Scéal i mbarr bata,* something well known. *Tá an ~ goite i mbarr bata ó shoin is shíltheá go mbed's acub e S.* **3.** Tidings. *Shíltheá go dtiocthaidís lena ~ héin nú ~ duine eicint eile SM* ... with any information (of missing person for example). **4.** Matter. **(a)** *-s ər ma: l'ef ba:n'ə 16B Is ar maith leis bainne? -s ma: M Is maith. -o: s ma:h ə f'k'e:l gər ma: 16B Ó is maith an ~ gur maith. s ma: ə f'k'e:l gə wil' ə sla:n't a:ku: er' e:η xor 23B is maith an ~ go bhfuil a sláinte acú ar aon chor. (b) Is beag an ~ thú,* it is a pity about you, you are a small loss.

scéala, m. Tidings. *Tús ~*, first knowledge of news (and first telling). *Sen té a bhfuil an tús ~ aige is fhearr a thiocthas amach S,* ... who discloses his own misdemeanours first *Bhí tús ~ inné aici S,* she already found it out first yesterday. *Níor mhaith liom go mbeadh tús ~ aici orm S,* I wouldn't like her to find out first about it and to tell me.

sceartán, m. **1.** Tick (invertebrate, order Acarina). *Chomh beag leis an ~ S. ~ na mbeithíoch, f'k'urtə:n' nə m'ehiəx ... ə hugəd'i:f er nə k'i:n wə:rə jin' 31M ~ na mbeithíoch ... a thugaidís ar na cinn mhóra sin.* **2.** Small wretched person or beast (derogatory). *Níl ann ach ~ dhe dhuine S.*

sceathrach, f. **1.** Diarrhoea. *Tá ~ ar an mbó M. Tá an ~ air sin M.* **2.** Mess. *na' d'ín f'k'ærhəx d'í M ná déan ~ de.*

sceathrachán, ~inín, m. **1.** Wretch, puny

creature. *Sceathracháinín buinneach* S, puny little wretch. **2.** Excrement which is like diarrhoea. ~ *dhe chac* M. **3.** Flattened, scattered object. ~ *a dhíonamh dhe dhuine* M, knock someone flat.

sceid, f. **1.** Skimming of stone on water. ~ *a dhíonadh cloch ar uisce* SM. Ag díona ~ *ar an uisce* S. Ag díonamh ~ *eannaí le clocha ar an uisce* S, playing ducks and drakes. **2.** Small piece. *fk'ed' ə wænt' gə xlo / wæ:d' ə* M ~ *a bhaint dhe chloich / mhaide*. Rinne mé ~ *eannaí dhe* SM ... fragments ...

sceideáil, f. (As VN) **1.** Skimming over water. Ag ~ ~ *b'íontach an peaisteidhm ag gasúir fadó e. Sí an chloch tá ag* ~ S. **2.** Taking small pieces off. *ə fk'ed' ə:l' M* ag ~. **3.** Fiddling with (of uncoordinated activity). *ə fk'ed' ə:l' l' ej' M* ag ~ *leis*.

sceidínteacht, f. VN. (Similar to SCEIDEÁIL M, not only of work).

sceidiúil, a. Quick, sportive, showy. *Is ~ an buachaill é, Bhí sé ~ go maith* S.

sceilp, n. Cliff ledge. (Not synonymous with *scailp*, contrast FGB.) *Go siúilidís ar a nglúine an uair sin, ar ~eannaí, 'gus nach ligtheadh faitíos ort [or dhuít ?] breathú sa lá orthub.* **892M.**

sceimheal, *fk'iv' əl*, m. Pouting mouth. *Tá ~ (dhe bhéal) ort* S. Cf. SCIBHEAR.

sceipeáil, *fk'e:p' ə:l' 27Cl, sk'e:p' ə:l' SM*. v. **1.** Escape, get away. ~ *sé, ~ sé leis* he escaped, took to his heels (in reflexive use). **2.** Avoid. ~ *mé an carr ar éigin* S, I had a narrow escape from the car. ~ *craiceann do chinn go maith* M. *D'fhéadh rá gur ~ sé an príosún' gá ngabhthadh cúirt air is nach ngabhthad se ann* S. ~ *muid an aspaicil* M, ... luckily avoided, sneaked past.

sceit, n. Swift movement (or perhaps group). *I nDomhnach bhídís ag cheapadh go n-imídís seo ina ~eannaí ina dhiaidh go n-imídís an-tréan in aghaidh an tsruth.* **06C** (of breams).

sceits, m. Sight, glimpse. *fuər' m' e sk' ejf b' og je* Mq *fuair mé ~ beag dhe*.

sceitseáil, *fk'ejf' ə:l'*, v. Scurry, scuttle. *Sceitseálann siad ansin, thríd an bhfarraige.* **16St** (of muiríní 'scallop').

scian, f. **1.** Knife. *Séard é sin fear scine* S, man who has a reputation for stabbing. **2.** Blade (on tractor, for cutting hay). *Cén taobh a bhfuil an ~ air? An n-airíonn tú an torann tá ag an ~?* M. **3.** ~ *fir thú!* S,

marvellous man. **4.** ~ *ar (le ocras)*, very hungry. *v'i fk'in orəm (l' e ukrəs), v'i: fk'in orhəb* M *bhí ~ orm (le ocras), bhí ~ orthub*.

sciathán, m. Promontory (in the example) *sórt fk'ihə:n ə'ma:x ə wə:rəg' ə 60M sórt ~ amach i bhfarraige*.

scib scealb, f. **1.** Scramble. ~ ~ *a chaitheamh chucub* S. *v'i: ~ ~ wə:r ə:kəb er' M bhí ~ ~ mhór acub air. ~ ~ wə:r ə:n Mq ~ ~ mhór ann. rin' ə m' e ~ ~ gənə swi:t's S rinne mé ~ ~ dhe na svuít's. ... k' e: nə ~ ~ s ə v'i: ə:n Mq cé na ~ ~ s a bhí ann.* **2.** Scattering. *v'i: f'e: nə ~ ~ M bhí sé ina ~ ~.* **3.** Vigorous talk, argument. *ta ~ ~ æku: fə P tá ~ ~ acú seo.* **4.** (In rhyme) *ə fk'ib' (ə) fk'æ:b' s ə lə:rəgə vr' æ:k ə xuərti: nə mu'hə:n' P A scib, a scealb, is a lorga bhreac, a chuartaí na mbotháin.*

scib-scealbeáil, f. (As VN) Snatch at (in scramble). *v'i:d' i:f' fk'ib' fk'æ:b' ə:l' ə x'e:l' ə M bhídís ag ~ ~ a chéile*.

scibhear, m. **1.** Eaves (of corn stack; also *sceimheal*) S. **2.** Pouting mouth, 'sharp' aggressive appearance. *v'i: ~ er', k'e:n sórt ~ e fin' ort* S *bhí ~ air, cén sórt ~ é sin ort? 'athaigh [breathnaigh] an ~ atá air* S. **3.** Slant (*cibhear*). *Tá ~ amach ar an gcoca, ar an gcruach arbhair* SM. *Ar ~, unstable. ən xlox er ~ M an chloch ar ~.* **4.** Tall thin person. *s i:ntəx ə ~ gə v' æ:n i: SM is íontach an ~ dhe bhean í.* **5.** Sharp edge. *v'i ~ orhə M bhí ~ uirthi* (of stone). Cf. SCEIMHEAL.

scib seaift, *fk'ib' fæ'f' t.* (Weaving), (explained as) *an dá úim ' cheangal in éineacht* S.

scileadh, **scilgeadh**, **scligeadh**, (scillgeadh), n. (As VN) Talk incessantly. *Scilgeadh Mq, scligeadh Mq. Ag scileadh bhréaga* **84P**. Also SLIGEADH.

scin, v. (scinn). Improve, brighten. ~ *an lá amach* S. Cf. SCÍON.

scinéara, m. Type of periwinkle with red flesh. It is said that it eats corpses. Also known as *muca rua* P. (Perhaps) red whelk or buckie 'Neptunea antiqua', or dog whelk 'Nassariidae'.

sciobal, m. Torn cloth. *ta fk'ubəl orhə M tá ~ uirthi. ta fk'ibəl er' M tá ~ air.* (Similarly) **sciobal sceabal**, *fk'ibəl fk'æ'bəl* M.

sciobalach, a. Tattered, torn.

- 'æ:n'ʃk'ibələx M an~.
- scioch**, v. **1.** Snip off, break off, chop (off). **ʃk'oxə k'ip'in'i: gən hedʒ, ʃk'ox m'e v'er'** [sic] **jim p'e:n'** M ~adh cipíní dhen heij, ~ mé an mhéir dhíom héin. **ʃk'ox d'i:əm i' s ta ʃe k'ært P** ~ díom í is tá sé ceart (of hair). **2.** Cut up. **ʃk'oxə 35E** ~adh, breaking up sods (during spréabh). **3.** Graze. **ta mə v'er ʃk'ox t am, də v'er' ə ʃk'oxə ʃe ʃk'i:n M, 45B** tá ma mhéir ~ta a'm, do mhéir a ~adh le scian.
- scioll**, v. Eat hungrily. **d'aul fa:tə ... nus ka:rogi: ... nax ʃk'ulfi: 12J** deabhal fata ... ar nós carógaí nach ~faí. **ʃk'olə 43M** ~adh.
- sciollaí**, m. **1.** Scold S, **21J. 2.** Prattler S. **s i:ntəx ə ʃk'uli: e ʃin', nax iəd nə ʃk'uli: iəd S** is iontach an ~ é sin, nach iad na ~ iad.
- sciollaíocht**, f. VN. **1.** Scolding S, **21J. 2.** Prattling S.
- sciold**, v. Pinch, pull at. **ga ʃk'olpə wit', ʃk'olpə n xəkə, ʃk'olp m'e e: Mq dhá** ~adh uait, ~adh an cháca, ~ mé é.
- scioldóg**, f. Pinch M.
- scioltair**, **ʃk'ultər'**, n. (scioltar). Shred. **Ní raibh ~ orthub. 17M** 'they were extremely thin'.
- scíon**, v. (scinn). Improve, brighten. ~ an lá M. Cf. SCIN.
- sciorr**, v. Slip. (In impersonal) **ʃk'uru: e s hit' ʃe P** ~adh é is thit sé, he slipped [literally 'was slipped'] and fell. **ʃk'uru: i' 62J** ~adh í.
- sciorta**, m. Skirt. ~ dhen ádh, ~ dhen mhí-ádh, a slice good (or) bad luck.
- sciotán**, m. Small potato. ~in (among 'other terms for small potatoes' 46.637).
- sciotar**, **ʃk'itər**, m. Diarrhoea (in imprecations). ~ ort! Nar théighe an ~ thart! (2sg). Wretched object. **Níl ann ach ~ dhe dhuine S.**
- sciúirt**, **ʃk'u:rt S, sciúrt, ʃk'u:rt SM.** n. (Perhaps also **ʃk'u:rtə M.**) Smallest possible amount of money. **Níl ~ ariamh a'm, Níl ~ ag góil liom SM.** Cf. SCIÚRTÓG.
- sciúrsa**, m. Scourging, scolding, M.
- sciúrsáil**, v. Scourge, scold. **ʃk'u:rsal' xə:n'ə, ʃk'u:rsalə ʃe hu' M** ~ chainte, ~álthaidh sé thú.
- sciúrtóg**, f. Amount of money. **Níl ~ a'm SM. N'í rə ʃk'u:rtog na l'ef'i:n' am M** ní raibh ~ ná leithphúnn a'm. **ta ~ wah eg'ə M tá ~ mhaith aige.** Cf. SCIÚ(I)RT.
- sclabaíocht, sclabaireacht**, (As VN) Prattling, S, variants of *clabaireacht*.
- sclabairt**, (As VN) Prattling. ~ chainte, **Ná bí ag ~ chainte mar sin SM.**
- sclafar**, m. **sklā'fər M.** Sharp reproach, scolding. (Similar to GLAFAR, SCLAMH.)
- sclafrainteacht**, f. VN. **sklā'fri:n'əxt M.** Backbiting, scolding. (Similar to *sclaf-airt*.)
- sclaib**, ~ín, n. **1.** Mouth. **Dúin do ~ S. 2.** Draught, swig. **Bain ~ as sin, ~ as buidéal, ~ín S. 3.** Little piece. **Bain ~ín as an spreab le go bhfiteálad sí níos fhearr S.**
- sclaibeáil**, f. (As VN) Silly chatter, gossip. **ga m'ehə: ~ xə:n'ə S dhá mbeithéa ag ~ chainte.**
- sclaibeadóireacht**, f. (As VN) Scolding. Similar to *sclamhaireacht S.*
- sclaibéaracht**, f. (As VN) Prattling. ~ chainte.
- scla(i)g**, f. Rut, furrow. **Tá sclag sa mbóthar, sclag in aill M. Sclag isteach i gcloch S. Sclaig sa mbóthar, sclaig sa gcoca, sclaig sa teach S.**
- scláitéara, scláiteoir**, m. Roof-slater, person who lays slates on roofs M.
- sclaití**, f. Over-sized shoe. (= FFG). **skla:t'i: wə:r Mq ~ mhór.**
- sclamh¹**, m. Reproach, telling off. **Thug me ~ dhó, thug se ~ dhom faoi S.**
- sclamh²**, v. Eat hungrily. **sklā:v suəs e S ~ suas é. ta ŋ kəkə sklā:v tə M tá na cáca ~ta a'd. Ag ~adh na bhfataí S.**
- sclamhaire**, m. **1.** Person with good appetite S. **2.** Abusive person, 'loud-mouth'. **3.** Large person. **Is deabhlta an ~ dh'fhear a bhí ann, ~ fir, ~ dhe bhean S.**
- scliob**, n. Tatterdemalion, slob. ~ dhe dhuine S.
- scliobach**, a. Tattered, messy. **Duine ~, coca ~ S.**
- scliótach**, n. (Of boats in) **an dá ~ a dhíol SeolG45. Cp. SCLÍTEACH.**
- sclíteach**, f. **1.** Thin, wretched sow. (Explained as:) **muc bhoineann chaol nach mbeadh leihí bainbh ná tada M. ~ dhe chráin, ~ dhe mhuic, ~ muice M. 2.** (Term of abuse) wretched thing. **Díobháil ort a ~! S. An ~ seo M** (of scarecrow).
- scliúiseach(t)**, f. (As VN) Abuse, fighting. **Ag ~ le chéile, ag ~ chainte SM.** Cf. SCLIÚSACH(T).
- scliúsach(t)**, (As VN) Abuse, fighting. **Ag ~ le chéile, bhíodar ag ~ ar a chéile, bhí ~**

mhór eidir iad SM.

sclog : SCLA(I)G. n. Groove. *Tá ~ sa mbóthar* S.

sclogaíde, n. Useless person, S. Variant of CLOGAIDE.

slug sclog, f. Noise of water in shoes when walking, M, P (= FFG *slug* 3.), squelching. ~ ~ *mhór a'd* M.

scuigear, n. Gulp (= *scuig*, *slug*), pl ~ir.

scluits, n. Mouth, gob. *Dúin do ~ (ar a chéile)*! M.

scluitseáil, f. Mouthing. *Ná bí ~ chainte mar sin!* S.

scutaithe, a. 1. Having both sides of its stomach empty (cf. GLUTA). **bo: skluti:** M *bó ~*. 2. Starving. '*Tá me ~,*' *do bholg siar ar do dhroim leis an ocras* M. 3. Thin, emaciated. *Bolg ~, Tá an bhó sin an~, tá se ag breathú an~ (san éadan)* M.

scód, m. Reef, length of rope. (a) *Tá ~ dhe rópa ceanglaí ar an asal a'm* S. (b) *Seoladh, imeacht le ~, sail with the wind. má tá tú ag imeacht le ~, féadtha tú an lásáil a bhogadh* 21Pt.

scódaí, m. 1. Pleasure-seeker M. 2. Lazy-bones S.

scodal, m. **skodl**, 1. Cuttle-fish 'Sepia'. 2. Wretched person. *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S.

scofaire, **skofər'ə**, m. (scafaire). Strapping person. ~ *dh'fhear*, ~ *fir*, ~ *dhe ghasúr* 20C.

scoil, f. School. ~ **bheag**, primary school. *Bhíodar ag an ~ bheag go raibheadar chúig bhliana déag* S.

scoilt, v. Split. Ag ~*eadh cainte* S, speaking profusely.

scóip, n. A single haul of the dredge along the sea bottom. *Bhíodar i ndan a ghoil an fhad seo agus an droichead ... (P) D'aon ~ amháin.* (J) *Dh'aon iarraidh amháin* ARN7952. Also SCRAEP.

scóipeáil, v. Dredging by hand with adjustable rope tension, etc., (in contrast with a fixed dredge). *An raibh aon difríocht san iascach anois gá mbeadh do théad ceangailte a'd tharas thú bheith i ngreim ann nó dá ~ mar ' déarthá?* ARN-7930, *Ach an áit a mbeadh mulláin tréan b'fhearr an fear a bheith ag ~, íbhín sa gcorach héin bhí sé i ndan a bheith ag tabhairt corrip dhi eidir an dá leanúint* ARN7941 (in contrast with *cléiteáilte* ARN7940).

scoithín, n. (Euphemistic, humorous) penis.

(Also in saying) **kum ɖaun t̪ə də fair ɔnd wərm jər skohin'** S come down to the fire and warm your ~.

scoits, f. Scolding. **skof' wɔ:r/wa:** M ~ *mhór / mhaith*.

scolb, m. 1. 'Scollop' (thatching). *Deasú scoilb a bhí ann* S. 2. Least thing. *Níor fágadh ~ a'm, deabhal ~ a fágadh air* S.

scológ, n. Strapping young boy (ten year old), SM.

scoltair, n. Crevice, clefted rock(s). *B'fhéidir go gcaitheá, a ghoil as cionn leithmhíle ... ag tarraint do chliabh feamainne deirge ar do dhroim, thrí, ~eachaí, agus thrí charraigreachaí go dtígtá ag an mbád sin,* 894Cs. Cf. FFG.

sconsa, m. Wall (as fence, usually of cut stone or block). **yohəɬ ʃi: gə ɽ'e:m' hær' sku:nsə pr'is:u:n'** M *ghabhthadh sí dhe léim thair ~ príosúin* (of person or animal remarkable for ability to jump high). Cp. BALLA.

scoráil, v. 1. Nick. *Scorála tú an feithín ag cuir bannaí* S. 2. Scrape. *Gá ~ le scian, ~ an mhaide* M.

scortha, a. Done, finished. *Rud a bheith ~* S.

scoth, n. Point (in phrase) ~ *faoi ionga*, '~ *faoi ionga' níl rud ar bith chomh tinn leis* S 'whitlow' and / or perhaps a sharp object lodged under (finger)nail.

scothach¹, n. Hair part of tail (in contrast with dock). ~ *na bó, an asail, an chapáil* M. *Níl an fhad sin dhe ~ ann* M (of clipped tail). Also SCOTHACHÁN.

scothach², f. Type of red seaweed: mayweed 'Laminaria hyperboria' (S. Mac an Iomaire 2000: 177). (Cp. ~ *Aibreáin* FFG.) -*Bhuel bhí an fheamainn dearg a thiocthadh, an cúigiú lá déag dh'Aibreán, bhí sí chomh, láidir le clár. Le cláirín, beag a d'fheictheá.* 896P -*Scothach.* 31P. -*Sea, bhí sí chomh láidir sin. -Measdú an dteagann ~ a bi' i dtír anis?* 11C -*Bhuel níor tháinig aon bhlás scothaí anseo, choinic mise neart feamainne ag tíocht le fiche bliain ann, ach ní raibh aon bhlás scothaí inti.* 896P -*Spáin fear sop scothaí dhomsa an lá cheana. ... Sé an sórt sop é an sop scothaí ... tá dhá dhosán air.* 31P.

scothachán, m. Hair part of tail (in contrast with dock). -*Shíl mé go b'é a dhrioball a d'oibrigh sé, a Mhaidhcil?* 21Pg -... *ní fhéadfad sé é cheangal lena ~ héin.* 892M4176-7. Also SCOTHACH.

scráb, n. Tasteless, wretched person. *Níl ann ach ~ dhe dhuine S.*

scrábach, a. With knock-kneed or bow-legged gait S (*scrábach* covers both meanings).

scrábachán, m. Knock-kneed or bow-legged person, untidy person M.

scrábaí, m. Untidy person. *nə fəti: v'i: kurh eg ə skrə:bi: 12J na fataí a bhí curtha ag an ~, (in the particular context) the potatoes sown by the (untidy) unexperienced sower.*

scrábáilte, a. S, equivalent to SCRÁBAÍTHE.

scrábáithe, a. Untidy. *skrə:bi: gə ma, d'ĩntə skrə:bi:hə gə mah eg ə S ~ go maith, déanta ~ go maith aige.*

scrábálach, m. **1.** Untidy person. *Droch~ é sin S. 2.* Good hard potterer. *~ maith e M.*

scrábálaí, m. Good hard tireless worker, person who potters about tirelessly. *Is iontach an ~ a bhí in Beairtín Hapcins lá dhe na laethantaí M.*

scrábánach, a. Untidy, ugly, rough. *Bóith-rín ~ (of difficult terrain).*

scrabhaindí, skraun'di: m. Scrounger (perhaps), (used jocosely in) *peibí céard a dhíonas an dá ~ M.*

scaep, (< scrape), n. A single haul of the dredge along the sea bottom. *Ach tá a fhios a'm dhe dhá ~, mar ~annaí a thugadh muid orthub, gur chúig dhuiseinne a rinne muid ARN7915, Ach bhí sé ag tabhairt an ~ níos fhearr ARN7924. Also SCÓIP.*

scráfaire, m. Large (ungainly) man. *~ dh'fhear 25M.*

scráib, f. **1.** Small piece, covering. *Bain cupla ~ín ansin S (of sods). ~ín mhúirtéil (a chur suas), a thin coat of mortar. Covering of snow (from snow shower). Tá ~ín ar an talthamh, light snow on the ground. 2.* Mish-mash, pap, scour. *~ dhe chac S. 3.* Untidy person or thing. *~ dhe dhuine S. ~ín S. ~ín dhe hata, ~ dhe chaipín, ~ dhe sheaicéad S. Wretched thing. ~ dhe bhrois M. 4.* Shower. Spell. (Explained as *múr fada go maith.*) *~ báistí, ~ shneachta, ~ seaca S.*

scráibeáil, f. (As VN) *Tá sé ~ shneachta, a shower of snow is falling, there are snow showers.*

scráibíneach, a. Knock-kneed or bow-legged person, untidy person, M.

scraith, f. **1.** Flattened object. *Tá sé ina ~ ar an talthamh S (of uncut hay). 2.*

Knocked flat or out (thing). *Thug sí foighdeán an lá seo dhi is rinne sí ~ dhi S.*

3. Section on layer, crust, (e.g. of soot in) *v'i: skrahəxi: t'it'əm ə'nuəs, hit' skra' ji nuəs M bhí ~achaí ag titim anuas, thit ~ dhi anuas.*

sraithíneach, n. Flattened object. *Rinneadh ~ ar an urlár di SM. Díontha' mise ~ dhíot Mq, I will knock you flat.*

sraits, (< scratch). n. Hives, nettle-rash ('Urticaria'). *An ~ ansin amach thrína gcráiceann, mealltrachaí móra ~ ... tochas P.*

scrálach, a. Untidy, SM. Cf. SCRÁBACH.

scramachán, m. Ugly man, M.

scrataí, m. (scrata). Lazybones. (In rhyme) **894C9.**

scréachadh, m. Heavy rain. *Tá sé ag ~adh, it is raining heavily. (Also) ~ tintí. (a)* Heavy rain. *Tá sé ag ~adh tintí (báistí); (b)* Wild rush. *Chua' sé ina ~ tintí síos an bóthar M, he hurried ...*

scréachtaí(the), a. **1.** High-pitched and cacophonous. *ta glór fkr'e:xti: ek'ə jin', ta fi: 'æ:n'fkr'e:xti: M tá glór ~ aici sin, tá sí an~ (of singer). rə:rd rə~ M ro-ard, ro~ (of music). 2.* (Of colour) glaring, brilliant. *Tá dath an~ ar an ngúna sin ort M. 3.* Bitter. *Bainne ~, tá na húllá ~ M.*

scread, f. Screech. (In maledictions) *~ ghéar orai! 892Mt (the recording is slightly unclear). ~ chac ort!*

scrifis(c), fkr'if'əf S, fkr'if'əfk' SM. f. Small puny thing or things, trash. *~ éisc, ~ fataí SM.*

scriog, n. **1.** Shelf-like depression. *Tá ~ isteach ar an gcoca. 2.* Rut, turn. *Tá ~annaí sa mbóthar S.*

scrios, (In phrase) *~ ná screas*, nothing. *Ná raibh ~ ná screas ort! Níl ~ ná screas aige SM.*

scríth, f. Rest, **25M.** (For common *scíth.*)

scriú, f. **1.** (In negative) no money. *Ní rə fkr'u: æ:r'əg'əd' eg'ə Mq ní raibh ~ airgid aige. Cf. SCRÚ. 2.* Pangs of hunger. (ta) *fkr'u: (wə:r) okrəf orəm Mq (tá) ~ (mhór) ocraís orm. ~əni: okrəf Mq ~annaí ocraís.*

scriúta, m. Shroud. (a) *ga m'ox ən umərkə ʃə:l' orhə v'et' fi: hi:s gə fkr'u:tə S dhá mbeadh an iomarca seoil uirthi bheadh sí thíos go ~. Chuaigh sí síos go ~ S. (b)* Fig. *Gá dtéitheá amach i bpoll d'fhéadthá rá 'chuaigh mé go ~*

- ann'* S.
- scrú**, m. **1.** (In neg. of penniless person) *Níl ~ aige* S. *Ní raibh ~ aige seo* **12J. 2.** Miserliness, tightness. *Tá an oiread dhe ~ air is nach dtiúthadh se leithphínn dó* M. **3.** Miser. *Is íontach an ~ e* S.
- scrúailte**, a. Miserly (screwy). *Tá se an-~* M.
- scrub**, f. Inferior, wretched objects. *~ fataí, bhí cuimse ~ íontú, tá fhios a'd an ~ níl ann ach an ~* (of potatoes), *~ daoine*, *~ dhona* S (of people).
- scrubachán**, m. Wretched thing or person. *Níl ann ach ~* S. *~ dhe rud* M.
- scrubaí**, m. Good hard worker or person who potters about tirelessly. *An-~ oibre* M.
- scrubaíthe**, a. Untidy, SM.
- scrubarnach**, n. Untidy person of little taste, SM.
- scrúd**, v. Torment. *Dho mo ~adh* S. *~thad sé thú. skru:təʃ je n torkəx* S *scrúthadh sé an Torcach*, it would melt a heart of stone (cf. FFG *Torcach*).
- scrúdtaithe**, a. Tormented. *Scrúdtat leis an bhfuacht, ... an ocras, ... le truaí dhó* S. Craving. *Bhí mé scrúdtat go bhfeicinn e, scrúdtat le dúil i bhfataí* S.
- scuab**, v. **1.** Sweep away, move off. *'Ó ~!' a deirimse, 'beidh muid ag imeacht'* M, Oh let's go, said I, we'll be off. **2.** Finish, kill. *~ e!* M, kill it.
- scuadar**, m/f. **1.** Diarrhoea. *Chuirthead se an ~ dearg ort* M. *~ na gcút ort!* M *~ buinní* M. *~ bhuinní ort!* S. **2.** Line, flock. *skuəd'ər'i:n' laxən, skuəd'ər'i:n' k'ærkə* M *~irín lachan, ~irín cearca*.
- scuaibín Mhuire**, f. (Plant-name) Horsetail, 'Equisetum'.
- scuaid**, n. **1.** Long line. *~ daoine* S. **2.** Slovenly person S. **3.** Tall thin person S.
- scuaideáil**, f. (As VN) Act in a slovenly fashion. *Tá sé ag imeacht thart ag ~ ansin ó mhaidín* S.
- scuaidealach**, a. Which scatters scour about the place. *Bó ~, buinneach sa chuile áit aici* S.
- scuaideog**, f. Slovenly person (man or woman). *~igín* S.
- scuaidíl**, (Plural of *scuaid*, also VN) Splatter (diarrhoea, etc.). *ta ji: skuəd'i:l' S tá sí ag ~* (of cow). *ə skuəd'i:l' win'i: S ag ~ bhuinní*.
- scuibide**, n. Wretched person. *N'íl' a:n ax skib'əd'ə S níl ann ach ~*.
- scuit, skuɪ**. m. Scoundrel. *Tá smaidhl an ~ ort gá mbeithé chomh creasta leis an sagart* S.
- scuiteáil, skuɪa:l'**. f. (As VN) Act the scoundrel, misbehave. *-Daoiní óga ag ~ 66N -' ~ muis*. M.
- scúiteáil**, v. Leave, scoot. *~ siad* S. *ta fjäd skuɪa:l'ə, mæ'ru' akəb* M *tá siad ~, marbh acub*.
- scuits**, n. Mouth, 'gob'. *Dúin do ~!* S.
- scuitseáil**, f. Blethering, mouthing. *Cén sórt ~ chainte í sin ort?* S. *Ná bí ag ~ cainte!* S.
- scúnar**, (< schooner), m. Large measure of liquid, large drink. *torəm sku:nər d'i jən'* Mq *tabhair dhom ~ di sin*.
- sea babhtai, fæ' bauti:**, pl. With speed. *D'imíodar leothub, (s)na sea babhtai thar chruic is thar ghleánnta* **35E**.
- seabhac**, m. Wretched person, scoundrel. *Níor fhága a fear, an ~, níor fhága se ... 43M*.
- seabhait, fauɪ**. m/f. **1.** Shout. *Tabhair ~ dho sin is abair leis ...* S. **2.** Warning shout, chase. *Cuir ~ ann, Má theigheann tú síos tabhair ~ dho na carógaí* M. *Cuir ~ sna cearca* M. **3.** *~ báistí*, shower. *Rinne se ~ báistí* SM. *~ wor wə:f'i:* Mq *~ mhór bháistí*. **4.** Bout. *Fuair mise ~ fliú, ~ buinní* S. *Níl ann ach ~* (of illness that will pass). *Fuair me droch- ó mo ghoile ag teacht aníos sa gcarr* S (Máire has RABHAIT here). *Bhí ~ óil diont' aige* S. **5.** Turn. *... agus muid ag tarraint ... Ach bhí muid ag baint ~annaí go (raibh) chaon-duine toirseach* **01C6445**. **6.** Round of drinks. *je: mə fauɪsə e' sé mo ~sa é*.
- seabhaiteáil**, f. Shouting (of voting by illiterates). *Sé an chaoi a raibh sé ag ~ a vót* S.
- seabhrán**, m. Hoosh (sound of wind). *Rith sé tharam dhe sh-~* S, ... quickly.
- seachain**, v. **1.** Mind. *Mo sheachaint ort!* S, be on your guard from me, keep clear of me. **2.** Don't be so sure, *~ anis an ndíonhad se aon bháisteach!* P, it may well not rain (despite what was said earlier).
- seachrán**, m. Straying. *kur'hə n dri:hədo:r fən fa'də fuxrən ort* **892M** *cuirthidh an draítheadóir fán fada (is) ~ ort. Ar do sheachrán*, wandering. *nor' ə v'eis m'ifə er' mə huxrən* **43M** *nuair a bheidheas mise ar mo sh-~, when I am dead (of state of the dead, purgatory).*

seacht, num. adj. Seven. **1.** (Numeral intensifier) (**a**) *Tá dearmad orm is na seacht ndearmad* S. *Dhá mbeadh ~ suin-trail hting air tá se fuar* M. *Ní raibh tú ag díonamh aon rud amháin ach ~ jab* S. *-Níl e'n f'ian ort* **36S** *Níl aon phian ort?* -**ta fæxt b'ian oram** S *Tá ~ bpian orm. Bhí na ~ mí-ádh air. Á dhonach(t) maol ~ measa mullach* **19B**. (**b**) *Seacht ... déag. Thóraig mé ~ n-uaire déag cheana e* M. **2.** *Seacht ... déag is fich'*, 'a lot'. **ta ~ rud d'eg as f'i l'e d'in amsa** M *tá ~ rud déag is fich' le déanamh a'msa. wa:nəm mu:fə gər f'ar e na m'ifə fa:x nuər ə d'eg as f'ix* M *Mh'anam muise gur fearr é ná mise, ~ n-uaire déag is fich'.* *xuələ m'e fax nuər ə d'eg as f'ix* e M *chuala mé ~ déag is fich' é. ta: je fæxt slatə d'eg as f'i hæ'r ə gətə* M *tá sé ~ slata déag is fich' thair an gcóta* (of long lining in coat). **3.** *Seacht gcéad*, 'a lot'. *du:rt m'e fax g'ed uər* l'ej e P *dúirt mé ~ gcéad uair leis é. 4.* (In adverbial construction) *hi:l ha: gə wíl je fæxt nəm ek ə v'e f'i S shílthéa go bhfuil sé ~ n-am aici a bheith istigh.*

seachtain, f. Week. (In maledictions) *Nár raibh tú seachtain (gheal) ó anocht!* Mq.

seadachan, m. (As VN) Preparing (often humorous). *Tá sí ag ~ le coidhcís ach d'imi' sí inniu, Tá sé ag ~ le amhrán a rá* S.

seafóid, f. Nonsense. **1.** Silly action or thing. (Plural) *br'æhu: f'æ:x hri: i'n'ogi: is fæ:fo:d'æxi: mar jin' S breathnú isteach thrí fhuinneogaí is ~eachaí mar sin. Níl eg ə ax fa:fo:d'æxi: rudi: P níl aige ach ~achaí rudaí.* **2.** (Instance of verbal noun use with object) *Ní bheidh mé dho mo sh-~ héin* **18Bm**, (anomalous, according to Mq).

seafóideachas, n. Nonsense. *Sórt sleabáil is ~ M.*

seafóidín, n. Silly person, SM.

seafta, m. Shaft. Fig. *kosə da:məntə, fæ:fti: kos S cosa damanta, ~i cos*, large strong legs.

seagal, m. Rye. *Teacht an tseagail aige!* **19B** (of person who takes long in coming, rye being slow in sprouting). Cf. Dinn s.v. *teacht*.

seaicéad, m. Jacket. **1.** *Nach álainn an treabhsar é sin ' bhfuil a sh-~ sin a'd?* P, ... have you the jacket that goes with it? **2.**

fataí bruíte ina ~éid **43M** potatoes cooked in their jackets (regularly **43M**).

seáinín, n. (< (rubber) Johnny). Condom. ' *Bhfuil aon cheann dhe na ~í sin fanta?*

seainire, n. (< *sain-eire*). Heaviest load one can carry. *Tá do sh-~ hæ'n'ər ə ort. 25Mn* (reported by **25Mn** from the speech of An tOileán Iarthach, Ros Muc).

seáirse, m. Spell. *Bhí sé ~ mór blianta, i ndiaidh ... 31D. Bhídís tití ~i froisin* **27Cl**. *Muise bhain me ~ín as* (heard from male speaker from RM).

seáirseáil, (VN) **1.** Rush, bustle. *Cén sórt ~ suas staighre bhí ansin ort?* S. **2.** Working at alternate jobs, coming at alternate times. *Ag ~ 51M* (equivalent to *sealaíocht*). **3.** Bobbing up and down. *Bhí an bád ag ~. 21Jq.*

séala, m. Mark. *Ní bhualthi' mé dhe mhaide é ach socróidh mise an buachaill sin, a deir sé. Cuirí' mise ~ air sin a mhairtheas lena shaol air. Is 'aisce mo léan géar chua' sé ag filíocht. 11C* '... I will injure him through satire ... '.

seamair, f. (In) ~ *chaorach* SM, sorrel, (more accurately) sheep's sorrel ('Rumex acetosella'). Also *samhadh caorach*.

Séamas, Seán Ó Néill, m. (Personal name) Sleep. *ta fæ:məs o: N'e:l ə f'æxt 48M* *tá ~ ~ ag teacht*, 'we are getting sleepy' (of child). *m'æs tu ga ɲo.əxmɪd ə d'ínə* *fa:n a N'e:l* M *meas tú dhá ngabhthadh muid ag déanamh ~ ~ ~*.

Seán, m. (Personal name) **1.** **Seán Cearbáin**. (In phrase) *cho dona le Seán Cearbáin* **894C3**, very bad. **2.** **Seán a' Chúil**, person who leaves after receiving hospitality, in phrases such as: *Tá muid ag goil ag díonamh ~ a' Chúil* S. *Tá ~ a' Chúil díonta aici* M. Cf. **SÉAMAS, SEÁN Ó NÉILL**.

séan, m. Happiness. *Saol fada le ~ ort!* S.

sean-, a. Wretched. *mu:fə 'hæ:m' v'ig'arɔd lofə* M *Muise a sheanbhligéird lofa!*

séanas, m. Gap between front teeth. *æn tu: n fæ:nəs mo:r ta: i:n'ə b'ei æ:r'əg'əd ek ə jin' fo:s* M *an bhfeiceann tú an ~ mór atá inti, beidh airgead aici fós.*

seanchas, m. Genealogy, knowledge of past and present relatives. *An bhfuair tú a chuid ~ seo abhus?* M, did this fellow tell you his relatives (names and history).

seanchat, m. Old cat. (In proverb) *Ní dhóigh seanchat 'fæ:n'xa:t ná seanchab ariamh é héin* **19B**.

seanfhear, m. **1.** Old grass, hay. **2.** Previous season's or seasons' hay. *Coca seanfheir.*

seanghasúr, m. Grown child (over 10 years of age). *Bhí mise i mo sh~ ag an am sin M.*

seanhata, m. Old hat. (In the context of ancestral descent and heritage) *amach ón ~* (presumably) 'from the ancients, through tradition' (in) *tá teanga a sinsir ag tíocht chugainn uaidh sin anuas agus dhá bhrí sin héin nar cheart go mbeadh fonn agus grá agus meas againn ar an teanga sin bheith againn agus í a choinneál ó tharla go raibh muid dhá fáil aríst ón ~ 869P.*

seanlaoch, m. Old person. *wa:n'ədər ʃk'íl'ən gən ʃæn:lɪx boxt S bhaineadar scillinn dhen ~ bocht. ~ d'æs: ə v'i: a:n M ~ deas a bhí ann.*

seanmóir, f. Bother. *Is mór an t~ í héin is na beithí S.*

sean-nósach, a. Old-fashioned S.

seanórach, a. Old-fashioned. *Duine ~ a bhí ann S.*

seans, m. Chance. **1.** (In ironic use in) *-ro ba:sək'íl' ə'n'u: ek'ə An raibh baidsaiciil inniu aici? -N'i ro 56B Ní raibh. -ʃæns ek' er' M ~ aici air! Indeed she had not! -a ʃæn's a'kəb er', tu ʃl'e:t'æl' vr'e:g ə ʃtr'i:pəx S Tá ~ acub air, tá tú ag sléiteáil bhréag a stríopach! 2. (With following dependent noun) *ax ʃæn's fəs ə ho:rt dər ... ʃæn's ə ho:rt do fəs M ach ~ fás a thabhairt dó ... ~ a thabhairt dó fás. 3. Dhá sheans*, strong chance. *Tá dhá sh~ gurb é sin a bhí ortha nú sin ... M.**

seansáilte, a. (In neg) Reliable. *Níl sé ~ a ghoil amach M.*

seansíomálachaí, pl. Old customs (although the speaker is uncertain) S.

searbháil, v. Serve summons. *Tá se ~te a'm, ~áladh mé S. hæ'rəwə:l' ʃe m'e M sh~ sé mé.*

searbhálaí, m. Summons-server, M.

searrach, m. **1.** Foal. (Fig, FFG20) *~ i ndiaidh giorráin 19B* (Doire Locháin) (said of person who constantly follows someone about). **2. Searrach Muire**, type of fish. (Explained as) *cionál ballach beag M.* (Cp. *ballach Muire* cuckoo wrasse 'Labrus mixtus' FGB.) **3. Searrach gorm**, type of large fish (FFG20, 32). *Ach bhí breac mór a'inn aon oíche amháin inti, dtugaidís ~ gorm air. Ní raibh úthás a*

bith leis an méid a bhí ann ... go raibh sé chúig thonna 896P. (Perhaps a variant of *siorc gorm*, blue shark (Prionace glauca).)

seas, v. Stand. **1. ʃi: ŋ ka:l'ín' o:g əs a:r ə hæ:s suəs 18Bm sí an cailín óg is fhearr a sheas suas**, she is the best young girl ever.

2. N'i f'e:d'ər' ʃæs er' M ní féidir seas-amh air, he is ill-humoured. *Tá se an-dórainneach, an-ghéar nach bhféadthadh éanachaí an aeir seasamh air S. 3.* (Transitive and intransitive) stop. *hæ:f ʃe ŋ ka:r M sheas sé an carr.* (With VN) *Bhí carr ina sheasamh ag an ngeata P*, a carr had stopped at the gate.

séas, m. (< chase), cp. TSÉAS. Hurry, bustle. *v'i ʃe:s er' M bhí ~ air.*

séasáil, v. (< chase). In the meaning 'chase (up)', pursue (payment, etc.). *kin'ə ʃe:sə:l'ə suəs iad ... kin'ə ʃe:sə:l' iad l'ej M coinnigh ~ suas iad ... coinnigh ~te iad leis.*

seascach, n. Dry period. *Tá an bhó goite ar ~, chua' sí ar ~ an-luath, SM.*

seascair, a. Dry. *Ba [bó pl] seascair !894C9.*

séasúrach, a. Fat. *din'ə/b'ehiəx rā'vər, 'æ'n'ʃe:su:rəx M duine / beithíoch ramhar — an~.*

Sé do bheatha a Mhuire, Hail Mary. *v'i: m'e ra: tr'i: ʃe: də v'æhə wir'ə M bhí mé ag rá trí Sé do bheatha a Mhuire.*

séicéara, séicléara, m. Emaciated person or thing, S. (Also *séacla*.)

séid, v. Vadj *séidthí*, out of breath. *Fear ramhar bhead sé séidthí ar an bpoínte.*

seifte, n. Use. *Nach beag an ~ dhuít é S*, of little use.

seilbhéara, m. Surveyor, S.

seilbhéarach, f. (As VN) Surveying, S.

seileáil, v. **1.** Shell. *An teach ~te acub. 2.* Throw, pelt, discharge. *Ag ~ gadhar le clocha, bhíodar ag ~ a chéile, ag ~ buinní. 3.* Spend. *Ag ~ airgid amach, peibí cén chaoi a bhfuil sí i ndan é a choinneáil ~te.*

seilméide, seilmide, m. Snail (class 'Gastropoda'). *É ag imeacht chomh mall ina sh~ M. ~ púca SM*, puff-ball 'Lycoperdon'.

seirbhígh, (soirbhígh), v. (In salutation) *ʃer'əv'i: d'ia hu* (also) *ʃer'əv'i: d'ia ʏit' M seirbhí Dia thú / dhuít.*

seirbhís, n. Usage. *Níl mórán ~ ann, níor bhain me mórán ~ as, ~ fada S.*

seitreach, n. (As VN) Coughing. **v'i: ʃe ʃetr̥əx əˈn̪ːeː kəsəxt 47P** *bhí sé ag ~ inné, ag casacht.*

seo, a., pron. **1.** (With interrogative) *Cén t-ainm é ~ bhí air?* S, what's this his name was? *céard ~ eile bhí aige?* M. **m̪aːr̪ˈiːn̪ː s k̪ˈe h̪eɫ̪ə ʃo S** *Máirín is cé heile ~?* **2.** Of given amount. *Feabhsaíonn se sa mbuidéal, tá se an fhad ~ bailleáilte S.* *An fhad ~ agus an bord, (the distance of) from here to the table.* *Ansin ag Leitir Calthaidh, bhíodar i ndan a ghoil an fhad ~ agus an droichead ...* ARN7952, '... go (the distance of) from here to the bridge'. Cf OIREAD *seo*. **3.** *Seo is / agus siúd*, lots. **v'i ʃo ɡəs ʃuːd ˌaːn, v'iː b̪ˈoɡ əs m̪oːr ˌaːn S** *bhí ~ agus siúd ann, bhí beag 'gus mór ann.*

seód, n. Many, much. **v'i: ʃoːd aːkəb ˌaːn, v'i: ʃoːd b̪ˈehiəx eg̪ə S**, Mperm *bhí ~ acub ann, bhí ~ beithíoch aige. Bhí ~ daoine ann.*

seodar, ʃodər. m. Wanderer, pleasure-seeker. ~ *dhe dhuine, gur casadh an ~ léithi Seán Ó Ní !S.*

seodaráil, f. (As VN) **1.** Wandering (in search of pleasure). **2.** Being idle, doing no good, S.

seoide, n. **1.** Draught. ~ *gaoithe SM.* **2.** A lot. ~ *daoine, ~ beithíoch, ~ caorach, ~ mór daoine S.*

seol, v. **1.** Sail. **(a)** (Humorous use, when person is sleeping) *Breá an oíche 'seoladh siar e S. Tá sí 'seoladh siar go mai' anis S. ta ʃiː ʃoːl̪ə l̪ˈeːhə S tá sí ag seoladh léithi.* **(b)** *Tá siad i ndan achuile ghaoth a sheoladh S, they can survive all conditions, take advantage of all circumstances.* **2.** Drive (cattle, etc.), (intransitive). *Ní sheolthaidh siad chomh maith le beithí eile M, they are not so easy to drive.* **3.** Leave, go. **ʃoːl S ~! ʃoːl ʃoːl wem̪ə S ~, ~ uaimse! ʃoːl ʃoː l̪ˈæt S ~, ~ leat! (to cattle).**

seomra, m. Room. ~ *dúinte*, closed room because of ghosts, etc. **v'i: ʃuːmrə duːnt̪ˈ ˌaːn M** *bhí ~ dúinte ann. v̪ix ʃuːmriː duːnt̪ˈə d̪ˈiːwiː f̪aːd̪oː M* *bhíodh ~i dúinte i dtíobhaí fadó.*

sfeit, (Interj of disgust), M.

sí, (Pronoun. In metalinguistic use) *Tugann cuide dhe na daoine, is feicthear domsa nach bhféadthainn e rá, 'sí' ar chár.* 'Is deas a' cárr e sin,' a déarthainnse **14M.** -**v'i: ʃiː n̪ə k̪ol̪ə, ʃiː t̪aː iːn̪ˈə b̪ˈæː 51M**

Bhí sí ina codladh, sí tá inti ab ea? ... It (child) is a she is it? -ʃæː ʃiː 43M *Sea, sí.*

siar, adv. **1.** West (goal from speaker). **2.** Back. *Ba cheart dom an bhróig a thabhairt an fhad ~ is a thiúrthainn aniar í S (give a large kick). Thug sé an bhróig an fhad ~ is thug sé aniar í S.* **3.** Towards the stern, aft. *Níl barb an bháid ag goil siar thar an seas deireadh 21Pt.* *Thiar ag an mball, sheol sé suas ... agus shiúil sé ~ ag an druif ARN7981-3.* Also behind the stern. **4.** *Siar is aniar*, unfinished, in disarray. *Tá sé fágthaí ~ is aniar ansin acú S.* **xuə ʃe ser̪ ˈən̪ˈʃin̪ː əs d̪aːɡə ʃe n̪ˈʃk̪ˈeɪl ʃiər s əˈn̪ˈiər S** *chuaigh sé soir ansin is d'fhága sé an scéal ~ is aniar.* **5.** *Siar ná aniar*, gain (of indifferent quality). *Ní mórán ~ ná aniar atá sa lá, the weather today is neither good nor bad. Ní mórán ~ ná aniar atá in Seán.* **6.** (In connection with attention) *Chaith sí dhá lá ar a' leaba gan aird a thabhairt siar ar na gasúir M.* **7.** ~ *sa seomra*, used of both *seomra beag* and *seomra mór* and other rooms, **ʃiər sə ʃuːmrə S ~ sa seomra** (of a room in the eastern end of the house). **8.** In the past, long ago (as adverb). **(a)** *Ní hé an niumbar céanna bhí ~ a'm is a bhí ar deireadh a'm S, I did not have the same number back (in the beginning) as in the end.* **(b)** (As adjective) *Sna blianta ~ S. M'anam go ndéarthainn gob é an 'naonbhar' an Sean-Ghaeilge ~ ceart S.* **xin̪ˈək̪ m̪ˈe l̪ˈek̪ʃən el̪ˈə ʃiər ... n̪ˈiː wuər ʃiː ʃoː ə ɣair̪ ˌaːn S** *choinic mé leicsean eile ~ ... ní bhfuair sí seó an ghadhair ann. Sa tseanaimsir ~ S. 'Bhfuil mórán ~ a'd? 56N, have you much from the past? 9. (With force of preposition) west along, west through. *Bhí mé ag goil ~ Carna 14M, go ʃiər ˌən̪ ˌaːl̪ 43M* *gabh ~ an aill.**

sia siagáin, Pl. (In traditional run) **d̪ˈim̪ə ʃe l̪ˈef sn̪ə ʃiə ʃiəɡaːn̪ ... 11Ct** *d'imigh sé leis sna ~ ~, he sped off.*

sib, (sibh). (Pronoun) You (plural). **1.** (In salutations) *Oíche mhaith ~! 52Cr. Gobaidhe ~! 23M. Slán ~ uilig! 43M.* **2.** (Used disparagingly for 2sg) *Abraíonn se 'sib' is ní bhíonn sa teach ach me héin 's e héin M (of Seán).*

sile, (seile, cp. sileadh), f. and m. Spittle. ~ *as do bhéal 25M. ~ céalacan 25M*, spittle while fasting in the morning (applied to heal *cneidh lorgan*). Drop. *Ní dheárna sé*

~ bháistí aréir M.

simléar, m. Fireplace. (a) *Amáireach caithe me dhá sh~ luaithe chuir amach M.* (b) *An ~ beag*, fireplace and hearth in room behind kitchen. *v'i: fe fə:ki: sə fɪml'ɛ:r b'og æn' M bhí sé fágthaí sa ~ beag a'inn.*

sin, (Dem adj; dem pron) That. **1.** (With proper nouns) *Deabhalaí an cainteoir e Mórán ~ S. ' Bhfuil cailleachaí sa bhFrainc ~? S. nax æ:f'əx xi: wil' ə ge:l'g'ə fɪn' M nach aisteach an chaoi a bhfuil an Gaeilge [sic] sin! Tá fíochán eicintí gá dhíonamh i gcónaí sa gClochán ~ S. Ní áit a bith le ghoil síos sa Meall Rua ~ M. Tá an bhó i nGarraí na hAille ~ M. n'i: e:tə tu im'əxt d'e k'e:di:n' fɪn' M ní fhéadthaidh tú imeacht Dé Céadaoin sin.* **2.** (In alternative constructions) (a) *tr'i: war' o:r ... nu: fɪn' tri: bari: o:r' 11Ct trí bhara óir ... nó sin trí baraí óir.* (b) *fɪn' ē māfō ,bil' 'kaur'f iər'wā:hōr' ān St sin é marab fhuil corr-fíormhathair ann, that is unless* (c) (In emphasis) *wel' fɪn' i: ŋ' g'æ:nsi: M bhuel sin í an geansaí! that's some jumper! 3.* (In possessive construction) article + N + *sin ag* + pronoun. *nə fəti: fɪn' a'kəb pe:n' M na fataí sin acub héin.* **4.** (Cataphoric) *Cén fáth gur sa gcéidin deir'nach gon dá mhíle a d'fheabhsaigh rudaí? Mar ~ é an fáth, choinni' Sasana cois orainn S. 'Mar is é sin an t-údar, tá an oiread mallatíocht ... acu,' Sc80.31.* **5.** (In anaphora, (perhaps, in some cases, with whole phrase rather than individual argument)) *An ministéara deir'nach ... Bhí sé ag léabh 'prayers', bhí sin i gCloch na Rón ARN-3338.*

sín, v. Stretch. **1.** *Sín láimh chuig / dho,* give gift, present. *N'i:r hi:n' fe lā:v' u:gə'n' l'e kuplə tɔrŋ M níor shín sé láimh chugainn le cupla teorn. hi:l'hə: ə rud əs lu: jɪ:n'hət fe ... gə fɪn'hət fe lā:v' eg'ə S shílteá an rud is lú a dhéanthadh sé ... go síntheadh sé a láimh aige. n'i r ən wah a:n n'i: hi:n'hət fe lā:v' yit' M ní raibh aon mhaith ann, ní shíntheadh sé a láimh dhuit. N'i: hi:n'hə m'e mə lā:v' hukəb ə'r'i:f'ɪ', hi:n'ə'n' mə lā:v' ukəb nɔr' ə v'i:d'i:f' əg' iməxt hugə'n' kuplə punt do:b' ax n'i: hi:n'hə m'e bə:r mə v'e:r'ə r'i:f' gə d'o: huku: M ní shínthidh mé mo láimh chucub aríst,*

shíninn mo láimh chucub nuair a bhídís ag imeacht, thugainn cupla punt dóib, ach ní shínthidh mé barr mo mhéire aríst go deo chucú. 2. (In nautical use as in LFRM.)

sine, f. **1.** Teat. ~ *Mhuire* extra teat (of cow) = FFG. Also ~ *bhoineann* (speaker **51P** only). **2.** Teat-like thing. *Tá griúáin (gruáin FGB) ar nós na sineachaí a bhíonnas ar fhataí.*

síneadh, m. Stretching. *An fear a bhí 'na shíne siar 894C2.*

sinsir, (sinsear), m. Forebears. *An chéad dream, an seantsínsir, Gael, go mb'fhéidir gur as an taobh ó dheas a tháinigdar. 881J.*

síogán, m. Trench (for storing potatoes). *Thugaidís ~ air (poll fataí) S.*

síol, m. Seed. ~ *bairnigh*, tiny limpets. *D'fheictheá bairmigh agus ~ taobh 'muith orub, Is cosúil le ~ bairnigh iad (grey matter on dulce) M.*

siolta, n. Puff, gust, sough, of wind. *Tháinic ~ gaoth, Tháinic an~ gao' ann S. Cf. SIOTA.*

siomóid, f. Spite, ill-will. *v'i: fʊmɔ:d' a:m l'æt Mq bhí ~ a'm leat. Cf. SUMÓID.*

siomóideach, a. Spiteful, vicious. *din'ə fʊmɔ:d' əx M duine ~.*

síon, m. (Bad) weather. **1.** *Níl ~ a bith chomh dona leis an stoirm, Drochshíon í an stoirm, Ní dhíona' muid tada inniu ach eidir dhá sh~ S, ... between bouts of bad weather, between showers. Lá na seacht ~, day with seven types of weather (rain, hail, sunshine, wind, etc.). 2.* *Cothram sín' na haimsire, equal amount of good and bad weather. Má fhaigheann muid cothram sín' na haimsire i mbliana ní fheicthi' muid lá breá go Beáltaine S.*

siopadóireacht, f. **1.** Shopping. **2.** Shop-keeping. *hug mɑ:r'i:n' braun suəs ə fʊpədo:r' əxt 08B thug M.B. suas an ~.*

síorachar, m. Long time. *manəm nax rə fe n' 'fjər'a:xər (kə:l'ə) 14M m'anam nach raibh sé an ~ (caillte). n'i: rə fe n' 'fjər'a:xər ə'n'if' o v'i m'ifə ros kumə:n' M ní raibh sé an ~ anís ó bhí mise i Ros Comáin. xɑ: fe n' ~ a:n M chaith sé an ~ ann.*

síoraí, a. **1.** Eternal. *tə su:l' l'ef' ən ahər fjər'i: am gə ... M tá súil leis an Athair ~ a'm go 2.* Constant. *Nach deabhltaí ~ an buachaill e, amach i gcúnaí ar bhaidhsaí S (of old man). 3.*

(Intensifier) **v'í: n'iv' h'íari: n'uv orhə** M *bhí nimh sh-- inniu uirthi*. **4.** (Adverbially) completely. **ta m'e grá:n'í: h'íari: orhəb** M *tá mé gráiní sh-- orthub*.

sioraíocht, f. **1.** Long time. ... *go raibh chuile shórt thart, is an t-- ina dhiaidh sin* **14M**, until everything was over, and a very long time after that. *Tá sé caite ag an t-- an dtigeann tú* **11C4362**, it is worn through the passage of time, with great age. *Bhí sé goite an fhad siar agus mar tá fhios a'd héin, leis an t-- bhíodar titithe síos*. **11C4777**. **2.** Long distance. *Tá sé an t-- chéadtach soir i Sasana*. **897St**.

síos, adv. Down. **1.** (Of child) to bed. **wil' j'i' got'ə f'is yit'** M *An bhfuil sí gaibhte ~ dhuit?* **gur'hə m'e f'is ə'n'if i:** M *An gcuirthidh mé ~ anois í?* **2.** To room. **f'is sə f'umrə jin'** S ~ *sa seomra sin*. **3.** Seaward or out (in bay). *Bí muid [impv] ag goil síos ... má tá muid i ndan! ... is beag nar fhan muid thuas ann ... tháinig muid anuas as* **31P**. (Perhaps use with *Caoláire na Gaillimhe* belongs here) *Sa gCaoláire na Gaillimhe. Theighidís ~ ... chuadar ~ is iomú séasúr a bhíodar ~ ... bhíodar ag goil aníos* **ARN7056-64** (cp. ~ *go Gaillimh*). **4.** On to fire. **krox f'is ə potə/kit'** Mq *croch ~ an pota / citl*, cf. *cuir ~*. **5.** With certain place-names: ~ *go Gaillimh*, ~ *go Ros Comáin*, ~ *go h'Athlone*. **6.** *Síos le*, (a) in vicinity of, contiguous with. **fe: ta ~ l'in'ə 09S** *sé tá ~ linne*, his land borders ours. *Tá muid ~ le Janaí Shéamais is bhí muid ~ le Maidhcil Pheadairín is tá muid ~ le Páraic Mhicil* M. **din'ə to:rhən'əx ə v'í: ə:n gə ro fe f'is f'í:ə:t** S *'duine tórainneach a bhí ann', go raibh sé ~ leat*. (b) With or near, in company of. **ga m'ox brain ə wəd f'is f'í:ə:t əgəs wən'həd fe sup ə:səd** M *Dhá mbeadh Braidhean i bhfad ~ leat agus bhaintheadh sé súp asad. Seans nach injáiálad sí í héin ~ leis* M, with him (being with her). **n'í: mórən xoləs tu f'is f'í:ə fo er' en v'ə:ləx** M *ní mórán chodlós tú ~ leis seo ar aon bhealach*, because of him. *Ní fhéadthaidh Jaicí an suigearoit héin a chaitheamh ~ le Diuncan* M, ... because of Duncan (being near). (c) Associated with. *Bhuel níor bh'íontas ar bích corrscéal greannúr bheith ~ le ramhrú an bhréidín*. **11C1199**. **7. Thrid síos**. *Chua' se thríd ~ agus thríd suas* S, it pained him greatly. **8. Síos is**

suas, ups and downs. *Bhí neart triompán in mo shaol a'm, anúinn 's anall, ~ is suas, Chaith me go mai' is go holc e ~ is suas* S (of life).

sioscadh, m. Puff, blast of wind. ~ *gaoi'* S (said in explanation of **SIOLTA**).

siosmaint, f. **1.** Sense. *Ba cheart duit sórt ~ eicint a bheith ionnat* **894C2**, **fismənt' ə xid' ka:nt'ə** Mq ~ *a chuid cainte*. **2.** Constant whispering. **fiskə l'ə:t, fismənt' xə:nt'ə** Mq *sioscadh leat, ~ chainte*.

siota, m. Sough of wind. **də:r'ə: n' fut ə:n, n' fe:d'ə:n** (heard from Meait a speaker from Cois Fharraige) *d'aireá an ~ ann, an séideán*. (Perhaps **SIOTÁN**.) Cf. **SIOLTA**.

siotán, M, m. As **SIOTAR**.

siotar, m. Blow, gust, sough, of wind. ~ *gaoithe, ~ir ghaoithe* SM.

sipiléarach, **sibiléarach**, (sibiléireacht). f. Pottering. *Ní thaitníonn an t-- seo liom* S. **sirtheoireacht**, f. Pottering. **fur'hə:r'əxt, jir'hə:r'əxt l'um, ə n'íə nə m'ehiəx, ə fud ə l'í:, əft'əx s ə'mə:x** M ~ *liom i ndiaidh na mbeithíoch, ar fud an tí, isteach is amach*.

siteamas, (< shit), m. Nonsense, bullshit. *Sin ~* M. (As VN) *Ná bí ag ~!* M.

síthiúil, **fí:hu:l'** also **fí:u:l'** M, a. Eerie, spooky, haunted.

síthiúlach, a. (Speaker slightly uncertain). Eerie, spooky, M.

síthiúlacht, **fí:hu:l'əxt**. f. Spookiness, M.

siú, (< shoe). n. Light shoe (in contrast with working shoe). *Do chuid ~s a athrú* S.

siúcra, m. Sugar. **jin' e n fu:krə gol' ə butə:gi: gair'** S *sin é an ~ ag goil i bputógaí gadhair* (food being eaten by good-for-nothing, waste of good food).

siúd, dem. That. There. *Siúd oraí é!* Here's to you! (said by person who has, for example, given the company a song or bought the company a drink.)

siufráil, f. Muffled speech. *'Caintheibh', ~ chainte, daoíní ag caint nach mbeadh ag iarraidh a chloisteáil* **12J**. Cp. **SRIÚFÁIL**.

siúil, v. Walk. *Dhá siúilthá [perhaps siúiltheá] sé lá na seachtaine (ní casfí a leithide ort)* S. ~ *uait!* come on! ~ *uait go dtíge an teach sin a'inne* **11C**. *Siúlaí uaib!* *siúlaí uaib!* M.

siúilín, m. (Diminutive of *siúil* 'walk'). Short-stepped gait. ~ *beag giortach* M.

siúiste, n. Bickering, S. Variant of **SIÚITE**, alternates with *siúisteáil* S.

siúite, (As VN) Bickering, teasing, S. *Bhí*

sé ~ leis S. In field-name *Crucán an tSiúite* 20M (although analysed by 20M as genitive of nominal **tiúiteach*, taken to be a male personal noun).

siúl, m. Walk. 1. *gə wə:gə d'ia də x'u:l s də xofjəxt æd M* (also) *gə dugə ... go bhfága / duga Dia do sh~ is do choisíocht a'd* (especially in thanks for errand or other conveyance). 2. *ta n frungə:n / snə:hi:n' fu:l' ən də lairəxi: S tá an sreangán / snáithín siúl in do ladhrachaí*, you are a traveller, restless. 3. *Ar siúl*, (a) away. *rə:əd er fu:l* (heard from middle-aged man, Jó, from Mainis, 1988), too far away. (b) (Disposing of) *ka: fu:l e 50Nq caith ar ~ é! d'ia ər fu:l f'ə:həb he:n' S ag déanamh ar ~ leothub héin*. 4. (Adverbial *siúl* < *ar siúl*, cp. the comment in *ka: fu:l e, er fu:l f'e k'æ:rt e 50N* 'caith ~ é,' 'ar ~,' 'le ceart é) *Scut siúl!* SM. *e:nəxi: hug fu:l iəd ... hug fu:l æs iəd M éanachaí a thug ~ iad ... thug ~ as iad*. *ka: fu:l e 45P caith ~ é. iəd ə xahə fu:l 21C iad a chaitheamh ~*. *f'ehi: i: xi'n' a:l fu:l o:m mō: e'l ə M le haghaidh í a choinneál ~ ón mbó eile*. 5. *Ar siúl le*, at, occupied with. *v'i: fe fu:l ə'r iəw f'ej ə wi'n' o:g gə rə f'i: oskli:hə P bhí ar ~ ariamh leis an bhfuinneog go raibh sí osclaíthe*. 6. *Dhe shiúl oíche*, by night. *Níor tháinig Bríd ariamh ach go sh~ oíche M*.

siúlach, a. Roaming. *Tá tú chomh ~ le bean bhocht ar aonach S*, 52J.

siúráilte, a. Sure. *Chomh ~ le deighe (dai), Titthe tú chomh ~ le deighe S. ... le bille beáince 10C, ... le dath dubh, ... agus go bhfuil Dia sna flaithis M. ... s gə wíl' d'ia huəs ugəs ai ə'nuəs P ... is go bhfuil Dia thuas agus a aghaidh anuas, ... is a tiúrfear Seán mar ainm ort 18Bm* (addressing *Seán*).

slabhcaithe, a. Drenched, wretched. ~, *fliuch báite, go dona S*.

slabhra, m. 1. Chain. 2. (Of hunger) *ta slaur orəm (f'e ukrəs) M tá ~ orm (le ocras)*, explained as *puto:gi: d'ia slaurə f'e ukrəs, gol' hær' ə x'e:l'ə M putógaí ag déanamh slabhra le ocras — ag goil thair a chéile*.

sladáil, f. (As VN) 1. Destruction. *Tá neart ~ díonta a'd, Rinne se ~, Tháinig an sionnach is rinne se ~ ar na cearca*. 2. Beating. ~ *chátaí S*, slapping down cards

against opponent.

slaisc, n. Switch, whip. *Tharrainn mé, ~ a bhí a'm agus bhuail mé í*. [horse] 889Pt.

slainte, f. Health. 1. *gə n'ina fe ma: (əgəs) sla:nt'ə yut' M go ndéana sé maith agus ~ dhuil*. 2. *Mórán le cois na ~* (in negative), not very healthy, in poor condition. *Deabhal mórán le cois na ~ aige*, it is in no great shape (of a spade with a weak handle). Cf. BISEACH.

slán¹, m. (In valediction) ~ *agaí!* 18Bm (said by person leaving, the traditional usage). ~ *lib!* 52P (said by person leaving, nontraditional).

slán², a. Sound, safe. *Thart ~!* Save you! Full recovery! (said following (minor) mishap, also following a sneeze).

slánú, m. VN. Return to good health. *f'ehi: slə:nu: P le haghaidh ~* (of cattle changing pastures).

slapóg, f. Untidy person, small waddler. ~ *dhe dhuine S*.

sleabáil, *f'abə:l'*, f. (< slob). Untidy activity, indistinct talk, nonsense. *Tá sí ag ~ chainte ansin thoir M*.

sleabar, *f'abər*, (< slobber). n. Soft mish-mash. *Rinneadar ~ ar an mbóthar, uibheachaí agus ím agus a raibh ann M. ~ dhe dhuine M*.

sleabaráilte, **sleabráilte**, a. Untidy. *Tá Teónaí chomh sleabráilte!* 45P.

sleacht M. **sléacht**¹ M. n. Destruction. *Rinne se go leor sleacht ar an mbaile M. Rinne an sionnach an-sléacht ar Mháirín M. Tá sléacht díonta ort*.

sléacht², v. Destroy. *hl'ext fe e, ta fe f'ext eg'ə Mq sh~ sé é, tá sé ~ta aige*.

sleádaráil, *f'adərə:l'*, f. (As VN) 1. Applying profusely. ~ *i:m' er' xəkə, ga hl' ~ er' ən rə:n ~ im ar cháca, dhá sh~ ar an arán*. 2. Profuse talk. ~ *xə:nt'ə Mq ~ chainte*.

sleadhb, f. Strip. *f'laib gə rud, ~ wər Mq ~ dhe rud, ~ mhór*. Cf. SLEAIDHP.

sleaic, *f'æk'k'*, n. Slack, free, length of rope or line. *Ní raibh a ndóthain ~ acub. ... (Níor bhuail) siad tūin an phoill chor a bith. 35E. An mbíodh aon ~ beag tugthaí dhon dorú, dhon dúán?* 21Pg6380, was the hook given any free line?

sleiceáil, *f'æk'k'ə:l'*, v. Slacken, weaken. *Uaidh sin amach ... bhíodh muid ag ~. Nuair nach mbíodh a ndóthain muiríní le n-iche a'inn. 31P*.

sleaidhbear, *ʃl' aib'ər*, m. Large long thing, M.

sleaidhp, *ʃl' aip'*, f. Strip, slice. ~ **gə rud** ə'k'i:n't', ~ **gə xɑ:kə** Mq ~ *dhe rud eicint*, ~ *dhe cháca*. Cf. SLEADHB.

sleaimín sleo, *ʃl' æm'i:n' ʃl' o:*, n. Weakness, poor condition. **kur'hə fe** ~ ~ **orəm** 43M *cuirthidh sé* ~ ~ *ort* (of whiskey).

sleaing, *ʃl' æŋ'* (< slang), f. Unharmonious, grating accent. **ʃl' æŋ' ɣrənə** Mq ~ *ghránna*.

sleaingearáil, **sleaingráil**, *ʃl' æŋg' ərɑ:l'*, v. Fall to one side. **ʃl' æŋg' ərɑ:l' ə ʃl' æŋg' rɑ:l' ə** M ~ *te*.

sleaint, *ʃl' æn't* (< slant), n. Poor appearance or condition. *Cuirthi' mise ~ ort* (le maide)! S. *Tá ~ inniubh ort* M. *Tá ~ ar an lá* S.

sleais, *ʃl' aɪ*, (< slash), f. 1. Whopping great lie. *Ní raibh inti ach ~ dhe bhréag* S. 2. 'Go'. A. -' *Bhfuil tú ag iarraidh tae, Deaideo?* B. -*Tor 'um ~ dhi* S.

sleaiseáil, *ʃl' aɪə'l'*, (As VN) 1. Lashing away. (Of profuse speech) *Bhí se ag ~ bréag*, *ag ~ cainte*. 2. Work on. *Bhí me ag ~ liom*, 'coinneáil orm ag ~ S.

sleaismhargadh, m. 'ʃl' æ:ʃwərgə. Great bargain. *Bhí se ina sh~* SM.

sleamhain, a. Smooth, even. *Chomh ~ le gloine* P. *Níl' e:n dorəs ʃl' æwən' æ:n' | ə dorəs ta æ:n' ta ri:nʃəxi an M níl aon dorəs ~ a'inn*, *an dorəs atá a'inn tá rinseachaí ann*.

sleátar, *ʃl' a:tər*, (< slaughter), n. Thrashing, killing. *d'i:nhə m'ifə ʃl' a:tər jít*, 'æ:n'tl' a:tər M *déanthaidh mise ~ dhíot*, *an-t~*.

sleátaráil, *ʃl' a:təra:l'*, v. Kill. **hu: hl' a:təra:l'**, **wə:ru:** M *thú sh~* — *mharú*.

sleibh, **sleibhit**, (In) *go ~ gə ʃl' ev', ʃl' iv', ʃl' ev'it*, never. *Ní fheicthidh tú aríst e go sleibhit* S. Also **fər/for ʃl' ev'**. (As in) *Ní: yohə m'e fər fər ~ ə'r'i:ʃt' S ní ghabhthaidh mé siar for sleibh aríst*.

sléit, *ʃl' e:t*, (< slate), n. Whopping great lie. ~ *dhe bhréag / bhréig*, ~ *annaí bréag* SM.

sléiteadóir, m. Inveterate liar, M.

sléiteáil, f. (As VN) 1. Telling lies profusely. **ʃl' e:tɑ:l'** (vr'e:gə) M ~ (*bhréaga*). **wel' v'i: fe ʃl' e:tɑ:l'** S *bhuél bhí sé ag ~*. 2. Spending profusely. *Tá sí ag ~ airgid* M.

sleodaireacht, *ʃl' o:ðər'əxt* (ʃl'-?) S88. f. (As VN) Wandering aimlessly about.

(Explained in) '~~' *ag imeacht fánach* S.

slí, f. 1. Way, road. (In doublet) *Ní raibh ar sh~ mhór ná ar chosán aon charr chomh deas léithi* S. 2. Means of living. **nax dunə n t'f'i: e vrain p'ukə fi:xən** P *nach dona an t~ é*, a *Bhraidhean, piocadh faochan*. 3. ~ *mharúch*, dangerous, deadly position. *Ar an t~ mharúch, tá ~ mharúch froisin ann*. 21Jq (mentioned while discussing *deis mharúch*).

slibéara, m. Slipshod person. *Níl ann ach ~ dhe dhuine* S.

slibearacht, (As VN) Wandering aimlessly. ~ *thart*, *Cén sórt ~ thart tá ort?* S.

slibearacht, **slibreacht**, **slibeoireacht** (As VN) Variants of SLIBÉARACHT. 'g *imeacht ag ~* S.

slibleáil, f. (slibreáil). (From context) *Míry*, wet work. *Ní mórán a bhíodh gá bharr acub ar deireadh Bhí ántro mór ortha agus ~ léithi, fliuch, fuar, Bhí an-sl-, sléibheáil sa gceilp*. 889P.

slibríthe, a. Tattered, slovenly. 'æ:n'- 'ʃl'i:br' i:hə Mq *an~*.

sligeadh, (scilligeadh), n. (As VN) 1. Fire incessantly (weapon). *Gá ~ P* (with gun).

2. Talk incessantly. *Ag ~ b(h)réag*, = FFG. **sligin sleo**, n. The last day, day of judgement. **ʃl' ig' i:n' ʃl' o:** M.

slinn, f. Slate. *Uisce slinne* 29N, 51P, rainwater obtained off a slate roof.

slinneán, m. Slipped shoulder-blade (in cattle), cf. TÓIG.

sliobar, m. 1. Something floppy. *Tá ~ leat*, *tá ~ síos leat*. (Apparently not always equivalent to LIOBAR) *Liobar dhe ghúna agus ~ leis an ngúna* M. 2. **ta fe er ~ l' æ:t**, **er ~ ə'ma:x æ:s də fə:kə** *tá sé ar ~ leat*, *ar ~ amach as do phóca*, flopping out, down. 3. (As VN) **ta xid' e:də ~ ʃi:s l' eɟ** S *tá a chuid éadaigh ag ~ síos leis*. 4. Untidy, unkempt person. **nə hl' ubər** S *ina shl~*.

sliobarach, a. Floppy, S.

sliobarnaigh, n. (In phrase) Flop down, out. **ta fe ʃl' ubərənə ma:x**, **ta fe er ~ S tá sé ag ~ amach**, *tá sé ar ~*.

sliobaraíl, **sliobarnaíl**, **sliobraíl**, f. (Equivalent to SLIOBARNAIGH M) **ta fe ə ~ ʃi:ʃ l' æ:t** M *tá sé ag ~ síos leat*.

sliobaraíthe, a. Floppy. **din' ə ʃl' ubəri:** S *duine ~*.

slíobóg, f. Unsightly, untidy woman, M.

sliocht, f. Offspring. **ʃl' oxt wa'** M ~

- mhaith*. (In blessing) ~ *mhac ort!* M.
- slíochtmar**, a. Properous, possessing much wealth, many children, M.
- slíodaráil**, f. (As VN) Idling, wandering aimlessly. Nonsense. (Explained in) ‘~,’ *duine bheadh marú na haimsire, goil amú, ‘~ siar ’s aniar,’ ‘~ chainte’ — seafóid e sin* S.
- slíomadóir**, m. Lounger. Person who cunningly avoids work, S.
- slíomadóireacht**, **slíomaireacht**, **slíomóireacht**, f. (As VN) Idling. S. *Tá mé ag imeacht ag ~ ó mhaidin* S.
- slipéar**, m. **1.** Slipper. **2.** Flat shoe, M.
- slis**, f. Beetle (stick). ~ *dhen teanga*, scolding.
- sliseáil**, f. Beating. *Thug se ~ mhaith dhó, Thastódh ~ mhaith uait, chollach* S.
- sliseog**, f. Sliver. *Rinne sé ~aí de S*, he beat him up.
- slóichtín**, m. **sló:xt’i:n’**. Puny, sickly young bovine. (Explained as) **b’ehiæ dunə, ga:wən’i:n’** M *beithíoch dona, gamhain-in*. (Ní bheadh bó ina ~.)
- sluaisteáil**, f. VN. Shovelling. **k’en uər’ ə ta fe jin’ ga hluəʃt’al’** S *cén uair atá sé sin dhá sh~?* ‘when is he being buried’.
- slubáin**, m. pl. Wracked black light seaweed, used as top-dressing, also second manure for potatoes. No longer wracked according to **21J**. Also *búirlíní*. (‘Cladaphora’ cf. *slobán* Clad255–6, sea mats and sponges (S. Mac an Iomaire 2000: 175, 177).)
- slub slab**, n. Squelching (as of water in shoes), **27Mdq**.
- smacht**, n. Discipline. (In doublet) *níl ~ ná cúirle oraí* **52P** (said to children).
- smagáil**, v. (Slap), drink up. ~ *leat suas e!* S.
- smagáil**, f. (As VN) Also SMAGÁIL S.
- smaidht**, **smait**, n. **1.** Bite, morsel (of food). *Ní bhfuair me ~ ó mhaidin* S. *Níor ith me ~ ó mhaidin, ~in beag le n-iche (= ithe)* S. *Níor i’ me ~* **21Pt**. **2.** (In negative) nothing. **N’i: jərnə ʃe smait orhə, N’i:l’ smait er’, N’i:l’ smait am** Mq *ní dhearna sé ~ uirthi, níl ~ air, níl ~ a’m*.
- smailc**, n. **1.** Mouthful. *Bhain se ~ as an gcáca* S. Puff. *Bainthidh tú ~ as an bpuíopa* S. **2.** Piece, start. *Beidh muid ag baint ~ as S*, we’ll get started at it. **3.** Least thing. *Níl ~ ariamh air* M. *Níl ~ air* M. *Ní díonadh ~ air* M. **4.** Period, usage. *Bainthidh muid ~ as, bainthidh muid teorn* as S.
- smailceáil**, f. (As VN) Beating. *Thug se ~ mhaith bhuailte dhó* S.
- smailic**, f. Period of sleep. ~ *codlata*, ~ *bhreá codlata, rinne me ~ codlata* M.
- smailicín**, n. **1.** (Type of facial blemish). **sma:l’ək’i:n’ er’ də l’ək’an / hu:l’ə / sm’ig’** ~ *ar do leiceann / shúile / smig*, (explained as) **rud ək’i:n’ t’i:n’ e, gur’i:n’ ək’i:n’** Mq *rud eicint tinn é — guirín eicín*. **2.** Confusion, delusion. *Ach fébrí cén sórt ~ a cuiriú urthe ní ru sí ach tuairim’s garraí ón teach dhiún a rabh’ fhios aici beirthe ná beo cén t-ainm a bhí air* **894C3**.
- smais**, n. (With negative) good condition. *Is beag an ~ é. Ní raibh ~ ariamh air, Ní mórán ~ a bhí air* M. *Ní mórán ~ thú*, you look bad. *Gan ~ gan mhaise*.
- smál**, m. Defect. ‘*Tá ~ ar an gcoinneal*,’ explained as: *tá an iomarca teas ar thaobh amháin, ruinnín dhe sholaisín dho leataobh ar an gcoinneal (bheadh taobh amháin leáite níos scufánta ansin, ar an mbuaicis a bhíonn an ~)* S.
- smalcadh**, m. (As VN) Gobble. *Ag ~ cáca, bhí se gá ~ leis* M. *Gá bhfaighidís ~ dhe cháca nach iad a bhí sásta* S.
- smalcáil**, f. (As VN) Puff. *Tá tú i ndan a rá ‘bhí mé ~ an phuíopa’* S.
- smaoiseáil**, **smaoisíl**, **smaoiseoireacht**, f. (As VN) Snivel, sniff, smell (inquisitively), rub one’s nose against, pry, S.
- smeach**, f. (With negative) **1.** Strength. **N’i:l’ sm’æ:x ə:n** M *níl ~ ann*. **2.** The smallest amount (of sense). **N’i:l’ sm’æ:x x’e:l’ eg’ ...** M *níl ~ chéille ag...* **3.** Nothing. *Ní dhearna mé ~ air*, I did nothing on him. Cf. SMEAIG.
- smeachaíl**, f. (As VN) Be sexually active. *Tá tú ag ~* M.
- smeadaráil**, v. Splash, dash SM. *Tá péint ~te ar an bhfuinneog, ~ cac ar an mballa* SM. Cp. MEADARÁIL.
- smeadarán**, **sm’æ:də:rən**, m. (Similar to *smeadar*) **1.** Smear, splattering. ~ **ə xur’ er’ (rə:n)** ~ *a chuir ar arán*. ~ **bin’i: ~ buinní**. **2.** Light (wind). ~ *gaoithe* Clad24. ~ **b’og gi:hə** Mq ~ *beag gaoithe*.
- smeaic**, (< smack) f. (Romantic) affection. **marə bil’ ə:n sm’æ:k’ æ:d d’i** M *marab fhuil aon ~ a’d di. Thug me ~ dó, thug sí ~ dom, Níl aon ~ aici dom* SM.
- smeaig**, n. Strength (in negative). *Níl aon ~ ann* SM. *Ní raibh ~ ionam leis an ocras*

- M. Cf. SMEACH, SMIG.
- smeairt**, (< smart) n. Smartness, cleverness. *Ní ro eṁ sm̥ær̥t̥ er̥ n̥ə j̥ə f̥in̥ P Ní raibh aon ~ air ina dhiaidh sin.*
- sméar**, f. Berry. *Sé an ~ mhullaigh é S*, he is the best person in family.
- smearacháí**, pl. Fragments. *Rinne me ~ dhi, Rinne me ~ gon chloich S.*
- smearachán**, m. **1.** Wretched person, M. **2.** Broken object (but speaker uncertain), *Tá sé ina ~ S.*
- sméaróg**, f. **1.** Ember. *~aí beaga bheadh sa tine, ~aí dubha thiúrthaidís ar na caoráin.* **2.** Sense. *Dhiún ~ aige S.*
- sméirín**, **sméilín**, (Diminutive of SMÉAR) Name given to cow, used calling cow. *~ ~ ~! (sméilín) S.*
- smíd**, f. **1.** Utterance. **2.** (In plural in phrase) *smideannaí beaga*, afraid to speak. *Smideannaí beaga, a bhí acub 35E.* *V̥i: sm̥iḏ̥əni: b̥ʊg̥ eg̥ ə Mq bhí ~eannaí beaga aige.*
- smíg**, (In phrase) *smíg ná smeag*, no strength. *Ní raibh ~ ná smeag ann SM.* Cf. SMEAIG.
- smígeáil**, v. Finish off, kill. *Cheap me go raibh se ~te 01J ... dead.*
- smíoch**, (smíocht). v. **1.** Smite, shatter, kill. *~ sé an chloch (faoin mbóthar). ~tha mé thú. ta su:l̥ am̥ gə sm̥i:xə̆ je i: 43M tá súil a'm go ~thaidh sé í.* **2.** Exhaust. *Tá mé ~ta ó mhaidin.*
- smíor**, m. Marrow. *Ó uise bhí ~ ina chráimh sin M* 'he was very strong'.
- smiortáinín**, m. Small amount. (In) *'~ beag tobac, airgid,' déarthainn, ní focal é a bhfuil mórán eolas a'm air Sq.*
- smúdar**, m. Fragments. *~ 'ráin, bread crumbs. Ná lig aon ~ 'rán ar an urlár M.*
- smugairle**, m. Spit. *~ cuaiche, (a) cuckoo-spit (protective froth of larva of shield bug (Philaenus spumarius)). (b) Whitish saliva in human beings, similar to cuckoo-spit. ~í cuaiche bhíodh ansin acub S (of people).*
- smúsach**, **smúslach**, **smúslacht**¹, n. (In phrase) *ó chráimh go smíor is ó smíor go ~ S.*
- smúslacht**², f. (As VN) Rummaging, searching. *'g imeacht ag ~ S.*
- smut**, v. Wear down projecting part. *smut fe: n̥ lai: i, ə lai: smuti: æ:d Mq ~ sé an láit, an láit ~taí a'd.*
- smután**, m. (Also *smutachán*). (Sulky ?), useless person.
- snadhmáil**, **snam̥a:l̥**, v. Knot, beat. *Thastódh thusa sh~ S.*
- snadhmóg**, **snam̥og**, f. Knot. *Buail ~ air sin S.*
- snag**¹, n. **1.** Grunt. *Lig se ~ as S.* **2.** Hiccup-like catch in breath. *Baineann an bás ~ as duine, ~ an bháis S* the death rattle. **3.** Snap (through injury). *~ a bhaintheá as do dhroím, as do ghlúin S.* *Baineadh ~ as mo dhroím is tá pian inti ó choin [= shin] M.* **4.** Blow, go. *Bhain me ~ as S.* **5.** Weak point. *Tá ~ sa rópa, sin go bhfuil spota lag ann M.*
- snag**², v. Snap. *Fainic an ~thá do dhroím SM.*
- snagaíl**, f. (As VN) Grunting. *Bhí se ag ~ chodlata SM*, dozing (with an occasional snore).
- snagáil**¹, v. Snap. *Bhí do dhroím ~te nuair a bhaineá cas' as S.*
- snagáil**², v. Kissing, snogging. *Caint ar ~! 43M.*
- snaidhm**, m/f. **1.** Knot. *~ na caillí S.* *~ an cheannaí S.* *~ cheann na méire M.* **2.** Contortion. *Bhuail tinneas an pháiste í ... is bhí sí ag cuir snadhmannaí ora [= uirthi] héin S.*
- snáithe**, m. Thread. (Gan) *f̥'iăkə̆l̥ ə̆nə dra'ndəl̆ nax̆ wil̆ ka:t̆ ə̆ gə̆ d̆'i: n̆ snə:hə̆* !(Bó)898P (gan) *fiacail ina drandal nach bhfuil caite go dtí an ~, ... to the quick.*
- snámh**, m. Swimming. *Leantaidís sin me sa ~ M, (of cattle) 'they would follow me anywhere'.*
- sneáchán**, m. Small wretched person or thing. (Explained as) *ruidín beag dona lobhsaí S.* *~ dhe dhuine M.*
- sneachta**, m. Snow. *ta fe n̥ə hn̥'æ:xtə̆ 55M tá sé ina sh~, it is snowing.*
- sneatar**, **fn̥'ætər**. m. **1.** Snot. *Tá ~ ort, Is gránna do ~ SM.* *Smaois (or ~) 46.429.* **2.** Soft mess. *~ dhe chac, rinne me ~ dhe, tá se ina ~ [sic] a'd M.* **3.** (In saying) *~ da bacs mar dhíonanns an gabhar ag cac*, explained as ... *rúinne anseo is ansiúd M.* **4.** Nose. *Glan do ~ SM*, wipe your nose (sic).
- sneataráil**, (As VN) (Speakers uncertain of this word), SM, (equated with) SMEADAR-ÁIL.
- sneidhp**, **fn̥'aip̆**. n. Short sleep, nap. *' Bhfuil ~ ort? S.* (Cp. snipe sb² EDD 'smart blow'.)
- sneidhpeáil**, **fn̥'aip̆'a:l̥**. f. (As VN) Dozing, napping. *~ codlata 02J.* *' Bhfuil*

tú ag goil ag ~? S, going for a nap. *Sórt ~ é an 'ceochodladh' S.*

sníogáilte, a. (From context) small and tidy, tight-fitting. *Séard a bhí ann doirse beaga, 'gus bhí sé éasca na mapaí seo, dhíonamh, beag ~ f'ŋ'ŋgə:l'ə, le cuir leothub. 892M.*

sníomh, v. Spin. Twist. *Go mbeadh an maide sníofa amach go maith aige agus é díri go maith agus é aclaí 35E9169*, so that the stick would be well twisted and straightened and made supple.

snua, m. Complexion. (In doublet) *Snua ná snas* (of bad condition). *Ní:l' (e:n) snu: na: snas (wa:h) er' Mq níl (aon) ~ ná snas (mhaith) air.*

snug, n. (Variant of SNAG) *Bainthidh me ~ asad S. snug ə wænt' æs din'ə M ~ a bhaint as duine. Ní:r əgə fe ~ a:n M níor fhága sé ~ ann.*

snugaíl, f. (As VN) S, (Variant of SNAGAÍL) ~ gáirí — gáirí gan slacht S. ~ chaoineacháin S. ~ (cainte) S.

socán, m. Small round person or thing. ~ dhe dhuine, dhe lao, dhe bhean, dhe bháidín, dhe mhaide.

sochraíde, f. Large group, gathering. *Bhí ~ acub ann S* (people, cattle, cars).

socraigh, v. 1. Arrange. (Of divine intervention) *ogəs mar hokro:x d'ia riv'ə ma:k dar: a:n nu' N'æ:x wai 04B agus mar a shocródh Dia roimhe Mac Dara ann nó neach uaidh. 2. Settle. Sh~~ an saol anuas S, ... settled down.*

sodar, m. Trot, trotting. (a) *Tá ~ faoi*, he is trotting along. (b) *Sna ~s*, galloping, with speed. *Chua' se soir an bóthar sna ~s, sna ~s ag teacht le cóir S. (Fig) -' Bhfuil na fataí réidh / bruite / ag fíochadh? -Níl siad ach 'na [or sna ?] sodair ach cuiridh mise sna cosa in áirde iad! 19B. Cf. HAIGH SODAR.*

sodóg, f. Small cake. *Bhí an cáca ro-mhór is bhain mé lán mo ghlaice as is rinne me ~igín, ~igín dhe cháca M.*

soibhintí fóir, sev'in'ti: fə:r. (< seventy four). (In negative) nothing. *Ní choinneodh ~ ~ suas leis S. Ní choinneodh ~ ~ an bainne sin M. Ní dhúiseodh ~ ~ é sin M. ní j'i:br'ə:x səv'in'ti: fə:r e f'in' M ní dhíbreodh ~ ~ é sin.*

soil, f. Willow. *ta: sel' jæ:ræg a:n s ta: kid' æku: g'ə:l S tá ~ dhearg ann is tá cuid acu geal.*

soipínteacht, f. Working in desultory

fashion, tinkering with. *Caith anuas é is ná bí ag ~, Cén sórt ~ tá a'd leis! S.*

soir, adv. East (direction). 1. *Leag ~ e sin M*, place it (mug) east (on table only two yards from speaker). (In telephoning) *bli:x ser' er' waik'ə'l'in', vli:dər ser' er' 16B blaoch ~ ar Mhaidhcilín, bhlaodar ~ air. 2. (Nominalised) gə d'ai ser' f'jər S go dté ~ siar, (n)ever. 3. f' g'ə:r gə m'ei ... ai ser' P is gearr go mbeidh a aghaidh ~ he will soon be (dead and) buried. 4. *Soir agus siar*, in confusion. *Tá na hainmneachaí goite ~ agus siar orm M. 5. Deranged. (In reference to asylum in Ballinasloe, less often to county home in Loughrea.) Tá me curtha ~ go Lach Ré acú M. kur'hə tu ser' m'e kənt' er' v'ehi: ta m'e her' æ:d S cuirthidh tú ~ mé ag caint ar bheithí tá mé thoir a'd. Cf. THOIR 2.**

soit, seř, m. 1. People. *Ar an trá ansin, gothaidh ~ 'na héadan mar déarthá ag tabhairt an fheamainn dearg aisti. 894Cs. 2. Mocking discussion. Bhí ~ a'inn ortha, ag cuir ~ ortha, chuir muid ~ beag ortha M.*

solas, m. 1. Light. *Níl ~ lá ná oíche a'm M*, I have neither daylight nor artificial light (in this position). *Ní thiúrtad sé ~ an lae dhuit*, he is miserly. *kir' solas b'og er' ə lə:mpə S cuir ~ beag ar an lampa*, put the light on low. 2. Electricity. *Tá an ~ amuigh M.*

sólás, m. Solace. *Go dtuga Dia ~ dhuit in áit do dhólás. (In doublet) Ní:l' si:v'r'əs na: solas æn' M níl suaimhneas ná ~ a'inn.*

soláthraí, m. Earner, survivor. *'Soláraí' déarthaidís le beithíoch e chomh maith le duine S.*

somach, somachán, m. Plump person. (Also of adults) *Séard a bhí ann somach dh'fhear S. Somachán dhe dhuine SM.*

son, (In phrase) *'d ar a shon*, why, don't you dare. *der' ə hun gə N'inhə: S ... go ndéanthá!*

sonanta, a. Agreeable. *ko:rə: sunəntə, ə t'a:xt gən i:, !(AcB)04B comhrá sonanta ag teacht dhon oíche.*

sonas, sonaisín, Name given to cow. *Sonas sonas sonas SM.*

sonda, m. (Still) object. *Ná bí i do shúnda ansin! S*, don't stay there motionless.

sondail, f. 1. Sounding. *Iarann súndála S,*

- sounding lead. **2.** Groping. *Ní raibh tú ach ag súndáil (san oíche is é dorchá) S.*
- sop**, m. **1.** Bedding. **(a)** li: oɣ l'e kah er' ə sop v'et fe ... M lao óg le caitheamh ar an ~, bheadh sé ... , a calf that would be newly-born, it would fetch ... **(b)** ... ón lá a caitheadh ar an ~ mé S 'since I was born'. **2.(a)** *Ní fiú méachan an tsoip é 21Pt*, useless. **(b)** *Comhaireamh na ~ 35E*, absolutely nothing. *Ní fiú comhaireamh na ~ é Mq, 27Mdq. Ní bhfuair sé comhaireamh na ~ iontub. 21Ptq.*
- sopach**, a. Rough (of weather). la: sopəx M lá ~.
- soraidh**, (Interj) Bad scan. -Shoraidh dhe horə və do chapall! a deir sé **894C**. (Nonlenited (i.e. eclipsed) example) *Go dtí seacht soraidh dhíotsa 852SbLL21*.
- sóra-mhíle-grá**, m. (Extempore) verse with sóra mhíle grá in refrain. eg' m'æ:t wa:t'u: ə xuələ m'e n so:rə v'i:l'ə grə: f'in', v'i: 'kaur'hə:rə v'i:l'ə grə: a:ku: S ag M.M. a chuala mé an ~ sin, bhí corr-sh~ acú. Cf. HÓRA-MHÍLE-GRÁ.
- sorcil**, n. Circle. (In malediction) 'd'i:l'ə:w ə sor-k'il' ort M Díleábh an ~ ort! (In asseveration) *Meas tú sa ~ dearg céard a ... 36P*.
- sorú**, (surú), ssoru:, suru: S85. Interj driving (cattle and sheep). ~ 'mach!, Goit seo 'mach as sin ~ 'mach!, As n. Cuir ~ maith suas iontub S. Cf. SUILIÚ.
- sotach**, sutach, m. Young child, brat. ~ (or bodach) 46.765 translating 'a little boy'. *Suigh síos a shutaigh, a shutach! S. Is iontach an sotach dhe mhac tá aici M. d'aul din' a:n ax n wə:hər' s ə sitəx M deabhal duine ann ach an mháthair is an ~.*
- spadhar**, n. Firebrand, anger. (In phrase) d'im'ə f'i: nə spair t'i:n't'i M d'imigh sí ina ~ tintí (equated here with splainc M).
- spag**, v. Loosen. ~ amach an féar, ~ amach é S (of cloth).
- spaga**, m. Scrotum, S.
- spágáil**, f. (As VN) Clumsy walk. spa:ga:l' l'ɛf M ~ leis.
- spagáithe**, a. **1.** Soft, messy. *Rud ~ S. 2.* Ungainly. *Siúl ~ S.*
- spagán**, m. (In phrase) ta spa:ga:n mah eg'ə (speakers uncertain) SM tá ~ maith aige, he has a few bob.
- spaidealach**, f. Soft sodden substance. ~ mhúna S.
- spaidhc**, n. Spike. (Of ray of sunshine) *Laethantaí dubha nach gcuireadh an ghrian aon ~ amach, ... fuar 27Cl*.
- spailp**, f. In card playing, trick of putting best cards on top when shuffling so as to deal them to oneself. *Tá siad i ndan ~ a chuir isteach iontub, nuair a bheifí ag díonamh na gcártaí S.*
- spáin**, v. Give (here). ~ do bhois! M.
- spairteach**, f. Soft, wet peat. rix' mu:nə go hə:rən' bə:d' spart'i: hugəd'i:f orəb S rith móna go hÁrainn, báid spairtí a thugaidís orthub.
- spalla**, m. **1.** Spall. ~ oird, spall made with sledge-hammer. *Bústún nach gcuirtheadh ~ faoi chloch S* (of an awkward person). **2.** Jibe. Ag caitheamh ~í leat. **3.** Argumentative person (of fighting). *Tá mé cheapadh nach deá-spalla bith thusa 894C2. Droch~ é sin S. Séard e sin ~ ón deabhal S. ~ ón deabhal é sin.*
- spalláil**, v. Gallet (process in building stone wall with supporting spall). *Fan go mbeidh sí [i.e. cloch] ~te a'm S.*
- spallaíocht**, f. (As VN) Throwing gibes, hints, smart answers. Ag ~ ortsa.
- spárail**, v. (cf. LFRM) Sail below maximum capacity of the sail (opposite to use with DÁNA). *Gá dtéad sí i ngao' ort bhead se cúntúirteach, ... ag ~t a bheas tú ... má tá tú ag ~t níl tú ag goil ag seoladh an bháid ... iomlán ... cuma leat ach an aistir a rith agus an bád a bheith sábháilte 21Pt.*
- sparán**, m. Purse. *Tá an spurán spíonta S* 'the money is spent'.
- sparraera**, m. Sparrer, fighter. -Téirigh thusa ag troid, a deir sé. Is tú an ~ is fearr, a deir sé, beo le troid na ríte. **892Mtn.**
- spás**, m. Interval, spare time. *Ní mórán ~ a bhí a'msa ortha S*, I wasn't able to spend much time with her.
- spéacláirí**, (Plural) Spectacles, M.
- speár**, m. Address, gibe. *Caith ~ Fraincis anúnn chaici S*, address her, say a few words to her in French.
- spearc**, v. Anger. sp'ærk fe m'ε Mq ~ sé mé. (Vadj) Angered. sp'ærki: ig'ə/fi:/ mar ja:l er' Mq ~thaí aige / faoi / mar gheall air.
- speatar**, m. Spell (of use). ta tu bant' sp'ætər mah æs nə bro:gə tá tú ag baint ~ maith as na bróga.
- spéice**, n. **1.** Tall object. *Is deabhlta an ~ fir*

- e S, ... tall man. **2.** Obstacle, something sticking out. ~ i lár garraí, ~ i lár páirce S. Tá tú i do ~ i lár páirce M.
- spéiceadán**, m. **1.** Tall person, long object M. **2.** High rough place S.
- speiceáil**, f. (As VN) Look (pryingly). *Bhí neart daoine ag ~ thart ann* **52J**.
- speidheartha**, a. Cantankerous, easily angered. *Tá se ~ S*.
- speidhir**, n. (Perhaps mistranscribed for *speidhear*) Fit of anger. *Bhuaileadh speidhir é* **894C9**.
- speir**, v. **1.** Hurt. *Tá se dho mo ~eadh*, it's hurting, pinching me. **2.** Blow, break. *Barrannaí speirthe S*.
- spéir**, f. **1.** Sky. *D'fheictheá ag goil go ~ ghorm iad M*, ... up into the air. *Bhí na cathaoirreachaí curtha go ~ ghorm M*. **2.** Weather sky. 'Anann's nach gcáintheá na spéartha gorma sin' [said to] S, ... black clouds.
- speireadh**, m. Killing, large amount, work from huge exertion. *Rinne se an~*, *rinne se an~ gliomaigh*, *rinne se an~ ag baint mhóna*, *Tá an~ féir gearrtha a'd*, ~ siúil, *tá ~ díonta a'd S*.
- speireadóir**, m. Vicious, sadistic person or animal. ~ a bhí ansin **14M**, of violent teacher. *Sin í an ~ M* (of cow that kicks (to hurt)). ~ ceart P.
- spéirghealaí**, a. (< genitive of *spéirghealach*) Bright (of night). *Bhí an oíche spéirghealaí 7 bhí mé ...* **894C2**.
- speirtheach**, n. Chafing from shoe. *Nach maith bhuail muid ar spiorach a chéile* **52J**, ... coincidentally crossed each others tracks. (Similarly) *nax tra'huil' gær er' ə sp'orhəx ə wuəl' fe hu' S nach tráthúil gur ar an ~ a bhuail sé thú*. *wuəl' fe er' ə sp'orhəx e* (alt *sp'orəx*) S *bhuail sé ar an ~ é*, found him out exactly. *v'i: fe faɪ' er' ə sp'orəx am* **43M** *bhí sé faighte ar an ~ a'm*, I thought of the correct thing right away.
- spicéad** (FGB), **spicéad**, m. Pointed object M.
- spiochadh**, m. (As VN.) (spochadh). **1.** Ag ~ as / ar, teasing, annoying, aggravating. *Tá sé ag ~ asam*. *Ná bí ag ~ orm!* **2.** Ag ~ le, tampering, messing with, (informal) fiddling at. *Ná bí ag ~ léithi!*
- spiorad**, m. Spirit. *Díleábh ón S~ Naomh oraí!* M. *Ní dhíbreodh Aifreann an S~ Naomh f[h]usa as S*, ... impossible to expel you from house. *Ní chuirtheadh*
- Aifreann a' S~ Naomh mise amach as a' mbaile seo M*. *Ní labhairtear sí sin leis an S~ Naomh M* (of haughty girl).
- spioraidiúil**, a. Spirited, courageous. *Fear ~ a mbeadh spioraid ann*.
- spirín**, n. Sharp spur, sharp stone. ~ dhe chloich, *Bhí ~í aníos sa gcosán*, ~í clocha ar an mbóthar S.
- splaidheas**, n. Splice, with *tóig*, (thatching) joint of vertical strips of thatch. *Bhí me 'tóigeál ~ nuair a bhí me 'deasú inné S*.
- splanc**, f. **1.** Firebrand. (a) (Fig) *Bhí faitíos orm corraí mar d'éireod se ina ~ S*, ... he would become angry quickly. (b) *Dhe splainc*, in a flash. *D'éiri' se dhe splainc is chua' se suas staighre M*. **2.** Firebrand, small flame. *Níl an splainc héin faoi M* (of pot on gas cooker). **3.** *ta ma:r' ə fin' əs n'i: hək' əɫ fi: n spla:ŋk gə də xəf S tá Máire sin is ní thóigtheadh sí an ~ dhe do chois* (of lazy, lifeless person [actual name altered]). (Also) *nax gorə:d fi: spla:ŋk' gə də xəf M nach gcorródh sí ~ dhe do chois*. Cp. **TINE 1**.
- splancthaíthe**, a. Inscible. *Duine splanc-thaí S*.
- splé**, n. Dealings. *Ní raibh ~ a bith a'm leis*, *Ní bheadh aon ~ a'm leat*. Interest, part. *Níl mórán ~ a'm ann*, *Ní raibh ~ a bith a'm ann S*.
- spleabhta**, m. **1.** Strip, piece. ~ as mo cheathrú, ~ dhe cháca, ~ mór, ~ beag, ~ dhe chloch a bhaint. **2.** Dingy. *Chuir se ~ isteach sa ngeata S*.
- spleabhtáil**, v. Pick at. Dingy. *Gá mbaintheá spleabhtaí anúnn 's anall as déarthá go raibh tú ag ~*, *Tá se sách ~te S*, for example, of bread which has been picked at, patchy or worn paintwork. ~te S, dinged or marked.
- spleabhtóg**, f. Piece. ~ dhe cháca, *dhe chloich S*.
- spleantar**, m. **1.** Spall (= LFRM). **2.** Hint. *Ag caitheamh ~s ag a chéile S*, hinting at each other.
- spleantráil**, f. (As VN) **1.** Throwing gibes, hints (= FFG). *Bhí muid héin ag ~ le chéile S*. **2.** Thinning. (Note the use in Seán's explanation) *Dhá mbeitheá 'tanachan svaeids ná meaingils bheitheá ' ~, ~ meaingils S*.
- spleatar**, *sp'ætər*, m. Broken thing. *rin' ə fe ~ M rinne sé ~*, it broke (into fragments).
- splinc**, n. Inquisitive look, peek. ' *Bhfuil tú*

- ag iarraidh ~ air?* S. *Caithidh tú ~ siar ar na criathraí* M. *Níl aon áit sa teach nach bhfuil ~ aige air* M (watching out for cleanliness).
- splocháin**, m. Puny, wretched person. *Ní raibh inti ach droch~* S.
- spliondráil**, f. (As VN) Idle. ~ *thart* SM.
- splíota**, m. Large person or object. ~ *dhe cháca*, ~ *dhe mhaide*, *deabhlta an ~ adhmaid e*. Large person S.
- splíotáil**, f. (As VN) Broach, trounce, 'take pieces out of'. *Bhí se gá ~ leis* M.
- spoitseachán**, **spof̥ʰaxa:n**. m. Idler, Mq.
- spoitseáil**, f. (As VN) Go about idly (speaker uncertain of this word). **spof̥ʰa:l̥ hæ:rt** Mq ~ *thart*. Cf. SPUTSEÁIL.
- spóla**, m. Fresh wound, S.
- spor**, v. Hasten, quicken. *Bhí se chomh maith dhuinn bheith ag ~adh linn*, ~ *amach*, ~ *amach thú héin* S.
- spota**, m. Spot. (a) *Nár fhága me an ~ seo (dhe shaol) marar fíor dhom é* P. (b) *Spota na mbonn*, immediately. *D'éirí an bhean óg, agus d'imi' léithi, ar ~ na mbúinn in éineacht leis*. 04Btn.
- spras**, m. Worthless thing(s). *Bhí me ag iarraidh fáil réidh leis an ~ seo* 14M (of small change). ~ *lofa*, *tá an féar ina ~*, ~ *tuí* S. Cf. SPREAS².
- spré**, n. Sight. *Níl ~ aici* M. ~ *afraic* S. Cf. SPREO.
- spréach**, v. 1. Go quickly, rush. ~ *se soir an bóthar*, *ag ~adh coisíocht*, ~ *soir ag an siopa dhom* S. 2. Act energetically. **b'i:n' f̥iəd ə spr'e:xə ka:n'tə** 36T *bíonn siad ag ~adh cainte*.
- spreaibínteacht**, f. (As VN) Cutting small sods S.
- spreas**¹, m. Interval, spell. *Bhí ~ breá cainte a'inn*, ~ *oibre*, ~ *buaile* M.
- spreas**², n. 1. Inferior, rotten wood. *Níl ann ach ~*, ~ *adhmaid* M. *Tá an fhuinneog ina ~* M. 2. (Small) worthless thing(s). *Níl ann ach ~ dhe rud*, ~ *fataí* S. 3. Spread, scattered matter. *Tá an mhóin ina ~ ar an bportach*, the turf is spread out, ungathered on the bog. Cf. SPRAS, SPRIOS, SPRUS.
- spreas**³, v. Spread, scatter. *Óra ~ amach e*, ~ *amach an chriafóig sin* S. (Not accepted as genuine word by M).
- spreasán**, m. (Small) worthless thing(s). **spr'isa:n' fa:ti: b'og** M ~ *fataí beag*.
- spréigh**, v. 1. Level and spread out (harvested) lazy-beds. *Tá an garraí spréite a'inn*. Cf. CNÁIMH 2. **Fata(i) spréite**, unharvested potato(es) turned up while levelling (< gsg *spréabh*; contrast FFG *spréite*). 2. Beat. ~ *se e* S.
- spreo**, n. Sight. *Níl ~ afraic aige*, -' *Bhfaca tú e sin?* -*Baidhe deaid deabhal ~ bi' fuair mise air, ní bhfuair me ~ héin air* S. Cf. SPRE.
- spríochán**, m. Puny, wretched person. ~ *inín dona dhe dhuine*, *Séard é héin ~* M.
- spríog**¹, m. 1. Point of time. *D'iarr mé ar an ~ é*. 2. Final point. *D'oibrigh mé go dtí an ~*, *Chuir sé go dtí an ~ é héin*, *Chuir sé go dtí an ~ deir'nach é héin*. 3. Point of death. *Bhí sé ar a ~*, *Tá tú ar do ~ anis* SM.
- spríog**², v. Mark out ground for lazy-beds by cutting the sod for the trench and scraping thin narrow sods along the inside of one side of the intended bed. *Gabh soir agus ~ an talthamh*, *ag ~adh talthamh*, ~ *thaí go deas* M.
- spríog**³, (spreag), v. 1. Incite. **e: spr'ugə l'ə o:ra:n ho:rt du:n' M é a ~adh le amhrán a thabhairt dúinn**. 2. Grieve, offend, anger. **spr'ug f̥e m'ə, spr'uki: ɛg'ə** M ~ *sé mé*, ~ *thaí aige*.
- spríogáil**, v. (Also SPRIOG²) 1. *Gá ~álainn e* S. ~ *te* M. 2. f. The scraped side of the lazy-bed. *An áit a bhfuil an ~* M.
- spríollach**, a. Ragged, tattered. *Éadach sách ~ air*, *coca ~*, *Daoine ~a* M.
- spríonach**, f. Rotten matter, wretched thing. *Ag ithe na spríonthaí sin* S (of dulse).
- spríos**, n. 1. Fragmented matter. ~ (*móna*), brittle (fragmented sods of) peat. 2. Spread, scattered matter. *Tá an féar ina ~ sa ngarraí*, the hay is spread out, unsaved in the 'garden'. (Variant of SPREAS².)
- spríosach**, **spríosachán**, m. (Similar to) *spríosán* (but speaker uncertain) M.
- spríúille**, n. Large, monstrous person. ~ *dhe dhuine*, *Níl ann ach ~* S.
- spríús**, n. Large, rotten (piece of) wood. ~ *dhe mhaide*, ~ *lofa* M.
- spríúsáil**, f. (As VN) Tease. *Bhíodar ag ~ le chéile* M.
- sprochaille**, n. 1. Sip. *Bain ~ as sin*, take a drink of that. 2. Fat person. ~ *dhe dhuine*.
- spruán**, m. Small unimportant thing. ~ *dhe dhuine* S.
- sprus**, f. (Small) worthless thing(s). **sprus æ:r'əg'əd', ~ v'og æ:r'əg'əd, ~ fa:ti:** Mq ~ *airgid*, ~ *bheag airgid*, ~ *fataí*. Cf.

SPRIOS.

spuits, spuif. n. Idle stroll or spin. *Thug me ~ suas ag an trá, ~ soir an bóthar S.*

spuitseáil, spuifáil. f. (As VN) **1.** Go about idly, stroll. *'g imeacht ag ~ SM. 2.* Do odd jobs M. Cf. SPOTTSEÁIL.

spúnáil, f. (As VN) **1.** Court, spoon. *Chaith tusa an oíche aréir ag imeacht ag ~ is ag siteáil S.* Ag imeacht ag ~ leithi sin. *Tá se ag ~ tímpeall ortha. 2.* Idle. *Chaith me an lá ag ~, ~ suas is anuas an bóthar S.*

spúnálaí, m. Person who spoons. *Maith an ~ bhí ann siúrálte cinnte S.*

srangáilte, frangaíl. a. (As TRANSGÁILTE, according to speaker S) *'Tá me ~' déarthas cuid acub S.*

srannadh, m. **1.** (VN) Snoring. *Bhí tú gá sh~ S, you were snoring away. ta fe ga hra:nə m:əx M tá sé dhá sh~ amach. Tá sí ina ~ S, snoring away. 2.* (As noun) Snore. *ə x'ed tra:nə 892M an chéad t~.*

sraofartach, n. Sneezing. *Bíonn sí ag ~ M. Tháinic ~ orm S.*

sraoill, f. Slovenly, unkempt woman S.

sraoilleach, S, = SRAOILL.

srian, v. Reach. *wel' xur fe er' 'hu:l' ən'jin' | nax d'ukəd'i:f ə'n'i:əs xor ə b'ix' | du:rɪ fe | gə m'e:d'ər' nax friənhəd'i:f ə'n'i:əs xor ə b'ix' | ən i:hə ʃo | 894C Bhuel chuir sé ar shúil ansin nach dtiocfaidís aníos ar chor ar bith, dúirt sé go mb'fhéidir nach srianthaidís aníos ar chor ar bith an oíche seo. ... scath' ón teach, ceapadh nach srianfaidís ánn choidhchin, !(894C)894C9.*

sriúfáil, f. (As VN) Potter about. *~ liom ó mhaidín S.* Cf. SIUFÁIL.

sroicheadh, m. Reach. *Bhí ~ an bhoird aige S, he had no shame in reaching out and helping himself at table.*

srón, f. Nose. **(a)** *Bhí balthadh úthásach ann is beag nar raibh se ag baint an t-díom 47P. (b)* *Bain an t~ díomsa anis marar fíor dom e S. (c)* *An t~ atá air sin! Dhoirthead sí bó! M (of large nose). Tá ~ air 's phiocthad sí faochain. 21J (of pointed nose).*

sruth, m. Squirt of liquid. *Trí sh~ bainne S, 11C, three squirts of milk (from cows teat).*

sruthán, m. Stream. *~ uisce, áit chaol a mbeadh ~ uisce ag rith S.*

stad, n. **1.** Stop, halt. *Níl ~ fúithi 66N, she never stops (talking). 2.* Faltering, stammer. *Bhí sí gá tachtadh ag an*

mBéarla, bhí sí ag díonamh ~annaí M.

staic, f. **1.** Large thing. *~reachaí móra P (of rabbits). stæk' wə:r v'i:l'təx goxər' 11Ct ~ mhór mhillteach dh'eochair. fe: nu ʃa:x gə ~əni: p'i:nti: o:lt æ:d S sé nó seacht dhe staeannaí piontaí ólta a'd. ski:l' fe stæk' gə vrim' S scaoil sé ~ dhe bhroim. 2. Staic ina sheasamh, erection of penis. gə muəl'hə stæk' nə hæ:sə hu ... !37M go mbuailthidh ~ ina sheasamh thú 3. Thing of significance. bə wə:r ə ~ ə p'i:sə ʃin' P ba mhór an ~ an píosa sin, that piece (of a lift by car) was a great help. Bhí sé istich ón mbáisteach is ba mhór an ~ é 11C. ga m'ox bo:hər ʃis gə d'i: n' ʃæ:n'təx bə wə:r ə ~ e P dhá mbeadh bóthar síos go dtí an seanteach ba mhór an ~ é.*

staidéar, m. **1.** Sensible behaviour, approach. *Tóig ~ leis, díon ~ leis M. 2.* Thought. *Rinne se ~ dhá núiméad M.*

staidhce, m. Tall (large) (awkward) (incumbering) person. *ta tu: də stak' ən'jin' Mq tá tú i do ~ ansin. ~ mo:r, də hæ:sə də ~, go ʃt'æ:x ə ~ 66Nq ~ mór, i do sheasamh i do ~, gabh isteach a ~.*

stáir, pl stártha FGB, cf. STÁRA.

stálaigh, v. Season, dry. *An tuí ... glas ... ar sraith, ... nó go stálaí an tuí 894Cs.*

stalcán, m. Large, broad object. *~ dhe chloch, dhe mhaide, dhe chrucán S.*

stampa, m. Type, make. *Tá fhios a'm nach bhfuil cloibh a bith ar bháid seo Ghael-Linn froisin, sa stampa a bhfuil siad héin ann ... go bhfuil siad 'na dtogha báid. 892Mg ... there are no boats better than these Gael-Linn boats, for that type of boat ... (i.e. modern engine boats in contrast with sailing boats). Cp. caithe tú rá narbh iad an cleas [class] iad 'na dhiaidh sin. 892Mg (referring to type of boat).*

stancáil, f. (As VN) (Continue to) work laboriously. *Gá mbeitheá ag rabhnáil cloch mhór se chaoi mbeitheá gá ~ leat S. Beidh me ag ~ leis S.*

stancán, stanɔ:n, m. **1.** Large thing. *Rinne me ~ dhe bhroim M. 2.* Motionless, flattened thing. *Rinne me ~ (anuas faoin urlár) di SM. 3.* (Humorous) erection of penis (animals and human). *Bhí se ina ~ aige M. Nuair a theaganns ~ 62J. Bhí ~ air 52J.*

stang', n. Snap, strain. *Bhain me ~ as mo dhroim SM.*

stang², v. Snap, strain. *Stangthá do dhroím SM.*

stanna, n. (In phrase) *Tá tú i do ~ leis an méid atá ite a'd S, ... absolutely full ...*

stára, n. *Ar a ~*, at one's utmost, in haste. *Ar a ~ buinní. Ar a ~ ag iarraidh e chríochnú.*

starraí, n. *stori* SID.46 s.v. 'tusk of dog' (only example).

steaigear, *st̪æ:g̪əɾ, st̪æ:g̪əɾ*. m. (a) Delay before death. *nax ma st̪æ:g̪əɾ ta tuki: ek'ə ŋ kr'e:tu:r M Nach maith an ~ atá tugthaí aici an créatúr*, didn't she live on long. *Níor thug se mórán ~, Níor thug se aon ~, Níor thug se ~ ar bith*, he died quite quickly. *Níor thug sib ~ a bith*, you died off quickly or young. (b) *Ní thugann siad mórán ~*, of mechanism, quickly (completely) broken.

steaimear, *st̪æ:m'əɾ*. m. (In negative) not a jot. (= LFRM *steamár*). *Gan aon ~ oibre M, deabhal ~ nar ith tú, deabhal ~ a d'fhága tú.*

steaindar, *st̪æ:n'dəɾ*. m. **1.** (Tall) standing object. ~ *cloch* (of narrowly built stone pile). Hence *Garraí an ~. Tá se chomh hard le ~. 2.* Static object. *Bíonn siad ina seasamh ansin ina ~ [sic] 43M* (of cattle), *díontha' me ~.*

steancán, m. (In) ~ *dhe phuíobaire !M. Also streancán.*

steáramáilte, *st̪æ:rəma:l't̪ə S*, also *st̪ - S*. a. Confused, deranged. *Nach é an feall é bheith ~ 43M, bhí sé an~.*

steibheáilte, a. Intoxicated. *v'i: ʃe sɑ:x st̪eɪv'ɑ:l't̪ə M bhí sé sách ~.*

steibhín, *st̪e:v'i:n'i:*. pl. ~í, fragments. *Rinne se ~í dhi SM.*

steíg f. **1.** Intestine, (in plural used for) stomach. *Gabhthaidh se sin síos i do chuid ~reachaí, Is amhlaidh is foide a fhanas sé i do chuid ~earachaí S. 2.* Messy food. *Cén sórt ~reachaí é sin tá tú ithe? S.*

steig meig, *st̪eg' m'eg' M*. n. **1.** (In neg) strength. *n'ir æn' st̪eg' m'eg' æn M níor fhan ~ ~ ann. 2.* Dead object (real or metaphorical). *nor' ə v'i: ʃe t̪i: x̪æ:t̪l'i:n' æn' ʃin' rin' ə ʃe ~ ~ M nuair a bhí sé tigh Cheaitlín ansin rinne sé ~ ~, ... he dropped dead.*

steig-meigeáilte, a. Exhausted, 'dead tired'. *Tá mé ~~~ 43M.*

stéits, *st̪e:ʃ*. (< stage) n. Of raised land in

small field. *Ar an ~ sin thoir M.*

steoid, *st̪oɪd, st̪oɪd*. n. Stud (in the phrase) *i bhfoisceacht ~ dho ... very close to ...*. *Chua' sí i bhfoisceacht ~ dhon a muineál a bhriseadh M. Chua' se i bhfoisceacht ~ ... ghoil amach sa dug S. Chuaigh me i bhfoisceacht ~ dó M.*

steor, *st̪oɪr*. m. Stirabout. (Fig in) *Níl mé ag iarraidh ~ uilig a dhíonamh dhi S* (of mortar).

stíall, f. Strip. *Tá ~ ocrais orm*, I am suffering pangs of hunger, I am very hungry.

stím, *st̪im'*. n. (In neg) tiny amount. *Níl ~ afraic aige M. Deabhal ~ céille aige, deabhal ~ siúil a d'fhan aige S.*

stímeáil, *st̪i:m'ɑ:l'*. (< steam) f. (As VN) Smelling a fetid odour. *Bhí mé ag ~ balthadh is chuile shórt M.*

stínseáilte, *st̪i:nʃɑ:l't̪ə, st̪i:nʃɑ:l't̪ə*. a. **1.** Tightly fitted. *v'i: ən klɑ:r st̪i:nʃɑ:l't̪ə eɪ Sq bhí an clár ~ air. 2.* Neatly fitted, tidy, clean. **10Bq** (of person or clothes). **3.** Miserly, mean. *Duine ~ (st̪i:nʃɑ:l't̪ə) é M. Tá tú an~ st̪i:nʃɑ:l't̪ə 20Cq.*

stíongthaíthe, a. Very hungry. *st̪'ʊŋki:hə M. st̪'ʊŋki: l'eɪ ən ukrəs M ~ leis an ocras.*

stípil, *st̪i:p'il'*. (< steeple) n. Of tall person. *Is deabhalta an ~ e, ~ dh'fhear, ~ dhe bhean S.*

stíúir, f. **1.** Rudder. **2.** Huff, ill-humour. *Cén ~ an deabhail atá ort! Frusta aithnte ar do ~ é.*

stíúp, *st̪u:p*. n. Stoup EDD, draft, (sufficient) measure of drink. *Ól ~ as sin 52J. Bhain me ~ as. Bain ~ as sin S. Bhí ~ a'inn 52J. Bhí ~ ólta aige 43M*, he had drunk much.

stíúpar, *st̪u:pəɾ*. m. (Sufficient) measure of drink. *Tá ~ maith ólta aige. D'ólad sí ~achaí móra, ag ól ~achaí 52J. Ólthaidh me stíúpairín a chuma a bith 43M.*

stíúparáilte, *st̪u:pəra:l't̪ə*. a. Intoxicated. *Tá se sách ~ S.*

stíúpaí, *st̪u:pi:*. a. Intoxicated. *Sách ~ go maith 08B.*

stobarnáilte, a. **1.** Stubborn. **2.** Stiff-limbed. (= LFRM 1, 2). *Sean-nduine nach mbeadh i ndan corraí bheadh se '~' S. 3.* Stiff. *Tá sé ro-stobarnáilte 10B* (door handle).

stoc, m. Stock, population. *Sé Cloinne Mhaoil Chiaráin sean~ an phobail, siad a*

- chuir* ~ *ar an bpobal* S, ... populated the area.
- stócáil**, f. (As VN). Changing (of weather). *Tá an aimsir ag ~ 25S*, the weather is changing. = FFG20 s.v. *stócalann* 3.
- stodam**, m. **1.** Stammer. *Tá ~ air, Tá an~ air, ~ cainte* SM. **2.** Huff. *Bhuel bhí an~ a'm leis, bhí ~ air* M.
- stóicín**, m. (Diminutive of *stócach* 'youth'). Small youth (male). *an sto:k'i:n' d'i:l'əf* M *an ~ dílis*, used ironically as a by-name.
- stoiric**, f. Protruding stone. *stor'ək' v'og, stor'ək'i:n' i' Mq ~ bheag, ~íní.*
- stoith**, f. Stay (nautical). *Chuir sé go snaidhm na stoithí mé, it / he drove me to my utmost, exhausted me.*
- stolpán**, m. Dead thing. **(a)** *Rinne me ~ de* S. **(b)** *Rinne se ~ 62J*, he was flummoxed.
- stolpánta**, a. **1.** Stiff. *Bheithéa ~ gá mbeithéa cróilí* S. *Deabhlait ~ tá tú nach ndíonhá tada* S. **2.** Strong. ~ *láidir* S.
- stop**, v. Stop. **1.** (In imperative as show of wonder, surprise) *wel' stop nax i:ntəx ə k'an e 20My* *bhuel ~ nach iontach an ceann é! (o): stə:p ó ~! 2.* Cancel. *v'i: f'is kurh a:kəb l'e maik'əl' s b'e:g'an dō:b' maik'əl' stopə n a:t' ə dā:n'ək' fe fo M* *bhí fios curtha acub le Maidhcil is b'éigean dóib M. a ~adh an áit a dtáinig sé seo. 3.* Shut up. *o jaul' stop də v'e:l P* *ó a dheabhail ~ do bhéal.*
- stráca**, m. Stripe (of thatch). *Nach deas an lá ag cuir ~ ar theach é* S (said of a fine, calm day).
- strachailt**, f. Suitable, satisfactory grazing. *Sin é an áit a mbeadh ~ mhaith acub M.*
- straeúil**, a. Stray. (= *strae* as adj) *Gadhar straeúil = gadhar strae* S.
- straidhceáil**, f. Strike, hit. (In) *fadó bhídís ag ~ S*, strike rock alternately with (sledge-)hammers (in road making, etc.).
- straimpín**, n. **1.** Rope or string (keeping thing together). *Bhí ~ curtha a'm air* S. **2.** Small broad pig, small broad woman M.
- strainc**, f. Show of emotion on mouth or face, smile or grimace. *Bhí ~ gháirí air.* (Generally in negative sense) *Tá ~ an chantail ort, Ní fhaca mé ~ an chantail ariamh ortha* S. *Tá ~ ort* S.
- straincíl**, f. (As VN) Smiling, grimacing. *Bhí se ag ~ gháirí* S.
- straingiléara**, *stræ:ŋg'əl'e:rə*. m. Tall thin person (speaker uncertain of word) M.
- straip**, f. Nasty strong-headed woman. *ə*
- stræp' vræ:dəx, ~ gə v'æn* Mq *a ~ bhradach, ~ dhe bhean.*
- straipeáil**, *stræ:p'əl'*. v. Strap (razor) M.
- stráisiún**, m. (Explained in) *Cheaphthainn gur duine e nach mbeadh an-teidhdí [< tidy]* S (speaker uncertain of word).
- stramhach**, **stramhsach**, (also **stramach**), a. Uneven, crooked, irregular (teeth), snaggle-teeth. *Fiacail stramhsach M. Fiacail stramach M. Fiacla stramhacha S. f'ia:klə strā'vsəx M* *fiacla stramhsach.*
- straois**, f. **1.** Smile. *Ní fhaca mé ortha ariamh ach ~ an gháirí* S. **2.** Grin. *Tá ~ go cluais air* S. **3.** Grimace. *Doch-ra' ar do ~! S. ~ín chaoineacháin!* M (addressing child). **4.** Poor appearance. *Ba cheart 'uit ghoil ag péinteáil an chuid eile dhen lá go réir mar tá ~ ar an lá* M.
- straoisil**, f. Smiling, grimacing. ~ *gháirí* S.
- streilleáil**, f. (As VN) Grimacing. *Bhí se ag ~ gháirí* S.
- streillínteacht**, (As VN) Grimacing. *Céard faoi a mbeithéa ag ~? Cén sórt ~ í sin ort?* S.
- strincín**, n. Thin person. ~ *dhe dhuine* S.
- strionc'**, n. Drop (heard in negative). *deabhal ~ ag an mbó, deabhal ~ sa ngloine.*
- strionc'**, v. Give strippings (i.e. yield last drops of milk). (Examples are ambiguous) ~ *an bhó, níor ~ sí ar chor ar bith.*
- strioncáil**, v. Finish milking a cow completely, strip. *An bhó a ~, tá sí ~te a'd bail ó Dhia ort* SM.
- striópach**, (striapach), f. **1.** Prostitute. **(a)** *Mac stríopaí, dastard. Péibí cén mac stríopaí a thóig as e 20C. 2.* (As disparaging term) *nar ha:n'ək' ə ~ gə f'ien ə'r'i:st' orəm M* *nar tháinig an ~ dhe phian aríst orm.*
- strochlán**, *stroxlā:n*, m. Piece of rope, M.
- stróiceadh**, m. Tearing. *Beidh se ina ~ mullaigh 52J* (of children fighting).
- stroicneáil**, f. (As VN) Beating (without verbal inflection, M). *ga: strēkn'əl' Mq dhá ~.*
- stomp**, v. **1.** Warp, sag. *Tá ~adh san adhmá S. Adhmá ~thaí* S. Bend. *Duine a bheith ~thaí sna hailt* S, contracted joints. ~*thaí leis an bhfuacht* S. **2.** Become very cold. *strumpə tu: hi:s ən 43M* ~*thaidh tú thíos ann.*
- stropa**, m. Strap, string. *Duine ar ~ aici*, (she has) a person under her control. ~ *oinniún*, a string of onions.

stropáil, v. Strap (razor) M.

stropán, m. Stiff object. *Bhí sí ina ~* M.

struip, n. (Polite use.) Penis. *~ a thugaidís air, bhí sé níos múinte* S. (Possibly mistaken for STRUIPÍN.)

struipear, m. **1.** Dry cow, SM. **2.** Stout bulky person or animal. *Is deabhltaí an ~ dh'fhear e, dhe bhean í* S. (Explained in) *~ dhe bhó chuirthead sí ordú suas* S.

struipín, n. **1.** Small length. *~ dhe mhaide, dhe shnáithe, dhe shlat* S. **2.** (Polite) small penis. *Tugann siad '~' ar an leaidín in áit 'boidín'* S. Cf. STRUIP.

strúmáil, f. Struggling, toiling. *Shíltheá go bhfuil tú ag fáil cuimse ~ uaidh an gcloich sin, Ná bí dho do ~ héin leithi, ag ~ leis an saol* S.

strúmálaí, m. Toiler. *B'fontach an ~ e* SM.

strus, m. Stress. *Cuir ~ beag ar an láinnear píce* 21Pt tightens slightly ...

stuaic, f. **1.** Inclination. *Tá ~ soir ar an genoc, tá ~ amach ar an gcoca*. Slant. *Tá ~ soir ar an bpól*. **2.** Huff. *Bhí ~ aige liom* S, he was in a huff with me, had taken offence to me.

stuaifis, n. Huff, offence. *Bhí ~ a'm leis* S.

stuaifiseach, a. Easily offended, petty, spiteful. *Sách ~, bhead se suas leat ar bheagán* S.

stulcaíocht, (stalcacht). f. Sulkiness, M. (Equated with *stailcíocht*).

stumpa, m. Medium-sized thing. *'Bhfuair tú aon ~? S* (of stone). *Tá dhá stuimpín dhe dhá bhullán ann* S. *Ní raibh ann ach ~ dhe leoraí* S. *~ dhe bhean*.

stumpáille, a. Stocky. *dín'ə / dín'ín' b'og stu:mpa:l'ə* Mq *duine / duinín beag ~*.

stumpán, m. **1.** Stocky person. *Nach deabhltaí an stumpáinín e* P. **2.** Stiff thing. *d'ín'hə m'ífə stumpa:n d'it' M déanthaidh mise ~ díot*.

sú¹, m. (In phrase) *an ~ súilíneach*, delicacy, favourite food, sweet. *bə je: n su: su:l'ín'əx a'kəb e* M *badh é an ~ súilíneach acub é* (equated with NEAIM NEAIM) M.

sú², m. Stab, run at. *hug fe su: a:n / fi: Mq thug sé ~ ann / faoi*.

suachmán, m. Lifeless person M.

suaimhneach, a. Peaceful, restful. *ta fjəd t'æ:ki: n'í v'ei mid' n'is si:v'í: M tá siad teagthaí, ní bheidh muid níos suaimh-ní, ... there goes our peace and quiet*.

suaimhneas, m. Peace and quiet. *Ní bhfuighinn súmhreas ná sólás uaithi* (gur

imigh mé) M. *Mara mbeidh súmhreas a'inn beidh saibhreas a'inn is mara mbeidh saibhreas a'inn beidh súmhreas a'inn* S (said (humorously) of departing person).

suaite, a. Thin, emaciated. *Tá an laoidín bocht chomh tanaí chomh ~* 43M.

suaiteán, m. Sough, gust. *~ gaoithe* SM.

suan, m. Sleep (common word is *codladh*). *Bhí ~ air* S, he was nodding off.

suaróigín, f. Wretch SM.

suas, adv. Up (movement). **1.** (In malediction) *Beir i bhfad ~ ort héin!* S. *Teir i dtí deabhail is beir i bhfad ~ ort héin!* S. **2.** To room (as opposed to kitchen). *N'íl' əs am ər suəs nu' nuəs ə ho:k'əs m'e e* M *níl fhios a'm ar suas nó anuas a thóigtheas mé é*, to sitting room or to kitchen. Cf. ANÍOS. **3.** (Child) to bed. *k'en ta:m ə kir'u: suəs i: 50N cén t-am a cuireadh ~ i? kir'u: ~ i: 56B cuireadh ~ i.*

4. (Further) into a bay. *Ach go léar mar tá tú ag teannadh ~ sa gCuan ansin go dte tú, go mbuailthidh tú oileán Ros Muc ... gheithhe tú cinn ar deireadh thuas uiliug go léir* 31P. *Chuaigh muid ~ go Carna agus tháinig muid anuas.* 01C6938. **5.** Nautical, towards the wind. *Beidh sise teagthaí un cinn ... beidh sí díreach mar sin ... is titthe sí anuas ansin* 21Pt. **6.** Of time, in future. *Ón lá sin ~ S. Tá me ag cheapadh go mbeidh sí go maith ~ píosa dhen lá* S (if heard correctly). **7.** Grown up. *Nuair a bheadh siad ~ teagthaí in ímre* S. *Bhí an chlann ~ S. Tá a chlann sin ~ go leor acub* S. **8.** In opposition. *v'í: fji: ~ ə nai v'æ:g'í: x'a:n'ín' S* *bhí sí ~ in aghaidh* Mh.S. **9.** *Suas is anuas*, around about. *Tá ~ anuas le do dhóthain a'd* S. **10.** *Suas le*, up with. *Ní féidir a bheith ~ le soithí* M, ... can't keep dishes washed.

11. In fulfilment. *Ní raibh se ~ lena ghealltanais* M. **12.** Avenging. *Bheadh sé ~ leat*, he would have it in for you. *Sách stuaifiseach, bhead se suas leat ar bheagán* S. **13.** Up to. *ta fe suəs l'e rud ə'k'i:n't' M tá sé ~ le rud eicint.* **14.** *Suas staighre*, upstairs. *' Bhfuil ~ staighre ann?* M, is there an upstairs (in the house)?

sucadán, m. Small wretched calf (or perhaps any animal). *~ dhe lao* (*rud beag dona nach mbeadh aon chois faoi*) SM.

sucaire, m. Sponger S.

sucaireacht, f. (As VN) Sponging S.

súch, m. Well-fed or comfortable person

(in doublet in proverb) *Ní airíonn súch sách anó an ocras S.*

súchas, m. Craving. (*Tá an drochaimsir seo*) ag cuir ~ ar (na lachain) **20C**. 'Tháinic ~ orm,' ag ithe ag an mbord go mbeadh dúil a'd ann S.

súthaíthe, a. (Squeezed) up close. *Na beithí ~ sa gcláí M. oirə ɲ ka:lər orhəb tər fjad suki: fʲi:s eg' ə glai gəs kum ən' d'aul' orhəb M óra an calar orthub tá siad ~ sfos ag an gcláí agus cuma an deabhail orthub. b'i:n nə ga:sur' ə gu:ni: suki: sə tʲefə'v'ifən t'i: X M bíonn na gasúir i gcónaí ~ sa teilbhisean tigh X. Cp. sacthaíthe — go leor ite acub M.*

súdíreach, f. (As VN) Sponging (drink) (also *súdairecht*), M.

súgán, m. Homespun rope. *xuə m'ə d'i:nə su:gən glik'ə jɪ d'er ʃe (Smids)04B* 'Chuaigh mé ag déanamh ~ glaise dhi,' a deir sé.

suí, m. Position, setting. *Sin é an chaoi is fearr í ar an ~ sin S* (of stone).

suifeanach, a. Decent, fine. *Duine ~ a bhí ann M. '—' malrait 'caoifeanach, cuifeanach' S. Tá sí ~, graiúil S. Lá ~ réidh S.*

suifeanach, a. Variant of SUIFEANACH. *din'ə ma sif'ərnəx, f'is ə ɣruh eg'ə Mq duine maith — fíos a ghnótha aige.*

suigh, v. **1.** Sit. (In humorous saying) *sí fʲi:s id'ər ʃe xu:ns ta tu' də hæ:sə suəs S* *suigh sfos a deir sé chúns tá tú i do sheasamh suas. 2.* Settle. *B'fhearr léithi fanacht go mbeid sí suite ceart, agus teach aici is chuile shórt M.*

súil, f. Eye. **1.(a)** *ta ɣa: hu:l' ə'max er' ə x'an S tá a dhá sh~ amach ar a cheann,* his two eyes are bulging out of his head. **(b)** *b'ar' l'ef' i: fʲin' na' n tu:l' ə v'i: nə xlog'ən 23C b'fhearr leis í ná an t~ a bhí ina chloigeann. (c)* (In blessing) *na:r' ek'ə su:l' 'drox'in'ə hu P nár fheice ~ drochduine thú! 2. Méir a chuir faoi shúil duine,* wipe person's eye. *Fan go bhfeicthi' tú R. mhór anocht, cuirthi' sí sin méir faoi do sh~ M. 3. I súile duine,* in persons view, opinion. *Ní raibh aon bhean ariamh i ~e J. ach M. M, M.C.* was the only woman J. was ever interested in. **4.(a)** *Rud ar do shúil,* to have one's eye on something. 'Bhfuil aon fhear ar do sh~ anis? M. **(b)** *Súil ar,* (watchful) eye on. *Coinnigh an t~ air S,* keep an eye on

him. *Bhí fhios a'inn go raibh an-t~ aici ort,* we knew she fancied you a lot. **5. Faoi shúil duine, in person's view. *Ná fág tada faoi sh~ aon nduine S* (to avoid theft). **6.** (In fishing) bite. *Ní bhfuair me ~ an bhric ariamh M. Ní bhfuair me ~ ariamh M. Dá mbeifé ag iascach choíche, ní aireofá a sh~ ach an oiread agus dá mba i bportach móna a bheadh do dhorú agat Clad14. 7. Noose. *Chuir me ~í ar na rópaí sin M. 8. Eye* (of thumb (only M)). *Spota dubh mar a leagfá ~ d'ordóige ar ghualainn na cadóige Clad140. 9. Of small amount. Oiread ~ t'ordóige M. 10. Expectation. Chuile shúil,* strong expectation. *Bhí chuile sh~ a'm péin go mbainthead sé an béal as héin ar an mbord M. 11. (Similarly) hope. Chuile shúil,* every hope. **12.** (Of tiny amount) *ən er'əd əs ə xir'ha: fi: də hu:l' M an oiread is a chuirtheá faoi do sh~, very little. 13. Eye of potato* (hence in name of type) *fataí ~e dearga, ~í dearga tá curtha a'inne, Ní pincs iad sin ach fataí ~e dearga S. 14. (Of hope or expectation [unclear in context]) Cuir ar shúil, wel' xur ʃe er' 'hu:l' ən'fʲin' | nax d'ukəd'i:ʃ ə'n'i:əs xor ə b'ix' | du:rʲ ʃe | gə m'ed'ər' na'x fʲriənhəd'i:ʃ ə'n'i:əs xor ə b'ix' | ən i:hə ʃo | 894C* *Bhuel chuir sé ar sh~ ansin nach dtiocfaidís aníos ar chor ar bith, dúirt sé go mb'fhéidir nach srianthaidís aníos ar chor ar bith an oíche seo,* 'he surmised ... ' [perhaps].***

súileog, f. **1.** Bubble. *~aí ar súp, ar phoitín. 2. (Tillage) small ridge. Caithidh mé súileogín fataí a chuir S.*

suiliú, siliú, 1. (Interj setting dog to drive away, also used without dog). (Explained in) ... *leis an ngadhar a bhí tú ag caint, díonamh amach go raibh gadhar a'd leis an mbó, ssil'u: SM. sil'u: bə: bə:, fʲil'u: k'ærk k'ærk, fʲil'hu: k'ærk ə'ma:x, fʲil'u: l'æt S ~ bó bó, ~ cearc cearc, ~ cearc amach, ~ leat. 2. Driving away hens* (only, M). *Siliú cearc cearc cearc ~ cearc cearc! S. 3. Also people S. ~ lib as sin! S. ~ leat as sin! S. Cf. SORÚ.*

suim, f. Regard, fondness. *v'i: 'a:n'si:m' akəb unəm 01J bhí an~ acub ionam. Bhí ~ mór againn inot [ionad] Mlt.*

suimiúil, a. Profitable. *wil' ʃe fʲin' ə l'æxt sim'u:l dʲit' ə'n'i:ʃ M an bhfuil sé sin ag teacht ~ duit anois?*

sú(i)m sá(i)m, n. Listless person. *Ina shúm sám* **35E**. *Bhí sé ina shúim sám anis* **898P**tn, he was in a hopeless situation.

suinceáil, v. Flood, wet heavily. ... *báistí, thosa' sé deireadh an hoíche agus sh~ an áit seo anuas uiliug* **892Mg** ... this place was flooded from (the lake) above. *siḡk' a:l-f'ər hu S ~álfear thú* (from heavy rain). *Tá an bhráillín ~te aige M. v'et je siḡk' a:l-f'ər ma:x M* bheadh sé ~te amach (of a bed).

súisín, n. (In phrase) *Is cuma leis fuits* [which] *péarbí ~ íochas é S*.

súite, a. **1.** Afflicted by a craving. *Tá me ~ le dúil ann S*, I crave it. *Tá me ~ leis an tart S*. **2.** ~ *sáite*, in a corner, in a fix. *ta tu su:t'ə sa:t' ən'jin' M* tá tú ~ *sáite* ansin.

súiteacht, f. and VN. Sucking, slobbering while sipping. *Ná bí ag ~ air sin, ag ~ thíos ann* (i mbuidéal) M.

súiteáil, *su:t' a:l' v.* (< suit). Match, answer. *lox (luch) ... lox (loch), ta: je ə nus k'æp | ɣa: okəl ta: su:t' a:l' ə x'e:l'ə S* 'luch' ... 'loch,' tá sé ar nós 'ceap,' dhá fhocal atá ag ~ a chéile.

súiteamáil: SÚTAMÁIL.

súiteán, m. Sup, sip. *ban' su:t' a:n æs ə ʔe: jin' Mq* bain ~ as an tae sin.

súiteas, n. Absorption. *v'i' 'æ:n' su:t' əs d'i:nt ek'ə M* bhí an~ déanta aici (of a drain which had dried).

súmáil, f. VN. Slobbering (in mud). *Ag ~ thart sa gcladach* **20Cq**.

súmaire, m. ~ *cladaigh M*, sea cucumber, 'Holothuroidea'. (Word produced by Máire but meaning not known to her) (Plural) *nə su:mə'r'i: kla:də Mq* na súmairí cladaigh.

súmálaí, n. **1.** Three inch worm found in dikes, etc., M. **2.** Person who slobbers about (or works) in mud, etc. *Is íontach an ~ thú ... ag súmáil thart sa gcladach* **20Cq**.

súmaráil, f. (As VN) **1.** Sucking. *v'e ə d'u:l rud ə'k'i:n' | nu su:mə'ra:l' M* bheith ag diúl rud eicín nó 'ag ~'. **2.** Slobbering (of iasc, frag, lachain). ~ *hæ:rt/ʔo:həb P ~ thart / leothub*. **3.** Sponging. ~ *o:l' M ~ óil*.

súmh, n. (In phrase) *ar a súmh sámh, ar a súimhín sámh*, comfortable. *v'i: fi er' ə sú:w sá:w, er' ə su:v'i:n' sa:v S* bhí sí ar a súmh sámh, ar a súimhín sámh.

sumóid, n. **1.** (Slight) disgust. '~' sórt

múisiam beag M. Tháinic ~ ortha M. 2. Huff, offence. *Bhí ~ a'm leis M. Cf. SIOMÓID.*

sumóideach, a. Soft, sensitive. *Duine ~, duine ~ me M.*

suntas, m. **1.** Notice, note. (a) *Cuir ~ ar. Deimhin níor casadh, tada liom ann, a dúirt an feilméara, a ch-, gcuirthin aon tsúntas air. 869P.* (b) *Leag ~ ar.* Agus níor leag mé leath súntas ar an ságán sin **894C**. (c) *Tóig ~ ar.* Agus choinic sé, thóig sé ~ air, go raibh na Fianna á gcuir i ndiaidh a gcúil, nuair a bhí an t-ardrí seo ag brostú. **892Mtn.** (d) *Tabhair ~ dho.* Duine mbeadh ~ tugthaí dhó 'bramannaí S, a person noted for **2.** Interest. *Tá ~ ag X ar Y. N'i' rə su:ntəs ə b'ih er' o:l eg'ə 36T* ní raibh ~ ar bith ar ól aige, 'he wasn't a drinker'. *Ní raibh ~ ar bith aige air héin SM* (of unconceited person). **3.** Regard. ' *Bhfuil fhios a'd duine a mbeadh ~ a'd air níor mhaith leat e ligean síos M.*

súp, m. Soup. *Bain súp as*, cause hardship, cause to work hard, 'make sweat'. *ga m'ox brain ə wad ji:f l'æt: əgəs wæ:n'həd fe sup: æsəd M* dhá mbeadh Braidhean i bhfad síos leat agus bhaintheadh sé ~ asad. *Beidh ~ bainte asamsa nuair a bheidheas sé sin réidh* **43Mlt**.

súpláilte, a. Supple. *Tá se chomh ~ le breac M.*

sútam, (In phrase) *sú ná sútam*, of lifeless thing. *N'i:l' su: nə su:təm a:n níl sú ná ~ ann.*

sútamáil, **súiteamáil**, f. (As VN) Slobber while sipping. *na b'i: su:təma:l' hi:s sə mug jin' Mq* ná bí ag sútamáil thíos sa mug sin. *K'en so:rt su:t'əma:l' ta' ort M* cén sórt súiteamáil atá ort? Cf. SÚMÁIL.

sútamas, m. **1.** Ooze, slush. *su:təməs iʃk'ə, ~ brokəx, 'd'i:l' a:w er' ə ~ sə dre:n' vrokəx jin' ə'mu, br'e:ntəməs əs ~ M ~ uisce, ~ brocach, díleábh ar an ~ sa draein bhrocach sin amuigh, bréan-tamas is ~.* **2.** (As VN) *nə la:xən' əg' im'əxt ə su:təməs M, na lachain ag imeacht ag ~, ... feeding on ooze.*

sutar, m. Young robust, plump person or animal. ~ *dhe ghadhar, dhe pháiste, dhe lao, dhe dhuine, ~ir gadhair M.*

T

tabhair, v. 1. Grant. **hug d'ia gə rə fe a:n** l'e e: hɑ:vɑ:lʰ M *thug Dia go raibh sé ann le é a shábháilt*. **hug d'ia na: rə əŋ gərda** [sic] a:n M *thug Dia nar raibh an garda ann*. **hug d'ia yum na: rə fe a:n** M *thug Dia dhom nar raibh sé ann*. 2. Produce. *Bhí sé ag ~t (a chuid) allais* S, he was perspiring.

tabhair amach, 1. Bring out (and make known). **əgəs hug fe he:n' ə'ma:x e fin' ənsə da:n ə v'i: fe xumə 11Ct** agus *thug sé héin amach é sin insa dán a bhí sé a chumadh*. 2. Announce. **hug fe ma:x er' ə re:di:ə: e** *thug sé amach ar an raedíó é*. 3. Host, present. **ŋ ka:l'i:n' v'i: tər't' ə'ma:x ə frə:græ:m'** S *an cailín a bhí ag tabhairt amach an phrógram* (on television). 4. Scold (with direct object). *Nuair a fuair sé seo amach go raibh mise ar dhuine acub thug sé amach dhom e M*, ... scolded me about it.

tabhair aniar, Improve from poor condition. **hug fe n'iar e** S *thug sé aniar é*, it improved his health.

tabhair anuas, 1. Announce, make known, tell. **hug fe nuəs gə b'e: X hug ə ta:lhə yə: M** *thug sé anuas gob é X a thug an talamh dhó*. **nar wan' fe ji:m ax mar hug m'e nuəs** S *nar bhain sé dhíom ach mar thug mé anuas* (of pension officer). *Céard seo bhí tugthaí anuas ann chor a bith?* M (in newspaper). *Níl fhios a'm an dtug sé anuas a hainm nó nar thug S* (on radio). 2. **Tabhair anuas dho**, say of. *Níl fhios céard a bhí tugthaí anuas dhóib sa bpáipéar M*. 3. **Tabhair anuas le**, say of, connect to, guilty of. **ta fe tuki: nuəs l'ef** S *tá sé tugthaí anuas leis*, it is said that he did it. 4. Deteriorate, fail. **din'ə v'ex re:dʒu:sɑ:lʰ ə e' fin' ta fe tuki: nuəs gə mo:r** S *duine a bheadh 'reduce'-áilte é sin, 'tá sé tugthaí anuas go mór'*. *Tá an áit tugthaí anuas S*. *Thug sé anuas le bliain M*.

tabhair ar, 1. Name, call. (a) *Thug siad Páraic dh'ainm air S*. (b) (Idiomatic use) **v'i:dar ə na:n nə bro:gə ji:nə əs tər' husə bro:g orhu: 01J** *bhíodar i ndan na bróga a dhéanamh is tabhair thusa bróga orthú*, '... and they were the real McCoy'. 2. (Reflexive) Decide to, feel like. **hug m'e orəm gən i' hə:g'a:l** P *thug mé orm gan í a thóigéal*, (for a while) I didn't

want to take it, I felt like not **hug m'e orəm kas er' æ:f** P *thug mé orm casadh ar ais*. 3. **Tabhair + VN + ar**, perform action of VN on object (FFG20 *tugann* 10(a)). *Leis an siostal seo bhí tú ag caitheamh an, an, barrach dhe — rud a dtugaidís dó air mar déarthá*. 892Mg ... a thing they used to burn. **l'e: m'e han i' ax n'ir ug m'e 'l'æ:l'e:w orhə M** *léigh mé cheana í ach níor thug mé leathléabh uirthi*. **ga d'u:rən' l'æ brix' er' ə fik'i:n' ə'n'uv 66N** *dhá dtiúrthainn leath bruith ar an sícín inniu*. *Thug sí leathmharú uirthi* B19.62, she trounced her.

tabhair dho, 1. Beat, scold. ~ *dhó é!* S, give it to him, scold, beat him. **t'u:rhə m'ifə yə: e SM** *tiúrthaidh mise dhó é*. *Deabhal blas le díonamh leis ach é thabhairt dhó sa mbolg*. 2.(a) Enable. *Thiúrthad sé [fód coise] coisíocht san oíche dhuít*. (b) Enable to go. **ta fe nan hu: ho:rt' gə ka:rnə is a:t'əxi: ma:r fin' M** *tá sé i ndan thú a thabhairt go Carna is áiteachaí mar sin*, of a reasonably good pair of trousers. 3. Cause to be. **fen dæ: ta fe ho:rt ti: ft'i jii:t ən dæ ta er' ə v'ef't'** S *sé an dath atá sé a thabhairt taobh istigh dhíot an dath atá ar an veist*. -**ta m** 'ba:lə 're: S *tá an balla réidh*. -**s ə waid'ən v'æ:ni: noxt k'e:rd ə x'u:rhəx ə 'ba:lə re: M** *Is a Mhaighdean Bheannaíthe anocht céard a thiúrthadh an balla réidh?*

tabhair bóthar dho, Take to the road, show (smne / smth) the road, expel, eject, throw away. **ta m'e x'æ:pə gə d'u:rhə m'e bo:hər ə'ma:x do:b'** M *tá mé ag cheapadh go dtiúrthaidh mé bóthar amach dóib*. ~ *bóthar dhó!* **Tabhair dhá shiúl é**, go / leave by foot. **hug fe ga: x'u:l e 897St** *thug sé dhá shiúl é*.

tabhair isteach, 1. Reclaim. **johə: græ:n't, ta:lhə ho:rt' əft'æx S** *gheothá graint talamh a thabhairt isteach*. 2. ~ *isteach dho*, agree with, believe. *Ní raibh sé ag tabhairt isteach dho Naomh Páraic* 894Cst.

tabhair le, 1. Take. ~ *leat tileadh fataí*, help yourself to more potatoes. *Tiúrthaidh me liom e*, I'll eat it. **p'is(ə) f'ol' u:r ə hug m'e l'um M** *píosa feoil úr a thug mé liom*. **tər' l'æt ə'n'if e M** *tabhair leat anois é*, eat it. ~ *leat cathaoir*, sit on a

chair. **hug** *fe l'ef ə xahi:r' əs hi: fe f'i:s* M *thug sé leis an chathaoir is shuigh sé síos*. **2.** Take possession of, get. **k'en fa:** *nax dug tu l'æt bəd ogəs ...* P *cén fáth nach dtug tú leat bád agus ...*. **3.** **Ag tabhairt do bhealaigh leat**, getting on well (e.g. at work, with people). **ta fe tó:rt' ə v'ælə l'ef, ta fe tó:rt' l'ef ə v'ælə, ta f'i: tó:rt' ə b'ælə l'e:hə** M *tá sé ag tabhairt an bhealaigh leis, tá sé ag tabhairt leis an bhealaigh, tá sí ag tabhairt a bealaigh léithi*. **4. Tabhair le (rá) (dho)**, let be known (to), assure. -Choiniceas -Ní fhacais -Choiniceas ... agus tiúrtha mé le rá 'uit é 894Cs. **hug** *fe l'e ra: yə: gə rə fe na:n e' wuələ* M *thug sé le rá dhó go raibh sé i ndan é a bhualadh. hug m'e l'e tuspá:nt' e nu' hug m'e l'e ra: e S thug mé le tuspáint é nó thug mé le rá é. N'i: u:rən' l'e ra: yə e S ní thiúrthainn le rá dhó é, I would not give him the satisfaction*. **5.** Bear, have (calf). **hug** *f'i: li: l'e:hə m'l'ionə, n'i:r hug f'i: li: ə b'i l'e:hə norhə* M *thug sí lao léithi i mbliana, níor thug sí lao ar bith léithi anuraidh*.

tabhair ó, **1.** Take from. **x'æ:pənjə gə d'urhəd'i:f ə pə:f'tə wəhə f'in', n'i: l'ik'ə f'jad ful' taim' i' M cheapthainnse go dtiúrthaidís an páiste uaithi sin, ní ligthidh siad 'full time' i' (bring into labour early)**. **2.** Make, have. *Níl se i ndan an lá héin a thabhairt uaidh* 23C, there isn't even one day (without rain).

tabhair síos, **1.** Discuss, describe. *~t síos S, discussing*. **2. Tabhair síos le**, impute to, accuse of. **ta fe tuki: f'i:f l'ef ə v'ær f'in'** S *tá sé tugthaí síos leis an bhfear sin, he is said to be guilty of the offence against that man. ta fe tuki: f'i:f l'ef ə gal'i:n' SM tá sé tugthaí síos leis an gcailín, he is alleged to be guilty in the girl's case*.

tabhair suas dho, **1.** Acknowledge as so. **ri:n'ə tu: 'drəx'rud tugəm' suəs dít' e, fə:gəm' æ:d e S rinne tú drochrud, tugaim suas duit é, fágaim a'd é. rud ə ji:nə: æ:s b'æləx, tugəm' suəs dít' e S rud a dhéanthá as bealach, tugaim suas duit é. hug m'e suəs gə w'i:nt'ər xə:rnə gəb' iəd bə dunə v'i: r'iw ə:n, n'i:r wək tu: l'ə:b n'i:s mu: M thug mé suas dho mhuintir Charna gob iad ba dona bhí ariamh ann, níor bhac tú leob níos mó. b'æn 'f'iw'yr'i:ū:l', fen a:t' ə dug m'e**

he:n' suəs d'i, v'i: maik'əl' ... S bean fíorghnaoiúil sé an áit a dtug mé héin suas di, bhí Maidhcil ..., 'the reason I think so is ...'. **2.** Acknowledge as best, as worst, as most deranged. *Thiúrthainn suas dó é, badh é ab fhearr S. Ní thug me suas ariamh dó e go dtí inniubh M, I never really believed he was deranged until today. Baidhe deaíd thug me suas di a' lá sin e* 23M, I thought that day that she was a real demon. **3.** Warn about, adjure. **b'i:x b'ehi: gəl' ə m'ræ:di:l' ort s gohə tu: gə d'i: n' t'e: r l'ef iəd is t'urhə tu suəs də: iəd, t'urhə tu: wə:rnij o: fuchəb** M *bíodh beithí ag goil i mbradaíl ort is gabhthaidh tú go dtí an té ar leis iad is tiúrthaidh tú suas dó iad, tiúrthaidh tú várnuing dhó fáthub. hug m'e suəs də: iəd, du:r tu l'ef æ:r'ə hō:rt dō:b' S thug mé suas dó iad, dúirt tú leis aire a thabhairt dóib*.

taca, m. 1. Prop. **fe xir ro m'e g' im'əxt l'e təkə** S *sé an chaoi a raibh mé ag imeacht le ~, I was propping myself up as I went along*. **2.** Time. *~ na Nollac a bhí sé, it was Christmas time*.

tacáil, v. Roll, furl. *~ leat e S. ~ cúshnáithe M. ~ an rópa S. ~ isteach e S.*

tacht, v. Choke. *Ó go d-a an bás thú! M.*

tada, indef. pron. Something. **1.** (Non-assertive) *B'fhéidir gur ól se ~ aréir 's nar cheart dó é M. b'e:d'ər' gər ur:t' fe tæ:də l'ef P b'fhéidir gur dhúirt sé tada leis. fæ:ns gə m'e:d'ər' gə xir'ədər er sæ:ŋ wəfjəs e nər tæ:də M seans go mb'fhéidir go chuireadar ar saingbhaitseas é ná tada*. **2.** Nothing. **d'unsə n' f'ær o:g e d'erhən' nax tæ:də wuəl' fe er' ax hug fe suməns er' ə v'ær o:g St3a d'ionsaigh an fear óg é, déarthainn nach tada a bhuail sé air ach thug sé sumans ar an bhfear óg**. **3. Tada dhe**, any. **wil' ~ gə xi:n'l'ə laist ə noxt S an bhfuil tada dhe choimle lasta anocht? Goth siar is féacha an bhfuil ~ dh'uisce sa tobar S. Níl ~ dhe dhriseachaí ann S**. **4. Tada le**, at most only. **N'i: rə tæ:də l'e k'ən ə:n 12J ní raibh ~ le ceann ann. N'i: rə tæ:də l'e baisək'il' ə:n 12J ní raibh ~ le baidhsaícil ann. N'i ra m baisək'il' he:n' əf't'i sə bobəl ə tə:m f'in', tæ:də l'ef S ní raibh an baidhsaícil héin istigh sa bpobal an t-am sin, tada leis**. **4.** Adverbially. *Ná cuir siar ~ mo ghruaigsa*

S.
Tadhg, m. *Tadhg an dá veist*, 'forty coats'.
 xuələ m'e kant' ə'r'iəw er' haig ə dɑ:
 v'ejt' S *chuala mé caint ariamh ar Th--*
an dá veist, (explained as) *fear a mbíodh*
dhá veist air S.
tæ, m. (In phrase) 'nineteen' *tæ dubh*, at
 the turn of the twentieth century, many
 years ago. *Bhí sé sin ann* 'nineteen' *tæ*
dubh S.
taerú, n. (taerthó). Address. ... *ghaoithe ...*
cur taorú orm thrí na ballaí '894C9, 'the
 wind ... speaking to me through the walls'.
tafann, m. (As VN) Bark. (Fig) *Nach bhfuil*
me chuile lá san aer ag ~ oraí le é
dhíonamh ceart S.
táille, n. Fee (paid by apprentice). xu:g nu:
 je: funt d'ik je tæl'ə ... tæl'ə f'ek'ər
 dum hugəx fjəd er' ə d'ikɑ: æs ɔxt ə
 x'aird' o:ləm' S *chúig nó sé phunt a d'íoc*
sé ~ ... ~ feictheas dom a thugadh siad air,
a d'íochthá as ucht an cheird a fheoghlaím.
táirim, f. **1.** Urgency. *Ar a th-- oibre SM,*
working flat out. Commotion. ~ chapall
ag tíocht aniar an bóthar chugam. 2.
Fixed time. Níl ~ a bith a'm air, dó S. '~,
dáta a dhíonamh ar rud S. Níl aon ~ leis
— níl aon dáta leis S. 3. Idea (perhaps,
 speaker uncertain). ' *Bhfuil ~ a bith a'd*
cén uair a bhí sé anseo? S.
tairne, m. **1.** Nail. (In phrase) *ar an ~*
immediately. D'íoc sé amach ansin ar an
~ ARN8764. 2. Witty, apposite riposte.
B'íontach an cainteoir a bhí ann bhí an ~
aige S.
tairneáil, f. Drawing, carrying. (Recalled
 by speaker in) *Tá an focal '~' ann, bhí se*
ag muintir an Ileán Máisean, (ag tarraint
ualach) 'rópa tairneála' déarthaidís S
(rope for carrying hay on one's back).
tairseach, n. Threshold. (Fig) occlusion in
 mouth of bay. *Tá sé sách mór ach ní cuan*
farraige anois é. Mar tá ~ tao' 'muich
ann. Tiúrtha tú '~' ar chlocha trasna tao'
'muigh. Beidh an t-uisce fanta tao' istigh i
gcúnaí. 32Jt.
táis, (áis¹), f. In *aghaidh ~*, in inconvenient
 or awkward manner. *Bhíodar ag díonamh*
go leor dhe na rudaí in aghaidh ~, agus
dhá dhíonamh le ánró mór. 892M4216.
Tá an duine sin in aghaidh ~, (explained
as) rud nach mbeadh ag teacht leat, ní
bheadh do bhealach héin aige.
taisfhliuch, tæ:ft'ox S. a. Damp.
taisí, (taise). n. Likeness. n'i æ:kə m'e də

hæ:fi: r'iəw ax ... S *ní fhaca mé do thaisí*
ariamh ach ..., you are the living image
 of ...

taispeáin, SPÁIN, TUSPÁINT.

taitnigh, v. Like. **1.** ~ le, (in saying) *Tá sé*
sin sách maith ag an té a dtaitníonn sé leis
is ro-mhai' ag an té nach dtaitníonn sé
leis S (of food). 2. (With zero pronoun),
 be happy, like. *Th-- leis me labhairt leis*
23C. *Thaitníodh liom a ghoil amach ...*
18Bm. *Taitníonn leat, a Sheáin, a*
dtaitníonn? 20My. -*Thug sí suas an jab M*
-Níor th-- léithi S.

tál, (As VN) Rain (heavily). ' *Bhfuil se ag*
~? S. Tá se ag ~ bháistí M. Tá se ag ~
anis S.

tálach, m. Persistent cramp, stiffness in
 (any) limb. tæləx (ə də xɔf) S ~ (i do
 chois).

talthamh, (talamh), m. Earth, ground, land.
1. *Ní fhaca me aon íontas ariamh ach go*
bhfuil se i ndan an ~ a shiúl a chor a bith
S, ... able to walk. Ar éigin atá me i ndan
an ~ a shiúl. 2. *Ar an ~*, at all. *Níl se ar an*
~ inniú aon nduine ... M. Níl sé ar an ~, té
... S. 3. ~ tíre, mainland. ya: v'il'ə a:n
ta:lhə f'i:r'ə 04B dhá mhíle ón ~ tíre. 4.
Soil. ~ dú' ná ~ clocha beaga ní fhásann
siad ann M. -ta nə fa:ti: kurh æd 52Cr
Tá na fataí curtha a'd. -ta: gəs hri: halhə
r'i:ft' S Tá agus thrí th-- aríst, Yes, sown
and already sprouting. 5. Holding (of
 land). *Tá dhá th-- acub ann S. Na talta a*
cheanna' se S. Bhí na talthachaí chomh
gar gá chéile 21C. Thit ~ ortha héin nú
dhá th-- S. 6. Thíos, síos sa talamh,
'killed', bothered. Cuireann siad me héin
síos sa ~ S, they really annoy me, cause
me anguish. Tá muid thíos sa ~ ag
sochraídeachaí S. Tá mé thíos sa ~ ag
éisteacht leat S. Chuireadh an saol seo
síos sa ~ me S.

tamall, m. (Short) distance (= FGB 3).
 (Probable meaning in) *Tháinic sé i dtír ins*
a' gcladach, agus shiúl sé ~ suas ar a'
talamh. 866EB17.

tanai¹, a. **1.** Thin. *Tá sé chomh ~ le scian M*
 (of person). **2.** Shallow, of soil. *Tá an áit*
sin ~ S. 3. Seldom. gə ta:nɪ: e S go ~ é.
Uair th-- a fheictheas tú rud mar sin M.
 (Seán admitted that *uair th--* is used but
 added *abraíonn siad na rudaí sin ach ní*
an Ghaeilge is fhearr (í) S).

tanai², m. Shallow. *Tá tú ag siúl ar an ~ S,*
 you are in a dangerous situation. ~ *chac*

na circe 'hearth'. *Ní dheachaigh tú thar th~ chac na circe ariamh* S, you were never in any danger or did any great feat. *ní dheacha' se thar th~ chac na circe ariamh* S (of armchair hero (in reference to the fireside as *tanaí* *chac na circe*)).

tangaigh, (teagmhaigh), v. **1.** ~ *le* / *dho*, go, come in contact with. **má hängi:n mil'án' l'ef** M *má thangaíonn m'uilinn leis*. **taŋgo: m'e yō** M *tangóidh mé dhó*. **ga daŋgo:x m'æ:f na rud ə b'i yō fín'** M *dhá dtangóidh meais ná rud ar bith dhó sin*. **2.** ~ *le*, come upon (and do smth with). **N'i:l' əs a:m ka:l' nə sig'ə'rōts marər tisə hängo:x l'ohəb** S *níl fhios a'm cá bhfuil na suigearoits, marar tusa a thangóidh leothub*. **3.** ~ *le*, come up against. **N'i:l' wā: l'um taŋgəxta:l' l'ef** S *ní mhaith liom tangachtáil leis* (of bad person). **4.** ~ *le*, affect adversely. *Meas tú ab é th~ leis?* S, Was it that (poteen) the cause of his death?

taobh, m. **1.** Side. **(a)** **er' e:g'ən' ə v'i: fe na:n ə yōl' əft'æx ə dorəs gə n'æxə fe ft'æx er' ə hi:w** M *ar éigin a bhí sé i ndan a ghoil isteach an doras go ndeachaigh sé isteach ar a th~, ... sideways*. **(b)** *Bhí cailín óg, na comharsan, ' ~ eile dhen doras aige* **11C** 'next door to him'. *Tá bean ina cúnaí an ~ eile dhíom anseo* **11C**. **(c)** *Ar an taobh* + adjective, 'on the' + adjective 'side.' **ta nə kloxi: fín' er' ə ti:w b'og** S *tá na clochaí sin ar an ~ beag*. **ta fe er' ə ti:w ard** S *tá sé ar an ~ ard*. **(d)** Direction. **v'i: dr'ehar' el' eg'ə v'i: fe got' ən ti:w el'ə rə'æ:də** S *bhí dreatháir eile aige bhí sé gaibhte an ~ eile ro-fhada, ... he had gone to the other extreme, become the opposite*. *Tá se goite ro-fhada an ~ eile anis*, things have gone too far the other way. **(e)** (With adverbs) *duine eile tao' thall dhe chlaí* S, someone else (from nearby). *As an ~ thall, tao' thall dhe chuan* SM, the far side of the bay (explained as *Leitir Móir* is na háiteachaí sin S). **go ti: huəs** M *gabh ~ thuas*. ~ *thiar dhe*, as backing, saved. **N'i: xir fe ti: hiar jeh e xor ə b'i** S *níor chuir sé ~ thiar dhe é ar chor ar bith*. **b'ar l'um p'en' ə tæ:r'əg'əd v'e ti: hiar ji:m** S *b'fhéarr liom héin an t-airgead a bheith ~ thiar dhíom*. (With adverbs of motion) **ha:n'ək' fe ti:w ənuəs** *tháinig sé ~*

anuas. **go ti:w ənu:n gabh ~ anonn**. **N'i:l' ə gr'i:m' ə gol' ti: ft'æx ga v'e:l** M *níl an greim ag goil ~ isteach dhá bhéal*. **2.** Station (on television, radio). *Níl fhios a'msa cén ~ a mbíonn sé air* S. **3. Taobh le**, having only. *Teach aisteach e ~ le seisear Gaeilgeoirí* M, ... having only six Irish college students. **4.** (In conjunction) *i dtaobh*, in as far as, in that. *Tá, ' d~ é bheith ramhar* S.

taobhaigh, v. Approach, visit. (In phrase) **N'ir hi:və m'e t'ax na: bohən o wad'ən' Mq** *níor th~ mé teach ná bothán ó mhaidin*.

taoille, m. Tide, sea. **(a)** (Often without any reference to tidal motion) *Taoille* 46.1049 (translating 'the sea'). *Gá dtiteá isteach sa ~*. **(b)** *Bhí na 'Northmen' ag tiim mar bheadh an ~ ag rich ar an trá go raibheadar marú go dtí ríbhagán* **892M**-tn. **(c)** ~ *tuile*. (In phrases such as) *Dhá mbeadh an ~ tuile ag teacht i mo mhullach ní thiúrtadh sé lá (oibre) dhom* S 'no matter how difficult my situation might be ...'. *Tá an ~ tuile leis* S, he is lucky.

taosc, v. Bail. **1.** (Fig) **ta mid' ga hi:sk er' M tá muid dhá thaoscadh air**, we are giving him his fill to drink of it. **ga hi:skə l'e:hə** M *dhá thaoscadh léithi*, she is drinking her fill (of brandy). **2.** ~ *amach*, vomit. **dæ:r'ə m'e tiskə ma:x e** M *d'airigh mé ag taoscadh amach é*.

taoscán, dim **taoscáinín**, m. Load (of wet matter). **mār ə ja:l' ēf' ən ə ti:skā:n'in' spart'i: | v'i: ka:t' ēf' ə ga'lh æn' | l'e' bl'ian'N |** !(Aár) **04B** *Mar gheall ar an taoscáinín spairtí / a bhí caite ar an gcaladh a'inn le bliain*.

tapa, n. Stability. *Níl mórán ~ ann*, he is unsteady on his feet (e.g. infant).

tar¹: TEARA.

tar², cp. TOR.

tarbh, m. Bull. *Ní raibh sí ag coinneál aon ~ istigh* **23J**, the cow did not take any serve.

***tarlú**, n. Warping gear. *Na tárlaí dhiana ' ghohach ins a' mbád* **894C2**.

tarraínn, v. **1.** Pull. (Of weak person) *Ní thairneot se an drioball as lacha* **19B**, *Ní thairneot se na stucaí dhe dhuine caillte* **19B**. **2.** Take (across, over). **fa:kə m'e n'fo e vrain s b'ei tu he:n' ga' ha'rən't l'æt** M *fágthaidh mé anseo é, a Bhraidhean, is beidh tú héin dhá tharrait*

leat, (of bread) take (from table to fire-place).

tarrainn amach ar, pick a fight with. *Bhí sé ag tarraint amach ar dhuine eicint, th~ me amach air. Níir hæ:rən' fe ma:x er' e: nin'ə r'iaw* M níor th~ sé amach ar aon nduine ariamh. *Tharrainneadar amach ar a chéile. Bhíd se ag iarraidh bhei' ag tarraint amach orm* S.

tarrainn ó, ~ *ó chéile* M, pull apart, dismantle.

tarrainn suas, pull up, find fault with.

tarraint, f. 1. Draught (nautical). *Ní raibh aon tarraint uisce mhór acu(b).* 20C, they (type of boats) had a shallow draught. (As LFRM *tarraing(t)* 3.) 2. Chimney(-flue). *Tá dhá th~ ansin ach níl tine a bith sa gceann ó dheas* M. 3. (Extraction) tube (in spray machine). ~ *singil* 'single power', ~ *dhúbailte* 'double power'. *Chuir me dhá bharaill sprae amach le ~ singil* S. 4. ~ *dhúbailthe* 21Pt (in boat, perhaps 'with two lanyards').

tarrthaigh, v. Help (in interjections). *gə dərhi: i:sə kr'ist jin' M go dtarraí fosa Críost sinn. (gə) dərhi: n waid'ən' jin' M (go) dtarraí an Mhaighdean sinn. Dia dho mo tharrtháil!*

tastaigh, (teastaigh), v. Need. (a) *Th~ sé uaidh mar a th~ ón ngadaí a chrochadh* S (urgently needed, generally of unfortunate event). (b) Without subject. *b'ei tusa ... her' | ma hæsti:n 'wem' M Beidh tusa ... thoir má thastaíonn uaim, ... if I need anything.*

te, a. Hot. (a) ~ *ná fuar* (in) *ní raibh ~ ná fuar aige* 21Pt, he would listen to no gainsaying. *Ach ní raibh ~ ná fuar ann* 21Pt, there was no counter-arguing, dissuasion. (b) (In admonition to child not to touch, not necessarily hot) ~! ~!, ~! ~! (c) *Te bruíte*, very hot. (Fig) *Níl sé ~ bruíte leat*, he is not very friendly with you.

teach, m. House. 1. ~ *bán*, asylum, madhouse (in phrases such as) *Chuirthead sí duine bith beo sa ~ bán* S. 2. Household. *v'i:dər x'æ:pə gə rə xul'ə hæ:x nə xolə M bhíodar ag cheapadh go raibh chuile theach ina chodladh. Tá chuile th~ goite a chodladh* S. 3. (Out)-building. *Tá ~ an chac ag goil suas anis* S. *Cosúil le oíche e a mbeadh beithí ceanglaí istigh i d~ a'd* M (said of wintry night). *Cuirthi' muid an péire eile i*

gceann an tí M ((cattle in) gable-end of stable).

teacht, n. VN. 1. ~ *síos*, compare with. *Ní fhaca mé aon oíche ó shoin a bhí i ndan ~ síos leis* 05M. 2. ~ *suas*, growth in height. *Níl aon ~ suas faoi ní dhíontha' se aon fhear go deo* M.

teachtaireacht, f. Errand. *Duine a chuir i d~ S*, send a person on an errand.

téad, f. Rope. *Lán na téide*, of sturdy fattened animal. *ax ə wə: ə vrain v'i: lən ... lə: nə t'e:d' i:n'tə M ach an bhó, a Bhraidhean, bhí lán ... lán na téide inti.*

teaic, (< tack). n. (In negative) nothing (of work). *Ní:l' t'æ:k' aibr' an Mq Níl ~ oibre ann (= t'ap' aibr'ə M teap [q.v.] oibre).*

teáine, t'æ:n'ə (= FFG, tawney). (In comparison with *buí*) *Tá sí chomh buí leis an ~ S* (very brown).

teaisceanta, adv. At all. *d'aul t'æ:fk'əntə/ hæ:fk'əntə blais ... Mq deabhal ~ / th~ blas ...*

teallach, m. Hearth. *Ó! tá sí eidir an leaba 's an ~ M* (of sick person).

teallachóg, f. (Glossed) *Earball éisc*, the fan [footnote to] *Níl aon ~ earbaill air.* 869PDT87. (Perhaps derived from, or mistranscribed for, *an tsealgóg*.)

teanam, (Imperative verb) Let's go. *Teanam-abhaile dhe rud*, insubstantial thing. *Níl ann ach ~ abhaile dhe dhuine, ~ abhaile dhe choca é sin* S.

teanga, f. Tongue. 1. (Of speech) (a) *Tá an iomarca ar do th~ M*, you are too loquacious, free-tongued. (b) (With *caith*) *Agus chaith me mo th~ leis á rá M. Chaith Diuncan a th~ ag iarraidh orm ghoil soir* P. (c) Scolding. *fə:m' ən' t'æ:ngə M faighim an ~. fə:m' tæ:ngəxi: M faighim ~chaí, ... scoldings. Gheotha' tú an ~ uaimse* 43M. 2. *Teanga bheag*, uvula. (a) *Bhí mo th~ bheag amuigh leis an tart* P. (b) *Teagann se aníos go dtína th~ bheag M, ... bursting to say something. Tháinic se aníos go ~ bheag ionam labhairt leis* M. (c) *Cuir siar go ~ bheag aige é!* S, reproach him strongly. (d) *ta hæ:ngə v'og ki:n't' eg'ə M tá a th~ bheag caointe aige, ... cried his full.* 3. *Cuir do theanga amach* (in, for example,) *Ná tabhair dó iad má chuireann sé a th~ amach* M, ... no matter what (he does). 4. *An ~ dhearg* 16S, part of scallop, by means of which it

propels itself in water.

teann¹, m. (In) *le* ~, by dint of. (Rare with *ar*) *le* ~ *mí'únadh bhí orthub* 32J. (Syntactically: [[*le teann mí'únadh*] *bhí orthub*].)

teann², v. Draw near. *t'á:nə l'e ba:l'ə* P *teannadh le baile*, nearing home, on death's door.

teannadh, m. 1. Force, vigour. *v'i: 'a:n't'æ:nə l'o:həb* 60M *bhí an-- leothub* (hailstones), *na:rə wi:ntəx ə ~ v'i: l'ehə* P *narbh iontach an ~ a bhí léithi!* 2. Spell (in) *dhen ~ seo*, this time, for now, 64M.

teannleathan, a. Stocky, broad-chested. *Gasúirín ~ SM*.

teannta, n. Support, foothold. *Agus nuair sé ag baint ~ as an leic, le thócht isteach ar an talthamh, chuir sé áit, a ghlúiní, insa, sa leic.* 894C.

teap, *ʃap*. n. (In neg) not a stroke. *Ní dhearna me ~ ó mhaidin. Níl siad a díonamh ~ maitheasa. Dheamhan ~ maitheasa dhíonthaidís ach 'na chíonn S*, they would not do a stroke of work but stay at it (poteen). Cf. TEAIC.

téar, *ʃe:r*. m. Spree, 'tare'. *v'i: mid'ə ni: ml'ienə g' im'əxt er' ə ~ M bhí muide naoi mbliana ag imeacht ar an ~.*

teara, v. Come. 1. (With *áit* meaning 'why') *N'i raus am k'e ro f'i: go'l, fen a:t' ə ro f'i: t'ixt, gə mə xín'əsə ...* P *ní raibh fhios a'm cé raibh sí ag goil, sé an áit a raibh sí ag tócht, dho mo choinnesa.* 2. (Apparent innovative use, 'becoming', in) *Tá siad ag teacht sean anois* 79St.

teara amach, 1. Come into being, come about. *Ce chaoi a dtáinic an gaol sin amach?* M. 2. Change. *Mar ní raibh ministéara aon uair gan bád nó go dtáinig an saol amach chomh mór agus go raibh na ministéaraí titithe* ARN3333. 3. Qualify. *lən t'i: gə ʔa:sur' a:n, ha:n'ək' f'jəd ə'ma:x gə ma: S (bhí) lán an tí dhe ghasúir ann tháinig siad amach go maith. ha:n'ək' dər ə'ma:x S tháinigdar amach* (as teachers, nurses, etc.). 4. **Teara amach ar**, say, tell. *Agus níor chuala Jaic aon fhear ná aon bhean ariamh ag caint nar rabh sé héin i ndan a theacht amach ar an gcomhrá is ar an gcaint chéanna aríst mar ligtheá as do bhéal é.* 866EtSc181. 5. **Teara amach le**, 'come out with', say. *X'æ:p fe gəm i:ntəx ə rud ə ha:n'ək' tu ma:x l'ej M cheap mé go mb'iontach an rud a tháinig tú amach leis.*

teara aníos, Come up, happen. *Nach tráthúil a tháinic chuile shórt aníos di, tháinic an jab aníos di is tháinic an páiste aníos M.*

teara ar, 1. Contact, hit. *Ferail ar mhaide, ar bharr an mhaide, a bhíodh ag teacht ar an mbóthar SM* (in explanation of *ferail* 'ferrel'). 2. Strike (vigorously). *ha:gən' er' 01J theagainn air. v'i:t f'i: t'æ:xt er' ə mo: l'e l'æ:xtə* 20My *bhíodh sí ag teacht ar an mbó le leachta.* 3. Attack. *ha:n'ək' f'i: orhə l'enə kid' airkə M tháinig sí uirthi lena cuid adharca.* 4. Comprehend. *Tá sé cínnt' air a thócht air*, he cannot grasp it correctly.

teara faoi, Become damp. *bogən f'i: gus t'æ:gən fu:hə S bogann sí agus teagann fúithi* (of *creathnach*).

teara dho, Is good for, 'agree with'. *N'i: ha:gən fe gə ma: gə x'a:n M ní theagann sé go maith dho S* (poteen).

teara isteach dho, Be useful to. *X'ukəd fe f'ʔæ:x gə nə k'e:tə 01J thiocthadh sé isteach dho na céadta.*

teara roimh(e), 1. Interrupt, (contradict). *t'æ:xt ru:m 14M teacht romham.* 2. Catch up with, be avenged on. *t'ukə f'jəd træ:snə rív'ə 43M tíocthaidh siad trasna roimhe.*

teara suas le, Come upon, across. *Nar bh'fhiú a thóigeál as an gcladach ná a thóigeál isteach sa mbád nuair ' thiocthaínn suas le ceann acub ar an bhfarraige* ARN1414 (of wreckage).

teara t(h)impeall ar, Get around, beguile. *ha:n'ək' f'i: t'i:mpəl er' v'æ:g'i: x'a:n'i:n' gər hain'a:l' f'i: n a:t' d'i S tháinig sí timpeall ar M.S. gur shaidhneáil sí an áit di.*

tearáil, v. Tar.

teas, m. Heating. *kir' ru:n'ə t'æ:s er' M cuir ruainne teas air*, 'put the heating on a little'. *Ag cuir air an ~ M.*

teasnaigh, tasnaigh, v. (< *teastaigh*). (In clause with *mionnaigh*) affirm, be definite. *v'unə ʃe ogəs hæsnə ʃe ... , m'uno' m'e agəs t'æ:sno:/tæ:sno: m'e ... , ta ʃe m'uni: ogəs t'æ:sni:hə/tæ:sni:hə nax ...* Mq *mhionnaigh sé agus th~ sé... , mionnóidh mé agus teasnóidh mé /tasnóidh mé ... , tá sé mionnaíthe agus teasnaíthe /tasnaíthe nach... .*

teaspach, n. Heat (of weather). *Slaghdán teaspaí. -Gheothaidh tú slaghdán ~aí*

thuas ansin S -Céard é sin? BóC -Fuacht théis allas S.

teastas. m. (In phrase) *briseadh teastais*, misbehaviour. *Má thug mise lóistín duitse, ní le bheir' ag mí'únadh agus ag briseadh teastais go maidin é. Nuair a thiocthas an mhaidin imigh agus ná teara níos mú! 892M.*

teidhm, taim' (< time), m. **1.** House-party, hooley. **2.** Good time, fun. *Tá an iomarca ~ ag an mbord aici 52J* 'too much fun'. *Bheadh an~ a'd air S. Duine greannúil, duine a bhfuightheá ~ air S.*

teidhtl, taitl' (< title), n. **1.** Reputation. *Ní mórán dhe ~ é sin 12J*, that is not much of a reputation to have. **2.** *Faigh dhe ~*, have the honour (of working for). A. *-Níl mé ag obair Tigh X níos mó. B. -Ní bhfuightheá dhe ~ e M. Ní bhfuair se dhe ~ níos mó e S* (to do work for priest).

téigh, v. **1.** Heat. **2.** *Téigh chuig (duine)*, become enraged (at smne). *Thosa' sé ag téabh chugam S.*

teighre, v. **1.** Go. **2.** Last. *Ní: æ'xə k'æxtər a'kəb 'a:n't'æ:n 03C ní dheach-aigh ceachtar acub an-tsean, none of them lived to be very old. Is gearr le ghoil mála fataí orthub sin. Is gearr le ghoil e. 3.* Leave (in VN). *Bhfuil sib ag goil? S. nor' ə v'e.ə: skə'h a:n n'i: iərħə: yol' gə brə:x Pt nuair a bheithéa scaitheamh ann ní iarrthá a ghoil go brách. 4.* Come (in VN). *Seán ag goil aníos? M. tər' ənuəs mə xotə nuər' ə v'eis tu gol ənuəs ə f'eg'i: M87 tabhair anuas mo chóta nuair a bheidheas tú ag gol anuas, a Pheigí. Meas tú cé raibh sé goil? M, what brought him?*

teighre amach, Pass, go past. *' Bhfaca tusa goil amach í? S, Did you notice it (the night) passing so quickly? Tá an t-am ag goil amach orainne anseo S. Chuaigh an aimsir amach go mb'éigin dom rud eicint a dhíonamh S. Tá an aimsir ag goil amach ar an teach seo S.*

teighre ann, Have sexual intercourse. *b'ei f'iad fin' ə gol' a:n, b'ei f'iad fin' ə gol' a:n i:n't'ə M beidh siad sin ag goil ann, beidh siad sin ag goil ann inti (in bed).*

teighre ar, **1.** Begin. *xuədər er' e j'inə Mq chuadar ar a dhéanamh. 2.* Deem important or true, trust. *Más Críostaí ceart thú ach ní ghothainn ro-fhada ort S. 3.* Bother going ... , have much regard for. (With *amach*) *Ní ghothainn amach go dtí*

an clái air S, I hold him in no high esteem. Ní ghothainnse amach go dtí an geata beag sin ar chuide dhe mhuintir an tsaoil seo S. N'i: yohə'n ə'ma:x gə d'i: ŋ klai mar jə:l orħə M ní ghabhthainn amach go dtí an clái mar gheall uirthi. N'i: yohə'n ə'ma:x gə d'i: ŋ' g'æ:tə b'og fin' ə'mu er' yoxtu:r'i: M ní ghabhthainn amach go dtí an geata beag sin amuigh ar dhochtúirí. Ní ghothainn amach go dtí an bóthar ort/ar do bhealach S. 4. Impose on (as fine, punishment). *Ní ghothaidh mórán air sin M. Ní ghothaidh tada air. Ní ghothaidh lá air M, he will not be sentenced to spend one day in prison, he will go scot free.*

teighre as, Come through, escape. *ma' xuə tu əs nar bər'ħu hu P maith a chuaigh tú as nar báitheadh thú! you were lucky you weren't drowned. Nach maith chuaigh tú as gan a bheith géarrtha aici [dris] P. Nach maith a chua' sé as!*

teighre chuig, Go to (of child). *gohə ji: hugəd ta ji: nə:du:rə, N'i: yohə ji: fo ugəd M gabhthaidh sí chugad tá sí nádúrtha, ní ghabhthaidh sí seo chugad.*

teighre dho, **1.** *Teighre gar (go maith) dho,* Be almost. *Chua' se an-ghar dhona bheith dóite M. 2.* Suit. *Breá tá an fhíosóig ag goil 'uit 52J. 3.* Be good for, 'agree with'. *ta m'e x'æ:pə nax d'ain fe gə ma: yit' he:n ax ən er'əd l'e din'ə M tá mé ag cheapadh nach dtéann sé go maith dhuit héin ach an oiread le duine (poteen). (Ironically) s mah yoht fe yo: M is maith a ghabhthadh sé dhó! that would do him the world of good. 4.* Become, need. *N'i ra ax xuplə p'i:ntə gol' gə pərək' s v'i: fe got' əŋ k'ol' Pt ní raibh ach chupla pionta ag goil dho Páraic is bhí sé gaibhte un ceoil. 5.* Ail, (object of *dho* suffers from) *Tá an droim ag goil domsa froisin S, I also suffer from my back. Tá tuirse goil di M. Tá an croí ag goil dó S.*

teighre go dtí, Last until, come to. *ma hain' fe gə d'i: i:n' əŋ x'e:stə n'i: im'ə: ji: M má théann sé go dtí Aoine an Chéasta ní imeoidh sí.*

teighre i, Become. *ta tu gol' ə/ən də ha:gərt P tá tú ag goil in do shagart.*

teighre isteach i, **1.** Soon be. *Tá se ag goil isteach i/sa soibhintí soibhean. 2.* Discuss, deliberate. *d'aul əs am wil' m'e na:n ə yol' f'æx ən'fin' xor ə b'ix' S*

deabhal fhios a'm an bhfuil mé i ndan a ghoil isteach ansin ar chor ar bith, ... whether I can add anything to that.

teighre ó, 1. Discontinue (with VN). *ṇ'i: jā:xə ʃi: o' laurt' i'n' ə d'ig'an tu S ní dheachaigh sí ó labhairt linn an dtuig-eann tú? 2.* Escape. *ṇ'i:l' tædə gol' web' S níl tada ag goil uaib, nothing escapes you. 3.* Fail. *Chua' sé ó oscailt orm, I was unable to open it. Chuaigh an garraí ó chur orm, chua sé ó dhionamh.*

teighre síos, 1. Deteriorate (in health). *Tá sé goite síos go mór, Tá 'n bhó goite síos, Chua sí síos — T.B. a bhí ortha. 2.* Weaken, lose power. *ta nə b'æ:tris got'ə ʃis 56N tá na beatraíós gaibhte síos. 3.* Fail, be disqualified. *xuə k'a:n aku: ʃis, ṇ'i:r f'æ:səl' ʃe mar d'erhə 52Cr chuaigh ceann acú síos níor pheasáil sé mar a déarthá (of cattle in cattle test).*

teighre suas, 1. Go up. *Níl aon dol suas sna treabhsair sin S (low waist). Níl goil suas a bith ann M (low waist in trousers). 2.* Overcharge, fleece. *xuə ʃe suəs orhə, abər' l'ehə gə ṇ'æ:xə ʃe suəs gə ma' orhə M chuaigh sé suas uirthi, abair léithi go ndeachaigh sé suas go maith uirthi.*

teighre thar, 1. Expound, rediscuss (in explanation). *l'et'ər' æ:spək' ... l'e: ʃe i' ax xuə ʃe hart'ə r'i:ʃt' S leitir easpaig ... léigh sé í ach chuaigh sé thairti aríst.*

teighre thrí, 1. Go through, work through, work at. *kah er' ə maurd iəd gohə m'e he:m' hri:həb M caith ar an mbord iad, gabhthaidh mé héin thríothub (clothes from clothes-line). kahə m'e n'if' yöl' hri:həb ʃin' əs a:t' ə ji:nə sə vridʒ yə:b' M caithidh mé anis ghoil thríothub sin is áit a dhéanamh sa bhfruij dhóib (groceries). də yə: lə:v'in' ə xir'əx slə:xt er' gə:x ə ɲohə: hri:d' !11Ct do dhá láimhín a chuireadh slacht ar gach a ngabhthá thríd. ta ʃi: na:n e ri:n't' s v'e gol' hri:d' əs ṇ'i: o:l'hə ʃi: xər ə b'ih e M tá sí i ndan é a roinnt is bheith ag goil thríd is ní ólthaidh sí ar chor ar bith é. Is maith liom bhe' goil thrí na beithí M, I do not like workin with the cattle. Muinir na tíre ... ag baint mhúna ... ag goil thríd an múin sin, gá baint agus gá triomú. 04Btñ. Cf. THRÍ 2.*

teighre timpeall ar, 1. Beguile, wheedle, (get

around). *Ag goil timpeall ortha.*

teirigéis, (Cp. EIRIGÉIS). f. 1. Acquisition, asset. *Ba bheag an ~ iad níor thugadar mórán dhom S. (Ironically) Is deas an ~ e! (In neg) Ní mórán ~ chuaigh ar mo phláta. Deabhal mórán ~ tá sa mála sin a'd. 2. Small thing, amount. *Is íontach an ~ e, ~ 'ráin, (in explanation) rud beag e SM.**

teirigéiseach, (Cp. EIRIGÉIS). a. Abundant, wealthy. *Bhí an iomaire ~, bhí go leor fataí ortha, Duine ~ SM.*

teiscint, (teiscinn). n. Open sea. ~ SeolG69.

teith, v. 1. Flee. **2.** Shun. (With preposition *ó*) *ag teithiú uaim, theitheadar uaim 21Jq.*

teobar, teopar, n. Tour, direction. **(a)** *ho:g' m'e ʃo:bər ser' ə bo:hər S thóig mé ~ soir an bóthar. (b) Tabhair ~ dho, show (someone) the road, expel. hug m'e ʃo:pər yə, fuər' m'ifə re: l'ef hug m'e ʃo:pər do: S thug mé ~ dhó, fuair mise réidh leis thug mé ~ dó. Similarly, scaoil ~ le. Scaoil teobar leis! 21Jq (said to a man and hence his nickname Teobar, 12.19).*

teoid, n. (Heat from) cooking. *ṇ'i:l' l'ə:d' ə b'ih er' nə fati: fə:s M níl ~ ar bith ar na fataí fós, ... not half-cooked. ṇ'i: ro l'ə:d' er' ə gə:kə ʃin' M ní raibh ~ ar an gcáca sin.*

teoitl, tiúitl, ʃo:t'l', tu:t'l', m. (In neg) **1.** Nothing. *Ní dhearna me tiúitl M, no work. Dheamhan teoitl tádar a dhíonamh P. Níl teoitl ariamh maitheas ann P. Ní dhearna se tiúitl maitheasa dho Sheán M. 2. Limit (good or bad). *Níl tiúitl a bith le Bríd 43M, B. is very good. Ní raibh tiúitl a bith leis.**

tha(i)r, prp. Over. **1.** *Tha(i)r a chéile, many, a lot. Ag fáil bháis thair a chéile 43M, ... many dying. 2. Pass over. *d'erhə m'e də l'ehəd'ə s ṇ'i: yohə m'e hæ:rt S déarthaidh mé do leithidesa is ní ghabhthaidh mé thart, ... I won't avoid taking you as an example. 3. Beyond. *Tá a chuid súilí ag goil amach thair a chloigeann M. 4.* Up, away. *Leag sé, a chóta, thairis, in áit eicín, ar fud an tí, ... chua' sé go dtí an áit a raibh a chóta crochta, 869P, he put up (away) his coat. 5.* Out through. *mar' ə'məx hær ə b'e:l e bə ʃiər hær ə tu:n' e M mara amach ~ a béal é ba siar ~ a tóin é, (of child) suffering from gastroenteritis. 6. More than. *Bhí cóta aige****

thairis **10B**, he had another coat in addition to that one. **7.** (In reflexive use) prostrate, lower. **lai m'ε (fiar, fi:s) har:əm, hi:n' m'ε har:əm** Mq *loigh mé (siar, síos) tharam, shin mé tharam.* **8. Faoi 's tar, fi: stær**, beyond and above (superlative). *Faoi 's tar aon gheall dár bhuach mé ariamh, bhí mé ag iarraidh é seo bhuachadh, go fíorghéar.* **06C. 9. Thairis sin**, not (so) much. *Shíltheá nach thairis sin ghiúmar a bhí ar Bhaba ag imeacht*, B. did not seem in a very good humour when she left.

thart, adv. Past. **1. v'i: ɲ trem' ə gol' hæ:rt l'ε b'i:n' ə t'i: an P bhí an traein ag goil ~ le binn an tí ann. ta n la: n'u kurhə hæ:rt ek'ə gən tæ:də** M *tá an lá curtha thart aici gan tada*, ... spent today ... **2.** (With other adverbs) away, over. ~ *síos*, ~ *síos an bóthar*. ~ *soir*, ~ *i bhfad amach* S. *Nuair a bheas an bhó blíte beidh an lá ~ siar* S. *v'i: ɣa: funtə je:g k'i:s er' hæ:rt ə wad fiar* S *bhí dhá phunta dhéag cíos air thart i bhfad siar. n'i: kolof'ər n'el ənox'ta ta fe hæ:r', hæ:r fiar* S *ní codlóifear néal anocht tá sé thair, thart siar*, ... very late, way past midnight. **3.** In heat. *-Bhí beithí ag teacht thart.* **60M**, Cattle were coming into heat again. *-An dtáinig sí thart?* **19B**, Did she come into heat again? Cp. *thart* 2 FFG24.

th'fhiathraí, (In smart reply to unwelcome question) *donas is deabhal (th'fhiathraí ort iærhi: ort* M. *Donas is dá th'fhiathraí ort h'iærhi: ort* M. *Donas is dá fhiathraí ort iærhi: ort* M. *Donas dá fhiathraí ort h'iæri: ort* S. (As malediction) *Dan is deabhal th'fhiathraí h'iæri: cé leihí ar thóig tú an bhearna?* S. (Máire claims not to use *h'iæri:*).

thiar, adv. West. **1. Taobh thiar**, behind (of time). *Dé Sathrainne, is faraer nach bhfuil se tao' thiar dhíom* S. **2.** Behind. *Cén chaoi a bhfuil tú thiar?* M, how are your bowels.

thíos, adv. **1.** In kitchen (as distinct from other rooms). **h'is ə ta fe** M ~ *atá sé. fa:n h'is* M *fan* ~. **2.** Toward the open sea in a bay. 'Flag-boat' *thuas anann's ag Cara Innis Ní agus 'flag-boat' ~ in áit eicint sa gcuan* [recte] ARN4684. **3. An garla** ~, constipation. *Tá an garla ~ ar an deabhal* M.

thoir, adv. East. **1. Gan ainm ~ ná thiar (ná thuas ná thíos) nar raibh sé a thabhairt ortha**, he was calling her all the names under the sun. **2.** In asylum in Ballinasloe. (Humorous) *-Caithidh me ghoil ag péint-eáil. -Tá siúmra péintéáilte ~ dhuit* S. (Usual in goal form, e.g. *curtha soir* 'driven mad', cf. *soir* 5; extended (by younger speaker) to position adverb) *Bhíoch sí ~ a'inne* **66N**, we used to drive her mad.

thrí, prp. Through. **1.** (3m *thrid* used adverbially) *Tháinic me thríd* S, I made it. *Boscaí bainne tá ' ligint thríd* M, ... leaking. **2.** (In working) through, in. **rud ə b'ih el'ə v'i:ns am hri:d' ə t'æ:x s a:n ə x'æ:ni:m' e** **10N** *rud ar bith eile a bhíonn a'm thríd an teach is ann a cheannaím é*, anything else I use (cleaning) the house ... Cf. *TEIGHRE* **THRÍ**.

thuas, adv. Up (position). **1.** In the mouth, ~ *i mo bhéal a'm* Mq (in explanation of this usage). **v'i: ka:ngə:l' huəs eg'ə** S *bhí cangailt ~ aige. la:n mə v'e:l' gæ:tə huəs am* M *lán mo bhéil dh'fhata ~ a'm*. **2.** (With some place-names) to north. ~ **ə ɲl'i:ɲf'k'ə** S ~ *i nGlinisce. huəs ə ɲaulə* S ~ *i nGabhla, huəs er' ə ga:fəl ... ə'nuəs ə'wail'ə* St ~ *ar an gCaiseal ... anuas abhaile. huəs ə ros kumə:n'* **52Cr** ~ *i Ros Comáin*. **3.** (Idiom) *Más ~ a fuair tú mé thíos a d'fhága tú mé* S 'you left me in a far worse state than you found me in; you caused me harm'. *Más ~ a fuair sí mé thíos a d'fhága sí mé* S. **4.** At the landward end of a bay. *An chéad 'flag-boat' a bhí ~ 4685*. Cf. **THÍOS**. **5. Taobh ~ (i leaba)**, on the inside or wall side of a bed. **ə ɣol ti: huəs d'i sə l'æ:bə** St *a ghoil taobh ~ de sa leaba. ... ɣol ti: huəs d'e* **56B** ... *ghoil taobh ~ de*. **6. Thuas le rint(eáil)**, to let, for rent. **-v'i: fe huəs l'e rin't** **20My** *Bhí sé ~ le rint. -o: v'i: fe huəs l'e rin'ta:l'* M *Ó! bhí sé ~ le rinteáil*. Cf. **ANUAS**.

tiarach, f. Crupper (in harness). (In malediction) **d'æ:rəgə t'iærhi: ort(sə)** SM *deargadh tiaraí ort(sa)!* Cf. *deargadh* 4 FGB (also of donkey); *Deargadh t'fhiafrúighe ort!* L. Ó Briain (1937: 10).

tiarna, m. Lord. (In interjections) ' *Thiarna an domhain anocht!* P.

tigh, adv. (Old dative of *teach*) (i) *dtigh deabhail / deamhain*, to hell. **ta: fe kurh/**

- got' o: ji: d'u:n' gə d'i: d'aul' S tá sé** *curtha / gaibhte ó dhí [< dtigh] deamhain go dtí deabhail, ... gone from bad to worse.* Cp. DEABHAL.
- tileadh** (tuilleadh), m. More. (a) (In malediction with *deabhal*) ~ *deabhail chugad! S. ~ dhen deabhal chugad! 12J.* (b) *Tileadh agus, more than. Ba cheart dó sin a bheith bainte le mí, ~ 'gus mí, ~ 'gus mí 01J.*
- timbil, timb'ál', n.** Thimble. 1. Metal or plastic ring used in tying ropes (particularly for loads of hay carried on a person's back, where one end of the rope is passed through the fixed ring and tightened). 2. ~ (*túna(ch)*) anus. *Suí síos ar do ~, Suí síos ar ~ do thúna, Chuir se ~ a thúnach amach M, he did his utmost (in vain).*
- timpeallach, a. 1.** Roundabout. *Bóthar ~. 2.* Round. (More commonly *rabhnáilte*, also obsolescent *cruinn*. Heard from speaker who avoids over-borrowing, in) **kloxə du:rl'ən'ə ta fjad t'i:mpələx, n'i:l' e:ŋ xolu: orəb 25M clocha duirlinne tá siad ~, níl aon cholbha orthub.**
- tinceain, t'igk'æn', f.** Can, (for milking, household chores, etc.). (a) ~ *sé pínne* (sweet tin). ~ *tin.* ~ *pleastic.* (b) *Ní chuirtheá ag iarraidh ~ uisce í M* (of useless worker).
- tincéara, t'igk'era, t'igk'era. m.** Tinker. *Ghabh se in éineacht le cailleach an ~ S* (of an indiscriminating philanderer). *Níl aon bhlas aithne ortha nach inín ~ í M* (in praise of unpretentious woman, one of M's daughters).
- tine, f. 1.** Fire. **ta fe na:n ə ~ xur ga: xof S tá sé i ndan an tine a chur dhá chois, he can well stand up for himself.** Cp. SPLANC 3. *Chuaigh an teach i d~ 36P, the house went on fire.* Fig. *Bhí sé ina thine dhearg, he was raging. 2.* Flame. **n'i: raus am ə rə n or'əd jin' tin'ə fi' M ní raibh fhios a'm an raibh an oiread sin tine faoi** (of gas flame under pot). *Tá an iomarca ~ faoi M. 3.* Luminosity, flash. (In) *tínite lathaigh, tínite lathach, dhá mbeithéa ag siúl i bpuiteach is iad ag scaladh. 4.* Lightning. *' Bhfaca tú an ~? M. Scail th~., scaltrachaí ~, tá an ~ théis scaladh S. v'i: nə t'i:nt'r'əxi: gə mə xi:xə M bhí na tintreachaí dho mo chaochadh. t'i:nt'ə k'əhə tinte ceatha, flashes of (sheet)lightning. Tá tinte ceatha ann SM.*
- tinn, a. Ill. fa:m' t'i:n' nor' ə xi:n'im' er' 23B faighim ~ nuair a chuimhním air.**
- tint, tin' t, (< tent).** n. Smallest draft, (in neg). (a) *Deabhal ~ a d'óladar S. (b)* (In phrase) *deoir ná ~, not a drop. d'aul d'or' ə ski:l' fi ft' a:x ə'r' iəv na ~ naʔ ə dra:p 07Pt deabhal deoir a scaoil sí isteach ariamh ná ~, 'not a drop'.*
- tintí, a.** Immense, great. **nə hæ:spəx t'i:nt'i: M ina theaspach ~. nə fl'upkə hi:nt'i: 12J ina phlionscadh thintí** (when queried on this example 23B answered **wel' t'i:nt'i: | jin' gə ro fe ... k'e:təx ... 23Bq bhuel tintí, sin go raibh sé ... céadtach ...).** **ənə ster'əm' hi:nt'i: M ina stoirm th~. ə fkr'e:xə ~ (ba:ft'i:) SM ag scréachadh ~ (báistí). g'im'əxt snə kosə ~ S ag imeacht sna cosa ~. hæ:n'ək' fe ner' ə're:r' snə kosə t'i:nt'i: M tháinig sé anoir aréir sna cosa ~. d'im'ə ji: nə spair t'i:nt'i M d'imigh sí ina spadhar ~. Fiabhras tintí ort! Mq. Cp. An fiabhras tinte orthu Clad169.**
- tintreach, f. 1.** Lightning. (In malediction) *Go mbuaile an ~ thú! 25Mn. 2.* (Fig) **wan' fe æ:s nə hi:nt'r'əx 52J bhain sé as ina th~., he left at lightning speed. Bhí sé in th~., he was raging. 3.** *Séard é héin ~ dhe dhuine S, ... annoying person.*
- tionscail, v.** Begin, originate. (Recorded in) *Péibí cén chaoi ar thionscail hinskəf' an rud, go bhfuair gardaí Charna scéala air. 18J.*
- tionúr, m.** Spell of sleep. ~ *codlata SM 'nap'.*
- tíoránta, a. and m. S, Tyrannical. Tyrant.** (Also *tíoránach*) S.
- tíorántacht, f.** (As VN) Acting as tyrant. **ta saivr'əs ə:l'raif' ax gən ə v'e t'iorəntəxt S tá saibhreas álráidht ach gan a bheith ag ~.**
- tír, f.** Country. *Isteach / amach faoin ~, (inland) in the rest of the country. Níl fhios cé na fluideannaí tá isteach faoin ~, Tá go leor fluideannaí amach faoin ~ S. Cosúil le áit e d'fheictheá soir faoin ~ S.*
- tírthiúil, a. t'ir'hu:l' 23B.** Pleasant, unpretentious.
- tísceanacht, (tuiscint) f.** Discernment. **n' æ:kə m'e l'ehəd'(ə ?) l'e gri:uləxt əs l'e t'ifk'ənəxt S ní fhaca mé a leithid(e) le gnaoiúlacht is le ~.**
- tít, (tuít) v. Fall. 1. ta fe jin' er' o: hit'əs i:hə M tá sé sin air ó thiteas oíche, (of**

television) ... from nightfall. **2.** *v'ix mid' f'it'i: eg'ə* M *bhíodh muid ~úthe aige*, 'he used to have us in stitches' (from laughter). **3.** (Impression of transitive force in) *Tá an plúr tití ar an urlár acub* S.

tit ag, tit ar, Contract, get. *Tá gúta tití aige* S, cf. CLÉITHÍN. *Titeann maotháin ar bhó* M, a cow can contract the disease of the eye (known as *maothán*).

tit amach, tit isteach, Happen. *Go réir mar thitthe sé isteach ná amach* S, depending how it goes.

tiú, (< two). n. *t'u:*. (In phrase) ~ *ná van*, 'two ná one', nothing. *Ní jín'a: t'u: na: wæ:n' d'i P ní dhéanthá ~ ná van di*.

tiútl, Cf. TEOTIL.

tóchar, m. **1.** Path built through boggy wet land. (Explained in) *Áit a mbeadh puíteach ann is dhá gcaitheá clocha ann badh in é an ~ tá mé ag cheapadh, Bhí ~ cloch díonta ann*. S. **2.** Culvert. *Mara dtiúrtá ~ ar an ngluit*. **3.** Track. *Déar-thainn gur lorg froisin é 'chuaigh ~ eicint isteach anseo'*. **4.** Burrow. *Bhíodh ~ ag mádraí uisce is rudaí mar sin, Tá ~ díonta isteach ansin ag an gcoinín, Níl fhios a'msa nach ~ atá ar an áit a mbíonn an sionnach ann* S. **5.** *Caite faoi thóchar*, thrown in disarray (and hidden). *Chaith'd se gur caite faoi th~ bhí sé sin* S (of jacket thrown in among jumble of old clothes in a cupboard).

tochas, m. Scratching. *Ní thiúrtadh sé ~ a dhrama dh'aon-nduine*, he is niggardly, mean.

tocht, n. ~ *uisce*, the need to urinate, frequency of urine. *Bhuail ~ uisce é, Tháinig ~ uisce orm* S.

togha, n. The best, choice. (a) ~ *an domhain*, very good, the best in the world. *D'éireod sé dho th~ an domhain*, it would happen to the best of us. (b) *Deabhal blas sa lá inniubh ach ~ drochlae, ~ drochlae* (heard from an old male speaker, 1985). (c) *An togha* (used predicatively). *Bhí sí an ~ 19B. Tá siad an ~ 19B*.

toibeann, (tobann), a. **1.** Sudden. **2.** Quick. *Ní: a:səx ən a:t' fín' xə tob'an f'e m:n'əf' 14M ní fhásthadh an áit sin chomh ~ le Maínis* (in Spring). **3.** Short, irregular. *Bhuel, sé an chaoi bhfuil sé sin héin, dho léar, mar a bheithéa ag tascach leothub. Gá mbeithéa amuich seasta nú,*

rud dhen tsórt sin; deir siad gur fearr an pota Francach seo leihí — leihí iascach th~ a dhíonamh leis. Ach tá mé héin ag cheapadh gur fearr an pota slat leihí, cur fada. 31P.

tóig, (tóg), v. Raise up. **1.** (With *móin*), take turf from horizontal, foot turf (without necessarily specifying what type of footing). *Ag tóigeál mhúna, tá an mhúin tóigthí a'inn*, footing turf, we have footed the turf; (contrast FFG s.v. *tóigeann* 2.). **2.** *Tóigthí dhen bhóthar* M (of very fast vehicle). **3.** Repair. *ər hō:g' tu n dre:n' S ar thóig tú an draein?* did you clean, repair the drain? **4.** Take (out). (a) *Ní:l' t'oni: tō:g' a:l' ə xlog'an əs' S níl T. ag tóigeáil a chloigeann as*, ... never stops (drinking). (b) *ta ŋ kəkə tō:k'i: am M tá an cáca ~thí a'm*, ... out of oven. *tō:k'ə m'if i: 43M* I'll take it (the meat) out (of the oven). **5.** Lift, collect. *An-tóigeáil gliomaigh* S, a great lobster catch. **6.** Raise. *Nuair a bhí mise dho mo thóigeáil* S. *Tá siad i ndan iad héin a thóigeáil san áit a gcaillfí beithí eile* M. **7.** Take away. *A chuirtheadh draíocht agus a thóigtheadh draíocht 11Ct. Níl sí ach dho léar mar tóigfear í* M, she is close to death. **8.** Take down, record. *b'ín' fē tō:g' a:l' ən æmfər' M bíonn sé ag ~eál an aimsir*, ... records weather (rainfall, etc., at weather station). **9.** Take (education). *k'ər ta tūr hō:g' a:l' 21C céard tá tú a thóigeáil?* what (subjects) are you taking (at college)? **10.** Make. *g' iərə æn'əm' hō:g' a:l' dō:b' he:n' 08B ag iarraidh ainm a thóigeáil dóib héin*, ... make a name for themselves. **11.** Treat (medical condition). *Deabhal maothán a bith gá thóigeáil anis acub* S. *v'i f'ær ə na'n f'ú'n'a:n ə hō:g' a:l' 20Mt bhí fear i ndan slinneán a thóigeáil. Cléithín a thóigeál.* **12.** *Tóig gearr*, give short-answer or insulting reply. *Thóig se gearr me* S. *Thóigeadar gearr e* S. *Tóig dhe láimh*, take control of. *'Ná bain m'áitiú dhíom [...]* mar má bhaineann tú dhíomsa é,' a deir sé, 'tóigfe Sasana go láimh é 7 ní fhágfa siad a'tsa é.' 869Póc210–1.

tóigthí(the), (tógtha), a. ~ *le*, attracted to. *Bhí sí tóigthí suas leis* M, very much attracted to him, M.

toil, f. Will. *hug tu: til' gə f'i:n'tən' S thug tú ~ dho t'intinn*, you were your own councillor.

toilíocht, f. Will. (In) ~ *íntinn(e)*, one's own will, as one pleases. (Explained in) *din'ə wíl' tíl'íəxt i:n'tən' eg'ə fe v'æ:ləx he:n' ə tɑ: eg'ə S duine a bhfuil ~ a íntinn aige sé a bhealach héin atá aige.*

toiliúna, n. Will. (In) *l'enə híl'u:nə he:n' M lena th~ héin*, one's own free will. *də:gə fe l'enə híl'u:nə he:n' e M d'fhága sé lena thoiliúna héin é.*

tóin, f. Backside. **1.** *suəs sə tu:n' wɔ:r wi: M suas sa ~ mhór bhuí. Go dtuga an deabhal siar as do thúin e! M. ga gir'ha: fʃi:s hæ'r də hu:n' e M dhá gcuirtheá síos thair do ~ é* (of flatulence, i.e. to break wind). *Bean ramhar a mbeadh trí th~ ortha S. Tá siad ag díonamh ~ gá mbéal S* (by engaging in vulgar or impolite talk). *Chrochadar a d~ is amach leob S* (cattle). *Bhí se sin lighé soir thar an glaí agus a th~ leis siar M. Chuaigh mé soir agus mo th~ le claí a'm tigh Mháirín M, ... I leant with my backside to the wall (waiting for a lift). ta hu:n buəlt' er' ə ta:l'hə M tá a th~ buailte ar an talamh* (of very short animal or person, short-arsed, cf. 17 below). **2.** *Tá se áldraidh ghoil isteach i mo mhuíntirsa ach níl aon mhaith dhuit ag goil isteach i muíntir Ní; fada ó mo th~ gearradh iad S* (distant relatives). **3.** (In insults, etc.) *-An ndearna sib mórán? -Fiathraigh dhe mo th~ sin S. Póg mo th~ M. Ligh mo th~ M. Tochais mo th~ M. -go suəs mə hu:n' S Gabh suas (i) mo th~. -... 'dro'xrah er' də hu:n' vrokəx ta xul'ə yin'ə kurh i:n'tə, N'i: híl'hə xul'ə yin'ə, l'e wíl' i:n'tə M Drochrath ar do th~ bhrochach tá chuile dhuine curtha inti, ní thillthidh chuile dhuine le a bhfuil inti!* **4.** *Tóin ná ceann*, head nor tail. *N'i:l' tu:n' nɑ: k'ɑ:n ɔrən' eg' ə d'aul' fʃin' M níl ~ ná ceann orainn ag an deabhal sin, 'he has us in a terrible state'.* **5.** *Tóin ó*, go crazy, wild. *Péire bulbannaí ansin ag cuir a dtúnach uathub S, ... light-bulbs continuously burning.* **6.(a)** *Tóin amuigh*, upset, take offence, be(come) angered. *nor' nax ro v'i: hu:n' ə'mu M nuair nach raibh bhí a th~ amuigh. ma hain' fe e:n i:hə wɑ:n' ta hu:n' ə'mu M mé théann sé aon oíche amháin tá a th~ amuigh.* **(b)** (Similarly) *tóin in airde, goil' gə də hu:n' ə nɑ:r'də gən ə v'e kori: kɔf S ag gabháil dhe do th~ in airde gan*

a bheith ag corraí cois. **(c)** (Similarly) *tóin ar bior*, in anger. *Chuir sé a th~ ar bior S.* **(d)** (Similarly) *tóin ar an ngealach*, **(i)** be enraged, deranged, take offence. *Chuir sí seo a ~ ar an ngealach S. Nuair a fuair tú na brógaí nua chuir tú do th~ ar an ngealach is ní chaitheá iad S. ga gir'ha: də hu:n' er' ə ɲ'æ:ləx fe:ŋ kɑ:s k'e:nə yit' e S dhá gcuirtheá do th~ ar an ngealach sé an cás céanna dhuit é. f'e:t tu: də hu:n' ə xir' er' ə ɲ'æ:ləx mə hogri:n tu' e S féadthaidh tú do thóin a chuir ar an ngealach má thograíonn tú é. **(ii)** Do one's utmost. *ga gir'ən mə hu:n' er' ə ɲ'æ:ləx s N'i: e:tən' ə yɔl' ɑ:n M dhá gcuirinn mo th~ ar an ngealach is ní fhéadthainn a ghoil ann.* **7.** *Faoi thóin* (in transport contexts). *Ag imeacht is carr faoina d~ acub.* **8.** *Faoi thóin cléibh, an phota*, etc., no matter where. *s ga wɔt fe br'æk/kækə /rud ə b'i fi' hu:n' kl'e:v' x'urhət fe yut' e M, Mq is dhá bhfaigheadh sé breac / cáca / rud ar bith faoi th~ cléibh thiúrthadh sé dhuit é.* (Similarly) *... fi' hu:n' ə fɔtə ... (nu n āt' ə b'ə) Mq faoi th~ an phota ... nó in áit ar bith.* **9.** *I ndiaidh túna(ch)*, behind (one's arse). *Tá an chloch fágthaí i ndiaidh a dtúnach a'inn S. -Cá bhfuil an chloch eile ansin? S, -Fágthaí i ndiaidh do thúnach a'd in áit eicint M. Áit a bi' a ngotha' sé sin nach gcaithidh Seán a bhe' i ndiaidh a thúnach aige M.* **10.** *I dtóin (i)* (Idiom) *Chuirthead sé Gaeilge i d~ muice M, he has fluent Irish. Chuir dís Béarla i d~ muice M. **(ii)** After (with béic, etc.). Chuir sé béic ina th~ S, shouted (loudly) after him.* **11.** *Mo thóin!*, my arse! (in disbelief). *du:r't mɑ:r'i:n' gə rə n'orvs er' ax, n'orvs mə hu:nəx, n'orvs mai ai M dúirt M go raibh neorvs air ach neorvs mo thónach, nerves my eye!* **12.** *As tóin ...* . *D'ólthad sé aníos as ~ gadhair e S* (very fond of beverage). *do:l'hət fe N'i:s æs tu:n nə krɑ:nəx e M d'ólthadh sé aníos as ~ na cránach é.* **13.** *Le tóin*, close on his / her heels (can be insulting). *Tháinig siad anoir is bhí sí anoir lena d~ M.* **14.** *Ó thóin na bó*, new-born calf. *Trí chéad ó th~ na bó M* (price of calf), cf. BOLG 1, SOP 1.(a). **15.** Most remote part (deprecatory). *nax d'æ:s ən ɑ:t' l'e mæ:r'əxtɑ:l' e fʃi du:n wi:nfə S nach**

deas an áit le maireachtáil é istigh i d-Mhaíne. Thiar i d-Charna, gá mbeir se thoir sa Spidéal nú in áit eicint M. 16. Éirí as tóin duine, defend, champion smne. e:ft' ə'n'if l'ef s nɑ: b'i: g' air'i: æs ə hu:n' S éist anois leis ná bígí ag éirí as a th-. 17. Tóin-le-talthamh, short(-legged) animal or person. Ní ~le-talthamh é S (of a fine bovine animal). Níl ann ach ~le-talthamh S (of short man, short-arsed). 18. Tóin-leis. ə hu:n' l'ef 50N a th--leis! (vocative to bare-bottomed child), cf. DUBH.

toirmeascúil, a. Obstructive, scurrilous. *Duine ~ thusa S.*

toirneach, f. Thunder. (In malediction) (An) ~ air! S. Ní mharódh an ~ sib (meaning not noted, perhaps 'you are indefatigable'). *Síos 'na d- 69S*, (cycling) down with great speed.

toirnis, **taurn'əf**. n. 1. (Indistinct) noise. *Cén ~ tá thiar ansin? 2. Making noise. Ag ~. 3. Tinker noisily. Ní maith liom a bheir ag ~ leis S.* (Spelt *taurn(a)is* in original note, perhaps misheard for *toirnéis* (e.g. FFG20).)

toirpéis, f. Pot-bellied person. **terp'e:f** (gə yin'ə), ~ **wɔ:r** Mq ~ (*dhe dhuine*), ~ *mhór*.

toirpéiseach, **torp'e:fəx** a. Pot-bellied, Mq.

toirt, f. (In phrase) ~ *fia ná fionnóige*, (with *feic*) the least thing. *Ní fheiceann tú ~ fia ná fionnóige? S*, You don't see any (sign) of them? (of cattle on land).

tóirt, (tuairt), f. Abuse, calumny. ~ *chainte*, *sin oidhe na ndaoine S*. Cp. TUAIRT.

toirteach, a. Bulky, M. **ta m mɑ:lə fin' tort'əx 43M** *tá an mála sin ~*.

tois, v. (tomhais). 1. Measure. ~ *suas leat héin e P*, measure it against yourself (clothes). 2. (Fig) **ta n a:t' fin' tɛft'ə gə mah am S** *tá an áit sin ~te go maith a'm*, I have walked / been there often. 3. Shake (fist, stick, etc.) in threatening fashion. **v'i: fe tɛf ə ɣaurnə l'um, v'i:d fe tɛf daurn'i: l'ef, v'i: fe tɛf ə wɑ:d'ə l'um SM** *bhí sé ag ~ a dhorna liom, bhíodh sé ag ~ doirní leis, bhí sé ag ~ a mhaide liom*, he was threatening me with his stick (raised in the air). 4. Use on. **tefə m'ifə er' də wuləx/hu:n' ə mɑ:d'ə fə SM** *~thidh mise ar do mhullach / thóin an maide seo*, I'll strike you ...

toiste, a. 1. Intoxicated. **ta' n er'əd o:lt eg'ə ta' fe tɛft'ə gə mā: M** *tá an oiread ólta aige, tá sé ~ go maith*. 2. Wasted. **ta fe tɛft'ə 43M** *tá sé ~ (of drink)*. 3. Thin, worn. **ta' fe sɑ:x tɛft'ə M** *tá sé sách ~*.

tolg, v. 1. Contract (disease), develop. 2. Feel nauseated, vomit. **ta tu toləgə SM** *tá tú ag tolgadh*.

tolgadh, m. Storm (or similar nautical meaning, in phrase with *truisle*). *Níor éirigh truisle ná tolgadh tri:ft'ə nɑ: toləgə dh'án [i.e. aon] bhád gá ndearna sé ariamh 872P* [sic *tolgə*]. Cp. *tolg(án)* LFRM.

tolléadrom, a. (Hollow and) light. **ta: fe: 'taul'e:drəm S** *tá sé ~ (or perhaps 'taul'e:drəm)*.

tollta, a. Piercing. **la: taultə fuər ə v'i: a:n S** *lá ~ fuar a bhí ann* (also *tolltach S*).

tomáin, v. (tiomáin). Drive. Ride, (with bicycle). **gən hu: na:n ə baɪsək'il' ə hu:mɑ:n't P** *gan thú i ndan an baidhsaícl a thomáint*.

tomáint, VN and f. (tiomáint). Driving. **gol' ən tumɑ:nə M** *goil un tomána, go driving (car), go off*.

tonacáil, f. (As VN) Potter about. *Ag ~ thart, Tá mé ag ~ liom, Tá mé ag ~ ó mhaidin 43M*.

tonáiste, f. Scolding, beating. **t'urhə m'e tu:nɑ:ft'ə wɑ: yit' mɑ haim' gə d'i: hu:, tu:nɑ:ft'ə wɑ: wuəl't ə ɣo: M** *tiúrtaidh mé ~ mhaith dhuít má théim go dtí thú, ~ mhaith bhuaile*.

tonacán, m. (Squat) clumsy person. **tu:nəka:n m'i:stu:mə S** ~ *místuama*.

tonn, f. 1. Wave (in sea). *Béal toinne*, to (or slightly) above one's waist in the sea (harvesting weed). **he:f trɑ: æ:mən'ə wɑ:n't ... fl'ox bɑ:t'ə ... got'ə gə b'e:l tin'ə M** *théis trá fheamainne a bhaint ... fliuch báite ... gaibhte go béal toinne. Bhí muid i mbéal toinne inniu, we were up to our waists harvesting weed today. Nar bhreá an lá i mbéal toinne é!* (said of fine day). (Also in contexts other than harvesting weed) *chuaigh mé amach i mbéal toinne ag snámh*. 2. Sea. *Amuigh ar an toinn*, out at sea.

tor, (tur), a. 1. Neat, dry, without condiment. (a) *Tae ~*, tea without any food. *Mug tae ~ a d'ól se anis M*. **N'i: e:tənfə ʔe: tor o:l | kahə m'e rud ə'k'i:n't' ə v'eh am l'ef M** *ní*

fhéadthaimse tae ~ a ól, caithidh mé rud eicint a bheith am leis. (b) *i:sə tu: fəti: torə* P *íosaidh tú fataí tora* (as warning against marriage). (Fig) *i:sə mid' fəti: tor ə'n'ij'* M *íosaidh muid fataí ~ anois*, 'the good (television programme) is over now.' 2. Stingy (with food). *nax tor ə f'æ:x ə dən'ək' tu an* M *nach ~ an teach a dtáinig tú ann* (since the visitor refused everything except a cup of tea). *Ba ~ an áit e le ghoil* S. 3. Profitless. *bə tor ən tæ:f'ər'* (-r recorded on original slip) e, *n'i: rə tæ:də gə: wər æ:d* S *ba ~ an t-aistir é, ní raibh tada dhá bharr a'd.* 4. Purposeless. *əs tor ə xə:n't i: S* is ~ *an chaint í.* 5. (In phrase) *tor tar*, completely neat, dry, without condiment. *Fataí ~ tar*, 'rán ~ tar S. *D'íosá ~ tar iad* S (of good food).

torachán, m. Stout, round object, (explained in) *torəxə:n rud raunə:l'tə rā:vər, ~ gə v'ehiəx, gə yin'ə* S '~- rud rabhnáilte ramhar, ~ dhe bheithíoch, dhe dhuine.

toradh, m. Vegetable (apart from potatoes) (examples in pl). *Cén chaoi bhfuil na torthaí a'd?* (heard from a middle-aged man in Maínis 1985).

tórainn, (teorainn). f. Boundary. *Mac a bheadh a'd tao' 'muigh gon tórhainn* SM (illegitimate).

tórainneach, (teorantach). a. 1. Contiguous. *ta m'e f'i:s tor:hən'əx l'ef* S *tá mé síos ~ leis.* 2. Intransigent about boundaries of land. *ta fe sə:x tor:hən'əx, sə:x g'ər er' ə tor:hən' S* *tá sé sách ~, sách géar ar an tórhainn.*

tóraíocht, f. Searching. *Ar thóraíocht*, searching for, in pursuit of. *-Mo chrábh, a deir sé, lá is bliain sa lá inniubh, a deir sé, a d'imigh mo dhreatháir is sine, ar th~ leigheas m'athar, a deir sé.* 11Ctn.

toras, (turas), m. 1. Fool's errand. *xir fe toras er' he:n' 50N* *chuir sé ~ air héin.* 2. Religious visit to, or circuit of, holy well, church, etc. *Mór an t-íontas nach dtug B. ~ ar an tine. Thugadh na sean-naoíní ~ ar an tine* S. *Ag tóigeál ~is. Chuadar go Cill Chiaráin tabhairt ~is* S.

Torcach, m. (Turcach). Turk. (In phrases expressing pity) *Ghoilltheadh se ar an ~ 01J. Scrúidhat se an ~ M.*

tormach, m. (As VN) Springing (swelling in cow's udder). Gathering (of rain

clouds). *Tá se ag ~, ag ~ anis go díreach* M.

tornáil¹, **taurna:l'**. v. Tack. Move in a zigzag. *Duine ag ~ in aghaidh cruic* S.

tornáil², **taurna:l'**. f. (As VN) Emit (much) smoke. *Tá se ag ~ tobac* S.

tornóg, f. (Puff of) smoke. *Tá ~ as a chionn* S (of person smoking tobacco).

torrachán, (cp. torchaire, TORACHÁN) m. (Term of abuse; in) *Is shoraigh dhíot, a thorracháin, ó chuaidh tú mholadh an Speedwell*, !SÓC1.83 (from a song in praise of a boat).

tórramh, m. Wake. (a) *Bhí mé ar a thórrtha, bhí tórrtha' mór air* SM. *xir' m'e tor:h er'* Pt *chuir mé ~ air.* (b) *B'fhearr dhuit a bheith ar thórrtha gadhar (ná ag an (b)peairtí sin, damsá, spraoi ...)* S. (c) *Tórrtha' Mheireacá a bhíodh acub an oíche roimhe* S.

torriall, **toriəl**, n. (tarriall < tarr+iall). Strip of leather. (In following context, spoken by bull in tale) *-Bain ~ dhen chraiceann díom ó mo smut siar chaon taobh dhe chráimh mo dhrama siar go barr mo dhriobail. ... an dá iall sin ... an ~.* 35E.

tortán, m. Clump. *wuəl' m'e mə xof fi: hortə:n f l'æ:gu: m'e* M87 *bhuail mé mo chois faoi th~ is leagadh mé.*

tórtúil, **tor:hu:l'**, (tóiriúil) a. Fond of. *An ~ ar imirt chátaí ariamh* 899N.

tosach, m. 1. *I dt~ ar*, before. *re:f'ə:məd' ə wə: ə dosəx er' x'ə:n* M *réiteoidh muid an bhó i dtosach ar Sheán.* 2.(a) *Un tosaigh, teighre un tosaigh*, Progress. *nar hai fe n tosə yə:b' M* *nár thé sé un tosaigh dhóib!* may they not benefit from it. (b) *Teighre un tosaigh ar*, surpass. *n'i: rə tæ:də gəl' ən tos er' ə v'ietil' l'ehi: d'æ:su: S* *ní raibh tada ag goil un tosaigh ar an bhfiataíl le haghaidh deasú.* 3. (Shoe-making), front piece of leather, etc., on shoe. *Chuir se ~ nua ar mo bhróig, pl tosaí* S.

tosáí, n. VN. Beginning (of song). (a) *Seod é a thosaí.* (b) *An chéad ~*, beginning. *b'in' e x'ed tosi: xur fe er' | ta f'k'e:l ...* P *ab in é an chéad ~ a chuir sé air*, 'Tá scéal ...' ? did he start it (song) with ...?

tósta, m. Toast (of praise). *Chuir mé féin an ~ sa gCapall SeolG20*, I praised, toasted the Capall (boat).

trá, f. Strand. *Dheamhan blas aithne air nach ar th~ fheamainne atá se* M (of person in a terrible hurry).

trácht, m. *Béal do thráicht*, instep. *Tá an treabhsar ag goil síos go dtí béal do thráicht* S.

tráchtáil, f. (As VN) Carry cargo, freight. *Bhídís ag ~ go Gaillimh* S.

tradlocht, 'tradloxt', m. Large, great load. *Bhí ~ inti mar bhí sí* 01C6544 (of boat full of fish).

traein, f. Row, line (of lobster pots). *Tá costas deabhalta ... sála mbeidh ~ mhaith potaí curtha amach a'd.* 35E.

traet, **tre:t**, n. Treat, round of drink. *Sé mo th~sa e* S.

traeteáil, **tre:tə:l**, v. Treat, buy round of drinks (for others). *I dteach an ósta ... ag ~* S.

traíáil¹, (trial¹ 1.), f. 1. Attempt, chance at, 'go'. *Ba mhaith liom ~ a fháil air.* 2. Respite. *Tabhair ~ dó, ní raibh ~ a bith a'm é a dhíonamh, má bhíonn an ~ a'm, tor: tria:l um 11C tabhair ~ dhom.* Ní: wuər' m'e mə ʏo:hən tria:l S ní bhfuair mé mo dhóthain ~. 3. Opportunity, chance. *ga wə:d'i:f tria:l ə b'i S dhá bhfaighidís ~ ar bith.* 4. Patience. *b'i:x tria:l æ:d M bíodh ~ a'd! wait (up) a while! n'i:l' ~ ə b'i eg'ə M níl ~ ar bith aige.*

traíáil², (trial²), v. 1. Try. *e: hri:a:l 897St é a th~. ~ anís e, Tá me ag cheapadh go dtraíála' me síos í M (try to put an infant to bed).* 2. (Used by younger generation for ag tarraidh of older generation) *tria:l' i' xín:a:l ən a:t 80A ag ~ í a choinneáil in áit.*

traíáil le, 1. Try. *xuə fe tria:l' l'ef ə d'i:n'ər ə ʏod' 897St chuaigh sé ag ~ leis an dinnéar a ghoid.* 2. 'Try it on'. *ka.ə m'e tria:l' el' v'e am l'æt 897St caitheadh mé ~ eile a bheith a'm leat, ... another attempt at catching you out. fe: əŋ fa: wil' m'e gə hri:a:l' l'æt ... gə v'ik'ə m'e ə wil' e:n wā: ə t'ær l'æt 897St sé an fáth a bhfuil mé dhá th~ leat ... go bhfeicthidh mé an bhfuil aon mhaith i t'fhear leat.*

traifis, f. (Small) rubbish. *glan suəs ə træ:f əf fin', lan l'e ~ br'e:ntəs əs ..., ~ v'og himpəl ə t'i: S glan suas an ~ sin, lán le ~ bréantas is..., ~ bheag thimpeall an tí.*

traim, f. Trammel(-net).

traimeáil, f. (As VN) Fishing with trammel. *v'i: mid' ə træ:m'a:l' ə'n'uw,*

[-u: in original note] ~ e:fk' S bhí muid ag ~ inniu, ag ~ éisc.

traipisí, pl, Objects strewn about, clutter (that might trip one up). *ta gə l'or træ:p'əfi: ə'mu n'fo ə'n'if, træ:p'əfi: sə m'æ:ləx M tá go leor ~ amuigh anseo anois, ~ sa mbealach.* (In explanation) *træ:p'əfi: ka:t'ə hært ə'n'fin', kosu:l' l'e træ:p'əni: e S '~ caite thart ansin', cosúil le 'traipeannaí' (< trap) é.*

tráithnín, m. 1. (Dry) grass-stalk. 2. *Tráithnín dubh (na moinge)* (type of grass used in rope making). *Na tráithníní dú ~ dú'a 869P5, insan aimsir fadó roimhe sin, bhíodar ag ligean súgáin agus ag díona rópaí, leihí téadrachai báid, agus téadrachai potaí gliomacha, is achuile chionál rópa gá raibh ag tastáil uathub, bhíodar gá ndíonamh sin as tráithníní dubha na moinge, agus as fiógaí.* 11C.

trálaíos, pl. Goods. *Cheannaigh mé ~ bheaga sa siopa M.*

trangáille, a. 1. Tangled. *Tá an rópa sin ~* M. 2. Cluttered. Entrapping. *n'i:l' tu nan də v'æ:ləx ji:nə ən, ta fe trəŋgə:l' ə S níl tú i ndan do bhealach a dhéanamh ann tá sé ~.* 3. Enmeshed, caught. *Tá an breac ~ san eangach* S. 4. Hemmed in. *v'i: tu ~ S bhí tú ~. Tá tú ~ a'd héin istigh ansin* S.

transam, m. 1. ~ an bháid = deireadh an bháid S. 2. (Transferred meaning) (a) Back part. *hiər er' ə trə:nsəm thiər ar an ~.* (b) Backside. *er' də hr~, ~ də hu:nəx S ar do th~, ~ do thónach.*

traoigh, (traoith). v. 1. Reduce. *hri: fi: n or'əd, v'i: fi: gla:s S th~ sí an oiread, bhí sí glas (sedge).* 2. (Transitive) take exercise to promote digestion. (a) *trin fe e he:n', ta fe ga hri:w he:n', fu:l ha:rt ga hri:w he:n' S traonn sé é héin, tá sé dhá thraobh héin, ag siúl thart dhá thraobh héin.* (b) (With *bolg* as object) *trin fe woləg S traonn sé a bholg. ga dri:hə m'e mə woləg M go dtraoithidh mé mo bholg. tri:v də welf'əg' M ag traobh do bhoilg.* (c) (Used without specific object) digest one's food. *ga dri:hə fe S go dtraoithidh sé. ta fe tri:t'ə S tá sé traoite, he has digested his food.* 3. Exercise oneself (and promote digestion). *(əg' im'əxt ə fu:lə:d') ga tri:w he:n' M ag imeacht ag siúlóid dhá traobh héin.*

trap, m. 1. Thing likely to ensnare. *Is úthasach an ~ e sin* (e.g. old bicycle). 2.

Hazard. **-mo:tər baɪsɪk'ɪl tər fe a:l M** *Mótar-baidhsaícl tá sé a fháil. -ta fe fa:l* **trap** S tá sé ag fáil ~.

trapáil, v. **1.** Trap, set trap. **2.** Ensnare, corner. **hra:pəl' fe e, v'i: m b'ehiəx kɪn'i:** S th~ sé é, bhí an beithíoch coinnithe. **v'i: xil'ə yin'ə trapə:l'ə hɪmpəl er ə maurd** S bhí chuile dhuine ~te thimpeall ar an mbord. **3.** Block hazardingly. **ta n a:t' fin' tra:pə:l'ə S** tá an áit sin ~te, of gap (closed with hazardous objects).

trasna, a. **1.** Crosswise. *Ní bhead sé éasca a oibriú, bhead sé ag pléascadh, níl sé éasca é a ghearradh, bhuel adhmad ~ é, déarthá 'tá an iomarca adhmad ~ ann' ... níl an grán fada ann* **21Ptq. 2.** Contrary. *Bhí cuide dhá chuid, u-, dánta agus amhráin bhíodar roinnt ~.* **11C.**

tráth, n. **1.** ~ is uain, once upon a time. **tra: suən' v'i: ri: gɪs bəndrɪən ə n'eɪ'ən' fado** **11Ct** *Tráth is uain bhí rí agus banníon in Éirinn fadó* (beginning of tale). **2.** Prayers (in traditional run, glossed by narrator). **du:r't fe hra: fin' e xud' pa:dr'əxi:** Pt *dúirt sé a th~*, [added in explanation] *sin é a chuid paidreachaí.*

tráthúil, a. Timely. **xə trəhu:l' l'ef ə lə, mar fura:l'ə t'ikə n lə:** S *chomh ~ leis an lá*, (in explanation) *mar siúrúilte tíocthaidh an lá. Chomh ~ le Mac Dé* **05M.**

tréan, a. **1.** Quick. **xə tr'e:n/luə l'ef ə ŋi:hə wə:rtə, ... l'ef ə ŋi:/ŋi:hə SM** *chomh ~ / luath leis an ngaoithe Mháirta, ... leis an ngaoth. 2.* (Financially) well off. **bə t'æ:x 'æ:n'tr'e:n ə'r'iəw e** **12J** *ba teach an~ ariamh é. Siopa maith ~ a bhí ann S. 3.* Violent, irascible, easily angered. *'Thug sé glafar as,' sin tafann nó caint ~, gearr S. 4.* Abundant. **(a) Tá fataí ~ ann. (b)** (Of hair) thick, (of plants) rank. **gruəg' hr'e:n** **45P** *gruaig th~.*

treasfhaobhar, m. Third edge (sharpening; in narrative run). **fi:vər æs k'i:n fi:vər əgəs 'tr'æ:s i:vər** **11Ct** *faobhar as cionn faobhar agus ~.*

treípléiseach, (tréipéiseach). a. Forward, assertive, M.

treisiúnta, a. Rich, well off. *Fear saibhir, 'duine ~,' fear a mbeadh achuile shórt aige S.*

treísmint, (téiscim). n. (As VN) Prepare for. *Tá mé ag ~ aige / go dtí é S.*

tréith, n. Characteristic. *Sé do th~ bheith bradach* **S85.** In plural. **fe tr'iarhi: e, fe hr'iarhi: e, fe tr'iarhi: wək v'ik'əl' v'e fɪ:n't er ə gru:kən, tɑ: gə l'ɔ:r gɑ: dr'iarhi: æd** S *sé a ~rí é, sé a thréartháí é, sé ~rí mhac M bheith ar an gcnocán, tá go leor dhá dtréithrí a'd.*

treoir, n. Guidance, direction. *Gach ~* **!39D**, every direction. *I dtreoir = i dtreo. Shiúil sé in mo th~ agus chraith sé liom láimh* **!21Pt**, in mo th~sa **!39D.**

treolaí, (treoraí). m. Person who can make his way, person with good sense of direction. **tr'oli: ma: gə wɪl' fe gə ma: əg' im'əxt M** '~ maith,' go bhfuil sé go maith ag imeacht.

treolaigh, v. **1.** Guide. **gə hr'olu: S dhá threolú. hr'olə fe gə mā:** M th~ sé go maith. **2.** Make one's way. **ə tr'olu: l'ol'həb, g' im'əx l'ol'həb, gə dən'ək' fɪəd gə ... M** ag treolú leothub, ag imeacht leothub, go dtáinig siad go

treolaíthe, a. Neat, trim (in one's person). **'æ:n'tr'oli:hə ... er' he:n', 'æ:m'-f'uki:hə M** an~ ... air héin, an-phíoch-thaíthe.

treoraíocht, f. Guidance, making one's way S.

trian, n. **1.** Portion. **wə:n' m'e tr'in gən lə: əmɑ:x S** bhain mé ~ dhen lá amach. **2.** (In idiomatic use) ~ síos upset. **xuə tr'in/ yə: tr'in/ yə: hr'in/ tr'i: hr'in fɪ:f tr'im S** chuaigh ~ / dhá ~ / trí th~ síos tríom. **xuə fe tr'in suəs əgəs tr'in fɪ:f tr'im S** chuaigh sé ~ suas, ~ síos tríom.

trinseáil, v. **1.** Beat, 'kill'. **stop nu' tr'in:fə:lə m'e hu', du:n də v'e:l nu ... S** stop nó trinseálthaidh mé thú, dúin do bhéal nó... . **2.** Mould (potatoes). (As noun) (potato-)mould.

trioblóid, f. Trouble. **1.** *Tá mé fágghail [fáil] trioblóid leis an scríobh tá na pianta cnáimh ag cur isteach orm* Mlt. **2.** (Of) childbirth, labour. **tə fɪ hæ'r ə tr'iblo:d' S** tá sí thair a ~, she (woman) has been delivered of child.

triollús, (treallús). m. Industry, keenness (= FGB 1.). (According to speaker Seán ~ does not mean 'assertion', nor does TRIOLLÚSACH mean 'assertive', but cf. triollúsach FFG19.)

triollúsach, (treallúsach). a. Industrious, energetic at work. Cf. TRIOLLÚS.

triomach, m. Dryness. **tr'uməx ən æ:tə**

20My ~ *an fhata*. **wil' e:n tr'uməx er' M** *an bhfuil aon ~ air?* (of potato).

triomaíoch, tr'umiəx. n. (For common TRIOMACH). Drying. *Go dtugainn lá ~ ansin dó.* **01P** (only example). (Perhaps influenced by *triomaí(the)*, genitive of *triomú*.)

triopálach, a. Variant of TRIOPALLACH¹, **din'ə tr'ipələx S duine ~.**

triopallach¹, a. Eager, keen, industrious (in doublet) ~ **trapallach**, eager, etc. **ta fe tr'ipələx tra:pələx SM tá sé ~ trapallach.**

triopallach², m. Keen person, good worker. **s mah ə tr'ipələx e M is maith an ~ é.** (In doublet) ~ **trapallach SM.**

triopallaí, m. Variant of TRIOPALLACH², **tr'ipəli: mah e M ~ maith é.**

triopás, m. (driopás). Keenness, industry. **N'il' e:n tr'ipəs a:n S níl aon ~ ann.**

triuch, m. Whooping-cough, pertussis. **nə ga:sur' nə lai sə tr'ox 11Ct na gasúir ina loighe sa ~, ... infected with whooping-cough.**

trócaire, n. Mercy. (a) (In blessing) **gə dugə d'ia trəkər'ə ɣit' S go dtuga Dia ~ dhuit ... solace.** (b) (In malediction) **nə:r (nə:r ?) a: tu trəkər'ə S Nár fhaighe tú ~! nə:r (nə:r ?) a: m'e trəkər'ə marər f'iar dum e S nár fhaighe mé ~ marar fíor dom é.** (c) *Bosca an ~.* alms box. *Níl tada gá chuir i mbosca an ~ S,* money is not given to charity.

troid, v. Endure. **hrod' m'e e gən e:n' tæ:bl'əts, hrod' m'e ma:x e M throid mé é gan aon teabliits throid mé amach é.**

troigh, f. ~ *do chois*, foot. *Troitheachaí do chos SM.*

troim, (genitive of *trom¹*), n. (In phrase) **ma'd'ə n tri:m' 21J maide an troim,** elder. *Coill mhaide an troim 21J.*

troimse, tri:mʃə. n. **1.** Distension, bloat- edness (from food), drowsiness from (heavy) food. *Chuiridís ~ ort M* (her- rings). *Bhí mé i ndan titim i mo chodladh ag an mbord as ~ fataí S.* *Cosúil le duine thú a mbeadh ~ curtha díot S,* you look as though you have had a nap (perhaps including the meaning) after a heavy meal. **2.** Surfeit (and nausea). *Tá ~ tobac air.* **3.** Faintness, weakness. *Tá ~ codlata orm.* Fainting fit. *Tháinig ~ orm le donacht.*

troisleánach, (Cf. n. *trilseán*) a. Cable- stitched. **g'æ:nsi: traif'ɹ:ə:nəx M geansaí ~.**

tról, m. Trawl(-net) S.

tróláil, v. Trawl S.

trom¹, n. (With *codlata / codladh*) ... *rabhdar ina dtrom codlata insa mbád 894C4 ... fast asleep.* **v'i: maik'il' s e: nə hru:m kolətə S bhí Maidheil is é ina thr-- codlata.** **v'i: f'i nə tru:m kolətə SM bhí sí ina ~ codlata.** **ta fe nə hru:m kolə S tá sé ina th-- codladh.**

trom², a. **1.** Heavy. **ta fe xə tru:m l'ef ə luəi / l'e luəi S tá sé chomh ~ leis an luái / le luái, ... l'ef nə kloxə gla'sə M ... leis na clocha glasa.** **2.** Having feeling of heaviness or lack of appetite. *Tá mo ghoile chomh trúm M,* cf. TROMGHOILE. **3.** (Too) profound. **fokəl tru:m l'e ra: v'i: a:n, n'umərkə m'i:n'əl' a:n S focal ~ le rá bhí ann, an iomarca míneáil ann.** **4.** Tired (with *tuirseach*). **ta: m'e: tru:m turfəx he:f ə le: S tá mé ~ tuirseach théis an lae.** **5.** (Of colour) deep. **ma v'i: fe bi: s bi: gə mā: v'i: dæ: tru:m er' S má bhí sé buí is buí go maith bhí dath ~ air.**

tromas, n. Fatigue. **truməs ə le: Mq ~ an lae.** *T-- agus tuirse Clad167, Mq.*

tromchodladh, m. Nightmare, sleep- walking. *Nuair a bhí ~ ort SM.* *Deir siad go bhfuil tú i ndan siúl ar an uisce nuair atá ~ ort S.*

tromchroíoch, a. **1.** Heavy-hearted, distended. *D'ith me cáca is tae. Tá me chomh trúmchroíoch is gá mbeadh fataí ite a'm S. **2.** (Of weather) heavy, oppressive.*

tromfhascadh, tru:ma:skə S, ə drumaskə S i d-, 'tru:m.æ:skə M. n. Trouble, affliction.

tromghoile, 'tru:m.ɣel'ə. m. Loss of appetite. (Explained as) *bheadh sórt ocras ort ach ní bheadh aon fhúinn ort é ithe M.*

tromlach, n. (In phrase) 'heavy sleep'. **ən'fʊ:d ə hi:n' ən' in ənə dru:mləx suən' er' ə tra: ... ənə hru:mləx suən' 04B1 ansiúd a shín an Fhionn ina d-- suaín ar an trá ... ina th-- suaín.**

tromlacht, f. Large quantity. **v'i: tru:mləxt wɔ:r jih a:n S bhí ~ mhór dhe ann.** **tru:mləxt wɔ:r di:n'ə S ~ mhór daoine.**

truaí, f. Pity. *Tá sé chomh mór an ~ leat héin S,* he is just as much to pity ...

truailleach, a. Thin, wretched (as

TRUAILLÍTHE) SM. **ta sə br'æ:hu:**
truəɫ'əx S *tá sé ag breathnú* ~.
truailíoch, a. Pitiable. (Equated with TRUAÍOCH), S.
truailíthe, a. 1. Thin, gaunt, emaciated. **ta fe truəɫ'i:hə** 23M *tá sé ~. b'ehiəx truəɫ'i:hə suəɫ'ə* M *beithíoch ~ suaite*. 2. Wretched, pitiable. **bə truəɫ'i: n rud ə v'e br'æhu:** **orhəb** S *ba ~ an rud a bheith ag breathnú orthub*.
truaiíoch, a. 1. Pathetic, pitiable. 2. Compassionate. **v'i: fe 'a:n'truəiəx** M *bhí sé an~*.
truamhéalach, a. Pitiable. **xə truəv'e:ləx** P *chomh ~*.
trucaíl, f. (As VN) Carry. *Chaith mé an lá inné ag ~ málaí suimint amach as leoraí, Bhí mé ag ~ leis* S (of potatoes on back).
truipisí, (In phrase) **trip'əfi: (s) trə:p'əfi:** S ~ (is) *traipisí*, objects likely to ensnare, hazardous objects.
truslóg, f. Trip. *Bhain se ~ asam*, he tripped me up.
truspas, (treaspás), **truspas** 892M, 11C. n. Fine for trespass. *Agus ~ a foc ... ar an ngarraí arbhair a bhí millte*. 892M2893. *Bhí baintreach ina cónaí fadó ... an Leath-Mhás ... agus ní raibh dhe mhaoin an tsaoil ag an mbaintreach ach chúig chaora. 'Gus bhí tiaránach mór san áit, agus níl aon lá sa mbliain nar raibh sé ag baint ~ dhith ar na chúig chaora*. 11C.
trust¹, m. Credit. **v'i:t fe mu nə hrist a'kəb, er' hrust** S *bhíodh sé amuigh ina th~ acub, ar th~*.
trust², v. Trust. (a) (With adverbs) **n'i: hrustə fi: ft'æ:x e gə wi: fi: 'p'i:lə:t'i:** S *ní thrusthaidh sí sin isteach go bhfuighidh sí piolóití*, (original note has **hrusto: thrustóidh**, perhaps my error) she (boat) will not be confident coming in without a pilot. (b) (With adverbs of distance describing degrees of trust or confidence) *Ní thrusthainn orlach thú, ... amach go dtí an bóthar e, ... fad méire thú*, cf. TEIGHRE. *Thrusthainn tíompall an domhain thú* S.
trustaí, m. Trustworthy person. *Go ra' trustaíthe díonta aige seo dhínn* 894C9.
tséas, m. (< chase), cp. SÉAS. Bustle, hurry. **æ'n ffe:s er' M an~ air**.
tsiubaí, m. (cp. 'chubby' EDD and *siubaí* FFG). Long-haired cat. **ffubi: gə xut ~ dhe chat**, explained as *fionnfach mór fada*

air Mq.

tuairigín, n. 1. Pestle, pounder. **l'ik'ə m'ifə tuər'əg'i:n' ort** M *ligthidh mise ~ ort*, 'I will scold you'. 2. (Of woman) battleaxe. **tuər'əg'i:n' gə v'æ:n, b'æ:n xrostə, v'ex gə də wuələ, b'ei fi gə də faundəɫ', b'æ:n'i:n' v'og i:fəl drox-u:nt'** P '~ *dhe bhean,* bean chrosta, bheadh dho do bhualadh, beidh sí dho do phabhaindeáil, beainín bheag iséal drochmhúinte.
tuairisc, f. Account. 1. (Example of pl) **tə:sti:n tuər'əfk'əxi: wət' əs tu: ə də hi: sə t'æ:ləx** M *tastaíonn tuairisceachaí uait is tú i do shuí sa teallach*. 2. **Cuir ~ ar dhuine**, inquire of someone about. **v'i fjad ə kur tuər'əfk' orəm' p'e:n ə, f'aint' ə rə e:m fa:kə robər' ... Pt bhí siad ag cuir ~ orm héin, féachaint an raibh aon phaca robair...** 3. **Cuir ~ le duine**, have someone inquire about, look into. **n a:t' ə rə dín'ə k'i:nt' (ə ?) kir' ə huər'əfk' l'ef** M *an áit a raibh duine eicint (ag) cuir a th~ leis*, 'as somebody wanted his assessment of a house that was on the market.' 4. **Cuir ~ ar rud le duine**, inquire about something of someone **kir'hə m'e tuər'əfk' orhə l'e fə:n** M *cuiridh mé ~ uirthi le Seán*, I'll ask S. as to its whereabouts (of scythe the stone).
tuairt, f. Thrashing. **hug m'e tuərt' wə: wuəɫ' er' M thug mé ~ mhaith bhuailte air**. Cp. TÓIRT.
tuamba, tumba, m/f. Tomb, grave-stone, fencing on grave. **wil' tu:mbə hi:mpəl er' | tu:mb iərən' M an bhfuil ~ thimpeall air, ~ iarainn?**
tuar, m. 1. (In saying) **fin' e n a:t' ə wil' nə hə:nəmnəxi: boxtə ed'ər' huər əgəs i:mɫ'əx** S87 *sin é an áit a bhfuil na hanamnachaí boхта eidir th~ agus imleach* (of purgatory). 2. Clothes out (drying and whitening). *Tá ~ breá éada' amuth aici* M (clothes hanging on line to dry). 3. (In context) wetting (from dew, which would wash salt off drying seaweed) *Tá sé an-dona aici [coirleach] ~ a bith fháil. Ní thioctha an salann sáile ortha. Ní hanann í le carraigín ... Caithe tú i shábháil is gan ~ a bith fháil, ná uisce a bith*. 889P. 4. Mess. **ta n a:t' fin' həl nə huər a:ku' M tá an áit sin thall ina th~ acú**.
tuarastal, m. 1. Church dues. **tuərəstəl**

hugad'i:f er', æ:r'əg'əd nə stɛ:fəns ə
v'i: a:n S ~ *thugaidís air, airgead na stéiseans* (na Cásca, na Nollag, etc.) a bhí ann. **2.** Salary. (*Buachaill*) an tuarastail *bhig* (of person receiving little or no recompense). **gohə buəxəl' ən tuəristəl' v'ig' jis an** S *gabhthaidh buachaill an ~il bhig síos ann.*

tuartha, a. Uprooted (and manured ?) by (confined) cattle. *Tá se ~ ag beithí* S.

tuataí, m. Niggard, churl. s *intəx ə tuəti: e* M is *iontach an ~ é.*

tubaiste, n. Tragedy. (a) (In maledictions) **tubəf'ə nə bl'ian ort** S ~ *na bliana ort!* **mə xid' tubəf' ort/ɪæt** S *mo chuid ~ ort/leat!* **mə xu tubəf'ə əgəs a:nəxən' nə bl'ian ort** S *mo chuid ~ agus anachain na bliana ort!* ~ **n tru:mp ort** S ~ *an trampa ort!* (explained as 'jew's harp', an *teanga bheith briste ann, níor fhan aon mhaith ann*). ~ **ɪ' d'aul' ort** ~ *an deabhail ort!* **muləx ə ~ ɪæt** S *mullach an ~ leat!* **muləx ə ~ ort** *mullach an ~ ort!* (b) (In phrase) *sé an ~ é nó, surely.* **wel' ʃe:n tubəf' e nu: tæ: ge:lg'ə də ʏ:hən' fi: foh æ:d** 53H *Bhuél sé an ~ é nó tá Gaeilge do dhóthain faoi seo a'd.*

tufóg, f. (In figures of speech of) worthless thing. *Níl luach ~ circe dhá bharr a'm* S. **ɪ'i: f'u: tufə:g' ʃɪŋk'e:r e** SM *ní fiú tufóig tincéara é.*

tufóigin, f. **1.** Small wretched female. **o: uʃə hufə:g'ɪn' M ó uise a th~!** **2.** Small wretched thing, S.

tugthaí, a. (Vadj of *tug* 'give'). *Tugthaí le*, given to, prone to. **bə dɪn'ə m'ɪʃə v'i: tuki: ɪ'ə:həb v'i:dər orəm ə gu:nɪ** 20M *ba duine mise a bhí ~ leothub bhíodar orm i gcónaí. v'i: m'e tuki: ɪ'ej ə vl'u: M bhí mé ~ leis an bhfliú.*

tuí, f. Straw. (a) ~ *bhuailte*, threshed straw (in contrast with *tuí ar a ceann*, unthreshed, cf. CEANN). ~ *bhuailte níl mórán maitheasa inti dho bheithí. Thug me ~ ar a ceann dóib* S. (b) ~ *churtha*, pinned thatch (in contrast with loose thatch tied by cross-ropes and net). (Not necessarily with straw) *Deasaí le ~ churtha cib a bhí aige* S, scollop-thatch using sedge. *Cuireann siad an ~ as na dornáin froisin* S, pinned thatching is done with sheaves too.

tuicéad, m. Ticket. (Fig) *Tá ~ an bhóthair*

faighte a'm, I have been given my cards, expelled, sacked. (Also) *Tá mo th~ faighte a'm.*

tuige, adv. **1.** Why. (a) **-tig'ə ~?** **-xul'ə hig'ə** S *-Chuile th~!* that's the why! (b) **tig'ə nəx wə:kə ʃi: ŋ kut gə mə xru:kəl' 08B** ~ *nach bhfaca sí an cat dho mo chrúcáil?* sure you'd think she'd be so bold as to claim she had seen the cat claw me. **2.** 'Is it how', really. ~ *nach gcuala tú cheana e?* **14M**, did you really not ...? **3. Chuile** 's ~, as an insolent or 'clever' reply, 'I won't say'. A. **-k'e rə tu re:r' Cé raibh tú aréir?** B. **-xul'ə s tig'ə** M *Chuile is ~!* A. **-kəl' tu: gəl' Cá bhfuil tú ag goil?** B. **-xul'ə s tig'ə** M *Chuile is ~!*

tuile, f. Flood. *Tá daoíní ann ansin, gá n-iompódh an ~ mhór isteach orthub bheidís mar a chéile* S, no matter what happened.

túin, v. **1.** Offer. **hu:n' ʃe ʏum** S *th~ sé dhom.* **2.** Press upon. *Th~ mé air é* SM.

tuineanta, a. Pleasant. (In phrase) *Lách ~ réidh* S.

tuirne, m. Spinning wheel. ~ *Mháire*, scolding. ' *Bhfuil se ag fáil ~ Mháire?* M (verbal scolding).

tuirse, n. Fatigue. *Sin é an chaoi a ligeann siad amach a d~* S, refresh themselves (of horses frolicking).

tuirseach, a. Tired. (a) **tə' m'e xə torʃəx ɪ'e ʃæ:ŋxə:pəl 47P** *tá mé chomh ~ le seanchapall.* (b) (Fig) **v'i: m' kir' æ:ti: gə rə ŋ' ʏr'ian tɪrʃəx ə dæ:hlə** M *bhí mé ag cuir fhataí go raibh an ghrian ~ i dtalamh, ... long after sunset. v'i: ŋ' ʏr'ian tɪrʃəx ə dæ:hlə nuə'r ə xu' m'e mæ:x* SM *bhí an ghrian ~ i dtalamh nuair a chuaigh mé amach.*

túisce, adv. Sooner. *Go mba ~ leat héin é*, 'may you catch it first' (of anything bad). **ʃen x'e:d rud el' e | əs gə mə tu:ʃk'ə ɪ'æt he:n' e** S *sé an chéad rud eile é is go mba ~ leat héin é. Más liomsa is ~ ná raibh mé fuaraí rútsa!* **19B** (of death).

tulánach, a. (Of land) strewn with little mounds. *Áit ~ S, talamh ~.*

tultán, m. (More often *tulán*) mound. *Bhí mar bheadh ~ istigh i lár an gháirdín a bhí árd thar a' gcuid eile.* **864M**DT50.

tuncaisí, m. Thrashing. **ʃu:rhə m'ɪʃə tuŋkəʃi: mæ: ʏə: nuə'r ə x'ukə ʃe, tuŋkəʃi: buəl'ə** M *tiúrthaidh mise ~*

maith dhó nuair a thiocthaidh sé, ~ buailte.

tús, m. Beginning. **1. Tús ná deireadh**, (a) Of confusion. *Deabhal ~ ná deireadh orub sin S* 'they are very disorganised'. *Níl tús ná d'er er a h'ænsi/er a sná:hə fə M níl ~ ná deireadh ar an ngeansaí/ar an snáithe seo.* (b) Meaningless, nonsensical. *Níl tús ná d'er er a xid' kə:n't ə 43M níl ~ ná deireadh ar a chuid cainte.* (c) Of bad weather. *Níl tús ná d'er er an æmfər M níl ~ ná deireadh ar an aimsir.* **2. Ó thús deireadh**, firstly, anyway. *Ní raibh aon solas air ó th~ deireadh S. Ó th~ deireadh go tosaí, from beginning to end. Siad héin is ciontaí ó th~ deireadh go tosaí S.* **tuspáint**, (taispeáint), f. Sensibility, civility, presence (of appearance, personality), agreeable appearance. *din'ə nax m'ox mo:rən tispə:n't eg'ə S duine nach mbeadh mórán ~ aige. Níl mo:rən tispə:n't an/i:n't'ə/ek'ə M níl mórán ~ ann/inti/aici, 'he/she is no good.'* Also used for *tuspánadh*. *Déarthadh duine eile taobh thall dhe chlaí 'fuair se ~', (ach) 'tuspánadh' déarthainnse S.*

tutaíl, f. **1.** As TUTÁIL. **2.** Say *tu, tu, tu* in anger, etc. *Cén sórt ~ í sin ort, ~ chainte S.*

tutáil, f. (As VN) (Rushed) gabble. *Ag imeacht ag ~ S. ~ chainte M.*

tútaíl, (tútachas), f. **1.** Ignorance of how to behave. *Sin í an ~.* **2.** Meanness. *v'i: n tu:tí:l' ə bə:n't' ə'r' iəw l'ef 43M bhí an ~ ag baint ariamh leis.*

tuigeáil, *t'wig'ə:l'*, (< twig). v. **1.** Perceive, discern. *~ mise ar an bpointe an dtigeann tú go raibh rud eicint suas 43M. Tá sé sin ~te a'msa le seachtain.* **2.** Wonder, doubt. *Bhí mé héin ag ~ meas tú an gceannóidh, mar ... M.*

U

uafásach, a. (Used adverbially) terribly, very. *ta fe ... u:hə:səx dahu:l' M tá sé... ~ dathúil, ... terribly good-looking.*

uaigh, f. Cave. *uə ha:l'u:nə Sq ~ thalúna.*

uaigheas, m. Loneliness. *Ta an t~ agam ina dhiaidh S, I am lonely now he's gone. nax mo:r ə tuəgn'əs i M nach mór an t~ í, isn't it lonely now she's gone.*

uaillfirt, **uallfirt**, f. **1.** Yelling, S. **2.** Ranting. *Ag uallfirt tímpeall an tí, ag imeacht*

i ndiaidh do chinn rúit — ag uailfirt S.

uair, f. Time. **1.** *Ag an ~ chéanna*, for all that, even. *b'e:d'ər' gə wil' f'i: gəl' f'in ta:l'hə eg' ən uər' x'e:nə 32J b'fhéidir go bhfuil sí ag goil faoin talamh ag an uair chéanna.* **2.** Weather, (in phrase) ~ *agus aimsir. Nach beag an dochar dhon ~ agus dhon aimsir an chaoi a bhfuil sí S.*

uais, f. **1.** Upset. *Choinic mé beithíoch ghá bhá' is chuir se an~ orm. 'Tá ~ ag mo chroí duit.'* Sc162.5. **2.** Curious sensation. *Chuir se ~ orm. Bhearr me mo mhéir is chuir se ~ orm.* **3.** Shame. *Chuirthead se ~ ort! SM. Cf. ÚIS.*

ualach, m. **1.** Load. ~ *asail*, very much, a large amount. *ta uələx æ:sə'l' fkr' i:f eg' ə S tá ~ asail scríofa a'd.* **2.** (Fig) burden. *d'e:ta: rə: gər' air' uələx gə mə xri: 16B d'fhéadthá rá gur éirigh ualach dhe mo chroí. Charge. Nach fada ó bhaile d'fhág sí a h~ S (home and children). **3.** Heap (of sleeping person). *Caithidh mise ghoil siar agus an t~ sin thiar a dhúiseacht M.* **4.** Large thing. *A' chéad rud eile ~ dhe bhroim S.**

uallfirt : UAILLFIRT.

uan, m. Lamb. (In saying) *Sé an t~ ag goil ag múnadh méileach dhá mháthair é 19B.*

uasal, a. Noble. ~ *ann héin*, conceited, arrogant. *ta fe 'a:n'uəsəl ə:n he:n' S tá sé an~ ann héin*, he is full of himself.

uascán, m. **1.** Yearling ram. *u:n bl'ionə f'er'ən, wa:rə m'e n tuəskə:n f'in' M uan bliana fireann, 'mharaigh mé an t~ sin'.* **2.** Large thing. ~ *gə li:, s i:ntəx ə t~ e, ri:n'ə m'e ~ gə vri:m' M ~ dhe lao, is iontach an t~ é, rinne mé ~ dhe bhroim.*

ubh, f. Egg. **1.** (In comparison) *ta' n din'ə f'in' xə he:drəm er' ə xof ga: fu:l'ət fe er' nə hi:v'əxi: f N'i: vr'ifət fe iəd M tá an duine sin chomh héadrom ar a chois dhá siúileadh sé ar na huibheachaí is ní bhristheadh sé iad.* **2.** (In figures of restlessness) (a) *Chaithead sé go bhfuil ~ i do thúin a'd M.* (b) *Ubh ag*, (i) restless. *hi:l'ha: gə wil' uw eg'ə f'in' S shúltheá go bhfuil ~ aige sin*, he seems very restless, apprehensive. *v'i: uv a:m nax d'ukət f'i: M bhí ~ a'm nach dtiocthadh sí. v'i: uv a:m ə fa:r' er' M bhí ~ a'm ag faire air.* (ii) Impatient, 'dying for'. *ta uw æ:msə n'if' gə gahə tu wet' ə l'aur f'in' S tá ~ a'msa anois go gcaithidh tú uait an leabhar sin. ta uw æ:d gə N'im'i: tu: S tá*

~ a'd go n-imí tú. *v'i: uv a:m gə m'ex ə*
la: gə br'a: M bhí ~ a'm go mbeadh an lá
go breá.

ucastóir, m. Swindler, thief. *s i:ntəx ə*
tukəstə:r' e jin' S is iontach an t-~é sin.

ucastóireacht, f. (As VN) Swindling,
 chicanery, theft, S.

ucht, m. Chest. (In compound prp) *in ~*,
 near. *ən oxt ən wə:f, ən oxt bəs a:l Mq*
in ~ an bháis, in ~ bás a fháil.

úchta, f. Will. (In interjection) *der' mu:xtə*
gə rə, der' ~ d'e:, ... ~ n le: gə rə, ... ~
N' t'ik'in', ... ~ n sp'irəd ni:w a:x gə ...
M doir m'~ go raibh, doir ~ Dé, ... an lae
go raibh, ... ~ an tsicín, ... ~ an Spiorad
Naomh ach go ... ; ... nə f'ir'ən'ə S ... ~
na firinne.

údar, m. 1. Authority. *gohə fi: gə b'e:l ən*
u:dər ənoxt M gabhthaidh sí go béal an
údair anocht, ... the highest authority in
the case. 2. Essential meaning. *N'i:l' fə:kəl*
ə t'ixt ə:s mə v'e:l nax wul tu' bə:n't'
u:dər ə:s S níl focal ag tíocht as mo
bhéal nach bhfuil tú ag baint ~ as.¹ Sense.
~ a bhaint as rud, A' mbaineann tú héin
aon ~ as? Cén t-~ a bhaintheá as sin? 3.
 Cause. *Údar dho*, cause of animosity. (a)
Cén t-~ a bhí a'd dhon chréatúr? S, what
had you against ... (that caused you to
strike ...)? N'i hahə m'e' e: | N'i:l' an
(en ?) u:dər am yo: 64M ní sháithidh mé
é, níl aon ~ a'm dhó. (b) ~ *ná ábhar, N'i:*
rə u:dər nā: ə:vər æd dum M ní raibh ~
ná ábhar a'd dom. v'i: fe tređ l'um ʃ
gən u:dər nā: ə:vər eg ə yum M bhí sé
ag troid liom is gan ~ ná ábhar aige
dhom. 4. Reason. (a) (In phrase

¹ The speaker is referring to my collection of
 dialect material.

nu: di:n'ə S 'tháinig sé ó ~ maith,' 'tá ~
maith ann,' beithíoch nó daoine (in
explanation jin' gə rə u:dər mā: nə
wā:hər' nu: ... S sin go raibh ~ maith ina
mháthair nó ...).

údragáil, údramáil (FGB), **údramháil,**
dúdrámháil, iúdrámáil, ghiúdragáil,
(údramáil seems most common). f. 1.
 Apparent disagreement, argument. *k'e:n*
sə:rt u:drəma:l' tə: ed'ər' iəd jin' ə'mih
eg ə ŋ'ætə S cén sórt ~ é sin atá eidir
iad sin atá amuigh ag an ngeata? v'i:
u:drəma:l' ək'ixt'əxt ed'ər' iəd jin' S
bhí ~ eicínacht eidir iad sin. v'i: mid'
əg' u:drəma:l' l'e x'e:l'ə S bhí muid ag
~ le chéile. Údragáil chainte CAR. 2.
 Lumbering. *Údrámáil anúnn 's anáil SM.*
b'ei m'e g u:drəma:l' l'um gə wi: m'e
ŋ' k'a:n əs a:r er' S beidh mé ag ~ liom
go bhfuighidh mé an ceann is fhearr air,
I'll go lumbering (in and out) until A
-b'e m'e g u:drəma:l' əma:x Beidh mé
ag ~ amach. B -is b'e:r' gə d'ukəx əŋ
xar suəs l'æt S Is b'fhéidir go
dúiothadh aon charr suas leat. 3. Gad-
 ding about. *g u:drəma:l' s gən əŋ*
yrühə en a:t' æd S ag ~ is gan aon
ghnotha aon áit a'd.

ugach, m. Slightest encouragement,
 slightest coaxing. Hint. *Dheamhan an t-~*
héin a fuair mé. en ugəx er' ə f'k'e:l,
N'ir hug fe en ~ um, ər wə'n' tu en ~
ə:s S aon ~ ar an scéal, níor thug sé aon
~ dhom, ar bhain tú aon ~ as? (Perhaps
(also) ogəx, as indicated in FFG20 s.v.
ogach.)

uilig, a. (In adverbial use) Altogether. *Bhí*
bean eile lena taobh, bhí cupla bean ~
ann M. (Also) ~ is ~. Ná rígh ro-láidir ~
's ~ é S 'do not tighten it as tight as you
possibly can'.

úim, n. (In phrase) *ge:n u:m' ə'wə:n'*
dh'aon ~ amháin, at one fell swoop.
hə:n'ək' fe ge:n u:m' ə'wə:n' əgəf
l'æg fe m'e M tháinig sé dh'aon ~
amháin agus leag sé mé.

úireadas, m. Freshness, S.

uirnéis, f. (Collective noun) Tools. ... *i*
gcíonn an ouirnéis ... 894C9. A chuid
ouirnéis héin !894C9.

úis, f. 1. Nausea. *xir'ət fe u:f ort S*
chuirtheadh sé ~ ort. 2. Disgusting sight,
 distasteful thing. *bə wə:r ən u:f ə xumə*
v'i: er' N'ir v'ar fe e he:n l'e ra:hə S

ba mhór an ~ an chuma a bhí air níor bhearr sé é hén le ráithe. 3. Terrible loss, injury. bə wɔr ən u:f nə fəti: lofə S ba mhór an ~ na fataí lofa. xuə fe ga:r gə v'e n 'a:n'u:f S chuaigh sé gar dho bheith ina an~. u:f wɔr ə v'i: a:n | ga: muəl'əx ɣa: xə:r fi: x'e:l'ə S ' ~ mhór a bhí ann,' dhá mbuaileadh dhá charr faoi chéile. Cp. ta u:f wɔr gə ʔam agəm !(Abó)898P tá ~ mhór dho Team agam, (perhaps) bad tidings, distressing news. Cf. UAIS.

uisce, m. Water. **1.(a)** hju:l'həd fe jin' er' ən iʃk'ə ə d'e:rhə: l'e æsəl ə v'ox gə mæ: gɒf hri: wogəxi: M 'shiuiltheadh sé sin ar an uisce,' a déarthá le asal a bheadh go maith ag goil thrí bhogachaí. **(b)** xə: fe mæ:x ə tiʃk'ə sa:ləx iʃ n'i: rə n tiʃk'ə glə:n əʃt'i:h eg'ə S chaith sé amach an t~ salach is ní raibh an t~ glan istigh aige (getting rid of one thing without having a replacement). **(c)** xu:ns ə v'eis iʃk'ə rix' əs f'e:r ə fəs S chúns a bheidheas ~ ag rith is féar ag fás (forever). **2.** (In figures of speech) worthless. n'i: f'u: iʃk'ə nə niv'əxi: hu: SM ní fiú ~ na n-uibheachaí thú. **3.** Hot water. Bhí a dhinnéar coinní dhó as cionn ~ te 43M (on a pot). (Of hot water bottle) Cuir braon ~ te i do leaba M. Cuirthidh tú héin ~ in do leaba M. **4.** Amniotic fluid, 'waters'. ha:n'ək' iʃk'ə m fa:ʃt'ə l'ehə M tháinig ~ an pháiste léithi. vr'ij' ən tiʃk' orhə M bhris an t~ uirthi. Tháinig ~ an tsearraigh leis an láir M. Bhí an t~ briste M. a'l ə m'e:rhə ʃi: n li: br'ij'ə ʃi' n tiʃk'ə S sula mbéarthaidh sí an lao bristhidh an t~. **5. Teighre / imigh ar an uisce bruite**, become thin, emaciated. o: nax i: ... ta: got' er' ən iʃk' brit'ə M Ó! nach í ... atá gaibhte ar an ~ bruite. ta tu m'i:hə er' ən iʃk'ə brit'ə l'ig' M tá tú imithe ar an ~ bruite uilig. **6. Uisce faoi thalamh**, intrigue. Níl ann ach ~ faoi thalamh dhe dhuine, he is nothing but an intriguer, he is a schemer. Séard thú héin ~ faoi thalamh dhe dhuine.

úlla, m. **1.** Bunion. ta u:lə orəmsə n'ij' M tá ~ ormsa anois. **2.** d'ek'a fə:do: fəti: b'ogə fəs er wə:rəni: nə wə:ti: v'i: mid gə: gur' ə gosuləxʃ l'e u:lə S d'fheictheá fadó fataí beaga ag fás ar bharrannaí na bhfataí, bhí muid dhá gcuir i gcósúlacht le ~ (cp. FFG20 1(b)).

ultach¹, a. Treacherous, vicious. hug fe bir'ə aultəx ɣum M thug sí buille ~ dhom. gaur / bo: / din' aultəx M gabhar / bó / duine ~.

ultach², m. Treacherous, vicious person, S.

umhail, a. (For *umhal*) Obedient. Go ru siad úil sást ar é thóirt dó 875T1 (if transcription is correct regarding palatality).

umhlaigh, v. Bare one's head in respect. wa:n' tu d'i:t də xə:p'i:n' gən sagərt | v'i: tu: g u:lə: do: S bhain tú diot do chaipín dhon sagart bhí tú ag umhlú dó.

úra, n. Jolk, lanolin (in sheep's wool). N'ir bæn'u: u:rə ʃin', N'ir ha:n'ək' u:rə SM níor baineadh a ~ sin, níor tháinig a ~.

úrbhéal, m. Protruding lower lip. ta ur-v'e:l er' M tá ~ air. o: vri:n' e SM ó bhroinn é. ur-v'e:l ... | d'ek'a: skolt' a:n a:mənti: M ~ ... d'fheictheá scoilt ann amantaí.

urú, m. **oru:** **1.** Waning of the moon. Tá ~ ar an ngealach, níor éirí' sí fós S. Beidh ~ ar an ngealach M. Tá ~ mór ortha ní éireoidh sí go dtí an dó dhéag S. **2.** (Cloud-)cover over the moon. 43Mq (speaker slightly unsure). **3.** (Also equated with English) eclipse M.

V

vach, m. Destruction. Dhá mbeadh na gunnaí sin acu dhíonaidís ~. Deabhalta an ~ a deárnú 52J. Bhí ~ díonta orub. Rinneadar ~ ar an iasc inné, they caught a lot Bhí mé ag imirt chártaí aréir is 'uise rinne mé ~ ann S. wə:x mo:r S ~ mór. Níl fhios cén ~ tá díonta ag na beithí, '~' sin 'millteanas' M. Gá bhfeictheadh sí an chuma bhí ar a' teach dhíonad sí ~ 43M.

vádaráil, vandaráil, f. (As VN) Wander S.

váidireáil, váidreáil, f. (As VN) Wander, stagger. na: b'i: wə:d'ər'ə:l' ə'nu:n s ə'nə:l M ná bí ag ~ anonn is anall.

vaingeáil, f. (As VN) (Variant of MAINGEÁIL S) (Being) lopsided. Tá vaing ar an gcoca, tá se ~ S.

vaint, wan't, (< want). n. Fault. Deabhal duine a bith nach bhfuil ~ air 23C. Ní fheicthinnse aon ~ air P.

valach, m. (< i bhFALACH, folach), Hiding. v'i: wə:ləx mah əd er', v'i: 'a:n'wə:ləx əd er' 23M bhí ~ maith a'd air, bhí an~ a'd air.

vásta, m. Waste. Bhí ~ mór ann, Bhí an~

oiread ~ sa rillic (owing to disorderly placement of grave plots), *Tá an talthamh ligthí i ~, Tá se i ~ S.*

vastú, (< i bhFASTÚ; fostú) n. Area on seabed (i.e. rocks) where dredge (or other implement) becomes entangled. -*Ní raibh aon drochvastaíochaí ann?* 35E -*Ní raibh, ní raibh ~ bith ann ach, cinn bheaga mar déarthá ní raibheadar ro-dhona.* 31P -*Sin an-, an-droch~ a bhí ansin, ó thuaidh dhe ghob Ros Dugáin ansin ...* 35E -... *Is úthásach an meall carraige atá ansin. ... go dtáinig muid go dtí an leanúint chéanna.* 31P. Cp. in same meaning **fa'stexi**: 35E *fa'staechaí* (in conversation with me, perhaps more literate form used). Cf. LEANÚINT.

vátar, m. Very large rat (perhaps water-rat, or water-vole; or coypu). (The context or habitat of *vátar* may be outside of Ireland) **wat̪ar**, ~s **wor̪ə** 36P ~, ~s *mhóra*.

veaille, (< value). n. Regard. **Ní: r e:n v̪æ:l̪ a:kəb k'e:rd ə v̪i: ga j̪i:nə a:n** 03C *ní raibh aon ~ acub céard a bhí dhá dhéanamh ann.*

vint, **v̪in̪t̪**, n. (In) *Tá me ag cheapadh gur mar a chéile ~ agus spalla a chaitheamh chuig duine, thug me ~ dhó* Sq. Cp. *vinteamaí* FFG20 (stealing).

vót, m. (Fig) agreement, permission. **Ní: h̪u:r̪hən̪ w̪ot̪ ə r̪ b̪i e:r̪ tr̪a:l̪i: h̪o:r̪t̪ e:r̪ a:r̪i: S ní thiúrhainn ~ ar bith ar 'trálaí' a thabhairt ar 'earraí'.** *Ní bhfuair Peigí ~ a bith ar an gcathaoir* M, nobody agreed with P. about the chair.

vótáil, v. Agree with someone, show support for. *Tá X ag ~ froisin leob* M.

Appendix: words of uncertain meaning or form

álach, n. Stitch, small amount of clothing. (In) *Ní ro' aon álach éada' sa soitheach a dhéanfaidh math ar bith dhó ach overcoat mór ...* 852Sb6.69 (glossed 'stitch'). (Perhaps one should read *aon fhalach*.)

ardghraidhmhireach (⇒ -**γraiv̪ər̪əx**), a. (In tale run, which seems corrupt; context: sailing.) *Gur sheol leis faoina chúl uasal árdghraidhmhireach — sin agus 'á mbeinn 'na cuideachta — nár stop sé riamh go dtáini'* [sic] *sé go Corca Bhínn Éadain ...* 852Sb6.76 (also 6.66). (Also in) *Sheoladar leo faoina gabhail uasal*

árd-ghaidhbhreach [⇒ -**γaiv̪ər̪əx**], *sin agus ámén ina gcuideachta go ndeachadar ...* 852Sb LL123.

birín, m. ~ *i dtúin* (?) M. (Perhaps daddy-long-legs, crane fly (Tipula), suggested by Nicholas Williams, cp. *brobh-i-dtóin* R. B. Breatnach (1961), contrast FGB s.v. *brobh*, botanical, *brobh i dtóin* mare's tail (Equisetum).)

biúigeáil, (As VN) Blowing a horn (?) M.

bleidhb, Bear (?). **mar d̪'u:ns̪o:x γa: bl̪'aib̪ l̪'o:n̪, nu γa: l̪'o:n̪ lerk̪, nu: γa: ha:ru: e:r̪ f̪as̪əx**, (Smbb)04B *mar a d'ionsódh dhá ~ leoin, nó dhá leon loirc, nó dhá tharbh ar fásach.*

bleij, **bleits**. f. Mouth, utterance. (Cp. *bleid*.) *Dúin do bh~* SM. ~ *chainte* S.

borráiste buí, Thought by Seán to be perhaps equivalent to *buachalán buí* (ragwort, 'Senecio jacobaea'), owing to confusion of plant names. *borráiste buí* in fact does occur for *praiseach bhuí* (charlock, 'Sinapis arvensis'). (Nicholas Williams, personal communication.)

bráí, **ən xlox γu:rl̪ə'n̪ nu br̪a:i n̪ə tr̪a:v** 04B1 *an chloch dhuirlinn nó ~ na trábh* (perhaps **br̪a: (h̪)i:r̪** = *brá thír*; cp. FFG *bráit*).

brocamar, n. *Agus brocamar agus sal-achar air* 894C9 (perhaps an error for *brocamas*).

caora, f. *Caoirí uain a thugann siad thart anseo orub* S84 (perhaps meaning 'ewes'). (Cp. *ceathrú uain*, lamb's lettuce (Valerianella), Nicholas Williams, personal communication.)

céis, n. Said as insult to *Conán*: **d̪ə w̪ə:h̪ər̪ ə f̪e:d̪ə n̪ə m̪ol̪əγ̪ əns̪ə g̪e:f̪, og̪əs fr̪'i:u: u h̪e:n̪ əns̪ə g̪i:n̪h̪ə, og̪əs kr̪a:v̪ ə wad̪ ra:l̪ə n̪ d̪ə v̪'e:l̪** 04B1 p. 9 *do mháthair ag séideadh na mboilg insa g~, agus fríodh thú héin insa gcaonach* (?), *agus cnáimh an mhadra allaidh in do bhéal.*

clanna, n(pl). *Den Chlanna Gall, na Clanna Gaedhal* 852S2, but these two initial tokens are followed by *clainne* only in the rest of this folklore transcript.

clubáil, v. Steal. *Ch~ se uaim e* SM. Cp. *clifeálann* 1 FFG20, *clipeálann* FFG20.

coirthín = *cirthéim* M.

coisliocht = *coisíocht* (speaker not recorded).

comhsacht, n. *A' bhfeicidís cúsacht* (?) *a' bith ná cosúlacht le duine* 894C9.

crannagairt, crannagúirt, 'krɑ:n.əgərt' S84, **'krɑ:n.əgu:rt'** S85. (Meaning not recorded.)

cúl, (a) pl ~a in *ar chúla*. (Also) *taobh thiar dhe chúla* M. **(b)** *Níl aon chúl-chiall duine acub* S. *Atha [= féacha] mise bhfuil ~chiall duine a'm, go dtíochtáidh ~chiall duine dhóib* S, derived from or misheard by writer for *comhchiall* ?

dáil, f. ~ *ghaoil* S85. (As far as I can recall, Seán was unsure of the meaning or use of this phrase and whether it was not to be contributed to some confusion of *dáimh ghaoil*.)

deileach, (In) echo word describing a wonderful sword.) *A chlainmhe ~ deaireach* [perhaps ~ *deailleach*] (run)-05Md. Cp. *deil* Dinn.

diachtaí, a. (Not understood by 894C. FGB *diachta do* 'surprising, hard for'.) *'Do bhó héin ... cho math is tá sí.'* 'Muise, m'anam ... gur diachtaí dhi sin, nach bhfuil aon bhlas ag mo bhó ...' 894C2.

dócharach, Safe, favourable. *Caltha sách ~* 894C.

doilgeach, Reluctant. ~, drogall a bheith a'd roimhe an rud a dhíona, Tá tú an-- M (Máire was uncertain of this word. Perhaps < *doilgheach*, cp. *doilgheasach* > *doilíosach*.)

earróid, aro:d' S. n. Mistake (speaker quite uncertain). *Rinne sé ~ ansin* S.

earróideach, aro:d'əx S. a. Forgetful (speaker quite uncertain). *Duine ~* S.

eumail, I mbealach a bhí eumail [leg *cumail* ?] (meaning = *contráilte*) !894C-6.728.

floill, flail'. n. Layer, pile (fur) (?). *Bhí ~ geamhair fásta as a cíonn.* 889P (of a load of wet barley in the hold of a boat).

géarchaoch, 'g'e:r.xi:x 11C. In ghost's description of his pains in the after-life owing to his tyranny of the locals during his life:

Nach olc í mo leaba tá lasair inti is géarchaoch,

Tá íoc na huaille ar m'airesa is tá t'airesa ar do chléibhín.

Allas locht an tsaothair is bheith go daor leis na boicht,

Ach sé féarach na gcúig chaora do chaolaigh mo chos. !11C.

gruaim, n. Gloom, (fig.) gloomy person; grime, dirt (?) (Slightly unclear in) *ma:rə græ:f'ən gruəm* [?] ə 'tɪnt'ɑ:n ə v'i:

er gur nə kl'e:v 04B2l *mara gcraithfinn gruaim* (?) *an tinteáin a bhí ar gor ina cléibh.* (Corresponds to 875T *nó go gcnagáinn 'græ:gən' an chailleach a bhí ar gor ina cléibh.*)

inleach(t), inl'əx, perhaps -xt. Preparation (?) *Ach is foide liom lá, a deir sé, faoi ~ do lámh, Ná gá gcaithinn trí ráithe i bpríosún.* [x2] !11C5424-7. In verse addressed by worker, the poet Seán Bacach a Guairim, to housewife, castigating her for not feeding him. Cp. *inleadh* FGB.

iomadra, Neart go'n iomadra, in a riddle, meaning 'water' 894C9.

lachrais, (In) v'i: ba:nəf ogəs la:xrəf a'kəb (Smids)04B *bhí banais agus ~ acub.*

lárnach, Gá mbeadh a chuid féir ite aige bheat se lárnach bun (?) S. *Tá mé ~ bun* S, (in cards) I have (almost) won.

liamán lúta, S (uncertain of word, meaning not known). (FGB: *liomán* variant of *gliomán* in *gliomán múta* 'lubber, lout'; de Bhaldráithe 1945: 48, *liomán múta ~ gliomán múta* same meaning as FGB; T. S. Ó Máille 1953-8: 143 *liomán múta* 'bat'.) Cf. LÚBÓG.

línte, Le na ~ bliain 19B88, for many years.

lumpaire, lumpər'ə ma: f'e:r' (= FFG20) ~ *maith féir*, good growth of grass. But also used as adjective by Mq: *gar:ri: ~, gar:ri: v'əx ~* Mq *garraí ~, garraí maith ~.*

Maoilris, s er' wi:l'rəf o he:t'ɑ:l tu: n skɔ:d !(Atb)Pt *is ar Mh-- ó shoiteáil tú an scód*, perhaps name of boat according to Pádraig Ó Con Fhaola (P). Nicholas Williams, personal communication, suggests *Vaoilris* 'Walrus' as a possible name of a boat. Perhaps *Cnoc M(h)aoil Dris* on the outskirts of Galway city.

muineál, m. According to speaker 25M the word *muineál*, plural *muiníl*, can be used for *caora*, plural *caoire*.

oidhre, fi: je:n't ər mɑ:f ... ə hɑ:n'ək' fɪb' ... nɑ:r wɑ:r'i ə d'ər fə ən tair' ən' gl'e:s 04B1 *'faoi dhéint 'ur mbáis a tháinig sib ... nár mhairidh (mharaf ?), 'a deir sé, 'an t-- an gléas'.*

praimlí, a. (Meaning uncertain) *præ:ml'i: ən f'k'e:l e* Mq ~ *an scéal é.*

prinse, An prinse tóigeála, ball uirnis a bhí ag cúipéara a thóigeanns na cláir S84, cp. BINSE.

railse, roilse, Ar raghaillse shaghailse a roisc a bhí !852S.

- seinngeol**, *ṣ gər ə gʷar lʲe ʃiŋgʷo:lʲ ʃi:mə spʰæ:lʲ* !(Asp)**04B** *is gur gearr le seinngeol sí mo speal; (< seinn + ceol ?).* Also **ʃiŋgʷo:lʲ ʃi: !05M**.
- slachtmhar**, a. Also as noun in Mq: *ʲi:lʲ e:n slaxtər er ʃinʲ* Mq *nʲl aon ~ air sin*.
- sona**, a. Content. *ʲi ro si: horə na si:vʲnʲəʃ eɡʷ ə fʰær wəhə* (Sdás)**04B** *ní raibh suí shona (?) ná suí suaimhnis ag a fear uaithi, cp. suí suaimhnis FGB.*
- spial**, n. Spear (perhaps). *Mar chrochthainn suas thú le mo rópa cráibe is chuirthinn ~ in do bholg mór* (Aag)**03C**.
- stíomnach**, a. A *chúilín stíomnach* a' bhrolla bháin **!894C6**.
- taiseacht**, = *tairiscint* ? (In) *ən vʰæn u:d ə dʲer ʃe ə ri: loxrən ə tu tu hæ:fəxt, g i:n, bə wa: lʲum ə tʰæŋgəwə:lʲ ə xlu:fəntʰ gə lə: 04B1* p12 *'an bhean úd,' a deir sé, 'a Rí Lochlann atá tú a thaiseacht dh'Fhionn, ba mhaith liom a teangamháil a chloisint go lá.'*
- taithí**, (Speaker uncertain) *bhí ~ a'm dó M*, I liked him.
- téatair**, *Leaba téatair ann 894C9* (of *Leaba Páraic* at *Mám Éan*), < *leaba théastair* 'tester-bed', pronounced *leaba tʰe:stər 32J*.
- tró n-oiread**, *Máire. Ní ghabhfadh sí a chodladh gan paidir a chur le hanam na marbh. Ní éireodh sí ar maidin gan paidir a chur le hanam na marbh uiliug. Bhí sí a' tabhairt tró n-oiread le chéile uiliug dóibh. 864M* DT12.

Indexes

Headwords found in the Vocabulary (Chapter 14) appear in the indexes as boldface headwords and as boldface small capitals. Otherwise references to the Vocabulary appear as <14 s.v.>. Major section numbers are given in bold face. Where verbal forms appear in this work exclusively in sections which are in bold face in the Irish Index, those forms are not listed separately in the Irish Index. Neither are those forms listed in the Irish Index which are found exclusively in the Vocabulary under their specific headword. Thus, for instance, in order to review all the forms of the indexed <**breathnaigh, breathaigh**, v, 'look', **1.233, -305, 5.... -304, ... , 1.... -263 ...**> one needs to consult (in addition to the indexed forms) the listed boldface sections; and for <**bacán**>, one needs to consult the Vocabulary also, where the plural form *bacáin* is found but not listed separately in the Index. Underlined English meanings in the Irish Index indicate borrowings found in the English Index. An asterisk is added to historical (Old and Middle Irish and Early Modern Irish) and nondialectal spellings and to forms cited which are not found in my primary sources, e.g. *adéarfainn** and *déarfainn** for dialectal *déarthainn*. Some obviously erroneous dialectal spellings, found in secondary sources, are also asterisked, e.g. (the long vowel in) *át** (for *æ'd*, etc., 2sg prepositional pronoun of *ag*). In short, the asterisk indicates forms not found in primary sources for contemporary Iorras Aithneach.

With variants which are phonetically identical but graphically distinct in the use of the length-mark only, the second variant is placed between round brackets, e.g. <**maidhm** (*maídhm*)>, both standing for **mi:m'** in all circumstances. Initial mutations and preverbal *d'* are often not reproduced in the indexes. In the verb '3sg' indicates the nonpersonal form, e.g. '3sg *chuirtheadh*' can refer to *chuirtheadh muid*; when no person is indicated the '3sg' can be understood except in the imperative where a lack of indication for person is to be understood as '2sg'. Surnames are listed under the element which follows *de*, *Mac* (*Mag*, 'ac) or *Ó*, e.g. *de Bán* under <**Bán**, *de*>, *Mhac Dhonncha* under <**Dhonncha**, *Mhac*>, *Ó Maoil Chiaráin* under <**Maoil Chiaráin**, *Ó*>. Meanings supplied with entries in the Irish Index act as mere pointers to their semantics.

In the English Index in references to Chapter 11 (Borrowings and language contact) the chapter number '11' is omitted, thus 38 = 11.38. Headwords which are not underlined in the English Index make reference to chapters other than Chapter 11.

Irish

A

- a¹, *voc prtc*, 2.6-7, 3.10, **8.1**, 9.46, -180, 10.23, -53-54, -102, 11.150, -175-178, 12.4-5, -8, 13.4.
- a², *num prtc*, 3.75, -80, **8.2**, 9.4, -140, -150-151.
- a³, *do**, *VN prtc*, 'to', 1.70, -100, 2.6-7, -9, -11, **8.107-111**, 3 *person obj* **6.46-48**, a *dh* 1.70, 2.85 n., 8.107, 10.90, d' 10.90, *dho* + ~ 7.27-**28**, *faoin*~ 8.148, *prp* (+ n) + ~ 9.144, -146.
- a⁴, 3*m poss pron*, 'his', 2.6-7, 53, -55, -90, 3.82, -141, 6.8, -13, -28, **-31**, -52, -71, 9.4, -16, -40, -52, -113-114, -134, -167, -175, 10.45-46, -102, 11.175 n., a *dhá* 'his two' 9.97-98, *num* 9.102-104, -110, *cataphoric* 3.69, 6.43, 9.113, -146-147, *VN obj* 6.46-47, *interr* 6.9, 8.64-67, *rel* 8.67; *see* NA¹.
- a⁵, 3*f poss pron*, 'her', 1.179, 2.6, 3.141, 6.10, -28, **-31**, -71, 8.197, 9.4, -52, -134, -150-151, -167, -176, -178, 10.45, 11.175 n., a *dhá* 'her two' 9.97-98, *num* 9.102-103, -110, *VN obj* 6.46; *see* NA¹.
- a⁶, *pl poss pron*, 'our, your, their', 2.6, 6.28, **-32**, -71, 8.197, -234, -236, 9.4, -52, -133-134, -167, 10.75, -79, 11.175 n., a *dhá* '... two' 9.97-99, *num* 9.102-104, *VN obj* 6.46; *1pl* 1.186, -193, a' 2.53, *2pl* 1.78, -193, *3pl* 1.186; *see* NA¹, AR^{1,2}, ÁR¹, BHUR.
- a⁷, *rel prtc*, 'who, which', 2.6-10, 5.83, 8.5, **-67-71**, 9.129-130, -136, -150, -169, 10.44, ~ d' **8.38**, *indrel* 5.331, 8.112, -118, 9.141, as ~ 8.77 n., ar ~, in~, *locative* 10.92, *cp. len*~ 10.97, *pst* ~(r) 8.96.
- a⁸, *cataphoric rel pron*, 'all that', 5.10, -331, 7.18, -27, 8.5, -67, **-72-73**, -82, -90, -231, 9.141, -169, *dhá* 8.73, -82, *prp* + ~ 9.144, **-149**, i + ~ 7.52, le + ~ 7.63, 9.146, *thrí* + ~ 7.78, *see* *dhá* s.v. DHE.
- a⁹, *cataphoric prtc*, 'how', 3.69, 8.125, cf. A⁴.
- a¹⁰, *interj. interr prtc*, 'ah, indeed', 8.62. -a, *prtc*, 8.118.
- a¹¹, *letter or sound* 'a', 12.24.
- á¹, *letter or sound* 'á', 5.30.
- á², *interj.*, 'ah', 1.20, -263, 2.60, 4.82, 5.330, -333, 8.9.
- á¹: *dhá*, *see* DHE, DHO.
- á²: *tá*, *see* BÍ¹.
- a', *see* A⁶ (AR¹ 'our'); AG² (*VN prtc*); AN¹ (*article*); AN² (*interr*); ar : AN² (*interr*); IS¹; ARSA; MAC; a' bith : ar bith, *see* BITH; a' nós : ar nós, *see* NÓS.
- a's, *see* ARSA.
- ab, *see* IS¹.
- ababhait, *see* HÍL ABABHAIT.
- ababú, *interj.*
- ababúna, abababúna, ababababúna, *interj.*
- abaidh*, *see* AIBÍ.
- abair, v, 'say', **5.238-242**, 9.130, *impv 2sg* abair 8.16, *deir* 5.400 n., *2pl* abraigí, abraigí 5.85, *emph* abraigísan 6.53, *pres 1sg* deirim 5.233, *emph* (a) deirimse **5.88**, 6.53, 8.31, *3sg* abraíonn 1.194, 4.47, 8.25, *déar*- 5.388, *déarann*, *éarann* 5.390, 9.130, *déar*(th)ann 4.170, *deireann* 14 s.v. *julc* 3, *deir* 1.176, *rel* abraíonn 5.63, *d'abraíonn*s 4.77, *d'abraíonn*(s) 8.38, *déarann*s 5.88, *deireann*s 13.13, *deir* 1.69, -189, -215, -385, 2.47, -87, *adeir* 1.47, *idir* 14 s.v. *bal* Phádraig, *cac*², *imprs* abraítear 5.63, 14 s.v. *míle* 1, *abraíthe*ar 5.63, *deirtar* 5.46, *deirtear* 4.231 s.v. *buaile*, *rel* 5.4, *pst 3sg* dubhairt*, ubhairt* 1.66, *duairt** 8.14 n., 10.2, *dúirt* 1.69, 'úirt 5.14, *úirt* 6.45, *1pl* dúramar 5.93, *3pl* dúradar 1.377, *rel* aduairt 5.104, *imprs* dubhradh* 1.66, *dúradh* 5.214, (h)úradh 2.28, 9.130, *Echo 1sg* dúrais 13.13, *psthab* ± d' 8.36, *imprs* 8.40, -42, a d' 8.38, *1sg* deirinn 8.57, *3sg* deireadh 4.101, (d')abraíodh 1.267, 8.36, d'abraíod sí 1.389, d'abraíot sé II.XIV, 5.6, *dheirit* sé II.XIV, 9.130, *3pl* (d')abraídís 5.86, 5.360, 8.127, *emph* d'abraídísean 5.26, *deiridís* 9.130, *imprs* abraíthe 5.64, d'abraítí 8.40, 11.126, *habraítí* 8.42, *deirtaí* 8.40, *fut* abróidh 1.364, 2.40, 11.171, a-déara* 1.18, *déarthaidh* 1.403, *déartha*(idh) 8.174, *éarthaidh* 9.130, *rel* abróis 8.93, *déarthas* 8.70, *imprs* héarfear 9.130, *Echo 1sg* abróid 5.391, *cond 1sg* adéarfainn* 1.47, *déarfainn** 1.196, *déarthainn* 8.186, *emph* déarthainnse 3.12, *2sg* abrá 5.78, *abróthá* 5.67, 11.171, *déarthá* 1.89, *mar* (a) *déarthá* 8.158, d'earthá 2.87, *emph* (déarthása) 4.182, *3sg* déarfadh* 1.215,

- 408, déarthadh 1.111, déarthad sé 8.61, déarthódh 5.417, abródh 5.6, d'abródh mise 5.87, d'abródh tusa 5.92, *3pl* déarthaidís 8.56, *imprs* d'abróifí 8.40, déarfí 9.130, dhéarthaf 1.398, *pstsbj* *1sg* abraínn 3.67, abraínn* 10.87, *2sg* abruítheá 5.67-68, *3sg* abraíodh 1.281, *vadj* ráite 5.237, *vadj* ráite 8.140, *VN* rá 8.107, ráite 10.68-69. *Cf.* **RÁ**.
- ábailta, *a.*, 'able-bodied, competent', *comp* 5.364, 9.154, ~ ar* 'able to' 7.122.
- abchaigheann*, *see* AIPIGH.
- ábha(r)cóir**, *m.*, 'uncouth person'.
- ábhaigh**, *f.*, 'precipice', *datsg* ábhaigh 3.24.
- Ábhach, *an*, *PIN* *f.*, 12.27, *gsg* na hÁbhaí 12.27.
- ábhacht*, *f.*, 'jest'; ábhachtach*, *a.*, 'jocose', 14 s.v. ábhach².
- abhaille**, *adv.*, 'home(wards)', 5.141, 7.25, 8.133, -184, **-197**, 10.45, *following* vowel 'bhaile 7.8, -25, 10.45; *v.* ~adh 5.327-328.
- ábhaillí*, *see* ÁMHAILLÍ.
- abhainn**, *f.*, 'river', 1.215, -376, 9.21, *gsg* abhann 1.326, 3.37, **-46**, 9.82, aibhne 1.236, **-326**, 3.46, 4.80, 7.117, -121, 14 s.v. murluachair, *un* na haibhne 7.83, *pl* 4.231, aibhneacha(i) 1.82, -236, -326, aibhne 4.80, *dep* aibhneacha 8.183, abhanntracha* 1.326.
- Abhainn Ghabhla Mór, *PIN*, 9.54.
- Abhainn Mhóir, *PIN* *f.*, *vocsg* 3.50, 10.53.
- ábhairseoir, aidhbhirseoir*, adhbha(i)rs(e)óir*, *m.*, 'devil', 1.104, -132, -211, 3.154, 14 s.v. ábha(r)cóir.
- abhait-fit**, *n.*, 'outfit'.
- Abhall, Ábhall, *name*, 1.10, 12.25.
- ábhar, ádhbhar, adhbhar*, *m.*, 'matter, basis, reason', 1.96, -103, 10.95-96, 14 s.v. céanna, údar 3(b), 4(b), cén t~ 'why' 8.58, 14 s.v. údar 4(b).
- abhars**, awurs, ábhars, amhars*, adhabha(i)r*, *n.*, 'fun', 1.10, -103, 4.30, -46, -68, -155.
- abharsaíocht*, amharsaíocht*, *f.*, 'fun', 1.10, -103.
- abhcóid**, **abhcóide**, **ócóid**, *n.*, 'malice', 1.54, -88.
- abhcóideach**, **ócóideach**, *a.*, 'harmful', 3.148.
- abhcóideacht**, *f.*, 'behaving maliciously', 3.159.
- abhcóir*, *m.*, 'scold', 14 s.v. ábha(r)cóir.
- Abhe Mairia*, *n.*, 4.47 n.
- abhlaíthe, amhlaithe, abhlaithe, *a.*, 'irascible', 1.90.
- abhlán, amhlán, *m.*, 'irritable ill person', 1.90.
- abhlóir*, oblóir*, *m.*, 'buffoon', 1.90.
- abhó**, *interj.*, 'ooh', 5.338.
- abhóg**, athmhóg, adhbhóg*, *f.*, 'large stride', 1.4, -307, 3.27.
- abhra*¹, *see* **FABHRA**.
- abhra*², abra*, *f.*, 'poem, saying', 1.201.
- abhrán*, *see* AMHRÁN.
- abhus**, abhuas, ú-us, 'wus, i bhfus*', (fos*), *adv.*, 'here', **1.43**, 2.3, 8.36, -184, **-186**, -193, -196, -231, 9.30, 10.14, 14 s.v. linn.
- absalóid, absolóid*, *f.*, 'absolution', 1.242.
- absdal*, *see* ASPAL.
- abúisean**, *n.*, 'abuse'.
- acais*, *see* AICÍS.
- acastóir, *m.*, 'axle', 1.208.
- 'ac, *in* surnames, *see* MAC².
- 'ac Con, *in* surnames, 12.6, -24. *Cf.* CON IOMAIRÉ, CON RAOI, CON SHNÁMHA.
- ach**, nach, acht*, *prp. conj.*, 'but, except, providing', 1.72, -119, -123, -150, 8.62, **-148**, **-153**, **-177-178**, -237, ~ (amháin) **7.85**, **8.153**, -161, ~ a 'when, once' 8.127, -147, ní ... ~ 8.154, **-178**, -186, -200; *for* ~ (an) oiread (le) *see* OIREAD.
- Achadh na nIubhar, (E)Ach na nIúir, *PIN*, 'Aghnanyver', 'Aughnanure', 1.59.
- Achadh Réidh, Eachréidh, *PIN*, 1.59, -385, 2.76.
- achainí, athchuinghe*, *f.*, 'entreaty', 1.108, -354, *pl* ~ 4.71, ~neachaí, ~nV:chaí **4.231**.
- achaireacht**, *f.*, 'delay', 14 s.v. í².
- achaon, 'ach aon, achaon-nduine, chaon, chaon-nduine, *see* GACH.
- achar**, *m.*, 'period', 7.82, -105, -118, 8.51, -66, -71, *gsg* ~ir 1.116, 3.135, 7.111, 14 s.v. ré-achar 2, *cmcs* an t~ 6.90; *conj* an t~ is / ~'s 8.123, -127, -155.
- achoíchin, *see* CHOÍCHIN.
- achrann, *m.*, 'dispute', 8.171, *gsg* ~inn, acharainn 10.40, *cmcs* 2.61, 10.86.
- achrannach, *a.*, 'quarrelsome, difficult (of terrain)', 1.427, 14 s.v. droimíneach, *in abst comp* ~ 3.70.
- acht¹, *n.*, gan ~ 'without doubt (?)' 14 s.v. arann.
- acht*², *m.*, d~ is d'áirid 'regularly and often', 8.208.
- acht*², *see* ACH.
- a chuigint, 'chuigint, *adv.*, 'at all', 1.47, -238, **8.216**.

- achuile, *see* CHUILE.
- aclaí, *a.*, 'supple', 14 *s.v.* sníomh.
- acmhainn, acmhainn*, *f.* 'capacity', 1.97, -359.
- acmhainneach (acúinneach), *a.*, 'durable, substantial', 5.407.
- acra¹, *m.*, 'acre', 1.251, 2.75, *f.* 3.4, *dep* 1.129, *pl* ~í 4.19, 13.14, 14 *s.v.* cloch (*a.*).
- acra², *n.*, 'tool', *cf.* BALL.
- Acra na Scoile; Acra, *an*, *PLN* (*f.*) 3.4, 12.27.
- Acteóbar, *n.*, 'October', 14 *s.v.* amach 5.
- acúinneach, *see* ACMHAINNEACH.
- acus*, *see* AGUS.
- ad, *see* FAD.
- adamh*, *m.*, 'atom', 1.209.
- ádth, áth, átha, *m.*, 'luck', 1.51, -269, -312, 2.44, 6.86, 14 *s.v.* dílis.
- adhabha(i)r*, *see* ABHARS.
- adhailte, *n.*, 'heat in bitch', 1.424.
- adhair*, *n.*, 'heat in bitch', 1.424.
- adhall*, *m.*, 'heat in bitch', 1.424.
- adhalta*, *a.*, 'served (of bitch)', 1.424.
- Ádhamh, *name*, 'Adam', *gsg* Ádhaimhe* 1.249, 14 *s.v.* láimhe.
- adharc, adhairc, *f.*, 1.103, -413, 2.75, 3.24, -28, 9.66, *gsg* Colm (Mór) na hAdhairce 12.19, *pl* ~a 4.106, 14 *s.v.* teara ar 3, *gpl* 8.127.
- adhasach*, *n.*, 'heat in bitch', 1.424.
- adhastar, *m.*, 'halter', 1.103.
- adhbha(i)rs(e)óir*, *see* ÁBHAIRSEOIR.
- adhbhal*, *a.*, 'great, vast', 1.104, -306.
- adhbhar*, *see* ÁBHAR.
- adhbhóg*, *see* ÁBHÓG.
- adhlaican, adhnacal*, *see* ANLACAN.
- adhlaic, íodhlaic, iodhlaic*, *v.* 'bury', *pst* *imprs* hadhlaiceadh, hadhlaicadh 1.102, *VN* adhlaicadh, idnacal* 1.102.
- adhmaid (ádhmad), *m.*, 'wood, sense', 1.103, 5.364, 14 *s.v.* bríomhar, trasna 1, *gsg* ~id 2.13, 4.157, 14 *s.v.* carracán, ádhmaid 3.178, *pl* ~id 8.238.
- Adhnaidh*, *see* ÉINNIÚ.
- adhraigh, *v.* 'worship', *pres* *Isg* 1.103, 6.17, *pst* *Isg*, *vadj* ~the*, *VN* ~adh 1.190, 5.236.
- ádhthúil, ádhúil, *a.*, 'lucky', 2.15, 3.150, -153, 9.150.
- admhaigh*, *see* AMHDAIGH.
- admaráladhe*, *m.*, 'admiral', 3.154, 5.233.
- adnacul*, *see* ANLACAN.
- aduaidh, adtuaidh*, *adv.* 'from the north', *I.V.* 1.59, -125, 8.188-189, 9.62, ~ agus anoir ~ 'from the north northeast' 8.192.
- aduaín*, *a.*, 'strange, unfamiliar', 3.148.
- adúineach, adúnach, *a.*, 'strange, unfamiliar', 3.148; *cp.* 'aduaíneach' 5.382, 7.58.
- ae*, *see* AOBH.
- aéifeachtaí, *comp* of ÉIFEACHTACH.
- aer, *m.*, 'air, sky', 1.90, -194, 6.35, 8.172, -173, *gsg* ~ir 2.53, 3.18.
- aerach, *a.*, 'airy, high; light-hearted', 3.162, 8.220, 14 *s.v.* lúb (*b.*), *comp* ~aí 5.364, 9.154.
- aeraídhil, *n.*, 'aerial', 14 *s.v.* airigh.
- aeraíl, *f.*, 'gaiety', 3.162.
- af, *adv.*, 'off', 1.379.
- áfach, *a.*, 'bad, frightened', 1.99, -104.
- afarc, afrac, amharc*, *m.*, 'sight', 1.91, -246, -302, -413, 5.16, 8.170, 9.83, *prgs* ag 3.58, *gsg* afaire 1.246, afaire 14 *s.v.* spré, spreó, stim, *cmcs* 8.183, *pl* afracachaí 4.231.
- áfas, *n.*, 'orgasm, relief', 1.99, -104, -252, -302, -306.
- Afraic Theas, *an*; Afraice ó Theas, *an*, *PLN* *f.*, 'South Africa', 11.40, -122, 14 *s.v.* feann.
- afróg, *f.*, 'constant haste', 1.4, -307 *n.*
- áfúil, *n.*, 'horror', 1.99, -104.
- ag¹, *aig*, *oc**, *prp.* 'at', 1.29, -45, -49, -212, -370, 2.67-70, 7.11-12, 8.102-103, 10.81, *following* vowel 'g' 1.191, *stressed* 1.388, *emph* 6.26; *with art* aigen* 6.40 *n.*; *with poss* agána, aigána, agá n-a, agana, aige+na 9.167-168, *VN* agá* 6.36 *n.*; *prp* *pron* 7.2-5, 7.92, 10.81, *Isg* a'm 1.24, -32, -68, -89, -294, a'am 5.401, á'm* I.X, 2.67, ám* 1.32, agam 3.4, 5.263, agum 10.2, *emph* a'msa 3.71, 4.50, a'msa 11.149, á'msa* 5.183, -348, agamsa 2.43, 6.54, 7.18, -85, 10.81, *2sg* a'd 1.263, 7.94, a'ad 8.65, ád*, ad, át*, at* 1.32, agat 1.68, 3.69, agad 1.413, -418, 6.79, 10.81, *following* vowel 'gud' 14 *s.v.* mada (*c.*), *emph* a'dsa 2.68, a'tsa 8.103, 14 *s.v.* tóig 12, agadsa 1.242, 5.233, 6.54, *3m* aige 1.29, -293-294, -415, 2.67, 8.86, ge 2.70, *emph* aigesan 4.47, 6.50-51, 7.4, *3f* aici 1.11, -386, -415, 2.14, -45, 4.56, 5.358, -369, 7.3, -12, 8.25, *emph* aicise 5.350, 6.50, 13.9, *lpl* a'inn 1.68, áinn*, ainn 1.32, a'ainn 1.201, 10.44, againn 1.418, -421, 6.97, 7.5, -97, -113, *emph* a'inne 1.408, 6.96, a'ainne 7.15, againne 7.4, aiginne 6.47 *n.*, *2pl* agaí 5.9, 8.59, agaibh 1.377, 5.250, *emph* agaibhse 6.50, -54, agaí-se 8.172, *3pl* aca* 1.29, 3.103,

- oc(c)aib*, acabh 1.29, acu* 2.65, 7.10, acub 1.89, 6.13, acab I.XII, acú 1.50, 7.97-102, apac 1.247, ucub 14 s.v. glac, *emph* acubsan 6.50, 8.155, acúsan 7.4, 14 s.v. maor.
- ag², a', VN *prgs prtc*, 1.2, -52, **-68**, -371, 2.3, -6-10, -14, -53, -73, **-85-86**, **8.104-105**, **-108-111**, -132, -137, -142, 5.210-211, -233, 10.90, 'g 5.218, -232-233, 8.104, *emph pron* 6.25, *poss* 6.28, *see* DHO, SEO, SIN.
- agailt**, **angailt**, agailt*, *f*, 'thin earthworm or person', 1.67, -238, *pl* ~eachaí 4.231.
- agair, *v*, 'avenge', *fut* agró 5.164, *prsbj*agraí 5.36.
- agallamh, *m*, ~ beirte 'dialogue', 11.122, *pl* ~mhachai 11.122.
- aghaidh**, *f*, 'face, address' 1.51, 3.52, 5.14, 7.83, *pl* ~eannaí 4.57; *prp* ar ~ 'in front of' 1.376, 5.257, **7.105**, 8.64-66, in ~ 'against' 2.2, -75, 3.5, -69, **7.116**, 8.132, -176, 9.50, 'for (every)' 8.244, *prp, conj* le h~, le haighidh, leihí, leithí, le hí, leí, 'for' 1.103, -123, -385, -392, -413, 3.66, 5.401, 7.62, **-118**, 8.105, -123, **-142**, 9.145, 11.16, 14 s.v. páipéar 2, *pron* 6.23, -27, *interr* 8.64-**65**, -67, le h~ dhá 8.147; *v*, ar ~ (eadh) 5.327-328.
- agóid**, *n*, 'harm, foolish person', 1.4.
- aguisín**, *n*, 'small sum', 3.174, *see* AIGISÍN.
- agus**, *is*, 's, acus*, *conj*, 'and', 1.14, **-29**, -52, -130, -150, -183, -208, -235, -300, -309, -387, 2.6, -12, -21, -25, -37, -53, -70, 3.12, -59, -70, -76, 5.14, -89, 6.64, -88, 7.16, 8.2, -11-12, **-164-169**, -175, 9.10, -30, -95, **-117**, -158, 10.104, 11.3, ~ iad 6.13, ~ tú 6.15, -17, ~ a + VN 6.46-48, *with* {*pron* + héin} 6.64, *with num* 8.2, *with prtc*s 8.118, **-122-123**.
- agús, amhgús, *m*, 'addition, qualification', 1.235, -307.
- aibchigheann*, aibchighthe*, *see* AIPIGH.
- aibéis**, *n*, 'awkward circumstances'.
- áibéis*, *f*, 'boasting, exaggeration', 1.30.
- aibéiseach**, *a*, 'awkward', 14 s.v. meata.
- áibhéal**, *n*, 'exaggeration', 3.45, -158, *gsg* ~la 3.33, *prgs* ag 5.206, -216. *Cf.* ÁIBHÉIL¹.
- áibhéalta, *a*, 'terrible', 3.158.
- áibhéaltas**, áidhmhéaltas*, *n*, 'horror', 1.306, 3.158.
- áibhéil**¹, áidhbhéil*, aidbéil*, *f*, 'exaggeration', 1.30, -99, -104, -302, -306, *prgs* ag 5.206, -216. *Cf.* ÁIBHÉAL.
- áibhéil*, áidhbhéil*, aidbéil*, *a*, 'great, terrible', 1.99, -306.
- áibhéis, áibhéisc, aibhéis*, aibis*, *f*, 'the deep (ocean)', 1.30, -238, 7.51, *gsg* ~se 1.30.
- Aibhistín, *name*, 'Augustin', 1.382, 12.25.
- aibhléis, *n*, 'electricity', *dep* 11.96, -122, *gsg* ~e 11.108.
- aibí, abaidh*, *a*, 'clever', (aibche*) 1.110, -214.
- Aibí, *an, n*, 'The Abbey', 14 s.v. faigh 6.
- Aibreán, *m*, 'April', 1.205, 2.75, 6.22, 14 s.v. ann 2, *gsg* ~in 14 s.v. bogach 2, scothach².
- aice¹, *prp* in ~ (le) 'near', 1.288, -298, 2.20, 7.63, **-116**, 8.215, *interr* 8.64-65.
- aice**², *n*, 'lobster-hole', 13.20, *pl* ~óchaí 4.191, 13.20, ~achaí **4.231**, 8.79.
- aicearra**, aithghiorra*, *f*, 'shortcut', 1.194-195, 3.4, 13.20, *pl* ~ 3.155, ~aí 4.55, ~achaí **4.231**, aithghiorraí 4.150.
- aicearrach**, *a*, 'given to taking shortcuts'.
- aicide**, aicíd*, *f*, 'pestilence', 1.52.
- aicís**, aicis*, acais*, *n*, 'strange feeling', 1.57, -214.
- aicsean**, *m*, 'action', 1.281, 7.61, 9.19, 14 s.v. Dearain, *gsg* ~sin 14 s.v. cúrsa 4, *pl* ~s 14 s.v. pins.
- aicseanach, *a*, 'full of action', *comp* ~aí 3.148.
- aicseanáilte, *a*, 'full of action', 3.153.
- aicseanuíl**, *a*, 'full of action', 3.150.
- aicteáil, *v*, 'act', *pstsbj 3pl* ~álaidís 8.141, VN 3.12.
- aidbéil*, áidhbhéil*, *see* ÁIBHÉIL^{1,2}.
- aidhbhirseoir, *see* ÁBHAIRSEOIR.
- aidhdeidhn**, *m*, 'iodine', 7.85.
- aidheas-cruífm, *m*, 'ice cream', 2.5.
- Aidhe Ó Chaiptín, *name*, 'Aye Oh Captain', 10.40, 12.25, 13.14.
- áidhmhéaltas*, *see* ÁIBHÉALTAS.
- aiféala, aiféal, aithmhéala*, *f*, 'regret', 1.49, -99, -302, -305-306, 3.4, 5.14, 8.149.
- áiféalta**, *a*, 'frightening', 1.26, -302, -306.
- áiféaltacht**, *f*, 'fright', 3.159, -164.
- aiféaltas, aithmhéaltas*, *m*, 'regret', 1.99, -104, 3.164.
- áiféaltas**, *m*, 'fright', 1.99, -306.
- áiféil*, *a*, 'great, terrible', 1.99.
- Aifreann, *m*, 'Mass', 1.273, 2.21, 6.95, 14 s.v. spiorad, *gsg* ~rinn 1.387, 3.13, 9.179, (ch)un (an) ~rinn 7.82-83, 10.82, *pl* **4.231**, ~rinn 2.43, 13.17, ~achaí 4.59, -205.
- Aifriceánach, *m*, 'African', *pl* ~chaí 4.88, -90.

- aiftargras, *m*, ‘aftergrass’, *dep* 14 s.v. cré.
aig, *see* AG¹.
aigeanta, *a.*, ‘cheerful’, 10.44.
aighneas, *m*, ‘dispute’, 1.228, *dep* 1.72, -104.
aighre, *m/f*, ‘bolt-rope’, 3.6, *pl* ~rí 8.178, ~achai, ~rV;chai 4.231.
aigín, *m*, *in* tóin san ~ 8.54, 14 s.v. neaigín.
aigisín, *m*, ‘small sum’, *see* AGUISÍN.
aigne, áigne, *n*, ‘mind’, 10.11, 11.124.
áil, *n*, ‘desire’, 1.235, *comp* ~e 10.96.
áilear, *m*, ‘loft’, 9.51.
ailliliú*, ailliliúfe-aa, aillilliú, *interj.*, ‘alleluia’, 1.159.
aill¹ (áill), *f*, ‘large rock, cliff’, 1.178, -369, -376, 14 s.v. crua 1, *gsg* ~e 8.158, *un* na h~e 7.83, *a* chois ~e 7.104, *cmcs* 1.389, *pl* alltrachai 4.10, -34, álltrachai 1.389, 8.167, alltacha(i) 4.93, -95-96, ailltreachai 4.60, -231, *pron* 6.6.
Aill², All, *name*, 8.171.
Aill an Dilisc, *PIN f*, *dep* Garraí ~ 12.28.
Aill an Fhraoigh, (Aill an Rí), *PIN f*, 9.1 n.
Aill an Luchtaithe, *PIN f*, 5.228.
Aill an Phórtair, *PIN f*, 12.27.
Aill Bhán, *an*, *PINs f*, 12.27, -28, *gsg* Píosa na hAille Báine 12.28.
Aill Dá bhFionn; Aill an Dá bhFiann, *PIN f*, 12.27.
Aill Dubh; Aill Dhubh, *an*, *PIN f*, 5.382, 8.86, 12.27.
Aill Eibheann, *an*, *PIN f*, Garraí an ~ 12.28.
Aille, *an*, *PIN [f]*, 12.27.
Áille, *surname*, ‘Audley’, 12.11.
Aill Eachrais, *PIN*, 1.148, 12.27.
Áilleach, *m*, ‘person of surname Áille’, *pl* Áilligh, *gpl* 12.11.
áilleacht, *f*, ‘beauty’, 3.159.
aillleadóir, *m*, ‘birdcatcher on cliffs’, 3.154.
aillleog, *f*, ‘large stone, blow, shout’, 1.5.
Aill Eoghain, *PIN f*, 1.21, 12.27.
aillilliú, *see* AILLILIÚ*.
Aill Mhór, *an*, *PIN f*, 12.28.
Aill Mhór Ghleannán, Aill Mhór Ghlionnán, *PIN f*, 12.27.
Aill na Brón, Aill na Brún, *PIN f*, 2.22, 12.27.
Aill na dTornóg, *see* CÉIBH AILL NA dTORNÓG.
Aill na gClochartach, *PIN f*, 12.28.
Aill na gCuil, *PIN f*, 8.233.
Aill na Graí, Aill na Groighe*, *PIN f*, 1.104, 12.27 s.v. Craidhig na gCon.
Aill na hIomlacht, *PIN f*, 1.157, -375.
Aill na Móna, Aill na Móna*, *PIN f*, 1.50, 12.27.
Aill na nÉan, *PIN f*, 12.27.
Aill Sheachnais, *PIN f*, 1.148, 12.27.
ailp, *f*, ‘lump, bite’, *dep* grá ... na hailp ‘cupboard love’ 10.32.
ailse, *n*, ‘cancer’, *faithne* ~ ‘cancerous growth’ 1.159, -178, -211.
ailt*, *f*, ‘ravine’, *gsg* ~e* 1.174.
Aimé Máiría, *n*, ‘Ave Maria, Hail Mary’, 4.43. *Cp.* ÁIVÉ MÁIRIA*.
áiméan, ámén, *interj.*, ‘amen’, 1.384, 10.4, 11.71, -115, 13.13, 14 s.v. ardghraidhmhireach.
aimhreas, amhras*, *m*, ‘doubt’, 1.82, -302, -312, -325, -361, 8.17, -144, -151.
aimhreasach, *a.*, ‘doubtful’, 1.339.
aimhréidh, aimhreidh, *n*, ‘entanglement’, 1.17, -55, -82, -302, -325, 8.232. *Cf.* OILEÁN AIMHRÉIDH.
aimhréidheas*, *f*, ‘entanglement’, 1.312.
aimhréiteach, aimhréidhteach*, *a.*, ‘prone to become entangled’, 1.17, -110, 3.148.
aimhsigh, *see* AIMSIGH.
aimid, aimide, aimlide, aimmit*, *f*, ‘foolish woman’, 1.52, -216, *cf.* AMAIDE.
aimlide, *f*, *see* AIMIDE.
aimsigh, aimhsigh, *v*, ‘catch, attack’, 1.92, -339, -341, *pst* 1.157, *VN* aimsiú 1.157, 5.218.
aimsir, *f*, ‘weather, time, period of service’, 1.178, -277, 3.4, -59, -107, 5.381, 6.95, 7.41, 9.61, 14 s.v. dan (d), i(n)san ~ 7.48, 8.206, *gsg* ~e 2.53, 7.57, cailín ~e ‘servant girl’ 6.87, *ar* ~ ‘in service’ 8.162, *pl* ~eachai 4.50, *pron* 6.4; *prp conj* (ar / in) ~ ‘during’ 7.116, 8.132.
aimsireach, *a.*, ‘sea-worthy’, 3.148.
Ain, *name*, ‘Anne’, 7.8.
áin, *n*, ‘desire’, 1.165, -235, -284, 10.105, 13.3.
ainbhtheach*, ainibhtheach*, aintheach*, *a.*, ‘stormy’, 1.145.
Ainde, *name*, ‘Andy’, (*in*) song píopa ~ Mhóir 12.25. *Cf.* AINDÍ.
aindeoin*, *see* AINNEOIN.
Aindí, *name*, ‘Andy’, (*in*) song píopa ~ Mhóir 1.215, 11.23. *Cf.* AINDE.
Aindriú, *name*, ‘Andrew’, 1.360, Maidhcil ~ 12.14, *pl* ~s 4.68, 12.9, -14.
Áine, *name*, ‘(Anne)’, 1.142.
aineolaí*, *see* ANEOLAÍ.
aingéal, *m*, ‘angel’, 5.343, 10.79, *pl* ~gle 2.9, 4.139, ~glí 10.52, ~gil 4.231.
ainim, *n*, ‘(soul)’, ainimh, *n*, ‘(blemish)’, 9.88, 10.18, 13.13.

- ainín**, *interj.*, 'oh', (a) mh' ~ 6.29, -64.
áinleog, *f.*, 'plant similar to nettle', 1.5, -10.
ainm, *m.*, 'name', 1.29, -149, -354, 3.42, -137, 5.337, 7.14, 8.175, 9.117, -154, 10.84, 14 s.v. deamhan 1(b), *pl* **4.231**, ~neacha* 4.115 n., ~neachaí 1.149, -222, -357, 4.11, -29, -93, ~eachaí 4.8, -98-99, ~neóchaí 4.21, -213, ~nV:chaí 4.170, ~reachaí 8.110, ~tachaí 4.79.
ainmhí, *m.*, 'animal', *dep* 3.52, *pl* ~ 4.71, ~íthe 11.157, 13.28.
ainmigh, *ainmnigh*, *v.*, 'name', 1.149, 4.29, *pst imprs* ~mfodh 5.19, *psthab 3pl* ~midís 5.19.
ainneoin, *aindeoin**, *prp dh'* ~ 'in spite of' 1.4, -21, -29, 2.89, 7.108; *cp. conj* 8.149.
ainnir, *f.*, 'beautiful woman', 1.20, 5.364, 10.44.
ainnirín, *f.*, 'small beautiful woman', 1.188, -267.
Ainscéalaí, *Ain-scéalaí*, *name*, 12.25.
ainseal, *n.*, in ~ '(become) chronic', 3.87.
ainsín, *ainnsín*, *ainsín*, *n.*, 'darling', 1.178.
ainspirid, *ainsprid*, *anspirid*, *f.*, 'evil spirit, spitfire', 1.34, -241, -365, 3.87.
aint, *f.*, '**aunt**', 6.29, 8.133, -238, 13.23.
ainteacac, *in adv* go h~, 'completely'.
Ainteacraidhst, *m.*, '**Antichrist**', 14 s.v. cuir 1.
aithníonn : *aithníonn*, *see* **AITHNIGH**¹.
aintí-baidh-aitic, *n.*, 'antibiotic', *pl* ~s 8.87.
aíon, *see* **AON**.
aipigh, *apaigid**, *aipgigid**, *v.*, 'ripen', *pres* aibchigheann* 1.63-64, abchaigheann* 1.207, *rel* aipeanns 5.170, *pst* apa 10.35, *vadj* aibchighthe* 1.32, -110, aipthí 14 s.v. dan (c), *VN* aipeachan 2.14, 5.203, aipiú, apachan* 5.210.
aipst, *interj.*, 'ouch'.
air¹, *adv* (3*m* **AR**³), 'on'.
air² : **AR**³, **AN**².
airbél*, *see* **URBHÉAL**.
áirc, *f.*, 'ark', 1.279.
aircín, *n.*, 'creek'.
Aircín, *an*, *PLN* [*m*], (an t)~ Thoir 12.27, *dep* Dumhach Bheag an ~ 12.27, (*song*) Tiúna an ~ I.II, *pl* na h-í 14 s.v. aircín.
aird¹, *f.*, 'direction', 1.140.
aird² (**áird**), *f.*, 'attention', 5.383, 6.38, *gsg* ~e 8.25, *cmcs* 8.145.
Aird, *an*; **Aird Thiar**, *an*; **Aird Thoir**, *an*; **Aird an Chaisleáin**; (**Áird** ...), *PLN* *f.*, 1.199, -291, 2.22, 5.294, 8.23, 10.68, 12.26-27, *gsg* na hÁirde 1.199, 2.25, 13.11, *Scoil na hÁirde* 13.28, na hÁirde Thoir 8.132, *Cuan na hÁirde* 4.51, *pl* na hÁirdeannaí 4.231, *dep* na hÁirdeannaí 9.135.
airde, *f.*, 'height', 1.195, -199, -386, 3.157, 9.61, *adv* in ~, in áirde 'on high, up' 1.199, 3.178, 14 s.v. glanchosa, *sodar* (b).
airdeall, *airmdel**, *m.*, 'watchfulness', 1.145, -199.
airdeallach, *a.*, 'watchful', 3.148, 13.7.
airdín, *a.*, 'a little high', 3.175.
Aird Mhóir, *an*, *PLN* *f.*, 5.273, -340, 8.194, *gsg* na hÁirde Móire 6.97, 12.17.
aire, *f.*, 'care, attention', 1.186, 3.164, 5.300, -390, 7.30-31, 8.12, 14 s.v. ha deaid, *dep* 3.12.
aireach, *a.*, 'attentive', 3.148.
aireachas, [*m*], 'watching, guarding', 2.85, 3.158, -164, 5.71, -231, 8.211.
aireamhail*, *a.*, 'fertile', 1.397.
airesbhaidh*, *see* **FUIREASA**.
áireamh, *m.*, 'counting', 10.68, 13.11.
airet*, *see* **OIREAD**.
airgead, *m.*, 'money', 2.27, 3.82, 5.350, 8.172, 9.179, 10.102, 14 s.v. arbhar, bocsí 1, *crois*, *gsg* airgid 1.21, 3.18, 7.83, -107, -119, *un* airgid 7.82, *cmcs* 7.115, 9.48.
airí, *n.*, 'many', 1.191. *Cp.* **AITHRÍ**.
áirid, **áiridhe***, *see* **ÁIRTHID**.
airigh, *v.*, 'perceive', *pres* 1*sg* ~rim 5.416, 3*sg* ~ríonn 6.63, ~reann 5.416, *pst* 3*sg* 2.2, 6.18, 3*pl* ~ríodar 2.25, ~readar 5.86, *Echo* 1*sg* ~ríos 5.101, 10.59, *psthab* 1*sg* ~rínn, *fut* ~reó 6.39, *rel* ~reos 1.380, 1*pl* ~reómuid 6.39, *cond* 1*sg* ~reoinn 5.101, 2*sg* ~reothá, ~reóhá 5.67, ~reáthá 14 s.v. brúscla, ~reá 14 s.v. braetseáil 3, ~reofá 8.161, 3*sg* ~reodh mé 5.90, ~reóchadh* tú 5.92, ~reodh sé 8.158, ~reot sé 8.137, ~reoch 8.135, *pstsbj imprs* ~ríthí 5.63, *VN* ~reachtáil 3.12, 5.204, 8.107, *m* 3.5, ~ríú 5.221.
airim : *airm*, *see* **ARM**.
áirím, **áirmhím***, *v.*, 'I reckon', 1.81, 8.214, 13.14.
áirithe*, *see* **ÁIRTHID**.
airlár*, *see* **URLÁR**.
áirmhím*, *see* **ÁIRÍM**.
airndel*, *see* **AIRDEALL**.
airne, *n.*, 'sloe', *pl* ~ ? 1.265, *dep* áirní 4.156.
airneán, *m.*, 'night-visiting', *gsg* ~in 4.105.
airnéis, [*f*], 'fleas', 1.199.
airrdheana(ibh), *see* **ARÚINTÍ**.
airsa*, *see* **URSAINN**.
áirse, *n.*, 'arch', 1.132, 14 s.v. maide 3.

- airtheann*, *see* AORTHANN.
- áirithid**, áirid, áiridhe*, áirithe*, *a.*, 'particular', 1.127, -291, 5.13, -213, 8.169, -210, -240, go h~ 8.180, **-212**-213.
- ais, *prp*, le h~ 'beside, compared to' 1.302, -306, 7.119, *interr* 8.64-65, le h~ mar 8.158, le h~ dhá / má 8.161; *adv, prp*, ar ~, ar n~* 1.272, -302, -306, 5.161, 8.194, **-197**, -229, 10.101, 11.11; *v, impv* 3sg ar ~eadh 5.327-328; *adv*, thar ~, thar n~ 8.198.
- áis, *n*, 'gap in weaving in side of creel', 1.227.
- ais-, *prefix*, 're-', 3.86.
- aisce**¹, *in in* ~ 'gratis, for nothing', 1.288, 7.68, 14 *s.v.* pailicéara 2.
- aisce**², *in interj* (a) mh'aisce, 'indeed', 1.252, -302, 6.29, 'aisce 1.306.
- aiséirí, *n*, 'resurrection', 3.86.
- aisiléarach, *see* ASARLAÍOCHT.
- aisíoc, *n*, 'repayment', 3.86, 10.38.
- Aisli(ng), *name f*, 12.25.
- aislinn, aisling*, *f*, 'vision (in dream)', 1.154, 10.62, 13.11.
- aisréad*, *m*, 'aspergillum, sprinkler', 1.252. *Cf.* DUISTÉAD.
- aiste, *n*, 'essay', *pl* ~tí 5.271.
- aisteach, *a.*, 'strange', 1.48, 3.6, -172, 5.336, -358, 6.63, 9.154, *pl* ~cha 4.79, 13.27, *comp* ~tí 3.72, *abst comp* ~tí, ~tíl 3.69, ~tiúlacht 3.70-72.
- aistear*, *see* AISTIR.
- aistíl, *f*, 'strangeness', 14 *s.v.* aicís, *cp.* AISTEACH.
- aistir, aistear*, *mff*, 'journey', 3.6, -158, 11.11, -12, 14 *s.v.* spáráil, *pl* ~eachaí 4.59, -231, 9.135.
- aistiúil**, *a.*, 'strange', 3.70-71, -159, *cp.* AISTEACH.
- aistiúlacht**, *f*, 'strangeness', 3.70-71, -150, -159, *cp.* AISTEACH.
- aistreachas, *m*, 'inconvenience (of journey)', 3.158.
- aistreán, *m*, 'inconvenience (of journey)', 1.4, 3.158.
- ait, *a.*, 'excellent', 3.6, -68, 5.358, 10.26, ~ le 'like' 10.68.
- áit**, *f*, 'place', 1.13, -267, -291, -306, -313, -318, 3.4, 8.183, 9.57, -70, -152, -173, ~ eicín(t) 2.5, insan ~ 7.46-47, *gsg* ~e 7.120-121, 9.113, *pl* **4.231**, áitibh 10.50, ~eacha 4.129, 8.76, ~eachaí 1.271, 4.99, 6.47, 8.183, ~reachaí 4.17, ~racháí 4.7, -98, *pron* 6.5, 6.100, *rel* 8.76, -79, -90, -124, 10.93-94, sé ~ 6.100, 13.1, *in aice* le an ~ 7.63; *prp* in ~ 'instead of' 7.116, 9.48, 'in place of' 10.42, *interr* 8.64-65, *conj* an ~ 'because' 8.143.
- aiteann, *m*, 'furze, gorse', 1.145, 14 *s.v.* mímhúinte 2.
- áith*, **áithe**, *f*, 'kiln', 1.51, -235, -269, -302, -306, -312-313, -331, 3.4, *dep* 1.191, Garraí na hA~ 12.28, *pl* ~théachaí 4.183, ~theachaí **4.231**.
- aitheantas, *m*, 'acquaintance', 3.158, -164.
- Áithe Leacrach, an, *see* ÁTH LEACRACH, AN.
- Áithe na Graí, *PIN*, 12.27.
- aithghiorra*, *see* AICEARRA.
- aithin, *see* AITHNIGH¹.
- aithinn, aithinne, aithnne, aith'nne, *f*, 'spark', 1.59, 9.63, *pl* **4.231**, ~eacha(i) 1.59, 4.11, -14, -173, ~thnniúchaí 4.20, ~thnneóchaí 4.167, ~thnneáchaí 4.205, ~thnnV(:)chaí 4.170, ~thinnte 4.228.
- aithint¹, *f*, 'acquaintance', 1.240.
- aithint², aithinte*, *see* AITHNTE.
- aithis, [f], 'disgrace', 1.104.
- aithlónadh, *see* ATHLÍONADH.
- aithmhéala*, *see* AIFÉALA.
- aithmhéaltas*, *see* AIFÉALTAS.
- aithne**¹, *f*, 'acquaintance', 1.143, -240, -266, 3.5, 5.6, -166, 8.82, -174, 14 *s.v.* tincéara, trá.
- aithne**², *f*, 'precept', 1.52, 10.56, *pl* aitheanta(i) 4.43, -58, *cp.* aithine 4.43, -156.
- aithnigh**¹, aithin, *v*, 'recognise, know', 1.305, **5.166**, *pres 1sg* ~ním 1.272, *3sg* ~níonn 1.233, aithníonn 8.62, *imprs* ~neartar, ~ntar 5.418, *pst* d'aithin, d'~ 1.121, 2.65, *imprs* ~níobh 6.88, *Echo 1sg* ~níos, aithníos 1.152, *fut* ~neoidh 6.65, *imprs* ~neoifear 5.62, 9.153, *cond 1sg* ~neoinn 14 *s.v.* gadhar 2(a)(i), *2sg* ~neothá 5.67, ~neá 5.108, *3sg* ~neodh 3.71, *imprs* ~neoifí 5.60, ~neochfear 5.418-419, *vadj* ~the* 1.52, *VN* ~neachtáil 3.71, 5.204, ~niú 5.204.
- aithnigh**², *v*, 'command', *pres imprs* (h)aithníthear 5.61, -63.
- aithnne, *see* AITHINN.
- aithnte, aithint*, aithinte*, *a.*, frusta ~ 'obvious', 1.52, -121, 3.12, -164, 5.166, -356, 14 *s.v.* aer 2, stiúir 2.
- aithrí, aithrige*, *f*, 'penance, repentance', 1.191, 5.72, 10.68. *Cp.* AIRÍ.
- aithris**, *n*, 'mimicry', 1.104, cac ar ~(t) 'copycat' 1.238, 14 *s.v.* cac¹ (vii).
- aithris, aithrise, *v*, 'recite, imitate', 5.167,

- 5.169**, *pst* ~g 1.238, *fut* ~seoidh 5.38, *VN* ~s 2.14, -61, 5.201, ~st 5.210, -218-219.
 aithriseoireacht, *f*, 'mimicking', 3.159.
 áití, *a.*, 'pleasant', 3.68.
 áitigh, *v.*, 'set about, set upon', 1.306, *pres* 8.217, *pst 3sg* 5.205, *3pl* ~tíodar 6.63.
 áitiú, *mlf*, 'abode, farmstead', 1.302, -306, 3.4, 8.165, 9.28, 10.50, *pl* ~í 4.24, -55, -132 *n.*, ~teachaí 4.24.
 áitreabh*, *m.*, 'habitation', 10.50.
 Áivé Máiría*, *prayer*, 11.71. *Cp.* AIMÉ MÁIRÍA.
 ál, *m.*, 'litter, brood', 4.226, 7.116, *pl* ~ta 4.54, ~taí 4.156, ~t(r)achaí 4.95, ~achaí 4.219, ~annaí, áilte **4.231**.
 Alabain, *see* ALBAIN.
 álach, *n.*, 'stitch', 14 *Appendix*.
 áladh, [*m*], 'lunge, attack', 1.30, 8.27.
 álainn, *a.*, 'beautiful', 1.81, 2.74, 3.20, 5.343, 9.154, go h~ 1.12, 8.182, go ~ 9.178, *pl* ~e, *cmcs* 3.57, *comp* áille, áilne, ~e 3.63, áille 5.269, 8.3, 9.154.
 álainnín, *a.*, 'small and beautiful', 3.171-172.
 alaiscreach, alaisceach*, *f.*, 'cantankerous person', 1.230.
 Albain, Alabain, Alba*, *PIN f.*, 'Scotland', 1.96, 5.78, -236, 8.31, 9.152, 12.22, 13.22, *gsg* ~an **12.27**.
 Albanach, *m.*, 'Scot(sman)', *pl* ~naí, ~nacháí 4.88, -90, -138.
 alcathál, alcathól, *m.*, 'alcoholic'.
 Aleasce, *PIN*, 'Alaska', 7.7.
 All : AILL.
 alla, allaidh*, *a.*, 'wild', 1.7, -30, *cp.* DAMHÁN ALLA, MADRA ALLA.
 allas, *m.*, 'sweat', 8.245, 10.90, 14 *s.v.* droichead, *gsg* ~is 8.230, 14 *s.v.* báigh 3, múr 2, *cmcs* 14 *s.v.* teaspach.
 allta, állta, *a.*, 'wild', 1.30, -174. *Cf.* MADADH.
 Álltrachaí, *na*, *PIN pl*, 14 *s.v.* flaipínteacht.
 almóir, *m.*, 'niche by fireside', 3.4, 8.165.
 alp, *v.*, 'devour', 1.358, 3.152.
 alpaire, *m.*, 'glutton', 3.154.
 alpaireacht, *f.*, 'gluttony', 3.159.
 alpardha*, *a.*, 'greedy', 3.152.
 álráidht, áraidht, *a.*, *adv.*, 'all right', 5.212, -413, 8.7, -146, 14 *s.v.* adhastar (a), imeacht.
 alt¹, *m.*, 'joint, paragraph', 1.177, 3.172, 5.233, *gsg* ailt 2.74, 3.18, *pl* ailt 3.55, 4.52, 13.11.
 alt², *n.*, alta, *f.* in alt ar chroí, alta chroí, 'flatulence'.
 ált*, *m.*, 'cliff', 4.96 *n.*
 altóir, *f (m)*, 'altar', 1.5, 3.4, -6, 14 *s.v.* maslaigh 1, *gsg* ~óra 3.33, 7.114, *pl* ~eachaí, ~órachaí 4.28, ~óracha 4.60.
 altú, altughadh*, *m.*, 'thanksgiving', 1.177, 5.10, 14 *s.v.* grás 2.
 am (ám), *m.*, 'time', 6.58, -60, -61, 5.116, 7.15, 8.71, an t~ 6.90, i(n)san ~ 7.46-51, ~ héin 6.58, -61, *gsg/mlf* ama, áma, *cmcs* 3.4, -33, 8.150, áma 3.7, *pl* **4.86**, ~anna(f) 4.46, -78, -151, ~anta 8.71, ~antaí 3.68, 4.46, ámantáí 4.86, -156; *conj* 8.127.
 amach, 'mach, mach, *adv.*, 'out, late', 1.31, -32, -47, -116, -281, -283, -303, 2.2, 3.40, 4.38, 5.97, 8.145, -149, -184-**185**, -193, -195-196, -199, -203-204, -208, -223, 9.78, -80, -90, 11.9, -14, ~ agus ~ 'completely' 8.214; ~ le 5.14, *v.*, **5.327-328**, *impv 3sg* ~adh, *2pl* ~aí 2.3, *prsbj* mara (a)macha 9.14.
 amadán, *m.*, 'fool', 1.7, -10, -29, -413, 6.30, *vocsg* ~in 3.50, An tA~ Mór 2.15, 5.330, *gsg* Laoi Amadáin Mhóir Tír Lochlann 10.24.
 Amadán, an, *PIN m.*, 12.27.
 amadántacht, *f.*, 'foolishness', 3.159.
 amaide, ammaít*, *f.*, 'foolish woman', 1.10, -52, -216, *cf.* AIMIDE.
 amaill, *a.*, 'mischievous', 1.10. *Cp.* AMHAILL*.
 amáireach, 'máireach, amárach*, *adv.*, 'tomorrow', 1.190, -211, 5.375, 6.74, 7.41, 8.150, -**200-201**, 9.14, 14 *s.v.* anocht, cuid 3. *Cf.* ARNA MHÁIREACH.
 amén, *see* ÁIMÉAN.
 amhaill*, amhall*, *f.*, 'sporting', 1.10.
 ámhailleach, *a.*, 'mischievous', 3.148.
 ámhailí, ábhailí*, ámhail(e)*, ámaill(e)*, [*f*], 'mischievousness', 1.10, -302, -304, 8.213, *prgs* 8.238.
 amháin, *a.*, 'one, same', 3.39, -74, -83, -171, 5.6, 6.64, **8.240**, aon ... ~ 1.12, -144, -407, 3.12, -74, **8.241**, following vowel 'mháin 14 *s.v.* bosca 7, é ~ 5.375; *conj* 8.119, ~ is 8.120, -122, -149, ach ~ 5.359, 8.153, *conj, adv* ní (hé) ~, é ~ 7.113, 8.170, -212, -**213**, ~ is 8.149, ach ~ 7.85, 8.238; *adv* fiú ~ 8.211, 13.28, fiú ~ dhá 5.382, go dtí ~ 8.212.
 amhantar, *m.*, 'gain', 1.89.
 amhare*, *see* AFARC.
 amhars*, *see* ABHARS.
 amharsaíocht*, *see* ABHARSAÍOCHT*.
 amhas, *m.*, 'uncouth person', 1.89, -302, -346, *pl* ~is 4.52, 12.17, *gpl* 1.288.

- amhasóram**, *m*, 'uncouth person'.
- amhdaigh**, *admhaigh**, *v*, 'acknowledge', 1.247, -302, *impv* 9.153, *pres 1sg* 1.247, -290, -305, *pst* 5.360, *fut* ~dó 1.325, *cond 2sg* ~dóthá 5.67, *VN* ~dail, *oudail* 1.325, ~dachtaíl 5.204, ~dú **5.210**.
- amhgús**, *see* AGÚS.
- amhlacán**, *see* ANLACAN.
- amhlaidh**, *oula'*, *adv*, 'thus, so', 1.302, -324-325, 3.69, -71, 5.375, 8.101, -224, 9.154, *oula'* 10.19.
- amhlaithe**, *see* ABHLAÍTHE.
- amhlán**, *see* ABHLÁN.
- amhlann***, *see* ANLANN.
- Amhlaoidh**, *name m*, 1.302, -338, 12.4, -8, 13.14.
- amhra***, *m*, 'eulogy, charm', 1.89, -201, *f** 1.201.
- amhrán**, *amrán**, *abhrán**, *órán*, *m*, 'song', II.XV, 1.89, -194, -304, 5.239, 8.68, 10.1, *gsg* ~in 5.99, *pl* **4.231**, ~in 1.30, -126, 8.96, ~ineachaí 4.53, ~achaí 4.222, *cmcs pl* ~in 8.177, *gpl* 1.427; *A~ an Stímir* 11.151, 13.22, *A~ an Tae* 2.57, 13.6, *An tA~ Bréagach* 11.123, *A~ Mhaínse* 10.69, *A~ na Speile* 10.86, *A~ Shéamais Uí Chrochúir* 7.8.
- amhránacht**, **amhránaíocht**, *f*, 'singing', 3.164.
- amhras***, *see* AIMHREAS.
- ampla**, *f*, 'hunger, greed', 1.177, 3.164, 8.156, 14 *s.v.* **amplúchtacht**.
- amplúch**, *ámplúch*, *amplach*, *ampladhach**, *a.*, 'voracious, greedy', 1.106, -177, 3.148, -159, -164.
- amplúcht**, **amplúchtacht**, *f*, 'greed', 3.159, -164.
- amú**, *adv*, 'wasted, astray', 1.290, -303, 5.213, -302, -327, 8.179, -197.
- amuigh**, *amuich*, *amuith*, *amuth*, *amu'*, *amui'*, 'muigh, muigh, muich, 'muich, 'muith, 'mu', *adv*, 'out', 1.42, **-46**, -78, -101, -212, -269, -283, -299, -303, **2.49-50**, 3.59, 5.300, 8.82, -134, -173, **-184-185**, -196, **10.21**, 11.8, -12, 13.12, 14 *s.v.* *istigh* 3, *tuar* 2, *tao'* *muigh* 6.6, *tui'* *muich* 6.97.
- an**¹, *a'*, *article (also gsgf na, pl na)*, 'the', 1.33, -43, -141, -179, -206, -225, -229, -281-282, -286-288, -291, -306, 2.12, -36, -52-53, -55, 74-77, -90-91, 3.8, -12, -76, -80, 5.330, 6.55, -70, **-83-100**, 7.40-41, -43-51, -56, -63, -68, -78, -83-84, -113, 8.51, -64, -66, -118, -176, -234, 9.1-4, -16, -25, -33-34, -36, -38, -47, -91-92, -95, -133, -135-136, -139-140, -150, -160-162, -176-179, 10.43-46, **-79**, -103, -105, 11.16, -129, **-169**, -175 *n.*, -184-187, 12.26, 'n 1.58, -107, 'm 14 *s.v.* *ball* 2, *baol*, *emph pron (poss)* 6.23-24.
- an**², *a'*, *interr prtc*, 1.421, 2.6, 8.5, **-46**, -112, -118, -137, 172, -174, 9.3, -128, *pst* ar 8.5, 9.142-143, *air* 8.46, *a'* 5.283, *an* 9.169-171, *a'* 10.64, *an dh'** 8.46 *n.*; *cop*, *pres* 2.80, 5.333, *a'* 9.128, 10.72. *Cf.* *is*¹.
- án**¹, *a.*, 'splendid, noble', 1.235.
- án**², *see* AON.
- an-**, *prefix*, 'very, great, terrible', 1.219, 2.73, **-75-78**, -82, 3.85, **-87**, **-146**, 9.21, -39, *an / na t~* 6.90. *Cf.* *English Index* AN-.
- án-**, *linking element*, 2.81, **9.167-168**, 13.2.
- ana**¹, *anadh**, [f], 'spell of fine weather', 1.151, -226, 3.47.
- ana**², *m*, 'wealth, prosperity', 1.38.
- Ana**³, *name f*, 1.140.
- anabái**, *anabaidh**, *a.*, 'sick', 1.214, 3.152.
- Anábla***, *see* NÁBLA.
- Anacair**, *PIN*, 1.136.
- anachain**, *f*, 'calamity', 6.96, *dep* 3.48.
- an-achar**, *m*, 'great while', 14 *s.v.* *ligeacht*.
- an-áibhéaltas**, **an-áidhmhéaltas**, *n*, 'great horror', 14 *s.v.* *áibhéaltas*.
- anáil**, *unáil*, *anáil**, *f*, 'breath', 1.2, -4, -212, 2.2, 8.210, *gsg* ~ála 3.33, *cmcs* 14 *s.v.* *breathnaigh* 3, *cor* 2, *pl* ~álachaí 4.60, *pron* 6.3.
- ánail**, *see* ANLANN.
- anairde**, *f*, 'great height', 3.87.
- anairdess***, *see* ANOIR'NEAS.
- anairt***, *see* ANRAIT.
- anairt(h)uaid***, *see* ANOIR'DUAIDH.
- an-aisteach**, *a.*, 'very strange', 9.171.
- anaithiúil***, *see* ANFACH*.
- anall** (*análl*), *adv*, 'hither', 1.241, -279, 5.141, **8.186**, 14 *s.v.* *anonnn*; *v*, 5.327-**328**.
- anam**, *m*, 'soul', 1.32, -149, 2.73, 9.150, -178, 10.105, 14 *s.v.* *ainín*, ~ *héin* 6.58, -60-61, -63-64, *m'*~ 1.281, -376, 5.361, 7.24-25, *a mh'*~ 1.69, -252, 2.61, 6.29, 8.150, -230, *th'*~ 6.30, *ainim** 10.18, *gsg* ~a 1.128, -295, 3.33, *pl* 4.7, ~achaí 4.93, ~nacha(í) 4.17, -189, 9.88, ~anna(íbh)*, *anamain** 4.47, ~rachai **4.231**.
- an-amhránaí**, *m*, 'great singer', *pl* ~the 2.75.
- an-an-ardoíche**, *f*, 'very very great night', 3.146.
- an-an-cam**, *a.*, 'very very crooked', 3.87.

- an-an-deas, *a.*, 'very very nice', 3.146.
 anann, *see* IONANN.
 an-antráthach, *a.*, 'very late', 3.87, 13.8.
 an-ard, *a.*, 'very high, very rough', 9.60.
 an-ardóiche, *f.*, 'very great night', 3.146.
 an-athfhás, *m.*, 'great second growth', 3.146.
 an-bhád, *m.*, 'great boat', 9.53, 14 *s.v.* domhan 3.
 an-bhantáiste, *m.*, 'great advantage', 7.115, 8.132.
 anbhás, *m.*, 'terrible death', 1.355, 3.86-87.
 anbháthadh, *m.*, 'fright, terror', 1.366.
 an-bheadaíthe, *a.*, 'very fond of dainties', 3.152.
 an-bhean, *f.*, 'great woman', 5.350, *pl* an-mhná 2.75.
 an-bhinníarracht, *f.*, 'very utmost effort', 3.146.
 an-bhiusaí, *a.*, 'very busy', 3.87.
 an-bhleait, *f.*, 'great amount', 9.63.
 an-bhog, *a.*, 'very soft', 14 *s.v.* leith 1(c).
 an-bhreá, *a.*, 'very fine', 6.6, 8.181, 9.28, -60, 13.2, -20.
 an-bhreithghreamannach, *a.*, 'very cap-tious', 3.84.
 an-bhród, *m.*, 'great pride or joy', 9.147.
 an-bhródach, *a.*, 'very proud', 6.62.
 an-bhródúil, *a.*, 'very proud', 1.378.
 an-bhrón, *m.*, 'great sorrow', 8.224.
 an-bhruith, *n.*, 'great boiling', 5.134.
 an-bhuíoch, *a.*, 'very grateful', 1.366, 3.59, 8.126.
 an-bhunchaite, *a.*, 'very fairly well worn', 3.146.
 ancaire, eancaire, angcaire*, *m/f*, 'anchor', 1.74, -177, -281, 2.75, 3.6, 6.95, *dep* 8.228, *un* ~ 7.82, *pl dep* ~rí 2.75, 4.19.
 ancárd, ancaird, ancárt, ancairt, tancárd, *m.*, 'tankard, small type of barrel', 1.66, -229, 6.56, 14 *s.v.* beir (c), *pl* 4.72, ~irdeachaí 4.53, -158, *pron* 3.22, 6.10.
 an-chailteach, *a.*, 'losing much', 3.87.
 an-chailteamas, *m.*, 'great loss', 3.170.
 an-chaol, *a.*, 'very narrow', 5.125.
 an-chás, *m.*, 'great pity', 14 *s.v.* cás 2.
 an-cheithre, *a.*, 'great four', 3.85.
 an-chínnte, *a.*, 'very certain', 14 *s.v.* brionglóidí.
 an-choisí, *m.*, 'great walker', 13.20.
 an-choitianta, *a.*, 'very common', 1.378, 8.207, 14 *s.v.* rud 6(b).
 an-chompóirteach, *a.*, 'very comfortable', 1.378.
 an-chorráit, *f.*, 'very odd place', 3.146.
 an-chorruair, *f.*, 'very odd time', 3.146.
 an-chraic, *m/f*, 'great fun', 14 *s.v.* craic 2.
 an-chrínín, *a.*, 'very sensible (and small)', 3.171.
 an-chríonna, *a.*, 'very sensible', 3.171.
 an-chrua, *a.*, 'very hard, very strict', 8.212, 13.8.
 an-chúig, *a.*, 'great five', 3.85.
 an-chuimse, an-chuimse, *n.*, 'great amount', 3.87, 6.39, 8.167.
 an-daor, *a.*, 'very expensive', 8.158, 14 *s.v.* lig 2(c).
 an-deá-dhéanta, *a.*, 'of very good physi-que', 3.146.
 an-deaisín, *a.*, 'very nice and small', 3.171.
 an-dearg, *a.*, 'very red', 3.171.
 an-deargdhalta, *a.*, 'very terribly drunk', 3.146.
 an-deargín, *a.*, 'very red (and) small, very much slightly red', 3.171.
 an-deas, *a.*, 'very nice', 11.20.
 an-deá-thóin, *f.*, 'great fine bottom', 3.146.
 an-deifir, *f.*, 'great hurry', 13.21.
 an-dhá, *a.*, 'two great, two terrible', 3.76, -85, 9.95, 13.19.
 an-dhona, *see* AN-DONA.
 an-dímheabhrach, *a.*, 'very absent-minded', 3.104.
 an-diocair, an-diucair, *a.*, 'very difficult', 2.27, 5.97, 8.144.
 an-do-bhainte, *a.*, 'very hard to dig', 3.146.
 an-doleasaíthe, *a.*, 'very hard to manure', 3.105.
 an-dona, *a.*, 'very bad', 3.87, 8.145, -181, 9.39, an-dh~ 9.176.
 an-do-oibre, *a.*, 'very hard to work', 3.105.
 an-dórainneach, *a.*, 'very unyielding', 14 *s.v.* seas 2.
 an-dream, *m.*, 'great group of people', 5.350.
 an-drochbhitse, *f.*, 'very bad bitch', 3.146.
 an-drochbhreathnaíoch, *a.*, 'very unhealthy looking', 3.107.
 an-drochdhó, *m.*, ~ croí 'very bad heart-burn', 3.107.
 an-drochiarraidh, *f.*, 'very bad blow, very bad action', 3.146, 8.176.
 an-drochmhaidin, *f.*, 'very bad morning', 9.57.
 an-droch-mhímheas, *m.*, 'very bad dis-respect', 3.146.
 an-drochmhúinte, *a.*, 'very vicious', 3.146.
 an-drochshúil, *f.*, 'terrible evil eye', 3.107.
 an-drochvastú, *m.*, 'very bad entanglement', 13.21, 14 *s.v.* vastú.

- an-dubhfhuar, *a.*, 'very bitterly cold', 3.146.
- an-éadan, *m.*, 'great condition', 2.78.
- an-éadrom, *a.*, 'very light', 2.78.
- an-eagla, *m/f*, 'great fear', 2.76.
- an-éagnach, *n.*, 'great damage', 14 *s.v.* éagnach.
- an-earráid, [*f*], 'great mistake', 2.76.
- aneas, *adv.*, 'from the south', 1.55, -59, -288, -300, 6.6, **8.188**, -192, 13.21, 14 *s.v.* leag 1(c).
- an-éasca, *a.*, 'very easy', 2.78, 5.217, -398.
- aneolaí, aineolaí*, *m.*, 'unknowing or inexperienced person', 2.78, 3.87.
- an-eolas, *m.*, 'great knowledge, great acquaintance', 2.78, 3.155, 8.182.
- anfach*, anfuil*, anaithiúil*, *a.*, 'stormy', 1.145.
- anfadh*, *n.*, 'storm', 1.145.
- an-fhada, *a.*, 'very long', 3.137, 8.27, -82, -144, -204.
- an-fhairsinn, *a.*, 'very plentiful', 4.92, 6.22.
- an-fhear, *m.*, 'great man', ~ tí 'great head of household' 2.75, *pl* an-fhir 9.49.
- an-fheiliúnach, *a.*, 'very fitting', 2.78, 3.148.
- an-fheoghlamta, *a.*, 'very learned', 2.86.
- an-fhile, an-file, 'great poet', 2.78, 9.21.
- an-fhíor, *a.*, 'very true', 3.87.
- an-fhíoraimsir, *f.*, 'really great weather', 3.146.
- an-fhíor-fhíormhaith, *a.*, 'absolutely really good', 3.146.
- an-fholcadh, *m.*, 'severe wetting', 14 *s.v.* folcadh.
- an-fhuar, *a.*, 'very cold', 9.24.
- an-fleascach, *a.*, 'very splintery', 9.21.
- an-focal, *m.*, ~ sliobair 'very malapropos utterance', 9.21.
- anfuil*, *see* ANFACH*.
- angailt**, *see* AGAILT.
- angaire*, *see* ANCAIRE.
- an-ghar, *a.*, 'very near', 6.48, **7.28-29**, 8.85.
- an-gharbh, *a.*, 'very rough', 14 *s.v.* amuigh 7.
- an-ghéar, *a.*, 'very severe, very keen, very mean', 2.40, 14 *s.v.* maide 1(b), seas 2, *pl* ~a 4.81.
- an-ghéarbhascthaí, *a.*, 'very very crooked', 3.146, 14 *s.v.* géarbhascaí(the).
- an-ghéarchall, *m.*, 'very dire need', 3.146.
- an-ghéimíúil, *a.*, 'very humorous', 3.87, 12.11.
- an-ghiúmarach, *a.*, 'very good-humoured', 2.25.
- an-ghiúmaráithe, *a.*, 'very humoured', 5.164.
- an-ghlanshiúráilte, *a.*, 'most absolutely sure', 3.146.
- an-ghliúradh, *m.*, 'great walloping', 14 *s.v.* gliúradh 1(b).
- an-ghnaíúil, *a.*, 'very decent', 3.87, *pl* ~úla 3.58.
- an-ghoile, *m/f*, 'great appetite or constitution', 14 *s.v.* goile 2.
- an-ghoráiseach, an-ghorráiseach, *a.*, 'very dangerous', 14 *s.v.* goráiseach.
- an-ghreanta, *a.*, 'very dazzling', 14 *s.v.* greanta.
- an-ghustaíl, *f.*, 'great gusts', 14 *s.v.* gustaíl.
- an-ghustúil, *a.*, 'very gusty', 14 *s.v.* gustúil.
- an-ghúta, *n.*, 'very fat belly', 14 *s.v.* gúta¹.
- an-gleaid, *a.*, 'very glad', 14 *s.v.* cúl (d).
- an-haipí, *a.*, 'very happy', 8.126.
- aniar**, *adv.*, 'from the west', 1.215, -277, 5.105, -138, 8.184, **-188**, **-191-194**, 10.20, 11.26, 13.2, ~ agus ~ aneas 'from the west southwest', ~ agus ~ aduaidh 'from the west northwest' 8.192; *v.* 5.327.
- aniar'duaidh, aniar'dtuaidh*, *adv.*, 'from the northwest', 1.27, -59, **8.192**, 9.53.
- aniar'neas, *adv.*, 'from the southwest', 1.59, **8.192**, 13.7, aniar aneas 14 *s.v.* leag 1(c).
- an-iascaire, *m.*, 'great fisherman', *pl* ~rí 1.219, 2.75, -78.
- an-inbhearrtha, *a.*, 'very capable of being shaved', 2.78, 3.146.
- aniogh*, *see* INNIU.
- an-iomghaoithe, *f.*, 'great eddying wind', 2.77.
- an-iomróir, *m.*, 'great rower', 1.219, *pl* ~í 1.219, 2.75, -78, -81, 3.87.
- an-ionadh, an-ionú, *m.*, 'great astonishment', 1.109.
- an-iondúil, an-úndúil, án-úndúil, *a.*, 'very customary', 2.78, 8.181.
- an-iontach, *a.*, 'very great', 2.78.
- an-iontas, an-íontas, *m.*, 'great astonishment', 2.25, -78, 8.11.
- an-ionú, *see* AN-IONADH.
- aníos**, *adv.*, 'up (from below)', 1.279, -281, 8.177, **-187**, -193; *v.* 5.327-**328**, *impv* 3*sg* ~adh 9.14, 3*pl* ~aidís 2.3, *prsbj* mara (a)níosa 9.14.
- anis**, anois, annis, 'nis, *adv.*, 'now', 1.41, -69, **-215**, 3.10, -171, 8.201, **-205**, -224, -227, ~ go 8.11.
- an-iseal, *a.*, 'very low', 2.78.
- anisín, *adv.*, 'now a little', 3.171.

- aniugh*, *see* INNIU.
- an-jab, *m*, 'great job, great difficulty', 8.228, 14 s.v. blaicín.
- an-lá, *m*, 'great day', 13.21, 14 s.v. barr 2, jab 4.
- ánlac-, *v*, 'bury', *pst impr* hánlacadh 1.102.
- anlacan, ánlacan, ânlacan, amhlacán, annlacan*, álacan*, adhnacal*, adnacu*, adhlacan, *m*, 'grave', 1.30, -56, **-102**, -140, -302, -307, 5.205, *pl* ~in 1.56, 4.150.
- an-lách, *a.*, 'very kind', 2.15.
- an-láidir, *a.*, 'very strong', 5.127.
- anlann, ánaíl, ánnall*, amhlann*, annlann*, *m*, 'condiment', 1.102, -140, -244, 7.24, 8.136.
- an-léann, *m*, 'great learning', 7.114.
- an-leithbhliain, *f*, 'great half year', 3.146.
- an-leithneacht, *f*, 'great wideness', 3.159.
- an-ligean, *m*, 'great free-spokenness', 14 s.v. ligean 2.
- an-luath, *a.*, 'very early, very soon', 5.192, 13.10.
- anmhaidin, *f*, 'very early morning', 3.87.
- anmhailís, *f*, 'mischief', 3.87, *dep* 8.213, -232.
- an-mhaillín, *a.*, 'very slow and small', 3.171.
- an-mhairíoch, an-mharach, *see* OLLMHAIREACH.
- an-mhaith¹, *f*, 'great benefit', *dep* 14 s.v. flaidheáilte¹.
- an-mhaith², *a.*, 'very good', 2.40, 8.181.
- an-mheántéagarach, *a.*, 'of very average bulk', 3.146.
- anmhéid, *f*, 'great size, hugeness', 3.87.
- an-mhéid, *f*, 'great size', 12.20.
- an-mheirbh, *a.*, 'very close (of weather)', 6.10.
- an-mhímhúinte, an-mhí'úinte, *a.*, 'very rude', 8.205.
- an-mhí-ádh, *m*, 'terrible ill luck', 3.146.
- an-mhíchoimhthíoch, *a.*, 'very terrible', 1.130.
- an-mhíchontraílte, *a.*, 'very (badly) contrary', 3.130.
- an-mhílátharach, *a.*, 'very weak', 3.130.
- an-mhilis, *a.*, 'very sweet or tasty', 5.379.
- an-mhí-mhímhúinte, *a.*, 'very badly rude', 3.146.
- an-mhísc, *f*, 'terrible mischief or damage', 1.69, 14 s.v. éagnach.
- anmhíscéach, *a.*, 'destructively mischievous', 3.87.
- an-mhíslachtmhar, *a.*, 'very untidy or unsightful', 3.146.
- an-mhoch, *a.*, 'very early', 1.333.
- an-mhór, *a.*, 'very big, very self-important, very fond, very much', 5.407, 6.62, 7.120, *adv* 1.379, 8.176, -214, 9.151.
- an-mhórchosúil, *a.*, 'very greatly like', 3.132, -146.
- an-mhórchúis, *f*, 'great self-importance', 3.146.
- an-mhórmharú, *m*, 'very great killing', 3.132.
- an-mhórmheasúil, *a.*, 'very conceited', 3.146.
- an-mhórhách, *a.*, 'having a very large appetite', 3.146.
- an-mhúr, *m*, 'great mass', 13.1.
- ann** (ánn), *adv*, 'there', 1.13, -29, -129, 2.45, -67, 5.350, 8.195, 9.154, *existence* 1.384, 3.32, 8.183, -195, -206; *3m prp* 'in him, it', *see* I; in ann = i ndan 'able', *see* DAN.
- an-nádúr, *a.*, 'very seasonal or mild', 14 s.v. bogach 2.
- ánnall*, *see* ANLANN.
- annamh, *a.*, 'rare, seldom', 1.140, -426, 3.59, 5.13, 14 s.v. cat 1, go h~ 1.32.
- an-neamhshuim, *f*, 'great or terrible disregard', 3.146.
- annis, *see* ANIS.
- annlacan, *see* ANLACAN.
- annlann*, *see* ANLANN.
- annsan, *3m emph prp* I.
- annseo*, *see* ANSEO.
- Ántraoi, *see* HANRAOI.
- an-nuaíocht, *f*, 'great novelty', 5.349.
- anó, anshód*, *m*, 'distress', 1.21, -136, 3.148, 7.65, 8.159, 14 s.v. súch.
- anocht**, *adv*, 'tonight', 1.37, -278-279, 3.103, 5.374, 7.103, 8.1, **-200-201**, 11.6.
- an-oibriú, *m*, 'great', 2.86.
- an-oíche, *f*, 'great night', 2.75, 6.90, *pl* ~antaí 6.90.
- anoir**, *adv*, 'from the east', 1.59, -215, -279, 2.22, **8.188**, -193-195, 10.20, 13.20; *v*, **5.327**.
- anoir'duaidh, anoir'dtuaidh*, anairt(h)uaid*, *adv*, 'from the northeast', 1.59, 8.192.
- anoir'neas, anairdess*, *adv*, 'from the southeast', 1.59, -201, 8.192.
- anois, *see* ANIS.
- anóiteach, *a.*, 'miserable', 3.148, 14 s.v. anabaí.
- an-ómás, *m*, 'great respect', 7.30.
- annonn** (anúnn), *adv*, 'over, hence', 1.150,

- 241, 5.71, -302, **8.186**, -196, -212, 11.171, 14 s.v. cuir ~ ar; v, **5.327-328**.
 anoraidh, anorhaí, anorthaidh, *see* ANURADH*.
 an-phiocthaíthe, *a.*, 'very tidy', 14 s.v. treolaíthe.
 an-phíosa, *m.*, 'great piece or part', *pl* ~í 11.151, 14 s.v. cúrsa 4.
 an-phleain, *f.*, 'great plan', *pl* ~eannaí 8.150.
 an-phul, *m.*, 'great stamina', 14 s.v. pul.
 anrait, anthrait, anairt*, *f.*, 'course linen', 1.177, -246, **-373-374**, 2.74, *pl* ~eachaí 4.231.
 anraith, ánthra, ánthruith, antra, eanraith, (e)anbhruithe*, *m/f*, 'soup', 1.95, -177, -195, -330, **-373-374**, 2.2, -76, **3.6**.
 Anraoi, *see* HANRAOI.
 an-ríchaimiléara, *m.*, 'very real dishonest person', 3.146.
 an-rídhona, *a.*, 'very truly bad', 3.146.
 an-righin*, *a.*, 'very slow(ly)', 1.312.
 an-ríméadach, *a.*, 'very happy', 8.126.
 anró, ánró, anró*, ánró, *m.*, 'hardship', 1.21, -56, -177, **-373-374**, 3.148, 5.255, 7.29, 8.201, 13.6, 14 s.v. táis, domhan 2(a), *dep* 7.120, 8.238.
 anróiteach, *a.*, 'attended by hardship, difficult', 1.373, 3.148, *comp* ~tí 5.364, 9.154.
 an-ropadh, *m.*, 'great commotion', 14 s.v. ropadh.
 an-rud, *m.*, 'great thing', 5.336, *a. filler*, also 'very emotionally close' 14 s.v. rud 6(b), 7(b).
 an-saibhir, *a.*, 'very rich', 8.54.
 an-sásta, *see* AN-TSÁSTA.
 an-scafánta, an-scufánta, *a.*, 'very fast', 2.40, 7.67, 8.162, 14 s.v. cois (h).
 an-scéal, *m.*, 'great story', 8.127.
 an-sean, *see* AN-TSEAN.
 anseo, anseobh, annseo*, *pron, adv.*, 'in him, in it, in this, here', 1.42, -140, **-239**, 2.43, 5.141, **6.66-67**, 7.60, 8.161, -184, -186, **-195**, -204, anseoh 14 s.v. chéadbharr.
 anseod, *pron, adv.*, 'in him, in this, here', **6.66-67**, 7.60.
 anshocair*, *f.*, 'unevenness', 1.136.
 anshód*, *see* ANÓ.
 ansin, insin, annsin*, *pron, adv.*, 'in him, in it, in that, there, then, so', 1.250, -284, -390, 2.50, 5.184, -283, -347, **6.66-67**, 6.81, 7.60, 8.186, **-195-196**, -205, **-227**.
 ansiud, ansid, *pron, adv.*, 'in him, in it, in that, there', 6.67, -72, 7.60.
 ansiúd, *pron, adv.*, 'in him, in it, in that, there, then', 5.267, 6.73, -98, 7.60, **8.195**, 10.65.
 an-sléacht, *n.*, 'terrible destruction', 14 s.v. sléacht¹.
 an-sleamhain, *a.*, 'very slippery or sly', 8.208.
 an-snámhóir*, *m.*, 'great swimmer', 3.154 n.
 an-sophléasáilte, *a.*, 'very easily pleased', 3.146.
 anspirid, *see* AINSPIRID.
 an-spraoi, *m.*, 'great fun', 11.11.
 an-spraoiúil, *a.*, 'very playful', 14 s.v. aicseanúil.
 ansráil, *v.*, 'answer', VN 2.14.
 an-steidhl, *n.*, 'great style', 14 s.v. iontas.
 an-stic, *n.*, 'great perseverance', 8.167.
 an-suim, *f.*, 'great regard', 9.166.
 an-táilliúr, *m.*, 'great tailor', 7.53.
 an-táimleisciúil, *a.*, 'very reluctant', 8.181.
 Antaine, Ántaine, Antoine, *name*, 'Anthony', 2.2, ~ Mac Con Fhaola I.V, *dep* Sheáin ~ 1.12, Cóilín Sheáin ~ 12.14, *pl* ~achaí 4.231, 12.9.
 an-teidhdí, *a.*, 'very tidy', 14 s.v. stráisiún.
 ánthra, ánthruith, *see* ANRAITH.
 anthrait, *see* ANRAITH.
 an-tinn, *a.*, 'very sore', 3.87.
 antlás, *n.*, 'fervour ?'
 an-tóigeáil, *f.*, 'great catch', 14 s.v. tóig 5.
 an-trá, *f.*, 'great portion of strand dry (at low water)', 8.148.
 antráth, ánráth, [*m*], 'inopportune time', 1.121, -177, 3.87, 14 s.v. cac¹ (ii).
 antráthach, *a.*, 'late', 1.121, -177, 3.148, 13.8.
 an-tréan, *a.*, 'very abundant, very wealthy, very fast', 1.296, 8.54, 14 s.v. sceit.
 an-trí, *a.*, 'great three', 3.85.
 antró, *see* ANRÓ.
 an-trom, an-trúm, *a.*, 'very heavy', 3.56, 9.54, -70.
 an-tsaor, an-tsafor, *a.*, 'very cheap', 8.150.
 an-tsásta, an-sásta, *a.*, 'very happy', 7.122, 8.126, 9.166.
 an-tsean, an-sean, *a.*, 'very old', 5.300, 9.166, 14 s.v. teighre 2.
 an-tseanbhean, *f.*, 'great old woman', 3.146.
 an-tséas, *n.*, 'great rush or chase', 14 s.v. giodar, tséas.
 an-tsforbháisteach, *f.*, 'very continual rain', 3.146.
 an-tsiúrúilte, *a.*, 'very sure', 9.164.

- an-tsiúráiltín, *a.*, 'very sure and small, very slightly sure', 3.171.
- an-tsnáthaid, *f.*, 'great needle', 1.127, 9.160.
- an-tuirseach, *a.*, 'very tired', 3.87, 5.278.
- an-uaigneach, *a.*, 'very lonely', 3.87, 13.18.
- anuas**, 'nuas, *adv.* 'down (from above)', 1.27, -268, -392, 5.381, 6.74, **8.187**, -189-190, -204, 11.9, *following vowel* 'nuas 5.195, 7.12, taobh ~ 8.196; *v.* **5.327-328**. Cf. **SUAS**.
- an-úndúil, án-úndúil : AN-IONDÚIL.
- anúinn, *see* ANONN.
- anúns, nus, *conj.* 'so that', 8.123, -130 n., -136, -140.
- anuraidh*, anoraidh, anorthaidh, anorhaif*, *adv.* 'last year', 1.44, -110, -190, -277-278, -397, **8.200**, -212, *dep* 3.12.
- a-ó, *interj.* 'oh, ooh', 5.361.
- ao', *see* AON.
- aobh, ae*, *f.*, 'liver', 3.4, 4.51, *pl* aoi* 1.15, aoihbh 4.150, aeibh 8.192, ~a 4.51, uíobha 4.106, ~aí 4.101, 4.231.
- Aodh, *name*, 'Hugh', 1.285, ~ Buí an Truisle 12.20, *gsg* 'ac Aodha 12.2.
- Aodháin*, Mac, *surname* '?', 'Keane', 12.11. Cf. CAODHÁN.
- aoi*, *see* AOBH.
- aoibhinn, *a.*, 'delightful', 1.81, -141, 8.79, -87, -223, 10.45, 13.18, *comp* aoibhne* 9.126 n.
- aoibhneas, *m.*, 'bliss, delight', 1.142 n., 3.158, 8.79, -107.
- aoileach**, *m.*, 'dung', *gsg* ~ligh 1.355, -420, 3.12, 14 s.v. cliabh, *cmcs* 1.420, 14 s.v. héip. Cf. CARN.
- aoileann, *f.*, 'fair maiden', 10.72, -96. Cf. FAOILEANN.
- aoflinn, *a.*, 'delightful', 1.81.
- aoín, *see* AON.
- aoindigh*, *see* ÉINDÍ.
- Aoine**, *f.*, 'Friday', 7.41, *dep* 9.80, 10.93, 14 s.v. lá 1, Dé h~ 5.103, ~ an Chéasta 6.86, 7.71, *pl* **4.231**, ~níochaí 4.176, ~néachaí 8.202, ~neachaí 4.203, ~nte 4.197.
- aoínfheacht*, *see* ÉINEACHT.
- aoínfhear, *m.*, 'any man', 10.2, -44.
- aoínfhir, *see* AONFHEAR.
- aoinne, *see* AON-NDUINE.
- aoinneach, *m.*, 'any person', 12.23, *cf.* NEACH.
- aoinscéil, *see* AONSCÉAL.
- aointigh : aontigh, *see* AONTEACH.
- aointighe(adh)as, aointigheachas, aointigheas*, *see* AONTIGHEACHAS.
- aoird', aoirde, *see* ARD², 7.68.
- aoire, *m.*, 'shepherd', 1.165.
- aois**, *f.*, 'age, century', 1.302, -306, -152, 5.383, 7.14, 9.61, -157, 14 s.v. bí (d), óige, *also* aos 3.28, 7.17, *gsg* ~e 14 s.v. baoirse.
- aol, *m.*, 'lime', 1.14, 10.92, -96, *gsg* aoil 1.114, -225, -313, 3.24.
- aol-tsúil, *f.*, 'bright, fair eye', 9.164, 10.96, -105.
- aon**, aíon, ao', án, aoín, én*, *a.*, *num* and *m.*, 'one, same, any', 1.14, -141, -263, -288, -365, 2.73-**75**-78, -82, 5.211, -233, -302, 6.90, -92, 7.14, -25, 8.2, -**241**-242, 9.33-36, -38, -83, -95, -160, -163, -176, 11.11, -129, -183, -186-187, án 8.210; *num* **3.74-75**-76, 9.140; ~ ndéag, ~ déag* 'eleven (o'clock)' 1.65, 3.80, 9.106-107, -133, ~ ... d(h)éag 3.73, -76-77, 4.42, ~ nduine déag 'eleven people' 2.75, 3.83, na h~ ... déag 6.92, 9.151; *indef pron* 8.233; ~, aíon 'ace' 3.4, 8.2, ~t 6.55; araon*, ar ~ 7.6, bun ar ~ 8.209. Cf. AMHÁIN, AON-NDUINE, GACH.
- aon-, *prefix*, 'one, only, single, same', 2.73, -75, -79, 3.75, -**88**, 10.54.
- aonach, *m.*, 'fair', 1.14, -284, 2.12, 7.81, 13.3, 14 s.v. críonna, un ~ 7.82, un an ~aigh 7.83, *pl* aontaí 4.18, -56, uíontaí 4.105, aonta 4.54, aointe 4.228, ~chaí, aonaí **4.231**.
- aonainm, *m.*, 'same name', 3.88.
- aonbhád, *m.*, 'same boat', 2.75, 3.88.
- aonbhean, *f.*, 'one woman', *gsg* aonmhna 2.40, 3.88.
- aonbhó, *f.*, 'one cow', *gsg* 10.54.
- aonbhord, *m.*, 'same table, any table', 1.201, 3.88.
- aoncheann**, *m.*, 'one head, single mooring', *gsg* ~chinn 1.366, 2.75, 3.88, aon chínn 10.22.
- aonchois**, *f.*, 'single stem', 3.88, *gsg* ~e 3.88.
- aonchú, *m/f*, 'one hound', *gsg* aonchon 10.49, -54.
- aondoras**, *m.*, 'same door', 3.88, 8.241.
- aonduine*, *see* AON-NDUINE.
- aonfhear, *m.*, 'one man', *gsg* troid aoinfhir 'duel' 3.88, 14 s.v. scéal 1(c).
- Aonghus, Unaos*, Naos*, *name*, 1.14, -358.
- aonínín, *f.*, 'only daughter', 2.79, -83, 3.88.
- aonleaba, *f.*, 'same bed, any bed', 3.88.
- aonléim, *f.*, 'one jump', dh~ 'suddenly' 3.88.
- Aonmhac, Éanmhac, *m.*, 'Only Son (of

- God)', 1.227, 3.88, an t~ 1.227, 6.94(g), *vocsg* a Aonmhic 1.227, 3.88, 9.85, *gsg* tÉanmhic, t-éin-Mhic 1.227.
- aonmhadh*, *see* AONÚ.
- aonmheall, *m*, 'one lump (head)', *gsg* ~eill 2.75, 3.88.
- aonmhéis, *f*, 'same dish, any dish', 3.88.
- aonmhuineál, *m*, 'one neck', *gsg* ~níl 2.75, 3.88.
- aon-nduine, aonduine*, aon nduine, aon duine, aoinne, *m*, 'anyone, nobody', 1.65, 3.48, 6.17, 7.25, 8.21, -237, aoinne 14 *s.v.* foghar-easpail; *cf.* GACH.
- aonord, *m*, 'single sledgehammer', *gsg* ~ird 2.75.
- aonphleib, [f], 'single sweep', 3.88.
- aonraic, *a.*, 'solitary, alone', 1.373-374.
- Aon-Rí*, *m*, 'Only King', 1.227.
- aonscéal, *m*, 'crucial affair', *gsg* aoinscéil 3.88.
- aont, *see* AON.
- aontaidh, *see* ÉINDÍ.
- aontaigh, *v*, 'agree', *pst* 3pl ~aíodar 11.129.
- aonteach, *m*, 'same house', 3.88, 9.39, *datsg* aontigh, aointigh* 1.14, 1.110, 3.15, -47, -88, *cf.* ÉINDÍ.
- aontéad, *f*, 'single rope', 3.88, 8.224, *dep* ~éid 3.88.
- aontigheachas, aointighe(adh)as, aointigheachas, aointigheas*, *m*, 'cohabitation', 1.106, -252, 3.166, 10.105.
- aon-tsúil, *f*, 'one eye', 3.88.
- aonturas, *m*, in ~ 'on purpose', 3.88, 8.209.
- aonú, aonmhadh*, *num a.*, 'first', 1.14, an t~ 2.75, 3.75, -81, 6.90.
- aorthann, airtheann*, *f*, 'creeping bent grass, fiorin', 1.19, -200, 2.74, 3.4.
- aosta, *a.*, 'aged, old', 1.302, -306, 3.152.
- apaídhntmint, *n*, 'appointment', 5.354.
- apaigid*, *see* AIPIGH.
- aparaesean, *m*, 'operation (medical)', 1.379, 6.74.
- ar¹, *ur*, 1pl *poss pron*, 'our', 1.193, 6.28, -32, 7.113 *n.*, 10.11, -75, *see* A⁶, AR¹, NA¹.
- ar², 'ur, 2pl *poss pron*, 'your', 6.32, 10.75, *see* A⁶, NA¹, BHAR.
- ar³, *prp*, 'on', 1.49-50, -52, -193, -212, -273, 7.6, *following vowel* 'r 8.62, 8.127, 9.126, *emph* 6.26, ar sin 6.27, *adj ar VN* 6.47-48, 7.122, *conj* ~ (... dho) 8.132, *following vowel* 'r 9.126, arána* 9.168 *n.*; *prp pron*, 7.92, 1sg *orm* 1.51, *oram* 6.17, *emph ormsa* 1.18, 2sg *ort* 1.109, *emph* ortsa 6.54, 3m *air* 8.86-87, *eir* 5.217, 8.137, 10.96, 'aground' 8.183, *aire** 1.367, *airi** 9.168 *n.*, 3f *uirthe** 1.45, -187, *uirthi* 1.294, *ortha (uirthi)*, *uirthí* 7.95, *uirthí** 10.87, *urthe* 2.54, *ora* 8.97, 12.25, *orthaí* 7.95, *emph uirthise*, *uirthisan* 6.54, 1pl *orainn* 1.20, 2.54, *emph orainne* 1.194, 2pl *oraibh* 1.370, *emph oraibhse* 6.4, *oraí* 7.66, 3pl *orthabh** 1.149, *orthu* 1.193, *orthub*, *orthú*, *orrú* 7.100-102, *orub* 3.124, *orú* 14 *s.v.* fód 2, *ortha** 8.153, *emph orthubsan* 6.51, 8.133.
- ar⁴, *see* ARSA.
- ar⁵, *pst* A¹.
- ar⁶, *pst* AN².
- ár¹, 1pl *poss pron*, 'our', 5.94, 6.28, -32, 10.11, -74-75, *see* A⁶, AR¹, NA¹.
- ár², *m*, 'damage'.
- 'ár : dhár, *see* DHE.
- ara*¹, *see* CAMÓG.
- ara², *interj*, 'ah', 1.49, 4.47, 5.289, -367, 8.56, 13.6, -30.
- árach, *n*, in ~ a chéile 'at loggerheads', 1.190.
- Araebia, *PIN*, 'Arabia', 6.100, 13.1.
- aragán, *see* ARGÁN.
- áraidht, *see* ÁLRADHT.
- araile, aroile, *indef pron*, 'other', 1.382.
- Árainn, *PIN f*, 'Aran', 1.377, 5.351, 12.27, *gsg* Árann 3.37, *cmcs* 3.37, 7.25, 8.170, -192, 12.17, *pl* ~eachaí 'Aran Islands' 4.59, 12.26, *pl* Oileáin Árann 9.90.
- Árainn Bheag, *PIN f*, 8.231, 12.27.
- Árainneach, *m*, 'person from Aran', 3.154, 6.35, *pl* ~chaí 4.90.
- Árainn Mhór, *PIN f*, *cmcs* 12.27.
- arán, rán, 'rán, *m*, 'bread', 1.4, -47, -269, -277, -320, -378, 6.56, 11.126, 14 *s.v.* fuaraíocht 2, tor 5, an t~ 6.94(e), 9.133, *gsg* aráin 2.19, 3.54, 'ráin 14 *s.v.* damba, *pl* ~ta 4.106.
- Aran-ceairdigean, *m*, 'Aran cardigan', 14 *s.v.* meáchan 1.
- aranj, *m*, 'orange', 5.13, *cmcs* 1.32, *pl* ~acha 4.215.
- Aranjmeain, *m*, 'Orangeman', 1.32, *pl* Arainjmein 5.360.
- arann, arrann*, *n*, 'sensation', 1.154. *Cp.* ARRAINN.
- aranta, *a.*, 'cross, vicious'.
- araoid, farraid*, forraid*, farraíd*, *f*, 'address (by speaking to)', 1.38, -56, -112.
- araon*, *see* AON.

- aras, *see* ARSA.
áras, *m*, 'abode', 8.172, 10.60.
 arasbarr, *see* FEARAS BARR.
arbhar, arúr, *m*, 'corn', 1.95, 7.26, *gsg* ~ir 8.175, *cmcs* 14 s.v. cogús.
 arc, *m*, 'smallest piglet of litter', 1.38, -227. *Cf.* TARC.
 arcán*, *m*, 'piglet', 12.27.
 ard¹, *m*, 'height, hill', 6.90, *gsg* aird 1.199-200, 7.6, 10.82, *pl* aird 1.199, 4.52, airdeannaí 1.199, 4.53, ~achai 4.231.
 ard² (árd), *a.*, 'high', 1.199, 2.7, 3.59, 8.168, -182, 9.154, *cmcs* 3.54, *pl* ~a 3.55, 14 s.v. gualainn 1(a), *cmcs* Na Garrantaí Ard 12.28, *comp* airde 1.199, 5.345, ba haoird' é 10.34, *adv* 8.182.
 ard-, *prefix*, 'high, chief, excellent', 3.89, -146, 9.39-40, 10.54.
ardaigh (árdaigh), *v*, 'raise', *impv 2pl (2sg)* ~aí, *pst* 14 s.v. heileabailiú, *3pl* ~aíodar 4.44, 8.13, *imprs* ~aíodh 9.153, ~aíú 8.42, ~adh 8.44, *psthab* ~aíodh 5.6, *cond 3pl* 8.219, *vadj* ~aíthe 5.185, *VN* ~dú 7.115, 8.157.
 ardán¹, *m*, 'small height, hill', *pl* ~in, ~achai 4.222.
 Ardán², *name*, 8.171.
 Ardán, *an*, *PIN m*, 12.27.
 ard-anars, *npl*, 'high honours', 3.89.
 Ard an Bheairic, *PIN*, 12.27.
 Ard an Phosta, *PIN*, 12.27.
 ardbholg, *m*, 'pot-belly', 3.89.
 ardchíos (árdchíos, árd-chíos), árd-tíos, *m/f*, 'tribute (rent)', 1.66, 3.89, 9.7, *dep* 3.4.
 Ard-Chnoc an Chaisil, *PIN*, 10.54. *Cf.* CNOC AN CHAISIL.
 ard-dhochtúr, *m*, 'chief doctor', 3.89, 9.39.
 ard-dhuine, *m*, 'eminent person', 3.52, -89, 8.196, 9.39.
 ardeaspag, *m*, 'archbishop', 3.89.
 ardfeoghlamta, *a.*, 'highly educated', 3.89.
ardfhiacail, *f*, 'long tooth', 3.89.
ardfhiaclach, *a.*, 'having long tooth', 3.89.
 ardflaith, *m*, 'prince', *gpl* 1.165.
 ardfhéideilte, *a.*, 'very well-fed', 3.89. *Cf.* ARD-FEED-ÁILTE, FEED-ÁIL.
 ardghiúistís, *m*, 'chief justice', 3.89.
 ardghiúmar, *m*, 'great **humour**', 3.89.
ardghraidhmhireach, *a.*, '?', 14 *Appendix*.
 ardginearálaí, *m*, 'generalissimo', 11.119.
 ardintinn, *f*, 'short-tempered disposition', 3.89.
 ardintinneach, ardintinniúil, *a.*, 'short-tempered', 1.180, 3.89, -153.
ardlonnach, *a.*, 'extremely fierce', 1.366, 3.89.
 árdmháistir, *m*, 'head master', 3.89, 6.96.
 ardmhaor, *m*, 'lord mayor', 3.89.
 Ard na gCadhan, *PIN*, 12.27.
 ardnósach, *a.*, 'pompous', 1.21, 3.89, *abstr comp* ~aí 3.89.
 ardrath, *m*, 'great prosperity', 1.165.
 ardréim, *f*, 'supremacy', 3.89, 14 s.v. 1(c).
 ardri, Ard-Rí, *m*, 'high king', 1.72, 3.89, 12.27.
 Ard Sceallán, *PIN*, 12.27.
 ardscoláire, *m*, 'fine scholar', 3.89.
 ardsagart, *m*, 'high priest', 3.89, 9.40.
 ardshamhradh, *m*, 'fine summer', 3.89, 9.40.
 ardaioille, *m*, 'high tide', 3.89, 9.39.
 ardteidhm, *m*, 'great **time**', 3.89.
 Ardteistiméarach, *f*, 'Leaving Certificate', *gsg* ~a 11.124.
 ardthráthnóna, *m*, 'late afternoon', 3.89, 9.39.
 árdtíos, árd-tíos, *see* ARDCHÍOS.
 Ardtrá, *an*; Ardthrá, *an*; Árd-Tráigh*, *an*; Árd-Thráigh*, *an*, *PIN f*, 3.89, 9.39, 12.27.
 aréir, *adv*, 'last night', 1.188, 2.29, *le* ~ 7.63, **8.200-201**, *following vowel* 'réir 10.44.
argán, aragán, *m*, 'argument', 1.56.
 Árgas*, *name*, 'Argus', 10.87.
 argóint, argúint, argáint, *f*, 'argument, arguing', 1.56, 5.209, 14 s.v. argán.
 argóinteacht, *f*, 'arguing', 1.56, 5.220, *dep* ~(a) 7.119.
ariamh, aríú, 'riamh, riamh*', *adv*, 'always, ever, never', 1.32, -47, -186, -277, -313, -323, 3.66, 8.12, -184, **-205**, -209, -233, **-241**, 9.146.
aríst, 'ríst, arís*', *adv*, 'again', 1.43, -186, -238, 2.28, 3.12, 4.79, 5.6, **8.205**, **-210**, -229.
 arm, *m*, 'weapon, army', 1.356, 5.20, -349, *gsg* airm 3.21, 8.171, airim 9.135, *cmcs* 14 s.v. ginearálaí, *gpl* 3.86, 9.80.
armáil¹, *f*, 'hard work'.
 armáil², *v*, 'arm (with weapons)', 5.20.
 arm-tséar, *m*, 'armchair', 2.43.
arna mháireach, *in* lá arna mháireach, lárna mháireach, lá ar na bhárach* / bháireach* / mháirach* 'the next day' 1.211, 7.113, 8.200. *Cf.* AMÁIREACH.
 aroile, *see* ARAILE.
arrainn, arraing*, *f*, 'stitch in side', 1.154, 10.86, 14 s.v. angailt, *pl* ~eachai 4.179.

- Cp. ARANN.*
 Arramara, *company name*, 6.51.
 arsa, ars', sru, su, asa, a's, 's, a', ar, aras,
 arsu, v, 'said, says', 1.381, **5.330**, *3pl*
 srodur* 5.400 n.
 ársaigh¹, arsaid*, airsid*, v, 'advance (sun,
 after midday)', *pres* áirsíonn,
 arsaigheann* 1.132, -199.
 ársaigh*², v, 'tell, relate', 1.243.
 Art, *name, m, gsg* mhac Airt 1.252, Cormac
 m(h)ac Airt 10.40, 12.3, 12.8, Cormac ó
 Cairt 12.1.
arta, *in arta mhíle, see DARTA mhíle.*
artha, oghra, ortha*, orrtha*, árrtha, *f*,
 'charm', 1.38, -89, **-201**, 3.12, 8.11, *pl*
4.231, orthaidheacha* 4.151, ~íochaí
 4.148, -191, ~tháchaí 4.22, ~thV:íchaí
 4.24, ~chaí 6.37, *pron* 6.3.
artail, *m, 'article, thing', pl ~s* 9.73.
 Artúr, Ártúr, *name m, 'Arthur', 5.232,*
 -360, 8.153, 11.118.
 arú, arthú, *with time advs, 'before, after',*
 1.190, -394, 8.200.
 arúintí, airdheana(íbh), *npl, (airrdhe*, f*
DIL, airdhe m Dinn, 'signs; tools;*
whims', 1.108, 4.30, -140.
 arúr, *see ARBHAR.*
as, *prp, 'from', 1.32, -273, 7.7, 8.126, -155,*
asána 9.167-168; prp pron 7.7, -92, 1sg
asam 6.60, 14 s.v. truslóg, 2sg asad 3.4,
5.288, emph asadsa 6.54, 3m as, adv
8.183, 3f aisti 6.9, 7.95, aistí 7.95, 10.44,
2pl asaibh 7.97, 14 s.v. deabhal 1(c),*
aistíb 7.74, 3pl astub 5.14, astú 7.100,
-102, asta 7.98, 8.238; < ós 1.20, cf. ~*
CIONN, ~ COMHAIR¹.
 asa, *see ARSA.*
asacht, *prp, 'for the sake of', < as UCHT.*
asal, *m, 'donkey', 6.83, an tAsal 12.19,*
vocsg ~il 8.1, gsg ~il 8.229, 14 s.v.
bramannaí, ualach, pl ~il 4.7, -41, 14 s.v.
cara, num 4.43, asle 4.7, -41.
 asarlaíocht, astralaíocht*, aisélaracht, *f*,
 'conjuring tricks, deceit', 1.252.
ascaill, ascal(l)*, ochsal*, oschall*, *f*,
 'armpit', 1.113, **-163**, -242, *gsg ~e* 7.14,
pl 4.231, ~allai, ~allachaí, ~eachaí 4.11,
~allrachai 4.17, -98.
ascallán, *m, in ~ 'caught'.*
 ascar, eascar, *n, in ~ 'entangled', 2.75.*
 aspaicil, *see EASPAICIL.*
 aspal, easpal, aspol*, absdal*, *m, 'apostle',*
 1.242, 9.110, *pl ~il* 4.52, 10.77, *gpl* 2.75.
 astralaíocht*, *see ASARLAÍOCHT.*
 at, v, 'swell', **5.414**, *vadj ~uighthe* 1.32,*
 5.184, *VN ~ 2.14, ~ú* 5.210, -414.
 át*, *see AG.*
 atá, *see BÍ¹.*
 Atanraidhe, *PIN, 'Athenry', 12.27.*
 áth¹, átha¹, *m/f, 'ford', 1.51, -121, -302,*
 -306, -312, 3.4, *gsg ~a* 1.121.
 ath-, *prefix, 're-, second, later', 3.85, -90,*
 -146, 5.23, 9.7.
 [atha], *interj, 'yes', 13.12.*
átha², áth², see ÁDH.
 athair¹, *m, 'father', II.XV, 1.150, -279,*
 3.141, 5.99, 6.25, -29, 9.168, *2sg poss*
emph t'athairse 8.167, an tA~ Tomás
Fleainearaí 3.84, vocsg 8.1, 1.66, 9.46,
gsg athar 3.42, 13.20, an athar Peter 14
s.v. iarlacan, cmcs 3.42, 9.175, an ~
Peadar 8.173, m'~ 6.29, ~ mór
'grandfather' 3.141, 7.101, 8.158,
11.174, 13.20, pl aithreachai, ~eachai
4.11, -59.
 athair², nathair*, *f, 'snake', athair-nimhe*
 1.229, *gsg athrach 1.229, 3.39.*
 Áth an Chláir*, *PIN, 1.235 n., 6.88 n.*
 Áth an Chóirce*, *PIN, 1.235 n., 6.88 n.*
 áthas, *m, 'joy', gsg ~is 14 s.v. éirigh 1.*
 áthasach, *a., 'happy', 1.125, 8.145, 14 s.v.*
míle 2(a).
 athbhliain, *f, 'following year', 3.90, gsg*
 ~ana 3.90.
 athchuinghe*, *see ACHAINÍ.*
 Áth Cinn, *PIN, 'Headford, Co. Galway',*
 6.88 n.
 athdair, athdhair, *f, 'recurrent heat in*
cattle', 3.90, 9.7, -39.
athfhás, *m, 'second growth', 3.90, cmcs*
 2.45.
athfhód, *m, 'lower sod', 3.90.*
 athghróig, v, 'refoot (peat)', 3.85, *pst* 5.23,
VN ~eadh 1.102, 3.90.
 Áth Leacrach, an; Áithe Leacrach, an; Áth
 Leacach, an, *PIN m/f, 1.306, 3.148, 9.54.*
 Áth Longa*, *PIN, 1.235 n.*
 athleasaigh, v, 'remanure', 3.85, *pst, fut*
 5.23.
 athleasú, *m, 'second manuring', 1.124,*
 3.90.
athléim, *f, 'second serve by bull', 3.90.*
 athlónadh, aithlónadh, *n, 'flow back*
(tide)', 1.124, 3.90.
 Athlónadh, an, *PIN f, 1.124, 3.90.*
 athmhóg, *see ABHÓG.*
athmhuimhneach, *m, 'potato grown from*
'Clare' potato', 3.90, pl ~chaí 4.90.
 athobair, *f, 'repetition of work', 3.90.*
athraigh, v, 'change', *impv 2pl ~raí 5.71,*

pres 1sg 5.413, *pst 3pl ~radar* 2.24, 5.86, *Echo 1sg ~ras* 5.105, *imprs ~raíodh* 8.42, 9.153, *fut imprs ~raífeair* 5.419, *cond 1sg ~raínn* 5.392, *3sg 1.51, prsbj imprs ~raítheair* 5.64, *vadj ~raíthe* 1.400, *VN ~rughadh** 1.108, *~rú* 2.40, 4.30, 5.379, *m/f* 3.5, 9.179, *pl ~rúchaí* 4.31, *~róchaí* 4.185, *~rantaí*, *~raechaí* 4.58. *athuair, f (as adv)*, 'again', 3.90, 8.202, *an ~* 1.288, 3.90, 5.26. *aturnae, aturnaí, atornae, atournaí, turnae**, *m*, 'solicitor', 1.18, -202, *un ~* 7.82, *pl ~naí(the)* 4.73, -153. **avae**, *adv*, 'away, off', 1.50, 8.197.

B

bab¹, *m*, 'fringe'. **bab**², *in ~* scunail, 'part of prow of boat below the weatherboard', 11.117. **bab**³, *cop*, *see* **IS**¹. *Baba, name*, 'Barbara', 1.77, 8.86, 11.142. **babaí pin**, *n*, 'hairpin'. **babáil**, *v*, 'trim', *vadj ~te* 1.5. **babal**, *see* **HABAL**. **Babalan***, *see* **BAIBIALAN**. **babh**, *cop*, *see* **IS**¹. **babhaidí**, *n*, 'louse', *pl ~os* 14. **babhaintí**, *n*, 'bounty', 9.142. **bábhán**, **bábhún**, **babhdán***, **badhún***, **bódhún***, 'walled enclosure', *gsg (bábhúin) bábhúin*, 1.30, -56, -102, 8.184. **babhns**, *see* **RABABHNS**, **RABH BABHNS**. **babhsprait***, *see* **BOGHALSPAIT**. **babhta**, *m*, 'turn, swap', *pl ~í* 14 *s.v.* **SEA BABHTAÍ**. **bac**¹, *m*, 'hindrance'. **bac**², *v*, 'hinder, mind, heed', *impv 2pl ~aí* 5.74, *~aidh* 5.71, *fut* 1.109, *cond 1sg* 8.151, *vadj ~ta* 5.32, *VN ~táil* 5.198, *~adh*, *~achtáil* 5.204, *~aint* 5.205, -210, *baca* 5.222. *See* **BACÁIL**. **bacach**¹, *m*, 'tramp', 3.148, 5.338, 7.14, *vocsg ~aigh* 1.109, 3.19, *gsg ~aigh* 3.19, 2.4, *~a* 9.46, *pl ~aigh* 3.55, 4.52, *~chaí* 4.90, *~aí* 4.231. *Cp.* **BAICÍN**. **bacach**², *a.*, 'lame', 3.58, -147, 6.74, 12.20, *gsg ~aigh* 1.109, *paradigm* 3.49, *abst comp ~aíl* 3.69-70; *Seán B~* 5.358. **bacacháin**, *a.*, 'small and lame', 3.176. **bacaíl**¹, *f*, 'hindrance'. **bacaíl**², *f*, 'lameness', 3.147, -164, *gsg bacaoila* 12.20, *cmcs* 9.65. *Cp.* **BACACH**². **bacáil**, *v*, 'mind, heed', 5.387, *see* **BAC**. **bácáil**, *v*, 'bake', 3.154, 11.42, *vadj ~te*

2.45. **bacainn**, *f*, 'hindrance', 3.164. **bacán**, *m*, 'hinge-hook, crook', 1.4. **bacánta**, *see* **BOCÁNTA**. **bác-habhas**, *m*, 'bakehouse, oven', 2.43. **bachairle**, *n*, '?', 1.217, -258. **bachlóg**, **baslóg**, **baslóig**, *f*, 'sprout', II.IV, 1.4, -113. **bachta***, *m*, '(turf)bank', 12.27 *s.v.* **Trá an Urláir**. **baclainn**, *f*, 'bent arm', 1.73. **bacóideacha**, **bacóideachaí**, *see* **BOCÓIDEACHA BACÓIDEACHA**. **bacs**, *n*, 'box', 14 *s.v.* **sneatar**. **bacsiera**, *m*, 'boxer'. **bacsáil**, *v*, 'box, potter, afflict', 3.154, *VN cmcs* 5.224. **bacsálaí**, *m*, 'boxer', 3.154, 5.74, *pl ~álachaí* 4.73, -169, *pl ~* 4.231. **bacste**, *n*, 'boxty (fried cakes from raw potatoes and flour)', 13.4. **bacúil**, *a.*, 'trampish, miserly', 3.159. **bacúlacht**, *f*, 'parsimony', 3.159, *pron* 6.4. **bácús**, *m*, 'pot-oven', 11.42, -92. **bád**, *m*, 'boat', 1.124, -387, **6.83**, 8.73, *gsg báid* 5.14, 8.155, *un (an) b(h)áid* 7.82-83, *pl báid* 1.51, -284, 1.120, *gpl* 6.63, *pron* 6.10. **badar**, *m/f*, 'bother', 5.369. **bad(a)ráil**, *v*, 'bother, potter', *fut imprs badarálfear* 5.135, *vadj badráilte* 3.12, *VN badaráil* 5.225, 9.77, *badráil* 6.5, 7.29, 7.82, *gsg badarála* 5.225. **badh**, *cop*, *see* **IS**¹. **badhbhaiséarach**, *f*, 'chatter', 3.159. **badhbh badhbh, badhbh bhadhbh**, *m*, 'bogy-man, thingummy', 1.78, -103, -384. **badhún***, *see* **BÁBHÁN**. **Bád Mhaínse**, *PIN*, 12.27. **bádóir**, *m*, 'boatman', 7.55, 8.218, *gsg ~óra* 3.33, 12.16, *pl ~í* II.XVI, 13.10. **badráilte**, *a.*, 'bothersome'. *Cf.* **BAD(A)RÁIL**. **Bád Tin**, *an*, *PIN m*, 12.27. **bagair**, *v*, 'threaten, warn', **5.236**, *impv 2sg* 5.70, *2pl bagra(ig)í* 5.70, *bagraí* 5.74, *pst* 2.20, *pstsbj 2sg bagróthá* 5.67, *~teá* 5.69, *pstsbj before vowel bagraíth* 5.64, *vadj bagraíthe* 5.227, *VN ~t* 1.246, -356, 5.207, *gsg bagartha* 5.227, *bagraíthe* 5.228, *pl ~teachaí* 4.171, *bargúint* 5.200, -202, -209-210. **bagáiste**, *m*, 'baggage', 1.4, -242. **bagún**, *m*, 'bacon', 1.231, 2.23, *gsg ~in*

- 5.217.
báil, *f.* 'bay, expanse', 6.64, 9.60.
Baib, *name*, 'Barbara', 12.25.
Baibialan, **Babalan***, *PIN*, 'Babalon', 1.252.
Baibín, *name*, 'Barbara', 12.25.
baicéara, *m.* 'baker', 3.154, 9.90, 11.42.
baicín, *m.* 'small tramp', 3.176, *pl* ~í 3.173.
baicle*, *see* PAICLE.
baidheancanaí, **baidheancaní***, *m.* 'large object', 11.62, -115; < **BIANCONI**.
baidheas, *n.* 'bias, slant'.
baidhe Cruistí, *interj.* 'by Christy'.
baidhe deaid, *interj.* 'by dad', 1.383, 5.98, 7.39, -61, 8.88, -127, -158.
baidhe Jéiní, *interj.* 'By Janey'.
baidhlear, *m.* 'boiler', *pl* ~s 3.56, ~z 6.10, 8.70.
baidhsaícl, *m.* 'bicycle', 5.248, 14 *s.v.* ádh, clochar, *pl* ~s 5.259, -421, 7.69.
baidht, *n.* 'bite', 6.63.
baidhte*, *see* BAOITE.
báidín, *m.* 'small boat', 6.87, 14 *s.v.* socán.
báigh, **báith***, **báidid***, *v.* 'drown, sink', 5.124-127, *impv* 2sg 5.7, 3sg báitheadh 5.108, *1pl* bádhamaois* 5.94, *pres* báitheann 5.127, *imprs* báitear 5.27, *pst* *imprs* báitheadh 1.125, 5.80, 8.23, 10.64, báthú 10.64, *psthab* *imprs* báití 5.27, -64, *fut* 3sg báthfaidh* 9.161, *Echo* 2sg báifir* 1.279, *imprs* báifear 5.27, *cond* 1sg *emph* bháithinnse 6.62, 3sg bháithfeadh* 1.13, *imprs* báifí 1.290, b(h)áifí 5.26, *vadj* báite 1.387, 8.247, (báití) 2.67, *indef* *adj* 1.307, 8.214, 13.8, VN báthadh 1.263, 2.8, bátha 5.381, 9.91, bá' 14 *s.v.* uais 1, *gsg* báite 5.226, 14 *s.v.* poll 3, *pl* báthóchaí, báthaí, báití 4.171, -231, báthaechaí 4.185, -216, báthóchaí 4.187, -210, (báthaíochaí) 4.190.
bail, **bal***, *f.* 'condition, blessing', 1.216, 3.161, 6.17, -38, *see* BAIL-Ó-DHIA, DROCH-BHAIL-Ó-DHIA.
baile, *m.* 'home, townland', 1.164, -257, 3.46, 7.25, -47, 8.12, -241, 9.86, *thar* ~ 9.90, *pl* 4.231, ~lí, ~lte, ~ltí, ~lt(r)eacha(f) 4.39, -43-44, -60, -79, -93, -95-96, -109, -151, 13.14, ~ltea/eóchaí 4.62, -205, ~achaí, baltrachaí 4.219; *sa* m~ 'at home' 5.251, 6.15, 8.184, -197, *i* m~ 14 *s.v.* amuigh 3, dho bh~ 7.25, ó bh~ 13.29; ~ mór 'town' 7.115, 8.183, 9.50-51, *gsg* un (an) b(h)~ mhóir 7.82-83, 9.49, *pl* ~lte móra 4.44, 11.3, 13.1.
baileach, *adv.* 'exactly', 8.211, *cf.* BALACH.
baileachtáil, *f.* 'profit', 3.161.
Baile an Bhrocháin, *PIN*, 1.427.
Baile an Gharraí Mhóir, *PIN*, 12.27.
Baile Átha, Bleá, *in PINs*, 1.11, -30.
Baile Átha an Rí, Bleá'n Rí, *PIN*, 'Athenry', 1.30, -121, -373, 12.27.
Baile Átha Cliath, Bleá Cliath, Blá Cliath, *PIN*, 'Dublin', 1.30, 3.154, 5.340, 7.58, 8.195, *baile Bhlá Cliath* 12.27.
Baile Átha Luain, Bleá'n Luain, *PIN*, 'Athlone', 1.30, -121.
Baile Bhuirne, *PIN*, 'Ballyvourney', 7.68.
Baile Con Fhaola, Baile Con Fhaoltha, Baile Conaola*, *PIN*, 'Ballyconneely', un ~ 7.81, -84, 8.189, -229, *i* mBaile Chon Fhaola 12.23.
Baile Loch Riach, Baile Locha Riain, Baile Locha Riach*, *PIN*, 'Loughrea', 1.91, 5.372, 12.27.
Baile na Críthin, *PIN*, 12.27.
Baile na hInse, *PIN*, 'Ballynahinch', I.II, 1.180, 11.118, 12.11.
Baile na mBrobhach*, *PIN*, 1.307 n.
Baile Ua Shéadhachain*, **Baile Uí (h)Éacháin***, *PIN*, 'Ballyhehan', 1.249.
Baile Uí Bheacháin, Baile Uí Bhiacháin, Bail' uí Mhucháin, Baile Uí Fhíodhcháin*, **Bailí Bhocháin***, **Bail Í Bhocháin***, *PIN*, 'Ballyvaghan', 1.249, 12.27.
Baile Uí Fhiacháin*, *PIN*, 1.249.
Baile Uí Lí, *PIN* (*song title*), I.II, 7.8, 10.88.
bailicín, bairicín, (bailcín*, bailcimín*), *n.* 'control', 1.166, -358.
bailigh, balaigh*, *v.* 'gather', 1.216, *pres* 1.108, *vadj* balaíthe 5.218, VN bailiughadh* 1.106, bailiú 5.200, *pl* ~líthe 4.171; 'move off, pass by', 1.216, *pres* 3.115, *pst* 13.5, *3pl* 5.86.
bailiúfn, *m.* 'small gathering', 3.172.
báille, *m.* 'bailiff', 9.138, *pl* ~lí 4.72, -150.
baillín, *adv* ar ~, 'a little while', 3.171, -175, 8.205.
bail-ó-Dhia, *m/f*, 'blessing (e.g. beginning with "bail ó Dhia")', 3.178. *See* BAIL, DROCH-BHAIL-Ó-DHIA.
bain, *v.* 'extract, take, leave', *impv* 2pl ~í 5.72, *pres* 1sg ~ím 5.413, 13.25, 3sg 8.191, *rel* ~eanns 1.21, ~í(onn) 8.91, -94, *imprs* ~tear 5.47, 8.150, ~t(e)ar 5.49, ~tar 5.35, *pst* 8.52, -146, *3pl* 5.76, 6.39, 14 *s.v.* seanlaoch, *imprs* 1.52, 8.23, *psthab* 1sg 9.3, 3sg ~eadh 14 *s.v.* corrán, *3pl* 8.73, ~idisean 6.51, *imprs* 5.35, -51-52, *fut*

- ~thidh 8.87, 10.44, ~the 9.38, ~idh 14 s.v. saghdar, sancáil, *rel* 6.47, *imprs* ~fear 6.6, *cond* 1sg ~thinn 5.372, ~finn* 6.6, 2sg ~theá 5.348, ~eá 14 s.v. snagáil, 3sg ~eadh 8.155, ~it sé 9.35, 14 s.v. bairneach, ~theadh 8.166, ~thead sé 14 s.v. súil 10, ~feadh* 4.51, *imprs* ~fidhe* 5.233, ~fí 5.33, -60, *prsbj* 14 s.v. deabhal 1(c), *pstsbj* ~eat se 8.27, *vadj* ~te 9.91, ~tí 2.66-67, *VN* ~t 3.154, 7.105, 8.105, 9.70, -77-78, -80, 11.90, *gsg* ~te 7.19, 5.224, -230, 10.82; ~ dhe 7.22; bainn 5.414. Cf. BAINT.
- bainbhín, *m*, 'small piglet', *pl* ~í 3.174.
- bainc***, *f*, 'bank', see BEAINC.
- baincéar, bainicéar, *m*, 'banker', 1.57, -156.
- báine, see JAICE na Báine.
- bainéad, see BOINÉAD.
- baineann*, boineann, buineann, buireann, *a.*, 'female', 1.149, -209, -250, 3.2, *gsg*, *pl* 3.49, *gsgf* ~a) 3.53, *pl* ~a 3.57, 4.81, *pron* 6.1.
- baineannach*, buireannach, *a.*, *m*, 'female', 1.149.
- baineis*, bainfheis*, bainis, see BANAIS.
- baing, *n*, 'crookedness', 1.67, -221.
- bainge**, *n*, as do bh~ héin 'independently'.
- bainicéar, see BAINCÉAR.
- báinín, *m*, 'white woollen clothes, jacket', 1.307, 11.157, *pl* ~í 14 s.v. imeacht.
- bainis*, see BANAIS.
- bainne**, *m*, 'milk', 1.277, -331 *n.*, 2.40, 3.80, 6.48, -75, 9.99, bainniú 10.45.
- bainríon*, bainríoghain*, see BANRÍON.
- báinseach**, *n*, 'clearing'.
- baint, *f*, 'relationship', 7.115, 8.241, 9.43. *VN* of BAIN.
- bainteoir, *m*, 'reaper', 3.154.
- báintiarna, see BANTIARNA.
- baintreach, baintreabhthach*, *f*, 'widow', 1.99, -178, 14 s.v. truspas, *gsg* ~righe* 1.101, ~rí 14 s.v. éirí, *datsg* ~rí 10.48, *cmcs* ~righ 1.360, 3.24.
- Bairbre, *name*, 'Barbara', 12.7, -13-15, -25, *pl* ~acháí, ~ócháí 1.357, 4.20, -187, -213, -219, Bairbeacháí 4.8.
- báire**, *m*, 'ball game', 5.217, 8.79, -208, 13.4, 14 s.v. ceann 6(a), *pl* ~rí, ~acháí, ~ócháí 4.231.
- Bairéad*, Buiréad, *surname*, 'Barret', 1.6, -47, **12.10-11**, -22, Tomás ~ 5.364, *dep* 3.12.
- Bairéadach*, Buiréadach, *m*, 'person of surname Bairéad', 5.187, **12.11**, -22, *gsg* Teamín an Bhairéad(aigh) 12.11, *pl* ~daí 3.19, 4.90, 12.11, *vocpl* ~daí 3.19.
- báireoir, *m*, 'player (of ballgame)', 3.154, 14 s.v. gualainn 1(a).
- bairicín, see BAILICÍN.
- bairille, bairrille, baraille, *m*, 'barrel', 1.216, 8.137, 9.66, 12.28, *pl* ~llí 1.180, 5.93.
- bairneach**, *m*, 'limpet', 1.199, *pl* ~nigh, ~ní, ~neacháí **4.88**, **-90**, ~nigh 4.145, *gpl* 9.77, *cmcs* ~ní 9.77, ~nigh 14 s.v. coill² 2.
- bairneacháin, *m*, 'small limpet', 3.176.
- báirseach, *f*, 'hussy', 1.132.
- bais, see BOIS.
- baisc, *f*, 'string of fish', 9.87, *pron* 6.3.
- baist, *v*, 'baptise, name', *pres* 1sg 7.88, *imprs* 5.47, *pst* 1.21, *3pl* 1.309, 6.90, *imprs* ~eadh 12.15, -17, 13.22, (~íodh) 4.198, *psthab* 5.338, *vadj* ~í(the), ~e **5.178**, 14 s.v. beo 6, 8.14, ~í 12.15, ~ithe* 5.182, *VN* ~eadh 1.72, -252, -306, *gsg* ~títhe, ~í, ~e 5.228-229.
- baiste, *m*, 'baptism', un ~ 7.80, -82, *pl* ~tíochaí 4.196, ~ócháí 4.176, -198, ~achaí 4.218, ~acháí 4.200, -202, ~tí **4.231**.
- báisteach**, *f*, 'rain', 1.171, -242, -404, 6.4, 8.51, *gsg* ~tí 3.13, -71, 5.213, -215, 7.105, 9.61, *cmcs* 9.176, *datsg* ~tigh 3.26, -28, *proleptic pron* 6.5; *song* An Bh~ Anuas 10.38.
- báite¹, see BÁIGH.
- báite*², see BAOITE.
- baiteam**, *n*, 'bottom', "own bat".
- baithis, *f*, 'forehead, front, façade', 5.2, 8.219, *pl* ~eacha 4.14, -59.
- baitleáilte, *vadj*, 'bottled', 14 s.v. seo 2.
- bal*, see BAIL.
- bal**, see BAL PHÁDRAIG.
- Bál, *surname*, 'Ball', 12.11, *pl* ~s 12.11.
- balach, *adv*, 'exactly', 8.11, 8.211. See BAILEACH.
- baladh**, balthadh, boladh*, *m*, 'smell', 1.38, -110, -169, -396-397, 5.224, -279, 10.23, *pl* ~lacháí, *baltracháí 4.172, ~laí 4.231, 14 s.v. iompaigh 2.
- balaigh**¹, see BAILIGH.
- balaigh², baláil*, *v*, 'smell', *VN* balú 5.210, -382.
- balaireacht, *f*, 'talking (half) playfully, boastfully', 1.38. See BULLAIREACHT.
- balastar*, *m*, 'large chunk (of bread)', 1.231.
- balbh, balaw, *a.*, 'dumb, mute', 1.77, -80, -354, *comp* ~ 3.61.

- balbhaín, *a.*, ‘a little dumb’, 3.174.
 balbhán, *m.*, ‘dumb person’, 1.96.
 balcaire*, *m.*, ‘stocky person’, 1.236, 10.40.
 Balgaire, *name*, 10.40.
ball (báil), *m.*, ‘limb, part, stem (of boat), article, spot’, 1.46, -177, 4.72, 5.228, 8.245, 10.32, 14 *s.v.* broinn, ~ rua ‘scorched patch’ 1.229, ~ acra, boull-acra ‘implement’ 10.32, *gsg* bail 1.178, 3.21, *cmcs* (*gpl* ?) 6.74, *pl* ~t((r)ach)áí 4.32, -34, -172, -231; ~ séire ‘fool’ 1.49; *adv* ar ~ ‘(in) a while’ 1.216, -317, -368, 3.175, 8.120, -205, 13.8.
balla, *m.*, ‘wall, ruin’, 1.159, -425, 6.55, -63, 7.51, 9.87, *pl* ~í 4.34, -89, -230. *See PINs* 12.27.
 Balla an Chaid, *PIN m.*, 1.296.
 Balla an Deoraí, *PIN*, 12.27.
 Balla an Ghearráin, *PIN*, 12.27.
 Balla an Pheircín, *PIN m.*, 1.112, 6.86.
 ballach, *m.*, ‘wrasse’, 1.426, 5.141, *cmcs* 14 *s.v.* searrach 2, *pl* ~aigh, ~aí, ~achaí 4.89-90, -92, -231, ~aigh 5.14, 6.3, 9.73, *gpl* 3.58, 6.5, 9.77, -87, *cmcs* 9.79 ~aigh.
 Balla Chorraoin, *PIN m.*, 12.28.
 ballaer, *see* BALLIARR.
 Balla Leailí, *PIN*, 12.27.
 Balla na Ceártan, *PIN*, 12.27.
 Balla na Stileach, *PIN m.*, 12.27-28.
 Balla Pheatsa Reid, *PIN m.*, 12.11.
 Balla Rainilí, (Balla Grainilí ?), *PIN*, 12.27.
ballasta¹, balasta*, ballasc*, ballaiste*, *m.*, ‘ballast’, 1.169, 12.27, ~r 1.231, *gsg* balaist* 1.54, 3.47.
 Ballasta, *an*, *PIN m.*, 12.27.
 Balla Toole, *PIN m.*, 11.150.
 balliarr, *see* BARRIALL.
 balóireacht, *f.*, ‘smelling, sniffing’, 3.159, 5.210, 11.4.
bal Phádraig, *f.*
 balscóid, bolscóid bulscóid, *f.*, ‘boil’, 1.4, -173, -177, -184, *pl* ~eachaí 4.231.
 bála, *n.*, ‘bovine vulva’, *pl* ~í 4.51.
 balthadh, *see* BALADH.
 bam, *m.*, ‘bomb’, *pl* ~annaí 8.87.
bambairle, bambairne, *n.*, ‘mess’, 1.148, -418.
 bán¹, *m.*, ‘white’, 14 *s.v.* dubh¹.
 bán², *m.*, ‘waste’, *gsg* un bán 7.82.
 bán³, *a.*, ‘white, albino, fair, dear’, 1.52, 8.215, 11.23, 12.20, *vocsg* bán 9.46, 10.81, *voc cmcs* 9.46, *gsgm* bán 1.9, 14 *s.v.* stíomnach, *cmcs* 9.49, 10.54, *gsgf* báine 1.358, 9.72, 12.28, *cmcs* 9.72, *dat f* bán 10.53, *pl* ~a 4.47, 12.11, *comp* báine 3.60.
 bán⁴, *v.*, ‘whiten, lay waste’, **5.170**, *pst imprs* bánadh (?) 5.415. *Cf.* BANAIGH.
 Bán, *de*, *surname*, ‘Bane’, 1.66, 9.46, 12.10-11.
 ban-, *prefix*, ‘related to woman’, 3.86.
 bán-, *prefix*, ‘white’, 2.73, **3.91**, 9.39-40.
 bánaigh, *v.*, ‘whiten, lay waste’, **5.170**, -415, *VN* ~ú, ~achan, ~achán 5.170, -203, -210. *Cf.* BÁN⁴.
banais, bainis, baineis*, bainfheis*, *f.*, ‘wedding’, I.XII, ban-fheis 1.216, 1.418, 6.37, 7.115, 9.21, bainis 11.126, *gsg* bainse 1.295, 7.47, 13.5, *pl* bainseachaí, bainseóchaí, bainsiúchaí 1.375, bainse, bainisí **4.231**.
 banaltra, *n.*, ‘nurse’, 7.53, -109.
banbh, banú, *m.*, ‘piglet’, 1.354, 5.14, *vocsg* ~inbh 3.17, 8.1, *gsg* ~inbh 3.21, *pl* ~inbh 1.354, *gpl* 6.91.
 Banbha, *PIN*, ‘Ireland’, 1.96, -231, -356.
 banchliamhain, *f.*, ‘female in-law’, 3.86.
 bándearg, *a.*, ‘pale red, pink’, 3.91.
 bángghruín, *a.*, ‘pale green’, 3.91.
 bánlíocho, *a.*, ‘pallid’, 3.91, *comp* bánlí 3.64.
bannaí, *n(pl)*, ‘binding’, *i m*~ 5.300-301, 8.22, 10.54, *pl* 4.71.
 bánphinc, *a.*, ‘pale pink’, 3.91.
 banphrionsa, *n.*, ‘princess’, 3.76, -86.
 banrach, bánthrach, *f.*, ‘field’, 1.177, -373-374, 5.236.
 Banrach (Ard), *an*; Bannrach*, *PINs f.*, 1.373-374, -401, *gsg* na Banraí ((h)Airde) 3.32, -47, 9.156.
 Banrach na Sceithí, Bannrach* na Sceiche* *PIN f.*, 1.177, 3.32.
 banríon, banraíon, bánraíon, banríoghan*, bainríon*, bainríoghain*, *f.*, ‘queen’, 1.195, -330, -373-374, 3.86, 8.77, -149, -177, 11.71, *gsg* ~a 3.33, *pl* ~achaí 1.374, 4.231.
 bánshoilse, *f.*, ‘(morning) light’, 3.91, 9.40.
 bantáiste, buntáiste, bontáiste*, bonntáiste*, *f.*, ‘advantage’, 1.4, -11, -38, 3.4, 8.238 *n.*
 bantiarna, báintiarna, *n.*, ‘female ruler, lady’, 3.86, 6.75, 8.73.
baog, *m/f*, ‘lump’, 9.31, *gsg* ~ige 3.31, *pl* ~annaí 4.57, -231.
 baoghal* : BAOL.
 baoi*, *see* BUAIDHE.
baoirse, *see* BAORSA.
 baois, *f.*, ‘fervour’, 1.215, 9.61, -87.
 Baoiscne, Uí Bhaoiscne, Uí Bhaoisleáin, *name*, 1.252, 10.40, -105, 12.8.

- baote**, baidhte*, beidhte*, báite*, *m*, 'bait, large nasal mucus', 1.16, -50, 3.58, 14 s.v. faighleáil, *pl* ~tí 3.69, 4.19, 9.77.
- baoteáil**, *v*, 'baiting, sucking sloppily', 2.40, 5.20, VN 8.132.
- baol**, baoghal*, *m*, 'danger', 1.14, 8.137, -150, *adv* ~ air 'nearly' 8.214.
- baolach, *a.*, 'dangerous, feared', 10.44.
- baorsa, **baoirse**, baosra*, *n*, 'folly, resemblance', 1.132, -243.
- baorsach, baosrach*, *a.*, 'foolish', 1.132.
- bara', barú*, barúintí*, *n(pl)*, 'intention', 4.132 n.
- bara**², *m*, 'barrow', 3.154, 11.44, -119, *pl* ~róchaí 4.213, ~í, ~chaí 4.231, *num* ~í 4.43.
- bárach*, *in* lá ar na bhárach, *see* MÁIREACH.
- barail**, *see* BARÚIL.
- baraileach, *see* BARÚLACH.
- baraille, *see* BAIKILLE.
- barainn¹, *f*, 'thrift', 1.190, -394, 5.254.
- barainn², barann, *see* BARRANN.
- barainneach, *a.*, 'thrifty', 14 s.v. bitseachúil, *crua*, *comp* ~nní 3.65; *adv* 'exactly' 8.211.
- baramhail*, *see* BARÚIL.
- barb, *n*, 'front three quarters of side of boat (?)', 14 s.v. siar 3.
- bárc, *n*, 'bark, ship', 10.151.
- bardal, *m*, 'drake', 1.245, 3.2, 6.3.
- bárdars, *npl*, 'borders, proximity', 11.171, *conj* ar a/na b(h)~ 'about to' 8.132, *adv* 'approximately' 8.214, 14 s.v. blaicín.
- bardóg*, *see* PARDÓG*.
- bárdoras, *see* FARDORAS.
- bargúint, *see* BAGAIR.
- baróir**, *m*, 'worker with barrow', 3.154, -159.
- baróireacht**, *f*, 'working with barrow', 3.159.
- barr** (bárr), *m*, 'top, crop, layer of turf', 5.6, -281, 9.45, 10.103, 14 s.v. chéadbharr, *gsg* **bar** bairr 1.112, -384, **bar'** bairr 1.187, 3.18, *pl num* bairr 4.43, 9.75, *pl* ~a 3.65, 5.6, 8.13, 10.52, ~aíl 9.74, bairr, ~annaí, ~aíl, ~a, ~aí, bairrte 4.47, -231, bárrannaí, bárra 4.86, bairrte 4.206.
- prp* dhe (de*) bh~, go bhárr 'because of, as a result of' 1.123, -143, 3.18, 7.17, -108, 8.105, 9.135, *conj* 8.105, 8.143, -146, 12.20; ~ ar 'to crown' 14 s.v. dathúlacht; thar ~ 'excellent' 7.73, 9.90, thar ~ amach 'completely' 9.90.
- barr-**, *prefix*, 'top, excellent', 1.38, -199, 3.92.
- barra, *m*, 'bar', *pl* ~í 4.32-33.
- barrabéis, barra-bhaois*, *f*, 'sulk', 1.14, *gsg* un ~e 7.82.
- barrabéiseach, barra-b(h)aoiseach*, barrbhaoiseach*, *a.*, 'careless, nonchalant', 1.14.
- barrach, *m*, 'tow (of flax)', 14 s.v. tabhair ar 3.
- Barr Aille, *PIN*, 12.27.
- barrainnín, *f*, 'small stalk', 3.177.
- barrallacháí, *npl*, *see* BARRIALL.
- barramhail*: BARRÚIL.
- Barr a' Chuain, *PIN*, 10.97.
- barrann, barrainn, barainn, barann, *f*, 'stalk (of vegetable)', 3.177, 4.47, 10.33, *gsg* barrainne 3.24, -31, *pl* ~nnaí 7.37, 13.22, ~annacháí 4.231, *cmcs* ~nnaí 14 s.v. ligeacht.
- Barr an tSáilín, *PIN m*, 1.170.
- barrbhaoiseach*, *see* BARRABÉISEACH.
- barrbhuatais, bárrbhútais, *m*, 'top boot', 3.92.
- barrchonla**, **barrchonlach**, barr chonla, bárr-chuanla, *n (m FFG)*, 'type(s) of seaweed', 3.92, 9.91.
- barriall, barríol*, baruíol*, balliarr, ballaer, *f*, 'shoelace', 1.218, -244, -392, *pl* ~acha(i) 4.114, -143, -169, -179, -206, -231, ~acha 8.173, barróllacháí, barraellacháí, ballóracháí, ballaracháí 4.20, -26, -61, barrallacháí 14 s.v. ruilleach.
- Barr na gCrompán, *PIN*, 12.27.
- Barr na nÓrán, Barr na nUarán*, *PIN m*, 1.27, 12.27.
- barróg**, *f*, 'hug', 1.377 n., *phonetic term* II.IV, 1.377.
- barrscéal**, *m*, 'top story (?)', 3.92, *see* 14 s.v. bunscéal.
- barruaisle**, *f*, 'highest rank', 3.92.
- barrúil, barramhail*, *a.*, 'amusing', 1.95, 3.168, *comp* ~úla (~í) 3.64, -66.
- barrúlach**, *a.*, 'amusing'.
- barrúltacht, barrúltas, *m*, 'humour, funniness', 3.168.
- bárthainn*, *f*, 'hurt', 14 s.v. marthainn.
- barúch**, *f*, 'great amount'.
- barúil, **barail**, baramhail*, *f*, 'opinion', 1.48, -95, 3.66, -148, 6.15, *pl* ~úlacháí 4.60, *pron* 6.5.
- baruíolacha*, *pl*, *see* BARRIALL.
- barúlach**, baraileach, *a.*, 'opinionated', 1.95, (*also abst comp* barúilf) 3.64, -66,

- 148, *abst comp* barúlaí 3.66.
barúnta, barúntacht, (marúntacht), *f*, 'barony', *gsg* 1.221, 10.94.
 bas, *see* BOIS.
bás¹, *m*, 'death', 1.286, -309, 8.133, *gsg* báis 1.77, -159, 9.49, -61, *un* báis 3.67, 7.80, -82, *mo* bháissa 6.52, *cmcs* 5.232-233, 8.216, *pl* báis 4.43.
bás², **básaigh**, *v*, 'die, kill', **5.170**, *vadj* ~aíthe 5.184, 6.5, -63, 8.176.
basc, *v*, 'tumble, topple', *psthab imprs* ~tí 5.52, *VN* ~adh, *gsg* ~thaí(the) 5.229.
bascthaí(the), *a.*, 'crooked, difficult'.
baslach, *boslach**, *m*, 'quantity', 1.38, -64, *f* 3.4.
 baslóg, baslóig, *see* BACHLÓG.
básta, *m*, 'waist', 1.282, 6.33, 9.56, -168, 14 *s.v.* ruag.
 bastard, *m*, 'bastard', 3.80, 5.310, 14 *s.v.* cloigeann 2, *vocsg* ~ird 1.66, 3.50, -180, 7.19, *pl* ~aí 3.180, 4.55, -231.
 bata, *m*, 'stick', 9.98, 14 *s.v.* scéal 2, *pl* ~í 4.19.
 bátha, báthadh, *VN*, *see* BÁIGH.
 be-*, bé*, be', be'dar, *see* BÍ¹.
beabhairéach, (*calling cow*).
 Béacáin, *na*, *PLN pl*, 1.207.
 béacán*, *m*, 'sprout', 1.207.
 beach¹, *see* MEACH.
 beach², *bead*, *cond* bheach, bhead / bheid / bheit sé (bheadh), *see* BÍ¹.
 Beachán*, *surname*, 1.249 *n*.
beachtaíthe, *a.*, 'smart', 3.152.
 beadaí¹, *m*, 'lover of dainties', 5.383.
 beadaí², **beadaíthe**, *a.*, 'sweet-toothed', 3.152, -158, -159, -164.
béadail, bléadail, méadail*, *n* (*f* FFG), 'paunch', 1.158, -248.
 beadaíocht, *f*, '(love of) dainties', 3.159, -164, 14 *s.v.* beadamas, doile.
beadamas, *m*, '(fondness of) delicacies, titbits', 3.158, -164, 8.88, -107.
 béadán*, biadán, *m*, 'gossip(ing)', 1.9, 14 *s.v.* cuir síos 2.
beag¹, *m*, 'little, small (thing)', ~ agus mór 14 *s.v.* seo 3; *indef pron* 1.41, 6.43, ~ (ná mór) **8.233**.
beag², *a.*, 'small', 1.29, 3.171, 5.231, -354, -383, 8.191, -205, -207, -219, 9.54, -121, 12.13-14, -15, -28, 14 *s.v.* gairid, *vocsgm* big 3.50, 9.49, *gsgm* big 3.49, 9.47, -49, *cmcs* 6.94, *datm* 9.50-52, *pl* ~a 2.23, 3.11, -57-58, -172, 4.44, 11.160, *num* 9.99, (*gpl*) *cmcs* ~a 9.76, *cp. PLN* Maidhc Shiúbháine Bhig 12.27, *comp* lugha* 1.105, lú 3.59, 14 *s.v.* sín 1, lú, beige, 3.67, luar 1.231, 3.67, *abst comp* LAGHAD, lú 3.71, laghad 5.233, 7.18; ~ ná mór 'at all' 8.215; go ~ 'low' 8.135, -182, *adv* 'seldom' 8.215; ~ nach 'almost' 2.40, 5.3, -361, -383, 8.21-22, -35, ~ (bídeach) nach **8.215**, 9.43. *Cf.* LÚIDE.
 Beagach, *an, f*, *nickname*, 12.25.
 beagáinín, *m*, 'little (bit)', 7.117, 8.233, *adv* 8.215.
 beagán, *m*, 'little', 1.5, *indef pron* 1.390, 3.12, 6.43, -85, -233, 14 *s.v.* caillteanas, *adv* 8.215, 14 *s.v.* sá 2.
 beagnach, *adv*, 'almost', 8.215.
 beaguaisle, *npl*, 'lesser nobles', 1.171.
beaic, *m*, 'back, support', 1.206, -221, 3.46, 4.101, 5.302, 14 *s.v.* dubh 1(a); *adv* 5.9, 8.198, -205, -207, 14 *s.v.* marbhlán.
 beaiceáil, *v*, 'back', 5.22.
beaifidí, *m*, 'baft (cloth)', 8.214, 9.72; *name pl* na B~ 12.9, -16.
 beaig, *m*, 'bag', 6.97, *pl* ~eannaí 3.12.
 beain(d)its, *n*, 'bandage', *pl* ~eachaí 14 *s.v.* rabhaind 1.
beainc, bainc, *f*, 'bank', 7.30, 9.37, -87, *gsg* ~e 11.151, *un* ~e 7.82, *cmcs* 10.18, *pl* ~eannaí 9.47.
 Beainc Ghriúánach, *an, PLN f*, 11.145, 12.27.
 Beainc Inse Ghainimh, *PLN f*, 12.27.
 beaind, *n*, 'band', *pl* ~eannaí 8.234.
 beaineáilte, (*v*)*adj*, 'banned', 14 *s.v.* ar (3).
 beainears, *npl*, 'banners (type of potato)', 14 *s.v.* istigh 4.
beainín, *f*, 'small woman', 1.50, 3.172, 10.105.
 beainnín, *f*, 'little respect', 3.177.
 beairic, *m*, 'barracks', 8.30, *pl* ~eachaí(f) 4.179, -184.
 Beairtle, Beartle, Beartla*, *name*, 'Bartley (Bartholemew)', **1.72**, ~ Ó Guairim 6.18, ~ Shéamais 9.84, ~ Mhicil 12.5, ~ Ó Briain, ~ Ó Donnchú, ~ Ó Neachtair 12.11, ~ Mór 14 *s.v.* bealach 4, Jó Beag Mháirtín Bh~ 12.14, ~ Beag *gsg* Bhig 3.49, 9.49, *cmcs* ~ Ó Flathartaigh, *pl* ~léachaí 3.171, 4.20, 12.9.
 Beairtlín, *name*, 'small Bartley', **1.72**, 8.23, ~ Ó Clochartaigh 12.19, *dep* Bh~ Chaena 10.6, Seán / Bideach / Máirtín Bh~ 12.17-18, *pl* ~í 3.171.
 beait, *n*, 'bat (animal)', 14 *s.v.* caoch.
 beaitl, *n*, 'battle', *un* ~ 7.82.
 beaits, *n*, 'batch', 8.227.

- beaitsiléara, *m*, ‘bachelor’, 1.242. *Cp.* BUTILÉARA.
- béal**, *m*, ‘mouth, entrance, edge’, 1.226, 3.4, 8.172, -183, 9.96, *vocsg cmcs* 3.10, *gsg* béil 1.179, 3.52, 7.14, 8.244, 14 *s.v.* lán 1, *cmcs* 3.52, *adv* ~ in airde ‘unattended’ 3.178, *adv* ~ le haer ‘opening outward’ 3.178, *pl* béil 4.52, 10.75, 13.5.
- bealach**, *m*, ‘way, livelihood’, 1.32, -48, 6.100, 7.114, 8.71, -135, -142, -167, 8.246, as ~ ‘wrong’ 2.70, 5.359, *gsg* ~aigh 2.16, (*cmcs*) 3.19, 14 *s.v.* tabhair le 3, ~a’ 14 *s.v.* cuid 1, ~a 5.217, un ~aigh 7.80, -82, 8.199, *pl* ~aí 4.88, 7.6, ~chaí 4.88 n., -90, *interr* (go) cén / tén ~ ‘how’ 8.47, -51, -56, *conj* 5.213, **8.71**, -93, sa m~ is **8.125**, -141, *adv* ar bh~ 8.150, -230, ar an m~ céanna 8.224, 9.138, ar aon bh~ 8.230, ar aon m~ 9.177, *discourse* sé an ~ 8.231.
- Bealach an Chinn, *PIN m*, 12.27.
- Bealach an Cholbha, *PIN m*, 12.27.
- Bealach an Doirín, *PIN m*, 12.27.
- Bealach an Drú, *PIN m*, 12.27.
- Bealach Mhíchíl ‘ic Eoghain, Bealach Mhíchíl mhic Eoghain, Bealach Mhíchíl ‘ac Eoin, *PIN m*, 1.21, 12.4, -27.
- Bealach na Léime, *PIN m*, 12.27.
- Bealach na Srathra, *PIN m*, 1.132, 3.33, 12.27, ... na Srathrach 3.39, -46, ... na Srathar 12.27.
- Bealach Oileán Aimhride, *PIN m*, 12.27.
- bealadh**, *m*, ‘grease, lotion’, 3.159, 5.21.
- bealaigh, *v*, ‘grease, apply lotion’, *vadj* 5.21.
- bealáil**, *v*, ‘grease, apply lotion’, 1.5, *psthab 3pl* ~álaidís 5.21, -135, *imprs* ~áltí 1.366, 5.40, -50-51, -54.
- bealaíocht, *f*, ‘greasiness, greasy food’, 3.159.
- béaláiste**, béiléiste, *n*, ‘alcoholic drink (to seal bargain)’, 1.56, -216.
- Béal an Átha Fada, *PIN m*, 1.121, 12.27.
- Béal an Daingin, *PIN m*, 1.154.
- Béal an Leath-Mháis, *PIN m*, 1.271, 5.14.
- Béal an Mhása, *PIN m*, 3.45, 12.27.
- Béal an Spidéil, *PIN m*, 14 *s.v.* comh-mhar-a-chéile.
- béalbhach, (*f* GCF), ‘bit (harness)’, 1.97, -358.
- béaldúinte, *a*, ‘having closed opening’, 3.84.
- Béal Feirste, *PIN m*, ‘Belfast’, *gsg* Béil ~ 12.27.
- béalfháiscíthe, *a*, ‘having tightened opening’, 3.84.
- béalgharbh, *a*, ‘fairly rough (weather)’, 3.84.
- béaloscailte, *a*, ‘wide open (door), open (boat)’, 3.84.
- béalra*, *see* BÉARLA¹, BÉARLA².
- Bealtaine (Beáltaine), *f*, ‘May’, 3.81, 7.15, 9.83, 13.17.
- béaltanaí, *a*, ‘having thin edge’, 1.271.
- bean**, *f*, ‘woman’, 1.32, -164, -174, 2.68, 3.49, 4.101, 6.98, 8.170, 9.122, 10.105, ~ an tí 6.98, ~ (t)siúil 9.165, mo / do bheansa 2.22, 7.8, *in vocsg* 3.71, 8.1, -152, 9.54, a bh~ uasail 10.53, *gsg* mná, mrá 3.12, -54, 8.172, 9.76, mnaoi 10.49, *cmcs* 3.12, *cf.* RÍOCHT NA BEAN MHOGAIL, *datsg* mnaoi, mraoi 1.147, -303, **3.47**, 8.214, 9.90, 10.45, -49, *pl* mná, mrá 8.171, 9.112, beanacháí **4.47**, -231, mnáibh 10.50, *gpl* ban 3.47, -83, 6.93. *Cf.* BAN-.
- beandeabhal, *f*, ‘female devil’, 3.86.
- beanglán*, breanglán*, *see* BRIONGLÁN.
- beann**, binn, *f*, ‘regard’, *cmcs* 3.12, -24, -177.
- Beanna Beola, na, *PIN pl*, ‘The Twelve Pins’, 12.27.
- beannach, *a*, ‘antlered’, 10.66, -86-87.
- beannacht**, *f*, ‘blessing’, 2.53, 3.159, 4.47, 6.18, 9.146, -152, *pl* ~aí 4.55, *gpl* 10.50.
- beannaigh, *v*, ‘bless’, 3.159, *pst* 1.256, *3pl* 6.65, *imprs* ~nnaíobh 6.11, *prsbj* 1.298, 8.9, *imprs* ~nnaíthe 1.197, 5.63, 10.64, *vadj* ~nnaí(the) 1.400, 3.159, 9.27, -46, 14 *s.v.* lá 1, *VN* ~nnú 6.11, -73, *pl* ~nnaíthe 4.171.
- beannaíocht**, *f*, ‘blessings’, 3.159.
- beannaíthe, beannaithe*, *vadj*, ‘blessed’, 8.1 n.
- Bean na Luibhe, *f*, ‘female herbalist’, 8.52. *Cf.* CAILLEACH NA LUIBHE.
- Beannchar*, Bearchair, Beanachair*, *PIN*, 1.252, **12.27**.
- bear, *m*, ‘(public) bar’, 14 *s.v.* ruf raf.
- beár, *m*, ‘bar (music)’, 9.108.
- béar, béar-, *see* BEIR.
- béara, béar(th)a, *see* BÉARTHA.
- bearach, bearrach*, *f*, ‘aperture (of lobster pot)’, 3.56, 8.125, *pl* ~aí 3.56, 4.55.
- Béarach, Béarthach, *m*, ‘person of surname Berry’, *gsg* 1.190, **12.11**, -22.
- Bearaí, an, *PIN f*, 12.26-27.
- bearáil, *v*, ‘bar’, *VN* 5.234.
- béaráil, *see* BEIR.

- Bearait, *surname*, 'Barret', Peadar ~ 8.233, 12.16. Cf. BUIRÉAD.
- bearbóir**, *m*, 'barber, tail-chewing animal', 9.138.
- bearcáilte, *vadj*, 'barked, steeped in an infusion of bark', 11.54.
- Bearchair, *see* BEANNCHAR*.
- béard, *in go béard*, *see* ÉARD.
- beargúinín, *m*, 'small type of jacket', 1.246.
- beargún, *m*, 'type of jacket', 1.29, -246, -356, -357.
- beáirj, *n*, 'barge', *pl* ~annaí 4.79.
- béarla**¹, *béalra**, *m*, 'difficulty'.
- Béarla**², *béalra**, *m/f*, 'English', 1.66, -159, -244, 5.253, 9.78, -85, -138, 13.28, 14 s.v. locht², *f* 3.4.
- bearlí, *m*, 'barley', 8.146, *dep* 8.146, 14 s.v. fóc 1.
- Béarlóir, *m*, 'English speaker', 3.154.
- bearna**, *f*, 'gap', 1.199, 5.10, ~ mhíl*, ~ mhaoil 1.215, *gsg* ~n (beáman) 10.49, *pl* 4.231, ~naechaí, ~nóchaí 4.167, ~í, ~chaí 4.169, ~núchaí 4.183.
- Bearna, *PLN*, 'Barna', 1.161.
- bearr**, *beárr*, *v*, 'trim, cut', 5.142-144, -149, -155, *impv* 8.145, *pst 3pl* 13.10, *fut* 5.23, *cond* 2.21, *vadj* ~tha 3.140, 5.157, *VN* ~adh 1.186, -195, -383, 8.104, ~ú 5.217, *gsg* ~tha (*cmcs*) 5.227, -230, *pl* ~aechaí 4.84, ~óchaí 4.171, ~aíochaí 4.190.
- bearrach, *see* BEARACH.
- Béarra(igh), Béarrach, Béartha, Béarthach, *see* CAILLEACH BHÉARRA.
- bearradh**, *m*, 'trimming', 9.127, *VN* of BEARR.
- bearrán**, *biorrán*, *m*, 'nuisance', 1.4, 14 s.v. rud 6(b).
- Bearrchain, *see* INNIS BEARCHAIN.
- beart**¹, *m*, 'bundle, unit of corn', 3.172, 5.236, 7.65, *gsg* beirt 3.18, *pl* ~annaí 4.156.
- beart², *m*, 'action, plight', 5.359.
- béartha**, *béara*, *béar*(th)a, *a.*, 'bare ?', boinní ~ 4.231, 8.197, 10.53, 13.14.
- Beartla*, Beartle, *see* BEAIRTLE.
- béas, *n*, 'manner', *pl* ~a 4.106.
- beat, *m*, 'bath', 8.83.
- béatar**, *m*, 'stick, beater'.
- beataráilte, *a.*, 'battered, decrepit, worn out', 14 s.v. gáirí.
- beataráí, beatraí, *m*, 'battery', *pl* ~os 8.241, 14 s.v. teighre síos 2.
- beatha**, beathadh*, *f*, 'food, life', 1.93, -273, -424, 4.156, 8.176, *pron* 6.38.
- beathadhach*, *see* BEITHÍOCH¹.
- beathaigh, *v*, 'feed', 5.163, *vadj* ~aíthe, beaite 5.163 n., -177, *VN* ~thú 14 s.v. imigh.
- Beatraí, *an*, *PLN* *m*, 12.27.
- Béib, *name*, 'Babe', 5.166, 12.15, 13.27, ~ Chathail 1.400, 12.18, *pl* ~ Chatha(i)ls 12.9, ~ Mheárgrait 6.64, ~ Sheáin Ántaine 12.14.
- béibí, *m*, 'baby', 6.50.
- Béibín, *name*, 'little Babe', 12.15.
- béic¹, béice, *f*, 'yell', 14 s.v. tóin 10(ii), *gsg* ~e 14 s.v. bolbán.
- béic², *v*, 'yell', *VN* ~íl, ~iúch, ~each 5.210, -222.
- béiceach, béicefeadhach*, béiciúch, *VN* *f*, 'yelling', 1.106, -111, 4.31, -126 n., 9.78, *gsg* béiciúcha, béicí 3.32.
- beidhte*, *see* BAOITE.
- béidir, *for* b'fhéidir, FÉIDIR.
- beigín, *a.*, 'tiny', 3.171.
- beil, *m*, 'bell', 1.387, 6.98.
- béil¹, *m*, 'bale', *pl* ~eannaí 14 s.v. feic 5, sceach.
- béil², *gsg*, *pl* BÉAL.
- béildearg, béildeirg, *a.*, 'red-lipped', beithí bhéildearg 4.231, beithí bhéildeirg 3.84, 9.74.
- béile*, béilé*, *see* BÉILÍ.
- beileas, *m*, 'braces', 3.151.
- beileasáilte**, *a.*, 'well-closed', 3.151.
- béiléiste, *see* BÉALÁISTE.
- Beilfeast, Beilfeast, *PLN*, 'Belfast', 5.360, 14 s.v. pobal 2.
- béilfhliuch**, *a.*, 'drizzly (weather, at beginning of month)', 3.84, 9.32.
- béilí, béile*, béilé*, *m*, 'meal', 1.56, 5.255, béilé* 10.69, *pl* 4.231, ~líochaí 4.21, ~leóchaí 4.21, ~líochaí, ~léachaí, ~leachaí 4.24, -170, ~leachaí 4.173, ~líocha(f) 4.62, -223, ~líthe 4.195, -230, ~lte 4.195, ~lteachaí 4.197, ~leantaí 4.58, ~ltéachaí 4.183, ~t(r)(e)achaí 4.95-96, -192, -199.
- béiliocht**, *adv*, ~ air 'signs on' < beidh a shliocht air 1.101, -260, -385, 9.11, 13.8.
- beilív**, **beilíf**, blíbh, **b(e)līb**, **b(e)líf**, *f*, 'belief', 2.27.
- béil-leac, *f*, 'flat stone (over cavity)', 3.84, 9.18.
- béil-leathan**, *a.*, 'wide-mouthed', 3.84.
- beilt**, *f*, 'belt', 9.173.
- béim, *n*, *in* ~ súl 'evil eye' 9.61.
- beinn*, *see* BINN¹.
- beir**, *v*, 'catch, give birth (to), bear', 5.237,

- 243-245**, *impv* 6.10, *pres* 8.86, (béar-) 5.390, *rel* ~íonns 5.412, *imprs* ~tar 3.70, 5.46, -418, *pst* rug 1.186, -370, *3pl* rugadar 5.16, bheir 13.32, *imprs* rugadh 6.17, 8.195, rugú 5.381, rugas 5.237, rugthas 5.98, *psthab* 5.78, *3pl* 6.85, *imprs* ~taí, béartaí 5.50, -244, *fut* béarfaidh* 1.50, béarthaidh 6.92, 8.128, *rel* bhéarthas 10.100, *imprs* béarfá 5.60, *cond* 2sg bhéarthá 8.207, bhéarthadh 8.141, -172, *3pl* 8.137, *imprs* béarfí 8.221, béarfaoi 5.60, (*psthab*) bhéarthaí 13.30, *prsbj* ~idh 10.44, *vadj* ~the 1.33, -187, 5.174, -178, -195, ~the ná beo 8.215, *VN* béar 5.201, -390, *gsg* ~the, breithe, béartha 5.227, -230. Cf. b(h)eir(im) s.v. **TABHAIR**.
 beirliún, *see* MEIRLIÚN.
 Beirn*, Beighirne, *surname*, 'Byrne', 1.200, Ní Bheighirne 1.355, 12.11.
beirt, *f*, 'two people', 1.186, 3.14, -83, 5.16, 6.93, 9.4, -35, -105, -112, 11.11, *gsg* ~e 11.122, ~eanna 3.83.
 beirtreach, beirteach, *f*, 'oyster bed', *pl* ~chaí 1.193.
 Beirtreach (Bhuí), *an*; Beirteach Bhuí, *an*, *PIN* *f*, 1.193, 12.27, *gsg* na Beirtrí Buí 1.110, *datsg* sa mBeirtí Bhuí 1.110, sa m~ 14 s.v. maidhm 1(b).
 beith*, *f*, 'birch', 12.27 s.v. Cnocán Bheithean(aí).
béithé, *f*, 'fool', 1.384, *pl* ~annaí 4.37.
 Beitheach Átha, *PIN*, 1.252.
beithíoch¹, beathadhach*, *m*, 'beast, bovine animal, cow', 1.29, -392, 3.2, *in vocsg* ~ 3.10, *gsg* beithígh, beithí (*cmcs*) 3.20, *cmcs* 8.239, *pl* (cf. **BÓ**) beithígh* 1.421, 5.139, beithí 1.386, 5.293, 9.21, 4.74, beithigh* 8.11, beithigh 4.47, *gpl* 1.371, 3.180, 4.47 s.v. ceann, ~ *cmcs* 9.77 s.v. bleán, dáir.
beithíoch², *a*, 'cold, raw', 3.148, 8.116.
 beithíoch[a]ín, *m*, 'small beast or cow', 3.176.
 beithir*, breithir, *n*, 'bear', 1.230, -248, (breith ar) 9.99-100.
beo¹, *m*, 'living (being), life', 3.12, 5.23, 6.5, 7.71, 10.69, *datpl* ~ibh* 9.3 n.
beo², *a*, 'alive', 1.20, 3.83, 4.50, 7.105, 8.170, 11.125, go ~ 8.181, *comp* ~ichte, ~cha, ~iche 3.59, -65, *abst comp* ~s 3.70, ~cha, ~ichte, ~ichteas, ~chadas 3.70, -72, ~ichteas 3.168; *adv* 'at all' 1.379, 5.383, 8.215, *indef adj* 8.241-242, 9.43.
 beocha, *f*, 'liveliness', 3.168, -170.
 beochadas, *n*, 'liveliness', 3.168-170.
 beochas, *n*, 'liveliness', 3.157, -158.
 beochtas, *n*, 'liveliness', 3.170.
 beodas, *n*, 'liveliness', 3.168-169.
 beoichte, *n*, 'liveliness', 3.157, -168.
 beoichteas, *n*, 'liveliness', 3.72, -158, -168.
 beoichteacht, *f*, 'liveliness', 3.168.
 beoigh, beodhaigh, *v*, 'enliven', 5.171, *pst* Bheódha' (bheó'a') 5.28, bheodhaigh 6.44, *imprs* 5.82, ~ithe, ~ite 5.177, *VN* beodh 5.82.
 beoir, *f*, 'beer', 13.11, *gsg* beorach 3.39.
 beola*, beor, *n*, 'lips', 1.165.
beomharbh, *a*, 'sluggish', 3.84, 14 s.v. éadrom.
 beontas, *m*, 'liveliness', 3.158, -168, -170.
beophian, *f*, 'pain, painful suspense'.
 beophianadh, *n*, 'be in suspense', 3.84.
 Beoraí, *surname*, 'Berry', Bidí ~ 2.50.
 beordé, *m*, 'birthday', 14 s.v. hea 1.
 Beorní, *name*, 'Bernie', an tAthair ~ de Bán 12.11, *in vocsg* 9.46.
 beos, *n*, 'liveliness', 3.158, -168.
 Berrchú*, Berrchon*, *see* INNIS BEARCHAIN.
 bert, *n*, 'berth', 11.32.
 B[h]al, *see* VEAIL.
 'bhaile, *see* ABHAILE.
 Bhailís, (a); *surname*, Máire Pheggy ~ 11.23.
 bhar, *see* BHUR.
 bhiairang, *n*, 'rope used to reef sail', 11.110.
 bhuel, *adv*, 'well', 5.87, 8.132, -169, -227.
 bhuil, buil*, *prp*, 'with', 7.86.
 bhur, bhar, 'ur, *2pl poss pron*, 'your', 1.78, -192, 5.71, 10.75, bhur* 9.103 n., *see* A⁶, NA¹.
 bi', *see* BITH.
bí¹, *v*, 'be', 5.246-259, 10.69, *nasalisation* mb-, -n, -m, tá, beidh, bhí, raibh 1.281, *impv* 1sg *emph* (or 1sg *pres*) bímse 13.6, 2sg 8.30, 3sg bíod sé 8.30, bíot sin 2.60, 1pl bímís 5.94, 2pl bígí 3.137, bí(dh)gí 5.71, 3pl bídís 1.377, bídíst 5.78, 10.64, *pres* 1sg bím 6.60, -61, 8.127, -172, bímse 8.102, bíonn mé 5.88, 3pl bíonnadar 5.402, *rel* bhíonns 7.105, bhíos* 5.83, mbíos 8.94, *imprs* bí(onn)tear 5.48, bíotar* 5.40, *rel* bhíonnsfear 5.419, 8.92, *Echo* 2sg má bhír 5.97 n., *pres* 1sg táim 10.59, *Echo* 1.281, 5.88, -237, *rel* 1sg táim 3.108, atáim 13.13, 2sg táir 3.66, *Echo* 5.98, -105, -234, -237, 8.166, 3sg tá 1.11, -32, -116, -263, -281, -376-377,

- 403, (t)á 14 s.v. deis 5, ta 14 s.v. blaoisc 3, bod, cuach², thá 1.317, 6.25, 'á 14 s.v. baslach, *rel* atá 2.7-8, -10, 9.129, 10.86, 'tá 8.166, tá 3.24, 6.7, *lpl* támuid 5.16, atámuid 5.94, *3pl* tadar 2.20, 4.82, **5.401-402**, -404-407, *rel* atádar 8.110, *imprs* tádh 5.15, -419, táifear 5.419, *dep 1sg* fuilim 10.59, *3sg* fuil, 'il 8.62, *3pl* fuileadar 5.406, fuiladar 5.403, *3sg* cá'il, cáil, cáil 'where is / are' 8.48, *imprs* fuileadh 5.15, *Echo 1sg* fuilim, *2sg* fuilir 5.104, *neg 3sg* ní bhfuil* 4.133 n., níl 1.150, -237, 2.25, ní' 11.3, *3pl* nílдар 11.141, nílеаdar 5.402, *Echo 1sg* nílím 5.101, 14 s.v. sásaíocht, nílеаd* 5.391, *2sg* nílir 5.104-105, *with* fhios tá's 8.48, -103, *with article* tá'n 10.12, *pst 1sg* bhíos* 6.40 n., *3sg* bhí, (bh)í 8.105, *dep 2sg* rabhais 1.243, 10.59, *3sg* robh* 1.29, ro(i)bh* 1.78, raibh 8.21, -107, rabh 1.366, 5.93, ro' 1.218, 3.69, ro 5.363, ra' 8.150, 9.149, ru 1.218, *lpl* bhíomar 5.93, *dep* raibheamar 10.62, 13.11, rabhamar 5.93, *3pl* bhíodar 1.335, bhí'dur 3.69, 5.77, *dep* raibheadar 1.368, 5.101, rabhadar 8.52, rabhdar 14 s.v. trom¹, ro'dar 8.220, rudar 5.364, 7.112, *imprs* bhífear 5.15, -300, bhítheadh 12.20, *Echo 1sg* bhíos 6.53, *2sg* bhís, bhír 5.98, *psthab 1sg* bhínn(se) 1.116, 3.14, 5.6, do bhínnse 10.90, dhá ('if') mbínn 5.392, *2sg* bhíteá 5.41, bhíteá 5.65, *3sg* bhíodh 8.22, bhíd sí 6.10, bhíod sé 6.3, bhít sí 3.4, bhíoch 2.61, 'íodh 5.87, *3pl* bhídís 1.222, -383, *emph* bhídísan 6.51, -68, bhíodhdís 5.78, bhíochdar 5.407, *imprs* bhítí 5.53, -61, bhíotaí (?) 13.28, *fut 2sg* beidhir 10.59, *3sg* beidh 1.24, béidh* 8.211, be' 5.196, 8.237, bei' 5.255, *rel* bhias*, bheas 1.26, -29, 5.83 n., 8.124, bhéas* 5.7, -71, bheidheas 5.13, ó mbeidh 8.85, *3pl* beidhdar 5.402, be'dar 5.406-407, *rel* bheidheasdar 5.402, *Echo 1sg* beidhead 5.97, *imprs* beidhfear 5.103, *with* fios in beidh'fhios 5.394, beidh's 5.348, *cond 1sg* bheinn 10.12, bheidhinn 1.281, mbeithinnse 8.238, bheithinn 5.413, *2sg* bheifeá* 8.161, bheitheá 1.12, 3.71, 5.8, bheachthá 5.257, bheadh-á 5.352, mbeiteá 5.392, *3sg* bhiadh*, bheadh 1.26, 2.62, mbéadh 14 s.v. cúpla, bheat sí 8.132, bheit sé 7.73, bhed se 14 s.v. bearr, bheid se 8.161, bheach 8.132, bheuch 2.61, mar 'each 7.89, *with* fios in mbeach fhios 2.61, 10.92, *lpl* mbéimís 5.94, *3pl* bheidís 1.298, 5.27, -399, mbeadhaidís 5.78, beadhdar 5.402, -406, *imprs* bheifí 14 s.v. spailp, *with* fios in mbeadh'fhios 8.26, bhed's 14 s.v. scéal 2, mbeihíots 8.56, *prsbj 2sg* roud, raibhead 10.60, *3sg* be-*, bé* 1.26, ru 8.246, *pstsbj 2sg* mbeiteá 5.9, VN bheith **2.40**, 7.28-29, 8.108, -160, bhei' 2.2, 6.55, 8.103, (bh)eith 8.103; *with* fhios **8.102**. bí², see **BRÍ**. **bia**, biadh*, *m*, 'food', 1.192, -424, 8.149, -150, -171, *gsg* bí (*cmcs*) 3.47, 9.61, bídh* 1.295, 5.224, un bia 7.80, -82. **Bia**, surname, Ó Bia 12.10, *vocsg* Uí Bhia 10.9, 12.11. biadán, see **BÉADÁN***. **biadh**, biadhthadh*, *m*, 'serving food', 5.29, -207, *gsg* biata 5.226. **biadhú**, *m*, 'sustenance, profit'. bibe, bib*, *m*, 'bib', pinafore', 1.34, *pl* bibí, bibíocháí 4.56, 11.160. bibín, *m*, 'small bib', 13.16. bícéad, *n*, 'pointed object', 1.228. bich, see **BITH**. **Bid**, name, '**Bid(dy)**', ~ an Ghréasaí 12.16, ~ Thaidhg 2.36, Peait Bhid 12.13. **Bideach**, name, '**Biddy**', ~ Bheara / Bheairtlín 12.17, -25, *dep* Máire Bh~ 12.13, tigh Bh~ 9.91. **bídeach**, *a.*, 'tiny', 3.4, 8.70, -175, -215, *pl* ~a 14 s.v. beag² 1, *cmcs* 5.7; *adv* 8.215. **bídeacháin**, *a.*, 'minuscule', 3.171, *pl* ~e 3.58, -173, -176. **Bideog**, name, '**Biddy**', 3.31, 10.93, -95. **Bideoigín**, name, 'little **Biddy**', bideoigín 10.95. **Bidí**, name, '**Biddy**', ~ Bheoraí 2.50, ~ Cadhan, ~ Lábhruí 12.11. **Bidín**, name, 'little **Bid(dy)**', ~ Shéamais 12.25. bildeáil, *f*, 'building', 6.11, 9.132, *pl* ~álacha 4.14, -179, ~eachaí 4.60. **Bile**, name, '**Billy**', *dep* Séamas Sheáin Bh~ 12.11 s.v. Uaithnín, Garraí Bh~ 12.28. bille, *m*, 'bill', 1.160, 8.139, *pl* **4.231**, billí 1.160, ~óchaí 4.77. **billéad**, *n*, 'blame, responsibility', 8.144. **billeog**, bileog*, *f*, 'leaf, page', 1.163, 9.91, *pl* ~aí 8.67 ~a(i) 9.63. **bind**, *m/f*, 'gunwale'. Cf. **BEND**.

- bindealán, *m*, 'bandage', 1.65.
 binéad, *see* BOINÉAD.
 bingó, *m*, 'bingo', 14 *s.v.* iarr 1(d).
binn¹ (bín), *beinn**, *f*, 'gable, corner', 1.141, -179, -180, 5.73, 9.126, -173, *gsg* ~e 9.49, *pl* beanna 1.427, (bínne) 4.79, -106, ~te 4.166, bínneannaí 4.231.
binn² (bín), *a.*, 'sweet (sound)', 3.158, 5.13, -206, *comp* ~e 5.363, minne 1.221.
Binn³, *in PIN f*, (Mac) Rí na Binne Brice I.II, 3.53.
 binn-, *prefix*, 'very, great', **3.93**, -146, 9.39-42.
 Binn an Duine, *PIN*, 12.26.
 binnbhearrtha, *a.*, 'very well shaved', 3.93.
 binn-bhinniarracht, *a.*, 'utmost attempt', 3.146.
 binnbhlaiseadh, *m*, 'nibbling', 3.93.
 binnbhlasta, *a.*, 'very tasty', 3.93.
 binnbhréagadóir, *m*, 'supreme liar', 3.93.
 Binn Bhuí, (an), *PIN f*, *gsg* na Binne Buí 12.27.
 binn-deá-ghiúmarach, *a.*, 'very well-humoured', 3.146, 9.42.
 binn-deargiaracht, *f*, 'very extreme attempt', 3.146, 9.42.
 binndeicheall, binndheicheall, *m*, 'very utmost', 3.93, -146, 9.42.
 binndhallta, *a.*, 'truly drunk', 3.93.
 binn-dophléasáilte, *a.*, 'very difficult to please', 3.146, 9.42.
 binndóthain, *f*, 'more than enough', 3.93, 9.42.
 Binn Éadair, Binn Éadain (Binn ...), Beann Éadain, *PIN*, 1.192, **12.4**, -27.
 binneadas, *m*, 'sweetness (of sound)', 3.158, -167.
 binnfhata, *m*, 'great potato', *pl* ~í 3.93.
 binn-ghéariarracht, *f*, 'very extreme attempt', 3.146.
 binnghearrtha, *a.*, 'greatly cut', 3.93.
 Binn Ghoirbh, an, *PIN f*, 1.367, 10.31.
 binniarracht, *f*, 'great attempt', 3.93.
 binniomarca, *f*, 'far too much', 3.93.
 binnleisciúil, *a.*, 'very lazy', 3.93.
 Binn Leitrí, *PIN*, 11.118.
 binnlofa, *a.*, 'very rotten', 3.93.
 binnmhaith, *a.*, 'very good, very well', 3.93.
 binn-mhífhoighdeach, *a.*, 'very impatient', 3.146.
 Binn-Mhíleadh, *name*, 'Sweet Milesius', *gsg* an Bhinn-Mhílidh 12.25 *s.v.* Míleadh.
 binnmhionda, *m*, 'very utmost', 3.93.
 binn-rídeicheall, *m*, 'most extreme utmost', 3.146.
 binn-ro-mhaith, *a.*, 'most very well', 3.146.
 binnshábháilte, *a.*, 'very safe', 3.93.
 binnshiúráilte, *a.*, 'very sure', 3.93, 9.40.
 binn-sothóighthíthe, *a.*, 'very easily reared', 3.146, 9.40.
 binnthriomaíthe, *a.*, 'extremely dried', 3.93, 9.41.
binse, bínse, minse, mínse, *m*, 'bench, seat', 1.180, 9.99, 14 *s.v.* prinse, *also* minse 1.221, ar ~ 9.87.
 binseach*, *see* MINSEACH.
 binseán, *m*, 'seat set by fire in chimney', 3.171.
 Bíobla, *m*, 'Bible', 9.139, m~, nuíobla 10.17, -40.
biog, *n*, 'shout', 3.164.
 bíogaíl, *f*, 'chirping', 3.164, 5.206.
biogarnach, *n*, 'slow speech', 3.164.
 biolra, biolar*, *m*, 'watercress', 1.54, -181, -372.
bionda, **mionda**, *n*, 'utmost', 1.35, -65, -181, -221.
 bioglán, *see* BRIONGLÁN.
bior, *m*, 'point', 1.35, 3.88, 8.128, ar ~ 9.87, *pl* ~annaí 4.57, beara 4.231.
 Bior, *PIN m*, 1.369, *gsg* Beara 1.249, 12.17-18, -27.
 biorach, *a.*, 'pointed', 1.35.
bioraigh, *v*, 'point, sharpen, smarten', *pst* 1.35, 6.62, *vadj* ~aí 8.154.
 biorán*, *see* BREÁN.
 Biorán, *PIN*, 12.27.
 bí(o)th, *see* BITH.
 Biotalaim, *PIN*, 'Bethlehem', 1.58.
 bírd, *n*, 'beard', 14 *s.v.* anis 3.
birín, *m*, 'small point', 1.35, 3.172, 5.363, 7.6, ~ i dtúin '?' 14 *Appendix*.
 B(i)rou, *name*, *in vocsg* 10.11.
bís, *f*, 'fervour', 1.215, 9.61, ar ~ 9.87.
biseach, *f*, 'improvement in health', 1.33, *dep* 3.4.
 bit, *m*, 'bit', *indefpron* 6.43, 8.172, -233.
bith, bich, bioth*, *in a(r)* bith, a(r) bich, a' bith, a(r) bi', 'any, at all', 1.34, -129, -193, -212, -413, 2.11, -13, -15, **-49-50**, **8.242**; *adv* 8.210, -214.
 bíthin*, *n*, 'reason', 1.232. *Cf.* BRÍ.
bithiúnach, bithbheanach*, *m*, 'scoundrel', 1.99, *vocsg* ~úna' 9.46, ~úna(f), ~ 3.19, *pl* ~únaí 3.19, ~aí 4.90.
 bits, *f*, 'bitch', 5.267, *pl* ~eas 4.231, 14 *s.v.* saight.
bitse, *f*, 'bitch', 3.180, 6.64, 9.65, *pl* **4.231**, ~achai 3.180, 5.141, ~tsiúchai 4.19, -181,

- ~tséachaí, ~óchaí 4.118, -170, ~àchaí 4.167, -218.
- bitse(ach), *f*, ‘bitch’, 3.150, -158, -164.
- bitseachas, *n*, ‘bitchiness, malice’, 3.158, -164, 11.143, 14 *s.v.* muiciúilacht.
- bitseachúil**, *a.*, ‘bitchy, malicious’, 3.150.
- bitseáil**, *VN f*, ‘behaving like a bitch’, 3.164.
- bitsíocht, *f*, ‘bitchiness, malice’, 3.164, 11.143.
- bitsiúil, *a.*, ‘bitchy, malicious’, 3.150.
- Biúidín, *name*, 10.40.
- biúigeáil**, *VN f*, ‘blowing horn (?)’, 14 *Appendix*.
- biúigil, *n*, ‘bugle’, ar bh~ 5.322, ar ~ 10.103.
- biúite**¹, *f*, ‘beauty (woman), wilful woman’.
- Biúite², *name*, ‘Beauty’, 12.25.
- biusaí, *a.*, ‘busy’, 3.87, 14 *s.v.* cionn 1, héin.
- blac, *m*, ‘block’, 2.5, 8.6, *pl* ~annaí 14 *s.v.* fülleach.
- Blácach, *m*, ‘person with surname Bláca’, 5.381, *gsg* Colm an Bhlácaigh, *pl* ~aigh 12.18.
- bladar, *m*, ‘cajolery’, 10.59.
- bláfar**, bláthmhar*, *a.*, ‘pleasant’, 1.98-99, -305.
- bláibhéisc, *see* BLÁIFÉISC.
- blaicín**, *m*, ‘type of warping frame’.
- blaidhnd, *m*, ‘blind, curtain’, 14 *s.v.* blaidhndeáil.
- blaidhndeáil**, *v*, ‘blind’, *vadj* ~te 8.218, bleaidhndeáilte 2.45.
- blaidhríúch**, blaidhrthíúch, blaidhr(f)e(adh)ach*, *f*, ‘roaring’, 1.111, -187, -190, -219, 5.207, -222.
- blaidht, *m*, ‘(potato) blight’, 4.50, 14 *s.v.* dufan.
- bláiféisc**, bláibhéisc, *n*, ‘boastful talk’, 1.92, -209, -222.
- blais, *v*, ‘taste’, *impv* 1.243, *pres imprs* ~tear 5.47, *pst* bhlas 5.302, *fiut* 1sg ~thead 10.59, *VN* ~eadh 14 *s.v.* ar 8, ~e 5.302.
- bláithín, *m*, ‘small flower’, 1.128.
- Blannéad, Bláthnad, Blá(th)naid*, *name*, 1.56.
- blao**, blaoth*, *f*, ‘call’, 1.222, 3.4, 9.56, -68, *gsg* *PLN* ~ithe 1.222, 3.31, *pl* ~annaí 4.33.
- blaoch, *VN*, ‘calling’, II.IV, **1.222**; *cf.* BLAOIGH.
- blaoigh, *v*, ‘call’, *pres imprs* blaéidhtear, ~oítear 10.4, -96, *pst* 4.160, *cond* 2sg ~itheá, *3pl* ~odar, *impr* ~odh 5.81, *prsbj* ~e 5.28, *vadj* ~ite **1.222**, *VN* ~och 5.203, 7.113. *Also* GLAOIGH.
- blaoisc**¹, *n*, ‘bump, vomit, surf’.
- blaoisceáil**, *VN f*, ‘vomiting, breaching’.
- blao-mhagadh, *n*, ‘loud mockery’, 3.84.
- blaoisc**, **blaoisc**², *f*, ‘shell, skull’, 3.24, *pl* **4.231**, ~annaí 4.58, ~achaí 4.93, ~(r)achaí 4.98, -172, ~acha 4.179, ~trachaí 4.227.
- blaoscán**, *m*, ‘broken or fragile thing’.
- blaoscánta**, *a.*, ‘light, bulky’, 8.154.
- blas**, *m*, ‘taste’, 1.58, 5.332, 9.146; *indef pron* ‘(any)thing’ 1.298, -405, 6.1, -3, 7.113, **8.233**, 9.51, aon bh~ ann ach 8.178, a bh~ 6.43, 7.113, deabhal ~ 5.366, 8.116, -232, deabhal ~ dhe 8.114, deabhal (mórán) ~ go / ach 8.117, 14 *s.v.* deabhal 9, *s.v.* deamhan 4; *indef adj* ‘any’ 2.17, 8.233, deabhal ~ 7.115; *adv* 8.215.
- Blascaoid*, *na*, *PLN pl*, ‘the Blaskets’, *gpl* na mBlascaod 12.27.
- blasta**, *a.*, ‘tasty, sharp’, 8.150, -215, go ~ 8.180.
- bláth**, blá, *m*, ‘bloom, state’, 2.42, 3.71, 4.156, 14 *s.v.* búirlín, *pl* ~annaí 1.126, -128, 4.9.
- bláthach, *f*, ‘buttermilk’, *gsg* bláthaí **1.222**, 3.32, -53, *m* 14 *s.v.* bainne.
- bláthmhar*, *see* BLÁFAR.
- Bláthnaid*, *see* Blannéad.
- Bleá, *see* BAILE ÁTHA.
- Bleá Cliach, *m*, ‘Dubliner’, 3.154, *pl* ~aí 4.38, -231, *see* BAILE ÁTHA CLIATH.
- bléadail, *see* BÉADAIL.
- bleadar**, *m*, ‘bladder’, 1.248.
- bleadaráil, *f*, ‘blathering’, 13.4.
- bleaghan*, *see* BLEÁN.
- bleaic, *m*, ‘black person’, 3.171, 8.216; *see* BLEAIC LEAIDS.
- bleaicín**, *m*, ‘(shoe) polish’.
- bleaicín, *m*, ‘black person’, 3.171.
- bleaic leaids**, *npl*, ‘house beetles’.
- bleaic puiding**, *m*, ‘(pork) pudding’.
- bleaidhndeáil, *see* BLAIDHNDÉAIL.
- bleaist**, *n*, ‘blast, great amount, storm’, 9.63, ~ a feidhear ‘storm, commotion’.
- bleaisteáil**, *v*, ‘blast’, *pst imprs* ~áladh 8.158, *VN* 9.77, 4.101.
- bleán¹, *VN m*, ‘milking’, 1.103, -277, bleáint (bleánt) 5.210, 10.68. *Cf.* BLIGH.
- bleán², *v*, *see* BLIGH.
- bleánach**, *m*, ‘large quantity (of liquid)’, 1.151, 3.6.
- bléas**, **bléaz**, *n*, ‘blaze’.
- bléasáil**, *v*, ‘blaze’.

- bleibéarach**, *blibéarach*, *f*, ‘muttering’, 9.61.
- bleid**, *f*, ‘accosting, mouth’, 3.150, 9.65.
- bléid**, *m*, ‘blade’, 14 s.v. *dionnúr*, géar 1.
- bleideáil**, *VN f*, ‘chatter’.
- bleidhb**, *n*, ‘bear ?’, 1.230, 9.99, 14 *Appendix*.
- bleidiúil**, *a.*, ‘given to accosting, forward’, 3.150.
- bleij**, **bleits**, *f*, ‘mouth, utterance’, 14 *Appendix*.
- bléin**, *f*, ‘groin’, 9.97, *pl* ~treachaí **4.231**, 14 s.v. *mín*, bléantrachaí 4.60.
- bleitheach**, *m*, ‘corpulent person or animal’, 1.33. *Cf.* **BLIOTHACH**.
- bleitheachán**, *m*, *gsg* tart ~in ‘dry murrain’ 1.122, -252. *Cf.* **BLIOTHACHÁN**.
- bles**, *n*, ‘blessing’.
- bliain**, *bliadhain**, *f*, ‘year’, 1.102, -323, -365, -392, 3.74, -77-78, 5.378, 7.41, 8.158, -164, 9.108, *gsg* bliadhna* 1.102, 7.1, ~ana 3.132, 5.2, 8.150, (*dhe*) bh~ 7.15, in ~ 7.57, ~ bhris 1.33, -bhliain 3.85, *pl* ~ana, ~anta(i) 3.76, -78, **4.39**, -42-43, -**101**, -139, -231, *gpl* blian 10.48, -105, *cmcs* 8.233, 9.64, -135, *adv* i mbliana ‘this year’ 1.418, **8.200**, *pron* 6.4.
- bligeáird**, **bligeard***, *m*, ‘blackguard’, 3.159, 11.1, *pl* ~s 7.71.
- bligeáirdeacht**, *f*, ‘acting the blackguard’, 3.159.
- bligh**, **bleán**, *v*, ‘milk’, **5.138**, -**303**, *impv* 8.208, *pres* blíonn 5.28, blíteann 5.398, *pst imprs* blíodh 5.82, *psthab imprs* blítí, blítí 5.52, *cond (pstsbj)* mblítí 5.122, *vadj* blíte 9.103, blíte 5.398, *VN* BLEÁN¹ 5.209, bleáint 5.219, *gsg* bligte 10.82.
- bliosclán**, *see* **BRIOSCLÁN**.
- bliothach**, *n*, ‘fat person or thing’, 1.122. *Vp.* BLEITHEACH.
- bliothachán**¹, *m*, ‘large thing’, 1.122.
- bliothachán**², *in* tart ~, ‘dry murrain’, 1.122. *Cp.* **BRUITHLEACHÁN**.
- bliú-ceaird**, *n*, ‘blue card (for cattle)’, *pl* ~s 6.96.
- bliúrach**¹, **bliúthach**, *m*, ‘large thing or noise’, 1.190, -219, -222.
- bliúrach**², *a.*, ‘glaring’, 1.190.
- bliúrascnach***, *f*, ‘creaking’, 1.222, *cp.* GLIÚRASCNACH*.
- bloc**, *m*, ‘block’, *pl* bloics 1.41, 4.53.
- blocán**, *m*, ‘block’, 1.4, 9.129.
- blogaimín**, **bloigimín**, *m*, ‘small mouthful’, 3.174.
- blogam**, **bolgam***, *m*, ‘mouthful’, 1.47, -241, -365, *pl* ~acha(i) 4.59, *bloigim* 4.204, *bloigimeacha* 4.53, ~aíl (?) **4.231**.
- bloinig**, **bluinic**, **blonag***, *f*, ‘lard’, 1.67, -214, *m* 3.6.
- blosc***, *m*, ~arnach*, *f*, ‘cracking sound’, 1.222.
- bloscaire***, *m*, ‘public crier’, 1.236.
- bluf**, *m*, ‘gust’.
- blúire**, **brúille***, *m*, ‘fragment’, 1.244.
- blúirín**, *m*, ‘small fragment’, 1.244.
- blúscam**, *m*, ‘indistinct speech’, 1.222.
- bó**, *f*, ‘cow’, II.IV, 1.20, -377, 3.2, 6.24, 9.36, *dep* bó 1.268, 6.75, 9.66, *datsg* buin 10.49, *pl* ba **1.421**, 3.20, 10.96, *also* beithí (*cf.* BEITHÍOCH¹), *gpl* bó 10.68, 13.3, *dep* ba **4.74**, (*dat*) *pl* buaibh, bóibh 10.50.
- bobarún**, *m*, ‘dullard’, 14 s.v. *drúcht*.
- boc**¹, *m*, ‘fellow, buck, trickster’, 1.207, 5.338, 6.17, ~ mór ‘bigwig’ 5.104, *pl* boiceannaí, boics 4.53, 11.158-159, ~s 4.68, 9.73, boic, ~annaí **4.231**, 14 s.v. *pailicéara* 2; *see* **BOC JÓNS**.
- boc**², *m*, ‘blow’.
- bocaid***, *f*, ‘bucket’, 8.77 n.
- bocáil**, *f*, ‘tossing’, 1.4, -37.
- bocailéaró**, *m*, ‘buck, trickster’.
- bocánta** **bacánta**, *a.*, ‘billowy’, 1.4, -38, -207, *see* **BOCÓIDEACHA BACÓIDEACHA**.
- bocarnach**, **brocarnach***, *n*, ‘murkiness’, 1.250.
- bóchaill**, *see* **BUACHAILL**.
- bochar**: **BUITSEAR**.
- bocht**¹, *m*, ‘poor person’, *pl* boicht 1.41, 4.52, 10.90, boichte, boichta **4.44**, -231, *gpl* ~* 4.47 n.
- bocht**², *a.*, ‘poor, sore’, 5.349, -357, 9.50, -54, 12.18, *with emph pron* 6.49, *vocsg m* bhoicht 3.10, -33, -50, 9.46, bh~ 3.50, *f* bhoicht 3.30, -50, 10.53, *f* bh~ 8.152, *gsgm* bhoicht 3.12, bh~ 9.47, *pl* ~a 3.11, 8.141, *irreg* bhoicht 10.53.
- bochtaigh**, *v*, ‘impoverish’, 5.19.
- bochtán**, *m*, ‘pauper’.
- Boc Jóns**, *by-name*, ‘boyo’.
- bocóideacha** **bacóideacha**, *pl a.*, ‘billowy’, 1.4, -207, ~í ~í 1.38, 5.6, 10.53. *Cf.* **BOCÁNTA BACÁNTA**, **POCÓIDEACHA PACÓIDEACHA**.
- bocsí**, **bocstí**, *a.*, ‘easy’; *n*, ‘useless talk (or thing)’.
- bod**, *m*, ‘penis’.
- bodach**, *m*, ‘(large) fellow’, *vocsg a* bhodaigh 1.110, 3.19, 10.22, *gsg* (*PIN*)

- 1.37, *pl* ~chaí 4.90, *gpl* 9.112.
 bodaíreacht, *f*, 'loitering aimlessly, footling', 3.159, -164.
bodarán, *m*, 'booby'.
bodhbhadach, *m*, 'large, strong chap'.
 bodhaireacht, *f*, 'deafness', 3.159, -164, -168.
 bodhaireadas, *m*, 'deafness', 3.158, -164, -168.
 bodhaireantas, *n*, 'deafness', 3.158, -164, -168.
 bodhaireas, *n*, 'deafness', 3.158, -164.
bodhar, *a.*, 'deaf', 1.105, 3.24, 7.116, *pl* bodhra 14 *s.v.* dúisigh.
 bodhraíl, *f*, 'deafness', 1.162, -164.
bodhraíocht, *f*, 'deafness', 3.159, -164.
bodhrán¹, *m*, 'dull person or animal', 1.105.
 bodhrán², *m*, 'winnowing drum', 1.105, 5.289.
bodhránta, *a.*, 'dull', 1.105, 3.152.
 bodhrantas, *n*, 'deafness', 3.158, -164.
bodhrú, *VN m*, 'deafening', 1.105.
 bódhún*, *see* BÁBHÁN.
 bodóg, bodóg, budóg, *f*, 'heifer', 1.4, 3.27, -29, -76, *pl* ~aí 3.57, 4.56, -87.
 bodóinseach, *f*, 'foolish woman', 3.84.
 bog¹, *a.*, 'soft', 1.36, -160, 5.13, *pl* ~a 14 *s.v.* dóib, *comp* boige 3.60, 8.3.
 bog², *v*, 'soften, release, become mild (damp)', *pres* 14 *s.v.* teara faoi, *pst* 8.51, *1pl* ~amar 10.62, *cond* 3sg, *imprs* ~fí 8.137, *vadj* ~thaí 14 *s.v.* géarán, *VN* ~adh 10.43, -46, 14 *s.v.* faidhfear, ~ú 10.45, ~achan, ~achán 1.56, 5.210.
bogach, *m*, 'soft land; mild, damp weather', *pl* ~chaí 14 *s.v.* uisce 1(a).
bogachan, *n*, **bogachán**, *m*, 'softening', 1.56, 5.210.
bogadh, *m*, 'softening', *ar* ~ 'steeping, loose' 9.87.
 bogadúracht, *f*, bogadúradh, *n*, 'idling, crying over spilt milk', 3.164.
 bogán, *m*, 'soft ground, soft thing', 1.4, -208, -228.
bogarlach, *a.*, 'soft'.
 bogbháisteach, *f*, 'light rain, drizzle', 3.84.
 bogha, *m*, 'bow', ~ ceatha(ch) 'rainbow' 1.105, -413, 3.39, 14 *s.v.* gach 1.
boghailéar, boghailéad, *m*, 'bolder, large person', 1.57. *Cf.* MOGHAILÉAR.
boghalspait, boghai(l)spliot, babhsprait*, *n*, 'bowsprit', 11.65, -108.
 bogsa*, *see* BOSCA.
 bogshodar, *m*, 'easy trot', 3.84.
 boichteanacht, *f*, 'poverty', 5.219.
 boichteanas, *m*, 'poverty', 3.158, -164.
 boichtineacht, *f*, 'poverty', 3.69, -159, -164.
boicín, *m*, 'small buck', 1.41, 14 *s.v.* broicín, *pl* ~í 12.17.
 boicléimneacht, *f*, 'buck-jumping, gambling', 3.84, 5.214.
 boidín, *m*, 'small penis', 14 *s.v.* struipín.
 Boifinn, *see* INNIS BOIFINN.
 boige, *m/f*, ~ shíne 'generosity' 3.6, 14 *s.v.* bogadh.
 boigéan, *m*, 'weak chick', 3.84.
boighdeán¹, boighreán*, buaidhreán*, *m*, 'mix, mess', 1.9, -192, 11.2, 12.18.
boighdeán², *m*, 'anal sphincter', 11.2.
boilgcheangal, *m*, 'disease in cattle', 3.84.
 boilgeasna, bolgeasna, *f*, 'floating rib', *pl* ~chaí, 3.84, 8.172.
boilgeog, *f*, 'bubble, air-bladder', 1.252, *pl* ~aí 14 *s.v.* bolbán 1.
boilgeogach, *a.*, 'having air-bladders'.
 boilgín, *m*, 'small stomach', 3.174.
 boilgíneach, *a.*, 'having air-bladders', 14 *s.v.* boilgeogach.
boilgleanna, *n*, 'amniotic fluid', 3.84.
boilgreach, *a.*, *f*, 'having air-bladders, bladder-wrack'.
boilgtheangan, *n*, 'disease in cattle'.
 boilsce, *n*, 'bulge', 1.183.
 boimbéal, *m*, *in pl* ~éil 'rafters', 1.183, 4.52, 7.118.
 boinéad, bainéad, binéad, *n*, 'bonnet', 1.8, -41, -215, 13.6.
 boineann, *see* BAINEANN*.
 Boireann*, *an*, *PIN f*, 'The Burren', 1.201.
 Boirne, *see* MOIRNE, CEANN BOIRNE.
 bois, bois(e), *see* BOS.
boiscín, buiscín, *n*, 'small box', 3.172, 14 *s.v.* ag 5(a), deabhal 11(d), bosca 7.
 boisín, *f*, 'small palm', 1.81.
 bóithrín, *m*, 'small road, boreen', 3.172, 12.28, 14 *s.v.* scrábánach, *pl* bóirthíní 10.95.
 Bóithrín an Chroinn Mhóir, *PIN*, 12.27.
 Bóithrín an Gharraí Mhóir, *PIN*, 12.27.
 Bóithrín na Puití, *PIN*, 12.27.
 bólach, *m*, bólacht, *n*, 'cattle', 3.159, *gsg* bóla' 3.20.
 boladh*, *see* BALADH.
 bolaíocht, *see* BULLAÍOCHT.
 Bolastran, *surname*, 'Balderston', 12.13.
bolbán, *m*, 'air-bladder', 'type of fish?' 1.5, -252.
bolbóg, *f*, 'bubble', 1.5, -252.
 bóleithe, bó leithe, (bóleatha), *f*, 'large

- halibut', 3.84, *pl* bó-leathadha 4.135. *Cf.* LEITHE.
- bolg**¹, *bolag*, *m*, 'stomach', 1.36, 2.2, 3.24, *vocs* a bhoilg 3.10, *gsg* boilg 1.385, 14 *s.v.* bun 1(a), *pl* boilg 1.41.
- bolg**², *boilg**, *m*, 'reef', 3.6, *pl* boilg 3.6.
- Bolg Beag, *an*; Boilg Bheag*, *PIN*, 12.27.
- Bolg Mór, *an*; Boilg Mhór*, *PIN*, 12.27.
- bolgach, *f*, 'smallpox', *gsg* ~aí 12.16.
- bolgam*, *see* BLOGAM.
- bolgán**, *m*, 'air-bladder', 1.5, -252.
- bolgánach**, *a.*, 'having air-bladders'.
- bolgóg**, *f*, 'bubble, air-bladder', 1.5, -252.
- bollaireacht*, *see* BULLAIREACHT.
- bollóg, *f*, 'loaf', 1.4.
- bolmán*, *m*, 'horse-mackerel', 14 *s.v.* bolbán 2.
- bológ**, *f*, 'bubble', 1.5, -252.
- bolscaire**, *bollsaire**, *bollscaire**, *búlscaire*, *m*, 'large or dull person', 1.177, -236, 3.154, 5.6.
- bolstaic**, *m*, 'large person, person without offspring'.
- bolta, *m*, 'bolt', 1.37, *pl* ~í 5.60, 7.113.
- bóna, *m*, 'collar, lapel', 1.21, 9.21, *pl* ~í 4.55.
- bonn**, *búnn*, *m*, 'base, sole, basis', 1.21, -140, -173, 8.136, 14 *s.v.* dubh², *gsg* boinn 1.54, *pl* 4.47, -231, boinn 4.86, 6.47, ~achaí, ~V:chaí, boinní 4.81, 8.197, 10.53, 13.14, ~aibh*, ~aibh-eachaí, ~abh-achaí 4.127, ~aíochaí 4.148, -191, ~aidheacha(í), ~acha 4.151-152, *gpl* 1.173, 14 *s.v.* spota.
- bonnán, *m*, 'horn', 1.215.
- bonnbhualadh**, *m*, 'blister on sole', 1.95, -173, -252, 14 *s.v.* copóg 3, *pl* 4.231, ~lacháí, ~nnaíolacháí, ~nnálacháí 4.26, -61, ~nnáil 4.204.
- bonntáiste*, bontáiste*, *see* BANTÁISTE.
- borb, *a.*, 'rude, stern', 10.86, *comp* boirbe 1.354.
- bord**, *bodhard*, *bourd*, *m*, 'board, table, edge, side, gunwale', II.XV, 1.426, *ar* ~ 6.42, 9.87, *ar* bórd 10.34, *ar* bh~ 3.63, 8.231, *thar* ~ 9.90, *go* ~ '(loaded) to the gunwale' 3.178, *gsg* boird 1.201, buird* 1.203, *un* boird, *un* búird 1.201, 7.82, *cmcs* 3.12, *pl* boird, ~a 4.47, -231; 'board' ~ Iascaigh Mhara, ~ na hIascach 11.122.
- bordáil, *v*, 'board, tack, border', 5.20, *VN* 8.222, *adv* ~ is 'about' 8.215.
- borradh**, *VN m*, 'swelling'.
- borráiste buí**, *m*, 'type of plant', 14 *Appendix*.
- bos**, *bois*, *bais*, *bas*, *f*, 'palm', *ba(i)s* 1.38, *bos* 3.24, *ar* *bois* 10.103, *gsg* *bois(e)* 3.12, *pl* *bosa* 4.106, 13.14, *bosaí* 4.231, (*gsg in*) *adv* *ar* *an* *bpointe* *bois(e)* 'immediately' 8.122, -124, -203.
- bosca**, *bogsa**, *m*, 'box, container', 1.37, -242, 7.12, *pl* ~í 4.19, 14 *s.v.* thrí 1.
- bosóg**, *f*, 'slap'.
- bothán, *m*, 'shanty, cabin', 1.5, 9.44, *pl cmcs* ~in 10.42, 14 *s.v.* saochan.
- botháinín, *m*, 'small cabin', 3.171, 9.50.
- bóthar**, *m*, 'road', 1.126, -298, -377, -399, 8.183, 11.117, *ar* ~ 1.368, 9.87, *gsg* ~ir 9.59, *un* (an) *b(h)óthair* 7.82-83, *pl* 4.231, bóithrí 1.187, 4.6, bóirí 1.395, bóithre/í 4.53, ~aí 4.230.
- Bóthar an Aicearra, Bóthar Loch an Ghadaí, *PIN m*, 12.27.
- Bóthar Loch an tSáile, *PIN m*, 12.27.
- Bóthar na Dreanthaláí, Bóthar na Deannaí*, *PIN m*, 1.151, -230, 12.27.
- Bóthar na gCreaga (Móra), *PIN m*, 12.27.
- Bóthar na Locha, *PIN m*, 3.33.
- Bóthar na mBriogadán, *PIN m*, 12.27.
- Bóthar na Tráí Móire, *PIN m*, 3.46.
- Bóthar Veail Sheáin, *PIN m*, 12.27.
- bothchur, *see* BUTSEAR.
- bothóg, *f*, 'cabin', 1.5.
- bóthróireacht**, *f*, 'travelling the roads', 3.159.
- botún, *see* BUTÚN.
- boull-acra, *see* BALL.
- bourd, *see* BORD.
- bra*, *in* bra lín*, *see* BRÁILLÍN.
- bra(i)th-, *prefix*, 'medium, semi-', 9.39.
- brabach, *m*, 'profit', 3.69, *cmcs* 1.371.
- brabhn, *a.*, 'brown', 14 *s.v.* buí¹ 2.
- Brabhn, *surname*, 'Brown', 5.332, 9.161.
- bráca, práca, *m*, 'lean-to, hut', 1.207, 12.27, *pl* ~í 4.19.
- brach, *n*, 'pus', 1.215.
- brách**¹, **bráth**, *adv* *go* ~, 'ever', 1.129, -256, 8.207, -217, 14 *s.v.* breith, bunóg; *m/f*, *gsg* ~a 3.4.
- brách², *a.*, 'eternal, great', 14 *s.v.* draoi, saol 2(b).
- brachán* : BROCHÁN.
- brachlainn, breachlainn, *f*, 'overfall of breaker, comber', 1.215.
- Brachlainn, *an*; Breachlainn, *an*, *PIN f*, 1.193, -215, 10.44.
- bradach, *a.*, 'thieving, mischievous', 11.148, 14 *s.v.* airdeallach, bitse (a), *vocs* ~aigh 3.50, 9.49, ~a' 10.23, *cmcs*

- 3.50, *gsgm* ~aigh, *cmcs* 10.23.
 bradaíl, *f*, 'thieving', 3.162.
 bradán*, brudán, *m*, 'salmon', 1.4, -276, 3.2, 10.89, ~ fearna (feárna) 'sturgeon' 1.199, 6.3, *gsg* ~in 5.217, *pl* ~in feárna 9.21, *gpl* (?) 14 *s.v.* saibhseáil 1.
 bradóig, *f*, 'landing-net', *pl* ~aí 2.27, 13.20.
 braeim, *m*, 'bream', *pl* ~s 9.79, ~z 14 *s.v.* beomharbh, éadrom 2.
 braets, *m*, 'breach', 14 *s.v.* brúisc.
 braetseáil, *v*, 'breach'.
 brágail, *VN f*, 'braying', 1.223, 3.162.
 bráí, *n*, '?', 14 *Appendix*.
 braic¹, *m*, 'harm, damage'.
 braic², *n*, '(barn-)brack', 5.105.
 braich¹, *f*, 'malt', 1.114.
 braich², *v*, 'malt', 5.124, *VN* ~eadh 1.32, 5.133, 11.11.
 bráicín, *m*, 'small lean-to', 5.16.
 bráid, *n*, 'torso', *gsg* bráda 3.33, *cmcs* ? 9.126.
 Braidhdí, *name*, 'Bridie', 14 *s.v.* i 3.
 Braidhean, Braidhin, *name*, 'Brian', *voc* 5.5, 8.1, -46.
 braíllín, bra lín*, braillín*, bráithlín, *f* (*m*), 'sheet', 1.30, -52, -160, -385, 3.6, 9.168, *gsg* ~e 3.31, *pl* ~í 4.55, 14 *s.v.* áithe, bráithlíní 8.239.
 braindí, *m*, 'brandy', 10.100, *pl* ~os 9.77.
 Brainlí, *surname*, 'Branley', 5.349.
 bráinneach, *n*, 'barn'.
 brainse, *m*, '(branch of) knowledge', *pl* ~sí 3.33, 4.19.
 bráite*, *see* MURÁITE.
 braiteamas, *m*, 'hesitating, hesitancy', 3.158, -164, -168.
 braiteanas, *m*, 'hesitating, hesitancy', 3.164, -168.
 braiteoireacht, *f*, 'hesitating, hesitancy', 3.159, -164, -168.
 braith, breath (*VN*), *v*, 'intend, have urge', 5.124, -127, *pres* ~íonn 5.170, *pst* 14 *s.v.* ceannach, *VN* brath 1.215, -302, 6.87, 9.93, ~eadh 5.202. *Cf.* BRATH.
 bráithlín, *see* BRÁILLÍN.
 braitriomach, *m*, 'fair drying, fairly dry weather', 3.84, 9.39.
 bramaire, *m*, 'farter', 1.38, 3.155.
 bramannaí, *VN f*, 'farting', 1.38, 8.154, *rare* bramanna 5.205, 10.51.
 bramans, *m*, 'farter', 3.155, 4.46, -68, 11.155.
 bran¹, *m*, 'bream', *pl* ~in 7.64, 8.138, 14 *s.v.* leith 1(c), *gpl* 12.27 *s.v.* Maidhm Fhéilim, *cmcs* 6.35.
 bran², *m*, 'bran', *dep* 14 *s.v.* colainn 2.
 branda, *m*, 'brand, mark', 1.177.
 Brandáin, *na*, *PLN pl*, 1.8, -215, 12.27. *Cf.* BREANDÁN, AN.
 braoinín, *m*, 'small drop', 5.74, 7.78, 8.70, 13.13.
 braon, *m*, 'drop', 1.105, -277, -365, *pl* ~acháí 4.59, 8.67, 13.11.
 braonach*, braigheanach, *a.*, 'tearful, sorrowful', 10.3.
 brat, *m*, 'mantle, covering', 1.267, 3.68, 8.222, *pl* broit 4.231, ~a 2.2, ~acháí 4.59, 'flags' ~anna 4.141.
 bratach, *f*, 'flag', 8.229, *pl* ~aí 1.90, 4.91, 8.178.
 brath, *f*, 'betrayal, inclination, urge, intention', 8.143, *gsg* braithe 1.32, 3.31, *also m* brath(a) 3.4. *Cf.* BRAITH.
 bráth, *in go lá an bhráth(a)*, 'ever', 1.121, *cf.* BRÁCH¹.
 bráthair, *m*, 'brother, religious brother', 1.279, *in voc* 10.58, *pl* bráithre 4.54.
 brá thír (bráth-thír), bráitír*, bruth fá thír*, *m/f*, 'washed up debris', 1.252, 3.4, 9.63, 14 *s.v.* rap(a)lach, bráí.
 breá, breaghdha*, *a.*, 'fine', 1.11, -103, -267, -289, 3.49, -57, 5.357, 8.174, 9.51-52, *comp* ~cha 1.283, -221, 9.125, -140, ~cha, ~ichte, ~chte, ~tha 3.65, ~tha 3.82, breaghtha 8.210, *abst comp* ~cha, ~ichte 3.69, ~ichteacht, ~ichteas, ~chadas 3.70, ~chadas 3.72, -168, -170, ~ichte 9.146, ~cha 12.20; *adv* 3.82, 8.181, 9.28, *go* ~ 8.217.
 breac¹, *a.*, 'speckled', 1.215, 10.42, 14 *s.v.* plá, *gsgf* brice 3.53, 4.140, 10.21.
 breac², *m*, 'fish, trout', 1.47, -426-427, 8.165, *gsg* bric 14 *s.v.* súil 6, *cmcs* 8.171, *pl* ~annaí 4.231, bric 4.47, 7.71, 11.9, *gpl* 10.105.
 breac, *v*, 'dapple, turn grey, dawn, carve', 5.18, *pres imprs* 10.36, -96, *prsbj* 10.44, *VN* ~adh 8.138, ~a 5.170, ~achán 5.203, -210.
 breac-, *prefix*, 'speckled, middling', 1.215, 3.94.
 breacachán, *m*, 'dawning'.
 breacadas, *n*, 'variegation', 3.164, -168.
 breacadh, *m*, 'speckling, dawning', 2.53, -90, 6.86.
 breacaimsir, *f*, 'middling weather', 3.94.
 breacaíocht, *f*, 'variegation', 3.164, -168, -170.
 Breacán, *name*, 1.4.
 breachháisteach, *f*, 'slight rain', 3.94.

- breacgheal**, *a.*, 'fairly bright', 3.94.
breacghealach, *f.*, 'partial moon(light)', 3.94.
breácha, *n.*, 'beauty', 3.157, 9.138 *n.*
breáchadas, *n.*, 'beauty', 3.72, -158, -168.
breachlainn, *see* BRACHLAINN.
breaclofa, *a.*, 'rotten in parts', 3.94.
breacóg, *f.*, 'name of speckled cow', 1.4.
breacsholas, *m.*, 'twilight', 3.94.
breacshriomach, *m.*, 'a little drying', 3.94.
bréadach*, *m.*, 'breaking (a horse)', 1.118.
bréag¹, *f.*, 'lie', 5.346, 7.119, 9.37, *datsg* bréig 3.24, *gsg* bréige 3.23, 4.33, 9.65, 9.77, *pl* ~a 8.177, *gpl* 3.177, 8.142, 11.160, *cmcs* 7.108, 9.78.
bréag², *v.*, 'cajole, contradict', *VN* ~adh 5.170, 6.23.
bréagach, *a.*, 'untruthful', 5.355, -371, 8.220, *gsgm* (*cmcs*) ~aigh 10.23.
bréagán, *m.*, 'makeshift object'.
breaghdha*, *see* BREÁ.
bréagnaigh, *v.*, 'contradict', *VN* ~nú 5.170.
breáichte, *f.*, 'beauty', 3.72, -157, -168, 14 *s.v.* le 4.
breáichteacht, *f.*, 'beauty', 3.159, -168, 14 *s.v.* le 4, *maraigh* 7.
breáichteas, *f.*, 'beauty', 3.158, -168.
breaicín¹, *m.*, 'small fish or trout', 3.172, 8.156.
breaicín², *a.*, 'small and speckled, a little speckled', 3.172.
breáin, *a.*, 'little (and) fine', 3.172.
breallach¹, *m.*, 'gaper, clam', *dim* ~aín 3.176, *pl* ~aigh, ~chaí, ~cha 4.90, *cmcs* 9.77.
breallach², *see* BRIOLLACH.
breán, *biorán**, *m.*, 'pin, needle', 1.47, -277, -323, 8.151, *pl* *bioráin** 1.12.
bréan¹, *m.*, 'putrid, rotten, filthy', 1.410, -426, 14 *s.v.* *baladh*, *vocsg* (*cmcs*) 9.46, *gsgf* *bréine* 3.53, *pl* ~a 9.73.
bréan², *v.*, 'putrefy, foul', *vadj* ~taí 10.44, *VN* ~adh 5.202.
bréanadas, *m.*, 'putrefaction', 3.5, -158, -164, -168.
Breandán¹, *name*, 'Brendan', 1.4, -8, -215.
Breandán, *an*, *PIN* *m.*, 1.4, -8, -215, *gsg* (*an*) *Bhreandáin* 12.27. *Cf.* BRANDÁIN, *NA*.
Breandán Mór, *an*, *PIN* *m.*, *gsg* *an* *Bhreandáin Mór* 12.27.
breanglán*, *see* BRIONGLÁN.
bréantamas, *m.*, 'putrefaction', 3.158, -164, -168, 14 *s.v.* *sútamás*, *vocsg* ~is 3.10.
bréantanas, *m.*, 'putrefaction', 3.164, -168.
bréantas, *m.*, 'putrefaction, rotten thing or person', 3.164, -168, *vocsg* ~is 3.10, 9.46.
Breatain, *an*, *PIN* *f.*, 'Britain', 1.144.
breath, *see* BRAITH.
breáthacht, *f.*, 'beauty', 3.168.
Breathnach, *see* BREATNACH.
breathnaigh, **breathaigh**, *v.*, 'look', **1.233**, -305, 5.125, -304, 8.137, *impv* 2*sg* 1.117, -263, -302, 'athaigh 14 *s.v.* *scibhear*, 2*pl* ~thaigí 5.74, *pres* 3*sg* ~thaíonn 7.89, 13.1, ~nann 5.416, *rel* 8.94, 3*pl* ~thaíonnndar 5.406, *pst* 1.273, -339, 2.65, 5.79, ~thnadar 5.86, *imprs* 8.230, *psthab* 1.271, 3*pl* 8.169, *fut* 6.72, *cond* 2*sg* ~thná 5.67, 3*sg* ~thnóch 2.61, 3*pl* 5.383, *pstsbj* 8.174, *vadj* ~aí(the) 5.177, -196-197, *VN* 1.32, 5.213, ~thú 1.273, 8.167, ~tha 5.217, *muf* 3.5, *pl* ~thnóchaí 4.169.
Breatnach, (*Breathnach*), *surname*, 'Walshe', **12.11**, Máire Bh~ 9.25, Seán ~ 8.175, *vocsg* *a* *Bhreathna*' 3.19, *gsg* ~aigh 7.121, *datsg* *Peadar Bh*~ 9.85, *pl* ~aigh 4.90, *vocpl* ~chaí 3.19.
bréidín, *m.*, 'tweed, layer', 1.52, -267, -365, 8.170, *pl* ~í 1.365, 6.35, -96.
breill, *f.*, 'mouth, lump', 1.173.
bréineacht*, *f.*, 'putrefaction', 3.169.
bréineadas, *m.*, 'putrefaction', 3.158, -164, -168.
bréinín, *a.*, 'little (and) rotten', 3.171.
bréinleach, *f.*, 'inferior type of grass', 1.143, 3.159, *gsg* (*cmcs*) ~lí 9.77.
breis, *n.*, 'addition', 1.33, *cp.* *breisigh** 1.33 *n.* *Cf.* BRIS¹.
breith¹, *f.*, 'birth, catching', 1.129. *Cf.* BEIR.
breith², *muf*, 'judgement, injunction', 1.33, 2.23, 2.40, 8.108, ~e 10.16, *gsg* ~e 1.129, 3.6, *pl* **4.231**, ~e 4.54, ~eannaí 1.129, ~ 4.71.
breitheamh, *m.*, 'judge', 6.43, *dep* 7.83, *pl* **4.133 n.**, -231, ~mhaí 4.63, ~theóchaí 4.135, ~thí, ~thíochaí, ~theachaí 4.136, -150, *breite/í* 4.166.
breithghreamannach, *a.*, 'captious', 3.84.
breithir, *see* BEITHIR*.
breithiúnas, *m.*, 'judgement', 1.330, 3.158, 6.64, 8.156, *cmcs* *un* ~ 7.82.
breithiúnasach, *a.*, 'discerning', 3.148.
breo*, *see* SPREO.
breoite, *a.*, 'ill, rotten'.
brí, (*bí*), *f.*, 'strength, significance', 1.232, 3.6, 10.100, ~n 3.36, *doir* ~ 7.87, 10.38, *cé bhrí* 5.370, *also* *cé bhí* 14 *s.v.* *méar* 4; *indef pron* 8.233; *prp*, *conj* *dhe bhrí(n)* /

- bhríthin 'because of' 7.108, 8.120, -123, dhe / dhá bhrí(n) / bhríthin / bhríthin **8.143, -146**, -229.
- briadaireacht, *f*, 'fireside conversation', 1.118.
- briadar*, 1.118, *doublet of* BRIATHAR.
- Brian, *name*, ~ 'ac Lóbais, ~ Mháireog 12.25, *vocsg, gsg* Briain 1.24, 3.17; *in vocsg (English)* 4.79.
- Brianach, *m*, 'person with surname Ó Briain', 6.6, 12.11.
- Briartach, Muirheartach*, *name*, 1.114, -158, -241, -354, *gsg* ~a' 11.117, ~aigh **12.25**.
- bríathar, *m*, 'word', 1.118, *pl* ~thra 1.256, 4.106, 13.5, 14 *s.v.* foisteanach.
- briathraíocht*, *f*, 'flow of talk', 1.118.
- bríce, *m*, 'brick', 7.106, *pl* ~cí 4.19.
- brícearacht, *f*, 'bricklaying', 11.29.
- bricfasta, bricfásta**, bricfeasta, bricfeásta, bríocfasta, *m*, 'breakfast', 1.11, -55, **-217**, 5.71, 7.14.
- brícléara, brícléara, *m*, 'bricklayer', 1.57, -361.
- bricín, *m*, 'small fish or trout', 3.172.
- bricíneach, *a.*, 'freckled', 3.148.
- Brid, *name*, 'Bridget', 7.11, 10.53, an ~ **9.25**, ~ an Ghabha 12.18, ~ Árainn 12.17, ~ Bhán 10.104, ~ Mhaicín 12.25, ~ Neileog 2.63, ~ Ní Chaolaigh 1.169, ~ Thomáis Mhurchadh / Mh'rocha 2.17, -55, *cmcs* 1.406, 9.25, *gsg* (saint) ~e 9.85.
- Brídín, *name*, 'little Bridget', 9.178.
- brídín shiúlach**, *f*, literally 'roaming little Bridget'.
- brín**¹, *n*, 'young person'.
- brín² : BRÍ.
- bríocfasta, *see* BRICFASTA.
- bríogáid, briogaill, briogóid**, *f*, 'small female', 1.4, -56.
- bríoghda*, *a.*, 'lively', 1.107, *see* BRÍOGÚIL.
- bríoghmhar, *a.*, 'lively', 3.153.
- briogóidín, *f*, 'very small female', 14 *s.v.* briogóid.
- bríogúil**, *a.*, 'lively', 1.107, 3.150, -153.
- bríollach**¹, breallach*¹, *a.*, 'tattered', 1.29, 1.228.
- bríollach**², breallach*², *f*, 'tatterdemalion', 1.29, *gsg* ~aí 3.32, 9.82, 14 *s.v.* onóir.
- bríomhar**, *a.*, 'strong', 3.149, -153.
- bríonglán**, bíonglán, breanglán*, beanglán*, *m*, 'long, thin object or person', 1.4, -181, -193.
- bríonglóid, *f*, 'dream', 4.31, *pl* ~eacha 4.231.
- bríonglóidí**, bríonglóidigh*, *f*, 'dream(ing)', II.V, 1.110, -154, -181, -193, -401-402, *prgs* ag 5.205.
- brios brún**, briosbhruan*, briosbhruar*, *n*, 'aphosphorosis', 1.252.
- briosca, *a.*, 'brittle', 1.35.
- briosca, *m*, 'biscuit', 3.172, *pl* ~í 1.193, 4.19, 5.382.
- brioscar**, *n*, 'fragments', 1.35, -215.
- briosclán, bliosclán, *m*, 'silverweed', "Potentilla anserina", 1.188.
- briotach**, *a.*, 'having stutter'.
- bris¹, *n*, 'addition', 1.33, 14 *s.v.* bliain 1. *Cf.* BREIS, BRISEADH².
- bris**², *v*, 'break', *impv* 1.34, -215, *pres imprs* ~tear 5.47, *pst* 1.365, 8.151, 3*pl* 8.151, *imprs* 13.21, *Echo 1sg* 5.101, *psthab 2sg* ~teá 5.41, *fut* ~fidh* 1.109, -195, -426, ~the 14 *s.v.* blao(i)sc, ~thish 14 *s.v.* uisce 4, *cond 2sg* 14 *s.v.* blaoscán 1, 3*sg* 8.136, 3*pl* ~thidís, ~theachdar, ~theach dor 5.407, *imprs* ~thí 5.62, *pstsbj* (?) ~ead sí 8.12, *imprs* ~tí 14 *s.v.* gearr² 3, *vadj* ~te 5.174, *VN* ~eadh 2.40, -52-53, 5.233, 10.54, 14 *s.v.* teastas, *gsg* ~te 9.80.
- briscín¹, [*m*], in aon bh~ amháin 'shapeless, wretched', 3.172.
- briscín², *m*, 'small biscuit', ~(*i*) 3.172.
- briseadh¹, *m*, 'break(age), breaker (wave)', *pl* ~seachaí **4.231**, ~seóchaí 4.38, -187, ~stí 4.171.
- briseadh², *n*, 'addition', 1.33, *see* BREIS.
- briseadh-croíthiúil**, *a.*, 'heart-breaking', 3.150.
- briseán*, *m*, 'pancreas, sweetbread', 3.172.
- bríste**, *m*, 'trousers', 11.152.
- bristín, *vadj*, 'little (and) broken', 3.171.
- bríthin, bríthin : BRÍ.
- brítsil, *see* BRUITSIL.
- briúéara, brúighéara, *m*, 'brewer', 1.188, -248, 11.74, -87.
- bríúil**, *a.*, 'lively', 3.150.
- bró, *f*, 'quern', *m*, 3.6, 5.214, *gsg* brón 3.37, 9.56-60, *pl* ~inte, ~ite, ~in, brúinte **1.21**, -223, 4.28, -82, ~nnaí 4.9, ~ite 4.54, ~in 4.64, ~ití 4.117, **-231**, ~cha 9.76.
- brobh, brod[h]*, 'rush (plant)', 1.101, 5.236, *pl* **4.231**, ~ibh(s) 1.41, 4.46, -68, 11.155, ~anna 4.142, ~ibheannaí 4.172, broibs* 11.155 *n.*, *gpl* 4.142, -150, 6.6, 9.58, -60, *cmcs* ~ibh 3.165, 9.28.
- brobh-i-dtóin*, *n*, 'daddy-long-legs', 14 *s.v.* birín.

- broc¹, *m*, 'badger', 1.37, 3.161, *pl* ~ic 4.79, ~annaf 4.231.
- broc²**, *n*, 'den'.
- broc-, *prefix*, 'speckled, middling', 1.215, 3.94.
- brocach¹, *procach, n*, 'den', 1.37, *datsg* (?) ~aigh 1.207, 3.82, *pl* procaí 1.424.
- brocach²**, *a.*, 'filthy', 1.37, 6.10, *in vocsg* 3.50, *gsgm* ~aigh, *cmcs* 3.52, *pl* ~a 3.55, -58.
- Brocach, *an*; Broca(igh), *an, PIN m/f*, 12.27.
- Brocach Thomáis Cúig, *PIN*, 12.11 *s.v.* Cúg.
- brocaigh, *v*, 'dirty, soil', 1.37, 5.236, *VN* ~adh 5.202, ~cú 5.210.
- brocaimsir, *f*, 'broken, fairly wet weather', 3.94.
- brocamáil**, *f*, 'filthy activity, trouncing', 3.161, -164, -168.
- brocamálaí**, *m*, 'slatern'.
- brocamar**, *n*, 'filth', 14 *Appendix*.
- brocamas**, *m*, 'filth, filthy activity', 3.5, -158, -164, -168, *gsg* ~is 9.47, *pl* ~is 6.63.
- brocamasáil, *f*, 'filthy activity', 3.161, -164.
- brocamach, *n*, 'dusk', 1.250.
- brochálach**, *n*, 'heat', 1.56, -129.
- brochán**, *brothchán*, m*, 'stirabout', 1.4, 6.63, 14 *s.v.* aithnigh¹.
- bróchán, *broghchán*, m*, 'dirty person or animal', 1.105.
- brochánach**, *a.*, 'hot, in poor state ?'
- brochóg : **BROTHÓG**.
- broclofa, *a.*, 'rotten in parts', 3.94.
- brocshalach**, *a.*, 'wettish', 3.94.
- broctheirm**, *brocthirim, a.*, 'dryish', 3.94.
- brocthiomach**, *m*, 'fair drying', 3.94.
- brod[h]*, *see* BROBH.
- bród**, *m*, 'pride, happiness', 10.62.
- bródach¹**, *f*, 'nice girl, woman', *gsg* ~aí 12.27.
- bródach²**, *a.*, 'proud, happy'.
- bródacháin, *dim of* **BRÓDACH¹**.
- bródúil**, *a.*, 'proud, happy', 3.150, 11.124, 13.16.
- bróg : **BRÓIG**.
- broghach, *a.*, braon ~ 'first drippings of distillation', 1.105.
- broghchán* : **BRÓCHÁN**.
- broíbéis**, *n*, 'shrimps', *see* RIBE RÓIBÉIS.
- broicín**, *m*, 'bucko'.
- broicneáil, *f*, 'trouncing', 3.161.
- broid, bruid, [f], 'hurry, keenness', 1.41, 10.103.
- bróig**, *bróg, f*, 'shoe', 3.24, -28, bróig 3.58, 6.97, bróg 7.73, *gsg* ~ige 3.12, -49, -180, *pl* ~gaí 4.1, -110, ~ga(í) 4.28, ~gaí 6.55, ~ga 7.47, *gpl* 3.155, 4.160.
- broigheall, *m*, 'cormorant', 1.104, *pl* ~llacha(í) 4.59, -142.
- bróigín**, *f*, 'small shoe, tramp of spade', 1.223, *see* **BRÓIG**.
- broim**, *broím, m*, 'flatulence', 1.38, -176, 10.31, *gsg* bram(a) 3.33, *pl* bramanna(í) 1.38, 4.79, 5.205.
- broime lá**, *n*, 'sexual intercourse'.
- broimfhéar, *proimfhéar, m*, 'couch grass', *gsg* ~éir 1.207.
- broimín, *bruimín, m*, 'small colt', 3.176.
- broimneach*, *f*, 'farting', *datsg* broimnigh* 5.205.
- broimneacht, *broimreacht, f*, 'farting', 1.38, 5.205, -208.
- broinn** (*broínn*), *f*, 'womb', 1.80, -141, -183, 9.135, *gsg* bronn 1.252, 3.37.
- broinngealach**, *a.*, 'white-breasted', 1.141, -354.
- brois**, *f*, 'brush', 14 *s.v.* déan 2, scráib 3.
- brollach, *m*, 'breast', *gsg* ~aigh 1.9, ~a 14 *s.v.* stiómnach, *pl* ~aigh 4.90.
- bromach**, *m*, 'colt, big young animal', 1.38, 14 *s.v.* bromaire, *pl* ~aigh, ~chaí 4.90, *pron* 6.10.
- bromacháin, *m*, 'small colt', 3.176, 6.10.
- bromachán**, *m*, 'colt', 1.38, 3.154.
- bromaire**, *m*, 'large or uncouth person', 1.38.
- bromaireacht**, *f*, 'stupid talk, quarrelling', 1.38.
- brón, brún, *m*, 'sorrow', 1.21, -279, -303, 9.117, 10.85, *gsg* ~in 5.226.
- brónach, *a.*, 'sad', 9.108.
- bronn**, *brúnn, v*, 'bestow, wish', 1.279, 5.142-144, -147-149, *pres lsg* 10.93 *n.*, 12.27, *VN* ~adh 9.44, *gsg* ~ta 5.226, *pl* broinntí 4.171.
- bronnntanas, *brúnnntanas, m*, 'present', 1.182, 3.158, 6.99, 8.208, *pl* ~isí 4.231. *Cp.* **PRONNTANAS***.
- brosna**, *m*, 'kindling, fragments', 1.234, 9.63.
- broснаigh, *v*, 'hurry', *VN* ~nú 1.234.
- brostaigh, *v*, 'hurry', *pres lsg* 1.37, *VN* ~tú 1.234, 14 *s.v.* suntas 1(c).
- brothálach, *brothallach* : **BRUTHÁLACH**, **BRUTHALLACH**.
- brothchán* : **BROCHÁN**.
- brothóg**, *brochóg, f*, tonn / tom b(h)~ 'springy surface of swamp', *also* tonn

- brochóige, tom ruthóg 1.113, -207, -229, 9.57-58.
- brú, *m*, 'push, crush', 1.229, 5.22.
- bru', *see* **BRUITH**².
- brua, *in* báil brua < BALL rua, 1.229.
- bruach**, *m*, 'bank, brink', 1.27, -195, 5.71, ar ~ 1.368, 9.87, *f*, *gsg* ~a 3.4, -33, *cmcs* 7.104, *pl* ~annaí 4.57, ~a 4.214, ~aí, ~aíl 4.231.
- Bruach Dubh, *an*, *PLN m*, 12.27.
- brúáil**, *VN*, *see* BRÚIGH¹.
- brua(i)s**, *f*, 'grimace', 3.4, -24-25, 9.56, -70.
- bruaiseachán**, bruasachán, *m*, 'grimacer', 3.25.
- brúán*, *m*, 'fragments', 1.228.
- brúcht, *m*, 'belch', 1.22, *pl* ~aíl 4.65.
- brúchtáil**, *f*, 'belching', 3.162, 5.206.
- brúchtáil, *f*, 'belching', 5.206.
- brudán, *see* BRADÁN*.
- brui', *bruich* : **BRUITH**².
- bruidhean*, bruidhin(n)*, *see* BRUÍON, BRUÍN.
- bruidhneach*, *see* BRUÍNEACH.
- brúidiúlacht, *f*, 'brutishness', 14 *s.v.* muiciúlacht.
- brúigh¹, *v*, 'push', *pres* brúinn 1.279, *pst imprs* brúdh 5.82, *vadj* brúite 3.171, *also* BRÚÁIL 5.22, *VN* brú 9.72.
- brúigh², *see* GNÓTHAIGH.
- brúighéara : BRIÚÉARA.
- brúille*, *see* BLÚIRE.
- bruimín : BROIMÍN.
- bruín, bruidhin*, *f*, 'fighting', 1.142, 3.24.
- Bruindean, *name*, 'Brendan', 3.87, 5.101.
- bruíneach, bruidhneach*, *a.*, 'quarrelsome', 1.142.
- bruinneall, *f*, 'fair maiden', 10.3.
- Bruinnealla, Ní, *surname*, Sadhbh Ní Bh-II.XV.
- bruíon, bruín, bruidhean*, bruidhin(n)*, *f*, 'fairy dwelling', 1.141, -142, -365, 3.24, 9.138, *gsg* bruidhne* 1.142, bruínne 3.31.
- bruíos, *m*, 'breeze', 3.150.
- bruíosáilte, *a.*, 'breezy', 3.153.
- bruíosúil, *a.*, 'breezy', 3.150, -153.
- brúisc**, *f*, 'belch, vomit', 9.57.
- brúiscealach**, *n*, 'sloven, churlish person'.
- brúiscéara**, *m*, 'sloven, churlish person'.
- bruith**¹, *f*, 'boiling', 1.45.
- bruith**², *bruich*, *v*, 'boil', 1.45, -129, 5.134, *pres* ~eann, ~íonn 5.413, *fut* ~fidh* 1.425, *pst 3pl* 5.76, *prsbj* 5.28, *2sg pstsbj* / *cond* 8.168, *vadj* bruite 2.14, 9.43, *VN* 1.69, 5.201, brui', bru' 14 *s.v.* ag 5(a), *pl* ~e, brotha 4.171.
- bruitheachán, bruithleachán, *m*, *in* tart bruithleacháin 'dry murrain', 1.122, -252.
- bruithneog, bruthnóg, *f*, 'potato roasted in ashes', 1.217, 3.29, *pl* ~aí, ~achaí 4.87.
- bruithshléacht*, *n*, '(of rough sea)', 1.249.
- brúitín, *m*, 'mash, pap', 3.171.
- bruitíneach, *f*, 'measles', 5.353.
- bruitsil**, *m*, 'breeching', 11.117.
- bruízín, *m*, 'little breeze', 14 *s.v.* flaidheáilte¹.
- Brún, *surname*, 'Brown', 12.10-11, Donnchadh / Dorcha ~ 1.150, *in vocsg* 12.1.
- brún**, *n*, *in* íochtar mo bhrún 'my lower intestines', < bronn, *gsg* of BROINN.
- brúntanas : BRONNTANAS.
- brus*, *m*, 'fragments', 3.4.
- brúscadh**, *m*, 'crunching, beating', 3.162.
- brúscail**, *f*, 'creaking, belching', 3.162, 6.3, 9.70, -78.
- brúscán**, *m*, 'indistinct sound', 1.222.
- bruscar, *m*, 'fragments, dust', 1.44, -215.
- brúscla**, *m*, 'crunching sound', 1.222.
- brúslacht**, *f*, 'indistinct sound', 1.222, 3.159.
- brútaí**, *m*, 'brute', 3.154, *pl* ~ 4.73.
- bruth**¹, *f*, 'warm weather', 9.61.
- bruth², *m*, 'surf', 2.40, 5.214, *f* 3.49, *pl* ~annaí 1.195, ~a 4.231. *Cf.* bruth fá thír*, BRÁ THÍR.
- bruthaíl**, *f*, 'hot weather', 3.159, -162.
- bruthaileacht**, *f*, 'hot weather', 3.159.
- bruthálach**, brothálach*, **bruthallach**, brothallach*, *a.*, 'hot (of weather)', 1.37, -56, -129.
- bruthnóg : BRUITHNEOG.
- bruthóg*, *f*, 'hovel', 1.207.
- bu : ba; budh : badh; *see* IS¹.
- bua, *m/f*, 'triumph, gift', 1.29, 3.4, 8.158, *gsg* ~idhe 10.21, -49, *pl* ~cha 4.14, -59.
- buabhall, *m*, 'bugle-horn', 1.91.
- buach, buadh*, buaigh, *v*, 'win', 1.223, 1.421, 5.305, -315, 9.11, *pres 1sg* buadhaim* 1.102, *imprs* ~tear 5.47, *pst* 1.285, *3pl* 5.76, *psthab imprs* ~tí 5.34, *cond* bhuachthad sí 8.127, *vadj* buadhtha* 1.102, buaite 1.421, ~ta 5.34, -178, ~te 5.175, *VN* 5.210, -219, ~' 5.233, ~a 1.421 *pl* ~ta 4.171, buadhachtáil* 1.102, ~táil 5.208, -210, 8.107, ~aint 1.28, 5.205.
- buachaill**, bóchaill, buachail*, *m*, 'boy', 1.27, 4.71, 6.17, 10.30, *in vocsg* 9.46, *gsg* ~alla 3.23, *cmcs* 8.232, *pl* ~í 1.249, 4.55,

- 8.142, 9.67.
 buachailleacht, *f*, 'herding', 1.405.
 buachaillín, buachail(l)ín, *m*, 'small boy', 1.98, 5.378, 9.126, 10.30.
 buachalán, buachallán, buathfallán*, *m*, ~ buí 'ragwort', 1.28, 14 *s.v.* borraíste buí.
buadán, *m*, 'bandage'.
buadánach, *a.*, 'bandaged, well-dressed'.
 buaí, bua, buaidhe*, baoi*, *f*, 'buoy', 1.15, 3.4, 8.211, *pl* buantaí, buannaí 4.18, -46, buanta 4.58, buaí 4.45, -70, buaite, buatha, buana 4.231.
buaic, *f*, 'prow, highest point', 3.70, ar ~ 1.231, 9.87, *dep* 3.48.
 buaicis, *f*, 'wick', 1.183, 11.93, 14 *s.v.* smál.
 buaidhreán*, *see* BOIGHDEÁN.
 buaigh, *see* BUACH.
buail, *v*, 'hit, strike', *impv* 2sg 2.26, 3sg 5.102, 2pl ~í 5.74, ~igí 5.102, 1pl 5.399, 3pl 5.12, *pres* 1sg 5.100, 3sg 8.27, *rel* 8.11, ~eas 8.11, *impr*s ~tear 5.40, ~tar 5.44, -46, *pst* 1.28, 3pl 12.25, ~e dur 5.399, 13.29, *impr*s 3.4, *psthab* 2sg ~teá 5.41, ~eá 5.67, 3sg 2.37, 3pl 5.100, *impr*s ~tí 5.35, *fut rel* ~eas 14 *s.v.* istigh 6, *Echo* 5.100, *impr*s 14 *s.v.* clár 1, *cond* 1sg ~thinn 14 *s.v.* isteach 1(b), 2sg ~feá* 6.15 *n.*, ~theá 6.3, 8.12, 3sg ~theadh 8.141, ~thead sí 3.69, 3pl 5.8, *impr*s ~fí 5.55, *prsbj* 2.63, 5.12, 1pl 5.95, *pstsbj* 1sg 8.131, (?) 5.6, 6.18, *vadj* ~te 5.99, ~tí 2.66, *VN* bualadh 1.28, 2.41, buala 6.39, bualú 5.217, *gsg* ~te 5.226, 9.61, 14 *s.v.* droigeáil, droimeáil, grábháil, hacsáil, riaradh 2, rigeáil, smailceáil, spreas, tónáiste.
buaille, *f*, 'summer pasturage', 1.170, -395, 5.355, *m* 3.6, ar b(h)~ 9.87, *pl* ~líochaí, ~léachaí 4.231, ~lidheacha* 4.142.
 Buaille, *an*, *PIN* [f], 5.381.
buailteog, *f*, 'very small field'.
 Buailteogaí, *na*, *field names*, 14 *s.v.* buailteog.
 buailteoir, *m*, 'striker', 3.154.
 Buaí Mhór, *an*, *name f*, 10.44.
 buaineadas, *m*, 'permanence, durability', 3.158.
buairchín, buairín, *n*, 'restraint', 1.21 *n.*, -114, -188, -191, 3.176, 9.138.
 buaireamh, *m*, 'sorrow(s)', 7.6, buairiú 10.45, *gsg* buartha 5.227.
bualadh, *VN m*, 'beating', ~ cloiche 'stone bruise', *pl* buailte cloch 4.26, bualaechaí cloch 4.34; *stars* ~ na mBodach 8.169.
 bualtrach, *m* (*f*), 'dung', *gsg* ~raí, *pl* ~chaí, ~raí, ~raígh 4.91, *pl* 4.231, *cmcs* ~raí 6.96.
buán, *a.*, 'permanent, durable', 1.27, -140, 8.132, 10.29, *comp* ~ine 3.60, 5.341.
 Búan, *see* EOIN.
 buanadas, *m*, 'durability', 1.54.
 buarach, *n*, 'restraint', 1.190-191, 3.176.
buatais, bútais, *f*, 'boot', 1.22, 11.147, (*cmcs*) 5.6, *pl* ~í 1.27, búitísí 4.152.
 buathfallán*, *see* BUACHALÁN.
 búbaí, *n*, booby, 14 *s.v.* fleoit.
 búcla, *m*, 'buckle', 1.22, -44, *pl* búclaí 10.8.
 budóg : BODÓG.
buí¹, buidhe*¹, *a.*, 'yellow, brown, sallow', 1.105, -365, -367, -407, 3.4, -106, 9.72, 11.139, 12.20, *comp* ~che 1.115, buidheacha*, ~ocha, ~chte, ~the 3.65, *abst comp* ~the, ~he 3.70-71.
buí², buidhe*², *n*, 'thanks', 1.160, -212, 5.349, 9.122.
 buí-, *prefix*, 'yellow', 3.95.
 buíbhán, *a.*, 'light yellow', 3.95.
buíbhreac, *a.*, 'with brown speckles', 3.95.
buicéad, *m*, 'bucket', 8.168, *gsg* ~éid 7.10, 14 *s.v.* báisteach, *pl* ~éid 14 *s.v.* bás 2.
buíchraicneach, buí-chraicneach, *a.*, 'sallow', 3.95, 12.20.
 buíchte, *f*, 'yellowness, sallowness', 3.168.
 buíchteacht, *f*, 'yellowness, sallowness', 3.159, -168.
 buidéal, *m*, 'bottle', 1.18, -45, -415, 7.52, *pl* ~éil 4.43, 9.74, ~éileachaí 4.79.
 buidéilín, *m*, 'small bottle', *pl* ~í 3.58, -171.
 buidhe* : **BUÍ**¹, **BUÍ**².
 buidheagán*, *see* BUÍOCÁN.
buídhubb, *a.*, 'light black', 3.95.
búidl, *m*, boodle.
 buígh, *v*, 'become yellow', 5.235, *VN* buíochan 5.203.
 buí-ín, *a.*, 'a little yellow, small and yellow', 3.172.
 buil, *see* BHUIL.
 buile, *n*, (*f*), 'madness', 1.159, -163, 3.19, *gsg* 12.28.
builín, *m*, 'loaf', 1.287, 3.31, *pl* ~í 3.55, 4.43.
buille, *m*, 'blow, stroke', 1.2, -159, -163, 2.75, 7.15, 8.155, cheithre bh~ 4.71, *prp* ar bh~ 7.105, *pl* 4.321, ~lí 1.26, 4.55, ~lleóchaí 4.22, ~éachaí 4.183, ~llteachaí 4.165, -224; *adv* 'somewhat' 8.215; *indef pron* 'a little' 8.233.
 buimléad, buimbiléad, *m*, 'round, fat or

- clumsy object or person', 1.361.
 buin, *see* BÓ.
 buineann, *see* BAINEANN*.
 buinín, *m*, 'small base', 1.221, 14 *s.v.* muinín.
 buinne, *m*, 'wale (of basket)', 8.244, 10.49, *pl* 4.231, ~nnéachaí 4.20, ~eóchaí, ~eachaí 4.167, ~nní 4.172, ~nníochaí 4.190.
 buinneach¹, *f*, 'scour', 7.66, 8.3, 12.27, *gsg* ~nnighe*, ~nthighe 1.141, -152, -394, -397, ~nní 9.79, 11.149.
 buinneach², *a*, 'having scour, wretched', 6.17, 8.2, 14 *s.v.* sceathrachán 1.
 buinneachán, *m*, "'scutterer'", 3.154.
 buinneán¹, *m*, 'sprout, horn', 1.215, *vocs* (*cms*) 9.46, ~ buí 'bittern' 10.96.
 buinneán², *m*, 'bunion', 1.215.
 buíocán, buidheagán*, *m*, 'yolk (of egg)', 1.208.
 buíoch, *a*, 'grateful, pleased', 3.59, 9.44, 10.59, *comp* buíchí, buíchte 3.59, -65.
 buíochadas, *n*, 'yellowness, sallowness', 3.158, -168.
 buíocháin, *a*, 'small and thankful', 3.176.
 buíochas¹, *m*, 'thanks', 1.263, 8.19, 8.215, *gsg* chun ~is 7.82; *prp* dhe(n) bh~ (dho/ar) 'in spite of' 1.420, 6.6, 7.108, dhá mhíle bh~ 9.108, *interr* 8.64-66, *adv* 8.209.
 buíochas², *n*, 'yellowness, sallowness', 3.168.
 buíocht, *m*, 'yellowness, sallowness', 3.158, -170.
 Buíóg, *name*, '(person of sallow complexion)', *pl* ~aí 12.17.
 búir¹, *f*, 'bellow, roar', 4.31.
 búir², *v*, 'bellow, roar', 5.137, *VN* *cf.* BÚIRTHEACH.
 búircín, *m*, 'small potato of BÚRCACH type', *pl* ~í 14 *s.v.* búrcach.
 búird¹, *n*, 'board, lodgings', ar ~ 9.87.
 búird², *see* BORD.
 Buiréad, *see* BAIRÉAD.
 buireann, *see* BAINEANN*.
 buireannach, *see* BAINEANNACH*.
 búirlín, *n*, 'bud, small potato, type of seaweed', *pl* ~í 14 *s.v.* slubáin.
 Búirne, *see* MOIRNE.
 búirtheach, búirthiúch, búiriúch, búir(f)e(adh)ach*, búirthíl, búiríl, *f*, 'bellowing', 1.187, -190, 5.206-208, -210, -222, *also* búirthiúcht 3.159, búirtheacht 5.137.
 buiscín, *see* BOISCÍN.
 búisteáil, *f*, 'drinking heavily, smoking heavily'.
 buisteáilte, *a*, 'bursting, busted'.
 búistéara, *m*, 'butcher', 7.70, 8.186.
 búistiún, *m*, 'boor'.
 buit, *n*, 'butt (of cigarette)', 5.101.
 buíte*, *see* BAOITE.
 buitiléara, buitléar, buitléir*, buitiléir*, *m*, 'butler, untrained builder', 1.57, 10.15. *Cp.* BEAITSILÉARA.
 buitsear, bothchur, buthchur, bochar, (*m*), 'type of pollock', *pl* ~s 11.154.
 bulaí, *m*, 'bully', 3.159, 8.1.
 bulaíocht, bolaíocht, *f*, 'being quarrelsome', 1.37-38, 3.159, 11.1.
 bulb, *m*, 'bulb', 14 *s.v.* leictar, *pl* ~annaí 14 *s.v.* tóin 5.
 bulc, *m*, 'crowd, heap', 5.22, *pl* buile, ~annaí 4.231.
 bulcáil, *v*, 'crowd, heap', 5.22, *fut imprs* ~álfear 5.135, *VN* 5.302.
 (bulláil ?, *f*, 'being quarrelsome', 3.164.)
 bullaireacht, bollaireacht*, bullóireacht, *f*, 'being quarrelsome', 1.37-38, 3.159.
 bullán, *m*, 'bullock', 6.52, 8.154, *gsg* ~in 9.66, *pl* ~in 4.41.
 búlscaire : BOLSCAIRE.
 bulsit, *n*, 'bullshit', 14 *s.v.* innis.
 Bulustrun, *surname*, 'Balderston', *pl* ~uin, Ballustrain 11.99.
 bum¹, *m*, 'bum, drinking'.
 bum², *m*, 'boom (sailing)', 14 *s.v.* cleith 1.
 bumhan, *see* MUMHAIN.
 bump, *n*, 'bump', 6.39.
 bun, *m*, 'base, savings', 1.173, -277, 3.34, *pl* ~annaí 4.13, 14 *s.v.* cart 3, ~aecha* 4.113; *prp* faoi bhun 'under' 5.343, 7.110, 10.48, faéna bhun 10.4; i m~ 'in charge of' 7.115, *interr* 8.64-65; *adv* ar ~ '(going) on' 8.67, -71, ~ os*/as cionn 'upside down' 1.252, 8.198; *cf.* BUN-AR-AON.
 bun-, *prefix*, 'base, fairly', 2.73, -82, 3.96, -146, 9.39-42.
 bunadh*, *see* BUNÚ.
 bunadharc, *f*, 'medium-sized horn', 3.96.
 bunadhas*, *see* BUNÚS.
 bunáite, *n*, 'main part', *indef pron* 3.78, 8.233, 9.83; *adv, also* bunáitear 1.231, 8.215, 13.21.
 búnála, *see* BONNBHUALADH.
 bunán, *m*, 'bunion', 1.215.
 Bun an tSrutháin, *PlN*, 1.118, 12.27.
 bunaosta, *a*, 'fairly old', 3.96.
 bun-ar-aon, *adv*, (*from context*)

- ‘consistently, consecutively’, 8.209.
 bun-ard, *a.*, ‘having a high base’, 3.96.
 bun-ardaíthe, *a.*, ‘having raised base’, 3.96.
 buna(s) scine, *bunascine**, *adv.* ‘inside out’, 1.252, 8.198, 11.171.
 bunastán*, **bunastún**, *m.*, ‘small stout person’, 1.56.
 bunbhocht, *a.*, ‘fairly poor’, 1.366, 3.96.
 bunchaite, *a.*, ‘fairly worn’, 3.96, 5.23.
 bunchaitheamh, *m.*, ‘fair amount of wear or usage or spending’, 3.96, 5.23.
 bunchlaí, *m.*, ‘fair-sized fence’, 3.96.
 bunchleite, *m.*, ‘base of feather’, 9.45.
 bunchoca, *m.*, ‘fair-sized cock, base of cock’, 3.96.
 bund(h)eireanach, *a.*, ‘fairly late’, 3.96, 9.42.
 bund(h)orcha, *a.*, ‘fairly dark’, 3.96.
 Bun Dorcha, *PIN m.*, 12.27, *dep* 9.82.
 bundrioball, *m.*, ‘fair-sized tail’, 3.96.
bundún, *m.*, ‘bottom’, 1.56, -184, *ar* ~ 9.87.
 bunfheabhsaíthe, *vadj.* ‘fairly well recovered or improved’, 3.96.
bunfhéar, *m.*, ‘moderate growth of grass, lower part of grass’, 3.96.
 bunfhéarálte, *a.*, ‘quite fair’, 3.96.
 bunfhéasóg, *f.*, ‘fair-sized beard’, 1.9, 3.96.
 bunfhéasógach, *a.*, ‘having a fair-sized beard’, 3.96.
 bunfholadh*, *n.*, ‘blister on sole’, 1.252, *cf.* BONNBHUALADH.
 Bun Gabhla, *PIN m.*, 12.11.
 Bun Innbhar, *PIN m.*, 12.27 *s.v.* Innbhar.
 buníseal, *a.*, ‘having low base’, 3.59, -96.
 bunmhór, *a.*, ‘fairly friendly’, 3.96.
 bunmhóta, *m.*, ‘fair-sized trench’, 3.96.
 búinn, *see* BONN.
 Bun na hAbhann, *PIN*, 3.46.
bunóg, *f.* go brách na ~ige ‘never’.
 bunréchúiseach, *a.*, ‘fairly easy-going’, 3.96.
 bunrith, *m.*, ‘moderate running’, 3.96.
bunscéal, *m.*, ‘partial report’, 3.96.
 bunscoil, *f.* ‘primary school’, *gsg* ~e 5.211.
 buns(h)ábháilte, *a.*, ‘fairly safe’, 3.96, 9.40.
 bunshiúl, *m.*, ‘moderate walk(ing)’, 3.96.
 buntáiste, *see* BANTÁISTE.
 buntriomach, *m.*, ‘fairly dry weather, moderate drying’, 3.96, 9.41.
 buntsop, *m.*, ‘thatch eaves’, 1.184, 3.96, 14 *s.v.* bearr.
bunú, *bunadh**, *bunúch**, *f.*, ‘descendants’, 1.106, -109.
 bunúdair, *m.*, ‘original cause, reason’, 1.109, 3.84-85, -96.
 bunús, *bunadhas**, *m.*, ‘origin’, 1.106, -109, 14 *s.v.* Éamann.
 Búrc, *a*; Búrca, *a*; Búrca, *de**, *surname*, ‘Burke’, 1.66, **12.10-11**, 12.27 *s.v.* Poll an Bhúircín, Éamann *a* ~c(a) 1.54, 7.78, 8.134, Mac / Maicín *a* ~c 12.25, Mícheál *a* ~c 8.144, Peaidí *a* ~c 6.88, 9.25, Seán *a* ~c 5.367, Tomás *a* ~c 5.333.
 Búrcach¹, *m.*, ‘person with surname Búrca(a)’, 1.54, 11.96, *an* ~ Mór 12.22, *an* ~ Rua 12.11, *pl* ~aigh 4.88, -90, -145, ~aí 10.33.
búrcach², *a.*, ‘of type of potato’.
búrcach³, *m.*, ‘type of potato’, *pl* ~aigh, ~aí 4.90.
búrla, *burla**, *n.*, ‘bundle’, 1.202, -221, *pl* ~í ‘clothes’ 1.200. *Cp.* MURLA.
 bus, *m.*, ‘bus’, 3.75, 7.73, 8.2, *dep* 14 *s.v.* bealach 8, *pl* ~annaí 8.83, ~az 9.73.
bús, *m.*, ‘heavy drinking or smoking’.
búsáil, *f.*, ‘drinking or smoking heavily’.
bústaíthe, *a.*, ‘stout’, 3.152.
bústún, *m.*, ‘awkward person or thing’, 14 *s.v.* spalla 1.
 buta, *m.*, ‘short stocky person or thing’, 14 *s.v.* butún.
 bútais, *see* BUATAIS.
 buthchur, *see* BUITSEAR.
buts, *npl.* scanraigh na ~ as ‘greatly frighten’.
butún, *botún**, *m.*, ‘anus, small fat person’, 1.6, -207.
- C**
 c, *f.* ‘c’, 1.52.
 ca*, *interr.* ‘what’, 8.56 *n.*
cá, *interr adv.* *a.*, ‘where, what’, 1.367, **8.47-48**, -90, 9.3, -141, -169, 10.98, ~ bhfuil 5.246, -252, 9.180, ~’il, ~il, ~l 8.48, cháil 1.405; ‘why’ 8.52; *cop* 5.335-336, -348, -370; ~ bhfios 1.215, 8.102, ~ wiss 1.78, *cf.* FIOS. *Cf.* CÁID, CÉ¹.
 cab, *m.*, ‘(talkative) mouth’, 3.154, -164.
cába, *m.*, ‘loose part of garment, collar’, 10.37.
 cabaíl, *f.*, ‘babbling’, 3.164, 5.206, 8.155.
 cabáil¹, *f.* (presumably also *v.*), ‘copying (plagiarism at school)’, 11.64.
 cabáil², *v.*, ‘talk down’, 11.64.
 cabaire, *m.*, ‘babbling’, 3.154, -164.
 cabaireacht, *f.*, ‘babbling’, 3.164.
 cabaiste, *see* GOBÁISTE.
cábán¹, *m.*, ‘cabin, booth’, 6.85, 10.92, *gsg* ~in 9.66, *pl* ~in 8.87.
 cábán², *see* CÁBÚN.

- cabhail**, *f*, 'torso', *gsg* cabhlach 3.39, *cmcs* 3.12, *pl* ~eannaí 4.57, ~alt(r)achaí 4.95, -231.
- cabhailín**, *f*, 'small torso', 1.166.
- cabhair**, *f*, 'help', 1.88, 7.9, 14 *s.v.* cúnamh, *gsg* cabhrach 5.19.
- cabhairdín**, *cóirdín*, *n*, 'small cord', 11.26.
- cabhairín**, *cabhailín**, *n*, 'small torso', *pet name for cow* 1.166, *in voc* 8.1.
- cabhairs**, *m*, 'couch', 5.164.
- cabhaltach**, *n*, *cabhaltaigh*, *f*, *cabhaltach(t)*, *n*, *cabhlach*, *m*, 'fleet', *cabhaltaí* 10.47, *gsg* ~laigh 10.47, *pl* ~ltrachaí 4.155, *cabhaltaí* ? 10.47; *camhlas* 'tax' 1.91, -251, -307.
- cabhar**, *m*, 'cover, envelope'.
- cabhlach**¹, *m*, 'pet name for cow'.
- cabhlach**², *see* CAMHLAS.
- cabhsail**, *m*, 'council', 3.6.
- cabhsailéara**, *m*, 'councillor', 1.217, 11.61, -88.
- cabhntar**, *m*, 'counter, stern', 1.278, -324, -327, *un* ~ir 7.81-82.
- cabhraigh**, *v*, 'help', 1.269, 5.19, ~rú 1.396.
- cábla**, *m*, 'cable', *pl* ~í 4.55.
- cabóg**, *f*, 'cobweb', *pl* ~s 4.68, ~aí 4.231.
- cábún**, *cábán*, *m*, 'useless cockerel, childless married man', 1.56.
- cábús**, *cabús**, *m*, 'mouth', 1.30.
- cac**¹, *m*, 'excrement', 3.171, 5.374, 9.82, *gsg* ~a 9.46, -61, -77, *pl* ~annaí 4.34, *dep* 1.27. *Cf.* AITHRIS.
- cac**², *v*, 'excrete', *pres* ~ann 5.293, ~anns, *rel* ~anns 8.89, *pst* 5.288, *fut* ~thaidh 14 *s.v.* haidh *for*, *vadj* ~ta 5.173, -194, *before vowel* ~t' 5.196, *VN* ~ 8.217, ~áil 5.387.
- cáca**, *m*, 'cake, bread', 1.379, 7.59, 10.76, *pl* ~í 3.55, 4.19, 13.4.
- Cacalóid**, *PLNs*, ~ Bhiorach 12.27. *Cf.* COCOLÓID LEATHAN, AN.
- cacamáil**, *f*, 'smutty behaviour', 3.161, -164.
- cacamálaí**, *m*, 'nonsensical person'.
- cacamas**, *m*, 'filth, nonsense', 3.158, -164.
- cacamasáil**, *f*, 'working in filth', 3.161, -164, 5.20.
- cách**, *pron*, 'everyone', 8.233, 9.44.
- cac stearaí**, *n*, 'rubbish, mess'. *Cp.* STIRABOUT.
- cad**, *interr*, 'what', 1.45, -74, -215, 8.55-56, 10.98.
- cadairlín**, [*m*], 'man with abdominal hernia', 1.250, 14 *s.v.* brún.
- cadairne***, *m*, 'scrotum', 1.250.
- cadás**, *cudás*, *m*, 'cotton', 1.4, *gsg* ~is 9.63, -75.
- cadhail***, *v*, 'coil, pile', 5.22.
- Cadhan**, *surname*, 'Coyne', 1.232, 12.10-11, -22, *vocsg* a Pheadair Uí Chadhain 14 *s.v.* céanna, *gsg* ~in, Ó ~in 12.11, Micil Eoghain Uí Chadhain 1.338, *dep* Bríd Ní Ch~ 12.11, 'Jo'-ín ~ 13.21, *pl* ~in 1.232.
- cádhas***, *see* CÁS.
- Cadhla***, Ó, *surname*, 'Kiely', 12.11. *Cf.* CAOLAIGH.
- cadhrán**, *see* CAORÁN².
- cadóg**, *f*, 'haddock', 1.4, -425, 11.144, *gsg* ~ige 14 *s.v.* súil 8.
- Caena**, *Caéana*, *Caodhna**, *surname*, 'Keaney', 1.14, 12.10, Micil Ó ~, *gsg* Mac Uí Ch~ 12.11, Bheairtín Ch~ 10.6, *dep* Ch~ 12.23, Bríd Ní Caéana 9.25.
- Caenach**, *m*, 'person of surname Caena', 12.11-12, -22, *pl* na ~aigh Bheaga 12.11.
- cafaí**, *m*, 'coffee', 8.59.
- cafarnach***, *see* CAIFEARNACH, FIODCHAFARNACH.
- cagnamh***: *cangailt*, *see* CANGAIL.
- caibiléara**, *m*, 'chatterbox', 1.57, -361, 3.159.
- caibiléarach**, *f*, 'cobbling, chattering', 1.361, 3.159.
- caicín**, *m*, 'small excrement', 14 *s.v.* cac¹ (vi), *deaisín*.
- caicín**, *m*, 'small cake', 3.171, 6.23, 11.9.
- Caid**, *an*, *name m*, 'the Cod', 12.19, *dep* Seán an Ch~ 12.19, Balla an Ch~ 1.296.
- cáid**, *cáide*, *cáideó*, *interr adv*, 'how long, how soon', 5.9, 8.47, -49, 14 *s.v.* coiméal 2, *cá fhaid**, *cá fhaide** 1.52, -367, -371. *Cp.* cháide go: SHULA.
- caidéis**, *caidís*, *caidreís**, *f*, 'enquiry', 1.57, -193, 7.22, 8.237.
- caidéiseach**, *caidíseach*, *a.*, 'inquisitive', 1.57, 8.145.
- caidhfte**, *caidhte**, *m*, 'large object', 1.236.
- caidhl** *mo* *leanthóg*, **caidhleabhar ghlanóg**, *caileannógach**, *cailimhineog**, *cál leannógach**, *f*, 'type of moss', 1.151, -178, -252.
- caidhleadh**, *m*, 'coiling, coil, much', 5.22, *pl* ~lí 4.55.
- caidhleáil**, *v*, 'coil, pile', 5.22, 14 *s.v.* *caidhneáil*.
- caidhneáil**, *v*, 'gather up', 11.79.
- caidht**, *m*, 'curmudgeon'. *Cf.* KITE.
- caidhte***, *see* CAIDHTE.
- caidís**, *caidreís**, *see* CAIDÉIS.
- caidíseach**, *see* CAIDÉISEACH.

- caifeach, caithmheach*, *a.*, 'prodigal, wasteful', 1.99, -305, 3.148.
- caifearnach, caifirneach**, *cafarnach**, *f.*, 'drizzle', **1.30, -216-217**, -219, 9.65.
- Cáifil, *surname*, '**Caulfield**', *Ch~* 11.66, -79, -174.
- caigilt*: coigilt, *see* COIGIL.
- cáil¹, *f.*, 'fame', 1.405, 2.22, 5.363.
- cáil**², *interr adv.*, 'where' < cá bhfuil, *see* CÁ.
- cailc, *f.*, 'chalk', *gsg* ~e 'chalk-white' 1.58.
- caile, *n.*, 'girl', *pl* ~líocha 4.126, -231.
- caileannógach*, cailimhineog*, *see* CAIDHL MO LEANTHÓG.
- caillí, *adj of* CAITHLIGH.
- caillín**, *m.*, 'girl', 3.37, 9.51-52, *in vocsg* 2.7, 9.46, *dep* 5.365, *gsg* na ~ 3.7, 6.94(d), *pl* ~í 3.56, 6.76, *in vocpl* 10.97, *dep* 3.83.
- Cáilín, *saint's name*, 1.163, -170, *in vocsg* 8.145, *dep* 7.117, 9.85, *see* TOBAR CÁILÍN, *cp.* CUAN AN CHÁILÍN.
- caillís, cailthís, *f.*, 'chalice', 1.170, *dep* 3.48.
- caíliúil, *a.*, 'famous', 1.166.
- caill**¹, cáill, *v.*, 'lose, miss, die', 5.142, **-148-149**, -155, -157-161, *impv* 2sg 14 *s.v.* mámh, 3sg 1.164, 3pl ~thadh dar 5.403, *pres* 14 *s.v.* áit 1(c), *imprs* ~tear 5.49, *pst* 3sg 3.24, 10.31, 3pl 5.76, *imprs* ~eadh **5.145**, ~iú 10.2, *psthab imprs* ~tí 8.41, *fut* ~fidh* 1.53, cáillthe 14 *s.v.* leagan 1, *imprs* ~fear 5.239, ~fidhear*, ~thífor* 5.61, *cond* 1sg ~thinne 5.143, *imprs* 5.419, ~fí 1.160, 5.35, cáillfí 8.155, ~faí 5.55, ~thí 5.59, *prsbj imprs* ~tear 8.131, *pstsbj imprs* ~tí 5.52, *vadj* ~te 8.169, cáillte 8.218, cáilltí 2.67, *VN* ~eadh 5.145, **-234**, 8.170, ~iúint 5.202, **-210**, *gsg* ~tí 10.16, *pl* ~iúintí 4.74, ~iúinteachaí 4.171.
- caille**, caill*², *f.*, 'loss', 1.52, -173, -405, 5.13, -145.
- cailleach**, *f.*, 'old woman, hag', **3.26**, -28, 7.24, 8.11, 9.59, ~llich 1.109, -160, ~lle 3.26, *in vocsg* 'chailleach 1.355, a chailligh, a chailli', a chaille(ach) 3.30, *datsg* ~llich 3.28, *gsg* ~llí 3.53, 9.82, *cmcs* 9.67, *pl* ~chaí 13.5, 14 *s.v.* ciseán, *pisreog*; ~ dhubh 'cormorant', *pl* ~cha dubha 8.77 *n.*, ~chaí dubha 12.27 *s.v.* Fuaigh na Caillí.
- Cailleach an Airgid, *f.*, *song* 'The Hag with the Money', 6.70.
- Cailleach Bhéarra, *an*, *name f.*, *in tale*, ... Bhéartha, *f.*, 'Old Woman of Beara', 1.190, 6.99; *an* Chailleach Bhéarrach 1.190, ... Bhéarthach 3.26, *nom*, *dat* *an* Chailligh Bhéarra(igh), ... Bhéartha **3.26**, 3.51, *gsg* na Caillí Béaraí* 5.211, *na* Caillí Béarra(igh) 1.73, 9.85.
- Cailleach na gCearc, *f.*, 'old hen woman', 8.133, (an) c(h)ailligh c(h)earc 9.58.
- Cailleach na Luibhe, *f.*, 'female herbalist, sorceress', 5.98, 6.42, -90, 9.82.
- cailleadh**, *m.*, 'loss, dying', *VN of* CAILL¹.
- Cailligh an Phoill Bhuí, *name of boat*, 12.27 *s.v.* Poll Buí, *an*. Cf. CAILLEACH.
- caillte**, *a.*, 'dead', *vadj of* CAILL¹.
- cailteach**, *a.*, 'short of', 3.148.
- cailteachán, *m.*, 'miserable creature', 3.154.
- cailteacht, *f.*, 'loss', 3.164, -168.
- cailteamas, [*m*], 'loss', 3.158, -164, -168.
- cailteanas**, *m.*, 'loss', 3.164, -168.
- cailteog, cailteogín**, *f.*, 'wretch', 1.5.
- cailthís, *see* CAILÍS.
- cailthiú : cailthiú, *see* CAITHRIGH.
- caimeacht, *f.*, 'crookedness', 3.164, -168.
- caimeadas, [*m*], 'crookedness', 3.164, -168.
- caimiléara, *m.*, 'crook', 1.57, -175.
- caimiléarach, *f.*, 'dishonesty', 1.57, -175, -252, 14 *s.v.* pionna¹ (b).
- caimín, *a.*, 'little (and) crooked', 3.175.
- cáimín, *m.*, 'small worn saucepan', 1.175.
- cáin¹, *f.*, 'penalty, tax', 9.38, -89.
- cáin², *v.*, 'censure', *impv* 14 *s.v.* dúshlán, *cond* 3pl ~thidís 14 *s.v.* spéir 2.
- caincín*, *see* CUINCÍN.
- caincíneach*, *see* CINCÍNEACH.
- cainéal, cainneál*, *m.*, 'channel', 1.6, -18, -143.
- caint**, caint*, *f.*, 'talk, speech', 1.160, -178, -402, -408, **6.83**, *prgs* ag 8.87, -91, -107, -173, 9.77, *proleptic pron* 6.5, *gsg* ~e 1.37, 3.53, 7.119, 8.139, -172, 9.61, *before vowel ~* 9.77, *un* ~e 7.82, *pl* ~eannaí 1.48, 4.57.
- cainteach, *a.*, 'talkative', 3.148.
- cainteanas, *m.*, 'pleasantness', 1.14, -250.
- cainteoir, *m.*, 'speaker', 3.154, 8.180, *pl* ~í 8.154.
- cainthéibh**, *f.*, 'whispering, much talk', 1.58, 6.47.
- caintigh, *v.*, 'speak', 5.19, *cond* 1sg ~teochainn* 10.71, *imprs* ~teoifí 5.54, 8.56.
- caintín**, *f.*, 'little talk'.
- caíol-tslaitín, caol-tslaitín, *n.*, 'slender rod', 3.97, 9.38-39, -164, 10.105.
- caipdén*, *see* CAIPTÍN.
- caipín**, *m.*, 'cap', 3.39, 8.134, *emph poss* ~sa 6.52, *pl* ~í 6.39.

- caiptín, caipdén*, *m*, 'captain', 1.207, -209, 7.114, 11.133, *C*~ Chite Mhichíl, *dep* Pádraic an Ch~ 12.19, *pl* ~í 4.71.
 cair*, *see* COIR.
 cáir, [*f*], 'grin', *dep* 10.55.
 cairb, *f*, 'jaw and teeth, rugged set of teeeth', 10.55.
 cairbreach, *a.*, 'of long ago', 9.54.
 cairde, *m*, 'respite', 1.199, *ar* ~ 'on credit, delay' 9.87.
 cairdeas*, cáirdeas*, cairdes*, *see* CARAS.
 cairéal*, *see* COILÉAR¹.
 cairí, *vadj* of CAITHRIGH.
 cairín, cáirín, *m*, 'croup, rump', 1.30, -191.
 Cairmílíteach*, *m, a.*, 'Carmelite', 1.357.
 cairrín, *m*, 'small cart, small car', 1.187, 3.175.
 cairt¹, *f*, 'cart', 8.220, 9.67.
 cairt², *f*, 'device for making fishing lines', *gsg* cartach 3.39, *pl* cartachaí 4.28.
 cairt³, *m*, 'bark (tree)', 1.38.
 cairt⁴, *see* CART.
 Cairt⁵, *ó*, *see* ART.
 cairt⁶, *f*, 'manuscript, charter', *pl* cartchanna* 4.132 *n*.
 cáis, *n*, 'cheese', *dep* 4.45.
 Cáisc, *f*, 'Easter', 14 *s.v.* cuir *ó*, *gsg* Cásca 1.50, 3.33, Cásc 8.230, 9.85, 14 *s.v.* Aoine, tuarastal 1, *cmcs* 5.286, *pron* 6.5, -7.
 caise*, *see* GAIS, GAISE.
 Caiseal, *an, PIN m*, 'Cashel (Conamara)', 2.33, 6.86, 8.149, -190, *gsg* an Chaisil 2.12, *un an* Chaisil 7.84, *boat an* Chaisil Mhóir 1.369.
 Caiseal Steár, *an, name m, of boat and song, I.II*.
 Caisideach, *m*, 'person of name Caiside*', *song* An C~ Bán I.II, 10.102, 12.11.
 Caisín, (*an*), *PIN*, 12.26-27.
 caisíneach, *f*, 'channelled wrack', 14 *s.v.* bolgán.
 caisleán*, cuisleán, *m*, 'castle', 1.4, 9.88, 14 *s.v.* Pléimeann, *C*~ Dhún Guaire 2.18, *C*~ Uí Néill 10.94, *gsg* ~in 4.44, 9.77, *un an* ch~in 7.83.
 Caisleán, *an, PIN m*, '(Dublin) Castle', *cmcs* *un an* Ch~ 7.84.
 caismír*, *see* CEASAMAR.
 caismirt, *see* CASMAIRT.
 caisric, coisric, *v*, 'bless', 1.38, -243, 5.169, *pres 1sg* ~im, *gaisrimic* 1.208, *imprs* ~tear 5.47, *pst* 2.59, *psthab imprs* ~tí 5.38, *fut* ~eoidh 5.38, *vadj**, *a.* coisreacdh*, ~the 1.49, ~ 14 *s.v.* gráin
 (*a*), *VN* ~sreacan* 1.60, ~ean 5.205, 8.107, ~ 5.210.
 Cáit, *name*, 'Kate', ~ Sheáin 2.38, *dep* Ch~ a Cualáin 12.11.
 caiteach¹, *f*, 'feeble old woman', 3.154.
 caiteach², *a.*, 'prodigal?', 'wasteful?', 3.148.
 caiteog, *f*, 'pile, torn shred of cloth', 1.5.
 caiteogach, *a.*, 'having nap or pile', 3.148.
 caith, *cath, v*, 'throw, spend, wear, hanker, fire, must', 5.124-125, -127-128, -130, -133, *nasalisation* 1.308, *impv 2sg* 8.197, *cath* 3.66, *2pl* ~í 4.50, ~igí 6.18, *pres 1sg* ~im 8.166, *3sg* ~eann 1.22, -279, *imprs* caitear 5.141, ~tar 5.44, ~eannfear 5.419, *pst 1pl* ~eamar* 5.93, *chathammar* 10.62, *3pl* ~eadar 1.24, ~dar 14 *s.v.* ceann 6(b), *chadar* 5.402, *imprs* ~eadh 1.287, *chaitheadh* 8.43, *psthab 3sg* ~eadh 5.6, ~ead sé 8.138, *3pl* ~idís 1.308, *imprs* ~tí 5.64, *fut* ~fidh* 1.308, ~idh 2.30, ~e 5.97, *cathfa* 9.132, *rel* ~feas* 5.83 *n.*, ~eas 6.9, *imprs* ~fear 2.10, *ng--* 9.143, ~ear 5.60, *cond 1sg* ~inn 8.24, *2sg* ~feá* 1.117, ~eá 1.388, 9.143, *3sg* ~feadh* 6.3, ~eadh 8.8, -173, 9.129, ~each 10.99, ~'d se 11.166, ~ead sé 8.41, ~eat se 14 *s.v.* báigh 4, *chai*'ead se 14 *s.v.* col 3, *chathat* sé 5.360, *3pl* ~idís 1.32, *emph* ~idísean 6.53, *imprs* ~fí 5.55, 8.41-42, ~faí 1.208, ~í 5.62, *cathfaí* 5.55, *prsbj imprs* caitear 1.67, 5.393, *pstsbj 1sg* ~inn 8.176, *2sg* ~eá 1.117, 5.65, *caiteá* 5.43, ~teá 10.16, *3sg* ~eadh 1.272, ~it sé 10.99, *vadj* ~te 5.71, -173, -196, *caite* 8.141, 9.54, ~tí 2.70, *VN* ~eamh 1.24, 2.52, ~e' 12.20, *cathú* 2.53, 'must' ~eachtáil 3.161, 5.204, -210, *gsg* caite 5.226, *possible cmcs* 7.82 *s.v.* *cath.* Cf. CAITHEACHTÁIL, CAITHEAMH.
 cáith¹, *m/f*, 'chaff', *also* ~eadh 1.51, 3.6, *gsg* cáití 5.226, *cmcs* 9.63.
 cáith², *v*, 'winnow, blow', 5.124, -126-127, *impv 3sg, 3pl, pres 3sg* 5.108, *vadj* cáite 5.173, *VN* ~eadh 1.51, 9.146.
 caitheachtáil, *f*, 'having to, necessity', *VN of* CAITH.
 cáitheadh, *m (f)*, 'chaff', *see* CÁITH¹.
 caitheamh, *m*, 'throwing, spending, wearing', ~i ndiaidh 'longing for' 8.176; *prp* i g~ 'during' 6.87, 7.114, 13.9. *VN of* CAITH.

- cáithí, *f*, 'clearing of throat', 3.162.
caithleach, *f*, 'type of edible seaweed', 1.166.
caithligh, *see* CAITHRIGH.
 cáithlíneach, *f*, 'type of seaweed "Callophyllis laciniata" (S. Mac an Iomaire 2000: 168)', 1.166.
 caithmheach*, *see* CAIFEACH.
caithrigh, **caithligh**, *v*, 'expand', **5.236**, VN ~riú 1.188.
 Caitliceach¹, Caitiligeach¹, *a*, 'Catholic', 3.5, 8.156, 9.31, 14 s.v. amuigh 7.
 Caitliceach², Caitiligeach², Caitliceach, Caitligeach, *m*, cathlac(da)* *DIL*, 'Catholic', **1.61**, -92, *also* Caitileach, Caitleach, Caitlíoch, Caitlíoch 3.155, *pl* Caitiligi, Caitileachaí, Caitleachaí **1.61**, Caitlicí 4.88, -90, Caitliceachaí 6.67, Caitiligeachaí 10.89, Caitiligeacha* 4.115 *n*., Caitlicí, Caitliocáí, Caitliocachaí 4.138.
 caitín, *m*, 'small cat', 10.11. *Cp.* CUT.
 Cáitín, *name*, 'little Kate', ~ Mháirtín Chúláin 1.273.
 Caitlín, *name*, 'Cathleen', 1.361.
 cáil : cáil : cá bhfuil, *see* CÁ.
 cáil leannógach*, *see* CAIDL MO LEANTHÓG.
 caladh, calthadh, caltha, *m*, 'harbour', 1.109, 8.228, 9.139, 14 s.v. fios 1, ar ~* 9.87, *dep* 9.79, un (an) c(h)~ 5.14, 7.82-83, *pl* ~ltaí 4.56, 8.238, ~ltachaí 4.93, ~ltóchaí 4.202, ~ltaechaí, (~ltacha) **4.111** ~lt(r)achaí 4.95, ~aíochaí 4.128, -195, ~achaí 4.217, ~aí **4.231**, *pron* 8.175.
 Caladh an Aifrinn, *PIN*, 12.27.
 Caladh an Bháid, Calthadh ' Bháid, *PIN*, 5.14, 6.86, 8.215, 13.7.
 Caladh an Bhreandáin, Caltha an Bhreandáin, *PIN*, 12.27.
 Caladh an Chnoic, Caltha' Chruic, *PIN*, 1.351 *n*., 2.91.
 Caladh Fhídhinse*, Calthadh Fhínse, Calath Mhuighinse, *PIN*, 'Callowfeenish', II.XIII, 1.22, -105, -109, **-401**, *dep* 12.17.
 Caladh Mór, an; Caladh Mór, *PIN*, 12.26-27, *gsg* un an Ch~ Mhóir 7.84.
 caladhphoirt, *npl*, 'ports', 1.169.
 Caladh Shiobháine Buí, *PIN*, 12.27.
calapa, calpa, colbtha*, *m*, 'calf (of leg)', 1.38, -50, 14 s.v. rud 6(b), *cp.* colpa* 1.357, *pl* ~í 4.19, -79.
calar, *m*, 'cholera', 1.118, 8.102, 9.35, 14 s.v. ag 4(b).
 Calath Mhuighinse : CALADH FHIDHINSE*.
calc, *v*, 'harden, hollow'.
 Calgach, *PLN element*, *f*, 'reeds', *gsg* Loch na ~aí 1.38.
call, *m*, 'need', 3.21, 7.30, 13.31, 14 s.v. cuir suas 2, saghdar.
callóid, *f*, 'bother, question', 1.4.
calm, *m*, 'calm', 5.384, *gsg* cailm 3.21, 6.100, 9.57, *pl* ~achaí 4.59.
calmáil, *v*, 'become calm', 5.20.
 calóg, *f*, 'flake', 1.5.
 calpa, *see* **calapa**.
 caltha, calthadh, *see* CALADH.
 Calumbaí, an, *name m*, of boat, 'Columba', 8.204.
cam¹, *m*, 'melting pot'.
 cam², cáim, *a*, 'crooked', 1.175, -177, 5.383, 8.182, 10.102, 14 s.v. corrán, *pl* ~a 3.56, *comp* ~ime 3.62.
 cam³, *v*, 'bend, crook', 5.142, **-148-149**, -159, *pres imprs* ~tar 5.142, *vadj* ~ta 1.172.
camaidíun, *n*, 'game's base'.
camaití, *m*, 'committee'.
camalóid, *n*, 'crooked thing', 1.175, 6.64, 12.27 s.v. Cacalóid Bhiorach.
 camalóidín, *n*, 'small crooked thing', in *vocs* 14 s.v. camalóid.
caman ceár, **caman cear**, *n*, 'common car'.
 camán, *m*, 'hurling-stick', 1.4, -175.
 cambhealaí, *npl*, 'crooked paths', 3.84.
 camchosáin, *npl*, 'crooked shortcuts', 3.84.
camhlas, cabhlach*, *n*, 'rent', 1.91, -251, -307.
camóg, *f*, 'bent handle', 1.5, -175; ~ ara*, ~ bheara 1.229, 8.22.
 campa, *m*, 'camp', 1.177, 13.29.
 campáil, *v*, 'camp', VN 13.29.
 Campainn; Crampainn, an; Maidhm Crampainn, *PIN* *f*, 6.3, 12.27.
 campleain, *m*, 'Complan (nutritional drink)', 14 s.v. bia 2.
 camreilig, *n*, 'being club-footed', 1.163, 3.84.
 can, *v*, 'sing', *psthab 1pl emph* ~amuisne 10.63.
 cána, *m*, 'cane', 11.120.
 canabháis : canbháis, *gsg* of CANBHÁS.
 canach, [*m*], 'broken thing, tiny pieces', 1.151.
 Canaicht, *m*, 'Connaught (Tribune)', *nickname* 12.19.
 Canal Struít, Ó, *PIN*, 'O'Connel Street', 14 s.v. ciúin.
 Canbhae, *surname*, 'Conway', an tAthair

- Peadar ~ 5.125.
 canbhás, *m*, 'canvas', **1.356**, 10.42, *gsg* ~is 1.356, 3.6, canabháis 9.57.
 canda, canta*, *m*, 'chunk', 1.176-177, -209, *pl* ~í 4.55.
candáil, *f*, 'auction', 1.177, -209.
 cangail, *v*, 'chew', **5.36**, -164, *pst* 14 *s.v.* ordóg 2, *pstsbj* 2*sg* ~teá 5.43, ~nglóthá 1.154, *vadj* ~nglaí(the) 5.177, *VN* cagnamh* 1.38, -247, -305, cognamh* 1.67, cangailt 3.46, 5.207, *n*, 8.241, 14 *s.v.* thuas 1.
 canna, *m*, 'can', 1.279, 9.139, 11.120.
 canntal*, canntla*, canntlamh*, *see* CANTAL.
 canós*, *see* CUNÚS.
 Canraí, *surname*, 'Conroy', *pl* ~aechar 4.19, ~os **4.231**.
 canrán*, courán, [*m*], 'murmuring, grumbling', 10.26, -32.
cansairt is cail, *n*, 'game similar to rounders'.
 cantailín, *m*, 'small irritable person', 3.171.
 cantal, canntal*, canntla*, canntlamh*, *m*, 'peevishness', 1.177, -247, 6.62, *gsg* ~il 14 *s.v.* strainc.
cantalach, *a.*, 'peevish', 1.177.
 cantalóir, *m*, 'peevish person', 1.177.
 canúint, *f*, '(broad, affected or remarkable) accent', 6.72, 9.130.
caoch¹, *a.*, 'blind', 1.288, 14 *s.v.* dip. Maorla C~ 1.244, *gsgf* caoiche 8.183, *gpl* 10.105.
 caoch², *v*, 'blind', *pst* 4.43, *vadj* ~ta 11.6, *VN* ~adh 14 *s.v.* tine 4.
 caochneántóig, *f*, 'dead-nettle', 3.84.
 caochpholl, *m*, 'boghole', 3.84.
 Caodhán, Caoidheán, *surname*, 'Keane', 12.10-11, *gsg* ~in 12.23, Pádraic a ~in 12.11, Colm Ó ~in 12.18, Crochúr Ó ~in 12.1, *pl* ~in* 12.22.
 Caodhna*, *see* CAENA.
 caoga, cúigiú, *num*, 'fifty', 3.75, -77, -79, 11.122, *pl* ~adacháí 3.41, ~adaí, ~gódaí, caoigeadaí **4.5**, -27, -231.
caoi, *f*, 'manner, way', 1.404, -409, -410 *n.*, 8.232, 9.54, -61, -77, -89, -91, -173, 10.103, *pron* 6.5, an chaoi 6.86, *rel* 8.71, -80, -90, 10.94, *interr* cén chaoi 'how' 2.91, 6.88 *n.*, **8.51**, -80, -90, -246, 10.94, cé ch~ 5.143, ce ch~ 5.419, cé a' ch~ 9.61, *in adv* 8.225, *conj* (in)sa g~ 8.121, -141, -159, an ch~ 8.134, *discourse* sé an ch~ **1.116**, 2.91, 5.14, **8.231**-232, se ch~ 9.153, *pl* ~annaí 4.57.
 caoicdhíos*, *see* COICÍS.
 Caoidheáin : Caodháin, *see* CAODHÁN.
caoifeanach, *a.*, 'senseless'.
 caoileacht, *f*, 'narrowness', 3.159.
 Caoilte*, Caoilse, *name*, 1.72.
 caoilteanach, *a.*, 'affable', 1.14, -250, 3.158.
 caoilteanas, [*m*], 'affability', 1.14, -250, 3.158.
 caoin¹, *a.*, 'gentle', *in vocsg m* 10.56.
caoin², *v*, 'keen, cry', 1.14, *lsg cond* 8.22, ~te 14 *s.v.* teanga 2(d), *VN* ~eadh 10.2, ~eachán 5.203, -210, *gsg* ~te 1.277, 5.226, 9.76.
 caoimbhean, *f*, 'gentle, refined woman', 10.72.
caoineachán, *m*, 'crying', 8.169, *prgs* 1.277, 11.171, *gsg* ~in 3.4, 5.224, 9.78.
 caointeanas, caoineas*, *m*, 'affability', 1.14, -250.
 caointeoir, *m*, 'crier', 3.154.
 caoireoil, *f*, 'mutton', 3.84, *gsg* **3.46**, caoróla 3.33, 4.43, caorólach, caoireolach 3.39.
 caoihiúil, *a.*, 'affable', 1.14, 4.133.
caol¹, *a.*, 'narrow, thin', 9.37, cáol* 'slender (quality)' 1.86, An Garraí C~, An Píosa C~ 12.28, 14 *s.v.* cac², *dep m* 9.47, *gsgf* ~ile 10.53, *pl* ~a 4.147, -157.
caol², *m*, 'slender part', ~ dá chois 'ankles' 3.76.
 caol-, *prefix*, 'narrow', 3.97. *Cf.* CAÍOL-TSLAITÍN.
 caolach¹, *m*, 'wicker-work', 3.154.
 Caolach², *m*, 'person named Caolaigh', 8.236.
caolachaí, *npl*, *in phrases* '(within) confines', 8.161.
 caoladóir, *m*, 'wicker-worker', 3.154.
 caolaigh, *v*, 'narrow', 5.19, -125, *pst* 3*sg* 10.90, 3*pl* ~aíodar 13.10.
 Caolaigh, Ó; Caoltha, Ó, *surname*, 'Kealy', 1.394, 12.10-11, Peadar Ó ~ 12.23, *gsg* Uí Chaoltha', Chaola', Ní Ch~ 1.169, Crucán Pheadair a Ch~ 12.11, Carraig Uí Ch~ 12.27, *pl* ~ 4.88, -90, 5.383.
 Caoláire, an; Caoláire na Gaillimhe; Caoláire; caolsháile*, *PlN m*, 'Galway Bay', 1.166, 3.4, 12.27, 13.7, 14 *s.v.* báí 1, síos 3.
 Caoláire Rua, an; Caoláire Rua, *PlN m*, 'Killary Harbour', 5.369, 8.196, 12.27.
 Caolan, Caonlan, *saint's name m*, 1.235, 3.47, *name of boat* 9.52. *Cf.* CRUAICH NA CAOILE.

- caolán**, *m*, 'creek, small intestine', 5.302.
caoldroim, *m*, 'small of back', 3.97, 9.39, *dep* 3.12, *gsg* caoldrama*, caoldroma* 3.12.
Caollaidhe*, *Ó*, *surname*, 'Kealy', 12.11. *Cf.* CAOLAIGH.
Caol Sáile, *see* COILL SÁILE.
caolsháile*, *see* CAOLÁIRE, *AN*.
caolsheans, *m*, 'slim chance', 3.97, 8.228, 9.39.
Caoltha, *caoltha*, *see* CAOLAIGH².
caol-tslaitín, *see* CAÍOL-TSLAITÍN.
caomhnú, *n*, '?'.
caonach, *m/f*, 'moss', 1.151, -395-397, 3.4. *Cp.* 14 *s.v.* céis.
Caonlan, *see* CAOLAN.
caor, *n*, 'berry', *pl* ~a(í) 4.104, *cuíora*, *cuíoraí* 4.105, ~tha 4.149, *gpl* 1.165; *pl* caoranns* 'rowan-berries' 11.155.
caora, *f*, 'sheep', 2.51, 8.2, 14 *s.v.* muineál, *gsg* ~ch 3.47, *pl* 4.231, *caoire*, *caoirí* 4.52, -101, -139, *caoire* 4.106, -153, 14 *s.v.* cladóir, *caoirí* 14 *s.v.* ár 2, 14 *Appendix*, *caoirigh* 1.186, **4.52 n.**, 7.24, 9.73, 10.102, *gpl* ~ch 1.50, 13.3, *Garraí* *Gaíneamh* na *gCaorach* 12.28, *cmcs* 10.90.
caorán¹, *m*, 'fragment of peat', 1.14, -396-397, *pl* ~in 14 *s.v.* sméaróg 1.
Caorán², *cadhrán*, *PIN element m*, 'dominant knoll', *cadhrán* 10.3.
Caorán Charna, *PIN*, 10.3, 12.27.
Caorán Mhaínse, *PIN*, 12.27.
Caorán Mór, *an*, *PIN m*, 12.27.
Caorán na mBuachaillí, *PIN*, 12.27.
caoróg, *f*, 'round object'.
caorthann, *m*, 'rowan', *gsg* ~inn 9.56, 12.27 *s.v.* Baile na Críthin, *cuíorthainn* 4.105, *cmcs* 6.73.
capaillín, *m*, 'small horse', 1.162.
capall, *m*, 'horse', 1.426, 13.10, *gsg* ~ill 4.34, 6.10, *dep* na ~ 3.7, 6.94(d), *cmcs* 1.93, *pl* **4.231**, ~ill **4.144**, *caiple* 1.362, -364, **4.8**, -10, -11, -106, *caiplí* 4.153, *gpl* 4.34, *pron* 6.10.
capar, *m*, 'copper', *pl* ~s 14 *s.v.* rua 2.
car, *n*, *in* cor ná ~ 'no move' 1.38.
cara¹, *cora**, *f*, 'causeway', 1.38, *pl* ~chaí, ~í, ~rVicháí 4.231.
cara², *caraid*, *f*, 'friend', *caraid* 2.21, 9.56, ~ agus *coimirghe** 1.246, -249, 14 *s.v.* coimrí (b), *before* vowel car' 3.41, *in* *vocsg* chara 1.34, *gsg* ~ad **3.41**, *pl* ~radaí 4.56, ~raideachaí 4.59, *cáirde*, *cáirdí* **4.231**, ~raechaí 4.198. *Cf.* CARAS.
Cara, *an*, *PIN f*, 12.27.
Cara an Ghearráin, *PIN f*, 6.86, 12.27.
Carabad, *see* CARBAD.
carabhata, *see* CARBHATA.
caráí, *m*, 'wrestler', *pl* ~the 4.73, -146.
caraidín, [f], 'small friend', *in* *vocsg* 3.41, -172.
Cara Innis Ní, *PIN f*, 14 *s.v.* thíos 2.
caráíocht, *caráigeacht**, *coradacht**, *f*, 'wrestling', 1.38, *also* *carraíocht* 8.246, *prgs* ag 8.172, *dep* 3.92.
Cara Mhoir, *an*, *PIN f*, 12.27.
carancam, *n*, 'boisterous fun', 1.258, -384.
caráncum, *n*, 'quarrel, rage', 1.258.
Cara Oileán an Bhromaigh, *PIN*, 12.27.
caras, *in* ~ Críost 'godparent', *carais**, *cáirdeas**, *cáirdeas**, *cairdes**, *cárdas**, *carasaidhe**, *cara* (as) **1.249**, *carasaí** 4.21, *caras* 2.25, *pl* **4.231**, ~saíochaí 4.21, ~sacha 4.37, -148, ~sacha Críosta 4.152, ~ Críostaíthe 4.73.
Cara Throiscín, *PIN*, 13.20.
carbad¹, *carpat**, *carball**, *m*, 'gum', 1.65.
Carbad², *Carabad*, *surname*, 'Corbett', 12.10, *Meaite* ~, *Maitias* a ~ 12.11, *pl* ~id 12.11.
Carbadach, *m*, 'person of surname Carbad', 12.13, -22.
carbhán*, *see* GARBHÁN.
carbhata, *carabhata*, *carbhat**, *m*, 'cravat, (neck-)tie', 1.54-55, 10.102.
Cárbit, *surname*, 'Corbett', *Peigí* ~ 7.39.
carcair, *f*, 'large stump', 9.57, *pl* ~eacha 4.143.
Carcair, *an*, *PIN f*, 12.27.
card*, *see* CARNÁN.
carda*, *see* CÁRLA.
cardáil (cárdáil), *v*, 'card, beat', 1.66, 5.20, *psthab* 3sg ~áileadh 5.135, *cond* 2sg ~álthá 5.136, *VN* 7.104, *gsg* *Garraí* *Pháidín* na *Cárdála* 12.28.
Carghas, *m*, 'Lent', 1.106, -249, 11.21.
cárla, *carda**, *m*, 'card for combing wool', 1.66, *pl* ~í 4.19, 13.10.
carmach*, *a*, 'Carmelite', 1.357.
carn, *m*, 'heap', *in* ~ aoiligh 'dung-heap', 1.199, -420, *vocsg* a chairm 3.10, *pl* *carnáin*, *carnánachaí*, ~ *aoiléachaí*, ~ *aoilí*, ~ *aoilte* **4.37**, ~ *aoileóchaí* 4.187, -210, ~ *aoileachaí* 4.218. *Cp.* CARNÁN.
Carna (Cárna), *Carn**, *PIN*, 1.150, -194, -199, -355, 6.96-98, 8.156, -190, 9.37, 14 *s.v.* saol (d), *Máirtín* Ch~, *Boicíní* Ch~ 12.17.
carnáinín (cárnáinín), *m*, 'small heap', 2.75,

- 6.13.
 carnán (cárnán), (carn, card*, carnd), *m*, 'heap', 1.140, -199, -250, **-420**, 4.47, 14 *s.v.* Pléimeann, *pl* ~in 9.74, *num* 4.43, 9.102. *Cp.* CARN.
 caróg, caróig, *f*, 'crow', 1.4, -418, 3.2, -27, -83, 9.37, 13.9, 14 *s.v.* préachán, *gsg* ~ige 9.4, ~aí 9.176, Carógaí Chill Chiaráin 12.17, *cmcs* 14 *s.v.* scioll.
carr, cárr, *m*, 'car, cart', 1.93, -116, 8.229, *f*? 13.26, *gsg* ~irr 1.187, 7.114, 9.47, -77, 14 *s.v.* bealach 8, Garraí Teach an Chairr 12.28, *cmcs* 5.92, 7.111, *pl* ~annaí 4.34, -86, 5.161, cáraní 4.86, *num* 4.43, 9.101, *pron* 6.10.
carraicán, *m*, 'large object, stepping-stones'.
 carrach, *a.*, 'rough-skinned', 14 *s.v.* crosach 2, foilliú(int), an Iníon Mhaol Ch~ 8.217.
 Carracháí na Féile, *PIN in tale*, 10.36.
 carraera, *m*, 'carter', 3.154, 4.86.
 carraeracht, *f*, 'carting', 4.86, 9.77.
 carragán*, [*m*], 'heap', 1.420.
 carraig, *f*, 'rock (in sea)', 1.67, -195, *on land* 10.79, *gsg* ~e 9.78, 13.21, *pl* **4.231**, ~reachaí 4.7, -10, -94 *n.*, 8.12, ~(r)eachaí **4.98-99**, ~neacha 4.60, ~neachaí 4.17, 12.27 *s.v.* Sceirde, ~reacha*, ~eacha 4.115 *n.*, ~eachaí 4.75, ~raeachaí 4.170, *pron* 6.6.
 Carraig a Meacan, *PIN*, 7.40, 8.212, 12.26-27, *dep* 12.27 *s.v.* Foiriúin, *na*.
 Carraig Á Mhiú, *PIN*, 1.20, 12.27.
 Carraig a Míle, *PIN*, 5.355, 8.141, -170, 12.27, *also* Carraig Míle 12.27 *s.v.* Mullán Corr, *an, dep* 9.82.
 Carraig an Chomair, *PIN*, 12.27.
 Carraig an Ghloinigh, *PIN*, 12.27 *s.v.* Carraig Ó Loinscigh.
 Carraig an Ghunna, *PIN*, 12.27.
 Carraig Chearc, *PIN*, 8.245, 12.27.
 Carraig Fhada mhic Eoghain, *PIN*, 1.21, 5.393, 12.27.
 carraigín, *m/f*, 'carrageen moss', 5.2, 14 *s.v.* creathnach, *dep* 3.172, 9.70, -77.
 Carraig Iolraigh, *an*; Carraig Iolra(igh), *an*; Carraig Iolra, *PIN*, 1.244, -372, 12.27.
 Carraig Leath Tuile, *PIN*, 3.124, 12.27 *s.v.* Cacalóid Bhiorach.
 Carraig Liath, *an, PIN f, datsg* ón g~ Léith 12.27.
 Carraig Mánas, *PIN f*, 9.85, 12.27.
 Carraig Mhór, *an, PIN f*, 12.27.
 Carraig Moilt, *PIN*, 9.59, 12.27.
 Carraig na Blaoithe, Carraig na Blao, *PIN*, 1.222, 12.27.
 Carraig na bPortán, Carraig na bPortáin, *PIN*, 12.26-27.
 Carraig na hAilte, *PIN*, 1.174, 12.27.
 Carraig na hIfreann, *PIN*, 12.27.
 Carraig na mBan, *PIN*, 12.27.
 Carraig na nDuibhéan, *PIN*, 12.27.
 Carraig Ó Loinscigh, Carraig dhá Ghlinisce*, *PIN*, 1.20, -242, 12.27.
 Carraig Risteaird Uí Laidhe, *PIN*, 12.27.
 Carraig Shiobhán Uí [?] Bheara, *PIN*, 1.249.
 Carraig Thollta, *PIN*, 9.117, Carraig Chabhaltaigh* 12.27.
 Carraig Thomáis 'ac Réamainn, *PIN*, 12.27.
 Carraig Uí Chaolaigh, *PIN*, 12.27.
 carraíocht, *see* CARAÍOCHT.
 Carrtha Léith, *PIN, in song, dep* Bruach na ~ 1.190.
cársán, *m*, 'hoarseness', 1.131-132.
 cársánach, *a.*, 'hoarse', 1.131-132.
cart, *v*, 'dig, clean out', *impv* 2sg ~ 14 *s.v.* cuartaigh, cairt 5.201, *VN* ~adh 7.113, 8.127, -166, *pl* ~óchaí, ~aí, ~aíthe 4.171.
 cárt, *m*, 'quart', 7.65, *also* ~a 1.54, 13.11, *gsg* ~irt 3.18, 9.100.
 cártá, *m*, 'card', 5.379, 8.97, *pl* ~í 4.19, 5.195, 9.70, -77, 11.15, 13.5, *pron* 6.10.
carthanas, *m*, 'generosity', 1.240, -249, 3.158, 12.11 *s.v.* Guairim, *gsg* ~is 1.394.
 carthanach, *a.*, 'generous', 3.148.
 Cartúr, cartún*, cartrún*, *PIN*, 1.252, 7.58.
 Cartúr Eibhilín, *PIN*, 1.33, 12.25, -27.
cas, *v*, 'turn, meet, play', 1.29, 5.322, *impv* 2sg 2.25, *pres* ~ann 5.414, *imprs* ~tar 6.20, *pst* 3sg 1.150, 3pl ~adar 5.77, *imprs* ~adh 1.267, ~ag* 10.1 *n.*, *psthab* ~adh 3.24, *imprs* ~tí, ~taí 5.50, *or cond* ~thaí 5.61, *fut* ~thaidh, ~óidh 5.414, *rel* ~fas* 8.197, *imprs* ~fear 9.109, *cond* 2sg ~thá 14 *s.v.* clúrachán, *imprs* ~fí 5.55, *prsbj* ~a 14 *s.v.* baile, *pstsbj* 2sg ~tá 5.34, -43, *imprs* ~taí 5.53, *vadj* ~ta 1.252, 5.282, *before vowel* ~t' 11.171, ~taí, ~taith' 2.70, *VN* ~adh 5.24, ~a 8.198, *before vowel* ~' 6.3; ~ dhe 'turn (switch) off' 7.22, ~ ar, le 'meet' *pst imprs* 8.125, ~ dho 'meet' *pst imprs* 8.149, *VN* ~táil 5.198, -204, -210, ~achtáil 5.234, 8.25. *Cf.* CASADH.
cás, cádhas*, *m*, 'case, circumstances, pity', **1.54, 3.4**, 5.14, -353, -370, 8.48, -50, -96, -230, 9.119, 13.19, *gsg* ~is 13.6, *pl* ~annaí 4.57; *conj* (cuir(im)) i g~ 8.125,

- 150.** Cf. CÁSA.
cása, *m*, 'case', 1.54, 8.158, *pl* ~í, ~nnaí, ~chaí 4.231. Cf. CÁS.
casacht, *f*, 'cough(ing)', 1.286, 2.7, 5.223, 8.137, *prgs* ag 5.231, *dep* 4.44.
casadh, *m*, 'turn(ing)', *pl* ~aíochaí 4.167, castaí 4.56. VN of CÁS.
 Casadh Veail, PIN, 12.27.
 cásaíl¹, *f*, 'case-work (construction)', 14 s.v. cása 2.
 cásaíl², *v*, 'cause'.
 casaoid, *f*, 'complaint', II.III, 1.14, -38, *prgs* ag 1.389, *pl* ~eachaí 4.152.
cascairt, **crascairt**, *f*, 'insult, scolding, beat', 1.38, -248, cascradh*, *gsg* ~artha ('thawing') 5.227, 9.160, ~ara 14 s.v. crascairt, c(r)ascair* 5.164. Cf. CRASCARTHAÍTHE, CLASCAIRT*.
casmairt, *caismirt**, *f*, 'address', 1.211.
 casóg, *f*, 'jacket', 1.5.
 casúirín, *m*, 'small hammer', 14 s.v. failligh 2.
 casúr, *m*, 'hammer', 7.51, *gsg* ~ir 3.45, 14 s.v. ladhar 3, *pl* ~irí 4.53, ~ir 4.231.
cat, *cut*, *m*, 'cat', 1.29, -31, -60, -421, 9.95, 10.11, 11.106, 14 s.v. cantalach, rince, cat mara 'calamity' 8.58, *inflected* cait* 1.31, *in vocsg* 10.11, *gsg* ~it 3.180, cuit 5.93, *pl* ~it 5.255, cuit 1.45, *gpl* 3.180, *cmcs* 1.371, 9.75, *pron* 6.1, ~ Bhriain 1.24, ~ na hUamhnach 1.27, ~ Mór na hUamhnach 7.115.
catach, *a*, 'curly', 1.252, 14 s.v. gruaig (a), *abst comp* ~aíl 3.69.
 catachaín, *a*, 'little (and) curly', 3.176.
 catachas, *catasach*, *n*, 'heat in cat', 3.158, -164.
 cataíl, *f*, 'curliness', 3.162, -168.
 cath¹, *m*, 'battle', ~tha, ~thadh 1.51, *gsg* ~tha 3.33, un ~tha 7.82, *pl* ~thannaí 1.128.
 cath², *see* CAITH.
 Cathail, *surname*, *name*, 'Cahill', 12.18, *name* Béib Ch~ 1.400, *pl* Béib Chatha(i)ls 12.9.
 cathair, *f*, 'city', 1.19, -58, -104, *gsg* caithreach, catharach 3.39, -46, cathrach 1.180, Rí na Cathaire Deirge 3.46, *dep* 6.99, *pl* 4.231, ~eachaí 4.158, ~aracha 4.60, 10.36, -51.
 Cathaír Bhíotalaim, PIN, 'Bethlehem', 1.58.
 Cathaire Deirge, na, PIN in tale, *gsgf*, 3.46, 6.99.
 Cathair na Mart, PIN, 'Westport', 1.249, 2.18, 5.98.
 Cathair na Roinn, PIN in tale, 12.27.
 Cathal, *name*, *gsg* Chathail Bhuí 12.25 s.v. Brian 'ac Lóbaís.
 Cathalán, *surname*, 'Cahalane', 1.4, 12.11.
 Cathán, *surname*, 'Keane', 12.10-11, *gsg* ~in 1.4, -265, Ó ~in 12.11.
 cathaoir, *f*, 'chair', 1.19, -117, 8.176, *gsg* ~each 3.40, ~e 3.46, *cmcs* 1.137, -366, 3.12, 14 s.v. ráille 1(b), *pl* ~eacha 4.147, ~eachaí 4.147, 13.5, *pron* 6.6, 8.86, 13.5.
 Cathasach, *m*, 'person of surname Ó Cathasaigh', 1.273, 12.11, *pl* ~aigh 4.88, ~saí 4.90; *a*, 12.22.
 Cathasaigh, Ó, *surname*, 'Casey', 12.10-11, Darach Mór Ó ~ 12.25, Seán Ó ~ 1.308, *gsg* Cól Dharach Ó/Uí Ch~ 12.21, Máire Ní Ch~ 12.11.
 cathlac(da)*, *see* CAITILICEACH.
 cathú, *m*, 'temptation', 14 s.v. féasóg (b), *gsg* ~thaíthe 3.5, 9.77, *cmcs* 5.229, 9.77, *pl* ~thaíthe 3.5, 4.49.
 ce¹, *te*, *interr*, 'really', 8.21, -62.
 cé¹, té¹, ce², *interr*, 1.74, -215, 8.47-48, -50-53, -55-66, -246, cén 1.286, 8.51, tén 8.58, téⁿ, goidé, goité 8.53, -55-56; *pron*, 'who, what', 3.67, 5.331, -337, -382, 6.45, 9.129, -150, -154-155, 10.78, -84, go ~ 8.231, 10.92, -98, *with pron prp* 6.9, 8.63, 13.2, ~ (h)é 2.35, 9.3, *pres* 3.65, ~s 3.59, ~s* 8.174, *pst* ~(r) 3.4, 9.118-119, -124, ~bh 5.370, cém ba 5.370, cérbh 10.73, *prp* 6.9, 8.63, ~ acub 8.59; *adv*, 'where' 9.141, *pres* ~b, ~rb, ~r 5.348, *pst* cé 8.98, *short vowel* ce 8.56 n., 14 s.v. bolg 1, fág i, *pst* cerb 8.228, *cop* 5.336-337; 'why' 8.52; ~ mar 'how' 5.98; *cataphoric imprs pron*, *see* TÉ². Cf. CÉN, IS¹, MOITE.
 cé², té², *conj*, ~ go 'although', 8.55, -149, *see* TÉ⁴.
 ceábhrasaíd, *n*, 'caraway seed', 11.34, -42, -107-108.
 céachta, céacht*, cécht*, *f*, 'plough', 1.52, 3.4, *pl* ~í 4.19.
 ceachtar, *pron*, 'either, neither, any', 1.113, 8.233, *gsg* ? ~ir 8.233.
 cead, *m*, 'permission', 2.2, 8.139, -172, a ch~ 6.17, 13.27, -29, ch~ 9.113.
 céad¹, *a*, 'first', 1.386, -405, 2.16, 3.81-82, 8.158, 8.208, -230, 9.16, -34, -76, -109, -139, -163, -176, an ch~ 6.85-86, -100, an ch~ rud 1.263, 6.88, *dep* 3.12, -52, 10.54, na ch~ 6.92, na ~ 4.146, ~ dá 3.76, 9.95, an dá ch~ 'first two' 6.92.

- céad**², *m.*, 'hundred, hundredweight, century', 1.53, 2.75, **3.77-78**, 8.148, 9.38, 14 *s.v.* seacht 3, an ~ 6.92, 8.148, ~ fearr 5.378, faoi ch~ 'hundredfold' 8.204, sa g~ 14 *s.v.* barrchonlach 2, chúig ~ 9.37, gsg céid 1.33, 3.78, 4.33, *dep* 2.57, *pl* ~ta, ~taí 4.17, -56, -104, ~taí 4.101, 10.51, ~tha 4.56, ~rachaí **4.231**, 9.109, *num* dhe chéada 1.135, **4.41**, *gpl* 10.52, *cmcs* ~ta 9.80.
- céad-, *prefix*, 'first', 3.84.
- Céadach, *name*, *see* CÉADTACH.
- ceadaigh, *see* CEIDIGH*.
- Céadaoin, *certain** (cétaín*), *f.* 'Wednesday', 1.32, 3.4, 7.71, Dé ~ 5.248, 6.66, *pl* ~eachaí 4.203.
- céadfaí*, céataí*, *npl*, 'senses', 1.252.
- céadfómhar**, *m.*, 'early harvest', 1.21, 3.84.
- ceadh, cean, teadh, *interr*, 'really', 8.62, ceannach 8.54 *for* ceadh nach. *Cf.* CE.
- ceadmhach*, *see* CÉADÚCH.
- céadna*, *see* CÉANNA.
- céadsoth, [f], 'first quality', an ch~ 10.33.
- céadsearc*, *see* RÓ-CHÉADSEARC.
- céadtach¹, *a.*, 'great, immense', 2.13, 3.148, 6.38, 9.176, 11.148, 14 *s.v.* síoraíocht 2, tintí.
- Céadtach², *name in tale*, 5.71, 8.143, 12.25, gsg Céadtaigh 8.13, *also* Céadach 7.115, 8.27.
- céadú, *num a.*, 'hundredth', 3.82.
- ceadúch, ceadmhach*, *a.*, 'permissible', 1.98, 3.148, 7.5.
- ceáfarnach**, **ceáfráil**, *f.* 'light drizzle', 1.30, -219, 3.166.
- ceaihbhiteáil**, *v.* 'capture', 11.117.
- ceaig, *n.*, **keg**, **kag**, 1.113, 11.1, *pl* ~s 1.376, 5.93.
- ceaijeáil**, *f.* 'carrying'.
- Ceailaíocht, *PIN*, 'California', 1.405.
- ceaineastar**, *m.*, 'round object', *cf.* CANISTER.
- Ceainideá, *PINs*, 'Canada', 12.27.
- ceainnín, *m.*, 'small one', 3.173 *n.*, -175, *prp* go ~ 'for little' 3.171.
- ceainsar, *m.*, 'cancer', 5.354, 14 *s.v.* éirigh ó, plé (b).
- ceainteáil, *v.* 'cant, knock over', *pstsbj* *imprs* ~taí 5.135.
- ceaip, *m.*, 'cap', 14 *s.v.* aimsir 3.
- ceaiptsail, *m.*, 'capstan', 8.198.
- ceaircín, *f.*, 'small hen', 3.172.
- ceáird, *see* CEARD.
- Ceaite, *name*, 'Kathy', ~ Mhrocha 12.18.
- Ceaiteog, *name*, 'Kathy', *dep* Garraí Ch~ 3.31, Garraí Ch~ Ní Mhainchín 12.11.
- Ceaití, *name*, 'Kathy', *dep* Shéamaisín Ch~ 12.25.
- Ceaitlín, *name*, 'Cathleen', 5.370, 7.55, 9.127, ~ Deara 12.13, *dep* 14 *s.v.* steig meig.
- Ceaitseóchaí, *name pl.*, 'Kathy's descendants', 4.27, 12.9, -25.
- ceal¹, *n.*, 'want', *prp* c(h)eal 'for want of' 7.107, 9.113.
- ceal², cheal, *interr*, 'really', 8.62, *see* CE¹, CEADH.
- céalacan, *m.*, 'morning fast', 7.83, *dep* 14 *s.v.* síle.
- ceall*, *see* CILL.
- Ceallach, *m.*, 'person with surname Ó Ceallaigh', 2.3, 5.381, 8.146, 12.22, gsg ~aigh 7.111, Mullán an Cheallaigh 9.84, 12.27, *pl* ~aigh, ~chaí 4.88, -90, 12.11, ~chaí 5.367.
- Ceallacháin, *m.*, 'small person with surname Ó Ceallaigh', *song* an ~ Fíonn 3.176, 9.31.
- Ceallacháin*, *see* CIOLLACHÁIN.
- Ceallachair, Ceallachar*, *name*, 'Kelleher', 12.1.
- Ceallaigh, Ó, *surname*, 'Kelly', 12.10-11, Seán a C~, gsg Sheáin Uí Ch~ 12.11, Balla Mháirtín Uí Cheall(aigh) 1.296.
- ceamach*, *see* CIOMACH.
- Ceamaire, *PIN*?, 7.56.
- cean, *interr*, 'really', 8.62, *see* CE¹, CEADH.
- ceanach : CEANNACH¹.
- ceangail**, *v.* 'tie', **5.164**, *impv* 14 *s.v.* cailleach 4(a), *pres* ~nglaíonn 5.36, *pst* 3sg 5.233, 3pl ~nglaíodar, ~ngladar, ~nngladar 5.86, *psthab* 3pl ~nglaídís 1.173, *imprs* ~nglaítfí 5.52, ~nglaíotafí 5.53, *fut* 3sg ~nglóidh 14 *s.v.* cailleach 4(a), *1pl as impv* ~nglómuid 5.95, *imprs* ~nglófar 5.56, 9.143, ~ngalfear 5.37, *vadj* **5.177**, ~te 2.68, ~nglaíthe 6.3, ~nglaithe 5.16, ~nglaí 5.36, *VN* ~ngal 1.154, 9.70, -78, *f* 13.30, gsg ~ 5.224, *cmcs* 8.132, ~t 5.218, gsg ~te 5.224.
- ceann**, ceánn, *m.*, 'head, end, roof', 1.173, -177, 3.12, 4.86, 6.3, -85, 7.40, 8.157, -170, 9.86, -89-90, -139, 13.6, gsg cinn (cinn) 8.178, 9.61, -83, 10.45, 14 *s.v.* mullach (b), Lá Chinn Bhliana 'last day of year' 9.47, Oíche chinn an dá lá dhéag 'Twelfth Night' 6.84, *cp.* 9.82, tinneas cinn(eannaí/eachaí) 4.35, *dep* 6.100, 7.115, 9.92, ~ suas 'vomits' 6.79, *pl* ~a

- 4.47**, 14 s.v. Pléimeann, *gpl* Fathach Mór na gCúig gCeánn 8.208; *indef pron* 'one', **1.173**, -410, 3.74, -76-78, -80, 6.24, -72, *gsg* cinn 8.171, *pl pron* 6.12, *pl num* dhe ~aibh*, ~a **4.41**, 7.16, 8.2, *num* cinn 1.173, -386, 4.43, *deich gcínn(-eachaí/eannaí)* 4.35, 14 s.v. *deich*, *pl* ~a **4.47**, -81, cinn (cín) 8.94, cinnte 'roofs' 4.43, -47;
- prp* faoi ch~ 'after' 1.116, **7.110**, *interr* 8.64-65, (nó) go c(h)~ 'for' 5.7, 7.41, -112, *interr* 8.64-65, i g~ 'in addition to, in company of, at end of' **7.115**, 14 s.v. *scailpín*; *adv* un cinn 7.81, 8.107, -199, 10.31, 14 s.v. *amach* 2, suas 5, chun cinn 11.127, v, *impv* 3sg cinneadh 5.327. Cf. *historical datsg* in *prp* CIONN.
- Ceann (Ceánn), an, *PINs* m, '(a) Golam Head, (b) Slyne Head', (b) 12.26-27 s.v. Ceann Léime, *gsg* (a) an Chinn 12.27 s.v. Árainn, (b ?) un an Chinn 7.84. Cf. CEANN GÓLAIM; CEANN LÉIME; BEALACH AN CHINN; CEANN RAMHAR, AN.
- céanna¹, n, in *adv* mar an g~ 'likewise, the same' **8.224**, 9.139, as n, an mar an g~, *before vowel* ~nn' 8.224.
- céanna², céadna*, a., 'same', 1.65, -116, -151, -277, 6.90, 8.224, -242, 9.8, -25, -32, -51, -173, *chomh + adj + ~* 'just as' 8.181, -211, -225.
- Ceannabhán¹, *surname*, 'Canavan', 12.10, *gsg* Ó Ceannabháin* 1.65, Anna Ní Cheannabháin 12.7, Mharcais Uí Cheannabháin, *pl* ~in Bhána **12.11**, ~in 12.22.
- ceannabhán², see CEANNBHÁN.
- Ceannabhánach, m, 'person of surname Ceannabhán', 12.11.
- ceannach¹, ceanach, teannach*, a., 'inclined', 1.72, 8.171, 9.121, 14 s.v. craiceann 1(a), geata².
- ceannach², VN of CEANNAIGH.
- ceannach³, *interr*, 'really', see CEADH.
- ceannachóir, ceannaitheoir, m, 'buyer (of cattle)', 3.154, *pl* ~achóirí 8.233.
- ceannadhairt*, see CIONNÁIRT.
- ceannaghaidh, ceann-aghaidh, [f], 'countenance, feature', 1.106, -427, *pl* ~(the) 3.58, ~nnúchaí ? 4.165, ~nmaechaí 4.185, ~the **4.231**.
- ceannaí, m, 'dealer, merchant', 2.45, 5.381, 10.15, an C~ Fionn 5.4, *dep* 14 s.v. snaidhm 1, *pl* ~the 4.73, -227, ~, ~nnV:xi: **4.231**.
- ceannaigh, v, 'buy, hire, expend effort', *impv* 1sg ~aím 5.12, *pres* 1sg ~aím 14 s.v. thrí 2, 3sg ~aíonn 8.90, ~ann 5.416, *imprs* ~aítear 5.27, ~atar 5.418, *fut* 1sg ~nnód 10.59, 3sg ~nnóidh 5.12, *imprs* ~nnóifear 5.27, *Echo* 1sg ~nnód 5.27, *pst* 3sg 1.109, 2.65, ~a' 14 s.v. saight 2, *before vowel* ~nn' 2.63, ~a, ~aig* 4.117, 3pl ~aíodar 5.27, ~adar 5.86, -402, *imprs* ~aíodh 5.415, ~aíobh 8.43, ~adh 5.415, *Echo* 1sg ~aíos 5.27, 2sg ~aís 5.104, ~aír 5.105, *psthab* *imprs* ~aítí, ~aíotaí 5.53, ~aíthe 1.284, 5.64, *cond* 1sg ~nnóinn 5.413, 2sg ~nnóthá 1.263, 5.65, -67, ~nn(óth)á 5.27, ~nná 6.3, ~nnthá 5.416, 3sg ~nnódh 9.143, 3pl ~nnóidís 5.86, *imprs* ~nnóithí 5.63, *pstsbj* 2sg *emph* ~nnuithéasa 5.67, *vadj* ~aíthe 5.185, ~aí 14 s.v. deabhal 9, VN ~acht m 3.5, 5.203, 9.79, ~ach 5.220, -350, ~achtáil 5.204.
- ceannaitheoir, see CEANNACHÓIR.
- Ceann an Ascaill, Ceann an Ascaill, (Ceánn ...), *name in tale*, 1.163, 8.14, -144.
- Ceann an Chlaí Mhóir, *PIN*, 12.27.
- ceannann, a., with céanna, 'very same', 3.153, **8.242**, 9.32, -48.
- ceannas, m, 'command', i g~ 8.9.
- ceanna slat, m, 'type of seaweed', *pl* ~ ~a 4.36.
- ceannbhán, ceannabhán, m, 'bog-cotton', 1.5, -356, *pl* ~in 10.103.
- Ceann Boirne (Ceann Bóirne), *PIN*, 'Black Head', 1.158, -173, -188, -201, -355, 12.27.
- ceannchochall, m, 'headscarf', 3.84, *sg* ~ill 3.85, *sg* and *pl* ~ill **4.72**, -231, *pron* 6.10.
- ceannchrom, m, 'stooped head', 3.84.
- ceanndána, a., 'headstrong', 3.84, 9.39.
- Ceannabháin* : Ceannabháin, see CEANNABHÁN¹.
- ceannfoirt, m, 'commander', *sg* ~ort, ~oirt 3.85, ceánnfort, ceánnphort **3.22**, ceannphoirt 3.22, ceánnfoirt, *pl* ~oirt, ~oirteachaí, cinn-phoirt **4.72**, -231.
- Ceann Gólaim, (Ceánn Gólaim), Ceann Gúlaim, Ceann Gúlaim, *PIN*, 'Golam Head', **1.20**, 10.103, 12.27.
- ceannleathan, a., 'broad-headed', 3.48, -153.
- ceannleathnaíoch, a., 'broad-headed', 3.153.
- Ceann Léime, *PIN*, 12.27. Cf. CEANN², AN.
- Ceann Mása, *PIN*, 'Mace Head', 1.271, 6.3.
- ceannphoirt, ceánnphort, see CEANNFOIRT.
- ceannrach* : CEANRACH.
- Ceann Ramhar, an, *PIN* m, *gsg* an Chinn

- R~ 12.27.
ceannspéarthach, *a.*, 'conceited (head in the air)', 3.148.
ceannúil, *a.*, with céanna, 'very same', 3.153.
Ceannúir, *PlN*, 8.190, 12.27.
ceanrach, ceannrach*, *n.*, 'headstall', 1.246, -250, -302.
ceantar, *m.*, 'district, area', 1.177, 7.72, 8.161, *pl* ~ireacháí 4.53, ~ir, ~racháí, ~ntracháí **4.231**.
ceanúil, *a.*, 'affectionate', 3.150, 6.92, 8.181.
ceap¹, *m.*, 'block, last, bed (plants)', 3.172, 14 *s.v.* súiteáil, ~ tró, *see* CEAPTRÓ, *pl* ~annaí 4.57.
ceap², *v.*, 'fashion, think, assign', 5.235, 7.22, (n)gc~ 9.143, *pres 1sg* ~aim 6.6, *3sg* ~ann 5.343, *3pl* ~annar 5.406, *rel* ~anns 14 *s.v.* láimh 7, *pst 3sg* 5.343, *3pl* ~adar 8.76, *psthab 3pl* 6.76, *imprs* ~taí 5.32, *fut* ~thaidh 8.85, *cond 1sg* ~fainn* 8.11, ~thainn 1.95, *emph* ~thainnse 14 *s.v.* tabhair ó 1, *2sg* ~thá 5.252, *emph* ~thása 6.91, *3sg* ~thadh 8.46, -85, ~thad sé 8.85, *imprs* ~faí 5.55, *vadj* ~thaíthe 5.186, 8.222, ~thaí 4.129, cheapthaí 9.81, *VN* ~adh 6.40, 8.107, -228, cheapadh 9.81, ~a 5.217, *pl* ~thaí ?, ~thaíthe ? 4.171.
céaparáil, céapráil, céapráil*, *f.*, 'cutting capers', 1.61.
ceaptró, ceap-dró, ceap tró*, *m.*, 'mast-step', 1.360, -385, 10.59.
cearaictar, *m.*, 'good reputation, character'.
Cearails, brand name, 'Carrols', 5.127.
cearait, *m.*, 'carrot', *pl* ~s 1.164.
cearalaidhn, *m.*, 'caroline (hat)', 14 *s.v.* saghas.
Cearbáin, *surname*, 'Kirwan ?', Seán ~in 14 *s.v.* Seán 1, *gsg* Garraí Sheáin Chearbáin 12.11.
Cearbhalán*, *see* CEARÚLÁN.
cearc, *f.*, 'hen', 1.410, -415, 3.2, 6.10, 14 *s.v.* suiliú 1, 2, *circ* 1.29, *ciorc* 1.29, 10.12, *gsg* circe 3.180, 9.66, 14 *s.v.* tanai², *pl* ~a 13.16, 14 *s.v.* s 1, ~a(í) 4.104, ~aí 4.108, 8.234, *gpl* 8.133, 9.58, 14 *s.v.* maide 2, clann Duán na gC~ 12.19, Carraig Ch~ 12.27, *cmcs* 13.27; ~fhraoigh, ~fhraoí 'grouse (hen)' 1.29, -194-195, 2.33, 9.56; ~uisce 'waterhen', *pl* ~aí uisce 4.38; *pron* 6.6.
ceard, ceárd¹, ceáird, cearn*, *f.*, 'direction', 1.140, 3.24, 7.52, 8.86, 10.60, -94.
ceárd², *see* CEIRD.
céard, téard, go déard, *interr pron*, 'what', 1.73-74, 5.251, 6.5, -82, 7.58, 8.31, -47, -51, -54, -63, -177, -246, 9.43, chéard 1.405, 2.7, 8.54, go céard **8.56**, téard 1.224, **8.55**, go déard, goidéard 8.54-56, 10.98.
ceardaí (ceárdaí), *m.*, 'craftsman', 1.199, 3.24, -154, 13.11.
ceardcha*, *see* CEÁRTA.
céardós, *interr*, 'what sort of', 8.60, -63, 9.43.
ceardscoil, *f.*, 'technical school', 11.122.
ceárgó, *m.*, 'cargo', 1.34, 11.25.
Cearlabhán, Cearlúrán, *see* CEARÚLÁN.
cearn*, *see* CEARD.
Cearnaigh, Ó, *surname*, 'Carney', *gsg* Uí Ch~ 1.199.
cearnógach, *a.*, 'four-square', 5.97, 11.122-123.
cearpaintear, *m.*, 'carpenter', 7.59.
cearrbhach, *m.*, 'card-player', 1.190, ~cháí 4.91.
ceart¹, *m.*, 'right, correct thing', 8.114, 13.22, i g~ 1.154, -404, **8.218**, 10.71, le ~ 14 *s.v.* siúl 4, ó ch~ 5.360, 8.213, *gsg* ceirt 1.33, *cirt* 3.18, 7.117, *cmcs* 6.46, 9.77, *pl* ~a 1.57, 11.122.
ceart², *a.*, 'correct, right', 1.176, 1.398, -407, 3.4, -24, 4.77, with *pst cop* 'should' 5.353, -363, 9.118, -121, *non-inherent* 9.43, *adv* 8.182, -211, 9.47, -135, ~ go leor 'all right' 8.229, 13.8, -21, *pl* ~a 13.29, *comp* cirte, ceirte, ciurtaí, ~ 3.60, ciurtaí 3.66.
ceárta, ceardcha*, *f.*, 'forge', 1.63, -66, *gsg* ~n 3.37, un ~n 7.82, *pl* **4.231**, ~nacháí 4.64, ~í 4.172, ~tàchaí 4.173, ~echaí 4.183, ~chaí 4.179.
ceartaigh, *v.*, 'correct, expound', 5.19, *VN* ~tú 6.12.
Ceartar, *surname*, 'Carter', Peadar ~ Seoige 12.25, *dep* Pheadar ~, *pl* ~s **12.15**.
ceartas, *m.*, 'vying for equity of treatment', 1.252, 14 *s.v.* cneasacht.
ceartlár, *m.*, 'very centre', 3.84, 6.90.
ceartmhullach, *m.*, 'very top', 3.84.
ceartraj, *m.*, 'cartridge', 14 *s.v.* páipéar 5.
Cearúlán, Cearúllán, Cearlabhán, Cearlúrán, Cearbhalán*, *surname*, 'Carolan', 1.95, -244, -281, 5.97, *gsg* (tale and verse) Seachrán Chearúláin 10.36, -80, -96.
céas, *v.*, 'suffer', *pst 1pl* ~amar 5.93, *imprs* 1.102, 13.13, *VN* *gsg* ~ta 1.216, -365,

- 4.35, 6.86, 9.72, comharthaí chéastaí 9.113.
- ceasacht**, *f*, 'depending'.
- ceasamar, ceasmar, *m*, caismír*, *f*, 'cashmere', 1.219, -361.
- céasán**, *m*, 'wretch', 1.9.
- ceasúil**, *a.*, 'cloying'.
- céataí*, *see* CÉADFAÍ*.
- ceathach, *a.*, 'showery', 14 *s.v.* cionthánach.
- Ceathailin, *surname*, 'Cahalane', *pl* ~s 12.11.
- ceathair, *num*, 'four', 1.407, -410 *n.*, 2.36, **3.74**, -76-77, -79-80, 4.41, 7.16, 8.2, 9.140, 11.122.
- ceathán*, *m*, 'light shower', 14 *s.v.* cionthánach.
- ceathánach*, *a.*, 'showery', 14 *s.v.* cionthánach.
- ceathar, ceathrar*, *m*, 'four persons', 1.193, 3.67, -83. *Cf.* COL.
- Ceatharnaí's, Ceatharnaigh*, *surname pl*, 'Carney', 11.118.
- ceathracha, *num*, 'forty', ~thar(acha), ~thr(acha) **3.79**, ~thaireacha 3.80, ceath(ai)r(e)acha 3.75, -80, *pl* ~tharachai, ~thrachtaí 4.5.
- ceathrar*, *see* CEATHAR.
- ceathrú¹, *a.*, 'fourth', 1.117 *n.*, **3.82**, 8.218, 9.53, -110, (*dep*) 6.93, 9.111.
- ceathrú², *f*, 'quarter (measure)', 3.26, -45, -80, *pl* ~naí 4.28, *num* ~naí 4.43, ~na 8.171; 'quarter (boat)', *gsg* ~n 3.37; 'thigh', 4.43, 6.73, 9.63, *gsg* ~n(a) 3.35; ~ uain* 'lamb's lettuce' 14 *s.v.* caora; ~ anama 'quarter, exemption from death' 1.128; 'quatrain' 10.62.
- Ceathrú Rua, *an*, *PIN f*, 12.17, 13.22, *gsg* **12.27**, *na* ~n Rua(i) 3.37, *na* Ceathrú Ruaf 3.49.
- Céazar, *m*, 'Kaiser', 8.31.
- céibí, cé bí, céibear, *see* PÉIBRÍ.
- cécht*, *see* CÉACHTA*.
- céibh, *f*, 'pier', *nomsg* céibhe*, céidhe* 1.49, 2.71, *ar* ~ 9.87, céaw 10.49, *gsg* ~each 3.39, 5.14, Garraí na Céibheach 3.40, ~e 3.46, 6.13, *un* na ~each 7.83, *pl* ~eannaí 2.25, 4.28, -57, 8.238.
- Céibh Aill Eachrois, *PIN*, 12.27.
- Céibh Aill na dTornóg, *PIN*, 12.27 *s.v.* Balla Leailí.
- Céibh an Bhéaraigh, *PIN*, 1.190, 2.4, 12.27.
- Céibh an Mhása, *PIN*, 3.45.
- Céibh an Phortaigh, *PIN*, 12.27.
- Céibh Bhairéad, *PIN*, 3.12, 12.27.
- Céibh Bhéal Chara, *PIN*, 12.27.
- Céibh na Dólainne, *PIN*, 12.27.
- Céibh na Gairf(i)neach, *PIN*, 12.27 *s.v.* Gairfean, *an*.
- Céibh na hAirde Móire, *PIN*, *dep* 9.84.
- Céibh na hAirde Thiar, *PIN*, 8.238.
- Céibh na Troscainn, *PIN*, 12.27.
- Céibh Numó, *PIN*, *pron* 8.86.
- Céibh Sheachnais, *PIN*, 1.148, 12.27.
- céibí, *see* PÉIBRÍ.
- céidhe*, *see* CÉIBH.
- céidí**, *in* ~ corp 'body', 1.252.
- ceidigh*, ceadaigh, *v*, 'wish', *cond 1sg* cheideoinn, chreideamhain (chreideoinn), cheideónainn, (chainteochainn), ceidneochainn*, chreidmheochainn*, 10.71.
- ceidim : creidim, *see* CREID.
- céidín, *m*, 'small, insignificant century', 14 *s.v.* sin 4.
- ceidine**, *in* is ~ dho 'is permitted'.
- ceil, *v*, 'conceal', *fut* ~the 10.96, *VN* ~t 5.207.
- céile, *m*, 'spouse' 1.163, 8.10, 9.104, céiliú 10.45; *reciprocal pron* a ch~ 'each other, the other' **6.65**, 7.18, **9.148**, *un* a ch~ 7.82, faoi ch~ 1.309, le ch~ 3.96, mar a ch~ 1.249, 7.66, 8.224, 9.125, *pron* 8.238, c(h)omh-mhar-a-ch~ 3.98, thréna ch~ 1.33, thrína ch~ 1.387, 7.77, fréna ch~ 8.72, fré ch~ 8.171, dhena ch~ 7.18, ina ch~ 5.236, *in comp* ná ch~ 9.70.
- céileach**, *gsg*, 'wax', *see* CÉIR.
- Céileachair*, Ó, *surname*, 'Kelleher', 12.1.
- céileo**, céiltheo (céiltheó), *n*, 'type of cattle', 1.170, 11.45.
- céileog** (céileóg), *f*, 'cow of "céileo" breed', *gsg* ~ige* 11.45.
- céileogach**, *a.*, 'of "céileo" breed'.
- céilí**, *m*, 'ceilidh', *pl* **4.231**, ~ocha 4.9, ~ochaí 4.24, -126, ~léachaí 4.62, ~leáchaí 4.19, ~leachaí 4.169, ~liúchaí 4.187, ~leóchaí 4.210, 11.162, ~the 4.195, ~os 4.176, ~oz 4.68, 11.122, ~ozacha, ~osacha 4.69, -215.
- ceiliúradh**, *m*, 'talk'.
- céillí, céillíthe, céillidhe*, *a.*, 'sensible', 1.160, 3.152, 5.180.
- ceilp**, *f*, 'kelp', 6.38, 8.172, *gsg* ~e 1.405, 9.37, -77, *cmcs* 8.129.
- ceilpeadóir, *m*, 'earwig', 3.154, *pl* ~í aon 1; 'kelp-worker' 3.154.
- ceilteach, *a.*, 'secretive', 3.148.
- céiltheo, *see* CÉILEO.
- céim, *f* (*m*), 'step, stile, difficulty', 3.6,

9.65, 14 s.v. ó 5, *pl* ~eannaí 4.57.
 céimíric, *n*, 'cambric', 9.57.
 Céin, *surname*, 'Keane', *dep* Tigh Ch~ 7.55.
 céir, *f*, 'wax', *gsg* ~each 3.40, 9.56, 14 s.v. coinneal 1(a), ~e 3.46, **céileach** 1.166.
 ceird, *ceárd*, *f*, 'profession, trade', 1.186, -195, -200, -410 n., 9.38, -122, *ceárd* 3.24, -154, *gsg* ~e 1.405, *pl* ~eannaí 4.57, *pron* 6.7.
 ceire, *see* CHEITHRE.
 céireáil, *v*, 'grease, smudge'.
 ceirín, *m*, 'physical defect', II.XV, 1.188, -253.
 ceiríneach, *a.*, 'handicapped', 1.188, -253, 3.154.
 céirseach, *f*, 'hen blackbird', 1.132.
 ceirt, *f*, 'rag', 1.33, 10.103, *pl* ~eachaí 4.59, 14 s.v. fua(i)l 1, ~íochaí, ~éachaí 4.170.
 ceirtheánach, *m*, 'strong large person', 1.230.
 ceirtlín, *f*, 'ball, clew', 1.33, -72, 3.4, *pl* ~í, ~eachaí, ~íochaí 4.21, -55, -231, ~íochaí 4.62, *pron* 6.6.
 céis, *f*, 'serpentine monster', 14 Appendix.
 céisínteacht, *VN f*, 'being stingy', 3.159.
 ceisnigh, *see* CEISTIGH.
 ceist, *f*, 'question', 8.97, 9.173, *i g~* 1.33, 8.175, *gsg* ~e 3.12, *pl* ~eannaí 4.57, ~eannachaí 4.79.
 ceistigh, *ceistnigh*, *ceisnigh*, *v*, 'question', 1.72, -234, 5.19, *pst imprs* ~tníodh 14 s.v. ó 5, ~sníodh 11.3.
 Céit, *name*, 'Kate', ~ Dharach 7.63, ~ Mhurchadh Cuana 1.50. *Cp. KATHY*.
 ceithearnach, *m*, 'strong or evil person', 1.230, *pl* ~aí 4.90.
 ceithre, *see* CHEITHRE.
 Céitín, *name*, 'small Kate', 8.193.
 cén, *interr*, 'what (... the)', 1.147, -286, 2.91, **8.31**, -177, *shorted vowel* cen 14 s.v. eile, *jugáil*.
 ceo, *m*, 'fog, gloom', 3.18, 10.52, *dep* 9.47, un ~ 7.82, *indef pron* '(any)thing' **8.233**, 14 s.v. buachaill 2.
 ceobán, *m*, **ceobarnach**, *n*, **ceobarnaíl**, *f*, ceobarnán, ceobrán, *m*, ceobharnach*, ceobhrán*, *m*, 'drizzle', **1.254**, 3.162, -166.
 ceobarnach, *a.*, 'drizzly', 1.254, 9.57.
 ceochodladh, *m*, 'light sleep', 3.84, 14 s.v. sneidhpeáil.
 Ceoinín, *Mac Sheoinín**, *surname*, 'Jennings', 1.21, 7.55, 12.1, -10, Seán Ch~, Peait a ~, Micil Shéamais a Ch~

12.11.
 ceol¹, *m*, 'music', 2.25, *gsg* ~il 1.207, 7.62, un ~il 7.82, *pl dep* ~ta 9.77, gléas ~ileannaí 4.35, *gpl* Laoi Amadáin Mhóir Tír Lochlann na gC~ Sí 10.24.
 ceol², *v*, 'play music', 5.322, *pst* 8.208, 9.10, *VN* 7.62.
 ceoladóir, *m*, 'musician', 3.154.
 ceoltóir, *m*, 'musician', 3.154.
 cés, *in prp, conj* cés / téis móite / moite dhe / go, césmuite, césmúite, *see* MOITE.
 cetain*, *see* CÉADAOIN.
 chadar : chaitheadar, *see* CAITH.
 cháide, *conj*, ~ go 'before', 8.49, -130-131, *see* SHULA.
 chaon, achaon, 'ach aon, chaon-nduine, achaon-nduine, *see* GACH.
 chéadbharr, *m*, 'first growth', 3.84.
 chéaduair, *adv* a ~, an ~ 'at first', 3.84, **8.205**.
 cheal, *see* CEAL¹.
 cheana, *adv*, 'already, indeed', 1.113, 5.374, 8.12, -199, -206, -227, 10.101.
 cheidim : chreidim, *see* CREID.
 chéin*, *see* HÉIN.
 cheithre, ceithre, cheire, ceire, *num a.*, 'four', 1.73, -124, **3.74**, -76-77, 4.39 n., -43, 9.2, -94, -101-103, -113, -156, -178, 10.52, 14 s.v. eite 2, na ~ 4.71, 5.196, **6.92**, *gpl* 10.95, -105.
 cheoch, *interj driving cattle*.
 chí, *see* FEIC.
 Chiú, *name*, 'Hugh', *dep* 1.404, 2.18, 14 s.v. fág 4.
 choíchin, achoíchin, choidhchin, choidhche*, *adv*, 'never', 1.73, -302, -306, 5.94, 8.116, -204, choíche 8.161, 10.15, -42, choích' 13.14, choín 10.15, -101.
 chomh, cho, chó, comh, go, *prtc*, 'as, so', 1.69-70, -90, -272, -304, -309, 2.37, 3.68, **8.4**, -125, -154, -160, -162, -167-168, 9.4, -151, -178, 11.9, -12, -139, -141, -185, c(h)ô 1.318, cho 1.51, 7.82, chó 3.24, cé ~ 8.52, comh 1.73, 10.98, a ~ 10.98, go 8.238.
 chomh-, *see* COMH-.
 chorr-, *see* CORR-.
 chreidim, *see* CREID.
 chú, *see* CHÚNS.
 chuig, chaig, *prp*, 'to, toward', 1.45, -113, -426, 8.77, 14 s.v. dan (f), chaig 5.382, *emph* 6.26, **7.8-12**, *poss* ~ána 9.167-168, *uig with gen* 10.82;
prp pron 1.382, -400, **7.9**, -92, *1sg* chugam

- 2.55, 'ugam 3.82, *emph* chugamsa 6.79, 2sg chugad 1.113, 5.248, -327, seo chugat 8.201, (ch)ugad 1.173, *emph* chugadsa 6.54, 3m chuige 10.86, *see* LOIGHE, cad chuige* 1.45, chaige 1.388, 5.228, heige 7.9, 3f chaici 6.8, chuici 5.288, *emph* chuici sise* 6.26, 1pl chugainn 14 s.v. sín 1, seo chugainn 1.44, 8.200, 'ugainn 7.41, 2pl chugaibh* 7.11, chugaí 5.329, 3pl chucabh 7.97-98, chucub 4.41, 'ucub 5.382, chucú 2.2, 14 s.v. sín 1, (ch)ucú 7.100, 'ucú 7.11, chuca* 7.12.
- chúig, *see* CÚIG.
- chuigint : A CHUIGINT.
- chuile, achuile, chuile's, *see* GACH.
- chuin, in ó chuin : ó shin, *see* SIN.
- chulá, chul dhá, chuil dhá, *see* SHULA.
- chun : UN.
- chúns, chuns¹, chú, *conj*, 'while', 1.188, -263, 8.123, -127. *Cp.* COMHUAIN*.
- chuns², *conj*, 'before', 8.130-131, *see* SHULA.
- chupla, *see* CUPLA.
- ciall**, *f*, 'sense', 6.49, 9.38, cén ch~ 'what sense; why' 8.11, -58, (*dat*sg) céill 3.24, *gsg* céille 1.59, -163, 3.104, 14 s.v. smeach 2.
- ciallaigh**, *v*, 'mean, understand', *pres* 12.7, (*pst* 13.1), *VN* ~ú, *f* 3.5.
- ciallmhar, *a.*, 'sensible', 1.98, *comp* ~a 3.64.
- cianta**, *npl*, 'ages', 1.24, 4.30.
- ciap, *v*, 'harass, torment', 5.235.
- Ciarán, *name*, 1.392, 8.22, 13.12, ~ Pól 12.11, *vocsg* ~in 14 s.v. roithín 3(a), *gsg* ~in 11.133, Bairbre Chiaráin Ántaine 12.14, Colm Chiaráin 5.294, Lá Fhéil(e) ~in 9.85, *cmcs* Lá Fhéil ~ 14 s.v. arna mháireach.
- Ciardhubháin*, Ó, *surname*, 'Kirwan', 12.11 s.v. Cearbáin.
- ciaróg**, *ciaróig*, *ciarthóg*, *f*, 'beetle', 1.190, -397, 3.27, -29, 5.362, *pl* ~ógaí 4.28, *pron* 6.8.
- Ciarraí, *PIN*, 'Kerry', 1.190, 2.25, 4.73.
- Ciarraíoch, *m*, 'native of Kerry', 4.126 n., *pl* 4.231, ~chaí 1.407, ~rraechaí 4.19, ~rróchaí 4.20, ~rráchaí 4.25, -218, ~os 4.68, -163, 8.238, 11.130, ~achaí 4.185, ~aí, ~aíthe 4.73.
- ciarsánachaí cuarsánachaí, círseánacha cúirseánacha, ciarsánacha* cuarsánacha*, *a.pl*, '(grumbling, humming; epithet of streams)', 1.26, -132, 5.6, 10.52-53.
- cíb**, *f*, 'sedge', 3.31, 8.156, 14 s.v. luachair, *gsg* ~e 3.141, *dep* 14 s.v. tuí (b).
- cibhear**, *n*, 'blow, affected manner', 14 s.v. scibhear 3.
- cic**, *m*, 'kick', 1.405, 13.13, 14 s.v. bleaist 2, cnáimhín, feidheastar, *pl* ~eannaf 9.77.
- cíle*, *see* CÍLLE.
- cíléar, *m*, 'shallow tub', 1.19, -54, -254.
- cill**, *ceall**, *f*, 'graveyard', 1.173, 6.97, 13.14, ceall* 10.31, *gsg* un ~e 7.82, 14 s.v. airigh.
- Cill Bhríde, *PIN*, 5.393, 12.27.
- Cill Chaoi, *PIN*, 10.94, 12.27.
- Cill Chiaráin, Cill Chiaráin, *PIN*, 1.173, 8.224, 14 s.v. toras 2, *dep* 6.98.
- Cill Cuimín, Cill Chuimín*, *PIN*, 12.27.
- Cill Dara, *PIN*, 3.46.
- cille**, *cíle**, *n*, 'keel', 1.163, -417, *pl* ~llí 4.55.
- Cill Mhac Duach*, *PIN*, 12.25.
- Cill Rónáin, *PIN*, 1.21, 10.29, 12.27.
- Cim, *name*, 'Kim', 7.71, in *vocsg* 8.76.
- ciméar**, *ciméara**, *m/f*, 'defect', II.XV, 1.253, 3.4.
- ciméarach, *a.*, 'handicapped', 1.253.
- cimín**, *coimín**, *cuimín**, *m*, 'pasture, enclosure', 1.41, 14 s.v. ráilse 2.
- Cimín, *an*, *PINs m*, 12.27-28.
- Cimín Chorraoin, *PIN*, 12.28.
- cimir**, *f*, 'defect', 1.253.
- cimireach, *a.*, 'handicapped', 1.253.
- cín*, *f*, 'breast', *pl* ~íos* 11.155 n.
- cincín**, *n*, 'summit', 1.180, -208, -215. *Cf.* CUINCÍN.
- cincíneach, caincíneach*, *a.*, 'snub (nose)', 1.215.
- Cincís, Cingcighis*, *f*, 'Whitsun(tide)', 1.156, -180, *gsg* Cingcighise* 1.50, ~e 6.97, 9.85, *cmcs* 2.37, 3.12, -33.
- cine**, *cinéadh**, *m*, 'race', 1.142, 12.23, 14 s.v. meadh¹ 1, *pl* cinteadhachaí* 1.180, ~óchaí 4.9, ~níochaí 4.191, ~néachaí 4.187, ~ntéachaí 4.93, ~nteachaí 4.206, ~nte 4.228, ~ní 4.172, ~achaí 4.231, (teíntíochaí) 4.148, -191.
- cinéal, cionál, cinéal*, *m*, 'kind, type', 1.8, -18, -210, 4.50, 5.212, 9.101, 10.100, 14 s.v. corás, saghas, *dep* 6.64, na ~ 6.91, *pl* ~acha 6.39, ~achaí 1.405, 4.50, -115 n., 6.70, *adv* 6.62, 8.192, -216, 9.43, 11.141.
- cinéalta, cionálta, ciunálta, cinéalta*, *a.*, 'kind, mild', 1.210, 9.54, 14 s.v. dathaigh 2.
- Cingcighis*, *see* CINCÍS.
- cinn**¹, *cínn*, *v*, 'defeat, fail', 5.142, -144,

- 148-149**, -161, **-211**, *pst* 3sg 1.426, 8.172, 3pl ~eadar 5.144, *cond* 3sg ~thit sé 9.91, *prsbj* ~e 5.145, *pstsbj* ~eat sé 5.147, *vadj* ~te 1.180, **5.211**, *before* vowel ~tí 6.85, *cintí** 5.211 n., ~t' 2.68, *VN* **5.211**, ~eadh 2.52, ~iú, ~(e) 2.53, ~iúint 2.52, 5.202.
- cinn*², v, 'determine, mean', *pst* 5.338.
- cinneadh*, *m*, 'surpassing', 1.141; *obsolescent VN of CINN*¹.
- Cinnéideach*, *m*, 'person of surname Ó Cinnéide', 11.118, 12.22.
- cinníní*, *npl*, 'small ones', 3.173.
- cinnire*, *m*, 'leader, head (in marriage)', *dep* 9.152.
- cinniúint*, *f*, 'fate', 1.206; *VN of CINN*¹.
- Cinn Mhara* (Cínn Mhara), *PINs*, 'Kinvarra', 1.303, -369, 10.1, *dep* 10.97.
- cinnte**, *cínnte*, *cínntí*, *a.*, 'sure', 1.50, -180, 8.229, 10.67, 14 s.v. *drúil*, go ~ 1.307, 8.180, **-227-228**, *cínntí* 10.44.
- cinn-tsiocair*, *see* CIONTSIOCAIR.
- cínt* : *eicínt*, *see* EICÍN.
- ciob**, *f*, 'untidy thing or person', *gsg* ~ach 3.39.
- ciobach**, *a.*, 'untidy'.
- Ciobún**, *Mac Giobúin**, *surname*, 'Gibbons', 12.11.
- Ciobúnach*, *m*, 'person of surname Ciobún', 1.6, *pl* ~chaí 4.88, 12.11.
- cióch**, *f*, 'breast', 1.19, *datsg* *cích*, *cígh* 1.114, *cí(ch)*, *cí*, *dual dep* *cích*, *dep* ~ **3.24**, *dual* *cích* 9.98, *datsg* *cích* 10.48, *pl* ~a 4.54, ~aí 4.105, *gpl* 3.2.
- cíodh*, *interr*, 'really', 8.62, *see* CE.
- Ciollacháin*, *Ceallacháin**, *surname*, 'Callaghan', *Peaitsín 'Ac* ~ 1.7.
- ciomach**, *ceamach**, *n*, 'tatter, tatterdemalion', 1.29.
- cion**¹, *m*, 'affection', 1.35, -283, 3.150, 8.72, *dep* 3.12, 13.16; 'effect'.
- cion*², *m*, 'transgression, blame', 1.160, 14 s.v. *faillí*.
- cionach**, *cionthach*, *m*, 'tatters, pieces', 1.29, -151, -219, 14 s.v. *cointheach*, *pl* ~chaí 4.90.
- cionál*, *see* CINEÁL.
- cionálta*, *see* CINEÁLTA.
- ciónán**, *m*, 'best trump'.
- Cionaoith*, *name*, 'Kenneth', in *PIN* Mullán Ch~ 8.212, 12.11, -27.
- ciónn**, *ciónn*, (*datsg of CEANN*) *prp* 1.173, -181; ar *c(h)*~ 'above' 7.105; ós ~ 11.127, os* ~, as ~ 'above, more than' **1.173**, 2.25, **7.106**, 8.12, -132, -181, 14 s.v. *fuits*, *interr* 8.64-65, bun as ~ 'upside down' 1.252, 8.198, mar is ~ 'inside out' 8.198; dhe ch~ 'as a result of' 7.108; i g~ 'together with, in charge of, in store for, after' **7.115**, 10.97, *interr* 8.64-65; dhá(r) g~ 'following' 6.36; *adv* thar / thair ~ 'great, greatly', 1.387, 7.73, 13.21, thair ch~ 13.21.
- cionnáirt*, *ceannadhairt**, *f*, 'bolster', 1.4, -103, *pl* ~, ~eachaí 4.72.
- ciontaighe**, *see* CIONTAÍ.
- Cionn tSáile*, *PIN*, 'Kinsale', 1.250, 9.165, 13.11.
- cionsiocair**, *see* CIONTSIOCAIR.
- (*ciontach*¹), *m*, 'guilty person', *pl* ~aí 4.90.
- ciontach*², *a.*, 'guilty', 3.68, 14 s.v. *drochbharainn*. Cf. CIONTAÍ.
- ciontaí**, *ciontaighe**, *cintaighe**, *with copula*, '(being) cause of', 1.181, 3.68, 5.370, 9.118, -121, *also* *sciontaí* 5.336. Cf. CIONTACH².
- ciontaigh*, *v*, 'transgress, find guilty', *vadj* ~aíthe 5.180.
- cionthach*, *see* CIONACH.
- cionthánach**, *a.*, 'drizzly with light wind', 1.236.
- cionsiocair*, *cinn-tsiocair*, *cionsiocair**, *n*, '(primary) cause', 1.116, -181, -225, 3.84, 5.363, 8.229, 9.164.
- ciórl**¹, *f*, 'comb, cud', 1.19, 3.24, 8.233, *gsg* 'cud' ~a, *círe* 3.46, *pl* ~a 4.149. Cf. CÍR.
- ciórl*², *v*, 'comb', *cond* *lsg* ~fainn* 1.19, *vadj* ~tha 4.171, *VN* ~adh 1.19, 6.3, 10.45, *pl* ~tha 4.171.
- cíos*, *m*, 'rent', 1.251, ar ~ 11.8, *gsg* *cís* 3.4, -45, *gsg* ~a 3.33, *cmcs* **3.45**, *pl* ~annaí 4.57, -150.
- cíosán*, [*m*], 'rough grass by the sea', 1.9, 14 s.v. *luachair*.
- ciotach**, *a.*, 'left-handed', 1.6, -35, 14 s.v. *deiseal*.
- cioth*, *see* CITH.
- ciothánach**, *a.*, 'showery', 1.236.
- ciotóg**, *ciotóig*, *f*, 'left hand', 1.4, -6, -35, 8.233, *gsg* ~ige 1.243.
- ciotóigeach*, *n*, 'left-handed person', 3.154.
- cipín**, *m*, 'twig', 14 s.v. *cac*¹ (*vi*), *pl* ~í 14 s.v. *scioch* 1.
- cipíneach*, *a.*, 'woody, fibrous', An Garraí C~ 12.28.
- cipínteacht**, *f*, 'stinginess', 3.159, *pron* 6.4.
- cír*, *f*, 'ridge', 3.24; ~ *thuaitbhil** 'confusion' 1.162. Cf. CÍOR.
- circín*, *f*, 'small hen', 3.172.
- ciréimeach**, *cirthéimeach*, *crithéimeach*, *a.*,

- 'defective', **1.253**, 8.144.
 círicín, *f*, 'crest', 1.358.
 círin, *f*, 'crest', 3.24, 9.66, 14 *s.v.* dearg² 1.
 cíirseánacha cúirseánacha, *see* CIARSÁNACHA CUARSÁNACHA.
 cirthéim, *f*, 'defect', **1.253**, 14 *s.v.* coirthín.
 cirthéimeach, *see* CIRÉIMEACH.
 cis, *f*, 'small bridge (in field)', 3.26, *pl* ~reachaí 1.243, 4.17, ~(r)eachaí **4.98**, ~eachaí 4.166, ~eannaí 4.98 *n.*, **-231**.
 ciseán, *m*, 'basket', 14 *s.v.* saghas, *gpl* 1.371.
 ciseog, ciseoig, *f*, 'shallow straining basket (for potatoes)', II.V, -407, 3.29, 8.86, -126, **10.1**, *gsg* ~ige báí 3, *pl* ~achaí 4.87, ~aí **4.231**.
 ciste, *m*, 'chest', *pl* ~tidheacha 4.62.
 cisteanach, *f*, 'kitchen', 6.42, 9.91, *gsg* ~aí 3.32, *cmcs* 14 *s.v.* deasaigh 3.
 Cite, *name*, 'Kitty', *dep* tigh Éamainn Ch~ 10.17.
 cith, cloth, [*f*], 'shower', 1.128, *gsg* bogh ceatha(ch) 'rainbow' 3.39, *tinte* ceatha 'lightning' 4.44, 14 *s.v.* tine 4, *tintí* ceatha 1.424, 9.135, *pl* ~ teintí 4.71, ceathachaí 4.12, 9.103, ceathannaí 4.150.
 citl, *m*, 'kettle, mess', 2.4, 5.74.
 ciubai, *f*, 'female donkey', 11.117, *pl* ~os 11.155.
 ciúin, *a.*, 'quiet, calm', 1.113, -142, 8.157, *in vocsgm* 9.46, *comp* ~e 3.66, *abst comp* ~e 3.71.
 ciúinbheainín, *f*, 'small silent woman', *in vocsg* 10.53-54.
 ciúineadas, ciúineas, *n*, 'silence', 3.158, -164.
 ciumhais, ciúis, *f*, 'edge', 1.302, faoi ch~ 'by the edge' 4.74, *pl* ~eóchaí 4.19, ~eannaí 4.57, **-231**.
 ciúr, *m*, 'cure', 14 *s.v.* rus. Cf. CURE-ÁILTE.
 clab, *m*, 'mouth', 1.228, 2.2, 8.150.
 clabaireacht, *f*, 'prattling', 14 *s.v.* sclabaíocht.
 clabhaitéara, *m*, 'fool'.
 clabhaitín, *m*, 'baby's nappy'.
 clabhstar, *m*, 'cumbersome person or thing', 14 *s.v.* col 3, *pl* ~s 4.68.
 clabhtha, *m*, 'slap, cloud', 8.143, *pl* ~í 1.90, 3.18, 4.19, clabhdaí? 1.209.
 clabhtháil, *v, f*, 'slap; hard knocks', *pst* chloutáil 14 *s.v.* dornáil, *f* 3.161.
 Clachairtí, *surname*, 'Clogherty', *in vocsg* 11.23, -118, **12.11**.
 clachmhóin, clochmhóin, *f*, 'turf off rock', 1.38, 3.84.
 cladach, *m*, 'sea-shore', 5.233, *gsg* ~aigh 4.33, -135, 9.45, cois ~aigh 7.104, un an chladaigh 7.83, Garrdha* an Chladaigh 1.110, *pl* ~aí 1.389, 4.88, -90, -145.
 cladáil, *f*, 'working on the shore', 3.161.
 cládh*, claoth, *see* CLOÍGH.
 cladhaire, claidhre, *m*, 'coward', 5.234, 14 *s.v.* copóg 1, *pl* ~óchaí 4.154, ~rí, ~achaí **4.231**.
 cladharta, *a.*, 'cowardly', 3.152.
 cladóir, *m*, 'type of sheep', 3.154.
 cladóireacht, *f*, 'working on the shore', 14 *s.v.* cladáil.
 cladrán*, *see* CLAUDREÁN.
 clag, *f*, clags, *n*, 'rough sea', 1.249, 9.50, -73.
 clagsáil*, *f*, 'walking noisily', 3.161.
 clagúth, *n*, 'large udder', 14 *s.v.* díol² 1.
 clái, claidhe*, *m*, 'fence', 1.104, -376, 10.96, *dep* un an ch~ 7.83, 7.104, *pl* **II.VI**, 4.77, -83, **-231**, claidheachaí 4.150, ~ochaí 4.59, -230, ~theachaí 4.205, clothachaí 3.57, 4.12, clotháchaí 4.19, -212, ~te 4.228, ~onna(i) 4.226, ~ontaí 4.228.
 claibéara, *m*, 'prattler', 3.154.
 claihbhéara, *see* CLAIMHSÉARA.
 claibín, *m*, 'lid, top', 3.53.
 claidhe*, *see* CLAI.
 claidheamh*, *see* CLAIMHE.
 claidhmeáil, *v*, 'climb', *pst* 5.24.
 claidhre, *see* CLADHAIRE.
 claidhreacht, *m*, 'insignificant amount', 3.158, -164.
 claidhreacht, *f*, 'cowardice', 3.164.
 claidhríocht, *f*, 'cowardice', 3.159, -164.
 claidreán, cladrán*, [*m*], 'babbling (of stream over stones)', 1.214.
 cláife, *m*, 'type of seaweed', 1.52, -302, *pl* claidhmhthí* 1.102, ~fí 4.19.
 Cláifí, *na, name, f, dep* seacht gcathair na ~ 1.104, -302, -305. Cf. CRÁIFÍ.
 claimhe, claiómh*, claidheamh*, *m*, 'sword', **1.52**, -93, -102, -104, -302, -307, 2.3, *f* 3.4, *pl* claidhmhí, claidhmhthí 4.140, claidhmhthí, cláimhthí, cláimhí **10.21**, claihbthe 4.140, ~mhí 3.76, 4.55, cláifí 1.302, cláimhí 1.302, ~mhéachaí 4.200, ~mhthe 4.6, -17, ~imhtrachaí 4.6, -10, *pron* 6.10.
 claimhséara, claihbhéara, *m*, 'prattler', 1.92, -209.
 claimhséarach, *f*, 'constant moaning', 1.92, -209, -302, 3.159.
 Clai Mór, *an, PIN m*, 12.27.

- clainne**, *n*, 'race', 10.93, *often a spelling for CLOINNE*.
claíomh*, *see CLAIMHE*.
cláirfhiacail, *f*, 'front tooth', 3.84.
cláirín, *m*, 'small board, lid', 5.14, 14 *s.v.* scothach².
cláiríneach¹, *m*, 'cripple', 5.180, 14 *s.v.* mairtiú.
Cláiríneach², *m*, 'native of Clare', 3.154, -171.
cláirseach, *f*, 'harp, large object', 1.132, 13.11, *ar* ~ 10.103.
claise, **clais***, *f*, 'furrow', 1.52, *pl* 4.99, -127, **-182**, *clascanna* 1.113, -208, 4.231, *clasa** 4.182. *Cp. GLAISE*.
claittir*, *claoidhtear**, *prsbj (impv) imprs* of *claidid**, 'digs', 10.64.
clamhsán, *m*, 'complaining', 1.89, -92, -302, *gsg* Cat a' Chlamhsáin 10.11.
clamhsánach, *a.*, 'complaining', 3.148.
clampa*, *see GLAMBA*.
clampar, *m*, 'restlessness', 1.177.
clann, *clánn*, *f*, 'offspring, children', 2.45, 6.91, 9.87, 12.23, 14 *s.v.* *col* 2, *with surname* 5.381, 12.13, *Clonn* 12.23, *na* ~, *na cloinn* 6.91, (*datsg*) *cloinn* 1.21, **-52**, **-65**, 9.133, *gsg* *cloinne* 14 *s.v.* *lag*³, *cmcs* 3.12, *pl* ~a 4.54, 10.50, -105, *cloinne* **4.231**. *Cf. CLANNA, CLAINNE, CLOINNE*.
clanna, *n sg and pl*, 'race', 14 *Appendix*.
claochlú*, *VN*, 'declining', 14 *s.v.* éard.
claoi-*, *see CLOÍGH*.
claoidhtear*, *see CLAITTIR**.
claon, *v*, 'wear down, deflect', *cond* ~thadh 12.25, *vadj* ~ta, ~inte 5.175, *VN* ~a 5.217.
claonamharc, *m*, 'squint', 1.14, -246, -325, -328, -376.
claonfhéachaint, [*f*], 'squint', 1.18, 3.84.
clár, *m*, 'board, bed, programme', 14 *s.v.* cóiriúil, *ar* ~ 9.87, ~ éadain 'forehead' 10.44, *gsg* ~ir 5.346, *pl* ~ir 1.267, ~ir, ~a, *clártha(i)* 4.44, *num* ~ir 4.43, ~acháí 4.59, 7.116, ~acha 11.79, *clárathí* **4.231**, *gpl* 1.37, 9.74, 10.19.
clár, *cláraigh**, *v*, 'have sexual intercourse with', **5.170**, *vadj* ~tha 5.174, *VN* ~adh 5.202.
Clár, *an*, *PIN m*, 'Clare', *gsg* *Condae an Chláir* 6.86, 10.1.
Clár Geal Bumhan, *PIN*, 'Fair Plain of Munster', 10.29.
clascairt, *f*, 'noise', 1.248.
clé¹, **clí**¹, *n*, 'left-hand side', *ar* *ch*~ 1.17, 8.199.
clé², **clí**², *a.*, 'left', **1.17**, 9.32, *cléithe* 1.51, *gsg* *cléithe* 1.17.
clé³, 'dependence', 3.158.
cleabhar, **creabhar***, **treabhar***, *m*, 'gadfly', 1.188, 11.126, *treabhar** 1.307 *n.*, *pl* ~ir 14 *s.v.* *fiobach*.
cleacht, *v*, 'be accustomed to', *pst* 3*sg* 6.1, 3*pl* ~adar 5.38, *cond* 3*pl* ~óidís 5.411.
cleachtadh, *mlf*, 'habit, practice', **3.8**, 5.99, 7.14, 8.91, *VN* of CLEAIGHT.
cleaime deidheas, *n*, 'ridicule', *see CLAMMED-EYES*.
cleain, *f*, 'clan', 9.54.
cleamhnas, *m*, 'relationship by marriage, marriage arrangement', 1.89, -302, -324, 10.59, *slip of the tongue* ~is 1.336, 8.98, *pl* ~acháí 4.59, 14 *s.v.* *brainse* 2.
cleamhnasach, *a.*, 'good to one's in-laws'.
cleas¹, *m*, 'feat, trick', 8.104, 14 *s.v.* *cor* 2, *an* ~a *lúth* 8.175, ~a *luath* 1.231, *pl* ~a *lúith* **1.267**, **4.44**, *cmcs* ~a *lú*' 2.42, *clis*, ~annaí, *cliseannaí* **4.81**, -231, *gpl* 1.18, *cmcs* *cleis* 4.52.
cleas², *n*, 'class', 5.362.
cleasach, **cleasafoch**, *a.*, 'tricky', 3.153.
cleasafocht, *f*, 'trickery', 3.153.
cléibhín, *m*, 'small creel', 3.175, 14 *s.v.* *géarchaoch*.
cléimeáil, *v*, 'claim', *VN* 8.170, 9.81.
cléir, *f*, 'clergy', 1.17.
cléireach, *m*, 'clerk', 10.79, 12.16, *C*~ *Thomáis Phaitseach* 1.378, *vocsg* ~righ 1.369, 10.23, *gsg* *Diumaí an Chléirigh* 6.86, *Micil an Chléirigh* 1.192, *pl* ~cháí 4.90.
cléireachas, [*m*], '(doing) clerical work', 3.158.
cléit, *m*, 'cleat', 14 *s.v.* *maide* 5.
cleite, *m*, 'feather', 1.33-34, -267, 8.171, 9.45, 14 *s.v.* *Peilip*, *pl* **4.231**, ~adha-acháí* 4.127, ~tíochaí 4.191, ~tí 4.61, ~téachaí 4.170, -183, ~óchaí 4.62, 13.17, ~acháí 4.99, -139, ~treachaí 4.98, (*gpl*) ~eadha, ~adh 10.50.
cleiteach, *a.*, *in galra / garla* ~ 'moulting', 3.148.
cléiteáilte, *vadj*, 'cleated', 14 *s.v.* *scóipeáil*.
cleith, *f*, 'pole, yard (boat)', 1.33, 5.14, -226, 11.27, *gsg* ~the 1.365, 3.31, -81, *pl* ~thiúí 1.127, 4.4, -63, -135, -175, ~theachaí **4.44**, ~theanna 4.179, ~theannaí 4.9, ~the **4.231**.
cléitheog*, *f*, 'slip-bottom of creel', 1.426 *n*.
cléithín, *cleithín*, *m*, 'sunken lower ribs',

- 1.17, -33.
 cleithiúnas, cléithiúnas, *prp* i g~
 ‘dependent on’ 1.33, 3.158, 7.115.
 clí^{1,2}, *see* CLÉ^{1,2}.
cliabh, *m*, ‘creel’, 1.377, -392, **-426**-427,
 8.173, *gsg* cléibh 1.425, 3.24, 14 *s.v.*
 drad, tóin 8, ‘bosom’ 3.41, cléiv 1.34,
 cléibhe 10.48, *datsg* cléibh 1.392 *n.*,
 10.48, 13.5, *pl num* dhe ~a 4.41, *num*
 cléibh 4.43, *pl* cléibh 5.266, cléibhte
 4.53, -162, -226, cléibhtrachaí 4.6, -17,
 ~annaí **4.231**, *gpl* 1.267, 9.77, *cmcs*
 cléibh 1.405, 9.77.
 cliabhadóir, *m*, ‘creel-carrier’, 3.154.
cliabhadóireacht, *f*, ‘hauling with a creel’,
 3.159.
 cliabháinín, *m*, ‘small cradle’, 3.171, -177.
 cliabhán, *m*, ‘cradle’, 3.12, 9.17.
 cliabhrach, *m*, ‘chest (body)’, 8.127, -177.
 cliaibhín, *m*, ‘small creel’, 3.172. *Cf.*
 CLÉIBHÍN.
 cliamhain, *m*, ‘a relation by marriage’,
 1.313, -427, 4.226, *pl* 4.11-12, **-74**,
 cleamhnaíthe 1.302, -323-324, 4.146,
 cleamhnacha 4.142, cleamhnaí,
 cleamhan(n)áí, ~eacha 4.207, ~anachaí
 3.83, ~eachaí **4.231**.
cliath, *n*, ‘hurdle’.
clíb, *n*, ‘large object’.
clífeáil, *v*, ‘play’, 1.215, ‘steal’ *pres*
 ~álann* 14 *s.v.* clubáil.
clifirt, *f*, ‘playing’, 1.215.
cligear, *n*, ‘fragments’.
climín, *m*, ‘tied heap of seaweed’, 5.239,
 9.77, *pl* ~í 4.55.
climire, *m*, ‘large thing’.
 climirt, *f*, ‘strippings’, *VN of* climir 5.22,
 10.68.
climseáil, *v*, ‘strip (milch cow)’, 1.180,
 5.22, *VN* 10.68.
climsín, *see* CLISMÍN.
clincear, *m*, ‘old broken object’.
cliobadh, **cliobairt**, *n*, ‘tearing’, 1.35.
cliobaire, *m*, ‘large person’.
 clíoráilte, *a.*, ‘**clear**, absolute’, 14 *s.v.* cósta,
adv 8.216, 14 *s.v.* maraigh 3.
clip, *f*, ‘address, company’.
 clipeáil*, *v*, ‘steal’, *pres* ~álann* 14 *s.v.*
 clubáil.
 clis, *v*, ‘fail’, *pres imprs* ~tear 5.47, *pst*
 5.338, *fut* 8.136, *cond* 8.81, *pstsbj* 2*sg*
 ~teá 5.42, *VN* ~eadh, ~eáil 5.212.
clismín, **climsín**, *n*, ‘small fish or thing’,
 1.180, *pl* ~í 1.242.
 cliste, *a.*, ‘clever’, 1.156, 8.148, *go* ~ 1.272.
 clisteacht, clistíocht, *f*, ‘cleverness’, 3.164.
 clíth, *n*, ‘heat in sow’, 9.89, 14 *s.v.*
 coilleadh.
cliú, clí*, *n*, ‘reknown’, 1.212, 10.44.
 cló, [*m*], ‘print’, i g~ 5.211, -233.
 Clóbhar, *an*, *PIN m*, 12.27, 14 *s.v.* feic 5.
Cf. CLOVER.
 clóca, *m*, ‘cloak’, *dep* 2.18, *pl* ~í 4.19.
cloch, *f*, ‘stone’, 1.38, -425, 3.28, 8.170, ~
 ghorm ‘blue stone used to make potato
 spray’ 7.73, cloich 1.114, **2.41**, **3.24**,
 9.115, clo(i)ch 9.63, cloith 14 *s.v.* ráibéad
 2, cloi’ 14 *s.v.* neamh, *gsg* cloiche 1.114,
 3.46, 8.136, 9.52, -72, cloche, Garraí na
 Clocha (Móire / Móra) 3.46, Garraí an
 Chloich Mhóir 3.53, Garraí na Cloiche
 Móire 12.28, *cmcs* 5.10, *datsg* ~ ghluis
 3.51, *pl* **4.231**, ~a 2.18, ~a(i) **4.101**, ~aí
 4.230, ~annaí 4.79, *num* ~a 4.43, *gpl*
 2.34, 4.26, -34, 9.77, *cmcs* cloich 9.101,
 ~a 9.75, ~aí 4.108, ~a sneachta
 ‘hailstones’ 9.58, *pron* 6.13.
 clochaín, *f*, ‘small stone’, 3.172.
 Clochair, *an*, *PIN f*, 12.27 *s.v.* Clochar an
 Tobair.
 Clochán, *an*, *PIN m*, 1.308-309, 7.40, *gsg*
 ~in 7.115, un an Chlochán 3.4, 7.81, -84.
 Clochánach, *m*, ‘native of Clifden’, *pl* ~aí
 4.90.
 Cloch an Fhraoigh, *PIN*, 6.84.
 Cloch an Mhíle, *PIN*, 12.27.
 Cloch an Taibhslinn, *PIN*, 12.27.
 Cloch an Tortáin, *PIN*, 2.80.
clochar¹, *m*, ‘heap of stones’, *gsg* Garraí an
 Chlochair 12.28, Leac an Chlochair
 12.27, *pl* ~ir 4.52.
clochar², *n*, ‘musical ability’.
 clochar³, clothar*, crothal*, *n*, ‘rattle (in
 throat)’, 1.254.
 Clochar, *an*, *PIN m*, 12.27.
clocharach¹, *n*, ‘rocky place’.
clocharach², *a.*, ‘rocky, unstable (rocks)’.
 Clochar an Tobair, *PIN m*, 12.27.
 Clochar Mháire Ní Ghríofa, *PIN m*, 12.27.
 Clochar Mharcais Mhóir, *PIN m*, 12.27.
 Clochar na Salach, *PIN m*, 12.27.
 Clochar na Síóg, *PIN m*, 12.27.
 Clochartach, Clothartach, *m*, ‘person of
 surname Ó Clochartaigh’, 1.113, 12.11,
vocsg ~aigh 3.19, *pl* 4.88, **-90**, ~cha,
 ~aigh 4.15, ~chaí, ~aí 4.75, *cmcs*
 Clochartaigh 9.177.
 Clochartaigh, Ó; Clothartaigh, Ó, *surname*,
 ‘Clogherty’, Micil a ~, Uí Ch~ **12.11**,
 Bríd Ní Ch~ 12.25.

- Cloch Eoghain Uí Chadhain, *PIN*, 12.27.
 clochmhóin, *see* CLACHMHÓIN.
 Cloch na Rón, Cloch na Rúin; Cloch Rón, an; Clo(i)ch Rónta, Cloch na Róin, *PIN*, 'Roundstone', 1.377, 5.233, **12.27**, *dep* 9.82, na Cloch' Rón 12.27.
 Cloch na Tine, *PIN*, 2.80.
 clódh*: cloíobh, *see* CLOÍGH.
 Clófaís, *gsg in name*, Seán an Ch~ 12.25 *s.v.* Brian 'ac Lóbais.
clóg, *m*, 'clock', 3.66, 6.63, 14 *s.v.* cuir suas 2, a ch~ 'o'clock' 3.73, -75, -80, 6.86, *gsg* ~ig 2.25, uair an chloig 6.86, 8.150, -202.
clogaide, *n*, 'useless person', 1.228.
clogáiste, *n*, 'useless, foolish or fat person'.
clóic, *n*, 'cover, defect, bother'.
 cloichín, *f*, 'small stone', 3.172.
 cloife, *see* CLUIFE.
cloigeann, *m*, 'head', 1.298, 2.98, 9.88, -139, *name* C~ Práis 5.24, *pl num* ~gne 4.11, -43, ~gní, ~ginn **4.231**.
cloígh, *v*, 'wear down, surpass', *vadj* ~íte, *VN* cládh*, clódh* 1.109, ~íodh 10.68, ~íobh 3.69, 5.207, 10.4. *Cf.* CLOÍOBH.
 cloigín, *m*, 'small clock', 3.172, *pl* ~í 4.55.
cloigís, cloigis*, *n*, 'useless person', 1.57.
 cloinne, *n*, 'surname', **1.52**, 12.7, -10-11, -23-24, ch~ 9.113, na c(h)~ 6.91, *pl* ~acháí 12.23. *Cf.* cloinn *datsg of* CLANN.
cloíobh, *n*, 'surpassing', *VN of* CLOÍGH.
clois, cluis, cluin, *v*, 'hear', **1.41**, **5.212**, -260-263; *stem* clois: *impv imprs* ~tí 5.111, *pres* *1sg* 14 *s.v.* glór 1, *psthab* *1sg* 14 *s.v.* glór 1, *emph* 8.10, *fut* *3sg* 8.174, ~idh 2.64, *rel* 14 *s.v.* mioncheol, *cond* *2sg* 6.39, *3sg* 5.87, *impr* ~fí 7.95, *pstsbj* *2sg* cluisteá 5.65, *vadj* 5.237, ~te, ~tí, ~títhe 5.178, cluistíthe 8.243, *before vowels* ~tí(th) 2.70, *VN* ~teáil 9.77, cluisteáil 5.218, ~teál 8.31, -116, ~eál 5.206, ~int 5.233, 14 *s.v.* taiseacht;
stem cluin: *pres* *1sg* ~im 8.157, *3sg* ~eann 5.88, *interr* an gcluin tú 1.421, 5.13, -237, 8.46, *psthab* *1sg* II.XV, *3sg* 6.55, *fut imprs* ~far 5.35, *cond* *1sg* ~thinn 14 *s.v.* bodhar 1, *2sg* ~theá, *3sg* ~theadh 8.244, *impr* ~fí 5.43, *prsbj* ~idh 5.79, *pstsbj* *2sg* ~teá, clu(i)ntá 5.43, *VN* ~steáil 5.206, -208, clons* 1.2;
pst stem chuala 1.113, -392, 5.237, **9.169-171**, *1sg* ~s 5.98, 8.86, 10.59, *3sg* 1.231, -221, ní ~ 8.97, *1pl* ~mar 5.93, *2pl* gcualúir, gcualúabhair 10.64, *3pl* ~dar 2.9, *impr* ~s 5.237, ~lthas 9.171 *n.*, *Echo* *1sg* ~s 5.98, *2sg* ~is 8.46, ~ir 5.97, -104.
clóird, *m*, 'movable thwart', 5.14.
 clothar*, *see* CLOCHAR³.
 Clochartaigh : Clochartaigh, *see* CLOCHARTACH, CLOCHARTAIGH.
 cloutáil, *see* CLABHTÁIL.
 clú*, *see* CLIÚ.
 cluain, *f*, 'beguilement', 3.154.
 Cluain Aidhl, Cluain Aidhle, *PIN*, 'Cloonisle', 1.165, 12.27.
 Cluain Beag, *PIN*, 9.54, 12.27.
 Cluain Tarbh, *PIN*, 'Clontarf', 11.99, -118.
cluais, cluas, *f*, 'ear, lug', 14 *s.v.* lán², cluas 1.273, **3.24**, -28, *gsg* ~e 1.222, 4.33, *before vowel* ~ 7.106, *pl* cluasa 4.54, cluasaí 4.56, -139, cluasa(i) 4.104, -157, *gpl* cluas 14 *s.v.* bodhrú, *cmcs* cluasa 8.187.
cluaisbhodhar, *see* CLUASBHODHAR.
 cluaiséara, *m* (*in tale*), 'listener', 3.154.
 cluaiseog, *see* CLUASÓG.
 Cluais Ghiorria, *PIN*, 9.66, Cluais 12.19.
 cluaisgléigeal, *a.*, 'pure-white-eared', 9.26.
cluanachán, *m*, 'guarded person', 1.27, 3.155.
cluanáí, *m*, 'dull, uncivil person', 3.154-155.
cluashbodhar, **cluaisbhodhar**, *a.*, 'deaf', 3.84.
 cluasóg, cluaiseog, *f*, 'slap on the ear', 3.25.
 club, *m*, 'club', 9.177, *pl* ~annaí 14 *s.v.* éadan 2.
clubáil, *v*, 'steal', 14 Appendix.
cluc, *interj*, 'cluck'.
 clúdach, *m*, 'cover', *pl* ~aí 4.88, -90.
clúdadh, clúd ?, *n*, 'cover'.
 clúdaigh, *v*, 'cover', 1.302, *pres imprs* ~aíotar 5.48, *vadj* clúduighthe* 3.178, *VN* ~adh 5.202, ~dú 14 *s.v.* sá 2, ~ach 5.212.
 cluiche*, *see* CLUIFE.
clúid, *f*, 'chimney corner', 1.269, 5.380, 9.34, *gsg* clúdach 3.39, ~e 3.46, *pl* ~eannaí 4.57, ~eacha, ~í **4.231**, *pron* 6.6.
cluife, cloife, cluiche*, cluithche*, *m*, 'game, shoal of fish', **1.46**, -115, -127, -215, 4.51, 13.1, 14 *s.v.* réimseáil, *pl* ~chí 8.159, ~fí 4.19, 13.31.
cluimhreach, clúimhreach*, clúimhneach*, (clúimhne*), *n*, 'thin hair, down', 1.23, -82, -86, -91.
 cluin, *see* CLOIS.
 cluithche*, *see* CLUIFE.
clúmhach, *mff*, 'feathers', 1.91, -269, -302,

- 3.23, 9.66, 10.50, *gsg* ~aí 1.309, 3.4, -32, (*cmcs*) 9.56, *dep* 4.74.
- clumhnach, *m*, 'youth's early beard not yet shaven', 1.86.
- clúmhscaí, clúmhscaíthe, *a.*, 'tidy, polite', 3.152. *Cf.* CUMHSCLAÍ(THE).
- clúrachán, *m*, 'sprite', 1.217, -246, -254.
- cnádaí, *m*, 'lazy person?', 1.147.
- cnádaí(the), *a.*, 'withered, stiff', 1.147, 3.152.
- cnag¹, *m*, 'knock', 1.147.
- cnag², *v*, 'knock (out), finish, parboil', 1.69, -177, *pstsbj* *Isg* 13.5, *VN* ~adh 5.198. *Cf.* CNANG.
- Cnagaide, *name in tale*, 1.57, -270, -303.
- cnagaire¹, *m*, 'measure of land', 1.303.
- Cnagaire², *name in tale*, 1.29, -57, -303, -338, 10.27, 13.14.
- cnagarnaíl, *f*, 'crunching', 5.198.
- cnagbhruite, *vadj*, 'parboiled', 3.84, 5.251. *Cf.* CNANGBHRUTH.
- cnáib, cráib, *f*, 'hemp', 1.303, *gsg* ~e 3.6, 5.383.
- cnagín, *m*, 'noggin', 11.120.
- cnáimh, cráimh, cráimh, crámh, cnámh, *m/f*, 'bone, ridge', 1.146, -302, -337, **3.6**, -24, -28, 10.39, -103-104, *pl* **4.231**, cnámha 4.139, 8.27, 10.37, cnáma 1.92, cnámhaí 4.56, cnámhannaí 1.283, 8.157, 14 *s.v.* ó 4, 13.14, crámhannaí 4.156, 12.20, *gpl* cnámh 3.177, *dep* (*gpl*) tine chnámh / chnáimh / crámh 9.58, tinte cnámh, tint(re)achaí cnámha, tinte ~ **3.47**, 4.37, 10.27, pianta ~ 14 *s.v.* trioblóid 1, *cmcs* crámha 3.177.
- cnáimhín, cráimhín, *n*, 'small bone', 14 *s.v.* béal 1(d).
- cnáimhluath, *a.*, 'quick-boned', 3.84.
- cnáimhseach, *n*, 'type of person?', 1.93, *cf.* CRÁIBSIRE.
- cnaipe, *m*, 'button, turd', 1.67, -303, -305 *n.*, -344, *pl* ~pí 1.67, 4.19.
- cnaipín, *m*, 'little button', 8.116.
- cnaiste, craiste, *m*, 'couch', 1.303, 14 *s.v.* aer 4, *pron* 6.10.
- cnámhlacht, cnámhlach*, *n*, 'thin person or animal, remains', 1.238, 3.159.
- cnang, *v*, 'parboil', 1.154, -341, *pst* 1.342. *Cf.* CNAG².
- cnangbhruith, *v*, 'parboil', *VN* 1.342. *Cf.* CNAGBHRUITE.
- cnap, *m*, 'heap, lump', 1.147, -269, -303, -420, *pl* ~achaí 4.59.
- cnapach, crapach, *a.*, 'lumpy, rich'.
- cnapaire, *m*, 'large object'.
- cneá*, *see* CNEIDH.
- cnead¹, *f*, 'groan, sob', 1.303, *pl* ~ta 4.166, ~annaí, ~aíl **4.231**.
- cnead², *v*, 'groan, sob', 1.303, *VN* ~ach 3.159, 5.203, -220, ~aíl 3.164, 5.212.
- cneadh*, *see* CNEIDH.
- cneámhaireacht, creámhaireacht, creamhaireacht, *f*, 'meanness, roguery', 1.10, -302-303, 6.38.
- cneas, *m*, 'condition', 1.224, -228, -267; *gsg* '(skin)' sail chnis 'dandruff' 9.56.
- cneasacht, *n*, 'vying for equity', 1.147, -252.
- cneasaigh, creasaigh, *v*, 'heal', 1.267, *cond* creasót sé, *vadj* ~aíthe 1.329.
- cneasta, creasta, *a.*, 'honest', 1.147, -303, -329, -344, 10.27, -50, 14 *s.v.* scuit.
- cneidh, cneadh*, cneá*, *m*, 'wound', 1.33, -215, 2.44, 3.6, 14 *s.v.* síle, *pl* **4.231**, ~dheannaí 4.34, ~theachaí, cneadhthachaí 1.33, cneadhthachaí 10.27, creicheacha 4.141, *num* cneitheachaí 1.335, 4.43.
- cniog*, *see* CRIOG.
- cnis, *f*, 'part of warping frame', 1.365, 3.4. *Cf.* CNEAS.
- cniteáil, *v*, 'knit', 1.188, -277, -304, -408, *VN* *gsg* ~ála 1.12, 9.74.
- cno, cnoth, cró, cnó*, cnú*, *m*, 'nut', 1.3, -269, -303, -329, cnothna 1.236, *pl* **4.231**, ~thannaí 1.3, 4.57, -150, cnothnaí 1.236, 4.6, -56, crothainí, crotha'ní 4.141.
- cnoc, croc, cruc, *m*, 'mountain', 1.37, -39, -146-147, -269, -303, -365, 8.183, 14 *s.v.* ábhach¹, *gsg* cnoic 3.142, 6.97, un (an) c(h)noic 7.82-83, Nuala an Chnuic I.II, *pl* cnoic 1.146, -315, -329, -351 *n.*, 4.52, 5.383, cruic 14 *s.v.* amach 3, *num* cnoic 4.43, *gpl* 1.147, 4.135, 13.22, 14 *s.v.* breacadh, *cmcs* cruic 1.90.
- Cnocáin Bhreaca, *na*, *PIN* *pl*, 12.27.
- cnocán, crocán, crucán, *m*, 'hillock', 1.39, -266, -303, 5.139, 14 *s.v.* faighdiacs 2, stalcán, *gsg* ~in 7.104, *cmcs* 14 *s.v.* gig 3.
- Cnocán an Aifrin, *PIN*, 12.27 *s.v.* Iorras Aithneach.
- Cnocán an Bhodaigh, *PIN*, 1.37, 3.19, 12.27.
- Cnocán an tSiúite, Crucán an tSiúite, *PIN*, 14 *s.v.* siúite.
- Cnocán Bheithean(aí), *PIN* *m*, 12.27.
- Cnoc [an ?] Bheanna Beola, Chruc [an ?] Bheanna Beola, *PIN*, *dep* 12.27.
- Cnoc an Chaisil, Cruc an Chaisil, *PIN*, *dep* 12.27 *s.v.* Muileann Mhaidhle.
- Cnoc an Choillín, *PIN*, 12.27 *s.v.* Cora

- Ghréin, an.
 Cnoc an Daimh, *PIN m*, 1.76, -269.
 Cnoc an Dúin, *PIN*, 1.365.
 Cnocán Glas, an, *PIN m*, *gsg* Garraí an Chnocáin Ghlais 3.52.
 Cnocán Mháiríá, *PIN*, 1.11, 12.28.
 Cnocán na Ma [< Mná] Mairbhe, *PIN*, 1.11, 3.53.
 Cnocán Pheadair a Chaolaigh, Crucán Pheadair a Chaolaigh, *PIN*, 12.11.
 Cnocán Raithní, *PIN*, 12.27.
 Cnocán Ruaidí, *PIN*, 12.27.
 Cnocán Sheachnais, *PIN m*, 1.148, 12.27-28.
 Cnoc Bolb, *PIN*, 'Benbulbin', 12.27.
 Cnoc Breac, an, *PIN m*, 12.27 s.v. Cnocáin Bhreac, na.
 Cnoc Buí, an, *PIN m*, 1.69, 9.32, 12.11, *gsg* un an Chruic Bhuí 7.84, *dep* 12.27 s.v. Bóthar Veail Sheáin.
 Cnoc Choill an Gháigín, *PIN*, 1.173.
 Cnoc Ghlinisce, Cruc Ghlinisce, *PIN*, 12.27.
 Cnoc Gleann Thóchan, Cruc Gleann Thóchan, *PIN*, 12.27.
 Cnochabhar, *see* CROCHÚR.
 Cnoc Meá, Cnoc Meâ, Croc Meâ, *PIN*, 'Knockmea', 1.303, -318, -339.
 Cnoc M(h)aoil Dris, *PIN*, 14 s.v. Maoilris.
 Cnoc Mordáin, Croc Mordáin, *PIN*, 4.51, 12.27.
 Cnoc na Cruaiche, croc na Cruaiche, *PIN*, 'hill on Cruaich na Caoile', 1.392, croc na Cruaicha 'mountain of Croagh Patrick' 3.46.
 Cnoc na Draighní, *PIN*, 12.27.
 Cnoc Teara, *PIN*, 'Hill of Tara', *dep* 9.84. *cnoga**, *see* CNUGA.
 Cnogaide, *name in tale*, 1.57, -270, -303.
 Cnogaire, *name in tale*, 1.29, -57, -303, -338, 10.27, 12.25, 13.14.
 cnoth, *cnú**, *see* CNO.
 cnúdán, *m*, 'gurnard', *pl* ~in 1.298, -303, *gpl* 5.265.
 cnuga, *cnoga**, *m*, 'thole-pin', 1.37, -329, -333, *pl* ~í 4.19.
 co*, *see* GO¹, NÓ.
 coc¹, *v*, 'cock', 5.18, -21, *fut* ~faidh* 1.405, *vadj* ~thaí(the), ~ta 5.173-174, *VN* ~adh 5.173, -234, *gsg* ~tha* 5.173.
 coc², cocáil¹, *v*, 'calk (of horseshoe)', 5.21.
 coca, *m*, 'cock (of hay, etc.)', 3.31, *pl* ~í 4.19, 11.160, *dep* Garraí na gCocai 12.28.
 cocáil², *v*, 'cock', 5.21, *vadj* ~te 5.387.
 cócaireacht, *f*, 'gibing', 3.159.
 cócaireacht, *f*, 'cooking', 3.6.
 coich, coich, *f*, 'phlegm', 1.52-53, 3.24, cocha 4.80, *gsg* coiche, cocha 3.46, *pl* cochannaí 3.165, coicheannaí 4.231, cochaíl ? 4.65.
 cóch*, *m*, 'onset, squall', 1.27.
 cochaíl, *f*, 'clearing throat of phlegm', 3.162, -165.
 cochaín, *f*, 'little phlegm', *pl* ~í 3.173.
 cochall, *m*, 'scoop-net, covering', 1.182, 8.193, 14 s.v. bionda, contráth, saighead, *gsg* ~ill 9.57, 14 s.v. eascann.
 cócóc, *m*, 'cocoa (drink)', 8.70, 14 s.v. ag 5(a).
 cócóc-seils, *npl*, 'cocoa shells', 14 s.v. góljaraí.
 Cocolóid Leathan, an, *PIN f*, 12.27 s.v. Cacialóid Bhiorach.
 Cod, *name in tale*, 5.94, 8.77.
 codaí*, *see* CODÍ.
 codail, *v*, 'sleep', 5.36, -164, *pres* codlaíonn 8.220, *pst* chodail 1.415, 14 s.v. rud 8, *fut rel* chodlós 8.90, *imprs* codlóifear 14 s.v. thart 2, *cond* 2sg codlóthá 5.67, chodlá 14 s.v. droim, 3sg chodlódh 14 s.v. deabhal 13, 1pl codlóchamais 5.94, *presbj* codlaí 1.159, 8.6, *vadj* codlaí(the) 4.89, 5.177, codlaíthe 14 s.v. fíd 2, collaithe 5.182, (codlata) 5.180, *VN* codladh 5.202, *prgs* ag 3.12, codla' 10.60, codlú 10.22, *gsg* codlata 3.177, 5.226, 7.120, 9.53, -77, collata 5.355, 7.82. *Cf.* CODLADH.
 codal, cudal, *m*, 'cuttle-fish', 1.44, *pl* ~il 4.52.
 codladh, *m*, 'sleep(ing)', 1.36, -65, 6.12-13, a ch~ 'asleep' 1.404, *gsg* un codlata 7.82. *VN of* CODAIL.
 codóg, *f*, 'broad object', 1.4.
 cófra*, *see* CÓRTHA.
 cogadh, cogá, *m*, 'war', 1.36, 7.116, *dep* 5.233, 7.108, 9.49, *pl* 4.231, ~aíochaí 7.105, ~góchaí 4.167, -198, ~aí 4.172, 8.1, ~achaí 4.165.
 cogarnaíl, *f*, 'whispering', 3.162, 11.167.
 cognamh*: cangailt, *see* CANGAIL.
 cogús, coguas*, *m*, 'upper throat', 1.27, *pl* ~is 4.52.
 coichín, coithín, *n*, 'small bundle or hank'.
 coicís, coidheís, caoidhíos*, cóicthighes*, *f*, 'fortnight', 1.14, -413, 8.155, *dep* 7.112, -118.
 coidí, codaí*, cudáí*, *m*, 'donkey, lazy person, hard worker', 11.2.
 coidíáil, *VN f*, 'working hard'.

- coidlín, *m*, 'little sleep', 3.171, -177, a ch- 3.171.
 cóifeach, *see* CUAIFEACH.
 cóifrin*, *see* CÓILTHÍN.
 coigeal*, *see* CUIGÉAL.
 coighilthín, *see* COILCHÍN.
coigil, coingil, *v*, 'conserve (fire)', **1.67**, -205, **5.164**, *pst imprs* ~glíodh 1.404, *vadj* **5.177**, ~glighthe* 1.67, ~glíthe 8.226, ~te 5.174, VN caigilt* 1.67, ~t 5.207, *dep* ~t 3.48.
 coigríoch, *m*, 'foreigner', 1.205.
 Cól, *name*, 'Cole', *dep* (perhaps *gsg* of Cól) Janaí Ch~ Mhaidhc 14 s.v. fua(i)l 1. Cf. Cól.
 coilchín, coil'chín, coilthín, coighilthín, *m*, 'little cock', **1.114**, -183, -354, **3.176**.
 Cóile, *name*, 'Coley', ~ Mhichíl Shéamais 12.25.
coileach, *m*, 'cock', 3.2, 5.28, *gsg* ~ligh 9.68, 14 s.v. dearg² 1, Feistí Coiligh, Feichín an Choiligh 12.19, *dep* 9.56, -68, *pl* **4.231**, ~ligh 4.89, ~lí 4.195, ~chaí **4.90**, *gpl* 1.96, -222, *pron* 6.10.
 coileacháin, *m*, 'little cock', 1.114, 3.176.
 coileáinín, *m*, 'little pup', 3.171, 5.289.
 coileán, cuileán*, *m*, 'pup', 1.18, 3.38, 5.363.
 coiléar¹, *m*, 'collar', 1.244.
 coiléar², cairéal*, *m*, 'quarry', 1.41, -244, 14 s.v. gaineamh 5.
coiléarach, *a.*, 'quarry-like, stony'.
 Coilimín, *see* COILMÍN.
 Cóilín, *name*, 'little Cole', 5.255, 7.55, 9.52, ~ Choilmín 12.9, ~ Jó Bhairbre 12.9, ~ Ó Cúláin 9.85, Pádraig ~ Mhaitiais 3.21.
 Cóilfos*, *name pl*, 'Coleys', 11.52, -60, -73-74.
coill¹, *f*, 'wood', 1.173, -183, 5.345, 9.58, *gsg* ~e 1.41, 3.12, -53, Cúin na Coille Glaise 3.172, na Coille Léithe 6.98, un (na) ~e 7.82-83, *pl* 8.87, ~te 4.17, -153, ~tí 10.85, *gpl* 10.48, 13.14, *cmcs* ~te 9.135.
coill², *v*, 'castrate', 1.183, 5.142, **-148-150**, -153, **-155**, **-158-159**, -161, *pst 3pl* 5.154, VN ~eadh 1.41, gan choilleadh 9.89, *pl* ~eochaí, ~tí 4.171.
 Coill Chaorthainn, Craobh* Chaorthainn, *PLN in tale*, 1.14, Pálás (n)a ~ 10.4, 12.25.
coilleadh, *m*, 'castration', VN of COILL².
coillearán, *m*, 'branch, large object', 1.244.
 coillín, *f*, 'little wood', 3.175.
 Coillín, *an*, *PLN m*, 1.164, 5.349, 8.190, **12.27**, *dep* un an Ch~ 7.81, -84.
 Coill Mór, *an*, *PLN f*, 'Kylemore', 9.54.
 Coill Sáile, Caol Sáile, *PLN*, 'Kylesa', **1.14**, 12.27, *dep* Cromptán Choill Sáile 8.175.
 coillteoir, *m*, 'geldner', 3.154.
 Coilmín, Coilimín, Colaimín, *name*, 'little or young Colm', 3.174, *dep* Garraí Ch~ 12.28, Seán Ch~ Sáilt(ín) 12.17.
 cóilthín, cóifrin*, *n*, 'small chest', 1.188.
 coimeád, coiméad, coimeán, comán, coimhead*, [*m*], ~ b(h)eatha 'life essence?', **1.18**, **-93**, 9.45.
 coimh-*, *see* COMH-.
 coimhdeach, coimhdeacht, coimhdeachta, coimhideacht*, coimiteacht*, *dep*, bean ch~ 'lady-in-waiting', 1.82, *pl* beirt mhná c(h)~ 9.112.
 coimhead*, *see* COIMEÁD.
coimhlint, coimhling*, *f*, 'rushing', 1.182, -154, **-159**, -304.
coimhrí, *see* COIMRÍ.
coimhthíoch, comaigthech*, comaithech*, *a.*, 'strange, squeamish, great', **1.19**, -41, -99, -127, -302, **3.148**, *comp* ~ígh 3.64. Cf. MULLÁIN CHOIMHTHÍOCH, NA.
coimhthíos, coithíos, *n*, 'squeamishness, aversion', 1.39, **-41**, -271, -302, -426, *gsg* ~ís 1.57, 3.21.
 coimhtigheach*, *a.*, 'strange', 1.99, -127.
 coimil*, *see* CUIMIL.
 coimín*, *see* CIMÍN.
 coimirce, *n*, 'protection', 1.108, -243, **-246**, 10.40, cf. COIMRÍ.
 coimiteacht*, *see* COIMHDEACH.
coimpléasc, coimpléasc, *m*, 'constitution', 1.183.
coimpléascúil, *a.*, 'of strong constitution', 1.183, 3.4, -150.
coimrí, **coimhrí**, coimirge*, coimirighe*, comairge*, *n*, 'protection', **1.86**, -108, -157, -183, -214, -243, -246, -249, -302, **9.113**, 12.25, coimirighe* 9.113 *n*. Cf. COIMIRCE.
 coimrigh, *v*, 'place under protection', *pres* *Isg* ~rím 7.52, 13.13.
 coineicdeáil, *v*, 'connect', VN 14 s.v. cnis.
 coinfirt, *see* CONFAIRT.
 coingil, *see* COIGIL.
coinicéar, *m*, 'rabbit-warren, collection, mess'.
 coinín, *m*, 'rabbit', 1.41, -152, -394-395, -397, *pl* ~í 14 s.v. guaire, *nickname* Coiníní Mhaínse 12.17, *dep* 2.45.
 coinleach, coinnleach*, *m*, 'stubble', 1.141,

- 159, -183, -402, *gsg* ~lí 1.427, 9.37.
 coinleog, coinnleog*, *f*, ~ sheaca 'icicle', 1.183, 9.56.
 coinne, *prp* as ~ 'in front of, in presence of' 7.106, *dho* ch~ 'to fetch' 7.109, 8.76, *interr* 8.64-65, *faoi* ch~ 'to fetch, for' 7.110, *i* g~ 'to fetch, against' 7.115, 8.124.
 coinneailín, *f*, 'little candle', 3.172, -177.
 coinneal, *f*, 'candle, light', 1.41, -166, 5.5, coinnil 3.24, -28, *pl* coinnle 1.183, 4.11, coinnle 14 s.v. mór 6, coinnlí 4.55.
 coinnigh, congaibh*, *v*, 'keep, remain', 1.155, *impv* 2*pl* ~nní 5.71, *imprs* ~nnítí 5.111, *pres* 1*sg* 14 s.v. scanradh (b), 3*sg* ~eann* 7.1, ~íonn 1.371, *imprs* ~nníthear* 5.61, *pst* choinní(odar) 2.64, 3*sg* ~i' 14 s.v. sin 4, 3*pl* ~nnfodar, ~nneadar 5.86, *imprs* 1.284, *psthab* 3*sg* ~nníoch 5.400 n., 3*pl* ~ídís 5.8, ~ídís 5.86, *imprs* ~nnítí 5.52, ~nníotaí 5.50, ~nníthe 5.64, *fut* 1.290, *cond* 1*sg* 8.137, *emph* 14 s.v. coinneal 1(b), 2*sg* ~nneothá 1.12, ~nneáthá 3.69, 3*sg* ~nneodh 1.404, ~nneod sí 14 s.v. flaidheáilte¹, 3*pl* 5.8, *imprs* ~nneóchaí 5.60, -63, ~nneoití 5.116, -122, *vadj* ~nníthe 5.193, ~nní 14 s.v. uisce 3, *VN* congabháil* 1.214, ~nneá(i)l 5.200, ~nneál 5.218, ~nneáil 5.206, ~nneáilt 5.216.
 coinnleach*, *see* COINLEACH.
 coinnleog*, *see* COINLEOG.
 coinnleoir, *m*, 'candlestick', 1.183, *pl* ~í 10.42.
 coinnlín, *f*, 'little candle', 1.183, 3.172.
 coirnín, *f*, 'little coffin', 1.373, 3.177.
 coinsias, *m*, 'conscience', 1.57, -183.
 cointheach, *n*, 'fragments', 1.151, -219.
 coip, *v*, 'froth, anger', *vadj* ~the* 1.216, *VN* ~eadh 8.76.
 cóipeáil, *f*, 'equaling', 1.216.
 coipín, *m*, 'type of potato'.
 coir¹, cair*, [f], 'crime', 1.41.
 coir², *see* COR.
 cóir¹, *f*, *gan* ch~ 10.103, 'justice, order', *i* g~ 10.37, ó ch~ 14 s.v. ceart (d), 'proper provision', *pron* 6.38; 'favourable wind, following wind', 3.6 s.v. leide, 9.61, 10.86, *gsg* córach 3.39, 9.72, *pl* ~í catha 'ornamentations' 4.55.
 cóir², *a.*, 'fair, generous', 1.20, -208, -335, 8.1, -174, 9.121, c[óir]* 'correct' 1.86, *in vocsgm* 3.17, *in vocsgf* 3.71, *pl* córtha 3.49, *comp* córa, córtha 3.67-68, 5.347, -369, 9.121, córthaí 10.53.
 cóir³, *see* COMHAIR¹.
 coirb, *f*, 'timber part of straddle, hunched back, anger', *pl* (of 'straddle') ~(r)eachaí 4.98, -231, ~reachaí 4.197, ~eachaí 4.199.
 Coirbín, *surname*, 'Corbett', 12.22, *pl dep* Dumhach na gCoirbíní 12.11.
 coirce, *m*, 'oats', 1.407, -425, 14 s.v. ceann 1(b), *dep* 2.37, 3.12, 9.49, -56, -63, -70, -77, -115.
 coirceog*, coiriceog, *f*, 'hive, stook capped with inverted sheaves', 1.358, 3.29, *pl* ~aí, ~achaí 4.75, -87.
 cóirdín, *see* CABHAIRDÍN.
 coire, *n*, *in PIN* Poll an Choire which is a 'whirlpool', 1.216.
 cóireadas, *n*, 'decency, generosity', 3.158, -164, -168.
 Coirib, *an*, *PIN f*, '(Lough) Corrib, The Corrib', 8.195. *Cf.* LOCH COIRIB.
 coiriceog, *see* COIRCEOG.
 cóirigh, *v*, 'make (bed)', *pst* 13.11, *psthab* *imprs* ~ríti, *cond* 1*sg* ~reoinn 3.66, 3*sg* ~reodh 8.141; *also* cóir 5.416.
 coirín, *m*, 'little turn', 3.171.
 cóiriúil, *a.*, 'convenient', 3.150, 7.118.
 cóiriúlacht, *f*, 'convenience'.
 cóirle, cóirle, *see* COMHAIRLE.
 coirleach, coirleach*, corrlach*, *f*, 'strapwrack (Laminaria digitata)', 1.200, 6.47, 8.139, *gsg* ~lí 1.159, 3.23, -32, 9.59, -70, -77, *dep* 9.72, *pron* 6.3.
 coirnéal¹, couirnéal, *m*, 'corner', 1.200, 8.158, *gsg* ~éil 13.21, Garraí an Choirnéil 12.28, *pl num* ~la, ~laí, *pl* ~éil 4.39, -231, *num* ~éil 9.101, -103, *cmcs* ~éil 14 s.v. bearr.
 coirnéal², *m*, 'colonel', 1.200, -355, C~ Máirtín 12.11.
 coirnéalach, *a.*, 'remote', 3.148.
 coirmín, *m*, 'drinking horn', 1.284, -355, 3.177.
 coirrín, *a.*, 'little (and) odd', 3.175.
 coirleach*, *see* COIRLEACH.
 coirtheim*, *n*, 'flaw, defect', 1.253.
 coirthín, *n*, 'flaw, defect', 1.253, 14 *Appendix*.
 Cóirthíní, *na*, *PIN pl*, 12.27.
 cois, co(i)s, cos, *f*, 'foot, leg, handle', 3.24, 8.113, -146, 10.48, 14 s.v. bainne, cuis* 1.41, *gsg* coise 1.41, -267, 3.53, 6.97, 10.53, 14 s.v. fód 1(c), *cmcs* 14 s.v. croth 1, troigh, *dep* dá chois 3.76, dhá chos 5.327, *pl* 4.231, cosa 4.54, 9.168, cosaí 4.101, -104, 14 s.v. saor 3, *num* cosa

- 9.103, *cosaí* 4.43, *cosannaí* 'handles' 4.79, *gpl* *cos* 4.34, -42, 14 *s.v.* *caol*², *cmcs* *cosa* 8.132, 9.101, *pron* 6.6, 6.44;
prp (a) *c(h)ois*, *cos* 'beside (base of)' 7.15, -104, *le cois* 'beside, in addition to' 1.33, 3.77-78, 7.117, 8.239, 14 *s.v.* *biseach* 3, *slainte* 2, *interr* 8.64-66, *conj* 8.151.
*Cois an Treabhair**, *see* *CROIS DREAMHAIR*.
Cois an tSruth, PIN, 12.27.
coisc, *v*, 'restrain, wean', **5.18**, *vadj* ~*thí* 5.173. *Cf.* *COSC*.
*coiscéim**, *see* *COISMÉIG*.
coiséara, *m*, 'foot-man, runner', 1.233, 3.154.
cois-éasca, *a.*, 'quick-footed', 3.25.
coisí, *m*, 'runner', 3.154, *pl* **4.73**, -231, ~ 4.210, ~*the* 1.400, 4.146, ~*séachaí* (4.73), -205, ~*seóchaí* 4.169, ~*os** 4.73 *n.*, *dep* ~ 8.216.
coisinn, *cosain**, *v*, 'protect, cost', 1.214, **5.164**, *pres* *cosnaigheann** **1.144**, *fut* ~*isneoidh* 8.234, *vadj* ~*te*, ~*sní(the)* 5.177, *VN* ~*int* 5.207, *cosaint** 8.14, *gsg* 5.230, ~*inte* 5.224, *cosanta** 5.225, ~*seanta* 5.225.
coisín, *f*, 'little foot, little leg', 3.171.
coisíocht, **coisíocht**, *f*, 'walking', 3.159, 14 *s.v.* *siúl* 1, *tabhair dho* 2(a), *dep* 1.49, 14 *s.v.* *spréach* 1, 14 *Appendix*.
coisir, *m*, 'group', 3.3, -6.
coismeig, **coismeig**, *cuismeig*, *cuismeig*, *coismig*, *coisméag*, *coiscéim**, *f*, 'footstep', 1.6, -17, -33, -41, -113, -247, 3.24, 13.8, *pl* **4.231**, ~*eachaí* 8.197, ~*gneachaí* 4.17, -60, ~*eacha* 4.179, 10.51, *num* ~*eacha* **4.39**, ~*eachaí* **4.43**, *coisméagachaí* 9.101, ~*eachaí* 9.107.
coisméigín, *f*, 'small footstep'.
coisnochtaithe, *cosnochtaithe*, *a.*, 'barefoot', 3.25, 5.98.
coisric, *see* *CAISRIC*.
*coiste**, *see* *CUISLE*².
coiste, *m*, 'coach', 14 *s.v.* *ceannaigh* 1, *pl* ~*tí* 4.19, *pron* 6.10.
Coisteala; *Oisdealbhaigh**, *Mac*, *surname*, 'Costello', 1.41.
Coistealach, *m*, 'person of surname Coisteala', 12.11.
cóisteoir, *m*, 'coachman', 3.96.
cois-tírm, *a.*, 'dry-footed, loath to wet one's feet (FGB)', 14 *s.v.* *brochánach*.
*coitchianta**, *see* *COTTIANTA*.
coithín, *see* *COICHÍN*.
coithíos, *see* *COIMHTHÍOS*.
coitianta, *coitchianta**, *a.*, 'common', 1.41, -115, -378, *adv* (go) 8.207.
cóitín, *m*, 'small coat', 3.39.
col, *m*, 'consanguinity', 1.36, 8.177, ~ *ceathar* '(first) cousin' 6.64, 9.122, *dep* 8.143, 9.82, ~ *cúigear* 7.30, *pl* **4.35**, -77, ~ *ceatharacha* 1.400, ~ *ceatharachaí* 3.83, ~ *cúig(ea)rachaí* 4.7, -11, ~ *mórsheisear* 3.83, *pl* ~ *seisearachaí*, ~ *ochtarachaí* 4.35.
Col na Binn, *see* *COR NA BINN*.
Cól, *name*, '**Cole**', ~ *Dharach* 3.48, ~ *Mhaitéis* 12.25, *dep* *Jimí Chóilín Ch*~ 12.27, *pl* ~*s* 4.68.
*Cólaí**, *name*, '**Coley**', 11.52, -60, -73-74.
Colaimín, *see* *COILMÍN*.
colainn, *f*, 'body', 1.44, 9.89, *cmcs* 7.115.
coláiste, *culáiste*, *m* (f), 'college', 1.4, -47, -378, *f* **3.4**, 11.119, -122, *ar* ~ 9.87, *un* ~ 7.82, *pl* ~*tí* 4.55, ~*achaí* **4.231**.
colapa, *colbtha**, *n*, 'unit of grazing land', 1.38, *cp.* *colpa** 1.357.
colbha, *m*, 'edge', 1.153, -169, -395, *colbhar* 1.231, *pl* ~*f* 4.132 *n.*, ~*í*, ~*laí*, (~*lógai*) **4.74**, -231, ~*laíthe* 4.56, -146, ~*chaí* 4.9, -133, ~*lóchaí*, ~*laechaí* **4.24**, ~*lóchaí* 4.210, ~*lachaí* 4.59.
*colbtha**, *see* *COLAPA*, *CALAPA*.
colg, *m*, 'awn, bristle, anger', 1.38.
colgach, *a.*, 'bristly, angry', 1.38.
coll, *m*, 'hazel', 1.182, 10.30, *gsg* *coill* 1.183, 4.34, *gpl* 4.34.
collach, *m*, 'boar, (disparaging term)', 3.2, 14 *s.v.* *dóichí*, *vocs* ~*aigh* 3.50, 9.46, *cmcs* 14 *s.v.* *sliseáil*, *pl* ~*chaí* 4.24, -88-90, -145.
collaithe : *codlaíthe*; *collata* : *codlata*, *see* *CODAIL*.
*colm*¹, *m*, 'pigeon', *pl* *coilm* 4.52, 6.8, 14 *s.v.* *imeacht*, *cuilm* 4.141, *pron* 6.10.
*colm*², *m*, 'scar', *pl* *coilm* 4.52, ~*achaí* 4.59.
*Colm*³, *name*, 3.4, ~ *Chiaráin* 5.294, ~ *Sáiltín* 12.17, ~ *Scofáil* 5.343, ~ *an Bhlácaigh* 12.18, ~ *an tSagairt* 9.21, 12.18, *voc* *a Choilm* 6.55, 12.5, *cmcs* *a Ch*~ *a Cualáin* 3.10, *gsg* *Choilm* 3.21, *Pádraig Choilm Thomáis* 1.378, *Meaigí Choilm* 12.13, *Seán Choilm* 7.55, 8.155, *Seán Choilm a Conncha* 12.11, *Choilm Uí Ghaora* 11.115, *dep* 6.27, *saint* ~ *Cill* 12.25, *dep* ~ *Cille* 1.50, 4.45, 9.48, *pl* *Coilm* 4.52, 12.9, ~ *Sáiltíns* 4.35.
*Colmán**, *name*, 12.27 *s.v.* *Sruth Colabáin*.
*colpa**, *see* *COLAPA*, *CALAPA*.
cól teár, *m*, '**coal tar**', 14 *s.c.* *braets* 3, *dubh*² 1(a).

- com, cúm, *n*, 'waist', 1.182, 9.126.
 comaigthech*, *see* COIMHTHÍOCH.
 comailt : cuimilt, *see* CUIMIL.
 comáint*, *VN f*, 'driving', 6.40 *n*.
 comairghe*, *see* COIMRÍ.
 comaithech*, *see* COIMHTHÍOCH.
 comán, *see* COIMEÁD.
 Comaoineach, *f*, 'Communion', 1.378, -426, *dep un* ~ 7.82.
 coma rúta, comara*, *see* CROMA RÚTA.
 comh, *see* CHOMH.
 comh-, chomh-, coimh-*, *prefix*, 'equal', 1.82, -302, -304, **3.98**, -146, 10.54.
 cômh-ábhar, *m*, 'materials', 3.98.
 comhair¹, cûir, cúir, cóir, *prp* 10.7, as ~ 'in front of' 7.106, 10.7, 11.125, -127, ós cóir, as cúir 10.7, faoi ch~ 'for' 1.331, 7.110, *interr* 8.64-66, faoi chúir 5.206.
comhair², cûir, *v*, 'count, reckon', **5.170**, *pres imprs* ~tear 5.47, *psthab 3pl* ~idís 1.271, *cond imprs* ~eoiff 1.290, *imprs* ~tí 5.35, cõrtaí 5.51, *vadj* ~the 5.174, *VN* comháireamh* 1.12, -191, -302, -394, -396-397, ~eamh 3.14, 11.125, -127, cûirthe 1.191, -394, *before vowel cûir* 1.371, *prgs* ag chomháireamh 9.81, *gsg* ~the 10.68.
 comh-airde, cû-aoirde, *f*, 'equal height', 3.98.
 comhairle, cõirle, cûirle, cúirle, *f*, 'advice, counsel', 1.90, -159, -270, -302, -313, -335, -341-342, 9.77, 11.125, cûirle 1.318, 7.114, cõirle 7.109, *C~* Condae 9.61, *pl* **4.231**, (~lí) 4.48, ~líochaí, ~acha 4.152, ~léachaí 4.62, 13.17, ~achaí 4.59, -154, 9.77, ~líthe 4.229.
 comhairleach, *m*, 'advisor', *pl* ~chaí 4.48, -90, cúirleacha 4.139.
comhairligh, *v*, 'advise', *VN* ~leachan 5.205, ~leacan 5.200, ~leachán 5.212.
 comhairse, *see* COMHARSA.
comhaois, cothaois, *n*, 'person of the same age, coeval', 3.98, 5.349, 6.64, 9.122, 14 *s.v.* banbh, *pl* ~eachaí 4.59.
comhar, *m*, 'cooperation', 1.302.
comharsa, comhairse, *m/f*, 'neighbour', 1.90, -132, -269, -302, -333, -335, 8.88, -164, *gsgf* ~n 3.6, -37, 6.63, 9.65, *datsg* ~ain, ~an 3.36, cúirsean 1.318, *pl* ~ain 4.64, ? 14 *s.v.* cóireadas, ~anaí 4.57, 10.37, 11.5, ~aí **4.231**, 5.211, *in vocpl* ~anaí 9.46, 'chúrsanaí 10.64, a chúrsanaí 3.57, *gpl* ~n 14 *s.v.* comhar.
comharsaineacht, *f*, 'neighbourhood, neighbourliness', 3.159.
 comharsanacht, *f*, 'neighbourhood, neighbourliness', 3.159, 14 *s.v.* rud 7(a).
 comharsantacht, cúirseantacht, *f*, 'neighbourhood', 3.159.
 comhartha, *m*, 'sign', 1.39, -194-195, -216, -231, -246, -269, -302, -329, *dep* 9.49, *pl* ~í **1.90**, 4.19, -55.
comharthaíocht, *f*, comharthaíoch, *n*, 'appearance', 1.39, -90, 3.159, 8.159, -166, 8.28, -159, 13.21.
 comhchiall, *f*, 'common sense', 1.248, 3.98, 14 *s.v.* cúl.
 cômhcholainn, *f*, 'fair body', 3.98.
 comhdhíreach, *a.*, 'equally straight', 1.331, 3.98.
comhfhad, comh-fhad, *m*, 'equal length', 1.416, 3.98.
 comhfhada, *a.*, 'of equal length', 1.331, 3.98.
 comhfhataí, *npl*, 'medium-sized potatoes', 3.98.
 Comhghaill, Mac, *surname*, 'Mac Cole', 1.100, -121, 12.11 *s.v.* Cúl.
 comhghar¹, *a.*, 'equally close', 3.98.
 comhghar², *see* CÓNGAR.
 comhgharach*, *see* CÓNGARACH.
 comhionann, *a.*, 'equal, uniform', 3.98.
 comhla, comhltha, cúltha, cûthla, *f*, 'door-leaf', 1.169, -231, -302, -313, -335, 9.45, 14 *s.v.* múitseáil, *m* 3.6, *pl* **4.231**, ~í 4.172, cûthlaí 4.150, ~chaí, ~nnaí 4.57, ~inneachaí 4.64, ~ltaí 4.166.
 comhleagan, *m*, '(wrestling term), (FGB:) dog-fall', 3.98.
 comhleibhil, *a.*, 'on the same level', 3.98.
 comhleithead, *a.*, 'equal width', 1.270, 3.98.
comhluadar, cúlódar, cûlódar, cûladar, *m*, 'company, family', 1.27, -90, -271, -302, -318, -335, -341-342, 6.20, 7.71, 9.77, *f* 3.4, *dep* 1.371, *pl* ~ir 1.169, ~achaí **4.231**.
 cômh-mbannaithe, *npl*, 'mutual marriage banns', 4.71, 10.54, -105.
comh-mhar-a-chéile, chomh-mhar-a-chéile, *adv*, 'equivalent', 3.98.
 comh-mheaingils, *npl*, 'medium-sized mangles', 3.98.
 comh-mhéid, *a.*, 'of equal size', 3.98.
 comhnaidhe*, cômhnaidhe, comhnuidhe*, *see* CÓNÁI.
 comhnair*, *see* CONRA.
 comhpháirtíocht, cõpháirtíocht, *f*, 'copartnership', 3.98.
 comhphocaide, *m*, 'castrated he-goat', 3.98.

comhra*, *see* CONRA.

comhrá, córá, cōrá, *m*, 'conversation, conversing', 1.90, -304, 3.4, *un* ~ 7.82, *prgs* *ag* 2.22, 8.164, cōrá 1.318, 10.37, ~il 1.249, *pl* **4.231**, ~ití 3.154, 4.89, ~ite 4.195, ~róchaí 4.169, ~raí 4.172, ~ileachaí 1.249.

comhrac, cūmhrac, cūrac, cūmhac, cūnac, comhrag*, *m*, 'combat', 1.67, -93, -190, -192, -235, -267, -302, -331, -395, 10.36, ~ic 1.214, 3.4, *gsg* ~ig* 1.231, ~ic 5.6, cómhraic 8.238, cūr(h)aic 1.395, cūrhaic, cūraic 1.318.

comhráil, *see* COMHRÁ.

comhrainn, *see* CONRA.

comhráiteach, *m*, 'conversationalist', 9.52, *pl* ~chaí 4.89-90.

comhráiteach, *a.*, 'conversable', 3.154.

comhsacht, cūsacht, 'semblance?' 14 *Appendix*.

comhshuim, [f], 'equal, equivalent', 3.98.

comhthrom*, *see* COTHROM.

comhuain*, *conj*, 'while', 1.263, 8.122, -127. *Cp.* CHÚNS.

comóradh, *m*, 'conversation, address'.

comórtas, *m*, 'comparison, competition', 1.21, *i* *g~* le 'competing with' 8.234, *pl* ~isí 4.53, ~sachaí 4.150; *prp* *i* *g~* le 'in comparison with' 3.12, 7.115, 11.122, *conj* 8.158.

comparáid*, *f*, 'comparison', 11.122.

compás, *m*, 'compass', 1.182, *pl* ~sachaí 4.59, ~is **4.231**.

compóirt, *f*, 'comfort', 1.182, *gsg* ~e, *cmcs* 3.31, *cf.* 11.122.

compóirteach, *a.*, 'comfortable', 1.378.

comprosar, *m*, 'compressor', *pl* ~s 9.73.

comrádaí, *m*, 'companion, mate', 1.11, -55, -182, -360, 5.346, 10.42, 13.14, *in vocsg* 8.165, *pl* 4.210, ~, ~the, ~dachai **4.20**, -73, -231, ~ 4.161, ~the 4.190, ~dachai 4.169.

Con, a Con, Ó Con, *in surnames*, 1.52, **12.6**, -22, *cf.* CON FHAOLA, CON IOMAIRÉ, CON RAOI, CON SHNÁMHA, LOCH CON AORTHA.

conách*, *see* CRÁCH.

conacra, *m*, 'conacre', 1.288.

cónaí, cōnaí, cúnaí, cūnaí, cómhnaidhe, comhnaidhe*, comhnuidhe*, *m*, 'residence, living, idle state', 1.277, -312, 5.181, -202, -380, 8.172, *dep* 9.70, *un* ~ 7.82, 'un comhnuidhe* 8.216, *adv* *i* *g~* 'always, still' 1.21, -269, -383, 5.4, -311, 8.31, -132, -144, *i* *g~* *g~* 8.179,

cómhnaidhe I.V, *ag* ~, *a* *ch~* 9.81. *VN of* CÓNAIIGH.

cónaigh, *v*, 'reside, stay', *fut* *1sg* cúnód 10.59, *VN* ~aí 5.221, ~nú 5.212. *Cf.* CÓNAI.

Conaill, Ó, *surname*, Seán Ó ~ 8.132, seantSeán Ó ~ 9.163.

Conaire, *surname*, 'Conroy', **11.126**, 12.10, -11.

conairt*, *see* CONFAIRT.

Conamara, *PLN*, 'Connemara', 1.303, 4.119, -158, 6.97, 8.230, 9.138, 13.10.

Conán, *name in tale*, 1.277, -283, -285, 14 *s.v.* céis, ~ Bán **13.5**, ~ Maol 10.4, *gsg* ~in 10.89.

Conchobhar, *see* CROCHÚR.

Conchúir, Ó, *see* CROCHÚIR, Ó.

condae, cúndae, conndae*, contae*, conntae*, cunntae*, *m*, 'county', 1.72, -94, -209, 8.73, C~ an Chláir 6.86, C~ Liatraime, ~ Luimnigh 12.27, C~ Mhaighe* Eo 1.78, C~ Ros Comáin 1.415, *dep* Comhairle C~ 9.61, *dep* Ch~ na Gaillimhe 11.94, *pl* **4.231**, cúndaethe 4.146, ~thí 4.56, ~í 4.172, ~chaí 4.24, -59, -62.

condas*, *n*, 'counter', 1.327.

condradh, *see* CONRA.

confadh, *m*, 'rabies', confadhach, *a.*, 'rabid', 1.236.

confairt, confoirt, coinfort, cuanfart*, conairt*, cúana(i)rt*, *f*, 'pack of dogs, dog, mess', 1.217, -236, 3.163, 4.144, 8.247, na c(h)~ 6.91, *pl* ~eachaí 4.51, -72, -231.

Con Fhaola, (Ó); Con Fhaoltha, (Ó); Confhaola, (Ó); Con Fhaolaidh*; Conghaile*, *surname*, 'Conneely', 1.151, -165, -169, -245, -277, -303, 6.63, -91, 10.93, 12.6-7, -10-11, -23-24, *f* Peigí Ní ~ ~ 10.6, *gsg* Mac Uí ~ ~ 9.25, *vocsg* a mhac Uí ~ ~ 3.17, *pl* ~ ~s 12.9. *Cf.* BAILE CON FHAOLA.

Con Fhaolach, *m*, 'person of surname Con Fhaola', 1.169, 12.11, -22.

confoirt, *see* CONFAIRT.

congaibh*, *see* COINNIGH.

cóngar, cúngar, congar, comhghar*, cumhangar*, *m*, 'near convenience, junction', 1.179, -182, -254, 3.21, 4.43; *prp* *i* *g~* 'near' 1.93, **7.115**.

cóngarach, cungarach, cúngarach, comhgharach*, *a.*, 'near', 1.182, -267; *prp* ~ dho 'near' 7.107, 8.215.

conggháil* : coinneál, *see* COINNIGH.

- Conghaile*, *see* CON FHAOLA.
- Con Iomaire, 'ac; an Iomaire, 'ac, *surname*, 'Ridge', 1.78, 12.6, 12.23, Pádraig Mac an Iomaire 12.11, Seaán* ~ 1.78, Mac Uí C~ I~ 12.1, cloinne C~ I~ 12.6, -23, cloinne I~ 12.10, C~ I~ 12.22, -24.
- Conla, Conlaith*, *name*, 1.182.
- Conn, *name*, *gsg* Choinn 1.173, 7.11 n., Chuinn 14 s.v. éirí.
- Connachta, *PIN*, 'Connacht', 8.212, 10.94, **12.27**, *gsg* ~t 3.47, *cmcs* 6.99.
- Connachtach, *m*, 'native of Connacht', *pl* ~aí 4.138.
- Conncha : (Mha)c Dhonnchaidh*, *see* DHONNCHA, MHAC.
- conndae*, conntae*, *see* CONDAE.
- conra**¹, cónra, conradh, cómhra*, comhra*, comhnair*, comhraidh*, *f*, 'coffin', 1.93-94, -182, -373-374, 8.142, 9.101, cónra 10.7, -19, -41, *dep* 7.115, *datsg* comhrainn 10.19, *pl* 4.127, ~íochaí 4.127 n., -148, ~raechaí 4.167, ~róchaí 4.165, ~chaí 4.170, -173, ~rVichaí 4.191, ~í 4.127 n., -**231**, *pron* dhá VN 6.38.
- Conra, *surname*, 'Conroy', 1.373-374, 11.102, 12.10-11-12, Táilliúr Ó ~ 12.11, Táilliúr C(h)~ 12.16, Bríd Ní Ch~ 12.7.
- Conraíoch, *m*, 'person of surname Conra', 3.154, 12.11-12, -22.
- Con Raoi, 'ac; Conraoi, 'ac; Conrí, *surname*, 'King', 1.21, -59, 12.6, -10, -12, Aibhistín ~ 1.382, Briartach ~ 12.25, Feichín ~ 12.11, Maitias ~ 1.57, -370, Séamas Íobhaí ~ 12.25, Seán ~ 9.77, Tomás ~ 7.55, Mac Uí ~ 9.25, 12.22, *dep* Mhac Uí ~ 5.382, 9.82, Cloinne ~ 1.52, 5.368, 8.143, 12.23, Conrí 5.381.
- consaeit, *f*, 'dislike, disinclination, fastidiousness', 3.150, 11.1.
- consaeitúil, *a.*, 'fastidious', 3.150.
- Con Shámha, 'ac, *surname*, 'Kineavy', 1.136, Mac Uí ~ 1.273, cloinne ~ 12.6, -11.
- contae*, *see* CONDAE.
- contra, *see* CONTRÁTH.
- contráil, cúntráil, *f*, 'mischief', 1.182, *prgs* ag 14 s.v. beag² 4, *gsg* ~ála 8.144.
- contráilte, cúntráilte, *a.*, 'contrary, wrong', 1.182, -360, 3.151, 5.269, *in comp* 14 s.v. cruthaigh, *cp. comp* contrálaí 1.182, cúntrálaí 3.66.
- contráth**, cúntrá, contra, countráth, *n*, 'evening', cochall ~ 'evening scarf?', **1.182**, 8.193, countráth 10.32.
- contúirt**, cúntúirt, *f*, 'danger', 1.182, *gsg* cúntúirte 10.16, *prp pron in rel* 8.67, 10.70, *cp.* 10.96.
- contúirteach, cúntúirteach, *a.*, 'dangerous', 3.180, 14 s.v. spáráil.
- cópáil**, *f*, 'coping', 1.216.
- copáin : cupáin, *see* CUPÁN.
- cópháirtíocht, *see* COMHPHÁIRTÍOCHT.
- copóg**, copóig, cupóig, *f*, 'dock plant, large leaf', 1.4, -218, 9.37, 14 s.v. cine, *gsg* ~ige 1.51, *pl* ~aí 7.14, *prp pron rel* 8.59.
- cor**, *m*, 'turn, move, plight', 1.38, -208, 3.81, 8.116, *pl* ~annaí 4.57, ~achaí 4.57, ~a **4.231**; ar chor ar bith, ar choir ar bith, chor ar bith, chor a bith, 'at all', 1.116, -193, -212, -405, 2.50, 5.293, **8.214**, 9.8. *Cf.* BITH.
- cora**¹, corra, *f*, 'headland', 6.5, ~inn 3.36, *pl* ~inn, ~inneachaí, ~nachaí 4.64, ~í, ~chaí **4.231**.
- cora², *see* CARA.
- Cora Bhán, an, *PIN* *f*, 12.27.
- córá, córá, *see* COMHRÁ.
- corach, curach, *m* (*f*), 'currach', 1.44, -195, **3.6**, -23, 9.57, *gsg* ~aigh 1.426, ~aí 3.6, -45, *cmcs* 14 s.v. losad, *pl* ~chaí 4.88-90, 11.15, *gpl* 1.112.
- corachadóir**, *m*, 'currachman', 3.154.
- corachadóireacht**, *f*, 'work of currachman', 3.159.
- corachán, *m*, '(small FGB) currach', 13.5.
- corachóir, *m*, 'currachman', 3.154.
- coradacht*, *see* CARAÍOCHT.
- Coradán, an, *PIN* *m*, 12.27.
- Cora Dhóite, *PIN* *f*, 12.27.
- cora-guairdeall, *n*, 'quick turnaround', 1.216.
- Cora Ghréin, an; Cora Chréin, an, *PIN* *f*, 12.27, 13.20.
- coraintín**, *m*, 'spell (at sea)'.
- Coramac, *see* CORMAC.
- Cora na gCúg, *PIN*, 12.9, -11.
- Cora na hAirde, *PIN*, *gsg* na Corann 3.37.
- Cora na Rón, *PIN*, 2.67, 6.96, 7.58, (an) Gob Chora na Rón 6.96.
- corans, *npl*, 'currants', 11.155 n.
- Cora Ros Dugáin, *PIN*, 13.21.
- Cora Ros na nÚll, *PIN*, 12.27.
- Cora Rua, an, *PIN* *f*, 12.27.
- corás**, curfhás*, *m*, 'poor soil', 1.4, -44, *gsg* ~is 8.230.
- córas**, *m*, 'attention'.
- corc, *m*, 'cork', 1.358, *pl* coirc 4.52, -150, 8.211, ~aí 4.55, ~annaí **4.231**.
- Corca Bhínn Éadain, *PIN*, 14 s.v. ardghraidhmhireach.
- Corcaigh, *PIN*, 'Cork', 7.40, 12.27.

- corcaighe*, *gsg* of corcach*, 'marsh', 12.27 *s.v.* Trá an Urláir.
- corcáil**, *v.*, 'put cork (in bottle)', 5.20, *vadj* ~te 8.210, *VN* 3.161.
- Corcaíoch, *m.*, 'native of Cork', 1.26, *pl* 4.20, **-231**, ~chaí 4.207, ~cachai 1.56, ~caechai 4.161, ~cóchai 4.213, ~cáchai 4.25.
- Corcaíochain, *m.*, 'small native of Cork', 3.176.
- corcal, *m.*, 'marsh by lake', *pl* ~il 4.52.
- Corcal, *an*, *PLN m.*, 12.27.
- Corcal Mheaircín, *PLN m.*, 12.27.
- corcán, *m.*, 'pot', 10.1.
- córda, [*m*], 'cord', *pl* ~í 11.26.
- Corlaí, *surname*, 'Curley', 9.132.
- Cormac, Coramac, *name*, 12.8, ~ mac Airt 10.40, ~ mhac Airt 12.3, ~ ó Cairt 12.1, *in vocsg* a Ch~ mhac Airt 12.4, *gsg* Máirtín Chormaic 3.124, *dep* mhac ~ic mac Airt 10.40.
- Cormacáin, Ó, *surname*, 'Cormican', 1.356.
- Cormaic, Mac, *surname*, 'McCormack', 12.2, -11.
- corna, corn*, *m.*, 'roll, bale', 1.200, 5.21, 11.70, *pl* ~í 1.355, 4.55, 5.363.
- Cor na Binn, Corr na Binne*, Col na Binn*, *PLN*, 10.30, 12.27.
- cornáigh, corn*, *v.*, 'coil, roll', 1.355, **5.21**, **-170**, *cond* 2*sg* ~nóthá 5.67, *VN* ~adh 5.21.
- cornáil, *v.*, 'roll, coil', 1.355, 5.21, **-170**, *VN* *f.*, *pron* 6.5.
- cornasc*, *see* CRUIMEASC.
- coróig : corróig, *see* CORRÓG.
- coróin, *f.*, 'crown', 1.47, 3.80, cróinn 1.21, ~inn 9.38, *gsg* ~ónach 3.39, crónach 3.24, 14 *s.v.* leac (b), *pl* ~óntachai 4.60.
- corónta, crúnta, *a.*, '(in negative meaning) absolute, complete', 1.47, 14 *s.v.* bodhrán.
- corp**, *m.*, 'body, corpse', 1.358, 8.167, 9.85, -88, *dep* 1.252, 14 *s.v.* céidí, cill, i g~ 'in this very' 7.103, *gsg* coirp 14 *s.v.* páidrínteacht, *pl* cuirp* 9.3 *n.*, *dep* coirp 5.64, 10.31, *pl* ? 9.88, 13.13.
- corpanta**, *a.*, 'real'.
- corpartha, corpara, corpardha*, *a.*, 'bodily', 1.107, -252, 3.152.
- corr, *f.*, 'edge', ~ chasta 'rope-twister' 5.226, = ~ shúgáin 9.56.
- corr**, *a.*, 'odd, exceptional', 1.200, *pl* ~a 3.56, 10.53, 13.14.
- corr-, chorr-, *a.*, 'odd', 1.73, 3.85, **-99**, -146, 8.242, 9.32, **-115**, *an* ~ 6.89(a). *Cf. English Index CORR-*.
- corra, *see* CORA.
- corra geamh, corra geam, corra geábh, corraibh geábh*, corra-giob*, corraghiob*, *n.*, 'hunkers', 1.10, -92, -254, -302, ~ geoú 1.318.
- corrabiongúm, corrabionga(idí)*, *n.*, 'hunkers', 1.58, -254.
- corrach¹, *f.*, 'wet pasture', *an* Ch~ 12.28, ~aigh **3.4**, *pl* na Corrachai 12.28.
- corrach², *a.*, 'unsteady', 5.176, 14 *s.v.* lúb¹ (b).
- corraghiob*, corra-giob*, *see* CORRA GEAMH.
- corraigh, *v.*, 'move', *impv* 14 *s.v.* cluais 1(a), *pres* 11.145, *pst* 3*sg* 14 *s.v.* aimsir 1(a), ~a' 14 *s.v.* cluais 1(a), *3pl* ~aíodar 5.86, *imprs* ~aíodh 5.28, *fut* 8.156, *rel* 14 *s.v.* cluais 1(a), *cond* 1*sg* ~róinn (~aínn) 5.392, 3*sg* ~rródh 14 *s.v.* splanc 3, *VN* **5.221**, ~e* 1.108, ~aí 5.181, 8.143, ~rrú 5.198, -212.
- corráit, *f.*, 'odd place', 3.99, 8.183, ch~ 1.73.
- corramharc, *m.*, 'odd look', ch~ 6.89, 9.115.
- corrán**, *m.*, 'sickle', 1.4, 5.99, 8.148, *gsg* ~in 14 *s.v.* ladhar 4(b).
- Corraoin, *see* CURRAOIN.
- corr-ardfhear, *m.*, 'odd great man', 3.146.
- corr-athléim, *f.*, 'odd second serve', 3.146.
- corrbhallach, *m.*, 'odd wrasse', 14 *s.v.* cosúlacht.
- corrbhean, *f.*, 'odd woman', 8.82.
- corr-bhinniarracht, *f.*, 'odd fine attempt', 3.146.
- corrbhraon, *m.*, 'odd drop', 8.192.
- corr-bhunchoca, *m.*, 'odd cock base, odd medium-sized cock', 3.146.
- corrbuachaill, *m.*, 'odd boy', 13.30.
- corrcheann, *m.*, 'odd one', 2.64, 3.99, ch~ 7.101.
- corrchnámhach, *a.*, 'sharp-boned', 3.99, -148.
- corr-chomhaois, *n.*, 'odd person of the same age', 3.146.
- corr-chordhuine, *m.*, 'very odd person', 3.146.
- corrchráin, *f.*, 'odd sow', 9.155.
- corr-dhá, *a.*, 'odd two', 3.85.
- corr-dheá-dhuine, *m.*, 'odd good person', 3.146.
- corr-dheargbhitse, *f.*, 'odd absolute bitch', 3.146.
- corr-dhrochlá, *m.*, 'odd bad day', 3.146.

- corr-dhubhamadán, corr-dubhamadán, *m*, 'odd absolute fool', 3.146.
 corrdhuine, *m*, 'odd person', 5.367, 8.186, corrdhuine 9.180.
 corrfhear, *m*, 'odd man', 8.91.
 corr-fíorchainteoir, *m*, 'odd truly good speaker', 3.146.
 corr-fíormhathair, *f*, 'odd truly good mother', 3.146, 8.229, 13.15.
 corrfocal, *m*, 'odd word', 9.180.
 corrrhig, *n*, 'odd squeak', 14 s.v. gig 1.
 corrrháire, *m*, 'odd laugh', 5.202.
 corrrhiolcach, *m*, 'odd reed', 14 s.v. giolcach.
 corrlá, *m*, 'odd day', ch~ 3.99.
 corrlach*, *see* COIRLEACH.
 corr-leathghloine, *f*, 'odd small measure (whiskey or spirits)', 9.18, -77.
 corr-leathuair, *f*, 'odd half-hour', 3.146.
 corrmhéar, **corrmhéir**, *f*, 'forefinger', 3.24, -99.
 corr-mhímhúnadh, *m*, 'odd unmannerly behaviour', 3.146.
 corr-mhionfhata, *m*, 'odd small potato', 3.146.
 corr-mhórghaiscíoch, *m*, 'odd great warrior', 3.146.
 Corr na Móna, *PLN*, 'Cornamona', 1.173, -201, -369, 10.30.
 corróg, *f*, 'hip', 1.56, ~ig 3.29, *pl* ~aí 1.4, -195.
 corróiche, *f*, 'odd night', ch~ 3.99.
corróid, *f*, 'hip', *see* CORRÓG.
 corrrhionta, *m*, 'odd pint', 9.77.
 corrrhort, *m*, 'odd tune', 13.23.
 corrrhont, *m*, 'odd pound', 3.99.
 corr-rí-amadán, *m*, 'odd absolute fool', 3.146.
 corr-rí-cheann, *m*, 'very odd one', 3.146.
 corr-rífhata, *m*, 'odd great potato', 3.146.
 corrrscéal, *m*, 'odd story', 14 s.v. síos 6(c).
 corrrscéachóg, *f*, 'heron', 3.29, -99, *pl* ~aí 4.37.
 corr-Shathrannach, *m/f*, 'odd Saturday', 1.58, 3.45.
 corr-sheanbhuachaill, *m*, 'odd old chap', 3.146.
 corr-shóra-mhíle-grá, *m*, 'odd verse with refrain', 14 s.v. sóra-mhíle-grá.
 corrrshuigearoit, corrrsuigearoit, *m*, 'odd cigarette', 8.242, ch~ 3.99, 9.115.
 corrrslám, *m*, 'odd fair amount', 9.24, -32.
 corrrtheach, *m*, 'odd house', 9.155.
 corrrtip, *n*, 'odd tip', 14 s.v. scóipeáil.
 corruair, *f*, 'odd time', 5.83, ch~ 3.99.
 córtas, [*m*], 'decency', 3.168.
 córtha, cófra*, *m*, 'coffer, chest', 1.111, -188, -344, 8.78, 13.22, *pl* ~í 4.55, -172, -178, -213-214.
 Córrthaí, *na*, *PLN pl*, 13.22.
 cortin, *m*, **curtain**, 14 s.v. cuir amach 5.
corúisc, *n*, 'large woman ?'
 cos, *see* COIS.
 cosain*, *see* COISINN.
cosamar, *m*, 'remains, greater part'.
 cosamhail*, *see* COSÚIL.
cosán, *m*, 'path', 1.4, -35, -308, 8.77, *gsg* ~in 8.167, -183, 14 s.v. cuireadh.
 cosc, *in* ~ ort 'be quiet', 5.18. *Cf.* COISC.
 Coscara, *a*; Coscraigh*, Ó; Coscartha*, *surname*, 'Cosgrave', 1.124, -360, 12.10-11, *vocsg* a Pháraic Uí Ch~ 12.11, *gsg* Phádraig Uí Ch~ 12.5.
 Coscarach, *m*, 'person of surname Coscara', 1.404, 12.11.
 cós ísle, *adv*, 'low', *i* g~ 1.20, ós* íseal 10.72.
cosmhuintir, *f*, 'relatives', 8.54.
 cosnochtaithe, *see* COISNOCHTAÍTHE.
cósta, *m*, 'coast', 1.403, *dep* 6.87, *pl* ~í II.XVI, 4.19.
 cóstaera, *m*, 'coaster (vessel)', 3.154.
 costas, *m*, 'expence', 6.7, *gsg* ~is 1.371, 6.7, *pl* ~isí 4.53, ~acháí 4.59, -231.
 cóstóir, *m*, 'coastguard', 3.154.
cosúil, *cosamhail**, *a.*, 'like', ~ le 5.363, -370, -379, 7.66, 8.63, -67, -71, -153, -230, 9.121.
cosúlacht, *f*, 'likeness', **3.5**, -159, 5.97, 8.137, 9.61, 14 s.v. cosúil 2, úlla 2.
 cot*, *m*, '(furze) chopper', 1.4, -254.
 cotá, *n*, 'sailor's knife', 1.4, -254.
cóta, *m*, 'coat', 1.198, 8.241, 11.12, *pl* ~í 4.19, 13.16.
 cótáil, *v*, 'coat', 5.20.
 cotán, *n*, 'large knife', 1.4, -254.
 cothaigh, *v*, 'nourish, sustain', *pres* 8.183, *VN* ~thú, *gsg* ~aíthe 5.228.
 cothaois, *see* COMHAOIS.
 cothrom¹, *m*, 'corresponding date, fair play', 9.47, 11.122.
 cothrom², *comhthrom**, *a.*, 'even, level', 1.117, -124.
 couirnéal, *see* COIRNÉAL.
 countráth, *see* CONTRÁTH.
 courán, *see* CANRÁN*.
 crá, *m*, 'torment, anguish', 1.249, -255, 5.207, 10.68. *Cf.* CRÁIGH.
 crabadán*, *see* CRAIBADÁN.
 crabaide*, *see* CRAIBIDE.

- crabhaid**, *m*, ‘crowd, (large) group’, 6.88, 7.101, 8.229, *f* 9.176.
crabhaidín, *m*, ‘small crowd’, *f* 9.176.
cracadh, *m*, ‘beating’.
crách, *conách**, *n*, ‘(luck)’, 1.4, -47, -116, -147, -303, 8.245, 9.126.
craébha: *craobha**, *see* CRAOBHACH.
crágáil, *v*, ‘plod’, 5.20.
crágálaí, *m*, ‘(strong) walker’, 3.154.
cráibe: *cnáibe*, *see* CNÁIB.
craibeadán, *crabadán**, *m*, ‘stunted thing’, 1.214.
cráibhtheach*, *see* CRÁIFEACH.
craibide, *crabaide**, *n*, ‘stunted thing’.
cráibisire, *m*, ‘scoundrel’, 1.93.
craic, *mlf*, ‘joke, fun’, 3.6, 8.238, 9.176, 13.28.
craiceáil, *f*, ‘madness’, 14 *s.v.* frailic 2.
craiceáilte, *a*, ‘mad, insane’, 5.355, 8.216, 14 *s.v.* co(i)s (j).
craiceann, *m*, ‘skin, exterior’, 1.38, 9.176, 10.103-104, *gsg* ~cinn 3.18, *cmcs* 14 *s.v.* rabhaínd 2, *pl* ~cne 4.79.
Craidhig na gCon, **Croig na gCon***, *PlN*, 1.203, 12.27.
cráifeach, **cráibhtheach***, *a*, ‘pious’, 1.127, 10.68.
Cráifí, *dep f*, *in* seach[t] gcatha na ~ 1.305, 3.68. *Cf.* CLÁIFÍ.
cráifis, **cráifisc**, *f*, ‘crawfish’, ~s 8.19, ~c 11.97, *pl* ~eachaí 11.97.
craig*, *f*, ‘crag, rock’, 1.203.
cráig, *f*, ‘large foot’, 3.28, *pl* crága 5.20, 6.52.
cráigh, *v*, ‘torment, grieve’, 1.303, **5.133**, *impv* 3*sg* ~ádh 5.108, *2pl* ~igí 5.28, *3pl* ~idís 5.108, *pst* 3*pl* ~ádar 5.28, *imprs* crádh 1.101, 5.82, *Echo* 1*sg* chrás 5.28, *VN* crábh 1.303, crádhadh (cráú) **5.207**, 10.68, 14 *s.v.* tóraíocht. *Cf.* CRÁ, *vadj* CRÁITE.
cráimh, **cráimh**, *see* CNÁIMH.
cráimhín, *see* CNÁIMHÍN.
cráin, *f*, ‘sow’, 1.277 *n.*, -320, 3.2, 9.65, *in vocsg* 3.50, *gsg* cránach 3.39, *pl* crántacha, crántachaí 4.17, -34, **-95**, cránt(r)achaí **4.96**, ~trachaí **4.231**.
cráin-, **crann-***, *prefix*, ‘aging’, 1.214.
cráinbhacach, (*f*), ‘stingy person’, 3.4.
cráinbhean, *f*, ‘aging woman’, 1.214.
cráinfhear, **crannfhear***, *m*, ‘aging man’, 1.214, 3.4.
crainnín, *m*, ‘small tree’, 3.175, -177.
craiseáil, *v*, ‘crash’, *pst* 5.341.
craiste, *see* CNAISTE.
craite, *a*, ‘shook, worn, old’, 5.349, 9.116. *Vadj of* CRAITH.
cráite, *a*, ‘miserable, miserly’, 2.67, 4.44, 5.231, 14 *s.v.* láimhe. *Vadj of* CRÁIGH.
cráiteacht, *f*, ‘torment’, 13.14.
craith¹, *v*, ‘shake’, 1.38, 5.124, **-126-127**, **-132**, *impv* 2*sg* 2.41, 3*sg* 5.108, *pst* 1.282, *Echo* 1*sg* ~eas 5.108, *psthab* *imprs* ~ití 5.52, *fut stem* *imprs* -f- 5.61, *cond* 1*sg* ~finn 10.56, 3*sg* ~ead sí 11.148, *VN* ~eadh 6.34, ~e, ~iú 10.45, *cratha* 3.33.
Craith², *see* GRAITH.
crampa, *m*, ‘cramp’, 1.177, *pl* ~í 4.55.
Crampainn, *an*, *see* CAMPAINN.
crann, **cránn**, *m*, ‘tree, mast, shaft, lot’, 1.277, -317, -320, -330, 5.365, 6.93, 8.141, *vocsg* a chrainn 3.10, *gsg* croinn 1.387, *un an* chroinn 7.83, *cmcs* 8.167, *pl* **4.231**, *croinnte* 1.183, 3.14, 4.53, *croinnte* 8.63, *croinntí* 4.34, ~taí úlla 4.45, ‘crán(n)tachaí’ **4.77**, *num* *croinnte* 6.3, *crainnte* 4.43, ~a **10.52**, *cp. phrase* ~a cumhachta ‘rage’ 1.90, -208, -254, 5.6, *gpl* 8.13, 9.101, *cmcs* ~a 10.52, *datpl* ~aibh 10.50, *pl or abst* ~aíl 10.52.
crann-*, *see* CRÁIN-.
crannagairt, **crannagúirt**, ‘?’, 1.57, 14 *Appendix*.
crannaíl, **cranna(i)**, *in* simléar ~, ‘framework chimney’, *crannaí* 3.152, *crannaíl* 3.162.
crannfhear*, *see* CRÁINFHEAR.
Crann Mór, *an*, *PIN m*, 12.27.
Crann na Méaracán Phúca, *m*, ‘purple foxglove’, 9.76.
crannóg, *f*, ‘frame, box-like structure’, 10.79.
craobh, *f*, ‘branch’, 8.229, 9.54, -56, *datsg* ~ibh 3.24, 5.251, *pl* ~bhachaí 4.59, ~bhrachaí 4.17, -94 *n.*, -149, ~bh(r)achaí **4.98-99**, ~tha ?, ~a 4.221, ~annaí **4.231**, *gpl* 3.98. *Cf.* SUBH.
craobhach, *a*, ‘branched, branching’, *gsgf* craovaí 4.74, *datsgf* craobha*, *craébha* 10.53.
craobhán, *m*, ‘silly person who is easily led astray’, 1.14.
Craobh* **Chaorthainn**, *see* COILL CHAORTHAINN.
craobhmhúr, **croidhe-mhúr**, *m*, ‘heavy shower’, 3.84.
craobhscaoileadh, *m*, ‘propagating’, 10.22.
craoibhín, *f*, ‘little branch’, 1.267, 9.54, -59.
craosach, *a*, ‘rosy cheeked’.

- crap, *v*, 'draw in or up', 1.29, -269, *impv* 14 s.v. fídeog, *vadj* ~ta 5.32, ~thaí(the), ~tha* 5.173, -195, *VN* ~adh, ~achán, ~achan* 5.212.
- crapach, *see* CNAPACH.
- crapachán, *m*, 'bending', *VN* of CRAP.
- craplaíthe, *a*, 'crippled', 1.217.
- cras, *m*, *in neg* 'penny'.
- crás, *m*, *in* ~ croí 'anguish', 1.249.
- cras-, cros-, *prefix*, 'cross-', 1.38.
- crasbhóthar, crosbhóthar, *m*, 'crossroads', 1.38, 12.27 s.v. Bád Mhaínse, *pl* crasbhóithre/í, crosbhótharacháí 4.38, -231.
- Crasbhóthar an Mhéil, *PIN*, 12.27.
- Crasbhóthar an Mheill Rua, Crasbhóthar an Mheall Rua, *PIN*, 12.27.
- Crasbhóthar Scríbe, *PIN*, 12.27 s.v. Scríbe.
- crascairt, *see* CASCAIRT.
- crascarthaithe, *a*, *in* m'anam ~ 'upon my soul', c(r)ascair* 5.164.
- cratha : craitheadh, *see* CRAITH.
- cráú : crábh, *see* CRÁIGH.
- cré¹, *n*, 'likeness', 6.65.
- cré², *n*, 'creed'.
- creabhar*, *see* CLEABHAR.
- creach¹, *f*, 'destruction, woe', 1.228, -230, 9.61, -108, 10.68, ~channaí 4.150.
- creach², *f*, creacht, *n*, 'state'.
- creachán, *m*, 'tiny potato', 1.4, -228.
- creachtach, [*m*], '(purple) loosestrife', *pl* ~aí 4.90, -145.
- créafóg*, créafóg*, crafóg, crafóg, *f*, 'clay, earth', 1.9, 2.63, 5.254, ~ig 3.27, 14 s.v. spreas³, *gsg* ~ige 9.63, *cmcs* ~ig 8.27.
- creagán, *m*, 'rocky eminence, callus (on hand)', 1.4.
- créalach, *f*, 'sod (dried upper layer of bog, FFG)', 1.9, -169.
- créalachán, *m*, 'red-hot ashes, mess', 1.9, -169.
- créam, *m*, cream, 11.22.
- creamh*, (Creamhair*), *m*, 'wild garlic', 1.91.
- creámhaireacht, creamhaireacht, *see* CNEÁMHAIREACHT.
- creas¹, creasach, *in* tine ch~ 'flint-fire', 1.49.
- creas², *see* CNEAS.
- creasaigh, *see* CNEASAIGH.
- creasta, *see* CNEASTA.
- creatacháí, creatalacháí, *npl*, 'body', 1.48.
- creatalach, creatlach*, *n*, 'strong gale', 1.208, -361.
- creatán, *m*, 'shortness of breath, weak person', 1.4, -284.
- creatánach¹, *a*., 'given to or causing breathlessness'.
- creatánach², *m*, 'weak person'.
- creathach, *a*, *in* garla ~ 'ague (FGB)', 6.64.
- creath, *v*, 'shake', 14 s.v. craith, *VN* ~adh, ar ~adh 9.87, *pl* creaití 4.171, ~óchaí 4.190.
- creathnach, *f*, 'dulse', 5.357, 11.141, *gsg* ~aí 9.77, *pron* 6.2-3.
- creathnacháin, *f*, 'small dulse', 3.176.
- creathnaigh*, *see* CRIOTHNAIGH.
- creatlach*, *see* CREATALACH.
- créatúirín, *m*, 'little creature', 10.31, 13.16, *in vocsg* 3.171.
- créatúr, *m*, 'creature', 1.32, 8.76, 11.138, ~ir 3.22, *pl* 4.231, ~ir, *vocpl* ~ireacháí, ~irí 3.11, 4.53.
- creid, *v*, 'believe', *pres 1sg* ~im 1.193, 6.60, 8.8, 9.132, *ceidim* 6.3, *cheidim* 6.3, *heidim* 14 s.v. liúiteáilte, c(h)reidim, ~ím 5.413, 3sg ~eann 7.56, *rel* ~eanns 5.259, ~fonn 5.413, *imprs* ~tar 5.47, ~tear 5.40, *pst* 9.83, *fut* ~theoidh 5.417, *cond 1sg* ~thinn 13.28, ~thínn 5.413, 2sg ~theá 2.5, ~theadh 5.178, *imprs* ~fí 5.55, *vadj* creisdighthe, creistí(the), ~thíthe 5.179, ~thí 8.199, *VN* 5.212, ~sin*, creisdiúint* 1.242, creistint 5.198, -222, creistiúint 5.200, -202, creisteachtáil 5.179, -208, ~eachtáil 5.204, (creisteacht) 5.212.
- creideamh, creide, *m/f*, 'belief, religion', 3.4, 5.217, 6.96, *gsg* creidimh 10.18, creidmhe*, creidí 1.79, -357, 3.34, 10.19, *pl* ~dí 4.196, ~díochaí 4.128, ~diúcháí 4.159, ~deócháí 4.213, ~díthe 4.227, ~deacháí, ~deannaí 4.231.
- creidiúint, *f(m)*, 'belief, credit', 3.6, 5.212, 14 s.v. rá 2.
- creig, *f*, 'crag', 12.27 s.v. Craidhig na gCon, *pl* creaga 4.54, ~eachaí 4.59, -211, ~eannaí 4.231.
- Creig an Tornaí, *PIN*, 12.27.
- Creig Mhóir, an; Creig Mhór, an, *PIN* *f*, 12.27, 14 s.v. flabhar 3.
- criach, *n*, 'earthenware', 1.24, 3.6.
- criafóg, *see* CRÉAFÓG*.
- criathar, *m*, 'sieve, bog', 1.25, -125, 5.289, *pron* 6.10.
- Criathar na Mónóg, *PIN*, 1.25, -125.
- criathrach, *m*, '(pitted) bog', 1.25, 7.6, *gsg* ~aigh 3.52, -117, *cmcs* 9.38, *pl* ~aigh

- 4.90, ~aí 4.88, -90, 14 s.v. splinc, ~chaí **4.231**.
 Criathrach, an, *PIN* m, 12.28.
 criathraigh, v, 'sieve', 1.125, *cond imprs* cria'rófaí 5.231.
 criathróir, m, 'bog-worker (of donkey)', 3.154.
 Crích Fáil, *PIN*, 'Ireland', *gsg* ~e Fáil 5.225, 10.24, *cmcs* 3.24.
 Crích Fódla, *PIN*, 'Ireland', 1.215.
 crínnín, a., 'little (and) sensible', 3.177.
 críoch, [f], 'end', 1.19, 5.17, *dep* 1.267, *datsg* i gcrích 10.48.
 Críoch Lochlann, *PIN*, 'Scandinavia', 8.146, Críocha Lochlainn* 10.24.
 críochnaigh, v, 'end', 5.17, *impv* 2sg 14 s.v. húisteáil, 2pl ~aigí 5.74, *pres* 3sg ~ann 5.416, *pst* 3sg 6.92, ~a' 14 s.v. baol, 3pl ~aíodar 1.290, *fut* 3sg ~nóidh 8.148, *prsbj imprs* ~aíthe 5.63, *vadj* ~aíthe 1.290, **8.242**, 9.43 n., ~aí 14 s.v. cáca 1, pionna¹ (b), *VN* ~nú 3.4 s.v. scéal.
 criog, cniog*, v, 'strike, beat', *pst imprs* ~adh 11.175.
 criollachaí, criullachaí, *npl*, i g~ 'entangled (in attack)', 1.169.
 críon, a., 'old, withered', 9.53, 13.14.
 críonach¹, n, 'dry thing', 1.151.
 Críonach, an, *boat name*, f, ('decayed wood') *gsg* na ~aí 14 s.v. dtí 2.
 críonachán, m, 'dry thing', 1.151.
 Críonbhean, an, f, *character in song*, 'wizened old woman', 10.72.
 críonna, a., 'sensible', 1.79, -151, -413, *in comp* 8.141, *in abst comp* 3.70.
 crios, m/f, 'girdle, belt, band', 9.21, -85, -101, 10.46, -95, *gsg* slata creasa 'rods in weaver's loom' 3.33, *cmcs* 4.43, *pl* ~annaí 4.57.
 Críost, Críosta, Críst*, *sacred name*, 'Christ', (Íosta) Críost(é) **1.52**-53, -357, 11.121, an ~ 10.79, -95, *in vocsg* 8.169, *dep* 1.249, -255, 4.37, 9.85, 13.19, 14 s.v. cábla.
 Críostaí¹, m, 'Christian', 14 s.v. teighre ar 2, c~ 8.233, *pl* ~the 4.56, -73, -163, -231, 14 s.v. cúnamh.
 Críostaí², a., 'Christian', 1.73, 3.152.
 Críostúil, a., 'Christian', 3.159, 12.27.
 Críostúlacht, f, 'Christianity', 3.159.
 críochnaigh, creathnaigh*, v, 'frighten', 1.29, **5.236**, *VN* ~nú 1.29, 5.202.
 criplíthe, *see* CRUIPLÍTHE.
 Críst*, *see* CRÍOST.
 critheagla, critheágla, crith-eagla, [f], 'quaking fear', 1.117, 3.84.
 crithéimeach, *see* CIRÉIMEACH.
 criú, m, 'crew', 3.63, 5.355, *pl* ~nnaí 4.9.
 criúáil, v, 'crew', 5.20.
 criullachaí, *see* CRIOLACHAÍ.
 cró¹, m, 'socket, outhouse', 1.3, -421, *pl* 4.135, ~ite 4.166, ~nnaí **4.231**.
 cró², *see* CNO.
 crobh, m, 'hand', 1.239, -254.
 crobhaing*, *see* CROIBHINN.
 croc, *see* CNOC.
 croca*, cruca, m, 'jar, flue', 1.37, -269, -303, 14 s.v. brídín shiúlach, *dep* 1.21.
 crocán, *see* CNOCÁN.
 croch¹, f, 'cross, crane', 3.24, -28, *gsg* croiche, crocha 3.46; an Chro(i)ch Chéasta, cara céasta 'Cross of the Crucifixion' **1.216**, 3.24, *pl* Ch~ Chéasta, ~ Chéastaí, Comhartha Chéastaí **1.365**.
 croch², v, 'lift, hang, leave', *impv* 14 s.v. lúbán, *pres* 3sg 2.30, *impr* ~tear 5.34, *pst* 3sg 5.367, 3pl 5.16, *impr* 8.171, *psthab* 2sg ~tá 5.43, *impr* ~tí 5.52, *fut* ~thaidh 8.205, ~óidh 5.414, *cond* 1sg 14 s.v. spial, 2sg 8.155, 3sg ~thadh 14 s.v. blao(i)sc, *impr* ~fi 5.62, *vadj* ~ta 8.173, 14 s.v. imleach 2, ~taí, ~taíthe 2.67, *VN* ~adh 1.365, 6.46-47, ~a 8.132, *gsg* ~ta 1.254, 14 s.v. cor, gad 1.
 crochadh, m, 'raising', *VN* of CROCH².
 crochadóir, m, 'hangman, scandal-monger', *dep* 9.46.
 crochair, *dep* n, 'bier, stretcher', 4.86. Cf. CRÓCHRAID.
 crochaireacht, f, 'doddering', 3.159.
 Críochnaid, Cruachnait, *PIN*, 'Croghnett', 1.66, -140, -148, -189, -254, 12.27.
 cróchraid, cróchar*, crócharnaid*, cróchrann*, f, 'bier, stretcher', 1.140, 3.4. Cf. CRÓCHAIR.
 Crochúir, Ó; Conchúir, Ó, *surname*, 'O'Connor', 1.218, Ó C~ 14 s.v. céanna, *gsg* Uí Ch~ 9.83.
 Crochúireach, m, 'person of surname Ó Crochúir', 1.218.
 Crochúr, Cruchúr, Cruchúir, Cnochabhar, Conchobhar*, *name*, 'Connor', 1.241, -304, Conchubhair 7.82, ~ Ó Caoidheáin 12.1, Crochú(i)r Dubh na hOrdóige, ~ Dhubh na hOrdóige 9.85, ~ Dubh na hOrdóige 12.1, 14 s.v. céis.
 croí, croidhe*, m, 'heart', 1.104, -249, -303, 4.47, 8.13, -171, 10.87 n., *in vocsg* 3.24, *dep* 9.46, -49, *pl* ~te 4.195, ~nnaí, ~the, ~tí, ~theanna **4.231**.

- croibhinn, *crobhaing**, *f*, 'hand, wall around island', 1.214.
- croidhe*, *see* CROÍ.
- croidheamhail*, *see* CROÍTHIÚIL.
- croidhe-mhúr*, *see* CRAOBHMHÚR.
- croídhúilis**, *a.*, 'hearty', 3.84.
- Croig na gCon*, *see* CRAIDHIG NA GCON.
- croíín**, *m*, 'little heart', 3.172.
- croílí, *croílíthe*, *croílúthe*, *a.*, 'stiffened (in body)', 5.180, 14 *s.v.* stolpánta 1.
- croimeacht, *f*, 'stooped condition', 3.164, -167.
- croimeadas, *n*, 'stooped condition', 3.164, -167.
- croimeasc**, *croímeasc*, *crúimeasc*, **crúimeasc**, *cornasc**, *f*, 'head-and-leg spancel', 1.21, -55, -183, -254, 3.4, *pl* ~isc 4.172, ~cacháí 4.184, -207, ~cannáí 4.231.
- croimh**, *cruimh**, *f*, 'maggot', *pl* ~e 1.45, -195, -269, -275, -302, *dep* ~e 6.3.
- croindearg*, *see* CRÚMDHEARG.
- croinéara, *m*, 'coroner', 1.21, -57, -254.
- croínn, *see* CORÓIN.
- croíneachan, [*m*], 'dusk, nightfall', 1.56, -145. *Cf.* CRÓNACHAN.
- crois**¹, *f*, 'cross', 8.338, 9.136, *in vocsg* 9.46, *gsg* ~e 1.90, *cmcs* 4.37, 9.45, *pl* ~eannaí 4.57.
- crois², *v*, 'withdraw imprecation', *pres 1sg* 1.284, 3.25.
- croischaint**, *croshaint*, *f*, 'argumentation', 1.38, 3.25.
- Crois Dreamhair, Cois an Treabhair*, *PLN*, 'Cushatower', 1.307 *n.*, 10.38.
- croiseáil, *v*, 'crochet', *VN gsg* ~ála 9.57.
- croiseo(i)g, *f*, 'small cross (shape)', 3.25. *Cf.* CROSÓG.
- croisín**, *f*, 'type of handle', 3.4, 9.56, *dep* 6.88, *pl* ~í 3.76.
- croisíneadóir, *m*, 'seaweed gatherer with croisín', 3.153, -155.
- croisínteacht, *f*, 'gathering seaweed with croisín', 3.153, -159, *prgs ag* 9.77.
- croisíontóir, *m*, 'seaweed gatherer with croisín', 3.153, -155.
- crois-mhargadh, [*m*], 'bargain found by accident', 3.84.
- Cróithín**, *personal name*, *dep* 9.85.
- croíthiúil, *croidheamhail**, *a.*, 'hearty, lively', 1.232, 3.84, -150, 5.371, *pl* ~úla 3.57, *comp* ~úla 3.72, *abst comp* ~úla, ~úlacht 3.72, ~lteacht 3.70, -168, -170.
- croíthiúilteacht, *f*, 'heartiness', 3.168.
- croíthiúlacht, *f*, 'heartiness', 3.159.
- croíthiúlta, *n*, 'heartiness', 3.168.
- croílúithe, *see* CRÓILÍTHE.
- crom¹, *a.*, 'stooped', *comp* croime 3.62.
- crom², *v*, 'bend', 5.142, -145, -148-149, -155, *pst* 5.145, *pstsbj 2sg* ~tá 5.43, *vadj* ~ta 3.47, 13.19, *VN* ~adh 1.37, 8.116. *Cf.* CROMADH.
- cromadh, *m*, 'finger length, measurement', *pl* ~aí 4.55.
- croma rúta**, *cromarúta*, *coma rúta*, *cromada*, *cromadh romhat**, *cromaide**, *comara**, *cromartha**, *n*, '(moving) crouched', 1.52, (*pl*) cromadaí 1.384.
- Cromail, *name*, 'Cromwell', *dep* 5.381.
- crománach, *m*, 'tall stooped person', 1.228.
- Crom Dubh, *name*, 1.157, -229.
- Cromlainn na Séad, *PLN in tale*, 10.94, 14 *s.v.* Fionn.
- crompán, *crúmpán*, *m*, 'creek', 1.369, 7.52.
- Crompán, *an*; *Crúmpán*, *an*, *PLN m*, *gsg* *un an* ~in 7.84.
- Crompán Choill Sáile, *PLN m*, 1.405, 8.175.
- Crompán na bhFiann, *PLN m*, 13.21.
- Crompán na Liamhán, *PLN m*, 12.27.
- cromshlinneán, *m*, 'stooped shoulder, round shoulder-blade', 3.84.
- cromshrón, *f*, 'hooknose', 3.84.
- crónachan, *crúnachan*, *crónachán*, *m*, 'dusk, nightfall', 1.51 *n.*, -56, -145, -302, -333, 5.203, 9.51. *Cf.* CRÓINNEACHAN, CRÚTHACHAN.
- crónán, *m*, 'humming, purring', 10.11.
- cros-, *see* CRAS-.
- crossach**, *a.*, 'black and white, rough-skinned', 3.176.
- crossán**¹, *m*, 'warning', 1.4.
- crossán**², *m*, 'scurrilous person', 1.4, 3.159.
- crossán³, *m*, 'razorbill; starfish', 1.4, -35, *pl* ~in faoilleáin 'bird's-foot starfish' 4.33.
- Cros an Mháma, *PLN*, 12.27.
- crossántacht**, *f*, 'accusation(s)', 3.159.
- crossbhóthar, *see* CRASBHÓTHAR.
- croshaint, *see* CROISCHAIINT.
- crosóg, *f*, 'small cross', 1.4, 3.25, 4.150, *gsg* ~ige 1.306, *pl* ~aí 7.1. *Cf.* CROISEO(I)G.
- crosta¹, *a.*, 'contrary', 14 *s.v.* tuairigín 2.
- crosta², *gsg*, 'forbidding', 9.80 *n.*
- crotach, *m*, 'curlew', 1.195, -365, *pl* ~aigh 4.151, *gpl* Garrdha na gC~ 1.37.
- crotachán**, *m*, *term of abuse*, 3.25.
- crotáí**, *m*, 'hunchback', 3.25.
- croth**, *m*, 'foot, hand', 1.239, -254, *pl* ~acháí 4.59.
- crothal*, *see* CLOCHAR³.

- crú¹, *m*, 'horseshoe', 1.3, 8.127, 14 *s.v.* cuir suas 1, *f* 3.4, crotha 1.3, *pl* 4.136, ~ithe 4.231, cruithí 4.74, -140, craoithe 1.3, 4.74, -137, crothaí 1.3, 4.219, cruife 1.127, 4.63, cruithí 4.150, cruidhthí 4.156, cruithithe 4.46, -163, cruite 4.162, ~ite 4.206, ~ití 4.56, cruithiú* 4.132, cruithiú* 4.135, ~íocha(f)*, cruithíochaf* 4.127 n.
- (crú²), *n*, 'milking', *gsg* ~ite 10.68.
- crua¹**, *a.*, 'hard, difficult, stingy', 2.27, 3.49, 5.358, 9.173, 14 *s.v.* braon 1, An Garraí C~ 12.28, go ~ 5.231, 8.181-182, 14 *s.v.* deacrach, *gsgf* ~í 10.53, *comp* ~idhe, ~í, ~ichte, ~ 3.65, ~cha 3.72, *abst comp* ~ichte 3.71, ~í 3.70-71, -170, ~cha 3.168, -170, ~tan, ~tanais, ~tamas 3.70, ~ichteas 3.72, -168, -170.
- Crua², *in PINs*, *see* CRUAICH.
- crua-, *prefix*, 'hard', 3.100.
- cruaBhéarla, *m*, 'difficult English', 3.100.
- cruach¹**, *f*, 'rick', 5.14, *gsg* cruaihe 1.27, *datsg* cruaihe, cruaihe 3.24, *dep* cruaihe 3.12, *pl* ~a 4.54.
- cruach², *v*, 'make rick', *vadj* ~ta 5.178.
- Cruach, *an*, *PIN f*, 'Croagh Patrick', 5.24, (6.87), *gsg* na Cruaiche 5.98, (11.123). *Cf.* CRUAICH PHÁDRAIG.
- Cruacha, *na*, *PIN pl*, 12.27.
- cruachafn, *f*, 'small rick', 3.172.
- crua-chaint, *f*, 'argumentation', 3.100.
- crua-charaíocht, *f*, 'severe wrestling', 10.36.
- cruachmhaoil, cruachmhaoilóg**, *f*, 'heaped contents'.
- Cruachnait, *see* CRÓCHNAID.
- crua-chóraig, cruadhchóraig, cruachchúthaic, *n*, 'severe combat', 3.4, *dep* 1.214, 9.27.
- crua-chraicneach, *a.*, 'hard-skinned', 3.100.
- crua-chroíoch, *a.*, 'hard-hearted', 3.100.
- crua-chúiseach**, *a.*, 'difficult, hardy', 3.100.
- crua-chúthaic, *see* CRUA-CHÓRAIC.
- cruadas, *n*, 'hardness', 3.168, -169-170.
- cruadhaigh*, *see* CRUAIGH.
- cruadhán, *m*, 'hard ground', 1.208, *cf.* GRUADHÁN.
- cruadhóg*, *see* CRÚÓG.
- cruadhógach*, *a.*, 'pressing, busy', 1.20.
- cruaGhaeilge, cruaidh-Ghaeilge*, *f*, 'difficult Irish', 3.100, 10. n.
- Cruaich na Caoile, Crua na Caoile, *PIN*, 1.116, -235, 10.97, 13.7, *dep* 9.82, -117.
- Cruaich na Cara, Crua na Cartha, Crua na Cartha, Cruaich Mhic Dhara*, *PIN*, 1.78, -190, -254, -394, *dep* 9.82, -117.
- Cruaich Phádraig, *PIN*, 'Croagh Patrick', 7.40, *dep* 9.82. *Cf.* CRUACH³, AN; CNOC NA CRUAICHE.
- cruaichín, *f*, 'small rick', 3.172.
- cruaichte, *n*, 'hardness', 3.168, -170.
- cruaichteacht, *f*, 'hardness', 3.170.
- cruaichteas, *n*, 'hardness', 3.72, -158, -170.
- cruaidh-Ghaeilge*, *see* CRUAGHAEILGE.
- cruaigh, *v*, 'harden', 5.29, -171, *pres imprs* ~aítear 5.48, *pst imprs* ~adh 5.29, -82, *psthab imprs* ~aítí 5.53, *fut rel* ~aós 1.20, *imprs* ~aóifear 5.56, *cond* ~aódh 2.60, *vadj* ~aíte 5.184, ~aí, ~aite 5.177, VN ~aú 5.202, -222, ~achan 5.203, ~adh 5.28-29, ~abh 5.212.
- cruaín, *a.*, 'little (and) hard', 3.171-172.
- cruantas, *n*, 'hardness', 3.158, -168, -170.
- cruas**, *m*, 'hardness, stinginess', 3.168, -170, *gsg* un ~is 7.82.
- cruatamail**, *f*, 'parsimony', 3.168, -170.
- cruatamas, *n*, 'hardness, stinginess', 3.72, -169-170.
- cruatan, *m*, 'hardness, hardship, niggardliness', 3.72, -160, -170, 10.42, *prgs* ag 3.169, *gsg* ~in 9.61.
- cruatanas, *n*, 'hardness', 3.70, -72, -170.
- crúb, crúib, **crú(i)b**, *f*, 'hoof, claw', 1.303, 3.24, -28, *pl* 4.231, crúba 4.54, crúibeannaí, crúbannaí 4.172.
- crúbach**, *a.*, 'strong-armed'.
- crúbálach**, *m*, 'hard worker', 3.154.
- crúbálaí, *m*, 'hard worker', 3.154.
- cruc, *see* CNOC.
- cruca, *see* CROCA*.
- crúca, crúnca, *m*, 'hook, claw', 1.236, *pl* ~í 4.55.
- crúcáil, *v*, 'claw', VN 8.57.
- crucán, Crucán, *see* CNOCÁN, CNOCÁN.
- Cruchúr, *see* CROCHÚR.
- crú(i)b**, *see* CRÚB.
- cruib, *f*, '**crib** (of cart)', 1.425-426, 14 *s.v.* bosca 7.
- cruibeáil, *f*, 'cribbing', 14 *s.v.* roimh(e) 4, *gsg* ~te 5.226, 9.70.
- cruibijeáil**, *f*, 'searching, gathering'.
- crúibín**, *f*, 'small claw'.
- cruicear**, *m*, '**cricket**, mischievous person'.
- crúim, *m*, '**cream**', 14 *s.v.* bealadh, gifteáilte.
- crúimeasc, *see* CROIMEASC.
- cruimh*, *see* CROIMH.
- crúineasc**, *n*, 'spancel', *cf.* CROIMEASC.
- crúin, *m*, 'little horseshoe', *pl* ~í 3.172.
- cruinn**, *a.*, 'round, exact', 3.4, 11.4, 14 *s.v.*

- timpeallach, go ~ 1.173, 13.5.
cruinne¹, *f*, 'exactitude', 3.157.
cruinne², *n*, 'gathering', *pl* ~nníocha 4.223, ~óchaí 4.24, -190, ~nnreachaí 4.231.
 cruinneadas, *n*, 'exactitude', 3.158, -167.
 cruinneas, *m*, 'exactitude', un ~is 7.82.
cruinnigh, *v*, 'gather', *pres 3sg* ~íonn 5.212, *pst 3sg* 1.215, 10.44, *3pl* ~nníodar 13.10, ~nnear 5.76, *imprs* ~nníodh 5.415, *psthab imprs* ~nnítí 5.53, *fut imprs* ~nneofear 5.56, *cond 2sg* ~nneoghtá 1.127, *vadj* ~the* 8.140, ~nní 5.190, ~nníthe 8.79, *VN* ~iú 6.6, 9.138, 10.53, ~nneál 5.206, -212.
cruinniú, *VN m*, 'gathering, group', *pl* 4.231, ~nní 4.171, ~nníthe 4.171, -195, ~nníocha 4.21, ~nníochaí 4.165, ~nnéachaí 4.19, ~nneóchaí 4.24, ~nneachaí 4.216.
 cruinniún, *m*, 'small gathering', 3.172.
 cruiplíthe, criplíthe, *a.*, 'crippled', 1.217, 5.180, -183.
crúisteáil, *v*, 'kill, finish off', (*crústa**), *crústáil** 11.88, -120.
cruit, *f*, 'hunchback, back', 1.45, 8.132, 9.56.
 cruiteach, *a.*, 'hunchbacked', 3.148.
cruiteachán, *m*, 'hunchback', 3.25, -155.
 cruithneacht, *f*, 'wheat', 10.33, *dep* 6.8, 9.56, *Garraí na C*~ 12.28, *pron* 6.8.
 cruitíneach, *m*, 'hunchback', 3.25.
 crúmdhearg, cróindearg*, *a.*, 'dark red', 1.254, 3.106.
 Crúmpán, *an*, *see* CROMPÁN, *AN*.
 crúnach : crónach, *see* CORÓIN.
 crúnachan, *see* CRÓNACHAN.
 crúnca, *see* CRÚCA.
 crúnta, *see* CORÓNTA.
crúóg (*cruóg*), *cruadhóg**, *cruadhó(i)g**, *f*, 'hardship, emergency', 1.20, -27, -102, 3.29, -69, *gsg* ~ige 9.61.
 crup, *v*, 'draw in, shrink', *cond imprs* ~thaí 5.59, *vadj* ~thaí, ~thaíthe 1.29.
 crusta, *crústa*, *m*, 'crust', 1.44, *pl* ~í 1.307, -329, 4.55.
 crústa*, *crústáil**, *see* CRÚISTEÁIL.
 crutach, *a.*, 'hunchbacked', 3.148.
cruth, *m*, 'condition', 1.215, -303, 14 *s.v.* *croth 2, f* 3.4, *conj i g*~ agus / *is* 'so that, with the result that' 8.123, -125, -138, -157.
 crúthachan, [*m*], 'dusk, nightfall', 1.145, -302.
cruthaigh, *v*, 'create, form, prove', 1.303, 5.163, *pres 3sg* 9.88, *rel* 5.35, *pst* 1.30, ~aí 10.57, *imprs* 8.171, *fut rel* 14 *s.v.* *broinn, vadj* ~the* 1.44, ~aíthe 1.297, *VN* ~thughadh* I.XII, ~thú 1.272, 5.234.
 cruthúnas, *m*, 'proof', 1.272, *i g*~ 8.159, *pl* ~achaí 4.59.
 cú, *m/f*, 'hound', 1.22, -269, 3.4, -38, 10.49, Cú Bhán a' tSléibhe 8.201, an Cú Garbh 9.90, *coin* 1.41, -173, 3.38, dá chon, *datsg cuin* 10.49, *pl* ~ití 4.231, *coin* 4.64, -150, ~ite 4.77, ~nna 4.150, ~anna, ~annaí 4.140, ~í, ~nna(í) 4.147, ~nnaí 4.9, -58, -77, *cmcs* *coin* 4.160, 10.49.
 cú', *see* CÚIG.
cuach¹, *f*, 'cuckoo, whiny', 1.27, 5.170, 14 *s.v.* *gach 2*, gléasta, onórach, *datsg cuaich* 3.24, *gsg* *cuaiche* 1.114, 14 *s.v.* *smugairle, pl* ~a 4.54, *gpl* 1.81. *Cf.* *s.v.* *copóg 3*, 14.
cuach², *v*, 'knock out, finish', *fut* ~thaidh 5.31, *vadj* ~ta 5.178.
 cuachaín, *f*, 'small cuckoo', 3.172, 10.54.
 cuachma, *n*, 'whelk', 1.230, -259, 14 *s.v.* *gúta*², *pl* ~í 1.230, 4.19.
 cuachóg, (*cuaicheog*), *f*, 'bowknot', 1.113.
 cuaichín, *f*, 'small cuckoo', 3.172, 10.54.
 cuaifeach, cóifeach, *m*, 'eddying wind', 1.27.
 cuailín, *m*, 'small bundle or heap', 3.177.
 cuaille, cuai(r)lle, *m*, 'pole', 1.67, -231, -267, 3.177, 5.6, *dep* 9.80.
 cuailín, *m*, 'small heap', 3.177.
 cuain, *f*, 'litter', 1.27, (*g*)*pl* 4.49.
 Cuainín, *an*; Cuainín na Smaol, *PIN*, 12.26-27.
cuairt, *f*, 'visit', 9.56, *ar* ~ 5.94, 9.87, *pl num* *dhe chuarta* 'times' 4.41, 7.16, *dhe chuartaí* 4.41, ~eannaí 4.41, *adv* *faoi g*~ 8.198, 9.133.
 cúairt*, cuairtfell*, *see* GUAIRDEALL.
 cual, [*m*], 'heap', 3.177.
 Cualán, Cualánach, *see* CÚLÁN, CÚLÁNACH.
 cuan, *m*, 'bay', 1.27, 6.100, 8.196, 10.10, 14 *s.v.* *istigh 2(b)*, *tairseach, thar* ~ 9.90, *gsg* *cuain* 1.27, 8.228, *un an chuain* 7.83, *cmcs* 9.83, *pl* *cuainte* 4.53, ~ta 4.54, -139, ~ta(í) 4.104, ~tacháí 4.231.
 Cuan, *an*, *PIN m*, 7.84, 11.145, 12.11, *gsg* ~in 8.222.
 cuán mara, cuán*, *in pl* ~ta mara 'sea-urchins', 1.27.
 Cuana, *surname*, 'Cooney', Céit Mhurchadh ~ 1.50.
 cúana(i)rt*, *see* CONFAIRT.
 Cuan an Cháilín, Cuan an Chailthín, Cuan

- an Cháithlín, Cuan an Cháirthín, *PIN*, 1.166, 12.27.
- Cuan an Fhir Mhóir, Cún an Fhir Mhóir, *PIN*, 12.27 (also *s.v.* Daingean, an), 14 *s.v.* feic 1(b).
- Cuan an Inniúir Mhóir*, *PIN*, 1.356.
- Cuan an Mhása, *PIN*, 12.27 *s.v.* Liabhrás.
- Cuan Chaisín, *PIN*, 12.26.
- Cuan Chaorthainn, *PIN*, 12.27.
- Cuan Chill Chiaráin, *PIN*, 2.2, 13.21.
- Cuan Chloch na Rón, *PIN*, 1.377.
- cuanfart*, *see* CONFAIRT.
- Cuan na Beirtrí Buí, *PIN*, 1.193, 12.27.
- Cuan na Bothóige, *PIN*, 12.27.
- Cuan na hÁirde, *PIN*, 4.51.
- cuanphort, *m.* 'haven, harbour', 1.27.
- Cuan Phort Láirge, *PIN*, 12.27.
- Cuan 'Roundstone', *PIN*, 6.76.
- cû-aoirde, *see* COMH-AIRDE.
- cuarsánacha, cuarsánachai, *see* CIARSÁNACHA CUARSÁNACHA.
- cuartaí, *m.* 'visitor', 1.286, *in* vocsg 10.42, *pl* ~ 4.73, ~the 4.146.
- cuartaigh, *v.* 'search', *VN* ~tú 5.202, 10.70.
- cuartaíocht, *f.* 'visiting', 2.8, 5.203, 7.11, 8.94, ó ch~ 8.222, ón ch~ 9.91, cuartaíoch 3.159.
- cuas, *n.* 'recess, cove', *pl* ~anna 8.77 *n.*
- cuasán, *m.* 'soft, wet thing'.
- cuasnóg, *f.* 'wild bees' nest', ~ig 3.29, *pl* ~aí, ~achaí 4.87.
- cúb, *v.* 'bend in, cower', **5.235**.
- cubhar*, *see* CÚR.
- cúcaíl, *v.* 'cook', ~áltear 5.47, -135, *pst* 8.100, *VN* 14 *s.v.* éist 2.
- Cú Chulainn, *name in tale*, 1.44, 8.14, -166.
- cudai*, *see* CUIDÍ.
- cudáis : cadáis, *see* CADÁS.
- cudal, *see* CODAL.
- cudalach, *a.* 'negative epithet'.
- cufairne, *in* malediction, '?', 1.255.
- Cúg¹, *surname*, 'Cooke', 12.10-11, -22, *gsg* ~ig 1.37, *pl*, *cmcs* ~ig 12.11, *cmcs sg* Thomás ~ 9.25, *gpl* 12.11.
- cúg², *see* CÚIG.
- cuibheas, cuibhdheas*, *m.* 'decency', 1.81(f), -102.
- cuibheasach, cuibhdheasach*, *a.* 'decent', 1.102.
- cuibhreann*, *see* CUIRBHIRT.
- cuibhrigh, *v.* 'enclose', 1.82, **5.236**.
- cuid, *cuit**, *f.* 'part, portion, sustenance; some', 1.45, ~sa 2.22, *common noun* 5.354, 9.17, -64, 10.44, tríú ~ 'third' 3.81-82, 14 *s.v.* pínn (b), ceathrú ~ déag 'fourteenth' 8.218, 14 *s.v.* ceathrú, cuidigh* 4.132 *n.*, *gsg* codach 3.39, 14 *s.v.* iarraidh 1, *pl* codannaí 4.58, ~eannaí **4.231**, ochtú ~eannaí 'eighths' 4.38, codchanna* 4.132 *n.*;
- indef pron* 2.23, 6.33, 8.11, **-234**, 9.64, -177, -180, *with comp* 3.59, *na c(h)~* 6.91, ~e 1.52, **-367**, **7.19**, -35, 9.118, ná ~e dhe 5.376, 7.18, 13.10, ~ mhaith 'fair amount' *pron* 1.389, 8.224, **-234**, 13.8, *indef a.* 8.242, *adv* 8.160, -223, ~ eile 'rest' *indef pron* 11.140, 13.1, -28, *gsg* *na coda eile* 3.33, 12.27 *s.v.* Iorras Aithneach.
- cuideachta, *f.* 'company', 3.164, 9.90, 14 *s.v.* ardghraidhmhireach, *prgs* a ch~ 9.81, *dep* 7.109.
- cuideachtúil, *a.* 'sociable', 3.150, 14 *s.v.* gnaíúil.
- cuidigh, *v.* 'help', 5.306, *fut rel* 14 *s.v.* greim 2, *cond* 3.68, *VN* ~iú 7.65, 14 *s.v.* cúnamh.
- cuidíocht, *n.* 'company', 3.164.
- cuifeach, cuifeanach, *n.* 'mess', *gpl* Poll na gCuifeanach 12.27.
- cúig, chúig, *num.* 'five', 1.73, -386, -407, 3.73-74, **-76-77-78-80**, 4.42, 8.2, 9.2, -16, -37, -101-**102**-103, -140, -150, **-156**, -175, -177, 10.48, ceathair nó ~ 2.36, 7.16, ceathair ná ~ 8.175, ceathair nú cú' 4.41, ~ nó sé 1.68, 2.47, cúg nó sé 4.41, 7.119, na ~ 6.92-93, ~ phunt, *pl* ~ phuint, ~ puinteachaí 4.35, *gpl* na g~ 1.254, 3.14, 8.208, 10.58, -90, -105.
- Cúige, [*m*], 'Province', ~ Chonnachta 3.47, 12.27, ~ Laighean 8.190, ~ Mumhan 3.155, *cf.* CÚIGE ULADH.
- cúigeach, *a.* 'provincial', 9.105.
- cúigeadh*, *num a.*, *see* CÚIGIÚ; [*m*], *see* CÚIGE.
- Cúigeadh* Ualach, *m.* 'native of Ulster', 1.385.
- Cúige Uladh, Cúigeadh* Uladh, Cúig'Ulla, Cúig-Uladh, Cúige Ultach, *PIN*, 'Ulster', **1.385**, 3.47, 5.360, **12.27**.
- cuigéal, coigeal*, *n.* 'narrow sea channel', 1.18.
- cúigear, *m.* 'five (persons)', 1.254, -306, **3.83**, 7.30, 8.157, 9.112, -117. *Cf.* COL.
- cuigearlach, cuigéalach*, *f.* 'worthless slattern', 1.230.
- cúigiú, cúigeadh*, *a.* 'fifth', 1.109, **3.81**, 9.2, -107, -110, -140, -157; 'fifty', *see*

- CAOGA.
 Cúig-Uladh, *see* CÚIGE ULADH.
 Cúil, *see* CUMHAIL.
 cúil-bhealach, *m*, 'back entrance, back exit', 8.79.
 cuileach, *a.*, 'ruffled, unkempt', 1.170.
cuileáil, *v*, 'withdraw'.
cuileáisean, *m*, 'mixture', 11.59, -110.
 cuiléan*, *see* COILEÁN.
 cuileann¹, *m*, 'holly', 1.46.
 Cuileann², Culann*, *name in tale*, 12.25, *gsg in* CÚ CHULAINN.
 cuileann, *f*, 'fair maiden', 3.171, *cf.* CÚILÍN, CÚILÍNÍN.
 cúiléar, [*m*], 'shallow tub', 1.19, -54, -254.
 cuileata, cuireat*, cuireata*, *f*, 'knave, jack (cards)', 1.188, 3.4.
cuileog, *f*, 'fly', 1.170, 3.29, *cmcs* 14 *s.v.* féithleog, *pl* ~aí 14 *s.v.* dáir 3, *cmcs* 9.177.
 cúilín, *n*, 'little head of hair; beautiful maid', 10.96, 14 *s.v.* ball 1, *in vocsg* 14 *s.v.* stiómnach.
 cúilínín, *n*, 'small beautiful maid', 3.171.
 cuilt, *f*, 'quilt', *gsg* ~e 3.31, *pl* ~eachaí 4.56, ~reachaí 4.172, ~eannaí 4.231.
 cuilteáil, *v*, 'quilt', 5.20.
 cuilthín, *f*, 'little suit', 3.177.
 cuimhin, cuímhin, *semiverbal*, 'remember', 9.128.
cuimhne, cuímhre, cuímre, cuimre, *f*, 'memory', 1.83-84, -86, -302, -331-332, -375, -401, 5.3, 9.54, -117, *pl* ~ní 1.86, 4.55.
 cuimhneach, cuíneach, cuímhreach, *a.*, *with cop* 'remember(ing)', 1.83-84, -215, -254, 5.-383-384, 9.118-119, -128, 10.73, 11.124.
cuimhnigh, cuímhrigh, cuimnigh, cuímigh, cuímigh, cuimrigh, cuínigh, *v*, 'remember, think', 1.83-84, -332, -410, 8.87, *impv* 2*pl* cuimhní 5.85, *pres* 1*sg* cuimhním 8.215, cuímhrím 1.282, cuímhrím 6.46, cuimním 6.27, 3*sg* cuimhníonn 1.361, cuímhríonn 8.62, cuimníonn 5.104, *rel* chuimhníonn 5.88, *pst* 3*sg* chuimhnigh 8.97, chuínigh 8.73, chuímhre 8.171, 3*pl* chuimhníodar 13.10, *impvs* cuímreadh 8.23, *psthab* 3*sg* chuimhníodh 8.87, chuímhríot sí 5.6, 3*pl* chuímhrídís 8.87, *fut* 3*sg* cuimhneoidh 13.30, *cond* 1*sg* cuimhneoinn 13.6, 2*sg* chuimhneothá, cuimreóthá, chuimhneá 5.67, cuimhneochthá* 1.387 *n.*, *pstsbj* 1*sg* *emph* cuimnínsa 5.333, cuimhnínse 6.53, 2*sg* cuimhnitheá 5.67, *vadj* cuimhní 1.86, cuímhrí 5.197, *VN* cuimhniú 8.107, 9.81, cuimriú 1.360, cuímhríú 6.62, cuímriú 8.87, cuimhneachtáil, cuímhreachtáil, cuíomreachtáil 5.212, cuímre* 9.93, *pl* cuimhnéachaí, cuimhneachaí 4.171.
 cuímhre, *see* CUIMHNE.
 cuímhreach, *see* CUIMHNEACH.
cuimil, coimil*, *v*, 'wipe', 1.215, 5.164, *impv* 5.24, *pst* 3*sg* 1.215, 11.171, 3*pl* ~mlíodar 1.38, ~eadar 5.36, *cond* ~mleodh 6.3, *pstsbj* *impvs* ~mlíthe (~mlighthí) 5.64, *vadj* ~te 5.174, ~mlíthe 5.177, *VN* comailt*, coimilt* 1.216, ~t 1.413, 5.207, *gsg* ~mealta 5.225, ~mealtan ? 9.72, *pl* ~eachaí 4.171. *Cf.* OIGHE.
 cuimín*, *see* CIMÍN.
 Cuimín, *name*, 1.41.
 cuimnigh, *see* CUIMHNIGH.
 cuimre, *see* CUIMHNE.
 cuímre, *see* CUIMHNE, CUIMHNIGH.
cuimse, cuímse, *n*, 'large amount', 1.185, -401, 7.68, 8.216, -230, -235, -247, 14 *s.v.* beag² 2, scrub.
cuin, [*f*], 'ravenous hunger', 1.208.
 cúin, *m/f*, 'little hound', C~ na Coille Glaise 3.172.
 cuinc, [*f*], 'nape (of neck)', 1.208.
 cuincín, cincín, caincín*, [*m*], 'nape (of neck), snub nose', 1.180, -208, -215.
 cuíneach, *see* CUIMHNEACH.
 cuing, *f*, 'yoke, nape (of neck)', 1.185, -208.
 cuingeacht, *f*, 'narrowness', 3.164, -167-168.
 cuingeadas, *n*, 'narrowness', 3.164, -167-168.
 cuingín, *a.*, 'little (and) narrow', 3.175.
cuingir, [*f*], 'two animals tied together'.
 cuínigh, *see* CUIMHNIGH.
 cúinín, [*m/f*], 'little hound', *in vocsg* 3.172.
 Cuinn, Ó, *surname*, 'Quinn', *song* Cat Róisín Ní Ch~ 9.31.
 cúinne, *m*, 'corner', 3.161.
cúinneáil, *v*, 'corner, catch', *VN* 3.161.
 cuinneog, *f*, 'churn', 3.29, *gsg* ~ige 1.267, 6.56, 14 *s.v.* bainne.
 cuint, *n*, '**cunt**', 7.73.
 cuíomreachtáil, *see* CUIMHNIGH.
 cuíora : caora; cuíoraí : caoraí, *see* CAOR.
 cuíorthainn : caorthainn, *see* CAORTHANN.
 cúipéara, *m*, 'cooper', 14 *s.v.* prinse.
 cuiptéar, *see* CUITBÉAR.

- cuir**, v, 'put, sow, bury', *impv 1sg* ~im 8.150, *3sg* ~eadh 5.109, 8.30, 10.44, *1pl* ~imíd 10.62, ~e muid 5.348, 12.27 *s.v.* Iorras Aithneach, *2pl* ~í 5.70, -73, ~igí 8.178, *imprs* ~tear 5.2, *pres 1sg* ~im 13.5, ~ím 5.413, *emph* ~imse 7.115, *3sg* ~eann 2.30, ~íonn 5.413, 6.3, 13.25, *rel* ~eanns 5.88, ~eas 8.150, *imprs* 5.48, ~tear 7.121, ~tar 5.49, *curtar* 5.46, ~ffear 5.419, *pst 2sg* ~is 10.59, *1pl* ~eamar 5.93, 10.62, 13.11, *3pl* ~eadar 5.86, *imprs* ~eadh 8.142, ~iú 5.170, *Echo 1sg* ~eas 5.330, ~ead* 5.391, *fut 2sg* ~thir 10.59, *3sg* ~fidh* 1.415, ~thidh 3.178, ~the 6.62, ~thi' 14 *s.v.* goile 1, ~idh 7.105, ~i' 14 *s.v.* séala, ~e 5.2, ~thí 10.44, *rel* ~theas 8.48, ~eas 9.179, *imprs* ~fear 5.170, ~thear 5.61, *cond 1sg* ~thinn 8.81, ~inn 6.47, *2sg* ~theá 3.82, 9.143, ~eá 6.3, *3sg* ~feadh* 1.77, ~theadh 6.15, ~eadh 14 *s.v.* fua(i)l 1, ~thead sé 8.129, ~theat se 14 *s.v.* domlas 1, ~ead se 14 *s.v.* ceann 6(d), *1pl* ~feadh* muist 10.63, *3pl* ~fidís* 5.233, ~thidís 5.353, ~idís 7.114, ~dís 14 *s.v.* 10(i), *imprs* ~fí 2.55, 5.35, (and *psthab*) ~thí 5.61, -372, *psthab 1sg* ~inn 5.67, *emph* ~innse 6.53, *2sg* ~teá 5.41, *emph* ~eása 5.67, *3sg* 3.99, ~ead sé 14 *s.v.* cosúil 2, ~each 5.400 n., *1pl* ~eamaois 5.94, *3pl* ~idís 6.62, *imprs* ~tí 5.35, -50, ~taí 5.49, *curtaí* 3.178, 5.50, *prsbj Echo 2sg* ~ir 14 *s.v.* deis 1(b), *pstsbj 1sg* ~inn 14 *s.v.* tóin 6, *emph* ~innse 14 *s.v.* polláire, *2sg* ~eá 8.131, (g)curtá 5.46, *cp.* ~(th)eá 8.131, *emph* ~teása 6.53, *3sg* ~eadh 7.51, ~each 5.359, *3pl* ~idís 3.27, *imprs* ~tí 5.51, -119, ~taí 5.50, *vadj curtha* 8.169, ~thí, *curthaí* 2.66-68, -71, 5.184 n., ~te **5.174**, *VN cuir* 8.170, *cur* 8.85, -154, *cur-amach* 8.216, *cu(i)r* **9.77**-78, ~t 5.219, 9.175, *gsg curtha* 5.227, *cuir* 5.230. Cf. **CURTHA**, **CUR**.
cúir, see **COMHAIR**¹.
cúir, see **COMHAIR**¹, **COMHAIR**².
cuirbhirt, *cuibhreann**, n, 'common table, company', 1.254, -356.
cuircín, n, 'crest', 1.358.
cuireadh, m, 'invitation', 1.109, 7.82, *chun* ~ 7.82, *pl* **4.231**, ~rí 4.169, ~ridheachaí* 4.127, ~ríochaí 4.128, ~reóchaí 4.169, ~reachaí, ~rteachaí 4.217, -224.
cuireadóir, m, 'sower', 3.154, 5.213.
cuireat*, **cuireata***, see **CUILEATA**.
Cuirín, *surname*, 'Curran', 12.10, Ó ~ **12.11**, *pl* ~í 14 *s.v.* cnapach.
cúiríocht, f, 'tillage', 3.25, -159, 5.213.
cúirle, **cúirle**, see **COMHAIRLE**.
cúirse, see **CÚRSA**¹.
cúirsean : *comharsan*, see **COMHARSA**.
cúirseánacha, see **CIARSÁNACHAÍ**.
CUARSÁNACHAÍ.
cúirseantacht, see **COMHARSANTACHT**.
cúirt, f, 'court, mansion', 2.22, 3.4, *song* C~ an tSrutháin Bhuí 8.86, 9.31, *gsg* ~e 1.427, 5.6, *un (na)* ~e 7.82-83, *dep* 9.83, *pl* ~eachaí 4.156, ~eannaí **4.231**, *pron* 6.6.
cúirtín, *curtínad[h]**, *cuirtín**, n, 'curtain', *pl* ~í 10.14.
cúis, f, 'matter, charge', 5.233, 9.35, *gsg* ~e 3.4, 8.157, -229.
cúisigh, v, 'accuse', *pst imprs* ~eadh 5.415, *VN* ~iú 14 *s.v.* gilteáil.
cuisle¹, f, 'vein, pulse, channel', 1.45, -254, 6.6, 12.27, *pl* 4.229, **-231**, ~annaí 4.57, ~lí 4.170 n., ~líochaí 4.118, -170, ~léachaí 4.163, ~líúchaí, ~óchaí 4.160, ~achaí, ~acháí 4.165, -170.
cuisle², *cuisne*, *coiste**, n, 'jury', 1.57, **-254**.
cuisleán, see **caisleán***.
cuisliméara, *custaiméar**, m, 'customer', 1.57, -254, *pl* ~í 4.55.
cuisliméarach, f, 'dealing', 3.159.
cuismeig, **cuisméig**, see **COISMÉIG**.
cuisne, see **CUISLE**².
Cuisneachaí Choill Sáile, *PIN*, 1.254, 12.27.
cuir : *cait**, see **CAT**.
cuirtbéar, *cuirtéar*, n, 'cutbear', 1.247, 11.108.
cúitigh, v, 'requite', **5.306**.
cuirtepeirc, n, 'gutta-percha', 11.110.
cúl¹, m, 'back, hair (at back)', 9.126 n., 10.9, *cúlchiall* 14 *Appendix*, *gsg* cúil 8.179, *pl* ~annaí 4.57; *prp* ar chúla 'behind' 3.33, ar a chúla(i) **7.105**, ar chúlaibh 10.18, -50, ar ch~ 'at the back of' 8.33, 'behind' 3.33, 9.176, 14 *s.v.* copóg, i gcúla 'behind' 7.115, dhe chúla 14 *Appendix*; *adv* ar g~ 8.199, 9.133, v, *3pl impv* ar gcúlaidís 5.328.
cúl², *cúl*laigh, v, 'back', **5.170**, *VN* ~ladh 8.127, ~lú 14 *s.v.* gealach 1(b), ~láil 5.21-22.
cúl-, *prefix*, 'back', 3.101.
cula, see **CULAITH**.
cúladar, see **COMHLUADAR**.

- cúlaí, cúlaibh : cúla, *see* CÚL¹.
 culaidh*, *see* CULAIH.
 cúlaigh, *see* CÚL².
 culáiste, *see* COLÁISTE.
 culaithe, cultha, cula, culaithe, culaidh*, *f*, 'suit', 1.44, -109, -159, -169, -262, -394-397, 5.226, 9.57, -67, culaithe 9.27, *before vowel culth* 1.395, *pl* 4.229, ~ltracha 4.75, ~ltrachai 4.1, ~lt(r)achai 4.95-96, ~ltachai 4.75, -221, ~ltóchai 4.62, -210, ~ltraechai, ~ltróchai 4.170, ~laí, ~lV:chai, ~taí 4.231, *pron* 6.8.
 Cúlán; Cualán; Thuathaláin*, Mhac; Fhualáin, Mhac, *surname*, 'Folan', 1.27, -121, -392, 7.55, 12.1, -10-11, -18, -22, *dep* Seán C(h)úláin 9.85, Ó ~in 3.47, Cáitín Mháirtín Chúláin 1.273, Páraic a ~in 8.218, Peige Chúláin 12.11, Máire Ní ~in 9.25, *in vocsg* a Choilm a ~in 12.5, *gsg* Chúláin 5.307, Uí Chúláin 3.47, *pl* ~in 8.215, *vocpl* ~in 3.19, *gpl cmcs* ~in 12.18.
 Cúlánach, Cualánach, *m*, 'person of surname Cúlán', 3.154, 7.55, *vocsg* ~aí, *cmcs* 3.19, *pl* ~aigh 4.88, ~aí 12.11, -27 *s.v.* Ceannúir, *vocpl* ~aí 3.19.
 Culann*, *see* CUILEANN², CÚ CHULAINN.
 cúlbhaóite, *m*, 'back-bait', 3.101, *pl* ~tí 3.101.
 cúlchaint, *f*, 'backbiting', 3.101.
 cúl-chiall, cúl(-)chiall, *n*, 'common sense', 3.98, 14 *s.v.* cúl.
 cúldoras, *m*, 'back-door', 3.101.
 cúlódar, cúlódar, *see* COMHLUADAR.
 cúlóg, *f*, 'pillion', ar ~ 9.87.
 cúlráid, cúlsráid*, [f], 'secluded place', 1.136, -372, 3.101, ar ~ 'in seclusion, in privacy' 9.87, 13.8.
 cúlráideach, *a.*, 'secluded', 13.8.
 cúlramhar, *a.*, 'thick at the back', 1.271.
 cúlsheomra, *m*, 'back room', 3.101.
 cúlsheimiléar, *m*, 'back chimney', 3.101, 9.39.
 cúlsiopa, *m*, 'back shop', 3.101, 9.39.
 cúlsráid*, *see* CÚLRÁID.
 cúlteach, *m*, 'return (of house)', 3.101.
 cúltéad, *f*, 'buoyrope', 3.101, 9.39.
 cultha, *see* CULAIH.
 cútha, *see* COMHLA.
 cúltrá, [f], 'head of strand, inner beach (meaning from FGB)', 3.101, 9.39.
 cúlsruth, *m*, 'backward current', 3.101, 9.164, *pl* ~achai, ~annaí 4.38.
 cum, cúm, *v*, 'create, compose', 1.184, 5.142, -148-149, -155, *pst 3sg* 8.149, *3pl* 8.144, *imprs* ~adh 8.211, *Echo 1sg* ~as 5.145, *vadj* ~ta 5.147, 8.229, ~tha 5.174, 10.18, *VN* ~adh 5.99, 9.77.
 cúm, *see* COM.
 cuma¹, *f*, 'condition', 1.44, 5.252, 9.77, -121, 14 *s.v.* caoi 1, *adv* 8.225, ar ch~ ar bith 1.193, 8.230, a ch~ a bith 14 *s.v.* stiúpar, ar aon ch~ 13.28, gan c(h)~ 9.89, *conj* i g~ 8.123, -141, an ch~ 8.134, *discourse* sé an ch~ 8.231.
 cuma², *a.* with cop, 'same', 5.349, -383, 8.31, 9.121, *n*, ~ liom 3.178.
 cumail ?, 'contrary', 14 *Appendix s.v.* eumail.
 cumann, *m*, 'association, club', *pl* ~inn 4.52, 14 *s.v.* éadan 2.
 cumar, [m], 'junction', 9.49.
 cumas, cumus*, *m*, 'ability', 1.48.
 cumasach, *a.*, 'great', *adv* 3.87, 8.216.
 cumha, *f*, 'loneliness, parting sorrow', 1.51, -90, -269, -302, 3.4, 8.236, 14 *s.v.* mada (b).
 Cumhacht¹, *see* DEARG CUMHACHT.
 cumhachta, cumhacht², *n*, 'ability', 1.50, -90, -122, -208, -254, -304, 5.6, 9.133.
 cumhachtach¹, *a.*, 'powerful', 1.227.
 Cumhachtach², *m*, '(All-)powerful One'.
 Cumhail, Cúil, *name in legend*, *gsg*, mac ~, mhac ~ 1.197, -270, mac Cubhaill* 1.304, *also spelt* Mac Cumhaill 8.54, *pl* na ~ 1.158, 12.25. *Cf.* FIONN.
 cumhang*, *see* CUNG.
 cumhangar*, *see* CÓNGAR.
 cumhartha, cúrtha, cúmrtha, cumhra, *a.*, 'fragrant', 1.190, -270, -302, -336, -397, 9.38, 10.15, -18, -53, -93, -95, *before vowel cúrth* 10.102.
 cumhdaigh, *v*, 'keep, preserve', 5.236, *fut 3sg* ~dóidh, *Echo 1sg* ~dód 10.58, *prsbj 3sg* chumhdaí 9.113, *VN* ~dach 1.335-336, 5.203, -220, 9.113, 13.13. *Cf.* CÚTIGH.
 cûmhnaic, *see* COMHRAC.
 cum hodar, *n*, 'come-hither, seduction', 11.9, -29.
 cumhra, *see* CUMHARTHA.
 cûmhrac, *see* COMHRAC.
 cumhsclaí(the), cúnsclaí(the), cúnsclaithe, cúnsclaí, cúscslaithe, *a.*, 'tidy, secretive', 1.93, -244, -302, -341. *Cf.* CLÚMHSCLAÍ.
 cumhúil, *a.*, 'lonesome', 3.150.
 cumpanaí, cumpan[aí], *m*, 'company', 12.27, 14 *s.v.* cuir amach 2.
 cumraíocht, [f], 'shape', 1.360.
 cúmrtha, *see* CUMHARTHA.

cumus*, *see* CUMAS.

Cún an Fhir Mhóir, *see* CUAN AN FHIR MHÓIR.

cûnac, *see* COMHRAC.

cúnaí, cûnaí, *see* CÓNAÍ.

cúnaigh, *see* CÓNAIGH.

cúnamh, cúna, cungnamh*, *m*, 'help, helping', 1.151, -153, -156, -396-397, 3.10, -172, 7.31, *dep* 8.244, 9.77, cúna, cúnú 5.217, a ch~ 2.60, 8.142, **9.81**.

Cúnapárt(e), *surname*, 'Bonaparte', 10.36.

cúndae, *see* CONDAE.

cundas*, *see* CUNTAS.

cung, cúng, cumhang*, *a.*, 'narrow', 1.90, -154, 3.167, 9.173, *pl* cunga 3.56, *comp* cuinge 3.62 *abst comp* chuinge 3.168.

cungaisí, *npl*, 'supplies', 6.97.

cúngar, *see* CÓNGAR.

cungarach, cúngarach, *see* CÓNGARACH.

cungnamh*, *see* CÚNAMH.

cunntas*, *see* CUNTAS.

cunórach, *a.*, 'reserved, distant', 8.67.

cúnsclaí(the), *see* CUMHSCLAÍ(THE).

cuntanas (cúntanas), cuntanós*, *m*, 'civility, civil nature', **1.56**, -184, **-250**, 14 *s.v.* féith (*b*), *gsg* ~is 3.18, 14 *s.v.* dúnárach.

cuntanasach (cúntanasach), *a.*, 'civil', **1.56**, -184, **-250**, 3.148, 5.341.

cuntar, cúntar, *m*, 'reason, business, undertaking', 1.94, **-184**, bheirimse mo ch~ 5.288, *conj* ar ch~ 'in order to' 8.123-124, **-142**.

cuntas, cúntas, cunntas*, cundas*, *m*, 'account', 1.72, -184, 10.38, 14 *s.v.* bonn 2.

cúntóir, *m*, 'helper', 2.13, 3.154.

cúntrá, *see* CONTRÁTH.

cuntraic, cuntraict, *n*, 'contract', ~t 14 *s.v.* saight 2, ar ~ 5.234, ar c(h)~ 9.87.

cúntráil, cúntráilte, cúntrálaí, *see* CONTRÁIL, CONTRÁILTE, CONTRÁLAÍ.

cú(n)traimints, cútraimints, *npl*, 'accoutrements, things, baggage', 11.104, -108.

cúntúirt, *see* CONTÚIRT.

cúntúirteach, *see* CONTÚIRTEACH.

cunús, canós*, *m*, 'dastard', 1.4.

cunúsach, *a.*, 'dreadful', 5.349, 9.121.

Cup, *nickname*, 'cup', Peaitsín ~ 12.19.

cupán, *m*, 'cup', 3.88, 8.143, *pl* ~in 7.30, copáin 7.113.

cúpla, chupla, cúpla, *indef a.*, 'couple, few', 1.22, 2.34, 3.76, -78, **8.242**, 11.5, an / na ~ 6.89(a), -91, -93, i + ~ 7.57,

9.140, cúpla 10.8, c(h)upla 1.73, **9.115**.

cúpla, *m*, 'couple, twins', 1.22, 5.353, 10.44, *dep* 3.124, *pl* ~í 4.19.

cupóig, *see* COPÓG.

cur, *m*, 'putting, sowing, setting', 5.364, *pl* ~annaí 5.213, ~ síos 'describing' 5.346. *VN of CUIR*.

cúr, cubhar*, *m*, 'foam', 1.90, 9.126, *dep* 9.82.

cûr(h)aic : comhraic, *see* COMHRAC.

cura, < coire ?

curach, *see* CORACH.

curachán, *see* CORACHÁN.

Curadh Ghlas an Eolais, *name in tale*, 2.76.

curadóir, cuireadóir, *m*, 'sower, tiller', 3.154, 5.213.

cûraic : comhraic, *see* COMHRAC.

cúraíocht, *f*, 'tillage', 3.25, -159, 5.213.

cúram, *m*, 'care, family', 1.190, 14 *s.v.* cumhachta 1, *f* 3.4, *gsg* cúirim 3.21, *pl* ~imeacháí, ~imí 4.53, **-231**.

curfhás*, *see* CORÁS.

cûrhaic : comhraic, *see* COMHRAC.

Curraoin, Corraoin, *surname*, 'Curran', Ó ~ 12.10, Bríd Ní Ch~ 12.11, *dep* Mharcaisín Ch~ 13.21, Balla Chorraoin, Címín Chorraoin 12.28.

Curraoineach, *m*, 'person of surname Curraoin', 12.11.

cúrsa¹, cúirse, *m*, 'course, matter', 1.131-**132**, -269, 3.81, 9.49, 10.62, *pl* ~í 4.19, 5.363, 13.6, cúirsí 3.4, 9.70, -77-78.

cúrsanaí, cúrsanaí : comharsanaí; cúrsa², *see* COMHARSA.

curtha, *a.*, 'sown, tired', *vadj of CUIR*.

cúrtha, *see* CUMHARTHA.

cûsacht, *see* COMHSACHT.

cúscailthe, *see* CUMHSCLAÍ(THE).

cúshnáithe, gúshnáithe*, *m*, 'basting thread', 1.136, -208, -339, -342, 14 *s.v.* tacáil.

custaiméar*, *see* CUISLIMÉARA.

cut, *see* CAT.

cúta*, *m*, 'fat, well-fed flesh', 1.254.

cútáil*, *f*, 'beating', 1.254.

cutar, *m*, 'cutter (boat)', *gsg* Portach an Chutair, Tobar an Chutair 12.28.

cuthach, *m*, 'fury', 1.39, -44, **-122**, *gsg* ~aigh 3.19, 14 *s.v.* cá, *cmcs* 9.100.

cúthaileach, *a.*, 'shy', 3.148.

cúthaileacht, *f*, 'shyness', 1.121, -162, 3.148, -159, -164, 6.11.

cúthaileadas, *n*, 'shyness', 1.121, 3.158, -164.

cúthal, *a.*, 'shy', 1.121-122, -304, *comp*

~ile 1.162, 3.60.
 cúthalacht, *f*, 'shyness', 3.164, *dep* 9.116.
 cúthalaíocht, *f*, 'shyness', 3.159, -164.
 cutharlán, *m*, 'small inferior potato', 1.217, -246.
 cùthla, *see* COMHLA.
 cútraimints, *see* CÚ(N)TRAIMINTS.

D

d¹, *do*, *v prtc*, 1.47, 2.73, **-85-87, 8.36-45**, 9.1, -3, *do* 10.90; *see* A⁷.
 d², *see* DO¹.
 'd, *in* 'd eile, *see* DOILE, *in* 'd ar s(h)on, *see* SON.
 da, *article*, 'the', 14 *s.v.* sneatar 2, *see* NEID A DA HIL.
 dá : DHÁ^{1,2,3}.
 dab, daba*, *m*, 'lump', 1.54, *pl* ~achaí 4.59, ~annaí 4.231.
 dabhach, *m/f*, 'vat, tub', 3.6, *gsg* daibhche 1.49, -55, -82, 3.32, -47, *pl* daibhchí 1.82, -99, 10.52.
 Dábhais, *name*, 12.25.
 Dabhradán, *an, m, name*, 12.25.
 Dabhradánach, *an, m, name*, 12.25.
 Dabid*, *see* DÁIBHÍDH*.
 dachaileóram, *n*, 'insignificant thing'.
 dada, dadaí, dadaidh*, dadamh*, *see* TADA.
 dáí, *see* DÁIGH.
 dáibéad, daibéad*, *m*, 'large object', 1.30.
 Dáibhídh*, Dabid*, Daudid*, *name*, 'David', 1.3.
 daichead, *num*, 'forty', 3.77, -79-80.
 daideog, *f*, 'large object', 1.224, -255.
 daig*, *see* DOIGH.
 dáigh, dáí, dóigh*, *f*, 'lie', 1.20, -101.
 daighean, *m*, 'devil, deuce', 1.255, 5.380.
 dáil¹, *f*, '?', 14 *Appendix*.
 dáil², *prp* i n~ le, 'almost', 8.72 *n.*, 8.126.
 Dáil, *an, n*, 'Dáil (Éireann)', 11.122. *Cf.* DÁL.
 daile, *n*, 'secretive person, fit'.
 dailleacht, *f*, 'blindness, stupidity', 3.159, -164, -167-168.
 dailleadas, *n*, 'blindness, stupidity', 3.164, -167-169.
 dailtín, *m*, 'impudent fellow, cad', (tailtín*) 1.206, 6.45, 14 *s.v.* aghaidh 4.
 Daimh, *see* CNOC AN DAIMH.
 dáimh, *n*, gaol ná ~ 'no kin relationship', 1.302, -339, (deáimh) 7.58, ~ ghaoil 'bond of kinship' 9.61, 14 *s.v.* dáil.
 daimhséar, *m*, 'danger, harm', 1.82, -92, -302.
 daimhséarach, *a.*, 'dangerous, harmful',

1.242, 3.148.
 daimhseoir, *m*, 'dancer', 1.284, -302, 9.52, 13.3.
 daimhsigh, daimsigh, *v*, 'dance', 1.92, -269, -302, -328, 5.19, *pst* ~msi 1.328, ~mhsigh 1.369, 10.37, *cond* 1sg ~mseoinn 1.328, 3sg ~mhseod sé 8.154, *vadj* ~mhsíthe 1.328, ~msíthe 2.70, VN ~mhsiú 4.53, *gsg* ~mhsíthe 5.228.
 daingean, *a.*, 'secure, firm', 1.29, -154-155, 8.52.
 Daingean, *an*; Daingean, *PIN m*, 1.387, 12.27, *gsg* an ~gin 1.387.
 daingnigh, *v*, 'tighten, secure', 1.154, *cond imprs* ~neoifí 5.55, *prsbj imprs* ~nítheair 5.64, VN ~niú 1.154, -178.
 dáinín, *a.*, 'small and naughty', 3.171.
 dáinte, táinte*, *npl*, 'a lot', 1.209, 10.45.
 dair¹, *f*, 'oak', 5.6, *gsg* daraí 3.34, -46, 9.88.
 dair², *see* DOIR².
 dáir, VN *f*, 'bulling, frenzy', 5.259, 8.16, *gsg* ~each, dárach 3.39-40, *pl* ~eannaí 4.231. *Cf.* DOIR¹.
 dáiríre, dáiríribh*, *see* DHÁIRÍRE.
 dairt, *f*, 'spell', 9.61.
 Dáithí, Dá'í, *name*, 'David', Dá'í Ó Móráin 1.3, *dep* Mac Dh~ an tSneachta 1.3, 9.160, 10.86.
 daithín, *m*, 'tiny amount', a dh~ 3.171, 8.233.
 Dál, *an, m*, 'Dáil (Éireann)', 14 *s.v.* faraor. *Cf.* DÁIL³, AN.
 Dálaigh, Ó, *surname*, 'O'Daly', *song title* I.II.
 dalba, dalbaí, *a.*, 'sturdy, great', 1.58, -354, *adv* 8.216.
 dalcán*, *see* DOLCÁN.
 dall¹, *a.*, 'blind, silly', 8.150, 9.27, *gsgm* daill 3.52, *pl* ~a 3.56, *comp* doille 3.62.
 dall², *m*, 'blind person', *gsg* daill 3.21, 12.25, *pl* daill, doyll, dáill 4.86.
 dall³, *v*, 'blind, intoxicate', 5.18, 5.142, -149, -159, *pst imprs* ~adh 10.87, *vadj* ~ta 1.32, 5.174-175, 7.115, dáillta 14 *s.v.* gadhar 2(d).
 dallach, *m*, ~ dubh 'hoodwinking', 14 *s.v.* cuileog.
 dallacht, *f*, 'blindness, stupidity', 3.159, -164, -167-168.
 dalladas, *n*, 'blindness, stupidity', 3.164, -167-169.
 dalladh, *m*, 'blinding, lots', 8.235, 14 *s.v.* codladh 1, *adv* 'very' 8.216.
 dalláinín, *m*, 'tiny bunch'.
 dallamullóg, *n*, 'partial blindness,

- deception', 3.29.
dallán, *dollán*, *m*, 'small bunch', 1.4.
 dallraigh, *v*, 'benumb (with cold)', *pst* 1.244, *vadj* ~the* 1.177, -244, -372. *Cf.* DARLAIGH.
 damaint, *dammain**, *f*, 'harm', 1.238.
 damáiste, *m*, 'damage', 1.4, -378.
damáisteach, *a.*, 'dangerous', 8.217, *comp* ~tí 5.363.
damanta, *a.*, 'damned, terrible, great', 8.162, 9.45, 13.26, 14 *s.v.* seafta, *adv* 8.216.
damba, *m*, 'dam, chunk', 1.177, 5.269.
 Damba, *an*, *PLNs m*, 12.27.
dambán alla, *dambán allaidh**, *m*, 'spider', 1.7, -89, -304, -133, *dep* 14 *s.v.* bréidín 3, *pl* ~in alla 4.37, -84, ~ allai / allachai 4.84.
 damhdaireacht*, *f*, 'puffing', 10.1.
 Damhras, *Damhros**, *PLN m*, 1.89, 12.27, *gsg* ~is 3.18.
damhsa, *damsa*, *damsú*, *m*, 'dance, dancing', 1.92, -278, -302, -312, -324-325, -361, -413, *prgs a* / *ag* 7.113, 8.171, -127, *a* damsú 5.217, *pl* ~íochai 1.405, ~echai 4.196, *daimhsiúchai* 4.53, -161.
 dammain*, *see* DAMAINT.
damnaigh, *v*, 'damn, upset', *pst imprs* ~nuigheadh*, *vadj* ~nuighthe* 1.361.
 damsas, *damsú*, *see* DAMHSA.
dan (*dán*¹), *don**, *in* *i n* ~ 'able' I.X, 1.38, -150, -281, 2.18, 5.234, 6.47, 7.116, 8.150, -226, 14 *s.v.* imhne (b), *with gen* 5.173, *also* *in ann*, *in ánn* 1.371, 2.53, 5.211, *indon* 6.47 *n*.
*dán*², *m*, 'poem', 1.224, 3.67, 5.26, -141, -226, *dep* 9.176 *n.*, *pl* ~ta 4.203, ~taí 14 *s.v.* cuir amach 2, ~inte, ~annaí, ~tachai 4.231.
*dán*³, *in* *i n* ~, 'fated', 1.224, -267, 5.234, *i n* ~ 's go 2.2, *marab fhuil* *i n* ~ *is* / *agus go* 1.263, 8.28, -166, *see* NÁN.
dána¹, *a.*, 'bold, naughty, stubborn', 1.49, -171.
*dána*², *n*, 'boldness, forwardness', 3.164.
dánacht, *f*, 'boldness, forwardness', 3.59, -164, 14 *s.v.* cunórach 1.
dánaigh, *v*, 'dawn', *VN* ~adh 5.202.
dántóireacht, *f*, 'reciting poems, humming', 3.159.
 Daoilinn, *an*, *PIN*, 12.27.
daoirsean, **daoirsín**, *m*, 'servitude, high price', 3.69, *un* ~ 7.82. *Cf.* DAOIRSIGH.
daoirsigh, *v*, 'become expensive', 5.19, *VN* ~sean 5.205, ~siú 5.213. *Cf.* DAOIRSEAN.
daor¹, *a.*, 'expensive', 1.395, 2.37, 8.36, *comp* ~ire 5.363, 9.121.
daor², *v*, 'enslave, condemn'.
daoradh, *m*, 'base in rounders', *pl* ~raí, ~rachai, ~rV:chai 4.231.
*dar**, *see* DOIR²; *in* ~ ndóigh, *see* DÓIGH².
dár, *see* DHE, DHO.
dara, *darna*, *dárna*, *num a.*, 'second', 1.199, -272, -386, 3.81-82, 8.136, -244, 9.110, -157, -178.
Dara, *name*, *for* DEARA 7.68; *for* MAC DARA 14 *s.v.* mallacht.
Darach, *name*, 3.46, ~ Mór Ó Cathasaigh 12.25, *dep* ~ Phaitseach 3.48, 11.135, Céit Dh~ 7.63, Cól Dh~ Ó Cathasaigh / Uí Chathasaigh 12.21, Cóilín Dh~ 12.25.
*darb-dóel**, *darbh-daol**, *see* DEARGADAOL.
*Dardaoin**, *see* DÉARDAOIN.
darlaigh, *v*, 'benumb (with cold)'. *Cf.* DALLRAIGH.
darna, *dárna*, *see* DARA.
darta, **arta**, *f*, 'anger', *in* ~ mhire / mhile 1.188, -250.
das, *gas**, *f*, 'stalk', 1.224, -258, *gsg* daise 3.4, *pl* ~achai 4.59, 13.22, ~rachai 4.60, ~annaí 4.231.
dáta, *m*, 'date', 5.227, 7.115, 9.82, *pl* ~í 4.19, 8.51, -87.
dath, *m*, 'colour', 1.32, 6.5, 8.180; 'tiny amount' 1.32, 2.51, 3.150, 6.43, 8.233, -236.
dathadóir, *dathafadóir*, *m*, 'fabricator (of made-up stories)', 3.154.
dathadóireacht, *f*, 'fabrication', 3.154.
dathaigh, *v*, 'colour, fabricate', 3.154, 5.19, -163, *vadj* ~aí(the) 5.177, -163, -184, *daite* 12.27, *VN* ~thú 1.269, 6.55.
dathafadóir, *see* DATHADÓIR.
dathúil, *dathamhail**, *a.*, 'handsome', 1.95, -269, -302, -305, 4.133, 9.54.
dathúilín, *a.*, 'small and handsome', 3.171.
dathúlacht, *f*, 'good looks', 3.159.
*Dauid**, *see* DÁIBHÍDH*.
daurna, *see* DORNA.
*de*¹, *see* DHE.
*de*², *in surnames*, 1.66, 12.1, -10, ~ Bán / Búrca 12.11.
Dé, *De*³, '-day', *Dé Domhnaigh*, *Dé Luain*, *etc.*, *De Satharainn*.
deá-, *deagh*-, *deigh*-, *prefix*, 'good', 1.30, 3.102, -146.
deá-afarc, *m*, 'good sight', 3.102, 14 *s.v.* deá-.
deá-athfhás, *m*, 'good second growth', 3.146.

- deabhac**, *dheabhac*, *m*, 'devil', 1.255, 11.97, *vocsg* ~ic 1.255, *neg* 8.102, -112, -116.
- Deabhaid, *surname*, 'Dowd', Jaicí ~ 8.63.
- deá-bhail**, *f*, 'good condition', 3.102.
- deabhais, *n*, 'devil', *vocsg* a dh~ 1.255.
- deabhaisín, *n*, 'little devil', 1.255.
- deabhait¹, *n*, 'devil', 1.255, 11.97.
- deabhait², *n*, *doubt*, 8.150, -229, 10.32.
- deabhal**, *deoul*, *diabhal*, *m*, 'devil', 1.26, -89, -91, 5.353, -364, 7.25, 8.244, *gsg* ~il 3.117, 8.117, -164, *pl* ~il 3.11, *num* 4.43, *vocpl* ~il, ~bhla 3.11, 4.231; *neg* **8.112-117**.
- deabhala**, **deabhalach**, *deabhalaí*, **deabhalta**, **deabhaltach**, *deabhaltaí*, *diabhlach*, *a.*, 'devilish', *diabhlach*, *díolach* 1.91, *deabhal*- 2.3, 3.136, -148, -153, 5.180, -358, -361, *deabhalt* 14 s.v. *baidhe* Jéiní, *adv* 8.216.
- deabhas**, *f*, 'blow'.
- deá-bhás, *m*, 'good death', 14 s.v. *biseach* 1(a).
- deá-bhealach, *m*, 'good way', 3.102, 7.54.
- deabhlaíocht, *f*, 'devilment', 3.159, 14 s.v. *Gaidí*.
- deabhlántacht**, *f*, 'devilment', 3.159.
- deá-bhliain, *f*, 'good year', 3.85, -102.
- deabhn**, *adv*, 'down'.
- deabhóid, *f*, 'devotion', 1.30.
- deá-bhreachnaíoch, *a.*, 'looking well', 3.102.
- deá-bhreith**, *f*, 'good judgement', 3.102.
- deabhsáil**, *f*, 'striking, dozing'.
- deac*, *n*, "'devil'", 11.117.
- deacair¹, [f], 'difficulty', 10.36.
- deacair², *a.*, 'difficult', 1.29, -215, 5.349, 9.118, *pl* ~cra 3.57, *comp* ~cra 3.63. *Cf.* DIOCAIR.
- deacairín, *a.*, 'little (and) difficult', 3.172.
- Deach, *in PIN*, *Garraí* Deach 12.28.
- deá-chaint, *f*, 'smart talk', 3.102.
- deá-cheann, *m*, 'good one', 14 s.v. *deá*.
- deachma, *deachmhadh**, *n*, 'sacrifice (part)', 1.92, 8.141, *Rí an D*~ 6.56, 8.41, -114.
- deá-chríoch, *f*, 'good end', 3.102. *Cf.* DEIGHCHRÍOCH.
- deachuntánósach*, *a.*, 'kind, pleasant', 1.250.
- deacrach**, *a.*, 'hard', 10.50, 14 s.v. *faraor*.
- deacracht, *f*, 'difficulty', 3.159.
- deacraíocht, *f*, 'difficulty', 3.164.
- deád*, *m*, 'set of teeth', 1.58.
- deá-deá-chuma, *f*, 'good good appearance', 3.146.
- deá-deá-méin, *deá-dheá-mhéinn*, *f*, 'good good disposition', 3.146, 10.102.
- deá-dhioc, *m*, 'good appearance', 14 s.v. *dioc*¹ 2.
- Déadra, Déad-Rí, *see* DEIRDRE.
- deá-fhiúntas, *m*, 'good merit', 3.102.
- deáfhocal, *m*, 'good word', 3.102.
- deág, *num*, '(-)teen', 3.75-76-83, 4.42, 6.92, 8.2, -141, 9.2, -4, -16, -33, -94, -105-106-107, *pl* ~a 3.76, 4.5, 7.16, ~adaí 4.5, -231.
- deagh-*, *see* DEÁ-.
- deá-ghlanta, *a.*, 'well cleaned', 3.102.
- deagh-rath*, *see* DEÁ-RATH.
- deaid, *see* BAIDHE DEAID, HA DEAID.
- deaide**, *m*, 'daddy', *pl* ~óchaí 4.24, ~deachaí, ~dV:chaí **4.231**.
- deaideo, *m*, 'grand-dad', 1.384, 9.147, 13.32, *pl* ~nnaí 4.24, -38, 11.160.
- deaidí, *m*, 'daddy', 6.25, -64, 8.87, 10.69.
- deaidín**, *m*, 'little daddy', *vocsg* 1.403.
- deailleach, ?, 14 s.v. **DEILEACH**.
- deáimh, *see* DÁIMH.
- Deain, *name*, 'Dan', *in mada* Sheáin ~ 14 s.v. *mada* (c).
- Deainilí, *surname*, 'Donnelly', 2.21.
- dea(i)ncs**, *interj*, "'devil", *donks*'.
- deaireach, ?, 14 s.v. **DEILEACH**.
- deaisín**, *a.*, 'nice, cute', 3.171-172.
- deáitín**, *pet name*, 'little dote'.
- deá-labhartha, *a.*, 'well-spoken', 3.102.
- dealain dé, *n*, 'little or nothing', 11.117.
- dealar, *m*, 'dollar', 14 s.v. *cliabh*, *cosamar*.
- dealg, *f*, 'thorn', 1.354, 3.148, *pl* *deilg* 1.354, 4.52, **-81**, -83, -150, *deilgne* 4.53, *deilgní* 4.17, -53, *deilgneachaí* 4.53, *deilgeachaí* **4.82**, -201, ~gacha(í) 4.25, -82, ~a 4.81, ~gaí 4.55, *deilgníochaí* **4.231**.
- deá-liú, *n*, 'good appearance', 14 s.v. *liú*² 2.
- deálracháin*, *m*, 'small undersized child', 1.224.
- dealrachán*, *see* GEALRACHÁN.
- dealradh, deallradh*, deálradh, deálrá, *m*, 'radiance', 1.177, -224, 10.11.
- dealrúchán, deálrúchán, [m], 'radiance', 1.56, -372.
- deamhan**, *diún*, *deón*, *m*, 'demon', 1.66, **-89**, -218, -255, 2.53, 7.25, *vocsg* ~in 1.89, *gsg* ~ain 7.121, 8.164, *neg* d(h)~ 5.369, 8.102, **-112-117**, 14 s.v. *co(i)s* (b), *dhe* 3, *deoun** 8.113 *n*, *niún** 1.218.
- deá-mhéinn, *f*, 'good disposition', 1.144.
- deá-mhórthóin, *f*, 'good large posterior',

- 3.146.
déan¹, díon, dian, v, 'do, make', 1.18, 5.237, **-264-271**, *auxiliary* **5.24**, -381, *impv* 2sg 5.102, 3sg ~adh 6.18, ~thadh 8.30, 3sg dhíonadh 8.29, 2pl ~aigí, ~aí 5.102, díonaí 5.74, 10.44, ~aidh 5.71, dianfaí 5.72,
pres 1sg ~aim 5.88, 3sg ~ann 8.27, ~thann 5.388, dhíonann 8.71, *dep* (do-)ghní* 1.100, -147, níonn 1.100, 9.24, ghníonn* 1.149, ghnídhéann* 5.104, *rel* [-anns] 13.25, dhíonanns 14 s.v. bán 1(b), ghnídhéas*, ghnídhéans* 5.83, *imprs* ~tar 3.69, ~anntar 5.418-419, díontar 6.85,
pst 1sg rinneas 7.41, rinníos 10.26, 2sg rinnís 10.59, *dep* ndearnais 10.59, 3sg rinne 1.48, -69, rinn', rinní (rinnigh) 2.63-64, 5.79, 10.43-44, rinnidh 10.44, *dep* dhearna 8.178, ndearna 1.279, ndearna 1.208, eárna 9.130, 1pl *dep* ndéarnamar 10.62, 3pl rinneadar 5.76, 7.115, rinndar 5.402, rinnfodar 4.135, *dep* ndearnadar 5.8, -38, ndéarnadar 5.180, ndearnadar 5.213, *imprs* ~adh 7.22, rinneadh 5.142, rinniú 5.381, dearnadh 1.272, 9.142, ~aíodh 5.237, deárnaíú 11.10, deárnú 14 s.v. vach, dhíonadh 14 s.v. ábhach¹, *Echo* 1sg rinneas 5.24, 2sg rinnir 5.98, -105,
psthab 1sg dhíonainn 14 s.v. runabhae, 3sg ~adh 5.6, dhíonadh 2.61, 3pl ndíonaidís 14 s.v. saochan, *dep* 2sg níteá 5.42, 10.69, 3sg níodh 5.302, 3pl nídís 7.72, *imprs* ~taí, ~tar 5.418, ~taí 13.28, díontaí 8.179, dhíonthaí 13.30,
fut ~faidh* 3.59, ~thaidh 3.170, ~tha' 4.71, 8.173, dhíonthaidh 8.233, dhíontha' 3.31, díona' 14 s.v. magairle 1, 3pl dhíonthadar 5.401, *rel* ~thas 12.20, ~has 8.173, dhíonthas* 7.109, dhianfas 5.7, dhíonthas 8.107, dhíonas, dhianthas 8.54, *imprs* ~fear 5.55, 11.12, ~thaifear 5.419, *Echo* 1sg ~thad 14 s.v. a¹ 1,
cond 9.129, 1sg ~thainn 8.131, ~thaínn 13.25, dhíonthainn 8.131, 2sg ~fá* 4.71, ~thá 7.30, ndíonthá 5.2, 3sg ~fadh* 1.50, ~thadh 13.21, ~fach 11.138, ndíonfad sí 4.71, ndíonthadh 8.137, ndíonthad sé 6.18, ndíonthat se 14 s.v. ea 1, dhíonad sí 14 s.v. vach, dhíonthach 14 s.v. ceann 6(a), dhianfach 5.214, dhianhach 14 s.v. hóbair 1(b), dhianthach 9.139, ndianfat sé 8.65, 3pl ~faidís* 8.224, ~thaidís 8.139, dhíonthaidís 6.85, *imprs* ~faí 1.298, ~fí 4.44, 9.131, dhíonfí 5.60, dianfaí 5.381, *prsbj* ~a 1.149, -263, 8.9, ~a 8.131, *imprs* ~tar 10.42, *Echo* 1sg ~ad, 2sg ~air 5.102, *pstsbj* 2sg ~tá 1.294, 5.43, ndiantá 5.68, 3sg ~adh 8.33, dhíonad se 5.24, 3pl ~aidís 7.107, *imprs* ~taí 5.52, díontaí 5.60, *vadj* ~ta 1.69, 2.71, 11.126, díonta, díont' 2.68, dianta 2.67, ~taí 8.6, díontaí 2.67, diantaí 2.70, VN ~amh 1.306, -363, 2.52-53, 8.107, 9.77, 10.45, ~a 5.392, dhíonamh 2.40, díona 5.346, 6.3, 8.183, diana 8.132, 9.77, dianú 2.53, (a dh)íona* 5.211 n., *gsg* ~ta 5.226, 9.80.
déan², a., 'severe', 1.26, 10.9, *pl* ~a 1.26. Cf. **DIAN**¹.
déanach, a., 'late', 1.277, *pl* ~cha 4.158.
déanamh, m, 'doing, make', 2.15, 8.215, 9.113, *pl* **4.231**, ~naechar 4.31, ~náchar 4.176, ~náchar 4.218, ~nachar, ~ntaí, ~ntachar 4.171.
deangamháiltí, *see* **DIONGBHÁILTE***.
deannach¹, n, 'dust', 1.151; *gsg* cf. **BÓTHAR NA DREANTHAÍ**.
deannach², n, 'strong wind'.
deannach³, a., 'cold, windy'.
deannachtach, a., 'cold, windy', 1.151, 14 s.v. deannach².
deannóg*, f, 'amount cut with one stroke of a sickle', 1.6, -29. Cf. **DIONNÚR**.
deannta, *see* **TEANNTA**.
déan-mhoch, *see* **DOIMHINMHOCH**.
déan-Rí, m, 'only God?', 1.227.
déantas, m, 'making', 3.44, -158.
deár, n, 'dare, address, liking'.
deara, *in* faoi ~ 'notice', 5.289, 8.132.
Deara, *name*, 'Dara', 5.92, 8.12, -81, 12.25, ~ Mheagí, ~ Choilm, ~ Beag 12.13.
dearafa, *see* **DEARFA**.
dearáil, v, 'dare, thwart'.
Dearain, *surname*, 'Dirrane'.
deá-rath, deagh-rath*, m, 'good prosperity', 1.103, 3.102, 8.27, 14 s.v. balla 1.
dearbhbhráthair*, *see* **DREATHÁIR**.
dearbhta*, *see* **DEARFA**.
dearc, v, 'look', *pres* 1sg ~aim 13.14, ~aím 10.66, VN ~adh 10.35.
dearcadh, m, 'looking, staring'.
déard, *in* go déard, *see* **CÉARD**.
deardan, *see* **DEÁRTAN**.
Déardaoin, Dé Dardaoín*, n, 'Thursday', 1.230, -250, -261, 9.85, -122, *pl* ~eachar 4.203.
dearfa, dearafa, dearbhta*, a., 'certain(ly)', 1.357, 8.182, -212, **-228**.
dearg¹, m, 'ember'.

- dearg**², *a.*, 'red, utter', 1.54, -143, -354, 4.166, 11.5, 14 *s.v.* beainín 2, craiceann 1(b), *gsgf* deirge 3.53, *pl* ~a 4.102, 8.172, *cmcs* 3.57, *comp* deirge 1.354, 9.126 *n.*, *dearga* 3.61.
- dearg**³, *v.*, 'glow, light', **5.167-168**, -411, *vadj* ~thaí 5.184, *VN gsg* ~tha 5.229.
- Dearg, *an*, *see* DEARG MÓR, *AN*.
- dearg-, deirg-, *prefix*, 'utter', 3.103. *Cf.* *English Index* DEARG-.
- deargadaol, darb-daol*, darb-dóel*, *m.*, 'devil's coach-horse', 1.255, -384, *pl* deargaídaol, deirgeadaol, ~il 4.37, -52, deirgeadaol 9.73.
- deargadh, *m.*, 'lighting, chafing', 5.167, 14 *s.v.* tiarach.
- dearg-ardamadán, *m.*, 'absolute utter fool', 3.146.
- dearg-athléim, *f.*, 'utter second serve by bull', 3.146.
- deargbhéarlóireacht, *f.*, 'utter English-speaking', 3.103.
- dearg-bhinndhícheall, *m.*, 'absolute utter utmost', 3.146.
- dearg-bhinniarracht, *f.*, 'absolute utter utmost', 3.146.
- deargbhliain, deirgbhliain, *f.*, 'outright year', 3.103.
- deargbhréag**, *f.*, 'outright lie', *gpl* 3.103.
- Dearg Cumhacht, *name*, 1.50, -304.
- dearg-d(h)earg-chraiceáilte, *a.*, 'absolutely utterly crazy', 3.146.
- deargdhallta, *a.*, 'utterly intoxicated', 3.103.
- dearg-dheá-chuma, *f.*, 'utter good appearance', 3.146.
- dearg-dhophléasáilte, *a.*, 'utterly difficult to please', 3.146.
- dearg-dhrochdhuine, *m.*, 'utter bad person', 3.146.
- dearg-dhubhamadán, *m.*, 'absolute utter fool', 3.146.
- deargfaisean, *m.*, 'utter habit', 3.103, 9.21.
- dearg-fhíoramadán, *m.*, 'absolute true fool', 3.146.
- dearg-ghéarghá, *m.*, 'absolute utter need', 3.146.
- dearg-ghráin, dearg-gráin, *f.*, 'intense hatred', 3.103, 8.17, 9.39, 11.180.
- deargín, *a.*, 'little and red', 3.174.
- dearg-leathamadán, *m.*, 'utter halfwit', 3.146.
- deargmheisce, *n.*, 'utter intoxication', 9.87.
- dearg-mhímhúnadh, *m.*, 'utter rudeness', 3.146.
- dearg-mhórmheasúil, *a.*, 'utterly conceited', 3.146.
- dearg-mhóorthóin, *f.*, 'absolute big posterior', 3.146.
- Dearg Mór, (*an*), *name*, 10.86, 13.5, *vocsg* a Dh~ M(h)~, *gsg* an Deirg Mhóir 1.246, 12.25, an Deirg 3.21, 13.5.
- deargnaid*, *see* DREANCAID.
- dearg-neamhshuim, *f.*, 'utter disinterest', 3.146.
- deargpheata, *m.*, 'utter pet', 3.103.
- dearg-rí-amadán, *m.*, 'utter absolute fool', 3.146.
- dearg-ríchaimiléara, *m.*, 'absolutely utterly dishonest person', 3.146.
- dearg-rí-óinseach, *f.*, 'utter absolute female fool', 3.146.
- dearg-ro-mhillte, *a.*, 'absolutely too spoiled', 3.146.
- dearg-sheanfhear, *m.*, 'real(ly) old man', 3.146.
- dearg-shíorbháisteach, *f.*, 'utter continual rain', 3.146.
- dearg-shíorghearán, *m.*, 'utter continual complaining', 3.146.
- deargshiúráilte, *a.*, 'absolutely sure', 3.103.
- dearg-shobhriste, *a.*, 'absolutely easily broken', 3.146.
- dearg-ubhall*, *m.*, 'red apple', 10.87.
- deárlach*, *m.*, 'orphan', 1.224.
- deárlacháin*, *m.*, 'small child or person', 1.224.
- dearmad**¹, dearmhad*, *m.*, 'forgetfulness, mistake', **1.356-357**, 5.168, 7.18, 9.82, 14 *s.v.* mealladh, seacht 1(a), *pl* ~aí 4.55, -231.
- dearmad², *v.*, 'forget', **5.168**, *pst* 10.74, *3pl* ~adar 5.75, *vadj* ~aíthe 1.356.
- Dearmada*, Ó, *surname*, 1.358.
- dearmadach, *a.*, 'forgetful', 1.356-357.
- Dearmaid*, *see* DIARMAID.
- dearna**, '(hands and) knees', *pl* ~chaí 4.143, *negative meaning or context* 9.138 [25].
- dearnáil**, *f.*, 'darning, interweaving'.
- deártan**, deardan, *n.*, '(bad) weather', 1.66, -199, -209.
- deártanach**, *a.*, 'bitterly cold'.
- deartháir, *see* DREATHÁIR.
- deá-rud, *m.*, 'good thing', 9.81.
- deas¹, *adv* ó dh~, 'south', 3.24, 5.380, 8.137, **-188-190**, **-192**, -196, 13.7, -25, An Garraí ó Dh~ 12.28, ó dh~ thoir aneas 'south southeast', ó dh~ siar aneas '(to the) south southwest' 8.192.

- deas², *a.*, 'right(-hand)', 3.51, -85, 9.32, -173, *datsg* deis 3.51, *gsgf* deise 1.267, -268, 3.53.
- deas**³, *a.*, 'nice', 1.284, 2.25, 3.152, 8.202, 9.51, -118, -121, *adv* 8.216, *go* ~ 1.12, 8.182, 10.57, *pl* ~a 1.141, 9.97, *comp* deise 3.59, 5.363, 9.126, *abst comp* deiseacht 3.71.
- déas, déis, dias*, *f.*, 'ear of corn', 1.26, déis 3.24, 6.8, *pl* ~sa **4.231**, ~sachai 4.59, ~sracha 1.26, -243, 4.77, **-98-99, -159**.
- deasaí: geasaí, *see* GEIS.
- deasaigh**, *v.*, 'arrange, keep, thatch', *impv* ~aí 10.57, *vadj* ~aíthe 5.64, *VN* ~sú 14 *s.v.* pobal, splaideas, *gsg* ~uighthe*, *cmcs* 9.80.
- deascán, *m.*, 'group', 1.4, -66, -230. *Cf.* LIOSCÁN.
- deá-scéala**, *n.*, 'good tidings', 3.102, 7.30, 14 *s.v.* meanmnaí (a).
- deá-screas**, *n.*, '?'.
Deascabháil, Deasgabháil, *f.*, 'Ascension', 1.96, -106, 9.26.
- deá-sheachtain, *f.*, 'good week', 3.102.
- deá-sheanfhear, *m.*, 'good old man', 3.146.
- deá-sheanghúna, *f.*, 'good old dress', 3.146.
- deá-shompla, *m.*, 'good example', 3.102.
- deasláimh, deaslámh, deisláimh, *f.*, 'right hand', 1.80, 3.84, 13.13.
- deaslámhach, *a.*, 'right-handed', 3.25, -84.
- deá-spalla, *m.*, 'good argumentative person', 14 *s.v.* spalla 3.
- deasú, *m.*, 'thatch(ing)', 3.24, 14 *s.v.* scolb.
- deatach**, *f.*, 'smoke, strong wind', 3.10, 8.132, 9.37, *gsg* ~aí, *pl* ~chaí 4.28, -50.
- deatachaín, *f.*, 'small smoke', 3.176.
- deá-thóin, *f.*, 'good backside', 3.102.
- Dé Danainn, Dé Danann*, (Donann*), *in* Tuathaí ~ 1.238.
- deich**, *num*, 'ten', 1.33, -114, 2.40, 3.74, -77-78, -80, 4.43, 9.104, *an* ~ 6.92, ~ gcéad 'thousand' 1.184, 6.92, ~ gcínn(eachaí) 4.35, 14 *s.v.* ceann 7.
- deicheall, *see* DEOICHEALL.
- deichiú, *num a.*, 'tenth', 1.92, 3.81, 9.157.
- deichniúr, diniúr, deichneabhar*, *m.*, 'ten people, decade (of rosary)', 1.33, -97, 3.83, 5.289, 11.126, -183, diniúr 1.395.
- Déidbhean, Déid-bhean, *name*, 1.58, 12.25.
- deideighe, *m.*, 'trinket', 1.384, 11.2, *pl* deideannaí-deigheas 4.32, ~annaí 4.37. *Cf.* DIE-DIE.
- deídh**, *n.*, *in* un ~, 'decline'.
- deídín, déithidín, déithín**, *n.*, 'type of disease, beating', 1.232, -255.
- deifir**¹, deithbhir*, *f.*, 'hurry', 1.99, 5.5, 8.137.
- deifir², deithbir*, *see* DIFEAR.
- deifriú, *VN m.*, 'hurrying', 6.10.
- deighchríoch, [f], 'good end', 1.103, 3.102. *Cf.* DEÁ-CHRÍOCH.
- deighe, *n.*, 'die', 14 *s.v.* siúráilte.
- deil*, *f.*, 'lathe, wand, weapon', 14 *s.v.* deileach.
- deilbh**, *n.*, 'appearance, warp, frame', 3.24, 13.5, *dep* 14 *s.v.* blaicín.
- deilbh, *v.*, 'warp', **5.168**, *VN* ~ 14 *s.v.* blaicín.
- deile, *interr*, 'what else', *see* DOILE.
- deileach**, *dep*, '?', 14 *Appendix*.
- déileáil, *f.*, 'dealing', 5.22, 8.87, 13.6.
- deilgín, *f.*, 'small thorn', *pl* ~í 3.174.
- deilgneach, *a.*, 'thorny, barbed', 3.148, *pl* ~cha 1.240.
- deimheas**, *m.*, 'shears', 1.33, -407, *pl* ~sachai 4.59.
- deimhin**, dimhin, *adv*, 'indeed', 1.33, -81, -304, *go* ~ 4.79, -101, 8.150, -180, **-228**.
- déin, *see* DÉINT.
- déin, [f], 'small glimmer', 3.172.
- déint, déin, *prp* faoi dh~ 'towards, to fetch', 7.110, 10.75, faoi / fó / fá dh~ 10.36, -85, *interr* 8.64-65, faoi dhéint* 8.118 n.
- deir'nach, *see* DEIREANACH.
- deirbhfiúr*, deirbhshiúr*, *see* DREITHIÚR.
- déirce, déirc*, *f.*, 'alms', 1.52, 14 *s.v.* camaití, *dep* 2.55, 5.349, 7.26, 14 *s.v.* iarraidh 1, *pl* ~ciúchaí 4.154.
- Deirdre, Déirdre, Déadra, Déad-Rí, Éadra, *name*, 1.58, -100, -200, -217, -250, 5.24, 8.150, 9.31.
- deireadh**, deire, deiriú, *m.*, 'end', 1.109, -218, 2.52-53, -90, 3.47, 8.3, 10.22, -45-46, *dep* 2.53, 8.132, -171, 9.61, *gsg* ~ridh I.X, 1.166, *ar* ~ 1.119, 8.199, -208, -247, 9.87, *ar* dh~ 14 *s.v.* bia 1, *as* ~ 8.114, **-208**, *as a* dh~ 8.157, faoi dh~ 1.211, 8.203, -208, *go* ~ 8.203, **-207**, *sa* ~ 2.28, 13.19, *un* ~ 7.80, 8.179, *pl* **4.231**, ~achaí 4.154, 10.84, ~riúchaí 4.77, -167.
- deireanach, deireannach, deirionnach, deir'nach, *a.*, 'last, late', **1.59**, -116, 2.37, 3.88, -158, 9.34, -53, 10.2, 14 *s.v.* sin 5, *pl* ~cha 4.158, 6.91, *cmcs* 9.109, *go* ~ 8.202, -207.
- deireanacht, [f], 'lateness', 3.164, *le* ~ 'lately' 8.203.
- deireanas, deir'nas, *m.*, 'lateness', 3.158, -164, *le* ~ 'lately' 5.383, 8.203, 14 *s.v.*

- anuas 1(b).
 deirfiúr*, *see* DREITHIÚR.
 deirg-, *see* DEARG-.
 deirgbhastard, *m*, 'utter bastard', *vocsg* ~ird 3.103, 8.1.
 deirgbhéal, *m*, 'red mouth or lip', 3.103.
 deirgbhits, deirgbhitse, *f*, 'utter bitch', 1.103, *dep* 3.103.
 deirgbhliain, deargbhliain, *f*, 'outright year', 3.103.
 deirgdheabhal, *m*, 'utter devil', *vocsg* ~il 3.103.
 deirgeacht, *f*, 3.168.
 deirgeadas, *n*, 3.168.
 Deirgimleach, *see* DOIRE GIMLEACH.
 deirgmheasa, *comp*, 'utterly worse', 3.103, 5.374, 9.126, 14 *s.v.* dona 2(a).
 deirgmhíle, *num*, 'absolute thousand(fold)', 3.103, 5.374, 9.4, -126, 14 *s.v.* dona 2(a).
 deirgsheachtain, *f*, 'utter week', 3.103.
 deirgstríopaí, *gsgf*, 'utter whore', 3.103.
 deirionnach, *see* DEIREANACH.
 deiriú, *see* DEIREADH.
 deirmitíteas*, *m*, 'dermatitis', 1.357.
 deir'nach, deir'nas, *see* DEIREANACH, DEIREANAS.
deis, *f*, 'right-hand side, opportunity, convenience, appliance, description, rounders', 1.33, 5.228, 7.62, **9.61**, -70, 14 *s.v.* cailleach 4(b), ar dh~ 'to the right' 8.199, *pl* ~eálacha(í) 4.17, -26, **-47**, -60, ~eannaí 4.47, **-74**, -231, 5.213. *Cf.* DEISEALACHTAÍ.
 déis¹, *see* DÉAS.
 Déis, *an*, *PIN*, 12.23.
 deiseacht, *a.*, 'niceness', 3.159.
 deiseáil*, *f*, 'arranging', 4.17 n.
deiseal, *a.*, 'right-handed', 1.162, 4.17 n., 14 *s.v.* ciotach.
deisealachtaí, **deisiúlachtaí**, *npl*, 'appliances', 4.5, -17 n., -26, -74, -231. *Cf.* DEIS.
 deisigh, *v*, 'fix', 5.19, -236.
 deisiúil, *a.*, 'well-circumstanced', 3.150.
 deisláimh, *see* DEASLÁIMH.
 deismeoireacht, *f*, 'being fastidious', 3.159.
 deiteál, *n*, 'dettol', 14 *s.v.* fios 5.
 deithbhir*, *see* DEIFIR¹.
 deithbir*, *see* DIFEAR.
déithidín, **déithín**, *see* DÉIDÍN.
 dendgor*, *see* DIONNÚR.
deo (deó), *adv*, go ~ '(for)ever', 1.77, -377, -407, 2.56, 5.234, 8.179, -207, -217.
deó² (deó), *nonsense syllables*, ~ ~ 'soother'.
deoch, *f*, 'drink', 1.413, 3.52, 9.63, *gsg* dighe* 1.24, dí 10.49, *cmcs* 3.47, *pl* ~annaí 1.22, 3.49, 5.353.
 deochaín, *f*, 'small drink', 3.171-172.
deoiceall, deicheall, dicheall, dícheall, díthcheall*, *m*, 'utmost', 1.19, **-265**, 6.18, -91, 9.108, *gsg* ~chill 1.115.
deoiceallach, dícheallach, *a.*, 'eager, vicious', 1.115.
 deoidh, *in faoi dh*~ 'finally', 1.211, 8.208, *cf.* DEO.
deoin, *n*, 'will, fault', ar dh~ 'willingly' 1.21, -100, 8.210, i n~ ? 11.110.
deoir, deor, *f*, 'drop', 1.369, 5.105, *dep* 2.25, 14 *s.v.* díon, tint (b), deor 9.63, *pl* deoraí, deortha(í) **4.231**, deoracha 4.143, deorachaí 4.60, ~éachaí, deoraechaí 4.19, -167, -180, deora 4.54, -106, *gpl* deor 3.14, -47, 8.207, 9.135.
deoirín, *nonsense syllables*, 1.264.
deoit, **deoitín**, *n*, 'dote'.
 deól, *m*, 'dole', 2.7, -21, 5.127, 6.20, 14 *s.v.* biseach (3), deabhalta.
 deón, *see* DEAMHAN.
 deona, *see* TOILIÚNA.
 deontas, *m*, 'grant', 13.28, *pl* ~achaí, ~is 11.122, ~asaí 13.28.
 deópaí, *a.*, 'dopey', 3.59.
deorach, **deoracht**, **deoraí**, **deoraíoch**, *m*, '(any) person', 1.26, -218, -238, -406, 3.155.
deós, *m*, 'dose, illness, affliction', 14 *s.v.* bocht 2.
deósáil, *v*, 'dose', *pres* ~álann 1.279, *vadj* ~te 14 *s.v.* nóiméad (a).
 deoul : DEABHAL.
 deoun* : DEAMHAN.
 dergnad*, *see* DREANCAID(E).
 Dermait*, *see* DIARMAID.
dhá¹, dá¹, gá¹, 'á¹, *num a.*, 'two', 1.11, -309, 3.74, **-76**, 8.2, **9.95-100**, 11.15, an / na dá 6.92-93, i(n) ~ 7.57, gá 1.224.
 dhá², dá², da, gá², ghá, 'á², *conj*, 'if', II.V, 1.100, -220, -309, -387 n., 5.67, -92, -359, 6.35, **8.26**, -32, **-161**, 9.129, -141, -180, 10.91, 11.183, gá 1.218, -224, 'á 14 *s.v.* ardghraidhmhireach; *cop* dhá mb' 1.288, dhá bab 5.371. *Cf.* IS¹.
 dhá³, dá³, gá³, 'á³, *prp dhe + abst comp*, *prtc* dho + VN, *pron* 6.8, *see* DHE, DHO.
 dháiríre, dáiríre, d(h)áiríribh*, dáiríribh*, dá ríribh*, dhá ríribh*, *adv*, 'really', II.V, 1.79, -100, -186, -262, 8.62, **-227**, 9.30, -88, ~ fire* / píre 1.79.

- dháréag, *num.*, 'twelve persons', 3.83, 10.77.
- dhe**, go, ge, de, 'e, 'o, *before vowel dh*', g', *prp.*, 'from, off', **1.69-70**, -100, -211, 3.171, **7.13-22**, 8.114, go 1.224, ge 3.171, g' 2.53 *s.v.* deireadh, 'e 4.41, 'o 7.15, **-25**, *emph* 6.26, *1sg poss* gom 10.52, -75, *3 poss* dhá, dá, gá, 'á 6.35, **7.18**, 1.200, dhá, dhár, 'ár 1.221, 7.18, 10.91, *rel* 'á 3.69, 8.201, dá 10.93, *rel pst* dár 5.139, gár 5.269, 'ár 1.221, *abst comp* dhá, 'á 3.69, *cop* 'á ba, dhá mb(a), dhábh 5.376, *cop* dhar, gár, 5.373, 9.119, + *article* dhen 1.70, go'n 5.233, gon 1.208, *pl dena** (~ na) 4.44, *see poss (VN)* DHO, dhen(a) 7.18, + *object / subject* 8.114; *prp pron* 1.215, **7.92**, 9.11, *1sg dhaom* II.VI-VII, díom 8.244, dhíom 6.46, *emph* díomsa 14 *s.v.* srón (b), dhíomsa 14 *s.v.* dóigh 1, *2sg dhaot* II.VI, díot 1.366, dhíot 1.369, *emph* dhíotsa 5.9, *3m d(h)e* 2.43, dheth 14 *s.v.* gairm (a), *emph* dhesan 6.54, *3f* dhi 2.43, dhíthi, dhíthi II.VII, 1.232, dí*, di 1.265, *youch** 7.35 n., *1pl* dín 14 *s.v.* ócóid, dhínn 1.19, -282, -369, dhinn, dhaoinn 7.19, *emph* dhínne 6.49, *2pl* díbh 1.48, dhíbh 1.215, -263, díb 1.243, dhíb 5.26, dhaoib 1.215, *3pl* díobh 2.50, 5.331, -348, -385, 8.67, dhíobh 1.215, 2.11, díú 5.373, dhíú 5.373, 7.19, díob 3.24, 5.138, dhíob 3.4, díothab II.IV, 7.100, 9.103, dhaob 1.215.
- dhe*, dheabha*, *prtc.*, 'devil, not', 8.112.
- dhiar**, *interj.*, 'indeed'.
- dhiathrá, *see* DÍTHRÁ.
- dhíora : **DHIAR**.
- dho**, go, do, *before vowel dh*', g', *prp.*, 'to', **1.69-70**, -100, **7.22-36**, 7.41, *emph* 6.26, *poss (VN)* **6.28-30**, -32, **6.34-36**, -44, **7.27**, go 1.224, g' 5.367, *1sg gom*' 6.58, -75, *2sg dhot*' = dho t' 5.90, *2pl* 'gár 10.75, *1pl* gár 10.75, d(h)á(r) gcionn 'following' 1.173, 6.36, *3 ghá* 1.227; *imprs VN* dhá **6.37-40**, gá 1.49, -224, ghá 6.35, 'á 6.8, ~ bheith 7.28, ~n é 7.29, + *subject* 8.105, -132-133, + *article* ~n 1.32, -70, don 5.7, do'n 5.94, gon 1.93, go'n 5.234, ~n deabhal, *etc.*, 8.112-114, -116; *cop* dhár, gár, gá mbu, dár mb', darb, 5.373, *see cop* IS¹;
- prp pron* **7.92**, 9.11, *1sg dom* 1.282, dhom 1.88, 'om 1.95, 2.41, 'um 3.12, dhamh* 1.100, *emph* domsa 1.3, dhomsa 1.282, *2sg* **7.94**, duit, 2.29, dhuit 2.41, 3.178, 'uit 1.195, duid 3.36, dhuid 7.94, *emph* duitse 3.67, dhuitse 2.40, dhuitsa 6.54, *3m dó* 1.392, dhó 1.247, -273, -376, 'ó 8.59, *emph* dósan 5.350, *3f di* 1.79, dhi 2.43, dhíth 14 *s.v.* truspas, dí 7.95, 8.52, *yuch** 7.35 n., *emph* díse 3.68, dhíse 8.234, *1pl* dúinn 1.23, -35, -90, -180, dhúinn 1.243, dhuinn 8.177, *2pl* díbh 1.48, -215, -263, díb 1.243, dhíb 5.26, dhaoibh 1.385, dhaoib 14 *s.v.* deá-scéala, *emph* díbse 10.44, *3pl* dóibh 1.269, 5.324, dhóibh 1.369, dóib 1.383, dhóib 1.53, (dh)óib 5.360, dób 2.26, dhób 3.6, ób 10.68, *emph* dhóibhsin 6.54. Cf. RÉIR.
- Dhonncha, Mhac; Dhonnchaidh*, Mhac, *surname*, 'McDonagh', 1.78, -100, -106, Mac Dh~ 12.2, ac Dh~, a Conncha 12.1, -10-11, Uí/Ní Conncha 9.25, Clann Donnacha 12.13, -23, clann 'Onnacha 5.381, Clonn [nD]onacha 12.23, Beartle 'ac Dhonnacha 5.369, Páraic 'ac Dhonnacha 3.83. Cf. DONNCHA; DONNCHÚ, Ó.
- Dhubhghaill*, Mhac, *see* DUBHGHAILL*.
- dí¹, f, 'letter "d"', 14 *s.v.* dúr(a)dán.
- dí², in go dí, *see* DTÍ; cf. TIGH.
- Dia**¹, dia¹, m, 'God, god', 1.147, -180, -263, 5.63, -315, 6.20, 7.24, -30, -37, 8.9, -170, 14 *s.v.* aithnigh², i(n) ~ 7.56, ~ anseo 1.406, ~ dhuit 11.6, -11, 3.178, ~ linn 3.178, 7.64, ~ grás ~ 1.255, chí ~ 5.284, doir ~ 9.24, le ~ 8.225, *vocsg* 1.52, -77, -193, -292, 8.1, 9.46, -51, (1.119), *gsg* Dé 1.38, 4.43, 3.47 *s.v.* Dia, grás, 4.44, 7.105, 9.113, chun Dé 1.423, 7.80, -82, *cmcs* 3.12, 9.85, grá ~ 'charity' 8.62, ~ beag 'little tin god' 9.177, *pl* ~nnaí 4.140, -231; *adv* 8.223.
- dia², dia', *see* DIAIDH.
- dia³, in mar ó dhia, mar dhóigh dhe / dhé / é, mar dh'ea 'under pretence' 1.25, 11.127, *adv* **8.213**, 13.18, *conj* 8.144.
- dia-, *prefix*, *see* DÍ-, GIAR-, DIAR-.
- diabhal, *see* DEABHAL.
- diabhlach, díolach, *see* DEABHALA.
- diachta, **diachtaí**, a., 'difficult for, (ironic) obliged', 3.152, 14 *Appendix*.
- diachtas, [m], 'godhood', 3.158.
- diaganta, diadhanta*, diadha*, a., 'pious', 1.107.
- diaidh**, dia', dia², déidh, *prp* 1.19, i ndiaidh, i ndia(') 'after' 1.24, -241, 3.6 *s.v.* taobh, -14, 5.286, **7.116**, 8.132, 14 *s.v.* scailpín, *with pron* 6.27, *interr* 6.9, 8.64-65, ina dhiaidh sin 1.25, -150, 6.4, 7.89, 8.229, *conj* 8.132, -150, *prp* ina

- dhéidh 10.89, na dhé 1.25.
diallaid, *f*, 'saddle', 1.66, 10.71, *pl* ~, ~eachaí 4.72.
dian¹, *a.*, 'severe', 1.26.
dian², *see* DÉAN¹.
diana : déanamh, *see* DÉAN¹.
dianchomhrac, dianchomhraic, *n*, 'intense combat', *gsg* ~e 3.4, -84.
dianghrá*, dian-(a)rá, *m*, 'intense love', 1.26, -106, -366.
dian-mhoch, *see* DOIMHINMHOCH.
dian-rí*, *m*, 'severe king', 1.227.
diar-, *prefix*, 'extreme', 1.256, 3.117.
diarmad, *n*, '?'.
Diarmaid, Dearmaid*, Dermait*, *name*, 'Dermot', 1.45, -358, *gsg* Ó Dearmada* 1.358, ~mada 1.358, Janaí Shéamais Dhiarmada 12.14, *pl* ~dí 12.9; ~ Donn 5.330, ~ a Ghráinne 12.25, *cf.* DUIBHNE.
Diarmaidín, Diaramuidín, *name*, 'little Dermot', 1.358.
dias*, *see* DÉAS.
diarthrá, diathrá, dia-thrá, *see* DÍTHRÁ.
díbheo, *a.*, 'moribund', 3.104.
dibheors, *m*, 'divorce', 14 s.v. fearacht. *Cf.* DIUBHÓRS.
díbir, *v*, 'expel', *pst 3pl* ~bríodar 8.196, *imprs* ~bríodh 3.5, 5.81, *psthab* ~bríotaí 5.50, *cond* ~breodh 14 s.v. soibhintí fóir, *vadj* ~bríthe 8.133, VN ~t 5.24, 10.74, *gsg* ~bríthe 5.227, -228, -dhíbearta 10.68.
dífbireach, *a.*, 'rough (of weather)', 1.60.
dífbhlig, *v*, 'decompose'.
dic¹, *m*, 'deck', 5.6, 8.155, -218.
Dic², *name*, 'Dick', Tigh ~ 14 s.v. rite¹ 2.
dícéillí, díth-céillidhe*, *a.*, 'foolish', 1.160, 3.104, -152, 8.233, *comp* 3.59.
díchaoi, *f*, 'poor appearance', 3.104.
dicheall, dícheall, *see* DEOICHEALL.
dícheallach, *see* DEOICHEALLACH.
díchean, *m*, 'harm', 1.115, 3.104.
díchoirpiúil, *a.*, 'without physical defect'.
díchras*, *see* DÍOCRAS.
díchuimhne, *f*, 'forgetfulness', 3.104, 5.23.
díchúis, *f*, 'harm', 1.19, 3.104.
díchuma, [f], 'distortion', 1.19, 3.104.
dide, *f*, 'nipple', *pl* ~dí, ~achai, ~dV:chai 4.231.
dídean, *m*, 'refuge', 3.160, 9.89, *dep* 10.77.
dídean, *v*, 'protect'.
difear, deifir*, deithbir*, *m*, 'difference', 3.5, 9.139, 11.29.
difearáilte, *a.*, 'different', 1.61.
difearains, *m*, 'difference', 6.91.
dífháisc*, *v*, 'decompress', 3.104.
dífhostaíthe, dífhostaithe*, *a.*, 'unemployed', 3.104.
difríocht, *m*, 'difference', 3.5, 10.75.
difráilte, *a.*, 'different', 1.61, 14 s.v. báire.
difríocht, [f], 'difference', 7.38, -73, 11.123, 13.22, 14 s.v. scóipeáil.
dige, *interj* ssaidhe ~ ~ dig 14 s.v. s 2.
digeáil, *v*, 'dig', *cond imprs* ~fí 5.135, VN 8.107.
digh, *see* TIGH.
dígníthe, *see* DINGNÍTHE.
dí, dil, *a.*, 'dear', 1.34, -265.
díle, *f*, 'flood', 9.59, *dep* 7.120, 8.166, -207, *pl* ~achai 4.231, ~lte 4.54, -203, ~lteachai 4.95, ~lteóchai 4.111, ~ltreachai 4.62, ~ltí, ~ltíochai 4.176.
díleábh, *m*, 'wasting', 3.104, 5.23, 14 s.v. ag 4(b), spiorad.
díleáite, *a.*, 'wasted', 5.23.
dílean, *m*, 'type of hen, Dillon'.
díleasc, díleasc*, *m*, 'dulse', 1.212, -415, *gsg* Garraí Aill an Dilisc 12.28.
dílis, *a.*, 'faithful', 1.34, 7.105, *vocsg* 9.28, -46, 13.13, *gsgf* dílse 3.53, *pl* ~e 3.57.
dílleachta, *m*, 'orphan', *pl* ~íth 4.56, ~fí 5.16.
dílleog, *see* DUILLEOG.
dílliúr, *see* DUILLIÚR.
dílseacht, *f*, 'fidelity', 10.75.
Diméin, *an*, PIN, 'The Demesne', 12.27.
dímhéabhair, *f*, 'forgetfulness, weak-mindedness', 3.104.
dímhéabhrach, dí-mhéabhrach, díthmeabhrach, dímeabhrach, *a.*, 'oblivious', 3.104, 9.26, *abst comp* ~raí 3.104.
dímhéas, dímeas, *m*, 'disrespect', 3.104, 9.26.
dimhin, *see* DEIMHIN.
dímhúnadh, *m*, 'unmannerliness', 3.104.
dínáireach, *a.*, 'shameless', 3.104.
dindiúireacht, *f*, 'fastidiousness', 3.159.
dindiúr, dindiúr, dintiúr*, (*mostly pl*) 'credentials, fastidiousness', 1.180, -209, 11.106 *n.*, *pl* **dindiúirí** 14 s.v. leagan 2(b).
ding, *n*, 'ding, blow'.
dinglis, *f*, 'tickle', 1.180, 6.62.
dingníthe, **dígníthe**, dingthe*, *a.*, 'finished, secured', 1.155, -180.
diniúr, *see* DEICHNIÚR.
dínnéar, dínnér*, dínér*, dinnéar*, *m*, 'dinner', 1.19, -54, 10.87, *ar* ~ 6.6, 9.87, *gsg* ~éir 7.120, *un* ~éir 7.82, ~a 3.33, *cms* 5.11, *pl* ~éir 11.9.

- dintiúr*, *see* DINDIÚR.
 díobháil, díoghbháil*, *f*, 'harm', 1.19, 5.97, 14 *s.v.* sclíteach 2.
dioc¹, *n*, 'hunch, bad appearance', 1.35.
dioc², *v*, 'hunch up'.
 diocair, docair, *a.*, 'difficult', 1.29, -215, 5.349, 9.121, *pl* ~e 3.57, 4.82, *comp* ~cra, ~e 3.63. *Cf.* DEACAIR².
diocas, *m*, 'eagerness', 1.79, -193, -208, 3.158.
diocras, díogras, díograis*, díchras*, *m*, 'fervour', 1.193, -208, 3.158, 14 *s.v.* dioc¹ 1, *gsg* ~is cnáimh 1.
dióg, *f*, 'trench', 3.7, 4.182, díogainn 3.36, *pl* díogannaí 3.36, 4.231, ~(r)achai* 4.99.
 díogha, *m*, 'worst', 1.49.
 díoghbháil*, *see* DÍOBHÁIL.
 díograis*, díogras, *see* DÍOCAS, DÍOCRAS.
díol¹, *m*, 'sale, sufficiency', 8.235, 11.6, 14 *s.v.* ifreann.
díol², *v*, 'sell, pay', 1.19, -223, *pres* 1.268, *pst* 1.100, *imprs* 13.25, *psthab* 1*pl* ~amaois 5.94, *imprs* ~taí 8.208, *cond* 1*sg* ~fainn* 10.96, 2*sg* ~fá* 1.398, 3*sg* 8.219, 3*pl* 6.85, *pstsbj* 2*sg* ~tá 5.42, ~ta(i) 2.69, 8.133, *VN* 1.268, 5.201, 9.77, -134, *gsg*, *cmcs* un díl, un ~ 7.82.
 díolach, *see* DEABHALACH.
díoltas, *m*, 'payment', 3.69, -158.
 díománach, gíománach*, *m*, 'tall man, impudent fellow', 1.224.
 díomasach, *a.*, 'arrogant', *pl* ~a 4.147.
 diomdha*, diomú, [*m*], 'dissatisfaction', 1.106, -354.
 díomhaoín, *a.*, 'idle', 1.304.
 díomhaoineadas, *n*, 'idleness', 3.164, -168.
 díomhaoineas, *m*, 'idleness', 3.158, -164, -168, 5.282, 7.25.
 díomhaoínteacht, *f*, 'idleness', 3.164, -168.
 díomhaontacht, *f*, 'idleness', 3.164, -168.
 díomhaontas, *m*, 'idleness', 3.158, -164, -168.
díon¹, *m*, 'roof, thatch', 10.38.
 díon², *see* DÉAN¹.
 Dionachai, *name*, 'Donaghy', ~ Dee 12.25. *Cp.* DONAGHY.
 díongbháil*, *f*, 'match, equal', *gsg* ~ála* 10.13.
 díongbháilte*, deangamháiltí, *a.*, 'firm', 1.96, -354, 10.13, -16.
dionnú, dendgor*, *m*, 'blade (of grass)', 1.6, -29.
 Diormait, *name*, 'Dermot', 5.383, 8.241.
díornú, *m*, 'trouble'.
 díoscadh*, *see* GÍOSCADH.
 díoscán*, *see* GÍOSCÁN.
diospás, *m*, 'keenness', 1.255.
diospásach, *a.*, 'eager'.
dip, *n*, 'dip', 14 *s.v.* cáca 3, méid 2.
dipear, *m*, 'ladle, small saucepan, dipper'.
dipindeáil, *v*, 'depend'.
 diptíoraia, *n*, 'diphtheria', 14 *s.v.* crú(i)b 1.
díreach, *a.*, 'straight', 5.83, -97, -333, 6.85, 7.122, 8.182, -212, 11.57.
 díreadas, *n*, 'straightness', 3.158, -168.
 Direáin, Ó, *surname*, 'Dirrane', 11.118, 14 *s.v.* Dearain. *Cf.* DIRRANE.
 díriú, *v*, 'straighten', *pres* *imprs* ~ríonnfear 5.419, *fut* (*impv*) 1*pl* ~reomuid 5.95, -397, *vadj* ~rí 14 *s.v.* sníomh, *VN* ~iú 5.97, -325, 14 *s.v.* lúb² (a).
dírin, *m*, 'small straightening', 3.172.
 díriúin, *m*, 'small straightening', 3.172.
 dis-clát, *n*, 'dishcloth', 14 *s.v.* feic 6.
 dismiseáil, *v*, 'dismiss', *fut* ~álthaidh 6.87.
 diteicdiv, *m*, 'detective', *pl* ~z 9.73.
díth, *n*, 'absence, lack', 2.42, ~ céille 3.104, 9.64, 14 *s.v.* brainse 2.
 díth-céillidhe*, *see* DÍCÉILLÍ.
 díthcheall*, *see* DEOICHEALL.
 díthrá, dia-thrá, dhiathrá, diaidh-thrá, iarthrá, dí-thrá*, giarthrá, giathrá, *f*, 'low tide', 1.19, -256, 3.40, -117.
 díthriúch, díthreabhach*, *m*, 'waif, miserable person', 1.95, *gsg* Dubhmhac (agus Donnmmhac) an Díthriú(igh) 3.20, *pl* ~aí 4.25, -55, díthreóchaí 4.20, -169.
 díthriúchaín, *m*, 'small waif', 3.176.
diú, *m*, 'party, quarrel, try'.
 diubhórs, *m*, 'divorce', 14 *s.v.* cuir amach 3. *Cf.* DIBHEORS.
diucsai, *n*, 'head-butt'.
diúgnacht, *f*, 'whimpering', 3.159, -166.
diúidl, *m*, 'small thing, penis, doodle'.
diúigínteacht, *f*, 'whimpering', 3.166.
 diúil, *v*, 'suck', *VN* diúl 5.201, 8.177, *vadj* ~te, ~últa 5.175.
 diúilicín, *m*, 'mussel', 3.171, *pl* ~í 1.426.
 Diúilicín, *an*, *PLN* *m*, 12.27.
 diúin, *in* ~ agus deireadh 1.218, 14 *s.v.* deamhan 5. *Cf.* DEAMHAN.
diúl, *m*, 'sucking', *cf.* DIÚIL.
diúlac, driúraic*, griúraic*, *n*, *in* codladh ~ "pins and needles", 1.224, -255.
diulc, *n*, 'nudge, wetting, angry appearance'.
diulcadh, *m*, 'wetting'.
diulcáil, *VN* *f*, 'nudging, dipping', 11.69.

- diúltaigh, *v*, 'refuse', *pres 1sg (emph)* ~aím(se) 5.26, *vadj* ~aíthe 5.196, *VN* ~tú 10.38.
- diumaí, *m*, 'dummy', 6.64, *D*~ an Chléirigh 6.86.
- diumar, *m*, 'defect, blemish', 11.181, 14 *s.v.* broinn, díchoirpiúil.
- diún**, *see* **DON**², **DEAMHAN**.
- Diunachú, *surname*, 'Donaghue', *pl* ~s 14 *s.v.* ár 2.
- Diuncan, *name*, 'Duncan', 2.21, 12.18, *gsg* ~in 5.341, *cmcs* 12.18.
- Diuns, *shop name*, tigh ~ 'Dunnes', 7.121.
- diurmaigh, diúmaigh, *v*, 'fondle, stroke', 5.236, *VN* ~nadh 1.202, 5.202, ~na, ~nú, ~náil 5.213.
- dlaoi, *f*, 'lock, tuft', 1.365, *pl* ~the 1.267, dlaotha 4.142, dlaofa 4.63, -156, dlaofannaí 4.147, dlaonnaí **4.231**.
- dlaoi-in, dlaoilín, dlaoinín, *f*, 'small lock', 3.172.
- dligh, gligh, *v*, 'be obliged, be owed', **1.224**, **5.138**, *pst* dhli' 6.43, *cond* ~feadh*, *vadj* ~te*, *dlite* 1.224, 5.233, *VN* ~eachtáil* 1.224.
- dlíobh, dligheadh*, *m*, 'law', 1.109, -224, -365, 7.116, 9.118-119, 10.22, dlí 11.126, *gsg* dlighidh* 1.109, 5.233, dlí 3.47, un ~ 7.82, *dep* (dlighe) 1.427, dlí(obh) 5.233, 9.35, *pl* ~annaí 4.57, dlíte **4.231**.
- disteanach, *a.*, 'legitimate', 5.360.
- dlítheadóir, *m*, 'lawyer', 3.154.
- dlítheadóireacht, *f*, 'practice of law', 3.159.
- dlíthiúil**, *a.*, 'binding', 3.150, -154.
- dluigh, *v*, 'cleave', **5.235**.
- dlúth, *a.*, 'close, dense', 7.86, 9.148.
- do**¹, *t*, 'th', *d*, *2sg poss pron*, 'your', 2.76, -89, 5.13, **6.28**, **-30**, -94, 8.2, -148, *i* + ~ 7.53.
- do**², *v prtc*, 1.47, 10.87 *n.*, -90, *see* **D**¹.
- do**³, *see* **DHO**.
- dó**¹, *m*, 'burning', *see* **DÓIGH**³.
- dó**², *num*, 'two', 1.211, -272, **-280**, 3.73, **-76**-77, -80, **4.41**, 8.2, 9.95, dú 1.280, faoi dhó 'twice' 8.204; dó dhéag; *see* **DHÁ**¹, **DÉAG**.
- do-**, *prefix*, 'difficult, impossible', 3.85, -105, -108, -146.
- do-bhainte, *a.*, 'impossible to extract', 3.105.
- dobhráin, *in ball* ~, 'mole (on skin)', 1.90, 14 *s.v.* broinn.
- dobróin*, *see* **DUBRÓN**.
- docair, *see* **DIOCAIR**.
- dóch, dóch', dócha*, *see* **DÓICHÍ**.
- dochar, *m*, 'harm', 2.45, 7.55, *gsg* ~ir 8.238.
- dócharach**, *a.*, 'safe', 14 *Appendix*.
- dóchas, *m*, 'hope', 10.75.
- do-chasta, *a.*, 'difficult to turn', 3.105.
- dochomhairleach*, *a.*, 'unamenable to advice', 3.107.
- dochrath, *see* **DROCHRATH**.
- dochreidhíthe, *a.*, 'unbelievable', 3.105.
- docht**, *a.*, 'tight, close to (nautical)'.
dochtúireacht, dochtúracht, *f*, 'acting as doctor', 3.159, 5.99.
- dochtúr**, dochtúir*, *m*, 'doctor', 1.73, -187, -246, 7.109, 11.119, *D*~ Ó Laidhe 8.178, -212, ~ir 3.24, dochtúir* 9.118 *n.*, *gsg* **3.45**, ~ir 3.18, ~a 3.33, *pl* ~irí 1.150, 4.53, -231.
- dochuimsithe, *a.*, 'boundless', 8.192.
- dochum*, *see* **un**.
- dodaireacht, *f*, 'spluttering', 10.1.
- dodhíbeartha, *a.*, 'difficult to expel', 10.68.
- do-dophléasáilte, *a.*, 'very hard to please', 3.146.
- do-ecma(i)ng*, *see* **TANGAIGH**.
- dofairn, *interj*, do dh~ ort 'bad cess to you' 1.255, 3.12.
- doghearrtha, *a.*, 'difficult to cut', 3.105.
- do-ghní*, *see* **DÉAN**¹.
- doghna, doghairní, *see* **DORNA**, doirní.
- dóib**¹, *f*, 'mud', 1.255.
- dóib**², *see* **DHO**.
- Doibhne, *see* **DUIBHNE**.
- doicheall*, **DOIFEALL**.
- dóichí**, dóch, dóch', dócha*, dóiche*, dóigh*, stóach, *adv with cop*, 'likely', 1.115, 3.68, 5.343, -383, -415, **8.228**, -232, dóichide/í, *n*~ 8.228, 9.119, dóighí 10.53, stóach 10.72.
- dóichidí**, dóichide, *adv*, 'likely', 8.228.
- dóideog**, *f*, 'large sod', 1.255.
- doifeall, doicheall*, *m*, 'reluctance, inhospitality', 1.115, -255, 14 *s.v.* don.
- doigh**, daig*, *f*, 'pain', **1.29**, -38, ~ bhoilg 1.385, 5.222, ~ fhiacail **4.34**, *pl* 1.29, -38, ~theóchaí, ~thíochaí, ~theáchaí **4.74**, -196, -205, -231, ~theachaí 1.127, ~(th)eachaí 4.59, ~eachaí 9.76, dothachaí 14 *s.v.* deabhal 4(f).
- dóigh¹, *in mar dh~ dhe*, *see* **DIA**³.
- dóigh**², *n*, 'butt of ridicule'; dar* *n*~, ar *n*~, ar ndó, ar ndú', 'indeed', 1.21, -270, -385, 7.119, **8.62**, -72, -164, **-227**, 10.88, -101, ar ndóí 10.103.
- dóigh³, *v*, 'burn', *impv 2pl* dóí, dóigí 5.70, *pres* dónn 1.279, 5.398, dóann 5.413, *pst*

- 3.24, *imprs* dódh 5.81, 8.241, 13.1, dóú
14 s.v. mogall 2, *psthab imprs* dóití 5.52,
cond 1sg dhóghfainn 4.40 n., *3pl*
dhóthaidís 5.380, *prsbj* dó 5.28, 6.79,
pstsbj 1sg ndóinn 5.28, *vadj* dóite 1.376,
5.38, dóití 10.67, *VN* dódh* 1.101, -377,
5.350, dóghadh 5.94, dó 5.24, 6.40, 9.77,
10.76, *gsg* ~te* 7.113, dóite 5.224, -226,
pl dóthóchaí ? 4.171.
dóigh*⁴, *see* DÓIGHÍ.
dóighiúil*, dóghúil, dóthúil,
dóigheamhail*, *a.*, 'handsome', 1.102,
10.54.
doile, *deile*, *interj*, *interr*, 'what else', **8.61**,
14 s.v. leabhairse, 'd eile 1.215.
doilí, doiligh*, *a.*, 'difficult', 1.110, 3.68,
14 s.v. doiliosach.
doilí, *interj*, 'indeed'.
doiligeach, (*doilgheach*), *a.*, 'reluctant',
14 *Appendix*.
dóilín, *see* HAIGHE.
Dóilín, *an*, *PIN* [m], 8.224.
doilíos, doilgheas, [m], 'difficulty', 1.110.
doilíosach, doilgheasach*, *a.*, 'trying', 14
s.v. doiligeach.
doille¹, [f], 'blindness', 5.228.
doille² : DALL¹.
doimhin, *see* DOMHAIN¹.
doimhin-ceo, doimhin-cheo, *m*, 'thick
mist', 10.19.
doimhinmhoch, doimhin-mhoch, déan-
mhoch, dian-mhoch, *a.*, 'very early',
1.144, 10.19.
doimhne, (f), 'depth', 3.157, -164, *ar* ~
9.43, -87.
doimhneacht, doibhneacht, *f*, 'depth',
1.142, 3.164, -168.
doimhneadas, *m*, 'depth', 3.164, -168.
doimhnigh, *v*, 'deepen', *psthab 3pl* ~dís*,
~nídís 1.82, 8.138, *vadj* ~the* 1.82, *VN*
~niú 1.87.
doineann*, *see* DUINEANN.
doinín, *a.*, 'little (and) bad', 3.172, -177.
doir¹, *v*, 'bull', **5.307**, *pres imprs* ~tear
5.49, *pst imprs* ~eadh 5.81, *cond* ~thead
sí 14 s.v. srón (c), *pstsbj imprs* ~tí 5.52,
vadj ~the 1.187, *VN* dáir 5.209, -302,
9.77, dáiríocht 5.203, 14 s.v.
gealaidhríocht, dáireadh, doir 5.213,
dáraíocht 10.68, *gsg* dárach, dártha,
dairtheach 5.227, -229-230, *cmcs* 14 s.v.
dúríoch. *Cf.* DÁIR.
doir², dair, dar*, *prp*, 'by', 1.29, -49, -72,
-161, -183, -255, -368, **7.87**, 8.61, 9.139,
10.17, 12.8, 14 s.v. brí 2, fia, úchta.
Doire, *in* ~ Cholm Cille, 'Derry', 9.48.
Doireadha*, *na*, *see* DOIRIÚ, NA.
Doire an Fhéich, *PIN*, 1.141, 2.16, 7.58.
Doire Coill, *PIN*, 1.183.
Doire Cholm Cille, *PIN*, 12.27.
Doire Fhada, *PIN*, Doir' Fhada 12.27.
Doire Fhathartaigh, *PIN*, 1.121.
Doire Gimleach, Doire Gimble,
Deirgimleach, *PIN*, 1.375.
Doire Iorrais, *PIN*, 1.216, -382, 7.58, 12.17,
-27, 13.30, Doire Rois 9.175.
Doire Mhian, *PIN*, 12.27.
Doire Soileach, *PIN*, 1.29, -170, 3.40, -46,
12.27.
doiriseoir, *see* DOIRSEOIR.
doirisín, doraisín, *m*, 'small door', 3.174.
Doiriú, *na*; Doireadha*, *na*, *PIN pl*, 1.106,
4.67, -74, -132.
doirnín, *m*, 'small fist, handle (of scythe)',
1.141, -355, *pl* ~í 1.422.
doirs, **doirse**, *interj* to soothe cow, *pl*
~acháí 3.71, 4.231.
doirseoir, doiriseoir, dorasóir, *m*,
'doorkeeper', 1.60, 3.154.
dóirt, doirt*, *v*, 'pour, spill', 1.201, *pres*
imprs ~tar 5.32, -47, *fut rel* ~eas 14 s.v.
bó, *cond 2sg* ~eá 8.168, *imprs* ~fí 8.41,
vadj ~í(the) 5.185, 14 s.v. ádh,
paidheasain, *VN* dortadh* 1.201, dórtadh
5.201, ~iu, ~eadh 5.235, -213.
doirte dairte, *n*, 'hurry', 9.29.
doist(r)éad*, *see* DUISTÉAD.
dóite, *a.*, 'burnt', *cf.* DÓIGH³.
dóiteachán, dóiteán, *m*, 'conflagration,
fire', 3.164.
dóiteoir, *m*, '(tobacco) smoker', 3.159,
9.52.
dóiteoireacht, *f*, 'burning', 3.159.
dol : TEIGHRE.
do-lá, *m*, 'bad day', 3.108, *cf.* DUBHLÁ.
Dolachtaí, *na*, *PIN pl*, 12.27.
dóláimh, *adv*, 'completely', 1.56, -271,
-384, 3.76, 8.216. *Cf.* DÓLÁS.
dolánach, *a.*, 'tough or bumpy (ground),
dull (person)', 1.4.
dólás, *adv*, 'completely', 1.56, -384, 5.211,
8.216. *Cf.* DÓLÁIMH.
dolcán, dalcán*, *m*, 'sturdy person', 1.4.
dólúm*, *adv*, 'constantly', 8.208.
domblas, *see* DOMLAS.
domhain¹, domhainn, doimhin, *a.*, 'deep',
1.87, -90, -142, -218, -304, -324, -326,
3.4, doimhin- 10.19, *pl* doimhne 1.144,
3.57, 8.77 n., 9.34 n., *cmcs* 4.79, 7.51,
comp doimhne 1.87, -144, -236, **3.63**,

- 67.
domhain², *m*, 'depth, deep (water), edge', 3.6, -164, 4.84, 8.140, 14 *s.v.* glan¹, ar ~ 9.87, 13.10.
 domhainín, *a.*, 'little (and) deep', 3.172.
domhan, *m*, 'world', 1.90, -304, -418, 8.188, 10.101, ar ~ 9.87, faoin ~ 6.7, 7.52, 8.177, 9.51, sa ~ 3.59, 7.46, -49, *gsg* ~in 1.119, 2.53, -55, -90, 10.79; an ~ Thiar 8.133, an ~ Thoir / Thiar / Soir / Siar 1.41, 2.53, 7.15, 8.188, *gsg* Rí an Domhain Thoir 8.177; 'a lot' 8.233.
Domhnach, *Dónach*, *m*, 'Sunday', 1.21, -90, -277, -279, 8.201, ~ Cásca 1.50, 3.33, ~ Cingcighise* 1.50, ~ Cincís 2.37, ~ an Iúir 2.77, *gsg* ~aigh 7.82, 9.35, 10.23, 14 *s.v.* biseach 1(a), Dé Domhnaigh / Dúmhaigh / Dúna / Dóna' 1.50, 4.89, 8.201, 10.19, -92, 14 *s.v.* i 1(a), *pl* ~naí, ~nacháí 4.88, -90, ~nta **4.231**; *interj* i n~ 'indeed' 8.228, dar n~ 10.83, -105, dar núnach 10.83.
 Domhnaill*, *Ó*, *see* DÓNAILL, *Ó*.
 Domhnall*, *see* DÓNALL.
domlas, dúmlas, domblas, *m*, 'gall', 1.56, -64, -182, -375.
 don*¹, *see* DAN.
don², *dún*, *diún*, *donn*, *interj*, 'drat', 1.255, 6.30, *cp.* d(h)on deamhan 8.113.
dona, *a.*, 'bad, wretched', 1.48, -150, -277, -418, 2.56, 3.59, 5.5, -333, 8.172, 9.118, -121, go ~ 8.180-182, -217, *comp* ~, measa 1.303, -335-336, 3.59, -**67**, 5.249, 9.126, 14 *s.v.* seacht 1(a), *abst comp* ~cht 3.69, -71-72, 5.350, measadas 3.72.
 Dónach, Dóna', *see* DOMHNACH.
 donacht, *n*, 'badness, illness', 3.159, 5.269, 14 *s.v.* troimse 3, *gsg* ~aicht **3.5**, 9.61, *cmcs or dep* 8.27, 14 *s.v.* hara(r)s, un ~ 3.5, 7.82, *pl* ~taí 4.55.
 Dónaill, *Ó*; Domhnaill*, *Ó*, *surname*, 'O'Donnell', Pádraig Ó D~ 1.21, Séamas D~ **12.11**, Cloinn nDónaill 9.133, na Cloinn nDónaill 6.91.
 Dónall, Domhnall*, *name*, 'Donald', 1.21, -313, 8.197, *vocsg* ~ill 1.21.
 donas, *m*, 'affliction', 3.67, 14 *s.v.* th'fhiathraí.
 donn¹, doun, *a.*, 'brown', 10.50, *gsg* doinn 1.182, daighnn 10.32, *pl* ~a 3.56, 4.142, 7.55, *comp* doinne 1.87, -236, 3.62, -67.
donn², *see* DON.
 Donncha, Donnacha, Donnchadh*, *name*, 'Donagh(y)', 1.149, 12.23, *vocsg* a Dh~ 13.6, a Dh~ Uí Éadramáin 5.341, *gsg* Donnchaidh* 1.65, Dh~ 13.6, Dhonnacha 12.13. *Cf.* DORCHA; DHONNCHA, MHAC.
 Donnchú, *Ó*; Donnchadha*, *Ó*, *surname*, 'O'Donaghue', 1.106, -149, -354, 12.7, -**10-11**, *Ó* Dh~ 9.25, *gsg* Mac Uí Dh~ 12.22, *pl* ~s 12.9.
 donndhearg, *a.*, 'brownish red', 3.84.
 Donnmhac, Doun-mhac, Dounn-mhac, *name*, 7.70, 8.177, ~ an Díthriú(igh) 3.20.
donnmhóin, *f*, 'fibrous turf', 3.84.
 donóg, *f*, 'wretched woman', 9.35.
 dophléasáilte, *a.*, 'hard to please', 3.105.
dor¹, *n*, 'word', 1.37, 7.111. *Cf.* DUR.
 dor², *see* DUR².
 doracha, *see* DORCHA.
dórainneach, *a.*, 'tenacious', 14 *s.v.* scanraí(the).
 doraisín, *see* DOIRISÍN.
doras, *dorus**, *m*, 'door', 1.36, -380, 5.14, *gsg* doiris 3.12, -21, 7.105, 14 *s.v.* comharsa, dorais 7.104, (9.47), un an doiris 7.83, *pl* doirse 1.132, -134, 6.39, doirsí 4.11, -53, 9.135, doirseacháí, ~annaí **4.231**.
 dorasóir, *see* DOIRSEOIR.
 dorch, doracha, *a.*, 'dark', 1.149, -354, 3.106, -135, 8.150, 10.105.
 Dorcha, *name*, 12.11, -25, *cf.* DONNCHA.
 dorch-, *prefix*, 'dark', 3.106, 9.26.
 dorchabuí, *a.*, 'dark yellow, dark brown', 3.106.
 dorchadas, *m*, 'darkness', 3.158, -164.
 dorchadearg, *a.*, 'dark red', 3.106.
 dorchai, *v*, 'darken', 5.19.
 dorchain, *a.*, 'little (and) dark', 3.174, -176.
 dorchas, *m*, 'darkness', 3.164.
 dorna, dourna, doghrna, doran, dorn*, *m*, 'fist', 1.141, -200, -**355**, -**422**, 5.20, doirme 1.217, *gsg* doirme 1.267, 10.49, *pl* dournaí 4.150, doirmí 1.200, 4.53, doghrnaí, doghairmí 4.140, ~ácháí **4.231**.
dornáil, dournáil, *v*, 'box', 5.20.
dornán, *m*, 'sheaf', 1.422, 6.85, *pl* ~in **4.231**, ~acháí 4.41, -59, -87.
 dorú, drú, dorgha*, *m*, 'line (fishing, etc.)', 1.47, -195, -**241**, -354, -365, -382, 6.3, 8.140, 14 *s.v.* marbh, *pl* doiribh, drúití, druife **4.74**, -**231**, doirghthe* 1.127, doruighthe* 5.364, drúite 4.214, druifí 4.63, -151, draoithe* 4.137, dorantaí 1.241, 4.163, doranta 4.18, -58, -204, doraife 1.195, 4.150, drúnnaí 4.57.
 doru*, *see* DORAS.
 dos*, *m*, 'tuft', 1.224.
dosadán, *m*, 'tuft, trouser leg'.

- dosaen*, *see* DUISÉINNE.
- dosán**, *dusán*, *m*, 'wisp, tuft, trouser leg', 1.4, -38, 8.73, 14 *s.v.* scothach².
- doscúch, doscughach*, doscaí*, doscaidteach*, *a.*, 'tough (of person)', 1.37, -108, 3.148.
- dóthain**, *góthain*, *nóthain*, *f*, 'enough', 1.238, 6.13, 8.236, 9.64, -133.
- Dothala, Othala, Dubhthulaigh*, Dothulach*, *PIN*, 1.229, 6.96, 12.27.
- dothóighí, *a.*, 'difficult to rear', 3.85, -105.
- dothriomaíthe, *a.*, 'difficult to dry', 3.105.
- dothruist, dothrust, dothrustaíthe, *a.*, 'untrustworthy', 3.85, -105.
- dóthúil, *see* DÓIGHIÚIL.
- dothuisceanach, *a.*, 'lacking in understanding', 3.105.
- dotindeáilte, *a.*, 'difficult to care for', 3.105. *Cf.* TEND-ÁIL.
- dóú, *num*, 'second', 3.81, 9.107, -157.
- doun, *see* DONN¹.
- Doun-mhac, Dounn-mhac, *see* DONNMHAC.
- dourna, dournáil, *see* DORNA, DORNÁIL.
- drabáil, *f*, 'slopping about', 14 *s.v.* drubáil.
- Drachaidí**, *in go ~*, 'far, abundantly', 11.110.
- drad**, *m*, 'set of teeth', 1.11, 11.146, *gsg* ~id 3.6, -18.
- draein, *f*, 'drain', 1.100, 2.7, 3.4, -7, *gsg* draenach 4.28, *cmcs* 7.121, *pl* ~eachaí, ~eannaí **4.231**, draentachaí 4.28, -60, draentrachaí 4.60, -93, -95-96, drae(i)ntachaí, ~tracha(i) 4.179, -199.
- draeineadóir, *m*, 'drainer', 3.154.
- dragún, dragan, drágún, *m*, 'dragon', 9.99, *pl* ~in 1.30, -56.
- draighean, droighean, *m*, 'blackthorn', *gsg* droighin 7.113, *cmcs* 9.15, -49, 14 *s.v.* coillearán, *pl* ~annaí 4.231.
- draighneach, droigheanach, *f*, 'blackthorn', *gsg* droigheanaí 10.3, *pl* droighneachaí 4.140, *cf.* CNOC NA DRAIGHNÍ.
- drainc*, *see* STRAINC.
- draíocht, draoidheacht*, *m*, 'magic', 3.154, 7.68 *n.*, ~a 1.52, 3.45, *gsg* draoidheacht, draícht 3.5-6, -18, -20.
- draítheadóir**, draíodóir, *m*, 'deceiver', 3.154, 13.5, 14 *s.v.* láimh 6, *pl* ~í 8.72.
- draítheadóireacht**, *f*, 'spending time lazily', 3.159.
- drama, dráma*, *m*, 'drama, (stage-)play', 11.34, *pl* ~í, ~íochaí 11.162.
- drámh**, *m*, 'inferior card', 1.92, -302, 14 *s.v.* mámh, *pl* ~asaí 4.46, -69.
- drandal, *m*, 'gum', 14 *s.v.* snáithe.
- draoi¹, *m*, 'wizard', 3.154.
- draoi**², *m*, 'large amount', 1.156, -209.
- Draoi³, *see* TRÁÍ.
- draoib, *f*, 'mud, mire', 1.255, 5.20.
- draoibeáil, *v*, 'muddy', 5.20.
- draoidheacht*, *see* DRAÍOCHT.
- drár, *m*, 'drawer, drawers', 1.307, 5.275, 8.13, dráirse 4.69.
- drasáil**, *f*, 'drazil, drizzle', 3.161, 14 *s.v.* bogachán.
- dreall, *see* DRIOLL.
- dream (dreám), *m*, 'people', 1.177, -192, -410, 3.4, 5.353, *an / na* ~ 3.58, 4.49, 6.91, -93, 9.135, *pl* ~annaí 4.18, -86, -231, 8.75, ~anna 4.179.
- dreancaid**, **dreancaide**, deargnaid*, dergnad*, *n*, 'flea', 1.52, -241, -247, *pl* ~dí 14 *s.v.* loibhre 1.
- dreancaideach**, *a.*, 'miserable'.
- dreas**¹, *mlf*, 'address'.
- dreas**², *m*, 'good condition', 1.224, -228, 14 *s.v.* cneas.
- dreatha, *see* DRIÚILÍNÍ.
- dreatháir, dreitheáir, driotháir, deartháir, dearbh-bhráthair*, *m*, 'brother', **1.7**, -117, -193, -241, -265, 3.69, 5.363, 7.119, dreitheár 8.206, *gsg* dreathára 3.33, 4.28, 5.369, *pl* 4.28, dreatháiracha(i) 4.130, -143, 13.2, deartháireacha 8.117, *gpl* dreathár 9.35, driothár, dearthár 6.93.
- dreatháirín, driotháirín, *m*, 'small brother', 9.54.
- dreifiúr, *see* DREITHIÚR.
- dréimire, *m*, 'ladder', 1.57, -189, 8.239, *pl* ~rí 4.19.
- dreithiúr**, driothúr, dreofúr, dreifiúr, deirfiúr*, deirbhfiúr*, deirbhshiúr*, *f*, 'sister', 1.2, -7, -99, -193, -241, 5.232, 7.119, 9.175, **11.126**, *sg* = *gpl* 3.83, 9.35, *in vocsg* 8.23, *datsg* deirbhfiair* 1.26, *gsg* deirbhshíre*, dreifíre 1.2, -26, 5.349, *nom* **3.47**, *pl* dreofarachaí 4.26, -231, ~acha 4.143, ~achaí 13.17.
- dreoilín**, *m*, 'wren', Amhrán an D~ I.II.
- drian, *see* TRIAN.
- drille, *see* DRIÚILÍNÍ.
- drincín**, *n*, 'thin object'.
- driobaillín, *m*, 'small tail', 14 *s.v.* drioball 1.
- drioball**, eireaball*, earball*, *m*, 'tail', 1.162, -227, -241, 4.101, 14 *s.v.* cat 6(v), *gsg* ~ill 1.410, 7.19, earbail 14 *s.v.* teallachóg, *pl* **4.231**, ~ill 4.8, -52, drioble 4.7, -221, dribble 1.205, 4.8, -53, dríble 4.86, driobail 1.364, 8.104, dribille 4.10,

- 53, ~ille 4.11, 13.10, dribilleachaí 4.11, -53, ~acha 4.166, -179, ~aíochaí 4.176, driblíochaí 4.176. *Cf. gsg RIUBAILL*.*
- driog**, griog*, *m*, 'pang', 1.35, -224, *pl* ~annaí 4.231.
- drioll, *m*, ~ ar an dreall 'lose courage', 1.181.
- driongal**, *see* DRIÚILÍNÍ.
- driopás, *m*, 'bustle, eagerness', 1.4, -255.
- drioscán**, *m*, 'group'.
- driotháir, *see* DREATHÁIR.
- driotháirín, *see* DREATHÁIRÍN.
- driothúr, *see* DREITHIÚR.
- dris**, *f*, 'bramble', 3.159, 8.164, 9.56, *gsg* ~e 1.182, *pl* ~eachaí 1.423, 4.14, -129, -158, 8.146, ~íochaí, ~éachaí 4.170.
- drisínteacht**, *f*, 'nagging', 3.159.
- driúir, *m*, 'dresser', 6.10, 14 *s.v.* farcthaí, lúb², *pl* ~irí 4.53, ~ir 4.231.
- driúilíní**, driúillíní, drithlíní*, *npl*, 'formication', *also* ~ driongal / dreatha / drille 1.163, -181, 14 *s.v.* aicís.
- driúraic*, *see* DIÚLAC.
- dróbáil**, *v*, 'be wet and dirty', 1.255, 6.62.
- droch-, *a.*, 'bad', 3.107, -146, -171, *i* + ~ 7.54. *Cf. English Index DROCH-.*
- drochaidhdeidhin, *m*, 'bad philosophy', 14 *s.v.* aidhdeidhin.
- drochaimsir, droch-aimsir, *f*, 'bad weather', 3.178, 5.371, 14 *s.v.* deártan.
- drocháit, *f*, 'poor place', 7.54.
- drocham, *m*, 'bad time', 14 *s.v.* beir isteach ar.
- droch-ardeaspag, *m*, 'bad archbishop', 3.146.
- droch-athléim, *f*, 'poor second service', 3.146.
- drochbhagairt, *f*, 'bad threat', 8.180.
- drochbhail, *f*, 'poor condition', 3.107, 13.21.
- droch-bhail-ó-Dhia, *f*, 'bad blessing', 14 *s.v.* bail, *pl* ~chaí 4.35.
- drochbharainn**, drochbharthainn, *f*, 'ill-treatment', 1.190, -394.
- drochbheart, *m*, 'bad action', ~annaí 4.150.
- drochbhlás**, *m*, 'bad taste', 3.107.
- drochbhliain, *f*, 'bad year', 3.107.
- drochbhreathnú, *m*, 'bad look', *pl* ~naechaí 4.185.
- drochbhreathnaíoch**, *a.*, 'unhealthy looking', 3.107.
- drochbhualte, *a.*, 'badly beaten', 3.107.
- droch-bhunchoca, *m*, 'bad middle-sized haycock, bad haycock base', 3.146.
- droch-chaoi, *f*, 'poor condition', 6.38, 7.54, 10.58.
- droch-cheann, *m*, 'bad one', 3.107.
- droch-chinniúint, *f*, 'bad fate', 14 *s.v.* anachain.
- droch-chlaí, *m*, 'poor fence', 7.37.
- droch-chomhairleach, *a.*, 'giving bad advice', 3.107.
- droch-chomhlúadar, *m*, 'bad company', 1.423.
- droch-chormhéir, *f*, 'poor forefinger', 3.146.
- droch-chríoch, [*f*], 'bad ending', 3.107.
- droch-chroí, *m*, 'bad heart, enmity', 3.107.
- drochdeós, *m*, 'bad bout', 14 *s.v.* deós.
- droch-dheá-chaint, *f*, 'bad smart talk', 3.146.
- droch-dheargbhitse, *f*, 'bad utter bitch', 3.146.
- drochdhioc, *n*, 'bad appearance', 14 *s.v.* dioc.
- drochdhíol*, *m*, 'abuse', 14 *s.v.* drochghiall.
- drochdhíon, *m*, 'poor roof(ing)', 3.107.
- drochdhreas, *m*, 'poor finish', 14 *s.v.* dreas².
- droch-dhrochdhuine, *m*, 'bad bad person', 3.146.
- droch-dhubhamadán, *m*, 'bad utter fool', 3.146.
- drochdhuine, *m*, 'bad person', 3.107, 6.26, 9.7, 14 *s.v.* ceithearnach.
- drocheallach, *m*, 'bad animals', 14 *s.v.* eallach.
- drochéisteacht, [*m*], 'poor hearing', 7.5.
- drochfharraige, *f*, 'bad sea', 5.349.
- drochfheamainn, *f*, 'bad seaweed', 1.116.
- droch-fhiodbháisteach, *f*, 'bad drizzle', 3.146.
- droch-fhíorbhastard, *m*, 'bad true bastard', 3.146.
- drochfhocal, *m*, 'bad word', 14 *s.v.* bithiúnach.
- drochfholcadh, *m*, 'bad wetting', 14 *s.v.* folcadh.
- droch-ghéarshnua, *m*, 'bad poor complexion', 3.146.
- drochghiall**, *m*, 'bad jaw, abuse'.
- drochghimp, *f*, 'poor appearance', 14 *s.v.* gimp.
- drochghoile, *m*, 'bad stomach', 14 *s.v.* goile.
- drochghotha, *m*, 'bad appearance', 3.67.
- drochíde, *f*, 'abuse', 3.107.
- drochiomlach, *n*, 'bad spreading-ground', 14 *s.v.* imleach 2.

- drochionlach, *n*, 'bad spreading-ground', 14 *s.v.* ionlach.
- drochlá, *m*, 'bad day', 3.107, 8.202, 12.27, *gsg* ~lae 14 *s.v.* togha (b).
- droch-leathamadán, *m*, 'bad halfwit', 3.146.
- drochmheall, *m*, 'bad abscess', 14 *s.v.* meall 1.
- drochmheas, *m*, 'contempt', 13.8, 14 *s.v.* baladh.
- drochmheasúil, *m*, 'contemptuous', 3.107.
- droch-mhímhúnadh, *m*, 'bad rudeness', 3.146.
- droch-mhionfhata, *m*, 'poor small potato', 3.146.
- drochmhisneach, *m/f*, 'despondency', 3.107.
- drochmhúinte**, drochúinte, *a.*, 'vicious', 1.50, -95, 3.107, 13.5, 14 *s.v.* grinneall, mada (g).
- drochmhúnadh, *m*, 'bad teaching, malevolence', 3.107, -146.
- drochobair, *f*, 'bad work, bad behaviour', 5.351.
- drochoíche, *f*, 'bad night', 3.107, 9.57.
- drochphas, *m*, 'bad passage', 14 *s.v.* pas 1.
- drochphil, *n*, 'bad cantankerous person', 14 *s.v.* peil.
- drochrath**, dochrath, doch-ra', *m*, 'ill-fortune', 1.193, -365, 3.107, 6.64, 14 *s.v.* cúl (a), lasta, straois 3.
- drochropadóir, *m*, 'bad violent person', 14 *s.v.* ropadóir.
- droch-rí-amadán, *m*, 'bad utter fool', 3.146.
- drochrugaig, *f*, 'bad attack', 9.61.
- drochrud, droch-rud, *m*, 'bad thing', 8.236, 14 *s.v.* tabhair suas dho 1.
- drochscéala, *m*, 'poor tidings', 14 *s.v.* blao.
- drochscrábálach, *m*, 'bad untidy person', 14 *s.v.* scrábálach.
- drochseabhait, *m*, 'bad bout', 14 *s.v.* seabhait 4.
- drochshampla, *m*, 'bad example', 11.126.
- drochshaol, *m*, 'bad life', 3.107, an D~ 'the Famine', 2.35, 8.10, 9.7, *gsg* ~il 3.107, 6.97.
- drochsheachtain, *f*, 'bad year', 3.107.
- droch-sheanbhó, *f*, 'bad old cow', 3.146.
- drochsheans, *m*, 'poor chance, unlikely', 3.115, -107, 8.228.
- drochshíon, *m*, 'bad weather', 2.35, 3.107, 9.7, 14 *s.v.* síon 1.
- droch-shíorbháisteach, *f*, 'bad constant rain', 3.146.
- drochshlainte, *f*, 'poor health', 7.54.
- drochshliabh, *m*, 'poor moorland', 9.139.
- drochshnua, drochshnú, *f*, 'unhealthy complexion', 1.136, 2.35, 3.107, -150.
- drochshnúil**, *a.*, 'vicious looking', 1.136, 2.35, 3.107.
- drochshúil, *f*, 'bad eye, evil eye', 3.107, 9.61.
- drochspalla, *m*, 'bad argumentative person', 14 *s.v.* spalla 3.
- drochspeal, *f*, 'poor scythe', 8.102, 9.136.
- drochspirid, *f*, 'bad spirit', 14 *s.v.* maith² 3.
- drochsplíochán, *m*, 'bad wretch', 14 *s.v.* splíochán.
- drochthreabhsar, *m*, 'bad trousers', 14 *s.v.* é 2.
- drochúinte, *see* DROCHMHÚINTE.
- drochúsáid**, *f*, 'ill-treatment', *pl* ~eachaí 3.107.
- drochváird, *m*, 'bad ward', 7.54.
- drochvastú, *m*, 'bad entangling area', 13.21, *pl* ~taíochaí 13.21, 14 *s.v.* vastú.
- drogall, *m*, 'aversion', 14 *s.v.* doiligeach.
- drogallach, **drogallta**, *a.*, 'reluctant', 14 *s.v.* doiligeach.
- droíbín, *m*, 'dirty person or animal', 1.255.
- droichead**, *m*, 'bridge', 1.41, -121, 11.125, *gsg* ~chid 1.52.
- Droichead, an, *PLN m*, *gsg* Veailín an ~chid 12.17.
- Droichead an Daingin, *PLN*, 1.387, 14 *s.v.* halmadóir 2.
- Droichead an Iúcaire, Droichead an Úcaire, *PLN*, 2.77, 12.27.
- Droichead Innbhar, *PLN*, 12.27 *s.v.* Innbhar.
- Droichead Ros Cathail, *PLN*, 10.38.
- droigeáil**, *f*, 'trouncing', 3.161.
- droighean, droighneach, *see* DRAIGHNEAN, DRAIGHNEACH.
- droigstí**, *n*, 'trouncing', 3.161.
- droim** (droím), druím, druim, draighm, droum, drom*, *m*, 'back', 1.100, -195, -277, -403, 3.12, 6.10, 8.31, 9.11, -138, draighm 10.32, droum 10.48, *gsg* droma* 1.38, drama 4.28, *pl* **4.28**, ~eannaí **4.231**, drama 4.54, dramannaí 4.58, dramachaí 4.219, dramta 4.225, dramaí, ~te 4.226.
- Droim an Mhaoilín, *PLN*, 1.250.
- droimbhriste, *a.*, 'back-broken', 3.84.
- droimeáil**, *f*, 'beating', 3.161, 5.20.
- droimeann, *a.*, 'white-backed', 10.71.
- droimeannach**¹, *a.*, 'having dorsal stripe'.
- droimeannach**², **droimíneach**, *a.*, 'bumpy'.
- droimínteacht, *f*, 'carrying on one's back', 3.159, -167, 9.77.

- droimleathan, *a.*, 'broad-backed', 3.84.
 Droim na gCrotach, *PIN*, 12.27.
 droimnochtaí, **droimnochtaíthe**, *a.*, 'bare-backed', 3.84.
 droimscoilí, *a.*, 'fissured in the middle', 3.84.
 Droim Shíodúch, *PIN*, 12.27.
 drom*, *see* **DROIM**.
droma, *m.*, *in* mullach an ~ 'very high'.
droma daraí, '?.
 Dromlach an Sciath, (Dronlach an Sciath), *PIN*, 12.27.
 drong, *f.*, 'group', 1.182, droing* 1.156.
 dronn, *m.*, 'hump', *pl* droinnte 4.53, ~ta 4.174, ~annaí **4.231**.
 dros, *m.*, 'dress', 14 *s.v.* habal 2.
 droum, *see* **DROIM**.
 drú, *see* **DORÚ**.
drubáil, *VN f.*, 'slop about'.
 drúcht¹, *f.*, 'dew', 2.22, 6.55, *gsg* ~a 8.67.
drúcht², *n.*, 'utterance'.
 Drúcht Uaine, *name*, 10.58.
 druga, *n.*, 'drug', *pl* ~íthe 11.122.
 drúichtín, *m.*, *in* gearradh ~ 'chaps between toes', 14 *s.v.* deós 3.
 druid¹, *f.*, 'starling', 1.195, *pl* ~eachaí 4.105, 9.58.
 druid², duird, doird, *v.*, 'move (away, to)', **1.241**, *impv* 2sg *in* ar dhuird abhaile 'close at hand' 3.178, *pres* 3sg duirdeann 1.241, *pst* 10.15, *vadj* druidtheí 5.178, *VN* ~im 5.206.
 druideog, *f.*, 'starling?', *gsg* ~ige 10.86.
druigeáil, *f.*, 'beating'.
 druif, druids*, *f.*, 'dredge', 1.206, 9.56, 11.145, *pl* ~eannaí 7.68.
 druifjeáil, *f.*, 'dredging', 5.353, 14 *s.v.* maidhm 1(b).
 druil, *n.*, 'drill, furrow', 8.158.
drúil, *in* *interj.*, 'by', 1.236, -255, -265.
 druim, druím, *see* **DROIM**.
druiosáil, *f.*, 'drizzle'.
 drúisiúil, *a.*, 'lustful', 3.159.
 drúisiúlacht, *f.*, 'lustfulness', 3.159.
druma, *m.*, 'drum', 7.15, *pl* ~í 6.39.
 drundáil, *f.*, 'crab-sidling', 1.184.
dtí, *prp* (nó) go dtí, go dí, 'to, as far as', 1.66, 5.401, **7.113**, -122, *pron* 6.15, 7.29, *interr* 1.390, 8.64-66, -88, go ~na 1.282, 9.145, -149, -168, go ~ána 1.282, 9.167-168, nó go ~ 7.113, nó go ttí 7.113 *n.*, *conj* 'until' 8.127.
 dtige, *prp* go dtige, 'to, as far as', **7.113**, 8.171, -203, 9.167, *before* vowel go dtig' 7.113.
 du, *see* **DUBH**².
 dú, *see* **DÓ**².
 dú', *see* **DUBH**^{1,2}.
 dú', *see* **DUBH**²; *in* ar ndú', *see* **DÓIGH**².
 Duach, *see* **MAC DUACH**.
 duaibhseach*, *see* **DÚISMEÁNTA**.
 duais, [f], 'prize', 1.49, 11.122.
 dual, *m.*, 'lock, strand', *pl* ~il 4.43, ~annaí **4.231**.
 dualgas, *m.*, 'due, duty', 1.358, 8.10, 10.38.
 duán^{1,2}, *see* **DUBHÁN**^{1,2}.
 dúán, *see* **DUBHÁN**¹.
 Duán, Dúán, *see* **DUBHÁIN**.
 duasmánta*, *see* **DÚISMEÁNTA**.
dúbail, *v.*, 'double, fold over', **5.164**, *vadj* ~te 5.175, 9.34, dúblaíthe 5.177, 14 *s.v.* tarraint 4, *VN* ~t 5.218, 14 *s.v.* cleamhnas.
dúbailte, *a.*, 'double', 5.175.
 dúbalta, *a.*, 'folded', 5.175, -178.
 Dubaltach*, *name*, 12.25 *s.v.* Dú Dara.
dubh¹, du'¹, *m.*, 'black, darkness', 7.40, 14 *s.v.* oiread 1(b), 'tiny amount' 6.43, 8.233, -236, a dhuth ná a dhath 2.51, 8.233, gan duth gan dath 8.236, 'blight' 8.135.
dubh², du'¹, dú', du, *a.*, 'black', 1.181, **2.51**, 3.24, 8.4, -168, *gsgm* duibh 9.34, *cmcs* 9.49, *gsgf* duibhe 3.4, -53, *pl* ~a 1.90, 4.106, dú'a 2.51, dú 3.55, *comp* duibhe 3.60.
 dubh³, dubhaigh, *v.*, 'blacken, darken', 1.90, 5.19, **-170**, *fut* dufaí 10.44, *VN* dúbha, dubhadh 1.90, dubhachan* 1.90, dúchan 3.160. *Cf.* **DUIBH**.
 dubh-, *prefix*, 'utter; black, dark', 2.51, 3.105, **-108, -146**.
 dubhamadán, *m.*, 'utter fool', 3.108.
 Dubháin, Ó; Dúán, Duán, *surname*, 'Devane', 7.55, *gsg* Uí Dh~ 1.24, *pl* ~áin, ~ánaí 4.47, 12.11, *gpl* ~án 12.19 *s.v.* Cearc.
 dubhán¹, duán¹, dúán, *m.*, 'hook', 1.90, 4.133, 5.361, 8.13, 14 *s.v.* glinne, *pl* ~in 4.47.
 dubhán², duán², *m.*, 'kidney', *pl* ~aí 1.330, ~in 4.47, ~achai **4.231**.
 dubh-bhuí, dubhbuí, *a.*, 'dark yellow, dark brown', 3.108.
 dubh-bhainte, *a.*, 'really extracted', 3.105.
 dubh-bhocht, *a.*, 'very poor', 3.108.
 dubh-bhréagach, *a.*, 'very lying', 3.108.
 dubh-bhriste, *a.*, 'really broken', 3.108.
 dubh-bhróig, *f.*, 'real (good) shoe', 3.108.
 dubhchaite, *a.*, 'really worn', 3.108.

- dubhchaitheamh, *m*, 'utter wearing', 3.108.
dubhchraiceáilte, *a.*, 'vary mad', 3.108.
Dubhchrónach, *m*, 'Black-and-Tan', *pl* ~naí 4.90.
dubh-dheá-chaint, *f*, 'utter smart talk', 3.146.
dubhdhearg, *a.*, 'dark red', 3.108.
dubh-dheargbhitse, *f*, 'utter real bitch', 3.146.
dubh-dhophléasáilte, *a.*, 'very difficult to please', 3.146.
dubh-dhrochdhuine, *m*, 'utter bad person', 3.146.
dubh-dhubhchraiceáil, *f*, 'utter utter madness', 3.146.
dubhfhalamh, dúbhfhaltha, *a.*, 'very empty', 3.108.
dubh-fhiorbhasard, *m*, 'utter true bastard', 3.146.
dubhfhuar, *a.*, 'utterly cold', 3.108.
dubhfit, dubhfiteáilte, *a.*, 'very fit', 3.108.
Dubhghall*, *in surname*, Mhac Dhubhghaill* 1.100, -121, -304.
dubhghlas, *a.*, 'dark green', 3.108.
dubhghorm, *a.*, 'dark blue', 3.108.
dubhghraín, *a.*, 'dark green', 3.108.
dubhlá, *m*, 'bad day', 3.108.
dubhláidir, *a.*, 'very strong', 3.108.
dubh-leatha, *f*, 'flounder', *pl* ~dha 4.135.
dubh-leathóinseach, *f*, 'utter female halfwit', 3.146.
Dubhmhac, *name*, 1.271, 3.108, ~ an Díthriúigh 3.20. Cf. DONNMHAC.
dubh-mhímhúinte, *a.*, 'very rude', 3.146.
dubh-mhímhúnadh, *m*, 'utter rudeness', 3.146.
dubhmhór, *a.*, 'very big', 3.108.
dubh-mhórshách, *a.*, 'having very big appetite', 3.146.
dubhrachán*, *see* DÚRACHÁN.
dubh-rí-amadán, *m*, 'real absolute fool', 3.146.
dubhshaibhir, *a.*, 'really rich', 3.108.
dubh-sheanbhitse, *f*, 'utter old bitch', 3.146.
dubh-shíorbháisteach, *f*, 'utter perpetual rain', 3.146.
dubhshlán*, *see* DÚSHLÁN.
dubh-sobhriste, *a.*, 'very easily broken', 3.146.
Dubhthulaigh*, *see* DOTHALA.
dubhtindearáilte, *a.*, 'very tender', 3.108.
dubhuaithne, *a.*, 'dark green', 3.108.
dúbláil, *v*, 'double', 5.164.
dubrón, dubh-brón, dobrón*, *m*, 'grief, affliction', 9.38, *gsg* dubruín 9.39.
dúch, [*m*], 'ink, black dye', 3.23, *gsg* dúbhaí 3.32.
dúchan, *m*, 'darkening', 3.160.
dúchán, *m*, 'heap', 14 *s.v.* prímláithe, *pl* ~in 7.19.
dúchas, *m*, 'frenzy', 1.255-256, ~is 9.72, *cmcs* 8.155.
dúchasach, *a.*, 'native', *pl* ~cha 13.28.
dúd, *n*, dúda, *m*, 'clay pipe', 1.52.
Dúdáis, Ó, *surname*, 'Dowds (?)', *gsg* Fathach Uí Dh~ 7.82, *s.v.* láiocht.
dúdán, *m*, 'gullet', 1.52.
Dú Dara, *name*, 12.25, Pádraigín Dh~ D~ 1.255, 12.25.
dúdranháil, *f*, 'argument, lumbering', 14 *s.v.* ÚDRAGÁIL.
dufan, *m*, 'potato blight', 3.164.
dug, *m*, 'dock (for ships)', 1.425, 14 *s.v.* steoid, *gsg* duig 3.18, 11.144.
duibh, duibhigh, *v*, 'blacken, darken', 5.19, -170, *vadj* duibhte 5.32. Cf. DUBH³.
duibheacán, duibheagán*, *m*, poll ~ 'bottomless pit' 1.208.
duibheachan, *n*, duibheachán, *m*, 'darkness', 1.56, 3.160, -164, 5.203.
duibheacht, *f*, 'blackness', 3.164, -168.
duibheadas, *m*, 'blackness', 3.164, -170.
duibhéan, *m*, 'cormorant', *pl* ~éin 4.74, -142, -231.
duibhigh, *see* DUIBH.
duibhmheall, *m*, 'abscess', 3.108, *pl* ~mheill, ~trachaí 3.108, 4.47, -231.
Duibhne, Doibhne, *name*, Diarmaid ó ~ 1.45, -82, -87, -142, -236, -361.
dúiche, dúthaigh, dúithche*, *f*, '(hereditary) land, estate', 1.122, 8.87, -176, *gsg* dúichí, dúthaí, *cmcs*, *nom* dúichí 3.34, *pl* ~achaí, ~V:chaí 4.231.
Dúiche Seoige, Dúiche Seoigeach, Dúiche Sheoigeach, Dúithche Seoighe*, Dúithche Sheoigheach*, *PIN*, 1.122, -255, 12.27.
dúid, *n*, 'base', 1.52, 7.61.
dúidín, *n*, 'short-stemmed (clay) pipe', 1.52, Páraic D~ 12.25.
duifeachan, *m*, 'darkness', 1.56, 3.164, 5.170.
duifean, *m*, 'darkness', 3.159-160, 5.170.
duifeanach, *n*, *a.*, 'dark(ening)', 1.56, 3.159, -164, 5.170, 13.14.
duifeanach, *n*, 'darkness', 5.170.
dúil, *f*, 'desire, craving', 5.345, 8.178, -228, 14 *s.v.* dúla, súite 1.
Dúileac, Dúileic, *PIN*, 3.108, 12.27 (*also* *s.v.* An Toinn Ghil), *dep* Lochán

- Dhúileac 12.27.
 duileasc*, *see* DILEASC.
 Dúileitir, *PIN*, 3.108.
 duilleog, dilleog, *f*, 'leaf', 1.163, -212.
 duilliúr, dilliúr, duilleabhar*, *m*, 'leaves, foliage', 1.212, *pl* ~ir 1.267, -418, 13.14.
 dúin, *v*, 'close', *pres* ~eálann 5.387, *imprs* ~tar 8.43, ~tear 5.49, ~eannfear 5.418-419, *pst* dhú(i)n 5.137, *fut* 8.172, *imprs* ~fear 5.56, *cond* 14 *s.v.* deabhal 4, *imprs* ~fi 5.54, ~theachfear 5.419, *prsbj* ndúna, *pstsbj* 2sg ~teá 5.42, 8.205, *vadj* ~te 2.67, 14 *s.v.* seomra, ~tí 6.88, *VN* dúnadh 5.201, *gsg* ~te 5.226, *pl* dúnóchaí, dúintí 4.171.
 duine, *m*, 'person, relative', 8.10, -237, *before vowel* duin' 1.405, *pl pron* 6.12, *pl* daoine 1.50, -249, 8.103, daoíní 4.74, -101, -105, -109, -139, -157.
 duineann, (doineann*), *n*, *in* slua le duineann 'fairies', 1.238.
 duinín, *m*, 'small person', 14 *s.v.* stumpáilte, *vocsg* 9.46; *dep* Maidhcil Pheadair Dh~ 12.19.
 duird, *see* DRUID.
 Duirling* Mhór, an; Duirlín Mhór, an, *PIN f*, 1.57.
 duirlinn, dúirling, duirling*, *f*, 'stony beach', 1.202, -236, 12.27 *s.v.* Tamhnach Mháire, *gsg* ~e 14 *s.v.* timpeallach 2, *cmcs* 9.56, 14 *s.v.* bráí, *pl* ~eachaí 9.63, *pron* 6.6.
 Duirlinn Mhór, an; Duirlín Mhór, an, *PIN f*, 12.27.
 Duirlinn na Spáinneach, *PIN f*, 6.6, 12.27.
 Duirlinn na Leice Móire, *PIN f*, 9.114.
 duirtéal, gairtéar*, *m*, 'garter', 1.6, -256.
 duiséinne, duiséinn, duisín*, dosaen*, *m*, 'dozen', 1.14, -54, -255, 3.77-78, *pl* ~nní 3.76, 4.55, 9.75, ~nneachaí 4.231.
 dúisigh, *v*, 'waken', *pres 1sg* ~sím 6.60, *3sg* ~síonn 1.279, *imprs* ~steair 10.66, -87, *pst* 3sg 5.2, *1pl* ~eamar* 5.93, *psthab* ~síodh 13.13, *cond* 2sg ~seothá 8.137, *3sg* ~seodh 14 *s.v.* druma, *prsbj* ~sí 5.121, *VN* ~seacht 4.79, ~seach 5.200, -220, ~siú 5.221, dúsacht* 1.214, *i mo* dhúiseacht 7.53, 14 *s.v.* codladh.
 duisín*, *see* DUISÉINNE.
 dúismeánta, dúisminte*, duasmánta*, duaibhseach*, 'gloomy, morose', 1.214.
 duistéad, doistéad*, doistréad*, aisréad*, [m], 'aspergillum, sprinkler', 1.252.
 dúithche*, *see* DÚICHE.
 dul, *m*, 'going', 5.302, *cf.* TEIGHRE.
 dúla, *n*, 'strong desire'.
 dúlán, *see* DÚSHLÁN.
 dúllán, *see* DALLÁN, TULÁN.
 dúlrach, *n*, dúlmharacht*, *f*, 'desire', *dep* 1.59, -95, -98, -372.
 dumhach, *f*, 'sand-hill', 1.90, -302, -426, ar ~aí 2.56, 9.87, *gsg* dumhaiche, ~aí 3.32, *pl* ~channa 8.213, ~channaí 13.17.
 Dumhach Bheag an Aircín, *PIN f*, 12.27.
 Dumhach Chaoín, *PIN f*, 8.176, 12.27.
 Dumhach Chormacáin, *PIN f*, 12.27.
 Dumhaigh Ithir (lathair* / Eithir*), Dúmha Íhir, Dumha Íthir, Dúi Íthir, *PIN*, 1.25, -110, -404, 7.58, 12.27.
 Dumhaigh Mhóir, an; Dumhaigh Mhór, an; Dumhach, an, *PINs f*, 1.90, -143 *n*, 3.26, 12.27-28, Píosa Láir an Dumhaí Mhóir 12.28.
 Dumhach na gCoirbíní, *PIN f*, 12.11.
 Dúmhnaiigh, *see* DOMHNACH.
 dúmlas, *see* DOMLAS.
 dún¹, *m*, 'fort', 10.86.
 dún², *see* DON².
 Dún, an, *PIN m*, 5.14.
 Dúna, *see* DOMHNACH.
 Dúnaill, *see* DÓNAILL, Ó.
 Dún an Óir, *PIN*, *dep* Gruagach Dh~ 10.94.
 dúnáras, *m*, 'boldness'.
 dúnárasach, *a.*, 'bold'.
 dunc, *n*, 'blow'.
 duncáil, *f*, 'beating'.
 Dún Cráifis, Dún Crawfish, *PIN*, 11.145, 12.27.
 Dún Guaire, *PIN*, *dep* 2.18.
 Dún Gudail, Dún Godail, *PIN*, 9.48, 12.27.
 Dún na nGall, *PIN*, 'Donegal', 8.189, 12.27.
 Dúntaí, na, *PIN pl*, 14 *s.v.* bailigh.
 dur¹, *n*, 'word', 1.37.
 dur², *dor*, *pron*, 'they', II.IV, 5.101, -399-409, 6.14, -22, *emph* dursan 6.14.
 dúr, *a.*, 'dour', ? 5.6, *vocsgm* ~ir 1.369, *abst comp* ~ 3.70.
 dúrabhán¹, *m*, 'type of soil'.
 dúrabhán², *m*, = DÚRACHÁN.
 dúrabhánach, *a.*, 'loamy'.
 dúracán, dúrachán, dubhrachán*, *m*, *in* ~ dubh (*in intestines*) 1.56, -178.
 dúr(a)dán, *m*, 'superscript dot'.
 dúras, dúthras, *m*, dúrúch, dúthrúch, *n*, dúrús, dúthrús, *m*, 'frenzy', 1.90, -255.
 dúsacht*, *see* DÚISEACHT.
 dusán, *see* DOSÁN.
 dúshlán, dúlán, dubhshlán*, *m*, 'dare', 1.136, 6.23, 8.107, 14 *s.v.* meadh¹ 1.

dúshlánach, *a.*, ‘sturdy’.

dusta, *m.*, ‘dust, gust’, 1.44, 14 *s.v.* deoicheall, *pl* ~í 1.44.

dustáil, *VNf*, ‘dusting’, 5.20.

duth, *see* DUBH¹.

dúthaigh : DÚICHE.

dúthracht, dúthrachta, *f.*, ‘diligence’, 1.255, 2.25, 10.16, -47.

dúthrachtach, *a.*, ‘diligent’, 1.69, 8.4.

dúthras, dúthrús, dúthrúch, *see* DÚRAS.

E

e¹, *e-*, *filler*, 5.5, -142, 14 *s.v.* imigh.

’e, *see* DHE.

é, e², 3*m pron*, ‘he, him, it’, II.V, 1.283-286, -, -294, 2.41, -43, -63-64, -72, -80, 3.6, 4.47, 6.14, -18, -47, 10.44, *disjunctive* 6.15, -18, *indef* 8.238, *dummy* 8.132, *VN obj* 6.25; *conjunctive* é sin 6.18, *gen* 6.25, *cop* (cataphoric) 6.45, *VN phrase* 6.45.

(e)anbhruithe*, eanraith, *see* ANRAITH.

ea, eadh, *pro-form*, ‘it’, 1.283, 5.365, -369, 8.101, h~ 5.376, an ~ ‘really’ 8.62, *rel* 5.380-381, 10.76, mar dh’~ 8.213. *Cf.* is¹.

Éabha, *name*, ‘Eve’, 1.285.

each, *f.*, ‘horse, steed’, 2.76, 6.31, 9.34, -37, *pl* ~raí 4.17, -56, ~a, ~annaí 4.231, *pron* 6.3; ~ uisce ‘water-horse’ 2.13, 3.4, *pl* ~annaí uisce 4.33; ~ luachra ‘lizard, newt’, II.VI, 2.76, *dep* 3.4, *pl* ~raí/a/annaí luachra 4.33.

eachmairt, *f.*, ‘heat (mare)’, 1.92.

eachréidh¹, *n.*, ‘level land’.

Eachréidh², *see* ACHADH RÉIDH.

eachtra, *n.*, ‘adventure’, *pl* ~í 1.72, 4.231.

éacóir, *see* ÉAGÓIR.

éad, [m], ‘jealousy’, 1.256, 3.150, -153, -164, 13.15.

éadach, *m.*, ‘cloth, clothes’, 1.48, 7.22, 8.146, *gsg* ~aigh 1.287, 6.33, éada 5.233, éada’ 8.217, *cmcs* 5.213, *pl* ~aí 4.90, *dep* 14 *s.v.* libín 1, *num* 4.43, (*gpl*) 4.34.

éadacháin, éadaichín, *m.*, ‘small cloth’, 3.176.

éadáil, *f.*, ‘gain, wealth’, 1.9, *dep* 14 *s.v.* amhantar.

éadan, *m.*, ‘face, front’, 2.78, -82, -89, 6.30, *gsg* ~in 1.48, 3.4, 10.44, *pl* ~acha 4.179, ~acháí, ~in 4.231; *prp* in ~ ‘occupied with, at (interval)’ 2.81-82, -84, 7.116, 8.244, *interr* 8.64-65; *adv* as ~ ‘all together’ 8.214.

eadar*, *see* EIDIR.

eadarascán, eadrascan, etarscan*, *m.*,

‘intervention (in dispute)’, 1.55, -60, -204, -248, -384, 2.76.

Éadbhard, *name*, ‘Edward’, 1.97, -359, *gsg* ~ird 1.97.

eadh, *see* EA.

eadra, *m.*, ‘late morning, interval’, 1.204, -360, 2.74.

Éadra, *see* DEIRDRE.

Éadramáin, Ó, *name, vocsg* a Dhonncha Uí ~ 5.341, 12.11.

eadrascán, *see* EADARASCÁN.

éadroimigh, *v.*, ‘lighten’, 5.19, *pst* ~míodar 2.78, 13.10, *VN* ~iú 1.360, -364, 5.236.

éadrom, *a.*, ‘light’, 1.195, -360, 3.86, 8.132, -141, *pl* ~ma 1.360, 3.57.

éadromaigh, *v.*, ‘lighten’, 1.360, 5.236, éadromú 5.19.

éadúchas, [m], ‘jealousy’, 1.256, 3.153.

éadúil, *a.*, ‘jealous’, 1.256, 3.150, -153.

éadús, [m], ‘jealousy’, 1.256, 3.153, -164.

éadúsach, *a.*, ‘jealous’, 1.256, 13.15.

eagán*, iugán, *m.*, ‘crop (in bird)’, 1.4, 2.74.

éagaoineadh, *m.*, ‘moaning’, 14 *s.v.* arann.

éagcóir, *see* ÉAGÓIR.

eagla, eagla, *m/f*, ‘fear’, 2.76, 3.6, 9.32, *conj ar* ~ 10.99, 11.124.

eaglais, *f.*, ‘church’, 1.204, 2.76, 5.6, 6.11, *dep* Éaglais’ 10.15, *pl* ~eachaí 4.189.

éagnach, *m.*, ‘damage’, 5.269.

éagóir, éagcóir, éacóir, *f.*, ‘injustice’, 1.9, -208, 3.86, *pron* 6.4-5, -38.

éagthaíthe, *a.*, ‘exhausted’.

eala, *f.*, ‘swan’, 1.58, -288, 10.35, -102, ealú 10.45, *pl* ~dha* 4.181, 10.45, ~í 4.169, ~idheacha 4.141, ~íochaí 4.141, -152, -191, *dep* 1.288, ~lúchaí 4.143, -181, ~lóchaí 4.167, ~echaí 4.148, 14 *s.v.* contráth, ~chaí 4.165, ~litrachaí 4.94, ~lta 4.231.

éalaigh, *v.*, ‘sneak, move stealthily’, 1.169, *impv lpl* ~aí muid 5.111, *fut rel* ~lós 8.38, *cond 2sg* ~lóthá, ~lá 5.108, *prsbj* ~í 10.60, *VN* ~lódh 8.143, ~lú 3.71 *s.v.* gairid, 8.183, 13.19.

ealaín, ealadhain*, *f.*, ‘capering’, 1.106, 2.76, 6.63, *prgs* ag 2.86, 8.238.

éalainneach, *a.*, ‘sickly’.

ealaíontóir, *m.*, ‘artist, trickster’, 3.159.

ealaíontóireacht, *f.*, ‘art’, 3.159.

éalann, éalainn, éalang*, *m/f*, ‘defect’, 1.154, 3.6, -23-24, *pl* ~lannaí 4.55, -231.

eallach, allach, *m.*, ‘animals’, 2.76.

éalódh, *see* ÉALAIGH.

Éamann, *name*, ‘Edmond’, 10.44, ~ Chite 10.17, ~ Teamannach 12.25, ~ a Búrc(a)

- 1.54, 8.134, ~ a Choscara 12.5, *gsg* ~
~inn ... 12.13, ... nín Eoghain ~inn 'ac
Tiobóid 11.144, 12.7, *pl* ~inn 12.9.
- éan**, *m*, 'bird, young bird', 1.426, 8.171,
-244, *gsg* éin 10.45, *pl* **4.231**, ~acha
5.169, 8.171, *dep* 9.80, ~achai 3.24, -57,
4.59, -74, ~la(ithe) 4.74, ~laith 5.308,
éanla' 4.156, *dep* ~la(ithe) 4.74, -106, *gpl*
9.126, 10.50, Aill na nÉan 12.27.
- Eanach Mheáin, *PLN*, 2.76, 9.45.
- éanacht, *see* ÉINEACHT.
- Éanadha, Éanaí, Éanna, *see* ÉINNIÚ.
- Eanáir, *n*, 'January', 1.5, -11, -143, -214,
-256.
- eanbhruith*, *see* ANRAITH.
- eancaire, *see* ANCAIRE.
- eanga, eang*, *f*, 'notch', 1.154, 2.3, -76, *pl*
~g(r)achai 4.98, ~echai 4.183, ~góchai
4.218, ~í, ~chai **4.231**.
- eangach**, *f*, 'net', 2.37, 5.141, 8.113, -127,
9.179, *gsg* ~aí 3.77, 4.33, 8.132, 11.79,
cmcs 8.131, *pl* ~chai 1.16, -383, -423,
dep 9.135, 14 *s.v.* Gaidí.
- éanla, éanla', éanlaith, éanlaithe, *see* ÉAN.
- Éanmhac, *see* AONMHAC.
- eanraith, *see* ANRAITH.
- earasbarr, *see* FEARAS BARR.
- earball*, *see* DRIOBALL.
- éard**, *cataphoric nonpers pron*, 'that,
what', 1.307, 5.331, 6.15, -56, -64, 8.175,
go béard 5.266.
- earra, earradh*, *m*, 'article(s)', 1.108, -112,
4.30, *dep* 7.115, *pl* **4.231**, ~í 4.55, 6.39,
14 *s.v.* vót, *dep* 2.74, earrtha 4.149.
- earrach**, *m*, 'spring', 5.213, 8.82, 10.56,
gsg ~aigh 14 *s.v.* bán', *pl* ~aigh, ~raí,
~chai 4.90, -231.
- earráid, [*f*], 'harm', 1.4, 2.76.
- earróid**, *n*, 'mistake?', 14 *Appendix*.
- earróideach**, *a.*, 'forgetful?', 14 *Appendix*.
- eas, *n*, 'waterfall', 2.76.
- Easa Rua, *an, PLN gsg m*, 'Assaroe', 1.288,
2.76, 12.27.
- easaontas, *f*, 'discord', 3.5.
- easba*, easbaidh*, easbhaidh*, *see* EASPA.
- easbog*, *see* EASPAG.
- easca**, *n*, 'nook, recess, trap', 2.76, ~í 4.55,
-231.
- éasca**, éasgaidh*, *a.*, 'easy', 2.78, 4.42,
5.232, 6.47-48, 9.154, *comp* 5.343, -364,
éasgaidh 8.224.
- eascaí, *f*, 'cursing', 1.56, -236, 2.76, 3.12,
prgs ag 2.86, 8.105.
- eascaínnín, *f*, 'small eel', 3.177.
- éascaíocht, *n*, 'ease, facility', 2.78, 3.5, 14
s.v. ar 4, fábhall.
- eascann**, eascan, eascong*, *f*, 'eel', 1.154,
2.76, 9.57, ~inn 3.24, *gsg* ~inne 1.295, *pl*
~nnaí 1.236, 4.55, *cmcs* 2.76, 9.47, -135,
13.1, ~nnacha 4.179, ~aineacha ? **4.231**,
pron 6.39.
- eascaoin*, escaín*, *a.*, 'rough or wrong
side, inner surface', 1.252.
- eascar, *see* ASCAR.
- éasgaidh*, *see* ÉASCA.
- easlán, *m*, 'sick person', 1.4, *gpl* 2.76.
- easna**, *f*, 'rib', 2.76, 8.244, *pl* **4.231**, ~chai
1.236, 2.73, *dep* 2.76, ~cha 4.16, ~núchai
4.181, ~íochai 4.191, eascnachai 1.236,
4.10, -229.
- easóg, *f*, 'stoat', 1.4, 2.76, 3.83, 13.9, 14
s.v. cat 5, *pl* ~gaí, ~gachai 4.87, *gpl* 3.76.
- easpa, easba*, easbaidh*, easbhaidh*, [*f*],
'lack, absence, abscess', 1.97, -231, 2.76,
5.353, 9.64, 14 *s.v.* foghal, *pl* ~í 4.49, *dep*
2.76.
- easpach, *a.*, 'lacking, deficient', 3.148.
- easpag**, easpac, easbog*, *m*, 'bishop', 1.48,
-67, 2.82, 3.39, 8.14, 14 *s.v.* col 1, *gsg*
easbuig* 1.48, ~ig 14 *s.v.* teighre thar.
- easpaicil, aspaicil, *f*, 'hospital', 5.415,
11.129, -169, 14 *s.v.* scéipeáil 2, un na h~
7.83.
- easpal, *see* ASPAL.
- easpúch, easpadhach*, *a.*, 'lacking,
deficient', 3.148.
- éat**, *n*, 'eighth'.
- [eatha], [eathea], *interj*, 'uhhah', 13.22,
-29.
- eathaid*, *see* FEITHID.
- eibheann**, eidheann*, *m*, 'ivy', 1.102, 2.76,
dep 6.73, Garraí an Aill E~ 12.28.
- Eibhilín, Eibhlín, Eidhlín, *name*, 'Evelyn,
Eileen', 1.33, 7.68, -116, Cartúr ~ 12.25.
- Eibhlínóir, Eibhlín Óir, Eidhleanór,
Eileanór*, Eilíonóir*, *name*, 'Eleanor',
1.57, -249, 10.15, -35, 11.116, *song*
Eidhleanór na Ruan 10.51.
- eicín, eicíneach, eicíneacht, eicínt,
eicínteach, eicínteacht, eichín,
eichíneacht, icín, icíneach, cínt, éigin*,
a., 'some', 1.238, -382, 5.381, 8.151,
-243, *following a vowel cínt* 7.82, 14 *s.v.*
cáith 2. *Cp.* ÉIGEAN.
- éide, *f*, 'armour', 9.56, *dep* éidigh 3.86.
- eideafón, *m*, 'edifone', *gsg song* Amhrán
an Eideafóin I.II.
- eidheann*, *see* EIBHEANN.
- Eidhin, Ó, *surname*, 'Hynes', 9.151, 12.11.
- Eidhleanór, *see* EIBHLÍNÓIR.

Eidhlín, *see* EIBHLÍN.

eidhre*, *see* OIHDRE.

Eidí, *name*, 'Eddy', ~ Bheairtle Bhig / Beag 3.49, 9.49.

éidigh, *see* ÉIDE.

éidir, *heidir*, *idir**, *eadar**, *prp*, 'between', 1.34, -229, -387, -405, 6.64, **7.37-38**, -126, 9.86, **-88**, 10.103, *gen* 3.13, ~ + *prgrs* ag 8.105; *prp pron* eadrainn, eadraibh, eadraibh 1.204, -360, 7.92, *1pl* eádrainn 10.34, *eatrainn* 1.387, *2pl* eadraibh 7.97, *3pl* eatarub 6.59, *eatrub* 14 s.v. cuma² (c), *eatarra* 1.48, -79, *eatra* 7.98, *eatrú* 14 s.v. anuas 1(a).

éidreorach, *see* ÉITREORACH.

éifeachtach, *a.*, 'great, powerful', *comp* aéifeachtaí 5.364.

Éifinn, *name*, *gsg* mhic ~ 12.4, 13.14.

éigcéill, *a.*, 'wild', 1.160.

éigean, éigin, *in* is ~ dho 'necessary, has to' 5.213, -357, -367, 7.116, 8.85; *adv* ar ~ 'hardly' 1.27, 8.133, -155, **-210**. *Cp.* EICÍN.

Éighnigh*, Ó, *see* ÉINNIÚ.

eighreachtáil : éireachtáil, *see* ÉIRIGH.

éiginnte, *a.*, '?'.

eigscéipeáilte, *a.*, 'escaped', 11.105.

éigse, éiscle, *n.*, 'poetic assembly', 1.236, -242, 10.100.

Éijipt, *PIN*, 'Egypt', 7.24.

eile, *oile**, *a.*, 'other', 1.41, -164, **-166**, -215, -263, **8.242**, *seo* ~ 2.43, *emph* ~sa 6.52, *pron* **8.238-239**.

éileacht, éilíocht, *n.*, 'consequences', 1.260, **-385**, 3.159.

Eileanór*, *see* EIBHLÍNÓIR.

eileictric-cúcar, *m.*, 'electric cooker', 8.225.

eilid, eilit, *f.*, 'doe', 1.209, -244, 3.4, 6.10, 10.36, *gsg* ~e 1.209, *eile** 1.174.

eilifeaint, *m.*, 'elephant', 3.2.

éiligh, *v.*, 'claim', **1.170**, *cond* *1sg* 1.279, 5.215, *VN* ~iú 5.202.

Eilíonór*, *see* EIBHLÍNÓIR.

Eilís, *name*, 'Elizabeth', 1.33.

eilit, *see* EILID.

éiliú, *n.*, 'demand'?

eiltreog, eiltreóg, eiltreog, eilteoig, eitleog*, eitleoig*, eitreog, *f.* eiltreó, *n.*, 'flight', 1.288, 3.27, -29, **5.308**, *ag* ~, *ar* ~ 1.52, -167, -244, -248, 3.29, 5.213.

eim, *em*, *interj.*, 'em', 6.18, 7.59, 8.28, 13.28-31.

éindí, *prp*, *adv*, *in* ~ (le), (aoindigh* 'one or same drink', aontaidh* 'unity,

alliance', aointigh* 'same house') 'together (with)', 1.14, -110, -237, -377, **7.116**, 8.147, -230, 13.20, *adv* 8.209.

éineacht, éineach*, éanacht, aoinfheacht*, *prp*, *adv*, *in* ~ (le) 'together (with)', 1.14, -216, **7.116**, 8.82, -105, *interr* 8.64-66, *adv* 8.209.

éinín, *m.*, 'small bird', *pl* ~í 10.56.

Éinniú, Éanadha*, Éanaí*, (Éighnigh*, Adhnaidh*, Éanna*), *surname*, 'Heaney', **12.10-11**, -22, Ó / Ní ~ 9.151, *pl* ~s 4.47, -68, 12.9.

eir : air, *see* AR.

éire, *n.*, 'difficulty'.

Éire, *see* ÉIRINN.

eireaball*, *see* DRIOBALL.

Éireannach, *m.*, 'Irish person', 1.289, 5.282, Éirinneach 3.154, *gsg* ~aigh 9.28, 10.102, ~a' 10.23, *pl* ~a, ~aigh 4.145, ~aí 1.145, 4.88, 8.146, ~chaí 4.90, -138, 11.125, 13.26, *gpl* 5.382.

éirí, éighri, éirighe, éirghe*, *m.*, 'rising', 1.173, 6.55, 9.152, 10.105, 'ighee-ree' 10.5, *pl* ~thí 4.73, -146. *VN of* ÉIRIGH.

éiric, urraic, *n.*, 'retribution', 1.256.

éirigéis, éirigiúis, *n.*, 'small sum', 1.57, -229.

éirigíseach, éirigiúisiúil, *a.*, 'well-to-do', 1.57, 3.153.

éirigh, *v.*, 'rise, get up', 14 s.v. tóin 16, *pres* *1sg* 11.168, *emph* 10.66, *3sg* ~ríonn 1.290, ~reann 5.416, *rel* ~ríonnas, ~ríos 10.56, *pst* *3sg* 2.86, ~rí' 14 s.v. buaile, ~rí 5.79, ~rí' 10.85, ei(y)ri 8.132, *3pl* ~ríodar 2.65, *imprs* ~ríodh 8.41, 9.153, ~ríobh 5.300, *psthab* *3sg* ~ríodh 5.6, *3pl* ~rídis 8.157, *fut* 5.393, ~reó 5.394, *rel* ~reos 8.142, *cond* *3sg* ~reodh 1.281, ~reod se 14 s.v. splanc 1(a), ~reot se 14 s.v. geall¹ 2, *prsbj* ~e* 1.51, ~rí 1.281, 5.10, *Echo* *2sg* ~rís 5.104, *pstsbj* ~ríodh 8.215, *vadj* éirighthe 7.68 n., ~ríthe 5.258, *VN* ~rí 2.3, -86, 5.202, ~reachtáil eighreachtáil 5.204, 14 s.v. rath¹ 2(a), ~riú 5.221.

éirigiúis, *see* ÉIRIGÉIS.

éirigiúisiúil, *see* ÉIRIGÍSEACH.

Éirinn, Éire, *PIN* *f.*, 'Ireland', 1.48, -134, 2.53, 8.111, *in* ~ 1.289, 2.67, Éireann 3.38, Éire 10.49, *gsg* ~ 3.38, 9.135, 13.5, Éireann 1.79, 3.38, 4.44, 10.50, 11.125; *adv* 8.218, -245.

Éirinneach, *see* ÉIREANNACH.

eiris, iris*, *f.*, 'creel handle', 1.34, -426, 9.35, *pl* **4.231**, eirseachaí 1.134, -243, 4.6, -60, ~eachaí 4.11, ~reachaí 4.98.

éirnéis, éirnis, éirnis, *f*, 'deposit', 1.57.

éis, *in prp* THAR ÉIS.

éisealach, *a.*, 'fastidious'.

eisean, *3m emph pron*, 'he, him', 5.233, -330-331, -350, 6.14-15, -18, *poss* 6.23-24, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26.

éist, *v*, 'listen, be silent', *impv 2sg* eist 1.17, 8.144, ~ 7.65, *2pl* ~igí 1.243, 5.73, ~ígí* 5.413, *pres imprs* ~ear 5.47, *fut* ~thidh, ~eoidh 5.413, *impr* ~fir 10.64, *cond* ~thead sé 14 *s.v.* ith, *pstsbj 2sg* ~eá 5.43 *n.*, *VN* ~each 5.87, -203, ~eacht 2.25, -34, 3.5, 4.146, 5.220; ~ le 'leave alone' 8.165, *vadj* ~í 5.196-197.

éisteacht, *f*, 'hearing'. *VN of ÉIST*.

eistire, *see* OISTIRE.

eite, *f*, 'fin', *pl* ~tV:chaí 4.127, -170, ~tiúchaí 4.148, -191, ~teóchaí 4.169, -186, ~téachaí 4.173, ~achaí 4.127 *n.*, -169, *num* 4.43, 9.156, ~tí 4.231, ~adha*, ~tiú* 4.127 *n.*, -132.

eiteaillín, *n*, 'small flight', 3.177.

eiteal¹, *v*, 'fly', 5.37, -169, -308, *pst* ~tlíodar 5.35, *psthab 3pl* ~tlídís 5.35, *fut* ~thaidh 5.136, *eitleoidh* 5.36, *VN* 5.201, -213, *cf.* EITEAL², EILTREOG.

eiteal², eiteall, *n*, 'flying, flight', *VN* 2.86, geitealla 1.52, *gsg* ~till 1.159, 14 *s.v.* luch 3.

eiteán, *m*, 'bobbin, spool', 1.4, -33.

eiteog, *f*, 'tentacle', *pl* ~a 5.233.

[eithe], *interj*, 'uhhuh', 13.26.

éitheach, *m*, 'lie', 1.121, 3.6, 6.30, 8.9.

éitheachadóir, éitheadóir, *m*, 'liar', 3.154.

eithir, *ithir**, *f*, 'tilled land', 1.34.

Eithir, *surname*, 'Hehir', 12.11, Máire Ní ~ 12.11.

Éithne, *name*, 10.64.

eitigh, *v*, 'refuse', *pst 3sg* 2.88, *3pl* ~tíodar 7.122, *cond 1sg* 14 *s.v.* capall, *pstsbj imprs* ~títhe 5.64, *VN* ~teach 5.203, -213, ~teacht, ~teachtáil, ~tiú 5.204, -213, ~teachtáil 14 *s.v.* cuir suas 5.

eitinn, eitinne, *f*, 'consumption, tuberculosis', 1.52, 3.4.

eitire*, eitre*, etarche*, *f*, 'furrow', 1.34, *pl* eitrighe* 2.75 *n*.

eitleog, eitreog, *see* EILTREOG.

éitreorach, éidreorach, *a.*, 'feeble', 1.20, -167, -248, 3.86, *comp* éidreoraighe* 1.209.

ei(y)ri : ÉIRIGH.

ellmaigid*, *see* ULLMHAIGH.

em, *see* EIM.

eo, eobh, **eod** : SEO.

Eochair, *PIN*, 1.160, 2.76.

eochair¹, neochair, *f*, 'key', 1.141, -229, 2.76, -82, 6.30, 9.173, *gsg* ~chrach 1.195, 3.39, 14 *s.v.* poll 1(a), *pl* 4.231, ~chracháí 1.141, 4.59, ~characháí 4.10, ~eachaí 4.11, ~í 4.230.

Eochair², *name*, 8.172, *tale* ~ Mac Rí in Éirinn I.XII, 2.67, 5.86, -189, 7.46, 8.71, -133, 9.148, -168.

eocharáí, *n*, 'roe', 3.2, 4.37, -92, 5.234, *pl dep* eocharacháí 4.36-37, ~ 7.1.

eod : SEO.

Eoghan, *name*, 12.25, *gsg* Peaitín ~in 1.21, 'ac ~in 12.2, 'ac Eoin 5.369, nín ~in 12.13. *Cf.* Tír EOGHAIN.

Eoin, Bûan, *name*, 'John', 5.228-229, 10.29, -35.

eolach, *a.*, 'knowledgeable', 3.148, -153.

eolas, *m* (*f*), 'knowledge', 1.213, 3.5, -69, 9.179, *gsg* ~is 2.76, 4.50, *cmcs* 14 *s.v.* smiortáinín.

eolasach, *a.*, 'knowledgeable', 3.148, -153.

eolgach, eolghach*, *a.*, 'knowledgeable', 1.107, -358, 3.148, -153.

eorna, *f*, 'barley', 2.76, 8.175, *gsg* ~n 3.37, 10.49, *pl* ~í 4.231.

Eoróibe, Eoróibhe, *gsg*, *see* GHIÚRÓIP.

eret*, *see* OIREAD.

esna, *see* OSNA.

etarche*, *see* EITIRE*.

etarscán*, *see* EADARASCÁN.

eumail, *a.*, '?', 14 *Appendix*.

Eúróib, *see* GHIÚRÓIP.

F

f, *f*, 'letter "f"'.
fá, *see* FAOI.

fábhall, *n*, 'convenience'.

fabhar, fábhar*, fábar*, fabar*, *m*, 'favour', 1.10, -30, -89, -288.

fabharach, *a.*, 'favourable', 1.51.

fabhar-asbuil, *see* FOGHAR-EASPAIL.

fabhláilte, *a.*, 'foul', 3.159, 8.4.

fabhláilteach, *f*, fabhláilteacht, *f*, 'dishonesty, wrongdoing', 3.159.

fabhnd(a)raíos, *npl*, 'workman's boots, foundries'.

fabhra, fabhrtha, fobhra, abhra*, (forbrú*), *n*, 'eyelash', 1.190, -226, *pl* ~í 4.55, 14 *s.v.* ciontaí, ~rV:chaí*, forabhacháí* 4.127.

fabhrach*, *a.*, 'favourable', 1.313.

fabhtach, **fabhtáilte**, *a.*, 'defective'.

fabhtáithe, *a.*, 'with hollow centre', 14 *s.v.* calc 2.

- fad**, ad, *m*, 'length', 1.291, -418, 3.82, 7.15, 8.233, -242, **9.23**, 10.69, an fad 8.125, le an fhad 7.63, i bhfad 'long, far' 1.425, 2.44, 5.3, -6, -125, -212, -251, 6.91, 8.199, -218; *prp* ar fhad 'during' 7.105, *conj* (an) f(h)ad 'while' 1.130, 2.36, **8.127**, -154, *a*. ar fad 'all' 2.57, **8.242**, 9.87, *adv* 'completely' 8.214, *adv* fad ó 1.295, -384, **8.206**, 13.6, *cf.* FADÓ.
- fád**, *n*, ~ ná féán 'no sight'.
- fad-, *prefix*, 'long', 3.109.
- fada**, *a.*, 'long', 1.279, 5.331, -349, -383, 6.86, 8.25, -162, -170, 9.4, -21, -120, *comp* faide, foide 1.41, 3.67, 8.176, fuide 5.98, -336, -365, 8.114, ~ 3.67, *abst comp* foideacht, foide, faide, fad 3.71; *adv* 8.204, go ~ 8.166, -181, **-217**, *prp* chomh ~ le 'to' 7.107, *conj* chomh ~ is 8.154; *n*, le ~ 'for a long time past' 8.208.
- fadaigh, *v*, 'kindle', *psthab / cond* 2sg ~ dóthá 5.67, *VN* ~ dú 3.5, 8.77, ~ dúchán 5.200, -207, -213, *pl* ~ daí, ~ daíthe 3.5, 4.171.
- fadamharcach, *a.*, 'long-sighted', 3.109.
- fadaráil**, *f*, 'foddering'.
- fadbhreathnaíoch, *a.*, 'far-sighted', 1.233, 3.109, -148, *comp* ~ thnaí 3.64.
- fadchluasach**, *a.*, 'attentive', 3.109.
- fadchosach, *a.*, 'long-legged', 3.109.
- fad-dhramannach**, fad-dramannach, *a.*, 'long-backed', 3.109, -148, 9.39.
- fad-dhrioballach**, *a.*, 'long-tailed', 3.109.
- fadfhoighdeach, *a.*, 'having long patience', 3.109.
- fadhaitvais, *m*, 'whitewash', 5.360.
- fadharcán, fárcán, *m*, 'knot (in timber), lump (on body)', 1.103.
- fadhb, *see* FAIDHB.
- fadhbach*, *see* FAOBACH.
- fadleicneach, *a.*, 'long-cheeked', 3.109, -148, 9.19, -39.
- fadó**, fad ó, *adv*, 'long ago', 1.376, -384, 4.45, 6.90, **8.206**, *cf.* FAD.
- fadteangain**, *a.* (or *gsg*), 'talkative', 3.36, -109, 9.39.
- fadteanganach**, *a.*, 'talkative', 3.148.
- fadú, fadúchán, *see* FADAIGH.
- faeilí*, féilí*, *m*, 'anecdotalist, conversationist', 1.211, -256.
- faeilleach* : faileach, *see* FAOILÍ.
- faeint*, *conj*, 'to see', 8.137, *see* FÉACHAINT.
- faé, *see* FAOI.
- fafra*, *m*, 'strong breeze', 1.10, -30, -214.
- fafrúil*, *a.*, 'breezy', 1.10, -30, -89, -214.
- fág**¹, *v*, 'leave', **5.309**, *impv* 2sg 6.75, 2pl ~aí 5.73-74, ~aigí 5.72, 3pl ~aidís 5.286, *pres* ~ann 5.379, ~thaíonn 5.388, ~thann 5.389, *pst* ~ 1.267, 2.73, 8.126, 10.62, ~a 5.237, 8.36, -79, ~aibh* 1.49, 1pl ~amar 5.93-94, 3pl ~adar 5.86, *imprs* ~adh 8.41, *psthab* ~adh 5.6, *imprs* ~tí 5.50, -53, *fut* ~faidh* 6.75, ~fa 14 s.v. tóig 12, ~thaidh 7.18, ~tha 14 s.v. ceirín, *rel* ~fas* 9.54, ~thas 5.83, *imprs* ~fear 5.61, *cond* 1sg ~thainn 14 s.v. ór, d'fhácthainn 8.131, 2sg ~thá 8.193, 3sg ~thadh 1.206, ~thad sé 8.165, ~fat sé 8.13, 3pl ~thaidís 5.239, *imprs* ~faí 5.54-55, ~fí 8.41, ~thaí 5.62, *prsbj* ~a 8.9, *pstsbj* 1sg ~ainn 8.173, 2sg ~ta 5.42, 3sg 8.173, 3pl ~aidís 8.13, *imprs* ~taí 5.51, *vadj* ~thaíthe 5.184-185, ~thaí(the) 5.196, *VN* fágbháil* 1.97, ~ál 1.77, 5.206, ~áil 8.134, ~áilt 5.198, -216, -218; *implication* ~am 5.111, ~ann, d'fhága 8.125, -159.
- fága, fág*², *m*, 'large wave', 1.54, *pl* ~í 1.13, 4.30, -55.
- fágálach**, *a.*, 'patchy', 1.56.
- fagh-, *see* FAIGH.
- faghaint*, *conj*, 'to see', 8.137 *n.*, *cf.* FÉACHAINT.
- faghairt*, fagairt*, *see* FOGHAIRT.
- faghartha¹, *a.*, 'fiery, easily angered', 11.137.
- faghartha**², *a.*, 'exhausted'.
- faic**, **faice**, *n*, 'whack, nothing', 1.54, 11.12.
- faichnín, *see* FÓICHNÍN.
- faicim*, *see* FEIC.
- faid*, *f*, 'length', 1.52, -367, (9.23).
- fáideog, fáidreog, *f*, 'rush taper, candle', 1.231, 14 s.v. fídeog.
- fáidh*, *m*, 'prophet, sage', 10.36.
- faidhb**, fadhb, fodb*, *f*, 'blow, use', 1.64, -103-105, -207, -226.
- faidhear**, *m*, 'large fire or amount, anger', 11.97, -137.
- faidhearáil**, *v*, 'make large fire', 9.77.
- faidhearáilte**, *a.*, 'easily angered'.
- faidhf**, *f*, 'blow', 1.64, -105.
- faidhfear**, *n*, 'large quantity'.
- faidhp, *f*, 'blow', 1.64, -105, -207.
- faidléimneach, *a.*, 'taking long jumps or bounds', 3.4, -109, -148, 9.39.
- faífrúil, *a.*, 'dry and breezy', 1.10, -30, -89, -214.
- faigh, *v*, 'get', I.X, 1.103, -105, 5.237, **-272-279**, **-390**, 9.5-6, 10.69, *rel* a d' 8.38, *impv* 3sg faghbhadh*, faghadh*

- 1.103, *2pl emph* ~igíse 5.26,
pres 1sg faghaim* 1.102, ~im 13.13, fám
 mé 5.88, *emph* ~imse 10.23, *3sg* ~eann
 1.281, 5.141, geofann II.X, 5.276-278,
 geothann 2.27, gheitheann, bhfuigheann
 5.389-390, *rel* ~eanns 6.5, *3pl* ~eannndar
 5.406, *Echo* fuighthead 5.391, *imprs*
 ~tear 8.43,
pst 3sg fuair 1.28, *1pl* fuaramar 5.93, *3pl*
 fuairadar 2.5, fuair'dar 5.76, *imprs*
 fuairleadh 5.80, fríodh 5.82, 8.92, fuaireas
 5.236,
psthab 1sg emph ~innse 14 s.v. laisceadh,
2sg ~teá 5.68, *3sg* ~eadh 1.51, ~id sib 14
 s.v. domhan 2(a), *3pl* ~idís 14 s.v.
 bealadh, *imprs* ~tí 8.42,
fut ghéabh-* 1.18, gheo- 11.183 n., ní
 bhfuigh- 4.133 n., *1sg* fuighead 10.71,
3sg gheithe 10.86, geithidh 5.79,
 ngeithidh 9.142, gheithidh 1.383,
 gheofaidh 1.206, gheofa' 14 s.v. bealach
 7, gheobhaidh 1.49, gheobha 8.233,
 gheotha' 14 s.v. múille 1(b), gheof/thaidh
 9.142, gheothaidh 7.57, 11.140, fuighe
 7.68, fuighidh 2.2, 10.21, fuighe 8.56,
 mara/go ngeithidh 9.142, *3pl*
 gheof/thadar, fuighdar, fuigheadar 5.406,
rel gheofas 8.155, gheitheas 13.6, ghes
 14 s.v. ceann 1(a), gheothas 14 s.v.
 bealach 7, *Echo 1sg* ~ead 8.144, *2sg*
 gheofair 5.105, *imprs* gheofar, gheoifear
 5.54-55, gheoifear 5.383, gheifear 5.56,
 ghiufar 10.44,
cond 1sg gheithinn 1.405, gheofainn 8.26,
 9.142, gheobhainn 10.69, fuighinn 1.281,
 fuighinn 8.137, bh[f]uinn 10.96,
 ngeofainn, ngeighinn 9.142, *emph*
 fuighinnse 10.99, *2sg* gheofá 14 s.v.
 broinn, gheothá 4.42, fuightheá 11.89,
 ~theá 8.51, go ngeofá 9.142, *3sg*
 gheithheadh 9.142, -153, gheithhead sé
 8.80, gheothadh 4.42, ghiothadh 9.134,
 fuigheadh 1.281, 6.17, fuigheach 5.92,
 fuighead sé 7.113, fuíot sé 7.17, *rel*
 gheitheas 8.234, *1pl* fuigheadh muist
 10.63, *3pl* gheithidís 5.116, fuighidís
 5.382, *imprs* gheifí 5.54-55, fuighfí
 5.301, fuighthí 5.59, -62, fuíthí 5.64,
 (fuightí) 5.392,
prsbj 3sg ~e 2.2, fágá 5.79, *1pl* ~eamuid
 5.10, *pstsbj 1sg* ~inn 10.15, *emph* ~innse
 10.77, dhá ngeighinn 9.142, *2sg*
 faghthá*, ~teá 1.105, 5.42, *3sg* ~eadh sé
 3.12, ~ead sé 6.46, fách 5.218, *1pl*
 fágamaois 5.94, *3pl* ~idís 6.76, *imprs*
 fáití 5.64,
vadj ~te 1.371, -420, 5.196, fáite 4.43, ~tí
 2.71, VN fáil 8.107, -172, fagháil 5.93,
 faghail 14 s.v. 1, fáil(t) 8.110, fáilt 8.94,
 fált 5.199, -209; ~ + a., *vadj*, VN fáil
 8.135, fáilt 8.157, faghail* 5.233.
faighdiacs, haighdiacs, *n*, 'leisure, play'.
 faighirdris, *see* FOIRDRIIS.
faighleáil, *f*, 'spinning'.
faighléara, *see* FAIGHLÍ.
faighléarach, *f*, 'dawdling about', 3.164.
faighlí, faighléara, *m*, 'lounger', 1.211,
 -256, 3.155, *pl* faighlí(the) 4.73, -231.
faighlíocht, *f*, 'dawdling about', 3.159,
 -164.
 Fáil, *PLN dep*, 'Ireland', 1.30, Crích(e) ~
 3.24, 5.225, feara ~ 4.42, Fiannta ~ 4.44,
 tíortha ~ 9.85, 12.24. Cf. FIANNA FÁIL.
fáil, VN, *n*, 'getting, opportunity', cf.
 FAIGH.
 fáil-beara, *m*, 'wheelbarrow', 8.88, *pl*
 ~eachaí 4.19.
 fáileach*, fáilleach*, fáoilleach*, *see*
 FAOILÍ.
failéarach, *f*, 'delaying'.
 fáilí, fáilthí, fáilid*, *a.*, 'pleasant, affable',
 1.170, -394, 10.94.
 fáilíocht, fáilthíocht, *f*, 'affability', 1.170,
 -394, 3.159.
 failp, failp*, *f*, 'stroke (of cane, etc.)',
 1.358.
 failpéara, *m*, 'sponger, toady', 1.358.
faill, *f*, 'circumstance'.
faillí, faillighe*, *f*, 'neglect', 1.160, 7.18,
cop pst rel ab fh~ 1.239, 5.331 n., -364,
 9.120.
failligh, *v*, 'neglect, make mistake', 5.236.
 faillíoch, *a.*, 'neglectful', *comp* ~llí 3.64.
failm, *n*, 'moderate quantity'.
 failmhígh, falmhaigh, *v*, 'empty', 1.95,
 -170, 5.19, -170, *fut* falmhthaidh 5.31,
 -38, VN ~mhiú 1.170, falmhughadh*
 1.212, falmhadh 5.31.
 failp*, *see* FAILIP.
fáilte, *f*, 'welcome', failte 1.10, ~ 1.15,
 3.59, -78, 8.172, -238, 9.32, *pl* ~tí 4.156,
pron 6.4.
 fáilthí : FÁILÍ; fáilthíocht : FÁILÍOCHT.
fáiméad, *m*, 'walled enclosure', 1.220, *pl*
 ~éid 4.52, -231.
fáimeáil, *f*, 'beating, loitering'.
fainic, *v, n*, 'beware, warning', 1.226, 4.50,
 5.329, 8.232, *pl* ~eachaí 4.59, ~í 4.231.
 fainleog, fainleoc*, fainleog, *f*, 'swallow
 (bird)', 1.5, -10, 3.27, 11.126.

- fáinne**, *m*, 'ring', 1.226, 8.82, -181, *in vocsg* 3.10, *pl* **4.231**, ~nní 4.214, ~nníochaí 4.176, *pron* 6.10.
fáinnigh, *v*, 'dawn', 5.19.
fáinnín, *m*, 'small ring'.
fair, *v*, 'watch', *impv 1pl* ~heam 5.111, *pres imprs* ~tear 5.47, *pst* 2.85, *psthab imprs* ~tí 5.53, *fut* ~thidh 2.15, *vadj* ~the 5.137, ~te 5.174, *VN* ~e 8.84, *gsg* ~the, *fartha* 5.227, *cf.* **FAIRE**.
fairtí, *num*, 'forty', 7.3.
fáir, *n*, 'tidings', 1.38, 14 *s.v.* fuairnéis.
Fairche, *an*, *PIN f*, 'Clonbur', 1.199, -354.
faire, *faireadh*, *fairiú*, *f*, 'watching', **2.54**, 5.202, *pl* ~reóchaí, ~rí 4.171.
fairnéis, **fairnis** (fáirnis), *foirnéis**, *n*, 'knowledge, stop (to query)', 1.17, -38, -57, 13.14.
fairge*, *see* **FARRAIGE**.
fairsinn, *fairsing**, *a.*, 'spacious, plentiful', 1.29, -132-133, -154, 6.81, 8.136, -149, *farsaing** 1.133 *n.*, *comp* *fairsinge** 1.29, *fairsingighe*, *fairsinní*, *fairsne* 3.63, -66, *cp.* *foirsne* 10.36.
fairsingeacht*, *f*, 'spaciousness', 1.29.
fairsinnín, *a.*, 'a little plentiful', 3.172.
fairsnigh, *fairsinnigh*, *v*, 'widen', **5.19**, **-36**.
fais, *see* **FUIS**.
fáisc, *v*, 'squeeze', 1.97, 5.55, *impv* 3.10, *pres imprs* ~tar 5.35, -38, *pst 3sg* 13.21, *3pl* ~eadar 5.16, *psthab* ~tí 5.38, *vadj* ~thí 9.118 *n.*, *VN* ~eadh 14 *s.v.* baog 2, ~iú 5.217.
faisean, *m*, 'fashion, habit', 1.56, 5.340, 8.28, 11.34.
faisiún, *m*, 'fashion', 1.56.
faisnéis*, *f*, 'information', 1.38.
faisteanach, *see* **FOISTEANACH**.
faitcheas*, **faitches***, **faitchíos***, *see* **FAITIÓS**.
faiteach, *a.*, 'fearful', 3.148, *cf.* **FUITEACH**.
faíteall*, **faíteallach***, *see* **FÁTALL**, **FÁTALLACH**.
faitéas, *see* **FAITIÓS**.
Faithbheartach*, *see* **FATHARTACH**.
Faithche, *an*, *PIN f*, 9.91.
Faithche Mhóir, *an*, *PIN f*, 'Eyre Square', 1.221.
faithne, *f*, 'wart', 1.38, -159, -277, *pl* ~nV:chaí 4.118, -127, **-231**, ~níochaí 4.148, -191, ~néachaí 4.169, -174, ~óchaí 4.169, 8.25, 13.17, ~niúacha* 4.127 *n.*, ~achaí 4.165, ~nte 4.228.
faithnín, *see* **FÚITHNÍN**.
faitín, *m*, 'small potato', 3.172.
faitíos, **faitias**, **faitéas**, **faitcheas***, **faitches***, **faitchíos***, **faitigus***, *m*, 'fear', **1.57**, -115, -389, -413, 3.6, 8.233, 13.18, *gsg* ~tís 1.57, 3.21, 7.114, *gpl* 7.105; *prp* (ar) f(h)~ 'for fear of' 5.117, 7.105, *conj* (ar / le) f(h)~ 5.94, 6.42, **8.135**, 9.90, 11.114.
fál¹, *m*, 'wall', 1.256, 3.39, 10.92, ~ buaile, fárr-buaile 1.165, -170, *pl* ~ta 4.37, ~il 4.203, ~trachaí 4.211, ~taí, ~annaí **4.231**.
fál², *m*, 'fall'.
fál³, *see* **FÁLAIGH**.
falach, *m*, 'cover, hiding', 1.38, -169, 4.43, 14 *s.v.* álach, i bh~ 'hidden' 1.38, -112, 5.173, ~ beag 'hide-and-go-seek' 8.210, bh~ beag 9.133. *Cf.* **FOLACH**.
falaigh, *folaign**, *v*, 'cover', *impv* 6.10, *pres* 1.38.
fálaigh, **fál³**, *v*, 'fence', **5.170**.
falainn, *falaing**, *n*, 'cover', 1.154, *pl* ~eachaí 4.150.
falamh, *folamh**, *a.*, 'empty', 1.38, -79, -169, -396-397, -413, *comp* 3.59, *abst comp* 3.70.
falmaire¹, *m*, 'wanderer, large person', 1.256, 3.154.
falmaire², *palmaire**, 'helm', 1.220.
falmhaigh, *see* **FAILMHIGH**.
fálróid, *f*, 'wandering', 1.372.
faltanach, *a.*, 'spiteful', 1.174, 3.148, 5.6, *abst comp* ~nas, ~naí, ~nacht 3.71.
faltanas, *n*, 'spite', 1.38, -174.
famaire, *m*, 'large person', 1.256.
fámaire, *m*, 'stroller, sightseer, large dogfish', 1.256, 8.38.
fan, *v*, 'wait', *impv 2sg* 1.226, 8.6, -207, *2pl* ~aí 10.44, ~aigí 5.73, -294, 6.21, *pres 1sg* ~aim 13.19, *3sg* ~ann 4.44, ~aíonn 5.170, -414, *rel* ~anns 8.38, *pst 3sg* 1.32, 2.14, *3pl* ~adar 5.86, *psthab* ~ach 14 *s.v.* ligeacht, *impr* ~tí 5.52, *fut 1sg* ~fad* 10.59, *3sg* ~thaidh 2.36, ~tha 8.170, *fut or prsbj* mar bfana* 8.113 *n.*, *rel* ~thas 8.38, ~as 14 *s.v.* stéig 1, ~ós* 8.38 *n.*, *Echo* ~thad 5.97, *cond 1sg* ~thainn 7.115, *3sg* ~fadh* I.X, ~thadh 11.142, ~thad sé 8.232, ~that sí 14 *s.v.* orlach, ~ódh 5.170, ~thaidís 8.170, *pstsbj* ~adh 8.77, *vadj* ~ta 3.171, *VN* ~ach 5.220, ~acht 2.4.
fán, *m*, 'vagrancy, decline', 3.154, 14 *s.v.* lomfar, seachrán, *gsg* un fáin 10.44.
fána, **fánadh**, **fánaidh***, *m*, 'downward slope', le ~ 5.348, 7.117, 10.59, le fán' 14 *s.v.* ábhach¹, le fánadh 10.78, le ~ na haille / an aille 1.389, -426, 6.95, 14 *s.v.*

- deabhal 11(a), ceann le ~ ‘downward slope’ 2.25, 7.65, *pl* ~í 4.55.
- fánach**, *a.*, ‘vagrant, insignificant’, 1.404, 8.182, -232, 9.21.
- fánadóir**, *m.*, ‘wanderer’, 3.154.
- fannleisciúil**, *a.*, ‘reluctant’.
- faobach, fadhbach*, *n.*, ‘frenzy’, 1.64, -103, -215.
- faobhar**, *m.*, ‘cutting edge’, 1.18, -215, -227, -230, *gsg* ~ir 1.215, -425, 2.41, 14 *s.v.* neamh, *cmcs* 14 *s.v.* treasfhaobhar, (*gpl*) ~ 9.101.
- faobharáil**, *VN f.*, ‘whetting’, 5.20.
- faoch**, *n.*, ‘nothing’, 1.50, 8.238.
- faocha**, *f.*, ‘periwinkle’, 1.50, -259, 9.91, *gsg* ~n 5.288, *cmcs* 8.73, *pl* ~in 4.64, 6.45, 9.73, ~ilí 11.119, ~ chapail ‘whelk’ 9.56, *pl* ~in chapail 4.33, ~ ghliomaigh ‘hermit-crab’ 9.56, *pl* ~in ghliomaigh / ghliomach 4.34, *pl* ~in sheilméidí ‘(spiral-shelled) snails’ 9.74, *gpl* ~n 14 *s.v.* slí 2.
- faochain, *f.*, ‘small periwinkle’, 3.173, *pl* faochainíní 3.173.
- faoi**, fá, faé, fó, *prp.*, ‘under, about’, 1.215, 5.141, 6.82, **7.39**, 7.73, 8.2, -63, 9.30-31, -86, -175, faé 10.4, -85, *emph* 6.26-27, *pron* 6.27, *art* ~n 1.24, -282, 6.87, 9.91, -136, -138, ~n 8.137, *prtc* ~na 9.147, fá sin* 6.27 n., fó, fá, fána **10.85**, bruth fá thír* 1.252, faé 10.4, fó 10.36;
- prp pron* 7.39, -92, *lsg* fúm 1.303, faom* 7.40 n., *emph* fúmsa 8.101, *2sg* fút 6.47, *emph* fútsa 6.54, *3m* faoi 1.407, 5.301, ‘submerged, favourable’ 8.183, *3f* fúithi 6.72, ‘afloat’ 8.183, (faoithe) 6.9, faoite*, faoithi* 7.40 n., *lpl* fúinn 8.176, faoinn* 7.40 n., *2pl* fúib 7.97, *emph* fúibse 7.103, *3pl* fúthub 6.72, fúthú 7.102, 14 *s.v.* abhainn, fúthu 14 *s.v.* leanúntas, fúthaib 7.98, faoidar ? 7.98(e); *conj* **8.143**, **-146**, -148, -155.
- faoile*, *see* FAOILLE.
- faoileán*, *see* FAOILLEÁN.
- faoileann¹, *f.*, ‘fair maiden’, 1.14, -163, 10.72. *Cp.* AOILEANN.
- faoileann², *in* portán ~ ‘spider crab’ 1.163, *pl* portáin ~ 4.33, 9.21.
- faoileog*, *f.*, ‘seagull’, 1.396-397.
- Faoilí, *pl.*, fafleach*, fáilleach*, fáilleach*, ‘February’, 1.159.
- faoille, faoile*, *f.*, ‘large type of gull’, 1.14, -163, *pl* ~llí 4.231.
- faoilleán, faoileán*, faoiléan*, *m.*, ‘seagull’, 1.14, -163, -417, 3.2, *gsg* ~in 4.33, *pl* ~in 1.18, 4.74, ~léin 1.18, *gpl* Leac na bhF~ 12.27.
- faoilte, faoillte, *in* ~ an gháire ‘smile’, 1.15.
- faoisc¹**, **faosc¹**, *v.*, ‘parboil’, **5.201**, -235, *VN* faoisc, faoisceadh 5.213.
- faoisc²**, **faosc²**, *n.*, ‘parboiling’, 5.201.
- faoisidín**, **faoistean**, **faoistín**, (faoistin ?), faoiside*, faoisidin*, *m.*, ‘confession’, 1.57, **-59**, 3.48, 8.230, *dep* faoistíne, ~ 1.59, un ~ 7.82, *pl* 1.59.
- faoithin**, fuíthin, *n.*, ‘sunset’, 1.138.
- faosc^{1,2}**, *see* FAOISC^{1,2}.
- faosc³**, *n.*, ‘shame’.
- fara, *n.*, ‘(hen-)roost’, 1.38.
- faraige : FARRAIGE.
- far ál dait, *adv.*, ‘for all that’, 8.225.
- faran**, *n.*, ‘foreign country’.
- faraor**, faraer, fo-rír*, *adv.*, ‘alas’, **1.14**, 8.22, -225, **-228**, -234.
- farasbarr*, *see* FEARAS BARR.
- farc¹, *v.*, ‘become infested with dry rot’, 1.41, **5.235**, *VN* ~adh 1.41, 3.131, ~ál 5.199, ~áil 5.206, **-213**.
- farc², forc*, *m.*, ‘fork’, 11.54, -178.
- farcáil, *v.*, ‘fork’, 5.22.
- farcáilte, *vadj.*, ‘infested with dry rot’, 5.216, -235.
- fárcán, *see* FADHARCÁN.
- farcthaí**, *a.*, ‘having dry-rot, perforated’, 1.41, 3.152.
- fardoras, fárdoras, bárdoras*, várdoras, fordoras*, ‘lintel (of door)’, 1.38, -199, **-221**, 3.84, -86, -92, 9.39, *cmcs* 9.21.
- farra**, *m.*, ‘wind’.
- farraid*, farraíd*, *see* ARAOID.
- farraige**, faraige, fairrge*, *f.*, ‘sea’, 1.186, -195, -249, -404, 3.49, 6.100, 8.132, -171, -231, 9.91, *dep* 3.53, 8.13, ar ~ 5.125, 9.87, thar ~ 10.59, *article* (in)sa bh~ 7.46, *before vowel ~g* 14 *s.v.* blaoisc 3, *pl* ~gí 4.19, 5.14, 12.27, 13.7, *pron* 6.6, -11.
- fárr-buaile, *see* FÁL.
- farsaing*, *see* FAIRSINN.
- Fártach, Fártaiigh, Fártá, *see* FATHARTACH, FATHARTAIGH.
- farúch**, *n.*, ‘fodder’, 9.21.
- fás¹, *m.*, ‘growth’, *cmcs* 14 *s.v.* barrchonlach, seans 2.
- fás², *v.*, ‘grow’, 1.226, *pres* ~ann 10.92, ~aíonn 5.414, *rel* ~anns 9.21, *pst* 1.267, *cond* ~thadh 14 *s.v.* chéadbharr, ~thad se 8.230, *prsbj* ~a 8.131, *vadj* ~ta 2.41, *VN* ~ 7.117, 8.157.
- fásach, *m.*, ‘(desert), uncropped pasture’, ar

- ~ 10.103, 14 s.v. bleidhb, *pl* fástaí 4.18, -56, -231.
- fasair**, fosair*, easair*, *f*, 'single mix, lots of', 1.38, -226, 9.63, *pl* ~í 4.231.
- fascadh, foscadh*, *m*, 'shelter', 1.38, -413, 13.7, ar ~ 5.343, 9.87, *pl* ~aí 4.172, ~acháí, ~cV:cháí 4.231.
- fáschíle, *n*, 'false keel', 3.84.
- faslach**, *m*, 'good quantity', 1.64.
- fasóg**, fasóig, *f*, 'single mix', 1.38, -56, -220, 9.63.
- fasóid**, *f*, 'single mix', 1.4, -38, -56, -66, -220, 9.63.
- fasóidín, *f*, 'small single mix', 1.56, -66, -220.
- fasóigín**, *f*, 'small single mix', 1.66, -220, 9.63.
- fastaigh**, *v*, 'catch'.
- fastú**, fastódh*, *in i bh*~ 'stuck', 1.32, -112, 4.31, 5.361, 7.18, -21, 13.21; *pl* fastaeacháí 14 s.v. vastú.
- fata**, *m*, 'potato', 1.220, 8.126, *pl* ~í 3.18, -49, 4.19, -36, -50, 8.110, 10.53, *dep* 4.83, -148, 9.77, -177, *pron* 6.39.
- fátall**, fáiteall*, *m*, 'foraging', 1.211.
- fátallach, fáiteallach*, (fáltaireacht, fáltallach), *m*, 'forager', 1.211, -248, 3.155.
- fátallaí, *m*, 'forager', 3.154.
- fáth**, *m*, 'reason', 1.10, -128, -298, 2.42, 8.71, cén ~ 'why' 5.232, 8.11, -14, -47, -51, -58, -246, *pl* ~annaí 4.9.
- fathach, *m*, 'giant', 1.226, 2.75, 8.170, F~ Uí Dhúdáis 7.82, F~ Mór 8.208, ~ Mór Buí 13.1, *vocsg* ~aigh 3.19, *gsg* ~aigh 3.12, -19, 8.170, ~a' 3.12, ~a 5.183, *cmcs* 3.12, *pl* fátha 4.138, ~aigh 4.145, ~aí, ~cháí 4.90, 9.61.
- Fathartach, Fártach, Faithbheartach*, *m*, 'person named Ó Fathartaigh', 1.121, 14 s.v. fastaigh.
- Fathartaigh, Fártach, Fártá*, Faithbheartaigh*, Ó, *surname*, 'Faherty', 1.121, 12.11, *pl* 11.118.
- feá¹, feádh, feadh*, [*m*], 'fathom', *num* 2.44, 4.42, 9.20, -43, -101, -106, *pl* feadha* 1.101, 2.44, ~nnaí 4.9, ~nna 4.42.
- feá², *see* fí.
- feabhas**, feous, *m*, 'improvement, good, growth', 3.69, 9.22, a fh~ 9.146, dhá fh~, dhá fhús 1.88, -376, 3.71, 8.73, *gsg* ~is 7.115.
- Feabhra, *n*, 'February', 11.122.
- feabhsaigh**, *v*, 'improve, grow', *pres* ~saíonn 14 s.v. seo (2), *pst* 5.104, *Echo* 1sg ~saíos 5.104, *fut* ~sóidh 14 s.v. caith 5, *cond* ~sódh 8.24, *vadj* ~saíthe 14 s.v. bearrán 1(b), *VN* ~sú 1.216, -410, 8.27.
- feac¹, *m*, 'handle of spade', 6.3, *gsg* feic 3.18.
- feac², *v*, 'bend (knee)', *VN* ~adh 1.49.
- feacadh, feac³, *m*, 'bend', 1.49, -236.
- féacha**, féach, *v*, 'look, try', 1.18, 5.310, *impv* 2sg 1.263, 5.237, 8.4, eatha 14 s.v. aicearra 1(a), atha 14 s.v. cúl (b), 2pl ~aigí 5.71, 8.141, *pres* 1sg féaghaim* 8.137 *n*, *fut* ~thaidh 8.48, *vadj* ~ta(i) 2.71, 5.178, *VN* 5.213, ~táil 'trying' 5.198, 8.137, ~ain 5.200, -205, 13.3, ~aint 3.5, *pl* ~aintí 4.171; Féach television programme 7.107.
- féachaint, *VN*, 'looking', *see* FÉACHA; *conj* ~ an / cé, fiachaint (fiachaint), féint, feidhint(e), théint, féach a, faeint*, héinte* 'to see if' 1.111, 5.9-10, 8.118, -120, -123, -131, -137, ~ le 8.142, féachaint 14 s.v. píleáil.
- feacht, *m*, 'swell (at sea)', *pl* ~aí 4.55.
- fead, *f*, 'whistle', 1.222, 9.56.
- féad**, *v*, 'be able', *pres* 1sg ~aim 14 s.v. fuireacht, 3sg ~ann 4.49, *fhéatann 5.7, *pst* 3sg 1.69, 3pl ~adar 1.405, 5.75, *psthab* ~adh 8.72, *fut* ~faidh* 1.376, *n*-fhéadfa* 1.206 *n*, ~thaidh 2.4, ~tha 14 s.v. ceol 2, féata 2.53, ~thóidh 5.417, *rel* ~fas* 7.105, ~thas 5.11, *imprs* ~fear 5.103, *cond* 1sg ~thainn 6.10, (~tháinn) 5.413, *emph* ~thainnse 3.69, 2sg ~thá 1.206, -263, ~fá* 8.10, 3sg ~fadh* 5.90, ~thadh 5.371, ~thad sí 5.302, ~that se 11.10, 1pl ~famaois 5.94, 3pl ~faidís* 1.100, ~thaidís 5.26, ~thadar 5.399, *pstsby* 1sg ~ainn 14 s.v. doras 1(c), 2sg ~á 5.9, 3sg ~adh 8.131, ~ad sé 5.218, *VN* ~achtáil 5.204.
- feadaí**, *f*, 'whistling', 2.82, 3.162, 8.81, 9.70, 10.20, 13.18, feadaíol 5.206.
- feadán**, fiodán, *m*, 'anus', 1.4.
- feadar, *v*, 'I know', ní fh~ 10.71.
- feadh¹, feádh, *see* FEÁ¹.
- feadh², feath, *prp* ar ~ 'during, throughout', 1.101, 2.44, 6.90, 7.1, -105, -118, 8.217, 9.87, *interr* 8.65-66.
- feadhnach, *m*, 'large quantity', 1.103, -151.
- feadhnóg*, *f*, 'pannier', 1.426.
- feadóig, feadóig, *f*, 'whistle', 1.4, 2.18, 9.21, -91, 11.122.
- féaghaim*, *see* FÉACHA.
- feaicdaráí, *m*, 'factory', 7.59.

- feag*, *m*, 'fag (cigarette)', 2.23 n.
feaicsean, *n*, 'favour'.
 feaimilí, *m/f*, 'family', 5.2, 6.50, 8.172, 9.21.
 feáin, *see* Fí.
 fearín, *m*, 'small man', 3.172, 9.51.
 feaisean, *m*, 'fashion', 1.56.
feall¹, feáll, *m*, 'deceit, tragedy', 1.176-177, 9.6, 10.30, *gsg* feill 1.179, *cmcs* 3.21.
 feall², *v*, 'betray', 5.142.
 fealladas, *m*, 'deceitfulness', 3.164, -167-168.
 fealladóir, *m*, 'deceiver, betrayer', 1.176, 3.155, 10.31.
 feallaire, *m*, 'deceiver, betrayer', 3.155.
 feallantas, *m*, 'deceitfulness', 3.164, -167-168.
 feallantóir, *m*, 'deceiver, betrayer', 3.154-155.
 Feall na Mart, *PLN*, 12.27.
 fealltach, *a.*, 'deceitful', 3.148, -150, -153.
 fealltacht, *f*, 'deceitfulness', 3.164, -168.
 fealltanais, *m*, 'deceitfulness', 3.158, -164, -168.
fealltúil, *a.*, 'treacherous', 3.150, -153.
feamainn, *f*, 'seaweed', 1.369, -413, 8.69, 9.32, -34, -77-78, -91, *gsg* ~e 1.405, 3.53, *cmcs* 3.12, -53, *pl* ~eachaí 4.50, -231, *pron* 6.39.
 feamainneadóir, *m*, 'seaweed harvester', 3.154.
 feán, *see* FÁD.
feanc, *m*, '(not) a jot', 1.236, 8.116.
feann, *v*, 'flay, skin, abuse', 5.142, -148, -149, -156, -159, *pst imprs* ~adh 9.169, *cond* ~thad sé 14 s.v. moncaí, *vadj* ~ta 14 s.v. líobair, *VN* ~adh, *pl* ~óchaí, ~taí, ~innte 4.171.
 feannadóir, *m*, 'scold', 3.154.
feannóg*, fionnóg, *f*, '(scald crow)', 1.4, *vocsg* 3.10, *gsg* ~ige 1.100.
fear, *m*, 'man', 1.32, -166, -186, -288, -404, 2.81, 5.331, -355, 6.29-30, 7.14, -25, 8.170, -238, -244, 9.51, 12.22-23, F~an Gheata 12.16, ~ an phosta 'postman' 6.98, ~ bréige 'scarecrow' 4.33, *vocsg* a fhir ... 3.17, *gsg* fir 8.170, *cmcs* 2.82-83, 9.47, -82, 10.20, *pl* 4.231, fir 4.28, -52, 8.141, feara* 10.87, feara Fáil 4.42, 9.85, ~aibh 10.50, ~ú 10.81, ~abh 1.209, ~achaí 4.47, *num* feara 4.42, ~ 9.105, -107, *vocpl* ~ra, ~raibh 1.79, 3.11, 4.67, *gpl* 3.58, -83, 9.61.
fear, *m*, 'grass, hay', 2.51, 7.14, *gsg* féir 2.73, 9.56, -77-78, un féir 7.82, *cmcs* 7.11, *pl* ~achaí 4.50, -231.
fearabó, *n*, 'speed', sna ~ tintí 1.256.
 féarach, *m*, '(rent for) grassland', 10.90, ar ~ 9.87, *pl* ~chaí 4.89, -90, ~rthaí 4.231, 8.82.
fearacht, hearach, *prp*, 'like, same', 1.113, 5.355, 7.111, 9.120.
 fearadh, *m*, 'bestowal', 3.142.
 Fearaille, *see* FHEARAILLE, MHAG.
 féaráilte, *a.*, 'fair', 8.181, 14 s.v. breathnaigh 1(a), *abst comp* ~, ~acht 3.72, -170.
 féaráilteacht, *f*, 'fairness, fair amount', 3.72, -158-159, -168-169, 8.238.
 féaráilteas, féaráltas, *n*, 'fairness', 3.158, -168.
 féaráltacht, *f*, 'fairness', 3.158-159, -168.
 fearann, *m*, 'territory', 12.27 s.v. Cathair na Roinn.
 fearas barr, arasbarr, earasbarr, fearasbarr, farasbarr*, feras barr*, fear-is-bárr, *m*, 'excess', 1.112, -384, 8.156, *dep* 3.48.
 fearg, *f*, 'anger', *datsg* feirg 3.24, *gsg* feirge 3.23, 3.31, 14 s.v. dioc¹ 1.
 Fearghaile*, *see* FHEARAILLE, MHAG.
 Féarlí, *surname*, 'Fairley', 3.24, *pl* ~os 12.22.
 fearna (feárna), *see* BRADÁN*.
féar-plé, *m*, 'fair play', 3.150.
 féar-pléúil, *a.*, 'fair, equitable', 3.150.
fearr (feárr), *comp a.*, 'better', *see* MAITH².
 fearrde, *a.*, 'better (for)', 3.68.
 fearsad, fionsaid, *f*, 'spindle', 1.29, -132, 3.24, *dep* 4.43, *pl* 4.231, ~dacháí 1.29, 4.59, ~idí 4.151.
 feart¹, *m*, 'prodigy, miracle', *gpl* 8.145.
 feart², fert*, *m*, 'mound, grave', 10.64.
 fearthainn, *f*, 'rain', 9.91, *gsg* ~e 1.124.
 fearúil, *a.*, 'manly', 3.159.
 fearúiltacht, *f*, 'manliness', 3.159, -164.
 fearúiltas, *n*, 'manliness', 3.164, -168.
féasóg, fiasóg, fiasóig, féasóig, fíósóig, *f*, 'beard', 1.9, 2.21, 3.29, 6.29, 9.27, 11.4, 14 s.v. cuir suas 3, loibhre 1, *gsg* ~ige 14 s.v. cluimhreach, geoineach, *pl* ~ógaí 4.87, ~igeachaí, ~igí 3.25, 4.87.
féasógach, fíósóigeach, *a.*, 'bearded, unsettled', 3.25.
 féasóigín, *f*, 'little beard', 3.171.
 feasta, *adv*, 'henceforth', 1.69, -281, 8.206, 10.40.
 féasta, *m*, 'feast', 13.4, *dep* 9.21, ar ~ 1.101, 9.87.
 féata*, *a.*, 'having small appetite', 1.18. *Cp.* FIATA.

- feath, *see* FEADH².
 Featha Can, *name*, 12.25.
 féathaint, *see* FÉACHAINT.
 fébí, fébrí, feibe, féibe, féibear, féibí, féibrí, *see* FÉIBRÍ.
fedar, *n*, '(not) a jot'.
feic, *v*, 'see', 2.47, 5.237, **-280-285**, *impv* 1sg 5.2, -12,
pres 1sg chíim 1.113 (9.132), faicim* 1.48, ficim 1.213, ~ím 5.411, *emph* ~ímse 1.383, 8.104, 13.10, 3sg 1.263, 'Eitheann 14 s.v. páipéar 2, 'eann 14 s.v. chomh, 'ann 14 s.v. fua(i)l, móta 3, *rel* ~eanns 8.94, *imprs* ~tar 5.46, ~thear dho 1.194, 4.84, 7.25, 9.127 n., -137,
pst 3sg choinic 2.59, chonaic 6.12, chonnaic* 1.116, 8.174, *dep* bhfaca 1.283, -309, fhaca 2.5, 8.95, bhfacaí 10.44, fhacaigh 2.63, *lpl* fhacamar 10.62, *emph* fhacamaire 5.93, 6.53, 3pl choiniceadar 2.33, choinicdar 5.77, 8.3, *dep* bhfacadar 8.72, *imprs* facthas 9.142, -169, *Echo* 1sg choiniceas 5.97, *dep* fhacas 5.97, bhfacas 5.106, 2sg *dep* fhacair 5.104, bhfacair 5.105, fhacais 14 s.v. tabhair le 4,
psthab ~eadh 5.6, 8.143, d'fhicead sí 5.368, 3pl ~idís 8.169, d'fhicidís 7.116, *imprs* ~taí 5.51, 8.42, ~tí 5.32,
fut 1sg ~fead* 5.98, 3sg ~fidh* 8.127, ~thidh 2.21, ~thí' 14 s.v. súil 2, ~e 14 s.v. breath, ~fe 8.207, chíthe 10.56, -69, *rel* ~theas 5.97, a d'fheictheas 8.38, ~eas 8.153, chífeas 10.56, *lpl* ~teamuid 5.13, *Echo* 1sg ~thead 5.97, *cond* 2.86, 1sg ~thinn 1.33, *emph* ~thinnse 14 s.v. vaint, ~(f)inn 8.56, chífinn 10.69, 2sg ~feá* 5.195, ~theá 3.71, 5.68, 3sg ~feadh* 5.97, ~theadh 8.137, -158, ~thead sí 8.127, ~feach mé 5.90, ~íodh 5.392, ~feat sé 6.93, ~eat sé 8.174, ~it sé 8.137, ~fidís* 8.201, ~idís 14 s.v. comhsacht, *imprs* ~fí 1.263, ~fá 5.55,
prsbj 1.263, 8.6-7, *pstsbj* 1sg 3.67, 2sg ~tá 5.32, ~teá 5.68, 3sg ~eadh 5.360, 3pl ~idís 5.23,
vadj ~thíthe 5.116, ~thí 14 s.v. aniar 2, VN ~eál, ~eáil, ~eáilt 5.216, -218.
feiceá(i)l, *f*, 'visibility'.
 feiceálach, *a.*, 'conspicuous', 3.148.
 Feichín, *name*, 'Festie', 1.272, ~ a Con Raoi 12.11, ~ an Choiligh 12.19.
 féichiúnta*, *see* FÉITHIÚNTA.
feidheadar, *m*, 'lunge, temper', 1.237.
 feidhear, *in* bleaist a feidhear, *see* BLEAIST.
 feidhearáilte ?, *a.*, 'easily angered', 14 s.v. faidhearáilte.
feidhearbhreac, *m*, 'type of trout'.
feidhearthá, *a.*, 'bare, exhausted'.
feidheastar, *m*, 'lunge, temper', 1.237, 3.153.
feidheastarach, **feidheastaráilte**, *a.*, 'having tendency to lunge', 3.153.
feidheastaráil, *f*, 'being giddy', 3.161.
 feidhint(e), *see* FÉACHAINT.
 Feidhlim(idh)*, *see* FÉILIM.
 feidhm, *f*, 'use, action', 1.104, *gsg* ~e 10.21.
 feidín*, *see* FIGÍN.
féidir, *with cop*, 'able, maybe', 1.226, -231, 4.79, 5.103, -331, -334, 9.120, ~ le 7.65, *pst* b'fhéidir 1.17, -263, -392, -408, 8.99, **-211**, -225, béidir 5.90, *num* 4.179 n., 5.378.
 feid-up, *a.*, '**fed up**', 8.145, 14 s.v. anis 2, gadhar 2(ii)(d).
feil¹, *oir*, *v*, 'suit', 1.41, -226, 2.86, *pres* 8.117, *psthab* ~eadh 6.3, *fut* ~fe 8.238, *cond* ~feadh* 5.90, *lpl* *emph* oirimisne 10.36, VN oireamhain* 1.188, ~iúint 2.26, 5.202.
 feil², *see* OIL.
féile, féil, feil, 'il, *f*, 'feast day, festival', 1.216, 2.81, *m* 3.6, **-47**, 6.98, *dep* Lá 'il Muire na Féile Pádraig 1.216, oíche fhéil 1.115, -336, 6.98, lá fhéil/fheil 1.11, -17, -167, **3.47**, 7.116, 9.85, 14 s.v. arna mháireach, 'lé*, flé 1.241, *cf.* FLÉ, *pl* ~ltreachaí 4.227, ~lte, ~ltí **4.231**.
 féileacáinín, *m*, 'small butterfly', 13.16.
 féileacán, *m*, 'butterfly', 5.91.
feileas, *m*, '**felloe**', *pl* ~sacháí 4.231.
 féilí*, féilíocht*, *cp.* FAIGHLÍ, FAIGHLÍOCHT.
 Féilim, Feidhlim(idh)*, *name m*, 'Phelim', 1.104, ~ a Cúil 1.158, 'ac ~ 12.2, Páraic ('ac) ~ 12.2, Seán Sheáin Sheáin Fh~, Peatsa Mór Ristird Fh~ 12.13, Maidhm Fh~ 12.27.
 Feilipe, Pilip*, *name*, 'Phillip', 1.34, -207, -220, 12.25, Baibín Fh~ 11.176, *pl* ~pí 12.25.
 feilipín, filbín*, pilibín*, *m*, 'plover', 1.34, -207, -220.
 feiliúnach, *a.*, 'suitable', 3.148.
 feiliúntacht, *f*, 'suitability', 3.159.
 feilm, feirm*, *f*, 'farm', 1.188, 2.40, 9.56, *pl* ~neachaí 4.60, -149, ~eachaí, ~reachaí **4.231**.
 feilméara, feirméar(a)*, feirmeoir, *m*, 'farmer', 1.33, -54, -188, 3.154, 6.8,

11.127, *pl* ~í 14 s.v. ádh, ~chaí 4.222.
feilméarach, feirmeoireacht, *f*, 'farming', 11.127.
féim, *n*, 'fame', 3.150.
feimín : FIMÍN.
feimíneach*, *m*, 'tail-eating animal', 1.427.
féimiúil, *a.*, 'famous', 3.150. Cf. FAME-ÚIL.
féin, *see* HÉIN.
féint, *conj*, 'to see', *see* FÉACHAINT.
feirc*, *see* PEIRC.
feircín*, *see* PEIRCÍN.
feirdhris*, *see* FOIRDRIS.
feire, *n*, 'furrow', *pl* ~óchaí 4.62, ~ríochaí 4.196, ~achaí 4.231.
feire glinntí, feiriglinnte*, firmimintí*, *npl*, sna ~ 'at great speed', 1.256, 4.30, sna ~teachaí 4.231.
féireadas, [*m*], 'hay-making', 3.158.
feireann, fireann*, *a.*, 'male', 1.34, -48, -149, 3.2, 6.1, *dep m* 3.52, *gsgf* ~a 3.53, *pl* ~a 3.57.
féirín¹, *m*, 'gift', *used ironically* 11.9.
féirín², *m*, 'small grass', 3.171.
feirm*, *see* FEILM.
feirméar*, feirméara*, feirmeoir, *see* FEILMÉARA.
feirmeoireacht, *see* FEILMÉARACHT.
feirsáí, feirsís, *see* FIOSRAIGH.
feis, féis, *f*, '(Irish language) festival with competitions', 1.30, 11.122, *pl* ~eannaí 4.231.
feist, *v*, 'moor', 5.235, *pres imprs* ~ear 5.47, *pst 3sg* 5.14, *3pl* ~eadar 2.14, -88, 5.14, *vadj* ~í 2.67, *VN f* ~e 3.164, 5.202, 8.150, *VN* ~iú 5.213, 10.22, 14 s.v. aoncheann.
Feiste, Feistí, *name m*, 'Festie', 5.355, ~ Sheanadh 'ac Dónaill 12.17, ~ Coiligh 12.19-20.
feisteachas, *m*, 'attire', 3.164.
feisteas, *m*, 'attire, mooring', 1.72, 3.164, 5.6, 8.150.
feit, *interj*, 'yuk'.
feith, *v*, 'intend, depend', *pres* 6.62, *VN* ~eamh 2.55, 8.67.
féith, féithe, *f*, 'vein, talent', 1.17, -51, 9.21, *pl* 4.231, ~theachaí 1.123, 4.163, ~thíochaí 4.154, féite 1.51, 4.162.
feitheamh, feithiú, féithiú*, (fethid*), *VN m*, 'veering', 1.125, 2.52, -55, 5.213.
feithid, feithide, eathaid*, *n*, 'being', 1.52, -226.
feithideach, *m*, 'being'.
feithín, (*m*), 'small sinew', 14 s.v. bannaí 1.
feithiú, *see* FEITHEAMH.

féithiúnta, féichiúnta*, *a.*, 'decent, generous', 1.114.
féithleach, *a.*, 'sinewy, ribbed', 3.148, -158.
féithleog, *f*, 'mite'.
feitseáil, *v*, 'fetch, pitch', *pst* 8.132.
feo, *interj of disgust*, 14 s.v. feit.
feochadán*, *see* FÓTHADÁN.
feoghlaím, foghlaím, *f*, 'learning', 1.213, 9.1.
feoghlaím, foghlaím, *v*, 'learn, teach', 1.105, -213, 5.165, 11.126, *impv* 8.234, *pst* 2.85-86, 5.95, -361, dh'fhoghlaímig* 4.117, *Echo 1sg* ~íos 5.98, *fut* ~eoidh 1.213, *cond 2sg* ~eothá 1.206, *vadj* ~í(the) 3.66, fógghlamtha, ~amta 5.177, *VN* ~ 5.200-201, 7.118, *dep* 8.25.
feoghlaím, *a.*, 'learned', 5.177, 8.166, *comp* fólumtaí 3.66, *see* FEOGHLAIM.
feoigh, *v*, 'wither', 5.171, feódh-* 1.38, *vadj* feoíthe, feoite 5.177, *VN* feobh 5.207, feochan 5.203, feodhú 5.213.
feoil, *f*, 'meat, flesh', 1.20, 5.103, 9.88, 10.103-104, 11.146, 14 s.v. bán² 3, dubh² 4, *gsg* 3.46, feola 1.215, 3.33, 7.61, 9.138, feolach 3.39, *cmcs* 2.17, 14 s.v. tabhair le 1, *pl* feolannaí 4.50, -231, *pron* 6.3, -38.
feoirinn, feoirling*, *f*, 'farthing', 1.154, *pl* ~eacha 4.39, -43, -59.
feóithne*, *f*, 'gust, breeze', 1.38.
Feorainz, *surname*, 'Ferrins', 11.82, Maidhcil ~ 8.215. Cf. FERNS.
feosaí, feosaithe, *a.*, 'wizened', 5.180, -349.
feothan(n)*, feothanán, *see* FÓTHADÁN.
feous, *see* FEABHAS.
ferail, fereil, *n*, 'ferrule', 3.6, 14 s.v. teara ar 1.
Ferns, *surname*, 'Ferrins', 12.23. Cf. FEORAINZ.
fert*, *see* FEART².
fesaint, *m*, 'pheasant', 3.2.
Fhearaille, Mhag; Fhearghaile*, Mhac, *surname*, Mh~ Fh~ 12.11.
fheisin*, *in* na fheisin* < ina dhiaidh sin, 1.25.
fí, *n*, 'nothing', 1.145, 7.61.
fí, *see* FICHE.
fia¹, fiadh*, *m*, 'deer', 1.24, 3.2, 5.350, 10.66, -86, *dep* 3.2, 14 s.v. feannóg, *cp*. fios ~ 14 s.v. fios 4, *f* 3.4, *pl* ~nnaí 4.150, -231, *pron* 6.10, 8.231.
fia², *interj*, doir ~ 'indeed'.
fiabhnach, *a.*, 'bitter?', 1.256.

fiabhras, *m*, 'fever', 1.91, 8.27, 9.176, 14 *s.v.* mailíseach, tintí.
fiacail, *f*, 'tooth', 1.206, 5.365, 6.29, *dep* fiacal 4.34, *pl* fiacla 4.11, 7.70, *num* 4.43, fiaclaí 4.55, -139, fiaclaí 4.104, -157, *gpl* ~al 3.14, -47, *cmcs* fiacla 1.11, 4.34, 14 *s.v.* díocas, fiaclaí 5.217.
fiach¹, *m*, 'raven', *gsg* fiaigh 1.100, 3.19, *pl* 4.231, fiaigh 4.52, 9.73, 14 *s.v.* feann, ~channaí 4.77.
fiach², fiadhach*, *m*, 'hunting', 1.102, 10.49, *prgs* ag 8.175, *dep* 3.48.
fiacha, *npl*, 'debt', 3.34, 4.49, ~í 4.102, -231.
 fiachaint, *see* FÉACHAINT.
 Fiachna, Fiachna*, *name*, 8.146, 12.25.
 fiadh*, *see* FIA¹.
 fiadhach*, FIACH.
 fiadháin*, *see* FIÁIN.
 fiadhnach*, *a.*, 'attested, evident', 1.256.
 fiadhnaise*, *see* FIANNAISE.
 fiafraigh*, *see* FIATHRAIGH.
 fiail-Ethne*, *name*, 'generous Eithne', 10.64.
 fiáin, fiadháin*, *a.*, 'wild', 1.12, -25, -102, 3.152, 5.2, *gsgf* ~e 3.53, *cmcs* 3.49, *pl* ~e 3.57, *as sg* 9.73, *comp* ~e 8.82.
 fial, *a.*, 'generous', 9.21, 10.64, -92.
fian fialgais, **fian fialgrais**, *n*, 'any part'.
 fiamhach*, *a.*, 'terrible, bitter', 1.256.
 fianaise, fianais, fiannais, fiadhnaise*, *n*, 'witness', 1.24, -49, -56, -214, 3.155, 13.13; *prp* i bhfianais(e) 'in front of' 1.49, -56, 7.114, *as an bh*~ 10.79.
 Fiann*, *an*, *f*, 'warrior band of Fionn mac Cumhaill', Féin / Féinn, *an*, 2.57, *gsg* na Féinne 1.72, 2.57, 4.60, 10.36, -47, 11.122, *dep* an Fhéinn 10.89, *pl* 4.231, ~u, ~ú, ~ta 4.44, ~a 1.24, ~aibh 1.79, 4.67, 10.18, 13.5, ~taí 4.139, *gpl* 1.24, -197, 4.44, 14 *s.v.* leá, *dep* ~aibh 9.135.
Fianna Fáil, *m*, *political party*, 11.122, -176, *na* ~ 11.130.
 fiannaíocht, Fiannaidheacht*, *f*, 'lore of the Fianna', 1.24, -26.
 Féinne, *name*, 2.57.
 fianscaradh, *m*, 'fanning out when hunting', 3.84.
 fiánta, *a.*, 'wild', 3.152.
fiántas, *m*, 'wildness'.
 fiarthaigh, *see* FIATHRAIGH.
 fiasóg, *see* FÉASÓG.
fiata, féata*, *a.*, 'fat', 1.18.
 fiataíl, *f*, 'coarse grass', 5.380, 14 *s.v.* tosach 2(b).

fiathraí, *VN*, 'enquiring'.
fiathraigh, fiarthaigh, fiafraigh*, *fiar*, *v*, 'enquire', 5.311, 7.19, -22, *impv* 2sg 10.48, 2pl ~raigí 5.74, *pres* ~raíonn 5.416, *fiarann* 5.416, *pst* 3sg 5.101, ~rthaigh 8.56, ~rthai 8.49, ~rtha 5.232, d'iarra 5.79, 3pl ~radar 5.86, *imprs* ~raíodh 5.28, *Echo* 1sg ~ras 5.104, *psthab* *imprs* ~raítí 5.53, *fut* ~róidh 5.311, *rel* ~rós 2.2, *cond* 1sg ~róinn 5.415, 2sg ~rá 7.22, 3sg ~ródh 7.19, ~rthóch 5.373, *imprs* ~róifí 5.119, *prsbj* ~fraí 8.58, *VN* ~fraighe* 1.111, t'fhiafruighe* 14 *s.v.* tiarach, ~raí 2.52, 5.181, 6.30, 8.107, 9.89, 14 *s.v.* don, th'fhiahraí, ~rú 5.221, 7.29.
 fiathraíoch, *a.*, 'inquisitive', 3.148, -153.
 fiathraíteach, fiathraítheach, *a.*, 'inquisitive', 3.153.
 fíbín, *m*, 'gadding, fit of excitement', 14 *s.v.* fiobach.
 fic, *see* FEIC.
 fiche, fich', fi', *n* and *a.*, 'twenty', 1.34, -49, -265, 2.49-50, 3.74-75, -77-78, -80, -83, 9.20, 14 *s.v.* seacht 2, *na* ~ 6.92, agus / is fi' 3.77, 9.104, -106, 14 *s.v.* beart, *dep* fichead 1.32, 3.41, -80-81, 4.42, 9.108, -138, *pl* 4.74, -231, fichid 2.23, 3.77, 4.39, 9.75, dhá fhichid* 9.43, fichidí 3.79, fichide, fichidí 4.5, fichéadaí, fichéideachaí 4.20, -27, ficheadaí 4.39.
 ficheall*, fithcheall*, *f*, 'chess', *gsg* ~chille 1.46, -127.
fid, *m*, 'feed'.
 fídeáil, *v*, 'feed', 3.154, *VN* 6.62, 14 *s.v.* deis 2.
fídeálaí, *m*, 'feeder', 3.154.
 fideog, *f*, 'whistle', 1.4.
fídeog, *f*, '?'.
 Fídh-Inis*, *see* FÍNIS.
 fidín*, *see* FÍGÍN.
 fidínteacht, **fidínteacht**, *f*, 'trifling', 1.33, -256, 3.159, 9.77, *pron* 6.4.
fidirín fuaidirín, *n*, 'muddle', 9.20.
fidl feaidl, *n*, 'shabby thing'.
 fidléara, *m*, 'fiddler', 3.159.
 fidléarach, *n*, fidléarach, *f*, 'fiddling, trifling', 3.159.
fífhuar, *a.*, 'very cold'.
figear, *m*, 'figure'.
Fígearlaí, *by-name*, *m*, 'Buck Jones'.
 figh, *v*, 'weave', 5.138, -302, *vadj* fite 1.72, *VN* fíochán 5.200.
 figheachán*, *see* FÍOCHÁN.
 figheadóir, *see* FÍODÓIR.

- figín**, feidín*, fidín*, *in fál* ~ 'type of stone wall', 1.33, -256, *pl fálta* ~í, *fál* ~í 4.37.
figiúr, *n*, 'figure, numeral', *pl* ~acháí 4.231.
filbín*, *see* FEILIPÍN.
file, filí, filidhe, filidh*, *m*, 'poet', 1.110, 2.8, **3.155**, 9.21, *pl* **4.231**, *file* 3.14, **-155**, ~lí 2.3, ~líthe 4.155, 8.154, 9.21, ~leacháí, ~léacháí **4.71**, -73.
fileáil, *VN*, 'feeling', 3.5, 6.4.
fileam, *m*, 'film', 8.234.
fililíongó, filíongó, **fi(ur)líongó**, *m*, 'midget', 1.384.
filíocht, filidheacht*, *f*, 'poetry', 1.108, -116, 8.228, *dep* 8.144, *prgs* ag 8.235.
fill¹, *v*, 'fold, return', 1.180, 5.142, **-148-149**, **-159-161**, *impv* 10.23, *pres* 1.176, *pst 3sg* 5.143, *3pl* ~eadar 5.396, *imprs* ~eadh 1.164, *fut* ~thidh 5.396, *imprs* ~fear 8.154, *prsbj* ~e 5.396, *vadj* fillte 11.117, *VN* ~eadh 1.49, ~iú 10.45, ~iúint 2.52, 5.202, -213, 10.68, -103, *pl* ~eóchaí 4.187, ~í, ~eachaí, ~te 4.171, ~teacháí 4.224, ~tí, ~tV:cháí **4.231**.
fill², *see* TILL.
fillthín, **filltín**, *n*, *pl* ~í 'wrinkles' 1.160.
filún*, *see* FIOLÚN.
finín, feimín*, pimín*, *n*, ~ do thúnach 'one's buttocks', 1.427.
fine*, *f*, 'family group, race', 14 s.v. *finne*.
Fine Gael, *m*, *political party*, 11.122, 14 s.v. *deabhal* 4(e).
fineáilte, fineálta*, *a.*, 'fine, delicate', 3.151, 9.24.
fineáilteacht, *f*, 'delicacy', 3.159.
finicín, *n*, 'nothing, mess'.
finigh, *v*, 'become maggoty', **5.236**, *VN* ~iú 6.3.
Finíneach Fionn, *an*, *name m*, 10.32, 12.25.
finis, *n*, ~ na leapa 'part of bed'. *Cf.* FIANAISE.
Fínis, Fídh-Inis*, *PIN*, 'Feenish', 1.143, 5.239, -360, 8.193.
finiseáil, *v*, 'finish', *VN* 5.233.
finiú, *n*, 'maggots', *pl* ~í* 4.132 *n*.
Finnbheara, *name*, 1.55, -302, -356, 12.25.
finne, *gsgf*, *in* ó rí na ~ 'at all'.
finnfad*, **finnfadach***, **finna***, *see* FIONNFACH.
finteacac, *see* HINTEACAC.
fiobach, *n*, 'frenzy', 1.64, -103, -215.
fíoch, *see* FIUCH.
fíochán, figheachán*, *m*, 'weaving', 1.105, 5.248, *cf.* FIGH.
Fíocharnaigh, Fíocharna, *PIN*, *dep* 12.17.
fíod-, **friod-**, *prefix*, 'slight, light', 1.166, **3.110**, -146, 9.39-40.
fíodán, *see* FEADÁN.
fíodaracht, *f*, **fíodarnach**, *n*, **fíodarnacht**, *f*, 'whispering', 3.159.
fíodbháisteach, *f*, 'light rain', 1.366, 3.110.
fíodbhramannaí, *n*, 'light farting', 3.110.
fíodchafarnach, *n*, 'small shower of light rain', 1.216-217, 3.110.
fíodgháirí, *n*, 'slight smile or laughter', 3.110.
fíodh, *m*, 'band, hoop', 1.101, 2.13, -44.
fíodmhagadh, *m*, 'raillery', 3.110.
fíodmhagúil, *a.*, 'bantering, jokingly', 3.110.
fíodmhúirín, *m*, 'light shower', 3.110.
fíodóir, fíghtheadóir*, *m*, 'weaver', 1.127, 2.81, *dep* fíghtheadór 6.97, Seán F~ 12.16, *pl* ~í 4.55, 5.361.
fíodóireacht, *f*, 'weaving', 8.133.
fíodshalachar, *m*, 'light rain', 3.110.
fíodshleabáil, *f*, 'light rain', 3.110, 9.40.
fíóg, feag*, feagh*, *f*, 'rush (plant)', 1.102, 14 s.v. *fada* 1(d), *pl* feadha*, ~aí II.VI-VII, 14 s.v. *luachair*.
fíogach, *m*, 'dogfish', 3.176, *pl* ~aigh 4.145, ~aí, ~cháí **4.90**.
fíogacháin, *m*, 'small dogfish', 3.176.
fíoghair*, *see* FÍR.
fiolún, **filún***, *m*, 'morbid affection of skin or bone', 1.216.
fíon, *m*, 'wine', 1.19, 4.44, *fíonn* 10.92, *dep* 1.284, 9.21, 14 s.v. *fírcín*, *pl* ~annaí 4.231.
fíonn, *fíonn*, *a.*, 'fair (hair)', 1.181, *an* Finíneach F~ 10.32, *an* Ceallacháin Fíonn 3.176, *gsgf* ~a 3.53, *pl* ~a 3.56, *comp* *finne* 3.62.
Fíonn, Fíonn, Finn, *name*, **10.31**, **12.4**, *nom* Finn 12.4, *vocsg* Finn 1.197, 12.8, *cmcs* 8.1, *gsg* Finn 12.4, *cmcs* 10.31; *an* Fhíonn 1.215, 12.8. *Cf.* CUMHAIL.
fíonn-, *prefix*, 'fair', 3.111.
fíonnaíocht, *f*, 'fairness', 3.167-168, -170.
Fíonnán, *name*, *dep* 9.21; *surname* Mhag Fhíonnáin* 12.1, *cf.* GIONÁN.
fíonnbhán, *a.*, 'having little facial hair', 3.111.
fíonnfach (fíonnfach), fíonnfadhach*, fíonnach*, fíonnúch*, fíonnadh*, finnfad*, finna*, (finnfadach*), *m/f*, 'body hair', 1.106, -111, -151, -211, -247, 3.45, *gsg* ~aigh, ~aí, fíonthaí 3.45, ~aí 14 s.v. *cochall*.
fíonnóg, *see* FEANNÓG, TOIRT.
fíonnrua, *a.*, 'light red, sandy', 3.111, 9.21.

- fionnruaichte, *n*, fionnruaichteacht, *f*, 'light redness', 3.169.
- fionnuar, *a.*, 'cool', 1.28, 3.111, *comp* ~a 3.64.
- fionnuaras, *m*, 'coolness', 3.158.
- fionnuartas, *m*, 'coolness', 1.28, 3.158.
- fiontanach, fiontarnach**, *n*, 'type of grass', 1.181.
- fionúil**, *a.*, 'gentle'.
- fíor**, *a.*, 'true', 1.19, 4.44, 6.94, 8.163, 12.27, 14 *s.v.* creid, *comp* (fírí) 1.267, 3.59, *with cop* 5.331, -383, 8.163, 9.120, *is* ~ 1.112, 2.1, 5.338, 9.127.
- fíor-, *prefix*, 'true, very', **3.112**, -146, 9.22, *i* + ~ 7.54.
- fíoraíocht, *n*, '?', 1.256, **3.117**.
- fíoraisteach, *a.*, 'truly strange', 3.112.
- fíor-an-deas, *a.*, 'truly very nice', 3.146.
- fíor-an-ghránna, *a.*, 'truly very ugly', 3.146.
- fíor-ardoíche, *f*, 'true late night', 3.146.
- fíor-athfhás, *m*, 'real second growth', 3.146.
- fíorbhalthadh**, *m*, 'pungent odour, strong fragrance'.
- fíor-bhinniarracht, *f*, 'true utter attempt', 3.146.
- fíorbhreá, *a.*, 'really fine', 9.22.
- fíor-bhunchaite, *a.*, 'truly fairly worn', 3.146.
- fíorchincín, *n*, 'real summit', 14 *s.v.* cincín.
- fíorchontúirt, *f*, 'true danger', 7.54.
- fíor-chorrúair, *f*, 'truly odd time', 3.146.
- fíorchuímse, *n*, 'really good amount', 3.112.
- fíordheacair, *a.*, 'truly difficult', 3.112.
- fíor-dheá-chloigeann, *m*, 'true good head', 3.146.
- fíor-dheá-chroíthiúil, *a.*, 'truly kind-hearted', 3.146.
- fíor-dheá-dhéanta, *a.*, 'truly well made', 3.146.
- fíor-dheargdhalta, *a.*, 'truly absolutely drunk', 3.85, -146.
- fíor-dheá-shrón, *f*, 'truly nice nose', 3.146.
- fíordheireadh, *m*, 'absolute end', 2.53, 10.38.
- fíordhiocair, *a.*, 'truly difficult', 14 *s.v.* leith 1(c).
- fíor-dholeasáithe, *a.*, 'truly difficult to manure', 3.85, -146.
- fíor-dhophléasáilte, *a.*, 'truly difficult to please', 3.146.
- fíor-dhrochlá, *m*, 'truly bad day', 3.146.
- fíor-dhrochoíche, *f*, 'truly bad night', 3.146.
- fíoréan, *m*, 'true bird', 9.85, *pl* ~éin 2.64, 4.74, -231.
- fíor-fíoraisteach, *a.*, 'truly truly strange', 3.146.
- fíor-fíordheacair, *a.*, 'truly truly difficult', 3.146.
- fíor-fíormhaith, *a.*, 'truly truly good', 3.146.
- fíor-fíorthráthúil, *a.*, 'truly truly ready-witted', 3.146.
- fíorghéar, *a.*, 'really intensely', 7.18.
- fíor-ghlanshiúráilte, *a.*, 'truly absolutely sure', 3.146.
- fíorghnaoiúil, *a.*, 'really kind', 14 *s.v.* tabhair suas dho.
- fíoríocht, *m*, 'true bottom', 3.117.
- fíorláir**, *f*, 'true mare'.
- fíor-leathamadán, *m*, 'true halfwit', 3.146.
- fíor-mhímhúinte, *a.*, 'really rude', 3.146.
- fíor-mhionfhata, *m*, 'true small potato', ~í 3.146.
- fíormhoch, *a.*, 'really early', 13.21.
- fíormhochóireacht, *f*, 'true early rising', 3.112.
- fíormhóin**, *f*, 'type of peat'.
- fíor-mhórshách, *a.*, 'having a really big appetite', 3.146.
- fíormhullach**, *m*, 'very top'.
- fíor-neamhshuim, *f*, 'true disinterest', 3.146.
- fíorniúiteáilte, *a.*, 'really contrary', 14 *s.v.* niúiteáilte.
- fíor-rí-aisteach, *a.*, 'truly really strange', 3.146.
- fíor-rí-chorrdhuine, *m*, 'truly absolutely odd person', 3.146.
- fíor-ro-mhaith, *a.*, 'truly too good', 3.146.
- fíorsaid, *see* FEARSAD.
- fíorsaor, fíorshaor, *a.*, 'really cheap', 9.27, -39.
- fíorscoth, [f], 'very best', 10.100.
- fíorsheafóid, *f*, 'utter nonsense', 3.112.
- fíor-sheanaimsir, *f*, 'true old times', 3.146.
- fíor-shean-nduine, *m*, 'real old person', *pl* ~ndaoiní 3.146.
- fíor-shíorbháisteach, *f*, 'true continuous rain', 3.146.
- fíorshleabhcán, *m*, 'true laver (seaweed)', 8.150.
- fíor-sho-raidheasáilte, *a.*, 'truly easy to anger', 3.146.
- fíorthé, *a.*, 'really hot', 14 *s.v.* faidhearáil.
- fíoruaisle, *npl*, 'true nobles', 10.105.
- fíoruasal, *a.*, 'truly noble', *gsgf* ~uaisle 3.53, -112.

- fíoruisc, *m*, 'spring water', 6.94.
fios, *m*, 'knowledge', 1.35, -150, fhios 1.237, -281, 2.62, **5.255**, **-257**, 6.42, **8.102-103**, fearr 'ios 8.103, cá bh~ (cá wiss) 1.78, -215, 8.48, i ngan fh~, go bh~ 1.385, 8.209, gan ~ 9.89, i ngobhfios 8.102, -209, cuir ~ ar 'send for' 8.81, *gsg* feasa 3.12, -33, *cmcs* 9.21. *Cf.* GANFHIOS.
 fiosóig, *see* FÉASÓG.
 fiosóigeach, *see* FÉASÓGACH.
 fiosrach, fiosarach, *a.*, 'inquisitive', 1.35, -132, -361, 3.148, -153.
 fiosraigh, *v*, 'recount', *prsbj* 2*sg* ~aís 1.35, bhfeirsís 10.60, 3*sg* bhfeirsáí, ~ruighí 1.35, -132, **-243**.
fiosrúil, *a.*, 'inquisitive', 3.150, -153.
fir, fioghair*, *n*, 'diligence', 1.105, 3.5.
fircín, *n*, 'firkin'.
 fire*, *f*, 'truth', 1.79.
 firéad, *m*, 'ferret', 1.18.
 firéan, *m*, 'just person', 1.17.
 fireann*, *see* FEIREANN.
 firín, *m*, 'small man', 14 *s.v.* fi(ur)liongó, *dep* 8.214, *pl* ~í 14 *s.v.* fililiongó.
 firinne, *f*, 'truth', 8.142, -239, *dep* 3.118, 6.96, 9.72.
 firinneach, *a.*, 'truthful', *comp* ~nní 3.59, -66.
 firíúil, *a.*, 'constant, diligent', 3.159, *abst comp* ~úla, ~últas 3.168.
firiúlacht, *f*, 'diligence', 3.159, 9.61.
 firmimintí*, *see* FEIRE GLINTÍ.
 fiseachaí, *npl*, 'fees', 4.69, 11.158.
fisealachai, *npl*, 'messy food'.
 fiteáil, *v*, 'fit', 5.325, *cond* ~álad sí 14 *s.v.* scluib 3.
 fithcheall*, *see* FICHEALL*.
 fithín, fithín*, 'crease, fold', 1.160, -265.
fiú¹, *with cop*, 'worth', 3.158, 5.330, -335, 9.120, is ~ 1.112, 9.127, *adv* 'even' 11.3, go ~ 8.212, ~ amháin, *see* AMHÁIN.
fiú², *interj*, 'pew'.
 fiuch, fioch, *v*, 'boil', 1.44, *pres imprs* ~tar 5.34, *vadj* ~ta 5.74, -178, *VN* ~adh 6.95, *pl* ~aí 4.171, ~aechaí 4.31.
 fiúise*, *f*, 'fuchsia', 11.1.
fiúntach, *a.*, 'generous', 3.158, 5.169.
fiúntas, *m*, 'generosity', 3.158, -169-170, 5.251.
fi(ur)liongó, *see* FILILIONGÓ.
 Flabhairín, *an*, boat name *m*, 'small flower', Amhrán an ~ I.II.
flabhar, *m*, 'flower', *pl* ~s 7.68, 8.94.
 Flaidhe Mic, name, 'Fly Mick (cunning character)', 14 *s.v.* flaidheáilte².
 flaidheáil, *VN f*, 'flying', 4.101.
flaidheáilte¹, *a.*, 'flown'.
flaidheáilte², *a.*, 'cunning'.
flaipínteacht, *f*, 'lapping', 3.159.
flaisc, *f*, 'splash, exuberance, large backside', 3.159.
flaisceáil, *f*, 'splashing, wasting', 3.161.
flaiscéara, *m*, 'spendthrift'.
flaiscín, *n*, 'posterior'.
flaiscíocht, *f*, 'exuberance', 3.159.
 Flaithbheartach*, *see* FLATHARTACH.
 flaitheas, *m*, 'heaven', 1.58, 5.374, 13.13, *npl* na **flaithis**, 'heaven', 7.47, 8.165, 9.138, 13.1, *gpl* na bhflaitheas 10.38.
 flap, *n*, 'nothing', 14 *s.v.* flip 2, flup, fuip.
 flapa, *m*, 'flap, motion', 3.154, 14 *s.v.* flip 2, fuip, fuipe.
flapáil, *VN f*, 'lumber about'.
flapar, *m*, flapóg, **flapóg**, *f*, 'stout lumbering woman', 3.154.
 Flathartach, Flaithbheartach*, *m*, 'person of surname Ó Flathartaigh', 1.99, 5.368, 12.11, -23, *vocsg* ~taigh 3.19, *gsg* ~ta' 3.19, *pl* ~taí 3.19, 6.90, ~taigh 4.88, -90, -145.
 Flathartaigh, Ó; Flaithbheartaigh*, Ó, surname, 'O'Flaherty', 1.99, 12.10, Beairtle Ó ~ 12.5, *gsg* Uí Fh~ 12.11, *f* Ní Fh~ 12.11, Garraí Mháire Ní Fh~, Tobar Mháire Ní Fh~ 12.28.
flé, variant of FÉILE.
fleag, *n*, 'flag, prize'.
fleaim, *n*, 'smallest puff'.
 Fleainearaí, surname, 'Flannery', an tAthair Tomás ~ 3.84.
fleaipear, *m*, 'small flat woman or object'.
 fleait, *n*, 'flat', 1.380.
 fleaitéailte, *a.*, 'flat', 2.69, 9.91.
 fleár, foláir*, *with neg cop*, 'must', II.VI, 1.212, -219, 5.330, 9.1, -120.
fleascach, *a.*, 'frangible', 3.148.
 fleidh, *f*, 'feast', 1.101, ar ~ 1.101, 9.87, *gsg* ~e 7.82.
fleip, *n*, 'limp object'.
fleoít, *n*, 'silly person', 11.120.
 flichshneachta, *m*, 'sleet', 1.166, 3.110, 9.18.
fligears, *npl*, 'fragments'.
 flíot, *see* FLÍT.
flíotar, *n*, 'nothing, small amount'.
flip, (flípe), *n*, 'nothing'.
flípeáil, *v*, "'kill", finish', *pst imprs* (~áladh) 14 *s.v.* breathnaigh 4.
flít, flíot, *n*, 'fleet', 5.230, 6.99.
 flíu, *m*, 'flu', 14 *s.v.* cléithín, crochaireacht,

- deós 2.
- fliuch¹**, *a.*, ‘wet’, 1.44, 7.108, 8.146, 14 s.v. méar 3, *pl* ~a 3.57, *comp* ~a, *fliche*, *flichí* 3.64, *fliche* 1.115.
- fliuch²**, *v.*, ‘wet’, *impv* 2*pl* ~aí, ~aigí 10.75, *pres imprs* ~tar 5.47, *pst* 2.85, *rel* a (d’)fh~ 8.36, *imprs* ~adh 14 s.v. dileasc, *fut rel* ~thas 5.233, ~fas* 8.36, *cond* ~fach, ~fadh* 8.36, *vadj* ~ta 5.177, *VN* ~adh 14 s.v. méid 2, *pl* fleicheóchaí, fleicheachaí 4.171.
- fliuchaín**, *a.*, ‘a little wet’, 3.176.
- fliuchán**, *m.*, ‘wetness, wet’, *gsg* ~in 6.84.
- flúid**, *n.*, ‘fluid’, 3.87.
- floill**, *n.*, ‘layer’, 14 *Appendix*.
- Floinn, Ó, *surname*, ‘Flynn’, in TONN Uí FHLOINN.
- flosca, floscadh*, *see* FLUSCADH.
- fluid**, *m.*, ‘flood’, 14 s.v. dan (d), *pl* ~eannaí 14 s.v. tír.
- flup**, *n.*, ‘nothing’.
- fluscadh**, flosca, floscadh*, *m.*, ‘out-pouring, swank’, 1.37.
- flyáilte, *see* FLAIDHEÁILTE².
- fó, *see* FAOI.
- Fó an Phréacháin, Fó na gCacannaí, *PLNs*, 1.27.
- fó-ábhar, *m.*, ‘minor subject’, 11.124.
- fobhra, *see* FABHRA.
- fóbraim*, fóbair*, *see* HÓBAIR.
- focal**, *m.*, ‘word’, 1.37, -48, -206, *gsg* ~il 1.101, *pl* (focala) 1.363 n., focla 4.10-11, foclaí 4.55, 8.177, ~il 4.231.
- focailín, *m.*, ‘small word’, 14 s.v. géardhiomú.
- fód**, *m.*, ‘sod’, 1.20, 9.32, -45, 14 s.v. daideog 1, *gsg* fóid 9.1, Muirisí Fóid 12.25, *pl* ~achaí 4.231, fóid 3.38, 4.150, 9.74, 10.50, fóideachaí 4.53, ~rachai 4.10, 4.98-99, fóidreachai 4.10, fóidfochaí 4.53, ~te 4.6, -228, *num* fóid(e) 4.43, *pron* 6.10.
- fódaigh**, fóidigh, fóidrigh, *v.*, ‘cover with sods, bury’, 5.19, *psthab imprs* ~idítí 5.52, *VN* ~idiú 14 s.v. sá 2, ~dú 8.132.
- fodb*, *see* FAIDHB.
- Fódlá**, *f.*, ‘Ireland’, 1.65, -215, 14 s.v. fia. Fódlach, Fódlacht 1.238.
- fógair, *see* FUAGAIR.
- fogas*, fogus*, foisce*, *prep* i bh~*, ‘near’, 10.36.
- fogha, *m.*, ‘lunge, attack’, 1.231.
- foghail, *f.*, ‘plunder’, 6.37, 8.137, 11.145, *gsg* foghlach 1.105, 3.39, foghla 8.137, ~e 3.46.
- foghail plé**, *f.*, ‘foul play, rugged place’.
- foghain*, *see* FÓIN.
- foghairt**, faghairt*, fagairt*, (fo-geir*), *f.*, ‘attack’, 1.43.
- foghal**, *n.*, ‘snap, criticism’, 1.105.
- foghanta*, *a.*, ‘good, useful’, 1.105. *Cp.* FÓINTEACH.
- foghar-easpail**, *n.*, ‘snap, criticism’, 1.231.
- foghladóireacht**, *f.*, ‘debauchery’, 3.159.
- foghlaím, *see* FEOGHLAIM.
- foghlú, *m.*, ‘plundering’, 9.49.
- foghmhar*, *see* FÓMHAR.
- foghnámh*, *see* FÓNAMH.
- fóichnín, **foichnín**, (foichne*), *n.*, ‘blade (of grass)’, 1.38, ~ ná faichnín 1.38.
- foideacht, *f.*, ‘length’, 3.159.
- foidhide*, *see* FOIGHID.
- fóidigh, fóidrigh, *see* FÓDAIGH.
- fóifíneach, *n.*, *negative term concerning digestion*, 1.20, -151, -384.
- foighdeán**, *m.*, ‘butt’, 1.215, -237, 8.67.
- foighdeánach**, *a.*, ‘given to butting’, 3.148.
- foighdeoireacht**, *f.*, ‘delaying’, 3.159.
- foighid**, foidhide*, *f.*, ‘patience’, 1.49, -104, 8.9, 9.32.
- foighideach, *n.*, ‘patient person’, 3.148.
- foighléarach**, *f.*, ‘delaying’.
- foigseacht*, *see* FOISCEACHT.
- foilinn, folainn, fuiling*, fulaing*, *v.*, ‘suffer’, 1.45, 5.169, *pres lsg* fuilngim* 1.155, *pst* 10.93, fhulainn* 10.93 n., *fiut* ~lneoidh 5.35, *cond lsg* ~eoinn 5.35, 3*pl* ~lneoidís 5.35, *vadj* ~nte, ~lníthe, ~íthe 5.176, ~ntí 5.177, fulaingtí 2.66, *VN* fulang*, ~nt 1.212, 5.206. *Cf.* FULAINN*.
- fóill, *adv.*, ‘yet’, go ~ 1.17, 8.180.
- fóilleach, fóilleacht, *adv.*, ‘yet’, go ~ 8.207, 13.18.
- fóilleachaín, *adv.*, ‘(a little while) yet’, go ~ 3.176.
- fóilligh, *v.*, ‘wait’, 5.235.
- fóillín, *adv.*, ‘(a little while) yet’, go ~ 3.171, 8.207.
- foilliú, foilliúint**, *VN*, ‘injuring’.
- foilliucht*, *m.*, ‘trace, track’, 1.385 n.
- foilsigh**, *v.*, ‘initiate, shine’, *vadj* ~the* 1.183.
- foilteanas, *m.*, ‘spite’, 1.38.
- fóin, foghain*, *v.*, ‘be of use’, 1.105, fóint, tóint 5.311, *VN* ~t 3.148.
- fóinteach, *a.*, ‘useful’, 3.148.
- fóinteacht, *f.*, ‘usefulness’, 3.168.
- fóir, *see* FUAIR.
- foirdris, faighirdris, foirdhris*, feirdhris*, *f.*, ‘dogrose’, 1.199, 9.39.

- foireann¹, foirinn, fuirinn, *f*, 'crew, team', 1.41, -256, 3.24, -28, 10.42, *dep* ~rinn 3.45, *pl* **4.231**, foirne 1.200, 4.11, ~nnacháí 1.256, fuireannacháí 4.150; *also* **foirim** 1.256, *pl* ~eachaí 4.231.
- foireann², *in* i bh~, 'correct', 1.256, 14 *s.v.* clár 3.
- foireasa, *see* FUIREASA.
- foirgint, *f*, foirgneamh*, *m*, 'building', 1.79, 6.11, 11.147, *pl* **4.231**, foirgeanta 4.54, -150, foirgintí 4.55.
- foirgthe, *a.*, 'dry-rotted; infested, covered with', 1.41.
- foirim**, foirinn, *see* FOIREANN¹.
- foiris, *in* i bh~, 'correct', 1.256, 14 *s.v.* clár 3.
- Foiriúin, *an*, *PIN* sg; Foiriúin, *na*, *PIN* *pl*, 7.68, 12.27.
- foirm, *f*, 'form', 1.41. *Cf.* **FOIRIM**.
- foirnéis*¹, *see* FAIRNÉIS.
- Foirnéis², Foirnis¹, *PIN*, 1.57.
- foirnis², *f*, 'furnace', 1.355, 11.119.
- foirseadh**, *m*, 'harrowing, struggling, bustle', 1.41, -132, 10.74. *Cf.* FUIRSIGH.
- foirsne, *see* FAIRSINN.
- foirtéim, foirtim*, *n*, 'snood', 1.58, 9.23.
- foirtiún, *see* FORTÚN.
- foisce*, *see* FOGAS*.
- foisceacht, fuisceacht, foigseacht*, *prp* i bh~ 'near', **1.43**, -242, 5.99, **7.114**, 8.6, 14 *s.v.* glúin, léig.
- foisear, *m*, **oisier**, *gsg* ~sir 9.21, 14 *s.v.* díreach, *pl* ~s 4.231.
- foisteanach**, *a.*, 'solemn', *?*, *pl* ~a faisteanacha 1.41, -256.
- folach, *m*, 'cover (for bed)', 1.38, -397, *pl* ~cháí 4.145; *see* FALACH.
- folaiigh*, *see* FALAIGH.
- folainn, *see* FOILINN.
- foláir*, *see* FLEÁR.
- folamh*, *see* FALAMH.
- folannaí, *m*, 'sufferer, long-suffering person', 3.154.
- folcadh**, *m*, 'wetting, beating, scolding', 1.37.
- folláin**, *a.*, 'healthy', 1.4, 14 *s.v.* máthair, *comp* ~e 5.363.
- follántas**, *m*, 'good health', 1.4, -378, 3.158, -168, *gsg* ~is 13.5.
- follasach, *a.*, 'clear, evident', 1.36, 12.27.
- folt, *m*, 'hair (of head)', 1.37, *pl* foilt 4.231.
- fólumtaí, *see* FEOGLAMTA.
- fómhar, fúmhar, fówar, foghmhar*, *m*, 'autumn', **1.21**, -96, -271, -302, 5.141, 10.7, -37, -55, dh'fhómhair 3.22, *gsg* ~ir 1.334, 8.170, 13.25, Fóvair 9.57, *pl* ~racháí, ~mhracháí 4.11, ~racha 4.184, ~rócháí 4.210, ~ir **4.231**.
- fón**, *m*, **phone**, 1.77, 8.131.
- fónáil, *v*, **phone**, 11.170, *pst* 14 *s.v.* isteach 3(a), *fut* ~álthaidh 5.136, *VN* 5.233, -311.
- fónamh, fúnamh, fúna', foghnamh*, *m*, *in* ar ~ 'fit, good, well', 1.21, 8.173, -228, 9.87.
- fonámhad*, *see* FONÓID.
- fonn**, fúnn, *m*, 'desire, tune', 1.21, -134, -376, 5.232, 8.145, -233, 10.20, *gsg* foinn 1.413-414, 3.21, 9.77, 14 *s.v.* gabh 2, foínn 14 *s.v.* guth 1, un foinn 7.82; *conj* dh'fhonn, le ~ 8.142, 10.99.
- fonnadóir, *m*, 'singer', 1.282, 9.52.
- fonnmhar, *a.*, 'willing', 1.98, 3.149.
- fonóid, fonnúid, fonámhad*, [*f*], 'scoffing', 1.6, -21, -115, 8.231.
- fonsa**, *m*, 'hoop, weal', *pl* ~í 1.182, 4.55.
- for-*, *prefix*, 'over, great', 1.38, -201, 10.13.
- foracán, **foracún**, foracan*, *m*, 'large amount', 1.56.
- foradh*, *m*, 'seat, fort', 1.38.
- forainm*, *see* FUARAINM.
- [? Fórainn, *PIN* ?, '?', 13.7.]
- forais**¹, *n*, 'frenzy'.
- forais**², *f*, '(call to) sow (pig)'.
- foraiseáil**, *f*, 'rushing'.
- foraisín**, *interj* calling small pig.
- foras**, *m*, 'patience, rest, relief', 1.256, 14 *s.v.* ia(rmh).
- forásach**, *a.*, 'quick at work'.
- Forbacha, *na*, *PIN* *pl*, 'Furbo', 4.115.
- forbairt, *n*, 'development', 8.94, *VN* 8.142.
- forbhach**, **forbhás**, *n*, 'slant', 1.56, -96, -157, ar forbhás 9.87.
- forbrú*, *see* FABHRA.
- forc*, *see* FARC².
- forcamhás, forcamás*, [*m*], 'attention', 1.157.
- Fordeam**, *surname*, 'Fordham'.
- fordoras*, *see* FARDORAS.
- forfhocal*, *see* FUARFHOCAL.
- fo-rír*, *see* FARAOR.
- forma, formna, *m*, 'bench', 1.148, -256, -354, 11.26, *pl* ~í 4.55, ~acha(í) **4.231**.
- formad*, *m*, 'envy', 1.358.
- formhór**, furmhór*, urmhór*, *m*, 'majority, most', 1.21, -44, -200, -226, 8.238.
- fornimhneach*, *a.*, 'extremely sore', 1.38, -201, *cp.* FUARNIMH.
- forraid*, *see* ARAOID.

- forú*, *see* FORÚ.
forúnach, forránach*, *m*, 'bold person', 1.56.
 fórsa, *m*, 'force', 1.132.
 forscéal, *see* FUARSCÉAL.
fortaicil, *n*, go ~ 'in abundance'.
 fortún, foirtiún, *m*, 'fortune', 9.20, 11.68, *gsg* ~in 11.68.
forú, forrú*, *m*, 'stormy wind', 1.38, 14 *s.v.* forásach.
forúsacht, *f*, 'speed at work'.
 fos*, *see* **abhus**.
 fós, *adv*, 'yet, still', 1.216, 5.6, **8.206**, -211.
fosaíocht, *f*, 'herding'.
 fosair*, *see* FASAIR.
 foscadh*, *see* FASCADH.
 foscail, *see* OSCAIL.
 fóthadán, feothanán, feochadán*, fothannán*, feothan(n)*, *m*, 'thistle', II.V, 1.215, -250, -330, *pl* ~in 14 *s.v.* abair 6(b).
fothair, *n*, 'little growth'.
 Fóthallán*, *PIN*, 'Jordan', 12.27 *s.v.* Sruth Colabáin.
 fothrach, *m*, 'ruin', 1.195, -395, *pl* ~chaí 4.90.
fothram, **fothramán**, **fothramas**, **fothramás**, *m*, 'tumult', 1.56, -124.
 Fóthuinn, *see* SLÍ FÓ THOINN.
 fówar, Fóvair, *see* FÓMHAR.
 frae¹, *see* PRAE.
 frae², fré, *prp*, ~(na) chéile 'altogether' 1.33, -387, 6.65, **7.77**, 8.72, -171, 9.32, -148, 14 *s.v.* cac².
 frag, *m*, 'frog', 14 *s.v.* gorm 1. *Cf. English Index* FROG.
 fraidheáil, *v*, 'fry', *psthab imprs* ~tí 5.35.
 fraigh*, *see* FROIGH.
 fraigh-fhliuchas*, fraighfhliuchras, *m*, 'dampness', 3.158. *Cf.* FROIGHFHLIUCHAS.
fraí léibh, *n*, 'fun'.
frailic, *f*, 'frolic'.
 fraí, *prp*, ~na chéile 'altogether' 7.77.
 Frainc, Frain(g)c*, *an*, *PIN* *f*, 'France', 1.178, 6.67, -84, 9.1, -91, -139.
 Fraincis, fraincís, Français, *f*, 'French', 1.57, -217.
 fráma, *m*, 'frame', 5.20, 7.3.
 frámáil, *v*, *VN* *f*, 'framing', 5.20, *gsg* ~ála 8.132.
 Francach¹, Franncach*, *m*, 'French person', 3.154, *gsg* ~aigh 6.84, *pl* ~aigh 1.277, 4.145, ~aí 4.90, -138.
 Francach², *a*, 'French', 6.85, *in pl as sg* 5.348, 6.39, 9.73.
francach³, *m*, 'rat', *pl* ~aigh 4.90, *gpl* 7.60.
 fraoch, *m*, 'heather', 5.64, 6.6, fraoigh 10.36, *gsg* fraoigh 1.194, 3.19, -176, 8.73, 9.1, -54, -59, fraoígh 10.36, fraoí 10.12, Cloch an Fhraoigh 6.84, *cmcs* 6.84 *n.*, 7.117, 9.21.
 Fraochoileán, *PIN*, 12.27.
 fraochta, *a*, 'furious', 5.34.
 frapa, *prop**, *m*, 'prop', 1.220, *pl* ~í 13.20.
 fré, *see* FRAE².
 freagair, freagraigh, *v*, 'answer', 1.204, **5.166**, *pst* fhreagair 1.298, 2.25, *cond* 2sg ~gróthá, ~grá 5.108, 3sg ~gródh 8.36, *VN* freagairt 1.206, 5.207, *gsg* freagartha 5.227, 9.70, -80.
 freagra, *m*, 'answer', 1.128, -204, -360, 9.21, *pl* ~í, ~chaí 4.231.
 freaingín, *m*, 'small spotted dogfish', 3.176.
fréamh, fréimh, fréú, préamh, préimh, 'root, blood vessel', 1.93, -193, -269, -318, 3.24, -34, *pl* **4.231**, fréamrachaí 1.345, fréimreachaí 3.24, 4.17, fréamhacha 4.16, -152, fréamhachaí 4.59, fréamhracha 4.179, fréamhrachaí 4.17, -74, -94 *n.*, ~(r)achaí 4.98, ~aíthe ?? 4.229.
 freangach, *m*, 'spotted dogfish', 3.176, *pl* ~aigh 4.90.
 freangachaín, *m*, 'small spotted dogfish', 3.176.
 freastail, *v*, 'attend, wait upon', *vadj* ~alaíthe 5.36, -164.
 freastal, *m*, 'attendance, needs', 2.73, *gsg* ~il, geastail, greastail 1.223, **9.134**.
 freisin, *see* FROISIN.
 frí, *see* THRÍ.
 fribháisteach*, *f*, 'drizzle', 3.110.
 frichshneachta, frishneachta, *m*, 'sleet', 3.110.
fríd, *f*, 'tiny amount', *gsg* frighde* 1.112, ~e 1.273, 3.49.
frídín, *n*, 'tiny thing'.
 frighe*, frige*, froighe*, *f*, 'some kind of vermin', 1.112.
 friod-, *prefix*, 'light', 3.110.
 friodmhagadh, *m*, 'raillery', 3.110.
 friota, *m*, ~ gaoithe 'breeze', 8.192, 14 *s.v.* fliotar 2.
 friotháil, *v*, 'serve Mass', 1.121, **5.235**, *fiut* ~álthaidh 5.136, *VN* 9.162.
frisealachai, *npl*, 'messy food'.
 frishneachta, *see* FRICHSHNEACHTA.
froigh, fraigh*, *f*, '(high) wall', 1.29, *gsg* ~thí, fraighe 3.34, *pl* ~theachaí 4.231.

- Froigh, an, *PIN* f, 12.27.
 froighe*, *see* FRIGHE*.
 froighfhliuch, *a.*, 'damp', 3.158.
 froighfhliuchadas, froighfhliuchas, *m*, 'dampness', 1.48, -104, 3.158.
 froighleasach*, *probably misheard by speaker for* FROIGHFHLIUCHAS, 5.382, 7.58.
 froigisí, *npl*, 'clutter, accoutrements, things', 1.41.
 froisin, fruisin, freisin, *adv*, 'also', 1.41, -47, -404, 5.201, **8.211**, 14 *s.v.* marcáil.
 fruig, *interj*, 'frig', 8.25.
 fruij, *m*, 'fridge (refrigerator)', 14 *s.v.* fan 2, teighre thrí.
 fruind, *m*, 'friend', 3.76.
 fruislín, *n*, ~ fraislín, 'type of bird', 9.133.
 frusta, furasta*, furusta*, *a.*, 'easy', 1.112, -226, -241, 3.12, 5.331, 9.120, -127, 14 *s.v.* aer 2, furaiste* 1.52, *comp* fusa 3.67, *abst comp* ~, ~cht 3.69, 5.376.
 fua¹, *see* FUAIGH, FUATH.
 fua²: chuaigh, *see* TEIGHRE.
 fuacht, *m*, 'cold', 1.226, -420, 2.21, 3.159, 7.119, 8.172, 9.176, *gsg* ~icht 3.5, -18, *cmcs* 8.27.
 fuadach, *a.*, 'thieving'.
 fuadaigh, *v*, 'blow away', *pst* 1.116, *fut rel* ~dós 8.38, ~aíodh 9.146, *VN* ~ach 4.42, 5.203, -220, -234, ~dú 5.221.
 fuadar, *m*, 'bustle, cause'.
 fuadrán, *m*, 'bustle'.
 fuagair, fógair, *v*, 'announce', *pst* 5.294, *imprs* ~graíodh 1.360, -364, 5.37, d'fhógraíodh 8.43, *psthab* 5.36, ~graíod sé 14 *s.v.* breathnaigh 6, *fut* ~gróidh 5.36, *cond* 2sg ~gróthá 1.20, 3sg ~gródh 5.36, *pstsbj* 2sg ~rteá 5.43, -69, *VN* ~t 5.207, 8.22, -169, *pl* ~teachá 4.171.
 fuagra, *m*, 'notice, announcement', *pl* ~í 1.360, 4.19.
 fuagh, *see* FUAIGH².
 fuagháil-, *see* FUAIGH¹.
 fuaid, *prp* ar f(h)~ 'throughout' 7.105, 8.64-66.
 fuaidreadh, *m*, 'wandering', *ar* ~ 1.360, 9.87.
 fuaigh¹, fuáil, uaigh*¹, *v*, 'sew', 1.226, **5.22**, -171, -325, *pst imprs* fuaghadh* 1.102, fuadh 5.29, 8.98, fuáileadh 1.391, *psthab imprs* fuaití 5.51, *fut* ~álthaidh 5.135, *vadj* fuaité 14 *s.v.* crúóg (a), *VN* uaighéil*, fuaigheáil* 1.27, -226, fuáil 1.391, fuáil 5.29.
 fuaigh², fua', fuagh, uaigh², *f*, 'grave, cave, inlet', **1.226**, 3.4, 8.79, 9.91, fuaf 11.126, *gsg* ~e* 1.102, fuaf 3.34, 11.126, *pl* ~eannaí 4.18, -150, ~eanna 4.179, *pron* 6.3, -6.
 fuaigh³: chuaigh, *see* TEIGHRE.
 Fuaigh an Deoraí, *PIN*, 12.27.
 Fuaigh an tSáipit, *PIN*, 11.187.
 Fuaigh an Turlaigh, Fuaigh an Turlach Ó Laidhe *PIN*, 12.27, *pron* 6.3.
 Fuaigh Chaol, an; Fuaigh Chaoil, an, *PIN* f, 1.226, 12.27, 13.5.
 fuaigheog, *f*, 'thrum (weaving)', 1.20.
 Fuaigh Mhaolra Óig, Fuaigh Mhaolra Ní Maoil Chiaráin, *PIN*, 7.14, 12.11, -27.
 Fuaigh Mhóir Thóin an Mhása, *PIN*, 12.27.
 Fuaigh na Caillí, *PIN*, 12.27.
 fuail, fual¹, *v*, 'urinate', **5.137**, *VN* fual 5.201.
 fuaim, *f*, 'sound', 1.27, 5.310, 8.107, 9.91, 10.52.
 fuainniméad*, fuainnimint*, *see* FÚINNIMÉAD.
 fuair, fóir, *v*, 'help', **1.20**, **5.235**, *imprv* 10.71, *prsbj* ~e 1.20, 8.9, ~í 10.44, *vadj* ~the 5.174, *VN* **5.208**, -213, fóirthint 1.20, 5.205, -209, fóirthint 5.200, fóirithin*, fóiridin*, fóirighthin*, fóirithint* 1.58, fóireamh 10.71.
 fuairnéis, foirméis*, *n*, 'tidings', 1.38.
 fuairnimh*, *see* FUARNIMH.
 fual², *m*, 'urine', *gsg* ~il 14 *s.v.* bod, buisteáilte.
 Fualán*, *in* Mhac Fhualáin*, *see* CÚLÁN.
 fuar, *a.*, 'cold, raw', 2.2, 8.116-117, 14 *s.v.* beithíoch², *gsgm* ~ir 3.52, 9.49, *pl* ~a 5.353, 14 *s.v.* co(i)s (m).
 fuar-, for-*, *prefix*, 'cold, barren, slight', 1.201, 3.113.
 fuaráideach, *a.*, 'cold'.
 fuaraigh, *v*, 'cool', *fut rel* ~ós 9.6, *vadj* ~aí 14 *s.v.* túisce, *VN* ~rú 5.223.
 fuarainm, forainm*, *m*, 'nickname', 1.38, 3.113.
 fuaraíocht, *f*, 'chill, dampness', 3.159, 4.108, 9.61.
 fuaraíthe, *a.*, 'stale'.
 fuar-at, *m*, 'slight swelling', 3.113.
 fuarbhreathnaíoch, *a.*, 'cold-looking', 3.113, -148.
 fuarbhruite, fuar-bhruiththe*, *a.*, 'cold and cooked', 3.113, 6.91.
 fuarchaint, *f*, 'blaming, condemnation', 3.113.
 fuarchaite, *a.*, 'cold and thin (person)', 3.113.

- fuarchaoineachán, *m*, 'whining', 3.113.
fuarchraicneach, *a.*, 'having taught skin', 3.113.
fuarchúis, *n*, 'coldness', 3.113.
fuarchúiseach, *a.*, 'cold', 3.113.
 fuarfhocal, forfhocal*, *m*, 'word of jargon', 3.113.
 fuargharbh, *a.*, 'cold and windy', 3.113.
 fuarlach, *m*, 'flood', 1.116.
 fuarlacht, *n*, 'childless married woman', 3.113.
fuarlaídeach, **fuarlaíoch**, **fuarlaíodach**, **fuarlaíorach**, (fuarlaíerach), *a.*, 'chilly', 3.153.
 fuarláir, *f*, 'mare that has not foaled', 3.113.
 fuarleic, *f*, 'barren rock', 3.113, 9.39, *pl* ~leacracháí 3.113.
 fuarmheirfean, *m*, 'weakness, almost fainting', 3.113.
fuairnimh, fuairnimhe*, fuairnimh*, *n*, 'numbness', 1.38, 3.113, 14 *s.v.* mórleathair.
 fuarscéal, forscéal, úrscéal, *m*, 'tale', 1.201, 3.86, 10.13, 12.8.
 fuasaid, fuasóid, *f*, 'complaining', 1.56.
 fuascail, *v*, 'release, redeem', **5.164**, *vadj* ~te, ~claíthe 5.177, *VN* ~t 4.44.
fuascán, *m*, 'blast of wind'.
fuath, fua', *n*, 'protection', 1.128.
 fud, *ppp* ar ~ 'throughout' 3.47 *s.v.* leaba, **7.105**, 10.105, *interr* 8.64-66, 9.87, *i bh* ~ / *i* mud 'throughout' 4.101, **7.114**.
 fuidheall*, *m*, 'after-effects', 1.163.
 fuidhleach*, *see* FÚILLEACH.
 fuigh¹, futh, *v*, 'hold on, wait', *impv* 2sg 5.329.
fuigh², *interj.*, 'yuk', 5.20.
fuightheáil, *VN* *f*, 'saying yuk', 5.20.
fuil, *f*, 'blood', 1.45, -425, 2.13, 8.227, 9.91, *gsg* fola **1.37**, **3.33**, -53, 5.213, 9.77, *dep* 9.85.
fuíl a feairtean, *n*, 'wheel of fortune'.
fuililiú, *n*, 'hullabaloo'.
 fuiling*, *see* FOILINN.
fuilleach, fuidhleach*, *m/f*, 'remains', 1.163, 8.238, 14 *s.v.* domhan 1(b), *gsg* or *pl* fuillí 3.4, *pl* fuighligh, fuillí 4.90, ~cháí 4.88, **-231**.
fuiméadach, **fuiméideach**, *a.*, 'substantial', 1.27, -265.
 fuin, *v*, 'knead', 3.154, *vadj* ~te (*cf.* FUINTE), ~tí 10.44, *VN* ~t 2.8, 5.207, ~eadh 5.213.
 fuineadóir, *m*, 'kneader', 3.154.
fuineadóireacht, *f*, 'kneading'.
 fuinneamh, fuinne, *m*, 'twist', 1.265, *dep* 2.62, 3.69, fuinniú 'force' 10.45, *pl* ~nní, ~nneacháí, ~nnV:cháí 4.231, ~nnreacháí ? 4.166, ~nneócháí ? 4.202.
fuinneog, fuinneog (fuinneóig), *f*, 'window', 1.21, -278, -290, 2.77, 3.27, -29, 9.91, -128, *gsg* ~ige 11.171, un na ~ige 7.83, *pl* ~aí 4.56, -87, *proleptic pron* 6.5.
 fuinneogín, *f*, 'small window', 9.27.
 fuinniméad, fuainniméad*, fuainnimint*, *m*, 'substance', 1.27, -265.
 fuinniméadach, fuinniméadach, *a.*, 'substantial', 1.27, -265, 14 *s.v.* fuiméadach, fuiméideach.
 fuinseog, fuinnseog*, *f*, 'ash', 1.141, -185, -226.
fuinte, *a.*, 'kneaded', *vadj* of FUIN.
 fuinteoir, *m*, 'kneader', 3.154.
 fuip¹, *f*, **whip**, 8.207, 11.1.
fuip², **fuipe**, *n*, 'move'.
fuipeáil, *v*, 'whip', *vadj* ~te 8.34.
fuipstar, *m*, 'vicious person'.
fuireacht, *f*, 'waiting', 5.203, 9.79.
 fuireasa, foireasa, fuireasbhaidh*, aireasbhaidh*, uireasbhaidh*, *ppr* dh'fh~ 'for want of, without' 1.45, -97, -226, 6.30, **7.109**, *interr* 6.9, 8.64-65, g'uireasaí 7.105.
fuirigh, *v impv*, 'come'.
 fuirinn, *see* FOIREANN¹.
fuirió farú, *n*, 'bustle'.
 fuirsigh, *v*, 'harrow', **5.313**. *Cf.* FOIRSEADH.
fuis¹, *n*, 'sense'.
fuis², *f*, 'hurry'.
 fuisce, *m*, 'whiskey', 1.425, 2.63, 5.233, un ~ 7.82, ~cí 10.44, *pl* ~cí, ~achaí, ~V:cháí 4.231.
 fuisceacht, *see* FOISCEACHT.
 fuiseog, *f*, 'lark', 3.29.
fuíteach, *a.*, 'fearful', *in* ~ faiteach 3.109.
 fuíthin, *see* FAOITHIN.
fuíthnín, *n*, 'nothing', *cf.* FÓICHNÍN.
fuits, *conj.*, **which**, 7.30, 8.123, **-163**, 11.168, 14 *s.v.* súisín.
 fulainn*, *v*, 'suffer', *pst* 10.93 *n.* *Cf.* FOILINN.
ful buit, *adv.*, '(full butt), ready', 11.171.
 fúmhar, *see* FÓMHAR.
 fúna', fúnamh, *see* FÓNAMH.
 fúnn, *see* FONN.
 furasta*, furusta*, furaiste*, *see* FRUSTA.
 furmhór*, *see* FORMHÓR.
 fus*, *see* ABHUS.

fús, *in dhá fhús*, *see* FEABHAS.

futh, *see* FUIGH¹.

futoc, *n*, 'futtock', 11.38.

G

g¹: dh', *see* DHE, DHO.

g², *see* IS¹.

'g, *see* AG¹, AG².

ga, gath, *m*, 'sting, ray', 2.43, 7.55, 8.77, 11.9, *gsg* gatha 3.33, iasgán an ghaith nimhe* 'dragonet', *pl* iasgáin na ngaithí nimhe* 4.33; ga gig, ga guig, 'backside' 9.29, gaig gig 9.133.

gá, ghá, 'gá, *see* DHÁ^{1,2,3}, DHE, DHO.

gabáiste*, *see* GOBÁISTE.

gabh, *v*, 'procede, sing, steer, take, capture, strike', 1.29, -78, 5.124, -140-141, *impv* 2sg go 5.394, 7.12, 14 *s.v.* plabhstar, ~, gabháil 10.71, goit seo (~ anseo) 14 *s.v.* sorú, *pst imprs* ~adh 1.413, *vadj* ~te, ~tha 5.174, gubhthaí 10.44, *VN* ~adh 5.29, ~áil 1.12, -88, -96, -413, 2.1, 8.172, 9.77, ~áilt 5.209, -218-219, góil 8.14, -205, 14 *s.v.* co(i)s (j), faighdfacs, sciúirt. *Cf.* GOILLE (~ i leith), TEIGHRE.

gábh, gáú, gábhadh*, *m*, 'danger, peril', 1.49, 7.52, 8.134, -172, 13.5, -13, *pl* ~aí 4.156, 9.61.

gabha, gobha*, *m*, 'smith', 1.88, Máire an Ghabha 6.86, *pl* 4.74, -231, ~ 4.71, goibhne* 1.82, gaibhne 1.142, gaibhneacha 4.81, geaibhne 1.410 *n*, 4.217, ~nnaí 4.206.

gabhail¹, '?', 14 *s.v.* ardghraidhmhireach.

gabháil¹, góil¹, *f*, 'armful, (carry in) arms', 1.88, 8.136, 9.63, *pl* góiltreachaí 4.231, ~taechaí 4.7, ~áltrachaí 4.31, -95, ~te, ~eannaí 4.226, *pron* 6.6; 'yeast' 6.87, *gsg* ~álach 3.39. *Cf.* GABH, TEIGHRE.

gabháil², góil², gabh, *v*, 'helm (a boat)', 5.141, -314.

gabháilín, *f*, 'small armful', 1.264, 3.171.

gabhal, gabhail², gouil, *f*, 'fork', *m*, 'crotch, vulva', 3.4, *gsg* ~il 3.4, 10.45, *pl* ~ilte 4.231.

gabháltas, *m*, '(farm) holding', 1.12, -88, *pl* ~sachaí 4.231.

gabhar, *m*, 'goat', 1.413, *gsg* ~ir 14 *s.v.* brí 2, *pl* ~ir 1.173, 4.52.

gabharfheoil, *f*, 'goat's meat'.

Gabhla, *PIN*, 5.381, 12.17, 14 *s.v.* thuas 2.

gabhlai, *m*, 'smith's assistant', 3.154.

gabhlán, gabhlóg¹, *see* GEARRADH.

Gabhlán, *an*, *PIN m*, 1.407.

gabhlóg², *f*, 'cultivation ridge at angle', 14

s.v. ladhróg.

gach, guch, *a.*, *pron*, 'every', 1.29, -68, 3.47, 8.244, 9.44, 10.100, *i* + ~ 1.418, 7.43, -47, -52, 10.86, ~ a 'all that' 8.72, -238, 13.1, ~'s a 'all that' 8.72 *n.* (*see* A⁸); gacha le/lé (ré) 'every second, many' 1.33, 8.244; gach aon, achaon, chaon 1.116, -215, -377, -405, 3.24, -82, 8.238, -244, 9.16, 'ach aon 8.244; chaon-nduine, achaon-nduine 'each person', 1.377, 8.244; gach uile 'every' 8.72, achuile, chuile 1.45, -166, -216, -405, 5.263 *n.*, 8.130 *n.*, 8.238-239, -244, 9.16, 'ach uile 10.100, chuile's 8.57.

gad, *m*, 'rope', 13.24, *pl* ~rachaí 4.10, -33, ~achaí 4.98, -217, ~raíochaí 4.19, ~raechaí, ~róchaí 4.170, ~annaí 4.19, ~id 4.231, *dep* 13.24.

gadaí, gadaighe*, *f*, 'thief', 1.29, -108, 6.46, *in vocsg* 9.46, 14 *s.v.* rálach, *dep* Jaic an Gh~ Dhubh 9.49, *pl* ~, ~dachaí, ~dV:chaí 4.73, -231, gadaidhe 4.146, ~the 4.73, ~dachaí 4.62, ~ochaí, ~daechaí 4.170.

gadaíocht, gaduidheacht*, *f*, 'thieving, theft', 3.159, 5.267, 9.61.

gadhairín, *f*, 'small dog', 11.3, *pl* ~í 10.20. *Cf.* 14 *s.v.* ga 3.

gadhar, gaghar*, *m*, 'dog', 1.102-103, -369, 9.99, 10.20, *vocsg* ~ir 10.81, *gsg* ~ir 3.180, 6.86, *pl* ~ir 4.150, *cmcs* 7.16, *gpl* 8.216, *cmcs* 14 *s.v.* céilí 2.

Gadhra*, *see* GAORA.

Gaeilge, Gaoidhealg*, Gaoidhile*, Gaoidhile, *m/f*, 'Irish (language)', 1.244, -248, -392, -413, 3.4, -6, -12, -136, 5.382, 8.94, 9.77, -85, 11.127, -158, 13.22, -28, 14 *s.v.* codail (b), *pl* ~achaí, ~gV:chaí 4.231.

Gaeilgeoir, *f*, 'Irish speaker, learner of Irish', *pl* ~í 3.83, 8.146, -238.

Gael, Gaedhal*, *m*, 'Gael', 1.14, (*d*)*pl* ~aibh 10.50, *gpl* 2.74, 4.231 *s.v.* clann, 10.100, -102, -105.

Gaelach, *a.*, 'Gaelic', 9.173, 14 *s.v.* cur 1.

Gael-Linn, *m*, *organisation promoting Irish language*, 5.361, 11.122.

Gaeltacht, *f*, 'Irish-speaking area', *gsg* ~a 11.160, Roinn na ~a 'Department for the Gaeltacht' 5.363, *cmcs* 11.17, *gpl*, *cmcs* 11.122.

gág, *f*, 'crack in skin', 5.19, 14 *s.v.* ruainne 3, *pl* 4.231, ~achaí 4.59, ~aí 4.55, *pron* 6.6.

gágach, *a.*, 'awkward', 1.56, 14 *s.v.*

- Máirtín.
 gágáithe, *a.*, 'cracked, chapped', 5.19.
gagairín, *n.*, 'small dog?', *pl* ~í 10.20.
gagairlín, *n.*, 'small wretched creature', 10.20.
gágálach, *a.*, 'awkward', 1.56.
 gaghar*, *see* GADHAR.
gaibhníocht, *f.*, 'forging', 3.159.
gaideog, *f.*, 'large lump', 1.224, -255.
Gaidí, *m.*, 'boatman from Galway', 1.264, *pl* ~oz 2.25, 4.68, -73.
gáifeach, *a.*, 'bad'.
gaig gig: *ga gig*, *see* GA.
gaigín, *n.*, 'small person'.
 gail, *gal*, *f.*, 'steam, smoke', 8.178, -205, *ga(i)l* 9.61, *dep* 3.39, *pl* galtrachaí, ~trachaí, ~eannaí 4.7, galtrachaí 4.95, galtracha 4.111.
 gaíleas, *see* GEAILÉAS.
gaileog, *f.*, 'fair-sized mouthful or object'.
 gaillí: *gálaí* *see* GÁLA.
 Gaillimh, Gailli, *PLN f.*, 'Galway', 1.48, -51, -79, 7.40, 10.2, *gsg* Gaillmhe* 1.81, -354, ~e 8.212, 9.87.
gaimbí, *gaimbín*, *n.*, 'interest', 1.145.
 gaimh, *n.*, 'sting, keenness', 1.41, -302.
 gainéad, *m.*, 'gannet', 1.6.
gaineamh, *gaine*, *gaine*, *gainhe*, *m.*, 'sand', 1.144, -189, -277, -320, -397, 3.46, 5.6, *gsg* gainimh* I.X, *dep* 3.24, 9.37, -45, -56, An Garraí G~, Garraí G~ na gCaorach 12.28.
 gainneacht, *f.*, 'scarcity', 3.167, -168, -170.
 gainneadas, *m.*, 'scarcity', 3.167-168.
 gair*, *see* GOIR.
gáir, *f.*, 'cry', 3.162, 9.126, -138.
 gairbhe, [*f*], 'roughness', 3.164.
 gairbheacht, *f.*, 'roughness', 3.159, -164.
 gairbheadas, *m.*, 'roughness', 3.158, -164.
 gairbhéal*, *see* GRAIBHÉAL.
gairbhéalta, *a.*, 'rough'.
 gairbheantas, *m.*, 'roughness', 3.158, -164.
 gairbhín¹, *a.*, 'little (and) rough', 3.174.
 Gairbhín², *name*, 12.19.
 gairbh-shíon, *m.*, gairbh-mhí, *f.*, 'rough weather or month', 1.81.
 gairbhthean*, *see* GAIRFEAN.
 gairdeach, *a.*, 'joyous', 1.199.
 gairdeacht, *see* GAIRID.
 gairdín (gáirdín), *m.*, 'garden', 1.186, 10.15, -40, -72, -86, G~ Thaidhg (na Buile) 12.28, *dep* 10.94.
 gaire, *see* GOIRE.
gáire, *m.*, 'laugh, laughter', 1.52, 6.92, 8.58, 14 s.v. harae, *dep* 1.15, *pl* ~rí 5.202.
 gaireacht, *f.*, 'nearness', 1.29.
gairfean, gairifean, goirfean, gairbhthean*, *f.*, 'rough weather', 1.99, 3.5, -160, -164, -168.
 Gairfean, an; Gairfeanach, an, *PLN f.*, 12.27, Céibh na Gairf(i)neach 12.27.
gairfeanach, *a.*, 'rough'.
gáirí, *m.*, 'laugh(ing)', 2.9, 5.202, -221, 7.39, -103, *dep* 3.87, 9.65, -77.
 gairid¹, goirid¹, *a.*, 'short', 1.29, 5.13, -349, 8.1, 9.121, *comp* ~e 3.63, *abst comp* gairdeacht 1.199, -200, goirdeacht 3.71, ~ 3.71, *adv go* ~ 5.195, 8.208.
gairid², goirid², *mlf*, 'short period', 1.29, 8.208, 9.64.
 gairideacht, *f.*, 'shortness', 3.164, -168.
 gairideas, *n.*, 'shortness', 3.158, -164, -168.
 gairifean, *see* GAIRFEAN.
 gairleog, *f.*, 'garlic', 11.119.
gairm, *n.*, *in* ~ scoile 'convocation, fuss, high spirits', 1.29, 7.82.
 gáirsiúil, *a.*, 'obscene', 1.132, 3.159.
gáirsiúlacht, *f.*, 'obscurity', 3.159.
 gairtéar*, *see* DUIRTÉAL.
gáirthíl, gárthaíl, *f.*, 'roaring', 1.187, 3.162, 5.206, 14 s.v. haraeáil.
gais, **gaise**, caise*, *f.*, 'channel, rush', 1.50, *pl* ~acháí, ~annaí 4.231, ~sí 8.197, gastaí 4.17, -56, 10.53, 13.14.
 Gais, an; Gaise, an, *PLN f.*, 1.50, 12.27.
gaisce, *mlf*, 'brave deed, boasting', *gsgf* 6.99, *dep* 1.128, 2.21.
 gaiscí, *m.*, 'warrior', 3.155, 9.90, *pl* ~the 4.231. *Cp.* GAISCÍOCH.
 gaiscíoch, gaiscidheach*, gaisgidheach*, *m.*, 'warrior', 1.108, 5.349, 8.172, An G~ Gearr Glas 2.65, *vocsg* ~ígh, ~ 3.20, *dep* 3.12, 5.6, *pl* ~cháí, ~céacháí 4.25, ~íthe 4.146, ~í 4.146, ~scV:cháí, ~sceacháí 4.73, ~cha 4.139, ~ígh 4.143, gaiscidheacha 4.152, *dep* 10.81, *cmcs* ~cháí 13.5. *Cp.* GAISCÍ.
 gaiscíocht, *f.*, '(feat of) prowess', 3.159.
gaise, *see* GAIS.
 gaiseití, *npl*, 'running off', 1.384.
 gaisneas, *n.*, 'use', 1.384.
 gaisrimic, *see* CAISRIC.
 gal, *see* GAIL; gal*, *see* GOL¹.
gála, *m.*, 'gale, installment', 1.51, -125, -377, 3.49, -59, *dep* 9.49-50, -62, *pl* ~í 4.19, gáillí 1.216, 8.205.
 galánta, *a.*, 'elegant', 1.4, -47, -378.
 galántacht, *f.*, 'elegance', 3.159.
 galar, *see* GALRA.
 gall, Gall, *m.*, 'foreigner', 1.100, *gsg* ~ill

- 1.56, *cmcs* 9.46, *pl* ~ill, *Gáill* 1.30, -178, *gpl* *Gall* 10.105.
- gallaoireach*, *f*, 'soap', 1.14, 5.354, 7.51, 9.118, *dep* 11.25.
- gallda**, *a.*, 'foreign', 1.65, 3.152.
- Galltacht*, *f*, 'English-speaking area', 11.127.
- galra*, **garla**, *galar*, *galrae**, *m*, 'disease', 1.141, -195, -244, 5.205, 6.64, 10.92, *pl* ~í 1.372, 4.172, ~tracháí 4.10, ~cháí, ~rV:cháí **4.231**, ~laechaí 4.22, ~lácháí 4.163, 13.24; *galar*, *pl* *galair* 4.228, 11.126.
- galtán*, [*m*], 'steamer (ship)', 11.122.
- galún**, *m*, 'gallon, bailing vessel', 1.426, 3.82, 5.228-229, *pl num* ~in 4.43, 5.187, ~a, ~ 9.106-107, ~aí **4.231**, *pron* 6.10.
- gamba*, *m*, 'lump, hunk', 1.177, -215.
- gamhain*, *m*, 'grown calf, yearling', **1.89**, -302, -340, -413, 8.22, *gsg* ~mhna 3.33, 9.47, *pl* **4.231**, ~mhna 1.89, 4.11, -106, 10.50, ~mhnaí 4.55, 10.51, ~eachaí 4.222, ~te 4.228.
- gamhainín*, *m*, 'small grown calf', 14 *s.v.* *ioscaidín*, *slíochtín*.
- gamhnach*, *a.*, '(having a yearling and) not having a young calf', 1.148, -325.
- gan**, *ghan*, *gun*, *prp*, 'without', **1.69**-70, -140, -158, 2.47, -73, 7.18, -29, -82, -88, **9.89**, -145, -162, -180, 10.23, -103, 11.127; + *VN*, 'not', 8.31, -105-106, -142, nó('s) *gan* 8.34.
- gandal*, *gandar**, *gandra**, *m*, 'gander', 1.177, -245, 3.2, 14 *s.v.* *caoch*.
- ganfhios*, *gunfhios*, *gan fhios*, *adv* *i n*~, 'unknown', 1.385, 7.58, **8.102**, -209, 9.89, 14 *s.v.* *fios* 2.
- gangaíd*, *gangaide*, *f*, 'venom, spite', 1.52.
- gann**, *a.*, 'scarce', 1.320, 2.27, 10.52, *comp* *goinne*, *gainne* 3.62, *abst comp* *gainneacht* 3.170.
- gannchuid*, *f*, 'scarcity', 8.234.
- ganntan* (*gánntan*), *m*, 'scarcity', 3.164, *dep* *un* ~ 7.82.
- ganntanas*, *m*, 'scarcity', 3.164.
- gao*, *gaoi*, *see* **GAOITHE**, **GAOTH**.
- gaobhar**, *n*, 'nearness', *prp* (*i ngar ná*) *i n*~ (*dho*) 7.117, 8.172.
- gaofar*, *gaothmhar**, *a.*, 'windy', 1.98, 3.149.
- Gaoidhealg**, *see* **GAEILGE**.
- gaotealach**, *a.*, 'windy', 3.153.
- gaoithe**, **gaoth**, *gao*, *gaoi*, *gaoith*, *f*, 'wind, air', **1.51**, -59, -119, -125-126, -300, -399, 8.172, -192, 10.24, *gsg* ~ithe 3.31, *dep* 1.224, 9.72, *pl* ~annaí 4.9, ~thaecháí 4.183, ~ócháí 4.187, *gaoite* 4.206, ~antaí, ~achaí **4.231**, *num* ~annaí 4.43, *pron* 6.3.
- gaol**, *m*, 'blood relationship', 1.369, 5.382, *gsg* ~il 4.231 *s.v.* *caraid*, 9.61, *pl* ~ta 8.52, -198, ~taí **4.231**, ~tracháí 4.199, *dep* ~ 4.231.
- gaolmhar*, *a.*, 'related', 1.98, -153.
- gaolta*, *a.*, 'related', 3.153.
- gaoltach**, *a.*, 'related', 3.148, -153.
- Gaora*; *Gadhra**, *Ó*, *surname*, 'Geary', 1.103, 12.10-11, *gsg* *Choilm Uí Gh*~ 11.115, *f* *Máirín Ní Gh*~ 14 *s.v.* *gríosach* 1.
- Gaorach*, *m*, 'person named Gaora', *pl* ~aigh 4.88, -90, *gpl* ~, *cmcs* ~aigh 3.14.
- gaotalach*, *a.*, *n*, 'windy, wind', 1.215, 3.153.
- gaoth**, *see* **GAOITHE**.
- gaothmhar**, *see* **GAOFAR**.
- gar**, *a.*, 'close', 1.29, 3.157, 5.365, 7.28-29, 8.177, *comp* *goire* 3.60; *prp* *i n*~ *dho* 1.288, 7.117, 8.173, 14 *s.v.* *gaobhar*, *adv* *i n*~ *le* 'almost' 8.126; *adv* ~ *dhó* 8.216.
- gár*, *see* **DHE**, **DHO**.
- gárbalstraidhc**, *geárbail**, *f*, 'garboard strake, garbell', 11.42, -108.
- garbh**¹, *garú*, *a.*, 'rough', 1.32, -80, 8.225, 9.49, -60, 10.18, *pl* ~a, *garúa* 3.55, *comp* *gairbhe* 1.81, *goirbhe* 3.72, ~a, ~ **3.61**, *abst comp* *goirfe* 3.70, *goirbhe*, *goirbheacht* 3.71-72, *goirbheadas* 3.168.
- garbh*², *n*, 'rough thing', 5.392.
- garbhán*, *carbhnán**, *m*, 'sea-urchin', 1.96, -208.
- garbhantas*, [*m*], 'roughness', 3.158.
- garbh-arán*, *garú-rán*, *m*, 'coarse bread', 1.97, 3.84.
- Garbhcharraig*, *PIN* *f*, 3.84, 12.27.
- garbhchosán*, *m*, 'rough path', 3.84.
- garda* (*gárda*), *m*, 'guard, policeman', 14 *s.v.* *eidir*, *tabhair* 1, *ar* ~ 9.87, *pl* ~í 4.19, 5.141, 7.71, 13.26.
- gardáil*, *v*, 'guard', 5.20, *VN* 9.83, 10.62.
- gargaint*, [*f*], 'roughness', 1.81, 3.160, -164.
- garla**, *m*, 'disease', *see* **GALRA**.
- garmain*, *garma**, *f*, 'beam', 1.144, -188.
- Garmain*, *an*, *PIN* [*f*], 1.218.
- garmaint*, [*f*], 'roughness', 1.81, 3.160, -164.
- Garomna*, *PIN*, 1.188.
- garraí*¹, *garrdha**, *m*, 'small field', 1.32, -106, -180, -195, 6.23-24, 8.136, 9.50, *dep* 7.105, *pl* **4.231**, ~antaí 1.106, -222,

- ~annaí 4.18, -46, ~anta 4.58, garrdhaí*, gartha* 10.33, (garthaí 10.92, -96), *cmcs* ~antaí 6.50, 9.177.
- Garraí², Garrdha*², *in field-names*, **12.28**, ~ an Bhóthair 2.91, ~ an Chladaigh 1.110, ~ an Chladaigh na Micils* 6.99, ~ an Chloich Mhóir 3.53, ~ an Chnocáin Ghlais 3.52, ~ an Duine 12.26, ~ an Duine Mhairbh 9.49, ~ an Locha 3.33, ~ an Mhaide Mhóir 9.49, ~ an Pheircín 1.220, ~ Bhrocach an tSionnaigh 1.37, ~ Chathalán 12.11, An ~ Dubh 2.51, ~ Graf 1.49, ~ Mháiría 1.11, ~ Mhaitiú 8.196, ~ Mhóran 6.96, ~ na Céibheach 3.40, ~ na Clocha, ~ na Clocha / Cloiche Móire / Móra 3.46, ~ na Dumhaí 3.32, ~ na gCrotach 1.37, ~ na Groighe 1.104, ~ na hIothlann 3.37, ~ na hIothla(i)nn 12.28, ~ na hUamhain Thalúna 9.72, ~ na Lao 3.47, ~ na nGéadh* 1.101, ~ na Sceachóirí 1.113, ~ Sheáin Chearbáin 12.11, ~ Sheáinín Nia 12.11, ~ na nUltach 1.238, 11.125, ~ Soileach 3.40, ~ Uamhain Mhóir 1.144, ~ Vueilbe 6.97.
- garraíodóir, *m*, 'gardener', 3.155.
- garraíodóireacht, *f*, 'gardening', 3.159.
- garraíontóir, *m*, 'gardener', 3.154-155.
- garraíontóireacht, *f*, 'gardening', 3.154.
- garthaí, gartha*, *see* GARRAÍ¹.
- garsún*, *see* GASÚN.
- gárthaí, *see* GÁIRTHÍL.
- garú, *see* GARBH¹.
- garú-rán, *see* GARBH-ARÁN.
- gas*, *see* DAS.
- gasta**, gastaí, *a.*, 'fast, inappropriate', 10.16, -44, gastaí ? 10.53, 13.14.
- gasúirín, *m*, 'small child', 9.99, 14 *s.v.* teannleathan.
- gasúr, garsún*, *m*, 'child', 1.246, -411, 5.343, 9.52, *vocsg* ~, ~ir 3.17, *gsg* ~ir 2.79, *pl* ~ir 1.369, -423, *gpl* 3.83, 6.93, *cmcs* 3.83, 9.135, 13.16, *cmcs* ~ireachaí 4.79.
- gath, *see* GA.
- gáú, *see* GÁBH.
- ge : aige, *see* AG¹; *see* DHE.
- gé**, géadh*, *f*, 'goose', 1.101, 3.6, 6.78, 8.219, *dep* 14 *s.v.* cílle 2, *pl* géadha* 1.106, ~abha, ~abhaí 1.413, 4.63, -104, -133-134, -137, *gpl* géadh* 1.101, *cmcs* 14 *s.v.* mór 1.
- geab*, *see* GEAB.
- geabaire*, *m*, 'chatbox', 14 *s.v.* geabsaire.
- geábh**, *m*, 'period, turn', 5.6, 8.202.
- géabhaíní, géibhíní, *npl*, 'small geese', 3.173.
- geabhróg¹, giúróg, giubhróg*, *f*, '(common) tern', 1.4, -88, 9.31, *pl* ~aí 1.223.
- Geabhróg², an; Giúróg, *PLNs*, 12.26.
- geabsaire**, **geabstaire**, *m*, 'chatbox'.
- geabsaireacht**, **geabstaireacht**, **geabstóireacht**, *f*, 'chatter', 3.164, 9.79.
- geadán**, *m*, 'anus', 1.4.
- geaf**, geaif, *m*, 'gaff, gaffle', 11.57, -148, 13.20.
- géag, *f*, 'branch, limb', *pl* ~a 14 *s.v.* ligean 1, *dep* 4.86.
- géagachán, *m*, 'long-limbed person', 3.155.
- géagaí, *m*, 'long-limbed person', 3.155.
- géagán**, *m*, 'branch', 1.9, -387, ~in 2.67.
- géagánach, *m*, 'long-limbed person', 3.155.
- geaib**, geab*, *n*, 'mouth', 3.164.
- geaibín, *see* GIBÍN.
- geaif, *see* GEAF.
- geaig, *see* GIG.
- Geaileabhae**, *m*, 'Galloway (breed)'.
- geaileas, gealas, gáileas, *m*, 'braces', 1.418, *pl* ~sachaí 14 *s.v.* beilt. *Cf.* GALLOWAYS.
- geaillín, *m*, 'small bet', 3.175, -177.
- geaimpire**, *m*, 'large piece'.
- geaingeaíl, *f*, 'acting as ganger', 12.18, 14 *s.v.* jab 2.
- geairrín¹, *m*, 'small cut', 3.171.
- geairrín², *a.*, 'small and short', 3.175.
- geaisín**, *n*, 'gas lamp'?
- geáitse, *m*, 'trip, gait', 4.55, *pl* ~sí 4.55, 11.158 *n*.
- geal**¹, *a.*, 'white, bright', 1.32, 14 *s.v.* calm, ~ le 7.65, 11.94, *gsgf* gile 3.53, *pl* ~a 1.267, 3.58, 5.202, *comp* gile, geaile 3.60.
- geal², gealaigh, *v*, 'whiten, brighten, dawn', 5.18, -170, *VN* ~achán, ~achan 1.56, 5.203, ~adh, ~ú 5.214.
- geál, *m*, 'yaw', 1.426.
- geal-, *prefix*, 'bright, white, pleasant, severe', 3.85, -114.
- gealacán, gealagán*, *m*, 'white (of egg, eye)', 1.208, 14 *s.v.* dona 2(b).
- gealach**, *f*, 'moon', 14 *s.v.* tóin 6(d), *datsg* ~aigh 3.26, 10.42, -48, 14 *s.v.* croch 2(a), *gsg* ~aí 3.53, 8.150, ~aigh 3.32, *pl* ~chaí 4.231.
- gealachan**, **gealachán**, *m*, 'dawning'. *Cf.* GEAL².
- gealadhram*, *m*, 'high spirits', 1.256, -384.
- gealagán*, *see* GEALACÁN.
- gealaigh, *see* GEAL².
- gealampaeracht, *f*, 'fun, frolics', 1.256.

- gealán, *m*, *gsg* in tine ghealáin '(summer) lightning' 1.4, -424.
- gealas, *see* GEAILLAS.
- gealbhan, **gealbhan**, *m*, 'sparrow', 1.96.
- gealbhliain, *f*, 'bright (?) year', 3.85, -114.
- gealchích, *f*, 'white breast', *dep pl* gealchích 3.24.
- gealchrobb, gealchro(bh), *m*, 'white hand', *gpl* 1.267, 14 *s.v.* croth (b).
- gealdaidhreacht**, **gealdaidhriocht**, *n*, 'desire', 1.256, -384, 3.164.
- gealghnaíúil, *a.*, 'cheerful and decent', 1.335, 3.114.
- geall**¹ (geáll), *m*, 'bet, race', 1.159, -407, *gsg* geill 3.21, *cmcs* 2.36, 3.12, *pl* ~ta 2.33, 5.215, 7.82, 8.174, ~taí **4.231**, 6.76, un ~ta 7.82, *dep* 9.135; *prp* i n~(t) ar 'because of' 1.238, 5.97, **7.117**, 8.120, *conj* **8.144**, **-146**; *prp* mar gh~(t) ar 'because of, about' 1.25, -238, -369, 6.81, **7.119**, -122, *interr* 8.56, -64-67, *conj* 7.122, 8.120, -123, -144, -146, mar ghioll*, mar ghiall 10.32, i ngioll* 10.32 *n.*; *with cop* is ~ le 'resembles' 1.165, **2.57**, **7.65**, 13.6, *see* GEARR³; *adv* ~ leis 'almost' 1.165, 8.216.
- geall**², geáll, *v*, 'promise, forecast', 5.142, **-148-150**, -153, **-155**, **-159**, **-161**, *impv* 2*pl* ~aig 5.74, *pres* 3*sg* geállann 5.147, *pst* 2*sg* *emph* ~ais-se 6.63, 10.76, 3*sg* 1.100, 8.155, ~adar 5.76, *pstbj* 2*sg* ~tá 5.42, *vadj* ~ta 9.174, *VN* ~adh 3.164, *pl* ~úintí 4.74, ~óchaí, ~taí, gealltí 4.171, ~trachaí 4.231.
- gealladh**, *m*, 'promise', 3.164, *cf.* GEALL².
- geallamansaíocht*, *f*, 'prancing', 1.256, -384.
- gealltamas*, *f*, 'promise', 14 *s.v.* gealltanais.
- gealltanais** (geálltanais), *m*, 'promise', 1.58, 3.158, -164, 6.73.
- gealltúnas, *m*, 'promise', 1.58, 3.158, -164, *pl* ~is 4.74.
- geallúint, *f*, 'promise', 1.58, 3.164, *pl* ~í, ~eachaí 4.74.
- geallúntas, *m*, 'promise', *pl* ~is 4.74.
- gealrachán**, dealrachán*, [*m*], 'shoulder-bone', 1.177, -195, -224.
- gealsheachtain, *f*, 'bright (?) week', 3.114, 9.39.
- gealspéirúil, *a.*, 'having bright sky (night)', 3.114.
- gealstórm, *f*, 'violent storm', 1.41, 3.114, 13.7.
- gealta, *n*, 'lunacy, wildness', 10.70.
- gealú, *m*, 'brightening, dawning', *cf.* GEAL².
- geamh, *see* CORRA GEAMH.
- geamh-, gim*, *cf.* GEAMHCHAOCH.
- geamhar, *m*, 'springing corn', 1.89, -302, *gsg* ~ir 1.405, 14 *s.v.* floill.
- geamhchaoch, geachaoch, *a.*, 'purblind', 1.35, **-67**, -93, -302.
- geampa, *m*, 'lump, hunk', 1.177, -215.
- gean, *m*, 'affection', 6.65, 9.149, 10.96, 14 *s.v.* iarraíocht.
- geandar**, *n*, in ina gh~ 'hurriedly?', 2.9.
- geanmnaí*, *a.*, 'chaste, pure', 1.157.
- geanntáil**, *v*, 'wedge', 1.5, -177, 5.19-20, *pst* 2.91.
- geanntaigh, *v*, 'wedge', 5.19, **-236**.
- Geansa¹, *PLN*, 'Jersey', II.XVI, 1.137, 12.27.
- geansaí, geanzaí, *m*, 'jersey, guernsey', 1.137, 7.9, 9.51, geansa² 4.200, *pl* **4.231**, ~zóchaí 4.161, ~sóchaí 4.169, ~s, ~sachaí, ~achaí 4.188, -202, ~saechaí 4.205, ~acha 4.223, ~the 4.195, -229, *pron* 6.10.
- geansóg**, *f*, 'jersey'.
- geanúil, *a.*, 'affectionate', *pl* ~úla 3.55.
- gear**, *a.*, 'sharp, bitter, severe', 1.306, 2.13, 5.6, 8.176, 14 *s.v.* faraor, ~ un 5.224, -227, 7.80, go ~ 10.89, 14 *s.v.* deacrach, *pl* ~a 4.44, -81, 8.197, 10.102, 13.14, *comp abst* géire 3.71.
- gear-, *prefix*, 'sharp, bitter', 1.256, 3.82, **-112**, -143, 9.39.
- géaraigh, *v*, 'sharpen, turn sour', *psthab imprs* ~aítí 5.53, *cond* ~ród se 14 *s.v.* goile 3(b), *vadj* ~aíthe 14 *s.v.* ar 5, ~aí 14 *s.v.* pionna¹, *VN* ~rú 3.34, 8.144.
- gearaíl**, *f*, 'groaning', 1.190.
- Gearalta, *surname*, 'Fitzgerald', 12.25.
- Gearaltach, *m*, 'person of surname Gearalta', *pl* ~taí 4.90, Gearaltaigh* 12.25.
- gearán**, *m*, 'complaint, complaining', II.III, 1.4, -35, -195, 8.98, *cmcs* 8.207.
- gearán**, gearán, *m*, 'canine tooth, bone in cow', 1.9, -190.
- gearánach**, *a.*, 'complaining'.
- geárbail*, *see* GÁRBALSTRAIDHC*.
- gearbalach**, gearblach, *a.*, 'abrupt', 1.60.
- geárbhaladh, *m*, 'severe bad odour', 3.115.
- geárbhascthaí, **geárbhascthaíthe**, *a.*, 'very crooked', 3.115.
- gear-bhinniarracht, *f*, 'absolute utter attempt', 3.146.
- geárbhionda**, *m*, 'very best'.
- geárbhitse, *f*, 'severe bitch', *pl* ~achaí 3.115.

- géarbhlasta, *a.*, 'sharp-tasting', 3.115.
 géarbhlaiín, *f.*, 'severe year', 3.115.
 géarbhreathnú, *m.*, 'sharp look', 3.115.
 géarbhí, *f.*, 'great sense', 3.115, 9.61.
 gearblach, *see* GEARBALACH.
 géarchall, *m.*, 'dire need', 3.115.
 géarchaoch, *n.*, '?', 14 *Appendix*.
 géarchollach, *m.*, 'utter churl', 3.115.
 géar-chorramadán, *m.*, 'real odd fool', 3.146.
 géarchrúbach, *a.*, 'back-answering', 3.115.
 géarchuimhne, *f.*, 'distant memory', 1.284, 3.115, -117.
 géarchúis, *f.*, 'astuteness', 3.115.
 géarchuntar, *m.*, *literally* 'keen condition', 3.115.
 géárd, geard, gheáird, *m/f*, 'yard', 11.149, 12.27.
 géar-dheargamadán, *m.*, 'severe absolute fool', 3.146.
 géardhícheall, *m.*, 'absolute utmost', 3.115.
 géardhiomú, *m.*, 'alas', 3.115.
 géardhóite, *n.*, 'alas', 3.115.
 géar-dhrochsheans, *m.*, 'very poor chance', 3.146.
 géarghá, *m.*, 'urgent need', 3.115.
 géar-ghéaramadán, *m.*, 'very fierce fool', 3.146.
 géar-ghéarchuimhne, *f.*, 'most distant memory', 3.146.
 géar-ghéaróinseach, *f.*, 'very fierce female fool', 3.146.
 géarghoineach*, *see* GEARRGHIONACH.
 géarleanúint, *f.*, 'persecution', 3.115.
 Gearmáin, *PLN f.*, 'Germany', *dep* 1.378.
 Gearmáinis*, *f.*, 'German', 14 *s.v.* rud 8.
 Gearmánach, *m.*, 'German', *pl* ~chaí, ~naí 4.88, -90.
 géarmhaith, *a.*, 'keenly well', 3.115.
 géarmhullach, *see* GIARMHULLACH.
 géarocras, *m.*, 'keen hunger', 3.115.
 Gearóid, Gioróid, *name*, 'Gerald, Gerard', 1.4.
 gearr¹, gearr¹, *a.*, 'short', 2.25, 5.13, -383, 8.170, -204, *pl* ~a 3.56, *comp* girre* 1.195, girre, giorra 3.67.
 gearr², gearr², *v.*, 'cut', 5.142, -144, -148-149, -155, -159-161, *impv* 2sg 14 *s.v.* baidheas, *pres* ~ann 1.195, ~aíonn 5.412, gearraíonn 14 *s.v.* gallda, *impr* ~tar 5.47, ~ar 5.113, *pst* 3sg 5.412, *3pl* ~adar 5.76, gheárradar, gheárradar 5.402, *impr* ~adh 5.80, 8.140, *psthab* 3pl ~aidís 5.145, *impr* ~tí, ~taí 5.52, ~thaí 5.61, *fut* ~faidh* 1.199, ~thaidh 5.143, gearrtha 8.4, *rel* ~thas 8.49, *cond* 3sg ~thadh 10.33, ~thad sé 14 *s.v.* cnis, *3pl* ~thaidís 5.143, *impr* ~fí 5.412, *pstsbj* 1sg ~ainn 14 *s.v.* faoi 6, *3pl* ~aidís 5.338, *vadj* ~tha 1.199, 5.143, gearrtha 8.142, *VN* ~adh 5.202, 8.173, ~a 14 *s.v.* dan (c), ~ú 10.45, *sg* ~tha 5.227, 10.82, gearrta 5.230, *pl* 4.84, -231, ~achaí 4.86, 6.12, ~aidheacha 4.141, ~aíochaí 4.139, ~aechaí 4.191, ~óchaí 4.31, ~áchaí 4.62, ~annaí 4.31, ~aí 4.171.
 gearr³, is ~ le 'resembles' 2.57, *see* GEALL¹.
 gearr-, *prefix*, 'short', 3.116.
 gearracháinín, *m.*, 'small short object', 6.18.
 gearrachán, *m.*, 'short object', 6.18.
 gearradh, *m.*, 'cutting', ~ gabhláin, ~ gabhlóg.
 Gearráinín Pleibistín Órdha, *name of gelding*, 8.127.
 gearrán*, giorrán, *m.*, 'gelding', 1.4, -35, -195, 14 *s.v.* deamhan 5, *sg* ~in 8.114, 14 *s.v.* searrach 1, *pron* 6.10.
 gearrbhlaiín, *f.*, 'short year', 3.116.
 gearrbhodach, *m.*, 'young fellow', 3.116, *pl* ~chaí 4.15, ~daí 4.90.
 gearrchaile, [*m*], 'girl', 1.366, 3.116, *pl* ~leadha* 1.106, ~leabhaí 4.63, -133, ~liú 4.66, -85, -127, -132, ~liúchaí 4.66, -131, -170, ~leóchaí 4.187, ~lteachaí 4.166, ~lí, ~achaí 4.231.
 gearrchúntanasach, gearrchuntanasach, gearrchuntanásach, gearrchuntasach, *a.*, 'uncivil', 1.56, -250, 3.116, -148.
 gearrchuntanós, *m.*, 'incivility', 1.250.
 gearrghionach, gearr ghéanach, gearra ghionach*, géarghoineach*, *f.*, *related to being hungry or having large appetite*, 1.100, 3.116.
 géar-rí-amadán, *m.*, 'severe absolute fool', 3.146.
 gearrmhí, *f.*, 'short month', 3.116.
 gearró*, *adv.*, 'recent(ly)', 8.208.
 gearróg, *f.*, 'short ridge or thing', 1.5.
 gearróigín, *f.*, 'small short ridge or thing', 9.60.
 gearrsheachtain, *f.*, 'short week', 3.116.
 géarsheachtain, *f.*, *literally* 'intense week', 3.115.
 géarsheans, *m.*, 'slender chance', 3.115, 8.228.
 géarshiúl, *m.*, 'keen walk', 3.115.
 géarshlí, *f.*, 'keen, severe way', 3.115.
 géarshnua, *m.*, 'poor complexion', 3.115.
 géarshúil, *f.*, 'keen eye, keen expectancy', 3.115.

- géarsmacht, *m*, 'severe restraint', 3.115.
geas, *m*, 'gas', 1.48, 8.215, 14 *s.v.* air (b),
dep 14 *s.v.* geaisín.
geasadán, geosadán*, *m*, 'stalk', 1.7.
geastail, *see* FREASTAL.
geata¹, *m*, 'gate', 1.112, -380, 8.82, 9.179,
dep Fear an Gh~ 12.16, Garraí an Gh~
12.28, *pl* ~í 1.209, 4.19, 8.196.
geata², geat, *m*, 'affected manner', 1.54,
3.151, 14 *s.v.* ceannach, figear 2, fluscadh
2.
geatáilte, *a.*, 'affected, big-headed', 3.151.
géibheann, *m*, 'bond, captivity, distress',
dep 1.29.
géibhiltíos, *npl*, 'hilarity'.
géibhíní, *see* GÉABHAÍNÍ.
géill, *v*, 'yield, submit', *vadj* ~te 5.235, *VN*
~eadh 5.3, -214, ~iúint 5.202.
géim¹, *f*, 'low, bellow', 9.68.
géim², *m*, 'game, fun', 3.150, 8.94.
géim³, *v*, 'low', 5.235, *VN* ~neach 5.200,
-203.
geimhreadh, geimhreadh, geimhre, *m*,
'winter', 1.82, -93, -270-271, -302, -341,
8.101, 9.85, *gsg* ~ridh I.X, 8.175, *dep*
4.105, 5.380, 9.57, *pl* ~ríochaí, ~reóchaí
4.176, ~rí, ~reachaí 4.231, *pron* 6.10.
géimiúil, *a.*, 'funny, silly', 3.66, -87, -150,
5.248.
géimiúilteacht, *f*, 'funniness', 3.168.
géimiúlacht, *f*, 'funniness', 3.159, -168.
géimiúlta, *m*, 'funniness', 3.168.
géimneach, *n*, 'lowing', 1.146, -148, 14 *s.v.*
an (c). *Cf.* GÉIM³.
géimstar, *m*, 'gamester', *pl* ~ir, ~irí 4.231.
gein*, *see* GINN².
géin, *f*, 'small goose', *pl* ~í 3.173.
geinn*, *see* GINN¹.
geir, *f*, 'fat, suet', 5.147, 9.56, 14 *s.v.*
gabhal I(b).
géireadas, *m/f*, 'sourness', 3.158, -168,
-170.
geis, [f], 'spell, obligation', 1.224, 4.30, *pl*
geasa, geasaí, geasaibh, deasaí 1.224,
8.124, geasaibh 1.79, 4.67, 10.50, geasa
7.115, geasaí 4.104, deasaí 8.124.
geit¹, *f*, 'start, fright', 1.228, -415, -425.
geit², *v*, 'start (with fright)', 5.235.
geitealla, *n*, 'flight', ar a ~ 1.52, 5.308. *Cf.*
EITEAL^{1,2}.
Geithin, *in PIN*, Garraí Gh~ 12.28.
geoin, *f*, 'drone, whine', 3.162.
geoineach, *n*, 'poor growth', 1.152. *Cf.*
GIÚNACH.
geolbhach, *m*, 'gills (of fish), jowl', 1.97,
-244, -358, *pl* ~chaí 4.90.
geonach, *a.*, 'chattering'.
geonaíl, *f*, 'droning, whining', 3.162, 4.31.
Georman, *m*, 'German', 14 *s.v.* pleibeáil.
Cp. GERMANY.
geosadán*, *see* GEASADÁN.
geospalán, *m*, 'puny creature', 1.7.
geoú, *see* CORRA GEAMH.
gerlín, *n*, 'little girl', G~ 12.19.
gesáil, *f*, 'guessing', 3.8.
gheabh, *interj.*
Gheainc, *m*, 'Yank', 14 *s.v.* fuagair 1, *pl* ~s
7.11, 14 *s.v.* ag 1, foc 1.
gheáird, *see* GEÁRD.
gheon gheán, *n*, 'bustle'.
Ghióróib(h), *see* GHIÚRÓIB.
Ghiúdach, Ghiúdaí, *see* GIÚDACH, GIÚDAÍ.
Ghiúdás, Giúdás, *name*, 'Judas', 11.183, 14
s.v. cré¹, *pl* ~achaí 4.231.
ghiúdragáil, *see* ÚDRAGÁIL.
ghiúinnean, *n*, 'Union (cloth)', 7.65.
ghiúistís, *see* GIÚISTÍS.
ghiúmar¹, iúmar*, *m*, '(good) humour', 14
s.v. tha(i)r 9, in ~ 8.146, 11.183, i ~ 9.50.
ghiúmar², *v*, 'humour', 5.18, -164, *pst*,
cond ±d' 8.37, 11.170, iúmar* 8.37 *n*.
ghiúmarach, giúmarach, *a.*, 'pleasant',
11.184.
ghiúmaráil, *v*, 'humour', 5.21, -164, *pst* Ø
d' 8.37, 11.170
Ghiúróib, Ghiúróip, Ghiúraip, Ghióróib(h),
Eúróib, Iúróib, *PIN* *f*, 'Europe', 11.184,
gsg Ióróibhe, Iúróibe, Iúraipe, Eoróibe,
Eoróibhe 9.13, 11.184, 12.27.
ghiúsáid, *see* ÚSÁID².
ghiúsáil, *v*, 'use', *impv* 2*pl* ~álaigí 5.74,
pres ~álann 5.326, *impv* ~áltar 5.49, *fiut*
~álthaidh 5.136.
ghní*, *see* DÉAN¹.
gí*, *conj.*, 'although', 8.149.
giall, *m*, 'jaw', 5.382, *gsg* géill 1.179,
7.115, *pl* géill 4.52, -174, ~achaí 4.44,
~trachaí 4.60, -93, ~tachaí 4.95, ~annaí
4.44, ~ta 4.228, ~taí 4.231.
gialltrachán, *m*, 'long-jawed person'.
giar-, *prefix*, 'far, distant', 1.256, 3.117.
giarchuimhne, *f*, 'distant memory', 3.117.
giar-iarchuimhne, *f*, 'very distant memory',
3.117.
giaríocht, *m*, 'very bottom', 3.117.
giarmhullach, géarmhullach, *m*, 'very top',
3.117.
giarsa, [m], 'joist', *pl* ~í 1.132, 4.19, -231.
giarthrá, giathrá, *see* DÍTHRÁ.
gib, *f*, 'loud mouth', 14 *s.v.* jib 2.

Gibeans, *surname*, 'Gibbons', Amhrán Ailfi ~ I.II.

gibide, *n*, 'mouth'.

gibín¹, *m*, 'small piece', ~ geaibín 'chatterbox', 9.29, -31.

gibín², *f*, 'small mouth', 9.78, 14 s.v. gib.

gibireacht, *f*, 'chatter', 3.159.

gibstaireacht, *f*, 'chatter'.

gifte, *f*, 'gift, talent', 1.54.

gifteáilte, *a.*, 'gifted'.

gig, *n*, 'squeak', *also* ~ ná geaig 2.47, 9.89. *Cf.* GA.

gigireacht, *f*, 'sniggering', 3.159.

Gil, *name*.

gil-, *prefix*, 'light', 3.85.

gilfhiuchadh, *n*, 'beginning to boil', 3.85, -111, 5.23.

gillín, *m*, 'small fellow', 3.177.

gilteáil, *v*, 'convict', VN 3.161.

gim* : *geamh-*, *see* GEAMHCHAOCH.

gimide, *n*, 'backside, genitalia'.

gimléad, **gimiléad**, *m*, 'gimlet', 1.180, -361, *pl* ~éid 4.52, -231.

gimp, *f*, 'good or bad appearance', 3.150.

gimpeach, *a.*, 'unusual, ugly'.

gimpiúil, *a.*, 'unusual, ugly', 3.150.

gin, *see* GINN².

gine, *m*, 'guinea', *pl* ~néachaí 1.407, 4.200, ~óchaí 4.169, ~achaí 4.218, ~achaí 4.165, -200, ~níthe 4.229, ~ní 4.231. *Cf.* GINÍ.

ginearálaí, *m*, 'general', 3.154, 11.119.

giní, *m*, 'guinea', 3.78. *Cf.* GINE.

giniúnach, *a.*, 'genitive', 11.122.

ginn¹ (*gínn*), **geinn***, *f*, 'wedge', 1.154-155, *gsg* ~e 3.31, *pl* geanntreachaí 1.177, 5.19, geanntreachaí 4.86, -155, *pron* 6.3.

ginn², **gin**, **gein***, *v*, 'germinate, beget', 5.142, *pres* geineann* 1.143, *pst imprs* geineadh* 1.143, *gineadh* 10.46, -95, VN geineamhain*, ~t 1.143, ~eadh 5.214, ~iúint 1.206, 5.202.

ginniúint, *f*, 'nourishing', 1.206, 5.202, -214.

giob, *m*, 'projection, mouth'.

giobal, *m*, 'torn or tattered cloth', 1.162, -228, *pl* gible 1.162, ~il, ~ileachaí 4.8, gibileachaí 4.10-11, gibleachaí 4.231, gioblaíthe 4.229.

gioblóidí, *npl*, 'tatters', 4.30.

Giobún*, *in* Mac Giobún*, *see* CIOBÚN.

giodam, *m*, 'wiggle in posterior', 3.153.

giodamach, **giodaramáilte**, *a.*, 'having a wiggling posterior', 3.153.

giodán*, *m*, 'patch', 8.77 n.

giodar, *m*, 'hurry', 3.153.

giogáil, *f*, 'squeaking'.

giogóg, *f*, 'silent fart'.

giol, *m*, 'least puff'.

giolcach, *m* (*f*), 'reed', *gsg* ~ca 3.6, *datsg* ~ca' 3.6, -26, *pl* ~caí, ~cacháí 3.6, 4.88, -90, ~caigh 4.91, -105, *dep* ~caí 9.58.

giolcadh*, **giolcú**, *m*, 'chirping', 10.45.

giolcaireacht, *f*, 'arguing'.

giolla, *m*, 'attendant', 1.35, 3.32, -159, 14 s.v. briollach.

giollacán, **giollachán**, *m*, 'make one's way, guide', 1.56, 3.160, -164.

giollaíocht, *f*, 'serve, make one's way', 3.159, -164.

Giolla Mhártain, *surname*, 'Gilmartin', Mac G~ Mh~ 11.174.

Giolla Phádraig, *surname*, 'Fitzpatrick', 'ac / 'ic G~ Ph~ 12.3, -11.

Giollarnáth, *surname*, 'Forde', Mac G~ 12.2, 'ac / 'ic G~ 12.3, -11.

giománach*, *see* DÍOMÁNACH.

Gionán, **Mhag Fhionnán***, *surname*, 'Gannon', 12.1, *pl* ~in 12.11.

giogach, *a.*, 'frisky', 1.35, -181.

gioglóideach, *a.*, 'frisky'.

Gioróid, *see* GEARÓID.

giorra, *f*, 'shortness', ~ shaoil 3.164, -167, 9.61.

giorra-anála, *m*, 'shortness of breath', 3.85, -164.

giorrachán, *m*, 'shortening', 5.200, -214.

giorracht, *f*, 'shortness', 3.164, -167.

giorraigh, *v*, 'shorten', 1.35, 5.19, *pst* 5.19, *fut* ~rróidh 14 s.v. rap, ~rród se 14 s.v. giortaigh, VN ~rrú 5.214, ~rrachán 5.200, ~rrachán 5.203, *pl* ~rróchaí 4.24.

giorrán, *see* GEARRÁN*.

giorria, **giorrfhiadh***, **giorrfhiadh***, **giorrfhiadh***, *m*, 'hare', 1.26, -35, -195, -198, 2.45, 3.4, 5.6, 14 s.v. luath 1, an G~ 12.19, *pl* 4.231, ~cha 4.127, ~chaí 4.128, -148, -191, ~rriadhachaí 4.139, giorrfhiadhacha 4.152, ~rraíochaí 4.148, -154, -167, 7.63, ~rróchaí 4.24, -169, ~rráchaí 4.24, 5.218, ~rrachaí 4.170, -188, -216, ~rraecha 4.113, *dep* ~rraechaí 5.218.

giortach, *a.*, 'short', 1.263, 5.19, 14 s.v. ceann 5.

giortaigh, *v*, 'shorten', *fut* ~tóidh 5.19, VN ~tú 1.264.

gióscadh, **díoscadh***, 'creaking, squelching, oozing', 1.9, -19, -224.

gióscán, **díoscán***, 'creaking, squelching', 1.9, -19, -224.

- giota**, *m*, 'small piece', 1.35, -228, 3.162.
giotaimíl, giotamail, *f*, 'wiggling one's posterior, pottering', 3.162.
 gírlle (má) guairle*, *m*, 'hurly-burly', 1.236.
 gírrfhiadh*, *see* GIORRIA.
girseach, *n*, 'young boy or girl'.
girseog, *f*, 'girl'.
 girseoigín, *f*, 'small girl', 14 *s.v.* girseog.
gíteach, *n*, **gítealach**, *f*, 'strong wind', 3.153.
gítiúil, gítiúlach, *a.*, 'windy', 3.153.
gítiúlacht, *f*, 'strong wind', 3.153.
 giubhróg, *see* GEABHRÓG¹.
 Giúdach, Ghiúdach, *m*, 'Jew', 3.155, 11.183-184, *pl* Giúdaíthe 4.73, -146, *cf.* GIÚDAÍ.
 Giúdaí, Ghiúdaí, *m*, 'Jew', 3.155, 11.183-184, *pl* Giúdaíthe 4.73, Giúdaichi, Giúdaighthe, Giúdaí 4.140, -155, -231, Giúdaí Fhiocharna 12.17, *dep* Giúdaíthe 1.294, Giúdaighthe* 8.56, Ghiúdaíthe 11.184, *cf.* GIÚDACH.
 giúirlinn, giúrainn, giughrann*, *f*, 'shipworm', 1.213, -236, *pl* giúirlíneacha* 4.115 *n*.
 giúistís, ghiúistís, *m*, 'justice, magistrate', 2.28, 3.47, 11.183-184, ~eacha(i) 4.153.
 giúmarach, *see* GHIÚMARACH.
 giúnach, *m*, 'poor growth', 1.152. *Cf.* GEONEACH.
 giúróg, Giúróg, *see* GEABHRÓG¹, GEABHRÓG².
giúsach, *f*, 'bog deal', 5.358, *gsg* ~saí 2.41, 4.143, 9.57, 12.27.
giúslai, *npl*, 'old clothes', 4.30, 8.112.
glac¹, *gloic*, *f*, 'half-closed hand, handful', 8.141, 9.63, *datsg* glaic, gluic 3.24, gloic 8.141, 9.86, *gsg* gloice 3.31, 6.8, 9.56, glaice 14 *s.v.* sodóg, ságán.
 glac², *v*, 'take, accept', *impv* 2sg 10.53, -98, *1pl* ~am* 7.113 *n.*, *vadj* ~ta 5.32, ~thaí 5.173, *VN* ~adh 14 *s.v.* am.
 glacamas, *m*, ~ lámh 'handgrips', 3.158.
 glafaire, *m*, 'loud talker', 1.92.
 glafairt, glamfairt, glanfairt, glamhthairt*, *f*, 'barking, loud talk', 1.92, -278, 3.163, 5.223, -231.
glafar, glamhthar*, *m*, 'bark', 1.92, -228, -278, 5.223, -397, 14 *s.v.* tréan 3.
glai, glae, *f*, 'mucus', 4.12, *pl* 4.231, ~achaí 4.134, ~theachaí 4.12, ~threachaí, ~theáchaí 4.62.
 glaicín, *f*, 'small handful', 1.51, 3.172, 14 *s.v.* scailpín.
gláiféisc, glaimhéisc*, *n*, 'bombast, braggart', 1.92, -209, -222.
gláiféisceach, *a.*, 'boasting', 3.148.
 glaine, *see* GLOINE.
 glaineacht, *f*, 'cleanliness', 3.159, 14 *s.v.* mada (f).
 glais, *f*, 'furrow', 1.208, 8.246, 14 *s.v.* cnáimh 2.
glaise, *f*, 'furrow', 1.208, 3.4, 6.6, *pl* 4.82-83, -127, -231, ~sí* 4.127 *n.*, ~achaí 4.173, -220, ~síochaí 4.148, ~séachaí 4.191, ~àchaí 4.173, ~óchaí 4.205, ~sreachaí 1.134, -243, 4.6, -10, -98-99, ~srí/é/eóchaí 4.170, -214, ~sreachaí 4.62, ~sniúchaí 4.17, -62, -181-182, glastrúchaí*, glastráiochaí* 4.6, -182, glasnachaí 4.6, -60, -197, glascannaí 1.113, 4.58, glascachaí 4.17, -60, -187. *Cp.* CLAISE.
 glaiseacht, *f*, 'greenness', 3.168.
 Glaise Bharr, (an ?), *PIN* *f*, 12.27.
 Glaise na bhFoiriúin, *PIN* *f*, 12.27.
 glaisín, *a.*, 'small and green', 3.172.
glaisoileán, gloisioileán, *m*, 'grass-covered island', 3.84, -119.
 glamaire, glamfaire, glanfaire, *m*, 'loud talker', 1.92.
 glamaireacht, *f*, 'loud noise', 1.92.
glamba, clampa*, *n*, 'type of hole', 1.177, -207-208, *pl* ~í 1.177, 4.19.
 glamfairt, glanfairt, *f*, 'barking, roaring', 1.92, *cf.* GLAFAIRT.
 glamfar, glanfár, *m*, 'loud talk', 1.92. *Cf.* GLAFAR.
 glamh, *n*, 'bark', 1.228, 3.163.
 glamhaíl, glámhaíl, *f*, 'barking, roaring', 1.92, *gsg* glamhaíle 3.33, -46.
glamhóid, glamóid, glámhóid, glámóid, *n*, 'abuse', 1.21, -92.
glámhóideach, *a.*, 'teasing'.
 glamhthairt*, glamfairt, *see* GLAFAIRT.
 glamhthar*, *see* GLAFAR.
glan¹, *m*, 'clear place', ar ~ 9.87, *pl* ~tacháí 4.172.
glan², *a.*, 'clean, clear', 1.32, -365, 5.340, go ~ 8.182, *gsgm* ~in 3.52, 9.49, *comp* (mó) ~ 3.59, *adv* 1.237, 8.181, -212, -216.
glan³, *v*, 'clean, clear', *impv* 2sg 11.176, *2pl* ~aigí 5.74, *pst* 1.100, *imprs* ~adh 14 *s.v.* deabhal 1(b), *psthb* *imprs* ~taí 5.52, *cond* ~thadh 5.361, *imprs* 5.61, *pstsbj* 2sg ~tá 5.42, *vadj* ~ta 2.68, ~taí 2.67, *VN* ~adh 5.14, ~a 8.132.
 glan-, *prefix*, 'clear, absolute', 2.82, 3.118, -146, 9.40, 11.132, *pl* '~'annaí 3.118. *Cf.*

English Index GLAN-

- glanadh**, *m*, 'cleaning', *cf.* GLAN³.
glanbhád, *m*, 'fine boat', 3.118, 10.45, 13.11.
glanbhistard, *m*, 'clear bastard', 3.118.
glanbhearrtha, *a.*, 'cleanly shaven', 3.118.
glanbhitse, *f*, 'absolute bitch', 3.118.
glanchiall, *f*, 'full awareness', 3.118, *datsg* glanchéill 3.24, -118.
glanchinnta, *a.*, 'absolutely sure', 3.118.
glanchlár, *m*, ~ na fírinne 'absolute truth', 3.118.
glanchollach, *m*, 'absolute boar', 3.118.
glanchosa, *npl*, 'clear feet', 3.118.
glanchraiceáilte, *a.*, 'absolutely crazy', 3.118.
glanchuimhne, *f*, 'vivid memory', 3.118.
glan-deargshiúráilte, *a.*, 'clearly absolutely sure', 3.146.
glandheicheall, *glandeicheall*, *m*, 'absolute utmost', 9.42.
glandíreach, *a.*, 'absolutely straight', 3.118, 9.42.
glanéiríthe, *a.*, 'fully risen (demented)', 3.118.
glanf(h)éarailte, *a.*, 'clearly fair', 3.118.
glanfaire, *see* GLAMAIRE.
glanfairt, *see* GLAFAIRT.
glanfar, *see* GLAMFAR, *cp.* GLAFAR.
glanfhirinne, *f*, 'clear truth', 2.73, 3.118.
glan-ghlanshiúráilte, *a.*, 'absolutely clearly sure', 3.146.
glaniarracht, *f*, 'clear effort', 3.118.
glanléim, *f*, 'clear jump', 3.118, 9.39.
glanmhaith, *a.*, 'absolutely well', 3.118.
glanmheabhair, *f*, 'sound mind', 3.118.
glan-mhórshách, *a.*, 'having a real large appetite', 3.146.
glan-ríshiúráilte, *a.*, 'most soundly sure', 3.146.
glanshiúráilte, *glanshiúráilte*, *a.*, 'soundly sure', 3.118, 9.40.
glanspruing, *m*, 'clear spring (jump)', 3.118.
glant(h)irim, *a.*, 'soundly dry', 3.118, 9.41.
glantachán, *m*, 'cleansing', 1.177.
glanvárnúing, *m*, 'clear warning', 3.118.
glao, *glaodh**, *f*, 'call', 1.222, 9.56, 13.5, 14 s.v. fad 1(a), *gsg* ~ithe 3.31, *cmcs* 3.4.
glaobhodhar, *a.*, 'hard of hearing'.
glaogh, *v*, 'call', 1.222, 12.15, *impv* 2sg 1.15, *pres* 1sg ~im 1.403, 3sg ~onn 5.398, *imprs* ~ítear 5.49, ~otar* 5.40, ~onntar 5.419, *pst* 1.15, 3pl ~odar 5.75, *imprs* ~odh 5.81-82, -398, *psthab* 3sg ~odh 5.28, 3pl ~ghidís* 1.100, ~idís 9.11, *fut* ~othaidh 5.394, *vadj* ~ite 1.15, 5.195, VN *glaodhach**, ~och 1.222, 5.203, 8.206, ~ocháil 5.198, -204, -214.
glaomhagadh, *f*, 'loud mocking', 3.4.
glas¹, *m*, 'lock', 1.72, 6.5, *pl* glais, ~annaí 4.231, *gluis* 8.87, *dep* glais 1.29, 5.226.
glas², *a.*, 'green, grey, light brown, transparent', 1.195, *datsgf* *gluis* 3.51, *pl* ~a 1.365, 8.172, *gpl* 1.14, *comp* ~ise 3.60.
glas³, *v*, 'become green', 5.19, -170.
glas⁴, *see* GLEAS.
glas-, *glois-*, *prefix*, 'green, grey; lock', 3.119.
glasáil, *v*, 'lock', 5.20.
glasaimsir, *f*, 'raw weather', 3.119.
glasán, *m*, 'small coalfish', 1.4.
glaschuan, *m*, 'land-locked harbour', 3.119, *pl* ~taí 3.119.
glasdair, *f*, 'green oak', *gsg* *glasdaráí* 3.119, 9.39.
glasfhéar, *m*, 'green grass', 3.119. *Cf.* GLOISFHÉAR.
glasghaineamh, *m*, '(off-)white sand', 3.119.
glasgharbh, *a.*, 'fairly rough', 3.119.
glasiasc, *m*, 'young fish?'.
glasliath, *a.*, 'pale grey', 3.119.
glasóg¹, *f*, ~ sheaca 'ground frost', 9.65.
glasóg², *f*, 'coalfish', 1.5, 3.29.
glasóg³, *f*, '(potato) shoot', II.IV.
glasóg, *f*, ~ig sráide '(pied) wagtail', 3.27.
glasóigin, *f*, ~ seaca 'small ground frost', 9.65.
glasraigh, *v*, 'become green', 5.19, -170.
glas-snaidhm, *m*, 'tight knot', 3.119, 9.39.
gleacadóir, *m*, 'trickster', 3.154-155.
gleacaí, *m*, 'trickster', 3.154-155.
gleadhrach*, *see* GLIÚRACH.
gleadhradh*, *see* GLEÁRADH.
gleaid, *a.*, 'glad', 14 s.v. locht².
gleainnín, *m*, 'small valley', 3.175, -177.
gleann (gleánn), *m*, 'valley', 4.43, *cmcs* 10.82, *pl* 4.231, ~ta 4.17, -197, ~taí 1.417, ~taí 10.51, ~t(r)acháí 4.17, -60, -172, *dep* ~ta 5.170, 14 s.v. breacadh.
Gleánn Eidhneach, *PIN*, 10.1.
Gleannadóir*, *m*, 'native or inhabitant of An Gleann Mór', *pl* ~í 12.17.
Gleann Airm, *PIN*, 12.27.
Gleannán, *Glionnán*, *PIN*, 1.4, *gsg* ~in 12.27.
Gleann an Smóil, *PIN*, 1.20.
Gleann an Tobair, *PIN*, 12.28.

- Gleann an Uafáis, *PIN*, 6.10.
 Gleann Dorcha, an, *PIN m, dep* Madra Rua an Ghl~ D~ 8.218.
 Gleann Mór, an, *PINs m, and field name*, 12.17, -28, *gsg f* na ~a Móire 3.7, -33.
 Gleann na Scáile, *PIN, dep* Rí Gh~ na S~ 14 s.v. céanna.
 gleántán, *m*, 'small glen', 10.99.
 Gleann (Th)iar-Chonnacht, *PIN*, 3.47, -117, 12.27.
 Gleann Thóchain, Gleann Thóchan, Gleann Óchain, Gleann Chóchain, *PIN*, 'Glencoaghan', 1.113, 12.27, *dep* 1.112.
 Gleann Toircín, *PIN*, 12.27.
 gleáradh, gleadhradh*, *m*, 'noising beating', 1.103, 9.52, 14 s.v. brúscadh 2.
 gleáram, *m*, 'clatter', *see* GLIÚRAM GLEÁRAM.
 gleas, glas*, gléas*, *m*, 'shine, gloss', 11.35.
 gléas¹, *m*, 'instrument', 5.225-226, 14 s.v. oidhre, ~ ceoil, *pl* ~annaí ceoil, ~ ceoileannaí 4.35.
 gléas², *v*, 'prepare, dress', *pres* ~ann 8.134, *pst* 1.376, *psstbj* ~adh 5.6, *vadj* ~ta 2.67, *VN* ~ 5.201, ~adh 5.214.
 gleasáilte, *a.*, 'shiny, glossy'.
 gléasta, *a.*, 'well turned out', 2.67, 8.181.
 glegrach*, *a.*, 'noisy', *cf.* GLIÚRACH.
 gléigeal, gléigiol, glé-gheal, *a.*, 'pure-white', 1.102, 10.102, *vocsgm* ~gil 8.57, -62 n., *f* 9.38, gléigil 10.53, *gsgm* ~gil 9.47, *pl* gléigiola 10.102, gléigile 3.49.
 gleo, *m*, 'clamour', 1.142, -365, 8.186.
 gleoite, *a.*, 'pretty', 3.154.
 gleoiteog (gleoiteóg), *f*, 'small sailing boat with dipping lug mainsail', 1.365, -417, 3.29, -154, *gsg* ~ige 3.12, *pl* ~aí 4.87.
 gleorach, *a.*, 'bright', 1.215.
 glib, *f*, 'loose hair, wisp', 1.228, *gsg* ~e 3.31, *pl* ~eannaí 4.231.
 glibeach, *a.*, 'dishevelled', 1.228.
 glibíneach, glibsíneach, *m, a.*, 'slattern, tattered', 3.154, 6.17.
 glibs, *f*, 'loose hair', *gsg* ~e 3.31, *pl* ~eannaí 4.231.
 glic, *a.*, 'clever, cunning', 3.49, 5.327, *dep m* 9.48, *pl cmcs* 10.102, *comp* ~e 3.72, *abst comp* ~ 3.70, ~e, ~íocht 3.70, -72.
 gliceadas, *n*, 'cleverness', 3.158, -164, -168.
 gliceadóir, *m*, 'cute person', 3.154-155.
 gliceadóireacht, *f*, 'craftiness', 3.159, -164.
 gliceas, *m*, 'cleverness', 3.164.
 glicíocht, *f*, 'craftiness', 3.164, -168.
 glig, *interj.*, 'cackle'.
 gligear, *n*, 'broken thing, rattle', 3.161, *i* ngligir 3.22, *gsg* un gligir 7.82.
 gligearach, *a.*, 'rattling'.
 gligearáil, *f*, 'rattling', 3.161.
 gligearnach, *a.*, 'prattling', 1.224.
 gligh, *see* DLIGH.
 gling gleaing, *mlf*, 'clatter', 1.154, 9.29, -133.
 Glinn Chatha, *PIN*, 12.27.
 glinne, *m*, 'type of fishing-hook', 1.65, -141, 3.6, *pl* ~nniúchaí, ~óchaí, ~áchaí 4.231.
 Glinsce, Glínsce, *PIN*, 'Glynsk', 1.180, -427, 8.190, *dep* 1.100, 9.11, 14 s.v. brochán 3.
 gliobach, *a.*, 'tattered', 1.228.
 gliobachán, *m*, 'tatterdemalion'.
 gliobar, *n*, 'shred'.
 gliocas, *m*, 'cleverness', 3.158, -164.
 gliodarnach, gliogarnach*, *n*, 'rattling', 1.224, 14 s.v. gliúradh 2.
 gliomach, *m*, 'lobster', 1.35, -365, -417, 8.87, ~ Muire 'crawfish' 9.85, *gsg* ~aigh 4.34, *pl* 4.231, ~aigh 4.92, 4.36, -145, Gliomaigh na hAirde Móire 12.17, ~achaí, ~aí 4.90, -92, *gpl* 1.365, 4.34, 9.57, -77, *cmcs* ~aigh 4.92, potaí ~cha 1.365, potaí ~cha(f) 4.36, potaí ~ 4.37.
 gliomacháin, *m*, 'small lobster', 3.176.
 gliomadóir, *m*, 'lobster-fisher', 3.154, *pl* ~í 8.17.
 gliomadóireacht, *f*, 'lobster-fishing', 1.387, *pron* 6.7.
 glíomáil, *f*, 'pottering, idling', 7.64.
 glíomán*, líomán*, *n*, ~ múta 'lubber, lout', 14 s.v. liamán lúta.
 glíománach, *m, a.*, 'potterer, pottering'.
 glionda, glionnda*, *n*, 'winding frame (fishing)', 1.65, -181, -402.
 gliondáil, *v*, 'wind (on frame), finish up, head off', 1.181.
 gliondar, *m*, 'gladness', 1.181.
 gliondarach, glionndarach*, *a.*, 'mirthful', 3.148.
 Glionnán, *see* GLEANNÁN.
 glíteacháin, glitichín, *f*, 'nag (horse)', 8.75.
 gliú, *m*, 'glue', 11.74.
 gliúdán, gliúdrán, *m (f)*, 'argument, chatter', 1.103, 3.4, 9.51, -78, *gsg* ~in 3.4.
 gliúdarnach, *n*, 'indistinct speech', 1.103, -224.
 gliúrach, gleadhrach*, *f*, 'hullabaloo', 1.103, -222.

- gliúrachán**, *m*, 'tumultuous thing, wretch'.
gliúradh, gleadhradh*, *m*, 'beating', 1.103, ~ gleáradh 'hullabaloo', 1.103, -224, 9.29.
gliúram gleáram, *n*, 'hullabaloo', 1.222.
 gliúrascnach*, *f*, 'creaking', 1.222, *cp*. BLIÚRASCNACH*.
 glób, *m* (*f*), 'globe', 6.10.
 glogaíl, *f*, 'squelching', 5.206.
gloine, glaine, *f*, 'glass', 1.38, 8.172, 9.15, -63, 10.13, *dep* 3.12, glainí* 4.128, *pl* 4.127, -231, ~achaí 4.50, ~níochaí 4.118, -148, ~néachaí 4.62, ~niúchaí 4.118, ~óchaí 4.9, -50, -191, ~ní 4.74, -169, glainéachaí 1.38, glaineóchaí 4.74, glainiúchaí* 4.128, *pron* 6.3, 11.147.
 glóir, glóire, *f*, 'glory', 1.53, *gsg* ~e 3.53, 9.46, 14 *s.v.* Peilip.
 glois-, *see* GLAS-.
 gloisfhéar, *m*, 'green grass', 3.119. *Cf.* GLASFHÉAR.
 gloisoileán, *see* GLAISOILEÁN.
glór, *m*, 'voice', 5.366, 8.213, 10.59, *pl* ~tha 4.153.
 glórach, *a.*, 'bright', 1.215.
 glóráil, *f*, 'noise, vociferation', 3.161.
 glórmhar, *a.*, 'glorious', 1.77, -98, 9.38, *in vocsgm* 1.77.
glórmharach, *a.*, 'glinting', 1.98, 3.149.
 glota*, *see* GLUTA.
 gluais, *v*, 'move', *impv* 2*sg* gluas' 10.35, *pst* 3*pl* ~eadar 5.235.
gluc, *interj*, 'hiccups'.
glugaire, *m*, 'fat person', 1.228.
glugar, *m*, 'large person or thing, squelch', 1.254.
glugarnach, glugarnacht, *n*, 'indistinct sound', 5.220.
glúin, *f*, 'knee, generation', 1.330, 3.87, 9.32, *gsg* glúnach 3.39, *pl* 4.153, ~e 7.51, 8.167, *dep* 1.4, ~í 13.6, 14 *s.v.* teannta, ~te 4.206, ~tí 4.47, ~óchaí 4.176, glúna 4.139, *pron* 6.3.
 gluit, *f*, 'gullet', 6.88, 14 *s.v.* tóchar 2, *dep* 9.59.
gluitéara, *m*, 'fat person', 3.154.
 glúscán, *m*, 'creaking', 1.222.
gluta, glota*, *m*, 'maw, stomach', 1.37, -228, 3.154, 11.101.
 gnách, gnáthach*, *a.*, 'customary, usual', 1.121, -336-337, 3.158.
 gnaí, *see* GNAOI.
 gnaithe, *see* GNOTHA.
gnaíúil, graíúil, graoiúil, gnaoiúil, *a.*, 'decent', 1.196, -271, 3.150, 4.133, 9.21, -31, -121, go ~ 8.182, 10.27, *gsgf* ~úla 3.53, *pl* ~úla 1.271, -335, 3.55, *comp* ~úla 3.72, 5.363, 8.125, *abst comp* ~úla, ~úlacht, ~úilteacht, ~últacht 3.72, -168, -170.
gnaíúlacht, gnaoiúlacht, graíúlacht, gnaíúltacht, gnaíúilteacht, *f*, 'generosity', 3.72, -159, gnaíúltas 3.168.
gnaoi, gnaí, graoi, graoi, *n*, 'fondness', 5.364, 10.96.
 gnás, *m*, 'custom', 1.147, -303, -313, 3.158, 5.349, 10.27, 13.5, *pl* ~annaí 1.147.
 gnáth-, *prefix*, 'usual', 1.303.
 gnatha, *see* GNOTHA.
 gnáthábhar, *m*, 'ordinary subject', *pl* ~ir 11.124.
 gnáthach*, *see* GNÁCH.
 gnáth-chaint*, *f*, 'ordinary speech', 10. n.
gníomh, gníú, gríomh, *m/f*, 'feat, clamp', 1.302-303, 10.27, *dep* 3.4, -48, *pl* 4.231, ~tha 4.166, ~ra 4.47, ~annaí 1.147, ~artha 4.10, -104, ~ar(th)áí 1.363, 4.54, ~arthaí 1.271.
gníomhach, gníomhar, gníomharthach*, *a.*, 'sturdy', 1.98.
gnotha, gnutha, grotha, grutha, groithe, gnatha, gratha, graithe, gnaithe, gnó, grú, gnó(th)ughadh*, *m/f*, 'business, job', 1.3, -100, -147, -263, -303, 3.4, 8.164, 9.11, -113, 10.7, *gsg* ~sa 3.44, *cmcs* 14 *s.v.* ócáid, *pl* gno(th)aighe*, gnoaighthe*, gnoaighthe* 1.3, ~, ~í 4.71, ~ 10.2, *pron* 6.5.
gnothach, gnóthach*, *m*, *a.*, 'industrious worker, industrious', 1.329, 3.153, -155, *pl* ~aí 4.89-90.
gnothaí, *m*, 'industrious worker', 3.154, -155, *cp*. 14 *s.v.* gnotha.
gnóthaigh, gnó(th)aigid*, *v*, 'win, prosper', 1.3, -303, -421, 5.315, gnóch 1.102, brúigh 1.223, 9.11, *pst* 1.329, *imprs* ~thadh 5.82, *psthab* ~thadh 1.147, *prsbj* ~aighe* 1.147, -156, ~aí 9.11, VN ~achtáil 1.102, -204, 10.27, grúchtáil 5.214, gnóchadh 5.200, -203, grúchadh 5.214, gnóchaint 5.200, -204, grúchaint 5.214, gnódh 5.214.
gnothúil, *a.*, 'industrious', 3.150, -153.
 gnúis, *f*, 'countenance, sour expression', 1.100, -303, 9.11, 10.27, -38.
 gnúsacht, *f*, 'grunt, grunting', 1.303.
 gnúscán, *see* GRÚSCÁN.
 gnutha, *see* GNOTHA.
 go¹, *prp*, 'to', 1.68-70, 7.40-41, 9.150, -152, -158, 's an 7.41, ~n 9.145, co*

- 1.306.
 go², gho, *conj.*, 'that, to, until; may', 1.68-70, -389, **8.6-13**, gho 3.70, 6.63, *pst* gur 8.95, *pst* ~ 3.5, 8.98, *prp* ~ + feic 8.127; *rel* 'that' 8.67, **-74-75**, go* 8.77 n.; *see* NÓ, *cop* gur, gura, gurb, gurdh, gu' b', *see* IS¹.
 go³, *adv prtc.*, 1.68-70, **8.180-182**, 9.150-151.
 go⁴: DHE, DHO.
 go⁵: CHOMH.
 go⁶, *in interr.*, 8.47, -53, **-55-57**, 10.98; *see* go CÉ(ARD), go TÉ, go TUIGE, go dé / té(n) 8.47, -53, *see* GOIDÉ, go d/téard 8.47, *see* GOIDÉARD.
 go⁷, *see* GABH.
 gó, *m.*, 'go, procedure'.
 gob¹, *m.*, 'beak, tip', 1.370, 6.64, 11.151, 12.27 *s.v.* an Ceann Ramhar, 14 *s.v.* deabhal 11(e), *gsg* goib 3.18, *pl* goib 4.231.
 gob², *v.*, 'project', 5.20, VN ~adh 13.14.
 gobaidhe, *interj.*, 'goodbye', 14 *s.v.* gnóthaigh (a), sib 1.
 gobáil, *v.*, 'interrupt', 5.20.
 gobáiste, gubáiste, gabáiste*, cabáiste*, *m.*, 'cabbage', 1.4, -11, -74, -208, **-378**, *dep* 7.114, 8.180, 9.77, *pron* 6.10.
 gobán, *m.*, 'legendary builder, jack-of-all-trades', G~ Saor 1.4, 10.43, 14 *s.v.* cat 6(v), G~ 14 *s.v.* coirnéal 4.
 Gob (Chora na Rón), *an, PIN m.*, 6.96.
 gobh, *see* TEIGHRE.
 gobha*, *see* GABHA.
 gobhfios, *see* FIOS.
 Gob Leac Bhaile, *PIN*, 1.370, 9.53, 12.27.
 Gob na Leice Móire, *PIN*, 9.114.
 Gob Sciathán na nGeabhróg, *PIN*, 1.223.
 gogaí*, gugaí, *f.*, 'egg', 1.37, 3.4, *pl* ~os 4.231, 11.155.
 gogaide, gogaidín, *n.*, 'hunkers', 1.37, -230, *pl* ~dí 4.231.
 goid, *v.*, 'steal, entice', 1.41, *pres imprs* ~tear 5.32, -47, ~tar 5.35, *pst 3sg* 2.23, *3pl* ~eadar 7.69, *imprs* ~eadh 5.251, *psthab imprs* ~tí 5.35, *cond 1sg emph* ~thinne 14 *s.v.* drúil, ngoiteat sé 8.168, *prsbj* ~e 1.32, *pstsbj 2sg* ~tá 5.32, *vadj* ~the* 1.63, ~thí 5.32, ~thíthe 5.14, -184, VN ~ 8.138, 9.77.
 goide, *interj.*, 1.264.
 goidé, goidé'n, *interr.*, 'what', 8.47, -53, *see* CÉ¹.
 goidéard, *interr.*, 'what', 8.47, 10.98, *see* CÉARD.
 goigín, *n.*, 'hunkers'.
 goijiún, *n.*, 'large nose', 3.24.
 goil¹, *v.*, 'cry', **5.235**, VN gol 5.201, *gsg* golata 5.226.
 goil², VN of TEIGHRE.
 góil, *see* GABHÁIL.
 goile, *mlf.*, 'stomach, digestion, appetite', 1.41, 3.4, 14 *s.v.* cásáil, *pl* ~léachaí 4.183.
 goill, *v.*, 'distress', 5.142, **-149**, -160, *pres* ~eann 1.164, 5.145, *fut* ~fidh* 1.172, *pst 3sg* 5.154, *Echo 1sg* ~eas 5.101, *cond* ~theadh 5.154, VN ~eadh 2.52, 5.202, 8.82, ~iú 5.145, -222, ~eadh, ~iúint **5.214**.
 goille, gabh i leith, *v impv.*, 'come here', 1.264, **5.329**, 8.198, *2pl* ~lligí 3.19, 5.74, *Echo 1sg* ~eod* 5.74 n.
 goimh, goim*, *n.*, 'sting, venom', 1.41, 3.24.
 goin¹, guin, *f.*, 'pang, bite, retort, small thing', 1.41, -96, -208, *pl* ~eannaí 4.57.
 goin², *v.*, 'sting', *pst* 5.325.
 goineáil, gonáil, *f.*, 'playing fish', 5.20.
 gointe, *a.*, 'vicious', 5.35.
 goir¹, gair*, *n.*, 'proximity, chance', 1.29, -49, 3.166, 8.10, 14 *s.v.* beannacht; *prp* i n~ ... dho 'near' 7.117.
 goir², *v.*, 'call', *pres 1sg* ~im 1.29, VN ~m **5.325**.
 goirbhe, *n.*, 'roughness', 3.168.
 goirbheacht, *m.*, 'roughness', 3.168.
 goirbheadas, *m.*, 'roughness', 3.61, -168.
 goirbheantas, *m.*, 'roughness', 3.168.
 goirbheas, *m.*, 'roughness', 3.158.
 goirbhneacht, *f.*, 'roughness', 1.81, 3.160.
 goirdeacht, *see* GAIRID¹.
 goire, gaire*, 'nearness', 1.29, -49, 3.166; *prp* i n~ 'near' 1.29, 7.117.
 goirfean, *m.*, 'rough weather', 3.160.
 goirid, *see* GAIRID¹, GAIRID².
 goirín*, *see* GUIRÍN.
 goirmeacht¹, *f.*, 'blueness', 3.168.
 goirmeacht², goirmneacht, *f.*, 'roughness', 3.159, -164.
 goirt, *a.*, 'saline', 1.36, -201, 8.167, *pl* ~e 9.73, *cmcs* 5.143.
 goirteamas, *m.*, 'saltiness', 3.158.
 Goirtín, *an, PIN m.*, 12.27.
 goisín, *f.*, 'gosling'.
 goit, *f.*, 'slant, affection', *pl* ~í 1.249.
 goité, goité'n, *interr.*, 'what', *see* GO⁶ té(n), TÉ², CÉ¹.
 goit seo, *see* GABH.
 gol¹, gul¹, gal*, 'crying', 1.37, 14 *s.v.* diúigínteacht, *gsg* golata 5.226.

- gol², gul², : goil, *see* TEIGHRE.
 gól, *m*, 'goal', 3.76, *pl* ~s 7.118.
 góljaráí, *n*, 'messy food', 11.117.
 Goll, Goull, *name*, 8.136, 10.16, -31, ~ mac Moirne (Móirne) 1.21, -201, -214, **12.8**, ~ mac Morna (Mórna) 1.173, ~ mac Búirne 3.69, *vsg* Ghoill 10.56, 14 *s.v.* éitheach, *cmcs* 3.17, *dep* 7.82, 8.126.
 góltas, *see* GABHÁLTAS.
 gomh, *n*, 'sting', 3.24.
 gonáil, *see* GOINEÁIL.
 gor*, gur, *m*, 'broodiness, clocking', 1.37, -208, ar ~ 9.87, *gsg* goir 9.56, *cmcs* gur 6.1.
 gor, *v*, 'bed down', 1.37, **5.235**.
 goradh, *m*, 'fair-sized portion'.
 goráiseach, *a.*, 'narrow'.
 gorm, *a.*, 'blue', 1.354, 7.73, *pl* ~a 9.108, 14 *s.v.* alt¹, *comp* goirme 1.354, 3.61.
 Gorm, an, *PLN m*, 12.26-27. *Cf.* MAIDHM GORM, AN.
 gormín, *a.*, 'small and blue', 3.174.
 gorróid, *n*, 'hunkers', 1.56.
 gort, *m*, 'field', 1.201, -425, 10.36, *pl* goirt 4.56, -156, -231.
 gorta, *m/f*, 'meanness, hunger', 3.6, 4.24, *gsg* ~n 3.6, -37, *cmcs* 7.120.
 gortach, *a.*, 'niggardly', 3.158, 14 *s.v.* gann 2.
 gortachas, *n*, 'niggardliness', 3.158.
 gortadh gartadh, gorta-garta, *n*, 'hurry', 9.29.
 gortaigh, *v*, 'hurt', *pres* ~taíonn 6.17, ~tann 5.416, *pst* 3.24, *imprs* ~taíodh 8.96, ~taíobh 8.23, ~tadh 5.415, *fut* ~tóidh 8.141, *imprs* ~tf(e)ar 5.62, *cond* *lsg* ~tóinn 8.67, *imprs* ~tóifí, ~tfí 5.62, *VN* ~tú 1.398, *pl* **4.231**, ~túchaí 4.221, ~taíochaí 4.176, ~taechaí 4.24, ~táchaí 4.31, ~tàchaí 4.62, ~tóchaí 4.187, ~taíthe 4.195.
 gortghlanadh, *m*, 'weeding', 1.237.
 gorún, [*m*], 'hip', 1.56, *pl* ~aí 4.55, -150.
 gotha, *m*, 'appearance', 1.249, 14 *s.v.* ropanta, *pl* ~í **4.231**, goití 4.54, -56, ~chaí, goiteachaí 4.217, ~thàchaí 4.218.
 góthain, *see* DÓTHAIN.
 gouil, *see* GABHAL.
 Goull, *see* GOLL.
 grá, grádh*, *m*, 'love', 1.154, 5.210, 8.85, 9.12, -138, 13.15, *in vocsg* 8.57, 10.98, *gsg* ~dha* 7.113 *n.*, *dep* 6.3, ~ Dia 'charity' 3.12, *pl num* grádha* 9.138 *n.*
 grabaid*, grabhaid*, *see* GRAIBIDE.
 grabaire, *m*, 'small person, rascal', 3.154, 8.143, G~ Fhionn mhac Cúil 7.47, an G~ Beag 12.8, an G~ 5.11, -184, *dep* 1.365.
 grábháil, *f*, 'patching, scolding'.
 grabhlach, *m*, 'large strong person', *pl* ~chaí 4.90.
 grádh*, *see* GRÁ.
 grádhmhar*, grámhar, *a.*, 'loving', 1.98.
 grádíuúil, grádh-diamhail*, *a.*, 'charitable', 1.25, 3.150, *comp* ~úla 3.64, 9.121, 13.2.
 graep, [*m*], 'grape', *pl* ~s 5.382.
 graf, grafadh*, *n*, 'scorching', 1.49, -109, Garrdha G~ 1.49.
 grágáil, *f*, 'cawing, croaking', 1.223, 3.162, 6.6, 14 *s.v.* brágáil.
 grágán, *m*, 'shout'.
 graí*, *see* AILL NA GRAÍ.
 graibhéal, gairbhéal*, graibél*, *m*, 'rough sand', 1.247.
 graibhneach, *f*, 'thin person, long nose', 3.24.
 graibide, grabaid*, grabhaid*, *f*, 'pudenda, small thing', 1.91, -216.
 graidhp, *n*, 'gripe', 11.64.
 graiféad*, gruiféad, griféad*, *m*, 'grapnel', 1.6, 13.21, 14 *s.v.* salach 2.
 gráig, *f*, 'croak, bray', 3.162.
 gráigh, *v*, 'love', *pres lsg* gráim 5.171, 8.217.
 gráin, *f*, 'hate', 1.91, -235, 6.86, 9.116, -173.
 grainc, *n*, 'grimace', 1.224.
 gráinigh, gráinnigh, *v*, 'detest', *cond* ~eodh 1.143, *vadj* gráiní 9.116, gráinníthe 5.236.
 gráinne, *m*, 'grain', 1.365, 7.107, *pl* 4.127, -231, ~achaí 4.148, -165, 8.156, ~acha 4.142, ~nníochaí 4.127, -148, ~nnéachaí 4.163, ~àchaí 4.173, ~óchaí 4.176, ~nní 4.196.
 Gráinne, *name*, 9.22, Diarmaid a Gh~ 12.25.
 gráinneacht, *f*, 'ugliness', 3.159, -168.
 gráinneog, *f*, 'hedgehog', 1.330, 3.29, 14 *s.v.* cosúil 2, *pl* ~aí, ~achaí 4.87.
 gráinnín, *m*, 'little (and) ugly', 3.171, -177.
 gráinseach, *n*, 'loam'.
 grait, *m*, 'grant', 5.273, 14 *s.v.* tabhair isteach 1.
 Graith, Craith, Mac Craith*, Mac Graith*, Mág Raith*, *surname*, 'McGrath', 1.208, **12.11**, muintir (a) Gh~ 12.10, *pl* Craitheannaf 1.129, 4.9.
 graithe, *see* GNOTHA.
 graitiméarach, *f*, 'mibehaviour, frolics', 1.229, 3.158, -164.

- graíúil, graoiúil, *see* GNAÍÚIL.
 graíúlacht, *see* GNAÍÚLACHT.
gramadach, *n*, 'grammar'.
grampairt, *grampar**, *n*, 'large sea creature', 1.238.
grán, *m*, 'grain', 5.213-214, ~ dubh 'mildew' 14 s.v. arbhar.
gránna, grándá*, *a.*, 'ugly, horrible', 1.65, -330, 2.2, 3.5, 5.360, *comp* gráinne 1.143, -273, 3.67, 5.363, 9.121, *cmcs* 3.67.
 graoi, graoí, *see* GNAOI.
 graoiúil, *see* GNAÍÚIL.
grás, *n*, 'grace', 1.236, -255, *gpl* 3.47.
grásta, *m*, 'grace', 1.149, -236, **3.47**, 8.9, 10.59, *pl* ~í 4.71, 10.60, *gpl* grást(a) 1.50, 4.71, grást 13.13.
 gráta, *m*, 'grate', 7.104, 14 s.v. deis 3.
 gratamas, [*m*], 'misbehaviour', 1.229, 3.158, -164.
 gratha, *see* GNOTHA
gread, *v*, 'beat, leave'.
 Greadadh, *name*, 12.19.
 greadlach, *n*, 'scorching fire', 1.65.
greamaí, *n*, 'adhesion'.
 greamaigh, *v*, 'adhere, stick', *pres* ~aíonn 10.96, *pst* 3sg 13.5, *1pl* ~amar 7.6, 10.62, -66, *vadj* ~aíthe 7.22, 8.168, *VN* i ngreamú 14 s.v. greamaí.
grean, *v*, 'dazzle'.
 greann (greánn), *m* (*f*), 'fun', 1.119, -379, *gsg* grinn 3.4, 3.21, 8.105.
 greannmhairín, *a.*, 'little (and) amusing', 3.171.
 greannmhar, greannúr, *a.*, 'amusing', 1.98, 3.149, go ~ 8.182.
 greannúil, *a.*, 'amusing', 14 s.v. teidhm 2.
 greanta¹, greannta, *a.*, 'carved, etched, polished', 1.240, 11.124.
greanta², *a.*, 'dazzling'.
 gréasaí, gréasuidhe*, *m*, 'shoemaker', 1.369, 3.14, -155, *dep* 5.382, Labhrás a' Gh~ II.XVI, 6.86, Bid an Gh~ 12.16, *pl* ~ **4.73**, **-231**, ~the 4.54, -56, ~ocha 4.127, ~saechaí 4.73, ~sóchaí 4.24, ~sachai 4.169, ~os 4.68, -73 n.
 greasáil, *f*, 'trouncing', 1.4.
 greastail, *see* FREASTAL.
 greatalach, *m*, 'beating (from wind)', 1.65, -208, -361.
 gréí, *see* GRÉITHÍ.
 greideall, grideall, *m*, 'griddle', 1.34, 14 s.v. pleatar, *gsg* ~dil 14 s.v. iarann 1, *cmcs* 7.105, *pl* ~dill, ~dillí 4.231.
 Gréig, *an*, *PLN* *f*, 'Greece', 8.149, -198, 9.91, 10.103, *gsg* ~e 6.99.
 Gréigeach¹, *m*, 'Greek', *pl* ~gigh, ~gí 4.90, -138.
 gréigeach², *a.*, 'Greek', 3.148.
 Gréigis, *f*, 'Greek', 1.57.
 gréigreach, *a.*, 'Greek, splendid', *pl* ~a 1.240, 3.148.
greim (greím), grím, *m*, 'hold, bite', 1.179, 3.37, 5.196, 6.6, 9.138, -146, *gsg* greama 1.103, 3.33, *pl* greamannaí 1.418, 4.58.
 greimín, *m*, 'small hold, small bite', 3.175.
gréineach, *a.*, 'green from sun'.
 gréin-scoiltíthe, *see* GRIANSCOILTÍTHE.
 gréis¹, gréisc*, *f*, 'grease', 1.73.
 gréis², *f*, 'rash', 1.19.
gréiseáilte, gréisiúil, *a.*, 'greasy', 3.150, -153.
gréithí, gréí, *npl*, 'crockery', 1.121, 4.30, 14 s.v. craiceann 1(c), lúb (b).
 Griabhar, *name*, 12.25, *gsg* Máire Ghriabhair 12.25.
 Grialais, Mac Niallghuis*, *surname*, 'Grealish', 12.10-11.
 Grialaiseach, *m*, 'person of surname Grialais', 3.148, -154, *pl* Grial[aise]acha 7.63, ~eacha 12.11.
grian, *f*, 'sun', 1.24, -277, -365, 3.28, 8.172, *datsg* gréin 3.24, 12.23, 13.14, *gsg* gréine 1.56, 6.4, -55, *pron* 6.8, -100.
 grianoscailte, *a.*, 'opened from heat of sun', 1.380.
 grianscoiltíthe, gréin-scoiltíthe, *a.*, 'cracked from heat of sun', 1.380, 3.24, -84-85.
 gribracán*, *n*, 'pricking pain (?)', 1.224.
 grideall, *see* GREIDEALL.
 Grídín, *name*, 10.40.
 griféad*, *see* GRAIFÉAD*.
 grifisc, *f*, 'rubbish', 1.228.
 grím, *see* GREIM.
 grinn, *a.*, 'clear, keen', 14 s.v. dearcadh, go ~ 13.14, *comp* ~e 3.56, *abst comp* ~e 3.71.
 grinneadas, *m*, 'clearness, accuracy', *dep* 3.158, -167.
 grinneall¹, *m*, 'bed (of sea)', 1.141, 10.98.
grinneall², *n*, 'twinkle'.
 Gríofa, *surname*, 'Griffin', Máire Ní Gh~ 12.11.
 Gríofach, *m*, 'person of surname Gríofa', 12.11.
 griog*, *see* DRIOG.
 Grioghóir, *name*, 'Gregory', 1.105.
 gríomh, *see* GNÍOMH.
gríosach, *f*, 'large fire, hot ashes'.
gríosláí, *m*, 'trouncing'.
 grís, *f*, 'rash', 1.19.

- gríscín**, *n*, 'meat near bone', 9.31.
gríúán, *n*, griubhán, grúán*, *m*, 'barnacle (crustacean)', 4.133, *pl* ~in 1.213, 14 *s.v.* sine 2.
gríúraic*, *see* **DIÚLAC**.
gró, *m*, 'crow-bar', 1.223, 8.12, *pl* ~ite 4.16, -54, ~ití 4.142, 7.113, ~nnaí **4.231**, *pron* 6.10.
grogaidín, *n*, 'hunkers', 1.216, -230.
gróig, *v*, 'pile, build', *vadj* ~the 8.181, *VN* ~eadh 1.365.
groighe*, *f*, 'horses, stud', 1.104.
gróigín¹, *m*, 'small pile of peat'.
gróigín², *n*, 'step (of spade)', 1.223.
groithe, *grú*, *see* **GNÓTHA**.
grú, *grú*(tha)igh, *see* **GNÓTHAIGH**.
grua, *gruadh**, *f*, 'cheek, side', 3.24, 9.38, 10.92, -96, *pl* ~ite 4.54, ~nnaí, ~nta, ~ntaí, ~thanna **4.231**.
gruadhán, *m*, 'hard ground', 1.208, *cf.* **CRUADHÁN**.
Gruagach, *an*, *name m*, 8.213, 10.94.
gruaig, *f*, 'hair', 1.267, 9.31, *gruaigsa*, *gsg* ~e 1.365, 7.5, 10.53, *gruag* 10.48, *pron* 6.3.
gruaigín, *f*, 'small (head of) hair'.
gruaim, *f*, 'gloom', 1.27, 10.56, *gsg* ~e 3.31, 14 *Appendix*.
gruáin*, *pl* of **grúán***, *see* **GRIÚÁN**.
gruama, *gruamdha**, *a.*, 'morose', 1.107, -354, 3.153, 10.38.
gruamach, *a.*, 'morose', 1.27, -277, 3.153.
grúán, *m*, 'torso'.
grúchadh, *grúchaint*, *grúchtáil*, *see* **GNÓTHAIGH**.
grúidealach, *m*, 'slops', 1.230.
gruíféad, *see* **GRAIFÉAD***.
gruigidín, *n*, 'dare, challenge', 1.216, -230.
gruil, *m*, 'grill', 1.380.
gruín, *a.*, 'green', *comp* ~e 3.59.
grumb(a)lóid, *n*, 'bickering', 11.107.
grúmlach, *grúnlach**, *n*, 'dregs', 1.140.
grúmláil, *f*, 'pottering', 1.140.
grunda*, *m*, 'bottom, depth, sounding', 1.209.
grundáil, *grúntáil**, *f*, 'pottering', 1.184, -209.
grúscán, *gnúscán*, *m*, 'grunt, grunting', 1.303.
gruth, *m*, 'curds', 1.269, -365.
grutha, *see* **GNÓTHA**.
guailleáil, *v*, 'shoulder', 5.20.
guaim, [f], 'restraint', 1.27.
guairdeall, *cuairtfell**, *m*, 'circling, loitering', 1.208, -216, -236.
guaire, *n*, 'sand hill', 14 *s.v.* *an* (a), *pl* ~achaí, ~rí **4.231**.
Guaire an Ultaigh, *PIN*, 12.27.
Guairim, *surname*, 'Gorham', 12.10-11, *Beairtle Ó* ~ 6.18, *Bríd (Ní) G*~ 9.25, *Seán a'* ~ 8.10, -158, *vocsg* *Sheáin a G*~ 7.24, *dep* *Garraí Gh*~ 12.28, *pl* ~s 12.9.
Guairimeach, *m*, 'person of surname Guairim', 12.11, *pl* ~cha 4.81, ~chaí 4.90.
gual, *m*, 'coal', 11.141, *gsg* ~il 9.56, 14 *s.v.* *caorán* (b), *cmcs* 7.109.
gualainn, *guala**, *f*, 'shoulder', 1.168, 9.56, *gual* 3.37, *gsg* ~ann 3.37, *cmcs* 9.56, *pl* *guaillinní*, *guaillteachaí*, *guaillleachaí* **4.231**, *guaile* 4.16, *guaillí* 1.164, *guailne*, ~nní 4.10, ~nneachaí 4.11, *gualne/fi* 4.7, -16; *prp* *ar gh*~ 'in comparison with' 7.105, *conj* *ar gh*~ *mar* 8.158.
Gualainn na Cloiche Móire, *PIN*, 12.27.
gualannach, *a.*, 'shouldered', 3.148.
gubáiste, *see* **GOBÁISTE**.
gubhthaí: *gabhtha*, *see* **GABH**.
guch, *see* **GACH**.
gugaí, *see* **GOGAÍ***.
'gud: *agad*, *see* **AG**¹.
guibh, *guidh**, *v*, 'pray', 1.102, **5.31**, -**235**, *fut* *guifidh* 5.31, *imprs* ~fear 5.33, -54, *cond* 2sg ~[th]eá 5.31, *vadj* ~te 5.31-32, *VN* *guidhe** 1.102, 5.16, ~e 3.5, *guive* 10.105.
guibheadóireacht, *f*, 'constant praying', 3.159.
Guibhir, *Mac*; *Uibhir*, *Mag*; *Uidhir*, *Mag* (*Mág*)*, *surname*, 'Maguire', 1.102, 12.2, -11.
guil: *goil*, *VN* of **TEIGHRE**.
Guilean, *name*, ~ *Óg* 1.243, 6.73, *vocsg* ~in *Óg* 3.17, 12.25.
guin, *see* **GOIN**¹.
gúinín, *m*, 'small dress', 1.145, 3.177.
guinnéara, *gunnéara*, *m*, 'gunner', 1.145, 3.154, 14 *s.v.* *libhéarach*.
guinnín, *m*, 'small gun', 1.145, 3.177.
guirín, *goirín**, *m*, 'pimple', 1.41, 14 *s.v.* *smailicín* 1, *pl* ~í 13.19.
guive: *giubhe*, *VN* of **GUIBH**.
gul¹, *see* **GOL**¹.
gul²: *gol*, *goil*, *guil*, *VN* of **TEIGHRE**.
gúmáil, *v*, 'arrange, suit'.
gun, *see* **GAN**.
gúna, *m*, 'dress', 8.131, 11.133, *gún* 14 *s.v.* *bád*, *pl* ~í 4.19, 6.39.
gunfhios, *see* **GANFHIOS**.
gunna, *m*, 'gun', 1.44, 5.63, *dep* 9.49, *pl* ~í

4.19, -214, 10.68.
 gunnéara, *see* GUINNÉARA.
 gur, *see* GO².
 gúrlamán gaorlamán, *n*, 'waste wood from
 auger', 1.236.
 gúrta-garta, *see* GORTADH GARTADH.
 gus¹, *m*, 'vigour, gumption', 1.44.
 gus², 'gus, *see* AGUS.
 gúshnáithe*, *see* CÚSHNÁITHE.
 gúsnaic*, *m*, 'gooseneck', 11.148.
 gusta, *m*, 'gust', 1.44, -224, 4.31, *pl* ~í
 1.44.
 gustaíl, *f*, 'gusty weather', 3.162, 4.31.
 gustúil, *a*, 'gusty', 3.150.
 guta, *n*, 'wet object', 8.72.
 gúta¹, *n*, 'fat belly', 14 s.v. tit ag.
 gúta², *n*, 'whelk'.
 guth, *m*, 'voice, reproach', 2.13, -40,
 10.20, *gsg* ~a (?) 9.77, *pl* ~aí 4.231.

H

h, *f*, 'the letter "h"'.
 h-, *prevocalic mutation, aspiration*, 9.1, -3-
 4, -13, -150-158, *imprs* 8.40-45.
 ha, *interj*, 'ha, what', 1.32, -390, 2.50,
 3.24.
 hab, *n*, 'hob'.
 habal, *n*, 'constriction, type of dress',
 7.117, 14 s.v. anonn (a), *pl* ~s, ~achai
 4.231.
 habhns, *n*, 'uppermost part of mast'.
 habláil, *v*, 'put in a difficulty', *pst* 6.62.
 hacsáil, *f*, 'usage, hardship, pottering,
 beating', *cmcs* 8.167.
 hag, *m*, 'hog-fish', *pl* ~annaí 1.426.
 haha, *interj*, 'uhhuh, yes, oh', 5.376, 13.29.
 ha deaid, *interj*, 'hey', 9.32.
 haiceáil, *f*, 'pottering, period, beating'.
 haiciléara, *m*, 'female potterer?', 1.361.
 haicleáil, *f*, 'pottering?', 14 s.v. haiciléara.
 haidheas, *n*, 'heat (in bitch)', 1.424.
 haidhfear, haidh for, *interj*, 'hurrah',
 11.12.
 haigh dó dóilín, haigh dóilín, *n*, 'ride on
 shoulders', 1.264.
 haighe deá, *n*, 'ride on back or shoulders',
 1.66, -264, *pl* ~ ~annaí, ~ ~s 4.231.
 haighe deó, *n*, 'merriment'.
 haighdiacs, *see* FAIGHDIACS.
 haighe dic, *interj*.
 haigheas, *n*, 'hoist, jolt'.
 haigheasáil, *v*, 'hoist, jolt'.
 haighe sodar, *m*, 'high gallop', *pl* ~ ~s
 11.12.
 haighlindar, *m*, 'sportive person'.

hailí, *f*, 'ball'.
 haim, *n*, 'ham', 8.92, 14 s.v. milis 2.
 Haimiltean, *surname*, 'Hamilton', *dep* 3.4,
 6.87.
 haindeáilte, *a*, 'handy', 5.92, 8.136, 14 s.v.
 blaicín.
 haindeáilteacht, *f*, 'utility', 3.159.
 haindl, *n*, 'handle', *pl* ~eachaí 4.158.
 hainséar, *m*, 'bundle'.
 haipí, *a*, 'happy', 3.69, 8.209, -225.
 háirdeabaidheas, *npl*, 'frivolity'. *Cf.*
 HARDY BOYS.
 hairt, *n*, 'heart(s) (cards)', 2.75, 3.75, 8.2,
pl ~easai 4.46, -69, ~ 4.72, ~anna 4.179,
 ~annaí 4.231.
 haiste, *n*, 'hatch, transom seat'.
 hál, *m*, 'hall', *pron* 6.11.
 hala, hála, *m*, 'gust'.
 halaidé, *m*, 'holiday', *pl* ~as 6.91.
 halla, *m*, 'hall', *pl* ~í 4.19, 13.11.
 halmadóir, *m*, 'helm, shaft', 1.220, -354,
 -357.
 hamp, *see* HUMP.
 Hanraoi, Hánraoi, Hánraí, Hánnthraoi,
 Anraoi, Ánntraoi, *name*, 'Henry', 1.138,
 -373-374, 14 s.v. saibhir, Peatsa Mór
 Shisile Hanraoi Mhaitiaí 12.13.
 hap, *in* hup ná ~, húp ná hap, *see* HUMP.
 Hapcins, *surname*, 'Hopkins', 7.111, 14
 s.v. éist 3, leabhairse, Beairtlín ~ 14 s.v.
 scrábálaí.
 harae, *interj*, *n*, 'hurrah'.
 haraeáil, *f*, 'shouting'.
 haraí¹, *see* HÚRA.
 Haraí², *name*, 'Harry', 2.59.
 haraicéin, *n*, 'strong wind'.
 harars, haras, *npl*, 'hallucination'. *Cf.*
 HORRORS.
 hárlaboy, *npl*, '(hardy boys)', 11.108.
 harpain*, *f*, 'harpings (gunwales)', 11.43.
 Hasaghaird, *surname*, 'Hassard', *in vocsg* a
 Thomáis ~ 8.153.
 hata, *m*, 'hat', 1.138, -173, 5.218, *pl* ~í
 4.19.
 he, *interj*, 'what', 5.88, 8.65, 11.19.
 hé : sé, *see* IS¹.
 hea¹, *prtc*, 'yes', 5.157, -338, -376, 13.20,
cf. SEA, IS¹, EA.
 hea², *interj*, 'huh, what', 1.254, 2.2, 3.14,
 -172, 5.8.
 héabaí, *see* PÉIBRÍ.
 heampar*, *m*, 'hamper', *pl* ~s* 11.156.
 hearach, *see* FEARAIGHT.
 héaram scéaram, *n*, 'giddy person'.
 héibe, heibí, héibí, héibrí, *see* PÉIBRÍ.

- Heictar¹, *name*, 'Hector', 1.229, *gsg* ~ir 1.229.
heictar², *m*, 'hardworking woman', *pl* ~s, ~ir 4.231.
heid, *n*, 'head'.
 heidim, *see* CREID.
 heidir, *see* EIDIR.
 heij, *m/f*, 'hedge', 8.49, 14 *s.v.* scioch 1.
heileabailiú, *n*, 'hullabaloo'.
 Héilean, Héilum, Héilin*, *name*, 'Helen', 10.26, -87.
 heileo, *interj*, 'hello', 12.25, 14 *s.v.* bí (a), gerlín.
 heilpeáil, *v*, 'help', *fut* ~álthaidh 6.62.
 héin, **féin**, fhéin, péin, paein, chéin*, *reflexive and emph prtc / adv*, 'self, even', 1.79, -111, -217, -268, -277, -405, **6.57-64**, 7.99, **10.77**, 14 *s.v.* céanna, thú ~ 6.17, *with pron* 6.27, *variants* féin, péin 1.208, 8.153, paein 14 *s.v.* glas 4.
 héineach*, héineacht*, *variants of* HÉIN, 6.57 *n*.
héip, *m*, 'heap'.
 Heirciléas*, *name*, 'Hercules', 10.87.
 Héisil, *surname*, 'Hazel', 8.208.
 héits, *f*, 'the letter "h"', 14 *s.v.* h.
 Héilum, *see* HÉILEAN.
 heo, heobh, heod : SEO.
 hi, *interj*, 7.31.
 hīb, *f*, 'slant'. *Cf.* HEAVE.
hībheáil, *VN f*, 'heaving, sway(ing)', 8.132. *Cf.* HEAVE-ÁIL.
hibile haibile, *f*, 'slovenly thing or person', *pl* ~ ~as 4.37, -231.
hí hoip, *interj*.
 Hil, *see* NEID A DA HIL.
híl, *f*, 'slant'.
híl ababhait, *n*, 'nautical turn'.
híleáilte, *a.*, 'slanted, tipped'.
 hileáram, *n*, 'boisterous fun', 7.57, 11.97.
 hin : SIN.
hinteacac, finteacac, *in go* ~ 'as far as possible', 11.117. *Cf.* AINTEACAC.
 hip, *n*, 'hip', 14 *s.v.* déan 5.
 híting, *n*, 'heating', *suiuntrail* ~ 14 *s.v.* seacht 1(a).
 hiud : SIUD.
 hm, *interj*, 'h'm', 4.182, 5.407, 13.20, -24.
hó, *interj*, 11.6.
 hob, *see* HOIB.
hobair, hóbair, thóbair, fóbair*, *adv*, 'almost', 1.20, 5.9, 8.35, -232.
hó bha, *interj*.
hó bhó, *interj*.
 hodar, *see* CUM HODAR.
hoib, hob, *n*, 'incomplete action', 1.218, ar thoib 1.218.
 Hoipicín, *surname*, 'Hopkins', 11.60, -100.
holcam halcam, *m*, 'voracious eating', 7.19.
hops, *interj*.
 hor, *see* SORAIDH.
 hóra, *voc interj*, 'hey, ah', 2.5, 8.1, 11.176, 14 *s.v.* calar.
hórá, *n*, 'commotion'.
hóra-mhíle-grá, *m*, 'type of verse', *pl* ~ annaí 4.35, *cf.* SÓRA-MHÍLE-GRÁ.
 hors, *n*, 'hearse', 14 *s.v.* ith 1.
horú, *interj*, 14 *s.v.* s. *Cp.* HURÚ.
 hu, *interj*, 'huh, what, yes', 1.52, 3.61, -65, 4.79, -101, 11.47, 13.21.
hubairle habairle, *m*, 'pap, mess', *pl* ~lí ~líós, ~acháí ~acháí, ~ ~as **4.37**, -231.
huc, húc, *n*, 'hook, independence'.
 húcaer, húcaera, *m*, 'hooker (boat)', 1.54, 11.134.
hucste, *interj*.
huga, *v impv*, 'go away', ~ le **5.329**, 7.24, -65.
 Huingearaí, *PIN*, 'Hungary', 5.99.
húirt háirt, húirte háirte*, *n*, 'hubbub', 1.49.
húisteáil, *f*, 'bout of work'.
hulcam halcam, *n*, 'commotion'.
hump, hup, húp, *n*, 'energy', hump ná hamp, hup ná hap 7.61.
húra hara, *interj*.
 húrlaboys, *npl*, '(hardy boys)', 11.108.
 hurraí, *see* SORAIDH.
húrta harta, *n*, 'commotion'.
 hurú*, *interj*, 4.51. *Cp.* HORÚ.

I

- i**, *prp*, 'in', **7.42-61**, 8.179, *in, following vowel* 'n 2.67, 10.60, *in emph* 6.26, *with article* (sa), sa(n), insa(n), isa(n), sna, insna, isna II.VIII, 7.43-51, *ins an** 8.125, 'nsa 10.93, s(a)na 7.43, sana* 7.43 *n*, 10.86, 's / is / ins gach 7.43, -52, *sa emph poss* 6.24, *is** 1.249, *poss* 2.6-9, *1sg in mo* 8.136, *stative i + poss pron*, *2sg id**, *it**, *int** 10.36, *3 ina* 6.13, 9.144, 'na 2.61, 4.18;
prp pron **7.60-61**, -92, *1sg ionam* 1.35, *emph ionamsa* 7.61, *2sg ionad* 1.66, 7.94, *ionnat* 14 *s.v.* siosmaint 1, *inot* 14 *s.v.* suim, *3m ann (ánn)* 1.28, -127, -281, 2.40, *fem reference* 6.6, 8.86-87, *pron* 6.7, *existence* 8.183, *emph annsan* 7.60-61, *3f inti* 7.95, *innte** 1.2, -180, *ínti* 3.6,

- inte 6.10, ínte 11.145, *lpl emph* ionainne, ionúinne 7.61, *2pl* ionaibh* 1.2, 7.97, 13.4, ionaib 6.63, ionaí 14 s.v. meáchan 2, *emph* ionaibhse 7.97, *3pl* ionnta* 1.35, -181, iontu 8.150, íontu 7.100, iontub II.V, íontub 3.71.
- í¹, *3f pron*, 'she, her', II.V, 1.283-286, 2.41, -43, -63, 10.44, *cop* 5.331, 9.154, is ~ 10.72, *m noun* 6.10-11, *disjunctive* 6.14-15, -19. Cf. is¹.
- í², *n*, ar ~ ... 'barely', 8.210.
- Iabhra, *name*, 'Ivor', 12.25. Cf. ÍOBHAÍ.
- iad, *3pl pron*, 'they, them', *disjunctive* II.V, 1.26, -284, -392, 2.28, -41, -63, 6.13 n., -14-15, -22, 8.134, *cop* 5.331, 9.154, *VN obj* 6.25, ~ *seo gen* 6.25. Cf. is¹.
- iadsan, *3pl emph pron*, 'they, them', 5.330, 6.14-15, -22, 14 s.v. pabhar 1, *cop* 5.350, *poss* 6.23-4, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26.
- iaga, *see* ILAG.
- iall, *f*, 'strap', 2.77, 8.136, -138, 14 s.v. torriall.
- iallach, *m*, 'obligation', 1.238, *dep* 3.48.
- iamh*, *ia(rmh)*, *n*, 'stop', 1.256.
- iar*, *prp*, 'after', 1.19, -385. Cf. GIAR-.
- iar-, *prefix*, 'back', 1.256, 3.117.
- iarann, *m*, 'iron', 3.8, 5.333, *gsg* ~inn 4.32, 7.113, *pl* ~inn 4.52, -231, *pron* 6.10.
- Iar-Chonnacht, *see* GLEANN (TH)IAR-CHONNACHT.
- iargúil, *iargcúil**, *n* and *a.*, 'remote (place)', 1.358, 3.148.
- iargúlach, *iargúltach*, *iargúlta*, *a.*, 'remote', 3.148, -153.
- iaríocht, *m*, 'very bottom', 3.117. Cf. THÍARÍOCHTAR.
- iarla¹, *m*, 'earl', *dep* 1.244, *pl* ~cha 4.142.
- Iarla², *surname*, 'Earls', 12.10, Ó ~ 1.244, Maidhc Ó ~ 9.151, *pl* ~í 12.11.
- iarlacan, *n*, 'accompanying', 1.56, -230-231, -244. Cf. ÍOLACAN.
- ia(rmh), *see* IAMH*.
- iarmhais, *n*, 'valuables', 1.95, -358.
- iarmhaiseach, *a.*, 'having valuable possessions, affluent', 1.95.
- iar náil, *v*, 'iron', *pres* ~álann 5.88, 11.19, *VN* 14 s.v. dosán 2, *m* 3.8.
- Iarnán, *surname*, 'Hernon', Vail Ó ~, Pádraic Ó h~ 9.151, *pl* ~naí 12.9.
- iarr, *v*, 'ask', 5.311, *impv* 2sg 10.40, *2pl* ~aig 5.74, *pst* 3sg 1.368, *3pl* ~adar 5.86, *Echo* 1sg ~as 2.88, *psthab imprs* ~tí 5.52, *fut rel* ~fas* 6.98, *cond* 2sg ~thá 14 s.v. teighre 3, 3sg ~thadh 2.62, ~fadh* 6.4, ~hat sé 9.112, *impr* ~fí 8.142, *vadj* ~tha 5.174, 8.164, *VN* ~a, ~aidh, ag ~aidh 1.48, -195, -392, -408, 8.104-105, -108-109, -111, 9.77, d'~ 8.104, 9.81, ~ú 2.52, -55.
- iarracht, *f*, 'attempt, try', 9.110.
- iarraidh, *f*, 'request, trying, turn, blow', 3.12, 8.176, -208, ar ~ 'missing' 5.233, *pl* 4.231, ~the 4.56, iarrantaí 4.18, -58.
- iarraíocht, *f*, 'desire', 3.159, -164.
- iarthar, *m*, 'west', 1.25, 2.82.
- iartharach*, *iarthrach**, *a.*, 'western', 1.193.
- iarthrá, *iar(thr)á*, *see* DfTHRÁ.
- iasacht, *m*, 'borrowing', 1.426, 3.5.
- iasc, *iasg**, *m*, 'fish', 1.215, 2.73, 8.76, 9.176, *gsg* éisc 8.105, -107, *dep* 9.47, *cmcs* 6.95, *pl* 4.231, (iascann-) 4.79, éisc 3.57, 4.47, éisce 4.142, iaisc 4.230, *cmcs* éisc 5.14, 8.144, *pron* 6.11.
- iascach, *iasgach**, *m/f*, 'fishing', 1.219, -393, -425, 2.82, 3.4, 9.77, -87, *gsg* ~aigh, *dep* 3.4, -19, Bord Iascaigh Mhara Fisheries' Board 11.122, *dep pl* ~cha 4.36, *pron* 6.5, -7.
- iascaire, *m*, 'fisherman', 6.30, *pl* ~rí 2.9, 4.19, 5.247.
- iascaireacht, *f*, 'fishing', 8.168.
- iascán, *iasgán**, *m*, *in* iasgán an ghaith nimhe* 'dragonet', *pl* iasgáin na ngaithí nimhe* 4.33.
- fbhean, *fbhin*, *adv*, 'even', 8.212, 14 s.v. scóipeáil.
- ich, *see* ITH.
- icín, *icíneach*, *see* EICÍN, EICÍNEACH.
- id*, *it**: i do, *see* I.
- íde, *f*, 'abuse', 9.61, 14 s.v. oidhe 1.
- idir¹, *see* EIDIR.
- idir², *see* ABAIR.
- idnacul*, *see* ADHLAIC, ÍOLACAN.
- Ifearnáin, *an*, *PlN m*, 12.27 s.v. Carraig na hlfreann.
- ifreann, ifearann, ifearn*, ifern*, *m*, 'hell', 1.34, -362, 2.77, 14 s.v. cloch (f), *gsg* ~inn 14 s.v. leac (a), *cmcs* 3.117, 14 s.v. díol (2).
- ihinn, *see* INCHINN.
- 'il¹, 'ile, *see* FÉILE.
- 'il²: bhfuil, *see* BÍ¹.
- ildánach, ioldánach, *a.*, 'skilled in various arts', 11.124.
- ileán, Ileán, *see* OILEÁN, OILEÁN.
- im, ím, *m*, 'butter', 1.180, -401, 2.81, 3.23, 5.266, *gsg* ime 1.170, 7.65, -114, 14 s.v. caoróg, prionda, *cmcs* 1.363, 3.12, 13.4, 14 s.v. sleádaráil, *dep* 3.12.

- imeacht**, *m*, 'leaving', *prgs* ag 'in existence', 1.118, -296, **-379**, -407, 3.5, le (n-)~ 9.146, *gsg* imíthe 5.228; *prp* in ~ 'during' 7.117, *interr* 8.65-66. *VN* of **IMIGH**.
- ímeáilte, *a.*, 'battered', 5.20.
- imeallach*, *see* **IMLEACH**.
- (imeart), *slip* between **IMIRT** and **IMEACHT**, 13.25.
- imhne**, *fmre*, *innimhe*, *innimh*, *innmhe**, *innmhe**, *indme**, *n*, 'maturity', **1.86**-87, -247, 14 s.v. suas 7.
- imhní, *see* **IMNÍ**.
- imigh**, *imthigh**, *v*, 'leave', 1.124, **-379**, ~ le 'go with, go by, follow' 8.81, *impv* 2sg 14 s.v. teastas, *1pl* imí muid 5.11, *2pl* imthigh* 5.71, *pres* imíonn 1.379, imeann 5.416, *rel* imíonnas 5.382, 8.38, imeannas 8.90, *pst* 3sg 2.9, imí 3.71, imí' 14 s.v. breac² 1, *3pl* imíodas 1.290, *emph* imíodarsan 2.64, 6.51, imeadar 5.86, *psthab* 3sg imíodh 5.29, *3pl* imídís 14 s.v. sceit, *fut* imeoidh 5.7, *rel* imeos 5.83, *cond* 1sg imeoinn 8.11, 2sg imeothá 5.67, 3sg imeodh 5.30, imeót sé 8.65, *prsbj* imí 8.131, *pstsbj* imíodh 5.395, *vadj* imthighthe* 1.127, imíthe 1.270, -303, **5.176**, -185, -191-**192**-193, imíth' 14 s.v. aighre, *following* vowel 'míthe 8.126, imí 5.88, imithe 7.105, *VN* imeacht 5.203, 8.81, *cf.* **IMEACHT**.
- imir**, *v*, 'play', **5.164**, *impv* 2pl imirigí 5.73, *pres* *rel* imiríonnas 8.38, *imprs* imirightear 5.64, *pst* Echo 1sg imreas 5.105, *psthab* imiríodh 8.104, *imprs* imirítí 5.36, 8.41, *fut* *rel* imreos 8.50, *imprs* imreoirfeair 5.419, *cond* 2sg imreá 5.67, *imprs* imreoirthí 5.63, *prsbj* imrí 5.95, *VN* ~t 1.48, 5.207, *cf.* **IMIRT**.
- imirce, (*m*), 'emigration', 11.123.
- imirt, *f*, 'playing', 7.119, 9.70, -77, 13.5, *gsg* un imeartha 5.227, 7.82.
- imleacán**, *m*, 'navel', 1.180, 14 s.v. bráillín.
- imleach**, imeallach*, imlech*, **ionlach**, *n*, 'spreading-ground; low or high ground', 1.35, **-140**, -157, -180-181, -217, 9.88, 14 s.v. tuar 1.
- Imleach Á Rua, Imleach dhá Rú, *PIN*, 'Emlaghdauroe', 1.140, 12.27.
- imní**, imrí, ímrí, imhní, imhrí, imneadh, (imshníomh*), *f*, 'worry', 1.83, **-86**, **-109**, -148, -180, -346, -375, 8.143, 14 s.v. bealach 2.
- imníteach, *f*, 'anxious', 3.148.
- impearthóir, *m*, 'emperor', 3.154-155.
- impí, ímpí, *f*, 'entreaty', 1.180, 6.4, 8.136, *pron* 6.4.
- impigh, *v*, 'entreat', *pst* 1.180, 10.44, *VN* ímpí 5.181, -202.
- impire, *m*, 'emperor', 3.155.
- impireacht, (*f*), 'empire', 3.154.
- impiriúlach, *m*, 'emperor', 3.155.
- ímre, *see* **IMHNE**.
- imrí, ímrí, *see* **IMNÍ**.
- imshníomh*, *m*, 'anxiety', 1.109, *cf.* **IMNÍ**.
- imthigh*, *see* **IMIGH**.
- in : **SIN**.
- ín**, *n*, ar ~ 'barely', 8.210.
- innmhe*, *see* **IMHNE**.
- inaitheanta, inaithe, inaitheáníthe, inaitheáníthe*, *a.*, 'recognisable', 1.52, 3.85, **-120**.
- inbhear*, *m*, 'grazing', 1.356.
- Inbhear na Glaisighe*, *PIN*, 1.356.
- inbhearrtha**, *a.*, 'shaveable', 3.120.
- inbhinteáil, *v*, 'invent', *VN* 2.2.
- inbhleasteáilte, *a.*, 'blastable', 3.120.
- inchinn**, ihinn, *f*, 'brain', 1.114, -145, -153, -354, *gsg* ~e 1.141.
- inchinniúint, incinneadh, incinniú, incinnthe, *a.*, 'which can surpass', 1.180, 2.53, **3.85**, **-120**, 9.26, -38-39.
- inchocta, inchocthaí, inchocthaíthe, *a.*, 'capable of being cocked (hay)', 3.120, 5.173.
- inchúnta**, incúnta, *a.*, 'able to help', 3.120, 9.26, -39.
- inchurtha, *a.*, ~ le 'comparable with', 3.85, -120, 8.140, -188, 9.39.
- indealóip, indealóp, *m*, 'envelope', 11.57, -62, -71, *pl* ~s 4.231.
- Indiacha*, *na*; Indiachaf*, *na*; Inniachaf, *na*; Inníochaf, *na*, *PIN* *pl*, 'Indies', 1.65, 4.139, -231, 4.148, -191, *na* h~ Thiar 4.141.
- indiu*, *see* **INNÍU**.
- indme*, *see* **IMHNE**.
- indon : *i* ndan, *see* **DAN**.
- Indreabhán, Innbhearán*, *PIN* *m*, 'Inveran', 1.77, **-81**, -180, -246, -356, -373.
- infeiceáil, infeiceál, infeicthíthe, infheicthí, infheicthíthe, *a.*, 'visible', 2.79, **3.120**, 9.21.
- ingeartha, *a.*, 'cutable', 3.120.
- inghean*, inghin*, *see* **INÍN**.
- inghilt*, *f*, 'grazing', 1.354.
- inghrásta**, inrásta, *a.*, 'possible', 1.106, 3.120, 8.167, 11.141.
- Inid, *f*, 'Shrovetide', 1.49.

- inid, inide, *prp* in ~ ‘instead of’, 10.89.
- inín**, infon, inghean*, inghin*, *f*, ‘daughter’, 1.277, 2.73, 3.12, 5.90, 6.29, 10.105, nín 12.7, *gsg* ~e 2.81, 8.72, *pl* ~eacha 4.114, ~eachaí 9.151, infonachai 7.17, *dep* 2.45, 8.198. *Cf.* NÍN.
- inionsaíthe, *a.*, ‘attackable, approachable’, 2.79, 3.120.
- inis¹, *see* INNIS¹.
- Inis², *in PINs, see* INNIS².
- Inis Airc*, *see* INNIS OIRC.
- Inis Bearchain*, *see* INNIS BEARCHAIN.
- Ini sBó Finne*, *see* INNIS BOIFINN.
- Inis Cathaigh*, *PIN*, ‘Scattery Island’, 1.249.
- Inis Eilte, *PIN*, ‘Inisheltia’, 1.174.
- Ini sFraoch*, *PIN*, 1.130.
- Inis Gé, *PIN*, II.XVI.
- Inis Leacain, *see* INNIS LEACAIN.
- Inis Leamhnachta*, *PIN*, ‘Inishlounaght’, 1.249.
- Inis Meáin*, Ineas Meán*, ‘Inishmaan’, *PIN*, 1.130.
- Inis Mhic an Trír*, *see* INSE ’AC AN TRÍ.
- Inis Mhic Cionnaith, *see* INSE BHÓ CINN.
- Inis Múscraí*, *see* INNIS MÚSCRAÍ.
- Inis Niadh*, *see* INNIS NÍ.
- Inis Oírr*, *PIN*, 1.130.
- Inis Srathair*, *see* INNIS SRATHAIR.
- Inis Treabhair*, *see* INNIS DREAMHAIR.
- Inis Troigh*, Inis tSruth*, Innis tSruth, *see* INNIS TROIGH.
- inite, *a.*, ‘edible’, 2.79, 3.120.
- injidheáil, injáíáil, *v.*, ‘enjoy’, *pst* injáíáil, injaidheáil 8.97, *cond* 2sg injáíálthá 5.136, 3sg injáíáladh 6.62, injáíálad sí 14 s.v. síos 6(b).
- injeicsean, *n.*, ‘injection’, 14 s.v. déan 6. *Cf.* JEICSEAN.
- injin, *m.*, ‘engine’, 10.75, *pl* ~eachaí 5.295, ~s 9.73.
- inláimhsíthe, *a.*, ‘handleable’, 3.120.
- inleach(t)**, inleadh*, *n.*, ‘preparation ?’, 8.176, 14 *Appendix*.
- innhe*, *see* IMHNE.
- inn, *n.*, ar inn ‘barely’, 8.210.
- Innbhar, Innbhear, Innbhear, Ínniúr, *PIN m.*, 1.81, **-356**, *dep* 12.27.
- Innbhearán*, *see* INDREABHÁN.
- inné**, *adv.*, ‘yesterday’, 1.277, -279, -329, **8.200-201**.
- inneall, *m.*, ‘engine’, 10.75, 11.129, *gsg* innill 8.62, -218, *dep* ~, innill 11.123, *pl* **4.231**, innill 8.228, ~achaí 11.123.
- innealtóir, *m.*, ‘engineer’, 11.122, -129, -169.
- inneoin, *m.*, ‘anvil’, 1.21, 3.6.
- Inniachai, Inníochai, *see* INDIACHA*.
- innimh, innimhe, *see* IMHNE.
- innis**¹, insigh, ínsigh, innsigh*, *v.*, ‘tell’, 1.141, -176, **5.166**, *impv* 1.379, insigh 14 s.v. bun 1(b), ínse 10.11, *pres* 1sg insím 14 s.v. scéal 1(a), *emph* insímse 1.248, 3sg insíonn 3.67, *rel* ínsíos 5.83, *imprs* hinsíotar 5.46, ínstear 2.64, 5.169, *pst* 3sg innis 2.29, inis 7.27, 8.22, 11.140, insigh 1.180, ínsigh 5.354, ínsi 14 s.v. fiacail 1(e), 3pl insíodar 5.76, inseatad 5.75, *imprs* insíodh 5.26, hínsíobh 9.153, inseatad 5.415, *psthab* inseat/d sé 5.166, *fut* 3sg innseoidh* 1.267, inseatad 1.141, inseatad 7.39, ínsé 8.23, inseatad* 5.7, *rel* ínsé 6.55, *imprs* inséar 5.62, *cond* 1sg inseatad 5.413, inseatad 7.30, 2sg inseatad 5.67, 3sg inseatad 1.215, 2.87, 3pl inseatad 4.44, *prsbj* insí 1.243, 8.12, *imprs* insí 5.63, *vadj* insí 7.119, insíthe 5.176, 8.178, ínsíthe 5.183, insíthe* 14 s.v. lag¹, ínsíth 5.183, insíthe 8.72, *VN* inseat 5.205, -222, 8.110, inseat 3.33, innseacht* 1.368, inseat 5.203, 8.142, inseat 3.5, inseat* 14 s.v. mór 3, insint 5.214.
- Innis², Inis*, *in PINs*, 1.130, -143.
- Innis Bearchain, Inis Bearchain*, *PIN*, 1.130, **-149**, 12.27, 13.23, *dep* I~ Bh~ 4.90.
- Innis Bigir, *PIN*, 12.27.
- Innis Boífinn, Boífinn, Innis Bó Finne, Ini sBó Finne*, *PIN f.*, ‘Inishbofin, Bofin (Island)’, 1.130, 9.21, 11.118, **12.27**.
- Innis Caorach*, *see* INSE IATHRACH.
- Innis Dreamhair, Innis Treamhair, Inis Treabhair*, *PIN*, ‘Inish Travin’, 1.91, **-307**, 12.27.
- Innis Leacain, Inis Leacain*, *PIN*, 1.130, -143, -249.
- Innis Mór, *PIN*, ‘Inishmore’, 12.27 s.v. Árainn.
- Innis Múscraí, Innis Múscaraí, Inis Múscraí*, *PIN*, 1.130, -303, -360, 12.27, 14 s.v. amuigh 2, *dep* 6.3.
- Innis Nia, Innis Ní, Inis Niadh*, *PIN*, 10.103, 14 s.v. oiread 1(a).
- Innis Oirc, Inis Airc*, *PIN*, ‘Inishshark’, 1.249, 12.26-27.
- Innis Srathair, Inis Srathair*, *PIN*, 1.130, -132, 2.29, 12.27.
- Innis Troigh, Inis Troigh*, Inis tSruth*, Innis tSruth, *PIN*, 1.130, -143, 2.29,

- 9.165, 12.27.
 inniu, inni(u), inniú, inniubh, aniugh*,
 aniogh*, indiu*, *adv*, 'today', 1.44, -65,
 -277, -289, 2.36, -46, -49, -51, 3.115,
 7.41, 8.149, **-200-201**.
 inniún, *see* OINNIÚN.
 Ínniúr, *see* INNBHAR.
 innmhe*, *see* IMHNE.
 innsigh*, *see* INNIS¹.
 inntinn*, inntinn, *see* INTINN.
 inólta, *a.*, 'drinkable', 3.120.
 inpheasála, *a.*, 'passable', 3.85, -120.
 inphléasáilte, *a.*, 'pleased easily', 3.120.
 inráite, *a.*, 'pronounceable, capable of
 being said', 3.120.
 inrásta, *see* INGHRÁSTA.
 ins, insa, insan, *see* I.
 insa, *sa*, *conj*, 'so that', 8.118, **-140**.
 inscne*, *f*, 'gender', 3.4.
 inse, *m*, 'hinge', 8.150, insí 1.180, 4.19.
 Inse Bhó Cinn, Inis Mhic Cionaith, Inis
 Mhic Cionnaith, *PIN*, 1.173, -180, 12.27.
 Inse Ghainimh, Inse an Ghainimh, *PIN*,
 1.180.
 Inse Iathrach, Innis Caorach*, *PIN*,
 'Mutton Island', *dep* 12.27.
 Inse 'ac an Trí, Inis Mhic an Trí*, *PIN*,
 1.193, 12.27.
 inseasta, *a.*, 'capable of being put up with',
 3.120, 9.40.
 insin, *see* ANSIN.
 insiúilte, *see* INTSIÚIL.
 insnáimhte, intsnáimhte, insnáfa, ion-
 snámhtha*, *a.*, 'swimmable, capable of
 swimming', 3.120, 5.174, -224, 9.40,
 -164.
intaobhaí(the), *a.*, 'dependable', 3.120,
 5.228, 9.41.
 intindeáilte, *a.*, 'capable of being tended',
 3.120.
intinn, íntinn, inntinn*, *f*, 'mind', 1.41, -72,
 -180, -402, 2.81, 5.212, -392, 6.29-30,
 11.124, *gsg* ~e 2.55.
 intleacht, intríocht, *f*, 'intellect', 1.56, -166,
 -180.
intruist, iontruist*, *a.*, 'trustworthy', 1.47,
 3.120, 9.39.
 intseolta, intseoltóireacht, *a.*, 'capable of
 sailing', 3.85, -120, 9.40.
 intsiúil, insiúilte, intsiúilte, *a.*, 'capable of
 being walked or travelled', 3.85, -120,
 9.40.
 intsnáimhte, *see* INSNÁIMHTE.
 Íobhaí, *name*, 12.25.
 iobhar*, *see* IÚR.
 íobhar, [*m*], 'ivory', 12.25.
íoc, *v*, 'pay', *pres* ~ann 5.88, *rel* ~anns
 8.38, ~as* 14 *s.v.* céanna, *pst* 3*sg* 2.88,
 3*pl* ~adar 8.43, *imprs* h~adh 8.42, d'~adh
 8.43, *psthab* *imprs* ~thaí 5.59, *fut* ~thaidh
 3.71, *rel* ~thas 6.68, *Echo* 2*sg* ~thair
 5.105, *cond* ~thad se 14 *s.v.* bealach 5,
imprs ~faí 5.56, ~fí 6.17, *prsbj* *imprs* ~tar
 4.49, *pstsbj* (*cond*) ~aidís 14 *s.v.* amuigh
 9, *imprs* ~taí 5.88, *vadj* ~thaí (~ta) 5.173,
 ~tha 4.231 *s.v.* fiacha, *VN* ~ 2.81, 5.201,
 6.29.
íochtaireach, *a.*, 'low'.
íochtar, *m*, 'bottom', 1.19, 6.56, in ~ 8.72,
 -199, *gsg* ~ir 2.55, 3.103, *pl* ~ir, ~acháí
 4.231.
 íocshlaint, íocshláinte, [*f*], 'health restorer',
 poitín ~ 1.50, 6.3, pota ~ 1.252.
 iod, *dem*, 'this, that', 5.340. *Cf.* EOD : SEO;
 IUD : SIUD.
 Iodálach, *m*, 'Italian', *pl* ~aí 1.35, 11.110.
 'íodh, *psthab* of BÍ¹.
 iodhlaic*, *v*, 'accompany', 1.102.
 íodhlaic, *v*, 'bury', *pst* 1.102, *VN*
 íodhlacadh*, ídhluca[h]* 1.102.
 iodhnacal*, *see* ÍOLACAN, *cp.* *see* ADHLAIC.
 íogmhar, *a.*, 'sensitive, touchy', 1.98.
 íolacan, íolacán, iodhlacan*, iodhnacal*, *m*,
 'accompanying', 1.56, -105, -231, -244.
Cf. IARLACAN.
 ioldánach, *see* ILDÁNACH.
 iolrach, iolra*, iolar*, *m*, 'eagle', **1.35**, -54,
 -181, -195, -244, -372, 2.74, 8.171, 9.99,
pl ~aí 4.90.
 Iolrach Mór, *an*, *song title*, *m*, 12.25.
 iolscoil, *f*, 'university', 11.124.
 iomada, iomad, iomadaí*, iomadaigh*,
 iomadh*, iomata*, *n*, 'abundance', 1.52,
 -367, **8.238**, *gpl* iomad 2.74, 10.102.
 iomadra¹, iomardadh*, *n*, 'reproaching',
 1.246.
iomadra², *n*, 'water', 14 *Appendix*.
iomai : IOMÚ.
 iomair¹, *see* IOMAR.
 iomair², iomraigh, *v*, 'row', 1.246, **5.166**,
impv 2*pl* iomraigí 5.71, *pst* iomair 2.85,
 iomraigh 5.164, *fut* iomaróidh 5.37, *VN*
 iomradh 1.360, 2.85, iomramh 5.201,
 8.192, iomrú 5.202, -214, -217, *gsg*
 iomartha 1.124, -194-196, -360, -364,
 5.174, -227, iumartha 1.160, iomara
 5.338, *cmcs* 14 *s.v.* bád.
iomaire¹, *f/m*, 'ridge', 2.2, -77, 3.6, 6.95,
dep 5.288, *pl* 4.129, **-191, -231**, ~rí 4.21,
 ~acha 4.33, -158, ~acha(i) 1.364,

- ~arachaí 4.10, -115 n., -148, ~maràchaí 4.173, ~mrachaí 4.111, ~mraíochaí 1.196, 4.22, -127 n., ~maraíochaí 4.165, ~mraechaí 2.77, 4.20, -119, ~maraechaí 4.20, ~m(a)róchaí 4.21, ~maróchaí 4.190, ~mróchaí 4.124, ~mràchaí 4.188, ~mraíthe 4.229, *pron* 6.5.
- Iomaire², *see* CON IOMAIRE.
- Iomaire Rua, an, *PIN* m, 3.6.
- iomairín, *m/f*, 'small font', 3.4.
- iomar, iomair, iomra, umar*, ommar*, *m/f*, 'font, vat', 1.258, 2.77, 3.4, *pl* iomreachaí 4.7, -231.
- iomarbhá, iomarbháidh*, *n*, 'happening', 1.96.
- iomarca, iomarcra, iomarcaidh*, iomarcraidh*, *f*, 'too much', 1.35, -246, 5.382, **8.238**, 9.64, in an ~ 7.57, le an ~ 7.63.
- iomardadh*, *see* IOMADRA¹.
- iomata*, *see* IOMADA.
- iomchair*, *see* IOMPAIR.
- iomdha*, *see* IOMÚ.
- iomghaoth, *f*, 'eddying wind', 1.172, -181, -355, 2.77.
- Íomhar*, Íomha(i)r*, *name*, 'Ivor', 12.25 s.v. Íobhaí.
- iomlacht, ionlacht, úmhlacht, *n*, 'ferrying', 1.2, -157, -181, -277, 2.77, -86, *dep* 10.38.
- iomlaigh, ionlaigh, *v*, 'ferry', *pst* 1.2, -181, 2.86.
- iomlán¹, *m*, 'all, total', 1.181, -366, 2.74, -81, 8.238.
- iomlán², *a.*, 'complete', 14 s.v. leanúntas, *adv* 'all, entirely', go h~ 8.217, *cp.* 14 s.v. spáráil.
- iompaigh, iumpaigh, *v*, 'turn', 1.181, 13.9, *impv* 2sg 14 s.v. anall, *2pl* ~paí 5.73, *pres* ~paíonn 5.121, *imprs* ~paíotar 5.48, *pst* 3sg 2.85, iumpa' 14 s.v. líochaí, *imprs* ~padh 8.42, *cond* 2sg ~pá 14 s.v. craiceann 1(d), 3sg ~pódh 14 s.v. tuile, ~pód sí 6.47, ~pód se 14 s.v. goile 1, *prsbj* ~paí 8.131, *Echo* 2sg ~paír 5.121, *vadj* ~the* 1.402, ~paíthe 7.105, ~paí 14 s.v. dho 3, iúmpaí 14 s.v. cloch (b), *VN* ~pú 1.181, 2.85, 6.29, iumpú 11.10, ~pódh 8.238.
- iompair, iúmpair, iomchair*, *v*, 'carry', 1.181, **5.164**, *pst* 2.85, iúmpair 8.75, *imprs* hiumpá (hiompraíodh) 5.415, 8.96, hiúmpá 14 s.v. gualainn 1(a), *psthab* 3pl ~praídís 5.400 n., *fut* iúmpróifear 14 s.v. gualainn 1(a), iompfear (iompróifear) 5.37-38, -62, *VN* iomchar* 1.115, -181, iompar 1.35, 5.201, iúmpar 2.85, ~t 1.50, 5.207, -218-219, 6.29-30, iúmpairt 5.218.
- iomra, *see* IOMAR.
- iomraigh, *see* IOMAIR².
- iomróir, *m*, 'rower', 1.219, 2.75.
- iomú, iomaí, umú, iomdha*, *a.*, 'many', II.III, 1.106, -270, -303, **-378**, 2.80, 5.336, -338, -341, -343, 6.71, **8.245**, 9.154, ~ sin 6.71, *comp* léithí, liathaí, liachtaí, líthí, liath-aghaidh 3.67, 8.51, -240, lia II.XV.
- Iona sCaoín* (Ini sCaoín*), *PIN*, 'Inishkeen', 1.130.
- ioná*, *see* NÁ³.
- ionadh (íonadh), íonú, iongnadh*, *m*, 'wonder', 1.109, -156, -256, 2.63, -74, 5.348, 8.51, 10.22, -45, -73, *pl* iontaí 4.56.
- ionann, anann, *a.*, 'same', 1.32, -35, 5.344, -366, 9.154, 10.96, ~(s) **8.168**, ~ le 14 s.v. tuar 3, *adv* ~'s 'almost' 2.3, **8.218**, 11.127, 'well' 8.228, ~ is *conj* 'although' 8.151, -228.
- ionannachas, *m*, 'equality', 11.124.
- ionann's, *conj*, 'although, indeed', 8.151, -228.
- ionas, *conj*, ~ go 'so that', 8.140, 14 s.v. salach 2.
- iondúil, iúndúil, úndúil, iondamhail*, *a.*, 'usual', 1.181, -401, is ~ 5.311, -336, 8.219, 10.36, h~ 5.364, 9.155, go h~ 8.150, *comp* is iondúla 8.181.
- ionga, *f*, 'nail (on finger)', 1.2, -35, -329, 2.74, -89, 6.30, 14 s.v. dórainneach, inge 1.217, *datsg* ~in 1.208, 3.36, *gsg* ~n 3.37, *pl* **4.127**, **-170**, **-191**, **-231**, ~í 4.169, -214, íongna 4.54, ingne 1.180, 4.53, ingní 4.10, -53, ingníochaí 4.75, ingneóchaí 4.1, -167, ingnéachaí 4.10, -17, -21, -163, ingneóchaí 4.176, ingneáchaí 4.62, -173, ingneàchaí 4.218, ingneachaí 1.154, 4.53, ingrí 4.53, ingreachaí 4.10, ingréachaí 4.17, -160, ~chaí 4.35, -99, iongrachaí 4.148, ingniúchaí 4.62, -187, ~echaí 4.62, iongóchaí 4.223, iongáchaí 4.167, *gpl* ~n 1.92, -260, *dep* ionga(ch) 1.260, 3.14, ~chaí 1.260, 4.32.
- iongantas*, *see* IONTAS.
- íongás, *in* ar ~ 'barely', 1.184, 14 s.v. ríongás.
- ionghabháil*, íongúáil, *f*, 'managing, treating', 1.96, -102, -181, 3.86, 10.45.
- iongnadh*, *see* IONADH.

ionlach, *see* IMLEACH.

ionlacht, *see* IOMLACHT.

ionlaigh¹, *see* IOMLAIGH.

ionlaigh², *v*, 'wash', *pst* 5.209, *VN* ionnlad*, *gsg* únlaid 5.209.

ionlao, íonlao, ionlaoigh*, *a.*, 'in-calf', 1.181, 3.86, 8.239.

ionsaí, *n*, 'attacking', *dance* I~ na hInse 1.180, *gsg* un ~the 2.73, 7.82.

ionsaigh, iúnsaigh, *v*, 'attack', *pst* 2.85, 8.171, iúnsa 5.211, *lpl* ~saíomar 10.62, *3pl* ~saíodar 1.290, *fut* ionnsóghaidh* 1.2, *cond* ~sódh 14 *s.v.* bleidhb, *VN* ionnsaidhe* 1.181, ~saí 2.85, 5.181, -221, 6.30, *dep* iúnsaí 5.224, ~sú 2.73, 6.29-30.

ion-snámhtha*, *see* INSNÁIMHTE.

iontach (íontach), *a.*, 'wonderful, great', 5.403, 13.31, *is* ~ 5.336, -338, -341, -350, -357-358, *h*~ 1.403, 5.341, uíontach 5.358, *adv* 'very' 8.217, *go* *h*~ 9.151.

iontaigh, iúntaigh, *v*, 'turn', 1.277, -401, *impv* 2*sg* iúntaigh 11.171, *2pl* iúntaí 5.70, -72, *pres* 1*sg* ~aím 1.181, *3sg* ~aíonn 2.74, *pst* 3*sg* 1.2, iúnta' 14 *s.v.* craiceann 1(b), *3pl* ~aíodar 2.86, *impr*s ~aíodh 8.44, *vadj* ~the* 1.402, 5.184, ~aí 14 *s.v.* dho 4, iúntaí 11.171, *VN* ~tú 1.2, 2.86, iúntú 8.231.

iontas (íontas), iongantas*, *m*, 'wonder', 1.156, -256, 2.74, *is* ~ 5.339-340, -348, 8.50-51, -163, 9.154, uíontas 5.358, *gsg* ~is 10.45, *dep* 9.47, *cmcs* 6.63, *pl* ~isí 4.53.

iontruist, *see* INTRUIST.

iontú, *m*, 'turning', *VN* of IONTAIGH.

íonú, *see* IONADH.

Ióróibhe, *gsg*, *see* GHIÚRÓIB.

Iorras, *in* PINs, 1.143, -382.

Iorras Aithneach, Iorras Aintheach, Iorras Aitneach*, Iorras Aitneach*, *PIN*, 'Irrosainhagh', 1.145, 2.77, 8.212, 10.100, 12.27.

Iorras Bheag, *PIN*, 'Errisbeg', 9.45.

Iorras Fhlannáin, Iorras Fhlionnáin, Iorras Fhlionnán, *PIN*, 'Errislannan', 1.4, -212, 5.381.

Iorras Mór, *PIN*, 'Erismore', Iorras Mhór 2.77, 9.45, *gsg* Iorrais Mhóir 1.382, 12.27 *s.v.* Carraig Chearc.

Iorvain, *surname*, 'Irvin', Jan ~ 5.233.

Íosa, *sacred name*, 'Jesus', 1.17, ~ Críost 1.53, 10.44, *in vocsg* 8.1, -169, ~ Chríost 9.85, Íosta Críost(é) 1.52, -236, 11.121, *dep* 1.255, -265, 14 *s.v.* drúil, an Leanabh

~ 1.80.

Íosagán, *sacred name*, 10.73.

ioscaid, *f*, 'back of knee, small corner', 1.35, 2.74, -89, 6.30, *pl* 4.231, ~adaí 4.56, ~adachai, ~í 4.79.

ioscaidín, *n*, 'small amount'.

Íosta, *see* ÍOSA.

íoth, *f*, 'hives', *dep* 3.48.

iothlainn, *f*, 'haggard', 1.35, 2.77, *gsg* ~e 3.23, -31, Garraí na hIothlann 3.37, *pl* ~eachaí 4.59.

Iohtlainn, *an*, *PIN* *f*, 12.28.

Iohtlainn Mhór, *an*, *PIN* *f*, 12.28.

iots, *see* FIOS.

IRA, *m*, 'I.R.A.', 14 *s.v.* caith 9, leagan 2(a), mór 6.

iris*, *see* EIRIS.

Irrus Aitneach*, *see* IORRAS AITHNEACH.

is¹, *cop*, 'is', 2.47, 3.69, 5.259, -331-385, 6.5, -45, -66-67, 8.101, -181, 9.2-3, -16, -35, -118-128, -150, -154-155, -175-176, 10.72-73, -105, *pres* *is* 1.403, 2.6, 's 5.378, -415, 6.63, *is* é, sé 1.17, -130, *is* é an, sén 1.286, sen 14 *s.v.* braets 3, scéala, 'sé 5.93, 'se 14 *s.v.* biadh 2, sí 3.4, 'sí 10.102, *is* ea, sea (seadh) 1.130, 3.56, 4.182, 5.380, 6.67, 10.76, sea ná ní hea 14 *s.v.* ea 2, sin 1.284-286, *is* in 13.1; *is* fearr / fíor / fiú 1.112, 2.1, 5.59, 9.127, *is* feicthea 5.282, *pst* facthas 5.283, 9.142, *is* tig leat 1.215; *comp* *adj* *is*, níos 3.59, 8.3, *pst* níb 1.284, 8.103, -172; *pres* *rel* 8.115, *rel* sea 10.76; *pres* *rel* *neg* nach 1.389; *pres* *indrel* ar 8.69; *in* -r(-) 1.367-368, 8.99-100; *go* 1.69, 8.99, *gur* 8.75; *pres* *dep* g' 5.359, *gur* 's 5.343; *pres* *neg* ní 2.35, -47, 9.3, 10.105; *pres* *dep* *neg* nach 1.296, nach bh' 5.341, 9.16, -120; *interr* an 10.72, an ea, 'n ea 8.62, an sea*? 8.39 n., *interr* *neg* na'r 10.2, nach 1.403, 5.204, -333, -384, 6.17, nach 's 5.341;

pst bu 10.73, budh 8.213, *pst* *interr* ab, 'b 8.247, 14 *s.v.* gó 2, róst, *pst* *neg* ní 9.118, níor 1.239, ní 5.334, níorbh 6.47, 6.73, 7.111, níor(bh) 9.118, níobh 11.3, 13.2, níbh 14 *s.v.* deabhal 4(d), nar, nach 9.118-119, *pst* *interr* *neg* nar 2.2, nár 5.232, nárbh 3.67, nar mba 9.118, nach bh' 5.335, -357, nó nachab 8.33, *pst* *rel* *neg* nar 1.89, narbh 1.368, *pst* *dep* *neg* nár 8.4, -75, narbh 1.368, 9.127, nach bh' 5.366, cárb 5.348; *prsbj* Ø 8.9, *go* mbab 5.374, 9.118, *with* num 8.179, 9.140, *neg* nár ba 8.240, nárbh 9.123; *with* nó / ná

8.174. Cf. AN², CÉ¹, DHÁ², GO², NACH^{1, 2}, NÍ².
 is², *see* AGUS.
 is³, *conj*, ‘so that’, 8.118, -123, **-140**, 13.16.
 ise, *3f emph pron*, ‘she, her’, 5.330, -340, -346, -350, -359, 6.14-**15**, **-19**, 10.87, 13.13, *poss* 6.23-4, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26.
 íseal^{*1}, *m*, *in* ós íseal* 1.20, 10.72.
 íseal², *a.*, ‘low’, 1.50, 5.350, 9.154, *gsgf* ísle, *cmcs* 3.49, ísle 3.53, *pl* ísle, ~a, ~ 3.57.
 Isibéal, *see* SIBÉAL.
 ísín, *f*, ‘vulva’, 1.229.
 ísle, *f*, ‘lowness’, 3.164, ~ bhrí ‘weak state’ 9.61, *i gcóis* ~ ‘quietly’ 1.20, 8.209.
 ísleacht, *f*, ‘lowness’, 3.89, -164, 9.61.
 ísligh, (íseal), *v*, ‘lower’, 5.19, **-166**, 8.48, *impv* 2sg 14 s.v. scaitreamh 2, *pst* ísligh 6.10, ísli’ 10.82, *3pl* íslíodar 5.86, *fut* ísleoidh 1.281, *rel* ísleos 14 s.v. ar 11, *VN* íslíú 8.233.
 is-muigh*, *in* taobh is-muigh de*, *see* TÉSMUITE.
 ispín, *n*, ‘sausage’, *pl* ~í 3.33.
isteach, ‘steach, *adv*, ‘in’, 1.130, -267, -298-299, -379, 8.145, **-184-185**, -193, 11.10; *v*, *impv* 3sg ~adh, *2pl* ~aí 5.327-328; cf. **ISTIGH**.
istigh, *istich*, *istith*, *stigh*, ‘stigh, sti’, ‘sti’, ‘sti’, *adv*, ‘in’, 1.34, -101, -129, -212, -298, **2.49-50**, 5.111, 6.87, 7.57, 8.161, -166, **-184-185**, **-193**, *istig** 10.1 n., cf. **ISTEACH**.
 istoíche*, *adv*, 1.289 n.
ith, *ich*, *v*, ‘eat’, **5.134**, *impv* 2pl ithí 5.74, *ithigí* 5.71, *pres* 1sg ichim 5.390, *3sg* itheann 1.117, *icheann* 5.390, *íosann* 5.389, *rel* itheanns 8.89, *imprs* ithtar, *ithtear* 5.38, *pst* 2sg ~is* 8.46 n., *3pl* itheadar 3.82, 5.76, 14 s.v. a² 2, *icheadar* 8.116, *imprs* itheadh 8.23, -44-45, *psthab* 1sg ithinn 14 s.v. rabhaind 1, *3sg* itheadh 5.389, 13.4, *fut* ithidh 5.58, *íosaidh* 1.32, 14 s.v. baidht 1, *íosá* 14 s.v. fíd 1, *rel* íosas 8.38, -116, *íofas** 8.116, *imprs* íosfear 8.42, *Echo* 2sg íosair 5.105, *cond* 1sg íosainn 5.369, *ithínn* 5.413, 13.25, *2sg* íosá 8.211, *3sg* íosadh 8.116, *íosad sé* 14 s.v. ceilp, *pstsbj* *imprs* ithtí 5.64, *vadj* ite 8.34, -157, *ithte*, *ithtí* 2.67, *VN* ithe 2.84, 5.217, 8.105, *iche* 3.80, 9.113.
ithe, *f*, ‘eating’, 8.51.
 iúd : SIÚD.

iúd : SIÚD.
iúdramáil, *see* ÚDRAGÁIL.
 iugán, *see* EAGÁN*.
 Iúil*, *m*, ‘July’, Iúl 11.122.
iúin, *f*, ‘tune, form’, 11.110.
iúl, *in* in ~ ‘known’, 1.215, 2.77.
 iúmar* : GHIÚMAR.
 iumartha : iomartha, *see* IOMAIR².
 iúmpair, *see* IOMPAIR.
 iumpaigh, iúmpaigh, *see* IOMPAIGH.
 iúndúil, *see* IONDÚIL.
 iúnsaigh, *see* IONSAIGH.
 iúntaigh, *see* IONTAIGH.
 iúr, *iobhar**, *iubhar**, *m*, ‘yew’, 1.90, 2.77, *gsg* Domhnach an Iúir ‘Palm Sunday’ 2.77. Cf. ACHADH NA NÍUBHAR.
 Iúróib, *see* GHIÚRÓIB.

J

jab, *job*, *m*, ‘job’, 1.405, 5.255, -358-359, 8.162.
 jabaire, *m*, ‘(cattle-)jobber’, 3.154, 14 s.v. crabhaid 2.
 jabaireacht, *f*, ‘cattle-jobbing’, 3.159.
 jacaí, *m*, ‘jockey’, *pl* ~(th)e 4.144, ~the 4.73, -146.
 jáí, *n*, ‘joy’, 12.27 s.v. Baile na Críthin.
jaic¹, *m*, ‘Jack o’ the Lantern’, *cp.* JACK¹.
 Jaic², *name*, ‘Jack’, 5.273, 12.16, -19, ~ an Ghadaí Dhubh 9.49.
Jaice, *Jacka*, *name*, ‘Jackie’, ~ na Báine 11.23, 12.20, 14 s.v. haidh for.
 Jaicí, *name*, ‘Jackie’, 1.380, 5.195, -233, ~ na Báine 11.23.
 jaicín, *m*, ‘travelling merchant; Jack o’ the Lantern’, 3.159, *pl* ~í 5.384, 7.56, -116.
 jaicíníteacht, *f*, ‘fighting, refusing work’, 3.159.
jaim, *m*, ‘jam’, 4.68, 14 s.v. cása 1.
 Jan, *name*, ‘John’, 1.387, ~ Sheáinín 2.22.
 Janaí, *name*, ‘Johnny’, 5.383, 8.107, ~ Bramans 14 s.v. bramans, ~ Cadhan 12.11, ~ Chóil Mhaidhc 14 s.v. fua(i)l 1, plabstáil, ~ Mhac 12.25, ~ Seoige 12.12, ~ Sheáin 8.133, ~ Sheáin ’ac Dhonncha 6.100, ~ Shéamais Dhiarmada 1.358, 12.14, ~ Shéamais 2.7, ~ Stífin 5.385, *dep* ~ Mhóir 7.68, Jó ~ 5.351, Garraí Pheaitín ~ 12.28, *pl* ~os 12.9, clann Sheáin ~os 6.91, 12.9.
 Janóg, *name*, ‘John’, 3.154.
 jár, *m*, ‘jar’, 9.98.
 jeicsean, *n*, ‘injection’, 11.106, *pl* ~nachaf 11.161. Cf. INJEICSEAN.
 Jéims, *name*, ‘James’, 8.145.

Jéipears, *interj.*, 'Japers', 1.263.
 Jeruicó, *PLN*, 'Jericho', 11.52, 14 s.v. láidir 1.
jib, *m*, 'jib, loud mouth', 1.426, 5.346, 8.127, -174, *dep* 9.49.
 Jiméice Plaein, *PLN*, 'Jamaica Plain', 6.80.
 Jimí, *name*, 'Jimmy', ~ Chóilín Chól 12.25.
 Jíosas, *sacred name*, 'Jesus', 5.310.
 Jó, *name*, 'Joe', 5.234, 13.16, ~ an tSaoir 2.2, 6.86, ~ Beag 5.288, ~ Beag Mháirtín Bheairtle 12.14, -25 s.v. Mac, ~ Bhairbre 12.13, ~ (Bhéib) Sheáin Ántaine 12.14, ~ Jan 5.351, ~ Mhadaín 12.11, ~ Mhaitiais 'ac Giolla Phádraig 12.3, ~ Mhaitiú Thaidhg 12.13, ~ Mharcaisínz 3.173, 12.9, ~ Mhrocha 12.18, ~ O'Brien 12.11, ~ Phaid 12.25, ~ Phaitse Mhór 2.25, ~ Pheadair Shíodúch 12.17, ~ Pheigín Sheáin 14 s.v. feic 4(b), ~ Ristird a Búrc 12.19, ~ Shíle 6.63, ~ Veail 12.19, Tadhg ~ Bhairbre 3.171, *pl* ~nnaí 12.9.
 Jóin, *name*, 'small Joe', *dep* ~ Mhongáin 12.11.
 Jóns, *see* **BOC JÓNS**.
 jorní, *m*, 'journey', 10.89.
 Josaí, *name*, 'Josie', Sonaí ~ 12.25.
 Josaif, Josaiv, *see* SEOSAF.
 jug, *m*, 'jug', 14 s.v. bás 2, jaim, *gsg* juig 11.151.
jugáil, *f*, 'jolting'.
julc, *n*, 'jolt'.
julcáil, *v*, 'jolting'.
jump, *m*, 'jump'.
 jumpáil, *v*, 'jump', 1.388.
 Jumper, *m*, 'Jumper', 11.86.
 Jún, *m*, 'June', 1.377 n., 7.57, 11.16, *gsg* Júin 11.151.
 júraí, *n*, 'jury', 10.44.
 jus, *adv*, 'just', 6.82.

L

l, *f*, 'letter "l"'.
lá¹, *m*, 'day', 1.10-11, -159, 3.47, 7.41, 8.71, -202, sa ~ 7.46, in ~ 7.57, lae 10.49, *gsg* lae 1.14, -159, 2.53, -90, 3.47, 8.143, 9.47, ~ an lae inniu(bh) 7.113, lae amáireach 8.235, *datsg* ló 3.47, 8.208, -211, 13.10, *pl* **4.28**, **-231**, laethannaí 1.125, 5.14, lae(th)annaí 6.91, laethantaí 1.400, **4.12**, -18, -28, **-46**, -58, 7.112, 8.202, laethanta 4.46, laethe 10.52, laetheanta 8.71; an dá ~ 'as long as (life)' 8.124.
lá², **lám**, *n*, 'alack'.
labhair, *v*, 'speak', **5.170**, *impv* 2sg 6.23,

pst 3sg 1.159, -368, 2.20, *3pl* labhradar, *imprs* labhraíodh 5.81-82, labhradh 5.415, *psthab* labhraíodh 10.94, *imprs* ~tí 5.53, *fut* labhróidh, *rel* labhrós 8.86, *cond* *lsg* ~eoinn 8.57, *emph* labhróinnse 6.53, *3sg* labhródh 1.263, labhaireot sí 14 s.v. spiorad, *imprs* labhróifí 5.55, *pstsbj* *lsg* labhrainn* 10.87, *vadj* labhartha 5.174, ~te 5.174, *VN* ~t 1.407, 5.24, -207, *gsg* labhartha 5.227.
 Labhair, *see* LOINNIR.
 Labhcás, *name*, 14 s.v. cosúlacht, ~ Ó Nia 12.11, ~ Pháidín 12.25, ~ a' Cúil 12.25, *pl* ~is 12.9.
 Labhraidh Loingseach*, *name*, 12.25 s.v. Ládramán Loirc.
 Labhrás, *name*, ~ a' Ghréasaí 5.345, 6.86, *gsg* ~is Uí Fhlathartaigh 12.11, ~is Sheáin 2.38.
 Labhrú, Lábhrrú, Láfrú, Labhradha*, *surname*, 'Lavery', 1.10, **-88**, -91, -257, **12.10-11**, *pl* ~s 12.9.
 lacáilte, *a.*, 'locked', 14 s.v. céad¹.
 lách, laghach*, *a.*, 'pleasant, kind', 1.103, 14 s.v. leabhairse, (go) ~ 8.182, *comp* láichte, láí 3.65, 13.2.
 lacha, *f*, 'duck', 1.413, *gsg* ~n 3.35, -37, *cmcs* 2.51, *pl* ~in 4.28, -64, *gpl* ~n 14 s.v. 1, scuadar 2.
 lachainí, *f*, 'small duck', 3.173, *pl* ~í 3.173.
 lachainíní, *npl*, 'small ducks', 3.173.
lachrais, *n*, '?', 14 *Appendix*.
 Lach Ré, *PLN*, 'Loughrea', 14 s.v. soir 5.
lacht, *m*, 'milch'.
ladar, *n*, 'ladle, interference', *also* ~ ná luadar.
ladhar, *m/f*, 'finger, prong', 3.159, 8.236, 9.66, *gsg* ~ir, laidhre 3.45, *pl* ~ir 3.45, ladhrachaí 4.59, 14 s.v. siúl 2, ladharacha 4.179, laidhreachaí 4.150, **-231**, *gpl* 5.201.
ladhróg, *f*, 'type of ridge'.
 Ládramán Loirc, *name*, 12.25. Cf. **LÚDRAMÁN**.
 ládúsach, ladúsach*, *a.*, 'self-important', 1.30.
 laethúil¹, *a.*, 'daily', 4.133.
 laethúil², laighthiúil*, (laigthech*), *a.*, 'pleasant', 1.104.
 laethúlacht, *f*, 'pleasantness', 1.104.
 láfa', *see* LÁMHTHADH.
 Láfrú, *see* LABHRÚ.
lag¹, *m*, 'weakness', 5.227.
lag², *f*, 'trough', laig 3.24.
lag³, *a.*, 'weak', 1.29, 5.212, *comp* laige

- 3.60.
lag⁴, (lagaigh), *v.* ‘weaken’, *pst* 14 *s.v.* dathaigh 3, *psthab imprs* ~tí 5.32, *cond* ~thadh 8.137, *prsbj* ~a 14 *s.v.* Cróithín, ~aí 10.57, *VN* **5.214**, ~an 5.198, ~achan 5.198, -203.
lag-, *prefix*, ‘weak; hollow’, 3.121.
lagar, *m.* ‘weakness’, 9.21, -85, *pl* lagaracha(í), lágrachaí 1.204, 4.86, lagrachaí 4.51, lagarachai 4.11, -59.
lagbhríoghach*, *a.*, ‘faint-hearted’, 1.113.
lagbhroim, *m.* ‘weak fart’, 3.121.
lagchosach, *lagcosach*, *a.*, ‘weak-legged’, 3.121, 9.39.
lagchroidheach*, *a.*, ‘faint-hearted’, 1.113.
lagdhroim, *laggruím*, *m.* ‘hollow in back’, 3.121, -148, 9.38-39.
lagdhramannach, *a.*, ‘weak-backed’, 3.121, -148.
laghach*, *see* LÁCH.
laghad, *laighead**, *m.* ‘few, little’, 1.103, 14 *s.v.* ar 7, *adv* ar a ~ 8.223, *abst comp of* beag 3.71, 5.233.
laghdaigh, *v.* ‘lessen, decrease’, *pst 3pl* ~adar 14 *s.v.* fód 2, *vadj* ~aíthe 5.184, ~aí 9.175.
lagintinneach, *a.*, ‘waek-minded’, 3.121.
laglúbach, *a.*, ‘weak and bending’, 3.121.
lagpholl, *m.* ‘hollow in bog’, 3.121.
lagphortach, *m.* ‘cut-away bog below bank’, 9.114, *pl* ~taigh 4.145.
lagraíoch, *a.*, ‘weak’, 1.113, 3.153.
lagspiteáil, *v.* ‘?’’, *pst imprs* ~áladh 11.117.
láí, *laighe**, *f.* ‘spade’, 1.23, -102, -391, 6.3, *dep* 1.223, -257, *pl* 4.18, **-46**, láinna 4.78, láinnaí 1.279, láannaí 4.9, -46, lántaí 4.9, -156, lánta 4.58, láinte, láintí 4.106, lántrachai 4.219, ~te 4.228, láite, ~ochai **4.231**.
láib, *f.* ‘mud, mire’, 14 *s.v.* brocamáil 1, *pl* ~eanna(í) 4.51.
láibeach, *a.*, ‘muddy’, 3.148.
laibhre, *see* LOIBHRE.
Laidhdean, *surname*, ‘Lydon’, 12.18.
Laidhe, *surname*, ‘Lee’, 6.90, 13.23, Ó ~ 12.10, (an) Dochtúr Ó ~ 8.178, -212, -231, *vocsg* a Mhurchadh Uí ~ **12.11**, *gsg* Uí ~ 1.24, 12.25.
laidhf, *m.* ‘(good) life’, 8.158, 10.21.
laidhin, *m.* ‘line’, 8.208.
laidhrícin, *f.* ‘little finger, little toe’, 3.45, -53.
laidhrín, *in* ~ trábh, ‘redshank’, *pl* ~í trábh 3.43.
laidhrínteacht, *f.* ‘fingering’, 3.159.
laidhseans, *m.* ‘licence’, 5.233, *pl* ~ 11.152.
laidht-habhs, *m.* ‘lighthouse’, *pl* ~achai 6.5.
Laidht-habhs Eochail, *PLN*, 12.27.
laidin, *f.* ‘unintelligible speech’, 1.149, ~eachai 4.59.
laidir, *f.* ‘unintelligible speech’, 1.149.
láidir, *a.*, ‘strong’, 1.21, -159, *gsgf* láidre 3.53, *pl* láidre 4.81, ~e, *cmcs* 3.57, *comp* ~e 2.17, 3.59, láidre 3.63.
láidreacht, *f.* ‘strength’, 1.60.
laig, *see* LAG².
laigh, *see* LOIGH.
laighe*, *see* LÁÍ.
laighead*, *see* LAGHAD.
Laighean, *in* Cúige ~ ‘Leinster’, 8.190.
Laighléis, *surname*, ‘Lawless’, 12.11.
Laighneach, *m.* ‘native of Leinster’, *pl* ~nigh 1.86, 10.19.
laight, *n.* ‘light’, 14 *s.v.* mealladh, saight 1.
laigid*, *see* LOIGH.
laigín, *a.*, ‘little weak’, 3.172.
laigthech*, *see* LAETHÚIL².
lá’íl : lá Fhéil, *see* FÉILE.
láimh, lámh, lámh, láimh, láiv, láú, *f.* ‘hand’, 1.268, -270, -318, -335, 3.24-25, -28, 8.154, -167, *adv* as ~ 8.205, *gsg* ~imhe 1.17, 7.115, *pl* lámha 4.54, lámhai 4.56, -104, *num* lámha 4.43.
láimhe, *gsg in an saol* ~ ‘everybody’, 1.249, -307.
láimhín, *f.* ‘small hand, handle’, 1.338, 3.171, 8.86, 13.14, *pl* ~í 10.102.
láimhíneach*, *m.* ‘nimble-handed person’, 14 *s.v.* deabhal 8.
láimhinn, lámhainn*, [f], ‘glove’, *pl* ~í 3.25.
láimhscríbhneoireacht, *f.* ‘handwriting’, 3.25, -159.
láimhseáil, *v.* ‘handle’, 5.19-20, *VN* 5.21.
láimhsigh, *v.* ‘handle’, 5.19-20, *fut* ~seoidh, *VN* ~siú 5.21.
laimpín, *m.* ‘small lamp’, 1.178, 6.10.
laindear, *m.* ‘lantern’, 1.178.
laindeirín, *m.* ‘small lantern’, 3.171.
láinnéar, *m.* ‘lanyard’, 5.383, 8.147, *pl* ~éir 4.231.
láfocht, *f.* ‘kindliness’, 3.159, un ~ 7.82.
láir, *f.* ‘mare’, 1.396, 3.2, 14 *s.v.* uisce 4, *gsg* lárach 3.39, *pl* lárachai 4.60, -72, ~eannaí, (lártrachai) **4.231**.
lasc, *lasc**, *f.* ‘lash’, 1.260, 3.24, *gsg* ~isce 3.24, *pl* ~eannaí 4.171.
laisce, *laisceadh*, *n.* ‘beating’.
laiste, *m.* ‘latch’, 8.228, *pl* ~téachai 4.173.
laisteáil, *v.* ‘latch’, 5.20, *cond 2sg* ~álthá

- 5.136.
 laít, *n*, 'lot', 14 s.v. ní² 2.
 laiteo, *n*, 'lotto', 7.63.
 láithreach¹, láthaireach, *a.*, 'present', 3.148, 8.198.
 láithreach², *a.*, 'strong', 3.148.
 láithreachán, *m*, 'flat object'.
 lám, *see* LÁ².
 lâiv, lámh, lámh, *see* LÁIMH.
 lámhacán, *m*, 'crawling', 1.336, -339.
 lámhainn*, *see* LÁIMHINN.
 lámhthadh, láfa', (lámhthach*), *n*, 'shooting', 10.68.
 lampa, *m*, 'lamp', 1.177-178, 6.10, 7.18, *pl* ~í 13.12, *pron* 6.10.
 Lampard, *name*, 11.33, -45, 12.25 s.v. an Dabhradán.
 lán¹, *m*, 'full, fill, mould', 1.160, -267, 3.39, -117, 4.42, 5.16, 8.223, -238, 9.51, ~ tsiúil, ~ tseoil 9.165, *a* ~ 'many' 5.345, 7.27, -74, **8.233**, *gsg* lán 9.156, *cmcs* 14 s.v. sá 2.
 lán², *a.*, 'full', 1.13, -192, 4.50, -157.
 lán³, *v*, 'mould (with earth)', 5.18, -**235**, *vadj* ~ta 5.174, *VN* ~adh 5.21, ~áil 5.21, 5.387.
 lán-, *prefix*, 'full', **3.122**, 9.40.
 lánchinnte, *a.*, 'absolutely certain', 3.122.
 Lándearg, Lán-dhearg, *name m*, I.V, 8.153, -173.
 langa, *m*, 'ling', 4.71, *pl* ~í, ~chaí, ~ 4.71, -231, 14 s.v. má 1.
 lánlochtach, *a.*, 'fully capacious', 3.122, 5.6.
 lann¹, *n*, 'blade', 1.177, 11.147, 14 s.v. géar 1, *pl* ~a 4.86.
 lanna, lannach¹, lann², *m*, 'scale (on fish)', 1.173, 11.147, *pl* 4.127, -**231**, ~chaí, lannóchaí 1.151, ~í* 4.127 *n*.
 lannach², *m*, 'mullet', 1.426, *pl* ~chaí 4.90.
 lansa, lannsa*, [*m*], 'lance', 1.375, 14 s.v. géar 1, *pl* ~í 1.177.
 lansaíl, lannsaíl*, *v*, 'lance', 1.177, 5.20.
 lánsiúráilte, lántsiúráilte, *a.*, 'absolutely sure', 3.122, 9.40.
 lánsoilseach, *a.*, 'fully bright', 3.122, 5.6.
 lántsraith, *f*, 'tying stone laid crossways in a wall', 9.164.
 lánúin, lánúin, *f*, 'married couple', 1.318, -330, 14 s.v. cuir eidir.
 lao, laogh*, *m*, 'calf', 1.14, -413, 3.69, 5.7, *pl* **4.231**, laoghanta 4.142, ~nta 4.58, ~nta(í) 3.47, 4.18, ~ntaí 1.413, 4.1, -9, ~nnaí 4.46, ~ **4.71**, *gpl* 4.71, Garraí na L~ 3.47, Garraí Beag na L~ 12.28.
 laoch, *m*, 'warrior, hero', 1.366, 10.28, 13.14.
 laoi, *n*, 'lay (poem)', 6.70, -79, L~ Amadáin Mhóir Tír Lochlann na gCeol Sí 10.24.
 laoidín, *m*, 'small calf', 3.172.
 Lap, *surname*, 'Delap', Tadhg ~, Seoirse ~ 12.11, *dep* Thaidhg ~ 12.11.
 lapaire, *see* LIOPAIRE.
 lapóg, *f*, 'small woman'.
 lapóigín, *f*, 'tiny little woman', 14 s.v. lapóg.
 lár, *m*, 'middle, centre, waist', 1.159, 3.12, 11.26, 14 s.v. lom, *gsg* Leac Láir 12.27, Píosa Láir an Dumhaí Mhóir 12.28, *cmcs* 3.12.
 lárna, *see* ARNA MHÁIREACH, *cp*. AMÁIREACH.
 lárnach, *a.*, '?', 14 Appendix.
 las, *v*, 'light', *pres* ~ann 5.414, *imprs* ~tar 5.47, *pst* 3.82, *imprs* ~adh 5.415, -418, *fut* ~thaidh, ~óidh 5.414, *rel* ~fas* 1.48, *cond* ~thadh 5.379, *pstsbj* ~adh 1.256, *vadj* ~ta 5.34, 8.175, *VN* ~adh 7.18, *pl* ~achaí 14 s.v. lasadh 2, ~róchaí, ~rachaí 4.171. *Cf*. LASTA.
 lása, *m*, 'lace', 9.99, *pl* ~í 4.231, 11.97, 13.11.
 lasadh, *m*, 'lighting', *cf*. LAS.
 lásáil, *f*, 'rope tying sail to mast', 14 s.v. scód (b).
 lasair, *f*, 'flame, flash', 1.143, -424, lasaire* 1.424, *pl* 4.171, -**231**, ~eacha 1.424, 4.11, -20, lasaracha, lasrachaí 1.243, lasraí 4.6, lasrúchaí 4.6, larsachaí* 1.424.
 lasc¹, lasca*, *n*, 'welt', 1.49.
 lasc*², *see* LAISC.
 lasc³, *v*, 'lash', **5.235**, *pres imprs* ~tar 1.237, 5.34, -38, *psthab imprs* ~tí 5.32, *vadj* ~thaí, ~ta 5.173, *VN* ~adh 14 s.v. gliúradh 1(a), *pl* ~aíochaí, ~annaí 4.171, ~óchaí 4.205, ~aí, ~achaí **4.231**.
 lascainí, *n*, 'discount', 1.56.
 lasóg, *f*, 'flame', 1.5, -424, 11.145.
 lasta, *a.*, 'lit'. *Cf*. LAS.
 lasúnta, *a.*, 'flushed', 3.152.
 lata, *m*, 'lath, pain', *pl* **4.231**, ~idhe-achaí* 4.127, ~í 4.196, ~íochaí 4.131, ~eachaí 4.19, ~trachaí 4.98, -206.
 lathach, *f*, 'mud', 8.173, 14 s.v. arbhar, *dep* 4.44, lathaigh 14 s.v. tine 3, *datsg* lathaigh, latha' 3.26, lathaí, *pl* ~chaí 4.51.
 Lathach Chúl Tuái, *PIN f*, 12.27.
 Lathach na bhFód, Lathaigh na bhFód, *PIN f*, 12.27.

- láthair**, *n*, 'place, presence', 1.173, 5.378, 8.77, 14 *s.v.* fág 1, faoi ~ 1.159, **8.208**, fá ~ 7.39, i ~ 7.8, -82-83, 8.199, *gsg* un ~ / láthrach / láithreach 3.39-40, 7.82, ~each ? 7.8 n.
- láthaireach¹, *n*, 'presence', i ~ 8.237, 13.6.
- láthaireach², *see* LÁITHREACH.
- láthar**, *m*, 'strength', 3.148.
- látharach**, láthrach, láithreach, *a.*, 'strong', 3.148.
- latrach**, *n*, 'broken thing'.
- láu : lámh, *see* LÁIMH.
- le**¹, lé¹, *prp*, 'with', 1.17, -24, -33, -165, **7.62-66**, 10.87, *emph* 6.26, *stressed* 1.387-388, le sin 6.27, le ag VN 8.105, le n- VN 1.140, 2.81-84, 9.146, *poss* lena 1.149-150, -227, -388, 2.73, -81, -84, 3.69, 4.157, 6.33, léna 8.209, 10.96, len' 6.63, lena(r) **9.146**, *rel* le(r), lér 10.87, *cop* lérb 10.73, *rel pron* **10.94-96**, lena 10.97, *article pl* leis na 2.29, geall le 'resembling' 2.57, le haghaidh, leihí, *cf.* AGHAIDH;
- prp pron* 2.32, 7.92, *1sg* liom 1.417, liúm 10.38, -51, *emph* liomsa 1.282, 10.32, *2sg* leat 1.51, *emph* leatsa 1.222, -273, 6.54, *3m* leis 8.86-87, 'bring with' 7.113, *adv* 'exposed' 8.183, *emph* leisean, leissan 6.51, *3f* léithi 1.50, -282, leithi 8.170, léithe 6.10, 8.231, leithe 7.95, lé'i 14 *s.v.* brúscán, léi* 5.24, lé* 1.265, *emph* léithise 6.54, *1pl* linn 1.23, -180, -282, 2.13, 10.32, *emph* linne 2.32, liúinn 1.35, -90, *emph* liúinne 1.21, 7.61, *2pl* lib* 10.64, libh* 1.78, lib 8.80, *emph* libse 13.1, *3pl* leo* 1.216, 5.16, leó* 8.216, leótha, leothúb, leothúbh 7.98, leothub 2.3, leob 5.349, 7.100, leób 5.232, leothú 5.238, lóbhtha péin* 7.99 n., *emph* leothubsan 6.54, leothúsan 6.51; *conj* le, le (is) go 1.86, 8.14, -123, -125, -140, + VN 8.126, -134, -142.
- le², lé², *see* GACH.
- lé³, *n*, 'equal (fig.)', 5.214.
- 'lé* : fhéile, *see* FÉILE.
- leá**, leagha*, *n*, *in* ~ na bhFiann 'nothing whatsoever', 1.24, -103, 13.21.
- lea'fhocal, *see* LEATHFHOCAL.
- leaba**, leabaidh*, *f*, 'bed', 1.63, 6.11, 8.172, 9.32, 11.145, *gsg* leabtha* 1.63, *gsg* leapan 3.38, leapan 3.47, un leapa 7.82, *cmcs* 10.105, *pl* **4.231**, ~prachaí 4.17, -94, ~pacha(f) 4.158, ~pachaí 3.68, 4.60, ~p(r)achaí 4.98-99, *pron* 6.3, -6; *prp* i ~ 'instead of' 7.115, *interr* 8.64-65, *conj* 8.126, 11.6, -176, 14 *s.v.* drioball 1.
- leabhairín, *m/f*, 'small book', 3.4.
- leabhairse**, leabharsa, leabhar-se, *interj*, 'indeed', 1.132, -161, 9.19.
- leabhar**, *m/f*, 'book', 1.88, -313, -376, -403, 2.16, 3.4, -7, 11.145, *gsg* ~ir 7.87, 9.34 (*cf.* LOINNIR), *pl* ~a 8.153, leabhra 11.67, ~tha 4.106, 8.157, ~thachaí 4.230, 11.153, ~thaí **4.231**, 5.178, *gpl* 5.229, *dep* ~tha 2.7, *pron* 6.10. *Cf.* LEABHAIRSE.
- leac**¹, leic, lic, *f*, 'flat stone', 1.29, -33, -171, 3.24, 9.114, *pl* **4.231**, ~rachai 4.17, 7.115, ~(r)achaí 4.98-99, ~racha 4.111, -143, (leicreachai) 4.60, -77, *pron* 6.3, -6; ~ (liuc) oighre / oighir 'ice' 1.29, 5.248, 11.8, *pron* 6.3.
- leac*², *see* LIOC.
- Leac, *in PINs*, *see also* LEIC.
- Leacán, Liocán, *PIN*, 1.4, 8.224, 12.27.
- Leac an Chlochair, *PIN f*, 12.27.
- Leac an 'Try All', Leac an Try All, *PIN f*, 11.45, 13.21.
- leacht, leachta, *m*, 'heap (stones)', 1.52, *pl* ~taí 4.55, 14 *s.v.* baog 2.
- Leacht Charraig Iolraigh, *PIN m*, 1.244.
- Leac Láir, *PIN*, 12.27.
- Leac na bhFaoilleán, *PIN f*, 12.27.
- leacóg, *f*, 'small flat stone', 1.5.
- Leacrachai Dearg, *PIN pl*, 12.27 *s.v.* Leic Dheirg, an.
- Leacrachai na Saipears, *PIN pl*, 12.27.
- Leac Uí Mhongáin, *PIN f*, 12.27.
- léad, *n*, 'lead', 11.22.
- leadaí, *m*, 'idler', 14 *s.v.* calar, *pl* ~ **4.73**, ~the 4.54, ~daechai 4.205, ~dachai 4.169, ~drachai 4.73, ~os **4.231**.
- leadaíocht, *f*, 'idling', 3.159.
- leadán, *m*, '(bur of) teasel', 1.4. *Cf.* LOIDEÁN¹.
- leadhb, *f*, 'strip', 1.103, -161, -207, -228-229, leidhb 3.24. *Cf.* LIÓB.
- leadhbair, *m*, 'fool', 1.103.
- leadhbóg, *f*, 'shred', 1.56 (*cf.* LIÓBÓG), ~ leathair 'bat' 1.103.
- leádóireacht**, *f*, 'overpraise, defaming', 3.159.
- leadrán**, *m*, 'continuous talk', 1.5, -204, -360.
- leadránach, *a.*, 'boring', 11.126.
- leag**, *v*, 'put, place, knock', 1.33, *impv* 2sg 2.43, *pres* ~ann 8.217, *pst* 3sg 3.24, *3pl* ~adar 3.39, *imprs* ~adh 5.97, ~ú 14 *s.v.* ceap¹, *psthab* 3sg ~adh 5.265, 9.18, *3pl* ~aidís 14 *s.v.* crochadh, *fut* 3sg ~thaidh 8.191, *rel* ~thas 8.164, *imprs* ~fear,

- ~thairear 5.418-419, *3pl* ~aidís 2.28, *impv* ~tí 5.32, *cond 1sg* ~thainn 14 s.v. polláire, *2sg* ~fá* 14 s.v. súil 8, ~thá 8.74, 9.18, *3sg* ~fadh* 1.282, ~thadh 8.59, ~fait sé 10.96, *3pl* ~thaidís 6.42, ~thóidís 5.411, *imprs* ~faí 5.55, ~fí 5.116, *pstsbj* ~adh 6.74, *vadj* ~tha* 5.327, ~thaíthe 1.298, ~thaí 1.306, leacaíthe 5.184, *VN* ~an 3.48, 5.205, -218, ~aint 5.174, -219, ~ant* 5.210.
- léagáid*, leagáid*, *m*, 'ambassador, legate', 1.9.
- leagan**, *m*, 'laying, knocking, version', II.XV, 3.6, 13.22, *pl* ~nacha 4.76, -182, ~aí **4.231**. *VN of LEAG*.
- leagh*, *see* LEÁIGH.
- leagha*, *see* LEÁ.
- leagmhán*, *see* LEOMHAN.
- leabheatraí, *n*, 'lavatory', 14 s.v. cláirín.
- leabín, *f*, 'small bed', 3.172.
- leaicsaíáil**, *f*, 'idling', 11.117.
- leaicsaíl**, *v*, 'neglect', 11.117.
- leaicstar**, *m*, 'idler', 11.117.
- leaicst(a)ráil**, leaicstaráil, *f*, 'idling', 11.107, -117.
- leaid**, *m*, 'lad', 5.349, 8.167, 9.52, 13.18, 14 s.v. cluais 1(f), *pl* ~s 1.380, 8.148, ~z 5.349, 9.73, ~zaí 4.69. *Cf.* BLEAIC LEAIDS.
- leaideáil**, *f*, 'idling'.
- leaidín, *m*, 'small lad', 5.350, -384, 13.16.
- leaidíteait**, *see* LEAITÍTEAIT.
- leáigh**, leagh*, *v*, 'melt', 1.101, *pres* leánn 8.75, 5.388, -398, *pst* leábh* 5.390, *3pl* leaghadar* 1.12, leádar 2.21, *psthab 3pl* leáidís 14 s.v. bealadh, *fut* leáithidh 8.131, *prsbj* leá 5.28, *vadj* leaighthe* 1.12, leáite 5.111, leáta 5.178, *VN* leaghadh* 1.12, -103, -109, leábh 5.207, 7.115.
- Leailí, *surname*, 'Lally', in *PLN* Balla ~, 12.27.
- leaindeáil**, *v*, 'land, arrive, obtain', *pst* 14 s.v. clái, *fut* ~álthaidh 12.27 s.v. Port Láirge.
- leainding, *n*, 'landing (stairs)', 5.354.
- leaindléidí, leainléidí, [f], 'landlady', I.II, 5.311.
- leainín, *m*, 'small child', in *vocsg* 1.80, 3.171, -174, 9.19.
- leaird, *n*, 'lard', 14 s.v. faoi 2.
- leais**, *f*, 'lash'.
- leáise**, *f*, 'slovenly girl, vulva', 1.161, -264, 9.19, -114.
- leaitíteait**, **leaitnteait**, **leaidíteait**, *m*, 'scolding'.
- leamh, *a.*, 'tepid, insipid', 1.302, -339.
- leamhain : leomhain, *see* LEOMHAN.
- leamhán*, *see* SLEAMHÁIN.
- leamhnacht**, leounacht, *n*, 'new milk', 1.89, -92, -148, -278, -302, -313, -324-325, -413, leounacht 1.325, 8.176, 10.54.
- lean**, *v*, 'follow, chase', *pres* ~ann 6.43, *pst 3sg* 1.403, 9.17, *3pl* ~adar 14 s.v. mangarae 1(a), *imprs* ~as, ~thas 5.316, *psthab imprs* ~taí 5.53, *fut* ~tha 8.224, *cond 3pl* ~thaidís 6.17, *pstsbj 1sg* ~ainn 10.68, *2sg* ~á 3.132, *VN* **5.214**, ~nacht 5.203, ~úint 5.202, -222, 8.149.
- léan, *m*, 'woe', 1.159, -306, 7.82, 9.19, 13.10.
- leanabán, leanbhán*, *m*, 'little child, darling', 1.80, -96.
- leanamhaint*, *see* LEANÚINT.
- leanbh**, leanabh, leana, leana*, leanab*, *m*, 'child', **1.80**, -96, 2.90, **3.47**, 5.6, -284, 7.71, 9.17, 10.69, leanú 10.45, *vocsg* linbh 3.17, leanaibh* 1.80, leanabh 9.19, leana 9.46, *gsg* linbh 1.80, 3.21, 13.13, lini[bh] 1.80, *gpl* leanú 1.80.
- leanbhaidhe*, *a.*, aois ~ 'second childhood, doting', 1.80, -96.
- leann, *m/f*, 'ale, wash (whiskey)', 1.376, -379, 7.88, *gsg* ~nna 3.4, -33. *Cf.* LIONN.
- leannán*, lionnán, *m*, 'lover, sickly complaining person', 1.4.
- léanscrios, *see* LÉINSCRÍOS.
- leanú, *see* LEANBH.
- leanúint**, leanamhaint*, *f*, 'entangling area', 13.21, 14 s.v. cúltéad, *pl* ~eachaí 4.231.
- leanúntas**, *m*, 'inquiry', 3.158, 8.54.
- lear¹, *n*, thar ~ 'across the sea' 8.199.
- lear², *m*, 'amount', 8.238, 11.141.
- léar¹, léir¹, *a.*, is ~ dho 'can see', 1.211, 5.346, 7.30, 8.4, 13.9, 14 s.v. gloine 2.
- léar² : LÉIR³.
- Learaí, *name*, 'Larry', ~ a' Phortaigh 12.17.
- léargas**, *m*, 'sight', 1.246, 10.105.
- léarscáil, [f], 'map', *pl* ~álta 11.122.
- leas, *m*, 'good, benefit', 3.71, 5.17, -282, 10.60, 13.14.
- léas¹, *m*, 'weal, blister', *pl* ~rachaí 1.243, 4.6, ~racha 4.204, ~(r)achaí 4.98, ~achaí 4.162, ~annaí 13.19, ~aí **4.231**.
- léas², *v*, 'welt, thrash', *vadj* ~ta 10.4, -76.
- leas-, *prefix*, 'vice-, step-, by-', 3.123.
- leasaigh**, *v*, 'manure', 1.258, 5.17, *psthab 3pl* ~saídís 5.367, *VN* ~sú 1.383, 6.97, *gsg* ~suighthe* 1.32, ~ghthe* 14 s.v.

- céanna, ~saíthe 5.228-229, ~saí 5.188, -190, ~saíthe 8.216, *cmcs* 6.84, *pl* ~sàchaí 4.218.
- léasaigh, *v*, 'blister', *vadj* ~aíthe 5.236.
- leasainm, *m*, 'nickname', 3.123, 14 *s.v.* *cac*¹ (vii).
- leasathair, *m*, 'stepfather', 3.123.
- leascán**, *lioscan*, *m*, 'shelter', 1.4, -66, -230. *Cf.* DEASCÁN.
- leaschlann, *f*, 'stepchildren', 3.123.
- leasdeaidí, leasdheaide, *m*, 'stepdaddy', 3.123.
- leasdreatháir, *m*, 'stepbrother', 3.123, *dep* 8.239.
- leasdreithiúr, *f*, 'stepsister', 3.123, 9.39.
- leasfhreagra, *m*, 'back answer', 1.134, 3.123, *pl* **4.231**, ~í 3.123, 4.55, leasfhreagracháí 3.123.
- leasfhreagrach**, leasfreagrach, *a.*, 'insolent', 1.134, 3.123, 8.220.
- leasgleanntán**, *m*, 'sloping valley (?)', 2.37, 9.26.
- leasiníon, *f*, 'stepdaughter', 3.123.
- leasmhac, *m*, 'stepson', 3.123.
- leasmhama, *f*, 'stepmum', 3.123.
- leasmháthair, *f*, 'stepmother', 3.59, -123, 9.19, *pl* ~eachaí 4.231.
- leasú**, *m*, 'manure', *VN* of LEASAIGH.
- leata, leataí, leathtaí, *a.*, 'bleary(-eyed)', 5.178. *Cf.* LEATH².
- leataobh**, *m*, 'one side', 3.124, 9.39, *dho* ~ 1.369, -383, *do** ~ 8.132, *adv* 8.199, *dho* / *i* ~ 7.103, 8.136, *i* ~ 14 *s.v.* murluachair, *adv* 8.156.
- leataoille**, *m/f*, 'half tide', 3.124.
- leath**¹, *f*, 'half, portion', 1.129, 3.82, 7.22, 9.66, *pl* **4.231**, *num* leith 4.39, ~annaí, leitheannaí, leitheacháí 4.39, *go* leith 3.78, 6.92, *adv* 8.218.
- leath², *v*, 'spread', 5.124, *pst* ~aigh 5.125, *vadj* leata 5.178.
- leath-, leith-, *prefix*, 'to one side, half-, one of two', 1.99, -129, **3.124**, -133, -146, 9.39, 10.54.
- leatha, *see* LEITHE.
- leathadóir**, *m*, 'joker', 3.154.
- leathainín, *a.*, 'small and wide', 3.172.
- leathamadán, *m*, 'halfwit', 1.7, -29, 3.124.
- leathan, *a.*, 'wide', 3.6, -54, *pl* ~a 3.57, *comp* leithne 1.143, 3.59, **-63**, 5.2, -348.
- leathar, *m*, 'leather', 9.88, *gsg* ~ir 1.103, 14 *s.v.* *cúl* (a), *pl* ~ir 4.231.
- leathbhaile, *m*, 'half-townland', *pl* ~lteacháí 3.124.
- leathbheart**, *n*, 'unit of corn', 4.43.
- leathbhruite, *a.*, 'half-baked', 14 *s.v.* saimbó.
- leathbhruith, *n*, 'half-boiling, half-baking', 3.124.
- leathchéad, *see* LEITHCHÉAD.
- leathcheann**, *m*, 'one of pair, counterpart', 3.124, 8.212, *pl* ~chinn 4.231.
- leathcheathrú**, *f*, 'one thigh'.
- leathchléibhín, *m*, 'small medium creel', 3.24, 9.101.
- leathchloich, *f*, 'half-stone', 3.24.
- leathchois, leathchos, *f*, 'one leg (of two)', 3.24, -124, 8.169.
- leathcholapa, *m*, 'yearling', 1.38, 3.124.
- leathchoróin, *f*, 'half-crown', *gsg* ~ónach 3.39.
- leathchuir, *m*, 'half, incomplete sowing', 14 *s.v.* *cuir* ar 2.
- leathchuma**, *f*, 'neglect, abuse'.
- leathdhéanta, *a.*, 'half done', 3.124, -133.
- leathdhíomhaoín, *a.*, 'half idle', 3.124.
- leatheasna**, *f*, 'one rib', 2.25, 3.124.
- leathfhata, *m*, 'medium-sized potato', *pl* ~í 3.124.
- leathfhocal, lea'fhocal, *m*, 'cant phrase', 1.129, 3.124, -171, 14 *s.v.* Dearain.
- leathghalún, *m*, 'half-gallon', *pl* ~aí 4.231 *s.v.* galún.
- leathghlúin, *f*, 'one knee', 3.124.
- leath-hata, *m*, 'medium-sized hat', 3.124.
- leathláimh, *f*, 'one hand', 3.124, 6.3, 14 *s.v.* aithris, *gsg* ~e 14 *s.v.* barróg.
- leathléabh, *m*, 'half, incomplete reading', 14 *s.v.* tabhair ar 3.
- leathlocht, *m*, 'half, little fault', 3.124.
- leathlung**, *m*, 'one lung', 3.124.
- leath-m(h)agarlaí-go-leor, *a.*, 'fairly good', 3.124.
- leathmhagadh, *m*, 'half-jesting', 3.124.
- leathmhagairle, *f*, 'one testicle', 3.124.
- leathmhagúil, *a.*, 'half-jesting', 3.124.
- leathmhaing, *n*, 'tilt', 3.124.
- leath-mhaith-go-leor, *a.*, 'fairly good', 3.124.
- leathmharú, *m*, 'near killing', 14 *s.v.* tabhair ar 3.
- leathmhás, leathmhása, *m*, 'one buttock', 1.52, 3.124.
- Leath-Mhás, *an*, *PIN* *m*, 1.52, -99, -303, 3.45, **-124**, 5.14, *gsg* ~is 1.271, 3.45, 8.236, *un an* ~is 7.84.
- leathnaigh, *v*, 'widen', 5.125.
- leathóg, *f*, 'flat-fish', 1.5. *Cf.* LEITHE, LEITHEOG.
- leathoiread, *n*, 'half amount', 8.155.

- leathorlach, leathordlach*, *m*, 'half-inch', 1.129, 3.124.
- leathoscailte**, *a.*, 'half-open'.
- leathphionta, *see* LEITHPHIONTA.
- leathpholláire, *m*, 'one nostril', 9.17, 14 *s.v.* polláire.
- leathphúcán, *m*, 'medium-sized type of sailing boat', 3.124, *cf.* PÚCÁN.
- leathphunt, *m*, 'half-pound', 3.124.
- leathrach**, leathraigh, *f*, 'calm reef', 3.26, *pl* ~chaí 1.388, 2.14.
- Leathrach Labhrú, Leathrach Láfrú, *PIN f*, 12.11.
- Leathrach Mhór, *an*; Leathrach Mhóir, *an*, *PIN f*, 3.26, -51.
- Leathraigh, *an*, *PIN f*, 3.26.
- Leathraigh Ghorm, *an*, *PIN f*, 3.26.
- Leathraigh Mhóir, *an*, *PIN f*, 12.27.
- leathscór, *m*, 'half-score, ten', 3.78, -124, *pl num* ~ir 3.77.
- leathshabharan, *m*, 'half-sovereign', 3.124.
- leathshínte, *a.*, 'half-stretched', 3.124.
- leathshnáithe**, *m*, 'single thread'.
- leathstoca**, *m*, 'single sock'.
- leathstuaic, *f*, 'tilt', 3.124.
- leathstumpa, *m*, 'medium-sized thing', *pl* ~í 3.124, 5.282.
- leathtaí, *see* LEATA.
- leath-thairníthe, *a.*, 'half-drawn (tea)', 3.124, 9.39.
- leath-tharrait**, leath-tharraingt*, *f*, 'tilt', 3.124.
- leath-thosaíthe, *a.*, 'half-started', 3.124.
- leath-thrasna, *see* LEATRASNA.
- leath-throm, *m*, 'oppression', 10.54, *cf.* LEATROM.
- leath-trágha, leath-trághadh, leath-thrá*, *see* LEATRÁ(BH).
- leath-tonna*, *see* LEATONNA.
- leath-tuille, leath-thuille*, *f*, 'half-flood', 3.124.
- leathuair, *f*, 'half-hour', 1.123, -129, -400, 3.80, 5.6, *i(n)* ~ 7.57.
- leathuairín, *f*, 'small half-hour', 14 *s.v.* beag 2.
- leathunsa, *m*, 'half-ounce', 1.129, 3.124.
- leatóin, leatúin, *f*, 'one buttock', 3.124, -154, 9.80.
- leatonna, leath-tonna*, *m*, 'half-ton', 1.44, 3.124.
- leatrá(bh), leath-trágha, leath-trághadh, leath-thrá*, *f*, 'half-ebb', 3.124.
- leatrasna, leath-thrasna, *adv*, 'crossways', 3.124.
- leatroidh, *f*, 'half-foot', 3.124, 5.99.
- leatrom**, *m*, 'slant, oppression', 3.124, 9.39. *Cf.* LEATH-THROM.
- leatúin, *see* LEATÓIN.
- le hí : le haghaidh, *see* AGHAIDH.
- leib, *f*, 'fool', 1.229.
- léibear, *m*, 'labour', 2.25.
- leibéarach**, **leibhéarach**, *f*, 'aiming', 1.81.
- leibhéalta, leibhileáilte, *a.*, 'level', 1.33, -57, -161, 14 *s.v.* cnáimh 2.
- leibhit**, *f*, 'blow', *pl* ~eachaí, ~s 4.231.
- leibhiteáil**, *v*, 'strike'.
- leibide, *n*, 'fool', 1.57, lá ~ ó ló 14 *s.v.* lá 1.
- leibideach, *a.*, 'foolish', 3.6, 12.25 *s.v.* Brian 'ac Lóbais.
- leibire**, *m*, 'fool', 1.57.
- leic, *see* LEAC'.
- Leic an Troilseáin, Leic a' treidhlseáin, *PIN f*, 12.27.
- Leic Bhuí, *an*; Leic Bhuí Ard, *an*, *PIN f*, 9.114, 12.27.
- Leic Dheirg, *an*, *PIN f*, 12.27.
- leiceann**, leicean, *m*, 'cheek', 2.21, 5.2, *pl* ~cne 4.54, -227, ~cneachaí 4.8, ~cneacha 4.179, ~cni 4.55, ~cni 3.49, 4.11, -231.
- leiciméara**, **liciméara**, *m*, 'toady', 1.34, -247.
- leiciméarach**, **liciméarach**, *f*, 'flattering', 3.159.
- leicín, *f*, 'small flat stone', 11.3.
- leicíneach**, *n*, 'flattened object'.
- Leic Mhóir, *an*, *PIN f*, 9.114, 12.27, 13.7, *gsg* Duirlinn / Gob na Leice Móire 9.114.
- Leic na gCaorach, Leac na gCaorach, *PIN f*, 5.239, 12.27.
- Leic na Scíthe, *PIN f*, 12.27.
- leicneach, [f], 'mumps', 1.146, *dep* Artha an L~ 3.12.
- leicníní, *npl*, 'small cheeks', 3.172.
- leicsean, *m*, 'election', 14 *s.v.* siar 8(b).
- Leic Sheáin 'ic Pádraig, *PIN f*, 8.141, 12.2, -27.
- leictar**, *a. and n*, 'electric(ity)', 10.75.
- leicteáilte, *vadj*, 'elected', 5.8.
- leictreachas, *m*, 'electricity', *nom* (< *gsg*) ~is 10.75, 11.122.
- leictruíosaití, *m*, 'electricity', 14 *s.v.* coimhlint, gála 2.
- leide, lide, leid*, *m*, 'hint', 1.33, -52, 3.6, 10.103, *pl* ~d(r)eachaí 4.98, ~díochaí 4.190, ~déachaí 4.208, ~àchaí 4.173, ~dí, ~achaí 4.231.
- leidhb, *see* LEADHB.
- leidhce, *m*, 'slap', *pl* ~achaí 1.161, -229, ~cí 4.196, ~c(r)eachaí 4.98, ~ceóchaí

4.231.

- leidhceáil, *v.* 'slap', 5.20.
 léidí, *f.* 'lady', 3.171, 14 *s.v.* glan² 1.
leidín, *n.* 'small lid, eyelid'.
 leift, lift, *m.* 'lift', 1.395, 5.279, 9.176.
 leig*, léig*, *see* LIG.
léig², *f.* 'league (measure)', 5.6, 6.90, 9.17, *pl* ~e, ~thí, ~reachaí, (liaga) 4.231.
 Léig³, *f.* 'Land League', *gsg* ~e 11.145.
léig⁴, *in go* ~ 'disused'.
leighbind, *n.* 'section of boat'.
 léigh, *v.* 'read', *impv* 2sg 14 *s.v.* billeog, léabh* 5.390, *pres* 1sg léim 5.28, -398, 3sg léabhann 5.390, *rel* léanns 10.56, *imps* léitear 5.419, *pst* 2.21, 5.124-125, *imps* léadh 5.82, *fut* ~fidh* 1.123, léithidh 10.44, léafa* 5.390, *rel* ~feas* 1.123, *cond* léitheadh 14 *s.v.* mairg, *vadj* léite 2.25, *VN* léaghadh*, léigheadh* 1.109, lé 5.201, -214, lé' 10.68, léabh 5.207, -222, léamh 14 *s.v.* craic 2, *gsg* ~tighthe 5.229, 10.68.
 leigheas¹, *m.* 'healing, cure', 1.104, -159, 6.79, L~ na Caillí Béarra(igh) 1.73, *dep* 5.64, -332, leighis, *pl* ~tálachaí 4.17, -60, ~annaí, ~sachaí, ~ghis **4.231**.
 leigheas², *v.* 'cure', *pst* 8.176, 3*pl* ~adar, *fut* ~thaidh 9.17, *rel* ~thas 9.19, *cond* ~thadh 9.19, ~fadh*, *VN* ~ 8.245, ~ú 5.214.
léigiún, *m.* 'area'.
 leihí : le haghaidh, *see* AGHAIDH.
leijear, *n.* 'thick slice'.
léim¹, *f.* 'jump', 3.78, 5.6, -16, 7.15, 8.13, 9.19, -114, *gsg* ~e 10.21, *dep* ~eanna 4.140, 10.49, *pl* ~eannaí 4.44, ~racháí 4.7, ~tracháí, ~teacháí **4.231**.
 léim², *v.* 'jump', *pst* 1.387, 6.10, *VN* ~neacht 5.200, ~t 5.207. *Cf.* LÉIMNEACH.
 Léim an Reithe, *PIN*, 12.27.
 Léim Mháirtín 'ac Eoin, *PIN*, 12.4.
 léimneach, léimreach, *m.* léimneacht, *f.* 'jumping', 1.148, -361, 4.44, 5.214, -220.
léine, *f.* 'shirt', 1.161, 6.47, *pl* **4.231**, ~nteachaí 4.149, ~ntreachaí 4.227, ~nt(r)eachaí 4.95-96, ~ntéachaí 4.93, ~ntreóchaí, ~nteóchaí 4.170, ~nteáchaí 4.62.
 léine-troith-as-túin, *n.* 'slovenly dressed person', 9.62.
léinscrios, léanscrios, *m.* 'devastation', 1.189, 3.84.
leipe, *f.* 'flap', 1.34, 3.4, *pl* ~achaí, ~pí 4.231.
 leipreachán, loipreachán, loprachán, lucharpán, *m.* 'elf, leprechaun', 1.13, -41, -44, -217, -246, -330, 14 *s.v.* clúrachán.
 léir*¹, *see* LÉAR¹.
 léir², *in go* ~ 'all', 1.163, -197, -211, 8.245, -247, 10.100; uile go ~, *cf.* UILIG.
 léir³, léar², réir, *prp* dho ~ 'according to' 7.109, dho ~ a chéile 'by degrees' 13.19, *interr* 8.64-65, *conj* dho ~ (is) mar 8.120, **-157**, 13.10, *adv* dhá ~ 'accordingly, in turn' 7.109, 8.10, 13.8.
 léirscrios, *m.* 'devastation', 1.189.
 leis¹, *adv.* 'also', 1.86, -157. *Cf.* GEALL.
 leis², *adv.* 'uncovered, exposed', 3.178, 7.64-65, 8.157, -183, **-226**.
 léis, *see* THAR ÉIS.
leisce, *f.* 'laziness', 1.171; *prp*, *conj* 'for fear of' 7.119, (le) ~ 8.142, le leisc 8.142.
 leisciúil, leisceamhail*, *a.* 'lazy', 1.95, 3.10, -150, *gsgf* ~úla 3.49, *comp* ~úla 3.59, -64.
 léise, *see* THAR ÉIS.
leite, *m.* 'porridge'.
léite, *a.* 'having hatred of', 5.18, -179.
 leith¹, *see* LEATH.
 leith*², *see* LEITHE.
 leith³, *prp* i ~ '(charge) with' 7.115, *adv* faoi ~ 'apart' 9.18, i ~ 'here' 8.186, **-198**, *cf.* GOILLE.
 leith-, *see* LEATH-.
 leithbhliain, *f.* 'half-year', 1.99, -127, 3.124.
 leithchéad, leathchéad, *m.* 'fifty, half-hundredweight', 1.33, 3.77-78, -124, 5.234, 14 *s.v.* íoc 1, na ~ 6.92, *gsg* ~éid 4.33, *cmcs* 1.173.
 leithe, leatha, leith*, *f.* 'flat-fish', 1.216, *pl* **4.231**, ~adha* 1.106, 4.181, -181, -132 *n.*, ~thiú* 4.132, ~thiúí 4.132, -195, ~thiúbhaí 4.63, ~abhaí 4.63, **-135**, -164, ~abhachaí 4.63, ~thiúchaí 4.61, ~óchaí 4.23, -74, ~théachaí 4.23, ~achaí **4.74**, leathóchaí 4.198, -231. *Cf.* LEITHEOG, LEATHÓG, BÓLEITHE.
 léithe : léithi, *see* LE¹.
leitheachaí, *see* LÍOCHAÍ, LÍ*.
leithead, *m.* 'width', 12.27, 14 *s.v.* bráillín, ar ~ 1.386, 2.30, 9.87, *pl* ~thid, ~daí **4.231**, *num* ~thid 4.43.
 Leitheanach, *PIN*, 2.25.
 leitheide, leithide, leitheid, leithéid*, leithéide*, *pron*, 'like, counterpart', 1.17, **-52**, 8.25, **-238**, 9.19, -51, **-114**, -147, 14 *s.v.* iomú (a), *pl* ~dí 8.238, 9.114.
 leithéis*, *see* LIFÉIS.
 leitheog, *f.* 'flat-fish', 1.5, -216, *pl* ~aí 4.74. *Cf.* LEITHE, LEATHÓG.

- léithí, *see* IOMÚ.
 leithligh*, *see* LEITHRIGH.
 leithmhíle, *m*, 'half-mile', 1.43, 3.124, 8.12.
 leithmhilliún, *m*, 'half-million', 3.77, -124.
 leithneacht, *f*, 'wideness', 3.159.
 leithphínn, *f*, 'halfpenny', 3.124, 8.155, 14 s.v. dreancaid.
 leithphionta, leithphíonta, leathphionta, *m*, 'half-pint', 3.124, 8.212.
 leithrigh, leithligh*, *in* leithre, ar ~ 'apart*' 1.110, -166, go ~ 'deteriorated'.
 leithscéal, *m*, 'excuse, apology', 1.33, 3.124, 5.141, -197, *pl* ~achaí 4.231.
 leitiméara(í)*, *m*, 'idler, toady', 1.247.
 leitr, litir*, litear*, liter*, *f*, 'letter', 1.34, 5.7, 7.68, 9.34, 11.125, *gsg* leitiire, leitreach 3.40, 7.30, *cmcs* 14 s.v. cabhar, *pl* leitrí* 1.34, 4.231, leitreachaí 4.8, -174, ~eachaí 4.11, litreachaí 4.79, 11.152.
 Leitir Calaidh, Leitir Caltha, *PIN*, 8.192, 13.21.
 Leitir Daibhche, *PIN*, 'Letterdife, Litterduffie', 1.49, -55, -82, 14 s.v. amach 3.
 Leitir Deiscirt, *PIN*, 1.66.
 Leitir hArd, Leitir a hArd, Leitreach Ard, Leitir Othard, Leitir (dhá) (h)Árd, Leitirähárd, Leitir Dhochartaigh*, *PIN*, 1.257, 5.233, 6.18, 8.196, -243, 9.17, 11.125; Leitir hArd Thiar 12.27.
 Leitir Fraic, *PIN*, 'Letterfrack', 14 s.v. bunú.
 Leitir Mealláin, Leitir Miulláin, Leitir Mulláin, *PIN*, 'Lettermullen', 1.4, -215, -303, 2.27, 5.379, 7.40, 12.27.
 Leitir Móir, *PIN*, 'Lettermore', 7.116, Leitir Mhór 7.56, 9.176, 13.23.
 Leitir Seanaidh, *PIN*, 'Lettershanna', 1.243, 12.27.
 leitís, leitiús*, *f*, ~ mharbhach 'paralysis', 1.57, -96.
 leitrigh, *v*, 'spell', *impv* 5.236.
 leogánta, leonta*, leoghanta*, *a*, 'valorous', 1.56, -107, 10.20.
 leoin, *see* LEON^{1,2}.
 leoinín, *m*, 'infant', 1.21.
 leointíocht, *f*, 'laziness', 3.159.
 leoiste*, *see* LIÚISTE.
 leoitéarach, *f*, 'idling'.
 leomhan¹, leagmhán*, *m*, 'moth', 1.21, -103, -304, *pl* leamhain 1.195.
 leon¹, leomhan*², 'lion', 1.21, 6.98, *vocsg* ~in 10.59, *gsg* ~in 14 s.v. bleidhbh.
 leon², leoin, 'sprain', 5.137, *vadj* ~ta 5.175, *VN* ~adh, *gsg* ~ta 5.226, *cmcs* Leún 5.224.
 leonta*, *see* LEOGÁNTA.
 leor, *in pron, adj*, go leor 'a lot, enough', 1.72, -85, -161, -215, 3.71, 5.382, 8.180, -217, -229, -238, -245, -247, 9.78, i + go ~ 7.52, thrí + go ~ 7.78.
 leoraí, *m*, 'lorry', 3.49, 8.239, 9.105, *pl* ~os 4.231, ~oz 9.73, ~the 4.54, ~ochaí, ~róchaí 4.169.
 leordhóthain, *f*, 'plenty', 9.133.
 leorghníomh, *m*, 'atonement', 1.147.
 leota, *m*, 'large person or thing', 1.52, -229.
 leounacht, *see* LEAMHNACHT.
 les-lergaib*, *npl*, 'swelling slopes', 14 s.v. leasgleanntán.
 Leún, *see* LEON².
 lí*, *n*, 'colour', *pl* 'complexion' ~ochaí 4.19, -231, liathóchaí 14 s.v. craiceann 1(b), 14 s.v. líochaí, leitheachaí.
 lia¹, liaigh*, *m*, 'physician', 1.103, 14 s.v. leá.
 lia², *see* IOMÚ.
 liabhán, *see* LIAMHÁN.
 Liabhras, Liabhrás, Liabrás, *PIN*, 1.56, -91, 12.27.
 liabóg leathair, *f*, 'bat, swallow', 1.103, 3.29.
 liabron*, *m*, *in* cloch liabruín, cloch liabrán, 'whetstone', 1.56, *pl* clocha liabrán, cloch liabráin 4.37.
 liachadas, *n*, 'greyness', 3.158, -164, -168.
 liachan, *n*, 'greyness', 3.160, -164, -168. *Cf.* LIATH².
 liachán, *m*, 'thin covering'.
 liachtaí, *a*, 'many', 8.240, cé ~ 8.51, *cf.* IOMÚ.
 liachtas, *n*, 'greyness', 3.158, -164, -168, -170.
 liadas, *n*, 'greyness', 3.168.
 liag, liaga, *in* tuile ~ 'downpower (rain)', 1.161, iaga 1.249.
 liagáinín, *m*, 'small (standing) stone', 9.52.
 liagáistí, *npl*, 'news', 1.9.
 liaghán*, (lián), *m*, 'trowel', 1.12, -102, *gsg* ~in* 7.120.
 liagóg, *f*, 'stone, large object'.
 liaichte, *n*, 'greyness', 3.157, -164, -168.
 liaichteacht, *f*, 'greyness', 3.168.
 liaigh*, *see* LIA¹.
 liaite, *a*, 'having hatred of', 5.18, -179.
 Liam, Uilliam*, *name*, 1.47, 11.172, *in vocsg* 9.25, *dep* Diarmaid ~ 9.25,

- Éamann ~ 1.54, *pl* ~annai 12.9, Diarmaid ~s 4.35.
- liamán, liamhán, liabhán, *m*, 'basking-shark', 1.24, -92, -304, 6.70, 8.110, 14 *s.v.* rámhóireacht, *pl* ~in 4.231, 9.37, *gpl* 6.5.
- liamán lúta**, *n*, '?', 14 *Appendix*.
- liath¹, *a.*, 'grey', 1.24, 3.164, 6.75, 9.17, -27-28, *datsgf* léith 3.51, *gsgf* léithe 3.53, 6.98, 9.72, *comp* liaichte 3.65, *abst comp* 3.71.
- liath², *v.*, 'grey', 5.124, -126-126, *impv 3sg* ~adh 5.108, *pres 1sg* ~aim 5.29, *3sg* ~ann 5.133, *fut 3sg* ~aidh 5.133, *rel* ~as 5.29, *prsbj* ~aidh, líai 5.125, 10.44, *vadj* liaite 5.18, (léith) *cp.* léite 5.179, *VN* liachan 5.200, liachán 5.203.
- liath-, *prefix*, 'grey', 3.125.
- liath-aghaidh, liathaí, *see* IOMÚ.
- liathbhán, *a.*, 'greyish white', 1.99, 3.125.
- liathghorm, *a.*, 'greyish blue, pale blue', 3.125.
- liathóchaí, *see* Lí*.
- liathróid, *f.*, 'ball', 1.56, 11.147, *gsg* ~e 1.56, *cmcs* 3.12, *pl* ~eacha(i) 4.231.
- Liatraim, *PlN*, 'Leitrim', *gsg* ~e 12.27.
- libirtí**, *m*, 'liberty', 14 *s.v.* dreithiúr.
- libhéail**, *v and f.*, 'live, living', *prgs* ag 8.7.
- libhéarach**, *f.*, 'taking aim'.
- libhí**, *n*, 'level', 1.57, 14 *s.v.* caith 8(b).
- libín**, *n*, 'shred, silly person'.
- libíneach, *see* PLÁ.
- lic, *see* LEAC¹.
- liciméara**, **liciméarach**, *see* LEICIMÉARA, LEICIMÉARACHT.
- lide, *see* LEIDE.
- liféis, leithéis*, [f], 'jesting', 1.33, -118.
- lift, *see* LEIFT.
- lig**, leig*, léig*, *v.*, 'let, release, allow', 1.17, -33, -241, 10.33, *impv 2pl* ~í 1.413, ~igí 5.70, *pres* ~eann 8.27, *imprs* ~tar 5.32, *pst imprs* ~eadh 8.100, *psthab 3sg* 8.157, *3pl* ~idís 6.63, *imprs* ~taí 5.50, ~tí 5.50, *fut* ~fidh* 1.171, ~thidh 6.17, *imprs* leigfear* 8.125, ~fear 8.128, *cond 2sg* ~theá 5.379, 9.19, *3sg* ~theadh, ~thead sí 7.116, ~feadh* 8.140, leigfeadh* 8.131, *3pl* ~thidís 1.405, *imprs* ~fí 13.16, *prsbj 3sg* ~e 1.171, 8.19, *Echo 2sg* ~ir 5.121, *pstsbj 2sg* ~tá 5.32, *lictá* 5.42, *imprs* ~taí 5.9, *vadj* ~thithe 3.104, ~thí 14 *s.v.* bán¹, *VN* ~ean 2.42, 5.205, -218, ~int 5.200, -219, leigint 5.218.
- ligeacht**, *n*, 'stretch'.
- ligeán**, *m*, 'letting, scope', *VN of* LIG.
- ligh, *v.*, 'lick', **5.138**, *impv 2sg* 14 *s.v.* tóin 3, *pst imprs* líodh 5.82, *vadj* lite, líte 5.398, *VN* líochán 5.203.
- ligthí**, *a.*, 'let, tall, free', *cf.* LIG.
- líméar**, *m*, 'underground drain'.
- límistéar**, *limistéar**, *m*, 'space', 1.34, -265.
- linbhín, *m*, 'small child', *in vocsg* 1.80, 3.174.
- linc, *n*, 'link', 7.30.
- líne**, *f.*, 'line', 1.160, -403, 7.51, 8.208, *pl* ~ntí, ~achaí **4.231**, ~nte 4.174, ~nt(r)eachaí 4.95-96, ~nteachaí 4.197, -224, ~ntiúchaí, ~nteóchaí 4.187, ~ntíochaí 4.190, ~néachaí 4.183.
- líneáil*, *see* LÍONÁN.
- linn, *f.*, 'pool', 5.6, 8.192.
- linn** (lín), *n*, 'generation', 1.180, *in mo* ~ (cp. líon) 1.293; *prp* le linn 'during' 6.23, 7.119, 8.150, 10.100, *interr* 8.64-66, *conj* 'during, about to' 5.11, 8.132, 9.114.
- Línse, *surname*, 'Lynch', Peaide ~ 11.118.
- Linseach, *m*, 'person of surname Linse', ~ Bhearna 1.161, -180.
- línte**, *npl*, 'many'.
- líob, líb, *f.*, 'long strip', 1.103, 3.24. *Cf.* LEADHB.
- liobair**, *v.*, 'wear', *pst* 14 *s.v.* ith 2, *vadj* ~artha* 1.35, -58, ~braí 14 *s.v.* liobraí.
- liobair**, *v.*, 'tear, soak wet'.
- liobar**, *m*, 'shred', 1.35, -228, 14 *s.v.* gliobar, sliobar 1.
- liobóg, *f.*, 'shred', 1.103.
- líobóideach, *a.*, 'poor (for work)', 1.56, -103.
- liobraí**, *a.*, *see* LIOBAIR.
- lioc**, leac*, *v.*, 'flatten out', 1.29.
- Liocán, *see* LEACÁN.
- líochaí**, **leitheachaí**, *npl*, 'complexion', *see* Lí*.
- líochán**, *m*, 'licking, short growth', *cf.* LIGH.
- liodán, *m*, 'litany', 1.4, 8.240.
- líomán*, *see* GLÍOMÁN*.
- líomatáiste*, *m*, 'limit, district', 1.34.
- líon¹, *m*, 'flax', 1.56, -383, 14 *s.v.* domhan 2(a), *gsg* lín 1.30, -426, An Garraí Lín 12.28, *cmcs* 1.426.
- líon², *m*, 'fishing net', 10.44, *pl* ~ta 1.16, **4.231**, 8.127, -132, ~taí 1.421, -423.
- líon³, *v.*, 'fill', *pres* ~ann 2.30, *rel* ~anns 13.19, *pst 3sg* 2.30, *3pl* ~adar 14 *s.v.* dhá 4, *psthab 2sg* ~tá 5.68, *fut* ~f(e)ar 5.61, *cond* ~fadh* 1.369, *imprs* ~fí 5.60, *vadj* ~ta 1.279, ~taí 8.6.

- líon(d)rach, *see* LÍONRACH.
líonán, líneáil*, *m*, 'lining', 1.56, *pl* ~in 4.52, -231.
Líonán, *an*, *PIN* *m*, 5.336.
líonmhar, *a.*, 'numerous', 1.98, 14 *s.v.* Éamann, *comp* ~ire 3.68.
lionn, líonn, *mff*, 'humour (of the body)', 1.181, *gsg* leanna 3.4, -33. *Cf.* LEANN.
lionnán, *see* LEANNÁN*.
líonrach, líon(d)rach, líonnrach*, *n*, 'sanies, pus from abscess', 1.373, 14 *s.v.* meall 1.
líonraigh, *v.*, 'frighten', 1.373-374, *pres* líonraíonn* 1.373, *vadj* ~the* 1.373.
líonrith*, *m*, 'terror', 1.373.
liopa, *m*, 'lip', 1.34, 3.172, *pl* ~í 4.19.
liopaire, *m*, *in* ~ lapaire 'slovenly person'.
liopasta, *a.*, 'ungainly', 1.35.
lios, *m*, 'fairy mound', 1.34-35.
líosa, *m*, 'splint', *pl* ~í 4.55.
lioscan, *see* LEASCÁN.
liosta, *m*, 'list', 1.35, 14 *s.v.* feireann.
lipín, *m*, 'small lip', 3.172.
Lisín na hEilte*, *PIN*, 'Lisheennaheltia', 2.91 *n*.
Lisín na nAbhall*, lisín a noll*, *PIN*, 'Lisheenanoul', 2.91 *n*.
lítear*, *liter**, *see* LEITIR.
lítear, *m*, 'litre', *pl* ~s 9.74, 14 *s.v.* ceann 2(iii).
líthí, *see* IOMÚ.
Litilínz, *npl*, 'Italians (?)', 12.27 *s.v.* An Tuircéis.
líteir*, *see* LEITIR.
líú¹, líúdh*, *m*, 'shout*, fun', 1.257.
líú², *n*, 'sight, appearance', 1.257.
líúdramán*, *see* LÚDRAMÁN.
líúiste, leoiste*, *m*, 'idler', 1.20.
líúistéarach, líúistíocht, *f*, 'idling', 3.159, -164.
líúiteáilte, líútáilte, *a.*, 'outstanding', 14 *s.v.* níúiteáilte 1.
liuspair, luspair, *v.*, 'revile', 5.164, *VN* luspairt 1.44, -215. *Cf.* LUSPAIRT, LUSPRAÍ(THE), LOSPAIRT.
líútar¹, *m*, 'large object'.
Líútar², *name*, 'Luther', Máirtín ~ 14 *s.v.* Máirtín 1, *gsg* ~ir 9.25.
Lóbais, 'ac, *name*, Seán 'ac Lóbais 12.25.
lobh, *v.*, 'rot', 1.78, **5.140-141**, *pres* ~ann 1.90, *psthab* 3*pl* ~aidís 14 *s.v.* breac¹, *fut* lobhfaidh* 1.99, *cond* lofadh 14 *s.v.* cnáimh 1, *prsbj* ~aidh 5.79, *vadj* lobhtha* 1.99, lofa 5.174, *VN* ~adh 5.232, *pl* lofacháí, lofácháí, lofócháí, ~aí, lofaí 4.171.
lobháil*, *v.*, 'allow, permit', *pres* ~álann 11.103.
lobhra, *see* LOIBHRE.
lobhsaí, *a.*, 'lousy', 14 *s.v.* sneáchán.
loc, *see* LOIC.
locadóir, *m*, 'idler', 3.154.
locard, *m*, 'seat at tiller (boat)', *pl* ~ird 4.52.
loch¹, *mff*, 'lake', 1.44, -407, *gsg* ~a 3.33, 7.71, 12.28, 14 *s.v.* brá thír, dúch, *pl* ~anna 4.151, ~annaí 4.57, *pron* 6.2.
loch², *see* LUCH*.
Loch an Aonoileáin, *PIN*, 1.143, 2.75.
lochán, *m*, 'puddle', 5.234, *gsg* Garraí an Locháin 12.28.
lóchán, *m*, 'chaff', *gsg* ~in 1.38.
Loch an Bhuí, *PIN*, 12.27.
Lochán Charraig a Meacan, *PIN*, 12.27.
Lochán Dhúileac, *PIN*, 12.27.
Loch an Duine, *PIN*, 12.26.
Loch an Mhéill Mhóir, *PIN*, 1.179.
Lochán na nGéabh, Lochán na nGéadh*, *m*, 'sea', 1.101, 12.27.
Loch an Óráin*, *PIN*, 1.27.
Loch an Tamhnaigh, *PIN*, 1.262, 3.32, 12.27 *s.v.* Roisín an Tamhnaigh.
Lochán Vuilleam, *PIN*, 12.27.
Lochannach, *see* LOCHRANNACH.
Loch Bharr an Easa, *PIN*, 2.76.
Loch Bhun an Chloife, Loch Bun an Chloife, *PIN*, 9.84.
Loch Buailte, *PIN*, 12.27.
Loch Coirib, *PIN*, 'Lough Corrib', 8.165, 10.13. *Cf.* COIRIB.
Loch Con Aortha, Loch 'ac Con Aortha, Loch Con Aor, Lora Con Aortha, Loch Mhac Con Fhaolaidh*, Loch Uí Chonaire*, *PIN*, 'Loughaconeera', 1.50, -124, **-165**, -251, 8.224, 12.11 *s.v.* Súilleabháin, 12.17.
Loch Dhúileitir Beag, *PIN*, 9.54.
Loch Eidhnigh, *PIN*, 1.104, -142.
Loch Éirne, Loch Éir'nne, Loch Éirinne, *PIN*, 'Lough Erne', 1.355, 10.94, 12.27.
Loch Hapcins, *PIN*, 12.27.
Lochlann, Lochlannach, *see* LOCHRANN, LOCHRANNACH.
Loch Measca, *PIN*, I.V.
Loch na Calgaí, *PIN*, 1.38.
Loch na Creige Móire, *PIN*, 12.27.
Loch na gCaor, *PIN*, 12.27.
Loch na hÁithe Buí, Loch na nÁithean Bhuí, Loch na nÁthanna Buí, *PIN*, 1.235, 12.27.
Loch na Heilge*, *PIN*, 1.209.

- Loch na hEircine, Loch na hEircinne, Loch na hEircíne, *PIN*, 12.27.
- Loch na mBreac Caoch*, *PIN*, 10.105.
- Loch na Nia, Loch na Ní, *PIN*, *song title* 6.2, -74, 8.68.
- Loch na Scinín, *PIN*, 3.172.
- Loch na Séamais, *PIN*, 12.9.
- Loch Oiriúlach, *PIN*, 9.158.
- Loch Órna, Loch Uaráin, *PIN*, 12.27.
- Loch Pháidín Rua, *PIN*, 12.27.
- Lochrán, *surname*, 'O'Loughrane, O'Loghlen', Seán Ó ~in 10.90, 12.11.
- Lochrann**, Lochlann, *PIN*, 'Scandinavia, (attributive) Norse', 1.165, *gsg* ~rainn 5.233, *dep* ~rann 5.330, ~lann 8.57, 14 s.v. taiseacht. Cf. LOCHRANNACH, CRÍOCH LOCHLANN, TÍR LOCHRANN.
- lóchrann, *m*, 'shining light', 6.76, 10.21, *gsg* ~inn 3.18.
- Lochrannach, Locharnach, Lochlannach, *PIN*, 'Norseman', 1.165, -246, *gsg* Lochrannaigh 3.19, *pl* **4.90**, Lochrannaigh, Lochrannaí 4.88, -138, 13.5, lochrannachaí 4.15, *gpl* Lochrannach 14 s.v. cat 5, *dep* Tír Locharna(f) 1.246. Cf. TÍR LOCHRANN.
- Loch Scainbh, *PIN*, 1.189, 12.26-27.
- locht**¹, *m*, 'fault', 3.170, 13.5, 14 s.v. acmhainn 2, *gsg* ~icht 8.233, *pl* ~aíl 3.165, 4.65, ~icht, ~annaí, ~aí **4.231**.
- locht**², *lucht**, *m*, 'cargo', 1.44, -405, -418, 5.67, 7.119, 8.107, *gsg* ~icht 3.18, *cmcs* 1.371, *pl* 4.231 s.v. lucht, ~aíl, ~aíleachaí, ~aí 3.165, ~aíl 4.41, -65, 9.21, -73, ~a 4.41, ~aí 4.85; 'people' 1.72, 5.127, -229, 8.104, 10.90.
- lochtaigh, luchtaigh*, *v*, 'charge, load', 5.19, *vadj* ~aíthe 5.185, ~aí 10.100, luchtaí 5.182, *VN* luchtú, *gsg* Aill an Luchtaíthe 5.228.
- lochtaí¹, *f*, 'faulting, faultiness', 3.165.
- lochtaí², *f*, 'loading', 3.165.
- Loch Tana, *PIN*, 12.27.
- Loch Team Mheachair, *PIN*, 12.27.
- Loch Theach na Scoile, *PIN*, 12.27.
- Loch Tulach na mBan, *PIN*, 12.27.
- lochtmhar, *a.*, 'faulty, erroneous', 3.149, 10.38.
- lochtúil**¹, *a.*, 'faulty', 3.150.
- lochtúil**², *a.*, 'capacious', 3.150. Cf. LUCHTMHAR.
- lód, *m*, 'large creel', 1.426 n., *pl* ~id 4.150, ~annaí **4.231**.
- lódáil, *f*, 'loading', 11.73.
- lofa**, *a.*, 'rotten', *vadj* of LOBH.
- lofach, *f*, 'rotteness', 3.156, -159, -166, -168.
- lófáil**, *f*, 'idling', 11.73.
- lofar**, *m*, 'rubbish', 3.166, -168.
- lo(f)ta, *see* LOTA.
- log, *m*, 'hollow', 1.37.
- logán**, *m*, 'hollow, piece of potato', lugán 1.4, 3.33, *pl* ~in 7.22.
- Logán, *an*, *PIN m*, 12.27.
- loibhre**, laibhre, luibhre, lobhra*, *VN and a.*, **loibhríthe**, *a.*, '(being) full of, filthy', 1.82, -214.
- loic, *v*, 'fail', 3.154, *pres imprs* ~tear 5.47, *pst 3sg loc* 4.231 s.v. iarraidh, *lpl* locamar 10.62, *psthab or pstsbj imprs* ~tí 5.52, *vadj* ~thíthe 5.173.
- loideán¹, *m*, '(bur of) teasel', *pl* ~naí 4.55, ~in **4.231**.
- Loideán², Luideán, *surname m*, 'Lydon', 1.4, 12.10, *gsg* Micil Ó ~in 5.333, 12.11, Mac Uí ~in 12.22, *pl* ~in 12.11.
- Loideánach, *m*, 'person of surname Loideán', *gsg* ~aigh 12.11, *pl* ~naí 4.15, *gpl* 12.11.
- lóidín**, *m*, 'hinged creel', 1.427, *pl* ~í 1.426.
- loigh**, luigh, laigh*, laigid*, *v*, 'lie', 1.41, -104, 5.138-139, *pres 1sg* loighimse 5.28, 13.13, *3sg* loigheann 5.28, *pst* 8.172, *vadj* loite 3.164, *VN* luighe* 1.104, loighe, loighe chuige 7.12, luí 5.6, luíghe 10.21, *gsg* loite 5.226.
- loighe**, *m*, 'lying', *VN of LOIGH*.
- loilíoch**, loilgheach*, *f*, 'milch-cow, dry cow in calf', 1.56, loilthéach 1.170, *gsg* ~lí 3.32, *pl* loileachaí 1.166, -191, ~chaí **4.231**.
- loime*, *f*, 'bareness', 14 s.v. lomfar.
- loimín, *a.*, 'small and bare', 3.175.
- loine, lointhe, loinidh*, *f*, 'churn-dash', 1.152, -229, -267, -395-397, *pl* ~achaí, ~néachaí 1.395, 4.173, ~óchaí 4.196, -205, ~nte, ~nteachaí **4.231**.
- loing, *see* LONG.
- loingeas*, *m*, 'ships', 4.69.
- Loingseach, *m*, 'person of surname Loingsigh', Labhraidh ~* 12.25 s.v. Ládrámán Loirc, *pl* ~igh 4.90, -145.
- Loingsigh*, *see* CARRAIG Ó LOINSCIGH.
- loinidh*, *see* LOINE.
- loinnir, *f*, 'radiance', 8.150.
- Loinnir, *name*, 10.58, ~ mac Leabhair 5.94, ~ mac Labhair 1.215.
- lointhe, *see* LOINE.
- loipreachán, *see* LEIPREACHÁN.

- loirc¹, 14 s.v. bleidhb.
 Loirc², *name*, Ládramán ~ 12.25.
 loirg, v, 'seek', *pres (rel)* ~eann 10.56.
 loisc, v, 'burn, scorch', 1.41, **5.235**, *pres imprs* ~tear 5.47, *vadj* ~te 5.38, ~thí 5.173, *VN* ~eadh, *loscadh* 5.201, *loscadh* 1.36, 2.27, *gsg* ~íthe, ~íth', *cmcs* 5.228. Cf. **LOSCADH**.
 loisceán*, *m*, 'burnt place', 1.257.
loiseac, *luisead*, *luiseag**, *n*, 'socket, lifetime', 1.45, -67, -257, -427. Cf. **LOSAD**.
 loisteán, *m*, 'singing', 1.257.
 loisteoir, *m*, 'lodger', 3.154.
 loistín, *m*, 'lodging, lodgings', 3.154, 4.45, 5.232.
 loistíneacht, *f*, 'act of lodging', 3.159.
 loit, v, 'injure', 1.41, *pst* 10.76, *VN* ~ 5.201.
loiteach, *a.*, 'satisfied', 3.164.
loiteachas, *luiteachas**, *m*, 'lying, fondness', 3.164, 5.139.
loiteanach, *luiteanach**, *a.*, 'fond of', 1.41, 3.164.
 loiteanas, *m*, 'fondness', 3.164.
lóitéara, *m*, 'idle person'.
lom¹, *a.*, 'bare', 1.182, -266, -279, *loun* 10.32, *pl* ~a 3.56, *comp* *loime* 3.62.
 lom², v, 'lay bare, shear', 5.142, -144, **-148-149**, *pst* 3*pl* ~adar 5.144, *vadj* ~ta 5.174, *VN* ~adh 1.37, *pl* ~óchaí, ~rachaí, ~róchaí 4.171.
 lom-, *prefix*, 'bare', 3.126.
 lomacht, *f*, 'bareness', 3.159.
 loma-lán, *see* **LOMLÁN**.
 lomchaite, *a.*, 'worn bare', 3.126.
 lomchinnite, *a.*, 'absolutely certain', 3.126.
 lomchlár, *m*, ~ na fírinne 'plain truth', 3.126.
lomfar, *lúmfar*, *m*, 'bareness', 3.166.
 lomlán, loma-lán, loma lán, *m*, *a.*, 'fullness, brim-full', 1.366, 3.126.
lompair, *lompaire**, *n*, 'bare land', **1.49**, -182, *gsg* ~e* 1.49.
lomra, *lomradh**, *m*, 'fleece, plucked feathers', 1.195, 3.47, 4.171, *gsg* *lomartha** 1.364.
 lomscabhartha, lomscamhartha, *a.*, 'thin, wretched', 1.89, 3.126.
 lon, lún, *m*, ~ dubh 'blackbird', 1.184, 6.73, 9.87, lún du 14 s.v. libhéaracht, *gsg* ~ duibh 9.34.
 lón, *m*, 'lunch', 1.21, -269, -277, -278, -303, *cmcs* 6.30.
 Londain, *PIN*, 'London', 5.14, 8.27.
 Londans, *na*, *PIN pl*, 12.27.
 Londondaire, *PIN*, 'Londonderry', 11.118.
 long¹, lúng, loing, luing, *f*, 'ship', 1.141, -154, -182-183, **3.24**, -28, 10.28, *gsg* loinge 1.154, 10.45, *pl* loingeannaí **4.231**, loingis 4.69, 9.73, loingiseacha 4.69, 10.51, *gpl* long 10.47.
 long², v, 'guzzle', *pst* 1.154, 5.142, *VN* ~adh 1.154.
 longadán*, *m*, 'swaying', 1.155.
lonn, *n*, 'fierceness', 1.98, 10.56, *gsg* loinn 6.18.
 lonna, [*m*], 'shaft', 9.49, 10.103.
lonnadh, *m*, 'motion of waves, breeze'.
 lonnmhar*, *a.*, 'fierce', 1.98.
 lonraigh, lonnraigh*, v, 'shine', 1.182, -373, **5.236**, *VN* ~radh 5.217.
 loprachán, *see* **LEIPREACHÁN**.
 Lorcán, *name*, *gsg* Seáinín ~in 12.25.
lorg, *m*, 'trace, track, tilled land', 3.83, 8.171, lorga 1.52, *in vocsg* ~ 12.25 s.v. Mfleadh, *gsg* loirg 8.76, -166, 14 s.v. sá 2, *pl* loirg 4.52, ~achaí **4.231**; ar ~ 'in the track of, in pursuit of' 3.23, 9.72.
 lorga, *f*, 'shin', 1.52, -273, 8.117, -127, *gsg* ~n (*cmcs*) 1.215, 3.37, 4.34, *vocsg* 10.42, *pl* loirgne 4.10, loirgní 4.53, -105, -139, ~chaí, ~gnachaí 4.82, -231.
losad, *n*, 'socket', 1.257, cf. **LOISEAC**.
 losaid*, *f*, 'kneading trough', 14 s.v. losad.
loscadh, *m*, 'burning', cf. **LOISC**.
lospairt, *f*, 'scolding, rubbish', cf. **LUSPAIRT**, **LUSPRAÍ(THE)**.
 lot, *m*, 'wound', 4.49, *pl* ~it 4.231, *gpl* 10.93, 13.13.
 lota, lo(f)ta*, *m*, 'loft', 1.50, -112, 2.28, *pl* lothtaí 1.112, ~í 4.55, ~t(r)achaí 4.98, ~trachaí 4.219, ~tV:chaí **4.231**.
 Lotáí Ghleann Chóchain, *PIN pl*, 12.27.
lótáil, v, 'waddle', 3.154.
lótálaí, *f*, 'waddler', 3.154.
 loun, *see* **LOM**¹.
 lú, *see* **BEAG**².
 lú', *see* **LÚTH**.
 lua', *see* **LUATH**¹.
luach, *m*, 'price, value', 2.7, 3.20, -31, 8.157.
luachair, [*f*], 'rushes', II.VI-VII, *dep* 4.150, *pl* ~chra 4.231. Cf. **EACH**.
 luachmhar, *a.*, 'valuable', 1.98, -115, ~ire 3.64.
 Luachra*, Ó, 'Loughrey, Rushe', 12.11.
luadar, *see* **LADAR**.
 luaí, luaidhe*, *f*, 'lead', 1.102, 14 s.v. trom² 1, *dep* 1.368, 8.73, *pl* luannaí 8.233, luantaí 4.18, -36, -46, -57-58, ~ochaí

- 4.187, *luaintí* **4.231**.
luaichte, *n*, 'speed', 3.72, -168.
luaichteacht, *f*, 'speed', 3.168.
luaichteas, *n*, 'speed', 3.72, -158, -168, -170.
luaidreáil, *luaidreáil**, *f*, 'idling', 1.360.
luaidreán, *luaidreán**, *n*, 'whispering', 1.360, 9.78.
luaigh, *v*, 'mention', 5.124, **-171**, *pst imprs* luadh 5.82, *VN* luathú 5.202.
luainn, [*f*], 'exertion', 3.161.
luainneáil, *f*, 'wandering', 1.27, 3.161.
luaitéis, *lúitéis*, *f*, 'welcome', 1.22.
luaithe, *luaith*, *f*, 'ashes', 1.27, -51, 11.171.
luaithín, *a.*, 'little fast, little early', 3.172.
Luaithe, *Ó*, *surname*, *gsg* Sheáin Uí ~ 12.11.
Luaitheadh, *luaitheach**, *m/f*, 'ashes, dust', 5.2, *gsg* Luaitheach, *dep* 3.4.
luaitheamhán, *luaitheamán*, *m*, 'heap of ashes, messy thing', 1.96.
Luan, *m*, 'Monday', 1.27, 3.33, 7.114, *gsg* Dé Luain 1.27, -330, Dé ~ 3.12, 13.27, *pl* ~ta 4.203, *Luaineacháí* 4.53, ~annáí **4.231**.
luar : *lú*, *see* **BEAG**².
luas, *m*, 'speed', 3.168, 7.6.
luascán, *m*, 'swinging, rocking', 1.155, *gsg* ~in 1.27.
*luath*¹, *lua*, *luatha*, *a.*, 'quick, early', 1.51, -231, 2.42, 8.170, -237, 11.168, 14 *s.v.* crann 2, go ~ 5.74, 8.202, *comp* luaithe 1.115, -379, 3.72, 5.361, *luaiche*, *luaithí*, *luacha*, *luaichte*, *lua* **3.65**, *abst comp* luaithe, *luas* 3.69, *luaichte*, *luaichteas* 3.71-72, -168, -170; *chomh* ~ agus 'as soon as' 2.10, -35, 3.39, **8.124**, *chomh* ~ in Éirinn agus 8.218, 14 *s.v.* geall¹ 2, an dá ~ agus 8.85.
*luath*², *v*, 'quicken', **1.128**, 5.171, *impv* 5.235.
luath-, *prefix*, 'fast', 3.127.
luathchaint, *f*, 'rapid speech', 3.127.
luathchainteas, *a.*, 'quick-spoken', 3.127.
luathchás, *m*, 'emergency', 3.127.
luathchleas, *m*, 'quick feat', 3.127.
luathgháireach, *a.*, 'quick to laugh', 3.127.
luathintinn, *f*, 'quickly angered disposition', 1.141, 3.127.
luathintinneach, *a.*, 'quickly angered', 1.141, 3.127.
luathintinniúil, *a.*, 'quickly angered', 1.128, -141, 3.127.
luathlámheach, *luathlámhach*, *a.*, 'dextrous, light-fingered', 3.25, -127.
luathshiúil, *m*, 'quick pace', 3.127.
*lúb*¹, *lúib*, *f*, 'bend, loop', 3.24, *dep* 10.36, *pl* ~racháí 4.60, ~annáí **4.231**.
*lúb*², *v*, 'bend', *impv* *1pl* ~a muid 5.12, *pres imprs* ~tar 5.47, ~tear 5.35, *fut* ~thaidh 5.12, -393, *prsbj* *3sg* ~a 5.393, *pstsbj* *2sg* ~tá 5.32, *vadj* ~tha* 1.63, ~thaí(the) 5.173, 13.21, *VN* ~adh 3.162, 14 *s.v.* dearna.
lúbán, *m*, 'hook'.
lúbar, *lubar* ?, *n*, ~ lathaí 'frog'.
lúbarnaíl, *f*, 'twisting, writhing', 3.162-163, 5.198, 9.135.
lúbóg, *f*, ~ leathair 'bat'.
lucaí, *a.*, 'lucky', 5.259, 6.74.
*luch**, *loch*, *f*, 'mouse, rat', 1.44, 8.27, 9.56, 14 *s.v.* súiteáil, *gsg* ~a 3.33, *dep* Amhrán na L~ I.II, *pl* ~ain 1.413, 4.64, 8.1, 9.73, 14 *s.v.* críonna.
lucháin, *f*, 'small mouse', *pl* ~í 3.173.
luchainíní, *npl*, 'small mice', 3.173.
lucharpán, *see* LEIPREACHÁN.
*lucht**, *see* **LOCHT**².
luchtaigh, *see* **LOCHTAIGH**.
luchtmhar, *a.*, 'capacious', 1.98, -182.
lúd, *lúid*, *n* (*f*), 'agility, vigour', 4.30, 10.31, -69, *dep* 1.18, *pl* ~racháí 'order' 4.30.
lúdramán, *liúdramán**, *m*, 'loafer', 1.211, *also* ~ ládrámán.
lufáire, *lúthgháir**, *n*, 'welcoming joy', 1.7, -22, -52, -102.
lufáireacht, *f*, 'being cheerful', 3.159, 9.79.
lúfar, *lúthmhar**, *a.*, 'agile', 1.98, -270, -290, -305, 2.42. *Cf.* **LÚMFAR**.
lugach, *m*, 'lugworm', *pl* **4.231**, ~aí 4.145, ~aigh, ~cha, ~cháí 4.90, ~aíthe 4.46, -56.
lugacháin, *m*, 'small lugworm', 3.176.
*lugh** : *lú*, *see* **BEAG**².
Lughnasa(dh), *see* **LÚNAS**.
lui, *lui*, *see* **LOIGH**.
luí, *see* **LOIGH**, **LOIGHE**.
luibh, *f*, 'herb', 4.49, 6.6, 9.27, *gsg* ~e 1.269, *Bean na Luibhe* 8.52, *Cailleach na Luibhe* 5.98, *pl* ~eannáí 4.231, *pron* 6.6.
luibhre, *see* **LOIBHRE**.
*luibhneach**, (*m*), *luibhriúch**, *m*, *luibhtheamhach**, *f*, 'weeds', 1.99, *cf.* **LUIFEARNACH**.
lúibín, *f*, 'small loop, recess', 14 *s.v.* lúb (*b*).
*luichín**, *f*, 'small mouse', 1.115.
lúid, *see* **LÚD**.
lúide, *a.*, 'less', 1.284, 3.68. *Cf.* **BEAG**².

Luideán, *see* LOIDEÁN².

luifearnach, *m*, 'weeds, rubbish', 1.99, -230, -246, *in vocsg* 3.6, 9.46. *Cp.* LUIBHNEACH*.

luifin, *n*, '(of mouse) heat', 1.115.

luigh, *see* LOIGH.

Luimneach, *PIN*, 'Limerick', II.XVI, 1.148, 12.27, *gsg* ~nigh(e)* 1.185, ~nigh 5.71, ~ní 3.45.

luing, *see* LONG¹.

luisead, luiseag*, *see* LOISEAC.

luiteachas*, *see* LOITEACHAS.

luiteanach*, *see* LOITEANACH.

lúitéis, *see* LUAITÉIS.

lúmfar¹, *a.*, 'strong', *cf.* LÚFAR.

lúmfar², *see* LOMFAR.

lumpaire, *m*, 'good growth of grass', 1.49; *a.*, 14 *Appendix*.

lún, *see* LON.

Lúnas, Lughnasa(dh), *n*, 'August', 1.49, -330, lá ~ 1.49, mí ~ 1.229.

lúng, *see* LONG¹.

lúncán, *m*, 'rocking', 1.155.

lúsáilte, *a.*, 'loose', 9.139.

liuspair, *see* LIUSPAIR.

luspairt, *f*, 'rabble, scolding', 1.44, -215. *Cf.* LOSPAIRT.

luspraí(the), luspraí, *a.*, 'blighted, scolded'.

lúth, lú, [*m*], 'vigour', *dep* 10.90, cleasa lúith* / ~ 'athletic feats' 1.128, -231, -267, 2.42, 14 *s.v.* cleas¹.

lutharnach*, [*f*], 'weeds', 1.99.

lúthgháir*, *see* LUFÁIRE.

lúthmhar*, *see* LÚFAR.

M

m, *f*, 'letter "m"', 7.72.

m', mh', *see* MO.

'm, *see* AN¹.

má*¹, *see* MAGH*.

má², ma¹, *conj.* 'if', 1.11, -118, -275, -303, -328, 5.99, -104, -106, -266, -392, 8.11-12, -25, -28-29, -32, -161, -172, -174, -206, -228, 9.129, -150, 10.59, 14 *s.v.* dóthain, *cop* 5.333, -336, 9.124, más, má's 8.25, máis 3.5; 'before' 8.121, *see* SHULA.

má, *interj.* 5.330.

ma², *see* MAR.

mabhlaer, *m*, 'boulder', 11.134.

mac¹, *m*, 'son', 1.24, -269-270, -275, -303, -313, 5.370, 8.233, 9.48, M~ Dháithí an tSneachta 1.3, M~ Rí in Éirinn 8.171, *vocsg* a mhic 1.69, a mh~ 3.17, 9.46, *gsg*

maic*, meic*, mic 1.213, 9.82, -147, -168, 10.54, *cmcs* 3.12, 8.141, *pl* ~annaí 4.57, -84, *gpl* 3.47, 5.94; *patronymic* 9.25, **12.2-4**, -13.

Mac², Mag, Mág, 'ac, a, *in surnames*, e.g. for Mac Suibhne *see* SUIBHNE; for Mag Uibhir, *see* UIBHIR. *Cf.* MAC DARA, MAC DUACH.

mac(c)asamla*, mac(c)samla*, *see* MACASAMHAIL.

Macaí, *name*, 12.11, Pádraigín Mh~ 12.25, *pl* Pádraigín Mhacaíós 4.35, Páraicín Mhacaíós 12.9.

[macallach*, *a.*, 'echo', 5.97.]

macánta*, mucánta, *a.*, 'honest', 1.4, -107, 3.159.

macántacht, *f*, 'honesty', 3.159.

macasamhail, macasamhailt, mac(c)asamla*, mac(c)samla*, *f*, 'like(ness)', 1.89, -302, 8.159. *Cf.* MACSAMHAIL.

Mac Dara, (*saint's*) *name*, 3.46, 6.63, 8.167, Naomh ~ ~ 5.370, *dep* 9.85, *gsg* Mhic Dara 3.47, 9.85, 12.25, Cóilín Mhig Dara 12.25, *cmcs* 14 *s.v.* ainm.

Mac Darach*, *see* DARACH.

Mac Duach, (*saint's*) *name*, *gsg* Mhic Duach 9.85, 12.25.

mach, 'mach, *see* AMACH.

máchail*, *f*, 'defect', 1.163.

machairí, *npl*, 'testicles', 1.217, -258, *cf.* MAGAIRLE.

machtnamh*, *m*, 1.72, -79, -113.

macnas, macras, *m*, 'dalliance, frolicking', 1.32, -146, -303, 7.105, 14 *s.v.* bail.

macrall*, *see* MAGAIRLE.

macsamhail, macshamhailt, *f*, 'equivalent', 1.339. *Cf.* MACASAMHAIL.

mada, madadh*, madra, madr', madradh*, *m*, 'dog', 1.48, -275, -421, 5.14, 8.72, *vocsg* mhadaidh*, mhadaí 1.110, 3.10, -47, *pl* **4.231**, madaí 4.86, -160, 10.40, madraí 1.363, 4.17; madradh* / madra allaidh 'wolf' 1.246, -313, -360, *pl* madraí allaidh 1.360, 4.33, madradh* / madra uisce 'otter' 1.360, 14 *s.v.* folláin, *pl* mádarai uisce 4.38, madra uiscí 4.35; Mada Rua, *name*, 13.14 (*cf.* MAIDÍN RUA), Madra Rua an Ghleann Dorcha 8.218.

Madaín, *surname*, 'Madden', 12.10, Jó Mh~, Seán Ó M~ 12.11, Uí Mh~ 12.11.

Madra Allaidh, *an*, *PIN m*, 12.27.

madrúil, *a.*, 'doggish, brutish', 3.150.

Mag, Mág, *see* MAC².

- magadh, maga, *m*, 'mocking, joking', 1.262, -275, 5.215, -347, 9.88, *dep* 4.47, 14 s.v. dóigh 1.
- magairle**, *magarla**, *macrall**, *m*, 'testicle', 1.217, -246, -418, 14 s.v. púitse, *pl* *magarlaí* 4.30, -156, *magarlaíthe* 4.229. *Cf.* MACHAIRÍ.
- magarlach*, *a.*, 'testicular', 1.217, *Sadhbh* Mh~ 12.20.
- magh**, *f*, 'plain', 1.143, *dep* *má**, *maighe**, *muighe**, *see* MÍOL.
- Maghnas*, *Mághnas*, *see* MĀNAS.
- máglam*, *manglam**, [*m*], 'jumble, hotchpotch', 1.155.
- máguairt*, *adv*, 'around about', 8.198, *cf.* CUAIRT.
- mai*, *see* MAITH.
- maic**: *mic*, *see* MAC¹.
- maicín*¹, *m*, 'small son', 3.172, 10.54, *in vocsg* 14 s.v. *faínic*.
- Maicín*, *name*, 12.15, ~ *a Búrc*, *Bríd Mh*~ 12.25.
- maide**, *m*, 'stick, oar', 1.10, -297, -303, -313, 3.119, 8.137, -173, -229, 9.15, ~ *corrach* 'stick used in bird-trap' 5.176, *dep* 9.56, *Garraí an Mh*~ *Mhóir* 9.49, *pl* ~*dí* 3.56, -76, 4.19; ~ *crois* 'crutch', *pl* ~*dí* *crois*, ~*annaí* *crois* 4.37.
- Maidhc*, *name*, 'Mike', ~ *Mhicil Uí Dhonnchú* 12.11, ~ *Ó Iarla* 9.151, ~ *Teamannaí* 7.111, *Marcas Mh*~ *Teamannaí* 12.25.
- Maidhcil*, *name*, 'Michael', 1.395, 8.91, -137, ~ *an Mhaoir* 12.20, ~ *Beag dep* 3.46, ~ *Cadhan* 1.232, ~ *Feorainz* 8.215, ~ *Mhicil Pháidín* 9.43, ~ *Pheadair Dhuinín* 12.19, ~ *Mhaitiú* 12.14, ~ *Mheireacá* 12.17, ~ *Shéamais* 12.19.
- Maidhcilín*, *name*, 'small Michael', 1.222, 8.193, ~ *Ros Rua* 12.17.
- Maidhc Shiúbháine Bhig*, *an*, *PIN* [*m*], 12.27.
- Maidhdeaic*, *Miadac*, *name*, 'Mydock', 3.40, 7.82, 8.56, 12.25.
- maidheasar*, *m*, 'miser', 8.216.
- Maidhle*, *name*, 'Myley', ~ *Sheáin Buiréad* 12.11, *Muileann Mh*~ 12.27, *Maitias Wylè* 11.23.
- maidhm** (*maídhm*), *maoidhm*, *f* (*sometimes m*), 'wave', 1.104, -330, -427, **3.4**, *gsg* ~*e* 3.31, *maidheama* 3.33, -46, *pl* ~*eannaí* **4.231**, ~*neachaí* 4.60, *pron* 6.3.
- Maidhm an tSagairt*, *PIN*, 13.11.
- Maidhm an Urláir*, *Maidhm an Úrláir**, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Bhearaí*; *Bearaí*, *an*, *PIN*, 12.26-27.
- Maidhm Chanailí*, *PIN*, 11.62, 12.27.
- Maidhm Crampainn*, *see* CAMPAINN.
- Maidhm Éinniú*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Fhéilim*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Fuaigh an Phriacháin*, *PIN*, 6.20, 8.210, 12.27.
- Maidhm Gorm*; *Gorm*, *an*, *PIN*, 12.26-27.
- Maidhm Iabhra*, *PIN*, 12.25, -27.
- Maidhm Mháirtín Thaidhg*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Mhichíl Bhuí*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Mór*; *Maidhm Mór*, *an*; *Maidhm Mhór*, *an*, *PIN*, 8.141, 12.27.
- Maidhm Mhullán na Brón*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Mór Charraig a Míle*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm na Gualann*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Oileán Lachan*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Sheáin Risteaird*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Shéamais Áille*, *PIN*, 12.27.
- Maidhm Shean-Pheait*, *PIN*, 12.27 (*also s.v.* *Leathraigh Ghorm*, *an*).
- maidhtseáil**, *v*, 'play truant, mitch'.
maidin, *f*, 'morning', 1.267, -278, 9.57, *ar* ~ 1.367-368, 5.14, 8.200, 9.87, *gsg* *maidne*, *maidine* 1.65, 3.12, *mainne* 14 s.v. *creach*, *cur* 2, *maidhne*, *cmcs* 1.20, *pl* ~*eachaí* 4.59, ~*eacha* 8.202.
- Maidín Rua*, *name*, 10.40. *Cf.* MADA Rua.
- maidir*, *prp* ~ *le* 'as for', 1.237, -275, -303, 6.12, 7.63, **-119**, 8.124, -161, 12.13, 13.12.
- maidl*, *n*, 'model', 9.61.
- maidneach**, *a.*, 'early (morning)', 3.148.
- maidneachan**, *maidneachán**, *see* MAINNEACHAN, MAINNEACHÁN.
- maig**, *see* MAING.
- Maigh Cuilinnn*, *Maigh Cuileann*, *PIN*, 'Moycullen', 1.101, 8.189, 9.138, *dep* 9.84.
- maígh*, *v*, 'begrudge, envy', **5.235**, *VN* *maíochtáil* 5.204, *maíobh* 5.207.
- maighdean**, *f*, 'virgin', 1.104, M~ 1.227, *an Mh*~ *Mhuire* 8.62, *an Mh*~ *Muire* 9.65, -72, *vocsg* *a Mh*~ 1.77, -119, 5.13, 8.1, 9.38, 14 s.v. *anocht*, *a Mh*~ *Muire* 1.49, 13.13, *gsg* M~*na* 3.33, *Maighdine* 3.46, 7.106, 8.244, *na Maighdeana Muire* 9.85, 13.19, *na Maighdine Muire* 9.72, *cmcs* *na M*~ *Muire* 9.72; ~ *mhara* 'mermaid' 1.286, 9.56, *pl* ~*achaí* *mhara* 9.76.
- maighe**, *see* MAGH*.
- Maigh Chromtha**, *Mochromtha**, *PIN*, 9.84 n.

- Maigh Eo, Muigh Eo, *PlN*, 'Mayo',
Conndae Mhaighe Eo* 1.78, -209, -215,
Condae Mh~ 9.84.
maighistir*, *see* MÁISTIR.
Maighréad*, *see* MUIRÉAD.
máillead, máilllead*, *m*, 'mallet', 1.160,
-303, 13.11.
máilín, *m*, 'small bag', 3.18, -177, *pl* ~í
13.26.
maillseach, *a.*, fiabhras m~ / mh~ '? fever',
9.176.
Máille, *surname*, 'O'Malley', 1.303, 12.10,
an ~, *gsg* Thomáis Uí Mh~ **12.11**.
Máilleach, *m*, 'person of surname Máille',
1.303, 12.22, *gsg* ~llich 3.19, *pl* ~llich
4.88, 12.11, ~llí 4.90.
máilllead*, *see* MÁILLÉAD.
maillín, *a.*, 'a little slow', 3.171, -175,
-177.
Máilse, Mailse*, Máils*, *name*, 'Mary',
12.25.
mailthín, *n*, 'butter print or pat', 1.170.
máimín, *n*, 'little mammy', 8.209.
Máimín, an, *PlN m*, 12.11 *s.v.* Fátaigh.
Mainchín, *surname*, 'Mannion', 1.114,
-143, -153, -354, 11.34, -118, 12.10,
Colm Mh~, Seosaf Ó ~, Ceaiteog Ní
Mh~ 12.11.
Mainchíneach, *m*, 'person of surname
Mainchín', 12.11.
maing, maig*, *n*, 'tilt, independence', 1.67,
-221, 9.89.
mainge, *n*, 'independence', 14 *s.v.* bainge.
maingeáil, máingeáil*, *f*, 'swaying', 1.10,
3.161.
maingín, *m*, 'small pollock', *pl* ~í 3.176.
Maínis, Muigh-Inis*, *PlN f*, 1.143, 2.37,
5.239, 6.5, 7.55, 8.208, *gsg* Mhaínse
1.50, 5.361, 12.71, *song* Amhrán
Mhaínse 10.69, *cp.* Calath Mhuighinse =
CALADH FHIDHINSE, *pron* 6.5, 7.55.
mainistir, *f*, 'monastery', 10.94.
mainiúbhars, *npl*, 'manoeuvres', 8.91.
mainneachan, mainneachán,
maidneachan*, maidneachán*, *m*,
'dawning, dawn', 1.278, 3.160, 5.203,
-356.
mair, *v*, 'live', 1.275, *impv* 3*sg* ~eadh
8.165, *pres* 1*sg* ~im 8.172, 3*sg* ~eann
8.172, *imp* ~tear 5.47, *pst* 1.188, 2.20,
fut ~thidh 8.127, *rel* ~feas* 5.83 *n.*,
~theas 8.127, ~thea(s) 1.130, 5.83, ~heas
8.196, ~eas 1.394, *cond* 2*sg* ~theá 14 *s.v.*
Meatúsalam, 3*sg* ~feadh* 8.11, ~theadh
8.127, *prsbj* 3*sg* (meala*), ~e 1.167, 5.23,
~idh 14 *s.v.* oidhre, *psts* 2*sg* ~tá 5.42,
vadj ~the, ~te 5.174, *VN* ~eachtáil 5.200,
-204, 9.93, 14 *s.v.* tóin 14, *gsg* ~eachtála
9.61.
maircigh, *v*, 'ride (horse)', 1.217, 5.22,
-203, *pres* *imp* ~cítear 5.236.
maircíocht, marcaíocht, *f*, 'riding', 1.217,
-240, -284, -330, 5.203, ar ~ 9.87, *dep*
5.382, 9.61.
Máire, *name*, 'Mary', 1.11, -275, -277 *n.*,
-313, Máirhe* 1.397, *in* *vocs* 1.380, *dep*
7.111, 14 *s.v.* tuirne, Tamhnach Mh~ Ní
Fhlathartaigh 12.28, ~ fhada 'grey
heron', 'Ardea cinerea', 9.25, *pl* ~acháí
fada, ~ fhadógaí 4.37, ~ an Chúil Duinn
1.182, ~ an Chléirigh 6.86, ~ an Ghabha
4.35, ~ an tSeaimpín 12.18, ~ an
tSeoigh 12.22, ~ Bhaibín 12.25, ~
Bhídeach 12.13, ~ Bhreathnach 9.25, ~
Cúg 12.11, ~ Ghriabhair 12.25, ~ (Janaf)
Shéamais 12.14, ~ Mhicil 2.57, 6.63, ~
Mhuimhneach 12.17, ~ Ní Chathasaigh
12.11, ~ Ní Conncha 12.11, ~ Ní Cualáin
9.25, ~ Ní Éinniú 9.151, ~ nín Eoghain
12.7, *pl* ~acháí **4.231**, ~ríochaí 4.196,
~réachaí, ~óchaí 4.20.
máireach, 'máireach, mórach, bárach*, *in*
lá arna mháireach, 'following day',
7.113, 8.127. *See* AMÁIREACH.
Mairéad*, *see* MUIRÉAD.
Máireog, *name*, 'Mary', 3.154, 11.144,
Brian Mh~ 12.25.
mairg, *f*, 'alas, regret', 1.303, 3.24, 4.51,
5.288, **8.81**, marg 10.48, (*pl*) ~í **4.231**,
~eacha(i) 4.192, -209.
Máiríá, Máiríá, *sacred name*, 'Maria', 1.11,
-19, 11.71.
Máirín, *name*, 'Maureen', 1.269, -312,
2.21, ~ Brabh 9.161, ~ Diuncan 12.18, ~
Ní Chonra 12.11, *in* *vocs* 14 *s.v.*
mionna, *dep* 6.97, Mh~ Ní Ghaora 12.11.
máirnéalach, *m*, 'sailor', 1.303, 5.381, *pl*
~aigh 4.145, *gpl* 3.63.
Máirt, *f*, 'Tuesday', 1.275, -303, *dep* 9.85,
14 *s.v.* lá 1, Dé M~ 3.32, 8.221.
mairteoil, mairtfheoil, *f*, 'beef', 3.84, 6.56,
gsg mairteolach 3.39, martóla 3.33, *dep**
9.63.
Máirtín¹, *name*, 'Martin', 1.277 *n.*, -303,
-310, 3.172, ~ 'ac Eoin 7.55, ~ an
Bhádóra 12.16, ~ an Mhac 12.25, ~
Bheairtín, ~ Bheara 12.18, ~ Bhriain
1.24, ~ Charna 12.17, ~ Chormaic 3.124,
~ Chúláin 9.25, ~ Mheachair 12.25, ~
Mhurchadh / Mhrocha 2.2, 12.18, ~ Mór

- 8.165, ~ (Ó) Éinniú 9.151, ~ Seoige 12.11, ~ Steaife Seoigeach 12.22, *dep* Mh~ Bán 9.49, Mh~ Saera 12.25, Balla Mh~ Uí Cheallaigh 1.296.
- Máirtín**², *surname*, Cuirnéal ~ **12.11**, Peadar ~ 5.381.
- mairtíneach**, *m*, 'cripple, martyr', 1.228, 3.154.
- Máirtíneach**, *m*, 'person of surname Máirtín', 12.11, *pl* ~ní, ~chaf 4.90, ~nigh 4.145.
- mairtíreach***, *m*, 'martyr', 14 *s.v.* mairtíneach.
- mairtiú**, 'cripple?'.
mairtrigh*, *see* MARTRAIGH.
- maise**¹, *f*, 'good appearance, becoming manner', 1.49, 9.89, 14 *s.v.* cruachúiseach 1.
- maise**², *see* MUISE.
- maiseach**, *a.*, 'comely', 10.36.
- maísín**, *m*, 'machine'.
- maiste**, *m*, 'spill (of straw, etc., to light pipe)', 1.242.
- maistín**, *m*, 'mastiff, unmannerly person', 1.270, -303, 3.159, 11.95.
- maistínteacht**, *f*, 'bad behaviour', 3.159.
- maístir**, *maighistir**, *f*, 'master', 1.104, -303, 3.31, 8.166, -137, *gsg* ~e 3.23, *pl* ~í, ~eachaí, maístirí 4.231.
- maístireacht**, *maístreacht*, *f*, 'mastering, mastery', 1.60, -360, *dep* 9.81.
- maistreadh**, *maistreadh**, *moistreadh**, *m*, 'churning', 1.303, -363, 5.223, *maistirt**, *gsg* maisteartha* 1.363, *pl* maistirí 4.231.
- maístireás**, *maístreás*, *f*, 'mistress', 1.60, -303, -360, -363, 8.72, *pl* **4.231**, ~aí 4.55, ~achaí 4.222.
- maiteachas**, *m*, 'forgiveness', 3.158, -164.
- maiteanas**, *m*, 'forgiveness', 3.156, -158, -164.
- maith**¹, *math*¹, *f*, 'good', 1.51, -303, -313, -331, 2.40, -67, 3.136, 5.14, 6.10, 8.8, -173, 9.89, -146, 14 *s.v.* álach, *gsg* ~easa 3.5-6, -44, 6.43, 7.115, 8.233, 9.61, 13.27, *before* vowel mathas' 8.75.
- maith**², *math*², *mai*, *a.*, 'good', 1.32, -128, -263, -282, -303, -351, 2.41, **3.49**, 5.332, -383, -385, 6.86, 7.36, 8.14, 9.52-53, -117-118, -121, 14 *s.v.* baslach, *in vocsg* *m* 3.17, 9.46, *in dep* *m* 9.49, *adv* *go* ~ 3.96, 8.132, -149, -182, -217, *pl* ~e 1.128, -279, 3.58, 4.150, 5.293, 9.105, *cmcs* 2.9, 9.73, *matha* 9.27; *prp* *chomh* ~ le 'as well as' 7.107, 7.122, *conj* *chomh* ~ is dhá 8.156; *comp* *fearr* 1.112, -199, 2.1, 3.67, 5.331, -336, -378, 8.9, 9.92, -120, -125-127, -140, -175, *fearr* fhios 8.103, *abst comp* ~eas, FEABHAS 3.71-72; *cf.* FEARRDE.
- maith**³, *v*, 'forgive', 1.303, 5.124, -127, -129, *impv* 2*sg* 5.7, 3*sg* ~eadh 5.108, *fut* 3*sg* ~idh 5.7, *pstsbj* 2*sg* maiteá 5.43, ~theá 5.68, *VN* ~eamh 3.156, ~e 5.217.
- maithe**, *n*, *in* ar mh~ le 'for the good of', 1.51, -371, 8.213, ar ~ le 5.266.
- maitheas***, *f*(*m*), 'goodness', 3.6, -44.
- máithrín**, *f*, 'small or dear mother', 1.269, -312, 10.45.
- Maitiaísín**, *name*, 'small Matthew', 1.57.
- Maitias**, *name*, 'Matthew', **1.57**, -303, ~ 'a Con Raoi 1.370, ~ Wylè 11.23, ~ Ó Cathasaigh 12.11, *gsg* Cól Mhaitéis 12.25, Garraí Mhaitéis 12.28, Garraí Mhaitiais 12.28, Jó Mhaitiais 12.3, Hanraoi Mhaitiais 12.13, Pádraig Cóilín Mhaitiais / Mhaitéis 9.37, Peaits Mhaitéis 8.9, Maitéis 3.21, *dep* Mh~ a Carbad 12.11.
- Maitiú**, *name*, 'Matthew', 1.303, 11.95, ~ Mhichíl Mhichíl 12.13, *pl* ~s 12.9, Maidhcil Mhaitiús 12.14.
- mál**, *m*, 'maul', 1.284.
- mala**, *f*, 'eyebrow, brow', 1.170, -216, -303, -395, 5.2, 10.44, *datsg* ~inn 10.49, *pl* 4.127, -231, ~í 4.150, mailí 4.53, mailghe(achaí) 1.216, mailíochaí 4.53.
- Mala**, *name*, 'Molly', ~ Laighléis 11.23, 12.11.
- mála**, *m*, 'bag', 1.269, -273, -371, 2.4, 13.8, *pl* ~í 3.24, -47, 4.19.
- malach**, *mullach**, *m*, 'loaded creel(s), creel load', 1.44, -169, *pl* ~aí 4.90, *num* 4.43.
- maladóireacht**, *f*, 'carrying loaded creel', 1.169, 3.159, -164.
- malairt**, **malraid**, **malraide**, **malthraid**, **malrait**, **marlait**, **marthlait**, *f*, 'alternative, opposite, barter', 1.52, -66, -169, -190, -197, -245, -252, -303, -371-372, -395, 9.61, 10.35, 14 *s.v.* babhta 2, caoifeanach, co(i)s (i).
- mall**¹ (*máll*), *a.*, 'slow, late', 1.303, 2.75, 10.49, 11.168, *go* ~ 14 *s.v.* luath 2, *gsgf* moille 1.41, 3.53, *pl* ~a, *cmcs* 3.56, *comp* moille 1.41, -303, 3.62.
- mall**², *mallaigh*, *v*, 'slow down', 5.18, -142, -145, -170, *vadj* ~ta, maillte 5.175.
- mallacht**, *n*, 'curse', 1.303, 3.5, 3.159, 14 *s.v.* gráin (b), *pl* ~taí 3.12, 4.55.
- mallaigh**¹, *v*, 'curse', 3.159, 5.145 *vadj* malluighthe* 5.14, ~aíthe 3.159, 11.96,

- 13.6, ~aí(the) 5.170.
 mallaigh², *see* MALL².
 mallaíocht, *f*, 'cursing', 3.159, 14 s.v. sin 4.
mallaíodóir, *m*, 'malignant person', 3.154.
 mallmhuir, mallúir, *f*, 'neap-tide', 1.95, -216, -418, ar mh~ 8.144, 9.87, 13.9, 14 s.v. muirbheach, *gsg* mallmhurach, mallúrach, mallmhuireach 3.40.
mallmhuireacht, *f*, 'neap-tide', 3.40.
 mallóireacht, *f*, 'carrying loaded creel', 3.159, -164.
 mallúir, *see* MALLMHUIR.
 malrach, marlach, *m*, 'youngster', 1.244, -372, *vocsg cmcs* 3.19, *pl* ~aí, ~chaí 4.90, *vocpl* ~chaí 3.19.
 malraid, malrait, malthraid, *see* MALAIRT.
 mam, *f*, 'mam, mammy', 13.24.
 mám, máim, *f*, 'full of two hands together', 3.24, 9.63, *gsg* máime 3.31, *pl* ~annaí 4.231, ~achai 4.59.
mama, *n*, 'mammy', *vocsg* 1.77, 7.22.
 Mám, an, *PIN m*, 'Maam', 11.118.
 mámaí, *f*, 'using full of two hands', 4.231.
 Mám Cras, *PIN*, 'Maam Cross', 11.118, 13.20.
 Mám Éan, *PIN*, 9.85, 12.27 s.v. Doire Fhada, 14 s.v. téatair.
mámh, *m*, 'trump', 1.92, -302, -336, ~annaí 4.231, ~asaí 4.46.
mamó, *f*, 'grandma', 1.21, -303, -384, 12.17, 14 s.v. niúm 2, *pl* ~z 4.38.
 mana*, *see* MARA².
 manach, *m*, 'monk', *pl* ~aí 4.90, -231.
 Manainn, *PIN*, 'Mannin', 1.278, 6.2, 12.27.
 Manannán, *name*, 12.25, an ~ 1.285, 10.71, 13.5, ~in 10.79, ~ mhic Luirc 12.3, *gsg* Éadra Ní Mhanannáin 1.58.
 Mánas, Mághnas, Maghnas*, *name m*, 'Manus', 1.103, -241, -303, *dep* Carraig ~ 9.85.
 mangach, mongach*, *m*, 'pollock', 1.38, *gsg* ~aigh 1.426, *pl* ~aí **4.231**, ~chaí 4.179, ~aigh 4.90, *gpl* 8.216.
 mangachaín, *m*, 'small pollock', 3.176.
mangarae, *m*, 'rubbish', 14 s.v. bacach.
 mangaráil, *f*, 'messing, nonsense', 3.161.
 manglam*, *see* MÁGLAM.
mánla, *n*, 'loam?'.
 mant, *m*, 'small gap', 1.177.
 mantach, *a*, 'gap-toothed, indented', 1.177, -258, 3.26, 10.44.
 maoidhm, *see* MAIDHM.
 maoil, *f*, 'contents over rim of receptacle, top', 1.303, 3.37, -154, 14 s.v. maing 2, maol 3.37, thar ~ 1.368, *gsg* ~e 4.33, bearna mh~ 'hare lip' 1.215.
 Maoil Chiaráin, Ó, *surname*, 'Mulkerrin', 12.10, Seán Ó ~ ~ 7.115, Maolra Ní ~ ~ 7.55, 12.7, Máire Ní ~ ~ 11.118, *gsg* Uí ~ ~ **12.11**, M(h)~ ~ 9.113, 12.23.
 Maoilín na gCadhan, *PIN*, 12.27.
 Maoilir*, *name*, 'Moyler', 1.95.
 Maoilre, *see* MAOLRA.
Maoilris, *PIN* ?, 14 Appendix.
 Maoilseachlainn, *surname*, 'Mac Loughlin', *dep* Mh~ 9.39, 10.87.
 maoin, *f*, 'wealth', 1.313, 5.90, 9.89, 10.60, 14 s.v. maith¹ (e), truspas.
maoirseacht, *f*, 'shepherding', 1.132, -236, 3.159.
 Maois, Maoise, *name*, 'Moses', 1.52, -303, 6.35, 7.24.
 maol¹, *a*, 'bare, bald, hornless', 1.209, -303, 3.106, 4.74, Conán M~ 10.4, Inín Mh~ Charrach 8.217, *possibly noun* 14 s.v. seacht 1(a).
 maol², *see* MAOIL.
 maolaigh, *v*, 'make or become bare or bald', *vadj* ~aíthe 14 s.v. cluais 1(b).
 Maolán, *surname*, 'Mullen, Moylan', 12.10, Máire Ní Mhaoláin, Uí Mhaoláin, *pl* ~in 12.11.
 maológ, *f*, 'contents above rim of container', 3.154, 14 s.v. bord 1.
 Maolra, Maorla, Maoilre, Maolmhuire*, *name*, 'Myles', 1.95, -303, -372, -374, 8.143, Maorla Caoch 1.244, Maolra Óg 8.143, Fuaigh Mhaolra Óig 7.14, Maolra Dubh 3.69, Maoilre Dú 5.381, Maolra Ní Maoil Chiaráin 7.55, an tAthair Maolra 5.99, ... 'ac Maolra, ... 'ac Mhaolra, mhic Maolra Mhóir 12.2.
maor, *m*, 'herdsman', 1.14, -281, -303, *gsg* Maidhcil an Mhaoir 12.20, *pl* **4.231**, ~tha 4.54, -106, ~thaí 4.44.
 Maoras, Muighros*, *PIN m*, 1.303, 3.154, *gsg* ~is 6.97, 8.230.
 Maorla, *see* MAOLRA.
 maorthaí, maoráíthe, maortha*, maordha*, *a*, 'dignified', 1.107, 3.152.
maothán, *m*, 'part of ear or eye', 1.14, 14 s.v. tóig 11, *pl* ~in 14 s.v. leag ag / ar, tit ag, tit ar.
mapa, *m*, 'mat, map', 1.275-276, *pl* ~í 4.19, 13.29, 14 s.v. sniogáilte.
mar¹, *prp*, 'as', 1.58, 3.47, 9.90, 10.11, *with pron* 6.27, ~ sin 'like that, so' 1.387, 2.20, ~ (/ma) hin / heo 1.189, 6.81-82, **7.66**, ~ sin héin 'even so' 13.5, mara 1.249, 7.66; *adv* ~ is cionn, ~is-cíonn

- 'inside out' 8.198; *conj.* 'because', 1.275, -303, -368, 8.120, -125, **-144**, 'as' 5.248, 8.121, **-158**, cé ~ 5.98, 8.52, céard ~ 8.54; ~ a 'where' 10.99.
- mar², *pron.*, *see* MUID.
- mará**¹, *m.*, ~ breac 'magpie'?
- mará², mana*, mani*, muna, *conj.* 'if not', 1.149, -263, -281, -303, 2.60, 5.9-10, -121, **8.27-28**, 9.119, -124, -141-142, -169, muna 11.127, nó('s*) ~ 8.29, -31-33, marama 8.27, ~ mbeadh 7.89, deabhal ~ 8.117; *cop* 5.332-333, -335-**336**, *pres* **5.347**, *pst*, mar' **5.369**, 8.98-99, murab* 8.220; *with* bí, ~b fhuil I.X, 1.91, 5.252.
- mará³: MAR¹.
- marabhfaisc, *see* MARBHFAISC.
- marach**, murach*, *prp.* 'except for', 2.60-61, 5.248, **7.89**, 9.4, -139, *pron* 6.15, 8.27 n., -217, 13.10; *conj* 1.150, 6.20, **8.147-148**, 14 s.v. abair 5, anocht, ~ amháin 8.147, ~ nach 8.153.
- márach, *see* MÁIREACH.
- maraga, *see* MARGADH.
- maragh**, marbhaigh*, *v.* 'kill', 1.216, -275, 5.17, **-317**, *impv* 1pl ~aí muid 8.209, 2pl ~aigí 5.72 n., -85, *pres* 1sg ~aím 6.60, 3sg ~aíonn, ~ann 5.416, *rel* ~aíonn 8.83, *imprs* ~aítear 5.3, -47, ~aíthear 5.63, *pst* 3sg 1.413, ~aí 5.79, 10.44, 3pl ~aíodar, ~adar 5.86, *imprs* ~aíodh 1.413, 5.81, -415, ~aíobh 8.132, ~aíú 8.215, ~adh 8.97, *Echo* 2sg mharbhaís* 5.104, *psthab* 3pl ~aídís 5.86, *imprs* ~aítí, 5.3, ~aíthe (marbhaighthí*) 5.64, *fut* 3sg ~róidh 1.283, -413, 5.393, ~ró' 8.170, *rel* ~róis 8.94, *Echo* 1sg ~ród 13.2, *cond* 1sg ~róinn 7.89, 14 s.v. capall, ~rthóinn 5.417, 2sg ~ráthá 14 s.v. beomharbh, 3sg marbhódh* 1.216, ~ródh 8.135, ~ród sí 14 s.v. deis 1(a), *imprs* marbhóchaidhe* 5.63, 10.81, ~róifí 5.418-419, *prsbj* 3sg marbhaí* 5.79, ~aí 14 s.v. oidhre, *imprs* ~aíthear 5.63, *pstsbj* 2sg ~róthá, ~rá 5.67, 3sg ~aíoch 5.9, ~aíod sé 8.12, 3pl ~aídís 8.171, *imprs* ~aíthe, ~aíthí 5.64, *vadj* ~aíthe 5.180, 8.1, ~aí 6.93, VN marbhadh* 1.11, ~rú 5.233, 9.79, 14 s.v. cailleach 1, *gsg* ~aíthe 5.228, *cmcs* 8.179. *Cf.* MARÚ.
- maralán, *see* MARBHLÁN.
- marbh¹, *m.* 'dead (person)', 5.23, 7.71, *dep* 3.12, *pl* mairbh 1.81, -404, 4.52, 7.106, *gpl* 4.47, -189, 13.13.
- marbh**², marú, *a.*, 'dead', 1.80, -368, 4.143, 5.180, 6.3, 8.145, -170, 11.11, -125, -140, *gsg* mairbh(e) 1.29, *gsgm* mairbh 3.52, 9.49, 12.26, *f* Cnocán na Ma [*<* Mná] Mairbhe 1.11, 3.53, *comp* mairbhe 3.61.
- marbhach, marwach, **marúch**, marbhthach*, *a.*, 'deadly', am mh~ 'dead of night', 1.96, -98-99, 3.55, -148, 9.51, 10.40.
- marbhaigh*, *see* MARAIGH.
- marbhán, *m.* 'corpse', 1.96, 3.164, -166, 4.43.
- marbhánta, *a.*, 'lifeless', 3.159, -164, -166.
- marbhántacht, *f.* 'listlessness', 3.159, -164, -168.
- marbhántas, *n.* 'listlessness', 3.164, -166, -168.
- marbhfaisc, marabhfaisc, marúfhaisc, marabhfháisc, marbhtháisc*, [*f*], 'swathings on corpse', 1.97.
- marbhín, *a.*, 'little (and) dead', 3.174.
- marbhlán**, maralán, *m.* 'earthing', 1.97, 11.171.
- marbhleathair, *n.* 'numbness (of fingers)', 1.97, -122, 3.84-85, -132, 9.39. *Cf.* MÓRLEATHAIR.
- marbhthach*, *see* MARBHACH.
- marc**, *m.* 'mark', 1.275, -297, -303, -368, 8.77, -173, ~annaf 1.388, 6.3.
- marcach, *m.* 'rider', 1.217, -240, -246, *pl* ~aigh 4.90.
- marcaí, *m.* 'rider', 1.107, -217, -303, -339, 8.227, *pl* ~aidhte* 1.127, ~aíthe 4.56, -73, -144, -146.
- marcáil¹, *v.* 'mark', 1.303, 5.20, ~eann 5.135, 8.208.
- marcáil**², *v.* 'ride', 5.22.
- marcaíocht, *see* MAIRCÍOCHT.
- Marcaisín, *name*, 'small, young Mark', ~ Sheáin Hughie, ~ Tommy Wil(ly) 11.23, *dep* Mh~ Cadhan, Mh~ Chadhain 13.21, *pl* Jó Mharcaisín 3.173, 4.35.
- Marcas, *name*, 'Mark', 1.303, 9.152, 11.95, ~ Mhaidhc Teamannaí 12.25, ~ 'Mhorgan' 13.12, ~ (Ó) Caena 12.11, ~ (Sheáinín) Sheáin Mhicil 12.14, *gsg* ~is 5.254, Mharcais Uí Cheannabháin, Cóilín Mharcais Uí Chaolaigh 12.11, Mícheál Mharcais 1.19, 8.158.
- márcháil, *v.* 'march', 11.25.
- margadh**, marga, maraga, *m.* 'bargain, market', 3.12, 8.56, *gsg* ~aidh* 6.40 n., *dep* un ~ 5.233, Tadhg an Mhargaidh

- 12.16, *pl* ~aí 4.55, ~achaí 4.219, ~gV:chaí **4.231**.
 margáil, *v*, 'bargain', *pst* 5.20.
 Márgainín, *name*, 'small, young Morgan', Meaircín Mh~ 12.25.
 Márgan, *name*, 'Morgan', 12.25.
 mar-is-cíonn : mar is cionn, *see* **MAR**¹.
 marla, *m*, 'marl', 1.192.
 marlach, *see* MALRACH.
 marlait, *see* MALAIRT.
 mart, *m*, 'carcase of beef', 1.275, -303, *pl* ~irt 4.52, ~annaí **4.231**.
 Márta, *m*, 'March', 1.303, -330, 3.142, 6.90, 9.32, -75, -85, 10.99.
 Mártan, *name*, 'Martin', 1.303, -313, *dep* 9.85, 10.44.
marthainn, marthain*, *f*, 'type of charm', 1.144, -275, -303, 10.44, *especially* An Mh~ P(h)ádraig 1.14, 9.85, 10.1, 14 *s.v.* éirigh 2, *pl* marthainí 4.231.
 marthait, *see* MALAIRT.
 martra, *n*, 'maiming, crippling', 5.228. *Cf.* MAIRTIÚ.
 martraigh, mairtrigh*, *v*, 'maim', *pst imprs* martraíodh 14 *s.v.* mairtiú.
marú, *m*, 'killing', *VN of* MARAIGH.
marúch, *see* MARBHACH.
 marúfháisc, *see* MARABHFÁISC.
 marúntacht : barúntacht, *see* BARÚNTA.
 marwach, *see* MARBHACH.
 Más, *an*; Mása, *an*, *PLN m*, 'Mace', 1.52, -271, -303, 2.28, 12.9, *gsg* ~a 3.45, 8.170.
 más¹, *see* MÁ².
 mása, más², *m*, 'buttock', 1.52, -269, -303, -336, 3.45, *dep* 9.97, 13.14, 14 *s.v.* breill, *pl* ~aí 1.52, 4.231.
 masc, *m*, 'mask', 1.303.
mascáil, *v*, 'mask', 5.20.
 masla, *m*, 'insult', 1.231, -303, 6.72, 10.95, *pl* ~lóchaí 4.210, ~làchaí 4.218, ~í, ~IV:chaí **4.231**.
 maslach, *a.*, 'insulting', 3.153.
maslaigh, *v*, 'insult, overstrain', 1.303, *impv* 10.71, *VN* ~lú 14 *s.v.* coirnéal 1.
 maslaíoch, *a.*, 'insulting', 3.148, -153.
 maslaíodóir, *m*, 'insulter', 3.154.
 máta, *m*, 'mate (boat)', 1.303, 5.97.
 matal, *m*, 'mantle-piece', 6.97, *gsg* ~il 8.77, *see* MAIDE 3.
 math, *see* MAITH^{1,2}.
 mathaganaí, *n*, 'mahogany', 7.116.
máthair, *f*, 'mother', 1.13, -117, -126, -198, -277 *n.*, -279, -303, -313, -317, -321, -331, -341, -405, 6.1, -71, -95, 9.167-168, *gsg* ~ar 3.42, 8.86, 9.135, *dep* 1.77, 2.64, 9.65, -145, 13.13, *pl* ~eachaí **4.231**, máithreachaí 6.8; ~ mhór 'grandmother' 1.368, 6.76, 13.13.
 mé, *me*, *Isg pron*, 'I, me', 1.17, -24, -231, -283, -285, -290, -303, -413-415, 2.15, -23, -59, 3.180, 6.14, **-16**.
 mea, *see* MEADH.
 meá, [f], 'fishing-ground', 1.303.
meabhair, *f*, 'sense', 5.97, -259, 7.15, 8.141, 9.61, -89, 13.10, 14 *s.v.* arann, *gsg* ~bhrach 3.39.
 meabhrach, *a.*, 'intelligent', 3.148, *abst comp* ~aí 7.18, 8.82.
meabhraigh, *v*, 'recall'.
 meabhraíocht, *f*, 'intelligence', 3.159.
 meabhrán, meadhrán*, *m*, 'dizziness', 1.103, 8.198.
meacan, meacain, *m*, '(tuberous) root, carrot', 1.303, 3.4, 14 *s.v.* fata (a), mion ~in 14 *s.v.* mion, míor ~(i)n 14 *s.v.* míor, ~cna **3.22**, 4.49, ~ an Leonadh 'fennel' 5.224, *pl* ~cna, ~ineacha, ~cne **4.49**, -231.
meach, beach, *f*, 'bee', 1.221, -303, -335-336, 2.43, 11.126, *dep* 3.53, *pl* ~ain 4.64, *gpl* ~, ~an **3.47**, -53, 4.87, ~ 9.58, *cmcs* 9.58.
 meacháin, *f*, 'small bee', *pl* ~í 3.173.
 meáchainín, *m*, 'little weight', 3.171.
 meachainíní, *npl*, 'small bees', 3.173.
 Meachair, *name*, 12.1, **-25**, *dep* Team Mh~, Máirtín Mh~ 12.25, Loch Team Mh~ 12.27, *pl* ~ 12.9, ~s, ~ars 12.9.
 Meachair*, Ó, *surname*, 'Meagher', 12.1.
meáchan, meadhachan*, *m*, 'weight', 1.12, -103, -158, -303, -313, 3.20, *gsg* ~in 1.113, -144, 3.24, 5.224, 6.92, *cmcs* 8.132. *Cf.* MEÁIGH.
 méad, *n*, 'amount', 3.69, 13.11, *interr* cé mhéad 'how much' 1.158, 5.8, 8.51, **-60**, -66, 11.16, cé méad* 8.60. *Cf.* MÉID, MÓR.
méadaigh, *v*, 'enlarge, increase', *pres* ~aíonn 5.141, *pst* 8.215, *vadj* ~aíthe 7.57, *VN* ~dú 7.109, 10.15.
 méadail*, *see* BÉADAIL.
meadar, *n*, 'nothing'.
meadaráil, meadráil, *v*, 'mess', 1.5, -204, -228, 5.20, *cond* ~álfadh* 1.60.
meadh¹, mea, *f*, 'balance, match, life', 1.101, -303, 2.43-44, 3.4, 5.227, 14 *s.v.* meig.
 meadh², *n*, 'fishing-ground', ar ~ 9.87.
 meadh*³, *see* MEÁIGH.

- meadhachan*, *see* MEÁCHAN.
 meadhair*, *see* MEIDHIR.
 meadhán*, *see* MEÁN.
 Meadhbh, *name*, 'Maeve', 1.78, -103.
 meadhg, meadhag, *m*, 'whey', 1.103, -192, -231.
 meadh-rabharta, *see* MEATHRABHARTA.
 meadhrán*, *see* MEABHRÁN.
 meadráil, *see* MEADARÁIL.
 mea ghabhair, meann gabhair*, *f*, 'male snipe', 1.145, 3.4.
 meaic¹, *n*, 'hob', 1.206, -221, -303, 11.95.
 Meaic², *name*, 'Mac', 1.303, 8.145, ~ 'Mylotte' 13.16, *dep* 1.339, Tigh Mh~ 1.345.
 Meáig, *name*, 'Mag, Marg(aret)', 11.25, *dep* Mh~ Uí Conncha 12.7, -11.
 meáigh, meadh*, *v*, 'weigh', 1.101, -303, *pres 1sg* meadhaim* 1.103, *fut imprs* meáifear 5.56, *VN* meáchan 5.203, 9.37, *gsg* ~in 9.61, -70. *Cf.* MEÁCHAN.
 Meaigí, *name*, 'Maggie', ~ Choilm, ~ Pheait Bhid, *dep* Pádraic Mh~ 12.13.
 meailín, *m*, 'small lump, bubble', 3.171, -175, -177, *pl* ~í 3.173.
 mainijeáil, *v*, 'manage', *VN* 5.105.
 meaineajar, *m*, 'manager', 5.233, -350.
 meaingil, *m*, 'mangle', 14 *s.v.* crann 2, *pl* meaingils 11.77, 14 *s.v.* gearradh 1, spleantráil 2, meaingils 14 *s.v.* eithir, *dep* Garraí na Meaingils, Garraí na Meaingils 12.28.
 Meairc, *name*, 'Mark', ~ Pháidín 8.145, ~ Pháidín Choilm 13.16.
 Meaircí, *name*, 'Mark', Garraí Mh~ 12.28.
 Meaircín, *name*, 'small Mark', 14 *s.v.* crua 2, ~ Mhargainín 12.25, ~ Tomás 12.11.
 Meáirg, *name*, 'Marg(aret)', ~ Ní Conncha, Meáirg 'a Conncha 12.7, -17.
 Meáirgín, Meáirgín, *name*, 'small Marg(aret)', 11.133.
 Meáirt, *name*, 'Mart', ~ Mheáirteannaí 12.25.
 Meáirteannaí, *name*, 'Martin', *dep* Meáirt Mh~ 12.25.
 Meairtin, *name*, 'Martin', 6.13, *dep* 6.96.
 meairtseáil, *v*, 'march', *VN* 1.263.
 meais, *n*, 'mash (potatoes)', 14 *s.v.* caoi 1.
 meaisín, *m*, 'machine', *dep* 7.70.
 meait¹, *m*, 'mat', 1.303.
 Meait², *name*, 'Mat', 1.303.
 meait¹, *a*, 'toilsome', 14 *s.v.* deis 1(a), *vadj of* MEATH.
 Meait², *name*, 'Matty', ~ Carabad 12.11.
 meaits, *m*, 'match', 1.242, 14 *s.v.* doras 1(c), *pl* ~eannaí 4.13, 8.135.
 meala*: maire, *see* MAIR.
 meall¹, meáll, *m*, 'lump', 1.303, 3.24, 6.64, 9.52, *gsg* meill, meidhill 1.179, 3.21, *pl* ~tracháí 1.177, 4.10, -85, -95, -158, ~tacháí 3.56, 4.93, ~trV:cháí 4.170, meill 'swellings in throat' 1.179, 4.52, ~a 4.85, ~ta 4.162, -228, ~annaí 4.47, -231, *dep num* ~ 10.58.
 meall², *v*, 'entice', 1.303, 5.142, -148-149, -155, -159, *pst 3sg* 10.94, *impr*s 5.80, *cond 1sg* ~thainn 8.141, *vadj* ~ta 10.31, *VN* ~adh 1.269, -303, 10.68, ~a 5.217, *pl* ~ócháí, ~taí 4.171.
 mealladh, *m*, 'enticing'.
 meallamán, *m*, 'large object', 1.4.
 Meall Mheait, *PIN*, 12.27.
 Meall na hIascach, *PIN*, 3.4.
 Meall Rua, *an*, *PIN m*, 8.189, *gsg an Mheill* Rua 1.179, 2.24, 3.21, *un an Mheall / Mheill* Rua 7.84.
 meamanaí, *see* MEANMNAÍ.
 meámhaíl, meamhaíl, meamhghail*, meamhlach*, *f*, 'mewing', 1.10, -30, -89, 3.162.
 meán, meadhán*, *m*, 'middle', 1.103, ~ oíche 'midnight' 1.11, -271, 14 *s.v.* leith 1(a), *dep* Mí Mheáin (an) tSamhradh 'June' 9.165.
 meán-, *prefix*, 'middle, medium', 1.336, 3.128, -146, 9.39.
 meana, meantha, meanadh*, *m*, 'awl', 1.110, -151, -330, *pl* ~í 4.150.
 méanáil, *v*, 'mean', 11.22.
 meanáir, *see* MINÉAR.
 meanamaí, *see* MEANMNAÍ.
 meánaosta, *a*, 'middle-aged', 3.128.
 méanar*, *see* MINÉAR.
 meánchaite, *a*, 'fairly worn', 3.128.
 meánchinnte, *a*, 'fairly sure', 3.128.
 meánchuid, *f*, 'medium part', 3.128.
 meandar, *m*, 'blow, small heap of peat sods', *pl* ~s 4.231.
 meandaráil, *v*, 'make small heaps (peat)', *VN* 13.25.
 meandarán, *m*, *apparently equivalent to* meandar (móna), *pl in by-name* ~in Ros Dugáin 12.17.
 meánmhéid, *f*, 'medium size', 3.128.
 meánmhí, *f*, 'middle month', 3.128.
 meanmnach, *a*, '(positive attribute)', 1.247.
 meanmnaí, meamanaí, meanamaí, meanma*, menma*, *n*, 'premonition', 1.247, -354.

- meann gabhair*, *see* MEA GHABHAIR.
 meannán*, mionnán, *m*, 'kid', 1.4, *gsg* ~in 10.48.
 meánphraghas, *m*, 'medium price', 3.128.
 méanra*, *a*, 'fortunate, happy', 1.313.
 meánshiúrailte, meánsiúrailte, meántsiúrailte, *a*, 'fairly sure', 3.128, 9.40.
 meantán, meántán, *m*, 'tit', 1.4, -177, -277, -330, 8.61.
 meántéagarach, *a*, 'of medium bulk', 3.128, 9.41. *Cp.* TÉAGRACH.
 meantha, *see* MEANA.
 méan(th)úch, ménfadach*, *f*, 'yawning', 1.111, 5.207.
mear, *a*, 'brittle, difficult', 1.303.
méar, méir, *f*, 'finger', 1.17, -303, -313, -399, **3.24**, -28, 11.96, *gsg* méire 14 *s.v.* sín 1, snaidhm 1, *pl* **4.231**, méara 4.54, méaracha 4.222, méarachai 4.59-60, méarai* 4.102, *gpl* méar 4.86, 5.348, 14 *s.v.* comhfhad.
 mear-, *prefix*, 'semi-', 3.129.
 méaracán, *m*, 'thimble', 14 *s.v.* domhain¹ 1; ~ púca 'purple foxglove', *pl* ~in phúca, *dep pl* na ~ phúca 9.76.
 méarach, *a*, 'resembling fingers, digitate', 14 *s.v.* codal.
mearadh, *n*, 'straying'.
 Méaraí, *name*, 'Mary', *in voc* 4.182, *dep* 14 *s.v.* díol¹ 2.
 Méaraí-Ain, *name*, 'Mary-Anne', 5.358, ~ (Bhríd) an Ghabha 12.18.
 Mearaíán, *name*, 'Marian', 5.341.
 mearaithne, *f*, 'slight acquaintance', 3.129.
 mearbhall¹, mearúill, *m*, 'confusion', 1.244, -303, *gsg* ~ill 13.11.
 mearbhall², *see* MEARÚILL.
 meardha*, *a*, 'impetuous', 1.107.
 meardhána*, *a*, 'reckless', 1.107.
 mear-eolas, *m*, 'slight acquaintance', 3.129.
 Meargait, *name*, 'Margaret', *in voc* Mh~ Ní Bheighirne 1.355.
meargánta, *a*, 'gruff', 1.107.
 Meárgait, *name*, 'Margaret', *dep* Béib Mh~ 6.64.
 mearjaráin, mearjraín, *m*, 'margarine', 14 *s.v.* bealadh, imeacht.
 méaróg, méarthóg, *f*, 'pebble', 1.9, -190.
 Méaróg, *name*, *in voc* Mh~ Ní Shúrtáin 11.144.
 mearúill¹, mearbhall*, *m*, 'phosphorescence', *pl* mearúill 4.50, -52, mearbhail 8.150.
 mearúill², *see* MEARBHALL.
 meas¹, *m*, 'respect', 1.269, -303, 8.91, -145.
 meas², *m*, 'fruit of forest tree, mast', 10.100.
 meas³, *v*, 'think, estimate', 5.13, -237, *pres lsg* ~aim 8.25, -170, *2sg interr* meastú 5.13, 6.17, ~(ann) tú **5.318**, measdú 3.56, 5.348, *3sg* ~ann 5.369, *VN gsg* ~a 3.33, 9.61.
 measc¹, *prp* i ~ 'among' 1.303, **7.115**, *interr* 8.64-65.
 measc², *v*, 'mix', 1.303, *pst* 1.339, *psthab imprs* ~taí 5.34, ~tí 5.38, *vadj* ~ta 5.32, ~thaíthe 5.173, ~thaí 9.148, *VN* ~adh 1.346, 10.48.
 meascán, *m*, 'mixture', 1.4, 3.160. *Cf.* MIOSCÁN.
 measdú, meastú : meas tú, *see* MEAS³.
 measúil, *a*, 'respectable', 3.150, 10.54, *pl* ~úla 3.55.
 measúilín, *a*, 'small and respectable', 3.171.
meata, *a*, 'toilsome', 5.178, -325. *Cf.* MEATH.
 meatachas*, *m*, 'weakness', 3.158.
meath, *v*, 'decline, waste time', **5.235**, -325, *vadj*, *see* MEAITE¹.
 meath-, *prefix*, 'failing, middling', 1.303, **3.129**, -133.
 meathaithe, *f*, 'slight acquaintance', 3.129.
 meathchodladh, *m*, 'drowsiness', 3.129.
meathdháir, *f*, 'partial bullying', 3.129.
 meathgháire, [*m*], 'faint smile', 3.129, 9.26.
 meathgháirí, meathgáirí, *n*, 'faint smiling', 3.129, 9.26.
 meathphian, *f*, 'slight, dull pain', 3.129.
meathrabharta, meadh-rabharta, *m*, 'declining or increasing springtide', 1.124, 3.129, 8.174.
meathsháile, *m*, 'brackish water', 3.129.
meath-thaoille, *m*, 'small tide', 3.129.
 meath-thinn, *a*, 'sickly', 3.129, -133.
 meath-thinneas, *m*, 'sickliness', 3.129.
 meath-thrá, *f*, 'medium low water', 3.129.
 meats, *n*, 'maths', 8.94.
 Meatúsailleam, **Meatúsalam**, *biblical name*, 'Methuselah', 11.63, -106, 12.25.
 Meicheál, *see* MICHEÁL.
méid, *n*, 1.269, -303, **3.8**; *f*, 'size', 8.51, 9.92, 14 *s.v.* ar 7, coimhthíoch, ar ~ 9.87, *pron* 6.5; *n*, 'amount', 2.26, 5.233, 7.114, -117, 8.12, -238, 9.44, -64, 14 *s.v.* bí (d), dhá m(h)~ 3.69, méide 1.52, -371, *interr* cé ~ 8.60, ce ~ 6.82. *Cf.* MÉAD.
 meideasuín, *m*, 'medicine', 14 *s.v.* samhna 2.

- Méidhbhin, *an*, *name*, 10.103.
 meidheag, *n*, 'gaiety', 1.192.
 meidheagach, *a.*, 'gay, sportive', 1.192.
 meidhir, meadhair*, *f*, 'gaiety', 1.103, -192.
 meidhreach, *a.*, 'gay, sportive', 1.192.
 méidín, *n*, 'small amount', 8.238, *interr cé* ~ 3.171.
meig, *n*, 'utterance', 1.33. *Cf.* STEIG MEIG.
meigeall, *m*, 'goatee', 1.33, -269.
meigeallach, *n*, 'bleating'.
 meil*, *see* MIL².
 méileach, méiliúch, méighleach, meighleach*, [*f*], 'bleating', 1.104, -111, -207, **5.222**, 14 *s.v.* uan.
 Meilit, *surname*, 'Mellett, Mylotte', *pl* ~s 5.367.
 meilsceán, *m*, 'eelgrass', 1.56.
 meilsceánach¹, meilseachán, *m*, 'eelgrass', 1.33, -56, -73.
 meilsceánach*², meilseánach, *a.*, feamainn mh~ 'eelgrass', 1.215.
 Meilsceánach, *an*, *PIN m*, 1.215, 12.27.
 Meilsceán Glas, *PIN*, 12.27.
 Méimín, *name*, 'Mary', ~ Pheadair 12.25.
 méin, méinn, *f*, 'disposition, desire', 1.144, 10.36.
 méin-chris, méin-chrios, méinchrois, *n*, 'desire, beloved?', 8.62 *n.* *Cp.* MÍNCHNIS.
 Méine, *name*, 'Mary', ~ Mhór 12.25.
 meinic*, *see* MINIC.
 meinnseach*, *see* MINSEACH.
meir, *see* MÉAR.
 meirbh, *a.*, 'sultry', 1.33, -276, -303, 6.10, *pl* ~e 3.55, *comp* ~e 3.72, *abst comp* ~, ~e, ~eadas, ~eantas 3.70, -72, ~e, ~eadas 3.168.
 meirbheacht, *f*, 'sultriness', 3.164, -168.
 meirbheadas, *n*, 'sultriness', 3.164, -168.
 meirbheantas, *n*, 'sultriness', 3.158, -164, -168-170.
 meirbheas, *n*, 'sultriness', 3.158, -164.
 Meireacá, Meiriocá*, *PIN m*, 'America', 1.47, 5.295, 7.122, 8.178, 12.17, 14 *s.v.* tórramh (*c*).
 Meireacánach, *m*, 'American', *pl* ~naí 4.90, *~nacháí 4.88 *n*.
meirfean, *m*, 'weakness', 3.160, -164, -168, *pl* ~nacháí 4.231.
 meirfeantas, *n*, 'sultriness', 3.164, -168-170.
 Meirfinn Mhóir, *an*, *PIN f*, 12.27.
 meirg, *f*, 'rust', 1.33, 11.96, 14 *s.v.* ruide, *gsg* ~e 1.147, 9.52.
meirgeach, *a.*, 'rusty'.
 Meiricean, *m*, 'American', *gsg* Colm an Mheiricin 12.17.
 méirín, *f*, 'small finger', 14 *s.v.* méar 3.
 méirínteacht, *f*, 'fingering, fiddling', 3.159, 14 *s.v.* méiseáil.
 Meiriocá*, *see* MEIREACÁ.
 meirliún, meirilliún*, beirliún, *n*, 'merlin', boor', 1.61, -221.
 meirse, *n*, 'subjection', 1.33, -132.
 meisce, *n*, 'drunkenness', 1.33, ar ~ 9.87.
 meisde*, *see* MISTE.
 méis, *see* MIAS.
méiseáil, *f*, 'messaging, interfering'.
 méisín, *f*, 'small basin', 3.172. *Cf.* MIAISÍN.
 meisne, *comp a.*, '?', 10.36.
 meisneach*, *see* MISNEACH.
 meitheal, *m*, 'working party', 1.33, -269, -303, *pl* ~thil, ~lacháí 4.231.
 méinchrois, *see* MÉIN-CHRIS.
 ménfadach*, *see* MÉAN(TH)ÚCH.
 menma*, *see* MEANMNAÍ.
 mh', *see* MO.
 mhac, mhic, Mhac, Mhic, *see* MAC¹, MAC².
 'mháin, *see* AMHÁIN.
mh'aisce, *see* AISCE.
 (mh)uise, *see* MUIS.
 mí, *f*, 'month', 1.49, -269, -303, -312, 7.57, 9.56, -96, *gsg* míosa 1.313, 3.44, 6.46, 7.112, -116, 8.153, 9.56, *cmcs* 7.115, -118, *pl* ~eannaí 4.9, ~ontaí 4.48, mífí 4.56, míosa **4.231**.
 mí-, *prefix*, 'bad, mis-', 1.275, -303, **3.130**, -146, 9.32, 11.178. *Cf. English Index* Mí-.
mí-abh, *interj.*, 'miaow'.
 Miadac, *see* MAIDHDEAIC.
mí-ádh, *m*, 'bad luck', 1.271, -275, 2.44, 5.361, 8.238.
 mí-ádhthúil, *a.*, 'unlucky', 3.130, -150, -153.
 mí-aighneas, *m*, 'rude address', 3.130.
 miaisc*, mí-aisc*, *n*, 'evil disgrace', 1.121, *cf.* MÍSC.
miaisín, *f*, 'small basin', 3.172. *Cf.* MÉISÍN.
mí-ámhailleach, *a.*, 'mischievous', 3.130.
 mian, *n*, 'desire', is ~ 1.24, -235, -323, *pl* ~ta(f) 4.48.
 mianach, *m*, 'breed, quality', 1.152, 2.25, mianúch 1.111, *pl* ~cháí 4.231.
mias, méis, *f*, 'bowl', 1.269, -278, -303, -315, -323, 3.24, -28, 9.56, 14 *s.v.* mada (f), *gsg* méise 9.66, *pl* ~a(f) 4.153, ~annaí **4.231**.
 mí-ásach, *a.*, 'unlucky', 3.130, -148, -153, *comp* ~ 3.64.
 míbharail, míbharúil, *f*, 'bad opinion', 3.130, *gsg* míbharúl 3.130.

- míbharaileach, *a.*, 'having bad opinion', 3.130.
 míbhreathnaíoch, *a.*, 'having poor or sickly appearance', 3.130.
 Mic, *see* FLAIDHE MIC.
 míchaoithiúil, *a.*, 'rude', 3.130.
míchéad, míchéadfadh*, *n.*, 'incivility', 1.115, 3.130, *cf.* MÍCHÉAT.
 Micheál, Mícheál, Meicheál, *name m.*, 'Michael', **1.18**, -34, **-115**, -265, -284, -303, -378, 3.21, 10.48, ~ a Búrc 8.144, ~ 'ac Suibhne 1.298, ~ M(h)ac Suibhne 12.2, **-11**, ~ mhac Eoghain 1.21, ~ 'ac Eoghain 12.2, ~ 'ac Eoin 5.369, ~ Mharcais 1.19, 8.158, ~ Mórain 1.378, ~ Shéamais (Mhóir) 12.15, *vocsg*, *gsg* Míchíl 1.18, -115, Mícheáil 3.21, *vocsg* Mheicheáil 'ac Suibhne 10.98, *gsg* Mhíchíl mhic Taidhg 12.13, Caipín Chite Mhíchíl 12.19, Maitiú Mhíchíl Mhíchíl 12.13, Bealach Mhíchíl 'ic Eoghain, Bealach Mhíchíl 'ac Eoin 12.4, F(h)éil Míchíl 3.47, -98, Fhéil Míchíl 8.204.
 mícheart, *a.*, 'wrong', 5.293, 7.22.
 mícheartaíocht, *f.*, 'wrongdoing', 3.159.
míchéat, míchéadfadh*, *n.*, 'worry', 3.130, *cf.* MÍCHÉAD.
 míchéatach, *a.*, 'annoying', 3.130.
míchoimhthíoch, *a.*, 'strange', 3.130.
 míchóngarach, míchomhgharach*, *a.*, 'roundabout, out of the way', 1.182, 3.130.
míchontraílte, *a.*, 'contrary', 3.130.
 míchuntanasach, míchuntanósach*, *a.*, 'uncivil', 1.250, 3.130.
 Micí, *name*, 'Micky', 1.370, ~ Cadhan 12.11.
 Micil, *name*, 'Michael', 13.14, ~ an Chléirigh 1.192, ~ Eoghain 1.338, ~ Mhac Suibhne 6.63, ~ na Scolb 12.16, ~ Ó Luideáin 9.136, ~ Pheadair a Con Fhaola 12.6, ~ Rua 7.55, ~ Sheáin 5.333, *dep* Peaide Mh~ Liam 9.25, *pl* Garraí an Chladaigh na Micils* 6.99.
 Micileachá, *name*, 'Michael', 11.135.
 Micilín, *name*, 'small, young Michael', 3.172, 13.26, *dep* 8.198, Pádraig Mh~ 5.372.
 micín, *m.*, 'small son', *vocsg* 14 s.v. dhiar, *gsg* 10.54.
micsáil, *v.*, 'mix, confuse'.
 mid, *1pl pron*, 'we, us', 6.14, -20, *see* MUID.
 midl, *m.*, 'medal', 14 s.v. gaisce 3.
 mífhoighdeach, *a.*, 'impatient', 3.130.
 mífholláin, *a.*, 'unhealthy', 1.19, 3.130.
 mífholláine, *f.*, 'unhealthiness', 3.130, -164.
 mífhullántas, *m.*, 'unhealthiness', 3.130, -164.
 mig mhara, *see* MOING MHARA.
 mig neánta, *see* SPIG NEANTA.
 MigDeara, *name*, 'Macdara', ~ Shúilleabháin 12.11.
 MigDiuna, *surname*, 'MacDonagh', 12.15.
 míghiúmar, *m.*, 'ill-humour', 3.130.
 mí-ghlanshásta, *a.*, 'not absolutely satisfied', 3.146.
 míghreann, *a.*, 'mischievous talk', *gsg* míghrinn 1.130.
 mil¹, *f.*, 'honey', 1.303, 9.58, *gsg* meala 1.158, -267, -303, -371, 9.56, 10.100.
 mil², meil*, *v.*, 'grind', 1.33, 5.235, *pres imprs* ~tear 5.64, *pst Echo 1sg* ~eas 5.214, *fut imprs* ~fear 5.56, *cond imprs* ~fí 5.60, *vadj* meilte* 1.175, *VN* ~t, ~teachán 5.198, -214.
 mílátharach, *a.*, 'unvigorous, weak', 3.130.
míle, *m.*, 1.303, *pl* ~lte 4.54, ~lte/í 4.104, -231; 'thousand', 1.53, -251, -263, **3.77-78**, 11.15, an / na ~ 4.43, 6.92, *intensifier* 8.244-**245**, 9.108, ~ fearr 5.374, **-378**, ~ measa 5.249, 9.126, ~ goirim 6.60, *pl* ~lte 1.263, 3.78, ~ltí 4.105, 13.8; 'mile', 2.37, 3.77, 6.3, 8.6, *pl* mílte 3.76.
 Míleadh, *name*, 'Milesius', 12.25.
 mílfartán, mílfirt*, míolfairt*, *n.*, 'itch in feet', 1.236, -384.
milis, *a.*, 'sweet', 1.303, 8.150, 10.96, *gsgf* mílse 3.53, *pl* mílse, ~e 3.57, *comp* mílse 3.63, 8.176, mílse 9.126.
mill, míll, *v.*, 'spoil', 1.269, -303, **5.142**, -148-149, **-159**, -161, *impv 2sg, 2pl* ~igí 8.16, *3pl* ~theadh dar 5.403, *pres rel* ~eanns 3.6, *pst 3sg* 8.176, *3pl* ~eadar 8.176, ~(a)dar 5.403, *impr* ~eadh 1.164, *cond 3pl* ~thidís 5.361, *pstsbj 2sg* ~teá 5.43, *vadj* ~te 8.146, 11.12, *VN* ~eadh 1.278, 14 s.v. cura, míle 6.24 n., ~t 5.214, -218-219, *pl* ~tí 4.171.
milleán, *m.*, 'reproach, blame', 8.91, *f* 9.176, *gsg* ~in 3.18, *cmcs* 8.143.
milliún, *m.*, 'million', 3.77, 5.378, *pl* ~aí 4.55.
 millteach (míllteach), *a.*, 'enormous', 1.238, -303, -417, mór ~ 3.4, 9.27, -176, 14 s.v. mór 5, *pl* móra ~a 3.55, 7.116, mhór ~a 3.58, *adv* 8.217.
 millteacháin, *a.*, 'a little enormous', 3.176, mór ~ 3.171.

- millteanas, *m*, 'destruction', 3.158, 14 *s.v.* vach.
 milseán*, *m*, 'sweet', *gpl* 9.63.
mímhaithe, *n*, 'disadvantage', 1.371, 3.130.
 mímhéabhrach, *a.*, 'forgetful', 3.130.
mímheasúil, *a.*, 'disrespectful', 3.130.
 mí-mhímhúinte, *a.*, '(most) rude', 3.146.
 mímhúidín, *f*, 'bad pique, bad petulant person', 3.130.
mímhúinte, mí'úinte, *a.*, 'rude', 1.95, -206, 3.98, 3.130, 4.133, 8.237.
mímhúnadh, mí'únadh, *m*, 'be(ing) unmannerly', 1.95, 3.130, *dep* 12.17, *prgs* ag 8.142, 14 *s.v.* teastas.
mín¹, *f*, 'meal, fragments', 1.34, *gsg* ~e 5.213, 9.63, ~ bhuí 'Indian meal' 1.367, -369, *gsg* ~e buí 1.367, 2.57, 13.8, ~ choirce 'oatmeal' 9.56, 13.8, *gsg* ~e coirce 9.72, 13.8, ~ shábh 'sawdust' 2.31.
mín², *a.*, 'often'. Cf. MION¹.
 mín¹, *n*, 'smooth thing, tract of grassland', 5.392, 10.36.
mín², *a.*, 'smooth', 5.6, 7.73, 10.96, 12.20, *dep* 9.49, *pl* ~e 2.2, 3.55, *comp* ~e 3.66, 9.126.
 minach*, *see* MIONACH.
 mínádúrtha, *a.*, 'unnatural', 3.130.
 mínchnis, (*f*), 'smooth skin', 10.27.
 mineabhár, *m*, 'men o' war', 10.21.
 míneacht, *f*, 'smoothness', 3.159.
míneadas, *m*, 'cultivation', 3.158, *dep* un ~ 7.82.
míneáil, *v*, 'explain, mean', VN 'meaning' 3.5, -161, 8.111, 14 *s.v.* trom² 3.
míneár, miniar, miníor, meanáir, méanar*, moghéanair*, *a.*, 'happy', 1.247, 7.30, 8.223.
 min-ecor*, *m*, 'minute work, ornamentation', 1.228.
minéigle, vineigle, vinéagra, minéigle*, uinegra*, *f*, 'vinegar', 1.205, 3.4.
 mineil, *f*, 'Manila (hemp)', *dep* 5.383.
míngasach, míngleasach, míngliseach, mínleasach, mínleach*, mínlech*, mfonlach*, *n* (or *a.*), 'fine (pasture)', 1.258.
 mínghaoithe, *f*, 'gentle breeze', 3.131.
 miniar, *see* MINÉAR.
minic, meinic*, *adv* and *a.*, 'often', 1.33, -218, -405, 5.63, -362, 13.10, go ~ 1.389, 6.6, 8.181, -207, *comp* ~í 3.67, 6.17, 8.181, *abst comp* ~e 3.69.
mínigh, *v*, 'smooth, explain, mean', 11.120, *pres* ~níonn 8.54, *vadj* ~níthe 5.325, VN *m/f* ~níú 3.5, *pl* ~níuchaí 4.128, -187, ~neóchaí 4.190, ~néachaí 4.185, ~níthe, ~neachaí 4.231.
 miníor, *see* MINÉAR.
ministéara, *m*, 'minister', 1.277, 14 *s.v.* airgead, ministir 3.154-155, *pl* ~í 9.136, 14 *s.v.* teara amach.
 mínleach*, **mínleasach**, *see* MÍNGASACH.
 minne : binne, *see* BINN².
 mínós, *m*, 'mischief', 3.130, 8.244.
 mínósach, *a.*, 'mischievous', 3.130.
 minse, mínse, *m*, 'seat set by fire in chimney', 1.180, -221. Cf. BINSE.
 minseach, meinnseach*, binseach*, *f*, 'she-goat', 1.179, -221.
 miodach, *n*, 'dagger', 1.221.
miodar, *n*, ~ meadar 'mess'.
 mí-oibleagáideach, *a.*, 'disobliging', 8.142.
 míol, míl*, *m*, 'creature', 1.19, 3.4, *pl* mílte 4.47, -231; 'louse' 10.9, 14 *s.v.* babhaidí, *pl* ~a 14 *s.v.* loibhre 1, *dep* 14 *s.v.* i 2; ~ b(h)uí, ~ m(h)aighe*, ~ mhuighe*, ~ má*, ~ buidhe* 'hare' 3.4, 14 *s.v.* scaipín; ~ mór 'whale' 14 *s.v.* grampaírt, *pl* ~ta móra 4.54, -142.
 míolach, *a.*, 'lousy', 14 *s.v.* lomra, plá.
 míolfairt*, *see* MÍLFARTÁN.
 Míolgaire, *name of hound*, 10.40.
 míoltóg, **míoltróg**, *f*, 'midge', 3.27, *dep* 9.64, *pl* ~aí, *gpl*, *cmcs* 9.58; *for* míol 'creature' *pl* ~aí 8.13.
 mion¹, *a.*, 'small, fine', 1.35, -218, -228, 14 *s.v.* aoileach, go ~ minic 8.181, -207, *comp* mine 3.60.
mion², *n*, 'fragment', 4.49. Cf. MIONACH.
 mion³, mionaigh, *v*, 'break into small pieces', 5.19, -170, *vadj* ~nta 1.175, minte 5.175.
 mion-, *prefix*, 'small, minor', 2.73, -82, 3.131, -146, 9.39-42.
mionach, minach*, mionbhach*, mionúch*, mionachar*, *n*, 'fragments', 1.97, -151, *pl* ~cha* 1.97, ~naechaí, ~nóchaí 4.19, -169, ~chaí 4.30, -231.
 mionaigh, *see* MION³.
 mionbháisteach, *f*, 'drizzle', 1.366, 3.131, 14 *s.v.* drasáil.
 mionchasacht, *f*, 'light cough(ing)', 3.131.
mioncheol, *f*, 'light(hearted) music', 3.131.
mionda, *see* BIONDA.
 mion-eagrú*, mionn-agar*, *m*, 'minutely ornamenting', 1.228.
 mionéanachaí, *npl*, 'small birds', 3.131.
 mionfhraoch, *m*, 'lesser type of heather', 1.373, 3.131.

- míonghlais, *n*, 'fine pasture', 1.258, 14 *s.v.* míngleasach.
- Mionlach, *PLN*, 'Menlo (Castlegar, Co. Galway)', 1.181.
- míonlach*, *see* MÍNGASACH.
- mionlobhadh, *m*, 'small or powdered rotting', 3.131.
- mionna**, *mionn**, *n*, 'oath', **1.52**, *pl* **4.71**, -231, ~ móra, ~í 1.52, ~íthe 4.56, -146, *gpl* míonn 1.181.
- mionn-agar*, *see* MION-EAGRÚ*.
- mionnaigh**, *v*, 'swear', 5.19, *pst*, *fut* ~nnóidh 14 *s.v.* teasnaigh, *vadj* ~the* 1.215, ~aíthe 4.146, **5.195**.
- mionnán, *see* MEANNÁN*.
- mionocrach, *a.*, 'often hungry', 3.131.
- mionphósa, *m*, 'small piece', *pl* ~í 3.131.
- mionrith, [*m*], 'slow running', 3.131.
- mion-shíorbháisteach, *f*, 'light continual rain', 3.146, 9.40.
- mionshodar, *m*, 'slow trot', 3.131, 9.40.
- mionsprúán** (mionspruán), *m*, 'fragments', 1.228, 3.131, *pl* **4.231**, mion-sprúdhánaigh 1.228, 4.55, ~in 3.131.
- mionthorthaí, *npl*, 'small fruit', 3.131, 9.41.
- mionúch*, *see* MIONACH.
- míor**, *n*, 'fragment', 1.19, 4.49.
- míoránach, *f*, 'serrated wrack, toothed wrack', 1.19, 14 *s.v.* aonchois.
- míorúilt, míorúilte, míorbhail*, míorbhaile*, míorbhaille*, *f*, 'miracle', 1.52, -97, -238, *pl* ~tí 3.12, 4.150, ~teacháí **4.231**.
- míorúilteach, míorbhailteach, *a.*, 'miraculous', 1.19, -238.
- miosáil**, *v*, 'miss', *pst* 14 *s.v.* cionn 2, *fut* ~ilthidh, *Echo* *Isg* ~álthad 5.108, *vadj* ~te 14 *s.v.* hóbair 1(b), *VN* 7.34.
- miosarún**, muisiriún*, *m*, 'mushroom', 1.193, -219, -360.
- mioscán, meascán*, *m*, 'mashed mixture (food)', 1.4, -60, 3.160.
- Miostar, *m*, 'Mister', 10.67, *vocsg* 11.23, 12.11.
- miosúr, *m*, 'measure', 8.81, *gsg* ~ir 3.12, 9.83.
- míotáisc, *n*, 'damage', 1.258, -303.
- miotail**, *m*, *in gsg* bun do mhiotail 'anal sphincter' 1.221, 14 *s.v.* muinín.
- miotailóir**, *m*, 'metal-worker'.
- miotóg, *f*, 'glove', *pl dep* ~aí 2.23.
- míraith, *m*, 'misfortune, ruin', 3.130.
- mire, *n*, *in darta mh~* 'anger, hate', 1.188, -250, 14 *s.v.* darta.
- mírialta, *a.*, 'irregular', *in abst comp* 3.70.
- mírún, *m*, 'malice', 3.130.
- mírúnach, *a.*, 'malicious', 1.275, 3.130, 5.358.
- mis', *see* MISE.
- mísc**, (miaisc*, mí-aisc*), *f*, 'damage', 1.121, -258, *dep* 3.48, 5.362, 9.78.
- mísceach**, *a.*, 'damaging', 3.148.
- mísceamhnach, *a.*, 'boorish', 14 *s.v.* mísceamhnaíthe.
- mísceamhnaíthe**, mísceamnaíthe, mísceamhnaí, mí-sceamnaíthe*, mísceamhnaighthe*, *a.*, 'boorish', 1.92, -157, -230, -302, 3.130, 9.32.
- míscríb, *f*, 'abandonment, neglect', *ar* ~ 9.87.
- mise, *pron* *Isg emph*, 'I, me', 1.283, -368, 2.8, 5.87-90, -241, -330, 6.14, -16, -45, -63 *n.*, 9.43, 10.57, *reduced before consonant mis'* 14 *s.v.* deós 3, *poss* 6.23, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26-7.
- míshlachtmhar, *a.*, 'untidy, unsightly', 1.98, 9.11.
- míshlainte**, míshláinte*, *f*, 'ill-health', 3.130.
- míshláintiúil, *a.*, 'unhealthy', 3.130.
- míshúáilceas, *m*, 'unpleasantness', 3.130.
- míshuimhneach, míshuímhreach, míshuaimhneach*, *a.*, 'uneasy, restless', 1.85, 3.130, 8.215.
- misín, *m*, 'machine', 3.82, 5.225, 7.73.
- misinéara, *m*, 'missioner, missionary', *pl* ~í 14 *s.v.* amach 5.
- misneach**, meisneach*, *m/f*, 'courage, zest', 1.33, 3.4, 9.89, 10.98, *gsg* ~nighe* 1.158, ~ní, ~nigh **3.45**, *cmcs* 14 *s.v.* feabhas 1.
- misneacháin, *m/f*, 'little courage', 3.176.
- misniúil, *a.*, 'courageous', 3.150, 6.29, 9.27, -52.
- místáid, *f*, 'harm', 1.258.
- místáideach, *a.*, 'mischievous', 3.130.
- miste**, meisde*, *a.*, 'harm', 1.201, 5.334, -340, -383, 8.107, 10.36, -92, ~ de 10.43.
- mistéic**, *m*, 'mistake', 8.209, 14 *s.v.* bealach 6.
- místuaim¹, *f*, 'awkwardness', 3.130.
- místuaim**², *a.*, 'awkward'.
- místuama**, místuamtha, místuamdha*, *a.*, 'awkward', 1.107, 3.130, 6.52, 14 *s.v.* tónacán.
- místuamach**, *a.*, 'awkward'.
- míthapa, *m*, 'mishap', 1.338, 3.130.
- 'míthe : imíthe, *see* IMIGH.
- mithid, mithidh*, mithigh*, *a.*, '(high) time', 1.115, -221.

- míthoisc*, mí-thoisc*, *f*, 'mischief', 1.121, -258.
- míthuaisc, *f*, 'wrong account', 3.130.
- mí'úinte, *see* MÍMHÚINTE.
- mí'únadh, *see* MÍMHÚNADH.
- mm, *interj*, 'yes, eh', 13.21, 14 s.v. milleán.
- mo, m', mh', *1sg poss pron*, 'my', 1.7, -72, -161, -186, -306, 2.8, -82, **6.28-29**, 9.16-19, -52, -175, 11.175 n., mo h- 9.150, 10.43, dhe / dho + -m 10.75, i(n) ~ 7.53, thrí(d) ~ 7.78, m' 2.89, 9.167, mh' 9.116, *see* AINÍN, AISCE, ANAM.
- moch, much, *a.*, 'early', 1.37, -303, 5.88, 11.168, go ~ 8.202, 12.27 s.v. an Bheirteach Bhuí, moichí 3.68, *comp* moichí 1.303, mucha 3.64, moiche* 1.313, *abst comp* ~a 3.70, moichí 3.71.
- mochain, *a.*, 'a little early', 3.176.
- mochóire, *m*, 'early riser', 1.18, *pl* ~rí 1.18, 3.155.
- mochóireacht, mochóirghe*, mochóirghe*, *f*, 'early rising', 1.18.
- mochóirí, *m*, 'early riser', 1.18, 3.155.
- Mochromtha*, *see* MAIGH CHROMTHA*.
- modar, *interj*, 'mother', 14 s.v. abair 3.
- modh**, *m*, ~ focail 'one's word' 1.37, -101.
- modhain, *a.*, 'gentle, modest?', 10.36.
- modhúil*, *a.*, 'gentle, modest', 10.36.
- mogall**, *m*, 'mesh, small amount', 1.37, -269.
- moghailéar**, moghlair*, *m*, 'large rock or object', 1.57, -221, *pl* ~éir 9.75. *Cf.* BOGHAILÉAR.
- moghéanair*, *see* MINÉAR.
- móid, [f], 'vow', 1.278, -303.
- móide**, *a.*, 'likely', ní ~ go 8.124, **-232**, 14 s.v. ceidine, deabhal is ~ a 8.115, móidir 1.231.
- moill**, *f*, 'delay', 1.41, -183, -313, 3.4, 9.89, 14 s.v. cá, *gsg* ~e 1.41, -278, -303, 3.53, 8.135.
- moilleacht¹, *f*, 'slowness', 3.167.
- moilleacht², *f*, 'delay(ing)', 3.164, -167-168.
- moilleadas, *n*, 'delay(ing)', 3.164, -167-168.
- moilleadóir, *m*, 'laggard', 3.159.
- moilleadóireacht, *f*, 'delaying', 3.159.
- móin, múin, *f*, 'peat', 1.21, -144, -277, 5.328, 6.5, 8.176, 9.45, -91, -173, *gsg* móna 2.35, 7.114, 9.77-78, 9.105, múna 1.64, 4.43, 9.78, *cmcs* 9.77, *pl* ~te 'moors' 4.231, *pron* 6.3, -5.
- moing**, muing, muíng, *f*, 'mane, swamp', 1.154, -156-157, -183, -185, 9.37, 10.103, 13.10, *gsg* ~e 1.157, -183, 3.55, 10.38, *pl* ~eannaí 4.57, -86.
- moing mhara, mig mhara, *f*, 'hemlock', 1.154, -215, -219, 3.6.
- Moing na Dúmhthaí, *PIN*, 2.34.
- Moinice, *name*, 'Monica', *pl* ~achai **4.213**, ~cí 4.20, -198.
- móinín*, *f*, 'small moor', 10.36.
- móiréis, mórgéis, mórgheis, móryéis, *f*, 'haughtiness', 1.236.
- móiréiseach*, *a.*, 'haughty', 1.236.
- móirín, *a.*, 'slightly big', 3.171.
- Moirne, Muirne, Búirne, Morna, *name*, 1.21, -158, -201, -304 n., Goll mac ~ 1.21, -173, -214, 10.31, Gholl mhac Moirne 12.8, Goll mac Búirne 3.69.
- moirtéal, muirtéal*, *m*, 'mortar', 1.41, -303, 9.88, *gsg* ~éil 8.227, 14 s.v. dóib, scráib 1, *cmcs* 9.63.
- moirtís*, *see* MUIRTÉIS.
- móisiam*, *see* MÚISIAM.
- moistreadh*, *see* MAISTIREADH.
- moite, múite, *prp* césmuite, tésmuite, césmúite, taobh is-muigh de*, *prp*, 1.52, -212, -262, céis / téis ~ dhe 'apart from' **7.107**; *conj* céis / téis ~ 'except, although' 8.47, **-149**.
- moithigh*, *v*, 'perceive', *pres 1sg* ~im*, *pst* 1.313. *Cf.* MOTHAGH.
- mol, *v*, 'praise', 1.37, -303, *pres 1sg* ~aim 10.77, 13.11, *emph* ~aimse 10.77, *3sg* ~ann 7.30, *pst* 1.37, *psthab imprs* ~taí 12.20, *fut* ~faidh* 7.5, ~thaidh 14 s.v. biseach 1(a), *vadj* ~ta 5.83, ~taí 10.44, *VN* ~adh 4.45, 7.24, 10.45, -90, ~ú 10.22.
- molt, *m*, 'wether', *pl* moilt 4.52, *dep* moilt 8.98.
- moltóir, *m*, 'adjudicator', 3.159.
- moltóireacht, *f*, 'adjudication', 3.159.
- monarcha, monarchain, *m*, 'factory', 11.96, -122, monarca 11.123.
- moncaí**, *m*, 'monkey', 1.182, 14 s.v. feann, magairle 4.
- monc, *m*, 'monk', *pl dep* ~s 7.121.
- mongach*, *see* MANGACH.
- Mongán, *surname*, 'Mongan', 12.10, *gsg* ~in 12.11, Ní Mhongáin 12.11.
- Mongánach, *m*, 'person of surname Mongán', 12.11.
- mór¹, *m indef pron*, 'a lot', a mh- 6.43, 8.238, beag ná ~ 8.233.
- mór²**, *a.*, 'big, friendly, grand-, serious', 1.21, -278, -303, -313, -329, **3.49**, -141, -171, 8.155, -157, Peatsa M- 12.13, Séamaisín M- 12.15, Tréan M- 12.25,

- An Búrcach M~ 12.22, An Garraí M~ 12.28, móir 3.49, *vocsg m* móir 9.46, 10.23, *cmcs* 9.46, *dat fem* móir 3.26, -51, *gsgm* móir 3.5, -12, -52, 9.47, **-49**, *cmcs* 9.47-48, Jó Phaitse Mh~ 2.25, Finn Mhór 9.22, *gsgf* móire 3.53, 7.119, ~a 3.53, *pl* ~a 1.21, -52, -256, 3.58, -76, 9.73, *num dep* ~a 9.112, *comp* mó 1.21, -123, -269, -272, -333, 3.59, 5.345, 8.82, -94, -176, 9.121, 11.125, *níos mó* 'any more, from now on' 7.11, 8.208, *mú* 3.12, 3.59, 8.155, *abst comp* méad 8.107, méid 3.71; *adv go* ~ 'greatly' 8.217, *go* ~ fada 'by far' 8.217, *go* ~ ~ 'especially' 5.380, 8.213, *go mhór-mhór* 9.116, ~ ~ 8.213, *beag ná* ~ 'at all' 8.215; ~ *le rá* 'notable, distinguished' 7.60, 8.144, -242; *ní* ~ *nach* 'almost' 8.215.
- Mór³, *name, dep* Mh~ Uí Bhaoisleáin 1.252. Cf. TRÉANMHÓR*.
- mór-, *prefix*, 'great', 3.132, -146, 9.39, *pl* '~'annaí 3.132.
- Mora, Mura, Murre, Mór⁴, Móra*, *interj.* ~ (na maidne) dhuit 'good morning', 1.20.
- mórainmhreas, *m*, 'great doubt', 3.132.
- Mórain, *see* MÓRAN.
- Móráin, Ó, *surname*, 'Moran', Dá'í Ó ~ 1.3.
- móráinín, *m indef pron*, 'a small amount', 3.171.
- móralach**, mórdhálach*, *a.*, 'proud', 1.107, 7.60.
- Móran, Mórain, *surname*, 'Moran', Mícheál ~in 1.378, *dep* Garraí Mhóran 6.96, tigh Mhórain 1.406, 7.121.
- mórán, *m indef pron*, 'much', 1.116, 3.44, 5.419, 8.117, **-238**, a mh~ 6.43; *adv* 'much, more or less' 6.56, **8.219**, 13.10.
- móraois, *f*, 'great age', 3.132.
- mórbhlasta, *a.*, 'very tasty', 3.132.
- mórchinnté, *a.*, 'very certain', 3.132.
- mórchneitheachaí, *npl*, 'great wounds', **4.231**, 14 s.v. dearna. Cf. CNEIDH.
- mórchónaigh, *v*, 'delay greatly', 3.85, *pst* 3sg 5.23, *3pl* ~afodar 1.336, *fut* mórchónó 5.23, *cond 3pl* ~oidís 14 s.v. beo¹ 1.
- mórchosúlacht, *f*, 'great likeness', 3.132.
- mórchuid, *f*, 'large amount', 3.132, 8.238.
- mórchúis**, *f*, 'misdemeanour', 3.132.
- mórchuthach, *m*, 'great rage', 3.132.
- mordar**, *m*, 'murder', 3.154, *pl* ~ir/rs 4.43, -231, 6.92. Cf. MURDAR.
- mordaróir, *murdaróir*, *m*, 'murderer', 3.154, 11.1, *pl* ~í 14 s.v. maighdean.
- mórdhálach*, *see* MÓRÁLACH.
- mórdheicheall, *m*, 'absolute utmost', 3.132.
- mórdhiomú, *m*, 'great disappointment', 3.132.
- mórdhóite**, *a.*, 'burnt', 3.85, 5.23.
- mór-dhophléasáilte, *a.*, 'very difficult to please', 3.146.
- mórdhóthain, *f*, 'more than enough', 3.132, *poss pl* a mór ndóthain (mómdóthain) 9.133.
- mór-dhrochbhastard, *m*, 'very bad bastard', 3.146.
- mórfharraige, *f*, 'the high seas', 3.132.
- mórfhoclach**, *a.*, 'given to swearing', 3.132.
- mórgéis, *see* MÓIRÉIS.
- mórghaisce, *m*, 'great feat, great boasting', 3.132.
- mórghaiscíoch, *m*, 'great warrior', *pl* ~chaí 3.132.
- mórghaisciúil, *a.*, 'very boastful', 3.132.
- mórghalra, mórgharla, múrghalra, muirghalra*, muirgharla*, muirghalar*, *m*, 'sea-sickness', 1.106, -202, -244, -258, 3.132.
- mór-ghéarghá, *m*, 'very great need', 3.146.
- mórghéis, *see* MÓIRÉIS.
- móriarracht, *f*, 'great effort', 3.132.
- mórléathair**, *n*, 'extreme cold', cf. MARBHLEATHAIR.
- mórléisce, *f*, 'great sloth', 3.132.
- mórléisciúil, *a.*, 'very lazy', 3.132.
- mórmhaith, *a.*, 'very good', 3.132.
- mórmharaigh, *v*, 'kill greatly', *pst* 3.132, *vadj* ~aíthe 3.85, 5.23.
- mórmharbh, *a.*, 'greatly killed', 5.23.
- mórmheas, *m*, 'high esteem', 3.132.
- mórmheasúil, *a.*, 'conceited', 3.132.
- mór-mhíshásta, *a.*, 'highly unsatisfied', 3.146.
- mór-mhór, *see* MÓR².
- mór-mhórshiúráilte, *a.*, 'very highly certain', 3.146.
- Morna, *see* MOIRNE.
- móronóir, *f*, 'great honour, great self-importance', 3.132.
- móronóireach, *a.*, 'highly conceited', 3.132.
- mór-ríméadach, *a.*, 'very happy', 3.132.
- mór-rímhaith, *a.*, 'very very good', 3.146.
- Mór-roinn, *f*, 'continent', 11.123.
- mór-ro-mhaith, *a.*, 'very very good', 3.146.
- mórshách, *a.*, 'having a large appetite', 3.132.
- mórsháith, *n*, 'more than enough', 3.132.

- mórsheisear, *m*, 'seven persons', 3.83, -132.
- mór-shíorbháisteach, *f*, 'great continual rain', 3.146.
- mórshiúl, *m*, 'procession', 3.132.
- mórshiúráilte, *a.*, 'highly certain', 3.132.
- mórshlua, *m*, 'great host', *pl* ~ighte* 1.27, ~ití 3.132, 13.14.
- mórtachas, mórtanas, mórtas, *m*, 'friendliness', 3.158, -164.
- mórtimpeall, *prp, adv*, 'all around', 7.121.
- mórtinn, *a.*, 'very sick', 3.132.
- mórtinneas, *m*, 'great illness', 3.132.
- mórtírf, *f*, 'mainland', 3.132.
- móruaisle, *npl*, 'high nobility', 1.171.
- móryéis, *see* MÓIRÉIS.
- móta, múta, *m*, 'dike, large heap or amount', 1.303, 3.37, 9.138, *pl* ~í 13.31. *Cf.* LIAMÁN LÚTA.
- mótar, *m*, 'motorcar', 5.98, 14 *s.v.* airigh, 'motorboat' *pl* ~z 13.7.
- mótar-baidhsaí, *m*, 'motor bicycle' 14 *s.v.* trap 2.
- mothaigh, *v*, 'feel', 1.37, -303, **5.163**, *pres 1sg* ~áim 5.413, *3sg* ~aíonn 8.46 *n.*, *VN* ~thú 1.269-270. *Cf.* MOITHIGH*.
- mothú, *m*, 'feeling', 7.5, 9.89, *f* 3.5. *VN of* MOTHAIIGH.
- Mrocha, Muracha, Murchadh*, *name*, 1.79, -241, 7.55, 8.72, 14 *s.v.* díth 3, ~ Mór 1.241, ~ Ó Laidhe 12.11, Ceaite Mh~ 12.18, Céit Mh~ Cuana 12.11, Máirtín Mh~ 14 *s.v.* góljaráí.
- [mtha], mthm, *interj*, 'yes', 13.16, 13.21.
- 'mu', 'muich', 'muigh', 'muith *see* AMUIGH.
- muc, muic, *f*, 'pig', 1.44, -269, -279, -303, -329, -425, **3.24**, -25, -153, 4.32, -34, *gsg* muice 3.6, 4.34, 14 *s.v.* forais² 2, Garraí na Muice (Beag) 12.28, muic' 14 *s.v.* cuntanas, *pl* **4.231**, muca 3.4, mucaí 4.153, *gpl* muc 1.421, Muicí na Muc 3.154; muc ghaineamh 'sandbank' 9.56; ~ mhara 'porpoise' 9.56, *pl* muca mara 4.51, 9.76.
- mucáil, *f*, 'messy activity'.
- mucaire, *m*, 'morose person', 3.154, *pl* ~rí 4.55.
- mucaireacht, *f*, 'untidy worky', 3.159.
- mucálaí, *m*, 'morose person', 3.155.
- mucamas, *m*, 'mess', 3.158.
- mucánta, *see* MACÁNTA*.
- much, *see* MOCH.
- múch, *v*, 'quench', 1.269, -303, *pres imprs* ~tar 5.34, *pst 3sg* 2.37, *imprs* ~adh 10.64, *psthab imprs* ~tí 5.34, *vadj* ~ta 14 *s.v.*
- báigh 1, *VN* ~adh 5.202, *gsg* ~ta 5.226, 14 *s.v.* poll 3.
- mucúil, *a.*, 'boorish', 3.153.
- mucúiseach, *a.*, 'boorish', 3.153.
- mucúlacht, *f*, 'boorishness', 14 *s.v.* muiciúlacht.
- mud : FUD.
- mug, *m*, 'mug', 5.289, 13.18, 14 *s.v.* ar 1(b), criach, gling gleaing.
- mugáilt, *f*, 'mumbling', 1.67, -182, -228. *Cf.* MUNGAILT.
- muic, *see* MUC.
- muicealach, *n*, 'churlish person', 1.230, 14 *s.v.* brúiscealach.
- muiceanta, *a.*, 'boorish', 3.152-153.
- muiceoil, *f*, 'pork', *gsg* ~ola 3.33, ~olach 3.39, -46, ~oileach 3.40.
- muich, *see* AMUIGH.
- muichille, muichirle, *see* MUTHAILLE.
- muicí, *m*, 'swineherd', M~ na Muc 3.154-155.
- muiciúil, *a.*, 'boorish', 3.153.
- muiciúlacht, *f*, 'boorishness', 3.25.
- muid, *rare mid*, *1pl pron*, 'we, us', 1.150, -276, -303, -368-369, -387, -408, 6.14, -20, *VN obj* 6.25; *emph* ~e 1.48, 6.14, -20, 8.173, *poss* 6.23-24, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26-27, *see* MUIDNE; mar, mur 1.102, 10.62, -74, 13.11, *conjunct secondary v* muist 10.63, -74, (5.94).
- múid, *n*, 'mood', 8.91.
- múidín, *m*, 'huffiness, petulant person'.
- múidíneach, *a.*, 'petulant', 3.154.
- muidne, *1pl emph pron*, 'we, us', 1.65, 6.14, -20.
- muigh, *see* AMUIGH.
- Muigh Eo, *see* MAIGH EO.
- Muigh-Inis*, *see* MAÍNIS.
- Muighros*, *see* MAORAS.
- muigín, *m*, 'small mug', 13.18.
- muihilí, *npl*, muilchinne, *m*, *see* MUTHAILLE.
- muileainnín, *m*, 'small mill', 3.177.
- muileann, *m*, 'mill', 1.45, -118, 14 *s.v.* caint, luath¹ 1, *gsg* ~linn 1.298, 9.76, *pl* **4.231**, ~linn 4.52, -166, ~lte 1.175, -153, ~llne 1.145, 4.11, -203, ~nnacha 4.179, ~nnacháí 4.11.
- Muileann Mhaidhle, *PIN*, 12.27.
- muileann(t)óir, muilinneoir, muilinteoir, muilleoir, muilneoir, muillneoir, *m*, 'miller', 1.145, 3.154.
- muileata, *n*, 'diamonds', 1.188, 8.2, *pl* ~í 4.231.
- múille, *m*, 'mule', 1.231, -275, -303, 14 *s.v.*

- dána 1, láidir 1.
 muilínne*, *see* MUTHAILLE.
 múiméad, *see* NÓIMÉAD.
Muimhneach, *Muimhneach*, *m*, *a.*,
 ‘((person or thing) from) Munster’, 1.86,
 10.1, 14 *s.v.* dáir 3, an ghearr Mh~*
 1.100, Máire Mh~ 12.17, *gsg* Garraí an
 Mhuimhnigh 12.28, *pl* ~nigh 1.86, 10.19,
 ~ní 4.138, ~chaí 4.90.
 muin, *f*, ‘back’, ar ~ 9.66, -87.
múin¹, *v*, ‘teach’, 5.137, *pres* ~eann 1.144,
pst 7.30, *vadj* ~te 6.18, *VN* múnadh 2.37,
 5.201 múná, múnú 5.217.
 múin², mún*, *v*, ‘urinate’, **5.235**, *vadj*
 múinte 5.175, *VN* mún, múnadh 5.201,
 -214.
 múin³, *see* MÓIN.
 muinchille*, *see* MUTHAILLE.
 muindé, *n*, magarlaí ~, mangarae ~ ‘mess’
 14 *s.v.* magairle 3, mangarae 1(c).
muineál, munál, muinéal, *m*, ‘neck’, 1.8,
 -18, -210, -396-397, 5.204, 9.145,
 11.126, 13.2, 14 *Appendix*, *gsg* ~níl
 1.179, 3.21, ~néil 1.179, *cmcs* 1.52, *pl*
 ~níl 3.165, 4.12, *gpl* 10.58, *cmcs* ~níl
 3.14, 8.234.
 muing, muíng, *see* MOING.
muinice, *m*, “mop” of hair’.
 muinín¹, *f*, ‘trust’, 3.4.
muinín², *n*, ‘base’, 1.221.
 múinte, *a.*, ‘mannerly’, 1.283, 3.152, 8.216,
 9.121, múintí 10.44. *Cf.* MÚIN¹.
 múinteoireacht, *f*, ‘teaching’, *m* 3.5.
 múinteoir, *m*, ‘teacher’, *pl* ~í 4.84, 5.211,
 7.63.
 muintir, muíntir, muinntir*, muinntear*, *f*,
 ‘(kins)folk, people, parents’, II.III, 1.45,
 -185, -401-402, -413, 3.4, 4.135, 5.341,
 6.32, 12.10-11, -22-23, *indef pron* 8.238,
 13.4, *gsg* ~e 9.152.
 muintireach, muíntireach, muintreach,
 muinntreach*, *a.*, ‘related (kinship)’,
 1.60, -368, 6.79, 14 *s.v.* ar 10.
 muíntreas, muinntreas*, *m*, ‘kinship’, 1.60,
 3.158.
muir, *f*, ‘sea’, 8.13, 10.47, ar ~ 9.87, thar ~
 8.19, 9.90, ~ th(r)éachtaíthe 1.249, -276,
 5.248, *gsg* mara 1.215, -303, cuán mara
 1.27, lán mara 3.89, muic mhara 9.76,
 scian mhara, slat mhara 4.33, snátha-
 mara 1.51, *cmcs* 3.12; muir- 1.106,
 mu(i)r- 1.202.
muirbheach¹, *f/m*, ‘low seaboard’, 1.248,
 -276, -426, 3.4, 13.9, *pl* ~chaí 4.90.
 Muirbheach¹, an; Muirbhigh, *PlN* *f/m*,
 ‘Murvey’, 1.116, -426, 3.4.
 Muirbheach², an, *PlN*, 12.28.
 Muirbheach Thaidhg (na Buile), *PlN*,
 12.28.
 Muirbheach Mór, an, *PlN* *m*, 12.27.
 Muirheartach*, *see* BRIARTACH.
 muirchille*, *see* MUTHAILLE.
Muire, *sacred name*, ‘(Blessed Virgin)
 Mary’, 1.45, -180, -276, 3.178, 7.24, 8.9,
in vocsg 1.77, 8.1, -169, *dep* 1.227, 3.47,
 6.11, **9.85**. *Cf.* MAIGHDEAN, SINE,
 SCUAIBÍN MUIRE.
 Muiréad, Mairéad*, Maighréad*, *name*,
 ‘Margaret’, 1.6, -18, -47, -56, 6.6.
 Muireán, *name*, 12.25.
 muirghalar*, muirghalra*, muirgharla*, *see*
 MÓRGHALRA.
 muirín¹, *f*, ‘family’, 14 *s.v.* sac¹.
 muirín², *m*, ‘scallop’, 3.154, 5.348, *pl* ~í
 3.55, 4.41, *dep* 9.70, 13.21, *gpl* 13.20.
múirín¹, *n*, ‘type of compost’.
 múirín², *m*, ‘small shower’, 12.27.
 muiríneadóir, *m*, ‘scallop harvester’, 3.154.
 muirínteacht, *f*, ‘gathering scallops’, 3.159.
 Muirisc, *PlN*, ‘Murrisk’, 8.190.
 Muirisí, *name*, ~ Fóid 12.25.
 Muirne¹, *see* MOIRNE.
 Muirne², *nickname*, 10.62 n.
 múirneach, *a.*, ‘dear’, 10.54, *in vocsg* *m*
cmcs 9.46, 10.54.
muirnéiseach, *a.*, ‘proud’, 1.202.
 muirín (múirín), *m*, ‘darling, dear’,
 1.202, 10.94, -97, *in vocsg* a mh~ II.XIV.
 muirtéal, *see* MOIRTEÁL.
 muirtéis, moirtís*, *f*, ‘mortise’, 1.57, *pl*
 ~eachaí 4.59.
 muis, **muise**, maise, (mh)uise, ‘uise, uise,
interj. ‘well, indeed, really’, **1.49**, -284,
 -303, -377, 3.132, 4.51, 5.364, -379, 6.47,
 -58, -63, **8.62**, -116, -228, maise 5.330,
 mhaise, mhaise 14 *s.v.* doilí, ainín.
 múisc, *f*, ‘nausea’, 1.262.
 muiscín*, *n*, ~ maiscín* ‘type of bird’
 9.133.
 múiscríobach, múiscríobhach,
 múscríobach, *a.*, ‘dark-complexioned,
 reserved’, 1.236.
múiscríonach, *a.*, ‘fastidious, uncivil’,
 1.236.
 múisiam, móisiam*, *m*, ‘upset, nausea’,
 1.24, -258, 14 *s.v.* sumóid 1.
 muisiriún*, *see* MIOSARÚN.
muist¹, *f*, ‘claim’, 3.150, 11.1.
 muist², *pron*, *see* MUID.
muisteáil, *f*, ‘expecting’, 3.150.

muisteáilte, *a.*, ‘expecting to be repaid’.
muisteais, *m.*, ‘moustache’.
 muistiúil, *a.*, ‘expecting to be repaid’, 3.150.
 múite, *see* MOITE.
 muithchille, *see* MUTHAILLE.
múitseáil, *f.*, ‘mooching’, 1.269.
mullach, *m.*, ‘top, head, head of hair’, 1.44, -303, 7.113, 14 *s.v.* aer 1, deabhal 15(a), droma, fallaing, seacht 1(a), tubaiste (a), i ~ 8.79, 14 *s.v.* flé, sa ~ ar 14 *s.v.* pota 2, *gsg* ~aigh 3.24, 6.29, 9.49, 14 *s.v.* stróiceadh, ~a’ 6.3, 6.10; *prp* as ~ ‘on top of’ 7.106. *Cf.* MALACH.
 Mullach Maistín, Mullach Maistean*, *PIN*, ‘Mullaghmas’, 11.95.
 Mulláin Chóimhthíoch, *na*, *PIN pl*, 12.27, M~ Ch~ Sceirde 12.27.
mullán, *m.*, ‘hillock-shaped rock’, 5.2, 12.27, *pl* ~in 14 *s.v.* scoipeáil.
 Mullán Aill na Brún, *PIN*, 12.27 *s.v.* Iorras Aithneach.
 Mullán a Meailistín, *PIN*, 12.27.
 Mullán an Cheallaigh, *PIN*, 9.84, 12.27.
 Mullán Charraig a Meacan, *PIN*, 12.27.
 Mullán Charraig a Míle, *PIN*, 9.82.
 Mullán Chionaoith, *PIN*, 8.212, 12.11, -27.
 Mullán Corr, *an*, *PIN m*, 12.27.
 Mullán na Brón, *PIN m*, 12.27.
 Mullán Scoiltíthe, *PIN m*, 12.27.
 Mumhain*, *an*, *PIN f.* ‘Munster’, 10.29, *gsg* Cúige Mumhan 3.155, Clár Geal Bumhan 10.29.
 mún¹, *m.*, ‘urine’, 3.33.
 mún^{*2}, *see* MÚIN².
 muna, *see* MARA².
 múnadh, *m.*, ‘manners’, 6.11, *cf.* MÚIN¹.
 mungailt, *f.*, ‘mumbling’, 1.67, -182, 5.207, mu(n)gailt 1.425. *Cf.* MUGAILT.
munjí, *n.*, ‘sexual intercourse’, 11.117.
 múnla, *m.*, ‘mould, shape’, 1.22, -84, -148, 10.91, 11.95.
 múnlach, *m.*, ‘putrid water’, 3.159.
 múnlaíl, *v.*, ‘mould’, 1.22, -105.
 Múns, *shop name*, tigh Mh~ ‘Moone’s’ 7.121.
 mur, *pron*, *see* MUID.
múr, *m.*, ‘shower, crowd’, 1.303, 3.84, 5.3, *gsg* múir 8.167, *cmcs* 3.12, *pl* 3.165, ~aíl 4.65, ~aíleachaí 4.13, ~aíleacha 4.60, ~aíolachaí 1.108, 4.5, -26, ~aíolacha 4.14, -115 *n.*, ~annaí 1.194, 4.13, -85, -224, ~tha 4.41, ~thaíl 4.47, ~achaí 4.231, *gpl dep* ~thaíl 10.52.
 múraíl, *f.*, ‘showers’, 3.165, 9.174, *prgs ag*

3.165.
 Mura, *see* MORA.
 murach*, *see* MARACH.
 Muracha, *see* MROCHA.
 Murachín, Murach[a]ín, *name*, ‘small Murchadh’, *in voc* 1.241, 3.17, -176, 5.204.
muráite, *murbháidhte**, *bráite**, *f.*, ‘fishing-ground’, 1.276, -303, -306, 3.24 *s.v.* cloch, ar ~ 8.71, -216, ar m(h)~ 9.87, ar mh~ 3.4.
 Muráite Dhomhain, *an*, *PIN f.* 1.144, 12.27.
 Murchadh*, *see* MROCHA.
murdar, *m.*, ‘murder’, 8.150. *Cf.* MORDAR.
 murdaróir, *see* MORDARÓIR.
 múrdhach, múrdhuach, murdhúcha*, *f.*, ‘mermaid’, 1.49, -106, -202, 5.2.
 múrghalra, *see* MÓRGHALRA.
murla, *m.*, ‘plump person, heap’, 1.202, -221, *cp.* BÚRLA.
 múrla, *see* URLA.
murlach, *n.*, ‘low wet place’, 1.202, -303.
murluachair, *múrluachair*, *f.*, ‘reeds’, 1.202.
 Murre, *see* MORA.
 múscaíl, *v.*, ‘wake’, *pst* 1.336, 5.236.
 múscríobach, *see* MÚISCRÍOBHACH.
 múta, *see* MÓTA.
mútáil, *f.*, ‘moving clumsily’.
mútaráil, **mutráil**, *f.*, ‘muttering’, 1.67.
 muthaille, muthairle, muichirle, muilchinne, muithchille, muilinne*, muinchille*, muirchille*, *m.*, ‘sleeve’, 1.114, -244, -303, -354, -395, 3.6, *pl* muihilí 1.114, muthairlí 4.55, ~achaí 4.231.

N

’n : *an*, *see* AN¹, IS¹; *in*, *see* I; *see* UN.
 na¹, *poss pron 3sg and pl (1, 2, 3)*, ‘his, her, our, your, their’, II.IV, 6.28, -33, n’ 13.32, *see* A^{4,5,6}.
 na², *see* AN¹.
 ’na : *ina*, *see* I.
 ná¹, *v prtc*, ‘not’, *jussive* nár, 1.11, -138, -279, -380, 5.71-74, -111, 8.16, -18-19, -29, -32, 9.3, -150, -153, nár 1.118, 5.9, -98, -141, 9.129.
 ná², *conj*, ‘nor, or’, 1.20, -150, 3.12, -59, 8.172-175, 9.4, -114, -117, -150-151, 11.13, nó ~ 5.2, -12, -102, -108.
 ná³, *ioná**, *conj*, ‘than’, 1.273, -283, 8.3, -176.
 nabaí, *m.*, ‘nobby’, 8.155, *pl* ~os 6.76.
 Nábla, Nápla, Anábla*, *name f.*

- ‘Annabel(la)’, 1.47, 12.25.
 nac¹, *v*, ‘eat’, *pst* ? 10.69.
 Nac², *PIN*, ‘Knock’, 5.296.
 nacáil, *v*, *VN*, ‘knock(ing)’, 8.93.
 nach¹ (*pst nar*), *interr*, ‘not’, 1.11, 5.100, -241, 9.3, -141, -153, *ce* ~ 8.62, *nó* ~ 5.12, *nó* ~’s 8.31, *nó*’s nach, *nó nach(a)* 8.29-33, *tuige* ~ 8.57, *irreg v* 9.169-172, *pst nar* 1.118, *nár* 8.57; *cop*, *pres* 2.45; *cp. pst ná*’r 1.52. *Cf.* is¹.
 nach² (*pst nar*), *v neg prtc* 9.3, -141, -153, *irreg v* 9.169-172, ~, *nar* **8.17-24**, *nách* 8.18, *nach(a)r*, *nach(r)* **8.21-22**, *nachr* 5.6, *nach(a)* **8.29-34**, *pst nár* 8.114, 10.85, *ná raibh* 8.114; *rel* ‘(who(m), which) not’, 1.11, 5.259, 8.17, -50, -67, -94, *pst nar* 1.256, 2.88, 5.14, **ná na(r)* 8.35; *complement* 5.6, -10, 8.13, -130-131, *nó* ~ 8.171, *pst nar* 9.6, *na* 10.98, *see* BEAG²; *cop, pres rel* 1.389; *see* NÍ². *Cf.* is¹.
 nach³, *see* ACH.
 nádúr¹, nádúr*, *m*, ‘nature, affection’, 1.187, 3.22, 5.369, -382.
 nádúr², nádúra, nádúrtha, nádúrach, nádúr[dh]a*, nádúrda*, *a.*, ‘natural, affectionate’, 1.50, -107, -124, 3.148, -153.
 naidhean, *num*, ‘nine’, *suicstí* ~ ‘69’ 8.156.
 naíonán, *m*, ‘infant’, *pl* ~in 11.122.
 naíonra, *m*, ‘playschool’, 11.127.
 naipcín*, naipicín*, *see* NEAIPICÍN.
 náire, *f*, ‘shame’, 1.279, 3.136, 5.310, 14 *s.v.* bruith².
 náireach, *a.*, ‘shameful’, 5.232.
 náiríocht, *f*, ‘shame’, 3.164.
 náisiún, *m*, ‘nation’, 11.119.
 námhdas, *m*, ‘enmity’, 3.158.
 námhaid, *f*, ‘enemy’, 1.10, -91, -302, 7.64, 8.141, ~ad 3.41, *pl* **4.231**, *námhdí* 4.7, *náimhde* 4.11, -203, *pl* ~í 4.55, ~eachaí 4.11, -59, ~eacha 4.139, *gpl* ? 3.41.
 nán, ndán, *m*, ‘fate’, 1.224, ndán 8.179, *see* DÁN².
 naocha, *a.*, ‘ninety’, 3.77, -80, *pl* naoidéagaí 3.79, 4.27, -74, ~daí **4.231**.
 naofa, naomhtha*, *a.*, ‘holy’, 1.99, 10.17, 11.6, 14 *s.v.* anocht, *comp* 8.31.
 naoi, *num*, ‘nine’, 1.206, -277, -409, **3.74**, -77-80, 4.27, 7.16, 8.2, -213, 9.101, -107, -126, 11.183.
 Naois, an; Naoise*, *name*, 8.150, -171, 12.25.
 naomh¹, *m*, ‘saint’, 3.159, 10.4, *pl* **4.231**, ~imh 3.83, 8.156, ~mhacha 4.59, -151, *gpl* 14 *s.v.* mairtíneach.
 naomh², *a.*, ‘holy’, An Spiorad N~ 1.241, 10.4.
 naomhaíocht, *f*, ‘holiness’, 3.159, 13.4.
 naomhtha*, *see* NAOFA.
 naonúr, naonbhar, naonmhar, *m*, ‘nine persons’, **1.97**, -250, -277, **3.83**, 7.6, an / na ~ 6.93.
 Naos*, *see* AONGHUS.
 naosc, naosca, *n*, ‘snipe’, 1.29, -52, *pl* ~cannaí 1.330.
 Nápla*, *see* NÁBLA.
 naprún, *m*, ‘apron’, **1.360**, 5.13, 11.94, 13.8.
 Nárt, an, *PIN m*, ‘the North of Ireland’, 5.259, 14 *s.v.* abair 6(c).
 nasc*, *m (f)*, ‘tie, bond’, 3.4.
 natháí*, nathafódóir*, *m*, ‘witty person’, 3.154.
 nathair*, *see* ATHAIR².
 Nathí*, *name*, 1.3.
 neá, neó, *interj* in singing, 10.37, -98.
 nea’thínn, *see* NEAMHTHINN.
 neach, *n*, ‘being, vision’, 1.277, 3.130, 14 *s.v.* socraigh 1; aon ~ ‘any person’ 2.73, *cf.* AOINNEACH.
 Neachtair, Neachtain*, *surname*, ‘Naughton’, 12.10, -11, Ó ~ 1.149, *gsg* Beairtle Mhicil Uí ~, *pl* ~s 12.9.
 nead, *f*, ‘nest’, 1.32, -150, -277, 6.90, *datsg* neid 3.24, *gsg* neide 1.33, -279, *pl* **4.231**, ~acháí 4.93, ~racháí 1.204, **4.98**, -149, -203, ~racha 4.142.
 néagur, *m*, ‘niger, negro’, 11.29.
 *neaicéailte, *a.*, 11.138.
 neaicibín*, neaicipín, *see* NEAIPICÍN.
 neaidín, *f*, ‘small nest’, 3.172.
 neaigín, *m*, ‘noggin’.
 neaim, *interj and f*, ~ ~ ‘yum yum’, *pl* ~ ~s 4.231.
 Neain, *name*, ‘Nan’, 3.82, 5.294, 6.63.
 Neainsín, *name*, ‘small Nancy’, 1.178, *song* A ~, mo ghrá thú I.II, 13.14. *Cf.* NANCY.
 neaipcín, *n*, ‘napkin’, *pl* ~s 14 *s.v.* ith 2.
 neaipicín, neaipcín, neaicipín, neaicibín*, naipcín*, naipicín*, *m*, ‘napkin, handkerchief’, **1.247**, -360, -418, 8.33, 11.100, -108, *pl* ~í 1.72, 13.14.
 néal, *m*, ‘snooze’, 3.177, 5.9, *cmcs* 8.173, *pl* ~tracháí 4.172, ~ta 4.195, ~annaí, ~taí, ~tra, néilte **4.231**.
 neamh, *n*, ‘heaven’, 1.76-77, -92, -302, -313, 6.38.
 neamh-, *prefix*, ‘in-, un-, non-’, 1.30, **3.133**, -146.
 neámhaí, neamhaí*, nemaide*,

- nemdaide*, *a.*, 'listless', 1.89.
 neamhairdeallach, *a.*, 'unwary', 3.133.
 neamhairdiúil, *a.*, 'inattentive', 3.133.
 neamhbhuíoch, *a.*, 'ungrateful', 3.133, 9.39.
 neamhchiontach, *a.*, 'innocent', 3.133.
neamhchiontaí, *n.*, 'innocence', 3.133.
 neamhchleachtadh, *n.*, 'want of practice', 3.133.
neamhchuma, *f.*, 'maltreatment', 3.133.
 neamhdhéanamh, *m.*, 'half-doing', 3.133.
 neamhdhéanta, *a.*, 'half-done', 3.133.
 neamh-ionadh, *n.*, 'lack of surprise', 3.133.
 neamh-mhodhach*, *see* NEAMÚCH.
 neamhní, [*m*], 'nothing', 1.10, -30, -89, 3.133.
 neamhshuim, *f.*, 'disregard', 3.133.
 neashuimiúil, *a.*, 'indifferent', 3.133.
 neamhthinn, *nea* 'thínn, *a.*, 'sickly', 3.133.
neamhthuairim, *f.*, 'doubtful opinion', 3.133.
neamhthuil(leamaí, *neamhthuilleamaí*, **neamhthuimlí**, *a. and n.*, 'independent, dependence', 1.160, -244, 3.133, -164.
 neamhurramach, *neamh-urramach*, *a.*, 'disrespectful', 1.44, -368.
 neamúch, *neamh-mhodhach**, *a.*, 'indifferent', 3.133, 9.39.
neantóg, *f.*, 'nettle', 1.4, -177, -402, 3.27, *pl* ~a 4.129, -157-158, ~aí 4.103, 14 *s.v.* rud 1.
neart, *m.*, 'power, strength, much, plenty', 1.72, -142, -255, -277, -279, 5.239, 8.72, -238, 9.19, *dep* 3.24, 14 *s.v.* cloch (g).
 neartaigh, *v.*, 'strengthen', *pst* 14 *s.v.* éard, ~aí 10.44, *prsbj* ~aí 10.57, *vadj* ~aí 5.182.
 neascóid*, *see* NIOSCÓID.
 neashuimiúil, *see* NEAMHSHUIMIÚIL.
 Néibheas, *surname*, 'Kneafsey (?)', 12.11, *pl* ~acháí 12.11.
Neid a da Hil, *name*, 'Ned of the Hill'.
 Neidhin, *name*, ~ an Chúil Óir 12.25.
 neidín, *f.*, 'small nest', 1.33, 3.172.
 néigear*, *m.*, 'niggard', 11.29.
 Néigior, *m.*, 'niggard?', *pl* ~s 10.53, -90, 11.29.
 néileáil, *v.*, 'nail', *cond imprs* ~(.)fí 5.135.
néiléara, *m.*, 'nailer'.
 Neileog, *name*, 'Nelly', *dep* Bríd ~ 2.63, 12.25.
 Néill, Ó, *surname*, 12.11, 14 *s.v.* Séamas, Seán Ó Néill, *gsg* Uí ~ 10.87 n.
 Caisleán Uí Néill, *PIN*, 10.94.
 néillín, *m.*, 'small snooze', 3.177.
 neimh*, *see* NIMH.
 neiorbhas, neiorbheas, *a.*, 'nervous', 7.18.
 nemaide*, nemdaide*, *see* NEÁMHAÍ.
 neó¹, *prtc*, 'no', 6.45, 8.15, 14 *s.v.* coinnigh ar 2.
 neó², *see* NEÁ.
 neochair, *see* EOCHAIR¹.
 neoin*, *see* NÓIN*.
neóisean, *n.*, 'comportment, notion'.
 neóitios, *m.*, 'notice', 14 *s.v.* leag 2.
 Neóra, *name*, 'Nora', 10.73.
 neors, nors, *n.*, 'nurse', 3.77, 5.384, 14 *s.v.* mín, *pl* ~annaí 3.83, *also* nors 1.150, 5.370.
 neorv, *m.*, 'nerve', *pl* ~s 14 *s.v.* beo² 3, lofa, tóin 11.
 ní¹, *m.*, 'thing', 8.149, -163, 10.16, -40, *pl* ~the 4.54, 7.27, 8.144, 10.31.
 Ní², *in female surnames*, 9.25, 12.2, -7, -10.
 ní³, *prtc*, 'not', 1.100, -141, -150, -283, -296, 2.25, 9.3, -6, 11.80, ní(or) **8.15**, *pst* ní(or) 8.95-97; *cop*, *pst* 8.99-100; ní ... ach 8.178; *see* NACH. Cf. IS¹.
 Nia, Ní, Niadh*, *surname*, 'Nee', 1.24, 12.10, Ó ~ **12.11**, 14 *s.v.* seodar, Úna dheas Ní ~ 9.17, *gsg* Uí ~ 9.19, Mac Uí ~ 12.22.
 Niallghuis*, *Mac*, *surname*, 'Grealish', 12.11.
 Niamh*, *name*, 12.25.
 Nic*, *in female surnames*, 9.25, 12.2.
 nicears, *npl*, 'knickers', 5.196, 14 *s.v.* caith dhe.
 nic-sneais, *npl*, 'knick-knacks', 11.97.
 nigh, *v.*, 'wash', **5.138**, *pres* níonn 5.87, -398, *fut* nífidh* 1.413, níochána* 5.390, *prsbj* ní 5.28, *pstsbj* 1sg nínn 5.28, 2sg nítheá, ní(th)eá 5.122, *vadj* nite 5.398, VN nigheachán* 1.13, níochán 1.330, 5.203, -257, *gsg* ~in 9.61.
nimh, *neimh**, *f.*, 'poison', 1.33, 8.161, 14 *s.v.* síoraí, *gsg* ~e 1.229, 8.198, 10.64.
 nín, *in names*, 'daughter of', 12.7. Cf. INÍN.
 Nioclás, *name*, 'Nicholas', 1.8, 11.60.
 nion, niun, *n.*, 'nun', *pl* ~s 3.83, 14 *s.v.* rufa 2.
 níos (*pst* ní ba), *comp prtc*, 'more', 1.112, -150, -279, -300, 2.1, -19, 3.59-62, -64-68, **8.3**, -176, 10.40, 11.138, -165, *pst* ní ba 5.363.
 nioscóid, neascóid*, *f.*, 'boil', 1.4, 14 *s.v.* loscadh, *pl* ~eachaí 4.59.
nipeáil, *v.*, 'nip'.
 'nis, *see* ANIS.
 Niú Ghearc, *PIN*, 'New York', 5.393.

- niúiteáilte**, *a.*, ‘outstanding, contrary’, 8.153.
- nium**, *n.*, ~ ‘yum yum’.
- niumber**, *m.*, ‘number’, 14 *s.v.* siar 8(a).
- niun**, *see* NION.
- niún***, *see* DEAMHAN.
- niús**, *m.*, ‘news’, 14 *s.v.* gread.
- nó**, **nú**, *conj.*, ‘or’, 1.20, -150, -192, -277, **8.170**, 9.117, 10.84, 11.127, *with num* 1.68, -272, -**280**, -307, 2.34, **3.76**, -78, **4.41**-42, 7.16, 8.2, 9.94, -112, *absent* 8.25, ~ ná 5.2, -102, -108, ~('s) **8.29-34**, 9.89, ~ nach 5.12; ~ go ‘until’ 1.70, -197, -284, 8.6, -113, -120, -**127**, -**171**, 10.88, ~ co* 7.112 *n.* Cf. DTÍ.
- nocht**¹, *a.*, ‘naked’, 1.37, 14 *s.v.* bocht 1.
- nocht**², **nochtaigh**, *v.*, ‘bare’, **5.170**, *vadj* ~aíthe 6.22.
- Nodlaig***, *see* NOLLAIG.
- nóiméad**, **núiméad**, **móiméad**, **múiméad**, *m.*, ‘minute’, 1.221, -330, -413, -415, 3.23, 5.339, 7.57, chúig mhóiméad 10.29, 14 *s.v.* bailigh, *gsg* ~éid 3.18, ~éide 3.45, *pl* **4.231**, ~éid 4.52, ~daí 4.55, ~dachai 4.213, dhe mhóiméadaí 4.41, -74, *gpl* 3.45.
- nóin***, **neoin***, *f.*, ‘evening’, 1.218, *gsg* nóna, *see* TRÁTHNÓNA.
- nóinín**, *m.*, ‘daisy’, 14 *s.v.* buí¹ 1, ~ fraoigh 10.36.
- Nollaig**, **Nollaic**, **Nodlaig***, *f.*, ‘Christmas’, 1.2, -37, -48, -278, 7.5, 9.54, -93, -173, *gsg* Nodlag* 1.67, Nollag 3.13, -42, Nollac 14 *s.v.* taca 2, *cmcs* 3.12, *pl* ~eachaí 4.25, -228, *pron* 6.5.
- Nóra**, **Núra**, *name*, ‘Nora’, 1.21, 5.127, -384, 8.24, 11.80, ~ Bhreatnach 9.25, 10.6, ~ Mhurchadh Uí Laidhe 12.11, Garraí ~ Rua 12.28, Tigh ~ ‘Johnny’ Shéamais 13.18, Peait Bhid ~ 12.13, *pl* ~chaí, ~V:chaí 4.231.
- nors**, *see* NEORS.
- nós**, **nús**, *m.*, ‘manner’, 1.21, -277, 10.71, *pl* ~annaí 1.279; *adv* ar aon ~ ‘at any rate’ 2.40, 8.246, 9.21, ar an ~ céanna ‘in like manner’ 8.225;
- prp* ar ~, a’ ~, ~ ‘like’ 1.21, -376, 3.6, -178, **7.105**, 8.105, -244, 9.135, *following vowel* ‘r’ ~ 14 *s.v.* breac¹ 1, *interr* 8.64-66, *with pron* 6.27, 7.66; *conj* ar ~ 8.120-121, -156, sa ~ 8.121, ar ~, sa ~ ‘so that’ 1.229, 8.33, -**136**, ar ~ (mar) ‘as’ 1.229, **8.156**, 13.8;
- discourse* sé an ~ 1.260, **8.231**, cén ~ ... ach 8.177.
- nóta**, *m.*, ‘note’, 1.21, 5.322, *pl* ~í 1.21.
- nóthain**, *see* DÓTHAIN.
- ’nsa** : **insa**, *see* I.
- nú** : **NÓ**; **nú’s** : **NÓ’S**; *see* **NÓ**, **NACH**¹.
- nú(a)idhe***, *see* NUAÍ.
- nua**, **nuadh***, *a.*, ‘new’, 1.27, -173, -277, 8.129, An Garraí N~ 12.28.
- nua-aois**, *n.*, ‘new-comer’, 3.84.
- nua-aoiseach**¹, *m.*, ‘new-arrival’, 3.84.
- nua-aoiseach**², *a.*, ‘unaccustomed’, 3.84, -148.
- nuachulaith**, *f.*, ‘new suit’, 9.57.
- nuadh***, *see* NUA.
- Nua-Eabhrac**, *PLN*, ‘New York’, 11.122.
- nuai**, **nú(a)idhe***, *a.*, ‘new, novel’, 1.102, 13.21.
- nuaíocht**, *n.*, ‘news’, 1.271, 14 *s.v.* mair 2, *gsg* ~ta 3.33, 14 *s.v.* brainse 1, *dep* 1.263.
- nuair**, *conj.*, ‘when’, 1.28, -150, -278, 5.14, -99, -248, 8.123, -125, -**128**, -157, ~ nach ‘when not’ 8.239, ~ nach, ón uair nach ‘because not’ **8.145**, -158.
- Nuala**, *name*, 1.27, -278, -323, ~ an Chnuic, ~ Ní Uaithnín I.II, 12.11.
- nuallgach**, *a.*, ‘proud’, 1.229, -358, 10.54.
- nuaphósta**, *VN gsg*, thréis a ~ ‘being newly-wed’, 5.224.
- ’nuas**, *see* ANUAS.
- ’núí** : **ngnóthaí**, *see* GNÓTHAIGH.
- núiméad**, *see* NÓIMÉAD.
- nuíobla**, *see* BÍOBLA.
- núis***, *see* ÚIS.
- núnach** : **nDomhnach**, *see* DOMHNACH.
- Núra**, *see* NÓRA.
- nus**, *conj.*, ‘so that’, 8.136, *cf.* ANÚNS.
- nús**, *see* NÓS.
- nuta**, *n.*, ‘small stocky person’.

O

- o**, *f.*, ‘letter “o”’.
- ó**¹, ‘sound “ó”’, 13.17.
- Ó**², *in surnames*, 1.20, -106, **3.47**, 9.85, 9.151, 12.1, -7, -10-11, -22-23, *older* ó³ (‘grandson’), ó Duibhne 1.45, ó Cairt 12.1, *vocsg* Uí 12.5, *gsg* Uí 12.5, -7, *cmcs* 9.25, -47. Cf. Ní².
- ó**³, *uaidh*, *prp*, ‘from’, 1.20, -416, 2.52, -56, -67, -82, -90, 3.178, 4.35, 7.40, **7.67-69**, 8.203, 9.16, -86, -139 *n.*, -177, 10.44-45, *actor* 10.87-88, *emph* 6.26, 9.43, *article* ón 1.282, 10.103-104, ó’n 9.87, *stressed* 1.388, *poss* ~na 1.282, **9.147**-148, *rel* ~na 9.149, ~ ... go 9.15, -86, -152, -158, ~ sa(n) 7.1, ~ roimhe 3.13;
- prp pron* 7.92, *1sg uaim* 1.28, -210,

uaidhim, uaighim 10.32, *emph* uaimse 8.75, 2sg uait 1.167, yt 10.32, *emph* uaita 6.53-54, 14 s.v. prioncadh, 3m uaidh 1.77, -150, 5.6, *emph* uaidhsan 5.368, 3f uaiti 6.6, -9, 13.13, *emph* uaithise 6.54, 1pl uainn 1.33, -282, *emph* uainne 8.74, 2pl uaib 2.56, uaibse 5.111, 3pl uathub 7.100, 8.80, uathú 7.100, uatha, uathaib 7.98;

conj 'since' 1.368, 5.5, 8.49, -85, -118, -123, **-129**, 'because' **8.145**, 13.30, ~ shula 7.122; *cop* ós 5.331, -347, ~ ba 5.368. Cf. **FADÓ**, **TARLA**.

ó⁴, *in adv*, ó thuaidh, *see* TUAIDH, ó dheas, *see* DEAS¹.

ó⁵, *interj*, 'oh', 1.77, -193, 2.56, 3.10, -76, 5.278, 10.90, 11.6, 13.11, ~! dheabhail 11.9, ~ dhiara 10.54, ~ (a) Mhaighdean 5.13, 11.19, ~ m'anam 6.58, ~ mh'anam 2.61, ~ go deimhin 4.79, ~! muise 8.31, ~ uise 4.51, ~! 'uise 8.9, ~ 'uise 13.6, *voc* ~ 10.45, a ... ~ *in* a chúinín ~ 3.172, 'dheadín ~ 1.403, a dhriotháirín ~ 9.54, a stour ~ 10.2, ó's : ó is 5.378, o's : ó is 11.144, ~! 'gus 10.59. Cp. AIDHE Ó CHAIPÍN, Ó HUBÓ.

o, *see* DHE.

ó : dhó, *see* DHO.

obair, *f*, 'work(ing)', 1.36, -126, 2.53, *prgs* ag 1.21, 2.9, -22, -86, 5.231, 6.90, 9.34, -61, -173, *dep* 9.72, *gsg* oibre 1.166, **-205**, -392, 6.29, -95, 8.174, un oibre 1.150, 7.82, un na hoibre 7.83, *pl* oibreachaí 4.11, oibrí 4.172, oibríthe 4.229, oibríochaí **4.231**, *pron* 8.86.

oblóir*, *see* ABHLÓIR*.

obunn*, *see* TOIBEANN.

oc*, *see* AG¹.

ócaid, ócaide, uacáide, *f*, 'task', **1.20**, -54, -56, -282, 5.93, -370, 13.3, *pl* ~deachaí 4.150, ~dí 4.172, uacáidí 4.55, uacáideachaí **4.231**, *pron* 6.7.

ócam, *m*, 'oakum'.

ocaras*, *see* OCRAS.

ocastóir, *m*, 'huckster', 1.37.

ochsal*, *see* ASCAILL.

ocht¹, *num*, 'eight', 1.44, -386, -425, 2.34, 3.74-**75**, -77-80, 8.2, 9.104, -126, -138, 11.183, an / na (h)~ 6.90, -92, ~ a chlog 3.80.

ocht², *see* UCHT.

ochtar, *m*, 'eight persons', 3.83, 8.25, 14 s.v. 6(a), h~ 3.75, an t~ 6.93.

ochtó, *num*, 'eighty', 3.77, -79-80, 8.2, *pl* ~daí 4.231, sna hoichteódaí 3.79.

ochtú, *m*, *a.*, 'eighth', 3.81, 4.38, h~ 3.75, an t~ 6.90.

ócoíd, *see* ABHCÓID.

ócoídeach : ABHCÓIDEACH.

ocrach, *a.*, 'hungry', 14 s.v. faigh 5(a).

ocrasín, *m*, 'little hunger', 3.171.

ocras, *m*, 'hunger', 1.37, -293, 5.345, 14 s.v. caill, ocaras* 1.363, *gsg* ~is 3.18, 14 s.v. Cróithín, cuin, díocas, súch, *also* ucraís 6.1.

ocus*, *see* AGUS.

ofráil, *v*, 'offer', 1.4.

óg, *a.*, 'young', 1.32, -233, 3.179, 8.182, 9.154, Guilean Óg 1.243, Sail Óg Rua 11.144, *vocsg m* óig 3.20, -50, 5.10, *cmcs* 3.19-20, *gsgm* óig 1.281, Fuaigh Mhaolra Óig 7.14, *cmcs* 2.83, *gsgf* óige 1.376, 13.3, *pl* ~a 3.57, -58, 4.49, 8.88, *gpl* 6.91, *comp* óige 1.77, 3.59, 8.3, -180, Joe Mhicil Sheáin is Óige Uí Chathasaigh 12.20, *abst comp* óige 7.18.

óg-, óig-, *prefix*, 'young', 3.85, **-134**.

ogach, *see* UGACH.

ógánach, *m*, 'young man, youth', *vocsg*, *gsg*, *vocpl* ~naí 3.19, *pl* ~naí, ~nachai 4.88, ~nacha 4.90.

ogh*, *see* UBH.

oghra, *see* ARTHA.

óglaigh, *vocsg m*, '(young) warrior', 10.23.

óglaoch*, *m*, '(young) warrior', 10.23.

ograíonn*, *see* TOGAIR.

ó hubó, *interj*.

of, *see* OÍCHE.

oibleagáid, *f*, 'obligation', 1.56, -166, -205, oibreagáid 8.142.

oibleagáideach, *a.*, 'obliging', 1.56, -166.

oibne*, *see* OIPINNE.

oibrí, *m*, 'worker', 3.155. Cp. OIBRÍOCH.

oibrigh, *v*, 'work, use, become enraged', 1.205, [*impv*] 13.13, *pres 3sg* ~eann* 6.91, ~reann 5.416, *imprs* ~rítear 5.48, *pst 1sg* ~reas 10.59, -66, 3sg 1.364, 3pl ~ríodar 14 s.v. grua, *psthab* ~ríodh 2.86, 3pl ~rídís 2.86, *fut* ~reoidh 8.228, ~reó 8.73, *cond 2sg* ~reá 2.77, *pstsbj 1sg* ~rinn 8.211, *vadj* ~the* 5.196, ~ríthe 5.184, ~rí 3.69, VN ~riú 1.360, 2.86, 6.29-30, *dep* 6.5, 9.49, oibiriú 8.133, oighibriú **3.5**.

oibríoch, *m*, 'worker', 3.155. Cp. OIBRÍ.

oíche, oíhe, oí, oidhche*, *f*, 'night', 1.89, -104, -115, -126, -138, -167, -269, -275, -289, -302, -305-306, -313, -318, -331, 2.77, 3.47, 7.115, 8.4, -71, 8.200, -202, 9.32, -57, -85, -173, *before vowel* oích'

- 6.70, *of* 10.15, *ina* (n)* 8.236 n., ~ Chinn 6.84, *san* ~ 7.46, *dep* 1.24, -109, 2.53, 3.13, 6.55, 7.119, *pl* **4.231**, ~*anta* 4.16, -58, -105, 6.20, ~*antaí* 1.400, 4.46, 9.177, ~*annaí* 4.57, ~*chéachaí* 4.183, ~*óchaí* 4.185, *pron* 6.5.
- oidhe**, *m*, 'ill-usage, deserts', 1.104, 14 *s.v.* aghaidh 4, *tóirt*.
- oidhre*¹, *eidhre**, *m*, 'heir, noble person', 2.74.
- oidhre**², *m*, '?', 14 *Appendix*.
- oidhriocht**, *f*, 'inheritance'.
- oifig*, *oifige*, *f*, 'office', 1.54, 2.74.
- óg*-, *see* *ÓG*-.
óigbhean, *f*, 'young woman', **3.134**, 10.72, *ógmhnaoi* 1.20, 10.87, *datsg* *ógmhnaoi* 10.49, -73, *gsg* **ógmhnaí*, *ógmhnaí* 3.134.
óigchailín, *m/f*, 'young girl', 9.45, 10.53.
óige, *f*, 'youth', 8.247, 9.177, 10.72.
óigfhear, *m*, 'young man', 3.134, *vocpl* *óigfhir* 3.11.
oighe, *f*, ~ *chuimealta* 'file', 5.225, *dep* ~ *chuimealtan* ? 9.72, *pl* ~ *chuimealtacháí* 4.35.
oighearacháí, *npl*, 'sore from chafing, windgall', 4.30.
oighibriú : *oibriú*, *VN of OIBRIGH*.
oighir, *oighre*, *see* *LEAC*¹.
oigiséad, *tucsaoit**, *m*, 'hogshead', 1.361.
oíhe, *see* *OÍCHE*.
oil, *v*, 'nurture', **5.170**, *pst* *d'fheil* 2.86, *cond* *1sg* ~*eoinn* 2.77, *3sg* *d'fheilfeadh*, *d'oilfeadh** 2.86, *vadj* ~*te* 1.174, 5.142, *VN* ~*úint* 1.258, 2.86, *gsg* ~*te* 1.174, 5.226. *Cf.* *OILIÚINT*.
oilbhéas, *m/f*, 'viciousness', 1.355, 2.74, 3.5, -84, 5.235, *gsg* ~*éis* 3.18.
oilbhéasach, *a.*, 'vicious', 11.139.
oilcín, *a.*, 'little (and) vicious', 3.172.
*oile**, *see* *EILE*.
Oileáin, *na*, *PIN mpl*, *gpl* *na nOileáin* 2.77.
Oileáin Árainn, *see* *ÁRAINN*.
Oileáinín an Bháite, *PIN*, 12.27.
oileán, *ileán*, *m*, 'island', 1.4, -33, -164, -206, **2.77**, -82, 6.30, 14 *s.v.* 2(a), *gsg* ~*in* 1.135, *un* an ~*in* 7.83, *pl* ~*in* 1.18, 4.43, *gpl* 7.37.
Oileán, *an*, *PIN m*, 12.27.
Oileán Aímhréidh, *Oileán Aímhreide*, *PIN*, 1.110, 9.152, 12.27.
Oileán an tSeoigh, *PIN*, 12.27.
Oileán ar Téad, *PIN*, *banríon* ~ 12.25.
Oileán Bheara, *PIN*, 12.18, *cf.* *BIOR*².
Oileán Dá Bhruithneog, *Oileán Dá Bhranóg**, *PIN*, 9.95, 12.27.
Oileán Doilif, *an*, *PIN m*, 12.27.
Oileán Gorm, *an*, *PIN m*, 8.143, 12.27.
Oileán Iarthach, *an*; *Oileán Iartharach**, *an*, *PINs m*, 1.193, 8.192, *gsg* *an Oileáin Iarthaigh* **12.27**.
Oileán Iarthach Árainn, *Oileán Iarthach Ára(i)nn*, *PIN*, 8.170, -192, 12.27.
Oileán Lachan, *PIN*, 1.150, 6.64, 12.27 *s.v.* *Biorán*.
Oileán Máisean, *an*; *Ileán Máisean*, *an*, *PIN m*, 1.303, 6.87, 7.107, 8.165, *dep* 14 *s.v.* *tairneáil*.
Oileán Mana, *PIN*, 12.27.
Oileán Mhic Dara, *PIN m*, 1.369, 8.164, 12.27 *s.v.* *Cruaich na Cara*, *Oileán Mhac Dara* 14 *s.v.* *ainm*.
Oileán Moilt, *PIN m*, 12.27.
Oileán na Cara, *PIN*, 12.27.
Oileán na Cruach, *Oileán na Cruaiche*, *Oileán na Cruaiche Beag*; *Oileán na Cruaiche Mór*, *PINs m*, 12.27 *s.v.* *Maidhm an Urláir*, *Oileán na Cruach*.
Oileán na nGeabhróg, *Oileán na Geabhróige*, *Oileán na nGiúróg*, *PIN m*, 1.88, 12.26-27.
Oileán Ó Thuaidh, *an*, *PIN m*, 13.21.
Oileán Ura, *PIN m*, 1.190, 12.27.
oiliúint, *f*, 'nurture', *cf.* *OIL*.
oilphéist, *see* *OLLPHÉIST*.
Óimí, *PIN*, 'Omey Island', 1.278, -303.
óinlí, *indef a.*, 'only', 7.11.
oinniún, *inniún*, *m*, 'onion', 2.13, -74, *pl* ~*in* 9.178, 14 *s.v.* *giob*, *gpl* 14 *s.v.* *stropa*, *Garraí na nInniún* 12.28.
óinseach, *f*, 'female fool', 1.21, 9.65, *in voc* 8.27, *gsg* *óinsí* 12.25, *úinsí* 3.164, 14 *s.v.* *giollacán*, *cmcs* 3.12, *gpl* 14 *s.v.* *iarlacan*.
óinseacháin, *óinsín**, *f*, 'small female fool', 3.176.
oipinne, *oipne**, *oibne**, *n*, 'attempt', 1.143, -207, 6.63.
oir, *see* *FEIL*.
*oir(i)chill**, *see* *OIRILLE*.
*oirne**, *m*, 'pet dog', 12.27 *s.v.* *Loch na hEircinne*.
*oircnín**, *f*, 'pigling', 12.27 *s.v.* *Loch na hEircinne*.
*Oireachtas*¹, *m*, 'Gaelic League annual festival', I.IX n.1, 11.122, *gsg* *Amhrán an ~is I.II*.
*oireachtas*², *oireagadas**, *m*, '(noble) assembly', I.IX n.1, 11.122.
oiread, *uiread*, *airet**, *eret**, *n*, 'amount', 1.41, -45, -112, **3.8**, 6.6, 8.4, -154, -168, 8.201, **-233**, 9.44, -64, -92, 13.4, 14 *s.v.*

- ionga 1, *conj* an ~ 'as much as' 8.74, **-155**, 'such' 8.162, an ~ go 'so much that' 8.155; *prp* ach (an) ~ le 'just as, no more than' **7.104**, 8.200, 14 s.v. mada (c), *conj* 'no more than' 8.162, *adv* ach (an) ~ 'either' 1.246, 4.182, **8.210**, nach an ~ 7.85, 8.177, *conj* ach an ~ is 'no more than' 6.47, 8.155, (ach) an ~ is dhá 'no more than if' 8.161.
- oireasa, *n*, 'lack', 1.226, *cf.* FUIREASA.
- oirille *gsg*, oir(i)chill*, 'preparing, attendance', 1.354.
- oirnis, *see* UIRNÉIS.
- óisc*, *f*, 'young ewe', 1.28.
- Oisdealbhaigh*, *Mac*, *see* COISTEALA.
- oisín*, *m*, 'fawn', 1.229.
- Oisín, *name*, 1.41-42, 5.330, 8.1, 10.79, 12.8.
- oistire, eistire, oisre*, *m*, 'oyster', 1.258, 2.77, oistre 8.215, *pl* ~rí 2.77, 4.55, -150, **-231**, eistirí 4.156.
- ól¹, *m*, 'drink', 1.388, 3.5, 8.73, *pron* 6.10, *gsg* óil 5.224, 9.35, un óil 7.82.
- ól², *v*, 'drink', *impv* 1sg ~aim 8.30, 2sg 1.138, 2.31, 2pl ~aigí 5.74, *imprs* ~tar 9.153, *pres* 1sg ~aim 8.131, 11.151, 3sg ~ann 6.19, *rel* ~anns 5.83, *imprs* ~tar 5.47, 10.92, *pst* 3sg 2.7, 3pl ~adar 6.92, *imprs* ~adh 8.44, *Echo* 1sg ~as 5.27, 2sg ~ais 5.104, ~air 5.27, *psthab* 2sg ~tá 5.41, ~á 5.67, 3sg ~adh 8.36, ~ad se 14 s.v. braon 1, *imprs* ~taí 8.40, *fut* 3sg ~faidh* 6.3, ~thaidh 2.3, ~tha* 5.97, (*impv*) 1pl ~thamuid 5.95, *imprs* ~thafear 5.419, *Echo* 1sg ~thad 5.27, *cond* 1sg ~thainn 5.27, 14 s.v. cnáimh 3, 3sg ~fadh* 1.160, ~thadh 10.65, ~thad se 9.100, d'ólhat sé 1.160, *imprs* ~fí 8.42, ~thachfear 5.419, *prsbj* 3sg ~a 8.18, *Echo* 2sg ~air 5.105, *pstsbj* 2sg ~tá 5.42, -275, ~teá 10.56, ~adh 5.395, 1pl ~amuist* 10.1 n., *vadj* ~ta 3.78, ~taí 2.67, VN 1.140, 2.73, 5.201, 6.25, 9.77-78.
- ola, *f*, 'oil, extreme unction', 1.159, -222, **3.6**, 7.51, 8.108, 9.28, ~ mhór 'paraffin oil' 13.12, *pl* ~fochaí, olúchaí 4.118, ~idheacha 4.152, ~echaí 4.183, oilteachaí 4.224, ~í 4.172, ~chaí **4.231**, *pron* 6.5.
- olann, olainn, *f*, 'wool', 2.3, **3.24**, 5.78, 7.51, ~inn 5.233, *gsg* olna* 1.145, -159, olla 3.47, 5.233, olanna 3.47, olainne 3.47, *cmcs* 7.19, -116.
- olc, *m*, 'evil, anger', 1.388, 3.24, 6.20, 13.13, *gsg* oilc 1.41, -122, 14 s.v. dailc 2, dúras, *also* uile 14 s.v. darta.
- olc, *a.*, 'bad, vicious', 1.248, -425, 5.343, 8.170, -172, *comp* oilce 'more vicious' 3.60, -67, measa 'worse', *cf.* DONA.
- oll-, *prefix*, 'great, large', 3.86.
- ollamh, *m*, 'professor', *pl* ollaí 11.122.
- ollamhaitheasa, *see* OLLMHAITHEASA.
- olla-mhórmhaitheasa, *n* (*pl* ?), 'great luxuries', 1.366, 3.86.
- ollmhaire, *n*, 'great care, neglect', 1.258, 3.86.
- ollmhaireach, an-mhairíoch, an-mharach, *a.*, 'very careful', 1.216, -258, 3.86.
- ollmhaitheasa, ollamhaitheasa, *n* (*pl* ?), 'great things, luxuries', 1.366, 3.86.
- ollphéist, oilphéist, *f* (*m*), 'serpentine monster', 3.6, -86, 8.133, 11.147, *gsg* oilphéiste 8.192, *cmcs* 3.48, *pl* ~teacha 4.14, -143, -231, *pron* 6.3.
- Olltach, *see* ULTACH.
- olseat*, *v* 2pl, 'say they', 5.330 n, -400 n.
- olú : tolú, *see* TLÚ.
- 'om : dhom, *see* DHO.
- ommar*, *see* IOMAR.
- ómós, ómás, *m*, 'respect', 1.21, -56, 7.30, -110, *gsg* ómáis 8.143.
- ongachta*, *n*, 1.306 n.
- onóir, onáir, *f*, 'honour', 1.21, -37, -56, 9.85, 10.93.
- onórach, onáireach, *a.*, 'proud', 1.21, -278, go h~ 9.146, *comp* onóraí 14 s.v. briollach.
- ór¹, *m*, 'gold', 5.8, -178, 10.69, -102, *gsg* óir 1.19, 4.43, 7.119, 8.143.
- ora : ortha, *see* AR³.
- óra, ór², *interj*, 'oh', 1.365, 2.8, 3.12, 8.149, ór 9.77.
- óráid*, *f*, 'oration, speech', 1.304.
- óráilte, *a.*, 'gilt', 3.151.
- oráiste, *n*, 'orange', 11.122.
- órán, *see* AMHRÁN.
- Órán Mór, Uarán* Mór, PIN, 1.27.
- Orbhuaidh, an, PIN *f*, 'Norway', 5.94, 7.107, *gsg* na h~e 8.140.
- orchar, urchar, urachar, *m*, 'shot', 1.36, -200, 5.64, -338, 7.106, *tale title* U~ Daill faoi Ábhall 12.25, *pl* ~ir 4.52.
- orchóid, urchóid, *f*, 'harm', 1.36, -425, 6.96.
- ord, *m*, 'sledgehammer', 1.65, 2.40, 7.51, *gsg* oird 1.200, 14 s.v. spalla 1, *pl* oird 4.52.
- ordaigh, ourdaigh, *v*, 'order', *pst* 4.43, *fut* ~dóifear 7.30, *cond* 2sg ourdó(ch)á 5.67, *vadj* ~aíthe 8.14, VN ~dú 8.132, *pl* ~aíthe 4.56. *Cf.* ORDÚ.

órdha*, *a.*, 'golden', 4.231, *cf.* GEARRÁINÍN PLEIBISTÍN ÓRDHA, AN.
 ordlach*, *see* ORLACH.
 ordóg, *ordóg*, *f.*, 'thumb, claw', 1.200, 3.29, 4.71, ~ig 3.27, 6.29, *gsg* ~ige 14 *s.v.* súil 8, Crochúir Dubh na hOrdóige 12.1, 14 *s.v.* céis, *pl* ~ógaí 4.34, 9.178, 14 *s.v.* bannaí 1.
 ordú, *ourdu*, *m.*, 'order, condition', 3.5, 8.140, -149, 13.14, *ourdu* 9.50. *Cf.* ORDAIGH.
 orgán*, *f.*, ~ béil 'mouth organ', 11.119.
 orlach, *ordlach**, *m.*, 'inch', 1.65, -180, -200, 5.5, -14, 9.152, 14 *s.v.* bain dhe, *adv* chuile ~ 'every bit' 8.216, *gsg* ~aigh 4.43, 14 *s.v.* éat, *pl* ordláif* 10.35, *ordlaigh** 8.2, ~aí 1.392, 4.43, -90, 6.92, 8.138, 9.3 *n.*, -156.
 orlár, *see* URLÁR.
 orlóir, *m.*, 'sledge', 1.65, 3.154.
 orsain, *orsainn*, *see* URSAINN.
 ortha*, *orrtha**, *see* ARTHA.
 Orthaláin, Orthanáin, *see* SRUTH COLABÁIN.
 ó's, *see* Ó⁵.
 ós¹, *os**, *prp*, 'over', 1.20, 10.7, -72. *Cf.* AS, COMHAIR, CIONN, CÓS ÍSLE.
 ós, *cop*, *see* Ó³.
 oscail, *uscail*, *v.*, 'open', 1.42, -380, 11.10, *f*~ 1.226, 5.319, *impv* 5.7, *uscail* 5.104, *pres* ~claíonn, (o)scuileann, (o)scuifonn 5.416, *pst* 8.97, Ø d' 8.36, *cp.* Ø-r 8.97, d'uscail 5.14, *imprs* ~claíodh 5.81, ~claíobh 8.41, *psthab* ~claíodh 5.36, *psthab* or *cond* ~eadh 5.26, *imprs* ~claíthe 5.64, *fut* ~clóidh 11.171, ~cló 5.7, ~thidh 5.37, *imprs* ~alfear 5.37, -62, *cond* 2sg ~clá, ~clóthá 5.108, ~clódh 5.36, ~eodh 5.37, *prsbj* 3sg usclaí 5.104, *pstsbj* 2sg ~teá 5.43, *imprs* usclaí 7.18, usclóití 5.30, -116, *vadj* ~te 1.55, -174, ~claíthe 5.176-177, ~claí 4.79, fosclaíthe 1.226, VN ~t 8.105, ~al 5.218-219, *gsg* ~te 5.226, *pl* ~teachaí 4.171.
 oscar, *m.*, 'stroke, trip', 1.37, 2.89, 6.29.
 Oscar, *name*, 1.37.
 oscartha, *oscartha*, *a.*, 'completely', 1.38, -237.
 oschall*, *see* ASCAILL.
 osna, *esna*, *f.*, 'sigh', 1.38, -42, 2.74, *dep* 1.272.
 osnaíl, *f.*, 'sighing', *prgs* ag 14 *s.v.* gearaíl.
 ospidéal, *m.*, 'hospital', 11.119, 13.27.
 ósta, *m.*, 'public house', 3.164, teach ~ 7.55, teach an ~ 8.214.
 óstachas, *m.*, óstacht, *f.*, 'attendance,

service', 3.164.
 óstán, *m.*, 'hotel', 3.49, an (t)Ó~ 11.169.
 oth, *with cop*, 'regret', 10.73, -95.
 Othala, *see* DOTHALA.
 othras, *m.*, in ~ '(become) chronic', 1.125.
 Ó-u, *interj.*, 'oh', 8.170.
 oudáil : amhdáil, *see* AMHDAIGH.
 ouirnéis, ouirnis, *see* UIRNÉIS.
 oula', *see* AMHLAIDH.
 ourdaigh, *see* ORDAIGH.
 ourláimh, *see* URLÁIMH.
 ourlár, *see* URLÁR.
 ournaíthe : urnaíthe, *see* URNAÍ.
P
 pabhaindeáil, *f.*, 'pounding', 14 *s.v.* tuairigín 2.
 pabhand, *m.*, 'ground spotted dogfish (as food)', 11.148.
 pabhar, *m.*, 'power, chance', 8.136, 14 *s.v.* bionda.
 pabhdar, *m.*, 'powder, dose', 6.39, 7.51, 8.151.
 pabhd(a)ráil, *v.*, 'dose cattle'.
 pabhsae, pabhae *m*; pabhsaeid; pabhsó(i)g *f.*, 'flower', 1.56, 10.25, 14 *s.v.* anis 1, *pl* ~aes 11.155 *n.*
 paca, *m.*, 'pack, large bag', 1.29, -207, 5.141, 8.137, 14 *s.v.* cailleach 2, un ~ 7.82, *pl* ~í 7.16, ~isí 4.231, ~isí 4.69.
 pacáil, *v.*, 'pack', 5.20, *vadj* ~te 14 *s.v.* pucáil, VN 14 *s.v.* amach 1.
 pacóideacha, *see* POCÓIDEACHA
 PACÓIDEACHA.
 Pádraic, Páraic, Pádraig*, *name*, 'Patrick', 1.65, -67, -192, -358, 9.85, 11.34, *dep* 12.5 ~ Cóilín Mhaitiaí 3.21, ~ Coilm Thomáis 9.37, ~ Mhicil 5.28, 12.13, ~ Mhicilín 5.372, ~ Buiréad 12.11, ~ Ó Domhnaill* 1.21, ~ Ó (h)Iarnáin 9.151, Naomh ~ 6.96, 8.210, Lá Fhéil ~ 1.11, -167, 3.47, *pl* ~eachaí 4.20, -183, 12.9, Seán 'ac ~, ~ Séamais 12.2, *dep* 'ic ~ 9.85, 12.2-4.
 Pádraicín, Páraicín, Pádraigín*, *name*, 'small, young Patrick', ~ Dhú Dara 1.255, ~ Mhacaí, *pl* ~ Mhacaíos 4.35, 12.9, ~ Ó Dónaill 7.55.
 paein, *see* HEIN.
 págánach, *m.*, 'pagan', 1.116, *pl* ~ánaí, ~ánachaí 4.90, -138.
 pái, páighe*, *f.*, 'pay', 1.102, 6.5, -90, 8.211, 9.32, *pron* 6.5.
 paicle, baicle*, *n.*, 'boorish, ill-behaved crowd', 1.207.

- Paid, *name*, Jó Ph~ 12.25.
paidheasain, *m*, 'poison'.
 Páidín, *name*, 3.22, 5.289, 8.158, 12.11, -13, ~ na hÁirde 10.62 n., *dep* Peait Ph~ 8.52, Meairc Ph~ 8.145, Garraí Ph~ 12.28.
paidir, páidir, *f*, 'prayer', **1.204**, -363, 5.239, *pl* paid(i)reacha(i), páid(i)reachaí **1.204**, **4.231**, 4.8, -11, -16, -43, -59, -179, 10.53, 11.65.
paidireacht, *f*, 'praying', 1.204, 3.164.
 paidireáil, páidireáil, paidreáil, páidreáil, *f*, '(incessant) praying', 1.204, 3.161, -164.
 paidirínteacht, **páidirínteacht**, *f*, 'praying the rosary', 1.204, 3.159, -164.
 paidreoireacht, paidreoireacht, páidreoireacht, *f*, '(incessant) praying', 1.204, 3.159, -164.
 paidrín, páidrín, páidrín, *m*, 'rosary', 1.204, 5.382, 14 s.v. drioball 1, *dep* 8.167.
pailicéara, *m*, 'type of worker', 1.57, -224, 3.155, -159.
pailicéarach, *f*, 'working'.
pailitéara, *m*, 'type of worker', 1.57, -224, 3.155.
pailitéarach, *f*, 'election, idling'.
 pailiteoir, *m*, 'idler', 3.155.
 pailiteoireacht, *f*, 'idling', 3.155.
páin, *f*, 'fat creature, large object', *pl* pánannaí 4.58.
páipéar, *m*, 'paper', 1.111, 5.9, *gsg* ~éir 7.109, 9.174, *pl* ~éir 3.55, 4.79, 11.177.
 páipéirín, *m*, 'small paper', 14 s.v. páipéar 3.
 páirc, *f*, 'field, park', 1.427, 3.67, 9.37, -56, *gsg* ~e 10.92, 11.54 n., *pl* ~eanna(i) 8.65, -173, *pron* 6.6.
 Páirc Bhá(i)n, an; Páirc Bháin, an; Páraic Bhán, an, *PIN* *f*, 1.358, 12.27.
 páirceáil, *v*, 'park', *vadj* 8.76.
 Páirc na Cruaiche, *PIN*, 'Croke Park', 11.123.
 pairt*, spairt*, *f*, 'clod', 1.229, 3.4. *Cf.* SPAIRTEACH.
 páirt, *f*, 'part', 6.74, 14 s.v. dathúlacht, *gsg* ~e 14 s.v. dhiar.
 páirteach, *a.*, 'participating', 1.291, 9.146, paidrín ~ 5.242.
páirtí, *m*, 'partner', *pl* ~, ~teachaí **4.231**, ~íthe 4.73, -146, ~teasaí* 4.46.
 páirtnéara, *m*, 'partner', 3.154.
 Páis, Páise, *f*, 'Passion (of Christ)', 9.85, ~e, ~se 10.15, *gsg* ~e 4.146.
paisiúnta, paiseanta*, *a.*, 'neat', 1.56, -72, 3.152, 13.14.
 paisnéarach, *see* PEAISINÉARACHT.
 paiste, *m*, 'patch', 5.20.
 páiste, *m*, 'baby, child', 1.50, -242, -264, 8.172, *cmcs* 5.5, *pl* ~tí 1.423, 5.244, *gpl* 3.14, 4.71, *cmcs* 9.135.
 paisteáil, *v*, 'patch', 1.5, 5.20, *cond* 2sg ~álthá 5.136.
pait, *n*, 'whopper'.
 paiteanta*, paitiúnta*, *a.*, 'neat', 1.72.
 Paits, *name*, 'Patch', Peait Pheaidí Ph~ Pháidín Phádraic 12.13, 12.25, *pl* ~eannaí 12.9.
 Paitse, *name*, 'Patch', Jó Ph~ Mhór 2.25, 12.25.
 Paitseach, *name*, 'Patch', *dep* 3.48, 11.135, 12.25.
 palaiseáilte, *a.*, 'polished, well-finished', 14 s.v. dingníthe.
 pálás, *m*, 'palace', 1.56, 5.354, 10.4, *gsg* un an pháláis 7.83.
 palasaí, *m*, 'policy', 14 s.v. Fianna Fáil.
 palmaire* : FALMAIRE*.
 páim, *m*, 'protective glove covering palm for sailmaking', 6.80, 11.24.
 pánáil, *v*, 'paw', *pst* 8.126 n.
 Paor, *surname*, 'Power', 12.11.
 Paorach, *m*, 'person with surname Paor', 12.11, *pl* ~aigh 1.14, 4.88, -90.
pápaire, *m*, 'pauper'.
pápaireacht, *f*, 'poverty'.
páparáilte, *a.*, 'pauperised'.
 Páraic, *see* PÁDRAIC.
 Páraic Bhán, an, *see* PÁIRC BHÁ(I)N, AN.
 Páraicín, *see* PÁDRAICÍN.
 paraj, *m*, 'porridge', 8.155.
 paráiste, puráiste, paróiste*, *m*, 'parish', 1.4, -20, -47, -382, 9.52, 14 s.v. pobal 1.
 Páras, *name*, 'Paris', 1.229, 12.27.
 pardóg*, párdóg*, bardóg*, *f*, 'pannier', 1.426, *pl* ~a 1.426 n.
 pardún, *m*, 'pardon', 5.141.
 Páris*, *name*, 'Paris', 10.87.
 parlús, párlás, *m*, 'parlour', 1.56, 8.77 n., 9.50.
 Párneil, *surname*, 'Parnell', 11.25.
 paróisteach, *a.*, 'parochial', 11.124.
 parrthas, *m*, 'paradise', 1.56, -117.
parúl, *n*, 'obligation', *pl* ~achaí 4.50, -59, 8.244.
pas, *m*, 'pass, acquittal, trial'.
pasóg, *f*, 'single mix', 1.38, -220.
pasóid, posóid*, *f*, 'reproach, trial', 1.4, -38, -220, 14 s.v. pas 3.
pat(a)rán, patarán, *m*, 'small creature',

- 1.60.
 pat(t)án*, patachán*, patu*, *see* POTACH, POTRACHÁN.
 pataire, pat(t)aire, *m*, 'plump creature', 1.29, -60.
 patraisc, patar uisce, *m*, 'partridge', *pl* patairí uisce 1.249, -360, -384, 4.38.
 pátrún, pátarún, *m*, 'pattern', 1.360, 9.85, *ar* ~ 9.87, *pl* ~in 4.150.
 patuar*, patúr, *a.*, 'completely cold', 1.27.
 paymáster, *m*, 'paymaster', 11.24.
 pé, *indef pron*, 'whatever, whoever', 8.239; *indef adj*, 'whatever', 8.246, ~ *ar* bith 1.17, -212, -394, 7.109. *See* PÉIBRÍ.
 péac*, *see* PÉIC.
 peaca, *m*, 'sin', 5.354, 13.1, 14 *s.v.* béilíocht, *pl* ~í 6.23, (*g*)*pl* ~, peacthadh* 3.14, ~chaí 4.71, -231.
 peacach, *m*, 'sinner', 4.71, 10.91, *vocsg* ~aigh, ~aí 10.23.
 péacáil, *v*, 'smarten'.
 péacáilte, *a.*, 'smartly dressed (female)', 9.121.
 péacán*, *see* BÉACÁIN, NA.
 péacóg, *f*, 'peacock, sprout', 1.9, *gsg* ~óige 9.45.
 péac(h)ógín, *f*, 'small peacock, small sprout', 1.9.
 peacúil, *a.*, 'sinful', 3.168.
 peacúlta, *m*, 'sinfulness', 3.168.
 Peadairín, *name*, 'small, young Peter', Maidhcil Ph~ 12.27.
 Peadar, *name*, 'Peter', 2.19, ~ Mór 6.63, 9.85, ~ Shíodúch 12.17, ~ an tSagairt 12.18, Lá('il) ~ is Pól 9.85, ~ir 3.17, *vocsg* ~ir 9.46, *gsg* ~ir 12.2.
 peaicits, *m*, 'package', 5.352, *pl* ~eachaí 4.13, ~éachaí 4.170.
 peaicitsín, *m*, 'small package', *pl* ~í 4.55.
 Peaide, *name*, 'Paddy', 1.54, ~ Mhicil Liam 9.25, ~ Línse 11.118.
 Peaidí, *name*, 'Paddy, Irishman', ~ a Búrc 6.12, ~ Bhreathnach 12.11, Seaimpín Ph~ Phaitseach 12.25, *pl* ~os 7.71, ~the 4.229.
 peain, *f*, 'pan', un ~ 7.82.
 peaincéic, *m*, 'pancake', 14 *s.v.* práisc.
 peáirt, *n*, 'parting in hair'.
 peáirteáil, *v*, 'part, comb, trim'.
 peairtí, *m*, 'party', 14 *s.v.* tórramh (*b*).
 peaisinéara, *m*, 'passenger', 11.61, *pl* ~í 11.119.
 peaisinéarach, paisnéarach, *f*, 'passage', 11.134.
 peasteidhm, *m*, 'pastime', 14 *s.v.* sceideáil 1.
 Peait, *name*, 'Pat', ~ an Chléirigh 6.86, ~ Buí 2.23, ~ Mháire Veail 11.153.
 peaitín¹, *m*, 'small pet', 8.51.
 Peaitín², *name*, 'small, young Pat', ~ Eoghain 1.21, ~ Phádraig Mhíchíl 1.115, 3.21, ~ Pháidín 8.52.
 Peaits, *name*, 'Patch', 12.25, ~ Mhaitéis 8.9, *dep* Amhrán Ph~ Pheige Búrc 10.62 *n*.
 peáitse, *m*, 'gillie', 1.17, -242.
 Peaitsín, *name*, 'small, young Patch', ~ 'Ac Ciollacháin 1.7, ~ Cup 12.19.
 peann (peánn), *m*, 'pen', 1.330, 5.9, 14 *s.v.* cáca 1, *gsg* pínn 9.57, *pl* ~annaí 4.166, peáinn, pínn 4.231, *pron* 6.10.
 péaraí, *npl*, 'pears', 1.265.
 pearaifín, *m*, 'paraffin', 6.5, *also* pearaipín 11.70, -133.
 péaráil, *v*, 'trim'.
 péarbí, *see* PÉIBRÍ.
 pearcáil, *v*, 'park', *vadj* ~te 11.146, *VN gsg* ~te 5.226.
 péarsalaí, péars(a)lachaí, péarsla*, péirsil*, péirsle*, *npl*, 'warbles (in cattle)', 1.60, -132, -426, 4.231, 7.62.
 pearsa, *f*, 'person, figure', *datsg* ~(in) 3.36, *pl* ~nacha 4.158.
 peartisean, *m*, 'partition', 8.232.
 peasáil, *v*, 'pass', *pst* 14 *s.v.* aerach 2, teighre síos 2.
 péaslán, *m*, 'feeble person or animal'.
 péasúr, *m*, 'emaciated person or animal'.
 peasvoird, *m*, 'password, catchword', 3.171. *Cf. English Index* PASSWORD.
 peata, *m*, 'pet', 6.45, 8.51, 14 *s.v.* drochmhúinte, olc 2(a), *pl* ~í 9.142.
 péatar, *m*, 'pewter', 11.1, *gsg* ~ir 4.45.
 Peats, *name*, 'Patsy', ~ Ó Madaín 12.11.
 Peatsa, *name*, 'Patsy', 12.25, ~ Mór 12.13, Anna Ph~ Mhóir ... 12.7, ~ Reid 12.11.
 Peatsaí, *name*, 'Patsy', 12.11 *s.v.* Madaín, ~ Sonaí 12.25, Mac Pheatsa(f) 12.25.
 péibrí, péarbí, pébí, pé bí, peibí, péibí, péibre, peibrí, pébrí, fébí, fébrí, feibe, féibe, féibear, féibí, féibrí, héabaí, héibí, héibrí, céibear, chéibí, cé bí, 'whatever', *indef pron*, 8.239, -246; *indef adj* II.XV, 1.272, -298, 6.47, 8.31, -33, -73, -172, -215, 8.125, -246, 9.44, -54, -150, -154, 10.100; *also* pébí 6.10, peibí 8.54, péibí 3.12, péibre 8.238, peibrí 14 *s.v.* mála 2, feibe 14 *s.v.* pionna (*b*), héib(r)í 9.153, chéibí 10.100.
 peic*, *f*, 'peck (measure)', 1.211.
 péic, péac*, [*f*], 'sprout', 3.24.

peictiúirín, *m*, 'little picture', 14 s.v. *salach* 1.
 peictiúr, **peicdiúr**, peictúr, pictiúr*, pictiúr*, *m*, 'picture', 1.34, -209, -217, 6.10, 8.228, *pl* ~ir 1.141, 9.77, ~irí **4.231**, *gpl* 9.70, -77.
 peidhre, péidhre, *see* PÉIRE.
 Peige, *name f*, '**Peggy**', 12.25, ~ Sheáin 8.159, 12.2, ~ Chúláin 12.11, -18, Garraí Ph~ 12.28.
 Peigí, *name f*, '**Peggy**', 5.164, -358, ~ Ní Con Fhaola 12.6-7.
 Peigín, *name f*, 'small, young **Peggy**', 11.168, ~ Sheáin 2.38.
 Peigsa, *name f*, '**Peggy**', Son Ph~ 12.25, *pl* ~chaí 12.25.
 peil¹, *n*, 'football; large potato, large round object', 1.34, 3.6, 9.173.
peil², *pil*, *n*, *f* FFG, 'cantankerous person', 1.34.
 peilearaín, *n*, '**pelerine**', *pl* ~s 1.61, 10.15, -42, ~z 13.14.
 peilér, *see* PILÉAR².
 peilí, *npl*, 'pillows, cushions?', 13.11.
Peilip, Pilip*, Feilipe, *name m*, 'Philip', 1.34, -207, -220.
 Peilipín, Pilipín*, *name m*, 'small, young Philip', 1.34, -207, -220, 14 s.v. lá 1.
 peiliúr, piliúr*, *m*, 'pillow', 1.34, -309.
peilséad, peilséar, pilséar*, *m*, 'paltry fish or creature', *pl* ~éid, ~éir, ~éaraí 4.231.
 peilséidín, *m*, 'tiny paltry fish or creature', *pl* ~í 14 s.v. **peilséad**.
peiltar, *m*, 'large object'.
 péin, *see* HÉIN.
 péine, péinn, péinne, *f*, 'pine (wood)', 1.54, -143, -404, *dep* ~ dhearg 9.62, ~ bhán / bháine 9.72.
 péint, *f*, '**paint**', 14 s.v. smeadaráil, *dep* 8.241.
 péinteáil, *v*, 'paint', *pres imprs* ~tear 5.49, *pst* 8.21, -100, *psthab imprs* ph~tí 5.53, *vadj* ~te 14 s.v. bail, thoir 2, VN 8.196, 14 s.v. straois 4.
 péipear, *see* TEAIDHLIT.
 peirc, feirc*, *f*, 'firkin', 1.112, -220.
 peircín, feircín*, *m*, 'firkin', 1.112, -220, 2.91.
 Peircín, *surname*, 'Perkins', *pl* ~í 12.11.
 péire, peidhre, péidhre, *m*, 'pair, two', **1.17**, -37, -271, 3.76, 8.127, an / na ~ 6.91, *pl* ~rí, ~achaí 4.231.
 péirse, *n*, 'perch (measure)', *pl* ~sí, péarsaí 1.132, 4.231, 10.53.
 péirsealacháí, péirsil*, péirsle*, *see*

PÉARSALAÍ.
peirtheachaí, **peirthíochaí**, *npl*, 'sufferings', 4.30, peirheachaí, pioraíochaí 4.231 s.v. **peir**-.
 péiseans, *m*, 'patience', 14 s.v. gadhar 2(c).
péist, *f*, 'worm', 3.6, 5.79, *pl* ~e 1.369, 4.14, ~í 4.104, 13.24, ~eachaí 4.222, -231.
 péisteach, *see* POLLADH PÉISTEACH.
 peitín, *n*, 'small **pet**', *pet name for cow*, 8.1.
peitínteacht, *f*, 'petting', 3.159.
 peitíocóit, *n*, 'petticoat', 14 s.v. leáise.
 péitse*, PEÁITSE.
 pérbrí, *see* PÉIBRÍ.
 petrail, *m*, '**petrol**', 14 s.v. rabhaind 1.
 páine, *m*, '**piano**, mouth organ', 11.29, -44, -148.
 piainín, *f*, 'small pain', 1.143, 3.172, -177.
pian, *f*, 'pain', 1.24, 9.91, -117, *datsg* péin, i m(b)peinn 10.36, *gsg* péine 1.143, *pl* ~annaí **4.231**, ~ta 4.54, -228, ~taí 4.104, ~t(r)achaí 4.95, -172.
piarc, *m*, 'rough person'.
 píb*, píba*, *see* PÍOPA.
 pic, [f], 'pitch', *dep* 3.6.
 píce, *m*, 'pike, (pitch)fork (hay, etc.)', 4.33, -79, *pl* pící 4.19, -79, 11.8.
 piceadh, *m*, 'pushing at', 1.67.
píceáil, *f*, 'picking at', 3.164.
 píceáil, *v*, '(pitch)fork', 5.20.
pícéarach, **píceoireacht**, **píciníteacht**, *f*, 'picking at, messing with', 3.164.
 picil, *n*, '**pickle**', 14 s.v. faoi 2, goirt.
 pictiúr*, pictiúr*, *see* PEICTIÚR.
 píjeaimeas, 'pyjamas', 14 s.v. miste.
pil : PEIL².
 píl(idh)*, píle*, *see* PÍLÍ.
píleáil, *v*, '**peel**', *vadj* 8.137, VN 1.32.
píleár¹, *m*, 'bullet', *pl* ~ir 13.29.
 píleár², peilér*, pilér*, *m*, 'pillar', 1.34.
 píleár, *m*, "'Peeler", policeman', *pl* ~s, ~ir **4.231**, *dep* ~z 9.73.
 pílí, píl(idh)*, píle*, píolaidh*, *n*, 'tall person or animal', *in vocsg* 1.56, 9.46.
 pilibín*, *see* FEILIPÍN.
 Pilip, *see* **Peilip**.
 Pilipín*, *see* PEILIPÍN.
 piliúr*, *see* PEILIÚR.
 pilséar*, *see* PEILSÉAR, PEILSÉAD.
 pimín*, *see* FIMÍN.
 Pin, *name f*, '**Penelope**', 12.25.
 pinc, *a.*, '**pink**', *comp* ~e 8.220.
 pincs, *npl*, 'Kerr's **pinks** (potato variety)', 14 s.v. súil 13.
pínn, p(e)inginn, pingin*, *f*, 'penny', (*gsg*

- ~e) **1.156**, 3.33, 11.145, *gsg* ~e 9.56, 14 s.v. luach, *num pl* ~e 1.293, 3.80, **4.39**, 8.116, *peingne** 9.101 n., *pl* ~eachaí 1.272, 4.39, -231.
- pins**, *n*, 'predicament', 1.180.
- pinse, pins, *m*, 'pinch', 1.54, -180, *pl* ~sí, ~acháí **4.231**, ~ócháí 4.205, ~àcháí 4.218.
- pinsean**, *m*, 'pension', 5.274, *cmcs* 14 s.v. geatáilte.
- pinsuil, *m*, 'pencil', 6.10.
- pínteáil**, *v*, 'paint'.
- pintín, pinntín*, *m*, 'small, mere pint', 1.180, 3.171.
- píob, [f], 'pipe (musical instrument)', *pl* ~aí 1.207, 8.77. *Cp.* PÍOPA.
- píobaire, puíobaire, *m*, 'piper', 1.215, 3.83, 14 s.v. steancán.
- píobán**, *m*, 'throat', 1.215, 8.19, -206.
- píoblach**, *n*, 'hoarseness', 1.215.
- pioc**, *v*, 'pick', 1.35, *impv* 8.244, *pres imprs* ~tar 5.32, *pst* 8.244, *psthab 3sg* 14 s.v. ceann 2(i), *3pl* 14 s.v. breac¹, *imprs* ~taí 5.52, *cond 1sg* 3.4, *2sg* ~thá 10.77, *3sg* phiocthad sí 14 s.v. srón, *vadj* ~thaí(the), ~ta 5.173, 5.32, *VN* ~adh 5.234, ~a 6.8, *pl* ~annaí 4.221.
- píocac, *n*, 'peacock', 3.2.
- piocadh**, *m*, 'picking'.
- piocadóir**, *m*, 'picker', 3.154.
- piocóid, *f*, 'pickaxe', *cmcs* 9.66, *pl* ~eachaí 4.59.
- piocúil, *a*, 'neat', *abst comp* ~úla 3.168.
- píodarlán**, *m*, 'puny thing', 1.4.
- Píoláit/d, *see* PIONSA PÍOLÓID.
- píolóid**, *n*, 'suffering', 1.258, 9.117.
- píolóideachaí, *see* PÍORÁIDEACHA*.
- píolóití, *m*, 'pilot', 1.216, -378, 14 s.v. trust² (a), *pl* ~ 4.73.
- píolóitíocht, *f*, 'pilotage', 3.159.
- pionna**¹, *m*, 'pin', 14 s.v. cnis, *pl* ~í 1.35, 3.39, 4.19.
- pionna**², *m*, 'pen'.
- pionós, pionús, *m*, 'penalty, punishment', **1.21**, -213, **-251**, 5.372.
- Pionsa Píolóid, Pointias Píoláit/d*, *name*, 'Pontius Pilate', 1.56, -213, -258, 12.25.
- pionsúr, *m*, 'pincers', 1.181, -213, 8.139, *pl* ~ir **4.231**, ~irí 4.53.
- píonta**, píonta, pionnta*, piúnta*, *m*, 'pint', II.V, 1.35, -181, **-402**, 5.101, *pl* ~í 14 s.v. staic 1, *pron* 6.10.
- piopa, puíopa, pípe, pípa*, píp*, píb*, píba*, *m*, 'pipe', 1.207, **-215**, 8.178, 14 s.v. braetseáil 3, gailleog; pípe 'neck' 10.35. *Cp.* PÍOB.
- píopáil, *v*, 'choke', 1.215. *Cf.* PUÍOPÁIL.
- píoráid(eacha)*, píoróideacha, píolóideachaí, *npl*, 'pirates', 1.56, -188, 4.150, 10.51.
- piorra, *n*, '(pear)', 1.35, -190.
- píosa**, *m*, 'piece, coin, amount, while', 1.32, 3.39, 8.170, -202, *pl* ~í, ~cháí 4.45, **-231**, ~í 6.39, ~ dhe 7.15, 9.176.
- piostal, *m*, 'pistol', 1.35, 9.32.
- Píotar, *name*, 'Peter', *gsg* ~ir 12.9, Bidín Phíotair 12.25.
- pípeáil**, *v*, 'choke, beat', 1.215.
- Píipí, *name f*, 'Penelope', 12.25.
- pípín, *m*, 'small pipe', 1.215, 3.171.
- píre, *see* DHÁIRÍRE.
- pis, *see* PIT.
- pisín¹, puisín, piscín*, *m*, 'kitten', 1.31, -73, **-215**, *pl* ~í 1.215, *pron* 6.1.
- pisín², *f*, 'small vagina', 1.229.
- písín, *m*, 'small piece', 1.306, 7.15, *adv* 14 s.v. píosa 2.
- pislín, prislín* (priosla*), *n*, 'dribble', 1.219.
- pisreog**, piseog*, *f*, 'superstition', 1.231, **-243**.
- pisreogach, *a*, 'superstitious', 3.148.
- pít**, pis, *f*, 'vagina, roe', **1.72**, -243, 10.17, *gsg* pise 3.2, 9.74, pite 10.17.
- píteog**, *f*, 'man alone, gossip', 1.172.
- Pít, *name*, 'Pete', *pl* ~s 12.9.
- pitseáil**, *f*, 'throwing, trying to catch, hoping for', 6.51.
- piusairín, *m*, 'small emaciated person or animal', 14 s.v. piusar.
- piusar**, *m*, 'emaciated person or animal', *pl* ~s 4.231.
- piusarnacht**, piusarnaíl, *f*, 'inaudible talk', 3.159, -162.
- plá**, *f*, 'plague', 1.226, 9.58, ~ libíneach 1.34.
- plabáil**, plábáil, *f*, 'wallowing, dribbling'.
- plabar**, *m*, 'soft object, mess', 1.30.
- plábar**, *m*, 'soft, wet object', 1.30, 5.20.
- plábaráil**, *v*, 'be wet and messy', 5.20.
- plabhstar**, *m*, 'awkward thing, fool'.
- plabstáil**, *f*, 'jabbering'.
- plac, *v*, 'eat, gobble', *pres rel* 8.89.
- pláibeáil**, *f*, 'messing'.
- pláibistéara**, *m*, 'insincere person'.
- pláibistéarach**, *f*, 'nonsense', 3.159.
- plaic, *f*, 'bite, mouthful', *pl* placaíl, ~eannaí 4.231.
- pláinéid, pláinéad*, plainét*, *f*, 'planet', 1.30, 3.4.
- pláistéar, *v*, 'plaster', **5.325**, *vadj* ~tha

- 1.124, 5.174.
 pláistearacht, *f*, 'plastering, plaster-work', 8.83, 14 *s.v.* gaineamh 4.
pláist(ea)ráil, pláistreáil, *v*, 'plaster', **1.61**, *pst* 5.325, *vadj* ~te 5.174.
plait, *f*, 'bald patch, vagina', 3.148, *pl* ~eannaí, ~eachaí 4.231.
 pláitín, *m*, 'small plate', 6.42.
 plána, plán*, *m*, 'plane (tool)', 1.54, 5.20, 13.11.
 plánadóireacht, *f*, 'planing'.
 plánaíl, *v*, 'plane', 5.20, *cond* ~álthadh 5.135, *VN* 3.159.
plánáilte, *a.*, 'plain, certain', 1.301, 3.151, *adv* 8.199, -213.
 plánáilteacht, *f*, 'plainness, clarity', 3.159.
 plane*, plancadh, *see* **PLIONC**, **PLIONCADH**.
 planda, *m*, 'plant', II.V, *pl* ~í **1.177**, -407, 4.19.
plandáil, plándáil, *v*, 'plant', 5.20.
 plandóg, *f*, 'comely woman', 1.177, 3.154.
 plapadh, *see* 14 *s.v.* plupadh.
plapáil, *f*, 'gobbling'.
 plás¹, *m*, 'spread out matter (drying, being harvested)', *pl* ~annaí 4.57.
 plás², *m*, 'plaise', *pl* ~anna 4.57.
plaspairt, *f*, 'nonsensical talk'.
 pláta, *m*, 'plate, plate-armour', 1.395, 3.39, 9.56, 14 *s.v.* mín, ar ~ 9.87, *pl* ~í 4.19.
 platach, *a.*, 'patchy, having a bald patch', 3.148.
plé, *m*, 'work, association', *prgs* ag ~ le 'working at, associated with' 1.404, 3.5, 6.55.
 pleabhaitín, *m*, 'small bite or piece', 14 *s.v.* pleabhata.
pleabhata, *m*, 'bite, piece', 1.228.
 pleadhb, *f*, 'strip, tattered thing, fool', 1.229.
pleain, *f*, 'plan', 5.338, 8.141, *pron* 6.5.
pleaínc, *m/f*, 'plank', 5.301, -338, 8.157, *pl* ~eannaí 9.63.
 pleaineadóir, *m*, 'trickster', 3.154.
pleaineáil¹, *f*, 'trickery'.
 pleaineáil², *v*, 'plan', 1.5.
 pleanc, *see* **PLIONC**.
 pleancadh, *see* **PLIONCADH**.
 pléaraca, *m*, 'revelry', 1.384.
 pléasc, pléisc, *m(f)*, 'explosion', 3.24.
pléasc, *v*, 'burst, shoot', *pst* 3sg 14 *s.v.* bocamach, 3pl 8.238, *psthab* ~tí 5.38, -52, *cond* 3pl 11.152, *vadj* ~thaí(the), ~ta 5.173, *VN* ~adh 5.9, 14 *s.v.* cruth.
 pleastic, *n*, *a.*, 'plastic', 14 *s.v.* páipéar 2, tinceain (a).
 pléata, *m*, 'pleat, fold, crease', 5.20, *pl* ~í 4.55.
 pléatáil, *v*, 'pleat', *vadj* ~te 5.20.
pleatar, *m*, 'flat object'.
pleib, *f*, 'awkward thing', 1.229, 3.164, 14 *s.v.* bodhránta.
pleibeáil, **pleibéarach**, *f*, 'talking nonsense', 3.164.
pleibínteacht, *f*, 'indistinct talk', 3.164.
 Pleibistín, *see* GEARRÁINÍN PLEIBISTÍN ÓRDHA, AN.
 pleidhce, *m*, 'fool', 1.229, 3.159.
pleidhceálacht, *f*, 'play-acting', 3.159.
 pleidhcíocht, *f*, 'play-acting', 14 *s.v.* pleidhceálacht.
Pléimeann, Pléimeannach*, *n*, 'Fleming'.
pléisc, *f*, 'large thing', 3.24.
pléiseán, pléiseam, *m*, 'foolery'.
 pléisiúr, *m*, 'pleasure', *gsg* ~ir 5.269, *cmcs* 10.15.
pléite céic, *m*, 'praty cake', *pl* ~ ~s 9.77.
pleoit, *f*, 'fool', 1.52, -72, -229, 11.120.
 pleota, *m*, 'fool', 1.52, -72, -228-229.
pleotáil, *f*, 'foolishness', 1.72.
pleotar, *m*, 'fool', 1.72, *pl* ~s 4.231.
 plibíneach, pluibíneach, libíneach, *a.* in an phlá ph~ 1.226, 14 *s.v.* plá.
 plimp*, *see* **PLUMP**.
plinc pleainc, *by-name*, 2.9.
plíomaire, *m*, 'huge person or thing'.
 plionc, pleanc*, planc*, *v*, 'thrash', 1.29, -215.
plioncadh, pleancadh*, plancadh, *m*, 'thrashing', 1.29, -181, -215, 9.52.
plip, *interj*, 'click'.
 plíuís, *n*, 'pooch?', 11.117.
pló, *f*, 'crowd, mass', 1.249.
 plob-*, plub-, 1.37.
 plód, *m*, 'crowd, mass', 1.249.
 plubaireacht, *f*, 'indistinct talk', 9.61.
plubar, *m*, 'large thing', 3.162.
plubarnaíl, *f*, 'indistinct talk', 3.162.
 plubsáil, plupsáil*, **plubstáil**, *f*, 'nonsensical talk', 3.161.
 pluc, pluic, *f*, '(rounded) cheek', 3.24, 11.11, *pl* ~caí, ~iceannaí, ~cannaí **4.77**, *pluic 3.24, ~ca **4.231**, 4.54, 14 *s.v.* breácha.
plucachán, *m*, 'large-cheeked person'.
plucaidí, *m*, 'large-cheeked person', 11.11.
plúch, *v*, 'smother, conceal', *vadj* ~ta(í), ~taí(the) 5.178, *VN* ~adh 5.24.
plucsáil, *f*, 'nonsensical talk'.
 pluibíneach, *see* **PLIBÍNEACH**.
pluibínteacht, *f*, 'blubbing'.

- pluid**, *f*, 'blanket', 1.252, 9.34, 11.147, *ina* ph~ gearr 'open to reproach' 9.32, *gsg* un ~e 7.82, *pl* **4.231**, ~(r)eachaí 4.98, ~eannaí 4.149.
- pluidín**, *f*, 'small blanket', 9.27.
- plúirín**, *n*, '(indigo)'.
- pluma**, *m*, 'plum (fruit)', *pl* ~í 1.265.
- plump**, *plimp**, *m* (*f*), 'bang, clap', 3.6, *pl* **4.231**, ~aíl 4.65, 9.75, ~annaí **1.184**, 4.85, ~rachaí 4.219, ~ta 4.17, -41.
- plumpaíl**, *f*, 'banging', 1.184.
- plundaráil**, *f*, 'stealing, muttering'.
- plupadh**, *n*, gan ~ gan plapadh 'exhausted'.
- plupsáil***, *see* PLUBSÁIL.
- plúr**, *m*, 'flour, best', 9.58, 14 *s.v.* brídín shiúlach.
- plúrachán**, *m*, 'fragments'.
- pobal**, *m*, 'community', 6.79, -100, 7.113, 9.82, *gsg* ~il 2.75, 8.233, un ~il 7.82, sagart ~il 9.47, *pl* poibleachaí 1.205, 4.11, -53.
- poblacht**, *f*, 'republic', 11.124.
- poblachtánachas**, *m*, 'republicanism', 11.124.
- poc**, *m*, 'buck, clawless lobster', 1.36, -207.
- póca**, *m*, 'pocket', 1.371, 8.91, -158, *pl* ~í 4.19, 10.75.
- pocadh**, *m*, 'butting, beating'.
- pocaide**, *m*, 'billy-goat', 1.36, -207, *pl* ~dí 12.17.
- pocán**, *m*, 'buoy, large creature or thing', 1.4.
- Pocán na Binne**, *name*, 1.290.
- pocóideacha** **pacóideacha**, **pucóideacha** **pacóideacha**, (**pocóid***) *pl* *a.*, 'billygoat', (seolta móra) ~ 1.207, 8.13, *see* BOCÓIDEACHA BACÓIDEACHA.
- póg**, *f*, 'kiss', 1.20, 3.31, 10.27, -59, *pl* ~a 4.153.
- póg**, *v*, 'kiss', *impv* 14 *s.v.* tóin 3.
- poibligh**, *v*, 'make public', *pst* 3*pl* phoiblíodar (phybl-) 1.205.
- póigín**, *f*, 'little kiss', 10.7.
- póilí**, *f*, 'policeman', *pl* **4.73**, -231, ~ 4.151, ~os/z 11.154.
- poilicíocht**, **poiliticeach***, **poilitidheacht***, **polaitíocht***, *f*, 'politics', 1.72, -211.
- poillín**, *f*, 'small hole', 3.175, -177, *pl* ~í* 3.173 *n*.
- pointe**, **poínte**, *m*, 'point, moment, favour', **1.183**, 8.56, glaise phoint 1.54, 4.33, *pl* ~tí 4.19, ar an b~ (bois(e)) 'just when' 1.298, 3.12, **8.124**, -166, -197.
- poiteáilte**, *a.*, 'tidy', 3.153, 9.121.
- Pointias Píoláit/d**, *see* PIONSA PÍOLÓID.
- pointiúil**, **púintiúil**, *a.*, 'tidy, obliging', 1.183, 3.150, -153.
- pointiúlacht**, *f*, 'tidiness', 3.159.
- póirín**, *m*, 'small potato', 1.191, 3.179, *pl* ~í 1.423.
- póirse**, *m*, 'nook', *pl* ~sí 4.231.
- póirteáil**, *f*, 'going (to bed)', 11.106.
- póirteoir**, **póirtéir***, *m*, 'porter (person)', 3.154.
- poiticéar***, **poicéar***, *m*, 'ruthless, greedy person', 1.72.
- poitín**, *m*, 'small pot, poteen', 1.14, 8.28, -104, *cmcs* 8.104, -238, 9.78.
- póitseáil**, *f*, 'poaching (game, fish)', 14 *s.v.* saighead.
- pól**¹, *m*, 'pole', 14 *s.v.* stuaic 1, ~ teileagraim 1.273, *pl* ~s, ~annaí, ~te 4.230-231, 8.132, ~te 4.217, *cmcs* ~annaí 8.132.
- Pól**², *name*, 'Paul', *cmcs* Lá ('il) Peadar is Pól 9.85.
- Pól**³, *surname*, 'Paul', 12.10-11.
- Pólac**, (Polac), *m*, 'Polack', 11.34.
- Pólach**, *m*, 'person with surname Pól', 12.22, *pl* ~aigh 4.88, -90.
- polaiteoir**, *m*, 'politician', 3.155.
- polaitíocht***, *see* poilicíocht.
- poll**, *m*, 'hole, anus, sea', **1.173**, 7.47, 8.167, 9.45, 14 *s.v.* ascaill, ~ móna 8.170, *gsg* poill 7.106, 9.70, puill 8.137, tóin an phoill 'bottom of sea' 8.216, *pl* poill 8.178, puill 7.78, *cmcs* poill 8.145, poilleachaí 4.79.
- poll**, *v*, 'hole, pierce', 5.142, **-148**, -159.
- polladh péisteach**, *n* and *a.*, 'holes on potatoes', **poll péisteach** 1.173, (*pl*) ~ ~(*a*) 3.58, **pollachaí péist** 4.49.
- polláire**, *m*, 'nostril, button-hole', 1.4, -387, *pl* ~rí 1.426, 4.19.
- Poll an Ancaire**, *PIN m*, 2.75, 3.6.
- Poll an Bhúircín**, *PIN m*, 12.27.
- Poll an Choire**, *PIN m*, 1.216.
- Poll an Droichid**, *PIN m*, 12.27.
- Poll an Ghlois-Oileáin**, *PIN m*, 3.119, 12.27.
- Poll Buí**, *an*, *PIN m*, 12.27, *gsg* an Phoill Bhuí 3.26, 'n Phuighill Bhuí 3.30.
- Poll Dobhrán**, *PIN m*, 12.27.
- pollín***, *m*, 'small whole', 3.173 *n*.
- Poll na Cloiche Báine**, *PIN m*, 12.27.
- Poll na gCuifeanach**, *PIN m*, 12.27.
- Poll na Leitheog**, *PIN m*, 12.27.
- Poll Teaimín**, *PIN*, 12.28.
- ponc**, *m*, 'dot', 1.184.

- pór, *m*, '(seed, off-spring)', 12.25 *s.v.* Brian 'ac Lóbais.
- porgóid, purgóid*, *f*, 'purgative', 1.44, 5.371, 14 *s.v.* cfor 1, *pl* ~eachaí 4.150, -231.
- pors, *m*, 'purse', 8.25. *Cp.* PURSA.
- port, *m*, 'tune', 8.170, *pl* poirt 13.18, *num* 4.43, 9.101.
- portach, *m*, 'bog', 1.37, 2.50, *gsg* ~aigh 5.127, *un* (an) p(h)ortaigh 7.82-83, Amhrán an Phortaigh 10.37 *n.*, *pl* ~aí 4.88, 4.145, 10.59, ~chaí 4.90, ~cha 4.151.
- Portach an Chutair, *PIN m*, 12.28.
- Portach an Trinse, Portach an Trínse, *PIN m*, 12.27-28.
- Portach Mhaorais, *PIN m*, 8.230.
- portáinín*, *m*, 'small crab', *vocsg* 8.1 *n.*
- portán, *m*, 'crab', 1.163, -195, 3.2, 8.124, *gsg* ~in, *pl* ~in 9.21, ~achaí 4.222, -231, *gpl* 4.34; ~ faoileann 'spider crab', *pl* ~in faoileann 4.33, 9.21.
- pórtar, *m*, 'porter (beer)', 2.38, 5.348, *gsg* ~ir 4.79, 5.101, 9.74, *un* ~ir 7.82.
- Port Láirge, *PIN m*, 'Waterford', *dep* 12.27.
- Port Mhuirbhí, *PIN m*, 3.4, 12.27.
- Port Omna, Port Úmna, *PIN m*, 'Portumna', 5.372.
- portús, *m*, 'breviary', *gsg* ~is 3.18.
- pós, *v*, 'marry', *pres* 8.25, *pst* 2.16, 8.131, 3*pl* 5.403, *fut* ~faidh* 1.283, ~a 8.173, *rel* 13.12, *Echo 1sg* ~ad 8.173 *cond 2sg* 8.177, 3*sg* 8.171, -177, phósthad sé 8.82, phósach 4.105, bpósfadh* 8.131, 3*pl* 8.171, *imprs* ~fi 5.59, ~faí 5.233, *prsbj* ~a 5.330, *pstsbj* 13.15, *vadj* ~ta 5.101, ~taí 10.44, -67, *VN* ~adh 1.376, 8.167, 9.93, ~a 8.72, *gsg* ~ta 6.73, 9.70; *impv* pous, *fut* pousa, *cond* phousach 10.2.
- pósadh, *m*, 'marriage', 8.127, -197, *pl* ~staí, ~aíthe 4.231, ~aechaí 4.31, -84, ~aíochaí 4.202, ~sóchaí 4.210, ~sàchaí 4.218, ~aíthe 4.229.
- posóid, *see* PASÓID.
- posta¹, *m*, 'post, post office', 1.54, -380, 3.47, 5.300, *dep* 6.98, ceann ~ 14 *s.v.* ceann 6(c), *pl* ~nnaí, ~chaí 4.231, ~táchaí 1.380, 4.79, ~í 4.79, *with num* ~í 9.101, 10.52.
- posta², *m*, '(bet) anything'.
- Posta, *an*, *PIN m*, 12.27, 14 *s.v.* posta¹.
- postáil, *v*, 'post', *fut* ~áilthidh 5.135, ~áilthaidh, *rel* ~áilthas 5.7, *imprs* ~áilfar 5.135, *cond 2sg* bpostáiltheá 5.135, *VN* 9.89, 11.21.
- postúil, póstúil*, *a.*, 'conceited', 1.425, -427.
- pota, *m*, 'pot, disadvantage', 1.36, 7.57, 9.139, 10.1, *cmcs* 1.234, *pl* ~í 2.5, 4.19, -36-37, 9.77.
- potach, *m*, 'plump creature', 1.29.
- potrachán, *m*, 'plump creature', 1.29.
- potún, *m*, '(part of) stomach', 1.6, -207.
- prablam, *m*, 'problem', 4.84.
- práca, *m*, 'untidy worker, hut, hovel', 1.207, 3.161.
- prácáil, *f*, 'messaging about'.
- prácamáil, *f*, 'working untidily', 3.154, -161.
- prácamálaí, *m*, 'untidy worker', 3.154.
- Pradastún, Pratastún, Protastún*, *m*, 'Protestant', 1.38, -209, Pratastún 5.349, -360, *vocsg* a Phratastúin 3.50, 9.46, *pl* Pradastúin 4.231, Pratastúin 5.354, Pratastúnaí 4.55, Pradastúns 4.68, 9.73, 11.120, *cmcs* Protastúin* 1.209.
- prae, frae, *f*, 'value', 1.220, 9.31.
- praetseáil, préacháil, *f*, 'speaking nonsense'.
- praedúil, *a.*, 'good', 3.150.
- praghas, *m*, 'price', 5.275, 6.23, 8.157, *gsg* ~is 3.18.
- praidhm, *n*, 'prime', 5.214.
- praimlí, *a.*, '?', 14 *Appendix*.
- práinn, *f*, 'fondness', *gsg* ~e 3.31.
- práinneach, *a.*, 'delightful', 3.66, -148.
- práinniúil, *a.*, 'fond of'.
- práisc, *f*, 'soft flattened object', 14 *s.v.* clúmhscaí, *pl* ~eannaí 4.57.
- práisceáil, *v*, 'excrete'.
- praiseach, *f*, ~ bhuí 'charlock', 14 *s.v.* moing, borraiste buí.
- praiseachán, *m*, 'shambles'.
- pramsáil, pramhsáil, *f*, 'prancing, frolicking', 1.92, -157, -302, 14 *s.v.* prácáil.
- prásán, *m*, 'soft fat object', 1.188.
- Pratastún, *see* PRADASTÚN.
- pratastúnach, *a.*, 'Protestant', 7.55.
- preab¹, *f*, 'spring, jump', 1.228, *pl* ~a 4.54.
- preab², *v*, 'spring, jump', *pst* 8.192.
- preabadh, *VN m*, 'springing, jumping', 5.198.
- preabarnaíl, *f*, 'jumping, bounding', 5.198.
- préach, *v*, 'perish (with cold)', *vadj* ~ta 1.400, 2.71, ~taí(the) 5.178.
- préacháil, *see* PRAETSEÁIL.
- préachán, priachán, *m*, 'crow', 1.9, -418, 6.1, *gsg* ~in 14 *s.v.* feireann, *gpl* 9.69, ~ dubh 5.6, ~ gearr 8.171, *pron* 6.1.

- préamh, préimh, *see* FRÉAMH, FRÉIMH.
 préití-óts, *n*, 'praty oats' (small type of oats)', 5.288, 11.87.
 presaidint, prosaidint, *m*, 'president', 14 s.v. faigh 5(b), gairm (a).
 priachán, *see* PRÉACHÁN.
 pribhléideach, *a.*, 'private', 1.159.
 priceáil, *f*, 'fiddling, messing', 3.159.
 pricín, *by-name*.
 pricínteacht, *f*, 'fiddling, messing', 3.159.
 princeam, prioncam, *m*, 'caper', 1.180, -217, 3.166.
 prinse, prínse, *m*, '?', 14 *Appendix*.
 printíseach, *m*, 'apprentice', 1.180, 11.106 *n*.
 prioca, prioc*, *f*, 'boor', 1.35, -52.
 priocadh, *m*, 'picking, beating', 1.236. *Cp.* PRIONCADH.
 priocaidí eidge*, *by-name for girl*, 11.11.
 príomh-, *prefix*, 'principal, main', 11.112.
 príomháit, *f*, 'principal place', 11.112.
 priompallán, proimpeallán*, *m*, 'beetle', 1.181, -195, -219, -230, 8.4, *vocsg* ~in* 8.1 *n*.
 priomplachán, *m*, 'beetle', 1.181.
 prioncadh, *m*, 'beating'. *Cp.* PRIOCADH; PLIONCADH.
 prioncáil, *f*, 'messing', 1.217, 3.166.
 prioncam : PRINCEAM.
 prionda, prionta, *m*, 'stamped pat of butter', 1.170, -181, -209.
 priondáil, priontáil*, *v*, 'print', 1.181, -209.
 priondóir, *m*, 'printer', 1.181.
 priónsa (príonsa), *m*, 'prince', 1.181, -213, 8.173, *pl* ~í 8.82, 10.50.
 priónsabáilte, priónsabálta*, *a.*, 'high-principled', 1.181, 3.151.
 prioslach, *a.*, 'swollen or fleshy (of mouth)' . *Cf.* PRUISLEACH.
 príost, príosta, *in interj* doir ~! 'by Jove!' doir ~a 8.299, drúil fosta ~a 1.236.
 príosún, *m*, 'prison', 8.176, 14 s.v. scéipeáil 2, *gsg* ~in 14 s.v. sconsa, un ~in 7.82.
 príosúnach, *m*, 'prisoner', 1.290, *pl* ~chái 4.90, -145.
 prislín, *see* PISLÍN.
 próca, prócar*, *m*, 'crop', 1.193, -250.
 procach, *f*, 'den', 1.37, *pl* ~caí 4.91, -145.
 prócáil, *f*, 'poking, probing', 5.231.
 prochóg*, *see* BROTHÓG.
 Progadóir*, *see* PURGADÓIR.
 prógraim, *m*, 'programme', 5.338, 14 s.v. dreancaideach, *dep* tabhair amach 3, *pl* ~s 5.382.
 proibí, *m*, 'privy, dirty place'.
 próicín, *m*, 'small crop or belly', 14 s.v. próca.
 próimhithe, próimhidhe, próimithe, *a.*, 'careful (of oneself)', 1.21, -92, 14 s.v. prúmláithe.
 proimfhéar, *see* BROIMFHÉAR.
 proimpeallán*, *see* PRIOMPALLÁN.
 Proinséas, Próinséis, *name*, 'Francis', *also gsg* Phróinséis 1.57, -183, 3.21.
 próis, prós, *f*, 'process (law)', próise 1.54, prós 4.150, *gsg* ~e 3.31, *pl* 4.231, ~eannaí 1.371, 4.53.
 proisear, *m*, 'pressure' 3.69.
 próiste, *m*, 'cop, boor', *pl* ~í 4.231.
 pronntanas*, *m*, 'gift', 1.2, *cf.* BRONNTANAS.
 prop*, *see* FRAPA.
 pros, *m*, 'press (cupboard)', 5.293, 14 s.v. muc 1(a).
 prós, *see* PRÓIS.
 prosaidint : PRESAIDINT.
 prosáil, *v*, 'press', *fut imprs* ~á(i)lfear 5.135.
 Protastún*, *see* PRADASTÚN.
 pruach, *call to horse to come to food*, 3.172.
 pruacháin, *call to horse*, 3.172.
 puinc, *f*, 'hovel, mess', 11.145, *gsg* ~e 11.151.
 pruiosuint, *m*, 'present', 14 s.v. as 3, dóichí.
 prúiseach prúiseach, *n*, 'shambles', 9.29.
 prúisleach¹, *n*, 'dribbler'.
 prúisleach², *a.*, 'dribbling', 1.219.
 prúisleachán, *m*, 'dribbler'.
 prúmláithe, *a.*, 'tidy?', 1.21, -92, 3.152.
 prúnáil*, *f*, 'pruning, tidying up', 14 s.v. prúmláithe.
 puca, *m*, 'pack, large person or thing', 1.29, *pl* ~í, ~isí 4.69, -231.
 púca, *m*, 'hobgoblin', 8.51. *Cf.* MÉARACÁN, SEILMÉIDE.
 pucaidí, *m*, '?', *cf.* PUGAIDÍ.
 pucáil, *v*, 'knock, pack'.
 púcáinín, *m*, 'small sailing boat (< PÚCÁN)', 8.143.
 púcán, *m*, 'sailing boat with dipping lug mainsail', 1.12, 2.69, *gsg* ~in 3.10, 9.56.
 pucóideacha pacóideacha, *see* POCÓIDEACHA PACÓIDEACHA.
 púdar, *m*, '(gun)powder', *cmcs* 1.180.
 puf, *interj* (of fetid odour), 3.162.
 pufail, *f*, 'saying PUF', 3.162, 6.63.
 pugaidí, pugaf*, *m*, 'fool?', 11.11.
 puic, *f*, 'fat or surly person', 1.211.
 puiceanach, *n*, 'fat person', 3.154.

púicín, *m*, 'blind over eyes', 1.290, 7.6, 8.10, 14 s.v. *codladh* 1.

puicneach, *f*, 'fat woman', 3.154.

puiding, *m*, 'pudding'.

púidl, *m*, 'poodle', 3.180.

puilic, *n*, 'small fat person'.

puingtsear, *m*, 'puncture', 14 s.v. *ád*h.

púíníós*, *npl*, 'tiny potatoes', 11.155 n.

puins¹, *n*, 'punch (tool)', 1.185.

puins², *m*, 'punch (drink)', 6.3.

puinsiún, *m*, 'large cask, puncheon', 1.185, 14 s.v. *éadan* 1.

puintín, *m*, 'mere pound', 14 s.v. *dreancaideach*.

púintiúil, *see* **POINTIÚIL**.

puíobaire, *see* **PÍOBAIRE**.

puíopa, *see* **PÍOPA**.

puíopáil, *f*, 'filling pipe'. *Cf.* **PÍOPÁIL**.

púir, *f*, 'swarm, large mass', 9.56, -58, -60, *pl* ~the 1.87, 4.17, ~eannaí 4.231.

púirín, *m*, 'cote', 1.191.

puis, *f*, 'push, hurry'.

puiseáil, *v*, 'push', 5.22.

puisín, *see* **PISÍN**.

puíteach, *f*, 'mud', 8.76, 14 s.v. *arbhar*, *glan*² 3, *gsg* ~tí 12.28, *datsg* ~tigh 12.28, *pl* ~chaí 4.51, 11.19.

puitiúil, *a.*, 'muddy', 3.150.

púitse, *m*, 'pouch, scrotum, vulva', 3.154, 11.1, *pl* ~tsí 4.150.

púitseáil, *f*, 'rummaging, fumbling', 14 s.v. *mútail*.

púitseálach, **púitseálaí**, *m*, 'hard worker', 3.154-155.

pul, *m*, 'stamina'.

pump, *m*, 'pump', 6.97.

pumpáil, *v*, 'pump', 1.184.

punainnín, *f*, 'small sheaf', 3.177.

punán, *n*, 'sheaf', 1.56, *pl* ~achaí 4.217.

punann, *f*, 'sheaf', 1.56, 3.43, 14 s.v. *domán*, *gsg* ~a (?) 3.33, *pl* ~achaí 4.13, -59, -87, *num* 4.43, ~aí 4.231.

punt¹, **púnt**, *m*, 'pound', 1.94, -184, 2.25, 3.76, -80, *also* **púnta** 6.92, *gsg*, *pl* **puint** 1.185, ~a **dhéag** 1.184, *also* *pl* ~a(í) 4.231, -41-42-43, ~aí 4.141, **púntaí** 10.51, **chúig phuint**, **chúig puinteachaí** 4.35, -79, 6.92, 9.101, -106.

punt², *n*, 'point'.

puráiste, *see* **PARÁISTE**.

purgadóir, **Progadóir***, **purgadóireacht***, *n*, 'purgatory', 1.44, -241, -356-357, *gsg* ~óra* 4.47 n.

purgóid*, *see* **PORGÓID**.

púr-habhs, *m*, 'poorhouse', *gsg* **púrouis**

11.92, *pl* ~annaí, ~is, ~achaí 4.231, 11.164.

pursa, *m*, 'purse', 1.44, -132, 8.63, 13.2. *Cp.* **PORS**.

pus, *m*, 'pout', 3.24, 10.103, 14 s.v. *luach*.

pusaireacht, *f*, 'pouting, sulking', 3.159.

putach(án), *see* **POTACH**, **POTRACHÁN**.

putadh, *m*, 'beating'.

puth, *m/f*, 'puff', 3.164, 8.193, 9.61, 14 s.v. *flípeáil*.

puthadh, *VN* 3.164, **putháil**, *VN* 3.162, -164, 9.79, **putháil**, *v*, 5.20, 'blow, puff', *VN* 3.164.

putó(i)g, *f*, 'intestine', *gsg* **putóige** 1.243, *pl* ~aí 4.87, 14 s.v. *gearrghionach*.

R

'r, *see* **AR**³.

rá, **rád**h*, *m*, 'saying, singing', 1.263, -427, 2.41, 4.35, 5.72, -237, -343, a ~ go 8.107, *pl* 4.231, ~ití 4.56, ~iteachaí 4.44, -60. *VN of* **ABAIR**.

rababhns, **rabh babhns**, *n*, 'boisterous play, dispute', 1.384, 11.115, -117.

rabha, *see* **RÚSCAM RABHA**.

rabhaidí, *m*, 'idler'.

rabhaidiáil, *f*, 'idling'.

rabhaínd, *m*, 'round, spell, sexual intercourse', 1.376, 14 s.v. *cúinneáil* 2.

rabhait, *f*, 'tour, accosting, bout', 14 s.v. *geábh* 2, ~eannaí 4.57.

rabhaiteáil, *f*, 'gallivanting'.

rabharta, *m*, 'spring tide', 3.47, 8.244, ~mór 14 s.v. *meathrabharta*, *dep* 11.177, 13.9, 14 s.v. *pabhar* 1, ~mhóir 9.49, *pl* ~í 4.19.

rabhcam, *m*, 'loud fart', 1.258, *cp.* **RABHCÁN**, **RÚSCAM RABHA**.

rabhcán, *m*, 'loud thing', 1.56, -258.

rabhlar, *m*, 'small type of cake', 11.44, *pl* ~s 11.154.

rabhnáil, *v*, 'roll', *VN* 5.211, 14 s.v. *stancáil*. *Cp.* **ROULLÁIL**.

rabhnáilte, **rounáilte**, *a.*, 'round', 1.65, 2.13, -67, 8.12, -173, 14 s.v. *cruinn*, *timpeallach* 2.

rabhndar, *m*, 'round object'.

rabhsach, **radhsach**, *n*, 'giddy girl', 11.135.

rabóid, [f], 'rabbet (in boat)', 1.4, 2.21.

rac, *v*, 'beat'.

raca, *m*, 'comb, rack', 5.20, 14 s.v. *cíor* 1, *pl* ~í 4.19, 13.10.

ráca, *m*, 'length, stretch'.

racaid, *n*, 'rocket (plant)', 11.65, *pl* ~s 11.154, *cp.* 14 s.v. *moing*.

- racáil**, *v*, *VN f*, 'rake, rakings', 1.4, 5.20.
Cf. **RUCÁIL**.
- racáird**, *n*, 'reputation'.
- racalach**, *see* **RAP(A)LACH**.
- racán**, *m*, 'rake', 1.4, 5.20.
- rachmallach**, *a.*, 'in full sail', 3.148.
- racht**, *n*, 'fit, loud laugh', *pl* ~annaí 4.44, ~aíl 4.231.
- rachtaíl**, *f*, 'laughing loudly', 3.162, 4.44.
- racthaíthe**, *see* **REACTHAÍTHE**.
- radaireacht**, *f*, 'revelling, courting', 1.32, 11.120, 14 *s.v.* raideasach.
- rádbaile***, *see* **RÁMHAILTÍ**.
- rádh***, *see* **RÁ**.
- radharc**, *m*, 'sight', 3.31, 14 *s.v.* muir.
- radhas***, *f*?, 'tall woman', 11.135.
- radhsach**, *see* **RABHSACH**.
- raedíó**, *m*, 'radio', 2.43, 5.253, 8.94, 14 *s.v.* tabhair amach 2, R~ na Gaeltacht 14 *s.v.* greim 2.
- Rafdaraí**, **Raftaraí**, **Raifdaraí**, *surname*, 'Raftery' (poet), 5.348, 7.55, 9.117, 14 *s.v.* cas 3.
- rafta***, *see* **RATA**.
- Raghailligh**, **Ó**, *surname*, 'O'Reilly', 1.103.
- raghaillse**, *see* **RAILSE**.
- ragús**, *m*, 'craving'.
- ráibéad**, *m*, 'dagger', 1.57, *pl* ~éid 9.75, ~daí 4.55, ~dacháí 4.231.
- ráibéis**, **raibeis***, *see* **RIBE**.
- raibér***, *see* **RUIBHÉAR**.
- raibhit**, *n*, 'bout, fit', *pl* ~í, ~eachaí 4.231.
- raibhiteáil**, *f*, 'rambling, straying', 8.101.
- raibhitíos**, *n*, *pl* ? 'bout, fit', 4.56, 14 *s.v.* raibhit.
- raibiléara**, *m*, 'hussy', 1.61, -361.
- raic**, *f*, 'wreck, flotsam and jetsam', 14 *s.v.* múr 4, *dep* 7.37.
- raiceáil**, *v*, 'wreck, wrack', *psthab imprs* ~taí 5.50, -60, -135.
- Raicín**, *m*, 'small comb', *song title* An R~ (Álainn) I.II.
- raicleach**, *f*, 'obstreperous woman', 3.155.
- raideasach**, *n*, 'revelling', 11.120.
- raideog***, *see* **RUILLEOG**.
- raidheas**, *m*, 'rice', 7.31.
- raidheasáil**, *v*, 'anger', *VN* 14 *s.v.* acmhainn 1.
- raidhm**, *f*, 'rhyme', 9.65.
- Raifdaraí**, *see* **RAFDARAÍ**.
- Raifeartaigh**, *surname*, 'Raftery', **Páidín Ó** ~ 12.11. Cf. **RAITHBHEARTAIGH**.
- raift**, *n*, 'raft', 8.162.
- raig**, *m*, 'rag', *pl* ~eannaí 1.366, 8.231, -246.
- raighin**, *see* **RIGHIN**.
- raílí**, *m*, 'rally, bout', 5.180, *pl* ~léacháí 4.187 *n*.
- ráilidhe**, *n*, 'person who misbehaves', 3.155.
- ráille**, *m*, 'rail, railway', 8.155, *pl* ~llí 4.19.
- ráilleog**, *f*, 'obstreperous woman', 3.155.
- railse**, **raghaillse**, **roilse**, *n*, 'long thin object?', 'affectation?', 14 *Appendix*.
- ráilse**, *f*, 'enclosure', 8.75, *pl* ~sí 4.55.
- raimeáil**, *f*, 'nonsense', 1.258.
- raiméis**, **raimis**, *f*, 'nonsense', II.XV, 1.57, -258, 6.70, 8.101, 9.31.
- raiméiseáil**, *f*, 'talking nonsense', 1.57.
- raimhireacht**, *f*, 'fatness', 14 *s.v.* glugar 1.
- raimhreach**, *f*, 'fatness', 3.159, -164, -168.
- raimhreadas**, *n*, 'fatness', 3.164, -168.
- raimhreantas**, *n*, 'fatness', 3.158, -164, -168.
- raimis**, *see* **RAIMÉIS**.
- raimiseáil**, *f*, 'talking nonsense', 1.57.
- raimleáil**, *f*, 'rambling', 1.258.
- raimsaiceáil**, **raimsáil**, *f*, 'ransacking', 11.80.
- raimsálaí**, *m*, 'ransacker'.
- raindeam**¹, *m*, 'nonsense'.
- raindeam**², *a.*, 'astray, deranged'.
- rainte baidh habhs**, **raintí bó habhs***, *n*, 'commotion', 1.384, 11.23.
- rainteáil**, *f*, 'rambling, ranting', 14 *s.v.* bóthróireacht, rantar.
- raip**, *f*, 'rude woman', 3.155.
- ráipéad**, *n*, 'dagger', 1.57, -197, *pl* ~daí 4.55, ~éid, ~dacháí 4.231 *s.v.* ráibéad.
- ráipéar**, *f*, 'rapier, dagger', 1.57, -207, 3.4.
- raís**, **rais(e)***, **rois***, *n*, 'rash, bout', 1.41, *pl* ~eannaí 4.57.
- raiseáil**, *f*, 'raving'.
- raisín***, *see* **ROISÍN**¹.
- ráiteas**, *m*, 'statement', 4.60.
- Raith***, **Mág**, *see* **GRAITH**.
- Raithbheartaigh**, **Ó**; **Robhartaigh**, **Ó**, *surname*, 'Rafferty', 1.211. Cf. **RAIFEARTAIGH**.
- ráithe**, *f*, 'three-month period', 1.117, -195, 5.350, 8.176, *pl* 4.231, ~théacháí 4.22, -183, ~ócháí 4.187, ~annaí 4.57.
- raithneach**, *f*, 'fern', 1.330, 7.85, *datsg* ~nigh* 4.51, *gsg* ~ní 4.158, 14 *s.v.* dosán 1, *rath*¹ 1, *pl* ~cháí 4.51.
- ráitíos**, *v* *pst* 1sg, 'I said' 10.68, *imprv* 2sg *ráitigh 10.68-69.
- raitl**, *n*, '(large) amount', ~eacha 4.59.
- rálach**, *f*, 'nasty woman or cow', 3.155.
- rálaí**, *m*, 'nasty person', 3.155.

- ramallach, *a.*, 'slimy', 3.148.
 ramallae, *m.*, 'slime', 3.148, *pl* ~chaí, ~acháí, ~aí, ~rachaí, ~llraeracháí 4.231.
 ramatacha, *npl*, 'wretches?', 4.147, rámatacha 4.147 *n.*
 rámha, *in* maide ~ 'oar', 1.10, -38, -92, -231, -302, 8.13, 9.49, *pl* maidí ~ 1.418.
 rámhailteach, *n.*, 'raving', 1.10, 3.166, 5.219.
 rámhailtí, rádbaile*, rámhaille*, rámhailí, *n.*, 'raving', 1.10, -167, -302, 3.166, 5.219, 7.58.
 rámhair, *n.*, 'much talking, chatter', 1.167.
 ramhairín, *a.*, 'little (and) fat', 3.171-172.
ramhar, reamhar*, *a.*, 'fat', 1.89, -186, -270-271, -302, rou-ar 1.325, *gsgm* reamhair* 1.325, ~ir 3.54, *pl* reamhra* 1.10, ramhra 3.57, *comp* reimhre* 1.82, -269, -302, -413, raimhre 2.19, 3.63, 11.165, raimhire 3.63, ráimhre 8.110.
 ramhartas, *n.*, 'fatness', 3.158.
rámhóireacht, *f.*, 'wandering', 1.302, -312.
ramhraigh, *v.*, 'fatten, grow fat', 1.92, ~aíthe 5.187, ~rú 1.92.
rampach, rampúch, *n.*, **rancam**, *m.*, **rancas**, *m.*, 'romping', 1.56, -177, 3.161, -164, 5.222.
 rampáil, *f.*, 'romping', 1.177, 3.161, -164.
rampaire, *m.*, 'large person', 1.177.
 ramsáil, *f.*, 'romping', 3.161, -164.
 rán, 'rán, *see* ARÁN.
 rancás, *m.*, 'romping', 1.56.
 rang, *f.*, 'class', 11.124, *pl* ~annaí 7.43, 8.157.
rangadaró, *n.*, 'listless person', 1.384.
 rann, *m.*, 'verse', 1.177, -269, -277.
 ranna, *npl*, 'parts', 4.30, -43. *Cp.* ROINN¹.
 rannadh*, *m.*, 'division', 3.164.
rantar, *m.*, 'ranting person or animal'.
rap, *m.*, 'blow', 2.41, 3.155, 5.20, 11.34.
 rapáil, *v.*, 'rap, strike', 5.20, 11.34.
rap(a)lach, raplach¹, *n.*, 'type of seaweed'.
 raplach², *n.*, 'unruly woman', 3.155.
 rapóirteáil, *v.*, 'report', *imprs pst* ~eadh 5.24, ~áladh 6.87, 8.23.
rása, *m.*, 'race, row', 4.36, -144, 13.31, rásta 1.258, *pl* 4.231, ~í 4.195, -211, rásta 4.54, rástaí 4.17, -34, -56, -166, ráistí 4.53.
 rasaebhear, *m.*, 'receiver, bag', 10.6, -38.
 rascail, *m.*, 'listless person', 11.77.
rásúr, *m/f*, 'razor', 3.4, 13.8, *gsg* ~ir 8.158, -rásúrach 3.4, -39, -45, *pl* ~irí 4.53, *pron* 6.10.
rata, rafta*, *m.*, 'rafter', 1.112, 14 *s.v.* líosa, *pl* ~í 4.19.
ráta, *m.*, 'rate', *pl* ~í 3.56, 4.19, 8.28.
 ratachas, *n.*, 'frenzy', 3.158, -164.
ratalach, *n.*, 'gale'.
ratamas, *m.*, **ratasach**, *n.*, ratasacht, *n.*, 'frenzy', 1.229, 3.158, -164.
rath¹, *m.*, 'prosperity, good', 1.186, 3.15, 14 *s.v.* amhantar 1, *gsg* rathasa 3.16, 4.4.
rath², rathaigh, *v.*, 'prosper', 5.163, *cond* 5.170, *vadj* ~thaí(the), raite 5.177, *VN* ~thú 10.89.
rathúil, *a.*, 'good', 3.150.
ra veailí, *m/f*, 'thrashing', 1.384.
ré¹, *n.*, 'period', 9.57, 'fair extent' 14 *s.v.* ré-achar 2, 'authority' 14 *s.v.* píosa 4(d), roimhe ~ 'beforehand' 7.71, 8.208.
 ré², *see* GACH.
 ré³, *in* ré ruilleacán, *see* RUILLEACÁN.
 ré*⁴, *prp*, 'with', 9.3 *n.*
 ré-, *prefix*, 'easy, moderately', 3.135. *Cf.* English Index RÉ-.
 réab, *v.*, 'break asunder, create commotion', *vadj* réapaí' 5.184, *VN* ~badh 1.142, 14 *s.v.* rop.
 réabadh, *m.*, 'shattering, violence', 8.186, *pl* ~aechaí 4.31, ~búchaí 4.183, ~aíthe 4.171, ~aí, ~acháí 4.231.
ré-achar, *m.*, 'fair period or distance', 3.135, 8.203.
reacthaíthe, *a.*, 'given'.
 réad*, *see* RUD.
 reait, **reaite**, *see* RITE REAITE.
realacán, *m.*, 'vertigo', 1.384.
réalt, *n.*, 'star', 8.147, ~ta 1.49, *pl* ~ta 4.231, 8.75, ~í 8.169, 10.4, *gpl* 14 *s.v.* neamh.
 réama, [*m*], 'rheum, slime', *pl* ~í 4.55, 14 *s.v.* glantachán.
 Réamainnín, *name*, 'small Redmond', 3.177.
 Réamann, *name m.*, 'Redmond', 5.332, 11.104, *gsg* Tomás ~inn Mhichíl Thomáis 'ac ~inn 'ac Maolra Mhóir 12.2.
 reamhar*, *see* RAMHAR.
reangaire, *m.*, 'lazy person'.
reang(a)lach, **reang(a)lachán**, **reangalán**, *m.*, 'tall person', reanglach, reanglachán 1.60.
 réapaí' : réabthaí, *see* RÉAB.
reasta, *m.*, 'rest', 1.54.
reastóireacht, *f.*, 'resting', 3.159.
 réasún, *m.*, 'reason', 14 *s.v.* ciall, meabhair, cén ~ 10.97.
 réasúnach, *a.*, 'reasonable', 3.148.
 réasúnta, *a.*, 'reasonable, moderate', II.VI,

- 1.48, 2.69, 3.152, 5.180, *adv* 8.181, -219.
 réasúntacht, *f*, 'fair amount', 2.13.
 rébhruíos, *m*, 'light breeze', 3.135, 11.132.
 réchaite, *a.*, 'quite worn', 3.135.
 réchaitheamh, *m*, 'moderate wear', 3.135.
 réchúis, réidh-chúis*, *n*, 'placidity', 3.135.
 réchúiseach, *a.*, 'placid', 3.135, *comp* ~sí 1.267, 13.10.
 rédhórcha, *a.*, 'quiet dark (moonless) night', 3.135.
 réfhata, *m*, 'potato of medium size', *pl* ~í 3.135.
 reic, *v*, 'bring into disrepute', *pres rel* ~ceanns 6.62, *VN* ~ 5.201.
 réichte, *n*, 'mildness, readiness', 3.157, -168.
 réichteacht, *f*, 'mildness, readiness', 3.159, -168.
 reicstí*, *see* ROICSTÍ.
 Reid, *name*, 12.11.
 réidh, *a.*, 'level, easy, finished', 1.183, 3.55, -135, 5.19, -180, -196, 7.113, 8.216, 11.124, *go* ~ 1.426, 8.181-182, *comp* réacha, réichte 3.65, *abst comp* réiteacht 3.70, -168.
 réidh-chúis*, *see* RÉCHÚIS.
 reidimint, *see* REIJIMINT.
 Réigean, *surname*, '(U.S.A. President) Reagan', 14 s.v. gairm (a).
 réigiún, *m*, 'region', 1.289, 7.52.
 reijimint, *n*, 'regiment', *also figurative* reidimint 11.69.
 reilíbh, *n*, 'relief', 7.24.
 reillic, rillic, reillic, reilig*, *f*, 'graveyard', 1.67, -173, -195, 6.39, 7.115, 13.18, *gsg* ~e 3.36, *un na* ~e 7.81, -83, *cmcs* 8.228, *pl* ~eachaí 4.59.
 réim, *n*, 'verse', *pl* ~eannaí 'idioms, lore' 11.45.
 reimlit, remlit, *n*, 'remnant', 11.108.
 réimseáil, *f*, 'advancing'.
 réinj, *m*, 'range', *dep* 14 s.v. poll 4.
 réir : LÉIR.
 réir, *see* ARÉIR.
 réis, *see* THAR ÉIS.
 réiteach, *m*, 'readying, help, solution', *gsg* ~tigh 3.5, *pl* ~chaí 4.90. *Cf.* RÉITIGH.
 réiteacht, *f*, 'mildness, readiness', 3.168.
 réiteas, *n*, 'settlement', 3.168, -170.
 reith, *v*, 'tup', 5.170, -235, *VN* ~ínteacht 3.159, -164, 5.203, *cf.* REITHÍOCHT.
 reithe, *m*, 'ram', 1.117, 7.109, *pl* 4.231, ~thí 4.12, -63, -136, ~adha* 4.137, ~abhaí 4.63, -132, -136, ~acháí 4.81, ~thíochaí 4.81, -200, ~óchaí 4.210, ~thiú 4.66, -132, -195, ~thiúí 4.66, -135.
 reithín, *m*, 'small ram', *pl* ~í 3.173.
 reithíocht, rothaíocht, *f*, '(heat in sheep or tugging)', 3.164.
 réitigh, *v*, 'make ready', 5.19, *impv* 13.18, *pres* ~tíonn 5.87, *pst 3sg* ~tigh 2.65, ~ti 5.79, *3pl* ~tíodar 5.338, *imprs* ~tíodh 5.81, ~teadh 5.80, *psthab imprs* ~títhí 5.64, *fut* ~teoidh 7.114, *cond* ~teá 8.239, *vadj* ~tithe 9.168, ~títhe 2.3, ~tí 2.68, 5.180, *VN* réiteach 2.4, 5.198, 6.3, *dep* 6.56, ~teacht 1.72, -238, 3.168, 5.220, ~teachtáil 5.204, ~iú 5.221, *gsg* ~tíghthe 5.228.
 Réitín, *name of hound*, 12.25.
 réits, *npl*, 'rates', 9.73, 14 s.v. gearr² 3, leag 2.
 rémháide, *m*, 'medium-sized stick', 3.135, 10.79.
 remlit, *see* REIMLIT.
 ré-obair, *f*, 'light work', 3.135, 7.105.
 reoigh, *v*, 'freeze', 5.235, *VN* reodh 5.207, -215.
 reothalach, *m*, 'covering of frost', 1.56.
 résheaicéad, *m*, 'suit jacket', 3.135.
 réshiúl, *m*, 'unhurried walk', 3.135.
 résholas, *m*, 'light of dawn', 3.135.
 rí¹, *m*, 'king', 1.186, -196, 8.147, ~ rua* 'chaffinch' 1.112, Rí an Deachma 6.56, Rí an Domhnaigh 10.62, Rí Éadbhard 1.97, ~ Chonnachta, ~ Gréige, Rí na Traí 6.99, Rí Chrua an Iarainn 12.25, ~ Lochrann 5.330, 13.5, Rí na Binne Brice 3.53, ~ na finne 14 s.v. finne, Rí na hAoine 10.93, Rí na nGiúdaíthe 4.140, Rí na Spáinn 8.56, Rí Thír na Sorchá 8.172, *in voc* 1.119, 14 s.v. mairtíneach, Rí an tsolais síoraí 9.47, Rí na Féinne 1.72, Rí na bhFiann 1.197, Rí na gCat 10.11, Rí na glóire gile 3.53, Rí na n-easpal 2.75, Rí na ngrást 3.47, Rí na ríthe 5.10, Rí Thír Fó Thoinn 10.85, *dep* ~ an Domhan Siar 8.188, Rí an Domhain Thoir 8.177, Rí Ghleann na Scáile 14 s.v. céanna, Rí Seoirse 4.155, Ríogh* 9.113 *n.*, ~ Lochrainn 5.233, Rí na bhflaitheas 10.38, Rí na hOrbhuaidhe 5.94, *inín* Rí na Cathaire Deirge 3.46, Mac Rí 'n Éirinn 2.67, Tobar Rí an Domhnaigh 5.98, *pl* ~thí 8.82, ríthe 4.54, 10.50, *dep* ríte 4.106, ríthe 4.139, rítí 4.156.
 rí², *righe**, 'forearm', 1.239, *pl* ~ocháí 4.59.
 rí³, *f*, *in* oiread na ~ ruaidhe*, oiread na ~ ruai 'tiny amount' 1.112, 3.49.

- rí-, *prefix*, 'royal, main, very', **3.136, -146**, 5.23, -379, go ~ 8.181.
- riabhach**, *a.*, 'streaked', 1.91, 8.223.
- riabhail*, *n.*, '(euphemism for) devil', 1.198.
- riachtanach**¹, *a.*, 'necessary', *comp* ~chaf 3.66; *also* 'obliged' *cf.* **RIACHTÚIL**.
- riachtanach**², *n.*, 'necessities'.
- riachtúil**, *a.*, 'obliged'.
- riadaire**, *n.*, 'lazy person'.
- rialta, *a.*, bean ~ 'nun' 9.90, *pl* mná ~ 11.124.
- rialtas, riaghaltas*, *m.*, 'government', 5.233, 12.27 *s.v.* Tuircéis.
- riamh*, 'riamh, *see* **ARIAMH**.
- rian, [*m*], 'mark, trace', 1.24, 13.11.
- rí-an-deas, *a.*, 'most very nice', 3.146.
- rí-an-dona, *a.*, 'most very bad', 3.146.
- riar¹, *m.*, 'share, supply', 1.223, **5.235**, 7.109, 8.239, 9.134, 14 *s.v.* biseach 3.
- riar¹, *v.*, 'supply', *vadj* ~tha 5.174.
- riaradh**, *m.*, 'provision'.
- rí-ardghíúmar, *m.*, 'very great humour', 3.146.
- riartha**, *a.*, 'owed', *cf.* **RIAR**².
- riasc**, *m.*, 'sedge-like grass', *pl* ~annaí 4.57.
- rí-athfhás, *m.*, 'very good second growth', 3.146.
- ribe**, *m.*, 'strand (of hair)', *pl* ~bí **4.231**, ~bíochaí 4.62, ~béachaí 4.167, ~bríochaí 4.62, ~óchaí 4.169, ~àchaí 4.218, ~achaí 4.139, -154; ~ Muire '(mole with) hairs' 9.85; ~ róibéis, ~ ráibéis, (raibeis*), bróibéis, 'shrimp', 1.20, -57, -249, 8.238, *in vocsg* 8.1 *n.*, *pl* 1.57, ~ róibéiseachaí, ~ ráibéiseachaí 4.37, ~béachaí róibéis 4.190.
- ribhaint, *f.*, 'good extracting', 3.136.
- ribheagán, *m.*, 'very little', 8.233, 14 *s.v.* taoille (b).
- rí-bhinndeiceall, *m.*, 'absolute extreme utmost', 3.146.
- rí-bhunchaite, *a.*, 'very moderately worn', 3.146.
- ribín**, *m.*, 'ribbon'.
- ribíneach**, *a.*, 'ribbon-like'.
- ric, *f.*, 'reek', 9.56.
- rich, *see* **RITH**¹.
- rícháta, *m.*, 'court card', 3.136.
- rí-cheart, *a.*, 'very right, very well', 8.181.
- rí-chorr-, *prefixes*, 'very rare', 3.146 *n.*
- rí-chorrcheann, *m.*, 'very rare one', 1.186, 7.19.
- rí-chorrduine, *m.*, 'very rare person', 8.242.
- rí-chorruair, *f.*, 'very rare time', 3.146.
- ríchuideachtúil, *a.*, 'very sociable', 3.153, 8.181.
- ríchumpóirteach, rícompóirtúil, *a.*, 'very comfortable', 3.153, 8.181.
- rí-deá-labhartha, *a.*, 'very well-spoken', 3.146.
- rí-dheargscuit, *m.*, 'very utmost scut', 3.146.
- rídhéas, *a.*, 'very nice', 10.78.
- rí-dhothóigthí, *a.*, 'very difficult to rear', 3.146.
- rí-dhrocbhaladh, *m.*, 'very bad smell', 3.146.
- rí-dhrochiarraidh, *f.*, 'very bad blow', 3.146.
- rí-dhubh-bhitse, *f.*, 'true utter bitch', 3.146.
- rí-dhubhchraiceáilte, *a.*, 'most utterly mad', 3.146.
- rídhuine, *m.*, 'fine person', 3.136.
- ridire, ruidire, rudaire, *m.*, 'man of property', 1.34, -216, 13.3; 'knight', an R~ Beag 8.233, R~ Mhag Fhearaille 12.11, an R~ Uaine 9.148, ruidire, rudaire 1.216.
- rífeáil**, *v.*, 'reef, pull in, idle'.
- rí-fhíorbhastard, *m.*, 'most true bastard', 3.146.
- rí-fhíorchrua, *a.*, 'really very hard', 3.146.
- rígeáil**, *v.*, 'give a beating', *VN* 9.61.
- rígeist*, *i* ~ 'subject of discussion, in demand', 9.151.
- righ, rígh, *v.*, 'tauten', **5.138**, *impv* 14 *s.v.* uilig, *pst* 12.25, *vadj* rite 8.154, *VN* ríochan 5.203. *Cp.* **RITE**¹.
- righe*, *see* **RÍ**³.
- righeantas, *n.*, 'slowness', 3.158, -164.
- rí-ghéarghá, *m.*, 'very urgent need', 3.146.
- ríghearr, *a.*, 'very short', 5.23, 9.11.
- ríghearradh, *m.*, 'great cutting', 3.136, 5.23.
- ríghearrtha, *a.*, 'very cut', 5.23.
- righin, raighin, *a.*, 'tough, slow', 1.105, 8.207, 11.101, *comp* righne, righní 3.66.
- righineadas, *m.*, 'toughness, slowness', 3.158, -164.
- ríghiortach, *a.*, 'very short', 9.11.
- rí-ghlanshiúráilte, *a.*, 'very clearly sure', 3.146.
- righneadóir, *m.*, 'slowcoach', 3.154.
- ríghreannúr, *a.*, 'very amusing', 8.181.
- rigleáilte, *a.*, 'regular', 8.204.
- rí-inbhearrtha, *a.*, 'very shaveable', 3.146.
- ríl**, *n.*, 'rule', 14 *s.v.* díreach.
- rí-leathláimh, *f.*, 'fine (one) hand', 3.146.
- rilleachas, roilleachas, *m.*, ~ cainte 'flood of speech', 3.164.
- rilleadh, *m.*, ~ cainte 'flood of speech',

- 3.164.
 rilleán, roillén*, roithlén*, *m*, 'sieve', 1.124.
rillic, *see* REILLIC.
 rim*, *mff*, 'rim', 11.148.
 ríméad, *m*, 'gladness, joy', 1.277, 9.121, 13.2.
 rímhair, *v*, *prsbj* ~e 'sincere congratulations' 5.23.
 rímhaith, *a.*, 'very good, very well', 1.282, 3.136, 5.97, 8.180.
 rí-mhímhuínte, *a.*, 'very rude', 3.146.
 rí-mhionfhata, *m*, 'fine small potato, very small potato', *pl* ~í 3.146.
 rímhór, *a.*, 'very big', 3.136.
 rí-mhórmhaith, *a.*, 'really very good', 3.146.
rince, *rin(g)ce*, *m*, 'dance', 1.180.
 rí-neamhshuim, *f*, 'utter disregard', 3.146.
ringeáil, *v*, 'ring', 5.204, *impv* 7.71, *cond* ringálach 5.92, *prsbj* or *fut* ringeála 8.12, *vadj* ~te 5.194-195, *VN* 5.233.
 Rinn Mhaoile, *PIN*, 'Rinvyle', 1.303, 12.27.
 Rinn Mhóir, *an*; Rinn Mhór, *an*, *PIN* *f*, 'Renmore', 1.173, 14 *s.v.* bitse (b).
 rinse, rínse, *m*, 'small ridge', 1.180, *pl* ~sV:chaí 4.231, ~sí 4.150, ~acháí 14 *s.v.* sleamhain.
 rinseáil, *v*, 'rinse', 1.180.
 rint, *n*, 'rent', 14 *s.v.* thuas 6.
 rinteáil, *v*, 'rent', *VN* 14 *s.v.* thuas 6.
 Riocard, *name*, 'Richard', *gsg* ~ird 12.25, *pl* ~s 4.68.
riocht, *n*, 'condition, ability', 1.186, -385 *n.*, *i* ~ 'able' 1.35, 6.46, 8.69, -127, 14 *s.v.* beir (c); *conj* *i* ~ (agus / is) go 'so that' 1.229, 5.258, 8.120, -122-123, -139, 13.5, *rus* 8.132, *rost* 8.122.
 ríocht, ríoghdhacht, ríoghacht*, *n*, 'kingdom', 1.19, -283, 3.69, 5.367, 8.165, -170, *gsg* ~icht 3.20, *cmcs* 8.224, ~' 7.82, ríoghacht' 5.94, *PIN* in tale R-na Bean Mhogail 12.27, *pl* ~a 4.43, 8.188, ~aí 4.139, -231, 9.146.
 Ríogh*, *see* RÍ¹.
 ríoghdha*, *a.*, 'kingly', 10.87.
 ríongás, *ríongás, *see* RUNGÁS.
 rioth*, *see* RITH¹.
rip, *f*, 'rude woman', 14 *s.v.* ruifíneach.
 ríphota, *m*, 'lobster storage pot', 3.136.
 rí-rí-álainn, *a.*, 'very very beautiful', 3.146.
 rí-ríbhéagán, *m*, 'very very little', 3.146.
 rí-ríchaimiléara, *m*, 'real real crook', 3.146.
 rí-rímhaith, *a.*, 'very very good', 3.146.
 rí-rí-rí-fíor-chorrdhuine, *m*, 'very very very truly rare person', 3.146.
 rí-rí-rí-rí-chorrdhuine, *m*, 'very very very very rare person', 3.146.
 rí-rí-rí-ro-mhaith, *a.*, 'very very very most good', 3.146.
 rí-rí-ro-mhaith, *a.*, 'very very most good', 3.146.
 rí-ro-mhaith, *a.*, 'very most good', 3.146.
 ríseach, *f*, 'sea-thong', 3.120, 8.132, *gsg* rísí 3.31.
 rí-sheanbhéic, *f*, 'very best shout', 3.146.
 rí-sheanbhroim, *m*, 'very best fart', 3.146.
 rí-shíorbháisteach, *f*, 'real continual rain', 3.146.
 ríshiúráilte, *a.*, 'very sure', 8.181.
 rí-sholeasaíthe, *a.*, 'very easily manured', 3.146.
 ríspóirtíúil, *a.*, 'very playful', 3.153, 8.181.
 'ríst, *see* ARIST.
 ríste, *m*, 'lounger', 3.159.
rístéarach, *f*, 'lounging', 3.159.
 Risteard, *name*, 'Richard', ~ Ó Eidhin 9.151, *gsg* Anna Pheatsa Mhóir Ristird Mháire 12.7, -13, Jó Ristird a Búrc 12.29, Peadair 'ac ~ird 12.2.
rite¹, *a.*, 'stretched, exposed', 6.45, 14 *s.v.* gaoithe 2(a). *Vadj* of RIGH.
rite², *a.*, 'runny'. *Vadj* of RITH¹.
rite reaite, *rite* reait, *n*, 'run before jumping', 1.50, bain 2, *pl* ~ reaitéacháí, ~ reaitéacháí 4.35, -205.
rith¹, *rich*, rioth* *v*, 'run', 1.35, -129, 5.134, *impv* 1*pl* riche muid 8.233, *pres* 3*sg* ~eann 8.27, *imprs* rítear 5.49, *pst* 3*sg* 2.13, 13.9, 3*pl* ~eadar 5.76, richeadar 1.405, rudar 5.402, *cond* ~eadh 8.139, *vadj* ~tí 2.66, *VN* 5.215, ~ 1.426, 2.36, 8.227, 9.77-78, rich 9.88, ~eacht 5.198, richeacht 13.31, reathach 5.198, reathacht 5.220, *gsg* reatha 5.225, 14 *s.v.* buille. *Cf.* *vadj* RITE².
rith², *m*, 'running'; *prp* *i* ~ 'during' 7.117, 8.203, *interr* 8.64-66.
ríthiúlacht, ríúlacht, *f*, 'kingship, power', 3.159, 9.22.
 Rítín, *name* of hound or horse, 12.25, 13.14.
ritrialach, *n*, 'ruffian'.
 Ritsí, *name*, 'Richy', ~ Cúg 12.11.
 ritsil, [*m*], 'inferior type of animal?', 11.117.
 riubaill*, *gsgm* (lenited), 'tail', 10.1 *n.* *Cf.* DRIOBALL.
 riúin, riún, *see* RÚN¹.

- riúlacht, *see* RÍTHIÚLACHT.
 ro : raibh, *pst dep of* BÍ¹.
ró, *m*, 'row, section', *pl* ~ite 4.16, -54, -166, -203, -217, ~ití 4.106, -149, ~intí, ~ntaí 4.58, ~nnaí **4.231**.
 ró*, *ro*, *in ro samh*, *see* SAMH.
 ro-, ró-, *prefix*, 'too', 1.47, **3.137**, 8.162, -181, 10.13, **-54**, -101, 11.127. *Cf. English Index* RO-.
 ro-ard (ro-árd), *m*, 'too high', 8.230, 14 *s.v.* béal 3(b).
 robáil, *v*, 'rob', 1.4, 5.20, *pst imprs* ~áladh 5.135, *vadj* ~te 8.145, VN 5.318.
robálach¹, *a.*, 'robbing'.
robálach², *rubálach*, *m*, 'robber', 3.155, *pl* ~laíthe 4.46, ~laidhthe, ~laí 4.73, ~chaí 4.90, 8.233, *rubálachaí* 4.146.
 robálaí, *rubálaí*, *m*, 'robber', 3.155, *pl* 4.73, ~the 4.74, *rubáilíthí* 4.73, -146.
 robar, *m*, 'rubber', *gsg* ~ir 8.137, *pl* ~rachai 4.222, ~s, ~ir **4.231**.
 Robhartaigh*, Ó, 'Roarty, (Rafferty)', 1.211.
 ro-bheag, *a.*, 'too small', 1.47, 9.138.
 ró-bhog, *a.*, 'too soft', 5.401.
 ró-bhriseadh, ró-bhrise, *m*, 'much breaking', 10.13, -54.
 ro-bhunchaite, *a.*, 'too (much) fairly worn', 3.146.
 roc, *m*, 'ray (fish)', *pl* roic, ~annaí 4.231.
 roc, *m*, 'wrinkle', *pl* roic 4.231.
rócam¹, *m*, 'loud fart', 1.58, -258. *Cf. RUACÁN².
rócam², *m*, 'cockle', *pl* ~ms **1.259, 4.231**. *Cf. RUACÁN*.
 rócan, *see* RUACÁN.
 ro-chaifeach, *a.*, 'too spendthrift', 14 *s.v.* abhus.
 ró-chéadsearc, *n*, 'most (true) first love', 8.62, 10.54.
 ro-chínnte, *a.*, 'too sure', 8.228.
 ro-chrúa, *a.*, 'too hard', 3.137.
 rod*, *see* ROT.
 ród, *m*, 'road, roadstead', 5.138, 6.55, 10.73, *pl* ~id 4.43, 9.101.
 ro-dhaimséarach, *a.*, 'too dangerous', 7.115.
 ródheacair, *a.*, 'too difficult', 14 *s.v.* ar 9.
 ro-dheá-chroíthiúil, *a.*, 'too good-hearted', 3.146.
 ro-dheargdhallta, *a.*, 'too terribly drunk', 3.146.
 ro-dheas, *a.*, 'too nice', 3.137.
 ro-dhomhain, *a.*, 'too deep', 11.127, 14 *s.v.* bind.
 ro-dhona, *a.*, 'too bad', 13.19, -21.
 ro-dhophléasáilte, *a.*, 'too difficult to please', 3.146.
 ro-dhrochbhreathnaíoch, *a.*, 'too unhealthy looking', 3.146.
 ro-dhubhfhuar, *a.*, 'too extremely cold', 3.146.
 ro-féachta, *a.*, 'too tired', 9.21.
 rófhada, *a.*, 'too long', 3.137, 10.101.
 ro-fhadteanganach, *a.*, 'too talkative', 3.109.
 ro-fhíorchrúa, *a.*, 'too truly hard', 3.146.
 rógaire, *m*, 'rogue', 3.154.
 rogha, *f*, 'choice', 1.186, 3.36, 10.22, ~in 1.105, -186, 3.36.
 ro-ghar, *a.*, 'too near', 3.137, 13.29.
 ro-ghéar, *a.*, 'too acute, too strict, too unyielding', 7.83, 14 *s.v.* faoisidín, géar 5.
 ro-ghearr, róghearr*, *a.*, 'too short', I.X.
 roghnaigh, *v*, 'choose', *pst 3pl* ~nadur 5.403.
 Roibeard, *name*, 'Robert', 1.41.
 roibéis, *see* RIBE.
 roicstí, reicstí*, rucstí*, *m*, 'fight, commotion', 11.117, *cf. RUICSTÍ*.
 roide*, *see* RUIDE, RUILLE.
 roilleach*, *see* RUILLEACH².
 roilleachas, *see* RILLEACHAS.
 roilléire, [*m*], 'roll of wool for spinning', 1.41, roilléara **1.54**, *pl* **4.231**, ~acha 4.158, ~achai 1.54, ~éaraí, ~éarachai 1.54, roithléarachai 4.156.
 roillén*, *see* RILLEÁN.
 roilse, *see* RAILSE.
 Róim, *see* RÓIMH.
roimh, **roimhe**, *prp*, 'before', 1.49, -93, -269-270, -302, 6.62, **7.70-72**, 8.87, -209, 9.16, -21, -86, -91, roimh 10.88, *gen* 3.13, *emph* 6.26, ~ána 9.167-168;
prp pron 7.92, *1sg* romham 1.21, -277, -303, rúm 14 *s.v.* luaitéis, *2sg* romhat 7.94, ród*, romhat/d 1.21, rôit 1.318, 10.7, rót 10.7, -52, rût 1.318, rút 14 *s.v.* bealach 1, *cf. CROMA*, *emph* romhatsa 6.54, rútsa 14 *s.v.* túisce, *3m* roimhe 1.41, ruimhe 6.4, roime 6.63, roimhe ariamh 10.92, *3f* roimpe* 1.183, roimpi 14 *s.v.* bitseáil 2, roimpi 8.209, 10.99, rúithi 1.336, *2pl* romhaibh 1.21, -302, *1pl* róinn, romhainn 1.90, 10.7, rúinn 14 *s.v.* breathnaigh 5, *3pl* romhthaibh 7.98, -102, rómpa 7.99, rompa*, rompabh* 1.21, -182, rompu 12.20, rúmpú 14 *s.v.* cruinnigh, rómpub 7.100, 13.2, rúthú*

- 1.333, rúthú 7.100, rúthub 14 s.v. faocha (a), romhthub 1.302, 14 s.v. romhthú 14 s.v. faigh 3;
conj 8.129, -132.
- Róimh, Róim, *PLN f*, 'Rome', 1.92-93, -207, -269, -277, -302, -340, 11.57, -118.
- ro-imíthe, *a.*, 'too far gone', 1.379.
- roinn**¹, *n*, 'share', 4.43, 'department' R~ na Gaeltachta 5.363, an R~ Talmhaíochta 13.28. *Cp.* RANNA.
- roinn², roinn, *v*, 'share', **5.142, -144-145, -147-150, -161**, *impv* 2sg 1.183, *2pl* ~igí 5.157, *pst* 3sg 14 s.v. oidhriocht, *1pl* ~eamar 5.93, *imprs* ~eadh 1.41, -283, *vadj* ~te 8.131, ~tí 2.68, *VN* ~t 2.16, -22, 3.164, 8.106-107.
- Roinn Mheadhgrais, Roinn Mheadhglais, *PLN*, 12.27.
- Roinn na bhFataí, *PLN*, 12.27.
- roinnt, roinnt, *f*, 'some', 4.44, 8.10, -239, 9.64; *adv* 'somewhat' 2.26, -34, 6.34, 8.181, **-219**, 9.43, -116.
- roinnteoireacht*, *f*, 'dividing, apportioning', 3.164.
- róipín, *m*, 'small rope', 5.14.
- rois*, *see* RAIS.
- roisc, *npl*, 'eyes', 14 s.v. railse.
- Rois Cíde, *see* ROS CÍDE.
- Roise, *PLN*, 'Russia', 7.55.
- Róise, *name*, in song Cat ~ Uí Chuinn I.II.
- Roisean, *m*, 'Russian', *pl* ~z 14 s.v. ruibhéar.
- roisín**¹, raisín*, *n*, 'evening snack', 1.29.
- Roisín, *an*, *PLN m*, Baile an ~ 6.86.
- roisín, roisín², *m*, 'resin', 1.43.
- Roisín an Bholgán, *PLN*, 12.27.
- Roisín an Chalaídh, *PLN*, 12.27, 13.20.
- Roisín an Tamhnaigh, Roisín na Tamhnaí, Roisín an tSamhaidh, *PLN*, 1.92, -235, -262, 3.32, 12.27.
- Roisín na Mainchíoch, Ruisín a Mainíoch, *PLN*, 1.41, -238, 2.91, 6.88, 12.17, -27.
- roithín**, *m*, 'little wheel'.
- roithleagán*, *in* ré roithleagán*, *see* RUILLEACÁN.
- roithléaracháí, *npl*, *see* ROILLÉIRE.
- roithlén*, *see* RILLEÁN.
- ro-láidir, *a.*, 'too strong', 14 s.v. uilig.
- ro-leithscéalach, *a.*, 'too apologetic', 3.146.
- ro-ligthí, *a.*, 'too indiscreet', 14 s.v. 3.
- ro-luath, *a.*, 'too early', 8.202.
- Rómánach, *see* RÓMHÁNACH*.
- ro-mhai', *see* RO-MHAITH.
- ro-mhair, *v*, *prsbj* ~e 'sincere congratulations' 3.85, 5.23.
- rómhair, *v*, 'dig', **5.164**, *vadj* rómhraí(the) 1.345, *VN* ~t 1.21, 5.219, rómhar 1.302.
- ro-mhaith, ro-mhai', *a.*, 'too good', 1.271, 3.137, 8.164, -233, 14 s.v. taitnigh 1.
- Rómhánach*, Rómánach, *a.*, 'Roman', 1.92, -336.
- ro-mhímhúinte, *a.*, 'too rude', 3.146.
- ro-mhinic, *adv and a.*, 'too often', 8.202.
- ró-mhoch, *adv and a.*, 'very early', 10.54, -101.
- ro-mhór, *a.*, 'too big', 1.47, -383, 2.15, 3.137, 8.139, 11.19.
- ro-mhórmhaith, *a.*, 'too extremely good', 3.146.
- rómhthairt*, *see* RÚFAIRT.
- rón, rún, *m*, 'seal', 3.2, 10.24, 14 s.v. ramhar 1(a), *pl* ~inte 1.186, 4.16, -106, rúinte 4.153, ~intí 4.53, ~ta 4.54, ~inteachaí 4.224, ~trachaí 4.201, ~taí **4.231**.
- Rónán, *name in PINs*, *dep* ~in 1.21.
- Ro-naofa, *a.*, 'most holy', 3.137.
- ro-neamhairdeallach, *a.*, 'too unwary', 3.146.
- ronnach, *m*, 'mackerel', 1.37, -426, *pl* **4.15, -90**, -231, ~aigh 3.84, ~chaí, *gpl* 4.36, 8.155, *cmcs* ~aigh 4.81, 9.75.
- ronnacháin, *m*, 'small mackerel', 3.176.
- ro-óg, *a.*, 'too young', 2.15, 3.137.
- ro-onórach, *a.*, 'too honourable', 8.162, 14 s.v. fuil 2.
- ro-oscailte, *a.*, 'too open', 3.137.
- rop**, *v*, 'rush, blast', ~ta 5.32, -173, ~thaí 5.22, *VN* ~adh. *Cf.* ROPADH.
- rópa**, *m*, 'rope', 2.75, 5.138, 13.22, ~í 3.56, 4.19, *dep* 5.226.
- ropadh**, *m*, 'energetic activity', 8.67, 11.27, 14 s.v. ár 2, *pl* ~póchaí, ~aíochaí, ~aíthe 4.171.
- ropadóir**, **ropaire**, *m*, 'cantankerous person', 3.154.
- ropáil, *f*, 'energetic activity', 5.22.
- ropáilte, *a.*, 'roughed up', 5.22.
- ropaire** : **ROPADÓIR**.
- ropanta**, ropánta*, *a.*, 'rough', 1.56.
- ro-rí-mhaith, *a.*, 'most very good', 3.146.
- ro-ro-bheag, *a.*, 'too too small', 3.146.
- ro-ro-mhór, *a.*, 'too too big', 3.146.
- ros¹, rois, *m*, 'flax-seed', rois 3.22, *gsg* ~is 3.22, 5.226.
- Ros², *PLN element*, 1.382.
- rós, rósa, *m*, 'rose', rós(a) 1.54, 14 s.v. dearg² 1, *pl dep* rósa 1.267, 10.25.
- rosach, *a.*, 'rough, horny', 1.37.
- rósbhéilín, rózbhéilín, *m*, 'small rose-

- mouth', 1.137, 10.25.
 roschoill, *f*, 'coppice', 3.84, 5.300.
 Ros Cíde, Rois Cíde, Ruisgíde, *PIN*, 1.307 n., 11.145, 12.25 s.v. Máilse, 12.27.
 ro-sciobthaí, *a.*, 'too fast', 1.407, 8.181, 13.22.
 Ros Comáin, *PIN*, 'Roscommon', 14 s.v. beo² 1, síos 5, thuas 2, Conndae* ~ 1.415, Cúndae Ros Cumáin 5.381.
 Ros Dugáin, *PIN*, 12.17, 13.21, *dep* 14 s.v. vastú.
 ro-sheandomhain, *a.*, 'too extremely deep', 3.146.
 ro-shéasúrach, *a.*, 'too rich (fertile)', 2.19, 8.164.
 ro-shleamhain, *a.*, 'too slippery', 1.340.
 ro-sho-raidheasáilte, *a.*, 'too easily angered', 3.146.
 ro-shuaimhneach, *a.*, 'too tranquil', 1.270.
 Ros Muc, *PIN*, 1.37, 7.40, 13.30, *dep* 5.341, 12.17, 14 s.v. amhas.
 Ros Rua, an; Ros Rua, *PIN*, 2.19, *dep* 7.121, 8.175, 12.17, -27.
 róst, *v*, 'roast, fry', *VN* ~adh, ~a, ~ú 5.217, *dep* un ~adh 7.82.
 rosta*, *see* RUSTA.
 ro-stobaranáilte, *a.*, 'too stiff', 14 s.v. stobarnáilte 3.
 rot, rod*, *v*, 'rot', 1.209, **5.235**, *vadj* rodta* 1.209, rotaí 8.220, rotaí(the) 5.173.
 rotha, *m*, 'wheel', 7.71, 11.151, *name* R~ M(h)ic Sine 12.25, *pl* **4.231**, ~í 2.18, 4.55, -150, ~echaí, ~thóchaí 4.187, *pron* 6.10.
 rothaíocht, *see* REITHÍOCHT.
 rothán, *m*, 'small wheel (?)', 1.4, *gsg* cliabh rotháin* 'basket with bottom which opens' 1.426.
 rothar, *m*, 'bicycle', *pl* ~ir, ~racháí 4.231, 11.161.
 ro-the, *a.*, 'too hot', 2.43, 3.137.
 ro-thiugh* (ro-thiubh), *a.*, 'too thick', 1.2, -119.
 ro-throm, *a.*, 'too heavy', 1.399, 9.8.
 ró-uaihbreach, *a.*, 'too rank, too luxuriant', 5.401.
 roud : raibhead, *prsbj* 2sg of BÍ¹.
 roulláil, *v*, 'roll', 11.44, -79. *Cp.* RABHNÁIL.
 rounáilte, *see* RABHNÁILTE.
 rózbhéilín, *see* RÓSBHÉILÍN.
 ru¹ : raibh, *see* BÍ¹.
 ru² : RITH¹.
 rua, ruadh*, *a.*, 'red(-haired), brass', 1.112, 10.69, 14 s.v. bruth 3, ball ~ 'scorched mark' 1.229, 5.228, Micil R~ 7.55, Garraí Nóra R~ 12.28, Team R~ 8.218, *gsgf* ~idhe 1.102, -112, ~í 3.49, *comp* ~ichte 3.65, *abst comp* ~í 3.72, ~cha 3.168.
 ruacan, rócan, ruacán¹, rúcan*, *m*, 'cockle', **1.259**, *pl* ruacans 1.238, 4.77, ruachans, ruacna, ruaicne 1.259, ruacain 8.150, rócne 4.221, -229, ruacams 11.155. *Cf.* RÓCAM².
 ruacán², *m*, 'loud fart'. *Cf.* RÓCAM¹.
 ruachaire, ruagaire*, [*m*], 'large wild man', 1.68.
 rua-chaite, *a.*, 'charred and worn', 3.84, 5.23.
 ruad, *in* gur ruad sí : gur (dh)uaidh sí ? 'that she ate' 10.70.
 ruadh*, *see* RUA.
 ruadh-dheas, *a.*, 'red-haired and nice', 6.1.
 ruadhóigh, *v*, 'scorch', **5.23**, *vadj* ~ite 3.84.
 ruag, rúóg, ruaig, ruaóg*, ruadhóg*, ruadhóig*, *f*, 'string', 1.20, 3.29, 9.56, 14 s.v. crúóg (a), *pl* ~gaí 1.20.
 ruagaire*, *see* RUACHAIRE.
 ruaichte, [*f*], 'redness (of hair)', 3.157, -168.
 ruaichteacht, *f*, 'redness (of hair)', 3.168.
 Ruaidhrí, *name*, 'Rory', 1.192.
 ruaidí, *m*, 'roamer'.
 Ruaidín, *name of hound*, 10.40.
 ruaig¹ : RUAG.
 ruaig², *f*, 'rout, attack', 3.41, 8.142, 9.61.
 ruaig³, *v*, 'chase, put to flight', *pres imprs* ~tear 5.47, *psthab imprs* ~taí 5.55, *cond* ~theadh 7.6, 13.14.
 ruaille buaille*, *see* RÚILLE BÚILLE.
 ruailleach*, *f*, 'slattern', 1.27.
 ruaim, *f*, 'red dye, red dye-water, reddish scum', 1.27.
 ruafín, *a.*, 'little (and) red', 3.172.
 ruainne, *m*, 'piece', 1.27, 3.24, *dep f* oiread na ~ ruaidhe* 'tiny amount' 1.112, *adv* 8.219, *indef pron* 8.239, *pl* ~nníochaí 4.202, ~nniteachaí ? 4.224, ~nní, ~nneachaí **4.231**.
 ruainnín, *m*, 'small piece', 1.192, 3.171, 7.31, 14 s.v. dubh² 4, *adv* 8.219, 13.32, 14 s.v. ruainne 4, *pl* ~í 4.224.
 ruaitheadhach*, *see* RUATHRACH.
 Ruaitín, *name of hound or horse*, 12.25, 13.14.
 ruálach*, *f*, 'sea-lace', 1.12.
 ruan, *m*, 'darling', 10.33, *gpl in song* Eidleánór na R~ I.II, 10.51.
 Ruán, *surname*, 'Ruane', *dep tigh* Ruáin 8.124, *pl* ~in 12.11.

- ruaóg : RUAG.
rua ruagáin, *npl*, 'great speed', 13.14.
 ruascáin*, *mpl*, 'cockles', 1.259. Cf. RUACAN.
 ruathar, *m*, 'rush, attack', 1.27, -118.
 ruathrach, ruaithreach, ruaithreadhach*, *n*, 'rushing about, charging', 1.27, -106, -111, -187, 5.222.
rub, *f*, 'scolding'.
 rubálach, *see* ROBÁLACH².
 rubálaí, *see* ROBÁLAÍ.
 rúbárb, *m*, 'rhubarb', 5.74.
rucáil, *v*, 'rake', *impv* 8.19, *pst* 2.19, *fut imprs* ~fear 5.135, *cond imprs* ~álfí 5.135.
 rúcáil, *f*, 'commotion', 1.258.
 rúcam, *f*, 'commotion', 1.258, 8.38.
 rúcan*, *see* RUACAN.
rúcaráí, *m*, 'large house'.
 rucstí*, *see* ROICSTÍ.
 rucust*, *in i(n)* ~ 'in demand', 9.151.
rud, *read**, *m*, 'thing', 1.18, -34, -186, -194, 5.134, 8.26, -163, -175, *pron* 8.86, -239, *an chéad* ~ 1.263, -370, *an ~ céanna* 3.180, *aon* ~ 1.387, *chuire* ~ II.IV, *ós* ~ é 8.125, *gsg* ~a 3.33, *pl* ~aí 1.85, -390, 4.55, 5.204, 7.14, *pron* 8.87, *is* ~aí 8.225, 13.21.
 rudaire, *see* RIDIRE.
ruf raf, *n*, 'commotion'.
rufa, *m*, 'ruff', *pl* ~í 4.19.
rúfáil, *v*, 'potter', 1.27, -118.
 rufáilte, *a.*, 'rough', 8.220.
rúfairt, *rómhthairt**, *f*, 'wallowing', 1.27.
 rúfálach, **rúfálaí**, *m*, 'hard worker', 3.155.
rúfar, *n*, 'assault', 1.27, -118.
ruibhéar, *ruibér**, *raibér**, *n*, 'river', 1.29.
 Ruic, *name*, 'Rick', ~ a Búrc 12.25.
ruicstí, *m*, 'commotion, fight', *cf.* ROICSTÍ.
ruide, *ruille*, *roide**, *f*, 'reddish mud', 1.41, -66.
 ruidín, *m*, 'small thing', 14 *s.v.* craibide, *gruibide* 3, *sceabhdáithe*, *adv* 8.219, *pl* ~í 5.7, 14 *s.v.* buinneach².
 ruidire, *see* RIDIRE.
ruifín, *mlf*, **ruifíneach**, *n*, 'rude woman', 3.154, *pl* ~chaí 3.19, 4.90.
 ruilic, *f*, 'rowlock', *pl* ~eacha* 4.115 *n*.
 ruille, *see* RUIDE.
 ruille búille, ruaille buaille*, [*m*], 'commotion', 1.27.
 ruilleacán, *ré* roithleagán*, *m*, 'dizziness', 1.124, -163, -208, *ré* ~ 1.384.
ruilleach¹, *n*, 'type of seaweed', 1.12.
 ruilleach², roilleach*, *m*, 'oyster-catcher', 1.41, *pl* roilleacha 4.90.
ruilleach, *n*, 'type of seaweed', 1.12.
 ruilleachán, *m*, 'person with strange mouth', 1.27.
ruilleog, *raideog**, *f*, 'bog-myrtle', 1.4, -66, 7.73, *dep* 14 *s.v.* áit 1(a).
 rúisc, *n*, 'big strong man', 1.54, -73.
 Ruisgíde, *see* ROS CÍDE.
 Ruisín a Mainíoch, *see* ROISÍN NA MAINCHÍOCH.
rúiste, *m*, 'lounger, big strong man', 1.54, -73.
ruíteáil, *f*, 'ransacking'.
ruítí, *in* ~ buailte 'fighting' 5.226.
 rúitín, *m*, 'ankle', 2.67.
 rum, *m*, 'rum', 5.364, 13.11, *dep* 14 *s.v.* éadan 1.
 ruma, *in* ~ taoscthaí 'area where water collects before bailing', 5.229, 11.27.
 rúmáil, *f*, 'room, space', 3.161.
 rún¹, *m*, 'mystery, intention, darling', 1.79, -241, 9.87, *dep* 5.262, *vocsg* a riún, a riúin 10.33.
 rún², *see* RÓN.
runabhae, *n*, 'long distance'.
 runga, *m*, 'rung', 1.184, *pl* ~í 4.19.
 Rungaí, *na*, *PLN pl*, 12.27.
rungás, *ríongás*, *m*, 'stepping beam (in boat), high place ?', *ríongás **1.184**, *pl* ~saí 4.55, ~is, ~iseachaí, ~achaí **4.231**.
 rúnúil, *a.*, 'secretive', 3.150.
ruóg : RUAG.
rúpáil, *v*, 'potter', *VN* 5.231, 8.224.
rúpálach, *rúpálaí*, *m*, 'good worker', 3.155.
 Rúraí, *in* *PLN Lough* ~ 11.147.
rúram ráram, *m*, 'commotion'.
rus, *n*, 'excrement'.
 rus : *i* riocht *is*, *see* RIOCHT.
rúscadh, *m*, 'energetic work'.
rúscam rabha, *m*, **rúscam raindí**, *n*, 'commotion'.
 rusta, *rosta**, *m*, 'wrist', 1.37, -54, *pl* ~í 4.19.
ráta¹, *m*, 'root', 2.41, 5.355, ~í 4.19.
ráta², *n*, 'rood', *pl* ~í 13.14.
ráta, *see* CROMA RÚTA.
 ruthóg, *see* BROTHÓG.

S

s, *interj.*

s', *in s'* a'inne, *see* SEO.

's : *is*, *see* AGUS, I, IS¹; *asa*, *see* ARSA; 's *an*, *see* GO¹.

sa, *insa*, *conj*, 'so that', 8.140.

sá, m, 'thrusting', VN of SÁIGH.

-sa, -se, -san, -sean, -sin, (sun), *emph clitic* 6.51-54, -68.

sa(n), *see* 1^l.

sábh¹, *m*, 'saw', 3.4, 7.51, 9.31, *gsg* sáibh*, *cmcs* 2.31, 3.48, 8.132, *pl* ~anna 4.142, *pron* 6.10.

sábh², *variant VN of SÁIGH*.

sábháil, *v*, 'save', 5.20, **-135-136**, *impv* 3sg ~áladh, *1pl* ~ála(muid) 5.12, *pres* ~álann 8.32, *pst* 6.61, *fut* ~lthidh, *cond* ~ltheadh 4.60, ~álthadh 5.30, *prsbj* ~ála 5.358, 6.20, 8.8-9, *vadj* 8.142, VN ~ 5.201, 8.133, ~t 5.207, -218, 9.79, *gsg* ~ála 9.61.

sábháilteacht, *f*, 'safeness', 14 s.v. deis 1(a).

sabhaindeáil, *v*, 'sound', *pres* ~álann 3.76, VN 4.84.

sábhóireacht, *see* SÁIBHÉARACHT.

sabhra(i)n, *see* SÁVAIRIN.

sabht, *n*, 'blow, stroke', 11.26.

sac¹, *m*, 'sack'.

sac², *v*, 'stuff', 1.29.

sacbhád, *m*, 'fair-sized boat', 6.63.

sách¹, sáithe(a)ch*, sáthach*, *a.*, 'full, sated', 1.121, -318.

sách², sácht, sáithech*, sáthach*, *adv*, 'enough', 1.86, -121, **-238**, 5.90, -164, 7.29, 8.181, **-220**, 11.138.

sácláil, sácráil, *v*, 'make safe', 1.188.

sacthaí, sacthaíthe, sactha*, *a.*, 'stuffed, up close', 1.29, 14 s.v. suchthaíthe. *Vadj of SAC*².

sádar, *m*, 'solder', 11.35.

Sadhbh, Sou, *name f*, 1.78, -103, -353, 3.172, 5.219, *vocsg* 10.11, ~ Ní Bhruinnealla II.XV, ~ Mhagarlach 12.20, *dep Judy* Sh~ 11.23, Garraí Sheáin Sh~ 12.28.

saeiléara, *m*, 'sailor', 3.154, 11.134.

saeiléarach, *f*, 'sailing', 3.159.

Saera, *name f*, 'Sarah', 2.22, *in vocsg* 2.5, *pl* ~í(ochaí) 4.176, Máirtín ~ 12.25.

saet, *m*, 'seat', 14 s.v. cláirín.

sagart, *m*, 'priest', 1.215, 5.6, 9.162, *gsg* ~irt 1.272, 9.179, un (an) ~irt 7.82-83, (*cmcs*) 8.142, *pl* ~irt 5.6, -213, *cmcs* 6.90; Colm an tSagairt 9.21, 12.18.

sagartóireacht, *f*, 'priesthood', 9.87.

saghaillse, *see* SOILSE.

saghas, *m*, 'kind, type, sort', 1.137, 11.175 n.

saghdar, *m*, 'cider'.

sáibhéara, *m*, 'sawyer', 3.154, 5.338, 7.51, *pl* ~í 5.376.

sáibhéarach, *f*, 'sawing', 3.164, 8.224, *also*

sábhóireacht 3.159, -164.

saibhir¹, *m*, 'rich person', 7.71.

saibhir², soibhir, saidhbhir*, *a.*, 'rich', 1.29, -82, 7.17, *pl* ~bhre, ~e 3.57, *comp* ~bhre 3.63.

saibhreas, saidhbhreas*, *m*, 'wealth', 1.82, -104, 14 s.v. suaimhneas.

saibhseáil, saibhseóireacht, saibhsteáil,

saibhsteóireacht *f*, saidhfsteadh *n*,

saidhfsteáil *f*, 'poking, bantering', 3.164.

saiceáil, *v*, 'sack (dismiss from employment)', *pres imprs* ~áltar 5.40, -44, *cond imprs* ~álfí 1.366, 5.54, -135, VN 5.76.

saidhe, *interj*, ssaidhe dige dige dig 14 s.v. s 2.

Saidhbhín, *name*, 'small, young Sadhbh', 1.29, -104, 3.172.

saidhcleálaí, saidhcléara, *m*, 'cyclist', 3.154-155, 11.134, *pl* ~éaracháí 4.222.

saidhfsteadh, saidhfsteáil : SAIBHSEÁIL.

saidhleam, *m*, 'asylum, insanity'.

saidhneáil, *v*, 'sign', *pst* 3sg 14 s.v. teara t(h)impeall ar, 3pl ~áladar 5.76, *vadj* ~te 14 s.v. faigh 6.

sáidiuist, *m*, 'sawdust', 7.115, 14 s.v. flaidheáilte¹.

sáigh, sáith, sáidid*, *v*, 'stab, push', **5.124-127**, **-129-133**, *impv* 2sg, 2pl 6.18, *pres* 14 s.v. sá, *pst* 8.171, *imprs* 5.82, *psthab* 3pl 5.26, sháitheadh-dís, sháitheadh dar 5.78, *fut* 6.18, *cond* 2sg sháitheá 5.346, *vadj* sáite 1.368, 9.136, VN sá, sábh, sátha(dh) 5.198, -200, -207-208, *also* sáha **5.215**, *gsg* sáite 5.230.

saighdiúireacht, *f*, 'soldiering', 3.159.

saighdiúr, *m*, 'soldier', 8.233, 9.34, *pl* ~ir, ~irí 4.53, **-231**, ~ir 8.195.

saighead¹, *m*, 'arrow', 3.6, 14 s.v. díreach, *pl* ~ghid 3.6, 4.231; *gpl in* SIONNACH NA SAIGHEAD.

saighead², *v*, 'beat, incite'.

saighleánach*, *see* SAILCHEÁNACH.

saighneas, *m*, 'notice'.

saighneasach, *a.*, 'noticeable, agreeable'.

saight, *m*, 'sight', 14 s.v. má 2, mealladh.

sail, *f*, 'beam', 1.29, 5.295, 8.173, *gsg* salach 3.39, ~each (?) 3.40, *pl* **4.231**, saltrachaí 1.175, 4.60, 7.111, sáltracha 1.427, 4.147, sáltrachaí 4.86, saltachaí 4.95, ~treachaí 4.219, *pron* 6.3.

sail, *f*, *in* ~chnis 'dandruff', 9.56.

Sail, *name f*, 'Sally', *in* ~ Óg Rua 11.144, *cp*. SAILEOG.

sáil, *f*, 'heel', 1.20, 5.6, 9.179, 14 s.v. doras 1(a), *gsg* sálach 3.39, *pl* 4.231, sála

- 1.376, *cmcs* 4.54, 8.132, *pl* *sálaí* 1.252, 4.56, 6.44.
- sailcheánach, sailchearnach*, saileánach*, saighleánach*, *f*, 'pussy willow', 1.50, -230, -354, -392, *dep* 9.58, *pl* ~chaí 4.55.
- sailchuach, Sailchuach, *f*, '(violet)', 3.84, 10.1.
- Saile, *name f*, 'Sally', ~ Sásar 12.19, *pl* ~líochaí 4.176.
- sáile, *m*, 'salt water', 8.155, 9.146, 10.75, 14 *s.v.* *cíb*, *loscadh*, *sáilthe* 1.170, *thar* ~ 8.25, 9.90.
- Saileog, *name f*, 'Sally', ~ Rua 11.144, *gsg* Anna Shailéioige Pheige Anna 3.31, 11.144.
- sailimeandar, *m*, 'blow, moment'.
- Sáilín, *an*; Sáilthín, *an*, *PIN m* (*f*), 1.170, 12.27, Garraí an tSáilín 12.28, Colm an tSáilthín 12.17.
- saill*¹, *soill*, *f*, 'fat', 14 *s.v.* *bán*² 3, *gsg* *soille* 1.29, -178, *un soille* 7.82.
- saill*², *see* SOILL.
- sáiltéar(a), *m*, 'salt-cellar', 11.134.
- Sáiltín, Sáilt, *name*, Colm ~ín, *pl* Colm ~íns 4.35, 11.152, ~íní 12.17.
- sáilts, *npl*, 'salts (cathartic)', 2.27.
- Saim, *pet's name*, 'Sam', 14 *s.v.* *gadhar* 2(ii).
- saimbó, *m*, 'bad bread'.
- sáimh, *see* SÁMH.
- sáimhchodladh, *see* SÁMHCHODLADH.
- sain¹, *f*, 'sanatorium', 8.190.
- Sain*², Sin, *gsg of* San* *in* (oíche) f(h)éil tSain*/tSin Seáin 1.213, -214, 3.47, 9.85, -165.
- sain-, *prefix*, 'special', 3.141, 9.176.
- sain-eire, *see* SEAINIRE.
- saingbhait, *m*, 'sandwich', *pl* ~eas 8.228, 14 *s.v.* *tada* 1.
- sainiúil, *a.*, 'distinctive', 1.143, 3.150.
- sáinn, sáinne*, 'recess, fix, predicament', 1.53, 5.21.
- sáinneáil, *v*, 'corner, trap', 5.21, *vadj* ~te 14 *s.v.* *easca*.
- sainnéal, *m*, 'dazed condition', 3.141.
- sáinnigh, *v*, 'corner, trap', 5.21.
- saint, sainnt*, *f*, 'greed', 14 *s.v.* *deis* 5.
- saíol, *see* SAOL.
- sairdhes*, *adv*, 'southeast', *sairthuid**, *soirtuid**, *adv*, 'northeast' 1.59.
- Sáirdín, *name*, 'Sardinia', 12.27.
- sáitéarach, *f*, 'punting (boat)', 5.198.
- sáiteoir, *m*, 'pusher (launching boat)', 3.154.
- sáiteoireacht, *f*, 'punting (boat)', 9.70.
- sáith, *n*, 'sufficiency (of food)', 1.121, -128, 7.113 *n*.
- sáitheach*, sáithech*, *see* SÁCH.
- saitín, *m*, 'satin, sateen', 11.1, -65.
- saitseal, saitsil, *m*, 'satchel', 10.38, 11.78.
- sála, sálá, shál, shala, shála, *see* SHULA.
- salach, *a.*, 'dirty', 1.413, 3.4, 9.34, *pl* ~cha 3.58, 9.99, *comp* *sailche*, *sailghe* 1.178, -354, *sailchí*, *salaí*, *salaighe* 3.64.
- salachar, *m*, 'dirt', 7.47, 9.146, -162, *cmcs* 1.24, 8.225.
- salaigh, *v*, 'dirty', *pst* 1.426.
- salann, *m*, 'salt', 1.140, -159, 6.64, *salainn* 3.22, *gsg* ~inn 14 *s.v.* *aithnigh*¹, *caoin*, *leáigh* 5, *mogall* 1, *cmcs* 6.63.
- sall, *adv*, 'over, to the other side', 8.186.
- salm, *n*, 'psalm', *pl* *sailm* 1.354, -369, 10.102.
- samh, *in ro* ~, ró* ~, 'heat haze', 1.302, -339, -346, -385.
- sámh¹, *n*, 'peace, restful sleep', 1.26.
- sámh², sáimh, *a.*, 'tranquil', 1.92, -318, 3.49, 5.358, 10.90. *Cf.* SÚM SÁM, SÚMH SÁMH.
- samhadh, *m*, *samhóg f*, *scamhach n*, *in* ~ caorach 'sorrel', 1.260, -262, -302.
- samhail, samhailt, *f*, 'likeness', 1.89, -238, 14 *s.v.* *samhail*.
- samhail, *v*, 'imagine, liken, suppose of, know', *prs imprs* *samhlaighthe*, *pst*, *impr* *samhladh*, *VN* ~(t) 5.219.
- Samhain, *f*, 'Hallowe'en', 1.89, -336, -340, 5.384, *gsg* *Samhna* 1.89, 3.33, *Samhan** 1.317.
- samhaoín, somhaoín*, *n*, 'comfort', 1.10, -38, -302.
- samhas*, sáimhas*, *m*, 'pleasure', 1.10, -104, *see* ÁFAS, SAMHNAS.
- sámhchodladh, sáimhchodladh, *m*, 'tranquil sleep', sáimh~ 1.338, 3.84, *gsg* *sámhchodlata* 1.92, -114, -318.
- sá-mhil, *m*, 'sawmill', 6.84.
- samhlaí, '?', 3.6 *s.v.* *gorta*, 3.37.
- samhlaid, *n*, 'semblance', 1.89.
- samhlas, samhnas, samhnás, sáimhnas*, *m*, 'comfort, relief', 1.10, -56, -140.
- samhóg, *see* SAMHADH.
- samhradh, *m*, 'summer', 1.32, -89, -92, -235, -269, -302, -328, -343, -348, -361, 10.19, *sávradh* 10.11, *gsg* ~aidh* 1.272, -317, 9.57 *n.*, *cmcs* 9.57, *pl* ~raí 4.231, ~racháí 1.361, ~rócháí 4.167, ~raecháí 4.173.
- samlachán, samhlachán*, samhnachán*, *m*, '(slob-trout*, term of derision)', *vocsg*

- ~in 1.92, -211.
 sampla, *see* SOMPLA.
 San, *see* Sain*².
sancáil, *f*, 'hard work, beating'.
sancas, *m*, 'hard work, fervour', *gsg* ~is 3.18.
santach, *sanntach**, *a.*, 'greedy', 1.401, 7.82.
santaigh, *v*, 'covet, desire', *pst* shanta 10.50.
 san-ualach*, *see* SEAN-UALACH.
 saobhachan, saobhachán, *m*, 'derangement', 1.56.
saochan, *n*, 'difficulty'.
 saoilim*, *see* SIL.
 saoire, *f*, 'feast day, day of rest', 5.271.
 saoirseacht, *f*, 'working as wright, mason or herd', 3.159, 9.77.
 saoirsigh, *v*, 'cheapen', *VN* ~sean, ~siú 5.215.
saol, *sáol*, *saoghal**, *m*, 'life', 1.367, *gsg* saoghail* 1.109, saoil 1.135, -418, 2.53, -55, -90, 3.12, 10.4, -22, saoi(i) 9.47, *pl num* saoil 4.43.
 saolaigh, *v*, 'be born', *pst imprs* ~aíobh 5.24.
saolta, *a.*, 'worldly, real', 1.293, 7.105, *adv* sh~ 8.220, 9.116.
 saor¹, *m*, 'wright', 6.37, 5.97, 8.167, *gsg* ~ir 3.24, 10.38, Jó an tSaoir 2.2, 6.86, 12.16, *pl* ~tha 2.3, 4.34, -106, ~thaí 1.238, 4.231, *also sg* saor(tha) 14 *s.v.* saothraí 2.
 saor², *a.*, 'free, cheap', 1.134, 8.145.
 saor³, *v*, 'free', *pst* 4.146, *prsbj* 9.88, *VN* ~adh 14 *s.v.* cúltéad.
 Saor Lampard, *name*, ~ ~ mac banríon Oileán ar Téad 12.25.
saothar, *m*, 'work, travail', 5.19, 10.70, *gsg* ~ir 1.123, 10.90.
saothraí, *m*, 'toiler, wright', 3.154, 4.18, *pl* **4.231**, ~, ~the, ~raechaí 4.73, -205, -219, ~íochaí 4.165, ~róchaí 4.20, -169.
 saothraigh, *v*, 'earn', 5.19, *pst* shaothar 4.166, ~a' 14 *s.v.* baidht 2, *3pl* ~aíodar 14 *s.v.* deacrach, *vadj* ~aíthe 1.400, ~aí 5.358, *VN* ~rú 1.69, 5.349, 14 *s.v.* builín.
 saothraíocht, *f*, 'hard work, toil', 9.32.
 saothrú, *m*, 'cultivation', 5.213.
 sár-, *prefix*, 'exceeding, excellent', 3.138.
 sara, *see* SHULA.
 sáraigh, sárthaigh, *v*, 'contradict, overcome', 1.190, *pst* 1.206, 14 *s.v.* Gil, *VN* ~thú 5.361.
 sárbhean, *f*, 'excellent woman', 3.138.
 sárfhata, *m*, 'excellent potato', *pl* ~í 3.138.
 sárfhear, *m*, 'excellent man', 3.138.
 sármheaingil, *m*, 'excellent mangel(wurzel)', *pl* ~s 3.138.
 sármhóin, *f*, 'excellent peat', 3.138.
 sás, *m*, 'sauce', 5.74.
 sásaigh, *v*, 'satisfy', *VN* sású 2.55, 5.217.
sásaíocht, *f*, 'satisfaction', 3.156, -159, -164.
 sásaj, *m*, 'sausage', *pl* ~as 5.286, ~achaí 9.73.
sásamh, sása', sása, *m*, 'satisfaction, vengeance', 2.52, -55, 5.217, 7.105, 8.167-168, sása 10.89.
 Sasana, *PIN*, 'England', 1.32, -50, -409, 3.12, -47.
Sasanach¹, *m*, 'English person', 5.254, 8.176, *gsg* ~aigh 3.19, *cmcs* 8.142, *pl* **4.88**, -90, ~naí 8.71, ~chaí 8.132.
 Sasanach², *a.*, 'English', *pl* ~chaí 3.55.
 sásar, *m*, 'saucer', 14 *s.v.* cupán; *name* 12.19 *s.v.* Cup.
 sásan, *m*, 'saucepan', 8.137, -164, 9.100.
sásta, *a.*, 'glad', 1.32, -218, ~ ar 1.183, 5.215, 6.46, **7.122**, sást ar 14 *s.v.* umhail.
 sástacht, *f*, 'satisfaction', 3.156, -164.
 sástaíocht, *f*, 'satisfaction', 3.156, -159, -164.
 sásúil, *a.*, 'satisfactory', *comp* ~úla 8.218.
 sáthach, *see* SÁCH.
 sáthadh, *see* SÁIGH.
 Satharn, Sathrann, *m/f*, 'Saturday', **1.362**, 1.48, *also* Sathranna 1.52, Satharainn 9.175, Dé Sathairn(n*), Dé Sathrann 1.240, *gsg* Satharna, Sathairn, Sathairne, Sathrainne **3.4**, -23, *also pl* ~achaí **3.45**, Dé Satharainn 5.196, *cmcs* oíche ~ 9.57, lá ~ 14 *s.v.* lá 1, *pl* ~acha 4.11, ~achaí 4.203.
Sathrannach, *m*, 'Saturday'.
 sávairin, sabhra(i)n, *m*, 'sovereign (coin)', 11.35, -82, -117.
 sávradh, *see* SAMHRADH.
 scaball, *m*, 'scapular', 13.13.
 scabhailéaracht, *f*, 'scolding', un ~ 7.82.
 scabhartha*, *a.*, 'purged, scoured', 1.89.
 scadán*, scudán, *m*, 'herring', 1.4, -378, 3.2, ~(i)n g(h)aíneamh 'sand eel' 9.45, ~ caoch 14 *s.v.* dip, *pl* ~in 4.36, 8.158, 9.73, *gpl* 1.383, 6.39, 14 *s.v.* cúrsa 4, *cmcs* 5.6.
 scafaire, *m*, 'strapping fellow', 1.30, 14 *s.v.* scalpaire.
 scafánta, scufánta, *a.*, 'quick, fast', 1.4, 3.159, 5.75.
 scafántacht, *f*, 'speed(iness)', 3.159.

scagach, *a.*, ‘flimsy’.

scail, *f.*, ‘burst’, 9.56, 14 *s.v.* tine 4, *pl* scaltracháí 1.175, -424, 4.60, *pron* 6.4.

scáile, **scáilthe**, **scáil***, *f.*, ‘shadow’, 1.52, -170, -394, *pl* ~leácháí, ~leócháí 4.187, ~lte 4.225, ~lí, ~leacháí, scáltracháí **4.231**.

scailigthe, **scailleagánta***, *a.*, ‘strapping’, 1.160.

scailp, **scalp**, *f.*, ‘cleft’, 3.24, 8.77, 9.36, *pl* ~ilpracháí **4.231**, ~ilpte 4.6, -228, ~ilpracháí 4.7, -17, -100 *n.*, ~ilpreacháí 4.17, scalpacháí 4.60, **-98**, scalpacháí 4.60, -155-156, ~ilpí, ~ilpeannaí 4.85, ~ilpeanna 4.226.

scailpín, *f.*, ‘small cleft, bundle’, 13.16.

scailthíneach : **SCAIRTHÍNEACH**.

scáin, *v.*, ‘crack, wear thin’, **5.235**, *vadj* ~te 5.175.

scainbh, **scairbh***, *n.*, ‘shingle’, 1.189.

Scainbh : **LOCH SCAINBH**.

scáineadh, *m.*, ‘crack, crevice’, 1.143, *pl* ~nteacháí, ~nteócháí 4.210, ~ní, ~tí, ~acháí **4.231**.

saineamhán, *m.*, ‘type of land’.

scáinne, *n.*, ‘skein’, 1.143, *pl* ~ácháí 4.62, ~ócháí 4.187, ~nntíocháí 4.196, ~nní, ~nneacháí **4.231**.

scaip, *v.*, ‘scatter, dissipate’, *pres* 9.148, *imprs* ~tear, ~tar 5.32, *psthab* or *pstsbj* 2sg ~tá* 5.32 *n.*, *vadj* ~the* 1.410, 5.31, ~te 5.32, **-173**, *VN* ~eadh 1.410, 5.383.

scair, **sgair***, *f.*, ‘overlap’, *pl* sgaracháí, scarthacháí 4.60, -231.

scairbh*, *see* **SCAINBH**.

scáiréad, *see* **SCÁRAOID**.

scairthíneach, **scaithíneach**, **scairíneach***, *n.*, ‘bow-legged person, flattened person or object’, 1.179, -188, -191, 3.154.

scaitheamh, **scathamh**, **scatha**, *m.*, ‘while, distance’, II.IV, 1.33, 2.22, 3.4, 7.110, 8.127, *before vowel* scath’ 14 *s.v.* srian, *pl* scaití 4.18; *adv* 8.202.

scaithín, *m.*, ‘little while or distance’, 3.171, 6.3, 14 *s.v.* moill (a), *s.v.* scaitheamh.

scal, *v.*, ‘shine’, **5.235**, *pst* 8.172, 13.2, *vadj* ~ta 1.175, *VN* ~adh 8.77.

scalach, *n.*, ‘quantity’.

scála, *m.*, ‘scale’, *pl* ~í 4.229.

scalán, *m.*, ‘sunny spell’, 1.4.

scall, *v.*, ‘scald’, 5.142, **-148-149**, -159, *pst* 3pl 5.144, *vadj* ~ta 5.150, -152.

scalladh, *m.*, ‘scolding’, *pl* ~aí 4.231, ~lltracháí 4.172.

scalpaire, *m.*, ‘strapping fellow’.

scamhach, **scamhlach**, *in* ~ iongan, *also*

sraith faoi ionga ‘hangnail, whitlow’, 1.92, **-260**, -302, 3.14, 4.35; **scamhach** caorach *cf.* **SAMHADH** caorach.

scamhóg, (**scamán***), *f.*, ‘lung’, 1.4, -89, *pl* ~aí 1.325.

scannail, *f.*, ‘scandal’.

scannán, *m.*, ‘membrane, film’, *pl* ~acháí 4.59.

scanradh, **scántra**, *m.*, ‘fright’, 1.177, 14 *s.v.* áiféalta, *pl* scanraecháí 4.31, scanrócháí 4.210.

scanraigh, **scántraigh**, **scantraigh**, *v.*, ‘frighten’, **1.246**, **-373-374**, *also* *pst* scantar **5.166**, *pst* 8.124, 11.147, *imprs* scanradh 14 *s.v.* buts, *cond* 5.90, *imprs* ~rfí, ~róifí 5.38, *vadj* ~the* 1.177, scanraíthe 5.176, -193, *VN* scanrú, scanradh 5.217, *pl* scanraíocháí 4.128.

scanraí(the), **scántraíthe**, *a.*, ‘greedy’.

scaoil, *v.*, ‘release’, *impv* 3.24, *2pl* ~(ig)í 14 *s.v.* faic, *pst* 1.284, *imprs* 6.19, *fut* 3.24, ~the 10.99, *vadj* ~te 1.427, *VN* ~eadh 1.346, *gsg* ~te, *cmcs* 1.173, 5.226.

scaoin, **scaoinn***, [f], ‘tall, thin, poorly dressed woman’, 1.141.

scar, *v.*, ‘separate, spread’, *pres* *imprs* ~tar 5.48, *psthab* *imprs* ~tí 5.52, *fut* 11.5, *cond* ~thait sé 7.68, *vadj* ~tha 2.67, *VN* ~adh 2.2, ~úint 5.202, -215, *pl* ~acháí 4.171.

scaradóir, *m.*, ‘spreader’, 3.154, -155.

scaradóireacht, *f.*, ‘spreading’, 3.159.

scáraoid, **scaraoid***, *f.*, **scárthóid**, *f.*, **scaróid***, **scáiréid**, **scáiréad**, *n.*, ‘tablecloth, spread’, 1.30, -56, -190, -216, 3.68.

scaróir, *m.*, ‘spreader’, 3.154, -155.

scartaire*, *m.*, ‘half-barrel, tub’, 10.1.

scata, *m.*, ‘group’, 9.168, na ~ 6.91, -93.

scath, **scatha**, **scathamh**, *see* **SCAITHEAMH**.

scáth, **scátha**, *m.*, ‘shade, shadow, fear’, **1.51**, 10.15, -38, -48, *pl* **4.231**, ~ácháí 4.165, scáití 4.172; *prp* ar ~(s) ‘for (all)’ 1.238, **7.105**, 8.210.

scáthán, *m.*, ‘mirror’, 1.7.

scáthas, *see* **SCÁTHA**.

sceabha, *n.*, ‘incline, tilt, poor condition’.

sceabhdaíthe, **sceabhaltaithe**, *a.*, ‘thin, bare’, 1.260, 5.152.

sceach¹, *f.*, ‘bush’, 1.262, 11.151, 14 *s.v.* peáirteáil 3, *gsg* sceiche 1.115, 3.32, *pl* ~annaí, sceacheacháí, sceicheacháí 4.28, sceitheacháí 4.140, ~aí **4.231**.

sceach², *f.*, ‘waste, ruin’, 1.228.

sceachóir, **sceicheoir***, [m], ‘haw (fruit)’.

- 1.4, -113, *pl* ~í 1.230.
scead, *f*, 'blaze, scar', 3.24. *Cf.* SCEID.
 sceadach, *a*, 'blazed', 3.153.
sceadái, *a*, 'blazed', 1.5, 3.153.
sceadóg, *f*, 'name of blazed animal', 1.5.
sceaimhínteacht, *sceabínteacht*, *f*, 'aggressive talk, fight', 1.93, -302, 3.159.
 sceaimpéara, *m*, 'scamp', 3.154.
scéal, *m*, 'story, circumstance, matter', 1.130, -376, -407, 8.173, *gsg* (an) scéil 5.169, 7.56, 8.107, na scéil 3.4, *pl* ~ta(í) 4.75, -101, -104, ~ta 1.395, ~taí 4.108, ~trachaf 4.199, -231; *tale titles*, S~ an Dá Shochairde, S~ Mhac Dháithí an tSneachta 10.86.
scéala, *sgéala**, *m*, 'tidings', 5.233, 6.8, 7.11, 8.12, -142.
 scéalach, *a*, 'having stories or tidings', 3.148.
 scéalaf, *m*, 'storyteller', *pl* ~the 4.73.
 scéalaíocht, scéalaidheacht*, *f*, 'story-telling', 1.24, -26.
 sceallán*, sciollán, *m*, 'cut potato set', 1.4, -130, *gsg* ~in 5.218, *pl* ~in 14 *s.v.* logán 2, *gpl* 2.2, *cmcs* 14 *s.v.* ró 1.
 scealp¹, *n*, 'splinter', 1.29, *pl* ~rachaf, ~annaí 4.172, -231.
 scealp², *v*, 'break piece out of, snatch', *vadj* ~thaí 5.235.
 scealpóg, *f*, 'chip, pinch', 1.5.
 scean, *v*, 'knife, flay', *VN* ~adh 5.202.
 sceanach, *m*, 'flaying, destruction, mess', 1.151.
 sceannaf*, sgeannnaighthi*, *a*, 'clean, fine', 1.157.
sceartán*, sciortán, *m*, 'tick', 1.4, 14 *s.v.* diúidl 1, *pl* ~in 7.55.
sceathrach, *f*, 'diarrhoea, mess'.
sceathrachán, **sceathracháinín**, *m*, 'wretch, excrement, flattened object'.
sceid, *f*, 'skittering of stone, small piece', 3.24, -150, 5.20, *pl* ~eannaí 4.57.
 sceid, *see* SCEITH².
 scéid, *see* STÉIG.
sceideáil¹, **sceidínteacht**, *f*, 'skittering, fiddling', 3.159, -164.
 sceideáil², *v*, 'skim stones, trifle', 5.20.
sceidiúil, *a*, 'sportive', 3.150.
 Sceighirde, *see* SCEIRDE.
 scéilín, *m*, 'small story', 6.79, 8.229.
sceilp, *n*, 'cliff ledge', *pl* ~eannaí 4.57.
 scéim, *f*, 'scheme', 13.28.
 scéiméarach, *f*, 'intriguing, plotting', 14 *s.v.* pionna (b).
 scéimh, scéim, [f], 'beauty (face or form)', 1.93, 9.149.
sceimheal, *m*, 'projecting rim, pouting mouth', 1.33, -165, -304. *Cf.* scibhear.
 sceimhle*, *n*, 'hurry, bustle', 1.159.
 sceinn*, *see* SCIN.
scéipeáil, *v*, 'escape, avoid', *pst* 8.210.
 Sceirde, Sceighirde; Sceirde Mhóir, Sceirde Mór; Sceirde Beag, *PLN(s) mff*, 1.200, -387, 6.63, 7.40, 12.27.
 Sceirdí, *PLN pl*, 4.231, 12.27.
 sceirdiúil, *a*, 'bleak, rugged', 1.200.
sceit, *n*, 'swift movement, sudden noise', 1.228.
 sceith, *n*, ~ róin 'common jellyfish', *pl* ~eanna róin 4.57.
 sceith², sceid*, *v*, 'spawn, discharge, divulge', 5.124, -235, *pres* 1.3, *VN* ~eadh 1.425, 3.22, 5.133, *gsg* sceite (scite) 5.226.
 scéith, *see* SCIATH.
sceits, *m*, 'glimpse'.
sceitseáil, *v*, 'scurry'.
 sciaínín, *f*, 'small knife', 1.24, 3.172, -177.
scian, *f*, 'knife, blade', 1.24, 3.4, -47, 9.57, *gsg* scine 3.24, 14 *s.v.* feamainn, *pl* sceana 8.172, sceanaí 4.103; ~ mhara 'razor-clam', *pl* sceana mara 4.33.
 sciath, *f*, 'shield, protection', faoi ... scéith 10.48, -77, *pl* ~a 1.25, 4.54; 'straining basket' 10.1.
sciathán*, scitheán, *m*, 'wing', 1.7, -25, 11.126, scitheán 9.146, *pl* 4.231, ~ineachaí 4.53, ~a(í) 4.55, scitheánaí 4.156, ~achaí, ~in 4.79.
 sciathóg*, *f*, 'straining basket', 10.1.
scibhear, *m*, 'projecting rim, pouting mouth, slant, thin person', *pl* ~s 4.68.
scib sceuib, *f*, 'scramble, argument', 5.20, 9.31, 10.42, *pl* ~ ~s 4.68.
scib-sceuibéail, *f*, 'scrambling', 5.20.
scib seaift, 'term in weaving'.
 scil, *f*, 'skill, expertise', 3.150, 9.70.
 sciléad, scilléad, *m*, 'skillet', 1.18, -163.
scileadh, **sciligeadh**, **scligeadh**, *scilligeadh*, *scillige*, *sc(i)ligeadh*, **sligeadh**, *n*, 'incessant talk', 1.160, -229, 9.78.
 sciléidín, *m*, 'small skillet', 14 *s.v.* luch 3.
 sciliúil, *a*, 'skilled, expert', 3.150.
 scillinn, scilling*, *f*, 'shilling', 1.160, -168, 5.358, *gsg* ~e 1.168, 3.31, *pl* 4.39, -231, scilleacha 4.59, -115, 6.92, scilleachaí 3.76, 4.11, -74.
 scímeadóir, *m*, 'schemer, intriguer', 11.22, -134.

- scin**, *scinn*, *sceinn**, *v*, 'improve, brighten', 1.33, **-141**, -173, 5.142, **-143**. Cf. **scíon**.
- scinéara**, *m*, 'type of periwinkle'.
- sciob**, *v*, 'snatch (off)', *pres rel* ~as 5.233, *VN* ~a 5.204.
- sciobal**, *m*, 'torn cloth', 1.228, *pl* ~aí 4.55.
- sciobalach**, *a.*, 'tattered', 3.148.
- scioból**, *m*, 'barn', 1.130, -421, 5.259, *gsg* ~il 12.27.
- sciobthaí**, *a.*, 'speedy, quick', 5.176.
- scioch**, *scuchaid**, *scuichid**, *v*, 'chop, graze', 1.219, **5.235**, *adj* ~ta 5.174-175.
- sciollán**, *see* SCEALLÁN*.
- scioll**, *scil**, *v*, 'scold, eat hungrily', *cond imprs* ~faí, *VN* ~adh 1.35, -173.
- sciolladóir**, *m*, 'scold, prattler', 3.155.
- sciollaí**, *m*, 'scold, prattler', 3.154-155.
- sciollaíocht**, *f*, 'scolding, prattling', 3.159.
- sciolf**, *v*, 'pinch', 1.29, *VN* ~adh 5.235, 7.69.
- sciolfóg**, *f*, 'pinch', 1.5.
- scioltair**, *n*, 'shred'.
- scíon**, *v*, 'improve, brighten'. Cf. **scin**.
- sciontaí**, *see* CIONTAÍ.
- sciort**, *v*, 'slip', 1.199, *pst* 13.27, *psthab imprs* ~tí, *fut* ~faidh* 1.202, *VN* ~adh 8.56.
- sciortach**, *a.*, 'slippery', 1.190, 3.148, 13.8.
- sciorta**, *m*, 'skirt', 1.35, 13.14, 14 s.v. cába, *pron* 6.10.
- sciortán**, *see* SCEARTÁN*.
- sciotaíl**, *f*, 'tittering', 3.162.
- sciortán**, *m*, 'small potato', 1.4, *pl* ~in 1.228.
- sciotar**, *m*, 'diarrhoea', 3.162.
- sciotaraíl**, *f*, 'spraying diarrhoea', 3.162.
- scipéad**, [*m*], 'plug used to replace broken leg in three-legged pot', 1.225.
- scíte**, *see* SCEITH.
- scíth**, *f*, 'rest', 1.230, -413, 2.2, *also gsg* ~e 2.42, 10.79, *cmcs* 14 s.v. reastóireacht.
- scitheán**, *see* SCIATHÁN.
- sciúirt**, **sciúrt**, *n*, 'little money'.
- sciúrsa**, *m*, 'scourging', 1.132.
- sciúrsáil**, *sciúirseáil*, *v*, 'scourge', *also pst imprs* 1.132, 5.20.
- sciúrtha**, *adj*, 'scoured, scrubbed', 13.10.
- sciúrtóg**, *f*, 'little money'.
- sclab**, *m*, 'mouth', 3.159.
- sclabaíocht**, **sclabaireacht**, **sclabairt**, *f*, 'prattling', 1.228, 3.159, -164.
- sclábhaí**, *m*, 'slave, labourer', *pl* ~the 1.400, 4.56, ~bhV:xi: **4.73**, -231.
- sclábhaíocht**, *f*, 'slavery, toil', 3.5, 4.205, *dep* 8.167.
- sclafairt**, **sclafart***, *f*, 'scolding', 1.145, -228, -302, 3.159, -163-164, 5.223.
- sclafar**, **sclamhthar***, *m*, 'scolding', 1.92, -228.
- sclafraínteacht**, *f*, 'scolding', 1.228, 3.159, -164.
- sclaib**, *n*, 'mouth, swig, little piece', 1.228.
- sclaibeadóireacht**, *f*, 'scolding'.
- sclaibeáil**, *f*, 'silly chatter', 1.228, 3.164.
- sclaibéara**, *m*, 'prattler', 1.228.
- sclaibéarach**, *f*, 'prattling', 3.164.
- sclaibireacht**, *f*, 'prattling', 1.228.
- sclaibseáil**, *f*, 'prattling', 3.164.
- scla(i)g**, **sclag**, **sclaig**, **sclog**, **scluig**, **slug**, *f*, 'rut', 1.37, 3.24, -162, 11.11, *pl* **sclagannaí**, **sclagaíl** **4.231**, **scluigeachaí** 4.218.
- scláitéara**, **scláiteoir**, *m*, 'roof-slater', 3.154-155.
- sclaití**, *f*, 'over-sized shoe', 11.145, *pl* ~ochaí 4.62, ~os **4.231**.
- sclam**, *m*, 'bite', 1.92, *pl* ~anna 1.228.
- sclamh**¹, *m*, 'reproach', 1.228, -302, -346.
- sclamh**², *v*, 'snap, abuse', **5.235**, 1.302, *adj* ~ta 4.171, 5.32, -174, *VN* ~adh 1.339, 3.164, *pl* **sclaimhte** 4.171.
- sclamhaíl**, *f*, 'scolding', 1.92, -228.
- sclamhaire**, *m*, 'good eater, abusive or large person', 1.92, -228.
- sclamhaireacht**, *f*, 'scolding', 3.164, 14 s.v. **sclaibeadóireacht**.
- sclamhairt**, *f*, 'scolding', 1.145, -228, 3.164.
- sclamhthar***, *see* SCLAFAR.
- scláta**, *m*, 'slate', 3.154, 4.134 *n.*, *pl* ~í 4.55.
- scligeadh**: **SCILEADH**.
- scliob**, *n*, 'tatterdemalion', 1.228.
- scliobach**, *a.*, 'tattered, messy', 1.228.
- scliótach**, *n*, 'wretched thing?'.
- scliíteach**, *f*, 'wretched sow or thing'.
- scliúchas**, *m*, **scliúiseach(t)**, **scliúsach(t)**, *f*, 'fighting', **1.166**, -214, -229, -242, -260, -388, *gsg* **scliúisí**, **scliúsaí** 3.32.
- sclog**, *n*, 'groove', cf. **SCLA(I)G**.
- sclogaíde**, *n*, 'useless person', 1.228.
- sclog-sclog**, *n*, 'splashing noise', 8.13.
- sclug**, **scluig**, *see* SCLA(I)G.
- sclug sclag**, *f*, 'splashing noise'.
- sclugaíl**, *f*, 'squelching', 3.162.
- sclugaire**, *m*, 'fat person', (s)glugaire 1.228.
- sluigear**, *n*, 'gulp', 3.24, 11.11.
- scluits**, **sc(l)uits**, *n*, 'mouth', 11.117.
- scluitseáil**, **sc(l)uitseáil**, *f*, 'mouthing', 11.117.

- scutaíthe**, *a.*, 'starving, thin', 1.228, 3.152.
scód, *m.*, 'reef, rope', 10.78, 11.178.
scódaí, *m.*, 'pleasure-seeker, lazybones', *pl* ~, ~the, ~os 4.73, -169.
 scodaire, scoitire*, *m.*, 'tub', 10.1.
scodal, *m.*, 'cuttle-fish, wretch', 1.260, -426.
 Scofail, *by-name*, Colm ~ 5.343.
scofaire, *m.*, 'strapping person'.
 scofall, scufal*, *m.*, 'tatterdemalion', 1.37.
 scóig, [f], 'neck', 8.36.
scoil, *f.*, 'school', 1.41, 9.32, *gsg* ~e 1.29, 8.166, un na ~e 7.81, -83, Seán na Scoile 12.16, *pl* **4.231**, ~eannaí 1.236, scoltacháí 4.7, -60, scoltracháí 4.10, -60, scolt(r)acháí 4.95, scoltacha 4.111, scoltrae/ócháí 4.170, ~te 4.228, *pron* 6.3, -6.
 scoilt¹, *n.*, 'split', 14 *s.v.* úrbhéal, *pl* ~eachaí 4.231, 6.12.
 scoilt², sgoilt*, *v.*, 'split', *pres* 5.170, *imprs* ~tear 5.47, *pst* 5.14, *cond* ~theadh 8.140, *pstsbj* 2*sg* ~itheá 5.170, *vadj* sgoilte* 5.233, VN SCOILTEADH.
 scoilteadh, *m.*, 'splitting, split', 5.14, *pl* **4.231**, ~teacháí 4.171, -204, ~teócháí 4.205, scoltracháí 4.219.
scóip, *n.*, 'scope, haul of dredge'.
scóipeáil, *v.*, 'dredging by hand'.
 scoir, sco(i)r, *v.*, 'stop', *vadj* scortha 5.174, VN scoradh 5.201; *in gsg* scoir, scor(th)a 5.225, -230.
 scoirneach, *m.*, 'smooth hound (fish)', 1.200, -260, -426, *pl* ~cháí 4.88, -90, 8.149.
scoithín, *n.*, 'penis'.
 scoitire*, *see* SCODAIRE.
scoits, *f.*, 'scolding'.
 scolabard, sgolaburd*, *m.*, 'turbot (fish)', 1.260, *pl* ~ird, ~irt 1.66, (*also sg*) 4.72.
 scól, *v.*, 'scald', *pres* ~thann 5.388, *vadj* ~ta 5.67, VN ~adh, ~ú 10.45.
 scoláil, *v.*, 'dehorn', 11.36, *pres* ~álann, *fut* *imprs* ~álfar 5.136.
 scoláire, *m.*, 'scholar, pupil', 1.4, -10, 9.52, *pl* ~rí 1.4, -371.
 scoláireacht, *f.*, 'scholarship, learning', 1.4, 11.119.
scolb, *m.*, 'scollop, least thing', *pl* scoilb 4.231, *gpl* Míicil na S~ 12.16.
scológ, sculóg, *n.*, 'small farmer, strapping boy', 3.6, -27, 6.75, 9.161, *gsg* ~óige 3.6.
 Scológ na Féasóige Léithe, *name*, 3.53, 8.198, **9.72**.
 scológín, *n.*, 'little small farmer', 3.6.
scoltair, [f], 'crevice, heap of rocks', 9.69, *gsg* ~e 3.31, *pl* **4.231**, ~eachaí 4.11, -158, 8.12, ~ltracháí 4.11.
sconsa, sconnsa*, *m.*, 'wall', 1.38, -182, 3.31, *pl* ~í, ~cháí 4.231.
 Sconsaí Bhaile an Mhóinín, Scúnsaí Bhaile 'n Mhúinín, *PIN pl*, 12.27.
 scor¹, *see* SCOIR.
 scor*, *v.*, 'slash', 5.22.
 scór, *m.*, 'score (game)', *pl* ~annaí 4.47; 'twenty' 3.73, 6.3, *gsg* scóir 8.65, *pl num* scóir **3.77-78**, -83, 4.42, 9.75, -108, *pl* scóir, ~tha(i) **4.39**, -47, -231.
 scorach, *m.*, 'lad, youth', 1.190, *in vocsg* 3.19, *pl* ~cháí, *vocpl* ~cháí 3.19.
 scoradh, *m.*, 'cut, slash', 5.289, 13.8.
scoráil, *v.*, 'nick, scrape', 5.22, *fut* ~ála 14 *s.v.* bannaí 1.
 scornach (scórnach), *f.*, 'throat', 1.201, -361, -422, *gsg* ~aí 1.52, *pl* ~cháí 1.361, 4.187, ~aí **4.231**.
scortha, *a.*, 'done'.
 scoth¹, *f.*, 'choice, best', 1.37, 8.51.
scoth², *n.*, 'point', 1.260.
 scoth-, *prefix*, 'excellent, medium', 1.37, 3.139.
scothach¹, *n.*, **scothachán**, *m.*, 'hair part of tail'.
scothach², sgothach*, *f.*, 'type of seaweed', 5.232-233, *gsg* ~aí 8.159, *datsg* sgothaigh* 5.233.
 Scothach na nGiúróg, *PIN*, 1.88, -223.
 scothán, *m.*, 'tuft', 1.4.
 scothbhean, *f.*, 'excellent woman', 3.139.
 scothbhioraíthe, *a.*, '(fairly) well pointed', 3.139.
 scothbhualte, *a.*, '(fairly) well thrashed', 3.139.
 scothcharr, *m.*, 'medium carr', 3.139.
 scothfhata, *m.*, 'medium potato', *pl* ~í 3.139.
 scothfhear, *m.*, 'excellent man', 3.139.
 scothóg, *f.*, 'tassel', 1.4.
 scoth-thrá, *f.*, 'moderate exposure of shore at ebb-tide', 3.139.
 scoth-uailín, *m.*, 'medium small load', 3.139.
 scoth-ualach, *m.*, 'medium load', 3.139.
scráb, *n.*, 'tasteless person', 3.151.
scrábach, *a.*, 'knock-kneed or bow-legged', 1.56.
scrábachán, *m.*, 'knock-kneed or bow-legged person', 1.56.
scrábaí, *m.*, 'untidy person'.
 scrábáil, *f.*, 'walking knock-kneed or bow-

- legged or with untidy gait', 3.154.
scrábáilte, *a.*, 'untidy', 3.151.
scrábaíthe, *a.*, 'untidy'.
scrábálach, *m.*, 'untidy person, hard worker', 1.56, 3.154-155.
scrábálaí, *m.*, 'good potterer', 1.56, 3.154-155.
scrábánach¹, *m.*, 'knock-kneed or bow-legged person', 1.56.
scrábánach², *a.*, 'untidy'.
scrabhaindí, *m.*, 'scrounger', 8.54.
scaep, *n.*, 'scrape, single haul'.
scaepear, *n.*, 'scraper', 11.146, *pron* 8.86.
scráfaire, *m.*, 'large man', 1.30, -260.
scráib, *f.*, 'small thing, spell', 5.20, 9.63.
scráibeáil, *v, f.*, 'shower(ing)', 5.20.
scráibín, *f.*, 'tiny covering, small untidy person', 14 *s.v.* **scráib** 1, 3.
scráibíneach, *m.*, 'knock-kneed or bow-legged person, untidy person', 3.154.
scraidí, *m.*, 'visiting or gossiping idler', 11.117.
scraith¹, *f.*, 'strip of sod, flat object', 1.260, 8.136, *gsg* ~(e) 3.31, *pl* ~eachaí 4.59, -158, *scrathachaí* 5.64.
scraith², *v.*, 'remove sod', 5.124, -127, -129, -131-132, *impv* 3sg, 3pl 5.108, 2pl ~igí(se) 5.7, -26, 6.53, *pst imprs* 5.80, *fut* ~idh 5.101.
scraithíneach, *n.*, 'flattened object', 3.154.
scraits, *n.*, 'hives'.
scraitseáil, *v.*, 'scratch', *VN* 14 *s.v.* *leaideáil*.
scrálach, *a.*, 'untidy'.
scramachán, *m.*, 'ugly man', 1.30, -260.
scramaire*, *m.*, 'tall, crooked person', 1.30, -260.
scrataí, *m.*, 'lazybones'.
scrathachán, *m.*, 'big lazybones', 1.30, -260.
scréach¹, *f.*, 'screech', *pl* ~annaí 4.57.
scréach², *v.*, 'screech', *vadj* ~taí(the) 5.178, ~ta 5.180, *VN* ~aíl 3.162, *also* ~aíol 5.206, *gsg* ~aíola 3.33, -46, 5.225, 13.5, *VN* ~adh 5.215, 9.78.
scréachadh, *m.*, 'screeching, heavy rain', 3.26, 9.79, -176.
scréachaíl, *f.*, 'screeching', 3.162. *VN of* **SCRÉACH**².
screachán*, *scriochán*, *m.*, 'tiny potato', 1.4, -228, *pl* ~in 14 *s.v.* *gearán*.
scréachtaí(the), *a.*, 'screeching, glaring'.
scread¹, *f.*, 'scream', 1.370, 3.12, 9.56.
scread², *v.*, 'scream', *pst* 6.73, 10.38, *VN* ~aíl, ~ach, ~úch, ~a(dh) 3.164, 5.215, -222, ~aíl 5.198, -206, ~ach 5.203, -220, ~úch 5.207.
screadaíl, *screadghail**, *f.*, 'screaming', 1.106. *VN of* **SCREAD**.
screamh, *n.*, 'crust, scum', 1.230, -302, *pl* ~a 4.54, ~aí 4.231.
screamhóg, *screamhóig*, *f.*, 'crust, flake', 1.5, -89, -302, -407, 3.27.
screas, *n.*, '(good) condition', 1.224, -228, 14 *s.v.* **scrios**.
Scríb, *PLN*, *gsg* ~e 12.27.
scríbhneoir, *m.*, 'writer', 1.87, -142, 3.154.
scríbhneoireacht, *f.*, 'writing', 1.87, 8.218.
scrifis(c), *f.*, 'trash', 1.228.
scríob, *v.*, 'scrape', *pst* 1.285, *cond* 2sg 14 *s.v.* *paidheasain*, *VN* ~adh 11.171, *pl* ~óchaí, ~aí 4.171.
scríobh¹, *v.*, 'write', 1.403, 5.320, -389, *impv* 6.45, *pres* ~aíonn 5.411, *rel* 7.11, *pst* 2.81, *imprs* 1.229, *fut* ~ofa(idh) 11.122, 13.11, *imprs* ~fear 5.33, -54, *cond* ~ofadh 7.83, *imprs* ~thaí 5.233, *vadj* ~ta 5.32, ~ofa 5.174, -194, 7.3, ~ofaí 2.67, ~th(aí) 10.44, ~oftaí 2.68.
scríobh², *scríobhadh**, *m.*, 'writing', 1.49, 5.256, 14 *s.v.* *trioblóid* 1, *un* ~ 7.82. *VN of* **SCRÍOBH**¹.
scriochán, *see* **screachán***.
scriog, *scruig*, *scrog**, *scroig**, *n.*, 'depression, rut', 1.219.
scrios¹, *n.*, 'destruction', 10.87, 14 *s.v.* *Fordeam*; *in* ~ ná *screas* 'nothing'.
scrios², *v.*, 'destroy', *pst*, *imprs* ~adh, *sgriosadh** 10.87, *cond imprs* ~faí 1.425, *VN* ~(adh) 5.215.
scríth, *f.*, 'rest', 1.230.
scríú, *f.*, 'little money, pangs of hunger', *pl* ~annaí 4.9.
scríúta, *scrúta**, *m.*, 'shroud (in sailing)', 1.215.
scrog*, *scroig**, *see* **SCRIOG**.
scrománach, *m.*, 'strong, tall, bent person', 1.228.
scrú, *m.*, 'little money, miser(liness)', 8.155.
scrúáilte, *a.*, 'miserly'.
scrub, *f.*, 'trash', 9.32.
scrubachán, *m.*, 'wretch, trash'.
scrubáí, *m.*, 'hard worker'.
scrubaíthe, *a.*, 'untidy'.
scrubarnach, *n.*, 'untidy person'.
scrúd, *scrútaigh*, *v.*, 'torment', 5.321, *pst* 12.27 *s.v.* *Bealaí na Léime*, *cond* ~that se 14 *s.v.* *Torcach*, *vadj* ~ta*, *VN* ~adh 1.209.
scrúdadh, *m.*, 'torment(ing)', 1.209, 5.321.
scrúdaíthe, *a.*, 'tormented'.

- scrúig, *see* SCRÍOG.
 scrúin, *f*, 'screen, curtain', *pl* ~eannaí 4.57.
 scrupall, *m*, 'scruple', 1.207.
 scrútaigh, *see* SCRÚD.
 scuab¹, *scua(i)b*, *f*, 'broom, brush', 3.24, -28, 3.82, 11.145, *pl* ~a(í) 4.104.
 scuab², *v*, 'sweep (away)', *pst imprs* 13.11, *psts bj imprs* ~taí 5.60, *vadj* ~thaí 5.31, *VN* ~adh 3.14, 8.171.
 scuadar, *mlf*, 'diarrhoea, line'.
 scuaibín Mhuire, *f*, 'horsetail'.
 scuaid, *n*, 'line, slovenly or tall person', *pl* ~íl 4.65, ~eannaí 4.231.
 scuaideáil, *f*, 'being slovenly'.
 scuaidealach, *a.*, 'scour-scattering'.
 scuaideog, *f*, 'slovenly person'.
 scuaidíl, *nplf*, 'splatter(ing)', 9.77.
 scuaidrín, *n*, 'line, string', 1.360.
 scuaille, scúille*, [*m*], 'scullion', 1.22.
 scuain, *n*, 'tidings', 8.172.
 scubaide, *n*, 'hussy', 1.216.
 scuchaid*, scuichid*, *see* SCIOCH.
 scudán : SCADÁN*.
 scufal*, *see* SCOFALL.
 scufánta : SCAFÁNTA.
 scuibide, *n*, 'wretch', 1.216.
 scúille*, *see* SCUAILLE.
 scuit, *m*, 'scoundrel', 14 *s.v.* féasóg (a).
 scuíteáil, *f*, 'acting the scoundrel, misbehaving'.
 scuíteáil, *v*, 'scoot', *impv 2pl* ~álaigí 5.74, *pst* 13.18.
 scuits, *f*, 'mouth'.
 scuitseáil, *f*, 'blethering'.
 sculóg, *see* SCOLÓG.
 scúinar, *m*, 'large measure of liquid', 6.72.
 scut, *interj*, 14 *s.v.* s 1, siúl 4.
 scúthál, *m*, 'squall', 11.101.
 scvaer, *m*, 'square', 9.107.
 scvaeráilte, *a.*, *vadj* 'square(d)', 5.97, 8.144.
 scvaid-cear, *m*, 'squad car', 14 *s.v.* ariamh.
 sé¹, *se*, 3*m pron*, 'he, it', 1.13, -18, -41, -69, -215, -287, -385, -387, 2.59, -60-62, 6.14, -18, *with f noun* 6.2-5, *conjunctive* 6.15.
 sé², *a.*, 'six', 3.74, -77-80, 9.16, -101, -104, -107, *na* ~ 6.92.
 sé³, *is é*, *see* IS¹, É.
 se', *in se'* a'inne, *see* SEO.
 sea, seadh*, *is ea*, *see* IS¹, EA.
 Seaán*, *see* SEÁN.
 sea babhtai, *npl*, 'speed'.
 seabhac, seouc, *m*, 'hawk, scoundrel', 1.88, 5.79, 6.98, 9.99, *vocsg* ~ic 1.135, 3.10, *gsg* ~ic 6.90.
 seabhait, *mlf*, 'shout, bout'.
 seabhaiteáil, *f*, 'shouting'.
 seabhrán, seabhr[th]án, *m*, 'hoosh', 1.190, 14 *s.v.* ribe 2.
 seach, *in fó* ~ 'in turn', 10.85.
 seach', *see* SEACHT.
 seachain, *v*, 'mind', 5.164, *impv* 1.423, *psts bj 2sg* ~chnóthá 5.67, *VN* ~t 5.207, -353.
 seachas, *prp*, 'apart from', 1.238, 6.85, 7.90, 8.162, 9.139, ~ mar 8.158, ~ dhá / má 8.161.
 seachbhaidh*, seachmhaidh*, *see* SEAFÓID.
 Seachnais, *gsg in PINs*, *see* AILL SHEACHNAIS, CÉIBH SHEACHNAIS, CNOCÁN SHEACHNAIS.
 seachrán, *m*, 'straying', 1.4, -195, 6.17, 13.11, ar ~ 6.63, 8.133; *folklore* Seachrán Chearúláin 10.36, -80, -96.
 seacht, seach', *a.*, *m*, 'seven', 1.104, 3.74-75, -77, -80, 4.43, 7.16, 8.2, 9.104, -108, -125, -138, 13.15, *also* seach' 3.69, 9.105, *in vocsg* 3.11, 14 *s.v.* amhasóram, *na* ~ 3.65, 14 *s.v.* bás 1, *in gpl* 9.152, ~ n-oiread 8.155, -201, -233; *with cop* ~ (mb')f(h)earr 5.349, -374, -378, 9.140, ~ measa 8.9, 9.126; an ~ 'seven o'clock' 5.255; ~ ... d(h)éag 'seventeen' 3.77, 9.107, ~ déag 'seventeen shillings' 3.80, 9.104, ~ fichead 'twenty seven' 9.138, trí ... ~ 'twenty one' 10.53; *pl* ~annaí 4.57.
 seacht-, *prefix*, 'sevenfold, often, more than enough, very', 3.140, -146, 5.23.
 seachtain, seachtmhain*, *f*, 'week', 1.44, -97, -144, 7.41, 8.200, *gsg* ~e 1.426, 7.71, *pl* 4.231, ~í 3.76, ~eachaí 4.40, ~e 4.43, *num* ~í 1.116, 9.102, ~e 9.175.
 seachtar, *m*, 'seven (persons)', 3.83, 6.51, 8.25.
 seacht-athleasaíthe, seacht-n-athleasaíthe, *a.*, 'very well remanured', 3.140, -146.
 seachtbhfeabhsaíthe, *a.*, 'very much improved', 3.140.
 seachtbhfeicthí, *a.*, 'seen often or more than enough', 3.140.
 seachtgcurtha, *a.*, 'well sown', 3.140.
 seachtmaint, *m*, 'extracting more than enough', 3.140.
 seachtmainte, *a.*, 'well extracted or dug', 3.140.
 seachtmbeag, *a.*, 'very small, more than small enough', 3.140.
 seachtmbearradh, *m*, 'shaving more than enough', 3.140, 5.23.
 seachtmbearrtha, *a.*, 'shaven often or more

- than enough', 3.140, 5.23.
 seachtmhain*, *see* SEACHTAIN.
 seachtmhó, *see* SEACHTÓ.
 seacht-n-athraíthe, *a.*, 'changed often or greatly', 3.140.
 seacht-ndéa-dhéanta, *a.*, 'very well made', 3.146.
 seacht-ndeargdhallta, *a.*, 'very truly drunken', 3.146.
 seachtngiortach, *a.*, 'more than short enough', 3.140.
 seachtnglanta, *a.*, 'very well cleaned', 3.140.
 seacht-n-ite, *a.*, '(more than) well eaten', 3.140.
 seacht-n-ólta, *a.*, '(more than) well drunk', 3.140.
 seachtó, seachtmhó, seachtú, *num.*, 'seventy', 3.77, -79, 6.90, 13.28, *pl* ~taidí 4.5.
 seacht-ríbharrtha, *a.*, 'very truly shaven', 3.146.
 seacht-sophléasáilte, *a.*, 'very easily pleased', 3.146.
 seachtú¹, *a.*, 'seventh', 3.82, 9.157.
 seachtú², *see* SEACHTÓ.
 séacla, *m.*, 'emaciated person', 14 *s.v.* séicéara, séicléara.
 sead, *see* SEO(D).
 séad, [*m*], 'valuable, jewel', 10.4, *cf.* CROMLAINN NA SÉAD.
 seadachan, *m.*, 'settling, preparing'.
 seadh, *see* SEA.
 seafóid, seachbhaidh*, seachmhaidh*, sechbaidh*, sechfaidh*, *f.*, 'nonsense', 1.4, 1.115, 5.358, *prgs* ag 9.78, *dep* 8.234, *pl* ~eachaí 4.59.
 seafóideach, *a.*, 'silly, insignificant', 9.174, 14 *s.v.* craibide, leibire.
 seafóideachas, *n.*, 'nonsense', 3.145.
 seafóidín, *n.*, 'silly person', 3.171.
 seafta, *m.*, 'shaft', 1.54, *pl* ~í 4.19.
 seagal, *m.*, 'rye', 8.175, 14 *s.v.* blaoscánta, *gsg* ~il 9.56.
 séa-grass, *n.*, 'sea-grass', 11.22.
 seaicéad, *m.*, 'jacket', 9.31, 11.1, *pl* ~éid 11.10, *pron* 6.10.
 seaileanj, sealaim, *n.*, 'challenge', 8.137, 11.110.
 seáilín, *m.*, 'small shawl', 14 *s.v.* bráid.
 seaimpín¹, *m.*, 'champion', type of potato', 11.1, *pl* ~í 9.17.
 Seaimpín², *nickname*, 'Champion', 12.15, ~ Pheaidí Phaitseach 12.25, *dep* Máire an t~ 12.18-19.
 Seaineán, Seanan, *PLN*, 'Shannon (airport)', 2.7, 7.59.
 seain-eire*, *see* SEAINIRE.
 seainil, *n.*, 'channel', 12.27.
 Seáinín¹, *name*, 'small or young John', 3.154, 11.23, ~ Lorcáin 12.25.
 seáinín², *n.*, 'condom'.
 seainire, seain-eire*, sain-eire*, *n.*, 'heavy load', 1.143.
 seáirse, séirse*, *m.*, 'spell', 1.17, -132, 5.267, 8.202, *pl* ~sí 4.55, 11.69.
 seáirseáil, *f.*, 'rushing, alternating, bobbing'.
 seal, *m.*, 'spell', 1.29, 3.87, -159, 8.202, 10.19, -60.
 seál, *m.*, 'shawl', 8.158, *pl* ~ta 4.166, ~annaí, ~trachaí 4.231.
 séala, *m.*, 'seal, mark', 1.169.
 séalaigh¹, *v.*, 'seal', *pst* 1.169, 5.21.
 séalaigh², síothlaigh*, *v.*, 'strain', 1.19, -260, *vadj* 5.193, *also* séal 5.416, 10.66. *Cf.* SÍOTHLÁN.
 séalaigh³ (téaltaigh*), *v.*, 'expire, die', 1.260, *pst* shéaltha' 14 *s.v.* breac 1.
 séaláil, *v.*, 'seal', *pst* 5.21, *vadj* 1.169.
 sealaim, *see* SEAILEANJ.
 sealaíocht, *f.*, 'taking turns', 3.159.
 Sealgair, *name of hound*, 10.40.
 sealgóg*, *f.*, 'caudal peduncle (of salmon)', 1.263, 14 *s.v.* teallachóg.
 seálrachán, *m.*, 'emaciated, wretched man', 1.224.
 seamaide, [*m*], seamaire, *f.*, 'blade (of grass)', 1.57, -157, ~ Mhuire 'four-leaved shamrock, luck' 8.23.
 seamair, seamhair, seama(i)r*, *f.*, 'clover', 1.157, ~ chaorach 'sorrel' 9.58.
 Séamaisín, *name*, 'small or young James', 3.172, ~ Mór 12.15.
 Séamas, *name*, 'James', 5.217, ~ na Corann 3.37, *gsg* Shéamais 9.82, Seán 'ac ~is, Páraic ~is 12.2, *song* Amhrán Shéamais Uí Chrochúir 7.8, *pl* ~achaí, *cmcs* ~is 12.9.
 Séamas, Seán Ó Néill, *name*, 'sleep'.
 seamhair, *see* SEAMAIR.
 Seamhrach, *see* TEAMHAIR.
 seamhróg, seamhróig, seamróg, *f.*, 'shamrock', 1.157, 9.37.
 seamsóg, *f.*, 'drone, murmur', 1.5.
 sean, *a.*, 'old', 1.86, -135, 5.357, 8.128, *comp* sine, sinne 3.60, 5.97, *abst comp* shine 7.18.
 Seán, Seán*, *m name*, 'John', 1.32, -277, -303, dho Sheáin 3.17, ~ Bacach 5.358, ~

- Bán 9.72, ~ an tSaoir 6.86, ~ Fíodóir 12.16, Seán T(h)aidhg 3.171, 9.175, ~ 'ac Páraic / Pádraig 7.55, 12.2, ~ Mhac Thuathail 1.27, -78, **-100**, -121, ~ Mhac Con Iomaire 1.78, ~ Choilm 7.55, 8.155, ~ Liúc 9.25, ~ (Mhaidhcil) Mhaitiú 12.14, ~ Veail 9.136, *vocsg* a Sheáin 1.116, 2.3, Hóra Sheáin 8.1, a Seán 9.180, *gsg* (tSain / tSin) Seáin 1.213, 3.47, 9.85, 14 *s.v.* flé, *gsg* Sheáin 1.12, -135, 2.38, Sheáin Veail 7.55, clann Sheáin Janaí(os) 12.9, mada Sheáin Deain 14 *s.v.* mada (c), ~ Sheáin Sheáin Fhéilim 12.13.
- seán**¹, *m*, 'happiness', 14 *s.v.* bail.
- seán**², *v*, 'deny, disavow', *pst* 5.6, *vadj* ~ta 14 *s.v.* dúnáras, *VN* ~adh 14 *s.v.* dúnárasach.
- sean-**, *prefix*, 'old, wretched; exceeding, utmost', 1.72, 2.79, **3.141**, -146, 9.39-40, -161-162, -164, -176, 12.22. *Cf. English Index* SEAN-.
- seanachas, *see* SEANCHAS.
- Seanadh 'ac Dónaill, *PIN*, 3.18, 12.11, -27, *gsg* ~ 'ic ~ 3.18, *cmcs* 12.4, -17.
- Seanadh Chaola, *PIN*, 12.27.
- Seanadh Mhach, *PIN*, 11.33.
- Seanadh na bPoll, *PIN*, 12.27.
- Seanadh Phéistín, *PIN*, 12.27.
- Seanadh Soith, *PIN*, 1.42, 12.27.
- seanaimsir, *f*, 'olden times', 3.141, 5.380, 8.129.
- seanáitiú, *f*, 'old farmstead', 3.4, 10.50.
- sean-am, *m*, 'old times', 8.230, 9.162.
- seanamhrán, *m*, 'old song', 14 *s.v.* díle.
- seanamóir, *see* SEANMÓIR.
- Seanan : SEAINÉAN.
- sean-an-ardaíthe, *a.*, 'truly very raised', 3.146.
- sean-an-bhearrtha, *a.*, 'truly very shaven', 3.146.
- seanaoiní : sean-ndaoíní, *see* SEAN-NDUINE.
- sean-ard, *a.*, 'more than high enough', 3.141.
- sean-ardeaspag, *m*, 'old or former archbishop', 3.146.
- seánas**, *m*, 'gap between front teeth', *pl* ~achaí 4.59.
- seanathair, *m*, 'grandfather', 1.288, *pl* ~eachaí 10.75, seanaithreachaí 4.59; ~mór 'great-grandfather' 3.141, 9.25, -40.
- sean-athleasáithe, *a.*, 'well remanured', 3.146.
- sean-athleasú, *m*, 'old second manure', 3.146.
- seanbhaile, *m*, 'old home', 14 *s.v.* buaile.
- seanbhalcaisí, *npl*, 'old (torn) clothes', 4.30.
- seanbhalla, *m*, 'ruin', 14 *s.v.* balla 3.
- seanbhean, *f*, 'old woman', 1.366, 5.301, *also* seanbean 9.36, *in vocsg* 3.30, -50, *gsg* seanmhrá 7.82, *cmcs* 3.12, 9.67, *pl cmcs* seanmhná 9.35; An tS~ Liath 9.34.
- seanbhearrtha, *a.*, 'thoroughly shaven', 3.140.
- seanbhéic, seanbhéice, *f*, 'loudest shout', 3.141.
- seanbhéiceach, *f*, 'shouting as loud as one can', 3.141.
- seanbhligéárd, *m*, 'wretched blackguard', 14 *s.v.* sean-.
- seanbhó, *f*, 'old cow', 14 *s.v.* dhá 1.
- seanbhranná, *n*, 'extreme farting', 3.141.
- seanbhróg, *f*, 'old shoe', *pl* ~a 13.21, *cmcs* 8.173.
- seanbhroim, *m*, 'largest fart', 3.141.
- seanbhuachaill, *m*, 'old man, father', 1.27, -366, *dep* 6.5.
- sean-bhunchoca, *m*, 'old (hay)cock base', 3.146.
- seanchab, *m*, 'guileful old mouth or person', 14 *s.v.* seanchat.
- seanchac, *m*, 'old excrement', 14 *s.v.* peicdiúr 2.
- seanchaí, *m*, 'traditional storyteller', *pl* ~the 4.146.
- seanchailleach, *f*, 'old woman, hag', 2.7.
- seanchaint, *f*, 'old speech or saying', *pl* ~eannaí 8.242, 14 *s.v.* maraigh 6.
- seanchainteoir, *m*, 'old speaker, speaker of old sayings', *pl* seancainteoirí 9.39.
- seanchapall, *m*, 'old horse', 1.284, 5.6, 8.117, 14 *s.v.* tuirseach (a).
- seanchas**, seanachas, *m*, 'lore, genealogy', 1.77, -368, 10.105, *gsg* ~is 8.215, 9.47, *un* ~is / ~ 7.82, *cmcs* 1.379, 8.238.
- seanchat**, *m*, 'old cat'.
- seancheart, *a.*, 'absolutely right', 3.141.
- seancheirt, *f*, 'old rag', ~eachaí 13.21.
- seanchoinín, *m*, 'old rabbit', *dep* 9.162.
- seanchoinníthe, *a.*, 'truly well held', 3.141.
- seanchomhrá, *m/f*, 'old conversation', 3.4.
- seanchosán, *m*, 'old path', *pl* ~in 14 *s.v.* saochan.
- seanchrann, *m*, 'old tree', 9.35.
- seanchrochta, *a.*, 'lifted more than high enough', 3.141.
- seanchú, *m/f*, 'old hound', 3.4.
- seanchuimhne, *f*, 'earliest memory', 5.234.

- seandeabhal, *m*, 'old devil', 14 *s.v.* cuir amach 2.
- sean-deargbhréagadóir, *m*, 'old outright liar', 3.146.
- sean-deáshompla, *m*, 'old good example', 3.146.
- seandhroichead*, *m*, 'old bridge', 9.176 *n*.
- seandíonta, *a.*, 'done or made a long time', 3.141.
- sean-dobhainte, *a.*, 'really difficult to extract', 3.146.
- seandomhain, *a.*, 'more than deep enough', 3.141.
- seandoras, *m*, 'old door', 13.16.
- seandorna, *m*, 'strongest blow with fist', 3.141.
- seandóthain, *f*, 'absolutely enough', 3.141.
- seandream, seandream, *m/f*, 'old people', 3.4, 5.262, 8.150, 9.162, *na* ~ 6.91.
- sean-drochmhéasúil, *a.*, 'truly disrespectful', 3.146.
- sean-dubhchaite, *a.*, 'really well worn', 3.146.
- seandúide, *n*, 'old short-stemmed pipe', 1.52, 3.36.
- seanduine, sean-duine, *see* SEAN-NDUINE.
- seanéadach, *m*, 'old cloth(es)', 2.79, *pl* ~daí 2.43, -79.
- seanéan, *m*, 'old bird', 1.379, 2.79.
- seanfata, *m*, 'old potato', 1.32, *pl* ~í 2.14.
- seanfheairín, *m*, 'small old man', 8.133.
- seanfhear, *m*, 'old man', 1.166, -279, **2.79**, -83, **3.141**, *gsg* ~fhir 2.79, *cmcs* 3.12, 6.90, **9.48**, *gpl* 3.83; *song* An S~ Cam 10.102.
- seanfhear**, *m*, 'old grass or hay'.
- seanfionnfach (seanfionnfhach), *m*, 'old (body) hair', 8.239, 13.10.
- sean-fhíorchainteoir, *m*, 'old real speaker', 3.146.
- sean-Fhlathartach, *m*, 'old Flaherty', 7.12.
- seanfocal, *m*, 'old word, proverb', 1.288, *pl* ~cla, ~lacháí 4.45, -231.
- sean-fucking-seaicéad, *see* SEANTSEICÉAD.
- seangán, sio'gán, *m*, 'ant', 1.4, -155, 8.1, ~clóca 'winged ant', *pl* ~in chlóca 2.18.
- seanghadhar, *m*, 'old dog', 13.19.
- Sean-Ghaeilge, *m/f*, 'old Irish, Gaelic script', 3.6, -83, 14 *s.v.* a¹ 2.
- seanghasúr**, *m*, 'grown child'.
- seanghiorrán, (seanghearrán), *m*, 'old gelding', *cmcs* 8.170; An Sean-Ghiorrán Bán *pron* 6.10.
- seanghiúsláí, *npl*, 'old (worn) clothes', 14 *s.v.* giúsláí.
- seanghloine, *f*, 'old glass', *pl* ~acháí 1.100, 9.11.
- seanghlúin, *f*, 'older generation', 1.402.
- seanghnás, *m*, 'old custom', 1.147.
- seangmhala, *f*, 'slender brow', *pl* ~í 10.88, -96.
- seanhata**, *m*, 'old hat', 8.145, 14 *s.v.* mallacht.
- seaniarraidh, *f*, 'strongest blow or stroke', 3.141.
- sean-in-déanta, *a.*, 'truly fit to be done', 3.146.
- seanlaoch**, *m*, 'old person'.
- seanleaid, sean-lad, *m*, 'old man, father', 5.354, 13.23, 14 *s.v.* gealltanais (b).
- seanleasú, *m*, 'winter manuring', 9.39.
- seanleidhce, *n*, 'strongest blow or slap', 3.141.
- seanléim, *f*, 'best jump', 3.141.
- seanléine, *f*, 'old shirt', 14 *s.v.* léine, mallacht.
- sean-Lochamach, *m*, 'old Norseman', 1.246.
- seanloine, *f*, 'old churn-dash', 1.267.
- sean-Mhac Uí Laidhe, *name*, 'old (Mr. O')Lee', 6.90, 12.11.
- seanmháistir, *m*, 'old master', *dep* 8.170.
- seanmháthair, *f*, 'grandmother', 1.366, 3.141, 8.86, *pl* ~thracha 4.143.
- sean-mhímhúnadh, *m*, 'utter unmannerliness', 3.146.
- sean-mhionfhata, *m*, 'old small potato', *pl* ~í 3.146.
- seanmóir**, seanamóir, searmóin*, *f*, 'sermon, bother', 1.246, 6.63, 9.166, *pl* ~eachaí 4.59.
- sean-nduine, sean(-n)duine, seanduine, *m*, 'old person, old man', 1.65, **3.141**, 9.39, *pl* ~-ndaoine 3.4, 5.251, ~-ndaoíní 7.105, 11.104, seanaoiní 5.179, ~dhaoíní 3.141; *song* An Sean(-n)duine Cam 10.102.
- sean-neamhshuim, *f*, 'real indifference', 3.146.
- sean-neart, *m*, 'utmost strength', 1.279.
- sean-nósach**, *a.*, 'old-fashioned'.
- Seánóg, *name*, 'Johnny', 3.154, 12.25.
- seanóltach, *a.*, 'very drunk or intoxicated', 3.141.
- seanórach**, seanórdhach*, *a.*, 'old-fashioned', 1.107, 3.148, -153.
- seanórdha, *a.*, 'old-fashioned', 1.107, 3.152, -153.
- Sean-Phádraic, *name*, 'old Patrick', 8.178.
- seanpheaintealón, seanpheaintarlón, *n*, 'old pantaloons', 1.267, 10.7, -42.

- seanphins, *m*, 'strongest pinch', 9.176.
 seanphinsean, *m*, 'old-age pension', 8.42.
 seanphort, *m*, 'old tune', *pl* ~irt 4.44.
 seanphréachán, *m*, 'old crow', 5.308.
 seanphúcán, *m*, 'old sailing boat with dipping lug mainsail', 5.361.
 seanráite, *a.*, 'said often and a long time', 3.141.
 seanrá, *m*, 'old saying', *pl* ~iteachaí 4.44.
 seanrásúr, *m*, 'old razor', *gsg* ~ach 3.4, -7, -39, -45.
 seanreacht, *m*, 'old order', 9.162, *pl* ~annaí 'old kinsfolk, old surnames' 4.57.
 sean-rístriopach, *f*, 'old true whore or villain', 3.146.
 sean-ro-fháisctí, *a.*, 'absolutely too tightened', 3.146.
 seans, *m*, 'chance', 2.25, 6.46, 9.93; *adv* 'maybe, probably' 13.13, tá ~ 13.21, (tá) ~ go 1.389, -403, 2.2, **8.228**.
 seansagart, *see* SEANTSAGART.
 seansáil, *v*, 'chance, risk', *pst* 5.302.
 seansáilte, *a.*, 'reliable, chancy', 3.150.
 seanscéal, *m*, 'old story', 1.376, 8.173, *pl* ~ta 4.101.
 seanscéalaí, *m*, 'old storyteller', *pl* ~ 4.146.
 seanscoil, *f*, 'old school', *pl* ~eannaí 4.149.
 seanscológ, *m/f*, 'old small farmer', 3.6, 9.161.
 sean-seanmháthair, *f*, 'great-grandmother', 3.141, 9.40.
 sean-seanteach, *m*, 'real old house', *pl* ~channaí 4.45.
 sean-sheanathair, *see* SEAN-TSEANATHAIR.
 seansínsear, *see* SEANTSINSEAR.
 seansíomálachai, *npl*, 'old customs?'.
 seansúil, *a.*, 'chancy', 3.150.
 sean-t-ainm, *slip of the tongue*, 1.206, 6.90.
 seanteach, *m*, 'old house', 5.88, 7.121, 8.189, *pl* seantíthe 14 *s.v.* croca, seantithiúí 4.45.
 seantéad, *f*, 'old rope', 8.136.
 seantinn, *a.*, 'really ill', 3.141.
 seantsagart, *m*, 'old priest', 3.141, 9.164, *also* seansagart 8.14.
 seantseaicéad, *m*, 'old jacket', 3.141, 9.164, sean-fucking-seaicéad 11.6.
 Sean-tSeáinín, *name*, 'old little or junior John', 3.141, 9.164.
 Sean-tSeámas, *name*, 'old James', 3.141.
 Sean-tSeán, seantSeán, *name*, 'old John', 3.141, 9.40, -163.
 sean-tseanaisir, *f*, 'real olden times', 3.141, 9.164.
 sean-tseanathair, *m*, 'great-grandfather', *also* sean-sheanathair 3.141, 9.40, *pl* ~eacha 9.164, sean-(t)seanaithreacha 4.143.
 seantseanchas, *m*, 'old lore', 3.141.
 sean-tseanmhá, *npl*, 'real old women', 3.141.
 sean-tsean-ndaoine, *npl*, 'real old people', 3.141, -146.
 seantsínsear, *m*, 'old ancestors', *also* seansínsear 10.75, seantsínsir 14 *s.v.* sinsir.
 sean-tsíorobair, *f*, 'old perpetual work', 3.146.
 seantsriain, *f*, 'old bridle', 6.10.
 seantuinne*, *f*, 'old age, old woman', 1.258.
 seannualach, san-ualach*, *m*, 'maximum or great load', 3.141.
 seanurchar, sean-urchar, *m*, 'greatest shot', 3.141.
 seapáil, *f*, 'shopping', 5.22, 12.20, *gsg* ~ála 5.225.
 séar, *nonpers pron*, 'thing that is', *in* ~ sórt, sér sórt 6.56. *Cf.* ÉARD.
 searac, *see* SEARG.
 searbh, *a.*, 'bitter', 1.80, *comp* ~, ~a, seirbhe 3.61.
 searbhadas, searbhantas, searbhántas, seirbheadas, *n*, 'bitterness', 3.158, -166, -168.
 searbháil, seirbheáil*, *v*, 'serve summons', 1.211.
 searbháin, *a.*, 'little bitter', 3.174.
 searbhálaí, *m*, 'summons-server'.
 searbhán, *in* ~ mhuic, '(mouse-ear) hawkweed', 9.45.
 searbhánta, searbhónta*, *m*, 'servant', 1.21, -96, -356, *pl* ~í 4.140, 8.124.
 searc¹, [f], 'love, beloved', 10.69, *dep* ~a 10.96.
 searc², *v*, 'love', *pres imprs* ~tar 10.88, -96. Searc, *PLN*, 'Inishshark', 1.249, 12.26.
 séard, *prtc*, 'thing that (is)', 8.85, *see* ÉARD.
 séardód, séardós, *prtc*, 'type of (is)', 6.56, 8.60.
 searg, searac, seirg, *v*, 'wither', 5.18, **-168**, *vadj* ~thaí 5.184, *vadj* ~adh 8.207.
 searmóin*, *see* SEANMÓIR.
 searr, *v*, 'stretch', 1.173, *pst* 5.142, *VN* ~adh, *pl* ~óchaí 4.210, ~aí 4.171.
 searrach, *m*, 'foal', *gsg* ~aigh 1.195, 5.6, ~a' 8.114, *pl* ~aigh 4.145, ~aí 4.90, -231, *gpl* Garraí na S~ 12.28, *pron* 6.10 *s.v.* capall.
 seas, *m*, 'thwart (boat)', 2.25, 3.6, 9.35, *pl*

- ~annai, ~rachai, ~álachai, ~rálachai 1.243, 4.6, -17, -57, -60, **-77, -98-99**, -156, ~rálacha* 4.115 n., ~achai **4.231**.
- seas**², v, 'stand, stop, last', *impv* 5.263, *pres* 5.346, *pst* 3.12, 6.76, *fut* 14 s.v. bréag, *rel* 10.54, *cond* 2sg ~fá* 3.26, ~thá, 3sg ~fach* 8.56, ~thadh 5.87, *pstsbj* ~ad/t sí 1.218, *vadj* ~ta 5.23, 9.140, *VN* ~amh 2.4; ~suas 1.267.
- seasamh, seasa, *m*, 'standing', 10.60, 14 s.v. raibhit, *i* (*poss*) ~ 2.3, 5.217, **6.13**.
- seas**, *m*, 'bustle', ar ~ 9.87.
- seasáil**, v, 'pursue', *vadj* ~tí 2.67.
- seasca, séasca, *num*, 'sixty', 1.251, **3.77**, **-79**, 8.2, 11.122, *pl* ~daí, ~dachai 3.79, ~chai, ~códaí 4.5, **-231**.
- seascach**, *n*, 'dry period'.
- seascair**, *a.*, 'dry', 1.421.
- seasmhach, *a.*, 'constant', 1.98, 3.148, *comp* ~aí 3.64.
- seasta, *a.*, 'steady, always', 5.364, 8.179, **-207**.
- séasúr, séisúr, *m*, 'season', **1.216**, -425, 2.45, *gsg* ~ir 2.44, 5.383, *pl* ~ir 1.135, ~irí 1.119, 7.16, 9.9.
- séasúrach**, *a.*, 'fat'.
- sechbaid*, sechfaid*, *see* SEAFÓID.
- Sé do bheatha a Mhuire**, *n*, 'Hail Mary'.
- seic, *n*, 'cheque', 5.341.
- seicéara**, **seicléara**, *m*, 'emaciated thing'.
- seicil, *n*, 'attachment between bridle (and/or reins ?) and bit', 11.34, -77.
- seid, *m*, 'shed', 9.177.
- seíd**, v, 'blow', *impv* 3sg 2.60, *pres imprs* ~tar 5.32, *pst* 1.91, *imprs* 1.256, *cond imprs* ~fí 5.33, -35, *pstsbj* 2sg ~tá 5.32, *vadj* ~thí(the) 5.173, -185, *VN* ~eadh 2.8.
- seideán, *m*, 'gust', 14 s.v. siota.
- seidéara, *m*, 'blower, person who blows', 3.154.
- seídeog, seídeoig, *f*, 'puff', 3.27, 8.154, -173, 9.161.
- seídeogacht, *f*, 'blowing, puffing', 3.159.
- seidhean, *m*, 'shine', 5.288.
- seifte**, seift*, *n*, 'use', 1.54.
- seilbh, *f*, 'possession', 1.188, 8.141, 9.17.
- seilbhéara**, *m*, 'surveyor', 3.159.
- seilbhéarach**, *f*, 'surveying', 3.159.
- seilchide*, *see* SEILMÉIDE.
- seile, *n*, 'spittle', 1.33, -170.
- seileáil**, v, 'shell, pelt, spend'.
- seileastarn, seileastram, seileastaram, seileastar*, seileastar*, *m*, 'wild iris', 'Iris pseudacorus', 1.140, -213, **-362**, 4.53, *gsg* seiliostruim 1.362, *pl* ~s 1.362, 4.53, -68, 11.155.
- seilg, [f], 'hunt', 10.36, *gsg* ~e* 1.209.
- seilméide**, **seilmide**, seilchide*, *m*, 'snail', 1.57, -354, *in vocsg* ~* 8.1 n., *pl* ~dí 1.57, 4.19, 9.74, 12.17.
- seimh, *a.*, 'gentle', 3.152, 5.180, 9.32, -88.
- seimhí, seimhíthe, *a.*, 'gentle', 3.152, 5.180;
- seimhithe*, *vadj*, 'lenited', 8.113 n.
- Séimín, *name*, 'small or young James', 3.172, *dep* Cole Sh~ 11.151.
- seinn, v, 'play (music)', 5.142, **-145, -322**, *pst imprs* ~íodh 10.103, *VN* **5.215**, seinm 1.33, 5.206, 9.77, 10.90, ~iúint 5.202.
- seinngeol**, *n*, 'music ?', 14 *Appendix*.
- seipéal, *m*, 'chapel', 1.361, *gsg* ~éil 4.90, *pron* 6.11.
- seiplíneach, *m*, 'curate', 1.361, 14 s.v. cuid 1, *pl* ~ní, ~chai 4.88, -90.
- seír, séire*, *in* ball seír 'fool', 1.49, 14 s.v. ball 2.
- seirbheadas, *see* SEARBHADAS.
- seirbheáil, *see* SEARBHÁIL.
- seirbhigh**, soirbhigh*, v, 'prosper', 1.188.
- seirbhís**, seirvís, *n*, 'service, usage', 1.356.
- seirbhíseach, *m*, 'servant', *pl* ~síochai 13.2.
- seire, *f*, 'hamstring (livestock)', 1.187, *pl* ~rí **4.231**, ~rtheachai 1.187, ~r(th)iúchai 4.17, -62, -182-183, ~r(th)eóchai 4.62, -167, ~eachai 4.173, ~rthí 4.195, ~acha 4.204.
- seíre*, *see* SÉIR.
- seirg, *see* SEARG.
- seirín, *n*, 'hobble (on sheep)', 1.191.
- seirse*, *see* SEÁIRSE.
- seís, *see* THAR ÉIS.
- seisc, *m*, 'sedge', 3.6.
- seiséal, *see* SISÉAL.
- seisean, *3m emph pron*, 'he', 2.60, **5.330**, 6.14-**15, -18**, 13.6, *poss* 6.23-4, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26.
- seisear, *m*, 'six persons', 1.307, **3.83**, 9.112, -117. *Cf.* COL.
- seisiún, *m*, 'session', *gsg* ~in 14 s.v. daor, un an t~in 7.83.
- seisúr, *see* SEASÚR.
- seithe*, *f*, 'skin, hide', *pl* ~thiú* 4.132 n.
- seitreach**, *n*, 'neighing'.
- sen, sén, is é an, *see* IS¹, É.
- seo**, seou, seobh, seod, siod, sead, *dem* (also eo, eobh, eod, heo, heobh, heod), *a.*, 'this', 1.32, -42, -130, **-239**, 2.43, -46, -60, 6.27, **-66-67, 6.69-82**, 8.54, -240, 11.127, seou 6.75, -78, ~caite / chugainn 8.200-201, -203-204, seo / s(e)' a'inne

- 6.50; sheo (ba sheo / shogha = badh eo; gur b'sheo = gurb eo) 6.78, seod, seobh 1.426, *esp* 6.77-81, gurb shíod *perhaps* for gurb eod 6.73, sead 3.6 *s.v.* craic; mar s/heo 6.81-82, 8.224; *v.* **5.329**.
- seó, *m.*, 'show, great number', 1.249.
- seód, *n.*, 'much', 1.249.
- seodar, *m.*, 'wanderer'.
- seodaráil, *f.*, 'idling'.
- seoid, *f.*, 'jewel, darling', 1.135, *pl* seodai **4.231**, *num* ~e 10.52.
- seoide, *n.*, 'draught, a lot'.
- Seoige, Seoighe*, *surname*, 'Joyce', 1.102, **12.10-12**, -15. *Cf.* DÚICHE SEOIGE.
- Seoigeach, *m.*, 'person of surname Seoige', 7.113, 9.32, *vocsg* a Sheoigigh 12.22, *pl* ~gigh, ~gí 4.88, -90.
- seoirín, seomrín, seom(ai)rín, *m.*, 'small room', 1.360, 3.172, 9.10.
- Seoinín, *see* CEINÍN.
- Seoirse, *name*, 'George', 1.132, 8.217, ~ Lap 12.11, Rí ~ 4.155, 6.99, 10.47.
- seoil¹, *m.*, 'sail', 1.426, 2.12, **6.83**, 8.72, *gsg* seoil 1.24, 3.98, 4.33, 8.157, *un* ~il 3.63, 7.80, -82, *pl* **4.231**, ~ta 1.365, 4.34, -106, *num* 4.43, 9.101, -104, ~taí 4.177, ~ilte 4.228, *gpl* ~, ~il 4.44.
- seoil², *v.*, 'sail, drive (direct)', **5.137**, *pst* 8.12, 9.10, *3pl* 7.107, 9.32, *fut* ~faidh* 8.146, *cond 1sg* ~fainn* 10.51, *prsbj* 6.20, *vadj* ~taí 2.67, *VN* ~adh 3.20, ~a 5.217, ~áil ? 5.215.
- seoladh, *m.*, 'address', *pl* ~ltachai 4.60.
- seoltóir, *m.*, 'sailor (person who sails)', 3.154.
- seoltóireacht, *f.*, 'sailing', 1.387, 8.169, *dep* 5.350.
- seomra, seúmra, siúmra, siumra, seómra*, *m.*, 'room', 1.21, -158, -182, -195, -317, -360, -364, -375, 5.104, 8.191, *dep* 3.49, *pl* ~í 4.19.
- Seonac, *name*, 1.21, Tomás Sh~ 2.38, 12.28.
- seort, *see* SÓRT.
- Seosaf, Seosaif, Jósaif, Jósaiv, *name*, 'Joseph', **12.25**, *in vocsg* Jósaiv 8.1.
- seou, seobh, *see* SEO.
- seouc, *see* SEABHAC.
- sér sórt, *see* SÓRT.
- set, *see* SOIT.
- Setanta, *name*, 8.14.
- séú, *num*, 'sixth', 3.81, 9.110, -157.
- seúmra, *see* SEOMRA.
- sfeit, *interj.*, 'yuk'.
- sgair*, *see* SCAIR.
- sgéala*, *see* SCÉALA.
- sgéanmnaighthi*, *see* sceanmnaí*.
- (s)glugaire, *see* SCLUGAIRE.
- sgoilt, *see* SCOILT².
- sgolaburd*, *see* SCOLABARD.
- sgothach, *see* SCOTHACH².
- sgrios, *see* SCRIS².
- shula, shul, shulá, shul dhá, shul ghá, shul gá, shul dá, shul 'á, shul má, shul is, shul is má, shul nach, sul, sul dá, sul dhá, sul is dhá, sul má, sula, sulá, shál, shála, sála, sálá, shala, shol, sol á, shol is, shara, shar a, sara, sura, s má, má, chulá, chul dhá, chuil dhá, cháide go, chuns, suil*, sór*, seara*, *conj.*, 'before', 1.130, -262, 2.16, 6.3, -6, 8.5, -118, -121, -130-131, -241, 9.32, -141, -169, **10.99**, *cop* ~(r(bh)), ~ba, ~mb' **5.376**; 'lest', 8.141.
- shú shá*, thú thá*, (*interj.*), *n.*, 'exertion', 1.92.
- sí¹, sídh*, *n.*, 'fairy', 3.148, -153, 10.21, bean ~ 9.59, ceol ~ 10.24, 14 *s.v.* seinngceol.
- sí², sí, *3f pron.*, 'she, it', 1.24, -130, -215, -286-287, 2.60-62, 6.14-15, -19, *with m noun* 6.10-11.
- sí³, is í, *see* IS¹, í¹.
- siabhra*, *m.*, 'phantom', 1.26.
- siad¹, *3pl pron.*, 'they', II.XI, 1.215, 2.7, -30, -59, -60-62, 5.16, -76, -78, -83, -103, -144, -213, 6.14-15, -22, 5.399-404, -406-409.
- siad², is iad, *see* IS¹, IAD.
- siadsan, *3pl emph pron.*, 'they', 1.215, 6.14-15, -22, 5.77, -330, *poss* 6.23-4, *VN obj* 6.25, *prp* 6.15, -26.
- siamsa, *m.*, 'amusement', 1.24, -277, 5.367, 10.50.
- sian, *f.*, 'squel, scream', 1.24, 9.91, *pl* **4.231**, ~aíl 4.65, ~ta 4.41, ~inte 4.206, -228.
- sián, síodhán*, síodán*, sídén*, sídheán*, *m.*, '(fairy) mound, hillock', 1.105, *in PINs*, an S~ 12.27, *gsg* Garraí an tSiáin, Cúl an tSiáin 12.28, *pl* Siánaí Bheara 1.249, 'testicles' 12.27.
- Sián, an, *PIN m.*, 12.27.
- Siánaí Bheara, *PIN*, 1.249, 12.27.
- sianaíl, *f.*, 'squeling', 1.151, 5.206, -223, 8.106.
- siar, *adv.*, 'west, back', 1.51, -150, 2.24, 3.83, -124, 5.138, -233, 8.184, -188-194, -195, -199, 9.50, 11.6, -10-11, 13.19, -30, ~ agus siar aneas 'west southwest' 8.192; *v.* **5.327-328**.
- siar'duaidh, siar dtuaidh, *adv.*, 'northwest',

- 8.192.
sia siagáin, *npl*, 'speed', 13.14.
sib, *sibh**, *2pl pron*, 'you', 1.78, -387, 2.59-60, -62, 5.83, 6.14-15, -21, 7.37, 11.6.
 Sibéal, Síbéal, Isibéal, *name*, 'Isabel', 1.7, -34, -265, 12.25 *s.v.* Aisli(ng).
 síbhéalach, *a.*, 'civil', 3.153.
 síbhéalta, síbhialta*, síbhialta*, *a.*, 'civil, courteous', 1.19, -26, -57, 3.153, 8.182, 11.122.
 síbhialtas, *m.*, 'civility', 7.82.
 sibhneáin*, *npl*, 'lightning', 1.424.
 sibhse*, *see* SIBSE.
 sibí, siubaí, *m.*, 'cat, chubby', 1.216, 14 *s.v.* tsiubaí.
sibiléarach, *see* SIBILÉARACHT.
 síbín, *m.*, 'illicit whiskey, shebeen', 2.21.
 sibse, sibhse*, *2pl emph pron*, 'you', 5.7, 6.4, -14-15, -21, 8.14, *poss* 6.23-24, *VN obj* 6.25, *prp* 6.26, *sibsa* 6.14.
 sicín¹, *m.*, 'chicken', 2.57, 3.172, 9.10, *dep* 14 *s.v.* láthar, *úchta*, *pl* ~í 14 *s.v.* cleas², *pron* 6.10, 11.147.
 sicín², *m.*, 'small frost', 3.172, 9.10.
 sidén*, sidheán*, *see* SIÁN.
 sídh, *see* sí¹.
 sídheog, *see* SÍÓG.
 Sídnín, *name*, 13.14.
 síl, *v.*, 'drip', *VN* ~t 5.200, -207, 14 *s.v.* gáirthíl, ~eadh 1.33, -170, 5.215, *cf.* SILE.
 síl, saoil*, *v.*, 'think, attempt', *impv 2pl* ~idh, ~igí 10.72, *pres 1sg* saoilim* 1.213, ~im 1.296, 5.381, shlíim go 9.132, 13.28, 3sg 8.200, *pst* 1.135, 8.22, -24, 10.74, *psthab 1sg* 5.360, 13.13, *cond 2sg* 3.97, 4.101, 8.88, go ~heá 8.75, shléa 14 *s.v.* reaindeam² 3, nach shléa 8.20, -24, -28, 13.10, *vadj* ~te 5.325, *VN* ~eachtáil 'attempting' 5.204, -325, ~eachtáil, ~eadh 'thinking' 5.325, ? 5.215.
sile, seile*, *m/f*, 'spittle, drip', 1.33, -170, 9.63, *pl* ~tíochaí 4.191, ~the ? 4.217.
 Síle, *name*, 5.215, 5.350, *dep* Jó Sh~ 12.25, *pl* ~achaí, ~IV:cháí 4.231.
 síléar, silléar, *m.*, 'cellar', 1.163, 11.143.
 síléig, síthléig*, *f.*, 'neglect', 1.124, *gsg* un ~e 7.82, 14 *s.v.* bán¹.
 síléigeach, síthléigeach*, sílegach*, *a.*, 'procrastinating', 1.124.
 Sílínteacht, *an*, *PIN f*, 12.27.
siliú, *see* SUILIÚ.
 sill, *see* TILL.
 silléar, *see* SILÉAR.
 sílthiú, *see* SUILIÚ.
simléar, similéar, similéara, siminéar*, simné*, *m.*, 'chimney, fireplace', 1.54, -180, -361, 3.178, 8.175, 14 *s.v.* cranna(í), *gsg* ~éir 1.54, 3.47, *pl* ~éir 4.52.
 simplí, símplíthe, simplidhe*, *a.*, 'simple, innocent', 1.180, 5.180, 14 *s.v.* ar 9.
sin¹, hin, in, *dem*, *a.*, 'that', **6.66-76**, *a.* 1.19, -25, -390, -407, 2.13, -18, -20, -60-61, 8.122 *n.* ~ a'inne 6.50; *pron* 1.45, -284-285, 5.247, 6.23 *n.*, 8.172, 10.103, 13.5, -10, *cataphoric* 1.376, 10.78, hin 1.286, mar ~ héin 'even so' 13.5, mar hin 1.130, 6.81-82, ó shoin, ó shuin, ó shin 'since (then)' 1.79, -136, 2.23, 4.79, 5.139, 6.66, -75, 7.8, -41, 8.188, -204, -208, 9.8, ó chuinn 6.46; *for cop* sin, is in, badh in, *see* is¹.
 Sin², *see* Sain².
sin, *v.*, 'stretch, proffer', *impv* 7.9, *pst 3sg* 7.104, *imprs* ~eag* 10.93 *n.*, *psthab* ~ead sé 5.382, *imprs* ~tí 5.52, *cond 2sg* 8.161, *vadj* ~te 3.67, 14 *s.v.* fód 1(b), ~tí 10.67, *VN* ~eadh 8.178, 14 *s.v.* foras 3, ~e 3.24, *gsg* ~te 5.226, *pl* **4.231**, ~tí 4.171, ~tíochaí 4.191, ~teachaí 4.203, ~eóchaí 4.210, ~te 4.221. *Cf.* SÍNEADH.
sine, *f.*, 'teat', 1.152, -277, -396-397, 5.303, 9.161, *pl* **4.231**, ~nV:cháí 1.152, 4.62, -118, -127, -131-132, -148, -191, ~ní 1.397, ~nV:cháí 4.170, -173, -220, ~niú* 4.132, ~ Mhuire 'small extra teat' 9.85, *pl* ~óchaí Muire 4.33.
 síne, *in* bogadh / boige sh~ 'generosity' 3.6, 14 *s.v.* bogadh.
 sineacht*, *dem pron*, 'that (is so)', 6.67 *n.*
 Sinéad, *name*, 'Jennet', 1.57.
síneadh, síne, *m.*, 'stretching', ~ fada 'length-mark' *pl* sínéachaí fada, ~ fadachaí 4.37, sínte fada 14 *s.v.* dúr(a)dán. *VN of* SÍN.
 síneáil (?), *see* SÍONÁIL.
 singeals, *npl*, 'shingles (disease)', 14 *s.v.* éirigh ó.
 singil, *a.*, 'single', 8.133, 11.88, 14 *s.v.* cur, fuinneog, grua, leathshnáithe, tarraint 3.
 sinn, *1pl pron*, 'we, us', 1.180, 2.60, 5.399, 6.14, -20, 7.37, 8.9, **10.74**, 14 *s.v.* tarrthaigh; S~ Féin *political party* 11.122.
 sinne, sinn-ne, *1pl emph pron*, 'we, us', 6.14, -20, 10.74, *poss* 2.53, **6.23-24**, -32.
 sinneán, sionnán, soinneán*, suinnén*, *m.*, 'gust, blast (of music)', 1.213, -216, 3.142, 8.77, 9.26, -35.
 sinseáil, *f.*, 'change (money)', 1.180, 8.241.

- sinsear, *m*, *gsg* (or *pl cmcs*) ~sir 2.64, *pl* **sinsir**, *sinsir*, 'forebears', 4.52.
 sio'gán, *see* SEANGÁN.
 síobh, *m*, 'sheave (pulley)', 14 *s.v.* bosca 3, *pl* ~annaí 4.57.
 siobhal*, *see* SIÚL.
 Siobhán, Siúbhán, *name*, 1.90, -249, 12.27, *gsg* ~ine 3.31, in *PLNs* Maidhc Shiúbháine Bhig, Tigh Shiúbháine 12.27.
 sioc¹, *m*, 'frost', 1.35, 2.42, 3.172, 9.83, *gsg* seaca 1.426, 5.179, 9.35, -77, 14 *s.v.* coinnleoir, glae, *cmcs* 8.132, 9.57, *pl* ~annaí 4.50, -57.
 sioc², *v*, 'frost', 5.18, *pst* 2.38, *vadj* seacaíthe 5.179, seacaí 14 *s.v.* graibide 2, *VN* ~ 5.201, 14 *s.v.* co(i)s (c), reoigh.
 siocair, tiocair, *f*, 'cause', 1.225, 9.61, *pl* t~achaí 4.59.
 síoch, *a.*, 'peaceful', 3.148, -153.
 siod, shiod, *for* seod, eod, *see* SEO.
 síoda, *m*, 'silk', 1.72, 6.8, 8.124, 9.52, *pl* ~í 4.19, 7.119, ~dú 10.50.
 Síodhaidhe*, *see* SÍOGAÍ.
 síodán*, síodhán*, *see* SIÁN.
 siodrabháil, *f*, 'pottering, jabbering', 1.35, -60, -96.
 Síodúch, *PLN*, **12.27**, *dep* 10.59, Jó Pheadair Sh~ 12.17.
 síodúil, *a.*, 'silky', 3.150, 10.50.
 síofráil, síofróireacht*, *f*, 'jabbering', 1.26.
 síóg, sídheog*, síóg*, *f*, 'fairy', I.X, 1.102, *pl* ~a 5.24, ~aí 1.409, 5.349, -363, 9.8, *gpl* 3.31.
 Síogaí, Síodhaidhe*, *m*, 'Fairy Chief', 1.102, 5.251.
 síogán, *m*, 'trench'.
 síol, *m*, 'seed', 1.19, 6.56, 14 *s.v.* ceann 1(a), *gsg* síl 3.18, *pl* ~ta 4.36, -106, ~taí 4.231.
 Síolgaire, *name*, 10.40.
 síolla, *m*, 'puff, gust', 1.35, -236, *pl* ~í 4.55.
 síolraigh, síorlaigh, síolaigh, *v*, 'breed, be descended', 1.244, 5.19, *pst* 12.24, *3pl* 5.368, *VN* ~lruhadh* 1.56, ~lrú, ~lthrú, ~rlú, ~lú 1.244, -372, *gsg* ~lruighthe* 8.132.
 síolrúch, síolrach*, síolradh*, síolbhach*, [m], 'breed, progeny', 1.56, -106, 12.25.
 síolta, *n*, 'puff, gust', 1.236.
 Síomán, Síomón*, *name*, 'Simon', 1.56, ~ Bál 12.11, ~ na Bolgaí 12.16.
 siomóid, *f*, 'spite', 1.215.
 siomóideach, *a.*, 'spiteful'.
 síon, *m*, '(bad) weather'.
 Síonach, *name of saint*, 9.85.
 síonáil, (síneáil), *f*, 'ceiling', *gsg* ~ála 11.79, *pl* síneáileacha 11.79, *cf.* SUÍLEÁIL.
 sionnach, *m*, 'fox', 1.2, -35, -135, -151, -153, -395-397, 9.9, *gsg* ~aigh 3.52, *pl* ~aigh 14 *s.v.* amuigh 5, ~chaí 4.90-91, ~nnta **4.231**, *name in tale* S~ na Saighead, *dep* 1.135, 2.22.
 Sionnainn, an, *PLN f*, 'Shannon (river)', *gsg* na ~e 1.215, *dep* na t~ 1.225, 6.94(g).
 sionnán, *see* SINNEÁN.
 siopa, *m*, 'shop', 1.35, -135, 8.79, 9.10, un (an t)~ 7.82-83, *pl* ~í 4.19, 8.87.
 siopadóireacht, *f*, 'shopping, shop-keeping', 3.159, 5.22, 9.161.
 síor, *a.*, 'eternal', 10.27.
 síor-, *prefix*, 'perpetual, continual', **3.142**, -146, 5.23.
 síorachar, *m*, 'long time', 3.142.
 síoraí, síoraidhe*, *a.*, 'eternal', 1.190, 3.152, 9.47, -116, 14 *s.v.* saolta 2; *adv* 8.207, sh~ 9.116, *cp.* 14 *s.v.* don.
 síoraiféala, *m/f*, 'perpetual regret', 3.142.
 síoraíocht, *f*, 'long period or distance', 3.159, 9.17.
 síorbháisteach, *b*, 'continual rain', 3.142, -146.
 síorc, *m*, 'shark', 1.35, ~ gorm* 14 *s.v.* searrach 3.
 síorchodladh, *m*, 'continual sleep', 1.24, *gsg* ~dlata 1.26, ~ollata 1.318, -354.
 síordhearcadh, *m*, 'constant watching', 3.142.
 síor-dheargsheafóid, *f*, 'constant utter nonsense', 3.146.
 síor-dheá-shompla, *m*, 'lasting good example', 3.146.
 síordhrasáil, *f*, 'continual drizzle', 3.142.
 síor-dhrochmhúnadh, *m*, 'constant misbehaviour', 3.146.
 síor-dhubhchaitheamh, *m*, 'continual utter wearing', 3.146.
 síorfána, *n*, 'long slope', 3.142, 9.21, -35.
 síorfháilte, *f*, [m], 'perpetual welcome', 3.142.
 síorghóil, *f*, 'constant singing', 3.142.
 síorimeacht, *n*, 'continually going', 3.142, 8.217.
 síorlaigh, *see* SÍOLRAIGH.
 síorleannán, *m*, 'constant lover', 9.44, 10.88.
 síor-mhímhúnadh, *m*, 'constant misbehaviour', 3.146.
 síor-mhionbháisteach, *f*, 'constant light rain', 3.146.

- síor-mhórbháisteach, *f*, 'continual heavy rain', 3.146.
 síor-neamhshuim, *f*, 'continual disinterest', 3.146.
 síoról, *m*, 'constant drinking', 10.49.
 síorphúitseáil, *f*, 'continual poking or mooching', 3.142.
 síor-rá, *m*, 'saying constantly', 3.142.
 síorriam, *sirriam**, *siríam**, *m*, 'sheriff', 1.24, -35, 9.138, *pl* ~s 4.68, 8.238, ~ ? 4.72, -231.
 síorsheafóid, *f*, 'continual nonsense', 3.142.
 síorsheimn, *n*, 'continual playing', 9.77.
 síor-shíorbair, *f*, 'truly continual work', 3.146.
 síorshiúl, síorshiobhal*, *m*, 'continually walking', 1.135, 3.142.
 síos, *adv*, 'down', 1.24, -69, -267, 5.79, -138, **8.187**, -189, 9.30, -177, 14 *s.v.* ceann 6(e); *v*, síosaigh* 5.327, *impv 2pl* ~aí 5.328.
 síosc, *v*, 'cut surface sod (of turf bog with spade)', *VN* ~adh 1.35, -135, 9.9.
 síoscadh, *m*, 'gust, sough, whisper, whizz', 10.86, 14 *s.v.* luaidireán.
 síosma, *n*, 'quarrel', 1.35.
 síosmaint, *f*, 'sense, whispering', 1.54, -213, -237, -262.
 siostal, [*m*], 'hackle (flax comb)', 1.35, 14 *s.v.* tabhair ar 3.
 síosúirín, *m*, 'small scissors', 1.215, 13.14.
 síosúr, *susúr*, *m*, 'scissors', 1.215, 5.251, -413, *pl* ~irí 4.53, ~ireacha 4.53, -82, ~ir **4.231**.
 siota, *m*, 'sough of wind'.
 siotán, siotar, *m*, 'gust', *pl* ~ir 1.369, 4.52.
 síothcháin*, (síochán), *m*, 'peace', 1.19, *gsg* ~in 1.211.
 síothlaigh, *see* SÉALAIGH².
 síothlán, *m*, 'strainer', 1.19.
 sipiléarach, sibiléarach, *f*, 'pottering', 1.207.
 sipín, *m*, 'small shop', 1.135, 3.172, 9.10.
 siríam*, *sirriam**, *see* SÍORRIAM.
 sirtheoireacht, *f*, 'pottering', 3.159.
 sise, *3f emph pron*, 'she, her', 2.60, 5.330, 6.14-15, -19, 13.8, *poss* 6.23-24, *prp* 6.26.
 siséal, seiséal, *m*, 'chisel', 1.34, *pl* ~il 4.52.
 Sisile, *name*, 'Cecilia', 12.13, -25.
 siteáil, *f*, '(bull)shitting (nonsense)', 9.78, 14 *s.v.* spúnáil.
 siteamas, *m*, '(bull)shit, nonsense', 3.158.
 síthiúil, síthiúlach, *a.*, 'spooky', 3.150, -153.
 síthiúlacht, síúlacht*, *f*, 'spookiness', 3.159, 4.133.
 síthléig(each), *see* SILÉIG(EACH).
 siú, *n*, 'light shoe'.
 siúáil, *v*, 'chew', *VN* 5.252.
 siubaí, *see* SIBÍ.
 Siúbhán, *see* SIOBHÁN.
 siúcra, *m*, 'sugar', 1.22, -180, -246, 7.73, 10.104.
 siud, iud, hiud, *dem*, 'that, there', 2.60, **6.66-69**, **6.71-74**, -76, 13.21.
 siúd, iúd, *dem*, 'that, there', 1.210, 2.60, **6.66-67**, **6.69-75**, 8.183, 11.168, 13.6, 14 *s.v.* eod (b), seo 2, shiúd 5.358.
 siuifráil, *f*, 'muffled speech', 6.47, 14 *s.v.* cainthéibh.
 siúil (siubhl-*, *v*, 'walk', **5.137**, *impv* 1.167, *3pl* siúlaidís 6.44, *pres* 2.25, *pst 1sg* shiubhlas* 5.98, *3sg* 1.116, shiúl 14 *s.v.* tamall, *3pl* ~eadar 2.38, shiúladar 8.77, *imprs* ~eadh 5.15, *psthab* 11.171, 13.8, *3pl* ~idís 14 *s.v.* sceilp, *fut* ~fidh* 1.123, ~thidh 3.69, *rel* ~feas* 1.123, *cond 1sg* shiúlthainn 5.136, *2sg* ~theá 8.142, 9.129, *3sg* ~theadh 13.20, -29, ~heach 5.136, *imprs* ~thí 5.61, *pstsby 2sg* ~teá 5.42, siúlthá 5.68, *3sg* ~eadh 8.161, *vadj* ~te 2.71, 5.195, siúlta 5.40, -175, siúltaí 2.66, -70, *VN* siúl 6.44, 4.43, 8.224, ~ 5.215, *cf.* SIÚL.
 siúilín, *m*, 'short-stepped gait'.
 siúinéara, *m*, 'carpenter', 7.67, 8.167, *dep* 8.142, *pl* ~í 1.405, 5.83.
 siúinéarach, *f*, 'carpentry', 3.159.
 siúiste, siúite, *n*, 'bickering'.
 siúl, siobhal*, *m*, 'walking', 1.90, 5.224, **6.44**, *gsg* siúil 1.24, 2.59, 5.224, 8.155, 9.165, un siúil 10.33; *prp* (dhe) shiúl / shiobhal* 'during' 1.167, 2.38, 7.15, -119; *adv* ar siúl / siobhal* 'away' 1.243, **8.197**, 9.87. *VN* of SIÚIL.
 siúlach, *a.*, 'roaming', 3.148, siúl(ach) 5.349, 14 *s.v.* brídín shiúlach.
 síúlacht*, *see* SÍTHIÚLACHT.
 siúlóid, *f*, 'stroll, walking', 1.376, 13.29.
 siúmra, siúmra, *see* SEOMRA.
 siúnta, *m*, 'joint, seam (in wood)', 1.22, -135, *pl* ~í 1.22, 4.55.
 siúráilte, siúráiltí, *a.*, 'sure', II.VI-II.VII, 3.151, 5.180, -190, 8.182, -228, 13.10.
 siúráilteacht, *f*, 'certainty', 3.159.
 slabáil, *f*, 'slobbering, puddling', 1.207.
 slabaráil, slabráil*, *f*, 'slobbering, puddling', 1.61.
 slabhcaíthe, slabhcaí(the), *a.*, 'drenched,

- wretched', 1.215, 3.152.
slabhra, *m*, 'chain', 9.138, ar ~ 9.87, *pl* ~í, ~rthaí 4.19, -56, -231.
slacht, *m*, 'good appearance', 3.153, 10.100, 12.20, *gsg* ~icht 14 s.v. é 2.
slachtmhar, *slachtúr*, *a.*, 'having good appearance, tidy', 1.98, *gsgf* ~ire, *pl* ~a 3.49, 3.153, *comp* ~ire, ~a 3.59, -64, 5.363; *n*, 14 *Appendix*.
slachtúil, *a.*, 'having good appearance, tidy', 1.98, 3.153.
slad, *f*, 'destruction', 3.4.
sladáil, *f*, 'destruction, beating', 9.77.
sládarúsach, **sladarúsach***, *a.*, 'presentable (person in company)', 1.30.
Sladhgó, *PLN*, '**Sligo**', 5.384.
slaghdán, **slaodán***, *m*, 'cold (viral infection)', 1.14, -420, 3.4, 9.61.
slaidhis, *n*, '**slice**', 5.20.
slaighbhear*, *m*, 'large thick slice', 1.161.
sláimín, *m*, 'small amount', 3.175, 10.38.
slainte, *sláinte*, *f*, 'health', 1.10, -402, 2.76, 5.325, 7.5, 8.82, -160, 11.126.
slais*, *f*, 'lash', 1.260.
slaisc, *n*, 'switch, whip', 1.260.
slaitín, *f*, 'small rod', 5.24, 6.3, 7.94, 9.56, -63.
slám, **slam***, *m*, 'amount', 1.32, 5.287, 7.120, 8.239, *pl* 4.231, ~tha 4.17, ~antaf 4.18, ~rachaf 4.98, -219, ~annaf 4.98 *n*, ~afl 4.203.
slán¹, *n*, 'farewell', 1.13, 5.309, 7.5, -41, 9.37.
slán², *a.*, 'sound, safe', 1.134, -330, 2.19, -64, 10.68.
slán³, **slánaigh**, *v*, 'redeem', 3.154, 5.170, *vadj* ~aíthe 5.186, *VN* ~nú 5.170, *cf.* **SLÁNADH**, **SLÁNÚ**.
slán⁴, *see* **SLEÁN**.
slánadh, *m*, 'redemption', 5.170.
Slánaíodóir, *f*, 'Saviour', 3.154.
Slánaítheoir, *f*, 'Saviour', 6.32.
slándas, **slánlus***, *m*, '(ribwort) plantain', 1.250. *Cf.* 14 s.v. copóg 3.
slánú, *m*, 'returning to good health', 5.170.
slapáil, *f*, 'puddling', 1.207.
slapóg, *f*, 'untidy person, waddler'.
slat, *sluit*, *f*, 'rod, yard, horse's penis', 2.19, 3.4, -24, -28, 9.76, *gsg* sluite 3.31, -53, 14 s.v. riaradh 2, *datsg* sluit (slait) 3.24, -108, *pl* 4.40, -43-44, -47, -81, -83, -174, -231, ~a 2.33, 3.34, ~achaf 3.14, 4.34, ~rachaf 4.10, -98, ~aí 4.102, 4.225, slait ? 4.227, *num* ~a 1.386, 3.75, -77, -98, 9.75, *gpl* 2.26, 4.47, 7.5, 9.77, An Garraí S~, Garraí na S~ 12.28; ~ mhara 'sea-rod', *pl* ~a mara 4.33, 9.58.
sleab, *n*, '**slab**', 11.52.
sleabáil, *f*, 'untidy activity, nonsense', 9.78, 14 s.v. badhbhaiséarach. *cf.*
sleabáilte, *a.*, 'sloppy, untidy', 6.10.
sleabar, *n*, 'mish-mash'.
sleabaráilte, **sleabráilte**, *a.*, 'untidy'.
sleabhac*, **slibac***, *m*, 'droop', 1.215.
sleabhcán, *m*, 'laver, sloke', 1.215.
Sleacadóirí, *name pl*, 'natives of Innis Leacain', 1.249, 3.154, 12.17.
sleacht, **sléacht**¹, *slecht**, *n*, 'destruction', 1.265, 13.21.
sléacht², *v*, 'destroy'.
sléachta*, *in* bruith sh~* 'surging sea, confusion', 1.249. *Cf.* **TÉACHTA(ÍTHE)**.
sleádaráil, *f*, 'using profusely', 11.117.
sleadh, *f*, 'strip', 1.103, -228.
sleagh, **sleá**, *f*, 'spear', 1.101, 2.44, *pl* sleacha, ~thannaí 1.101, 4.231, sleacha 4.14, -59, *pron* 6.3.
sleaghán*, *see* **SLEÁN**.
sleibín, *m*, 'sloppy worker', 3.171, 11.133.
sleaic, *n*, '**slack**', 7.68, 9.59.
sleaiacáil, *v*, '**slacken**'.
sleaidhbear, *m*, 'large long thing', 1.161, -228.
sleaidhp, *f*, 'strip, slice', 1.228.
sleaimín sleo, *n*, 'weakness', 11.117.
sleaing, *f*, '**slang**, grating accent', 4.47.
sleaingearáil, **sleaingráil**, *v*, 'fall to one side', *vadj* ~te 1.61.
sleangleáil, *f*, 'turn about', 11.87.
sleaint, *f*, '**slant**, poor condition'.
sleaipeáil, *VNf*, 'slapping', 8.157.
sleais, *f*, 'whopping lie, turn'.
sleaiseáil¹, *v*, 'lash, beat', *psthab imprs* ~áltaí 5.40, -135.
sleaiseáil², *VNf*, 'lashing, working', 6.35.
sleaismhargadh, *m*, 'great bargain'.
sleamhain, *a.*, 'slippery, smooth', 1.77, -89, -144, -302, *pl* ~e, sleaimhne 3.57, *comp* sleaimhne 1.87, 3.63, sleamh(ai)ne 1.339, 2.21, ~e 3.63.
sleamháin, **leamhán***, *in* crann ~ 'elm tree', 1.228.
sleamhainín, *a.*, 'little (and) slippy', 3.172.
sleamhnaigh, *v*, 'slide, slip', *pst* 1.313, 9.19.
sleamhnán, *m*, 'sty (on eye)', 1.89.
sleamhneacht, *f*, 'slipperiness', 3.168.
sleán, **slán**, **sleaghán***, 'turf spade, slane', 1.103, -377, -403, 9.19, *rare* slán 6.3 s.v. móin, *gsg* ~in 6.5, *pl* ~ta 4.54,

- person', 1.35, -228, *gsg* ~ir 9.21.
- sliobarach**, *sliobrach**, **sliobaraíthe**, *sliobaraí(the)*, *sliobartha**, *a.*, 'floppy', 1.58, -60, 3.152.
- sliobaraíl**, **sliobarnaíl**, *f.* **sliobarnaigh**, *n.* **sliobraíl**, *f.* 'flopping', 1.60, *ar sliobarnaigh* 9.87.
- slióbóg**, *f.* 'untidy woman'.
- sliocht**, *f.* 'offspring', 1.35, 3.4, 9.25; *a sh- ar* 'consequences' 1.101, -136, -266, -385, 5.255, 9.11, 13.8, *cf.* ÉILEACHT, BÉILIOCHT.
- sliochtmhár**, *a.*, 'prosperous', 1.98.
- slíodaráil**, *f.* 'idling'.
- slíogán*, *m.* 'shell', *pl* ~in 3.57.
- slíomadóir**, *m.* 'lounger', 1.260, 3.154, -164.
- slíomadóireacht**, **slíomaireacht**, **slíomóireacht**, *f.* 'idling', 3.164.
- slíomaire*, *m.* 'lounger', 3.154, -164.
- slipéar**, *m.* 'slipper, flat shoe', *pl* ~aí 4.55, 5.355.
- slis**, *f.* 'beetle (stick)', 1.34, 5.20.
- sliseáil**, *v* and *f.* 'beetle, beat(ing)', 5.20, *pstsbj imprs* ~áltaí (sliséaltaí) 5.51, -135, VN 5.26.
- sliseog**, *f.* 'sliver', 3.29, *pron* 6.3.
- sliseoigín*, *f.* 'small sliver', *pron* 6.3.
- slíúipe*, *n.* **slúop** (boat), 1.54, 11.57.
- slobán*, *see* SLUBÁIN.
- slog*, *in slogadh*, VN *m.* 'swallowing', 1.37, -41.
- slóichtín**, *m.* 'puny young bovine'.
- sloig*, *sluig*, *sluicid**, *v.* 'swallow', 1.41, *pres imprs* ~tear 5.47, *fut rel* 8.70, *pst* 8.100, *vadj* ~thí(the) 5.173, VN ~eadh 5.215, *sluig** 14 s.v. *ar* 8, *slogadh* 14 s.v. *deas* 2.
- sloinne*, *sloinneadh**, *m.* 'surname', 1.41, -52, 5.364, 9.117, 10.84, *pl* ~achaí 4.164, -169, ~nnteachaí 4.166, ~nnfíochaí 4.191, ~nnteóchaí 4.167, ~nntéachaí 4.173, ~nnfí 4.172, ~nnte 4.195, ~nnteachaí 4.231.
- slopáil**, *f.* 'puddling', 1.207.
- slosaí*, *slusaí**, *m.* 'dissembler', 1.44.
- slua*, *sluagh**, *m.* 'crowd', 1.27, *dep* 7.108, ~ *le duine(ann)* 'fairies' 1.238, *an* ~ *Mhuimhneach* 14 s.v. *Muimhneach*, *pl* ~igthí 10.51, ~ite 10.92, 4.231.
- sluaisteáil**, *v* and *f.* 'shovel', 5.20.
- sluasad*, *sluasaid*, *f.* 'shovel', 3.24, -28, 9.63, *sluasad* 9.161, *gsg* *sluaiste* 14 s.v. *loiseac* 2, ~de 14 s.v. *losad*, *pl* 4.231, *sluaiste/f*, *sluaisteachaí*, ~(e)achaí 4.11, ~idí 4.151, *sluaistí* 8.150.

- slub slab**, *n*, 'squelching'.
slubáil, *f*, 'puddling', 1.207.
slubáin, *mpl*, *slobán*, *m*, 'type of sea mat'.
slugaide, *m*, 'glutton', 1.37.
sluicid*, *sluig*, *see* SLOIG.
slusai*, *see* SLOSAÍ.
smacht, *n*, 'control, discipline'.
smachtaigh, *v*, 'control, discipline', *cond* *lpl* ~ódh muis(t) 10.63, *vadj* ~aíthe 2.28.
smagáil, *f*, **smagáil**, *v* and *f*, 'slap, drink up', 3.162, -164.
smaidhl, *m/f*, **smile**, 9.65, 14 *s.v.* cneasta.
smaidht, *n*, 'bite, least thing'.
smailc, *smalc**, *n*, 'mouthful, least thing', 1.217.
smailceáil, *f*, 'beating'.
smáileog*, *f*, 'small stone', 8.54, 14 *s.v.* amuigh 6.
smailic, *f*, 'period of sleep'.
smailicín, *n*, 'blemish, delusion'.
(s)mairtíneach*, *m*, 'cripple', 1.228.
smais, *n*, 'good condition', 1.49, -228.
smál, *m*, 'defect', 5.251, 9.38, 14 *s.v.* ciméar 2.
smalc, *v*, 'gobble', 1.217.
smalcadh, *m*, 'gobbling', 1.165, -217.
smalcáil, *f*, 'puffing'.
smaoineamh, *smaoiniú*, *smaoitiú*, *smaoiteamh**, *smuaineadh**, *smuaineamh**, *m*, 'thought', 1.28, -79, 5.268, 10.38, *pl* **4.231**, ~ití 1.145, ~nte, ~ntíthe, ~itíghthe 4.74, 10.26.
smaoinigh, *v*, 'think', *pst* *lsg* *smaoitíos* 1.145, 10.68, *cond* *lsg* 1.152, *VN* ~iú 1.152, 5.202, 8.167. *Cp.* SMAOINEAMH.
smaois, *f*, 'snot', 3.154, 14 *s.v.* sneatar 1, *pl* ~eanna, ~eachaí 4.231.
smaoiseachán, *m*, 'sniveller, fool', 3.154.
smaoiseáil, **smaoiseoireacht**, **smaoisíl**, *f*, 'snivel, pry', 3.162, -164.
smaoitíos, *see* SMAOINIGH.
smaoil, *smaoilach**, **smól***, 'thrush (bird)', 1.15, -20, -176, *gpl* in *PLN* Cuainín na Smaol 12.26.
smartáilte, *see* SMEAIRTEÁILTE.
smeach, *f*, 'strength, smallest thing', 3.4, 9.63.
smeachaíl, *f*, 'being sexually active', 3.162.
smeachóid*, **smiochóid**, *f*, 'ember', 1.4, -35, -424, *pl* ~í 4.55, ~eachaí **4.231**.
smeadar, *m/f*, 'small amount', 1.204, 9.61.
smeadaráil, **smead(a)ráil***, *v*, 'dash', 1.5, -60, -204, -228.
smeadarán, **smeadrán**, *m*, 'splattering, small amount', 1.5, -60, -204.
smeaic, *f*, 'affection'.
smeaig, *n*, 'strength', 14 *s.v.* smig.
smearaig, *n*, 'smartness'.
smearaigáilte, **smearaigáilte**, *a.*, 'smart', 5.300, 12.16, 14 *s.v.* flaidheáilte².
smearaigáltacht, *f*, 'smartness', 3.159.
smeamh, **smeamh**, *n*, 'puff', 1.302-303.
smearán, **smeara(in)(e)***, *m*, '(spinal marrow)', 1.258. *Cp.* SMIORTÁN, SMÚSACH.
sméar, **sméir**, **sméara**, *f*, 'berry', 1.52, 3.24, -28, *pl* ~a 3.55, ~tha 4.54, -166, ~s 4.44, -68, ~thaí **4.231**, ~aí*, ~aí[o]s* 11.155 *n*.
smearachaí, *mpl*, 'fragments'.
smearachán, *m*, 'wretch, broken object'.
sméaróg, *f*, 'ember, sense', 1.56, *pl* ~aí 1.9, -190.
sméaróid, *f*, 'ember', 1.9, -56, -190, *pl* ~í 4.55, ~eachaí **4.231**.
smieg*, *see* SMIG¹.
sméilín, **sméirín**, *pet name*, 1.188.
smid, *f*, 'utterance', 1.101, 9.65, *pl* ~eannaí 4.57.
smig¹, **smieg***, *f*, 'chin', 1.33, -130, -425, 14 *s.v.* buail 1.
smig², *n*, *in* ~ ná smeaig 'nothing', 5.20.
smigeáil, *v*, 'finish off, kill', 5.20.
smig neanta, *see* SPIG NEANTA.
smíoch, *v*, 'smite, exhaust', **5.235**.
smíochóid, *see* SMEACHÓID.
smíolach?, *a.*, 'lousy', 14 *s.v.* s.
smionagar, *m*, 'fragments', 1.228.
smior, *m*, 'marrow', 1.258, 14 *s.v.* smúsach, *gsg* smir 3.18.
smiortáinín, *m*, 'small amount'.
smiortán, *m*, '(spine) marrow', 3.51, 10.103-104.
smíste, *m*, 'large person or object, prostrate person'.
smócáil, *v*, 'smoke', *pres* *lsg* ~álaim 5.88.
smóilín, *m*, 'small thrush', 3.176.
smól, **spól***, *m*, 'shuttle', 1.21, -225, *gsg* smóil 10.45.
smólach, *m*, 'thrush (bird)', 1.15, -20-21.
smuaineadh*, **smuaineamh***, *see* SMAOINEAMH, SMAOINIGH.
smúdáil, *f*, 'ironing (press clothes)', *gsg* ~ála 6.10, 7.113.
smúdar, *m*, 'fragments'.
smugailt, *f*, 'mumbling', 1.182.
smugairle, *m*, 'spit', 1.159, *pl* ~lí 4.55, 5.22; ~róin 'jellyfish', *pl* ~lí róin 4.33.
smugairleáil, *f*, 'spitting', 5.22.
smugaláil, *f*, 'smuggling', *gsg* ~ála 5.225.

- Cf.* **SMUGGLE-ÁIL**.
smúid, **smúit**, *f*, ‘murkiness’, 1.209, 14 *s.v.* bocarnach.
smúrthacht, *f*, ‘nosing, sniffing’, 1.236.
smúsach, **smúslach**, **smúslacht**¹, *n*, ‘inner marrow’, 1.236, 3.159.
smúslacht², *f*, ‘rummaging’, 1.236.
smut¹, *m*, ‘snout’, 14 *s.v.* torriall, *pl* 4.52, -231.
smut², *v*, ‘wear down’.
smutachán, *m*, ‘useless person’, 1.403, 14 *s.v.* smután.
smután, *m*, ‘stump, useless person’, 1.277.
sna, *insna*, *isna*; *sa*, *see* 1.
snadhmaíl, *v*, ‘knot, beat’, 1.103, 5.19, -21, *pst* 9.24.
snadhmaigh, *v*, ‘knot’, *vadj* ~naí 5.21, *VN* ~nú 1.103, -21.
snadhmóg, *f*, ‘knot’, 1.103.
snag¹, *n*, ‘grunt, snap, blow’, 1.29.
snag², *v*, ‘snap’, 5.21.
snagaíl, *f*, ‘grunting’, 3.162, *prgs* ag 9.77.
snagáil¹, *v*, ‘snap’, 5.21.
snagáil², *v*, ‘snog’.
snaidheamadh, *VN m*, ‘knotting’, 5.19, -21.
snaidhm, *mlf*, ‘knot, weal’, 1.104, 3.6, 14 *s.v.* adharastar (d), putó(i)g (a), *dep* 9.160, *pl* snadhmaí 1.103, 4.58.
Snaidhm ar Bundún, *name*, 9.87.
snaidhmeáil, *v*, ‘knot’, 5.19, -21.
snáimh, **snámh**, *v*, ‘swim’, 5.18, -137, -235, *pres imprs* ~imhtear 5.32, *pst* snáimh 3.154, 9.24, shnáimh 1.146, 9.24, s(h)námh 9.24, *fut* ~imhthidh, *rel* snáimh[th]eas 5.31, 9.24, *imprs* ~imhfear 5.54, *cond lsg* ~imhthinn 5.31, snámhthainnse 9.24, *3sg* ~imhtheadh 9.24, ~imhead sé 3.154, snáimh[th]eadh 5.31, *vadj* ~imhte 5.32, ~ámhta 5.174, *VN* snámh 5.200, -413, 9.24.
snáimheadóir, **snáimhéara**, *m*, ‘swimmer’, 3.154, -155.
snáithe, *m*, ‘thread, yarn’, 1.51, -271, -426, 4.43, 9.24, -160, 14 *s.v.* próiste 1, *cp.* ceannaí snáth 10.15, *pl* 4.231, snáthaíochaí, sná(th)aíochaí 4.148, -191, ~théacha(i) 4.21, -113, -158, ~théachaí 4.22, ~théochaí, ~theachaí 4.167, 11.165, ~théachaí 4.218.
snáithín, *m*, ‘small thread’, 9.52, 14 *s.v.* siúl 2.
snámh¹, *see* SNÁIMH.
snámh², *snâu*, *m*, ‘swimming’, 1.302, 2.35, 5.18, *gsg* ~imh, ~a 3.45, *dep* 1.37, 5.224, 13.5, ar ~ 9.87, sa ~ 10.105, faoi sh~ ‘part under water’ 3.178.
snámhadóir*, *m*, ‘swimmer’ 3.154 *n*.
snámhaí*, *m*, ‘creeper’ 3.154 *n*.
snámhaireacht, *f*, ‘creeping’ 3.154 *n*.
snámhán, *m*, ‘slow swimming’, 3.160.
snámhóir*, *m*, ‘swimmer’ 3.154 *n*.
snaofacht, **snaofáil**, *n*, ‘sneezing’, 5.215, -223, -323, -387. *Cf.* SRAOTH².
snaoisín, *m*, ‘snuff’, 1.277, -330, 5.223, *dep* 1.194.
snas, *f*, ‘good appearance’, 3.5, 14 *s.v.* snua.
snáth, *see* SNÁITHE.
snátha-mara, **snáth mara**, *m*, ‘(line of seaweed at) high-water mark’, 1.51.
snáthad, **snáthaid**, **sráthad**, **sráthaid**, *f*, ‘needle’, 1.136, -146, 3.24, -28, 8.161, 9.11-12, -24, -57, -160, *gsg* ~ide 3.12, *cmcs* 3.12, 9.60, *pl* ~adaí 1.146, 4.55-56, ~adachaí 4.213, ~idí 4.230, ~ideachaí 4.231.
sneá, **sneadh***, **snea***, **sníodh***, *m*, ‘nit’, 1.101, *pl* 4.231, **sneadha*** 1.101, 4.71, **sneácha** 4.14, **sneáchaí**, **sneánnaí** 4.71, **sneánta** 4.217.
sneáchán, *m*, ‘small wretch’.
sneachta, *m*, ‘snow’, 1.50, 3.67, 8.101, 9.126, *dep* 1.3, -146, 9.17, -160.
sneamh, **sreabh***, *n*, ‘lake’, 10.27, -105, *gpl* 10.27.
sneatar, *m*, ‘snot, mess, nose’.
sneataráil ? : SMEADARÁIL.
sneidhp, *n*, ‘short sleep’.
sneidheáil, *f*, ‘dozing’.
snéiteáilte, *a.*, ‘neat (fitting) ?’, 11.117.
snic sneaics*, *npl*, ‘knick-knacks’, 11.97, *cf.* NIC-SNEAICS.
sníodh*, *see* SNEÁ.
sníogáilte, *a.*, ‘tidy’, 11.117.
sníomadóir, *m*, ‘flatterer’, 1.260.
sníomh, *v*, ‘spin’, 1.141, -302, 5.138, *pst* 1.135, *psthab imprs* ~taí 5.32, *fut imprs* ~fear 5.54, *cond* shníofadh 9.24, *vadj* ~te 5.32, -35, -40, ~ta, **sníofa** 5.174, *VN* ~ 1.92, 9.24, ~achán 1.333, ~achan 5.215.
sníomhgar*, **sníodheagar***, *m*, ‘hewing, whittling’, 5.138.
snódh*, *see* SNUA.
snoigh, *v*, ‘pare, whittle, wear, rock and rub’, 5.138, *imprv* 5.124, *pst* 9.31, *imprs* snoíodh 5.82, *vadj* snoite 5.173, *VN* snoíochan, snoíochán 5.203, -215, 8.229, 13.10, **sníomh** 9.31, **snoíochan**, *m*, ‘parings’, 14 *s.v.* farraige.
snua, **snú**, **snuadh***, **snódh***, *m*,

- 'complexion', 1.27, -227, 3.5, 6.74, 10.96, *shruadh* 9.24.
- snúda, *m*, 'snood', 1.227, 8.140, 9.24, *dep* 9.160.
- snug**, *n*, 'grunt, snap', 1.29.
- snugail**, *f*, 'grunting'.
- snum*, *v*, 'bind together, pare, whittle', *pres* 5.138.
- só, sógh*, 'comfort', 1.26, -92, cnáimhín ~ 14 *s.v.* cnáimhín.
- so-, *prefix*, 'easy to, good', 1.37, 3.85, -143, 9.26.
- so-atheasaíthe, *a.*, 'easy to manure a second time', 3.146.
- so-bhunchaite, *a.*, 'easy to wear considerably', 3.146.
- socaed, soicéad*, *m*, 'socket', 1.37, -211, *pl* ~id **4.231**, ~acháí 4.59.
- socair, *a.*, 'quiet, still', 7.105, 8.237, 10.36, *adv* 8.182, *pl* socra 3.57, *comp* socra 3.63, 14 *s.v.* Éirinn (d).
- socamlach*, *see* SOCÚLACH.
- socamlacht*, *see* SOCÚLACHT.
- socán**, *m*, 'small round object'.
- so-chasta, *a.*, 'easily turned', 3.143.
- sochma*, *see* SUACHMA.
- sochomhairleach, so-cúirleach, *a.*, 'easy to advise', 3.85, -143, 9.26.
- sochomhairlíthe, *a.*, 'easy to advise', 3.143.
- sochraíde**, sochairde, sochraid*, sochraíd, sochraide*, tochraíde, tochraíd, trochraíde, tochraide*, *f*, 'funeral, gathering', II.I, 1.225, -261, 9.69, -166, -173, *pl* sochraideacháí 1.261, 4.5, sochraídeacháí 4.170, 14 *s.v.* talthamh 6, ~dVcháí 4.170, ~acha 4.184, ~dí **4.231**, *pron* 8.86.
- socra, *n*, 'quiet state', *un* ~ 7.82.
- socraigh**, *v*, 'arrange, settle', *pst* 6.6, ~ai' 6.20, *psthab* 3*pl* 6.85, *fut* 14 *s.v.* séala, *cond imprs* ~róifí 14 *s.v.* colapa, *pstsbj* 8.141, *vadj* ~aíthe 1.369, ~aíth' 5.184, ~aí 8.52, VN ~rú 6.56, 8.154, -208, *pl* ~aíthe 4.202, ~aeacháí 4.205, ~rócháí 4.210, ~acháí **4.231**.
- socrúín, *m*, 'small arrangement', 3.172.
- so-cúirleach, *see* SOCHOMHAIRLEACH.
- socúlach, socamlach*, *a.*, 'comfortable', 1.37, -43, -231.
- socúlacht, socúltacht, socúilteacht, sócúlacht*, socamlacht*, *f*, 'comfort', 1.37, -43, -231, 3.168, -170.
- sodaireacht, *f*, 'trotting', 3.164.
- sodar**, *m*, 'trot', 1.38, *pl* **4.231**, ~s 1.38, -42, haigh ~s 11.12, ~ir 1.42, -188.
- sodarnach, *n*, 'trotting', 3.159, -164.
- sodóg**, *m*, 'small cake', 1.4.
- sógh*, *see* SÓ.
- soghearrtha, *a.*, 'easy to cut', 3.143.
- soibhintí, *a.*, *n*, 'seventy', ~ van '71' 14 *s.v.* an (b), ~ soibhean '77' 14 *s.v.* teighre isteach i 1. Cf. SUIBHINTÍ.
- soibhintí fóir**, *num*, 'nothing ('74')'.
- soicéad*, *see* SOCAED.
- soicheallach*, *a.*, 'liberal, welcoming', cf. SUIFEANACH.
- soicind, suicind, [m], 'second', 9.57, 14 *s.v.* dhá 2(a), saol (f).
- sóidí, *m*, 'soda', *name* inín chalapaí ~ 14 *s.v.* calapa.
- soil**, sail*, *f*, 'willow', 1.29, 8.86, *gsg* ~each 3.40, ~e, ~í 3.34, -46, Garraí na Soile/í / an tSoile 12.28, cf. DOIRE SOILEACH, *pl* ~eannaí 4.50.
- soileastar*, *see* SEILEASTARN.
- soilíos, soilgheas*, *mf*, 'pleasure, favour', 1.41, -57, -108, -354, 3.5.
- soill', saill*, *v*, 'salt, cure', 1.29, **5.142-143**, -148-149, -150-151, -159, -161, *vadj* ~te 9.73.
- soill², *see* SAILL*.
- soilse, soíllse, saghailse, 'brightness', I.X, 3.5, 14 *s.v.* railse.
- soilseach*, *n*, 'lightning', 1.424.
- soin, *see* SIN.
- soineanta, *a.*, 'innocent, naive', 1.41, -211. Cf. SONANTA.
- soinneán*, *see* SINNEÁN.
- soipín, *m*, 'small wisp or blade of grass', 3.172.
- soipínteacht**, *f*, 'tinkering', 3.159.
- soiptic teainc, *m*, 'septic tank', 14 *s.v.* goile 2.
- soir**, *adv*, 'east, insane', 1.41, -55, -201, -213, -215, -390, 5.104, -174, 6.6, 7.122, **8.188**, -190-194, -196, 9.50, 11.6, 13.20, ~ siar 8.169, ~ ~ aneas 'east southeast' 8.192; *v*, **5.327-328**.
- soir'duaidh, soir dtuaidh, soir ó thuaidh, soirtuaid*, sairthuaid*, *adv*, 'northeast', 1.59, 8.192.
- soir'neas, soir aneas, sairdhes*, *adv*, 'southeast', 1.59, 8.192.
- soirbhigh, *v*, 'prosper', *prsbj* ~ghidh* 1.188, -213, ~bhí 8.9.
- soirm, toirchim*, *n*, 'slumber', 1.114, -225, -318, -354. Cf. SOLA.
- soiscéal, *m*, 'gospel', 1.41, -215.
- soit**, set, *m*, 'set, people, mockery', 3.83, 5.14, *pl* ~eannaí 7.16, 14 *s.v.* iarraidh 4;

- pron* 8.239.
 soiteáil, *v.*, 'set (sheet in sailing)', *pst* 14 *s.v.* Maoiliris.
 soitheach, *m.*, 'vessel, dish', 1.41, -265, 8.73, *gsg* ~thigh 3.19, -63, *pl* ~thighe* 1.2, -117, -123, -409, ~thí 4.33, 9.73, ~thigh 4.43, 7.113, ~chaí **4.231**, *pron* 6.10, 11.147.
 soithín, *m.*, 'small vessel', 3.176, 8.13, 9.101.
 sól, *m.*, 'sole (fish)', *pl* ~anna 4.57.
 sol á, *shol* is, *see* SHULA.
 sola, *in* sola sùm sàm 'slumber', 1.354. *Cp.* SOIRM.
 soláimh, so-láimh, *a.*, 'easy to handle', 3.85, -143.
 solaisín, *m.*, 'small light', 6.75, 14 *s.v.* smál.
 solam*, *n.*, *in* ~ sámh 'ease, rest' 1.225.
 Solamh, *name*, 'Solomon', 1.79, 2.22.
 solas, *m.*, 'light, flash (lightning)', 1.246, -424, 8.62, *gsg* ~is 3.4, 9.47, -57, *pl* soillse* 1.159, -183, soilse 3.82, soilsí **4.231**, ~is 4.150, ~is* 1.424.
 sólás, *m.*, 'solace', 14 *s.v.* suaimhneas.
 solasach, *a.*, 'bright', 3.148, 10.105.
 soláthar, *m.*, 'provision', 1.4, -37, -121, *prgs* ag 6.1, *gsg* ~ir* 11.122.
 soláthraí, soláraí, *m.*, 'earner, survivor', 1.4, -37, -121, *pl* ~ 4.73, ~rachaí 4.18, -73. ~the **4.231**.
 soleasaí(the), *a.*, 'easily manured', 3.143.
 somach, somachán, *m.*, 'plump person'.
 somh*, *emph prtc*, 1.239.
 somhaoín*, *see* SAMHAOIN.
 so-mhórphléasáilte, *a.*, 'easy to please greatly', 3.146.
 sompla, sómpla, súmpla, sampla, *m.*, 'example, disgraceful person', 1.38, -177, 8.224, 11.126, mar sh~ 9.90, 11.174.
 son, *prp* ar s(h)on 'for (the sake of)', 1.29, -385, 2.13, 6.9, **7.105**, 10.85, *interr* 8.64-66, 'd ar s(h)on 'why' 8.61, *conj* 8.146.
 Son, Sun, *name*, 'Son', 12.15, -25, Son Pheigsa 12.25, Sun Shéamais 12.19 *s.v.* Cearc, *pl* na Son Teams 12.9.
 sona, *a.*, 'happy', 14 *Appendix*.
 Sonaí, *name*, 'Sonny', 12.15, -25.
 sonaisín, *pet name*.
 sonanta, *a.*, 'agreeable', 1.211, 10.15. *Cf.* SOINEANTA.
 sonas, *m.*, 'happiness, pet name', 1.37, 10.92, 14 *s.v.* bail.
 sonc*, *see* TONC.
 soncáil*, *see* TONCÁIL.
 sond*, *adv*, 'here', 10.64.
 sonda, súnda, sonra*, *m.*, 'peculiar object', 1.44, -192, -373, *pl* ~í 1.44, -182, 4.19, -55.
 sondáil, súndáil, *f.*, 'sounding, groping', 1.182.
 sonra*, *see* SONDA.
 so-ólta, *a.*, 'easy to drink', 3.85, -143.
 sop, *m.*, 'wisp, weed(s), bedding', 1.36, 14 *s.v.* fáilte, scothach², *gsg* soip 14 *s.v.* dosán 1, *pl* soipte 4.6, soip 'weeds', soip(r)eachaí 'wisps' 4.47, -50, soipreachaí 4.98, ~rachaí 4.209, soip, ~annaí **4.231**, *gpl* 3.14.
 sóp, *m.*, 'soap', *dep* 10.38.
 sopach, *a.*, 'rough (of weather)'.
 Sor, *title*, 'Sir', *cf.* SAOR LAMPARD.
 sór*, *see* SHULA.
 soraídh, shoraídh, shoraigh, shoraí, hurraí, hor, thora, *interj*, 'bad scan', 1.110, **2.56**, 7.69, 10.90, 14 *s.v.* dtí 2.
 so-raidheasáilte, *a.*, 'easily angered', 3.143.
 sóra-mhíle-grá, *m.*, 'type of verse', 3.172, *cf.* HÓRA-MHÍLE-GRÁ.
 Sorch, *name*, *pl* Soraechaí, Sorthúchaí, ~í 4.20, -25, -182.
 sorcil, *n.*, 'circle', 14 *s.v.* díleábh (b).
 sornóg*, *see* TORNÓG.
 sórt, seort, *m.*, *indef pron*, 'type, sort (of)', 1.72, -123, -215, -260, -407, 8.158, -239, -246, sé an ~ / seort, sér ~ 1.260, 6.56, sé ~ 6.100, 8.171, na ~ 6.91, cén ~ 8.60, dhá sh~ sin 8.217, dhen t~ sin 'like that' 5.294, 8.85, -141, -207, -242, 9.162, achuile sh~ 'everything' IIIV, 1.215, -366, -405, 3.136, 5.195, 8.169, -238, 9.11, achuile sh~ rud / ní 8.244, achaoon t~ 'everything' 8.105, -238, 9.162-163, gach aon t~ 'every type' 10.100, *adv* 'sort of, somewhat' 5.283, 8.105, -213, -218, -220, 11.138.
 sorú, (surú), *interj*.
 sos, *m.*, 'rest', 1.42.
 sost¹, *m.*, 'silence', 1.72.
 sost², sros, trust, tocht, *conj*, 'although', 8.123, -151.
 sotach, sutach, sotaire*, *m.*, 'child, brat', 1.42.
 sothriomaíthe, *a.*, 'easy to dry', 3.143.
 sothuisceanach, *a.*, 'understanding, compassionate', 3.85.
 sou-chrádh, *see* TOCHRÁ*.
 spabhait, *m.*, 'spout', 6.85.
 Spabhait an Tairbh, *PIN*, 1.405.
 spabhaitéail, *m.*, 'spouting', 9.79.
 spabhaitín, *m.*, 'small spout', 2.4.

- spabhdar, *m*, 'powder, dose (derogatory)', 14 s.v. s 1.
- spadaí*, *f*, 'lethargy', 5.180.
- spadaíthe, spadaithe, *a.*, 'lethargic, tired, boring', 5.180.
- spadalach*, *see* SPAIDEALACH.
- spadhar, *n*, 'anger', 1.213, *cf.* SPEIDHEAR.
- spag, *v*, 'loosen'.
- spág, *f*, 'broad flat foot', 5.20, *pl* ~a 4.54.
- spaga, *m*, 'scrotum'.
- spágáil, *v, f*, 'walk clumsily, clumsy walk', 5.20.
- spagaithe, *a.*, 'messy, ungainly'.
- spagán, *m*, 'purse?', 1.5.
- spaidealach, spadalach*, *f*, 'sodden substance', 3.4, 9.65.
- Spaidhc, *PLN*, 'Spike (Island)', 8.196, 12.27.
- spaidhc, *n*, 'spike'.
- spailíocht, *see* SPALLAÍOCHT.
- spailp, *f*, 'splinter, type of card trick', *pl* ~eannaí 4., -203.
- spailpín, *m*, 'migratory farm labourer', 3.171, ~í 4.55.
- spáin, *v*, 'show', *pres* 1.144, -413, **5.324**, *fut* ~thidh 11.146, *vadj* ~e 7.30, *VN* ~t 2.26, 5.207; *see* tuspáin.
- Spáinn, *an, PLN f*, 'Spain', II.XVI, 12.25, *gsg* na ~e 6.96, *cmcs* na ~ 3.48, 8.56.
- Spáinneach¹, *m*, 'Spaniard', 5.381, *pl* ~nnigh 2.60, ~nní 4.138, ~chaí 4.90.
- Spáinneach², *a.*, 'Spanish', 14 s.v. fircín.
- spairt*, *f*, 'wet clod', 1.228, 3.4.
- spairteach, *f*, 'wet peat (sod(s))', 1.228, *gsg* ~tí 3.4, 6.10, 13.11.
- Spait, *name*, 'Spot', 7.55.
- spaitéail, *v*, 'spot, discern', *cond imprs* ~álff 5.135.
- spalla, *m*, 'spall, gibe, giber', 1.162, 5.20, *pl* ~í, ~lltracháí 4.172.
- spalláil, *v*, 'gallet', 5.20.
- spallaíocht, spailíocht, *f*, 'gibing', 1.162, 3.159.
- sparáil, *v*, 'spare', 5.20, *pres imprs* ~tear 5.47, *cond* ~álthadh 5.30, *VN* ~t 5.207, 14 s.v. gad 2, ~ 5.218.
- spárálach, *a.*, 'sparing', *comp* ~aí 5.74.
- sparán*, spurán, *m*, 'purse', 1.4.
- sparra, *m*, 'spar (in boat)', *pl* ~í 4.55, 7.113.
- sparraera, *m*, 'sparer', 11.25.
- spás, *m*, 'space, interval', 10.60.
- spasas, *m*, 'confusion', 10.38.
- speech, [f], 'kick', *pl* ~aí 3.165, 4.65, -231.
- spéacláir(e), spéaclóir, spéacláir*, spéaclóir*, *n*, **spéacláirí**, *npl*, 'spectacles', 1.54, -56, 4.56, 11.168, *gsg* ~ára 14 s.v. cluais 2.
- speailín, *f*, 'small scythe', 14 s.v. blasta.
- speal, *f*, 'scythe', 1.130, 2.14, 8.91, *gsg* speileach 3.39-40, speile 3.46, *cmcs* or *gsg* speil 3.46, *cmcs* ~ 3.12, -24, *pl* ~ta 1.175, 4.206, ~t(r)acháí 1.175, 4.95-96, ~te 4.225, speailte 4.226, speil ? 4.174, ~taí **4.231**.
- speal, *v*, 'scythe, mow', 5.18, **-235**, *vadj* ~ta, ~aí 5.174.
- spealadóir, *m*, 'scythemán', 3.154.
- spealadóireacht, *f*, 'mowing with scythe', 7.105.
- speár, *m*, 'spare, gibe'.
- spéar, *see* SPÉIR.
- spearc, *v*, 'anger'.
- speatar, *m*, 'spell'.
- speic, *n*, 'peak (of cap)', *pl* ~eannaí 4.57.
- spéice, *n*, 'tall object, obstacle'.
- spéiceadán, *m*, 'long object, high rough place'.
- speiceáil, *f*, 'look (pryingly)'.
- speidhear, *m*, 'rage', 11.97, 14 s.v. faidhear 3; *cf.* SPEIDHIR, SPADHAR.
- speidhear¹, *v*, 'enrage, become enraged', 1.213, **5.21**, **-137**, *VN* ~adh, speidhreadh 1.213.
- speidhearáil, *v*, 'enrage, become enraged', **5.21**, *pres* ~álann 5.137.
- speidheartha, *a.*, 'cantankerous'.
- speidhir, *n*, 'fit of anger', 3.28.
- speig neanta*, *f*, 'hairy caterpillar', 3.6. *Cf.* SPIG NEANTA.
- speir, *v*, 'hurt, break', *cond* 13.19, *vadj* ~the 1.187, 5.174.
- spéir, *spéar, f*, 'sky', 3.24, 13.9, *gsg* ~e 8.192, *pl* spéartha 4.54.
- spéirbhean, *f*, 'fair lady', 1.20.
- speireadh, *m*, 'killing, large amount', 1.188.
- speireadóir, *m*, 'vicious person or animal', 6.64.
- spéireata, *n*, 'spade(s) (cards)', 6.55, 8.2, *pl* ~í 1.425, 4.19.
- spéirghealaí, *a.*, *gsg*, 'bright (night)', 3.84.
- speiric, *n*, 'pointed object', 1.214.
- Speiricín, *an, PLN*, 1.214.
- spéiriúil, *a.*, 'beautiful', 1.98, 10.30.
- speirtheach, spiorach, *n*, 'chafing', 1.187, *pl* ~chaí 1.187, 4.88, -90.
- spéis, *f*, 'affection, interest', 10.95.
- speisialta, sbeselta*, *a.*, 'special', 1.26, -34, -57, 5.265, -340, 8.212.
- spiacán, *m*, 'spike', 8.173, 9.88.
- spiadóir, spiaire*, spíodóir*, *m*, 'spy', 1.19.

- spial**, *n*, 'spear?', 14 *Appendix*.
spiar, *n*, 'spear', 5.338.
spíce, *m*, 'spike', 10.9.
spicéad, **spicéad**, [*m*], 'pointed object', 1.228.
spíd, *m*, 'speed', 3.171, 5.245, 9.176.
Spidéal, *an*, *PLN m*, 'Spiddal', 1.382, 10.70, 13.31, *gsg in* BÉAL AN SPIDÉIL.
spídiúlacht, *f*, 'harsh treatment', 1.371.
spig *neanta*, *smig* *neánta*, *mig* *neánta*, *sprid* *neanta*, *m*, 'hairy caterpillar', 1.177, -224, -230, -242, -262, 3.6, *pl* **4.231**, 4.35, *mig* *sneántach* 1.242, ~ *~chaí* 4.169, 14 *s.v.* *flít*, ~ *~í* 4.169, ~ *~tóchaí* 4.205, *spi* *neantógach* 1.224, 4.74, *sprigann* *neanta* 4.33. *Cp.* SPEIG NEANTA*.
spilléad*, *spilléad*, *spiléar**, *m*, 'spiller, trawl line', 1.57, -163, 9.47, *gsg* *~éid*, *cmcs* 1.219, *pl* *~éid* 2.24, 4.52.
spilingtí, [*m*], 'sore sight?', 11.117.
spioch, *spoch**, *v*, 'tease, tamper', *pres* 1.215, *VN* *~adh* 14 *s.v.* *saibhseáil* 3.
spiochadh, *spochadh*, *m*, 'teasing, tampering', 1.215, 2.55, 14 *s.v.* *bithiúnach*.
spiochadóir, *m*, 'teaser', 3.154.
spíodóir*, *see* SPIADÓIR.
spíon, *v*, 'tease, pull apart, spend', **5.142**, *fut* 14 *s.v.* *ócám*, *vadj* *~ta* 14 *s.v.* *sparán*, *VN* *~adh* 1.19, 5.78.
spíona, *dep*, 'thorns', *an* *Coróin* ~ 9.38.
spíonach*, *m*, 'teased-out matter, waste', 1.151, -166, -230, *cf.* SPRÍONACH.
spíonlach*, *m*, 'spines, thorns', 1.151, -166, -230. *Cf.* SPRÍONACH, SPRÍONLACH.
spíonn*, *v*, 'enliven', 5.142, *VN* *~adh** 1.19.
spíonnadh, *m*, 'energy', 5.142, 7.61.
spiorach, *see* SPEIRTHEACH.
spiorad, *spirut**, *m*, *spioraid*¹, [*f*], 'spirit', 1.241, 10.4, 14 *s.v.* *úchta*.
spioraicín*, *m*, 'little spur, spire', 1.214, *cf.* SPEIRICÍN, AN.
spioraid², [*f*], 'courage', 1.241, 14 *s.v.* *spioraidiúil*.
spioraidiúil, *a.*, 'spirited', 1.241, 3.150.
spírid, *sprid**, *sp(i)rid*, *spírid*, *f*, 'sprite, (courage)', 1.34, -230, **-241**, -365, 3.28, -52, 7.60, 8.12, 9.49, *pl* *spioraideacha* 4.153, *~eachaí* **4.231**.
spirín, *n*, 'sharp spur', 1.214.
spíteáil, *v*, 'spit', *VN* 5.22.
spítseáil, *f*, 'giving a speech', 14 *s.v.* *pota* 2.
splaidheas, *splaidhis*, *n*, 'splice', 5.14.
splaincín, *f*, 'small firebrand', 9.36, 11.168, 14 *s.v.* *fídeog*.
splanc, *splainc*, *splanc**, *f*, 'firebrand', 1.156, 3.24, 8.241, 9.37, 14 *s.v.* *faidhear* 3, *pl* **4.231**, *~(r)acha**, *~a** 1.424, *~aí* 4.85, -150, *~(r)achaí* 4.85, -93-94, -98-99, *~inceachaí* 4.59, *~inc(r)V:chaí* 4.170, *~inc(r)eachaí* 4.170, -172, *~#acha*, *~acha* 4.16, -179.
splanc, *v*, 'enrage, become enraged', **5.235**.
splancaí, *splancaíthe*, *splancthaí*, **splancthaíthe**, *a.*, 'enraged, irascible', 3.152, 14 *s.v.* *faidhearáilte*.
splé, *spleadh**, *n*, 'subservience, dealings', 1.101, -166.
spleabhata, *m*, 'strip, dinge', 1.228, 5.20, *pl* *~í* 14 *s.v.* *spleabhtáil*.
spleabhtáil, *v*, 'pick at, dinge', 5.20.
spleabhtóg, *f*, 'piece'.
spleantar, *m*, 'splinter, spall, hint', 5.20, *pl* *~ir*, *~achaí*, *~ntrachaí*, *~s* 4.231.
spleantráil, *v and f*, 'splinter, gibe, thin', 1.61, 5.20.
spleatar, *m*, 'fragments'.
spleota, *m*, 'tall person', 1.228.
spleotáil, *f*, 'trouncing, cutting', 1.228.
splinc, *n*, 'peek'.
splíochán, *m*, 'wretch'.
splíonach*, *m*, 'wretch, carrion', 1.151, -166, -230, 3.4.
spliondráil, *f*, 'idling'.
splíota, *m*, 'large object', 1.166.
splíotáil, *f*, 'trouncing', 1.166.
spoch*, *see* SPIOCH.
spochadh, *see* SPIOCHADH.
spochailleáil*, *f*, 'spitting', 5.22.
spogán, *m*, 'soft, rotten object', 1.4, -228.
spóirt, *f*, 'sport, joy, fine thing', 9.168, 10.94, 13.10, *dep* 3.48, 10.81, *gsg* *spóirte** 3.48.
spóirtín¹, *f*, 'little sport', 3.171.
Spóirtín², *name*, 10.40.
spóirtiúil, *a.*, 'amusing, joyful', 10.98, 14 *s.v.* *práinneach*.
spoitseachán, *m*, 'spotch, idler', 11.135.
spoitseáil, *f*, 'idling?', 11.166.
spól*, *see* SMÓL.
spóla, *m*, 'joint, fresh wound'.
sponc, *spúnc*, [*m*], 'tinder', 1.182.
spor¹, *m*, 'spur', *pl* *spuir* 1.240, 4.150, *spoir* 4.150, -156.
spor², *v*, 'hasten'.
spota, *m*, 'spot', 1.173, 3.45, 8.132, -215, *pl* *~í* 14 *s.v.* *corás*.
sprae, *m*, 'spray', 3.82, 5.111.
spraeáil, *v*, 'spray', *imprs psth* *~tí* 5.35, *vadj* 8.135, *VN* 9.77.

- spraoi, *m*, 'play, fun', 1.192, 6.55, 7.119, 8.105.
- spras**, *m*, 'trash', 1.72, -215.
- spré¹, *f*, 'dowry', 9.4, 10.89.
- spré², *f*, 'spark, sight', 9.65.
- spreab, *f*, 'sod size of spade', 1.228, 14 s.v. sclaib 3, *pl* 4.231, ~achai 4.93, ~rachai 1.364, 4.10, -81, -94 *n*., -98, ~aíochai 4.19, -81, ~annaí 4.206.
- spreabadh, *m*, 'energetic work or activity', 1.228.
- spreac, spreacadh, *m*, 'vigour, strength', 1.49, 7.55, 8.132.
- spréach**, *v*, 'rush'.
- spreagadh*, *see* SPRIOGADH.
- spreaibín, *f*, 'small sod (from spade)', 3.172.
- spreaibínteacht**, *f*, 'cutting small sods'.
- spreallán, *m*, 'worthless person', 1.4, -166.
- spreangaide, *n*, 'long thin limb', *pl* ~dí 4.55.
- spreas**¹, *m*, 'interval', 1.228.
- spreas**², *n*, 'trash', 1.4, -29, -72, -166, -215, -230.
- spreas**³, *v*, 'scatter'.
- spreasachán, *see* SPRIOSACHÁN.
- spreasán***, spriósán, *m*, 'worthless person, trash', 1.4, -29.
- spréigh**, *v*, 'level and spread', *pst imprs* ~éadh 5.82, *psthab imprs* ~éiti 5.52, *fut imprs* ~éifear 5.61, *vadj* ~éite 5.226, *VN* ~éabh 5.207, 7.118, spré 5.215, -222.
- spreo**, breo*, *n*, 'sight', 1.228.
- spreota*, spriúta*, *m*, 'length of timber, slice', 1.72.
- sprid*, *see* SPIORAID, SPIRID; ~ neanta, *see* SPIG NEANTA.
- spríoc, **spríog**¹, *m*, 'point', 1.208.
- spríochán**, *m*, 'wretch'.
- spríog**², *v*, 'mark out', 5.21.
- spríog**³, *v*, 'incite, offend', *VN* ~adh 2.9.
- spríogadh, spreagadh*, *m*, 'incitement', 1.29.
- spríogáil**, *v and f*, 'scrape, scrapings', 5.21, 8.76, *psthab* 3*pl* ~idís 5.26, *imprs* ~tí 5.52.
- spríollach¹, *n*, 'tattered thing', 1.29, -166, -228, *pl* ~chai 1.169, 4.90.
- spríollach**², *a.*, 'tattered', 1.29, -166, -228.
- spríonach**, *f*, 'trash', 1.151, -166, -230, *gsg* ~aí 1.151, 3.4.
- spríonlach, *n*, 'trash', 1.166, -230, *in vocsg* ~ 3.4.
- spríos**, *n*, 'trash', 1.4, -72, -215.
- spríosach**, **spríosachán**, spreasachán, *m*, 'wretch ?' 1.29.
- spriósán, *see* SPREASÁN*.
- spríúille**, *n*, 'large person', 1.244.
- spríúlán, *m*, 'wretch', 1.166.
- spríús**, *n*, 'rotten wood', 1.72.
- spríúsáil**, *f*, 'teasing'.
- spriúta*, *see* SPREOTA*.
- sprochaille**, *n*, 'sip, fat person'.
- sprot*, *m*, 'sprat, riff-raff', 1.72.
- spruán**, sprúán, *m*, 'small unimportant thing', 1.228.
- sprus**, *f*, 'trash', 1.215, 3.4.
- sputis**, *n*, **sputch**, stroll'.
- sputiseáil**, *f*, 'strolling, idling'.
- spúnáil**, *f*, 'court, idle', 3.154.
- spúnálaí**, *m*, 'person who spoons', 3.154.
- spúnóg, spúnóig, *f*, 'spoon', 1.151, -395-397, 3.29, 5.288, 9.56.
- spurán, *see* SPARÁN*.
- sraed(ach)*, *see* SRAOTH.
- sraíd, *f*, 'street, level ground around house', 1.132, 3.76, 8.183, 9.161, ar ~ 9.87, *gsg* ~e 3.27, 4.44, 8.183, *pl* ~eannaí 4.57.
- sraimle*, sraimleachán*, *m*, 'untidy person', 1.211.
- sraith, *f*, 'spread, swath', 1.132, ar ~ 'in swaths' 9.87, 14 s.v. stálaigh.
- Sraith Salach, Srath Salach, (Sruth Salach), *PIN*, 1.30, -132, -229, 9.146.
- Sraith Sháile, *PIN*, 'Scrahallia', 1.30, 11.118, 12.27.
- sram, srama, sream-, *m*, 'gum (of eyes)', 1.52, *pl* ~aí 1.52, -132. *Cp.* SREAMACH, SREAMACHÁN.
- srangáilte**, *a.*, 'cluttered, hemmed in', 1.167.
- srann, *v*, 'snore', 1.173, -142, *pres* 14 s.v. é 2.
- srannadh**, *m*, 'snore, snoring', 1.132-133, -232, 5.226, *pl* ~nnóchai ? 4.171.
- srannán, *m*, 'wheeze (in throat)', 1.4, -132.
- sraofairt, *n*, 'sneezing', 3.163, 5.207, -223.
- sraofartach**, *n*, sraofartaigh*, sraofartaíl*, sraofachtaíl*, *f*, sreo(n)faí*, sreofaíl*, sreofairleach*, sreoartaíl*, 'sneezing', 5.200, -223.
- sraoill**, sraoille, *f*, **sraoilleach**, *f and a.*, 'slattern', 1.132, -232, 3.6, 12.25.
- sraoth¹, sraodh, sraed(ach)*, sreod*, sreodh*, *f*, 'sneeze', 1.15, -132, 5.223.
- sraoth², *v*, 'sneeze', 5.58, -323, *VN* 5.215, -223, SRAOFAIRT, SRAOFARTACH, SRAOTHNAÍL. *Cf.* SNAOFACHT, SNAOFÁIL.
- sraothnaíl, *f*, 'sneezing', 1.134, 5.209, -223.
- Sraith Salach, *see* SRAITH SALACH.

- sráthad, sráthaid, *see* SNÁTHAD.
- srathair¹, srathar¹, *f.* 'straddle', 1.132, 3.24, 14 *s.v.* cut 1, *gsg cp. PINs* BEALACH NA SRATHRA / Srathrach 3.33, -39, Inis Srathair 1.130, *pl* **4.231**, ~eachaí, ~threachaí, ~thróchaí 1.187, ~thrúchaí 4.181, ~thrachaí 4.11, -60.
- srathar², srathair², tarathar*, *f.* 'auger', 1.225, -241, 3.24, *gsg* srathaire, sraithre, *cmcs* 3.31, *pl* ~thracha 4.11.
- srathraigh, *v.* 'straddle', **5.236**, *psthab* 1.132.
- sreabh*, *see* SNEAMH.
- sreabhán, *m.* 'stream', 1.4.
- sream-, *see* SRAM.
- sreamach, *a.*, 'gummy (of eyes), contemptible', *pl* ~cha 11.124.
- sreamachán, *m.* 'wretch', 1.132.
- sreang, [f], 'string', 1.132.
- sreangán, *m.* 'string', 1.4, -132, 14 *s.v.* siúl 2.
- sreod*, sreodh*, sreofaíl*, sreofairleach*, sreofartaíl*, *see* SRAOTH, SRAOFARTACH.
- sreol, *see* SRÓL.
- srian¹, *f.* 'bridle, rein', 1.24, -132, -134, -186, 10.71, *gsg* ~ach 1.132, 3.39, ~a, *cmcs* 3.33, *pl* **4.231**, sriainte 1.132, ~ta 4.54, ~trachaí 4.199, ~thàchaí 4.218.
- srian², *v.* 'reach'.
- sriúfáil, *f.* 'potter'.
- sroich, *v.* 'reach', 5.124, **-126-127**, *impv* 3*sg*, *pres*, *fut* 5.108, 9.24, *pst* 8.131, *vadj* ~te 1.132, 5.173, -196, *VN* ~eadh I.VII, 1.132, ~eachtáil 5.204, -215.
- sroicheadh, *m.* 'reach(ing)', *VN of* SROICH.
- sról, sreol, *m.* 'satin', *gsg* sróil, sreoil 1.132, -262, 3.68.
- srón, sróin, srún, *f.* 'nose', 1.21, -132, -399, 3.24, 10.7, 11.125, 14 *s.v.* glae 1, *gsg* ~ine 1.277, 9.165, 10.7, ~ach 3.46, *pl* ~a, ~ta, ~annaí **4.84**, **-231**, ~inte 4.53, ~tacháí 4.201, ~in ? 4.84.
- srónfiacloch, *see* STRAMACH.
- sros, *see* SOST.
- sru, *see* ARSA.
- srubh*, *f.* 'stream', 1.4.
- Sruf Orthalaín, *see* SRUTH COLABÁIN.
- srúill*, *f.* 'stream, tidal flow', 1.262.
- Sruilleachaí, *na*, *PIN pl*, 1.262, 12.27 *s.v.* Cuisneachaí Choill Sáile.
- srún, *see* SRÓN.
- sruth¹, *m.* 'current, squirt', 1.4, -44, -51, -118, -132-133, 2.40, *gsg* ~a ? 1.118, *cmcs* 2.2, 3.48, *pl* ~annaí 4.57, ~anna 4.179.
- sruth², *adv.* 'quite', 8.220.
- sruthán, *m.* 'stream', 1.118, -132-133, 6.47, 10.24, *gsg* ~in 1.387, 3.37, *cmcs* ? 1.118, *pl* ~in **4.231**, 7.6, ~achaí 5.6, 10.52-53.
- Sruthán an Bheanna, Sruthán an Bheannaithe*, 12.27.
- Sruthán Buí, *an*, *PIN m*, *gsg in song title* Cúirt an tSrutháin Bhuí 8.86, -228, 11.122.
- Sruthán Síonach, *PIN*, 8.212, 9.85.
- sruthar, sruthair*, *f.* 'tidal current', 1.262, *pl* ~ir, ~achaí 4.231.
- Sruth Colabáin, Sruf Orthalaín, ... Orthanáin*, Fóthallán*, *PIN*, 'River Jordan', 1.118, 12.27.
- Sruthracha, *na*, *PIN pl*, 1.262, 12.27 *s.v.* Cuisneachaí Choill Sáile.
- stábla, *m.* 'stable', 1.361, -364, 8.131, 14 *s.v.* ar 1(a).
- stáca*, *m.* 'stook (of corn)', 1.39.
- stacán, *see* STOCÁN.
- stad, *m.* 'stop, stammer', 1.32, 5.212, 8.172, 14 *s.v.* fairméis, *pl* ~annaí 4.57.
- stadach, *a.*, 'stammering', 1.32.
- stafall, *m.* 'scaffold', 7.51, 8.140, *pl* ~ill 4.52.
- stagh*, *see* STOITH.
- staic, *f.* 'large thing, lifeless thing', 9.28, 11.120, 12.27, *pl* ~reachaí 4.60, ~eannaí **4.231**.
- staid, stáid¹, [f], 'state', 1.30.
- stáid², *f.* 'small pier (covered by high tides)', 1.30, 8.158, 12.27 *s.v.* Balla Leailí, 14 *s.v.* íochtar.
- stáidbhean, *f.* 'stately woman', 13.11.
- staidéar, stuidéir*, stuidér*, *m.* 'study, thought', 1.6, 8.6, 14 *s.v.* acmhainn 1.
- staidhce, *m.* 'tall person'.
- stáidín, *f.* 'tiny pier (covered by high tides)', 1.30.
- staighre, *m.* 'stair', 6.84, 8.86, 14 *s.v.* suas 14, *pl* ~rí 4.19.
- Staighre Buí, *an*, *PIN m*, 12.27.
- stail, *f.* 'stallion', 3.2, 9.65, *pl* **4.231**, stalt(r)achaí 1.175, -401, 4.10, -34, **-95-96**, ~treachaí 4.219, ~te 4.225, -228, *pron* 6.1.
- stailcíocht, *f.* 'sulkiness', 14 *s.v.* stulcaíocht.
- stailmheach, *f.* 'queen bee', 3.84.
- staimpín, *m.* 'small stamp', 1.178.
- stainc, [f], 'sulk', 3.150.
- stainciúil, *a.*, 'sulky', 3.150.
- stair, stáir¹, *f.* 'history', 1.30, -178, *gsg*

- staire 1.30.
stáir², *see* STÁRA.
stálaigh, *v*, 'become stale, season', *vadj* ~aíthe 14 s.v. sácláil.
 stalcadh, [*m*], 'stiffening', 14 s.v. angailt.
 stalcaíocht, stulcaíocht, *f*, 'sulkiness', 1.29, 3.159.
stalcán, *m*, 'large object', 1.4.
 stalcánta, *a.*, 'stiff?', 1.4, 3.159.
stampa, *m*, 'stamp', II.V, 1.177-178, 14 s.v. bleaisteáil 3, *pl* ~í 1.177, 5.274, 8.60.
 stán¹, *m*, 'tin', *gsg* ~in 11.96, -122.
 stán², *v*, 'drop (of wind)', 11.106 *n.*, *vadj* ~ta 5.175.
 stánadh, (stánaid*, staonaid*), *m*, 'cessation', 1.15.
stancáil, *f*, 'work laboriously'.
stancán, *m*, 'large (motionless) thing', 1.5, -177.
stang¹, *n*, 'snap, strain'. *Cf.* STANGADH.
stang², stangaid*, *v*, 'snap, strain', 1.29, -213.
 stangadh, *n*, 'snap, strain', 13.21.
 stangthaíthe*, *see* STIONGTHAÍTHE.
stanna, *n*, 'full object'.
 staon¹, *n*, 'bend (in back) taking strain', *pl* ~annaí 4.57.
 staon², *see* STÁN²; staonaid*, *see* STÁNADH.
stára, stártha*, *n*, 'haste', 1.30, -124.
 staraí, staraighe*, *m*, 'tattler', 1.30.
starraí, *n*, 'tusk of dog'.
 starraic*, *see* STOIRIC.
 stártha*, *see* STÁRA.
 státa, stát*, *m*, 'state (political)', 1.54.
 Státaí, *na*, *PIN pl*, 'The (United) States', 4.19, 5.233, 10.63.
 'steach, *see* ISTEACH.
 Steaf, *name*, 'Steph(ey)', 11.23.
 steafóg, *f*, 'stout stick', 1.262, -302, -307.
 steaib, *n*, 'stab', 7.108.
 Steaife, *name*, 'Stephey', Máirtín ~ Seoigeach 12.11, ~ Seoige, ~ Chúláin 12.25.
steaigear, *m*, 'delay'.
 steáillín, *see* STREAILLÍN.
steaimear, steamar*, *m*, 'not a jot'.
steaindar, *m*, 'standing or static object'.
 steairteáil, *v*, 'start', *VN* 8.132.
 steaitiú, steaitsiú, *m*, 'statue', 12.11 s.v. Conaire, *pl* ~tiús 14 s.v. leibhéarach, maingeáil.
 steall, *see* STREALL.
 stealladh, *in npl* sna ~ dártha 'with great speed', 1.230, 5.227.
 steanc*, *see* STRIONC.
 steancáil*, *see* STRIONCÁIL.
steancán*, stíoncán, stiúncán, stiongacán*, *m*, '(strummer)', 1.4, -181, *cf.* STRIONCÁN.
 steapar, *n*, 'stopper', *pl* ~s 7.68.
 steár, *m*, 'jot of sense', 8.241.
stearaí : CAC STEARAÍ.
steáramáilte, *a.*, 'deranged'.
stéibheáilte, *a.*, 'intoxicated', 14 s.v. ciall.
stéibhín, *n*, *pl* ~í 'fragments'.
stéig, stéid, scéid, *f*, 'intestine, messy food', *also pl* ~eachaí, stéidreachaí, stéadrachaí 1.224, -247, **4.231**, ~eachaí 1.407, ~reachaí 1.362, 4.10, **-98**, ~rachaí 4.7, -177, -207, stéadrachaí 4.60.
 stéigeach, *a.* *in* calm ~ 'absolute calm', 14 s.v. calm.
steig meig, *n*, '(no) strength, lifeless thing', 3.151.
steig-meigeáilte, *a.*, 'exhausted', 3.151.
 steip, *f*, 'step', 9.65, -70, 14 s.v. damhsa (a), *pl* ~eannaí 14 s.v. ar 4.
 stéiseans, *npl*, 'stations' (Mass at home)', 14 s.v. tuarastal 1.
stéits, *n*, 'stage, raised position'.
steoid, *n*, 'stud', 7.29.
steor, steoraí, *n*, 'stirabout', 1.195.
 sti', 'sti, *see* ISTIGH.
stíall¹, *f*, 'strip', 1.230.
 stíall², *v*, 'cut in strips', *vadj* ~ta 1.230, 5.175, *VN* ~adh 5.235.
 stíallach, *a.*, 'tattered', 1.230.
 stíallachán, *m*, 'tattered person', 1.230.
 stic, *n*, 'stick', 14 s.v. dall².
 sticardach*, *m*, 'niggardly person?', 3.155.
 stif, *a.*, 'stiff', 8.220.
 Stífin, *name*, 'Stephen', Janaí ~ 5.385.
 stigh, 'stigh, *see* ISTIGH.
 stíl, *n*, 'steel', 14 s.v. crua 2.
stim, *n*, 'stem, tiny amount', 14 s.v. fad 1(a).
stímeáil, *f*, 'steaming'.
 stímear, *m*, 'steamer', *gsg in song title* Amhrán an Stímir / 'Steameir' 13.22.
 sting, *n*, 'sting', 7.52, -55, 14 s.v. meach.
 stingeáil, *v*, 'sting', *cond* ~álthaidís 5.136.
stinseáilte, *a.*, 'tight, tidy, mean', 11.117.
 stíobhard, *m*, 'steward', *pl* ~ird 4.150.
 stiocaire, sticéara, *m*, 'niggardly person', 1.35, 3.155.
 Stiofán, *name*, 'Stephen', 1.407, 4.197, 11.71, *vocsg cmcs* 3.12.
stíomnach, *a.*, '?', 14 *Appendix*.
 stíoncán, stiúncán, stiongacán*, *see*

- STEANCÁN***.
stíongthaíthe, *stangthaíthe**, *a.*, 'very hungry', 1.29, -213.
stíoróib, *stíoróip*, *stíorthóib*, *f.*, 'stirrup', 1.19, -190, -207, 8.233, *pl* ~eachaí 4.156.
stíipil, *n.*, 'steep', tall person', 14 s.v. ard.
stits, *n.*, 'stitch', 14 s.v. giúslai.
stiufaing, *m.*, 'stuffing', 5.361.
stiúir, *f.*, 'rudder, huff', 9.81, 14 s.v. cabhntar, *gsg* ~úrach 3.39, 14 s.v. máistir, ~each 3.40.
stiúnáil, *v.*, 'die', *pres* ~álann 11.36.
stiúncán, *see* **STEANCÁN***.
stiúp, *n.*, 'draft (drink)'.
stiúpairín, *n.*, 'small draft (drink)', 14 s.v. stiúpar.
stiúpar, *m.*, 'draft'.
stiúparáilte, **stiúpaí**, *a.*, 'intoxicated'.
stiúróir, **stiúrthóir**, *m.*, 'steersman', 1.124, -240, 3.154.
stiúrthóireacht, *f.*, 'steering', 1.124, -240, 3.154.
stóach, *see* **DÓCH**.
stobarnáilte, *a.*, 'stubborn, stiff'.
stoc*, *stuc*, *m.*, 'stock', 1.37, -39, 8.125, 14 s.v. fuar 3, *gsg* stoic 1.37.
stoca, *stuca*, *m.*, 'stocking', 1.37, -39, -44, *pl* ~í 1.425, 3.54, 4.19, 14 s.v. tarrainn 1, *dep* 10.105.
stócach, *m.*, 'youth', 3.176, 8.13, -170, *vocsg* ~aigh, *cmcs* 3.19, *gsg* ~aigh **3.19**, *pl* ~aigh 9.73, ~aigh, ~aí, ~chaí 4.90, -145, -231, ~chaí 4.152, *vocpl* ~aigh 3.19.
stocadh*, *see* **STUCADH**.
stocadóireacht*, *see* **STUCADÓIREACHT**.
stócaíl, *f.*, 'prepare to go, change'.
stocaireacht*, *f.*, 'sponging', 1.39.
stocán, **stacán***, *m.*, 'protruding stone', 1.4.
stoda*, *m.*, 'stook (of corn)', 1.39, *pl* ~í* 1.39.
stodam, *m.*, 'stammer, huff'.
stóicín, *m.*, 'small youth', 3.176.
stoicín, *m.*, 'small stocking', *pl* ~í 1.37.
stoil*, *f.*, 'stole (worn by priest)', 11.44, -119, -145.
stóilín, *m.*, 'small stool', 10.92.
stoipéad, *m.*, 'stopper', 1.6, -225.
stóiric, *starraic**, *f.*, 'protruding stone', 1.214, *pl* ~eachaí 4.59.
stóirín, *m.*, 'small darling', 1.264, 6.58, 10.78, *in vocsg* 3.171, 14 s.v. hó bha.
stoirm, *f.*, 'storm', 1.41, -193, 2.53, 5.218, *gsg* ~e 1.193, 3.31, 9.72, *dep* 11.101, *pl* **4.231**, ~eachaí(f) 4.93, -162, -205, ~neachaí, ~reachaí 4.60, -94 n., ~íthe 4.229.
stoith, *stagh**, *f.*, 'stay (nautical)', 1.29, -101, 3.34, *gsg* ~í 1.101, *stothaí* 3.34, *pl* ~eannaí 4.58.
stól, *m.*, 'stool', 8.136, -178, *pl* ~ta 4.166, -211, ~t(r)achaí 4.95, -172, -211, ~annaí, ~taí, ~ilte **4.231**.
stolladh, *m.*, 'gust', *pl* ~aí, ~llV:xi: ? 4.231.
stolpán, *m.*, 'dead thing'.
stolpánta, *a.*, 'stiff, strong'.
stop, *v.*, 'stop, stay', **5.414**, *impv* 1.243, *pres* 14 s.v. feadaíl, *pst* 5.23, 11.167, *3pl* 14 s.v. cúrsa 4, *fut* ~fa 5.23, ~thaidh 14 s.v. Dia 1(a), *cond* ~thadh 13.30, *3pl* ~faidís* 5.23, *prsbj* ~aidh 10.44, ~a 14 s.v. sancáil, *vadj* ~thaí 3.117, *VN* ~adh 8.141.
stopóg, **stopóig**, **stupóig**, *f.*, 'rocky sea-bed covered with seaweed', 1.4, 7.67, 9.56, *gsg* ~ige 1.44, *datsg* stupóig 8.125, *pl* ~ógaí 1.388, 4.55.
Stopóg Caoil, *an*; **Stopóg Chaoil**, *an*, *PIN* *f.*, 9.37.
Stopóg Mhaidhle, **Stopóg Mhyley**, *PIN* *f.*, 11.23, 12.27.
stór, **stour**, *m.*, 'store, darling', 6.6, 8.36, 9.107, *vocsg* ~ 1.17, -241, -365, *stour* 10.2, *gsg* *cmcs* 3.48, 10.59, *pl* **4.231**, ~ir 'story (of house)', ~tha 'store' 4.47, ~thaí 4.231, *vocpl* ~achaí 3.11, 4.47.
storaí*, *m.*, 'porridge', 1.416; *cf.* **STEORÁI**.
stóráil, *v.*, 'store', 5.20, *pres* *imprs* ~áltar 5.46.
strabhsach*, *see* **STRAMHSACH**.
stráca, *stráice**, *m.*, 'strip, stripe', 1.211, 14 s.v. bind, *pl* ~í 4.19.
strachail, *streachail**, *v.*, 'tear, struggle', 1.211, **5.164**, *pres* *imprs* ~chlaíthe 5.64, *pst* ~ 1.365, *vadj* ~chlaí 5.177, 14 s.v. cailleach 2, *VN* ~t 6.47, 9.77.
strachaille, *streachaille**, *m.*, 'lanky person', 1.211.
strachailt, *f.*, 'tearing, good grazing', 6.38.
strae, *m.*, 'straying', 11.1, 14 s.v. straeúil.
straeúil, *a.*, 'stray'.
stráice*, *see* **STRÁCA**.
straidhceáil, *f.*, 'strike, striking'.
straidhp, *f.*, 'stripe', 6.70.
Straidhp Bhán, *an*, *PIN* *f.*, 12.27.
straidhpeáil, *v.*, 'stripe', *pst* *imprs* ~áladh, ~eadh 5.135, *vadj* ~te 14 s.v. cloch (a), faigh 6.
straimpín, *n.*, 'rope, small pig or woman'.
strainc, *drainc**, *f.*, 'smile, grimace', 1.224,

- 9.56, *pl* **4.231**, ~eannaí 4.57, -203, ~eachaí 4.162, -227.
- strainedéil**, *f*, 'smiling, grimacing', 3.162.
- straindeáilte, *a.*, 'stranded', 14 *s.v.* faigh 5(a).
- straingiléara**, *m*, 'tall person?'.
strainséara, *m*, 'stranger', 1.294, 8.67, -139, *pl* ~í 10.42, 14 *s.v.* eod (b).
- straip**, *f*, 'nasty woman'.
- straipeáil**, *v*, 'strap (razor)'.
- stráisiún**, *m*, 'untidy person?'.
stramach, **stramhach**, **stramhsach**, srónfiachlach*, stranfhiachlach*, stramsach, strabhsach*, *a.*, 'uneven (teeth)', 1.32, -92, -302, -342.
- strampáil, *f*, 'struggling (on)', 1.32, -177.
- straoideachán, straoilleachán*, *m*, 'sloven', 1.171, -232.
- straoill, *f*, 'slattern', 1.232, 14 *s.v.* aimlide.
Cf. SRAOILL.
- straois**, *f*, 'smile, grimace', 3.162.
- straoisíl**, *f*, 'smiling, grimacing', 3.162.
- straoisín, *f*, 'small smile or grimace', 9.56.
- strapa, *m*, 'cliff path', 14 *s.v.* deis 1(a).
- strapáil, *v*, 'strap', 11.120.
- streabóg*, streabóid*, stramóid*, streabhóg*, streamhóg*, *f*, 'hussy', 1.307 *n*.
- streachail, *see* STRACHAIL.
- streachaille, *see* STRACHAILLE.
- streachlán*, *see* STROCHLÁN.
- streailín, steáilín, st[r]eáilín, *f*, 'small dash', 3.175, -177.
- streall¹, steall¹, *f*, 'splash, dash', *dep* 3.84, *pl* **4.231**, ~annaí 4.86, ~acha 4.179.
- streall², steall², *v*, 'dash, spurt', 1.230, 5.142, -149-150, VN strealladh 1.230.
- streanc*, streancán*, *see* STRIONC, STRIONCÁN.
- streill, streille, *f*, 'silly expression (mouth)', 1.173.
- streilleáil**, **streillínteacht**, *f*, 'grimacing', 3.164, 8.63.
- striall, *f*, 'strip', 1.230.
- striall, *v*, 'cut in strips', *fut* ~thaidh 5.235, *vadj* ~ta 1.230, -267, VN ~adh 5.235.
- striallachán, *m*, 'tattered person', 1.230, 3.154.
- striapach*, *see* STRÍOPACH.
- strincín**, *n*, 'thin person'.
- stríoc¹, *f*, 'streak, stripe', 11.145, *pl* ~(r)achaí 4.98, -149, ~annaí **4.98 n.**, ~aí 4.231.
- stríoc², *v*, 'strike, lower (sail)', *pres imprs* ~tar 5.47, *pst* 8.131, *vadj* ~thaí, ~ta 5.32, -173, VN ~adh 1.388, 5.235.
- stríonc**¹, steanc*, streanc*, *n*, 'drop', 1.230.
- stríonc**², steanc*, streanc*, *v*, 'yield last milk', 1.29, -181, -230.
- stríoncáil**, steancáil*, *v*, 'finish milking a cow', 1.29, -230.
- stríoncán, streancán*, stríongcán*, stringcán*, strengcán*, *m*, 'squirt', 1.181, -230.
- stríopach**, striapach*, *f*, 'prostitute', 1.26, -130, 14 *s.v.* ceird 1, seans 1, neamh, *gsg* ~aí 3.17.
- stripáil, *see* STRUIPEÁIL.
- stró, stróv, stród*, *m*, 'stress, exertion', 1.102.
- stróc, *f*, 'stroke', 9.161.
- strochlán**, streachlán*, *m*, 'piece of rope', 1.7-8.
- stróic¹, *f*, 'tear', *pl* ~(r)eachaí 4.172.
- stróic², *v*, 'tear', *pres imprs* ~tar 5.32, -47, *pst* 14 *s.v.* mion, *cond 1sg* ~thinn 5.101, *vadj* ~thí(the) 1.288, **5.173**, 8.146, 13.21, ~the* 8.223, VN ~each 8.172.
- stróiceadh**, *m*, 'tearing', 8.172.
- stroicneáil**, *f*, 'beating', 11.117.
- stróinse, *m*, 'lazy person', 1.21, 10.7, -19.
- strop**, strúmp, strump, *v*, 'warp, become very cold', 1.182, *cond* strúmpthadh 14 *s.v.* gadhar 2(a)(i), strúmpthad sí 14 *s.v.* leath-tharraint, *vadj* ~thaí(the) 5.184, 14 *s.v.* dearg² 2, strúmpthaí 14 *s.v.* darlaigh, strumptha 5.121, -232.
- stropa**, *m*, 'strap, string', 1.29, 3.161, 5.79.
- stropáil**, *v, f*, 'strap', 3.161, 11.120.
- stropán**, *m*, 'stiff object'.
- stróv, *see* STRÓ.
- struic*, *f*, 'growth, blow', 11.117.
- struip**, *n*, 'penis'.
- Struipeannaí, *na*; Struips, *na*, *PlN pl*, 12.28.
- struipeáil, stripáil, *v*, 'strip', *pst 3pl* ~áladar 5.77, -136.
- struipear**, *m*, 'dry cow, stout person or animal'.
- struipín**, *n*, 'small length or penis', 3.171.
- strúmáil**, *f*, 'struggling', *cmcs* 7.68.
- strúmálaí**, *m*, 'toiler'.
- strúmp, strump, *see* STROMP.
- strus**, *m*, 'stress', 1.34, 11.1.
- stuaic**, *f*, 'inclination, huff'.
- stuaifis**, tuaifisc*, *n*, 'huff', 1.73, -228.
- stuaifiseach**, tuaifis(c)each*, *a.*, 'spiteful', 1.73, -224, -228. *Cf.* TUAIFISTEACH.
- stuaím, *f*, 'skill', 1.27, -355.
- stuama, stuamdha*, *a.*, 'skilful', 1.27, -107,

- 354, *in comp* 11.138.
 stuc¹, *see* STOC*.
 stuc², *v*, 'stook (corn)', 5.18, *fut rel* 8.50, *vadj* ~tha 1.37, ~thaí 5.173, *VN* ~adh 5.235.
 stuca¹, *m*, 'stook (of corn)', 1.37, -39, 3.37, 4.43, *pl* ~í 1.37, 4.19, 5.14.
 stuca², *see* STOCA.
 stucadh, stocadh*, *m*, 'stooking', 1.39.
 stucadóireacht, stocadóireacht*, *f*, 'fulling (cloth)', 1.37, -39.
 stucán*, *m*, 'stook', 1.39.
 stuf, *m*, 'stuff, material', 3.71, 7.59, *gsg* stuif 3.18, 8.4, *pl* ~annaí 4.57.
 stuicín*, *m*, 'stook', 1.39.
 stuidéir*, stuidér*, *see* STAIDÉAR.
 stuimpín, *m*, 'small stump or object', 1.184-185, 14 *s.v.* stumpa.
 stulcaíocht, *f*, 'sulkiness', 3.159.
 stumpa, *m*, 'stump, medium-sized thing', 1.35, -44, -184, 9.51, *pl* ~í 3.57, ~p(r)achaí 4.98, -231.
 stumpáilte, *a.*, 'stocky', 3.151.
 stumpáinín, *m*, 'small stocky thing', 14 *s.v.* stumpán.
 stumpán, *m*, 'stocky thing', 1.184.
 stupóig, *see* STOPÓG.
 su, *see* ARSA.
 sú¹, súgh*, *m*, 'juice', 1.78, -371, -405, 3.47, -158, 8.69, 14 *s.v.* sútam.
 sú², *m*, 'stab, run at'.
 sú³, *see* SUBH.
 suachma, sochma*, *a.*, 'easygoing', 1.28.
 suachmán, *m*, 'lifeless person', 1.28.
 suáilceach, subháilceach*, (súalaig*), *a.*, 'pleasant, cheerful', 1.91, -391, 9.28.
 suáilceas, *m*, 'pleasantness', 14 *s.v.* bláfar.
 suaiméad*, súiméad, *n*, *in* suim ná ~ '(not) slightest interest', 1.27.
 suaimhneach, suaímhneach, suimhneach, *a.*, 'restful', 1.23, -28, -85, -302, -318, *comp* ~ní 1.85, suímhí 14 *s.v.* orlach.
 suaimhneas, suímhneas, suímhreas, suímhreas, suimreas, *m*, 'quiet', 1.28, -85, -270, -323, -341, -401, *gsg* suaimhnis 1.28, *un* ~is / ~ 1.85, 7.82, 14 *s.v.* sona, *cmcs* 5.5.
 suaimhnigh, *v*, 'quiet, calm', *vadj* ~the*, ~níthe 1.85, suímríthe 1.375, *VN* ~niughadh* 1.86.
 suairc, *a.*, 'pleasant', 3.158.
 suairceas, *m*, 'pleasantness', 3.158, *gsg* ~cis 3.10, 8.10.
 suaite, *a.*, 'emaciated', 1.27, 6.18, 14 *s.v.* truaillíthe 1. *Vadj of* SUAITH.
 suaiteacht, *f*, 'emaciated state', 3.168.
 suaiteán, *m*, 'gust'.
 suaith, *v*, 'knead', 5.124, -126-127, -133, *vadj* suaite 1.27, 5.126, *VN* suathadh 1.27, 6.35, *pl* ~thóchaí, suaití 4.171.
 suaicheantas*, suaitheantas*, *see* SUNTAS.
 Suaitín, *name*, 10.27, 13.14.
 súalaig*, *see* SUÁILCEACH.
 suan, *m*, 'sleep', 1.27, -92, -277, -279, -318, *gsg* ~in 1.114, -323, 14 *s.v.* tromlach, *un* ~in 7.82.
 suanaíocht, *f*, 'dozing', 9.77.
 suarach, suarthach, *a.*, 'wretched', 1.190, 8.149, 14 *s.v.* eirigéis, *pl* ~cha 11.124.
 suarachain, *a.*, 'small and wretched', 3.176.
 suaróigín, *f*, 'wretch', 1.190.
 suas, *adv*, 'up', 1.69, -267, -392-393, 8.187, -189-191, -193, -196, -223, 11.9-10, ~ le 'as many as, approximately' 6.3, 7.1, 8.149, -169, -220, -223, 9.43; *v*, 5.327-328.
 subh, sugh*, sumh*, sub*, *in* ~ craobh, sú-craéú, 'raspberry', 'Rubus idaeus', 1.14, -78; sú talún*, *see* SUIG SALÚN*.
 subhach, *see* SÚCH.
 subháilceach*, *see* SUÁILCEACH.
 substainte, substaint*, *f*, 'substance', 1.54, -213, -237, -262. *Cf.* SIOSMAINT.
 suc, *v*, 'be up close', *vadj* ~tha* 1.29. *Cf.* SUCTHAÍTHE.
 sucadán, *m*, 'small wretched calf', 1.44, 14 *s.v.* ligean 1.
 sucaire, *m*, 'sponger', 3.159.
 sucaireacht, *f*, 'sponging', 3.159.
 súch¹, sughach*, subhach*, *a.*, 'happy', 1.90, -318.
 súch², subhach*, *m*, 'happy, well-fed person'.
 súchas, *m*, 'craving', 3.158, -161.
 s-ucht, sucht, *in* as ucht, *see* UCHT.
 sú-craéú, *see* SUBH.
 sucthaíthe, suctha*, *a.*, 'up close', 1.29. *Vadj of* SUC.
 súdaire, *m*, 'sponger', 3.164.
 súdaireacht, *f*, 'sponging', 3.164, 14 *s.v.* súdóireacht.
 súdóireacht, *f*, 'sponging', 3.164.
 sufráil, *f*, 'suffer', 5.169.
 súgach, *a.*, 'merry (with drink), tipsy', 14 *s.v.* béal 1(d), cnáimhín.
 súgán, *m*, 'homespun rope', 3.31, 8.110, *gsg* ~in 6.85, *pl* ~in 6.63, 8.157, (8.206 = 14 *s.v.* tráithnín 2), *gpl* 8.239.
 sugh*, *see* SUBH.
 súgh, *see* SÚ¹.

- sughach, *see* SÚCH¹.
- súgradh, sougrú, *m*, 'playing, fun', 1.23, -203, 2.40 n., 10.22, -45, eidir sh~ is d(h)áiríribh* / d(h)áiríre 1.262, 8.227, 9.88.
- suí**, *suidhe**, *m*, 'sitting, setting, being arisen', 1.267, -383, -409, 2.28, **5.138**, **6.13**, 7.53, 9.8, -180, 14 s.v. bun 1(a), *f*? 14 s.v. sona. *VN of SUIGH*.
- suí, *súidhe**, *m/f*, 'soot', 1.102, 4.133, 6.13, 14 s.v. dubh 1(a).
- Suibhne, Mac / 'ac, *surname*, '(Mac)Sweeney', 1.82, -142, Mícheál Mac / 'ac ~ 1.298, 5.26, **12.2-3**, -10-11, Micil M(h)ac ~ 6.63, 7.114, *vocsg* a Mheicheáil 'ac ~ 10.98, a Mhicil Mac ~, *gsg* 12.4.
- Suibhneach, *m*, 'person of surname Suibhne', 10.62.
- suicind, *see* SOICIND.
- suicstf, *num*, 'sixty', ~ naidhean '69' 8.156.
- suidh*, *see* SUIGH.
- suidhe*, *see* SUÍ.
- súidhe*, *see* SÚÍ.
- suifearnach**, *suifearnach*, *a.*, 'decent', 1.41, -115, -230, 14 s.v. caoifeanach, *cf.* SOICHEALLACH*.
- suifeanacht, *f*, 'good sense', 1.41.
- suigearait, suigearoit, *m*, 'cigarette', 14 s.v. diú 3, síos 6(b), *pl* ~s 6.63, 7.9, 14 s.v. cas 4.
- suigh**, *suidh**, *v*, 'sit, settle', 1.130, **5.138**, *impv* 2sg suí 14 s.v. roithín 3(a), *pres* suíonn 1.279, *pst* shuidh* 1.135, shuigh 2.35, shui 3.51, shuí' 7.110, shuígh 14 s.v. éirigh le, *3pl* shuíodar 5.28, *psthab* s(h)uíodh 5.28, *fut* suighfidh* 1.269, suffidh 7.104, suíthidh 5.79, -138, suidhthe 10.96, suíthidh 6.6, *cond* 1sg suidhfinn, suithinn, suifinn 5.58, suíthinn 8.48, 10.97, 2sg suítheá 10.94, 3sg suídhfeach 5.58, suidhfinn, suídhfinn 10.92, shuidhfheadh 1.201, *vadj* suite, suite **5.398**, 13.26, *VN* suidhe* 10.96, suí 5.201, suíomh 5.207, -215, *gsg* suite, suite 5.226, -230.
- súigh, *v*, 'absorb, suck', 3.158, *pres* súnn 1.279, *pst* *imprs* súdh 5.82, *cond* súdh 5.28, *vadj* suite 5.173, *VN* sú 5.201.
- suig salún*, *n*, 'strawberry', *pl* suig salúins* 11.155 n.
- suil*, *conj*, 'before', 8.130 n.
- súil**, *f*, 'eye, hope, bite (in fishing)', 1.17, 8.137, 14 s.v. goid 1, *gsg* ~e, súlach 3.46-47, 8.183, 14 s.v. dona 2(b), *pl* ~e 1.38, 14 s.v. bior, ~í 3.56, 4.104, -108, *gpl* súl 3.31, **3.47**, 9.61, 14 s.v. afarc, díth 1, maothán 2; a sh~ 8.161, 14 s.v. a²; ~ ribe 'snare', *pl* **4.231**, ~ta / ~te / ~í / ~eachaí / ~eannaí ribe, ~eachaí ribeachaí, ~ ribeachaí 4.37, ~ ribV:chaí 4.62, **-123 n.**, -213; *conj* (ar) s(h)úil (is), (le) s(h)úil (is) 'in the hope' 8.123, **-141**, *prgs* ag 7.100, 8.142, -166.
- suíleáil, *f*, 'ceiling', *gsg* ~ála, 11.143, *pl* **4.231**, ~álacha(f), ~eachaí 4.28, -59-60, suíleáirachaí 4.229, 11.143. *Cf.* SÍONÁIL.
- súileog**, *f*, 'bubble, small ridge'.
- súileoigín, *f*, 'tiny ridge (tillage)', 14 s.v. súileog.
- súilín, *f*, 'small eye, bubble', 3.20, *pl* ~í 8.86.
- súilíneach, *a.*, 'bubbly', 14 s.v. sú¹.
- súiliú**, **súiliú**, silthiú, siliúir*, *interj*, 'shoo', 1.170.
- Súilleabháin, Ó, *surname*, 'O'Sullivan', 3.148, MigDara Sh~ 12.11.
- Súilleabhánach, *m*, 'person of surname (Ó) Súilleabháin', 3.148.
- suim**, *suím*, *f*, 'interest, regard, extent', 1.180, -185, -279, 9.64, -149, 13.18, *gsg* (ch)un ~e 7.82, 8.73.
- suím, *see* SÚIM SÁIM.
- súiméad, *see* SUAIMÉAD*.
- suimhn-, suímh-, *see* SUAIMHNEACH, SUAIMHNEAS.
- suimint, *m*, 'cement', 14 s.v. trucáil.
- suimiúil**, *a.*, 'haughty, profitable', 3.66.
- suimr-, suímr-, *see* SUAIMHNEACH, SUAIMHNEAS.
- súim** **sáim**, *súm sám*, *súm sâm*, **súmh sámh**, *a.*, *n*, 'comfortable; listless (person)', 1.92, -318, -354.
- suin, *see* SIN.
- suinceáil**, *v*, 'sink, flood', *pst* 1.180, *VN* 8.216.
- suingil, *a.*, 'single', 14 s.v. cnis.
- suinnén*, *see* SINNEÁN.
- suíochán, *m*, 'seat', 5.203, 8.144, 7.104, ar ~ 8.127, 9.87, *gsg* ~in 1.169.
- suirí, *suirghe**, [f], 'wooing, courting', 1.45, -108, -188, -191, -354, 10.22, -24, -31, -40.
- súisín**, *n*, 'small homespun rope ?; (mophead)', 8.246, 10.43, -46.
- súiste, *m*, 'flail', 8.136.
- súisteáil, *v*, *f*, 'flail, thresh', 11.108, 14 s.v. siúiste.
- súite**, *a.*, 'sucked, having craving', 7.82.
- súiteacht**, *f*, 'absorption, sucking,

- slobbering', 3.166, -168.
súiteáil, *v.*, 'suit, match'.
súiteamáil: **SÚTAMÁIL**.
súiteamas, *m.*, 'ooze, slobbering', 3.158, -161, -166, -168.
súiteán, *m.*, 'suction, sip, twist', 8.137.
súiteas, *n.*, 'absorption', 3.166, -168.
Suítn*, *name*, 'Swithin', 11.1.
suiuntrail híting, *n.*, 'central heating', 14 s.v. seacht 1(a).
suibhíntí, *num.*, 'seventy', 8.42. Cf. SOIBHINTÍ.
sul, *sula*, **sulá**, **suldá**, **suldhá**, *see* SHULA.
súlach, *a.*, *in* ó Dhia sh~, 9.51, 14 s.v. Dia 1(d).
sum, *m.*, 'sum', *pl* ~annaí, ~s, ~sóchaí 4.62, -82.
súm sám, **sûm sâm**, **súmh sámh**, *see* SÚIM SÁIM.
súmáil, *f.*, 'slobbering', 3.154, -161.
súmaire, *m.*, 'tippler, sponger', 3.154, ~ cladaigh 'sea cucumber', *pl* ~rí 4.19, ~rí cladaigh 4.33.
súmálaí, *m.*, 'type of worm, slobberer', 3.154.
sumans, *m.*, 'summons', 14 s.v. tada 2.
sumansáil, *v.*, 'summons', *fut* summonsáilhe 8.72.
súmaráil, *f.*, 'sucking, slobbering', 3.161.
sumh*, *see* SUBH.
summonsáil, *see* SUMANSÁIL.
sumóid, *n.*, 'disgust, huff', 1.21, -44, -215.
sumóideach, *a.*, 'sensitive', 1.44.
súmpla, *see* SOMPLA.
sun, *emph prtc.*, 6.51, -68.
Sun, *see* SON.
Súndaí, *na*, **PIN mpl**, 'The Sounds (in Galway Bay)', 8.170.
súndáil, *see* SONDÁIL.
suntas, **súntas**, **suaicheantas***, **suaitheantas***, *m.*, 'notice', 1.27, -94, -184, -282, -373, -401, 8.217, 14 s.v. saighneas, *gsg* ~is 1.268, 6.3, *cmcs* 13.10.
suntasach, **súntasach**, *a.*, 'prominent', 1.184, 3.4, 9.105.
súp, *m.*, 'soup', 2.51, 3.6, 5.233.
súpaera(cht)*, *m.*, *f.*, 'souper, activity of souper', 11.56, -134.
súpar, *m.*, 'souper', 11.56, -134.
súpláilte, *a.*, 'supple', 2.67.
sura, *see* SHULA.
Súrtán, *surname*, 'Jordan', Ní Shúrtáin 11.144.
surú, *see* SORÚ.
Sus, *name*, 'Sis', 12.15.
susúr, *see* SIOSÚR.
sutach, *see* SOTACH.
sútam, *n.*, 'ooze', *in* sú ná ~ 'least sign of life', 3.166, -168.
sútamáil, **súiteamáil**, *f.*, 'slobbering', 3.161, -166, -168.
sútamás, *m.*, 'ooze, slush', 3.158, -161, -166, -168.
sutar, *m.*, 'robust person or animal', 1.44, *pl* ~ir 4.231.
svaeid, *m.*, 'swede', *pl* ~s 14 s.v. bail, spleantráil 2.
Svuíní, *surname*, 'Sweeney', *pl* ~os .
svuít, *m.*, 'sweet', 14 s.v. biadh 2, *pl* ~s 5.345, 6.39, 8.97.
svuitseáil, *v.*, 'switch', VN 14 s.v. air (a).
T
t', **th'**, *see* DO¹.
tábairne, *see* TÁBHAIIRNE.
tabart(h)as*, *see* TABHARTAS.
tabhair, *v.*, 'give, release', 1.88, -222, 5.24, -287-290, 12.15, *impv* 2sg 1.273, 6.17, ~ dhom 1.88, 2.27, ~ dhamh 1.100, tabha(i)r (dh)om 1.195, *emph* ~ dhomsa 1.282, 6.54, *tóir* 10.94, *tor* 'um 3.12, *torum* 14 s.v. deis 6(b), *emph* torumsa 14 s.v. mar (c), *2pl* tugaí 6.44, *tiúraí* 5.389, *tiúraigí* 5.72 n., *tugaidh* 5.71, *tugaigí* 5.73, *pres* 1sg tugaim 14 s.v. barr 3, *tugaím* 13.25, *emph* tugaimse 14 s.v. cluais 1(a), *3sg* tugann 1.69, *tugaíonn* 13.25, *tiúrrann* 5.390, 8.94, *túrrann* 5.390, *rel* thuganns 5.88, *1sg* bheirim 8.1, 10.70, *imprs* tugtar 4.105, *th(i)úrrannfear* 5.419, *pst* 9.169-171, *thug(-)* 8.173, *1sg* thugas 5.98, *3sg* thug 1.395, 2.10, -35, 8.68, *1pl* thug'mur 10.62, *3pl* thugadar 3.27, *imprs* tugadh 8.23, *tugú* 8.48, *Echo* 2sg thugair 5.104, *tugais* 5.104, *psthab* 1sg thugainn 14 s.v. sín 1, *3sg* thugadh 4.71, *tugadh* 1.370, 5.6, *tugach* 12.19, *thugad sé* 6.92, (*or pstsbj*) *tugad sé* 8.193, *tugad se* 8.230, *thugthadh* 5.389, *3pl* tugaidís 1.285, *thugaidíst* 5.78, *imprs* tugtaí 5.32, *tugt(h)ai* 5.60, *fut* tiobhraidh*, *tiúrfaidh* 1.90, *tiúrfa* 6.6, *tiúrthaidh* 2.5, *tiúrha'* 8.172, *thiúrth-* 9.10, ~arfaidh* 6.92, *tiúraidh* 5.347, *tiúrtha* 8.124, *tiúra* 5.7, *túrtha* 5.217, *rel* thiúrthas, *thiúrfas* 5.58, *imprs* tiúrfear 5.62, *tiúrfar* 10.55, *tiúrthar* 5.61, *Echo* 1sg tiúrthad 5.97, *2sg* tiúrrair 5.104, *cond* 1sg thiúrfainn 14 s.v. posta², *thiúrthainn*

- 5.101, *emph* thiúrfainnse 10.17, thiúrhainnse 6.53, 2sg thiúrtá 5.176, tiúrtá 14 s.v. biadh 2, 3sg thiohradh* **1.120**, ~arfadh* 8.126, thiúrfadh 3.68, tiúrtadh 8.131, 9.129, tiúrtadh sí 1.389, tiúrtadh 3.69, tiúrtadh se 14 s.v. cruas, thiúrtadh sé 8.65, thiúrtadh se 14 s.v. goid 1, thiúrtadhach 3.37, tiúrtadhach 8.135, *1pl* tiúrtahaimís 10.63, *3pl* thiúrtahaidís 2.38, thiúrtahaidís 14 s.v. cosmhuintir, *imprs* tiúrtá, tiúrtá 5.55, thiúrtá 5.62, *1sg* ní bhéarthainn 10.70, (*rel*) bhéarthainnse 9.129 n., *3sg* bhéarthadh **5.289**, bhéarthaidís 10.70, *imprs rel* bhéarthá 9.31, 12.2, -13, *Echo 1sg* tiúrtadh 5.104, *prsbj* 2sg tugair 10.60, *3sg* tuga 1.96, tugá 10.57, *psbjsbj* *1sg* tugainn 7.65, 2sg tugá 5.9, tugá 5.67, *3sg* tugadh 8.171, *1pl* tugamaois 5.94, *imprs* tugtaí 5.395, *vadj* tugthaí 1.371, tugthaíthe 5.292, tucáithe 5.196, tugtha 8.114, tugta 2.67, **5.173** n., túrtá 5.390, VN ~t 8.105, -183, 9.77, *lenited* 9.10, túirt 5.300, *noun* ~t suas 9.54, tóirt 1.371, 3.24, 10.44, ~tean, tóirtean 10.68, *pl* ~easáí*, ~eannaí* 4.46. Cf. TUGTHAÍ.
- tábhairne, tábairne, *m*, 'public house', 1.91, 9.109.
- tabhartas, tabart(h)as*, *gsg in* mac ~is, mac tabhartanais 'illegitimate son' 1.88, -124, 3.158, -164.
- tabhartha, cf. TÓRTHA.
- taca¹, *m*, 'prop, time', 1.32, 7.41, 8.7, 14 s.v. maide 5, *pl* ~í 4.19, -178.
- taca², *m*, 'tack', 5.20.
- tacáil, *v*, 'roll, furl, tie (tack)', *vadj* ~te 5.20.
- tacht, *v*, 'choke', 1.29, *pres imprs* ~tar 5.47, *prsbj* ~aidh* 5.347, VN ~tadh 3.166, 14 s.v. stad 2.
- tachtam, *n*, 'hoarseness', 3.166.
- tácla, *m*, 'tackle', *pl* ~í 4.150.
- tacsáí, *npl*, tactis, *n*, 'taxes', 11.67.
- tada, dada, dadaí, dadaidh*, dadamh*, *indef pron*, 'nothing, something', 1.209, 2.14, 5.74, -354, 7.15, **8.239**, 9.118, i ~ 7.58, dadaí 10.23, *before* vowel tad' 5.2, *adv* 'in no way' 8.27, -220.
- Taidhg, *name m*, Tadhag 1.103, -353, 8.153, ~ an Mhargaidh 6.75, ~ Jó Bhairbre 3.171, ~ Ó Cadhain 12.11, *vocsg* a Thaidhg 8.1, -170, *gsg* Thaidhg Lap 12.11, Bid Thaidhg 2.36, Jó Mhaitiú Thaidhg 12.13, Seán Thaidhg 3.171, Seán Taidhg 9.175, clann Mhíchíl 'ic Taidhg 12.2, -4, *PLNs* Muirbheach Thaidhg (na Buile), Gáirdín Thaidhg (na Buile) 12.28.
- tae, *m*, 'tea', 1.150, 2.16, 3.78, 5.74, *dep* 5.13, Amhrán an T~ 2.57, 13.6.
- taébháí, *see* TAOBHÁÍ.
- taepait, *m*, 'teapot', 5.310, 14 s.v. ar 1(b).
- taeróireacht, *f*, 'addressing', 3.159.
- taerú, taorú, *n*, 'address', 10.38, -88.
- taéwuí, *see* TAOBHÁÍ.
- tafairt, [f], 'complaining', 1.145.
- tafann, tothann*, *m*, 'bark', 1.38, -145, -250, -270-271, -302, -307, -325, *prgs* ag 4.52.
- tahla, *see* TALAMH.
- taibhse, taidhbhse*, *m*, 'ghost', **1.87**, 5.248, -283, 12.25 s.v. Biúite, *dep* 1.169, *pl* ~sí 5.263, *dep* 5.358.
- taibhsíonn, *v*, 'dream', VN ~iú 5.268.
- Taidhgíní, *name pl*, '(small) Taidhg's family', 3.171, 9.177.
- táil, *v*, 'yield (milk)', **5.235**, *vadj* ~te 5.175, VN táil, táladh 5.201, -215, táil 9.77.
- táille, *n*, 'fee'.
- táilliúireacht, (táilliúiracht), *f*, 'tailoring', 3.159.
- táilliúr, *m*, 'tailor', 2.40, 8.13, T~ Chonaire 12.11, T~ C(h)onra 12.16, *vocsg* ~ir 3.33, *gsg* ~a 3.33, *cmcs* 9.83, 14 s.v. domhain¹ 1, Garraí an T~ 12.28, *pl* ~irí 4.53, ~ir **4.231**.
- taitlín*, *see* DAILTÍN.
- táim(h)leisgiúil, táimhleisceamhail, *a*, 'lethargic', 1.93, 3.84.
- táin*, *f*, 'herd, great number', 1.209, cf. DÁINTE.
- tainigh, tainnigh, tainnthigh, tainthigh, *see* TAITNIGH.
- taífo' : tao', *see* TAOBH.
- taíoscáithe : taíoscáithe, *see* TAOSC.
- tair, *see* THAIR.
- táir, *see* TÓIR.
- tairbhe, tarbha*, [f], 'benefit, profit', 1.214, tairife 1.81.
- tairbheach, tarbach*, torbach*, tarbech*, *a*, 'beneficial', 1.96.
- tairbhín, *m*, 'small bull', 3.174.
- tairg, *v*, 'offer', **5.168**, *pres imprs* ~tear 5.47, *pssthab* *3pl* ~idís 9.131, *imprs* ~tí 5.52, ~ítí 9.131, *cond imprs* ~eoifí 9.131, *vadj* tairiscthí, ~thí 5.179, VN tairiscint 1.242, 5.208.
- tairgireacht, *f*, 'prophecy', I.II.
- tairgiriú*, *see* TARGAIR.
- tairife, *see* TAIRBHE.

- táirim**, *f*, 'urgency, fixed time', 11.2.
tairne, *tairnge**, *m*, 'nail, riposte', 1.155, -199, 7.52, *pl* *tairngí** 1.355, ~achaí 4.222, ~ní **4.231**, *táirní* 7.113, 9.135.
tairneáil, *f*, 'carrying', *pl* *táirneálachaí* 4.115 n.
*tair[n]giri**, *tairrgire**, *tairngire**, *see* TARGAIR.
tairseach, *n* (*f*), 'threshold', 8.196, *datsg* *tairse*' 3.26.
táis, *f*, *in* *in* aghaidh ~ 'in awkward manner', 1.227.
*taisbéan**, *see* TUSPÁIN.
*taisbéanadh**, *see* TUSPÁNADH.
*taiscidh**, *vocsg*, 'my dear', 1.72, -252.
taiseacht, *f*, 'offering?', 14 *Appendix*.
taisfhliuch, *a.*, 'damp', 3.84.
taisí, *taise*, *n*, 'likeness, apparition', 3.155.
taispeáin, *see* SPÁIN, TUSPÁINT, TUSPÁIN, TUSPÁNADH.
*taistil**, *v*, 'travel', *vadj* ~*títhe* 11.123, *VN* ~*teal* 10.71.
*tait[h]mead**, [*n*], 'memory', 1.145.
taithí, *n*, 'liking, fondness?', 14 *Appendix*.
taithigh, *v*, 'frequent', *pres* ~*eann**, ~*thíonn* 8.76.
taitneamh, *m*, 'liking, enjoyment', *taithne*' 1.79, -145.
taitneamhach, *a.*, 'pleasing, enjoyable', 3.148.
taithnigh, *taithnigh*, *taithin*, *v*, 'like', *taitin** 1.72, **5.166**, *pres* ~*níonn* 8.172, 14 *s.v.* *sipiléarach*, ~*neann* 5.416, *taithnigheann* 8.216, *rel* *thaithníos* 8.56, *pst* 1.240, -408, 8.52, *thainni*' 14 *s.v.* *deoin*, *psthab* ~*níodh* 8.157, -180, *cond* ~*neodh* 5.393, *pstsbj* ~*níodh* 13.3, *VN* ~*niú* 5.202, ~*neachtáil* 5.204, 8.219.
tál, *m*, 'adze', *pl* ~*annaí* 4.57, *pron* 6.10.
tál, *táladh*, *see* TÁIL.
tala, *see* TALAMH.
talach, *see* TULACH.
tálach, *m*, 'cramp', 1.193, *t(r)álach**, *trálach** 1.193.
talamh, **talthamh**, *taltha*, *taltha*', *tahla*, *tala*', *tala*, *m/f*, 'earth, ground, land', **1.79**, -395, -398, 2.45, **-55**, -77, **3.38**, -46, -178, 6.93-94, -100, 8.85, -157, -164, 9.21, 14 *s.v.* *dris*, *before* *vowel* *talth*' 10.102, *T~* *Labhrú*, *T~* *Pheatsa Reid* 12.11, *talú* 5.217, *talhú** 1.397, *gsg* *talmhana** 1.96, *talún(a)* 3.7, -35, **-37**, *talún* 5.361, 6.5, *talthúna* 1.371, 9.76, *un* (na) *talúna* / ~ 7.82-83, *cmcs* *taltha*' 3.12, *pl* *talaí* 3.55, *taltaí* 4.56, -105, -213, -141, *taltachaí* 4.166, *talta*, *talachaí* **4.231**.
Talamh Chormacáin, *PIN*, 12.27.
talcanta, *see* TOLCANTA.
talmhaí, *talmhaidhe**, *m*, 'husbandman', 1.96, -169, 8.179, *pl* *talthawaí* (*talmhaíthe*) 1.169, -394, 4.73.
talmhaíocht, *talmhaidheacht**, *f*, 'husbandry', 1.96, -169, 6.55, 'agriculture' *gsg* ~*ta* 13.28.
talthamh, *see* TALAMH.
talthawaí, *see* TALMHAÍ.
tamaillín, *m*, 'short period or distance', 1.162, -268, 7.115.
tamall, *m*, 'period, distance', II.IV, 3.4, 7.8, 8.202, *gsg* ~*ill* 7.112, -115, *cmcs* 3.133, 8.133, *pl* ~*acha* 4.59, -143, -231.
tamhnach, *m/f*, 'grassy moor or upland', 1.89, -148, -238, -302, **3.32**, 14 *s.v.* *míngasach*, *gsg* ~*na* 3.32, *pl* ~*chaí* 1.339-340, 4.145, ~*aigh* 4.90, *dep* 1.371.
tamhnachaín, *n*, 'small grassy moor or upland', 1.89, -333, 3.176.
Tamhnach an Chlochair Mhóir, *PIN*, 2.91.
Tamhnach Chraidhig na gCon, *Tamhnach na gCreag*, *PIN*, 12.27 *s.v.* *Craidhig na gCon*.
Tamhnach Mháire, *PIN*, 12.27.
Tamhnach na Staiceannaí, *PIN*, 12.27.
tamhnóg, *f*, 'grassy moor or upland (patch)', *pl* ~*aí*, ~*achaí* 4.87.
tanai¹, *tanaidhe**, *a.*, 'thin, shallow, seldom', 1.108, -397, 3.152, 9.27, -54, *go* ~ 8.181, -204, *in comp* 3.59, -65.
tanai², *m*, 'shallow', *f* 3.6, 6.20, 9.54, *pl* 4.84, **-231**, ~*the* 4.227, 8.170, ~*ochaí* 4.165, ~*ocha* 4.223, ~*naechaí* 4.24, ~*nóchaí* 4.210, ~*nachaí* 4.216.
Tanaí Bhuatais, *PIN*, 12.27.
tanaigh, *v*, 'thin', 1.86 n., *pst imprs* ~*aíodh* 8.228, 13.21, *VN* ~*aidheachan** 1.108, ~*aíochan*, ~*aíochán* 5.203, ~*achan* 5.200, -203, 14 *s.v.* *spleantráil* 2, *tanú* **5.215**.
tanaín, *a.*, 'little (and) thin', 3.171-172, -177.
tanaíocht, *f*, 'thinness', 3.159, -168.
tancard, *see* ANCARD.
tangaigh, *teagmhaigh**, *do-ecma(i)ng**, *v*, 'touch, affect', 1.67, -305, **5.236**, *pst* 6.10, *tangó*, *tangmhó* 1.95, *VN* *teagmháil** 1.93, -95, ~*achtáil* 5.200, **-204**, ~*áil* 5.206, *theangáil*, ~*ngú* **5.215**; *cond imprs* *teangadh-ff* 5.418, 11.125, *VN* *teangmhachtáil* 11.125. *Cf.* TEANGABHÁIL.
taobh, *m*, 'side', 1.369, -409, 8.183, -244,

- 10.4, *in advs (and ns) (also tao', taoi', taio', tui')* 2.50, **8.196**, ~ abhus, ~ i bhfus* 1.43, ~ amach 13.22, ~ amuigh 1.78, -212, -268, 6.3, 7.22, tao' muigh 8.135, taoi' muigh 7.20, tui' muich 6.97, ~ is-muigh de* 1.52, -212, ~ isteach 8.25, ~ istigh 14 s.v. cara¹, ~ ó dheas 12.27 s.v. Aill Eoghain, ~ ó thuaidh 5.14, ~ thall **1.78**, 10.93, ~ thiar 1.406, 7.35, ~ thoir 7.122, 8.191, ~ thuas 1.387, 14 s.v. thuas 5, *datsg* ~ibh **3.24**, -28, -45, (8.72), 10.48, *gsg* ~ibh 3.6, *pl* ~bhannaí 4.57, 14 s.v. bosca 7;
- prp* ~ le 'confined to' 7.119; i dtaobh 'regarding, about' 2.3, 3.155, -170, 6.11, 7.114, 8.146, *with pron* 6.27, *interr* 8.64-66; le ~ 'beside' *interr* 8.64-65.
- taobhaí, taébháí, taéwuí, *gsgf*, '?', 1.44, 10.4.
- taobhagh**, *v*, 'approach, visit', *pst 3pl* ~aíodar 7.119, *VN* ~achtáil, ~bhú 5.204, -215, ~achtáil 5.233.
- taobhán, *m*, 'longitudinal beam in roof, purlin', 1.14, *pl* ~iní 4.53, ~in **4.231**.
- Taobh Uí Fhloinn, *see* TONN Uí FHLOINN.
- taoille**, *tílle*, *taoile**, *taoide**, *m*, 'tide, sea', 1.66, -170, -215, -397, **-417, 3.6**, -89, 8.157, 13.9, 14 s.v. ar 11, *dep* 9.49, *pl* **4.231**, ~llí 3.40, -149, 8.169, ~llte 4.54, ~lltí 4.101, ~achaí, ~llteachaí 4.217.
- taoiseach, *m*, 'ruler', 8.242, 'prime minister' *gsg* Taoisigh 11.127.
- taorú, *see* TAERÚ.
- taos, *m*, 'dough', *gsg* ~is 3.18.
- taosc**, *taoisc*, *v*, 'bail', *vadj* ~thaíthe 5.229, *VN* ~adh 14 s.v. galún, *gsg* (*cmcs*) taofascaíthe, ~aíthe, ~thaí 5.228-229, 11.27.
- taoscáinín, *m*, 'small load', 13.11, 14 s.v. TAOSCÁN.
- taoscán**, *m*, 'load', 1.14.
- tapa**¹, *n*, 'stability', 1.110.
- tapaidh, *tapa*², *tapadh*, *a.*, 'quick', 1.110, 8.181.
- tapaign, *v*, 'quicken', *impv* 5.236.
- tar**¹: TEAR.
- tar**², *see* TOR.
- taragair, *see* TARGAIR.
- tarathar, *see* SRATHAR².
- tarbach*, tarbech*, *see* TAIRBHEACH.
- tarbh**, *tarú*, *m*, 'bull', 1.354, 3.2, 9.100, *tarú* 5.330, 10.68, *gsg*, *pl* tairbh 1.29, *gsg* tairbh 3.21, -180, Garraí an Tairbh 12.28, *pl* tairbh (toirbh, tuirbh*) **1.31**, 4.52, 14 s.v. foighdeán.
- tarbha*, *see* TAIRBHE.
- tarc, *m*, 'smallest piglet of litter', 1.38, -227. *Cf.* ARC.
- targair, taragair, tarngaire*, tairngire*, tarngaire*, tairgiriú*, tair[n]giri*, tairngire*, *n*, 'prophecy', 1.50, -155.
- targaireacht, *f*, 'prophecy', 1.50.
- tarlaigh, *v*, 'happen', *impv 3sg* ~aíod sé 5.111, *pst* tharla 7.30, tharlaí 10.44, *cond* tharlódh 8.147, *vadj* ~aí 13.27, *VN* tarlú 1.244, -372, ~achtáil 5.204, tarláil **5.215**. *Cf.* THARLA.
- *tarlú**, *n*, 'warping gear', *pl* tárlaí.
- tarngaire*, *see* TARGAIR.
- tarnocht*, tornocht*, *a.*, '(stark) naked', 1.29.
- tarra*, *see* TEARA¹.
- tarracóir, *m*, 'tractor', 13.25.
- tarrainn**, tarraing*, *v*, 'pull, carry', 1.155, 5.36, **-164**, *impv 2sg* 6.10, *2pl* tairnigí 5.74, *pres rel* tháirníonn 10.34, *imprs* tairnítear, tairníotar 5.48, *pst 3sg* 1.48, -272, 5.36, 8.145, t[h]arrainn 13.5, ~in sé 8.178, ~in se 14 s.v. maothán 1, *3pl* thairníodar 1.51, tharnaíodar 5.75, 7.11, ~in'dur 5.167, *imprs* tairníodh 5.81, tairníobh 14 s.v. déan suas, *psthab 1sg* thairnínn 5.6, *3sg* thairníodh 5.6, *3pl* thairnídís 5.86, *imprs* ~ítí 5.52, tairnífí 5.53, tairníthe 5.64, tairneoití 5.116,
- fut 3sg* tairneoidh 5.30, ~eoidh 5.108, *rel* thairneos 7.9, ~eos 10.79, 13.5, *imprs* tairneofar 5.48, -56, tairnífear 5.419, *cond 1sg* ~eoinn 5.30, *2sg* ~eothá 5.68, thairnítheá 14 s.v. baog 2, *3sg* thairneodh 3.69, thairneod sé 14 s.v. péist, thairneot se 14 s.v. drioball 1, tairneót sib 8.58, tairneóit sé 10.34,
- prsbj* tairní 14 s.v. lonn, *pstsbj 2sg* tairnítheá 1.290, **5.67**, tairneothá 5.67, 13.2, ~inteá 5.69,
- vadj* tairngthe* 1.199, tarraingthe* 1.141, tairngighthe* 1.155, tairníthe 3.69, 4.101, -158, 5.185, tairní 5.190, tairníthe 3.76, *before vowel* táirníth' 5.182, tairní 9.83, *VN* tarrain 5.215, -218, tarraingt* 8.13, tarraint 1.267, -272, 2.18, 9.77, 11.10, 12.23.
- tarraint**, tarraingt*, *f*, 'carrying, draught', 3.178. *VN of TARRAINN*.
- tarr-iall, toiriall*, tairiall*, *n*, 'strip of skin from corpse', 1.29.
- tarrlomnocht*, *a.*, 'naked', 1.29.
- tarrngaire*, *see* TARGAIR.
- tarrthaigh**, *v*, 'help', *prsbj* ~aí 1.390, 6.20,

- 8.9, 13.19, *VN* ~tháil (tárrtháil) 5.206.
 tarsna*, *see* TRASNA.
 tart, *m*, 'thirst', 1.122, -398, 5.170, 10.65, 11.3, -142, *gsg* tairt 14 *s.v.* béal 1(b), dúchas, *gsg* tarta* 1.122.
 tarthóna, tarthúna, *see* TRÁTHNÓNA.
 tarú, *see* TARBH.
 tasbáadh*, taspánadh*, *see* TUSPÁNADH.
tasnaigh : TEASNAIGH.
tastaigh, teastaigh*, *v*, 'need', 1.119, -211, *pres* ~aíonn 5.88, 6.26, *rel* ~aíonn 8.90, *pst* 6.9, *psthab* 5.6, *fut* ~tóidh 14 *s.v.* amú 2, *rel* ~tós 1.119, 9.9, *cond* ~tódh 1.78, ~tód se 8.155, ~tód siad 8.233, *VN* teastáil* 1.211, ~táil 5.206, ~táilt 5.218-219.
 táthaigh, *v*, 'set, bind', *VN* táthú 5.236.
 tathantaigh*, *see* TÚIN¹.
te¹, *a.*, 'hot', 1.33, 2.14, -43, 9.34, -61, *pl* teo 3.49, 10.53, te 3.57, 5.353, *comp* teithe, teoichte 3.65, teocha 8.134, *abst comp* teocha, teoichte, teoichteacht 3.72, -168.
 té², té¹, *interr*, 'really', 8.62, *see* TEADH, CE, CEADH.
 té², cé, *cataphoric imprs pron*, 'he, those', 2.2, -44, -53, 3.24, 5.286, 6.55, 9.137, 10.54, -73.
 té³, *interr*, 8.47, *see* CÉ¹.
 té⁴, *conj*, ~ go 'although', 8.55, -149, *see* CÉ².
 teabhar, *m*, 'trip, tour', 14 *s.v.* rabhait 1.
 teabhn, *m*, 'town', un ~ 7.81-82.
 teabhlait, *m*, 'tablet', *pl* ~s 7.118. *Cf.* TEAIBLIT.
 Teabóid*, *see* TIOBÓID.
teach, *m*, 'house', 1.267, -400, -405, -409, -421, -427, 5.196, 6.50, 8.172, 9.8, -28, -51, 14 *s.v.* amuigh 6, *pl pron* 6.12, ~ (an) p(h)obail 'church' 1.164, 5.248, 6.15, -98, 8.173, 9.31, -45, ~ an phosta 'post office' 6.98, *gsg* tighe* 1.101, tí 2.75, 3.47, -49, 4.43, 9.47, un (an) ~ / tí / tigh 7.82-83, *cmcs* 3.12, Garraí T~ an Chairr 12.28, *petrified datsg* tigh 1.78, -101, -212, 2.38, 3.15, -49, 7.121, 9.43, *prtc* tigh-n-a 2.81, 9.147, -149, 11.151, 12.11, *cf.* TIGH, TIGH CHÉIN, etc., *pl* II.VI-VII, 4.4, -231, -132-137, *tighe** 4.137, tighthe 4.140, tightheadha 4.151, tightheadhaí 4.140, tithe 14 *s.v.* coinicéar, títhe 4.143, -229, 13.24, tighthe pobail 4.142, tighthí 4.134, tighthibh* 4.137, tighthiú, tighthiúí 4.132, tithiú 4.66, tithiúí 4.53, -150, títhiúí 4.66, tightheabhaí 4.133, titheabhaí 3.49, 4.63, títheabhaí 4.12, -28, títhiúbháí 4.53, -63, tíobhaí 4.150, tiubhaí 14 *s.v.* ní² 1, tíofa 4.81, tíofa, tíofaí, tífí, tíff 4.63, tíofaí 4.18, -63, -81, tíúfa 4.63, tíúcha 4.14, títhiúchaí, títhiúchaí 4.66, títheóchaí 4.53, tíobhachaí 4.63, títheachaí, tíofachaí 4.217, ~annaí 4.45, teh/ioveah*, tehoveah*, teioveah* 4.132, -134-135.
 teachaín, *m*, 'small house', 1.210, 3.172, 14 *s.v.* an (a), teachín 9.50, *pl* ~í 3.173.
teacht, *n*, 'coming', *VN of* TEARA².
 teachtaire, *m*, 'messenger', 1.248, 10.15, 13.3.
teachtairacht, *f*, 'errand', 3.159, 13.3, ar ~ 1.248.
 téachtaíthe, tréachtaíthe, téacht(af)*, téacht*, *a.*, muir th~ 'frozen sea', 1.249, 5.248.
 teacht-i-láthair, *n*, 'appearance', 7.82, *also* TÍOCHT-UN-LÁTHAIR.
téad, téid, *f*, 'rope', 3.28, -37, 8.13, 9.35, -56, Oileán ar T~ 12.25, *gsg* téide 8.241, *pl* 4.93, -98, -231, ~#achaí, ~#racha 4.16, ~rachaí 4.60, 14 *s.v.* tráithnín 2, ~(r)acha 4.179, ~achaí 3.56.
 teadh, (tea*, tean*), *interr*, 'really', 8.62, *see* CEADH.
 teáfaí, *n*, 'breaking of wind', 11.117.
 teagabháil, *see* TEANGABHÁIL, TANGAIGH.
 téagarach, *a.*, 'bulky', 3.148.
 teagasc, teagas, *m*, 'instruction, doctrine', 1.73, -249, ~is 8.234, T~ 13.28, *prgs* 6.35, 10.38, -75, *pl* ~cachaí 4.59.
 teaghlach*, *m*, 'household, family', 1.427.
 teagmhaigh*, *see* TANGAIGH.
 téagrach, *a.*, 'substantial, bulky', 1.60. *Cp.* MEÁNTÉAGARACH.
 teaiblit, *m*, 'tablet', 8.70, -74, *pl* ~s 4.50, 7.57. *Cf.* TEABLAIT.
teaic, *n*, 'tack, nothing', 14 *s.v.* ciúin.
 Teaidhlears, *shop name*, Tigh ~ 'Tyler's', 7.121.
 teaidhlit, *m*, 'toilet', 14 *s.v.* anuas 2, fada 1(b), ~ péipear 'toilet paper' 14 *s.v.* deabhal 15(b).
 Teaimín, *name*, 'small Tom', 10.92, ~ an Bhairéad(aigh) 12.11, ~ Choilm Thomáisín 1.378, ~ Thomáis Phaitseach 3.48, Poll ~ 12.28.
 teainc, *m*, 'tank', *pl* ~eannaí 8.87, soiptic ~ 'sceptic tank' 14 *s.v.* goile 2.
teáine, *n*, '(yellow object)'.
 teáineacht, *f*, 'tightness', 3.167-168.
 teáineáilte, *a.*, 'tanned', 8.4.

- teainnín, *a.*, 'little (and) tight', 3.175.
- teaisceanta**, *thaisceanta*, *adv.* 'at all', 1.215, 8.220, 9.116.
- teallach**, *m.*, 'hearth', 1.427, 8.217, 14 *s.v.* tuairisc 1, *gsg* ~aigh 7.104, -118, 14 *s.v.* badhbh badhbh, *pl* **4.231**, ~aí 4.145, ~lltrachaí 4.90, -95.
- teallachóg**, *f.*, 'tail fan', 1.262.
- teálta, *m.*, 'small hut, shelter', *pl* ~traíochaí 4.190, ~áiltfochaí 1.268, ~í, ~chaí, ~tV:chaí **4.231**.
- téaltaigh*, *v.*, 'go futively', *VN* ~tú* 1.260.
- Team, *name*, '**Tom**', 10.77, ~ Ó Flathartaigh, ~ Pól 12.11, ~ Rua 8.218, ~ Thomáis Sheáin Bhriartaigh, ~ Mheachair 12.25, *gsg* ~ Bhig 9.49, *pl* ~mannaí 12.9, Son ~s 12.9.
- Teamáí, *name*, '**Tommy**', ~ Cadhan 12.11.
- Teamaisín, *name*, 'small **Thomas**', ~ Guairim 12.11.
- Teamannach, *name*, '**Tom(my)**', Éamann ~ 12.25.
- Teamannaí, *name*, '**Tom(my)**', 7.120, Maidhc ~ 7.111, Marcas Mhaidhc ~ 12.25.
- Teamas, *name*, 'Thomas', Peait ~ Pheaitín Seoige 12.12.
- team bóraín*, *n.*, *fíg* 'sportive person', 1.384.
- Teamhair, *PIN f.*, 'Tara', 1.302, -325, 4.106, Treamhair 1.72, -89, *gsg* Theamhrach 1.72, -92, Seamhrach 10.100.
- teampall, *m.*, 'church', 1.177, 7.51, *pl* ~ill 4.43, -52, *pron* 6.11.
- Teampall Mhuiris, *PIN*, 5.393, 12.27.
- Teampall Rónáin, *PIN*, 1.21, 5.393, 12.27.
- teanam**, *v.*, 'let's go', 5.111, *see* **TEARA**².
- teanchair*, *f.*, 'tongs', 1.262.
- teanga**, *f.*, 'tongue, language', 1.154, 8.145, 14 *s.v.* tubaiste (b), *gsg* ~n 3.35, -37, 14 *s.v.* bualadh 2, fad 1(d), *cmcs* 3.12, *dep* 9.72, *pl* 4.118, -127, ~in, ~chaí 4.39, -nnaí* 4.127 n., ~íochaí 4.148, **-191**, ~echaí 4.183, ~góchaí 4.187, ~chaí 4.167, ~í **4.231**, *pron* 6.6.
- teangamháil, teangmháil*, teagmháil*, *f.*, 'encounter, contest', 1.95-96, 5.263, 10.13, -24, -35, 12.27, 14 *s.v.* taiseacht, teagabháil 1.247, 5.83, *gsg* teangmhála* 1.354, teangbhála 10.58. *Cf.* **TANGAIGH**.
- teann**¹, *prp* le ~ 'by dint of' 5.224, -245, 7.119, 14 *s.v.* cnáimh 1, pleaineáil.
- teann², *a.*, 'tight, firm', 10.90, *gsgf* ~a 10.53, *pl* ~a 3.56, *comp* teinne 3.62, teainí 3.66.
- teann**³, *v.*, 'draw near', 5.142, **-148-149**, -161, 9.10, *impv* 5.229, 2*sg* 2.4, 2*pl* ~aí 5.73, ~aigí 5.157, *pres* ~ann 5.157, *pst* 3*sg* 1.119, 10.31, -66, 3*pl* ~adar 1.119, *fut* ~6' 5.411, *cond* 2*sg* ~thá 5.143, *vadj* ~ta 5.175, *VN* ~adh 1.119, 5.147, 8.157. *Cf.* **TEANNADH**.
- teannach*, *see* **CEANNACH**.
- teannadh**, *m.*, 'force', 14 *s.v.* s 1.
- teannleathan**, *a.*, 'stocky', 3.84.
- teannta**, *n.*, 'support', 1.173; *prp* i d~, *also* i deannta 'up against, together with' 1.173, -209, 2.91, **7.114**, 13.8, ... th~ 1.119, *interr* 8.64-65, *conj* 'as well as' 8.124.
- teanntásach, *a.*, 'bold, forward, familiar', 3.148.
- teap**, *n.*, 'stroke, least activity', 7.115.
- teár, *see* **CÓL TEÁR**.
- téar**, *m.*, 'spree, "tare"'.
teara¹, *tarra**, *m.*, 'tar', 1.212, 3.6, 8.241, 11.61.
- teara², *tar*, *v.*, 'come', 1.215, 5.140, -161, -237, **-291-296**, 8.81, **10.70**, *lenited* 9.11, *impv* 2*sg* teara 6.17, 8.198, tearra 5.79, 1*pl* teanam 5.111, 2*pl* tagaí 5.72, teagaigí 5.73, *pres* teagann 1.29, tigeann 8.62, tagann 6.17, theaigeann 10.42, *lenited* tiug- 9.10, teagthann 5.388, tiucann 5.389, tiocann 5.388, *rel* theaganns 7.10, thaganns 9.11, 10.26, thiuganns 8.128, thigeas 5.83, 3*pl* tagannndar 5.406, *pst* tháinig 1.11, -13, -48, -67, **2.59**, **9.169-171**, táini' 14 *s.v.* ardghraidhmhireach, tháing 8.193, táinic 3.24, thainig* 10.1 n., 1*pl* tháinigeamar 10.62, tháinigmuid 5.95, 3*pl* tháinigeadar 5.75, tháingeadar 14 *s.v.* abhaile 1, tháiniceadar 5.77, táinicdar 9.171, tháinige dur 13.29, *imprs* tháinictheas 5.269, *psthab* 3*sg* theagadh 1.403, thagach 5.6, dteagad sé 8.87, thiogadh 8.211, 3*pl* theagaidís 8.86, (*or pstshj*) teagaidís 5.239, 7.83, theaigidís 7.113, *fut* *lenited* 9.10, tiocfaidh* 1.389, thioctaidh 7.41, tioctha' 8.102, tioctha 14 *s.v.* beophian, tioca 6.93, *rel* thiocfas* 5.71, thiocthas 2.5, thiocas 10.56, 3*pl* tiocthadar 5.406, *cond* 2*sg* tiocthá 7.6, 8.61, tiocá 8.173, *emph* tiocthása 14 *s.v.* co(i)s (b), 3*sg* thiocfadh* 1.120, thiocthadh 8.12, tiocach 14 *s.v.* díornú, thiocthad sí 6.47, tiocait sé 14 *s.v.* iomarbhá, tigtheadh 7.84, 3*pl* tiocfaidís*

14 s.v. srian, tiocthaidís 2.3,
prsbj dtaga 1.413, 10.44, *dtige* 1.413,
 8.127, *dtioga* 5.9-10, *dtagaí* 10.44, *theaga*
 5.98, *Echo* 2sg *theagair* 5.98, *pstsbj* 2sg
dteagá 8.12, *teagta* 8.131, *tagtá* 5.42, *tigtá*
 8.12, 10.70, *tagthá* 5.92, 3sg *dteagadh*
 5.9, *dteagad sé* 8.78, *dtagadh* 8.131,
dtigeadh 8.139, 3pl *tiugaidís* 5.9, 8.137,
vadj *teagthaí* 1.86, *teagthaíthe* 5.176, -192,
teagthaí'e 7.73, *tagthaíthe* 8.10,
tiogthaíthe 5.290, *tiocthaíthe* 5.389,
tiocthaí 11.140, *VN* *toidheacht**,
*tidheacht**, *tíacht* 1.212, *tíocht* 5.209,
thíocht 5.232, *theacht* 8.108, *tíochtain*
 10.68;
 ~ amach le 8.81. Cf. **TEACHT**, **TIG**².
*Teara*³, see **CNOC TEARA**.
tearáil, *v*, 'tar', 5.20, *pst* ~ 9.175, *VN*
 3.161.
téard, *interr pron*, 'what', see **CÉARD**.
téarma, *m*, 'term', 1.358, 9.8, 14 s.v. *cúl*
 (g), *pl* ~í 4.55, 7.37.
teas, *m*, 'heat, heating', 1.193, 3.24, -168,
 8.7, *dep* 8.165.
*teasb(h)ach**, see **TEASPACH**.
teasnaigh, **tasnaigh**, *teastaigh**, *teistigh**,
*testaigid**, *v*, 'affirm', *vadj* ~the* 1.215.
teaspach, *teasb(h)ach**, *n*, 'hot weather',
 1.97, *m* 14 s.v. *tintí*, *gsg* ~aí 3.4, 9.61.
*teastaigh**, see **TASTAIGH**; *teastaigh**, see
TEASNAIGH.
téastair, *m*, 'tester', *gsg* ~ir* 14 s.v. *téastair*.
teastas, *m*, *gsg* *in* *briseadh* ~is
 'misbehaviour'.
téatair, *gsg*, 'tester?', 14 *Appendix*.
*Tebóid**, see **TIOBÓID**.
teich, see **TEITH**.
teideal, *n*, 'title', 8.80.
teideog, *tideog*, *f*, 'small stout person',
 1.33.
teidhm, *m*, 'party, good time', 3.150.
teidhmiúil, *a*, 'sportive', 3.150.
teidhtl, *n*, 'reputation, honour'.
téigh, *v*, 'heat', *impv* 14 s.v. *gimide* 1, *pst*
imprs *téadh* 5.82, *fut* *téithidh* 2.2, *VN*
*téaghadh** 1.109, *téabh* 3.6 s.v. *pic*,
 5.207, 8.142.
teighre, *teigh*, *v*, 'go', 1.17, -414 n., **5.141**,
 -237, -297-302, **10.70**, *nasalisation*
 1.281, -328, *fut stem* *go* *ngoth-* 8.8, *impv*
 2sg *gabh* 3.171, 8.195, *goth* 14 s.v.
athfhód, *go* 14 s.v. *isteach* 2, *lúibín*,
téiri 10.92, *téire* 5.79, *teiri* 8.197, *teire*
 5.2, *teir* 14 s.v. *suas* 1, 3sg *téadh* 2.60,
téad sé 3.117, *1pl* *gabha muid* 5.111, *2pl*

gabhaí, *gabhaigí* 5.70, -74, *téighidh*,
téighigí 5.71, *téigí* 7.25, *teigí*, *teighigí*
 5.72, 3pl *teighidís* 14 s.v. *mullach* (a),
pres 1sg *téim* 14 s.v. *raiseáil* 3, *teighim*
 8.131, *teighím* 5.412, *emph* *teighimse*
 10.68, *gothaim* 5.390, 2sg *théir* 10.59,
 3sg *téann* 2.12, *téigheann* 10.95,
teigheann 5.2, *gabhann* 5.398, 7.43,
 13.29, -32, *rel* *théanns* 5.35, 9.11,
teigheanns 5.362, *imprs* *teightear* 5.48,
pst 1sg *chuadhas* 5.98, 3sg *chuaidh** 1.28,
 -113, -335, -404, *chuaigh* 2.19, -37, -73,
chuadh 6.93, *chua* 3.153, *chua'* 4.43, *fua'*
 1.387, *ghabh* 3.12, 10.70, 13.2, *ghoth*
 8.72, *gho'* 10.99, *dep* *dheachaidh* 3.63,
ndeachaidh 8.124, *ndeacha* 5.381,
ndeacha' 12.20, *eachaigh* 5.268, *achee**
 5.268 n., 9.130, *1pl* *chuamar* 5.93,
ghabhamar 5.93, 10.1 n., 3pl *chuadar*
 2.73, *ghabhadar* 5.86, *ghodar* 8.72,
luidear 10.70, *dep* *ndeachadar* 8.131,
Echo 1sg *dep* *dheachas* 14 s.v. *deabhal*
 11(c), 2sg *chuair*, *chuais* 5.98, -105, *dep*
ndeachais 8.145, *ndeachair* 5.97,
psthab 1sg *théinn* 2.12, *emph* *theighinnse*
 8.80, -128, *théinnse* 8.128, 3sg *théadh*
 6.1, *téigheat se* 14 s.v. *léargas*,
theigheadh 14 s.v. *ruibhéar*, 3pl *théidís*
 13.20, *theighidís* 12.27, *théadh dur* 13.30,
imprs *teighthí* 5.64,
fut 1sg *gothad* 10.59, *rachad* 10.59, 3sg
*gabhfaidh** 8.114, *gabhthaidh* 3.115,
 5.130, *gothaidh* 3.82, *gotha'* 8.102, *gotha*
 10.73, *gabhfa* 5.292, *gothaí* 10.44, *gotha*
 5.394, *rachaidh* 7.115, *racha* 10.73, *ragha*
 10.70, *rel* *ghothas* 1.85, *1pl*
*gabhfamuide** 6.6, 3pl *ngothadar* 8.131,
imprs *gabhfear* 5.61, *Echo* 1sg *gabhfad**
 1.70, *gabhthad* 5.98, *gothad* 8.229, 2sg
*gabhfair** 8.143,
cond 1sg *ngabhfainn** 1.381, *ghabhthainn*
 8.155, *ghothainn* 14 s.v. *copóg* 1,
ghothainnse 14 s.v. *teighre ar* 3, *ngohainn*
 8.48, *gho'ainn* 14 s.v. *pointe* 2, *ghothainn*
 5.413, 13.25, *rachainn* 10.16, 2sg
ngabhthá 5.69, *ngothá* 5.395, *emph*
ghothása 1.300, *rachthá* 13.1, 3sg
*ngabhfadh** 1.281, 8.207, *ngabhthadh*
 4.50, *ngabhthad se* 12.27, *ghothadh* 14
 s.v. *béal* 1(i), *gofadh* 8.58, *ngothach* 2.61,
ngothad sé 5.362, *ngothad sí* 7.82,
ngothait sí 8.14, *ghohach* 14 s.v. *tarlú,
rachadh 14 s.v. *dearna*, 3pl *ghabhfaidís**
 8.161, *ngothaidís* 1.377, *ngohaidís* 8.48,
ghoidís 14 s.v. *cluife*, *imprs* *goifí* 5.116,

prsbj 3sg téighe 5.95, theighe 8.19, *Echo* 2sg théir 5.105, *pstsbj* 1sg téinn 5.397, teighinn 1.389, *emph* teighinnse 10.98, 2sg teightheá 5.68, téitheá 8.165, *lpl* téighimis 5.94, *3pl* dtéidís 5.9, *vadj* gaibhte 1.173, -406, 5.296, 7.77, goite 1.387, 13.20, goithfí 2.66, rachtha 1.173, VN d(h)ul 1.12, -199, 10.19, -70, dol 2.47, 9.33, 14 s.v. amú 1, gul 1.52, -215, 5.3, gol 7.30, 8.241, guil 5.360, goil 1.166, 8.150, dhoil 7.82, dhuil 12.25, a ghoil 8.12, -108, goilt 5.218, ag 'oil 5.254, ag ul 14 s.v. oipinne 2, gabháil, góil 10.19; ~ dho 'deserve, ail' 7.31, ~ amach le 8.81, ~ thrí 8.81. teile, tile*, *m*, 'platform in boat', 1.34, -166, *pl* ~lteóchaí 4.62, ~lteóchaí 4.62, ~lteachaí 4.95-96, ~tí 4.231. teileagraim, *n*, 'telegram', 1.273. téiléarach, *f*, 'damage, loss', 11.2. teileafón, *m*, 'telephone', 7.19. téiléif, *n*, 'tea-leaf', 11.22. teilg*, *v*, 'cast, throw (off)', *fut* ~fead* 1.241. Cf. TLÉIG, TLIG. teilibhisean, teilibhisun, *m*, 'television', 4.44, 5.6, 7.22, 8.44. teilifís, *n*, 'television', 11.17, -122. teine*, *see* TINE. teinn*, *see* TINN. teinnt(r)each*, *see* TINTREACH. teinteán*, *see* TINTEÁN. teintidhe*, *see* TINTÍ. teip, *v*, 'fail', *cond* ~theadh 8.81. téip, *n*, 'tape', 3.48. teir, *see* TEIGHRE. teirigéis, *f*, 'asset, small thing', 1.229. teirigéiseach, *a.*, 'wealthy', 3.148. teirim, *see* TIRIM. teiscint, teisgint*, teisgin*, teiscinn*, *n*, 'open sea', 1.238, *gsg* toiscine, teiscine*, teisgin(n)te*, teisginne* 1.212. téiscleam, téiscclim, teiscclim*, *f*, 'preparation', 1.203, -217, -262, *prgs* 7.83, *dep* 2.25, 5.206. téismínteacht*, *f*, 'preparation', 1.217, -262. teisteáil, *v*, 'test', *pst* 14 s.v. ní², VN *gsg* ~ála 5.225. téistí, *a.*, 'tasty', 14 s.v. déan 7, *in comp* 14 s.v. fág ag 2. teistigh*, *see* TEASNAIGH. teith, teich, teichid*, *v*, 'flee', 5.124, -170, VN ~theadh 2.52, teicheadh*, teichiúint* 2.52 n., 5.202, ~thiú 5.215.

tén, *see* CÉ¹. tendáil, *f*, 'tending', 11.108. teobar, teopar, tóbar, tópar*, *n*, 'direction, road', 1.207, 11.117, T~ 12.19. teoichteacht, *f*, 'heat', 3.159, -168, -170. teoid, teoide*, *n*, '(heat from) cooking', 1.49. teoitl, tíuitl, *m*, 'total, nothing, limit', 8.245. Teóna, *name*, 'Tony', 12.25, ~ Phádraig Uí Ghaora 12.11. Teónaí, *name*, 'Tony', 12.25, 14 s.v. ceann 6(b), sleabaráilte. teontas, *m*, 'heat', 3.168, -170. teopar : TEOBAR. teorain, teoran, teorn, *m*, 'turn, once', 8.25, -144, -202, 14 s.v. sín 1, smailc 4, *pl* ~acháí 14 s.v. pointiúil 2. teorainn*, *see* TÓRAINN. teorams, *npl*, 'terms', 9.73. teorcaí, *m*, 'turkey', air (c). teorn, *see* TEORAIN. teos, *m*, 'heat', 3.168, -170. teóst, *m*, 'toast', 5.74. tesa*, *see* TOSAIGH. tésmuite, téis moite dhe, taobh is-muigh de*, *prp*, 'except', 1.52, -212, -262, 7.107, *conj* 'except, although' 8.149. Cp. MOITE. th', *see* DO¹. thair, tha(i)r, thar, thairis, thara, *prp*, 'over, past', 7.73-75, 7.91, 9.35, -90, *emph* 6.26-27, 's ta(i)r 1.387, 7.73, 9.30, thairis, thara 1.387; *prp* pron II. IX, 1.387, 7.74-75, -92, 1sg tharam 8.13, tharm 8.52, thartam 7.7, thart dhom* 7.75 n., *emph* tharamsa 6.26, 2sg thart 1.49, thartad 5.174, thart duit 7.75, *emph* thartsa 6.54, 3m thairis 2.52, *emph* thairisean, tharsan 6.54, 3f thairti 1.118, thairsti 8.173, *emph* thairtise 6.54, 2pl tharaí 14 s.v. faic, tharaibh* 1.79, *emph* tharaibhse 6.54, 1pl tharainn 5.300, 3pl thartú 2.2, thartub 1.52, 13.5, tartub 10.40, -103, thairiú 8.233, *emph* thartúsán 7.100; *conj* 'compared with' 8.162, ~ mar 8.158. thaireas, tha(i)r(e)as, thairis, tharas, *prp*, 'apart from', 1.238, 7.91, 9.139, *conj* 'compared with' ~ mar 8.158, *with* VN 8.162, 14 s.v. scóipeáil. thaisceanta, *see* TEAISCEANTA. thal, thál, *see* THARLA. thall (tháll), *adv*, 'over, beyond', 1.43, -78, -117, -119, -229, -284, 6.70, -75, 8.186,

- 193, agus tall (táll) 8.186, -187 n., **9.30**.
 thallas, *adv*, 'here', 8.186.
 thar : THAIR.
 thar(a)¹, *conj*, 'because', 8.123, -145, -146.
 thara², *see* THAIR.
 tharas : THAIREAS.
 thar éis, tar éis, thréis, théis, th'léis, thléis, réis, léis, séis, léise, in éis, *prp*, 'after', 1.117, -130, -186, -192, -399, 3.75, 6.90, **7.120**, (tréis) 7.120, tar éis 10.89, 11.127, in éis 1.130, *interr* 8.64-65; *adv* ~(e) sin, théise sin, léise sin 'nevertheless' 7.120, 8.229, 13.15, -21; *conj* 'even though' 8.151, 13.9, *with* VN 'after' 5.11, -234, **8.133**, -158, 'despite' 8.152.
 tharla, thárla, *v*, *pst* TARLAIGH; *conj* (ó) ~, thál, thal 'since, because', 1.193, 3.120, 6.20, 8.86, -120-121, -123, **-145**, **-146**, 11.3, 14 *s.v.* seanhata, thál nach 5.293, 8.131.
 thart, *adv*, 'around, past', 2.46, 5.24, 7.74, 8.86, **-198-199**, -226, 14 *s.v.* caith 5, cas 4, fág thart, ~ timpeall 1.180, ~ ar 'approximately' 8.220, 11.171, 13.29; *v*, t(h)artadh 5.327-328, 9.30.
 theas, *see* AFRAIC THEAS, AN.
 théint, *see* FÉACHAINT.
 théis, *see* THAR ÉIS.
 th'fhiathraí, *in interj*, *cf.* FIATHRAIGH.
 thiar, *adv*, 'west', 1.59, -119, -369, 4.141, 6.63, -86, -97, -100, 7.35, **8.188**, **-190-191**, **-193-196**, -215, 10.101, 12.28, 13.22, ~ ar 'at a loss' 8.191.
 thiar-, *prefix*, 'west', 1.256, **3.117**.
 (Th)iar-Chonnacht, *see* GLEANN (TH)IAR-CHONNACHT.
 thiar'duaidh, thiar-dtua, *adv*, '(in the) northwest', 8.192.
 thiarfochtar, *m*, 'far bottom', 3.117. *Cf.* IARÍOCHTAR.
 thiar'neas, *adv*, '(in the) southwest', 1.59, 8.192.
 thíos, *adv*, 'down, north', 1.117, -377, -409, **8.187**, **-189-190**, -193, t(h)íos 9.30.
 th'léis, thléis, *see* THAR ÉIS.
 thoir, *adv*, 'east', 1.41, -59, -369, 2.46, **8.188**, **-190-194**, -196, 10.101, 12.28, as ~ 7.122, ~ ~ aduaidh 'east northeast' 8.192.
 thoir'duaidh, thiar-dtua, *adv*, '(in the) northeast', 8.192.
 thoir'neas, *adv*, '(in the) southeast', 1.201, 8.192.
 thréis, *see* THAR ÉIS.
 thrí, thraí, frí, tre*, tré*, trí, tri*, *prp*, 'through', 1.33, -118, 2.19, 10.88, 14 *s.v.* síos 7, tré* 9.3 n., *emph* 6.26, **7.76-79**, trí 11.127, thréna 1.33, ~na 1.387, 6.85, 9.147-148, ~d an 7.68, -78, fríd an* 9.52 n., tríd é* 6.26 n.;
prp pron 7.92, *1sg* thríom 1.282, tríom 9.30, *emph* thríomsa 10.26, *3m* thríd 7.27, 8.86-87, 8.223, thraíd 6.10, tríd 8.94, -201, *emph* thrídsan, thrísan 6.54, *3f* thríthi 6.3, *emph* tríthise 6.54, *3pl* thríothub 5.6, thríothu 14 *s.v.* eidir, thríotha 8.171.
 thuaidh, *adv* ó ~ 'north', 2.55, 5.327, 8.184, **-188-190**, -192, -196, 12.28, 13.19.
 Thuathaláin*, Mhac*, *see* CÚLÁN.
 thuas, *adv*, 'up', 1.392, -400, -403, 6.3, -47, -72, **8.187**, **-189-190**, -196, 14 *s.v.* aer 1, is tuas 8.187, 9.30.
 thú thá*, *see* SHÚ SHÁ*.
 tí, *prp* ar thú 'about to, intending to' 7.105.
 tíacht : tíocht, *see* TEARA².
 tiagharnas, *m*, 'lordship', 1.252.
 tiarach, *f*, 'crupper', 1.190, *gsg* ~aí 5.168.
 tiaránach, *see* TÍORÁNACH.
 tiarna, tighearna*, *m*, 'lord', 1.105, *in voc* 1.119, 7.94, 8.1, -174, (*pl*) ~(í) 3.37, *pl* ~í 4.19, -33, -72, *dep* 3.69.
 tibhín, *a*, 'little (and) thick', 3.172.
 tic, *n*, 'tick', 'tapping' 1.218, 'parasitic arachnid' 14 *s.v.* rite¹ 2.
 ticéad*, *see* TUICÉAD.
 tideog, *see* TEIDEOG.
 tidheacht : tíocht, *see* TEARA².
 tidl, *interj*, '(mechanical noise)', 6.100.
 tíffíní, *npl*, 'small houses', 3.173.
 tig¹, tuig, *v*, 'understand', 1.212, 5.293, 8.12, *pres 1sg* ~im 1.284, ~im mé 5.88, *3sg* ~theann 5.388, *interr* an d~eann tú? 1.68, -263, 2.54, 5.413, 6.27, 8.120, *imprs* ~tar 5.47, *pst* 3.6, *psthab imprs* ~tí 5.32, ~taí 5.35, *fut* ~fe 5.79, ~thidh 11.126, ~the' 14 *s.v.* dúshlán 2, ~theoidh 5.417, *rel* ~theas 8.85, 12.17, *cond 2sg* ~theá 14 *s.v.* a¹ 2, *3sg* ~theadh 8.26, *vadj* ~thítthe 5.179, VN tuisceint, tiscint 1.242, 5.205, -208, 13.13.
 tig², *with cop* is ~ le 'can', 1.215, **5.377**.
 tigh, *adv*, 'at the house of', 7.121, i d~, ó dhigh 7.121, *cf.* TEACH.
 Tigh Bhab Sheáinín, Tigh Bhab, PIN, 12.27.
 Tigh Chéin, 'Kane's Bar', 7.55.
 Tigh 'Gheraghty', 'Geraghty's (shop)' 11.32, -110.
 Tigh Mháirtín Bán, garage, 9.49.

- Tigh Mheaic, 'Mac's Bar', 1.345.
 Tigh Mhórain, Tigh Mhóran, 'Moran's' (shop and bar)', 1.406, 14 s.v. peicdiúr 1.
 Tigh nEathach*, *see* TÍNE*.
 Tigh 'Pheacocke', 'Peacocke's (bar)' , 11.22.
 Tigh Shiúbháine, *PLN*, 12.27.
 tigheadhas*, tighe(adh)as*, tigheas*, *see* tíos, tíobhas, tíobhaíos, tíofas.
 tighearna*, *see* TIARNA.
 tile, *see* TEILE.
 tileadh, tuilleadh*, *m*, 'more', 1.160, -212, -418, **3.59**, 8.168, **-239**, *adv* 8.222, 14 s.v. lag⁴ 2.
 till, sill, fill, toill*, *v*, 'fit', 1.262, 5.142, **-149**, **-325**, *fut* toillfidh* 1.183, -212, ~thidh 14 s.v. tóin 3.
 tille, *see* TAOILLE.
 tilleamaí, tuilleamaí, *n*, 'dependence', 1.160, 3.164.
 tilleamaíocht, *f*, 'dependence', 1.212, 3.164.
 timbíl, *n*, 'thimble', 11.55, -61, -77, 14 s.v. boighdeán², lúd, miotal (b).
 timchillín*, *see* TIMPILLÍN.
 timpeall, thimpeall, tímpeall, thímpeall, timcheall*, *prp*, *adv*, 'around', **1.115**, -119, -159, -180, **-217**, timpall, tiompall 1.354, tíompall 12.27, thíompall 14 s.v. léigiún, (thart) ~ (ar) **7.121**, *interr* 8.64-66, *gsg* timchill* 1.162, timpill 1.217; *adv* ~'s **1.180**, in ~'s 7.57, *v*, *impv* 3*sg* ~adh 5.328.
 timpeallach, *a.*, 'roundabout, round', 3.148.
 timpeallacht, *f*, timcheallach*, 'roundness', 3.159.
 timpillín, timchillín*, *m*, 'small round, small circuit', 1.162, -217, 3.177.
 timpiste, tímpiste, *f*, 'accident', 1.57, 7.30, [13.27], *pl* ~tí 4.178, ~achai **4.231**, timpeóisteachai 4.26, -61.
 tin, *n*, 'tin', 2.18, 14 s.v. bosca 2, caipín, calar, páipéar 3.
 tinceain, *f*, 'can', 5.233, 14 s.v. grúscán.
 tincéara, *m*, 'tinker', 1.180, 14 s.v. abhóg, tufóg, *pl* ~í 4.71, 8.25.
 tincéarach, *f*, 'tinkering', 14 s.v. láimh 1, picéarach 2.
 Tincéaraí, *na*, *PLN pl*, 12.27.
 tine, teine*, *f*, 'fire, flash', 1.33, -142-143, -193, *gsg* tineadh* 4.137 *n.*, *dep* 6.97, 7.104, tinidh* 1.424, *pl* teinte* 1.179, tint(r)eachai 1.424, tintreachai 4.143, tinte **4.44**, tínte 3.26, tinteachai 3.47, 4.224, tintreachai, tintíochaí, *num* tinte **4.40**, *dep* tintí 9.135.
 Tíne*, Tigh nEathach*, *PLN*, 'Tynagh', 1.141.
 tinn, tínn, teinn*, *a.*, 'sore, sick', 1.179, -413, -417, 5.164, 8.143, -182, 9.34, 10.31, *gsgf* ~e 3.53, 14 s.v. co(i)s (g), *pl* ~e 3.56, *cmcs* 4.79, *comp* ~e 3.62.
 tinneas, *m*, 'sickness', 3.158, -167-168, 5.5, *gsg* tinnis 9.61, 14 s.v. deós 2, raibhit, *pl* ~sachai 4.150, -231, 8.245, ~ cinn 'headache' 2.25, *lenition* 9.45, *pl* ~cínneanaí 4.32, ~cínneachai 4.35.
 tinnín, *a.*, 'little (and) sore', 3.175.
 tinniúr, tinneabradh*, tinnabradh*, *see* TIONÚR.
 tinntén*, *see* TINTEÁN.
 tint, *n*, 'smallest draft'.
 tinteach, *see* TINTREACH.
 tinteán, teinteán*, tinntén*, *m*, 'fireplace', 1.179, *gsg* ~in 3.18, 14 s.v. gruaim.
 tintí, tintí, teintidhe*, teinte*, tinte*, *a.*, 'immense, great', 1.193, -213, 8.27, 9.62, -72, -99, -176, 14 s.v. cá, fearabó, scréachadh, teintí 4.71, Uisce Thobar T~ 10.52.
 tintreach, teinnt(r)each*, *f*, 'lightning', 1.193, tinteach, tintireach*, tintreach(t), *pl* (of tine) tinteacha*, tintrí* **1.424**, *gsg* ~rí 1.193, (9.72).
 tíobhaíos, tigheadhas*, tighe(adh)as*, *m*, 'thrift', 1.106, -252, 3.166.
 tíobhaíosach, tíobhasach, *a.*, 'thrifty', 3.148.
 tíobhas, tigheadhas*, tighe(adh)as*, *m*, 'thrift', 1.106, -252, 3.166.
 tíobhús*, *m*, 'thrift', 1.106.
 Tiobóid, Teabóid*, Tebóid*, *name*, 'Theobald, Thebaud', 1.4, -8, -215, ~ 'ac Conraoi 6.70, *dep* Th~ 5.368, 'ac ~ 3.31, 12.7, *pl* ~eachai 1.8, 12.9, Na ~eachai Móra 12.20.
 tiocair, tiucair, *f*, 'cause', 1.225, 5.382, 9.61, *pl* ~eachai 4.59.
 tíocht, tíochtain, *VN* of TEARA².
 tíocht-un-láthair, *m*, 'appearance', 7.82, *also* TEACHT-I-LÁTHAIR.
 tiodhlacan*, tiodhnacal*, *see* TÍOLACAN.
 tíofas, tigheadhas*, tighe(adh)as*, *m*, 'thrift', 1.106, -252, 3.166.
 tíofasach, *a.*, 'thrifty', 3.148.
 tíolacan, tiodhlacan*, tiodhnacal*, *m*, 'accompaniment', 1.105, -244. *Cf.* TIONLACAN.
 tiomaint*, *see* TUMAIN.

- tiomáin*, *see* TOMÁIN.
 tiompall, tiompall, *see* TIMPEALL.
 tiomsaigh*, *see* TOMSAIGH.
 tionchar, *m*, 'influence', 11.122.
 tionlacan, tionlacán, tionnlacan*,
 tiodhnacal*, tiodhnacal*, *m*,
 'accompaniment', 1.56, -244, 3.164, 14
s.v. iarlacan. *Cf.* TÍOLACAN.
 tionnuar, tionnúir, *see* TIONÚR.
 tionónta*, *see* TUNÓNTA.
tionscail, *v*, 'begin', *pst* 5.164, *VN* ~al*
 5.201.
tionúr, tionnúir, tionnuar, tinníur,
 tinneabradh*, tinnabrad*, *m*, 'spell of
 sleep', 1.216.
 tíoránach, tíaránach, *m*, 'tyrant', 1.19,
 3.159, 9.139, 14 *s.v.* truspas, *gsg* ~na'
 3.19, *pl* ~aí 4.90, ~chaí 4.145, 9.95.
tíoránta, *a. and m*, 'tyrannical; tyrant',
 1.19, 3.159, *pl* ~í 14 *s.v.* leis 1.
tíorántacht, *f*, 'tyranny, oppressing',
 3.159.
 tíos*, tigheadhas*, tighe(adh)as*, tigheas*,
 'thrift', 1.106, -252.
tír, *f*, 'country, land', 1.19, 2.20, -30, 8.13,
 -140, 6 th~ 4.101, faoi th~ 9.83, bruth fá
 thír* 1.252, i d~ 2.55, 5.6, ar ~ 9.87, thar
 ~ 9.90, *gsg* ~e 7.105, -121, 8.13, 14 *s.v.*
 talthamh 3, *cmcs* tír' 10.15, *pl* **4.231**,
 tíortha 4.106, -149, tíorthaí 4.139,
 tíorthachaí 4.60, *pron* 6.6. *Cf.* BRÁ THÍR.
 Tír Eoghain, Tír Úin, *PIN*, 'Tyrone', 1.21.
 Tír fó Thoinn, Tír-fó-Thoinn, Tír faoi
 Thoinn, *PIN in tale, dep* 10.85. *Cf.* SLÍ FÓ
 THOINN.
 tírim, teirim, tírim*, tirm*, *a.*, 'dry', 1.34,
 -192, 6.64, 8.139, -140, 14 *s.v.* colainn 2,
pl ~e 3.57, *comp* trioma 5.19, triomaí
 3.66-67.
 Tír Íseal, *an, PIN f*, 'Low Countries', *gsg*
 na Tíre Íseal 3.12.
 tíriúil, *see* TÍRTHIÚIL.
 Tír Lochrann, Tír Locharna(í), Tír
 Lochlann, Tír Lochlainn, *PIN*, 1.165,
 -246, 10.24, 13.5, *dep* 10.15.
 Tír Mhuimhneach, *PIN*, 'Co. Clare', 14 *s.v.*
 Muimhneach 1.
 Tír na hÓige, *PIN*, 5.234.
 Tír na Sorcha, Tír na Sorchaí, *PIN*, 8.174,
dep Rí Th~ 8.172.
tírthiúil, tíriúil, *a.*, 'homely, pleasant',
 1.187, -301, 3.150, -153.
tisceanacht, *see* TUISCEANACHT*.
 tiscint : tuiscent, *see* TIG¹.
 tí-seoirt, *n*, 't-shirt', *pl* ~s 8.83.
tít, tuit*, *v*, 'fall', 1.418, *impv* 14 *s.v.* hó
 bha, *pres* ~eann 8.227, *imprs* ~tar 5.32,
 -47, *pst* 2sg ~is 10.59, 3sg thuit* 10.87
n., thit 1.181, *psthab* 1sg *emph* ~innse
 13.13, 2sg ~eá 5.41, 3pl (*or cond*) ~idís
 5.116, *fut* ~the 14 *s.v.* suas 5, *cond* 1sg
 ~inn 1.389, 2sg ~theá 14 *s.v.* aithnigh²,
 3sg ~theadh 5.301, ~thead se 8.230, *prsbj*
 3sg ~idh 5.79, *pstsbj* (*or cond*) 1sg ~inn
 13.19, 2sg titeá 8.26, 3sg titeadh 1.69,
vadj tuitithe* 3.178, ~íthe 14 *s.v.* gig 3,
 ~thí, ~í 5.32, *VN* ~im 5.200, -206, 8.170,
 tuitim* 1.212, 9.32, *pl* ~eachaí 4.59,
 -231.
 titheabhaí, *npl*, 'small houses', 3.173.
tiú, *n*, 'two', ~ suibhintí '£2.70' 8.42.
 tiubh¹, tiugh¹, *a.*, 'thick', 1.101, 2.49, -51,
 9.31, *pl* tiúgha, ~a 2.51, 3.55, *comp* ~a,
 tiúcha, tiufa 3.65, *abst comp* thibheacht
 1.2, -119, 3.71, 9.10, ~a 9.10, ~ 3.71.
 tiubh², tiugh², *v*, 'thicken', **5.235**, *vadj*
 tiufa 5.174, *VN* tiughchan* 1.105, -119,
 tiúchan, tiúchán 5.203, ~adh 5.215.
 tiubhas, tiughas*, *m*, 'thickness', 1.105,
 3.158, 9.10, ar ~ 1.180, 9.87.
 tiucair, *see* TIOCAIR.
 tiugh^{1,2}, *see* TIUBH^{1,2}.
 Tiúim, *PIN*, 'Tuam', 5.384.
 tiúin, *f*, 'tune', 11.145, 14 *s.v.* iúin (c).
 tiúineáil, *v*, 'tune', *VN* 14 *s.v.* iúin (c).
 Tiúin Mhic Éide, Tiúin Mic Éadaí, *PIN*,
 'Tourmakeady', 12.27.
tiúitl : TEOITL.
 tiumblar, *m*, 'tumbler', ~-draidhear
 'tumbler dryer' 7.21.
 Tiúna, *name*, 'Tony', *song title* ~ an Aircín
 I.II.
 tiúraist, *m*, 'tourist', *pl* ~eachaí 4.222,
 tiúasteachaí 5.298.
 tláith, *a.*, 'soft', 9.37.
 tláthdeas, *a.*, 'tender and nice', 10.102.
 tléig, *v*, 'cast ?', *pst, fut* 1sg ~fead 1.241.
Cf. TLIG, TEILG*.
 tlig, teilg*, *v*, 'cast, throw', *pst, imprs*
 ~eadh 1.241, *VN* ~ean 5.205.
 tlú, tolú, olú, *m*, 'tongs', 1.47, -229, -365,
dep 14 *s.v.* bos 2, *pl* tlúite 4.54, tlúinnaí
 4.57, -217, tolúchaí, tolúinnaí **4.231**.
 tlus*, *m*, 'lie', 1.44.
 tnúthán, *m*, 'longing', 1.146, -303.
 tobac, *m*, 'tobacco', 1.47, -382, 3.47, 8.178,
 9.14, -44, -61.
 tobairín, *m*, 'small well', 3.174.
 tobán*, *see* TUBÁN.
 tobann*, *see* TOIBEANN.

tobar, *m*, 'well', 7.2, **9.85**, T~ an Chutair 12.28, T~ Cáilín 8.173, T~ Chlochar na gCuit 12.27, T~ Cholm Cille 4.45, T~ C(h)olm Cill 12.27, Th~ Dheiriú a' Domhain *dep* 2.53, T~ Dhumhaigh Chaoín 12.27, T~ Leiteas 12.28, T~ Mháire Ní Fhlathartaigh 12.28, T~ Muire 'Our Lady's Well' *pron* 6.11, T~ Naomh Pádraig 7.113, T~ na nIfearnán 12.27, T~ na Páirce Báine 1.358, 14 *s.v.* gramadach, T~ na Páirce Báine 12.27, T~ na Seacht nInín 12.27, T~ Rí an Domhnaigh 5.98, Th~ Thintí *dep* 8.177, Th~ Tintí *dep* 10.52, *gsg* ~ir 8.156, un (an) ~ir 7.82-83, *pl* 4.229, **-231**, toibreacha 4.143, toibreachaí 1.205, 4.10-11, -53, 8.173, toibreachaí 3.174, 4.45, ~ir 4.221.

tóbar, *see* **TEOBAR**.

tochail, *v*, 'dig', *vadj* ~te, ~chlaíthe 5.177, *VN* ~t 5.207.

tochais, tochas, *v*, 'scratch', **5.165**, *fut* ~iseoidh 5.38, *vadj* ~iste, ~isíthe, ~chasáí 5.177, *VN* ~as 5.201, 14 *s.v.* bun 1(a).

tóchar, *m*, 'track, burrow', 8.76.

tochas, *m*, 'scratching, itch', 6.6 *s.v.* cois. *VN* of **TOCHAIS**.

tochrá*, tocrád*, sou-chrádh, *n*, 'anguish', 1.262.

tochraide*, tochraíd, tochraíde, *see* **SOCHRAÍDE**.

tochrais, *v*, 'wind', **5.165**, *fut* ~eoidh 5.30, *vadj* ~ste 5.177, ~chraisíthe 5.38, *VN* ~as 1.195, -404, 5.201.

tocht¹, *n*, in ~ uisce 'need to urinate'.

tocht², *see* **SOST**.

tofa, toghtha*, *a.*, 'excellent', 1.127, 5.140. *Cf.* **TOGH**, **TOGHA**¹, **TOGHA**².

tofond*, *see* **TÚIN**¹.

tóg, *see* **TÓIG**.

tógadóir, *m*, 'seaweed harvester', 3.154.

togair, tograigh, *v*, 'desire, please', **5.166**, **-325** *n.*, *pres* ~graíonn 1.118, -284, ograíonn* 5.325 *n.*, *fut* *rel* ~grós sé 5.83 *n.*, *cond* 2*sg* ~gró(h)á 5.67, *VN* ~grachtáil 5.204.

togh, *v*, 'choose, select', 1.127, 5.140, **-141**, *pst* *imprs* ~adh 5.82, *vadj* **5.174**, tofa 5.140, toifte 5.40, -140, *VN* ~adh 1.105.

togha¹, *n*, toga*, *f*, 'excellence, choice', 1.24, **-127**, -284, 7.53, 8.144, 9.52, 10.100, 14 *s.v.* sacbhád, stampa.

togha², *a.*, 'excellent, fine', **1.127**, -376, 5.328, 11.171. *Cf.* **TOFA**, **TOGHA**¹.

toghachán, *m*, 'selection, election', 3.160, pailitéarach 1.

toghaidhe*, *a.*, 'choice, chosen', 1.127.

toghtha*, *see* **TOFA**.

toib, *see* **HOIB**.

toibeann, obunn*, *a.*, 'sudden, quick', 1.60, -214, -227, -383, 8.142, -182, 13.10, tobann* 5.233, go ~ 8.182, *comp* ~bne 1.143, 3.63.

toibirín, *m*, 'small well', 3.174.

toidheacht*: tfocht, *see* **TEARA**².

tóig, tóg, *v*, 'lift, raise up', 3.154, 5.390, *impv* 2*sg* tógaibh* 1.214, ~ 5.5, 2*pl* ~í 8.139, *pres* 3*sg* ~eann 6.35, 11.10, ~theann 5.388, *rel* ~eanns 14 *s.v.* prinse, *Echo* ~ir 5.104, *imprs* ~tar 5.47, *pst* 3*sg* 1.209, 5.14, 1*pl* ~eamar 10.62, 13.11, 3*pl* ~eadar 5.213, ~dar 5.75, *imprs* ~eadh 5.81, 13.28, tógú 10.94, ~iú 5.381, *psthab* 3*sg* ~eadh 14 *s.v.* caith 9, 3*pl* ~idís 5.26, *imprs* ~tí 5.52, ~taí 5.50-51, *fut* 3*sg* tógfaidh* 8.113, ~fidh* 1.405, ~thidh 8.87, *rel* ~theas 14 *s.v.* suas 2, *imprs* ~thear 5.31, -60, *cond* 1*sg* ~finn* 10.94, *emph* ~finnse* 10.17, 2*sg* ~theá 14 *s.v.* aicíde, 3*sg* ~theadh 8.166, ~theat se 14 *s.v.* fód 1(a), ~fit sé 10.52, *imprs* ~fí 5.55, ~thí 5.61, *prsbj* ~e 5.104, *pstsbj* 1*sg* ~inn 5.9, 2*sg* tógtá 5.68, *vadj* ~the* 1.174, ~thíthe 5.247, ~thí 1.407, *VN* tógbháil* 1.155, -214, tógál 7.5, tógáil 8.108, ~eál 5.206, -216, -345, 9.70, ~eáil 5.234, ~eáilt 5.218, tógáilt 13.27, *gsg* ~eála 14 *s.v.* prinse.

tóighí(the), *a.*, 'rasied, taken'. *Vadj* of **TÓIG**.

toil, *f*, 'will', 1.41, 5.368, 10.82, is ~ le 5.347, *gsg* tolach 3.39.

toilíocht, *f*, 'will', 3.159.

toiliúna, toil dheona*, *n*, 'will', 1.56, -385.

toill*, *see* **TILL**.

toilteach, tuíllteach, *a.*, 'willing', 1.183, 3.148, -153.

toilteanach, *a.*, 'willing', 3.14, -148, -153.

toilteanas*, *m*, 'willingness', 3.14.

toim, *see* **TOM**.

Toim Beola, Tuím Beola, Tuaim Beola, *PIN*, 12.27.

toimín, tuimín, *f*, 'small clump', 6.6, 9.58, 11.155 *n*.

tóin, túin, *f*, 'backside, bottom', 1.21, -141, -144, -173, -398, 7.67, 9.66, 10.7, *in* *voc* 3.10, ~leis 'bare-bottomed person' *in* *voc*, ~le-talamh 'short legged person' 3.178, *gsg* tónach 3.39, 4.231 *s.v.* páin, 14 *s.v.* boighdeán², feadán, roithín 3(a), túnach 14 *s.v.* éadan 1, tóna 3.46, 14 *s.v.*

- dubh² 2, poll 1(b), túna 14 s.v. béal 1(d), *pl* ~eanna 4.179.
- Tóin an Mhása, Túin an Mhása, *PIN*, 3.45.
- Tóin an Roisín, Tón Ruisín, *PIN*, *f*, *pron* 6.5.
- Tóin Ghairbh, an; Tóin Ghoirbh, an, *PIN* *f*, 1.81, 12.27.
- Toinn, an, *PIN* *f*, 12.27. *Cp.* TONN.
- Toinn na Cille, *PIN* *f*, 12.27.
- Toinn Ghil, an, *PIN* *f*, 12.27.
- tointe, tuinn^{te}*, *m*, 'thread', 1.185, *pl* ~ntí, ~nteachaí, ~ntV:chaí, ~ntreachaí, ~ntrV:chaí 4.231.
- toir¹, táir, *f*, 'chase, fondness', táir 1.20, 8.82, 14 s.v. isín; *prp* ar th~ 'looking for' 7.105.
- toir²: TABHAIR.
- toirchim*, *see* SOIRM.
- toirmeasc, [*m*], 'hindrance', 3.150.
- toirmeascúil, *a.*, 'obstructive', 1.55, 3.150.
- toirneach, *f*, 'thunder', 1.422, -424, 5.205, 6.97, ~ní 3.6, 9.61, *cmcs* 9.57.
- toirnis, toirnéis, *n*, 'noise', 3.166.
- toirpéis, *f*, 'pot-bellied person', 1.57, *pl* ~eachaí 4.59, -231.
- toirpéiseach, *a.*, 'pot-bellied'.
- toirpín, *m*, 'small thickset person', 1.57.
- toirseach, *see* TUIRSEACH.
- toirt, *f*, 'bulk', 1.41, 14 s.v. feannóg, fiach.
- toirt¹, *f*, 'calumny', 1.27, 9.61.
- toirt²: tabhairt, *see* TABHAIR.
- toirteach, *a.*, 'bulky', 1.41.
- tois¹, tomhais*, *f*, 'measure', 3.4, *dep* 3.48, *also* tos (< tomhas*) 5.235, *pl* ~í 4.55.
- tois², tomhais*, *v*, 'measure', 5.235, *impv* *lpl* ~e muid 5.111, *pres imprs* ~tear 5.47, *pst imprs* ~eadh 8.230, *psthab imprs* ~tí 5.51, ~taí 5.50, *vadj* ~tí 5.182, 6.3, *VN* 1.41, -90, -304, 4.140, 5.201, tomhas 3.4, 6.3, 10.21, -68, tos 5.215.
- toiscine, *see* TEISCINT.
- toiseach, *see* TOSACH.
- toisigh*, *v*, 'start', *pst* 5.400 *n.* *Cp.* TOSAIGH.
- toiste, *a.*, 'measured, intoxicated', *vadj* of TOIS².
- tolach, *see* TULACH.
- tolán, *see* TULÁN.
- tolcanta, *a.*, *in* talcanta ~ 'strong, stout', 8.197, 14 s.v. cnáimhluath, gais 2.
- tolg, *v*, 'contract', 5.168, *VN* ~adh 1.356.
- tolgadh, *m*, 'contraction, storm', 1.356. *VN* of TOLG.
- toll, *v*, 'bore, pierce', 5.142, -148-149, -153-155, -158-159, -161, *impv* 2*pl* ~aigí 5.157, *pst* 5.143, *VN* ~adh 10.51, *pl* ~óchaí, ~achaí, ~taí 4.171.
- tolléadrom, *a.*, '(hollow and) light'.
- tollta, *a.*, 'pierced, piercing'. *Vadj* of TOLL.
- tolltach, *a.*, 'piercing', 14 s.v. tollta.
- tolú, *see* TLÚ.
- tom, túm, *f*, 'bush, clump', 1.176, -182, -362, 5.343, 9.58, *gsg* toime 3.4, *datsg* toim 2.45, 3.4, 5.6, *pl* 4.162, ~achaí 4.59, ~aíl 3.167, 4.65, ~aíl, ~aileachaí 3.165, ~anna 4.231, *gpl* 10.48, *pron* 6.6. *Cf.* BROTHÓG.
- tomáin, tiomáin*, *v*, 'drive', 1.381, 5.137, *pst* 3*sg* 1.369, *impr*s ~ánadh 3.76, *fut imprs* ~fear 1.366, 5.54, *VN* ~ 5.201, -215, -218, ~t 1.210, 5.207, 6.34, *gsg* ~ána 1.381.
- Tomáin, *name*, *dep* 2.76.
- tomáint, *f*, 'driving', 7.111. *VN* of TOMÁIN.
- Tomáisín, *name*, 'small Thomas', *dep* Teaimín Choilm Th~ 1.378.
- Tomás¹, *name*, 'Thomas', 1.378, ~ a Búrc 5.333, ~ 'ac Con Raoi 7.55, ~ Bairéad 5.364, an tAthair ~ Fleainearaí 3.84, ~ Sheonac 2.38, *vocsg* ~is 8.153, ~is Uí Bhia 10.9, *gsg* Bríd Thomáis Mhrocha 2.17, 7.55, Brocach Thomáis Cúig 1.37, *cmcs* tigh Th~ Cúig 9.25, *gsg* Carraig Thomáis 'ac Réamainn 12.27, Cléireach Thomáis Phaitseach 1.192, Pádraig Choilm Thomáis 1.378, Séamas Thomáis 12.2, Thomáis Uí Mháille 1.101, *cmcs* Mhichíl 'ac ~ 12.13, *pl* ~achaí* 12.9, *~iseachaí 4.195.
- Tomás², *surname*, 'Thomas', 12.10, Marcas ~ 12.11.
- Tomásach, *m*, 'person of surname Tomás', 12.10-11, -22.
- tomhais¹, *f*, 'guess, riddle', 1.90, -302, 5.350, 13.2, *pl* ~eannaí 4.57.
- tomhais², *v*, 'guess, riddle', 1.90, -302, *pres imprs* ~tear 5.47, *fut* ~thidh, *rel* ~theas 13.2, *VN* 5.201, 11.19, ~eadh 5.215.
- tomhais³, *see* TOIS¹, TOIS².
- tomhaisín, *f*, 'small riddle', *pl* ~í 3.171.
- tomsaigh, tiomsaigh*, *v*, 'glean', 5.236, *impv* 1.210, *pres* ~eann* 1.181.
- tónacáil, túnacáil, *f*, 'moving on backside, pottering', 14 s.v. giotaimíl.
- tónacán, *m*, 'clumsy person'.
- tónáiste, *f*, 'scolding', 1.21, 3.4.
- Tón Ruisín, *see* TÓIN AN ROISÍN.
- tonc, sonc*, *m*, 'thrust, nudge', 1.225, 4.69, 11.69, -90.
- toncáil, túncáil, soncáil*, *v*, 'thrust, nudge',

- 1.182, -225, 5.20, 11.69, -90, VN 8.186.
tonn, *f*, 'wave', 1.173, (*datsg*) tuinn 1.185, toinn 1.24, 3.24, tuinn 10.45, *gsg* toinne 3.160, tuinne 9.126, *pl* ~ta, ~taí **4.231**, ~tracha 8.76, ~tracháí 1.173, 4.60, ~t(r)acháí 4.95-96, -219. Cf. **BROTHÓG**.
 Tonn Uí Fhloinn, Toinn Uí Fhloinn, Taobh Uí Fhloinn, *PIN*, 1.141, -173, 12.27.
 tonna, *m*, 'ton', 1.38, -44, -405, 4.43, 9.9 n., tuionna 1.44, *pl* ~í 3.76, 4.19.
 Toom-ín, *name*, 11.117.
 tópar*, *see* **TEOBAR**, **TEOPAR**.
 tor¹, *m*, 'bush, clump', 5.6.
 tor², *tur**, *a.*, 'without condiment', 1.44, *in gsgm* 3.54, *pl* ~a 3.55, *comp* toire 3.60.
 tor³: **TABHAIR**.
torachán, *m*, 'round object'. Cf. **TORRACHÁN**.
toradh, *m*, 'fruit, vegetable, benefit', 1.36, 3.37, *pl* torthaí 4.56, -149, 4.231, toraíos* 11.155.
 tóraigh, *v*, 'search (for)', *impv* 2sg 8.48, 2pl ~igí 5.73, *pres* ~aíonn 5.88, *pst* 13.26, *pstsbj* ~aíodh 14 s.v. bonn 2, VN ~aíocht 1.116, -392, 5.203, -234, ~acht 5.215.
tórainn, *tórhainn*, *teorainn*, *f*, 'boundary', 1.190, -396-397, 11.117, ar tórrthainn 10.103, thar ~ 8.14, 9.90, *gsg* tórann 3.37, *cmcs* teorainn 8.154.
tórainneach, *a.*, 'bordering, intransigent', 14 s.v. síos 6(a).
tóraíocht, *f*, 'searching', VN of **TÓRAIGH**.
 tóraiseacha, *npl*, 'stories', 4.69, -142.
 torann, *m*, 'noise', 1.36, 5.233, *prgs* ag 6.3, *gsg* ~inn 1.195, 3.18, 9.91, *cmcs* 5.283.
toras, *turas**, *m*, 'journey', 1.44, 3.31, 5.98, 8.72, -245, *gsg* ~is 1.150, 3.18, 5.93, *cmcs* 9.48, *pl* ~acháí 4.150, ~is **4.231**.
 torbad, torbán*, *m*, 'tadpole', 1.56.
 torc, *m*, '(wild) boar', 14 s.v. scailpín, *dep* 9.48.
Torcach, *see* **TURCACH***.
tormach, *tórmach**, *m*, 'springing', 1.20, -23, -358, *prgs* ag 3.124, *gsg* ~aigh 3.19.
 tornadh, [*m*], 'noise', 3.166.
tornáil¹, *v*, 'tack', 5.20, *gsg* ~ála 9.70, *cmcs* 12.27 s.v. Creig an Tornaí.
tornáil², *f*, 'smoking', 5.20.
 tornocht, *see* **TARNOCHT***.
tornóg, *tornóig*, *sornóg**, *f*, 'kiln, smoke', 1.225, 3.29, 5.20, 8.145, 9.37, ~ig 3.71, 8.54, -168, *dep* 1.377, *pl* ~acháí 4.87, *gpl* Céibh Aill na dT~ 12.27 s.v. Balla Leailí.
torrachán, *m*, '(wretch)'. Cf. **TORACHÁN**.
 tórraigh, *v*, 'wake', **5.170**, VN ~amh 5.201-202.
tórramh, *tórrthamh*, *m*, 'wake', 1.190, -396-397, 5.170, -382, *gsg* ~n 1.331, 3.37, *dep* 9.57, *pl* ~rraeacháí 1.394, ~rrthaeacháí 14 s.v. cúrsa 4, ~rraíocháí 1.395, ~rraí* 4.127 n., ~aimheacháí, ~amhacháí 4.127, ~rrócháí 4.167, ~rrácháí 4.218, ~rracháí 4.220, ~rrte ? 4.228, ~rraí **4.231**. VN of **TÓRRAIGH**.
 tórrthain, *see* **TÓRAINN**.
torriall, *n*, 'strip of leather'.
tortán, *m*, 'clump', 1.5. Cp. **CLOCH AN TORTÁIN**.
 tórtha, (tabhartha), *a.*, 'fond of', 1.88, 3.152-153, 5.290.
 tórtha', *see* **TÓRRAMH**.
 tórhainn, *see* **TÓRAINN**.
tóorthúil, *a.*, 'fond of', 1.187, 3.150, -153.
 torum : tabhair dhom; torumsa : tabhair dhomsa, *see* **TABHAIR**.
 tos, *see* **TOIS**¹.
tosach, *m*, 'beginning, front', 1.216, -369, 13.8, go ~aigh 3.47, *pl* ~aigh, ~aí 4.90, tosaíthe 4.46, -90 n., -146, before vowel tosuighth' 4.56; *adv* i d~ 1.42, -238, 5.393, ' dtoiseach 10.35, i dtosaigh* 3.12, ina th~ 3.4, 8.142, chun ~aigh 1.42; *prp* i d~ ar 'before' 1.42, **7.114**, -201, *conj* 8.162, un ~ / ~aigh ar 3.12, **7.121**.
tosaí, *n*, 'beginning', VN of **TOSAIGH**.
 tosaigh, tosuigh*, *v*, 'start', *pres* 1sg *emph* ~aímse 10.35, 3g ~aíonn 6.84, ~ann 5.416, *imprs* ~aíotar 5.48, *pst* 3sg 5.14, thesa', hesa 1.42, ~aí 5.79, 3pl ~aíodar 6.8, ~adar 5.86, *psthab* 1sg ~aínn 8.143, 3sg ~it sí 5.79, 3pl ~saídís 5.78, *imprs* ~aítí 9.131, ~aíotaí 5.50, *fut* *rel* ~sós 5.394, *cond* 3pl ~sóidís 8.43, ~aidís 5.403, *imprs* ~sóifí 5.116, *pstbj* 3sg ~aíodh 1.42, *vadj* ~the* 1.42, ~aíthe 5.181, 6.86, VN ~aí 1.24, tesaí 5.210, tosú 5.221, toisiú 1.216. Cp. **TOISIGH***.
 tost, *m*, 'silence', 1.72.
tósta, *m*, 'toast'.
 tothann, *see* **TUÍN**¹.
 tothóg*, *see* **TUFÓG**.
trá, *f*, 'strand, area exposed at low-tide', 3.4, 8.148, 9.56, -173, 11.4, 13.20, ar ~ 9.87, -126, ar tráigh 2.56, *gsg* trágha* 1.49, -102, -109, 3.124, 8.77, ~bh 3.43, tráú (~í) **3.46**, un ~ / ~bh 7.82, *pl* ~nnaí 4.9, -134, *pron* 6.6.
 Trá an Mheill Rua, Trá an Mheall Rua, *PIN* *f*, 12.27.
 Trá an Urláir, *PIN* *f*, 12.27.

- Trá Bháin, an, *PIN f*, 12.11, *gsg* na Tráí Báine 3.46.
 Trá Bhrídín, *PIN f*, 12.27.
 Trá Charraig na bPortán; Trá Bhoilgeach, an; Trách Bolg, *PIN*, 12.26-27.
 trach, *f*, 'trough', 11.1.
 trácht¹, *m*, 'instep', 1.426, *gsg* ~icht 3.20.
 trácht², *m*, 'trade, trading', *prgs* ag 5.345.
 trácht³, *m*, 'mention, comment', 5.380, 8.86, *prgs* ag 8.108.
 trácht⁴, *m*, 'strand', 12.26.
 tráchtáil, *f*, 'carrying freight', 3.4.
 Trá Dheiscirt, Tráigh Dheisgird*, *PIN*, 1.66.
 tradhnán, *m*, 'tick', 1.250.
 tradlocht, *m*, 'large load', 1.366.
 Trae, *surname*, 12.11.
 traéin, *f*, 'train, sequence', 5.14, 9.60, *cmcs* 14 s.v. bealach 8, *pl* ~entachaí 4.60, ~t(r)achaí 4.93, -95-96, ~tracha 4.179, ~neachaí, ~neannaí 4.231.
 traet, *n*, 'treat'.
 traeteáil, *v*, 'treat', *VN* 14 s.v. láimh 1.
 Trá Fhada, an, *PIN f*, 12.27.
 traighnach, traonach, tragna*, traona*, *m*, 'corncrake', 1.15, -103, 14 s.v. gearr² 1.
 Traí, an; Traoi, an; Draoi, an; *PIN f*, 'Troy', 1.156, -209, 6.99, 10.87, *dep* 6.99.
 traíáil¹, *f*, 'attempt, chance', 6.46, 7.15, -62, 8.155, *gsg* ~ála 2.36, 5.225.
 traíáil², *v*, 'try', 5.20, -325, *impv* 1*pl* ~álamuid 5.12, *pres* 1*sg* ~álaim 5.135, *pst* 3*sg* 1.399, 9.175, 3*pl* ~áladar 5.76, ~áldar 5.402, *imprs* ~eadh 13.21, *fut* ~álthaidh 5.12, ~thidh 5.136, *Echo* 1*sg* ~álthad, 2*sg* ~álthair 5.108, *imprs* ~álfear 5.135, *cond* *imprs* ~álfí 5.135, *pstsbj* (or *cond*) ~áladh 5.92, *VN* 3.44, tr[a]íáil 7.28, ~t 5.218, *gsg* cf. TRAÍÁIL¹.
 traibhleáil, *v*, 'travel', *pst* 1.399, *VN* 14 s.v. deabhal 4(f).
 traibhléara, *m*, 'commercial traveller', *pl* ~í 14 s.v. rud 2.
 traictar, *m*, 'tractor', 1.399, 3.56, 4.101, 8.136, 14 s.v. baslach, *pl* ~racháí 4.222.
 traidisiún, *m*, 'tradition', 11.123.
 traifis, *f*, 'rubbish'.
 tráigh, *v*, 'ebb', *pres* 3*sg* tráinn 5.398, *fut* tráfa 5.390, *vadj* tráightí 2.66, *VN* trághadh* 1.49, trábh 5.200, -207, trá 5.215, -222.
 Tráigh Dheisgird*, *see* TRÁ DHEISCIRT.
 tráiléar, *m*, 'trawler', 5.382, *pl* ~raí 4.55, ~éir, ~racháí 4.231.
 traím, *f*, 'trammel(-net)', *pl* 4.231, ~eannaí 5.14, tramachaí 4.81.
 traimeáil, *f*, 'fishing with trammel', *VN* 12.27 s.v. Mulláin Choimthíoch, na.
 Tráin Rua, Trá Rua, *PIN f*, 12.27.
 traip, *n*, 'trap', *pl* ~eannaí 4.69.
 traipisí, *npl*, 'clutter', 4.69, 14 s.v. truípísí.
 trais, *f*, 'trash', 3.58, 5.14, 9.174.
 tráithnín, *m*, 'grass-stalk', 8.206, *pl* ~í 3.55, 9.35.
 tráithnínteacht, *f*, 'wandering aimlessly', 3.159.
 trálach*, *see* TÁLACH.
 tralaí*, *npl*, 'trolley, various articles', 11.35.
 trálaí, *m*, 'trolley', 14 s.v. vót.
 trálaíos, *npl*, 'goods'.
 Trá Mhaorais, *PIN*, 5.382.
 Trá Mhóir, an; Trá Mhór, an, *PIN f*, 8.189, 12.27, 13.25, *gsg* na Tráí Móire 3.46.
 trangáilte, *tragláiilte**, *a.*, 'tangled, hemmed in', 1.167, 3.151, 6.62.
 tranóntha, *see* TRÁTHNÓNA.
 transam, *m*, 'transom, backside', 1.32.
 Traoi, an, *see* TRAÍ, AN.
 traoigh, traoith*, (traethaid*), *v*, 'reduce, digest', *pres* traonn 5.124, *VN* traobh 5.207, 8.207.
 traonach, *see* TRAGHNACH.
 trap, *m*, 'trap', 5.20.
 trapáil, *v*, 'trap', 5.20.
 trapallach, *a.*, *m*, triopallach ~ 'eager, eager person', 14 s.v. triopallach^{1,2}.
 Trá Rua, *see* TRÁIN RUA.
 Trá Rua Spaidhc, *PIN f*, 12.27.
 tras-bag, *n*, 'trash-bag, stringed purse', 11.90.
 trasna, tarsna*, *prp.*, *a.*, *adv*, 'across, crosswise, contrary', 1.32, -241, -268, 2.26, 3.46, 8.194, 9.38, ~ (ar) 7.121, *interr* 8.64-66, *adv* 6.3, 8.150, -198; *treasna* 3.4, *adv* 7.113.
 trasnach, *a.*, 'contrary', 14 s.v. ábhach².
 trasnaigh, *v*, 'cross', 5.327.
 trasnán, *m*, 'cross-piece', 1.5.
 tráth, *n*, 'time, prayers', 1.293, 2.15, 3.4, 7.15, 10.92, 12.8, ~ is uain 1.27, *pl* ~annaí 4.58, -156.
 tráthnóna, trathnóna, trathnúna, tranóntha, tarthóna, tarthúna, tráth nóna*, *m*, 'evening', 1.11, -21, -50, -245, -248, -318, -330, -385, *adv* 5.302, 8.202, 14 s.v. baoiteáil 1(b), beo² 1, *pl* ~echaí 4.20, ~cháí 4.62, -169, ~íochaí, ~nóchaí 4.170, ~náchaí 4.173, ~ntaí 4.203, ~nta 4.231.
 tráthúil, *a.*, 'timely', 1.125, 3.150, 5.363.

- tráthúlacht, *f*, 'opportuneness, wittiness', 9.61, 14 s.v. arán 3.
- Trá Uaithne, (an), *PIN f*, 1.28, 12.27.
- tré*, *see* THRÍ.
- treabh¹, treobh, *v*, 'plough', 1.29, -78, 5.140, **-141**, *pres imprs* ~tar 4.32 n., ~tear 5.32, *pst 3sg* 1.119, *imprs* ~adh 1.256, 5.82, -387, *psthab imprs* ~tí 5.32, *fut imprs* ~fear 5.54, treoibhfear 1.256, *cond 1sg* ~fainn 5.313, *vadj* **5.174**, treafa(í) 5.184, ~áilte 5.387, *VN* ~adh 1.256, -413, 5.6, -29, 8.146.
- treabh*², *see* TREIBH.
- treabhar*, *see* CREABHAR.
- treabhsar, *m*, 'trousers', 1.57, -399, 7.82, 9.11, 11.119, -152, *gsg* ~ir 14 s.v. dosadán 2, dosán 2, *pl* ~ir 14 s.v. teighre suas 1.
- tréachtaíthe, *see* TÉACHTAÍTHE.
- treaghdán*, *see* TROIGHEADÁN.
- treall, *m*, 'fit', *pl* ~llannaí 1.175, 4.86, -231.
- treallús*, *see* TRIOLLÚS.
- treallúsach*, *see* TRIOLLÚSACH.
- Treamhair, *see* TEAMHAIR.
- treampán, triompán, *m*, 'trouble', 1.4, -177, -181, -215.
- tréan¹, *a.*, 'quick, strong, well of, irascible', 1.69, -287, -410, 8.4, 9.9, -31, 14 s.v. Éamann, *comp* tréine 5.380, *abst comp* tréine 3.71, tréineacht 3.70, -168, -170.
- tréan², *see* TRIAN.
- tréan-, *prefix*, 'intense, strong, fast', 2.73, -79, -82, **3.144**, 9.40.
- tréanacht, *f*, 'strength, speed', 3.159, -168.
- tréanadas, *m*, 'strength', 3.158, -168, 5.344.
- tréanas, [*m*], 'abstinence', 5.344.
- tréanchoisí, *m*, 'fast runner', 3.144.
- tréanfhear, *m*, 'champion', 2.79, 3.144, 12.1.
- tréaniarracht, *f*, 'intense attempt', 3.144.
- tréanmhar, *a.*, 'strong', 1.98, 10.4, -53.
- Tréanmhór*, Tréan-mhór, *name*, *gsg* mac Tréin Mhóir Uí Bhaoiscne 10.40, *also* mac Tréan Mhór Uí Bhaoiscne, Tré[a]nmhóir* **12.25**.
- tréanmhúr, *m*, 'heavy shower', 3.144.
- *tréan-rí, *cp*. DÉAN-RÍ.
- tréanrith, *m*, 'fast run', 3.144.
- tréanshiúl, *m*, 'quick walk(ing)', 3.144, 9.40.
- tréarthach, *see* TRÉITHEACH.
- treas*, *m*, 'combat, battle', 1.193.
- treas-, *prefix*, 'battle; third', 3.86.
- treasfhaobhar, *m*, 'battle edge' or 'third edge', 1.193, 3.86.
- treaslóg, *f*, 'crack in skin', 1.5.
- treasmhéar, *f*, 'third finger (i.e. ring finger)', 3.24, -86.
- treasna, *see* TRASNA.
- treaspás*, *see* TRUSPAS.
- treaspoc*, *m*, 'stringed purse', 11.90.
- treibh, treabh*, *f*, 'family, clan, people', 3.24.
- treidhlseáin : treilseáin*, *see* TROILSEÁIN.
- tréig, *v*, 'abandon, fade', *impv* 1.423, *pres imprs* ~tar 5.47, *Echo 2sg* ~ir 5.104, *psthab imprs* ~tí 5.52, *fut (1sg* ~fead 1.241), *3sg* ~fi 10.57, *vadj* ~thí, tréiscí(the) 5.179, *VN* tréiscint 1.242, 5.208.
- tréineacht, *f*, 'strength, speed', 3.159, -168, -170.
- tréipléiseach, *a.*, 'assertive'.
- tréis, *see* THAR ÉIS.
- treise*, *f*, 'strength', 3.152.
- treisiúil*, *a.*, 'strong', 3.152.
- treisiúnta, *a.*, 'rich', 3.152.
- tréismint, *n*, 'preparation', 1.217, -262.
- tréith¹, *n*, 'characteristic', *pl* **4.231**, ~re 1.18, ~rí 4.6, -17, -56, ~re 4.54.
- tréith*², *a.*, 'weak', 3.158.
- tréithe*, *f*, 'weakness', 3.158.
- tréitheach, tréarthach, *a.*, 'sportive, tricky', 1.18, 14 s.v. cúrsa 4.
- tréithleachas, *m*, 'degeneration, lack of vigour', *gsg* ~is 3.158.
- treo, *n*, 'direction', 1.20, -215, i d~ 6.23, 14 s.v. treoir, *conj* i d~ is 'so that' 1.215, -229, **8.138**.
- treobh, *see* TREABH¹.
- treoir, *n*, 'guidance, direction', 1.20.
- treolaí, *m*, 'person who can make his way'.
- treolaigh, *v*, 'guide, make one's way', **1.188**. *Cf.* TREORAIGH.
- treolaíthe, *a.*, 'neat'.
- treoraigh, *v*, 'guide', *vadj* ~the*, *VN* ~aghadh* 1.20, **-188**, ~rú 7.27, ~adh 5.215.
- treoraíocht, treoraigheacht*, *f*, 'guidance', 1.190.
- tri*, trí*¹, *see* THRÍ.
- trí², *num*, 'three', 1.272, -280, -386, -410, 3.74, -76-80, -83, -85, 4.41-43, 9.3, -75, -94, -101-102, -104-108, -140, -150, -- 156, -175, -178, 10.53, 11.177-178, an / na ~ 6.92, i(n) ~ 7.57.
- triall, trial, triall*, *v*, 'journey, travel', **5.18**, **-137**, **-235**, *pst* 10.100, *prsbj 1pl* ~leamuid 5.95, *VN* trial 1.376, 8.233, 9.8,

- triall 8.76.
- trian**, drian, tréan, *n*, 'third, portion', 1.24, -278, -295, -323, 3.82, 5.6, 7.77, 8.158, 9.30, -111, 10.35, tréan 1.26, drian 1.209, *pl num* 4.43, -231, ~naí 1.24, *num* treana 1.24, 4.54.
- trilseán*, *see* TROILSEÁN.
- trinse, trínse, *m*, 'trench', 1.180, *dep f* 3.4, -7.
- trinseáil**, *v*, 'beat, mould', VN 9.77.
- tríobha, tríobhú, *see* TRÍÚ.
- trioblóid**, triobalóid, triobolóid, *f*, 'trouble', 1.361, 8.81, -146, 9.61, *gsg* ~e 7.78, *pl* ~eachaí 4.231.
- tríocha, *num*, 'thirty', 3.77, -79-80, 8.2, *pl* 4.5.
- triollús**, treallús*, *m*, 'keenness', 1.6.
- triollúsach**, treallúsach*, *a.*, 'industrious', 1.6, 14 *s.v.* 3.
- triomach**, *m*, 'dryness', 1.241, 3.159, *gsg* ~aigh 3.19.
- triomachaín, *m*, 'little dryness', 3.176.
- triomaigh, *v*, 'dry', 5.19, -236, *pres* ~ann 5.416, *imprs* ~aítheas 5.64, *pst* 1.399, -410, 9.9, *imprs* ~aíodh 5.81, triomúchadh 10.64, *fut* ~móidh 14 *s.v.* dhe 3(a), *cond* 3sg ~módh 9.12, *psts*bj 2sg ~móthá 5.67, *vadj* ~aíthe 3.66, ~aí(the) 14 *s.v.* triomaíoch, VN ~mú 8.176.
- triomaíoch**, *n*, 'drying', 3.159.
- triompán, *see* TREAMPÁN.
- Tríonóid, *f*, 'Trinity', 1.21, *gsg* ~e 3.137, 14 *s.v.* beannacht.
- triopálach**, triopallach¹, *a.*, 'eager', 1.56.
- triopallach**², triopallaí, *m*, 'good worker', 3.155.
- triopás**, *m*, 'keenness', 1.255.
- tríowú, *see* TRÍÚ.
- trisle, *see* TRUISLE.
- trislóig, *see* TRUSLÓG.
- tríú, tríobha, tríobhú, tríowú, tríthiú, *num* *a.*, 'third', 1.272, -386, 3.81, -82, 4.133, 9.110-111, -157, 10.87, 14 *s.v.* pín (b).
- triuch**, *m*, 'whooping-cough', 1.44.
- triuf, *m*, 'club', 8.2, *pl* ~ 4.72, ~asaí 4.46, -69, trif 4.72, -231.
- triúr, *m*, 'three persons', 1.365, -405, -410, 3.83, 9.6, -112, an ~ 2.4, 5.318, 10.38, na ~ 4.146, 6.93, *gsg* Inis Mhic an Trír* 1.193, *pl pron* ~ 5.16, na triúir 6.93, ~anna 3.83.
- trócaire**, *f*, 'mercy', 1.50, -263, 14 *s.v.* grás 1, *dep* 4.43, 14 *s.v.* rí (a).
- trochraíde, *see* SOCHRAÍDE.
- trodaí, *m*, 'fighter', *pl* ~the 4.73.
- troid¹, *f*, 'fight', 1.41, -117, -126.
- troid**², *v*, 'fight, endure', *pres imprs* ~tear 5.32, *pst* 14 *s.v.* bearrán 2, *fut* 2.65, *cond* ~thead sé 5.333, *prsbj* ~idh 2.65, VN 6.91, 8.186, *gsg* un troda 7.82, *cmcs* 3.66.
- troigh**, *f*, 'foot', 1.41, -254, 2.44, 13.2, *pl* ~the* 1.41, ~ithe 3.80, 8.175, ~itheachaí 4.47, ~itheannaí 3.80, ~eannaí, ~ite 4.231, *num* ~ithe 3.6, 4.40, ~(the) before déag 9.106.
- troigheadán, troighdeán*, treaghdán*, *m*, 'nit, louse', 1.8, -250, *pl* ~in 1.211.
- troilseán, troisleán, trilseán*, *m*, 'tress, plait', 1.8, -211, -244, *gsg* Leic an Troilseáin, Leic a' Treidhlseáin 12.27.
- troim**, *n*, maide an ~ 'elder', 1.183, 9.82.
- troimeacht, *f*, 'heaviness', 3.164, -167-168; ~* 'darkness (of colour)', 3.145.
- troimeadas, *n*, 'heaviness', 3.164, -167-168.
- troimín, *a.*, 'little (and) heavy', 3.175.
- troimse** (troímse), *n*, 'bloatedness', 1.183, 3.157, -164, 8.88.
- troisc, trosc, *v*, 'fast', 5.137, -201, *pres imprs* ~tar 5.32, ~tear 5.38, *psthab imprs* ~tí 5.38, VN ~oscadh *dep* 1.37, ina th~ 'fasting' 14 *s.v.* fuil 2.
- troisleán, *see* TROILSEÁN.
- troisleánach**, *a.*, 'cable-stitched'.
- troithín, *f*, 'small foot', 3.172.
- tról**, *m*, 'trawl(-net)', 11.26.
- tróláil**, *v*, 'trawl'.
- trom**, *n*, 'depth', 9.53.
- trom**², trúm, *a.*, 'heavy, deep', 1.72, -126, -182, -402, 5.14, go ~ 8.166, 'pregnant' 10.32, *comp* troime, ~a 3.62, *pl* ~a 3.56, 4.43, 8.217.
- trom-, *prefix*, 'heavy, deep', 3.106, -145.
- tromán, *m*, 'whorl', 1.365, 14 *s.v.* caith 6(a).
- tromas**, *n*, 'fatigue', 3.157-158, -164.
- tromchodladh**, *m*, 'nightmare', 3.145.
- tromchroíoch**, trúmchroíoch, *a.*, 'heavy-hearted', 3.145, -148.
- tromfhascadh**, tromfháscadh*, *n*, 'affliction', 1.10.
- tromghoile**, *m*, 'loss of appetite'.
- tromghorm, *a.*, 'deep blue', 3.145, 8.218.
- tromlach**, *m*, ~suain 'heavy sleep'.
- tromlacht**, *f*, 'large quantity', 3.159.
- tromluí, *m*, 'sleepwalking', 3.145.
- tró n-oiread, '?', 14 Appendix.
- troscl¹, *m*, 'cod', 1.37, -42, 14 *s.v.* bia 3, *pl* ~isc 4.52, -231.

- trosc², *see* TROISC.
troscán, *m*, 'furniture', 1.4, *pl* ~in 4.150.
trosgar*, turscar*, *m*, ~ trágha 'cast-up seaweed', 1.44, -241.
trót, *m*, 'throat', 5.20, *dep* 5.383.
trótáil, *v*, *vadj* ~te 5.20.
trua, *f*, 'pity', 10.94, 14 *s.v.* marthainn 1, ~ Mhuire 5.210, 9.85, Mhuire is ~ 14 *s.v.* Muire (b), mo th~ 10.50, mo thruaigh 11.144.
truai, truaighe*, *f*, 'pity', 1.102, 7.30, 8.81, -117, *dep* 8.235.
truailleach, *a.*, 'wretched'.
truailíoch, *a.*, 'pitiable', 3.148.
truailíthe, *a.*, 'emaciated, wretched'.
truaíoch, truaigheach*, *a.*, 'pathetic, compassionate', 1.102, 3.148.
truamhéalach, *a.*, 'pitiable'.
truán*, trubhán*, *m*, 'wretch', 4.133.
trucaíl, *f*, 'carrying'.
truic, *f*, 'trick', 11.145, *pl* ~s 4.68.
truiceadóir, *m*, 'trickster', 3.154, 11.130.
truiceadóireacht, *f*, 'trickery, tricking', 3.159.
truiceáil, *f*, 'trickery, tricking', 11.130.
truiceáilte, *a.*, '**tricky**', 11.130.
truiceálaí*, truicsálaí*, *m*, '**trickster**', 11.130.
truicí, *a.*, '**tricky**', 11.130.
truimpín, *m*, 'little trumpet, little jew's-harp', 1.184-185.
truip, *n*, '**trip**, period, once', *adv* 8.202, 9.21, -37, 11.145, 14 *s.v.* deós 3.
truipisí, *npl*, 'clutter'.
truisle, trisle, tuisled*, *m*, 'stumble, trip', 1.171, -215, -230, -356, *dep* Aodh Buí an T~ 12.20.
truisleáil, *v*, 'trip', *pst imprs* ~áladh 5.135.
trúm, *see* TROM².
trúmchroíoch, *see* TROMCHROÍOCH.
trumpa, *m*, 'trumpet, jew's-harp', 1.184-185, 14 *s.v.* tubaiste (a).
trumpóir*, *m*, 'trumpeter', 3.154.
trumpóireacht, *f*, 'trumpeting', 3.154.
trunc, *m*, '**trunk**', 14 *s.v.* búidl 1.
truslóg, *f*, 'trip', 1.44, 3.27, 13.14, *datsg* trislóg 1.44.
truspas, truspás*, treaspás*, *n*, 'trespass', 1.8, -55, -211.
trust¹, *m*, '**trust**, credit', 1.44, ar ~, ar th~ 9.87, *gsg* ~ist 5.288.
trust², *v*, '**trust**', **5.235**, *pres imprs* ~ar 5.47, *fut 3sg* ~óidh ? 5.411, *cond 2sg* ~thá 13.10, *3sg* ~ódh 5.414, *VN* ~ 5.201, ~adh 5.215.
trust³, *see* SOST.
trustaí, *m*, 'trustworthy person', 3.154, *pl* ~the 4.73, 11.134.
trustúil, *a.*, 'trustworthy', 9.34.
tseaclats, *npl*, 'chocolates', 14 *s.v.* cas 4.
tseap, *m*, '**chop**', 14 *s.v.* dubh² 4.
tséas, *m*, 'hurry'.
tsíc, *n*, '**cheek**, impudence', 2.76.
tsips, *npl*, 'chips (potatoes, stones)', 14 *s.v.* grúscán 2, páipéar 1.
tsiubai, *m*, 'long-haired cat', 1.216.
tú, *2sg pron*, 'you', tú 1.287, -300, -415, 2.4, -59, t(h)ú **6.14-15**, -17, thú 1.283-285, -290, -293, 6.64, 9.11, -116, thú héin 2.31, -35, 'ú 2.41, 8.239, 11.6, *prp* 6.27, *rare* tu 5.262, 8.94, -155, 10.92, thu 8.117.
tua, tuagh*, *f*, 'axe', 1.27, 9.56, *gsg* ~í 3.16, -34, *cmcs* 3.24, *pl* tuaghanna 4.142, ~ite 4.54, ~ití 1.271, **4.231**.
Tua'mhain, Tuathmhumhain*, *PIN*, 'Thomond', ~ Uí Bhriain 1.95.
tuaidh, *adv* ó thuaidh, 'north', 2.52, -55, 5.327, 8.184, -188-189, -190, -192, ó thua 3.12, 10.102, (an) taobh ó th~ 5.14, 8.196, An Garraí ó th~ den Scioból 12.28.
tuaifeal, tuathal*, tuaitbel*, *m*, 'direction to the left', 1.99, -162, *gsg* tuaitbhil*, tuafail 1.162.
tuaifisc*, *see* STUAIFIS.
tuaifisteach, tuaifis(c)each*, *a.*, 'bad-tempered', 1.73, -224, -228.
tuáille, túáille, *m*, 'towel', 1.23, 6.79, *pl* ~llí 4.19.
Tuaim, *PIN f*, 'Tuam', **1.27**, 11.57, -118, *gsg* Thuamach 3.39.
Tuaim Beola, *see* TOIM BEOLA.
tuairgint, *n*, 'beating', tuairgint 1.216, -242, 5.208.
tuairgín, tuairgín*, tuairgnín*, *n*, 'pestle, battleaxe', 1.216, -250, -358.
tuairim, *f*, 'opinion', 5.97, ~ héin 6.58, -61, *dep* 8.10, *pl* ~eachaí 4.59, *pron* 6.5; *prp* faoi th~ 'toward, to fetch' 7.110; *adv* ~, ~ is, ~ le, ~ is le 'about', 1.28, **8.222**, *conj* 8.222.
tuairín, [*m*], 'grassy plot', *pl* ~í 1.191.
Tuairín, *an*, *PIN* [*m*], 1.191.
tuairisc, *f*, 'account, enquiry', 1.73, 8.214, 9.67, *dep* 5.381, 8.137, *pl* ~í* 4.21, ~íochaí 4.21, -148, ~éachaí 4.170, ~eachaí **4.231**.
tuairsgint, *n*, 'beating', 1.216, -242, 5.208.
tuairt, *f*, 'thrashing', 1.27, 9.61.

- tuairteál, *f*, 'thrashing', 5.20.
 tuaithbel*, *see* TUAIFEAL.
 tual*, *see* TUATHAL¹.
tuamba, **tumba**, túmba, tuama*, *mlf*, 'tomb, grave-stone', 1.27, 3.4, 9.136, 11.117, *before vowel tumb* 1.102, *un an túmba* 10.54.
tuar, *m*, '(bleaching-green), wetting, mess', 8.188, 10.101, *eidir th~ agus imleach* 9.88, *pl ~thaí* 4.56.
tuarastal, *m*, 'salary', 1.244, 8.233, *ar ~* 8.77, 9.87, *gsg ~il* 9.47.
 tuarigint, *see* TUAIRGINT.
tuartha, *a.*, 'uprooted'.
 tuatach*, *see* TÚTACH.
tuataí, *m*, 'churl', 1.27.
 tuataíl*, *see* TÚTAÍL.
 tuath, *n*, 'countryside', 1.27.
 Tuathaí Dé Danainn, *pl*, 'fairy race', 1.238.
 Tuathail, Ó, *surname*, 'O'Toole', *dep* Sheáin Ó ~ 12.11.
 tuathal¹, tual*, [*m*], 'hopper (of quern)', 1.232.
 tuathal*², *see* TUAIFEAL.
 Tuathal³, *name*, 13.5.
 Tuathalán*, *in* Thuathaláin*, *Mhac**, *see* CÚLÁN.
 Tuathmhuhain*, *see* TUA'MHAIN.
tubaiste, *n*, 'tragedy', *pl ~tí* 4.55, 9.83.
 tubán, tobán*, *m*, 'tub', 1.4, -44, 14 *s.v.* béil-leathan.
 tucsaoit*, *see* OIGISÉAD.
tufóg, tuthóg*, tothóg*, *f*, 'small fart, worthless thing', 1.4, -118, 9.37, 11.117, *pl ~aí* 14 *s.v.* cáith 2.
 tufógaí, *npl or VN*, *prgs ag* '(making) small farts' 5.205, 14 *s.v.* bréantamas 2.
tufóigín, *f*, 'small wretched thing or female', 1.44.
tugtha, *a.*, 'given', *vadj of* TABHAIR.
tuí, tuighe*, *f*, 'straw', 1.105, -409, 9.8, -56, *gsg tuigheadh** 1.109, ~obh 3.16, -43, *cmcs* 3.12, 6.85.
 tuí, *see* TAOBH.
 tuic, *a.*, 'thick', 5.419.
tuicéad, ticéad*, *m*, 'ticket', 1.210, -409, *pl ~éideachaí* 4.53.
 tuig, *see* TIG¹.
tuige, *adv*, 'why', 1.215, 5.4, 8.47, -57, -62, -173, *cad chuige** 1.45, -63, -74.
 tuighe*, *see* TUÍ.
 tuighiodh*, *VN m*, 'covering', 1.109;
 tuigithir*, *v*, 'covers, thatches', 1.109.
 tuil, *v*, 'flood', *cond ~feadh** 1.160.
tuile, *f*, 'flood, flowing', *prgs ag* 8.164, *pl* 4.231, ~lte 1.175, 4.86, ~lteóchaí, ~ltiúchaí 4.187, ~lteachaí 4.224.
 tuill, tuíll, till, *v*, 'earn, deserve', 1.212, 5.142, -149, *pst* 1.185, 10.95, *cond ~feadh**, ~heat sé 1.160, *vadj ~te* 5.143, *VN ~iúint* 5.202, ~each 5.215.
 tuilleadh*, *see* TILEADH.
 tuilleamaí, *see* TILLEAMAÍ.
 tuilleamh*, *m*, 'earning', 1.160, -212.
 tuíllteach, *see* TOILTEACH.
 Tuím Beola, *see* TOIM BEOLA.
 tuimín, *see* TOIMÍN.
túin¹, tathantaigh*, (tofond*, tothann*), *v*, 'offer, press upon', 1.31, -121, 5.235, *VN ~t* 1.38, 5.207, -215, *túnadh* 5.201.
 túin², *see* TÓIN.
tuineanta, *a.*, 'pleasant'.
 túinéara, *m*, 'person who uses buttocks', 3.154.
 tuinn, tuínn : toinn; tuinne : toinne; *see* TONN.
 tuinnt*, *see* TOINTE.
 tuionna, *see* TONNA.
 Tuircéis, *an*; Turcéis, *an*; *PIN f*, 'Turkey', 1.57, *gsg na ~e* 12.27.
 Tuircéiseach*, *m*, 'Turk', 1.57.
 Tuircis*, *f*, 'Turkish', 1.57.
 tuirlinn, tuirling*, *v*, 'descend, alight', *pst* 1.202, 5.165.
tuirne (túirne), *m*, 'spinning wheel', 1.355, 8.107, 14 *s.v.* caith 6(a).
tuirse, *n*, 'fatigue', 14 *s.v.* raibhit.
tuirseach, toirseach, *a.*, 'tired', 1.132-133, 6.81, 14 *s.v.* trom² 4, tursach 1.132.
 tuirseachaín, *a.*, 'little (and) tired', 3.176.
túisce, *adv*, 'sooner', 5.353, -356, 10.56, 14 *s.v.* ith 3, níos ~ 14 *s.v.* milleán, níos ~ ná 3.52, 5.63, *conj* 8.176, *chomh ~* 3.68, 8.202, *abst comp a th~* 3.69.
 tuisceanach, *a.*, 'discerning', 3.148.
 tuisceanacht*, **tisceanacht**, *f*, 'discernment', 3.159.
 tuiscint, *see* TUIG¹.
 tuiseal, *n*, 'case (grammar)', 11.122.
 tuisled*, *see* TRUISLE.
 Tuismeán, *an*, *PIN m*, 1.130.
 tuismitheoir, *m*, 'parent', 9.175, 11.122.
 tuit*, *see* TIT.
 tulach, tolach, talach, *f*, 'hillock', 1.4, -44, *gsg tulaí talaí* 1.44, 10.4, -48, -53, *pl* 4.231, ~ltachaí, ~ltrachaí 4.18, -95-96, ~chaí 4.177.
 Tulach na mBan, *PIN f*, 12.27.
 Tulaigh, *an*, *PIN f*, 3.26.
 Tulaigh Bhuí, *an*, *PIN f*, 12.27.

- Tulaigh Uaithnín, *PIN* *f*, 1.28, 12.27.
 tulán, tolán, *m*, ‘mound’, 1.4, 10.99, 14 *s.v.*
 dullán, tultán, *pl* ~in 4.52.
tulánach, *a.*, ‘strewn with little mounds’, 1.4, 3.148.
tultán, *m*, ‘mound’.
 tum, *v*, ‘dip, immerse’, **5.142**, *psthab* 3*pl* thúmaidís 5.142, -147, *VN* ~adh 5.6.
 tùm, *see* TOM.
 tumaint, tiomaint*, *f*, ‘refusing’, 1.210.
tumba, túmba, *see* TUAMBA.
 tumláilte, *a.*, ‘with tumblehome’, 11.86.
 túnacáil, *see* TÓNACÁIL.
 túncáil, *see* TONCÁIL.
tuncaisi, *m*, ‘thrashing’, 4.69.
 tunónta, tionónta*, *m*, ‘tenant’, 1.8, -21, -210, -277, -330, 8.238, *pl* ~í 3.69, 4.19, -146.
 tur*, *see* TOR².
 turas*, *see* TORAS.
 turbard, *m*, ‘turbot’, 1.260, *pl* ~ird, turabuir 1.66.
 Turcach*, **Torcach**, *m*, ‘Turk’, 1.44, 14 *s.v.* scrúd, *gsg* An ~aigh Mhóir 10.89, *pl* ~aí 4.90.
 Turcéis, *see* TUIRCÉIS.
 Tuirgéseas, *name*, 10.87.
 Turlach, *an*; Túrlach, *an*; *PIN* *m*, 1.200, -202, *gsg* ~aigh 12.17, 14 *s.v.* amhas.
 turnae*, *see* ATURNAE.
 turnkay, *npl*, ‘turnkey’, *pl* ~s 11.23.
 tursach, *see* TUIRSEACH.
 turscar*, *see* TROSGAR*.
 túrtha : tiúrthaidh, *see* TABHAIR.
tús, *m*, ‘beginning’, 2.52, -55, 3.47, 6.25, 7.40, 8.203, 14 *s.v.* scéala; *prp* i d~ ‘at the beginning’ **7.114**, *ina* th~ 1.48, -377, 7.114, *ar* d~ ‘first’ 8.208, *conj* with *VN* 8.132.
 tusa, 2*sg* *emph* *pron*, ‘you’, t(h)usa 1.390, 6.14-5, -17, -42, -45, -63 *n.*, thusa 9.11, -116, -180, *poss* 6.23, *VN* *obj* 6.25, *prp* 6.26-7.
 túsaigh*, *v*, ‘start’, *VN* túsú 2.52, -55.
 tuspáin, taispeáin*, taispéin*, taspáin*, taisbéan*, *v*, ‘show’, 1.4, -30, -47, -210, -381, **5.324**, *impv* taispeáin* 1.400, *pres* (ta)spáineann 1.144, *pst* 1.381, 3*pl*, *VN* ~t II.XV, 1.284, 5.215, 8.104, *dep* 5.225; *cf.* TUSPÁINT, SPÁIN.
tuspáint, *f*, ‘sensitivity’, II.XV.
 tuspánadh, tasbánadh*, taspánadh*, taispeánadh*, taisbéanadh*, *m*, ‘manifestation’, II.XV, 1.4, -18, -130, -210, 5.215, *dep* (or *gsg* of tuspáint) 5.224-225.
 [tut], *interj*, ‘tut’, 13.16, tu, tu, tu 14 *s.v.* tutaíl 2.
 tútach, tuatach*, *a.*, ‘ignorant’, 1.27, 3.162.
tutaíl, *f*, ‘gabbling, tut-tutting’, 1.44, 3.162, -164.
tutáil, *f*, ‘gabbling’, 1.44, 3.164.
tútaíl, tuataíl*, *f*, ‘ignorance, meanness’, 1.27, 3.162.
 tuthóg*, *see* TUFÓG.
tvuigeáil, *v*, ‘perceive, wonder’.
- U**
 ‘ú : thú, *see* TÚ.
 uabhar, *m*, ‘pride, arrogance’, 1.27, 3.148, 9.82, 14 *s.v.* briollach.
 uacáide, *see* ÓCÁID.
 uacht*, *see* ÚCHTA.
 uachtar, *m*, ‘top’, in ~ ‘on top’ 8.247, *gsg* ~ir 3.103, 14 *s.v.* donnmhóin, *cmcs* 7.51, *pl* **4.231**, ~rachaí 4.179, ~irí 4.53.
 Uachtar Ard, *PIN*, 1.28, -392, 6.63, 7.40.
 uachtarán, *m*, ‘president’, 11.122.
 uadacht*, *see* ÚCHTA.
 uafás, úfás, ufás, úthás, uathbhás*, *m*, ‘horror, vast amount’, **1.27**, -99, -121, -400, 5.346, 8.154, *indef* *pron* 4.52, *dep* 3.12.
uafásach, úthásach, úasach, uathbhásach*, *a.*, ‘terrible’, **1.27**, -99, -400, 4.79, 5.251, 14 *s.v.* gadhar 2(c), *ith* 3, úthasach 14 *s.v.* trap 1, *adv* 8.217, *comp* úthasaí 9.124 *n.*, *pl* uafásacha 13.27, *abst* *comp* úfásaighe 1.27.
 uaibhreach, *a.*, ‘proud, rank’, 1.81, 3.148.
 uaidh, *prp*, ‘from’, *emph* 6.26, **7.68**, *see* ó³.
 uaigh¹, *see* FUAIGH¹.
uaigh², *f*, ‘cave’, *see* FUAIGH².
 uaigheach, *a.*, ‘lonely’, 3.12, 6.97, *dep* *f* 3.53, *comp* ~ní 5.364, 9.154, *abst* *comp* ~ní 3.71.
uaigheas, *m*, ‘loneliness’, 1.293, -361.
 uailín, *m*, ‘small load’, 3.176.
 uaill, *f*, ‘howl, yell’, 1.217, 3.163, 7.95, *gsg* ~e 14 *s.v.* géarchaoch.
uaillfirt, uaillfeirt, **uallfairt**, ualfairt*, ua(i)llf(e)artach*, ualfartach*, *f*, ‘yelling, ranting’, 3.163, ualfartaigh* 5.223.
 uaimh*, *f*, ‘cave’, 1.27, -93, -226.
 uaimín, *f*, ‘small gravel hill or quarry’, 1.27, -93.
 Uaimíní, *na* h-, *PIN* *pl*, 1.27, -93.
 uain, [f], ‘occasion’, 1.27, 14 *s.v.* tráth 1.
 Uainín, *see* UAITHNÍN.
uair, *f*, ‘hour, time’, 1.392, -426, 2.14,

- 4.133 n., 6.86, 8.71, -175, -223, 9.34, *adv* 5.6, -13, **8.202**, an ~ sin 1.306, 8.208, *gsg* ~e 1.38, 5.111, *dep* 2.44, *cmcs*, *pl* ~eantaí 4.18, -58, ~eanta 8.238, *num* ~e 3.82, 4.39, 9.3, -110, -156, -178, *interr* cén ~ 'when' 1.222, -380, 5.83, 8.38, -67, 11.11, *conj* ón ~ nach 'since, because not' 8.145.
- uaireadóir, *m*, 'watch', 11.123.
- uais, *f*, 'upset, shame', 1.22.
- uaisc*, *f*, 'young ewe', 1.28.
- uaisle¹, *f*, 'nobility', 3.157.
- uaisle², *npl*, 'noblemen, nobility', 1.221, 9.87, ~lí 4.231.
- uaisleacht, *f*, 'nobility', 3.159.
- uaithne, *a.*, 'green', 1.28.
- Uaithnín, Ó; Uainín; Uaithne, *surname*, 'Greene', **1.28**, -149, -153, 9.151, 12.10, -11, *gsg* Mac Uí ~ 12.22.
- Uaithníneach, *m*, 'person of surname Uaithnín', 9.139, *pl* ~ní, ~chaí 1.28, 12.11.
- ualach, *m*, 'load', 13.22, *dep* 7.82, *pl* ualaí 4.88, 9.73, ~chaí 4.90.
- ualachafín, *m*, 'small load', 3.176.
- ualfairt*, ualfartach*, ualfartaigh*, ualfairt, *see* UALLFIRT.
- uallach*, *a.*, 'proud', 1.229, 10.54.
- uamhain, umhain, úin, *f*, 'cave', 1.27, -226, -317, 3.37, 7.47, 8.206, 11.145, *gsg* Cat na hUamhnach 1.27, 3.39, *cmcs* (Garraí) U~ Mhóir 1.144, Garraí na hU~ Thalúna 9.72, *pl* úinte 4.206.
- uan, *m*, 'lamb', 1.27, 3.76, 14 s.v. uascán 1, *pl* ~in 1.27, *dep* 14 s.v. caora.
- Uarán* Mór, *see* ÓRÁN MÓR.
- úásach, *see* UAFÁSACH.
- uasáid, *see* ÚSÁID¹.
- uasáilt, *see* ÚSÁID².
- uasal, *a.*, 'noble', **3.49**, -83, 6.98, 10.72, *vocsg m* ~il 3.50, *vocsg f* ~il 10.53, *gsgm* ~il 3.52, 13.2, *gsgf* uaisle 3.53, *cmcs* 3.12, *pl* uaisle 3.57, 8.1, *abst comp* uaisle 1.289, 3.71.
- uascán, *m*, 'yearling ram, large thing', 1.28, -226.
- uathbhás*, *see* UAFÁS.
- uathbhásach*, *see* UAFÁSACH.
- ubh, ogh*, ugh*, *f*, 'egg', 1.37, -101, -413, 2.49, -51, 6.6, -**83**, úgh 1.101, *pl* **4.231**, uibheachaí 4.53, 5.286, 13.16, 14 s.v. daor¹, dath 1, ~achaí 4.53, *pl num* uibhe 4.39, -43.
- úbhal, úbhall, ubhall*, *see* ÚLLA.
- úcaire, *see* DROICHEAD AN IÚCAIRE.
- ucastóir, *m*, 'swindler', 3.159.
- ucastóireacht, *f*, 'swindling', 3.159.
- ucht, *m*, 'chest', 1.279, -298, 6.1, 14 s.v. céanna, *gsg* uicht 3.18, *pl* uicht 4.52, ~annaí **4.231**; *prp* as ~ (sucht) 'for the sake of' 1.29, -44, -385, **7.106**, 8.126, -165, *cf.* ASACHT, *conj* 'although' 8.120, -123, -126, -**149**, -152, as ocht 9.85, in ~ 'on the brink of' 7.117.
- úchta, uacht*, uadhacht*, udhachta*, umhachta*, umachta*, *f*, 'will', 1.52, -302, -**306**, -341, **3.6**, 13.19, *pl* ~chaí 4.172, ~í 4.196, ~tV:chaí **4.231**.
- ucrais : ocras, *see* OCRAS.
- ucub, *see* AG¹; 'ucú : chucú, 'ucub : chucub, *see* CHUIG.
- úd, *dem a.*, 'that', **6.66-67**, **6.69-71**, 10.44.
- udaí*, ud(aidh)*, *dem a.*, 'that', 6.67 n.
- údaí, *dem a.*, 'that', 6.67 n., 10.78.
- údain, údan, *dem a.*, 'that', 1.183, **6.66-67**, **6.69-71**, 5.63, 6.73, 8.198, 10.98, *pron* 10.78.
- údar, ughdar*, *m*, 'authority, cause', 1.105, 6.22, 8.14, -144, cén t~ 'why' 4.182, 8.56, -58, 9.152, *cmcs* 10.1, *pl* ~ir 4.231, 10.68.
- udhachta*, *see* ÚCHTA.
- údragáil, údramáil, údramháil, iúdramáil, ghiúdragáil, dúdramháil, *f*, 'argument, lumbering'.
- Uelba, *see* VUEILBE.
- ufás, úfás, *see* UAFÁS.
- úfásach, *see* UAFÁSACH.
- ugach, ogach, *m*, 'coaxing, hint', *dep* 5.218, 13.3.
- 'ugainn : chugainn, 'ugam : chugam, *see* CHUIG.
- ugh*, úgh, *see* UBH.
- ughdar*, *see* ÚDAR.
- uibhín, *f*, 'small egg', 3.172.
- Uibhir, Mag; Uivir, Mag; Guibhir, Mac; Uidhir*, Mag (Mág*), *surname*, 'Maguire', 1.102, 12.2, -**11**.
- uig, *see* CHUIG.
- úil, *see* UMHAL, UMHAIL.
- uile¹, *a.*, 'all', 1.382, **8.239**, 10.81, gach ~ 8.72, *pron* agus ~ 8.169, sin ~ 1.45; *cf.* UILIG, GACH uile.
- uile², uilinn, *see* UILLINN.
- uilig, uiliug, uillig, uil(l)ug, *a.*, 'all', 1.44, -**163**, -382, -415, 5.356, 8.177, -**247**, 10.100, 14 s.v. dalba 2, *adv* 8.222, ~ a léir, ~ a léireacht 8.247.
- Uilliam*, *see* LIAM.
- úilín, *m*, '(small apple), precious item',

- 3.177.
uillinn, uilinn, uile*, uille*, uilen*, *f*,
'elbow', 1.160, **-168**, -170, -396-397,
2.77, 14 *s.v.* cnáimh 1, *gsg* uileann 3.37,
uilinne 3.46, *pl* uillinneacha* 1.168,
uilineacha* 4.115 *n.*, ~eachaí 4.59,
uilleannacha **4.231**.
uim*, *prp*, 'about', *prp pron 3m ~e** 1.93.
úim¹, [*f*], 'heddle (in loom)', 14 *s.v.* scib
seaift, *pl* úmacháí 4.60.
úim², *n*, dh'aon ~ amháin 'at one fell
swoop'.
uimhir, *f*, 'number', 1.304.
úin, *see* UAMHAIN.
úinéara, *m*, 'owner', 9.155.
uinegra*, *see* MINEIGLE.
úinsí : óinsí, *see* ÓINSEACH.
ufobha : aobha, *see* AOBH.
uíontaí : aontaí, *see* AONACH.
uiread, *see* OIREAD.
úireadas, *m*, 'freshness', 3.158.
uireasbhaidh*, *see* FUIREASA.
uirnéis, uirmis, oirnis, ouirnéis, ouirmis, *f*,
'tool, tools', **1.57**, -141, *gsg* ~e 4.72, *dep*
11.148, *pl* 4.72, ~eachaí 4.156.
úis, núis*, *f*, 'nausea, injury', 1.22, -229,
-262.
uisce, *m*, 'water', 1.45, -249, -409, -425,
2.13, 3.52, 6.95, 8.172, 9.21, -49, -151,
-179, 13.1, U~ Thobar Tintí 10.52, ~ fíor
6.94(f), *pron* 6.11.
uise, 'uise, *see* MUIS, MUISE.
Uisne, *name*, clann ~ 1.45, mac ~ 8.14,
-171, clann UisnÍ 10.87.
'uit : dhuit, *see* DHO.
[Uitheal], *interj*, 'uhhah', 13.29.
Uivir, *see* UIBHIR.
ul, *in ag ul* : ag gol, *see* TEIGHRE.
Ulaídh, *PlN*, 'Ulster', 1.385, 12.27. *Cf.*
CÚIGE ULADH.
ulchabhán, *m*, 'owl', 1.262, -354.
úlla, úbhal, úbhall, ubhall*, *m*, 'apple',
1.52, -90, 7.5, 10.15, -52, -93, úll
'adam's apple' 1.200, 13.14, *gsg* úill* 9.3
n., *pl* ~í 4.19, ubhlaí 1.265, ~f[o]s*
11.155 *n.*, *gpl* úll¹ **3.47**, 10.59, ubhall
10.52, 10.102, *dep* úbhla 3.57, úlla 3.14,
4.34.
ullmhaigh, ellmaigid*, *v*, 'make ready',
5.235, *vadj* ~the* 1.44, -95, *VN* ~mhú
11.124.
ullmhúchán, *m*, 'preparation', 11.124.
Ultach¹, *m*, 'native of Ulster', *gpl* Garraí na
n~ 1.238, 11.125, 12.28.
Ultach², Ulta, *a.* (*or dep*), 'Ulster(men)',
1.184, tír Uillta, conndae Thír Olltach
3.47. *Cf.* CÚIGE ULADH.
ultach¹, *a.*, 'vicious'.
ultach², *m*, 'vicious person'.
um, *interj*, 'uh', 8.218, 11.9, 13.16.
'um : dhom, *see* DHO.
umachta*, umhachta*, *see* ÚCHTA.
umar*, *see* IOMAR.
umha*, *m*, 'copper', 3.178.
umhain, *see* UAMHAIN.
umhal, umhail, úil, *a.*, 'obedient', 1.90,
-121, -304, 5.219, 13.3, úil 1.218, *comp*
~ile 3.60.
umhlacht, *f*, 'humility, obedience', 1.302.
úmhlacht, *see* IOMLACHT.
umhlaigh, *v*, 'bow, bare one's head in
respect', 1.90, -302, -304, -335, **5.236**.
umhlaíocht, *f*, 'humility, obedience', 3.159.
umú, *see* IOMÚ.
un, 'un, 'n, chun, dochum*, *prp*, 'to',
1.113, -157, -388, 2.12, -73, 5.87, -227-
228, -230, 7.25, **-80-84**, -103, 8.179,
-199, 10.68, 11.129, an 10.33, chun
1.423, 10.82, chuín* 6.40 *n.*, *conj* 10.82,
-99.
Úna, *name*, ~ dheas Ní Nia 9.17.
Únacháí*, *name*, 11.135.
unáil, *see* ANÁIL.
Unaos*, *see* AONGHUS.
uncail, úncaíl, *m*, 'uncle', 1.184, -401, 2.13,
-26, -77, 6.29, 14 *s.v.* ag 6, amhdaigh 2,
pl ~eachaí 1.184, 4.231, *dep* ~ 3.83.
úndúil, *see* IONDÚIL.
ungabhás*, *m*, 'monster (animal)', 1.184.
ungás*, *m*, 'large ungainly object', 1.184.
ungásach, *a.*, 'barely escaping from risk',
1.184.
únlaíd, *see* IONLAIGH².
unsa, *m*, 'ounce', 1.184, *pl* ~í 4.19.
ur, *see* AR¹.
'ur, *see* AR².
úr¹, *see* ÚRA.
úr², *a.*, 'fresh', 8.124, -154, -173, 13.13, *pl*
~a 9.3.
Úr³, *name m*, 8.153, -242.
úra, úr, *n*, 'lanolin', 1.52.
úrbhéal, urbhéal, airbél*, urbél*, *m*,
'protruding lower lip', 1.200, -202.
urchar, urachar, *see* ORCHAR.
urchóid, *see* ORCHÓID.
urdhubhadh*, *see* URÚ.
urla (úrla), múrla, urna*, *n*, '(lock of hair,
forelock)', 1.200, *pl* ~í 1.200.
urlabhra, *n*, 'faculty of speech', 1.200,
3.86.

urláimh, (o)urláimh, *f*, 'authority', 1.200, 3.28, -86.
 urlár, ourlár, orlár, airlár*, *m*, 'floor', 1.200, -203, -376, 6.8, *gsg* ~ir 7.105, 12.27, *pl* ~ir 9.74.
 úrleathair, *dep n or a.*, 'of untanned leather', 1.122, 3.28 n., -84, 9.39.
 urluach, *m*, 'premium price', 3.86.
 urmhór*, *see* FORMHÓR.
 urna*, *see* URLA.
 urnaí, *n*, 'prayer', *pl* 4.71, urnaighthe 1.200, ournaíthe 4.146.
 urraic, *see* ÉIRIC.
 ursainn, orsainn, orsain*, *airsa**, *f*, 'door-post, jamb', 1.37, -132, -144, 2.77, -89, *gsg* uirsne 3.31, *pl* 4.231, ~nneachaí, uirsneachaí 4.11, -59, -172, oirsníochaí 4.176, *pron* 6.5.
 úrscéal, *m*, 'new story', 1.201, 3.86.
 úrshailte, *a.*, 'lightly salted', 3.84.
 urú, urdhubhadh*, *m*, 'waning, eclipse', 1.44, -195, -412, -426, 3.26.
 úsáid¹, úsáide, uasáid, uasáide, *f*, 'use', 1.22, -54, -383, 6.38, 8.82, 11.1, *dep* 6.38, *gsg* ~e 1.22.
 úsáid², *v*, 'use', 1.22, 5.326, *fut* ~idh 5.136, *cond 2sg* ~eá 1.22, *imprs* ~fí 1.22, *VN* ~ 1.22, uasáilt 5.218.
 úsáideach, *a.*, 'useful', 1.22.
 uscail, *see* OSCAIL.
 útamáil, *f*, 'fumbling', 10.45.
 [utha], *interj*, 'uhhuh', 13.17, -19.
 útha, úth*, *f*, 'udder', 1.51, 4.58, *pl* 4.231, ~nnaí 4.58, ~íochaí 4.200, ~í 4.5.
 úthach*, *m*, 'devouring thirst', 1.122.
 úthás, *see* UAFÁS.
 úthásach, úthasach, *see* UAFÁSACH.
 ú-us, *see* ABHUS.

V

vach, *m*, 'destruction', 9.113.
 vadaráil, vandaráil, váidireáil, váidreáil, *f*, 'wandering', 1.60.
 vaidhear, waidhear, *m*, 'wire', *dep* 4.157, 14 s.v. eangach, ró 1.
 Vaidhearannaí an Droichid, *PLN*, 12.27 s.v. Rungaí, na.
 vaidheas, *a.*, 'wise', 7.30.
 vaigín, *m*, 'waggon', 11.1, -133.
 Vail, *see* VEAIL.
 vaing, *n*, 'lopsidedness', 1.67, -221, 14 s.v. vangeáil.
 vaingeáil, *f*, 'being lopsided'.
 vaint, *n*, 'fault'.
 váird, *n*, 'ward', 5.379, 8.91 n.

Váitéar, *name*, 'Walter', 12.25.
 vaitseáil, *v*, 'watch', *VN* 14 s.v. aniar 3.
 vaitsín, *m*, 'small watch', *in vocsg* 3.10.
 Val, *see* VEAIL.
 valach, *m*, 'hiding', ~ beag 'hide-and-go-seek' 9.133.
 Valas, *surname*, 'Wallace', 8.229.
 van, *num*, 'one', tiú ná ~ 14 s.v. tiú, soibhintí ~ 14 s.v. an (b).
 vandaráil : VÁDARÁIL.
 várdoras, *see* FARDORAS.
 várdrob, *m*, 'wardrobe', *pron* 6.10.
 várnuing, *m*, 'warning', 14 s.v. tabhair suas dho.
 vásta, *m*, 'waste'.
 vastú, *n*, 'entangling area', 9.133, 13.21, *pl* ~taíochaí 4.31.
 vátar, *m*, 'large rat'.
 vataráil, *v*, 'water', *VN* 8.134.
 veaigeabón, *m*, 'vagabond', *pl* ~s 4.68, ~z 4.231.
 Veail, Vail, Val, B[h]al, *name m*, 'Val(entine)', 2.21, 8.151, 9.151, 12.11 s.v. Donnchú, ~ Pheats Uí Mhadaínn 12.11, *dep* Jó ~ 12.19, Seán ~ 9.136, Peait Mháire ~ 11.153, Bóthar ~ Sheáinín 12.27, Garrantaí ~ 12.28.
 Veailín, *name m*, 'small or young Val(entine)', ~ Dhonnchú 12.11.
 veaille, *n*, 'regard'.
 Véanas, Véineas*, *name*, 'Venus', *gsg* ~is 1.145, -229, 3.6.
 véarsa, *m*, 'verse', 1.132, -243, 7.105.
 veidhil, *f*, 'violin', 7.62, 11.140, 14 s.v. iúin (a), (c).
 veidhlín, *n*, 'violin', 13.21.
 veilvit, *n*, 'velvet', *dep* 14 s.v. cluais 1(f).
 Véineas*, *see* VÉANAS.
 veist, *f*, 'waistcoat', 11.88, 14 s.v. tabhair dho 3, Tadhg.
 veit, *m*, 'vet', *pl* ~eannaí 14 s.v. gealach 1(c).
 vijitibil, *n*, 'vegetable', *pl* ~s 14 s.v. domhan 2(b).
 vinéagra, vineigle, *see* MINEIGLE.
 vint, *n*, 'jibe?'.
 viú, *m*, 'view', 6.56.
 vót, *m*, 'vote, agreement', 5.8, 11.176, 14 s.v. seabhaiteáil.
 vótáil, *v*, 'vote, agree', *VN* 3.161, *gsg* ~ála 6.74.
 Vueilbe, Uelba, *surname*, 'Welbey', 12.25 s.v. Máilse, Garraí ~ 6.97, 12.28.
 vuicend, *m*, 'weekend', 14 s.v. haighe deó.
 Vuilleam, *name*, 'William', 1.404, Peaitín

~ 12.27, Lochán ~ 12.27.
 vuing, *n*, 'wing (of car)', 14 *s.v.* plump 1.
 vuins, *n*, 'winch', 8.73.
 vundaráil, *f*, 'wondering', 8.76.

W

waidhear, *see* VAIDHEAR.

whitín, *m*, 'whiting', 1.96.
 wiss, *in* cá wiss : cá bhfios, *see* FIOS.
 'wus, *see* ABHUS.
 Wylè : Mhaidhle, *see* MAIDHLE.

English

A

a, *indef article*, 3, 12, 104, 171, 174.
 Abby Slunagh*, *PIN*, 'Inishlounaght', 1.249.
about, *adv*, 6, *see* heel about : HÍL.
 ABABHAIT, PUT, RANT, ROUND.
abscess, *n*, 53.
absentee, *n as modifier*, ~ landlords 111.
absolutely, *adv*, 94, 106, 114, **171**.
abstain, *v*, 106 *n.*, *see* STÁN².
accept-áil, *v*, 3.
accident, *n*, 53.
accordion, *m*, 26, 48, 104, **113**,
 (a)cchordion player 113, (a)gccordion
 173, *pron* 146.
accountant, *m*, 51, 103.
accoutrements, *npl*, 104, **108**, *see*
 CÚTRAIMINTS.
 A-company, *n*, 13.29.
act, *n*, *pl* 156, ~s 65, ~-annaí 109, 160.
act-áil, *v*, *see* AICTEÁIL.
action, action, *m*, 3.148, -150, -153, 34, 52,
 83, 148, *prgs* ag 167, *gsg* ~in 151, *pl* ~s
 4, ~acha 4.143, *see* AICSEAN.
Adam, *biblical name*, 38, 40.
Adams, *surname*, 38.
addition, *m*, 83, 112, *pl* ~s, ~-achaf 157.
address, *m*, 32, 105, **115**, 14 *s.v.* béal 1(f),
pl ~-annaí 164.
admiral, [*m*], 60, 76.
Admiralty, *m*, 52, 60, 100, *dep* 115.
admire-áil, *v*, 60, 111, VN 128.
admit-áil, *v*, 3, *pst* **170**, *cond* ~-álthadh 170,
 182.
adopt-áil, *v*, *pst imprs* ~-áladh 104, (v)*adj*
 ~-áilte 104.
adopted, *a.*, ~ child 104.
ad, *n*, *pl* ~s 89.
advertisement, *n*, *pl* ~s 112.
aerial, *m*, 48, 148.
aeroplane, *n*, *pl* ~s 44, 89, 154, 185.
Africa, *PIN*, 40.
aftergrass, *m*, 53, 65, 109, *see* AIFTARGRAS.

again, *adv*, *never* ~ 30.
agent, *m*, 169, *pl* ~-achaf 161.
 Aghanloo*, *PIN*, 1.235 *n*.
 Aghnanyver*, *PIN*, 1.59.
agree-áil, *v*, *pst* ~-áil, (a)ghree-áil, *cond*
 ~-álthadh, (a)ngree-álthadh, VN **105**, 115,
 166.
agriculture, *n*, 53, 55.
aim, *n*, 14 *s.v.* libhéarach. *t*.
air, *n*, fresh ~ 12, 182.
airport, *m*, **115**, 178.
alarm, *m*, 25, 61, 66, **97-98**, 148, ~ clock
 104, *see* HILEÁRAM.
Alaska, *PIN*, 39-40, 54, 60, 105, *see*
 ALEASCE.
albatross, *n*, 60, 114.
alcohol, alcohol(ic), *n*, 59, 113, **115**, 130,
see ALCATHÁL.
algebra, *n*, 55, 102, 114.
all, *a.*, *indef pron*, ~ hours, and ~, bugger ~,
damn ~, flutter ~ **12**, that's ~ 18-19, ~
over, ~ the time 171. *Cf.* FAR ÁL DAIT.
allergic, *a.*, 38, 104, 138.
alley, alley-ball*, *f*, 97, 145, *pl* ~s 154.
alley-way, *m*, 11, 145.
allow-áil, *v*, 103.
allowance, *n*, children ~ 66, 104.
 all right, all right, *a.*, *adv*, 9, 79, 171, 13.18,
 -20, -25, *see* ÁLRAIDHT.
almanac, *m/f*, 26, 63, 80, 112, *sean* ~ **145**,
pl ~-achaf 161.
along, *adv*, 10.
alphabet, *m*, 31, 60, 115.
already, *adv*, 31, 79, **171**.
although, *conj*, 171.
ambulance, ambulance, *m*, 37, 63, 83, 94,
 107-108, 13.16.
amendment, *n*, 105.
 America, *PIN*, 1.47.
American, *m*, *a.*, 30, 52, 63, 83, *gsg*
 (A)mhericain 104, *see* MEIRICEAN.
 an-, *prefix*, 132, *see* *bases in* an-anxious,
 an-bhrainy, an-bhright-áilte, an-bhusy.

- an-tchance, an-c(h)onceit-úil, an-demanding, an-firm-áilte, an-fitness, an-fly-áilte, an-fhoul-áilte, an-fhoul play, an-ghlad, an-ghreat, an-hundred per cent, an-interest-áilte, an-jealousy, an-lucky, an-mhean-áilte, an-mherry, an-mhistake, an-neat, an-phut about, an-sad, an-snipe, an-stick¹, an-tslaughter, an-tsnipe, an-tsure-áilte, an-tender, an-tricky.
- anaemic, *a.*, 38, 103-104.
- anaesthetic, *n.*, 72.
- and, and, an', *conj.* 6.12, 10, 27, **40**, 66, 84, 93, 97, 171, ~ all 12, an' 6.
- Anderson, *surname*, 53, 66, 83-84.
- Andy, Andy, *name*, 23, ~ Sheáin Mhóir 13.11, *see* AINDE, AINDÍ.
- angle, angle-dog, angle-twitch, *n.*, 'worm', 1.67.
- Anglo-Irish (Agreement), *n.*, 62, 99.
- Angus, *n.*, 'Aberdeen Angus', *pl* ~-achaf 38, 60, 161.
- Anne, *name*, 174, Saint ~'s (*hospital ward*) 20, *see* LOVELY ANNE, QUEEN, AIN.
- Annette, *name*, 30, 104.
- Annuity, *m.*, 38, 96, 105.
- answer, *m.*, *pl* ~s, ~-achaf 153, 157.
- answer-áil, *v.*, 128, *pst* 170, VN 107, 129, *see* ANSRÁIL.
- Anthony, *name*, 62.
- antibiotic, *n.*, *see* AINTÍ-BAIDH-AITIC.
- Antichrist, *m.*, 88, 111, 164, 179, *see* AINTEACRAIDHST.
- anxious, *a.*, an-~ 138.
- anybody, *indef pron.*, 19.
- anyhow, *adv.*, 171.
- anyways, anyway(s), anyways, *adv.*, 14, 33, 42, 171, 13.26.
- ape, *n.*, *pl* ~s 185.
- appeal, *n.*, 105, 112, *pl* ~-annaí 164.
- appendix, *n.*, 38, 104, 115, *pron* 152.
- apple, *m.*, eating ~ 169.
- apple-tart, *m.*, 169.
- appointment, *n.*, 103-105, (a)pphointment 173, *see* APAIDHNTMINT.
- appreciate-áil, *v.*, *pres* (a)pphreciate-álann 104, 173, *fut* ~-álthaidh 39, (a)bppreciate-álthaidh 23, 106, 114, *cond or pstsbj* (a)bppreciate-áladh 173.
- apprentice, *n.*, 106 *n.*, *see* PRINTÍSEACH.
- April, *n.*, 16, 55.
- Arabia, *PIN*, 105, 115, *see* ARAEBIA.
- ard-feed-áilte, *a.*, 'very well-fed', 176.
- Ard Rathan, *PIN*, 9.138.
- Arenmore, *PIN*, 12.27 *s.v.* Árainn.
- Aristotle, *name*, 78, 116.
- arithmetic, *n.*, 60, 72, 105, 115.
- Arklowman, *m.*, 53.
- arm, *n.*, 10, **25**, *pl* ~s 25.
- Armada, *n.*, 40.
- arm chair, *n.*, 2.43.
- Army, *see* SALVATION ARMY.
- around, *adv.*, 4, 21, 171.
- arrive-áil, *v.*, *pst* 104.
- arse, *n.*, 18.
- Arsenal, Arsenal, *soccer team*, 2.20, 77, 88.
- arthritis, *m.*, 25, 99, 114.
- Arthur, *name*, 118, *see* ARTÚR, ÁRTÚR.
- article, *m.*, 61, 77, *see* ARTICIL.
- as, *prp.*, ~ much 11.12, ~ usual 171.
- ashtray, *m.*, 169.
- asleep, *adv.*, 10, 12.
- aspirin, *n.*, 61, 82, 99, *pl* ~ 152.
- assault, *n.*, 26.
- association, *Association*, *n.*, 105.
- asthma, *n.*, 88.
- asylum, *m.*, 104, lunatic ~ 60, *see* SAIDHLEAM.
- Athenry, *PIN*, *see* ATANRAIDHE.
- Athlone, Athlone, *PIN*, Chapter 11 introduction, 14 *s.v.* síos 5.
- attack, *n.*, 105, heart ~ 9, **25**.
- attack-áil, *v.*, *pst* 177, VN 104.
- attend, *v.*, 104.
- auction, *m.*, 26.
- auction-áil, *v.*, 26, 34, 52-53, 83.
- Audley, *surname*, 100.
- August, August, *n.*, 26, 60, 88, 13.17.
- aunt, *f.*, 96, *see* AINT.
- avenue, *n.*, 27, 94.
- average-áil, VN, 107, 166.
- away, *adv.*, 105, 112, **171** *see* AVAE.

B

- Babe, Babe, *name*, 6, 25, 64, 12.15, *in vocsg* Bh~ 8, *see* BÉIB.
- baby, *m.*, 51, 148, *see* BÉIBÍ.
- back, back, *m.*, 1.206, 6.6, 14, 64, 95, 148, *pl* ~-annaí 160, ~-reachaf 162, *adv.*, 8.194, 11, 26, 40, 110, **171**, 13.19; *see* BEAIC, MEAIC, CUT.
- back-answer, *n.*, *pl* ~s 157.
- back-band, *n.*, 109, 111.
- back-boiler, *m.*, 111, 148.
- back kitchen, *n.*, 14 *s.v.* cailleach 3.
- baft, bafta, bafta(h), baftah, boffeta, *n.*, 40, 110, *pl* (*name*) ~ 152, *see* BEAIFIDÍ.
- bag, bag, *m.*, 51, 13.19, *pron* 146, *see* BEAIG.
- bag-ín, *m.*, 'little bag', 133.
- bait, *n.*, 1.16.

- bakehouse, *m*, 42, 92, *see* BÁC-HABHAS.
Balderston, Bolderson, Bolderston,
Bolustrom, Boulderstone, *surname*, 26,
 83, 99, Johnny ~ 108, *pl* ~s 110, 115, *see*
 BOLASTRAN.
baldrick, *n*, 1.426 n.
bale, *m*, *pl* ~-annaí 15, *see* BÉIL.
ball, *m*, 10, 26, 51, 64, *pron* 147.
ball-alley, *n*, 97.
ballast, *n*, 1.54.
ballan wrasse*, *n*, 1.426.
Ballinafad, *PIN*, 59.
balloon, *m*, 59, 73, 106, *pl* ~s 89, 154.
Ballyhehan*, *PIN*, 1.249.
Ballynahinch, *PIN*, 118, *see* BAILE NA
 HÍNSE.
Ballyvaughan*, *PIN*, 1.249 n.
Baltimore, *PIN*, 38, 62, 111.
ban-áilte, *a*, *see* BEAINEÁILTE.
banana, *m*, *pl* *dep* ~s 181.
band, *m*, *pl* ~-annaí 96, *see* BEAIND.
bandage, *n*, 66, 69, *pl* ~acha(i) 161, *see*
 BEAN(D)ITS.
Bane, *surname*, 12.11, *see* DE BÁN.
banjo, banjo, *f*, 145, 13.11.
bank, bank, *mlf*, 96, **145**, 13.21, ~ holiday
 14 s.v. i 3, *gsg* ~-e 145, 151, *see* BEAINC,
cp. BAINC.
banker, *n*, 1.156.
Bank Ghriúánach, *an*, *PIN* *f*, 145.
bar, *m*, 25, *see* BEAR, BEÁR.
bar-áil, *v*, *see* BEARÁIL.
Barbara, Barbara, *name*, 4.213, 107.
bare-a, *a*, *pl*, 165, *see* BÉARTHA.
barge, barge-course, *m*, 51, 108, *pl* ~s,
 ~-annaí 156, *see* BEÁR.
bark, *n*, oaken ~ (*used in curing linen nets*)
 54; *v*, 54.
barley, *m*, I.IX, *see* BEARLÍ.
barrack(s), *m*, 1, 38, 87, 96, *see* BEAIRIC,
 ARD AN BHEAIRIC.
Barret, *surname*, *see* BEARAIT.
Bartley, *name*, 23, *see* BEAIRTLE.
basket-in, *m*, 'small basket', 133.
bastard, *m*, *pl* ~s 154.
bat, *n*, 95.
batchelor, *m*, 134, *see* BEAITSILÉARA.
bath, *m*, 72, *see* BEAT.
bathe-áil, *VN*, 72.
bathroom, *m*, 24.
batter, *n*, 9.
battery, *m*, 171, *pl* ~ries 107, 154, *see*
 BEATARAÍ; BEATRAÍ², AN.
battle, *n*, *see* BEAITL.
B-company, *n*, 13.29.
be, *v*, I'm 14, *is* 5.382, *is* 17, *that's* 18-20,
are 10, *you're* 31, *they're* 19, I'll 18, 158,
we'll 174, I'd 20.
beach, *m*, **4**, *pl* ~-annaí 160.
bear, *m*, 43, *pl* ~-annaí 160.
bear-áil, *VN*, 11.5.
beard, *n*, 4, *see* BÍRD.
beat-áil, *v*, *pst*, *VN* 95.
beater, *m*, 22, *pl* ~ir 159, *see* BÉATAR.
beauty¹, *f*, 94, **145**, ~ties 23, 155, *see*
 BIÚITE¹, BIÚITE².
Beauty², *dog's name*, *in* *vocsg* 23.
beautiful, *a.*, 3, 5.
bedgown, *n*, 1.246.
bed-spread, *n*, 147.
beef, *m*, *pron* 146.
beep-áil, *v*, 51.
beer, *m*, 48, 51.
beg-áil, beg-áil, *VN*, 30, 13.6.
beggar, *m*, 134.
Belfast, *PIN*, 115, *dep* 177, *see*
 BEILFEA(I)ST.
Belgium, *n*, *pl* ~s 130.
belief, *f*, 5, **59**, 70, 106, *see* BEILÍV, BEILÍF.
believe, *v*, 20.
believe-áil, *VN*, 5.
bell, *m*, 30, 51, 73, *see* BEIL.
bellows, *m*, 3.151, 148, *dep* 150, *pl* ~-achai
 152, *cp.* BEILEAS.
bellows-áilte, *a.*, *see* BEILEASÁILTE.
bend, *mlf*, 30, *gsg* ~-e **145**, 151, *pl* ~s,
 ~-annaí 156, *see* BIND.
bendel, 1.65, *see* BINDEALÁN.
Ben Lettry, *PIN*, 118.
Benny, *name*, 23, 30.
bent, *n*, 1.65, *see* BIONDA.
Bernie, Bernie, *name*, I.IX, 12.11, *see*
 BEORNÍ.
Berridge, *surname*, 115.
Berry, Berry, *surname*, 32, 174, *pl* ~s 12.11
s.v. Béarach.
berth, *n*, 32, *see* BERT.
Bes[s]y, *name*, *Hairy* ~ 8.175.
Betts, *surname*, 30, Betsy 12.11.
bevel, *n*, 77.
bianconi, *m*, 62, 115, = BAIDHEANCANÁI.
bias, *n*, 45, *see* BAIDHEAS.
bib, bib-e, *m*, 29, 102, 146, *pl* ~-annaí 160,
see BIB*, BIBE.
Bible, *n*, ~ History (*in school*) 175.
bicycle, bicycle, *m*, 21, 38, 61, 77, *pl* ~s
 154, 160, ~s 13.27, *pron* 146, *see*
 BAIDHSAICIL.
Bid, *name*, ~, ~ Bhán, ~ Óg 144 n.
Bid(dy), Biddy, 144 n., *see* BID.

- Bid(dy)-ach, *name*, 135, Bid-each 144 n., *dep* Máire Bhid(dy)-ach 135, *see* BIDEACH.
- Bid(dy)-óg, *name*, 135, 144 n., *dep* Bhídeog 144, *see* BIDEOG.
- bid-áil, VN, 29.
- Biddy, *name*, *see* BÍDÍ.
- Bid-ín, *name*, 144 n.
- big, *a.*, 19.
- Billy, *name*, 23, *dep* Bhilly 23, *see* BILE.
- bin, *m.*, 29, 80.
- bingo, *m.*, 53, *see* BINGÓ.
- birch, *n.*, 52, black ~ 28.
- birthday, *m.*, 28, 72, *pl* ~s 154, *see* BEORDÉ.
- biscuit, *n.*, 1.193.
- Bishop, *surname*, 64, *pl* ~s 154.
- bit, bit, *m.*, *pron*, 8.233, 12, 19, 145, 13.21, *see* BIT.
- bitch, bitch, bitch-e, *f.*, 1, **102**, 143, 175, 13.26, *son of a* ~ 12, 36, *pl* ~-éa/óchaí 162, *see* BITS, **BITSE**, AN-DROCHBHITSE, CORR-DHEARGBHITSE, DEIRGBHITS, BITSE(ACH), BITSEACHAS, **BITSEÁIL**, BITSÍOCHT.
- bitch-úil, *a.*, 137, *see* BITSÍÚIL, **BITSEACHÚIL**.
- bite, *see* BAITHT.
- black, black, *a.*, 13, 28, 51, 139, ~ and white 40, 93; *m.*, 3.171, 136, *pl* Blacks 5.382, *see* BLEAIC.
- Black and Tan, *n.*, **97**, *pl* ~s 97, *dep* 180.
- black-eye, *n.*, 9.
- black-eye-áilte, *a.*, 120, 139.
- blackguard, blackguard, *m.*, 3.159, 1, 25, 34, *pl* ~s 154, *see* BLIGEÁIRD, BLIGEÁIRDACHT.
- blackie, 3.171.
- black-ín, *m.*, 'little black person', 4, 133, *see* BLEAICÍN.
- blacking, *m.*, 85, *pl* bhlackin(g)-aí, black-annaí 162, *see* BLEAICIN.
- black pudding, *m.*, 85, 148, *see* BLEAIC PUIDING.
- black lads, *npl*, 'type of beetle', 12, *see* BLEAIC LEAIDS.
- bladder, *m.*, 1.248, *see* BLEADAR, BLEADARÁIL.
- blade, *m.*, 42, *pron* 147, *see* BLÉID.
- blame, *n.*, 5.
- blank, *n.*, *pl* ~s 13.29.
- blanket, *n.*, electric ~ 12, 104, 138.
- blast¹, *f.*, 24, 73, 149, *dep* 150, ~ of fire 57, *see* BLEAIST, *cf.* AN-BHLEAIST.
- blast², *interj.*, ~ it 12.
- blast-áil, *v.*, 3.120, 108, *see* BLEAISTEÁIL, *cf.* INBHLEAISTEÁILTE.
- blaze, *f.*, 89, *see* BLÉAS, BLÉAZ.
- blaze-áil, *v.*, 89.
- blaze-óg, *f.*, 89, 144-145.
- bleed-áil, bleedáil, *v.*, *pst* 21, VN 7.29.
- bleep, *n.*, 11, 64, 141.
- bless, (blessing), *n.*, 130, *see* BLES.
- blight, *m.*, 74, *see* BLAIDHT.
- blind, *m.*, 6, 9, 148, *see* BLAIDHND.
- blind-áil, *v.*, *vadj* ~-áilte 73-74, *see* BLAIDHNDEÁIL.
- blister, *m.*, 148.
- block, *m.*, 116, *pron* 147, *see* BLAC, BLAICÍN.
- blockage, *n.*, *pl* ~-acháí 161.
- blood, *n.*, *in interj* ~ and wounds 27, 36, 89, blood and ouns 93.
- blood-poison-áil, *v.*, 36, 111, *pst* 166.
- bloody, *interj.*, 12, 36, **179**-180.
- blouse, *m.*, 73, 89.
- blow-áil, *f.* VN, 'talking nonsense, bragging', 74.
- blue card, *n.*, *see* BLÍÚ-CEAIRD.
- blueshirt, *m.*, 28, 74.
- board, Board, *m.*, 9.87, 31, **44**, 181-182, B~ of Works 44, *see* BÚIRD¹.
- board-áil, *v.*, 44.
- board-álaí, *m.*, 44, 134, *pl* ~ 152.
- board-éara, *m.*, 134, *pl* ~í 44.
- boarder-aí, *m.*, 134.
- boat, [*m*], *patrol* ~ 59, *pl* ~s 59.
- bob, *m.*, 35, 51, *see* BAB¹.
- bob-áil, *v.*, *see* BABÁIL.
- bobby pin, *n.*, 3, *see* BABAÍ PIN.
- body, *n.*, 7, 175 n.
- Boers, *npl*, *dep* 181.
- boffeta, *see* BAFT.
- Bofin (Island), *PLN*, 118.
- bog-áil, *v.*, *pst* 8.
- boiler, *see* BACK-BOILER, BAIDHLEAR.
- boiled, *a.*, ~ cake 111.
- Bolderson, Bolderston, Bolustrom, *see* BALDERSTON.
- boltsprit, *see* BOWSPRIT.
- bomb, *m.*, 148, *see* BAM.
- bomb-áil, *v.*, *pst imprs* ~-áladh 166.
- Bonaparte, *surname*, 10.36, *see* CÚNAPÁRT(E).
- bonfire, bonefire, *m.*, 35.
- bonnet, *m.*, 2.
- booby, *n.*, 22, *see* BÚBAÍ.
- boodle, *m.*, 78, 148, *pl* ~-acháí 161, *see* BÚIDL.
- boohoo, 1.384.
- book, *n.*, ~ of records 71.

- book-áil, *v*, *vadj* ~te 37, 180.
boom, *m*, 27, *see* BUM².
boost-áil, *VN*, 88.
boot, *boot*, *m*, 9, 13.26.
bootee, *n*, *pl* ~s 12.
booze, *m*, 89, *pl* ~-annaí 160, *see* BÚS.
booze-áil, *f*, 89, *see* BÚSÁIL.
borders, border(s), *adv*, 171, *see* BÁRDARS.
bored, *a.*, 140.
born, *past participle*, 11.
bossy, *a.*, 138.
Boston, *PIN*, 13.26.
bother, *m/f*, 87, **149**, *see* BADAR.
bother-áil, *v*, *pst* 149, *cond* 2sg ~-álthá **107**, *VN* 34, 87, 149, *see* BAD(A)RÁIL.
bother-áilte, bother(some)-áilte, (*v*)*adj*, 107, 136, *see* BADRÁILTE.
bottle, 21. *Cf.* BAITLEÁILTE.
bottom, *see* BAITEAM.
boud, *n*, 102, *pl* boud-íos 154.
boulder, *m*, 134.
Boulderstone, *see* Balderston.
bounty, *n*, *see* BABHAINTÍ.
Bovril, *m*, *brand name*, 77, 148.
bowels, *npl*, 14 s.v. cac².
bowl, *m*, 44, 51, 73, *gsg* ~il 151, *pl* ~-annaí 160.
bowsie*, *n*, 102.
bowsprit, boltsprit, *n*, 2, 65, 87, 108, *see* BOGHALSPAIT.
box, *n*, *see* BACS.
box-aera, boxer, *m*, 134, *see* BACSAERA.
box-áil, *v*, 3.154, *VN* 67, *see* BACSÁIL.
boxty, *n*, 23, 53, 97, *dep* 171, *see* BACSTE.
boy, *m*, Buffalo B- 62, *pl* ~s **47**, 154, *hardy* ~s 23, **108**.
boycott-áil, *v*, **35**, 52.
boyfriend, *m*, *pl* ~s 47.
brace, *m*, 148.
brack, *n*, 87, *see* BRAIC.
brain, *n*, *pl* ~s 89.
rainy, *a.*, an-bh~ 138.
brake, *m*, 21.
brandy, brandy, *m*, 13.11, *dep* 145, *see* BRAINDÍ.
Bray, Bray, *PIN*, 1.194, 87.
Brazil, *PIN*, 38.
breach, *m*, 22, 68, 102, 148, *pl* ~-annaí 160, *see* BRAETS.
breach-áil, *v*, *pst* 3pl ~-áladar 166, *see* BRAETSEÁIL.
breach-ín, *m*, 'small breach', 148.
break, *m*, 5.336.
break-áil, *v*, *cond* 2sg ~-álthá 21.
bream, bream, *m*, 22, *pl* ~s 4.68, *see* BRAEIM.
breast, *m*, 7, 32, breast 10.106.
breast-hook, *n*, 37.
breeching, breech(ing)-il, *m*, **73**, 85, 148, *pl* ~s 78, ~-acháí, ~ 157, *see* BRUITSIL.
breed-áilte, *a.*, 17.
breez(y)-áilte, breeze-áilte, *a.*, 89, 136, *see* BRUÍOSÁILTE.
breez(y)-úil, breeze-úil, *a.*, 89, 137, *see* BRUÍOSÚIL.
breeze, *m*, 3.150, -153, 4, 22, 89, 148, *see* BRUÍOS; ré-bh~ 132.
breeze-ín, *m*, 'little breeze', 50 n., 89.
brehon, *n*, *a.*, 83, ~ law 33, 160.
Brendan, *name*, 83, *see* BRUINDEAN.
brewer, *m*, 74, 87, *see* BRIÚÉARA.
Brian, *name*, 80, ~ Boru 115, *in vocsg* 175, 177, *dep* 177, *see* BRAIDHEAN.
brickettes, *npl*, 31, 111.
bricklayer, bricklayer, *m*, 1.57, -361, **1**, 29, 87, *see* BRÍCILÉARA.
bridle*, *n*, 117.
briefcase, *m*, 13.26.
bright-áilte, *a.*, an-bhright-áilte 132, 136.
brilliant, *a.*, 94, 140.
Brittany, *PIN*, 62, 180.
bronchitis, *n*, 35, 86.
brooch, *m*, 148, *pron* 146.
brown, *a.*, 86, **139**, *pl* ~-a 139, 165, *see* BRABHN.
browned-off, *a.*, 9.
brush, *f*, 36, 145, 147, 13.10, *gsg* ~-e 151, *pl* ~-annaí, ~-anna 160, *see* BROIS.
Brussels sprout, Brussel sprout, *n*, 77, 130.
Bruton, *surname*, 84, *dep* John Bh~ 174.
buck, *m*, 158-159, *see* BOC¹.
bucket, *n*, 10.
Buck Jones, *by-name*, *see* BOC JÓNS.
bucko, *m*, *pl* ~s 154.
buckshee, *a. (n)*, 97, 112, *see* BOCSÍ.
bud, *m*, 36, 148.
bud-áil, *VN* *f*, 36.
budge, *f*, 69, 145.
budget, budget, *m*, 38, 148, 14 s.v. deabhal 11(b).
Buffalo Boy, *song title*, 62.
bugger all, *n*, 12.
bugle, bugle, *f*, 52 n., 61, 94, 145, 13.11, *pl* ~s 61, ~-acháí (?) 77, 157, *see* BIÚIGIL.
build-áil, *f*, 51, 147, *see* BILDEÁIL.
bulb, *m*, 104, 138, *see* BULB.
bulk-head, *n*, 36.
bull, bull, *n*, 3.159, 6.
bull-cac, *n*, 120.
bullshit, *n*, 3.159, 14 s.v. pleibeáil, *see*

- BULSIT.
 bull-stag, *m*, see **BOLSTAIC**.
 bully, bully, *m*, 3.159, 52, 134, *pl* ~llies 152, see **BULAÍ**.
bully-acht, *f*, 1, 131.
bully-áil, *VN f*, 131.
 bum, *m*, see **BUM**.
 bumble(r), *n*, 1.230.
bunch, *n*, 36.
bundle, *n*, bundle-áil, *VN f*, 78.
bunion, buni(on)-án, *m*, 94, see **BUINNEÁN**².
burner, *m*, 51, 80, 150.
bus, *m*, 36, 88, 112, 175, *dep* 150, *pl* ~-annaí 160, *pron* 146, 148, see **BUS**.
Bush, *surname*, *dep* Phresident ~ 177.
bust-áilte, *a.*, 36, see **BUISTEÁILTE**.
busy, *a.*, 138, an-bhusy 138, see **BIUSAÍ**, **AN-BHIUSAÍ**.
butchers, (*m*), *pl* ~s 154, see **BUITSEAR**.
butt, *n*, 36-37, 51, see **BUIT**. *Cp.* **BUTS**.
 by, by, *prp*, 51, ~ degrees 14 *s.v.* abair 5, ~ the time 20, ~ the way 171, off ~ heart 12, in *interjs*, by Christy, see **BAIDHE CRUISTÍ**; by dad 9, 45, 13.10, -13, -18, see **BAIDHE DEAD**; by Herrings 6; by Janey, see **BAIDHE JÉINÍ**.
bye, *interj*, 6.
Byrnes, *surname*, 28, 52, 98.
- C**
caddie, *n*, 2.
 cadge-áil, see **CEAIJEÁIL**.
café, *n*, 42.
Cafferky, *surname*, 34, 57, 62.
Cahalane, *surname*, 63, 12.11, *pl* 63, see **CEATHAILIN**.
Caharlan, *surname*, *dep* 117.
cake, *m*, 51, boiled ~ 111, praty ~ 23, *pl* praty ~s 154, treacle ~ 22.
calendar, *m*, 40, 148, *pl* ~s 154.
California, *PIN*, 26, 48, 115, see **CEAILEAFÓIRNE**.
call, *n*, sick ~ 116.
call-áil, *v*, 51.
 Callowfeenish, *PIN*, 1.401.
cam(era)-éaracht, *f*, 134.
camel, *n*, 76.
 camouflage-áilte, camouflage-áilte, *a.*, 91, 13.29.
can, *n*, *pl* ~-annaí 160. *Cf.* **TIN CAN**.
Canada, *PIN*, 40, 92, see **CEAINIDEÁ**.
 Can boraine*, *PIN*, 1.201.
cancel-áil, *v*, 77, *vadj* ~te 107.
candidate, *m*, 66.
cane, *m/f*, 120, 145, *gsg* ~-e, ~-ach 151.
cane-áil, *v*, *cond* 2*sg* ~-áithá 175.
canister, *m*, 60 *n.*, 148, *pl* ~s 154, see **CEAINEASTAR**.
cant-áil, *v*, see **CEAINTEÁIL**.
canteen, canteen, *m*, 13.29, *pl* ~-annaí 115, 164.
canvass-áil, *v*, *VN* 80.
cap, *m*, see **CEAIP**.
 Cape Clear, *PIN*, 1.365.
caper, *m*, *pl* ~s 154, *cp.* **CEÁPARÁIL**, **CEÁPRÁIL**.
capstan, *m*, 110, 148, **CEAIPSAIL**.
captain, Captain, *m*, 82, 133.
car, *m*, 51, jaunting ~ 24, *cf.* **COMMON CAR**.
caravan, *m*, 115.
caraway seed, *n*, 34, 42, 107-108, see **CEÁBHURSAÍD**.
card, *m*, 15.
cardigan, *m*, 20, 25, 38, 63, *pron* 146, *cf.* **ARAN-CEAIRDIGEAN**.
cargo, *m*, 25, see **CEÁRGÓ**.
Carney, *surname*, 25, 118, see **CEATHARNAÍ'S**.
caroline, *m*, 52, 62, 114, see **CEARALAIHDN**.
carpenter, *m*, 54, 61, 65, see **CEARPAINTEAR**.
Carrol, *name*, 76.
Carrols, *surname*, 76, see **CEARAILS**.
carry-on, *m*, 111, 180.
 Carson, *surname*, 8.218.
cartridge, *m*, 25, 69, 87, 148, *pl* ~-acháí 161, see **CEARTRAJ**.
 cartron, *m*, 1.252.
carve-áil, *v*, 54, *VN* 177.
 case, *case*, *m*, 1.54, just in ~ 168, *pl* *dep* ~s 164.
 Casey, *surname*, Cóilín ~ 14 *s.v.* dreithiúr 2.
cashmere, *m*, 48, 148, *dep* 139, 150, see **CEASAMAR**, **CEASMAR**.
Caspian Sea, *PIN*, 133.
cast, *m*, 24.
Castlebar, *PIN*, 77, 88.
 casualties, casualties, *npl*, 27, 53, 94, 13.27.
 cat, *n*, *a.*, 14 *s.v.* cat 2.
cathedral, *n*, 76, 99, 112.
Cathleen, *name*, 72, 100, see **CEAITLÍN**.
 Catholic, *n*, *a.*, 1.61.
Caulfield, *surname*, 66, 79, 174, see **CÁIFIL**.
cauliflower, *m*, 35.
cause-áil, *v*, 89, see **CÁSÁIL**.
cave, *f*, 145.
caveat, *n*, 117.
Cavour, *an*, *ship name*, *m*, 117.

- cavity-áil, v, 117, 131, *see* CEABHTEÁIL.
ceiling, ceíl(ing)-áil, ceíl-áil, f, 22, **79**, 149, **187**, *see* SUÍLEÁIL, SÍONÁIL.
 celebrate-áil, v, VN 13.29.
cement, m, 30, 112, 187, *see* SUIMINT.
cent, n, per ~ 10, 104, f, 145, *pl* ~-annaí 160.
central heating, n, 53, 65, *see* SUIUNTRAIL HÍTING.
century, m, 68.
 Cert, n, 2.20.
challenge, n, 68, 110, *see* SEAILEANJ.
champion, m, 1, 94, 133, 178, *pl* champ(ion)-íní 96, *see* SEAIMPÍN¹, SEAIMPÍN².
championship, n, 94.
 chance, chance, m, 3.130, -150, 8.162, 24, 53, **68**, 80, 96, an-t~ 187, *see* SEANS, CAOLSHEANS.
chance-áil, v, VN 10, *see* SEANSÁIL.
change, n, 21, 68-69.
channel, n, 68, 77, *see* SEAINIL.
 character, m, 40, 51, 113, *see* CEARAICTAR.
charge, n, 25, 69.
charge-áil, v, 25, **69**.
Charlie, name, 25, 54, 68.
charm, n, 25, 61, 68, 98.
Charollais, m, 34, 54, 90, ~s) 154.
chart-áilte, a., 68.
 chase, m, 9, 68, 148, *see* SÉAS, TSÉAS, AN-TSÉAS.
chase-áil, v, 68, *pst*, VN 178, *see* SÉASÁIL.
chat, m, 68.
chat-áil, VN f, 68.
cheat-áil, VN f, 68.
check, n, 51, 139.
check-áil, v, 68.
checkbook, n, 168.
check-up, n, 68, 116, *pl* ~s 36, check-annaí-up 164.
cheek, n, 9, 68, *pl* rosy cheeks 7.6, *see* TSÍC.
cheese, m, 68, 89, 148.
chef-áil, f, 143.
chemical, n, *pl* ~s 61, 77.
chemist, m, 30, ~-acháí 161.
cheque, n, 68.
cherry, n, 32.
chew-áil, v, VN 176, *see* SIÚÁIL.
Chicago, PIN, 25, 52, 90, 97, 103, 115.
child, m, 104, *pl* children allowance 66, 83, 104.
chop, m, lamb ~ 112, *see* TSEAP.
 Christy, *see* BAIDHE CRUISTÍ.
 Christmas card, n, in corr-'Ch'ristmas card' 14 s.v. bain amach.
 chubby, *see* SIUBAÍ, TSIUBAÍ.
 chug, v, *see* JUGÁIL.
chum-áil, f, 68.
Church, n, 40.
cider, m, 45, 66, *see* SAGHDAR.
cigarette, m, 32, 178, *pl* ~s 164, *see* SUIGEAREIT.
Cinacky, name, Tomás Ch~ 117.
circle, n, 28, 54, 77, *see* SORCIL.
circle-áil, f, 77.
circus, m, 28, 61.
 clam(s)*, n(pl), 1.259.
clammed-eyes, n, 102, 116, *see* CLEAIME DEIDHEAS.
clan, f, 80, 145, *see* CLEAIN.
Clarke, surname, 54, *dep* Tigh Chlarke 151.
 class, n, *see* CLEAS².
clear, a., 13, 132, 141.
clear-áilte, a., 48, 51, **136**, *see* CLÍORÁILTE.
cleat, m, 22, *see* CLÉIT.
cleat-áilte, *vadj*, 22.
cleat-ín, m, 148.
clever-áilte, a., 107, 136.
 climb-áil, v, 5.24, *see* CLAUDHMEÁIL.
clinker, n, *pl* ~ir, ~irí 159.
clip, f, 145, *see* CLIP.
clipper, m, 29, 38, *pl* ~s 154.
 Clochronta, PIN, 12.27 s.v. Cloch na Rón.
clock, n, alarm ~ 104.
clock-áil, v, *psthab* *lsg* ~-álainn 177.
clog, n, 35, 51, *pl* ~s 154.
 Clogherty, Clogherty, surname, 1.113, 23, 118, 12.11, Cloghartaigh 118, Pádraig Ch~ 174, *see* CLACHAIRTÍ.
Clontarf, PIN, 54, 99, 118, *see* CLUAIN TARBH.
closet, n, *pl* ~-acháí 65.
clothes, *npl*, ~ line 72. Cf. HORSE.
clover, m, 51, 74, cf. CLÓBHAR, AN.
club, m, 36, 55, 74, *pl* *dep* ~ milks (biscuits) 180, *see* CLUB.
clue, n, 74.
coal tar, m, 25, *see* CÓL TEÁR.
 coaster, n, 3.154.
coastguard, m, **25**, 65, *pl* ~s 164.
coat, n, 12.
Cobh, PIN, 57, 71.
 cobweb, cobweb, n, cob-óg, f, *pl* 4.68, cobwebs, cob-ógaí, cob-ógs 144, cob-ógs 152, *see* CABÓG.
 cocoa, m, *see* CÓCÓ.
 cocoa shells, *npl*, 164, *see* CÓCÓ-SEILS.
 cod, cod, n, 1.425, 144. Cf. CAID, AN.
coffee, m, 42, 50, 52, *see* CAFÁI.

- cog, *v*, 64.
coil, *n*, 47. Cf. CAIDHLEADH.
coil-áil, *v*, 51, 79, *see* CAIDHLEÁIL.
cold*, *n*, 1.420.
Cole, (Coleman¹), *name*, 60, 73, *gsg* Choile 151, *see* CÓIL, CÓILÍN, CÓL.
Coleman², *name*, 13.23.
Coley, *name*, 23, 52, 60, 73-74, *see* CÓILE, CÓILÍOS*, CÓLAÍ.
collar, *m*, 181.
collarbeam, *m*, 22, 96, 181.
collar-ties, *npl* 154.
collation, *m*, 59, 110, *see* CUILEÁISEAN.
collect-áil, *v*, VN 59, 111.
college, *n*, 119.
colonel, *n*, 1.200, -355.
Columba, *saint's name*, Columba, *name of boat*, 40, 53, 115, 12.27 *s.v.* Sruth Colabáin, *see* CALUMBAÍ.
come-hither, *n*, 9, 29, *see* CUM HODAR.
come out with, 8.81.
Comerford, *surname*, 87.
comical, *a.*, 61, 77, 139.
commandant, *m*, 34, 80.
committee, *m*, 39, 105, 114, *see* CAMAITÍ.
common, *n*, 83.
commonage, *m*, 63, 69, *pl* ~-acháí 161.
common car, *n*, *pl* ~s 25, 164, *see* CAMAN CEÁR, CAMAN CEAR.
company, company, *m*, 23, 36, 62, *pl* ~nies 13.29, CUMPANÁI.
Comper, *an*, *PlN m*, 117.
complain-áil, *v*, 53, 55, 106.
complaint, *n*, 106, 175, *pl* ~s 154.
complicated, *a.*, 59.
conceit, *f*, 3.150, 1, 22, 59, 106, 145. Cf. CONSAEIT.
conceit-úil, *a.*, 137, *an*~ 175, *an-ch*~ 177. Cf. CONSAEITÍÚIL.
concrete, *n*, 140.
conductor, *m*, 53, **112**, 175.
Congested Board, *m*, 31, 88, 116.
conk-áil, *v*, *pst* 177.
Connaught, *m*, 118, ~ Tribune 29, **113**, *pl dep* ~ Tribunes 164, ~-acháí 161, *see* CANAICHT.
connect-áil, *v*, *psthab 3pl* ~-álaidís 109, *vadj* ~te 30, 59, VN 109, *see* COINEICDEÁIL.
connection, *m*, 30, 83, 96.
Connolly, *surname*, 62, *dep* Ch~ 62, *see* MAIDHM CHANAILÍ.
connor-fish*, 1.426.
Conroy, Conroy, *surname*, 102, 162, 12.11, *pl* 4.19, ~-acháí 4.205, *see* CANRAÍ.
conscience, *n*, 5.341.
constipate-áil, *v*, *fut* ~-álthaidh 111, *vadj* ~te 88, 136.
consul, *n*, 77.
contact, *n*, *in* ~ 12.
contract, *n*, 35, 65, *ar* c(h)~ **113**, *see* CUNTRAIC, CUNTRACT.
contractor, *m*, 113.
contrary, *a.*, 106.
controll, *n*, 115.
controll-áil, *v*, VN 115.
convent, *f*, 38, 62, 100, *pl* ~-acháí 161.
convert-áil, *v*, *fut* ~-álthaidh 115.
Conway, *surname*, 100, *see* CANBHAÉ.
cook, *m*, 37.
cook-áil, *v*, 37, 51, *see* CÚCÁIL.
cooker, *m*, 37, 67, *dep* 150, *see* EILEICTRIC-CÚCAR.
cool, cool, *a.*, II.VIII, 73.
cool-áil, *v*, *fut* ~-álthaidh 9.
Cooney, *surname*, 12.11.
Co-op, *m*, 64.
cooper, *m*, 134.
cope-áil, *f*, 51, *see* CÓPÁIL.
copper, *m*, 51, *gsg* ~ir 151, *see* CAPAR.
copy, *v*, 64.
copy-áil, *v*, 23. Cf. CABÁIL¹.
Corbett, *surname*, 38, 12.11, *see* CÁRBIT.
Corcoran, *surname*, 83-84, 107.
cord, *n*, 26.
corduroy, *n*, 26, 94, 114.
corkscrew, *m*, 27, 67.
corr-, *prefix*, *see* *base in* *corr*-‘Christmas card’ 14 *s.v.* *bain amach*.
correct-áil, *v*, VN 106, 177.
Cosgrave, *surname*, 14 *s.v.* *co(i)s (j)*.
Costelloe, *surname*, 65, 118.
cot, (*m*), *f*, 145.
cottage, *n*, 69, *pl* ~-acháí 161.
cotter pin, *m*, 65, 108.
Council, *m*, 77, 88, *see* CABHNSAIL.
councillor, councill(or)-éara, *m*, 61, 88, *see* CABHNSAILÉARA.
counter, *m*, 46, 65, 80, *gsg* ~ir 151, *pl* ~ir 50 *n.*, 159.
country, *n*, 76.
County Council, *n*, 77.
couple, *n*, 1.22.
coupon, *m*, 35, *pl* ~s 154.
Coursey, *de*, *surname*, 31, 40, 88, 106, 115.
Courtney, *surname*, **44**, 62, 99, 150.
cover, *m*, **36**, 51, *pl* ~s, ~-acháí 157, *see* CABHAR.
cover-áilte, cover(ed)-áilte, *a.*, 36, 136.
cowboy, *m*, 47.

- Cox, *surname*, 53.
crack, *m/f*, 149, *~*-annai 160, *see* CRAIC.
crack-áil, *v*, VN Chapter 11 introduction, 60 n.
crack-áilte, crack(ed)-áilte, *a.*, Chapter 11 introduction, 56, 136, *see* CRAICEÁILTE.
cracker, *m*, *pl ~s* 154.
(crack-úil), *a.*, 137.
cranky, *a.*, 'peevish', 138.
crane, *f*, 87, *dep* 151.
crash, *m*, 34, *v*, *pres ~*-ann 167, *see* CRAISEÁIL.
Craughwell, *PIN*, 118.
crayfish, crayfish, *f*, 97, 145, *dep* 145, *pl ~es*, *~*-achai 97, 163, *see* CRÁIFIS, CRÁIFISC.
cream, *m*, 22, 71, *see* CRÉAM, CRUÍM.
crèche, *n*, 32.
creek, *m*, 148.
crib, *f*, 51, 145, *gsg ~*-e 151, *pl ~*-anna 160 n., *see* CRUIB.
cribbage-áil, *f*, 69. *Cf.* CRUIBIJEÁIL.
cricket, *m*, 65, 148, *pl cricke(t)rs* 154, *see* CRUICEAR.
crime, *n*, *pl ~*-annai 160.
cringle, *n*, 77, 86, 109, *pl ~s*, *~*-achai 157.
Cripes, *interj.*, 6.
cripple, *n*, 77.
crochet, *n*, ~ school 9.99.
crochet-áil, *v*, 23, 42, 131, *see* CRÓISEÁIL.
Croke Park, *PIN*, 123, *see* PÁIRC NA CRUAICHE.
Crogh Mre Darra*, *PIN*, 1.254.
Croghnett, *PIN*, 1.66, -140, -148.
croosht-áil, *f*, crooshting, 88, 120, *see* CRÚISTEÁIL.
cross, *m*, 35, 148, *see* CRAS.
cross-áilte, *a.*, 17.
crossbar, *m*, 35.
cross-bhóthar, *m*, 35. *Cf.* CRASBHÓTHAR.
crowbar brigade, *n*, 12.27 s.v. Clóbhar, an.
crowd, crowd, *m/f*, 1.201, 9.176, 11, 46, 149, *pl ~*-annai 160, *see* CRABHAID, CRABHAIDÍN.
Cruagh mhic Dara*, Cruankarra*, *PIN*, 1.254.
cruelty, *m*, 60, 100, 148.
cucumber, *m*, 113.
cuddle-áilte, *a.*, 78.
cuddy, *m*, 23. *Cf.* COIDÍ.
cuddy-áil, *f*, 23. *Cf.* COIDÍÁIL.
cull-áil, *v*, 36.
cunt, *f*, 6, 145, *see* CUINT.
cure-áilte, cured, *a.*, 142, 171. *Cf.* CIÚR.
curl-áilte, curled, curly, *a.*, 136.
Curran, Curran, *surname*, 36, 83, *pl* Currans 7.63, *~s* 36, 154.
currant, *n*, 65, *pl ~s* 28, 52, 83, 155 n, *see* CORANS.
curry, *m*, 36, 147.
curtain, curtain, *m*, 28, 84, 14 s.v. caith amach, *pl ~s* 10.14, *see* CORTIN.
Cushatrower*, *PIN*, 1.307 n.
cut, *n*, *pl ~*-annai 160, *~* back, *pl ~* backs, *~*-annai back 164.
cut-áil, cut, *v*, 35, *pst imprs ~*-áladh, *cond ~*-áithadh, *vadj ~*-te 14.
cutbear, *n*, 108, *see* CUITBÉAR, CUIPTÉAR.
cute, cute-áilte, *a.*, 94, *in abst comp* 141.
cutter, *m*, 36, 65, *pl ~s* 154, *see* CUTAR.
cycle-áil, *v*, 107, *pst* 176.
cycler, cyclist, cycler, cyclist, *m*, 3.154, 134, *see* SAIDHCLEÁLAÍ, SAIDHCLÉARA.
D
dad, *see* by, BAIDHE DEAD.
dairy*, *n*, 10.1 n.
Dairybawn, *n*, 5.4.
damn, *n*, *interj.*, 10, *~* all, *~* sure 12.
damn-eáil, *f*, 6.
damp, *a.*, 141.
damp-áil, *f*, 143.
damp-áilte, *a.*, 141.
dampen-áilte*, *a.*, 167.
dangerous, *a.*, 8.220, 13.29.
Dara, *name*, 12.25, 13.21, *see* DEARA.
Darby, *name*, 23.
dare, *see* DEÁR.
dare-áil, *VN f*, 43, 181, *see* DEÁRÁIL.
darkie, 3.171.
dash, *f*, 34, 145.
day, *n*, 13.29.
D-company, *n*, 13.29.
de, *in surnames*, *see* Courcy, de; Valera, de.
dead, *a.*, 4, 10-11, 140.
deadly, *a.*, 100, 138.
deadwood-achai, *npl*, 161.
dealer, *n*, *pl ~s* 5.382, 13.26.
dean, *m*, 22.
dearg-, *prefix*, *see* bases in dearg-jealous, dearg-mistake.
death, death, *n*, 7.29, 21.
decide-áil, *v*, 111, *pst* 5, 175.
deck, *m*, 31, 175, *pl ~*-annai 160, *see* DIC.
deck-áilte, *a.*, 31.
deck-load, *n*, 1.366, 73, 100, *pl ~s* 154.
Declan, *name*, 83.
defend-áil, *v*, VN 173.
degree, *n*, *pl* by *~s* 14 s.v. abair 5.

- Deirdre*, *name*, 1.58.
 Delaney, *surname*, 52.
 Delia, *name*, 40, 94.
 delic(ate)-áilte, *a.*, 136.
 deliver-áil, *v*, *psthab* 3*pl* ~-áladís 39, 107.
 demanding, *a.*, *an*-~ 140.
 Demesne, *an*, *PLN*, 42, *see* DIMÉIN, *AN*.
 depend-áil, *depend*, *v*, 30, *pres* ~s, ~-álann 167, *see* DIPINDEÁIL.
 depressed, *a.*, 140.
 Dermot, *name*, 32, 60, *see* DIORMAIT.
 desk, *n*, 33, *pl* ~-annaí 33.
 dessert, *n*, 28, 89.
 details, *npl*, 113.
 detective, *detective*, *m*, 109, 13.26, *pl* ~s 9.73, *see* DITEICDIV.
 Dev, *name*, 31.
 Devane, *surname*, 111.
 dhar-a-loursa*, *leursuh**, *interj*, 14 *s.v.* leabhairse.
 diamond, *n*, 61, 66, 97.
 diaper, *n*, 3, *pl* ~s 154.
 diarrhoea, *n*, 45, 48, 111.
 dictionary, *n*, 90, 107, *pron* 146.
 die-die, *die*, *m*, 2, 116, *see* DEIDEIGHE.
 die-áil, *VNf*, 3.
 diet, *n*, 14 *s.v.* é 3.
 differ, *m*, 29, **123**, 13.22, *see* DIFEAR.
 differ-áilte, *differ(ent)*-áilte, *a.*, 87, **107**, 136, [13.22] *see* DIFEARÁILTE, DIFRÁILTE.
 difference, *m*, 83, **107**-108, 123, *see* DIFEARAINS.
 different, *a.*, 11, 87, 107, **141**.
 dig-áil, *v*, *see* DIGEÁIL.
 Dillon, *Dillon*, *surname*, *sean*-~ 13.21, *pl* ~s 83, 154, *see* DILEAN.
 ding, *n*, 85, *see* DING.
 dip, *n*, 61, *see* DIP.
 diphtheria, *diphtheria*, *n*, 48, 70, 72, 13.16.
 dipper, *m*, 148, *see* DIPEAR.
 Dirrane, *surname*, 111, 118, *see* DEARAIN.
 dirty, *a.*, 14 *s.v.* badhbh badhbh 2.
 disagreement, *n*, 60 *n.*, 111.
 discharge-áil, *v*, *fut imprs* ~-álfear 19.
 dish-cloth, *m*, 35, 74.
 dismiss-áil, *v*, *fut* ~-álthaidh 88, 115, *see* DISMISEÁIL.
 dispensary, *m*, 103, 106-107, 148.
 dispute, *f*, 94, 103, 106, *pl* ~s 154.
 distil, *v*, *n*, 106.
 distill-áilte, *a.*, 88.
 dive-áil, *v*, 51.
 divide-áilte, *a.*, 71.
 division, *n*, 84, 106.
 divorce, *see* DIBHEORS, DIUBHÓRS.
 do, *v*, *don't* 18-19, *d'know* 20, *done* 140; *n*, *high* ~ 27, *pl* ~s 154, *see* DIÚ.
 dock, *dock*, *n*, 1.425, 144.
 docks, *interj*, 97, 117.
 doctor, *Doctor*, *m*, 29, 65, 115, 119.
 dodge-áil, *VNf*, 35.
 dog, *n*, *pl* ~-annaí 160, *dog's life*, *n*, 12.
 dog-ín, *n*, 12.
 dole, *dole*, *m*, 2.21, 44, 73, 80, 148, 181, *dep* 150, *see* DEÓL.
 doll, *f*, 35, 145, *pl* ~s 154.
 dollar, *n*, *dep* 150, *pl* ~s 154.
 dolled out, *a.*, 12, 35.
 doll-ín, *n*, 'small doll', 133.
 domain, *n*, 106.
 Donaghue, *surname*, *pl* ~s 118, *see* DIUNACHÚ.
 Donaghy, *name*, 118, *cp.* DIONACHAÍ.
 Donegal, *PLN*, 36, 180, *n*, *pl* ~s 130.
 donkle, 69, 90.
 donks, *interj*, 52, 117, *see* DEA(I)NCS.
 Donnelly, *surname*, 25, 62, *see* DEAINILÍ.
 doodle, *m*, 78, 148, 177, *pl* ~s 154, *see* DIÚIDL.
 doodle-ín, *m*, 'small doodle', 148.
 Dooney, *surname*, 52.
 door, *m*, 36, 44, 148.
 dopey, *dopey*, *a.*, 3.59, 138, *see* DEÓPAÍ.
 dose, *m*, 44, 143, *pl* ~-annaí 160, *see* DEÓS.
Cf. DROCHDEÓS.
 dose-áil, *f*, 4, 44, *see* DEÓSÁIL.
 dote, *dotey*, *dotey(-ín)*, *n*, 23, 44, *cf.* DEÁITÍN, DEOIT, DEOITÍN.
 double, *a.*, 61, 139.
 doubt, *n*, 46, *see* DEABHAIT.
 doubt-áil, *VNf*, 9.
 dough, *n*, 3.
 douse, *f*, 44, 46, 145, *pl* ~-annaí 160, *see* DEABHAS.
 douse-áil, *f*, 44, 46, *see* DEABHSÁIL.
 down, *prp*, 11, 12, 18, 171, *see* GO DOWN-ÁILTE, DEABHN.
 down-draught, *n*, 8, 34.
 doze-áil, *VNf*, 44.
 drain, *drain*, *f*, 3.154, 57, *gsg* ~-ach 151, *pl* 4.28, ~-acháí, ~-annaí 162, ~-tacháí 57, ~-tracháí 162, 4.16.
 drama, *m*, 34, *see* DRAMA.
 draught, *draught*, *n*, 9.31, 34, 65, 117, 177.
 drawback, 10.
 drawer, *m*, *pl* draweir, ~-acháí, ~-annaí, ~s 157, ~s-e 158.
 drazil, *n*, 77, 79, 89.
 drazil-áil, *VNf*, 79, *see* DRASÁIL.
 dream-áil, *v*, *pst* 21, 177.

- dredge, dredge, *f*, 31, 145, 175, 13.21, 14 s.v. cúltéad, *pl* ~-annaí 160, 13.21, *see* DRUII.
- dredge-áil, *v*, 31, 69, VN 181.
- dress, *m*, *see* DROS.
- dress-áil, *v*, VN 32, 177.
- dribble-áil, VN *f*, 107.
- drink, *n*, *pl* ~s 141.
- drip, *m*, 148.
- drip-áil, *v*, VN 17, 171.
- drive-áil, *v*, *pst* 177.
- driver, *m*, 134.
- drizzle-áil, *f*, 3.110, -161, 77, 79, 89, *see* DRUIOSÁIL.
- droch-, *prefix*, *see* bases in droch-fair play, droch-shout.
- Drogheda, PIN, 110, *see* DRACHAIDÍ.
- drop-áil, *v*, *pst* 177.
- drows(y)-áilte, *a.*, 136.
- drug, *drug*, *n*, 5.382, 13.26, *pl* ~s 171.
- druggy, 122.
- drunkard, drunk-éara, *m*, 56, 134.
- drunk-éarach, *f*, 56.
- dry-rot, *n*, 3.131.
- Dublin, *in song title*, (Rocky Roads to) ~ 63, 82.
- Dudley, *name*, 23, 36, 100, 12.25 s.v. Dú Dara.
- due, *a.*, 94, 140.
- dumb, *a.*, *sing* ~ 12.
- Dumbarton, PIN, 110.
- dummy, *n*, 36, 52, D- an Chléirigh 23, *pl* dummies 154, *dep* 181, (*rubber teat*) *pron* 146, *see* DIUMAÍ.
- Duncan, *name*, 36, 52, 83.
- dunch-áil, *v*, 69, 90.
- Dundas, *surname*, 113.
- Dunne's, Dunnes', *shop name*, 151, *see* DIUNS.
- Dunnworth, *surname*, 100.
- duty, *n*, 94.
- E**
- e, *f*, 'letter "e"', 21.
- each, 10.
- early, *a.*, 16, 54.
- ear-ring, *n*, 110.
- earth, *n*, 12, 32.
- Easter, Easter, *n*, ~ eggs 17, ~ lily 22, 169, ~ Monday 14 s.v. i 3, ~ parade 22.
- eighth, *n*, *see* ÉAT.
- eating, *n*, ~ apple 169.
- effect-áil, *v*, VN 104.
- egg, *n*, *pl* Easter ~s 17, 164, Easter ~ *pron* 147.
- eggstand, *n*, 88.
- Egypt, PIN, 22.
- eighteen, *num*, 5.244.
- eighth, *n*, *see* ÉAT.
- eighty, *num*, ~ five 5.8, ~ eight 14 s.v. abair 6(a).
- either, *conj*, 22, 168.
- eku, *n*, 13.28.
- elastic, *n*, 104, *pl* ~-achaí 161.
- elect-áilte, *vadj*, 104, *see* LEICTEÁILTE.
- election, *m*, 104, *see* LEICSEAN.
- electric, *m*, 53, 104, ~ blanket 12, 104, ~ weld-áil, *n*, 11, *see* LEICTAR.
- electricity, *m*, 67, 104, 141, LEICTRUIOSAITÍ.
- electrocute-áil, *v*, *cond* ~theadh 103, 114, *vadj* ~te 104.
- elephant, *m*, 40, 83, 115, *see* EILIFEAINTE.
- Ellen, *name*, 83.
- else, *a.*, 19.
- em, *interj*, *see* EIM, EM.
- emersion, *n*, ~ heater 65, 104.
- emigration, *n*, *free* ~ 33, 83, 104.
- Enda, *in boat name*, Saint ~ 30.
- end-áil, *v*, *pst* 170.
- end(ing)-áil, *m*, 143, 169.
- enemy, *n*, 13.29.
- engaged, engage-áilte, *a.*, 142.
- engine, *m*, 30, 38, 82, 123, 169, *dep* 169, *pl* ~-achaí 152, 161, ~-aí 162, *see* INJIN.
- England, PIN, 40.
- enjoy-áil, *v*, 47, *pst* 170, *cond* 2sg ~-álthá, 3sg ~-álthadh 170, *see* INJAIDHEÁIL.
- Ennis, *surname*, 30.
- envelope, *m*, 12, 57, 60, 62, ~s 57, *see* INDEALÓIP.
- epicures, *npl*, 64, 114.
- escape-áil, *v*, 88, 104-105, *see* SCÉIPEÁIL, EIGSCÉIPEÁILTE.
- Europe, PIN, 94, 118, 184-185, *see* GHIÚRÓIB.
- Eve, *biblical name*, 38, 40.
- even, even, *adv*, *conj*, 3, 22, 84, 171, *not* ~ 6.63, 12, ~ though 168, *see* ÍBHEAN, ÍBHIN.
- examine-áil, *v*, *pst* 170, VN 67, 82, 89, 129.
- exam, *n*, *pl* ~s 67, 89, 105, 154, 185.
- excite-áilte, *a.*, 67, 142.
- excited, *a.*, 142, 185.
- excuse, *n*, 67, 70, 88, 94, 105.
- excuse-áil, VN *f*, 67.
- exercise, *n*, *pl* ~s 153, ~-annaí 67, 114.
- expand-áil, expand-áil, *pres* ~-álann 66-67, 105, 109, ~-álann 13.19.
- express, *a.*, ~ train 67, 115.

extra, *a.*, 67, 108, **140**.

eye, *n.*, black ~ 9, *cf.* BLACK-EYE-ÁILTE, CLAMMED-EYES.

F

f, *f*, 'letter "f", swear-word', *pl* ~anna 14 *s.v.* f 2.

face-áil, *v.*, *cond imprs* ~-álfí 180.

faction, *n.*, 83, *see* FEAICSEAN.

factory, *m.*, 23, 65, 107, 129, *dep* 178, *see* FEAICDARAÍ.

fag-áilte, *a.*, 4.

Faherty, Farty, *surname*, 118.

Fahert(y)-ach, *m.*, 'person of name Fatherty', 118.

faint-áil, *v.*, *cond 2sg* ~-álthá 7, 180.

fair-áilte, *a.*, 5, 87, 136, 178, mí-fh~ 178, *see* FÉARÁILTE.

fair play, fair play, *n.*, 3.150, 42-43, *droch*~ 176, *see* FÉAR-PLÉ.

fair play-úil, *a.*, 137, *see* FÉAR-PLÉÚIL.

fall, *m.*, 51, 148, *see* FÁL².

fame, fame, *n.*, 3.150, 9, FÉIM.

fame-úil, *a.*, 137, *see* FÉIMIÚIL.

family, *mff*, 62, 129, 182, *dep* 169, 178, *f* 145, *pl* ~-the **157**, 162, *see* FEAIMILÍ.

Fanny, *name*, 23.

Farty, *see* FAHERTY.

fashion, fashion, *m.*, 1.56, 34, 51, 83, *see* FEAISEAN.

fast, *a.*, ~ asleep 12.

fat, *a.*, *in comp* 140, 165.

father, father, *m.*, **24**, 38, 51-52, 112, 115, 118, 176, 13.12, -14.

favour, *n.*, 51.

feather, *n.*, 32, *see* FEDAR.

February, *n.*, 16, 49, 87, **94**, 122.

fed up, *a.*, 36, 51, **139**, *see* FEID-UP.

fee, fee, *m.*, 158, *pl* ~s 4.69, *cp.* FÍSEACHAÍ.

feed, *m.*, 148, 182, *see* FÍD.

feed-áil, *v.*, 3.154, 51, *vadj* 3.89, *VN* 176, *see* FÍDEÁIL, ARD-FEED-ÁILTE.

feel-áil, *v.*, 51, *pres* ~-álann 5, *VN* 3.5, 5, 176, *see* FÍLEÁIL.

felloes, fellys, *m.*, 23, 44, 60, *dep* 150, *pl* felloeses, felloes-acháí 157, *see* FEILEAS.

felt, *n.*, 70, *dep* 70.

Fenian, *m.*, 94, *pl dep* ~s 96, 154.

Fennell, *surname*, 61, 77.

ferrel, *see* FERRULE.

Ferrins, *surname*, 32, 82, *pl* ~-acháí 161, *see* FEORAINZ.

ferrule, ferrel, *n.*, 76, *see* FERAIL.

ferry, *n.*, 12, 33.

ferry-áil, *VN f*, 23.

Festie, *name m*, 23, *see* FEISTE.

fetch-áil, *v.*, *cond 3sg* ~-álthadh 176, *see*

FEITSEÁIL.

fibergel, *n.*, 14 *s.v.* caith 2.

fiddle, *n.*, 3.159.

fifty, *num*, 15.

figroll, *n.*, 55, 99.

figure, *m.*, 148, *pl* ~s, ~-acháí 157, *see*

FIGEAR.

file-áil, *v.*, *pst* 176, *VN* 176.

fill-áil, *v.*, *vadj* ~te, *VN* 21.

film, *m.*, 61, 98, *see* FILEAM.

fine, *n.*, 51.

finish-áilte, *a.*, 142, *cp.* FINISEÁIL.

finished, *a.*, 142.

fire, *m.*, 10, 57, 137, 176, *see* FAIDHEAR.

fire-áil, *v.*, *pst* 176, *see* FAIDHEARÁIL.

fire-áilte, *a.*, *see* FAIDHEARÁILTE.

fire-lighter, *n.*, *pl* ~s 73-74.

firing range, *n.*, 13.29.

firm-áilte, *a.*, 28, *an*~ 176.

Fisher Lad, *boat name*, 112.

Fishery Association, *n.*, 105.

fit¹, *a.*, 29, 50-51, **141**.

fit², *n.*, 176.

fit-áil, fit-áil, *v.*, 5.235, *pst* 176, *see* FITEÁIL.

fit-áilte, *a.*, 141.

fitness, *n.*, *an*~ 5.350.

Fitz, *abbreviated surname* (FitzPatrick), 14 *s.v.* aicearrach 2.

Fitzgerald, *surname*, 12.25.

five, *num*, twenty ~ 15.

flag, *n.*, *see* FLEAIG.

flag-boat, flag-boat, *n.*, 101, 14 *s.v.* thíos 2.

flannelette, *n.*, 30, 108.

flapper, *see* FLAPAR, FLEAIPEAR.

flare, *n.*, *pl* ~s 13.29.

flash, *f*, 147.

flashlamp, *m.*, *pl* ~s 154.

flat, *a.*, 141.

flat-áilte, *a.*, 141, 176, *see* FLEAITEÁILTE.

flatten-áil, *v.*, *pres* ~-álann 131.

flax, *n.*, 97.

Flemins, *surname*, 30.

fleet, *see* FLÍT.

flies, *npl*, 89.

fliggers, *npl*, 154. *Cf.* FLIGEARS.

flint, *n.*, *pron* 146.

flip, *interj*, 6.

flutter all, *n.*, 12.

float, *n.*, 74.

float-áil, *v.*, 74.

flood, *m.*, 148, *see* FLUID.

flood-áil, *v.*, 74, *pst* 176.

flower, flower, *m.*, 148, 14 *s.v.* anis 1, *pl* ~s

4.68, *see* **FLABHAR**.
flu, *m*, 74, *see* **FLIÚ**.
Fluid, *n*, **Jays** ~ 108, *see* **FLIÚID**.
flute, *n*, 74, 180.
flute-adóir, *m*, 74, 134, 176.
fly-áil, fly-áil, *v*, 5.37, *pst* 170 n.
fly-áilte¹, *a.*, *see* **FLAIDHEÁILTE**¹.
fly-áilte², *a.*, an-~ 176, *see* **FLAIDHEÁILTE**².
fodder, *v*, *see* **FADARÁIL**.
foghorn, *n*, 98.
Folan, *surname*, 83.
fold-áil, *v*, 5.161.
fool-áil, *v*, 51.
football, *n*, 37, 52, *pron* 147.
for, *for*, *prp*, 7.118, 3, 10, 12, 16-17, 19, 26, 168, 171, *cf.* **THAT**, **FAR ÁL DAIT**.
Forbes, Forbis, (**MacFirbis**), *surname*, 26, 40.
force, *n*, **storm** ~ 98.
force-áil, *v*, 88.
Forde, *surname*, 26.
Fordham, *surname*, *see* **FORDEAM**.
forecast, *n*, 26, 88.
foreign, *n*, 50-51, 83, 180, *see* **FARAN**.
foreigner, *n*, *pl dep* ~s 182.
foreman, *m*, 26.
forever, *adv*, 32, 60, **171**.
forget-áil, *v*, *fut* ~-álthaidh 106, *vadj* ~te 166.
fork, *m*, 54, 178, *see* **FARC**², *cp.* **FARCÁIL**.
fork-ín, *m*, 'small fork', 133.
form¹, *m*, 'order, document', 26, 98, (*dep*) 176, *pl* ~-acháí 161.
form², *m*, 'bench', 26.
forth, *adv*, **back and** ~ 40, **171**.
fortune, *m*, 26, 38, 52, **68**.
fortune-teller, *m*, 65, *pl* ~s 68, 99.
forty, forty, *num*, 1.398, 15, *see* **FAIRTÍ**.
forward, forward, *adv*, 6.6, 14, 26.
foul-áilte, *a.*, 5, 51, an-**fh**~ 178, *see* **FABHLÁILTE**.
foul play, *f*, **145**, 178, an-**fh**~ 178, *see* **FOGHAIL PLÉ**.
foundries, *npl*, 99, *see* **FABHND(A)RAÍOS**.
four, *num*, 16, **seventy** ~ 32.
Fox, *n*, 1.170.
foxtrot-áil, *VN f*, 65, 111.
France, *PIN*, 7.68.
Francis, *name*, 24, 176.
Frank, *name*, *dep* 172.
free, *a.*, **141**, ~ **emigration** 33, ~ **leave**, *n*, 22, Free School 5.88, *see* **FRAÍ LÉIBH**.
free-áilte, *a.*, 141.
freeze-ála, *v*, 167.
freezer, *m*, 6.12.

fresh, *a.*, 32, **141**, 167, ~ **air** 12.
fresh-áilte, *a.*, 32, 141, 167.
freshen-áilte, freshened, *a.*, 32, 107, 131, 141, **167**.
friend, *m*, 9.95, *see* **FRUIND**.
Friesian, *m*, 94, 133, 148.
frig, *interj*, 6, *see* **FRUIG**.
frig-áil, *v*, *impv* 6.
frigged-áilte, *a.*, 136.
frog, *m*, 1.416, *see* **FRAG**.
frolic, *f*, 35, 38, 73, **145**, *pl* ~s 154, *see* **FRAILIC**.
front, *n*, ~ **door** 36, 44, ~ **porch** 36, 13.26.
froze-ála, *v*, *pres* **froze-álann** (**frozen**) 167.
fuchsia, *f*, 1, 38, 94, *gsg* **151**.
fuck, *interj*, **6**.
fuck-áil, *v*, *impv* 167, **VN 6**.
fucker, *m*, *vocsg* ~ir 6, 150, 176.
fucking, *a.*, 85, **sean-fucking-seaicéad** 6, 179.
full, full, *a.*, 21, ~ **time** 14 s.v. **tabhair** ó 1.
full-butt, *adv*, 36, 139, **171**, *see* **FUL BUIT**.
funds, *npl*, 101.
funnel, *n*, 61, 77.
funny, *a.*, 51-52, 138.
fur, *n*, 12, 51.
furnace, *n*, 28, *pl* ~-achá(f) 119, ~-acháí 161.
furnish-áilte, *a.*, 9.
fuse, *n*, 94.
futtock, *n*, **115**, *pl* ~s 38.

G

Gabriel, *name*, 55, 133.
gaff, *m*, 24, **57**, 108, *pl* ~-annáí 57, *see* **GEAF**, **GEAIF**.
gaff(s)ail, gaffsail, *n*, 77, 79, 108, 148, *pl* ~s 154.
gaieties, *npl*, 117.
gait, *n*, 1.54; gaits, *npl*, 158 n., *see* **GEÁITSE**.
Gallagher, *surname*, 52, 118.
gallery, *n*, 13.12.
galley, *m*, 67, 148, *pl* ~s, ~-acháí, ~-éacháí 157, ~-éacháí 162.
Gallipoli, *PIN*, 63, 105, 115, 180.
gallop-áil, *VN f*, 60, 74.
Galloway, *m*, *pl* ~s 15, 60, 154, *see* **GEAILEABHAE**.
gallows, gallows, *m*, 1.418, 60, **152**, *pl* ~-acháí 44, 60. *Cf.* **GEAILEAS**.
galvanised (iron), *m*, 89, 108.
Galway, *PIN*, 64.
gamble-áil, *VN f*, 77.
game, game, *m*, 3.150, -159, 51, 148, *see* **GÉIM**².

- gamester, *m*, 42, 134, *see* GÉIMSTAR.
game-úil, *a.*, 96, *see* AN-GHÉIMIÚIL.
gander, *n*, 1.245.
gang, *m*, 34.
ganger, *m*, 51.
gap, *m*, 1.369.
garbell, garboard strake, *f*, 42, 52, **108**, 145, *see* GÁRBALSTRAIDHC*.
garden, garden, *n*, 14 *s.v.* bráillín, *pl* ~s 25, 84.
garlic, *n*, *gsg* garleoige 119, *see* GAIRLEOG.
gas, *m*, *dep* 9, 171-172, *pl* ~-annaí 160, *see* GEAS.
gastritis, *n*, 99.
gatherum, *n*, *mixturam* ~ 99.
gauger, *m*, 134.
Gaughan, *surname*, 118-119.
Gave, *name*, 67.
gear, *m*, 48, 51.
general, *n*, 119.
Geoghagan, *surname*, 33, 63.
geography, *n*, 35, 62.
George, *surname*, 8.218.
Geraghty, Geraghty, *surname*, **32**, 118, *dep* 110, 151, 13.12.
Geraldine, *name*, 116.
Germany, *PIN*, 62. *Cp.* GEORMAN.
get, *v*, 10.
get well card, *m*, 15, 177.
Gibraltar, Gibaltar, Gibaráltar, *PIN*, 99.
gift, *f*, 65, 145, *see* GIFTE.
gift-áilte, *a.*, 51, 65, 136, *see* GIFTEÁILTE.
Gil, *see* GIL.
gillie, *m*, *pl* ~s 154.
Gilmartin, *surname*, Gilmhartin 174, *see* GIOLLA MHÁRTAIN.
gimp, *f*, 3.150.
girl, *n*, 14 *s.v.* gerlín.
girl-fn, *n*, 100, *see* GERLÍN.
girth, *n*, 28, 52.
give, 10.
gizzard, *n*, 109, 177.
glad, *a.*, 66, *m*, 148, *an-ghlad* 177, *see* GLEAID, *cf.* AN-GLEAID.
glan-, *prefix*, *see* under *base* in *glan-warning* 132.
Glasgow, *PIN*, 24, 54, 67, 115.
glass, *n*, 35, *magnifying* ~ 39.
Glendalough, *PIN*, ~ *House* 116.
globe, globe, *m/f*, 6.10, 44, 51, 55, 74, *pron* 146, *m* 148, *see* GLÓB.
gloss, *m*, 35, 148, *see* GLEAS.
gloss-áilte, *a.*, *see* GLEASÁILTE.
go¹, *m*, 10, 67, 148, *see* GÓ.
go², go², *v*, 10, 12, 14 *s.v.* mór 3, *s* 1.
goal, *m*, 51, 171, *pl* ~s 154, *see* GÓL.
goblet, *n*, 55, 60, *pron* 148.
God, *n*, 6, 51.
go down-áilte, *vadj*, 166.
going, 10.
good, *a.*, *n*, 12, 19, *for* ~ 26, 171.
goodbye, *interj*, 66, *see* GOBAIDHE.
gooseneck, *m*, 112, *dep* 148, *see* GÚSNAIC*.
goucher, *m*, ‘nickname for native of Conamara’, 6.85.
Goulden, *surname*, *pl* ~s 12.9.
government, *m*, *pl* ~s 14 *s.v.* leaicsáil.
graduate-áil, *v*, *pst* 166.
grammar, *n*, *bad* ~ 4.119.
gramophone, *n*, 62, 148, *pl* ~s, ~in 159.
granny, *n*, *pl* ~-annaí 160.
gravel, *m*, 77.
great, *a.*, *an-ghreat* 5.
Great Southern, *m*, (*hotel*) 36, 98.
green, *a.*, 20, 139, 14 *s.v.* baoite 2, *pl* 3.59, ~-a 165, *n*, *pl* ~s, ~-annaí 156, *see* GRUÍN. *Cf.* BÁNGHRAÍN.
Greene, *surname*, 1.196.
Greenock, *PIN*, 38.
Gregory, *name*, 33.
grid, *n*, 29.
grill, *m*, 172, *see* GRUIL.
grill-áil, *v*, *pst* 172.
gripe, *n*, 51, 64, *see* GRAIDHP.
groan-áil, *VN f*, 10.
gross, *m*, 148, 177.
ground, 25.
grumble, *n*, *see* GRUMB(A)LÓID.
grumble-áil, *f*, 64, 107.
guano, *m*, 44, 93, 149, *pron* 149.
Guard, *m*, 25.
guernsey, *m*, 28, 53, 89, *pl* ~sies, ~-achai 162. *Cf.* GEANSAÍ.
guess-áil, *v*, *pst* 177, *VN f* 3.8, *see* GESÁIL.
guesswork, *n*, 115.
guest-house, *n*, 33, 92, 116.
Guide, *m*, RTE ~ *pron* 146.
guilt-áil, *v*, 3.161, *see* GILTEÁIL.
guitar, *m*, *dep* 111.
gullet, *f*, 36, 38, **101**, 145, *see* GLUT.
gun, *n*, *machine* ~ 115, *son of a* ~ 12, 36.
gut, *n*, 36, 51.
gutta-percha, *n*, 110.
gybe-áil, *VN f*, 166.
gypsy, *n*, *pl* *gypsies* 3.
H
h, *f*, ‘letter “h”’, 21, *see* H.
habergeon, *n*, 1.246.
hair, *n*, 10.

- hairpin, *n*, 85, *see* HARPAIN*.
Hairy Bes[s]y, *name*, 8.175.
half, *n*, ~ door 44.
half-decker, *n*, 31.
Halifax, *PLN*, 97.
hall, hall, *m*, 26, 97, ~-annaí 160, *pron* 6.11, 147, *see* HÁL.
hall-door, *m*, 44, 148, *pl* ~s 154.
halt, *interj*, 166.
halt-áil, *v*, *prsbj* ~-ála 166.
hames, *npl*, 152.
hamper, *m*, *pl* ~s 156, ~ir 156, 159, *see* HEAMPAR*.
handball, *n*, 97.
handle, *n*, 78, *see* HAINDL.
handle-áil, *v*, *pres* ~-álann 78.
handlebar, *n*, 78.
handsaw, *n*, 66.
handy, *a.*, go ~ 171.
handy-áilte, *a.*, 136, *see* HAINDEÁILTE.
handy-áilteacht, *f*, *see* HAINDEÁILTEACHT.
hang, *v*, ~ up* 10.
hang-áil, *v*, *vadj* ~te 10.
hang-over, *n*, 116.
happen-áil, happen-áil, *v*, 5.215, *cond* ~-álthadh, VN 107.
happy, happy, *a.*, 17, 138, 13.16, ~ Christmas 14 *s.v.* bronn 2, *n*, 130, *see* HAIPÍ, AN-HAIPÍ.
hard, *a.*, 25.
hardy boys, *npl*, 23, 25, 108, *see* HÁIRDEABAIDHEAS.
harness, *n*, 25, 38.
harpings, harping, harpins, *n*, ‘harpings at gunwale’, 25, 85, 88.
Harry, *name*, 34, 116, *see* HARAÍ².
Hartigan, *surname*, 82.
harum-scarum, *n*, *see* HÉARAM SCÉARAM.
Hassard, *surname*, 40, 12.11, *see* HASAGHAIRD.
Haughey, *surname*, 14 *s.v.* mada (d).
Hazell, *surname*, 89, *pl* ~s 89, 12.22, *see* HÉISIL.
head, *n*, 19, *see* HEID.
headstall, *n*, 66.
heap, *m*, 22, 148, *see* HÉIP.
hearse, *n*, 28, *pl* ~-annaí 160, *pron* 146, *see* HORS.
heart, *n*, heart 10.106, by ~ 12, ~ attack 9, 25, ~ attack 13.19.
heater, *n*, 65.
heater-ín, *n*, ‘small heater’, 133.
heating, *n*, *central* ~ 53, *see* HÍTING.
heave, *f*, 22, 51, 149, *see* HÍBH.
heave-áil, *v*, *f*, *vadj* heave(d)-áilte 136, *see* HÍBHEÁIL.
heaven, *n*, 84, *interj* holy ~s 6.
Hector, *name*, *m*, 29, *see* HEICTAR¹, HEICTAR².
hedge, *mlf*, 69, 149, *pl* ~-annaí 160, *see* HEIJ.
heel, *f*, 145, *pl* ~-annaí 160, *see* HÍL; *heel* about, *n*, *see* HÍL ABABHAIT.
heel-áilte, *see* HÍLEÁILTE.
heeltap, *n*, 34, 113.
Hehirs, *surname*, 12.17.
hell, *n*, *interj* 6.
hello, hello, *interj*, II.IX, 6, 11, 73-74, 171, 175, *see* HEILEO.
helloeen, *interj*, 133.
helm, *n*, 1.220.
help-áil, *v*, 56, *impv*, *fut* ~-álthaidh, VN 8, *see* HEILPEÁIL.
hemp, *n*, *pl* ~-annaí 30, 160.
her, *poss pron*, 10.106.
herbal, *a.*, 28, 58, 61, 77, 99.
herbs, *npl*, 28, 99.
here, *adv*, 57.
hereditary, *a.*, 106.
Hereford, *n*, 32, *pl* ~s 62, 154.
hernia, *m*, 32, 48, 53, 98.
Hernon, *surname*, 28.
heroin, heroin, *n*, 32, 44, 13.26.
heronbone, *n*, 32, 84.
Herrings, *in interj* by ~, 6.
Heuston, *PLN* (station), 94.
hi, *interj*, Canada ~ ho 92.
Hibernia (Hall), 48.
Hickey, *surname*, 29.
Higgins, *surname*, 29, 61, 82.
high, high, *a.*, 1.66, 12, 39, 171, H~ Church of England 40, ~ do 27, *pl* ~ dos 154, ~ jumps 13.31, *in interj* ~ for 12.
highlander, *m*, 3, 40, 45, 113, *see* HAIGHLINDAR.
Hillary, *surname*, 29.
himself, *pron*, 70.
history, *n*, 29, 65, 175, *sean*~ 29.
hither, *see* COME-HITHER.
ho, *see* HI.
hob, *n*, *pl* ~-annaí 160, *see* HAB.
hobble, hobble-babble, *n*, 58, 61, 77, *see* HABAL.
hobble-áil, *v*, *see* HABLÁIL.
hog, hog, hog-fish, *n*, 1.426, 108, *pl* hog-annaí 160, *see* HAG.
hoist, hoist-áil, *see* HAIGHEAS, HAIGHEASÁIL.
hold, *n*, 44, 53, 66, 109, *pl* ~-annaí 160.
holiday, *m*, *pl* ~s 60, 107, *see* HALAIDÉ.

- Hollands, *npl*, 'natives of Holland, Dutch', 130, 171.
holy, *a.*, 12, 52, 74, *in interjs*, 6.
home-made, 10.
honestly, *adv*, 3.
honours, *npl*, 3.89.
hook, *n*, 37, *see* HUC, HÚC.
hooker, *m*, 134, *pl* ~-éaraí 56, 134, *see* HÚCAER, HÚCAERA.
hoover-áil, *v*, 107.
hope-áil, *VN f*, 8.
Hopkins, *surname*, 60, 63, 100, *pl* Hopkins-achaf 152, *see* HAPCINS.
hornpipe, *n*, 187.
horrors, *npl*, 87, *see* HARARS, HARAS.
horse, *pl* (clothes-)horse-annaí 160.
hospital, hospital, *f*, 1.72, -382, 35, 54, 61, 65, 77, 92, 119, 129, 169, *pl* ~-achaf 161, *see* EASPAICIL.
Hosty, *surname*, 35.
hotel, *m*, 180, *hotil* 31, *pl* ~s 164, ~-annaí 112.
hounds, *n*, 66, *see* HABHNS.
hours, *npl*, *all* ~ 12.
house, *n*, 18, 23, 116, 178, -house 92.
hoze, *n*, 89.
Hugh, *name*, 94, *see* CHIÚ.
Hughie, *name*, 23, 94, 183 *n*.
Hugo, *name*, 94, 183 *n*.
hullabaloo, *n*, 59, *see* HEILEABAILIÚ.
hum, *ha(w)*, 1.92.
humour, humour, *m*, *v*, 51, 94, *m*, 183, *pl* ~s 94, 184, *v*, 8.37, 129, 167, 170, *see* GHIÚMAR, ARDGIÚMAR.
humour-ach, *a.*, 107, 137, 184.
humour-áil, *v*, 167, *pst* 170, *cond or pstsbj* 2sg ~-álá, ~-á(i)l(e)á 183, *vadj*, *a.*, ~te 107, 137, *VN* 183, *see* GHIÚMARÁIL.
hundred, *num*, 66, 108, *an-hundred per cent* 10, 104.
Hungary, *PIN*, 23, 36, 113, *see* HUINGÉARAÍ.
hunger, *n*, ~ *strike* 99.
hungry, *a.*, ~ *strike* 99.
hunt-áil, *VN f*, 65.
hunters, *npl*, 65, 154.
hurricane, *n*, 36, *see* HARAICÉIN.
hymac, *n*, *pl* ~s 164.
hysterics, *npl*, 33, 39, 115.
- I**
I, *pron*, 11, 17-18, 20, *cf.* BE.
ice, *n*, 8.
ice cream, *m*, 116, 169, *see* AIDHEAS-CRÚIM.
idea, *m*, 48, *pl* ~s 115.
ignore-áil, *v*, *impv*, *VN* 106.
in, *prp*, 10, 18, 57, ~ *contact*, ~ *touch* 12, ~ *case* 168, *in for* 8.65.
incurable, *a.*, 21.
Independent, *newspaper*, 169.
indenture, *n*, 106 *n.*, *see* DINDIÚR.
infants, *npl*, *dep* 185.
ingrown, *a.*, ~ *toenail* 29.
Inishbarachain, *PIN*, 1.149.
Inisheltia, *PIN*, 1.174.
Inisheer, *PIN*, 1.130.
Inishm^ctryer, *Insimictrir*, *PIN*, 12.27 *s.v.* Inse 'ac an Trí.
Inishmore, *PIN*, 12.27 *s.v.* Árainn.
Inishshark, *PIN*, 1.249, 12.26.
Inishtreawain, *Inyshtrevane*, *Inish Tawer*, *Inniscrevar*, *PIN*, 1.149, -307.
injection, *n*, 31, 106, [13.27], *pl* ~-achaf 161, *see* INJEICSEAN, JEICSEAN.
inside, *n*, ~ *out* 171, 'vest' *pron* 146.
inspector, *m*, 103.
instead, *adv*, 168, *prp* ~ *of* 168.
instructor, *m*, 36, 66, 169.
insult-áil, *v*, *cond* ~-áithadh 106.
insurance, *n*, 49, 53, 83.
intend-áil, *pst*, 170.
interest-áilte, *interest(ed)-áilte*, *interest(ing)-áilte*, *a.*, 107, 136, *an-interest-áilte* 136.
interview, *n*, 14 *s.v.* cuir ar 1.
invent-áil, *v*, *pst* 170, *VN* 106, *see* INBHINTEÁIL.
Inveran, *PIN*, 1.81, -246.
invest-áil, *v*, *pst* 170.
invite-áilte, *a.*, 51, 103.
involve-áilte, *a.*, 106.
iodine, iodine, *m*, 8.145, 133, 148, *see* AIDHDEIDHN.
I.R.A., *m*, 169, *pl* ~'s 130, 154, *see* IRA.
I.R.A.-man, *m*, 13.12, 14 *s.v.* abair 6(c).
Ireland's Own, *magazine*, *pron* 146.
iron, *n*, 98, *see* GALVANISED.
iron-áil, *v*, *pres* ~-álann 19.
ironwood, *n*, 98.
Irrosainhagh, *PIN*, 1.145.
Irvin, *surname*, 63, 82, 99, *see* IORVAIN.
Isle of Wight, *PIN*, 9, 185.
Israelites, *npl*, 29, 48, 108.
it, *pron*, 5, 10, 12, 140.
Italian, *n*, 94, 105, 115, *pl* ~s 10.106, 105, *Italy-ns* 110, *see* LITILÍNZ.
Ivor, *name*, 12.25.

J

jack¹, *n*, *pl* ~-annaí 160, *see* JAIC¹.
Jack², 8.82, *see* JAIC¹, JAIC².
jacket, *m*, 1-2, 10, 69, *see* SEAICÉAD.
Jackie, *name*, 23, 104, 166, *in vocsg* 177, *see* JAICE, JACKA, JAICÍ.
Janey, *see* BAIDHE JÉINÍ.
jam, *jam*, *m*, 34, 117, 13.4, *see* JAIM.
Jamaica Plain, *PLN*, 74, *see* JIMÉICE PLAEIN.
James, *name*, Mister ~ 13.11.
January, January, *n*, 1.11, 49, 94.
jar, *m*, 25, *pl* ~-annaí 160, 165, *pron* 147, *see* JÁR.
jar-áil, *VN f*, 98.
jaunt, *n*, 24.
jaunting car, jaunting car, *n*, 1.221, 24, *pl* ~s 25.
Jays Fluid, *n*, 108.
JCB, *n*, *pl* ~-annaí 164.
jealous, *a*, 74, *dearg*-~ 130.
jealousy, jealousy, *a*, 130, 13.15, *an*-~ 130.
jeans, *npl*, 152.
jeepers, *interj*, 22.
Jeff(e)ry, *surname*, 99.
Jericho, *PLN*, 52, *see* JERUIUCÓ.
Jesus, *sacred name*, *interj* 6, *see* JÍOSAS.
jew, *n*, 35.
Jewman, *name*, 117.
jib, *m*, *dep* 148, *see* JIB.
jig, *n*, 51.
job, job, *m*, 5.232, 12, 13.10, *see* JAB, AN-JAB.
job-aire, jobber, *m*, 3.154, -159, 134, *see* JABAIRE.
jockey, *m*, 134, *pl* ~s, ~-the 157, *see* JACAÍ.
Joe, Joe, *name*, 8, 23, 66, 83, 117, 176, Joe Mhicil Sheáin is Óige Uí Chathasaigh 12.20, *see* Jó.
Joe-in, *name*, 'little Joe', 13.21, *see* JÓIN.
joggle, *n*, 61, 77.
John, *name*, 21, 40, 96, *dep* 174, John-achai* 135, *see* JAN.
Johnny, Johnny, *name*, 26, 52, 96, 13.18, *see* JANAÍ, SEÁINÍN.
John-óg, John-óg, *name*, 3.154, 144, *see* JANÓG.
joint, *n*, ~-annaí 160.
Joseph, *name*, 6.
Josie, *name*, 151, *see* JÓSAÍ.
journey, *m*, 9.140.
joy, *n*, 47, *see* JÁÍ.
Joyce, Joyce, *surname*, 10.67, 47, 12.12.
joy-ride-áil, *VN f*, 166.
Jude, *name*, 23.
Judy, *name*, 23.

jug, *m*, 36, 51, 117, *gsg* juig 151, *pl* ~-annaí 160, *see* JUG.
jug-in, *m*, 'small jug', 133.
julk, *n*, 69, *see* JULC.
julk-áil, *v*, 69, 90, *see* JULCÁIL.
July, July, *n*, 8.204, 16, 27, 101.
jump, jump, *mlf*, 149, *pl* high ~s 13.31, *see* JUMP.
jump-áil, *v*, 69, *see* JUMPÁIL.
umper, *m*, 86, *pl* ~s 86, 154. *Cf.* JÚMPER, SHOW-JUMP-ÉARA.
June, *m*, 16, 69, *gsg* ~in 151, *see* JÚN.
Junior Cert, *n*, 2.20.
just, just, *adv*, 5.74, 8, 20, 168, *see* JUS.
justice, 184.

K

kag, (keg), *m*, 1, 33, *pl* ~-annaí, ~s 156.
Kaiser, *m*, 45, *see*, CÉAZAR.
Kathy, Katty, *name*, 23, 72, *dep* 23, *see* CEAITE, CEAITEOG, CEAITÍ, *cp.* CEAITSEÓCHAÍ, CÉIT.
Kathy-óg, Kath(y)-óg, *name*, *dep* 72, 144.
Keane, Keane, *surname*, 34, *pl* ~s 12.11, *see* CÉIN.
Keaney, Keaney, *surname*, 23, 12.12.
keep, 10.
keeper, *m*, 51.
keg, *see* kag, CEAIG.
Kelleher, *surname*, 12.1.
Kelly, *surname*, ~s 1.150.
Kenerney, *boat name*, 30, 62.
Kennedy, Kennedy, *surname*, 5.15, 118.
kettle, *m*, 31, 181, *pl* 157, ~s 73, 78, 154, ~-achai 161, *see* CITL.
kick, *m*, *see* CIC.
kick-áil, *v*, *pst*, *VN* 10.
kidney, *n*, 77.
Killmihill, *PLN*, 180.
Kim, Kim, *name*, 7.68, 180, *see* CIM.
kind, *n*, ~ of 20, 171.
King, *surname*, 85, 96.
kite, kite, *m*, 1.410 *n*., 52, *see* CAIDHT.
Kitty, *name*, 23, 72, *dep* 23, *see* CITE.
knack, *n*, 51, 80.
knacky, *a*., *in comp* 138.
Kneafsey, *surname*, 12.11.
knicker, *m*, 146, 152, *pl* ~s, ~ir 156, *see* NICEARS.
knicker bockers, *npl*, 164.
knick-knacks, *npl*, 97, *see* NIC-SNEAICS.
knob, *n*, 52 *n*.
knock-áil, *v*, *see* NACÁIL.
knocks, *npl*, *hard* ~ 25.
knot, *n*, 80.

knot-áilte, *a.*, 80.

know, *v.*, 18, 93, I ~ 20, I d' ~ 20, you ~ 3, 13.30.

Kyloe, *n.*, 1.170, 45, 52, 74, *see* CÉILEO.

Kyloe-óg, *f.*, 144, *see* CÉILEOG.

Kyloe-ógach, *a.*, 137, *see* CÉILEOGACH.

L

lable, *m.*, 58, 77, 148, *pl* ~s 154.

lad, *lad*, *m.*, 7.68, 73, 136, Fisher L ~ 112, *pl* ~s 154, ~s-af **158**, black ~s 12, slack ~s 12, *see* LEAD.

lady, *lady*, *f.*, 8.149, 23, sean ~ 23, *pl* ladies 154, *see* LÉIDÍ.

lamb, *n.*, ~ chop 112, leg-ín ~ 133, 149.

land, *n.*, 97, L ~ League 22, 66.

land-áil, *v.*, 73, *see* LEAINDEÁIL.

landing, *n.*, *see* LEAINDING.

landlady, [f], 66, *see* LEAINDLÉIDÍ, LEAINLÉIDÍ.

landlord, *n.*, 66, *pl* ~s 73, 111.

language, *n.*, 53, 67, 85, *pl* ~-acháí 161.

Larry, *name*, 23, *see* LEARÁÍ.

lash, *f.*, 145, *see* LEAIS.

lash-áil, (lashing), *VN f.*, 10.

last, *a.*, 12.

late, *a.*, 21.

latitat, *m.*, 110, 115, 148, *see* LEAITÍTEAIT.

launch, *n.*, 26.

launch-áil, *v.*, 26.

lavatory, *n.*, 107, *see* LEAIBHEATRAÍ.

Lavelle, *surname*, 115, 145.

law, *n.*, 33, 73, *pl* ~-annaí 160.

*laxter-áil, *f.*, 107, *see* LEAICSTARÁIL.

lead, *n.*, 22, *see* LÉAD.

leader, *n.*, 22, 66.

leaf, *n.*, 22.

League, *f.*, 51, Land ~ 22, *gsg* Léige 145, 151, *see* LÉIG³.

leakage, *n.*, 69.

leanáil, lean-áil, *v.*, *pres lsg* ~-álaim 6.6, *VN* 14.

leap-áil, (leap, lep(p)), *VN f.*, 22, **31**.

leave¹, *v.*, *pst* left 10.106, *pst participle* left 140, *sadly left* 140.

leave², *n.*, 73, *free* ~ 22.

Leaving Cert, *n.*, 2.20.

ledger, *n.*, *see* LEIJEAR.

Lee, *surname*, 13.23.

leg, *m.*, (*f.*), 133, 149, *pl* ~-annaí 160.

legacy, *m.*, 148, *pl* ~-cies, ~-acháí 157.

leggings, *npl*, 85.

leg-ín, *f.*, (*m.*), 'small leg', 133, 149.

lemon, *n.*, 33, 61, 74, 83.

lep(p), *see* LEAP-ÁIL.

less, *a.*, 20.

leterdahirta, leyderdoharta, *PIN*, 1.257.

letter, *n.*, registered ~ 9.96.

Lettershanna, *PIN*, 1.243, *see* LEITIR SEANAIDH.

lettuce, lettuce, *m.*, 1.57, 38, 73.

leukaemia, *n.*, 22, 48.

leursuh, *see* DHAR-A-LOURSA.

level, level, *a.*, *n.*, 1.57, -81, -161, **31**, 61, 139, *see* LIBHIL, COMHLEIBHIL.

level-áil, *v.*, 31, 107.

level-áilte, *a.*, 139, *see* LEIBHILEÁILTE.

levelling-strake, *n.*, 42, 107.

liable, *a.*, 73, 77, 139.

liberty, *m.*, *see* LIBEIRTÍ.

library, *n.*, 14 *s.v.* as 3.

licence, *n.*, 1, 73, 88, *pl* ~ 152, ~-acháí 161, *see* LAIDHSEANS.

lid, *m.*, 29, 148, *pl* ~-annaí 160.

lid-ín, *n.*, *see* LEIDÍN.

lie, *v.*, *n.*, 12, 73.

life, *m.*, 4, 10, 12, 51, *see* LAIDHF.

lift, *m.*, 29, 74, *f.* 149, *see* LEIFT.

lift-áil, *v.*, *VN* 8.

lifter, *n.*, 29, 65, 109.

light, *n.*, *a.*, 13, *see* LAIGHT.

lighter, *n.*, 74.

lighthouse, *m.*, 46, 92, *pl* ~-acháí 164, *see* LAIDHT-HABHS, LAIDHT-HABHS ECHAILL.

like, like, *prp*, 7.66, 8.63, 5, *adv* 20, II.VIII.

lily, *n.*, 73, Easter ~ 22.

limiter, *n.*, 1.34, -247.

limousine, *m.*, 13.26.

limp-áil, *VN f.*, 8.

linch pin, *f.*, 90, 145, *pl* ~s 154.

line, *m.*, 52, 55, 73, 80, *pl* ~-annaí 41, *see* LAIDHIN.

line-áil, *v.*, 52, 73.

liner, *n.*, 52, 80.

linger-áil, *VN f.*, 107.

link, *n.*, *see* LINC.

lino, *n.*, 52, 73.

lion, *n.*, *pl* ~-annaí 160.

liquid, *n.*, ~ paraffin(e) 29, 133.

litre, *n.*, *pl* ~s 65.

Litterdaharta, Litterdahart, *Pl-N*, 1.257.

Litterduffie, *PIN*, 1.55.

little, 110.

live-áil, *v.*, *f.*, 29, 51, *see* LIBHEÁIL.

Lloyd, *name*, 8.218.

load, *n.*, 9.105.

load-áil, *v.*, 73.

loaf-áil, *f.*, 1, *see* LÓFÁIL.

loan, *n.*, 73.

- local, *a.*, 61, 77, 139.
lock-áil, *v.* *pst* 8, *vadj* ~te 8, 73, *see* LACÁILTE.
locks, *npl*, 10.106.
lodge-áil, *v.*, 73.
lodger, lodger, *m.*, 3.154, 134.
long, *a.*, *conj* so ~ 168, *long* 14 *s.v.* *fada* 1(b).
Longkesh, *PIN*, 33.
loo, *n.*, 73.
looking, *pres participle* ~ forward 14.
looks, *npl*, 10.
loop, *n.*, *in* trick of the ~ 71, 73.
loose, *a.*, 73, **141**, screw ~ 130.
loose-áilte, *a.*, 73, 141, *see* LÚSÁILTE.
lord, *m.*, 73, *pl* ~-annaí 15, 160.
Lord Mayor, *n.*, 5.71.
lorry, *m.*, 23, 35, 55, *pl* 4.169 *n.*, ~ries 154, ~the 157, 162, *pron* 146, *see* LEORAÍ.
loss, *n.*, 19, 73.
lost, *a.*, 140.
lot, *n.*, **12**, 73, ~-annaí 160, *see* LAIT.
lotto, *n.*, *see* LAITEO.
loudspeaker, *n.*, 73.
Loughaconeera, *PIN*, 1.165.
Lough Curbb*, *PIN*, 1.59.
Lough Oran, *PIN*, 118.
Loughrea, *PIN*, 118, *see* LACH RÉ.
Lough Rúraí, *PIN*, 147.
Louisburgh, Louisburgh, *PIN*, 9.25, 52, 88, *baile* ~ 172, *see* LIÚISBEARG.
lousy, *a.*, 89, 130, *see* LOBHSAÍ.
lousy-áil, *f.*, 89, 131.
lousy-éarach, *f.*, 89, 131.
Lovely Anne, *boat name*, 36, 53, 73.
low, *a.*, ~ shoes 154.
luck, *n.*, 73.
luck-penny, *m.*, 23, 36, 148.
lucky, *a.*, 3.130, 52, 73, *an* ~ 138, *see* LUCAÍ.
Luke, *name*, 74.
lunatic, lunatic, ~ asylum 60, 104, 14 *s.v.* *faigh* 3.
lunch, *n.*, 73.
lung, *m.*, 73, *pl* ~s 154, *see* LEATHLUNG.
Lynch, Lynch, *surname*, 1.161, 118.
Lynch-ach, *m.*, 'person of surname Lynch', 118.
- M**
m, *f.*, 'letter "m"', 51, 139.
Maam Cross, Maam Cross, *PIN*, 34, **118**, 12.27 *s.v.* *Cros an Mháma*, *see* MÁM CRAS.
Mac¹, *name*, 95, 174, *see* MEAIC².
Mac², M(a)c, *in surnames*, 34, **71**, 95.
MacClenaghan, *surname*, 67.
Macdara, *name*, 109, *in boat name* Saint ~ 34, *see* MIGDEARA.
MacDonagh, MacDonagh, *surname*, 34, 59, 109, 14 *s.v.* *comharthaíocht* (i), *pl* ~s 154, *see* MIGDIUNA.
MacDougall's Dip, *n.*, 61, 77, 117-118.
MacFirbis, *see* FORBES.
MacGlennon, *surname*, 67.
machine, *mff*, 95, 105, **115**, *f* 149, ~ gun 115, washing ~ 146, *pl* ~-annaí 164, *pron* 146, *see* MAISÍN, MEAISÍN, MISÍN.
MacSweeney, *surname*, 34, 95, 109.
mad, *a.*, 140.
Madagascar, *PIN*, 83, 88, 95, 110.
Mag, *name*, 25, *see* MEÁIG.
magenta, *n.*, 40, 69, 106.
Maggie, *name*, 25, *see* Ma(r)g, MEAIGÍ.
magnifying glass, *n.*, 39, 44, 70.
mahogany, *n.*, 62, 95, 105, *see* MATHAGANAÍ.
mail, *n.*, 12.27 *s.v.* *Crasbhóthar an Mhéil*.
Majors, *cigarette brand*, 15.
make, *n.*, 13, 51.
Malbay, *PIN*, 34, 53, **64**, 96.
mall, *n.*, 51.
mallard, *n.*, 1.245.
Mamey, *name*, 51.
manage-áil, *v.*, 69, *pst* 107, *see* MEAINIJEÁIL.
mandar, *see* MAUNDAR.
manoeuvres, *npl*, 2.23, 13.29, *see* MAINIÚBHARS.
manger, *n.*, *pl* ~s 154.
mangle, *m.*, 61, 77, *see* MEAINGIL, COMH-MHEAINGILS.
Manila, *f.*, 'Manila hemp', 29, 145, *see* MINEIL.
Mannion, Mannion, *surname*, 1.143, 34, 94, 118.
mantelpiece, *n.*, 78, *pl* ~-acháí 164.
maths, *n.*, *see* MEATS.
marble, *n.*, 25, 51-52, 64, 77.
march-áil, *v.*, **25**, *pres* ~-álann 25, 95, *see* MÁRCHÁIL, MEAIRTSEÁIL.
Marcus, *name*, 54, 95.
Ma(r)g, *name*, 54, *see* Mag, MEÁIG, MEÁIRG.
Margaret, *name*, **25**, 107, *see* MEÁRGRAIT, MEARGAIT, *cf.* MEÁIRG.
margarine, *m.*, 25, 87, 107, **112**, *see* MEARJARAÍN, MEARJRAÍN.
Marg-ín, *name*, 'small Marg', 133, *see* MEÁIRGÍN.
Marian, *name*, 83.

- Marie, name, 95.
Mark, name, 54, 87, 95, *see* MEAIRC, MEAIRCÍ, MEAIRCÍN.
mark-áil, v, *psthab lsg* ~-álainn 54.
marshy, a., 25.
mart¹, n, 25.
Mart², name, 25, 51, 65, *see* MEÁIRT.
Martin, name, 25, 82, *see* MEAIRTIN, MEÁIRTEANNAÍ.
Martin-in, name, 'small Martin', 82.
Mary, Mary, name, 6, 10, 96, 144, 12.17, 14 s.v. aicearrach 2, *see* MÉARAÍ.
Mary-Anne, 12.20, *see* MÉARAÍ-AIN.
Mary-ín, name, 'small Mary', 133.
Mast, *see* Mullaghmast.
master, n, 1.104.
mat¹, m, 95, *see* MEAIT¹.
Mat², name, 95, *see* MEAIT².
match¹, v, 12.
match, match², m, 1.242, 34, 95, *pl* 4.13, ~-annaí 160.
match-áil, v, 68.
mattress, m, 38, 99, *pl* ~-acháí 161.
Matty, name, 1, 23, 57, 95, *see* MEAITTE².
Matusalem, biblical name, 59, 63, 106.
Maude, name, in boat name Princess ~ 29.
maul, n, 96.
maundar, mandar, m, 53, *pl* ~s 80, *see* MEANDAR.
maundar-áil, v, 107, *see* MEANDARÁIL.
Maureen, name, 14 s.v. caith amach (a).
May, n, 16.
mayor, n, 43, title Lord Mayor 5.71.
McClement, surname, 59, 67.
McCormack, McCormick, surname, 38, 12.11.
McGlynn, surname, 59, 67.
McGreevy, surname, 13.16.
McHugh, surname, 118, 12.11.
mean¹, v, 9.175, 17, 20, *pst participle* ~t 167.
mean², a., 22, **141**.
mean-áil, v, 22, *pres* ~-álann 96, *cond* ~-álthadh 120, VN 3.5, -161, *pl* ~-álacháí 163, *see* MÉANÁIL, MÍNEÁIL.
mean-áilte, a., 22, an-mh~ **141**.
means, n, 22.
measure-áil, v, 107, VN 19.
mechanic, m, 59.
mechanic-áil, VN f, 166.
medal, m, 37, 78, *see* MIDL.
medical, a., 30, 61, 77.
medicine, m, *pl* ~-acháí 161, *see* MEIDEASUIN.
medium, n, 'measure (of drink)', 48, 94.
meet-áil, v, **95**, *pst* 95, VN 177.
meeting, m, 51, 85, 95, 148.
Mellet, *see* MYLOTTE.
melodeon, m, 48, 66, 73.
men o' war, m, 152, *pl* ~s **163**, *see* MINEABHÁR.
mental, a., 78, 139.
mention-áil, v, 83, 96, 107.
merchant, merchant, m, 1.287, 96.
merit, n, 30, 32.
merlin, n, 1.61.
Merlin Park, Merlin Park, PIN, 54, 82, 13.27.
merry, a., 30, 32, an-mherry 138.
mess, m, 30.
mess-áil, VN f, 30.
Mexico, PIN, 57.
mí-, prefix, *see* base in mí-fhair-áilte.
Michael, name, 52, 61, 77, 174, *~-acháí 135, *see* MAIDHCIL.
Michael-Coleman, name, 12.20.
Michigan, PIN, 83, 90, 95.
Midas, name, 117.
mighty, a., 138.
Mike, name, **51**, 65, 135, *see* MAIDHC.
Mikeo, name, 52, *pl* ~s 154.
Mikey, name, 23.
mildew, n, 94.
milk, n, 66, *pl dep club* ~s 180.
milk-white, a., 10.106.
mind, v, ~ you 20, 128.
mine, n, 51.
minibus, m, 13.30.
minister, n, *prime* ~ 65.
Minnesota, PIN, 40.
miracle, n, 29, 61, 77.
miraculous, a., ~ medal 37, 59, 63, 94.
miser, *see* MAIDHEASAR.
miser-áil, n, 143.
miser(ly)-áilte, a., 136.
miss-áil, v, *see* MIOSÁIL.
mission, n, *pl* ~s 154.
mistake, m, 9, 59, 88, an-mh~ 95, *dearg* ~ 176, *pl* ~s 20, *see* MISTÉIC.
mistake-áil, VN f, 9.
Mister, Mister, n, 32, 95, ~ James 13.11, *vocsg* Mhisteir 150, *cmcs* 118, *see* MIOSTAR.
mitch-áil, mitch-áil, v, 29, VN 13.30, *see* MAIDHTSEÁIL.
mix-áil, v, *vadj* ~te 95, 109, *see* MICSÁIL.
mixer, n, *pron* 146.
mixturam gatherum, n, 99.
moan-áil, VN f, 10.
mobile, n, 'mobile home', *dep* 176.

- mock, *n.*, 51.
model, *n.*, 78, 95, *see* MAIDL.
moleskin, *n.*, 44, 64, 88.
Molloy, *surname*, 59.
Molly, *name, dep bóthar Mh~* 96, *see* MALA.
Molree Bay, *PIN*, 22.
Monaghan, *PIN, surname*, 83, 118, *surname pl ~in* 118.
monastery, *n.*, 96, 107.
Monica, *name*, 35, 40, *see* MOINICE.
monk, *m.*, 85, *see* MONC.
monkey, *m.*, **86**, *pl ~s* 96, *see* MONCAÍ.
monster, *m.*, 100, 147.
mooch-áil, *f.*, *see* MÚITSEÁIL.
mood, *n.*, *see* MÚID.
mood-ín, *m.*, 1, *see* MÚIDÍN.
Moone's, *shop name*, *see* MÚNS.
moonshine, *n.*, 96.
Moore, *surname*, 96.
Moran, *surname*, 83, *dep* 83, *see* MÓRAN, MÓRAIN, TIGH MHÓRAIN.
more, *a., adv.*, *~ or less* 20.
Morgan, Morgan, *name*, 26, 83, **95**, *dep* Marcas Mhorgan 13.12, *see* MÁRGAN, MÁRGAINÍN.
Moses, *biblical name*, 6.
mother, *n.*, *interj.*, 6, *see* MODAR.
motor, *m.*, 44, 51, 65, *~ bicycle* 111, *pl ~s* 96, 154.
motorcar, *n.*, **25**, 111.
mould, *n.*, *pl ~s* 9.75.
Mountagh M^f Reay*, *PIN*, 1.59.
mouse-ógín, *f.*, 'small woman', 144.
moustache, *m.*, *see*, 37, 95, **112**, 148, *pl ~s* 96, 154, *~-acháí* 164, *see* MUISTEÁIS.
mouth-organ, *n.*, **26**, 63, 83, 99, 119.
move-áil, *v.*, *VN* 17.
Moyler, *name*, **1.95**, -244.
Moyrus(e), *PIN*, 1.257.
Mrs McGreevy, *name*, 13.16.
Mrs Mylotte, *name*, 13.12.
much, *a.*, *as ~ to say* 12.
mud, *n.*, 19.
mudguard, *m.*, 36, 51-52, 148, *pl ~s* 164.
mud-flats*, *npl*, 4.51.
mug, *m.*, 9, 36, 51, 95, *gsg muig* 151, *see* MUG.
mug-ín, *m.*, 'small mug', 133, *see* MUGÍN.
Mulkerrins, Mulkerrins, *surname*, 118, *~-acháí* 82, 161, *~-acháí* 4.69.
Mullaghmast, *PIN*, Mullach Mast, Mullach Maistín 95, *see* MULLACH MAISTÍN.
munga, *n.*, 117, *cp.* MUNJÍ.
murder, *m.*, 3.154, 12, 28, 51, *pl ~s, ~ir* 156, *see* MORDAR, MURDAR.
murder-óir, *m.*, 1, 134.
Murphy, *surname*, 28, *~'s brand of stout*, 6.45, 8.116.
Murvey, *PIN*, 1.116.
muscle, *n.*, *pl ~s* 77, 154.
muscle-áilte, muscly, (*-muscled*), *a.*, 77, 107, 136.
must, must, *f.*, 3.150, 1, 130, 149, *see* MUIST¹.
must-áil, *f.*, 130, *see* MUISTEÁIL.
must-áilte, *a.*, 130, 137, *see* MUISTEÁILTE.
must-úil, *a.*, 130, 137, *see* MUISTIÚIL.
mutter-áil, *VN f.*, 36, 107.
my, *poss pron*, 10.106.
Mydock, *name*, 96, *see* MAIDHDEAIC, MIADAC.
Myley, *name*, 23, *see* MAIDHLE.
Myley-ín, *name*, 'small Myley', 133.
Mylotte, Mylotte, Mellet, *surname*, 30, 174, 13.12, *see* MEILIT.
- N**
n, *f.*, 'letter "n"', 61, 77.
nail-áil, *see* NÉILEÁIL.
nailer, *m.*, 134, *see* NÉILÉARA.
Nancy, *name*, Tom ~ 13.11, *cf.* NEAINSÍN.
nanny, Nanny, *n.*, 23.
napkin, napkin, *n.*, 1.360, *pl ~s* 100, 154, *see* NEAIPCIN.
napkin-ín, *m.*, 108, *pl ~í* 96.
nappy, *n.*, 3.
Natasha, *name*, 106.
nation, 119.
navvy-áil, *VN f.*, 23.
navy, *n.*, 9.
neat, *a.*, *an-~* 141.
neat-áilte, *a.*, 117, 141, *cp.* SNÉITEÁILTE.
neck, *n.*, 116.
necklace, *n.*, 15, 40, *pl ~-acháí* 162.
Ned, *name*, 30, 80, 171.
Neddy, *name*, 23, 30, ~ Mór 8.154.
Ned of the Hill, *see* NEID A DA HIL.
negro, *m.*, 29.
Nelson's Pillar, *PIN*, 29.
nerve, *m.*, 7, *pl ~s* 28, 54, *see* NEORV.
nervous, *a.*, 138, *see* NEIORBHAS, NEIORBHEAS.
netwire, net(wire), *n.*, 30, 14 *s.v.* aighre.
neutral, *a.*, *~ country* 76, 99.
never, *adv.*, *~ again* 30.
new, *a.*, 17.
Newport*, *PIN*, 1.249.
news, news, *m.*, 8.174, 89, 94, *pl* 152, *~-annáí* 160, *see* NIÚS.

- Newtons, *surname* (*pl* ?), 83, 94.
 New York, *PIN*, 5.196, 6.29, *see* NIÚ GHEARC.
Nicholas, *surname*, **60**, 107.
nickel, *n*, 77.
niger, *m*, 29.
nine, *num*, 41, 80, *pl* ~s 3, *twenty* ~ 16, *see* NAIDHEAN.
 nineteen, nineteen, *num*, 16, 14 *s.v.* tae, ~ ~ 5.343, ~ *ninety* 16, ~-*eighteen*, ~-*fifteen*, ~-*fourteen* 115, ~ forty three 8.222.
 ninety, ninety, *num*, 2.21, 15, nineteen ~ 16, ~ eight 8.35.
 nip-áil, *v*, *see* NIPEÁIL.
nits, *npl*, 29.
 no, no, *prtc*, 1.150, 5.407, 8, 13, **19-20**, 40, **80**, 13.28, -30, -32, *see* NEÓ¹.
nobby, *m*, *see* NABAÍ.
noggin, *m*, 120, *see* NEAIGÍN.
nonsense, *n*, 5.
Nora, *name*, 40, 80, *see* NEÓRA.
normal, *n*, 61, *back to* ~ 26, 77, **171**.
Norman, *m*, *pl* ~s 80, 96, ~-aí 98, 162.
Normandy, 162.
North, *m*, 26, 55, 72, 80, 87, *see* NÁRT.
 North American Corrach Association, *n*, 7.50.
Northmen, *npl*, 26, 80, **96**, 14 *s.v.* taoille (b).
Norway, *PIN*, 80, *n*, *pl* ~s 130.
Norwegians, *npl*, 165.
 not, not, *prtc*, 6.63, 8, 12, 14, 168.
notch, *n*, 35.
note, *n*, *pron* 146.
note-áilte, *a.*, 44, 80.
nothing, *indef pron*, 12.
notice, *m*, 44, 96, *pl* ~-acháí 161, *see* NEÓITIS.
notion, *n*, 80, 83, **119**, *see* NEÓISEAN.
nourish-áil, *VN f*, 9.
now, *adv*, 19.
number, *n*, 80, 150.
nun, *n*, 36, 80, *see* NION, NIUN.
nurse, *n*, 28, 80, *pl* ~-annaí 160, *see* NEORS.
nuts, *npl*, 36, 80.
- O**
O, *in surnames*, 12.11, 118.
 O'Brien, O'Brien, *surname*, 12.7, -11.
 O'Connell, O'Connell, *surname*, 10.44, *boat name* 169, ~ *Street* 61.
 October, *n*, 14 *s.v.* beir isteach ar.
 O'Donnell, O'Donnell, *surname*, 61, 77.
 O'Halloran, O'Halloran, *an*, *boat name*, *m*, 83, 169.
oaken, *a.*, ~ *bark* 54.
oath, *m*, 169.
oats, *n*, *praty* ~ 87.
October, *n*, 16, 115, *see* ACTEÓBAR.
of, *prp*, 10, 12, 16, 20, **71**, *instead* ~ 168, *kind* ~ 171.
off, *prp*, *adv*, 12, **14**, 17, 51, 64, 167, **171**, *see* AF.
Offaly, *PIN*, 55, 62, 107.
office, *n*, 38.
officer, *m*, 85.
oil(ed)-áilte, *a.*, 136.
oilers, *npl*, 154.
O'Laughlan, O'Laughlainn, *surname*, 118.
old, *a.*, 18.
O'Leary, *surname*, 22, 44.
O'Loughrane, O'Loghlen, *surname*, 83, 12.11 *s.v.* Lochrán, *in vocsg* O'Loughraínn 118.
on, on, *prp*, *adv*, 8.87, 10, 12, 167, 14 *s.v.* air, *s* 1.
once, *adv*, ~ *over* 12, *conj* 168.
one, *num*, 11, 13, *see* VAN.
onion, *n*, 36.
only, only, *a.*, 6.83, 9.96, **11**, 52, 55, 79, 129-130, **169**, *see* ÓINLÍ.
on suite, *n*, 169.
open, 10.
open-fire, 10.
 operation, operation, *m*, 9, 83, 13.27, *see* APARAISEAN.
or, *conj*, 20, **168**, 171.
orange, orange, *m*, 69, 122, *pl* 4.13, ~s, ~-acháí 157, *see* ARANJ.
Orangeman, *m*, *pl* Orangemen 30, 163, *dep* 182, *see* ARANJMEAIN.
ordain-áil, *v*, *pst impv* ~-áladh 185.
order-áil, *v*, *pst* 107.
ordinary, *a.*, 12, 107.
organised, *a.*, 11.
orienteer-áil, *VN f*, 129.
osier, *m*, 48, 89, 94, *gsg* osieir 97, 151, *pl* fosiers 152, 154, *see* FÓISEAR.
other, *a.*, 21.
otherwise, *adv*, 171.
ouns, *see* BLOOD.
out, *prp*, *adv*, 12, *inside* ~ 171.
outfit, *n*, *see* ABHAIT-FIT.
oven, *m*, 36, 51, 83, *pl* ovein 159.
over, over, *prp*, *adv*, 8.107, -194, 12, 130, **171**, *all* ~ 171.
overall, *m*, 'garment', 114.
overcharge-áil, *VN f*, 69, **129**.
- P**
p.f., 'letter "p"', 51.

- package, package, *m*, 69, 177, *pl* 4.13, *see* PEACITS.
- package-ín, *m*, 'small package', 133, *see* PEACITSÍN.
- Packy, *name*, **34**, 52, 118.
- Paddy, Paddy, *name*, 8.114, -116, 23, *pl* Paddies 154, *~the* 157, *see* PEAIDE, PEADÍ.
- Padré Pio, *name*, 99.
- page, *n*, 69.
- painkiller, *n*, *pl ~s* 164.
- paint, *f*, 42, 51-52, 139, 145, 175, *see* PÉINT.
- paint-áil, *v*, *see* PÉINTEÁIL.
- palm, *m*, 24, *pron* 146, *see* PÁM.
- Palmer, *brand name*, 24, 60.
- Palmers, *surname*, 24, 60.
- palmer, *n*, 1.256.
- pan, pan, *f*, 7.81, 51, 145, 177, 13.25, *pl ~-annaí*, *~anna* 160, *see* PEAIN.
- panadols, *npl*, 107.
- pancake, *see* PEAINCÉIC.
- panel door, *n*, 44.
- pantaloons, *n*, 73, sean-ph~ 97, *see* SEANPHEAINTEALÓN.
- parable, *n*, 9, 61, 77.
- parade, *n*, 22, **106**.
- paraffin(e), *m*, 29, 70, 133, *see* PEARAIFÍN.
- parapet, *n*, 114.
- parasol, *m*, 97, 111, 148, *pl ~s* 154.
- parcel, *n*, 77, 88.
- pare-áil, *v*, *vadj ~te* 43, 51-52, *see* PEÁRÁIL.
- Paris, *PIN*, 12.27 s.v. Páras.
- park, *n*, 25, **54**.
- park-áil, *v*, *pst* 13.26, *vadj ~te* 54, *see* PEARCÁIL.
- parliament, *n*, **25**, 38, 54.
- Parnell, *surname*, 25, 73, **98**, *see* PÁRNEIL.
- parsnip, *n*, 80.
- part, *n*, 25, *pl ~-annaí* 160, *see* PEÁIRT.
- part-áil, *v*, 25, *see* PEÁIRTEÁIL.
- partition, *m*, 25, 112, *see* PEARTISEAN.
- partner, partner, *n*, 3.154, 25, 80, *pl ~s* 154.
- party, *m*, 25, 51-52, *see* PEARTÍ.
- pass-áil, *v*, 3.120, *pres ~álann* 10, *see* PEASÁIL, *cf.* INPHEASÁLA.
- passenger, *m*, 61, **119**, 134, *see* PEASINÉARA, PEASINÉARACHT.
- password, *m*, 3.171, 13.29, *see* PEASVOIRD.
- paste, *n*, 88.
- pastime, *see* PEASTEIDHM.
- Pat, Pat, *name*, 83, [13.32], *see* PEAIT, PEAITÍN.
- patch¹, *m*, 1.
- Patch², *name*, 1, 57, Patch-ach, 135, Patch-acháí 1, 135, *see* PAITS, PAITSE, PAITSEACH, PEAIT.
- paté, *n*, 42, *pron* 148.
- patience, *see* PÉISEANS.
- Patrick, *name*, 34, 38.
- Patrick-ín, *an*, *boat name*, *m*, 34.
- patrol, *n*, *~boat(s)* 59, 106.
- Patsy, *name*, 23, 88, 135, *see* PEATS, PEATSA, PEATSAÍ.
- Patty, *name*, 23.
- Paul, *name*, Saint ~ 13.
- pawn-áil, *see* PÁNÁIL.
- paymaster, *n*, 24, *see* PAYMÁSTER.
- Peacocke, *public house*, Tigh Ph~ 22. *Cp.* PÍOCAC.
- pedal, *m*, 78, 148, *pl ~s* 154.
- peel-áil, *v*, *psthab 3pl ~-álaidís* 177, *see* PÍLEÁIL.
- peeler, *m*, *pl ~s* 154.
- Peggy, *name*, 23, *see* PEIGE, PEIGÍ, PEIGÍN.
- Pegsy, *name*, 23, *see* PEIGSA.
- pelerine, *n*, 133, *pl ~s* 155, *see* PEILEARAÍN.
- pelter, *n*, 'large person or object', 53, *pl ~s* 154.
- Pen, *name*, 23, 108, *see* PIN.
- penalty, penalty, *m*, 8.244, 117.
- pencil, *m*, 30, 64, *pron* 146, *pl ~s*, *~acháí* 157, *see* PINSUIL.
- Penelope, *name*, 62, 108, 112, 12.25, *see* PIN, PÍPÍ.
- Penneys, *shop name*, in Tigh Ph~ 151.
- pension, *m*, 30, 83, **86**, 90, *dep* 86, 150, *pl ~s* 154, *see* PINSEAN.
- pension-áilte, *a.*, 166.
- people, *a.*, 61, 77.
- per, in *~cent*, 10, 104.
- perfume, *n*, 9, 94.
- (peri)winkles, *npl*, 119.
- persecution, *m*, 28, 38, 83, 94, 148.
- Pete, *name*, 65, *see* PÍT.
- Peter, Peter, *name*, Saint ~ 13, *vocsg ~ir* 150, *gsg ~ir* 151, *dep an athar ~* 14 s.v. iarlacan, *see* PÍOTAR.
- pet-ín, *n*, 'small pet', 51, *see* PEITÍN.
- petrol, *m*, 76, **99**, *see* PETRAIL.
- petticoat, *see* PEITÍOCÓIT.
- pewter, *m*, 1, 27, *gsg ~ir* 151, *see* PÉATAR.
- phew, *cf.* FIÚ².
- Phoenix Park, *an*, *PIN*, 25, 38.
- phone, *m*, 1.77, 10, 44, 80, 96, 180, 182-183, *pron* 146, *see* FÓN.
- phone-áil, *v*, 51, *pst* 170, 176, 178, *see* FÓNÁIL.
- phonecall, *n*, 170 n.

- physiotherapist, *m*, 62, 64.
 physiotherapy, *n*, 62, 64.
 piano, *m*, 29, 44, 148, *see* PÍAINÉ.
 pickle, *n*, 77, *see* PICIL.
 pickle-áilte, *a.*, 107.
 pier, *n*, 48, 51.
 pig, *n*, 5.249.
 pike, *n*, 45.
 pile-áil, *VN*, 51.
 pill, 1.34, *see* PEIL.
 pillar, *pillar*, *n*, 1.34, 12, Nelson's P 29.
 pillick, *n*, 57.
 pillowcase, *m*, 29.
 pin, *see* LINCH PIN.
 pinch, *pinch*, *n*, 1.54, 86, *see* PINS.
 pink¹, *a.*, 139, *pl* ~-e 165, *comp* pink-e 165, *see* PINC, BÁNPHINC.
 pink², *n*, Kerry ~ 23, 181, *pl* ~s 154, *see* PINCS.
 pinstripe, *n*, 164.
 Pio, *see* PADRE PIO.
 pisser, *m*, *pl* ~s 17, *see* PIUSAR.
 pitch, *n*, 9.
 pitch-áil, *f*, *see* PITSEÁIL; pitchin' 14 *s.v.* pitseáil.
 pitch-and-putt, *n*, 40.
 Pittsburgh, *PLN*, 28, 99.
 PJ, *name*, 177.
 place, *n*, 12.
 plain¹, *a.*, 136.
 Plain², *see* JAMAICA PLAIN.
 plain-áilte, *a.*, 136.
 plan, *plan*, *f*, 3.154, 145, 13.21, *pl* ~s, ~-annaí 156, *see* PLEAIN.
 plane, *mlf*, 14, 149.
 plane-crash, *n*, *pl* ~-annaí 164.
 plank, *mlf*, 85, 148, *see* PLEAINC.
 plaster, *m*, 24.
 plastic, *n*, *a.*, 177, *see* PLEASTIC.
 platform, *n*, 98.
 play, *n*, 12, *cf.* FAIR PLAY, FOUL PLAY.
 play-áilte, *a.*, 9.
 player, *n*, 113.
 Players, *brand name*, 43.
 please-áil, *VN* *f*, 89, 177. *Cf.* INPHLEÁSÁILTE.
 pledge, *m*, 51.
 plenty, *indef pron*, 168.
 pleurisy, *n*, 74, 79, 87.
 plot, *n*, *pl* ~-annaí 160.
 plug, *m*, 36.
 plug-áil, *v*, *VN* *f* 9.
 pluig-ín, *m*, 'small plug', 36.
 plumb, *a.*, 140.
 plumb-áil, *v*, 74, *vadj* ~te 3, 140.
 plumber, *plumb-éara*, *m*, 56, 134.
 pneumonia, *m*, 48, 148.
 poach-áil, *f*, *see* PÓITSEÁIL.
 pocketbook, *m*, 3, 133, 148, *pl* ~s 164.
 pocket-ín, *m*, 'small pocketbook', 133.
 pointer, *n*, 65.
 poison, *m*, 84, 89, *see* PAIDHEASAIN.
 poison-áil, *v*, *pst* 9, 166, 175, *vadj* ~te 107.
 poker, *m*, 51.
 Polack, *m*, 34, 73, 115, *see* PÓLAC.
 pole, *pole*, *m*, 17, *pl* 4.230, ~s, *pole*-te 4.217, **156**, *dep* ~-annaí 180, *see* PÓL.
 police, *m*, 35, 69, **115**, 123, 152, *pl* 154, *see* PÓILÍ.
 polish, *m*, 14 *s.v.* bleaicin.
 Polly, *name*, 52.
 polo neck, *n*, 116.
 pony, *m*, 44, 96, *pron* 147.
 pooch, *n*, 117, *see* PLIÚITS.
 poodle, *see* PÚIDL.
 poor, *a.*, 13.14.
 poorhouse, *m*, 46, 51, *gsg* ~ise 92, 151, *pl* ~ise 159, ~-annaí, ~-acháí **164**, *see* PÚR-HABHS.
 pop-star, *n*, *pl* ~s 181.
 porch, *porch*, *n*, 36, 13.26.
 porridge, *m*, 19, 69, *see* PARAJ.
 porsch, *n*, 13.26.
 position, *n*, 13.29.
 post, *n*, 12.
 post-áil, *v*, *VN* 21.
 poststormpost, *n*, 88, 111.
 posy, *m*, *pl* *posies* 11.155 *n*.
 potato, *m*, 1.220.
 pot-hole, *n*, *pl* ~s 164.
 potter-áil, *VN* *f*, 35.
 pouch, *pouch*, *m*, 3.154, 1, 44, 46, 102.
 pound, *pound*, *m*, 148, 168, *pl* ~s **15**, 66, ~s 2.21.
 pound-áil, *f*, 9, 96, *see* PABHAINDEÁIL.
 powder, *m*, 'powder, dose (for livestock)', 9, *pl* ~-acháí 161, *see* PABHDAR.
 powder-áil, *v*, 107, *see* PABHD(A)RÁIL.
 power, *power*, *mlf*, 5.196, 38, 41, 46, 51, 175, 13.9, -21, *dep* 177, *pl* ~-annaí 160, *see* PABHAR.
 praise-áil, *VN*, 21.
 prance, *v*, 1.157.
 praty cake, *m*, 23, 87, 110, *pl* ~s 154, *see* PLÉITE CÉIC.
 praty oats, *n*, 87, *see* PRÉITÍ-ÓTS.
 prayer, *prayer*, *n*, 21, *pl* ~s 14 *s.v.* sin 5.
 prayerbook, *m*, 2.31, 13.12, *pl* ~s 13.12.
 preach-áil, *f*, 22, *see* PRAETSEÁIL.
 Prendergast, *surname*, 34.

preparation, *n*, 17.
prescription, *n*, 83, 171.
present, *m*, 9, 32, *see* PRUIOSUINT.
President, *title*, *dep* Ph~ Bush 177.
press, *press*, *m*, 7.59, 32, 148, *dep* 175, *pl* ~-annaí 160, *see* PROS.
press-áil, *v*, 32, *impv* 32, *psthab* ~-áladh 177, *see* PROSÁIL.
pressure, *m*, 14, *see* PROISEAR.
Pretty Polly, *an*, *boat name*, *m*, 29.
price, *m*, 45, 88.
prime, *n*, 177, *see* PRAIDHM.
prime minister, *m*, 65.
Prince, *title*, ~ of Troy 29, 41.
Princess Maude, *boat name*, 29.
privy, *m*, 29, 71, *pl* *privies* 154, *see* PROIBÍ.
problem, *m*, *see* PRABLAM.
procession, *n*, 111.
proclaim, 40.
proclamation, *n*, 35, 40, 115.
prod, *mff*, 149, *pl* ~-annaí 160.
professional, *n*, *pl* ~s 61, 77, 154.
professor, *m*, *pl* ~s, ~ir, ~-achai 157.
project, *n*, *pl* ~s 9.174.
pronounce-áil, *v*, 3.120, *pres* ~-álann 177.
proove-áil, *v*, VN 177.
Protestants, *npl*, 120, *see* PRADASTÚN.
Provincial, *n*, 'head of ecclesiastical province', 29, 77.
pub, *m*, 36, ~-annaí 160.
publican, *m*, 53.
pudding, *m*, 37, 148, *see* PUIDING.
pull, *m*, 73, *v*, ~ the rag 12, *see* PUL.
pull-over, *m*, 37, 116.
pump, *m*, 36, 51, 85-86, *see* PUMP.
pump-áil, *v*, 86.
punch, *m*, *see* PUINS².
puncture, *m*, 53, 68, 85, *see* PUINGTSEAR.
purge, *f*, 28, 52, 145, *gsg* ~-e 151, *pl* ~-annaí 160.
purposely, *adv*, 62, 171.
purse, *m*, 3, 6, 88, *see* PORS.
push, *f*, 9, 37, 145, *see* PUIS.
push-áil, *v*, 5.22, *fut* ~-álthaidh 9, VN 181, *see* PUISEÁIL.
put about, *a.*, *an-ph* 177.
putty, *n*, 36.
puzzle-áil, *v*, 77, *vadj* ~-te, VN 107.

Q

quarantine, *n*, 93, 112.
Queen, *n*, ~ Victoria 71, *pl* ~ Annes 154.
question, *question*, *n*, *pl* ~-achai* 4.79, 119.
queue-áil, *v*, 94.
Quinn, Quinn, *surname*, *dep* 93, 12.28.

Quinnsworth, *shop name*, *pl* ~-achai 161.
quota, *m*, 40, 93, 148.

R

raddle, *m*, 78, 148.
raddle-áil, VN, 107.
radiator, *m*, 42, *pl* ~s 115, 154.
radio, *m*, R~ na Gaeltachta 122, *see* RAEDÍÓ.
Rafferty, *surname*, 1.211.
raffle-áil, *v*, *fut imprs* ~-álfear 61, 77, 107.
Raftery, *surname*, 34, 109, *see* RAFDARAÍ.
rag, rag, *m*, 12, *pl* ~-annaí 8.126 *n.*, ~-annaí 160, *see* RAIG.
railway, *n*, 1.272.
rain, 10.
rally, *m*, 148, *pl* ~-achai 162, *see* RAILÍ.
ramble, *m*, 77.
ramble-áil, VN *f*, 107.
ramshackle, 80.
random, *m*, 148, *a.*, *see* RAINDEAM^{1.2}.
range, range, *m*, 69, 148, 13.19, ~-annaí 160, RÉINJ.
ransack-áil, *f*, 80, 115, *see* RAIMSACEÁIL, RAIMSÁIL. Cf. RAIMSÁLAÍ.
rant, *in* ~ about house 23, *npl* ~-annaí 160.
rap-áil, *v*, 34.
Rape, *an*, *field name*, 42.
rascal, *m*, 77, *see* RASCAIL.
rasher, rasher, *n*, *pl* ~s 6.12, 171.
rasp, *n*, 54.
rates, rates, *npl*, 9.73, 161, *see* RÉITS.
ration, *n*, 83.
ration-áilte, *a.*, 107.
rattle, *m*, 148, *pl* 4.13, ~-acha 161, *see* RAITL.
rattle-áil, *v*, 107.
ré-, *prefix*, *see* under *base* in *ré-bhreeze*.
reach-áil, *v*, I.VII, *pres* ~-álann 13.19, VN I.VII.
readers, *npl*, 66.
Reagan, *surname*, 61, 83.
real, real, *a.*, 1.198 *n.*, 22, 140, *adv* 171.
realise-áil, *v*, 3, 38, 48, 113, *pst* 8.
really, *adv*, 17, 20, 87, 171.
rebel, *m*, 76.
rebounds, *n*, 25, 66, 115.
receipt, *m*, 22, *pl* ~-annaí 164.
receiver, *n*, 22, *see* RASAEBHEAR.
Recess, Recess, *PIN*, 1.229, 115.
record, *n*, 26, 32, 52, 87, *pl* *book of* ~s 71, 113, ~s 154, *see* RACÁIRD.
red, *a.*, ~ tape 130.
redcoats, *npl*, 32.
reduce-áilte, *vadj*, 14 *s.v.* tabhair anuas 4.

- reef-áil, *v*, 51, *see* RÍFEÁIL.
reef band, *n*, 108, 111.
reek, rick, *f*, 29, 67, 145, *see* RÍC.
reel, *n*, 1.198 *n*.
regiment, *n*, 38, **69**, *see* REIJIMINT.
register-áil, *v*, 40, *vadj* ~te 33, 107, 113.
registered, *a.*, ~ letter 9.96.
regular-áilte, regul(ar)-áilte, *a.*, *adv*, 31, 51, 55, 107, regular 141, *see* RIGLEÁILTE.
Reilly, *surname*, 10.
relief, *n*, 70, *see* REILÍBH.
relieving officer, *m*, 85.
remind-áil, *v*, *impv*, *cond* ~-álthadh 8.
remnant, *n*, 108, *see* REIMLIT.
Renault, *n*, *car make*, 7.105.
rent-áilte, *vadj*, 8, 30, *cf.* RINTEÁIL.
report-áil, *v*, 106, *pst* 3*pl* ~-áladar 166, *VN* *eclipsed* 173, *see* RAPÓIRTEÁIL, PÓIRTEÁIL.
REPS, *n*, 13.28.
Republic, *n*, 36, 38, 53.
republican, republican, *n*, *pl* ~s 5.26, 53, 63.
Residence, *n*, 32, 83.
rest-áil, rest-áil, *v*, 32, *pst* 13.19.
restaurant, *n*, 107.
result, *n*, *pl* ~s 14 *s.v.* cuid 3.
retire-áil, *v*, 106.
rev-áil, *v*, 31.
reveille, *mlf*, 105, 145, ~s 154, *see* RA VEAILÍ.
revenue, *n*, 27, 94, 112.
revolver, *n*, 35, 71.
Reynolds, *surname*, 33, 61, 76.
rheumatism, *n*, 59, 114.
rhyme, *mlf*, 45, 149, *pl* ~-annaí 45, RAIDHM, RÉIM.
rice, *m*, 88, 148.
Richy, *name*, ~ Cúg 23, *see* RITSÍ.
rick, rick, *f*, 1.198 *n.*, *see* REEK.
ride, *n*, *pl* ~-annaí 160.
ridge¹, *n*, *pl* ~s 21.
Ridge², *surname*, 115.
riding-lamp, *n*, 8.147.
rifle, *m*, 61, *pl* ~s 77, 154.
rig-áil, *v*, *see* RIGEÁIL.
right, right, *a.*, 17, 19, [13.17], *see* ALL RIGHT.
rigmarole, *n*, 110, *pl* ~s 110.
rim, *m*, 29, 51, 148, *pl* ~-annaí 160, *see* RIM*.
rim-in*, *f*, 'small rim', 148.
ring, *n*, *pl* ~-annaí 160.
ring-áil, *v*, 85, *VN* 177, *see* RINGEÁIL.
rinse-áil, *v*, 86, 88, *see* RINSEÁIL.
rip, *f*, 51, *see* RIP.
ripe, *a.*, 141.
ripe-áilte, *a.*, 141.
rise, *n*, 135, *cp.* RADHAS*.
rise-áil, *v*, *see* RAIDHEASÁIL.
risk, *m*, 54, 88, 148.
ro-, *prefix*, *see* *base in ro-smart-áilte*.
(Rocky Roads to) Dublin, *see* DUBLIN.
Rob(b), *name*, 35.
Robert, *name*, 5.15.
rocket, rocket, *n*, 65, *pl* ~s 154, 14 *s.v.* moing, *see* RACAID.
rock-fish, rock bream, 1.426.
rod, *n*, 35.
rogue, *n*, 3.154.
roll, *m*, **44**, 70, 79, 148, *pl* ~-annaí 160, *swiss* ~s 29.
roll-áil, *v*, 44, *fut rel* ~theas **79**, *see* RABHNÁIL, ROULLÁIL.
roller, *m*, 79, *pl* ~s 154.
rolling, *pres participle*, 10.
Rome, *PLN*, **57**, 118.
Ronnie, *name*, 52.
rookery, *m*, 37, *see* RÚCARAÍ.
room-áil, *f*, 3.161, 27, 37, 143, *see* RÚMÁIL.
rosy, *a.*, 7.6.
round¹, round, *m*, 5.228, 148, ~ *about* 171, *pl* ~-annaí 160, *see* RABHAIND.
round², *a.*, 1.65.
round-áilte, *a.*, 1.65, 4, 44, 66, *see* RABHNÁILTE.
rounder, *m*, *see* RABHNDAR.
Roundstone, Roundstone, *PLN*, 6.76, 7.55, -119, 10.75, 66, 181, 12.27.
rout, *mlf*, 65, 149, *pl* ~-annaí 160, *see* RABHAIT.
rout-áil, *f*, *see* RABHAITEÁIL.
rover, *n*, ~s 154.
row, row, *m*, 13.21, *pl* ~-annaí 160, ~-tí **162**, *see* RÓ.
rowdy, *m*, *see* RABHAIDÍ.
rowdy-áil, *f*, 23, **131**, *see* RABHAIDÍÁIL.
rowlock, *f*, 35-36, 38, 74, *gsg* ~-e 151, *pl* ~-acháí 161, *see* RUILIC.
royal, *a.*, 11.
RTE, *in* ~ Guide, *m*, *pron* 146.
rub, *f*, 145.
rubber, *m*, 36, *gsg* ~ir 151, *see* ROBAR.
R.U.C., *an*, *m*, 169.
ruin-áil, *v*, *vadj* ~te, *VN* 18.
rule, *n*, 57, *pron* 146.
rummage-áil, *VN* *f*, 36.
runaway, *n*, 114, *see* RUNABHAE.
Russia, *PLN*, 36, *see* ROISE.
Russian, *m*, *pl* ~s 36, 154, *a.*, 36, *see*

ROISEAN.

S

sack-áil, *v*, *pst* 178.
sacred, *a*., 34.
sacristy, *n*, **34**, 55.
sad, *a*., 140, *an*-~ 140.
sadly, *adv*, ~ *left* 140.
safe, *a*., *in comp* 140, 165.
sailor, sailor, sail(or)-éara, *m*, 3.154, -159, 134, 178, 187, 12.16, *sean-tshail(or)*-éara 187, 12.16, *see* SAEILÉARA.
Saint, *n*, ~ *Anne's* 20, ~ *Enda* 30, ~ *Paul* 13, ~ *Peter* 13, ~ *Macdara*, *boat name*, 2.35, 34.
salamandar, *m*, *see* SAILIMEANDAR.
sale, *n*, 12.
Sally, *name*, 23, *see* SAILE.
Sally-óg, *name*, 172, *see* SAILEOG, *cp.* SAIL ÓG.
sally rod, *n*, 35.
salmon, *m*, *pl* ~ 152.
saltcellar, (salt), *m*, 134, *see* SÁILTÉAR(A).
salts, *n*, 53, **152**.
Salvation Army, *n*, 25, Salvation 115.
sambo, *m*, 14 *s.v.* saimbó, *see* SAIMBÓ.
Samson, *biblical name*, 34, 40, 83.
samsonpost, *n*, 53.
san, san(atorium), *f*, 145, *gsg* san-e 151.
sanatorium, *m*, 145, 148.
sanction-áilte, *a*., 9.
sandles, *npl*, 78.
sandpaper, *n*, 66.
sandwich, *m*, 53, **69**, 80, 85, 178, *pl* ~-es, ~-acháí **153**, 157, *see* SAINGBHAITS.
sapper, *m*, 134, *pl* ~-s 34, 60, 154, *see* LEACRACHAÍ NA SAIPEARS.
Sarah, *name*, 38, 43, 172, 176.
sardines, *npl*, 25, 111.
Sardinia, *PlN*, Sardinian, *n*, 133, *see* SÁIRDÍN.
satchel, *m*, 78, *see* SAITSEAL.
Satan, *m*, 5.340.
satin, (sateen), *m*, 1, 65, **133**, *see* SAITÍN.
saucepan, *m*, 26, 83, *pl* ~-ain **156**, 159, *~s 156.
sausage, sausage, *m*, *pl* ~s 4.68, 9.73, ~s 6.12, 153, 171, ~-acháí **153**, *see* SÁSAJ.
savage, [*m*], *pl* ~-acháí 161.
savage-áilte, *a*., 137.
sawdust, *m*, 88, 111, *see* SÁIDIUIST.
sawmill, *n*, 111, 179.
Sawpit, *m*, *in PlN* Fuaigh an ~ 187.
say, *v*, 12, 19-20.
scamp, scamp, *m*, 3.154, 88, 134, *see*

SCEAIMPÉARA.

scarf, *n*, 54, 88, 99.
scatter, *n*, 88.
scatter-áil, *v*, 88, 107.
scatter-áilte, *a*., 65, 88, 107.
Scattery Island*, *PlN*, 1.249.
scenery, *n*, 94.
scheme, *f*, 22, 88, 134, *see* SCÉIM, *cf.* SCÍMEADÓIR.
scheme-éaracht, *f*, 22, 88.
scholarship, *n*, 119.
school, *n*, 66, *crochet* ~ 9.99, *Free School* 5.88.
schooner, *m*, *see* SCÚNAR.
sciatica, *n*, 38.
scoot-áil, *v*, *see* SCÚITEÁIL.
scoundrel, *n*, 76.
scour, *m*, 148.
scradeen, scradyn, *m*, 117, *see* SCRAIDÍ.
Scrahallia, *PlN*, 1.30.
scrape, *n*, *see* SCRAEP.
scraper, *n*, *pron* 146, *see* SCRAEPEAR.
scratch, *n*, 88, *name*, *Scratch* 14 *s.v.* leaideáil, *see* SCRAITS.
scratch-áil, *v*, 88.
scratcher, *m*, 134.
screen, screen, *f*, 10.14, 80, *gsg* ~-e 151, *pl* ~-annáí 160, *pron* 145, *see* SCRÚÍN.
screw, *m*, 27, 87, 130.
screw(y)-áilte, *a*., 136.
scrounger, *m*, 69, 134, *see* SCRABHAINDÍ.
scrub, *f*, 145.
scrub-áil, 148.
scuffle, *m*, 36, 61, 77.
scut, *m*, 117, 148, *see* SCUIT.
scut-áil, *f*, 117, *see* SCUTEÁIL.
scutch, *f*, 36, 145, *see* SCUTTS.
scuttle, *n*, 78.
sea-grass, *n*, 22, *see* SÉA-GRASS.
sean-, *prefix*, *see* *bases in* *sean-almanac*, *sean-Dillon*, *sean-fucking*-seaicéad, *sean-history*, *sean-lady*, *sean-phantaloon*, *sean-tshail(or)*-éara, *sean-tsnorter*.
seat, *m*, 17, 22, 176, *pl* ~-annáí 160, *see* SAET.
seaworthy, *a*., 22.
second, [*m*], 31, 176, *see* SOICIND.
secondary, *a*., *n*, 59, 66, 107, 116, 187.
see, *v*, 19.
seed, *n*, 34.
self*, *pron*, 70.
semolina, *n*, 111.
senna, *n*, 80.
senna-tea, *n*, 11, 80.
separate-áil, *v*, 30, 111, 114.

- September, *n*, 30-31, 53.
serge, *a.*, 32, 69, 139.
sergeant, *m*, 25, **69**, 178.
set, *m*, 148, 178, *see* **SOIT**.
set-áil, *v*, *pst* 178, *vadj* an-set-áilte 187.
settee, *n*, 112.
seven, seven, *num*, ~ pound eighty 14 *s.v.*
 abair 6(a), twenty ~ 15.
seventy, *num*, ~ four 32, *see* SOIBHINTÍ,
 SUIBHINTÍ, SOIBHINTÍ FÓR.
severe, *a.*, 140.
shackle, *n*, 34, 77, *see* SEICIL.
shampoo, *n*, 53.
shank, *f*, 145.
Shannon, *PlN*, 178, *see* SEAINÉAN.
shape, *m*, 13, 148.
shape-áil, *VN f*, 9.
share-áil, *v*, *fiut* ~áilthidh 13.31.
sharpen-áil, *VN f*, 8.
Shaughnessy, *surname*, 118.
shave-áil, *VN f*, 8.
shavings, *npl*, 133, 143.
shed, *m*, 66, ~-annaí 160, *see* SEID.
sheepdog, *m*, 17.
shelf, *f*, **2**, 70, **90**, 145, 175.
shell-áil, *v*, *see* SEILEÁIL.
shelter, *n*, 32, 53.
sheriff, *m*, 70, 134.
sherry, *n*, 32.
shift, *n*, 9.107.
shift-áil¹, *v*, *pst imprs* ~-áladh 166.
shift-áil², *f*, 143.
shin(y)-áilte, *a.*, 136.
shine, *m*, 9, *see* SEIDHEAN.
shingles, *npl*, 61, 77, 152, *see* SINGEALS.
shit, shit, *n*, 3.158, 6.
shit-áil, *VN f*, 6, *see* SITEÁIL.
shit-amas, *m*, 6, *see* SITEAMAS.
shite-áil, *VN f*, 6.
shock, *m*, 90.
shoe, *n*, *pl* ~s 154, ~s-annaí 158, *see* SIÚ.
shoot, *v*, 158.
shoot-áil, *VN f*, 6.
shop-áil, *v*, 5.22, *see* SEAPÁIL.
short-answer, *m*, *pl* ~s 8.168.
shotgun, *m*, 148.
shout, *mlf*, 149, 172 *n.*, 176, *droch*-~ 176,
 see SEABHAIT.
shout-áil, *f*, *pst 3pl* ~-áladar 176, *see*
 SEABHAITEÁIL.
show, *m*, *pl* ~-annaí 160.
shower, 149.
showing off, *n*, 167.
show-jumper, show-jump-éara, *m*, 56, 134.
shrink-áil, *VN f*, 90.
shutter, *m*, 148.
sick call, *n*, 116.
side-walk, *n*, *pl* ~-annaí 164.
sideways, *adv*, 100, 171.
siege^{*}, *n*, 10.87.
sight, *m*, 9, 148, SAIGHT.
sign, *m*, 52, 80.
silence, *n*, 83.
sill, *n*, 29, 97, *pl* ~s 154, *cf.* WINDOWSILL.
silver, *m*, 60, 100.
sing, *v*, *in n* ~ dumb 12.
single, *a.*, 88, *see* SUINGIL, *cp.* SINGIL.
singlings, *n*, 143.
sink, *m*, 85, 148.
sink-áil, sink-áil, *v*, *pst* 86, 178, 13.21,
 psthab 3pl ~-álaidís 178, *see* SUINCEÁIL.
sir, Sir, *title*, 27, **33**, 45, *see* SOR.
Sire, *title*, 33, 45.
siren, *n*, 113, 133.
Sis, 12.15, *see* SUS.
situate-áilte, *a.*, 94.
sixty, *num*, 15, 88, *see* SUICSTÍ.
size, *m*, 89, *cp.* SAGHAS.
sketch, *m*, 148, *see* SCEITS.
sketch-áil, *v*, *see* SCEITSEÁIL.
skew, *n*, 1, *see* SCEABHA.
skimmed, *a.*, ~ milk 66.
skill, skill, *f*, 3.150, 88, 145, *see* SCIL.
skill-úil, *a.*, 137, *see* SCILÍÚIL.
skin-áil, *v*, 88.
skirmish, *n*, 28, 60, 98.
skull-áil, *v*, 36, *see* SCOLÁIL.
sky, *n*, ~ high 171.
skylight, *n*, ~s 154, *pron* 147.
slab, *n*, 52.
slab-áilte, *vadj*, 52.
slack, *a.*, ~ lads 12, *n*, 7, 73, **130**, *see*
 SLEAIC.
slack-áil, *v*, 88, *see* SLEAICEÁIL.
slang, *f*, 85, 88, 145, *see* SLEAING.
slanger, slangrel, 87, slanger-áilte, *a.*, 107,
 cf. SLEAINGLEÁIL.
slant, *f*, 9, 88, 145, *pl* ~-annaí 160, *see*
 SLEAINT.
slap, *f*, 15, 34, 145, 177, 186, *pl* ~-annaí
 160.
slap-áil, *see* SLEAIPÉÁIL.
slash, *f*, 9, 88, *see* SLEAIS.
slash-áil, *v*, *cond imprs* ~-álfí 176, *VN* 9,
 slasht-áil 108, *see* SLEAISEÁIL.
slash-mhargadh, *m*, 120, *see*
 SLEAISMHARGADH.
slate, slate, *f*, 3.154, 145, *pl* ~-annaí 160,
 see SLÉIT, SLÉITEADÓIR.
slate-áil, *VN f*, 42, 88, *see* SLÉITEÁIL.

- slaughter, *n*, an-t~ 186-187, *see* SLEÁTAR.
slaughter-áil, *v*, *see* SLEÁTARÁIL.
slice, slice, *n*, 1.161, 55, 73, **88**, ~-annaí 160, *see* SLAIDHIS. *Cp.* SLEIDHSÍN.
slice-áil, *v*, *psthab* 3pl ~-álaidís 176, *vadj* ~te 142.
sliced, *a.*, 142.
slice-óg, *f*, 'slice', 144.
slide-áil, *v*, VN 178.
Sligo, *PlN*, 52, 73, *see* SLADHGÓ.
slip, *f*, 'grown piglet', 145, 186-187, *in vocsg* 178.
sliver, *n*, 1.161, *see* SLEAIDHBEAR.
slob-áil, *f*, 13.25, *see* SLEABÁIL.
slob-áilte, slob(bish)-áilte, *a.*, 52, 88, 136.
slobber, *n*, *see* SLEABAR.
slobber-áilte, *a.*, *see* SLEAB(A)RÁILTE.
slob-ín, *m*, 'sloppy worker', 133, *see* SLEAIBÍN.
sloop, *n*, 57, *pron* 147, *see* SLIÚIPE.
slow, slow, *a.*, 140, 13.31, *comp* ~er 5.381, ~er 74, **165**, *see* SLEAIMÍN SLEO, SLIGÍN SLEO.
sluice, *n*, 88.
slur-úil, *a.*, 28, 137.
smack, *f*, 145, *see* SMEAIC.
smack-áil, *f*, 143.
small, *a.*, ~ loss 19.
smart, *n*, 130, *see* SMEAIRT.
smart-áilte, *a.*, 3.130, 25, 96, ro~ 88, *see* SMEAIRTEÁILTE.
smart-áltacht, *f*, 130, *see* SMEAIRTEÁLTACHT.
smell-áil, VN *f*, 4, 30.
smile, smile, *m/f*, 9.65, **4**, 145, *see* SMAIDL.
smite, *n*, *see* SMAIDHT.
smoke-áil, *v*, *pres* 1sg ~-álaim 21, VN 8, *see* SMÓCÁIL.
smuggle-áil, *f*, **107**, *gsg* ~-ála 77, *see* SMUGALÁIL.
smuggler, smuggle-éara, smuggl(er)-éara, *m*, **56**, 107, 134.
snack, *n*, 88, *pl* ~s* 97.
snails, *npl*, 73, 88.
snake, *n*, *pl* ~-annaí 88, 160.
snap, *n*, 34.
snap-áil, *v*, 88.
snatch, *n*, 34.
sneeze, *sneezing*, 5.223.
snipe, snipe, *n*, 88, 14 s.v. *sneidhp*, an-t~ an-t~ 188, *see* SNEIDHP.
snipe-áil, *f*, 188, *see* SNEIDHPEÁIL.
snog, *v*, *see* SNAGÁIL.²
snorter, *m*, 35, 55, 88, 176, *sean-t~* 188, *see* SNEATAR.
so, so, *adv*, 8.225, 3, 20, 168, **171**, 13.16, -26, -28-30, *n* ~ and ~ 14 s.v. *mór* 3, *conj* ~ long 168.
soda, *m*, 40, *see* SÓIDÍ.
sodality, *n*, 111.
solder, *m*, 35, *see* SÁDAR.
solder-áil, *v*, *vadj* ~te 35.
solicitor, *m*, 14 s.v. *féacha*.
solution, *n*, 'glue (in tube, puncture repair)', 94.
son, *m*, ~ of a gun, ~ of a bitch 12, 36.
Son², *name*, 36, 151, 12.15, *see* SON.
Son-ín, Sonny-ín, *name*, 'little Son(ny)', 36, 133.
Sonny, *name*, 36, 52, 12.15, *pl* Sonnies 154, *see* SONAÍ.
sorry, *a.*, 130, 138, *m*, 130, 148.
sound-áil, *v*, *pst* 178, *cond* ~-áladh 130, *see* SABHAINDÉAIL.
sound(ing)-áilte, *a.*, 136.
sound-áilte, *a.*, 141, an~ 141.
soup, *m*, 10, 51, 187, ~ house 178, *see* SÚP.
soup-éara, *m*, 56, 134, *see* SÚPAERA(HT)*.
souper, *m*, 56, 134, ~s 154, *see* SÚPAR.
Southern, *see* GREAT SOUTHERN.
sovereign, *m*, 'type of coin', 35, **82**, 99, 148, *pl* ~s 154, *see* SAVAIRIN.
space, *n*, *pl* ~-annaí 160.
span, *n*, ~ of 16.
spar, *m*, 25.
spar-áil, *v*, 25.
spardeck, *n*, 116.
sparrer, *m*, 25, *cp.* SPARRAERA.
spearer, *m*, 134.
specialy, *adv*, 20, 62, **171**.
speech-áil, *see* SPÍTSEÁIL.
speed, speed, *m*, 9, 13.19, -31, *see* SPÍD.
speed-ín, *m*, 'little speed', 133.
Speedwell, *an*, *boat name*, [m], 10.90, 14 s.v. *torrachán*.
spell, *f*, 145, *pl* ~-annaí 160.
spell-áil, *v*, *pst* 9.
spend-áil, VN *f*, **21**, 30.
spike, *n*, *see* SPAIDHC.
Spike Island, *PlN*, 40, *see* SPAIDHC.
spin, *n*, *pl* ~-annaí 160.
spinster, *n*, *pl* ~s 100.
spit, *n*, 7, *pl* ~-annaí 160.
spit-áil, *v*, 5.22, *see* SPITEÁIL.
spite-úil, *a.*, 137.
splatter, *m*, *see* SPLEATAR.
splice, *n*, 73, **88**, 148, *see* SPLAIDHEAS.
splice-áil, *v*, 73, **88**.
splinter, *m*, 29, 148, *pl* ~s 154, ~-acháí **157**.

- splinter-áil, *v*, 65, 107.
sponge, *f*, 69, 145, *gsg* ~e 151, *pl* ~annaí 160.
spotch, *n*, 135, *see* SPUTS, *cp*. SPOITSEACHÁN.
spotch-áil, *f*, 35, *see* SPOITSEÁIL, SPUTSEÁIL.
spout, *m*, *pron* 6.11, *see* SPABHAIT, SPABHAIT AN TAIRBH, SPABHAITEÁIL.
spout-ín, *m*, 'small spout', 50 *n.*, 148, *see* SPABHAITÍN.
spray, *spray*-áil, *see* SPRAE, SPRAEÁIL.
spread, *m*, 32, 148, *pron* 147.
spread-áil, *v*, *pres* ~álann 13.9.
spring, *m*, 9, 85, 148, *cf*. GLANSRUING.
spring-back, *n*, 111.
sprout, *n*, Brussel ~ 77, 130.
spruce, *n*, 57, *see* SPRIÚS.
spruce-áil, *f*, *see* SPRIÚSÁIL.
squad car, *see* SCVAID-CEAR.
squall, *m*, 101, *pl* ~annaí 160, *see* SCÚTHÁL.
square, *m*, 93, 171, *see* SCVAER.
square-áilte, *a.*, 122-123, 136, *see* SCVAERÁILTE.
squashed, *a.*, 140.
stab, *f*, 34, 145, ~annaí 160, *see* STEAIB.
stab-áil, *v*, 34.
stage, *n*, 17, 69, 171, *see* STÉITS.
stagger, *m*, 88, *see* STEAIGEAR.
stagger-áil, *VN* *f*, 107.
stain, *n*, *pl* ~annaí 160.
stall, *m*, 88, *pl* ~s, ~annaí 156.
stall-feed-áil, *v*, *VN* 166.
stammer, *m*, 88, *see* STEAIMEAR.
stanch, *see* STENCH-ÁILTE.
stand, *m*, 88, 148.
stand-by, *n*, 17.
stander, *m*, 148, *pl* ~ir 159, *see* STEAINDAR.
staple, *mlf*, 77, 145.
star, *m*, 25, *see* STEÁR.
starabout, *see* STIRABOUT.
starch, *n*, 25.
start, *n*, 9, *v*, 18.
start-áil, *v*, *pst* 142, *fut* ~álthaidh, *cond* ~álthadh 8, *see* STEAIRTEÁIL.
started, *pst* *participle*, 142.
starvation, *n*, 142.
(starvate-áilte), *a.*, 142.
starve-áil, *v*, *vadj* ~te 3, 25, 52, 54, *VN* 7.
starved, *a.*, 142.
state, *n*, 88.
station, station, *m*, II.XV, 83.
station-áilte, *a.*, 107.
stations, *npl*, ~n-aí 157, 162, *see* STÉISEANS.
statue, *m*, 94, *pl* ~s 17, 154, *pron* 146, *see* STEAITIÚ.
Staunton, *surname*, 24, 83.
stave, *n*, 51.
stave-áilte, *a.*, 88, *see* STÉIBHEÁILTE.
stave-ín, *n*, *see* STÉIBHÍN.
stay, *n*, 13, *v*, *pst* 167.
stay-áil, *v*, *pst* 167.
steady, *adv*, 138.
steam, *n*, 22.
steam-áil, *f*, *see* STÍMEÁIL.
steamer, steamer, *m*, 22, *gsg* ~ir 151, 13.22, *see* STÍMEAR.
steeple, *n*, 77, *see* STÍPIL.
stem, *n*, 30, *see* STIM.
stench-áilte, stanch, *a.*, 30, *see* STINSEÁILTE.
step, step, *f*, 9.65, 145, *see* STEIP.
Stephen, Stephen, *name*, 71, 12.25, *see* STÍFIN.
Stephey, *name*, 23 *see* STEAF, STEAIFE.
step-ín, *f*, 'little step', 145.
stick¹, *n*, *an* ~ 9, *see* STIC, AN-STIC.
stick², *v*, 142.
stick-áil, *v*, *VN* 9.
stiff, *a.*, 141, *see* STIF.
stiffen-áilte, *a.*, 107, 141.
still¹, *adv*, 3, 17, 171.
still², *f*, 106, *gsg* still-ach 56, 145, 151.
still(er)-éara, *m*, 87.
stillhouse, *n*, 92.
sting, *n*, 9, 88, *see* STING.
sting-áil, *see* STINGEÁIL.
stinge, stingy, 86, 117.
stink, *a.*, 130.
stirabout, stirabout, starabout, stir(-about), *stirry*, *m*, 1.195, -416, 28, 62 *see* STEOR.
stitch, *n*, *pl* 153, ~es, ~annaí 156, *see* STITS.
Stockholm, *PIN*, 61, 88, 98, 115.
stole, *f*, 44, 119, 145, *gsg* ~ach 151.
stomach-áil, *VN* *f*, 8, 38.
Stoney, *surname*, 52, 96.
stoory, 28.
stop, *n*, 13, 55.
stopper, *n*, *pl* ~s 154, *see* STEAPAR.
storm, *n*, ~ *force* 98.
storm-áilte, *a.*, 26, 88, 98, *see* STEÁRAMÁILTE.
storra, *n*, 28.
stoup, *n*, 11, *see* STIÚP.
*stoup(er), *m*, 11, 60, *pl* *~ach 161, *see* STIÚPAR.
stoup(er)-áilte, *a.*, 107, *see* STIÚPARÁILTE.

*stoup(y), *a.*, 11, 138, *see* STIÚPAÍ.
 stove, *m*, 88, *pl* ~-annaí 160.
 straight, *a.*, 140.
 strain, *n*, 9.
 strain-áil, *v*, 42.
 strake, streak, *in garboard* ~, *f*, 42, **108**, 145.
 strange, 108.
 Strangford Lough, *PIN*, 108.
 strap, strap, *n*, 1.29, 51.
 strap-áil, *v*, 120, *see* STRAÍPEÁIL.
 stray, *m*, 1, *a.*, 140.
 stray-úil, *a.*, 140.
 streak, *see* STRAKE.
 Street, *in PIN O'Connell* ~ 61, 77.
 stress, *m*, 1, 32, *gsg* ~iss 151.
 strict, *a.*, 3.
 strike, *n*, 99, *v*, stricken 117.
 strike-áil, *f*, *see* STRAIDHCEÁIL.
 string, *m*, 85, *pl* ~-annaí 160.
 stripe, *f*, 145, *see* STRAIDHP.
 stripe-áil, *v*, 45, *see* STRAIDHPEÁIL.
 stripe-áilte, *a.*, 139.
 stroke, *f*, 145, *see* STRÓC.
 strop, *n*, 1.29.
 strumpet, *n*, 1.307 *n*.
 stubborn-áilte, *a.*, 36, 65, 98, **136**.
 stuck, *a.*, 142, 167.
 stuck-áilte, *a.*, 142, 167.
 stud, *n*, 36, *pl* ~s 156, *see* STEOID.
 study-áil, *VN f*, 36, 131.
 stuff, *m*, 65, *see* STUF.
 stuffing, *m*, 52, *see* STIUFAING.
 stún-áil, *v*, *pres* ~-álann 36, *see* STIÚNÁIL.
 stupid, *a.*, 11, 94, 140.
 stutter-áil, *VN f*, 107.
 style, *n*, 88, *see* AN-STEIDHL.
 styl(ish)-áilte, *a.*, 136.
 submarine, *n*, 59, 64, **111**.
 suck, *n*, *interj*, 133.
 suck-ín, *n*, *interj*, 133.
 suffer-áil, *v*, 107.
 sugar, *n*, *interj*, 6.
 sugar-áil, *VN f*, 6.
 sugar-bowl, *m*, 44, 111.
 suit, *f*, 145.
 suit-áil, *v*, *VN* 176, *see* SÚITEÁIL.
 suitcase, suitcase, *m*, 171, 178, 13.26, *pl* ~-acháí 164, *pron* 146.
 suitcase-ín, *m*, 'small suitcase', 133.
 suite, *see* ON SUITE.
 summons, *m*, 178, 187, *pl* ~-acháí 161, *see* SUMANS.
 summons-áil, *v*, *fut* ~-áilhe 166, *see* SUMANSÁIL.

sum, *m*, *pl* sums-ócháí 158, *see* SUM.
 supervisor, *m*, 114.
 supple-áilte, *a.*, 36, 139, *see* SÚPLÁILTE.
 supply-áil, *v*, *VN* 115, **157**.
 suppose, *v*, 17, 20.
 suppose-áilte, *a.*, 106.
 sure, *a.*, damn ~ 12.
 sure-áilte, *a.*, 3.151, 4, 49, an-t~ 187, *see* SIÚRÁILTE.
 surface-áil, *VN f*, 28.
 surfaceman, *m*, 96, *pl* ~men 28, 163.
 surgeon, *m*, 83, *pl* ~s 154.
 swab, *n*, 64.
 swamp, *n*, 96.
 swang, 29.
 swanskin, *n*, 80.
 swap, *n*, 64.
 swapáil, *v*, 64.
 swarm-áilte, *a.*, 98.
 sweat-áil, *VN f*, 7.
 sweater, *m*, *pl* ~s 33, 154.
 sweatshirt, *n*, *pron* 146.
 swede, *m*, 22, 93, 176, *pl* ~s 141, 154, *see* SVAEID.
 sweep-áilte, *vadj*, 9.
 sweet, *m*, 101, *pl* ~s 154, *see* SVUÍR.
 swing, *n*, *pl* ~-annaí 160.
 swing-áil, *v*, *VN* 160.
 swing-rope, *n*, 29.
 swiss rolls, *npl*, 29.
 switch-áil, *see* SVUITSEÁIL.
 Swithin, saint, 1, 29, 133, *see* SUÍTÍN*.

T

t, *f*, 'letter "t"', 21.
 tablet, tablet, *m*, *pl* ~s 55, 60, ~s 13.19, *dep* ~s 181, ~-acháí 157, *see* TEAIBLIT.
 tablet-ín, *n*, 'small tablet', *pl* ~í 163.
 tack, *n*, *see* TEAIC.
 tackle-áil, *v*, 100, *pst* 177.
 Tady, name, ~ (McGrath) 7.70.
 taffy, 117.
 tailboard, *n*, 44.
 take, take, *v*, 5.390, 10, 168, 174.
 take-áil, *v*, *VN* 14.
 tallow, *n*, Russian ~ 36, 44.
 tan-áilte, *a.*, *see* TEAINEÁILTE.
 Tan, *see* BLACK AND TAN.
 tank, *m*, 148, 181, *dep* 19, ~-annaí 160, *see* TEAINC.
 tap, *n*, 34, 181.
 tape, *n*, 130, 171, 175, *pron* 146, *see* TÉIP.
 tar, *n*, coal ~ 25.
 tartar, *n*, cream of ~ 22, 71, 110.
 task, *n*, 54, 88.

- taste, *n*, 9.
tasty, *a.*, 138, *see* TÉISTÍ.
ta-ta, *interj*, 24.
Tavern, *n*, 98.
tawney, *n*, 23, 60, *see* TEÁINE.
tax, *m*, 53, *pl* taxes 67.
tax-áil, *v*, 67.
tea, *m*, 8, 22, 175, *see* TAE.
tea-bag, *n*, 9, 22, 14 s.v. ar 1(b).
teacup, *n*, 22.
tea-leaf, *n*, 22, *pl* tea-leaves 22, *see* TÉILÉIF.
team, *n*, 22, 65.
teapot, *m*, 22, 56, *pl* ~s 154, ~-acháí 157, *see* TAEPAIT.
tear, *n*, *pl* ~-annaí 160.
tear-áil, *v*, *fut* ~-álthaidh 160.
teddy, *m*, *pl* teddies 154.
teddy-boy, *m*, *pl* ~s 47.
telegram, *n*, 38, *see* TEILEAGRAIM.
telephone, *m*, 31, 62, 114, *see* TEILEAFÓN.
television, *m*, 31, 83, 91, 122, 181, *see* TEILIBHISEAN, TEILIBHISIUN.
telly, *f*, 145.
temptation, *m*, 59, 64, 148, *pl* ~s 154.
ten, ten, *num*, 5.219, 168.
tend-áil, *f*, 3.120, 104, 108, *see* TENDÁIL, DOTINDEÁILTE.
tender¹, *n*, 97.
tender², *a.*, an-~ 141.
tender-áilte, *a.*, 30, 53, 66, 86, 96, 107.
tent, *n*, *see* TINT.
tentín, *m*, 'small tent', 148.
Terence, *name*, 32.
terms, terms, *npl*, 9.73, 32, 98, *see* TEORAMS.
terrible, *a.*, 58, 61, 77, 139.
terrier, *m*, 33.
Terry, *name*, 23, 32.
test-áil, *v*, *see* TEISTEÁIL.
thank, *interj*, ~s 72, 110, ~ you 27, 94.
thank-áil, *v*, *pst* 177.
that, *a.*, *pron*, 13, 19, 168, ~'s 19, that's all 18, 19, *discourse for all ~* 20. *Cf.* FAR ÁL DAIT.
thaw, *v*, *pst* 167.
the, *article*, 10, 12, 21, 71, all ~ time, by ~ way 171, *see* DA, NEID A DA HIL.
theatre, *n*, 48.
themselves, *pron*, 19.
there, *adv*, 13.
therefore, *adv*, 168.
they, *pron*, ~'re 19.
thick, *a.*, 140, *see* TUIC.
thimble, *n*, 55, 61, 72, 77, 175, *see* TIMBIL.
thirty, *num*, ~ three 5.105.
Thomais-ín, *name*, 'small Thomas', 65, *see* TEAMAISÍN.
Thomond, *n*, 5.194.
Thomas, *name*, *see* TEAMAS.
Thompson, *surname*, 40, 65.
Thornton, *surname*, 83, 98.
though, though, *adv*, 5.353, 20, 171, *conj* 168.
thrasher, thresher, *m*, 33.
three, *num*, thirty ~ 5.105.
throttle, *n*, 35, 78.
through, through, *adv*, 1.243 n., 14.
thumb-áil, *v*, VN 160.
thump, *n*, 72.
Thurles, *PIN*, 28, 177, 180.
tidy, *a.*, 138, *cf.* AN-TEIDHDÍ.
tidy-áil, *v*, 42, *pst*, *cond* *3pl* ~-álthaidís, VN *gsg* ~-ála 131.
tight-áilte, *a.*, 13.10.
tiger, *n*, *pl* ~s 154.
tile, *n*, *pron* 145.
timber-áil, *v*, *vadj* ~te 55.
time, time, *m*, 'house party, good time', 3.89, -150, 8.158, 10, 51, 148, all the ~ 171, by the ~ 20, *pl* ~s* 4.50, *see* TEIDHM, ARDTEIDHM.
time-úil, *a.*, 137, *see* TEIDHMIÚIL.
tin, *n*, 122, *see* TIN.
tin can, *f*, 86, 116, 120, 145, *pl* ~s 154, *see* TINCÉAIN.
tin can-ín, *n*, *pl* ~í 133.
tin foil, *n*, 47.
tinker, tink(er)-éara, *m*, 86, *see* TINCÉARA.
tink(er)-éarach, *f*, 86.
tip-áil, *v*, *pst* 175.
Tipperary, Tipperary, *PIN*, 5.351, 180.
Titanic, *ship name*, 38.
title, *n*, 78, *see* TEIDHTL.
to, to, *prp*, 7.29, 12, 14, 17-18, 21, 26, 171.
toaster, *n*, 148.
tobacco, *n*, 40, 44.
tobar, *n*, 117.
today, *adv*, 19.
toenail, *n*, 29.
Tom, Tom, *name*, 40, 51, 112, ~ Nancy 13.11, *dep* 23, 65, 177, *see* TEAM.
Tom-annaí, *name*, 135, 166, *see* TEAMANNAÍ.
tomato, *n*, 38, *pl* ~es 44, 154.
Tom-ín, *name*, 'little Tom', 151, *see* TEAMÍN.
Tommy, *name*, 23, *pl* *dep* Tommies 135, 181, *see* TEAMAÍ, TEAMANNACH.
Tony, *name*, *see* TEÓNA, TEÓNAÍ, TIÚNA.
too, *adv*, 8, 19.

- Toole, *surname*, *dep* 150.
toothbrush, *n*, *pron* 147.
top, *n*, 55, *pl* ~-annaí 160, *see* TEAP.
top-áil, *v*, *pst* 17.
top-dress, top-dress(ing), *n*, 108.
top-dress-áil, *VNf*, 108.
top-lift, *n*, 29.
top-rail, *n*, 42, 112.
top-sew-áil, *VNf*, 166.
tories, *npl*, 4.69, -142, *see* TÓRAISEACHA.
torpedo-áil, *v*, *pst impv* ~-áladh, *vadj* ~te 131.
toss, *n*, 9.
total, *m*, 44, 78, *see* TEOITL.
totally, *adv*, 107, 171.
touch, *n*, 36, *in* ~ 12.
tough, tough, *a.*, 141, 14 s.v. deabhal 11(b).
tough-áilte, *a.*, 141.
tour, *m*, 49, 148, *pl* ~s, ~-annaí 156, *see* TEABHAR.
tour-áil, *v*, 49.
tourist, *m*, *pl* ~ 152, ~s, ~-acháí 153, 157, *see* TIÚRAIST.
toutle, *n*, 44, 78.
tow, *f*, 145, 13.21.
town, *m*, 7.81, *see* TEABHN.
toy, toy, *m*, 1.391, 47, 140, 148, *pl* ~s 47.
trace-áil, *v*, *pst*, *vadj* ~te 166.
traces, *npl*, trace(s), trace-annaí 152.
track, *n*, *pl* ~-annaí 160.
tractor, tractor, *m*, 6, 53, 65, 181, 13.19, *gsg* ~ir 151, *pl* ~-acháí 153, 157, ~s 154, *pron* 146, *see* TRACTAR.
tradition, *n*, 123.
train, *f*, 67, 96, 145, *gsg* ~-ach 56, 151, *pl* ~-acháí, ~-annaí 162, ~-tacháí 56, ~-tracháí 162, *see* TRAEIN.
train-áil, train-áil, *v*, 1.17, 42.
tram, *n*, 51.
trammel, trammel(-net), *f*, 79, *pl* ~s 76, 154; > tramm 79, 145, *gsg* tramm-e 79, 151, *pl* tramm-annaí 79, *see* TRAIM.
trammel-áil, *VNf*, 79.
tramp-áil, *VNf*, 53.
translate-áil, *v*, *pres 1sg* ~-álaim 100.
transom, *m*, 1, *see* TRANSAM.
transom-knees, *npl*, 96, 116.
trap, *m*, 34, *pl* ~-annaí 160, *pron* 146, *see* TRAP.
trash, *f*, 145, *pl* ~-annaí 160, *see* TRAIS.
trash-áil, *v*, *pst* 177.
trash(y)-áilte, *a.*, 136.
trash-bag, *n*, 90, *see* TRAS-BAG.
trash-ín, *f*, 'small trash', 145.
travel, *n*, 141.
travel-áil, *v*, 107, *pst* 13.10, *see* TRAIBHLEÁIL.
travel-éara, *m*, 107, 134, *see* TRAIBHLÉARA.
traveller, *m*, 55, 107, 134, *pl* ~s 154.
travelling, *a.*, ~ people 61, 107.
trawl, *m*, 26, *see* TRÓL.
trawl-áil, *v*, 26, *see* TRÓLÁIL.
trawler, trawler, *m*, 5.382, *pl* ~s 26, 159.
trawl(er)-éar, *m*, 26, trawl(er)-éara 134, *pl* trawl(er)-éaraí, trawl(er)-éir 159.
treacle, *n*, ~ cake 22, 77.
treat, *n*, 22, *see* TRAET.
treat-áil, *v*, 22, *pst* 175, 177, *see* TRAETEÁIL.
treatment, *n*, 175 n.
treaty, *n*, 22.
trial, *n*, 65.
Tribune, *in* Connaught ~, 29, 113, *pl dep* Connaught ~s 164.
trick, *f*, 3.154, 51, 130, 145, ~ of the loop 71, *pl* ~s, ~-annaí 156, *see* TRUIC.
trick(y)-áilte, trick-áilte, *a.*, 136, 141, *see* TRUICEÁILTE.
tricker¹, *n*, 109.
tricker², *m*, 134.
trick(ster), *n*, 3.159.
tricky, *a.*, 130, an-~ 141, *see* TRUICÍ.
trifle, *f*, 77, 145.
trifle-ín, *f*, 'small trifle', 145.
trigger, *m*, 109.
trip, *n*, 65, *see* TRUIP.
trip-áil, *v*, *pst* 177.
trolley, *m*, 52, *pl* ~s 35, *see* TRALAÍ*, TRÁLAÍ.
trouble, *n*, 36, 77.
trough, *f*, 1, 70, 145, *gsg* ~-í 151, *see* TRACH.
Troy, *PLN*, 29, 41, 47.
trucker, *m*, 134.
True Light, *boat name*, 73, 112.
trunk, *m*, 85, *see* TRUNC.
trust, trust, *m*, 3.154, *see* TRUST¹; *v*, 167, *see* TRUST².
trust-úil, *a.*, 137, *see* TRUSTÚIL.
try-áil, *v*, 45, *see* TRAÍÁIL².
Try All, *an, boat name*, *m*, 45, *Leac an Try All*, *PLN*, 13.21.
t-shirt, *n*, *pl* ~s 154, *see* TÍ-SEOIRT.
Tuam, *PLN*, 57, 94, 118, 181, *see* TIÚIM.
tube, *f*, 27, 57, 94, 175, 13.13, *gsg* ~-e 151, *pl* ~-annaí 160.
tug of war, *n*, 13.31.
tumble-áilte, *a.*, 64, 86, 107, *see* TUMLÁILTE.
tumbler, *m*, *pron* 147, *see* TIUMBLAR.

tumour, *n*, 94.
tune, *f*, 57, 94, **110**, 145, *see* TIÚIN, IÚIN.
tune-áil, *v*, 57, VN 172 *n*., 175, *see* TIÚINEÁIL.
turkey, *m*, 28, 52 *n*., 54, *pl* ~s 154, *pron* 147, *see* TEORCAÍ.
turn, *turn*, *m*, 8.244, 9, 28, **36**, **98**, 148, 13.19, -21, *pl* ~-acháí 161, *see* TEORAIN, TEORAN, TEORN.
turn-ín, *m*, 'small turn', 133.
turnip, *m*, 40, 98, *pl* ~s 40, ~í 157.
turnkey, *m*, 23, *see* TURNKAY.
turn-up, 10.
tweed, *n*, 66, 101.
twelve, *num*, 168.
twenty, *num*, **15-16**, 101, ~ *five*, ~ *seven* 15, ~ *nine* 16, *hundred and* ~ 66, *pl* twenties 16.
twig-áil, *v*, *see* TVUIGEÁIL.
twine, *n*, 80, 101.
twins, *npl*, 101.
twist-áilte, *a.*, 93.
two, *num*, 11, **13**, 27, 14 *s.v.* tiú, *see* TIÚ.
Tyler's, *shop name*, *see* TEAIDHLEARS.
Tynagh*, *PIN*, 1.141.
typhus, *typhus*, *n*, 9.132, 7.
tyre, *tyre*, *n*, 38, 13.25.

U

ulcer, *ulcer*, *n*, 36, 97, *pl* ~s 36, ~s 13.19.
Ulster, *PIN*, 97.
umbrella, *n*, 99, 106, *pl* ~s, ~-acháí 158.
unconscious, *a.*, 19, 138.
under, *prp*, 14.
union¹, *m*, 94, 183.
Union², *n*, 94, 184, *see* GHIÚINNEAN.
up, *up*, *prp*, 5.67, 10, ~ *for sale* 12, ~ *or down* 171, *cf.* CHECK-UP, FED UP.
upset-áilte, *a.*, 36, 139, **166**.
upside down, *adv*, 171.
use-áil, *use-áil*, *v*, **1.22**, **5.326**, 1, 27, *cond* 1sg ~-álthainn, 2sg ~-álthá, *prsbj* ~-ála **183**, *pstsbj* ~-áilteá 183, VN 183.
usual, *a.*, *as* ~ 171.

V

vacant, *a.*, 17.
vaccinate-áil, *v*, *cond imprs* ~-álfí 166.
vagabond, *m*, 35, 62, *pl* ~s 120, 154-155, 176, *see* VEAIGEABÓN.
Val, *name*, 133.
Valera, *de*; Valera, *de*, *surname*, 31, 40, 14 *s.v.* béal 1(a).
value, *n*, 27, 94, *see* VEAILLE.
valve, *n*, 71, 110.

valve-plug, *n*, *pl* ~-annaí 71, 110.
van, *van*, *mlf*, 34, 51, 146, 13.26, *dep* 146.
van-ín, *f*, 'small van', 145.
Van Diemen, *PIN*, 52, **97**.
varicose veins, *npl*, 38, 62, 88.
varnish, *n*, **25**, 38.
vase, *n*, 24.
vase-ín, *n*, 'small vase', 89, 133.
vaseline, *n*, 22, 62, **114**.
vegetables, *npl*, 31, **58**, 61, 77.
veins, *npl*, 38, 88.
verge, *n*, 171.
Veronica, *name*, 35, 40.
vest, *n*, 15, 88, 165, *pl* ~-annaí 160.
vet, *m*, *pl* ~-annaí 160, *see* VEIT.
Victoria, *name*, 48, **71**, 109.
view, *m*, 94, 148, *see* VIÚ.
view-áil, *v*, 94, *pst* 176.
vinegar, *n*, 14 *s.v.* mineigle.
Virginia, *PIN*, 1.54.
viring(-rope), *n*, 'rope used to reef sail', 110.
visitor, *m*, *pl* ~s 8.87.
vodka, *n*, 51, 71.
volunteer, *m*, *pl* ~s 48, **65**.
vote, *m*, 71.

W

waggon, *n*, 1, 34, 133, *pl* wag(on)-íní 177, *see* VAIGÍN.
wagtail, *n*, 34, *pl* willy ~s 111, 154.
wake¹, *n*, 30, 52.
wake, *see* WEAK.
wake-áil, *v*, *pres* ~-álann 21.
Wales, *PIN*, 73.
walk over, *n*, 14 *s.v.* amplúchtacht.
wander-áil, *f*, 107, *see* VANDARÁIL.
wandering, *a.*, ~ *jew* 35, 85.
want, *n*, *see* VAINT.
war, *see* MENO' WAR.
ward, *see* VÁIRD.
Ward-ach, *m*, 'person of surname Ward', 135.
wardrobe, *n*, *see* VÁDRÓB.
warning, *m*, *clear* ~, *glan* ~ 132, *see* VÁRNUING.
warrior, *n*, 9.87.
wash, *n*, 35, *wash out* 12.
washing machine, washing machine, *n*, 1.369, *pron* 146.
wasp, *n*, 54.
watch, *n*, 35, **123**, 140.
watch-áil, *v*, 93, *see* VAITSEÁIL.
water, *n*, *soda* ~ 65.
waterguard, *m*, *pl* ~s 1.221.

- water-proof, *a.*, 141.
way, *n.*, 21, 171.
we, *pron.*, 10, 174.
weak, *wake*, *a.*, 10.106.
weatherboard, *n.*, 32, 44.
weekend, weekend, *m.*, 112, 14 *s.v.* *rith*¹,
see VUÍCEND.
weeks, *npl.*, 16.
Welbey, *surname*, 23, *see* VUEILBE.
welcome, *a.*, 31.
weld-áil, *f.*, *electric* ~-áil 11.
well, well, *adv.*, 5.104, 6.75, 6, 9, 168, ~ *off*
12, *get* ~ *card* 15, *see* BHUEL.
wellington, wellington, *n.*, *pl* ~s 8.144, 9,
154, *pron* 147.
Westmeath, *PIN*, 5.88.
whack, *n.*, *dep* 176.
whale, whale, *m.*, 8.160, **93**.
what, *interr.*, 93, **168**, ~ *not* 168.
wheel-áil, *v.*, 51, *VN* 176.
wheelbarrow, wheelbarrow, *m.*, 44, 119, *pl*
4.19, ~óchaí 4.205, ~s 157, ~-éachaí 157,
164, *see* FAÍL-BEARA.
wheelhouse, *n.*, 92-93.
wheel of fortune, *see* FUÍL A FEAIRTEAN.
where, *adv.*, 18, 93.
whereas, *conj.*, 168.
which, which, *conj.*, 8.123, **-163**, 93, **168**,
adv 8.229, 171, *see* FUIITS.
whip, *f.*, 29, 93, 178, *see* FUIP.
hipster, *m.*, *see* FUIPSTAR.
whiskey, *m.*, 93, 147.
white¹, *a.*, 13, *black and* ~ 40, **93**.
White², *surname*, 11.
Whitelaw, *surname*, 73.
whitewash, *m.*, 93, *pl* ~-achaí 164, *see*
FADHAITVAIS.
whitewash-áil, *v.*, *vadj* ~te 93.
whiting, whit(ing)-ín, *m.*, 176, *see* WHITÍN.
who, who, *interr.*, 8.63, 168.
whole, *a.*, 12.
why, *interr.*, 93.
wick, wick, *n.*, 1.183, 93.
Wicklow, *PIN*, 93.
wig, *n.*, *pl* ~-annaí 160.
wild, *a.*, 3.
William, William, *name*, 94, 13.19, *see*
VUILLEAM.
willing, *a.*, 140.
willy, *see* WAGTAIL.
Wil(ly), *name*, 23.
Wilson, *name*, 5.248.
winch, *n.*, 29, 68, *see* VUINS.
wind-áil, *v.*, *pst* 10.
wind-beam, *n.*, 1.183.
window-sill, *n.*, 116, *cf.* SILL.
wing, *n.*, 14 *s.v.* *abair* 4.
winkers, *npl.*, 154.
winkles, *see* (PERI)WINKLES.
winning-post, *n.*, 85.
wire, *m.*, 93, *see* NETWIRE, VAIDHEAR.
Wire-annai an Droichid, *PIN* *pl*, 160.
wireless, *n.*, 60.
wise, *a.*, 141, *see* VAIDHEAS.
wise-áilte, *a.*, 5, 141.
wish, *v.*, *I* ~ 11.
wish-áil, *v.*, *pst* 17.
with, 10.
wonder-áil, *f.*, 107, *see* VUNDARÁIL.
woolens, *npl.*, 83.
workhouse, *m.*, 92.
Works, *see* BOARD.
worm, *m.*, 28, 93, 98, *dep* 150, *pron* 146, *pl*
~-achaí 161.
worry-áil, *VN* *f.*, 131.
worth, *a.*, 140.
wounds, *npl.*, 96, *in blood and* ~, 27, 93.
wrack, *wreck*, *f.*, 33, *see* RAIC.
wrack-áil, *v.*, 33, *see* RAICEÁIL.
wrap-áilte, *a.*, 34.
wreck, *see* WRACK.
wrong, *a.*, 141.
wrong-áilte, *a.*, 85, **141**.
- X**
x-ray, x-ray, *n.*, **108**, 113, 14 *s.v.* *céad*¹, *pl*
~s 13.27.
- Y**
yacht, *m.*, 35, 148, **183**, ~-annaí 160, *pron*
147.
yacht-áil, *v.*, ~-álann 183.
Yank, *m.*, 183, *pl* *dep* ~-annaí 15, *see*
GHEAINC.
yard, *m/f.*, 25, **183-184**, *gsg* g~-e **149**, 151,
see GEÁRD.
yard-áil, *v.*, *cond* ~-álthadh, *vadj* ~te 183.
yarn, yarn, *m/f.*, 'story', 8.158, **98**, 183,
13.18, *f* 145, *pl* ~s 98, 154.
yarn-áil, *v.*, *pres* ~-álann 183.
yawl, *n.*, *pl* ~-annaí 67, 94, 160, 184, *see*
GEÁL.
yeah, yeah, *prtc.*, 5.271, -385, 8.94, 8, 19,
101, 13.22, -23, -29-30.
year, *n.*, Happy New Y~ 17.
yeast, *n.*, 183.
yellow, *a.*, 10.106.
Yeo, (Yeoman), *n.*, *pl* Yeos 108, Yeomen
38, 96, 163, *dep* 183.
yes, yes, *prtc.*, 1.284, 5.385, 13, 20, 31.

yoke, *n*, 51, 94, *pl* ~-annaí 183.
you, *pron*, 3, 20, 27, 31, 128, 158.
your, *poss pron*, 18.

Z

z, *f*, 'letter "z"', 101.

Zetland Hotel, *n*, 40.
zinc, *m*, 85-86, 89, 148.
zip, *n*, 178, *pl* ~-annaí 160.
Zulu, *m*, *boat type*, **101**, 169, *pl* ~s 101,
154.
Zuluboot, *n*, *pl* ~s **101**, 154.

Other languages

Scottish Gaelic, Manx

- a¹, *voc prtc*, 1.349.
 a², *v prtc*, 'that', *pst* 12.28 n.
 abhainn, *f*, 'river', 1.326, -349.
 aibheis, *f*, 'ocean', 1.30.
 aibheiseach, *a.*, 'vast', 1.30.
 aimhreit, *f*, 'disorder', 1.110, -349.
 ainm, *m*, 'name', 1.349.
 ais, *in adv* air n~ 'back' 1.351.
 àite, *m*, 'place', 1.351.
 aitheamh, *m*, 'fathom', 1.349.
 aithne, *aite, f*, 'knowledge', 1.52, -349.
 a-muigh, *adv*, 'out(side)', 1.349.
 ann, *adv*, 'there', 12.28 n.
 an sin, *adv*, 'there', 12.28 n.
 a-null, *adv*, 'across', 1.349.
 Aonghas, *name*, 'Angus', 1.14, -349.
 aois, *f*, 'age', 1.351.
 banntnach, *f*, 'widow', 1.349.
 bhith, *VN*, 'be', 12.28 n.
 bradan, *m*, 'salmon', 1.349.
 bruidhinn, *v*, 'speak', 1.349.
 cat, *m*, 'cat', 1.31, *gsg, npl* cait 1.31.
 ceangail, *v*, 'tie', 1.349.
 ceann, *m*, 'head', 1.349.
 cha, *neg prtc*, 'not', *pst* ~ do 1.351; *cop*
pres, ~n 'is not', 1.349.
 chì, *v*, 'see', 1.351.
 clann, *f*, 'offspring', 1.349.
 cleachd, *v*, 'accustom, use', 12.28 n.
 cnàimh, *m*, 'bone', 1.349.
 cnoc, *m*, 'hill', 1.349, *cnuic* 1.349.
 cnuimh, *f*, 'worm', 1.349.
 cóig, *num*, 'five', 1.377 n.
 comharradh, *m*, 'mark', 1.349.
 creic, *v*, 'sell', 1.351.
 cruinn, *a.*, 'round, gathered', 1.349.
 cumhachd, *m*, 'power', 1.349.
 cumhang, *a.*, 'narrow', 1.349.
 damh, *m*, 'ox', 1.349, *gsg, npl* daimh 1.349.
 dar, *da, conj*, 'when', 8.128.
 dh', *prtc*, 9.6 n.
 dhiamh, *interj in voc* a ~ (a Dhia) 'Dear
 God', 1.292.
 dìomhain, *a.*, 'idle', 1.349.
 do', *prp*, 'to', *prp pron*, *1sg* dhomh 1.349,
3pl dóibh 1.351.
 do', *v*, *pst dep prtc*, with *neg* cha ~ 1.351.
 domhain, *a.*, 'deep', 1.349.
 dùisg, *v*, 'awake', 1.351.
 é, è, e, *pron*, 'he, him, it', (*including Manx*)
 1.349, 12.28 n.
 eaglais, *f*, 'church', 1.351, *gsg* ~e 1.351.
 ealdhan, *f*, 'learning, skill', 1.349.
 eun, *m*, 'bird', *gsg, npl* eòin 1.349.
 faic, *v*, 'see', 1.351.
 facal, *m*, 'word', 1.351.
 faighinn, *VN f*, 'getting', 1.351.
 falbh, *v*, 'go', 1.95, *fut* ~aidh 1.95.
 falmadair, *m*, 'helm', 1.220.
 feadh, *m*, 'fathom', 1.349.
 feitheamh, *VN m*, 'waiting', 1.349.
 féis, féisd, *f*, 'feast, festival', 11.122.
 ga, *VN prtc*, 'at him, at her', 6.36 n.
 gainmheach, *f*, 'sand', 1.349.
 glé, *a.*, 'very', 1.349.
 is, *copula, pres* 's 12.28 n., *rel* is 9.127 n.,
neg chan 1.349.
 isean, *m*, 'chicken', 1.229.
 ith, *v*, 'eat', *fut* ~idh 1.351, *VN* ~e 1.351.
 leum, *v*, 'jump', *pst* 1.351.
 Loch a' Bhaile na Dùine, *PlN*, 6.99.
 luighean, *m*, 'ankle', 1.349.
 mac, *m*, 'son', *vocsg* a mhic 1.349, *pl* mic
 1.349.
 Màiri, *name*, 'Mary', 1.349.
 math, *a.*, 'good', 1.306 n., -349, *comp* is
 fheàrr 9.127 n.
 meàmhgal, *VN*, 'miaowing', 1.351.
 meur, *m*, 'finger', *pl* ~an 1.349.
 mol, *v*, 'praise', *cond* ~adh, *VN m* ~adh
 1.70, -349, -351.
 móran, *m*, 'many, much', 1.349.
 muc, *f*, 'pig', 1.349, -351.
 muir, *mlf*, 'sea', 1.351.
 na, *2pl and 3pl poss pron*, 'your, their',
 6.33 n.
 nàbaidh, *m*, 'neighbour', 1.349.
 nàdur, *m*, 'nature', 1.349.
 naomh, *m*, 'saint', 1.349.
 neul, *m*, 'cloud', 1.349.
 oidhche, *f*, 'night', 1.306 n., -351.
 pardag, *f*, 'pannier', 1.426 n.
 righinn, *a.*, 'tough', 1.349.
 roghainn, *m*, 'choice', 1.349.
 roimh, *prp*, 'before', *prp pron 3m* ~e 1.349.
 seanmhair, *f*, 'grandmother', 1.349.
 steafag, steamhag, *f*, 'little staff, cane',
 1.307 n.

thall, *adv*, ‘yonder’, 12.28 n.
 trobha, tròbha, trotha, *n*, ‘mast-step’, 1.385.
 uaireadair, *m*, ‘watch, time-keeper of any kind’, 11.123.
 uamhas, *m*, ‘monster, horror, great quantity’, 1.307.
 uamhasach, *a*, ‘terrible, astonishing’, 1.307.
 ubhall, *m*, ‘apple’, 1.349.
 ullamh, *a*, ‘ready’, 1.349.

French, Anglo-Norman; Latin; Welsh; Old Norse; Spanish

French, Anglo-Norman

Annaple, *name*, 1.47.
 émerillon, *m*, ‘merlin’, 1.61, -221.
 Henri, Henry, *name*, 1.138.
 haubergeun, *m*, ‘habergeon’, 1.246.
 Joanne, Jo(h)an, *name*, 1.90.
 Mari(e), *name*, 1.11.
 Moyler, *name*, 1.95.
 page, *m*, ‘page (boy)’, 1.242.
 paumier, *m*, ‘pilgrim’, 1.256.
 Thebaud, *name*, 1.4.
 vague, *f*, ‘wave’, 1.54.

Latin

Ave Maria, ‘Hail Mary’, 11.71, -115, -121, -129.
 cadit, cadaid, caidit, caidid, *v* (cado) 3sg
pres, ‘falls’, 11.52 n.
 Catholicus, ‘Catholic’, 1.61.
 Christe, miserere nobis, ‘Oh Christ, have mercy on us’, 1.52, -357, 11.121.
 Deo gratias, ‘thank God’, 1.255.
 Maria, ‘Mary’, 1.11.
 purgatorium, ‘purgatory’, 1.357.
 rabies, ‘rage’, 1.20.

Welsh

barlad, marlad, *m*, ‘drake, mallard’, 1.245.
 Meilyr, *name*, 1.95.
 pardwgl, (*m*), ‘cantle (of saddle)’, 1.426 n.

Old Norse

gagar(r), *m*, ‘dog’, 10.20.
 hjalmr, *m*, ‘helm’, 1.220.
 tróð(a), *n, f*, ‘pole, board’, 1.385.

Spanish

tú, 2sg *pron*, ‘you’, 5.87 n.

Bibliography

- Acquaviva, Paolo. 1996. 'Negation in Irish and the representation of monotone decreasing quantifiers'. In R. D. Borsley and I. Roberts (eds), 284–313.
- Ahlqvist, Anders. 1978. 'On preposed adverbials', *Scottish Gaelic studies* 13: 66–80.
- Ahlqvist, Anders and Čapková, Vera (eds). 1997. *Dán do oide: essays in memory of Conn R. Ó Cléirigh 1927–1995*. Dublin.
- Almqvist, Bo. 2004. 'The scholar and the storyteller: Heinrich Wagner's collections from Peig Sayers', *Béaloideas* 72: 31–59.
- An Caighdeán Oifigiúil*. 1958. *Gramadach na Gaeilge agus litriú na Gaeilge: an Caighdeán Oifigiúil*. Dublin.
- Andersen, Henning (ed.). 1986. *Sandhi phenomena in the languages of Europe*. Trends in linguistics: studies and monographs; 33. Berlin.
1988. 'Center and periphery: adoption, diffusion, and spread'. In Jacek Fisiak (ed.), 39–83.
- Annual report; 1987 Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath* (Dublin Institute for Advanced Studies). Dublin.
- An Seabhac. 1934. 'Mairbhne Eithne', *Béaloideas* 4: 264–76.
- Anttila, Arto. 1997. 'Deriving variation from grammar'. In F. Hinskens, R. van Hout and W. L. Wetzels (eds), *Variation, change and phonological theory*. Current issues in linguistics, Volume 146. Amsterdam. 35–68.
- Arensberg, Conrad M. (1937) Reprinted 1959. *The Irish countryman: an anthropological study*. Gloucester, Massachusetts.
- Armstrong, John. 1985. 'A glossarial index of nouns and adjectives in Irish Grammatical Tracts II–IV', *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 5: 187–410.
- Bairéad, Ciarán. 1964–6. 'Scéalta agus seanchas ón Achréidh', *Béaloideas* 32: 99–147.
- Baker, Colin and Prys Jones, Sylvia. 1998. *Encyclopedia of bilingualism and bilingual education*. Clevedon.
- Baumgarten, Rolf. 1974. 'Alf Sommerfelt's proposals for an Irish linguistic survey', *Studia Hibernica* 14: 123–39.
1989. 'The syntax of Irish *ar marb*, *ar mbeo* : *ar mairb*, *ar mbí*', *Ériu* 40: 99–112.
- Becker, Heinrich. 1997. *I mbéal na farraige*. Indreabhán, Co. Galway.
- Bergin, Osborn. 1916–55. *Irish grammatical tracts*, supplement to *Ériu* 8–10, 14, 17.
1932. 'Varia II, 11. dá "two" in Middle Irish', *Ériu* 11: 146–8.
- Bickerton, Derek. 1973. 'The nature of a creole continuum', *Language* 49: 640–69.
- Black, Ronald. 1999. *An tuil: anthology of 20th century Scottish Gaelic verse*. Edinburgh.
- Blankenhorn, Virginia S. 1979. 'Intonation in Connemara Irish: a preliminary study of kinetic glides'. In D. P. Ó Baoill (ed.), 1979a. 1–26.
- Bliss, Alan Joseph. 1972. 'Languages in contact: some problems of Hiberno-English', *Proceedings of the Royal Irish Academy* 72, section c: 63–82.
1979. *Spoken English in Ireland: 1600–1740*. Dublin, New Jersey.

- Borgström, C. Hj. 1937. 'The dialect of Barra in the Outer Hebrides', *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 8: 71–242.
1940. *The dialects of the Outer Hebrides*. A linguistic survey of the Gaelic dialects of Scotland, volume 1. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*, supplementary volume 1. Oslo.
1968. 'Notes on Gaelic grammar'. In J. Carney et al. (eds), 12–21.
- Borsley, Robert D. and Roberts, Ian (eds). 1996. *The syntax of the Celtic languages: a comparative perspective*.
- Bortoni-Ricardo, Stella Maris. 1985. *The urbanization of rural speakers; a sociolinguistic study in Brazil*. Cambridge.
- Breathnach, Pádraic. 1986. *Maigh Cuilinn: a táisc agus a tuairisc*. Indreabhán, Co. Galway.
- Breathnach, Risteard A. 1952–4. 'Nótaí gearra. I', *Celtica* 2: 341–5. (= Breatnach, Risteard A.)
- Breatnach, Liam. 1994. 'An Mheán-Ghaeilge'. In K. McCone et al. (eds), 221–333.
2003. 'On words ending in a stressed vowel in Early Irish', *Ériu* 53: 133–42.
- Breatnach, Pádraic A. 1988. 'The pronunciation of Latin in medieval Ireland'. In Sigrid Krämer and Michael Bernhard (eds) *Scire litteras: Forschungen zum mittelalterlichen Geistesleben*. Bayerische Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse, Abhandlungen: neue Folge, Heft 99. Munich. 59–72.
- Breatnach, Risteard A. 1948–52. 'Sceitimíní (sceit, geit); tabhasc', *Éigse* 6: 244–7.
1955. 'On the morphology of the conjunctions meaning "before" in Irish', *Ériu* 17: 100–5.
- 1980–1. 'Roinnt focal Nua-Ghaeilge', *Éigse* 18: 99–110.
- 1983–6. 'Varia: 1. Latha 'g an robh', *Scottish Gaelic studies* 14: 142–3.
- Breatnach, Risteard B. 1947. *The Irish of Ring, Co. Waterford: a phonetic study*. Dublin.
1961. *Seana-chaint na nDéise* II. Dublin.
- Brink, Lars and Lund, Jørn. 1979. 'Social factors in the sound changes of modern Danish'. In Eli Fischer-Jørgensen (ed.), *Proceedings of the Ninth International Congress of Phonetic Sciences*, Volume 2. Copenhagen. 196–203.
- Brody, Hugh. 1973. *Inishkillane: change and decline in the west of Ireland*. London.
- Bynon, T. 1978. *Historical linguistics*. (Edition with corrections.) Cambridge.
- Cameron, Richard. 1993. 'Ambiguous agreement, functional compensation, and non-specific *tú* in the Spanish of San Juan, Puerto Rico', *Language variation and change* 5: 305–34.
- Carney, James. 1940. 'A poem in *Bérta na bFile*', *Éigse* 1: 85–9.
- Carney, James and Greene, David (eds). 1968. *Celtic Studies: essays in memory of Angus Matheson*. London.
- Carnie, Andrew. 2002. 'A note on diphthongization before tense sonorants in Irish: an articulatory explanation', *Journal of Celtic Linguistics* 7: 129–48.
- Chambers, J. K. and Trudgill, P. 1980. *Dialectology*. Cambridge.
- Chambers, J. K.; Trudgill, Peter; Schilling-Estes, Natalie (eds). 2002. *The handbook of language variation and change*. Malden, Oxford, Victoria.
- Christian Brothers, The. 1990. *New Irish grammar*. Dublin.

- Chung, Sandra and McCloskey, James. 1987. 'Government, barriers, and small clauses in Modern Irish', *Linguistic inquiry* 18: 173–237.
- Corpas na Gaeilge; 1600 – 1882*. Foclóir na Nua-Ghaeilge. (The Irish Language Corpus.) Acadamh Ríoga na hÉireann. Dlúthdhiosca agus leabhrán. (CD-ROM and booklet.) 2004.
- Cox, Richard A. V. 2002. *The Gaelic place-names of Carloway, Isle of Lewis: their structure and significance*. Dublin.
- Crystal, David. 2000. *Language death*. Cambridge.
- Cullen, John. 1972. 'The use of *mórán* and *go leor* in Conamara Irish', *Éigse* 14: 237–9.
- Cumas 2003. *Éamh – Taighde ar oideachas agus óige i gConamara* (Tuohy, D.). Galway.
- Dal Negro, Silvia. 1998. 'The Swiss / Italian border: the emergence of a new verbal morphosyntax in a Walser dialect'. Paper presented at the final open conference of the European Science Foundation Network on The Convergence and Divergence of Dialects in a Changing Europe, University of Reading, 17–19 September, 1998.
- de Bhaldraithe, Tomás. 1942. 'Cainteanna as Cois Fhairrge', *Éigse* 3: 245–50.
1943. 'Logainmneachaí i gCois Fhairrge', *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland* 73: 60–6.
1944. 'Cainteanna as Cois Fhairrge (ar lean)', *Éigse* 4: 210–19, 292–303.
1945. *The Irish of Cois Fhairrge, County Galway*. Dublin.
- 1945–7a. 'Cainteanna as Cois Fhairrge (ar lean)', *Éigse* 5: 45–58, 108–121, 196–203, 283–9.
- 1945–7b. 'Ceist, freagra, eólas agus aighneas: 62 Lucht chruinnighthe stóir (Éigse, iv, 304); B', *Éigse* 5: 67.
1949. 'Foclóirín na gcearrúch', *Béaloideas* 19: 125–33.
1953. *Gaeilge Chois Fhairrge: an deilbhíocht*. Dublin.
- 1953–5a. 'Nua-Iasachtaí i nGaeilge Chois Fhairrge', *Éigse* 7: 1–34.
- 1953–5b. 'Nótaí', *Éigse* 7: 153–5.
- 1956–7a. "'Aimhreas" mar a chuirtear i gcaint é', *Éigse* 8: 147–9.
- 1956–7b. 'Ceartú', *Éigse* 8: 151.
- 1956–7c. 'Nótaí comhréire', *Éigse* 8: 242–6.
- 1956–7d. 'Nótaí ar fhocla NuaGhaeilge', *Éigse* 8: 144–6.
1959. 'Atlas Gaeilge', *Feasta* 12: 14–18.
1970. Review of Mhac an Fhailigh (1968), *Studia Celtica* 5: 163–5.
- 1971–2. 'Nótaí ar fhocail', *Éigse* 14: 272–81.
1977. *Seanchas Thomáis Laighléis*. Dublin.
- 1977–9a. 'Fúinín, fuinín', *Éigse* 17: 208.
- 1977–9b. 'Ceann finne', *Éigse* 17: 213.
- 1977–9c. 'Roinnt focal ón iasacht', *Éigse* 17: 319–25.
- 1977–9d. 'Limistéar, líomatáiste', *Éigse* 17: 402.
- 1980a. 'Úsáid ar leith den aimsir ghnáthchaite', *Éigse* 18: 24.
- 1980b. 'Ainmfhocail i ndíchomhréir', *Éigse* 18: 119–21.
- 1980c. 'Varia (Na réamhfhocail go dtí, go dtige; roisín, ruisín)', *Ériu* 31: 168–71.
1981. *Innéacs Nua-Ghaeilge don 'Dictionary of the Irish Language'*. Deascán foclóireachta 1. Dublin.
1982. 'Varia V (2. Dobhriathra mar bhriathra)', *Ériu* 33: 174–5.
1984. 'Varia II (1. S.-Gh. adabair sa Nua-Ghaeilge)', *Ériu* 35: 196–7.

1985. *Foirisiún focal as Gaillimh*. Dublin.
- 1986a. 'Deamhan (?) agus deireadh an lae', *Celtica* 18: 192.
- 1986b. 'Nótaí Nua-Ghaeilge; I Sé fhocal ón iasacht; II Cúig leagan cainte', *Éigse* 21: 150–7.
- 1990a. 'Varia II (1. bionda / mionda; 2. tlú / ulú)', *Ériu* 41: 129–131.
- 1990b. 'Notes on the diminutive suffix -ín in Modern Irish'. In A. T. E. Matonis and Daniel F. Melia (eds), *Celtic language, Celtic culture: A festschrift for Eric P. Hamp*. California. 85–95.
1996. 'Nótaí ar fhocail', *Éigse* 29: 51–5.
1999. "'Palmaire" agus focail eile', *Celtica* 23: 76–81.
- de Bhulbh, Seán. 2002. *Sloinnte uile Éireann: All Ireland surnames*. Limerick.
- de Búrca, Seán. 1958. *The Irish of Tourmakeady, Co. Mayo*. Dublin.
- 1958–61. 'Clann an Bhradáin Ghil', *Éigse* 9: 89–110.
- 1964–6. 'An tEach Breac', *Éigse* 11: 39–49.
1966. 'The Irish of Leenane, Co. Galway', *Celtica* 7: 128–34.
- de hÍde, Dubhglas, (An Craoibhín). 1933. *An Sgeuluidhe Gaedhealach (Sgéalta as Connachta)*. [Dublin.]
- (An Craoibhín Aoibhinn). 1936. *Ocht sgéalta ó Choillte Mághach*. Dublin.
- de hÓir, Éamonn. 1964–5. 'An t-athrú -onga > -ú i roinnt logainmneacha', *Dinnseanchas* 1: 8–11.
- De Houwer, Annick. 2003. 'Language variation and local elements in family discourse', *Language variation and change* 15: 329–49.
- Denvir, Gearóid. 1996. *Amhráin Choilm de Bhailís*. Indreabhán, Co. Galway.
- Dictionary of the Irish language based mainly on Old and Middle Irish materials*. 1913–75; *Compact edition*, E. G. Quin (ed.), 1983. Dublin.
- Dieckhoff, Henry Cyril. 1932. *A pronouncing dictionary of Scottish Gaelic*. Glasgow.
- Dillon, Myles. 1962. 'Phonetic analogy'. In A. Sovijärvi and P. Aalto (eds), *Proceedings of the Fourth International Congress of Phonetic Sciences*. The Hague. 577–9.
1971. 'Irish púirín "hen-house"', *Celtica* 9: 190.
1973. 'Vestiges of the Irish dialect of East Mayo', *Celtica* 10: 15–21.
- Dinneen, Patrick S. 1911. *Foclóir Gaedhilge agus Béarla*. Dublin.
- Dixon, R. M. W. 1997. *The rise and fall of languages*. Cambridge.
2004. *The Jarawara language of Southern Amazonia*. Oxford.
- Doherty, Cathal. 1997. 'The pronominal augment in Irish identificational sentences'. In A. Ahlqvist and V. Čapková (1997), 135–47.
- Dolan, Terence Patrick. 1998. *A dictionary of Hiberno-English*. Dublin.
- Donaldson, B. C. 1987. *Dutch reference grammar*. (Third edition.) Leiden.
- Dorian, Nancy C. 1970a. 'East Sutherland by-naming', *Scottish Studies* 14: 59–65.
- 1970b. 'A substitute name system in the Scottish Highlands', *American Anthropologist* 72: 303–19.
1973. 'Grammatical change in a dying dialect', *Language* 49: 413–38.
1977. 'A hierarchy of morphophonemic decay in Scottish Gaelic language death: the differential failure of lenition', *Word* 28: 96–109.
1978. *East Sutherland Gaelic: the dialect of the Brora, Golspie, and Embo fishing communities*. Dublin.
1981. *Language death: the life cycle of a Scottish Gaelic dialect*. Philadelphia.

- (ed.), 1989. *Investigating obsolescence: studies in language contraction and death*. Cambridge.
1994. 'Varieties of variation in a very small place: Social homogeneity, prestige norms, and linguistic variation', *Language* 70: 631–96.
1996. 'Personal-pattern variation in East Sutherland Gaelic', *Scottish Gaelic studies* 17: 103–13.
- Doyle, Aidan. 2001. *Irish*. Languages of the world / materials; 201. Munich.
2003. 'Forainmneacha agus na foirmeacha táite den mbriathar', *Ériu* 53: 61–90.
- Duffield, Nigel. 1995. *Particles and projections in Irish syntax*. Studies in natural language and linguistic theory; 32. Dordrecht.
1996. 'On structural invariance and lexical diversity in VSO languages: arguments from Irish noun phrases'. In R. D. Borsley and I. Roberts (eds), 314–56.
1997. 'Configuring mutation in Irish', *Canadian Journal of Linguistics / Revue canadienne de linguistique* 42 (1–2) (Topics in Celtic syntax, guest editor Eithne Guilfoyle): 75–109.
- Dwelly, Edward. 1977 [1901–1911]. *The illustrated Gaelic-English dictionary*. Glasgow.
- Eckert, Penelope. 2000. *Linguistic variation as social practice; the linguistic construction of identity in Belten High*. Language in society 27. Massachusetts and Oxford.
- Evans, E. Estyn. 1992³ (1981², 1973¹). *The personality of Ireland; habitat, heritage and history*. Dublin.
- Feuth, Els. 1982. 'Two segments or one?: nasalized voiced plosives in Old Irish', *Zeitschrift für celtische Philologie* 39: 88–95.
- Filppula, Markku. 1999. *The grammar of Irish English: language in Hibernian style*. London.
- Finck, Franz Nikolaus. 1899. *Die araner mundart: Ein beitrag zur erforschung des westirischen*, I Grammatik, II Wörterbuch. Marburg.
- Fisiak, Jacek (ed.). 1988. *Historical dialectology: regional and social*. Trends in linguistics: studies and monographs; 37. The Hague.
- Flores-Ferrán, Nydia. 2004. 'Spanish subject personal pronoun use in New York City Puerto Ricans: Can we rest the case of English influence?', *Language variation and change* 16: 49–73.
- Fox, J. Robin. 1963. 'Structure of personal names on Tory Island', *Man* 63: 153–5.
1978. *The Tory Islanders: a people of the Celtic fringe*. Cambridge.
- Freeman, Martin A. 1936. *The Compossicion Booke of Conought*. Coimisiún Láimhscríbhinní na hÉireann (Irish Manuscripts Commission). Dublin.
- Frost, James. 1893. *The history and topography of the County Clare*. Dublin.
- Fry, D. B. 1979. *The physics of speech*. Cambridge.
- Gagnepain, Jean. 1963. *La syntaxe du nom verbal dans les langues celtiques; I. irlandais*. Paris.
- Gailey, Alan and Ó hÓgáin, Dáithí (eds). [n.d.] *Gold under the furze: studies in folk tradition; presented to Caoimhín Ó Danachair*. Dublin.
- Gal, Susan. 1978. 'Peasant men can't get wives: language change and sex roles in a bilingual community', *Language in society* 7: 1–16.
- Gibbons, John and Ramirez, Elizabeth Grace. 2004. *Maintaining a minority language: a case study of Hispanic teenagers*. Clevedon.

- Gleasure, James. 1968. 'Consonant quality and a problem of segmentation', *Studia Celtica* 3: 79–87.
- Goblet, Y. M. 1932. *A topographical index of the parishes and townlands of Ireland in Sir William Petty's MSS. Barony maps (c. 1655–9) and Hiberniae Delineatio (c. 1672)*. Coimisiún Láimhscríbhinní na hÉireann (Irish Manuscripts Commission). Dublin.
- Grannd, Seumas. 2000. *The Gaelic of Islay: a comparative study*. Aberdeen.
- Green, Antony Dubach. 2003. Review article: Eugeniusz Cyran, *Resonance elements in phonology: a study in Munster Irish*, 1997; Anna Bloch-Rozmej, *Element interactions in phonology: a study in Connemara Irish*, 1998, *Celtica* 24: 285–305.
- Greene, David. 1958. 'Miscellanea', *Celtica* 4: 44–7.
1962. 'The conjunct forms of the copula in Old Irish', *Ériu* 19: 73–4.
1973. 'Synthetic and analytic: a reconsideration', *Ériu* 24: 121–33.
1974. 'Distinctive plural forms in Old and Middle Irish', *Ériu* 25: 190–9.
1978. 'The *é*-future in Modern Irish', *Ériu* 29: 58–63.
- Guy, G. R. 1980. 'Variation in the group and the individual: the case of final stop deletion'. In W. Labov (ed.), *Locating language in time and space*. New York. 1–36.
1991. 'Explanation in variable phonology: an exponential model of morphological constraints', *Language variation and change* 3: 1–22.
- Hamilton, John Noel. 1971–2. 'Notes on Donegal Irish', *Éigse* 14: 127–30.
1974. *The Irish of Tory Island*. Belfast.
- Hamp, Eric P. 1951. 'Morphophonemes of the Keltic mutations', *Language* 27: 230–47.
1953. Review of Waclaw Cimochowski, *Le dialecte de Dushmani*, *Language* 29: 500–12.
1986. 'Scottish Gaelic *morair*', *Scottish Gaelic studies* 14: 138–41.
1994. 'United States of America: language situation'. in R. E. Asher (editor-in-chief) and J. M. Y. Simpson (coordinating editor), *The encyclopedia of language and linguistics*. Volumes 1–10. Volume 5: 4838–9.
- Hansson, Karin. 2004. *The autonomous and the passive progressive in 20th-century Irish*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Celtica Upsaliensia 5. Uppsala.
- Hardiman, James. 1846. *A chorographical description of West or H-Iar Connaught (1684) by Roderic O'Flaherty*. Dublin.
- Hartmann, Hans. 1974. 'Distribution und Funktion der Expanded Form in einigen Dialekten von Co. Galway', *Zeitschrift für celtische Philologie* 33: 140–284.
- Hartmann, Hans; de Bhaldraithe, Tomás; Ó hUiginn, Ruairí (eds). 1996. *Airneán: eine Sammlung von Texten aus Carna, Co. na Gaillimhe*. Band I, II. Tübingen.
- Hendrick, Randall (ed.). 1990. *The syntax of the modern Celtic languages*. Syntax and semantics; 23. San Diego.
- Henry, P. L. 1957. *An Anglo-Irish dialect of North Roscommon*. Dublin.
1958. 'A linguistic survey of Ireland. Preliminary report', *Lochlann* 1: 49–208.
- Herzog, Marvin I. 1965. *The Yiddish language in Northern Poland*. Bloomington and The Hague [Part III of the *International Journal of American Linguistics* Vol. 31, No. 2].

- Hickey, Raymond. 1982. 'The phonology of English loan-words in Inis Meáin Irish', *Ériu* 33: 137–56.
1985. 'Reduction of allomorphy and the plural in Irish', *Ériu* 36: 143–62.
1986. 'Issues in the vowel inventory of western Irish', *Éigse* 21: 214–26.
1999. 'Dublin English: Current changes and their motivation'. In Paul Foulkes and Gerard Docherty (eds), *Urban voices. Accent studies in the British Isles*. London. 265–81.
2005. *Dublin English; evolution and change*. Amsterdam.
- Hickey, Tina. 1992. 'The acquisition of Irish as a first language: what do we know?'. In D. P. Ó Baoill (ed.) 1992a, 1–25.
- Hindley, Reg. 1990. *The death of the Irish language*. London, New York.
- Hinskens, Frans. 1996. *Dialect levelling in Limburg*. Tübingen.
- Hockett, Charles F. 1947. 'Problems of morphemic analysis', *Language* 23: 321–43.
- Hofer, Lorenz. 1997. *Sprachwandel im städtischen Dialektrepertoire. Eine variationslinguistische Untersuchung am Beispiel des Baseldeutschen. (Basler Studien zur deutschen Sprache und Literatur 72)*. Tübingen and Basle.
- Hogan, Edmund. 1910. *Onomasticon Goedelicum*. Dublin.
- Hogan, Joe. 2001. *Basketmaking in Ireland*. Bray, Co. Wicklow.
- Holmer, Nils M. 1962. *The dialects of Co. Clare; Part I*. Dublin.
- Holmquist, Jonathan. 1985. 'Social correlates of a linguistic variable: a study in a Spanish village'. *Language in society* 14: 191–203.
- Hopper, P. J. and Traugott, E. C. 1993. *Grammaticalization*. Cambridge.
- Iorras Aithneach — '90; *Iris Choiste Forbartha Chárna*. 1990.
- Iorras Aithneach — 2004; *Ceantar Charna agus Chill Chiaráin*. An Fóram do Phobal Iorras Aithneach. 2004.
- Ivić, Pavle. 1962. 'On the structure of dialectal differentiation', *Word* 18: 33–53.
- Jackson, Kenneth Hurlstone. 1941–3. 'Ceist, freagra, eolas agus aighneas: 46 Initial lenition of "dom," etc., in Blasket Irish', *Éigse* 3: 222.
1968. 'The breaking of original long é in Scottish Gaelic'. In J. Carney and D. Greene (eds), 65–71.
1976. 'Notes on the long -é future in Middle and Modern Irish', *Celtica* 11: 94–106.
- Johnston, Judith R. and Slobin, Dan I. 1979. 'The development of locative expressions in English, Italian, Serbo-Croatian and Turkish', *Journal of child language* 6: 529–545.
- Jones, Mari C. 1998. *Language obsolescence and revitalization: linguistic change in two sociolinguistically contrasting Welsh communities*. Oxford.
- Kerswill, Paul. 1994. *Dialects converging: rural speech in urban Norway*. Oxford.
1996. 'Children, adolescents, and language change', *Language variation and change* 8: 177–202.
- Kirk, John M. and Ó Baoill, Dónall P (eds). 2001. *Language links: the languages of Scotland and Ireland*. Belfast studies in language, culture and politics 2. Belfast.
- Knott, Eleanor. 1922. *The bardic poems of Tadhg Dall Ó Huiginn, volume I*. London.

- Krauss, Michael Edward. 1958. *Studies in Irish Gaelic phonology and orthography*. Unpublished PhD thesis, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
- Kulick, Don. 1992. *Language shift and cultural reproduction: socialization, self, and syncretism in a Papua New Guinean village*. Studies in the social and cultural foundations of language, No. 14. Cambridge.
- Labov, William. 1972. *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia.
1994. *Principles of linguistic change, volume 1: internal factors*. Oxford.
2001. *Principles of linguistic change, volume 2: social factors*. Oxford.
- Lambert, Pierre-Yves. 1996. *Lexique étymologique de l'irlandais ancien de J. Vendryes; Lettre D*. Paris.
- Langacker, R. W. 1977. 'Syntactic reanalysis'. In C. N. Li (ed.), *Mechanisms of syntactic change*. Austin. 57–139.
- Laoide, Seosamh. 1914. *Duanaire na Midhe*. Dublin.
- Larminie, William. 1893. *West Irish folk-tales and romances*. London.
- Laver, John. 1994. *Principles of phonetics*. Cambridge.
- Lavin, Thomas J. 1956a. *The Irish of East Mayo: a phonetic study*. Unpublished PhD thesis, University College Galway (later National University of Ireland, Galway).
- 1956b. 'Notes on the Irish of East Mayo', *Éigse* 8: 309–21.
- le Muire, Annuntiata and Ó Huallacháin, Colmán. 1966. *Bunchúrsa foghraíochta*. Dublin.
- Lewis, Wendy. 1984. 'The loss of reduplication in Middle Irish', *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 4: 121–40.
- Lhuyd, Edward. 1707. *Archæologia Britannica: Volume 1: glossography*. (Reprinted in *Celtic linguistics, 1700–1850; Volume 2*. 2000. London.)
- Lounsbury, Floyd G. 1953. *Oneida verb morphology*. Yale University publications in anthropology, number 48. New Haven.
- Lysaght, Patricia. 1986. *The banshee: the Irish supernatural death-messenger*. Dublin.
- Mac Amhlaigh, Dónall. 1986. *Deoraithe*. Dublin.
- Mac an Iomaire, Pádhraic. 1955. 'Liodán i n-onóir do Chríost Rí; Pádhraic Mac an Iomaire as Cárna do cheap', ed. by Seán Ó Súilleabháin. *Éigse* 7: 132–3.
- Mac an Iomaire, Séamas. 1985. *Cladaí Chonamara*. [First edition: Mac Con Iomaire, Séamus. 1938. *Cladaigh Chonamara*]. Dublin.
2000. *The shores of Connemara*. Translated and annotated by Padraic de Bhaldraithe. Newtownlynch, Kinvara, Co. Galway.
- Mac Aodha, Risteárd Dónal. 1996. *Na fonnadóirí; taispeántas agus anailís*. Fonnadóirí Pharóiste Leitir Móir. (Trí chaisín agus leabhar.) Indreabhán, Co. Galway.
- MacAulay, Donald. 1978–81. 'Intra-dialectal variation as an area of Gaelic linguistic research', *Scottish Gaelic studies* 13: 81–97.
1982. 'Register range and choice in Scottish Gaelic', *International Journal of the Sociology of Language* 35: 25–48.
- [1988]. 'The development of long consonants in a dialect of Scottish Gaelic'. In Derick S. Thomson (ed.), *Gaelic and Scots in harmony*. Proceedings of the Second International Conference on the Languages of Scotland (University of Glasgow. 1988). Glasgow. 72–7.
- Mac Cana, Proinsias. 1985. 'Varia XII (a note on the prepositional relative)', *Ériu* 36: 210–2.

- Mac Cana, Proinsias and Ó Baoill, Dónall P. 1990. 'The prepositional relative in Irish', *Celtica* 21: 253–63.
1996. 'On the extended use of *ag* before verbal nouns', *Ériu* 47: 185–91.
- Mac Cionaoith, Maeleachlainn. 2005. *Seanchas Rann na Feirste: is fann guth an éin a labhras leis féin*. Dublin.
- Mac Clúin, Seoirse. 1922. *Réilthíní óir*, I, II. Dublin.
1940. *Caint an Chláir*, I, II. Dublin.
- Mac Coisdealbha, Liam. 1936. 'Dhá shean-sgéal ó pharáiste Chárna', *Béaloideas* 6: 108–31.
1937. 'An t-Éireannach a chuidh go Lochlainn', *Béaloideas* 7: 132–4.
1939. 'Seanchas agus scéalta ó Chárna', *Béaloideas* 9: 51–65.
1944. 'Dhá amhrán do'n edifón', *Béaloideas* 14: 271–3.
- Mac Congáil, Nollaig. 1981. 'Varia VII (*go dtige agus sula dtí*)', *Ériu* 32: 176.
- Mac Con Iomaire, Liam. 1992. *Conamara Theas — áit agus ainm*. (Aistriú Gaeilge ar Tim Robinson. 1985. *Mapping South Connemara*.) Dublin.
2002. *Camchuairt Chonamara Theas*. (Aistriúchán a rinne Liam Mac Con Iomaire ar *A twisty journey: mapping South Connemara; parts 1–58* by Tim Robinson.) Dublin.
- MacDonald, Donald A. 1993. 'Corn-drying kilns in Uist'. In H. Cheape (ed.), *Tools and traditions: studies in European ethnology presented to Alexander Fenton*. Edinburgh. 185–96.
- Mac Donnacha, Seosamh; Ní Chualáin, Fiona; Ní Shéaghdha, Aoife; Ní Mhainín, Treasa. 2005. *Staid reatha na scoileanna Gaeltachta 2004: Tuarascáil don Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta*. [Galway.]
- Mac Éinrí, Eoghan. 1996. 'An tsrónaíl i gcanúintí na Gaeilge: eiseamláir ríomhaire ó LASID', paper presented at Teangeolaíocht na Gaeilge 1, Maynooth.
- Mac Gearailt, Uaitéar. 1992. 'The language of some Late Middle Irish texts in the Book of Leinster', *Studia Hibernica* 26: 167–216.
1993. 'Über den Wechsel des narrativen Stils in den *Táin*-Varianten'. In Hildegard L. C. Tristram (ed.), *Studien zur Táin Bó Cuailnge*. Tübingen. 60–99.
- Mac Giollarnáth, Seán. 1932. 'Tiachóg ó Iorrus Aintheach', *Béaloideas* 3: 467–501.
- 1934 (1939⁴). *Peadar Chois Fhairrge: scéalta nua agus seanscéalta d'innis Peadar Mac Thuathaláin nach maireann do Sheán Mac Giollarnáth*. Dublin.
1936. *Loinnir Mac Leabhair, agus scéalta gaisgidh eile*. Dublin.
1937. *Emil agus na lorgairí*. Erich Kästner do chéad-cheap i nGearmáinis, Seán Mac Giollarnáth do chuir Gaedhilg air. (Translation of *Emil and the Detectives*, with reference to *Emil und die Detektive*.) Dublin.
1940. 'An dara tiachóg as Iorrus Aithneach', *Béaloideas* 10: 3–100.
1941. *Annála beaga ó Iorrus Aithneach*. Dublin.
- MacLysaght, Edward. 1985. *The surnames of Ireland*. Dublin.
- Mac Piarais, Pádraig. [n.d.]. *Ó pheann an Phiarsaigh*. M. Ó Siochfhradha (ed.). Dublin.
- Mac Mathúna, Liam. 2002. 'go Dublind rissa ratter Ath Clíath: ainmneacha Gaeilge na Príomhchathrach'. In M. Ó Briain and P. Ó Héalaí (eds), 121–48.
- Mahon, William. 1993. 'First plural *mar* in Connacht Irish', *Éigse* 27: 81–8.

- Mańczak, Witold. 1957–8. 'Tendences générales de changements analogiques', *Lingua* 7: 298–325, 387–420.
- Marstrander, Carl J. S. 1915. *Bidrag til det Norske Sprogs historie i Irland*. Christiana.
- Martin-Jones, Marilyn; Romaine, Suzanne. 1986. 'Semilingualism: a half-baked theory of communicative competence', *Applied Linguistics* 7: 26–38.
- Matisoff, J. A. 1975. 'Rhinoglottophilia: the mysterious connection between nasality and glottality'. In C. A. Ferguson et al. (eds), *Nasálfest. Papers from a symposium on nasals and nasalization*. Language Universals Project. Stanford. 265–87.
- Matsuda, Kenjirô. 1993. 'Dissecting analogical leveling quantitatively: the case of the innovative potential suffix in Tôkyô Japanese', *Language variation and change* 5: 1–34.
- Matsumoto, Yo. 1988. 'From bound grammatical markers to free discourse markers: history of some Japanese connectives', *Proceedings of the annual meeting of the Berkley Linguistics Society* 14: 340–51.
- McCaughey, Terence. 1968. 'Ní bhfuil.' In J. Carney and D. Greene (ed.), 72–5.
- McCloskey, James. 1986. 'Inflection and conjunction in Modern Irish', *Natural language and linguistic theory* 4: 245–81.
1990. 'Resumptive pronouns, \bar{A} -binding and levels of representation in Irish.' In R. Hendrick (ed.), 199–248.
1991. 'Clause structure, ellipsis and proper government in Irish', *Lingua* 85: 259–302.
- McCloskey, James and Hale, Kenneth. 1984. 'On the syntax of person-number inflection in Modern Irish', *Natural language and linguistic theory* 1: 487–533.
- McCone, Kim. 1980. 'The nasalizing relative clause with object antecedent in the glosses', *Ériu* 31: 10–27.
- McCone, Kim; McManus, Damian; Ó Háinle, Cathal; Williams, Nicholas; Breatnach, Liam (eds). 1994. *Stair na Gaeilge*. Maynooth.
- McKenna, Lambert. 1944. *Bardic syntactical tracts*. Dublin.
- McKenna, Malachy. 2001. *The spiritual rose*. Dublin.
- McMahon, April M. S. 1994. *Understanding language change*. Cambridge.
- McManus, Damian. 1994. 'An Nua-Ghaeilge Chlasaiceach'. In K. McCone et al. (eds), 335–445.
- Meyer, Kuno. 1921. 'Mitteilungen aus Irischen Handschriften', *Zeitschrift für celtische Philologie* 13: 3–30.
- Mhic an Fhailigh, Éamonn. 1946. Review of de Bhaldraithe (1945), *Éigse* 5: 143–5.
1947. 'Final -a, -e in Erris Irish', *Éigse* 5: 253–5.
1948. 'Consuetudinal future and consuetudinal present', *Éigse* 6: 34–46.
1968. *The Irish of Erris, Co. Mayo*. Dublin.
- Milroy, James. 1992. *Linguistic variation and change*. Oxford.
- Milroy, James and Milroy, Lesley. 1985. 'Linguistic change, social network, and speaker innovation', *Journal of Linguistics* 21: 339–84.
- Milroy, Lesley. 1987. *Language and social networks*. (Second edition.) Oxford.
2002. 'Social networks'. In J. K. Chambers et al. (eds), 549–72.
- Mithun, Marianne. 1998. 'The significance of diversity in language endangerment and preservation'. In Lenore A. Grenoble and Lindsay J. Whaley (eds),

- Endangered languages: language loss and community response*. Cambridge. 163–91.
- Müller, Nicole. 1999. *Agents in Early Welsh and Early Irish*. Oxford.
- Munch-Pedersen, Ole. 1994. *Scéalta Mháirtín Neile: bailiúchán scéalta ó Árainn*, Holger Pedersen a thóg síos sa bhliain 1895. Dublin.
- Murphy, Gerard. 1953. *Duanaire Finn: the book of the lays of Fionn; Part III*. Irish Texts Society (Cumann na Scríbhneann nGaedhilge) 43. Dublin.
- Nahkola, Kari and Saanilahti, Marja. 2004. 'Mapping language changes in real time: a panel study on Finnish', *Language variation and change* 16: 75–92.
- Nettle, Daniel and Romaine, Suzanne. 2000. *Vanishing voices; the extinction of the world's languages*. Oxford.
- Nevis, Joel A. 1986. 'Decliticization and deaffixation in Saame: abessive *taga*', *Working Papers in Linguistics; Ohio State University* 34: 1–9.
- Ní Chasaide, Ailbhe. 1979. 'Laterals in Gaoth-Dobhair Irish and Hiberno-English'. In D. P. Ó Baoill (ed.), 1979a: 54–78.
- Ní Chiosáin, Máire. 1991. *Topics in the phonology of Irish*. PhD dissertation, Amherst, University of Massachusetts.
1997. 'Patterns of epenthesis in Irish'. In A. Ahlqvist and V. Čapková (eds), 367–77.
1999. 'Syllables and phonotactics in Irish'. In H. van der Hulst and N. A. Ritter (eds), *The syllable: views and facts*. Berlin. 551–75.
- Nichols, Patricia C. 1983. 'Linguistic options and choices for Black women in the rural South'. In Barrie Thorne, Cheris Kramarae and Nancy Henley (eds), *Language, gender and society*. Rowley, Massachusetts. 54–68.
- Nic Mhaoláin, Máire. 2004. 'Dornán iasachtaí sa Ghaeilge'. Paper presented at An Tionól, School of Celtic Studies, Dublin Institute for Advanced Studies, Dublin, 10–11 November, 2004.
- Nic Pháidín, Caoilfhionn. 1987. *Cnuasach focal ó Uíbh Ráthach*. Deascán foclóireachta 6. Dublin.
- Ní Dhomhnaill, Cáit. 1969–70. 'Séimhiú thar éis an ainm-bhriathair thabharthaí', *Éigse* 13: 1–9.
- 1982–3. 'Leaganacha as Conamara', *Éigse* 19: 150–8.
- Ní Fhlathartaigh, Ríonach. 1976. *Clár amhrán Bhaile na hInse*. Dublin.
- Ní Ghuairim, Sorcha. 1945–6. 'Sgéilíní ó Chárna', *Béaloideas* 15: 292–5.
- Nilsen, Kenneth. 1973–4. 'A new third person plural subject pronoun in the Irish of Bun a' Cruc, Sraith Salach, Conamara', *Éigse* 15: 114–6.
1975. *The phonology and morphology of the Irish of Bun a' Cruc, Sraith Salach, Co. Galway*. Unpublished PhD thesis, Harvard University, Cambridge, Massachusetts.
1983. 'Some features of the Irish of Bun a' Cruc, Recess, Co. Galway', *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 3: 91–106.
- Ní Shéaghdha, Nessa (ed.). 1967. *Tóruigheacht Dhiarmada agus Ghráinne; the pursuit of Diarmaid and Gráinne*. Irish Texts Society, Cumann na Scríbhneann Gaedhilge. Vol. 48. Dublin.
- Ó Baoill, Colm and McGuire, Nancy R. (eds). 2002. *Rannachadh na Gàidhlig 2000*. Papers read at the Conference *Scottish Gaelic Studies 2000* held at the University of Aberdeen 2–4 August 2000. Aberdeen.
- Ó Baoill, Dónall P. (ed.). 1979a. *Papers in Celtic phonology*. (Proceedings of the Celtic phonology conference held at [the] N[ew] U[niversity of] U[lster]; 28

- July – 1 August 1977.) Occasional papers in linguistics and language learning No. 6. Coleraine.
- 1979b. 'Vowel lengthening before certain non-obstruents in Q-Celtic'. In D. P. Ó Baoill (ed.), (1979a). 79–107.
1980. 'Preaspiration, epenthesis and vowel lengthening — interrelated and of similar origin?', *Celtica* 13: 79–108.
- 1992a. (Eag./ed.), *Insealbhú na Gaeilge mar chéad teanga / Acquisition of Irish as a first language*. Dublin.
- 1992b. 'Developmental stages in the acquisition of Irish phonology and initial mutations'. In D. P. Ó Baoill (ed.), (1992a). 54–73.
1996. *An teanga bheo: Gaeilge Uladh*. Dublin.
2001. 'The historical development of <ng> in an Ulster Irish / Scottish Gaelic continuum'. In J. M. Kirk and D. P. Ó Baoill (2001), 101–15.
- Ó Briain, Liam. 1937. *Grádh cásmhar*. Translation of *Le Dépit amoureux* by Molière. Dublin.
- Ó Briain, Máirtín and Ó Héalaí, Pádraig (eds). 2002. *Téada dúchais; aistí in ómós don Ollamh Breandán Ó Madagáin*. Indreabhán, Co. Galway.
- O'Brien, Michael A. 1962. *Corpus genealogiarum Hiberniae. Vol 1*. Dublin.
- Ó Broin, Tomás. 1955–7. 'Scéalaí tíre: bailiúchán seanchais ó Ghaillimh', *Béaloideas* 24: v–133.
- Ó Buachalla, Breandán. 1962–4. 'The relative particle *do*', *Zeitschrift für celtische Philologie* 29: 106–13.
1972. 'Stair an chónaisc *acht go*', *Ériu* 23: 143–61.
1977. '*Ní* and *cha* in Ulster Irish', *Ériu* 28: 92–141.
1985. 'The *f*-future in Modern Irish: a reassessment', *Proceedings of the Royal Irish Academy* 85 C: 1–36.
2003. *An teanga bheo: Gaeilge Chléire*. Dublin.
- Ó Cadhain, Máirtín. 1949. *Cré na Cille*. Dublin.
- 1968³ [First edition 1948]. *An braon broghach*.
- 1976³ [First edition 1967]. *An tsraith ar lár*. Dublin.
1977. *An tsraith tógtha*. Dublin.
1995. *Athnuachan*. Dublin.
2002. *Barbed wire*. Dublin.
- Ó Cadhlaigh, Cormac. 1940. *Gnás na Gaedhilge*. Dublin.
- Ó Catháin, Brian. 1990. *Cuntas sioncrónach ar mhoirfeolaíocht an bhriathair i nGaeilge Inis Oírr, Oileáin Árann, Co. na Gaillimhe*. Unpublished MA thesis, University College Dublin (later National University of Ireland, Dublin).
1993. 'Drei Neuerungen im Irischen von Inis Oírr, Co. Galway'. In M. Rockel and S. Zimmer (eds), *Akten des ersten Symposiums deutschsprachiger Keltologen*. Tübingen. 199–207.
1995. *Scéalta Joe Mháirtín Uí Fhlaithearta: teanga agus béaloideas Inis Oírr, Oileáin Árann*. 2 Volumes. Unpublished PhD thesis, University College Dublin (later National University of Ireland, Dublin).
- 2001a. '*Die araner mundart* (1899) agus canúintí Oileáin Árann'. In B. Ó Catháin and R. Ó hUiginn (2001), 240–59.
- 2001b. 'Dearcadh an teangeolaí ar chomharthaí sóirt Ghaeilge an lae inniu'. In Ruairí Ó hUiginn (ed.), *Ceist na teanga: Léachtaí Cholm Cille* 31. Maynooth. 128–49.

- Ó Catháin, Brian and Ó hUiginn, Ruairí (eds). 2001. *Béalra: aistí ar theangeolaíocht na Gaeilge*. Maynooth.
- Ó Catháin, Séamas. 1974–6. ‘Dáileadh roinnt scéalta de chuid AT 1699, *Misunderstanding because of ignorance of a foreign language*’, *Béaloideas* 42–4: 120–35.
- 1977–9. “‘Butter, Sir ...’ AT 1698 and 1699 — a typological sandwich’, *Béaloideas* 45–7: 84–117.
- [n.d.] ‘Míthuigbheáil i measc na nGael’. In A. Gailey and D. Ó hÓgáin (eds). 209–214.
- Ó Catháin, Séamas and O’Flanagan, Patrick. 1975. *The living landscape: Kilgalligan, Erris, County Mayo*. Dublin.
- Ó Catháin, Séamas and Uí Sheighin, Caitlín (eds). 1987. *A Mhuintir Dhú Chaocháin, labhraigí feasta!: cnuasach béaloidis a bhailigh daltaí de chuid Scoil Náisiúnta Cheathrú Thaidhg, Iorras, Contae Mhaigh Eo, faoi Scéim na Scol 1937–1938*. Indreabhán, Co. Galway.
- Ó Cathasaigh, Seán. 1942. ‘Seanchas ó Iorras Aithneach’, *Béaloideas* 12: 81–5.
- 1943–4a. ‘Buailíocháí in Iarthar Chonamara’, *Béaloideas* 13: 159–60.
- 1943–4b. ‘Seanchas ó Phobal Chárna’, *Béaloideas* 13: 279–85.
- Ó Ceannabháin, Peadar (ed.). 1983. *Éamon a Búrc: scéalta*. Dublin.
- Ó Cearbhaill, Pádraig. 1995–7. ‘Abhalta nó Olltaigh srl. i logainmneacha?’ *Studia Hibernica* 29: 205–16.
- Ó Cíobháin, Breandán. 1964–5. ‘Logainmneacha ó Dheisceart Thiobrad Árann’, *Dinnseanchas* 1: 32–42.
- Ó Coigligh, Ciarán. 1987. *Raiftearaí, amhráin agus dánta*. Dublin.
- Ó Coileáin, Séamus. 2003. “‘Is that Irish?’ Focail Ghaeilge sa Bhéarla in Iarthar Luimnigh’, *Taighde agus Teagasc* 3: 57–63.
- Ó Coileáin, Seán. 1982. *Seán Ó Ríordáin: Beatha agus saothar*. Dublin.
- (ed.). Ó Criomhthain, Tomás. 2002 (new edition). *An tOileánach*. Dublin.
- Ó Conaire, Pádraic. [n.d.]. *M’asal beag dubh*. Dublin.
- Ó Con Cheanainn (Ó Concheanainn), Tomás. 1967. Léirmheas ar Wagner (1966), *Éigse* 12: 146–50.
- 1970–1. ‘Leathbhaile fearainn i gCois Fharraige’, *Dinnseanchas* 4: 53–9.
2000. ‘Ó Maoil Chonaire agus sloinne Shean-Phádraic’, *Éigse* 32: 23–34.
2002. ‘Seanchas ar Mhuintir Laidhe’, *Éigse* 33: 179–225.
- Ó Conghaile, Micheál. 1985. ‘Inis Treabhair — logainmneacha’, *Irisleabhar Mhá Nuad* 1985: 110–3.
1986. *Croch suas é!* Galway.
- Ó Corráin, Ailbhe. 1992. ‘On certain modal and aspectual values of the future category in Irish’, *Journal of Celtic Linguistics* 1: 1–21.
- Ó Corráin, Donnchadh and Maguire, Fidelma. 1990 [First edition 1981]. *Irish names*. Dublin.
- Ó Criomhthain, Tomás, see Seán Ó Coileáin (ed.) 2002.
- Ó Cróinín, D. A. 1961–3. Léirmheas ar Ó Tuama, Seán, *Caoineadh Airt Uí Laoghaire* (1961), *Éigse* 10: 245–54.
1967. Léirmheas ar Wagner, Heinrich (1964), *Éigse* 12: 141–6.
1980. *Seanachas Amhlaoibh Í Luínse*. Dublin.
- Ó Cuív, Brian. 1944. *The Irish of West Muskerry, Co. Cork: a phonetic study*. Dublin.
1947. *Cnósach focal ó Bhaile Bhúirne*. Dublin.
1952. *Párlament na mBan*. Dublin.

1968. Review of Cainneach Ó Maonaigh (ed.), *Seanmónta Chúige Uladh* (1965: Dublin), *Éigse* 12: 156–8.
1979. 'Metrics and Irish phonology'. In D. P. Ó Baoill, (ed.), (1979a), 108–23.
- 1986a. 'Sandhi phenomena in Irish'. In H. Andersen (ed.), 395–414.
- 1986b. 'Aspects of Irish personal names', *Celtica* 18: 151–84.
1994. *Aibidil Gaoidheilge & Caiticiosma, Seaán Ó Cearnaigh's Irish primer of religion published in 1571*. Dublin.
- Ó Curnáin, Brian. 1996. *Aspects of the Irish of Iorras Aithneach, County Galway*. 3 Volumes. Unpublished PhD thesis, University College Dublin (later National University of Ireland, Dublin).
1997. 'Draíocht uimhreacha: anailís shóinseálach ar dheilbhíocht iolra an ainmfhocail i gcanúint Iorras Aithneach', *Ériu* 48: 161–204.
1999. 'Observations on a recent edition of recorded speech from Conamara', *Éigse* 31: 135–58.
2001. 'Deirí nua iolra in Iarthar Chonamara: -u:í: agus -əwi: — hipitéis aicmeach'. In B. Ó Catháin and R. Ó hUiginn (eds), 161–180.
- Ó Curraoin, Seán. 2000. *Iascairín Chloch na Cora; scéalta agus seanchas ó Bhearna agus na Forbacha*. Dublin.
- Ó Danachair, Caoimhín. 1957–9. 'Some distribution patterns in Irish folk life', *Béaloideas* 25: 108–23.
- 1965–7. 'Distribution patterns in Irish folk tradition', *Béaloideas* 33: 97–113.
- 1974–6. 'Some marriage customs and their regional distribution', *Béaloideas* 42–4: 136–75.
- 1977–9. 'Irish tower houses and their regional distribution', *Béaloideas* 45–7: 158–63.
- Ó Direáin, Máirtín. 1961. *Feamainn Bhealtaine*. Dublin.
- Ó Dochartaigh, Cathair. 1978–81. 'Vowel strengthening in Gaelic', *Scottish Gaelic studies* 13: 219–240.
1982. 'Generational differences in Donegal Irish', *Belfast Working Papers in Language and Linguistics* 6: 67–103.
1987. *Dialects of Ulster Irish*. Belfast.
- (ed.). 1994–97. *Survey of the Gaelic dialects of Scotland*. 5 Volumes. Dublin.
1997. 'Sleeve notes: Irish forms of *muinchille*'. In Séamus Mac Mathúna and Ailbhe Ó Corráin (eds), *Miscellanea Celtica in memoriam Heinrich Wagner*. Uppsala. 213–23.
- Ó Dónaill, Niall. 1977 [1978]. *Foclóir Gaeilge-Béarla*. Dublin.
- O'Dowd, Anne. 1981. *Meitheal: a study of co-operative labour in rural Ireland*. Dublin.
- Ó Duilearga, Séamus. 1960–2. 'Sir Slanders, Mac Rí in Éirinn', *Béaloideas* 28: 65–78.
- 1962–4. 'Trí shean-scéal', *Béaloideas* 30: 121–55.
- Ó Duilearga, Séamus and Ó hÓgáin, Dáithí. 1981. *Leabhar Stiofáin Uí Ealaoire*. Dublin.
- Ó Fiaich, Tomás. 1973. *Art Mac Cumhaigh: dánta*. Dublin.
- Oftedal, Magne. 1956. *The Gaelic of Leurbost, Isle of Lewis*. Oslo.
1985. *Lenition in Celtic and in Insular Spanish*. Oslo.
- Ó Gallchobhair, Mícheál. 1940. 'Amhráin ó Iorras', *Béaloideas* 10: 210–84.

- Ó Gealbháin, Séamas. 1991. 'The double article and related features of genitive syntax in Old Irish and Middle Welsh', *Celtica* 22: 119–44.
- Ó Giollagáin, Conchúr. 1999. *Stairsheanchas Mhicil Chonraí: ón Máimín go Ráth Chairn*. Indreabhán, Co. Galway.
2002. 'Scagadh ar rannú cainteoirí comhaimseartha Gaeltachta: gnéithe d'antraipeolaíocht teangeolaíochta phobal Ráth Cairn', *The Irish Journal of Anthropology* 6: 25–56.
2005. 'Gnéithe d'antraipeolaíocht teangeolaíoch phobal Ros Muc, Co. na Gaillimhe'. In John M. Kirk and Dónall P. Ó Baoill (eds), *Legislation, literature and sociolinguistics: Northern Ireland, the Republic of Ireland, and Scotland*. Belfast studies in language, culture and politics, 13. Belfast. 138–62.
- Ohala, John. 1983. 'The phonological end justifies any means'. In S. Hattori and K. Inque (eds), *Proceedings of the XIIIth International Congress of Linguists, August 29–September 4, 1982*. Tokyo. 232–43.
1993. 'The phonetics of sound change'. In Charles Jones (ed.), *Historical linguistics: problems and perspectives*. New York. 237–78.
- Ó hAnluain, L. A. 1960 (author not acknowledged); (reprinted 1985 where author is acknowledged; second edition 1999). *Graiméar Gaeilge na mBráithre Críostaí*. Dublin.
- Ó hÓgáin, Dáithí. [n.d.]. 'Airgead geal go pras: staidéar ar rannscéal ó Chontae Luimnigh'. In A. Gailey and D. Ó hÓgáin (eds), 193–208.
1999. 'The mystical Island in Irish folklore'. In Patricia Lysaght, Séamas Ó Catháin, Dáithí Ó hÓgáin (eds), *Islanders and water-dwellers*. Proceedings of The Celtic-Nordic-Baltic Folklore Symposium held at University College Dublin, 16–19 June 1996. 247–60.
- Ó hÓgáin, Éamonn. 1984. *Díolaim focal (A) ó Chorca Dhuibhne*. Deascán foclóireachta 3. Dublin.
- 2000–1. 'Sloinnteoir an Chorrágánaigh', *Studia Hibernica* 31: 191–210.
- Ó hÓgáin, Seán. 1938. *Conntae an Chláir*. Dublin.
- Ó hUiginn, Ruairí. 1986. 'The Old Irish nasalizing relative clause', *Ériu* 37: 33–87.
1994. 'Gaeilge Chonnacht'. In K. McCone et al. (eds), 539–609.
- Ó Máille, Micheál and Ó Máille, Tomás. 1905. *Amhráin Chlainne Gael*. (Second edition by William Mahon 1991.) Indreabhán, Co. Galway.
- Ó Máille, Tomás. 1910. *The language of the Annals of Ulster*. Manchester.
- 1927a. *Urlabhraidheacht agus graiméar na Gaedhilge* 1. Dublin.
- 1927b. 'Athrú na bhfocal', *Lia Fáil* 1: 177–82.
- (1936 first edition) 2002 (edited by Ruairí Ó hUiginn). *An béal beo*. Dublin.
- Ó Máille, T. S. 1948. *Sean-fhocla Chonnacht* I. Dublin.
- 1952–4. 'Four County Galway place-names', *Journal of the Galway Archaeological and Historical Society* 25: 28–31.
- 1956–7. 'Bunús roinnt focal Nua-Ghaeilge', *Éigse* 8: 342–9.
- 1953–8. 'Some Modern Irish words', *The Journal of Celtic Studies* 2: 141–6.
- 1958–61. 'Focla Nua-Ghaeilge', *Éigse* 9: 145–52.
1961. 'Cúig fhocal Nua-Ghaeilge', *Studia Hibernica* 1: 119–27.
- 1961–3. 'Glac focal Nua-Ghaeilge', *Éigse* 10: 11–8.
1962. 'Áit-ainmneacha as Condae na Gaillimhe', *Galvia* 9: 53–7.
- 1964–6a. 'Dornán focal Nua-Ghaeilge', *Éigse* 11: 19–26.

- 1964–6b. ‘Focla NuaGhaeilge agus a bhfréamh’, *Éigse* 11: 85–99.
- 1964–6c. ‘Glac bheag focal Nuaghaeilge’, *Éigse* 11: 229–41.
1966. ‘Three Welsh loans in Modern Irish’, *Studia Celtica* 1: 32–7.
1968. ‘Two Welsh loans in Modern Irish’, *Studia Celtica* 3: 24–9.
1974. *Liosta focal as Ros Muc*. Dublin.
1984. ‘Áitainmneacha na Gaillimhe’. In Diarmuid Ó Cearbhaill (ed.) *Galway: town and gown 1484–1984*. Dublin. 50–62.
- O’Malley Madec, Mary. 2001. ‘English discourse markers in the speech of native speakers of Irish’. In B. Ó Catháin and R. Ó hUiginn (eds), 260–73.
2002. *From the centre to the edge: the social contours and linguistic outcomes of contact with English in an Irish core and peripheral community*. Unpublished PhD thesis, University of Pennsylvania.
2004. ‘An bhfuil mé ar mo bhicycle nó an bhfuil mé ar mo bicycle? Lenition and borrowing in Irish’. Paper presented at Teangeolaíocht na Gaeilge 8, St. Patrick’s College, Drumcondra, Dublin, 30 April and 1 May, 2004.
- Ó Maolaithe, Proinsias. 1948. *Canúint Mhionlaigh (Canúint Chaisleán Gearr)*. Unpublished MA thesis, University College Galway (later National University of Ireland, Galway).
- Ó Maolalaigh, Roibeard. 1995–6. ‘The development of eclipsis in Gaelic’, *Scottish Language* 14/15: 158–73.
1996. *Scottish Gaelic in three months*. (Second edition 1998.) With Iain MacAonghuis (consultant). London.
1997. *The historical short vowel phonology of Gaelic*. 2 Volumes. Unpublished PhD thesis, University of Edinburgh.
- 1999a. ‘Transition zones, hyperdialectisms and historical change: the case of final *-igh/-igh* and *-idh* in Scottish Gaelic’, *Scottish Gaelic studies* 19: 195–233.
- 1999b. ‘A Scottish solution to a Scottish problem; the origin of the Scottish Gaelic plural allomorph {-an}’. Paper presented at the eleventh International Congress of Celtic Studies, July 1999, University College Cork.
2001. ‘Forás na ndeirí díspeagtha *-ean* agus *-ein* i nGaeilge na hAlban’. In B. Ó Catháin and R. Ó hUiginn (eds), 1–43.
2002. ‘“Siubhadaibh a bhalachaibh! Tha an suirbhidh a-nis ullamh agaibh”: mar a dh’éirich do *-bh*, *-mh* gun chodrom ann an Gàidhlig Alba’. In C. Ó Baoill and N. R. McGuire (eds), 61–74.
- 2003a. ‘Processes in nasalisation and related issues’, *Ériu* 53: 109–132.
- 2003b. ‘Varia III (Vocalic variation in *air-*, *aur-*)’, *Ériu* 53: 163–9.
- 2003c. ‘Ó “bhaile” gu “baille”: súil ar athrú fóneolaíoch ar bun’. Paper presented at Comhdháil lae ar léann na Gaeilge: ómós don Ollamh Tomás Ó Con Cheanainn, Coláiste na hOllscoile Baile Átha Cliath, Nollaig 2003 / Irish studies one-day conference: in honour of Professor Tomás Ó Con Cheanainn, University College Dublin, December 2003.
- 2003d. ‘Giorrú *-ámh-* > *-amh-* agus ceisteanna eile: athshúil ar T. F. O’Rahilly, “Some instances of vowel-shortening in Modern Irish”’. Paper presented at Teangeolaíocht na Gaeilge 7, Queen’s University Belfast, April 2003.
- 2003e. Review of Seumas Grannd, *The Gaelic of Islay: a comparative study* (Aberdeen: 2000), *Scottish Gaelic studies* 21: 255–68.

- 2003f. “‘Siubhadaibh a Bhalachaibh! Tha an Suirbhídh a-nis Ullamh Agaibh’”: mar a dh’éirich do *-bh*, *-mh* gun chodrom ann an Gàidhlig Alba’, *Scottish Gaelic studies* 21: 163–219.
2005. ‘Forás an Fhocail “leaghmhan” agus focail eile ar “moth”’. Paper presented at Teangeolaíocht na Gaeilge 9, School of Celtic Studies, Dublin Institute for Advanced Studies, Dublin, 9 April, 2005.
- Forthcoming. ‘*Péisteoigín itheas éadach*: the significance of *leaghmhan* “moth”’. Contribution to festschrift for Colm Ó Baoill (Kaarina Hollo and Sharon Arbuthnot, eds).
- Ó Muirgheasa, Énrí. 1926. *Amhráin Airt Mhic Chubhthaigh; agus amhráin eile: Cuid a h-Aon*. (Art MacCooney’s & other poems) Part I. (Second edition.) Dundalk.
1934. *Dhá chéad de cheoltaibh Uladh*. Dublin.
- Ó Muirthe, Diarmaid. 2000. *A dictionary of Anglo-Irish*. Dublin.
- Ó Murchú, Máirtín. 1967. Review of Wagner (1964, 1966), *Studia Hibernica* 7: 207–217.
1984. ‘The 2 pl. imperative in Modern Irish’, *Ériu* 35: 163–71.
1989. *East Perthshire Gaelic*. Dublin.
- Ó Murchú, Micheál A. 2003. ‘Séimhiú nó loime ar cháilitheoir neamhchinnte ainmfhoclach’, *Taighde agus Teagasc* 3: 145–66.
- Ó Murchú, Séamas. 1982. *Liosta focal as ‘Idir shúgradh agus dáiríre’*. Deascán foclóireachta 2. Dublin.
1986. ‘Déantús an ainm bhriathartha i nGaeilge Charna’, *Éigse* 21: 200–07.
1987. ‘Nóta ar [o] agus [u] i nGaeilge an Iarthair’, *Éigse* 22: 124–5.
1989. *Réimniú an bhriathair i nGaeilge Charna*. Unpublished PhD. dissertation, National University of Ireland, Dublin.
1998. *An teanga bheo: Gaeilge Chonamara*. Dublin.
- Ó Néill, Eoghan (ed.). 1988. *Seoltóireacht ghéar; amhráin Sheáin Cheoinín*. Béal an Daingin, Co. Galway.
- O’Nolan, Gerald. 1934. *The new era grammar of Modern Irish*. Dublin, Cork.
- Ó Nualláin, Caoimhín (ed.). 1982. *Eochair, Mac Rí in Éirinn*. Dublin.
- O’Rahilly, Thomas F. 1921. *Dánfhocail; Irish epigrams in verse*. Dublin.
- 1921–3a. ‘The vocative in Modern Irish’, *Ériu* 9: 85–91.
- 1921–3b. ‘Miscellanea’, *Ériu* 9: 12–26, 95–7.
1927. *Measgra Dánta; miscellaneous Irish poems; part II*. (Second edition, Tomás Ó Rathile 1977.) Cork.
1928. ‘*Tuillim buide*’, *Zeitschrift für celtische Philologie* 17: 206–12.
1930. ‘Notes on Middle Irish pronunciation’, *Hermathena* 20: 152–95.
- 1972 [1932]. *Irish dialects past and present; with chapters on Scottish and Manx*. Dublin.
- 1942a. ‘Some instances of vowel shortening in Modern Irish’, *Ériu* 13: 128–34.
- 1942b. ‘A phonetic development in Munster Irish’, *Ériu* 13: 135–9.
- 1942c. ‘Notes, mainly etymological’, *Ériu* 13: 144–219.
- 1950a. ‘*Gnó, gnóaigh, gnóughadh*’, *Celtica* 1: 322–7.
- 1950b. ‘*Varia II (5. ar mhaithe le. ar olca le)*’, *Celtica* 1: 335–7.
- 1950c. ‘*Varia II (14. comhra. cófra)*’, *Celtica* 1: 351–3.
- 1950d. ‘*Varia II (23. guardal, guairneán, etc.)*’, *Celtica* 1: 378–81.
- Ó Riagáin, Pádraig. 1992. *Language maintenance and language shift as strategies of social reproduction; Irish in the Corca Dhuibhne Gaeltacht*:

- 1926-1986. Tuarascáil Taighde 17, Institiúid Teangeolaíochta Éireann. Dublin.
- Ó Riain, Pádraig. 1985. *Corpus genealogiarum sanctorum Hiberniae*. Dublin.
- Ó Sé, Diarmuid. 1984. 'Coimriú siollaí tosaigh sa Ghaeilge', *Éigse* 20: 171-86.
1985. Review of Wagner and Mac Congáil (1983), *Celtica* 17: 159-62.
1989. 'Contributions to the study of word stress in Irish', *Ériu* 40: 147-78.
1990. 'Varia III (The sporadic sound change *f* to *h*)', *Ériu* 41: 133-6.
1991. 'Prosodic change in Manx and lexical diffusion'. In P. Sture Ureland and George Broderick (eds), *Language contact in the British Isles; proceedings of the Eighth International Symposium on Language Contact in Europe, Douglas, Isle of Man, 1988*. Tübingen. 157-80.
1995. *An teanga bheo: Corca Dhuibhne*. Dublin.
2000. *Gaeilge Chorca Dhuibhne*. Dublin.
2002. 'Tréithe canúna de chuid an chósta thiar-theas'. In M. Ó Briain and P. Ó Héalaí (eds), 465-96.
2004. 'The "after" perfect and related constructions in Gaelic dialects', *Ériu* 54: 179-248.
2005. 'The verbal ending *-idh / -igh* in Munster dialects', *Éigse* 35: 71-80.
- Ó Searcaigh, Séamus. 1925. *Foghráidheacht Ghaedhilge an Tuaiscirt*. Belfast, Dublin, Cork, Waterford.
1939. *Coimhréir Ghaedhilge an Tuaiscirt*. Dublin.
- Ó Siadhail, Mícheál. 1978. *Téarmaí tógála agus tís as Inis Meáin*. Dublin.
1979. 'Roinnt athrúintí suntasacha i gcanúint Chonallach', *Ériu* 30: 142-7.
1984. 'A note on gender and pronoun substitution in Modern Irish dialects', *Ériu* 35: 173-7.
1988. *Learning Irish*. New Haven, London.
1989. *Modern Irish: grammatical structure and dialectal variation*. Cambridge.
- Ó Súilleabháin, Pádraig. 1953. *Rialachas San Froinsias*. (Scríbhinní Gaeilge na mBráthar Mionúr II.) Dublin.
1955. 'Cainteanna aniar', *Éigse* 7: 35-46.
- Ó Súilleabháin, Seán (ed.). 1955. In Pádraic Mac an Iomaire (1955).
- Partridge, Angela. 1983. *Caoineadh na dtrí Muire: téama na Páise i bhfilíocht bhéil na Gaeilge*. Dublin.
- Pedersen, Holger. 1897. *Aspirationen i Irsk*. Leipzig.
- 1909-1913. *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen*, I-II. Göttingen.
- Quiggin, E. C. 1906. *A dialect of Donegal*. Cambridge.
- Quinn, Bob and Mac Con Iomaire, Liam. 1997. *Conamara: an tír aineoil; the unknown country*. Indreabhán, Co. Galway.
- Quirk, Randolph; Greenbaum, Sidney; Leech, Geoffrey; Svartvik, Jan. 1985. *A comprehensive grammar of the English language*. London.
- Reaney, Percy Hide. 1958. *A dictionary of British surnames*. London.
- Ridge, Seamus. 1969. *Conamara man*. New Jersey.
- Risk, Henry. 1968, 1975. 'French loan-words in Irish', *Études Celtiques* 12: 583-655; 14: 67-98.
- Robinson, Tim. 1986. *Stones of Aran: pilgrimage*. London.
1990. *Connemara, Part 1: introduction and gazetteer, Part 2: a one-inch map*. Galway.
2002. In Liam Mac Con Iomaire (2002).

- Roma, Elisa. 2000. 'How subject pronouns spread in Irish: a diachronic study and synchronic account of the third person+pronoun pattern', *Ériu* 51: 107–57.
- Sampson, Rodney. 1999. *Nasal vowel evolution in Romance*. Oxford.
- Sankoff, Gilian. 1980. 'A quantitative paradigm for the study of communicative competence'. (Paper originally published in 1974.) In *The social life of language*. Pennsylvania. 47–79.
- Sarauw, Christian. 1909. 'Die Lautwerte von irisch *l n r*', *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 42: 53–61.
- Scherre, Maria Marta Pereira and Naro, Anthony J. 1992. 'The serial effect on internal and external variables', *Language variation and change* 4: 1–13.
- Schmidt, Annette. 1985. *Young people's Dyirbal: an example of language death from Australia*. Cambridge.
- Schulze-Thulin, Britta. 1996. 'Old Norse in Ireland'. In P. Sture Ureland and I. Clarkson (eds), 83–113.
- Scott, Richard J. 2004⁴ [First edition 1983]. *The Galway hookers; sailing work boats of Galway Bay*. Limerick.
- Seliger, Herbert W. and Vago, Robert M. (eds). 1991. *First language attrition*. Cambridge.
- Share, Bernard. 1997. *Slanguage; a dictionary of slang and colloquial English in Ireland*. Dublin.
- Shaw, John. 1992–3. 'Language, music and local aesthetics, views from Gaeldom and beyond', *Scottish Language* 11–12: 37–61.
2000. *Brìgh an òrain; a story in every song*. The songs and tales of Lauchie MacLellan. Translated and edited by John Shaw. Airs transcribed by Lisa Ornstein from field recordings. Montreal and Kingston.
- Shuken, Cynthia R. 1980. *An instrumental investigation of some Scottish Gaelic consonants*. Unpublished PhD thesis, University of Edinburgh.
- Sjoestedt-Jonval, Marie Louise. 1931. *Phonétique d'un parler irlandais de Kerry*. Paris.
- Skerrett, R. A. Q. 1967. 'On the dialect of the Inishkea islanders', *Studia Celtica* 2: 196–201.
1968. 'Noun-plural inflexion in a generative grammar of Irish', *Studia Celtica* 3: 88–105.
- 1975–6. 'Some cases of vowel sandhi in the Irish of Erris', *Studia Celtica* 10–11: 388–92.
- Smyth, William J. and Whelan, Kevin (eds). 1988. *Common ground; essays on the historical geography of Ireland*. Presented to T. Jones Hughes, M.A., M.R.I.A. Cork.
- Sommerfelt, Alf. 1978. *Le Parler Breton à Saint-Pol-de-Léon*. (First edition 1921. New edition by F. Falc'hun and Magne Oftedal.) Oslo.
1929. 'South Armagh Irish', *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 2: 107–91.
1949. Review of Ó Cuív (1944), de Bhaldraithe (1945), R. B. Breatnach (1947), *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 15: 416–8.
- Stenson, Nancy. 1990a. 'Phrase structure congruence, government, and Irish–English code-switching'. In R. Hendrick (ed.), 1990, 167–97.
- 1990b. 'Patterns of mutations in Irish loanwords', *Éigse* 24: 9–25.
1993. 'Variation in phonological assimilation of Irish loan words'. In Mushira Eid and Gregory Iverson (eds), *Principles and prediction: the*

- analysis of natural language (Papers in honour of Gerald Sanders).*
Current issues in linguistic theory, Volume 98. Amsterdam. 351–66.
2003. *An Haiciléara Mána*s. Dublin.
- Stenson, Nancy, and Ó Ciardha, Pádraig. 1986. 'The Irish of Ráth Cairn — A supplement to "Linguistic atlas and survey of Irish dialects" (Part 1)'. *Zeitschrift für celtische Philologie* 41: 66–115.
- Stockman, Gerard. 1974. *The Irish of Achill, Co. Mayo*. Belfast.
- Stockman, Gerard and Wagner, Heinrich. 1965. 'Linguistic atlas and survey of Irish dialects, vol. IV, Appendix: Contributions to a study of Tyrone Irish (LASI point 66)', *Lochlann* 3: 43–236.
- Strachan, John. 1897. 'On the uses of the subjunctive mood in Irish', *Transactions of the Philological Society*, 225–356.
1899. 'The substantive verb in the Old-Irish glosses', *Transactions of the Philological Society*, 1–82.
- Stump, Gregory T. 1990. 'Breton inflection and the split morphology hypothesis'. In R. Hendrick (ed.), 97–119.
- Ternes, Elmar. 1970. *Grammaire structurale du breton de l'Île de Groix*. Heidelberg.
1973. *The phonemic analysis of Scottish Gaelic*. (Second edition 1989.) Hamburg.
- Thelander, Mats. 1982. 'A qualitative approach to quantitative data of speech variation'. In Suzanne Romaine (ed.), *Sociolinguistic variation in speech communities*. London. 65–83.
- The Oxford English dictionary*, 1933; *Supplement*, 1975–1986. Oxford.
- Thomason, Sarah Grey and Kaufman, Terrence. 1988. *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley, Los Angeles, London.
- Thurneysen, Rudolf. 1946. *A grammar of Old Irish*. Dublin.
- Tovey, Hilary and Share, Perry. 2000. *A sociology of Ireland*. (Second edition.) Dublin.
- Trépos, Pierre. 1957. *Le pluriel breton*. Brest.
- Tristram, Hildegard L. C. (ed.). 1990. *Deutsche, Kelten und Iren*. Hamburg.
- Trudgill, Peter. 1974. *The social differentiation of English in Norwich*. Cambridge.
1983. *On dialect: social and geographical perspectives*. Oxford.
1986. *Dialects in contact*. Oxford.
1988. 'Norwich revisited: recent linguistic changes in an English urban dialect', *English World-Wide* 9, 1: 33–49.
1989. 'Contact and isolation in linguistic change'. In Leiv Egil Breivik and Ernst Håkon Jahr (eds), *Language change: contributions to the study of its causes*. Trends in linguistics: studies and monographs 43. Berlin. 227–37.
1998. 'The chaos before the order: New Zealand English and the second stage of new-dialect formation'. In E. H. Jahr (ed.), *Advances in historical sociolinguistics*. Berlin. 1–11.
2004. *New-dialect formation; the inevitability of colonial Englishes*. Edinburgh.
- Turian, Donna and Altenberg, Evelyn P. 1991. 'Compensatory strategies of child first language attrition'. In H. W. Seliger and R. M. Vago (eds), 207–26.
- Ua Súilleabháin, Seán. 1994. 'Gaeilge na Mumhan'. In K. McCone et al. (eds), 479–538.

- Uhlich, Jürgen. 1993. *Die Morphologie der komponierten Personennamen des Altirischen*. Bonn.
- Uí Bheirn, Úna M. 1989. *Cnuasach focal as Teileann*. Deascán foclóireachta 8. Dublin.
- uí Ógáin, Ríonach. 1999. *Faoi rothaí na gréine; amhráin as Conamara a bhailigh Máirtín Ó Cadhain*. Dublin.
2002. 'Bailiú na n-amhrán i gConnachta'. In M. Ó Briain and P. Ó Héalaí, 521–45.
- Ureland, P. Sture and Clarkson, Iain (eds). 1996. *Language contact across the North Atlantic*. Proceedings of the Working Groups held at University College, Galway (Ireland), August 29 – September 3, 1992 and the University of Göteborg (Sweden), August 16–21, 1993. Linguistische Arbeiten 359. Tübingen.
- van Reenen, P. and Schøsler, L. 1988. 'Formation and evolution of the feminine and masculine nominative singular nouns in Old French *la maison(s)* and *li charbons*'. In J. Fisiak (ed.), 505–45.
- Wagner, Heinrich. 1958–66. *Linguistic atlas and survey of Irish dialects*, Vol. I *Maps* (1958), Vol. II *Munster* (1964), Vol. III *Connaught* (1966), Vol. IV *Ulster* (Heinrich Wagner and Colm Ó Baoill) (1969). Dublin.
1959. *Gaeilge Theilinn*. Dublin.
1972. Review of Wigger (1970), *Zeitschrift für celtische Philologie* 32: 300–2.
1982. 'Studies in the history of Gaelic dialects. Part I', *Zeitschrift für celtische Philologie* 39: 96–116.
- Wagner, Heinrich and Mac Congáil, Nollaig. 1983. *Oral literature from Dunquin, County Kerry: Gaelic texts with phonetic transcription, English summaries and folkloristic notes*. Studies in Irish Language and Literature, Department of Celtic, Q[ueen's] U[niversity] B[elfast], Vol. 6. Belfast.
- Wagner, Heinrich and McGonagle, Noel. 1995. 'Téacsanna as Carna', *Zeitschrift für celtische Philologie* 47: 93–175.
- Walker, James A. 2001. 'Using the past to explain the present: tense and temporal reference in Early African American English', *Language variation and change* 13: 1–35.
- Watson, Seosamh. 1985. 'Caducous and fallen vowels in Irish and Scottish Gaelic', *Ériu* 36: 125–36.
- 1994a. 'Irish retroflexion — a Norse inheritance', *Verhandlungen des Internationalen Dialektologenkongresses, Bamberg 1990* [= *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik* 76]. Stuttgart. 533–42.
- 1994b. 'Gaeilge na hAlban'. In K. McCone et al. (eds), 1994, 661–702.
- 1996a. 'Cairn rs, sr i gcanúintí na Gaeilge', *Éigse* 29: 121–36.
- 1996b. 'Hiatus-filling /h/ in Irish and Scottish Gaelic dialects', *Scottish Gaelic studies* 17: 376–82.
- Wehr, Barbara. 2001. 'Ein westlich-atlantischer Sprachbund: Irisch, Französisch, Portugiesisch'. In Heiner Eichner, Peter-Arnold Mumm, Oswald Panagl, Eberhard Winkler (eds), *Fremd und Eigen; Untersuchungen zu Grammatik und Wortschatz des Uralischen und Indogermanischen. In memoriam Hartmut Katz*. Vienna. 259–278.
- Weinrich, U., Labov, W. and Herzog, I. H. 1968. 'Empirical foundations for a theory of language change'. In W. P. Lehmann and Y. Malkiel (eds), *Directions for historical linguistics*. Austin. 95–188.

- Wells, J. C. 1982. *Accents of English I; an introduction*. Cambridge.
- Wentworth, Roy. 2002. 'Na bolaichean aig na Geàrrlaich 's an loch làn diubh: fòineimean taobhach ann an dualchainnt Ghàidhlig an Ros an Iar'. In C. Ó Baoill and N. R. McGuire (eds), 91–9.
2003. *Rannsachadh air fòn-eòlas dualchainnt Ghàidhlig Gheàrrloch, Siorrachd Rois*. 3 volumes. Unpublished PhD thesis, University of Aberdeen. (Available as electronic publication at) <http://www.celt.dias.ie>
- Wigger, Arndt. 1970. *Nominalformen im Conamara-Irischen*. Hamburg.
1972. 'Preliminaries to a generative morphology of the Modern Irish verb', *Ériu* 23: 162–213.
2000. *Caint Chonamara: Bailiúchán Hartmann*. Compact disc (from the author, SKSK Königswinter). Wuppertal and Bonn.
2003. 'II. Keltische Sprachen'. In Thorsten Roelcke (ed.), *Variationstypologie, Variation typology; Ein sprachtypologisches Handbuch der europäischen Sprachen in Geschichte und Gegenwart, A typological handbook of European languages past and present*. Berlin. 251–76.
2004. *Caint Ros Muc; Imleabhar I: Téacs; Imleabhar II: Foclóir*. Dublin.
- Williams, N. J. A. 1967–8. 'Muinn "we" in South East Ulster', *Éigse* 12: 297–300.
- 1975–6. 'Téarma dúchasach ar ghalar coise', *Éigse* 16: 133–4.
1988. *Cniogaide cnagaide: rainn traidisiúnta do pháistí*. Dublin.
1994. 'An Mhanainnis'. In K. McCone et al. (eds), 1994. 703–44.
2001. 'Téacsanna foghrúla ó Chontae na Mí', *Studia Hibernica* 31: 277–91.
- Wright, Joseph. 1898–1905. *The English dialect dictionary*, 6 volumes. London.
- Wurzel, Wolfgang. 1989. *Inflectional morphology and naturalness*. Dordrecht.
- Yaeger-Dror, Malcah. 1993. 'Linguistic analysis of dialect "correction" and its interaction with cognitive salience', *Language variation and change* 5: 189–224.
- Zwijkl, Simone. 2001. 'Dialect knowledge and use across the Northern Ireland / Irish border: linguistic and extralinguistic factors'. In J. M. Kirk and D. P. Ó Baoill (eds), 2001, 149–63.

Index of authors

- Acquaviva, P., 1641
 Ahlqvist, A., 358, 1223, 1296
 Almqvist, B., 424
 Altenberg, E. P., 60
An Caighdeán Oifigiúil, 44, 1693, 1738
 Andersen, H., 1239
Annual report, 424
 An Seabhac, 8, 1843, 1882
 Anttila, A., 764
 Arensberg, C. M., 60
 Armstrong, J., 782
 Bairéad, C., 23, 44
 Baker, C., 60
 Baumgarten, R., 48, 2196
 Becker, H., 24, 270, 271, 1238, 1427, 1742
 Bergin, O., 8, 1771
 Bickerton, D., 1242
 Black, R., 322
 Blankenhorn, V. S., 385
 Bliss, A. J., 68, 158
 Borgström, C. Hj., 325, 392, 1692
 Bortoni-Ricardo, S. M., 1247
 Breathnach, P., 261, 972
 Breatnach (Breathnach), R. A., 149, 244, 248, 287, 385, 1290, 1293, 1568, 2274
 Breatnach, L., 289, 1179, 1383, 1446, 1830
 Breatnach, P. A., 1947
 Breatnach, R. B., 8, 276, 309, 330, 2371
 Brink, L., 47
 Brody, H., 60
 Bynon, T., 771, 779
 Cameron, R., 961, 1240
 Carney, J., 192
 Carnie, A., 210
 Chambers, J. K., 63, 780
 Christian Brothers, The, 1693
 Chung, S., 1294, 1494
 Clarkson, I., 60
Corpas na Gaeilge (CFNG), 6, 258, 1894, 1997
 Cox, R. A. V., 1343, 1948, 2083, 2099, 2641
 Crystal, D., 49
 Cullen, J., 1674
 Dal Negro, S., 1249
 de Bhaldraithe, T., 7, 8, 9, 22, 43, 45, 46, 49, 64, 67, 70, 77, 90, 100, 103, 107, 109, 115, 132, 136, 164, 202, 210, 220, 226, 252, 253, 261, 262, 265, 272, 284, 325, 326, 327, 345, 365, 397, 416, 422, 425, 647, 701, 752, 763, 765, 766, 884, 904, 969, 971, 986, 1007, 1089, 1102, 1111, 1179, 1239, 1267, 1343, 1354, 1409, 1447, 1517, 1541, 1693, 1700, 1755, 1912, 1937, 1947, 1953, 1961, 1962, 1971, 1986, 2025, 2056, 2057, 2063, 2083, 2115, 2260, 2372
 de Bhulbh, S., 1932
 de Búrca, P., 22, 23, 611, 778, 1198, 1208, 1248, 1683, 2109, 2114
 de Búrca, S., 8, 252, 321, 325, 329, 781, 1238
 de hÍde, D., (An Craoibhín), 242, 252, 484, 1843
 de hÓir, É., 264
 De Houwer, A., 2026
 Denvir, G., 5, 431, 1529, 1865, 1997, 2263
 Dieckhoff, H. C., 322, 325
 Dillon, M., 119, 226, 234, 401, 422
 Dinneen, P. S., 7
 Dixon, R. M. W., 49, 312
 Doherty, C., 1296
 Dolan, T. P., 1916, 1931, 1969, 1980, 1986, 1993, 2321
 Donaldson, B. C., 652
 Dorian, N. C., 7, 46, 47, 60, 64, 66, 325, 358, 1376, 1383, 2043, 2056
 Doyle, A., 959, 969, 1268, 1310, 1311, 1494
 Duffield, N., 1515, 1548, 1692, 1778
 Dwelly, E., 322
 Eckert, P., 61, 62
 Evans, E. E., 60, 1843
 Feuth, E., 1808
 Filppula, M., 1481
 Finck, F. N., 1238
 Flores-Ferrán, N., 1240
 Fox, J. R., 2056
 Freeman, M. A., 133, 189, 194, 224, 280, 283, 322, 2084, 2093
 Frost, J., 276
 Fry, D. B., 1756, 2318
 Gagnepain, J., 1290
 Gal, S., 46
 Gibbons, J., 60
 Gleasure, J., 142, 939
 Goblet, Y. M., 124, 275

- Grannd, S., 97, 153
 Green, A. D., 365, 2275, 2276
 Greene, D., 102, 720, 773, 774, 932, 1494
 Guy, G. R., 757, 777
 Hale, K., 959, 1267, 1268, 1314, 1693
 Hamilton, J. N., 136, 141, 336, 364, 1352
 Hamp, E. P., 59, 319, 320, 360, 664
 Hansson, K., 1293
 Hardiman, J., 192, 281, 322, 2093
 Hartmann, H., 5, 6, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 43, 343, 788, 824, 884, 1089, 1140, 1238, 1349, 1408, 1914, 2056, 2083, 2115
 Henry, P. L., 233, 414, 884
 Herzog, M. I., 57
 Hickey, R., 108, 742, 743, 765, 766, 1912
 Hickey, T., 2043
 Hindley, R., 36
 Hinskens, F., 757
 Hockett, C. F., 660
 Hofer, L., 62, 1915
 Hogan, E., 276
 Hogan, J., 431, 1844
 Holmer, N. M., 68, 195, 276
 Holmquist, J., 62, 1245
 Hopper, P. J., 1248, 1293
Iorras Aithneach — '90, 36
Iorras Aithneach — 2004, 36, 390, 665
 Ivić, P., 1239
 Jackson, K. H., 47, 773, 1376
 Johnston, J. R., 1280
 Jones, M. C., 59
 Kaufman, T., 60
 Kerswill, P., 753, 1247
 Knott, E., 1376
 Krauss, M. E., 1102
 Kulick, D., 2026
 Labov, W., 57, 58, 61, 62, 65, 361, 412, 773, 779, 1248
 Lambert, P-Y., 153
 Langacker, R. W., 1248
 Laoide, S., 97, 1895
 Larminie, W., 137, 1238, 1895
 Laver, J., 67, 747, 929, 1019
 Lavin, T. J., 234, 375, 1808
 le Muire, A., 108
 Lewis, W., 47, 57, 316, 317, 325, 358, 385, 414, 1343, 2083
 Lhuyd, E., 200
 Lounsbury, F. G., 660
 Lund, J., 47
 Lysaght, P., 1843
 Mac Amhlaigh, D., 252
 Mac an Iomaire, P., 21
 Mac an Iomaire, S. (see also Ridge, S.), 7, 587, 1089, 1111, 1135, 2083, 2192, 2201, 2202, 2209, 2213, 2220, 2230, 2327, 2337, 2418
 Mac Aodha, R. D., 1860
 Mac Aonghusa, S., 22, 23, 25, 27, 44, 135, 158, 208, 268, 269, 497, 563, 1427, 1472, 1542, 1816, 1844, 1845, 1847, 1862, 2105, 2106, 2113, 2255, 2292
 MacAulay, D., 47, 48, 57, 58, 61, 63, 316, 385, 414, 1843, 1860, 1913
 Mac Cana, P., 1526, 1543
 Mac Cionaoith, M. (see also McKenna, M.), 1124
 Mac Clúin, S., 276, 678
 Mac Coisdealbha (Mac Coisteala), L., 5, 6, 8, 21, 44, 100, 529, 800, 895, 925, 948, 1007, 1009, 1064, 1384, 1408, 1852, 2103
 Mac Con Iomaire, L., 1020, 2065, 2074
 Mac Congáil, N. (see also McGonagle, N.), 424
 MacDonald, D. A., 264
 Mac Donnacha, S., 1089
 Mac Éinrí, E., 359
 Mac Gearailt, U., 47
 Mac Giollarnáth, S., 4, 7, 8, 11, 21, 22, 786, 791, 965, 1089, 1238, 1522, 1810, 1843, 2057, 2068
 MacLysaght, E., 1941
 Mac Mathúna, L., 2085
 Mac Piarais, P., 1888
 Mahon, W., 964, 1881
 Mańczak, W., 1241
 Marstrander, C. J. S., 1852
 Martin-Jones, M., 60
 Matissof, J. A., 323
 Matsuda, K., 48, 764
 Matsumoto, Y., 1248
 McCaughey, T., 783
 McCloskey, J., 397, 959, 967, 968, 969, 1267, 1268, 1277, 1278, 1294, 1314, 1494, 1502, 1510, 1515, 1528, 1529, 1613, 1693
 McCone, K., 47
 McGonagle, N. (see also Mac Congáil, N.), 11, 43, 424
 McKenna, L., 1771
 McKenna, M. (see also Mac Cionaoith, M.), 139, 1124, 1293, 1297, 1693
 McMahan, A. M. S., 1241, 1244

- McManus, D., 275, 1168, 1381, 1693, 1771, 1849
 Meyer, K., 1882
 Mhac an Fhailigh, É., 8, 69, 325, 328, 752, 886
 Milroy, J., 60, 1915
 Milroy, L., 46, 60, 63, 787, 1244
 Mithun, M., 59
 Müller, N., 1894
 Munch-Pedersen, O., 1238, 1568
 Murphy, G., 2082
 Nahkola, K., 47
 Naro, A. J., 1020
 Nettle, D., 59, 2303
 Nevis, J. A., 1248
 Ní Chasaide, A., 47
 Ní Chiosáin, M., 365, 366, 1494
 Nichols, P. C., 62, 1245
 Nic Mhaoláin, M., 134
 Nic Pháidín, C., 7
 Ní Dhomhnaill, C., 1590, 1670, 1752
 Ní Fhlathartaigh, R. (see also uí Ógáin, R.), 6, 44
 Ní Ghuairim, S., 10, 44, 1089
 Ní Shéaghdha, N., 319
 Nilsen, K., 5, 325, 330, 359, 414, 781, 1238, 1241, 1378
 Ó Baoill, D. P., 47, 210, 264, 660, 939, 1124, 1268, 1352, 1526, 1543, 1693, 1735, 2043
 Ó Briain, L., 2357
 O'Brien, M. A., 367
 Ó Broin, T., 64, 625
 Ó Buachalla, B., 158, 364, 692, 783, 939, 1562, 1830, 1895
 Ó Cadhain, M., 64, 393, 1237, 1522, 2251
 Ó Cadhlaigh, C., 1522
 Ó Catháin, B., 53, 367, 398, 401, 407, 424, 1102, 1238, 1250, 1427, 1548, 1870
 Ó Catháin, S., 1843, 2083
 Ó Cathasaigh, S., 10, 44, 66, 157, 1643, 1652, 2057, 2059
 Ó Ceannabháin, P., 10, 21, 482, 786, 1835
 Ó Cearbhaill, P., 495
 Ó Ciardha, P., 4, 366, 775
 Ó Cíobháin, B., 495
 Ó Coigligh, C., 1857, 1884, 1894, 1895
 Ó Coileáin, Séamus, 1915
 Ó Coileáin, Seán, 703, 1293, 1895
 Ó Con Cheanainn (Ó Concheanainn), T., 9, 46, 101, 118, 129, 165, 416, 433, 1403, 2037, 2067, 2068, 2070, 2083, 2084
 Ó Conaire, P., 276
 Ó Conghaile, M., 322, 1900
 Ó Corráin, A., 886
 Ó Corráin, D., 2080
 Ó Criomhthain, T., 1293
 Ó Cróinín, D. A., 416, 1760
 Ó Cuív, B., 6, 8, 46, 139, 167, 309, 325, 1543, 1843, 2056
 Ó Curnáin, B., 22, 43, 48, 538, 726, 748, 781, 789, 884, 939, 1007, 1230, 2120
 Ó Curraoin, S., 1238
 Ó Danachair, C., 234, 1843
 Ó Direáin, M., 701, 2286
 Ó Dochartaigh, C., 10, 47, 62, 172, 210, 363, 403, 416
 Ó Dónaill, N., 7
 O'Dowd, A., 1843
 Ó Duilearga, S., 8, 11, 21, 44, 565, 931, 1063, 1164, 1811
 Ó Fiaich, T., 1895
 Oftedal, M., 8, 325, 349, 357, 358, 360, 1689
 Ó Gallchobhair, M., 5, 2090
 Ó Gealbháin, S., 1341
 Ó Giollagáin, C., 36, 1237, 1238, 1567, 1971
 Ohala, J., 316, 787
 Ó hAnluain, L. A., (GGBC), 7, 37, 882, 888, 1181, 1309, 1470, 1482, 1487, 1510, 1516, 1518, 1557, 1562, 1693, 1725, 1735, 1778
 Ó hÓgáin, D., 8, 1843, 2084
 Ó hÓgáin, É., 121, 130, 160, 1293, 1462, 1771, 2056
 Ó hÓgáin, S., 276
 Ó Huallacháin, C., 108
 Ó hUiginn, R., 47, 182, 752, 788, 1067, 1487, 1832, 1833, 1835
 Ó Máille, M. and T., 698, 1844, 1858, 1859
 Ó Máille, T. S., 8, 81, 102, 106, 108, 109, 125, 154, 177, 188, 191, 227, 257, 272, 274, 278, 279, 283, 322, 366, 367, 391, 392, 393, 431, 521, 706, 1605, 1982, 1986, 2028, 2372
 Ó Máille, Tomás, 6, 52, 206, 263, 264, 280, 285, 328, 385, 431, 591, 1089, 1290, 1335, 1759, 1851, 2057
 O'Malley Madec, M., 47, 64, 1927, 2042, 2043
 Ó Maolaithe, P., 53, 64, 290, 398, 402, 1090, 1152, 1870

- Ó Maolalaigh, R., 47, 63, 68, 78, 87,
 101, 153, 154, 155, 157, 158, 165,
 202, 235, 264, 311, 317, 319, 321,
 323, 361, 375, 412, 773, 1808
 Ó Muirgheasa, É., 182, 1282, 1895
 Ó Muirthe, D., 1969, 2286
 Ó Murchú, M., 7, 325, 360, 416, 946
 Ó Murchú, M. A., 1738, 1740
 Ó Murchú, S., 8, 24, 108, 201, 276, 476,
 559, 956, 1092, 1117, 1128, 1139,
 1173, 1239, 1506, 1687, 1754
 Ó Néill, E., 10
 O'Nolan, G., 330, 331, 1553
 Ó Nualláin, C., 10
 O'Rahilly, T. F., 8, 70, 75, 77, 89, 100,
 107, 117, 125, 142, 156, 161, 175,
 185, 193, 202, 241, 244, 247, 380,
 404, 529, 774, 783, 1547, 1579, 1895
 Ó Riagáin, P., 36
 Ó Riain, P., 195
 Ó Sé, D., 7, 47, 63, 71, 330, 370, 407,
 415, 424, 522, 764, 783, 920, 939,
 1239, 1574
 Ó Searcaigh, S., 7, 325, 333
 Ó Siadhail, M., 37, 220, 272, 366, 576,
 766, 882, 1222, 1258, 1267, 1278,
 1293, 1376, 1516, 1533, 1547, 1548,
 1549, 1550, 1611, 1693, 1735, 1791,
 1841, 1912, 1947, 2025
 Ó Súilleabháin, P., 6, 1297
 Ó Súilleabháin, S., 21, 1721, 2177
 Partridge, A., 1843
 Pedersen, H., 233, 304, 320, 325, 783
 Prys Jones, S., 60
 Quiggin, E. C., 48, 58, 276, 304, 323,
 325, 367, 484
 Quinn, B., 2067, 2451, 2657
 Quirk, R. et al., 1674
 Ramirez, E. G., 60
 Reaney, P. H., 1932
 Ridge, S. (see also Mac an Iomaire, S.),
 44, 65, 191, 195, 431, 2089, 2253
 Risk, H., 74, 76, 107, 116, 151
 Robinson, T., 10, 192, 205, 264, 270,
 282, 283, 530, 2069, 2074, 2083,
 2087, 2089, 2093, 2094, 2095, 2096,
 2097
 Roma, E., 47
 Romaine, S., 59, 60
 Saanilahti, M., 47
 Sampson, R., 312
 Sankoff, G., 1242
 Sarauw, Chr., 233
 Scherre, M. M. P., 1020
 Schmidt, A., 46, 59
 Schøsler, L., 788
 Schulze-Thulin, B., 1852
 Scott, R. J., 1933, 2222
 Seliger, H. W., 60
 Share, B., 1993
 Share, P., 57
 Shaw, J., 1843, 1860
 Shuken, C. R., 47
 Sjoestedt-Jonval, M. L., 325, 330
 Skerrett, R. A. Q., 68, 660, 777, 1313
 Slobin, D. I., 1280
 Smyth, W. J., 1843
 Sommerfelt, A., 48, 69, 186, 330, 336,
 359
 Stenson, N., 4, 47, 366, 748, 775, 781,
 786, 1138, 1179, 1238, 1265, 1378,
 1501, 1544, 1738, 1743, 1912, 1920,
 2038, 2043, 2053, 2243
 Stockman, G., 8, 149, 326, 1135, 1695
 Strachan, J., 47
 Stump, G. T., 652
 Ternes, E., 137, 325, 332, 341, 357,
 358, 359, 457, 660
 Thelander, M., 62
 Thomason, S. G., 60
 Thurneysen, R., 199
 Tovey, H., 57
 Traugott, E. C., 1248, 1293
 Trépos, P., 660
 Tristram, H. L. C., 22
 Trudgill, P., 46, 47, 48, 59, 61, 62, 63,
 64, 413, 780, 785, 1915
 Turian, D., 60
 Ua Súilleabháin, S., 529, 1293, 1528,
 1760, 1830
 Uhlich, J., 367
 Uí Bheirn, Ú. M., 7
 uí Ógáin, R. (see also Ní Fhlathartaigh,
 R.), 275, 277, 1796, 2013, 2083
 Uí Sheighin, C., 2083
 Ureland, P. S., 60
 Vago, R. M., 60
 van Reenen, P., 788
 Wagner, H., 8, 10, 11, 13, 21, 22, 37,
 43, 47, 60, 81, 100, 103, 108, 149,
 202, 233, 284, 301, 326, 328, 332,
 334, 335, 336, 339, 341, 371, 382,
 416, 417, 420, 421, 422, 423, 424,
 427, 430, 431, 433, 698, 763, 774,
 776, 782, 784, 788, 795, 927, 929,
 932, 1007, 1089, 1135, 1228, 1400,
 1457, 1494, 1505, 1688, 2067
 Walker, J. A., 47
 Watson, S., 117, 119, 186, 358
 Wehr, B., 397, 1394, 1913

- Weinrich, U., 1237
Wells, J. C., 46
Wentworth, R., 392, 1287, 1703
Whelan, K., 1843
Wigger, A., 22, 43, 47, 316, 321, 325,
329, 376, 424, 625, 628, 660, 752,
765, 1139, 1229, 1238, 1280, 1281,
1330, 1343, 1567, 1668, 1728, 1738,
1739, 1780, 2038, 2288
Williams, N. J. A., 69, 97, 143, 248,
279, 358, 1237, 1341, 1461, 2025,
2026, 2066, 2194, 2202, 2242, 2260,
2371, 2372
Wright, J., 7
Wurzel, W., 1241
Yaeger-Dror, M., 757
Zwickl, S., 1915